This is a digital copy of a book that was preserved for generations on library shelves before it was carefully scanned by Google as part of a project to make the world's books discoverable online.

It has survived long enough for the copyright to expire and the book to enter the public domain. A public domain book is one that was never subject to copyright or whose legal copyright term has expired. Whether a book is in the public domain may vary country to country. Public domain books are our gateways to the past, representing a wealth of history, culture and knowledge that's often difficult to discover.

Marks, notations and other marginalia present in the original volume will appear in this file - a reminder of this book's long journey from the publisher to a library and finally to you.

Usage guidelines

Google is proud to partner with libraries to digitize public domain materials and make them widely accessible. Public domain books belong to the public and we are merely their custodians. Nevertheless, this work is expensive, so in order to keep providing this resource, we have taken steps to prevent abuse by commercial parties, including placing technical restrictions on automated querying.

We also ask that you:

+ *Make non-commercial use of the files* We designed Google Book Search for use by individuals, and we request that you use these files for personal, non-commercial purposes.

+ *Refrain from automated querying* Do not send automated queries of any sort to Google's system: If you are conducting research on machine translation, optical character recognition or other areas where access to a large amount of text is helpful, please contact us. We encourage the use of public domain materials for these purposes and may be able to help.

+ *Maintain attribution* The Google "watermark" you see on each file is essential for informing people about this project and helping them find additional materials through Google Book Search. Please do not remove it.

+ *Keep it legal* Whatever your use, remember that you are responsible for ensuring that what you are doing is legal. Do not assume that just because we believe a book is in the public domain for users in the United States, that the work is also in the public domain for users in other countries. Whether a book is still in copyright varies from country to country, and we can't offer guidance on whether any specific use of any specific book is allowed. Please do not assume that a book's appearance in Google Book Search means it can be used in any manner anywhere in the world. Copyright infringement liability can be quite severe.

About Google Book Search

Google's mission is to organize the world's information and to make it universally accessible and useful. Google Book Search helps readers discover the world's books while helping authors and publishers reach new audiences. You can search through the full text of this book on the web at http://books.google.com/

3 3433 06823963 5

IOANNIS GERHARDI

THEOLOGI QVONDAM JENENSIS CELEBERRIMI

LOCORVM THEOLOGICORVM

TOMVS DECIMVS QVINTVS

DENVO EDIDIT

VARIISQVE OBSERVATIONIBVS

ADAVXIT

IO. FRIDERICVS COTTA

THEOLOGVS TVBINGENSIS.

TVBINGÆ

SVMTIBVS IO. GEORGII COTTAE

MDCCLXXVI.

THE NEW YORK
PUBLIC LIBRARY
72670
ASTOR, LENOX AND
TILDEN FOUNDATIONS.
1897.

PRÆFATIO
EDITORIS.

Locus *de conjugio* a GERHARDO noſtro ſingulari diligentia elaboratus, & tam copioſe tractatus eſt, ut uno volumine, cæteris quidem æquali, comprehendi non poſſet. Fecimus igitur duas hujus *tractationis* partes, quarum primam in tomo hoc decimo quinto non minori, quam quæ in ſuperioribus tomis a nobis adhibita eſt, cura recuſam nunc exhibemus, alteram, quam primum fieri poteſt, ſecuturam pollicemur.

Vides, BENEVOLE LECTOR, (& ne graveris, petimus) tomum huncce notarum a nobis addi ſolitarum paucitate laborare. Enimvero quod non prorſus ἀσύμβολοι eum dimiſerimus, teſtantur obſervationes hinc inde adſperſæ, velut eæ, quæ *Juriſconſultorum de pœnali in ſponſalibus ſtipulatione* ſententiam declarant atque defendunt, item, quæ ad notitiam *auctorum* augendam pertinent, ut de *ſcriptoribus juris matrimonialis*, *proteſtantium* parti addictis, porro, quæ *Montaniſtarum*, *Novatianorum*, *Græcorum*, & ex *patribus Auguſtini* placita *de nuptiis ſecundis* illuſtrant, inprimis vero quæ *de polygamiæ ſimultaneæ defenſoribus*, OCHINO, LYSERO, BEGERO, WILLENBERGIO, aliisque, quædam notatu haud indigna commemorant. Nec deerat ſane nobis materia, multo plures, easque minime ſuperfluas animadverſio-

)(nes

mes ad textum illuſtrandum, atque emendandum addendi; ſed ob ipſam illam addendorum copiam, tum quia verebamur, ne noſtris laboribus intervenientibus, editioni operis mora injiceretur, vel nos ipſi nimis anguſtis temporis limitibus coarctaremur, tum, quia interjecto aliquo intervallo plus otii & commoditatis ad ſcribendum nos nacturos eſſe ſperabamus; placuit, textum *Gerhardianum* ſerie continua typis exſcribendum curare, obſervationes vero noſtras reſervare in *ſupplementa*, parti ſecundæ, ſuo tempore ſubjungenda.

Hoc inſuper te ſcire volumus, B. L. nos in edendo hoc loco *Juriſperitorum* quoque rationem habuiſſe. Cum enim intelligeremus, GERHARDI operam, in explicanda materia de conjugio egregie collocatam non Theologorum modo, ſed & *Jurieconſultorum* uſibus inſervire poſſe, horum autem plurimos ea carere, facile ſuſpicaremur, ſi quidem exſpectari non poſſit, ut quisquam unius loci cauſa integrum opus ſibi comparet; conſultum duximus, eorundem in gratiam certum exemplorum numerum ita adornare, ut tractatio GERHARDI *de conjugio*, noſtris aucta obſervationibus, tanquam opus ſingulare emi ac uſurpari poſſit. Hoc autem conſilium noſtrum, uti munitum eſt auctoritate *Juriſconſulti cujusdam celeberrimi*, qui jam dudum nobis ſuaſor fuit impulſorque editionis eo, quo diximus, modo repetendæ, ita tum eidem VIRO *illuſtri*, ſi nos ipſi paruiſſe cognoverit, tum multis aliis, qui aliquam inde utilitatem capere poſſunt, valde probatum iri confidimus.

Denique nec hoc, occaſione jam ſubnata, prætermittere poſſumus, *hiſtoriæ noſtræ eccleſiaſticæ*, cujus continuationi partim labores concatenati, partim valetudinis rationes obſtiterunt, novum, eumque *quartum* tomum brevi tempore, volente Deo, eſſe proditurum.

Cæterum Deum O. M. precamur ſupplices, velit gratia ſua ſuſtentante porro nobis adeſſe, conatusque noſtros in nominis ſui gloriam, fructusque lectorum uberrimos benigne ſecundare.

Scripſimus Tubingæ Calendis Maji anno poſt reparatam ſalutem MDCCLXXVI.

LOCVS XXVI.

DE

CONIUGIO.

PROOEMIVM.

§. I.

Ratio ordinis.

Doctrinam de *magiſtratu politico* recto ordine excipit articulus de *ſtatu oeconomico* ac *conjugio*, quod probatur 1.) *A communi genere*, quia ſtatus œconomicus *tertiam*, uti vocant, *hierarchiam* conſtituit, atque una cum miniſterio eccleſiaſtico & magiſtratu politico tres illos in eccleſia divinitus conſtitutos ordines abſolvit. 2.) *A communi fine*, quia ſtatus œconomicus, non minus quam miniſterium & magiſtratus ob eccleſiæ collectionem & propagationem a Deo fuit inſtitutus; ſiquidem in hoc ſtatu per conjugium propagatur genus humanum, ex quo per verbum a miniſtris eccleſiæ prædicatum & ſacramenta ab iisdem adminiſtrata Deo in his terris colligitur eccleſia. 3.) *A connexionis ſerie*, quia conjugium, ſive ordo œconomicus, eſt ſeminarium eccleſiaſtici & politici ſtatus, ex illo enim ordine deliguntur, qui eccleſiaſtico miniſterio & politico regimini præficiuntur. Societas domeſtica eſt principium & fundamentum civilis ac politicæ ſocietatis, ſicut ſocietas politica eſt adminiculum politiæ eccleſiaſticæ.

Vtque alios alii de religione docerent,
Contiguas pietas juſſit habere domos;

quod eſt Stigelii. 4.) *A communi munere*, quod miniſter eccleſiæ eſt in templo, id pius paterfamilias eſt in domo, ille publico docendi munere fungitur, hic privatim ſuam inſtituit familiam, & ad pietatem ac honeſtatem domeſticos ſuos format. Gen. XVIII. 19. *Scio, quod Abraham præcepturus ſit filiis ſuis & domui ſuæ poſt ſe, ut cuſtodiant viam Domini, & faciant judicium & juſtitiam.* 5.) *A communi efficiente*, bonitas Dei non minus elucet in beneficiis, quæ per ſtatum œconomicum, quam quæ per magiſtratum politicum generi humano conferuntur. Oeconomicus enim ordo generis humani, & conſequenter etiam eccleſiæ propagationi, politicus ejusdem defenſioni inſervit: utrumque beneficium grato pectore agnoſcendum & dignis laudibus extollendum.

Regiminis politici & oeconomici convenientia.

§. II. *Convenientiam* etiam quamdam cum politico regimine obtinet œconomica illa adminiſtratio, cui paterfamilias præeſt. 1.) *In genere proximo.* Uterque enim ſtatus eſt *hierarchia & ſanctum vitæ genus*, qua honorifica adpellatione b. Lutherus in c. XXI. Geneſ. utrumque ornat. 2.) *Cauſa efficiente principali.* Utrumque enim ſtatum divina majeſtas inſtituit clementer, & contra machinationes diabolicas adhuc conſervat potenter. 3.) *Subjecto remoto.* Uterque ordo conſtat certis hominibus, quibus certæ officii partes ac munia divinitus ſunt præſcripta. Quandoque etiam conveniunt hi ordines in uno eodemque ſubjecto proximo, cum una atque eadem perſona diverſo reſpectu ad utramque hierarchiam pertinere poſſit. 4.) *Cauſa finali generica.* Utrumque vitæ genus propter eccleſiæ ſalutem & nominis divini gloriam, ut primitus eſt inſtitutum, ita adhuc hodie ob eosdem fines divinitus conſervatur. 5.) *Quibusdam effectis*, quos ſtatus hujus præſides hominibus ſuæ fidei ac curæ commiſſis præſtare debent, quorum intuitu magiſtratus dicuntur *patres*, & *bonus princeps nihil differre dicitur a bono parente*, ut in loco præcedente §. XI. dictum.

Utriusque differentia.

§. III. Interim tamen differunt hæ duæ functiones: 1.) *regiminis forma ac modo.* Magiſtratus politicus inſtructus eſt poteſtate legum ferendarum in republica, quarum violatores gladio punit, ſed paterfamilias privatis legibus familiam ſuam regit, nec transgreſſores earum ultimo ſupplicio adficit. Magiſtratus politicus tributa a ſubditis exigit, & principatus ejus ſubditorum humeris incumbit, ſed *patres familias liberis ſuis theſaurizant, non liberi parentibus;* 2 Cor. XII. 14. interim tamen ἀντιπελάργησιν ac θρεπτήρια jure naturæ liberi ipſis debent. 2.) *Subjecto proximo;* aliæ enim perſonæ ſunt *privatæ*, viventes in ſtatu œconomico; aliæ vero *publicæ*, fungentes magiſtratu politico, quamvis (uti dictum) fieri poſſit, ut quandoque una eademque perſona in utroque vitæ ſtatu degat. 3.) *Objecto;* magiſtratus cura occupatur in totius reipublicæ gubernatione, patrisfamilias officium in domeſticarum rerum adminiſtratione. Magiſtratus cura verſatur in judiciis publicis, patrisfamilias officium in παιδίᾳ ac νουθεσίᾳ privatis Epheſ. VI. 4. 4.) *Fine proximo;* ſtatus œconomicus inſervit vitæ hujus ſuſtentationi & generis humani propagationi, politicus ejusdem defenſioni & honeſtæ gubernationi.

Ἐπιγραφὴ hujus articuli.

§. IV. Quamvis vero perinde, ut in præcedente articulo, vulgatus illius titulus *de conjugio* videatur anguſtior, cum ad ſtatum œconomicum pertineant non ſolum conjuges, ſed etiam liberi ac ſervi, quibus non minus quam conjugibus in hoc ſtatu viventibus ſua in verbo Dei præſcribuntur munia; noluimus tamen a recepta in eccleſia loquendi conſuetudine recedere, ſed uſitatam potius adpellationem retinere, tum quia de liberorum ac ſervorum officiis in explicatione quarti præcepti jamdum fuit actum, tum quia conjugium, ſive legitima unius maris & unius fœminæ conjunctio, eſt familiæ principium & œconomici ſtatus fundamentum. Quamvis enim in ſtatu œconomico tres diſtinctæ ſocietates animadvertantur 1.) conjugum, quæ vo-

catur γαμικὴ, *conjugalis:* 2.) parentum & liberorum, quæ eſt πατρικὴ, *patria:* 3.) dominorum ac ſervorum, quæ eſt δεσποτικὴ, *herilis;* conjugalis tamen ſocietas inter eas prima eſt & reliquarum fundamentum, ἀρχὴ μὲν οἴκυ περιβολῆς γάμος, inquit Muſonius apud Stobæum ſerm. LXV. pag. 411. quod ipſum ibidem ex Hierocle, & apud Ariſtotelem lib. I. œcon. c. 3. pulcerrime demonſtratur. Πρώτη καὶ στοιχειωδεστάτη τῶν κοινωνιῶν ἡ κατὰ γάμον, inquit Hierocles. *Prima & præcipua, ac velut elementaris ſocietas eſt, quæ per nuptias initur. Nam civitates ſine familiis eſſe non poſſunt, & familia innupti manca eſt, integra autem & perfecta illius, qui nuptus fuerit.* Τῶν περὶ τὺς ἀνθρώπυς ἡ κατὰ γυναῖκα πρώτη ἐπιμέλεια. Κοινωνία γὰρ φύσει τῷ θήλει καὶ τῷ ἄῤῥενι μάλιστά ἐστιν, inquit philoſophus. Societate patria inter parentes & liberos priorem eſſe conjugalem, facile adparet, cum liberi ſint fructus conjugii; unde ipſi gentiles ex naturæ luce τὴν τῶν παίδων γένεσιν vocarunt τὸν θεῖον τῦ γάμυ καρπὸν: quod autem ſocietate herili inter herum & ſervos itidem prior ſit conjugalis, colligitur ex inſtinctu naturali. Adpetitus uxoris & generationis naturalior eſt quam ſervi, quia is omnibus animantibus inditus, hic vero a ſolo homine ratione magis, quam ſola natura elicitur, ille ad ipſam naturam propagandam, hic ad familiam commodius adminiſtrandam dirigitur.

Doctrinae de conjugio commendatio.

§. V. Commendat hujus articuli doctrinam ejusdem 1.) *dignitas,* 2.) *utilitas,* 3.) *neceſſitas.* *Dignitas* ex ipſius materiæ, quam explicat, conjugii ſcilicet dignitate deducitur. Τίμιος ὁ γάμος ἐν πᾶσι, inquit apoſtolus Hebr. XIII. 4. Merito autem honorabile cenſeri debet matrimonium:

Conjugii dignitas.

1.) propter *Dei inſtituentis auctoritatem.* Pſ. CXI. 3. *Gloria & decor opus ejus*, id eſt, quidquid Deus ordinavit & inſtituit, illud honore dignum cenſeri debet. Jam vero conjugium eſt ſancta Dei ordinatio, Geneſ. II. 24. Matth. XIX. 4. qua de re in cap. de cauſ. effic. plenius diſſeremus. 2.) Propter *inſtitutionis antiquitatem.* Non heri nec nudiustertius, ſed ſtatim in prima mundi origine, cum homo in ſtatu integritatis adhuc eſſet, conjugium fuit a Deo inſtitutum, & ad hæc usque tempora contra diaboli furores conſervatum. 3.) Propter *inſtitutionis majeſtatem.* Præmiſſa enim gravi conſultatione inſtitutum fuit hoc vitæ genus, & quidem in paradiſo, ſanctiſſimo illo & puriſſimo primorum hominum domicilio, *dixit Deus*, id eſt, immenſa ſapientia & bonitate hoc decretum ſanxit: Geneſ. II. 18. *Non eſt bonum, hominem eſſe ſolum, faciamus ei adjutorium coram ipſo.* 4.) Ob *honoris, quo Deus ipſe hunc ſtatum ornavit, varietatem.* In primo primorum parentum conjugio Deus ipſe fuit paranymphus, qui Evam Adamo adduxit, Gen. II. 2. ſacerdos, qui eosdem copulavit, interius caſtam amoris flammam cordibus ipſorum inſpirando, & exterius ipſorum manus conjungendo, copulatis poſtea benedixit, & benedictione ornatis certas conjugii leges præſcripſit, Geneſ I. 28. II. 24. Matth. XIX. 5. ac parens, qui Evæ a ſe elocatæ dotem largiſſimam, univerſale ſcilicet omnium rerum dominium contulit. Hanc conjugii νομοθεσίαν & εὐλογίαν poſt triſtem protoplaſtorum lapſum repetivit ac ſtatum conjugalem confirmavit. Geneſ. III. 16. Pſalm. CXXVIII. 3. Idem in decalogi promulgatione totam ferme ſecundam tabulam ad conſtituendum, defendendum & ornandum conjugium retulit (*quartum* enim præceptum mentionem facit patris ac matris, *quintum* munit vitam, *ſextum* caſtitatem, *ſeptimum* fortunas, *octavum* famam conjugum tuetur, reliqua duo internas cupiditates a violatione eorum cohibent, ex quo adparet, quod tota ferme ſecunda tabula ſit ſeptum ac munimentum conjugii, quo omnis violentia ac fraudulentia ab hoc ſancto vitæ ſtatu arcetur) & in conſtitutione politiæ moſaicæ peculiari immunitate onerum publicorum novos conjuges honoravit, Deut. XXIV. 5. quin & eos ſolum, qui ex honeſto conjugio na-

nati; ad publicorum officiorum adminiſtrationem adhiberi voluit, Deut. XXIII. 2. Idem in conciliandis piorum nuptiis ſpecialis & gratioſæ ſuæ præſentiæ indicia minime dubia edidit, Geneſ. XXIV. 27. ac ſanctorum angelorum præſidio hunc vitæ ſtatum & ejus membra munivit. Geneſ. XXIV. 7. XXXII. 1. Tob. VIII. per tot. Job. I. 10. Matth. XVIII. 10. Idem adhuc hodie piorum conjugum corda vinculo amoris invicem connectit, Matth. XIX. 6. ut omnes, qui ſingulari continentiæ dono inſtructi non ſunt, in hoc ſtatu vivant, præcipit, 1 Cor. VII. 2. ac piis conjugibus largiter benedicit Pſal. CXXVIII. 2. 3. Filius Dei non quidem *ex conjugio*, ſive conjugali congreſſu, interim tamen ex virgine viro deſponſata & nupta, ac proinde *in conjugio* naſci voluit, Luc. I. 27. & præſentia ſua ac primo miraculo nuptias cohoneſtavit, Joh. II. 11. liberos, dulciſſimos conjugii fructus, amplexatus eſt, eosque ſibi adduci juſſit, Marc. X. 14. regnum cœlorum convivio nuptiali comparavit, Matth. XXII. 1. & amoris ſui erga eccleſiam typum quemdam in conjugio propoſitum eſſe, per apoſtolum docuit, Eph. V. 32. Apoc. XIX. 7. XXI. 5. 2. 5.) Ob *multiplicem ſtatus hujus utilitatem.* Conjugium eſt veluti *elementum mundi*, & *ſeminarium generis humani.* Ariſtoteles lib. œconom. cap. 3. ἡ φύσις ἀναπληροῖ ταύτῃ (κοινωνίᾳ τοῦ ἀνδρὸς καὶ τῆς γυναικὸς) τὸ ἀεὶ εἶναι ἐπεὶ κατ' ἀριθμὸν οὐ δύναται, ἀλλά γε κατ' εἶδος; eſt fons reliquorum vitæ ſtatuum, eſt ſchola multarum virtutum, &c. Conjugium ſuas præſtat utilitates tum in *vita œconomica* & *civili*, ut victus commode paretur, paratus frugaliter conſervetur, ut familia propagetur, ut adjutorium in omnibus negotiis hujus tranſitoriæ vitæ habeatur: tum in *vita ſpirituali*, ut flammæ libidinis evitentur, ut caſtis precibus Deus invocetur, ut conjuges in pietate ſeſe mutuo ædificent, & in adverſis conſolatione mutua ſeſe erigant, unde haud immerito Athenis puer in nuptiis præcinebat, ἔφυγον κακὸν, εὗρον ἄμεινον. Commoditates illas conjugii breviter & nervoſe complexus eſt Leo imperator nov. XXVI. in principio: *Magnum ſane excellensque donum a Deo creatore ad mortales promanavit matrimonium. Non modo enim naturæ mortis ingluviei obnoxiæ opem fert, humanoque generi perpetuitatem elargitur, id dum ab illa depaſcitur non deperire ſinens, verum etiam per liberorum procreationem permagna alioquin hominum vitæ præſtat. Nam quid ea, quæ ex liberis percipitur voluptate, ad oblectandos hominum animos ſuavius? aut vero quid in humanæ vitæ negotiis, cum aliis, tum quæ in ſenectute nobis ſe offerunt, utilius? Levari ſenectutis moleſtias liberorum miniſterio videmus.* Cum quo conſentit illud Juſtiniani imperatoris nov. XXII. in præfat. *Matrimonium ſic eſt honeſtum, ut humano generi videatur immortalitatem artificioſe introducere, & ex filiorum procreatione renovata genera manent.* Idem Juſtinianus novell. CXL. *Nihil in rebus mortalium proinde venerandum eſt, atque matrimonium, quippe ex quo liberi, omnisque deinceps ſobolis ſeries exiſtat, quod regiones atque civitates frequentes reddat, unde denique optimæ reipublicæ coagmentatio fiat.* Pertinent etiam ad explicandam conjugii utilitatem ſuaviſſimi verſus Nazianzeni:

Ῥίζα τε καὶ βιότοιο μελίφρονος ἐσθλὸν ἔρεισμα
Συζυγίη ἁπλοῦν δὲ γάμος καὶ ἄναλκιν ἔθηκε
Ἀλλήλοις τε χέρες καὶ οὔατα καὶ πόδες ἐσμέν.
Ξυναὶ καὶ μελεδῶναι ἐλαφρίζουσιν ἀνοίας.
Ξυναὶ δ' εὐφροσύναι γλυκερώτεραι ἀμφοτέροισιν,
Κλῆις δ' ἀμφοτέροισι σαοφροσύνης τε πέλωντο
Συζυγίη, καὶ σφραγὶς ἀναγκαίης φιλότητος
Συμφυέες σάρκεσσιν ὁμόφρονες. εὐσεβίης τε
Κέντρον ἐν ἀλλήλοισι πόθῳ θήγοντες ὁμοίων
Χρείῃ πλειοτέρῃ πλεῖῳ θεὸν ἀμφαγαπῶσι.

Conjugium radix & fulcrum nobile vitae,
Conjugium praeſtat, ſi ſis ſine robore vires.
Sic ſumus inter nos auresque manusque pedesque.
Mutua ſic duros emollit cura labores;
Mutua ſic gemina dulcedine gaudia creſcunt,
Quin deſiderium conceſſo limite claudit
Conjugium, caſtosque aeternum obſignat amores,
Ut ſunt carne ſimul juncti, ſic mente cohaerent,
Inter ſeque piis miſcent incendia flammis.

Et

Et quia praeſidii eſt rerumque hic maior egeſtas,
Foemina virque Deo majori pectore fidunt.

Quinimo ut conjugium eſt fons & ſcaturigo reliquorum vitæ ſtatuum, ita iidem eo ſpectant, ut dignitatem & honorem conjugii adſerant. Eccleſiaſticus ordo divinam conjugii inſtitutionem urget & commendat. Politicus legibus & armis ejus incolumitatem tuetur. 6.) Ob *eorum, qui in hoc ſtatu vixerunt, dignitatem.* Patriarchæ, prophetæ, apoſtoli & alii ſancti complures in eo vixerunt, & præclaro virtutum conjugalium exemplo aliis hominibus præluxerunt. Vide locum de miniſt. §.CCCXL. *Utilitas* hujus doctrinæ ſub finem tractatus explicabitur, quando de uſu hujus loci inſtituitur diſſertatio. *Neceſſitatem* ejusdem demonſtrat tum *mandatum divinum*, quo jubemur *ſcripturam*, & conſequenter etiam illam ſcripturæ partem, quæ de inſtitutione & legibus conjugii tractat, *ſcrutari*, Joh V. 39. totum doctrinæ cœleſtis *ſyſtema*, & conſequenter etiam articulum de conjugio ex verbo Dei diſcere, ac τῇ ἀναγνώσει προσέχειν, 1 Tim. IV. 13. tum *ipſa praxis*, quæ teſtatur, absque adcurata hujus articuli cognitione in multis difficilibus & perplexis caſibus non poſſe conſcientiis hominum recte conſuli.

Doctrinae hujus in eccleſia perfectio.

§. VI. Ceterum quamvis apud ſaniores *ethnicos* vel ex ſolo naturæ lumine, vel ex reliquiis quibusdam doctrinæ cœleſtis conjugio etiam aliquis honor fuerit habitus, quo pertinent præclara conjugii encomia, quæ in ipſorum ſcriptis occurrunt, & honeſtæ conſtitutiones ac leges, quibus dignitatem hujus ordinis tueri voluerunt; tamen doctrina, quæ ex verbo Dei in eccleſia de conjugio traditur, multis modis eſt uberior, certior atque illuſtrior. Reſpectu 1.) *cauſæ efficientis.* Ethnici ex luce naturæ agnoverunt, legitimam maris & fœminæ conjunctionem non humanis ac poſitivis legibus eſſe ductam, ſed jure naturali ſive gentium niti, qua ratione cauſam miniſterialem, ſive organicam, principalis efficientis ac primarii auctoris loco nominant, interim ad aliquam efficientis cauſæ cognitionem ſemet adſpiraſſe manifeſtum faciunt. Sed in eccleſia longe clarius de divina inſtitutione conjugii immediate ab ipſo Deo facta & promulgata ex Geneſi Moſaica diſſeritur, ſimulque docetur conſervationem hujus ordinis nec ſolum, nec præcipue niti humana ſapientia & honeſtis legibus laude alioquin digniſſimis, ſed divina bonitate ac potentia. 2.) *Cauſæ formalis.* Apud ethnicos temeraria repudia ac divortia, polygamiæ & confuſiones hujus ordinis ſæpius invaluerunt; ſed in eccleſia docetur, conjugium eſſe unius maris ac unius fœminæ legitimam ac indiſſolubilem ſocietatem. Inde Sibylla libr. III. oraculorum de chriſtianis dicit, οἱ ἔξοχα πάντων ἀνθρώπων ὁσίης εὐνῆς μεμνημένοι εἰσί. 3) *Cauſæ finalis.* Ethnici aliquos conjugii fines agnoverunt, mutuum ſcilicet adjutorium, conſervationem & propagationem generis humani, vagæ libidinis & ſcortationis evitationem, &c. ſed in eccleſia docetur, conjugium ideo potiſſimum divinitus eſſe inſtitutum, ut ex genere humano per illud multiplicato, Deo colligatur eccleſia, a qua in hac & futura vita recte agnoſcatur, colatur & celebretur. 4.) *Adjunctorum.* Ante lapſum conjugium fuiſſet ſanctiſſima, puriſſima & prorſus immaculata duorum in una carne conjunctio; ſed poſt lapſum acceſſerunt flammæ libidinis & ἀταξίαι cupiditatum, quæ non quidem ipſius ordinis dignitatem & ſanctitatem labefactant, interim generationis opus in conjugibus commaculant. Hanc cupiditatum ἀταξίαν ethnici non agnoſcunt eſſe peccatum, ſed pro naturalibus inclinationibus habent; in ſola vero eccleſia interior illa peccati labes & immundities peccati adcuſatur. Pari ratione ethnici ex ipſa quotidiana praxi agnoſcunt, vitam conjugalem multis ærumnis ac moleſtiis eſſe obnoxiam, ſed veras illarum cauſas & ſolidas conſolationes iis opponendas neutiquam adſequuntur; in ſola vero eccleſia explicantur cauſæ illarum miſeriarum, quod ſcilicet propter lapſum protoplaſtorum conjugibus illæ ſint impoſitæ, Gen. III. 16. quod-

que pios conjuges *conformes* reddant *imagini Chriſti*, Rom. VIII. 29. & ſint exercitia fidei, patientiæ, invocationis, humilitatis, &c. Traduntur etiam fundamenta veræ & ſolidæ conſolationis, difficultatibus & ærumnis iſtis conjugalibus opponendæ, quod Deus piis conjugibus præſens adſit, ac ærumnas omnes velit mitigare, aquam tribulationis convertendo in vinum exſultationis, Joh. II. 9. &c. quo referri poteſt illud Clementis Alexand. lib. I. ſtrom. ἡ πίςις κρίτις εὔλογος; fides chriſtiana de omnibus rebus recte judicat & ſentit.

Ejusdem tradendae neceſſitas. §. VII. Ipſa proinde *neceſſitas* requirit, ut cum aliis fidei chriſtianæ articulis etiam doctrina de conjugio in eccleſia tractetur & explicetur, monſtratis veris & ſolidis orthodoxæ ſententiæ fundamentis, ac refutatis contrariarum opinionum & errorum ſomniis. Cumprimis vero non ſolum juriſconſultis & politicis, ſed etiam theologis & eccleſiæ miniſtris incumbit, ut doctrinam iſtam ſedula & operoſa diligentia ſibi notam faciant, ut ad cauſarum matrimonialium dijudicationem adhibiti in dubiis & controverſis caſibus vera fundamenta ex verbo Dei oſtendere, & conſcientiis recte conſulere poſſint. Quamvis enim non poſſumus probare παποκαισαρίαν, hoc eſt, perverſam illam pontificiorum opinionem ac praxin, qua in *exceſſu* hic peccant, quando *cauſas matrimoniales ad eccleſiæ, hoc eſt, pontificis & epiſcoporum judicium unice ac ſimpliciter, vel certe ad politicum magiſtratum non aliter, niſi cum ſubordinatione ad principem eccleſiaſticum pertinere contendunt*, concilium Trident. ſeſſ. XXIV. can. 12. Bellarminus de matrim. cap. 32. quæ opinio nititur falſa illa hypotheſi, quod conjugium ſit ſacramentum, quodque pontifici competat poteſtas ferendi leges univerſam eccleſiam obligantes, & diſpenſandi in gradibus divino jure prohibitis; tamen nec καισαροπαπίαν illam adprobare poſſumus, qua magiſtratus politicus excluſo miniſterio eccleſiaſtico cauſarum matrimonialium cognitionem & deciſionem unice ſibi vindicat. Quod enim eccleſiæ miniſtri ad cauſas matrimoniales dijudicandas etiam adhibendi ſint, probamus 1.) Ex *conjugii natura.* Conjugium, quamvis non ſit ſacramentum proprie dictum, tamen eſt vitæ ſtatus divinitus ordinatus, ac proinde *res conſcientiæ* ex divina inſtitutione & legibus divinitus promulgatis pendens, quare miniſtri eccleſiæ, utpote quibus animarum ac conſcientiarum cura eſt commiſſa, a cauſarum matrimonialium dijudicatione non poſſunt ſimpliciter removeri. 2.) Ex *ſcriptura, doctrinæ hujus norma.* Quæcunque in ſacra ſcriptura docentur & proponuntur, eorum explicatio præcipue ad theologos & eccleſiæ miniſtros pertinet. Jam vero doctrina de inſtitutione & legibus conjugii, de prohibitione graduum, divortiis, de polygamia, &c. in ſacra ſcriptura proponitur. Ergo illius explicatio & ex ea dependens cauſarum matrimonialium dijudicatio præcipue ad theologos & eccleſiæ miniſtros pertinet. 3.) Ex *praxi chriſtiana & apoſtolica.* Chriſtus Matth. V. 31. & 32. doctrinam de cauſa divortii expoſuit, & cum Matth. XIX. 3. phariſæi quæſtionem matrimonialem ad eum deferrent, non rejecit eam a ſe ad magiſtratum, ſicut de hæreditatis diviſione conſultus Luc. XII. 14. reſpondebat; *Homo, quis me conſtituit judicem aut diviſorem ſuper vos?* ſed ſolidam ejus explicationem ex verbis divinæ inſtitutionis propoſuit. Paulus 1 Cor. VII 10. & ſeqq. quæſtionem de matrimonio inter fidelem & infidelem pertractavit. In primitiva eccleſia pii epiſcopi in caſibus matrimonialibus conſulti ſuam ex verbo Dei interpoſuerunt ſententiam, &c. Vide Ambroſium lib. VIII. epiſt. 66. Chriſtianus ergo magiſtratus conſtituat eccleſiaſticum conſiſtorium, in quo & eccleſiaſticæ & politicæ perſonæ præſideant, ut & conſcientiæ per theologos, & quæſtionibus civilibus per juriſconſultos ſatisfieri poſſit, qua de re in quæſtione de cauſarum matrimonialium judice ſub finem hujus tractatus plenius diſſeremus. Hiſce προλεγομένων loco præmiſſis ad ipſam articuli hujus ἐργασίαν pertractandam acceſſum facimus.

CAPUT I.

DE ONOMATOLOGIA CONJVGII.

§. VIII. Cum ex cognitione vocabulorum ad ipſius rei cognitionem provehamur, quo reſpectu ὀνόματα quaſi τῶν ὄντων νοήματα dicta a quibusdam judicantur; ideo juxta conſuetum noſtrum ordinem ab ὀνομαστολογίᾳ articuli hujus explicationem ordiemur, ad quam cum 1.) ἐτυμολογία, 2.) ὁμωνυμία, 3.) συνωνυμία pertineant, de ſingulis breviter diſſeremus.

I.) Ἐτυμολογία. חתונה

I.) Ἐτυμολογία. Conjugium hebræis dicitur חֲתֻנָּה deſponſatio, nuptiæ, adfinitas. Cant III. 11. a radice חתן *deſponſare, conjugio jungi, adfinitatem contrahere;* uſurpatur tantum in quarta conjugatione. Gen. XXXIV. 9. התחתנו *connubia nobiſcum jungite, adfinitatem nobiſcum contrahite, date nobis filias veſtras, & filias noſtras accipite vobis.* Joſ. XXIII. 12. *Si adhæſeritis reſiduis gentibus,* וְהִתְחַתַּנְתֶּם, *& adfinitatem per conjugia cum illis contraxeritis;* ubi propria hujus verbi ſignificatio pulcerrime explicatur: חתן enim dicitur *ſponſus* reſpectu ſponſæ, per ſeptem nuptiarum dies, Eſaj. LXII. 4. *gener* reſpectu parentum ſponſæ poſt nuptias, Gen. XIX. 14. *adfinis* reſpectu cognatorum ſponſæ. 2 Reg. VIII. 27. Ab hoc hebræo vocabulo videtur deſcendere germanicum *Gatten*, *Ehegatten*.

Γάμος.

Græcorum γάμος, Phavorino teſte, a quibusdam deducitur ex verbo γεννᾶν, quia uſus conjugii liberorum generationem reſpicit, quæ etymologia eſt remotior, ipſe vero dici putat γάμος παρὰ τὸ δαμῶ καὶ δαμάζω, ὅταν καὶ τὰς παρθένους ὅμηρος ἀδαμάστους λέγει. Euſtathius γάμον deducit παρὰ τὸ δεδμῆσθαι ἀλλήλοις τοὺς συζύγους, quod ſint indiſſolubili vinculo invicem devincti, qui matrimonium contrahunt, unde Græci γάμον definiunt hoc modo, quod ſit συζυγία ἢ συνοίκησις ἀνδρὸς καὶ γυναικὸς νομίμως πρὸς τὴν παιδοποιίαν.

Conjugium.

Alludit ad hanc etymologiam latinum *conjugium*, quod maritus & uxor communi quodam jugo inter ſe copulantur; *conjuges ſunt quaſi ejusdem jugi partes*, inquit ſ. Feſtus libr. IX. orig Quidam ſimpliciter a conjunctione deducunt. Sed prior etymologia præferenda, dicitur enim *conjugium*, non *connjugium*, quamvis veteres indifferenter ſcripſerint *conjunx* & *conjux*, uti Priſcianus meminit.

II.) Ὁμωνυμία.

§. XI. II.) Ὁμωνυμία. Γάμος ſignificat 1.) *conjugium ipſum* Heb. XIII. 4. unde γαμεῖσθαι, uxorem ducere, ἄγαμος, qui non duxit uxorem. 2.) *Convivium nuptiale*, ſolennitatem ac feſtivitatem, quæ inſtitui conſuevit, quando ſponſa ad ſponſum introducitur, quo modo accipitur Gen. XXIX. 22. Eſth. II. 18. Tob. VIII. 1, Joh. II. 1. In ſcriptoribus eccleſiaſticis quadruplices ſtatuuntur nuptiæ:

Nuptiae quadruplices.

1.) *corporales* inter maritum & uxorem, Gen. II. 24. quidam eas vocant *carnales*, ubi vox carnis non accipienda ea modo, quo Gal. V. 17. & Rom. VIII. 8. ſed ratio adpellationis ducta eſt ex primæva inſtitutione & legibus conjugii, Geneſ. II. 24. *erunt duo* לְבָשָׂר אֶחָד, *in carnem unam*, εἰς σάρκα μίαν, *vel una caro*, Matth. XIX. 4. 2.) *Sacramentales inter* Chriſtum & eccleſiam, quæ ſæpius adpellatur Chriſti ſponſa: 2 Cor. XI. verſ. 2. *Deſpondi vos uni viro virginem caſtam exhibere Chriſto.* Eph. V. 32. *Myſterium hoc magnum; dico autem in Chriſto & eccleſia.* 3.) *Spirituales* inter Deum & animam fidelem: 1 Cor. VI. 17. *Qui Domino adhæret, eſt unus ſpiritus.* Canoniſtæ ſpirituales illas nuptias per monaſtices profeſſionem contrahi abſurde cenſent, qua de re ſuo loco. 4.) *Perſonales* inter λόγον & adſumtam humanam naturam, quo referunt illud Cantic. III. 11. *Egredimini filiæ Sion & videte regem Salomonem in corona, qua coronavit eum mater ejus in die deſponſationis ſuæ,*

ſuæ, *& in die lætitiæ cordis ſui*: ut & parabolam Matth. XXII. 2. *Simile factum eſt regnum coelorum homini regi, qui fecit nuptias filio ſuo.* Huc pertinet illud Alberti Magni in c. XII. Luc. *Nuptiæ ſunt triplices, in natura, in gratia & in gloria.* Ut in nuptiis hujus ſeculi maritus & uxor fiunt una caro, ſic ex divina & humana natura in Chriſto conſtituitur una perſona. Ut conjugii vinculum inter maritum & uxorem eſt arctiſſimum, & in hac vita indiſſolubile: ſic divina & humana natura in Chriſto arctiſſime & ἀδιαλύτως ſunt unitæ, & quidem longe arctiori vinculo, quam eſt matrimoniale, cum nec ipſa mors illud potuerit disrumpere. Ut ſponſa honoris ac bonorum ſponſi fit particeps: ſic adſumta humana natura divinæ gloriæ ac divinorum idiomatum vere particeps eſt facta. Ut nuptiis quandoque fœdera firmantur, bella dirimuntur & inimici reconciliantur, ſic ob perſonales illas inter λόγον & adſumtam carnem reconciliatio fuit facta inter Deum & genus humanum. 5.) Canoniſtæ addunt nuptias *eccleſiaſticas* inter epiſcopum & eccleſiam, quæ vocatur ipſius ſponſa, c. quanto c. licet. de translat. epiſcopi, quo edcommodant dictum apoſtolicum, 1 Tim. III. 2. *Epiſcopum oportet eſſe unius uxoris maritum*, id eſt, unius eccleſiæ epiſcopum, ſed nos a Johanne Baptiſta didicimus, ſolum Chriſtum eſſe eccleſiæ ſponſum Joh. III. 29. Ad homonymiam etiam referri poteſt diſtinctio inter *conjugium legitimum, ſive licitum*, & *illegitimum, ſive illicitum.* Conjugium legitimum ac licitum eſt, quod juxta leges matrimoniales juſte & legitime eſt initum. Conjugium illegitimum ac illicitum eſt, quod contra leges matrimoniales initum, quando contra materiam vel formam conjugii peccatur. Hoc loco de legitimo conjugio agitur, quia illegitimum ſolo nomine eſt conjugium. Pontificii diſtinguunt inter *matrimonium putativum*, *legitimum* & *ratificatum*, quod vocant ſacramentum, quod poſtremum ſubdividunt *in initiatum*, *contractum* & *conſummatum*, de quibus diviſionibus inferius ſuo loco tractabitur.

§. X. III.) *Συνωνυμία.* Cum Hæbræorum הַחֲתֻנָּה cognationem habet arabicum הַחִטְבָּה *deſponſatio*, *conjugium*, a radice חָטַב deſponſavit. Matth. I. 16. Rabbini conjugium vocant זִוּוּג a radice chaldaico זוּג *jugavit*, *matrimonio copulavit*, unde זוג Ζυγὸς, *jugum*, *junctura*, *par duarum rerum æqualium.* Verbum ipſum in tertia conjugatione poſitum occurrit in Targum, Pſ. XXXVII. 1. LXVIII. 7. & in ſyriaca paraphraſi Matth. XIX. 6. XXII. 30. 1 Cor. VII. 9. Uſitatum etiam rabbinis eſt verbum נָשָׂא, *uxorem duxit*, a nomine plurali נָשִׁים *mulieres*, ex LXX. verſione Gen. II. 24. & verbis Chriſti Matth. XIX. 5 Conjugium dici poteſt *προσκόλλησις*, *adglutinatio*, ſive conglutinatio maris ac fœminæ legitima in carnem unam. Latinis conjugium etiam vocatur 1) *matrimonium*, quod Vaconius lib. I. declar. 6. feſtive potius, quam vere dictum putat, quaſi *matrem omnium*; quidam referente Cypræo part II. de jure connub. cap. 1. §. 1. num. 7. quaſi *matris onus*, quod mater plus oneris ſuſtineat in matrimonio, quam pater: alii ex eo, quod *mater* ſit certiſſima prolis *autor*, l. 5. ff. de in jus vocando. Gregorius in c. ult. x. de converſ. infid. putat, *datum hoc eſſe laboribus, quos in partu mulieres ferunt, ut ab illis potius, quam a viris conjunctio eorum nomen accipiat.* Sed concinnior eſt Gellii etymologia libr. XVIII. cap. 6. a fine conjugii petita, a *matris* ſcilicet *nomine non adepto jam, ſed cum ſpe & omine adipiſcendi*, quam etiam probat Auguſtinus lib. XIX. contra Fauſtum cap. 26. poſt med. *Matrimonium, inquit, ex hoc adpellatum eſt, quod non ob aliud debeat fœmina nubere, quam ut mater fiat.* Abſurdas ſcholaſticorum derivationes & expoſitiones vide apud Meiſnerum part. II. phil. ſobr ſect. 1. cap. 1. quæſt. 22. *Quidam* (inquit) *dictum putant matrimonium, quaſi materiam* μόνου, *quia vir & uxor ſunt una materia prolis, quidam quaſi ſit matris* νόμος, *vel lex, quidam a matre & monendo, quidam quaſi matris munium*

ſeu

ſeu officium, quam poſtremam etymologiam adprobat Petr. Faber II. ſemeſtr. 23. pag. 350. 2.) *Nuptiæ.* Quamvis enim Hotomannus de caſt. nupt. part. IV. pag. 181. inter matrimonium & nuptias hanc conſtituat differentiam, quod *matrimonium ſit conventio inter virum & uxorem de perpetua vitæ ſocietate*, *nuptiæ vero celebratio matrimonii certo ritu pro variis cujusque civitatis legibus inſtituta;* res ipſa tamen oſtendit nuptiarum adpellationem ipſi matrimonio ſæpius tribui, c. Nuptiarum 27. q. 1. l. Nuptiæ. 1. ff. de rit. nupt. quod ex vulgata illa regula conſtat: *Nuptias non concubitus, ſed conſenſus facit*, unde etiam Hotomannus dicit, *nomina matrimonii & nuptiarum in legibus & jure civili promiſcue uſurpari.* Albertus Gentil. libr. II. de nupt. cap. III. tripliciter vocem accipi monet; *a*) pro *conjunctione animorum*: *b*) pro *ſolennibus*: *c*) pro *conjunctione corporum.* Dicuntur nuptiæ a *nubendo*, ſeu *tegendo*, Varro libr. IV. de ling. lat p. 18. Ambroſius lib. I. de Abraham c. IX. circa fin. *Nuptiæ inde dictæ, quod pudoris gratia puellæ ſe obnuberent.* Ut enim nubes (a nubendo ob id dicta) cœlum obnubit & tegit, ſic virgines ſponſis adductæ pudoris gratia ſeſe flammeo, quod erat lutei coloris, velabant, Geneſ. XXIV. 65. *Rebecca videns Iſaacum, ſponſum ſuum, accipit* הַצָּעִיף, *velamentum & operit ſe.* Confer Gen. XX. 16. Vide Barnabam Briſſonium de rit. nuptiar. pag. 29. ac viris elocatæ capite nupto, ſive velato incedebant in ſignum ſubjectionis erga maritum. Cor. XI. 10. *Mulier debet habere* ἐξουσίαν, poteſtatem *ſuper caput*, hoc eſt, *velamen*, quo teſtatur, ſe eſſe ſub viri poteſtate. Tertullianus lib. de vel. virg. *Etiam* (apud ethnicos) *velatæ ad virum ducuntur ſponſæ.* c. Fœminæ. 30 q. 5. *Fœminæ dum maritantur, ideo velantur, ut ſe noverint ſemper maritis ſuis ſubditas eſſe & humiles*, c. Mulier. 33. q. 5. *Mulier debet velare caput, ut viro oſtendatur ſubjecta.* Quidam addunt alias hujus etymologiæ rationes, quia honeſtas nuptiarum quaſi nubes cooperiat turpitudinem corruptæ naturæ, & inſtar nubis ab ardore libidinis nos innoxios reddit. Cypræus libr. II. de jure connub. c. I. §. I. num. 2. hanc vulgatam etymologiam repudiat argumento eo, quod *non ſit veriſimile, ab his ceremoniis ſponſæ, ſcilicet veſtibus, rei tam late patenti nomen eſſe inditum;* exiſtimat autem ex Hebræo נוּב *germinavit*, *fructificavit*, orginem eſſe quærendam, ut finis matrimonii præcipuus, liberorum ſcilicet procreatio indicetur. Eſaj. XXVII. 6. *implebunt ſuperficiem orbis* תְּנוּבָה, *germine ſive fructu*, Targum בְּנֵי בְנִין *filiis filiorum;* quæ alluſiva etymologia, licet videatur remotior, ſi alicui probatur, poterit cum priore, quæ propinquior eſt, ita conjungi, ut nomen nuptiarum pro ſolennitate acceptum a nubendo, pro matrimonio ipſo uſurpatum, ab hebræa illa radice alluſionis cauſa deducatur. Quidam nuptiarum nomen deducunt a νύμφη. Hotomannus de rit nupt. c. XV. ſed fruſtra quæritur e longinquo græca nominis latini etymologia, cum obvia ſit latina. 3.) *Connubium* ex eo dictum, quod conjuges ſimul nubunt c. Connubia XXXII. q. 2. ac ob id una domo & toro, adeoque individua vitæ conſuetudine, velut communi quodam velo obducti ætatem ſimul agunt. 4.) *Contubernium* dicitur proprie matrimonium ſervorum, de quo in l. cum ancillis cap. de inceſt. nupt. c. dixit Sara XXXII. q. 4. 5.) *Conſortium* l. ſi donationum. cap. de nupt. Ut ergo a fine dicitur *matrimonium*, quia uxor ſpe adipiſcendi nominis materni per prolis generationem nubit, a materia *conjugium*, quia mas & fœmina ſub unum quaſi jugum reducuntur, ab adjunctis *nuptiæ & connubium*, quia ſponſa velo obnupta ſponſo adducitur; ſic ab effectu dicitur *conſortium*, quia ſcilicet divini ac humani juris communio & individua vitæ ſocietas ex conjugio oritur. Germanicum *Eheſtand* quidam dictum volunt quaſi *Ehrſtand*, honoris ſeu honorificus ſtatus: alii quaſi *der erſte Stand*, primus ſtatus, alii quaſi *Einſtand*, *Eenſtand*, cum ſit duorum in unam carnem conjunctio: alii ab *achten*, quaſi

ein Achtſtand, quod ſit vitæ genus magnifaciendum, unde forte illud veterum: *Echt und rechtgeboren.* Veteres Germani pacta & leges dixerunt *Ee*, inde vetus teſtamentum *die alte Ehe*, fortaſſis igitur propter mutuam pactionem hunc ſtatum vocarunt *die Ehe*.

Periphraſes & encomia. §. XI. Ad ſynonymiam referri poſſunt *periphraſes* & *encomia* conjugii, quæ in eccleſiaſticis & profanis ſcriptoribus occurrunt. Ignatius epiſt. VI. ad Philipp. pag. 35. edit. Ant. vocat *legitimam commixtionem*, ἐάν τις φθορὰν καὶ μολυσμὸν καλῇ τὴν νόμιμον μίξιν καὶ τὴν τῶν παίδων γένεσιν ὁ τοιοῦτος ἔνοικον ἔχει τὸν δρακόντα τὸν ἀποστάτην. Amphilochius in ſermon. de occurſ. Dom. *Honorandum matrimonium ſuperat omne donum terrenum, quippe cum ſit arbor fructuoſa, cum ſit elegans planta, cum ſit radix virginitatis, cum more agricolæ excolat ratione præditos ramos animatos, cum ejus benedictio mundi incrementum ſit, cum genus conſoletur, cum homines efficiat, cum divinam imaginem quaſi pictor effingat, cum Dominum habeat, qui ei benedicat, cum totum mundum ferre valeat.* Conjugium eſt fons humanæ vitæ, unde Theophylactus in V. Epheſ. *Vita noſtra per conjugia continetur*, id quod Muſonius apud Stobæum ſic exprimit: *Quisquis homines nuptiis privat, is abolet familiam, civitatem, & totum genus humanum, quod abſque generatione permanere non poteſt.* Stigelius:

Conjugium humanum divinæ academia vitæ eſt,
In qua nemo ſatis ſe didiciſſe putet.

Philoſophus conjugium vocat *elementum reipublicæ.* Stobæus ſerm. LXV. ex veteribus has adducit ſententias: Ταμεῖον ἀρετῆς ἐστι γενναία γυνή. Ἄριστον ἂν δεικτῆμα συμπαθὴς γυνή. Plato lib. VI. de legib. de fine & uſu conjugii pulcerrime dicit: χρὴ τῆς ἀειγενοῦς φύσεως ἀντέχεσθαι, καὶ παῖδας παίδων καταλείποντι ἀεὶ τῷ θεῷ ὑπηρέτας ἀνθ' αὑτοῦ παραδιδόναι. *Natura perpetuitatem promovere oportet & filios filiorum relinquendo ſemper Deo miniſtros pro ſeipſo tradere.* Item: γεννῶντας καὶ ἐκτρέφοντας παῖδας καθάπερ λαμπάδα τὸν βίον παραδιδόντας ἄλλοις ἐξ ἄλλων. *Gignere debemus & educare liberos, vitam ceu lampadem aliis poſt alios tradendo.* Pythagoras matrimonium vocat *ſacrum*, & apud Quintilianum nomina mariti & uxoris adpellantur *ſacra.* Cælius Rhodiginius lib. XV. antiq. cap. XXIII. &c. Plura in hanc ſententiam inferius adducemus, quando de fine conjugii inſtituetur diſſertatio.

CAPUT II.

AN SIT CONIUGIUM?

§. XII.

An ſit conjugium? Eſſe Conjugium probat, 1.) *Divina inſtitutio*, Geneſ. II. tradita & in nov. teſt. Matth. XIX. repetita. 2.) *Ordinis hujus conſervatio* contra ſatanæ furores & inter vagas mundi libidines. 3.) *Legum matrimonialium promulgatio*, facta tum a Deo ipſo immediate, Geneſ. II. Levit. XVIII. tum a magiſtratibus mediate, per quas dignitas hujus ordinis adſeritur, & reverentia ſanguinis cuſtoditur. 4.) *Naturalis legis dictatio.* Omnium omnino hominum cordibus naturaliter inſita eſt illa notitia, quod Deus vagas libidines deteſtetur ac puniat, unde etiam gentiles ex naturæ lumine quodammodo cognoverunt, per conjugium, ſive individuam vitæ ſocietatem, non per adulteria ac vagas libidines generis humani propagationem eſſe quærendam, quamvis multi ex illis ἀπηλγηκότες lucem illam inſitam opprimentes, ac propriæ conſcientiæ cogitationes adcuſantes, nihil quidquam curantes, ſed callo quaſi obducto prorſus negligentes, *ſe ipſos tradi-*

tradiderint impudicitiæ in operationem omnis immunditiæ. Eph. IV. 19.

An conjugium ſit ineundum? §. XIII. Ad hunc locum referri poſſet quæſtio: *An conjugium ſit ineundum?* In ſcriptis gentilium multæ occurrunt dehortationes a conjugio, petitæ ex moleſtiis & difficultatibus, quæ illud vitæ genus comitantur, ex moribus fœminarum, ex ſpecie ſervitutis, in quam maritus ſe coniiciat, &c. Bias apud Gellium dicit lib. V. cap. XI. εἰ καλὴν, ἕξεις κοινὴν, εἰ δὲ αἰσχρὰν, ἕξεις ποινήν. *Si pulcram duxeris, habebis communem; ſi deformem, habebis pœnam.* B. Lutherus in libr. de cauſis matrimon. tom. II. Jenenſ. german. p. 157. recitat dicterium ethnicorum: *Si ſapientia ipſa eſſet fœmina, non tamen cum ea ineundum matrimonium.* Diogenes ab omni ætate removebat conjugium: *Iuveni enim nondum ducendam eſſe uxorem, ſeni vero nunquam*, quod græce melius ſonat: Μηδέποτε τῷ νέῳ, τῷ δὲ γέροντι μηδὲ πώποτε. Lipſius cent. I. epiſt. 31. In vitis philoſophorum cap. LXVIII. de Theophraſto memoratur, quod ſtatuerit, ſapienti non eſſe uxorem ducendam, hiſce uſus argnmentis: *Primum impediuntur ſtudia philoſophiæ, nec poteſt quiſquam libris & uxori inſervire. Multa ſunt, quæ matronarum uſibus neceſſaria, pretioſæ veſtes, aurum, gemmæ, ſumtus, ancillæ, ſupellectilia varia, lecticæ & exedræ deauratæ, deinde per totas noctes garrulæ audiuntur quæſtiones: illa ornatior procedit in publicum; hæc honoratur ab omnibus; ego in conventu fœminarum miſella deſpicior; cur adſpiciebas vicinam? quid cum ancilla loquebaris? alterius amorem ſuum odium ſuſpicatur. Pauperem alere difficile eſt, divitem ferre tormentum. Adde quod nulla uxoris electio, ſed qualiscunque venerit, eſt habenda. Si iracunda, ſi fatua, ſi deformis, ſi ſuperba, quodcunque vitium eſt, poſt nuptias diſcimus. Si totam domum commiſeris ei regendam, ſervitus eſt, ſi aliquid tuo reſervaveris arbitrio, fidem ſibi non habere putabit, & in odium vertetur &c.* Vide plura in hanc ſententiam apud Nevizanum in ſylv. nupt. lib. I. ſub capite: non eſt nubendum: Petrarcham in libr. de vita ſolit. circa fin. Pontificii ſub ſpecie ſanctitatis totum ordinem clericorum, qui in *majoribus* (ut vocant) *ordinibus* conſtituti ſunt, a matrimonio arcent, ut in tractatione de miniſterio eccleſiaſtico vidimus, ac cœlibatum tanquam *ſtatum perfectionis, ſatisfactionem peccatorum & meritum regni cœlorum* conjugio præferunt, qua de re quid ſtatuendum ſit, inferius in quæſtione: an & quatenus cœlibatus conjugio præferendus ſit? diſpiciemus. Qui non ſunt peculiari continentiæ dono inſtructi, ſeque extra conjugium non poſſe caſte vivere ſentiunt, illi proponant ſibi 1.) *divinam ſanctionem*: *Non eſt bonum hominem eſſe ſolum. Propter fornicationem habeat unusquisque uxorem ſuam, &c.* 2.) *Paternam* Dei *promiſſionem* de mitigatione ærumnarum & gratioſa præſentia piis conjugibus datam. 3.) *Humanæ infirmitatis conſiderationem.* Diabolus ad libidines perpetuo homines inſtigat, ac in hac effœta mundi ſenecta natura humana imbecillior poſt lapſum minus reſiſtere poteſt flammis libidinum, niſi id fiat per conjugium. 4.) *Naturæ inclinationem.* In ipſa creatione inſita eſt humanæ naturæ inclinatio ſexus ad ſexum, quam ſolus Deus peculiari continentiæ dono in quibuſdam ita exſtinguit, ut pie & caſte citra conſcientiæ vulnus extra conjugium vivere poſſint; qui eo dono carent, & ad annos maturitatis pervenerunt, ſequantur communem divinæ ſanctionis regulam. 5.) *Conjugalis vitæ conditionem*, maximam ſcilicet ejus dignitatem, utilitatem. Qui in conjugio vivit, is velut divinus homo ſpeciem humanam generatione propagat, gratus naturæ reddit, quod mutuo accepit, ac ſæpe cum fœnore, & tanquam verus ſculptor imaginem ſui ipſius expreſſam in liberis relinquit, in vita caram ſocietatem & fidam rerum cuſtodiam ſibi comparat, &c. Carerius libr. I. de ſponſ. cap. I.

CAPVT III.
QVID SIT CONIVGIVM?

§. XIV.

An conjugium ſit ſacramentum?

Plenam & integram conjugii *definitionem* adducemus ſub finem hujus articuli, cum definitio ſit velut συμπέρασμα & concluſio, breviter omnia, quæ ad naturam & eſſentiam definiti pertinent, complectens. Hoc loco illam duntaxat quæſtionem tractabimus, quæ movetur de genere in definitione conjugii, *an ſcilicet ſit ſacramentum?* Pontificii adfirmant, ſic enim decernit concilium Trident. ſeſſ. XXIV. can. 1. *Si quis dixerit, matrimonium non eſſe vere & proprie unum ex ſeptem legis evangelicæ ſacramentis a Chriſto Domino inſtitutum, ſed ab hominibus in eccleſiam invectum, neque gratiam conferre, anathema ſit;* quam ſententiam Bellarminus libr. de ſacram. matrimon. cap. I. dicit *eſſe veriſſimam*, eamque ex ſacris literis confirmare nititur. Nos vero illud negamus, cujus noſtræ ſententiæ rationes antequam proferamus, circa *quæſtionis ſtatum* recte formandum notari jubemus:

Quæſtionis ſtatus.

1.) Non eſſe quæſtionem de generali quadam ſignificatione vocabuli *ſacramenti*, an ſcilicet conjugium poſſit dici ſacramentum generali quodam reſpectu, quia *eſt ſacræ rei ſignum*, ſiquidem concedimus, nomen *ſacramenti* in ea ſignificatione conjugio tribui poſſe. Apologia confeſſ. Wirtenberg. *Quia conjugium eſt ſanctum vitæ genus divinitus inſtitutum & commendatum, libenter ei tribuimus nomen ſacramenti.* Sed an ſit proprie & adcurate ſic dictum ſacramentum, modo eo, quo baptiſmus & euchariſtia dicuntur ſacramenta? Quod negamus. 2.) Nec quæritur hoc loco de divina conjugii inſtitutione, an ſcilicet ſit ordo vitæ ſanctus divinitus inſtitutus, in quo pii conjuges ſancti vivere, Deo placere, & vitæ æternæ participes fieri poſſint? id enim non ſolum adfirmamus, ſed etiam viribus omnibus defendimus. 3.) Nec quæritur, an Deus precibus ex fide profectis invocatus piis conjugibus adeſſe, iis ſuam gratiam & benedictionem impertiri velit? id enim ipſimet docemus; ſed hoc quæritur, an conjugium ſit illud ipſum medium, per quod divinæ gratiæ evangelio propriæ poſſint ac debeant conjuges participes fieri? Aliud eſt in conjugio fieri gratiæ participem, aliud per conjugium id fieri. 4.) Neque quæſtio eſt de tempore vet. teſt. an ſcilicet in eo conjugium fuerit ſacramentum? id quod pontificii nobiscum negant; ſed unice quæritur de nov. teſt. tempore, an in eo conjugium cœperit eſſe ſacramentum? quod pontificii adfirmant, nos vero negamus. Unde Bellarminus dicto loco quæſtionem ſic format: *cum quærimus, ſitne conjugium ſacramentum proprie dictum nov. teſt. id quærimus, utrum conjugium præter civilem contractum viri & fœminæ ad propagandam & educandam prolem inſtitutum, ſit etiam ſignum, ſeu ſymbolum externum religionis, cui ſit adnexa promiſſio gratiæ juſtificantis, idque ex divina inſtitutione.* Reſpondet adfirmate, quod facit etiam Eccius in homil. pag. 215. in enchirid. p. 70. Coſterus enchirid. pag. 137. &c.

Ejuſdem uſus.

§ XV. *Uſus hujus quæſtionis* eſt non contemnendus. 1.) Pontificii anathema dicunt omnibus negantibus, conjugium eſſe proprie dictum nov. teſt. ſacramentum, ut conſtat ex concilii Trident. decreto. *Videmus* (inquit Bellarminus cap. V. reſp. ad 9.) *etiam ante Conſtantienſe & Florentinum concilium pro hæreticis, vel de hæreſi ſuſpectos habitos, qui matrimonium e numero ſacramentorum eximerent.* Neceſſarium igitur eſt diſpicere, an ſufficientes habeant cauſas anathematis laqueo propter hanc controverſiam innodandi eos, qui id negant. 2.) Pertinet hujus quæſtionis ἐργασία ad explicandum verum & proprium genus, adeo-

adeoque ad naturam & eſſentiam conjugii pernoſcendam, qua perſpecta rectius ſtatuere poſſumus, quid & quantum conjugio ſit tribuendum. 3.) Ex hypotheſi ea, quod conjugium ſit proprie dictum ſacramentum, in aliis quæſtionibus controverſis pontificii contra noſtam ſententiam argumenta petunt, utpote quod conjugium liberorum citra parentum conſenſum contractum ſit ratum, quod infidelis cum fideli non poſſit matrimonio jungi, quod per adulterium non ſolvatur matrimonii vinculum, quod cauſarum matrimonialium judicium pertineat tantum ad epiſcopos & præcipue ad pontificem Romanum, qui certos gradus prohibere, & in prohibitis diſpenſare poſſit.

Argumenta noſtræ ſententiæ.

I.) Ex requiſitorum ſacramenti eſſentialium carentia.

§. XVI. His ita præmiſſis noſtræ ſententiæ argumenta producimus, quorum primum ac præcipuum petimus ex *requiſitorum eſſentialium ſacramenti carentia.* Cui non competunt eſſentialia ſacramenti requiſita, illud non eſt proprie dictum ſacramentum. Conjugio non competunt eſſentialia requiſita ſacramenti. Ergo conjugium non eſt ſacramentum. *Major* eſt extra controverſiæ aleam poſita, cui enim non competunt eſſentialia rei requiſita, ei nec competit eſſentialis rei definitio, & viciſſim, cui non competit eſſentialis rei definitio, ei nec proprium rei nomen competit. *Minor* probatur ex iis, quæ in articulo de ſacramentis §. XI. & ſeqq. tradita ſunt, ubi diximus ex baptiſmo & cœna, quæ omnium conſenſu ſunt proprie dicta nov. teſt. ſacramenta, recte colligi, quæ ſint requiſita proprie dicti ſacramenti, quam procedendi viam ipſe Bellarminus adprobat libr. I. de pœnit. cap. XI. Jam vero ex illis colliguntur octo requiſita ſacramenti in nov. teſt. proprie ſic dicti, docente Chemnitio part. II. exam. cap. de num. ſacram. pag. 14. 1.) *Vt habeat externum aliquod materiale, ſeu corporale & viſibile elementum, ſive ſignum, quod certo externo ritu tractetur, exhibeatur & uſurpetur.* 2.) *Vt elementum illud, ſeu ſignum & certus ejus ritus habeat expreſſum mandatum divinum, ſeu inſtitutionem divinam.* 3.) *Vt inſtitutum & mandatum ſit in nov. teſt.* 4.) *Vt non ad tempus inſtitutum ſit, ſed uſque ad conſummationem ſeculi.* 5.) *Requiritur ad ſacramentum promiſſio divina de gratia, effectu, ſeu fructu ſacramenti.* 6.) *Illam promiſſionem oportet non ſimpliciter, nude & per ſe tantum habere teſtimonium in verbo Dei, ſed oportet eam divina ordinatione adnexam eſſe ſigno ſacramenti, & eo quaſi veſtitam eſſe.* 7.) *Promiſſionem illam non oportet eſſe de quibusvis donis Dei, ſive corporalibus, ſive ſpiritualibus, ſed promiſſionem gratiæ, ſeu juſtificationis, hoc eſt, gratuitæ reconciliationis, remiſſionis peccatorum, & in ſumma de toto beneficio redemtionis.* 8.) *Illa promiſſio in ſacramentis non in genere tantum vel ſignificatur, vel adnunciatur, ſed virtute Dei offertur, exhibetur, adplicatur & obſignatur etiam ſingulis, qui fide ſacramentis utuntur.* Hæc Chemnitius, quæ contra Bellarmini inſultus ſuo loco defendimus. Videamus, an hæc requiſita omnia & ſingula conjugio conveniant?

Deeſt matrimonio:

I.) Elementum externum.

§. XVII. I.) Omne ſacramentum nov. teſt. proprie ſic dictum habet *externum aliquod materiale,* ſeu *corporale & viſibile elementum, ſeu ſignum,* quod certo externo ritu tractetur, exhibeatur & uſurpetur; in eo enim differt ſacramentum a verbo evangelii, quod in verbo offeratur promiſſio gratiæ abſque viſibili aliquo ſigno ac ritu, ſed in ſacramento offertur certo ritu comprehenſa, unde ſacramentum vocatur *verbum viſibile.* At conjugium non habet tale elementum, ſive ſignum. Ergo. Bellarminus de ſacram. matrimon. cap VI. regerit, materiam hujus ſacramenti eſſe perſonas contrahentes, ſeu corpora conjugum. *Recte mihi dixiſſe videtur* (inquit) *Petrus a Soto materiam non ſolum circa quam, ſed etiam ex qua ſacramentum matrimonii conſtat, eſſe perſonas contrahentes. Theologi quoque fere omnes ſatis indicant, corpora conjugum eſſe*

 mate-

materiam hujus ſacramenti. Reſp. 1.) Pontificii non conſentiunt in hujus ſacramenti materia. Melch. Canus lib. VIII. loc. theol. cap. V. matrimonium dupliciter conſiderandum eſſe dicit, *ut eſt contractus, & ut eſt ſacramentum, perſonas contrahentes* dicit *eſſe miniſtros conjugii, ut eſt contractus, non autem ut eſt ſacramentum*; exiſtimat igitur elementum ſeu materiam conjugii eſſe ritus illos viſibiles & externos, qui in eccleſiaſtica copulatione adhibentur, quales ſunt manuum conjunctio, annuli traditio, conſenſus per verba ſolennia teſtificatio, &c. Sed Canum hoc nomine Bellarminus refellit, & nihil intereſſe ſtatuit inter contractum conjugii chriſtiani ejusque materiam, formam & miniſtrum; & ſacramentum conjugii ejusque materiam, formam & miniſtrum. Sed Canus pro ſe reſpondere poſſet, in vet. teſt. eandem fuiſſe materiam & formam conjugii, quæ eſt in novo; aut igitur concedendum, quod in vet. etiam teſt. conjugium fuerit ſacramentum, aut ſtatuendum, quod alia ſit materia & forma conjugii in nov. teſt. per quam fiat proprie dictum ſacramentum. Poſſet etiam Canus hoc urgere, quod miniſtri eccleſiæ in nov. teſt. ſint οἰκονόμοι μυςηρίων Θεῦ, 1 Cor. IV, 1. *diſpenſatores ſacramentorum.* Item, quod is, cui adminiſtratur ſacramentum, non ſit ipſe ſacramenti miniſter, hoc eſt, objectum ſacramenti eſſe a cauſa inſtrumentali adminiſtra. diſtinguendum, ac proinde abſurdum eſſe, quod Bellarminus hoc loco adſerit, *ipſas perſonas contrahentes eſſe & materiam, & cauſam efficientem adminiſtram hujus ſacramenti.* Præter Cani opinionem ſunt duæ aliæ ſcholaſticorum ſententiæ de materia hujus ſacramenti. Quidam enim ſtatuunt, quod *conſenſus conjugum verbis expreſſus, ſeu verba conſenſum exprimentia ſint materia & forma hujus ſacramenti;* quidam, quod *ipſa corpora, ſeu perſonæ contrahentium ſint materia, verba vero conſenſum exprimentia ſint forma.* Adrianus in lib. IV. ſent. diſt. 27. *conſenſum contrahentium eſſe materiam* hujus ſacramenti diſputat. Thom. lib. IV. diſt. 26. quæſt. 2. artic. 2. & canoniſtæ in c. penult. de ſponſ. putant *verba unius conjugis habere rationem materiæ & rationem formæ reſpectu verborum alterius;* & contra, quibus Carerius lib. II. de matrimon. c. I. recte hoc obvertit, quod in contractibus illud habeat rationem materiæ, circa quod verſatur contractus, non autem id, per quod exprimitur contractus. Bellarminus hanc diverſitatem ſententiarum diſtinctione quadam conciliare nititur. *Conjugii ſacramentum* (inquit) *duobus modis conſiderari poteſt, uno modo, dum fit, altero modo, dum permanet, poſtquam eſt factum. Priore reſpectu totam ejus eſſentiam conſiſtere dicit in ſignis mutuum conſenſum exprimentibus, ſicque verba conjugum eſſe materiam & formam ſacramenti: poſteriore reſpectu ipſos conjuges ſimul cohabitantes, ſeu externam conjugum ſocietatem & conjunctionem eſſe ſymbolum materiale externum.* Sed hæc Bellarmini diſtinctio petit principium, ſacramenti enim eſſe conſiſtit in uſu, id eſt, actione ſacramentali a Chriſto inſtituta, ideoque non poteſt duplex ejus materia ſtatui, prior dum fit, poſterior dum permanet, poſtquam eſt factum. Regula theologica eſt firmiſſima, quæ ſuo loco ex propria inſtitutionis ſede demonſtratur: *nihil habet rationem ſacramenti extra uſum a Chriſto inſtitutum;* ex quo judicari poteſt, quid de collatione conjugii *cum euchariſtia*, quatenus dicitur *ens permanens*, ſit ſtatuendum. Quod porro adtinet collationem conjugii cum *contractu emtionis* (in quo tota contractus ratio conſiſtit in mutuo conſenſu, res autem emta ac vendita eſt materia circa quam), illa probat quidem totam conjugii, quatenus eſt contractus, eſſentiam in verbis conſenſum exprimentibus conſiſtere; ſed nondum probat conjugii, quatenus ex hypotheſi Bellarmini eſt ſacramentum, materiam & formam in verbis conſenſum exprimentibus conſiſtere. Sic ergo concludimus: Nullius ſacramenti materia conſiſtit in verbis, ſed in externo & viſibili elemento. Conjugium ex Bellarmini hypotheſi eſt ſacramentum. Ergo materia ejus non quæ-

quærenda in verbis, ſed in externo & viſibili elemento. 2.) Corpora conjugum non poſſunt commode ſtatui materia hujus ſacramenti, quod ſic demonſtramus. Omne ſacramentum nov. teſt. habet materiam propriam & peculiarem, certo inſtitutionis verbo expreſſam, juxta Auguſtini axioma tract. LXXX. in Johan. *Accedit verbum ad elementum, & fit ſacramentum.* Sed perſonæ contrahentes, ſeu corpora conjugum non ſunt materia propria & peculiaris conjugii, quatenus ſtatuitur nov. teſt ſacramentum, cum in vet. etiam teſt. conjugium eamdem habuerit materiam 3.) Materia ſacramenti, ſive elementum & ſignum externum in ſacramentis ita comparatum eſt, ut ſit *viſibile*, elevetur ad uſum ſacramentalem per divinam inſtitutionem, & ordinarie ab eccleſiæ miniſtro diſpenſetur. Jam vero perſonæ contrahentes non ſunt tale elementum & ſignum externum, quia ſæpe inter abſentes matrimonii ſacramentum contrahitur, & ſic pars una hujus materiæ eſt inviſibilis; nec probari poteſt ex ſcripturis, corpora conjugum, ſive perſonas contrahentes ad uſum ſacramentalem per divinam inſtitutionem eſſe evectas, nec ſunt omnes miniſtri eccleſiæ, qui conjugium ineunt, quin imo, qui apud pontificios ineunt conjugium, illi non ſunt, nec eſſe poſſunt eccleſiæ miniſtri.

2.) Divinum mandatum viſibili ſigno, ſeu elemento ſacramentali additum.

§. XVIII. II.) Omne ſacramentum nov. teſt. proprie ſic dictum habet expreſſum mandatum ſeu inſtitutionem divinam externo illi ac viſibili ſigno, ſive elemento ſacramentali additum. Conjugium non habet talem ſacramentalem inſtitutionem. Ergo. Non quidem negamus, conjugium habere inſtitutionem divinam, ſed negamus habere talem inſtitutionem, qua nov teſt. ſacramentum fuerit ordinatum, ſicque acceperit novum eſſe ſacramentale præter illud eſſe, quod in vet. teſt. obtinuit Chriſtus doctrinam de conjugio Matth. V. & XIX. repetivit & confirmavit, nuſpiam vero novum novi teſtamenti ſacramentum illud eſſe declaravit. Excipit Bellarminus cap. V. *non eſſe argumentum ſolidum ab autoritate ſcripturæ negativa, cum multa ſint ab apoſtolis tradita, quæ non ſunt ſacris literis mandata.* Reſp. 1.) In *genere*, ex ſcripturæ perfectione, ſuo loco demonſtrata, firmiſſime concluditur, quod in articulis fidei tum adfirmate, tum negate ex ſcripturis poſſimus argumentari. Diſcipulus de temp. ſerm. XXIII. *In ſacra ſcriptura locus tenet ab autoritate negative.* Diſtinguendum igitur inter *dogmatica* & *hiſtorica*, inter *fidei articulos* & *quæſtiones circa fidem*, inter *præcepta morum generalia* & *liberas ceremonias;* in his quidem ab auctoritate ſcripturæ negativa non poteſt duci argumentum, bene autem in illis. Jam vero pontificii hoc dogma ſuum, quod conjugium ſit ſacramentum nov. teſt. proprie ſic dictum, referunt inter fidei articulos, unde etiam negantibus anathema dicunt. 2.) In *ſpecie.* Inſtitutio ſacramentorum eſt *opus ſolius Dei*, quippe qui ſolus poteſt effectum ſupernaturalem per eadem operari. Thomas part. III. q. 64. art. 2 Biel ib. IV. ſent. diſt. 1. q. 2. art. 3. dub. 2. Ergo proferendæ ſunt divinæ inſtitutionis tabulæ, & in verbo quærenda eſt ſacramenti hujus inſtitutio, non in traditionibus dubiis & externis. Si dicere velint, *Chriſtum quidem hoc ſacramentum inſtituiſſe, apoſtolos vero extra verbum divinam illam inſtitutionem tradidiſſe*, principium petunt, & ſcripturæ perfectionem alibi firmiſſimis argumentis evictam impugnant. Exponant etiam cauſas, quare evangeliſtæ inſtitutionem baptiſmi & euchariſtiæ deſcribere, hujus vero ſacramenti inſtitutionem prætermittere voluerint?

3.) Non eſt nov. teſt. proprium.

§. XIX. III.) Omne ſacramentum nov. teſt. eſt inſtitutum & mandatum in nov. teſt. adeoque nov. teſt. proprium. Conjugium non eſt in novo demum teſt. inſtitutum, ſed etiam in vet. teſt. locum habuit, Chriſtus tantum docet, hoc vitæ genus Deo probari, non autem novum & peculiare ex eo fabricat ſacramentum. Ergo conjugium non eſt nov. teſt,

teſt. ſacramentum. Quin imo etiam apud infideles extra eccleſiam conjugium locum habet, ex quo tale nobis naſcitur argumentum. Sacramenta proprie ſic dicta ſunt bona eccleſiæ propria. Conjugium non eſt bonum eccleſiæ proprium. Ergo. Bellarminus 1.) concedit, *quoſdam ſcriptores pontificios ſtatuere, conjugium non eſſe ſacramentum proprium novæ legis, ſed fuiſſe etiam in lege veteri, & a Chriſto non tam fuiſſe inſtitutum, quam confirmatum*, id quod argumentum noſtrum confirmat & oſtendit, quid de conſenſu Romanæ eccleſiæ tantopere deprædicato ſit ſtatuendum. 2.) Excipit, *matrimonium fuiſſe ab initio mundi, & nunc etiam eſſe apud infideles, ut contractum civilem & in officium naturæ; ſed non fuiſſe, nec eſſe verum ſacramentum, niſi apud chriſtianos*, teſte Auguſtino de fid. & bonis operib. cap. VII & de bono conjug. cap. XXIV. inde ſcholaſtici & canoniſtæ diſtinguunt inter *matrimonium putativum*, quod contrahitur inter perſonas conjugio copulari prohibitas, *legitimum*, quod ſecundum leges gentium legitime contractum, non autem in fide Chriſti, & *ratificatum* ab eccleſia, quod inter Chriſti fideles contrahitur, & eſt ſacramentum; unde porro infert Bellarminns, *falſum eſſe, quod Lutherus ſtatuat, matrimonium eſſe æque ſanctum apud fideles & infideles*. Reſp. 1.) Principium petit Bellarminus diſtinguendo inter conjugium, ut eſt officium naturæ & ſacramentum, de eo enim quæritur, an ſit ſacramentum? 2.) Auguſtinus nomine *ſacramenti* generaliter utitur pro *quovis ſacræ rei ſigno*, non conferente & obſignante, quale eſt ſacramentum proprie dictum, ſed ſignificante & adumbrante. *In eccleſia*, inquit lib. de fide & operib. cap. VII. *nuptiarum non ſolum vinculum, verum etiam ſacramentum ita commendatur, ut non liceat viro uxorem ſuam alteri tradere*. De bon. conjug. cap. XVIII. *Prohibitionem divortiorum vulgarium* dicit eſſe *ſacramentum indiſſolubilis conjunctionis Chriſti & eccleſiæ, ſicut olim permiſſio eorumdem divortiorum ſignificavit collectionem, ſeu adunationem, variarum gentium ad eccleſiam*. 3.) Aliud eſt loqui de *ſanctitate ordinationis divinæ*. Infideles extra eccleſiam & conjuges impii in eccleſia non ſunt ſancti, neq Deo placent, ſi loquamur de ſanctitate perſonæ, quia deſtituuntur fide in Chriſtum, inter ipſum conjugium, in quo vivunt, eſt & manet ſancta Dei ordinatio. Sic magiſtratus eſt ſanctum officium, nec tamen omnes, qui illud gerunt, ſunt ſancti. Plura requiruntur, ut perſona ſit ſancta & Deo placens, quam ut in ſtatu a Deo ordinato & ſancto vivat. 4.) Lutherus non dicit *matrimonia infidelium æque eſſe ſancta ac fidelium*, quod Bellarminus ipſi tribuit, *ſed æque vera*. Sic enim loquitur in lib. de capt. Babyl. cap. de matrim. tom. II. lat. pag. 279. *Cum matrimonium fuerit ab initio mundi, & apud infideles adhuc permaneat, nullæ ſubſunt rationes, ut ſacramentum novæ legis & ſolius eccleſiæ poſſit dici. Non minus enim erant matrimonia patrum ſancta, quam noſtra, nec minus vera infidelium, quam fidelium, nec tamen in eis ponunt ſacramentum*. 5.) Nec poteſt Bellarminus hoc nomine jure taxare Lutherum, cum ipſe c. III. §. X. ſcribit, *matrimonia gentilium eſſe vera, legitima & largo modo ſacramenta*. Quin imo Innocentius pontifex c. gaudemus de divort. infidelium matrimonium vocat *ſacramentum*. 6.) Sanctitas conjugio tribuitur duplici ſenſu, vel quod ſit medium, per quod donum ſanctificationis fide in Chriſtum juſtificatis confertur, vel quod ſit ſignum indiſſolubilis conjunctionis. Priore ſenſu negamus in conjugio eſſe ſanctitatem, id eſt, negamus, conjugium eſſe medium divinitus inſtitutum, per quod donum ſanctificationis conferatur; hunc enim finem nec in eccleſia, nec extra eccleſiam obtinet. Poſteriore ſenſu concedimus, in conjugio eſſe ſanctitatem, id eſt, concedimus, conjugium eſſe ſignum infallibilis conjunctionis inter Chriſtum & eccleſiam, quem finem in ſola quidem eccleſia ratione revelationis in verbo factæ obtinet, ſed ex eo nondum efficitur, quod ſit ſacramentum nov. teſt.

pro-

proprie ſic dictum: Semper igitur contra Bellarminum hoc urgemus: Si conjugium eſt nov. teſt. ſacramentum, utique in nov. teſt. ſacramentalis ejusdem inſtitutio monſtranda. Id vero cum fieri nequeat, ideo non poteſt pro ſacramento nov. teſt. proprie ſic dicto agnoſci. Repetitionem & confirmationem primævæ inſtitutionis conjugii in nov. teſt. a Chriſto factam legimus, ſed ſacramentalem inſtitutionem nuſpiam legimus. Leo Papa in epiſt. 92. (in aliis eſt epiſt. 70.) ad ruſtic. Narbon. *Societas nuptiarum ab initio ita conſtituta fuit, ut præter ſexuum conjunctionem haberet in ſe Chriſti & eccleſiæ ſacramentum.* Bellarminus explicat *ab initio prædicationis Chriſti, ſive inſtitutionis in nov. teſt. factæ*, ſed Leo ſeipſum clariſſime interpretatur, dicit enim paulo ante, *multo prius, quam initium Romani juris extiterit*, hoc eſt, ab ipſo mundi exordio.

Num in vet. etiam teſt. conjugium fuerit ſacramentum?

§. XX. Viderunt hoc Alphonſus a Caſtro lib. XI. contra hæreſes, verbo nuptiæ, hæreſ. 3. Petrus a Soto lect. 2 de matrimonio & alii pontificii, unde in eam potius abire voluerunt ſententiam, *quod matrimonium non in nov. demum teſt. coeperit eſſe ſacramentum, ſed jam inde a primæva inſtitutione tale fuerit*, quo etiam pertinet, quod Lombardus ſcribit 4. ſent. diſt. 26. lit. A. *Cum alia ſacramenta poſt peccatum & propter peccatum exordium ſumpſerint, matrimonii ſacramentum etiam ante peccatum legitur a Domino inſtitutum, non tamen ad remedium, ſed ad officium.* lit. B. *Conjugii inſtitutio duplex eſt. Una ante peccatum ad officium, quæ facta eſt in paradiſo, ubi eſſet thorus immaculatus & nuptiæ honorabiles, &c. altera poſt peccatum ad remedium facta extra paradiſum propter illicitum motum devitandum. Prima ut natura multiplicaretur. Secunda, ut natura exciperetur & vitium cohiberetur.* Bellarminus illis opponit 1.) *auctoritatem concilii Tridentini & Florentini*, quæ ſacramentum matrimonii a Chriſto in nov. teſt. inſtitutum eſſe tradant, ac ſententiam quorundam ſcholaſticorum conciliis illis conformem; ſed ex verbo Dei monſtranda erat ſacramentalis conjugii in nov. teſt. inſtitutio 2.) *manifeſtam rationem. Si matrimonium fuiſſet ſacramentum ante Chriſti adventum, vel fuiſſet inſtitutum in ſtatu innocentiæ, vel poſtea. Non in ſtatu innocentiæ, quia tunc nulla fuit neceſſitas gratiæ ſacramentalis, cum nulla eſſet concupiſcentia, vel difficultas, neque ullo remedio contra peccatum opus eſſet. In ſtatu autem naturæ corruptæ non legitur ulla inſtitutio matrimonii facta in toto veteri teſtam. ſed tantum reſtrictio quædam quoad perſonas contrahentes. Præterea in vet. teſt. permiſſione Dei licita erant polygamia & repudium, quæ duo pugnant cum ratione ſigni, & ideo tunc ne ſignum quidem erat matrimonium, neque eo tempore gratia tam neceſſaria in matrimonio, quam noſtro tempore eſt, cum facile potuerint homines illius temporis vel multitudine uxorum, vel libello repudii occurrere illis difficultatibus, ob quas noſtro tempore gratiam requiri dicimus. Et quamvis eo tempore tenerentur hebræi inſtituere filios in fide & religione Dei, tamen hic finis erat extrinſecus matrimonio piorum in vet. teſt. intrinſecus autem eſt matrimonio chriſtianorum.* Reſp. 1. Unam tantum conjugii inſtitutionem novimus Gen. II. deſcriptam, quæ poſt lapſum & in nov. teſt. fuit duntaxat repetita. Quod ſi ergo in prima conjugii inſtitutione nihil inveniri poteſt, quod probet, illud eſſe ſacramentum proprie ſic dictum, utique nec in repetitione & confirmatione inſtitutionis poſt lapſum facta tale quid occurret. 2.) In ſtatu innocentiæ non habent locum ſacramenta proprie & adcurate ſic dicta, ut ſuo loco demonſtratum. Conjugium inſtitutum eſt in ſtatu innocentiæ. Ergo non eſt ſacramentum proprie & adcurate ſic dictum. 3.) Quo argumento Bellarminus probat, conjugium non fuiſſe ſacramentum in vet. teſt. eodem argumento probare poſſumus, quod non ſit ſacramentum nov. teſt. Non fuiſſe ſacramentum in vet. teſt. ante Chriſti adventum probat ex eo, quod *non legatur ulla matrimonii inſtitutio facta*

in vet. teſt. ſed tantum reſtrictio quædam *quoad perſonas contrahentes:* eodem argumento probare poſſumus, conjugium non eſſe ſacramentum nov. teſt. quia non legitur nova inſtitutio in nov. teſt. ſed tantum repetitio & confirmatio inſtitutionis. Matth. V. & XIX. 4.) Eſſentia & natura rei æſtimanda eſt ex cauſis internis, materia & forma. Ubi cauſæ internæ ſunt eædem, ibi etiam res ſpecie eadem cenſenda. Jam vero ex hypotheſi Bellarmini conjugii in vet. teſt. & conjugii in nov. teſt. cauſæ internæ ſunt eædem, materia utrobique ſunt corpora conjugum ſeu perſonæ contrahentes; forma utrobique ſunt ſigna mutuum conſenſum exprimentia. Ergo eadem erit eſſentia & natura conjugii in vet. ac nov. teſt. Finis aliquis externus & acceſſorius non mutat rei ipſius eſſentiam. 5.) Bellarminus ſumit tanquam conceſſum, quod eſt adhuc controverſum, Dei ſcilicet permiſſione & adprobatione polygamiam in vet. teſt. fuiſſe licitam, cum plurimi ſtatuant fuiſſe duntaxat toleratam, qua de re ſuo loco plenius. 6.) De libello repudii expendimus dictum ſalvatoris Matth. XIX. 8. *Moſes ad duritiem cordis veſtri permiſit vobis dimittere uxores veſtras, ab initio autem non fuit ſic*, ſanctio ergo illa politica ac permiſſio ad evitandum majus incommodum introducta nihil derogat divinæ inſtitutioni. 7.) Apud multas gentes nec polygamia, nec libellus repudii in uſu fuit, num ergo & illis gratia quædam ſacramentalis fuit neceſſaria? num & illis conjugium fuit ſacramentum? 8.) Et quid hoc eſt, quod Bellarminus adſerit, *inſtituere filios in fide & religione Dei eſſe finem extrinſecum matrimonio piorum in vet. intrinſecum vero matrimonio in nov. teſt.* Certe qui æquali jure & lege obſtringuntur ad filiorum inſtitutionem in fide & religione, illorum conjugio finis iſte non eſt extrinſecus, ſed intrinſecus. Pii conjuges in vet. teſt. æquali jure & lege obſtringuntur ad filiorum inſtitutionem in fide & religione, ut conſtat ex dictis Geneſ. XVIII. 19. *Scio, quod Abraham præcepturus ſit filiis ſuis & domui ſuæ poſt ſe, ut cuſtodiant viam Domini.* Deut. VI. 7. *repetes hæc verba filiis* verſ. 20. *cum interrogaverit te filius tuus cras dicendo, quid ſibi volunt hæc teſtimonia, tunc dices, &c.* cap. XI. 19. *docebis ea filios veſtros, ut loquantur de eis.* Pſalm XLIV. 2. *Deum auribus noſtris audivimus, patres noſtri adnunciaverunt nobis opus, quod operatus es in diebus eorum.* Proverb. I. 8. *Audi fili mi, diſciplinam patris tui, & ne dimittas legem matris tuæ*, cap. III. 1. *Fili mi, ne obliviſcaris legis meæ & præcepta mea cor tuum cuſtodiat*, cap. IV. 1. *audite filii, diſciplinam patris, & attendite, ut ſciatis prudentiam.* cap. XIII. 24. *Qui parcit virgæ ſuæ, odit filium ſuum, qui autem diligit illum, inſtanter erudit, vel mature caſtigat eum*; ex quibus intelligitur præceptum apoſtolicum Eph. VI. 4. *Patres, educate filios ἐν παιδείᾳ καὶ νουθεσίᾳ κυρίου*, eſſe generale ad vet. & nov. teſt. parentes ſpectans. Idem oſtendit exemplum Eli, qui negligentiæ ſuæ in filiorum educatione commiſſæ pœnas dedit graviſſimas 1 Sam. II. 29. Id ipſum probat quoque æqualis neceſſitas hujus inſtitutionis. Et in vet. & nov. teſt. naſcuntur homines, ut notitia Dei propagetur, & eccleſiæ termini extendantur; quare cum ſalutaris illa Dei notitia mentibus hominum non innaſcatur; ſed pia inſtitutione ipſis ſit inſtillanda, ideo parentibus incumbit, non tantum corpora natorum fovere & fortunis ipſorum proſpicere, ſive ut apoſtolus loquitur, corporales *theſauros ipſis colligere*; 2 Cor. XII. 14. ſed etiam inſtituere eos in doctrina divinitus tradita, & ad pietatis exercitia tenellos eorum animos adſuefacere, quod eſſe parentum officium, Plato ex lumine naturæ quodammodo intellexit, quando libr. VI. de legibus dicit, *operam nobis dandam, ut cultorem aliquem Deo noſtri loco relinquamus.*

§. XXI. IV.) Omne ſacramentum proprie ſic dictum habet adnexam promiſſionem divinam de gratia, ſeu fructu ſacra-

4.) Deeſt matrimonio promiſſio gratiae ſacramentalis.

ſacramenti, divina ordinatione ſigno ſacramentali adnexam, & eo quaſi veſtitam. Sed conjugium non habet talem promiſſionem divinam de gratia ſacramenti divina ordinatione ſigno ſacramentali adnexam. Ergo non eſt ſacramentum. Excipit Bellarminus cap. II. *matrimonio eſſe adnexam gratiæ promiſſionem, cum ſit ſignum conjunctionis Chriſti & eccleſiæ non ſolum per naturæ conformitatem, ſed etiam per ſpiritualem caritatem, qua Chriſtus eccleſiam diligit & ſancte gubernat, & ipſa eccleſia Chriſto adhæret per fidem, ſpem & caritatem, eique per obedientiam ſubjicitur.* Unde cap. V. infert, Philippum in apolog. confeſſ. art. XIII. & Chemnitium II. part. exam. pag. 1291. agnoviſſe, *matrimonium habere promiſſionem aliquam gratiæ, & proinde iſtud Lutheri argumentum nihil valere.* Quare cum matrimonium ſit ſignum a Deo inſtitutum promiſſionem gratiæ adnexam habens, ex eo infert, *eſſe ſacramentum proprie ſic dictum.* Reſp. 1.) Ad ſacramentum proprie ſic dictum requiritur *promiſſio gratiæ*, non cujusvis, ſed *evangelio propriæ*, de remiſſione peccatorum, reconciliatione cum Deo, ſanctificatione Spiritus & vita æterna. At talis gratia evangelio propria non eſt in conjugio. 2.) Philippus & Chemnitius concedunt promiſſionem aliquam gratiæ in conjugio piorum, ſed non eam, quæ eſt evangelio ſive nov. teſt. propria, & quæ ſacramentum aliquod conſtituit. 3.) Matrimonium eſt quidem ſignum conjunctionis Chriſti cum eccleſia divinitus inſtitutum, ſed *ſignum* duntaxat *ſignificans & adumbrans*, quia illa Chriſti & eccleſiæ conjunctio deſignatur & illuſtratur per matrimonium, tanquam figuram & ſimilitudinem aliquam. Sed in ſacramento proprie ſic dicto requiritur ſignum non nude ſignificans & adumbrans, ſed *offerens, adplicans, conferens* & *obſignans* gratiam Dei evangelio propriam & peccatorum remiſſionem, quale ſignum in conjugio non occurrit. 4.) Ex Bellarmini ἐνστάσει id duntaxat colligitur, in generali & lata quadam ſignificatione, qua ſacramentum definitur *ſacræ rei ſignum*, conjugium vocari poſſe ſacramentum, nequaquam vero ſi de ſtricta & propria ſacramenti ſignificatione quæratur, quia ſacramenta proprie ſic dicta non ſunt tantum *ſigna, ſed etiam cauſæ inſtrumentales* gratiæ, ut ſuo loco oſtendimus, & confirmat etiam Gabr. Biel lib. IV. ſentent. diſtinct. 1. quæſt. 1. artic. 5. neque cujusvis gratiæ, ſed evangelio propriæ.

§ XXII. V.) In quolibet ſacramento proprie dicto eſt promiſſio aliqua non de quibusvis donis Dei, ſive corporalibus, ſive ſpiritualibus, ſed *promiſſio gratiæ*, ſeu *juſtificationis*, hoc eſt, gratuitæ reconciliationis, remiſſionis peccatorum, & in ſumma de toto beneficio redemtionis, ac promiſſio illa non in genere tantum vel ſignificatur, vel adnunciatur, ſed virtute Dei offertur, exhibetur, adplicatur & obſignatur ſingulis, qui fide ſacramentis utuntur. Talis promiſſio gratiæ & promiſſionis adplicatio non invenitur in conjugio. Ergo conjugium non eſt ſacramentum. Certe conjugium non habet illam promiſſionem additam, quod per ritum illum copulationis adplicetur gratia Dei, ſeu remiſſio peccatorum per Chriſtum parta, nec poteſt conjux dicere: *Credo tam certo me habere remiſſionem peccatorum propter Chriſtum & vitam æternam, quam certo mihi tradita eſt uxor in matrimonium*, quia deſtituitur verbo promiſſionis. Bellarminus excipit 1.) *argumentum niti falſo fundamento, quod omnia ſacramenta inſtituta ſint ad remiſſionem peccatorum, cum euchariſtia non ad peccata remittenda, ſed ad vitam ſpiritualem per baptiſmum adquiſitam alendam & conſervandam ſit inſtituta.* Reſp. contrarium oſtendimus in tract. de ſacram. §. 19. & 55 & in tractat. de euchar. §. 216. & ſeqq. Hoc loco breviter dicimus: Incluſio unius non eſt excluſio alterius. Euchariſtia inſtituta eſt ad vitam ſpiritualem alendam & conſervandam, ſed ex eo inferri nequit, quod non ſit inſtituta ad adplicandam

5.) Deeſt adplicatio illius gratiae.

& obſignandam promiſſionem de remiſſione peccatorum. In ipſis namque inſtitutionis verbis dicit Chriſtus: *Bibite, hoc eſt novum teſtamentum in meo ſanguine.* Jam vero novum teſtamentum etiam hoc complectitur: *Propitius ero iniquitati eorum, & peccati eorum non recordabor amplius,* Jer. XXXI. 34. Et notanter addit Chriſtus, illum ſanguinem in ſacra cœna nobis bibendum exhiberi, *qui pro peccatis noſtris eſt effuſus,* ut oſtendat bibitione ſanguinis in ſacra cœna nos confirmari, quod ad nos beneficia nov. teſt pertineant, inter quæ præcipuum eſt remiſſio peccatorum. Caro & ſanguis Chriſti ſunt non ſolum ſpiritualis animæ cibus & potus, ſed etiam pretium noſtræ redemtionis. Chriſtus igitur exhibitione ſui corporis ad manducandum, & ſanguinis ſui ad bibendum promiſſionem de remiſſione peccatorum ſuo corpore & ſanguine parta credentibus in ſacra cœna adplicat, confirmat & obſignat, cum qua adplicatione & obſignatione nutritio ad vitam ſpiritualem minime pugnat; ſed eidem ſubordinatur. 2.) *Sacramentum non eſſe inſtitutum ad confirmandam & obſignandam promiſſionem, ſed ad ſignificandam & conferendam gratiam.* Reſp. contrarium demonſtravimus in tractat. de ſacram. §. 87. Bellarminus ex incluſione unius denuo procedit ad excluſionem alterius, & ex ſubordinatis facit pugnantia. Sacramenta inſtituta eſſe ad ſignificandam & conferendam gratiam concedimus, ſed ex eo inferri nequit, quod non ſint inſtituta ad confirmandam & obſignandam promiſſionem. Quid clarius pronunciato apoſtolico: Rom IV. 11. *Circumciſio eſt ſigillum juſtitiæ fidei?* Jam vero ſigilli proprium eſt teſtificari, confirmare & obſignare id, cui adnectitur. Ergo etiam circumciſio teſtificatur, confirmat & obſignat promiſſionem. Quod autem de circumciſione dicitur, idem ad reliqua ſacramenta adplicari poteſt, quia ut in cauſa efficiente principali, ita in cauſa finali generica omnia ſacramenta conveniunt 3.) *Falſum eſſe, quod conjugium non ſit cerimonia exterior a Deo inſtituta ad promiſſionem confirmandam, cum ipſa externa & viſibilis conjunctio viri & foeminæ, quæ per ſolennia verba coram eccleſia fieri ſolet, cerimonia externa ſit, atque a Deo inſtituta; & ex eo confirmari poſſit promiſſio illa divina, quod eccleſiam ſuam Chriſtus nunquam omnino ſit deſerturus.* Reſp. *a.*) Bellarminus ſibi contradicit. Hoc enim loco ſignum ſacramentale quærit in *conjunctione viri & foeminæ, quæ per verba ſolennia coram eccleſia fieri ſolet,* & tamen poſtea cap. VI. §. 2. contra Canum diſputat, qui illud *ſolum matrimonium ſtatuit eſſe ſacramentum, quod a miniſtro eccleſiaſtico ſacris & ſolennibus verbis celebratur.* Si in conjunctione illa viri & fœminæ, quæ fit per verba ſolennia coram eccleſia, ſacramentale ſignum ſive cerimonia ſacramentalis quærenda, utique illud duntaxat conjugium, quod ſacris & ſolennibus verbis coram eccleſiæ miniſtro celebratur, ſacramenti loco erit habendum. Ratio *connexionis* eſt manifeſta, quia in conjugio abſque illa eccleſiaſtica benedictione contracto non invenitur illa ſacramentalis cerimonia, & ſic ſtat ſententia Cani. *b.*) Externam & viſibilem conjunctionem viri & fœminæ, quæ per ſolennia verba coram eccleſia fieri ſolet, eſſe cerimoniam externam atque a Deo inſtitutam, duplici modo intelligi poteſt; *vel* quod ſit cerimonia in *ſpecie & expreſſe* a Deo inſtituta, quo modo baptiſmum & euchariſtiam ſacramenta divinitus inſtituta dicimus: *vel,* quod ſit cerimonia in ſe ac per ſe quidem ἀδιάφορος, interim tamen divinæ conjugii inſtitutioni explicandæ inſerviens, exemplo Dei Evam Adamo adducentis, & utrique benedicentis Gen. II. 22. conformis, regulæ apoſtolicæ, quod *omnia decenter & ordine fieri* debeant, 1 Cor. XIV. 40. adprime congrua, & ad dignitatem matrimonii illuſtrandam adcommodata. Poſteriore ſenſu externam & viſibilem conjunctionem viri & fœminæ, quæ fit per verba ſolennia coram eccleſia, eſſe cerimoniam externam a Deo inſtitutam concedimus; priore vero negamus, & ex eo porro concludimus,

quod conjugium non ſit ſacramentum proprie dictum, quia ad illud requiritur divina inſtitutio priori modo deſcripta. *c.*) Ad illud, ut ex conjugio fiat ſacramentum proprie dictum, non ſufficit, promiſſionem illam, quod Chriſtus numquam ſit eccleſiam deſerturus, conjunctione individua viri & fœminæ, velut ſigno & imagine quadam adumbrari; ſed inſuper requiritur, ut promiſſio illa per conjugium tanquam ſignum ſacramentale adplicetur, obſignetur & confirmetur. Pii conjuges matrimonium ſuum intuentur non tanquam medium, per quod Chriſto inſerantur, & ſpirituale conjugium cum ipſo contrahant, ſed duntaxat tanquam ſpiritualis illius cum Chriſto conjunctionis typum. *d.*) Ac ſi vel maxime per conjugium fieret adplicatio, obſignatio & confirmatio illius promiſſionis de Chriſti erga eccleſiam amore, tamen nondum evictum eſſet, conjugium eſſe ſacramentum proprie dictum, quia ad illud requiritur promiſſio gratiæ non cujusvis, ſed evangelio propriæ de remiſſione peccatorum, reconciliatione cum Deo, juſtitia & vita æterna, in ſigno externo divinitus oblatæ & credentibus adplicatæ. *e.*) Si nuda ſignificatio conjunctionis Chriſti cum eccleſia in matrimonio propoſita ſufficit, ut matrimonium ſit ſacramentum, utique etiam in baptiſmo ablutio externa erit duntaxat ſignum ablutionis internæ, & in ſacra cœna manducatio panis & vini externa erit duntaxat ſignum manducationis corporis Chriſti & bibitionis ſanguinis Chriſti interius peractæ, cum tales ſignificationes ad ſacramentum aliquod nov. teſt. proprie ſic dictum conſtituendum ſufficiant ex hypotheſi hujus Bellarminianæ exceptionis. Sed conſequens Bellarminus ipſe refellit, & contra Calvinianam illam hypotheſin nobiscum pugnat lib. II. de ſacram. in gen. c. 1. & ſeqq.

II.) *Ex mandati divini deficientia.*

§. XXIII. II.) Ex *mandati deficientia.* Sacramento proprie dicto additum eſt mandatum, quod omnes eo uti debeant ad fidei confirmationem & beneficiorum ſpiritualium participationem. Sic de baptiſmo dicitur Matth. XXVII. 19. *Baptizate omnes gentes.* De euchariſtia dicitur Matth. XXVI. 26. *Accipite, comedite, hoc eſt corpus meum.* v. 27. *Bibite ex eo omnes.* 1 Cor. XI. 26. *Quoties manducabitis panem hunc, & calicem Domini bibetis, mortem Domini adnunciabitis.* At tale mandatum univerſale & generale de ineundo matrimonio non habetur, quod omnes eo uti debeant, & quidem fine eo, ut fides in illis confirmetur, & gratiæ in evangelio propoſitæ participes reddantur; excipiuntur enim a Chriſto, Matth. XIX. 12. Paulo apoſtolo, 1 Cor. VII. 7. 8. qui dono continentiæ inſtructi ſunt, quibus liberum relinquitur, an velint matrimonii vinculo adligari? quin etiam *ob inſtantem neceſſitatem* illis *melius* eſſe dicitur extra conjugium vivere. 1 Cor. VII. 26. Non eſt, quod excipias, *etiam infantes ad euchariſtiæ ſacramentum participandum non obſtringi*, 1 Cor. XI. 28. *nec tamen ex eo effici, euchariſtiam non eſſe ſacramentum proprie ſic dictum. Idem judicium eſſe de matrimonii ſacramento, quod itidem non deſinat eſſe ſacramentum, licet ad illud non omnes obligentur.* Reſp. enim, eſſe rationem maxime diſparem, quia infantes deſtituuntur aliquo requiſito ad euchariſtiæ participationem neceſſario, puta, quod probare ſeſe nequeant, excipiuntur igitur obligatione ad uſum euchariſtiæ. At dono continentiæ inſtructi non deſtituuntur aliquo requiſito ad matrimonii contractum neceſſario, (neque enim de eunuchis, qui vel de utero matris ſic nati ſunt, vel, qui ab hominibus tales facti, nobis ſermo eſt, ſed *de illis, qui ſe caſtrant propter regnum coelorum*, Matth. XIX. 12. hoc eſt, quibus continentiæ dono divinitus ornatis datum & conceſſum eſt libere a matrimonio abſtinere.) Ergo non exciperentur ab obligatione ineundi matrimonium, ſi matrimonium eſſet ſacramentum nov. teſt. proprie ſic dictum. Qui in cœlibatu pie & caſte vivit, non minus placet Deo, quam qui in conjugio vivit, & viciſ-

ſim, qui caſte vivere poteſt extra matrimonium, non peccat, ſive conjugium ineat, ſive ab eo abſtineat, illud totum & omne liberæ ipſius voluntati eſt relictum; 1 Cor. VII. 25. at baptiſmus & cœna dominica, utpote ſacramenta divinitus inſtituta, non ſunt tales res adiaphoræ ac liberæ.

III.) *Ex ſacramentorum efficientia.*

§. XXIV. III.) Ex *ſacramentorum natura & efficientia:* 1.) Sacramenta ſunt ſalutaria organa, per quæ homines in eccleſiaſticam & ſpiritualem ſocietatem invicem colligantur. 1 Cor. XII. 13. *Omnes in uno Spiritu baptizati ſumus in unum corpus, ſive Judæi, ſive gentiles, ſive ſervi, ſive liberi, & omnes in unum Spiritum potati ſumus.* 1 Cor. X. 17. *Unus panis, unum corpus multi ſumus; quia omnes de uno pane participamus.* Gal. III. 27. *Quotquot in Chriſtum baptizati eſtis, Chriſtum induiſtis.* v. 28. *omnes vos unum eſtis in Chriſto.* Eph. IV. 4. *Unum corpus.* v. 5. *Unum baptiſma.* Sed conjugium non eſt tale organum ac medium, per quod in eccleſiaſticam & ſpiritualem ſocietatem homines copulentur; eſt enim tantum nexus, ſeu copula vitæ externæ & politicæ, unde etiam inter fideles & infideles, pios & impios conjugium eſt verum ac ratum. 1 Cor. VII. 12. Sane conjugium eſt res divina, tum ratione *cauſæ efficientis,* quia eſt a Deo inſtitutum, & quidem in ſtatu innocentiæ; tum ratione *alicujus finis,* quia inſtitutum eſt ad eccleſiæ propagationem; tum ratione *adjuncti,* quia eſt typus ſpiritualis conjugii inter Chriſtum & eccleſiam, ac pii conjuges in pietate ſeſe mutuo ædificant: interim tamen reſpectu *cauſarum internarum,* & reſpectu *reliquorum finium* eſt res politica & humana, quia eſt unius maris & unius fœminæ in carnem unam legitima copulatio ad generis humani propagationem inſtituta, ac regitur honeſtis magiſtratus civilis legibus, atque inter ipſos gentiles locum obtinet. 2.) Sacramenta ſunt media, per quæ ſpirituales liberi & filii gratiæ generantur, ideoque ad efficiendam & promovendam vitam ſpiritualem, cœleſtem & æternam immediate ſpectant. Sic baptiſmus eſt *lavacrum regenerationis & renovationis,* Tit. III. 5. per quod homo *regeneratur ad vitam æternam.* Joh. III. 5. Corpore & ſanguine Chriſti in euchariſtia *alimur ad vitam æternam,* Joh. VI. 51. 54. Sed in conjugio ac per conjugium generantur liberi carnales ac terreni, adeoque etiam hodie poſt lapſum ſanctiſſimorum conjugum liberi *natura ſunt filii iræ, ſicut & cæteri,* Eph. II. 3. Non eſt, quod excipias, *etiam vere & proprie dicta ſacramenta non ſemper efficere ſpiritualem ſocietatem, quando ſcilicet impœnitentibus & incredulis conferuntur;* id enim totum eſt ex accidenti, ac proinde non tollit finem, propter quem ſunt inſtituta, videlicet ut efficiant ſpiritualem quamdam inter participantes ſocietatem. 3.) Sacramenti proprie ſic dicti natura & efficacia in cujusque propria inſtitutionis ſede clare ac manifeſte eſt propoſita, ut certi quid de ea ſtatui poſſit ac debeat. Sed de matrimonii ſacramento pontificii non poſſunt certi quidquam ex ſcripturis proferre, ſed divortiis opinionum inter ſe plurimum diſcrepant. *a.)* In *genere:* quidam ſtatuunt eſſe ſacramentum proprie ſic dictum, quidam vero negant, ut poſtea videbimus. Canus diſtinctione inter *matrimonium privatim contractum,* & *ſacris ac ſolennibus verbis a miniſtro eccleſiaſtico celebratum,* litem hanc componere ſtudet; illud concedit non eſſe ſacramentum, hoc vero ſacramentum eſſe totis viribus adſerit. Sed Bellarminus hanc diſtinctionem repudiat. *b.)* In *inſtitutionis tempore:* qui conjugium ſacramentum eſſe ſtatuunt, eorum aliqui jam inde a primo inſtitutionis tempore etiam in vet teſt. ſacramentum fuiſſe pugnant; quidam vero in nov. demum teſtamento ſacramenti nomen & naturam illud ſortitum fuiſſe cenſent, ut ſuperius vidimus. *c.)* In *materia:* quidam exiſtimant, materiam hujus ſacramenti eſſe verba conſenſum exprimentia, quatenus determinantur. Richardus lib IV. ſent. diſt. 26. art. 4. quæſt. 2. *Verbum primo*

olatum eſt materia, & verbum ſecun- olatum eſt forma. Quidam vero ſta- materiam eſſe ipſas perſonas contrahen- eu conjugum corpora. Vide ſupra §. 17. a *forma*: quidam ſtatuunt, formam ſacramenti eſſe verba conſenſum mu- exprimentia, quatenus determinant; m vero ipſam conjugum ſocietatem & nctionem. Quidam canoniſtæ in cap. *nos.* de ſponſ. volunt, *quod verba ſint i, & conſenſus ſit materia.* Groppe- i enchir. Colon. in tract. de ſacr. ma- eo inclinat, *quod forma hujus ſacra- ſit conſenſus in verbis illis Domini:* Deus conjunxit, homo non ſeparet; *itus.* Cui proxime accedunt Alphonſus a Cruce, in adpendice fol. 13. & ſeqq. nnes de Cambis in compendio theol. ve- i lib. VI. cap. 38. Canus lib. VIII. loc. . cap. 5. *qui verba & benedictionem ſa- tis ſtatuunt eſſe formam eſſentialem ma- onii*, quos adducit & refellit Piſo Soac- part. II. tract. de ſponſal. pag. 40. *Si i ſacerdotis* (inquit) *eſſent de forma, relinqueretur arbitrio ſacerdotis, ſed po- fuiſſent formalia, quæ nulli mutare li- et, ut in baptiſmo.* Carerius libr. IV. atrim. cap. 1. *conſenſum* ſtatuit eſſe for- , cum ab eo pendeat eſſe matrimonii. uid multis? Canus libr. VIII. locor. theol. 5. pag. 392. aperte & ſine circuitione ur, *theologos ſcholaſticos non definiviſſe, matrimonium gratiam conferat? atque ateria & forma hujus ſacramenti ſta- da adeo eſſe ambiguos & inconſtantes, ut tus futurus ſit, qui in tanta illorum va- ite ac diſcrepantia rem aliquam certam, lantem & exploratam conetur efficere.* em ſic loquitur Canus: *Communiter te- ſcholaſtici, matrimonium ſine miniſtro ano more contractum continere in ſe ve- formam ſacramenti, in quo videntur a Lutheranis irrideri. e.)* In *miniſtro:* lam, inter quos eſt Bellarminus, mini- hujus ſacramenti ſtatuunt ipſos conju- *Cum ad miniſtrum* (inquit Bellarminus cap. VI.) *proprie pertineat, verba formæ pronunciare, & per ea ſacramenta conficere, & in hoc ſacramento verba a conjugibus proferantur; neceſſe eſt, conjuges ipſos proprios hujus ſacramenti miniſtros eſſe.* Sed Melchiori Cano atque aliis abſurdum videtur, ipſos conjuges ſacramenti hujus miniſtros ſtatuere, ideo exiſtimant, *eccleſiae miniſtrum eſſe legitimum hujus ſacramenti diſpenſatorem. f.)* In *adplicatione:* Capreolus in lib. IV. ſent. diſt. 26. q. un. artic. 3. ad 5. & Johan. Eccius homil. LXXIII. de ſacram. ſtatuunt, *debere eos conjugatos, qui convertuntur ad fidem, poſt baptiſmum iterum contrahere inter ſe matrimonium, & tum demum contractum illum fieri ſacramentum.* Sed Thomas de Argentina lib. IV. diſt. 39. quæſt. 1. art. 1. ad 1. & Paludanus lib. IV. diſt. 26. q. unic. dicunt, *ſine novo contractu matrimonium, quod ante baptiſmum non erat ſacramentum, ſtatim poſt baptiſmum eſſe ſacramentum, quia jam actu ſignificat, quod antea ſolum in potentia ſignificabat.* Canus diceret, conjuges ad fidem converſos per miniſtrum eccleſiæ denuo copulari debere, & hac ratione ex contractu matrimonii fieri ſacramentum. Bellarminus inquit: *ſive conjugati poſt baptiſmum iterum contrahant, ſive in antiquo contractu perſiſtant, ille conſenſus mutuus ſigno aliquo, aut ſaltim ipſa copula expreſſus, ſacramentum conjugii facit in iis, qui jam per baptiſmum capaces ſacramentorum effecti ſunt.* 4.) Nullum ſacramentum verum & divinitus inſtitutum ab eccleſia abrogari poteſt vel debet, ut conſtat. At matrimonium clandeſtinum ante concilii Trident. definitionem fuit verum matrimonium & *ſacramentum*, teſte Bellarmino de matr. cap. XX. reſp. ad 1. Ergo non debuiſſet a concilio *irritari* (ut Bellarminus loquitur), quia vero irritum fuit a concilio pronunciatum, ideo non eſt, nec unquam fuit ſacramentum.

§. XXV. IV.) Ex multiplici pontificiorum ἀντιλογίᾳ. 1.) Si matrimonium eſſet ſacramen- *IV.) Ex multiplici pontificiorum ἀντιλογίᾳ.*

1.) de

1.) *de matrimonii cum aliis ſacramentis pugnantia.* tum, non pugnaret cum aliis ſacramentis. Jam vero pontificii docent, illud pugnare cum ſacramento ordinis, quia clericos in majoribus ordinibus conſtitutos a conjugio arcent. Ergo matrimonium non eſt ſacramentum. Bellarminus excipit, *ſacerdotes non arceri a matrimonio propter ſacramentum, quod in matrimonio eſt, ſed propter impedimenta & ſeculares curas, quæ neceſſario matrimonium conſequuntur*, quia 1 Cor. VII. *qui cum uxore eſt*, dicitur *ſollicitus eſſe, quæ ſunt mundi, quomodo placeat uxori.* Reſp. 1.) Si vel maxime ſacerdotes pontificii non arceantur a conjugio propter ſacramentum, tamen arcentur ab eo, quod ex pontificiorum hypotheſi eſt ſacramentum. Perſtat igitur adhuc noſtrum argumentum Nullum ſacramentum pugnat cum alio ſacramento. Conjugium eſt ſacramentum. Ergo non pugnat cum ordinis ſacramento, & per conſequens, utrumque ſacramentum poteſt uni eidemque objecto adplicari. Pontificii id non concedunt, quia negant, in clericis & conjugii & ordinis ſacramentum ſimul conſiſtere poſſe, ergo ſtatuunt unum ſacramentum pugnare cum altero, quod eſt abſurdum 2.) Argumentamur etiam hoc modo. A ſacramento proprie ſic dicto nemo arcendus eſt, qui ejus participationem expetit, & requiſitis ad illius participationem neceſſariis eſt inſtructus. Ratio eſt, quia ſacramenta ſunt bona totius eccleſiæ, non pro uno tantum, ſed pro omnibus eccleſiæ ordinibus inſtituta, ac ſunt media ſalutaria, per quæ ſpiritualia beneficia hominibus conferuntur. Jam vero pontificii clericos in majoribus ordinibus conſtitutos arcent a conjugio, cum tamen illi conjugii libertatem ſibi concedi expetant, ut ex hiſtoria Tridentini concilii conſtat, & requiſitis ad conjugii contractum neceſſariis inſtructi ſint, id quod ipſa praxis teſtatur. Ergo non agnoſcunt conjugium eſſe proprie ſic dictum ſacramentum. Si diſpenſatio ſacramentorum ad clericos pertinet, cur ab hujus ſacramenti diſpenſatione & participatione eosdem excludunt? (Bellarminus enim ſtatuit cap. VI. *ipſas perſonas contrahentes eſſe miniſtros & diſpenſatores hujus ſacramenti.*) Si per hoc ſacramentum gratia Dei & Spiritus ſancti dona diſpenſantur, cur ſacrificuli hoc medio gratiam Dei & Spiritum ſanctum conſequendi privantur? *Per actum conjugalem poſſe adquiri gratiam Spiritus ſancti, quando actus ille eſt actus juſtitiæ, vel obedientiæ, vel caritatis*, ſcribit Bellarminus cap. V. §. 41. cur igitur ſacrificuli ab hoc actu arcentur? 3.) Ruardus Tapperus ad art. XVIII. p. 215. expreſſe adſerit, *non ſolum a coitus libidine, ſed a ſacramento ipſo arceri ſacerdotes, ut non liceat eis contrahere.* Ac Bellarminus ipſe hoc capite § 2. ſic ſcribit: *Falſo adſumit Calvinus, ſacerdotem non arceri a ſacramento matrimonii ex ſententia catholicorum, ſed ſolum a coitu. Arcentur enim plane ſacerdotes non a coitu tantum, ſed etiam a ſacramento matrimonii, non quidem ratione ſacramenti, ſed ratione eorum, quæ ſacramento ſunt adnexa.* Quod ipſum etiam ex hypotheſi ſcholaſticorum colligitur. Diſputant enim Lombardus lib IV. ſent. diſt. 26. G. & Gratianus c. Cum ſocietas &c. Non eſt dubium. 27. q. 2. *de ratione ſacramenti eſſe ipſum congreſſum conjugalem, quippe per quem figuretur conjunctio Chriſti cum eccleſia per naturæ conformitatem, dum ſcilicet conjuges efficiantur una caro.* Sic ergo concludimus: Clerici arcentur a congreſſu conjugali. Congreſſus conjugalis eſt de ratione ſacramenti. Ergo arcentur ab eo, quod in conjugio habet rationem ſacramenti. Bellarminus regerit, *de copula conjugali eſſe duas opiniones catholicorum* (Romanenſium). *Quidam enim docent, copulam illam nec ſacramentum, nec partem ſacramenti eſſe, ſed actum ſolum, ſive officium matrimonii, ac proinde aliquid accidentarium reſpectu matrimonii. Alii volunt copulam conjugalem eſſe partem quamdam ſacramenti, non quidem eſſentialem, ſed integralem, & ideo ante copulam adpellari ratum, ſed non conſum-*

atum; omnes tamen in eo convenire, copula non ſit pars eſſentialis, ac proin- cramentum matrimonii totum ac ple- quoad partes eſſentiales inveniri in con- per verba de præſenti. Reſp. ſi copula galis eſt pars ſacramenti integralis, & lotes arcentur a conjugio ratione co- ; utique etiam arcentur ab eo propter m aliquam ſacramenti integralem, ac de propter aliquod ad ipſum ſacramen- pertinens. Viciſſim: Si copula carnalis pars ſacramenti integralis, non poſſet i citra violationem totius. At poteſt i, ut hoc loco diſputat Bellarminus. Er- ut pars integralis non erit, aut to- non amplius erit integrum ac ve- ſacramentum. Atque eo ſpectant ies a Gratiano & Lombardo adle- Bellarminus regerit, *illos eſſe corru- , cum in epiſtola Leonis, ex qua addu- nt, omiſſa ſit negatio.* Reſp. corrupte- a multis ſeculis recepta oſtendit, qua ſi- ratianus ſcripta veterum tractaverit; ac l maxime negatio illa omittatur, tamen s ſufficit, quod Bellarminus concedit, *lam conjugalem ad integritatem ſacra- i pertinere. Si deſit* (inquit) *copula, ficatio quædam deerit, puta conjunctio- Chriſti cum eccleſia per naturæ confor- tem, nec tamen omnis ſignificatio deerit, ſignificatur adhuc conjunctio Chriſti eccleſia, vel cum quavis anima per amo- ſpiritualem, & ideo conjugium illud amentum quidem erit, ſed aliqua ex par- nperfectum & non conſummatum.* Ex nim ſic concludimus: Abſque quo ſacra- tum aliquod eſt imperfectum, illud per- t ad integritatem ſacramenti. Abſque ula carnali conjugium eſt ſacramentum erfectum. Ergo copula carnalis pertinet ntegritatem ſacramenti. Ulterius: Cle- a conjugio arcentur propter copulam ugalem, cap. *propoſuiſti.* diſt. 82. Ergo pter aliquod ad integritatem ſacramenti inens & per conſequens propter ipſum ſa- nentum. Quando igitur Bellarminus dicit, *ſacerdotes arceri a matrimonii ſacramento, non quidem ratione ſacramenti, ſed ratione eorum, quæ ſacramento adnexa ſunt;* breviter addimus: copula conjugalis adnexa eſt matrimonio ex Bellarmini hypotheſi, ut pars integralis, abſque qua conjugii ſacramentum eſt imperfectum. Ergo non per accidens, ſed per ſe illi adnexa eſt; jam vero arcentur ſacerdotes a conjugio propter copulam, ergo propter aliquod, quod per ſe conjugio ut ſacramento eſt adnexum, & per conſequens etiam ab ipſo ſacramento, quatenus eſt tale. 4.) Bellarminus ſibi manifeſte contradicit, quando in reſponſione ad quintum argumentum §. 26. ſcribit: *Qui uxores duxerunt, & ex conſenſu mutuo continentiam perpetuam profitentur, ſacris ordinibus initiari poſſunt, & tamen ſimul veri conjuges & ſacerdotes ſunt;* & poſtea §. 36. ſubjicit: *Arcentur plane ſacerdotes non a coitu tantum, ſed etiam a ſacramento matrimonii, non quidem ratione ſacramenti, ſed ratione eorum, quæ ſacramento ſunt adnexa.* Si enim aliqui poſſunt eſſe ſimul veri conjuges & ſacerdotes, utique non arcentur plane ſacerdotes a ſacramento matrimonii. Et viciſſim: ſi ſacerdotes plane arcentur a matrimonii ſacramento, non poterunt ſimul eſſe conjuges & ſacerdotes. Quid de voto perpetuæ continentiæ a conjugibus emiſſo ſit ſtatuendum, ſuo loco videbimus. 5.) Falſum eſt, quod Bellarminus adſerit, *tantum propter impedimenta & ſeculares curas, quæ matrimonium conſequuntur, ſacerdotes ab hoc ſacramento arceri.* Legantur decreta Siricii & Innocentii, ac manifeſte adparebit, propter aliquod ad ipſum conjugium pertinens illud fieri. 6.) Impedimenta illa & curæ, quæ matrimonium conſequuntur, non ſunt ſufficientes hujus prohibitionis cauſæ. Id quidem ex illis colligitur, quod inſtructis continentiæ dono melius ſit a conjugio abſtinere, ſed qui abſque conſcientiæ vulnere & interioribus flammis extra conjugium vivere nequeunt, illi nulla habita difficultatum & curarum matrimonialium ratione ad conju-

gium ſeſe vocari ſtatuant, qua de re in quæſtione de cœlibatu plura dicentur, ubi etiam monebitur, apoſtolum, quando dicit, *maritum ſolicitum eſſe de iis, quæ ſunt mundi, quomodo placeat uxori*, potiſſimum loqui de conjugiis inter fidelem & infidelem contractis, quæ apud Corinthios eo tempore erant frequentiſſima. 7.) Quod Bellarminus addit, *abſurdum non eſſe, ut qui unum ſacramentum habeat, arceatur ab alio, licet utrumque ſanctum & Deo gratum ſit, quando unius miniſterium alterius functionem impediat, cum apoſtoli Actor. VI. rejecerint a ſe munus miniſtrandi menſis, ut verbo Dei & orationi diligentius inſtarent, cumque* 1 *Timoth. V. reprehendantur viduæ, quæ ad eccleſiæ miniſterium adſumtæ nubere volebant*, illud facilem habet explicationem. Non enim hoc loco quæritur de diverſis officiis, quibus una eademque perſona commode ſuſtinendis par eſſe nequit; ſed de ſacramentis, an diverſa ſacramenta ab una eademque perſona participari poſſint? Officia illa eccleſiaſtica fuiſſe ſacramenta proprie ſic dicta, non poteſt Bellarminus probare, imo nec ſalvis ſuis hypotheſibus adſerere; alias peculiare aliquod ſacramentum fingendum erit pro viduis ad miniſteria quædam ægrotis, exſulibus & peregrinis præſtanda olim adhibitis.

2.) de matrimonii efficientia.

§. XXVI. II.) In omni ſacramento proprie ſic dicto offertur Spiritus ſancti gratia, & credentibus etiam confertur. Pontificii negant, in conjugio offerri & conferri Spiritus ſancti gratiam, quin imo negant, in copula conjugali Spiritum ſanctum adeſſe Ergo negant conjugium eſſe ſacramentum proprie dictum. Bellarminus excipit, 1.) *copulam carnalem non eſſe ipſum ſacramentum, ſed ſecundum quoſdam partem duntaxat ſacramenti integrantem.* Reſp. ſi copula eſt pars integralis ſacramenti, utique etiam collatio gratiæ non erit de ea negate, ſed potius adfirmate prædicanda. Quæ enim de toto ſacramento prædicantur, ea de partibus integrantibus, quatenus ſunt actu ejusdem partes, non negate, ſed adfirmate prædicantur. Sic, quia de tota euchariſtia prædicatur, quod ſit animæ nutrimentum, ideo etiam de calice euchariſtico, quatenus eſt pars euchariſtiæ integralis, recte dicitur, quod ſit animæ nutrimentum. 2.) *Ex eo, quod copula ſtatuitur pars quædam integrans ſacramenti, non ſequi, in copula debere ordinarie ſacramentalem gratiam dari, quia gratia tunc datur, cum conjuges per verba de præſenti matrimonium contrahunt, tunc enim ſacramentum quoad eſſentiam miniſtratur.* Reſp. nec per copulam conjugalem, nec per conſenſum verbis de præſenti expreſſum datur gratia ſacramentalis, nulla enim exſtat promiſſio de gratia evangelio propria & peccatorum remiſſione per conjugium obtinenda 3) *Verba illa, quod in copula conjugali nunquam adſit Spiritus ſanctus, eſſe Origenis, qui non ſit ejus in eccleſia auctoritatis, ut ipſius ſententia neceſſario ſit approbanda. Deinde Origenem nihil adfirmare, denique verborum ſenſum eſſe, quod præſentia Spiritus ſancti non adſit ad eum actum efficiendum auxilio aliquo ſpeciali, cum opus conjugale ſit bonum naturale.* Reſp. verba illa non ſolum citantur a Lombardo lib. IV. ſentent. diſt. 32. lit. D. ſed etiam relata ſunt in jus canonicum; cap. *Connubia &c.* cauſ. 32 q. 2. *Connubia legitima carent quidem peccato, non tamen tempore illo, quo conjugales actus geruntur, præſentia Spiritus ſancti dabitur, etiamſi propheta videatur eſſe, qui officio generationis obſequitur.* Cap. *Quidquid &c.* cauſ. & quæſt. iisdem. *Non datur præſentia ſancti Spiritus tempore, quo conjugales actus geruntur.* Cap. *Scientis &c.* cauſ. 33. quæſt. 4. *Quicunque uxori debitum reddit, vacare non poteſt orationi, nec de carnibus agni comedere debet.* Cap. *vir cum propria &c.* cauſ. & quæſt. iisdem. *Vir cum propria uxore dormiens, niſi lotus aqua eccleſiam intrare non debet, quamvis diverſæ hominum nationes de hac re diverſe ſentiant, atque alia cuſtodire videantur,* Ro-

ma

rum tamen ſemper ab antiquioribus uſus *oſt admixtionem propriæ uxoris & la- purificationem quærere, & ab ingreſſu iæ paululum temperare.* In revelatio- Brigittæ libr. I. cap. 26. dicit Chriſtus: *conjuges veniunt ad lectum, tunc ſta- iſcedit ab eis ſpiritus meus, & adpro- at ſpiritus impurus.* Hieronymi vox pontificiis dilaudata: *Quando impleo im mariti, non impleo officium chri-* . Plura hujus generis occurrent in ſe- i argumento, ex quibus conſtabit, a ſciis actui conjugali opponi præſentiam us ſancti, munditiem & ſanctitatem.

e conju- ignomi-

§. XXVII. III.) De ſacramento proprie ſic dicto adfirmari nequit, quod ſit immundities, pollutio & carnales ſor- Pontificii conjugio tales floſculos tri- t, ut patet ex epiſtolis Innocentii & i relatis in jus canonicum. Cap. *Propo- &c.* diſt. 82. cap. *plurimos &c.* diſt. Ergo negant eſſe ſacramentum. Bel- inus excipit, 1.) *Siricium non damnare gia ſimpliciter, ſed monachorum & ſa- tum conjugia, qui illicitis nuptiis im- ri volebant.* Reſp. quæſtio eſt, an ſa- tes poſſint eſſe conjuges. Negant Siri- & eum ſecutus Innocentius inter alia argumentis: *a.)* quia *ſacerdotes debent ontinentes*; *b.)* quia *qui ſerviunt ſacris ionibus, puri & ab omni labe purgati lebent*; *c.)* quia *ſacerdotes debent eſſe i, ſicut ſcriptum eſt: Sancti eſtote, quo- & ego ſanctus ſum*; *d.)* quia *ſi con- iatus fuerit ſacerdos carnali concupi- ia, quo merito ſe exaudiri poſſe credit, dictum ſit: Omnia munda mundis, uinatis autem & infidelibus nihil eſt lum*; *e.)* quia *apoſtolus dicit: Qui in ſunt, Deo placere non poſſunt.* Ex mediis terminis non poſſunt fieri in- ſyllogiſmi, niſi de conjugio id negetur, de ſacerdotibus adfirmatur, & viciſſim cerdotibus negetur, quod de conjugio natur, hoc modo: In conjugio non eſt continentia, nec puritas, nec ſanctitas. Sed in ſacerdotibus requiritur continentia, puritas & ſanctitas. Ergo ſacerdotes non debent vivere in conjugio. Viciſſim: In conjugio eſt labes, carnalis concupiſcentia, immundities. Sed a ſacerdotibus abeſſe debet omnis labes, carnalis concupiſcentia & immundities. Ergo ſacerdotes non debent vivere in conjugio. Si dicas, *ideo illa dicta ad ſacerdotum conjugia adplicari*, quia ſunt illicita, reſpondeo, & peti principium, & mutari quæſtionis ſtatum. Quod principium petatur, demonſtratum fuit ſuo loco, quando libertatem conjugii ſacerdotibus vindicavimus. Quod mutetur quæſtionis ſtatus, patet ex verbis Innocentii. Propoſitum enim eſt Innocentio demonſtrare ex ſcriptura, quod ſacerdotum conjugia ſint illicita. *De his* (inquit, qui in diaconi miniſterio, aut in officio presbyterii poſiti filios generant) *manifeſta eſt divinarum legum diſciplina*; ac poſtea ſubjicit illa argumenta, in quibus nullus nervus, nullus nexus, niſi conjugium & mundities, matrimonium & ſanctitas ſibi invicem opponantur. Videt hoc Bellarminus, ideo 2.) ſubjicit, *ſi in actu matrimonii turpitudinem & immunditiem aliquam eſſe diceremus, ratione concupiſcentiæ & rebellionis membrorum, nihil diceremus divinis literis repugnans.* Reſp. imo vero adverſatur id diſertis verbis apoſtoli: τίμιος ὁ γάμος ἐν πᾶσι καὶ ἡ κοίτη ἀμίαντος, Hebr. XIII. 4. ex quo Paphnutius in concilio Nicæno hanc concluſionem deduxit, quod *conſuetudo cum propria uxore in conjugio ſit caſtitas.* Socrates libr. I. hiſtor. cap. 8. Sozomenus libr. I. cap. 22 Cap *Nicæna &c.* diſt. 31. Adverſatur omnibus ſcripturæ dictis, in quibus conjugium turpitudini & immunditiei opponitur; 1 Theſſ. IV. 3. adverſatur ſanctæ Dei ordinationi in paradiſo inſtitutæ, adverſatur ſanioribus pontificiis. Ribera in comm. Hebr. XIII. *Torus immaculatus dicitur & impollutus, cum nullo adulterio foedatur.* Peraldus in tract. de temperant. *Conjugii uſus dicitur torus immaculatus.* Adverſatur ipſi

Bellarmino, qui in hoc ipſo capite §. 41. dicit, *per actum conjugalem adquiri poſſe gratiam Spiritus ſancti, quando actus iſte eſt actus juſtitiæ, vel obedientiæ, vel caritatis.* At ſi in actu conjugali eſt turpitudo & immundities, quomodo per illum adquiri poteſt gratia Spiritus ſancti? Frivolum eſt, quod dicitur, *ratione concupiſcentiæ & rebellionis membrorum turpitudinem & immunditiem in eo recte ſtatui;* diſtinguendum enim inter ipſum actum conjugalem, legibus conjugii congruentem, & inter peccati labem, poſt lapſum actum illum exercentibus, imo omnibus hominibus etiam illis, qui in cœlibatu vivunt, adhærentem. Sane poſt lapſum libidinis lepra ſanctiſſimo generationis operi adhæret, idque non minus, quam totam hominis naturam contaminat; interim nec conjugium deſinit eſſe ſancta Dei ordinatio, nec actus conjugalis propterea in ſe ac per ſe eſt turpitudo & immundities, cum ex Dei inſtitutione conjugium poſt lapſum ſit libidinis remedium, atque actus ille conjugalis tegatur honeſtate nuptiarum, ne coram Dei oculis ſit coinquinatio & immundities. In conjugio igitur & moderato conjugii uſu nulla coinquinationis labes hominem coram Deo contaminans quærenda; ſed in coacto & impuro cœlibatu ſacrificulorum, ex quibus ne centeſimus quidem continentiæ dono inſtructus eſt, turpitudinem & immunditiem multiplicem inveniet Bellarminus, de quo jam olim conqueſtus Bernhardus in ſerm. de conv. ad cleric. cap. 29. *Si juxta Ezechielis prophetiam* (inquit) *parietem fodiamus, ut in domo videamus horrendum. Siquidem poſt fornicationes, poſt adulteria, poſt inceſtus, nec ipſæ quidem apud aliquos ignominiæ paſſiones & turpitudinis opera deſunt. Utinam non fierent, quæ usque adeo non conveniunt, ut nec apoſtolum hæc ſcribere, nec nos dicere oporteret, ut nec dicentibus crederetur, quod humanum aliquando occupaverit animum tam abominanda cupido. Væ, væ, inimicus hominum ſulphurei illius incendii reliquias infelices circum quaque diſperſit, exſecrabili illo cinere eccleſiæ corpus adſperſit, & ipſorum quoque miniſtrorum ejus nonnullos ſanie foetidiſſima ſpurciſſimaque reſperſit, &c.* Idem ſerm. LXVI. ſuper Cant. *Tolle de eccleſia honorabile conjugium & torum immaculatum, nonne reples eam concubinariis, inceſtuoſis, ſeminifluis, mollibus, maſculorum concubitoribus & omni denique genere immundorum?* quod ipſum de ſtatu eccleſiaſtico jure dici poterit.

§. XXVIII. Quomodo vero probat Bellarminus, *in actu matrimonii eſſe turpitudinem & immunditiem, propter quam ſacerdotes a conjugio merito ſint arcendi?* nam hic quæſtionis ſtatus Siricio & Innocentio erat propoſitus. Adducit 1.) verba Abimelechi 1 Sam. XXI. 4. rogantis Davidem: *An pueri ſint mundi a mulieribus.* Reſp. nondum probatum eſt, uſum legitimi conjugii inter immunditiei leviticæ ſpecies eſſe numerandum. Cum enim variæ rationes contaminationis a mulieribus in lege moſaica tradantur, ut in puerperio, in menſtruis, in fluxu ſanguinis; nuſpiam tamen lex dicit, uſum conjugii reddidiſſe hominem immundum. Ac ſi vel maxime Moſes dixiſſet, eſſe legalem ſive ceremonialem contaminationem, non tamen ſequeretur eſſe moralem immunditiem; ſed ſi talis conſtitutio, quod manducaturi de cibis ſacris abſtinere debeant ad tempus a conjugali conſuetudine fuiſſet facta, pertinuiſſet duntaxat ad externam pædagogiam, qua homines admonerentur, conceptionem & nativitatem poſt lapſum eſſe peccato contaminatam. Sicut ante ſolemnem promulgationem legis Exod. XIX. 15. jubebantur Iſraelitæ ab uxoribus per biduum abſtinere, ut de interna animi munditie admonerentur, & majori cum reverentia Deum ſuum loquentem audirent, ac 1 Cor. VII. 5. conjugibus permittit apoſtolus, ut a congreſſu ad tempus abſtineant, ut ſolemnioribus precibus vacare poſſint, de tota hac re inferius plura. 2.) Apoc. XIV. 4. *Hi ſunt, qui cum mulieribus coinquinati non ſunt,*

Situe in actu matrimonii turpitudo & immundities?

ſunt, virgines enim ſunt; *ubi coinquinatio vocatur omnis actus, quo perit virginitas, per matrimonium autem virginitatem perire, negari non poteſt.* Reſp. non de cœlibatu carnali, ſed de virginitate ſpirituali hunc locum apocalypticum eſſe accipiendum, & fidei analogia & circumſtantiæ textus & modus loquendi in ſcripturis uſitatus evidenter probant. Vide tract. de evang. §. 101. hoc loco unicum illud urgemus. Quodcunque eſt ἀμίαντον, illi non debet tribui coinquinatio. Lectus conjugalis eſt ἀμίαντος. Hebr. XIII. 4. Ergo non debet illi tribui coinquinatio. Ribera in comm. illius loci: *Torus immaculatus & impollutus dicitur, cum nullo adulterio foedatur.* Peraldus in tract. de temper. *Conjugii uſus dicitur torus immaculatus.* 3.) *Si nihil turpe in actu conjugii eſt, cur homines erubeſcunt, neque coram aliis eum exercere audent, & cur Levit.* XVIII. *&* XX. *inſtrumenta hujus actus turpitudinis vocabulo adpellantur?* Reſp. diſtinguendum inter pudorem *civilem*, & turpitudinem *moralem*. Uſus conjugii ſecretum quærit, non quaſi ſit immundities & turpitudo moralis coram Deo, ſed quia civilis pudor illud ſuadet; ſicut etiam mingendi actus in ſecreto exercetur, nec tamen coram Deo immunditiem & turpitudinem quamdam moralem obtinet. Diſtinguendum etiam inter ipſum conjugii uſum, & inter concupiſcentiam pravam poſt lapſum ei adhærentem. Concupiſcentiæ labes adhærens conjugibus & actui conjugali nequaquam efficit, ut ipſe conjugii actus ſit turpitudo & immundities; quin potius Deus in hac naturæ infirmitate per lapſum introducta remedium conſuetudinis conjugalis contra incontinentiam ordinavit, & libidinis ἀταξίαν, quando in conſuetudine conjugali admixta eſt, ſub venia conjugii tegit. Auguſtinus lib. IX. de Genel. c. 7. *Infirmitas incontinentiæ, quæ eſt in carne per peccatum mortua, ne cadat in ruinam flagitiorum, excipitur honeſtate nuptiarum. Si non peccaſſent primi homines, ſine carnis incentivo ac fervore libidinis ipſi ac ſucceſſores eorum convenirent, & ſicut remunerabile eſt aliquod opus bonum, ſic coitus eorum bonus eſſet & remunerabilis. Quia vero propter peccatum lethalis concupiſcentiæ lex membris noſtris adhæſit, ſine qua carnalis non ſit commixtio, reprehenſibilis eſt & malus coitus, niſi excuſetur per bona conjugii.* Libr. I. de peccat. merit. & remiſſ. cap. 29. *Bonum conjugii non eſt fervor concupiſcentiæ ſeu libidinis, ſed quidam licitus & honeſtus ille fervore utendi modus.* Membra generationis dicuntur עֶרְוָה nuditas, κατ' ἀντίφρασιν, quia non nuda, ſed tecta eſſe debent pudoris gratia, quo reſpectu etiam vocantur ἀσχήμονα 1 Cor. XII. 23. propter concupiſcentiam in membris hærentem; ſed ex eo non poteſt inferri, quod actus conjugalis coram Deo ſit immundities & pollutio. 4.) *De virgine dicit apoſtolus* 1 *Cor. VII.* 32. *quod cogitet, quæ ſunt Domini, quomodo placeat Deo, ut ſit ſancta corpore & ſpiritu; ergo placet Deo aliquo modo, quo non placet conjugata, ac ſancta eſt corpore & ſpiritu aliquo modo, quo ſancta non eſt conjugata, quamobrem non male dici poſſet de conjugatis: Qui in carne ſunt, Deo placere non poſſunt, id eſt, qui carnalibus curis ob nuptias ſunt implicati, cogitant, quæ mundi ſunt, quomodo placeant uxori, & ideo placere non poſſunt eo gradu, quo placere poteſt virgo.* Reſp. præceptum apoſtolicum, quod *debeamus ab omni inquinamento carnis & ſpiritus nos mundare*, 2 Cor. VII. 1. *Deum in corpore & ſpiritu noſtro glorificare*, 1 Cor. VI. 20. *corpora noſtra hoſtiam ſanctam ac Deo placentem exhibere*, Rom. XII. 1. eſt generale ad omnes vere pios, etiam conjugatos pertinens, ergo non ad ſolos cœlibes ſanctitas corporis & ſpiritus reſtringenda. Etiam piorum conjugum corpora ſunt *Spiritus ſancti templa*, 1 Cor. VI. 19. alias *Chriſti non eſſent, ſi Spiritum Chriſti non haberent*; Rom. VIII. 9 ergo non de ſolis virginibus dicendum, quod ſint *ſanctæ corpore & ſpiritu.* Recte igitur in eum locum apoſtolicum 1 Cor. VII. commentatur

Eſpenſæus epiſcopus in comm. Tit. 2. *Quod innupta cogitare dicitur, quæ ſunt Dei, ut ſit ſancta corpore & ſpiritu, non ſic accipiendum eſt, ut putemus, non eſſe ſanctam corpore chriſtianam conjugem caſtam, omnibus quippe fidelibus dicitur, eorum corpora eſſe membra Chriſti, Dei vivi & Spiritus ſancti templa.* Clemens Alexandrinus libr. III. ſtrom. *Etiam nupta & de iis, quæ ſunt mariti, & de iis, quæ ſunt Domini, ſolicita eſt in Domino, ut ſit ſancta corpore & ſpiritu.* Si dicas, *apoſtolum in collatione virginis cum conjugata iſtud tanquam proprium tribuere virgini, quod curet, ut ſit ſancta corpore & ſpiritu.* Reſp. ut diſtincta eſt continentia virginitatis a caſtitate conjugali, a qua non differt ſpecie, ſed gradu; ita quoque ſanctitas corporis & ſpiritus in virgine differt a ſanctitate corporis & ſpiritus in conjuge; non ſpecie, ſed gradu. Nequaquam igitur piis conjugibus denegat corporis & ſpiritus ſanctitatem, nec immunditiem & contaminationem ſanctitati oppoſitam illis tribuit, ſed diverſos duntaxat gradus ſanctitatis diſtinguit. Dictum apoſtolicum Rom. VIII. 8. *Qui in carne ſunt, Deo placere non poſſunt*, nullo modo ad pios conjuges adplicari poteſt; in carne enim eſſe nequaquam ſignificat negotiis carnalibus ſive domeſticis ob nuptias implicari, ſed *ſecundum carnem ambulare*, v. 4. *ſecundum carnem eſſe, quæ carnis ſunt, ſapere*, v. 5. *ſecundum carnem vivere*, v. 13. hoc eſt, concupiſcentiis carnis ſecure & libere indulgere, ac opponuntur ſibi invicem *eſſe in carne* & *eſſe in ſpiritu, ſive Spiritum Chriſti habere*, v. 9. *qui in carne ſunt*, illi negantur Spiritum Chriſti in ſe habitantem habere, quod abſit, ut de piis conjugibus dicamus. Nec gradu duntaxat aliquo, ſed ἀποτόμως & ſimpliciter Deo placere negantur, qui in carne vivunt, addita evidenti ratione, *quia ſapientia carnis eſt inimicitia adverſus Deum*, v. 7. Quisquis igitur dictum apoſtolicum ad conjugium referre voluerit, in ſanctiſſimam Dei ordinationem manifeſte injurius erit.

§. XXIX. V.) Ex *patrum & veterum conciliorum ſilentio.* Patres antiqui & vetera concilia, ante Conſtantienſe & Florentinum & Tridentinum proximis ſeculis habita, non tradiderunt, matrimonium eſſe ſacramentum, quo pertinent dicta veterum contra ſeptenarium ſacramentorum numerum adlata in tract. de circumciſ. & agno paſch. §. 58. Dionyſius de eccl. hierarch. matrimonium non adnumerat reliquis ſacramentis. Jovinianus argumentum hoc non præteriiſſet, ſi matrimonium ſacramentum eſſe judicaſſet, cum ſtudioſe congeſſerit omnia, quæ ad conjugii laudem facere aliquid poſſunt. Excipit Bellarminus, *concilia vetera id expoſuiſſe, quod ſuis temporibus in controverſiam fuit vocatum, matrimonium ſcilicet eſſe a Deo inſtitutum ac rem bonam & ſanctam; utrum autem ſacramentum eſſet proprie dictum, non fuiſſe cauſam, cur tractarent, cum nemo de illa re tunc ambigeret.* Reſp. imo vero cauſa erat longe maxima, propter quam matrimonium ſacramentum eſſe, debebant explicare; quid enim ad veterum hæreticorum Tatiani, Encratitarum, Gnoſticorum, Manichæorum errores refellendos, & dignitatem conjugii adſerendam fuiſſet efficacius, quam ſi illud ſacramentum proprie dictum eſſe demonſtraſſent? Bellarminus ipſe cap. I. cum impuris illis hæreticis peſſima fide nos conjungit, quia negamus matrimonium eſſe ſacramentum.

V.) Ex patrum & conciliorum ſilentio.

§. XXX. VI.) Ex *quorundam pontificiorum ſuffragio.* Durandus lib. IV. ſent. diſt. 26. quæſt. 1. diſputat, matrimonium non eſſe ſacramentum, atque in eam rem adducit hæc argumenta: 1.) *In ſacramentis ceteris id, quod exterius agitur, excedit dictamen rationis naturalis, nec poteſt reddi ſufficiens illius cauſa, niſi per lumen fidei. At quod exterius agitur in matrimonio, naturalem cauſam habet; nam matrimonium fit ad ſignificandam & efficiendam unionem inſolubilem viri & mulieris,* id

VI.) Ex quorundam adverſariorum ſuffragio.

id autem naturaliter ſignificant verba exprimentia mutuum conſenſum, & ideo ſi ethnicus videat matrimonium celebrari, facile cauſam reddet, cur id fiat. 2.) *Sacramenta cetera conſiſtunt in aliqua re ſacra, quæ adplicatur extrinſecus ſuſcipienti à miniſtro. At nihil tale invenitur in matrimonio, quod adplicari poſſit vel debeat; nam voluntas conjugum ſigno expreſſa ſufficit. Reliqua ſacramenta adplicantur neceſſario ab alio, at in matrimonio ipſi conjuges ſe ipſos ligant. Reliqua ſacramenta non poſſunt conferri in abſentes nec uni per alium, at matrimonium inter abſentes & per procuratorem celebrari poteſt.* 3.) *Sacramenta reliqua conferunt gratiam; at matrimonii ſacramentum neque primam gratiam, quæ eſt juſtificatio à peccatis, neque ſecundam gratiam ſive gratiæ incrementum confert.* 4.) *In ſacramentis ceteris ordinatio eccleſiæ vim præcepti habere poteſt; ſed nunquam eſt de neceſſitate ſacramenti, quia non poteſt eccleſia mutare eſſentialia ſacramentorum. At in matrimonio eccleſiæ ordinatio eſt de neceſſitate ſacramenti; quia, cum eccleſia prohibet conjugia in certo gradu conſanguinitatis, non perficitur ſacramentum inter eas perſonas, etiamſi perſonæ illæ re ipſa matrimonium contrahere conentur.* 5.) *Abſque baptiſmo nemo eſt capax ſacramenti proprie dicti; ſed matrimonii capax eſt homo ante baptiſmum, quia matrimonium ita eſt verum & legitimum inter infideles ante baptiſmum, ut inter fideles poſt baptiſmum.* Hisce Durandi argumentis ſatisfacere conatur Bellarminus cap. V. ſed multis ſe implicat abſurdis, quorum quædam recenſebimus. Adſerit enim, 1.) *unionem illam inſolubilem viri & fœminæ non ſignificare naturaliter verba conjugum, quæ dicuntur in celebratione matrimonii;* cum tamen in ſeq. cap. diſputet, *totam conjugii eſſentiam in ſignis mutuum conſenſum exprimentibus conſiſtere.* 2.) *Vnionem illam viri & fœminæ eſſe unionem animas ſanctificantem, niſi ponatur obex*, cum de tali ſanctificatione animarum per conjugium initum nulla dari poſſit ex verbo Dei promiſſio. 3.) *Non eſſe de ratione ſacramenti in genere, ut conſiſtat in aliqua re, quæ extrinſecus explicetur*, cum ex baptiſmo & euchariſtia illud recte colligatur. 4.) *Euchariſtiam non conſiſtere in actione, ſed in re permanente*, cujus contrarium oſtendimus in tract. de euchariſt. § 196. 5.) *Matrimonii ſacramentum non egere alio miniſtro præter ipſos contrahentes*, cum alii ex pontificiis benedictionem ſacerdotalem ad hujus ſacramenti integritatem requirant. 6.) *Matrimonium conferre gratiam, quæ & prima & ſecunda dici poteſt, ac remittere poſſe peccata eo modo, quo a ſacramento euchariſtiæ remittuntur*, cum de remiſſione peccatorum ac reconciliatione cum Deo, per matrimonium ſperanda, ne jota quidem unum ex divinis tabulis proferri poſſit. 7.) *Matrimonium poſſe remittere peccata, & tamen non eſſe principaliter inſtitutum ad remittenda peccata*, cum omnia omnino beneficia, quæ in ſacramentis nobis offeruntur, & per ſacramenta credentibus conferuntur, à divina inſtitutione unice dependeant. 8.) *Matrimonium conferre gratiam, quæ & prima & ſecunda eſſe poſſit*, cum tamen continentiæ ſtatum eſſe excellentiorem matrimonii ſtatu & majoris gratiæ ac meriti alibi diſputet. 9.) *Chriſtum non definiviſſe, quæ ſint perſonæ legitimæ*, cum tamen legem divinam de prohibitis gradibus Levit. XVIII. & XX. una cum Patre & Spiritu ſancto tulerit, ac conjugium eſſe unius maris ac unius fœminæ legitimam conjunctionem Matth. XIX docuerit. 10.) *Eccleſiam determinare, quæ ſint legitimæ perſonæ habendæ, & eo modo materiam & fundamenta præparare matrimonii ſacramento, nec tamen eſſentialia matrimonii ullo modo mutare aut mutare poſſe*, cum definiendo perſonas eſſe legitimas, quæ divina lege cenſentur illegitimæ, & viciſſim definiendo perſonas eſſe illegitimas, quæ divina lege cenſentur legitimæ, revera materiam hujus ſacramenti mutet. 11.) *Si ſacerdos hominibus ſuæ diœceſi non ſubjectis ſacra-*

men-

mentum pœnitentiæ adminiſtret, *abſolutionem eſſe irritam. Si pontifex ſimplici presbytero committat*, *ut ſacramentum confirmationis alicui conferat*, *ſacramentum illud eſſe verum & ratum*, *ſed ſi absque pontificis mandato vel facultate id faciat ſacerdos*, *non eſſe verum ſacramentum*, cum ſacramentorum veritatem & integritatem Chriſtus nuſpiam pontificis voluntati adligaverit. 12.) *Matrimonium infidelium eſſe poſſe verum & legitimum*, *ſed non ratum nec omnino inſolubile*; unde non abhorret ab eorum opinione, qui exiſtimant, eos, *qui ad fidem convertuntur*, *debere poſt baptiſmum iterum inter ſe contrahere matrimonium*, cum inſolubilitas conjunctionis ad *formam*, & proinde etiam ad veritatem matrimonii pertineat, nec uſpiam converſi ad fidem poſt baptismum ſuſceptum novum matrimonium inter ſe contrahere jubeantur.

§. XXXI. Durandi conſenſum largitur nobis Bellarminus, ſed addit, *ſolum Durandum ſic ſenſiſſe. Ex catholicis* (inquit cap. I. §. penult.) *ſolus eſt Durandus*, *qui matrimonium ſacramentum non niſi æquivoce dici poſſe putat*, *quem in ſuum patrocinium adducit Chemnitius*, *oblitus videlicet omnes alios theologos contrarium docuiſſe*. Verum non unus nec ſolus Durandus nobis hic patrocinatur. De Melchiore Cano (epiſcopo Cameracenſi, de quo Pererius in comm. Daniel. lib. XII. c. 6. ſcribit, *quod in concilio Tridentino celeberrimus fuerit theologus*, *quodque poſt magnos illos doctores myſteria ſacrarum literarum nullus ipſo plenius aut planius docuerit*) ſic loquitur ipſe Bellarminus cap. VI. §. 4. *Dum Canus totis ſuis viribus probare nititur*, *matrimonium ſine forma verborum a miniſtro eccleſiaſtico prolata celebratum non eſſe ſacramentum*, *ſimul etiam probat*, *quantum in ſe eſt*, *nullum revera eſſe in eccleſia conjugii ſacramentum*. Idem ex verbis Cani manifeſte intelligitur, ſic enim ſcribit lib. VIII. loc. theol. cap. V. p. 393. *Num matrimonium ſine eccleſiaſtico adminiſtro novæ legis ſacramentum eſſet*, *nec proprie & expreſſe in quæſtionem theologi vocarunt*, *nec via & ratione*, *ut ſolent*, *inveſtigarunt*, *nec argumentis ullis concluſerunt*. Præter Durandum & Canum aliorum etiam pontificiorum ſuffragium nobis concedit Caſſander (a Bellarmino & Jeſuitis nullo fere loco habitus, ſed a Ferdinando & Maximiliano II. pietatis & eximiæ eruditionis nomine publicis literis commendatus); ſic enim ſcribit in conſult. art. XIII. pag. 98. edit. Colon. *De ſeptem ſacramentis certum eſt*, *ne ipſos quidem ſcholaſticos exiſtimaſſe omnia æque proprie ſacramenta vocari*, *&c. De matrimonio non modo Lombardus negavit*, *in eo gratiam conferri*, *ſed longe poſt eum Durandus diſerte inquit*, *non eſſe matrimonium univoce ſacramentum*. Eraſmus, quem Leo X. dilectum vocat filium, in adnot. 1 Cor. VII. p. 331. *Auguſtinus*, *qui tria bona in conjugio ponit*, *cum tertium vocat ſacramentum*, *non ſentit unum e ſeptem ſacramentis*, *quod ipſum ſubnotare videtur Lombardus*, *imo haud ſcio*, *an hoc ſacramentum ſeptimum veteribus fuerit cognitum. Primum quod Dionyſius enumerans nominatim ſingula & ſingulorum vires*, *ritus ac ceremonias explicans*, *de conjugio nullam facit mentionem. Nam quod cauſantur quidam*, *contineri ſub ſacramento ordinis*, *id tale eſt*, *ut efficiat*, *ne nihil reſpondiſſe videaris*, *cum omnino nolueris obmuteſcere. Quaſi vero iisdem ceremoniis conſecretur ſacerdos*, *& ſponſus jungatur ſponſæ*, *&c. Deinde cum tot voluminibus tractatum ſit de matrimonio*, *vel a Græcis*, *vel a Latinis*, *nullus eſt locus*, *unde liqueat*, *illos conjugium inter ſeptem ſacramenta connumerare*, *præſertim cum Auguſtinus*, *conjugii fautor*, *bona matrimonii diligenter recenſeat & inculcet*, *quin Iovinianus ſic impenſe favens matrimonio*, *ut hac de cauſa judicatus ſit hæreticus*, *cum utriusque teſtamenti libros excuſſerit*, *nihil non detorquens ad laudem matrimonii*, *non hoc tantum & plauſibile & palmarium argumentum vel inprimis produxiſſet*. Hoſtienſis in ſumma libr.

libr. I. tit. de ſacram. non iterand. negat, *matrimonium eſſe proprium novæ legis ſacramentum.* Idem ſtatuit Goffredus in ſumm. ſeque autoritate Lombardi lib. IV. ſent. diſt. 2. niti adſerit, referente Alexandro Carerio pontificio lib. V. de matrim. cap. 1. Albericus Gentilis lib. IV. de nupt. cap. 5. adducit verba Alexandri lib. IV. conſil. 56. *Quale hoc ſacramentum, cujus etiam excommunicati ſunt participes?*

Antitheſis & argumenta pontifitiorum. I.) Ex ſcripturæ dictis.

§. XXXII. Atque hæc ſunt noſtræ ſententiæ fundamenta, quorum tamen quædam ſunt *primaria* ac *principalia*, quædam vero duntaxat *ſecundaria*. Pontificiorum argumenta proponit Bellarminus de matrimon. ſacram. cap. II. *Primam* claſſem deducit *ex ſcripturæ dictis. Ut matrimonium* (inquit) *veri nominis ſacramentum eſſe probemus, tria probanda erunt:* 1.) *matrimonium a Deo eſſe inſtitutum, non ſolum ad genus propagandum, ſed etiam ad rem aliquam ſacram ſignificandam, & homines, qui ita junguntur, ſanctificandos;* 2.) *eſſe ſymbolum rei ſacræ;* 3.) *habere promiſſionem gratiæ juſtificantis.* Quod ad *primum* attinet, agnoſcimus *conjugium eſſe divinitus inſtitutum*, ut mediante eo genus humanum, & conſequenter eccleſia propagaretur; ſed negamus ideo a Deo inſtitutum eſſe, ut ſit ſacramentum proprie ſic dictum, id eſt, medium, per quod promiſſio gratiæ evangelio propria offeratur, & credentibus adplicetur, confirmetur & obſignetur. Divina conjugii inſtitutio nequaquam probat, eſſe illud ſacramentum proprie ſic dictum, alias magiſtratus & omnis bona ordinatio eſſet ſacramentum, ſed eſſe ſtatum vitæ Deo placentem. Concedimus, *conjugium eſſe rei ſacræ ſignum*, & per illud adumbrari arctiſſimam conjunctionem & amorem Chriſti ſponſi, & eccleſiæ ſponſæ, ac proinde hoc intuitu & reſpectu generali quadam vocis ſignificatione vocari poſſe ſacramentum; ſed negamus eſſe actionem ſacramentalem proprie dictam, per quam adplicetur & obſignetur gratia reconciliationis & remiſſionis peccatorum. Quomodo ergo Bellarminus probat, matrimonium eſſe inſtitutum ad homines, qui ita junguntur, ſanctificandos? *Nonnulli* (inquit) *laborioſe illud probare nituntur ex obſcuris quibusdam ſcripturæ locis, ut ex Matth. XIX. 6.* Quos Deus conjunxit, homo non ſeparet; *ſed non eſt opus hac in re laborare. Nam ſi probemus, matrimonium eſſe ſignum rei ſacræ, cui ſit adnexa certa promiſſio gratiæ; ſequetur inde neceſſario, a Deo eſſe inſtitutum, etiamſi locum ſcripturæ non habeamus, ubi expreſſa mentio fiat hujus inſtitutionis, neque enim poteſt ullus homo, vel angelus ejusmodi ſignum inſtituere.* Reſp. 1.) Non eſt alia conjugii inſtitutio in nov. quam in vet. teſt. quia regulam illam matrimonialem: *quod Deus conjunxit, homo non ſeparet*, Matth. XIX. 6. Chriſtus repetit ex primæva inſtitutione. Ergo ſi conjugium vi ac vigore divinæ inſtitutionis ac verborum illorum Chriſti eſt ſacramentum, utique etiam in vet. teſt. fuit ſacramentum, quod tamen Bellarminus negat. 2.) Matrimonium inſtitutum eſſe, ut ſit rei ſacræ ſignum, concedimus; ſed addimus, non eſſe eum finem principalem inſtitutionis, ſed ſecundarium ac minus principalem, vel adjunctum: quia principalis finis, propter quem matrimonium eſt inſtitutum, exprimitur in primævæ inſtitutionis verbis, quod uxor debeat eſſe viro adjutorium in generatione & educatione ſobolis ad generis humani, & conſequenter ad eccleſiæ propagationem. Jam vero ſacramentorum proprie ſic dictorum finis principalis eſt, quod ſunt ſigna rei ſacræ, eandem ſcilicet conferentia & obſignantia. 3.) Nec quodvis ſignum, nec cujusvis gratiæ ſignum efficit ſacramentum; ſed ſignum oportet eſſe conferens, adplicans & obſignans, gratiam oportet eſſe evangelio propriam, ut ſuo loco demonſtratum fuit. Jam vero tale ſignum ac talis gratiæ ſignum non eſt conjugium. 4.) Inſtitutionem divinam a ſigno rei ſacræ in conjugio Bellarminus cap. 1. diſtinguit, & con-

concedit, *quoſdam poſſe retinere integritatem doctrinæ de divina matrimonii inſtitutione, qui tamen negent matrimonium eſſe ſacræ rei ſignum*, id eſt, ſymbolum, cui promiſſio juſtificantis gratiæ ſit adnexa. Sed in hoc cap. II. hæc duo invicem arcte connectit, & ex eo, quod conjugium ſit rei ſacræ ſignum, divinam ejus inſtitutionem probat. Si hæc duo ſunt immediate connexa, conjugium eſſe ſignum rei ſacræ, hoc eſt, proprie dictum ſacramentum, & conjugium eſſe divinitus inſtitutum, utique qui negat unum, negat etiam alterum. Si dicas, *Bellarminum non ſimpliciter divinam conjugii inſtitutionem ex eo probare, quod ſit ſacræ rei ſignum, ſed inſtitutionem ſacramentalem.* Reſp. quodlibet ſacramentum habet propriam inſtitutionis ſedem, in qua verbis claris & perſpicuis ejus natura proponitur. Talem vero hujus ſacramentalis inſtitutionis (per quam contractus conjugii a Chriſto in ſacramentum fuerit evectus, & ejus natura, quam habuit in vet. teſt. in aliam mutata) genuinam ac propriam ſedem nondum potuerunt pontificii oſtendere. Fruſtra igitur ex eo, quod conjugium ſit ſacræ rei ſignum, ſacramentalem inſtitutionem evincere laborant.

Eph. V. 32. Myſterium hoc magnum eſt, &c.

§. XXXIII. II.) Sed videamus, quomodo probet Bellarminus, conjugium eſſe tale ſignum talis gratiæ, de quo proprie hoc loco quæritur. Adducit locum Eph. V. 32. *Sacramentum hoc magnum eſt, dico autem in Chriſto & eccleſia*, circa quem tria notari jubet: 1.) *catholicos non ex ſola voce ſacramenti, quæ in vulgata verſione habetur, colligere, matrimonium eſſe ſacramentum proprie dictum, cum in multis aliis vet. ac nov. teſtamenti locis eadem vox ſacramenti habeatur;* Tob. XII. Daniel. II. Col. I. 1 Tim. III. Apoc. I. & XVII. Eph. I. & III. *ſed ex toto contextu probare, quod matrimonium ſit ſignum ſeu ſymbolum ſacrum.* 2.) *Sacramentum hic non accipi pro ipſa re arcana & ſacra, ſed pro ſigno rei ſacræ, nec in ipſa conjunctione Chriſti & eccleſiæ illud ſacramentum ſtatui, ſed in ſigno illius conjunctionis, in indiſſolubili ſcilicet unius maris & unius foeminæ vinculo.* 3.) *Magnum illud ſacramentum non ad conjugium Adami & Evæ, ſed ad nuptias fidelium referri.* Eumdem locum urgent Gregorius de Valentia libr. de num. ſacram. cap. VII. pag. 343. Coſterus in enchirid. & alii. Reſp. Cajetanus & Eraſmus agnoſcunt locum hunc non eſſe ſatis firmum ac ſtabile ſacramenti fulcrum. Sic enim Cajetanus in comment. *Non habet ex hoc loco prudens lector a Paulo, conjugium eſſe ſacramentum.* Eraſmus in comm. pag. 428. *Non voco in dubium, an ſacramentum ſit matrimonium, ſed dico, id ex his apoſtoli verbis non admodum efficaciter colligi, ſiquidem particula adverſativa:* ego autem, *ſatis indicat, hoc magnum myſterium ad Chriſtum & eccleſiam pertinere, non ad maritum & uxorem, &c. Simili colore uſus eſt Paulus in epiſtola ad Corinthios priore, & propter conſcientiam, mox excluſurus errorem ſubnectit:* Conſcientiam autem dico non tuam, ſed alterius. *Tum, ut dicere coeperam, hoc loco græca vox non proprie ſacramentum ſignificat, cujuſmodi ſeptem vocat eccleſia, ſed arcanum ac ſecretum, quo verbo frequenter uſus eſt Paulus & de aliis, quæ longe abſunt a natura ſacramentorum.* Idem in 1 Cor. VII. pag. 331. *Quod Paulum ſecuti veteres matrimonium aliquoties vocant ſacramentum, id ſentiunt, opinor, in copula viri & uxoris, quoniam eſt arctiſſima amicitia, repræſentari typum quemdam & imaginem Chriſti, ſponſam eccleſiam ſibi copulantis. Et eſt quidem omnino res ſancta ſacraque matrimonium rite ſervatum, & tamen potest eſſe typus rei ſacræ, quod per ſe ſanctum non ſit, velut Bethſabea erepta Uriæ & David juncta, & Oſeæ prophetæ fornicatio, quod palam teſtatur Hieronymus.* Ac rurſus: *Nihil eſt neceſſe, ut typus per omnia reſpondeat, alioquin ſacramentum*

non

non erit, ubi quis ſterilem habeat uxorem, aut ubi uxor fert maritum ebrioſum aut infamem aut aleatorem. Ut demus interim, matrimonium hic accipi pro vero ſacramento, ſacramentum non erit, ubi vetulus ducit vetulam, ebrius ebriam, & tamen eccleſia agnoſcit ſacramentum. Ne in hoc quidem conveniet, quod in noſtro connubio uxor adligata ſit viro, & vir viciſſim ſit in poteſtate uxoris, cum Chriſtus nullo pacto nobis ſit obligatus. Alia ſexcenta referri poterant, in quibus imago non reſpondet matrimonii humani & myſtici. Hæc omnia Eraſmus. Quod rem ipſam attinet; 1.) concedimus, *matrimonium eſſe ſignum rei ſacræ*; ſed ex eo ſequi negamus, quod ſit ſacramentum proprie dictum, ut conſtare poteſt ex iis, quæ deſcribunt, quale ſignum & qualis gratiæ ſignum in ſacramento requiratur. 2.) *Myſterii* vox in textu apoſtolico utrumque complectitur, tum ipſam rem arcanam & ſacram, conjunctionem ſcilicet Chriſti & eccleſiæ, tanquam ſignatum, tum ſignum illius rei arcanæ & ſacræ in conjunctione maris & fœminæ propoſitum, unde patres ſacramentum illud quandoque referunt ad conjunctionem Chriſti & eccleſiæ, puta tanquam ad ſignatum, quandoque vero ad conjunctionem mariti & uxoris, tanquam ad ſignum. Prius conſtat ex Auguſtini tract. IX. in Joh. circa medium: *Erunt duo* (inquit apoſtolus) *in carne una, ſacramentum hoc magnum eſt. Et ne quis iſtam magnitudinem ſacramenti in ſingulis quibusque hominibus uxores habentibus intelligeret, ſubjicit:* Ego autem dico in Chriſto & eccleſia; *quod eſt hoc ſacramentum magnum, erunt duo in carne una, &c.* In lib. I. de nupt. & concup. cap. 21. *Quod in Chriſto & in eccleſia eſt magnum ſacramentum, hoc eſt in ſingulis quibusque viris atque uxoribus minimum, ſed tamen conjunctionis inſeparabile ſacramentum.* Poſterius conſtat ex eodem Auguſtino lib. ejusd. cap. 10. *Sacramentum nuptiarum commendatur fidelibus conjugatis, unde dicit apoſtolus:* Viri diligite uxores veſtras; *ubi conjugium ipſum vocat ſacramentum, quia ſcilicet figuram ſacramenti ſive rei arcanæ continet,* perinde ut idem libr. II. de ſymb. ad catech. cap. 2. colliſionem infantum in utero Rebeccæ vocat *magnum ſacramentum*, id quod ſtatim ſic explicat, *quod fuerit figura magni ſacramenti.* Ambroſius in comment. *Myſterii ſacramentum grande in unitate viri & foeminæ eſſe ſignificat.* Chryſoſtomus homil. XX. in epiſt. Eph. *Revera myſterium eſt & magnum myſterium, relicto eo, qui genuit, eo, qui aluit, etiam ea, quæ peperit, quæ miſere & cum labore parturivit, adhærere virum illi, quæ antea neque viſa ſit, atque hanc omnibus præferre. Vere myſterium eſt, &c.* Subordinata igitur ſunt, *myſterium illud eſſe in conjunctione Chriſti & eccleſiæ*, atque idem *eſſe in conjunctione viri & uxoris;* in ea enim eſt, ut ſic loquar *terminative*, quia ad illam deſignandam tanquam ad terminum *ad quem* refertur mariti & uxoris conjunctio, in hac vero eſt *ſignificative & inchoative*, quia ab ea tanquam a termino *a quo* incipit illa relatio & ſignificatio, unde notanter dicit apoſtolus, *μυστήριον* illud eſſe *εἰς Χριστὸν καὶ εἰς τὴν ἐκκλησίαν, in Chriſtum & eccleſiam.* Syrus habet particulam ܥܠ indicans conjunctionem Chriſti & eccleſiæ eſſe terminum *ad quem* illius myſterii ſive myſtici ſigni, quod indiſſolubili maris & fœminæ conjunctione proponitur, quod unum ſi probe obſervetur, facile adparet, quid ſtatuendum ſit de Bellarmini argumentis, quibus probat, *myſterium illud in conjugio humano viri & foeminæ quærendum*, quod facile concedimus, ſed addimus, conjugium eſſe & dici myſterium magnum non in ſe, ſed quia deducit nos ad myſterium magnum, quod in Chriſti & eccleſiæ conjunctione nobis proponitur, cujus ſignificationem & imaginem continet. Uſurpatur enim utroque modo vox *myſterii* in ſcripturis: *a.*) ut denotet ipſam rem ſacram, arcanam & myſticam;

Myſterii ſignificatio.

Matth.

Matth. XIII. 11. Rom. XVI. 25. 1 Cor. IV. 1. &c. *b.*) ut ſignum ſive adumbrationem rei alicujus arcanæ & myſticæ ſignificet. Apoc. I. 20. XVII. 7. Prior ſignificatio, ut eſt frequentior ac principalior, ita vel maxime etiam in hoc dicto apoſtolico locum habet. Quamvis vero etiam poſterior ſignificatio quodammodo hic admittatur, quod ipſum conjugium dicatur *magnum myſterium*; ex eo tamen nondum inferri poteſt, quod ſit tale aliquod myſterium ſive ſacramentum proprie dictum, de quo hoc loco quæritur. Quod ſi enim ex voce myſterii generaliter pro quovis ſigno rei ſacræ & myſticæ poſita, myſterium ſpecialiter ac proprie dictum ſacramentum inferri poſſet, tot eſſent conſtituenda nov. teſt. ſacramenta, quot rebus myſterii adpellatio in ſcripturis tribuitur, qua ratione ſeptenarius numerus concludendis in ſe nov. teſt. ſacramentis non futurus eſſet ſufficiens. Præſto ſunt etiam alia ſigna beneficiorum Chriſti in eccleſia, quæ tamen propterea non ſtatim adnumeranda ſunt ſacramentis proprie ſic dictis; cum plura omnino ad ſacramentum proprie ſic dictum requirantur, quam ut aliquid quocunque modo ſit ſacræ rei ſignum. Cauſam efficientem Deum, & finem generalem, myſticam ſcilicet ſignificationem, talia ſigna divinitus ordinata cum ſacramentis obtinent communem; ſed formam ſacramenti propriam, & ſpecialem finem in exhibitione & obſignatione gratiæ juſtificantis poſitum minime obtinent, quod ipſum etiam de conjugio dicimus. 3.) Id vero Bellarmino neutiquam concedere poſſumus, *myſterium illud tantum in nuptiis nov. teſt. non autem in Adæ & Evæ conjugio ab apoſtolo ſtatui;* quia apoſtolus adducit primævam conjugii inſtitutionem, & ex ea infert, in indiſſolubili conjugii vinculo adumbrari magnum illud myſterium conjunctionis Chriſti & eccleſiæ: jam vero primæva conjugii inſtitutio non in nov. demum teſt. promulgata eſt, ſed ſtatim ab initio mundi; nec pertinet tantum ad fideles nov. teſt. ſed ad primos etiam conjuges. Quin imo ſi textum apoſtolicum adcurate intueamur, apoſtolum non ſolum in conjugii vinculo, ſed etiam in conjugum ortu myſterium illud quærere videbimus. Gen. II. 23 Adamus conjugem ex coſta laterali divino artificio exſtructam intuens, dicit: זאת הפעם, *hoc tandem os ex oſſibus meis, & caro de carne mea, quapropter vocabitur viriſſa, quia de viro ſumta eſt.* Id apoſtolus adcommodat ad Chriſtum & eccleſiam exſtructam prædicatione verbi & adminiſtratione ſacramentorum, quorum materia ex latere Chriſti in cruce obdormientis profluxit. Eph. V. 30. *Membra ſumus corporis ejus ex carne ejus & ex oſſibus ejus.* Gen. II. 24. Proponitur lex conjugalis ab Adamo dictante Spiritu ſancto, vel potius ab ipſo Deo immediate promulgata, quia Matth. XIX. 5. ipſi Deo illa verba tribuuntur: *Relinquet homo patrem & matrem ſuam, & adhærebit uxori ſuæ, & erunt duo in carne una.* Id apoſtolus ad conjunctionem Chriſti & eccleſiæ adcommodat ſubjiciens Eph. V. 32. *myſterium hoc magnum eſt, dico autem in Chriſto & eccleſia.* Quamvis ergo poſterior ſignificatio myſtica, quam proponit apoſtolus, in omni omnino legitimo conjugio locum habeat; prior tamen non niſi in Adæ & Evæ conjugio reperitur, ac proinde, ſi utramque analogiæ partem in conjugii vinculo & conjugum ortu poſitum reſpiciamus, ea non niſi in Adæ & Evæ conjugio reperitur, ſin unam duntaxat partem, conjugii ſcilicet vinculum, ea eſt in omni legitimo matrimonio, abſurdum igitur eſt ſtatuere, *apoſtolum hic tantum ad fideles conjuges in nov. teſt. nequaquam vero ad primorum parentum conjugium reſpexiſſe.* Contrarium demonſtramus hoc argumento: De illo conjugio teſtatur apoſtolus, quod ſit adumbratio magni myſterii, arctiſſimæ ſcilicet conjunctionis inter Chriſtum & eccleſiam, quod eſt vinculum indiſſolubile. Jam vero non tantum piorum conjugium in nov. teſt. eſt vinculum indiſſolubile, ſed etiam conjugium Adæ & Evæ, ac aliorum in vet. teſt. conjugium. Ergo non tantum de piorum

in

in nov. teſt. conjugio, ſed etiam de Adæ & Evæ ac aliorum in vet. teſt. conjugio teſtatur, quod ſit adumbratio magni illius myſterii. Idem nobiſcum ſtatuit Hieronymus, qui in comm. h. l. de Adæ & Evæ conjugio dictum apoſtolicum intelligit. Id ipſum multis confirmat Pererius in comm. Geneſ. II. *Quemadmodum* (inquit) *ex Adami dormientis latere formata eſt Eva, ita ex latere Chriſti morientis profluxit ſanguis & aqua, unde condita eſt eccleſia; ideo voluit Deus mulierem eſſe ex viro propter figuram, etenim conjunctio Adam & Evæ continebat ſacramentum illud magnum, de quo Paulus dicit Eph. V. Ego dico de Chriſto & eccleſia.* Imo ipſe Bellarminus titubanter: *Hieronymus videtur hunc locum Eph. V. intellexiſſe de conjugio Adami & Evæ.* Item: *Negari non poteſt Adamum & Evam figuram geſſiſſe Chriſti & eccleſiæ, in eo quod Eva de latere dormientis Adami formata eſt.*

§. XXXIV. Quomodo igitur probat Bellarminus, magnum ſacramentum ab apoſtolo non ad conjugium Adæ & Evæ, ſed tantum ad nuptias fidelium in nov. teſt. referri? Producit hæc fundamenta: 1.) *Verba ex Geneſi citata:* relinquet homo patrem & matrem, &c. *de omni conjugio intelliguntur, non enim dicit, ego relinquam, ſed indefinite, relinquet homo; imo conjugio primorum parentum verba illa non poſſunt adcommodari, non enim reliquit Adam patrem & matrem, ut uxori adhæreret, cum nullos parentes habuerit, & de futuris loquitur conjugiis, cum dicit, relinquet, non igitur de ſuo, quod jam noverat factum.* Reſp. prior analogia in ortu conjugum poſita tantum in Adæ & Evæ conjugio locum habet, poſterior analogia ſive myſterii ſignificatio in conjugii vinculo poſita, in omni legitimo conjugio ſive tempore vet. ſive nov. teſt. contrahatur, locum obtinet. Verba enim illa: *relinquet homo patrem & matrem*, continent divinam conjugii inſtitutionem, inſtitutionis ejusdem promulgationem, & conjugii divinitus inſtituti ac promulgati perpetuam legem, quæ ad omne omnino legitimum conjugium pertinent, quod ſcilicet debeat eſſe unius viri ac unius fœminæ indiſſolubilis conjunctio; unde vocem אִישׁ Pagninus vertit *unusquisque*, quivis ſcilicet homo legitimum conjugium iniens, & legibus ejus ſe reverenter ſubjiciens, quam ſignificationem in multis ſcripturæ locis particula illa obtinet. Quod ſi ergo de omni conjugio verba illa intelliguntur, utique etiam de Adæ & Evæ conjugio, quia genus includit omnes ſuas ſpecies, & abſit, ut dicamus, conjugium Adæ & Evæ non habuiſſe divinam inſtitutionem. Aut ergo quærenda alia conjugii inſtitutio pro primis parentibus, quam quæ in hiſce verbis proponitur, aut concedendum, hæc verba inſtitutionem conjugii complectentia etiam ad Adæ & Evæ conjugium pertinere. Frivolum eſt, quod Bellarminus regerit, *Adamum non reliquiſſe ſuum patrem, ideo de ipſius conjugio verba illa non poſſe intelligi.* Quid enim? num de illis, qui parentibus jamdum mortuis conjugium ineunt, dicemus, quod ad illos verba inſtitutionis conjugalis non pertineant, cum non amplius habeant parentes, quos relinquere poſſint? Nugæ hæ ſunt ex ignorantia phraſeos ortæ: *Relinquere patrem & matrem*, Spiritui ſancto quid ſignificet, non opus eſt dubiis conjecturis, cum ſtatim addatur, & *adhærebit uxori ſuæ;* ſenſus igitur eſt, quod maritus arctiſſimo maritalis fœderis vinculo uxori conjungatur, eandem intime diligat, proprium domicilium, relicto etiam parentum conſortio, ſi in vivis adhuc ſunt, cum ea quærat, adeoque *una caro* cum ipſa fiat. Ejusdem ponderis eſt argutia, quam in verbo *futuri temporis* Bellarminus quærit, in verbis enim divinam inſtitutionem ac mandatum præſcribentibus *futura* ponuntur pro *imperativis*, ut vel ex decalogi promulgatione conſtat. 2.) *Chriſtus Matth. XIX. ex loco Geneſeos concludit, matrimonium non poſſe diſſolvi, nec voluit id docere, matrimonium Adæ & Evæ non eſſe ſolvendum, quod jam ante per*

mortem diſſolutum erat, ſed conjugia indefinite & in genere, de quibus a Judæis interrogatus fuerat, non debere diſſolvi. Reſp. concedimus verba illa non de ſolo Adæ & Evæ conjugio eſſe intelligenda, quia continent generalem inſtitutionem & præceptum ad omnes conjuges pertinens; negamus vero, non poſſe ſimul de Adæ & Evæ conjugio eadem accipi. Illud enim ut divina autoritate non minus quam poſterorum conjugia erat initum, ita juxta legis hujus matrimonialis divinitus promulgatæ normam itidem erat indiſſolubile vinculum, quamdiu ſcilicet uterque conjugum in vivis exſtitit; neque enim indiſſolubilitatem per mortem, ſed per voluntarium & temerarium divortium Chriſtus ex verbis illis moſaicis deducit. Diſſolutioni per mortem omne omnino conjugium eſt expoſitum, ad indiſſolubilitatem per temerarium divortium omne conjugium hac lege eſt adſtrictum. Bellarminus hæc confundens ſcopas diſſolutas in argumento ſuo proponit. Si enim valet hæc illatio: *Conjugium Adæ & Evæ per mortem jam erat ſolutum. Ergo ad illud non pertinent verba moſaica;* relinquet homo patrem & matrem, quos Deus conjunxit, homo non ſeparet, &c. poſſum eadem ratione inferre, ad nullum piorum in vet. teſt. conjugium verba illa adcommodari poſſe, ſicque absque divina inſtitutione conjugia in vet. teſt. fuiſſe contracta, quia omnia per mortem jam erant ſoluta, cum Chriſtus divinam illam conjugii inſtitutionem repeteret. Regula ſemper manet eadem ac ſibi ſimilis, licet exempla ad regulam adcommodata mutationi & interitui ſint ſubjecta. Lex in civitate ſibi ſemper ſimilis manet, licet cives ad legis obedientiam adſtricti morti ſint obnoxii. 3.) *Apoſtolus Eph. V. ex verbis illis Geneſeos probat generalem propoſitionem, quod viri debeant uxores ſuas diligere, ergo de omni conjugio verba intelligit.* Reſp. concedimus totum, & addimus: Si de omni, utique etiam de Adæ & Evæ conjugio; utique etiam de piis conjugibus vet. teſt. utique de conjugibus nov. teſt. etiam illis, qui matrimonium contraxerant, antequam apoſtolus hanc ſuam ad Epheſios epiſtolam ſcriberet. Quotquot enim conjuges debent ſe invicem diligere, ad illos vi apoſtolicæ illationis pertinent verba moſaica. Jam vero omnes omnino conjuges debent ſe invicem diligere. Ergo ad omnes pertinent verba moſaica. Ulterius: Ad omnes omnino conjuges pertinent verba moſaica. Quidam conjugum jamdum diem obierant ſuum, cum apoſtolus hæc ſcriberet. Ergo ad quosdam, qui diem obierant ſuum, verba moſaica pertinent, & per conſequens ex eo, quod Adæ & Evæ conjugium multis annorum millibus jam erat diſſolutum, cum Chriſtus verba illa Geneſeos repeteret, concludi nequit, verba illa moſaica non debere nec poſſe ad conjugium Adæ & Evæ referri. Denique de quo conjugio verba moſaica interpretatur apoſtolus, de eodem dicit, quod ſit magnum myſterium, ut conſtat ex evidentia textus. Jam vero de omni conjugio, legitimo ſcilicet, verba moſaica interpretatur apoſtolus, ut Bellarminus agnoſcit. Ergo de omni conjugio dicit, quod ſit magnum myſterium, hoc eſt, ut Bellarminus interpretatur, ſacramentum proprie ſic dictum. At hoc repugnat Bellarmini hypotheſibus; ſtatuit enim, conjugium eſſe ſacramentum novæ legis, hoc eſt, nov. teſt. proprium. Videt igitur ſe in concedendo nimis liberalem fuiſſe, ideo addit: *Quamvis verba illa moſaica de omni conjugio intelligi poſſint; tamen apoſtolus non ponit in eo ſacramentum, niſi ut ad conjugium chriſtianorum refertur.* Sane ſi *chriſtianorum* nomen generaliter accipiatur pro omnibus, qui in Chriſtum vel ſperarunt promiſſum, vel crediderunt in exhibitum & miſſum, ſicut pii in vet. teſt. vocantur Meſchiani, משיחים Pſalm. CV. 15. concedimus, in omni chriſtianorum conjugio eſſe illud ſacramentum, hoc eſt, omne & quodlibet legitimum conjugium eſſe ſignum & imaginem arctiſſimæ conjunctionis inter Chriſtum & eccleſiam. Sed Bellarminus nomen

men *chriſtianorum* ſtricte accipit pro credentibus in Chriſtum jam exhibitum in novo teſtamento Act. XI. 26. Unde ex Thoma Aquinate & Ruardo Tappero ſubjungit, *in ſolo nov. teſt. matrimonium repræſentare conjunctionem Chriſti & eccleſiæ.* Id vero negamus; quia myſtica illa ſignificatio cum prima conjugii inſtitutione initium ſortita eſt, ac dependet ab ipſa conjugii forma, indiſſolubili ſcilicet maris & fœminæ conjunctione, quæ cum in conjugio etiam vet. teſt. tempore habuerit locum, utique etiam myſtica illa ſignificatio a conjugio in teſt. vet. ſeparari nequit. Urget Bellarminus verba apoſtoli, quod dicit, *ſacramentum hoc magnum non fuiſſe, ſed eſſe in Chriſto & eccleſia*; & ex eo inferre conatur, *matrimonium non eſſe ſacramentum, niſi in eccleſia*, ut Auguſtinus de bono conjugali adfirmat. Sed incluſio unius non eſt excluſio alterius. Conjugium in nov. teſt. eſt ſignum illius conjunctionis inter Chriſtum & eccleſiam; ſed ex eo non ſequitur, quod in vet. teſt. non fuerit ſignum conjunctionis inter Chriſtum & eccleſiam. Quotiescunque enim Deus ſuum fœdus gratiæ & amorem erga pios declarat conjugii typo, quod fit ſæpiſſime, Ezech. XVI. 8. Oſeæ II. 7. &c. quoties ſeſe vocat *ſponſum ac maritum eccleſiæ*; Eſaj. LXI. 10. LXII. 5. toties ad myſticam illam ſignificationem in conjugio propoſitam ipſos deducere voluit. Quod matrimonium *non niſi in eccleſia* ſacramentum eſſe dicitur, in eo duplex ambiguitas latet. Vel enim tantum de eccleſia nov. teſt. intelligitur, vel in genere de eccleſia vet. ac nov. teſt. Priorem explicationem amplectitur Bellarminus; ſed conſtat, Deum etiam in vet. teſt. habuiſſe eccleſiam. Bellarminus quidem diſſerit lib. III. de eccleſ. mil. cap. 1. *Populum vet. teſt. proprie dici ſynagogam, populum nov. teſt. nusquam dici ſynagogam, ſed ſemper eccleſiam, id eſt, evocationem;* ſed quid de eo ſtatuendum ſit, expoſitum fuit in tract. de eccleſ. §. 5. Quod ſi in ſenſu poſteriore dicitur, in ſola eccleſia, id eſt, Dei populo matrimonium eſſe ſacramentum, id eſt, ſacræ rei ſignum; iterum id ambiguum, vel enim intelligitur hoc ratione *inſtitutionis*, vel ratione *notitiæ* ac *manifeſtationis.* Reſpectu inſtitutionis de omni conjugio etiam apud gentiles celebrato, (modo juxta leges divinæ inſtitutionis ſit unius maris ac unius fœminæ legitima & indiſſolubilis conjunctio) recte dicitur, quod ſit ſacramentum, id eſt, ſignum conjunctionis inter Chriſtum & eccleſiam, quia inter reliquos inſtitutionis fines etiam hic eſt, quod conjugium debeat eſſe tale ſignum. Ut ergo conjugia gentilium non differunt a conjugio piorum in eccleſia, ratione cauſæ efficientis principalis, materiæ, formæ & reliquorum finium, ita etiam non differunt ab eo in hoc ſecundario fine. Reſpectu notitiæ & manifeſtationis de ſolis conjugiis in eccleſia celebratis dicit Auguſtinus, quod ſint ſacramentum, quia in ſola eccleſia viget notitia & manifeſtatio illius myſterii de arctiſſima conjunctione Chriſti & eccleſiæ. Si dicas: *conjunctio illa Chriſti & eccleſiæ complectitur non ſolum ſpiritualem caritatem, ſed etiam naturæ conformitatem, quod* ſimus os ex oſſibus ejus, & caro de carne ejus, Eph. V. 30. *jam vero illa naturæ conformitas demum coepit in nov. teſt. poſtquam ſcilicet* λόγος *carnem & ſanguinem adſumſit. Ergo conjugium in vet. teſt. non potuit conjunctionem illam denotare*; reſp. conjunctionem Chriſti & eccleſiæ reſpectu caritatis ſpiritualis deſignavit ut *præſentem*, reſpectu conformitatis in natura ut *futuram*, quod ſufficit ad ſigni rationem. Denique ſi vel maxime concederemus, conjugium in nov. demum teſt. hanc relationem eſſe ſortitam, quam non habuerit in teſt. vet. quod ſignificet conjunctionem Chriſti cum eccleſia; nondum tamen evictum foret, eſſe ſacramentum proprie dictum, eo ſcilicet modo, quo baptismus & euchariſtia ſunt ſacramenta, quia ad tale ſacramentum non ſufficit quodcunque nec cujuscunque rei ſacræ ſignum, ſed ſignum exhibens, adplicans & obſignans gratiam evangelio propriam, ut ſæpius fuit dictum.

§. XXXV.

Promiſſio gratiae an in conjugio detur?

§. XXXV. III.) *Promiſſionem ergo gratiæ*, quod erat tertium requiſitum, conjugio eſſe additam, quatuor ſcripturæ dictis Bellarminus confirmat: 1.) Eph. V. *Conjugium ſtatuitur ſignum conjunctionis Chriſti & eccleſiæ, non ſolum per naturæ conformitatem, ſed etiam per ſpiritualem caritatem; at non poſſet id ſignificare, niſi inter virum & uxorem præter civilem contractum eſſet etiam unio ſpiritualis animorum. Quodſi Deus virum & foeminam conjungit ad hunc finem, ut ſpirituali ſua unione unionem ſpiritualem Chriſti & eccleſiæ ſignificent, ſine dubio illis gratiam largitur, ſine qua ſpiritualem illam unionem non haberent.* 2.) 1 Tim. II. 15. Salvabitur mulier per generationem filiorum, ſi permanſerit in fide & dilectione; *ubi quatuor bona enumerat matrimonii chriſtiani contra quatuor mala, quæ ſine gratia Dei in matrimonio evitari non poſſunt, primum eſt, non ſervare conjugi fidem, ſecundum odium & rixæ, quæ ſubinde inter conjuges oriuntur, tertium immunditia quædam & turpitudo ex rebellione membrorum, quartum intemperantia. His Paulus opponit fidem, dilectionem, ſanctificationem & ſobrietatem, in quibus permanendum eſſe dicit, tanquam in ipſa matrimonii celebratione acceptis.* 3.) 1 Cor. VII. *apoſtolus* donum Dei *vocat matrimonium, ut ipſam virginitatem.* 4.) 1 Theſſ. IV. 3. 4. *hortatur conjuges, ut* abſtineant ſe a fornicatione, & vas ſuum poſſideant in ſanctificatione, *quam ſcilicet per matrimonium acceperunt.* Reſp. in genere: 1.) Talis promiſſio gratiæ ſacramentis proprie dictis eſt addita, per quam fiunt ſalutaria organa & media, quibus promiſſio gratiæ de remiſſione peccatorum, reconciliatione cum Deo & vita æterna hominibus offertur, & credentibus adplicatur & obſignatur, ut ſuo loco fuit demonſtratum. Jam vero in conjugio non eſt talis promiſſio gratiæ, ut hoc ipſo in loco Bellarminus fatetur, ſic enim ſcribit §. *Et confirmatur &c. Notandum eſt illud*, per *filiorum generatio[nem] poſitum eſſe, pro in filiorum generatio[ne] non enim ſignificare vult apoſtolus, filio[rum] generationem eſſe cauſam ſalutis, ſed [mu]lierem in ſtatu matrimonii ſive in ſtatu [ge]nerandi filios ſalvam fore, ſi perman[ſerit] in fide, unde tolluntur illæ quæſtiones, q[uas] quidam proponunt, quomodo ſalvari p[ote]runt virgines & ſteriles, ſi mulier ſalv[atur] per filiorum generationem, &c.* Ergo [con]jugium non eſt ſacramentum proprie dict[um]. 2.) Unio ſpiritualis animorum, id eſt, [cari]tas conjugalis, evitatio ſcortationis & a[dul]terii, id eſt, fides conjugalis non ſolu[m in] conjugio fidelium in eccleſia, ſed etia[m in] conjugio infidelium locum habere poſſu[nt], ut oſtendunt exempla a Valerio Maximo l[ib.] IV. cap. 3. libr. V. cap. 1. adducta; ne[c ſo]lum in eccleſia, ſed etiam extra eccle[ſiam] matrimonium eſt Dei donum; quod ſi [ex] ex his argumentis evinci poſſet, conjugio additam promiſſionem gratiæ ſacrament[alis], utique etiam extra eccleſiam conjugium [eſſet] ſacramentum. 3.) Deus piis precibus a [con]jugibus & eccleſia invocatus ſua grati[a &] benedictione adeſt conjugio piorum, l[argi]tur ipſis fœcunditatem, felicem ſucceſſu[m in] œconomia, proſperam liberorum educ[atio]nem, &c. Pſ. CXXVIII. 2. 3. conju[gum] ipſorum animos, ut velint ac poſſint i[ndi]viduam vitæ ſocietatem colere, fidem co[nju]galem ſervare, amore invicem congluti[nari] & in illo nexu indiſſolubili permanere. Sed hæc omnia nondum conſtituunt i[llam] gratiam, cujus promiſſio ad ſacramen[tum] proprie dictum requiritur, quia Deus e[tiam] aliis vitæ ſtatibus ac ordinibus benedictio[nem] ſuam promiſit, qui tamen non ſunt ſa[cra]menta; requiritur autem ad ſacramen[tum] proprie dictum promiſſio de gratia eva[nge]lio propria, id eſt, de remiſſione pec[cato]rum, per illum ritum adplicanda & [obſi]gnanda, qualis in conjugii inſtitutione [non] eſt expreſſa. 4.) Ubi adeſt promiſſio [gra]tiæ, ibi datur ſacramentum proprie dict[um] juxta Bellarmini hypotheſin. Sed prom[iſſio]

gratiæ, quam Bellarminus ex his dictis deſcribit, locum habet non ſolum in conjugio piorum in novo, ſed etiam in vet. teſt. quia præceptum apoſtolicum, quod *viri diligere debeant ſuas uxores, ſicut Chriſtus eccleſiam dilexit, & uxores viris obedire, ſicut eccleſia obedit Chriſto;* quod conjuges *abſtinere debeant a fornicatione, & vas ſuum poſſidere in ſanctificatione;* encomium matrimonii, quod *ſit Dei donum* & ſancta ejus ordinatio; παραμύθιον Paulinum, quod *mulier ſalvetur per filiorum generationem,* id eſt, quod in ſtatu matrimonii, ſive in ſtatu generandi filios ſalva ſit futura, ſi permanſerit in fide, dilectione & ſanctificatione, hæc, inquam, omnia pertinent ad pios conjuges tam in vet. quam in nov. teſt. Ergo conjugium piorum in vet. teſt. etiam fuit ſacramentum, quod tamen totis viribus neget Bellarminus. 5.) Quid quod præceptum apoſtolicum 1 Theſſ. IV. 4. juxta plurimorum opinionem eſt generale ad omnes omnino homines, etiam eos, qui extra conjugium vivunt, pertinens, ut colligitur tum ex generalitate ſubjecti ἕκαστος ὑμῶν, tum ex voce πορνείας v. 3. & ex πάθει ἐπιθυμίας v. 5. ſanctificationi in *prædicato* oppoſita, qua ratione per τὸ σκεῦος intelligitur cujusque corpus, quod eſt animæ inſtrumentum; quam interpretationem ſequuntur Tertullianus, Ambroſius & Theophylactus, ac ad eam adcommodant dictum apoſtolicum 2 Cor. IV. 7. *habentes theſaurum in vaſis fictilibus*, qua de re plura inferius. Quomodo igitur ex illo loco colligi poteſt, conjugio eſſe additam promiſſionem gratiæ ſacramentalis, & quidem non omni, ſed duntaxat nov. teſt. conjugio?

II.) ex patrum teſtimoniis.

§. XXXVI. *Alteram* argumentorum claſſem Bellarminus cap. III. deducit ex *patrum teſtimoniis*, ubi adfert dicta *Leonis* lib. I. epiſt. 92. ad Ruſtic. *Chryſoſtomi* homil. XX. ad Epheſ. *Ambroſii* lib. I. de Abrah. c. 7. & in comm. 5. Epheſ. *Siricii* epiſt. I. *Innocentii* epiſt. IX. *Cyrilli* libr. II. in Johan. cap. 22. *Auguſtini* libr. IX. de Geneſ. ad liter. cap. 7. de fide & operib. cap. 7. & alibi paſſim. *Reſp.* nomine *ſacramenti* patres quandoque utuntur *late* pro quovis ſacræ rei ſigno, quandoque vero *ſtricte* pro actione divinitus inſtituta, in qua fiat ſolennis adminiſtratio certæ rei peculiari verbo ordinatæ ad adplicandam & obſignandam gratiam evangelio propriam. Quando matrimonium vocant ſacramentum, generatim & late accepta voce ſic adpellant, quod probamus: 1.) Ex *ſcripturæ judicio*. Patres omnia ſua dicta & ſcripta ſubjecerunt judicio ſcripturæ ſacræ, ut alibi fuit oſtenſum. Jam vero ſcriptura docet, duo eſſe tantum ſacramenta nov. teſt. proprie ſic dicta, vide tract. de circum. & agno paſch. §. LIII. Ergo huic ſcripturæ judicio conformanda ſunt patrum dicta. 2.) Ex *ipſorum patrum uſu*. Negari enim nulla veritatis ſpecie poteſt, quod *ſacramenti* nomine quandoque ſatis laxe & generaliter utantur, idque tribuant quibusvis rei ſacræ ſignis. Cyprianus epiſt. LXXII. ad Stephanum (juxta Pamelii & Goulartii editionem, vel lib. II. epiſt. 1. juxta Eraſmi & Manutii editionem) *impoſitionem manuum*, cum qua recipiebantur in eccleſiam ii, qui ab hæreticis baptizati fuerant, vocat ſacramentum. Auguſtinus lib. II. de peccat. merit. & remiſſ. cap. 26. *panem ſanctificatum*, qui dabatur catechumenis loco euchariſtiæ, vocat ſacramentum, de quo tamen expreſſe addit, quod non ſit corpus Chriſti. libr. II. de ſymb. ad catechum. cap. II. *certamen infantum in utero Rebeccæ* vocat magnum ſacramentum. *In quibus parvulis* (inquit) *quaſi ludentibus & ſacramentum magnum exhibentibus & reprobi in Eſau demonſtrantur Judæi, & prædeſtinati in Jacob adparent chriſtiani.* Bernhardus ſerm. de cœna Dom. *lotionem pedum* vocat ſacramentum. Caſſander in conſult. art. XIII. *Non temere quemquam reperies ante Lombardum, qui certum aliquem ac definitum ſacramentorum numerum ſtatuerit.* 3.) Ex *ipſo verborum contextu*. Si dicta patrum, in qui-

bus matrimonium vocant ſacramentum, diligenter expendantur, facile adparebit, generali & lata ſignificatione ab illis ſic vocari. Leo epiſt. XCII. ad Ruſtic. Narbonenſem: *Cum ſocietas nuptiarum ab initio ita conſtituta ſit, ut, præter ſexuum conjunctionem, habeat etiam in ſe Chriſti & eccleſiæ ſacramentum, dubium non eſt, eam mulierem etiam non pertinere ad matrimonium, in qua docetur nuptiale non fuiſſe myſterium.* Si nomen *ſacramenti* in his verbis accipiatur ſtricte, conſequens foret, matrimonium etiam in vet. teſt. fuiſſe ſacramentum, quod Bellarminus non concedit; generali igitur ſignificatione ita adpellatur, quia ſcilicet adumbrationem ſpiritualis conjunctionis & amoris inter Chriſtum & eccleſiam continet. Chryſoſtomus & Ambroſius *myſterii* & *ſacramenti* nomen tribuunt conjugio non alia ratione, quam quia myſticam illam Chriſti & eccleſiæ deſponſationem adumbrat. Ambroſius libr. I. de Abrah. cap. 7. dicit, *eum, qui in Deum peccat, ſacramenti coeleſtis amittere conſortium*, nimirum quia committens adulterium, (de qua peccati ſpecie loquitur) excidit beata illa communione, quæ eſt inter Deum & eccleſiam, quam maris & fœminæ ſocietas in conjugio adumbrat. Si ſtricte nomen *ſacramenti* in verbis Ambroſii quis velit accipere, concedendum foret, etiam tempore Abimelechi, de quo nominatim loquitur, conjugium fuiſſe ſacramentum. Siricius dicit, *ſacrilegium committi, cum alter conjugum vivente conjuge ad aliud conjugium tranſit.* Innocentius adſerit, *matrimonium divina gratia fundari, dum celebratur.* Cyrillus ſcribit, *Chriſtum ſanctificaſſe conjugium, & gratiam nuptiis præparaſſe, ut aditus hominum in hanc vitam benediceretur.* Sed ex illis omnibus nondum evinci poteſt, conjugium eſſe ſacramentum proprie dictum; facile enim concedimus, in piorum conjugio Deum piis precibus invocatum adeſſe ſua gratia & benedictione, matrimonium eſſe a Chriſto ſanctificatum, idemque divina gratia fundari, quin & ſacrilegium ab adultero committi; ſed hæc nondum efficiunt, ut matrimonium ſit proprium novi teſtamenti ſacramentum, quippe ad quod plura requiruntur, ut ſuo loco fuit demonſtratum. Auguſtinus itidem *ſacramenti* rationem in ſignificatione myſticæ conjunctionis inter Chriſtum & eccleſiam unice collocat, libr. de bono conjug. cap. 5. *Usque adeo foedus illud initum nuptiale cujusdam ſacramenti res eſt, ut nec ipſa ſeparatione irritum fiat, quandoquidem vivente viro, a quo relicta eſt, moechatur, ſi alteri nupſerit, & ille hujus mali cauſa eſt, qui reliquit.* Cap. 18. *Nuptiæ patriarcharum cum multis foeminis ſacramentum fuerunt conjunctionis Chriſti cum multitudine nationum totius mundi, quæ convertuntur ad fidem; nuptias autem Chriſtianorum cum una tantum uxore ſacramentum eſſe unitatis eccleſiæ Chriſto ſubjectæ.* Libr. de fide & operib. cap. 7. matrimonium ſtatuit eſſe *adumbrationem connubii ſpiritualis, quod initur inter Chriſtum & eccleſiam in baptismo.* Libr. II. contra adverſ. leg. & proph. cap. IX. *An & contra apoſtolum diſputaturus de qualitate figurarum atque dicturus, non eum debuiſſe figuras rerum honeſtarum de rebus turpibus ducere? criſpato vultu exhorret, quando audit gentium doctorem, quod ſcriptum eſt de maſculo & foemina*: erunt duo in carne una, *addere & dicere*, ſacramentum hoc magnum, ego autem dico in Chriſto & eccleſia. *Itane vero ubi eſſent cognoſcenda tantæ rei ſacramenta, id eſt, ſacra ſigna, &c.* Horum ac ſimilium locorum evidentia Bellarmino expreſſit hanc confeſſionem, quod *Auguſtinus nomen ſacramenti non ubique eodem modo accipiat, ſed quandoque largo, quandoque autem ſtricto.* Probare igitur conatur, Auguſtinum *ſacramenti* nomen ſtricte acceptum conjugio tribuere: *a.*) quia *abſolute & ordinarie ſic vocat; b.*) quia *non niſi in eccleſia ſacramentum eſſe dicit, & per hoc matrimonium fidelium, ſive Chriſtianorum a matrimoniis gentilium diſtinguit;*

guit; *c.*) quia *adſumit id tanquam certum ad probandum dogma eccleſiaſticum, quod vinculum matrimonii ſit inſolubile; d.*) quia *loquitur eodem modo de baptiſmo & conjugio, cum de ſacramenti ratione diſputat.* Sed hæc omnia ſunt invalida & imbecillia. Auguſtinus enim, quamvis *ſacramenti* nomen in lata ſignificatione pro quovis *ſacræ rei ſigno* poſitum, prout ipſe definit epiſt. V. ad Marc. lib. X. de civ. Dei cap. 5. multis rebus, ac inter eas etiam conjugio tribuat, ita tamen plura ſacramenta numerat, ut primo, illuſtri, præcipuo ac diſtincto loco ponat baptismum & euchariſtiam, epiſt. CXVIII. ad Jan. lib. III. de doctrin. chriſt. cap. IX. quibus nec conjugium, nec ullum aliud ſacræ rei ſignum ibidem connumerat. *a.*) Non ſolum conjugium, ſed etiam *ſignum crucis, ritus in baptismo adhiberi ſolitos, unctionem, &c.* abſolute & ordinarie vocat ſacramenta libr. XIX. contra Fauſt. cap. 14. quæ tamen duobus nov. teſt. ſacramentis proprie ſic dictis adcenſeri nequeunt. Proinde non ex abſoluta & ordinaria vocis πολυσήμυ uſurpatione, ſed ex rei ipſius, cui tribuitur, adcurata conſideratione judicandum, quo ſenſu vocula ea ſit accipienda. *b.*) Quo reſpectu in ſolo Chriſtianorum matrimonio ſacramentum ab Auguſtino ſtatuatur & ſtatui poſſit, expoſitum fuit ſuperius. Quæ vero hæc eſt illatio: Solum Chriſtianorum matrimonium eſt ſacramentum, id eſt, ſignum indiſſolubilis conjunctionis inter Chriſtum & eccleſiam. Ergo eſt ſacramentum proprie dictum? Imo vero plura requiruntur, ut aliquid proprie dictis ſacramentis adnumeretur, ut conſtat ex baptiſmi & euchariſtiæ conſideratione. Breviter: conjugium Chriſtianorum a conjugio infidelium non diſtinguitur ſacramentali quadam ratione, ſed vera in Chriſtum fide, quæ in Chriſtianis ac piis conjugibus opera conjugalia dirigit ac moderatur, qua infideles & impii ſunt deſtituti, alioquin ipſum vitæ genus ac ſtatus utrobique eſt idem. *c.*) Si vel maxime firmitas & indiſſolubilitas conjugalis vinculi major eſſet in conjugio Chriſtianorum, quam in conjugio piorum vet. teſt. vel in matrimoniis infidelium extra eccleſiam, de quo tamen adhuc quæritur; nondum ex eo evinci poſſet, conjugium Chriſtianorum in nov. teſt. eſſe ſacramentum proprie ſic dictum, ut ex argumentis noſtræ ſententiæ conſtare poteſt. *d.*) Non ſimpliciter, nec in iis, quæ ad eſſentiam ſacramenti proprie dicti pertinent, inter conjugium & baptiſmum collatio ab Auguſtino inſtituitur, ſed ſecundum quid, & certo reſpectu. *Ut ſacramentum matrimonii*, inquit libr. I. de nupt. & concup. cap. X. *in illis manet, qui ſe ipſa a ſe mutuo ſeparantur, ſic baptiſmus nunquam amittitur, etiamſi quis fide amiſſa a Chriſto deficiat.* Nequaquam vero talis inſtituitur comparatio: Ut baptiſmus habet externum elementum, cui certo Dei verbo addita eſt promiſſio gratiæ evangelio propriæ de remiſſione peccatorum; ita quoque matrimonium tale elementum & promiſſionem gratiæ evangelio propriæ continet. At ſi matrimonium eſſet ſacramentum proprie ſic dictum, talis omnino inſtitui ab Auguſtino debuiſſet comparatio, quod ab eo nec factum eſt, nec fieri a quoquam poteſt, cum nec ſacramentalis inſtitutio, nec ſacramentale elementum, nec ſacramentalis promiſſio in conjugio occurrat. Plura de dictis patrum videri poſſunt apud Tarnovium lib. II. de conjug. cap. XIII.

§. XXXVII. *Tertiam* argumentorum claſſem cap. IV. Bellarminus complet *ex rationum momentis. I.*) Ex *matrimonii inſolubilitate. Matrimonium Chriſtianorum eſt unius tantum cum una & omnino inſolubile. Ergo eſt ſacramentum conferens gratiam & proprie dictum.* Antecedens probat ex Marc. X. 11. *Qui dimiſerit uxorem ſuam & aliam duxerit, adulterium committit ſuper eam.* Conſequentiam probat, quia *ex eo, quod eſt unum & inſolubile, colliguntur duo, primo eſſe ſignum ſacrum. Nam illa* omnimo-

III.) *Ex rationum momentis.*
I.) *Ex matrimonii inſolubilitate.*

omnimoda inſolubilitas in unis nuptiis non poteſt referri in cauſam primariam & certiſſimam, niſi in ſignum conjunctionis Chriſti cum eccleſia. Nam ſi conſideres matrimonium ut officium naturæ ad propagandam ſobolem, ægre poteſt reddi ratio, cur ob ſterilitatem conjugis non liceat eam dimittere, aut aliam ducere. Si conſideres, ut eſt in remedium contra fornicationem inſtitutum, cur non poterit uxor perpetuo morbo laborans dimitti, aut cur non poterit alia duci? Cur igitur matrimonium ſit omnino inſolubile, illa eſt potiſſima cauſa, quia ſignificat divina inſtitutione inſolubilem conjunctionem Chriſti & eccleſiæ. Et hinc eſt, quod ſapientes hujus mundi licet a divortio abhorrent, tamen quia potiſſimam cauſam ignorabant firmitatis vinculi conjugalis, certis de cauſis conjuges dimittebant, vel commutabant, vel plures ducebant. Denique conſtat ex apoſtolo 1 Cor. VII. matrimonium legitimum & conſummatum ante baptiſmum contractum poſſe diſſolvi, non autem poſſe, ſi poſt baptiſmum contrahatur, cujus certe nulla cauſa reddi poteſt, niſi quia hoc ſacramentum ſignum eſt indiſſolubilis conjunctionis Chriſti & eccleſiæ, illud non erat. Secundo *conferre gratiam. Nam ad inſolubile vinculum tolerandum cum una gratia Dei erat neceſſaria, & Deus in neceſſariis nunquam deeſt. Ac lex nova, quæ jugum ſuave & onus leve dicitur, comparata cum veteri eſſet in hac parte longe durior veteri, niſi gratiam conjunctam matrimonium haberet, ſiquidem Hebræis licebat multas ſimul uxores habere, & impune etiam conjuges per libellum repudii dimittere.* Reſp. 1.) Antecedens laborat ambiguitate. *Vel* enim intelligitur hoc ſenſu, quod matrimonium ſit vinculum inſolubile per ſimultates & inimicitias conjugum, per mutuum diſſenſum ac per alias temerarii divortii cauſas, quo ſenſu & reſpectu inſolubilitatem hujus vinculi concedimus, quippe quæ ſtabilitur Matth. XIX. 6. 1 Cor. VII. 10. &c. *vel* accipitur ſenſu eo, quod vinculum conjugii ne quidem per adulterium ſolvi poſſit, quem ſenſum voce *omnino* Bellarminus innuere voluit; ſed hoc ſenſu negamus, matrimonium eſſe vinculum ſimpliciter & abſolute inſolubile, Matth. V. 32. XIX. 9. qua de re ſuo loco plenius dicetur. 2.) Inſolubilitas illa matrimonii communis eſt conjugio piorum in veteri ac novo teſtamento; dependet enim ex divina conjugii inſtitutione, ut docet Chriſtus Matth. XIX. 4. interrogatus namque a Phariſæis, *an liceat homini dimittere uxorem ſuam quacunque de cauſa?* revocat eos ad conjugii inſtitutionem, & ex ea colligit v. 6. *ὥστε, itaque, jam non ſunt duo, ſed una caro. Quod ergo Deus conjunxit, homo non ſeparet.* Ex eodem principio matrimonii inſolubilitatem deducit apoſtolus 1 Cor. VII. 10. *Iis, qui matrimonio juncti ſunt, præcipio non ego, ſed Dominus, uxorem a viro non diſcedere.* Sic ergo concludimus: Ubicunque viget divina conjugii inſtitutio, ibi etiam vigore illius inſtitutionis vigere debet matrimonii inſolubilitas. Atqui etiam in veteri teſtamento viget conjugii inſtitutio. Ergo etiam ibi vigere debuit matrimonii inſolubilitas. Quodſi ergo ex inſolubilitate matrimonii evinci poteſt, eſſe illud ſacramentum proprie dictum, conſequens fuerit, etiam in veteri teſtamento tale fuiſſe. Si Bellarminus cum Phariſæis regerat, *libellum repudii in veteri teſtamento fuiſſe uſitatum;* reſpondemus verbis Chriſti Matth. XIX. 8. *Moſes propter σκληροκαρδίαν Judæorum ἐπέτρεψεν,* permiſit, *dimittere uxores, ab initio autem,* in primæva ſcilicet conjugii inſtitutione, *non erat ſic.* 3.) Inſolubilitas matrimonii non ſolum ad fidelium in eccleſia, ſed etiam ad gentilium extra eccleſiam conſtitutorum matrimonia pertinet. Jam vero Bellarminus ſtatuit, *matrimonium in ſola eccleſia nov. teſt. eſſe ſacramentum.* Ergo ex matrimonii inſolubilitate colligere nequit, matrimonium eſſe ſacramentum proprie ſic dictum. *Hypotheſin* argumenti noſtri demonſtramus hoc modo: Omne verum & legitimum matrimonium

monium eſt inſolubile. Ethnicorum matrimonia fuerunt vera & legitima matrimonia. Ergo inſolubilia. *Minorem* concedit Bellarminus, ſic enim ſcribit cap. III. §. 10. *Matrimonia gentilium ſunt vera & legitima, & largo modo ſacramenta.* Major probatur, quia omne verum & legitimum matrimonium congruere debet inſtitutioni matrimonii, tanquam normæ & regulæ. Jam vero inſtitutio divina requirit, ut matrimonium ſit unius maris ac unius fœminæ indiſſolubile vinculum. Ergo omne verum & legitimum matrimonium eſt inſolubile. Huc referimus dictum Thomæ lib. IV. ſent. diſt. 33. q. 2. art. 1. ab ipſo Bellarmino adductum, *quod matrimonium jure naturæ quamdam inſolubilitatem habeat;* ex quo ita concludimus: Jus naturæ commune eſt Chriſtianis in eccleſia & gentilibus extra eccleſiam. Conjugium ex jure naturæ habet inſolubilitatem. Ergo inſolubilitas illa conjugii communis eſt Chriſtianis in eccleſia & gentilibus extra eccleſiam. Abſit igitur ut cum Alexandro Carerio libr. III. de matr. cap. I. aliquis ſtatuat, *Deum eſſe quidem cauſam efficientem matrimonii, ut eſt ſacramentum* (in eccleſia), *non ut eſt contractus* (piis cum infidelibus communis). Bellarminus fruſtra adducit exempla quorumdam gentilium, *qui uxores vel dimiſerunt, vel commutarunt, vel plures duxerunt;* non enim quæſtio eſt, quid factum fuerit, ſed quid juxta leges conjugii fieri debuerit? Quando quidam uxores ſuas citra adulterii cauſam dimiſerunt, vel uxores commutarunt, vel alias priori ſuperinduxerunt, tum egerunt contra ſanctas conjugii leges, nec fuit amplius verum & legitimum conjugium. Adde quod multa præſto ſint exempla conjugii ab ipſis gentilibus caſte ſervati. De Druſo Germanico refert Valerius libr. IV. cap. III. *quod uſum Veneris intra conjugis caritatem clauſum tenuerit.* Apud Romanos intra aliquot annorum centenarios nulla acciderunt divortia, & qui primus uxorem repudiaſſe dicitur, Sp. Carbilius populo ob id in perpetuum fuit exoſus. Dionyſius Halicarn. libr. II. qua de re in quæſtione de divortio & polygamia pluribus dicetur. 4.) In argumento Bellarmini eſt fallacia cauſæ. Inſolubilitas enim matrimonii non dependet ex ſignificatione inſolubilis conjunctionis Chriſti & eccleſiæ, quia illa ſignificatio eſt quoddam adjunctum, vel finis aliquis minus principalis conjugii inſtituti, & in ſuis cauſis eſſentialibus perfecti, ſed ex divina inſtitutione. Gen. I. 27. *Maſculum & foeminam fecit eos, & dixit: Creſcite. Cap. II. 24. Relinquet homo patrem & matrem ſuam, & adhærebit uxori ſuæ, & erunt duo in carne una;* unde recte ſcribit Tapperus ad artic. XVIII. circa initium: *Modus probandi inſeparabilitatem matrimonii ex ejus inſtitutione certiſſimus eſt & ſecuriſſimus.* Ad divinam illam inſtitutionem poſtea adcedit ſimilitudo illa conjunctionis matrimonialis cum conjunctione Chriſti & eccleſiæ. 5.) Ex quo facile judicari poteſt, quid ſtatuendum de illa adſertione Bellarmini, quod *matrimonium legitimum & conſummatum ante baptiſmum contractum poſſit diſſolvi;* id enim, ſi de temeraria ac voluntaria diſſolutione citra adulterii cauſam ſuſcepta intelligit, ut intelligere cogitur, injurius eſt in leges conjugii divinitus ſancitas, quibus matrimonia gentilium, ſi vera & legitima eſſe debent, congruere oportet. Adducit quidem locum apoſtolicum, 1 Cor. VII. ſed ex eo contrarium potius colligitur, ut ſuo loco manifeſtum fiet. 6.) In argumento Bellarmini eſt evidens ἀνακολεθία. *Matrimonium Chriſtianorum eſt indiſſolubilis unius maris & unius foeminæ conjunctio. Ergo eſt ſacramentum proprie dictum.* Atqui plura requiruntur ad ſacramentum proprie ſic dictum, quam inſolubilitas illa, ut ſupra fuit demonſtratum. 7.) Quæ de gratia Dei ad tolerandum inſolubile cum una conjuge vinculum neceſſaria addit, facilem habent explicationem, ſi expendatur, non quamvis promiſſionem gratiæ rei alicui additam efficere, ut ea protinus ſit ſacramentum pro-

prie dictum, ſed *promiſſionem gratiæ evangelio propriæ* de peccatorum remiſſione. Adde quod apud gentiles egregia amoris, fidei & caſtitatis conjugalis exempla commemorentur, quin imo etiam virginalis continentiæ ſimulacra in illis conſpiciantur. Virginibus Mileſiis magis curæ fuit pudicitia, quam vita. Plutarchus de virt. mulier. Claudia Veſtalis ad comprobandam ſuam caſtitatem cingulo navem duxiſſe memoratur, quam multa hominum turba trahere non poterat. Scipio quartum & vigeſimum annum agens cum in Hiſpania Carthagine oppreſſa majoris Carthaginis capiendæ ſumſiſſet auſpicia, multosque obſides, quos in ea urbe Pœni clauſos habuerant, in ſuam poteſtatem redegiſſet, eximiæ inter eos formæ virginem ætatis adultæ & juvenis & cœlebs & victor, poſtquam comperit illuſtri loco inter Celtiberos natam, nobiliſſimoque gentis ejus Indibili deſponſatam, adcerſitis parentibus & ſponſo inviolatam tradidit, aurum quoque, quod pro redemtione puellæ adlatum erat, ſummæ dotis adjecit. Valerius lib. IV. memorab. cap. 3. 8.) Non eſt quæſtio de *gratia Dei generali*, qua duorum hominum ad conjugium adſpirantium, vel in conjugio viventium corda caſti, ſinceri & conſtantis amoris vinculo Deus jungit, & hac ratione ordinem matrimonii a ſe inſtitutum adhuc conſervat; neque quæſtio eſt de *gratia ſpeciali*, qua Deus piis precibus invocatus piorum conjugio adeſt, & ultra generalem illam gratiam ſpeciali ſua benedictione ipſis adeſt; ſed quæſtio eſt de *gratia ſacramentali*, an ſcilicet gratia evangelio propria per conjugium, tanquam ſacramentum aliquod divinitus ad id ordinatum & medium eo fine inſtitutum, omnibus a Deo offeratur, & credentibus in conjugii contractu, & per illum contractum adplicetur, quod totis viribus negamus, ac Bellarminum, quod fidei & precibus in piorum conjugio tribuendum erat, conjugio in ſe ac per ſe præpoſtera confuſione tribuere dicimus.

§. XXXVIII. II.) A *matrimonii fine*, qui duplex eſt, propagatio ſobolis, & remedium fornicationis. *Uterque finis requirit in matrimonio gratiam Dei. Quod enim priorem finem adtinet, ſciendum eſt, non pertinere ad matrimonium ſolum procreare liberos, ſed etiam educare & inſtituere, quin & ad conjuges chriſtianos pertinet, filios inſtituere in fide & religione, ad quod requiritur Dei gratia. Quod adtinet finem poſteriorem, dicunt theologi, ſolum conjugium ſine gratia Dei non eſſe ſufficiens remedium contra fornicationem, tum quia concupiſcentia ex actu conjugali adcenditur potius, quam exſtinguitur, tum quia ſæpiſſime accidit, ut ob morbum, vel abſentiam conjuges cogantur ad longum tempus ſe continere.* Reſp. 1.) In *genere*: *a.*) repetimus denuo, non quamvis Dei gratiam, ſed ſacramentalem, id eſt, gratiam evangelio propriam de remiſſione peccatorum externo ritui adnexam, ſacramentum proprie dictum efficere. Deus piis & in fide ſe invocantibus conjugibus præſtat gratiam & auxilium in ſuſtinendis conjugii oneribus, in liberis inſtituendis, in ſervanda caſtitate, &c. ſed non per ipſum conjugii contractum, tanquam ſacramentum aliquod proprie dictum, gratia illa confertur, quod ſurdis Bellarmini auribus Chemnitius toties inculcavit. *b.*) Non in nov. tantum, ſed etiam in vet. teſt. conjuges debuerunt liberos in vera fide & religione inſtituere, ut ex Deut. VI. 7. XI. & XIX. & aliis dictis ſuperius oſtendimus, nec in nov. ſolum, ſed etiam in vet. teſt. conjugium fuit remedium contra fornicationem, ergo vi argumenti hujus Bellarminiani conjugium etiam in vet. teſt. fuit ſacramentum. *c.*) Conjuges in gentiliſmo non minus, quam pii conjuges in eccleſia obſtricti ſunt, ut liberos in fide & religione inſtituant, & fidem conjugalem invicem ſervent. Ad quod enim jure naturali ac divino omnes obſtringuntur, ad illud etiam ipſi gentiles ſunt obligati. Jam vero ad libero-

a.) a matrimonii fine.

rum

ı inſtitutionem in vera fide & ad fidem jugalem omnes conjuges jure naturali ac no obſtringuntur, ut conſtat. Ergo ad ı etiam ipſi gentiles ſunt obſtricti. Po- rei natura integra & perfecta, ponitur m proprius rei finis. In gentilibus po- Bellarminus naturam conjugii integram erfectam, quia adſerit matrimonia gen- m eſſe vera & legitima. Ergo ponen- etiam proprius conjugii finis, & per ſequens vi hujus argumenti Bellarminia- conjugium etiam apud gentiles fuit, & ſacramentum. 2.) In *ſpecie*, quoad prio- finem dicimus, etiam ante lapſum finis jugii fuit propagatio ſobolis. Ergone ramentum proprie dictum? Poſt lapſum m chriſtianus magiſtratus, eccleſiæ mi- ri, doctores in ſcholis, &c. ad homines i & curæ ſuæ commiſſos in vera fide & igione inſtituendos ſuo quilibet loco, or- e & modo obligantur, ad quod præſtan- m, cum requiratur in ipſis Dei gratia, va Bellarmino excogitanda erunt ſacramen-

Quod ad poſteriorem finem adtinet, ex longe minus ſacramentum matrimonii biliri poterit. Meditatio verbi divini, atio, carnis caſtigatio, &c. ſunt remedia ntra fornicationem. At num hæc omnia bebimus pro ſacramentis proprie ſic dictis? onachis ad continentiam gratia Dei ipſo llarmino teſte eſt neceſſaria, num vero opterea ex monaſtico ſtatu fabricandum quod ſacramentum? Medicamenta natu- lia ſine benedictione Dei nihil proſunt, que tamen propterea dicenda erunt ſa- amenta. In omnibus vitæ ſtatibus

Nullius eſt felix conatus & utilis unquam,
Conſilium ſi non detque, juvetque Deus;

c tamen ob id ſacramentis illi ſtatus ſunt lcenſendi. Quod ſi abſque gratia quadam cramentali conjugium non eſt ſufficiens re- edium contra fornicationem, utique etiam conjugibus vet. teſt. quin etiam in conjugibus quibusdam gentilibus ſacramentalis gratia, & conſequenter ſacramentum erit agnoſcendum, quia compluribus ipſorum conjugium fuit ſufficiens remedium adverſus fornicationem. Quod Bellarminus inſpergit de concupiſcentia ex actu conjugii magis incenſa, illud repugnat dicto apoſtolico 1 Cor. VII. 2. *Propter fornicationem* (fugiendam) *quisque habeat uxorem ſuam.* & v. 9. *Melius eſt nubere, quam uri.* Vulgatum eſt & verum dicterium: *Conjugium eſt libidinis non incentivum, ſed exſtinctivum.*

§. XXXIX. III.) Ex *ritu & cærimoniis. Nam jam inde ab exordio eccleſiæ matrimonium inter res ſacras habitum eſſe conſtat, & inter ſacrorum ſolennia per ſacerdotum miniſterium celebrari ſolitum. At certe ſi eſſet contractus humanus tantum, vel politicum vitæ genus, nunquam patres cum rebus ſanctiſſimis matrimonium conjunxiſſent.* Reſp. 1.) Eſt fallacia conſequentis. Non enim ſequitur: conjugium non eſt tantum civilis contractus, nec politicum vitæ genus, ſed fœdus divinum & res ſacra. Ergo eſt ſacramentum, quia plura ad ſacramenti proprie ſic dicti eſſentiam requiruntur. 2.) Benedictio novorum conjugum pio conſilio & bono fine introducta eſt, ut ſuo loco inferius explicabitur, non tamen nititur expreſſo & ſpeciali aliquo mandato divino; ergo ex ea non poteſt inferri, quod matrimonium ſit ſacramentum. 3.) Magnum enim diſcrimen eſt inter cærimonias eccleſiaſticas, quæ non nituntur ſpeciali & expreſſo Dei mandato, ſed bono conſilio ab eccleſia introductæ ſunt propter fines utiles, τάξιν καὶ εὐσχημοσύνην ſpectantes; & inter ritus ſacramentales, qui expreſſum & ſpeciale habent Dei mandatum, quibus ex ipſa Dei inſtitutione adnexa eſt promiſſio gratiæ evangelio propriæ. 4.) Inauguratio regis Joæ per Jojadam pontificem multis ſolennitatibus perficitur; 2 Reg. XI. 12. coronatio imperatoris multis cærimoniis in ipſo templo

3.) Ex cærimoniarum lege.

pera-

peragitur; Romæ in Baſilica Lateranenſi pictus eſt Lotharius imperator ad genua pontificis proſtratus, atque a pontifice coronam accipiens, cui picturæ hi verſus ſunt adſcripti:

Rex venit ante fores jurans prius urbis honores,
Poſt homo fit papæ, ſumit quo dante coronam.

Nec tamen ex his & ſimilibus ritibus efficient ſacramentum aliquod proprie dictum. 5.) Denique benedictio illa eccleſiaſtica novorum conjugum non omnimode exſulavit a vet. teſt. ut ſuo loco oſtendetur, nec tamen conjugium in vet. teſt. fuit ſacramentum.

IV.) a conſenſu eccleſiae.

§. XL. IV.) *Quartum* argumentum deſumit Bellarminus *a conſenſu eccleſiæ græcæ & latinæ ab annis ſaltem quingentis. Nam a tempore Lombardi omnes theologi ſummo conatu docuerunt, ſeptem eſſe novæ legis ſacramenta, & comprobata eſt eorum ſententia a Lucio III. pontifice Romano c. ad abolendam de hæreticis, & concilio Florentino.* Reſp. 1.) Norma veritatis in fidei articulis non eſt conſenſus eccleſiæ, ſed deciſio ſcripturæ ſacræ, ideo de eccleſiæ conſenſu judicandum eſt ex ſcriptura ſacra, e qua ſola exſtruuntur apodictica argumenta. Thomas part. I. q. 1. art. 8. *Sacra doctrina autoritate canonicæ ſcripturæ utitur proprie ex neceſſitate argumentandi, auctoritatibus autem aliorum doctorum eccleſiæ, non quaſi arguendo ex propriis, ſed ex probabilibus. Innititur enim fides noſtra revelationi apoſtolis & prophetis factæ, qui canonicos libros ſcripſerunt, non autem revelationi i ſi quæ fuerat aliis doctoribus facta.* Qu ergo Bellarminus ſub finem hujus cap. add *in ſcripturarum & patrum explicatione facile poſſe labi, ſed quod eccleſia nec d cere, nec errare poſſit, id eſſe a Chriſto apoſtolis clariſſime dictum;* & hac ratic a ſcriptura ad eccleſiam, id eſt, ut ulti analyſis oſtendit, ad pontificem Roman nos deducere ſatagit, id velut antichriſ num merito repudiamus. 2.) Repetin illud ejusdem Thomæ part. III. q. 64. art *Virtus ſacramenti eſt a ſolo Deo. E ſolus Deus eſt ſacramentorum inſtitu Apoſtoli & eorum ſucceſſores ſunt vic Dei, quantum ad regimen eccleſiæ a 1 conſtitutæ per fidem & fidei ſacrame Unde ſicut non licet eis conſtituere ali eccleſiam; ita non licet eis tradere ali fidem, neque inſtituere alia ſacramen ſed per ſacramenta, quæ de latere Ch pendentis in cruce fluxerunt, dicitur fabricata Chriſti eccleſia.* Subſumimus tem: Materia hujus ſacramenti non fl ex Chriſti latere. Ergo non eſt proprie ctum novi teſtamenti ſacramentum. Oſtendimus ſuo loco, patres vetuſtiores niſi duo tantum nov. teſt. ſacramenta ag ſcere; illorum ergo ſententia poſteriori doctoribus præferenda. Unde Bellarm conſenſum eccleſiæ a Lombardi tempore tum deducit. 4.) Inter ipſos ſcholaſtico pontificios ſcriptores de hoc ſacramento eſt plenarius conſenſus, ut oſtendimus perius. 5.) An & quomodo eccleſia er poſſit? ſuo loco fuit diſputatum. Vid tract. de eccleſ. §. 104. & ſeqq.

Capvt IV.

DE CAVSA EFFICIENTE CONIVGII.

SECTIO I.

DE CAVSA EFFICIENTE PRINCIPALI ET REMOTA.

§. XLI.

Cauſa conjugii efficiens principalis eſt Deus, quod probatur I.) Ex conjugii inſtitutione & ordinatione. in qua notanda 1.) Divina de muliere condenda deliberatio.

Cauſa efficiens conjugii eſt vel *principalis, primaria, remota ac ſumma;* vel *inſtrumentalis, ſecundaria, propinqua & intermedia.* Cauſa efficiens principalis, ac primarius conjugii auctor eſt verus Deus, unus in eſſentia, ac trinus in perſonis, Pater, Filius ac Spiritus ſanctus, id quod probat I.) *conjugii inſtitutio & ordinatio*, quæ breviter deſcribitur Gen. I. 27. *Creavit Deus hominem ad imaginem ſuam, maſculum & foeminam creavit eos*, v. 28. *benedixitque illis Deus & ait: Creſcite & multiplicamini & replete terram;* poſtea vero latius explicatur Gen. II. 18. *Non eſt bonum hominem eſſe ſolum, faciamus ei adjutorium coram ipſo, &c.* In hac primæva conjugii inſtitutione notanda ſunt: A.) *divina de muliere condenda & conjugio inſtituendo deliberatio.* Quemadmodum Deus ad creationem primi hominis Adæ, non niſi prævia deliberatione adceſſerat, Gen. I. 26. *Faciamus hominem ad imaginem & ſimilitudinem noſtram;* ita quoque ad mulieris creationem & conjugii inſtitutionem adceſſurus, deliberationem (ut ἀνθρωποπαθῶς loquamur) præmiſit, Geneſ. II. 18. *Non eſt bonum hominem eſſe ſolum, faciam ei adjutorium*, unde LXX. interpretes & auctor latinæ verſionis pluralem numerum in verbo *faciamus* repetiverunt, ut ad priorem de homine creando deliberationem nos remitterent, ſed in hebræo textu & chaldaica paraphraſi eſt ſingulare: *faciam.* Quemadmodum igitur ex eo non Dei opificis infirmitas, ſed operis, creati ſcilicet hominis, præſtantia & dignitas colligitur, quod non jubetur terræ, ut producat hominem, ſicut ante v. 24. Dei juſſu produxerat animalia reliqua, ſed Deus ipſe novo & hactenus inſolito more deliberationem de homine condendo ſuſcipit, & poſtea ipſemet eum format: (qua de re ſic loquuntur pii veteres: Tertullianus lib. II. adv. Marc. c. 4. *Homo eſt a Deo conditus non imperiali verbo, ut cætera animalia, ſed familiari manu, etiam præmiſſo illo blandiente verbo; faciamus hominem ad imaginem & ſimilitudinem noſtram.* Origenes hom. I. in Gen. part. I. p. 6. *Omnes reliquæ creaturæ juſſione Dei fiunt, &c. Videamus autem quæ ſunt, quæ ipſe Deus facit, & per hæc, quæ magnitudo hominis ſit, advertamus.* In principio fecit Deus cœlum & terram. *Similiter ait*: & fecit duo luminaria magna; *& nunc iterum*: faciamus hominem. *In his ſolis factura ipſius Dei adſcribitur, in aliis vero nuſquam, ſed tantummodo coelum & terra, ſol, luna & ſtellæ & nunc homo a Deo factus eſt, omnia vero reliqua juſſione ejus facta dicuntur, ex hoc ergo conſidera, quanta ſit hominis magnitudo, &c.* Baſilius homil. X. hexaëm. *Noſſe vis te ipſum? vel hinc auſpicium ſumito. De nullo enim operum, quæ Deus eatenus condiderat, vox iſta*, faciamus, *in literas transmiſſa eſt, ſed ſimplici verbo & mandato Dei omnia creata ſunt. Erudire igitur homo ac diſce, quanti unus te æſtimandus venias, neque enim generationem tuam velut pretii vulgaris communi creaturarum mandato cenſuit*

adtexendam. Gregorius lib. IX. moral. cap. XXVII. *Quia rationalis natura condebatur, quæ cum conſilio facta videretur, quaſi per ſtudium de terra plaſmatur, & inſpiratione conditoris in virtute ſpiritus vitalis erigitur, ut ſcilicet non per juſſionis vocem, ſed per dignitatem operationis exiſteret, qui ad conditoris ſui imaginem fiebat.* Et b. noſter Lutherus in cap. I. Gen. p. 18. *Hodie homo creſcit & multiplicatur eodem modo, quo reliquæ beſtiæ, ſed in prima conditione oſtendit Moſes, maximam eſſe diſſimilitudinem, ſiquidem ſingulari tum conſilio, tum ſapientia, humana natura eſt condita & digito Dei formata*) ita quoque ex deliberatione mulieris creationi & conjugii inſtitutioni præmiſſa recte colligitur, Deum mirando conſilio & inenarrabili ſapientia in hoc ſuo opere & ordinatione eſſe uſum. Potuiſſet Deus ſimul ac ſemel omnes homines condere, ſicut angeli omnes ſimul ſunt creati; ſed placuit divinæ ipſius ſapientiæ, duo tantum hominum individua creare, quorum conjugali cohabitatione ſpecies humana propagaretur, ſicque *ex uno ſanguine fecit totum genus humanum habitare ſuper univerſam faciem terræ*. Act. XVII. 26. Potuiſſet Evam eodem modo, quo Adamum, ex pulvere terræ formare, & ſpiraculum vitæ ei inſpirare, Gen. II. 7. ſed placuit divinæ ipſius ſapientiæ, non ex terræ pulvere, ſed ex Adæ latere primam illam mulierem formare, ut hac ratione ex carne Adæ ſumeret exordium, quod in unitatem carnis ei erat copulandum ad conjugale conſortium.

Cauſa inſtituendi conjugii triplex.

§. XLII. Cæterum in divina illa conſultatione triplex tum mulieris condendæ, tum conjugii inſtituendi cauſa exprimitur. *Prima* eſt *neceſſitas. Non eſt bonum*, ait Dominus, *hominem eſſe ſolum*, quorum verborum quis ſit ſenſus, ex ſequentibus intelligitur. Cum enim *animalia reliqua ad hominem adducerentur, ut vocaret ea nominibus ſuis, Adæ non inveniebatur adjutorium;* hoc eſt, reliqua animalia ita erant a Deo condita, ut ſpeciem ſuam propagare poſſent, ſed Adæ non inveniebatur tale adjutorium generationis. Ideo Deus dicit: *Non eſt bonum hominem eſſe ſolum;* hoc eſt, cum reliqua animalia in diverſitate ſexus condita ſpeciem ſuam per generationem propagare poſſint, non convenit hominem nobiliſſimum illud animal ac reliquis omnibus præſtantius hoc bono deſtitui, & genus ipſius uno individuo terminari, loquitur enim Deus de bono non *perſonali*, ſed *communi*, ſive *ſpeciei*. *Perſonale* bonum erat, quod Adam ad imaginem Dei erat conditus, ſecundum animam, corpus, vitam & exterius habitaculum beatus ac perfectus, ſed *commune* illud ſive *ſpeciei* bonum nondum habebat, quod per generationem ſpeciem ſuam propagare poſſet. Primus ergo conjugii finis eſt *liberorum generatio & humani generis propagatio.* Noluit Deus unum duntaxat hominem exſtare, ſed voluit genus humanum propagari & multiplicari; ideo creanda fuit mulier, & inſtituendum conjugium, in quo, ac per quod propagatio illa per generationem fieret. Eo reſpicit Tobias in precibus ſuis cap. VIII. 7. *Domine, Deus patrum noſtrorum*, v. 8. *tu feciſti Adam de limo terræ, ac dediſti ei adjutorium Evam*, v. 9. *& nunc Domine tu ſcis, quia non luxuriæ cauſa accipio uxorem meam conjugem, ſed ſola poſteritatis dilectione, in qua benedicatur nomen tuum in ſeculum.* Græca paulo aliter habent, in quibus ipſa verba divinæ conſultationis, *non eſt bonum hominem eſſe ſolum*, repetuntur. *Secunda* inſtituendi conjugii cauſa eſt *utilitas; faciamus ei adjutorium*, hebræum עֵזֶר, *juvamen, auxilium*, Targum reddidit סְמָךְ, *fulcrum*, LXX. interpretes βοηθὸν, Tob. VIII. 5. addunt ϛήριγμα, *firmamentum;* ſenſus igitur eſt, quod uxor debeat eſſe viro adjutorium non ſolum in liberorum generatione & educatione, ſed etiam in familiæ adminiſtratione, in paranda & conſervanda re familiari, imo etiam in precum & pietatis exercitiis, quodque debeat fidelem operam ac

fidam

ſidam ſocietatem ipſi præſtare in periculis, morbis & aliis adverſitatibus, quod inter conjuges bonorum & malorum debeat eſſe communio, &c. Adluditur enim hac vocula ad eos, qui ſublevandis oneribus mutuas ſibi in auxilium manus porrigunt. Eccleſ. IV. 9. *Meliores ſunt duo, quam unus, quia eſt eis merces melior ex labore ſuo*, v. 10. *quia ſi ceciderint, unus eriget ſocium ſuum. Væ ergo uni, quia cum ceciderit, non habet alterum ſe ſublevantem.* *Tertia* conjugii inſtituendi cauſa eſt *ſuavitas*. Mulier enim dicitur *adjutorium coram viro*. In hebræo eſt כְּנֶגְדּוֹ, *tanquam coram eo*, quod ſit tanquam alter ipſe. Chaldæus: בְּקִבְלֵהּ, *coram eo, juxta coram eo*, ut duæ particulæ connectantur, quod ſemper ei præſto ſit ac miniſtret. LXX. interpretes *κατὰ αὐτὸν*, ut indicetur arctiſſimum ac ſuaviſſimum viri ac mulieris contubernium & inſolubile fœderis conjugalis vinculum, unde nuptiæ dicuntur *viri & mulieris conjunctio individuam vitæ conſuetudinem continens* §. 2. inſtit. de patr. poteſt. & in conjugio proponitur ſpeculum amoris inter Chriſtum & eccleſiam. Ad hoſce conjugii fines in ipſis divinæ conſultationis verbis expreſſos poſt lapſum acceſſit *quartus*, quod conjugium eſt remedium contra fornicationem, 1 Cor. VII. 2. qua de re plenius diſſeremus, quando ad cap. VII. de fine matrimonii pervenerimus.

2.) Decreti divini exſecutio. in qua occurrunt 1.) Mulieris formatio.

§. XLIII. B.) *Decreti divini exſecutio.* Deus non ſolum deliberat de muliere condenda & conjugio inſtituendo, ſed etiam decretum ſuum ſtatim exſequitur; in deliberatione elucet ipſius divina *ſapientia*, in decreti exſecutione infinita *potentia*. Exſecutio illa conſiſtit 1.) *in mulieris formatione*: 2.) *in primorum conjugum copulatione*: 3.) *in legis matrimonialis promulgatione*: 4.) *in novorum conjugum benedictione*. *I.) Mulieris formationem* Moſes his verbis deſcribit: Geneſ. II. 21. *Et immiſit Deus ſoporem ſuper hominem, & dormivit, & cepit unam e coſtis ejus, & clauſit carnem pro ea, & ædificavit Dominus Deus coſtam, quam ceperat de homine in mulierem.* Expendenda ſunt in hac mulieris primæ conjugis formatione: 1.) *Somni præternaturalis immiſſio.* Cajetanus exiſtimat hanc narrationem de ſomni immiſſione & productione Evæ ex latere Adæ non ſecundum literam, ſed myſtice ac parabolice intelligendam, ita, ut per ſomnum notetur defectus virtutis virilis, ex quo fit, ut generetur fœmina, & quia ille defectus eſt ex intentione divina ad propagandam ſpeciem, ideo dici ſomnum a Deo immiſſum. Sed nulla nos cogit neceſſitas, ut a litera diſcedamus, quin imo fidei veritas nos urget, ut literalem ſenſum retineamus; qua enim facilitate dicitur, hoc loco a litera diſcedendum, eadem facilitate dici poſſet, etiam in reliquis, quæ primo & ſecundo capite a Moſe deſcribuntur, a ſenſu verborum literali diſcedendum eſſe, & ſic nulla hujus articuli de creatione certitudo maneret nobis reliqua. Vere igitur & realiter ſomnum Adæ immiſſum credimus, quia a Moſe ſcriptum legimus, qui tamen fuit *ſomnus præternaturalis*, ut colligitur tum *ex adpellatione*, vocatur enim תַּרְדֵּמָה quod Targum hoc loco reddidit שִׁנְתָּא, & addito adjectivo עֲמִיקְתָּא Job. XXXIII. 15. תְּקִיפָא 1 Sam. XXVI. 12. *ſomnus profundus & fortis*, qualis fuit Abrahæ, Gen. XV. 12. Siſſeræ, Jud. IV. 21. Saulis, 1 Sam. XXVI. 12. LXX. interpretes reddiderunt *ἔκστασιν*, *mentis exceſſum*, Aquila *καταφορὰν*, *deſcenſum & totius vigiliæ lapſum*. Symmachus *καρὸν*, *gravem & profundum ſomnum.* תרדמה enim notat plusquam gravem ſomnum, qui ſcilicet major eſt quam שׁנה & שׁנה major eſt quam תְּנוּמָה. Tum ex *deſcriptione* & *cauſæ efficientis*, quod Deus illum *immiſerit*, ſive *cadere fecerit ſuper Adamum*, LXX interpretes *ἐπέβαλεν*, perinde, ut de Saule dicitur: 1 Sam. XXVI. 2.

 Sopor

Sopor Domini, *vel a Domino ceciderat ſuper eum*; & *effecti*, quia inducit ἀναισθησίαν, ac tam profundus eſt, ut Adam non ſentiat coſtam ſibi evelli. Ut autem Deus Adamo dormienti, & nihil minus, quam de conjugio cogitanti Evam format: ita adhuc hodie piis precibus invocatus de felici & commodo conjugio ſuis proſpicit, & talia quandoque ipſis media oſtendit, de quibus ipſi nunquam cogitaverant. 2.) *Coſtæ e latere extractio.* צלע ſignificat coſtam & latus, ex quo colligit b. Lutherus, *non nudam coſtam*, *ſed carne veſtitam* e latere fuiſſe acceptam, ex qua fœminam Deus formavit, & carnem pro ea clauſit, quod ipſum etiam intelligitur ex verbis Adæ: *Hoc eſt os ex oſſibus meis*, & *caro de carne mea.* Admonet autem nos illa coſtæ ex Adami latere evulſio *primum* quidem *de mariti officio.* Non *ex pedibus* viri mulier formata, ne ſcabellum pedum ab ipſo habeatur, Eccleſ. IV. 35. nec *ex capite* eſt formata, ne imperium in virum illi concedatur; 1 Tim. II. 13. ſed *ex latere*, hoc eſt, ex vicinia cordis ſumta eſt, ut vir eam diligat, tanquam corporis ſui partem, & ejusdem naturæ conſortem. Eph. V. 29. Mulier a viro recipit robur ac defenſionem, ideo ex parte ipſius dura, videlicet coſta, eſt formata mulier, ſub tutela viri & umbra brachiorum ejus vivere debet, ideo ex coſta laterali eſt formata. *Secundo* de *mutuo amoris debito*, *coſtam accepit Deus*, inquit Theodoretus in hoc loco ἵνα τὸ ταυτὸν ἐπιδείξῃ τῆς φύσεως, καὶ ἵνα φυσικήν τινα φιλοστοργίαν αὐτοῖς πρὸς ἀλλήλους ἐμφύσῃ. Coſtam accepit Deus, quia quoad actum conjugalem ad paria tenentur, cum *nec vir habeat corporis ſui poteſtatem*, *ſed mulier*, *nec mulier corporis ſui poteſtatem habeat*, *ſed vir.* 1 Cor. VII. 4. *de latere igitur ſumta eſt foemina tanquam æqualis* & *ſocia*, *quoad obligationem reddendi debitum.* cap. Nec illud 33. q. 5. *Denique* de *divino quodam myſterio.* *Qui potuit ſine dolore auferre coſtam dormienti*, *potuit* & *vigilanti*, *ſed quare voluit dormienti facere*? *quia dormienti Chriſto in cruce facta eſt conjux de latere*; *percuſſum enim eſt latus pendentis lancea*, & *profluxerunt ſanguis* & *aqua duo ſacramenta*, *ex quibus Chriſto paratur ſponſa.* Auguſtinus in Pſal. LVI. tract. IX. in Johan. lib. IX. de Geneſ. ad lit. c. 19. &c. ex Eph. V. 32. 3.) *Mulieris e coſta ædificatio.* *Ædificavit Deus illam coſtam* in mulierem. Verbum בָּנָה *ædificavit*, valde eſt emphaticum. Lyranus ex rabbi Salomone rationem adpellationis quærit in ſimilitudine. *Mulier*, inquit, *ſecundum conſtructionem* & *conformationem corporis ſui ſimilitudinem quamdam habet ædificii*, *cujus inferior pars amplior* & *craſſior eſt*, *pars ſuperior anguſtior* & *tenuior*, *eodem modo res ſe habet in foemina.* Sed idem de corpore viri dici poſſet. Chryſoſtomus homil. XV. in Geneſ. cauſam quærit in origine: *Quia Adam factus eſt ex limo*, *ideo Deus proprie dicitur eum formaſſe*, *vel finxiſſe*, *quia vero Eva facta eſt ex coſta re jam formata*, & *cui tantum deerat perfectio* & *abſolutio*, *propterea dicta eſt ædificata.* Cajetanus ad *procreationem ſobolis* reſpectum haberi exiſtimat, quia *mulier foetui concepto genito eſt quaſi domus eum continens*, *protegens* & *fovens*, *ideo velut domus ædificata dicitur.* Concinnior eſt Ambroſii ratio lib. de Paradiſo c. XI. *Bene dixit*: ædificavit, *quia in viro* & *muliere videtur quædam plena domus perfectio. Qui ſine uxore eſt*, *quaſi ſine domo ſit*, *ſic habetur*; cum quo congruit illud b. Lutheri in cap. II. Geneſ. p. 30. *Agnoſcamus uxores noſtras*, *ceu ædificium Domini*, *quod per eas non ſolum ædificatur domus per generationem* & *alia miniſteria in oeconomia neceſſaria*, *ſed etiam quod ipſi mariti per eas ædificantur*, *quibus ſunt tanquam nidus* & *habitatio*, *ad quam ſeſe conferant.* Hanc adpellationis rationem monſtrat ipſe Spiritus ſanctus, quando בָּנָה de ſuſceptione & educatione liberorum uſurpat, in qua præcipuus conjugii finis conſi-

ſtit,

ſit. Geneſ. XVI. 2. Deut. XXV. 9. 1 Sam. II. 5. &c. Liberi enim ex parentibus quaſi extruuntur, & ex illis familiæ ædificantur & conſervantur; ita ut filius ædificii, pater fundamenti loco ſeſe habeat.

2.) Primorum conjugum copulatio.

§. XLIV. II.) *Primorum conjugum copulatio.* Deus non ſolum ipſemet formavit mulierem, futuram Adami conjugem, ſed ipſe etiam eam jam formatam & ædificatam Adamo adduxit; Geneſ. II. 22. fuit ergo primus paranymphus, proxeneta & ſacerdos, qui Evam Adæ adduxit, adductam copulavit & copulatis benedixit, Gen. I. 28. quæ benedictio non eſt *verbalis*, ſed *realis*, Dei enim benedicere eſt benefacere. Quin imo non ſolum exterius primos conjuges copulavit, ſed etiam interius caſti amoris vinculo ipſorum corda conjunxit, unde etiam Adamus viſa conjuge in adjutorium ſibi data & adducta, mox ſincero amore eam amplectitur, & lætabundus quaſi exclamat: *Hoc tandem os ex oſſibus meis & caro de carne mea, vocabitur* אִשָּׁה, *viriſſa, quia ex viro,* מֵאִישׁ, *ſumta eſt ipſa*, eſt ex viro & viri cauſa formata & altera quaſi viri pars. Hoc fuit epithalamion; in quo mirabilis formatio mulieris & ſapientiſſima conjugii inſtitutio celebratur, &c. rabbi Abraham ben Eſra notat, in voce אִשָּׁה proponi non ſolum conformitatem naturæ inter virum & uxorem e viro factam, ſed etiam uxoris conditorem & primum conjugii auctorem יְיָ ſive *Jehovah*, verus Deus, & quamdiu hoc nomen in conjugio manet, (manet autem quamdiu Deum timent, ipſum colunt, ſeque invicem amant) tamdiu ipſis Deum ſua gratia & benedictione adeſſe. Si vero pietatis erga Deum & mutuæ caritatis obliviſcantur, tum conjuges illud nomen abjicere, ac ſublato ex nomine אִישׁ & אִשָּׁה literis tetragrammati י & ה manere duntaxat אֵשׁ אֵשׁ *ignem & ignem*, puta ignem rixarum & moleſtiæ in hac vita, & ignem infernalem in vita futura. Ex qua ὀνομαθεσία mirabilis lux divinæ ſapientiæ in mente Adami accenſa relucet. Ad hanc copulationem & benedictionem primis conjugibus collatam acceſſit etiam dotatio. Theophylactus in V. Eph. *Deus a principio eximiam curam conjugii geſſit, Adamo enim ſororem ſuam, imo potius filiam, & quid dico? carnem ipſius copulavit. Deinde multiplicato genere latius matrimonium extendit, ut ne dilectionem ad ſolos cognatos contraheret, &c.* Idem in epit. div. dogm. περὶ γάμου. Θεὸς οὐ μόνον γυναῖκα διέπλασεν, ἀλλὰ καὶ συνέζευξε τῷ ἀνδρὶ κατὰ τὸν νῦν πολιτευόμενον νόμον. ἀπήγαγε πρὸς τὸν ἄνδρα, καὶ αὐτὸς ἐγένετο νυμφοστόλος καὶ νυμφευτὴς αὐτὸς, οἷόν τι δῶρον τῷ γάμῳ τὴν δὲ εὐλογίαν προσήνεγκεν. Cum enim Eva propter immediatam creationem recte cenſeatur Dei filia, quam ipſemet Adæ adduxit, & quaſi elocavit, ideo etiam ampliſſimam ei largitus eſt dotem: Gen. I. 28. *Dominamini in piſces maris & in volatile coeli.* Pulcre Alcimus Avitus libr. I. in Geneſin:

Pro thalamo paradiſus erat, mundusque dabatur
In dotem. — — — —

3.) Legis matrimonialis promulgatio.

§. XLV. III.) *Legis matrimonialis promulgatio.* Gen. II. 24. *Propterea relinquet homo patrem & matrem ſuam, & adhærebit uxori ſuæ, & erunt duo in carne una.* In hac lege γαμικῇ expendenda ſunt: 1.) *Cauſa efficiens*, a qua lex illa prodiit. Moſes hæc verba indivulſo nexu conjungit cum præcedentibus ab Adamo pronunciatis, ex quo colligi poſſe videtur, ab Adamo eadem eſſe prolata, unde gloſſa textum illum ſic interpretatur, quod *Adam matrimonium inſtituerit*, teſte Scoto libr. IV. ſentent. diſtinct. 26. quæſt. un. Calvinus non Adæ, ſed Moſi ea tribuit; ſed Chriſtus Matth. XIX. 5. Deo creatori verba illa diſerte adſcribit: *Non legiſtis, quia*

qui fecit ab initio maſculum & foeminam, fecit eos, & dixit: Propter hoc relinquet homo patrem & matrem, & adhærebit uxori ſuæ, &c. Quidam ergo ſtatuunt, ad Deum verba illa pertinere *principaliter*, Adamo eadem tribui *miniſterialiter*, cum enim Adamus in ſtatu innocentiæ plenus fuerit Spiritu ſancto, ideo quæ ejus inſtinctu & impulſu prolocutus eſt, tanquam ipſius Dei verba eſſe accipienda. *Deus matrimonium inſtituit, ſed Adamus tanquam præco verba Dei protulit*, inquit Johannes de Colonia in quæſt. magiſtr. 259. p. 189. Verum enim vero cum reliqua omnia, quæ in primæva illa conjugii inſtitutione peraguntur, Deo auctori immediate adſcribantur, cumque Chriſtus primorum conjugum creatori & primarum nuptiarum conciliatori unice ea vindicet; ideo merito ad eum tanquam unicum νομοθέτην immediate & unice referuntur, hoc quidem modo, ut conjungantur cum formatione mulieris ejusdemque ad Adamum adductione v. 22. deſcripta, ac verſiculus 23. per parentheſin inſertus accipiatur. 2.) *Objectum*, cui hæc lex promulgata. Relinquet איש *homo*. Ex particula *connexiva* על־כן, *propterea*, colligere quis poterat, de ſolo Adamo, qui vero proxime איש dicitur, hic ſermonem eſſe hoc ſenſu, quia tam arcta ſocietas & conjunctio eſt inter virum & uxorem, ut ea ſit ex ipſo formata, ideo etiam homo relinquet patrem & matrem; ſed quia hic deſcribitur generalis lex conjugii, inſuper quia mentio fit patris ac matris, quæ ad Adamum proprie & in ſenſu literali non ſpectant, denique quia Chriſtus ex his verbis temeraria divortia repudiat, ex eo manifeſte colligitur, particulam איש generalem eſſe, ac reſpicere ad omnes homines, qui in conjugio vivunt, unde Artias Montanus reddidit *vir*, Pagninus *unusquisque*. Proinde non ad ſolum Adamum, ſed ad omnes maritos hæc lex conjugii pertinet, ac tam late patet, quam ipſa conjugii inſtitutio. Quod ad *connexionis* rationem ſpectat, ea non tam quærenda eſt in mulieris ex coſta viri formatione, quam in matrimoniali utriusque copulatione v. 22. deſcripta, quæ cum omnibus conjugibus communis ſit, ideo ad omnes hæc lex matrimonialis pertinet. 3.) *Materia legis*, quid in ea requiratur: *a.*) *relinquet homo patrem & matrem; b.*) *adhærebit uxori ſuæ; c.*) *erunt duo in carnem unam.* 1.) Primum eſt *patris & matris derelictio.* Eam Hugo de S. Victore & Cajetanus ſic explicant, quod per eam prohibeantur conjugia inter parentes & filios, quodque reliqui gradus conſanguinitatis non ſint eo rigore vetiti, quo fere ſenſu etiam chaldæus paraphraſtes vertit: *Relinquet homo lectum patris ſui & matris ſuæ, & adglutinabitur uxori ſuæ.* Sed hoc loco non tam de legibus conjugii contrahendi, quam contracti agitur. Filii ἄστοργοι & ἀπειθεῖς θρεπτηρίων reddendorum obliti accipiunt de officii deſertione, quod non amplius teneantur parentibus obedire, vel inſervire, cum tamen ex ipſo naturæ lumine cognoſci poſſit, vinculum conjunctionis inter parentes ac liberos eſſe ἀδιάλυτον, ac τὴν ἀντιπελάργησιν jure naturali a liberis omnino exigi. Unde Thomas diſputat II. 2. quæſt. 26. art. 11. ad 1. *in pari caſu famis, vel ſimilis neceſſitatis potius patri & matri, utpote vitæ auctoribus, quam conjugi eſſe ſubveniendum.* Quidam ex pontificiis deſertionem illam ſic interpretantur, quod liberorum conjugia absque parentum conſenſu inita ſint rata ac firma, cum præceptum de honorandis parentibus omnium hominum cordibus inſculptum conſenſum parentum in liberorum nuptiis exigat, quod Deus hac legis matrimonialis promulgatione nequaquam voluit abolitum. Accipienda igitur illa patris ac matris derelictio *tum* de conjugalis amoris magnitudine, quod adfectus mariti erga uxorem, & viciſſim uxoris erga maritum, tantus ſit futurus, ut amor ille, quo parentes complectimur, illius comparatione habeatur minor & inferior; *tum* de cohabitatione & vitæ conſortio individuo.

Filius-

Filiusfamilias conjugium contrahens peculiarem œconomiam auſpicatur, quam una cum ſua conjuge adminiſtrat; filia nuptum data a parentum complexibus abſtrahitur, tranſit in familiam viri, quin & nomen paternæ familiæ in ea oblivioni datur, unde נָשִׁים, *mulieres*, quidam a נָשָׁה, *oblitus fuit*, dictas cenſent. Euripides etiam inquit: γυνὴ γὰρ ἐξελθοῦσα πατρίων δόμων, οὐ τῶν τεκόντων ἐστὶν, ἀλλὰ τοῦ λέχους. Eſdras lib. III. cap. IV. v. 20. *Homo patrem ſuum relinquit, qui enutriit illum, & ſuam regionem, & ad mulierem ſe conjungit.* v. 25. *Diligit homo uxorem ſuam magis, quam patrem, aut matrem.* 2.) *Mutua conjugum adhæſio.* Ea ἐξηγητικῶς declarat, quid per patris & matris derelictionem ſit intelligendum, ideo enim *relinquet homo patrem & matrem, quia adhærebit uxori*, דָבַק בְּאִשְׁתּוֹ, *adhærebit in uxore ſua.* LXX. interpretes reddiderunt: προσκολληθήσεται τῇ γυναικὶ, *adglutinabitur uxori*. quo modo citatur Matth. XIX. 5. Marc. X. 7. vel πρὸς τὴν γυναῖκα, *ad uxorem ſuam*, Eph. V. 31. Accipitur autem דָּבַק de individua adſociatione & converſatione, Ruth. II. 8. *Hærebis cum puellis meis.* 2 Sam. XX. 2. vir Judæ dicitur *hæſiſſe in rege ſuo.* Item de arctiſſimo & indivulſo amoris vinculo, Pſalm. LXIII. 9. *Hæſit anima mea poſt te.* Jer. XIII. 11. *Sicut hæret cingulum ad lumbos viri, ſic faciam hærere ad me domum Iſraël;* ubi metaphora explicatur דְּבָקָא Chaldæis eſt κόλλα *gluten, viſcus*, ex quo factum ut LXX. interpretes verterint προσκολληθήσεσθαι, quod Tertullianus reddidit *conglutinabitur.* Exprimitur igitur hac voce arctiſſimum & indiſſolubile vinculum inter conjuges, quod individuam vitæ ſocietatem complectitur. 3.) *In unam carnem conjunctio.* Per eam exponitur, quid per adhæſionem ſit intelligendum. *Erunt duo in carnem unam*, לְבָשָׂר hoc eſt, una caro. Sic in hoc ipſo capite v. 22. ædificavit coſtam לְאִשָּׁה, *in fœminam*, לִהְיוֹת אִשָּׁה, ut eſſet, vel fieret fœmina. Propius accedunt ſequentia exempla: Deut. XXVIII. 44. *ipſe erit* לְרֹאשׁ, *in caput, tu autem eris* לְזָנָב, *in caudam*, id eſt, *caput, cauda*; 1 Sam. IV. 9. *eſtote in viros*, id eſt, *viri.* Vide Buxdorffium in theſaur. p. 154. unde Chriſtus ipſe hebraiſmum explicat, quando ex hac loquendi formula infert: Matth. XIX. 6. *Ideo jam non ſunt duo, ſed una caro.*

§. XLVI. Porro dicuntur conjuges una caro: 1.) propter *voluntatis & dilectionis conſenſum.* Ut enim de fidelibus in primitiva eccleſia dicitur Actor. IV. 32. quod ipſorum fuerit *cor unum & anima una*, ac ut de veris & ſinceris amicis dicitur, quod *ſint anima una in duobus corporibus*: ita quoque de conjugibus propter mutuam dilectionem & voluntatis conſenſionem dicitur, quod ſint una caro; unde ex hoc principio apoſtolus infert, quod viri *debeant diligere uxores ſuas, tanquam ſua corpora, cum qui uxorem ſuam diligit, ſe ipſum diligat.* Eph. V. 28. Hanc cauſam reddit Chryſoſtomus in comm. 2.) Propter *indiſſolubile vinculum.* Inter omnes humanas ſocietates & amicitias arctiſſima eſt conjugum conjunctio, quia vinculo indiſſolubili in unam carnem copulantur; unde primam conjugem Deus ex coſta mariti formavit, ut innueret, virum & fœminam non eſſe duos, ſed unum hominem, ac proinde non poſſe invicem ſeparari. Ut enim una caro non poteſt ſeparari & ſejungi, ita quoque conjuges non debent invicem ſeparari, eo quod ſint una caro, ex quo principio Chriſtus temeraria divortia refellit Matth. XIX. 6. Inde Abulenſis in cap. XIX. Matth. diſputat, quod conjuges ſint *una caro fictione juris, non veritate naturæ.* 3.) Propter *individuum vitæ conſortium.* Conjuges invicem conjunguntur ad agendam unam vitam communem externam, civilem & corporalem, cum inter eos ſit bonorum & malorum communio, ideo recte dicuntur una caro, unus

Quare conjuges dicantur una caro?

homo

homo, una perſona civilis; ex hoc principio deducit apoſtolus, quod *uxor a viro non debeat diſcedere*, 1 Cor. VII. 10. ſed bona & mala in communi vitæ conſortio & conſuetudine cum ipſo tolerare, quippe cum ſit una caro cum ipſo. 4.) Propter *copulæ conjugalis officium*. Quia enim conjuges ſunt una caro, ideo *mulier non habet corporis ſui poteſtatem, ſed vir; nec vir habet corporis ſui poteſtatem, ſed mulier*, ut non poſſint ſeſe invicem fraudare, ſed debitam benevolentiam conjugalem teneantur ſibi mutuo præſtare. 1 Cor. VII. 3. 4. 5. In contractu matrimonii maritus corpus ſuum addicit conjugi, & conjux viciſſim corpus ſuum addicit marito, ut hac ratione fiant una caro propter copulæ carnalis officium utrique parti ab utraque debitum. Quod enim etiam reſpectu cohabitationis conjugalis conjuges dicantur una caro, docet apoſtolus 1 Cor. VI. 16. *An neſcitis, quoniam qui adhæret meretrici, unum corpus efficitur? erunt enim, inquit, duo in carne una.* 5.) Propter *conjugalis cohabitationis fructum*. Conjuges ſunt una caro, quia in generatione prolis ſunt unus homo, & unam carnalem prolem mutua cohabitatione generant. Auguſtinus lib. XIV. de civ. Dei cap. XXII. Quod ipſum ſi probe obſervetur, in quæſtione de propagatione animæ magnum obtinebit momentum; fruſtra enim diſputatur, an a patre, an a matre ſoboli communicetur anima? cum in generationis opere conjuges non ſint duo, ſed una caro. Breviter conjuges dicuntur una caro, quia eſt inter eos: *a.*) *conjunctio animorum*, ſiquidem inter ipſos eſt conſenſus individuæ conſuetudinis invicem habendæ; *b.*) *conjunctio corporum* in conjugio conſummato per copulam; *c.*) *conjunctio familiarum*, quia ex duabus familiis fit una; *d.*) *conjunctio patrimoniorum* ac bonorum, fiunt enim inter conjuges bona communia; *e.*) *conjunctio conſanguinitatum* & *adfinitatum*, conſanguinei enim uxoris fiunt adfines mariti, & viciſſim conſanguinei mariti fiunt adfines uxoris. *f.*) *conjunctio liberorum*, quia liberi ex conjugio geniti non ad patrem tantum, nec ad matrem tantum, ſed ad utrumque parentem pertinent.

§. XLVII. IV.) *Novorum conjugum benedictio*, quæ diſertis & expreſſis verbis adſeritur a Moſe. Gen. I. 28. *Fecit eos maſculum & foeminam, & benedixit eis.* Hoc Dei benedicere, non eſt *verbale*, ſed *reale*, Deus enim benedicendo benefacit, cum non loquatur verba, ſed res. Quemadmodum igitur illud, quod Deus *benedixiſſe* dicitur *diei ſeptimæ*; Gen. II. 3. recte etiam ſic accipitur, quod benedictionem ſuam cœleſtem promiſerit illis, qui juxta ipſius mandatum & ordinationem ſabbatum ſanctificaverint; ita quoque benedictio illa primis conjugibus & ſanctæ conjugii ordinationi collata, inter cætera etiam hoc complectitur, quod Deus pie in hoc ſtatu conjugali viventibus ſuam benedictionem largiri velit, quod expendens Clemens Romanus lib. VI. conſtit. apoſtolicarum cap. XXVII. ſic ſcribit: *Leges divinæ nuptias honorarunt, cum eas benedictas adpellaverunt: Benedixit namque eis Deus, qui foeminam cum mare copulavit. Dicit autem & Salomon: A Domino aptatur mulier viro. Et David ait: Uxor tua ſicut vitis abundans. Ecce ſic benedicetur homo, qui timet Dominum.* Ex hoc divinæ benedictionis fonte unice profluit, quidquid in conjugio eſt bonum atque commodi, prolis ſcilicet generatio, adjutorium mutuum, &c. Atque hæc dicta ſint de primæva conjugii inſtitutione, cui non mediocrem dignitatem conciliat locus, quod in paradiſo & in ſtatu innocentiæ inſtitutio illa facta eſt. Rupertus quidem libr. II. de Trin. cap. XXII. & Joſephus lib. I. antiq. cap. I. ſtatuunt, *Evam extra paradiſum formatam & marito ſuo copulatam*; ſed ſeries narrationis moſaicæ illis repugnat, ordine enim deſcribit Moſes, quæ in ipſo paradiſo geſta ſint, quibus mulieris formationem diſerte adnumerat

4.) *Novorum conjugum benedictio.*

merat, unde Baſilius homil. de paradiſ. & alii ex veteribus contrarium rectius ſtatuunt. Quidam exiſtimant in ſtatu innocentiæ non fuiſſe multiplicandos homines per generationem carnalem in conjugio, ſed modo quodam angelico procreandos; ſed illorum commentum inferius cap. VIII. refellemus. Fuiſſet ergo etiam in ſtatu innocentiæ generatio per conjugalem copulam facta, ſed abſque libidinis ardore & lepra, ac quia in ipſo innocentiæ ſtatu conjugium inſtitutum, ideo cogitari nequit, in pœnam peccati, vel ad majora flagitia vitanda duntaxat eſſe inſtitutum. Fulgentius de ſtatu vidual. epiſt. II. *Connubium non eſt ex colluvione peccati, ſed ex inſtitutione Dei.*

§. XLVIII. Vidimus hactenus in primæva conjugii inſtitutione, quod Deus ipſe de muliere condenda & conjugio inſtituendo quaſi conſultaverit, quod conſultationem & decretum ſuum ipſemet exſecutioni dederit, quod in decreti exſecutione mulierem ſuis, ut ſic loquar, manibus ipſe formaverit, quod formatam Adæ marito in paradiſo ipſe adduxerit, quod primos conjuges ipſe copularit, quod copulatis ipſe benedixerit, quod legem matrimonialem ipſe promulgaverit, quæ omnia evidenter probant, Deum eſſe conjugii autorem & cauſam principalem. *Qui bene eruditi ſunt in fide catholica*, inquit Auguſtinus tract. IX. in Johan. *noverunt, quod Deus fecerit nuptias.* Id ipſum præter primævam conjugii inſtitutionem atque ordinationem probat II.) *ordinis hujus confirmatio.* Cum enim primi parentes per peccatum divinam legem transgreſſi e ſtatu innocentiæ & gratiæ, in quo conjugium inſtitutum erat, miſere excidiſſent, Deus hanc ſuam ordinationem denuo repetivit ac confirmavit, quando de ſemine, conceptione & partu ipſis concionatus eſt, Gen. III. 15. & 16. ut intelligerent, poſt lapſum nihilominus manſurum conjugii ordinationem, per quam genus humanum propagetur. Adduntur quidem dolores, moleſtiæ & cruciatus in geſtatione & partu, ut ſint ſigna reatus & actuales conciones de ira divina propter peccatum; interim tamen ipſa propagatio & multiplicatio generis humani per conjugium manet Dei ordinatio ac divinum beneficium, unde Adamus conjugem ſuam vocat *Evam, eo quod mater eſſet cunctorum viventium.* Gen. III. 20. Poſt diluvium, cum Noachus & filii ipſius ex arca egrederentur, Deus iiſdem verbis, quibus conjugium inſtitutum erat Gen. I. 28. inſtitutionem ſuam repetit, benedicens reliquiis ex univerſali illa generis humani deletione ac πανολεθρίᾳ ſuperſtitibus in arca conſervatis, & præcipiens, ut creſcerent ſeſeque multiplicarent. Gen. VIII. 17. IX. 1. III.) *Conjugii in nov. teſt. facta inſtauratio.* Cum enim leges conjugii per divortia temeraria, polygamiam & vagas libidines eſſent multis modis labefactatæ, Filius Dei in humana natura adparens eas ſolenniter repetivit, Matth. XIX. 4. & hac ratione divinam conjugii inſtitutionem denuo inſtauravit, quin imo huic ordini ſummam dignitatem per id conciliavit, quod poſt ſuſceptum in Jordane baptiſmum & ſolennem ad officium mediatoris inaugurationem nuptiis intereſſe, ac primum ſuum miraculum in illis edere voluit; Joh. II. 2. quo ipſo manifeſtum fecit, non in vet. ſolum, ſed etiam in nov. teſt. conjugium pro divina ordinatione eſſe habendum. Epiphanius tom. II. lib. II. hæreſ. 67. *Quomodo non erunt venerabiles nuptiæ, & in Deo habentes regnum coelorum, cum vocatus ſit ſalvator ipſe ad nuptias, ut nuptias benediceret? Si quidem enim recuſaſſet ad nuptias ingredi, profecto nuptiarum exſolutor fuiſſet, &c. quare accedit ad nuptias, ut obturet ora eorum, qui loquuntur contra veritatem?* Auguſtinus in quæſt. vet. ac nov. teſt. q. 127. *Ipſe* (Chriſtus) *rogatus ad nuptias ire non dedignatus eſt, & non ſolum præſentia ſui illuſtravit eas, verum etiam contulit, quod deerat,*

I.) Ex ordinis hujus confirmatione.

III.) Ex ejusdem in novo teſtam. inſtauratione.

deerat, ad lætitiam, ſcriptum enim: quia vinum lætificat cor hominis. *Et ut hoc ſecundum Dei Patris ſui voluntatem feciſſe demonſtraret, Judæis interrogantibus; an liceret dimittere uxorem ſuam? reſpondit inter cætera dicens. Quod conjunxit Deus, homo non ſeparet.* Idem in Johan. tract. IX. *Quod Dominus invitatus venerit ad nuptias, etiam excepta myſtica ſignificatione confirmare voluit, quod ipſe fecit nuptias. Futuri enim erant, de quibus dixit apoſtolus, prohibentes nubere & dicentes, quod malum eſſent nuptiæ, & quod diabolus eas feciſſet, cum Dominus dicat in evangelio:* quod Dominus conjunxit, homo non ſeparet. *Et qui bene eruditi ſunt in fide catholica, noverunt, quod Deus fecerit nuptias, & ſicut conjunctio a Deo, ita divortium ſit a diabolo. Dominus intereſſe voluit nuptiis,* inquit Beda in Joh. II. *ut ſtatum matrimonialem ſua præſentia adprobaret. Si enim thoro immaculato & nuptiis debita caſtitate celebratis culpa ineſſet, nequaquam ad eas veniſſet.* IV.) *Ordinis hujus conſervatio.* Deus hunc conjugalem ordinem non tantum primitus inſtituit, ſed eumdem etiam conſervat, nec primos ſolum conjuges copulavit, ſed adhuc hodie pios conjuges conjungit, & ipſorum corda caſti amoris vinculo connectit. Gen. XXIV. 7. dicit Abraham ad ſervum ſuum Eleazarum: *Dominus coeli ac terræ ipſe mittet angelum ſuum coram te, & accipies inde uxorem filio meo.* Ergo Deus opera & miniſterio angelorum utitur in conciliandis piorum nuptiis. v. 14. orat Eleazarus: *Puella, quæ dixerit, dabo potum camelis, &c. ipſa erit, quam præparaſti ſervo tuo,* ſcilicet Iſaaco, hebraice הוֹכַחְתָּ, quod Targum reddidit זַמֵּינְתָּ *præparaſti, deſtinaſti,* LXX. interpretes ἡτοίμασας, aliis ἀπέδειξας, & quia הוֹכִיחַ proprie ſignificat, *redarguit, corripuit,* ideo alii vertunt, *quam correxiſti ſervo tuo Iſaaco,* id eſt, quam correctione & inſtitutione præparaſti. Ergo Deus adhuc hodie cuique ſuam ſponſam præparat ac deſtinat. De Samſonis conjugio dicitur: Jud. XIV. 4. *Parentes neſciebant, quod hoc a Domino eſſet.* Prov. II. 17. *Quæ relinquit ducem adoleſcentiarum ſuarum,* id eſt, maritum ſuum, *obliviſci dicitur pacti Dei ſui.* Ratio exponitur Malach. II. 14. *Dominus teſtificatus eſt inter te & uxorem pubertatis tuæ, &c. Et hæc ſocia & uxor foederis tui.* Ergo conjugii fœdus Deo auctore & conciliatore contrahitur. Prov. XIX. 14. *Domus & divitiæ hereditas patrum, & a Domino mulier intelligens;* ו poteſt eſſe particula *adverſativa,* ut ſpecialis divinæ providentiæ actio in conjugio ſignificetur, quia ea, quæ per hereditatem liberis obveniunt, ea itidem a Domino ipſis dantur. Sed in matrimoniis conciliandis peculiariter elucet Dei diſpoſitio. Matth. XIX. 6. *Quod Deus conjunxit, homo non ſeparet.* Quæſtio erat non de Adæ & Evæ duntaxat matrimonio, ſed in genere de conjugiis legitimis, quæ Chriſtus negat diſſolvenda, quia Deus ea conjunxerit. Ergo Deus adhuc hodie conjuges invicem conſociat. Tob. VI. 13. ait angelus ad Tobiam de Sara futura ipſius conjuge: *αὕτη σοὶ ἡτοιμασμένη ἦν ἀπὸ τοῦ αἰῶνος, hæc erat tibi parata a ſeculo.* Et adhuc hodie Deus Pater conjuges ad aram ducit, Filius, ſummus ſacerdos, ipſos per miniſtrum verbi conjungit, Spiritus ſanctus caſti amoris vinculo eosdem unit. Huc pertinet, quod Deus adhuc hodie conjugibus benedicit in liberorum generatione & educatione, in re familiari paranda & augenda, addit angelos liberis, conjugii fructibus, & familiæ cuſtodes, mitigat piorum conjugum calamitates, aquam tribulationis temperat vino conſolationis, & contra aſmodæi furores hunc ordinem a ſe inſtitutum potenter conſervat.

IV.) Ex ordinis hujus conſervatione.

§. XLIX. Cæterum ex eo, quod Deus ſit cauſa efficiens principalis & primarius auctor con-

Πόρισμα doctrinae de cauſa conjugii efficiente.

conjugii, immote colligitur, *conjugium eſſe ſanctum vitæ genus*, ſtatum Deo placentem & talem vitæ ordinem, in quo homo pius bona cum conſcientia vivere, Deo grata obſequia præſtare, & ſalutis æternæ particeps fieri poſſit, ſicut de piis conjugibus dicitur Pſalm. CXXVIII. 1. *Beatus omnis, qui timet Dominum;* vel ut in Hebræo emphatice habetur: *Beatitudines variæ ac multiplices erunt illi, qui timet Dominum, & ambulat in viis ejus.* v. 2. *Laborem manuum tuarum comedes, beatus es, & bene tibi erit.* v. 3. *Uxor tua ſicut vitis fructificans in lateribus domus tuæ, filii tui ſicut plantationes olearum in circuitu menſæ tuæ.* v. 4. *Ecce ſic benedicetur vir timens Deum.* Ergo Deum timere, in viis Domini ambulare, & uxorem ac liberos habere, non ſunt oppoſita, quin potius liberorum generatio in conjugio & rei familiaris incrementum eſt pars divinæ benedictionis. Eccleſ. XXVI. 3. *Mulier bona, pars bona, in parte timentium Dominum dabitur.* Neve quis exiſtimet, in vet. quidem teſt. conjugium fuiſſe ſtatum vitæ Deo gratum, aliam vero eſſe nov. teſt. rationem; ideo notandum, quod Chriſtus in nov. teſt. primævam conjugii inſtitutionem repetiverit ac confirmaverit, quin & ipſe ex deſponſata virgine naſci voluerit, ut oſtenderet, conjugium etiam in nov. teſt. Deo probari, unde apoſtolus notanter pronunciat: 1 Tim. II. 15. *Salvabitur mulier διὰ τῆς τεκνογονίας, ſi permanſerit in fide, dilectione & ſanctificatione cum ſobrietate;* ubi oſtendit maritatis conſolationem moleſtiæ & dolori in geſtandis ac pariendis liberis opponendam, quod videlicet illis pœnis non impediatur, ſed potius promoveatur æterna ipſarum ſalus, quammodo in fide & fructibus fidei permanſerint. Neque enim is eſt ſenſus dicti apoſtolici, quod τεκνογονία ſit cauſa & meritum ſalutis, ſed quod ſtatus matrimonii, ſeu generandi liberos, ſalutem non impediat, ut διὰ ponatur pro ἐν, Rom. IV. 11. 1 Petr. III. 20. qua de re ſuo loco plenius.

Uſus doctrinae de cauſa efficiente conjugii. I.) Theoreticus & quidem 1.) Didaſcalicus.

§. L. Uſus hujus doctrinæ de cauſa efficiente principali matrimonii eſt tum θεωρητικὸς, tum πρακτικός. Θεωρητικὸς eſt vel διδασκαλικὸς, vel ἐλεγκτικός. I.) Διδασκαλικὸς, ut mirabilem Dei bonitatem, ſapientiam & potentiam in conjugii inſtitutione & conſervatione, in viri & uxoris conjunctione, in piorum conjugum benedictione, in generis humani per conjugium propagatione, &c. reverenter agnoſcamus. Ut enim primæva conjugii inſtitutio non temere, nec humana ſapientia, ſed mirabili divinæ providentiæ œconomia facta eſt: ita hic ordo divinitus inſtitutus non hominum arbitrio, ſed Dei voluntate conſervatur, id quod nuptiarum inter perſonas locis vel maxime diſſitis habitantes conciliatio ſæpius facta oſtendit, quippe quæ interdum tam admirabilis eſt, ut ſingularem Dei providentiam in ea omnes agnoſcere ac fateri cogantur, unde natum eſt vulgatum illud: *Fiunt connubia fato.* Item: *Connubia ſunt fatalia;* quod recte dicitur, modo etiam recte intelligatur, videlicet ut per fatum non abſolutum aliquod, omnium ſecundarum cauſarum reſpectum excludens, decretum, ſed mirabilis Dei providentia intelligatur, ſenſu eo, quod conciliatio conjugii inter virum & uxorem non caſu aut fortuito fiat, nec ab humano tantum arbitrio, ſed a Dei voluntate & diſpoſitione pendeat, unde nos Germani dicere conſuevimus:

Es wird keine Ehe auf Erden gemacht,
Sie iſt zuvor im Himmel bedacht.

Connubia priusquam in terris fiant, in cœlo definiuntur, ac præter omnem hominum opinionem quandoque diſpenſantur. Quamvis enim Deus non amplius eo modo, quo Adamum & Evam copulavit, virum & fœminam ad hoc vitæ genus conjungat, immediate ſcilicet & viſibiliter in perſona propria adparens & loquens; id ipſum tamen adhuc hodie facit tum mediate, quando ſcilicet per parentum, cognatorum & amicorum con-

filia nuptiæ conciliantur, tum occulte, quando inſperatas occaſiones exhibet, & conjugalis amoris flammam in corde utriusque adcendit, ut animus de conjugio decernat, antequam ulli hominum ea res patefacta ſit. Sic Abrahæ ſervo divinitus offertur & oſtenditur Rebecca, Iſaaci ſponſa, Geneſ. XXIV. Jacobo venienti in Meſopotamiam occurrit futura conjux Rachel. Gen. XXIX. Tobiæ juniori deſponſatur Sara, de qua angelus ad Raguelem parentem dicit: *Huic debebatur conjux filia tua.* Tob. VII. 12.

2.) *Elenchticus.*

§. LI. II.) Ἐλεγκτικὸς uſus in eo conſiſtit, ut divinam conjugii inſtitutionem opponamus tum criminationibus gentilium *extra eccleſiam*, tum erroribus hæreticorum *in eccleſia.* In ſcriptis gentilium multæ occurrunt criminationes & calumniæ, quibus ſanctiſſimum conjugii ordinem virulente impetere ac traducere non reformidarunt. Philemon apud Stobæum ſermon. LXVI. dicit: *ἀθάνατον ἐςι κακὸν ἀναγκαῖον γυνή.* Epicharmus: *Δύ' ἡμέραι γυναικός ἐςιν ἥδιςαι, ὅταν γαμῇ τις, κἀκφέρῃ τεθνηκυῖαν*; cum quo congruit illud: *Πᾶσα γυνὴ χόλος ἐςιν, ἔχει δὲ ἀγαθὰς δύο ὥρας, τὴν μίαν ἐν θαλάμῳ, τὴν μίαν ἐν θανάτῳ.* Menander: *ὡς ἐςὶ τὸ γαμεῖν ἔχατον τοῦ δυςυχεῖν.* Epicurus & Democritus nuptias & procreationem liberorum damnabant, teſte Theodoreto lib. XII. de vit. activ. Sed hæ ac ſimiles conjugii ſugillationes profluxerunt ex ignorantia cauſarum, propter quas huic vitæ generi crux divinitus ſit addita, & conſolationum cruci in conjugio opponendarum. Huc referendæ etiam ſunt vituperationes ſexus muliebris, ex ignorantia doctrinæ cœleſtis de primæva maſculi & fœminæ creatione, ex ingenii humani petulantia, & ex nimia infirmitatum, quibus hic ſexus magis obnoxius eſt, quam virilis, exaggeratione ortæ, quarum copioſam meſſem videre licet apud Stobæum ſerm. CXCII. Sed tales inſectationes ac criminationes in ipſum Deum, ſexus muliebris creatorem & conſervatorem redundant. Auguſtinus in quæſt. ex utroque teſtam. q. 127. *Quando diſplicet opus, reprehenditur auctor.* Nec ſolum extra eccleſiam, ſed in ipſo etiam eccleſiæ gremio conjugii dignitatem & ſanctitatem variis erroribus labefactare diabolus fuit conatus.

Contra veteres haereticos.

Singulis enim fere ſeculis in primitiva eccleſia exorti ſunt novi hæretici, qui huic ſanctiſſimæ Dei ordinationi detraherent. In *primo* ſeculo exſtitit *Simon magus*, quem Irenæus in præf. libri III. vocat *patrem omnium hæreticorum*, is deteſtandam *turpitudinem* introduxit *indifferenter utendi foeminis*, teſte Auguſtino de hæreſib. cap. I. ac ſectatores ejus *nuptias ſuſtuliſſe*, dicentes: *eas non eſſe opus Dei*, refert Clemens Romanus lib. VI. conſtit. apoſt. cap. VIII. *Nicolaitæ* docuerunt uxores oportere eſſe communes ac rem indifferentem eſſe mœchari, Apoc. II. 6. Irenæus lib. I. cap. XXVI. Epiphanius hær. XXV. auctorem habuerunt Nicolaum, Antiochenum proſelytum, unum e ſeptem diaconis, Actor. VI. 1. qui referente Clemente Alex. lib. III. ſtromat. *cum formoſam haberet uxorem, & poſt ſervatoris adſumtionem ei fuiſſet ab apoſtolis exprobrata zelotypia, in medium adducta muliere permiſit, cui vellet eam nubere.* Hieronymus in epiſt. ad Heliod. *Nicolaus tam turpia & nefanda commentus eſt, ut Nicolaitarum hæreſis ex illa radice naſcatur.* In *ſecundo* ſeculo ortus eſt *Saturninus*, Simonis diſcipulus, qui nubere & generare a Satana dixit eſſe. Irenæus lib. I. adv. hæreſ. cap. XXII. Theodoretus de hæreſibus dicit, eum primum eſſe, qui de matrimonio doctrinam diaboli eſſe dixerit. De Saturnino ſcribit Epiphanius lib. I. tom. II. hæreſ. *matrimonium contrahere & generare hic ſcurra ex ſatana eſſe dicit. Gnoſtici* ab eo orti libidinem & impudicitiam pro cultu habuerunt, conjugia autem honeſta damnarunt. Illos alii hæretici magno numero ſunt ſecuti. *Carpocratiani* turpitudinem & pollutionem nefariam, usque adeo neceſſariam eſſe

eſſe docuerunt, ut ſine ea nemo perfectionem myſtagogiæ conſequi poſſit. Irenæus lib. I. cap. XXIV. Epiphanius, Theodoretus in hær. *Marcionis* Deus conjugium averſabatur, teſte Tertulliano libr. IV. contra Marcion. quia Marcion nuptias non conjungebat, nec conjunctas admittebat. *Lucianiſtæ*, Marcionitarum ſectatores, nuptias tanquam opus & præceptum diaboli damnarunt, teſte Lamberto Danæo in comm. ad Auguſtinum de hær. cap. XXIII. ex Epiphanio hær. 43. (*) *Severiani & Andronici* dicebant, mulierem eſſe opus ſatanæ, ac proinde matrimonium contrahentes opus ſatanæ explere. Item hominis dimidiam partem eſſe opus Dei, dimidiam vero diaboli. Nam ab umbilico & ſupra eſſe formationem Dei, ab umbilico & infra malæ poteſtatis formationem. Idem hær. XLV. lib. I. tom. III. Nicetas lib. IV. orth. fid. cap. XVII. *Tatianus*, Juſtini quondam auditor, ſed poſtea Encratitarum auctor, Marcionis & Saturnini veſtigiis inſiſtens nuptias eſſe corruptelas dixit, Irenæus lib. I. cap. XXXI. quin & diaboli inventionem dixit eſſe matrimonium, & mulierem opus diaboli. Epiphanius hær. XLVI. contra Tatianos. Auguſtinus hær. XXV. ubi *Encratitas* vocat ſchiſmaticos Tatianiſtarum, perinde ut Epiphanius in anacephal. adpellat avulſionem quamdam a ſecta Tatiani, non hujus de conjugio, ſed aliorum dogmatum reſpectu, in quibus diverſum quid a Tatianiſtis tradiderunt. *Manichæi*, referente Auguſtino in hær. c. XLVI. *nuptias ſine dubitatione condemnabant, & quantum in ipſis eſt, prohibebant, quando generare prohibebant, propter quod conjugia copulanda ſunt.* Vide etiam lib. II. de morib. Manich. cap. XVIII. lib. XV. contra Fauſt. c. VII. *Adamiani* nuptias averſabantur, quia nec priusquam peccaſſet Adam, nec priusquam dimiſſus eſſet de paradiſo, cognovit uxorem. Auguſtinus ibid. cap. XXXI. *Apoſtolici* ſpem ſalutis eos habere negabant, qui conjugio utuntur. Ibidem c. XL. Bernhardus ſerm. LXVI. in Cant. *Euſtathianis* eamdem opinionem tribuit Socrates lib. II. hiſt. eccl. c. XXXIII. *Hieracitæ* in vet. teſt. conceſſum fuiſſe matrimonium contrahere docuerunt, verum poſt Chriſti adventum non amplius nuptias admitti, nec poſſe illas poſſidere regnum cœlorum. Epiphanius lib. II. tom. II. hæreſ. LXVII. *Priſcillianiſtæ*, Gnoſticorum & Manichæorum dogmata permixta ſectantes, viros a nolentibus fœminis & fœminas a nolentibus viris disjungebant, opificium quippe omnis carnis non Deo bono & vero, ſed malignis angelis tribuebant. Auguſtinus de hæreſ. cap. LXX. copulam conjugalem ideo deteſtabantur, *quia libertatem tollit turpitudinis, ac pudori & ſpei ſobolis obſiſtit.* Leo epiſt. XCIII. de *Milvio*, Athanaſius in ſermon. contra omnes hæreſ. *Milvius arbitratur, ſe extollere virginem, & conjugium infamare poſſe, cum Deus in paradiſum Evam ad Adamum deducat.* De *Aëriis*, ab Aërio quodam ſic adpellatis Philaſtrius lib. de hæreſ. cap. LXXII. damnant de lege nuptias non a Deo inſtitutas adſerentes. *Hydroparaſtatæ* matrimonium *ſcortationem* adpellabant, & legitimam conjunctionem *diabolicam* nominabant, Theodoretus lib. I. hær. fabul. Nicolaus Emericus part. II. q. 1. *Lucenb.* de hæreſ. meminerunt cujusdam *Durandi de Wallachia*, qui matrimonium dixerit eſſe *occultatum meretricium.*

Contra pontificios.

§. LII. Quamvis vero horum ac ſimilium hæreticorum furoribus primitivæ eccleſiæ doctores maſcule reſtiterint; tamen ſtipulæ quædam opinionum quibusdam ex ipſis progreſſu temporis adhærere cœperunt, ut conſtabit ex illis, quæ de ſecundis nuptiis, & de

(*) De Lucio Charino, qui ſcripſit periodos apoſtolorum, Photius cap. CXIV. biblioth. γάμους δὲ νομίμους ἀθετεῖ καὶ πᾶσαν γένεσιν πονηράν τε καὶ τοῦ πονηροῦ λέγει, *conjugia inſuper legitima rejicit, omnemque adeo generationem malam eſſe & a malo aſſerit.* Gerh.

de collatione cœlibatus cum conjugio inferius dicentur, donec tandem ſub papatu dignitas conjugii multis modis labefactata, ac penitus ferme depreſſa fuit. De antichriſto enim prædictum erat: Dan. XII. 37. *Super amorem vel deſiderium mulierum non intelliget.* Hieronymus quidem in verſione ſua plane contrarium ſenſum expreſſit, ſic enim reddit: *Et erit in concupiſcentiis foeminarum;* ſed cohærentia textus hebraici manifeſte oſtendit, ſic vertendum eſſe: *Et ſuper amorem foeminarum & ſuper omnem Deum non intelliget, quoniam ſuper omnia ſe extollet.* Quo modo etiam reddiderunt LXX. interpretes & b. noſter Lutherus, (unde etiam Lyranus in eum locum ſic commentatur: *Licet antichriſtus fingat caſtitatem exterius, ut facilius decipiat, tamen non erit vere caſtus*) quin imo ipſe Hieronymus fatetur, ſenſum negativum rectius competere antichriſto, ſic enim ſcribit in comment. hujus loci tom. IV. pag. 525. *Pro eo, quod nos interpretati ſumus*, & erit in concupiſcentiis fœminarum, *ſeptuaginta tranſtulerunt, & concupiſcentiis mulierum non ſubjacebit, &c. Si legerimus & intellexerimus ἀπὸ κοινοῦ*, & ſuper concupiſcentiam fœminarum non intelliget, *de antichriſto facilior interpretatio eſt, quod ideo ſimulet caſtitatem, ut plurimos decipiat. Sin autem ita legerimus*, & ſuper concupiſcentiam fœminarum, *ut ſubaudiatur*, erit, *Antiochi perſonæ magis adcommodabitur, qui luxurioſiſſimus fuiſſe dicitur.* Hanc verſionem probat, & ſenſum prophetæ explicet apoſtolus: 1 Tim. IV. 1. *In noviſſimis temporibus diſcedent quidam a fide adtendentes ſpiritibus erroris & doctrinis dæmoniorum*, v. 3. *prohibentium nubere.* Per deſiderium igitur mulierum intelligitur amor conjugalis, ſuper quem antichriſtus non ſit intellecturus, hoc eſt, nihil eumdem facturus, nec dignitatem ejus curaturus. Per נָשִׁים enim proprie intelliguntur uxores, Gen. IV. 29. VII. 7. XXXIV. 29. Num. XIV. 3. quo etiam David de ſuo erga Jonathanem amore dicit, 2 Sam. I. 26. *Jucundus mihi fuit amor tuus* מֵאַהֲבַת נָשִׁים, *præ amore mulierum;* hoc eſt, præ amore conjugali, ac Ezech. XXIV. 16. uxor vocatur מַחְמַד *deſiderium oculorum*, ut conſtat ex collatione v. 18. Hoc ipſum de antichriſto vaticinium in papa Romano completum eſſe, conſtat ex variis injuriis & contumeliis, quæ conjugio ab ipſo & ejus adſeclis irrogantur, 1.) *immunditiem & pollutionem illud vocando.* Siricius epiſt. I. ad Himerium cap. VII. Innocentius epiſt. III. cap. 1. contra ſacerdotum conjugium adferunt dicta illa ſcripturæ: *Sancti eſtote, quia & ego ſanctus ſum. Coinquinatis & infidelibus nihil eſt mundum. Qui in carne ſunt, Deo placere non poſſunt.* Cap. Nuptiæ &c. diſt. 32. q. 1. *Scriptura in primo & tertio & quarto & quinto die & ſexto expletis operibus ſingulorum dierum dixit:* Et vidit Deus, quod bonum eſſet; *in ſecundo die hoc omnino ſubtraxit, nobis intelligentiam tribuens non eſſe bonum duplicem numerum, qui ab unione dividat & præfiguret foedera nuptiarum, unde & arcam Noæ animalia omnia quæcunque bina ingrediuntur, immunda ſunt, impar numerus mundus eſt.* Bellarminus de ſacram. matr. cap. V. *Non male dici poſſet de conjugatis: Qui in carne ſunt, Deo placere non poſſunt;* qua de re plura vide ſuperius. 2.) *Impedimentum pietatis illud ſtatuendo.* Innocentius I. d. *Paulus ad Corinthios ſcribit:* abſtinete vos ad tempus, ut expeditius vacetis orationi. *Et hoc utique laicis præcepit, multo magis igitur ſacerdotes, quibus & orandi & ſacrificandi juge officium eſt, ſemper debebunt ab hujusmodi conſortio abſtinere.* Cap. Si laicus &c. diſt. 31. *Cui ſemper orandum eſt, ſemper matrimonio carendum.* Cap. Connubia &c. diſt. 32. q. 2. *Tempore illo, quo conjugales actus geruntur, præſentia Spiritus ſancti non dabitur, etiamſi propheta videatur eſſe, qui officio generationis obſequitur.* Bellarminus lib. de cleri-

eis c. XVIII. §. 4. *Actus conjugalis hominem reddit totum carnalem & ineptum ad divina.* Cap. XIX. rat. 5. *Matrimonium vehementer impedit officia eccleſiaſtica, impedit ſtudium orationis, efficaciam prædicationis, curam pauperum.* Idem in præfat. tom. III. controv. relicto cœlibatu conjugium inire dicit eſſe *ſtellam de coelo cadere, ad terrenas delicias, atque ad negotia hujus vitæ delabi, in carne & ſanguine volutari, &c.* Coſterus in enchir. cap. XV. *Per conjunctionem conjugalem anima hominis ad inferiora deprimitur, ut minus idoneus ſit coeleſtia meditari ac tractare.* 3.) *Coelibatum cum contumelia conjugii laudando.* Statuunt enim cœlibatum eſſe ſatisfactionem peccatorum maximam & meritum regni cœlorum, eſſe ſtatum perfectionis, & qui in eo vivunt, poſſe plus præſtare, quam Deus in lege requiſivit, & hæc ſua merita aliis, qui in conjugio vivunt, adplicare poſſe, quin imo etiam minima opera, quæ in cœlibatu fiunt, Deo eſſe acceptiora, quam maxima opera, quæ fiunt a conjugatis, cujusmodi plura inferius adferentur. Cap. Hoſpitiolum &c. diſt. 32. *Si bonum eſt mulierem non tangere, malum eſt ergo tangere.* 4.) *Toti ordini eccleſiaſtico conjugio interdicendo*, ut conſtat ex praxi, id quod pugnat cum divina conjugii inſtitutione, quæ matrimonium omnibus relinquit liberum, ut in tract. de miniſt. in quæſtione de conjugio ſacerdotum latius fuit demonſtratum. 5.) *Concubinatum & vagas libidines in perſonis eccleſiaſticis* potius *tolerando*, quam honeſtum conjugium ipſis permittendo. Cap. is qui &c. diſt. 34. *Is, qui non habet uxorem, & pro uxore concubinam habet, a communione non repellatur, tamen ut unius mulieris, aut uxoris, aut concubinæ ſit conjunctione contentus;* ubi gloſſa addit: *Luxuria quandoque plus juris habet, quam caſtitas, quia caſtus repelleretur, ſed fornicator non.* Cap. Chriſtiano &c. ead. *Chriſtiano non licitum eſt duas ſimul habere uxores, niſi unam tantum, aut uxorem, aut certe loco uxoris concubinam.* Huc referenda vox flagitioſa Campegii, Hoſii, Eccii & Coſteri, *quod ſacerdos uxorem ducens gravius peccet, quam ſi fornicetur, aut domi concubinam alat.* Item, quod Bellarminus de cleric. cap. XXIV. diſputat, recte fieri, quod digamus, hoc eſt, qui ſucceſſive duas habuit uxores, a ſacerdotio repellitur, non autem fornicarius, quia magis prohibeatur digamia, quam adulterium, vel concubinatus. Maritus viduæ perinde ac bigamus in clerum eligi neutiquam poteſt. Cap. quomodo &c. 31. q. 1. ac t. t. de bigam. non ordin. ſed ſcortator, qui mortua uxore ex ancilla plures ſuſcepit liberos, diaconus fieri poteſt. Cap. Fraternitatis &c. diſt. 34. 6.) *Vota coelibatus a perſonis ad eum minus idoneis exigendo ac ſuſcipiendo*, qua ratione efficacem cauſam præbent voluntariis pollutionibus, libidinum incendiis & variis criminibus, ut in quæſtione de cœlibatu docebitur. 7.) *Lupanaria publica in conjugii dedecus tolerando.* Romæ in ipſo pontificis conſpectu publicæ illæ turpitudinum officinæ aperte proſtant, & certis vectigalibus in patrati illius patris ærarium inferendis elocantur. Cum concilium Tridentinum anno 1552. celebraretur, Romæ initus fuit ſcortorum numerus, quæ vectigal meretricium Romano pontifici patri patrato ſolverunt, qui ultra 24. millia adſurrexit. Bellarminus lib. II. de amiſſ. gratiæ & ſtatu peccati cap. XVIII. §. Dicet &c. *Non peccat magiſtratus, ſi meretricibus certum locum urbis incolendum adtribuat, quamvis certo ſciat, illo loco ipſas non bene uſuras. Poteſt enim permittere minus malum, ut majora impediantur.* Cap. Inter opera &c. decr. de ſponſal. *Statuimus, ut omnibus, qui publicas mulieres de lupanari extraxerint, & duxerint in uxores, quod agunt, in remiſſionem proficiat peccatorum;* ex quo loco colligunt canoniſtæ, quod lupanaria toleranda. Vide loc. de lege §. 163. Hardingius in conf. p. 162. vocat *ea malum neceſſarium ad alia vitanda, quæ pejora ac graviora*

viora eſſent futura; atque ad excuſationem adducit illud Auguſtini libr. II. de ordine cap. IV. *Aufer meretrices de rebus humanis; turbaveris omnia libidinibus*; at cum Auguſtinus hæc ſcriberet, nec epiſcopus, nec presbyter, imo nec orthodoxus erat. 8.) *Conjuges divinitus conjunctos invicem ſeparando.* Multis enim conjugibus etiam e regum ac principum numero perſuaſerunt, ut relicto conjugio ac liberis in monaſteria ſeſe abderent. Connubia poſt votum contracta pronunciant eſſe irrita, per votum ſolenne & per hæreſin conjugium quoad torum & cohabitationem diſſolvi cenſent, &c. Vide tract. de eccleſ. §. 251. & cap. X. hujus tract. ſect. 3,

II.) Practicus.

§. LII. Uſus πρακτικὸς eſt 1.) παραινετικὸς, ut illi, qui conjugium contrahere cogitant, in Domino, id eſt, in vero Dei timore & præmiſſis piis ad ipſum precibus, adeoque juxta ordinem a Deo inſtitutum illud contrahant, 1 Cor. VII. 39. exemplo Iſaaci, Gen. XXIV. 63. qui, cum exſpectaret ſponſam ſibi ab Eleazaro adducendam, abiiſſe dicitur *in agrum* לָשׂוּחַ, *ad meditandum, vel orandum*, שׂוּחַ enim proprie ſignificat ſubmiſſa voce loqui, & labiis tenuiter motis meditari inſtar orantis, quo modo vertit Pagninus & chaldæus interpres, ac Tobias ſponſam ſuam ad preces exhortatus dicit Tob. VIII. 4. *Surge & deprecemur Deum*; v. 5. *Filii enim ſanctorum ſumus, & non poſſumus ita conjungi, ſicut gentes, quæ ignorant Deum.* De hominibus antediluvianis dicitur, Gen. VI. 2. quod *acceperint ſibi uxores ex omnibus, quas elegerant*, hoc eſt, quod ſine Dei timore, abſque ullo pietatis & morum reſpectu, tantum ex oculorum judicio uxores duxerint, *dominante libidine coëundi, non ſerviente officio generandi*, ut loquitur Auguſtinus lib. XV. de civ. Dei cap. II. quæ ipſorum impietas & cyclopicus Dei contemtus graviter in ipſis fuit punitus, quorum culpæ adfines eſſe non debent, qui in pœna ipſis conjungi reformidant. Conjugium eſt ſanctum vitæ genus, ergo ſancte habendum; eſt divina ordinatio, ergo juxta ordinem a Deo inſtitutum obeundum. Uxor prudens eſt a Domino; Prov. XIX. 14. ergo piis precibus a Deo petenda. 2.) Παρακλητικὸς. Quæ enim efficacior conſolatio adverſus onera & difficultates matrimonii piis conjugibus proponi poteſt, quam quod vivant in ſtatu Deo grato ac placente? certam igitur divinæ præſentiæ & auxilii fiduciam concipere poſſunt, & in omnibus adverſis in ſancta & benefica Dei voluntate humiliter adquieſcere, exſpectantes ærumnarum ſublevationem, vel mitigationem divinitus promiſſam.

SECTIO II.

DE CAVSA EFFICIENTE CONIVGII INSTRVMENTALI AC PROPINQVA.

§. LIV.

Cauſa conjugii inſtrumentalis & propinqua, quae eſt conſenſus.

Dictum fuit hactenus de cauſa efficiente conjugii principali primaria, remota ac ſumma, quæ eſt divina ejus inſtitutio; reſtat, ut dicamus de cauſa ejusdem *inſtrumentali*, ſecundaria, propinqua & intermedia, quæ eſt *conſenſus legitimus, plenus ac juſtus* partium contrahentium, cum quo plane congruit illud, quod alias explicatius dicitur, requiri ad conjugium conſenſum tum *partium contrahentium*, tum *eorum, in quorum poteſtate ſunt contrahentes.* Ut enim contrahentium conſenſus ſit legitimus, plenus ac juſtus, utique accedere oportet conſenſum eorum, in quorum poteſtate ſunt contrahentes; cum legitimus conſenſus non ſit, qui legi Dei de honorandis parentibus

non

non congruit, nec plenus ſit liberorum conſenſus, niſi voluntate parentum firmetur, nec juſti conſenſus nomen obtinere poſſit, qui eſt clandeſtinus & voluntati eorum, in quorum poteſtate uterque, vel alter contrahentium conſtitutus eſt, repugnat.

ARTICVLVS I.

DE CONSENSVS CONTRAHENTIVM ET PARENTVM NECESSITATE.

§. LV.

Contrahentium conſenſum neceſſarium eſſe.

Requiri ad legitimum conjugium perſonarum contrahentium conſenſum demonſtramus his fundamentis: I.) Ex *prima conjugii inſtitutione. Relinquet homo patrem & matrem ſuam, & adhærebit uxori ſuæ, & erunt duo in carne una*; Gen. II. 24. quibus verbis arctiſſimam & individuam vitæ ſocietatem deſcribi, oſtendimus ſuperius. Sic ergo concludimus: Ad arctiſſimam & individuam vitæ ſocietatem contrahendam requiritur conſenſus partium contrahentium. Conjugium eſt arctiſſima & individua vitæ ſocietas. Ergo ad illud contrahendum requiritur conſenſus partium contrahentium. Circa *majorem* nota, differentiam eſſe inter ſocietatem vitæ naturalem, ac voluntariam. *Naturalis* eſt, quæ ab ipſa natura oritur, qualis eſt inter parentes ac liberos, inter fratres & ſorores, inter conſanguineos ab uno ſanguine ortos. *Voluntaria*, quæ a libero mentis judicio oritur. Conjugalis ſocietas non eſt naturalis, neque enim homines naſcuntur conjugali vinculo invicem copulati, ſed voluntaria ac libera; utique ergo ad eamdem conſenſus partium contrahentium requiritur. Quod ipſum ex prima conjugii inſtitutione & primo protoplaſtorum conjugio probatur etiam hoc modo: Quam interpretationem inſtitutionis matrimonialis Deus ipſe tradidit, & exemplo confirmavit, ea merito judicatur matrimoniali inſtitutioni conformis. Sed interpretationem illam matrimonialis inſtitutionis, quod ad conjugium requiratur conſenſus contrahentium, Deus ipſe tradidit, & exemplo confirmavit. Ergo ea merito judicatur matrimoniali inſtitutioni conformis. *Adſumtum* probatur, quia Deus Evam Adamo adducens, nequaquam violente eam ipſi obtrudit, ſed caſti amoris flamma cor ipſius interius erga Evam adcendit, ut libere in conjugem ipſam eligat cum tripudio exclamans: *Hoc tandem os ex oſſibus meis, & caro de carne mea, vocabitur vira, quia de viro ſumta eſt.* Huc etiam referenda conſtitutio divina de ritibus, quibus ducenda ſit uxor alienigena. Deut. XXI. 11. *Si videris in numero captivorum mulierem pulcram, & adamaveris eam, & volueris eam habere in uxorem, radet cæſariem, &c.* In hebræo eſt חָשַׁקְתָּ, *ſi deſideraveris eam;* Targum, *ſi voluptatem in ea habueris;* LXX. interpretes ἐνθυμηθῇς, Pagninus alteram hujus radicis ſignificationem huc adcommodat: *Si devinxeris, vel amore colligaveris te illi.* Ergo perſonæ contrahentes matrimonium amore ex libero conſenſu orto debent eſſe invicem devinctæ. II.) Ex *evidenti ratiocinatione.* Conjugium eſt ſummus amicitiæ gradus. Jam vero in amicitia contrahenda libertas voluntatis & conſenſus vel maxime requiritur. Ergo eadem in conjugio requiretur. Conjugium eſt ſpecies quædam contractus. Jam vero in omni contractu partium contrahentium ſpontaneus conſenſus requiritur. Boetius lib. IV. de conſol. phil. proſ. 2. *Duo ſunt, quibus omnis humanorum actuum conſtat effectus, voluntas ſcilicet & poteſtas, quorum ſi alterutrum deſit, nihil eſt, quod explicari queat.* Ergo etiam in conjugio. III.) Ex *probatorum exemplorum informatione.* Gen. XXIV. 57.

cum

cum pater ac frater Rebeccæ de matrimonio ejus cum Eleazaro, procuratore Abrahæ, qui eam Iſaaco in uxorem petebat, tractarent, dicebant: *Vocemus puellam, & inquiramus ejus voluntatem.* Ambroſius quidem libr. I. de Abrah. cap. IX. negat hic de matrimonio agi. *Conſulitur*, inquit, *puella non de ſponſalibus, illa enim ad judicium parentum ſpectant, non eſt virginalis pudoris eligere maritum, ſed jam deſponſata viro de profectionis die conſulitur puella*, quæ verba etiam in jus canonicum ſunt relata, cap. Honorantur &c. diſt. 32. q. 2. Et ſane concedimus, primo ac principaliter hic non agi de matrimonio, ſed de itinere; *visne*, inquiunt, *proficiſci cum hoc viro?* Interim tamen ex fine profectionis, qui erat matrimonii cum Iſaaco celebratio, recte colligitur, voluntatem ejus de conjugio fuiſſe exploratam, & ex hoc antecedente, conſenſu ſcilicet in iter ad Iſaacum, recte infertur conſequens, conſenſus ſcilicet in matrimonium cum Iſaaco celebrandum. Nec abfuit Rebecca, cum ſervus itineris ſui cauſam exponeret, & virginem hero ſuo in uxorem peteret, ſed coram adſtitit, ac patris & matris promiſſionem non ſolum ſilentio, ſed & munerum receptione comprobavit, ut recte monet D. Geſnerus in comm. h. l. Iſaacus *Jacobo* filio non invito ac recuſanti uxorem obtrudit, ſed paterne ipſi conſulit & ſuadet, ut in Meſopotamiam abiens ad domum Bathuel matris ſuæ, inde ſibi uxorem de filiabus Laban, avunculi ſui, accipiat. Gen. XXVIII. 2. *Simſon* ex arcano Spiritus ſancti motu Philiſtæam mulierem conjugem ſibi deligens ad parentes rem defert, qui quamvis initio conſenſum ſuum non absque ratione differunt, tamen cum vident ipſi, ita plane conſtitutum eſſe, non amplius repugnant, ſed ad nuptias cum eo abeunt. Jud. XIV. 5. Raguel filiam ſuam *Tobiæ* deſpondet, poſtquam ex lacrimis ejus gaudio obortis conſenſum & voluntatem virginis exploratam haberet. Tob. VII. 8. 15. IV.) Ex *juris diſpoſitione*. Cap. Sufficiat &c. diſt. 2. q. 27. *Sufficiat ſolus ſecundum leges conſenſus eorum, de quorum quarumque conſenſu & conjunctionibus agitur, qui ſolus ſi defuerit, cætera etiam cum ipſo coitu celebrata fruſtrantur.* Cap. Ubi non eſt &c. diſt. 30. q. 2. *Ubi non eſt conſenſus utriusque, ibi non eſt conjugium, etiamſi pater & mater hoc voluerint & fecerint.* Idem habetur Cap. Tuas dudum de ſponſa duorum. &c. unico de deſponſ. impub. in 6. Eadem juris civilis diſpoſitio. Nuptias. 30. de R. J. l. nec filium l. in copulandis. C. de nupt. l. 22. ff. de rit. nupt. l. 11. ff. de ſponſal. V.) Ex *incommodorum conſecutione*. Matrimonia, quæ invitis contrahentibus perſonis conciliantur, multa ſecum trahunt incommoda, & *malos habere ſolent exitus*. Cap. requiſivit &c. de ſponſal. *quod enim aliquis non diligit, facile contemnit*, cap. præſens 20. q. 3. cap. cum locum de ſponſalibus. Omne neceſſarium triſte, teſte philoſopho, unde Socrates dicebat, *invitas nuptias hæc comitari mala, perpetuam ſolicitudinem, excruciantem zelotypiam, contextum querelarum, exprobationem dotis, grave adfinium ſupercilium, alieni matrimonii ſubcenſuras, varios ſumtus, incertos liberorum eventus, nonnunquam orbitates, interitum generis, hæredem alienum & dolores innumeros.* Alex. Carerius lib. IV. de ſponſal. & matrim. cap. X. *Inhumanum profecto liberos cogere ad ea matrimonia, a quibus toto pectore abhorrent, imo ſervitute durius id judicandum, quia ſervitute multis modis aliquis liberari poteſt, ſed a conjugii vinculo ſola mors liberat.* Lutherus in XXIX, Geneſ. p. 408. *Non ſunt cogendi liberi ad amorem, aut connubia eorum, a quibus abhorrent. Satis alioquin ſuperque ſatis periculorum & moleſtiæ incidit, ſi etiam amore inter ſe ardentes conjunguntur, ſicut oſtendunt quotidiana exempla.* Vide ejusdem epiſt. ad Johannem *Schotten*, equit. Aurat. tom. II. Jen. germ. f. 443. VI.) Ex *antitypi conditione*. Conjugium eſt adumbratio ſpiritualis conjunctionis inter Chri-

Chriſtum & eccleſiam, ac quamvis piam animam. Jam vero ſpiritualis illa conjunctio fit per liberum amorem & conſenſum, neque enim cœleſtis illo ſponſus quemquam invitum cogit ad ſpiritualem illam deſponſationem, ſed ſpontaneum amorem requirit. Pſalm. XLV. 11. *Audi filia, & vide, & inclina aurem tuam, obliviſcere populi tui, & domus patris tui*, v. 12. *& concupiſcet rex decorem tuum.* Idem ergo in conjugii typo locum habere deberet.

Conſenſus contrahentium an ſit conjugii efficiens, an vero forma, an materia?

§. LVI. Contrahentium perſonarum conſenſum requiri ad conjugium, omnes, qui de matrimonio ſcripſerunt, uno ore adfirmant; ſed in eo eſt diſcrepantia, an requiratur ut *cauſa efficiens*, an ut *conjugii forma*, an ut *materia*? Beza libr. de nupt. p. 86. conſenſum nominat matrimonii *formam.* Carerius libr. IV. de ſponſ. & matrim. cap. I. id probat hoc argumento, *ſicut a forma pendet rei eſſe*, l. Julianus §. ſi quis. ff. ad exhib. *ita a conſenſu pendet eſſe matrimonii*, c. ſufficiat. 27. q. 2. l. nuptias. ff. de reg. juris ac lib. III. c. 1. ſententiam, quæ conſenſum refert ad cauſam efficientem, *cum ſenſu ac ratione pugnare*, adſerit Bellarminus de matrim. c. VI. ſententiam illorum ſcholaſticorum, *quod conſenſus conjugum verbis expreſſus, ſeu verba conſenſum exprimentia ſint materia & forma conjugii*, non repudiat, ſed de matrimonio *in fieri* conſiderato accipienda eſſe adſerit. Forſterus de nupt. cap. VIII. pag. 110. conſenſum ſtatuit conjugii *materiam.* Alii vero conſenſum ſtatuunt eſſe cauſam conjugii *efficientem.* Chemnitius part. III. loc. p. 520. Menzerus de conjug. p. 125. Hemmingius de conjug. p. 46. Klingius de cauſ. matrim. p. 77. &c. quibus etiam noſtrum addimus calculum: 1.) Propter *expreſſam juris regulam. Nuptias non concubitus, ſed conſenſus facit.* l. nuptias. de reg. jur. *ſolus conſenſus matrimonium facit*, cap. ſufficiat &c. diſt. 27. q. 2. jam vero verbum *faciendi* notat cauſam efficientem. 2.) Propter *conjugii naturam.* Definitur conjugium, quod ſit *legitima maris & foeminæ conjunctio individuam vitæ ſocietatem continens.* Juſtinianus inſtit. de patr. poteſt. Alexander III. cap. illud de præſumt. quæ definitio ex prima conjugii inſtitutione deducta evidenter oſtendit, formam conjugii non conſiſtere in conſenſu, ſed in vinculo indiſſolubili & individua vitæ ſocietate, quæ ex conſenſu oritur. 3.) Propter *conſenſus conditionem.* Conſenſus non durat perpetuo in omni conjugio, ſed quandoque conjuges optant invicem ſeparari; interim quia in individuam vitæ ſocietatem conſenſerunt, & conſenſum illum copula carnali conſummarunt, ideo non poſſunt invicem ſejungi, ſi vel maxime velint, ex quo ſic concludimus: Poſita forma rei propria & eſſentiali res ponitur, & remota forma rei propria & eſſentiali res ipſa tollitur. Atqui de conſenſu dici nequit, quod poſt conjugium jamdum initum & conſummatum eo remoto removeatur ac deſinat etiam ipſum conjugium. Ergo conſenſus non eſt conjugii forma. Quemadmodum recte concludo, architectum non eſſe formam ædificii, ſed cauſam ejus efficientem, quia abeunte, vel demortuo architecto non ſtatim collabitur ædificium: ſic conſenſus non eſt forma conjugii, ſed cauſa ejus efficiens, quia ceſſante conſenſu non ſolvitur matrimonium ratum ac conſummatum. *Verba conſenſum mutuum exprimentia, ubi ſemel officio ſuo defuncta fuerunt*, (inquit Menzerus de conjug. p. 162.) *non deſiderantur amplius in conjugio permanente;* ubi etiam addit hoc argumentum: Obligatio conjugalis ex mutua conſenſione orta pertinet ad aliquod cauſæ genus. At nec ad efficientem, nec materiam, nec finem referri poteſt, ſupereſt igitur eſſe formam. Quare cum unius rei forma non ſit niſi una, per quam eſt, id quod eſt, conſequens fuerit, conſenſum non poſſe eſſe formam. 4.) Ob *ipſorum adverſariorum confeſſionem.* Qui conſenſum formam conjugii ſtatuunt, perſonas

I 2

ſonas contrahentes, quatenus conſenſum ſuum exprimunt, efficientem conjugii cauſam eſſe volunt. At hac ratione re ipſa agnoſcunt, conſenſum eſſe cauſam matrimonii efficientem, quia perſonæ contrahentes non ſunt cauſa efficiens, niſi *quatenus conſentiunt*, & conſenſum ſuum exterius exprimunt. Carerius lib. III. de ſponſ. c. 1. Ergo conſenſus in perſonis contrahentibus eſt cauſa efficiens; ſicut recte colligo, perſonæ duæ, quatenus ſtipulantur, contrahunt, ergo ſtipulatio eſt cauſa efficiens contractus. Unde Carerius l. d. hanc ſubjungit diſtinctionem: *Conſenſus dupliciter conſideratur, uno modo, ut eſt ratio contractus, alio modo, ut eſt actus, quo contractus fit. Conſenſus eſt cauſa efficiens eo modo, quo ratio agendi dicitur efficiens per quamdam adprobationem, ex eo, quod ratio agendi ſe tenet ex parte agentis, & quoniam contrahentes non eſſent cauſa efficiens matrimonii, niſi in idem conſentirent, ideo conſenſus, vel actus voluntatis, quo conſentiunt, dicitur cauſa efficiens, quemadmodum non ſolum ignis calefaciens dicitur cauſa efficiens rei calidæ, ſed etiam calor ipſius ignis, cum tamen calor ſit ratio ignis calefaciendi &c.* Idem lib. II. cap. 1. *Contrahentes matrimonium conſiderantur, primo, ut ſunt principium ipſius contractus effectivum, quo modo ſunt cauſa efficiens, ſecundo, ut tradunt ſibi invicem poteſtatem ſuorum corporum quoad actum conjugalem, quo modo ſunt materia.* Ac Henricus de Wurimaria in lib. IV. ſent. diſt. 27. §. 1. dicit, *efficientem & formalem cauſam ſubſtantialem eſſe hic unum & idem.* Bellarminus de matrim. cap. VII. adducit decretum concilii Florentini: *Cauſa efficiens matrimonii regulariter eſt mutuus conſenſus per verba de præſenti expreſſus.*

An requiratur conſenſus parentum?

§. LVII. Sed ab hac levis momenti controverſiola, quæ in explicatione terminorum potius, quam in re ipſa conſiſtit, tranſitum faciamus ad graviorem. Diximus ad legitimum conjugium requiri conſenſum perſonarum contrahentium *legitimum ac juſtum*, legi divinæ de honorandis parentibus congruentem, hoc eſt, ut explicatius dici ſolet, requiri non ſolum contrahentium, ſed etiam *parentum conſenſum*. Gravis hac de re controverſia eccleſiis evangelicis cum Romana ſynagoga intercedit. Concedunt Romanenſes, contrahentium perſonarum conſenſum requiri; ſic enim Bellarminus libr. de matrim. ſacr. cap. XIX. prop. 1. *Solo conſenſu parentum matrimonium inter filios celebrari non poteſt, ideo non poteſt pater filium ad matrimonium cogere.* Sed parentum conſenſum in nuptiis liberorum neceſſario requiri, negant, ſic enim ſtatuit concilium Trid. ſeſſ. XXIV. in decret. de reform. matrim. cap. I. *Sancta ſynodus anathemate damnat eos, qui falſo adfirmant, matrimonia a filiisfamilias ſine conſenſu parentis contracta irrita eſſe, & parentes ea rata, vel irrita facere poſſe.* Gloſſa in cap. mulier &c. diſt. 32. q. 2. dicit, *patriam poteſtatem ſolvi adveniente adulta ætate, quoad juramentum & matrimonium.* Quod quidam canones parentum conſenſum requirunt, id gloſſa in cap. Tua &c. decret. de ſponſ. impub. ſic explicat, *voluntatem parentum requiri ad decorum nuptiarum magis, quam neceſſario;* ita ut ſi parentes nolint conſentire, filii tamen ſint liberi, & pro ſuo arbitratu poſſint contrahere matrimonium, quin imo quidam canones eo procedunt, ut inter raptorem & raptam decreverint poſſe iniri matrimonium. cum cauſ. &c. de raptorib. & incendiar. *Puella rapta ex ædibus patris matrimonium cum raptore contraxerat, pater hujusmodi nuptiis reclamat,* papa reſpondet, *cum puella conſenſerit, non poſſe videri raptam*, ideoque matrimonium pronunciat eſſe ratum. Eadem ſanctio repetita in concilio Trid. ſeſſ. XXIV. cap. 6. ubi decernitur, *ſi puella rapta extra raptoris poteſtatem conſtituta, & in loco tuto libero conſenſu cum raptore conjugium contraheret, matrimonium eſſe ratum, nec poſſe a patre irritari.* Atque hæc opinio, quod

d matrimonia liberorum abſque conſen- parentum inita ſint vera & rata, tanto ſenſu a canoniſtis adprobatur, ut Palæo- de ſpur. cap. VIII. num. 3. *neminem ſe* *riſſe*, dicat, *qui contrarium ſentire auſus* *rit*. Canoniſtis adſentiuntur ſcholaſtici i in lib. IV. ſent. diſt. 28. diſputant, *amfamilias habere dominium quoddam* *ſuum corpus, nec parentibus ita obſtri-* *n eſſe, quin poſſit ſuo arbitrio per ma-* *nonium de illo tranſigere*) ut & recen- es ſcriptores pontificii. Bellarminus d. l. *tholici* (Romani) *doctores adeo non du-* *ant, matrimonia ſine conſenſu parentum* *tracta eſſe rata ac firma, ut neque un-* *m inter impedimenta matrimonii nume-* *erint defectum conſenſus paterni*. Care- s libr. IV. de matr. cap. X. *Mutuus con-* *ſus contrahentium adeo debet eſſe liber*, *ex alterius voluntate non pendeat, &c.* de Tridentina ſynodus *anathemate* coer- t eos, qui adfirmant matrimonia a filiis- ilias ſine conſenſu parentis contracta eſſe ita. Toletus libr. V. inſtruct. ſacerd. . I. *Poteſt filius uxorem ducere ſe di-* *am invitis parentibus ſine peccato mortali.*

tus quaeſtionis. §. LVIII. Antequam vero noſtræ ſententiæ fundamenta proferamus, explicandus erit ntroverſiæ ſtatus. 1.) Non eſt quæſtio, conſenſus parentum requiratur de *hone-* *te*, ut canoniſtæ loquuntur, hoc eſt, an isfamilias matrimonium inituris paren- n voluntatem & conſilium explorare con- ens ſit & honeſtum? id enim pontificii ncedunt, unde Bellarminus de matrim. c. X. prop. 3. ſcribit: *Peccant filii, quan-* *ſine juſta & rationabili cauſa parentibus* *ſciis vel invitis matrimonia contrahant.* d illud quæritur, an conſenſus parentum quiratur de *neceſſitate*, hoc eſt, an paren- n conſenſus ita neceſſarius ſit, ut abſque liberorum matrimonia non ſint legitima, ma ac rata? quod nos adfirmamus, pon- icii negant. 2.) Neque quæſtio eſt de pa- ntibus *furioſis*, vel *in regione longe diſſi-* *ta captivis*, multo minus de parentibus *mortuis*, quaſi illorum etiam conſenſus a nobis abſolute ſtatuatur neceſſarius, ſicut quibusdam pontificiis hic cavillari lubet. Diſtinguimus enim inter parentes: quidam per naturæ vitium conſentire non *poſſunt*, ut furioſi, dementes, &c. quidam ex avaritia, ἀϛοργία, &c. conſentire *nolunt*, quidam per caſum, vel infortunium excluduntur, ut ab hoſtibus capti & in regiones procul diſſitas delati, vel ſponte eo profecti: de nullo iſtorum parentum genere proprie hic quæritur; ſed de parentibus vivis, ſana mente præditis & præſentibus, quorum conſenſum ad nuptias liberorum dicimus eſſe neceſſarium. Quid liberis agendum, quando parentes ex avaritia conſentire nolunt, poſtea dicetur. Quando parentes peregre abſunt, tempus triennii legibus præfinitum exſpectandum eſſe cenſent, l. ſi ita ff. de rit. nuptiar. quod ſi intra illud non redierint, ſufficere tacitum conſenſum, ſi veriſimile ſit, abſentes, quod agitur, vel factum eſt, non improbaturos. Sic Joſeph, Tobias &c. non requiſito parentum, a quibus longe aberant, conſenſu nuptias contrahunt, quia noverant ipſos id ratum habituros. 3.) Neque quæſtio eſt, an in particularibus quibusdam caſibus ſit parentibus ſuadendum, ne jure ſuæ poteſtatis ſevere utantur? cenſent enim quidam etiam ex noſtris, matrimonium ſine conſenſu parentum contractum, ſi carnali copula fuerit conſummatum, non debere facile ſeparari, utcunque conſenſus parentum deſit, qua de re ſuo loco plenius. Sed quæſtio eſt de generali regula, quid requiratur in nuptiis liberorum? ac de jure patriæ poteſtatis, quid ſcilicet parentes poſſint, ſi ſtrictum jus urgere velint? 4.) Neque quæſtio eſt de parentibus duris & acerbis, qui matrimonia liberis prohibent; illorum enim conſenſum nequaquam dicimus abſolute neceſſarium, ſed eo in caſu agnatos proximos, vel etiam magiſtratum compellandum eſſe ſtatuimus, qui cum in locum parentum ſuccedant, ne eo quidem in caſu parentum conſenſus plane

 deficit.

deficit. Poſſet etiam diſtingui: *a.*) inter conſenſum *parentum*, ac *tutorum & cognatorum*; *b.*) inter conſenſum *patris* ac *matris*; *c.*) inter conſenſum parentum *tacitum & expreſſum*; *d.*) inter conſenſum *generalem*, *ſpecialem & individualem*; *e.*) inter liberos *majorennes ac minorennes*, id eſt, inter eos, qui e patria poteſtate exierunt, & eos, qui ſub patria poteſtate adhuc conſtituti; *f.*) inter nuptias liberorum citra conſenſum parentum contractas cum *perſona honeſta* ac *paris* conditionis, & inter nuptias contractas cum *perſona vili* & conditionis plane *imparis*; *g.*) inter liberos poſt matrimonium ſine parentum conſenſu contractum *humiliter* ipſorum voluntati ſeſe ſubjicientes, & *pertinaciter* eisdem obluctari pergentes; *h.*) inter deciſionem hujus quæſtionis in *foro judiciali*, ſive politico, & deciſionem ejusdem in *foro poenitentiali*, ſive conſcientiæ, neque enim utrobique in propoſita quæſtione idem reſponderi poſſe, quidam exiſtimant; ſed quid de hiſce diſtinctionibus ſtatuendum ſit, patebit ex ſequentibus.

Argumenta noſtrae ſententiae.
I.) Ex jure divino, ubi occurrit
1.) Divina conjugii inſtitutio.

§. LIX. His ita præmiſſis producimus noſtræ ſententiæ firmamenta. *Primam* argumentorum claſſem petimus ex *jure divino*, ſive ex ſacris literis. Ad quam referimus I.) *divinam conjugii inſtitutionem.* Quidam pontificii ex verbis inſtitutionis matrimonialis: *Relinquet homo patrem & matrem ſuam, & adhærebit uxori ſuæ;* probare ſatagunt, parentum conſenſum non eſſe in liberorum nuptiis neceſſarium, de qua interpretatione quid ſtatuendum ſit, vidimus ſuperius §. 45. Hoc loco illud duntaxat monemus, ex divina conjugii inſtitutione contrarium poſſe colligi, videlicet conſenſum parentum in liberorum nuptiis omnino eſſe neceſſarium, quod ſic demonſtramus: Conjugium primorum parentum merito cenſetur norma ac forma, juxta quam conjugia legitima ſunt inſtituenda. Jam vero primorum parentum conjugium eo modo fuit inſtitutum, ut nec Adamus ſuo arbitrio ſibi ſponſam eligeret, nec Eva ſuo conſilio ſponſum ſibi quæreret, ſed ut Dei voluntas intercederet, qui parentis locum obtinuit, Luc. III. 38. atque Evam utpote filiam ſuam Adamo adduxit, & ampla cum dote eamdem ipſi elocavit. Ergo juxta hanc normam legitima conjugia adhuc hodie ſunt inſtituenda, quo reſpiciens b. Lutherus in comm. Gen. II. ſic ſcribit: *Adamus Evam conditam non rapit ex ſuo arbitrio, ſed exſpectat Deum adducentem, ſicut Chriſtus quoque dixit*: Quod Deus conjunxit, homo non ſeparet; *& videtur hac ipſa actione Deus parentibus præire, & quid ipſorum quoque inpoſterum officii eſſet, monſtrare voluiſſe, illud ſcilicet, ut filiis juſto ætatis tempore de uxoribus proſpiciant, & filiabus maritos hoc freti divino auxilio adducant.* Quod ipſum ut ſit manifeſtius, notandum eſt, Chriſtum ex primæva conjugii inſtitutione & primorum parentum copulatione deducere hoc theorema, quod *Deus* adhuc hodie legitimos conjuges invicem *conjungat* Matth. XIX. 6. hoc eſt, quod Deus tunc temporis fecit immediate, viſibiliter ac manifeſte, id ipſum facere adhuc hodie in legitimis conjugiis mediate, inviſibiliter & occulte, ex quo nobis tale argumentum naſcitur: Matrimonium legitimum ac ratum talis debet eſſe conjunctio, ut ejus auctor & conciliator Deus ipſe haberi poſſit. Atqui matrimonia, quæ inſciis, vel invitis parentibus contrahuntur, non ſunt tales conjunctiones. Ergo non ſunt matrimonia legitima ac rata. *Adſumtum* probatur, quia contra primæ inſtitutionis regulam & contra expreſſum Dei verbum, ut poſtea adparebit, contrahuntur. Sed huic argumento nec unice, nec præcipue inſiſtimus. Addimus ergo

2.) Divina juſſio.

§. LX. II.) *Divinam juſſionem*, tum *generalem*, tum *ſpecialem*. *Generalis* proponitur in quarto præcepto Exod. XX. 12. *Honora patrem tuum & matrem tuam*,

quod

quod repetitur Deut. V. 16. Matth. XV. 4. Eph. VI. 2. Col. III. 20. ubi notanter additur, quod filii debeant *obedire κατὰ πάντα, per omnia*, & in omnibus, quæ liberi parentibus ſuis præſtare tenentur. Si juxta præſcriptum hujus præcepti liberi tenentur honorem, obedientiam & ſubjectionem parentibus in omnibus, quæ divinæ legi non repugnant, præſtare; utique etiam in matrimonio ineundo voluntatem parentum citra hujus præcepti violationem poſtponere non poſſunt. Matth. XV. 5. dicit Chriſtus, violari legem de honorandis parentibus, quando liberi illis inſciis bona parentum domeſtica ſubtrahunt, & Deo in templo eadem offerunt, ut quidam illum locum accipiunt: quanto ergo magis violatur lex divina, quando liberi ſe ipſos e patria poteſtate ſubtrahunt, inſciis, vel invitis parentibus conjugia contrahendo? *Specialis* proponitur in omnibus illis ſcripturæ dictis, in quibus parentibus dantur præcepta de liberis in matrimonio elocandis. Exod. XXXIV. 16. *Non accipies uxorem filiis tuis de filiabus earum.* Deut. VII. 3. *Filiam tuam non dabis filio ejus, nec filiam illius accipies filio tuo.* Jer. XXIX. 6. *Date filiis veſtris uxores, & filias veſtras date viris.* Eccl. VII. 27. *Trade filiam, & grande opus feceris, & viro ſenſato trade illam.* 1 Cor. VII. 38. *Qui matrimonio jungit virginem ſuam, bene facit, qui non jungit, melius facit.*

3.) *Divini juris deciſio.*

§. LXI. III.) *Divini juris deciſionem*, eamque *duplicem*. *Prior* proponitur Exod. XXII. 16. *Si ſeduxerit quis virginem nec dum deſponſatam, dormieritque cum ea, dotabit eam, & habebit eam uxorem.* v. 17. *Si pater virginis dare noluerit, dabit pecuniam juxta modum dotis.* Deut. XXII. 29. ſimpliciter dicitur: *Habebit eam uxorem, quia humiliavit eam, non poterit illam dimittere cunctis diebus vitæ ſuæ;* ſed ex Exod. XXII. 17. manifeſtum id intelligendum cum hac conditione, ſi parens conſtupratæ in conjugium conſenſerit, parenti igitur traditur poteſtas nuptias filiæ impediendi. Exod. XXI. 10. jus patriæ poteſtatis eo extenditur, quod pater etiam *ſervam* filio ſuo uxorem dare poſſit, (ita enim Hebræorum magiſtri textum illum exponunt) ex quo ſic inferimus: Si patriæ poteſtati relictum, filiamndum conſtupratæ matrimonium ratum, vel irritum facere, multo magis idem permittitur patri, quando res adhuc integra eſt. Sed illud. Ergo & hoc. *Poſterior* deciſio exſtat Num. XXX. 4. *Mulier ſi quidpiam voverit, & ſe conſtrinxerit juramento, quæ eſt in domo patris ſui, & in ætate adhuc puellari*; v. 5. *ſi cognoverit pater votum, quod pollicita eſt, & juramentum, quo obligavit animam ſuam, & tacuerit, voti rea erit, quidquid pollicita eſt & juravit, opere complebit.* v. 6. *Sin autem eodem die, ut audierit, contradixerit pater, & vota & juramenta ejus irrita erunt, Dominus propitius ei erit, eo quod contradixerit pater*; ex quo a majori ad minus ſic concludimus: Si pater votum filiæ Deo factum contradicendo poteſt irritum reddere; multo magis promiſſionem matrimonialem a filia alteri factam poterit irritam facere. Sed verum prius. Ergo & poſterius.

4.) *Exemplorum probatorum collatio.*

§. LXII. IV.) *Exemplorum probatorum collationem.* Huic enim divinæ inſtitutioni, juſſioni & deciſioni conformia ſunt exempla parentum, qui liberos ſuos elocarunt, & piorum liberorum, qui parentum conſenſum in matrimonio ineundo requiſiverunt. Gen. XXI. 21. *Agar accepit filio ſuo Iſmaeli uxorem de terra Ægypti;* quod exemplum ſingulariter notari merito jubet b. Lutherus, quia *Iſmael erat homo ferus & agreſtis*, nec tamen recuſavit de conſilio matris uxorem ducere. cap. XXIV. 3. *Abraham ablegat Eleazarum ad conciliandas filio Iſaaco nuptias.* v. 51. *Bathuel filiam* Rebeccam Iſaaco deſpondet. cap. XXVIII. 1. *Iſaacus* filium Jacobum mittit in Meſopotamiam, ut uxorem de filiabus Laban accipiat. cap. XXIX. 19. *Laban* de filia ſua

Rachele

Rachele dicit ad Jacobum: *Melius eſt, ut tibi eam dem, quam alteri viro.* c. XXXVIII. 6. *Judas* dedit uxorem primogenito ſuo Ger. Jud. I. 12. *Caleb* filiam ſuam pollicetur ſe daturum ei, qui civitatem Ciriathſepher ceperit. c. XII. 9. *Abeſan* habuit triginta filios & totidem filias, *quas emittens foras maritis dedit, & totidem filiis ſuis accepit uxores introducens ad domum ſuam.* c. XIV. 2. *Simſon* ad parentes dicit: *Vidi mulierem in Thamnata, quam quæſo, ut mihi accipiatis uxorem.* Cum Beniaminitas reliquæ tribus a conſortio ſuo penitus excluſos cuperent, adeo ut nec conjugia cum ipſis inpoſterum contrahere vellent, non liberi, ſed *parentes* jurant, ſe nec accepturos ab illis filias, nec filios iisdem daturos, agnoverunt ergo in ſua poteſtate eſſe liberorum matrimonia. Jud. XXI. 1. *Thamar*, regis filia diſpoſitionem de conjugio ſuo remittit ad parentis arbitrium. 2 Sam. XIII. 13. Angelus *Tobiæ* conſulit, ut a patre *Raguele* uxorem petat, Tob. VI. 14. ac poſtea c. VII. 15. *Raguel adprehendens dextram filiæ ſuæ dextræ Tobiæ tradidit, &c.* ex quibus ſic concludimus: Quæcunque exempla inſtitutioni & mandato divino ſunt conformia, ea introducunt imitationis neceſſitatem. Sed exempla requiſiti a liberis conſenſus paterni in matrimonio ineundo ſunt inſtitutioni & mandato divino conformia. Ergo introducunt imitationis neceſſitatem.

Exceptiones Bellarmini ad primum noſtrum argumentum.

§. LXIII. Bellarminus lib. de matrim. cap. XX. ad argumentum variis modis excipit: I.) *Non probari hoc argumento, matrimonium eſſe irritum, aut irritari poſſe, ſi fiat inſciis, aut invitis parentibus, ſed tamen non debere matrimonium inſciis, aut invitis parentibus contrahi, & male facere, qui ita contrahunt, de quo nulla quæſtio eſt.* Reſp. imo vero ex argumento noſtro id evidenter ſequitur: Illud duntaxat matrimonium eſt legitimum, ratum ac firmum, quod contrahitur ſecundum divinam inſtitutionem ac juſſionem. Atqui matrimonium citra parentum conſenſum contractum non contrahitur ſecundum divinam inſtitutionem ac juſſionem. Ergo matrimonium citra conſenſum parentum contractum non eſt legitimum, ratum ac firmum. Ulterius: Qui poteſt irritum facere votum filiæ Deo factum, quod ſuo non comprobavit adſenſu, is etiam poteſt irritam reddere promiſſionem matrimonialem filiæ alteri factam, quam ſuo non comprobavit aſſenſu. Pater poteſt prius. Ergo & poſterius. Utrumque igitur a nobis demonſtratum, tum quod matrimonium inſciis, aut invitis parentibus factum ſit irritum, tum quod poſſit irritari. Sed premittit Bellarminus, *ſingulas argumenti partes ſe adcuratius inſpecturum;* videamus ergo quid invenerit. Excipit II.) *dupliciter poſſe Deum auctorem matrimonialis conjunctionis dici, uno modo ex parte ipſius conjugii, altero modo ex parte contrahentium erit. Erit Deus auctor matrimonii ex parte ipſius conjugii, ſi ipſa conjugii eſſentia a Deo ſit inſtituta: erit autem matrimonii auctor ex parte contrahentium, ſi ipſis contrahentibus Deus inſpiret, ut matrimonio conjungantur. Priore modo Deus erit conjugii auctor, ſi materia & forma adſint, qualia Deus inſtituit, & hoc ſolum requiritur, ut matrimonium ſit verum, firmum & ratum. Poſteriore modo, Deus erit conjugii auctor, ſi conjuges ad prolem ad Dei glorium gignendam, maturo conſilio de ſententia majorum, aliisque debitis circumſtantiis obſervatis matrimonium contrahant, & hoc requiritur, ut matrimonium ſine peccato, imo vero cum merito & laude celebretur, non autem ut ſit verum, firmum & ratum, quod ipſum aliorum ſacramentorum exemplo declarari poſſe* adſerit. *Reſp.* didicimus ſuperius ex Bellarmino, quod *conſenſus conjugum verbis expreſſus, ſeu verba conſenſum exprimentia ſint materia & forma conjugii, quatenus conſideratur in fieri* libr. de matrim. cap. VI. ex quo ſic inferimus: Ubi deeſt quidpiam ad materiam & for-

formam rei neceſſario requiſitum, ibi deeſt aliquid ad ipſam rei eſſentiam pertinens; ratio eſt, quia materia & forma ſunt eſſentiales & conſtitutivæ rei partes. Atqui in conjugio liberorum citra parentum conſenſum contracto deeſt aliquid ad materiam & formam neceſſario requiſitum. Ergo in tali conjugio deeſt aliquid ad ipſam conjugii eſſentiam pertinens. *Adſumtum* probatur ex hypotheſi Bellarmini. Conſenſus conjugum verbis expreſſus eſt materia & forma conjugii. Atqui conſenſus ille conjugum neceſſario requirit conſenſum parentum, ſine quo non eſt legitimus, ut probatum ex conjugii inſtitutione & ipſius Dei juſſione. Ergo conſenſus parentum requiritur ad materiam & formam conjugii divinitus inſtitutam. Ulterius ex priore ſyllogiſmo ſic inferimus: In quocunque conjugio deeſt aliquid ad ipſam conjugii eſſentiam pertinens, illud non poteſt eſſe legitimum, ratum ac firmum. Sed in conjugio liberorum citra parentum conſenſum contracto deeſt aliquid ad ipſam conjugii eſſentiam pertinens, ut demonſtratum. Ergo illud non poteſt eſſe legitimum, ratum ac firmum. Atqui ita ex hypotheſi Bellarmini concludimus. Id ipſum ex noſtris hypotheſibus ſic confirmamus: Efficiens cauſa conjugii divinitus ordinata eſt conſenſus contrahentium legitimus, juſtus ac plenus. Sed citra conſenſum parentum conſenſus contrahentium non eſt legitimus, juſtus ac plenus. Ergo in conjugio citra parentum conſenſum contracto deeſt cauſa efficiens divinitus ordinata. *Adſumtum* conſtat ex antedictis, & clarius patebit ex dicendis. *Conſenſus facit nuptias*, inquit juriſconſultus l. Nuptias. ff. de R. J, at liberi ſi in poteſtate parentum ſunt, *per ſe conſentire* nequeunt, l. velle ff. eod. *conſenſus is eſt patris, per quem poteſt eſſe conſenſus filii, nec enim ipſe filius per ſe integer homo eſt*, ut ex Baldo loquitur Albericus Gentilis lib. IV. de nupt. cap. III. Materia conjugii divinitus ordinata ſunt perſonæ ſe habentes recte, id eſt, juxta divinam conjugii conſtitutionem contrahentes; id enim neceſſario addendum eſſe patet ex eo, quod perſonæ in gradibus divina lege prohibitis contrahentes non ſint materia conjugii divinitus ordinata, ac proinde inter eos non poſſit conſtare verum ac ratum matrimonium. Atqui liberi citra conſenſum parentum contrahentes non ſunt perſonæ recte, id eſt, juxta divinam conjugii conſtitutionem ſe habentes, ut demonſtratum. Ergo non ſunt materia conjugii divinitus ordinata. Quomodo vero poteſt eſſe conjugium divinum, verum ac ratum, in quo non eſt materia conjugii divinitus ordinata? ex materia vitioſa vitioſum orietur materiatum. Forma conjugii eſt legitima, ex legitimo ſcilicet conſenſu orta conjugalis cohabitatio. Atqui in conjugio liberorum citra parentum conſenſum contracto deeſt legitima, ex legitimo ſcilicet conſenſu orta conjugalis cohabitatio. Ergo. Quod Bellarminus conjugium confert cum aliis ſacramentis, de eo quid ſtatuendum ſit, judicari poteſt ex ſuperioribus. Sacramenta ſuam habent materiam & formam, ex qua ipſorum eſſentia conſtat, extra adminiſtrantem & extra utentem. Sed matrimonium ab ipſis contrahentibus & in ipſis, a mutuo ſcilicet eorum conſenſu, ſuum, quod habet, eſſe ſortitur; ex quo intelligitur, diverſam eſſe matrimonii & ſacramentorum hac in parte rationem, nec poſſe Deum auctorem conjugii ſtatui, niſi etiam ſit ejus auctor ex parte contrahentium. Quia vero Bellarminus negare nequit, conjugium eſſe contractum, ex eo ſic concludimus: Omnis contractus illegitimus, & contra legem divinam inter partes contrahentes initus eſt per ſe irritus, & a judice chriſtiano irritus pronunciari poteſt. Conjugium a liberis citra conſenſum parentum initum eſt contractus illegitimus, & legi divinæ repugnat. Ergo eſt per ſe irritus, & a judice chriſtiano irritus pronunciari poteſt. III.) Ad probationem ex quarto decalogi præcepto deductam excipit, *pr eptum illud ad mores informandos, non ad ſacramenta*

miniſtranda pertinere, obediendum eſſe patri per omnia, etiam in contrahendo conjugio, & qui id non facit, eum peccare, ſed non continuo matrimonium eſſe irritum. Nam non minus eccleſiæ & epiſcopo parendum eſt per omnia, quam patri carnali, & tamen, ſi quis laicus contra epiſcopi & eccleſiæ præceptum baptizet, baptiſmus erit ratus & verus, ſed laicus ille baptizando peccabit. Reſp. exceptionis vis & adducta ad eam ſtabiliendam comparatio nituntur falſa hypotheſi, quod *matrimonium ſit ſacramentum*, & quod *ad eſſentiam conjugii nihil aliud requiratur, quam conſenſus contrahentium.* Invertimus ergo Bellarmini argumentum: Si filiusfamilias, vel filiafamilias peccant contra quartum præceptum contrahendo matrimonium citra conſenſum parentum; utique matrimonium citra conſenſum parentum initum eſt contractus divina lege prohibitus. Sed verum prius, ut Bellarminus concedit. Ergo & poſterius, ac per conſequens tale matrimonium eſt per ſe illegitimum & irritum. Ratio *connexionis* patet ex ſimili. Si mutuans & mutuo accipiens ſtipulatione uſurarum proprie ſic dictarum peccant contra ſeptimum præceptum; utique contractus mutui cum ſtipulatione uſurarum eſt contractus divina lege prohibitus, & conſequenter per ſe illegitimus ac irritus. Ulterius: Si præceptum decalogi de obedientia in omnibus præſtanda parentibus pertinet ad mores informandos, utique etiam ad liberorum matrimonia pertinet. Ratio *connexionis* patet tum ex eo, quod vel maxime ſit contra bonos mores, liberos absque parentum conſilio & voluntate matrimonium contrahere, tum ex ſpeciali hujus legis explicatione divinitus tradita, quod ad parentes ſpectet liberis de matrimonio proſpicere. Nec quadrat ſimile a baptiſmo ductum, quia quando laicus contra præceptum epiſcopi baptizat, baptiſmus ideo pronunciatur verus ac ratus, quia ex hypotheſi adeſt vera materia & forma divinitus ordinata; ſed in conjugio liberorum citra parentum conſenſum inito non adeſt materia & forma divinitus ordinata, ut oſtenſum fuit. IV.) *Matrimonium non ſolum ut ſacramentum ratum eſſe dicit, ſed etiam ut contractum civilem, licet contra præceptum patris contrahatur, quia filius, etſi teneatur patris directionem ſequi, cum de ſtatu vitæ ſuæ diſponit, tamen de re ſua non de aliena diſponit, remque ſuam non alienam donat, quare diſpoſitio ac donatio rata & firma eſt, quamvis non ſine peccato tranſacta ſit.* Reſp. hæc adſertio pugnat cum jure divino & civili; *prius* patet ex eo, quod conjugium teſte ſcriptura non eſt contractus mere politicus ac civilis, ſed ſancta conſociatio divinitus inſtituta ad eccleſiæ propagationem, gerens typum ſpiritualis conjugii inter Chriſtum & eccleſiam, unde etiam vocatur *foedus Dei*, Prov. II. 17. Malach. II. 14. ac Deus certas leges de conjugio propoſuit, inter quas etiam ea eſt de parentum conſenſu adhibendo, ſi filiusfamilias eas transgreditur, non de ſua re diſponit, ſed divinam diſpoſitionem nefarie violat & evertit. Quod ſi liberis relictum, citra conſenſum parentum inire matrimonia, & hac ratione *de re ſua proprio arbitrio diſponere*, cur in voluntate parentis relinquitur, an filiam conſtupratam ſtupratori elocare velit? cur ſtuprator jubetur patri puellæ pendere quinquaginta ſiclos argenti? cur pater poteſt votum filiæ facere irritum? *Poſterius* patebit ex illis, quæ paulo poſt ex jure civili adferentur. Certe legibus civilibus cautum, quod filius in poteſtate parentum conſtitutus non poſſit bona parentum alienare, multo ergo minus ſe ipſum per conjugium citra parentis conſenſum abalienare poterit? In civilibus contractibus absque parentum conſenſu filius nihil agere poteſt, ut patet ex tit. de mutuo ad ſenat. Maced. Legibus civilibus itidem cautum, ne ſervus invito domino uxorem ducat. At filius majori vinculo obſtrictus eſt patri, quam domino, quia a natura obſtrictus filius, ſervus a vi obligatus. Quid quod Bellarminus

ipſe inferius cap. XXXII. diſputat, *matrimonium eſſe rem conſcientiæ, quæ ex legibus divinis pendeat, & ad paſtores animarum ſine dubio pertineat?* ergo non poteſt adſerere, quod in matrimonio contrahendo filius de re ſua diſponere poſſit, ſicut in aliis mere civilibus contractibus. V.) Ad locum Exod. XXII. 16. excipit, *ibi non agi de matrimonio jam contracto, ſed de futuro in cauſa ſtupri præcedentis. Non enim illa conjunctio viri cum puella, quæ inſcio patre erat facta, copula conjugalis fuit, ſed ſtuprum; ergo non eſt exemplum conjugii a patre irritati, ſed tantum conjugii futuri pro arbitrio patris.* Reſp. perſtat nihilominus argumentum noſtrum firmum. Si in patris poteſtate relinquitur, an velit filiam conſtupratam ſtupratori id petenti elocare? utique in nuptiis filiæ patris conſenſus erit neceſſarius. Quod juris habet in filiam conſtupratam, idem juris habet re adhuc integra in eamdem. Et quis patietur ſibi perſuaderi, inter ſtupratorem & conſtupratam non interceſſiſſe quandoque promiſſionem conjugalem, cum quotidiana teſtetur experientia, promiſſione illa tanquam blanditiis maxime idoneis ad conſenſum in ſtuprum puellas ſolicitari? Quare cum lex non diſtinguat, an interceſſerit promiſſio matrimonialis, nec ne, ſed abſolute ac ſimpliciter parenti liberum relinquat, an conſtupratam ſtupratori elocari velit, nec ne, quin imo cum ex libertate recuſationis patri relicta haud obſcure colligatur, ſtupratorem eam ſibi uxorem petere, quam carnaliter cognovit; ideo nec nos facile diſtinguere debemus, ſed jus patriæ poteſtatis parenti relinquere integrum, qua de re inferius plura. VI.) Ad locum Num. XXX. excipit, *legem illam determinare de filiabus, quæ nondum pervenerunt ad annos pubertatis, ante quos non habent plenum rationis judicium, cum in textu bis addatur, quæ in domo parentum habitat, & quæ eſt adhuc in ætate puellari; aliam vero eſſe rationem earum, quæ annum duodecimum compleverint, eas enim effici ſui juris ac de perſona ſua & actibus, qui naturaliter liberi ſunt, pro arbitrio diſponere poſſe.* Reſp. ſane rabbinorum quorumdam hæc eſt opinio, quod pater diſſolvere poſſit votum filiæ, *quamdiu non adoleverit, id eſt, antequam annos viginti ſit nata*, ea enim ætate poſtmodum filiam pro vidua, vel repudiata haberi; ſed rectius dicitur, quod per mulieres in domo patris בִּנְעֻרֶיהָ, *in pueritiis ſuis*, adhuc conſtitutas ibi in genere intelligantur omnes filiæ nondum nuptui datæ, ſive ſint infra annos pubertatis adhuc conſtitutæ, ſive eos ſupergreſſæ, quod probamus *a.*) ex *ipſa vocis ſignificatione*, נַעַר enim, a quo נְעוּרוֹת, dicitur non ſolum infans & puer, ſed etiam adoleſcens, qui nondum domo excuſſus, id eſt, qui adhuc in ædibus paternis degit, nec dum contraxit matrimonium. Job. I. 19. Joel. I. 8. &c. *b.*) Ex *LXX. interpretum verſione*; illi enim reddiderunt *ἐν τῇ νεότητι αὐτῆς*, *in juventute*, jam vero *νεότης* complectitur etiam annos pubertatis ac totam adoleſcentiam, unde ei opponitur *γῆρας*. Thucydides lib. VI. p. 204. *νομίσατε νεότητα μὲν καὶ γῆρας ἄνου ἀλλήλων μηδὲν δυνάσθαι*. Plutarchus in lib. an ſeni reſp. capeſſ. *πειθαρχικὸν ἡ νεότης, ἡγεμονικὸν δὲ τὸ γῆρας*. Idem comprobat ſcripturæ uſus. Sic Timotheo epiſcopo tribuitur *νεότης* 1 Timoth. IV. 12. *c.*) Ex *ſufficienti enumeratione*. Diſponit Deus in hoc capite de votis ſexus fœminei, ac primo loco nominat *virginem* in domo patris in adoleſcentia ſua adhuc conſtitutam, ſecundo loco *maritatam*, tertio *viduam & repudiatam*. Ergo quælibet fœmina pertinet ad unam ex his tribus claſſibus, jam vero virgo, quæ ad annos pubertatis pervenit, non poteſt referri ad ſecundam, nec tertiam claſſem, ergo ad primam pertinet, & per conſequens quod de voti irriti faciendi poteſtate ibi diſponitur, etiam ad eam ſpectat. *d.*) Ex *oppoſitione*. Mulieri in adoleſcentia ſua opponitur non ea, quæ annos pubertatis adtigit, ſed maritata & vidua. Ergo in

in genere intelligitur mulier nondum nuptui data. *e.)* Ex *manifeſta ad abſurdum deductione.* Si enim virgo ad pubertatis annos veniens fieret ſui juris, ut parens non poſſit amplius votum ipſius pronunciare irritum, deterioris foret conditionis, quando jam elocata eſt ſub poteſtate viri, quam dum nondum elocata eſt ſub poteſtate parentis, quin & parens filiæ plus juris in maritum transferret, quam obtinuit, quia maritus poteſt votum ejus facere irritum v. 9. quod parens juxta hypotheſin Bellarmini non poterat, cum tamen jure etiam canonico certum ſit, *quod nemo plus juris ad alium conferre poſſit, quam ſibi competere dignoſcatur.* Cap. Nemo &c. de R. J. in 6. Denique *f.)* ex *adverſæ partis confeſſione.* Cornelius a Lapide in commentar. Num. XXX. pag. 925. agnoſcit, *quod omnium omnino filiarum vota irrita facere potuerit parens, etiamſi fuerint grandævæ, ſicut omnia uxoris vota irritare potuit maritus.* VII.) Diſtinguit tandem *inter matrimonium ratum, ac Deo gratum. Ad hoc* (inquit) *ut matrimonium ſit verum & ratum, non requiruntur alia media præter liberum conjugum conſenſum. Ut autem conjugium ſit Deo gratum & ipſis conjugibus utile, media a Deo inſtituta ſunt parentum & amicorum conſilia, matura deliberatio, ſacerdotis benedictio & id genus alia, quæ qui ſpernit, non poteſt certo pronunciare, ſuum conjugium Deo placere, licet eodem tempore poſſit non ambigere, quin ſit verum & firmum atque a Deo certiſſime inſtitutum.* Reſp. membra hujus diſtinctionis non ſunt ſibi invicem oppoſita, ſed potius mutuo ſe includunt. Omne enim matrimonium verum ac ratum eſt etiam in ſe ac per ſe Deo gratum, utpote ab ipſo inſtitutum, & viciſſim matrimonium juxta leges divinæ inſtitutionis contractum eſt verum & ratum matrimonium. Subſumimus vero de matrimonio liberorum ſine parentum conſenſu contracto, quod non ſit juxta leges divinæ inſtitutionis, nec juxta Dei verbum initum. Ergo non eſt verum & ratum matrimonium. Abſurdus igitur eſt Bellarminus, quando adſerit, *liberos, qui ſine parentum conſenſu contrahunt, non poſſe certo pronunciare ſuum conjugium Deo placere, & tamen eodem tempore poſſe non ambigere, quin ſit verum & firmum atque a Deo certiſſime inſtitutum.* Quomodo enim Deo non placeret, quod ab ipſo inſtitutum, cum ipſe diligat omnia opera ſua: Sapient. XI. 25. *Diligis omnia, quæ ſunt, & nihil odiſti eorum, quæ feciſti, nec enim odiens aliquid conſtituiſti, ac feciſti.* Quod ſi ergo tales liberi poſſunt non ambigere ſuum matrimonium eſſe a Deo certiſſime inſtitutum, poſſunt etiam non ambigere, matrimonium ſuum Deo placere. Quærimus autem a Bellarmino, quid cauſæ ſit, propter quam liberi ſine parentum conſenſu contrahentes non poſſint certo pronunciare, ſuum conjugium Deo placere? reſpondet ipſe in præced. cap. prop. 3. *Quia peccant filii, quando non ſequuntur hac in re parentum voluntatem.* Quærimus ergo ulterius, quare & quomodo hac in re peccant? certe inde atque ideo, quia transgrediuntur præceptum de honorandis parentibus ac ſpeciales illas leges parentibus de matrimonio liberorum datas, ex quo ita inferimus: Quodcunque conjugium non eſt conforme divinæ inſtitutioni ac divinis legibus, illud non eſt verum ac ratum matrimonium. Atqui tale eſt conjugium liberorum citra parentum conſenſum initum. Ergo.

§. LXIV. *Secundam* argumentorum claſſem deducimus ex *jure naturali;* ſic enim habent verba imperatoris Juſtiniani lib. I. inſtit. tit. de nuptiis: *Juſtas nuptias inter ſe contrahunt, qui ſecundum præcepta legum coëunt, maſculi quidem puberes, foeminæ autem viripotentes, ſive patresfamiliarum ſunt, ſive filiifamiliarum, dum tamen ſi filiifamiliarum ſunt, conſenſum habeant, quorum in poteſtate ſunt. Nam hoc fieri debere & civilis & naturalis ratio ſuadet, in tantum, ut juſſus parentum præcedere debeat;* *II.) Ex jure naturali.*

debeat; ubi expreſſe adſeritur, non civili ſolum, ſed & naturali ratione conſenſum parentum in liberorum nuptiis requiri, quod opponendum eſt Antonio Fabro, qui in jurisprud. Papin. tit. IX. princ. 3. egregii erroris eos adcuſat, qui ex jure naturali factum putant, ut patris conſenſus in filiifamilias nuptiis jure civili exigatur. Referimus autem ad hanc claſſem: I.) *Poteſtatem patriam.* De jure naturæ omnes filii naſcuntur ſub poteſtate paterna, ſicut Plinius in panegyr. dicit: *vis & lex naturæ ſemper in ditione parentum liberos eſſe juſſit*, quod confirmat ſententia Ariſtotelis lib. VIII. eth. c. XI. φύσει ἀρχικὸν πατὴρ υἱῶν, ac lib. I. polit. cap. VIII. *Naturæ lege liberi imperio parentum ſubditi eſſe tenentur.* Ulpianus l. 195. de V. S. *ſub patris poteſtate filiosfamilias eſſe natura.* l. 10. C. de adopt. jura patris naturalis dicuntur *nexu divino copulata.* Quamvis vero diſputent juriſconſulti patriam *illam* poteſtatem, de qua leges civiles loquuntur, non eſſe juris naturalis, ſed civilis arg. l. 3. ff. de his, qui ſui vel alien. jur. ſunt. §. 2. inſt. de patr. poteſt. iidem tamen concedunt, ut pater in filium habeat imperium; & ut filiifamilias ſint in poteſtate patris, id a natura, ſive naturali jure deſcendere, hoc eſt, patriam poteſtatem *in genere conſideratam* eſſe juris naturalis, ſed *determinationem ejusdem* eſſe juris civilis. Qua de re inferius plura. Qui ſub aliena poteſtate ſunt, per ſe nihil poſſunt, l. 21. de adult. Liberi ſunt ſub aliena, patria ſcilicet poteſtate. Ergo absque ea nihil poterunt, & ſi aliquid citra eam ſuſcipiunt, id irritum erit. II.) *Conſenſus matrimonialis naturam.* Cauſa efficiens conjugii eſt legitimus, juſtus ac plenus contrahentium conſenſus. Atqui ſine parentum conſenſu contrahentium conſenſus non eſt legitimus, plenus ac juſtus, quia cum filiifamilias ac filiæfamilias ſint alieni juris, nec jus ſuæ perſonæ habeant, ideo ſolus ipſorum conſenſus non ſufficit, in pr. inſtit. de patr. poteſt. III.) *Gratitudinis curam.* Jure naturali obligantur liberi ad gratitudinem parentibus præſtandam, quia ab ipſis in lucem editi, ſolicite educati, & innumeris beneficiis adfecti, unde philoſophus recte adſerit, *Deo, parentibus ac præceptoribus non poſſe reddi æquivalens pretium*, ac Theodoretus quæſt. LVII. in Geneſ. circa med. docet, *naturæ lege nobis inſitum eſſe, ut parentes colamus ac revereamur.* Jam vero extremæ ἀχαριστίας foret, ſi in matrimonio ineundo parentum auctoritas & conſilium negligeretur, cum per illud liberi in alienam familiam tranſeant, ac de ſtatu perſonæ ſuæ diſponant. Theophylactus inſtit. de nupt. δίκαιον τοὺς μέχρι τοιαύτης ἡλικίας ἀναθρέψαντας τοὺς γονεῖς ταύτης ἀξιοῦσθαι τιμῆς, τουτέστι τοῦ γάμου συνευδοκιμεῖν. IV.) *Conſenſum omnium gentium.* Quod enim paſſim apud omnes gentes uſu receptum, id ad jus naturale ſecundarium merito refertur. Jam vero conſenſum parentum in liberorum nuptiis eſſe neceſſarium, non ſolum jure Romano, ſed apud omnes fere gentes uſu receptum, quod teſtantur poëtæ, comici, hiſtorici, politici, legumlatores, &c. Catullus in epithal.

At tu ne pugna cum tali conjuge virgo,
Non æquum eſt pugnare, pater cui tradidit ipſe;
Ipſe pater cum matre, quibus parere neceſſe eſt,
Virginitas non tota tua eſt, ex parte parentum eſt.
Tertia pars matri data, pars data tertia patri,
Tertia ſola tua eſt, noli pugnare duobus,
Qui genero ſua jura ſimul cum dote dederunt.

Libr. V. metamorph. Plutoni rapienti Proſerpinam filiam Cereris dicitur:

Non potes invitæ Cereris gener eſſe, roganda,
Non rapienda fuit.

Naumachius apud Stobæum ſerm. LXXIV. ἔστω σοι πόσις οὗτος, ὃν ἂν κρίνωσι τοκῆες. Cap. *Honorantur* &c. diſt. 32. quæſt. 2. adducitur ex Euripide in Andromach. reſpon-

ſponſum Hermiones Menelai ex Helena filiæ ab Oreſte in uxorem petitæ, nuptiarum ſuarum curam patrem ſubiturum, ad ſe enim hoc non pertinere. *νυμφευμάτων τῶν ἐμῶν πατὴρ ἐμὸς μεριμνᾶν ἕξει, κ' ὐκ ἐμὸν τάδε κρίνειν.* (quæ verba, ut hoc obiter moneamus, b. Lutherus noſter mutatis pauculis dulciſſima quadam *catachreſi* ad fidem in ſeriis tentationibus de peccatorum magnitudine, vel multitudine non diſputantem, ſed in Dei miſericordia propter Chriſtum promiſſa unice ac ſimpliciter adquieſcentem adcommodat. *ἁμαρτιῶν μὲν τῶν ἐμῶν σωτὴρ ἐμὸς μεριμνᾶν ἕξει, κ' ὐκ ἐμὸν σκοπεῖν τάδε.*) Apud eumdem in Oreſte tribuitur Oreſti hic verſiculus:

Λέκτρ' ἐπήνεσα, ἡνίκα ἂν διδῷ πατήρ.
Sponſam laudo, quam dat pater.

Apud Apuleium contendit Venus, *non eſſe inter Cupidinem & Pſychen verum matrimonium, cum pater non conſenſerit.* Apud Terentium in Andria Act. V. ſcen. 3. Simo ita conqueritur: *Adeon' impotenti eſſe animo, ut præter civium morem, ac legem & ſui voluntatem patris, tamen hanc habere ſtudeat cum ſummo probro.* In Phormione Demipho Actu II. ſcen. 1. *Itane tandem uxorem duxit Antipho injuſſu meo, Nec meum imperium, age mitto imperium, non ſimultatem meam ſaltem revereri? non pudere? o facinus audax!* Apud Plautum in Stich. Panægyris ſorori reſpondet, *in patris poteſtate eſſe ſitum liberorum matrimonium, quibus faciendum hac in parte ſit, quod patres imperant.* Gellius lib. II. noct. Attic. c. VII. *In ejusmodi omnium rerum generibus patri parendum eſt, veluti ſi uxorem ducere imperet, aut cauſas pro reis dicere.* Achilles apud Homerum Iliad. IX. non vult ſine patris ſui conſenſu uxorem ducere, cum enim Agamemnon ei electionem offerret trium filiarum, adfinitatem illam reſpuit verbis hiſce pulcerrimis: *Ego hanc adfinitatem non accipio, ne accepturus quidem, etiamſi filia ejus eſſet Venere formoſior, & Minerva ſapientior, qui ex auctoritate patris & animi mei ſententia uxorem ducere conſtitui.* Dionyſius Halicarnaſſ. lib. II. antiq. adducit legem Numæ Pompilii: *Si pater filio conceſſerit uxorem ducere ſacrorum ac bonorum juxta leges participem, patri poſthac nullum jus eſto vendendi filium;* ex qua intelligitur ab initio reipublicæ romanæ parentum auctoritatem in nuptiis liberorum fuiſſe requiſitam. Apud Xenophontem Cyrus Cyaxari filiam & Mediæ regnum dotis nomine ipſi offerenti reſpondet: *ἄλλ' ὦ κυαξάρη, τότε γένος ἐπαινῶ καὶ τὴν παῖδα, καὶ δῶρα, βύλομαι δεσὺν τῇ τῦ πατρὸς γνώμῃ καὶ τῇ τῆς μητρος ταῦτα σοι συναινέσαι.* Plura in hanc ſententiam ex variis auctoribus collegerunt Cujacius libr. III. obſerv. c. V. Coraſius lib. VII. miſcell. c. XXIX. Cypræus de ſponſal. cap. VI. §. 6. Arniſæus de jure connub. c. III. ſect. 10. Cumprimis vero Tiraquellus de legibus connubial. Coronidis vice addimus exemplum *Sichemi* gentilis, qui ex naturæ lumine intelligens liberorum matrimonia parentum conſenſum exigere, Hemor patrem ſuum de procuranda & petenda Dina ſolicitat, Gen. XXXIV. 4. & v. 9.

Bellarmini exceptio ad argumentum noſtrum ſecundum.

§. LXV. Excipit Bellarminus, *rationem naturalem quidem docere, quod nuptiæ non debeant injuſſu parentum celebrari, cum jure naturæ filius patri ſubjiciatur, & ab eo regendus ſit, a quo accepit, ut eſſet; ſed jus naturæ non docere, quod irritum ſit matrimonium, ſi injuſſu parentum fiat.* Reſp. 1.) Lex naturæ eſt lex Dei. Si ergo matrimonium liberorum ſine conſenſu parentum contrahitur contra legem naturæ, utique etiam contrahitur contra legem Dei. Jam vero quod contrahitur contra legem Dei, non poteſt eſſe verum & legitimum matrimonium. 2.) Quemadmodum nuptiæ eorum, qui in gradibus jure divino ac naturali prohibitis contrahunt, non ſunt veræ & legitimæ nuptiæ, quia ſcilicet contra legem naturæ fiunt: ſic nuptiæ liberorum abs-

que

que parentum conſenſu contractæ itidem non ſunt veræ ac legitimæ, quia contra legem naturæ ſunt contractæ. 3.) Si jure naturæ filius ſubjicitur patri, utique etiam jure naturali conſenſus parentum in nuptiis filii erit neceſſarius, atque ita quidem neceſſarius, ut absque eo nuptiæ conſtare nequeant. Prius concedit Bellarminus. Ergo agnoſcat etiam poſterius. *Connexio* probatur, quia qui alteri jure naturali ſubjectus, is absque ejus conſenſu & auctoritate nihil agere poteſt, nedum de ſtatu perſonæ ſuæ diſponere. *Qui ſui poteſtatem non habet, nequit ſui copiam facere aliis;* l. ſic eveniet ad l. Jul. de adult. Quemadmodum conjux non poteſt corporis ſui poteſtatem conjugi absque ejus conſenſu ſubtrahere, quia ſcilicet *non habet corporis ſui poteſtatem;* 1 Cor. VII. 4. ſic filiusfamilias non poteſt absque parentis conſenſu matrimonium contrahere, & corporis ſui poteſtatem alteri facere, quia ſcilicet non eſt ſui juris, ſed patri ſubjectus, ex quo fundamento pronunciat Oldendorpius claſſe IV. act. 26. quod *filiusfamilias ſubducens perſonam ſuam in matrimonium, faciat furtum ſui ipſius;* perinde ut b. Lutherus in comm. 1 Cor. VII. de conjuge copiam ſui corporis alteri extraneo faciente adulterium committente dicit, *quod maximum furtum committat.* Regerunt ſcholaſtici in lib. IV. ſent. diſtinct. 28. *quod filius non ſit ſub poteſtate ut ſervus, ſed habeat ſui quoque libertatem.* Atqui diſtinguendum inter libertatem *abſolutam* & *limitatam.* Filius majorem libertatem habet, quam ſervus, cum non ſit patri ſerviliter ſubjectus; interim tamen illa ipſa libertas filii non eſt abſoluta, ſed patria poteſtate adhuc limitata & circumſcripta. Non igitur ſequitur: filius non eſt ſub poteſtate, ut ſervus; ergo abſolute liber eſt: quia adhuc ſub poteſtate eſt, ut filius; jam vero patria illa poteſtas, ſub qua conſtitutus eſt, omnino hoc requirit, ut absque patris conſenſu & voluntate matrimonium inire non poſſit. Vera libertas eſt legibus ſe ſubjectum profiteri, quæ vero limitibus legum ſeſe conſtringi non patitur, ea non eſt libertas, ſed vitioſa ac damnabilis licentia. Proinde talis libertas liberis in matrimonio ineundo concedenda, quæ non tollat, nec evertat legem de parentum conſenſu divinitus conſtitutam; alias ſequeretur, liberos etiam poſſe contrahere matrimonia in gradibus jure divino prohibitis. 4.) Gentiles ex lumine naturæ intellexerunt, parentes poſſe irrita facere matrimonia liberorum ſine ipſorum conſenſu inita, alias enim in poteſtate parentum id non reliquiſſent.

§. LXVI. *Tertiam* argumentorum claſſem deducimus ex *jure civili.* Hoc *naturalis & civilis ratio ſuadet,* inquit imperator inſtit. de nupt. *ut parentum juſſus* (accedat, imo) *præcedere debeat.* Leges civiles de neceſſitate conſenſus paterni *notiores* ſunt, quam ut ignorari, *clariores,* quam ut obſcurari, *ſanctiores,* quam ut aboleri poſſint, quæ ſunt verba Bezæ de divort. fol. 78. *Nuptiæ conſiſtere non poſſunt, niſi conſentiant omnes, hoc eſt, qui coëunt, quorumque in poteſtate ſunt.* l. Nuptiæ. 2. ff. de rit. nupt. *Nuptiæ inter easdem perſonas, niſi volentibus parentibus, renovatæ juſtæ non habentur.* l. Nuptiæ. 18. eod. *Filiusfamilias miles matrimonium ſine patris voluntate non contrahit.* l. 35. eod. *Si nuptiis pater tuus conſenſit, nihil oberit tibi, quod inſtrumento ad matrimonium pertinenti non ſubſcripſit.* l. ſi nuptiis. 2. C. de nupt. *Obſervatis juris præceptis ſociare conjugio tuo, quam volueris, non impedieris, ita tamen ut contrahendis nuptiis patris tui conſenſus accedat.* l. Nec filium. 12. eod. *In conjunctione filiarum in ſacris poſitarum patris exſpectetur arbitrium* l. 20. eod. *Paulus reſpondit, eum qui vivente patre & ignorante de conjunctione filiæ conceptus eſt, licet poſt mortem avi natus ſit, juſtum filium ei, ex quo conceptus eſt, non videri.* l. 10. ff. de ſtatu hom. *Non ſit facultas raptæ virgini &c.*

III.) Ex jure civili.

rapto-

raptorem ſuum maritum expoſcere, ſed cui parentes voluerint excepto raptore eam legitimo copulent matrimonio. l. un. C. de rapt. virg. *In contractu nuptiarum exſpectamus patrum conſenſum.* l. ult. C. de repud. & judic. Obſervandæ autem ſunt rationes, quas addit jus civile, quarum duæ priores ſunt præcipuæ, reliquæ ſunt ſecundariæ: I.) urget *patriam poteſtatem*, propter quam liberi non ſunt ſui juris. *Si ut proponis*, inquit Gordianus, *poſt querelam de marito a filia tua ad te delatam diſſolutum eſt matrimonium, nec te conſentiente ad eumdem regreſſa eſt, minus legitima conjunctio eſt, ceſſante patris voluntate, in cujus eſt poteſtate.* l. 7. C. de nupt. *Juſtas nuptias inter ſe cives Romani contrahunt, qui ſecundum præcepta legum coëunt, &c. dum tamen ſi filiiſamiliarum ſint, conſenſum habeant parentum, quorum in poteſtate ſunt*, ait Juſtinianus inſtit. de nupt. §. 1. Sine conſenſu patris non poteſt eſſe legitimus ac plenus conſenſus filii, *nec enim ipſe per ſe filius integer homo eſt*, ex Baldo part. III. conſil. 289. inquit Albericus Gentilis libr. IV. de nupt. cap. III. II.) *Hæreditatis ſucceſſionem*, ne patri invito heres agnoſcatur. §. 3. l. 12. ff. de captiv. & poſtlim. arg. §. 8. inſt. de adopt. cujus rationis intuitu etiam avus adoptare nequit, niſi filius conſentiat. l. 6. ff. de adopt. III.) *Antiquam conſuetudinem.* Juſtinianus l. un. C. de rapt. virg. *Oportet, ut quicunque uxorem ducere voluerit, ſecundum noſtras leges & antiquam conſuetudinem parentes, vel alios, quos decet, petat, ut cum eorum voluntate fiat legitimum conjugium.* IV.) *Parentum adfectum.* Pater præſumitur optimum *conſilium capere pro filio, cui omnia ex voto parat, & ex cujus prole diuturnitatis memoriam ſperat.* l. 220. ff. de verb. ſignif. l. penult. ff. de bon. libert. l. 8. Iſti quidem. §. 3. ff. quod metus cauſa. V.) *Infirmum liberorum judicium, cum plerumque ipſius foeminæ adverſus commoda propria inveniatur, laborare conſilium.* l. ſi pater. 4. C. de ſponſal. Nec Reſp. expedit parentum imminui auctoritatem, nec liberis eſt utile in re tanti momenti ſuo arbitratu aliquid decernere. VI.) *Conſequentiam a minore.* Non licet filio alienare bona, in quibus pater habet uſumfructum. l. fin. §. filius autem. C. de bon. quæ liber. ergo multo minus licebit ei ſe ipſum alienare, arg. l. relegatorum. §. ult. de inter. & relig. cui non licet id, quod minus, ei nec licet, quod majus eſt. Filius quando *ſine conſenſu parentis uxorem ducere & hoc ipſo ſe e patria poteſtate ſubducere conatur, ſui ipſius furtum facit*, l. 1. C. de ſerv. fugitiv. Facilius aliquid renaſci & renovari, quam naſci & conſtitui eſt in confeſſo. At *filiusfamilias absque conſenſu patris ad matrimonium ſolutum reverti nequit.* l. 18. C. de ritu nupt. ergo multo minus contrahere poterit. *Ne miles quidem*; quem tamen jus legibus admodum multis excipit, *ſine voluntate patris contrahere poteſt.* l. 35. eod. Ergo multo minus alii liberi.

Exceptio Bellarmini ad argumentum noſtrum tertium.

§. LXVII. Excipit Bellarminus, *non multum referre, quid lex civilis hac in parte ſtatuerit, cum imperator fateatur, leges non dedignari ſacros canones imitari*, authent. ut clerici §. penult. *Cum ergo canones juris pontificii, & concilii Trident. definierint, matrimonium invitis parentibus contractum eſſe ratum; non poſſunt leges contrarium definire, & ſi forte definierint abrogatæ judicandæ ſunt.* Reſp. 1.) Profana hæc Bellarmini vox eſt, quod papæ decreta pro regula ſint habenda, quam ipſi imperatores abſolute teneantur ſequi. 2.) Deciſio juris civilis in hac quæſtione conformis eſt juri divino & naturali, ergo præferenda eſt deciſioni juris pontificii. 3.) Nondum evictum eſt, quod jure canonico non ſit neceſſarius parentum conſenſus, cum canones quidam eumdem ſatis manifeſte requirant, ut poſtea adparebit. Ubi autem aliquid dubium ex jure canonico, ibi ex aperto

to jure civili illud declarari debet, cum Hervetus dicat, *leges & canones eſſe fratres ac ſorores propter mutuam concordiam.* 4.) In adducta *authentica* imperator loquitur de eccleſiaſticis delictis clericorum per eccleſiaſticam mulctam corrigendis, de quibus nihil communicari vult provinciæ præſidibus, cum talia eccleſiaſtice examinari oporteat, ſecundum ſacras & divinas regulas, quas etiam imperatoriæ leges non dedignentur ſequi, quæ verba poſteriora ad regulas de *eccleſiaſtica diſciplina* reſpectum habentia, abſit ut generaliter accipiamus, quaſi pro eo in ſublime authenticæ auctoritatis faſtigium evehatur, quidquid ex papalis pectoris ſcrinio quoquo modo prodierit. 5.) Lutherus tom. V. Jen. Germ. pag. 257. docet, ſubmiſſionem illam politici magiſtratus eſſe *coactivam, eſſe contra Deum & eſſe pernicioſam.* Atque hæc Bellarmini exceptio eſt.

Guiberti Coſtani. Anton. Guibertus Coſtanus lib. I. q. juris memor. c. XII. probare nititur, ne quidem in jure civili parentum conſenſum in nuptiis contrahendis exigi: 1.) quia *definitio matrimonii non facit mentionem conſenſus paterni.* l. 1. de rit. nupt. cum tamen definitio evolvere debeat omnia, quæ ſub definito continentur. l. 1. §. dolum. de dol. mal. 2.) Quia *matrimonia debent eſſe libera, nec pendere ab alieno arbitrio.* l. 14. C. de nupt. at matrimonia non amplius ſunt libera, ſi parentum conſenſum poſtulent, *quia velle non creditur, qui obſequitur imperio patris, vel domini.* l. Velle de R. J. 3.) Filiusfamilias in publicis cauſis pro patrefamilias habetur. l. filiusfamil. de his, qui ſunt ſui. *At nuptiæ ſunt juris publici*, l. 1. ff. ſolut. matrim. 4.) Monaſterii ingreſſus comparatur matrimonio. At *filiusfamilias poteſt in coenobium ſecedere ſine conſenſu patris.* l. Deo. 56. §. hoc etiam. C. de epiſcop. & clericis. Ergo etiam uxorem ducere. 5.) *Filius non poteſt cogi ad religionem.* Ergo nec ad nuptias. 6.) *Si parentum conſenſus neceſſario requireretur, omitti nunquam poſſet*, at quandoque poteſt omitti. l. 19. de rit. nupt. nec filius furioſi parentis poſſit contrahere, cum furioſus non poſſit conſentire. l. 25. C. de nupt. 7.) *Suaſio legis eſt de conſenſu habendo*, inſtit. de nupt. §. 1. ſed ſuaſio non inducit neceſſitatem. l. 7. de legibus. Sed his ratiunculis ſolide reſpondent Albericus Gentilis lib. IV. de nupt. c. III. & ſeqq. Borcholtus de gradibus. p. 44. & ſeqq. Forſterus de nupt. cap. VIII. pag. 142. Hunnius reſolut. juris civil. libr. I. tract. 3. q. 13. Erneſt. Cothmannus conſil. I. n. 100. & alii complures. Nos breviter dicimus: *a.*) Nuptiæ ſunt conjunctio ex *legitimo conſenſu* orta, at talis non eſt liberorum contrahentium conſenſus parentum conſenſu deſtitutus. Adde, quod definiantur nuptiæ in genere, non autem nuptiæ filiorumfamilias in ſpecie. Jam vero non ad omnium, ſed liberorum duntaxat nuptias paternus conſenſus requiritur. *b.*) Matrimonii libertas non tollitur per conſenſus paterni neceſſitatem, quia vera libertas eſt legi divinæ obſequi. *c.*) Matrimonium non eſt publicum officium, ſed contractus ſolum privatus. *d.*) Si pater poteſt votum filiæ reddere irritum, Num. XXX. utique ſine ejus conſenſu filia non poteſt ingredi monaſterium. *e.*) Aliud eſt violenta coactio, aliud paterna voluntas & ſuaſio. *f.*) Habendus conſenſus patris, ſi pater ipſe habetur, at furioſus non eſſe intelligitur. l. 17. de injur. *g.*) Vis *legis non eſt in ſuadendo, ſed imperando;* ergo dum verbo ſuadet, re ipſa imperat. l. 17. de rit. nupt. ac verbum *ſuadendi* in legibus ſignificat imperium, l. 115. de legibus. Plura videantur apud juriſconſultos.

IV.) Ex jure canonico. §. LXVIII. Atque hæc ſunt præcipua & principalia ſententiæ noſtræ fundamenta, ſequuntur jam ſecundaria & minus principalia. *Quartam* enim argumentorum claſſem deducimus ex *jure canonico.* Quamvis enim canoniſtæ plerique omnes in eam abeant ſententiam, conſenſum parentum in nuptiis liberorum requi-

requiri, tantum *de honeſtate*, non *de neceſſitate*, unde Hotomannus illuſt. quæſt. IX. *exploratiſſimum eſſe*, dicit, *jure canonico non exigi conſenſum patris;* negari tamen nequit, inſignes quosdam haberi canones, in quibus parentum conſenſus tanquam neceſſarius exigitur. Unde etiam quidam diſtinguunt inter canones *antiquiores* & *recentiores*, illis, non autem his paterni conſenſus neceſſitatem requiri ſtatuentes. Quidam ſimpliciter adſerunt jure canonico conſenſum parentum exigi. Duarenus de nupt. c. II. Coraſius lib. I. miſcell. cap. XVII. Palæotus de ſpur. cap. VIII. Adr. Pulvæus libro de nupt. ſine par. conſ. non contrah. n. 43. Hackelmannus diſp. ff. 14. theſ. 6. Arumæus exerc. II. Hilligerus in Donell. enucl. lib. XIII. comment. c. XX. &c. Videamus inſigniores canones. I.) Cap. *Aliter* &c. diſt. 30. q. 5. exſtat decretum *Evariſti* in epiſt. ad Africanos, qui anno Chriſti 97. ad epiſcopatum Romanum evectus eſt, quod ex tom. I. concil. pag. 106. integrum huc adſcribemus: *Cuſtoditum & traditum* (inquit) *habemus, ut uxor legitimo viro jungatur.* Aliter *enim legitimum, ut a patribus accepimus, & a ſanctis apoſtolis eorumque ſucceſſoribus traditum invenimus, non fit conjugium, niſi ab his, qui ſuper ipſam foeminam dominationem videntur habere, & a quibus cuſtoditur uxor, petatur, & a parentibus, aut propinquioribus ſponſetur, & legibus dotetur, & ſuo tempore ſacerdotaliter, ut mos eſt, cum precibus & oblationibus a ſacerdote benedicatur, & a paranymphis, ut conſuetudo docet, cuſtodita & conſociata a proximis tempore congruo petita legibus detur & ſolenniter accipiatur, & biduo, vel triduo orationibus vacent, & caſtitatem cuſtodiant, ut bonæ ſoboles generentur, & Domino in actibus ſuis placeant, &c. Quapropter, filii cariſſimi, ita peracta legitima ſcitote eſſe connubia. Aliter vero præſumta, non conjugia, ſed aut adulteria, aut contubernia, aut ſtupra, vel fornicationes potius, quam legitima conjugia eſſe non dubitate, niſi voluntas propria ſuffragata fuerit, & vota ſuccurrerint legitima. Nam fructus divinus eſt præcepta divina cuſtodire, &c.* Excipit Bellarminus de matrim. cap. XX. & ex eo Severinus Binius in notis ad epiſt. Evariſt. tom. I. conc. *Qua ratione ad legitimum matrimonium requiritur, ut ſponſa a paranymphis ad eccleſiam deducatur, cum precibus & oblationibus a ſacerdote benedicatur, & ut poſtea biduo, aut triduo orationi vacent, &c. eadem ratione conſenſum parentum ad legitimum & verum connubium exigi, ſcilicet quod in foro externo licitum ac validum eſſe non debeat præſumi, ſed potius pro adulterio haberi, niſi cum prædictis conditionibus ſit contractum; cum ergo in foro conſcientiæ ad veritatem & eſſentiam matrimonii prædictæ conditiones non requirantur, utique nec conſenſum parentum ad verum matrimonium contrahendum ita neceſſarium eſſe, quaſi ſine hoc matrimonium inter duas perſonas habiles contractum in foro conſcientiæ nullum ſit.* Reſp. in hoc decreto Evariſti conjunguntur ea, quæ diverſimode ſeſe habent. Conſenſus enim parentum nititur expreſſa lege divina, ideoque non ſolum in foro externo, ſed etiam in foro conſcientiæ neceſſarius eſt cenſendus; quomodo enim conſcientia ſtatuere poteſt, eſſe ratum ac legitimum matrimonium, quod contra divinam legem, quæ eſt norma conſcientiæ, fuit contractum? Sacerdotalis benedictio non propter expreſſum & ſpeciale quoddam Dei mandatum, ſed propter eccleſiaſticam εὐταξίαν eſt neceſſaria, ideo non eodem neceſſitatis gradu requiritur, quo parentum conſenſus. Proinde, quod Evariſtus addit, *aliter præſumta matrimonia non eſſe vera conjugia, ſed adulteria & fornicationes*, id ratione diverſorum ſubjectorum diſtincte eſt accipiendum. Si enim quæſtio ſit de conjugiis liberorum absque parentum conſenſu contractis, ea nec in foro conſcientiæ, nec in foro externo ſunt legitima, quia deſtituuntur aliquo requi-

requiſito divinitus inſtituto ac mandato. Sin vero quæſtio ſit de conjugio abſque eccleſiaſticis illis ritibus celebrato, illud non in foro conſcientiæ, ſed in foro duntaxat externo cenſendum eſt illegitimum, quia deſtituitur aliquo requiſito ab eccleſia inſtituto ac mandato.

§. LXIX. II.) Cap. *Honorantur* &c. diſt. 32. q. 2. ex Ambroſii lib. I. de Abraham cap. ult. *Conſulitur puella non de ſponſalibus, illa enim judicium exſpectat parentum, non eſt enim virginalis pudoris eligere maritum, ſed jam deſponſata de profectionis die conſulitur, &c. Unde illud Euripidæum: Sponſaliorum meorum pater meus curam ſubibit, hoc enim non eſt meum.* Et poſtea: *Si qua mulier amiſſo cito marito adoleſcentula in laqueum infirmitatis ſuæ timet incidere, ſi vult, nubat, tantum in Domino, ita ut electionem mariti parentibus deferat, ne adpetentiæ procacioris æſtimetur auctor, ſi ipſa de nuptiis ſuis electionem ſibi vindicet. Expetita enim magis videri debet a viro, quam virum ipſa expetiiſſe, verecundiam præmittat, antequam nubat, quo ipſum conjugium plus commendet verecundia.* III.) Cap. *ſponſ.* &c. diſt. 30. q. 5. ex concilio Carthaginenſi IV. *Sponſus & ſponſa cum benedicendi ſunt a ſacerdote, a parentibus, vel paranymphis offerantur in eccleſia ſacerdoti.* IV.) Cap. *Qualis* &c. cauſ. & quæſt. iiſd. ex Leone: *Qualis debeat eſſe uxor; quæ habenda eſt ſecundum legem virgo caſta & deſponſata in virginitate & dotata legitime & a parentibus tradita ſponſo, & a paranymphis accipienda, & ita ſecundum legem & evangelium publicis nuptiis in conjugium liquide ſumenda.* V.) Cap. *Hoc ſanctum* diſt. 32. q. 2. ex concilio Toletano III. cap. 10. *Viduæ illis nubant, quos propria voluntate voluerint habere maritos. Similis conditio & de virginibus habeatur, nec extra voluntatem parentum, vel ſuam cogantur maritos accipere.* Cum quo conjungatur Cap. *Non omnis* &c. cauſ. & quæſt. iiſdem ex Leone: *Paterno arbitrio foeminæ junctæ viris carent culpa.* VI.) Cap. *Noſtrates* &c. diſt. 30. q. 5. ex epiſtola Nicolai papæ ad conſulta Bulgarorum: *Nuptialia foedera conſenſu eorum, qui hæc contrahunt, & horum, in quorum poteſtate ſunt, celebrantur.* VII.) Cap. *de raptoribus* &c. diſt. 36. quæſt. 1. ex concilio Aurelianenſi cap. IV. *Si puellam, quæ rapitur, patrem habere conſtiterit, eaque raptori conſenſerit, poteſtati patris excuſata reddatur, & raptor patri ſuperioris conditionis ſatisfactione teneatur obnoxius.* VIII.) Cap. *apud omnipotentem* &c. cauſ. ead. quæſt. 2. ex Gregorio: *Cum rapta patriæ poteſtati fuerit reſtituta, & raptor ſuæ rapinæ poenitentiam egerit, cum voluntas parentum utriusque in unum convenerit, non prohibentur ad invicem copulari.* Conjunge Cap. *Tria legitima* &c. cauſ. & quæſt. iiſdem. *Filia per vim copulata viro, ſi non fuerit voluntas patris, trahet eam a prædicto viro, & tradet eam alii.*

Exceptio Bellarmini ad canones juris pontificii.

§. LXX. Excipit Bellarminus, *in hiſce canonibus non definiri, quod conjugium absque parentum conſenſu contractum ſit irritum; ſed tantum præſcribi liberis, quod parentibus judicium de nuptiis permittere debeant, ac quibus ritibus nuptias celebrare debeant.* Item: *aliud eſſe raptum, aliud conjugium invito patre celebratum.* Reſp. 1.) Quæcunque conſtitutio nititur expreſſo Dei mandato, illa inducit neceſſitatem in foro conſcientiæ obligantem. Atqui conſtitutio de parentum conſenſu in liberorum nuptiis nititur expreſſo Dei mandato. Ergo inducit neceſſitatem in foro conſcientiæ obligantem, & per conſequens diſtinguenda hæc conſtitutio ab iis, quæ accidentarios duntaxat & eccleſiaſticos quosdam ritus præſcribunt. 2.) Honeſtas, quæ a pietate & expreſſa lege Dei pendet, conjunctam etiam habet neceſſitatem. Atqui honeſtas illa, quæ requirit parentum conſenſum in nuptiis liberorum, pendet a pie-

tate & expreſſa Dei lege. Ergo etiam conjunctam habet neceſſitatem. 3.) Conjugia illegitima, eo ſcilicet modo, ut pugnent non ſolum contra conſtitutiones eccleſiaſticas, ſed etiam contra legem divinam, ſunt ipſo jure nulla. Atqui conjugia contra parentum conſenſum contracta ſunt eo modo illegitima. Ergo. Si *in Domino nubere* eſt electionem mariti parentibus deferre; ergo jure divino parentum conſenſus requiritur, & per conſequens nuptiæ contra parentum conſenſum contractæ, contra jus divinum contrahuntur, ac proinde ſunt per ſe irritæ. 4.) Inter raptorem & citra parentum conſenſum contrahentem licet aliquod ſit diſcrimen, tamen ea animadvertitur convenientia, quod hic fraudibus & dolis id agit, quod ille violentia in actum deduxit. Si ergo non licet parenti invito filiam eripere, utique nec blanditiis eam licebit inducere, ut absque ejus conſenſu nuptias contrahat, ac ſe ipſam poteſtati propriæ eripiat. Ut raptor filiam per vim parenti eripit, ſic filia ſe ipſam parentis poteſtati ſubtrahit, ſi invito parente nuptias contrahat. *Majeſtatis læſæ Scævola adcuſat eum, qui dolo malo facit, ne majeſtati cives maneant ſalvi*, libr. I. §. 1. ad l. Jul. majeſt. & plagiarium definiunt juriſconſulti, *qui aliquem ex familia alterius ſubducit;* quanto gravius peccat filia, quæ ex poteſtate longe arctiori & magis pia profugit, & jus ſuum patri prævertit, cum *id quod meum eſt, ſine meo peccato auferri non poſſit?* l. id quod noſtrum. 11. de R. J. Falſum igitur eſt, quod Bellarminus hoc loco adſerit, *eum, qui violenter ſponſam ſuam patri auſert, rem ſuam capere*, quia puella non eſt ſui juris, ſed in poteſtate parentum, ideo non potuit in conjugium conſentire abſque patris voluntate. *Magna injuria eſt, corrumpi ſervum hominem;* quid igitur hunc meruiſſe credimus, qui corporis noſtri partem blando ſermone avertit, & in ſuam poteſtatem transfert? Heig. p. I. q. 22. num. 65. Quidquid vero ſit de jure canonico, ſi vel maxime ex eo neceſſitas paterni conſenſus non poſſit firmiter demonſtrari; noſtræ tamen ſententiæ nihil decedit, quippe quæ jure divino, naturali ac civili ſufficienter ſtabilitur.

§. LXXI. *Quintam* argumentorum claſſem petimus *ex adverſariorum ἀντιλογίᾳ*. Synodus Tridentina ſeſſ. XXIV. c. 1. anathemate feriens eos, qui ſtatuunt, matrimonia a filiisfamilias ſine conſenſu parentum contracta eſſe irrita, & parentes ea rata, vel irrita facere poſſe, ibidem addit, *ſanctam Dei eccleſiam ex cauſis juſtiſſimis illa ſemper eſſe deteſtatam.* Atqui conjugium, quod eſt deteſtandum, non poteſt eſſe ratum ac firmum; inde enim atque ideo deteſtandum, quia non eſt conforme divinæ inſtitutioni & legibus matrimonialibus divinitus ſancitis. Quod ſi ergo Tridentini patres agnoſcunt, conjugia liberorum absque parentum conſenſu contracta eſſe deteſtanda, utpote divinæ inſtitutioni contraria, agnoſcant etiam ea eſſe irrita. Nullum verum ac ratum conjugium eſt deteſtandum, quia omne verum ac ratum conjugium eſt ſancta Dei ordinatio. Conjugium liberorum ſine parentum conſenſu initum ex hypotheſi Tridentinorum patrum, eſt verum & ratum conjugium. Ergo non eſt deteſtandum; ac viciſſim, ſi tale conjugium eſt deteſtandum, non debet agnoſci pro rato ac vero. Bellarminus cap. XIX. prop. 3. agnoſcit, *præceptum de matrimonio liberorum parentibus potius dari, quam filiis*, quod recte probat ex Exod. XXXIV. & Deut. VII. & ex eo porro infert, *ut plurimum peccare filios, cum non ſequuntur in hac re parentum voluntatem.* Atqui ſi præceptum de matrimonio liberorum parentibus potius datum, quam filiis; utique liberi absque parentum conſenſu contrahentes agunt contra leges matrimoniales & divinam conjugii inſtitutionem, ex quo ſic concludimus: Omne conjugium ratum ac firmum eſt conforme inſtitutionis divinæ legibus. Sed conjugium liberorum abſque parentum conſenſu con-

V.) Ex adverſariorum ἀντιλογίᾳ.

contractum non eſt conforme divinæ inſtitutioni. Ergo non eſt ratum ac firmum. Idem cap. XXIII. propoſ. 3. ſtatuit, *matrimonium inter fidelem & infidelem non baptizatum contractum eſſe irritum, ex more populi chriſtiani vim legis obtinente, cum tamen nec jure divino, nec naturali, nec poſitivo, nec certa aliqua lege eccleſiaſtica* irritum ſit, ut propoſ. 2. diſſeruerat. At ſi tantam vim habet conſuetudo populi chriſtiani, ſit per eam ac propter eam matrimonium inter fidelem & infidelem ſit irritum; quanto magis lex divina de honorandis parentibus tantam vim obtinere debet, ut propter illius transgreſſionem matrimonia liberorum ſine parentum conſenſu contracta pronuncianda ſint irrita?

VI.) Ex teſtimoniis patrum.

§. LXXII. *Sextam* argumentorum claſſem ducimus *ex teſtimoniis patrum.* (*) Tertullianus lib. II. ad uxor. *Nam nec in terris filii ſine conſenſu parentum rite & jure nubunt.* Clemens libr. III. ſtromat. *Virgo quædam ſimplicioris animi, cum ex Carpocratianis quidam eam compellaret: Scriptum eſt:* da omni petenti, *exiſtimans ſe de juſto matrimonio compellari, reſpondit: ut tu matrem convenias.* Baſilius epiſt. I. ad Amphiloch. *Eorum, qui ſunt in alterius poteſtate, pacta conventa firmi nihil habent.* Ambroſius lib. I. de Abraham cap. ult. *nubere in Domino apud apoſtolum* ſic explicat, ut *electionem mariti parentibus a filia deferendam eſſe* ſtatuat. Idem in comment. 1 Cor. VII. *Non eſt putandum matrimonium, quod extra Dei decretum eſt factum, ſed cum cognoſcitur, eſt emendandum.* (Loquitur ibi Ambroſius de matrimonio inter perſonam fidelem & infidelem. At cum lex illa de non ducendis alienigenis in nov. teſt. abrogata ſit, lex de honorandis parentibus maneat; multo magis in conjugio liberorum citra parentum conſenſum contracto Ambroſii ſententia locum habet). Epiſt. XLIII. ad Siſinn. dicit *eum juſte indignatum, quod ipſo inſcio filius uxorem ducere voluiſſet.* Chryſoſtomus hom. IX. in 1 Timoth. parentes hortatur, *ut mature proſpiciant liberis de conjugio, ne in ſcortationem incidant*, addita hac gravi ſententia: *Si ante coeperint ſcortari, quam fiant conjuges, nunquam in matrimonio fidem colent.* Auguſtinus epiſt. CCXXXIII. ad Benenatum: *Matris voluntatem in tradenda filia omnibus, ut arbitror, natura præponit.* Evariſti, Leonis, & concilii Toletani verba ſuperius ſunt adducta.

VII.) Ex ſuffragio adverſariorum.

§ LXXIII. *Septimam* claſſem petimus ex *ſuffragio adverſariorum.* Gratianus in c. *Non omnis* &c. diſt. 32. q. 2. *Cum dicitur: paterno arbitrio foeminæ junctæ viris, datur intelligi, quod paternus conſenſus deſideretur in nuptiis, nec ſine eo legitimæ nuptiæ habeantur.* B. Rhenanus in ſcholiis ad verba Tertulliani lib. II. ad uxor. *Nam nec in terris filii ſine conſenſu parentum rite & jure nubunt;* pag. 612. *Elegantiſſima* (inquit) *vox aureis literis ſcribenda. Utinam theologi & juriſconſulti hac de re pontificem Romanum ac reliquos reges & principes admoneant, ut concorditer & rite huic malo obviam eatur, ſeducendi teneras & ſimplices puellas inconſultis, imo invitis parentibus. Raptus virginum legibus eſt prohibitus, & iſtas inſidias clandeſtinarum nuptiarum ferre cogimur.* Caſſander part. ult. catal. glor. mund. c. XXXV. ſcribit, *mundum & coelum & totam machinam literatorum contra nuptias abſque parentum conſenſu initas clamare.* Eraſmus in colloq. in Miſogamo Eubulum & Catharinam ita loquentes introducit: *Definiunt quidam, matrimonium eſſe ratum, quod inſciis, aut etiam invitis parentibus inter puerum & puellam per verba de præſenti*

(*) Conferenda, quæ hanc in rem collegit JOSEPHVS BINGHAMVS *origin. ſive antiquit. eccleſiaſt. vol. VII. p. 382. ſeqq.* & *vol. IX. p. 292. ſeqq.*

ti contractum eſt. Atqui iſtud dogma nec naturæ ſenſus adprobat, nec veterum leges, nec Moſes ipſe, nec evangelica, aut apoſtolica doctrina. In libr. de inſtit. Chriſt. matrim. *Nullum opinor in ſacris literis exemplum inveniri, filios familias, aut pupillos clam iis, in quorum poteſtate ſunt, contraxiſſe matrimonium, quod illis reclamantibus valuerit.* In adnot. 1 Cor. VII. pag. 324. *Sentit Paulus de parentibus elocantibus nuptum filias, citra quorum auctoritatem non erat ratus matrimonii contractus; quod utinam & his temporibus ſervaretur, præſertim in ea ætate; cui nondum ſatis conſtat vel conſilium, vel judicium.* Ludovic. Vives in libr. de offic. mariti: *Vetera omnia conjugia gentilium ac Judæorum ita coierunt: parentes ſua auctoritate utrinque rem transigebant, liberis nefas erat ab eo diſcedere, quodcunque viſum eſſet parentibus de ipſis ſtatuere.* Alexander juriſconſultus libr. IV. conſ. ult. *Papa non eſt dominus morum, ſed docet reverentia, non honeſte fieri a filio, qui aliter (quam conſentiente patre) contrahit nuptias; honeſtas quæ ſpectat pietatem, habet etiam neceſſitatem.* Gropperus in inſtit. Colon. *Evariſti canonem plane ſanctiſſimum cuperemus in eccleſiam concilio generali revocari ob clandeſtina matrimonia tollenda.* (Bellarminus excipit, *Gropperum non loqui de matrimonio, cui ſolum deeſt conſenſus parentum, ſed de eo, quod inſciis parentibus contrahitur, & ſimul clandeſtinum eſt.* Reſp. omne matrimonium, quod contrahitur inſciis & invitis parentibus, eſt clandeſtinum, ſi vel centum teſtes adhibeantur, quia repugnat juri publico, divino & humano, ut inferius pluribus demonſtrabitur. Ac ſi clandeſtinum matrimonium a concilio Tridentino fuit irritum pronunciatum propter incommoda graviſſima, quæ ex illis oriuntur, ut Bellarminus hoc loco adſerit; utique etiam debuiſſet matrimonium liberorum abſque parentum conſenſu contractum irritum pronunciari, cum non ſolum divinis legibus repugnet, ſed etiam incommoda ſecum trahat longe plurima & graviſſima). Leges Hiſpaniæ non tantum pro irritis habent matrimonia ſine parentum conſenſu contracta, ſed & graviſſimas pœnas contrahentibus imponunt. Galli ſemper detrectarunt decretum ſynodi Tridentinæ admittere, ac curiæ, tam Pariſienſis, quam Toloſana, contrarium definierunt adjecta gravi pœna, ſi quis vel quæ parentum conſenſum contemſerit, vel contemtus auctor exſtiterit, ut ex Guiberto Pæpon. & Coraſio docet Arniſæus de jure connub. cap. III. ſect. 10. num. 44.

§. LXXIV. *Octavam & ultimam claſſem argumentorum tribuimus deductioni ad abſurdum.* Per matrimonia liberorum ſine parentum conſenſu inita 1.) lex divina de honorandis parentibus violatur; 2.) patri invito hæres agnaſcitur; 3.) pax domeſtica turbatur, quia nurus apud ſocerum debebat eſſe loco filiæ, quæ contra ipſius voluntatem in ædes introducitur; 4.) ſalus liberorum, qui per ætatem ſibi nondum poſſunt conſulere, in præſentiſſimum diſcrimen adducitur; 5.) cum ſpe matrimonii multæ ad ſtupra illiciantur, feneſtra libidinibus aperitur; 6.) auctoritas parentum labefactatur; 7.) honeſtas publica ex naturæ lege promanans conculcatur; 8.) leges civiles deſpectui habentur; 9.) id quod furto pejus eſt ac deterius juſtum pronunciatur; 10.) quod conſenſu omnium gentium damnatum, adprobatur; 11.) in ſumma & inextricabilia pericula animæ conjiciuntur: 12.) conſcientiæ conjugum miſere illaqueantur, quia non poſſunt ſtatuere ſe divinitus conjunctos eſſe, ideoque in adverſis deſtituuntur ſolida ac neceſſaria conſolatione. Ergo conjugia liberorum ſine parentum conſenſu contracta cenſenda ſunt illegitima atque irrita. Beuſtius part. II. de matr. cap. XLVI. p. 212. ſic infert: *Si matrimonia, vel ſponſalia ſine parentum conſenſu contracta deberent valere; ſequeretur illud inconveniens, quod quilibet ribaldus, vel ſcurra poſſit honeſti viri filiam*

VIII.) *A deductione ad abſurdum.*

ad

ad ſe allicere, & quaſi furari eamque decipere, quod eſſet valde abſurdum.

Antitheſis pontificiorum.

§. LXXV. Inſtruximus hactenus noſtrorum argumentorum aciem; reſtat, ut videamus, quæ arma contra nos adverſarii induant, quasve contra cauſæ noſtræ arcem haſtas contorqueant. Bellarminus adverſæ partis primipilus contra nos pugnaturus libr. de matrim. cap. XIX. primo nititur *diſſenſiones inter noſtros* in hac quæſtione oſtendere, primam ſcilicet victoriæ partem ſtatuens, ſi in caſtris adverſarii hoſtiles diſſenſiones excitari poſſint. *Contendunt* (inquit) *adverſarii, matrimonium irritum eſſe, niſi fiat cum parentum conſenſu, ſed quia non omnino inter ſe convenire videntur, eorum ſententias breviter referemus. Primus videtur fuiſſe Eraſmus, qui rem in controverſiam vocavit, is dogma illud, quod matrimonium inter puerum & puellam inſciis, vel etiam invitis parentibus, contractum ratum ſit, nec naturæ ſenſu, nec veterum legibus, nec ab ipſo Moſe, nec evangelica, aut apoſtolica doctrina adprobari ſcribit. Lutherus in ſerm. de matrimonio cum diſtinctione loquitur. Nam aut nata eſt proles in conjugio contracto ſine parentum conſenſu, aut nondum eſt nata.. Si nata eſt, firmum eſſe debet matrimonium. Si nondum eſt nata, in poteſtate parentum erit, confirmare, vel irritare conjugium. Idem docet Philippus Melanchthon in loc. Bucerus in XIX. Matth. revocari optat leges civiles, quibus id caveri dicit, ne nuptiæ filiorum ratæ ſint ſine conſenſu patris, aut avi, aut proavi. Brentius in catech. ſi matrimonium ſine parentum conſenſu celebratum ſit, jubet id referri ad magiſtratum, atque ejus judicio confirmandum, vel irritandum eſſe. Nam etiamſi generalis regula ſit, quod liberi non debeant inire conjugia ſine parentum conſenſu, tamen nonnulli caſus ſunt, in quibus licet ſecus agere. In eamdem ſententiam deſcendit Mart. Chemnitius II. part. exam. conc. pag. 1273. ubi tamen confundit matrimonia filiorum ſine conſenſu parentum contracta cum matrimoniis clandeſtinis; poteſt enim fieri, ut matrimonium ſit clandeſtinum, & tamen cum parentis conſenſu contractum, & contra, ut non ſit clandeſtinum, ſed publicum & coram eccleſia & ratum, inſciis & invitis parentibus. Calvinus lib. IV. inſtit. cap. XIX. §. ult. inter leges pontificum impias in Deum & iniquiſſimas in homines primo loco numerat eam, quod conjugia inter adoleſcentulos parentum injuſſu contracta, firma rataque maneant.* Hactenus Bellarminus *Reſp.* 1.) In hiſce nullus animadvertitur diſſenſus. Omnes enim ſtatuunt, conjugia liberorum ſine conſenſu parentum contracta eſſe illegitima atque irrita; omnes docent, parentes talia matrimonia poſſe reſcindere. Alia vero quæſtio eſt, an in ſpecialibus quibusdam caſibus ratione circumſtantiarum habita propter evitandum majus malum parentibus ſit ſuadendum, ne jure patriæ poteſtatis ſevere utantur? Diſtinguendum igitur inter *ipſum jus* patriæ poteſtatis, quod parentibus ſemper manet ſalvum atque integrum, ſive ſecuta fuerit carnalis copula in talibus liberorum matrimoniis ſine ipſorum conſenſu contractis, ſive non fuerit ſecuta, & inter *uſum* atque *exercitium* illius *juris*, quod quandoque paululum interquieſcere liberorum ſalus exigere poteſt. 2.) Eraſmum non poteſt Bellarminus noſtris adcenſere, cum Leo X. in literis publicis eum adpellet dilectum filium ſuum, cumque pontificis auſpiciis ejus adnotationes & paraphraſis in nov. teſt. lucem viderit, ut ipſe teſtatur in adnot. 1 Theſſ. II. 3.) Clandeſtina matrimonia a Chemnitio recte vocantur ea, quæ ſine conſenſu parentum contracta, ſi vel maxime alii adfuerint teſtes, ut poſtea demonſtrabitur.

§. LXXVI. Pontificiorum ſententiam exin Bellarminus includit tribus propoſitionibus: Prima eſt, *ſolo conſenſu parentum matrimonium inter filios celebrari non poſſe, ideoque patrem non poſſe filium ad matrimonium*

monium cogere. Secunda eſt, *filiorum conſenſum, etiamſi ſolus ſit, ad matrimonium firmum ac ratum ſufficere, nec poſſe a parentibus, vel magiſtratu ejusmodi matrimonium irritari.* Tertia eſt, *peccare filios, quando ſine juſta & rationali cauſa parentibus inſciis, vel invitis matrimonia contrahunt.* In prima & tertia propoſitione Bellarminus nos ſibi ὁμοψήφυς habet; modo in illa conſenſus liberorum etiam tacitus ſtatuatur ſufficere, ab hac removeatur inſidioſa illa clauſula, quod *ſine juſta & rationabili cauſa liberi non debeant inſciis, vel invitis parentibus matrimonia contrahere*, per quam innuitur, poſſe dari juſtam & rationabilem cauſam, quæ excludit paternum conſenſum. At quæ poteſt eſſe juſta & rationabilis cauſa, propter quam liberi filialem obedientiam & reverentiam divinitus ipſis mandatam parentibus jure derogant? Non enim hic quæſtio eſt de parentibus vel furioſis, vel captivis, vel officium ſuum negligentibus, & liberos a matrimonio privati ſui commodi cauſa injuſte arcentibus; in eo enim caſu vel cognatorum, vel magiſtratus conſilium & auxilium implorandum eſt, qui cum in locum parentum ſuccedant, ne ſic quidem absque paterna auctoritate conjugium intelligitur contrahi. Reſtat igitur ſecunda propoſitio, quam juri divino, naturali ac civili repugnare dicimus. Videamus igitur, quid pro ejus confirmatione Bellarminus adferat.

Argumenta pontificiorum. I.) Ex ſcripturae exemplis.

§. LXXVII. *Primum* huic propoſitioni fulcrum quærit in *exemplis ſcripturæ ſacræ* Gen. XXVI. *Eſau duxit uxores duas, quæ ambæ offenderant animum Iſaaci & Rebeccæ parentum ejus, proinde invitis parentibus accepit. Et rurſus c. XXVIII. accepit tertiam contra eorumdem parentum voluntatem; nec tamen Iſaac ea conjugia irritavit, & ſcriptura ſimpliciter uxores vocat, quæ ita ductæ fuerunt. Deinde Jacob* Gen. XXIX. & XXX. *duxit uxorem unam, juxta conſilium parentum ſuorum, ſed alias tres, & præſertim duas ancillas, duxit parentibus omnino inſciis, nec tamen Jacob, ſanctiſſimus patriarcha, id feciſſet, ſi credidiſſet neceſſarium eſſe parentum conſenſum. Tobias quoque uxorem duxit in aliena regione, parentibus ignorantibus, nec tamen angelus Raphaël, qui cum ipſo erat, eum admonuit, ut parentum conſenſum exſpectaret, neque ipſe religioni ſibi duxit inſciis parentibus id facere.* Reſp. *a.*) in genere; *b.*) in ſpecie. In *genere.* 1.) In civitate Dei non eſt vivendum hominum exemplis, ſed Dei legibus. Jam vero oſtendimus ſuperius, parentum conſenſum in nuptiis liberorum & generali & ſpeciali juſſione divina requiri. Bellarminus ipſe in ſeq. propoſ. 3. ſcribit: *Præceptum de matrimonio liberorum parentibus potius datur, quam filiis.* 2.) Si exemplis judicandum, proferenda potius erant ea, quæ regulæ legis divinæ congruunt, quam quæ ab ea diſcrepant. Bellarminus ipſe l. d. adducit exemplum *Iſaaci*, qui uxorem accepit, quam pater ei dedit, & Rebecca, uxor ipſius, conſilium patris ſui ea in re ſecuta eſt. Geneſ. XXIV. Item *Jacobi*, cui pater in mandatis dedit, ut acciperet uxorem ex filiabus Laban, quod ipſe obedienter fecit. Geneſ. XXVIII. Illis conjungenda ſunt exempla *Iſmaelis*, *Simſonis*, *Saræ*, *&c.* de quibus ſupra. In *ſpecie* 1.) de *Eſavo: a.*) bene factum, quod ab Eſavo jeſuita ſententiæ ſuæ robur quærit, ut ſe Eſavitam eſſe oſtendat. *b.*) Cap. proxime præcedente XXV. 34. commemoratur, quod Eſavus *pro edulio jus primogenituræ vendiderit*, quo nomine vocatur βέβηλος, *profanus*, Hebr. XII. 16. & quo animo ac conſilio tertiam duxerit, exponit Spiritus ſanctus: Gen. XXVIII. 6. *Videns Eſau, quod benedixiſſet pater ſuus Jacobum, & dixiſſet ei, non accipies uxorem de filiabus Canaan,* 8. *quodque pater non libenter adſpiceret filias Canaan, ivit ad Iſmaelem, & duxit uxorem præter eas, quas habebat.* Ecquid ergo boni ac laudabilis in hujus profani & in-

inobedientis filii exemplo quærendum ? *c.*) De Eſavi uxoribus expreſſe dicitur Gen. XXVI. 35. quod *fuerint amaritudo ſpiritus Iſaaco ac Rebeccæ*, quodque animum ipſorum adeo exulceraverint, ut Rebecca in hæc erumperet verba: *Si acceperit Jacob uxorem de filiis Heth, quales ſunt hæ de filiabus terræ, nolo vivere.* Tales ſcilicet habere conſueverunt exitus matrimonia liberorum ſine parentum conſenſu contracta, quorum patrocinium Jeſuitæ ſuſcipiunt. *d.*) *At*, inquis, *Iſaacus illa matrimonia non irritavit.* Reſp. tribuendum hoc vel paternæ indulgentiæ, quæ in liberis multa tolerat, quæ mutare nequit, (*nolens Iſaacus*, inquit Joſephus lib. I. antiquit. cap. XVII. circa medium, *moleſtus eſſe filio, jubendo eum, ut mulieres miſſas faceret, decrevit rem totam ſilentio transmittere*, Joſephum ſecutus Albericus Gentilis libr. IV. de nupt. cap. VIII. ſcribit, *ideo parentes Eſavi non juſſiſſe, ut uxores ductas dimitteret, ne filium in triſtitiam conjicerent*) vel Eſavi pertinaciæ, qui ab injuſto & illicito illo conſortio abſtrahi non potuit; interim a remotione facti ad remotionem juris non procedit collectio. Tiber. Decian. volum. I. conſ. 7. *e.*) At *ſcriptura eas vocat uxores.* Reſp. ex regula Auguſtini libr. II. de mirab. ſcripturæ cap. IX. *Scriptura verarum rerum nomina aliquando tribuit rerum ſimilitudinibus*; id quod exemplis aliquam multis declarat Ruizius in reg. intellig. ſcript. reg. 15. pag. 13. quin imo revocet Bellarminus ſibi in mentem, quæ ſcripſit libr. I. de ſacr. euchar. cap. ult. *Scriptura vocat ordinarie res, ut adparent exterius. Sic ſerpentem æneum vocat ſerpentem, angelos, qui adparebant in forma humana, vocat viros, boves æneos, malogranata aurea & ſimilia ornamenta templi ſimpliciter vocat boves, &c.* Si ex eo, quod ſcriptura Eſavi conjuges vocat uxores, recte & immote inferri poteſt, quod fuerint veræ uxores, quodque inter Eſavum & eas fuerit verum, ratum ac legitimum matrimonium; utique etiam ex eo, quod panis eucharisticus poſt conſecrationem vocatur panis, licebit inferre, quod ſit verus & ſubſtantialis panis, id quod recte quidem infertur, ſed a Bellarmino non conceditur. Sicut 1 Cor. VIII. 5. *ſunt dii multi & domini multi*, λεγομένως ſcilicet & καθ' ὑπόληψιν ἀνθρώπων, ita Eſavi conjuges uxores vocantur, quia ſcilicet homines, inter quos degebant, eas pro veris & legitime ductis Eſavi uxoribus habebant. Ex populari igitur adpellatione apodicticum aliquod argumentum nunquam eliciet Bellarminus, cum inceſtæ nuptiæ dicantur etiam nuptiæ, quæ nihil minus ſunt, quam veræ ac legitimæ nuptiæ. *f.*) Contemtum illum parentum Deus in Eſavo punivit benedictionem, jus primogenituræ, & promiſſionem de poſſeſſione terræ Canaan ac de Meſſia ex ſemine ejus naſcituro ipſi auferendo, & in fratrem Jacobum transferendo. 2.) De *Jacobo* diſertis verbis teſtatur Moſes, quod a parentibus in Meſopotamiam miſſus ſit ad ducendam uxorem e filiabus Laban; Geneſ. XXVIII. 2. habuit ergo conſenſum parentum non ſolum generalem, ſed etiam ſpecialem. Cumque a fide matrimoniali, quam Racheli a ſe adamatæ dederat, recedere nollet, nec Leam, cui a patre Labano ſibi obtruſæ per ignorantiam cohabitaverat, honeſte dimittere poſſet; inde præter omnem ſuam opinionem duarum ſororum nuptiis fit implicitus, quo reſpectu exemplum hoc plane ſingulare eſt, nec ullo modo ad imitationem trahendum. Ancillæ, quas non ſolum conſenſu, ſed etiam impulſu Rachelis ac Leæ ſibi adſociaverat, fuerunt uxores ſecundariæ, ut nihil dicatur de eo, quod Bellarminus *in hiſtoricis argumentum ex ſcriptura ducit negative.* Non eſt ſcriptum, interceſſiſſe conſenſum parentum in nuptiis quorumdam patriarcharum vet. teſtam, ergo is non interceſſit, cum ne quidem *in dogmaticis* argumentum negativum ex ſcripturis ducere alibi permittat. Sic enim diſputat libr. I. de miſſa cap. XXIII. reſp. ad arg. 2. *Etiamſi evangeliſtæ non expreſſe dixerint, Chriſtum ſe patri obtuliſſe*,

liſſe, tamen neque expreſſe dixerunt, non ſe obtuliſſe, &c. quare ſi Lutherus ab exemplo Chriſti probare cupit, miſſam non eſſe ſacrificium, certum aliquod teſtimonium adferat, ubi legamus, Chriſtum non ſe obtuliſſe in coena. Nam illa argumenta negativa: non habetur expreſſe in ſcriptura, ergo non eſt factum; jam ipſis etiam pueris ridicula ſunt. Hactenus Bellarminus. 3.) De *Tobia* reſpondemus *a.*) hiſtoria eſt apocrypha. *b.*) Tobias ſequitur conſilium angeli, qui Tob. VI. 11. 12. proponit ipſi divinam conſtitutionem Num. XXVII. 8 & XXXVI. 8. hactenus igitur eſt in hoc exemplo aliquod ſpeciale. *c.*) Ibidem commemoratur, quod Sara a patre Raguele Tobiæ fuerit deſponſata c. VII. 15. *d.*) Ex poſtfacto præſumitur, patris Tobiæ ſenioris voluntas præceſſiſſe. l. ſi ut proponis. C. de nupt. *Si pater poſtea reſciſcens non contradixerit, valent nuptiæ. e.*) In formatione ſtatus ſuperius monuimus, non eſſe hoc loco proprie & principaliter quæſtionem de parentibus abſentibus, quorum conſenſus haberi nequit, ſed de præſentibus. Jam vero parens Tobiæ hic longe abfuit. *f.*) Et quid multis? conſtat ex ſermone, quem Tobias ſenior cum filio ante abitum inſtituit, filium de conſenſu patris nihil quidquam dubitaſſe, vel dubitare potuiſſe. Tob. IV. 15. juxta textum græcum: *Uxorem accipe de ſemine patrum tuorum, & ne accipias uxorem extraneam, quæ non eſt de tribu patris tui, quoniam filii prophetarum ſumus Noë, Abraham, Iſaac & Jacob, &c. omnes iſti acceperunt uxores de fratribus ſuis* (quæ omnia in vulgata verſione latina ſunt omiſſa). Habuit ergo Tobias ſi non individualem, tamen ſpecialem patris conſenſum, de qua diſtinctione pluribus dicetur inferius. *g.*) Neve ulla reſtet dubitatio de conſenſu ſenioris Tobiæ, conſiderentur verba angeli Tob. VI. 17. *Non es memor ſermonum, quos præcepit tibi pater tuus ſuper accipienda tibi uxore de genere tuo, &c.*

II.) Ex jure canonico.

§. LXXVIII. *Alterum* fundamentum quærit Bellarminus in *jure canonico.* Nam cap. *cum virum de regularibus* &c. ita loquitur Clemens III. de puella nubili: *Tunc quia liberum habet arbitrium in electione propoſiti parentum ſequi non cogitur voluntatem.* Et huc pertinet, quod Ambroſius libr. de virgin. inquit: *Cui licet maritum eligere, non licet Deum præferre?* Idem epiſt. XLIII. ad Siſinnium, *qui filio indignabatur, quod ſine ſuo conſilio uxorem duxiſſet*, dicit culpam aliquam *ab eo filio admiſſam; tamen ſatis aperte indicat matrimonium fuiſſe ratum, & Siſinnium laudat, quod facile culpam ignoverit filio.* Reſp. 1.) Monuimus ſuperius de jure canonico variare juriſconſultorum ſententias; quidam enim ſtatuunt, neceſſitatem paterni conſenſus ex eo non poſſe probari; quidam inter canones vetuſtiores ac recentiores diſtinguunt; quidam explicare conantur omnes canones, qui parentum conſenſum non videntur neceſſario exigere. Nobis ſufficit, quod ex jure divino, naturali ac civili noſtram ſententiam confirmatam dare poſſimus, ſi vel maxime de juris canonici diſpoſitione quædam ſuperſit dubitatio. 2.) Cap. *cum virum X. de regularibus* &c. non excludit paterni conſenſus neceſſitatem; quando *filiam in contrahendis nuptiis liberum habere arbitrium, nec cogi parentum voluntatem ſequi* adſerit, quia idem plane jure etiam civili obtinet, quippe in quo diſponitur, *conjugia debere eſſe libera*, l. 12. C. de nupt. l. Titia ff. de V. Obl. & tamen conſenſum parentum illo jure tanquam neceſſarium requiri conſtat; nimirum libertas filiorum in matrimoniis contrahendis non eſt abſoluta, ſed paterni conſenſus limitibus circumſcripta, ſicut patria poteſtas itidem non eſt abſoluta, ut ad matrimonium liberos cogere poſſit. Alii reſpondent, in illo cap. non agi de matrimonio contrahendo, ſed de profeſſione monaſtices. 3. Ambroſius electionem mariti filiæ relinquens liberam, itidem hoc intelligit de libertate cum limitibus in verbo Dei præſcriptis congruente; diſerte enim addit: *Si hominem amarent filiæ veſtræ,*

ſtræ, per legem poſſent eligere, quem vellent. Quibus igitur hominem eligere licet, Deum non licet? Certe apoſtolus 1 Cor. VII. 37. parenti tribuit *ἐξουσίαν περὶ τοῦ ἰδίου θελήματος τηρεῖν τὴν ἑαυτοῦ παρθένον, ἢ ταύτην ἐκγαμίζειν.* 4.) Quamvis idem Ambroſius Siſinnium laudet, quod culpam ignoverit filio, qui absque ejus conſenſu nuptias contraxerat; tamen non laudat, nec ratum habet illud matrimonium tanquam legitimum, ſed in ſpeciali hoc caſu parenti ſuadet, ut culpam filio condonet, nec jure patriæ poteſtatis ſevere utatur, novæ autem nuptæ auctor eſt, ut etiam *hyemali tempore viæ laborem exciperet commodius hybernatura non ſolum in hoſpitio, ſed etiam in adfectu paterno, cum jam ſucceſſerit indignationi gratia*, ut ſub finem epiſtolæ loquitur. Niſi Ambroſius ſtatuiſſet, parentum conſenſum in liberorum nuptiis eſſe neceſſarium, non tam ſolicite pro filio fuiſſet deprecatus, qui absque parentis conſenſu nuptias contrahendo gravi culpa ſeſe reddiderat obſtrictum.

§. LXXIX. Præter illud capitulum ex jure canonico a Bellarmino adductum ab aliis plura adferuntur: I.) Cap. *Sufficiat* &c. diſt. 27. q. 2. ubi Nicolaus dicit: *Sufficiat ſecundum leges ſolus eorum conſenſus, de quorum conjunctionibus agitur.* Reſp. Gloſſa ibidem addit, *dictionem* ſolus *non excludere conſenſum parentum*, qui ſecundum leges requiritur; ſed tantum *alias ſolennitates*, quæ fiunt circa matrimonium. Rectius dicitur, quod particula illa excludat *copulam carnalem*, quod illa non pertineat ad matrimonii eſſentiam. Quæſtio enim erat propoſita, anne carnalis commixtio ad perfectionem conjugii pertineret? reſpondit Nicolaus, ſolum conſenſum, concubitu etiam *non interveniente, ad matrimonium ſufficere, qui conſenſus ſi in nuptiis ſolus forte defuerit, cætera omnia, etiam cum ipſo coitu celebrata fruſtrari.* Præterea ideo duntaxat conſenſus contrahentium fit mentio, quia in ſpecie & ex profeſſo non quærebatur de conjugio liberorum, ſed de conjugio in genere. Denique requiritur conſenſus *ſecundum leges*, ſive legitimus, jam vero conſenſus liberorum deſtitutus conſenſu parentum non eſt ſecundum leges, ſive legitimus. II.) Cap. Cum cauſa X. de rapt. ubi *matrimonium liberorum dicitur ſubſiſtere, etiamſi parentes reclamarint.* Reſp. parentes non proponuntur contradixiſſe conjugio, ſed raptui & abductioni, in dubio igitur præſumitur conſenſum parentum interveniſſe. Alii dicunt, cap. loqui de parentibus, *qui liberos non habent in poteſtate.* Rurſus alii cenſent, quæſtionem ibi eſſe de eo caſu, *quando copula carnalis intervenit.* Duarenus reſpondet, *capitulum illud non eſſe ſatis juſtum & æquum.* Oldendorpius dicit, quod ſit *impium.* III.) Cap. cum apud 23. X. de ſponſ. ubi Innocentius dicit: *Sufficiat ad matrimonium ſolus conſenſus illorum, de quorum quarumve conjunctionibus agitur.* Reſp. particula excluſiva *ſolus* non eſt abſolute & ſimpliciter accipienda, alias etiam in gradibus prohibitis matrimonia per conſenſum contrahentium fierent rata, ſed pro ratione ſubjectæ materiæ explicanda. Quæſtio proponebatur, an ad matrimonium perficiendum requirantur verba? ad illam igitur reſponſio adcommodanda, quod ſcilicet ſolus conſenſus absque verbis ad matrimonium ſufficiat. Gentilis libr. IV. de nupt. cap. IV. reſpondet, *excluſivam ibi opponi dotalibus inſtrumentis pompæ & aliis ſolennibus.* IV.) Cap. *Veniens.* 13. X. tit. eod. ubi ſtatuitur, *nuptias, in quas pater conſentire noluit, eſſe ratas.* Reſp. agitur ibi de conjugio per copulam carnalem conſummato & in eccleſiæ facie per ſacerdotalem benedictionem confirmato, quod jure canonico eſt ratum, ſi vel maxime parentum conſenſus non adceſſerit, qua de re inferius plura. V.) Cap. *Tua fraternitas*, de ſponſal. ubi pontifex dicit, *matrimonium contrahi per legitimum viri & mulieris conſenſum.* Reſp. non excluditur conſenſus parentum. Tunc enim conſenſus viri & mulieris dicitur legiti-

gitimus, cum vir & mulier adhibent conſenſum paternum. Simile judicium de aliis capitulis eſſe debet, ut oſtendunt Adr. Pulvæus in libr. de nupt. ſine parent. conſ. non contrah. Albericus Gentilis lib. IV. de nupt. c. IV. Hunnius reſolut. juris libr. I. tract. 3. q. 18.

III.) Ex rationibus. 1.) A ſufficiente requiſitorum enumeratione.

§. LXXX. *Tertium* fundamentum Bellarminus ſtatuit in *ratione*, eaque triplici: I.) *A ſufficienti requiſitorum enumeratione. In ejusmodi* (inquit) *conjugio nihil eorum deeſt, quæ ad eſſentiam matrimonii pertinent, verum igitur & ratum, adeoque inſolubile matrimonium erit.* Antecedens probat. *Adeſt enim conſenſus contrahentium, & proinde intentio miniſtri; adeſt materia, quæ ſunt perſonæ ad matrimonium idoneæ; adeſt forma, id eſt, verba, ſeu ſigna mutui conſenſus.* Si dicamus, *conſenſum nec eſſe plenum, nec ſufficientem, cum enim filii ſint in poteſtate parentum, non poſſe eos in re tam gravi ſine parentum voluntate aliquid ſtatuere;* habet Bellarminus, quod regerat: *Conſenſus filiorum* (inquit) *non eſt plenus, vel quia deeſt uſus liberi arbitrii, vel quia deeſt conſilii maturitas, vel quia ita ſubjiciuntur filii parentibus, ut jus non habeant de ſtatu vitæ ſuæ diſponendi. Primum dici nequit, quia tunc etiam cum parentum conſenſu conjugia non eſſent. Nec ſecundum, quia ad matrimonium contrahendum non exigitur neceſſario maturitas conſilii, ſed ſolum uſus liberi arbitrii. Nec tertium, quia filius, licet patri obedientiam & reverentiam debeat, tamen quando uſum liberi arbitrii habet, liber eſt & ſui juris in his, quæ ad ſtatum vitæ pertinent, non minus, quam pater, quare poterit quidem peccare, dum non ſequitur patris directionem in ſtatu vitæ eligendo, tamen quod facit, ratum ac firmum erit, quia de re ſua, non aliena diſpoſuit.* Reſp. tertium hoc argumenti membrum probari nequit. 1.) Cum enim cauſæ matrimoniales juxta ipſius Spiritus ſancti declarationem in ſcriptura traditam pertineant ad quartum præceptum, ita ut ob honorem & reverentiam parentibus exhiberi mandatam conſenſum eorum in matrimonio contrahendo liberi requirere teneantur, utique hac in parte non ſunt ſui juris. 2.) E diametro igitur divinæ juſſioni tum *generali* de honorandis parentibus, tum *ſpeciali* de matrimonio liberorum conciliando parentibus datæ adverſatur diſſertatio illa Bellarmini, quod *filius in his, quæ ad ſtatum vitæ pertinent, ſit liber ac ſui juris.* 3.) Ne quidem bona parentum poteſt filius abalienare, multo igitur minus ſe ipſum. Si in alienatione paternorum bonorum ſui juris non eſt, utique nec in diſponendis iis, quæ ad ſtatum vitæ pertinent, ſui juris erit. Si in ſcripto Macedoniano ſalubriter conſtitutum, ut ſi quis filiofamilias mutuam dederit pecuniam, ejus reſtitutionem in judicio petere nequeat, quanto minus rata erit filii promiſſio de ſtatu vitæ ac perſonæ ſuæ alteri facta? 4.) In parentis poteſtate relictum eſt, votum filiæ ipſi Deo factum reddere irritum, quomodo ergo filia in his, quæ ad ſtatum vitæ pertinent, cenſeri poteſt libera ac ſui juris?

2.) A minori ad majus illatione.

§. LXXXI. II.) A minori ad majus illatione. *Conjugium ſervorum invitis dominis firmum eſt ac ratum, quia jus gentium non potuit inferre, quod jus naturæ conceſſit. Ergo multo magis conjugium filiorum invitis parentibus erit ratum; major enim eſt ſubjectio ſervorum ad dominum, quam filiorum ad parentes.* Idem argumentum urget Thomas part. III. q. 55. artic. 2. & canoniſtæ in cap. I. de conjug. ſerv. *Reſp.* aut loquitur Bellarminus *de ſervis ſimpliciter ſic dictis*, aut de *mancipiis*, de ſervis chriſtiani moris, aut Romani juris. Si prius, reſpondemus ad *majorem* omiſſam negando ejus connexionem; quia argumenta, quæ pro neceſſitate conſenſus paterni in nuptiis liberorum adduximus, ea non pugnant pro neceſſitate conſenſus herilis in nuptiis ejusmo-

ejusmodi ſervorum: inter dominum & ſervum eſt obligatio tantum *civilis*, ſed inter patrem & filium eſt obligatio *naturalis*. Deinde per conjugium ſervorum patri, vel avo invito non agnaſcitur hæres, illud vero fit in conjugio liberorum ſine parentum conſenſu contracto. Si poſterius, reſp. ad *minorem*: In legibus Moſaicis Exod. XXI. 4. Levit. XXV. 44. domino datur poteſtas ſervo uxorem dandi. Idem congruit legibus civilibus. Licuit dominis pro arbitrio nuptias diſturbare ac divellere cum ſervis ſine ipſorum conſenſu initas. Juſtinianus lege lata ſanxit, ut ſervi, qui eo tempore, quo Gothi Romanum imperium invaſerant, uxores ingenuas duxiſſent, ad dominos redire deberent diſſoluto matrimonio. Lombardus lib. IV. ſent. diſt. 36. lit. B. adducit canonem concilii Cabilonenſis: *Dictum eſt nobis, quod quidam legitima ſervorum matrimonia poteſtativa quadam præſumtione dirimant non adtendentes illud:* Quod Deus conjunxit, homo non ſeparet; *unde nobis viſum eſt, ut conjugia ſervorum non dirimantur, etiamſi diverſos dominos habeant, ſed in uno conjugio permanentes dominis ſerviant ſuis. Et hoc in illis obſervandum eſt, ubi legalis conjunctio fuit & per voluntatem dominorum;* hæc ultima verba, Lombardus monet, probe eſſe adtendenda, cum videatur illis innui præter voluntatem dominorum inter ſervum & ancillam non poſſe contrahi conjugium, vel ſi contrahitur, non eſſe ratum.

3.) *Ex noſtrorum teſtificatione.*

§. LXXXII. III.) Ex noſtrorum teſtificatione. *Lutherus & Melanchthon* (inquit) *contendunt matrimonium filiorum invitis parentibus contractum, ſi per copulam carnalem conſummatum ſit, non poſſe amplius a parentibus irritari. At copula illa carnalis non facit filium prudentiorem, neque eximit a patria poteſtate; ergo etiam ante copulam matrimonium contractum a parentibus irritari non poterat, vel ſi tunc poterat, etiam poſt copulam poterit, quod ipſi negant. Si dicas, quando matrimonium eſt conſummatum, non amplius agi de conjugio futuro, ſed de præſenti, & injuriam fieri conjugi, ſi poſt violationem deſereretur;* regerit Bellarminus, *etiam matrimonium contractum per verba de præſenti non eſſe futurum, ſed præſens conjugium, ergo non poterit irritari, ſive ſit conſummatum, ſive non ſit conſummatum. Præterea matrimonium conſummatum invitis parentibus vel jure conſummatum eſt, vel non. Si jure conſummatum; ergo & jure contractum ante conſummationem, non enim jure conſummari poteſt matrimonium non jure contractum. Ergo etiam ante conſummationem matrimonium invitis parentibus contractum ratum erat ac firmum. Si autem non jure conſummatum fuit, jure poſt conſummationem irritari potuit, neque ulla fiet conjugi injuria, quia non facit alteri injuriam, qui jure ſuo utitur.* Reſp. 1.) Alia quæſtio eſt, an matrimonia liberorum invitis parentibus contracta adcedente copula carnali fiant rata? alia quæſtio eſt, an in ſpecialibus quibusdam caſibus conſulendum ſit parentibus, ut ex ἐπιεικείᾳ eadem rata habeant, & conſenſum illis præbeant? 2.) Alia quæſtio eſt de jure patriæ poteſtatis, an talia matrimonia etiam per copulam conſummata diſſolvi poſſint? alia iterum quæſtio eſt de poteſtatis illius uſu & exercitio, an utile & conveniens ſit, jus patriæ poteſtatis ſevere & ſtricte in hoc caſu exercere? 3.) Alia quæſtio eſt de generali regula, quid ſtatuendum de matrimoniis liberorum ſine parentum conſenſu contractis? alia iterum quæſtio eſt de ſpecialibus quibusdam caſibus, quid re non amplius ſalva atque integra ob certas quasdam circumſtantias parentibus ſit ſuadendum? His ita præmiſſis ſtatuimus, matrimonia liberorum invitis parentibus contracta, ſi vel maxime ſecuta fuerit copula carnalis, in ſe ac per ſe eſſe illegitima atque irrita, ac parentes, ſi jus ſuum urgere velint, poſſe earum diſſolutionem a magiſtratu petere. *a.*) Quod

 in

in ſe ac per ſe eſt illegitimum & divinæ conjugii inſtitutioni repugnans, id per copulam carnalem, utpote non minus illegitimam & divinæ legi adverſantem, non fit ratum, bonum ac firmum. Quod contra leges factum, ipſo jure nullum eſt, & pro infecto habetur. Matrimonia liberorum ſine parentum conſenſu contracta in ſe ac per ſe ſunt illegitima & divinæ conjugii inſtitutioni repugnantia, ut hactenus demonſtratum. Ergo per copulam carnalem, utpote non minus illegitimam & divinæ legi adverſantem, non fiunt rata, bona ac firma. *b.*) Omne legitimum ac ratum matrimonium Deum auctorem habet, ut de eo recte dici poſſit: *Quos Deus conjunxit, homo non ſeparet.* Matth. XIX. 6. Atqui liberorum matrimonium ſine conſenſu parentum contractum, ſi vel maxime copula carnalis acceſſerit, non habet Deum auctorem, neque enim per media divinitus inſtituta, ſed per inf..iam libidinem conciliatur. Ergo non eſt legitimum, nec ratum. *c.*) In lege Moſaica parentis arbitrio ac poteſtati liberum relinquitur, an filiam conſtupratam ſtupratori elocare velit? Exod. XXII. 16. Deut. XXII. 29. nec diſtinguitur, an inter ſtupratorem & conſtupratam promiſſio matrimonialis, quam cupiditatibus ſuis ut plurimum prætexere ſolent, interceſſerit? Quin imo cum parenti conſtupratæ relinquatur liberum, an velit ſtupratori filiam dare? præſupponitur, quod eam ſibi dari petat, ſed poſt illatum vitium haud facile eam peteret, niſi fidem matrimonialem antea ipſi dediſſet. Sichem etiam poſt vitiatam Dinam conſenſum patris imploravit. Gen. XXXIV. 11. *d.*) Jure civili talia matrimonia, etiamſi copula carnalis acceſſerit, pro nullis & irritis cenſentur. Juſtinianus inſtit. de nupt. §. 13. *Si adverſus ea, quæ diximus* (inter quæ & illud eſt, quod filiifamilias parentum conſenſum, in quorum poteſtate ſunt, habere debeant §. 1.) *aliqui coierint, nec vir, nec uxor, nec nuptiæ, nec matrimonium, nec dos intelligitur.* Paulus l. Nuptiæ. 2. ff. de rit. nupt. *Nuptiæ conſiſtere non poſſunt, niſi conſentiant omnes, id eſt, qui coëunt, quorumque in poteſtate ſunt.* l. 11. ff. de ſtatu hom. *Is qui vivente patre & ignorante de conjunctione filiæ conceptus eſt, licet poſt mortem avi natus ſit, juſtus filius ei, ex quo conceptus eſt, non videtur..* Atqui ſi matrimonium liberorum ſine parentum conſenſu contractum per copulam carnalem fieret ratum, tales liberi eſſent juſti, ac tales nuptiæ omnino conſiſterent. *e.*) Idem ex rationibus juris civilis evidenter probari poteſt. *Nuptias non facit concubitus, ſed conſenſus*, l. 30. ff. de R. J. puta legitimus. Jam vero in nuptiis illis deeſt legitimus conſenſus, ergo per concubitum non confiunt. Quod æque eſt *illicitum & contra præſcriptum legum, non poteſt confirmare id, quod jam ante illicitum erat*, l. 5. C. de legibus; jam vero concubitus liberorum, qui citra conſenſum parentum contraxerunt, æque eſt illicitus & contra præſcriptum legis divinæ, quam ipſum matrimonium ſine conſenſu parentum contractum. Ergo per illum non poteſt hoc confirmari, vel conſummari. *Abſurdum eſt*, inquit Donellus libr. XIII. comment. cap. XX. *eum, qui peccavit, ad eam rem, in qua peccavit, novo delicto adjuvari.* Ubi deeſt aliquod eſſentiale matrimonii requiſitum, ibi matrimonium cenſetur irritum. Atqui in nuptiis liberorum ſine conſenſu parentum contractis deeſt aliquod eſſentiale requiſitum, ut conſtat ex illis, quæ ſuperius ex jure civili de neceſſitate paterni conſenſus ſunt adlata, nec defectus ille per copulam carnalem ſuppleri poteſt, ut conſtat. Ergo tale matrimonium eſt irritum. *f.*) Utimur etiam deductione ad abſurdum: Si ſtatueretur matrimonia liberorum ſine conſenſu parentum contracta per copulam carnalem fieri rata, ut non poſſint iterum diſſolvi; cuivis nebuloni daretur licentia honeſtam virginem ſeducendi, eamque e patria poteſtate per illicitum illud medium eximendi, præberetur inſuper occaſio ſtupris

pris

pris & libidinibus, quia liberi matrimonio jungi expetentes, atque interim paterno conſenſu ſe deſtitui animadvertentes promte eligerent hoc medium, quin & patria auctoritas plane viléſceret, ac præceptum de parentum conſenſu in nuptiis liberorum neceſſario prorſus enervaretur. g.) Lutherus & alii ex noſtris nequaquam hoc volunt, quod matrimonia liberorum ſine parentum conſenſu contracta fiant rata ac legitima per concubitum; ſed in certis quibusdam caſibus parentibus conſilium ſuppeditant, quid ad evitanda majora incommoda poſt ſecutum congreſſum illegitimum fieri expediat; diſerte enim Lutherus ſerm. de matr. tom. II. Jen. Germ. pag. 1.4. parentibus hoc relinquit, *an in tale matrimonium conſentire velint, necne?* Jam vero aliud eſt quærere de jure, aliud de ἐπιεικείᾳ & diſpenſatione. Atqui in hanc ſententiam accipienda ſunt, quæ de matrimoniis liberorum clandeſtinis, ſi per copulam conſummata ſint, non temere diſſolvendis apud quosdam theologos & jurisconſultos, Weſenbeccium in ff. de rit. nupt. n. 8. Beuſtium de ſponſal. cap. XLVI. Schneidewinum part. II. n. 35. (ubi in conſiſtoriis ita pronunciari adſerit) Cujacium ad l. 2. ff. de rit. nupt. Reuſnerum lib. I. conſult. 6. n. 32. atque alios occurrunt.

§. LXXXIII. Quæ in contrarium proferuntur, facilem habent explicationem. I.) *Si diſſolvatur tale matrimonium, injuria fit foeminæ, quæ virginitate amiſſa etiam viro carere cogitur.* Reſp. 1.) Imo vero injuria fit parentibus, ſi jure ſuo citra meritum priventur. 2.) Quod damnum fœmina conſtuprata ſentit, id *ſua culpa* ſentit, ideoque ſibi ipſi illud imputare debet, l. 203. de R. J. 3.) Quod legum auctoritate fit, per illud nulli irrogatur injuria; jam vero talia matrimonia legum auctoritate diſſolvi poſſunt. 4.) Non de injuria, ſed de miſeria ſua relictus conſtupratæ conquerendi locus; an vero illa quandoque ſit adtendenda, prudentis judicis eſt diſpicere. Is namque penſitatis omnibus circumſtantiis, an ſcilicet fœmina fuerit famæ alias honeſtæ? an a ſtupratore blanditiis & ſpe matrimonii illecta? &c. decernere poterit, quid conſilii parentibus dandum? interim jus ipſum parenti invito non poteſt auferre. 5.) Non hic comparandæ ſunt invicem injuriæ, ſed parti innocenti adverſus nocentem jus dicendum. II.) *Publica utilitas præferenda eſt privatæ. Jam vero ſuadet utilitas publica matrimonia talia non diſſolvi, expedit enim reipublicæ conjugia eſſe frequentia.* Reſp. 1.) Publica utilitas cum transgreſſione legis divinæ ac parentum contemtu non debet, nec poteſt eſſe conjuncta. 2.) Suadet potius publica auctoritas, honorem parentum & auctoritatem legis divinæ vigere. *Expedit reipublicæ piis liberis,* inquit Tull. lib. III. off. & ex *honeſta conjunctione natis civitatem repleri;* at ex talibus nuptiis ſunt injuſti liberi. l. 11. ff. de ſtat. hom. Ergo legislator illos a ſua politia alienos habere debet. Albericus Gentilis libr. IV. de nupt. c. VIII. 3.) Quamvis ergo dura & acerba videatur ejusmodi ſeparatio, tamen ſi legis rigori ſemel atque iterum locus concedatur; neque impunita dimittatur hæc filiorum audacia, raro inpoſterum continget, ut tali ſeveritate ſit utendum. Duarenus de nupt. c. II. in fin. 4.) Privatæ contrahentium utilitati quandoque intereſſe videtur, talia conjugia confirmari; ſed publica utilitas potius ſuadet, ſcandala & delicta publica puniri, ut & ipſi delinquentes coërceantur, & alii exemplo terreantur. III.) *Multa impediunt matrimonium contrahendum, quæ non dirimunt contractum,* inde Paulus libr. II. recept. ſent. ſtatuit, *non quidem matrimonium absque conſenſu parentum contrahendum eſſe, ſi tamen contractum fuerit, non eſſe diſſolvendum.* Reſp. quæcunque lege divina expreſſa ad matrimonii legitimi integritatem atque eſſentiam requiruntur, ea non ſolum impediunt matrimonium contrahendum, ſed etiam contractum diſſolvunt; jam vero conſenſus parentum expreſſa Dei lege ad matri-

trimonii legitimi integritatem requiritur. Si ergo ſtrictum jus reſpicere velimus, parentes tale matrimonium reſcindi petere poſſunt; interim tamen quamdam diſpenſationem & ἐπιείκειαν ratione circumſtantiarum habita in certis caſibus locum obtinere, jamdum conceſſimus. Verba Pauli quidam ſic explicant, quod *matrimonium ſecundum leges & parentum voluntate initum non idcirco poſtea diſſolvendum ſit, quia pater illud velit;* alii reſpondent, *hujusmodi veterum fragmenta, quæ a Juſtiniano in corpus juris non ſunt redacta, facere quidem ad antiquitatis cognitionem, non autem ad juris conſtitutionem.* IV.) *Certo jure utimur, inquit Ulpianus. l. 1. §. fin. ff. de lib. exhib. ne bene concordantia matrimonia jure patriæ poteſtatis turbentur. Quod tamen ſic erit adhibendum, ut patri perſuadeatur, ne acerbe patriam poteſtatem exerceat. Ergo matrimonium ſine parentum conſenſu initum & copula conſummatum vi patriæ poteſtatis reſcindi nequit.* Reſp. quidam exiſtimant, Ulpianum agere de matrimonio juſto ac legitimo parentum conſenſu inito, cum loquatur de matrimonio bene concordante; jam vero matrimonium liberorum ſine parentum conſenſu initum plane nullum eſt, tantum abeſt, ut ſit bene concordans. Addunt alii, licuiſſe forſan olim patri tale matrimonium diſſolvere, arg. l. 5. C. de repud. & ibi Gothofredus. Sed ſimplicius reſpondetur, Ulpianum non hoc velle, quod pater tale matrimonium jure patriæ poteſtatis reſcindere nequeat, ſed quod *perſuadendum* ipſi ſit, ne acerbe patriam illam poteſtatem exerceat, ſi perſuadendus, ergo non cogendus invitus. V.) *Perinde eſt, ſive antecedat parentum conſenſus, ſive ſubſequatur, dummodo adſit.* Reſp. cum b. Luthero, Chemnitio in diſp. de cland. deſponſ. part. III. loc. in fin. & Menzero in tract. de conjug. p. 148. divinum & naturalem ordinem requirere, ut parentum conſenſus præcedat, hunc ordinem quicunque convellunt, eorum conjunctio non eſt divina, nec legitima. Id ipſum congruit manifeſtis verbis Juſtiniani imperatoris inſtit. de nupt. *in tantum requiri parentum conſenſum in nuptiis liberorum, ut parentum conſenſus præcedere debeat.* Quando igitur per diſpenſationem quamdam parens clandeſtinis liberorum nuptiis, ad quas copula acceſſit, conſenſum præbet, tunc clandeſtinum illud matrimonium non confirmatur per quamdam ratihabitionem, ſed illud, quod inter contrahentes hactenus actum, tanquam divinæ legi contrarium penitus reſcinditur, ac res de integro juxta ordinem divinitus præſcriptum inchoatur, ut conjuges firmiter ſtatuere poſſint, conjunctionem ſuam eſſe divinam ac legitimam, qua de re inferius plura.

Argumenta aliorum contra conſenſus paterni neceſſitatem.

I.) A requiſito libertatis.

§. LXXXIV. Atque hæc ſunt, quæ Bellarminus contra neceſſitatem paterni conſenſus affert. Præter ea ab aliis tria potiſſimum urgentur fundamenta, quorum primum ductum a *requiſito libertatis;* alterum a *conditione patriæ poteſtatis;* tertium a *conſecutione abſurditatis.* I.) *In matrimonio contrahendo vel maxime requiritur libertas, quæ, docente Quintiliano, nuſpiam tam neceſſaria, quam in matrimonio, quis enim amare alieno animo poteſt? Atqui per conſenſus paterni neceſſitatem libertas illa tollitur.* Reſp. 1.) Libertas & obedientia erga leges nequaquam invicem pugnant, quia ea demum vera eſt libertas, quæ divinis & honeſtis legibus paret. *Legum ſervi ſumus,* inquit Cicero lib. I. offic. *ut liberi eſſe poſſimus.* Jam vero conſenſus parentum in nuptiis liberorum jure divino naturali & civili requiritur. 2.) Diſtinguendum inter libertatem *abſolutam,* ſive indeterminatam, & *limitatam* ſive reſtrictam. Nam & illud dicitur liberum, quod ſub certa lege & conditione eſt liberum, ut patet ex definitione libertatis inſtit. de jure perſon. §. 2. *Libertas eſt naturalis facultas ejus, quod cuique facere libet,*

niſi

niſi ſi quid vi, aut jure prohibetur. 3.) Libertas matrimonii non eſt abſoluta & ſimplex, alias enim liceret etiam contra gradus divinitus prohibitos matrimonia contrahere, quod abſit. Filiæ Zelaphead matrimonii libertatem habebant, interim jubebantur nubere in ſua tribu, Num. XXXVI. 6. frater lege Moſaica tenebatur relictam fratris ducere. Deut. XXV. 5. Nec impeditur libertas matrimonii, etiamſi impedita ſit cum una vel altera perſona, *l. cum ita legatum ſit.* 63. de condition. & demonſtr. 4.) Si pontificii tantam volunt eſſe in matrimoniis libertatem, cur tot gradus cognationis prohibent, qui lege divina non ſunt prohibiti? Olim enim usque ad ſeptimum cognationis gradum nuptiæ erant jure canonico prohibitæ; cur per ſpiritualem cognationem matrimonium impediri tradunt? 5.) Qualis libertas in conſenſu contrahentium requiratur, paulo poſt explicabitur.

II.) *A conditione patriae poteſtatis.*

§. LXXXV. II.) *Leges civiles requirunt parentum conſenſum propter jus patriæ poteſtatis. At jus illud eſt tantum civium Romanorum,* inſtit. de patr. poteſt. §. 2. *ac tollitur civili modo, videlicet per deportationem, emancipationem, adoptionem & alios modos jure civili inventos & introductos;* inſtit. quib. mod. jus patr. poteſt. ſolv. *Ergo parentum conſenſus non jure naturali, ſed duntaxat civili erit neceſſarius.* Reſp. 1.) Conſenſum parentum in nuptiis liberorum requiri, ſtatuimus non primario, nec unice propter jus patriæ poteſtatis civium Romanorum proprium, ſed propter rationem ac formam legitimi conjugii ineundi divinitus præſcriptam; cum enim conjugium ſit & eſſe debeat non tantum politica ſeu humana, ſed *divina conjunctio*, Geneſ. II. 22. Matth. XIX. 6. ideo non ſufficit quævis copulatio, ſed ea, quæ congruit divinæ inſtitutioni ac legibus conjugii divinitus promulgatis. 2.) Quamvis jurisconſulti diſputent patriam poteſtatem eſſe *juris civilis ac civium Romanorum* propriam; tamen ex ipſa natura eam originem ducere concedunt, Albericus Gentilis libr. IV. de nupt. cap. I. *Omnino a natura eſt poteſtas patria, licet aliquam formam habeat a jure Romano inter Romanos propriam,* quo refert particulam emphaticam *talem*, inſt. de patr. poteſt. §. jus autem. *Nulli alii homines ſunt, qui talem in liberos poteſtatem habent, qualem nos habemus,* ubi interpretes *talem* explicant *tam præſtanter qualificatam, ſeu excellenter limitatam.* Quidam ergo diſtinguunt inter *patriam poteſtatem*, & *jus patriæ poteſtatis:* illam dicunt eſſe juris naturalis, hoc vero juris civilis. Vacuna declarat. 8. Sed quia poteſtas patria & jus patriæ poteſtatis in legibus pro eodem ſumuntur; ideo alii diſtinguunt inter poteſtatem patriam *in genere*, quæ complectitur reverentiam, honorem ac obedientiam parentibus a liberis debitam, & inter poteſtatem patriam *in ſpecie*, eam ſcilicet, quam cives Romani in liberos habent, & ſic conciliant leges, quæ patriam poteſtatem faciunt juris civilis cum illis, quæ eam faciunt juris naturalis, ſive gentium, ut ſcilicet intelligatur non merum jus naturale, ſed jus naturale inſtitutis civilibus determinatum & velut informatum, qua de re plenius tractant jurisconſulti. III.) Auctores antididagmatis Colonienſis utuntur hoc argumento: *Si juvenibus permiſſum non fuerit pro libera voluntate matrimonium inire, dabitur parentibus occaſio, ut prolem a commodo, aut utili matrimonio prohibeant, aut innuptam relinquant, aut ad ineptum matrimonium cogant.* Reſp. At huic parentum tyrannidi alia ratione occurri poterit, ut in formatione ſtatus §. LVIII. membr. 4. oſtenſum fuit.

III) *A conſecutione abſurditatis.*

Quaeſtiones de parentum conſenſu.

I.) An matris etiam conſenſus ſit neceſſarius?

§. LXXXVI. Quæritur circa parentum conſenſum. I.) *An matris conſenſus in nuptiis liberorum æque neceſſarius ſit ac conſenſus patris?* Jure civili matris conſenſus non vide-

videtur eadem neceſſitate requiri 1.) quia imperator requirit conſenſum illorum parentum, in *quorum poteſtate ſunt liberi*, princ. inſtit. de nupt. at fœminæ non habent liberos in poteſtate §. *foeminæ. inſtit. de adopt.* §. 3. *inſtit. de hæred. qual. & differ.* 2.) Matris conſenſus tum demum requiritur, quando pater abeſt, quando ſcilicet poſt obitum patris *filia recedit in imperium matris. l. in conjunctione. C. de nupt. l. filiusfamilias. ff. de nupt.* Ergo non ſimpliciter nec abſolute requiritur. 3.) Addunt quidam rationes, propter quas matris auctoritas non ſit neceſſaria, quia muliebre conſilium eſt inconſtans & fragile, quia matres adfectuum ſequuntur impetum, non rationis ductum; unde concludunt, matris conſenſum requiri tantum de *honeſtate*, non de *neceſſitate*. Hotomannus in diſp. de ſponſal. cap. II. Gothofredus in not. ad l. 25. ff. de rit. nupt. Hunnius in reſolut. juris lib. I. tract. 3. q. 14. Rectiſſime tamen liberi conſcientiis ſuis conſulunt, ſi matrimonium contracturi non ſolum patris, ſed etiam matris conſilium & adſenſum requirant. 1.) Quia lex divina *de honorandis parentibus* patri *matrem* diſertis verbis conjungit. Exod. XX. 12. Deut. V. 16. Matth. XV. 4. Eph. VI. 2. *Honora patrem & matrem.* Prov. I. 8. *Audi, fili, diſciplinam patris, & directionem matris ne repellas.* Si in genere dictum fuiſſet, parentes eſſe honorandos, potuiſſent liberi, qui matribus ſunt immorigeri obvertere, συνεκδοχικῶς intelligendum hoc eſſe de patre, utpote digniore; ſed cum expreſſa *matris* mentio ſit adjecta, locus omnis huic exceptioni penitus eſt præcluſus. Confer ſimilia ſcripturæ loca: Exod. XXI. 15. *Qui percuſſerit patrem ſuum, aut matrem, morte moriatur.* v. 16. Levit. XX. 9. *Qui maledixerit patri ſuo, vel matri, morte moriatur.* Deut. XXI. 18. *Si genuerit homo filium contumacem & protervum, qui non audierit patris ac matris imperium, &c.* Deut. XXVII. 16. *Maledictus, qui non honorat patrem ſuum & matrem.* Prov. XIX. 26. *Qui adfligit patrem, & fugat matrem, ignominioſus erit.* c. XX. 20. *Qui maledixerit patri ſuo & matri, extinguetur lumen ejus in mediis tenebris.* c. XXIII. 22. *Audi patrem tuum, qui genuit te, & ne contemnas, cum ſenuerit mater tua.* c. XXVIII. 24. *Qui ſubtrahit aliquid a patre, vel a matre, particeps vaſtatoris.* c. XXX. 11. *Generatio, quæ patri ſuo maledicit, & quæ matri ſuæ non benedicit.* v. 17. *Oculum, qui ſubſannat patrem, & qui contemnit obedire matri ſuæ, effodient corvi.* In hiſce dictis ſemper conjunguntur pater & mater, ac utrique honorem, reverentiam & obedientiam liberi deferre jubentur. Quod ſi ergo ex quarto præcepto neceſſitas conſenſus paterni in nuptiis liberorum recte deducitur, utique etiam maternus conſenſus in iisdem erit neceſſarius. Cyrillus lib. XI. in Levit. circa finem: *Sacratum eſt nomen patris & venerabile, &c. ſimilia etiam de matre æſtimanda ſunt, cujus labore, cujus cura, cujus miniſterio & natus es & nutritus, & oportet te ſecundum apoſtolum partem gratiæ referre parentibus.* 2.) Rationes adduci poſſunt complures, propter quas liberi non debeant conſenſum matris in contrahendo matrimonio negligere: a.) A *moleſtiis*, quas in geſtatione, partu & educatione liberorum ſuſtinuerunt, quæ videntur ſuperare eas, quas patres ipſorum nomine tolerant. Gen. III. 16. *Multiplicabo ærumnas tuas & conceptus tuos; in dolore paries liberos.* Hanc rationem urget & exaggerat Tobias ſenior, quando ad filium dicit: Tob. IV. 3. *Honorem habebis matri tuæ omnibus diebus vitæ ejus,* v. 4. *memor enim eſſe debes, quæ & quanta pericula paſſa ſit propter te in utero ſuo.* Inculcat eamdem Siracides VII. 29. *Gemitus matris tuæ non obliviſcaris*; quos ſcilicet in laborioſo partu & moleſtiſſima educatione emiſit; ut & mater ſeptem fratrum martyrum 2 Maccab. VII. 27: *Fili mi, miſerere mei, quæ te in utero novem menſibus portavi, & lac triennio dedi, & alui,*

alui, & in ætatem iſtam perduxi. Egone, quos peperi liberos, non elocem? inquit Clytemneſtra apud Euripidem in Iphigen. *b.*) A *communi jure*, quod uterque parens in liberos obtinet. Neque enim ſolus pater ad generationem & educationem liberorum concurrit, ſed matris etiam adjutorium & opera divina ordinatione ad prolem generandam & educandam requiritur, ac propterea communes ſunt liberi utrique parenti. Jam vero nemini invito debet ſuum citra culpam ſuam auferri, ergo etiam neutri parenti invito liberi debent ſubtrahi; inde apud Livium Scipionis Africani uxor indignatur, *nihil de communis filiæ elocatione* ſecum conſultatum. *c.*) Ab *adfectu*, quo matres liberos complectuntur. Quod ſi enim ideo parentum conſenſus a liberis in matrimonio requirendus, quia præſumuntur *optimum conſilium capere*, *& rectiſſime liberis proſpicere; l. penult. ff. de bon. libert.* utique non eſt negligendus matris conſenſus, quippe quæ tenerrimo & arctiſſimo amore liberos tanquam ſui partes complectitur. *d.*) A *paritatis ratione*. Requiritur parentum conſenſus, *ne ipſis invitis hæres agnaſcatur; §. 3. l. 12. ff. de capt. & poſtlim.* atqui non minus matri, quam patri hoc obtingit, ut ipſi invitæ hæres agnaſcatur, ſi conſenſus ejus negligatur. Non poteſt filiusfamilias alienare bona patris, vel matris, utriusque enim eſſe parem hac in parte rationem docet Salomon. Prov. XXVIII. 24. ergo nec ſe ipſum ſine patris & matris conſenſu alienare poteſt. Breviter; quæ rationes pro conſenſu parentum in genere adferuntur, eæ in ſpecie pro conſenſu materno urgeri poſſunt. 3.) Præſto ſunt *exempla* a Spiritu ſancto commendata illorum liberorum, qui matris conſenſum requiſiverunt. Gen. XXI. 21. *Hagar filio ſuo Iſmaeli uxorem ducit*, in quem locum ſic commentatur b. Lutherus: *Notandum eſt, quod Moſes diſerte oſtendit, Iſmaelem duxiſſe uxorem, non ſecutum ſuam voluntatem, ſed auctoritatem matris ad exemplum omnium juvenum & puellarum, ut parentum auctoritatem, præſertim in contrahendo matrimonio, ſequantur, nec contra parentum voluntatem indulgeant ſuis adfectibus & cupiditatibus. Dederat angelus mandatum ipſi Hagar, ut curaret filium, inſtitueret & gubernaret. Igitur divina voce jubetur obedire matri, quæ uxorem ei accipit ex terra Ægypti, ac filius, ut decet, matris judicio & voluntati obſequitur. Hæc virtus a Spiritu ſancto hoc loco commendatur, & benedicit ei Deus ſecundum promiſſionem quarti præcepti.* Gen. XXVII. 46. *Rebecca* cum Iſaaco de nuptiis Jacobi filii conſultat: *Si acceperit Jacob uxorem de filiis Heth, nolo vivere;* unde poſtmodum Iſaacus filium ablegat in Meſopotamiam ad ducendam uxorem. Jud. XIV. 2. *Simſon* patri ſuo & matri ſuæ propoſitum de uxore e Philiſtæis ducenda aperit. Ex profanis hiſtoriis exempla multorum præſtantiſſimorum virorum adduci poſſunt, qui itidem in matrimonio contrahendo maternum conſenſum prius explorandum eſſe duxerunt, ut Scipionis Africani ex Plutarcho, Achillis ex Darete Phrygio, Alexandri Aurelii ex Julio Capitolino. Plura adducunt Beuſtius de jure connub. part. II. cap. 47. fol. 216. Cypræus de ſponſal. cap. VI. pag. 185. & ſeqq. 4.) Ex ipſis *juriſconſultis* quidam ſtatuunt etiam jure civili matris conſenſum requiri. Baſilius Monnerus, in hac noſtra academia juris quondam profeſſor, in lib. de clandeſt. conjug. hac de re ſic diſſerit: *Quamvis jus civile non videatur neceſſario requirere voluntatem matris, tamen idem jus, præcipue poſteriores imperiales conſtitutiones non omnino videntur eam excludere. Nam lex ait in* l. in conjunctione. C. de nupt. *Si puella ſui juris ſit intra 25. annum conſtituta, & patris auxilio fuerit deſtituta, matris inquit & propinquorum & ipſius adultæ quoque requiratur judicium, quibus verbis non obſcure ſignificatur, matris quoque voluntatem adhiberi debere. Et novellæ conſtitutiones Juſtiniani imperatoris indiſtincte*

72670

nulla ſacta mentione poteſtatis loquuntur de parentibus, authent. ut cum de adpellat. cognoſc. *Parentis autem adpellatione continetur etiam mater, avia & omnes adſcendentes.* l. 4. §. Prætor. ff. de in jus vocando. & l. adpellatione ff. de verb. ſignif. *Aliud quoque capitulum* in authent. ut cum de adp. cogn. & in l. 1. §. ſin autem ver. Oportet C. de rapt. *diſerte præcipitur & ſimpliciter, a parentibus, vel ab his, quos decet, puellam eſſe petendam, nec ullam facit mentionem poteſtatis, &c. Et quamvis* (inquit) *iſta facile refelli poſſe videantur, ſi quis ſubtiliter diſputare velit magis, quam æquitatis rationem habere; tamen cum maxime deceat nos, qui vere volumus eſſe ac dici jurisconſulti, & ſacerdotes ejus adpellari, colere juſtitiam, & illicitum a licito diſcernere, & in conjunctionibus ſemper magis ſpectandum ſit, quod honeſtum, quam quod licitum eſt.* l. ſemper. de R. J. *Negari non poteſt, quin matri quoque ſuus ſit honor habendus, ut illius quoque voluntate contrahatur conjugium, ſicut & lex divina graviſſime præcipit, eamdem honorem habendum æque matri ac patri.* Beuſtius d. l. adducit pulcerrimam ſententiam Ulpiani l. Furioſæ ff. de curatoribus furioſ. &c. *Pietas parentibus, etſi inæqualis eſt eorum poteſtas, æqua debebitur*; & reſponſum Pauli l. parentes 6. ff. de in jus vocando: *Una eſt omnibus parentibus ſervanda reverentia.* Cypræus d. l. præter leges a Baſilio Monnero adductas urget, l. 5. C. de ſponſal. ubi conjunguntur pater & mater, quaſi idem jus habeant, in verbis *patrem, vel matrem legitimæ ætatis conſtitutos.* 5.) Conſenſum matris in *conſiſtoriis Saxonicis* requiri teſtantur Schneidewinus ad tit. de nupt. num. 38. Cothmannus conſil. X. n. 97. Mollerus libr. I. cap. 47. quod congruit cum verbis conſtitutionis eccleſiaſticæ Saxon. tit. *von Eheſachen:* f. 110. *Es ſollen ſich keine Kinder, Söhne oder Töchter ohne Vorwiſſen und Einwilligung ihrer Eltern, als des Vatern, der Mutter, &c. verloben.* Utrum vero matrimonium citra matris conſenſum contractum ſit pronunciandum ratum vel irritum, id ex diligenti circumſtantiarum collatione eccleſiaſticis & politicis perſonis in conſiſtoriis præſidentibus dijudicandum relinquimus. Conſtitutio Saxonica diſertis verbis d. l. addit, *ſponſalia abſque matris conſenſu contracta debere pronunciari irrita.*

II.) *An patris, an matris voluntas præferenda?*

§. LXXXVII. Quæritur II.) *Si pater a matre in nuptiis liberorum diſſentiat, cujus ſententia ſtandum ſit?* Reſpondent omnes communi ſuffragio, *patris* conſenſum præferendum, quæ deciſio nititur optimis rationibus: 1.) *Vir eſt caput mulieris*, 1 Cor. XI. 3. ac divina ordinatione ejuſdem *dominus* conſtitutus. Gen. III. 16. 1 Cor. XIV. 34. 1 Tim. II. 12. 1 Petr. III. 6.

Inferior matrona ſuo ſit, Priſce, marito;

inquit Martialis libr. VIII. epigr. 2.) *Patria poteſtas* magis reſidet, imo jure civili unice reſidet penes patrem, ex quo etiam nomen eſt ſortita, unde Johannes Jovinianus Pontanus lib. II. de obed. cap. 2. diſputat, *liberos plus debere patri, quam matri.* 3.) Patres *conſilio & prudentia* magis valent, unde rectius liberis proſpicere poſſunt. 4.) Unde etiam in quibusdam ſcripturæ dictis ſpecialiter *patris* fit mentio. Exod. XXII. 17. *Si pater virgini dare noluerit, dabit pecuniam.* Num. XXX. 6. *Si cognoverit pater votum filiæ, & contradixerit, irritum erit.* Tob. VI. 14. angelus Tobiæ conſuluit, ut *a patre Raguele filiam in uxorem petat;* hæc & ſimilia non ſunt accipienda *excluſive*, quaſi matris conſenſum non oporteat accedere, ſed ἐξοχικῶς, quod patris conſenſus cumprimis ſit requirendus, quodque in paterni & materni conſenſus diſſenſione ille huic prævalere debeat. 5.) *In jure canonico* ſtatuitur, ſi pater filiam religioni obtulerit, matrem id revocare minime poſſe. Videatur Cypræus

de

de ſponſ. cap. VI. §. 8. Beuſtius part. II. c. 47. Bidembachius de cauſ. matrim. p. 22. Atque hæc in theſi recte diſputantur, ſed ſi ad hypotheſin & ſpeciales caſus deſcendatur, prudentis Abigailis conſilium ſtolidi Nabalis voluntati quandoque præferendum eſſe, nemo dubitabit. Quæritur

III.) An requiratur conſenſus parentum expreſſus?

§. LXXXVIII. III.) *An requiratur conſenſus parentum expreſſus, an ſufficiat tacitus?* Tacitum conſenſum ſufficere probatur 1.) Ex *jure divino.* Num. XXX. 4. votum filiæ Deo factum ratum habetur, *ſi pater illud cognoverit, ac tacuerit.* Ergo a pari etiam rata erit promiſſio matrimonii a filia alteri facta, ſi pater eam cognoverit, & tacuerit, id eſt, ſi tacito conſenſu eamdem adprobaverit. 2.) Ex *jure civili.* Intelligi filiæ patrem conſentire, *niſi evidenter diſſentiat,* Julianus reſpondit *l. in ſponſalib. 7. ff. de ſponſalibus,* & viciſſim, quæ *patris voluntati non repugnat, conſentire intelligitur. l. ſed quæ 12. eod.* unde vulgata regula: *Qui tacet, conſentire videtur.* l. *Qui tacet. de R. J. c. Qui tacet de R. J. in 6.* Conjunge *l. ſi ut proponis. 1. C. de nupt.* 3.) Ex *ratione.* Modus rei non tollit nec variat rem ipſam, & conſenſus tacitus itidem eſt conſenſus, cum a ſpecie ad genus recte procedatur adfirmative. Atque hæc in quibusdam caſibus ſpecialibus locum habere poſſunt; interim tutius agunt liberi, ac conſcientiis ſuis rectius conſulunt, ſi expreſſum parentum conſenſum de matrimonio ineundo requirant. Cum enim conjugium ſit ſancta Dei ordinatio, utique in vero & ſerio Dei timore præmiſſa gravi deliberatione a liberis inchoandum erit, conſilium & conſenſum eorum, qui Dei loco ipſis conſtituti ſunt, non furtim & clandeſtine aucupando, ſed diſertis & expreſſis verbis rogando & impetrando. Liberi illi, qui parentum honori detractum cupiunt, ſæpius pro tacito parentum conſenſu illud interpretantur, quod nihil minus eſt, quam conſenſus.

IV.) An parentes diſſenſus ſui cauſas proferre teneantur?

§. LXXXIX. Quæritur IV.) *An parentes diſſenſus ſui cauſas proferre teneantur?* Quidam ſtatuunt, parentes, qui nuptias impedire volunt, legitimas & ſufficientes cauſas adferre & probare debere, quia *patria poteſtas in pietate, non in atrocitate conſiſtere debet;* l. Divus ad L. Pompon. de parricid. Et ſane ſi adpareat, parentes jure patriæ poteſtatis abuti, & ob privatum œconomiæ commodum nuptiis liberorum obſiſtere, cogi poſſunt a cauſarum matrimonialium judicibus, ut diſſenſus ſui rationes exponant. Unde Lutherus in lib. de cauſis matrimonialibus, & Philippus Melanchthon in loco de conjug. *ad officium judicis pertinere* ſcribunt, *ut conſideret, an & quomodo parentes habeant probabilem cauſam refragandi, vel ſecus?* Interim tamen ſi clandeſtina deſponſatio, præſertim inter liberos minorennes, præceſſerit; ſufficit hæc ipſa ratio, quod liberi mandatum de honorandis parentibus neglectui habuerint, ſeque ipſos e patria poteſtate temere ſubducere voluerint, neque cogendi ſunt parentes, ut præter hanc alias etiam rationes adducant. Cypræus de ſponſ. cap. VI. §. 4. monet, *nulla apud veteres ſcriptores exſtare veſtigia, quibus demonſtrari poſſit, patrem ad adlegandam cauſam, cur diſſentiat, obligatum eſſe; illud vero conſtare, quod jus elocandi liberos, & inprimis impuberes, qui propter ætatem ſibi ipſis conſulere non poſſunt, totum ſit in arbitrio parentum.* Ordinatio Cellenſis anno 1545. expreſſe ſtatuit, parentes poſſe liberorum matrimonia absque conſenſu ſuo contracta reſcindere, *etiamſi nullam diſſenſus cauſam habeant.* Chytræus in explic. Levit. XVIII. p. 418. In conſiſtoriis harum regionum omnes clandeſtinæ deſponſationes inter adoleſcentes & puellas, ſine perſpicuo & expreſſo parentum conſenſu factæ, inanes & irritæ pronunciantur, idque ſine diſcrimine ſervatur, *etiamſi nullam non adſentiendi graviorem*

cauſam parentes habeant, ſi adoleſcens annum ætatis 20. puella 18. non exceſſit. Bidenbachius de cauſ. matrim. cap. I. quæſt. 1. *Si parentes unam illam cauſam juſte poſſint prætendere, quod clam & inſciis illis liberi minorennes aliis fidem dederint, & quod altera pars clandeſtinas nuptias quæſierit, ſi contra ordinationem publicam fecerit, cum parati ſint ipſi de honeſtis nuptiis proſpicere liberis ſuo tempore, non poſſunt urgeri fortius, & hoc caſu reſcinditur matrimonium in noſtro conſiſtorio, ſi maxime parentes non habeant alias diſſenſus ſui cauſas.*

V.) *Quid agendum, ſi parentes conſenſum dare recuſent?*

§. XC. Quæritur V.) *Quid faciendum liberis, quorum parentes rogati & requiſiti conſenſum ſuum in nuptias honeſtas impertiri nolunt?* Parentibus ratione divini mandati & officii incumbit, ut liberis, qui ad juſtam ætatem pervenerunt, de honeſto matrimonio proſpiciant; Exod. XXXIV. 16. Deut. VII. 3. Jer. XXIX. 6. Eccl. VII. 27. &c. ſed quidam in eam prolabuntur ἀστοργίαν, ut non ſolum nullam ejus rei curam ſuſcipiant, ſed etiam rogati ac compellati a liberis conſenſum ſuum vel ex moroſitate, vel avaritia derogent. In tali caſu b. Lutherus tom. V. Jen. Germ. libr. de cauſ. matrim. fol. 254. conſulit liberis, ut rem primo deferant ad *proximos agnatos*, qui perſuadere debent patri, ne patriæ poteſtatis jure abutatur, nec commodis liberorum deſit. Quod ſi illorum auctoritate ſeſe permoveri non patitur, referendum id eſt *eccleſiæ miniſtro*, qui patrem officii ſui ex verbo commoneat; ſi nec ejus monita curat, ad *cauſarum matrimonialium judices* vel tandem deveniendum, qui ἀστόργους illos parentes ad cauſas recuſati conſenſus proferendas cogant, vel ſi abſque cauſis probabilibus ac ſufficientibus recuſare perrexerint, eos paterno nomine indignos eſſe pronuncient, & in ipſorum locum ſuccedentes matrimonii ineundi poteſtatem liberis faciant. *l. Capite* 19. *ff. de ritu nupt.* inquit Marcianus: *Capite trigeſimo quinto legis Juliæ, qui liberos, quos habent in poteſtate, injuria prohibuerint ducere uxores, vel nubere, vel qui dotem dare non volunt, ex conſtitutione divorum, Severi & Antonini, per proconſules præſideſque provinciarum coguntur in matrimonium collocare & dotare. Prohibere autem videtur, & qui conditionem non quærit.* Lutherus d. l. graviter ſcribit: *Ehe ich wollte ſolchen bäuriſchen Muthwillen in väterlicher Macht leiden von ſolchen groben Kunzen (welche von der Ehe ihre Kinder zwingen), wollte ich lieber ihren Kindern rathen und ſie heiſſen, ſich hinter ſolcher Väter Willen verloben. Denn väterliche Macht iſt den Vätern von GOtt gegeben, nicht zum Muthwillen noch zum Schaden der Kinder, ſondern dieſelbige zu fördern und zu helfen; und wer der väterlichen Macht anders brauchet, oder den Kindern zur Hinderniß brauchet, der verleuret ſie damit, und ſoll nicht Vater, ſondern Feind, und Verderber ſeiner eignen Kinder geachtet werden.*

VI.) *An patris impii, crudelis, prodigi, ebrioſi conſenſus ſit neceſſarius?*

§. XCI. Quæritur VI.) *An patris impii, crudelis, prodigi, ebrioſi, &c. conſenſus ſit neceſſarius?* Reſp. 1.) Lex divina de honorandis parentibus nullam addit conditionem, & pie dicit imperator: *Quicunque tandem ſit tuus parens, tamen pater eſt.* Ergo nec illorum parentum conſenſum liberi negligent, qui vitio aliquo labem vitæ contraxerunt. 2.) Ut ſervi obedire jubentur heris non ſolum *beneficis & mitibus*, ſed etiam σκολιοῖς, *diſtortis & difficilibus*; 1 Pet. II. 18. ſic liberi honorare jubentur parentes etiam impios & flagitioſos. 3.) Parentes per talia vitia non amittunt jus patriæ poteſtatis, ſed aliis ex cauſis. 4.) Conſenſus patris, qui filiam expoſuit, & tollere noluit, jure civili requiritur. *l. patrem,* 16. *C. de nupt.* 5.) *Laban* erat inſignis veterator & idololatra, ejus tamen conſenſum in Rache-

Rachele ſibi elocanda Jacobus requirit. Gen. XXIX. 19.

VII.) An ratihabitio hic locum habeat?

§. XCII. Quæritur VII.) *An matrimonium ſine parentum conſenſu contractum per ſubſequentem parentum ratihabitionem ita convaleſcat, ut non ſolum ex tempore ratihabitionis, ſed ab eo etiam tempore, quo a liberis contractum, cenſeatur ratum ac legitimum?* Quidam adfirmant parum referre arbitrati, ſive præcedat, ſive ſequatur conſenſus parentum, dummodo interveniat; unde vocabulum *præcedere* in verbis Juſtiniani *inſtit. de nupt.* non ita ſtricte accipiendum eſſe diſputant, ſed in quadam latitudine, cum in aliis etiam contractibus ratihabitio confirmet ea, quæ ab initio deſiderabantur. L. 25. *de donat. int. vir. & uxor.* Hotomannus lib. I. amic. reſp. c. III. Mauſerus in comm. inſtit. de nupt. Sed Chemnitius in diſput. contra clandeſt. deſponſat. quæ ad calcem part. III. loc. adjecta eſt, hanc opinionem graviter inſectatur. *Non recte dicitur* (inquit th. 10.) *nihil referre, ſive præcedat conſenſus parentum, ſive initium fiat a clandeſtinis deſponſationibus contra Dei mandatum factis, & poſtea parentum conſenſus ex intervallo aliquo ſubſequatur. Fieri poteſt, ut juxta jus civile forſan non multum referat ad hæc, ut ſit politica copulatio, ſed ut ſit divina conjunctio juxta verbum Dei permultum refert. Deus enim in ſuo verbo patefecit & præſcripſit certam formam, qua fiat conjunctio divina in conjugio, & quæ cum illa forma pugnant, impia & damnata ſunt.* Th. 11. *Honeſta eſt ſententia imperatoris, in tantum requiri conſenſum parentum, ut juſſus parentum præcedere debeat.* Th. 12. *Id quod factum eſt illegitime & impie contra mandatum Dei, non poteſt confirmari vel privata parentum, vel publica magiſtratus auctoritate, quaſi recte, bene & legitime factum, & quidem ita, ut ſit divina conjunctio. Tales autem eſſe clandeſtinas deſponſationes ſcimus & defendimus.* Th. 13. honeſtæ citantur regulæ, quæ ad hæc fundamenta & ad principia juris naturæ manifeſte congruunt, ſcilicet quod *ab initio firmum non fuit, ſequente ratihabitione confirmari non poteſt. Immotum autem fundamentum eſt, clandeſtinas deſponſationes ab initio non eſſe firmas, aut ratas juxta verbum Dei.* Item, *quod nullum eſt, aut peccatum eſt, hoc ratihabitio confirmare non poteſt. Clandeſtinas autem deſponſationes non tantum eſſe nullas, ſed impias pugnantes cum verbo Dei, Lutherus demonſtravit, &c.* Vide ibi plura in hanc ſententiam. Proinde juxta Lutheri & Chemnitii ſententiam longe veriſſimam, quando poſt clandeſtinas deſponſationes parentum conſenſus accedit, tunc non confirmatur per quamdam ratihabitionem retro ſeſe extendentem, id quod contra Dei mandatum a liberis factum, ſed patria poteſtate de integro novus contractus inducitur, ut juxta formam divinitus præſcriptam legitima fiat conjunctio, & conſcientiæ contrahentium certo ſtatuere poſſint, ſe eſſe divinitus conjunctos. Atque hæc ſententia non ſolum juri divino clandeſtinas deſponſationes expreſſe damnanti, ſed etiam juri civili congruit. Præterquam enim, quod imperator diſerte adſerit, *juſſum parentum debere præcedere*, ubi a proprietate verborum non eſt temere recedendum, *l. nec filium.* 12. *C. de nupt.* Diocletianus & Maximinus notanter jubent, ut *contrahendis nuptiis patris conſenſus accedat*, de futuris ergo nuptiis, non de contractis, & de conſenſu antegreſſo, non de ſubſequente ratihabitione loquuntur. Proinde conſenſus patris in nuptiis ſequens non *retro trahitur*, nec medio tempore ſuſceptos liberos juſtos facit, ſed ex die præſtiti conſenſus nuptiæ juſtæ fiunt; l. 13. §. *ſi quis 6. ad L. Jul. de adult. l. 68. de jur. dot.* Paulus etiam *l. in ſponſalibus* 7. *de ſponſalib.* exigit conſenſum non poſt nuptias, ſed *in ſponſalibus*, adeoque *ante nuptias;* quin & juſſus ille parentum, quem Juſtinianus requirit, ratihabitioni opponitur l. 65. pr.

pr. ad SCtum. Trebon. l. 25. §. 4. *de adquir. hæred.* cum l. 6. §. 1. d. tit. Cujacius lib. III. obſerv. c. V. Conanus lib. VIII. comment. c. IV. Gentilis lib. IV. de nupt. c. III.

VIII.) *An etiam in nuptiis liberorum majorennium conſenſus paternus requiratur?*

§. XCIII. Quæritur VIII.) *An in nuptiis liberorum etiam majorennium emancipatorum, qui jam ſui juris ſunt, requiratur conſenſus parentum?* Jure civili filius emancipatus absque patris conſenſu uxorem ducere poteſt, l. *filiusfamilias* 25. *de ritu nuptiar.* ſed filia emancipata, quoad vigeſimum quintum annum adtigerit, non modo primas, ſed ne ſecundas quidem nuptias ſine patris conſenſu contrahere poteſt. l. *viduæ. C. de nupt.* cujus diverſitatis rationem tradunt hancce, quod plus periculi ſit in filia quam filio, propter ſexus fragilitatem & conſilii infirmitatem. Si puellæ majores ſunt 25. annis ſuo arbitrio inconſultis parentibus impune contrahunt ſponſalia. Novell. *ut cum de adpellat. cognoſc.* §. *cauſas*, idem vero filio 25. annis majori licere negant, cum lex de filia tantum loquatur, ac ſit ſpecialis quædam ratio in puellis, quod earum nuptiæ absque periculo tamdiu non poſſint protrahi & differri ac maſculorum. Cypræus de ſponſ. cap. VII. §. 14. Atque hæc quidem ex principiis juris civilis, quod neceſſitatem conſenſus paterni ex patria poteſtate deducit, recte diſputantur. Sed quia præceptum de honorandis parentibus, ex cujus explicatione in ipſis ſcripturis tradita theologi conſenſus paterni neceſſitatem petunt, generale eſt omnes omnino liberos obligans; ideo ut liberi in conſcientia ſua certi eſſe poſſint, conjunctionem ſuam eſſe divinæ voluntati & legi conformem, in quacunque ætate, vel conditione ſint conſtituti, parentum conſenſum explorent. Conſtit. elector. Saxon. eccleſ. in cap. *von Eheſachen*, fol. 110. omne ætatis diſcrimen hic excludit: *Es ſollen ſich keine Kinder, Söhne oder Töchter, wes Alters die ſind, ohne Vorwiſſen und Einwilligung ihrer Eltern verloben;* ac addit, *ſponſalia absque eorum conſenſu inita debere pronunciari irrita.* Id quod late probat Adrian. Pulvæus in lib. de nupt. ſine parentum conſenſu non contrahendis §. 5. & ſeqq.

IX.) *An tutoris conſenſus ſit neceſſarius?*

§. XCIV. Quæritur IX.) *An tutoris conſenſus in nuptiis pupillorum requiratur?* Jurisconſulti diſtinguunt inter *tutorem* & *curatorem*. Curator tantum *rebus* datur, in perſonam jus non habet; ſed tutor præſidet etiam *perſonæ* & moribus. De curatore plerique omnes ſtatuunt, quod ejus conſenſus non requiratur, ſed de tutore variant ſententiæ. Quidam negant ejus conſenſum requiri: 1.) quia ſi conſenſus tutorum perinde requireretur ut parentum, poſſent tutores matrimonium contra placitum ſuum contractum reſcindere, ut parentes id poſſunt, cujus contrarium ſtatuitur. l. *ſi pater.* 4. *C. de ſponſ.* ac notat Acurſius in l. Puellæ de rit. nupt. *non eſſe tantam tutorum auctoritatem in nuptiis contrahendis, quanta eſt parentum.* 2.) Poſſet etiam tutor impedire, ne pupilla etiam pubertati jam proxima nuberet, quod tamen gl. fin. in l. *ſi puellæ. ff. de ſponſalib.* negat, ac non eſſe ſimilem rationem inter patrem & tutorem adſerit; proinde cum hæc prohibitio ſit odioſa, ideo a patre ad tutorem neutiquam extendenda. 3.) Parentum conſenſui in nuptiis tantum indultum, quia ex pietate paterna, quam nullus adfectus vincit, optima conſilia pro liberis capere intelliguntur; ſed hæc ratio in tutore ceſſat, quin imo imperatores matrimonium inter tutorem & pupillam, ut & inter pupillam ac tutoris filium prohibuerunt, quod vererentur, ne tutor cum damno pupillæ diteſceret, l. *non ſolum 67. in pr. de rit. nupt.* 4.) In tutoribus ceſſat illa ratio, quod *invito non debeat adnaſci hæres.* Klingius in tract. de cauſ. matrim. p. 81. ad idem probandum adducit, l. *in copulandis. C. de nuptiis.* Quidam contrarium ſtatuunt, requiri

quiri

quiri ſcilicet tutorum conſenſum: 1.) quia tutores ſuccedunt in locum parentum, & continentur ſub nomine parentum in quarto decalogi præcepto, inde Lutherus in lib. de cauſ. matrim. addit: *Was an Eltern ſtatt ſeyn mag.* 2.) Pupilla in aliis contractibus ſine tutoris auctoritate ſe non poteſt obligare; æquum igitur eſt, ut in conjugio ineundo tanquam re maximi momenti tutoris conſenſum adhibeat. 3.) l. 6. de ſponſalib. dicitur, *tutores non poſſe ſolos ſponſalia conſtituere*, hoc eſt, absque conſenſu puellæ; ſequitur ergo eorum conſenſum nihilominus requiri. 4.) Conſenſus tutoris adhibetur patre furioſo exiſtente; l. *ſi furioſus.* C. de nupt. ergo etiam patre mortuo adhibendus erit. Cypræus de ſponſ. cap. VI. §. 9. Beuſtius de ſponſal. cap. XXI. Inde in ordinat. matrim. Wirtenberg. cap. I. tutorum conſenſus expreſſe requiritur. Plures rationes utrinque cumulari poſſunt. Illud certum eſto, pupillum pupillamve tutoris conſilium in matrimonio ineundo exquirere debere, cum perſonæ datus ſit, ut eam conſilio ſuo regat, & parentis vicem ſuſtineat; ubi vero in ſpecialibus quibusdam caſibus, (quando ſcilicet tutor conſenſum ſuum pupillæ denegat, ut bonis ejus diutius fruatur) citra ejus conſenſum matrimonialem fidem alteri dare pupillæ liceat, vel datam confirmare & ratam habere deceat, prudentes cauſarum matrimonialium judices diſpicient. Chytræus in comm. Levit. XVIII. pag. 419. *Si adoleſcens infra 20. & puella intra 18. ætatis annum inſciis, aut non adſentientibus curatoribus, conjugium alteri fraudulentis artibus ſeductus promittat, & ante nuptias ſe liberari petat, judicibus permittitur, ut conſideratis circumſtantiis, quod æquum eſt, conſtituant.* Videtur etiam diſcrimen quoddam ſtatuendum; in juvene non tam ſolicite requiritur tutorum conſenſus, quam in puella, propter ſexus infirmitatem. Illud non dubitanter adfirmaverim, tutores, diſſenſus ſui rationes, ut exponant, teneri, quod videö probari etiam Bidenbachio de cauſ. matrim. fol. 29. ac requiri expreſſum puellæ conſenſum in ſponſalibus, quæ tutores nomine pupillorum contrahunt.

§. XCV. Quæritur X.) *An matris, an tutorum conſenſus in nuptiis puellæ præferendus?* Exſtat hac de re expreſſa conſtitutio imperatorum Severi & Antonini, l. 1. C. de nuptiis. *Cum de nuptiis puellæ quæritur, nec inter tutorem & matrem & propinquos de eligendo futuro marito convenit, arbitrium præſidis provinciæ neceſſarium eſt.* Quare cum non ſit virginalis pudoris maritum eligere, ad judices cauſarum matrimonialium hæc controverſia deferenda, qui circumſtantiis utrinque penſitatis eam diriment. Quandoque enim mater, quandoque tutores rectius conſulunt; in dubio tamen pro matre eſſe pronunciandum, non dubitaverim. Tutori enim matrem in filia elocanda præferendam oſtendunt argumenta, quæ pro adſtruenda materni conſenſus neceſſitate ſuperius adducta, quæ longe majoris ſunt momenti atque ponderis, quam quæ pro tutorum conſenſu ſunt adlata. Idem in populo Romano jam olim obtinuiſſe, oſtendit memorabile exemplum apud Livium lib. IV. decad. 1. de puella matrimonii hærede, cujus forma etiam in vulgus erat nota, de qua inter matrem puellæ & ejus tutorem ortum erat diſſidium; cuinam foret elocanda. Cum enim mater nobili, tutor vero plebeio eam dare vellet, res componi inter privatos parietes non potuit, ventum igitur ad jus, & poſtulato matris ac tutorum utrinque audito magiſtratus *ſecundum matris arbitrium* jus nuptiarum dedere. Et hoc decretum Ardeatium Romani tutati ſunt, cum plebs & tutores ejus reſcindendi cauſa graviſſimam ſeditionem moviſſent, ac puellam vi abducere conarentur.

X.) *An matris, an tutorum conſenſus praeferendus?*

§. XCVI. Quæritur XI.) *An etiam fratrum & proximorum cognatorum conſenſus, mortuis parentibus, ſit neceſſarius?*

XI.) *An cognatorum conſenſus neceſſarius?*

ſarius? Jure civili cognatorum atque adfinium auctoritas, vel conſenſus in adultorum nuptiis non requiritur, ac certum eſt, non eſſe parem auctoritatem conſenſus paterni & cognatorum; interim tamen rectiſſime rebus ſuis & conſcientiæ tranquillitati conſulunt, qui parentibus deſtituti fratrum & proximorum cognatorum conſenſum in matrimonio ineundo expetunt. 1.) Quia illi ſuccedunt quaſi in locum parentum; 2.) Quia praxis omnium fere gentium illud comprobat. Vide Cypræum de ſponſalib. cap. VI. §. 9. 3.) Quia puella ſe ipſam deſpondere nequit, hanc ergo operam proximis cognatis deferat, nullibi ſuis verbis repromiſiſſe puellæ leguntur, ſed aut parentes, aut fratres, aut ſanguine proximi, Græcis dicti *κύριοι*, Latinis auctores, tutores, in jure canonico, *qui dominationem habent ſuper foeminam.* 4.) Inde antiqui canones jubent, ut uxor ab illis, *a quibus cuſtoditur*, petatur, & a parentibus & propinquioribus deſpondeatur. cap. *aliter* &c. diſt. 30. quæſt. 5. 5.) Jure provinciali multorum locorum idem requiritur. Ordinat. matrimon. Wirtenberg. cap. I. non tantum parentum, ſed illis defunctis etiam tutorum & propinquorum conſenſum requirit. Exſtat ſtatutum Lubecenſium lib. I. tit. 2. art. 4. quod virgo, vel vidua, repugnantibus juſta ex cauſa cognatis nubens ex omni patrimonio præter veſtes quotidianas nihil retineat; notante Hilligero, compatre noſtro honorando, longiore vita digniſſimo, in Donello enucleato lib. III. c. 20. lit. z. quale ſtatutum, quamvis libertati matrimonii repugnare, ac proinde minime probandum eſſe ſtatuant canoniſtæ, Panormitanus, Felinus & eos ſecuti. Beuſtius p. 32. Mauſerus de nupt. p. 350. Arniſæus de jure connub. cap. III. p. 241. alii tamen juriſconſulti contrariam ſententiam amplectuntur, ac firmitati & decori conjugii per illud conſuli, temerariam vero levitatem coerceri rectius cenſent, Cypræus de ſponſ. cap. VI. §. 4. Mejerus ad lib. XXIII. pandect. tit. 2. n. 12. De curatoribus idem, quod de proximis agnatis ſtatuendum; eorum enim conſenſum non eſſe penitus negligendum, præſertim ſi illi, de quorum nuptiis agitur, ſint minorennes, & ipſa honeſtas & conjugii dignitas & juvenilis ætatis inſcitia ac infirmitas comprobant.

§. XCVII. Quæritur XII.) *An in nuptiis nepotum requiratur etiam conſenſus avi?* Jus civile conſenſum parentum in nuptiis liberorum non ex ſola reverentia & obedientia, quam jure divino & naturali parentibus debent liberi, ſed etiam & vel maxime ex poteſtate patria & ex ratione civili, ne invito ſuus hæres agnaſcatur, deducit, unde diſtinguit inter nepotem & neptim. l. *Oratione* 16. ff. de rit. nupt. *Nepote uxorem ducente & filius conſentire debet, neptis vero ſi nubat, voluntas & auctoritas avi ſufficit.* Ratio diverſitatis hæc eſt, quod patri invito ſuus hæres agnaſceretur, ſi ipſo non conſentiente ſolius avi conſenſu nepos contraheret nuptias; ſed in nepte ratio illa ceſſat, quippe quæ defuncto avo non recidit in poteſtatem patris, ſed in mariti poteſtate manet, eique liberos procreat. Quamvis igitur reſpectu patriæ poteſtatis in nuptiis nepotis jure civili non requiratur conſenſus patris, ſed duntaxat avi, quia quamdiu avus paternus ſupereſt, nepotes non ſunt in patris, ſed in avi poteſtate, §. fin. *inſtit. de patr. poteſt.* jam vero illorum duntaxat parentum conſenſus in nuptiis liberorum requiritur, in *quorum poteſtate ſunt liberi;* in pr. *inſtit. de nupt.* tamen reſpectu poſterioris cauſæ, propter quam conſenſus parentum requiritur, videlicet ne invito hæres agnaſcatur, in nuptiis nepotis præter conſenſum avi etiam parentis conſenſus eſt neceſſarius, ſed in nuptiis neptis utraque cauſa ceſſat, unde ſolius avi conſenſus in ejus nuptiis ſufficit. Diſtinguunt etiam inter filios emancipatos, & eos, qui nondum patria poteſtate exierunt, in his conſenſum patris ſufficere, in illis etiam avi conſenſum requiri dicunt. Albericus Gen-

XII.) *An avi conſenſus ſit neceſſarius?*

Gentilis lib. IV. de nupt. cap. II. Quidam diſtinguunt inter liberos, quorum parentes ſunt defuncti, & quorum parentes adhuc in vivis exiſtunt. In illos avo & aviæ eamdem poteſtatem tribuunt, quæ fuit parentum adhuc vivorum, in his vero diverſam rationem ſtatuunt. Sed enim cum conſenſus paterni neceſſitas vel maxime dependeat ex lege divina de parentibus honorandis juxta explicationem in ipſis ſcripturis traditam, & vero *parentum* nomine etiam avus & avia comprehendantur, ut ſuo loco in quæſt. de gradibus conſanguinitatis oſtendemus, ideo illorum quoque conſenſum liberi morigeri & benedictionem a Deo exſpectantes neutiquam prætermittere debent. Conſtit. elect. Sax. eccl. c. *Von Eheſachen.* fol. 110. diſertam facit avi & aviæ mentionem: *Es ſollen ſich keine Kinder, Söhne oder Töchter, wes Alters die ſind, ohne Vorwiſſen und Einwilligung ihrer Eltern, als des Vaters, der Mutter, und da die nicht vorhanden, des Groſsvatern und der Groſsmutter verloben.* Quando vero avi, vel parentis conſenſus præferendus ſit, ex diligenti circumſtantiarum conſideratione relinquitur æſtimandum; in dubio tamen avi conſilio plus deferendum, tum propter ætatis prærogativam & judicii maturitatem, tum propter amorem, quo nepotes complectitur, tum propter poteſtatem, quam in parentem illius, de cujus nuptiis quæritur, obtinet.

XIII.) *An generalis conſenſus ſufficiat?*

§. XCVIII. Quæritur XIII.) *An probandæ ſint nuptiæ, ad quas generalis duntaxat parentum conſenſus accedit?* Docendi cauſa triplicem parentum conſenſum ſtatuere poſſumus. *Generalem*, quando pater plenam & liberam ineundi matrimonii poteſtatem filio concedit, ut quocunque velit loco, & ex quacunque ipſi lubitum eſt familia, uxorem ducat, modo ſit honeſta. *Specialem*, quando ad certam aliquam familiam electio reſtringitur, ut ex ea filius uxorem ſibi quærat. Sic Abrahamus Eleazarum certo mandato inſtructum ablegat ad quærendam filio Iſaaco uxorem in patria terra & cognatione; Geneſ. XXIV. 3. *Non accipies uxorem filio meo de filiabus Chananæorum, inter quos habito, ſed ad terram & cognationem meam* (in Meſopotamiam) *proficiſceris; & inde accipies uxorem meo filio Iſaac.* Gen. XXVIII. 1. Iſaacus filio ſuo Jacobo præcipit: *Noli accipere conjugem de genere Canaan, ſed vade & proficiſcere in Meſopotamiam Syriæ ad domum Bathuel, patrem matris tuæ, & accipe inde tibi uxorem de filiabus Laban avunculi tui. Individualis* conſenſus eſt, quando in certam & nominatim expreſſam perſonam pater conſentit. Quamvis vero ad conſcientiæ tranquillitatem conſervandam & ſpem divinæ benedictionis confirmandam tutiſſimum ſit individualem, vel certe ſpecialem parentum conſenſum impetrare; tamen generalem etiam conſenſum ſufficere non injuria ſtatuitur, præſertim ſi liberi ſint majorennes, atque ad eam ætatis maturitatem pervenerint, ut ipſimet rebus ſuis recte proſpicere & conſulere poſſint, quia poteſt aliquis ſuo juri renunciare, & quod ſuo nomine geſtum eſt, ratum habere.

XIV.) *An in quibusdam caſibus negligendus parentum conſenſus?*

§. XCIX. Quæritur XIV.) *An in quibusdam caſibus matrimonia liberorum, ſine parentum conſenſu contracta, a judice cauſarum matrimonialium ſint confirmanda?* Beuſtius de matrim. c. XLVI. p. 210. ſic diſtinguit: 1.) Aut liberi inierunt matrimonia inſciis parentibus, & *parentes neque ab initio, neque poſtea volunt conſentire;* tunc dubium nullum, quin iſtud matrimonium ſine ipſorum conſenſu non ſubſiſtat, propterea quod ipſorum conſenſus non intervenit, qui tamen requiritur, & eſt ſolennitas ſubſtantialis ipſius matrimonii. Aut parentes poſt matrimonia contracta ea *rata habuerunt*, utut ſine ipſorum conſenſu, vel pure, vel ſub conditione non inhoneſta initio per liberos fuerunt inita; & tunc propter ſubſequentem voluntatem & conſenſum talia matrimonia valent,

valent, quaſi de novo contracta, ac ſi prior ille contractus nunquam celebratus fuiſſet. 2.) Aut liberi ſunt *minorennes*, *& res eſt integra*, hoc eſt, quando copula nondum eſt ſecuta; tunc propter minorennitatem parentes talia matrimonia ſine ipſorum conſenſu inita reſcindere poſſunt, etiamſi nullam cauſam diſſenſus habeant. Aut liberi ſunt *majorennes*, & conſenſum parentum debito *modo requiſiverunt;* tunc parentes ipſorum matrimonia impedire & reſcindere non poſſunt, niſi habeant juſtiſſimas cauſas diſſenſus, puta, ſi filia vellet nubere turpi & inhoneſto, tunc pater ſua auctoritate poteſt illud matrimonium impedire. Si vero vellet nubere honeſto & pari moribus & genere, certe pater diſſentiendi cauſam non habet. 3.) *Si res non eſſet integra*, puta, quando interveniſſet concubitus, tunc ſive liberi ſint majorennes, ſive minorennes, conjugium conſummatum non poteſt reſcindi, etiamſi parentes in illud non conſenſerint; multa enim impediunt matrimonium contrahendum, quæ non dirimunt contractum. Klingius in tract. de cauſis matrim. p. 78. ſic diſtinguit: Aut poſt matrimonium ſine parentum conſenſu contractum *res non eſt integra*, ſed copula carnalis ſubſecuta; & concordant canoniſtæ & theologi, quod matrimonium ſeparari non debeat, utcunque conſenſus parentum defuerit. Aut poſt matrimonium ſine conſenſu parentum contractum res eſt integra, id eſt, carnalis copula non eſt ſubſecuta; & diſtingue: aut *parentes contrahentium ſunt duri*, qui aut prohibuerunt liberis matrimonia, aut occaſionem quærere noluerunt, & in hoc quoque conveniunt, quod valeat; aut parentes non ſunt in culpa ratione prohibitionis, vel negligentiæ, & tamen liberi ſine ipſorum conſenſu contraxerunt, & dic: Aut *parentes tacent*, nec impugnant expreſſe, & quoque valet matrimonium ſecundum utroſque. Aut parentes non tacent, *ſed impugnant*, & tunc aut puer inobediens poſt contractum *perſeverat in ſuo propoſito*, & tunc ſi matrimonium conſummatur, valet ſecundum utroſque, & liberi ex eo nati ſunt legitimi. Aut puer redit ad parentes, & *ſubjicit ſe ipſorum voluntati* poſt contractum matrimonium, & dic: Aut pars, quæ alteram ad contrahendum induxit, *eſt honeſta & paris conditionis;* & theologi non temere ſeparationem permittunt, apud canoniſtas de validitate non eſt dubium. Aut pars, quæ alteram dolo induxit ſine conſenſu parentum, *non eſt paris conditionis*, ſed honeſta, vel ſaltem vilis. Et de hoc contenditur. Canoniſtæ enim judicant non eſſe dirimendum, theologi contra, qui tamen proteſtantur in ſuis libris, quod nolint ponere legem judicibus in foro contentioſo & judiciali, ſed tantum in foro pœnitentiali conſulere. Hæc omnia Klingius, rationum momenta utrobique ſubjungens, licet parce. Nos diſtinguimus inter *ſtrictum juris rigorem* & *ἐπιείκειαν*, ſive *ſtricti juris moderationem*. Si pater ſtricto jure agere velit, poteſt diſſolvere liberorum matrimonia abſque conſenſu ſuo contracta; ſed ex ἐπιεικείᾳ & ad præcavendum majus malum quandoque perſuaderi poteſt, ne jus ſuum ſevere exerceat, utpote quando liberi commiſſam culpam humiliter deprecantur, quando matrimonii fides data perſonæ honeſtæ & moribus ac genere pari, quando res non amplius eſt integra, ſed copula carnalis interceſſit. De pœna, qua in foro civili adficiendi ſunt liberi citra parentum conſenſum ſponſalia contrahentes, tractant juriſconſulti. Cum enim tales liberi graviſſime peccent contra legem divinam & humanam, æquiſſimum eſt, ut carcere, vel exhæredatione, vel alio modo puniantur pro cujusque loci ſtatutis & conſuetudine. Jure civili *infamiæ* notam incurrit, qui filiam ſine juſſu patris, in cujus poteſtate eſt, uxorem ducit. l. 12. *de his qui not. infam.* In conſtit. eccleſ. electorali fol. 110. parentibus conceditur, *usque ad dimidiam partem legitimæ*, vel etiam pro ratione circumſtantiarum *totaliter* tales liberos, qui abſque eorum conſenſu matrimonium ineunt, *exhæ-*

exhæredandi. Id ipſum Carolus V. in regnis & ditionibus ſuis hæreditariis, & Henricus, Galliæ rex, peculiari ſtatuto ſanciverunt. In ordin. matrim. Wirtenberg. cap. I. in corpore, vel bonis, tales liberi jubentur puniri.

ARTICVLVS II.

DE CONSENSVS AD MATRIMONIVM REQVISITI QVALITATE.

§. C.

Qualis conſenſus requiratur?

Conſenſum tum *contrahentium*, tum *eorum*, *in quorum poteſtate* ſunt liberi, ad matrimonium ineundum requiri oſtendimus hactenus; reſtat, ut poſt expoſitam utriusque conſenſus neceſſitatem de ejusdem *qualitate* diſſeramus. Conſenſus eſt quaſi anima conjugalis contractus. Unde jurisconſultus dicit: *Nuptias non concubitus, ſed conſenſus facit.* Nemini ergo dubium, quin probe & adcurate ſit diſpiciendum, ut conſenſus ſit legitimus & recte ſeſe habeat. Hemmingius in libell. de conjugio p. 47. ſex conditiones legitimi conſenſus requiri adſerit: 1.) ut ſit *licitus*, ne fiat contra Dei & naturæ legem, nec contra honeſtas hominum conſtitutiones; nam conſenſus, qui fit contra voluntatem Dei & naturæ legem, pro nullo habendus eſt. 2.) *Honeſtus*, ne ſit inter diſſimiles moribus, genere, fortuna, religione perſonas, aut etiam contra honeſtatem publicam. 3.) *Juſtus*, ne ſit clandeſtinus & contra voluntatem eorum, in quorum poteſtate vel uterque contrahentium, vel alteruter fuerit. 4.) *Liber*, ne quis vel coactus metu aut minis, vel pellectus promiſſionibus promittat verbis, quod animo improbet. 5.) *Plenus*, ne ſit vel ambiguus, vel turbatus cœco amore aut temulentia. Ratio ergo in re tanti momenti in conſilium adhibenda eſt, & non adfectus ſine ratione. 6.) *Sincerus*, ne alter alterum ullo dolo aut mendacio circumveniat. Recte tamen ibidem addit Hemmingius; *Etſi hæ conditiones omnes requirantur, ut contractus ſit legitimus, eas tamen non eſſe omnes ejusdem ponderis; aliæ enim impediunt nuptias, ſi non adſunt, aliæ gravitatem & circumſpectionem in tanti momenti contractu reſpiciunt.* Alii hoc modo procedunt: Conſenſus legitimus eſt, qui cum lege Dei & naturæ congruit, estque tum *juſtus*, tum *honeſtus*. Juſtus, qui fit de parentum conſilio & voluntate. Honeſtus, qui congruit cum reverentia ſanguinis; quia lex Dei & naturæ utrumque requirit tum honorem erga parentes, tum reverentiam erga eos, qui ſanguine ſunt propinqui. Sed quilibet videt, *reverentiam ſanguinis* non ad qualitatem, ſed ad objectum conſenſus, nec ad efficientem vel formam, ſed materiam conjugii pertinere.

§. CI. Breviori ergo & rectiori linea ſic procedimus: Conſenſus eſt actus voluntatis liberæ a ſano atque integro judicio profectus; ad illum igitur, ut ſit legitimus, requiritur tum *judicii integritas*, tum *voluntatis libertas*, ac ſi alterutrum horum, vel utrumque deſit, conſenſus non erit legitimus. Cum judicii integritate pugnat, *error*, *dolus*, *ebrietas*, *fatuitas*, *furor*. Cum voluntatis libertate pugnant *minæ*, *juſtus metus & violenta coactio*, atque ad hæc duo capita ſex illæ conditiones, quas Hemmingius legitimo conſenſui adſignat, reduci poſſunt. Ut enim conſenſus ſit *licitus*, *honeſtus & juſtus*, id pertinet ad judicii integritatem. Ut ſit *liber*, *plenus & ſincerus*, id ſpectat ad voluntatis & arbitrii libertatem. Eadem ferme ratione Bellarminus de ſacram. matrim. cap. XVIII. reducit impedimenta conſenſus ad *ignorantiam & coactionem.* Cæterum, ut talis conſenſus nuptias conſtituat, requiritur inſuper 1.) ut

 ſit

ſit *verus*, non ſimulatus, quia, ut Cajus loquitur, *ſimulatæ nuptiæ nullius ſunt momenti.* l. ſimulatæ 30. de rit. nuptiar. l. 13. C. de nupt. 2.) Ut ſit *mutuus*, utriusque ſcilicet partis, maris & fœminæ, non hujus vel illius tantum, unde etiam *contrahentium*, non autem unius contrahentis conſenſus vocatur; & ipſum *conſenſus* nomen hoc importat, quia id proprie dicitur conſenſus, quando duo, vel plures unum ſentiunt, & in unum amice conſpirant. *Conſenſus eſt duorum, vel plurium in idem ſenſus.* c. un. 29. q. 1. 3.) Ut ſit *externus*, id eſt, verbis, vel geſtibus exterius declaratus, qua de re canoniſtæ & ſcholaſtici ſic diſputant: Si puella & adoleſcens ſibi invicem obviantes expetant matrimonialiter conjungi, non poteſt dici per hanc internam voluntatem & occultum conſenſum inter eos contractum matrimonium, ſed neceſſe eſt, ut talis voluntas exterius declaretur, puta verbis, vel ſignis. Verba vel ore coram proferri, vel ſcripto exprimi poſſunt, quin & verba poſſunt ſuppleri per ſigna verbis conſenſum exprimentibus æquipollentia; unde quod in cap. *Tuæ fraternitati* de ſponſalib. dicitur, *verba ad conſenſum matrimonialem eſſe neceſſaria*, id accipiunt *ſecundum quid* dictum, ſcilicet ad certiorem probationem, alii generaliter intelligunt de ſignis expreſſivis, inter quæ verba principatum obtinent, ut ſic a potiori facta fuerit denominatio.

Pugnant cum conſenſu I.) Error.

§. CII. *Primo* cum judicii integritate diximus pugnare *errorem. Qui errant*, inquit Ulpianus, *non conſentiunt, cum nihil tam contrarium ſit conſenſui, quam error, qui imperitiam detegit.* l. 15. ff. de jurisd. l. 116. ff. de reg. juris: *qui errat, non ſentit, non ergo conſentit, hoc eſt, ſimul cum aliis ſentit.* cap. unic. 29. quæſt. 1. Sed hic error non eſt unius generis. Scholaſtici ſtatuunt quatuor ſpecies erroris; alium enim eſſe dicunt *errorem perſonæ*, alium *qualitatis*, alium *conditionis*, alium *fortunæ*. d. c. unic. 29. quæſt. 1. Sed conditionis & fortunæ error ad qualitatis errorem reduci poteſt. Tres ergo ſtatuimus erroris ſpecies: 1.) *Error nominis*, quando circa nomen duntaxat erratur, ut ſi quis eam, quam ſibi in matrimonium deſtinaverat, exiſtimet adpellari Margaretam, cum dicatur Anna. 2.) *Error perſonæ* eſt, quando circa ipſam perſonam erratur, ſicut Jacobo contigit, cui pro Rachele, quam ſibi deſponſaverat, & cum qua conjugium ſe conſummaturum ſperaverat, ſuppoſita fuit Lea. Dicitur etiam *error corporis*, ſive in corpore, (quia corpora quandoque dicuntur perſonæ), & concernit ipſa ſubſtantialia conjugii, perſonas ſcilicet contrahentes. 3.) *Error qualitatis* eſt, quando circa quædam accidentalia erratur, cujus erroris tres ſpecies ſtatui poſſunt; vel enim erratur circa *bona animi*, ut quando quis ducit moroſam, rixoſam, iracundam, ebrioſam, prodigam, &c. quam putabat eſſe moratam, modeſtam, ſobrietatis ſtudioſam, frugalem; vel circa *bona corporis*, ut quando quis ducit morbidam, deformem, ætate provectam, &c. quam putabat eſſe integræ ſanitatis, formæ decentis & adhuc juvenculam; vel circa *bona fortunæ*, ut quando quis ducit pauperem, ſervam, ignobilem, &c. quam putabat eſſe divitem, liberam, nobili genere natam. Bonaventura lib. IV. ſent. diſt. 30. q. 1. diſtinguit inter errorem, qui circa perſonam contingit, & circa proprietates perſonæ, quod eodem recidit. Eminet autem inter errores qualitatis unus præ reliquis, ad errorem cum ipſa matrimonii ſubſtantia pugnantem quam proxime accedens, quando ſcilicet quis contrahit cum vitiata, quam credidit eſſe virginem.

1.) Error nominis.

§. CIII. Quamvis vero proſpiciendum ſedulo, ut in arduo hoc negotio matrimoniali, quod perpetuum totius vitæ conſortium concernit, & indiſſolubili vinculo contrahentes copulat, omnis omnino error a conſentientibus abſit, atque hac ratione ex plena ſani judicii integritate conſenſus exſurgat; tamen

ne-

nequaquam exiſtimandum, quod quivis error nuptias contractas dirimat, quod ipſum ut ſit evidentius, de ſingulis erroris ſpeciebus κατὰ μέρη agemus. *Errorem nominis* matrimonium impedire, & ſponſalia per hunc errorem contracta fieri irrita, plerique canoniſtæ ſtatuunt propter cap. *Tua nos* 1. de ſponſalibus; ſed juris civilis interpretes contrarium adſerunt propter evidentem textum §. *ſiquidem* 29. inſtit. de legat. ubi imperator dicit: *Siquidem in nomine, cognomine, prænomine, agnomine legatarii teſtator erraverit, cum de perſona conſtat, nihilominus valet legatum, idemque in hæreditatibus valet & recte. Nomina enim ſignificandorum hominum gratia reperta ſunt, qui ſi alio quolibet modo intelligantur, nihil intereſt*, cum quo congruit illud imp. Gordiani l. 4. C. de teſtam. *Si in nomine, vel prænomine, vel cognomine teſtator erraverit, nec tamen, de quo ſenſerit, incertum ſit; error ejusmodi nihil officit veritati.* Poſteriori igitur huic ſententiæ adſurgimus. 1.) Quia error nominis eſt error tantum in accidente, qui non concernit ſubſtantialia hujus contractus. 2.) Sponſalia poſſunt contrahi cum ea, cujus nomen plane ignoratur; ergo etiam cum ea, de cujus proprio nomine erratur. Quod juris in ignorantia κατ' ἀπόφασιν, idem juris in ignorantia κατα διάθεσιν. 3.) Error nominis contrahentium conſenſum proprie & adcurate loquendo non impedit; cum procul dubio ſponſus nihilominus eam fuiſſet ducturus, licet de vero ejus nomine conſtitiſſet. Addenda tamen quædam limitatio: error nominis non impedit matrimonium, ſcilicet *niſi ſecum trahat errorem corporis ſive perſonæ*; tunc enim non amplius eſt ſimplex nominis error, ſed tranſit in aliam ſpeciem erroris. Quidam errorem perſonæ dupliciter contingere poſſe ſtatuunt, vel ut error ſit *in re*, ut cum quis putet ſe promittere conjugium Margaretæ, & promittit Annæ, aut cum in ipſis nuptiis Margareta pro Anna ſupponitur; vel ut error ſit tantum *in nomine*, ut cum contrahens aliud ſibi nomen adſumit. Sed ſatius eſt errorem nominis peculiarem & diſtinctam ſpeciem ab errore perſonæ conſtituere.

2.) Error perſonae.

§. CIV. *Errorem perſonæ* impedire matrimonium & ſponſalia facere irrita indubitati juris eſt. 1.) Ad matrimonium ineundum requiritur inprimis conſenſus contrahentium; ſed quando in ipſa perſona erratur, tunc is, qui errat, in eam perſonam non intelligitur conſenſiſſe. 2.) *Error nominis ſtipulationem non vitiat, ubi de corpore conſtat*, l. 9. §. ſi in nomine de contrah. empt. Ergo a contrario ſenſu, quando de corpore non conſtat, ſed in perſona erratur, ſtipulatio vitiatur. 3.) Error circa actus ſubſtantialia vitiat, & impedit ipſum actum, utpote qui diſſenſum arguit circa actus eſſentialia & ſubſtantialia, quæ ſalvo actu omitti nullo modo poſſunt. Jam vero error perſonæ eſt actus circa ipſa ſubſtantialia matrimonii, quippe ad quæ etiam pertinent perſonæ contrahentes. 4.) In jure canonico expreſſa habetur deciſio: cap. unic. 29. quæſt. 1. *Error perſonæ conjugii conſenſum non admittit. Si quis enim paciſceretur, ſe venditurum agrum Marcello, & poſtea veniret Paulus dicens, ſe eſſe Marcellum, & emeret agrum ab illo, numquid cum Paulo convenit iſte de pretio, aut dicendus eſt agrum ſibi vendidiſſe? Item ſi quis promitteret ſe venditurum mihi aurum, & pro auro offerret mihi aurichalcum, & ita me deciperet, numquid dicerer conſenſiſſe in aurichalcum? Nunquam volui emere aurichalcum, nec ergo aliquando in illud conſenſi, quia conſenſus non eſt niſi voluntatis. Sicut ergo hic error materiæ excludit conſenſum, ſic & in conjugio error perſonæ: non enim conſenſit in hunc, ſed in eum, quem putabat eſſe.* 5.) Ex jure civili collationis gratia huc referri poteſt, quod error circa perſonam judicis admiſſus obſtet jurisdictionis prorogationi, ſic ut actus ille nullius exiſtimetur momenti: l. *ſi per*

per errorem. 15. ff. de jurisd. pari ratione etiam error in perſona admiſſus conjugio erit impedimento. Sed objicitur exemplum *Jacobi patriarchæ*, cui ignoranti pro Rachele a veteratore Labane Lea fuit ſuppoſita, nec tamen Jacobus eam repudiavit Geneſ. XXIX. Beza in libr. de repud. pag. 71. reſpondet, Jacobum idcirco retinuiſſe Leam, *quia res non amplius fuerit integra, ſed copula carnalis intervenerit;* ex qua reſponſione conſequens fuerit, errorem perſonæ tunc demum impedire matrimonium, quando nondum acceſſit copula, ſed ea interveniente validum eſſe matrimonium, licet in perſona fuerit erratum. At hoc ſponſo perſonæ errore decepto fuerit ſatis durum & acerbum. Sane ſi comperto jam errore copula intervenerit, tunc de novo in eam conſenſiſſe videtur, in qua prius erraverat; ſed ſi per ignorantiam & imprudentiam id fecit, ut in Jacobi exemplo res ſeſe habet, conſenſiſſe neutiquam dici poteſt. Inde cap. unic. 29. q. 1. ſic reſpondet: *Conſenſus alius eſt præcedens, alius ſubſequens. Præcedit conſenſus, quando ante copulam carnalem in individuam vitæ conſuetudinem uterque conſentit; ſubſequitur, quando poſt concubinalem, ſive fornicarium coitum conſentiunt in idem. Jacob ergo & Leam non fecit conjuges præcedens conſenſus, ſed ſubſequens, nec tamen ex primo concubitu fornicarii judicantur, cum ille maritali adfectu eam cognoverit, & illa uxorio adfectu ſibi debitum perſolverit, putans lege primogenitarum & paternis imperiis ſe ſibi jure copulatam.* Dicimus ergo Jacobum non fuiſſe ſummo jure uſum, potuiſſet omnino repudiare Leam, cui fidem matrimonii nunquam dederat, nec in eam conſenſerat; ſed ex ἐπιεικείᾳ eam retinuit, cum qua maritali adfectu conſueverat. Atque hanc ἐπιείκειαν in ſimili caſu Cypræus de ſponſ. cap. XIII. §. 33. num. 1. imitandum marito cenſet: *Rectius facturum exiſtimaverim*, (inquit) *qui exemplum Jacobi ſecutus ſummo jure non utatur, præſertim ubi concubitus acceſſit.* Interim recte dit: *In arbitrio ejus eſſe, cui fucus fa ſit, vel eam retinere, quæ pro alia tra eſt, vel eamdem repudiare.* Paulo a Lutherus in comm. Geneſ. XXIX. pag. de ſtricto ſcilicet juris rigore loquens: *tientia hæc Jacobi non eſt ad imitatic propoſita, quia nimis ardua & plane h ca eſt, perferre & pati æquo animo ſponſa eripiatur ipſa hora & momentc ptiarum, ideo mirari magis & prædi quam imitari eam licebit.* Pag. 409. *tuiſſet ſummo jure repudiare Leam*, E *cere: Quæcunque tandem ſit conſuetudo tu mihi Rachelem deſpondiſti, hanc ſ bo & nullam aliam. Sed quid faciat ctiſſimus vir? æquo animo fert hanc riam, ut potiatur Rachele, quæ erat & vera ſponſa, quam vidit ſe non obtinere, niſi iſta iniquiſſima condit ut retineat Leam, quam non amabat. gitavit enim: quid faciam? Lea eſt pta auctoritate patris, ſicut ego ir ejus circumventus ſum. Si deſeruero erit perpetuo deſerta, eſt enim a me vi & optima dote virginitatis privata certe omnibus ſuſpecta erit de amiſſa citia, ut maxime ego ab ea abſtinu ita flectitur Jacob miſericordia, ca & patientia, ne repudiet Leam.*

§. CV. *Error qualitatis* circa *bona fortunæ* in ſpecie ſic dicta, id eſt, circa divitias non impedit vel vitiat matrimonium, quia non arguit diſſenſum circa ſubſtantialia matrimonii, ſe tum circa accidentalia. Deus *paupe divitem creavit*, Prov. XXII. 2. ac p juges poſſunt ac debent niti hac con ne, quod *timentibus Dominum non futurum omne bonum*, Pſal. XXXI quodque *labores manuum ſuarum ſin ducaturi.* Pſalm. CXXVIII. 2. Cap 29. quæſt. 1. *Error fortunæ & qu non excludit conſenſum, veluti ſi q ſentiret in prælaturam alicujus ec*

3.) E qual a.) Ci na fo

quam putaret eſſe divitem, & illa eſſet minus copioſa, quamvis hic deciperetur errore fortunæ, non tamen poſſet renunciare prælaturæ acceptæ. Similiter, quæ nubit pauperi, putans illum eſſe divitem, non poteſt renunciare priori conditioni, quamvis erraverit. Error qualitatis non excludit ſimiliter conſenſum, utpote ſi quis emerit agrum, vel vineam, quam putabat eſſe uberrimam, quamvis iſte erraret in qualitate rerum rem minus fertilem emendo, non poteſt tamen venditionem reſcindere. Addunt tamen quasdam conditiones: 1.) Si quis matrimonium hac conditione promiſit, ſi puella in dotem adtulerit mille aureos; tunc enim ſponſalia ſunt conditionata, ideoque conditione non exſtante non ſunt rata. 2.) Si ad errorem acceſſerit dolus, utpote ſi prætextu divitiarum alterutra contrahentium perſona ad matrimonium promittendum fraudibus & fallaciis fuerit inducta.

2.) *Circa generis nobilitatem.*

§. CVI. Error qualitatis circa *generis nobilitatem* quibusdam videtur ſponſalia facere irrita, in quam ſententiam citant Lombardum lib. IV. ſent. diſt. 30. lit. A. *Si quis foeminam nobilem in conjugium petat, & pro ea alia ignobilis illi tradatur, non eſt inter eos conjugium, quia non conſenſit vir in iſtam, ſed in aliam.* Sed Lombardus ibi non agit de errore qualitatis, ſed de errore perſonæ; ſiquidem errorem perſonæ ab errore qualitatis manifeſte diſtinguit, & poſtquam dixerat, errorem perſonæ conſenſum conjugalem non admittere, ſubjicit verba proxime citata, & exempli loco addit: *Si quis promitteret ſe mihi venditurum aurum, & pro auro mihi offerret aurichalcum, & ita me deciperet, numquid dicerer conſenſiſſe in aurichalcum? jam vero aurum & aurichalcum non tantum qualitatibus, ſed ipſa etiam ſubſtantia differunt.* Ergo ſi exemplum debet eſſe conveniens, ſtatuendum, quod Lombardus non de errore qualitatis circa generis nobilitatem, ſed de errore circa ipſam perſonam agat. Ut enim divitiæ, ita quoque generis nobilitas ad fortunæ bona pertinet, unde Ludovicus Vives vocat *ſortem naſcendi;* proinde ut error qualitatis circa divitias, ita quoque error qualitatis circa generis nobilitatem non faciet datam matrimonii fidem irritam, cum uterque non verſetur circa ſubſtantialia, ſed circa accidentalia conjugii. Ex quo fundamento recte ſtatuitur, quod non poſſint ſponſalia diſſolvi, ſi quæ nubat *ſpurio*, quem exiſtimabat ex legitimo conjugio eſſe natum, & vice verſa, quia hic error eſt duntaxat qualitatis. Interim 1.) Si exſtet ſtatutum provinciale, quod vir nobilis non debeat ducere fœminam ignobilem, & viciſſim, quod fœmina nobilis non debeat nubere viro ignobili. 2.) Si promiſſioni matrimonii expreſſe fuerit addita conditio, quod alteruter contrahentium generis ſui nobilitatem debeat demonſtrare. 3.) Si dolus malus acceſſerit, & falſa nobilitatis gloriatione alterutra pars ad conſentiendum fallaciter fuerit perſuaſa; ἐπιείκειαν a cauſarum matrimonialium judicibus, ſi ſcilicet copula carnalis nondum intervenerit, adhiberi poſſe putamus. Cypræus de ſponſal. cap. XIII. §. 36. num. 4. *Statuo* (inquit) *eum, qui deceptus mulierem ſibi deſpondit, quam nobilem eſſe exiſtimabat, ad nuptias conſummandas non teneri, ſiquidem ipſa genus mentita ſit, & pro nobili ſe venditarit. Nam eum deceptum eſſe, palam eſt, ut qui poſt ſponſalia peracta eo nævo illam adfectam comperit, quem ſi ante præſciſſet, nunquam ei fidem dediſſet; ideoque a contractu recedendi & aliam ſibi conditionem quærendi ei merito facultas libera relinquitur. Sin vero eum, cui nuptias promiſit, ignobilem eſſe non ignorabat, & convinci poſſit ſeſe ſciviſſe, teneri eam ducere exiſtimaverim, niſi legibus expreſſe inter nobiles & ignobiles prohibita ſint conjugia, ut in regno Daniæ.* §. 37. *Sed ſi nuptiis & concubitu ſubſecuto domum deduxerit uxorem, quam nobilem exiſtimabat deceptus, repudiandam eam minime exiſtimaverim, cum res integra*

amplius non ſit, ſed ſecuto concubitu matrimonium conſummatum ſit; neque enim propter qualitatis errorem conjugium diſſolvi poteſt, & edicta de nuptiis ob perſonæ ſtatum imparibus a Juſtiniano ſublata ſunt. l. 28. C. de nupt.

3.) *Circa vitae ſtatum.* §. CVII. Errorem qualitatis *circa conditionem ſeu ſtatum*, cum ſervus pro libero ſe gerens ingenuam ducit, matrimonium dirimere, jure canonico eſt ſtatutum. cap. *unic. cauſ.* 29. q. 1. *Error perſonæ & conditionis conjugii conſenſum non admittit;* cap. *ſi quis ancillam &c.* cauſ. ead. q. 2. quod congruit cum conſtit. 22. in authent. Gratianus diſcordantes de hac quæſtione canones ſic nititur conciliare: *Non negatur, ingenuam poſſe nubere ſervo, ſed dicitur, quod ſi neſcitur eſſe ſervilis conditionis, libere poteſt dimitti, cum ſervitus ejus fuerit deprehenſa. Illud autem apoſtoli:* Mulier cui vult, nubat, tantum in Domino; *& illud Julii papæ, ſi omnes unam legem habent, ergo ſicut ingenuus dimitti non poteſt, ſic nec ſervus ſemel conjugio copulatus ulterius dimitti poterit; intelligendum eſt de his, quorum conditio utrique nota eſt, hujus autem conditio mulieri incognita erat, non ergo præmiſſis auctoritatibus cogitur manere cum illo, ſed liberum eſſe oſtenditur vel manere, vel diſcedere.* Lombardus lib. IV. ſent. diſt. 36. lit. A. idem repetit & addit: *Si conditionis dolum* (fœmina) *patitur, non cogitur adhærere ei, cujus fraude decepta eſt, ſi autem ſcierit vir conditionem mulieris, vel e converſo, non valet eam dimittere.* Juris civilis interpretes has rationes addunt, quod ſervus ſit ἀκέφαλος, nec ſine domini conſenſu de ſe quidquam polliceri poſſit, nec corporis ſui poteſtatem habeat, nec de ejus communicatione per conjugium cum altera paciſci queat. Sed hæc omnia accipienda ſunt de illa ſervitute, quæ apud Romanos olim obtinuit, ac hodie apud chriſtianos magna ex parte exolevit. Alia vero ratio eſt illorum ſervorum, qui ad operas faciendas quidem obligati, tamen ipſorum perſonæ & corpora ſun[t in] dominorum poteſtate, cum illis, ſi qua e[t] ignorans conditionem illam ſervilem con[tra]xerit, valent ſponſalia, perinde ut ea, cum ignobili ſunt contracta, obſervati[s ta]men conditionibus §. proxime præced[enti] adnotatis.

4.) *Circ[a bo]na an[imi].* §. CVIII. Error qualitatis *circa bona animi* matrimonium non dirimit. Cap. *unic. cauſ.* 29. q. 1. *Error qualitatis eſt, quando [pu]tatur eſſe bonus, qui malus eſt, talis e[rror] conjugii conſenſum non excludit.* Rati[ones] adduci poſſunt: 1.) Quia talis error verſ[atur] circa accidentalia matrimonii, non circa [ip]ſam ſubſtantiam. 2.) Si talis error ſpo[nſa]lia dirimeret, plurima omnino diſſolv[erentur] forent, quia *haud facile inventu bona [fe]mina*, ut Pacuvius canit. 3.) Sibi ipſi putet ſponſus, quod in re tanti momenti res illius non explorarit diligentius, cu[i in]dividuam vitæ conſociationem promiſit. ([Qui]dam addunt limitationem, quod error [qua]litatis tum demum matrimonio non obſ[tet], ſi certo conſtet, alterum contrahentium f[uiſſe] nihilominus initurum matrimonium, eti[amſi] de tali defectu vel vitio ei ab initio co[nſti]tiſſet. Sed hac ratione perpetuis rep[udiis] videtur ſubminiſtrari occaſio, ſi quis [e.g.] ſponſus paulo moroſiorem ac rixoſiorem [ſpon]ſam] rit nactus, obvertere poterit, ſe non f[idem] daturum matrimonii fidem, ſi de his ſ[pon]ſæ moribus ipſi conſtitiſſet.

5.) *Cir[ca] virgi[nita]tem.* §. CIX. Præter has erroris ſpecies eſt peculiaris aliquis error, quem Gratianus & Lombardus ad qualitatis errorem referunt, *ſi pro virgine ducit eam, quæ ab alio eſt [o]preſſa*, quam vocant ψευδοκόρην, *deſ[ti]tam*, quæ ſeſe virginem mentitur. De hoc errore quæritur, an matrimonium dirimat? Canoniſtæ & ſcholaſtici negant: 1.) Ob *expreſſam juris canonici deciſionem.* cap. unic. cauſ. 29. q. 1.

Quod v[ir]tam al[iam] non li[cet] repudi[are].

[C]

ducit in uxorem meretricem, vel corruptam, quam putat eſſe caſtam, vel virginem, non poteſt eam dimittere & aliam ducere. cap. Quemadmodum. 25. x. de jurejur. *Qui juravit aliquam ducere in uxorem, non poteſt ei fornicationem præcedentem opponere, ſed futuram.* Quod repetit Lombardus lib. IV. ſent. diſt. 30. lit. A. in fin. 2.) Ob *erroris hujus conditionem.* Certi juris eſt, quod error qualitatis non impediat matrimonium, nec vitiet ſponſalia, cum qualitas ſit tantum accidens, quod ſalvo matrimonio adeſſe & abeſſe poteſt. Atqui hic error verſatur tantum in qualitate, cum nuptiæ etiam cum meretrice conſiſtere poſſint. 3.) Ob *paritatis rationem*, eamque multiplicem: (α) Ulpianus reſpondit: *Si quis virginem ſe emere exiſtimet, cum ea ſit mulier, tametſi eum ſciens hoc modo venditor errare patiatur, emtionem nihilominus ſubſiſtere, neque ullo modo ex ea cauſa redhibitionem eſſe, l. alioqui.* 11. §. 1. *ff. de contrah. emt. l. Exemto* 11. §. *ſi quis virginem.* 5. *ff. de act. empt. & vend.* Quod ſi ergo hæc emtio ſubſiſtit, utique etiam tale matrimonium ſubſiſtet, cum illud ſit omnibus contractibus favorabilius & firmius. (β) Si *ob labes & vitia animi*, puta hæreſin, vel infidelitatem, non licet repudiare conjugem, utique nec propter corporis vitia id licebit, quippe quæ animi vitiis ſunt leviora ac tolerabiliora. Sed prius eſt certi juris. Ergo & poſterius adfirmandum, & per conſequens ob vitium virgini illatum & deflorationem virginitatis non licebit eam repudiare. (γ) Sponſæ non eſt permiſſum repudiare ſponſum ob amiſſam virginitatem. Cap. *Si quis uxorem &c.* 32. q. 1. Ergo nec ſponſo ob eamdem cauſam licebit repudiare ſponſam, quia quoad fidem matrimonialem ſponſi & ſponſæ eadem eſt obligatio, ut patet ex natura relatorum. cap. *apud nos. cauſ.* 32. *quæſt.* 5. (δ) In aliis contractibus uſitatæ & receptæ ſunt hæ regulæ, *quod cuilibet cum alio contrahenti incumbat, ut diligentius inquirat in conditionem ejus, cum quo contrahit; l. qui cum alio.* 19. *ff. de R. J.* quod ſi illud non fecerit, & damnum aliquod ex contractu poſtmodum ſenſerit, illud ne quidem ſentire videtur, eo quod *ſua culpa* ſentiat. *l. quod quis.* 203. *de R. J. c. damnum.* eod. in 6. Ergo & ſponſus ſibi imputare debet, quod melius ac diligentius in conditionem mulieris, cui fidem matrimonii dedit, non inquiſiverit. (ε) Nuptiarum eadem eſt cauſa & conditio, quæ libertatis, jurisjurandi, & aliarum ſpiritualium rerum, quæ ſi ſemel perfectæ ſint, ipſo jure valent, & amplius reſcindi, vel per redhibitionem & reſtitutionem, vel alium modum nequeunt. *l. liberos.* 10. *C. de liber. cauſ.* & tot. *tit. C. ſi ad libert. quis provoc.* Falſa cauſa etiam alias contractum, vel actum vitiare non ſolet, præſertim ſi fuerit duntaxat impulſiva non etiam finalis. *l. fin. C. de falſ. cauſ. adject. l. falſa.* 33. *de condit. & demonſtrat.* At virginitas eſt cauſſa duntaxat impulſiva, non etiam finalis. Ergo ſi vel maxime fuerit falſa, vel etiam plane abfuerit, non reddet irrita ſponſalia. (ζ) Poteſt hæc mulier æque ac virgo *obſequia tori & prolis* viro reddere, inquit Petrus Gregorius lib. IX. ſyntagm. cap. XII. n. 4. 4.) Ob *incommodorum conſecutionem.* Si licet repudiare compreſſam ab alio, multa quieta & bene concordantia matrimonia diſturbantur, delicta arcana deteguntur, perſonis levibus occaſio exhibetur ejusmodi crimina in ſponſas & uxores comminiſcendi, easque hoc prætextu repudiandi. 5.) Ob *publicæ utilitatis conſiderationem.* Ea quæ a ſervo præturam gerente, qui liber cenſebatur, acta & decreta ſunt, non obſtante illo errore cenſentur rata, publicæ utilitatis & humanitatis cauſa. l. *Barbatius* 3. *ff. de offic. prætor.* Ergo etiam matrimonium eodem errore initum ſubſiſtit, cum illud non reſcindi æque ad commodum & utilitatem publicam ſpectet. Ac in favorem matrimonii ſtatutum eſt, per copulam carnalem ſubſequentem omnia conjugii vitia purgari. cap. *ſuper.* 5. x. *de eo, qui cognovit conſang. uxor. vel*

 ſponſ.

ſponſ. Ita ſtatuunt Klingius in tract. de cauſ. matrim. c. de errore qualit. Weſenbecius in parat. de ritu nupt. n. 18. Toloſanus lib. IX. ſyntagm. c. II. n. 4. Bronchorſtius cent. II. adſert. 17.

Quod liceat eam repudiare.

§. CX. Qui ab alio compreſſam repudiari poſſe ſtatuunt, hæc potiſſimum urgent fundamenta: 1.) *Juris divini deciſionem.* Deut. XXII. 20. 21. *Si vir duxerit uxorem, & non eſt in puella inventa virginitas; educent eam extra fores domus patris ſui, & lapidibus obruent viri illius civitatis.* Quidam reſpondent, *hoc eſſe accipiendum de ea, quæ poſt ſponſalia contracta fuit vitiata;* ſed limitatio illa in textu non additur, quin imo circumſtantiæ oſtendunt contrarium, quia v. 15. jubentur parentes per adlata virginitatis ſigna crimen illud diluere, & v. 23. peculiaris lex fertur de ſponſa, cui poſt ſponſalia vitium ab alio eſt illatum, quod ipſa quoque lapidibus obrui debeat, prior igitur lex ſpectat ad ſponſam ab alio compreſſam ante ſponſalia. Præterea expreſſe additur, ſi *fornicata fuerit in domo patris,* v. 20. atqui virgines poſt ſponſalia in domum ſponſi deducebantur, ut *ſponſi pudicitiam earum tanto ſervarent curioſius, quanto ſibi ipſis fideliores eſſent,* ſi Chryſoſtomo homil. IV. in Matth. I. id adſerenti credimus. Quidam reſpondent, *eſſe hanc legem forenſem in nov. teſt. ſublatam.* Et ſane quoad ſpeciem pœnæ ſublatam eam eſſe haud inficias iverim; interim genus eſt morale, ac de legislatoris voluntate & facinoris hujus indignitate ex ea conſtare poteſt, quod ſi pœna ψευδοχόρης in vet. teſt. extendi potuit usque ad lapidationem, cur non extendi poſſet in nov. teſt. usque ad ſponſaliorum diſſolutionem? *Licet magiſtratus chriſtianus non ſit obligatus, ut hoc modo liberet maritum,* (inquit b. Chemnitius part. II. loc. de lege c. IV.) *poteſt tamen alio modo in tali caſu bona conſcientia eum abſolvere.* 2.) *Erroris hujus conditionem.* Error hic vocatur quidem *qualitatis,* qui verſetur circa accidentalia matrimonii; ſed ſi rem exacte velimus expendere, eſt potius talis error, qui verſatur circa aliquid ad ipſam conjugii ſubſtantiam pertinens, quia de ſubſtantia matrimonii eſt *caſtitas,* adeo, ut ob eam læſam diſſolvatur matrimonium jam contractum, ergo multo facilius nondum contractum impedietur. Qui cum virgine contraxit, non niſi in virginem conſenſit, & caſtitatis conditionem tacite ſubintellexit. Cap. *Quemadmodum* 25. *X. de jurejur.* Error hic adtingit *ipſum corpus,* cum læſa virginitas etiam corporis vitium cenſeatur; jam vero corpora conjugum pertinent ad materiam conjugii, materia pertinet ad rei ſubſtantiam; ergo hic error verſatur circa ipſam conjugii ſubſtantiam. Mentzerus de conjugio pag. 90. *Vocatur ſane error ille qualitatis, qui tamen, ſi exquiſite loquendum eſt, ad ipſam formam conjugii refertur, unde non debet negari ad eſſentiam matrimonii pertinere, pugnat enim cum illo principio:* Erunt duo in carnem unam. *Forma conjugii eſt obligatio, ſive vinculum ortum ex mutua conſenſione in arctiſſimam & indiſſolubilem conjunctionem in carnem unam. Quare ut adulterium e diametro pugnat cum matrimonio, ita certum eſt, ſcortationem etiam cum eo pugnare non in aliquo accidente, ſed reſpectu ipſius formæ.* Cypræus de ſponſ. cap. XIII. §. 39. *Ad errorem qualitatis Lombardus & alii referunt, ſi virgo alicui ſit deſponſata, quam alius compreſſit; ſed rectius meo judicio refertur ad errorem conditionis, quod vitiata ſtatum quodammodo mutet, infamis fiat, & capitis diminutionem patiatur, nam pudicitia amiſſa omnis in foemina virtus ruit.* Quod ſi ergo jure canonico & civili per *errorem conditionis,* ſi quis ducit ſervam, quam putabat eſſe ingenuam & liberam, matrimonium redditur irritum; quanto magis irritum reddi poterit, ſi quis compreſſam ducat, quam virginem caſtam eſſe putabat; ecquis enim non malit in conjugio retinere ſervam caſtam, quam

quam liberam ab alio compreſſam? 3.) *Joſephi commendationem.* Joſephus Mariæ ſponſus, antequam ex angelo didiciſſet, ſponſam ſuam ex peculiari & ſupernaturali Spiritus ſancti operatione absque viri congreſſu concepiſſe, cogitavit eam deſerere; Matth. I. 19. atque hoc nomine non reprehenditur; ſed in ipſa hujus propoſiti deſcriptione *juſtus* vocatur, ſicque juſtitiæ hæc voluntas deputatur. Quidam δικαίυ adpellationem exponunt de *miſericorde*, ſicut etiam juſtitia pro *beneficentia* & *miſericordia* quandoque accipitur (*), ut ſit ſenſus, Joſephum noluiſſe ſtricto jure contra ſponſam uti, quia fuerit miſericors & benignus; ſed poteſt etiam proprie accipi pro eo, *qui juſtus eſt, & juſte agit*, ut ſit ſenſus, Joſephum noluiſſe ſtatim re nondum penitus cognita & perſpecta ſponſam in jus vocare, ſed eventum prius exſpectare. Quidam ſubintelligunt particulam diſcretivam *tamen*, hoc ſenſu: Joſephus cum eſſet juſtus, tamen noluit eam traducere. Juſtitia eum impellebat, ut ſponſam, quam gravidam cernebat, ac proinde ab aliquo vitium ei illatum eſſe ſuſpicabatur, ad judices deferret, ut illi cauſa cognita & crimine deprehenſo exemplum in ea ſtatuerent, capitali pœna eam adficiendo; ſed cum videret caſtos illius mores, ac in hanc opinionem inclinaret, quod ante ſponſalia ſecum contracta virum admiſiſſet, cui adhuc nubere poſſet, ſi ab illa ſponſione eſſet liberata, mitiorem hanc viam ingredi voluit, ut occulte ab ea ſecederet. Quidquid ſit, ex textu manifeſte conſtat, hoc propoſitum ex Joſephi animo æſtimatum non improbari a Spiritu ſancto, ſed de Mariæ conceptione rectius eum informari, nec juberi Joſephum ab angelo, ut ſponſam retineat, quia ex alio gravidam non liceat dimittere, ſed quia *id, quod in ea natum eſt, ſit ex Spiritu ſancto.* 4.) *Doli admixtionem.* Non ſubeſt hic nudus & ſimplex error cujusdam accidentis levioris, ſed deteſtandus & intolerabilis dolus ex parte mulieris intervenit, dum pro caſta virgine ſeſe venditat, quæ tamen alium admiſit. Jam vero matrimonium fraude ac dolo initum merito diſſolvitur, id quod in aliis etiam contractibus locum obtinet. *l. Et eleganter.* 7. *in pr. ff. de dol. mal.* [illegible] 5. *C. de reſcind. vendit. Per dolum malum, ſi legitime probetur, bonæ fidei contractus ipſo jure vitiantur.* 5.) *Incommodorum conſecutionem.* Talia matrimonia, ſi pars innocens ad ea cogatur, difficiles ſolent plerumque ſortiri exitus. Cap. *Præterea c. cum locum de ſponſalib.* Maritus in perpetua ſuſpicione hæret, ſemel malam inpoſterum etiam ſui ſimilem futuram. Leo imperator nov. 93. præter alias rationes etiam hanc ab incommodis petitam urget. *Sponſam quamdam* (inquit) *furtivis complexibus ab alio eſſe gravidatam, cum illa interim ſponſalem præ ſe ferret caſtimoniam, ſponſaliorum tempore compertum eſt. Decernimus igitur, ut propter hoc, quo nihil magis ma-*

 tri-

(*) Vocem Græcam δίκαιος non tantum ſignificare *juſtum*, ſed & *aequanimem*, *bonum*, *miſericordem*, dudum obſervarunt interpretes. Unde & apud Ebræos צדק & צדקה per ἔλεος & ἐλεημοσύνην a LXX. interpretibus redditur. Vid. FRID. SPANHEMIVM in *dubiis evangelicis*, *part. I. cap. XXXI.* §. *I.* & VORSTIVM *de Ebraiſmis nov. teſt. p. I. p.* 45. *ſeqq.* In eodem ſignificatu uſurpatur hæc vox 1 *Joan. I.* 9. & 2 *Petr. I.* 1. atque, ubi de Joſepho *Matth. I.* 19. uſurpatur, haud incongrue verti poſſet: *Er hatte ein gütiges Herz.* Unde Mariam ſponſam publicæ ignominiæ noluit exponere, maxime ſi ab eadem, tanquam ab adultera pœna ſumenda eſſet a magiſtratu. *Deuter. XXII.* 21. Sed eandem clam repudiare decrevit. Nam, ex mente doctorum Talmudicorum in codice *Gittin*, ubi de modo libellum repudii uxori repudiandæ tradendi agitur, ejusmodi libellus clanculum quoque, nulla adlegata repudii cauſa, dari poterat in manum, vel in ſinum fœminæ, præſentibus duobus duntaxat teſtibus.

trimonio adverſatur, quos ſponſaliorum opinio non veritas copulavit, disjungantur. Quomodo enim vera ſponſalia ſunt, in quibus nihil verum neque genuinum conſpicitur, ubi meretricium ſe offert ſcelus, ubi cauſæ ſunt diſſidiorum & odii, ubi animorum alienatio, quæ mala acervatim omnia cum peregrino alienoque ſemine ſuſcipiuntur, quomodo ibi matrimonialis concordia, quomodo purus ſponſaliſque eſt amor? quin ut quiſpiam alterius foetum ſibi ſubjiciat, id vero ratio non patitur. Neque item juſtum eſt, ut qui ſpe honeſtæ caſti matrimonii oblectationis ſponſam in domicilium ſuum recipere conſtituerit, ſi illa matrimonii legibus inſultet; & cum aliis laſciviendo oblectationis ſpem evanidam ipſi reddat, in meretricia illa facilitate ipſam uxorem agnoſcere debeat. Hanc imperatoris Leonis conſtitutionem in epitomen ſuam redegit Harmenopolus lib. IV. tit. 1. cap. de ſponſ. diſſolut. 6.) *Paritatis rationem.* Si filii non debent portare culpæ paternæ pœnam, utique nec ſponſus debet delicto ſponſæ prægravari. Sed prius conſtat ex jure divino. Deut. XXIV. 16. 2 Reg. XIV. 6. 2 Paral. XXV. 4. Jer. XXXI. 30. Ezech. XVIII. 20. Ergo & poſterius. Prægravaretur autem vel maxime, ſi ſponſam ab alio compreſſam retinere cogeretur, quia vitium illud eam ſic deformat, ut citra ignominiæ labem ac honoris diminutionem in matrimonio ipſam retinere nequeat. Ex jure civili etiam hanc rationem adferunt: ſi quis virginem ſe emere putaſſet, cum mulier veniſſet, & ſciens errare eum venditor paſſus ſit, ex emto competit actio ad reſolvendam emtionem, ut reſtituto pretio mulier reddatur. *l. ex emto* 11. §. *ſi quis virginem. 5. de action. emt.* Apud Romanos id in uſu fuiſſe colligitur ex Plauto in Perſ. act. III. ſcen. 1. ubi virgo ad patrem his utitur verbis: *Neceſſitate me, mala ut fiam, facis. Verum videto, ubi voles me nuptum dare, ne hæc fama faciat repudioſas nuptias.* Ita ſtatuunt Gentilis lib. VI. de nupt. cap. XIII. Cypræus de ſponſal. cap. XIII. §. 44. n. 3. Reuſnerus lib. IV. deciſ. 5. ubi in conſiſtoriis ita pronunciari adſerit. Bidenbachius de cauſ. matrim. f. 87. in conſiſtorio Wirtenbergico ita deciſum fuiſſe memorat 16. Martii anni 1598. & 2. Novemb. ejusdem anni. Förſterus de nupt. cap. VIII. pag. 120. & ſeq. Arumæus exercit. II. quæſt. 15. Hunnius reſolut. juris civ. lib. I. tract. 3. quæſt. 12.

CXI. Noſtram ſententiam certis diſtinctionibus includemus: *a.*) Aut vitium illatum eſt ſponſæ *poſt ſponſalia*, aut *ante ſponſalia* contracta. *b.*) Aut quæritur de ea, quæ *compreſſa tantum* & vitiata, non autem gravida, aut de ea, quæ & compreſſa eſt *& gravida. c.*) Aut quæritur *ſeparatio ante nuptias*, aut *poſt nuptias. d.*) Aut maritus *cum ea rem habuit*, poſtquam ſcivit ab alio compreſſam, aut *ab ea abſtinuit*, poſtquam vitium ei illatum eſſe innotuit. Hiſce præmiſſis ſic procedimus: 1.) Si poſt contracta ſponſalia vitium ſibi inferri ab alio ſponſa fuit paſſa, necdum ſponſus eam domum deduxit, nec matrimonium conſummavit, facili negotio obtineri debet a ſponſo ita petente ſeparatio, ſive ſit compreſſa tantum, ſive compreſſa ſimul & gravida; quia propter adulterium matrimonium diſſolvitur, jam vero in ſponſa etiam adulterium committitur, ut colligitur ex pœna, quæ conſtupranti alienam ſponſam irrogatur. Deut. XXII. 23. 24. 2.) Si poſt contracta ſponſalia ſponſa alteri ſui copiam fecit, & ſponſus hujus rei ignarus nuptias cum ea contraxit, eidemque carnaliter cohabitavit; tentanda eſt reconciliatio, hoc eſt, ut maritus hanc noxam conjugi remittat, & in conjugio eamdem retineat. Ea vero ſi obtineri a marito nequeat, & ipſe divortium urgeat; non poteſt cogi, ut fœdifragam retineat, modo ab ejus conſuetudine conjugali abſtinuerit, quam primum eam ab alio gravidam, vel compreſſam eſſe reſcivit. Ratio eſt eadem, quia talis habetur pro adultera, jam vero propter adulterium diſſolvitur conjugii vinculum. 3.) Si ante ſponſalia contracta ſponſa violata eſt, & ſponſus

; hujus rei ſciens ac gnarus cum ea ſpon-ia contraxit, non poteſt poſtea ſeparatio-m petere, *quia ſero recuſat mores mu-ris, quos uxorem ducendo probavit; l.* ;. *§. fin. ff. ad L. Jul. de adulteriis,* nec deceptum queri poteſt, qui ſciens & vo-ns eam ſibi deſpondit, cujus conditionem on ignoravit. 4.) Si poſt ſponſalia con-acta ſponſa ſui copiam alteri fecit, & ſpon-s hujus rei ſciens ac gnarus nihilominus atrimonium cum eadem conſummavit; non oteſt divortium poſtea petere, ex eadem tione, quia præſumitur rei cognitæ ad-iieviſſe, & ſponſæ hoc delictum condonaſ-. 5.) Si ante ſponſalia virgo corrupta eſt, c tamen gravida, tentanda eſt reconcilia-, & ſponſus a judice monendus, ne a cto matrimoniali diſcedat, præſertim ſi norantia ſponſi ſit ſpontanea, vel ſatis craſ-, vel ſi ſponſa a celebratis ſponſalibus odeſte ſeſe geſſerit, & commiſſam culpam amiliter deprecata fuerit. Ratio pendet honeſtate & favore conjugii. Quod ſi ero reconciliatio non poſſit invenire locum, onſus non poteſt cogi, ut domum eam du-it. 6.) Si vel ante, vel poſt ſponſalia vir-o ab alio corrupta eſt & ſimul gravida, ec dum a ſponſo domum ducta, tantum eſt, ut cogendus ſit ſponſus ad eam du-ndam, ut ducere parantem magiſtratus ad mpus cohibere debeat, cum ex alio gra-dam ducere, in chriſtiana eccleſia turpe . 7.) Si ſponſus prætendit ſponſam ab io eſſe conſtupratam, nec tamen de tali upro conſtat, cum ſponſa non ſit inventa ravida, tunc talis ſponſus ad ambiguam robationem non debet admitti, neque ſe-aratio ipſi concedi. Si vero de ſtupro ma-ifeſte conſtat, & ſponſa invenitur gravida, nc ſi nihil de ſtupro ſcivit, cum eam ſibi eſponſaret, nec reconciliationi locum dare apit, per ſententiam judicis a conſtuprata oſolvi poteſt. Videatur Beuſtius de ma-im. cap. XXXIV. pag. 179. ubi recitat piſtolam Philippi Melanchtonis ad Pfeffin-erum, & Chytræus in comment. cap. XVIII. Levit. pag. 413. Lutherus conſultus de hoc caſu ſuadet bono cuidam viro, ne dimittat ab alio impraegnatam, *cum ipſam perpetuo humilem & obedientem ſit habiturus, ſi peccatum illud ei condonet.* Idem tamen alibi non repugnat, *poſſe talem relinqui & aliam duci, ſi maritus ipſi condonare no-lit.* Tom. V. Jen. Germ. f. 250. tom. VI. Jen. f. 530.

Quaeſtiones de vitio ſponſae illato.

§. CXII. Quæritur hoc loco: I.) *Si ſponſus, vel maritus in diſcrimine vitæ conſtitutus ſponſæ, vel uxori imperet, ut adulterandam ſe præberet, & mulier ei obſecuta copiam ſui alteri faceret, an poſtea ſponſam, vel conjugem repudiare poſſit?* Negat Cypræus de ſponſal. cap. XIII. §. 43. & recte, quia ut impudicitia ſponſæ non præbet ſponſo juſtam repudiandi cauſam, ſi ſciens impudicam duxit, ſic multo magis non poteſt ob ſtuprum, vel adulterium eam repudiare, cui ſtupri, vel adulterii auctor exſtitit. Plura hac de re in quæſtione de divortiorum cauſis dicemus. II.) *An ſponſa per vim conſtuprata repudiari poſſit?* Negant communiter, quia vis illata nullum conſenſum nec crimen habet, *mens impudicam facit, non caſus.* Cap. Non poteſt &c. cauſ. 32. quæſt. 5. *Non poteſt corpus corrumpi, niſi prius corruptus fuerit animus, munda namque a contagione anima caro non peccat.* cap. Revera &c. iiſd. *Revera non poteſt caro corrumpi, niſi mens fuerit ante corrupta.* Ergo non videtur repudium illi dandum, cui ablata virginitas corporis, non mentis. Interim tamen ſi ante matrimonium conſummatum vis ſponſæ illata, nec perſuaderi poſſet ſponſus, ut domum eam duceret, præſertim ſi non levis ſuſpicio eſſet, eam blanditiis ineſcatam in vim ex parte conſenſiſſe, vel etiam ſi pro virgine ſeſe venditaſſet, & ſponſum decepiſſet; exiſtimaverim ſponſum non eſſe vi cogendum, ut fidem matrimonialem ſponſæ datam ſervaret. 2 Sam. XIII. 14. Thamar per vim ab Ammone conſtuprata dicitur ab

eo

eo *humiliata*, *adflicta*, & probrum ei illatum. Idem de filia Jacobi a Sichemo oppreſſa dicitur, Gen. XXXIV. 2. quæ tamen in raptum illum ex poſt facto videtur conſenſiſſe. III.) *An & quomodo parentes*, *tutores & cognati, qui vitiatam pro virgine ſcientes elocarunt, puniendi ſint?* Arbitrarie eos puniendos eſſe ſtatuit Donellus lib. XIII. comment. cap. XX. & ibi Hilligerus, propter fraudes ſcilicet & dolos, quibus ſponſo impoſuerunt, & rei ſanctiſſimæ, conjugii ſcilicet, honeſtatem ac dignitatem violarunt. Philo in lib. de leg. ſpecial. *periculum imminere* ſcribit *curatoribus*, *ſi vitiata pro virgine ſit elocata*, *non modo quia eam non cuſtodierunt*, *verum etiam quia ſponſum, vel maritum deceperunt.* Quæritur IV.) *An idem jus competat ſponſæ in ſponſum ſcortantem*, *quod ſponſo adverſus ſponſam vitiatam competit*, *hoc eſt: Num poſſit etiam ſponſa repudiare ſponſum ob vagas libidines*, *ſicut ſponſo id licet adverſus ſponſam?* Diſtinguunt hic inter ſponſum poſt ſponſalia contracta ſcortatione ſe contaminantem, & ante contracta ſponſalia libidinibus indulgentem. In priore caſu idem jus utrique parti competere ſtatuunt; in poſteriore vero minime, proinde negant ſponſam diſſolutionem ſponſaliorum ex hoc principio petere poſſe, quod ſponſus ante ſponſalia contracta ſcortatus fuerit. 1.) Jure Moſaico non requiritur, ut vir mulierem non adtigerit, ſed de muliere, ut virgo ſit, ſolicite providetur. Deut. XXII. 20. 2.) In fœmina libido multo fœdior eſt, quam in viro, & adulterium ob ſobolis incertitudinem & partus ſuppoſitionem in uxore gravius delictum cenſetur. Vid. Cypræum de ſponſ. cap. XIII. §. 57. Sed inferius demonſtrabimus in petendo propter adulterium matrimonii conſummati divortio idem jus uxori & marito competere, ex quo conſequens videtur idem jus ſponſæ & ſponſo in petenda propter ſcortationem matrimonii promiſſi diſſolutione.

Limitatio ſuperioris deciſionis.

§. CXIII. Cæterum non ob dubias præſumtiones, nec ob incertos rumores de vitio ſponſæ illato repudium poteſt a ſponſo inſtitui, ſed requiruntur certæ & evidentes probationes; unde etiam in lege Moſaica Deut XXII. 17. maritus violatæ pudicitiæ conjugem adcuſans, & in probationibus deficien non ſolum eam perpetuo retinere cogebatur ſed *verberibus* inſuper ac *mulcta pecuniari* plectebatur. Caveat igitur ſponſus, ne oc cultis ſuſurronibus ac detractoribus, diabol emiſſariis, aures temere aperiat, ac ſponſan in famæ diſcrimen adducat, qua de re gra viter ſcribit b. Lutherus in lib. de cauſ. ma trimon. tom. 5. Convincenda eſt puella quæ corrupta eſſe dicitur. Nam hoc caſ ſolis ſuſpicionibus, aut conjecturis niti, ve hominum maledicorum ſermonibus, qui puel lam traducunt, id vero nec Deo placet nec æquitati congruum eſt. Nam diabolu ſæpe pravis ſuſpicionibus & virulentis lin guis nuptias diſturbavit, & ubi diſturbar non potuit, ſuſpicionibus animos deſponſ tarum perſonarum abalienavit. Illis vèr ut occurratur, hæc ineunda eſt ratio: quis in aurem tibi inſuſurraverit, ſponſa tuam ab alio eſſe violatam, & in eam re multa congeſſerit, quære ex eo, an in jud cio eadem teſtari & profiteri velit? Id ſi fi cturum ſe negaverit, & tandem eo abeat ſe monendi tantum cauſa hoc protuliſſe, il pro certo habeas, illum eſſe a diabolo al legatum, & falſa dicere, etiamſi pater, v mater, vel ſoror ſit; cur enim re adhuc integr non dedit tibi conſilium, &c?

Probatio virginitati Moſaica.

§. CXIV. In judaico populo quis fuerit modus probandi, ſponſam in maritali congreſſu virginem fuiſſe inventam (*), conſtat e Deut. XXII. 15. in quem locum ſic commen tat

(*) De indiciis virginitatis multa tradunt ebrææ gentis magiſtri, quæ ex eorum ſcriptis diligenter collegit IO. SELDENVS in *uxore Ebraica libr. III. cap. I.* Nos e heic non repetemus.

tatur Lyranus: *Dicunt expoſitores catholici communiter, quod pater & mater ſponſæ reſervabant linteum, in quo eorum filia a viro fuerat deſlorata ſub ſigillo authentico, ut per hoc oſtenderent ſigna virginitatis* (lintea ſcilicet ſanguine hymenis in primo congreſſu rupti tincta), *ſi vir ejus vellet poſtea ei malitioſe objicere, quod eam virginem non inveniſſet. Sed hoc videtur valde turpe, quod pannus talis expanderetur coram judicibus. Præterea non eſt veriſimile, quod vir ejus auderet eam falſo adcuſare, cum ſciret parentes uxoris habere teſtimonium prædictum ſuæ virginitatis, quia erat conſuetudo communis, ſic ſervare pannum ſecundum iſtam opinionem. Et ideo aliter exponunt Hebræi dicentes, quod hic eſt locutio parabolica, cum dicitur,* expandentque veſtimentum; *id eſt, per verba teſtium declarabunt & explicabunt virginitatem filiæ ſuæ, ſicut explicatur pannus. Modus autem teſtificandi virginitatem poterat eſſe per matronas fide dignas, quæ ad petitionem parentum vidiſſent virginem ſecrete, quando debuit tradi viro.* Sed hæc Lyrani ſententia non poteſt communem & receptam explicationem evertere. 1.) Nulla neceſſitas nos cogit a litera diſcedere; jam vero expreſſe mentio fit veſtimenti, vel lintei coram ſenioribus expandendi, neque hoc videri debet turpe & inhoneſtum, cum de lepra, fluxu ſeminis, ſanguine menſtruo & aliis immunditiei ſpeciebus ſacerdotes ipſos judicare oportuerit. 2.) Medici faciunt mentionem cujusdam membranæ, ſive pelliculæ, quam hymena vocant, quæ in primo congreſſu lacerata ſanguinem emittat. Veſalius lib. V. anatom. cap. XV. Columbus, Fallopius, &c. Quamvis vero Andr. Laurentius lib. VII. hiſt. anatom. quæſt. 13. ut & Valeſius de ſacra philoſophia c. XXV. ſecuti Oribaſium lib. XXIV. collectan. membranam talem dari negent; interim tamen concedunt, aliud pudoris virginei clauſtrum dari, quo per primum congreſſum maritalem violato ſanguis virginitatis cuſtoditæ teſtis effluat, qua de re pluribus tractat Severinus Pineus in lib. de notis virginitatis. 3.) Hebraicum הַשִּׂמְלָה, quod in genere ſignificat *veſtem*, a radice שמל, paraphraſtes chaldaicus reddidit שׁוֹשִׁיפָא, *linteum*, quod coram ſenioribus fuerit explicandum. 4.) Hebræi, ut Moſes Nachmannus & alii tradunt, in populo Iſraelitico moris fuiſſe, ut ſponſo ac ſponſa in thalamum genialem introductis foris obſervarint duo teſtes, qui vocabantur שׁוֹשְׁבִינִין, *amici ac ſocii*, qui præeuntes cubiculum explorarunt, ne quid, quod ad judicium virginitatis pertinet, inſidiarum alter alteri imponeret, totamque noctem adſtantes ſummo cum gaudio animique hilaritate excubias, ceu cuſtodes regis & reginæ egerunt, & poſtquam ſeparati fuere novi conjuges, ingreſſi acceperunt linteolum ſuper quo concubuiſſent, & in quo ſanguis adpareret, idque ad parentes ſponſæ detulerunt. 5.) Similem fere morem apud Feſſanos adhuc obſervari, teſtis eſt Johannes Leo libr. III. deſcript. Afric. cap. XXXIV. Sponſo namque & ſponſa in cubiculum recluſis exſpectat fœmina quædam præ foribus, donec ſponſa devirginata linteolum ſanguine tinctum ipſi porrexit, quod manu geſtans hoſpitibus oſtendat alta voce clamans, virginem hactenus incorruptam fuiſſe, ſi vero non fuit deprehenſa virgo, mox cum maximo dedecore nuptiisque infectis ad parentes relegatur. 6.) Unde etiam Abulenſis, poſtquam Lyrani opinionem aliquot argumentis prius confirmaſſet, poſtea tamen eam deſerit, & communem ſententiam literæ inhærentem ſequitur.

An adhuc hodie locum obtineat?

§. CXV. Numquid ergo adhuc hodie audiendus novus maritus, ob non inventum in ſponſa virginitatis illud ſignum ſeparationem petens? Non videtur: 1.) Quia *deſtituimur expreſſa lege*, cum Moſaica illa, utpote forenſis, ad Iſraeliticum duntaxat populum pertinuerit; alias enim tales ſponſæ, de quarum pudicitia linteum non fert teſtimonium

nium coram paternis ædibus, adhuc hodie forent lapidandæ. 2.) Quia vel fluxu morbifico, vel adtritione, vel alio quodam caſu contingere poteſt, ut ſignum illud virginitatis depereat. (*) *Caveant ſponſi*, inquit Mauſerus in comm. ad tit. de nupt. *ne diſſeminandis rumoribus ſponſis ſuis maculam inurant, easque ſuſpectæ pudicitiæ arguant, ſi fortaſſis hymenis indicia manifeſta non ſint; tantum enim abeſt, ut hac ratione quidquam proficiant, ut ſibi ſuisque labem & maculam indelebilem adſpergant.* Cypræus de ſponſal. cap. XIII. §. 51. *Etſi multum hisce ſignis tribuendum cenſeo; tamen ſi ea in virgine non reperiantur, ſatis cauſæ eſſe non exiſtimaverim ad eam repudiandam & damnandam, quod omnium doctorum judicio ſæpe manus & oculi fallant, & indicia hæc a certitudine abſint, & quod hæc ſigna facile imitari & mentiri foeminæ, & viris fucum facere poſſint.* Si urgeas, eandem eſſe corporis fœminei conſtitutionem, quæ fuit tempore legis illius Moſaicæ promulgatæ, ac proinde ſigni illius veritatem adhuc hodie obtinere; reſpondemus, ſtante lege Moſaica probationem illam fuiſſe certam & ſufficientem, ac ſummum legislatorem facile prohibere potuiſſe, ne cui innocenti ob non inventum illud virginitatis ſignum periculum crearetur; ſed hodie abrogata iſta lege non poteſt huic probationi abſolute & ſimpliciter inſiſti, perinde ut *aquas illas amariſſimas* in probationem adulterii adhibere amplius non licet. Num. V. 18. Quid ſi & hoc addamus, Iſraelitas olim filias ſuas anno ætatis duodecimo elocaſſe, ut hac ratione probatio illa virginitatis eo magis in ipſis locum habere potuerit? Illæ ergo probationes admittendæ: 1.) ſi ſponſa ex alio ſit gravida; 2.) ſi confiteatur, ſe cum alio rem habuiſſe; 3.) ſi teſtibus ſufficientibus & fide dignis convinci poſſit. De corporis inſpectione, an ex ea certum amiſſæ virginitatis indicium peti p[…] item de lacte in mammillis, &c. judi[…] deferendum eſt ad medicos. Cyprianu[…] I. epiſt. 11. circa medium: *Non putet[…] qua ſe hac excuſatione defendi, quo[…] inſpici & probari poſſit, an virgo ſit[…] & manus obſtetricum & oculi ſæpe fa[…]tur.* Poſtea tamen conſulit, ut virg[…]tem profeſſæ, quæ cum maſculis in e[…] lecto inventæ erant, *ab obſtetricibus […]genter inſpiciantur, & ſi virgines in[…] fuerint, accepta communicatione ad […]ſiam admittantur*, quod relatum eſt i[…] canonicum, cap. *Nec aliqua &c.* & *Quod ſi &c. cauſ. 27. quæſt.* 1. Ex conſtat etiam Cypriani tempore, qui i[…]tio poſt natum Chriſtum ſeculo florui[…] corporis inſpectione virginitatis indi[…] accipi conſueviſſe. Procul dubio ſecut[…] hac in parte Cyprianus leges civiles i[…] *de ventre inſpiciendo*, quia teſte Pa[…] in ipſius vita ante ſuam ad chriſtiani[…] converſionem fuit *patronus cauſarum* in[…]

§. CXVI. *Alterum*, quod II.) *D[…]* libero conſenſui adverſatur, eſt *dolus;* qui enim dolis ac fraudibus in[…]tur, ut in matrimonium conſentiat, poteſt dici ſano & integro judicio co[…]ſiſſe. Quidam hic diſtinguunt inter d[…] *bonum* & *malum*; item inter dolum *eſſentialia*, & alium circa *accidentalia* miſſum. Beuſtius de matrim. part. 44. Matrimonium dolo contractum […] videlicet ſi adoleſcens ducat aliquam in[…]rem opinione magnarum divitiarum vel fraude perſuaſus, quia *matrimo[…] non bonorum acceſſione, ſed conſenſu […]ficitur. l. fin. C. de repud.* Eſt enim […]plex dolus, alius *bonus*, alius *malus*. […]lum bonum veteres pro ſolertia accipie[…] Sic ſi quis promittit aliquem inſtituer[…]redem, ſi filiam ſuam in uxorem ducat t[…]

(*) Donatus Marcellus lib. IV. de medica hiſtoria mirabili c. XV. late probat, non eſſe amiſſæ virginitatis notam, ſi ſa[…] in primo congreſſu non profluxerit.

trimonio ſecuto, etſi ſocer generum non inſtituat, tamen matrimonium callide contractum non diſſolvitur, quia ejusmodi dolus non eſt circa eſſentialia matrimonii, & hoc exemplum ponit Baldus, quod tamen limitat Jaſon, ut non procedat, ſi dolus tam enormis ſit, ut etiam conſenſum tollat. Alii vero hanc diſtinctionem repudiant, & *quemvis dolum*, ſive circa eſſentialia, ſive circa accidentalia matrimonii verſetur, matrimonium impedire adſerunt. Cum enim quis dolo inducitur ad contrahendum matrimonium, ſine quo alias non contraheret, manifeſtum eſt, dolum hunc eſſentialia matrimonii adtingere; neque enim in perſonam illam conſenſurus fuiſſet, niſi dolo ad id inductus eſſet. Unde inter dolum & errorem qualitatis diſtinguitur; errore enim nemo inducitur ad contrahendum, nec error perſpidat cauſam contractui; unde fieri poteſt, ut errans in qualitate, eo errore non obſtante, velit nihilominus contrahere; alia vero eſt ratio doli, qui in aliis etiam contractibus contractui cauſam dans inutilem eam reddit. Vid. Hunnius reſolut. jur. lib. I. tract. 5. q. 11.

III.) *Ebrietas.* §. CXVII. *Tertio:* Sano & integro judicio adverſatur etiam *ebrietas*, quæ ſcilicet tanta eſt, ut uſum rationis penitus impediat. Injurii ergo ſunt in divinam conjugii ordinationem, qui vino obruti rem tantam, in vero Dei timore, præmiſſis piis ad Deum precibus, & maturo conſilio inchoandam, temere adgrediuntur, ac rectius faciunt parentes ſponſæ ac virgo ipſa, ſi procantem ebrium re infecta a ſe dimittant, & mentem ſobriam ad hoc negotium, in quo bona pars humanæ felicitatis verſatur, adferre jubeant. Quod ſi in ebrietate ſponſalia ſint contracta, reſcindenda illa eſſe ſtatuit Hemmingius. *Dico*, inquit in lib. de conjug. p. 216. *quod male conglutinavit vinum, quod temeritas, quod coecus amor, quod male per lenas & lenones, ſuos diaconos, conjunxerat diabolus, hoc per ſuos miniſtros dirimat Deus, neque enim ſentiendum eſt, eos a Deo eſſe conjunctos, qui male ſunt conjuncti.* Atque hoc recte ſtatuitur, cumprimis 1.) Si perſonæ contrahentes non ſunt ſui juris, ſed ſub poteſtate patria, vel utraque, vel alterutra ſit conſtituta. 2.) Si ebrietas omnem rationis uſum temerario promiſſori ademit, quod vel teſtibus probandum, vel ex circumſtantiis veriſimiliter colligendum. 3.) Si adpareat lenoniis artibus a parentibus, vel cognatis ſponſæ data opera id eſſe actum, ut juvenis alioquin honeſtus & ſobrietatis amans inebriaretur, ac fidem matrimonii cœco impetu, non deliberato conſilio daret. 4.) Si perſona, cui ab ebrio promiſſum eſt matrimonium, ſit turpis, vel alioquin vilis conditionis, genere & moribus ſponſi indigna. Sed ſi *a.*) ebrietas fuerit levior, ac verbis rationis uſum perſpicue teſtantibus promiſſio fuerit facta; *b.*) vel ſi ſobrius ratum habuit, quod in ebrietate a ſe geſtum ac promiſſum; *c.*) vel ſi quotidianæ ingurgitationi ac fallaciis illis ludificandi honeſtas virgines fuerit deditus; non injuria cogitur ad fidem matrimonii datam ſervandam.

IV.) *Fatuitas.* §. CXVIII. *Quarto*: *Fatuitas* ſano judicio adverſa itidem ſuos habet gradus. Eſt enim levis quædam *deſipientia*, cum qua conſenſus in matrimonium conſiſtere poteſt; alia vero ratio eſt *fatuitatis* ad extremum gradum perductæ, quæ, ut uſum rationis intervertit, ita quoque matrimonialem conſenſum impedit. *Quinto*:

V.) *Furor.* *Furor* alius eſt perpetuus, alius vero lucida habet intervalla. Qui perpetuo furore aguntur, non poſſunt nuptias contrahere; ſed qui lucida habent furoris intervalla, poſſunt tempore eo, quo ſani ſunt, & integro judicio utuntur, conſentire. Ut enim tempore remiſſionis poſſunt teſtamentum facere, & teſtes eſſe, ita quoque in nuptias conſentire. Ulpianus *l. qui teſtamento.* 20. §. 4. *Ne furioſus quidem*

dem teſtis adhiberi poteſt, cum compos mentis non ſit, ſed ſi habeat intermiſſionem, eo tempore adhiberi poteſt. Teſtamentum quoque, quod ante furorem conſummavit, valebit, & bonorum poſſeſſio ex eo teſtamento competit. An vero ſuperveniens furor ſponſalia, vel matrimonium dirimat, inferius diſpicietur.

VI.) *Minae, metus & coactio.*

§. CXIX. *Sexto* denique *minæ, juſtus metus* ac *violenta coactio* matrimonialis conſenſus libertati adverſantur. Vim & coactionem definiunt *majoris rei impetum, qui repelli non queat*, ſed renitentem & invitum adigat. *l. vis.* 2. *ff. quod metus cauſa.* Metum vero inſtantis & imminentis, vel minis denunciati periculi fugam. Cap. *cum locum* 𝔛. *de ſponſal. Cum locum non habeat conſenſus, ubi metus, vel coactio intercedit, neceſſe eſt, ut, ubi adſenſus cujusque requiritur, coactionis materia repellatur. Matrimonium autem ſolo conſenſu contrahitur, & ubi de ipſo quæritur, plena debet ſecuritate ille gaudere, cujus eſt animus indagandus, ne per timorem ſibi dicat placere, quod odit, & ſequatur exitus, qui de invitis ſolet nuptiis provenire.* Cap. Conſultationi eod. *Illis, qui adſerunt, ſe in ſponſos nunquam veraciter conſenſiſſe, ſed metu illato compulſas verba protuliſſe conſenſus, licet animo diſſentirent, non ſtatim deneganda eſt audientia. Sed de illato metu eſt cum diligentia inquirendum, & ſi talis metus inveniatur illatus, qui potuit cadere in conſtantem virum, erunt non immerito audiendæ.* l. Nihil conſenſui. 116. in pr. de R. J. *Nihil conſenſui tam contrarium eſt, quam vis ac metus, quem comprobare contra bonos mores eſt.* Conjunge tot. *tit. ff.* & *C. Quod met. cauſ. geſt.* Diſtinguendum tamen *primo* inter metum *juſtum* (qui oritur ex comminatione eorum, quæ jure ac merito quis exhorreſcit, qualia ſunt, mors, cruciatus corporis, carcer, tormenta, amiſſio bonorum, vel omnium, vel maximæ partis, periculum pudicitiæ; ſcholaſtici complectuntur ea hoc verſiculo:

Stupri ſive ſtatus verberis atque necis;

& inter metum *vanum* ac *leviculum*, qui exiſtit non eorum, qui metuuntur, ſed illorum, qui metuunt, culpa. Non enim poſterior, ſed prior irrita reddit ſponſalia. *Secundo* inter metum *verum*, qui in conſtantem virum cadit, ac metum *reverentialem;* non enim hic, ſed ille tantum impedit matrimonium, nec *minus libere conſenſiſſe intelligendus eſt filius, quod ex reverentia erga patrem conſenſerit. l. ſi patre.* 22. *ff. de rit. nupt.* Bellarminus de matrim. cap. XIX. circa fin. profert hac de re diſtinctionem non contemnendam. *Tribus modis* (inquit) *intelligi poteſt, ut pater dicatur filium cogere ad matrimonium.* 1.) *Ut filium plane diſſentientem & invitum cogat vivere cum aliqua, quam velit ejus uxorem eſſe, & hoc non poteſt fieri, & ſi fiat, matrimonium eſt nullum.* 2.) *Ut filium adſentiri cogat injecto metu mortis, aut alio cadente in conſtantem virum, & hoc etiam patri minime licet. Neque matrimonium illud eſſet ratum, quoniam ad matrimonium non ſolum conſenſus, ſed etiam conſenſus liberrimus contrahentium exigitur, cum matrimonium ſit vinculum perpetuum, & natura ſua benevolentiam & amicitiam eamque ſummam requirat.* 3.) *Ut filium ad adſentiendum inducat auctoritate paterna imperando, quando revera filio id conducit, ita ut ſecundum rectam rationem diſſentire non poſſit, & hoc patri licet, & filius obedire tenetur. Et licet hoc etiam ſit ſuo modo cogere, & metum incutere mortis æternæ; non tamen propterea matrimonium illud diceretur coactum, neque irritum eſſet, quia metus ille gehennæ non proprie incutitur ad hoc, ut iſte uxorem ducat, ſed per ſe conſequitur præcepti transgreſſionem.* De prima & ſecunda coactionis ſpecie agit *l. Non cogitur.* 21. *ff. de rit. nupt. Non cogitur filiusfamilias uxorem ducere.* Quod

ſi

ſi ergo parentes eum vi cogere & tyrannnice agere velint, res deferenda eſt ad magiſtratum, cujus eſt cauſam diſcutere, & filium, ſi nimis acerbe prematur, ab injuſta violentia defendere. De tertia coactionis ſpecie agit *l. Sed quæ. ff. de ſponſalibus: Quæ patris voluntati non repugnat, conſentire intelligitur. Tunc autem ſolum a patre diſſentiendi licentia filiæ conceditur, ſi indignum moribus, vel turpem ſponſum ei pater eligat.* Item *l. ſi patre.* 22. *ff. de rit. nupt. Si patre cogente ducit uxorem, quam non duceret, ſi ſui arbitrii eſſet, contraxit tamen matrimonium, quod inter invitos non contrahitur, maluiſſe hoc videtur.* Leges civiles etiam hic diſtinguunt inter filium & filiamfamilias. Filius non poteſt cogi ad ducendam eam, quam recuſat, filia autem conſentire cogitur, ſi pater eam honeſto viro deſpondeat. *l. nec filium. l. non cogitur. de rit. nupt.* Diſtinguunt inſuper inter *cauſas metus*, ut ejus qualitas & magnitudo rectius æſtimari poſſit. Incutitur enim is vel *divinitus*, caſu quodam fortuito, vel *humanitus*, idque vel a *magiſtratu*, vel a *parentibus*, vel ab *eo*, *qui deſponſationem ambit.* Si caſu fortuito divinitus incutiatur metus, videlicet ſi quis matrimonium promittat in diſcrimine belli, naufragii, peſtis, mortis, direptionis bonorum, &c. tunc ſponſalia non redduntur irrita, quia is metus ad illum actum ſponſionis efficiendum non eſt a Deo illatus. Si magiſtratus potentior metum incutiat, in majoribus habebitur juſtus metus, non autem in minoribus. Si parentes metum inferant, itidem diſtinguendum inter *minas atroces*, utpote ſi mortem, verbera, exhæredationem, &c. & *leviores*, ſi paternam indignationem minentur. Idem judicium de violentia, quam procus vel per ipſum immediate, vel per alium mediate infert. Notandum etiam illud, quod ſemper habendus ſit reſpectus non ſolum ad eos, qui vim inferunt, & ad objecta ſive media, per quæ vis infertur, & quarum rerum comminatio proponitur; ſed etiam, & quidem cumprimis ad eos, qui vim ſuſtinent, quod enim in viro juſtum metum efficere non poſſet, in fœminis natura timidioribus eum efficere poterit. Poriſma hujus adſertionis eſto, quod parentes non debeant vel aucupandarum divitiarum, vel externorum commodorum cauſa liberos plane invitos ac repugnantes cogere, qua de re plura diximus ſuperius, ubi liberum contrahentium conſenſum in nuptiis jure divino & humano requiri oſtendimus.

§. CXX. Ex eo, quod *liberum* tum partium contrahentium, tum eorum, in quorum poteſtate ſunt, conſenſum ad juſtas & legitimas nuptias requiri, ac libertati conſenſus matrimonialis violentam coactionem adverſari diximus, facile colligitur, cum conſenſu legitimo ac libero in nuptiis requiſito extreme pugnare *raptum*, quem definiunt, quod ſit *ablatio humani corporis vi & libidinis cauſa facta.* Molradius de matrim. p. 127. *Raptus eſt, cum quis honeſtæ famæ foeminam, ſive virgo, ſive vidua, ſive monialis ſit, invitis illis, quorum in poteſtate eſt, libidinis gratia abducit.* Circa eum notanda ſunt tria: 1.) *Objectum*, in quibus ſcilicet perſonis raptus committatur. Rapiuntur non tantum puellæ, virgines honeſtæ vel ingenuæ, ſive jam deſponſatæ fuerint, ſive non, vel qualibet viduæ fœminæ, licet libertinæ, vel ſervæ alienæ ſint, ſed etiam nuptæ mulieres, quarum raptores duplici tenentur crimine, tam adulterii ſcilicet, quam rapturæ. Quin imo in propriam etiam *ſponſam* raptus crimen committi poteſt. *l. Raptores. C. de rapt. virgin. Meretrices* autem non rapiuntur, ſed tantum vi tolluntur, & tunc non eſt actio raptus, ſed tantum injuriarum. 2.) *Forma.* Raptus committitur, ſi ejusmodi perſonæ enumeratæ e cuſtodia parentum, vel tutorum, vel curatorum, vel patronorum, vel dominorum rapiantur, ut illegitimi congreſſus exerceantur, ſive volentibus, ſive nolentibus virginibus, ſive aliis mulieribus tale

De raptu.

facinus fuerit perpetratum, ſive ſequatur matrimonium, ſive minus. Rationem addit Juſtinianus *d. l. Raptores. Si enim ipſi raptores metu, vel atrocitate poenæ ab hujusmodi facinore ſe temperaverint, nulli mulieri ſive volenti, ſive nolenti peccandi locus relinquetur, quia hoc ipſum velle mulierum ab inſidiis nequiſſimi hominis, qui meditatur rapinam, inducitur. Niſi etenim eam ſolicitaverit, niſi odioſis artibus circumvenerit, non faciet eam velle in tantum dedecus ſeſe prodere.* 3.) *Poena.* Juſtinianus d. l. pœnam raptus ſtatuit capitalem, item, ut etiam ſocii, & qui raptori opem tulerunt, eadem pœna comprehendantur. *Si in ipſa rapina, & adhuc flagranti crimine comprehenſi fuerint, a parentibus virginum vel ingenuarum, vel viduarum, vel quarumlibet foeminarum, aut earum conſanguineis, aut a tutoribus, vel curatoribus, vel patronis, vel dominis convicti interfici permittuntur, quin & illi, qui raptoribus auxilium invaſionis tempore præbent, impune occidi poſſunt. Si fuga ſibi conſulant, magiſtratus ac judices magnam ſolicitudinem adhibere jubentur, ut eos poſſint comprehendere, & comprehenſos in tali crimine poſt legitimas & juri cognitas probationes ſine fori præſcriptione duriſſimis poenis adficere, & mortis ſupplicio condemnare, nec ulla ad ſuperiorem magiſtratum adpellandi ipſis datur licentia.* Ac ſi quidem ancillæ, vel libertinæ ſint, quæ rapinam paſſæ ſunt, raptores tantummodo ſupra dicta pœna plectuntur, ſubſtantiis eorum nullam diminutionem paſſuris. Sin autem in ingenuam perſonam tale facinus perpetretur, etiam omnes res mobiles ſeu immobiles raptoris & eorum, qui illi adfuerunt, cedunt raptæ, &c. Rationem hujus ſeveritatis imperator addit hancce: *Nullo modo nulloque tempore datur a noſtra ſerenitate licentia eis conſentire, qui hoſtili more in noſtra republica matrimonia ſtudent ſibi conjungere, &c.* In conſt. eccleſ. elect. Auguſti in cap. de pœna ſcortat. & adult. fol. 116. pœna raptus ac ſtupri violenti ſtatuitur itidem *capitalis*, ſive a conjugato, ſive a cœlibe, ſive in virginem, viduam, nuptam, vel etiam meretricem committatur. Canones pontificii pœnam capitalem præpoſtera quadam lenitate raptori remittunt, ſi confugerit ad eccleſiam, & pœnitentiam egerit. Vid. tit. decretal. de raptoribus & incend. *An inter raptorem & raptam matrimonium conſtare poſſit*, de eo diſpiciemus inferius.

§. CXXI. Atque hæc de conſenſu *legitimo* ac *libero* dicta ſint. Cæterum cum ſuperius dictum fuerit, requiri inſuper, ut conſenſus ſit *verus*, *mutuus & exterius declaratus*, quæritur hoc loco: I.) *An is, qui ſimulato animo ſeſe conſenſiſſe dicat, ad nuptias cogendus ſit?* Proponitur ejusmodi caſus cap. *Cum tua.* 26. X. *de ſponſalibus. Cum juvenis quidam omnia expertus eſſet, ut honeſtam mulierem ad ſtuprum induceret, aliter vero, ad id eam inducere non potuiſſet, quam ut fidem matrimonii ei daret, hac tandem fraude uſus eſt, ut ſub Johannis nomine cum aliter ipſe vocaretur, conjugium ei promitteret his verbis: Johannes te deſponſat; quo dolo illecta mulier copiam ſui fecit, poſtmodum vero teſtatus eſt nunquam ſibi animum fuiſſe eam ducendi, illa vero fidem matrimonii datam ſibi petiit ſervari.* Inde quæſitum quid juris? Pontifex reſpondit, *conjugium non fuiſſe contractum, nec impoſtorem ad mulierem ducendam debere cogi.* Hoc reſponſum pontificis exagitat Beza lib. de repud. ac divort. p. 85. ac pluribus demonſtrare conatur argumentis, ſponſalia fuiſſe rata ac firma, & impoſtorem ad ea, quæ promiſit, ſervanda cogi poſſe. Contra vero Albericus Gentilis lib. II. de nupt. cap. V. pag. 283. ac Cypræus de ſponſ. pag. 72. pontificis ſententiam judicant veriſſimam, quod ſcilicet ejusmodi ſponſalia ſint nullius roboris æſtimanda, nec cogendum eſſe decepto-

Quaeſtiones de qualitatibus, conſenſus.

I.) An qui ſimulate conſenſit, ſit cogendus?

ceptorem ad eorum conſummationem. Quorum ſententiam & nos probamus, quia præter alia horum ſponſaliorum vitia, errorem ſcilicet nominis cum *perſonæ errore* conjunctum ac *dolum*, manifeſtum eſt, quod deficiat *contrahentium conſenſus*, qui præcipue tanquam baſis & quaſi anima in contractu matrimoniali requiritur. Impoſtor enim ille non habuit animum hanc mulierem ducendi, ſed libidini ſuæ per carnalem cum ea commixtionem ſatisfaciendi, jam vero ſimulatio non habet conſenſum & ſimulata cenſentur pro infectis. Si dicas, *hac ratione bipatentes fores hominum levitati aperiri, quilibet enim poterit obvertere, ſe non vero, ſed ficto & ſimulato animo conſenſiſſe?* Reſp. impoſtorem ejusmodi, licet ad nuptias cogi non debeat, graviſſima tamen pœna in aliorum terrorem eſſe adficiendum. Præterea ſi ex circumſtantiis conſtet, illam de ſimulato promiſſo exceptionem eſſe confictam, utpote ſi in præſentia honeſtorum virorum fidem matrimonialem alteri dedit, ſi promiſſionem iteravit, ſi ut ſponſam eam habuit &c. merito non audiendus talis impoſtor cum ſua exceptione, ſed in propoſito caſu non conjugii ineundi, ſed libidinis explendæ animus in hoc impoſtore conſpicitur.

II.) *An muti & ſurdi conſentire poſſint?*

§. CXXII. Quæritur II.) *An muti & ſurdi etiam in matrimonium conſentire poſſint?* Ratio dubitandi ea eſt, quod non poſſint conſenſum illum exterius declarare. Sed monuimus ſuperius, declarationem conſenſus fieri non ſolum verbis, ſed etiam geſtibus & ſignis externis. Quamvis ergo quidam diſputent, ut natura ſurdi & elingues non poſſint teſtamentum, vel ſtipulationem facere, cum non ſint ſolennium, quæ in illis requiruntur, capaces: ita eosdem non poſſe ſponſalia contrahere; præferenda tamen illorum ſententia, qui ſtatuunt, eis non poſſe ſimpliciter & abſolute conjugii ineundi poteſtatem denegari, ſi ad illud ſint apti nati, & conſenſum ac voluntatem ſuam certis ſignis externis teſtentur, alias a nuptiis arcerentur illi, quos naturæ propenſio ad legitimam conjunctionem impellit. Quod ſi enim etiam inter abſentes *per nuncium, vel epiſtolam* ſponſalia contrahi poſſunt. l. *ſufficit. ff. de ſponſalib.* quale exemplum ſuppeditant Iſaaci & Rebeccæ ſponſalia, Geneſ. XXIV. quidni etiam mutus ac ſurdus per externa quædam ſigna, quæ ſint verbis vicaria, ſuum in nuptias conſenſum exprimere poſſit? Exſtat hac de re Innocentii III. reſcriptum ad epiſcopum Arelatenſem. c. Cum apud. x. de ſponſalib. *Conſuluiſti nos, utrum mutus & ſurdus alicui poſſint matrimonialiter copulari? Ad quod tibi reſpondemus, quod cum per prohibitionem ſit edictum de matrimonio contrahendo, ut, quicunque non prohibetur, per conſequentiam admittatur, & ſufficiat ad matrimonium ſolus conſenſus illorum, de quorum quarumve conjunctionibus agitur, videtur, quod ſi talis velit contrahere, ſibi non poſſit, vel debeat denegari, cum, quod verbis non poteſt, ſignis valeat declarare.* De cœco & ſurdo negat Carerius lib. I. de nupt. c. IV. *quia promiſſio in ſponſalibus ortum ducat a duobus ſenſibus externis, viſu ſcilicet & auditu.* Sed nulla hic adparet diverſitatis ratio, quin ſi muto & ſurdo conſenſus declaratio & poteſtas ineundi conjugii datur, etiam cœco & ſurdo eadem ſit concedenda.

III.) *An expreſſus contrahentium conſenſus requiratur?*

§. CXXIII. Quæritur III.) *An tacitus contrahentium conſenſus ſufficiat, an requiratur expreſſus? Expreſſus* conſenſus vocatur, quando filius, vel filia verbis expreſſis, vel ſignis in oculos incurrentibus, utpote arrhæ receptione, Gen. XXIV. 53. dextræ porrectione, Tob. VII. 15. conſenſum [illegible] teſtantur. *Tacitus*, quando filius, vel filia ſeſe deſpondentibus non contradicunt, id eſt, quando nec verbis, nec ſignis conſenſum ſuum exprimunt,

munt, ſed præſentes ſunt in deſponſatione, & tacent. Atque hic tacitus conſenſus ſufficit, ſi a patre fiat deſponſatio. l. *In ſponſalibus 7. ff. de ſponſalib. Intelligi ſemper filiæ patrem conſentire, niſi evidenter diſſentiat.* Julianus ſcribit l. *Sed quæ.* 12. eodem: *Quæ patris voluntati non repugnat, conſentire intelligitur.* Sed ſi a tutoribus, fratribus, cognatis, &c. fiat deſponſatio, non ſufficit conſenſus tacitus, ſed requiritur expreſſus; rationem adſignant eam, quod non ſit tanta poteſtas tutorum, fratrum, cognatorum, &c. quanta eſt parentum. Unde etiam jure civili filia patri eam deſponſanti conſentire cogitur, & uno ſolum caſu diſſentiendi facultatem habet, nimirum *ſi indignum moribus vel turpem generum pater elegit, l. ſed quæ patris. ff. de ſponſalibus.* Sed in tutoribus aliter ſe res habet. Illi enim non poſſunt pupillis imperare, ut huic, vel illi nubant, ſed omnia ex pupillorum voluntate fieri debent l. *ſi puellæ* eod. Vid. Cypræus de ſponſalib. cap. VI. num. 14.

SECTIO III.

DE CAVSA MATRIMONII ANTECEDENTE AC DISPONENTE, HOC EST, DE SPONSALIBVS.

§. CXXIV.

Conſenſus duplex, ſponſalitius, & matrimonialis.

Conſenſus, qui eſt efficiens matrimonii cauſa, declaratur non ſolum in nuptiis, ſed etiam in *ſponſalibus,* quæ ſunt cauſæ nuptiarum antecedentes, diſponentes ac præparantes, ideo hoc loco de ſponſalibus agere non erit inconveniens. Antequam vero ad ſponſaliorum naturam declarandam progrediamur, notandum eſt, haud immerito duplicem conſenſum ſtatui *ſponſalitium* & *nuptialem.* Quamvis enim generaliter loquendo conſenſu tam ſponſalia, quam matrimonium conſiant; tamen alius eſt conſenſus, per quem *ſponſalia*, alius, per quem *matrimonium* contrahitur, quod patet 1.) Ex *contrahentium intentione.* Qui in ſponſalia conſentit, non habet ſibi hunc propoſitum finem, quod eo ipſo ſtatim tempore maritus fieri, & matrimonium conſummare velit, ſed ut ſponſus fiat, & poſt intervallum aliquod temporis nuptias contrahat. Qui vero in nuptias conſentit, eo ipſo ſtatim tempore maritus fieri expetit. 2.) Ex *conſenſus geminatione.* In omnibus omnino eccleſiis receptum, ut ſponſus ac ſponſa, antequam per ſacerdotalem benedictionem copulentur, in eccleſiæ facie publice interrogentur, an in conjugium conſentiant? cum tamen jam ante in ſponſalia conſenſerint. 3.) Ex *ſponſaliorum & nuptiarum, quibus conſenſus adhibetur, diſtinctione.* Si ſponſalia a nuptiis vere & realiter ſunt diſtincta, utique etiam conſenſus ſponſalitius a conſenſu matrimoniali merito diſtinctus cenſetur. *Connexio* patet, quia non poſſent nuptiæ a ſponſalibus, & ſponſalia a nuptiis diſtingui, ſi conſenſus ſponſalitius, qui in ſponſalibus declaratur, eſſet omnibus modis idem cum conſenſu nuptiali, hoc eſt, tota & integra nuptiarum cauſa, cum cauſa ſufficiente in actu poſita neceſſario ponatur effectus. Sed ſponſalia a nuptiis diſtingui, & quidem neceſſario diſtingui, ſub finem hujus articuli demonſtrabitur; utique ergo etiam ſponſalitius conſenſus a nuptiali eſt diſtinguendus. 4.) Ex *rei ipſius natura & conditione.* Aliud eſt promittere, aliud promiſſionem implere, & quod promiſſum eſt, in effectum deducere. Aliud eſt nuptias contrahere, aliud ad contrahendas nuptias ſeſe obligare. Qui in ſponſalia conſentit, non ſtatim nuptias contra-

trahit; ſed intra certum tempus nuptias ſe contracturum promittit. Adnotabo hac de re verba Hemmingii de conjug. pag. 46. *Spectatur*, inquit, *conſenſus & in ſponſalibus & in nuptiis, ut ille ſit pactio de futuro conjugio, hic autem de præſenti. Conſenſus in ſponſalibus eſt cauſa diſponens ad futuras nuptias, ideo recte dicitur, ſponſalia eſſe promiſſiones de accipienda uxore, qualibuscunque tandem verbis fiant. Conſenſus in nuptiis eſt cauſa efficiens conjugii, qui dicitur conſenſus cohabitationis & individuam vitæ conſuetudinem retinendi. Idcirco recte adſeritur, nuptias eſſe, quibus accipitur uxor, & ratificatur promiſſio prius facta. Longe enim aliud eſt promittere, quam facere, & longe aliter judicandum eſt de promiſſis nuptiis, quam de ratificatis & conſummatis. Quapropter vere dictum eſſe exiſtimo, de conſenſu ſponſalium: Conſenſus cauſa eſt nuptiarum, ſed non tota. Et rurſus vere dicitur: Conſenſus facit conjugium, cum de conſenſu, qui in nuptiis fit, loquimur.* Cypræus de ſponſ. cap. V. §. 1. num. 4. *Regula illa, quod nuptias non concubitus faciat, ſed conſenſus, intelligenda eſt non de promiſſione, quæ fit in ſponſalibus, ubi futuras nuptias quis promittit, ſed de conſenſu conjugali, hoc eſt, mariti promittentis & conſentientis nuptiis præſentibus, accipientisque in uxorem copulatam & traditam, & ex eo tempore poſſidentis;* unde etiam concludit §. 37. n. 4. in nuptiis *geminum* requiri conſenſum, *ſponſalem & conjugalem.* 5.) Ex *juris diſpoſitione.* Sponſalia ſicut nuptiæ conſenſu contrahentium fiunt, & ideo *ſicut nuptiis, ita ſponſalibus filiamfamilias conſentire oportet*, ait Julianus l. Sponſalia. 11. ff. de ſponſalibus. *In ſponſalibus conſenſus eorum exigendus eſt, quorum in nuptiis deſideratur*, ait Paulus *l. in ſponſalibus*, eod. Utique ergo alius eſt ſponſaliorum; alius nuptiarum conſenſus. 6.) Ex *multiplici ad abſurdum deductione.* Si non differret conſenſus ſponſalitius a nuptiali, nihil diſcriminis eſſet inter *μνηςέυεσθαι* & *γαμεῖν*, inter adfectionem ſponſalem & maritalem, inter uxorem promiſſam & traditam; ſponſa poſſet & deberet ſponſo carnaliter cohabitare; ſponſalia non poſſent propter alias cauſas diſſolvi, quam matrimonium conſummatum, nec inter impuberes, nec cum conditione contrahi, quia matrimonium eo modo contrahere non licet, &c. quæ omnia ſunt abſurda & *ἀσύςατα.* Plura adferemus ſub finem hujus ſectionis.

Sponſaliorum I.) Nomenclatura.

§. CXXV. Præmiſſa iſthac diſtinctione, quæ ad plurimarum quæſtionum ἐπίλυσιν adhiberi poteſt, ad ſponſaliorum naturam declarandam deſcendimus, initio tractationis facto ab ὀνοματολογίᾳ. Sponſalia Verrerius Flaccus, ut eſt apud Pompeium Feſtum, inde dicta exiſtimat, *quod ſponſus & ſponſa olim σπονδὰς interpoſitis rebus divinis facerent;* quidam deducunt *a ſponte*, quod tales ſtipulationes futuri conjugii debeant eſſe ſpontaneæ; ſed rectius dicta cenſentur *a ſpondendo*, quia non parentes ſolum, & qui eorum loco ſunt, filium ac filiamfamilias deſpondent, *ſed ſponſus etiam futuram conjugem ſibi ſtipulatur & ſpondet, unde ſponſi ac ſponſæ nomen exſtitit.* Ulpianus l. ſponſalia. 2. ff. de ſponſal. *Sponſalia dicta ſunt a ſpondendo, nam moris fuit veteribus ſtipulari & ſpondere ſibi uxores futuras.* Florentinus l. 3. eod. unde & ſponſi ſponſæque adpellatio nata eſt. Conjunge Gellium libr. IV. noct. Attic. cap. IV. ubi ex Servio Sulpitio & Neratio Priſco veteres ſponſaliorum ritus adducit. (*) Quia vero *ſpondere* proprie

(*) De ratione ſpondendi veterum inſignis apud PLAVTVM exſtat locus, in *Aularia*, *act.* 2. *ſc.* 2. ex quo auctore haud vulgaria juri Romano interpretando ſubſidia

prie dicitur, qui pro alio promittit non juſſus, vel rogatus, ſed ſponte, ut notant interpretes in authent. de fidejuſſ. ideo *ſponſores* non *promiſſores* dicuntur, qui puellas promittunt, ut verecundiæ ac pudori puellarum hæc modeſtia condonetur. Alciatus libr. I. parerg. c. II. Piſo Soaccius de ſponſ. part. I. pag. 9. Deſponſationis a parentibus factæ exemplum proponitur Gen. XXIV. 51. ubi Eleazaro petenti Rebeccam Iſaaco filio domini ſui uxorem dari, Bethuel parens & Laban frater puellæ reſpondent: *En Rebecca coram te eſt, tolle eam, & proficiſcere, & ſit uxor filii domini tui.* Tob. VII. 15. Raguel adprehendens dextram filiæ ſuæ dextræ Tobiæ tradidit dicens: *Deus Abraham, Deus Iſaac, & Deus Jacob vobiſcum ſit, & ipſe vos conjungat, impleatque benedictionem ſuam in vobis;* ubi proponimus hanc regulam: Illæ demum filiorum ac filiarum deſponſationes ſunt benedictæ, quæ fiunt a parentibus, qui Dei vices hac in parte gerunt. Ut enim Deus ipſe in paradiſo Evam primam ſponſam Adamo adduxit ac deſpondit, ita adhuc per parentes & eccleſiæ miniſtros ſponſum ac ſponſam copulat, ut ſit deſponſatio & copulatio ipſi grata & benedicta. Rabbinis ſponſalia dicuntur קדושין, a ſanctiſſimo conjugii fœdere, quod in illis pangitur.

§. CXXVI. Sponſaliorum nomen in jure civili variis modis accipitur. Dicuntur enim ſponſalia 1.) *Arrhæ ſponſalitiæ*, quæ a ſponſo dantur ſponſæ. l. 1. C. ſi nupt. ex reſcript. pet. 2.) *Donatio propter nuptias*, l. 2. C. de ſecund. nupt. 3.) *Munera ſponſalitia*, l. 3. C. de donat. ant. nupt. vel propter nupt. & ſponſ. ubi Cujacius in par. 4.) *Convivia ſponſalibus adhibita.* Cicero lib. II. epiſt. ad Quintum fratrem loquens de ſponſalibus, inquit: *Huic convivio Quintus defuit.* 5.) Proprie & huic loco convenienter ſponſalia *ſolemnem futurarum nuptiarum ſponſionem* notant, ac definiuntur, quod ſint *mentio ac repromiſſio futurarum nuptiarum;* l. 1. ff. de ſponſalibus. c. Noſtrates. 30. q. 5. ubi *mentio* idem notat, quod interrogatio (*), *promiſſio* vero, ſeu *repromiſſio* idem, quod reſponſio (**), *qui enim poſcit, mentionem facere dicitur, qui reſpondet, repromittere.* Albericus Gentilis lib. II. de nupt. c. I. Mejerus in colleg. Argent. ad tit. ff. de ſponſ. n. 2. Vocatur autem illa ſponſio *nuptiarum futurarum* repromiſſio, quia promiſſio debet eſſe mutua & reciproca; non enim ſponſalia fiunt, ſi vir accepta mulieris manu dicat: *do tibi fidem de te in uxorem accipienda*, niſi etiam illa tacite, aut expreſſe idem promittat. Thad. Piſo Soaccius de ſponſal. part. I. quæſt. *Quid ſint ſponſal.* num. 1. Nec tamen ob id neceſſarium, ut correcto textu legatur pro mentione *mutua repromiſſio*, ut Hotomannus in lex. & Weſenbecius in parat. diſputant, quia mentio notat talem compellationem, quæ pollicitationem habet ex parte compellantis, ea quippe rogationi ſemper ineſt, ut, quidquid rogat, ex ſua parte ſe paratum ſignificet. Hilligerus in Donell. enucl. lib. XIII. c. 18. lit. B.

§. CXXVII. *Cauſa efficiens* ſponſaliorum eſt conſenſus tum contrahentium, tum eorum, in quorum poteſta- II.) *Cauſa efficiens.*

ſidia peti queunt. Adduxit hunc locum SAM. STRYKIVS in tractatu *de diſſenſu ſponſalitio, ſect. I. §. VI. p. 6.* Alia hujus rei exempla referunt BERN. BRISSONIVS in *tract. de form. & ſolemn. pop. Rom. verb. libr. VI. p. m. 543.* PAVL. CYPRÆVS *de ſponſal. cap. III. §. 3. ſeqq.* & BROVWER *de jur. connub. h. l. I. c. 3. n. 2. & cap. XX. n. 12. ſeqq.*

(*) Germanice *ein Anſpruch, Anwerbung.*

(**) Germanis dicitur *Verſprechung, oder Ja-Wort.* Ab ejuſmodi ſponſalibus differunt nudi tractatus ſponſalitii, germ. *Heyraths-Tractaten*, a quibus pro lubitu recedere licet; ex neutra enim parte ulla ex iis oritur obligatio.

teſtate ſunt. Ulpianus l. 4. ff. de ſponſalib. *Sufficit nudus conſenſus ad conſtituenda ſponſalia.* Paulus l. 7. eod. *In ſponſalibus etiam conſenſus eorum exigendus eſt, quorum in nuptiis deſideratur.* Julianus l. 11. eod. *Sponſalia, ſicut nuptiæ conſenſu contrahentium fiunt, & ideo ſicut nuptiis, ita ſponſalibus filiamfamilias conſentire oportet.* Quæ ergo de conſenſu in genere diximus, ea ad conſenſum ſponſalitium in ſpecie ſunt adplicanda; ubi tamen notant interpretes inter *ſponſalitium* & *nuptialem* conſenſum hanc inter cætera etiam dari differentiam, quod ſolus parentum conſenſus deſtitutus contrahentium conſenſu poſſit eſſe ſponſalitius, ſed nuptialis eſſe nequeat, niſi contrahentium conſenſus expreſſus, vel tacitus accedat. Poteſt enim pater pro filio, mater pro filia, tutor pro pupillis ſponſalia, non tamen nuptias contrahere: ſed enim quia talia ſponſalia non aliter ſortiuntur effectum, niſi quando liberi in legitima ætate conſtituti tacite, vel expreſſe conſentiunt; *cap. unic. de deſponſ. impub.* in 6. (quod enim in c. I. de deſp. impub. dicitur, *poſtquam filius pervenerit ad perfectam ætatem, debere id adimplere*, ibi debere exponunt per poſſe l. 1. ff. de juriſd. omn. judic.) ideo non immerito ſtatuitur, id quod pater pro filio, mater pro filia, tutor pro pupillis egerunt, non eſſe proprie & adcurate loquendo ſponſaliorum nomine adpellandum, antequam conſenſus illorum, de quorum nuptiis agitur, poſtmodum accedat. Si enim eſſent vera ſponſalia, ſortirentur etiam ſponſaliorum effectum, cum cauſa in actu perfecto conſtituta non poſſit non proprium ſuum producere effectum. Ad cauſam efficientem ſponſaliorum pertinet eorumdem *origo*, quæ longe antiquiſſima merito cenſetur, cum veſtigia ejus exſtent in adductione Evæ ſponſæ ad ſponſum Adamum. Quod ergo juriſconſulti dicunt, *ſponſalia eſſe juris civilis*, id de ſolemnitatibus ſponſaliorum accipiendum, non de prima eorum origine.

§. CXXVIII. *Materia* ſponſaliorum ſunt perſonæ contrahentes, de quibus hæc generalis regula traditur: Quicunque nuptias, illi etiam ſponſalia contrahere poſſunt, & viciſſim: qui nuptias, illi etiam ſponſalia contrahere prohibentur, cum ſponſalia ſint *futurarum nuptiarum promiſſio*, atque aditum ad nuptias parent. Sic Modeſtinus *l. Tutor. 15. ff. de ſponſal.* tutori pupillam ſuam uxorem ducere, vel filio ſuo in matrimonio eamdem adjungere illicitum eſſe reſcribens addit: *Scias tamen, quod de nuptiis tractamus, etiam ad ſponſalia pertinere.* Ulpianus etiam l. Oratio. 16. eod. *In oratione imperatorum, quæ quaſdam nuptias in perſonam ſenatorum inhibuit, de ſponſalibus nihil locuta, etiam ſponſalia ipſo jure nullius cenſeri momenti reſcripſit, ut ſuppleatur,* (inquit) *quod orationi deeſt.* Paulus l. ſi quis. 60. §. 5. ff. de ritu nupt. *Quamvis verbis orationis cautum ſit, ne uxorem tutor pupillam ſuam ducat, tamen intelligendum eſt, ne deſponderi quidem poſſe. Nam cum qua nuptiæ contrahi non poſſunt, hæc plerumque ne quidem deſponderi poteſt, nam quæ duci poteſt, jure deſpondetur.* Addenda tamen huic regulæ duplex limitatio: 1.) Si ſit eadem ratio, nec evidens quædam diverſitas occurrat. Sic mulier intra annum luctus conſtituta ſponſalia celebrare poteſt, non tamen nuptias; ratio diverſitatis pendet ex eo, quod *turbatio ſanguinis*, σύγχυσις τῆς γονῆς in nuptiis, non in ſponſalibus metuenda *l. 10. §. 1. de his qui not. infam.* Hilligerus in Donell. enucl. libr. I. c. XVIII. Cypræus de ſponſal. c. XIII. §. 88. Jure civili *rector provinciæ* & ad eum pertinentes ex provincia ſibi commiſſa uxorem ducere non poterant, ſponſalia tamen contrahere illis licebat. *l. un. C. ſi rect. provinc. l. 38. de rit. nupt.* Duarenus de rit. nupt. c. III. 2.) Si perſonæ contrahentes ad pubertatis annos pervenerunt. Sponſalia enim inter *impuberes* contrahuntur, modo ſeptimum annum compleverint.

III.) *Materia.*

verint. Modeſtinus l. ſponſalibus. 14. ff. de ſponſ. *In ſponſalibus contrahendis ætas contrahentium definita non eſt, ut in matrimoniis, quapropter & a primordio ætatis ſponſalia effici poſſunt, ſi modo id fieri ab utraque perſona intelligatur, id eſt, ſi non ſint minores, quam ſeptem annis.* (Quod Auguſtus conſtituit, *ea demum ſponſalia probari & admitti, quibus biennio poſt juſtæ ac legitimæ nuptiæ accedere poſſent, ut proinde minores natu decem annorum virgines fruſtra ſponſæ haberentur*, ideo factum eſt, quod prætextu ſponſaliorum, quæ ad exitum & effectum per ſponſarum immaturam ætatem brevi perduci non poterant, legi fraudem fieri ac præmia legis Juliæ ac Papiæ captari animadvertiſſet Dio lib. LIV. Suetonius in Auguſto) Jure canonico eadem ætas definita eſt. *Cap. De illis. Cap. Literas de deſp. impub.* quia voluntas cadit in impuberem, qui ſeptem annorum ætatem complevit. *l. Si infanti.* §. *ult.* & *l. potuit. C. de jure delib.* Quod ſi ante fuerint contracta, accedente poſt ſeptimum annum legitimo conſenſu convaleſcunt. *Cap. Duo pueri de deſp. impub.* Quidam hic addunt limitationem, ſi *malitia ſuppleat ætatem, eademque legitime probetur*, ſponſalia etiam ante ſeptennium contracta eſſe rata; Thomas lib. IV. ſent. diſt. 27. q. 2. art. 2. Covarruvias de ſponſ. c. II. num. 1. ex c. Juvenis de ſponſal. ſed Alberico Gentili lib. V. de nupt. c. I. ſatius videtur ad evitandas cavillationes & controverſias, quæ ex incertitudine orirentur, numero annorum jure civili definito inſiſtere. Illud tamen certi juris eſt convaleſcere ſponſalia ante ſeptennium contracta ſequenti cohabitatione, ex qua indicium ſecuti conſenſus fieri queat. *d. cap. duo pueri.* & ibi canoniſtæ. Ac de impuberum deſponſationibus lege conceſſis hæc quidem ita diſputantur, ſed experientia teſtatur tales deſponſationes impuberum raro feliciter cedere, cum parentes in illis non tam conjugum, quam opum & potentiæ conjunctionem plerumque ſpectent, unde ex ſacro codice *deſponſationis impuberum* vix poterit adferri probatum aliquod exemplum.

§. CXXIX. *Forma ſponſaliorum* conſiſtit in modo, quo contrahuntur. IV.) *Forma.* Olim non niſi *ſtipulatione* perficiebantur, hodie vero etiam *nudo conſenſu*, ſeu pactionibus perfici ſolent; unde etiam per nuncium & epiſtolam inter abſentes perfici poſſunt. Ulpianus. l. 4. ff. de ſponſal. *Sufficit nudus conſenſus ad conſtituenda ſponſalia. Denique conſtat & abſenti abſentem deſponderi poſſe, & hoc quotidie fieri.* Exemplum proponitur in ſponſalibus Iſaaci & Rebeccæ. Gen. XXIV. Cæterum modi, quibus ſponſalia contrahuntur, varie enumerantur. Carerius libr. I. de matrim. c. VI. tribus modis ea contrahi cenſet: 1.) *abſolute* dicendo; *accipio te in meam;* cap. ſi inter. de ſponſal. 2.) *non abſolute, ſed cum termino obligatorio*, ut *promitto;* cap. fin. de deſponſ. impub. quæ promiſſio fieri poteſt, *vel* per donationem arrharum, *l. arrhis. C. de ſponſ. vel* per ſubarrhationem, id eſt, annulli immiſſionem; *c. ultim. de deſponſ. impub.* 3.) *juramento;* cap. ex literis. cap. Præterea de ſponſal. In primo modo dicit eſſe obligationem *veritatis.* In ſecundo obligationem *veritatis & promiſſionis.* In tertio obligationem *veritatis, promiſſionis & juramenti,* Piſo Soaccius de ſponſ. p. 16. hos enumerat modos. Contrahuntur ſponſalia 1.) *pure & ſine conditione*, quando non eſt expreſſe addita conditio; *cap. Quemadmodum de jurejur.* 2.) *adjecta die*, cum quis intra certum temporis ſpatium aliquam ſe in uxorem ducturum promittit; *cap. Sicut ex literis de ſponſ.* 3.) *ſub conditione*, cum in aliquem caſum, vel eventum differuntur, vel cum quis ſe contracturum, ſi quid factum fuerit, vel non fuerit, pollicetur; 4.) *tacito conſenſu*, cum patri ſponſalia pro filio contrahenti filius non contradicit; *cap. unic. de deſponſal. impub.* in 6. 5.) *nuda conventione;* cap. ad audientiam de ſponſal. 6.) *per*

ſtipu-

ſtipulationem; cap. II. de ſponſal. 7.) *cum jurejurando;* cap. de illis de ſponſal. 8.) *fidei datione;* quæ juramento æquiparatur; *cap. Pervenit de fidejuſſoribus.* 9.) *per nuncium, vel epiſtolam;* l. Sufficit. ff. de ſponſalib. 10.) *per annuli traditionem*, quæ dicitur ſubarrhatio; *cap. Si quis deſponſaverit. 27. quæſt.* 2. ubi tamen notandum, annuli dationem non ſufficere ad ſponſalia conſtituenda, niſi verbis exprimatur, vel aliter ſignificetur, annulum in hoc a viro dari, & mulierem ſponſaliorum nomine eumdem recipere. *cap. Illud.* 15. *q.* 1. *cap. Ne quis.* 22. *quæſt.* 2. Diſtinctius progredi poſſumus hoc modo:

V.) Diſtinctiones ſponſaliorum ex forma petitae.

I.) Inter ſponſalia de futuro & de praeſenti.

§. CXXX. Sponſalia I.) juxta canoniſtas contrahuntur per verba vel *futuri*, vel *præſentis* temporis; *cap. Sicut. extra de ſponſal.* unde ſponſalia diſtinguunt in ea, quæ ſunt de *futuro*, & quæ ſunt de *præſente.* (*) Sponſalia de *futuro* vocant, quæ per verba de futuro concipiuntur, ut *promitto, quod dabo tibi, accipiam, ducam te in uxorem.* Sponſalia de *præſente* vocant, quæ per verba de præſenti concipiuntur, ut *accipio in uxorem, duco te, vel do tibi in uxorem.* De hac ſponſaliorum diſtinctione diverſimode judicant, qui cauſis matrimonialibus explicandis operam navarunt. Hotomannus in libr. de caſtis nupt. part. III. c. 7. p. 174. prolixe eam impugnat, quem plerique jurisconſulti ſequuntur. Theologi vero diſtinctionem inter ſponſalia *de futuro & præſenti* non ſimpliciter repudiant, ſed ad ſanum ſenſum reducere laborant; quid ergo hac de re ſtatuendum? 1.) Si *juris civilis diſpoſitionem* reſpicere velimus, proprie & adcurate loquendo non dantur ſponſalia de præſente, quia ſponſalia definiuntur *mentio, et repromiſſio futurarum nuptiarum*, ergo conſenſus ſponſalitius exprimendus eſt verbis futuras nuptias reſpicientibus. Ut enim promiſſio mutui a mutuo, ſic ſponſalia a nuptiis differunt, unde *ſpes matrimonii & ſperatæ nuptiæ* adpellantur. Proinde jure civili non dantur alia ſponſalia, quam de *futuro*, &, quæ vocantur de *præſenti*, ſunt verum matrimonium contractum, licet non conſummatum, ac non niſi improprie & καταχρηστικῶς reſpectu copulæ cohabitationis, quæ in illis ſpondetur, adpellantur ſponſalia. Gentilis lib. II. de nupt. c. XXIII. Agnoſcunt hoc quidam ex ipſis Canoniſtis. 2.) Si *Canoniſtarum ſenſum & intentionem* reſpiciamus, non poteſt probari diſtinctio inter ſponſalia de *præſente & futuro.* Ipſi enim fundamentum illius diſtinctionis quærunt in formulis illis uſitatis: *Accipio te in meam*, & *accipiam te in meam;* & in ſolo diſcrimine temporis grammatici, quo formulæ illæ ſolemnes invicem differunt; cum tamen in aliis linguis, præſertim in noſtra vernacula, differentia illa temporis obſervari nequeat, ac verbum præſens *accipio*, per quod ſponſalia de præſenti conſtitui volunt, nuptiis, non ſponſalibus contrahendis ſit adcommodatum. Quin imo, cum conjugium ſacramentum eſſe ſtatuant, videntur in verbis illis ſolemnibus *formam ſacramenti* ſtatuere, qua mutata non inducatur efficax obligatio matrimonialis, ſed vulgaris duntaxat promiſſio, a qua recedere cuique

 parti

(*) Hujus diſtinctionis, quæ juri civili prorſus ignota eſt, auctor fuit ALEXANDER III. eccleſiæ Romanæ præſul *in cap. III. X. de ſponſa duorum*, quem deinceps alii pontifices ſunt ſecuti. Varia autem ratione hancce diſtinctionem explicant Canoniſtæ. B. LVTHERVS eandem in libello *von Ehe-Sachen, tom. V. oper. Altenburg. fol.* 375. plurimum exagitavit, dixitque, *ſie hätten lauter Narrenſpiel damit getrieben.* Oſtendit tamen, quonam ſenſu tantiſper retineri queat, prout ſupra oſtendit GERHARDVS noſter. Plura hanc in rem dicentur in *ſupplemento.*

parti ſit integrum. 3.) Si quæratur de diſtinctionis hujus ad *bonum ſenſum adcommodatione*, non negamus eam dari poſſe, atque eam quidem multiplicem. Lutherus in lib. de cauſis matrimon. tom. V. Jenenſ. p. 241. ſponſalia *de futuro* vocat, quibus adjecta eſt aliqua conditio, ut *ducam te, ſi exſpectaveris triennium, ſi parentes conſenſerint.* Per hanc enim conditionem promiſſioni adjectam in futurum aliquem caſum, vel eventum nuptiæ differuntur, quo ſenſu & reſpectu ſponſalia de futuro adpellari eadem poſſe Lutherus cenſuit. Quidam ſponſalia de *futuro* vocant *impuberum deſponſationes*, quæ non aliter ſunt ratæ, quam in futuro demum tempore, poſtquam ſcilicet ad pubertatis annos pervenerunt, ipſimet libere conſentiant. Alii ſponſalia de *futuro* vocant *tractatus præparatorios ſponſaliorum*, in quibus nondum pactiones ſponſales inſtituuntur, ſed προβουλευτικῶς de futuris ſponſalibus tractatur. Chemnitius in loc. de conjug. c. I. p. 517. *In ſcriptura vet. & nov. teſt. deſponſata habetur, & vocatur uxor ſeu conjux;* Deut. XXII. 23. Gen. XIX. 14. Matth. I. 20. *quia ergo ſcriptura ita judicat de veris ſponſalibus, eccleſia, ut reprimeret profanam levitatem in contrahendis & reſcindendis rurſus conjugii tractatibus, quorum ſe Deus ipſe auctorem & conciliatorem profitetur, diſtinctionem illam inter ſponſalia de futuro & de præſenti probavit & recepit, &c. Sponſalia de futuro ſunt tractatus de futuris nuptiis celebrandis; de præſente, quando de præſentibus nuptiis diſpoſitive tractatur.* Poſtea monet, *non ex cavillatione verborum, ſed ex intentione, ratione & aliis circumſtantiis tractatuum dijudicandum eſſe*, quæ ſint ſponſalia de præſente, vel futuro; ibidemque proponit ſex conſiderationum capita, ex quibus ſponſalia de futuro agnoſcantur: *a.) Si verba plana & manifeſta ſint, quod non purus, abſolutus & præſens, ſed ſuſpenſus conſenſus fuerit*, ſcilicet, quod diſertam exceptionem adnexam habuerint, nondum velle ſe prorſus obligari, ſed liberum debere eſſe vel uni, vel utrique parti ut retrocedat, vel quando contractus ſuſpenditur cum tali additione, velle partes ea de re convenire & agere, ut certi quid concludatur & ſtatuatur. *b.) Si poſtea in ipſa tractatione & actione, priusquam certi aliquid concludatur & ſtatuatur, aliquid interveniat*, ut actio prorſus intermittatur, vel abrumpatur. *c.) Conſideretur ex circumſtantiis, an partes tunc voluerint non abſolute aliquid certi conſtituere;* ſed tale quid, quod poſtea poſſet, ſi cauſa incideret, etiam addita mulcta mutari? *d.) An deliberato animo contractus, vel pactio ita facta ſit*, quod voluerint partes inde naſci obligationem & nexum conjugalem, vel ut eſſet initium conjugii? *e.) Sponſalia, quæ non pure, ſed ſub conditione honeſta poſſibili contrahuntur*, ſponſalibus de futuro adnumerantur. *f.) Deſponſatio impuberum* juris interpretatione inter ſponſalia de futuro cenſetur, niſi puberes facti mutuo conſenſu illa rata habeant. Hæc Chemnitius, qui poſtea addit, *ſponſalia de futuro non inducere efficacem obligationem, aut nexum indiſſolubilem in ſexto præcepto.* Quia vero omnino ſtatuenda eſt differentia inter ſponſalia, quæ ſunt promiſſio conjugii, & nuptias, quæ ſunt promiſſionis illius complementum, & quia alius conſenſus eſt *ſponſalitius*, alius *nuptialis*, ut ſuperius oſtendimus; ideo ſimpliciſſime ſtatuitur, ſponſalia proprie dicta eſſe *tantum de futuro*, ideoque in ſponſalibus proprie ſic dictis, id eſt, in conjugii promiſſione ſemper ſubaudiendam eſſe conditionem, *niſi quid intervenerit*, quod promiſſionis impletionem, id eſt, matrimonii inchoati ratificationem & conſummationem impediat, ex quo fundamento ad multas de ſponſaliorum diſſolutione quæſtiones reſponderi poteſt, ut infra adparebit.

2.) Inter ſponſalia pura & conditionata.

§. CXXXI. II.) Sponſalia contrahuntur vel *pure*, vel *ſub conditione. Pure* con-

trahi

trahi dicuntur, quibus non eſt expreſſe conditio aliqua addita, quo modo Rebecca Iſaaco, Geneſ. XXIV. Tobiæ Sara Tob. VII. deſpondetur. *Sub conditione* contrahi dicuntur, quando promiſſio matrimonii conditione aliqua reſtringitur ac limitatur. Sic *Laban* filiam ſuam Rachelem Jacobo deſpondet ſub conditione ſeptennalis ſervitii; Geneſ. XXIX. 17. *Booz* Ruthæ promittit conjugium ſub hac conditione, ſi propinquior ducere nolit; Ruth. III. 13. *Saul* filiam ſuam Michol Davidi deſpondet ſub conditione, ſi centum præputia Philiſtinorum prius adtulerit. 1 Sam. XVIII. 25. De ſponſalibus *pure* & ſimpliciter contractis notanda eſt hæc regula, quod ex iis naſcatur efficax obligatio & actio, ut pars una contrahentium ad petitionem alterius partis ad conſummandum matrimonium compelli poſſit, niſi ſcilicet ſufficiens repudii cauſa adduci queat. De ſponſalibus *ſub conditione* contractis extat integer titulus in jure canonico extra de condit. adpoſ. in cujus cap. finali gloſſa communi ſuffragio recepta tria conditionum, quæ ſponſalibus adjici conſueverunt, enumerat genera: 1.) *Quædam ſunt turpes & inhoneſtæ contra ſubſtantiam ac bona matrimonii* pugnantes; ut ſi dicatur: *Contraham tecum, donec invenero meliorem, ditiorem, nobiliorem, quamdiu eris bona, &c.* hæc conditio pugnat contra ſubſtantiam matrimonii, quippe quod eſt vinculum indiſſolubile. *Ducam te, ſi generationem prolis evitabis, ſi ſterilitatis medicamenta ſumſeris, &c.* hæc conditio pugnat cum bono prolis. *Ducam te, ſi pro quæſtu te adulterandam dabis;* hæc conditio pugnat cum bono fidei. 2.) Quædam ſunt *turpes & de facto impoſſibiles*, nec tamen *contra ſubſtantiam, vel bona matrimonii* pugnant. Turpes, utpote ſi *te nudam conſpiciendam præbueris, ſi furata fueris, ſi alterum occideris, ſi Deo maledixeris, &c.* Impoſſibiles, ut *ſi digito coelum adtigeris, ſi mare ebiberis, &c.* 3.) Quædam ſunt *honeſtæ & poſſibiles*; ut *ducam te, ſi pater conſenſerit, ſi adtuleris in dotem centum aureos.* Diſtinctius ut progrediamur, dicimus, quasdam conditiones eſſe *honeſtas*, quasdam vero *turpes*, quasdam *impoſſibiles.* Honeſtæ ſunt vel de *re præſente*, vel *præterita*, vel *futura*. De re futura ſunt vel *neceſſariæ*, id eſt, tales, quas per naturam exſtituras certum & indubitatum eſt; vel *contingentes*, quæ in contingentia ac dubio eventu ſunt poſitæ. Turpes vel ſunt *contra ſubſtantiam matrimonii*, vel *non repugnant eidem.* Impoſſibiles vel *univerſaliter* reſpectu omnium hominum tales ſunt, vel *ſpecialiter ac determinate* reſpectu illius perſonæ, cum qua contrahitur.

Conditiones quotuplices ſint?

§. CXXXII. De conditionibus *honeſtis* rem præſentem, vel præteritam reſpicientibus, ut: promitto conjugium, ſi pater conſulari dignitate fungitur, ſi liberos nullos habes, &c. hæc traditur regula: *Si conditio talis exſtet, rata ſunt ſponſalia, ſin deficiat, nihil actum intelligitur.* De conditionibus honeſtis rem futuram reſpicientibus, atque in contingenti ac dubio eventu poſitis traditur hæc regula, quod *ſponſalia cum illis contracta non habeant effectum de præſente, ſed ſuſpendantur, quousque conditiones adjectæ impleantur;* cap. de illis cap. per tuas. extra de condit. adpoſ. ideoque conditione nondum exſtante, ſed adhuc pendente, matrimonii promiſſio non eſt rata, nec oritur ad eam efficax obligatio. Sed habet hæc regula exceptionem, quod ſponſalia ſub conditione contracta habeantur pro pure contractis, *ſi copula fuerit ſubſecuta*, quia in copulam conſentiens videtur a conditione receſſiſſe. d. *cap. de illis & per tuas.* De conditionibus honeſtis rem futuram reſpicientibus & neceſſariis diſputant, quod *tales jam exſtitiſſe videantur ac pro completis ſint habendæ*; ut ſi quis dicat, filiam tibi do, ſi cras ſolorietur. Albericus Gentilis lib. II. de nupt. c. XII. Cypræus

præus de ſponſal. c. VIII. §. 2. num. 3. Sed hic debita circumſpectio a judice eſt adhibenda, & animus contrahentium ex circumſtantiis & verbis adtendendus, an pure, an ſub conditione contrahere voluerint? Idem judicium de illis conditionibus, quæ tacite ipſi contractui inſunt, nec pendent a voluntate contrahentium, ut *ducam te, ſi honeſte potero.* De conditionibus *turpibus contra matrimonii honeſtatem* pugnantibus traditur hæc regula, quod *annihilent ſponſalia*, id eſt, quod ſponſalia cum illis contracta ſint irrita, & careant effectu *cap. fin. de condit. adpoſ. cap. Aliquando.* & *cap. Solet.* 32. *quæſt.* 2. De conditionibus turpibus matrimonii ſubſtantiæ non repugnantibus docent, quod *non annihilent ſponſalia;* ſed habeantur pro non adjectis in matrimonii favorem, quodque ſponſalia cum talibus conditionibus contracta pro pure contractis ſint cenſenda, ut petulantiæ eorum, qui pudicitiæ imbecillis ſexus inſidias ſtruunt, frenum injiciatur. *cap. fin. de cond. appoſ.*

Quaeſtiones de conditionatis ſponſalibus.
I.) *An conditiones impoſſibiles pro non adjectis habendae?*

§. CXXXIII. Quæritur hoc loco: I.) *An conditiones impoſſibiles pro non adjectis ſint habendæ?* Plerique id adfirmant per d. cap. fin. in favorem matrimonii, ac cenſent hac in parte cognationem quamdam intercedere promiſſioni matrimonii cum teſtamento, in quo itidem conditio impoſſibilis pro non adjecta habetur, *l.* 3. *de cond. & demonſt.* Quidam vero contrarium ſtatuunt: 1.) Quia nulla adpareat ratio, cur in ſponſalibus naturam teſtamenti potius, quam contractuum ſequi velimus, ac proinde, quod ex ſpeciali quadam ratione in teſtamento receptum, hic ſit in conſequentiam trahendum. 2.) Quia impoſſibilem conditionem addens videtur potius ludere ac jocari, quam de perpetua & indiſſolubili vitæ conſuetudine diſponere, ac animum obligandi habere 3.) Quia ejuſmodi joci inter juvenes ac puellas crebro agitari conſueverint, ex quibus ſi oriri ſtatuatur efficax obligatio, multa conficient matrimonia infelicia. Exiſtimaverim, circumſtantias hic reſpiciendas eſſe, an qui ſub conditione impoſſibili contraxerit, animum contrahendi habuerit? an ſit perſona honeſta? an deſtituatur cauſis gravibus & ſufficientibus, propter quas a promiſſione velit reſilire? & in hoc caſu impoſſibilem conditionem pro non adjecta cenſendam, ac promiſſorem ad matrimonii conſummationem compellendum. Sin aliter ſe res habeat, ob levitatem tamen coercendus erit, ſi vel maxime ſponſalia cenſeantur irrita.

II.) *An conditio illa, ducam te, ſi invenero virginem, ſit turpis?*

§. CXXXIV. Quæritur II.) *An conditio illa, ducam te, ſi virginem invenero, tanquam turpis pro non adjecta ſit habenda?* Adfirmat gloſſa in *c. per tuas. X. de condit. adpoſ.* quam plerique canoniſtæ ſequuntur, in quam ſententiam etiam propendet Philippus in exam. Quidam ad *impoſſibiles* conditiones eam referunt, cum virginitatis probatio non minus difficilis ſit, quam cuſtodia. Sed aliud eſt difficile, aliud impoſſibile. Et ex illis, quæ in ſuperiore articulo de errore conſenſui oppoſito diſſeruimus, manifeſtum eſt, ſponſum non poſſe cogi, ut ducat eam, cui matrimonialem fidem dedit, ſi ante conſummationem matrimonii eam a viro integram non eſſe, ex indiciis minime dubiis innotuerit. Quod ſi ergo hæc conditio tanquam ad matrimonii eſſentiam pertinens in contractu ſponſaliorum tacite ſemper ſubintelligitur; utique etiam ſi exprimatur, pro turpi, impoſſibili & non adjecta nequaquam cenſeri debet, interim tamen hæc conditio in ſponſalibus non ſolet diſerte exprimi, ne pudicitia puellaris ſiniſtris ſuſpicionibus in dubium vocari videatur.

III.) *An ſponſalia ſub modo con-*

§. CXXXV. Quæritur III.) *An ſponſalia ſub modo contracta diſtinguenda ſint a conditio-*

tracta diffe-rant a conditionalibus? *ditionalibus?* Adfirmat Cypræus de ſponſal. cap. VIII. §. 13. idque colligit 1.) Ex *definitione.* Modus generaliter eſt quævis diſpoſitio, ſeu qualitas adjecta contractui, quæ non ſuſpendit conventionem, quod conditionis proprium eſt, ſed tantum eam moderatur, hoc eſt, modum ei præſcribit. 2.) Ex *forma.* Conditio ut plurimum per conjunctionem *ſi* concipitur, modus vero per conjunctionem *ut.* Exemplum ſponſaliorum ſub modo contractorum proponitur. 1 Sam. XVIII. 17. ubi Saul ad Davidem dicit: *Filiam meam majorem Merob dabo tibi in uxorem, tantummodo eſto filius fortis, & præliare bella Domini.* 3.) Ex *effecto.* Quod ſub conditione promittitur, effectum nullum habet, antequam conditio exiſtat, ſub modo autem promiſſum ſtatim obligat. Sic res data eccleſiæ ſub modo ſtatim fit eccleſiæ. Ex quibus omnibus Guilielmum interpretem veterem, & Albericum ſecutus colligit, quod *ſponſalia ſub conditione contracta, conditione illa non exiſtente corruant & infirmentur; ſed ſi ſub modo contrahantur, ſtatim rata ſint & cogi poſſit, qui promiſit, ad modum ſervandum & implendum.* Sed enim cum magna ſit adfinitas inter modum & conditionem adjectam, quia ut conditionem, ita & modum conventioni adhærentem, ſi tamen is ſit honeſtus ac poſſibilis, contrahentes implere coguntur; ideo cauſarum matrimonialium judices adcurate hic diſpicere oportet, an ſub modo, an ſub conditione contracta fuerint ſponſalia? id quod non tam ex apicibus verborum, quam ex circumſtantiis totius actionis prudenter colligendum & æſtimandum. Sic pro exemplo ſponſaliorum ſub modo contractorum adfertur, quando ethnicus ſe ducturum pollicetur fœminam gentilem cum pacto *de libero religionis exercitio relinquendo.* Sed ſi ante matrimonii conſummationem altera pars ab hujusmodi promiſſione diſcedat, ſeque neget libertatem illam alteri relicturam, poſſent illa ſponſalia tanquam conditionalia reſcindi; alia vero ratio eſt matrimonii conſummati, quod ob modum præſcriptum & promiſſum non ſervatum diſſolvi amplius nequit.

IV.) An ſint conditionata, quae certum tempus praeſcribunt?

§. CXXXVI. Quæritur IV.) *Num pro conditionatis ſponſalibus ſint habenda, quæ certum temporis terminum præfinitum continent?* Diſtinguendum hic eſt inter ſponſalia *ſub conditione certi temporis* contracta, ut ſi quis filiam alicui promittat, ut eam intra annum in uxorem ducat; & inter *ſponſalia pure contracta,* quibus poſtea *mentio certi temporis ac diei nuptiarum* inter contrahentes, vel eorum parentes facta accedit. Priora ſponſalia lapſu temporis præfiniti diſſolvuntur; quod ſi namque per eum, cui promiſſio facta eſt, ſteterit, quo minus nuptiæ fuerint factæ, dubitari non debet, alterum obligatione liberari, atque aliam conditionem ſibi quærere poſſe, etiamſi partem alteram de promiſſi complemento non interpellaverit. In poſterioribus vero ſponſalibus obligatio non exſpirat, ſi vel maxime tempus determinatum fuerit præterlapſum.

V.) An ſponſalia poenalia pro ratis habenda?

§. CXXXVII. Quæritur V.) *An ſponſalia poenalia ſint pro ratis habenda?* Sponſalia pœnalia vocant, quibus mentio pœnæ eſt adjecta; e. g. pater deſpondet filiam alicui, adjecto pacto eo, quod qui a promiſſione recedit, centum florenos alteri parti numerare debeat. De hac promiſſione pœnali communi ſuffragio ſtatuunt, quod ſit ipſo jure nulla, cum matrimonii libertati lege divina & humana ſtabilitæ e diametro adverſetur. Paulus *l. Titia.* 134. ff. de verbor. oblig. *ſtipulationem illam poenæ non ſecundum bonos mores* (*) *interpoſitam eſſe,* re-

(*) Mirum haud immerito videri poterat, PAVLVM JCtum in *l. Titia,* quam GERHARDVS ſupra recitavit, ſtatuiſſe, ſtipulationem pœnalem, ſponſalibus adjectam, con-

reſpondet, addita ratione, quia *inhoneſtum viſum eſt vinculo poenæ matrimonia adſtringi, ſive jam futura, ſive jam contracta.* l. Neque ab initio 14. C. de Nupt. *libera facultas contrahendi matrimonii ad neceſſitatem transferri non debet.* l. Mulier. 5. C. de ſponſalib. & arrhis circa finem: *Si cautio poenam ſtipulationis continens fuerit interpoſita, ex utraque parte nullas habebit vires, cum in contrahendis nuptiis libera poteſtas eſſe debeat.* Idem ſtatuitur in jure canonico, cap. Gemma. 29. X. de ſponſ. matrim. *Cum libera matrimonia eſſe debeant, ideo talis ſtipulatio propter poenæ interpoſitionem merito eſt improbanda.* Addunt interpretes etiam hanc rationem, quod pœna promittatur in eventum eum, ut, ſi alteruter contrahentium nuptias nolit, pœna ſoluta a promiſſione liberetur, ſicque pœnæ ſtipulatio in diſſolutionem & odium matrimonii adjecta cenſetur. Contra vero imperator Leo novell. 18. ſtatuit, *poenam in ſponſalibus conſtitutis exigendam eſſe, idque eſſe conſuetudine introductum, quæ non minus ſit probabilis, quam quæ legibus ea de re ſancita ſunt; nam qui ſub poena promiſit, non tam facilis erit ad diſſolvenda ſponſalia, quam qui arrhæ perditione, aut in duplum reſtitutione ſolum tenetur, cum gravius damnum ſibi imminere videat.* Quidquid ſit de exactione pœnæ, quæ legum provincialium deciſioni & judicis arbitrio committitur, is, qui ſub pœna promiſit, non videtur ſimpliciter cogi debere ad matrimonii conſummationem (*); ſed arbitrio ejus relinquendum, an libera volun-

contra bonos mores eſſe, cum nihil iisdem ſit convenientius, quam ut fides de matrimonio data ſancte ſervetur, & ſi ab altero violetur, ille hoc impune non ferat, prout ex vero judicat STRYKIVS in *tract. de diſſenſu ſponſalitio ſect. I. §. XIII. p. II.* qui & mox ſubjungit, magis adhuc eſſe mirandum, ipſum GREGORIVM IX. iſtam PAVLI ſententiam adprobaſſe in *cap. gemma 29. X. de ſponſal.* ubi pariter ſtipulationem pœnalem rejicit, ſubjecta ratione, *quia libera matrimonia eſſe debent, ideo talis ſtipulatio propter poenae interpoſitionem merito improbanda.* Addit tamen STRYKIVS, „niſi ſententiam pon„tificis ad caſum ibi propoſitum reſtrin„gere velis, ubi ſcilicet deſponſatio in„ter impuberes, immo plane infantes fa„cta, qui cum judicio facultateque con„ſentiendi tempore ſponſaliorum deſtitu„ti fuerint, non debuit per pœnæ adje„ctionem libertas diſſentiendi, poſtquam „ad puberem ætatem pervenerint, ipſis „auferri. Quamvis canoniſtæ gene„ralius illam pœnæ adjectionem illicitam „dicant, adeo, ut nec in foro conſcien„tiæ illi debeatur. Borbos. *ad d. C. gem„ma. n. 2.* „

(*) Licet cum GERHARDO exiſtimemus neminem ſimpliciter cogi debere ad matrimonii conſummationem, minime tamen improbandam cenſemus illorum Juriſconſultorum ſententiam, qui ajunt, eapropter tamen non denegandam eſſe actionem ad intereſſe alteri ſponſorum, qui fidem ſemel datam ſervari cupit: ubi inſuper & pœnam, licet non promiſſam, ex officio dictare poteſt judex eccleſiaſticus, ob levitatem in ſacro hoc negotio commiſſam & fidem temere violatam; unde &, ut laudatiſſimus STRYKIVS obſervat, pronunciatum in facultate juridica Hallenſi, *daſſ Beklagtens Principalin, ihres Einwendens ungeachtet ſich mit Klaegern binnen 3. Wochen durch den Prediger copuliren zu laſſen ſchuldig; im Fall ſie aber in Güte binnen ſolcher Zeit ſich hiezu nicht anſchiken wolte, iſt ſie Klaegern zu ſeiner Satisfaction 200. Thaler, ingleichem dem Conſiſtorio daſelbſt eine Straffe von 100. Thaler zu erlegen verbunden, auch ihr dabei, daſs ſie in 3. Jahren ſich ehelich nicht einlaſſe, zu verbieten &c.* Ubi obſervandum eſt; ob jus liquidum, quod ex ſponſalibus publicis ſine cauſa violatis, pro ſe habet ſponſus, ad pœnam & ſatisfactionem partis læſæ ex officio recte procedi poſſe. Conf. Carpzov *jurisprud. eccleſ. L. II. def. 133.* Mevius *part. III. dec. 383. n. 7.* & cum plerumque jam novos amores in pectore alant illi, qui a ſponſalibus temere reſiliunt, vix aptiorem coërcendæ malitiæ

voluntate in illud conſentire velit. Unde Alex. Comnenus in conſtit. ſua ſcribit, *quando ſponſalia poenis firmarentur & corroborarentur, eæque adſcriberentur, earum præſtatione diſſoluta & infirmata fuiſſe ſponſalia.* Vid. plura de pœnal. ſponſalib. apud Cypræum de ſponſ. c. VIII. §. 18. & 19. ubi tamen rem in dubio fere relinquit.

VI.) *An ſponſalia pura, an conditionata patris, conſenſu firmata praeferenda ſint?*

§. CXXXVIII. Quæritur VI.) *Si quis puellæ fidem det de conjugio ſub conditione honeſta, puta ſi pater conſenſerit, & pendente adhuc conditione alteri pure & ſimpliciter conjugium promittat, ac pater poſtea in conjugium cum priore conſentiat;* quæritur, *utram ducere teneatur?* Canoniſtæ reſpondent, compellendum eſſe ad conſummationem matrimonii cum ea, cui poſteriori tempore pure & absque conditione fidem dedit, argumento permoti eo, quod *ſponſalia conditionalia ſponſalibus de futuro æquiparentur, jam vero ſponſalia de futuro tolluntur per ſponſalia de præſenti;* ergo etiam conditionalia puris cedere debent. cap. *ſicut ex literis de ſponſalibus.* & gloſſ. in *cap. per tuas. cap. de condit. adpoſ.* Juris civilis interpretes plerique contrarium ſtatuunt, argumento uſi eo, quod in aliis contractibus, *cum ſemel conditio adjecta exſtitit, perinde habetur, ac ſi obligatio illo tempore, quo ſtipulatio interpoſita eſt, ſine conditione contracta eſſet, & conditio poſtea purificata retrahitur ad tempus prioris contractus*, l. potior. 11. §. Videamus. qui potior in pignore. Idem ergo in ſponſalibus, quæ ut plurimum interveniente ſtipulatione conſtituuntur, dicendum exiſtimant, ut ſcilicet ad inſtar aliorum contractuum conditionalium ipſo conditionis eventu perfecta & pura ab eo tempore, quo obligatio inita eſt, fuiſſe cenſeantur, & iis præferantur, quæ poſtea contracta ſunt, Cypræus de ſponſalibus cap. VIII. §. 3. num. 2. ubi id ipſum latius probat. Canoniſtarum opinio nititur diſtinctione inter ſponſalia de *præſente*, & de *futuro*, cui quid tribuendum ſit, expoſuimus ſuperius. Certum hoc eſto, quod is, qui eo modo bina ſponſalia contraxerit, & ſanctam conjugii ordinationem ludibrio habuerit, pœnæ a magiſtratu ſit ſubjiciendus, quod ipſum extendendum etiam ad eam ſponſam, cum qua poſterius contraxit, ſi ſponſalia priora ipſi fuere nota. An vero ſponſalia priora conditionata, an poſteriora pura præferenda ſint, ex circumſtantiis æquus & prudens judex colliget. Ut enim *multa impediunt matrimonium contrahendum, quæ contractum non diſſolvunt;* ſic & ſponſalia quædam impediunt contrahenda, quæ tamen contracta non diſſolvunt. Patris arbitrio merito plurimum hic tribuitur, penes quem eſt filii ſponſalia rata, vel irrita facere.

VII.) *An liceat pendente conditione alia ſponſalia contrahere?*

§. CXXXIX. Quæritur VII.) *An ſponſalibus ſub conditione contractis liceat alteri contrahentium pendente adhuc conditione reſilire, & cum alia perſona ſponſalia pure contrahere?* Negant communiter & recte, pœnitentiæ ejusmodi hic locum eſſe. Ut enim in aliis contractibus pendente conditione non licet reſilire, ſed *eventus conditionis eſt exſpectandus*, l. potior. 11. l. qui balneum. 9. qui potior. in pignor. ita quoque in ſponſalibus idem juris eſſe ſtatuendum, maxime cum conjugium non ſit contractus tantum civilis, ſed res conſcientiæ ac peculiari divina inſtitutione gaudeat. Præterea occaſio daretur pro deridiculo ac delectamento habendi matrimonium, ſi cuivis liceret proprio

litiæ modum eſſe, quam ut novæ nuptiæ ad tempus interdicantur. Mev. part. VI. dec. 359. Hactenus STRYKIUS loc. cit. p. 13.

prio auſu & arbitrio a ſponſalibus conditionatis recedere. Cypræus de ſponſ. cap. VIII. §. 4. ſecutus Panormitanum *cap. ſuper eo. Extra de condit. adpoſ.* Covarruviam, Tiraquellum & alios. Huic ſententiæ etiam accedit Lutherus de cauſis matrim. tom. V. p. 242. & eum ſecutus Tarnovius lib. de matrimon. c. LXXIX. quæſt. 4. Contrarium defendunt Mauſerus de nupt. p. 323. Albericus Gentilis lib. II. de nupt. c. XII. p. 172. Sed adfirmativa potioribus fundamentis nititur, ac proterviæ hominum ſanctam conjugii ordinationem leviter ac temere tractantium frenum injicit.

VIII.) *An conditio, ſi dederis centum aureos, pro non adjecta habenda?*

§. CXL. Quæritur VIII.) *Quid ſtatuendum de illa conditione: ducam, ſi dederis mihi centum aureos; ubi non ſit dotis mentio?* Philippus Melanchton vocat *peregrinam & otioſam*, ac pro *non adjecta habendam* cenſet, ut petulantia & ſophiſtica in decipiendo imbecilli ſexu prohibeatur. Quidam ex juriſconſultis dicunt, eam *eſſe contra bonos mores*, cum præ ſe ferat amorem venalem. Canoniſtæ inter *honeſtas* eam referunt *cap. de illis. Extra de condit. adpoſ.* cujus hæc eſt ſumma: Si quis juratus promiſerit, ſe puellam ducturum ſub ea conditione, ſi centum dediſſet aureos, perjurii eum non eſſe reum, ſi illam ante impletam conditionem ducere recuſet. In canoniſtarum ſententiam concedere videtur Cypræus de ſponſalib. cap. VIII. §. 5. num. 1. *Quod quidam* (inquit) *conditiones peregrinas, hoc eſt, non pertinentes ad conjugium, diſtinguunt ab iis, quæ ad ſubſtantiam matrimonii pertinent, mihi non probatur, qui ſtatuo, quod conditiones omnes, quacunque ex parte ad conjugium pertineant, obligent contrahentes.* Atque hæc ſententia non videtur improbanda. Quamvis enim non expreſſe addatur *dotis mentio*, tamen tacite ſubintelligitur, ac conditionis cujusvis, ſive ad ſubſtantiam matrimonii pertineat, ſive minus, ea eſt natura, ut ſui complementum deſideret, modo non ſit turpis, aut impoſſibilis.

IX.) *An ſit licita conditio, ſi qui ita contrahant, ne corpore conjungantur?*

§. CXLI. Quæritur IX.) *An ſit licita conditio, ſi qui ita contrahant, ne corpore aliquando conjungantur?* Exemplum talium ſponſaliorum commemorat Zonaras tom. III. annal. pag. 90. *Theodoſio mortuo Pulceria Marcianum accerſit ſenem jam, ſed virum bonum & modeſtum, & imperatoris morte indicata, te*, inquit, *præ cæteris omnibus imperatorem elegi, ſi fidem dederis, virginitatem meam, quam Deo conſecravi, intactam ſervaturum. Hanc conditionem ipſe ſuſcepit, & imperator renunciatus eſt.* Reſp. conditio illa pugnat *cum fine matrimonii*, qui eſt ſobolis procreatio, Gen. I. 28. ac cum regula apoſtolica ex forma conjugii petita: *Vir non habet poteſtatem ſui corporis, ſed mulier, nec mulier poteſtatem ſui corporis habet, ſed vir*; 1 Cor. VII. 4. ubi etiam ὀφειλομένην εὔνοιαν conjuges ſibi invicem debere, ex eodem fundamento apoſtolus adſerit. Quod ſi ergo ſponſalibus hæc adjecta eſſet conditio, merito tanquam abſurda & contra bonum prolis pugnans eſſet rejicienda. An vero conjuges mutuo conſenſu perpetuam continentiam vovere poſſint, an alterutri parti abſque alterius conſenſu idem liceat, inferius diſpicietur. De aliis quæſtionibus circa ſponſalia conditionata motis videantur Cypræus (*), Tarnovius (**), Albe-

(*) PAVLVS CYPRÆVS edidit tractatum *de jure connubiorum*, ſæpius a GERHARDO in tractatione hujus argumenti adlegatum, qui Lipſiæ *MDCXXI.* 4. in lucem publicam prodiit.

(**) PAVLVS TARNOVIVS, theologus olim Roſtochienſis, *libros III. de conjugio*, Roſt. *MDCXIV.* 8. luci expoſuit publicæ.

Albericus Gentilis (*) & reliqui Matrimonialiſtæ. (**)

3.) Sponſalia alia ſunt publica, alia clandeſtina.

§. CXLII. III.) Sponſalia alia ſunt *publica*, alia *clandeſtina*. *Publica* dicuntur, quæ palam coram pluribus teſtibus fide dignis inſtituuntur. *Clandeſtina*, quæ remotis teſtibus atque arbitris inter virum & mulierem contrahuntur. Hic proponitur regula, *quod ſponſalia inſtitui debeant non clandeſtine, ſed in præſentia honeſtorum teſtium*. Id enim requirit 1.) *Conjugii dignitas*. Eſt omnino conjugium ſancta Dei ordinatio, ſtatus vitæ ab ipſo inſtitutus, ipſique placens & gratus, ideo de conjugio in præſentia honeſtarum perſonarum tractandum. 2.) *Contrahentium utilitas*. Conjugium maximam felicitatis humanæ partem complectitur, ideo non, niſi adcurato conſilio & deliberatione præmiſſa in aliorum teſtium præſentia, de eo conſtituendum. 3.) *Publica honeſtas*. Pugnat cum publica honeſtate in angulo remotis arbitris de conjugio tractare; quæ enim ea ratione ac modo tractantur, non carent turpitudinis ſuſpicione, ac pugnat cum *puellari pudicitia*, virgines ſe ipſas deſpondere. 4.) *Exemplorum probatorum conformitas*. Non ſolum in populo Dei, ſed etiam apud omnes gentes receptum ſemper fuit, ſponſalitiis pactionibus adhibere teſtes honeſtos ac fide dignos, id quod late confirmat multis in hanc rem adductis exemplis Cypræus de ſponſalib. cap. X. §. 3. atque idem in primitiva eccleſia obtinuiſſe, colligitur ex Ambroſio ad virg. lapſam. c. V. & ex *cap. Noſtrates*. 30. q. 5. In populo Dei in publico & in portis de matrimonio tractatum fuiſſe, colligitur ex Deut. XXV. 7. Ruth. IV. 2. 5.) Ex *omiſſione conſequens incommoditas*. Ex clandeſtinis ſponſalibus multa oriuntur incommoda, & litibus variis atque inextricabilibus exhibetur materia, quin imo quandoque perjuriis occaſio præbetur, & variis modis conſcientiarum tranquillitas turbatur. Unde merito commendatur ſtatutum in quibusdam locis receptum, quo ſponſalia vel contrahenda, vel contracta *magiſtratui* denunciari jubentur, coram quo verbis claris & perſpicuis partes contrahentes conſenſum ſuum exponunt, qua ratione multis litibus & incommodis occurritur. Vide b. Lutherum tom. V. Jen. Germ. f. 339. & tom. VII. Jen. f. 387. ubi contra clandeſtinas deſponſationes graviter diſſerit.

§. CXLIII. Quamvis vero *clandeſtina ſponſalia* ipſo jure non probentur, ſubſiſtere tamen dicuntur, ſi partes ea fateantur, aut ſi eadem legitime probentur, maxi-

(*) ALBERICVS GENTILIS, Juriſconſultus quondam Oxfordienſis, qui exeunte ſeculo XVI. floruit, in libris *de nuptiis* argumentum de jure connubiorum pertractavit, de quo & HENRICVS BROWERVS, JCtus Leidenſis, in duobus libris egregie commentatus eſt. Præclarum hocce opus cum præfatione PETRI BVRMANNI, Delphis MDCCXIV. in 4. fuit recuſum.

(**) Haud pauci ſunt ex proteſtantibus, qui in diſcutiendis cauſſis matrimonialibus ſtudium ſuum operamque collocarunt. Indicem eorum ſat amplum dedit STRVVIVS, in *bibliotheca juris ſelecta*, quam copioſe locupletavit BVDERVS, JCtus Jenenſis, *cap. XV. §. XLIII. p. m. 619. ſeqq.* Spectant huc inprimis HIERON. BRVCKNERI, conſiliarii quondam Saxo-Gothani anlici & conſiſtorialis, *deciſiones juris matrimonialis controverſi*, quæ Francofurti *MDCXCII*. 4. & Gothæ *MDCCV*. 4. lucem adſpexerunt publicam. Tertia hujus libri editio ex autographo b. auctoris reviſa & correcta Gothæ *MDCCXXIV*. 4. prodiit, atque haud paucos complectitur caſus rariores. Adjungi tamen meretur CHRISTIANI THOMASII diſſertatio *de fundamentorum definiendi cauſſas matrimoniales inſufficientia*, Halæ *MDCXCVIII*. 4. edita, & CHRISTIAN. GODOFREDI HOFFMANNI programma *de fundamentis variantium in doctrina de matrimonio opinionum*, Francof. *MDCCXXIII*. 4.

xime ſi *jurato* ſint promiſſa. Id quod intelligendum cum duplici limitatione: *primo* niſi etiam *publica ſponſalia* vel præceſſerint, vel ſecuta fuerint: *ſecundo* ſi contrahentes non ſint ſub aliena poteſtate, ſed ſui juris; diverſa enim ratio eſt liberorum, qui adhuc ſunt ſub patria poteſtate, illorum ſponſalia abſque conſenſu parentum inita non ſunt rata, ſi vel maxime ea fateantur, & juramento firmata eſſe obtendant. Quod ſi publica & clandeſtina ſponſalia concurrant, *publica clandeſtinis ſunt præferenda*, c. II. de clandeſt. deſponſ. ſive publica clandeſtinis ratione temporis ſint priora, ſive poſteriora. Publica enim conformia ſunt inſtitutioni conjugii & honeſtis legibus, clandeſtina vero iisdem repugnant, illa igitur his merito præferuntur; nec quidquam refert, ſive publica ſponſalia præceſſerint, ſive ſecuta fuerint, quia *quod ab initio vitioſum, tractu temporis non convaleſcit.* Ideo quod clandeſtina dicuntur ſubſiſtere, ea conditione intelligendum, ſi coram honeſtis viris denuo conſenſum ſuum partes contrahentes explicent, & hac ratione ex clandeſtinis ſponſalibus fiant publica, quale exemplum in Boaz proponitur Ruth. III. 12. c. IV. 9. Quomodo autem ſponſalia *teſtibus, confeſſione, ſcriptura, annuli datione, ſponſi & ſponſæ adpellatione, fama, juramento, &c.* probentur, vel contracta præſumantur, late exponit Cypræus de ſponſalibus cap. XIV.

§. CXLIV. Cæterum cum ſuperius demonſtratum fuerit, liberos, in parentum poteſtate conſtitutos, abſque illorum conſenſu ac conſilio non poſſe matrimonium contrahere; ideo b. Lutherus tom. V. Jenenſ. in libr. de cauſis matrim. pag. 239. etiam illa vocat *clandeſtina*, quæ ab iis, qui non ſunt ſui juris, abſque conſenſu eorum, ſub quorum poteſtate ſunt, contrahuntur, etiamſi vel centum teſtes adfuerint. Hoc ergo ſenſu & reſpectu *publica* ſponſalia dicuntur, quæ in præſentia & cum conſenſu parentum & eorum, qui loco parentum ſunt, a liberis contrahuntur; *clandeſtina*, quæ inconſultis atque inſciis parentibus conſtituuntur. Ac talia ſponſalia irrita ſunt pronuncianda, ſi vel maxime coram pluribus teſtibus fuerint contracta, ut graviter ibidem pronunciat Lutherus, & ex fundamentis de paterni conſenſus neceſſitate ſuperius adductis facile adparet. Fruſtra igitur Bellarminus de matrim. cap. XIX. §. 3. adcuſat Chemnitium, quod *confundat matrimonia filiorum ſine conſenſu parentum contracta cum matrimoniis clandeſtinis, cum fieri poſſit, ut matrimonium ſit clandeſtinum, & tamen cum parentum conſenſu contractum, & contra, ut non ſit clandeſtinum, ſed publicum, & coram eccleſia, & tamen inſciis & invitis parentibus celebratum.* Atqui diſtinguere debebat Bellarminus inter diverſam clandeſtinorum ſponſaliorum acceptionem. *Proprie* enim ac *ſtricte* clandeſtina ſponſalia dicuntur, quæ prorſus clam & nemine omnino præſente contrahuntur. *Communiter* autem & *large* clandeſtina vocantur, quæ in præſentia quidem teſtium, ſive teſtato ſunt contracta, ſed tamen ſine parentum conſenſu. Cum enim in illis deſit publica parentum auctoritas expreſſa Dei lege in liberorum nuptiis requiſita; ideo haud immerito clandeſtinorum ſponſaliorum cenſui eadem adſcribuntur, ratione adpellationis petita non tam a loco, quam a modo, quod contra leges & jus publicum, quod conſenſum parentum requirit, contrahantur. Beuſtius de ſponſ. p. 22. Mauſerus de nupt. pag. 313. Tarnovius libr. I. de matrimon. cap. I. Cypræus pag. 341.

Quaeſtiones de ſponſalibus clandeſtinis & publicis.

§. CXLV. Quæritur hoc loco: I.) *Quot teſtes ad publica ſponſalia requirantur?* Hotomannus de caſt. & inc. nupt. part. III. cap. III. recte monet, nec divina lege, nec jure civili determinatum teſtium numerum requiri, plures honeſtatis ergo adhiberi poſſunt; interim ex eo, *quod in ore duorum, vel trium teſtium omne verum conſiſtere* dicitur Deut. XVII. 6.

I.) Quot teſtes in publicis requirantur?

XIX. 15. duos, vel tres ſufficere, recte colligitur, cum qua ſanctione divina congruit, l. ubi numerus. 12. ff. de teſtibus: *Ubi numerus teſtium non adjicitur, etiam duo ſufficiunt, pluralis enim elocutio duorum numero contenta eſt.* Quæritur II.) *Si quis fateatur, ſe conjugium clam promiſiſſe, & tamen ſe non teneri dicat ad promiſſionis impletionem, eo quod clam promiſerit, & poenitentia ducatur, num is audiendus?* Reſp. ſi ſit ſui juris, id eſt, non conſtitutus ſub poteſtate patria, non debet hæc exceptio admitti, ſed propria confeſſio potius adtendi. Ut enim jurisconſulti de priore clandeſtinorum ſponſaliorum ſpecie recte dicunt: *Clandeſtinitas ſola non vitiat matrimonium;* Cypræus de ſponſ. cap. X. §. 4. ita de poſteriore clandeſtinorum ſponſaliorum ſpecie, quæ ſcilicet ſine parentum conſenſu contracta ſunt, contrarium adſerendum. Quæritur III.) *An neganti clandeſtina ſponſalia juramentum deferri poſſit?* Reſp. Cypræus de ſponſalib. cap. X. §. 6. n. 2. & cap. XIV. §. 22. *Video juriſperitis & theologis noſtris hanc placuiſſe diſtinctionem, ut ſi quidem actor teſtem habeat neminem, neque ſcripturam, aut alia documenta, quibus intentionem ſuam probet, nec præſumtio, vel ſuſpicio aliqua ſit pro matrimonio, qua reus gravetur, reum abſolvendum eſſe etiam nullo juramento præſtito.* 1.) *Per* l. qui accuſare. de edendo. ubi additur, *reum actore non probante abſolvendum eſſe, etiamſi nihil præſtiterit*, hoc eſt, ut ſupplet interpres, *etiamſi non juraverit.* 2.) *De occultis non judicat eccleſia*, cap. ſi quis diu. 50. q. 5. & *paria ſunt, non eſſe, & non adparere.* 3.) Cum clam inter ſe contraxerint, & rei illicitæ & vetitæ operam dederint, æquum non eſt, ut ejus rei veritas jurejurando extorqueatur. Sed ſi teſtem habeat actor unum, vel præſumtionem, vel indicia ſint pro matrimonio, quibus reus gravatur, qui ſponſalia inita eſſe negat; eo in caſu, ſi actor intentionem ſuam non probaverit, vel non plene probaverit, reus non abſolvitur, niſi jurejurando innocentiam & conſcientiam ſuam purgaverit & declaraverit; *c. final.* §. *ſane de jurejurando.* Sed hac in re provides & circumſpectos admodum oportet eſſe cauſarum matrimonialium judices, ne ob leviculas præſumtiones ſtatim juramentum reo deferant, neve ad jusjurandum cogant, quem perjurium commiſſurum eſſe manifeſte adparet. Si enim clandeſtinæ deſponſationes ſunt illicitæ ac prohibitæ, cur juramentum deferri deberet, vel actori eas adſerenti, vel reo eas neganti? Ad indicia pro matrimonio etiam hoc referunt, *ſi quis ſtuprum a ſe illatum fateatur, fidem autem de matrimonio datam neget;* tunc enim etiam nullis aliis indiciis præſentibus, quibus reus gravetur, indiſtincte juramentum purgationis eidem imponendum cenſent. Cypræus cap. XIV. §. 23. pag. 635. Sed & hic ſumma adhibenda eſt cautio, ſi enim perſona ſit vilis & inhoneſta, cui ſtuprum a ſe illatum reus fateatur, conjugii autem promiſſionem factam eſſe neget, haudquaquam exiſtimaverim, juramentum purgationis eidem imponi debere, cum præſumtio ſit in contrarium, quod nunquam ipſi fuerit animus eam ducendi. Si reus utrumque inficietur & ſtuprum, & matrimonii promiſſionem, nec ullæ adſint præſumtiones & probationes, quibus gravetur, nihilo tamen minus ad jusjurandum a judice eum cogi poſſe, Cypræus cenſet d. c. §. 24. n. 3. eo quod in omnibus criminibus is, qui adcuſatur, jurejurando ſe purgare cogitur, idem ergo ſervandum, cum quis ſtupri inſimulatur, quod eſt crimen graviſſimum. Sed præferenda eſt communis doctorum ſententia, quæ eo in caſu *actore nihil probante*, reum, etiamſi nihil præſtiterit, abſolvendum cenſet, quam etiam in praxi receptam eſſe, Cypræus ibidem agnoſcit. Poſſet enim honeſto juveni a viliſſimo ſcorto de fide matri-

II.) An audiendus, qui clam ſe contraxiſſe fatetur?

III.) An neganti clandeſtina ſponſalia deferendum juramentum?

trimonii data & ſtupro illato adcuſatio intentari; tantum vero abeſt, ut ob actricis omni probatione & præſumtione deſtitutæ adcuſationem juramentum reo deferendum ſit, ut graviſſime potius videatur punienda, quod famæ alterius temere detrahere fuerit auſa. Unde ipſe Cypræus num. 5. adducit reſcriptum Witebergenſium in tali caſu. Quidam adfirmat a virgine ſibi fidem de conjugio datam, & concubitum ſubſecutum eſſe, virgo negat utrumque, quæritur *an virgini juramentum purgationis imponendum ſit?* quod recte negat, atque illum ut delatorem acriter puniendum eſſe addit. At ſi virgini juramentum non eſt imponendum in hoc caſu, cur in ſimili imponi deberet viro?

IV.) *An ſponſalia clandeſtina per copulam conſummata perpetuo ſint rata?*

§. CXLVI. Quæritur IV.) *Si ad clandeſtina ſponſalia poſterioris generis, id eſt, absque parentum conſenſu contracta acceſſerit copula; an ſtuprator teneatur matrimonii promiſſionem conſummare, etiamſi parentes ſtupratoris repugnent?* Adfirmat Cypræus, & multis id confirmrt argumentis, atque ad contrarium argumentum ex jure patriæ poteſtatis deductum reſpondet de ſponſ. c. X. §. 10. n. 1. Sed oſtendimus ſuperius §. CXI. circumſtantias omnes in hac quæſtione adcurate conſiderandas eſſe. Quæritur V.) *An ob ſponſalia clandeſtina, ad quæ acceſſit ſtuprum, pater ſtupratæ filiam ſuam ſtupratori elocare teneatur?* Adfirmant canoniſtæ, quippe qui conſenſum parentum negant eſſe neceſſarium; ſed ſi pater urgeat jus patriæ poteſtatis confirmatum expreſſa lege divina, Exod. XXII. 17. non poterit cogi, ut ſtupratori filiam elocet, interim moneri poteſt, ut æquitatis & futurorum incommodorum ratione habita rebus filiæ conſulat.

V.) *An ob clandeſtina ſponſalia pater filiam ſtupratam ſtupratori dare cogatur?*

Quæritur VI.) *An ſponſalia clandeſtina prioris generis, id eſt, a perſonis, quæ ſunt ſui juris, absque teſtibus contracta, ſi acceſſerit copula carnalis, publicis præferenda?* Adfirmant plerique omnes, quia illi, cui præter datam conjugii fidem dos præſtantiſſima erepta, major illata eſt injuria, quam illi, cui fides matrimonii tantum, licet publice, eſt data, ergo illius potior habenda eſt ratio. Lutherus tom. V. p. 244. Sed diverſum ſtatuendum in duobus caſibus; *primo*, ſi reus nec fateatur promiſſionem conjugii, nec de ea legitime convinci poſſit; *ſecundo*, ſi ad publica ſponſalia acceſſerit etiam benedictio eccleſiaſtica, deductio in domum & cohabitatio conjugalis, tunc enim clandeſtinis ſponſalibus etiam concubitu firmatis præferenda publica matrimonio conſummata. Cypræus cap. X. §. 17. Bidenbachius de cauſis matrimon. p. 33. Tarnovius lib. I. de matrim. cap. LXXXI. quæſt. 7. Sed de hac quæſtione ſuo loco plenius diſſeremus.

VI.) *An ſponſalia clandeſtina per copulam conſummata præferenda publicis?*

Quæritur VII.) *Quando duo ſponſalia publica concurrunt, utra ſit præferenda?* Juris indubitati eſt, quod priora, neque enim fuit in poteſtate ſponſi, alteri ſe deſpondere, perinde ut non eſt in poteſtate mariti, poteſtatem corporis ſui alteri facere. Lutherus tom. V. pag. 247. Bidenbachius d. l.

VII.) *An priora an poſteriora præferenda, ſi utraque ſint publica?*

Quæritur VIII.) *Qua poena adficiendus, qui bina ſponſalia contraxerit?* Reſp. levitas illa a magiſtratu pœna carceris, vel pecuniaria coercenda eſt. Jure civili talis eſt *infamis*, *l. Quid ergo.* 13. de his, qui notantur infamia. Reliquarum quæſtionum ἐπίλυσις videatur apud Cypræum & alios; cum enim circumſtantiæ varient jus, adeoque in hujusmodi quæſtionibus vix poſſit generalis quædam deciſio adferri, ad arbitrium prudentum in ejusmodi caſibus ſpecialibus ſæpius deveniendum.

VIII.) *Qua poena adficiendus, qui bina ſponſalia contraxerit?*

§. CXLVII.

4.) Sponſalia alia ſunt jurata, alia injurata.

§. CXLVII. IV.) Contrahuntur ſponſalia vel *nudis ac ſimplicibus verbis* promiſſionem nuptiarum continentibus, vel *interpoſito inſuper juramento;* illa vocantur *injurata*, hæc *jurata*. Exemplum juratorum ſponſaliorum proponitur Ruth. III. 13. ubi Boaz ad Rutham dicit: *Si te voluerit propinquus jure propinquitatis retinere, bene res acta eſt, ſin autem ille noluerit, ego te ſuſcipiam, vivit Dominus;* hanc eſſe jurisjurandi adſertorii ac promiſſorii formam, ex aliis ſcripturæ locis conſtat: 1 Sam. XIX. 6. *Cum audiſſet Saul, juravit, vivit Dominus, quia non occidetur.* c. XXVIII. 10. *Juravit ei Saul in Domino, dicens, Vivit Dominus, &c.* Unde Lutherus recte vertit: *ſo wahr der HErr lebet.* Tale juramentum interponi ſolet, vel ab ipſis contrahentibus, vel a *κυρίοις*, id eſt, illis, in quorum poteſtate eſt ſponſa, & a ſponſi parente. De juratis ſponſalibus hæc regula generaliter traditur, *quod arctiori vinculo contrahentes conſtringant, quam in jurata;* unde olim in juratis ſponſalibus non dabatur amplius repudio locus, ut exemplis a profanis ſcriptoribus adductis Cypræus de ſponſalibus cap. VIII. §. 16. & cap. XII. §. 8. monet. Movetur hoc loco ardua quæſtio: *An jurata ſponſalia liberorum, inſciis, vel invitis parentibus contracta, jure patriæ poteſtatis diſſolvi ab iisdem poſſint?* Beuſtius part. II. de matrim. cap. XLVIII. vocat hanc quæſtionem *pro amico*, eamque in utramque partem diſputari poſſe adſerit. Canoniſtæ ſimpliciter negant, talia ſponſalia diſſolvi poſſe, urgentes: 1.) *Juramenti religionem.* Eſt enim juramentum religioſa nominis divini invocatio, *ideo quodcunque juramentum non vergit in detrimentum ſalutis æternæ, illud eſt ſervandum.* cap. Quamvis de pact. in 6. *Nullum vinculum ad obſtringendam fidem jureiurando arctius, majores noſtri eſſe voluerunt*, inquit Tullius. Perjurium eſt Dei abnegatio, &c. 2.) *Præcepti divini diſpoſitionem. Non adſumes nomen Domini Dei tui in vanum.* Rabbinus Aben Ezra in explicat. decalogi: Verbum Dei in vanum accipiendum non eſt, *quia Deus ut eſt ipſa veritas, ita verbum ejus verum haberi debet;* quod ſi promiſſum invocato Dei nomine præſtitum non ſervatur, idem eſt, ac ſi Deus mendacii argueretur. Si quis regerat, exſtare manifeſtum Dei præceptum de honorandis parentibus, quod liberi in ejusmodi ſponſalibus nefarie fuerint transgreſſi, reſpondent, *ſecundam decalogi tabulam cedere primæ.* Jam vero juramentum pertinet ad primam, honor parentum ad ſecundam decalogi tabulam. Ergo æquum eſt, ut præceptum de honorandis parentibus cedat præcepto de juramento ſervando. 3.) *Conſcientiarum perturbationem.* Si ſponſalia liberorum jurata diſſolvuntur, ſcrupulus conſcientiis injicitur perpetuus, neque enim certo ſtatuere poſſunt, paterni diſſenſus tantam eſſe vim, ut a perjurii culpa coram Dei judicio liberari poſſint. 4.) *Matrimonii conditionem.* Matrimonium enim, cui jurata promiſſio adponitur, eſt res per ſe honeſta ac juris divini, ideoque juramentum illud eſt validum ac inſolubile.

An jurata liberorum ſponſalia jure patriae poteſtatis diſſolvi poſſint?

§. CXLVIII. Quidam reſpondent ad quæſtionem per diſtinctionem, eamque multiplicem. Beuſtius d. l. tres caſus in ea conſiderandos eſſe dicit: 1.) Quando liberi, inſciis parentibus, mediante corporali juramento ſponſalia, vel matrimonia clam contraxiſſent, *& poeniteret eos facti, ac deprecarentur veniam* apud parentes, quorum conſenſu & conſilio poſtea cum alia ſponſalia publica contraherent hoc caſu, quando ita clandeſtina & publica ſponſalia concurrunt, tunc non obſtante juramento in clandeſtinis ſponſalibus præſtito publica præferri debent privatis. 2.) Quando ſponſalia clandeſtina mediante juramento contracta ſunt ſola, *non intervenientibus publicis*, & liberi agnoſcunt erratum & peccatum ſuum, & implo-

rant parentum conſilium & auxilium, ut in illa ſponſalia conſentiant, hoc caſu parentes liberorum conſcientiis conſulere debent. 3.) Quando ſponſalia clandeſtina jurata ſunt ſola, & cum publicis non concurrunt, *& liberi ſe dant in poteſtatem parentum* in hunc finem, ut illis obedire velint, & deprecantur culpam, neque amplius amant perſonam, cum qua ſponſalia contraxerunt, ſed potius odio eam habent, quæ ſponſalia petit adimpleri; hoc caſu parentes ſevere per magiſtratum moneri debent, ut rationem habeant conſcientiæ liberorum, ne talia ſponſalia diſſolvantur; quod ſi parentes facere nolint, ſed uti jure ſuo velint, tunc propter jus & diſſenſum eorum talia ſponſalia poſſent per ſententiam diſſolvi, vel poſſet pars, cui juramentum indebite præſtitum eſſet, cogi ad relaxationem juramenti illius, quæ via conſcientiis tutior eſſet. Hæc Beuſtius. Quidam diſtinguunt inter *ſponſalia jurata contracta inter perſonas ſtatu & natalibus æquales*, & contracta *inter perſonas inæquales;* in poſterioribus diſſolutionem concedunt, in prioribus negant.

§. CXLIX. Nos, ut ſuperius in quæſtione de neceſſitate paterni conſenſus inter ſtrictum juris rigorem & ἐπιεικείας moderamen diſtinximus, ita eandem diſtinctionem hoc loco ad ſponſalia jurata clandeſtina adplicamus. Concedimus, ratione circumſtantiarum habita, parentibus aliquando ſuadendum eſſe, ut in jurata liberorum ſponſalia conſentiant, utpote ſi copula carnalis ſit ſecuta, ſi liberi culpam agnoſcant ac deprecentur, ſi perſona, cum qua contracta ſunt, ſit alioquin honeſta & ſtatu æqualis, ſi conſcientiis liberorum non videatur aliter conſuli, easdemque pacari poſſe, ſi matrimonium ſit conſummatum & nati ex eo liberi, &c. *Monendi ſunt parentes*, ſcribit Bidenbachius de cauſ. matrimon. cap. I. quæſt. 1. *ut, niſi cauſæ ſint graviſſimæ, non facile talia liberorum juramenta reſcindant, ſed conſcientiis ſuorum parcant, &c.* Interim tamen ſi parentes jus ſuum ſtricte urgere velint, judicamus, ſponſalia liberorum etiam jurata ad ipſorum inſtantiam diſſolvi poſſe; interim, qui ea contraxerunt, liberi propter iſtam levitatem a magiſtratu carcere, vel alia pœna plectantur, ut & Beuſtius pie monet: *Imponatur eis publica poenitentia ſub certa forma ex ſuggeſſu recitanda, in qua deprecatio apud populum fiat propter ſcandalum commiſſum.* Hanc ſententiam contra canoniſtas probamus: 1.) Ex *manifeſta juris diſpoſitione*, primo *divini*, Num. XXX. 4. *Mulier ſi quidpiam voverit, & ſe juramento conſtrinxerit, quæ eſt in domo patris ſui, & in ætate adhuc puellari conſtituta;* v. 5. *ſi cognoverit pater votum, quod pollicita eſt, & juramentum, quo obligavit animam ſuam, & tacuerit, voti rea erit;* v. 6. *ſin autem eodem die, ut audierit, contradixerit pater, & vota & juramenta ejus irrita erunt;* ex quo ſic inferimus: Si pater poteſt irritum reddere votum filiæ ipſi Deo immediate præſtitum & juramento confirmatum, utique etiam poteſt irritam facere promiſſionem homini factam, utut ea jurejurando fuerit confirmata. Sed verum prius. Ergo & poſterius. Neque eſt, quod urgeatur, *ob copulam carnalem, quæ intervenit, ſponſalia illa in matrimonium tranſiiſſe, ac proinde diſſolvi amplius non poſſe;* oſtendimus enim ſuperius in parentum poteſtate illud divina lege poſitum eſſe, an ſtupratori filiam elocare velint, nec ne? Exod. XXII. 17. Conjunge exemplum Dinæ Gen. XXXIV. 8. Secundo *canonici*. Juramentum, *quod eſt contra bonos mores*, non eſt obligatorium, Cap. Non eſt obligatorium. de R. J. in 6. neque *juramentum debet eſſe vinculum iniquitatis;* cap. Quando de jurejur. at repugnat bonis moribus, quia legi divinæ repugnat, & iniquum ac ἄνομον eſt, quia contra legem de honorandis parentibus fertur, liberos citra parentum conſenſum matrimonium contrahere. Juramentum debet habere tres comites, *veritatem, judicium & juſtitiam*, cap. Etſi Chriſtus de jurejurand. quorum comitum uno vel altero deficiente juramentum non obligat jurantem; *cap. Et*

jura-

nt. & *cap. Licet. XXII. quæſt.* 1. ſed juramento deeſt *judicium*, quia con- iliifamilias ſub patria poteſtate conſti- ;que conſenſu parentum non eſt ple- integer; deeſt *juſtitia*, quia quod filius, vel filia, eſt injuſtum & illici- ;Tertio *juris civilis*. Juramentum mentem, vel in fraudem legis præſti- : ipſo jure nullum; *l. non dubium in de legib.* ſed illud juramentum filii, æ eſt contra mentem legis divinæ, & provincialis, quæ in omni caſu ,um parentum requirit. Annullato u juramentum non habet fundamen- : jure, *quia juramentum non ſupplet ;um; l. fin. C. de non. num. pecun.* .oc loco conſenſus plane nullus, quia ım conſenſu deſtituitur. 2.) Ex *pa- ratione.* Si enim non ſunt rata ſpon- gradibus lege divina prohibitis con- etiamſi ſint jurata; utique etiam ia contra legem de honorandis paren- ontracta non erunt rata, ſi vel maxi- amento ſint firmata. 3.) Ex *rei pro- conditione.* Fidem matrimonii dare : in poteſtate filii, vel filiæ, ſi patriæ ti adhuc ſint ſubjecti. Quod ſi ergo : & furore juvenili tale quid promit- ramenti fide inſuper interpoſita, de ſunt liberales, ac perinde id haben- ac ſi jurato promittant, ſe aliena bo- o ſurrepturos & alteri ea daturos eſſe, caſu nemo dixerit ad juramenti ob- iam eos adſtringi. Nec poteſt per ramentum a liberis præſtitum ipſis pa- ıs tanquam tertiis illud, quod jure di- k humano ipſis competit, invitis & culpam adimi. *l. 3. ff. de jurejur.* : *abſurdi conſecutione.* Si tale jura- m eſſet validum, poſſent liberi patriæ ıti hac ratione ſeſe ſubtrahere, & le- : parentum conſenſu penitus eludere. hanc ſententiam, quæ ſtatuit ſponſa- rorum jurata abſque parentum con- contracta diſſolvi poſſe, amplectitur Lutherus in libr. de cauſ. matrimon. & alii Auguſtanæ confeſſioni addicti theologi ac jurisconſulti. Quid ad contraria argumenta reſpondendum ſit, ex dictis facile colligitur.

§. CL. Reliqua, quæ *de forma & modo ſponſaliorum*, itemque diſtinctionibus ſponſaliorum ex eo ortis dicenda reſtant, minoris ſunt momenti, ideo curſim ea perſequemur. V.) Contrahuntur ſponſalia vel inter *præſentes*, vel inter *abſentes* per internuncium, vel epiſtolam. *l. Sufficit. l. in ſponſalibus. ff. de ſponſalibus.* Ut enim alia negotia, ita quoque contractus ſponſaliorum per internuncium ejusdemque vicariam epiſtolam peragi poſſunt; ubi tamen requiritur, ut perſonæ abſentes ſibi invicem, ſi non de facie, tamen de fama ſint notæ, & quæ per proxenetam aguntur, vel expreſſo earumdem mandato agantur, vel ab ipſis rata habeantur. Gen. XXIV. VI.) Inter præſentes contrahuntur ſponſalia vel *verbis* ex utraque parte commutatis, vel ex una quidem parte verbis, ex altera vero *ſignis* conſenſum exprimentibus, ut ſi parenti filiam deſpondenti ipſa præſens adſit, non contradicat, ſed in ſignum conſenſus dextram præbeat, annulum recipiat, Tob. VII. 15. &c. VII.) Contrahuntur ſponſalia vel *nudis ac ſimplicibus verbis*, vel *ſcriptis inſuper tabulis ac inſtrumentis, arrhis utrinque datis & convivio ſponſalitio inſtructo*, ubi notandum citra iſthæc omnia, tabulas puta, arrhas, convivium, &c. ſponſalia ſubſiſtere poſſe, cum ipſam ſponſaliorum ſubſtantiam non adtingant. Paulus *l. in ſponſalib. 7. ff. de ſponſal. In ſponſalibus nihil intereſt, utrum teſtatio interponatur, an aliquis ſine ſcriptura ſpondeat?* Inde ſponſalia quædam dicuntur *ſimplicia*, quando ſcilicet nude ac ſimpliciter promittunt ſibi mutuo ſponſus & ſponſa nuptias futuras, nulla ſcriptura, vel alia ſolenni confirmatione interveniente, nec arrha, vel pignore intercedente: quædam *firmata*, quæ vel dexterarum porrectione, vel annulo, vel dote tabellis conſignata,

5.) Sponſalia contrahuntur inter abſentes, vel praeſentes.

aliisque arrhis paſſim confirmantur. Jure Romano *contrahentium oſculo* conſtituta quandoque fuiſſe ſponſalia, colligitur ex *l. Si a ſponſo.* 16. *C. de donat. ante nupt.*

VI.) *Finis ſponſaliorum.*

§. CLI. Progredimur ad *cauſam finalem* ſponſaliorum. Cauſæ, propter quas ſponſalia inſtituta & introducta, potiſſimum tres animadvertuntur: 1.) *Conjugii dignitas.* Quemadmodum in naturalibus non ex quolibet fit quodlibet, ſed ad generationem requiruntur *præviæ diſpoſitiones*; ſic placuit majoribus, non ex quibusvis contrahentibus quovis modo ſe habentibus nuptias confieri, ſed per ſponſalia tanquam *cauſas antecedentes*, *diſponentes* ac *præparantes* eorum animos prius & conciliari & explorari. Rationi enim & æquitati conſentaneum eſt, tanti momenti negotium ac indiſſolubilem illam conjunctionem non uno ſtatim temporis articulo, ſed diſtinctis temporibus ac velut gradibus perfici, ut hoc pacto ſponſi & ſponſæ animi prius concilientur, quam corpore conjungantur, nec *vilem habeat maritus datam, quam ſuſpiravit ſponſus dilatam;* cap. Inſtitutum. 27. quæſt. 2. ex Auguſtino. 2.) *Publica honeſtas.* Interjiciendum aliquod tempus inter ſponſalia & nuptias majoribus viſum fuit, ne ſtipulatione & promiſſione facta cœco atque effreni libidinis impetu conjuges ad concubitum prorumperent honeſtatis obliti, & beſtiarum more ſenſuali adpetitui obſecuti. Tobias in ipſis nuptiis tres primas noctes precibus potius, quam conjugii uſui deſtinare voluit. Tob. VIII. 4. *Surge*, inquit Tobias ad ſponſam, *& deprecemur Deum, quia his tribus noctibus Deo jungimur, tertia autem transacta nocte in noſtro erimus conjugio.* v. 5. *Filii quippe ſanctorum ſumus, & non poſſumus ita conjungi, ſicut gentes, quæ ignorant Deum.* In græca tamen editione iſthæc non habentur. 3.) *Neceſſitas.* Non utile ſolum, ſed & neceſſarium fuit viſum, ſponſalia nuptias præcedere, ut medio temporis intervallo mature diſpici poſſet, numquid forte ſit, quod matrimonii conſummationem impediat? Quo fine etiam ſponſalia eccleſiæ e ſuggeſtu denunciantur, ut ſi quid forte occultæ cauſæ lateat, propter quod inchoatum conjugium conſummari non debeat, illud in lucem producatur. *Ubi majus periculum, ibi plenius conſulendum*, inquit Innocentius IV. cap. III. de elect. in 6. Itemque ut ſponſus ingenio & moribus ejus adſueſcat, cum qua in perpetuum eſt victurus. Propter easdem cauſas ſponſalia adhuc hodie merito retinentur, quod 4.) etiam ſuadet *eorum antiquitas.* In populo Dei perpetuo uſu receptum fuit nuptiis præmittere ſponſalia. Bucanus in inſtit. pag. 110. huc refert legem divinam Deut. XXI. 11. *Si videris in numero captivorum mulierem pulcram, & adamaveris eam, volueriſque eam habere uxorem.* v. 13. *Per menſem prius defleat patrem & matrem ſuam.* Sed quilibet videt, præceptum illud eſſe ſpeciale concernens peregrinam & captivam; voluit enim Deus *per iſtas deformitates*, crinium ſcilicet detonſionem, unguium nutritionem, veſtium depoſitionem ac menſtrui luctus & fluctus continuationem, *libidinem amatoris*, qua illam deperibat, *rurſus exſtingui*, ut Fagius in paraph. chald. ex Rabbino Bachai recte monet. Adducimus igitur alia exempla: Geneſ. XIX. 14. *Egreſſus Loth locutus eſt ad generos ſuos, qui accepturi erant filias ejus.* Ergo Lothi filiæ erant deſponſatæ, nondum tamen maritis traditæ. c. XXIX. 20. *Jacob* non niſi ſeptennio exacto promiſſa ſibi Rachele potitus eſt. Deut. XX. 7. *Quis eſt homo, qui deſpondit uxorem, & non accepit eam?* לֹא לְקָחָהּ. Ergo interceſſit tempus aliquod inter uxoris deſponſationem & acceptionem ſive traditionem, id eſt, inter conjugium inchoatum ſive promiſſum, & conſummatum. c. XXII. 23. *Si puellam virginem deſponderit vir, & invenerit eam aliquis in civitate, & concubuerit cum ea, educes utrumque extra portam, & lapidibus obruentur.* Jud. XIV. 7. *Simſon* impetrato parentum con-

conſenſu deſpondit ſibi mulierem Philiſtæam, *locutus eſt mulieri*, *quæ placuit in oculis ejus*, v. 8. *& poſt aliquot dies revertens*, *ut acciperet eam*, *declinavit*, *&c.* Ergo inter ſponſalia & nuptias dies aliquot fuere interjecti. 1 Sam. XVIII. 17. Saul filiam ſuam natu majorem *Merob* deſpondet Davidi, ſed *cum veniret tempus*, *ut daretur Davidi*, *data eſt Adrieli.* Ergo aliud eſt filiæ deſponſatio, aliud ejusdem in mariti poteſtatem traditio. Matth. I. 18. Luc. I. 27. *Maria erat Joſepho* μνηςευθεῖσα, *deſponſata*, *antequam convenirent.* Et ut verbo omnia complectar, in eccleſia chriſtiana nov. teſt. perpetuo uſitatum fuit nuptiis ſponſalia præmitti, id quod ex ſingulorum ſeculorum hiſtoria ordine confirmari poſſet. Alexand. Comnenus, orientis imperator, peculiari conſtitutione cavit, ne eodem die ſponſalia & nuptiæ contrahantur, & ad exitum perducantur, &c.

VII.) *Effectus ſponſaliorum.* I.) *Ratione contrahentium.*

§. CLII. *Effectus* ſponſaliorum ſpectantur vel ratione *contrahentium*, vel ratione *cognatorum*. Reſpectu *contrahentium* effectus ſponſaliorum eſt *obligatio ad futuras nuptias*; qui enim matrimonium in ſponſalibus promiſit, illud conſummare tenetur, quod de juratis ſponſalibus ſtatuitur. *Cap. Ex literis Sylvani. X. de ſponſalibus.* Idem vero in ſponſalibus injuratis etiam locum habere, interpretes tradunt ex *cap. de illis de deſp. impub.* cum in rebus humanis fide ac promiſſorum conſtantia nihil antiquius cenſeri debeat. Proinde ſponſum & ſponſam altera parte invita non poſſe cum alio contrahere expediti juris eſt; an vero mutuo contrahentium diſſenſu diſſolvi ſponſalia iterum poſſint, diſpicietur inferius. Quod ſi ergo alterutra pars matrimonii promiſſionem adimplere pertinaciter recuſet, nec ſufficientes recuſationis cauſas adferat, magiſtratus ad conſummationem eam compellat, quæ compulſio quousque præcedere debeat, paulo poſt explicabitur. Tranſeunt autem ſponſalia in matrimonium, cujus promiſſionem continent, tum *per ſequentem in nuptias conſenſum*, tum *per copulam carnalem.* Quamvis enim *non concubitus*, *ſed conſenſus faciat nuptias*, tamen per interventum carnalis copulæ conſenſus ille nuptialis exprimi cenſetur; præſumitur enim de ſponſo, quod promiſſionem ad effectum potius deducere, quam ſtuprum committere voluerit, *cap. is. qui X. de ſponſal. l. merito. ff. pro ſocio.* & adverſus hanc præſumtionem, cum ſit juris & de jure, non admittitur probatio in contrarium, nec elidit eam *proteſtatio* interpoſita, cum ſit facto contraria. *l. antiquæ. C. ad Sen.* Vellej. Hilligerus in Donell. enucl. libr. XIII. c. XVIII. lit. X. Canoniſtæ tamen addunt limitationem, *niſi ſit probatio*, *quæ indirecte & per obliquum ipſi præſumtioni obviat*, ut ſi ſponſus probare velit, ſponſalia illa ante copulam carnalem fuiſſe legitime ſoluta, vel fuiſſe nulla propter aliquod impedimentum, in eo enim caſu probationem admittendam eſſe, haud immerito cenſent. Nec ſolum ſponſalia pura, ſed etiam conditionata per copulam in matrimonium tranſeunt, quia per copulam videtur ſponſus a conditione adjecta receſſiſſe, etiamſi *proteſtetur*, *ſe nolle recedere a conditione.* Idem ſtatuendum de ſponſalibus *incertis*, quæ ita vocant. Verbi gratia, ſi quis juraſſet, ſe ducturum unam ex tribus filiabus Sempronii, & poſtea unam earum carnaliter cognoſceret, verificarentur ſponſalia, quæ antea erant incerta, & tranſirent in matrimonium, ſi parentes ſtupratæ conſentirent. Quæ canoniſtarum deciſio conformis eſt juri divino, Exod. XXII. 16. Deut. XXII. 19.

Quaeritur I.) An obſtinate recuſantes ſponſaliorum conſummationem a magiſtratu cogendi?

§. CLIII. Quæritur hoc loco: I.) *Si alteruter*, *vel uterque contrahentium obſtinate repugnet*, *nec monitione*, *nec minis*, *nec mulcta*, *nec carcere permoveri poſſit*, *ut fidem matrimonii datam ſervet*, *atque animo ſit a parte* altera

altera penitus alieno, num præciſe etiam per excommunicationem eccleſiaſticam, vel relegationem civilem ad matrimonii promiſſi conſummationem ſit cogendus? Ita quidam cenſent urgentes hoc cumprimis: 1.) Quod *conſenſus, non concubitus* faciat matrimonium; quare cum is ſemel fidem matrimonialem alteri dederit, qui eam ſervare recuſat, præciſe ad conſummationem compelli eum poſſe ac debere ſtatuunt, cum matrimonium ſit indiſſolubilis conjunctio. Matth. XIX. 6. 2.) Urgent inſuper, quod ſponſa coram Deo ſit uxor. Geneſ. XXIX. 21. *Da uxorem.* Deut. XXII. 23. *Si quis ſponſam alterius violaverit, lapidibus obruetur;* & additur ratio: *quia humiliavit uxorem proximi ſui.* Matth. I. 20. de Maria, quæ Joſepho tantummodo deſponſata erat, dicit angelus: *Noli timere Mariam uxorem tuam ad te recipere.* Ergo ut conjuges ad mutuam cohabitationem compelli poſſunt, ita quoque perſonæ deſponſatæ. 3.) Quod pactio de conjugio ſit *foedus divinum*, Prov. II. 17. Mal. II. 14. ac proinde humana auctoritate nequaquam diſſolvendum. 4.) Metuunt denique ne confirmetur *levitas* eorum, qui ſponſalia, quæ ſunt conjugii fundamentum, temere diſſolvunt, poterit enim quilibet capitales inimicitias fingere ac ſimulare, &c. Sane non dubitaverim rigorem illum in quibusdam caſibus, præſertim ſi ſponſalia ſint jurata, ſi copula intervenerit, ſi ſint publica, ſi diſſolutio eorum cum inſigni eccleſiæ ſcandalo conjuncta, &c. obſervandum eſſe; interim tamen ratione circumſtantiarum habita ἐπιείκειαν quamdam a cauſarum matrimonialium judicibus hic adhiberi poſſe exiſtimo. 1.) Ex *jure divino.* Nuptiarum vinculum arctius eſſe, quam ſponſaliorum, paulo poſt demonſtrabitur. Quod ſi ergo in vet. teſt. propter σκληροκαρδίαν judaicam *permiſit* Deus etiam in ratis & conſummatis matrimoniis divortia; Matth. XIX. 8. quidni in nov. teſt. ſponſaliorum diſſolutio propter eamdem cordium duritiem magiſtratus auctoritate interdum fieri poſſet? Vid. Lutherus in lib. de cauſ. matrim. 2.) Ex *jure canonico.* Cap. Requiſivit. X. de ſponſalibus. *Mulier quædam jurisjurandi religione neglecta nubere illi renuebat, cui ſe nupturam interpoſito juramento firmaverat, reſpondit Lucius, quod cum libera debeant eſſe matrimonia, monenda ſit potius mulier, quam cogenda, cum coactiones difficiles exitus frequenter habere ſoleant.* Ex quo capitulo canoniſtæ colligunt, *ſi judex animadvertat, ſponſum, vel ſponſam ita obſtinatam eſſe, ut libere conſentire nullo pacto conjugio velint, quod monitione potius uti debeat, quam exactiſſima coactione, ex qua conſenſus ſecutus, nec liber eſſet, prout in matrimonio requiritur, nec vere conſenſus dici poſſet.* Ad evitandum igitur majus malum tolerandam eſſe potius violationem datæ fidei, quam coactionem matrimonii. 3.) Ex *jure civili.* Jure antiquiſſimo Romanorum is, qui ſponſalia contraxiſſet, ſolutione ejus, quod intereſt, liberabatur, ſiquidem eum incepti pœnituiſſet; Gellius lib. IV. noct. Attic. cap. IV. & in omnibus obligationibus faciendi, quis *ad intereſt* ſaltem condemnatur. Is autem, qui ducere promittit, vel accipere factum promiſiſſe cenſetur, ideoque præciſe facere non tenetur. Jure etiam noviſſimo arrhas ſolum perdit is, qui conventis ſtare recuſat. 4.) Ex *ratione.* Prudentes legumlatores ac judices æquum ſemper cenſuerunt, ad evitandum malum majus tolerandum eſſe aliquod minus; atqui ex matrimoniis illis coactis longe majora mala oriri poſſunt, quam ſi ratione circumſtantiarum habita ſponſalia interdum diſſolvantur, utpote rixæ perpetuæ, capitales inimicitiæ, veneficia, cædes, ſcandala publica, eademque perpetua.

Quaeritur II.) Qua poena coercendus, qui temere a ſponſalibus recedit?

§. CLIV. Neque tamen impune ferre debet hanc temeritatem, qui abſque ſufficiente cauſa a promiſſione matrimonii & pactis ſponſalitiis diſcedit. Quæritur igitur II.) *Qua poena ſit coercendus?* Cano-

noniſtæ cenſuræ eccleſiaſticæ eum ſubjiciunt. *cap. ex literis* X. *de ſponſalibus*. Jure civili arrhas datas amittit, & qui accepit, duplicatas reſtituere cogitur, *l. Mulier.* 5. *C. de ſponſalib. & arrhis ſponſalit.* exceptis tamen certis caſibus in d. l. expreſſis. Arrhæ iſtæ in plerisque conſiſtoriis cauſarum matrimonialium judicibus hodie cedunt, ſed conſultius fortaſſis eſſet, ærario eccleſiaſtico eas inferri, ne earum intuitu ad ſponſaliorum diſſolutiones ſint propenſiores. Nec immerito deſertæ ſponſæ ad id, quod intereſt, talis deſertor tenetur, quin & mulcta pecuniaria vel fiſco inferenda, vel deſertæ perſonæ adjudicanda puniri, vel in terrorem aliorum carcere plecti poteſt, ratione perſonarum & circumſtantiarum habita. Cypræus de ſponſalib. cap. XII. §. 6. n. 2. ubi notat, in quibusdam locis peculiari ſtatuto cautum, ut is, qui ſponſalibus renunciat, & deſponſatam ducere recuſat, mulctæ nomine *dimidiam partem dotis* ſolvat. More etiam receptum eſt, ut talis deſertor aliam ſibi conditionem quærere, id eſt, cum alia matrimonium contrahere prohibeatur, quam ſententiam etiam b. Luthero & aliis theologis probari video, cujus ratio dubio procul ex loco apoſtolico 1 Cor. VII. 11. petita: *Si uxor diſcedit a viro, maneat innupta, aut viro reconcilietur.* Sed quia conſcientiarum & infirmitatis humanæ habenda eſt ratio, ideo ad hanc pœnam non eſt facile diſcedendum, vel ſi impoſita ſit, eo modo relaxari poteſt, ut vitandi ſcandali ergo jubeatur alio abire, ibidemque matrimonium contrahere illi permittatur. Diſſolutio enim ſponſaliorum auctoritate magiſtratus facta intelligenda eſt *cum effectu*, ac ſatius foret modis ac mediis omnibus ad fidei matrimonialis datæ adimpletionem cogere, quam perpetuis internæ uſtionis flammis per matrimonii interdictum eumdem ſubjicere.

2.) Ratione cognatorum. §. CLV. *Alter* ſponſaliorum effectus ratione cognatorum ſponſi & ſponſæ eſt *adfinitas.* Quamvis enim ex ſponſalibus proprie & adcurate loquendo non oriatur talis adfinitas, ſive conjunctio inter conſanguineos ſponſi & ſponſæ, qualis per nuptias contrahitur; tamen oritur ex illis *juſtitia honeſtatis publicæ*, ut canones vocant, quæ facit, ut inter ſponſi & ſponſæ cognatos ratione matrimonii prohibendi quædam adfinitas cenſeatur inducta. *l. ſi qua mihi. l. ſi adoptivus. de ritu nuptiar. cap. ad audientiam. cap. ſponſam. de ſponſalibus.* Quin & quæ ex ſponſalibus ſperatur adfinitas, verbi proprietate ceſſante locum habet per interpretationem in juris civilis capitibus. *l. Labeo.* §. 1. Ulpianus dicit: *Generi & nurus adpellatione ſponſus quoque & ſponſa continentur, item ſocri & ſocrus adpellatione ſponſorum parentes contineri videntur;* quod congruum eſt juri divino, in quo ſponſa cenſetur uxor, unde etiam ſponſi a parentibus ſponſæ *generi* adpellantur. Gen. XIX. 14. Juriſconſulti dicunt, *in favorabilibus ſponſum mariti & ſponſam uxoris loco pene in omnibus haberi, non item in odioſis.* Albericus Gentilis libr. II. de nupt. cap. XXIV. Weſenbecius in parat. de ſponſ. num. 7. Ad ſponſaliorum effectus etiam hoc referunt, quod pars diſſolvens ſponſalia, vel per quam ſtat, quo minus contrahatur matrimonium, arrhas datas vel acceptas amittat, & tantundem de ſuo reddere cogatur. *l. mulier. C. de ſponſal.* Item, quod ſi alter deſponſorum, priusquam nuptiæ celebrentur, excedat e vita, donatio utrinque facta reſcindatur, & vel ſuperſtiti, vel ejus hæredi reſtituatur, niſi cauſam, ut nuptiæ non celebrarentur, defuncti perſona jam præbuiſſet. *l.* 3. *C. de ſponſalibus.* Olim etiam ſponſalia actionem contra ſponſum producebant, in qua judex comperiens nihil cauſæ eſſe recedendi a ſponſalibus, quanti interfuerat uxorem accipi aut dari condemnabat, hodie autem non pariunt actionem. Sed de his plenius tractant juriſconſulti, ad quos ea cura proprie ſpectat. De effectis ſponſaliorum clandeſtinorum, conditionalium, juratorum, &c. in ſpe-

ſpecie ex illis, quæ ſuperius dicta, judicium facile fieri poteſt.

VIII.) *Adjuncta ſponſaliorum:* 1.) *Arrhae ſponſalitiae.*

§. CLVI. *Adjuncta* ſponſaliorum ſunt varia, utpote I.) *arrhæ ſponſalitiæ*, quæ in fidem & argumentum ſponſaliorum utrinque dantur. Quamvis enim jure civili a ſponſo ſponſæ, non autem a ſponſa ſponſo olim darentur arrhæ, ut ex Paulo libr. II. ſentent. & ex Gratiani, Valentiniani, aliorumque imperatorum conſtitutionibus intelligitur, (quod mori in populo Dei recepto etiam congruum videtur, nam Geneſ. XXIV. 53. Eleazar Iſaaci pararius & proxeneta prolatis vaſis aureis & argenteis ac veſtibus dat ea Rebeccæ, & adhuc inter Judæos ſtricte obſervatur, ut ſponſus det arrhas ſponſæ, non autem contra, unde in præceptis adfirmat. præcept. XLVIII. Rabbini dicunt: *Initianda eſt uxor ducenda vel pecunia, vel ſcripto, idque faciendum coram teſtibus, ſubarrhatio autem fieri poteſt dimidio ſiclo*); hodierna tamen chriſtianorum conſuetudine etiam ſponſa dat arrhas ſponſo. Apoſtolus hunc morem arrhas dandi & accipiendi in ſponſalibus pulcerrime refert ad ſpiritualeac myſticum Chriſti & fidelis animæ conjugium, quando a Chriſto *arrhabonem Spiritus* nobis datum adſerit, 2 Cor. I. 22. V. 5. ἀῤῥαβὼν ſecundum Suidam & Etymologum proprie eſt *pecunia, quæ in emtionibus primo dependitur ad fidem majorem faciendam iis, quæ emta ſunt, perſolvendis, ſeu pars ſolutionis, quæ fidem facit totius ſummæ perſolvendæ*, qua in re a pignore ſeu hypotheca differt, quod & Hieronymus obſervavit, quando in comm. Eph. I. p. 102. ſic ſcribit: *Pignus latinus interpres pro arrhabone poſuit, non autem id ipſum arrhabo, quod pignus ſonat. Arrhabo enim futuræ emtioni quaſi quoddam teſtimonium & obligamentum datur, pignus vero, hoc eſt, ἐνέχυρον pro mutua pecunia opponitur, ut cum illa reddita fuerit, reddenti debitum pignus a creditore reddatur.* Quare cum deſponſatio itidem ſit ſpecies quædam contractus, ideo translatum eſt vocabulum arrhabonis ſive arrhæ ad dona, quæ in argumentum & fidem promiſſi matrimonii dantur, ac vocantur potius arrhæ, quam pignora, quia ſecutis nuptiis in donationem propter nuptias imputantur. Eſt autem arrhabo, & contractum *arrha* nomen ortum ex hebræo עָרַב *ſpopondit, fidem interpoſuit*, inde עֵרָבוֹן pignus. Gen. XXXVIII. 17. 1 Sam. XVII. 18. Proinde ut ſponſus & ſponſa ſibi invicem dant arrhas in confirmationem futurarum nuptiarum: ſic docente Tertulliano libr. de reſurrect. carnis, cap. LI. pag. 341. *Chriſtus ſequeſter Dei & hominum adpellatus ex utriusque partis depoſito commiſſo ſibi carnis quoque depoſitum ſervat in ſemetipſo arrhabonem ſummæ totius. Quemadmodum enim nobis arrhabonem Spiritus reliquit, ita & nobis arrhabonem carnis accepit, & vexit in coelum pignus totius ſummæ illuc quandoque redigendæ.* Ad arrhas etiam referri poteſt *annulus*, qui pignoris loco in ſponſalibus a ſponſo olim dari vel mitti ſolebat ſponſæ, quem Tertullianus in apolog. cap. VI. vocat *pronubum*. Ferreum annulum, eumque ſine gemma ſponſæ ſua ætate mitti conſueviſſe, auctor eſt Plinius libr. XXXIII. nat. hiſt. cap. I. qui ſcilicet priſca ſecula, & antiqui victus parſimoniam, frugalesque mores deſignaret.

2.) *Munera ſponſalitia.*

§. CLVII. II.) *Munera ſponſalitia*, quæ non ſolum a ſponſo dantur ſponſæ, ſed etiam ejus parentibus, & viciſſim a ſponſa dantur non ſolum ſponſo, ſed etiam ejus parentibus, & quæ parentes perſonarum deſponſatarum ſibi invicem donant. *t. t. C. de donat. ante nupt. vel propt. nupt. & ſponſalit.* Ea cum dantur, vel expreſſe adjicitur *coeundi adfinitatis gratia donari*, vel ſi expreſſe non adjiciatur, intelliguntur tamen eo animo donata, quia adjectum non fuit, donationem ex mera liberalitate fieri. De his muneribus ſponſalitiis, eorumque ab

arr-

arrhis differentia latius tractant juriſconſulti, cumprimis Obrechtus in οἰκονομίᾳ donationis ſimplicis & relatæ diſp. V. theſ. 31. & ſeqq. Veſtigia munerum illorum ſponſalitiorum exſtant in hiſtoria deſponſationis Rebeccæ Gen. XXIV. 53. ubi Eleazarus proxeneta *fratribus & matri ſponſæ* dona offert. In hebræo eſt מִגְדָּנוֹת quod ſignificat *res laudabiles*, *optimas & pretioſiſſimas*, in quocunque genere fructuum, metallorum, auri, argenti, gemmarum, veſtium, notante Schindlero in radice מגד.

3.) *Inſtrumenta dotalitia.* §. CLVIII. III.) *Tabulæ & inſtrumenta*, quæ de pactis dotalitiis conſcribuntur, in quibus de hæreditatis ſucceſſione atque aliis ad futurum matrimonium ſpectantibus diſponitur. Auguſtinus ſerm. CCXLIV. vocat *tabulas matrimoniales*. Germani vocant *Eheberedung*. Sic poſtquam Raguel filiam ſuam Tobiæ deſpondiſſet, *accepta charta fecerunt conſcriptionem conjugii*. Tob. VII. 16. In græco eſt ἔγραψε συγγραφὴν, καὶ ἐσφραγίσατο. Tales ſponſalitiæ conventiones etiam apud Romanos uplurimum in tabulas referebantur, unde illud Tertulliani de vel, virg. cap. XII. pag. 194. *Hæ ſunt tabellæ priores naturalium ſponſalium*, atque hæ tabulæ ſignatoriis eorum, qui intererant, annulis ſignabantur, ut colligitur ex illo Juvenalis verſiculo:

Veniet cum ſignatoribus auſpex.

Inſtrumenta dotalia jure civili olim exigebantur, cum quis concubinam, ex qua liberos habebat, uxorem ducere vellet. §. *final. inſtit. de nupt.* Item in nuptiis inter impares honeſtate perſonas, ut cum ſenator duceret ſcenicam, *l. ſi donation. l. imperialis. C. de nupt.* ac hodie in nuptiis illuſtrium perſonarum talia inſtrumenta exiguntur; non autem in cæterorum nuptiis neceſſario requiruntur, quod & jure civili ita obtinet, ut docet Covarruvias de matrimon. part. II. cap. VIII. fol. 145.

4.) *Ritus.* IV.) *Ritus*, qui in deſponſationibus adhibentur, quos late deſcribunt Hotomannus de caſt. & inc. nupt. parte III. cap. I. Roſinus lib. V. antiq. cap. XXXVII. V.) *Convivia ſponſalitia*, quæ antiquitus etiam fuiſſe uſitata, conſtat ex Gen. XXIV. 54. Tob. VII. 17. De his ac ſimilibus ſponſaliorum adjunctis notanda eſt regula, quod ordinarie non *ſint de ſponſaliorum eſſentia*, unde, ſi vel maxime non fuerunt adhibita, tamen ſi vera & legitima inter perſonas contrahentes deſponſatio interceſſit, rata ſunt ſponſalia, ſi vel maxime nec arrhæ, nec munera ſponſalitia, nec tabulæ, nec convivium acceſſerit. 5.) *Convivia.*

§. CLIX. *Contrarium* ſponſalibus eſt *repudium*, per quod ſponſalia diſſolvuntur. Dicitur repudium, quaſi *recuſatio propter rem pudendam*, ac proprie acceptum eſt inter ſponſum & ſponſam, ſicut *divortium* inter maritum & uxorem, ſed hoc diſcrimen non ita ſtricte ubique obſervatur. Dari tale repudium de facto, hiſtoriæ & experientia teſtantur; de jure idem quandoque inſtitui poſſe, vel ex eo conſtat, quod detur divortium. Quod ſi enim conjugium ratum & conſummatum diſſolvi in quibusdam caſibus poteſt, multo magis conjugium promiſſum & inchoatum poterit diſſolvi. Sed addendæ hic ſunt duæ regulæ: 1.) *Sponſalia non debent privata vel contrahentium, vel amicorum, ſed publica magiſtratus auctoritate præeunte legitima cauſæ cognitione diſſolvi*; unde etiam pœna quadam adfici conſueverunt, carcere ſcilicet, vel mulcta, ratione conditionis & fortunarum habita, qui proprio arbitrio ſponſalia diſſolvunt. Idque ita obſervari reipublicæ chriſtianæ intereſt, tum propter metum ſubornationis, tum propter ſcandalum, tum vel maxime propter conſcientiarum periculum. Apud ethnicos vel nulla, vel minima ex cauſa privatim licuit ſponſalibus renunciare, ſed in eccleſia chriſtiana illud merito abrogatum. 2.) *Non ſine gravibus & ſufficientibus cauſis a judicibus matri-* IX.) *Contrarium ſponſaliorum.*

monialium caſuum ſponſalia ſunt diſſolvenda; quia ſponſalia ſunt conjugium inchoatum, cujus auctor hunc vitæ ordinem ſervari cupit inviolatum, ac contrahuntur ſponſalia interpoſita quandoque jurisjurandi fide, ac Deus conſtituitur teſtis illius pactionis & vindex violationis, is vero in perfidos ac perjuros graviter ſolet animadvertere. Quin & temeraria ſponſaliorum diſſolutio ſcandalum præbet publicum, ac confirmat levitatem ingeniorum ſanctam conjugii ordinationem ſusque deque habentium; eadem quoque pugnat cum dilectione proximi, quia perſonæ deſertæ ignominiam adfert, ac ſimultates & odia inter cognatos deſponſatorum excitat. Ex quibus manifeſtum eſt, temeraria ſponſaliorum rite ac legitime contractorum diſſolutione graviter peccari.

Quae ſint cauſae diſſolvendi ſponſalia juxta canoniſtas?

§. CLX. Poſſunt tamen incidere cauſæ ejusmodi, quæ neceſſitatem diſſolvendi ſponſalia adferunt, ſed in earum enumeratione plurimum variant. *Canoniſtæ*, qui diſtinctionem inter ſponſalia de *præſente & de futuro* cumprimis hic adtendendam cenſent, ſponſalia de futuro diſſolvi poſſe exiſtimant: 1.) *Mutuo contrahentium diſſenſu.* cap. II. de ſponſal. 2.) *Per abſolutionem factam a judice*, eo quod quis ante pubertatis annos contraxit. Poteſt enim, qui impubes ſponſalia contraxit, poſtquam ad pubertatis annos pervenit, petere ab eis abſolvi, niſi pubes factus expreſſe, vel tacite eis conſenſit, ante tamen pubertatem diſſolutionem petere non poteſt. *cap. de illis de deſp. impub.* 3.) *Per matrimonium verbis de præſente contractum; cap. ſicut de ſponſ.* quod eo extendunt, etiamſi copula nondum fuerit ſecuta. 4.) *Propter adfinitatem ſupervenientem*, ut ſi quis fide interpoſita deſponſavit aliquam, & deinde propinquam ipſius carnaliter cognoſcit intra gradum prohibitum. *cap. Veniens. de eo, qui cognov. conſangu. uxoris & cap. ſuper eo, de conſangu. & adfin.* 5.) *Propter ingreſſionem religionis*, id eſt, profeſſionem monaſtices. *cap. ex publico de converſ. conjugat.* 6.) *Propter fornicationem poſt ſponſalia ſecutam*, ut ſi ſponſa cum alio fornicetur, non tenetur ſponſus cum ea matrimonium contrahere, etiamſi ſponſalia fuiſſent jurata & vice verſa. *cap. quemadmodum de jurejurand.* 7.) *Propter fornicationem ſpiritualem*, quando alter eorum efficitur hæreticus. *cap. Non ſolum. 18. q. 1.* 8.) *Propter lapſum temporis, vel diei*, in contractu ſponſaliorum ex conventione partium conſtituti. *cap. Sicut x. de ſponſ.* 9.) *Per ſacri ordinis ſuſceptionem.* 10.) *Si ſponſus vagetur per orbem*, & per triennium abſit. *cap. de illis de ſponſalib.* quod ſi juſto impedimento detineatur, non temere ſponſalia erunt diſſolvenda; ſed adtenta perſonæ qualitate, quæ forſan ex mora periculum pateretur. *d. cap. de illis.* 11.) *Per omiſſionem implementi* ejus, quod promiſſum eſt, ſive voluntariam, ſive involuntariam. 12.) *Per votum ſimplex caſtitatis; cap. Veniens, qui cleric. vel vovent. matr. contrah. poſſ.* ſi ſcilicet votum præceſſerit ſponſalia, nam tunc impedit & dirimit jurata, ſed ſi votum ſequatur poſt ſponſalia, tunc rata ſunt ſponſalia, quia alter in alterius præjudicium vovere nequit. 13.) *Per famam canonici impedimenti* ad contrahendum inter eos, ſi de fama doceatur. *cap. cum in tua de ſponſal.* 14.) *Per ſupervenientem capitalem inimicitiam* inter ſponſos. *cap. requiſivit. de ſponſ.* 15.) *Per morum aſperitatem* alterius contrahentium. Abb. in *cap. Veniens. qui cleric. vel vovent.* 16.) *Per ſupervenientem cognationem legalem*, vel aliud impedimentum. 17.) *Propter lepram, paralyſin, ſimilemve morbum*, nec non propter vitium, quod oris formam deturpet, veluti ſi oculus eruatur, naſus præſcindatur, vel alius corporis defectus magnus deformationem, vel debilitatem inducens inferatur, *cap. final. de conjug. leproſ.* ne ſibi invicem diſpliceant, & matrimonium ſic contractum malum exitum ſortiatur. 18.) Sol-

Solvuntur *per aliquid nove ſuperveniens*, quod ſi præceſſiſſet, non fuiſſent contracta.

Secundum jus civile.

§. CLXI. *Jure Romano* ſponſalia diſſolvebantur alterutrius partis diſſenſu. *l.* 1. *C. de ſponſ. l.* 2. *C. de repud.*. Qui ſui juris erant, per ſe ſponſalibus renunciabant, qui vero ſub aliena poteſtate conſtituti, per ſuos *κυρίας*. Sic filiæfamilias ſponſalia pater diſſolvere poterat; *l.* 10. *C. de ſponſalibus*. non item tutor, niſi ex voluntate pupillæ. *l.* 6. *eod.* Qui repudiabant, nuncium mittebant, hoc eſt, renunciabant, vel præſenti, vel abſenti, quam ad rem certa & ſolemnia quædam verba adhibebantur, in divortio quidem ea: *Res tuas tibi habeto; tuas res tibi agito;* in repudio vero iſthæc: *Conditione tua non utor, &c.* *l.* 2. §. 2. *de divort.* Qui ſponſam hoc modo repudiabat, etiamſi nulla, vel minima cauſa ſubeſſet, nec culpam commiſiſſe, nec infamiam contraxiſſe cenſebatur, quod enim lege permittente fit, illud pœnam non meretur; interim jure codicis ab imperatoribus poſterioribus condito, is, qui ſine cauſa renunciabat, & legitimæ erat ætatis, arrhas duplicatas reſtituebat, minor ſimplices, ſi juſtam renunciandi cauſam haberet, hæc pœna ceſſabat. *l. ult. C. de ſponſal.*

Quid de ſponſaliorum diſſolutione ſtatuendum?

§. CLXII. Talia repudia a contrahentibus, vel contrahentium parentibus ex nulla, vel minima cauſa facta merito in eccleſia chriſtiana ſunt abrogata; nec ullus amplius illis hodie datur locus, ſed *ad judices matrimonialium cauſarum* negotium deferendum, ſi utraque, vel alterutra pars ſponſalia diſſolvi expetat, qui non niſi ob graves & juſtas cauſas publica auctoritate ſponſalitia pacta diſſolvunt, quæ diſſolutio nomine *repudii* in generali ſignificatione accepto indigitatur, cum in locum repudii olim apud Romanos uſitati ſucceſſerit. Ut autem de cauſis diſſolvendi ſponſalia in noſtris conſiſtoriis hodie ubique fere receptis diſtinctius agamus, hoc modo procedimus.

1.) Dilatio.

I.) A ſponſaliorum *diſſolutione* diſtinguenda eſt eorum *dilatio.* Quandocunque enim pars una, vel utraque contrahentium ſponſaliorum diſſolutionem a magiſtratu quærit, ſponſalia non quidem ante cauſæ cognitionem ſtatim diſſolvuntur, interim tamen per ſententiam judicis ad tempus differuntur; ſicut & jure canonico per *interdictum eccleſiæ* nuptias contrahere prohibetur, quoad lis finita ſit, qui matrimonium alteri promiſit. *cap. cum apoſtolica. de ſponſalibus.* Talis ſponſaliorum dilatio ac ſuſpenſio variis in caſibus locum obtinet, utpote ſi incidat quæſtio præjudicialis, quæ prius ſit terminanda, ſi ſponſus, vel ſponſa diffamentur, quod cum alia perſona ſponſalia contraxerint, ſi tempus luctus legibus præfinitum, vel conſuetudine receptum nondum ſit elapſum, ſi prægnantem fœminam quis duxerit, de quibus omnibus late tractat Cypræus de ſponſalib. cap. XIII. §. 86. & ſeqq. Quamvis vero per talem ſuſpenſionem ſponſalia non diſſolvantur, ſed eorum per nuptias complementum duntaxat differatur, cum plurima ſponſalia per judicis ſententiam differantur, quæ expleto certi temporis intervallo in nuptias poſtmodum tranſeunt, tamen talis ſuſpenſio ſæpius eſt diſſolutionis primus gradus, ut experientiæ teſtimonium demonſtrat.

2.) Si bina ſponſalia contracta.

§. CLXIII. II.) Si de *diſſolutione* ſponſaliorum quæſtio incidat, primo omnium diſpiciendum, an *bina*, an *una* duntaxat contracta fuerint ſponſalia ab utraque, vel alterutra contrahentium parte? Si bina ſponſalia ſunt contracta, tunc *priora* cæteris paribus præferuntur *poſterioribus*, ac proinde priora pronunciantur rata, poſteriora vero irrita. Neque enim in cauſis matrimonialibus locum habet illud vulgatum: δεύτεραι φροντίδες σοφώτεραι, ſed potius illud alterum: *Quod ſemel placuit, in poſterum diſplicere nequit.* Item: *habeas ut nactus.* Dixi autem, *cæteris paribus,*

poſte-

poſteriora ſponſalia *prioribus* cedere; quod ſi enim priora ſint *clandeſtina*, poſteriora vero *publica*, vel ſi priora ſint *de futuro*, id eſt, tractatus duntaxat de ſponſalibus, poſteriora *de præſenti*, id eſt, vera ſponſalia, tunc poſteriora prioribus præferuntur. Lutherus in libr. de cauſ. matrim. tom. V. Jenenſ. Germ. fol. 237. ideo publica ſponſalia privatis dicit eſſe præferenda, quia hæc ſunt prohibita, illa vero minime. An vero ſponſalia poſteriora, ad quæ acceſſit copula carnalis, præferenda ſint prioribus, ad quæ nondum acceſſit cohabitatio? item: an ſponſalia poſteriora pura præferenda ſint prioribus conditionatis ſubſecuta conditione? de eo ſuperius diſputatum fuit.

3.) *Si ſponſalia de futuro tantum.*

§. CLXIV. III.) Si una duntaxat celebrata ſint ſponſalia, diſpiciendum eſt, an ſint ſponſalia de *futuro*, id eſt, deſponſationes impuberum, vel ſponſalia conditionata, vel tractatus ſponſalia antecedentes? eo enim ſenſu ſponſalia de futuro a quibusdam accipi diximus ſuperius, an vero ſint ſponſalia de *præſente?* In deſponſatione *impuberum* diſſolvuntur ſponſalia, ſi uterque, vel alteruter, poſtquam ad annos pubertatis pervenit, eadem diſſolvi petat, modo pubes factus expreſſe, vel tacite eis non conſenſerit. *cap. ubi non eſt* 30. *q.* 2. *Qui pueris dant puellas in cunabulis, & e converſo nihil faciunt, niſi uterque puerorum, poſtquam venerit ad annos diſcretionis, conſentiat.* Conjunge lib. IV. decretalium Gregorii IX. tit. 2. & lib. IV. tit. 2. in Sexto, qui agunt de deſponſatione impuberum. Sponſalia *conditionata*, ſi conditio non fuerit ſubſecuta, diſſolvuntur, niſi ſcilicet copula carnalis acceſſerit. Tractatus ſponſalia antecedentes, non autem vera ſponſalia conſtituentes diſſolvuntur partium diſſenſu. Plura de conditionatis ſponſalibus diximus ſuperius. Diſpiciendum deinde, an ſponſalia ſint *publica*, an *clandeſtina*? Si ſint clandeſtina poſterioris generis, id eſt, absque parentum conſenſu contracta, jure patriæ poteſtatis diſſolvuntur. Si ſint clandeſtina prioris generis, id eſt, remotis teſtibus & arbitris contracta, ſi ſint injurata, facilius ad diſſolutionem propter cauſas quasdam graves deſcenditur, quam ſi ſint publica in templo, vel coram honeſtis viris contracta, vel etiam jurata.

4.) *Si ſponſalia ſint pura.*

§. CLXV. IV.) Si ſponſalia ſint *pura*, eadem duplici ratione diſſolvuntur, vel *ſolemni declaratione*, quod ab initio fuerint irrita, vel *judiciali deciſione*, quod ab initio quidem fuerint rata, ſed ob cauſam aliquam ſupervenientem ſint reſcindenda. Cauſæ, propter quas ſponſalia ab initio ſtatim fuiſſe irrita cenſentur, revocari poſſunt ad *efficientem & matrimonialem*. De efficiente cauſa conſtare poteſt ex iis, quæ de conſenſu, qui eſt ſponſaliorum cauſa efficiens, dicta ſunt ſuperius. Conſenſus, uti vidimus, eſt actus liberæ voluntatis a ſano atque integro judicio profectus; ad eum proinde requiritur judicii integritas & voluntatis libertas. Cum judicii integritate pugnat *error*, *dolus*, *ebrietas*, *fatuitas*, *furor*; cum voluntatis libertate pugnant *minæ*, *juſtus metus & violenta coactio*. An vero & quando ob errorem, dolum, ebrietatem, fatuitatem, furorem, juſtum metum, &c. ſponſalia cenſenda ſint irrita? de eo latiſſime dictum fuit ſuo loco. Cauſa materialis, propter quam ſponſalia ab initio ſtatim irrita fuiſſe judicantur, explicabitur in ſeq. capite de materia conjugii. Quæ enim perſonæ ob gradum propinquitatis matrimonio conjungi prohibentur, illarum ſponſalia pronunciantur irrita. Item corporum inhabilitas ſperatum matrimonii uſum penitus impediens, ut cauſa eſt matrimonii diſſolvendi, ita multo magis ſponſaliorum. Notandum tamen hoc loco, quod diſtinguendum ſit inter inhabilitatem materiæ *præſentem*, quæ ſucceſſu temporis corrigi poteſt, & inter inhabilitatem *perpetuo durantem*, quæ emendari nequit. Propter priorem non diſſolvuntur, nec irrita cenſentur ſponſalia, quæ etiam

etiam inter impuberes conſtare poſſunt, ſed duntaxat propter poſteriorem. Sed hæc omnia ex ſequenti capite erunt clariora.

5.) Crimina diſſolutioni ſponſaliorum cauſam praebentia.

§. CLXVI. V.) Sponſalia, *quæ ab initio fuere rata*, judicis auctoritate diſſolvuntur, vel ob *quædam partis alterutrius crimina*, vel propter *extrinſeca quædam accidentia* alterutri, vel utrique contrahentium parti *ſupervenientia*. Ad crimina commiſſa referenda ſunt. 1.) *Adulterium*, vel *ſcortatio*. Oſtendimus enim ſuperius, ſponſum non poſſe cogi, ut ducat eam, quæ poſt ſponſalia contracta copiam ſui alteri fecit. Quod vero de ſponſo dictum, idem etiam de ſponſa accipiendum, quod ſcilicet nec ipſa cogi debeat, ut ſponſo poſt ſponſalia fœdis libidinibus ſeſe contaminanti nubat. *cap. Quemadmodum de jurejur. l.* 5. *C. de ſponſ.* Quo pertinet illud Auguſtini de verb. Dom. ſerm. XLVI. quod citatur *cap. ſi ducturi.* 32. *q.* 6. *Si ducturi eſtis uxores, ſervate vos uxoribus veſtris. Quales vultis eas invenire, tales & ipſæ inveniant vos. Quis vivens eſt, qui non caſtam velit ducere uxorem, & ſi accepturus eſt virginem, quis non intactam deſideret? intactam quæris? intactus eſto. Puram quæris? purus eſto.* 2.) *Medicamentorum ſterilitatis adſumtio.* Cum enim finis matrimonii ſit ſobolis procreatio, merito repudium illi datur, quæ ſe ad conceptionem ſobolis ineptam reddidit. 3.) *Malitioſa deſertio.* Cum enim in conjugio conſummato *frater non ſit ſubjectus ſervituti*, hoc eſt, non ſit a ſecundis nuptiis arcendus, ſi a conjuge malitioſe deſeratur; 1 Cor. VII. 15. utique multo magis ſponſalia, quæ ſunt conjugium duntaxat inchoatum ac promiſſum, ob malitioſam alterutrius partis deſertionem diſſolvi poſſunt. 4.) *Inceſtuoſa cum cognatis ſponſi, vel ſponſæ commixtio.* Cum enim teſte apoſtolo 1 Cor. VI. 16. *qui adhæret meretrici, unum corpus cum ea efficiatur*, ideo æquum eſt, ut ob adfinitatem illam meretriciam ſponſalia diſſolvantur, ſi ſponſus cum ſponſæ conſanguinea conſuevit; qua de re exſtat in jure canonico peculiaris titulus *de eo, qui conſanguineam uxoris cognovit*, idque eo etiam extendunt, ut ſi vel maxime ſponſa a pactis recedere nolit, ſed delictum hoc ſponſo condonet, tamen ei permittendum non ſit, ut matrimonio cum ea copuletur. 5.) *Homicidii voluntarii perpetratio.* Cum enim homicidium ſit delictum maximum, capitali pœna juxta divinam ordinationem Geneſ. IX. 6. Num. XXXV. 31. plectendum, ideo non debet ſponſa cogi, ut datam matrimonii fidem poſt cædem a ſponſo perpetratam ſervet, ne exitus difficiles ſequantur; quod ſi tamen ſponte ipſi condonet, eumdemque ſequatur exſulem, matrimonio conjungi poſſunt. Quæ vero de homicidio dicta, ea ad quodvis crimen gravius & capitale, quo infamia irrogatur, utpote *ad crimen læſæ majeſtatis, veneficium, plagium, furtum, inſidias vitæ alterius contrahentis ſtructas, &c.* ſe extendunt; interim tamen in hiſce caſibus circumſtantiæ omnes diligenter ponderandæ, cum talia crimina non pugnent cum ipſa matrimonii ſubſtantia & fine, ſicut priora, tentanda igitur primo omnium reconciliatio, quod ſi vero animi adparent penitus averſi & diſtracti, violenta coactio non eſt adhibenda.

6.) Extrinſeca accidentia diſſolutioni ſponſaliorum cauſam praebentia.

§. CLXVII. VI.) *Extrinſeca accidentia* alterutri, vel utrique parti ſupervenientia, propter quæ ſponſaliorum diſſolutio petitur, varia eſſe poſſunt, præcipue vero ſequentia: 1.) *Superveniens exactio, frigiditas, paralyſis genitalium, &c.* uſum matrimonii impediens; ſed ea in matrimonio conſummato primum detegi conſueverunt. 2.) *Furor omnem rationis uſum exterminans*, & conjugalem ſocietatem, quæ debebat eſſe, non corporum tantum, ſed animorum etiam conjunctio, miſerabilem ac calamitoſam, reddens, *l. Furor.* 8. *ff. de ſponſ.* quidem dicitur, *quod furor interveniens*

ſpon-

ſponſalia non infirmet; ſed id intelligendum de eo furore, qui mitior eſt, & intervalla habet. *l. ſi cum dotem. ff. ſolut. matr.* Albericus Gentilis lib. VI. de nupt. c. XVIII. legem ſic interpretatur: *Furor interveniens ſponſalia non infirmat, id eſt, non tollit, quaſi non facta ſint, ut infecta reddit furor præcedens, manebunt enim effecta eorum, at vero, ut promiſſum matrimonium confici debeat, vel poſſit, hoc lex non dicit, nec dicere poteſt, quia furor non ſinit matrimonium contrahere.* 3.) *Morbi contagioſi.* Si alterutra pars contrahentium in *lepram, elephantiaſin*, aliosve morbos inſanabiles, abominabiles & contagioſos inciderit, altera pars ad conſummationem matrimonii non eſt cogenda, cum lege divinitus ſancita leproſi ab hominum conſortio fuerint remoti. Lev. XIII. 4. Ita ſtatuitur in *cap. Quia poſtulaſti. x. de conj. lepro- ſor. Si altera pars inter deſponſatos lepram incurrat, altera ad conſummandam copulam maritalem compelli non debet.* Atqui id non immerito etiam eo extenditur, quod ſi vel maxime ſanus cum leproſo matrimonium conſummare velit, nulla lepræ ratione habita, tamen a magiſtratu id non ſit illi permittendum, ne contagium latius ſerpat ac propagetur. De *epilepſia*, *paralyſi* & aliis morbis gravioribus & inſanabilibus idem fere ſtatuunt, quod videlicet pars ſana non ſit ad cohabitationem & matrimonii conſummationem compellenda; interim prudenter conſiderandæ ſunt circumſtantiæ, ac ſi utraque pars in matrimonii conſummationem ſponte conſentiat, non videntur prohibendi. Tutiſſimum vero eſt ante diſſolutionem ſponſaliorum ob quosdam morbos contagioſos & abominabiles tempus aliquod curationis præfinire, ut certo conſtet, morbum illum eſſe inſanabilem, & ex tali conjugio triſtes metuendos eſſe exitus. 4.) *Deformitas inſignis*, utpote ſi cui naſus præcidatur, vel oculi exſculpantur, vel membrum amputetur, tentanda tamen prius reconciliatio. Innocentius III. *cap. Quemadm. 25. x. de jurej. Si poſt ſponſalia jurata mulier fieret non ſolum leproſa, ſed etiam paralytica, vel oculos, vel naſum amitteret, vel quidquam ei turpius eveniret, numquid vir teneretur eam ducere in uxorem? profecto ductam non poſſet dimittere, ſed numquid non ductam admittere teneretur?* 5.) *Status mutatio*, hoc eſt, capitis maxima diminutio, qui enim poſt contracta ſponſalia ob flagitia fit infamis & flagitioſus, civiliter mortuus cenſetur; ergo non videtur ſponſa cogenda, ut matrimonium cum eo conſummet, quia ea mente ac intentione fidem matrimonii dedit, quod viro honeſto & exiſtimationis integræ nubere velit. 6.) *Abſentia ſponſi diuturnior*, cap. De illis x. de ſponſ. & matr. *De illis, qui præſtito juramento promittunt, ſe aliquas mulieres ducturos, & poſtea eis incognitis dimittunt terram, ſe ad partes alias transferentes, hoc tibi volumus innoteſcere, quod liberum erit mulieribus ipſis, ſi non amplius in facto eſt proceſſum ad alia ſe vota transferre, &c.* ubi tamen diſtinguendum, utrum juſta & neceſſaria de cauſa, reipublicæ ſcilicet commodo ablegatus, vel adverſa valetudine detentus, vel in captivitatem detruſus, &c. ſponſus abſit? an vero nulla de cauſa tantum, ut ſponſa ludificetur, peregre abſit? Non enim deſertor cenſendus, qui ex juſta & neceſſaria cauſa abeſt, vel qui de conſenſu & voluntate ſponſæ profectionem ſuſcepit; ergo eo in caſu ob diuturniorem abſentiam ſponſalia non ſunt diſſolvenda, ſed ſponſa vel ſponſi reditum exſpectet, vel ea loca, ubi ſponſus commoratur, adeat. Si nulla de cauſa abſit, per *triennium* ſponſæ exſpectandum eſſe cenſent, ut conſtet, an animum revertendi habeat? *l. 2. C. de repudiis.* Antoninus part. III. tit. 1. c. XVIII. quod ſponſus in eadem provincia abſens *duobus*, in alia *tribus* annis a ſponſa exſpectari debeat. Cypræus tamen exiſtimat, brevius tempus ſufficere, ne mulier diuturna abſentia permota animum ad malas artes

ad-

adplicet; de ſponſ. c. XIII. §. 70. Si in ſponſalibus de certo numero annorum, quibus exactis nuptiæ celebrandæ ſint, convenit, tempus illud exſpectandum eſt; *ſi vero ſponſus præſens ultra biennium*, invita ſponſa, aut illius parentibus nuptias differt, lex Conſtantii ſponſam liberat. *l. 2. C. de ſponſalibus.* De *capitalibus & implacabilibus inimicitiis*, an propter eas ſponſalia diſſolvi poſſint? diximus ſuperius. In genere addunt hanc regulam, *quoties talis caſus accidit, qui ſi tempore ſponſaliorum adfuiſſet, ſponſus, vel ſponſa in matrimonium nunquam conſenſiſſet, tunc judicem ad dirimenda ſponſalia propenſiorem eſſe debere;* ſed circumſtantiæ omnes prudenter ac diligenter ſunt expendendæ, nec ob quaslibet rixas, vel diſſenſiones diſſolvenda ſunt ſponſalia, ſed modis ac viis omnibus reconciliatio prius tentanda. *An ob religionis diverſitatem*, vel *votum continentiæ*, ſi ante, vel poſt contracta ſponſalia locum habuerint, matrimonii conſummatio ſit prohibenda? in ſeqq. capp. diſpicietur. *An per matrimonium cum alia conſummatum priora ſponſalia diſſolvenda ſint?* ardua quæſtio eſt, de qua inferius, quando de divortii cauſis agendum erit, tractabitur. De *morte*, quod per eam ſponſalia diſſolvantur, dubium nullum, cum conſummatum etiam matrimonium diſſolvat.

An ſponſalia ſint coram Deo matrimonium?

§. CLXVIII. Hiſce, quæ de ſponſaliorum diſſolvendorum cauſis diximus, opponitur argumentum palmarium. *Sponſa eſt & vocatur uxor;* Gen. XXIX. 21. Deut. XXII. 24. Matth. I. 20. inde Philo Judæus in lib. de ſpecial. leg. p. 1066. ad locum Deut. hic adnotat: *Sponſalia tantundem valent, quantum nuptiæ. Ergo ſponſalia non ſunt diſſolvenda ob cauſas alias, quam propter quas matrimonium ſolvitur.* Reſp. videtur quidem diſcrimen quoddam intercedere inter ſponſalia populi Iſraelitici ac noſtris moribus contracta. Illis enim deductio in domum erat conjuncta, ſi quidem poſt contracta ſponſalia ſponſa tradebatur ſponſo in cuſtodiam, ut qui omnium optime ſponſæ pudicitiam ac virginitatem adſervare poſſet, ſi Chryſoſtomo hom. IV. in Matth. I. id adſerenti credimus, id quod noſtris moribus non ita receptum. Sed quia nihilominus inter ſponſalia & nuptias in populo Iſraelitico differentia manſit, neque enim ſponſa in domum deducta, *ut eſſet uxor, ſed ut eſſet ſponſa*, ac ſuo demum tempore uxor; (ut de eo nihil dicam, quod vix veriſimile videatur moris fuiſſe apud Iſraelitas, ſponſas in ædes ſponſorum deductas, cum ex rabbinis contrarium colligi poſſit) ideo dicimus, ſponſam vocari in ſacris literis uxorem, non quod inter ſponſam & uxorem, & conſequenter inter ſponſalia & nuptias, hoc eſt, inter matrimonium inchoatum & conſummatum nulla ſit differentia, ſed quia eſt uxor *ſperata, pacta, promiſſa & futura*. Tertullianus lib. de velam. virg. c. VI. p. 191. *Deſponſata quodam modo nupta, tamen inter quodammodo & verum ſatis intereſt.* Neque enim in ſcripturis plane inſolens, denominationem rei a futuro eventu peti. Sic Adam conjugem ſuam vocat *Evam*, eo quod *futura eſſet mater omnium viventium;* Gen. III. 20. Lea, Jacobi conjux, filium ſuum vocat *Levi*, quia ſperabat maritum ſibi ob trium filiorum partum arctiori amore copulatum iri; c. XXIX. 34. filium ancillæ Zelphæ vocat *Aſer*, quia ab omnibus mulieribus ob πολυτεκνίαν ſeſe benedicendam ſperabat; c. XXX. 13. Chriſtus Jacobum & Johannem *Boanerges*, filios tonitru, vocat, Marc. III. 17. quia in miniſterio ſuo tales quondam futuri erant. Ipſum *matrimonii* nomen a ſperato eventu eſt petitum, quia ſcilicet mater exſpectatur, cum qua conjugii jura contrahuntur. Sic ergo etiam *ſponſa* pro uxore, *ſponſus* pro marito cenſentur propter promiſſionem factam & ſpem futuri conjugii. *cap. Qui deſponſ. 27. q. 2* ex Gregorio: *Divinæ legis mos eſt, ſponſas adpellari*

lari conjuges, non quod jam ſint uxores, ſed quod a parentibus uxores fieri debeant. Gratianus in cap. Inſtit. ead. *Sponſæ adpellantur conjuges conſuetudine ſcripturæ, ſpe futurorum, non effectu præſentium, &c.* Hinc Auguſtinus ait: *Angelus Mariam conjugem nominavit, quia futura erat uxor;* hinc & Beda ſuper Lev. *Sponſam Moſes dixit uxorem, non quæ tunc erat, ſed quæ futura erat uxor.* cap. ſi quippe &c. ead. *a prima fide deſponſationis conjux dicitur adpellari, non quod in ipſa deſponſatione fiat conjux, ſed quia ex fide, quam ex deſponſatione ſibi invicem debent, poſtea efficiuntur conjuges.* Adcurate igitur & proprie loquendo nomine *matrimonii* venit non initium & promiſſio matrimonii in ſponſalibus facta, ſive matrimonium inchoatum, ſed conſummatum benedictione, traditione & deductione in domum mariti; unde etiam dictum Chriſti Matth. XIX. 6. *Quod Deus conjunxit, homo non ſeparet,* non de nudis ſponſalibus, ſed de conſummato matrimonio proprie eſt accipiendum, ut patet ex textus circumſtantiis; quærebatur enim non de *ſponſæ repudio,* ſed de *uxoris divortio,* quod ex quavis cauſa licitum eſſe Chriſtus negat argumento eo, *quod* vir & uxor *ſint una caro.* Quod ſi abſolute & ſimpliciter ſtatuere velimus, ſponſam eſſe uxorem, conſequens erit, nullum eſſe amplius diſcrimen inter *ſponſalia* & *matrimonium*, benedictione ſacerdotali, traditione ſponſæ in poteſtatem mariti, & deductione in domum ratificatum & conſummatum, id quod intentioni ſponſalia contrahentium fortiſſime adverſatur. Ex nuda ergo adpellatione, qua ſponſa dicitur uxor, non poteſt, nec debet inferri, verum & ratum matrimonium in ſponſalibus perfici; alias pari ratione aliquis inferre poſſet: Maria, poſtquam a Joſepho ducta, & accepta eſſet, vocatur *ſponſa,* Luc. II. 5. ergo ſponſalia tantum inter eos fuere, non matrimonium. Zipora Moſen vocat ſponſum, Exod. IV. 25. cum jamdudum duos ex eo in conjugio ſuſcepiſſet filios.

Quomodo ſponſalia a nuptiis differant?

§. CLXIX. Ut autem diſcrimen inter *ſponſalia* & *nuptias*, ſive matrimonium conſummatum, ſit illuſtrius, revocabimus id ad ſequentia capita. Differunt ſponſalia a nuptiis. 1.) *Adpellationibus.* Aliud enim eſt μνηςεύεσθαι, aliud γαμεῖν, ſponſalia *a ſpondendo*, hoc eſt, promittendo dicta, conjugium a copulatione *ſub unum jugum*, aliud vero eſt promittere, aliud facere. 2.) *Definitionibus.* Sponſalia ſunt *mentio & repromiſſio futurarum nuptiarum.* Matrimonium eſt *maris & foeminæ conjunctio individuam vitæ ſocietatem continens.* 3.) *Cauſa efficiente proxima.* Sponſalia cauſam efficientem habent conſenſum ſponſalitium, nuptiæ conſenſum nuptialem, quod autem conſenſus ſponſalitius a nuptiali differat, comprobatum fuit ſuperius. 4.) *Materia.* Sponſalia contrahuntur inter impuberes & inter abſentes, nuptiæ vero minime. Materia conjugii ſunt ſponſus & ſponſa, materia ſponſalium mas & fœmina. 5.) *Forma.* Sponſalia perficiuntur pactione ac promiſſione de futuro conjugio, nuptiæ vero præſenti traditione, cohabitatione, & ad individuam vitæ ſocietatem conjunctione. Sponſalia differunt a matrimonio, ſicut *ſpes* a *re ipſa* differt. Sponſalia enim ſunt *ſpes nuptiarum; l. ſi puellæ de ſponſ. l. ſi uxor. §. Divi ad L. Jul. de adult.* matrimonium non eſt ſpes, ſed ſignificat ipſas nuptias. In ſponſalibus futurum matrimonium promittitur, in nuptiis, ſive conjugio verba ad rem conferuntur, ac promiſſio, prius facta verbis, re & facto ipſo ratificatur. 6.) *Fine.* Sponſaliorum finis eſt, ut futuro tempore nuptiæ ſequantur, exploratis prius contrahentium animis. Nuptiarum finis eſt, ut ad prolis generationem, mutuum adjutorium & ſcortationis evitationem individuo nexu contrahentes copulentur. 7.) *Effectis.* Uxor marito debet εὔνοιαν conjugalem, ſponſa vero minime. Uxor ad individuam vitæ ſocietatem obligatur, in ſpon-

ſa

i id locum non obtinet. Uxor eſt in dominio, poteſtate mariti, ſponſa vero minime. Uxor poſſidetur a marito, ſponſa non poſſidetur. Uxori incumbit rei familiaris adminiſtratio, ſponſæ vero minime. Uxor mutat domicilium, ſponſa non mutat. Uxor tenetur lugere defunctum maritum, & si maritum non eluxit, infamia notatur. Sponſa non luget ſponſum. Uxor cogitur sequi peregrinantem maritum, ſponſa non tenetur. Sponſalibus publica honeſtas, nuptiis adfinitas contrahitur, &c. 8.) *Adjunctis.* Sponſæ habitu & veſtitu a nuptis diſtinguuntur. Sponſalia ſub conditione contrahi poſſunt, nuptiæ vero minime. In nuptiis certa ætas definita eſt jure civili, antequam matrimonium non eſt juſtum & legitimum, in ſponſalibus ætas contrahentium non eſt definita, ideoque a primordio ætatis ſponſalia effici poſſunt, ſi modo id fieri ab utraque perſona intelligatur, id eſt, ſi non ſint minores, quam ſeptem annis. In nuptiis vir neceſſario teſtationem interponit, quod uxorem ducat liberorum procreandorum cauſa. In ſponſalibus nihil intereſt, utrum teſtatio interponatur, an aliquis ſine ſcriptura ſpondeat? *l. in ſponſalib. de ſponſalib.* De his & ſimilibus differentiæ inter ſponſalia ac nuptias capitibus late & erudite diſſerit Cypræus de ſponſ. cap. V. per totum. Ubi etiam §. 34. convenientiam ſponſaliorum & nuptiarum explicat, utpote quod tum ſponſalia, tum nuptiæ conſenſu contrahantur, quod inter perſonas, inter quas nuptiæ prohibentur, etiam ſponſalia nuptiis aditum patefacientia ſint prohibita, quod ſponſa poſſit dotem non minus, quam uxor repetere; quod ſponſa, quæ dotem dedit, aliis præferatur creditoribus inſtar uxoris; quod ſponſus actionem injuriarum habeat, ſi ſponſæ contumelia inferatur, non ſecus ac ſi uxori illata eſſet; quod adulterii poſſit adcuſare eum, qui ſponſæ vitium intulerit, &c. Summatim: quod *in favorabilibus* ſponſa uxoris, & ſponſus mariti loco habeatur.

CAPVT V.

DE CAVSA MATERIALI CONIVGII.

§. CLXX.

Materia conjugii. Poſtquam de *cauſa efficiente* conjugii tum *principali*, tum *inſtrumentali* dictum fuit, reſtat, ut ad cauſam ejusdem *materialem* deſcendamus. Materia conjugii ſunt *perſonæ contrahentes*, inter quas arcta illa & individua vitæ ſocietas libero conſenſu conſtituitur. Perſonæ conjugium contrahentes ſunt *homines;* non enim pro angelis, ſed pro hominibus conjugium divinitus inſtitutum. Angelos omnes ſimul ac ſemel omnipotens rerum omnium creator condidit; ſed unum duntaxat individuum humanum prima & immediata creatione produxit, ex illius latere mulierem poſtea formavit, ex quorum conjugali nexu generis humani propagationem fieri voluit, ut ex Moſaica creationis deſcriptione conſtat; unde apoſtolus Act. XVII. 26. dicit, quod *Deus ex uno ſanguine omne genus hominum ſuper univerſam terræ faciem habitare fecerit.* Inter angelos nullam ſexus diſcretionem conſtituit, cum ſint ſpiritus incorporei, nec indigeant ſpeciei propagatione, ſiquidem individua ipſa non ſunt interitui obnoxia, ſed hominis creatio ſexus diſcretionem continet. Gen. I. 27. *Creavit Deus hominem ad imaginem ſuam, maſculum & foeminam creavit illos.* v. 28. *Benedixit illis dicens: Creſcite, & multiplicamini, & replete terram.* Cauſas hujus divini conſilii, quare ſcilicet Deus non ſtatim omnes homines creaverit, ſicut omnes angelos ſimul ac ſemel condidit, non debemus temere inveſtigare, niſi velimus errare. Placuit ſapientiſſimo, beniginiſſimo & potentiſſimo creatori, divitias

ſapientiæ, bonitatis & virtutis ſuæ manifeſtare in ſimultanea angelorum creatione & in ſucceſſiva generis humani propagatione, quin & caritatis atque concordiæ inter homines vinculum ac monumentum eſſe voluit mirabilem illam totius humani generis ex uno homine velut a radice ortam propagationem, ut naturali ſanguinis propinquitate juncti, ac unum in terris patrem Adamum, ſicut & unum in cœlis patrem habentes Deum, fraterno invicem amore homines ſeſe complecterentur. Auguſtinus de bono conj. c. I. ſtatim in principio: *Quoniam unusquisque homo humani generis pars eſt & ſociale quiddam eſt humana natura, magnumque habet & naturale bonum, vim quoque amicitiæ, ob hoc ex uno Deus voluit omnes homines condere, ut in ſua ſocietate non ſolum ſimilitudine generis, ſed etiam cognationis vinculo tenerentur.* Lombardus lib. II. ſent. diſt. 18. lit. B. *Ideo ex uno homine omnes Deus eſſe voluit, ut dum cognoſcerent, ſe ab uno eſſe omnes, ſe quaſi unum amarent.* Chytræus in Levit. XVIII. *Ideo duos ſexus, marem & foeminam, & quidem foeminam ex mare condidit Deus, ut mutuus & ardens amor eſſet, quo vir naturam cognatam, & viciſſim mulier maritum complecteretur, &c.*

§. CLXXI. *Perſonae contrahentes quales eſſe debeant?* Perſonæ contrahentes conjugium ſunt *ſponſus* ac *ſponſa*, mas & *foemina*. Ut autem in naturalibus non ex quovis fit quodlibet, ſed ad producendum effectum requiritur materia apta, determinata & recte diſpoſita: ita quoque non quivis mas, nec quævis fœmina conjugio invicem copulari poſſunt, ſed requiritur, ut materia conjugii ſit recte *diſpoſita, præparata & debitis requiſitis inſtructa.* Illi ergo tantum nuptias contrahere poſſunt, qui contrahendi facultatem habent, hoc eſt, ut jurisconſulti loquuntur, qui *non prohibentur*, lege ſcilicet divina, vel humana. Quamvis enim conjugii libertas omnibus ſit permiſſa, ea tamen non vagatur in infinitum, ſed certis legibus coercetur ac reſtringitur, unde libertas a Juſtiniano definitur, quod *ſit naturalis facultas ejus, quod cuique facere licet, niſi quid vi, aut jure prohibetur.* §. 2. Inſt. *de jure perſonar.* Ad hunc igitur locum pertinet doctrina de impedimentis matrimonii, quibus ſcilicet matrimonium contrahere liceat, vel non liceat, ac quæ perſonæ invicem conjungi poſſint, vel non poſſint. *Canoniſtæ* duo genera impedimentorum ſtatuunt. *Impedimenta matrimonii juxta canoniſtas.* Quædam enim *impediunt matrimonium contrahendum, ſed non dirimunt contractum.* Quædam & *impediunt contrahendum, & dirimunt contractum.* Impediunt, & non dirimunt, quæ non adverſantur eſſentiæ matrimonii, ſed ſolemnitati, aut ornamento alicui accidentario. Impediunt & dirimunt, quæ ipſi eſſentiæ matrimonii contraria ſunt, adeo, ut neceſſario aliquid eſſentiale matrimonii deſit, ac proinde non ſit verum matrimonium, ſi cum illo impedimento fuerit contractum. Impedimenta, quæ contrahendum matrimonium impediunt, ſed contractum non diſſolvunt, numerantur *duo*, & comprehenduntur in his verſiculis:

Eccleſiae vetitum, nec non tempus feriatum
Impediunt, fieri permittunt, facta teneri.

Impedimenta, quæ contrahendum impediunt, & contractum diſſolvunt, numerantur *duodecim*, & his exprimuntur verſiculis:

perſonæ, ſervitutis, religionis, ſanguinis, maleficium
1. 2. 3. 4. 5.
Error, conditio, votum, cognatio, crimen,
infidelitas, coactio, ſacer, alteri ligatus, publica,
6. 7. 8. 9. 10.
Cultus diſparitas, vis, ordo, ligamen, honeſtas,
adfinitas, impotentia.
11. 12.
Si ſis adfinis, ſi forte coire nequibis,
Haec ſocianda vetant connubia, facta retractant.

§. CLXXII. Bellarminus de hiſce matrimonii impedimentis tractans de ſacr. matr. cap. XVIII. monet, omnia impedimenta, quæ matrimonium contrahendum impediunt, &

ntractum diſſolvunt, revocari poſſe, d *conſenſum conjugum*, vel ad *perſo- contrahentes*. Ex parte *conſenſus* ſu- ur duo generalia impedimenta, *igno- a* & *coactio;* hæc enim duo faciunt in- tarium. Ad ignorantiam pertinet *er- perſonæ*, quod eſt impedimentum *pri-* ; neque enim conſentire cenſetur in imonium, qui uni perſonæ jungitur mans eſſe aliam. Item *conditio per-* , quod eſt *ſecundum* impedimentum, m quis ſervam accipit, quam liberam redebat. Ad coactionem pertinet *vis etus*, quod eſt impedimentum *ſepti-* . Ex parte *perſonarum contrahentium* ntur reliqua omnia, quorum alia red- perſonam inhabilem *abſolute*, & pro- reſpectu cujuscunque matrimonii, alia unt ſolum inhabilem reſpectu alicujus imonii *cum certa perſona* contrahendi, autem abſolute. Ex his, quæ reddunt nam inhabilem abſolute, alia ſunt *na- lia*, alia *voluntaria*. Naturale impe- ntum eſt *frigiditas & impotentia quæ- oeundi* perpetua, ſive innata, ſive male- procurata, & hoc eſt impedimentum *lecimum*. Voluntaria impedimenta ſunt *m ſolemne continentiæ, ordo ſacer, & men cum alio conjuge*, quæ ſunt im- menta *tertium, octavum & nonum*. Ea , quæ inhabilem faciunt reſpectu certi imonii, non autem abſolute, tria ſunt, *en, nimia conjunctio*, & *nimia dis- tio*. Crimen eſt impedimentum *quin-* , per quod intelligitur *adulterium mix- homicidio cum ordine ad futurum con- um*. Non enim poteſt, qui cum aliqua terium commiſit, & ejus viro necem itus eſt, illam unquam ducere in uxo- . Nimia disjunctio vocatur *cultus diſ- tas*, & eſt impedimentum *ſextum;* enim poteſt fidelis cum infideli matri- ium contrahere. Nimia conjunctio eſt *atio*, ad quam tria impedimenta revo- ur, nimirum *cognatio naturalis*, quæ ur proprie conſanguinitas, & eſt impedimentum *quartum*, & ad illud reducun- tur *cognatio ſpiritualis*, qualis eſt inter ba- ptizantem, ſeu confirmantem & baptizatum, ſeu confirmatum, & *cognatio legalis*, quæ fit per adoptionem. Huc etiam pertinet *ad- finitas*, quæ per carnalem copulam adqui- ritur, quæ eſt impedimentum *undecimum*. Et denique *publica honeſtas*, quæ eſt adfi- nitas orta ex ſponſalibus, & eſt impedimen- tum *decimum*.

§. CLXXIII. Inter impedimenta, quæ contrahendum impediunt, ſed non dirimunt contractum, numeratur primo *eccleſiæ ve- titum*, per quod intelligitur prohibitio, ne matrimonia clam fiant, cum debeant in facie eccleſiæ & coram teſtibus celebrari; ſecundo *tempus feriatum*, per quod intel- liguntur certa tempora ſacra, ut adventus & quadrageſimæ, quibus eccleſia nuptias celebrari vetuit. Monet vero Bellarminus, 1.) Primum horum impedimentorum jam poſt concilium Tridentinum non eſſe amplius tantum impediens contrahendum, ſed etiam dirimens contractum, quare vel reducen- dum eſſe ad *crimen*, vel certe eſſe impe- dimentum *decimum tertium*. 2.) Eſſe quæ- dam alia impedimenta non dirimentia, ut *votum continentiæ ſimplex, ſponſalia, in- ſtructio catechumeni per traditionem cate- chiſmi, & ſex crimina, inceſtus, raptus alienæ ſponſæ, conjugium cum ſanctimo- niali, cædes uxoris, homicidium presby- teri & baptiſmus proprii filii*. Hæc, dicit, non poni in numerum ſeorſim cum illis duo- bus primis, quia duo illa ſunt impedimenta diſtincta omnino a dirimentibus, hæc au- tem novem reduci ad *dirimentia*, & cum illis explicari. Nam ſex crimina reducuntur ad *cri- men*, catechismus *ad cognationem ſpiritua- lem*, votum ſimplex *ad votum ſolemne*, & ſpon- ſalia ad *ligamen*. Hæc omnia Bellarminus. De impedimentis ex parte *conſenſus* in præcedenti capite dictum fuit. De impedimentis ex parte *perſonarum contrahentium* in hoc capite di- cendum reſtat; quæ enim in illis canoniſtarum impedimentis a nobis probentur, vel im-

 pro-

probentur, ex ſequentibus manifeſtum erit.

Juxta interpretes juris civilis. §. CLXXIV. *Juris civilis interpretes* ſic progrediuntur, ut quosdam prohiberi dicant a nuptiis, 1.) ratione *ſtatus*, ut ſunt ſervi. Hi enim ſi cum liberis conjungantur, non nuptias, aut connubium, ſed contubernium faciunt. *l. Proculus.* 67. *de jur. dot. l. ſi neget.* 7. *de agnoſc. liber.* rationem reddunt hanc, *quia ſervi reputantur pro mortuis & nullis.* Huc pertinet, quod nec adſcriptio cum libera muliere connubium eſt, etiamſi dominus conſenſerit. 2.) Ratione *patriæ*, ut peregrini, qui cives Romani non ſunt, niſi jus civitatis impetrent. §. *juſtas. Inſt. de nupt. l.* 1. *C. de repud.* Romani enim judicati fuerunt, non ſolum, qui in urbe Roma domicilium habuerunt, ſed illi etiam, qui jure civitatis donati rogatione aliqua hoc jus impetrarunt, ut ipſis Romanas ducere, & viciſſim filias ſuas Romanis nuptum dare liceret. Hoc ſenſu etiam apoſtolus ſeſe *Romanum* vocat. Act. XVI. 37. XXII. 25. 3.) Ratione *ætatis*, utpote impuberes, qui non ſunt ad liberos procreandos idonei; d. §. *juſtas.* ubi ſtatuitur maſculos anno 14. puberes, fœminas 12. completo viripotentes cenſendas eſſe. Eadem ætatis ratione prohibetur vir ſexagenarius ducere quinquagenariam ex lege Papia, quæ tamen ab imperatore Juſtiniano poſtea fuit abrogata, *l. ſancimus.* 12. *& auth. ſed novo jure C. de nupt.* 4.) Ratione *dignitatis* prohibetur vir ſenatorii ordinis ejusque liberi ducere libertinam, aut vilem perſonam hiſtrionicam, mimicam. *l.* 2. §. *fin. de his, qui not. infam.* Item patrona ejusque filia prohibetur nubere liberto, quod ipſum etiam Juſtinianus abrogavit. 5.) Ratione *adminiſtrationis publicæ* provinciarum rectoribus & eorum officialibus, itemque filiis interdictum eſt, ne inde oriundam, vel ibi domicilium habentem uxorem ducant. *l. ſi quis.* 38. *de rit. nupt.* 6.) Ratione *poteſtatis & adminiſtrationis quaſi publicæ, ſive tutelaris.* Nam SCto cautum fuit, ut, qui tutor curatorve pupillam, adultamve ſuam infra 26. annum in uxorem duxit, filiove ſuo junxit, infamia notetur, & dotem datam reſtituat. *l. non eſt matrim.* 66. *de R. N.* 7.) a nuptiis arcentur *ob animi defectum*, infans & furioſus *l.* 14. *de ſponſ. l. furioſi.* 40. *de R. J.* 8.) Ob *vitium corporis*, qui ad generandum perpetuo ſunt inepti, utpote caſtrati. *l. in cauſ. C. de repud.* 9.) Ob *delictum*, adulter non poteſt ducere adulteram. *Nov.* 134. *c.* XII. nec raptor raptam. *l.* 1. *C. de rapt. virg.* 10.) Ob *vitium animi*, chriſtianus cum non-chriſtiana, chriſtiana cum non-chriſtiano nuptias contrahere non poteſt. *l.* 6. *C. de Judæis.* 11.) Propter *ſanguinem*, ſive conjunctionem arctiorem. *Non omnes nobis uxores ducere licet*, inquit imperator §. 2. inſt. de nupt. *nam a quarumdam nuptiis abſtinendum eſt, propter cognationem*, ſcilicet ut §. ſeqq. ibidem exponitur. De his impedimentis in jure civili propoſitis vide latius differentem Förſterum de nupt. c. VII. Mejerum in coll. pandect. lib. 23. tit. 2. cumprimis vero Hilligerum in Don. enucl. lib. XIII. c. XIX. &c. Cæterum, ut de impedimentis illis omnibus rectius judicium fieri poſſit, in perſonis matrimonio jungendis duo ſpectanda eſſe dicimus, *a.*) *numerum*, qui pertinet ad quantitatem diſcretam; *b.*) *certa quædam requiſita*, quæ pertinent ad qualitates, quarum reſpectu perſonas conjungendas vel *abſolute*, vel *relate*, ipſas autem qualitates vel reſpectu *animi*, vel *corporis*, vel *exterioris ſtatus* docendi cauſa conſiderari poſſe exiſtimamus; ex qua diviſione duo principalia membra hujus capitis oriuntur, quorum prius de *numero*, poſterius de *requiſitis & qualitatibus perſonarum* matrimonio conjungendarum tractat.

MEMBRVM I.

DE NVMERO PERSONARVM CONTRAHENTIVM, VBI DE POLYGAMIA TRACTATVR.

§. CLXXV.

Perſonae contrahentes debent eſſe tantum duae.

Perſonæ matrimonium contrahentes debent eſſe duæ *tantum*, mas ſcilicet unus & fœmina una. Probatur hic numerus: 1.) Ex *primæva conjugii inſtitutione*, quæ merito habetur pro norma totius de hoc vitæ ſtatu doctrinæ. Gen. II. 24. *Relinquet homo patrem & matrem, & adhærebit uxori ſuæ, & erunt duo in carne una.* 2.) Ex *inſtitutionis divinæ in nov. teſt. repetitione & confirmatione.* Cum enim ab hac divinæ inſtitutionis parte per polygamiam fuiſſet in vet. teſt. aliquantiſper deviatum, Chriſtus & apoſtoli in nov. teſt. ad primam conjugii legem nos revocarunt. Matth. XIX. 4. *Qui fecit hominem ab initio, maſculum & foeminam fecit eos, & dixit:* v. 5. *Propter hoc relinquet homo patrem & matrem, & adhærebit uxori ſuæ, & erunt duo in carnem unam.* v. 6. *Itaque non ſunt duo, ſed una caro.* 1 Cor. VII. 2. *Propter fornicationem unusquisque habeat uxorem ſuam, & unaquæque ſuum virum habeat;* ubi proponimus hanc generalem regulam: Quandocunque in nov. teſt. legitimi ac Deo grati conjugii fit mentio, duarum duntaxat perſonarum, maris ſcilicet ac fœminæ, mariti & uxoris, Spiritus ſanctus meminit. Ergo duas tantum & non plures perſonas ad unius conjugii vinculum admittit. 3.) Ex *evidenti ratione.* Quot perſonæ ſufficiunt ad fines conjugii divinitus inſtitutos, tot etiam, & non plures perſonæ matrimonio jungi debent. Atqui duæ perſonæ ſufficiunt ad conjugii fines. Ergo etiam duæ tantum, & non plures perſonæ matrimonio jungi debent. *Adſumtum* conſtat ex conſideratione finium inferius enumerandarum. Ad ſobolis procreationem, ad mutui auxilii præſtationem, ad præfigurandam myſticam Chriſti & eccleſiæ conjunctionem, & ad ſcortationis evitationem duæ perſonæ ſibi invicem ſufficiunt, nec ad ullum ex his finibus plurium conſortio neceſſario eſt opus.

Polygamia.

§. CLXXVI. Pugnat ergo cum numero perſonarum matrimonio conjungendarum divinitus ordinato *polygamia*, quæ eſt duarum, vel plurium uxorum uno eodemque tempore in thoro conjugali cum uno marito cohabitatio. Quamvis enim non minus eſſet polygamia, ſi una fœmina multis ſimul nuberet viris, unde Pollux non ſolum eum, *qui multas uxores duxit, ſed etiam eam, quæ multis viris nupſit*, πολύγαμον vocari dicit; tamen hiſtoriarum & experientiæ teſtimonio comprobatur, polygamiam proprie referri ad uxorum pluralitatem, quod enim una uxor ſimul multis nupſerit viris, nulla unquam in regione uſu invaluiſſe fuit compertum. Thomas lib. IV. ſent. diſt. 33. q. 1. art. 1. ad 7. Niſi forte quiſpiam huc referre velit perverſos veterum Litvanorum mores, apud quos licebat nobilioribus matronis *matrimonii adjutores* ſuis maritis adſciſcere, teſte Ænea Sylvio in deſcript. Europæ cap. XXVII. cum contra apud plurimas gentes non ſolum in oriente, ſed etiam occidente polygamia plurium uxorum uſu invaluerit, adeo ut Corn. Tacitus velut peculiare quid de veteribus Germanis commemoret, quod *una uxore contenti fuerint. Soli fere Germani* (inquit) *ſinguli ſingulis uxoribus contenti ſunt præter paucos, qui non libidine, ſed ob nobilitatem plurimis nuptiis ambiuntur.* Vide Arniſæum de jure connub. cap. IV. ſect. 3. Quin & in populo Dei non ſolum Caini progeniem, ſed etiam quosdam ex patriarchis & regibus Iſraeliticis plures uxores ſimul duxiſſe, ex hiſtoria ſacra conſtat, de quo poſtea plenius.

An ſucceſſiva conjugia ſint ſpecies polygamiae?

§. CLXXVII. De polygamia diſputaturus Bellarminus lib. de ſacr. matrim. cap. X. diſtinguit eam *in ſucceſſivam & ſimultaneam*, ac utramque unitati matrimonii opponi arbitratur. Sed negamus priorem eſſe proprie dictam polygamiam, quæ matrimonii unitati adverſetur. 1.) Aliud enim eſt δευτερογαμεῖν, vel ἑτερογαμεῖν, priore uxore demortua aliam legitimo conjugio ſibi copulare; aliud vero eſt διγαμεῖν καὶ πολυγαμεῖν, hoc eſt, uno eodemque tempore κατὰ ταυτὸ, ut Chryſoſtomus loquitur, pluribus uxoribus conjungi. 2.) Polygamiam proprie ſic dictam in nov. teſt. penitus damnatam eſſe, paulo poſt demonſtrabimus; ſed δευτερογαμίαν, ſecundas ac iteratas nuptias priore conjuge demortua, vel legitime ſeparata licitas eſſe, apoſtolus teſtatur Rom. VII. 2. 1 Cor. VII. 9. & 39. 1 Tim. V. 14. 3.) Polygamiæ ſucceſſivæ, ut Bellarminus loquitur, hoc eſt, ſecundis & iteratis nuptiis (quia nomine *ſecundarum nuptiarum generaliter accepto intelliguntur omnes poſt primas, ſive ſecundæ ſint, ſive tertiæ, ſive quartæ, &c.* ut notant juriſconſulti ad tit. C. de ſecund. nupt.) convenit definitio conjugii. Ergo eadem non adverſatur conjugii legibus ac unitati. Eadem enim definitio oppoſitis competere non poteſt, cum oppoſitorum proprium ſit, quod de uno adfirmatur, de altero negari.

ARTICVLVS I.

DE POLYGAMIA SVCCESSIVA.

§. CLXXVIII.

An ſecundae nuptiae ſint licitae?

Quamvis de *polygamia ſucceſſiva* agere proprie non ſpectet ad hunc locum, cum ea nequaquam pugnet cum numero perſonarum matrimonio jungendarum divinitus ordinato, ſed potius ad poſterius hujus capitis membrum, ubi de impedimentis, per quæ a matrimonio quidam arcentur, tractabitur; tamen, cum Bellarmino viſum fuerit, duas polygamiæ ſpecies ſtatuere, & eaſdem conjunctim tractare, ideo ipſius veſtigiis hoc loco inſiſtemus. Primo omnium vero demonſtrandum eſt, ſucceſſivam duarum, vel plurium uxorum polygamiam, id eſt, iteratas nuptias poſt mortem prioris conjugis, vel legitimum divortium inſtitutas eſſe licitas. Id vero probamus:

Adfirmativa demonſtratur.

I.) A conjugii inſtitutione.

I.) *A conjugii inſtitutione.* Quando Gen. II. 24. conjugalis ordo inſtituitur, ejuſque leges divinitus feruntur, nequaquam vidui, vel viduæ a conjugio excluduntur; ſed in genere dicitur: *Propter hoc relinquet homo patrem & matrem ſuam, & adhærebit uxori ſuæ.* In Hebræo eſt אִישׁ, quod eſt nomen generale. Unde exponitur, *quilibet, quivis, aliquis, &c.* contineri autem ſub hac generali adpellatione etiam viduos, patebit ex ſequentibus argumentis. Ad hanc divinam conjugii inſtitutionem in vet. teſt. promulgatam referri etiam poſſunt ſanctiones divinæ populo Iſraelitico peculiariter datæ, in quibus jus ſecundarum nuptiarum ſtabilitur: Deut. XXV. 5. *Quando habitaverint fratres ſimul, & unus ex eis ſine liberis mortuus fuerit, uxor defuncti non nubet alteri, ſed accipiet eam frater ejus.* Ezech. XLIV. 22. *Sacerdotes viduam & repudiatam non accipient uxores, ſed virgines de ſemine domus Iſrael, ſed & viduam, quæ fuerit vidua a ſacerdote, accipient.* Ex quibus ſic concludimus: Si viduarum nuptiæ divinitus adprobantur, utique iteratæ nuptiæ non cenſendæ ſunt prohibitæ, ſive a viduo, ſive a vidua contrahantur. Sed verum prius. Ergo & poſterius. *Connexio* eſt manifeſta, quia vidui & viduæ hac in parte eſt par ratio. Si viduæ licet nubere alteri marito, etiam viduo lici-

licitum erit, alteram uxorem ducere.' *Adſumtum* ex adductis locis manifeſte probatur. Neve quis excipiat, *aliam eſſe rationem novi, quam vet. teſt.* ideo ſecundum argumentum addimus deductum,

II.) A Chriſti inſtructione.

§. CLXXIX. II.) A *Chriſti inſtructione*: 1.) Matth. V. 32. XIX. 9. Chriſtus ita prohibet temeraria divortia, ut *cauſam fornicationis* excipiat; concedit igitur parti innocenti, ut matrimonio per adulterium conjugis ſoluto ad alias tranſeat nuptias, ut ſuo loco latius confirmabimus, inde ſic concludimus: Si licitum eſt, poſt ſeparationem a priore conjuge propter adulterium inſtitutam tranſire ad aliud matrimonium; utique etiam licebit, poſt ſolutionem conjugalis vinculi per mortem conjugis nuptias iterare. Sed verum prius. Ergo & poſterius. *Connexio* probatur, quia mors naturalis longius ſeparat conjuges, quam mors civilis, adulterii ſcilicet flagitium. 2.) Joh. IV. 18. Chriſtus ipſe diſtinguit *inter maritos*, quibus Samaritana legitimo matrimonio fuerat copulata, & inter *concubinarium*, cui per occultam fornicationem erat copulata. *Bene dixiſti, te virum non habere*, (inquit) *quia quinque viros habuiſti, & quem nunc habes*, (quo ut marito abuteris, cui copiam tui facis) *non eſt vir tuus, hoc vere dixiſti.* Confirmat igitur iteratas nuptias, dum illos quinque, quibus hæc muliercula ſucceſſive nupſerat, viros ejus vocat, contra vero fornicationem damnat, dum eum, cui occulte cohabitabat, virum ejus eſſe negat. 3.) Matth. XXII. 29. Chriſtus interrogatus de muliere, quæ ſeptem ſucceſſive fratribus nupſerat, cujus in reſurrectione futura eſſet uxor, non illius repetita vota, ſed Sadducæorum ignorantiam & carnales cogitationes, quaſi poſt reſurrectionem mortuorum nuptiæ hujus ſeculi futuræ ſint, damnavit. At ſi damnare voluiſſet iteratas mulieris illius ſeptemviræ nuptias, promtum fuiſſet reſpondere, primo marito tanquam unice legitimo eam fore conjunctam.

III.) Ab apoſtolica ſanctione.

§. CLXXX. Subjungimus vero argumentum: III.) Ab *apoſtolica ſanctione*, tum *generali*; Hebr. XIII. 4. Τίμιος ὁ γάμος ἐν πᾶσι. Si in omnibus. Ergo etiam in viduis: Tum *ſpeciali*: apoſtolus enim non uno, ſed pluribus in locis viduorum conjugia Deo adprobari docuit. 1.) 1 Cor. VII. 8. *Dico non nuptis & viduis, bonum eſt illis, ſi ſic permanſerint, ſicut ego.* v. 9. *Si vero non ſe continent, nubant, melius eſt enim nubere, quam uri.* Hic non ſolum permittitur, ſed etiam præcipitur, ut viduæ, quæ continentiæ dono non ſunt divinitus inſtructæ, nubant, γαμησάτωσαν, inquit, & additur præcepti hujus ratio: *Melius enim eſt nubere, quam uri.* Πυρȣ̃σθαι denotat interiores illas concupiſcentiæ flammas, quæ non in ſuperficie tantum pungunt, ſed velut incendio quodam cor penetrant, quando ut poeta canit lib. IV. Æn.

1 Cor. VII. 9. Si viduae non continent, nubant.

. . *Eſt mollis flamma libidinis* . .

Sic ergo concludimus ex apoſtolo: Quicunque uruntur, illis neceſſitas conjugii, tanquam remedii divinitus ordinati, imponitur. Sed quidam vidui ac viduæ uruntur. Ergo illis conjugii neceſſitas imponitur; ubi tamen notandum, quando apoſtolus propter uſtiones & incontinentiam matrimonium imperat, nequaquam illud prohiberi propter alias etiam cauſas ineundum. Quamvis ergo quidam vidui, vel viduæ ob unum illum finem, ſcortationis ſcilicet evitationem, non teneantur inire matrimonium; tamen libertas conjugii ob fines reliquos illis non adimitur, quod opponendum eſt Tertulliano, qui in libr. de monog. ſcribit: *Quale, quæſo, hoc bonum eſt, quod comparatio mali commendat, ut ideo melius ſit nubere, quia deterius ſit uri. Sic dicitur, melius eſt uno oculo carere, quam duobus.* Item Hieronymo, qui in epiſtola ad Salvinam dicit: *Tolle quod pejus eſt uri, & per ſe bonum non erit nubere, &c.*

Atqui

Atqui non ſolum in illis, qui uruntur, *κρεῖττον*, *melius eſt nubere, quam uri;* ſed etiam in illis, qui non uruntur, *bonum*, ut ex illo ipſo capite manifeſtum v. 28. *Si acceperis uxorem, non peccaſti.* v. 38. *Qui matrimonio jungit virginem, bene facit.* Idem oſtendunt cauſæ & eſſentialia matrimonii. Cujuscunque enim omnes cauſæ & omnia eſſentialia ſunt bona, illud per ſe & ſua natura bonum eſt. Jam vero conjugii iterati omnes cauſæ & omnia eſſentialia ſunt bona. Ergo etiam conjugium per ſe & ſua natura eſt bonum, ac per conſequens non tantum habito ad uſtionem reſpectu dicitur bonum. Si juxta Tertullianum nubere dicitur *bonum*, quia mali comparatio illud commendat, ſequetur, quod conjugium dicatur bonum ideo, quia minus malum eſt, quam ſcortatio, & quia *comparativus* præſupponit *ſuperlativum*, erit certe malum. Si conjugium eſt malum, Deus erit mali auctor, & omnes non ſolum vidui, ſed etiam *ἄγαμοι* ab eo erunt arcendi. Quin imo ſi vel maxime tantum *comparate* conjugium diceretur bonum, reſpectu ſcilicet ad uſtionem & naturæ humanæ poſt lapſum imbecillitatem habito (quod tamen nemo conceſſerit, qui in ſtatu innocentiæ conjugium inſtitutum noverit), nihil ex eo decederet noſtro argumento. Cum enim negari nequeat, quosdam viduos ac viduas ſe non continere, id eſt, dono illo continentiæ peculiari non eſſe inſtructos, ſaltim illis, juxta apoſtolum, *melius erit nubere*, quam perpetuis uſtionum flammis torqueri.

1 Cor. VII. 39. Mulier adligata eſt lege, quamdiu vivit vir ejus.

§. CLXXXI. 2.) In eodem cap. V. 39. *Mulier adligata eſt lege, quamdiu vivit vir ejus, ſed ſi obdormierit vir ejus,* (per mortem uſitata ſcripturæ phraſi 1 Cor. XI. 30. 1 Theſſ. IV. 13. &c.) *libera eſt ad nubendum, cui velit, tantum in Domino.* Hic diſerte teſtatur apoſtolus, per mortem conjugale vinculum, quo velut lege quadam uterque conjugum tenetur conſtrictus, diſſolvi, ac parti ſuperſtiti poteſtatem dari ad ſecunda vota tranſeundi, idque *in Domino*, id eſt, Dei voluntate & beneplacito fieri poſſe adſerit. Præſcribunt autem hæc verba poſteriora ſimul rationem ac modum, quem ſuperſtes conjux in novo conjugio ineundo debeat obſervare, videlicet *in Domino* nubat, id eſt, in vero Dei timore, præmiſſis ſeriis ad Deum precibus, obſervato mandato divino de honorandis parentibus, non contrahendo in gradibus prohibitis &c, obſervata etiam honeſtate publica, ne ſcilicet in rogo conjugis maritales accendat faces, ſed ut debito tempore prioris conjugis obitum lugeat. Auguſtinus lib. I. de adult. conjug. cap. XXI. Ambroſius, Theophylactus, Anshelmus in h. l. ſic exponunt: *Nubat in Domino, id eſt, in Domini eccleſia & chriſtianiſmo*, quo modo hæc phraſis accipi videtur in hoc ipſo capite v. 22. ſenſus igitur eſt, quod non ſit nubendum cum abnegatione fidei & chriſtianiſmi, quod faciebant viduæ, de quibus conqueritur apoſtolus 1 Tim. V. 13. Græci patres referunt ad Dei legem, quæ jubet, ut cum temperantia & prolis, non libidinis cauſa matrimonium contrahatur. Tertullianus lib. de monog. cap. XI. p. 576. negat, licentiam ſecundi matrimonii hoc loco ab apoſtolo concedi, alias namque ipſum ſibi fore contrarium, cum alibi iteratas nuptias improbet ac damnet; ſed id rationibus admodum frivolis probat, ad quas inferius reſpondebimus. Genuinum autem dicti apoſtolici ſenſum ex ſcopo & circumſtantiis illorum temporum colligendum eſſe addit. *Rationem*, (inquit) *cur apoſtolus talia ſcripſerit, poterimus in ipſa materia recognoſcere. Quæ iſta materia apoſtolo fuit ſcribendi talia? tyrocinium novæ & quam maxime orientis eccleſiæ, quam lacte ſcilicet educabat, nondum ſolido cibo validioris doctrinæ, adeo, ut præ illa infantia fidei ignorarent adhuc, quid ſibi agendum eſſet circa carnis & ſexus neceſſitatem? &c. eam mulierem demonſtrat* (apo-

s) *intelligendam, quæ & ipſa ſic fue- nventa, ſoluta a viro, quomodo & ſolutus ab uxore per mortem, utique per repudium facta ſolutione, quia re- atis non permitteret nubere adverſus eptum. Itaque mulier, ſi nupſerit, non quet, quia nec hic ſecundus maritus tabitur, qui eſt a fide primus, & adeo ſt, ut propterea adjecerit,* tantum in ino, *quia de ea agebatur, quæ ethni- habuerat, & amiſſo eo crediderat, ne et etiam poſt fidem ethnico ſe nubere præſumeret. Sciamus plane non ſic n græco authentico, quomodo in uſum per duarum ſyllabarum aut callidam, implicem everſionem. Si dormierit vir quaſi de futuro ſonet, ac per hoc vi- r ad eam pertinere, quæ jam in fide n amiſerit.* Similia habet Hieronymus iſt. ad Geront. & lib. I. in Jovin. p. 10. . negamus, poteſtatem iterandi nuptias rte conjugis pertinere duntaxat ad eam, ethnicum habuerat, & amiſſo eo cre- rat; quia verba apoſtoli ſunt generalia nnes omnino mulieres, ſive ante ſuam hriſtum converſionem in ethniciſmo, poſt ſuam ad Chriſtum converſionem in tianiſmo maritis fuerint viduatæ. Poſt- enim in præcedentibus ſuum de vir- us vel matrimonio jungendis, vel in ſta- elibe conſervandis propoſuerat conſilium orum illorum ſtatui adcommodatum; . de viduis tractare incipit, eisque non s, quam virginibus matrimonii iteran- teſtatem conceſſam eſſe docet; interim n *beatiores* eas fore adſerit, hoc eſt, a lationibus & adverſis liberiores, *ſi ta- ermanſerint.* Nec in *præterito* dicit tolus, quod mulier in ethnicismo adli- *fuerit* lege, quamdiu *vixerit* vir ejus; n *præſenti* tempore loquitur de mulie- d chriſtianismum converſa, quod lege gii prohibeatur alteri nubere, marito c vivente, ἐὰν δὲ κοιμηθῇ, ſi per mor- poſtea obdormierit vir ejus, libertatem matrimonii eidem concedi verbis cla- riſſimis adſerit. Eodem fere modo Augu- ſtinus libr. de bono viduit. c. XII. emphaſin hujus textus apoſtolici exponit, ubi obſer- vat, apoſtolum non dixiſſe: *Si dormierit pri- mus vir, aut ſecundus, aut tertius, ſed in- definite vir ejus, proinde ſemper nubere lice- re marito mortuo, quoties tandem fuerit.* Quod Tertullianus d. l. dicit, *non deputari ſecundum maritum, qui eſt a fide primus;* id falſum eſſe hoc argumento demonſtramus: Quæcunque mulier poſt legitimum conju- gium morte diſſolutum alteri nubit, illa ſe- cundas nuptias contrahit, ac per conſequens is, cui nubit, deputatur illi ſecundus mari- tus. Sed vidua ad chriſtianismum converſa conjugem ſibi eligens poſt legitimum conju- gium morte diſſolutum alteri nubit. Ergo ſecundas nuptias contrahit, & per conſe- quens is, cui nubit, ſecundus maritus illi deputatur. *Adſumtum* conſtat ex eo, quod etiam apud ethnicos, ſi leges conjugii ſer- vent, ſit verum & legitimum matrimonium; ut enim prætermittamus argumenta reliqua, manifeſtiſſimum illud eſt ex v. 12. & 13. hujus capitis, ubi permittit apoſtolus, ut chriſtianus habens uxorem infidelem ſive ethnicam, quæ cum ipſo habitare conſentit, eam non dimittat, & viciſſim, ut chriſtiana uxor habens maritum infidelem ſive ethni- cum, qui cum ea habitare conſentit, eum non dimittat, id eſt, ut tales perſonæ reli- gionis diſparitate alioquin ſejunctiſſimæ vin- culo conjugali maneant conjunctæ. At niſi fuiſſet inter tales perſonas verum matrimo- nium, apoſtolus eas ſeparandas eſſe docuiſ- ſet. Nec eſt, quod Tertullianus regerat, *a fide ipſam vitam noſtram cenſeri, ac proinde ante fidem ſoluto ab uxore, non numerari poſt fidem ſecundam uxorem, quæ poſt fidem prima eſt.* Diſtinguimus enim inter vitam naturalem, civilem ac ſpiritua- lem. A fide cenſetur noſtra vita, non na- turalis, nec civilis, ſed ſpiritualis. Jam vero conjugium non pertinet ad vitam ſpi- ritualem, ſed ad civilem; ergo etiam ve- rum fuit conjugium, quod ante vitam ſpi-

ritualem legitime fuit contractum, & per conſequens etiam prima uxor fuit, cui ante fidem maritus jungebatur, cui ſi qua altera per novum ſuccedit matrimonium, neceſſario eſt ſecunda. Proinde ſic inferimus: Si viduo chriſtiano, cujus uxor ante converſionem ad fidem eſt mortua, licet tranſire ad ſecunda vota, utique etiam chriſtiano viduo, cujus uxor poſt ſuſceptam Chriſti fidem e vivis deceſſit, poteſtas ſecundi matrimonii competit. Sed prius concedit Tertullianus. Ergo poſterius negare non poteſt. Ratio *connexionis* patet ex dictis, & cumprimis ex vulgata regula, quod *evangelium non aboleat politias*, nec ea, quæ ad ſtatum politicum pertinent, multo minus ſanctas & honeſtas Dei ordinationes.

§. CLXXXII. 3.) 1 Tim. V. 15. *Volo igitur juniores viduas nubere, liberos parere, domum adminiſtrare, nullam occaſionem maledicendi adverſario dare.*

1 Tim. V. 14. Volo juniores viduas nubere.

In hoc loco apoſtolico tria ſunt notanda: *α.*) ejusdem ex præcedentibus *illatio* per particulam ὖν. Quia enim graviter conqueſtus fuerat apoſtolus de viduis junioribus, quæ eccleſiæ eleemoſynis alebantur, & operam ſuam ad curam pauperum, peregrinorum, afflictorum & ægrotorum conferre debebant, quod cœperint contra Chriſtum laſcivire & luxuriari, id eſt, excuſſo Dei timore, pietate & fide in Chriſtum, concupiſcentiis carnis indulgere; ideo infert, juniores viduas non eſſe in collegium illud viduarum, quæ in viduitate permanere conſtituerant, cooptandas, ſed in matrimonium elocandas. *b.*) *Apoſtolica præceptio.* Βὔλομαι, inquit, ergo non eſt nuda quædam permiſſio, qua minus malum ad majoris evitationem toleratur, ſed gravis commonitio, ne juniores viduæ dono continentiæ deſtitutæ negligant remedium divinitus ordinatum. Chryſoſtomus in h. l. *Quoniam*, inquit, *ipſæ volunt nubere, volo & ego juniores nubere, liberos gignere, &c. longe enim præſtat hæc facere, quam illa* (quæ de damnatis viduis recenſet) *oportebat quidem curare, quæ Dei ſunt, oportebat fidem ſervare, quando vero illa non fiunt, melius eſt hæc fieri, quippe viduitas illa nihil parit boni, ex hiſce vero nuptiis multa bona oriuntur.* *c.*) *Præceptioni ſubjecta ratio*: ideo juniores viduas vult nubere, *ne maledicendi occaſio τῷ ἀντικειμένῳ exhibeatur.* Per ἀντικείμενον intelligi poſſunt tum adverſarii & hoſtes eccleſiæ, ut numerus *ſingularis* ponatur pro *plurali*, Luc. XIII. 17. XXI. 15. 1 Cor. XVI. 9. Phil. I. 28. quo ſenſu etiam τῦ διαβόλυ vocabulum a quibusdam exponitur 1 Tim. III. 6. tum ipſe diabolus per illos, tanquam organa, agens, qui ἀντίδικος noſter adpellatur, 1 Petr. V. 8. Tunc vero juniores viduæ adverſario maledicendi occaſionem exhibent, ſi veſtigiis earum, de quibus in præcedentibus apoſtolus dixerat, inſiſtunt, ac viribus nondum exploratis perpetuæ viduitatis propoſitum temere ſectantur, poſtmodum autem concupiſcentia carnis devictæ excuſſa pietate ac fide petulanter laſciviunt. Hieronymus in epiſt. ad Salvinam p. 33. contra iteratas viduarum nuptias urget v. 15. *Jam enim quædam ex ipſis converſæ ſunt retro poſt ſatanam. Non eſt res bona,* (inquit) *per quam ita jungimur viro, ut a ſatana abſtrahamur. At ſecundæ nuptiæ ſunt tales, ideo enim permittuntur quibusdam ab apoſtolo, ne ſatanæ ſeſe conjungant.* Reſp. negamus *majorem* propoſitionem, vere enim res bona & ſalutaris eſt, per quam prohibemur, ne poſt ſatanam retro convertamur, quare cum junioribus viduis in conjugio tale remedium ſit propoſitum, merito illud pro re bona ac ſalutari habendum. Nemo vero cogitet, ideo viduas poſt ſatanam dici converſas, quod ad ſecunda vota tranſierint, alias enim apoſtolus juberet retro poſt ſatanam eas converti, quando juniores viduas nubere præcipit; ſed eo ſenſu ac reſpectu poſt ſatanam converſæ dicuntur, quia ſcilicet fuerunt contra Chriſtum luxuriatæ, eo laſciviæ ac petulan-

talantiæ progreſſæ, ut jugum Chriſti, timorem Dei, fidem & pietatem excuterent, ac tandem prorſus a Chriſto deficerent, ſive fidem ejus abnegando, & ad ethniciſmum, vel judaiſmum, vel pſeudo-apoſtolos, *qui captivas ducebant mulierculas*, 2 Tim. III. 6. ſeſe convertendo, ſive publicis flagitiis ſatanæ laqueis ſeſe involvendo; 2 Tim. II. 26. utroque enim modo illud ὀπίσω τοῦ σατανᾶ ἐξετράπησαν intelligi poteſt, Joh. VI. 66. 1 Tim. IV. 1. Hebr. XII. 13. &c. qua de re inferius plura adferentur. Quamvis vero ex eo recte inferatur, conjugium eſſe rem bonam, quia junioribus viduis eſt remedium, ne a concupiſcentiis victæ in ſcortationem incidant, & a Chriſto penitus deficiant; tamen non hujus tantum finis reſpectu conjugium ipſis bonum & conceſſum, ſed etiam propter fines reliquos, ac cumprimis propter ſobolis procreationem, cujus in hoc ipſo verſiculo apoſtolus mentionem facit, quando juniores viduas vult τεκνογονεῖν καὶ οἰκοδεσποτεῖν, quale autem ac quantum illud ſit bonum, exponitur 1 Tim. II. 15. *Salvabitur mulier* διὰ τῆς τεκνογονίας, *ſi manſerit in fide, dilectione & ſanctificatione cum ſobrietate.* Idem Hieronymus in epiſtola ad Gerontiam pag. 42. urget v. 16. quod *ab eccleſiæ eleemoſyna tales viduæ, quæ ad ſecunda vota tranſierant, fuerint excluſæ.* Reſpondemus, id vero nullam ipſis infamiam, vel culpæ alicujus ſuſpicionem conciliat. Collegium enim illud viduarum inſtitutum erat pro pauperculis; quæ nec parentes, nec liberos, nec amicos, nec rem familiarem habebant, nec opus facere poterant, unde ſuſtentari poſſent; illas eccleſia in ſuam curam recipiebat, ut eleemoſynis eccleſiæ ſuſtentarentur, ac pro illa ſuſtentatione eccleſia viciſſim earum opera ad curam pauperum, ægrotorum, peregrinorum & adflictorum utebatur, ut ex contextu & parallelis locis erudite colligit Chemnitius in exam. concil. Trident. part. III. pag. 56. Si quæ ergo per matrimonium maritum ſibi adſciſcebant, illas publicis eccleſiæ ſumtibus ſuſtentari, nec æquum erat, cum operam ſuam in cura pauperum, ægrotorum, &c. more reliquarum viduarum ἀγάμων eccleſiæ probare non amplius poſſent, ſed in re familiari adminiſtranda marito inſervire cogerentur, nec neceſſarium, cum mariti laboribus ſuſtentari poſſent, ac proinde non fuerit opus, ut eccleſia earum ſuſtentatione gravaretur.

§. CLXXXIII. IV.) Ex *apoſtolica comparatione.* Apoſtolus Rom. VII. 1. & ſequentibus demonſtraturus, credentes in Chriſtum eſſe *legi mortuos per Chriſti corpus*, egregia comparatione illud oſtendit, cujus protaſis a conjugii lege ejusque conditione eſt petita. *Lex* (inquit) κυριεύει, *dominatur*, jus & auctoritatem habet *in hominem, quamdiu vivit;* ἡ γὰρ ὕπανδρος γυνὴ, uxor, quæ ſub viri eſt poteſtate, *vivente marito, adligata eſt lege, ſi autem mortuus fuerit vir*, κατήργηται, hoc eſt, ἠλευθέρωται, *ſoluta ac liberata eſt a lege viri. Igitur vivente viro adultera vocabitur, ſi fuerit cum alio viro*, ἐὰν γένηται ἀνδρὶ ἑτέρῳ, ſi poteſtatem ſui corporis alteri faciat; *ſi autem mortuus fuerit vir ejus, libera eſt a lege, ut non ſit adultera, ſi fuerit cum alio viro.* In hac προτάσει ſimilitudinis expreſſis verbis apoſtolus adſerit, conjugale vinculum per mortem diſſolvi, ut absque adulterii crimine fœmina, quæ prius in matrimonio cum alio vixit, poſſit alteri conjungi, quod ipſum etiam ἀπόδοσις ſimilitudinis demonſtrat, quæ nihil quidquam probaret, ſi viduarum nuptiæ lege divina prohibitæ ſtatuerentur. Tertullianus libr. de monogam. cap. XIII. pag. 578. jubet, ut ſequentia apoſtoli verba adtendantur. *Si mortificari* (inquit) *nos jubet apoſtolus legi per corpus Chriſti, quod eſt eccleſia, quæ ſpiritu novitatis conſtat, non per literam vetuſtatis, id eſt, legis auferens te a lege, quæ non tenet uxorem marito defuncto, quo minus alii viro fiat, ad contrariam*

IV.) *Ex apoſtolica comparatione.*

 trariam

trariam te redigit conditionem, ne amiſſo viro nubas, quantumque non deputareris adultera facta, alteri viro poſt mortem mariti, ſi adhuc in lege agere deberes, tanto ex diverſitate conditionis adulterii te præjudicat poſt mortem mariti alii nubentem, quia jam mortificata es legi, non poteſt tibi licere, cum receſſiſti ab ea, apud quam tibi licebat. Reſp. in hac exceptione committitur tum *petitio principii*, quia nondum probatum eſt, iteratas nuptias in evangelio prohibitas, quæ lege divina erant conceſſæ, tum ψευδερμηνεία textus, quia non *obedientiæ*, ſed *maledictionis* reſpectu legi dicimur mortui, ac per *corpus* Chriſti, per quod dicimur legi mortificati, non intelligitur corpus *myſticum ac ſpirituale*, quod eſt eccleſia, ſed *proprium* ac *perſonale* Chriſti corpus, ut ſit ſenſus: quia Chriſti corpus propter nos mortificatum ſive in mortem traditum, eo ipſo Chriſtus nobis promeruit liberationem a legis maledictione, peccatorum condonationem & Spiritus ſancti donationem, per quem etiam carnem noſtram mortificamus, ut hac ratione in nos, quaſi mortuos, lex non poſſit vim ſuam exercere. Conjunge 1 Petr. II. 4. Scopus apoſtoli non eſt docere, quod ea, quæ ad legem moralem pertinent, in novo teſtamento ſint abolita, ſed quod credentes in Chriſtum a damnatione legis ſint liberati, ut ipſis tanquam mortuis dominari amplius non poſſit, ut totus contextus manifeſte oſtendit. Vidit Tertullianus hujus exceptionis infirmitatem, ideo aliter excipit cap. XIV. in principio: *Si abſolute apoſtolus permiſiſſet in fide amiſſo matrimonio nubere, perinde feciſſet, quemadmodum & cætera, quæ adverſus formam regulæ ſuæ pro conditione temporum geſſit circumcidens Timotheum propter ſuperinductitios falſos fratres, & raſos quoſdam inducens in templum propter obſervationem Judæorum, ille, qui Galatas in lege volentes agere caſtigat. Sed ita res exigebant, ut omnibus omnia fieret, quo omnes lucriſaceret parturiens illos, donec formaretur in illis Chriſtus, & calefaciens ta quam nutrix parvulos fidei docendo quæda per veniam, non per imperium; aliud eni eſt indulgere, aliud jubere, proinde tem poralem licentiam permittens denuo nube di propter infirmitatem carnis, quema modum Moſes repudiandi propter duritie cordis.* Similia occurrunt apud Hieron mum libr. I. contra Jovinian. pag. 13. *Reſ* negamus, apoſtolum adverſus regulæ ſu formam pro conditione temporum nuben licentiam fœminis dediſſe, cum expreſſ verbis dicat: βούλομαι νεωτέρας χήρας γ μεῖν, 1 Tim. V. 14. cum mulierem a leg matrimoniali per mortem mariti liberari d cat, ut *cui velit*, nubere poſſit, 1 Cor. VI 39. Quæ probationis loco Tertullianus a ducit, in illis maxima animadvertitur diſſ militudo. Circumciſio & ritus naſiræoru pertinent ad legem cerimonialem, quæ l cet in nov. teſt. eſſet penitus abrogata, t men in gratiam Judæorum, ceremoniis iſt arcte adhærentium, necdum de chriſtiar libertate plene informatorum apoſtolus i principio nov. teſtamenti quoſdam ex ill ritibus obſervare voluit, in quo ſecutus e exemplum reliquorum apoſtolorum; Act XV. 29. ſed iteratæ nuptiæ non pertinen ad legem forenſem, vel cerimonialem in nov teſtamento abrogatam, verum ſunt juris na turalis. Addit quidem Tertullianus, *paracletum ſuſtuliſſe, quod Paulus indulſerat* ſecundum ſcilicet matrimonium, *ſicut Chriſtus ſuſtulit, quod Moſes permiſerat*, temeraria ſcilicet divortia. *Regnavit* (inquit) *duritia cordis usque ad Chriſtum regnavit & infirmitas carnis usque ad paracletum. Nova lex abſtulit repudium habuit, quod auferret. Nova propheti ſecundum matrimonium, non minus repu dium prioris.* Sed quilibet videt ex ſpiritu Montaniſtico ea proferri.

§. CLXXXIV. V.) Ab *interdicti conjugalis ratione.* Antichriſto tribuitur Dan. XI. 37. quod *amorem*, ſive deſi-

V.) Ab interdicti conjugalis ratione.

de-

derium *mulierum*, hoc eſt, conjugalem & legitimum mulierum amorem *non ſit curaturus;* ſic enim exponit prophetam apoſtolus 1 Tim. IV. 1. *In noviſſimis temporibus diſcedent quidam a fide adtendentes ſpiritibus erroris & doctrinis dæmoniorum,* v. 3. *prohibentium nubere*: ex quo ſic concludimus: Doctrina antichriſtiana a ſpiritibus erroris ſive fallacibus profecta merito eſt repudianda ac damnanda. Prohibitio ſecundarum nuptiarum eſt talis doctrina. Ergo. Tertullianus de monog. c. XV. p. 579. negat adſumtum. *Notat* (inquit) *apoſtolus eos, qui in totum nubere prohibebant, qui & de cibis interdicebant, quos Deus condidit. Nos vero non magis nuptias auferimus, ſi ſecundas nuptias recuſamus, quam cibos reprobamus, ſi ſæpius jejunamus. Aliud eſt auferre, aliud temperare, aliud legem non nubendi ponere, aliud modum nubendi ſtatuere.* Reſp. prohibitio nuptiarum vel eſt *generalis*, vel *particularis*. Generalis prohibitio hic intelligi nequit, quia nullus unquam hæreticus eo inſaniæ progreſſus eſt, ut omnibus omnino hominibus abſolute & ſimpliciter matrimonio interdiceret, ſed certas perſonas ſub ſpecie & opinione majoris ſanctitatis a nuptiis prohibuerunt. Qui generalem matrimonii prohibitionem introducere vellet, ab omnibus merito rideretur & exploderetur, tanquam communis humani generis hoſtis, cujus legitimam per conjugium propagationem invertere & impedire conaretur. Præterea qualis prohibitio *ciborum*, talis etiam *nuptiarum* prohibitio in textu apoſtolico intelligenda. At non poteſt intelligi generalis ciborum prohibitio, quis enim eum audiret, qui ab omnibus cibis abſtinendum doceret? Ergo nec generalis nuptiarum prohibitio intelligenda. Denique ut apoſtolus concludit, non eſſe certa quædam ciborum genera ſub opinione peculiaris cujusdam ſanctitatis prohibenda, cum *Deus creaverit eos ad participandum a fidelibus cum gratiarum actione:* ita quoque concludimus, non eſſe viduos & viduas a matrimonio arcendas, cum Deus matrimonium inſtituerit, & conceſſerit omnibus, remedio illo libidinis ac medio propagationis uti volentibus. Si dicas, *non poſſe intelligi prohibitionem ſpecialem, cum in catholica eccleſia quidam a nuptiis arceantur. Reſp.* eſſe hic diſparem rationem; quos enim ipſa lex conjugii divinitus promulgata ab hoc vitæ ſtatu, vel propter ſanguinis propinquitatem, vel ob immaturam ætatem, vel ob cauſas alias arcet, illis haud injuria conjugium prohibetur, ſed iteratæ nuptiæ non ſunt lege divina prohibitæ, ergo ab illis nemo eſt arcendus.

VI.) Ab iteratarum nuptiarum conditione.

§. CLXXXV. VI.) Ab *iteratarum nuptiarum conditione.* Si illicitæ ſunt ſecundæ nuptiæ, ideo erunt illicitæ, *vel* quod ſpeciali aliqua novi teſtamenti diſpoſitione ſint ſublatæ, *vel* quod honeſtati ac bonis moribus repugnent. Sed neutrum dici poteſt. Non *prius*, ut conſtat ex dictis, & manifeſtius eluceſcet ex argumentorum, quæ contra ſecundas nuptias adferentur, examine. Nec *poſterius*, quia pugnarent cum lege morali, præſertim cum præcepto de caſtitate & pudicitia. At hoc dici nequit, quia in ſecundis nuptiis nihil quidquam oſtendi poteſt, quod non occurrat etiam in primis nuptiis. Quod ſi ergo ſecundæ nuptiæ pugnant cum lege morali, cum præcepto de caſtitate, adeoque cum honeſtate & bonis moribus, utique idem de primis nuptiis dici poterit. Bellarminus libr. de clericis cap. XXIV. reſpond. ad ſecund. object. diſputat, *rationem, cur epiſcopi, presbyteri & diaconi debeant eſſe monogami, eſſe partim moralem, partim myſticam.* Moralem eſſe dicit *minorem ſuſpicionem incontinentiæ, ſeu perfectiorem continentiam*, ac poſtea ſubjungit: *Etiamſi concubinatus turpior ſit, quam digamia, tamen digamiam ex natura ſua ſignum eſſe incontinentiæ magis diuturnæ firmiusque inhærentis.* Cum vero ſecundæ nuptiæ ſua na-

natura ſint eædem, ſive clerici, ſive laici eas contrahant, conſequens fuerit, ſecundas nuptias continere ſuſpicionem incontinentiæ magis diuturnæ firmiusque inhærentis, quam concubinatum, a quibuscunque tandem contrahantur, ex quo promte aliquis inferet, honeſtati ac bonis moribus easdem repugnare. Sed Bellarminiana illa adſertio 1.) Nititur *hypotheſi falſa*, quod ſcilicet omnes nuptiæ a prioris conjugis morte initæ ex incontinentia & ad reſtinguendum libidinis impetum contrahantur, cum tamen poſſint eſſe alii fines, propter quos matrimonium a viduis expetatur, propagatio ſcilicet generis ac mutuum adjutorium. De Abrahamo cogitari nequit, quod ex incontinentia poſt mortem Saræ duxerit Chethuram. Gen. XXV. 1. *Abſit*, inquit Auguſtinus libr. XVI. de civitate Dei. cap. XXXIV. in principio, *ut incontinentiam hic ſuſpicemur, præſertim in illa jam ætate, & in illa fidei ſanctitate.* In rege Davide Abiſag Sunamitidem in decrepita ſenectute ſibi copulante majoris incontinentiæ ſuſpicio itdem locum non habet, 1 Reg. I. 3. cum expreſſe negetur eam *cognoviſſe*, v. 4. 2.) Laborat ἀσυλλογιςία *manifeſta*. Demus enim, ſecundas nuptias arguere, perſonas, quæ illas expetunt, eſſe incontinentes, hoc eſt, non eſſe peculiari illo continentiæ dono inſtructas; at ex eo non poteſt inferri, quod ſecundæ nuptiæ ob rationem aliquam moralem vel clericis, vel laicis ſint prohibendæ, quia hac ratione *propter morbum damnaretur remedium divinitus inſtitutum & ordinatum.* Invertimus potius argumentum. Conjugium præſcribitur illis, qui *ſe non continent*, ſed uſtiones patiuntur, tanquam remedium, quod ſine peccato adhiberi poteſt. 1 Cor. VII. 8. *Dico non nuptis & viduis, bonum eſt illis, ſi permanſerint, ſicut & ego.* v. 9. *Quod ſi non continent, nubant, melius enim eſt nubere, quam uri.* 1 Tim. V. 14. *Volo juniores viduas nubere.* Ergo ab hoc incontinentiæ & uſtionis remedio divinitus inſtituto & ordinato, quodque ſine peccato adhiberi poteſt, non ſunt arcendi. 3.) Deduci poteſt ad *abſurda*. Si enim ſecundæ nuptiæ ſunt ſignum majoris & diuturnioris incontinentiæ, quam concubinatus, fuerit conſequens, etiam primas nuptias eſſe majoris & diuturnioris incontinentiæ ſignum. Ratio eſt, quia primæ nuptiæ quandoque durant per annos quinquaginta, ſexaginta vel plures, cum a concubinariis concubinæ citius dimittantur. At conſequens oppido abſurdum, cum Spiritus ſanctus piis conjugibus *ſanctificationem, caſtitatem, honorem, &c.* tribuat; contra vero ſcortationem & concubinatum, etiamſi exiguo duret tempore, ad orcum penitus damnet. Concludimus ergo hoc modo: Illi, qui non ſe continent, ſi conſilium apoſtolicum ſecuti matrimonium contrahunt, aut durante conjugio manent adhuc incontinentes, aut tales eſſe deſinunt. Si prius, etiam primæ nuptiæ erunt concubinatui poſtponendæ, quia tanto diutius incontinentiæ in conjugio frena laxant, quanto diutius in matrimonio vivunt, cum concubinarii citius abjiciant concubinas, ſicque ex hypotheſi Bellarmini ſint magis continentes. Si poſterius, utique eumdem effectum habebit conjugium in viduis, quem habet primum matrimonium in ἀγάμοις, & per conſequens non eſt pro ſigno diuturnioris & firmius adhærentis incontinentiæ habendum, quam concubinatus. Et quæ per Deum immortalem adferri poteſt ratio, quod incontinentiæ majoris adcuſandus ſit, qui in priore conjugio per annum forte unum atque alterum vixit, ac poſt aliquot annorum decurſum in timore Dei ad aliud matrimonium tranſit, quam is, qui per totidem annos, quibus matrimonium prius, tempus viduitatis & ſecundum conjugium alterius durat, in uno eodemque matrimonio conſeneſcit? vel ut propius ad Bellarmini abſurdum pronunciatum accedamus, quam tandem anti-chriſtiana ſynagoga confingere poteſt veriſimilem rationem, quod a ſacris ordinibus propter majorem incontinentiam arcetur, qui matrimonium

re.

petivit, nec tamen arcetur concubinarius, ii totidem annis continuis fuit concubinaıs, vel qui concubinas ſæpius permutavit? onjugii repetitio diuturnioris & firmioris continentiæ ſignum habetur, quam conbinarum permutatio. O egregium caſtitis doctorem! Quanto rectius Hieronyus in comment. Tit. 1. *Multo deteſtabius eſt, fornicatum eſſe cum pluribus, quam gamum reperiri, quia in alio infelicitas atrimonii eſt, in alio ad peccandum pro- laſcivia.*

VII.) *Ex paritatis ratione.*

§. CLXXXVI. VII.) Ex *paritatis ratione.* Quidquid commendat primas nuptias, id ipſum etiam ſecundas. Primæ uptiæ gaudent divina inſtitutione, eadem cundis denegari nequit, alias ad viduarum atrimonia non poſſet adcommodari illud hriſti Matth. XIX. 6. *Quod Deus conxit, homo non ſeparet;* & per conſeiens divortium in ſecundis nuptiis humano bitrio inſtitui poſſet. Mirabilis Dei prodentia in conciliatione primi matrimonii icet, eadem ſecundarum nuptiarum occanem mirabilem viduis exhibere ſæpius nſpicitur: propter quos fines primæ nuiæ contrahuntur, propter eosdem ſecun- contrahi ſalutare eſt, quandoque etiam ceſſarium. Finis conjugii eſt *ſobolis proeatio.* Idem finis locum habere poteſt in duis ſobole ex primo matrimonio deſtitu-. Quod ſi ergo ante lapſum in ſtatu incentiæ ob generis humani propagationem ſque ulla incontinentiæ ſuſpicione homis matrimonium contrahere potuiſſent; ecr illi, qui poſt lapſum ob ſobolis procreanem vel primas, vel ſecundas nuptias delerant, incontinentiæ ſuſpicione ſtatim avantur? Finis conjugii eſt *mutui auxilii eſtatio.* Atqui matrimoniali illo auxilio dui quandoque magis indigent, quam cœes. Finis conjugii eſt *ſcortationis evita-*. At huic periculo vidui non minus, andoque etiam magis, quam cœlibes ſunt noxii. Neque enim per mortem conjugis peculiare illud perpetuæ continentiæ donum ſuperſtiti parti confertur, neque conjuge mortua cauſa prioris conjugii una moritur & exſtinguitur. Nequaquam vero judicandum, quod *tantum ob incontinentiam* & ſcortationis evidentiam nuptiæ repetantur, ſicut Bellarminus præpoſtere judicat, dum incontinentiæ notam omnibus ſecundas nuptias contrahentibus judicio corrupto & præpoſtero inurit; ſed interdum conciliatrix ſecundarum nuptiarum eſt ipſa neceſſitas, educatio ſcilicet liberorum, amplitudo rei familiaris, fraudes domeſticorum, & cauſæ aliæ complures. Denique conjugii finis eſt *myſticæ deſponſationis* inter Chriſtum & eccleſiam *præfiguratio.* Hunc finem in ſecundis nuptiis quodammodo deſiderari Bellarminus autumat, ſic enim ſcribit loco proxime citato: *In ſecundis nuptiis deeſt perfecta ſignificatio conjugii Chriſti cum eccleſia; qui enim ſecundam uxorem duxit, ſignificat quidem conjugio ſuo Chriſti conjugium, ſed non ita perfecte, ut is, qui unam ſolam habuit; non enim ſignificat, Chriſtum ita eſſe unius eccleſiæ ſponſum, ut nunquam habuerit aliam.* Verum hac de re in tractatu de miniſterio, cap. de conjugio ſacerdotum late fuit diſputatum.

VIII.) *Ab exemplorum probatorum inductione.*

§. CLXXXVII. VIII.) Ab *exemplorum probatorum inductione. Abraham*, pater omnium credentium, Rom. IV. 11. poſt mortem Saræ duxit Cheturam, Gen. XXV. 1. neque hoc nomine a Spiritu ſancto reprehenditur, ſed fœcundum potius matrimonium illud divina benedictione experitur. v. 2. Non eſt, quod regeras, Cheturam vocari *concubinam*; v. 6. quia פִּילֶגֶשׁ (quam dictam putant quaſi פֶּלֶג אִשָּׁה diverſa uxor) in vet. teſt. fuit vera quidem uxor, ſed ſecundaria, ſic dicta non reſpectu mariti, ſed reſpectu uxoris primariæ. Unde Chetura diſerte dicitur *uxor* v. 1. (& una eademque Levitæ conjux, Judic. XIX. modo yocatur uxor, v. 9.

v. 9. modo concubina, v. 1. 24.). Diſcrimen ergo fuit inter Saram & Cheturam non ratione *honeſtatis & juris*, ſed reſpectu *dignitatis & hæreditatis*. Rabbini ſtatuunt, *Cheturam hanc fuiſſe Hagarem*, quæ Sara adhuc vivente Abrahæ fuit nupta; rabbinis adſurgunt Lyranus & Thomas Angelicus, qui exiſtimant *Cheturam* dictam quaſi thurificatam, eo quod Hagar ejecta ex domo Abrahæ pudicitiæ, orationi & cultui divino, cujus ſymbolum eſt thurificatio, ſeſe dederit. Sed hoc commentum late refutat Abulenſis, ac falſitatis ex eo convincitur, quod non unius, ſed plurium concubinarum apud Moſen fit mentio v. 6. quodque Hagaris filius Iſmael a Cheturæ filiis manifeſte diſtinguitur, 1 Paral. I. 27. & 32. Calvinus exiſtimat, *Abrahamum duxiſſe Cheturam Sara adhuc vivente;* qua ratione Abrahæ exemplum non conveniret noſtro propoſito. Sed nulla neceſſitas nos cogit, ut a ſerie hiſtoriæ diſcedentes πρωθύςερον hoc loco conſtituamus. Moſes diſerte adſerit, Abrahamum *addidiſſe*, ſeu perrexiſſe *uxorem accipere*, ex quibus verbis haud obſcure colligitur, priorem conjugem fuiſſe mortuam. Cumque concubitus cum Hagare ægre a Sara ipſi ob prolis generationem perſuaderi potuerit; veriſimile non eſt, ipſum Sara adhuc vivente & promiſſione in Iſaaco jamdum impleta, ſicque πολυγαμίας cauſa deficiente, aliam concubinam habere voluiſſe. Calvini ratiunculis reſpondet Geſnerus in comment. illius loci. Abrahæ exemplum ſecutus eſt *Boaz*, qui Rutham viduam, ſcripturæ teſtimonio ſanctam, duxit. Ruth. IV. 11. *Sara*, Tobiæ uxor, poſt ſeptem viros, quos habuerat, quosque Aſmodæus occiderat, ſeptimo nubit marito. Tob. VII. Nicephorus libr. II. hiſtor. eccleſ. cap. III. ex Hippolyto memorat, *Joſephum* ex Salome, priore conjuge, quosdam filios ſuſcepiſſe, antequam Mariam ſibi poſt obitum Salomes deſponderet, eosque propterea Chriſti *fratres* vocari. Non eſt, quod regeras, *etiam polygamiæ ſimultaneæ exempla in veteri teſtamento exſtare, proinde ſucceſſivam polygamiam non poſſe ex veteri teſtamento exemplis ſtabiliri;* eſt enim hic diverſa ratio, *illa* diſcedunt a regula divinæ inſtitutionis, ad quam in novo teſtamento revocati ſumus, *hæc* vero cum eadem congruunt.

§. CLXXXVIII. IX.) Ex *patrum teſtificatione*. Origenes libr. VI. in epiſtola Rom. *Mulieri crimen non eſt, ſi viro priore defuncto ſuſcipiat ſecunda connubia.* Ambroſius in prioris ad Timotheum III. *Secundam numero uxorem habere, non eſt prohibitum.* Epiphanius libr. II. tom. I. hæreſ. 48. col. 340. *Eccleſia virginitati congaudet, unas nuptias honorat, &c. Si vero quis per debilitatem opus habuerit poſt propriæ uxoris obitum ſecundas nuptias contrahere, hunc ipſum veritatis regula non interdicit, &c. Hi vero* (Montaniſtæ) *rejiciunt ſecundis nuptiis conjunctum, & cogunt ſecundis nuptiis non copulari; nos vero non neceſſitatem imponimus, verum cum bono conſilio admonemus exhortantes eum, qui poteſt, &c.* Idem lib. II. tom. I. hæreſ. 59. col. 413. *Licitum eſt populo, ut propter imbecillitatem feratur, & ut, qui non poſſunt in prima uxore contenti eſſe, ſecundæ poſt primæ mortem conjungantur, &c. qui non potuit una mortua contentus eſſe ob aliquam ſcortationem, aut adulterium, aut ſeparatione ob aliquam malam cauſam facta, eum divina ſcriptura non adcuſat, ſi aut vir ſecundæ conjungatur uxori, aut uxor ſecundo viro, neque ab eccleſia, aut via abdicat, ſed ſuffert propter debilitatem.* Chryſoſtomus homil. XX. in epiſtola ad Epheſ. *Secundas nuptias non poſſe damnari*, ſcribit. Hieronymus, quamvis Tertullianum ſecutus iteratis nuptiis ſit iniquior, evidentiam tamen dictorum apoſtolicorum penitus conſiderans in apolog. pro libr. adverſ. Jovin. ad Pammach. ſcribit: *Non damno bigamos, imo nec trigamos, & ſi dici poteſt octogamos.* In epiſtola ad Geront. *Damnamus ſecunda matri-*

IX.) *Ex patrum teſtificatione.*

tri-

trimonia? abſit. Abjicimus de eccleſia digamos? abſit? In eadem epiſtola memorat, ſe Romæ vidiſſe duo paria *conjugum, ex quibus maritus viginti ſepelierat uxores; uxor vigeſimum ſecundum habuerat maritum.* In comment. Tit. 1. tom. IX. pag. 153. *Non omnem monogamum digamo putemus meliorem. Eſto quippe, aliquem adoleſcentulum conjugem perdidiſſe, & carnis neceſſitate ſuperatum uxorem ſecundam accepiſſe, quam & ipſam ſtatim amiſerit, & deinceps vixerit continenter, alium vero usque ad ſenectam habuiſſe matrimonium & uxoris uſum, ut plerique exiſtimant felicitatem, nunquam a carnis opere ceſſaſſe; quis vobis e duobus videtur eſſe melior, pudicitior, continentior? utique ille, qui infelix etiam in ſecundo matrimonio fuit, & poſtea pudice & ſancte converſatus eſt, & non is, qui ab uxoris amplexu nec ſenili eſt ſeparatus ætate.* Ibidem librum Tertulliani de monogamia *hæreticum* eſſe adſerit. Auguſtinus libr. XVI. de civitate Dei. cap. XXXIV. ſub finem de Abrahæ Cheturam ducentis exemplo diſſerens tandem ſic concludit: *Quid ſi & hoc proviſum eſt contra hæreticos futuros ſecundarum adverſarios nuptiarum, ut in ipſo patre multarum gentium poſt obitum conjugis iterum conjugari demonſtraretur, non eſſe peccatum.* Idem lib. de bono viduit. c. XII. *Non audeo plus ſapere, quam oportet ſapere, quis enim ſum, qui putem definiendum, quod nec apoſtolum video definiiſſe? Ait enim*, mulier adligata eſt, quamdiu vivit vir ejus. Quod ſi dormierit vir ejus, &c. *Non dicit, primus, vel ſecundus, vel quartus, nec nobis definiendum eſt, quod non [illegible]poſtolus, unde nec ullas debeo [illegible]nare nuptias, nec eis verecundiam inferre numeroſitatis. Dominus autem ſeptemviram non damnavit, nec dicit in reſurrectione non poſſe eſſe, ſed tantum*: neque nubent, neque nubentur; *unde nec contra humanæ verecundiæ ſenſum audeo dicere, ut quotiens voluerint nubant, nec ex corde meo quotaslibet nuptias damnare. Quod dicitur univiræ, hoc & omni viduæ.* libr. II. contra adverſ. leg. & proph. cap. XI. *Deus maſculum & foeminam propagandi generis cauſa nuptiali caſtitate conjunxit, & ſecundas nuptias, quæ in utroque teſtamento permittuntur, licitas eſſe monſtravit.* In quæſtionibus ex utrisque teſtamentis cap. CXV. mentionem facit *mulieris cujusdam in urbe Roma, quæ undecim habuerit maritos, ut & viri alterius, qui duodecim habuerit uxores.* Theodoretus in comm. 1 Tim. III. *Si vis mortis priorem disjunxerit, urgens autem natura, ut ſecundæ uxori conjungeretur, coegerit, non ex voluntate, ſed ex caſu proceſſit ſecundum matrimonium. Hæc conſiderans admitto eorum interpretationem, qui ſic intellexerunt.* Idem lib. V. epitom. div. decretorum cap. de ſecund. nupt. pag. 1000. *Et quid dico primum matrimonium? etiam ſecundam* (apoſtolus) *decrevit conjunctionem.* Dico enim, *inquit*, iis, qui non ſunt conjuncti matrimonio & viduis, ſi non continent, jungantur matrimonio, &c. *Notandum autem eſt, quod non beatam, ſed beatiorem dixit eam, quæ ſe contineat, ea ratione docens, quod etiam ea, quæ ſecundum matrimonium amplectitur, non eſt omnino beatitudine deſtituta, ſiquidem, ut vult lex hic poſita, conjugium ſuſceperit.* Huc referenda ſunt omnia veterum dicta, in quibus illud apoſtolicum, quod *epiſcopus* debeat eſſe μιᾶς γυναικὸς ἀνὴρ, interpretantur hoc modo, quod κατὰ ταυτὸ non debeat habere uxores duas. Vide tract. de miniſterio, §. CCCLXVI.

Antitheſis I.) Ethnicorum.

§. CLXXXIX. Opponenda hæc ſunt I.) *Ethnicis*, apud quos, utpote verbi lumine deſtitutos, iteratæ nuptiæ infamia laboraſſe intelliguntur. Apud Diodorum Siculum, qui 60. annis ante Chriſtum natum ſcripſit, libr. XII. bibl. exſtat conſtitutio *Charondæ* legiſlatoris, in qua ſecundas nuptias damnat. Stobæus ſerm. XLII. ex Charonda hanc adlegat

legat legem: *Qui liberis ſuis novercam ſuperinduxit, non honore dignus, ſed infamis ſit, utpote qui diſſenſionis domeſticæ auctor exſtitit.* (*) Ibidem adducit ſententiam Publii: *Habent locum maledicti crebræ nuptiæ;* ubi tamen nuptias poſt crebra divortia iteratas quibusdam videtur perſtringere, quia additur: *Mulier, quæ nubit multis, multis non placet.* *Thuriorum* lex erat, ut juvenes primo ætatis flore ad ducendas uxores muneribus honoribusque invitarentur, qui vero prima defuncta alteram ſuperduxiſſet, is *inviſus & exſecrabilis diis hominibusque ab omni honoris aditu & magiſtratu arcebatur.* Valerius Maximus lib. II. memorab. cap. 1. memorans fœminas, quæ uno contentæ matrimonio fuerant, *corona pudicitiæ honoratas*, ſubjungit hanc cauſam: *Exiſtimabant enim eum præcipue matronæ ſincera fide incorruptum eſſe animum, qui poſt depoſitæ virginitatis cubile in publicum egredi neſciret, multorum matrimoniorum experientiam, quaſi legitimæ cujusdam intemperantiæ ſignum eſſe credentes.* Portia, Catonis filia, quibusdam, mulierem, quæ ſecundo nupſerat, laudantibus: *Tacete*, inquit, *nam nec felix, nec bene morata, aut pudica poteſt eſſe foemina, quæ ſecundo nubit.* Martialis lib. VI. epigr. 7. iteratas nuptias *legitimum adulterium* vocare non erubeſcit:

Quae nubit toties, non nubit, adultera lege eſt;
Offendor moecha ſimpliciore minus.

Plura hujusmodi ethnicorum de iteratis nuptiis ethnica judicia enumerant Tiraquellus tract. de nupt. Albericus Gentilis lib. VI. de nupt. c. XXII. Arniſæus de jure connub. cap. V. ſect. 3.

§. CXC. II.) *Hæreticis* illis, qui in primitiva eccleſia ſecundas nuptias damnarunt. *II.) Haereticorum.*

Ut enim prætermittamus *Sadducæos*, qui exiſtimabant, conjugia per mortem non abrumpi, ſed duntaxat interrumpi, Matth. XXII. 28. atque eos, qui *apud Corinthios* dubitabant, an viduæ liceat tranſire ad ſecunda vota? ut colligitur ex 1 Cor. VII. 39. 1.) De *Cataphrygibus*, Montani ſectatoribus (**), ex eo ſic dictis, quod in provincia Phrygia hæreſin ſuam ſparſerint, commemorat Auguſtinus libr. de hæreſibus ad Quodvultdeum cap. XXVI. quod *ſecundas nuptias pro fornicationibus habuerint, & ideo dixerint, eas permiſiſſe apoſtolum, quia ex parte ſciebat, & ex parte prophetabat; nondum enim venerat, quod perfectum eſt, hoc autem perfectum in Montanum & ejus prophetiſſas Priſcam & Maximillam perve-*

(*) Patet ex hoc loco STOBAEI, gentiles ſecundis nuptiis ſubinde ex rationibus *politicis* poſuiſſe obicem. Nam non tantum diſſenſiones excitabant domeſticas, ut diſertis verbis heic dicitur, ſed &, ut paſſim adnotarunt ſcriptores ethnici, liberis prioris conjugii plurimum erant infeſtæ. Mutarunt quippe ſecundo nubentium adfectum erga liberos, ut parum abeſſet, quin & bona & vitam ipſam liberorum prioris conjugii iis, qui ex poſteriori erant nati, addicerent.

(**) MONTANI ſectatores non tam inter hæreticos ſtricte ſic dictos, quam potius ſchismaticos referendos eſſe, alii recte obſervarunt. Neque enim diſcedebat ab eccleſiæ doctoribus recte ſentientibus in rebus ad fidem pertinentibus, ſed in diſciplinæ ſeveritate, quam commendabat. Hinc ſecundas nuptias pro illicitis habebat, virgines velo velandas dictabat, veniam in peccata graviora delapſis ab eccleſia dari vetabat, litterasque humaniores ex civitate chriſtiana proſcribendas cenſebat. Tacemus alia hujus generis plura, quæ omnia egregie ac pereruditе illuſtravit THEOPH. WERNSDORFIVS in *commentario de Montaniſtis, ſeculi ſecundi vulgo creditis haereticis*, Dantiſci MDCCLI. in 4. Jungi tamen meretur cel. C. W. F. WALCHIVS, theologus Gœttingenſis, in *der ausführlichen Hiſtorie der Ketzereien, part. I. ſect. IV. p. 611. ſeqq.* Ex ſectatoribus Montani præcipuus olim erat TERTVLLIANVS, vir quidem doctiſſimus, ſed ipſa natura triſtis atque auſterus, de quo in *dem Verſuch einer ausführlichen Kirchenhiſtorie neuen Teſtaments, part. II.* §. 318-335. *p.* 825. *ſeqq.* copioſe diſſeruimus.

iſſe delirarunt. 2.) *Navatiani* (*) ſive *thari* itidem ſecundas nuptias damnarunt. : enim de illis ſcribit Theodoretus lib. III. hæret. fab. p. 973. *Succeſſores Navati r, qui ſecundum matrimonium coiiſſent, ſacris myſteriis arcebant.* (**) De ipſo et Navato lib. V. epit. decret. p. 1000. *aulo dicente:* Volo juniores viduas nubere; *avatus audet dicere, nolo. Sed nos leges Pauli ſequamur. Navati autem arrogantiam valere jubeamus.* Hæc Navatianorum, ſive (ut alii legunt) *Novatianorum* hæreſis damnata eſt in concilio Nicæno can. VIII. ubi definitum, *Novatianos non eſſe recipiendos, cum ad eccleſiam redierint, niſi polliceantur, ſe communicaturos etiam cum illis, qui forte ſecundas nuptias contraxerunt.* 3.) *Syriani*, vel *Surani*, ſeculo XII. in

*) Quod de Montaniſtis in præcedenti nota obſervavimus, eos non accenſendos eſſe hæreticis, ſed potius ſchismaticis, idem & de *Navatianis*, ſeu (ut alii legunt) *Novatianis*, heic notamus. Vulgo quidem Novatiano varia erronea, immo impia dogmata tribuuntur, quorum nonnulla in epiſtola Dionyſii Alexandrini apud EVSEBIVM *libr. VII. hiſt. eccleſiaſt. cap. VIII.* recenſentur. Verum quemadmodum ea ex Novatiani dogmate principali, de lapſis ex ſocietate eccleſiaſtica penitus excludendis, per ſe non ſequebantur; ita multi non ſine ratione dubitant, Novatianum iſta omnia ſuo calculo adprobaſſe, exiſtimantque, eundem rectius in claſſem *ſchismaticorum*, quos vocant, referri poſſe. Quum enim tempore perſecutionis, ab imperatore Decio adverſus chriſtianos ſuſceptæ multi, deſerta vera religione in gentilium caſtra tranſirent, vel graviorum noxarum rei fierent, poſtea vero, ubi jam lapſi atque e civitate chriſtiana excluſi erant, in eandem redire inque ſinum eccleſiæ recipi optarent, non omnium eadem de eorum receptione fuit ſententia. Fuerunt nonnulli, qui omnibus peccatoribus, adeoque & lapſis, ubi per longum tempus per ſeveram pœnitentiam diſciplinæ eccleſiaſticæ ſe ſubjeciſſent, veniam ab eccleſia dandam eſſe exiſtimarunt. Hancce ſententiam amplectebantur CORNELIVS A. CCL. novus Romanæ eccleſiæ epiſcopus, atque CYPRIANVS, epiſcopus Carthaginenſis. Alii contra in alia omnia abierunt, ſtatuentes, lapſis ac graviorum peccatorum reis, quibus & eos accenſebant, qui ſecundum matrimonii fœdus inierant, communionem ſacrorum penitus denegandam eſſe, licet ejusmodi homines non omni ſpe ſalutis æternæ privandos eſſe cenſerent. Diſtinguebant enim inter veniam peccatorum, quæ ab eccleſia datur, & eam, quam homines vere pœnitentes a Deo impetrant. Atque ab horum partibus ſtabat NOVATIANVS, cui multi alii ſeſe adſociabant, unde calamitoſum ſchisma in eccleſia exortum eſt, quod *Novatianum* adpellari ſolet, variisque conciliis contra Novatianos habitis dedit occaſionem. Non fert inſtituti noſtri ratio, ut ea heic recenſeamus. Evolvat, qui ea noſſe voluerit, STEPHANVM KENKELIVM in peculiari *diſſertat. de haereſi Novatiana, eique oppoſitis conciliis,* quæ Argentor. MDCLI. 4. prodiit. Ut complures alios auctores jam taceamus.

(**) Idem teſtatur EPIPHANIVS *haereſ. LIX. num.* 3. ubi ſequentem in modum de iis ſcribit: *Si quis poſt baptiſmum ſecundam uxorem duxerit, ab illis non amplius admittitur.* Sunt tamen nonnulli, qui ſuſpicantur, non ipſum Novatianum, ſed ejus ſectatores ſecundas nuptias damnaſſe; vid. GVIL. BEVEREGIVM in *adnotat. ad canon. concilii Nicaeni primi p. 66. tom. II. pandect. canon.* qui hancce conjecturam ex eo confirmare adnititur, quoniam ne ipſe quidem CYPRIANVS, qui, ut ipſius epiſtolæ teſtantur, calamum contra Novatianum ſtrinxit, ejusmodi quid eidem obiecerit, nec omnes Novatiani hac de re inter ſe conſenſerint, teſte SOCRATE, qui diſertis verbis ſcripſit: *Novatiani, qui Phrygiam incolunt, bigamos non admittunt; qui vero Conſtantinopoli degunt, nec admittunt aperte, nec aperte rejiciunt; verum in occidentis partibus aperte admittunt;* vid. ejus *hiſtor. eccleſiaſt. libr. V. cap. XXII. p.* 288. Plura hanc in rem legi poſſunt in cel. C. W. F. WALCHII *vollſtändigen Hiſtorie der Kezereien, Spaltungen und Religionsſtreitigkeiten, part. II. §. XXVII. p.* 258.

in Syriæ celebri civitate exorti quartas nuptias damnarunt. Jacobus de Vitriaco in hiſt. Hieroſol. cap. XXXVII. cent. Magd. XII. cap. V. col. 854. 4.) Apud *Moſcovitas*, qui Græcorum religionem amplectuntur (*), ad ſecunda vota utcunque tranſire fas eſt, tertia non patent, niſi ex cauſa ardua, quarta vero habentur pro hæreticis. Sigismundus Baro in relig. Moſcovit. (**)

III.) *Quorumdam patrum.*

§. CXCI. III.) Incommodis *patrum* dictis, quibus iteratæ nuptiæ in ſuſpicionem *intemperantiæ* vocantur, ac qui eas contrahunt, labem quamdam contraxiſſe judicantur (***). Clemens Romanus in conſtitutionibus apoſtol. (****) lib. III. cap. II. cum dixiſſet, ſecundas nuptias poſt ἐπαγγελίαν, poſtquam vidua fidem ſuam eccleſiæ miniſteriis firmarit, eſſe illegitimas, alias vero licitas, ſubjungit: τριγαμία δὲ ἀκρασίας σημεῖον, τὸ δὲ ὑπὲρ τὴν τριγαμίαν προφανὴς πορνεία καὶ ἀσέλγεια ἀναμφίβολος, ὁ γὰρ θεὸς μίαν γυναῖκα ἑνὶ ἀνδρὶ ἔδωκεν ἐν τῇ δημιουργίᾳ, ἔσονται γὰρ οἱ δύο εἰς σάρκα μίαν. Athenagoras, Juſtini martyris æqualis, in apolog. pro chriſtianis pag. 4. edit. Henr. Steph. anno 57. ſcribit: εὐπρεπὴς μοιχεία δεύτερος γάμος. Tertullianus in Montani hæreſin prolapſus ſcripſit librum *de monogamia*, & alium *de exhortatione caſtitatis ad uxorem*, in quibus multis demonſtrare conatur, ſemel tantum licere matrimonium contrahere, atque hanc eſſe antiquam & propriam chriſtianorum diſciplinam, cujus non tam inſtitutor, quam reſtitutor ſit paracletus, de quo Tertulliani libro Hieronymus in comm. Tit. 1. & in catal. ſcript. eccleſ. tit. *Tertullianus* ſcribit, quod *nemo, qui apoſtolum legit, cum apoſtolo contra ire ignoret.* Clemens Alexandrinus libr. III. ſtromat. *Secundo contrahentem non peccare* quidem dicit *contra legem, cum Paulus id ex venia concedat, non tamen implere perfectionem evangelii.* Origenes in Luc. *Non ignoramus, quod tale conjugium* (ſecundum, tertium, intelli-

(*) Obſervavimus jam ſupra in *adnotat.* noſtris ad *tom. XIII. loc. XXIV. §. CCCLXIV. p.* 208. Græcos ſacri ordinis viris repetitas nuptias haud permittere. Addimus jam paucis, ejusmodi nuptias in aliis quoque, qui nullo munere eccleſiaſtico fungebantur, a Græcis jam olim fuiſſe improbatas, obſervante JO. MICH. HEINECCIO *in der Abbildung der alten und neuen griechiſchen Kirche, part. III. cap. VII. §.* 12. *p.* 447. *ſeqq.*

(**) Integra hujus libri inſcriptio ita ſe habet: SIGISMVNDI L. B. DE HERBERSTEIN *Ruſſiae, & quae nunc ejus metropolis eſt, Moſcoviae breviſſima deſcriptio.* Continet ea non tantum chorographiam Moſcoviæ & ſubjacentium regionum, ſed & ritus Ruſſorum tum domeſticos, tum religionem, atque cærimonias publicas egregie explicat. Seorſim primum illa fuit edita, poſtea vero cum aliis ejusmodi tractatibus in corpore *auctorum rerum Moſcoviticarum* Francof. ann. MDCLX. recuſa.

(***) Duriores quorundam patrum de ſecundis & tertiis nuptiis ſententias congeſſit JO. BAPTISTA COTELERIVS in notis ſuis ad *Hermae paſtorem, mandat. IV. libr. II. p.* 87, 88. & auctorem *conſtitutionum libr. III. cap. II. p.* 278, 279. Jungi meretur ALBERTVS CHRISTIANVS RICHTERVS in diſſert. ſub præſidio illuſtr. Böhmeri *anno MDCCXXIII.* habita, *de ſecundis nuptiis praecipue illuſtr. perſonarum*, ubi & patrum, & pontificum Romanorum, nec non conciliorum de ſecundis nuptiis effata in unum congeſta legi poſſunt. Add JOSEPHI BINGHAMI, ſcriptoris Angli, *origines, ſive antiquitates eccleſiaſt. vol. VII. libr. XI. cap. XI. §. VII. p.* 416. *ſeqq.* itemque ill. BOEHMERI *jus eccleſiaſt. proteſtantium, tom. IV. libr. IV. tit. XXI. p.* 494. *ſeqq.* ubi & oſtenditur, quibus rationibus ducti nonnulli ex antiquiſſimis cœtus chriſtiani doctoribus nuptias ſecundas minime probandas cenſuerint.

(****) De *conſtitutionibus* hiſce *apoſtolicis*, qui a CLEMENTE *Romano* collecti perhibentur, uberius diſſeruit GERHARDVS noſter in *confeſſion. cathol. libr. I. part. II. cap. VII. p.* 147. luculenterque oſtendit, easdem eſſe apocryphas.

lligit) *rejiciat nos de regno Dei.* Gregoꝛus Nazianzenus in orat. in dict. evang. latth. XIX. *Videtur mihi hic ſermo ſeandas rejicere nuptias. Si enim duo ſunt 'hriſti, duo etiam mariti, duæ quoque cores. Si autem unus eſt Chriſtus, unum iput eccleſiæ, & caro una, ſecundæ reiuantur. Quod ſi ſecundas prohibeo, quæ itio erit tertiarum? Primæ legis ſunt, ſeandæ indulgentiæ, tertiæ vero prævariitionis, ultra hæc ſuile magis, quam aliud iidquam, multo nequitiæ habens exempla.* piphanius lib. II. tom. I. hæreſ. 59. quæ t Catharorum: *Revera non ſuſcipit ſancta)ei prædicatio poſt Chriſti adventum eos, ii a nuptiis, mortua ipſorum uxore, ſecun's nuptiis ſunt conjuncti, propter excellenm ſacerdotii honorem ac dignitatem.* Amroſius lib. I. offic. cap. L. & libr. II. cap. VI. ſecundis nuptiis itidem videtur iniquior. *Quid tam decorum*, inquit, *quam ut vidua defuncto marito fidem ſervet?* Idem in com. 1 Cor. VII. ſub fine: *Primæ nuptiæ a Deo ſunt, ſecundæ vero permiſſæ ſunt, primæ nuptiæ ſub benedictione Dei celebrantur ſublimiter, ſecundæ autem & in præſenti carent gloria, conceſſæ autem ſunt propter incontinentiam.* De Hieronymo jure ſcribit Lutherus in comm. Geneſ. XLV. tom. VI. Witeb. f. 139. quod *ſecundis nuptiis admodum inſenſus fuerit;* ac Ludovicus Vives in comm. libr. XVI. Auguſtini de civ. Dei cap. XXXIV. quod *eas fuerit abominatus*, uti conſtat ex epiſtolis ad Salvinam, Furiam, Gerontiam tom. I. & lib. contra Jovinian. tom. III. Quamvis enim alicubi proteſtetur, *ſe non damnare iteratas nuptias* (*), tamen res ipſa oſtendit contra-

(*) Exſtat iſte locus, ad quem digitum heic intendit GERHARDVS, apud AVGVSTINVM *de bono viduitatis*, cap. XII. tom. IV. *opp. p.* 1025. edit. Baſil. *MDLXIX.* Licet is ſit longior, eundem tamen bona cum lectoris venia heic adſcribemus. Verba ita habent: „De tertiis & de quartis „& de ultra pluribus nuptiis ſolent homines movere quæſtionem. Unde, ut „breviter reſpondeam, nec ullas nuptias „audeo damnare, nec eis verecundiam „numeroſitatis auferre. Sed ne cuiquam „brevitas hujus reſponſionis forte diſpliceat, uberius diſputantem reprehenſorem meum audire paratus ſum. Fortaſſis enim adfert aliquam rationem, „quare ſecundæ nuptiæ non damnentur, „tertiæ damnentur: nam & ego non „audeo plus ſapere, quam oportet ſapere. Quis enim ſum, qui putem definiendum, quod nec apoſtolum video „definiiſſe? Ait enim, *mulier adligata eſt, „quamdiu vir ejus vivit.* Non dixit, primus, aut ſecundus, aut tertius, aut „quartus: ſed *mulier*, inquit, *adligata „eſt, quam diu vir ejus vivit: ſi vero mortuus fuerit vir ejus, liberata eſt, cui vult „nubat; tantum in domino: beatior autem „erit, ſi ſic permanſerit.* Quid huic ſententiæ, quantum ad hanc rem attinet, „addi, vel detrahi poſſit, ignoro. Deinde ipſum quoque apoſtolorum ac noſtrum magiſtrum & dominum audio *Sadducaeis* reſpondentem, quum propoſuiſſent mulierem non univiram, & biviram, ſed, ſi dici poteſt, ſeptiviram, in „reſurrectione cujus futura eſſet uxor? „Increpans enim eos ait, *erratis, neſcientes ſcripturas, neque virtutem Dei. „In reſurrectione enim nec nubent, nec „uxores ducent. Non enim incipient mori, „ſed erunt aequales angelis Dei.* Eorum „itaque reſurrectionem commemoravit, „qui reſurgent ad vitam, non quod reſurgent ad pœnam. Potuit itaque dicere, erratis, neſcientes ſcripturas neque virtutem Dei; in illa enim reſurrectione multinubæ iſtæ eſſe non poterunt: deinde addere, quia nec aliqua „ibi nubit. Sed nec ipſam, ut videmus, „tot maritorum mulierem ulla ſuæ ſententiæ ſignificatione damnavit. Quapropter nec contra humanæ verecundiæ „ſenſum audeo dicere, ut quoties voluerit, viris mortuis nubat femina, nec „ex meo corde præter ſcripturæ ſanctæ „auctoritatem quantas libet nuptias audeo „condemnare. Quod autem dico univiræ viduæ, hoc dico omni viduæ, beatior eris, ſi ſic permanſeris.„ Satis luculenter, ut arbitror, ex hoc ipſo loco patet, AVGVSTINVM iteratas nuptias nec

trarium. *Tolle, quod pejus eſt uri,* inquit, *& per ſe bonum non erit nubere,* in epiſt. ad Salvinam. Digamos comparat *immundis animalibus & ſerpentibus in arca Noæ ac vaſis dedecoris,* in epiſt. ad Gerontiam; *nuptias repetentem poenitentia egere,* adſerit in lib. I. contra Jovin. &c. Ibidem: *Apoſtolus concedit viduis ſecunda matrimonia, melius enim eſt licet alterum & tertium, id eſt, unum virum noſſe, quam plurimos, id eſt, tolerabilius eſt, uni homini proſtitutam eſſe, quam multis, ſiquidem & illa in evangelio Samaritana ſextum ſe maritum habere dicens, arguitur a Domino, quod non ſit vir ejus, ubi enim numerus maritorum eſt, ibi vir, qui proprie unus eſt, eſſe deſiit &c. Quæ duos habuit viros, etſi anus eſt & decrepita & egens, eccleſiæ ſtipes non meretur accipere, ſi autem panis illi tollitur eleemoſynæ, quanto magis ille panis, qui de coelo deſcendit &c.* (Gratianus cauſ. 31. q. 1. & Bellarminus de matrim. cap. IX. Hieronymum ſic excuſant, quod *in exhortationem vidualis continentiæ, non in condemnationem ſecundarum nuptiarum talia protulerit.* Item, quod *fecerit hoc amore pudicitiæ & ob incontinentiam multorum, qui usque ad vigeſimum matrimonium aliquando progrediebantur.* Sed negari nequit, verba eſſe duriora & minime adprobanda.) Chryſoſtomus in comm. Tit. I. non quidem ſimpliciter improbat ſecundas nuptias, utpote quæ per leges permittantur, *interim poſt ſecundas nuptias* ad dignitatem paſtoris neminem admittere videtur, addita hac ratione: *Qui defunctæ uxori benevolentiam nullam ſervaſſe deprehenditur, quo pacto hic eccleſiæ præceptor eſſe optimus poterit? noſtis enim profecto omnes, quod, etſi per leges ſecundæ nuptiæ permittantur, multis tamen ea res adcuſationibus patet.* Auctor oper. imperf. in Matth. XIX. homil. 32. *Licet ob incontinentiam hominum ſecundas nuptias præceperit apoſtolus, re ipſa tamen ſunt fornicatio, ſed cum permittente Deo publice & licenter committitur, fit honeſta fornicatio.* (Recte autem judicat Bellarminus, *opus illud non eſſe Chryſoſtomi,* ſed hæretici, vel ab hæreticis corruptum, cum multa contineat pugnantia cum doctrina orthodoxa. lib. de matrim. cap. IX. *Minus commode quidam verba illa excuſant, quaſi per hyperbolen vocaverit ſecundas nuptias fornicationem, non quod revera ſit fornicatio ſecundo nubere, ſed aliquid minus bonum, quam in fornicatione permanere. At hæc gloſſa diſerto textui repugnat. Quidam reſpondent ſermonem eſſe de nuptiis reiteratis priore conjuge adhuc viva, at nuptias illas apoſtolus non permiſit, nedum præcepit.*) Haymo in evangel. infra octav. nativit. *Diſcant viduæ ſecunda & tertia declinare conjugia. Diſcant poſt virorum ſuorum mortem carnis vitare laſciviam.* Zonaras tom. III. annal. de patriarcha Polyeucto refert, quod *non dubitaverit Nicephorum, imperatorem orientalem, a ſacro loco tanquam pollutum arcere, ob ſecundas nuptias cum anteceſſoris ſui Romani conjuge celebratas.* Huc referri etiam poſſunt imperatorum chriſtianorum conſtitutiones, quibus *poenas* ſecundo nubentibus impoſuerunt. *l. Foeminæ. l. cum aliis. C. de ſecund. nupt. In auth. de nupt.* dicitur, *mulierem nuptias repetentem, ſi a marito fuerit prohibita, tria negligere & obliviſci, Deum, memoriam defuncti, & amorem erga liberos.* Item *animam defuncti mariti nuptiis ſecundis contriſtari.* Nov. 22. cap. XLIII. Andradius citat Conſtantini Porphyrogenetæ conſtitutionem, qua tertiis nuptiis *quinquennalis excommunicatio* imponitur. Leo nov. 90. in tertias & quartas ſatis durus: *Opor-*

nec damnaſſe, nec ullo duriore nomine adpellaſſe, nec ullam iis poenam dictitaſſe, ſed tantum rem conſilii heic feciſſe, magnique honoris intuitu impedire eas ſtuduiſſe.

Oportebat (inquit) *nos, cum divina manu formati, menteque ac ratione prædita ſumus, quorumdam brutorum præſtantiæ non cedere. Non enim illa imbecillitas reprehenſione vacat, neque a juſtis vituperationibus libera eſt, ſed tanto obnoxior, quanto brutali naturæ rationalis prudentia antecellit. Oportebat* [inquam] *homines, cum in aliis, tum præcipue in caſtitate matrimoniali a brutis non vinci. Multa autem brutorum animantium genera conjuge mortuo perpetuam viduitatem amplectuntur, alterisque nuptiis priores velut congeſta terra obtegere nolunt. Verum quoniam hanc imbecillitatem turpem non eſſe,* [*quamquam turpiſſima ſit*] *exiſtimans natura primo matrimonio contenta non eſt, ſed nullo pudore tacta ad ſecundum etiam procedit; quin cum illam hic ſaltim ſiſtere deberet, non tamen id facit, & quamquam per ſacram legem non liceat, a ſecundo matrimonio ad tertium prorumpit, haud dubie conſtitutam in tertium matrimonium poenam, quod non exerceatur, contemtui habens, idque eo etiam magis, quod civilis lex, qua neſcio de cauſa, ſpiritus poenam conſtituentis decreto non conſentiat, ſed hos a reprehenſione porro liberat, qui poſt alterum matrimoniale conſortium a matrimoniis abſtinere nolint, idcirco nos, quæ ſpiritui placent, ſequentes ſtatuimus, ut qui ad tertium matrimonium pervenerint, poenæ, quam in ipſos ſacer canon promulgavit, obnoxii ſint.* Tribuitur & hoc Leoni: τὸ πρῶτον συνοικέσιον, νόμος, τὸ δεύτερον, συγχώρησις, τὸ τρίτον παρανομία χοιρώδης, τὸ τέταρτον θηριώδης βίος.

§. CXCII. IV.) Sed & quædam *concilia* ſecundis nuptiis fuere iniquiora. Concilii *Neocæſarienſis* ſeculo quarto celebrati canon. III. ſic habet: *De his, qui frequenter uxores ducunt, & de his, quæ ſæpius nubunt, tempus quidem poenitentiæ his conſtitutum manifeſtum eſt, ſed converſatio & fides eorum tempus abbreviat.* Canon. VII, *Presbyter convivio ſecundarum nuptiarum intereſſe non debet, maxime cum præcipiatur ſecundis nuptiis poenitentiam tribuere. Quis ergo erit presbyter, qui propter convivium illis conſentiat nuptiis?* Concilii *Laodiceni* eodem ſeculo celebrati canon L. *De eo, quod oportet, ſecundum eccleſiaſticum canonem, eos, qui libere & legitime ſecundis nuptiis juncti ſunt, nec occultam permixtionem operati ſunt, pauco tempore exemto vacare orationibus & jejuniis, & ſecundum veniam reddi eis communionem.* [Bellarminus l. d. ſcribit, *quosdam canonem Neocæſarienſem intelligere de iis, qui plures ſimul uxores habere volunt;* quibus ipſe quoque ſuum addit calculum libr. II. de concil. cap. VIII. Sed hæc interpretatio non poteſt habere locum, quia in adulteria majori ſeveritate animadvertendum erat, ac res ipſa oſtendit, Laodicenum canonem mitigare voluiſſe Neocæſarienſis concilii ſententiam, dum iteratas nuptias legitimas quidem cenſet, interim tamen earum intemperantiam pœnitentia expiandam eſſe decernit. Aliter igitur reſpondet Bellarminus. *Patres ob ſignum incontinentiæ notandos aliqua poenitentia voluiſſe eos, qui ſæpe matrimonia contrahunt;* atqui pœnitentia non niſi de malis agenda, quod ſi ergo ob iteratas nuptias pœnitentia injungitur, easdem eſſe malas neceſſario præſupponitur. Recte igitur etiam hanc reſponſionem Bellarminus deſerit, tandem ſubjungens: *Quæcunque fuerit patrum eorum mens, concilium fuit particulare, cui recte opponi poteſt concilium Nicænum generale can. VIII. in quo ſecundæ nuptiæ apertiſſime adprobantur.* Bucerus in defenſ. reform. Colon. cap. CXVI. p. 390. accipit Neocæſarienſem canonem de tali digamia, *qua alterutra pars injuſta de cauſa divertens, altero adhuc conjuge ſuperſtite alii vel viro, vel mulieri ſe matrimonio jungit.* Noſter Chemnitius part. II. exam. conc. Trid. cap. de matrim. p. 435. intelligit *de ſecundis nuptiis poſt divortium contractis,* quas

IV.) *Quorundam conciliorum.*

quas veteres eccleſiaſtica aliqua reprehenſione notaverint, non tamen prorſus damnarint, vel reſciderint.]

V.) *Pontificiorum.* §. CXCIII. V.) *Pontificiis*, qui & ipſi ſecundis nuptiis iniquiores, 1.) Quia *duriora veterum dicta contra ſecundas nuptias in jure canonico adprobant*. Cap. de his 31. q. 1. adlegantur canones concilii *Neocæſarienſis*, quod tempus *poenitentiæ conſtituendum ſit illis, qui frequenter uxores ducunt, quodque presbyter convivio ſecundarum nuptiarum intereſſe non debeat*. Cap. Hac ratione cauſ. & quæſt. iiſd. *ſecundam uxorem accipere ſecundum præceptum apoſtoli licitum eſt, ſecundum autem veritatis rationem vere fornicatio eſt, ſed cum permittente Deo publice & licenter committitur, fit honeſta fornicatio.* 2.) Quia eum, *qui plures uxores ſucceſſive duxit, non admittunt ad ordines ſacros*. Cap. ſi quis. diſtinct. 34. cap. quisquis. diſt. 84. &c. cujus ſtatuti Bellarminus in libr. de cleric. cap. XXIV. duplicem tradit rationem, *moralem* unam, *myſticam* alteram. Moralem dicit eſſe eam, quod *iteratæ nuptiæ ſint ſignum incontinentiæ magis diuturnæ firmiusque inhærentis;* quin imo eo usque progreditur, *ut ſecundas nuptias ex ſua natura magis diuturnæ incontinentiæ ſignum eſſe ſtatuat, quam adulterium & concubinatum*. Myſticam vero, *quod non ſignificet, Chriſtum ita eſſe unius eccleſiæ ſponſum, ut nunquam habuerit aliam*, qua de re quid ſtatuendum ſit, in tract. de miniſt. eccl. cap. de conjug. ſacerdotum §. CCCLIX. late fuit expoſitum. Hoc loco illud urgemus. Iteratæ nuptiæ poſt obitum conjugis aut ſunt *per ſe piæ, honeſtæ* ac legitimæ, non minus quam primæ, aut *per ſe turpes* & inhoneſtæ. Si prius, miniſtri eccleſiæ non ſunt ab illis arcendi. Si poſterius, nemini in eccleſia ſunt concedendæ. Non eſt, quod dicant, *propter majorem perfectionem ſacerdotes ab illis prohiberi*, quia perfectio non eſt præcepti, ſed conſilii; ab iteratis ergo nuptiis non legalibus prohibitionibus, ſed ſuaſionibus forent revocandi, perinde ut apoſtolus progreditur 1 Cor. VII. 35. negans, ſe *cuiquam laqueum velle injicere*. Contra vero Bellarminus ex *morali quadam ratione* iteratas nuptias ſacerdotibus interdictas ſtatuit. Atqui moralis ratio ad omnes omnino pertinet, nec magis clericos, quam laicos obſtringit; proinde, ſi ob moralem rationem ſecundæ nuptiæ clericis ſunt prohibitæ, utique etiam laicis ob eamdem prohibitæ erunt. 3.) *Secundis nuptiis eccleſiaſticam benedictionem denegant*. Bellarminus de matrim. cap. IX. reſpondet, *cauſam hujus rei non eſſe eam, quod ſecundæ nuptiæ careant ſacramento, ſed quia benedictio in primis nuptiis data non pereat, neque iterum benedici debeant, qui ſemel benedicti fuerunt*, quod petitum ex cap. *vir autem extr. de ſecund. nupt.* Quaſi vero quidquam impediat divinæ benedictionis in iteratis nuptiis repetitionem! quaſi non ſit novum plane conjugium, quod viduus, vel vidua cum perſona cœlibe, vel etiam viduus & vidua utpote novi conjuges invicem contrahunt, cum prius matrimonium per mortem penitus ſit ſolutum, ut proinde etiam nova benedictione indigeant! Ac ſi vel maxime viduus, aut vidua in priore matrimonio benedictionem accepit, cur ea denegatur perſonæ cœlibi, quæ cum viduo, vel vidua contrahit? Forte cum canoniſtis reſpondebit, *eam a perſona jam ante benedicta accipere benedictionem, ſicut aqua non benedicta adpoſita aquæ benedictæ easdem virtutes participat*. Sed hoc nugari eſt, & fingere. Certe qui ſecundis nuptiis benedictionem denegat, *oblique* eas adcuſat, quod non ſint verum, legitimum ac Deo gratum matrimonium, quin & utilem conſtitutionem eccleſiaſticam de cujusque legitimi matrimonii benedictione labefactat. 4.) Qui duas uxores ſucceſſive ducunt, eos *perfectione quadam ſacramenti carere cenſent*. Bellarminus de cleric. cap. XXIV. §. altera: *Perfecta ſignificatio conjugii Chriſti cum eccle-*

ſta non eſt in iteratis nuptiis. Qui enim ſecundam uxorem duxit, ſignificat quidem conjugio ſuo Chriſti conjugium, ſed non ita perfecte, ut is, qui unam ſolam habuit; non enim ſignificat, Chriſtum ita eſſe unius eccleſiæ ſponſum, ut nunquam habuerit aliam. De matrim. cap. IX. §. ult. *Bigami defectu ſacramenti ſacris initiari nequeunt, non quod eorum matrimonium ſacramentum non ſit, ſed quod perfectione ſacramenti careant.* Atqui conjugium proprie & ſpecifice loquendo ſacramentum non eſſe, ſuperius oſtendimus. Sacramenti generaliter adpellati ratio ab apoſtolo monſtrata, quod *ſint duo in carne una* Eph. V. 31. non minus repetitur in nuptiis legitime iteratis, quam in primo matrimonio. Sic autem diſputamus contra Bellarminum: Si clerici propter defectum integri ſacramenti non arcentur ab ordinibus ſacris, multo minus propter defectum perfectionis cujusdam ſacramentalis ab iisdem arcendi erunt. Sed verum prius in eccleſia Romana; qui enim conjugium [quod ſacramentum eſſe ipſimet cenſent] abjurant, ad ſacros ordines admittuntur, cum tamen integro careant ſacramento. Ergo multo magis admittendi, qui perfectione duntaxat ſacramenti carent; niſi velimus dicere, plus valere defectum partis, cujusdam ſcilicet perfectionis ſacramentalis, quam totius, integri ſcilicet ſacramenti. Item: Ubi adſunt omnes eſſentiales ſacramenti partes, ibi eſt verum, integrum & perfectum ſacramentum. Atqui in conjugio bigamorum ſucceſſive talium adſunt omnes eſſentiales ſacramenti partes, ex hypotheſi pontificiorum. Ergo conjugium bigamorum eſt verum, integrum & perfectum ſacramentum. *Minor* probatur, quia docente Bellarmino, *materia* conjugii ſunt perſonæ contrahentes, *forma* ſunt verba conſenſum exprimentia. Atqui ea in conjugio bigamorum inveniuntur. Denique præpoſterum eſt ſtatuere, quod conjugium juxta normam inſtitutionis divinæ contractum [quale eſt illud, de quo hic agimus] careat perfectione quadam ſacramenti; contra vero euchariſtia ſub una ſpecie contra Chriſti inſtitutionem adminiſtrata ſit verum & integrum ſacramentum. Utrumque ſtatuunt pontificii. Sed hac de re ſuo loco plura diximus. 5.) Quamvis Bellarminus videatur improbare duras illas veterum locutiones ſuperius citatas, tamen ſtatuit, *iteratas nuptias eſſe ſignum incontinentiæ diuturnioris & firmius inhærentis, quam eſt ipſe concubinatus.* Item *magis prohiberi in epiſcopo deligendo digamiam* [ſucceſſivam] *quam adulteria & concubinatum* de cleric. cap. XXIV. §. 13. Quo etiam referri poteſt illud Salmeronis tom. IV. tract. 21. pag. 196. *Chriſtus peccata hujus fœminæ* [Samaritanæ Joh. IV.] *detegit, nempe objiciens, quod quinque viros habuerit, quod ſignum erat evidentiſſimum maximæ ſimul & incontinentiæ & impudentiæ;* quæ antichriſtiana pronunciata inſignem ſecundarum nuptiarum contumeliam continere, nemo inficias ire poterit.

Argumenta Montaniſtarum. I.) Ex ſcripturæ dictis: 1.) Ex vet. teſt. a.) Gen. II. 24.

§. CXCIV. Argumenta *Montaniſtarum* collegit Tertullianus in libro de monog. in libr. ad uxorem & in exhortat. caſtitatis, ac quædam ex illis repetiit Hieronymus. *Primam* eorum claſſem conſtituunt ex ſcripturæ dictis: I.) ex vet. teſt. 1.) Geneſ. II. 24. *Adhærebit vir uxori ſuæ, & erunt duo in carne una.* Tertullianus de monog. cap. IV. *Unam fœminam maſculo Deus finxit, una coſta ejus decerpta & utique ex pluribus.* Sed & in præfatione ipſius operis: *Non eſt,* inquit, *bonum homini ſolum eum eſſe, faciamus adjutorium illi. Adjutores enim dixiſſet, ſi pluribus eum uxoribus deſtinaſſet. Adjecit legem de futuro, ſiquidem prophetice dictum eſt: Et erunt duo in carnem unam, non tres, neque plures. Ceterum jam non duo, ſi plures.* Hieronymus libr. I. in Jovinian. *Vna coſta a principio in unam uxorem verſa eſt. Et erunt, inquit, duo in carne una, non tres, neque quatuor, alioquin*

quin non duo, ſed plures. Reſp. polygamiæ ſimultaneæ, ac proprie ſic dictæ, hæc omnia recte opponuntur, nequaquam vero iteratis nuptiis; neque enim is peccat contra conjugii inſtitutionem, qui ſucceſſive duas uxores ducit matrimoniali vinculo cum priore legitime ſoluto, ſed qui uno eodemque tempore cum duabus, vel pluribus cohabitat. Manifeſtiſſimum illud eſt ex Matth. XIX. ibi enim temeraria divortia Chriſtus damnat argumento ex prima conjugii inſtitutione ducto v. 5. ſed priore conjuge ob crimen adulterii dimiſſa aliam ducere permittit v. 9. at ſi poſt divortium propter adulterium inſtitutum ad ſecunda vota tranſire licet, multo magis poſt matrimonii vinculum per mortem ſolutum iterare nuptias licitum erit. 2.) *Sacerdotes veteris teſtamenti virginem ducere debebant uxorem, non viduam* Levit. XXI. 14. *Atqui Chriſtus nos omnes fecit ſacerdotes* Apoc. I. 6. Tertullianus de monog. cap. VII. Unde Innocentius I. dicit, *ſcriptum eſſe, ſacerdotes mei ſemel nubant.* Reſp. a ſacerdotibus Leviticis veteris teſtamenti ad ſpirituales ſacerdotes in novo teſtamento non valet collectio, quia leges cerimoniales in novo teſtamento ſunt abolitæ. Quid quod conſtitutio illa de non ducenda a ſacerdote vidua etiam in veteri teſtamento exceptionem aliquam admiſerit, ut conſtat ex Ezech. XLIV. 22. ubi de ſacerdotibus dicitur: *Viduam & repudiatam non accipient uxores, ſed virgines de ſemine domus Iſrael, ſed & viduam, quæ fuerit vidua a ſacerdote, accipient.* Unde ipſe Hieronymus in epiſt. ad Oceanum Tertulliani commentum refutat, atque illud, quod ab Innocentio adducitur, in tota ſacra ſcriptura non exſtat. Proponitur autem in illa lege pulcerrimus typus, quem explicat apoſtolus 2. Cor. XI. 2. *Deſpondi vos uni viro virginem caſtam exhibere Chriſto;* nimirum Chriſtus eſt unicus ſummus ſacerdos novi teſtamenti & ſponſus eccleſiæ, quæ debet eſſe virgo, hoc eſt, a meretriciis ſatanæ, mundi & carnis complexibus, ab idololatria & peccatis contra conſcientiam debet abſtinere, ut ſponſo ſuo, cui vera fide ſociata eſt, placere poſſit. 3.) Levit. XXII. 12. *Sacerdotis filia, cum fuerit viro extraneo, non comedet de oblatione ſanctitatum.* v. 13. *Et filia ſacerdotis, cum fuerit vidua & repudiata, & ſemen non ei, & reverſa fuerit ad domum patris ſui ſicut puellæ ejus, de pane patris ſui comedet;* ubi ſacerdotum filiabus iterum nubentibus pœnæ loco imponitur, ne comedant ex pane ſui patris. Hieronymus in epiſt. ad Geront. *Reſp.* ſi hæc illatio valeret, etiam primas nuptias prohibitas eſſe colligi poſſet, quia in genere dicitur, quod filia ſacerdotis nubens extraneo non ſit ad cibos ſacerdotales admittenda. Quod vidua ac repudiata ad eos admittitur, inde eſt, quia recidit in poteſtatem patris matrimoniali vinculo ſoluta, unde etiam familiæ paternæ commodis iterum fruitur.

b.) *Lev. XXI.* 14.

c.) *Lev. XXII.* 12.

§. CXCV. II.) Ex novo teſtamento: 1.) Matth. V. 32. *Qui dimiſſam ſive repudiatam duxerit, mœchatur. Vidua eſt Dei voluntate per mortem mariti repudiata.* Tertullianus lib. de monog. cap. IX. *Reſp.* Chriſtus ipſe diſtinguit inter repudiatam ob cauſam juſtam & ſufficientem ac inter eam, quæ temere abſque juſta & ſufficiente cauſa a marito eſt repudiata. In priore caſu matrimonium novum parti innocenti concedit, in poſteriori ejusmodi repudiatam ducere prohibet. Quod ſi ergo marito per divortium ab adultera conjuge ſeparato licet nuptias iterare, multo magis ſoluto per mortem cum priore conjuge matrimonio idem licebit, ut conſtat ex manifeſtis dictis ſuperius citatis. 2.) Matth. X. 16. *Eſtote ſimplices ſicut columbæ. At columba eſt avis innocua & pudica, quam unam unus maſculus novit.* Tertullianus de monog. cap. VIII. *Reſp.* comparatio non eſt extendenda ultra tertium, ad

2.) *Ex nov. teſt.*

a.) *Matth. V.* 32.

b.) *Matth. X.* 16.

ad quod adhibetur, jam vero non niſi ſimplicitatis reſpectu columbis & prudentiæ ratione ſerpentibus nos ſimiles eſſe debere textus oſtendit. Hilarius libr. de ſyn. p. 309. *Serpentinam prudentiam columbæ ſimplicitas temperet, & ſimplicitatem columbæ prudentia ſerpentis inſtruat, fiatque & ſimplex ſapientia & ſapiens ſimplicitas.* Hieronymus epiſtol. XIII. ad Paulin. *Habeto ſimplicitatem columbæ, ne cuiquam machineris dolos, & ſerpentis aſtutiam, ne a malorum ſupplanteris inſidiis.* Si quis præter ſcopum & mentem Chriſti comparationem extendere velit, multa abſurda ex ea inferre poſſit. Præterea nondum inter phyſiologos certo conſtat, an inter turtures fœmellam unam unus maſculus noverit? ac ſi vel maxime certum hoc eſſet, tamen non de turturibus in ſpecie, ſed de columbis in genere Chriſtus loquitur. 3.) Matth. XVII. 3. *Chriſtus in revelatione gloriæ ſuæ de tot ſanctis Moſen & Eliam ſibi conjungit unum monogamum, alterum eunuchum. Ergo & nos, ſi velimus videre ejus gloriam, oportet alterutri eſſe ſimiles.* Tertullianus de monog. cap. VIII. *Reſp.* ex allegoriis non ducuntur firma argumenta, niſi ipſa ſcriptura explicationem monſtret. Tantum vero abeſt, ut hæc allegoria Montaniſtica a ſcriptura nobis ſuppeditetur, ut eidem potius adverſetur. Rectius ergo pii veteres ſtatuunt, ideo Moſen & Eliam hic adparere, ut intelligatur Chriſtum eſſe eum, *de quo prophetæ locuti ſunt & Moſes.* Matth. II. 12. Johan. I. 45. Opponimus autem Tertulliano, quod Joſephus libr. II antiquit. Judaic. cap. X. ſtatuit, *Moſen duas habuiſſe uxores, Zephoram & Tharbin,* filiam regis Æthiopum, quæ dicatur æthiopiſſa Num. XII. 1. 4.) Matth. XIX. 6. *Quod Deus conjunxit, homo non ſeparet. Ergo ſecundæ nuptiæ ſunt illicitæ.* Tertullianus ib. *Reſp.* Diſtinguendum inter ſeparationem factam arbitrio humano inter conjuges adhuc vivos, & inter ſeparationem factam judicio divino per mortem alterutrius conjugis. Dictum Chriſti oppoſitum eſt ſeparationi priori; de ſeparatione poſteriore agit apoſtolus Rom. VII. 2. 1. Cor. VII. 39. 1. Tim. V. 14. ubi expreſſe adſerit, quod alterutro conjugum demortuo pars ſuperſtes ſolvatur lege, qua illi viventi erat obſtricta, ut ei liberum ſit ad aliud tranſire matrimonium. 5.) Johan. II. 2. *Chriſtus ſemel tantum interfuit nuptiis. Toties autem ſervator noſter voluit nos celebrare nuptias, quoties ipſe dignatus fuit intereſſe.* Tertullianus de monog. cap. II. Hieronymus in epiſt. ad Geront. *Reſp.* Chriſtus ſemel tantum nuptiis interfuiſſe legitur, at ex eo non poteſt apodictice inferri, quod ſemel tantum interfuerit, quia in *hiſtoricis* non ita, ut in dogmaticis, negative ex ſcriptura argumentari poſſumus; Joh. XXI. 25. multo minus ex eo inferri poteſt, quod ſemel tantum nuptias celebrare liceat, cum id ſcripturæ dictis ſuperius adlatis adverſetur. Quid quod eadem facilitate inferri poſſet, licere tantum ſemel per omnem vitam nuptiis intereſſe? 6.) Joh. IV. 18. *Quinque viros habuiſti, & quem nunc habes, non eſt tuus. Samaritanæ* [inquit Tertullianus monog. cap. VIII. in fin.] *maritum Chriſtus negat, ut adulterum oſtendat numeroſum maritum.* Idem repetit Hieronymus in epiſt. ad Geront. & libr. in Jovinian. *Reſp.* ex v. 17. manifeſte colligitur, Samaritanam illam fœminam poſt mortem quinti mariti non tranſiiſſe ad ſextas nuptias, dicit enim, *virum non habeo*, ſed occulte cum quodam fuiſſe ſcortatam. Quod Chriſtus v. 16. dicit, *voca virum tuum*, id eo ſpectat, ut ſe in luce divinæ omniſcientiæ etiam ſecretiſſima quæque videre teſtetur, ac ſpiritualem ſitim peccatorum manifeſtatione in corde hujus fœminæ excitet, unde etiam v. 19. hæc muliercula dicit: *Video, quod ſis propheta.* Invertimus igitur argumentum. Quia Chriſtus ipſe hoc loco diſtinguit inter maritos legitimos ſucceſſive ductos & concubinarios, ideo iteratas nuptias adprobat. Auguſtinus

c.) *Matth. XVII. 3.*

d.) *Matth. XIX. 6.*

e.) *Joh. II. 2.*

f.) *Joh. IV. 18.*

tract. XV. in Joh. & in lib. LXXXIII. quæſtion. q. 64. refert allegoricam quorumdam expoſitionem, qui per quinque viros intellexerunt *quinque libros Moſis*, quibus Samaritana hactenus ſervierit, ac verba illa, *quem nunc habes, non eſt vir tuus*, ad Chriſtum retulerunt, ut ſit ſenſus, *quem audiſti, qui loquor tecum, non eſt tuus vir, quia nondum in eum credidiſti.* Hanc expoſitionem Auguſtinus repudiat, ſed quam ipſe adfert, ea non eſt melior. Per quinque viros intelligit *quinque ſenſus corporis*, per virum, quem Chriſtus advocare juſſerit, *ſpiritum intelligentiæ*, qui *animalem adfectionem tanquam conjugem regit &c.*

g.) 1. Cor. VII. 27.

7.) 1. Cor. VII. 27. *Solutus es ab uxore, ne quæſieris uxorem. At vidui ab uxore ſunt ſoluti, aliam ergo quærere non debent.* Tertullianus de exhort. caſtit. cap. IV. *Reſp.* apoſtolus v. 28. immediate ſubjicit, *quodſi etiam duxeris uxorem, non peccaſti*, ergo non prohibet iteratas nuptias. Verba igitur præcedentia, *ſolutus es ab uxore, ne quæſieris uxorem*, quidam ſic exponunt, quod contineant non præceptum quoddam prohibitorium, quo viduos a matrimonio arceat, [cum contrarium ſæpius in hoc ipſo capite & alibi doceat, cumque non ſolum vidui, ſed in genere omnes cœlibes ſint ab uxore ſoluti, & hac ratione omnibus matrimonium eſſet prohibitum] ſed conſilium ad ſtatum illorum temporum adcommodatum, ſicut v. 25. & 26. exponitur. Atqui hæc quidem recte dicuntur, interim textui propius accedit, ſi hæc verba apoſtoli accipiantur ut generalis quædam dehortatio a nimio rerum terrenarum amore & fruendi illis deſiderio, ſicut v. 29. ſtatim additur: *Qui habent uxores, ſint tanquam non habentes.* Senſus igitur eſt: *Adligatus es uxori, noli quærere ſolutionem, ſolutus es ab uxore, noli quærere uxorem*, id eſt, noli propterea animo nimis angi, quod vel extra conjugium, vel in conjugio vivas, quia matrimonium pertinet ad hanc vitam, quæ citiſſime præterlabitur, ad cœleſtia igitur & ſempiterna elevandus eſt animus, non autem terrenis ac tranſitoriis hiſce adfigendus. Auguſtinus tractat. XL. in Johan. *Vtere mundo, ſed non te capiat mundus. Quod intraſti, iter agis, exiturus veniſti, non remanſurus. Iter agis, diverſorium eſt hæc vita, utere mundo, quomodo viator in diverſorio utitur menſa, calice, urceo, lectulo, dimiſſurus, non permanſurus.* 8.) Epheſ. I. 10. *Per Chriſtum facta eſt ἀνακεφαλαίωσις omnium, hoc eſt, per ipſum omnia ad caput, ſive initium ſunt reducta. At ab initio fuit tantum monogamia.* Tertullianus de monogamia cap. V. Hieronymus libr. I. contra Jovinian. *Reſpond.* Chriſtus ut ſacerdos ac mediator noſter ſatisfaciendo ſub unum caput omnia reduxit, quia genus humanum, quod per peccatum ex corpore illo myſtico, cujus membra erant angeli & homines, caput vero Dei Filius avulſum erat, in corpus illud reſtituit, ſicut Theophylactus in comment. ἀνακεφαλαίωσιν illam recte interpretatur, ac Chryſoſtomus eodem fere ſenſu ſcribit *factum eſſe per redemtionis myſterium, ut cœleſtia & terrena, hoc eſt, angeli & homines unum caput, Chriſtum ſcilicet, habere inciperent, cum antea propter hominum peccata ſejuncta eſſent a terrenis cœleſtia.* De hoc redemtionis myſterio proprie & principaliter ibi apoſtolus agit, ut totus contextus oſtendit. Deinde concedimus, hanc ἀνακεφαλαίωσιν ſecundario etiam eo referri poſſe, quod Chriſtus ut propheta & doctor eccleſiæ ad primum initium, id eſt, ad primævam conjugii inſtitutionem nos in novo teſtamento revocaverit, Matth. XIX. 4. atque ea, quæ contra eam uſu invaleſcere cœperant, emendanda eſſe docuerit; ſed iteratas nuptias cum prima conjugii inſtitutione pugnare, ac proinde a Chriſto in novo teſtamento abolitas eſſe, nondum eſt demonſtratum. 9.) 1. Tim. III. 2. Tit. I. 6. *Epiſcopi ſint unius uxoris viri, id eſt, unius nu-*

h.) Epheſ. I. 10.

i.) 1. Tim. III. 2.

piis contenti. Ergo etiam laici, ex quibus epiſcopi eliguntur. Si enim hæc diſciplina non præcedit in laicis, ex quibus eccleſiæ ordo proficit, apoſtolicum præceptum ſervari nequit. Tertullianus de monogam. cap. XI. in exhortat. ad caſtitat. cap. VII. Hieronymus ad Geront. *Reſp.* quo ſenſu epiſcopus jubeatur *unius uxoris* eſſe maritus, expoſitum fuit in tractat. de miniſter. eccleſ. cap. de conjug. ſacerdot. §. CCCLXIV. hoc loco illud notari poteſt, ex Montani ſchola ortam eſſe pontificiam illam interpretationem, qua epiſcopi a ſecundis nuptiis hac phraſi prohiberi cenſentur. 10.) 1. Tim. V. 12. *Damnationem habere dicuntur illæ viduæ, quæ primam fidem irritam fecerunt, hoc eſt, ad ſecunda vota tranſiverunt.* Reſp. Epiphanius hæreſ. LXI. p. 222. diſtinguit inter κρίμα καὶ κατάκριμα, viduas illas κρίμα in judicio eccleſiæ habere concedit, ſed κατάκριμα in judicio divino habere negat. Sed ex deſcriptione addita manifeſtum, viduas illas, de quibus apoſtolus loquitur, etiam *in Dei judicio* damnationem habere. Πίςιν πρώτην quidam accipiunt de fide eccleſiæ data, id eſt, de promiſſione ſervitii ac miniſterii, qua pauperibus, exſulibus, ægrotis &c. ſeſe inſervituras tales viduæ pollicitæ erant, cui expoſitioni favere videtur v. 10. ſed Chemnitius in examin. concil. Trident. in cap. de cœlibatu pag. 59. ex contextu & parallelorum locorum collatione oſtendit, intelligi fidem ſalvificam, cujus naufragium fecerunt tales viduæ non ſecundas nuptias contrahendo, [earum enim libertatem ibidem v. 14. evidenter apoſtolus adſerit] ſed *contra Chriſtum petulanter laſciviendo*, v. 11. *debita miniſterii officia negligendo*, v. 12. *petulantia ſua occaſionem maledicendi & evangelii doctrinam blaſphemandi adverſario exhibendo*, v. 14. *& deſerta via Domini ſatanam ſectando* v. 15. Hac de re pluribus in quæſtione de cœlibatu inferius diſſeremus. Reliqua ſcripturæ dicta, quæ a Tertulliano adferuntur, facilem habent explicationem, cum ex primo eorum intuitu adpareat, ea violenter contra ſecundas nuptias torqueri, ac ſi ullum eis ineſſet robur, etiam primas nuptias eisdem prohiberi.

k.) 1. Tim. V. 12.

§. CXCVI. *Alteram* claſſem argumentorum complent ex variis *exemplis*, tum *ſacris*, *protoplaſtorum ſcilicet*, *Iſaaci*, *Noachi*, *Joſephi & aliorum in veteri*, *ac Zachariæ*, *Petri*, *Hannæ &c. in novo teſtamento*, tum *profanis*. Reſp. 1.) De quibuslibet exemplis judicandum eſt ex regula divinitus præſcripta. Jam vero oſtendimus ſuperius, δευτερογαμίαν verbis ſcripturæ perſpicuis & expreſſis adprobari. 2.) Diſtinguendum inter digamiam proprie ſic dictam, ſimultaneam ſcilicet, & eam, quæ ἀκυρολόγως ſic adpellatur, videlicet ſucceſſivam. Exempla illa principaliter oppoſita ſunt digamiæ ſimultaneæ, non ſucceſſivæ. 3.) Diſtinguendum inter nuptiarum iteratarum libertatem, ac earumdem neceſſitatem. Exempla illa probant, ſanctos quosdam libere a ſecundis nuptiis abſtinuiſſe, ſed lege quadam ab illis eos fuiſſe prohibitos, non probant. 4.) Opponimus contraria exempla eorum, qui ad ſecunda vota tranſiverunt, quæ ſuperius ſunt enumerata. 5.) Exempla gentilium ſuſpectam potius reddunt legem ſecundas nuptias prohibentem; oſtendunt enim, ex quo fonte hic error in eccleſiam profluxerit.

II.) Ex variis exemplis.

§. CXCVII. *Tertiam* claſſem adſignant *rationibus*. 1.) Qui *nuptias iterat*, *voluntati divinæ repugnat*. Tertullianus de exhort. caſtit. cap. II. pag. 563. *Quam modeſta illa vox eſt, Dominus dedit, Dominus abſtulit, ut Domino viſum eſt, ita factum eſt! Ideo ſi nuptias ablatas reſtauremus, ſine dubio contra Dei voluntatem nitimur volentes habere rurſus, quod habere nos noluit, ſi enim voluiſſet, non abſtuliſſet &c.* Reſp. negamus eum, qui nuptias iterat, divinæ voluntati repugnare. Quod probationis

III.) Ex rationibus. 1.) A divinæ voluntatis ſignificatione.

tionis loco adducitur, petitum eſt ex *parti-eulari.* Id enim duntaxat probat, quod Deus cum ea perſona, quam per mortem ex hac vita evocat, ſuperſtitem conjugem diutius in matrimonio vivere noluerit, ex eo vero nequaquam inferri poteſt, quod ab omni omnino matrimonio eam excluſam voluerit. Adde, quod regula actionum noſtrarum eſſe debeat voluntas Dei in verbo revelata, nequaquam vero occulta ejus judicia. Auguſtinus in enchir. cap. CI. *Aliquando bona voluntate homo vult aliquid, quod Deus non vult bona multo amplius multoque certius voluntate. Nam illius mala voluntas eſſe nunquam poteſt, tanquam ſi bonus filius patrem velit vivere, quem Deus bona voluntate vult mori. Et rurſus fieri poteſt, ut hoc velit homo voluntate mala, quod Deus vult bona, velut ſi malus filius velit mori patrem, velit etiam hoc Deus. Nempe ille vult, quod non vult Deus, iſte vero id vult, quod vult & Deus, & tamen bonæ Dei voluntati pietas illius potius conſonat, quamvis aliud volentis, quam hujus idem volentis impietas. Multum enim intereſt, quid velle homini, quid velle Deo congruat, & ad quem finem ſuam quisque referat voluntatem, ut adprobetur, vel improbetur. Poteſt enim velle bonum, quod non congruat illi velle, & poteſt velle bonum, quod congruit, ſed non refert ad finem rectum, & ideo non eſt bona voluntas.* Lombardus lib I. ſentent. diſtinct. 48. lit. A.

2.) *Ab incommodorum conſecutione.*

II.) *Iteratæ nuptiæ plurima ſecum trahunt incommoda, præſertim ſi ex priore matrimonio ſuperſtites fuerint liberi.* Graphice ea depingit & exaggerat Hieronymus in epiſt. ad Furiam. *Superducit*, inquit, *mater filiis non nutricium, ſed hoſtem, non parentem, ſed tyrannum; inflammata libidine obliviſcitur uteri ſui & inter parvulos ſuas miſerias neſcientes lugens dudum nova nupta componitur.* Item: *Si evenerit, ut ex ſecundo matrimonio habeas filios domeſticos, oritur pugna, inteſtinum prælium. Non licebit tibi amare liberos, nec æquis adſpicere oculis, quos genuiſti. Clam porriges cibos, invidebis mortuo, & niſi oderis filios, adhuc eorum videberis amare patrem. Quod ſi vir de priore uxore ſobolem adhuc habens domum te introduxerit, etiamſi clementiſſima fueris, omnes comædi & mimographi in novercam ſæviſſimam declamabunt. Si privignus languerit & condoluerit caput, infamaberis ut venefica, ſi non dederis cibos, ut crudelis, ſi dederis, malefica diceris.* Johannes Garonius in tract. de ſecund. nupt. 49. recitat ſecundo nubentium incommoda. In jure civili ſecundæ nuptiæ multis principum conſtitutionibus multisque jurisconſultorum reſponſis odio ſunt expoſitæ; dicitur enim per eas *priori marito, ejusque liberis injuria inferri*, inde ſuperſtes conjunx omnium eorum, quæ quacunque ratione ex bonis defuncti ad ſuperſtitem pervenerunt, proprietatem amittit, ſolo uſufructu retento, ipſa autem proprietas a tempore novarum nuptiarum ad priorum nuptiarum liberos a defuncto non exheredatos tranſit &c. Nov. XXII. c. XXIII. Ac quamvis Juſtinianus in Nov. *de non eligend. ſecund. nupt.* cap. III. omnes pœnas a prædeceſſoribus ſuis ſecundo nubentibus conſtitutas antiquaverit & ſuſtulerit, tamen in alia Nov. *de nupt.* 22. anno & quatuor menſibus poſt edita priorem illam abrogavit, & anteceſſorum ſuorum conſtitutiones confirmavit, notante Forſtero lib. VII. de ſucceſſ. cap IX. num. 5. *Reſp.* non negamus iteratas nuptias quandoque incommodorum quorumdam ſecum trahere congeriem, cumprimis ſi ex priore matrimonio ſuperſtites ſint liberi; ſed ea nec ſunt perpetua, cum experientiæ teſtimonio comprobatum ſit, ſecunda vota eſſe quandoque ſatis quieta & felicia, nec efficiunt, ut ipſa nuptiarum iteratio proptera cenſeri debeat lege divina prohibita, cum de priore etiam matrimonio apoſtolus pronunciet 1. Cor. VII. 28. *Tribulationem carnis habebunt hujusmodi.* Alia quæſtio eſt, quid liceat? alia

vero,

3.) Ex ſecundarum nuptiarum conditione.

vero, quid expediat? 1 Cor. VI. 13. X. 23. III). *Iteratæ nuptiæ habent ſpeciem adulterii.* Tertullianus de monog. c. X. p. 576. *Vidua denuo nubens alium* (maritum) *habebit in ſpiritu*, (prædefunctum ſcilicet) *alium in carne*, (cui a morte prioris nupſit) *Hoc erit adulterium unius fœminæ in duos viros conſcientia, ſi alter a carne disjunctus eſt, ſed in corde remanet, illic ubi etiam cogitatus ſine carnis congreſſu & adulterium ante perficit ex concupiſcentia & matrimonium ex voluntate. Usque adhuc maritus eſt illud ipſum poſſidens, per quod & factus eſt, id eſt, animum, in quo ſi & alius habitabit, hoc erit crimen. Ceterum non eſt excluſus, ſi a viliore commercio carnis deceſſit. Honoratior maritus eſt*, [defunctus] *quanto mundior factus eſt.* Reſp. negamus defunctum eſſe adhuc conjugis ſuperſtitis maritum, cum per mortem conjugale vinculum diſſolvi, & a lege, qua marito fuit obligata, ſuperſtitem liberari apoſtolus diſertis verbis teſtetur Rom. VII. 2. 1 Cor. VII. 39. Sola ac nuda adfectio efficit, ut inter maritum defunctum & viduam ſuperſtitem conjugale vinculum adhuc ſit firmum, alias omnes, quibus amica & familiaris adfectio intercedit, eſſent invicem conjuges. Deducimus autem Tertulliani ratiocinationem ad abſurdum. Iteratæ nuptiæ habent ſpeciem adulterii. Iteratæ nuptiæ conceduntur ab apoſtolo 1 Tim. V. 14. Ergo ſpecies quædam adulterii ab apoſtolo conceditur, quod ſtatuere perquam abſurdum.

4.) A minori ad majus illatione.

IV.) *Si repudiata a viro non poteſt denuo nubere, multo minus a mortuo relicta.* Tertullianus d. l. *Reſp.* eſt ratio maxime diſpar inter eam, quæ temere ac ſine ſufficientibus cauſis eſt repudiata, & eam, quæ a mortuo relicta. Illam enim non eſſe a conjugali vinculo liberatam, docent Chriſtus Matth. V. 32. & apoſtolus 1 Cor. VII. 11. hanc vero a conjugii prioris lege per mortem mariti liberari ibidem expreſſis verbis docetur 1. Cor. VII. 39. Deinde diſtinguendum inter ſeparationem temerariam & ex ſufficiente cauſa, propter adulterium ſcilicet factam. Ob priorem non licet alteri parti tranſire ad ſecunda vota, ſed ob poſteriorem illud licet, & per conſequens multo magis id licebit ob ſeparationem per mortem factam. Reliquæ Hieronymi & Tertulliani rationes ita comparatæ ſunt, ut non ſolum ſecundis, ſed etiam primis nuptiis adverſentur. Vide Tarnovium lib. I. de conjug. c. XXVIII. & ſeqq.

Quaeſtiones de ſecundis nuptiis.

I.) An viduis intra annum luctus liceat ad ſecunda vota transire?

§. CXCVIII. Antequam vero a polygamia *ſucceſſiva* [quam ita vocant] ad *ſimultaneam* tranſitum faciamus, explicandæ ſunt duæ quæſtiones: I.) *An viduis intra annum luctus liceat ad ſecunda vota tranſire?* *Iure civili* vidua intra annum luctus nubens *infamia* notatur l. *liberorum de his qui not. infamia. l. 2. C. de ſecund. nupt.* cujus rei duas proferunt rationes: primo, ne fiat *ſanguinis turbatio*, ſive *ſeminis confuſio;* quia per ἀώρους καὶ πρωΐμους præmaturas illas & feſtinatas viduæ nuptias [ut imperatores eas vocant *l. 1. C. de ſecund. nupt.* Novell. 22. & Nov. 39.] occaſio exhiberi poteſt, ut filius prioris mariti poſteriori, vel e contra poſterioris priori ſupponatur, ſicque verus & legitimus heres paterna hereditate fraudetur, ſuccedat autem falſus & adulterinus heres in ea bona, quæ alteri jure naturæ & gentium debentur; ſecundo, ne quid contra *publicam honeſtatem* agatur, quia uxor debet marito amorem & reverentiam, quod ſi ergo ſtatim ad ſecundas nuptias transvolet, prioris mariti amorem & memoriam ex animo ſtatim ejeciſſe videbitur. Harmenopulus lib. IV. c. 6. διὰ τὸ μὴ σύγχυσιν γίνεσθαι τῆς γονῆς καὶ διὰ τὴν ὀφειλομένην αἰδῶ καὶ τιμὴν τῷ ἀνδρί. Nec ſolum ipſa *fœmina* intra annum luctus nubens, ſed etiam *vir*, qui ſciens eam duxit, & *pater*, qui talibus filii nuptiis conſenſit, ac pater mulie-

lieris, qui iisdem conſenſit, infames fiunt *l. 8. & ſeqq. de his qui not. inf.*. Quod viduos adtinet, illos lege non cogi dicunt, ut uxores lugeant, ideoque illis ſtatim licere ad aliud matrimonium transire, quod nulla ſeminis confuſio ſit metuenda. Harmenopulus lib. IV. tit. VII. l. 9. de his qui not. infam. Quod ad prius adtinet, jure ac merito illud tempus luctus a viduabus obſervari jubetur ob cauſas adſignatas, quibus etiam aliæ poſſunt adjici, utpote quod ipſæ etiam beſtiæ poſt conceptionem a congreſſu abſtineant; quod præproperæ nuptiæ a ſuſpicione ſtupri, aut veneficii raro abſint; quod poſteriori marito probari nequeat, quæ prioris memoriam tam cito depoſuit; quod legibus & moribus omnium fere gentium præcoces illæ nuptiæ improbentur, ut conſtat ex Guilielmi Lamberti archæonomia, in qua recenſet inter cætera legem *Canuti*, Daniæ regis, ante quingentos annos Danis latam. *Mulieres viduæ bis ſenos menſes exigunto, ac tum demum, cui velint, nubant. Sin quæ ante annum nupſerit, dote mulctetur, fortunis omnibus a priore marito relictis privetur, eaque omnia cognatione proximus habeto &c. Romani* veteres decem menſes luctus uxori conſtituerunt. Plutarchus in Numa. *Mulieres a morte maritorum decem menſes viduæ permanebant. Quod ſi quæ intra decimum menſem nupſiſſet, eam leges Numæ vaccam prægnantem immolare jubebant.* Hiſce demum menſibus, qui extremum naſcendi tempus determinant *l. Gallos de lib. & poſthum.* Valentinianus ac Theodoſius duos adjecerunt, ſicque annum integrum luctui a fœmina tribui voluerunt *l. 2. C. de ſecund. nupt.* cujus adjectionis rationem tradit Cypræus de ſponſ. c. XIII. §. 91. n. 3. Apuleius lib. VIII. aliam addit rationem, quod *per immaturitatem nuptiarum manes acerbi mariti juſta indignatione ſuſcitentur.*

§. CXCIX. *Iure canonico* hæc imperatoria conſtitutio eſt abrogata, & viduæ poteſtas data etiam intra annum luctus nubendi. *cap.* Ephemium 2. q. 3. *Non fiunt infa lege canonum omnes, quos leges ſeculi in mes pronuntiant, quod de ea fateri cogim quæ intra tempus luctus nubit, cum ma monia hodie regantur jure poli, non j fori, & jure poli mortuo viro mulier ſo ta eſt a lege viri, nubat cui vult.* Ur nus III. ad epiſcopum Exonenſ. & habe *cap.* ſuper illa extr. de ſecund. nupt. C *apoſtolus dicat, mulier viro ſuo mortuo luta eſt a lege viri ſui, in Domino nub cui voluerit, per licentiam & auctorita apoſtoli ejus infamia aboletur.* Idem re tit Innocentius III. cap. *Cum ſecundum* eod. vide Covarruviam part. II. de matr cap. III. §. ult. Alphonſum de Caſtr. a hæreſ. in verb. Nuptiæ. Sed hanc juris nonici diſpoſitionem adprobare non po mus, cum repugnet *honeſtati publicæ, introducat ſanguinis confuſionem ac pr incertitudinem, quin & maleficii ſuſpi nem* confirmet. Neque in apoſtoli ve 1. Cor. VII. 39. paratum illi præſidium, 1.) libertas matrimonii ex morte prioris riti orta non tollit leges & honeſtatem, vidua poſſet etiam illis nubere, qui con guinitate proxima eam adtingunt. Atqu lud demum nos poſſe judicemus, quod neſte & juſte poſſumus. 2.) Non tam de *t pore nubendi*, quam de *perſona*, *cui* nu poſſit, apoſtolus agit, neque enim di πότε θέλῃ, *quando voluerit*, ſed ᾧ θ *cui voluerit*. Quod ſi illa ipſa indeterm ta libertas nubendi, cui velit, neceſſario reſtringenda eſt, ut non pugnet cum l bus de prohibitione graduum, utique et libertas ratione temporis ex honeſtate & quis rationibus determinanda. 3.) Di addit apoſtolus, *nubat, cui velit, in D no*, quæ pericope etiam hoc complecti ut in vero Dei timore novum illud matri nium contrahatur, neque quidquam co honeſtatem Deo gratam & hominibus batam ſuſcipiatur. Jam vero nuptiæ i annum luctus a vidua contractæ arguun vitatem, procacitatem, libidinis intemp

em &c. 4.) Idem apoſtolus Rom. XIII. 1. ſubditos eſſe jubet chriſtianos magiſtratui honeſta præcipienti, quod & Petrus 1. epiſt. II. 13. repetit, jam vero ſtatutum magiſtratus prohibens intra annum luctus viduas nubere, nititur honeſtis & juſtis rationibus. Idem apoſtolus Paulus Phil. IV. 8. requirit, ut ſectemur quæcunque *σεμνὰ καὶ εὔφημα*, at tales nuptiæ infamia laborant; ut *προνοῶμεν καλὰ ἐνώπιον πάντων ἀνθρώπων*, Rom. XII. 17. quod Lutherus vertit, *befleiſſiget euch der Erbarkeit*, atqui tales nuptiæ non ſunt *καλαί*. 5.) Si ob *libertatem* matrimonii ab apoſtolo ſancitam viduæ non ſunt intra annum luctus a conjugio arcendæ, cur totum eccleſiaſticum ordinem penitus a matrimonio arcent? cur ob cognationem ſpiritualem matrimonium impediri ſtatuunt? cur in ſecundas nuptias benedictionem illis denegando ſunt injurii? cur tot gradus prohibitos introducunt? &c. Quod ſi in hiſce ac ſimilibus juris canonici ſtatutis nullam libertati matrimonii remoram injici exiſtimant, eccur de prohibitione juris civilis rationibus æquiſſimis fundata illud adſerunt?

§. CC. Quod ad poſterius adtinet, etiam *viduos* a morte prioris conjugis a novo matrimonio tempore luctus annui, vel certe ſemeſtris, abſtinere æquum cenſemus. Quamvis enim expreſſa aliqua lege divina, vel civili, ad id forte non obligentur; quamvis etiam prior ratio, turbatio ſcilicet ſanguinis in viris ceſſet, tamen poſterior ratio, publica ſcilicet honeſtas, in illis locum habet. Neque enim maritali & ſincero amore vir eam videtur amplexus, cujus memoriam ſtatim a morte ipſius deponit, nec abſque publico ſcandalo in rogo prioris conjugis novæ maritales faces accendentur. Inter mortem Saræ & ſecundas Abrahæ nuptias intervallum aliquod temporis fuiſſe interjectum, Moſaica deſcriptio oſtendit. Quamvis igitur juris infamia non laborent, qui poſt primæ conjugis obitum ad ſecunda vota properant, ſicut Seneca epiſt. LXIII. dicit, *viris certum lugendi tempus non præfinitum, quia nullum honeſtum*: a facti tamen infamia & levitatis atque incontinentiæ ſuſpicione vix poſſunt eſſe liberi. Inhumanum eſt, *iiſdem oculis funera ſuorum, quibus ipſos videre, memoriam eorum cum corporibus efferre, nec commoveri ad primam familiarium diviſionem*, inquit idem Seneca, jam vero ille luctus vel maxime continentia a novo matrimonio declaratur.

II.) *An probandum teſtamentum, quo uxor a ſecundis nuptiis arcetur?*

§. CCI. Quæſtio II.) *An probandum ſit teſtamentum mariti, quo uxor a ſecundis nuptiis arcetur?* Ex ſuperioribus cuivis manifeſtum eſt, prohibitionem ſecundarum nuptiarum pugnare cum libertate matrimonii divinitus conceſſa, ergo etiam non poteſt talis prohibitio conſcientiam ſuperſtitis perſonæ obligare. Per mortem liberatur mulier *a lege viri* Rom. VII. 2. ergo maritus non poteſt ei perpetuæ viduitatis legem ponere, quippe quæ non amplius eſt in ipſius poteſtate. Quod ſi tamen certum aliquod legatum cum hac conditione, ſi a ſecundis nuptiis abſtineat, in teſtamento ipſi deferat, legati illius beneficium amittere a quibuſdam judicatur, ſi ad ſecunda vota tranſeat. Nov. XXII. cap. XLIII. *Lex, quæ vocatur Julia Miſcella, lex antiqua, lex vetuſta, filiorum procreationis præponens ſtudium permittebat mulieribus, licet vir prohiberet, & aliquid ob hoc relinqueret, quatenus non ad ſecundas veniret nuptias; tamen & ad virum venire & jurare, quia filiorum cauſa hoc ageret, & quod relictum erat, acciperet, & hanc quidem in annum dabat licentiam, eo autem tranſeunte ſi vellet accipere relictum, non aliter licebat hoc mulieri accipere, antequam cautionem exponeret, quod ad ſecundas nuptias non veniret.* Sed Juſtinianus hoc abrogavit ob rationes ibidem additas, & cap. XLIV. hanc conſtitutionem protulit: *Sancimus, ſi quis prohibuerit uxorem ad aliud venire matrimonium, ſive etiam uxor maritum,* [idem *namque eſt utrinque*] *&*

& pro hoc aliquid reliquerit, unam ex duabus conditionem habere contrahentium alterum, aut ad nuptias venire & abrenunciare præceptioni, aut ſi hoc noluerit, ſed honorat defunctum, omnino abſtinere de cetero nuptiis. l. Ambiguitates 2. C. de invicta viduit. tollend. *licere mulieribus etiam
ritorum ſuorum interminatione ſpreta,
viduitatem eis indicit & non dato ſ
mento procreandæ ſobolis gratia ta
ad ſecundas migrare nuptias & ea p
pere, quæ maritus reliquit.*

ARTICVLVS II.

DE POLYGAMIA SIMVLTANEA.

§. CCII.

De polygamia ſimultanea.

An Lutherus eam adprobaverit?

Atque hæc dicta ſint de polygamia improprie ſic dicta, *ſucceſſiva* ſcilicet, reſtat, ut ad polygamiam proprie ſic dictam, *ſimultaneam*, accedamus. Bellarminus de matrimonio cap. X. de hac polygamia tractaturus ſtatim ab initio ſcribit, *noſtro tempore Martinum Lutherum ut alios errores innumerabiles, ita etiam hunc errorem, quod duas ſimul conjuges in chriſtianiſmo habere liceat, ab inferis revocare conatum fuiſſe;* quod ut probet, tria ex Luthero adducit loca: 1.) Ex propoſitionibus de bigamia epiſcoporum editis anno 1528. prop. 65. & 66. *Nota ſunt jura Moſaica de fratris defuncti uxore & de filia corrupta invito patre, quæ cogunt plurium eſſe uxorum virum, quæ non magis ſunt abrogata, quam reliqua omnia; id eſt, libera, nec prohibita, nec præcepta.* 2.) Ex iisdem propoſitionibus th. 62. & ſeqq. ubi dicit, *apud ethnicos fortaſſe ſcandalum fore, ſi chriſtianus
plures uxores habeat, tamen inter Ju
non eſſe ſcandalum, & ideo non poſſe
di, id eſſe illicitum.* Ex quo Bellar
colligit, *quia in tota Europa & A
vix ulli ſunt cum chriſtianis ethnici
tantum Judæi & Mahumetani, q
uxorum multitudinem pſeudoprophetа
ceſſit, ſecundum Lutheri ſententiam
tum fore in his omnibus regionibus u
multas ducere.* 3.) Ex comment. in
XVI. anno 1525. edito, ubi non obite
ex profeſſo diſputat, *utrum chriſtianis
exemplo Abrahæ plures ſimul uxores
re?* ac tandem reſpondet, *id eſſe
præceptum, neque prohibitum, ſed
rum, & ſe quidem nolle hanc novam
ſuetudinem introducere, ſed nec impr
poſſe, cum exempla patrum adhuc ſ
bera.* Piſtorius in Luthero ſepticipite
repetit & addit, *Lutherum conſenſi
polygamiam ſimultaneam alicujus p
pis Auguſtanæ confeſſioni addicti* (*)
reſponderunt theologi Wirtenbergen

(*) Provocant Romanenſes cumprimis ad bigamiam PHILIPPI, Haſſiæ Landgravii, ſatis notam, contenduntque, eandem a b. LVTHERO noſtro laudatiſſ. principi, poſthabita lege divina, permiſſam fuiſſe. Atque hanc ipſam objectionem, poſt VARILLASIVM, BOSSVETVM, GASTINEAV ARNALDVM, aliosque, noſtro hocce ævo cumprimis urſit FRANCISCVS SERDORFFIVS, ſocietatis Jeſu quondam ſacerdos, isque doctiſſimus, qui anno *MDCCXLVIII.* gallico non tantum, ſed & germanico ſermone edidit: *Sendſchreiben über di
tige Glaubensfragen, worinnen di
nehmſten Bewegurſachen enthalten,
deren der Fürſt Friederich, Pfalzgr
Rhein entſchloſſen, mit der römiſche
che ſich wieder zu vereinigen,* Ma
in 8. Verum ex actis huc pertine
atque a b. BACMEISTERO noſtro
MDCCXIX. evulgatis luculenter
b. LVTHERVM bigamiam Haſſiæ
gravii ſuo calculo neutiquam adpr
ſed id duntaxat huic principi ſuaſi

Haſſiaci in ſcriptis Germanicis anno 1596. Tubingæ, & anno 1597. Francofurti editis. Ungersdorffius ψευδώνυμος in gratulatione ad Auſtriacos p. 91. ſcribit, *Lutherum docuiſſe, licere evangelicis plures ſimul uxores, adeoque etiam duas ſorores ſimul in conjugio habere*, quod probare conatur ex lib. de adorat. ſacramenti tom. II. Jen. p. 220. ubi dicit: *Si conjugium patriarchis in officio docendi non fuit impedimento, utique nec nobis impedimento eſſe poterit;* ex quo colligit Ungersdorffius: *Si Jacobo patriarchæ nullum ex eo in pietate & docendi munere objectum fuit impedimentum, quod quatuor uxores & inter has duas ſorores in conjugio habuit, ergo ex Lutheri ſententia evangelicis concionatoribus & chriſtianis idem nullum impedimentum adferet.* Maxim. Sandæus, Jeſuita Herbipolenſis, in themate ſeculari de ſecta proteſtantium deſerenda th. 132. itidem Luthero tribuit, quod polygamiam adprobarit, & adducit ad fidem calumniæ faciendam locum ex. comm. in Gen. cap. XVI. ſubjungens: *Et permiſit ſane Lutherus ſuæ ſectæ principi duas uxores ducere, conditione tamen addita, ut prior duntaxat heredes & ſucceſſores in principatu gigneret.*

§. CCIII. Hiſce Lutheromaſtigibus reſpondemus I.) *in genere*: 1.) Quod Auguſtinus lib. II. contra Creſconium c. XXXII. de Cypriano inſigni eccleſiæ doctore & martyre ſcribit, id ipſum de Luthero dicimus: *Nos Lutheri literas non ut canonicas habemus, ſed ex canonicis conſideramus, & quod in eis divinarum ſcripturarum auctoritati congruit, cum laude ejus accipimus, quod non congruit, cum pace ejus reſpuimus.* Neque enim eodem loco habemus Lutheri ſcripta, quo propheticos & apoſtolicos libros, qui regulam fidei continent; ſed de illis ex regula fidei in propheticis & apoſtolicis ſcriptis propoſita judicamus, id quod Luthero non ſolum conſentiente, ſed etiam jubente ac mandante facimus, quia in præfatione tom. I. operum German. ſic ſcribit. *Wir müſſen die Propheten und Apoſtel laſſen auf den Pult ſitzen, und wir hiernieden zu ihren Füſſen hören, was ſie ſagen, und nicht ſagen, was ſie hören müſſen.* 2.) Lutherus in aliis ſcriptis mentem ſuam clarius expoſuit, quod neutiquam polygamiæ cuiquam auctor eſſe velit, ac Chriſti in nov. teſt. ordinationem mutare. 3.) Diſtinguendum igitur inter Lutheri ſcripta priora & poſteriora. De illis ipſemet ſic judicat in præfat. tom. I. latin. *Ante omnia oro pium lectorem, & ante omnia oro propter ipſum Dominum noſtrum Jeſum Chriſtum, ut iſta legat cum judicio, imo cum multa miſeratione.* 4.) Diſpiciat Bellarminus, quomodo pontifices illos a polygamiæ adprobatione excuſare poſſit, qui ob infidelitatem legitima conjugia ſepararunt, & ſeparatis aliarum nuptiarum poteſtatem dederunt? Item quomodo decretum Gregorii III. cap. *Quod propoſuiſti* 32. q. 7. tom. II. concil. p. 441. commode interpretari velit, ne polygamiam introducat? *Quod propoſuiſti*, inquit, *ſi mulier infirmitate correpta non valuerit debitum viro reddere, quid ejus faciat jugalis? bonum eſſet, ſi ſic permaneret, ſed quia hoc magnorum eſt, ille, qui ſe non poterit continere, nubat magis, non ta-*

ſi in iſto perſiſtere vellet propoſito, copulationem clanculum celebraret, ne ſcandalum in vulgus emanaret. Conferenda, quæ in SECKENDORFFII *hiſtoria Lutheraniſmi libr. III. §. CXIII. p.* 1861. edit. germ. hanc in rem leguntur. Add. ſi placet, ea, quæ nos hac de re adnotavimus in libro ſine nomine noſtro edito, cui titulus: *theologiſche Sendſchreiben an einen vornehmen Herrn von Adel, in welchen die zwiſchen der evangeliſch- und römiſch-catholiſchen Kirche obſchwebende Religions-Streitigkeiten unterſucht und zugleich des Hrn Pater Seedorffs herausgegebene Sendſchreiben unpartheyiſch geprüft werden, p. 224. ſeqq.* Prodierunt iſtæ epiſtolæ Francofurti & Lipſ. ann. MDCCL. in 8.

tamen ſubſidii opem ſubtrahat ab illa, quam infirmitas præpedit, non deteſtabilis culpa excludit, qua de re infra plenius. 5.) Sed & Cajetano ſuo Bellarminus caveat, qui in comm. in nov. teſt. f. 196. hæc pronunciata defendit: *Jure divino non fuit prohibita uxorum pluralitas. Multi in primitiva eccleſia habebant duas uxores imitantes patres vet. teſt. Jure naturæ pluralitas uxorum non eſt prohibita.*

§. CCIV. II.) *In ſpecie* 1.) Lutheri ſcopus eſt demonſtrare, quod bigamia non ſimultanea, ſed *ſucceſſiva* miniſtris eccleſiæ ſit licita, quod ſi ergo ex quæſtione & ſcopo judicium facere velimus de probatione & argumentis, utique verba Lutheri potius accipienda erunt de bigamia *ſucceſſiva*, quam *ſimultanea.* 2.) Si vel maxime ad *ſimultaneam* polygamiam verba Lutheri aliquis referre velit, notandum tamen erit, quod Lutherus diſputet προβληματικῶς & ὑποθετικῶς, præſupponit enim leges Moſaicas de ducenda fratria & conſtuprata etiam ad eos pertinere, qui in legitimo conjugio jamdum vivebant, ſed poſtea ipſe addit ἐπίλυσιν quamdam, prop. 67. *niſi permiſſam illam pluralitatem uxorum prohiberi dixeris, quæ ex repudio venit etiam a Chriſto revocatam & damnatam.* 3.) Non pronunciat abſolute & ſimpliciter, chriſtianis eſſe conceſſam polygamiam, ſed inter *Judæos*, qui Moſaicis legibus eam non ſolum permiſſam, ſed etiam in certis caſibus mandatam arbitrantur, abſque ſcandalo eam locum habituram ex hypotheſi modo expoſita pronunciat. 4.) In comm. Gen. XVI. pag. 102. de Abrahæ polygamia diſputat, eamque excuſat, interim diſertis verbis addit, *ſi quæratur, quomodo Abrahæ factum defendi poſſit, ut ipſe interim maneat chriſtianus?* ſimpliciſſime reſponderi, *polygamiam in evangelio eſſe ſublatam verbis Chriſti* Matth. XIX. *In principio non erat ſic;* & apoſtoli Pauli 1 Cor. VII. *Quilibet habeat uxorem ſuam & quælibet maritum ſuum.* Poſtea ab hypotheſi, a facto ſcilicet Abrahæ deſcendit ad theſin, & repudium a Chriſto & apoſtolo in nov. teſt. ſublatum ad evitandum majus malum concedere videtur: *Wo nicht Chriſten, ſondern heydniſche Leute ſind, wollte ich noch, daß man dem Geſetz nachthäte vom Scheiden, daß einer ein Weib möchte von ſich thun und eine andere nehmen*; ſed diſerte addit, *aber dabey müßte man ihnen ſagen, daß ſie nimmer Chriſten wären, ſondern im heydniſchen Regiment, biſt du aber ein Chriſt, muſt du dich nicht ſcheiden.* De polygamia ibidem ſubjungit, *ſe quidem eam non poſſe adhuc hodie prohibere;* interim tamen addit, *ſe nolle cuiquam ejus auctorem eſſe*, ac tandem concludit, *hæc omnia eo pertinere, ut de ſolido reſponſo Manichæorum calumniis, quibus patriarcharum facta inſectantur, opponendo mature cogitemus.* 5.) In lib. de adorat. ſacram. nihil aliud dicit, quam conjugium *in ſe* ac *per ſe* non adferre pietati aliquod impedimentum, id quod ex conjugio ſanctorum vet. teſt. probat, ſed ex eo inferri non poteſt, nec debet, quod polygamiam & quidem talem, in qua Jacobus patriarcha cum duabus ſororibus vixit, in nov. teſt. conceſſam eſſe judicarit, quia a re ipſa indeterminate accepta ad determinatum ac certum rei modum non poteſt legitime procedi.

An tempore nov. teſt. licita ſit?

§. CCV. Hac ſepia in b. Lutherum effuſa de *ſimultanea* polygamia Bellarminus porro ita diſſerit, ut diſtinguat inter tempus vet. ac nov. teſtamenti. Tempore nov. teſt. inter chriſtianos polygamiam illicitam ac damnatam eſſe ſtatuit, lib. de matrim. cap. X. idque probat 1.) Ex Matth. XIX. ubi Chriſtus nos revocat ad *primam conjugii inſtitutionem*, quæ polygamiam excludit. 2.) Ex Matth. V. 32. Marc. X. ac Luc. XVI. ubi is, qui *dimiſſa uxore aliam duxerit, moechari dicitur*, quia ſcilicet prior non poteſt legitime dimitti. 3.) Ex 1 Cor. VII. ubi apoſtolus de uxore loquitur in *ſingulari*, ac prohibet, ne vivente marito

rito

rito alteri nubat. 4.) Ex *jure naturæ* & ratione matrimonii. 5.) Ex *eccleſiæ conſuetudine*. Tempore autem veteris teſtamenti ante Chriſti adventum ex *divina diſpenſatione* licuiſſe plures uxores ducere arbitratur. c. XI. Quod prius adtinet, in eo Bellarminus noſtros omnes habet ὁμοψήφους, ſed de poſteriore non eſt omnium theologorum eadem ſententia, quæ tamen ſententiarum diverſitas cum non concernat aliquem fidei articulum, non eſt magni æſtimanda, vel odioſe urgenda.

Negativa probatur. I.) Ex conjugii inſtitutione.

§. CCVI. Illicitam igitur ac damnatam eſſe polygamiam in novo præſertim teſtamento contra *Anabaptiſtas* (*), *Turcas* (**) & eorum fautorem, *Bernhardum Ochinum* (***), plenius proba-

(*) Paucis notamus, GERHARDVM heic non loqui de Anabaptiſtis *recentioribus* a MENNONE SIMONIS, Friſio, pontificio antea ſacerdote, qui poſtea ad Anabaptiſtas tranſiit eorumque cœtum emendavit, maxime derivandis, unde *Mennoniſtarum* nomen acceperunt; ſed digitum potius intendere ad Anabaptiſtas *antiquiores*, qui ſeculo XVI. ex Batavia in Germaniam veniebant, atque, ſomnio illo, quod ipſos agitabat, de cœleſti Hieroſolyma *Monaſterii* erigenda, penitus corrupti, amoto magiſtratu Monaſterienſi, imperium urbis capeſſerunt, turpiſſimasque ibidem exercebant libidines. Eorum dux & legiſlator erat JOANNES BOKOLDVS, ſartor olim Lugdunenſis, qui vero deinceps Monaſterii regis perſonam induit, atque *Jo. Leidenſis* fuit nuncupatus. Conſtat eundem inter alia docuiſſe, *virum non eſſe devinctum uni conjugi, at licere, quantumvis multas in matrimonium ducere.* Ipſe quoque uno eodemque tempore ternas duxiſſe dicitur uxores, cujus exemplum alii certatim ſunt ſecuti, ita quidem, ut etiam in laude poſuerint frequentem matrimonii repetitionem, prout refert IO. SLEIDANVS *libr. X. commentar. de ſtatu relig. & reipubl. p. m.* 252.

(**) Turcis MVHAMMEDEM, prophetam eorum, liberum polygamiæ exercitium conceſſiſſe, inter omnes conſtat. Nec tamen, quod probe notandum, illimitata eſt iſta apud Turcas nubendi poteſtas, ſed limitata, ut quis non plures, quam ad ſummum quatuor ducere poſſit uxores ingenuas, tot vero ancillas in matrimonii ſocietatem admittere queat, quot quis, pro facultatum ſuarum ratione alere poteſt, prout in diſſertat. noſtra *de religione Muhamedica* anno MDCCLXI. edita §. XIV. p. 53. ex Alkorano comprobavimus. MVHAMMEDI tamen, ſi ejusdem adſeclas audiamus, indeterminata uxorum multitudo, tanquam peculiaris quædam præ aliis hominibus prærogativa a Deo fuit conceſſa, prout obſervavit b. BAVMGARTENIVS *in der Geſchichte der Religions-Parteyen, ſect. II. §.* 152. *p.* 917. *ſeqq.* Nec prætermittendum heic eſt, MVHAMMEDEM non tantum *polygamiam ſimultaneam*, ſed & commutationem unius uxoris cum alia uxore in Alkorano *ſur. IV.* 18. adſeclis ſuis permiſiſſe. Vid. *diſſ.* noſtram modo *excitatam p.* 53.

(***) BERNH. OCHINVS, quem polygamiæ fautoribus heic accenſet GERHARDVS, erat gente Italus, ac Capucinæ familiæ olim præfectus, qui vero a Romanenſium cœtu ad proteſtantes tranſiit. Edidit præter alia *dialogos XXX. diviſos in duos libros, quorum primus eſt de Meſſia continetque dialogos XVIII. ſecundus eſt cum aliis de rebus variis, tum potiſſimum de trinitate*, Baſil. *MDLXIII.* 8. Qui in hiſce dialogis ordine vigeſimus primus eſt, in eo cumprimis de *polygamia* diſſeruit OCHINVS, eandemque ornandam in ſe ſuſcepit. Atque hic ipſe dialogus in linguam Anglicanam poſtea fuit converſus ac ſeparatim typis exſcriptus Londini MDCLVII. 12. ſub titulo: *a dialogue of polygamie.* Confutavit vero eundem THEODORVS BEZA, eccleſiæ Reformatæ olim theologus isque percelebris, edito tractatu *de polygamia, in quo & Ochini apoſtatae pro polygamia, & Montaniſtarum ac aliorum adverſus repetitas nuptias argumenta refutantur* &c. Prodiit hicce liber Genevæ *MDXCI.* poſteaque fuit recuſus anno *MDCI.* 4. *Bezae* veſtigia heic preſſit GERHARDVS noſter, quem alii poſtea ſunt inſecuti. Non defuerunt tamen, qui de Ochini in hocce argumento ſententia in mitiorem partem pronunciarunt, ac ſi duntaxat de caſu neceſſitatis, ſi quis

bamus ſequentibus fundamentis. I.) Ex pugnat cum prima conjugii inſtitution
primæva conjugii inſtitutione. Quidquid lud inter Chriſtianos tolerari nec poteſt
d

quis ex. grat. uxorem nactus ſit ſterilem, vel valetudinariam, vel frigidam, nec continentiæ dono polleat, fuerit locutus. Lectu digna ſunt, quæ hanc in rem ſcripſit STRVVIVS in *obſervat. Hallenſ. tom. V. obſ. I. §. XVI. ſeqq.* Cæterum de vita & fatis Ochini uberius commentati ſunt ZACH. BOVERIVS in *annalib. Capucinorum*, atque ex iis auctor libri: *la guerre Seraphique, où hiſtoire des perils qu' a couru la barbe des Capucins livr. II. p.* 147. *livr. III. p.* 192. 230. *ſeqq.* CHRISTOPH. SANDIVS in *biblioth. antitrinitar. p.* 4. *ſeqq.* inprimis PETR. BAELIVS in *diction. hiſtor. & crit. tom. III. voc. Ochin. p.* 520. edit. noviſſ. NICERONIVS in *memoires pour ſervir à l'hiſtoire des hommes illuſtres, tom. XIX. p.* 166. itemque ex noſtris CHRIST. EBERH. WEISMANNVS in *introduct. in memorabilia eccleſiaſtica hiſt. ſacr. novi teſtam. tom. II. p.* 528. *ſeqq.* edit. ſecundæ.

Fuerunt vero poſt Ochinum alii quoque inter chriſtianos, qui polygamiæ defenſionem in ſe ſuſceperunt, ex quibus JO. LYSERVS, rector olim ſcholæ Portenſis, LAVRENTIVS BEGERVS, bibliothecæ electoris Palatini, Caroli Ludovici, quondam præfectus, & SAMVEL FRID. WILLENBERGIVS, profeſſor gymnaſii Gedanenſis, cumprimis heic nominandi ſunt.

De LYSERO ut dicendi faciamus initium, is a comite de *Koenigsmarck*, conjugis ſuæ, dominæ de *Wrangel* pertæſo, ad polygamiam defendendam invitatus, nonnulla de hocce argumento ſcripta, ſub variis nominibus fictis in lucem publicam emiſit. Mox enim *Theophili Alethaei* nomen adſumſit, mox vero ſub *Vincentii Athanaſii*, mox ſub *Gottlieb Wahremundi*, vel alio nomine ficto latitare voluit. Vid. PLACCII *theatrum pſeudonymorum* num. 97. 277. & 2867. Primum ejus ſcriptum lingua vernacula prodiit ſub titulo: *Kurzes Geſpräche von der Polygamie MDCLXXI.* quem dialogum BALTHASAR MENZERVS denuo recudi curavit, atque ad iſtum refellendum adnotationes adjecit. Inſcriptio libri hæc eſt: *Kurzes Bedenken über eines von ſich ſelbſt alſo genanten Sinceri Wahrenbergs kurzes Geſpräch von der Polygamie*, Fra MDCLXXII. 4. De hocce ſcripto ejus que hiſtoria nonnulla adnotarunt P CIVS *loc.* ſupra *cit. p.* 613. FREYTA in *analect. litterar. de libris rari p.* 1071. atque inprimis CLVGIVS in *trib. de ſcriptis Jo. Lyſeri p.* 3. Prætermittimus reliqua hujus viri germanico ſermone edita, atque a argumentum pertinentia, quæ more ſ curate recenſuit JO. GEORG. WALC *ννν εν αγιοις*, in *biblioth. theolog. ſ tom. VI. p.* 1150, 1151. Id potius cis heic commemoramus, libros quibus cauſſam ſuam ornare conat LYSERVS, paſſim a viris eruditis fuiſſe confutatos, luculenterque oſte auctorem non tantum abſurde, ſed impie turpiterque orthodoxam e chriſtianæ de monogamia ſententia pugnaſſe. Inter eos, qui hoc fec eminet JO. MVSÆVS, theologus dam Jenenſis præſtantiſſimus, qui liarem diſſertationem *de quaeſtione verſa: an conjugium, primaeva eju tutione ſalva, inter plures, quam d poſſit? qua cumprimis loca Matth.*) *1 Cor. VII. 4. a commentis Theoph thaëi vindicantur*, Jenæ MDCLXXV ſæo ad latus ponimus theologum bergenſem, ABRAH. CALOVIVM eodem anno diſputationem *de pol* Lyſero oppoſuit, itemque GERHARI MANNVM, qui librum de *polygam* mæ MDCLXXVI. 8. & germani MDCLXXVII. 8. luci publicæ ex nec non SEVERINVM WALTHERVM TERVM, cujus exſtant *theologiſche ken von der Polygamia, oder Vielw* Roſtoch. MDCLXXVII. 8. Edid que JO. DIECMANNVS, eccleſiar ducatus Bremenſem ac Verdenſem intendens generalis, isque doct *Vindicias legis monogamicae*, Ly poſitas Stad. MDCLXXVIII. 4. & quenti anno contra eundem in aci ceſſit JO. BRVNSMANNVS, th Danus, qui *monogamiam victric orthodoxam eccleſiae chriſtianae ſe de unis duntaxat eodem tempore conc ſtiano nuptiis, a criminationibus tam quibusvis*, Francofurti MDCLX

bet. Polygamia repugnat primæ conjugii inſtitutioni. Ergo. De *majore* nulla poteſt eſſe dubitatio, quia inſtitutio conjugii leges ejusdem complectitur, ac Chriſtus teme-

luci expoſuit publicæ. Nec prætermittendus heic eſt auctor anonymus libri, germanico ſermone editi, cui index: *die göttliche Ordnung des heiligen Ehſtands zwiſchen einem Männlein und Fräulein, gegen die Unfläter der heutigen Vielweibernehmer, oder polygamiſten*, qui Helmſtadii MDCLXXVII. 4. typis fuit exſcriptus. — Quum vero LYSERVS perſpiceret, ſe tot ſcriptis ubique fere oppugnari, cauſſam ſuam denuo perorandam eſſe cenſuit, inque lucem publicam emiſit librum hac inſcriptione inſignitum: *polygamia triumphatrix, id eſt, diſcurſus politicus de polygamia, auctore Theophilo Alethaeo, cum notis Athanaſii Vincentii, omnibus antipolygamis ubique locorum, terrarum, inſularum, pagorum, urbium modeſte & pie oppoſita*. Londini Scanorum, ſeu potius Amſtelodami *MDCLXXXII*.4. *Diſcurſus politicus*, quem auctor heic exhibet, jam antea ſub nomine *Alethophili Germani*, ſub quo autem LYSERVS latebat, germanico ſermone erat divulgatus, poſtea vero a *Friderico Geſenio*, adſcito *Chriſtiani Vigilis* nomine latine redditus, atque hujus *epiſtolae ad Wahrenbergium* ſubnexus, hacque inſcriptione inſtructus typis exſcriptus: *diſcurſus inter polygamum & monogamum de polygamia, auctore* ALETHOPHILO *Germano* &c. Prima ejus editio prodiit Friburgi MDCLXXIV. ſecunda auctior eodem loco MDCLXXVII. 8. Atque hunc ipſum *diſcurſum* acceſſionibus tamen locupletatum complectitur LYSERI *polygamia triumphatrix*, quam modo commemoravimus, ita tamen, ut notas ſubjecerit LYSERVS ſub ficto nomine *Athanaſii Vincentii* latitans, in quibus ſubinde in adverſarios ſuos invectus eſt. Recenſetur hicce liber, in PETR. BAELII *nouvelles de la republique des lettres MDCLXXXV. p.* 351. BAVMGARTENII *Nachrichten von merkwürdigen Büchern, volum. V. p.*496. itemque LILIENTHALII *theologiſchen Bibliothek, tom. I. p.* 1016. & CLEMENT *bibliotheque curieuſe, hiſtorique & critique, tom. I. p.* 171. JO. FABRICIVS, theologus quondam Helmſtadienſis, ſummam hujus ſcripti, ſcopumque auctoris paucis hiſce verbis expreſſit: „ejus ἔργον hoc eſt, ut po„lygamiam, ſive libertatem plures ſimul „habendi uxores, tanquam rem maxime „naturalem, divinam atque catholicam „commendet, immo viam vitæ prædi„cet, quam qui probent, vere ſint illu„minati. Atque ut eam facilius perſua„dere poſſit, in præfatione id agit, ut „libertatem, tanquam maximum inter „humana bonum, multis laudibus eſſe„rat, eamque potiſſimum in polygamia „ait conſiſtere, nullum autem pejus ac „deteſtabilius ſervitutis genus eſſe, quam „ſervitutem domeſticam, quæ cum con„jugio unius uxoris perpetuo conjuncta „ſit.„ Vid. *bibliothec. Fabricianam part. IV. num. CLXXIII. p.* 489. *ſeqq.* Quod reſtat, paucis adhuc notamus, LYSERVM libro ſuo, quem & germanice ſub tit. *das königliche Mark aller Länder*, in lucem exire juſſit, nemini magis, quam ſibimet nocuiſſe. Siquidem non tantum ejusdem liber, publico edicto in Dania ſub CHRISTIANO V. fuit prohibitus, quin & Holmiæ A. *MDCLXXIX*. die XV. Julii per carnificem combuſtus, ſed ipſe etiam de officio deturbatus, quin e terris Danicis omnibus proſcriptus, varia peragravit loca miſereque vixit, a fœminis, ut nonnulli referunt, ubique male habitus, omnibusque exoſus, tandem inter Verſalias & Lutetiam in ſumma rerum omnium inopia mortuus eſt, ultimis ejusdem adſiſtente H. G. Maſio, prout in ejusdem epiſtola ad Petr. Allixium exarata memoratur. Vid. *nouvelles de la republique des lettres MDCLXXXV. p.* 370. *ſeqq.* itemque *catalogum bibliothecae theolog. Reimannianae p.* 696. inprimis vero CHR. GOTTLIEB. CLVGII *diatriben de ſcriptis Jo. Lyſeri*. Cæterum adverſariis Lyſeri ſupra commemoratis addi meretur JO. MEYERVS, theologus Harderovicenſis, cujus exſtat *uxor chriſtiana, ſive de conjugio inter duos, deque inceſtu & divortiis, diſſertationes tres*. Amſtelod. *MDCLXXXVIII*. 4.

Ordine jam progredimur ad LAVRENTIVM BOEGERVM, aut, ut ipſe poſtea nomen ſcripſit, BEGERVM, primum electoris Palatini, deinde vero Brandenburgici a bibliotheca, gaza, antiquitatibus ac conſiliis, qui variis aliis ſcriptis, iisque

temeraria divortia repudiaturus provocat ad conjugii inſtitutionem, Matth. XIX. 4. eo

ipſo oſtendens, juxta normam primæ ſtitutionis cauſas matrimoniales eſſe de

que egregiis, ſe in orbe erudito reddidit conſpicuum. Is, quum bibliothecarii Palatini munere adhuc fungeretur, atque elector Palatinus CAROLVS LVDOVICVS, qui Charlottam, Landgravii Haſſiæ Wilhelmi V. filiam, in matrimonio habebat, Degenfeldiam ſibi adjungeret, juſſus fuit a principe ſuo, ut polygamiam, ſeu pluralitatem uxorum defenderet. Hinc in gratiam hujus principis defenſorem polygamiæ ſe præbuit, librumque germanico idiomate ſcriptum edidit ſub titulo: *kurze, doch unpartheyiſch und gewiſſenhafte Betrachtung des in dem Natur- und göttlichen Recht gegründeten Ehſtands, in welcher die ſeither ſtrittige Frage vom Ehbruch, der Ehſcheidung und ſonderlich von dem vielen Weibernehmen mit allem beyderſeits gegebenen Beweisthum dem chriſtlichen Leſer vorgeſtellet werden*, MDCLXXIX. 4. Prodiit hicce liber ſub nomine ficto DAPHNÆI ARCVARII; δαφνη enim *laurum* ſignificat, & *arcus* apud germanos *Bogen*; nec quisquam hodie eſt inter eruditos, qui dubitet, ſub hocce nomine Laur. Begerum latitare. Conſentiunt quoque in eo viri docti, auctorem hujus opuſculi argumentis maxime ſpecioſis & eruditioribus cæteris uſum eſſe, ſive ea, quæ ex ſacris litteris, ſive quæ ex naturali jure, aut Romanis legibus deſumta ſunt, reſpicias. Colligunt exinde nonnulli, plures manum huic operi admoviſſe; quæ & ſententia JO. GEORG. KVLPISII eſt in *collegio Grotiano exercit. IV. §. VI. not. (p) p. 46.* Notandum tamen, hancce polygamiæ defenſionem, utut acutam ac ſpecioſam, ita publice fuiſſe exceptam, ut auctor ſub electoris CAROLI imperio palinodiam canere juſſus fuerit, & eam litterarum monumentis commendare, quæ tamen typis non fuit exſcripta; prout refertur in *catalogo bibliothecae Reimannianae p. 696.* Plura de hocce libro legi poſſunt in ANCILLONII *mémoires p. 436.* BAVMGARTENII *Nachrichten von merkwürdigen Büchern, vol. V. p. 499.* CLEMENT *bibliotheque curieuſe &c. tom. II. p. 11.* aliosque. Confutatum quoque fuit hoc opuſculum a SEVERINO SAMVELE SLVTERO, paſtore quondam & ſuperintendente generali Lauenburgenſi, qui edidit *Pyrrhonii & Orthophili Unterredung von der in den* ** *Jahren unter dem Namen Daphnæi Arcuarii ans Licht gekommene Betrachtung des heiligen Eheſtandes*, Francof. MDCLX

Supereſt, ut de tertio polygam... fenſore, ſupra a nobis excitato, ...rum SAM. FRID. WILLENBERGIO Gedanenſi, nonnulla ſubjungamus ...dit ille *ſchediaſma de finibus poly... licitae*, Gedan. MDCCXII. 4. in qu... bare conatus eſt, polygamiam jur... no non eſſe prohibitam, etſi jure h... recte prohibeatur. Poſſe vero ma... tum, ſi prægnantes adſint rati... eandem concedere. Prodierunt contra hocce ſcriptum: *Vindicia... pturae ſacrae a pſeudhermenia, qu... ſim in ſcriptis patronorum polygami... primis Jurisconſulti Gedanenſis, con... tur*, Lipſ. MDCCXIII. 4. Auctor vindiciarum eſt JOACHIMVS WE... MANNVS, ſenior quondam Danti... cui vero reſpondit WILLENBERG... binis opuſculis, quorum alterum t... fert: *praeſidia juris divini, quibus theſin in ſchediaſmate ſuo de finibus ... miae licitae*, Francof. ad Viadr. MDC... 4. alterum vero inſcribitur: *iterat... ſidia juris divini pro defenſione ... ſuarum de polygamia ſimultanea*, F... & Lipſ. MDCCXIV. 4. in quibus ...mis WEICKMANNI *juſtitiam cau... controv. de polygamia* acriter impu... Hanc vero mox defendendam in ſe... pit SAMVEL SCHELGVIGIVS, edi... *mentatione de polygamia, ab univer... ſti eccleſia conſtanter profligata*, a... *Themiſtium*, id eſt, Willenbergiun... MDCCXIV. 4. Ipſe quoque WEIC... NVS cauſſam ſuam denuo peror... *parte priori apologiae in controv... polygamia ſimultanea*, quæ Lipſ. MD... 4. lucem adſpexit publicam; ... WILLENBERGIVS in ſcriptis germ... maxime *in den unpartheyiſchen Ge... &c.* Francofurti MDCCXVI. edi... defenderet, WEICKHMANNVS poſteriorem *apologiae* ſuæ eidem op... quæ Lipſiæ MDCCXVII. 4 prelo ...

Sunt vero & alia ſcripta, quæ W... bergio fuerant oppoſita. Huc pe...

das. *Minorem* probat textus Moſaicus Gen. II. 22. & ſeqq. in quibus quatuor ſunt notanda: 1.) Quod Deus ab initio non *creavit* unum maſculum & plures fœminas, ſed

LVCII VERI, *theologi Romano-catholici, equus effrenis, fallax ad ſalutem pſalm. 32. in ſtabulo Epicuri enutritus, pluralitati uxorum adhinniens, Sam. Fr. Willenbergius, in auditorio athenaei Gedanenſis polygamiae ſimultaneae propugnator, ex merito caſtigatus & infrenatus* MDCCXV. Edidit quoque GOTTLIEB WERNSDORFIVS, theologus Vitembergenſis, diſſertationem peculiarem Willenbergio oppoſitam lectuque digniſſimam, quæ inſcribitur: *Summa ſanae doctrinae de polygamia*, hab. menſ. Febr. MDCCXVI. Exſtat ea in *volum. I. diſſertat. academ. p.* 294. *ſeqq.* Plura ut hanc in rem dicamus, vix opus eſſe videtur, ſiquidem hiſtoriam hujus controverſiæ copioſe atque adcurate enarravit b. IO. GEORG. WALCHIVS *in der Einleitung in die Religions-Streitigkeiten der evangel. luther. Kirche part. III. p.* 105. *ſeqq.* Add. ejusdem *bibliothec. theol. ſelect. tom. II. p.* 1154. *ſeqq.*

Sunt vero præter auctores, quo modo commemoravimus, alii quoque, qui inter polygamiæ fautores a nonnullis recenſeri ſolent, velut; HIERONYM. BRÜCKNERVS in *dec. juris mat. im. controverſ. cap. XIV.* §. 61. *ſeqq.* ubi putat in polygamia diſpenſari poſſe; itemque auctor libelli, cui titulus: *Kurze Unterſuchung einer Schrift, ſo vor die Chur-Fr. Degenfeldiſche Bigamie geſtellet worden*, cujus brevem recenſionem dederunt auctores *der unſchuldigen Nachrichten* ad ann. *MDCCXIII. p.* 39. *ſeqq.* porro: BRENDELIVS, inſpector quondam Thurnavienſis, qui libelli germanico idiomate ſcripti: *Unterſuchung der Lehre vom Gewiſſen*, ann. *MDCCXV.* 4. ſine loci mentione impreſſi, auctor eſſe dicitur. Vid. rurſus *die unſchuld. Nachrichten* ad ann. MDCCXVI. *p.* 323. Ut complures alios, maxime recentiores, taceamus.

Hiſtoriam polygamiæ inde a temporibus Lamechi, qui primus fuit polygamus, ad recentiora usque tempora deductam, in compendio exhibet MICHAEL SIRICIVS, theologus quondam Roſtochienſis isque doctiſſimus, in tractatu, qui inſcribitur: *uxor una*. In hujus *cap. I. p.* 15. *ſeqq.* oſtendere conatur, Lamechum primum fuiſſe polygamiæ auctorem, cujus exemplum alii, ne ſanctis quidem exceptis, ſpeciatim *Judaei*, magno numero ſint ſecuti. Pergit deinde *p.* 19. *ſeqq.* ad *Muhammedanos*, eosdemque a Judæis polygamiam accepiſſe, obſervat. Hiſce ſubjungit *p.* 22. *ſeqq.* illas gentes, apud quas polygamia viget, velut: *Indos, Chinenſes, Tartaros*, itemque *Parthos, Perſas, Syros, Thraces*, tandemque oſtendit, quomodo hic mos ex *orientali* in *occidentalem* mundi plagam migraverit. Speciatim *Romanorum* facit mentionem *p.* 23. *ſeqq.* atque quæſtionem ventilat: an VALENTINIANVS imperator legem tulerit polygamiæ faventem? de qua alibi nonnulla dicemus: ſubjicit deinceps nonnulla de polygamia CAROLI magni aliorumque imperatorum ac regum. Poſt polygamiam *Borealium*, commemorat auctor hiſtoriam memoratu dignam de comite quodam Thuringiæ *a Gleichen*, quam retentis ipſius verbis, bona cum lectoris venia heic adſcribemus. Ita vero ille: „Erat hicce comes in *Aſiam* contra *Turcam*, chriſtiani nominis hoſtem, tempore *Friderici Barbaroſſae* expeditionem „ſuſcipientis, profectus ibidemque factus „eſt extrema neceſſitate bigamus. Cum „enim is in civitate Saracenica indigna „multa perpeteretur, Saracenica quædam „mulier eum adamare, ejusque matrimonium, ſub promiſſione liberationis ambire cœpit. Comes, licet probe teneret, domi a ſe relictam legitimam conjugem, amore tamen libertatis recuperandæ matrimonium promiſit, cum alia „evadendi via non pateret. Reverſus „comes domum, conjugem vivam offendit, eique juxta promiſſi fidem alteram „Saracenicam ſuperinduxit. Factum etiam „fuit, ut ambæ uxores, miro exemplo, „marito uni, in domo una, lecto una, „concordia ſuavi cohabitarint. Cujus rei „documentum dicitur exſtare *Erffordiae* „in æde *D. Petri*, ubi prædictus comes „bigamus, cum duabus uxoribus lapidi „inciſus eſt, teſtibus *Dreſſero* & *Chriſtiano Matthiae*.„ Hactenus SIRICIVS *loc. cit. p.* 25. & 26. Prodiit hicce tractatus cum alio, *de lachrymis Chriſti*, Gieſſæ Cattorum anno MDCLXXIX. 4.

ſed *unum maſculum & unam fœminam.* Atqui ſi Deus voluiſſet, matrimonium eſſe unius cum multis, creaſſet non unam tantum, ſed plures fœminas, quas Adamus matrimonio ſibi conjungere potuiſſet; neque enim poterat Adamus habere uxorem, niſi quæ cum illo fuiſſet a Deo creata, ſiquidem penitus repugnat naturæ, ut pater ducat filiam, vel neptem. 2.) Quod uni viro non *copularit* plures fœminas, ſed unam tantum fœminam. Ignatius in epiſt. ad Antioch. *Una uni viro, non plures datæ ſunt in exordio creaturæ.* 3.) Quod in *promulgatione* legis matrimonialis dicitur: *Relinquet vir patrem ſuum & matrem ſuam, & adhærebit,* non *uxoribus*, ſed *uxori ſuæ* divinitus ſibi per matrimonium copulatæ. 4.) Quod diſerte additur, *erunt in carne una*, quod Chriſtus Matth. XIX. 5. ſic explicat, *erunt οἱ δύο, illi duo in carnem unam*, quæ explicatio ex ipſis viſceribus textus Moſaici eruitur, neque enim tunc plures erant, quam duo, mas ſcilicet unus & fœmina una, proinde quod Geneſ. II. 25. ſequitur, *erant duo illi, ſeu ambo illi, nudi*, hoc Chriſtus refert etiam ad præcedentem ſententiam. *Et erunt duo in carnem unam*, ac majoris emphaſeos cauſa addit articulum *οἱ δύο, duo illi*, ſubjungens illationem adverſativa oppoſitione conſtantem: *Itaque jam non ſunt duo, ſed una caro* v. 6. Habemus ergo duorum duntaxat creationem, duorum copulationem, duorum mutuam adhæſionem ac duorum in una carne conjunctionem, ex quibus quatuor membris naſcitur tale argumentum. Quod requirit unius cum una conjunctionem, illi repugnat unius cum multis conjunctio. Prima conjugii inſtitutio requirit unius cum una conjunctionem. Ergo illi repugnat unius cum multis conjunctio, hoc eſt, polygamia. Plura in hanc ſententiam ex prima conjugii inſtitutione petita vide apud Auguſtinum lib. I. de nupt. & concupiſc. cap. IX. Hieronymum, Chryſoſtomum & Theophylactum in Matth. XIX. Pulcre Tertullianus in libr exhortat. caſtit. cap. V. in principio: *Deus hominem figuraſſet, eique paren ceſſariam proſpexiſſet, unam de coſtis mutuatus, unam illi fœminam finxit, utique nec artifex, nec materia defec plures coſtæ in Adam & infatiga manus in Deo, ſed non plures uxores Deum.* Adplicat quidem illud Tertull ad evertendam priorem polygamiæ ſpe *improprie* ſic *dictam*, *ſucceſſivam* ſcil ſed vitioſe, ut ſuperius oſtendimus; rim contra alteram polygamiæ ſpeciem *prie* ſic dictam, recte & conveniente plicari poteſt.

Excep Och

§. CCVII. Excipit Ochinus in dial. pro polygam. & ejus adſeclæ 1.) *Vocabulum* duo *non eſſe in textu Moſaico. Reſp.* Ch Matth. XIX. 5. Marc. X. 8. & Paulus VI. 16. Epheſ. V. 31. in prima conjug ſtitutione illud contineri expreſſe teſta quibus cum Ochinus apertis tibiis co dicat, antichriſtiano ſpiritu ſe agitari bat. Continetur autem ibi, ſi non ῥητὸν, tamen κατὰ πρᾶγμα, quia propter generis humani propagati multitudine uxorum maxime opus vi tur, Deus tamen unam duntaxat mul formavit, formatam unam uni viro xit, adductam unam uni viro copu copulatis benedixit, & hac ratione tantum in carnem unam conjunxit, ut termittam illud, quod v. 25. expreſſ ditur, *erant autem duo illi* ſive amb *di.* 2.) *Si duorum expreſſa mentio o omnino pluralitatem excludit, etiam id faceret. Sed conſequens eſt falſu patet* ex Deut. XVII, 6. XIX, 15. M XVIII, 19. Joh. VIII, 17. &c. *Reſp* cabulum *duo* accipitur vel *incluſive*, v *cluſive.* In locis adductis accipitur ſive, ut conſtat ex eo, quod additur, *duorum, vel trium teſtium &c. Ubi vel tres congregati &c.* ſed in textu ſaico accipitur excluſive, ut conſtat

fallibili explicatione ipſius Chriſti Matth. XIX, 5. Marc. X, 8. Priori modo acceptum non excludit omnem pluralitatem, ſed tantum poſteriori. 3.) *Verba illa*, adhærebit vir uxori ſuæ, & erunt duo in carne una, *hoc duntaxat requirunt, ut vir diligat uxorem ſuam, ac ſi eſſet una caro cum ipſa, atque unum cum ea corpus, perinde ut quilibet jubetur diligere proximum, ſicut ſe ipſum. Jam vero præceptum de dilectione proximi impleri poteſt, ſi vel maxime plures proximos diligamus. Ergo etiam præceptum de diligenda uxore tanquam propria carne impleri poteſt, ſi vel maxime plures uxores maritus polygamus diligat.* Item: *Sicut Act. IV, 32. multitudinis credentium poteſt eſſe cor unum & anima una, ita quoque unus maritus cum pluribus uxoribus poteſt eſſe caro una. Reſp.* eſt diſpar ratio inter maritalem conjunctionem & chriſtianam dilectionem. Maritalis enim viri & uxoris conjunctio complectitur non tantum animorum, ſed etiam corporum conjunctionem. Animorum quidem conjunctio poteſt eſſe inter unum virum & plures ſive viros, ſive fœminas, ſed corporum conjunctio legitima & matrimonialis vi divinæ inſtitutionis non poteſt eſſe, niſi inter virum unum ac fœminam unam, unde apoſtolus infert 1 Cor. VII, 4. *maritum non habere poteſtatem ſui corporis, ſed uxorem; nec uxorem habere corporis ſui poteſtatem, ſed maritum;* quod ſi igitur maritus corpus ſuum etiam alteri fœminæ tradit, peccat in conjugii leges, & per furtum alteri eripit, quod non amplius eſt in ſua poteſtate. Maritus poteſtatem corporis ſui in uxorem penitus tranſtulit, ac proinde uni tantum uxori adhærere debet. At ſi maritus vult pluribus uxoribus in matrimonio cohabitare, tum uxor non haberet poteſtatem corporis, ſed pars ejus una cum uxore una, pars altera cum uxore altera cohæreret, quod in arctiſſimo illo unitatis matrimonialis vinculo, cui in humanis nullum comparandum eſt, locum habere nequit. 4.) *Scortator adhærens ſcorto fit cum illa una caro* 1 Cor. VI, 16. *At maritus poteſt fieri ſcortator. Ergo fit cum ſcorto una caro. Quodſi ergo talis maritus adulter cum ſcorto fit una caro, multo magis polygamus cum ſecunda uxore fit una caro, & per conſequens polygamia non repugnat verbis illis primævæ inſtitutionis: Erunt in carnem unam, ſive una caro. Reſp.* concedimus, adulterum cum ſcorto fieri carnem unam, ſed negamus, eum cum conjuge legitima manere unam carnem. Quia enim leges conjugii requirunt, ut maritus unus cum uxore una fiat una caro, ideo ſi unus multis jungitur, non erit amplius duorum una caro, nec tam unio, quam diviſio fit per talem unius cum multis conjunctionem. Inter conjuges vi divinæ inſtitutionis tam arcta eſt ſocietas, ut maritus non amplius habeat corporis ſui poteſtatem, ſed eam in uxorem tranſtulerit, quod ſi ergo in aliam mulierem eamdem transfert, disrumpit conjugale vinculum, & arctam illam in unam carnem, ſive carnis unius cohæſionem nefarie divellit, adeoque contra intemeratas conjugii leges peccat. Reliquæ exceptiones minoris ſunt momenti, utpote 5.) *Quod verba illa*, erunt duo in carne una, *non ſint Dei inſtituentis, ſed Adami ad μονογαμίαν ſuam reſpicientis verba.* Atqui Chriſtus diſertis verbis eadem ipſi Deo tribuit Matth. XIX, 5. vel igitur Adamo tribuuntur duntaxat ὀργανικῶς, utpote qui repletus Spiritus ſancti donis ejusdem impulſu & inſtinctu eadem fuerit prolocutus, vel præcedentia apud Moſen verba quaſi per parentheſin poſita accipienda ſunt, ut monuimus ſuperius. 6.) *Quod veſtibus duntaxat pelliceis in communi vita utendum, euchariſtia tempore tantum paſchatos ac veſpertino, & quidem in cœnaculo adminiſtranda foret, ſi ex prima cujusque rei inſtitutione legitima ejusdem ratio petenda.* Atqui diſtinguendum inter inſtitutionis eſſentialia & accidentalia, ut plenius docuimus in tract. de

 euchar.

euchar. §. CLX. quæ de adminiſtratione cœnæ adferuntur, ea ad temporis & loci circumſtantias, ac proinde ad accidentalia pertinent, ſed unius maſculi & unius fœminæ conjunctio, cum ad cauſam materialem conjugii pertineat, eſt conjugio eſſentialis. Quod de pelliceis veſtibus adfertur argumentum, illud plane friget, ut merito fuiſſet melius veſtiendum, neque enim ulla ibi deſcribitur ritus perpetui inſtitutio, ſed duntaxat hiſtorica rei geſtæ narratio. 7.) *Quod propter adulterium non ſint concedenda divortia, ſi conjuges ſunt una caro.* Atqui diximus jam ante, conjugem adulterantem non amplius eſſe unam carnem cum conjuge innocente, ſed fidem datam & unitatem conjugalem nefarie violaſſe.

II.) *Ex primævæ inſtitutionis repetitione.*

§. CCVIII. II.) Ex *primævæ inſtitutionis repetitione.* Chriſtus Matth. XIX. & Marc. X. de temerariis divortiis apud Judæos uſitatis quæſitus, revocat nos ad primam conjugii inſtitutionem. *Ab initio*, inquit, *non erat ſic*, non ſancit novam aliquam legem, ſed fundamentum deciſionis petit ex propria hujus doctrinæ ſede, & ex verbis inſtitutionis miranda ſapientia infert, conjugium eſſe duorum, unius ſcilicet maris & fœminæ unius individuam ac divinam conjunctionem. Quidquid igitur ſit, ſive de permiſſione & diſpenſatione, ſive de tolerantia Dei in polygamia tempore vet. teſt. uſitata, tamen ex clariſſima illa primæ inſtitutionis repetitione & confirmatione adparet, in nov. teſt. polygamiam penitus eſſe illicitam & damnatam. Sic enim concludimus: Quidquid cum inſtitutione & legibus conjugii divinitus ſancitis Chriſtus ipſe pugnare docet, illud apud chriſtianos tolerari non poteſt, nec debet. Polygamiam cum inſtitutione & legibus conjugii divinitus ſancitis pugnare Chriſtus ipſe docet. Ergo. Excipiunt: *non de polygamia, ſed de repudiis propoſitam Chriſto fuiſſe quæſtionem, proinde etiam reſponſum Chriſti non polygamiam, ſed uxorum dimiſſionem excludere. Reſp.* ex quo principio Chriſtus demonſtrat, temeraria divortia eſſe illicita, ex eodem principio demonſtrari etiam poteſt, polygamiam eſſe illicitam. Temeraria divortia Chriſtus ideo damnat, quia juxta divinam conjugii inſtitutionem tantum duo, non plures, in unam carnem conjunguntur. Atqui per polygamiam non duo, ſed plures in unam carnem conjunguntur. Ergo etiam polygamia pugnat cum conjugii inſtitutione. Qui ab uxore divertit, teſte *Chriſto*, ſolvit unitatem conjugalem divinitus ſancitam, quia ſcilicet eam, cum qua factus eſt una caro, deſerit, & ſic, quod Deus conjunxit, nefarie diſſolvit. Qui priori conjugi, cum qua eſt una caro, alteram ſuperinducit, ſi non ex toto, tamen ex parte ab ea ſeſe ſeparat, quia poteſtatem corporis priori conjugi in ſolidum debitam ad aliam mulierem transfert, ergo etiam ex parte ſeparat, quod divinitus erat conjunctum; quin imo cum vi divinæ inſtitutionis maritus unus non niſi cum una conjuge una caro eſſe poſſit, utique ſi alteri adhærere incipit, & per congreſſum conjugalem fit cum ea una caro, deſinit eſſe una caro cum priore, & hac ratione, quod Deus conjunxit, ſeparans contra leges conjugales peccat. Denique Chriſtus ipſe ex primæva conjugii inſtitutione ibidem v. 9. demonſtrat, eum *qui ducit repudiatam, adulterium cum ea committere*, ex quo polygamiam illicitam eſſe, demonſtrari poſſe, paulo poſt manifeſtum fiet.

III.) *Ex Chriſti & apoſtolorum inſtructione.*

§. CCIX. III.) Ex *Chriſti & apoſtolorum inſtructione.* Chriſtus & apoſtoli in nov. teſt. docuerunt, illicitam eſſe polygamiam. Ergo ea in republica chriſtiana ferri nequaquam debet. *Antecedens* probatur 1.) in *genere*, 2.) in *ſpecie*. In *genere* producimus hoc argumentum. Quot perſonas contrahentes Chriſtus & apoſtoli in conjugio numerant, totidem & non plures in conjugio chriſtiano

no vivere debent. Sed Chriſtus & apoſtoli *duas tantum* perſonas contrahentes in conjugio numerant ac nominant; ubicunque enim de conjugio loquuntur, ſemper de uno marito & una uxore in *ſingulari* loquuntur, ut conſtat ex enumeratione omnium dictorum: Matth. V, 32. XVIII, 25. XIX, 3. & 29. &c. 1 Cor. VII, 2. & ſqq. IX, 5. Eph. V, 28. 31. 33. &c. Ergo. Quod autem Eph. V. 22. Col. III, 18. in *plurali* dicitur, *mulieres viris ſuis ſubditas eſſe debere*, id quilibet videt *diſtributive* eſſe dictum hoc ſenſu, quod quælibet uxor proprio ſuo marito debeat eſſe ſubdita, ſicut exponitur 1 Cor. VII, 2.

1.) *Matth. V, 32. XIX, 9.* §. CCX. In *ſpecie* proferimus 1.) dictum Chriſti Matth. V, 32. *Omnis, qui dimiſerit uxorem ſuam, excepta fornicationis cauſa, facit eam mœchari. & qui dimiſſam duxerit, mœchatur;* cum quo conjungimus Matth. XIX, 9. *Dico vobis, quia quicunque dimiſerit uxorem, niſi ob fornicationem, & aliam duxerit, mœchatur, & qui dimiſſam duxerit, mœchatur.* Marc. X, 11. *Quicunque dimiſerit uxorem ſuam, & aliam duxerit, mœchatur* ἐπ' αὐτήν, *ſuper ea*, reddidit vulgatus, ſed rectius vertitur, *adverſus eam.* v. 12. *Ac ſi uxor dimiſerit virum ſuum & alteri nupſerit, mœchatur*, quod repetitur Luc. XVI, 18. ex quo ita concludimus: Si is committit adulterium, qui dimiſſa priore conjuge aliam ducit, multo magis adulterium committit, qui retenta priore alteram ducit, ſicque pluribus ſimul uxoribus commiſcetur. Sed verum prius. Ergo & poſterius, ac per conſequens polygamia a Chriſto damnatur, cum adulteria damnari nemo dubitare poſſit. *Connexio* probatur. Ideo enim & inde adulterium committit is, qui priore conjuge repudiata aliam ducit, quia cum ſe totum deberet uxori primæ, conſueſcere cœperit cum alia; non enim tam in prioris dimiſſione, quam in ſequente cum alia copulatione adulterii crimen committit. Atqui idem contingit, ſi vel maxime priorem in menſa ac toro conjugali retineat. Cajetanus in Marc. X. putat, *majoris* connexionem in hoc argumento non eſſe ſatis firmam, cum apud Marcum addatur, μοιχᾶται ἐπ' αὐτήν, quod ſic accipit, *is, qui dimiſſa priore uxore aliam ducit, adulterium committit*, non abſolute & ſimpliciter, ſed *ſecundum quid*, in prioris ſcilicet uxoris injuriam, quam dimittit injuſte, & qua invita aliam ducit, ergo a contrario ſenſu, qui priore retenta & conſentiente, aliam ducit, non committit adulterium. Bellarminus reſpondet, primo *verba illa* ἐπ' αὐτήν *non haberi apud reliquos evangeliſtas*, ſed hæc ſolutio eſt parum firma, ut adparebit inferius in quæſtione de divortio. Secundo igitur ac melius reſpondet, *verba illa*, mœchatur ſuper eam, *non tollere adulterium, ſed ponere, & aliquid præterea addere, videlicet quod talis polygamus mœchetur cum injuria addita injuſtæ dimiſſionis*, id eſt, verba illa non continent quamdam reſtrictionem ac limitationem, ſed duntaxat αὔξησιν, ἐξήγησιν & αἰτιολογίαν, ut ſit ſenſus, inde atque ideo is, qui dimiſſa priore uxore aliam ducit, mœchatur, quia prior legitimo & indiſſolubili conjugii vinculo ipſi adhuc eſt ac manet unita, quo modo hunc locum exponunt Auguſtinus lib. I. de adult. conjug. cap. 10. & Beda in comm. h. l. Quod de conſenſu prioris conjugis additur, illud non ſufficit ad polygamiæ defenſionem, quia conſenſus in conjugio debet eſſe juſtus ac legitimus, hoc eſt, legi divinæ & inſtitutioni conjugii conformis. Jam vero cum legibus conjugii pugnat polygamia. Ergo. Juriſconſulti dicunt, quod *illicita pacta privatorum non poſſint tollere jus publicum.* Excipiunt alii 1.) *In textu hoc tantum haberi, quod is, qui uxorem dimittit, faciat eam mœchari, id eſt, occaſionem adulterii dimiſſæ exhibeat, non autem, quod ipſemet mœchetur. Reſp.* imo vero diſerte additur, quod tum is, qui aliam dimiſſa prio-

priore duxerit, tum etiam is, qui dimiſſam ſibi adſociat, adulterium committat. 2.) *Eſſe diſparem rationem inter eum, qui priorem retinet & aliam ſuperinducit, & inter eum, qui priorem repudiat, qui enim priorem retinet, manet cum ea una caro; qui repudiat, disrumpit conjugale vinculum.* *Reſp.* imo vero uterque deſinit eſſe cum priore conjuge una caro, uterque vinculum conjugii diſſolvit, quia conjugii inſtitutio hoc requirit, ut duo tantum, non autem plures ſint caro una, & ut vinculum unius mariti cum una conjuge non niſi per mortem, vel adulterium diſſolvatur. Qui ergo vivente priore conjuge citra adulterii caſum aliam ducit, deſinit cum priore eſſe una caro, ſive priorem retineat, ſive eandem repudiet. Breviter, non licet priore dimiſſa aliam ducere, quia licet coram hominibus videatur dimiſſa, tamen vere coram Deo adhuc eſt uxor, at multo magis eſt uxor, quæ non eſt dimiſſa, ergo ea vivente extra caſum adulterii aliam ſuperinducere licitum non eſt, neque quidquam intereſt, ſive dimittatur, ſive retineatur, quinimo eo gravius peccat, quo pluribus commiſcetur.

2.) *Rom. VII, 2. 1 Cor. VII, 10. & 39.*

§. CCXI. II.) Rom. VII, 2. *Mulier ὕπανδρος conjugata viro viventi lege eſt adligata.* v. 3. *Vivente igitur viro vocabitur adultera, ſi fuerit cum viro alio.* 1 Cor. VII, 10. *Iis, qui matrimonio juncti ſunt, præcipio non ego, ſed Dominus, uxor a viro non diſcedat.* v. 11. *quod ſi diſceſſerit, maneat innupta, aut viro ſuo reconcilietur.* v. 39. *Mulier adligata eſt legi, quanto tempore vivit vir ejus;* ex quo ſic concludimus: Si illicitum eſt, fœminam vivente marito priore nubere alteri, utique etiam illicitum erit, maritum vivente priore uxore alteram ducere. Sed verum prius, ut patet ex clariſſimis dictis apoſtolicis. Ergo etiam poſterius. Excipiunt, *eſſe diſparem rationem mariti & uxoris, polygamiam ex parte fœminarum quidem eſſe turpem & illicitam, non autem ex parte virorum.* *Reſp.* quamvis magis abſurdum ſit, ac magis repugnet rationi & juri naturali, ſi una mulier multis viris, quam ſi unus vir multis fœminis jungatur, ut oſtendit Auguſtinus de bon. conjug. c. 17. idem tamen lib. I. de adult. conjug. c. 8. recte monet, in conjugio chriſtiano inſtitutionis divinæ legibus conformi quoad *fidem, vinculum & debitum conjugale* partem eſſe mariti & uxoris conditionem, id enim diſertis verbis docet apoſtolus 1 Cor. VII, 4. ubi ὁμοιότητα & æqualitatem ſtatuit in mutua corporis poteſtate inter conjuges. Ut ergo mulier eſt adultera, ſi corporis ſui poteſtatem vivente marito alteri facit, ſic & maritus erit adulter, ſi corporis ſui poteſtatem vivente uxore alteri faciat.

3.) *1 Cor. VII, 2.*

§. CCXII. III.) 1 Cor. VII, 2. *Propter fornicationem* (evitandam) *unusquisque τὴν ἑαυτοῦ γυναῖκα, ſuam uxorem habeat, & unaquæque τὸν ἴδιον ἄνδρα, ſuum virum habeat,* ex quo naſcitur nobis tale argumentum: Qui multis uxoribus commiſcetur, non habet ſuam uxorem, ſed ſuas uxores, nec eſt ἴδιος, *proprius* unius uxoris vir, ſed multis communis, ut conſtat, tum ex ipſa oppoſitione, tum ex aliorum ſcripturæ locorum collatione. Genel. XXX. 15. dicit Lea ad Rachelem: *Parumne tibi videtur, quod præripueris mihi maritum,* id eſt, quod ejus poteſtatem tibi ſoli vindicaveris, cum ſit utrique noſtrum communis maritus? Joh. IV, 18. dicit Chriſtus ad mulierem Samaritanam: *Quem nunc habes, non eſt vir tuus,* quia videlicet non illi uni, ſed aliis pluribus copiam ſui faciebat, vel certe non maritali vinculo ac adfectu, ſed concubinario conſortio ei erat conjuncta. Atqui apoſtolus diſerte requirit, ut quilibet *ſuam* habeat uxorem, & ſit *proprius* uxoris ſuæ maritus. Ergo prohibet, ne quis pluribus uxoribus commiſceatur, & per conſequens, polygamiam

iiam prohibet. Ἔχεσθαι notat *plenam & ntegram poteſtatem*, & quidem talem, ut ıe quidem *fraudare* ſeſe invicem poſſint onjuges v. 5. Jam vero de utroque conjuje illud ἔχεσθαι æqualiter prædicatur. Ergo hic par eſt utriusque ratio. Ac probe ıotandum, quod apoſtolus dicit διὰ τὰς πορνείας, ſcilicet evitandas, quemlibet debere habere ſuam uxorem, ubi in *plurali* oquitur ad denotandum quodvis illicitæ ommixtionis genus & quamvis libidinoſam orporis pollutionem. Ergo unius uxoris ıſus ad ſcortationis evitationem ſufficit, quia onjugium non debet eſſe libidinis incentium, ſed remedium. Vanum proinde ac rivolum eſt, quod propter crebras uxoum infirmitates ſine polygamia ſcortatioıem vitari non poſſe impuri homines garıunt.

4.) 1 *Cor. VII*, 4.

§. CCXIII. IV.) 1 Cor. VII, 4. *Mulier non habet poteſtatem ſui corporis, ſed vir. Similiter autem & vir corporis ſui poteſtatem non habet, ſed mulier.* Per conjugium talis & tam arcta fit conſociatio, ut maritus non minus poteſtatem ſui corporis, ideoque ſe totum mulieri tradat, quam mulier corporis ſui poteſtatem, adeoque ſe otam viro tradit. Atqui mulier propterea, quod non amplius habet corporis ſui poteſtatem, non poteſt ſine injuſtitia, furo ac perfidia ſe tradere viro alteri. Ergo vir ex eadem omnino ratione non poteſt ſeſe tradere alteri fœminæ. Id vero cum fiat n polygamia, nec corpus viri amplius ſit n poteſtate unius uxoris, ex eo manifeſtum, quod polygamia conjugii legibus & præceptis apoſtolicis repugnet. Quod vir non habet, alteri donare non poteſt, quod *ſemel donatum, non poteſt alteri dari.* Sed vir non habet poteſtatem ſui corporis. Ergo alteri eam dare nequit. Excipiunt: *in contractu matrimoniali poſſe ab initio utriusque conſenſu interponi hanc conditionem, quod maritus velit aliam ſuperinducere, & uxorem ſuo juri hac in parte poſſe renunciare. Reſp.* per inficiationem, quia conditio ipſi formæ contractus repugnans non poteſt adjici, ac ſi adjiciatur, habetur pro non adjecta; jam vero conditio de ſuperinducenda uxore altera repugnat ipſi formæ contractus conjugalis, quæ conſiſtit in individua duorum copula. Præterea in illis duntaxat locum habet renunciatio, quæ ſunt noſtri juris. Atqui ut in conjugio unus duntaxat maſculus & fœmina una conjungatur, non eſt noſtri arbitrii, ſed juris divini. Denique ſi in conjugio locum haberet talis renunciatio, poſſent conjuges vel mutuo utriusque, vel alterutrius partis diſſenſu ſeſe invicem ſeparare. Sed conſequens negat apoſtolus v. 10. & Chriſtus ipſe Matth. XIX, 6. Auguſtinus de ſermon. Dom. in mont. *Non exiſtimandum eſt, illud, quod ait apoſtolus, mulierem non habere corporis ſui poteſtatem, ſed virum, & contra, in tantum valere, ut permittente uxore, quæ maritalis corporis poteſtatem habet, poſſit vir cum altera, quæ nec aliena uxor ſit, nec a viro disjuncta, concumbere, ne hoc etiam fœmina viro permittente facere poſſe videatur, quod omnium ſenſus excludit.*

5.) 1 *Tim. III*, 2.

§. CCXIV. V.) 1 Tim. III, 2. Tit. I, 6. *Oportet epiſcopum eſſe irreprehenſibilem, unius uxoris maritum.* Quicunque non eſt unius uxoris maritus, ille non eſt ἀνεπίληπτος καὶ ἀνέγκλητος. Polygamus non eſt unius uxoris maritus. Ergo non eſt ἀνεπίληπτος καὶ ἀνέγκλητος, ſed culpæ ac crimini obnoxius, & per conſequens peccat contra conjugii legem, quia crimen & culpa eſt legis alicujus transgreſſio. Excipiunt per inverſionem. *Cum epiſcopis & diaconis ſpecialiter ac nominatim polygamia interdicatur, ex eo conſequens videri, quod reliquis ſit conceſſa*, argum. l. 12. ff. de judic. *cum prætor unum ex pluribus judicare vetat, ceteris id committere videtur. Reſp.* 1.) Deducimus argumentum hoc ad abſurdum. Apoſtolus ibidem in epiſcopis re-

requirit, *ut ſint ſobrii, pudici, hoſpitales* &c. Ergo reliquis, qui non ſunt epiſcopi, concedit, ut ſint ebrioſi, impudici, ἄξενοι, quod ἄτοπον. 2.) Diſtinguendum inter virtutes miniſtris eccleſiæ cum aliis piis *communes*, & ipſis *proprias*. Eſſe unius uxoris maritum, id eſt, abſtinere a vagis libidinibus & polygamia, eſt virtus pertinens ad ſextum præceptum communis etiam aliis piis. Ergo hic locum habet illud Chriſti ad apoſtolos dictum Marc. XIII, 37. *Quod vobis dico, omnibus dico.* Quare autem in deſcriptione virtutum epiſcopalium apoſtolus etiam communium illarum virtutum mentionem faciat, ejus rei cauſam expoſuimus in tractat. de miniſt. eccleſiaſt. 3.) In virtutibus, quæ epiſcopo cum reliquis eccleſiæ membris ſunt communes, non valet conſequentia ab incluſione unius ad alterius excluſionem, ſed duntaxat in virtutibus epiſcopo propriis. 4.) Quidam exiſtimant, reſpectum haberi ad ſtatum illorum temporum, cujus intuitu in converſis ex gentiliſmo & judaiſmo πολυγαμία fuerit ad tempus tolerata, cum uxores, quas ante converſionem duxerant, commode repudiare non poſſent; interim tamen ut abrogationi iſti fideles adſueſcerent, non fuiſſe polygamos ad eccleſiæ miniſteria admiſſos, ſicque in illis tantum polygamiam penitus fuiſſe interdictam, Hieronymus in epiſt. ad Oceanum p. 321. ſed præferimus priorem explicationem. 5.) Pontificii reſpondent, in epiſcopo peculiariter hic prohiberi polygamiam ſucceſſivam, quæ reliquis ſit conceſſa. Sed hanc expoſitionem ex profeſſo refutavimus tractat. de miniſt. §. CCCLXIV.

IV.) *Ex juris naturalis diſpoſitione.*

§. CCXV. IV.) Ex *juris naturalis diſpoſitione.* Quidquid repugnat juri naturæ, illud inter chriſtianos permitti nequaquam debet. Polygamia repugnat juri naturæ. *Minorem* negant non ſolum Ochinus & Anabaptiſtæ, ſed etiam Durandus lib. IV. diſtinct. 33. quæſt. 1. & Abulenſis in Matth. XIX. quæſt. 30. ubi diſputant, *polygamiam ex parte uxoris, id eſt, qua una fœmina multis viris nubit, juri naturæ repugnare, ſed polygamiam ex parte mariti, id eſt, qua unus maritus multas ducit uxores, non repugnare juri naturæ.* Sed illis reliqui ex ſcholaſticis ſeſe opponunt. Thomas lib. IV. ſentent. diſtinct. 33. quæſt. 1. diſtinguit inter jus naturæ *primarium* ex ipſis natura notis principiis ortum, & *ſecundarium* ex concluſionibus inde deductis originem habens. Polygamiam juri naturæ non quidem primario, ſed tamen ſecundario repugnare cenſet, unde conſuetudine induci potuerit juſta plures uxores ducendi licentia. *Sicut cædem naturaliter abhorremus*, inquit Bonaventura lib. IV. ſent. diſt. 33. q. 1. *ita confuſionem quoque & multitudinem mulierum innato quodam odio deteſtamur.* Repugnare enim polygamiam juri naturali probatur 1.) Ex *finium*, quos natura matrimonio præfixit, *enumeratione*, cui probationis viæ Bellarminus inſiſtit cap. X. de qua paulo poſt plenius. 2.) Ex *ſaniorum gentium teſtificatione.* Quamvis enim in gentibus quampluri mis lex naturæ per inveteratam conſuetudinem fuerit obſcurata, unde polygamia per totum orientem longe lateque pervagata ipſum etiam occidentem quandoque infecit, ut multis gentilium exemplis, puta Germanorum, Romanorum, Perſarum, Scotorum, Indorum, Parthorum, Cyreniacorum, Pœonum, Judæorum, Thracum, Maurorum, Numidarum, Ægyptiorum, Americanorum &c. probat Arniſæus de jure connub. cap. IV. ſect. 3. tamen ſcintillæ quædam lucis naturalis cineribus quaſi obrutæ & oppreſſæ quandoque emicuerunt, ex quibus, utpote principiis omnium cordibus inſculptis, longe rectius de jure naturæ judicatur, quam ex corruptis hominum moribus. Laban idololatra, quamvis ipſe binas filias Jacobo elocaſſet, rogat tamen abeuntem, ne *filias ſuas affligat,* (in Hebræo eſt עָנָה, quod ſignificat hu-

humiliationem, depreſſionem tam realem, quam verbalem) *neque alias iis ſuperinducat* uxores, Gen. XXXI, 50. quod poſterius membrum non abſurde accipi poteſt tanquam ἐξηγητικὸν prioris. Ergo tum ex naturæ lumine, tum ex quotidiana praxi intellexerat Laban, polygamiam multas ſecum habere adflictiones: Euripides, licet ipſe polygamus, tamen in Andromach. polygamian improbat: οὐδὲ γὰρ καλὸν (inquit) δυοῖν γυναικοῖν ἄνδρ᾽ ἐν ἡνίας ἔχειν. Julium Cæſarem, qui legem promulgaverat, *ut quilibet quas & quot uxores vellet*, duceret, Suetonius propterea vocat *omnium mulierum virum & omnium virorum mulierem* cap. 52. Apud Romanos edicto prætoris notabatur infamia, qui *binas nuptias in eodem tempore conſtitutas habuerit* l. 1. ff. de his qui not. infam. Diocletianus & Maximianus l. 2. C. de inceſt. & inutil. nupt. *Neminem, qui ſub ditione ſit Romani nominis, binas uxores habere poſſe, vulgo patet, cum etiam in edicto prætoris hujusmodi viri infamia notati ſint, quam rem competens judex inultam non patietur.* Valerianus & Gallienus l. 18. C. ad l. Jul. de adulter. *Eum, qui duas ſimul habuit uxores, ſine dubitatione comitatur infamia.* Cecrops, Athenienſium legiſlator, qui polygamiam apud ipſos ſuſtulit, διφυὴς ac biformis ex eo dictus fuit, quod duos tantum in unum conjugium coaleſcere vellet. Ariſtoteles tum in politicis, tum in utroque œconomico contra polygamiam diſputat. 3.) Ex *zelotypiæ tum mulieribus, tum viris innatæ conditione.* Quemadmodum enim natura parentibus indidit ſtorgas erga liberos ac liberis erga parentes, ita quoque amorem ac zelum quemdam conjugum animis occulte inſpirat, ut neuter absque alterius zelotypia copiam ſui alteri extraneo facere poſſit. Atqui ſi plures in conjugali ſocietate natura voluiſſet conjunctos, non indidiſſet mulieribus hunc adfectum, quo maritos alienis amoribus frui animo ferunt longe ægerrimo & vice verſa. Nec eſt, quod Saræ exemplum adferatur, quæ Abrahamo ancillam Hagarem dat viro ſuo in uxorem, Gen. XVI. 3. id enim ex ſummo promiſſi ſeminis deſiderio, quod naturalem in ea adfectum ſuperavit, profluxiſſe conſtat. 4.) Ex *animalium quorumdam conſideratione.* De columbis, cornicibus & aliis animalibus Connanus lib. I. commentar. cap. IV. num. 5. diſſerit, quod unus mas uni tantum fœmellæ conjungatur, ut natura ipſa polygamiam abhorrere videatur. 5.) Ex *æquali juris naturalis obligatione.* Lege naturæ ſocietas conjugalis æqualem obligationem mariti & conjugis requirit, quantum ad poteſtatem corporum adtinet. Sed cum unus maritus plures habet uxores, non eſt æqualis obligatio. Maritus non vult uxorem ſuam pluribus viris nubere. Ergo nec ipſe plures fœminas ſibi jungat.

§. CCXVI. V.) Ex *finium matrimonialium enumeratione.* Quatuor potiſſimum numerantur fines conjugii, videlicet ſuſceptio & educatio prolis, mutuum adjutorium, vitatio fornicationis, & præfiguratio amoris Chriſti ſponſi erga eccleſiam ſponſam, uti infra diſtinctius explicabitur. Sed finibus hiſce omnibus repugnat polygamia non ſolum ex parte *fœminæ*, quando ſcilicet una fœmina multis nubit viris, ſed etiam ex parte *viri*, quando ſcilicet unus vir multas ſimul ducit uxores. De priore polygamia non poteſt eſſe dubitatio, ac late illud probat Auguſtinus lib. de bon. conjug. cap. 17. & lib. III. de doctr. chriſt. cap. 12. de poſteriore idem facile probatur. Primus finis eſt *generatio & educatio liberorum*, huic fini Bellarminus repugnare quidem concedit polygamiam ex parte fœminæ; (*cum enim mulier non niſi ſemel in anno parere poſſit, ab uno viro ſufficienter fœtari poteſt, ſi vero pluribus jungatur, non ſolum non pariet ſæpius, ſed rarius, aut nunquam pariet, cum experientia teſtetur* mu-

V.) Ex finium matrimonialium enumeratione.

mulieres eſſe infœcundas) ſed polygamiam ex parte viri eidem repugnare negat, cum facile poſſit unus vir ex multis fœminis liberos procreare & alere. Atqui ſi rem recte ac penitius expendere velimus, inveniemus etiam huic fini polygamiam plurium uxorum adverſari, quod Montecatus lib. II. polit. c. 4. & ex eo Arniſæus de jure connub. cap. 4. ſect. 3. n. 8. probant ratione ejusmodi, quod copioſior quidem ſoboles exſpectetur ex pluribus uxoribus in ſingulis familiis privatis: interim tamen tota respublica pauciores inde cives nanciſcatur, quia dubium non eſt, quin ſæpius procreent fœminæ, ſi ſingulæ conjungantur ſingulis, quam ſi plures uni marito ſocientur. *Generatio φυσικὴ* ex inſtitutione & præſcripto creatoris ad duos duntaxat, marem unum & fœminam unam, fuit præſcripta, ſiquidem & homines & reliqua animantia ita condidit, ut *paria bina & bina* ſpeciem ſuam propagarent. Gen. I. 24. Ergo inter duos duntaxat, naturaliter & inſtitutioni divinæ convenienter generatio perficitur. Præterea virtus viri finita eſt, & a natura ad certum terminum contracta, quo ergo pluribus adhæret, eo citius generare deſinit. De *educatione* idem dici poteſt, quis enim tot liberis, quot ex pluribus matrimoniis tolli poſſunt, genio & ingenio plurimum differentibus recte educandis ſufficere, ac neceſſariam & ſufficientem curam ſingulis impendere valebit? Secundus finis eſt *mutuum adjutorium*, ſive domeſtica ſocietas & communicatio operum ad vitam neceſſariorum. Huic fini polygamiam ex parte viri repugnare Auguſtinus lib. de bon. conjug. cap. 17. negare videtur, quando diſputat, *non ita eſſe contra rationem, ut vir unus plures uxores, ſicut unus dominus multos ſervos habeat;* ſed intelligendum hoc eſt *comparate*, quod ſcilicet non adeo directe & abſolute, nec in eo gradu rationi repugnet, virum unum habere plures uxores; quo eidem repugnat, fœminam unam habere plures maritos; ſi enim polygamiæ conditionem exactius penſitemus, deprehendetur, quod ſocialis cohabitatio & domus gubernatio per uxorum pluralitatem itidem detrimenti aliquid capiat. Uxor enim, licet viro ſit ſubjecta, tamen familiæ una cum marito præeſt, & in conſortium principatus œconomici evehitur, jam vero *principatus ſua natura ſingularitatem diligit*, ut Auguſtinus d. l. demonſtrat. Ariſtoteles etiam libr. VIII. ethic. cap. 6. diſputat, *perfectam amicitiam non admittere plures, quam duos*, contra vero moleſtam eam amicitiam eſſe, quæ cum multis contrahitur, ſiquidem amicus amico in adverſis condolet, a quibus vix ullo tempore plures amici ſimul poſſunt eſſe liberi. Jam vero conjugium eſt ſummus & arctiſſimus amicitiæ gradus, ergo non debet eſſe inter plures, quam duos, de quibus dici poſſit:

Sunt duo, quæ duo ſunt, & ſunt duo,
quæ duo non ſunt.

Conſtans & perfectus amor mariti eſſe nequit, qui in tot uxores dividitur, nec uxor unice eum redamat, a quo ſe unice non amari intelligit. Quemadmodum mel, aut vinum, aquoſum redditur, cui nimium aquæ admixtum eſt, ſic in plurium uxorum conſortio amor, qui inter conjuges ſummus eſſe debebat, redditur ὑδαρὴς, aquoſus, atque imminuitur, dum ad plures ſe extendit. Tertius finis eſt *ſcortationis evitatio* & remedium contra concupiſcentiam. Huic fini itidem repugnat polygamia, quia pluralitas uxorum non exſtinguet, ſed potius incendet libidinem, nec commode poterit unus vir multis uxoribus debitum conjugale reddere; quin potius æquum eſt, ut mariti & uxoris hac in parte ſit par poteſtas, ac proinde, ut uxor ſe totam tradit viro, *nec habet corporis ſui poteſtatem*, ita quoque maritus ſe totum tradat uxori, *nec habeat corporis ſui poteſtatem*, 1 Cor. VII. 4. Quartus denique conjugii finis eſt *typus Chriſti & eccleſiæ*. Huic fini polygamiam repugnare nemini dubium.

Ut

Ut enim uni Chriſto una conjungitur eccleſia, quam ſolam Chriſtus diligit repudiatis ſectis omnibus & populis impiis, ita quoque uni viro fœmina una ad repræſentandam illam Chriſti & eccleſiæ unionem debet conjungi. Auguſtinus quidem diſputat lib. de bon. conjug. cap. 18. etiam polygamiam veterum continere aliquam ſignificationem. *Sicut* (inquit) *ſacramentum pluralium nuptiarum illius temporis ſignificavit futuram multitudinem Deo ſubjectam in terrenis omnibus gentibus, ſic ſacramentum ſingularium nuptiarum noſtri temporis ſignificat unitatem omnium noſtrum ſubjectam Deo futuram in una cœleſti civitate*, ſed apoſtolus Eph. V. 32. & 33. in unius viri cum una fœmina conjunctione typum amoris & unionis inter Chriſtum & eccleſiam unice quærendum eſſe docet, quod Auguſtinus ipſe ibidem agnoſcit, unde etiam propter illud ſacramentum in nov. teſt. polygamiam non eſſe licitam dicit, ſed legitimas nuptias eſſe *indiſſolubilem unius viri & unius fœminæ conjunctionem*, ac in libro de fide & operibus cap. 7. ſcribit: *In eccleſia nuptiarum non ſolum vinculum, verum etiam ſacramentum ita commendatur, ut non liceat uxori virum alteri tradere.*

VI.) *Ex incommodorum conſecutione.*

§. CCXVII. VI.) Ex *incommodorum conſecutione.* Polygamia plurima omnino ſecum trahit incommoda, quæ in *familias*, & conſequenter in univerſam *rempublicam* redundant. In familiis enim inter uxores rivales perpetuas æmulationes, odia & rixas alit, ut teſtantur exempla Saræ & Agaris, Gen. XVI. 5. Rachelis ac Leæ, Gen. XXX. 15. Annæ ac Pheninnæ, 1 Sam. I. 6. &c. unde ſuperinductis tribuitur, quod priorem uxorem *adfligant*, Gen. XXXI. 50. *laceſſant*, Levit. XVIII. 18. [in Hebræo eſt צָרַר, quod eſt *conſtrinxit*, *compreſſit*, & metaphorice *cruciavit*, *infeſtavit*, Targum לְאַעָקָא] & *irritent*, 1 Sam. I. 6. & 7. in Hebræo eſt כָּעַס in *hiphil* poſitum, quod eſt *laceſſivit*, *provocavit ad iram*, unde ibidem Pheninna vocatur *anguſtiatrix* Annæ, v. 6. צָרָתָהּ *adverſaria* ejus, a radice צור, quod ſignificat *urbem hoſtiliter obſidere & oppugnare*, atque ex Deut. XXI. 15. colligitur in dualitate uxorum plerumque hoc contingere, ut una ſit *dilecta*, altera vero *exoſa*, ea vero ex re non poſſunt non oriri inter uxores ſimultates, ex ſimultatibus odia, ex odiis jurgia, ut merito hic locum habere cenſeatur illud:

Semper habet lites alternaque jurgia lectus.

Nec regna ſocium ferre, nec tædæ ſciunt; inquit Seneca in Agamemn. De incommodis iſtis polygamiæ nervoſe ac graviter diſſerit Euripides in Andromacha: οὐδὲ γὰρ καλὸν (inquit) δυοῖν γυναίκοιν ἄνδρ᾽ ἐν ἡνίας ἔχειν, ἀλλ᾽ εἰς μίαν βλέποντες εὐναίαν κύπριν στέργουσιν, ὅς τις μὴ κακῶς οἰκεῖν θέλει. Et poſtea: οὐδέποτ᾽ ἂν δίδομα λέκτρ᾽ ἐπαινέσω βροτῶν, οὐδ᾽ ἀμφιμάτορας κόρους, ἔριν μὲν οἴκων, δυσμενεῖς δὲ λύπας. Τὴν μίαν μοι στεργέτω πόσοις γάμοις ἀκοινώνητον εὔνοιαν ἀνδρὸς. οὐδὲ γὰρ πόλεσι δίπτυχοι τυραννίδες μιᾶς ἀμείνονες φέρειν, ἄχθος τ᾽ ἐπὶ ἄχθει καὶ στάσις πολίταις. Τεκτόνοιν θ᾽ ὑμνοῖσιν ἐργάται δυοῖν ἔριν μοῦσαι φιλοῦσι κραίνειν. Πνοιαὶ δ᾽ ὅταν φέρωσι ναυτίλους θοαὶ κατὰ πηδαλίων διδυμα πραπίδων, γνῶμα ſcilicet ἔριν κραίνει. Σοφῶντε πλῆθος ἀσθενέστερον, φαυλοτέρας φρενὸς αὐτοκρατοῦς. ἑνὸς ἁ δύνασις ἀνά τε μέλαθρα, κατὰ δὲ πόλιας, ὁπόταν εὑρεῖν θέλωσι καιρὸν. *Polygamiam nunquam laudabo, quia nec duo tyranni in urbe, nec duo gubernantes tactum ſive chorum in muſica, nec duo gubernatores in una navi, nec plures in conſiliis & rebus gerendis directores, quidquam laude dignum præſtant, ſed turbis & confuſionibus omnia involvunt.* Durandus quidem & Ochinus ejuſmodi rixas per *accidens* oriri ſcribunt, ex pravitate ſcilicet fœminarum, ſed illa pravitas poſt lapſum proto-

pla-

plaſtorum muliebri ſexui tam arcte adhæret, ut in pauciſſimis emendetur, omnibus enim innatum manet, ut aliam in amore conjugali ſibi præferri ægerrime ferant. Ac ſi nec pietas, nec ſanguinis propinquitas, nec mariti auctoritas illas Rachelis ac Leæ æmulationes cohibere potuere, quid de aliis mulieribus nec tanta pietate inſtructis, nec tanto amoris vinculo conjunctis ſperandum fuerit? Sed enim per accidens illas diſcordias oriri verum non eſt, quia in omni polygamia injuria priori uxori infertur, cum ipſi auferatur, quod *jure matrimoniali* unice & in ſolidum debetur; per ſe igitur polygamia rixas excitat, per accidens autem ex fœminarum ſcilicet convenientia & tolerantia, quæ tamen rariſſima, contingit, ut lites & rixæ non oriantur. Ut autem inter uxores rivales, ita quoque inter liberos ex diverſis matribus natos diſſidia facile oriuntur, quod liberorum Jacobi patriarchæ & Davidis regis exempla abunde comprobant. Qui plura deſiderat, adeat Arniſæum de jure connub. cap. IV. ſect. IV.

VII.) *Ex polygamiæ origine.*

§. CCXVIII. VII.) Ex *polygamiæ origine.* Si polygamia eſſet naturæ conformis, Deus procul dubio eam initio inſtituiſſet, cum eo tempore videretur maxime utilis ac pene neceſſaria ad generis humani propagationem. Jam vero Deus eam initio non inſtituit, nec primi & antiquiſſimi patriarchæ ante diluvium ea leguntur uſi. Primus, qui a regula divinæ inſtitutionis diſceſſit, fuit *Lamechus*, ex impia Caini poſteritate oriundus, Gen. IV. 19. de quo recte uſurpaveris illud: κακῦ κόρακος κακὸν ὠόν. Cainus enim Lamechi atavus non contentus fratris ſanguine ſeſe polluere, *a facie Dei*, hoc eſt, a veræ eccleſiæ conſortio ſeceſſerat, v. 16. ejus veſtigiis inſiſtens Lamechus non ſolum ipſe quoque manus ſuas ſanguine funeſtavit, ſed etiam leges conjugii divinitus ſancitas perrupit, & polygamiæ conſuetudinem introduxit. Tertullianus lib. de exhortat. caſtitat. cap. V. ſub fin. *Numerus conjugii a maledicto viro incepit. Primus Lamech duabus maritatus tres in unam carnem effecit.* Ecquid vero boni ab impia Caini poſteritate & Lamecho homicida exſpectari poteſt? Excipit Ochinus 1.) *In hiſtoricis non poſſe ex ſcripturis negativum duci argumentum. Quamvis ergo de polygamia patriarcharum in Sethi poſteritate a Spiritu ſancto nihil ſit adnotatum, ex eo tamen colligi non poſſe, Lamechum ejus primum auctorem exſtitiſſe.* Reſp. Spiritus ſanctus per Moſen tum ſanctam Sethi, tum impiam Caini poſteritatem recenſet in capite IV. & V. Geneſ. ſed inter Sethi poſteros nullum nominat polygamum, de ſolo Lamecho tanquam peculiare & proprium illud commemorat, quod primus duas uxores duxerit, at ſi inter patriarchas fuiſſet aliquis digamus, cur in genealogia ipſorum Spiritus ſanctus illud tacuiſſet, in Lamecho vero adnotaſſet? Urget Ochinus πολυτεκνίαν *Caini & poſterorum ejus taceri, neque tamen eam propterea negari poſſe, idem eſſe judicium de polygamia illius temporis patriarcharum.* Sed negamus eſſe parem utriusque rationem, nec tacuit Spiritus ſanctus illam impiorum πολυτεκνίαν, ſed ex conſequente intelligendum relinquit antecedens, quando Cainum civitatem exſtruxiſſe, eamque a nomine filii ſui Hanochiam vocaſſe adſerit v. 17. 2.) *Polygamiam Lamechi Deo non diſplicuiſſe, cum liberos ex ea natos artium præſtantiſſimarum inventionibus nobilitarit.* Joſephus addit, *Lamechum ex duabus ſuis uxoribus ſeptuaginta ſeptem liberos ſuſcepiſſe*, ex quibus tres a Moſe nominantur *Iabel, Iubal & Thubalcain*, paſtoritia, muſica & fabrili arte nobiles. *Reſp.* bona externa & corporalia, in quibus etiam ſunt πολυτεκνία, & inventio artium ad hanc vitam ſpectantium piis atque impiis ſunt communia, neque poteſt ex illis argumentum favoris divini indubitatum peti. Exemplum Jephthæ ac Salomonis docet, Deum quan-

ıdoque corporali benedictione cumula- :tiam eos, qui ex illegitimo concubitu . Adde, quod artes, quarum inventio ; Lamechi tribuitur, potius ad luxum, ıptates & crudelitatem, quam ad rei- licæ commodum & divini cultus incre- ntum ſpectabant, ut recte monet Geſ- in comment. Gen. IV. 3.) *Factum Lamechi a Moſe enarrari, non autem perari.* Reſp. quamvis *explicite* & *in ie* illud a Spiritu ſancto ibidem non ta- ır, tamen *implicite & in genere* repre- ıditur, tum præcedente conjugalis inſti- onis divinitus ſancitæ expoſitione, cui *θετικῶς* Lamechi factum opponitur, ı perſonæ, ſive auctoris deſcriptione, cui guinaria crudelitas, profana impietas & curata ſecuritas tribuitur v. 23.

I.) *Ex nitivæ ſiæ con- tudine.*

§. CCXIX. VIII.) *Ex primitivæ eccleſiæ in novo teſtamento conſuetudine.* Poſtquam enim Chriſtus & apoſtoli ab exemplis patrum & vulgata in populo Judaico con- tudine ad primævam conjugii inſtitutio- n homines nov. teſtam. revocaverant, ygamiam omnes pii horrere & fugere perunt, nec poteſt probatum aliquod ex toria novi teſtamenti proferri polygamiæ mplum. De imperatore *Valentiniano iore* alioquin chriſtiano referunt Socrates . IV. hiſtor. cap. XXXI. ac Nicephorus .XI. hiſtor. cap. XXXIII. quod *cum amo- cujusdam Iuſtinæ captus eſſet, eamque ente adhuc priore conjuge Severa in ma- monium ducere vellet, legem tulerit, ut que volenti liceret duas uxores habere le- imas, ut hac ratione colore aliquo in- nperantiam ſuam tegeret;* ſed lex illa ſta- ı in prima ſegete fuit exſtincta, nec ejus dulgentiam amplexi leguntur alii ex chri- anis. Juſtinus martyr, qui ſecundo poſt riſtum natum ſeculo vixit, de ſui temporis chriſtianis ſcribit in dial. cum Tryphon. p. 263. *Tanquam agricolæ exercemus veram pietatem, juſtitiam, humanitatem &c. ſub vite quisque ſua ſedens, id eſt, ſola nupta quisque muliere ſua contentus.* Auguſtinus de bon. conjug. cap. XV. *Non eſt nunc propagandi neceſſitas, quæ tunc fuit, quando & parientibus conjugibus alias propter copioſiorem poſteritatem ſuperinducere licebat, quod certe nunc non licet. Nam tantum adfert opportunitatis ad aliquid juſte agendum ſive non agendum temporum ſecreta diſtinctio, ut nunc melius faciat, qui nec unam duxerit, ſi ſe continere poſſit, tunc autem etiam plures inculpabiliter ducebant, & qui ſe multo facilius continere poſſent, niſi aliud pietas illo tempore poſtularet.* Libr. I. de nupt. & concupiſc. cap. IX. *Magis pertinere ad nuptiarum bonum non unum & multas, ſed unum & unam, ſatis indicat ipſa prima divinitus facta conjugum copula, ut inde connubia ſumerent initium, ubi honeſtius adtenderetur exemplum.* Theophylactus in Matth. XIX. *Non oportet unum virum multis copulari, nec unam fœminam multis viris, ſed, ut initio conjuncti ſunt, manere.* Plura hujusmodi contra polygamiam dicta apud veteres eccleſiæ doctores paſſim occurrunt (*), unde etiam.

§. CCXX. Chriſtiani imperatores eamdem expreſſis legibus prohibuerunt, ex quo naſcitur argumentum IX.) ex *legum* ſcilicet *imperialium ſanctione* ductum. Theodoſius, Arcadius & Honorius imperatores, quamvis multa Judæis permiſerint, polygamiam tamen in illis ferre noluerunt. l. VII. C. de Judæis: *Nemo Judæorum morem ſuum in conjunctionibus retineat, nec juxta legem ſuam nuptias ſortiatur, nec in diverſa ſub uno tempore conjugia conveniat.* Conf. §. VII. Inſtit.

IX.) *Ex legum imperialium ſanctione.*

(*) BASILIVS *can. LXXX.* obſervat, patres *polygamiam ſilentio praetermiſiſſe, ut belluinam & penitus ab hominum genere alienam.* Vid. quæ de hocce canone adnotavit IOSEPH. BINGHAMVS in *origin. ſive antiquitatib. eccleſiaſt. vol. VII. p. 429.*

Inſtit. de nupt. Novella conſtitutio Caroli V. in ordin. crim. artic. 121. pœnam polygamiæ (quæ olim erat eadem cum pœna ſimplicis ſtupri, *l. eum qui duas. Cod. ad l. Jul. de adult.*) commutavit in *pœnam adulterii*, ſeu *gladii*, quæ ſanctio Carolina conſtitutione electorali Saxonica non ſolum confirmata, ſed etiam extenſa fuit, ut ne quidem remiſſio conjugis alterutrius locum habeat part. IV. conſtit. 20. & ibi Mollerus.

Antitheſis. §. CCXXI. Opponenda hæc ſunt polygamiæ *Judæorum* (*), qui in novo teſtamento eamdem ſibi adhuc licitam & conceſſam eſſe volunt. Juſtinus in dial. cum Tryph. p. 285. *Magiſtri veſtri ad hoc usque tempus quatuor & quinque uxores unumquemque veſtrum habere permittunt.* Sed quia in ſervitutem chriſtiani magiſtratus ſunt redacti, ideo merito ad leges chriſtianorum ſervandas coguntur. Majores ipſorum coram Pilato dixerunt: *Non habemus regem, niſi cæſarem Romanum;* Joh. XIX. 15. vivant ergo Romanis legibus juri divino ac naturali conformibus. Hodierni Judæi in plerisque provinciis propter crebra exſilia & adverſitates non ducunt plures, ſed unam tantum uxorem, ſecuti conſtitutionem rabbini Gerſonis anno 1040. mortui, qui ſancivit, *non niſi unam uxorem eſſe ducendam.* Chriſtianus Gerſon converſus Judæus lib. I. thalm. Iud. cap. XX. II.) *Turcarum.* Mahumetes in alcorano cuilibet poteſtatem facit *tot uxores ducendi, quot alere poſſit*; in cap. Elminim. azoar. VIII *quotque in bello captivas ceperit.* Busbequius epiſt. III. p. 144. *Turcæ hodie, quotquot libet, ad legitimam uxorem pellices adſumunt, quas emunt, aut bello adquirunt, ubi earum tædet, in forum productas vendunt.* Æneas Sylvius cap. XVI. Imperator Turcicus plurimas ſive uxores, ſive concubinas alit, ex quibus, ſi quam ad uſum conjugalem expetit, illi gynæceum pervagatus ſudariolum injicit. III.) *Chinenſium*, de quibus Ioh. Mendoca lib. II. de China cap. IX. *Chinenſes tot ſibi matrimonio jungere fœminas poſſunt, quot alendis ſufficiunt, ſed quæ prior nupſerit, uxoris, reliquæ concubinarum & ancillarum loco ſunt.* IV.) *Anabaptiſtarum.* Johan. Leidenſis Monaſterienſium Anabaptiſtarum coryphæus docuit, *virum non eſſe devinctum uni conjugi, ac licere quantumvis multas in matrimonium ducere;* ipſe quoque uno & eodem tempore ternas duxit uxores, quod exemplum alii certatim ſunt ſecuti, ita quidem *ut etiam in laude poneretur frequens matrimonii repetitio.* Sleidanus lib. X. comment. p. 273. *Iohannes Bocholdius, Leidenſis*, polygamiam ex profeſſo probavit & ipſe ſimul 12. uxores habuit. Caſp. Ulenbergius cauſ. 9. *Hetzerus Anabaptiſta* uno tempore ſimul tredecim uxores duxit, Canus lib. II. cap. XII. *David Georgius* negavit liberum eſſe, unum uni uxori adſtringi, ſed alias plures poſſe habere ad augendam prolem. Bullingerus lib. II. cap. XIV. (**) Eamdem de polygamia doctrinam *Anabaptiſtis* tribuit Chemnitius part. II. exam. conc. Trident. ſeſſ. 24. can. 2. *Recte* [inquit] *& merito damnantur Anabaptiſtæ, & quicunque ſunt, qui contra normam primæ inſtitutionis in principio creationis traditæ & poſtea a Chriſto repetitæ & confirmatæ polygamiam in nov. teſt. vel introducere, vel defendere conantur.* V.) Diſputationibus *Bernhardini Ochini*, qui

(*) De polygamia *Judaeorum* evolvi merentur IO. SELDENVS, in opere, quod inſcribitur: *uxor ebraea. cap. IX. operum* Londini junctim editorum *vol. II. p. 563. ſeqq.* atque IACOB. BASNAGIVS in *hiſtoire des Juifs, tom. VI. chap. XXIII. p. 475.*

(**) Theophraſtus Paracelſus ſcribere non fuit veritus, *Deum plures creaſſe foeminas, quam maſculos, multas etiam facere viduas, aequum igitur eſſe ac neceſſarium, ut ad vitandam ſcortationem unus vir decem foeminas ducat.* Item: *Deum inſtituiſſe conjugium; ſed non determinaſſe, an unus vir unam conjugem, an plures ducere debeat?* GERHARDVS.

polygamiam chriſtianis licitam & con-ām eſſe publico ſcripto contendit, libr. dial. XXI. p. 200. quem Beza in libr. repud. & divort. inſectatur, ut nihil di-ius de veteribus hæreticis; Baſilidis & ·pocratis ſectatores indifferentes congreſ-variasque nuptias admiſerunt, Irenæus ·. I. cap. XXXII. Hermogenem Ter-ianus arguit, quod quotidie nuberet.

gumenta polyga- ſimul- tanea. Ex pa- rcharum emplo.

§. CCXXII. I.) Potiſſimum pro ſtabilienda polygamia argumentum patroni ejusdem ex *ſanctorum patriarcharum exemplo* deducunt. Sed ad illud diverſimode reſponderi ſolet. Bellarminus de matri-n. cap. X. recenſet tres ſententias. 1.) idam exiſtimant, *patriarchas unam tum legitimam uxorem habuiſſe, cete-vero concubinas eorum fuiſſe.* 2.) Qui-ı contra ſtatuunt, *fœminas illas patri-harum veras & legitimas uxores fuiſ-* quin etiam adſerunt, *id non eſſe pro-itum, niſi jure poſitivo evangelico.* 3.) idam via ingrediuntur media, ac *patri-his ex divina diſpenſatione licuiſſe plu-uxores ducere*, quam ſententiam Bel-ninus recte vocat *communem.* Eamdem m amplectuntur Lombardus & pleri-ſcholaſtici lib. IV. ſent. diſt. 33. Tur-remata & alii canoniſtæ in c. *dixit Sa-* 32. q. 4. ex recentioribus Azorius lib. inſtit. moral. c. XIII. q. 1. Pererius in . XVI. Geneſ. diſp. 1. Alphonſus de tro adverſ. hæreſ. in verb. Nuptiæ, & complures. Verum hi iterum in divor-ſententiarum abeunt. Quidam enim vo-t, *ſingulis patribus peculiarem adfuiſ-divinam inſpirationem, qua intelligerent re ſibi divina diſpenſatione pluribus oribus jungi;* alii volunt ſufficere, *quod pri-r patriarchis divina inſpiratione innotue-ea diſpenſatio.* Item alii hanc diſpen-onem *tantum cum populo Dei*, alii *cum nibus gentibus factam* docent. Bellar-ius igitur ſuam ſententiam ſex propoſitionibus includit: 1.) *Circa polygamiam tam uxoris cum multis viris, quam viri cum multis uxoribus nullus homo diſpenſare poteſt, & maxime poſt evangelium prædicatum.* Rationem adfert hanc: *quia polygamia prohibita eſt, primum jure divino naturali, & deinde jure divino evangelico, non poteſt autem inferior diſpenſare in lege ſuperioris, proinde nec homo in lege Dei.* 2.) *Poteſt Deus diſpenſare circa polygamiam unius viri cum pluribus uxoribus, non autem unius uxoris cum multis viris.* Rationem adfert talem: *Duo præceptorum genera ad jus naturæ pertinent, quædam univerſalia & communiſſima, quæ ſunt velut principia prima juris naturæ, quædam alia, quæ ex primis tanquam concluſiones derivantur. Priora illa continent ita univerſaliter regulam rectitudinis, ut in nullo caſu mentione ulla indigeant, & ideo ſunt omnino indiſpenſabilia; qualia ſunt præcepta decalogi. Poſteriora autem continent quidem regulam rectitudinis, ſed aliquando mutatis circumſtantiis rerum & perſonarum utile eſt legem mutari, ab eo ſcilicet, qui legem poſuit.* Polygamiam unius fœminæ cum multis viris dicit pertinere *ad prima illa principia juris naturæ*, ideoque per nullam mutationem circumſtantiarum poſſe fieri bonam, ſecus vero ſe rem habere in polygamia unius viri cum multis uxoribus, quæ ad *poſterius genus præceptorum* pertineat, ac diſpenſationem admittat. 3.) *Ad diſpenſationem divinam non requiritur externa aliqua locutio, vel ſcriptura, nec ſufficit, quod recta ratio dictet, alicui illam eſſe licitam, ſed requiritur peculiaris inſpiratio Dei. Lex enim prohibens polygamiam non erat ſolum naturalis, quia rectæ rationi conformis, ſed quia Deus ſpeciali inſpiratione docuerat Adamum, quæ eſſet natura matrimonii a ſe inſtituti, & proinde ſe velle, ut monogamiam contineret. Ergo ut ſpeciali inſpiratione ſancita fuerat a Deo lex monogamiæ, ita ſpeciali inſpiratione opus erat*

in

in ejus diſpenſatione. 4.) *Diſpenſatio circa polygamiam indicata eſt a Deo primis aliquot patribus, deinde illorum verbo, aut exemplo ad ceteros pervenit.* Probat ex eo, quod *tempore Abrahæ & deinceps res fuerit omnibus nota, cum Sara ad ducendam ſecundam uxorem eum induxerit, Laban Iacobo duas filias obtulerit, & rurſus illæ duas alias uxores eidem obtulerint, cumque Moſes* Deut. XXI. *de polygamia tanquam de re nota, & paſſim licita loquatur.* 5.) *Probabile eſt diſpenſationem conceſſam fuiſſe omnibus gentibus, non autem ſolis Hebræis.* Probat id auctoritate Auguſtini lib. XVI. de civit. Dei cap. XXXVIII. libr. XXII. contra Fauſtum cap. XXXXVII. & ratione ea, quod *non ſolum Abraham & Iacob & eorum poſteri, ſed etiam Eſau, qui ad populum Dei non pertinebat, multas uxores duxerit, nec hoc nomine a ſcriptura reprehendatur, quodque ſcriptura nuſpiam Iſmaelitas, vel gentiles propter uxorum pluralitatem reprehendat.* 6.) *Probabile eſt, diſpenſationem hanc ante Chriſti adventum ceſſaſſe, ſed ſi non ante ceſſaverit, certum eſt, a Chriſto omnino eſſe ſublatam, ita ut jam non ſolum Chriſtianis, ſed etiam aliis gentibus omnibus polygamia ſit prohibita.* Prius probat ex eo, quod *ceſſaverat cauſa diſpenſationis, videlicet paucitas hominum.* Poſterius ex Matth. XIX. Hic eſt Bellarmini de patriarcharum polygamia diſcurſus.

Noſtrorum de polygamia patriarcharum ſententia.

§. CCXXIII. Ex noſtris itidem quidam ſtatuunt divinam *diſpenſationem* interceſſiſſe. Cenſent enim, Deum quidem in prima conjugii inſtitutione ſanciviſſe, ut unus tantum maſculus ac fœmina una in conjugio ſociarentur; ſed quia Abrahæ ſemen multiplicari voluit, ideo eum circa legem iſtam diſpenſaſſe, & ab ejus obligatione Iſraelitas abſolviſſe licentia illis facta multas ſimul uxores in matrimonium adſciſcendi, quamvis de tempore diſpenſationis nihil certi adfirmari poſſe exiſtiment. Alii contra & quidem plures ſtatuunt, nullam unquam diſpenſationem divinam circa legem de monogamia eſſe factam, patriarchas ergo non ex inſpiratione, vel diſpenſatione divina, ſed ex prava temporum illorum conſuetudine poſteritatis latius propagandæ deſiderio a divina ordinatione ſeceſſionem feciſſe, & hunc in illis nævum fuiſſe a Deo toleratum & pœnitentiam agentibus remiſſum, nunquam vero in ſe ac per ſe adprobatum. Qui priorem ſententiam amplectuntur hæc potiſſimum fundamenta urgent. 1.) Deut. XXI. 15. talis lex promulgatur: *Si quis habet uxores duas, alteram dilectam, alteram exoſam, non poteſt præferre filium dilectæ filio exoſæ in jure primogenituræ.*

Argumenta pro inſpiratione divina.

At quisquis diſponit de jure inter liberos polygamorum, is etiam adprobat polygamiam. Deus ibidem diſponit de jure inter liberos polygamorum. Ergo. 2.) Deut. XXV. 5. *Quando habitaverint fratres ſimul, & unus ex eis abſque liberis mortuus fuerit, uxor defuncti non nubet alteri, ſed accipiet eam frater ejus, & ſuſcitabit ſemen fratri ſuo.* Jam vero ſæpius accidebat, ut frater ille vivus jam ante eſſet maritus. Ergo is divino mandato jubebatur eſſe polygamus. 3.) 2 Sam. XII. 8. inquit Deus ad Davidem: *Dedi tibi domum domini tui, & uxores domini tui in ſinum tuum.* Ergo polygamia Davidis, qua uxores Saulis ſibi copulavit, a Deo ipſo originem duxit. 4.) Aut *ſciverunt*, aut *ignorarunt* patriarchæ, polygamiam eſſe peccatum pugnans cum prima conjugii inſtitutione. Poſterius dici nequit: a) quia legerunt & audierunt divinam conjugii inſtitutionem verbis perſpicuis Gen. II. expoſitam; b) ſæpius cum Deo collocuti ſunt, qui patribus hoc revelaſſet, ſi polygamia ut peccatum ipſi diſplicuiſſet; c) per prophetas & ſacerdotes ob polygamiam nuſpiam leguntur reprehenſi; d) multi ex illis fuere donis prophe-

pheticis illuſtres, ut Abrahamus, David, &c. quos legis contra polygamiam latæ penitus ignaros fuiſſe cogitari vix poteſt. Nec prius commode adſeritur. (α) Si enim ſciverunt polygamiam eſſe peccatum, ac nihilominus ei indulſerunt, conſequens fuerit, quod ex propoſito & deſtinata malitia peccaverint, ac proinde in peccato mortali perpetuo vixerint, nec Deo placere potuerint. (β) Ubi nulla peccati diſplicentia, ibi non poteſt ſtatui vera pœnitentia. At in patribus non fuit polygamiæ diſplicentia, neque enim abjecerunt ſuperinductas uxores, ſed ad finem usque vitæ illis cohabitarunt. Ergo nec veram de hoc peccato egerunt pœnitentiam, & per conſequens, in peccato mortali ad extremum usque vitæ ſpiritum contumaciter perſeverarunt. (γ) Ut ignorantia juris non excuſat, ſic nuda opinio non tollit rationem peccati mortalis. Quod ſi ergo ſciverunt patriarchæ legem conjugii, ac nihilominus polygamiam legi iſti repugnantem fuerunt amplexi, peccatum mortale commiſerunt, etiamſi opinati fuerint, legem illam non violari per polygamiam. 5.) Permiſſio illa, qua Deus patribus πολυγαμίαν dicitur permiſiſſe, non poteſt eſſe nuda & ſimplex *tolerantia*, alias non fuiſſet patribus alia ratione polygamia permiſſa, quam qua hodie Turcis & gentilibus adhuc permiſſa: nec poteſt explicari per *non-imputationem*, quia fuiſſet in patribus peccatum mortale, utpote plena voluntate & ſcientia commiſſum, jam vero pugnat cum divina juſtitia peccatum mortale non imputari; ſequeretur inſuper peccata venialia, quæ Deus renatis non imputat, itidem ſpecialiter a Deo permitti, peccatum mortale absque pœnitentia, quæ in patribus de hoc peccato non occurrit, remitti, ac ſolis piis & ſanctis, non in genere omnibus Iſraelitis polygamiam fuiſſe permiſſam, quæ omnia ſunt abſurda. Nec poteſt permiſſio illa per *remotionem pœnæ politicæ* explicari, ſequeretur enim, patres omnes fuiſſe extra ſtatum gratiæ propter peccatum mortale in foro poli commiſſum, nec per pœnitentiam deletum: ſequeretur quædam peccata, quæ coram Deo vere talia, non fuiſſe a prophetis reprehenſa, quin & mendacium, ebrietatem, ſabbati profanationem atque alia, quæ civiliter non puniuntur, a Deo & olim & etiamnum eſſe permiſſa. 6.) Abſurdum videtur ſtatuere, quod Abrahamus, vir ſanctiſſimus ac parens ſanctitatis, a prophetis & Chriſto ipſo nunquam ſine honore nominatus, & a juſtitia & ſanctitate ubique commendatus, vel ignoraverit polygamiam eſſe peccatum conjugii inſtitutioni repugnans, vel ſcienter, & ex propoſito peccatum mortale commiſerit. 7.) Niſi diſpenſatio conceditur, dicendum erit, plurima patrum conjugia fuiſſe *illegitima*, ſecundarias uxores fuiſſe ſcorta, liberos ex illis ſuſceptos eſſe ſpurios, & ex fornicatione natos. Joh. VIII. 41. 8.) Urgentur dicta patrum. Juſtinus in dial. cum Tryph. circa finem pag. 291. *Non tanquam fornicantes patriarchæ habuerunt plures uxores, ſed œconomia quædam id atque diſpoſitio fuit.* Auguſtinus libr. III. de doctrin. chriſt. cap. XII. *Sufficiendæ prolis cauſa erat uxorum plurium ſimul uni viro habendarum inculpabilis conſuetudo.* Libr. XVI. de civit. Dei. cap. XXXVIII. *Eo tempore multiplicandæ poſteritatis cauſa multas uxores habere nulla lex prohibebat.* Lib. XII. contra Fauſtum cap. XLVII. *Peccata alia ſunt contra naturam, alia contra morem, alia contra præceptum. Si naturam conſulas, patres non laſciviendi, ſed generandi cauſa pluribus mulieribus utebantur; ſi morem, illo tempore, & in illis locis hoc factitabatur; ſi præceptum, nulla lege prohibebatur.* Idem: *Quando mos erat, crimen non erat, & nunc propterea crimen eſt, quia mos non eſt.* Hieronymus in epiſt. ad Ocean. *Sciebat apoſtolus lege conceſſum, exemplo patriarcharum ac Moſis familiare populo noverat in multis uxoribus liberos ſpargere.*

§. CCXXIV. Alii contra negant diſpenſationem circa legem *Reſponſiones*

ad adlata argumenta pro diſpenſatione.

legem conjugii eſſe factam, ac velut juriſconſulti dicunt, *legi generali tanquam regulæ tamdiu eſſe ſtandum, donec ſpecialis exceptio probetur*, ita cenſent, primævam illam conjugii legem perpetuo manſiſſe immotam, nec per contrariam diſpenſationem ab ejus obligatione patres fuiſſe liberatos, cum certis & immotis ſcripturæ fundamentis exceptio diſpenſationis probari nequeat. Ad *primum* igitur argumentum ex Deut. XXI. 15. pro diſpenſatione ſtabilienda adductum reſpondere poſſunt:

1.) Ex Deut. XXI. 15.

1.) Exoſam illam potuiſſe eſſe vel repudiatam, vel etiam mortuam, qua ratione maritus non fuerit polygamus ſimultaneus. 2.) Leges ferri non ſolum de iis, quæ adprobantur, ſed etiam de iis, quæ tolerantur. Moſen igitur hic agere politicum legislatorem in vita civili, non eccleſiæ doctorem in vita ſpirituali. 3.) Axioma illud, qui diſponit de conſequente, ille etiam vult antecedens, multas pati ἐνςάσεις in νομοθεσίᾳ. Sic vetat Deus *meretricium*, ſive proſtibuli mercedem, inferri ærario templi, Deut. XXIII. 18. nec tamen meretricium quæſtum adprobat. Aliud eſt factum aliquod publica conſuetudine receptum nude recenſere, & ex eo caſum (ut vocant) formare, aliud vero illud factum tanquam legitimum & divinitus conceſſum adprobare, quod poſterius ex priore deduci nequit. 4.) Non poſſe ex hoc loco quidquam amplius colligi, quam quod Deus in populo ſuo polygamiam publica & univerſali conſuetudine receptam, peculiarem ob finem, videlicet Abrahæ poſteritatem multiplicandam, toleraverit, licet ipſa ſine transgreſſione legis primordialis non fuerit. Ad *ſecundum* ex Deut. XXV. 5. reſpondere poſſunt, legem illam diverſimode explicari, ut adparebit inferius.

2) Ex Deut. XXV. 5.

Hoc loco illud ſufficit monuiſſe, verba in principio legis poſita, ſi *habitaverint fratres* יַחְדָּו *pariter*, continere legis explicationem, quod non in genere & indeterminate de quibusvis fratribus, ſed in ſpecie ac determinate de fratribus una in ædibus, ſcilicet paternis, adhuc habitantibus ea ſit accipienda. Jam vero filii matrimonium contrahentes ac patresfamilias facti non amplius habitant in ædibus paternis, Gen. II. 24. ſed propria quærunt domicilia. Ergo de fratre adhuc cœlibe, non autem marito, conſtitutio de ducenda fratria erit accipienda. Eadem limitatio colligitur ex hac ratiocinatione: Interpretatio ſemper ita facienda eſt, ne ducat ad abſurdum. Atqui abſurdum eſt ſtatuere, Deum, qui lege conjugii divinitus ſancita polygamiam prohibuerat, quique Levit. XVIII. 18. ſororem uxoris ea adhuc vivente *ad adſligendum eam*, ſive injuria eam adficiendum ſibi copulare, expreſſis verbis interdixerat, hac lege Moſaica polygamiam voluiſſe mandare, ac ſtante prioris prohibitionis cauſa nihilominus per expreſſum jubere, ut in quietum & pacatum fratris cum legitima uxore matrimonium adſciſceretur fratria, a qua graviores forte metuendæ erant rixarum & diſſidiorum occaſiones, quam ab uxoris ſorore. Quod ſi apud Judæos uſu receptum fuiſſet, fratriam duci a fratre jam ante nuptiis implicito, certe Sadducæorum quæſtio de muliere ſeptemvira Chriſto propoſita fuiſſet intricatior, nec Sadducæi illam circumſtantiam prætermiſiſſent, quod unus, itemque alter ex fratribus binas ſimul uxores habuiſſet, Matth. XXII. 25. Neque ex Boozi Rutham ducentis exemplo contrarium manifeſte colligi poteſt, cum de eo non exſtet adnotatum, an maritus, an vero viduus fuerit? Si dicas, *poſito eo, quod majus, poni poteſt, quod minus. At magis repugnat juri naturæ conjugium fratriæ, quam polygamia, ergo poſita diſpenſatione in conjugio fratriæ poteſt etiam poni diſpenſatio in polygamia;* reſpondere poſſunt per inficiationem. Polygamiam enim magis pugnare cum eſſentialibus matrimonii, cum individua ſcilicet duorum in unam carnem conjun-

junctione, cum contra fratriæ conjugium tantum pugnet cum gradibus lege divina prohibitis, in quibus diſpenſationem pro ratione temporis habere locum, Caini ac Sethi cum ſororibus inita conjugia oſtendunt. Sed de hac re infra plenius. Ad *tertium* ex 2 Sam. XII, 8. reſpondere poſſunt: 1.) Non poſſe hunc locum de conjugio intelligi, quia David filiam Saulis Michol in conjugium adſciverat, ac proinde erat gener Saulis, utique ergo lege divina prohibitus fuit ducere ſocrus ſuas; uxores ſcilicet Saulis, inter quas Micholis mater erat. Lev. XVIII. 15. *Turpitudinem nurus tuæ non revelabis*, ubi interdicitur ſocero conjugium cum nuru, ergo vice verſa etiam interdictum eſt conjugium generi cum ſocru. Nec eſt, quod dicatur, *novercas Micholis fuiſſe tantum ſecundo adfinitatis genere Davidi conjunctas, ac proinde nullam juris divini prohibitionem hic intercedere*, quia generaliter loquitur Nathan de uxoribus Saulis, neque excipit ex illis Micholis matrem. Adde quod ut David cum Michol, ita quoque Saul cum uxoribus ſuis factus erat per conjugium una caro, quod ſi ergo David duxiſſet Saulis uxores, conjugium iniiſſet cum illis, quas matrum loco habere ipſum oportebat. Neque uſpiam legitur, David Saulis uxores matrimonio ſibi copulaſſe, cum reliqua ipſius conjugia diligenter ſint adnotata. 2.) Non ergo de conjugio, ſed de dominio Davidis in uxores Saulis verba Nathanis ſunt accipienda. Propheta enim totus in eo eſt, ut divina beneficia Davidi exhibita graviter exaggeret, quod ſcilicet Deus ipſum in regium evexerit ſolium, & plenam regni poteſtatem ipſi dederit, adeo ut etiam uxores regis Saulis prædeceſſoris ipſimet obſequi fuerint coactæ. Quamvis enim phraſis illa *dare in ſinum, eſſe in ſinu, cubare in ſinu, &c.* de re uxoria ſæpius uſurpetur; Gen. XVI, 5. Deut. XIII, 6. XXVIII, 56. tamen ſignificatio illa non eſt perpetua, cum interdum ſimpliciter pro relativo accipiatur, *dedi in ſinum tuum*, id eſt, tibi, inde 1 Reg. I. 2. de Abiſag, quam tamen David non cognovit, dicitur: *dormiat in ſinu tuo.* Targum reddidit לְוָתָךְ *apud te.* Si dicas, Abiſag etiam abſque copula maritali fuiſſe Davidis conjugem, ac proinde phraſin illam adhuc eſſe conjugalem, opponi poſſunt ſequentia loca, in quibus phraſis ea non poteſt de conjugali ſocietate exponi: 1 Reg. I, 20. Pſalm. XXXV. 13. LXXIX. 12. Eſai. LXV. 7. Cumprimis vero urgeri poteſt locus Luc. VI. 38. *menſuram ſupereffluentem dabunt in ſinum veſtrum*, id eſt, in poteſtatem & proprietatem veſtram. 3.) Quidam concedunt, phraſin illam de conſortio maritali poſſe hoc loco accipi, cum de ovicula *in ſinu divitis* cubante v. 3. ſic videatur accipienda; ſed addunt, *comparate* id eſſe dictum hoc ſenſu: Si noluiſſes iis, quas habes, uxoribus eſſe contentus, poteras ex toto regno eligere alias, quas velles, ſolutas ſcilicet a matrimonio, ac maritatam relinquere viro ſuo. Verbum enim נתן apud Hebræos non ſemper uſurpatur de *legitima conceſſione*, ſed de tolerantia & conniventia; Gen. XX, 6. Num. XXI, 23. Jud. XI, 19. 1 Reg. XI, 7. qua ratione denotaret non id, quod abſolute & ſimpliciter licitum, ſed quod in comparatione minus illicitum. Ad *quartum* ex peccati mortalis natura & conditione petitum reſpondere poſſunt, patres ex *ignorantia* peccaſſe, ideoque polygamiam ipſorum non fuiſſe peccatum actu mortale, quia peccata ignorantiæ & infirmitatis piis a Deo condonantur, ſi ex vera in Chriſtum fide cum Davide dicant: *Peccata quis intelligit, ab occultis meis munda me;* Pſalm. XIX, 13. Quamvis enim inſtitutio conjugii non fuerit patribus ignota, tamen genuinus ille divinæ inſtitutionis ſenſus, quod duo tantum & non plures in carne una eſſe debeant, ipſis ignotus fuit. Quare cum viderent, polygamiam eſſe publica conſuetudine receptam, promiſſionem de multiplicatione poſteritatis ſibi factam, ſtu-

3.) Ex 2 Sam. XII. 8.

4.) Ex natura peccati mortalis.

ὑπεριδόντος τὺς χρόνυς τῆς ἀγνοίας, Act. XVII. 30. Deo tolerante ac diſſimulante apud omnes fere gentes illo tempore polygamiam vigere, Deum in conjugio fratrum ac ſororum in principio diſpenſaſſe, &c. in hanc devenerunt opinionem, quod polygamia non pugnet cum prima conjugii inſtitutione, ſed ſit res media & adiaphora. Neque hanc ignorantiam quiſquam mirabitur, ſi conſideret Evam & Lamechum erraſſe in perſona Meſſiæ promiſſi illius ſeminis, cum tamen prima promiſſio clare teſtetur Meſſiam fore θεάνθρωπον, utpote ſerpentini capitis conculcatorem; ſi expendat, Saram matriarcham in hoc ipſo facto, quando Agarem ancillam marito Abrahæ conjungit, etiam alia ratione a vero divinæ promiſſionis ſenſu aberraſſe, quod ſcilicet non ex ipſius, ſed alterius fœminæ cum Abrahamo conſortio heres ſit exſpectandus, ſi cogitet, quanta ſit vis conſuetudinis publico quaſi conſenſu receptæ; ſi in memoriam ſibi revocet, non omnia, quæ a patriarchis geſta, a ſpiritu plenæ cognitionis luce illuſtrato, ſed quædam ex prudentia, timore & errore carnali eſſe profecta, utpote quando Abraham Saram apud Ægyptios vocat ſuam *ſororem* Geneſ. XII. 13. & apud Gerarenſes uxorem eam eſſe iterum diſſimulat c. XX. 2. Filiæ Lothi dubio procul in omni pietate & honeſtate a parente inſtitutæ non libidinis explendæ, ſed prolis ſuſcipiendæ deſiderio ſtolidum & divinæ legi adverſum capiunt conſilium c. XIX. 31. Sed hos ac ſimiles nævos, hæc peccata ignorantiæ & infirmitatis Deus vel ob conjunctam, vel ſequentem pœnitentiam patribus condonavit, & propter Meſſiam vera fide adprehenſum in gratiam eos recepit. Si dicas, *patres non egiſſe de polygamia pœnitentiam*, diſtinguendum erit inter pœnitentiam generalem & ſpecialem. Quamvis patres in *ſpecie* de hoc peccato non egerint pœnitentiam, tamen in *genere* peccata ignorantiæ ſibi remitti vera fide petierunt, ſicut etiam in lege peculiaria ſacrificia pro *peccatis ignorantiæ* fuere ordinata. Proinde licet in polygamia hæſerint usque ad finem vitæ, tamen illa non fuit in ipſis peccatum actu mortale, cum non ex certa ſcientia & deliberata voluntate contra legem peccarint; jam vero peccata ignorantiæ in renatis per pœnitentiam & fidem redduntur venialia. Si urgeas, *prophetas non damnaſſe polygamiam, cum tamen alia peccata reprehenderint;* recurri poſſet ad Lev. XVIII. 18. de cujus legis genuino ſenſu tractabitur inferius, & Malach. II. 14. ubi non ſolum repudia, ſed & polygamiam taxari, non injuria quidam exiſtimant, ſed & exemplis quamplurimis demonſtrari poteſt, nec omnium peccatorum reprehenſiones eſſe adnotatas, nec illorum ipſorum peccatorum, quæ in ſcripturis memorantur, deſcriptioni ſpecialem aliquam reprehenſionem ſemper eſſe adjectam, Gen. XIX. 33. 2 Sam. XVI. 4. &c. ſed ex lege tanquam generali regula eam eſſe petendam. Probe etiam diſpiciendum erit, an in conjugio Jacobi cum duabus ſororibus diſpenſationem divinam ſtatuere poſſimus? quod cum videatur vix admitti poſſe contra expreſſam legem Moſaicam, Lev. XVIII. 18. quæ etiam eſt lex naturalis, inde colligere promtum, non eſſe immediatam oppoſitionem: Aut in polygamia concedenda eſt diſpenſatio, aut patres polygami vixerunt in peccato actu mortali; idem enim de Jacobi polygamia dici poteſt, in qua tamen divina quædam diſpenſatio vix poſſit ſtatui, datur igitur tertium, quod ſcilicet polygamia in ſe quidem peccatum fuerit, interim tamen patribus, qui peccatum eam eſſe ignorarunt, fide in Meſſiam fuiſſe remiſſum. Ad *quintum* & *ſextum* reſponderi poteſt ex iisdem fundamentis. Magna quidem lux divinæ cognitionis fuit in patribus vet. teſtamenti, ſi comparetur ad tenebras ethnicas; interim tamen ſi ad lucem nov. teſt. fiat comparatio, illorum tempus confer-

5.) 6.) & 7.) *Ex abſurdis, quae e contraria hypotheſi fluunt.*

fertur nocti, novi autem teſtamenti tempus diei. Rom. XIII. 12. Ad *ſeptimum* reſponderi poteſt per diſtinctionem. Conjugium *legitimum* duplici ſenſu dicitur, vel quod divinæ inſtitutioni ac legibus divinitus ſancitis per omnia & exacte conforme, vel quod a regula quidem inſtitutionis ex ignorantia & errore communi quodammodo recedit, interim tamen ſtatutis ac moribus publicis pro legitimo habetur, quale fuiſſe patrum cum ſecundariis uxoribus conjugium dici poteſt. Ad *octavum* regerere quis poteſt, ne ipſos quidem pontificios, patronos diſpenſationis maximos, Hieronymi & Auguſtini ſententiam ſimpliciter acceptare. Sic enim ſcribit Bellarminus de matrim. cap. 11. *Eſt alia ſententia aliorum, qui non ſolum docent, fœminas illas patriarcharum veras & legitimas uxores fuiſſe, ſed etiam adfirmant, id non eſſe prohibitum, niſi jure evangelico poſitivo, quam ſententiam eſſe volunt ſanctorum patrum Hieronymi & Auguſtini. Hæc tamen ſententia* (inquit) *repugnat Innocentio III. cap. Gaudemus. de divort. repugnat Chryſoſtomo, homil. LVI. in Geneſ. XXX. repugnat Ambroſio, lib. I. de Abraham. cap. 4. repugnat manifeſtæ rationi. Si enim ſolo jure evangelico poſitivo, non autem jure naturali prohibita eſſet polygamia, liceret hoc tempore infidelibus plures uxores habere, cum non teneantur particularibus legibus evangelii, antequam chriſtiani fiant.*

8.) *Ex dictis patrum.*

Reſponſio.

§. CCXXV. Atque hæc de polygamia patrum in utramque partem ita diſputantur, de quibus ſequentes notari poſſunt aphoriſmi. I.) Quæſtio de polygamia patrum non concernit articulum aliquem fidei, ideo etiam diſſenſio in illius explicatione unitatem fidei non tollit. Nemo enim ex noſtris hodie negat, polygamiam pugnare cum primæva conjugii inſtitutione; nemo negat in nov. teſt. polygamiam eſſe penitus illicitam ac damnatam, de eo duntaxat quæritur, quomodo patrum polygamia ſit excuſanda? *In omnibus controverſiis*, inquit Chemnitius in limine diſputationis de baptiſmo Johannis, *ea, quæ neceſſarium habent uſum in exercitiis pœnitentiæ, fidei & pietatis, diſcernenda ſunt ab aliis diſputationibus, in quibus opinionum diverſitas, vel etiam levis quædam hallucinatio non infert jacturam fidei & ſalutis.* II.) Quæſtionis de polygamia patrum deciſio non eſt ſimpliciter neceſſaria ad ſolvendum Ochini argumentum pro polygamia in nov. teſt. ſtabilienda ex eadem deducta. Argumentum Ochini tale eſt: quod conforme eſt exemplo ſanctiſſimorum patriarcharum, nec in illis fuit peccatum conjugii inſtitutioni repugnans, illud in nov. teſt. chriſtianis licitum eſt & conceſſum. Polygamia ſimultanea conformis eſt exemplo ſanctiſſimorum patriarcharum, nec in illis fuit peccatum conjugii inſtitutioni repugnans. Ergo. Hic commodiſſime & ſufficientiſſime reſponderi poteſt per negationem *majoris* propoſitionis, quod a Chriſto & apoſtolis ad primævam inſtitutionem ſimus revocati; quidquid ergo ſit de polygamia patrum, ſive ea in ſe peccatum fuerit, vel non fuerit, poſt inſtitutionis repetitionem & confirmationem polygamiæ in nov. teſtamento non amplius eſſe locum. Non eſſe judicandum exemplis, ſed legibus, ac in rebus controverſis ad initia ſemper eſſe recurrendum. III.) In quæſtione de polygamia ſanctorum in vet. teſtamento ſi quis velit ἐπέχειν, nullam merebitur reprehenſionem. Video hanc moderationem theologis præſtantiſſimis placere, qui licet in unam quæſtionis partem magis propendeant, alteram tamen ſententiam non ſimpliciter damnant. Chemnitius part. II. exam. de matrimon. ſeſſ. XXIV. can. 2. *Quidquid ſit, ſive de diſpenſatione & permiſſione, ſive de tolerantia Dei in polygamia veterum, hoc certum eſt, conjugium ex prima ſui inſtitutione eſſe unius maris & unius fœminæ conjunctionem.* Et poſtea: *Quod de patribus quibusdam*

vet. teſt. leguntur exempla polygamiæ, tribuatur ſane illud vel diſpenſationi Dei, ſicut Auguſtinus diſputat de bono conjugali, propter ſemen benedictum, quod ex illa gente naſci debebat, vel propter ſignificationem futuræ conjunctionis Judæorum & gentium in eccleſia Chriſti, vel tribuatur tolerantiæ Dei, neque enim omnibus vitiis liberi fuerunt patres, & multa in ſanctis ſuis Deus tolerat. Mentzerus tom. IV. diſp. Marpurg. 15. theſ. 72. *Politicum illum morem, quo patriarchæ non ex malitia, ſed communi conſuetudine ducti, reſpicientes in divinam promiſſionem de multiplicatione generis, non turpis libidinis explendæ, ſed augendæ familiæ gratia, plures ſibi uxores adjunxerunt, in populo Iudaico Deum permiſiſſe, vel etiam in eo diſpenſaſſe, & polygamiam ad tempus conceſſiſſe nemo mirabitur, qui integram iſtius gentis hiſtoriam prudenter expenderit.* Meiſnerus part. I. ſobr. philoſ. ſect. 2. cap. 5. pag. 645. *De polygamia patrum, an intrinſece peccatum fuerit, nec ne? in utramque partem probabiliter diſputari poteſt, præſertim cum manifeſtam certamque deciſionem in ſcripturis non haberi adpareat.* IV.) Diſtinguendum inter certas demonſtrationes & probabiles conjecturas. Diſpenſatio divina probabilibus quidem conjecturis ac veriſimilibus argumentis perſuaderi forte poteſt, ſed apodicticis rationibus demonſtrari nequit. Incerta enim eſt illa diſpenſatio tum ratione *objecti*, quia nondum conſtat an ſolis Judæis, an vero etiam gentilibus diſpenſatio illa fuerit conceſſa? & ſi ſolis Judæis, an omnibus polygamis in populo Judaico, an vero tantum ſanctis patriarchis ſit facta? Bellarminus adſerit, quod *omnibus gentibus fuerit conceſſa*, ſed hoc ipſi etiam Azorio non probatur lib. VI. inſtit. moral. cap. 13. quæſt. 1. cum ſoli Abrahæ & ipſius poſteris de multiplicatione generis promiſſio fuerit facta, nec de gentilium poſteritate longe lateque propaganda Deus fuerit ſolicitus, ut propter eam jus naturale relaxaverit. Tum ratione *modi*, nondum enim conſtat, an per *externam aliquam locutionem*, an vero per *interiorem Dei inſpirationem* diſpenſatio facta fuerit? Itemque, an ſingulis patribus peculiaris inſpiratio adfuerit, an vero primis duntaxat patriarchis divina inſpiratione diſpenſatio innotuerit, qui eam ad poſteros deinde propagarunt? Tum denique ratione *temporis*, ſi vel *originem* ſpectes, an ſcilicet temporibus Abrahæ, an vero Noahi cœperit illa diſpenſatio? num ante diluvium, an vero poſt diluvium fuerit cognita? vel *durationem*, an ſcilicet ante Chriſti adventum ceſſaverit, an a Chriſto ſit ſublata? Unde Bellarminus toties repetit, *probabile eſt, &c.* V.) Diſtinguendum eſt circa diſpenſationem inter Dei *voluntatem* ac *poteſtatem*. Potuiſſe Deum diſpenſare circa polygamiam facile concedi poteſt, cum ſit legis ſuæ dominus; (quod Bellarminus adſerit, *Deum quidem diſpenſare poſſe circa polygamiam unius viri cum pluribus uxoribus, non autem unius uxoris cum pluribus viris*, id ita comparatum eſt, ut de eo non injuria ulterius quæri poſſit) ſed voluiſſe diſpenſare, vel etiam ipſo actu diſpenſaſſe, non poteſt tam certo ac firmiter demonſtrari. VI.) Qui diſpenſationem divinam hic ſtabilire conantur, ſententiam ſuam ſic exponant atque muniant, ne pontificiis detur occaſio traditiones extra ſcripturam urgendi, cum de diſpenſatione itidem non habeantur expreſſa ſcripturæ teſtimonia; Chriſtum novum legiſlatorem eſſe ſtatuendi, cum nova lege ſuſtulerit, quod veteri diſpenſationis lege erat conceſſum, & ex matrimonio ſacramentum nov. teſt. confingendi. *Lex nova*, (ſcribit Bellarminus de matrim. cap. 4.) *quæ jugum ſuave & onus leve dicitur, comparata cum veteri, eſſet in hac parte longe durior veteri, niſi gratiam ſacramentalem conjunctam matrimonium in nov. teſt. haberet, ſiquidem Hebræis licebat multas ſimul uxores habere, & impune conjuges per libellum*

i dimittere, ut proinde gratia illa *ientali in conjugio non indigerent.* Cavenda ſunt utrinque quæſtionis ex-

Ut enim absque inſigni piorum 'charum injuria dici nequit, ipſos ob miam in peccato actu mortali absque ntia & extra ſtatum gratiæ vixiſſe, oque talem quamdam polygamiæ di- tionem introducere, quæ peculiari iſpiratione patribus fuerit indicata, lum omnibus Hebræis, ſed etiam qui- gentibus fuerit conceſſa, vel etiam e, quod polygamia in ſe ac per ſe ıgnet cum prima conjugii inſtitutio- d tantum cum jure poſitivo evange- atth. XIX. demum a Chriſto promul- ad alterum extremum vergit. Apo- Act. XIII. 18. pulcerrima voce expri- ivinam tolerantiam, qua Deus erga m Iſraeliticum uſus eſt, ἐτροποφό- ῥησεν, inquit. Chriſtus de repudiis ns emphatice inquit, Moſen ut legis- n politicum illud de repudio ſtatuiſ- c dicit: *Moſes vobis* præcepit, (in a ſcilicet & ſtricta ſignificatione apud m cum generali ſignificatione uſur- ſed *permiſit*, & quidem propter *du- cordis* permiſit, hoc ſcilicet fine po- ne quid pejus accederet, ut notan- dit: *Ab initio non fuit ſic*, id eſt, ngruit cum norma & regula juſtitiæ æterna, nec cum prima conjugii in- ne, ſed in foro politico duntaxat ad s fuit permiſſum. Matth. XIX. 8. κατ' ἀναλογίαν ad polygamiam, ſi dplicare velit, non multum aberra-

Cor. *.7.* *rt do-* *ium* *t.*

§. CCXXV. Atque hæc dicta ſint de primario Ochini argumento ex patriarcharum exemplis petito. Reliqua mi noris ſunt momenti, & ex ſu- perioribus facilem habent ex- onem. II.) Ex 1 Cor. VII. 7. *Qui- lonum ſuum habet proprium ex Deo, quidem ſic, alius vero ſic*, concludit hoc modo: *Quidquid moderationem ali- quam ſecundum varia hominum dona re- cipit, illud non eſt adeo ſtricti juris. Con- jugium juxta varia hominum dona mode- rationem recipit. Ergo.* Reſp. apoſtolus non loquitur de conjugio jam contracto, quaſi in illo a legibus inſtitutionis pro di- verſitate perſonarum diſcedere liceat, diſer- te enim addit v. 10. *iis, qui matrimonio juncti ſunt, præcipio non ego, ſed Domi- nus, uxor a viro non diſcedat;* ſed loqui- tur de conjugio contrahendo, an ſatius ſit conjugium inire, an vero in cœlibatus ſta- tu permanere? ubi reſpondet apoſtolus, donum continentiæ non eſſe omnibus com- mune, ſed unumquemvis proprium habere donum, ideo non poſſe generalem aliquam de conjugio vel contrahendo, vel non con- trahendo, regulam omnibus præſcribi. III.) Gal. IV. 24. *Duo filii Abraham ſignifica- runt duo teſtamenta, ſive duos populos. Ut enim Abraham habuit duos filios, unum ex libera, ſcilicet Sara, alterum ex ancilla, videlicet ex Hagar, ſic Deus habuit duos populos, unum ex ſynagoga vet. teſt. ſerva, alterum ex eccleſia nov. teſt. libera. Significavit ergo Hagar ſy- nagogam. At ſynagoga non fuit adulte- rina conjunctione Deo copulata, ſed legi- tima. Ergo & Agar, ſi vera eſt ſignifi- catio, non fuit adultera, ſed legitima con- jux Abrahæ.* Reſp. argumentum hoc ni- hil aliud probat, quam in vet. teſt. poly- gamiam vel per divinam diſpenſationem fuiſſe licitam, vel divina conniventia tole- ratam, ac conjugium Abrahæ cum Hagare ob publicam conſuetudinem fuiſſe legitimum habitum; ex eo autem inferri nequit, in nov. teſt. in quo a Chriſto & apoſtolis ad primævam inſtitutionem revocati ſumus, polygamiam adhuc licitam eſſe. Adde quod ex typis non ducantur firma & apodictica argumenta, niſi ſcriptura ipſa monſtret ad- pli-

III.) *Galat. IV. 24. Duo filii Abrahae duo teſta- menta.*

plicationem. IV.) *In polygamia locum habent fines conjugii legitimi.* Reſp. 1.) Ut actio aliqua ſit legitima ac Deo grata, non ſufficit finem ejus eſſe bonum, ſed requiritur, ut ipſa quoque in ſe ac per ſe formaliter ſit bona & legi divinæ congrua. Neque enim ſcortatio ex eo redditur legitima, ſi prolis ſuſcipiendæ cauſa ſuſcipiatur. Jam vero oſtendimus ſuperius, polygamiam licet non æqualiter, tamen æque ac adulterium ac vagos concubitus pugnare cum primæva conjugii lege. Auguſtinus lib. XXII. contra Fauſt. c. 42. *non ſolum quo fine, ſed & quo modo, quodque fiat, videndum.* 2.) Cauſæ, propter quas Deus in patriarchis polygamiam toleravit, ceſſarunt in nov. teſt. Sive enim propter promiſſionem de multiplicatione poſteritatis Abrahæ factam, cum Auguſtino libr. XVI. de civ. Dei cap. 38. ſive propter typum duorum in eccleſia populorum, Judæorum ſcilicet ac gentium, cum Juſtino in dialog. cum Tryph. Ambroſio lib. I. de Abrah. cap. 4. bigamiam in ſanctis vet. teſt. a Deo fuiſſe toleratam, vel etiam circa eam diſpenſatum ſtatuamus, utraque cauſa in nov. teſt. deſiit. 3.) Oſtendimus ſuperius, polygamiam finibus legitimi matrimonii adverſari. 4.) Finis conjugii eſt non propagatio generis humani abſolute ſumta, ſed legitima propagatio; non quævis cohabitatio cum uxore, ſed legitima cohabitatio, non quævis libidinis exſtinctio, ſed legitima exſtinctio. Jam vero hi fines non occurrunt in polygamia divinis legibus repugnante.

IV.) A fine conjugii.

V.) *Polygamia eſt remedium ad prioris conjugis ſterilitatem, quæ maledictionis loco in lege divina habetur, tollendam. Ergo non eſt illicita.* Reſp. 1.) Argumentum deduci poteſt ad abſurdum. Si enim propter ſterilitatem concedenda eſt polygamia, utique etiam mulieri concedenda ea erit, cum in marito ſæpius cauſa ſterilitatis hæreat, ſed conſequens illud polygamiæ patroni non concedunt. 2.) Sterilitatis cauſa non ſemper hæret in natura, ſed ab altiore principio, peculiari ſcilicet Dei gubernatione ac diſpoſitione, dependet, ut teſtantur exempla in ſacris literis adnotata. Precibus ergo ad amovendum ſterilitatis malum pii conjuges utantur, non autem contra conjugii leges quidquam ſuſcipiant. 3.) Opprobrium ſterilitatis in nov. teſt. eſt ſublatum, Eſaj. LVI. 3. Matth. XIX. 12. 1 Cor. VII. 40. 4.) Ut fœcunditatis medium, ita quoque ſterilitatis remedium non poteſt Deo probari, niſi ſit legitimum & divinæ ſanctioni conforme. 5.) Sterilitas eſt malum *pœnæ*, polygamia in nov. teſt. eſt malum *culpæ*, pugnans ſcilicet cum lege conjugii a Chriſto repetita & confirmata, jam vero ad evitandum malum pœnæ non debet admitti malum culpæ.

V.) Ex polygamiae commodo.

§. CCXXVI. Coronidis loco quæritur: *An Turcis aliisve infidelibus polygamis, ſi ad eccleſiam chriſtianam veniant, concedendum, ut uxores, quas ante converſionem duxerunt, retineant, an vero cogendi, ut retenta duntaxat prima reliquas abjiciant?* Quidam adfirmant prius. 1.) Quia uxoribus illis primæ ſuperinductis magna adferretur injuria, nec pateret ipſis aditus ad ſecunda vota. 2.) Quia apoſtoli in primitiva eccleſia videntur in converſis ex judaiſmo & ethniciſmo talia conjugia toleraſſe, quodcolligunt ex 1 Tim. III. 2. Tit. I. 6. ubi in epiſcopo peculiariter requiritur, ut ſit *unius uxoris maritus.* Hieronymus in epiſt. ad Ocean. 3.) Theologi adprobarunt conjugium *Comitis a Gleichen*, cum Saracenica fœmina, cujus beneficio ex Turcica captivitate liberatus erat, priori conjugi ſuperinducta. 4.) Si cogantur uxores adamatas rejicere, deterrebuntur reliqui a fidei chriſtianæ receptione. 5.) Liberi ex illis conjugibus ſuſcepti erunt illegitimi cenſendi, ex quo magnæ naſcentur con-

Quaeritur: An converſis ex Turciſmo permittenda uxorum pluralitas?

confuſiones. Sed pontifex Innocentius III. in c. Gaudemus X. de divortiis videtur ſtatuere contrarium. *Quia* (inquit) *pagani circa plures inſimul fœminas adſectum dividunt conjugalem, utrum poſt converſionem omnes, vel quam ex omnibus retinere valeant, non immerito dubitatur. Verum abſonum hoc videtur & inimicum fidei chriſtianæ, cum ab initio una coſta in unam fœminam ſit converſa, & ſcriptura divina teſtetur, quod propter hoc relinquet homo patrem & matrem, & adhærebit uxori ſuæ, & erunt duo in una carne, non dixit tres vel plures, ſed duo, nec dixit, adhærebit uxoribus, ſed uxori;* ex quo colligit Bellarminus de matrim. cap. 11. §. Præterea: *Si infidelis polygamus ad baptiſmum veniat, cogendum eum eſſe, ut dimittat uxores omnes præter primam, quia ſolum cum prima conjugium eſt verum matrimonium.* Nititur hæc adſertio fundamento eo, quod polygamia juri divino ac naturali repugnet; jam vero quæ pugnant cum jure naturæ, ea etiam gentilibus extra eccleſiam conſtitutis ſunt prohibita, nec ullus in eis humanæ diſpenſationi relictus eſt locus, cum inferior non poſſit tollere legem ſuperioris, cui ſententiæ utpote conſcientiis tutiori adſurgimus.

MEMBRVM II.

DE REQVISITIS ET QVALITATIBVS NVBENDORVM.

§. CCXXVII.

Qualitates perſonarum matrimonio copulandarum.

Egimus hactenus de *numero* perſonarum matrimonio copulandarum, quem divina inſtitutione ad *binarium* reſtrictum eſſe oſtendimus, reſtat ut de *requiſitis & qualitatibus* earumdem inpoſterum diſſeramus. Neque enim ad legitimum ac Deo gratum matrimonium ſufficit, duas tantum perſonas, marem ſcilicet unum ac fœminam unam, in arctam illam ac indiſſolubilem vitæ ſocietatem conſentire, ac hac in parte divinæ inſtitutioni per certum ac determinatum perſonarum numerum ſatisfieri; ſed requiruntur inſuper præter *diſcretam illam quantitatem*, ſive numerum, *certæ qualitates* in perſonis matrimonio copulandis. Ut autem de qualitatibus illis rectius fieri poſſit judicium, procedimus hoc modo: perſonæ matrimonio copulandæ conſiderantur vel *abſolute* vel *relate*. Abſolute quælibet perſona ſeorſim & per ſe conſideratur, an ſcilicet ad matrimonium ſit habilis & idonea. Relate conſideratur utraque perſona matrimonio conjungenda in mutuo ad ſe invicem reſpectu. Conſtituemus igitur duos hujus poſterioris membri articulos, quorum prior de *abſoluta*, poſterior de *relata* perſonarum conjugio ſociandarum conſideratione tractabit.

ARTICVLVS I.

DE ABSOLVTIS NVBENDORVM QVALITATIBVS.

§. CCXXVIII.

Diſtributio qualitatum.

Quemadmodum bona divinitus homini conceſſa in tres diſpeſcuntur claſſes, quædam enim *animi*, quædam *corporis*, quædam *exterioris ſtatus* & conditionis ſive, ut vulgo loquuntur, *fortunæ*, ſtatuuntur bona: ita quoque abſolutam qualitatum in perſonis matrimonio ſociandis requiſitarum conſiderationem commode ad tria capita revocari poſſe exiſtimamus. Quædam enim qualitates (quo nomine generaliter hic utimur) pertinent ad ani-

Qualitates: I.) animi.

1.) *Fatuitas, furor.* *animum*, quædam ad *corpus*, quædam ad *vitæ conditionem* & ſtatum exteriorem. *Animi* qualitas in perſonis matrimonium contracturis requiſita eſt mentis integritas. Cum enim ad verum & legitimum matrimonium requiratur *conſenſus*, qui eſt actus liberæ voluntatis a ſano atque integro judicio profectus, cumque conjugium vi divinæ inſtitutionis non tantum corporum, ſed etiam ſuaviſſimam animorum conjunctionem complectatur, ideo a conjugio merito arcentur emotæ mentis homines, fatui, maniaci, furioſi, &c. ac proinde inter impedimenta matrimonii reſpectu animi recte numerantur *fatuitas ac furor*, quamvis certa ratione eadem ad impedimenta reſpectu corporis referri poſſint, cum pravam humorum ac ſpirituum animalium in corpore diſpoſitionem ſibi ſemper habeant conjunctam. Notandum tamen, quod ſuperius etiam monuimus cap. IV. ſect. II. a fatuitate ad extremum gradum perducta diſtinguendam eſſe *levem quamdam deſipientiam ac animi ſtuporem*, qui nondum omnem rationis uſum abſtulit, & a furore perpetuo ac continuo diſtinguendum eſſe eum, qui *habet lucida*, ut loquuntur, *intervalla*. Ut enim extreme fatuis & perpetuo furore correptis matrimonium recte interdicitur, ita leviter deſipientes ac certis duntaxat temporum intervallis furore correpti ad matrimonium admitti poſſunt. Poriſmata hujus adſertionis ſunto: 1.) Minus recte facere illos principes, qui ob cauſas, neſcio quas, moriones, fatuos & fatuas in deliciis habentes matrimonio eosdem copulant, ne ſcilicet hominum iſtorum commiſeratione potius dignorum, quam ad ludos & jocos adhibendorum, progenies ipſis deſit. 2.) Furioſis, intemperie libidinis agitatis & membris generationi deſtinatis turpiter abutentibus, recte a medicis exhiberi pharmaca, internum illud libidinis incendium per ſeminis exſtinctionem reſtinguentia. 3.) Si perſona quædam ſanæ & integræ mentis cum eo, qui perpetuo & continuo furore correptus eſt, matrimonium inire velit, a chriſtiano magiſtratu id minime permittendum eſſe, ne ſanctiſſimæ conjugii ordinationi per talium perſonarum conjunctiones macula aliqua adſpergatur.

2.) *Votum continentiae.* §. CCXXIX. Ad impedimenta matrimonii reſpectu *qualitatum animi* a pontificiis refertur *votum continentiæ*, quod duplex ſtatuunt, *ſimplex* & *ſolenne*. Simplex votum adpellant promiſſionem cœlibatus perpetui factam Deo privatim libera voluntate excellentioris alicujus boni (perfectionis ſcilicet & operum ſupererogationis) gratia. Per illud exiſtimant *impediri* matrimonium *contrahendum*, *non autem dirimi contractum.* Solenne votum adpellant promiſſionem caſtitatis, ſive perpetuæ a conjugio abſtinentiæ factam in conſpectu eccleſiæ, cui ſe vovens poſt magnam deliberationem & diuturnam probationem ſponte ſubjicit, ut ipſi Deo, & hoc ipſo ſtatum vitæ mutat adſcendens ab imperfecto ſtatu ad perfectum, id quod voto ſimplici nemo facit. Per illud & *contrahendum* matrimonium *impediri*, & *contractum dirimi* arbitrantur. Sic enim ſcribit Bellarminus de matrimonio cap. XXI. *Apud catholicos* (Romanenſes) *nunquam dubium fuit, quin votum continentiæ ſimplex ſit impedimentum impediens matrimonium contrahendum, non autem dirimens contractum; votum autem ſolenne ſit impedimentum impediens contrahendum, & dirimens contractum*, quod ultimum ſub anathemate definitum eſt in concilio Tridentino ſeſſione XXIV. can. 9. inde poſtmodum format tres propoſitiones: 1.) *Votum ſimplex impedit matrimonium contrahendum.* Hanc probat duobus argumentis. Prius eſt ejusmodi: *Votum perpetuæ continentiæ eſt licitum, ſanctum & Deo gratiſſimum. Ergo ſervandum eſt, cum ſcriptura dicat: Si quid voviſti Deo, ne moreris reddere*, Deut. XXIII. *At reddi non poteſt votum continentiæ ab eo, qui uxorem ducit, cum teneatur illi petenti debitum*

bitum reddere. Reſp. quid de voto perpetui cœlibatus ſtatuendum, ſuo loco infra diſpicietur; hic breviter reſpondemus, qui perpetuam continentiam voverunt, aut inſtructi ſunt dono continentiæ, aut eodem deſtituti. Si prius, ſervent promiſſum Deo factum, nec temeraria quadam levitate ab eo recedant. Si poſterius, expendant mandatum Dei 1 Cor. VII, 2. *Propter fornicationem* (vitandam) *habeat unusquisque uxorem ſuam & unaquæque virum ſuum*, ut & conſilium apoſtoli v. 9. *Melius eſt nubere quam uri*, cui mandato non poſſunt præjudicare temeraria vota de illis, quæ non ſunt in noſtra poteſtate, facta. Pertinent huc dicta piorum veterum. Cyprianus libr. I. epiſt. 11. *Si virgines perſeverare nolunt vel non poſſunt, poſtquam decreverunt, melius eſt, ut nubant, quam ut in ignem deliciis ſuis cadant. Certe nullum fratribus aut ſororibus ſuis ſcandalum faciant.* c. Quidam diſt. 27. ex Auguſt. de bono conjug. *Quidam nubentes poſt votum adſerunt adulteros eſſe, ego autem dico vobis, quod graviter peccant, qui tales dividunt.* Poſterius Bellarmini argumentum ſic habet. 1 Tim. V. *B. Paulus de viduis, quæ continentiam voverant, ita pronunciat:* Cum luxuritatæ fuerint in Chriſto, nubere volunt, habentes damnationem, quia primam fidem fecerunt irritam; *ubi damnantur viduæ, quæ nubere volentes primam fidem, Deo videlicet datam, de ſervanda continentia irritam faciebant, quo modo hunc locum ab omnibus veteribus dicit eſſe expoſitum.* Reſp. de hoc dicto apoſtolico egimus ſuperius membro I. §. 195. & in quæſtione de voto continentiæ latius diſſeremus; hic breviter monemus, per *primam fidem* non intelligi votum perpetui cœlibatus, quod ſcripturæ ſacræ ignotum eſt, nec ullo divino mandato vel probato ſanctorum exemplo nititur, ſed fidem Chriſto in baptiſmo datam, quam tales viduæ nefarie violarunt, non nuptias contrahendo, ſed contra Chriſtum luxuriando ac laſciviendo. Sed de hac quæſtione in cap. de cœlibatu pluribus dicemus. Secunda Bellarmini propoſitio ſic informatur: *Votum ſimplex non dirimit matrimonium poſt ipſum votum contractum.* Hanc probat ex Auguſtini libr. de bono viduit. cap. 9. & 10. ex c. Conſuluit. x. Qui clerici vel voventes, & cap. Rurſus eod. c. Unico. de voto in VI. ut & ex hac ratiocinatione: *Promiſſio, qualis eſt votum ſimplex, obligat quidem in conſcientia, tamen non transfert dominium rei promiſſæ ab eo, qui promiſit, in eum, cui promiſſa eſt, ideo ſi is, qui promiſit, ſententiam mutet, & rem alteri re ipſa donet, ille quidem peccat, tamen donatio vim ſuam habet, niſi tale ſit votum ſimplex, quod hominem in ſtatu religioſo conſtituat.* Reſp. hanc propoſitionem, remota adpendicis cauda, acceptamus, ſed quam tertio loco eidem ſubjungit, videlicet, quod *votum ſolenne dirimat matrimonium poſt ipſum votum celebratum*, eam totis viribus negamus, cujus negationis noſtræ fundamenta producemus inferius in quæſtione de cauſis divortii, ad quem locum proprie hæc controverſia pertinet, ubi etiam quæſtionem de ligamine ſponſaliorum ſequens matrimonium dirimente a Bellarmino hic inſperſam pertractabimus. Hoc loco tria duntaxat monemus. 1.) Noſtram ſententiam niti expreſſa Chriſti deciſione Matth. XIX, 6. *Quod Deus conjunxit, homo non ſeparet*, ergo fas non eſt eam deſerere, cui fides conjugalis de individua vitæ ſocietate data eſt. 2.) Bellarminum pro adſertione ſuæ ſententiæ non potuiſſe producere vel unicum ſcripturæ dictum, ſed cumulare duntaxat decreta conciliorum, reſponſa pontificum & dicta patrum, ſed hæc omnia nondum poſſunt ſatisfacere conſcientiæ, quæ expreſſum & diſertum Dei verbum requirit. 3.) Ipſummet Bellarminum fateri, ne ipſos quidem pontificios ſcriptores in hac propoſitione inter ſe conſentire. *Multi*, inquit, *iique graviſſimi theologi, Thomas, Bonaventura, Albertus, Richardus, Durandus & Dominicus*

nicus a Soto in lib. IV. ſentent. diſtinct. 38. contendunt, votum ſolenne jure divino ac naturali dirimere matrimonium. Sed Scotus & Paludanus in lib. IV. ſentent. diſtinct. 38. Cajetanus in lib. II. quæſt. 88. artic. 7. & teſte Panormitano omnes interpretes juris canonici ſtatuunt, ſolo eccleſiæ decreto factum eſſe, ut votum ſolenne dirimat matrimonium, quorum ſententiæ Bellarminus adſurgere videtur, ac probare conatur quibusdam ratiunculis, *eccleſiam potuiſſe hoc impedimentum conſtituere*. Atqui hoc vere eſt eccleſiam præferre Chriſto & conſuetudinem eccleſiaſticam expreſſo Dei verbo de perpetua & indiſſolubili matrimonii firmitate.

3.) *Infidelitas & hæreſis.*

§. CCXXX. Ad impedimenta matrimonii reſpectu qualitatum animi refertur a quibusdam etiam *infidelitas & hæreſis*. Verum cum nulla ſit dubitatio de quæſtione abſolute formata, an infidelis matrimonium contrahere poſſit, ſed duntaxat de quæſtione relate formata, an ſcilicet infidelis cum fideli, & hæreticus cum orthodoxo matrimonium inire poſſit; ideo ad poſteriorem articulum de relata qualitatum in perſonis matrimonio jungendis requiſitarum conſideratione quæſtionis illius deciſio referenda eſt, ac proinde a qualitatibus animi, jam recta tranſitum facimus ad *qualitates corporis*. Duæ ſunt corporis qualitates, quæ in perſona matrimonium contractura requiruntur: 1.) *Habilitas* ſive aptitudo ad uſum conjugii; 2.) *Iuſta ætas* ſive pubertas, quæ & conſentire in matrimonium legitime poſſit, & officiis matrimonii propriis præſtandis ſit idonea. Impedimenta igitur matrimonii reſpectu qualitatum corporis ſunt itidem duo: 1.) *inhabilitas* ad uſum ſive conſuetudinem conjugalem; 2.) *ætatis immaturitas* ſive impubertas. Inhabilitas illa tum in *viris* tum *in fœminis* eſſe poteſt. In utrisque vel a *natura* vel *a caſu*.

II.) *Qualitates corporis.*

A natura, ut in frigidis. A *caſu* bifariam vel a *morbo* vel a *violentia externa*, ut in veneficiis & faſcino, in genitalium partium privatione; in muliebrium nimia coarctatione, in partium generationi inſervientium inſigni læſione, de quibus omnibus latius tractant medici & anatomici.

Quæſtio I.) Vnde pubertas æſtimanda.

§. CCXXXI. Quæritur hoc loco I.) *Vnde æſtimanda ſit pubertas, ſive ætatis maturitas conjugio idonea?* Iure civili juſta nuptiarum ætas definitur *quatuordecim annis* in *maſculis*, duodecim vero *in fœminis;* qui ad eam ætatem non pervenerunt, nuptias non legitimas, ſed præmaturas contrahunt, ſive patresfamilias ſint, hoc eſt, ſui juris, ſive filiifamilias, hoc eſt, ſub patria poteſtate conſtituti. §. I. Inſtit. quibus modis tut. finitur. l. minorem. ff. de rit. nuptiar. l. final. C. quand. tutor. vel curat. eſſe deſinant. Cauſam hujus diverſitatis gloſſ. in l. 2. C. de his, qui veniam ætat. impetr. adſignat ridiculam, *quia mala herba citius creſcat.* Baldus in cap. III. de deſponſat. impub. *quod fœmina citius conſumatur, & ideo citius perficiatur.* Macrobius libr. I. ſomn. Scip. cap. VI. p. 57. cauſam adfert *votorum feſtinationem.* Cypræus de ſponſalibus, cap. IX. §. 2. num. 7. *periculum pudicitiæ, ne in proprium corpus peccent.* Clemens Alexandrinus libr. VI. ſtrom. ex Solone notavit, mutationem ætatis in maſculo regulariter fieri per ſeptenarium, in fœmina per ſenarium. Carerius de ſponſal. libr. I. cap. IX. adfert haſce, *quia fœmina in utero tardius formatur; ſiquidem principium generationis ejus eſt debilius, extra uterum citius perficitur, cum enim ſit imbecillioris & brevioris ævi, citius creſcit, citiusque decreſcit*, teſte Ariſtotele libr. IV. de generat. animal. cap. VI. Simpliciſſime reſpondetur, fœminas citius reddi viripotentes, & ad concipiendum idoneas, quam maſculos ad generandum. Guibertus de matrimonio cap. III. num. 30. Jure canonico pu-

pubertas non tam annorum numero, quam *corporum habilitate & generandi poteſtate* æſtimatur, unde maſculis ante 14. fœmellis ante 12. annum nuptiæ permittuntur, ſi ſcilicet *malitia ætatem ſuppleat*, c. Puberes cum ſeqq. X de deſponſ. impub. ſuppletio illa in duobus requiritur, in diſcretione ſcilicet ad conſenſum obligandi, & potentia ſive habilitate ad uſum conjugii. Covarruvias part. II. cap. V. num. 4. & ſeqq. Pro adſtruenda deciſionis hujus æquitate adferunt canoniſtæ exempla eorum, qui ante quatuordecim annorum ætatem puberes effecti. Hieronymus in epiſt. ad Vitalem memorat, *puerum quemdam, qui usque ad decimum duntaxat pervenerat annum, nutricem ſuam conſtupraſſe & imprægnaſſe;* & in eadem epiſtola ex chronologica ſupputatione demonſtrare conatur, *Salomonem & Acham undecimo ætatis anno Roboam & Ezechiam procreaſſe.* (de quo tamen eruditi chronologi recentiores aliter diſputant. Vide Connanus libr. VIII. comment. cap. IV. num. 3.) Hoſtienſis etiam in c. final. de eo, qui cogn. conſang. uxor. ſuæ, teſtatur, *quemdam puerum annorum undecim vim procreatricem habuiſſe.* Albericus in lexic. in verbo matrimon. *puellam quamdam novennem peperiſſe*, refert. Foreſtus lib. XXVIII. obſerv. I. ex Sylvio & Capella memorat, *puellam novem annorum uterum geſtaſſe.* Sed cum hæc exempla ſint *ſingularia*, ex quibus jura conſtitui non debent, l. jura. de legib. cumque ex corporis inſpectione pubertatem æſtimare turpiculum ſit, ideo Juſtiniani deciſioni rectius ſtatur.

II.) *Quæ ætas conjugio maxime idonea.*

§. CCXXXII. Quæritur II.) *Quæ ætas conjugio maxime ſit idonea?* Plato lib. VI. de legib. maribus ab anno 30. usque ad 35. fœminis ab anno decimo ſexto uſque ad vigeſimum nuptiarum tempus præſcribit. Ariſtoteles lib. VII. politic. cap. XVI. viris 37. mulieribus 18. ætatis annum definit, hujus ſententiæ rationem hanc ſubjungit. *Nam horum conjugium* (inquit) *erit corporibus vigentibus & apte conveniet temporibus opportunis ad ceſſationem liberos procreandi. Succeſſio præterea evadet liberum tum ætatis vigentes initio, ſi conſentanea ratione ſtatim procreatio exiſtat, tum effœta jam ætate ad numerum octoginta annorum.* Heſiodus libr. II. oper. & dier. ὡραῖον γάμον tempeſtivas nuptias viro circa annum trigeſimum, fœminæ circa annum decimum quintum determinat. Hi omnes eo reſpiciunt, ne præmatura Venere corporis vires atque habitus in maſculis enerventur, quæ ratio ceſſat in fœminis, quæ paſſivum generandi ſunt principium, ac citius generare incipiunt, citius etiam deſinunt. Leges autem civiles ſtatim poſt decimum quartum ætatis annum maſculo nuptias permittentes eo ſpectant, ne laqueus injiciatur illis, qui libidinum flammis agitantur. Certa & generalis quædam regula non poteſt omnibus hac in re præſcribi, cum & *temperamenta & vitæ ſtatus* in hominibus plurimum varient, præmaturas tamen nuptias & ipſis contrahentibus & reipublicæ pernicioſas eſſe, multis demonſtrari poteſt. Educatio liberorum, & œconomiæ adminiſtratio, quæ conjugibus ſuſcipienda, requirunt & corporis & animi aliquod robur, proinde qui ad juſtam ætatem nondum pervenerunt, conjugio non ſunt implicandi. De priſcis Germanis, majoribus noſtris, Cornelius Tacitus ſcribit: *Sera juvenum Venus, eoque inexhauſta pubertas, nec virgines feſtinantur. Eadem juventa, ſimilis proceritas. Pares validique miſcentur, ac robora parentum liberi referunt.* Sed quantum ab hac majorum virtute & continentia degeneraverit ætas poſterior, ipſa experientia manifeſtum facit, hinc

Terra malos homines nunc educat atque puſillos.

III.) *An probanda ſenum conjugia?*

§. CCXXXIII. Quæſtio III.) *An probanda ſenum conjugia?* Diſtinguendum hic eſt inter ſenes. Galenus libr. V. de

de ſanit. tuend. cap. XII. in fin. triplicem conſtituit ſenectutem: *Prima pars*, inquit, *ὠμογερόντων crudam viridemque ſenectutem viventium dicitur, propterea quod adhuc obire civilia negotia poſſunt. Altera autem cui apte nomen ipſum inditur, eo quod ipſa ſit, de qua dicitur:*

Ut lavit, ſumſitque cibum, det membra ſopori.

Quod tamen in tertiam non convenit, in qua Telephum grammaticum bis terve menſe lavari auditum eſt. Propter enim virium infirmitatem adſiduum hi balnei uſum non ſuſtinent, accedit quod per habitus frigiditatem mordacia hi excrementa minime pariunt. Nominant eum, qui ad hanc partem pervenit, græce *πέμπελον*, ſicut ajunt, *qui vocabulorum etymologiis gaudent, ab eo, quod eſt πέμπεσθαι τὴν εἰς ἅδου πομπὴν, mittendo in pompam, quæ ducit ad manes.* Quidam ad duas ſpecies ſenilem ætatem revocant, diſtinguendo eam in ſenectam *crudam* & *extremam*, ſive capularem. Qui in viridi ac declinante ſenecta conſtituti ſunt, illis nuptiarum adyta non ſunt occludenda, ſed decrepitorum ac capularium ſilicerniorum nuptiæ non ſunt admodum probandæ, ut adparet 1.) ex *ipſa decrepitæ ætatis conditione.* Senes capulares capite in terram defixo & obſtipo incedunt, ut ab ipſa natura moneri videantur, de tumulo potius, quam de nuptiali thalamo ipſos debere eſſe ſolicitos, ac de funeralibus potius, quam nuptialibus facibus cogitare. Quid magis præpoſterum eſt, *quam quo minus viæ reſtat, eo plus viatici quærere?* dicebat Cicero in Catone majore de ſenectute; ſic quid magis præpoſterum cenſendum, quam ætatis ſpatio ad extremam usque lineam decurſo ad carceres quaſi redire & de vitæ ſubſidiis ſolicitum eſſe? Gen. XVIII. 12. Sara audiens filium ex ſe natum iri, dicit intra ſeſe: *Poſtquam ſenui & Dominus meus ſenuit, num voluptas mihi erit?* Ruth. I. 12. inquit Ruth vidua: *Senui ab eſſe viro*, id eſt, ut non ſim viro apta, vetulas & effœtas conjugio idoneas non eſſe docens. 2.) Ex *finium conjugalium remotione.* Finis conjugii primarius eſt *ſobolis procreatio*, at quorum corpora ſenili maraſmo emarcuerunt, illi ad generandum non amplius ſunt idonei, proinde ludos, non rem ſeriam agere miniſter videtur, quando in novorum conjugum benedictione eccleſiaſtica ad eos, qui per ætatem procreare ac parere non poſſunt, dicit: *Creſcite & multiplicamini.* Clemens Alexandrinus lib. II. pædagog. cap. X. *Non coire ad procreationem, eſt injuriam naturæ facere. Itaque natura pueris nondum conceſſit uxores, ſenibus negat ducere.* Proferuntur quidem exempla quorumdam ſenum, qui in extrema ætate liberos procrearunt, ſed ea cum ſint rara & extraordinaria, non poſſunt conſtituere generalem regulam. Adde, quod ſoboles non ſolum procreanda, ſed etiam educanda. At ſi vel maxime ſenes ſobolem aliquam genuerint, quæ, ob ſenilis ſeminis frigiditatem & ſiccitatem, ut plurimum ſolet eſſe imbecillis ac languida, ut notat Lyra in Gen. XXXVII. tamen ad eam educandam, ſi ſuperſtes maneat, ætatis non habent ſatis reliquum. Simplicius in Epictet. diſputat, *ſeni non eſſe ducendam uxorem, ne cum tempus hinc diſcedendi adfuerit, vocatus ſarcinis onuſtus deprehendatur, & recens ductam uxorem & liberos lamentetur.* Finis conjugii eſt *mutuum adjutorium* non abſolute ac ſimpliciter, ſed cum reſpectu ad uſum conjugalem in generatione & educatione liberorum, in adminiſtratione rei familiaris, ſicut Auguſtinus libr. IX. de Geneſ. ad lit. cap. III. recte monet. *Si quæritur*, inquit, *ad quam rem fieri oportuerit hoc adjutorium, nihil aliud probabiliter occurrit, quam propter filios procreandos, ſicut adjutorium ſemini terra eſt, ut virgultum ex utroque naſcatur. Hoc enim & in prima rerum creatione dictum erat:* Maſculum & fœminam fecit eos, dicens: Creſcite & multiplicamini. *Aut ſi ad hoc adjutorium gignendi filios non eſt*

eſt facta mulier viro, ad quod ergo adjutorium facta eſt? Si ut ſimul operaretur terram, nondum erat labor, ut adjumento vir indigeret, & ſi opus eſſet, melius adjutorium maſculus fieret. Hoc & de ſolatio dici poteſt, ſi fortaſſe ſolitudinis tædebat. Quanto enim congruentius ad vivendum & colloquendum duo amici pariter, quam vir & mulier habitarent? Atqui tale adjutorium non poteſt decrepitus ſenex vel effœta vetula alteri parti præſtare. Finis etiam conjugii eſt *libidinis exſtinguendæ remedium.* Sed nec is in decrepitorum conjugiis locum habet, cum eorum libido in conjugii uſu magis irritetur quam ſedetur, atqui *luxuria cum omni ætati tum vel maxime ſenili turpiſſima eſt*, ut docet reſponſum Solonis apud Ciceronem de ſeneƈt. Cumprimis vero ſi ſint conjugia imparia & inæqualia, ſenis ſcilicet cum juvencula vel juvenis cum vetula, graviter periclitari conſuevit *conjugalis fides*, quam tribus conjugii bonis Auguſtinus adnumerat. 3.) Ex *juris civilis deciſione.* Lege Julia & Papia viri *ſexagenarii*, & fœminæ *quinquagenariæ* nuptiæ olim fuere prohibitæ, l. penult. C. de Nupt. Judicatur enim vir anno ſexageſimo ad generandum, mulier anno quinquageſimo ad concipiendum non amplius idonea, unde partus poſt illam ætatem editus dicitur *mirabilis*, l. ſi major. C. de legit. heredit. quod tamen abrogatum poſtea fuit a Juſtiniano, qui, cum ſenatusconſulto Claudiano jam ante jus nuptiarum maribus ſexagenariis eſſet datum, idem in fœminis quoque valere juſſit, antiquam legis Juliæ & Papiæ obſervationem corrigens. l. Sancimus. 27. C. de nuptiis. l. ſi. major. 12. C. de legit. heredit. Ulpianus in fragm. tit. 16. in princ. Ad legem illam Papiam adludit Lactantius lib. I. inſtit. cap. 16. ex Seneca in libris moralibus philoſophiæ. *Quid ergo eſt*, inquit, *quare apud poetas ſalaciſſimus Iupiter deſierit liberos tollere? utrum ſexagenarius factus eſt, & illi lex Papia fibulam impoſuit?* Septicia mulier effœta ſeni nupſerat exheredatis liberis. Auguſtus & *nuptias mulieris & teſtamentum improbavit*, ac dotem, quia non procreandorum liberorum cauſa interceſſerat, ad virum pertinere noluit. Suetonius libr. II. cap. VII. IV. Ex *communi omnium fere gentium conſenſione*, quæ juris naturalis dictamen arguit. Plutarchus in Solone decrepitorum ſenum nuptias vocat ἀώρους καὶ ἀχαρίστους, iisque tria deeſſe dicit: χάριν, ἔργον γαμήλιον καὶ τέλος. Ibidem memorat, Dionyſium matri effœtæ petenti, ut ſe marito alicui elocaret, reſpondiſſe, *leges quidem civitatis per tyrannidem ſe evertiſſe, ſed non poſſe legem naturæ violare ipſa in matrimonium collocanda*, τῆς φύσεως οὐκ εἶναι δυνατὸν βιάζεσθαι. Apud comicum in Adelphis actus V. ſcen. 8. dicit Mitio: *Pravum, ineptum, abſurdum atque alienum a vita ſua ſe facturum, ſi novus maritus anno demum quinto & ſexageſimo fiat.*

Eſt in canitie ridiculoſa venus,

inquit gloſſa juris canonici c. cum in juventute verb. frequentius, de præſumpt. cum quo congruit illud Ovidii:

Turpe ſenilis amor.

Nec eſt, quod vel *Abrahæ*, Cheturam anno ætatis centeſimo quadrageſimo ducentis, Geneſ. XXV. vel *Davidis*, Abiſag Sunamitidem a proceribus ſibi adductam, ne in extremo quidem ſenio repudiantis 1 Reg. I. exempla proferantur, quia illi vis generandi divinitus fuit reſtituta, cum ex Sara Iſaacum ſuſciperet, hic vero non tam ad conjugii uſum, quam ad corporis ſenilis miniſterium ac fomentum eam admiſit. Atque hæc & alia contra ſenum decrepitorum ac capularium nuptias ab Eraſmo in libr. de chriſt. matrimon. Cypræo de ſponſalib. cap. IX. §. 8. Arniſæo de jur. conn. cap. II. ſect. 4. & aliis recte diſputantur; interim tamen cum expreſſa prohibitione divina hic deſtituamur, cumque conjugii ineundi cauſæ & contrahentium perſonarum conditiones & ætatum differentiæ plurimum varient, non poteſt generalis quædam regula hic præſcribi.

§. CCXXXIV.

IV.) *An pumilis matrimonium concedendum:*

§. CCXXXIV. Quæſtio IV.) *An pumilis ac nanis poteſtas matrimonii facienda?* Reſp. ſi monſtroſæ ſint figuræ ac parvitatis, non probandæ illorum nuptiæ, niſi graves cauſæ eas ſuadeant. Plutarchus in libro de educatione liberorum memorat, Athenienſes ducem ſuum fœmellam pumilam conjugio ſibi copulantem mulctaſſe, quod non *βασιλέας* ſed *βασιλίδια* ipſis relinquere vellet. Ac tales naturæ *παρεκβάσεις* potius videntur coercendæ ac reſtringendæ, quam per conjugium propagandæ; interim tamen cum ob fornicationis evitationem & libidinis exſtinctionem conjugium ejusmodi perſonis quandoque ſit neceſſarium, non audemus laqueum cuiquam hic injicere.

V.) *An eunuchis ac ſpadonibus?*

§. CCXXXV. Quæſtio V.) *An eunuchis ac ſpadonibus matrimonium permittendum?* Matth. XIX. 10. cum diſcipuli audita Chriſti doctrina de indiſſolubili conjugii firmitate ſubjicerent: *Si tale eſt negotium hominis cum uxore, non expedit uxorem ducere;* reſpondet Chriſtus: *Non omnes capiunt verbum hoc, ſed quibus datum eſt. Sunt enim eunuchi, qui de utero matris nati ſunt, & ſunt eunuchi, qui caſtrati ſunt ab hominibus, & ſunt eunuchi, qui caſtraverunt ſe ipſos propter regnum cœlorum, qui poteſt capere, capiat.* Hic Chriſtus duo eunuchorum involuntariorum genera conſtituit, quos a conjugio non obſcure removet; (de tertio voluntariorum eunuchorum genere ſuo loco inferius dicetur) primum eſt eorum, qui *ex utero matris* tales nati, qui absque virilitate progeniti ſunt & editi, ſicut Hoſtienſis in tit. de frig. & malef. refert, *ſe vidiſſe quemdam, qui virilia magnitudine verrucæ & teſtes inſtar cicerum habuerit;* alterum eorum, qui ab hominibus caſtrati, qui iterum variorum ſunt generum: vel enim virilitas ſive membra, quibus viri ſumus, prorſus ipſis ſunt demeſſa; de quibus Horatius libr. I. ſerm. ſat. 2.

. . . . . *Quin etiam illud*
Accidit, ut quidam teſtes caudam
ſalacem
Demeteret ferro. . . . .

qua pœna adulteros apud Ægyptios mu tos fuiſſe, Diodorus Siculus refert, & dicuntur ab Hebræis כְּרוּתֵי שָׁפְכָה, bus veretrum abſciſſum, Deut. XXIII a Græcis *ἀπόκοποι βάκηλοι*, a Latinis *rati*, *&c.* vel teſticuli ipſis ſunt ev qui dicuntur Hebræis נְתוּקִים Levit. X 24. Græcis *ἐκτομίαι*, vel teſticuli ſunt fracti aut comminuti, qui Hebræi cuntur פְּצוּעֵי־דַכָּא *læſi adtritione*, G cis *θλαδίαι* ac *θλίβιαι*, *ἀπὸ τοῦ θλίβ* quod eſt *adterere & frangere;* vel cre ſteres, hoc eſt, nervi, a quibus colei pendent, ipſis ſunt convulſi; (quibus numerandi illi, qui vel herbis vel ſect arteriarum, quæ poſt aures ſunt, ad g randum penitus inhabiles ſe reddider duas eunuchorum ſpecies Moſes conju Lev. XXII. 24. ך וְכָתוּת וְנָתוּק וְכָרוּת *compreſſum, contuſum, evulſum & e ſum non facietis adpropinquare Dom* Atque hi omnes a conjugio merito arcen cum principalis conjugii finis ſit genera ad quam caſtrati non ſunt idonei. In qu ſenſum quidam Hebræi, ut & Vatablus, cipiunt legem moſaicam Deut. XXIII *Non ingredietur adtritis teſticulis aut ſciſſo veretro in cœtum Domini*, id non habeat commercium cum populo I nec jus ducendi fœminam Iſraelitid Exſtat hac de re præclara conſtitutio L nis ad Stylianum conſt. 98. *Rerum cond cum initio marem & fœminam conſoci ad largum, quod inde exiturum eſſet, crementum reſpiciens conſociationem ill faciebat. Quin & naturæ (quæ tanqu famula, quantum poteſt, a conditore dita præcepta obſervat) ut in hoc ma monii conſuetudo ineatur, quo ſobolis p creatio procedat, quoad quidem ab i*

tale miniſterium conditor præſtari velit, propoſitum eſt. Si igitur vel hic, quod naturæ conditor ipſaque natura voluit, adparet, quod prohibendum ducimus, non prohibeatur. Sin minus (ut certe nihil iſtiusmodi eſt, ſed contraria omnia & nulla ad implendam Domini voluntatem vis & ejus generis, quod natura non agnoſcat) quare non omnibus modis prohibeatur? Poſtea reſpondet Leo duplici argumento, quod pro eunuchorum conjugiis objiciebatur. Prius ſic habet: *Si propter ſterilitatem eunuchi a conjugio ſecluduntur, multis etiam aliis conjugium interdici debet, cum non omnes, quicunque in conjugium coeunt, fœtificos ſe præſtent.* Reſpondet Leo: *Tametſi nullus ex iis fœtus gignatur, non tamen in hoc congregati ſunt, ne quam communi vitæ utilitatem conjugalis copulæ adferant, cum potius contra procreandorum liberorum deſiderio congregatos conſtet, quos effectum deſiderio reſponſurum opinantes in eventu ſpes feſellerit, hic vero ut tale aliquid dici poſſit, permultum abeſt, cum qui ad peregrinam illam commixtionem convenerunt, liquido ſcientes ſe ſteriles ac ad gignendum inutiles convenire, naturæ quaſi inſidiati ſint. At ſane ob hoc duntaxat odio etiam ambo digni ſunt; mulier, quod cum conjugalis conſuetudinis cupida fœcundo ſe jungere potuiſſet, infæcundum & ſterilem prætulerit; eunuchus vero, quod, ut invacuum Dominus benediceret, impotentia ſua effecerit. Si quis porro fundum, ex quo alias aliquis fructus metat, vaſtet & incultum relinquat, at non hunc tanquam malum atque pernicioſum odio habemus, ejusque, ſi fieri poteſt, inſtitutum reprimemus; illi vero, qui fundum, ex quo ratione præditum germen pullulet, deſolat & inutilem reddit, tanquam nihil indignitatis committat, id facere permittemus?* Poſterior objectio ſic inſtituitur: *Paulus apoſtolus inquit, matrimonium contrahere, quam uri ſatius eſt, quapropter naturalis fervoris contemplatione illa conjunctio prohiberi non debet.* Reſpondet Leo: *tu qui Paulum laudas, ad Pauli verba adtende. Matrimonium contrahere, inquit, id eſt, per matrimoniale commercium cum muliere conjungi. Si igitur tua cum muliere commiſtio, conſociatio matrimonialis & benedictione, quæ in matrimonium coeuntibus debetur, digna eſt, matrimonium illam nomina & obſerva uxorem: ſin ne tantillæ quidem benedictionis unquam capax fueris (quæ enim aut qualis conſecratio in iis, qui ſimul contra conditoris decretum ſimul contra naturæ legem conjunguntur, locum habeat?) quid Paulum in adprobationem cœlibis tui & peregrini matrimonii adſumere audes? (quod ſi vel maxime quidam eunuchi, quibus ſcilicet teſticuli execti, congredi cum uxore poſſint, tamen commixtio illa tantum abeſt, ut libidinem exſtinguat, ut eamdem potius in fœmina accendat.)* Unde tandem ſub pœnæ comminatione eunuchorum nuptias ipſi naturæ adverſas Leo prohibet, conſtitutionem ſuam ſic concludens: *Propterea ſancimus, ut, ſi quis eunuchorum ad matrimonium procedere comperiatur, & ipſe ſtupri pœnæ obnoxius ſit, & qui ſacerdos iſtiusmodi conjunctionem profanato ſacrificio perficere auſus fuerit, ſacerdotali dignitate denudetur)* (ſi ſcilicet ſciens ac prudens id fecerit.) Ex quo facile adparet, quid reſpondendum ſit ad quæſtionem: an permittendum ſit mulieri, ut eunucho nubat? quod enim præceptis legum & fini conjugii adverſatur, & magnum ſecum trahit periculum, ne in adulterii peccatum fœmina poſtmodum prolabatur, id ei permittendum non eſſe, quilibet animadvertit. Bidenbachius quidem in libr. de cauſ. matrim. pag. 102. memorat, in conſiſtorio Wirtemb. 22. Jan. anno 1596. & 29. Mart. anno 1599. permiſſum fuiſſe mulieribus, ut frigidis & impotentibus nuberent, cum Abiſag Sunamitis Davidi ſe adſociari fuerit paſſa, a quo tamen non eſt cognita. Sed præſtat ejusmodi mulieres graviter monere, ne in-

pœnitendas & innuptas illas nuptias, adeoque in ſcortationis periculum, ſeſe præcipitent. Diſtinguendi tamen ſunt ab *eunuchis* ac caſtratis *ſpadones* proprie & ſpecialiter ſic dicti, qui membris quidem generationi inſervientibus integris præditi ſunt; interim tamen ob vitium aliquod ſanabile non generant, vel faſcino, vel veneficio illigati a commixtione conjugali arcentur; cum enim utriſque Dei benedictione & medicorum ope ſuccurri poſſit; ideo non ſunt a conjugio prohibendi, niſi malum penitus inſanabile eſſe conſtet. Ulpianus l. ſi ſerva. 39. ff. de jur. dot. *Si ſpadoni mulier nupſerit, diſtinguendum arbitror, caſtratus fuerit, necne; ut in caſtrato dicas dotem non eſſe, in eo, qui caſtratus non eſt; quia eſt matrimonium & dos & dotis actio eſt.* An vero malum ſit ſanabile vel deſperatum, ad illius explorationem leges triennii tempus præſtituerunt, qua de re infra plenius. De nuptiis *androgynorum* videatur Cypræus de ſponſ. cap. 9. §. 13. n. 45. ubi diſputat, a potiori ſexu eos cenſendos, & conjugium illis permittendum.

VI.) *An leproſis matrimonium concedendum?*

§. CCXXXVI. Quæſtio VI.) *An leproſis, epilepticis & ſimili morborum contagioſorum, abominabilium & incurabilium genere adfectis matrimonium concedendum?* Diximus ſuperius, ob tales morbos alterutri vel utrique parti ſupervenientes ſponſalia diſſolvi poſſe, ex quo promte colligitur, iis, qui tali morborum genere adfecti ſunt, non eſſe matrimonium concedendum: 1.) a *ſanctionis divinæ autoritate.* Deus ipſe leproſos ab hominum conſortio remotos vivere voluit, Lev. XIII. 4. cui ſanctioni conformia ſunt exempla *Miriam*, ſororis Moſis, Num. XII. 10. regis *Oziæ*, 2 Paral. XXVI. 19. eademque in bene conſtitutis rebuspublicis adhuc hodie merito obſervatur, cum non ſit mere forenſis conſtitutio, ſed aliquid morale contineat. Herodotus libr. I. *Apud Perſas, qui lepra aut vitiligine infecti ſunt, eos urbem ingredi non conceditur, & cum aliis Perſis conſuetudinem habere.* 2.) *A multiplici talium conjugiorum incommoditate*, tum reſpectu ipſorum *conjugum*, tum reſpectu *liberorum*, ex tali copula progenitorum. Inter conjuges cohabitatio illa non poteſt non eſſe abominabilis, & cum perpetuis jurgiis conjuncta. In liberos tales morbi utplurimum propagantur, quod cum manifeſto reipublicæ detrimento eſt conjunctum. Refert Hemmingius in loc. de conjug. p. 165. *Coronæ civem quemdam epilepſia laborantem duxiſſe uxorem, & ex ea duodecim liberos ſuſtuliſſe, in quibus omnibus paternus morbus ut hereditarius hæſerat.* Nec eſt, quod urgeatur, *leproſos propter continuum impuri ſanguinis pruritum in Venerem propenſiores eſſe, ideoque remedium libidinis ipſis eſſe concedendum.* Qui enim lepra, elephantiaſi, lue gallica vel aliis ejusmodi contagioſis morbis correpti ſunt, illi agnoſcant, ſe per pœnam illam divinitus immiſſam a conjugio excludi, & ad cœlibatum vocari; agnoſcant igitur peccata ſua, eademque in vera pœnitentia deplorent, continentiæ donum divinitus ſibi dari petant, jejuniis & abſtinentia carnem mortificent, & peccandi occaſiones ſtudioſe devitent, memores verſiculi:

Ores, caſta legas, jejunes, otia vites,
Si ſervare velis corpora caſta Deo.

Quamvis vero jus canonicum cap. Quoniam. 2. X. de conjugio leproſorum, conjugium ſani cum leproſo permittendum cenſeat, ſi ſcilicet ſanus libera voluntate in illud conſentiat, in quam ſententiam etiam abit Bibendachius de cauſ. matrimon. pag. 103. tamen recte ſtatuunt Mentzerus de conjug. pag. 108. & Cypræus de ſponſalib. cap. XIII. §. 65. non eſſe a chriſtiano magiſtratu tale conjugium concedendum, cum Deus ipſe hanc conjunctionem averſetur, dum leproſum ſolitariam vitam agere juſſit, cum reipublicæ interſit, nuptias ejusmodi prohiberi, ne contagium illud latius ſerpat

ac propagetur, tandemque univerſam civitatem contaminet, denique cum *perire volens non ſit audiendus*, l. 13. de adpellat. quibus rationibus etiam illud addi poteſt, in quod periculum ſit, ne pars ſana, nuptiarum illarum, quas nimis incaute adprobavit, tandem pertæſa ad alienos amores animum adjiciat, & adulterii peccato illaqueetur. Si tamen morbi non ſint contagioſi nec hereditarii, poterit conjugii ineundi facultas illis, qui ejusmodi malis correpti ſunt, permitti, in quam ſententiam Ludov. Vives in lib. de chriſt. fœm. ſic ſcribit: *Etſi morbi quidam tetri ſint horrendi & inſanabiles, tamen ſi is ſit utriusque adfectus & benevolentia erga alterum, ut conjugium cupiant, impediendos eſſe non arbitror, dummodo a contagione nihil ſit periculi.*

III.) *Qualitates ſtatus.*

§. CCXXXVII. Ab impedimentis matrimonii reſpectu *qualitatum corporis* tranſitum facimus ad impedimenta reſpectu qualitatum *in vitæ conditione & ſtatu exteriori.* Jure canonico impedimentum matrimonii eſt *ordo eccleſiaſticus;* qui enim in majoribus ordinibus & eccleſiæ miniſterio conſtituti ſunt, illis matrimonii ineundi facultas lege eccleſiaſtica eſt ademta; ſed oſtendimus in tractat. de miniſt. eccleſiaſtic. impedimentum illud matrimonii non eſſe legitimum. Jure civili in iis, qui matrimonium contrahere cupiunt, requiritur ſtatus libertas, quia a juſtis nuptiis excluduntur ſervi, l. Proclus. 67. de jur. dot. l. cum ancillis. C. de inceſt. & inutil. nupt. l. 7. de agn. lib. quorum conjunctio ad individuam vitæ conſuetudinem vocatur *contubernium*, l. 12. §. 7. de inſtr. leg. interim tamen jure gentium juſtum matrimonium contraxiſſe dicuntur, licet jure civili non ſit juſtum, hoc eſt, non ſortiatur effectus jure civili juſtis nuptiis conceſſos, atque eo reſpicit jus canonicum, quando inter ſervos juſtas nuptias agnoſcit, tot. tit. X. de conjug. ſerv. Sed cum ſervitus illa, de qua jus civile tractat, in republica chriſtiana fere tota exoleverit, ideo inter impedimenta matrimonii ſervitus non poteſt numerari. *Ut in Chriſto non eſt ſervus nec liber*, Gal. III. 28. ita quoque ad verum & Deo gratum matrimonium nihil quidquam intereſt, ſive ſervus ſit, ſive liber, qui illud contrahit, modo *in Domino* illud contrahat. Weſenbecius in parat. ff. de rit. nuptiar. num. 4. *Iure Romano nuptias juſtas & civiles conſtituere nequeunt, niſi qui cives Romani ac juris hujus participes ſunt. Atqui civitatis jus penes ſervos non eſt, non igitur jure civili cum ſervo ſervave matrimonium conſiſtit, maxime cum ex ſervo ventre ingenui familiæ heredes naſci non poſſint; jure tamen gentium & naturæ ejusmodi prohibitionem non eſſe, exemplum Abrahæ docet, cui cum ancilla Agar vere fuit conjugium.*

ARTICVLVS II.

DE RELATIS NVBENDORVM QVALITATIBVS.

§. CCXXXVIII.

Qualitates perſonarum relate conſideratæ.

Vidimus hactenus qualitates perſonarum matrimonio conjungendarum *abſolute* conſideratas, hoc eſt, quid in qualibet perſona per ſe & ſeorſim requiratur, ut matrimonio habilis & idonea cenſeatur, quibus qui deſtituuntur, ab omni penitus matrimonio excluduntur. Sic eunuchi non ſolum a matrimonio cum certa aliqua perſona contrahendo, ſed in genere ab omni omnino conjugio cum quacunque perſona arcentur. Conſequens eſt, ut qualitates perſonarum matrimonio copulandarum conſideremus *relate*, hoc eſt, quid in perſonis invicem conjungendis ob mutuum earum reſpectum requiratur, ut legitime

time & honeſte matrimonio jungi poſſint, quibus qualitatibus, ſi qui deſtituuntur, illi non ab omni penitus matrimonio, ſed duntaxat a conjugio cum certis quibusdam perſonis ineundo arcentur. Sic qui ob gradum aliquem cognationis cum certa quadam perſona, cui nimia propinquitate junctus eſt, conjugium inire prohibetur, is non ſtatim ob omni penitus matrimonio arcetur, ſed liberam cum alia perſona contrahendi poteſtatem retinet. Tales qualitates in perſonis matrimonio copulandis relate conſideratis requiſitæ revocari poſſunt ad duo generalia capita, ne ſcilicet ejusmodi perſonæ, de quarum maritatione quæritur, ſint *nimis propinquæ*, nec *nimium diſpares.* Ac proinde duo matrimonii impedimenta hic conſtitui poſſunt, *nimia* ſcilicet *propinquitas*, ac *nimia diſparitas.* Nimiam propinquitatem eſſe impedimentum matrimonii, conſtat ex manifeſta divini codicis ſanctione, Levit. XVIII. 6. *Nullus ad propinquam carnis ſuæ accedat ad revelandam nuditatem ejus;* quam ſanctionem juris non ſolum forenſis & moſaici, ſed etiam moralis ac perpetui, inferius ſuo loco demonſtrabimus. Cum enim conjuges per matrimonii vinculum fiant *una caro*, Gen. II. 24. Matth. XX. 6. inde divinæ ſapientiæ conveniens viſum non eſt, eos qui propinquitate carnis jam ante conjuncti erant, per conjugium in unam carnem copulari. Nimiam diſparitatem eſſe matrimonii impedimentum, itidem conſtat ex divina ſanctione Deut. VII. 3. *Non junges te adfinitate Cananæis populis, filiam tuam non dabis filio ejus, & filiam ejus non capies filio tuo*, quæ conſtitutio, quamvis ſit juris forenſis ad Iſraeliticum populum proprie ſpectans, tamen morale illius legis eſt perpetuum, ut ſuo manifeſtum fiet loco. Duæ proinde hujus articuli ſtatui poſſunt partes, quarum prior de *propinquitate* matrimonium impediente, poſterior de *diſparitate* legitimo matrimonio adverſa tractabit.

PARS I.

DE GRADIBVS PROHIBITIS.

§. CCXXXIX.

Nimia propinquitas.

Cæterum ut de *propinquitate* matrimonium impediente rectius fieri poſſit judicium, ac clarius eluceſcat, quæ & qualis propinquitas matrimonio adverſetur, cum ſententiæ plurimum ea de re varient, ideo docendi gratia propinquitatis illius ſtatui poſſunt certæ quædam diviſiones. Propinquitas juxta quosdam eſt triplex, vel νόμου vel πνεύματος vel σαρκὸς ἢ φύσεος, *legalis*, *ſpiritualis*, *naturalis*. Legalis eſt ex *adoptione*, ſpiritualis ex *compaternitate*, naturalis ſive carnalis eſt vel ex *carnis propagatione*, unde conſanguinitas; vel ex *carnis copulatione*, unde adfinitas. Nos paulo plenius ſic enumeramus. Propinquitas perſonarum, de quarum matrimoniali conjunctione quæritur, eſt vel *honeſta*, vel *inhoneſta.* Honeſta eſt vel *naturalis*, vel *voluntaria.* Naturalis quæ ab ipſa natura originem habet, & in naturali conjunctione fundatur. (*) Voluntaria, quæ a libera hominis voluntate originem trahit. Propinquitas naturalis ſpectatur in *conſanguinitate.* Voluntaria propinquitas eſt vel *matrimonialis* vel *alterius generis.* Propinquitas voluntaria matrimonialis eſt & dicitur *adfinitas.* Propinquitas alterius generis

(*) Eſt enim conſanguinitas quaſi ſanguinis *unitas*, quæ germanice *die Bluts-Freundſchaft* adpellari ſolet.

neris eſt vel *ſpiritualis* & *eccleſiaſtica*, vel *legalis* & *politica*. *Spiritualis* & eccleſiaſtica propinquitas eſt vel *communis* omnium vere piorum ex uno eodemque Dei verbo & initiationis ſacramento regenitorum, vel *ſpecialis* inter ſuſceptos ex lavacro baptiſmi & ſuſceptores. *Legalis* & politica eſt in *adoptione* inter adoptantem & adoptivum. Inhoneſta eſt vel ex *ſcortatione* & *adulterio*, vel ex *alio crimine*, de quibus propinquitatis ſpeciebus omnibus & ſingulis porro diſſerendum erit.

Propinquitas naturalis. §. CCXL. A propinquitate *naturali*, cum ea vel maxime in impedimentis matrimonii ſpectanda ſit, merito tractationis ſumitur initium. Conſiſtit ea, uti diximus, in *conſanguinitate*, cujus ſimulacrum eſt *adfinitas*. Conſanguinitas definitur a ſcholaſticis, quod ſit *vinculum perſonarum ab eodem ſtipite deſcendentium carnali propagatione contractum. Blutfreundſchaft*, *Mogſchaft*. Notandum hoc loco, *propinquitatis* nomen hic paulo generalius accipi; quando enim proprie & diſtincte loquimur, tum *in linea adſcendentium & deſcendentium* duntaxat eſt propinquitas. In *collateralibus* vero dicitur συγγένεια, & quando illa συγγένεια oritur ex linea *maſculina*, dicitur *agnatio*, quando autem ex *fœminea* linea, vocatur *cognatio*, ſicque *agnati* mihi ſunt conſanguinei patris mei, quia ex eodem ſanguine per patrem deſcendunt, Germanice: *Schwerdmagen*, *die vom Schwerd* (*); *cognati* mihi ſunt conſanguinei matris meæ, quia ex eodem ſanguine per matrem deſcendunt, Germanice: *Spielmagen*, *die von der Spindel*. Sed hæc vocabula plerumque confunduntur & generaliter uſurpantur, præſertim in jure canonico; cognati enim generali adpellatione ſæpe dicuntur, qui & agnati, non contra. Junius in adp. explic. ſuper Levit. theſ. 17. conſanguinitatem ſic definit, quod ſit *inita neceſſitudo ex communi fonte vel radice, ut ſcriptura vocat, ſanguinis per ſe citra voluntatem a natura obligans communiter*. Dicitur conſanguinitas a communi ſanguine, cum ſit quaſi unius & ejusdem ſanguinis communio. Bellarminus definitioni conſanguinitatis a ſcholaſticis formatæ addidit hanc reſtrictionem, *ita ut omnes eumdem ſanguinem participent, & ad unum ſtipitem reducantur*, de matr. cap. XXV. Quamvis vero hæc verba ſano ſenſu accepta admitti poſſint, tamen dubio procul ex Bellarmini intentione hoc in receſſu habent, quod cognatio extendat ſe usque ad quartum gradum *incluſive*, in quo eadem penitus exſpiret, qua de re quid ſtatuendum ſit, infra videbimus. Conſanguinei ergo ſunt, qui ab uno communi parente tanquam ſtipite orti & prognati ſanguinis neceſſitudine invicem junguntur, ac *lineis & gradibus* diſcernuntur, Germanice: *Blutsfreunde*, *Blutsverwandten*. *Stipes* ſive *ſtirps* eſt perſona, a qua illi, de quorum naturali propinquitate quæritur, originem ducunt, vel eſt communis ille parens, qui cognationi ac propinquitati aliquorum cauſam præbuit, Germanice: *ein Stamm;* ubi notandum juxta jurisconſultorum regulam, *maſculinum genus etiam complecti fœmininum;* neque enim tantum communis aliquis pater, ſed etiam mater cognationi originem præbet. Stipitis ſive ſtirpis adpellatio, uti cuilibet manifeſtum, communi illi parenti *metaphorice* tribuitur. Ut enim ab uno ſtipite ſive trunco plures oriuntur rami, ex quibus alii poſtmodum ſubnaſcuntur, qui omnes ejusdem cum ſtipite ſunt naturæ, & ſuccum ac vitam ab eodem participantes naturali propinquitate eidem conjunguntur; ſic ex uno communi

(*) Dicuntur etiam germanice *Vettern*. Cæterum ſingula argumenta, quæ in hocce capite occurrunt, in *ſupplementis*, quæ huic tomo ſubjungemus, uberius ſuo tempore pertractabimus.

ni patre filii & ex his nepotes propagantur, qui carnis propinquitate ſive conſanguinitate invicem juncti cenſentur; ex qua metaphora etiam originem ducit illud, quod propinquitas illa conſanguinitatis *arbor* adpellatur. Quidam monent, ſtipitem eſſe triplicem, vel communem *omnium hominum*, qualis eſt Adam, vel *alicujus gentis ac familiæ*, qualis eſt Jacobus reſpectu populi Iſraelitici, vel *duorum aut plurium proxime cognatorum*, de quorum propinquitate quæritur; ubi notandum, non ob propinquitatem ad ſtipitem communem omnium hominum vel certæ alicujus familiæ, ſed duntaxat ob proximam duorum vel plurium cum particulari quodam ſtipite propinquitatem matrimonium prohiberi; unde Baldus in l. Lucius. ff. de pet. hered. & ex eo Carerius libr. II. de ſponſ. & matrim. cap. II. conſanguinitatis definitioni hoc adjiciunt, quod ſit vinculum perſonarum ab eodem ſtipite *propinquo* deſcendentium, quæ propinquitas, quam late ſe extendat, ex tractatu de prohibitione graduum manifeſtum erit.

I.) Graduum ſupputatio.

CCXLI. Duo enim ad impedimentum hoc matrimonii recte explicandum & pernoſcendum ſunt neceſſaria. *Graduum* ſcilicet *ſupputatio* & *graduum prohibitio*. De *prohibitione* graduum nihil tradi vel cognoſci poteſt, niſi prius eorum *ſupputatio* (*) cognoſcatur.

Gradus.

Gradus, διάςημα, *eſt perſonarum ſingulis generationibus propagatarum mutua diſtantia.* Canoniſtis gradus vel eſt *habitudo diſtantium perſonarum, qua cognoſcitur, quota generationis vel cognationis diſtantia duæ perſonæ inter ſe differant*, vel *eſt intervallum, quo cognoſcitur perſonarum, de quarum cognatione quæritur, inter ſe propinquitas & diſtantia.* Iuriſconſultis eſt *ſeries generationis & cognationis*, vel eſt *generatio perſonæ*, Germanice *ein Glied;* ubi neminem turbet, in deſcriptione gradus mentionem fieri *generationis.* Agimus enim hic de propinquitate conſanguinitatis, quæ per generationes oritur; qui vero in adfinitate ſtatuuntur gradus, (de quibus inferius diſpiciemus) illi non propagatione generis ac ſanguinis, ſed factis nuptiis contrahuntur. Adpellatio graduum metaphorica eſt a ſimilitudine ſcalarum deducta. Quemadmodum enim ſcalas conſcenſuri non ab infimo gradu ad ſummum tranſilimus, ſed certo ordine progredientes a gradu infimo ad proximum, & ſic conſequenter ad ſummum adſcendimus, eodemque ordine iterum deſcendimus: ſic propinquitatem perſonarum, de quarum conjunctione quæritur, inveſtigaturi, a perſona, de qua inſtituitur quæſtio ad generationem proximam, & ſic conſequenter uſque ad communem ſtipitem adſcendimus, ac viciſſim per gradus generationum ad perſonam alteram, de cujus matrimonio agitur, ordine deſcendimus. l. Juriſconſultus. 10. §. 10. *Gradus dicti ſunt, a ſimilitudine ſcalarum, locorumve proclivium, quos ita ingredimur, ut a proximo in proximum, id eſt, in eum, qui quaſi ex eo naſcitur, tranſeamus.*

§. CCXLII. Quia vero generationis & cognationis eſt certus ordo, cum conſanguinei ſint, vel *majores* vel *poſteri* vel *collaterales*, inde ad commodiorem graduum ſupputationem ſtatuuntur certæ lineæ, *juxta* quas regulæ de ſupputatione & prohibitione graduum informantur. Definitur linea, quod ſit *ordinata collectio perſonarum conſanguinitate conjunctarum ab eodem ſtipite deſcendentium diverſos gradus continens,*

Lineae.

&

(*) Totum hocce argumentum de computatione graduum egregie pertractavit penitusque exhauſit illuſtris Jureconſultus IVSTVS HENNINGIVS BOEHMERVS, in opere præſtantiſſimo, quod inſcribitur: *Ius eccleſiaſticum proteſtantium tom. IV. libr. IV. tit. XIV. p. 126. ſeqq.*

& numeros graduum monſtrans, l. Juriſconſultus. §. ſed ex laterib. ff. de gradibus; vel quod ſit *perſonarum, de quarum cognatione quæritur, juſta & ordine per generationes diſpoſita ſeries*, vel quod ſit *ſeries graduum*. Metaphoram petitam eſſe volunt a lineis fabrorum. Ut enim illi lineas pingunt, quarum ductum in ædificando perſequuntur, ne aberrent: ſic in cognationis examine ordines cognatorum deſcribimus, ut eos intuiti & gradibus & numero abſque errore eosdem diſcernamus. Ea omnium conſenſu ſtatuitur duplex: *recta* & *obliqua*. Recta alias *perpendicularis eſt, quæ recta progreditur ſive ſurſum ad perſonas ſuperiores, ſive deorſum ad perſonas inferiores;* eſt enim vel *adſcendens* vel *deſcendens*. Adſcendens linea eſt, *quando ſurſum recta progrediendo ab aliqua perſona generata ad majores adſcenditur*. Adſcendentes perſonæ ſunt 1.) *pater & mater*, 2.) *avus & avia*, 3.) *proavus & proavia*, 4.) *abavus & abavia*, 5.) *atavus & atavia*, 6.) *tritavus & tritavia*, 7.) *quadritavus & quadritavia*. Qui ultra hos gradus adſcendunt generali adpellatione vocantur *majores, Vorfahren, Voreltern*. Deſcendens linea eſt, *quando deorſum recta progrediendo a perſona aliqua generante ad inferiores, quæ per generationem ex ea originem traxerint, deſcenditur*. Deſcendentes perſonæ ſunt 1.) *filius & filia*, 2.) *nepos & neptis*, 3.) *pronepos & proneptis*, 4.) *abnepos & abneptis*, 5.) *atnepos & atneptis*, 6.) *trinepos & trineptis*, 7.) *quadrinepos & quadrineptis*. Qui infra hos gradus deſcendunt, generali adpellatione vocantur *poſteri vel minores, Nachkommen*. Luc. III. ponitur recta linea genealogiæ ſeu majorum Chriſti in ſerie *adſcendentium*, uſque ad Adamum; Matth. I. ponitur linea *deſcendentium* ab Abrahamo & Davide uſque ad Chriſtum. Obliqua linea alias *tranſverſa* ſeu *collateralis* dicta eſt, *quæ ad duo latera dextrum & ſiniſtrum ſe diffundit*. Quando enim ex uno ſtipite duo vel plures filii oriuntur, & ex illis rurſus in ſuas diſtinctas lineas propagantur poſteri, tunc illi inter ſe mutuo collati, vocantur *collaterales*. Dividitur linea collateralis in *æqualem* & *inæqualem*. Æqualis eſt, *cum latera utrinque ſunt æqualia, vel cum eſt æqualis diſtantia a ſtipite*, hoc eſt, cum utraque perſona collateralium a communi ſtipite pari intervallo diſtat. Sic Dina & Joſephus, ſoror ac frater æquali diaſtemate a parente Jacobo diſtant. Inæqualis linea eſt, *cum latera ſunt inæqualia, vel cum eſt inæqualis diſtantia a ſtipite*, hoc eſt, cum alter collateralium a communi ſtipite longius, alter propius abeſt, ut Manaſſe Joſephi filius a Jacobo avo longius abeſt, quam Dina. In linea æquali eſt diſtantia æqualis, in linea vero inæquali eſt diſtantia inæqualis. Diſtantia inæqualis notatur adpellatione *gradus ſimplicis*, diſtantia æqualis notatur adpellatione *gradus duplicati*. Sic patrueles dicuntur diſtare gradu ſecundo duplicato. Patruus & fratris filius diſtant gradu ſecundo ſimplice. In linea etiam collaterali inæquali alii dicuntur *ſuperiores*, alii *inferiores*, quorum illi parentum, hi liberorum vicem ſuſtinere dicuntur.

Adfinitatis genera.

§. CCXLIII. Proximum jam eſſet, expoſitis graduum ac linearum tum definitionibus tum diviſionibus ad *ſupputationem graduum* accedere; ſed duo prius præmittenda videntur. Primo *adfinitatis definitio* ac *diviſiones*, quia adfinitas eſt veluti quoddam ſimulacrum conſanguinitatis. Secundo *conſanguineorum & adfinium adpellationes*. Adfinitas definitur, *quod ſit vinculum certarum perſonarum novis nuptiis contractum*. Alii definiunt hoc modo: Adfinitas eſt *neceſſitudo adquiſita voluntate & conſenſu contrahentium ad voluntariam naturæ obligationem per conjugium obſtringens ſingulariter & conſanguinitatem imitans*. Germanice: *Schwægerſchaft*. Thomas part. III. quæſt. 55. artic. 3. ſic definit: adfinitas eſt *proximitas*

ex conjunctione maris & fœminæ orta omni parentela ſive cognatione carens. Adpellationis ratio inde deducta eſt, quod duæ cognationes, quæ inter ſe diverſæ ſunt, per nuptias copulantur & altera ad alterius fines accedit, Modeſtinus. l. Non facile. 4. §. ſed quoniam. ff. de gradibus & adfinibus. Adfines ergo ſunt, qui non *ſanguinis*, ſed *ſola nuptiarum neceſſitudine*, non per propagationem, ſed per unionem duorum in carnem unam junguntur. Qui enim unius conjugum, mariti ſcilicet vel uxoris conſanguinei ſunt, nuptiis contractis alteri conjugum fiunt adfines, hoc eſt, conſanguinei mariti fiunt adfines uxoris, & conſanguinei uxoris fiunt adfines mariti; ratio pendet ex eo, quia maritus & uxor per conjugium fiunt *una caro.* Proprie igitur adfinitas matrimonium impediens eſt tantum inter unum conjugem & alterius conſanguineos. Quamvis enim cognati mariti & cognati uxoris, ſive utriusque conjugis conſanguinei habeantur & dicantur inter ſe adfines, tamen adfinitas illa non eſt ita comparata, ut matrimonium impedire poſſit, unde in deſcriptione adfinitatis & adfinium notanter additum fuit, *conſanguineos mariti vel uxoris per nuptias alteri conjugum*, non autem conſanguineis alterius conjugis, *adfines fieri.* Interim tamen in generali adfinitatis acceptione tria numerari ſolent ejusdem genera, de quibus uſitata ac celebrata eſt regula canoniſtarum: *Perſona addita perſonæ per carnis copulam mutat genus attingentiæ, ſed non gradum.* Et apud Thomam exſtat hic verſiculus:

Mutat nupta genus, ſed generata gradum.

Ex tribus illis adfinitatis generibus primum duntaxat eſt adfinitas proprie dicta matrimonium impediens; duo poſteriora, nec adfinitatem proprie dictam conciliant, nec nuptias impediunt. Primum adfinitatis genus eſt, quod *mediante una perſona contrahitur*, vel ut alii definiunt, quod una perſona per matrimonialem conjunctionem alteri perſonæ addita conſtituit. Quando enim quiſpiam matrimonium contrahit, tunc illius perſonæ, cum qua contrahit, conſanguinei redduntur ipſi adfines. Sicque mediante una perſona, conjuge ſcilicet, inter maritum & uxoris conſanguineos, ac vice verſa inter uxorem & mariti conſanguineos adfinitas contrahitur. Sic nuptiis inter Jacobum & Rachelem contractis frater Jacobi Eſavus fit Rachelis adfinis in primo adfinitatis genere, & viciſſim ſoror Rachelis Lea fit adfinis Jacobi itidem in primo genere adfinitatis. Secundum genus adfinitatis eſt, quod *mediantibus duabus perſonis contrahitur*, vel quod *per perſonam primo generi adfinitatis redditam conſtituitur.* Tertium genus adfinitatis eſt, quod *mediantibus tribus perſonis contrahitur*, vel quod *per perſonam ſecundo generi adfinitatis additam conſtituitur.* Ex Græco Mahalon & Chelion, duo fratres duxerunt uxores Moabiticas, Chelion Orpham, Mahalon Ruth. Ruth. I. 4. Per hoc conjugium Ruth facta eſt adfinis Chelionis in primo genere adfinitatis mediante una perſona, ſcilicet Mahalone. Mortuo Mahalone Ruth nupſit Boozo. Ruth. IV. 10. Booz igitur fit adfinis Chelionis, in ſecundo genere adfinitatis mediantibus duabus perſonis, Ruth ſcilicet & Mahalone. Quod ſi mortua Ruth Booz aliam duxiſſet conjugem, tunc illa fuiſſet adfinis Chelionis in tertio genere adfinitatis mediantibus tribus perſonis, Booz ſcilicet, Ruth & Mahalone. Sic ergo, ſi frater meus uxorem ducat, illa fit mihi adfinis in *primo genere* adfinitatis. Si fratre meo demortuo relicta ejus vidua nubat alteri, atque ita primo generi addatur alia perſona per copulam, id vocant *ſecundum genus* adfinitatis. Si ſecundo generi adhuc alia perſona addatur, utpote ſi, relicta vidua fratris mei mortua, maritus ejus ſecundus ducat aliam, ea fit adfinis in *tertio* adfinitatis *genere.*

§. CCXLIV. De primo adfinitatis genere omnes conſentiunt, ſed de ſecundo & tertio genere quidam paulo aliter diſſerunt. Exiſti-

Exiſtimant enim ſecundum adfinitatis genus naſci ex eo, quando uxoris meæ conſanguineus primo genere adfinitatis mihi junctus nuptias contrahit; tunc enim ipſius uxor ſecundo adfinitatis genere ſecundum illorum ſententiam mihi jungitur. Sic Ruben & Dina ſunt fratres. Hemor ducit Dinam, ſicque Ruben eſt Hemori in primo adfinitatis gradu junctus. Ruben vero ducit Saram, quam Hemori in ſecundo adfinitatis genere volunt conjungi, cum addatur perſona per matrimonialem conjunctionem primo adfinitatis generi. Quidam ſic diſtinguunt adfinitatis genera. Primum eſt, quo *cognati uxoris ſunt viro adfines, & cognati viri ſunt adfines uxoris.* Secundum, quo *adfines uxoris ex aliis nuptiis jam ſunt viro adfines, & ita adfines viri ſunt uxoris adfines.* Tertium, quo *adfines adfinium inter ſe adfines dicuntur*, ut ſecunda uxor ejus, qui uxorem habuit meam privignam, tertio adfinitatis genere mihi adjacet. Eſt enim adfinis privigna mihi in primo genere, privignæ vir ſecundo. Nam quia adfinis privigna eſt, vir eſt adfinis, & altera hujus uxor eſt adfinis mihi in tertio, quia vir ejus in ſecundo adfinis eſt. Juxta quorumdam ſententiam oritur etiam in eo caſu *ſecundum adfinitatis genus*, quando pater viduus filium habens ducit viduæ filiam, tunc enim filium vidui fieri adfinem novercæ filiæ in ſecundo genere adfinitatis ſtatuunt, mediantibus ſcilicet duabus perſonis, patre & ſuperinducta noverca. Sed cum inter liberos vidui ac viduæ novis nuptiis conjunctorum deficiat novum matrimonium, quod omnis adfinitatis eſt principium, ideo novum genus adtingentiæ & adfinitatis hic oriri alii negant; commodius igitur cenſent ſtatuere, quod eodem genere & gradu adfinitatis, quo adfinis primi generis me adtingit, etiam uxor ejus me adtingat, cum uxor illa facta ſit cum ipſo una caro. Sic quia uxoris frater eſt mihi adfinis in primo genere, ideo etiam ipſius uxor eſt mihi adfinis in primo genere. Quid ſit, cum ſecundi & tertii generis adfinitas nullum objiciat nuptiis ἐμπόδισμα, ideo non eſt, quod de ea pluribus agatur. De gradibus etiam & lineis in adfinitate non eſt, quod multum ſimus ſoliciti, quia ut Modeſtinus d. l. inquit §. 5. *Gradus adfinitati nulli ſunt, quia adfines ab adfinibus non generantur.* Quia tamen adfinitas eſt ſimulacrum quoddam conſanguinitatis; ideo ſimilitudine quadam gradus & lineæ in adfinitate ſtatuuntur, ac eodem modo, quo in conſanguinitate numerantur, ubi traditur hæc generalis regula: *Quo gradu quis eſt conſanguineus uxori, eo gradu fit adfinis illius marito; & vice verſa: quo gradu quis eſt conſanguineus marito, eo gradu fit adfinis illius uxori.*

Adpellationes conſanguineorum & adfinium.

§. CCXLV. Adpellationes *conſanguineorum & adfinium* noſſe utile eſt, tum ut legentes, vel audientes, adpellationem aliquam cognationis recte ſtatuere poſſimus, quotus ſit gradus? tum ut de gradu aliquo cognationis quæſiti commoda adpellatione eum exprimere poſſimus. Prius autem conſanguineorum, poſtea adfinium adpellationes præcipuas enumerabimus. Conſanguinei uti dictum, vel in linea *recta*, vel *collaterali* ſunt poſiti. Linea *recta* eſt vel *adſcendentium*, vel *deſcendentium*.

I.) In linea recta

1.) Adſcendentium.

In linea adſcendentium occurrunt hæ adpellationes. 1.) *Pater* a Græco ὁ πατὴρ, quod grammatici quidam dictum volunt, quod σπατὴρ a σπείρω, quidam παρὰ τὸ παῖδας τηρεῖν, quidam παρὰ τὸ πατεῖν ἐν συνουσίᾳ, quorum omnium ματαιοπονίαν Henricus Stephanus merito irridet. Hebraice אָב a propenſo in filios adfectu ſic dictus, radix enim eſt אָבָה *voluit, delectatus fuit;* ἀββᾶ, quod exſtat Marc. XIV. 36. Rom. VIII. 15. Gal. IV. 6. eſt ex Arabico אבאי *pater meus.* Germanice *Vater*. *Mater* ex Græco ἡ μήτηρ, Dorice ματηρ, quod Euſtathius deducit a μάω, quod eſt ζητῶ, ὅτι μήτηρ

ἐςὶν ἡ μαςτέυϛσα τὰ πρὸς τὴν τροφὴν τοῖς κυηθεῖσι; Hebraice אֵם, Germanice *Mutter.* Notandum hoc loco *patris matriſque* nomine apud Hebræos interdum vocari *avum & aviam.* Sic Dan. V. 2. vocatur Nabuchodonoſor pater Balthaſaris, cum tamen eſſet ejus avus, ut notat Hieronymus in comm. cujus obſervationis uſus infra ſeſe offeret non contemnendus. 2.) *Avus* πάππος a ϖάππα, quæ eſt vox puerorum balbutientium, quà patrem compellant. Rabbinice זָקֵן, *Senex*, Arabice גֵּד, Germanice *der Grosvatter*, *Anherr*, *Herrlein.* *Avia*, ἡ μάμμη, vel μαμμία ἡ τήθη. Rabbinice זְקֵנָה, Arabice גַּדָּה, *die Grosmutter*, *Anfrau*, *Fræulein.* Eſt autem avus duplex, *paternus*, patris ſcilicet pater, πάππος ὁ πρὸς πατρὸς, ϖροπάτωρ, ϖατροπάτωρ, πατρὸς πατὴρ Homero dictus, *der Grosvater vom Vater her.* *Maternus*, matris ſcilicet pater, πάππος ὁ πρὸς μητρὸς, μητροπάτωρ, *der Grosvater von Mutter her.* Sic & *avia paterna*, πατρομήτηρ, *avia materna*, μητρομήτηρ. Πάππος abſolute poſitum cenſetur de avo paterno potius dictum. 3.) *Proavus*, avi pater, πρόπαππος, ὁ πάππȣ πατὴρ (Plato de leg.) ϖαππεπίϖαππος (apud Philonidem, quod vocabulum tamen Pollux improbat) τριτοϖάτωρ, *Eltervater*, *Oldtvater*, *Vhranherrlein.* *Proavia*, avi mater, ϖρομάμμη, ϖροτήθη, *Eltermutter*, *Anfræulein.* Huc uſque adſcendunt *die vier Ahnen*, ut in vernacula noſtra lingua ſeries generationum adpellantur. 4.) *Abavus*, ἀπόπαϖπος, ἐπίπαϖϖος. Arabice חָאלַת גֵּד avus tertius, *Oberelteruater*, *Oberherrlein*, *Eltervaters Vater*, *des Gros Vaters Grosvater.* *Abavia*, ἐπιτήθη. Pollux, ἡ δὲ πάπϖȣ ἢ τήθης μήτηρ, inquit, ϖροτήθη καὶ οἱ τȣ́των γονεῖς ἐπίϖαϖϖος τε καὶ ἐπιτήθη. *Obereltermutter*, *Oberfræulein.* 5.) *Atavus*, pater abavi, δίσπαππος, vel ut alii volunt διόϖαϖϖος, *Vorobereltervater*, *Eltervaters Grosvater*, *des Grosvaters Uhrähne.* *Atavia* διοτήθη, *Vorobereltermutter*, *der Eltermutter Grosmutter.* 6.) *Tritavus*, abavi avus, tertii avi pater, τρίπαϖϖος, *des Oberelteruaters Grosvater.* *Tritavia*, abavi avia, tertii avi avia, *des Oberelteruaters Grosmutter.* 7.) Quidam addunt *quadritavum*, tritavi ſcilicet patrem. Qui ultra hos gradus adſcendunt, vocantur generali adpellatione, *majores*, πρόγονοι, πρόπατρες, γενάρχαι, *die Vorfahren*, *Voreltern.*

§. CCXLVI. In linea *deſcendentium* habentur ejusmodi adpellationes: 1.) *Filius*, ὑὸς, τέκνον, בֵּן a בָּנָה *ædificavit*, quia eſt quaſi ædificium & ſtructura parentum quoad generationem & educationem, quam metaphoricam adpellationem pluribus diducit Plautus in Moſtellar. Item בַּר a radice בָּרָה *elegit*, ut notet delectum & dilectum filium, נִין Gen. XXI. 23. *der Sohn.* *Filia* θυγάτηρ. Heb. בַּת pro בֶּנֶת eliſo נ *die Tochter.* 2.) *Nepos*, ὑιωνὸς, ἔγγονος, ἔκγονος, ἀπόγονος. נֶכֶד Gen. XXI. 23. *ut non intendas fallaciam mihi & filio meo*, וּלְנֶכְדִּי *& nepoti meo.* Targum וּלְבַר בְּרִי *& filio filii mei.* Arabice: חַפִּים *Neffe*, *Kindsſohn*, *Sohnskind*, *Tochterkind*, *Enkel*, quod eſt a Græco ἔγγονος. *Neptis*, ὑιωνὴ, ἐκγόνη, ἐγγόνη, *Neffin*, *Nifftel*, *Kindstochter.* Notandum hoc loco, Hebræos per *ſynecdochen* בֵּן vocare *nepotem* & בַּת *neptim*, qui enim patrem genuit, etiam filium, ſive filiam ejus genuiſſe cenſetur. Gen. XXIX. 5. *noſtisne Laban* בֵּן, *filium Nahor*, hoc eſt, nepotem, fuit enim filius Bathuelis. 2 Sam. XIX. 24. Mephiboſeth dicitur בֵּן *filius Saulis*, cum fuerit filius Jonathan filii Saulis. Exod. II. 1. *abiit quidam de domo Levi*, *& duxit* בַּת, *filiam Levi ex poſteritate Levi ortam.* 2 Paral. XI. 18. uxor Rehabeami Abihael vocatur *filia Eliabi Iſaidæ*, cujus

2.) *Deſcendentium.*

jus erat neptis. (*) Eſt vero obſervationis hujus uſus longe maximus in quæſtione de prohibitis gradibus. 3.) *Pronepos*, nepotis filius, προέκγονος, *Unter Neffe, Enkels-ſohn, Kindeskinder Sohn*. *Proneptis*, nepotis filia, προεκγόνη *Unter Neffin, Enkels-tochter, meines Sohns oder Tochter Sohns Tochter Kinder*. 4.) *Abnepos*, nepotis nepos, ἀπέγγονος, *Nachneffe, Enkels Enkel, der dritte Enkel*. *Abneptis*, nepotis neptis, ἀπεγγόνη, *Nach Neffin*. Hebræis pronepotes & abnepotes dicuntur שִׁלֵּשִׁים וְרִבֵּעִים *tertii & quarti*, ſive ut Targum reddidit, *tertia & quarta generatio*. Exod. XX. 5. 5.) *Atnepos*, pronepotis nepos, διςέγγονος, *Vornach Neffe, der vierdte Enkel*. *Atneptis*, proneptis neptis, διςεγγόνη, *Vornach Neffin*. 6.) *Trinepos*, abnepotis nepos, τριτέγγονος. *Trineptis*, trinepotis neptis, τριτεγγόνη. 7.) Quidam addunt *quadrinepotem*. Qui infra hos gradus deſcendunt, generali adpellatione vocantur *minores*, *poſteri*, μεταγενέςεροι, ἐπίγονοι, ἀπόγονοι, אַחֲרִית, *poſteritas, die Nachkommen, Nachkömling, Unterkinder, Kindskinder*.

II.) In linea collaterali.

1.) Æquali.

§. CCXLVII. In linea *collaterali æquali* quidam gradus habent peculiares adpellationes, quidam periphraſtice deſcribuntur. In *primo* collateralis lineæ æqualis *gradu* occurrunt *fratres & ſorores*, *Geſchwiſter*. *Frater*, quaſi fere alter, ἀδελφὸς nomine generaliter accepto, אָח a *conjunctione* ſive *conſociatione* dictus, *Bruder*. *Soror*, dicta quaſi ſeorſim naſcens, quod ſeparetur ab ea domo, in qua nata eſt, Labeo apud Gellium lib. III. cap. 10. Græce ἀδελφή, ὅμαιμος, ὁμαίμων, συνομαίμων, κάσις, quod & fratrem & ſororem ſignificat, אָחוֹת mutata ה radicali tertia in ו *Schweſter*. In ſacris literis fratres dicuntur potiſſimum ſex modis: 1.) *natura*, quæ ſunt ejuſdem parentis; Gen. IV. 2. 2.) *cognatione*; Geneſ. XIV. 14. 2 Reg. X. 13. Matth. XIII. 55. 3.) *gente*; Levit. XIX. 17. Num. XXV. 18. Deut. III. 18. 4.) *ſpirituali conjunctione*; Pſalm. XXII. 23. Jer. XXXI. 34. 5.) *jure humanitatis*, *patriæ*, *vicinitatis*; &c. Gen. XIX. 7. Exod. X. 23. 6.) *diſciplinæ communione*; 1 Chron. XXV. 7. ſed hic agitur de fratribus, qui natura tales ſunt. Illi vero ſunt triplices: 1.) *Germani*, ἀμφιθαλεῖς, αὐτάδελφοι, αὐτοκασίγνητοι, ὁμογενεῖς. *Brüder von voller Geburt*. 2.) *Agnati* ex eodem patre, ὁμοπάτριοι, ὁμοπάτορες, πατράδελφοι, *Halbbrüder vom Vater*. 3.) *Uterini* ex eadem matre, ὁμογάςριοι, ὁμομήτορες, ὁμομήτριοι, μητράδελφοι, κασίγνητοι, & vocabulo proprie ac ſpecifice accepto ἀδελφοὶ, eſt enim ἀδελφὸς formatum a δελφὸς, quod uterum ſignificat, *Halbbrüder von der Mutter*. Qui dichotomiis delectantur, dicere poſſunt, fratres ſunt vel ὁμογενεῖς, καὶ ἀμφιθαλεῖς, *conſanguinei* ex utroque parente, vel ἑτεροθαλεῖς καὶ ἑτερογενεῖς, qui alterutrius tantum parentis ſunt germen, iique vel ſunt πατράδελφοι, *ex uno patre*, ſed diverſis matribus, vel μητράδελφοι, *ex una matre*, & diverſis patribus. Idem de ſororibus judicium. Eſt enim aliqua alteri ſoror vel *ex toto*, vel *ex parte*. Ex

(*) Gen. XXIV. 48. vocatur *filia fratris Abrahae*, id eſt, Nahoris, cum tamen fuerit filia Bathuelis, Nahoris vero neptis v. 24. & 47. *Filii filiorum* habentur ut *filii*, ac nepotes avorum potius, quam filiorum, id eſt, patrum dicuntur *filii*, præſertim quando avi erant patribus notiores. Gen. XXXI. 28. *Non permiſiſti, ut oſcularer filios meos*, id eſt, nepotes, & filias. *Athalia* vocatur *filia Amri*, 2 Reg. VIII. 26. cum fuerit ejus neptis, quia erat filia Achabi v. 18. Achabus autem erat filius Amri 1 Reg. XVI. 29. Serubabel Eſdr. III. 2. dicitur *filius Sealthielis*, cum fuerit ejus nepos. 1 Paral. III. 19.

GEBHARDVS.

Ex toto, id eſt, ex patre & matre ſimul, vocatur *αὐτοκατασιγνήτη*. Ex parte vel *patris tantum*, quæ dicitur *ὁμοπατρία ἀδελφὴ*, vel *matris tantum*, quæ dicitur *ὁμομητρία ἀδελφὴ*. Cajetanus verba Abrahæ de conjuge ſua Sara Gen. XX. 12. *Vere ſoror mea, filia patris mei eſt, veruntamen non filia matris meæ*, exponit de fraternitate ſecundi generis, quod Sara ex eodem patre proximo, Thare ſcilicet, ſed ex alia matre fuerit genita, de qua interpretatione quid ſit ſtatuendum, inferius diſpiciemus. Notandum hoc loco *fratris* nomen accipi quandoque pro filio fratris, ſive, ut loquuntur, nepote ex fratre, Gen. XIII. ac *ſororis* nomen accipi pro patruelis filia, ſive, ut loquuntur, nepti ex patruele, Gen. XXVI. 7. cujus obſervationis in exemplis contra prohibitionem graduum pugnare viſis eſt uſus maximus. In *ſecundo gradu* lineæ æqualis occurrunt fratrum & ſororum liberi, *Geſchwiſter Kinder*, generali adpellatione ſic vocati. Et quidem duorum fratrum liberi vocantur *patrueles*. Liberi maſculi, *patrueles fratres*, fœmellæ *patrueles ſorores*. Duarum ſororum liberi dicuntur *conſobrini*, quaſi conſororini. Fratris & ſororis liberi vocantur *amitini*, vel *matrueles* ex fratre matris progeniti. Ludov. Vives in comment. lib. XV. Auguſt. de civit. Dei. cap. XVI. Hemmingius pag. 62. ſtatuit, ſi ſint ex duobus fratribus maſculo & fœmina, illum *conſobrinum*, hunc *amitinum* dici. Vulgus autem communi adpellatione illos omnes vocat *conſobrinos*. Græcis *ἀνέψιοι*, *αὐτανέψιοι*, *ἐξάδελφοι*. Conſobrina, vel patruelis vocatur *ἀνεψιὰ*. (*) Utuntur etiam quandoque periphraſi, *ὁ πρὸς πατρὸς ἀνεψιὸς*, *ὁ πρὸς μητρὸς ἀνεψιὸς*. Matrueles Ulpianus l. 1. ad leg. Pompon. de parricid. vocat *ἀδελφιδοῦς ἐκ γυναικῶν*. Dicuntur etiam *ἀνέψιοι ἐκ μητραδέλφων*. Patrueles dici poſſunt, *ἀδελφιδοὶ ἐξ ἀνδρῶν*, Nomen *ἀνεψιὸς* ab apoſtolo Col. IV. 10. uſurpatum Lutherus reddidit *Neffe*. Hebraice generaliter adpellantur דּוֹדִים ab *amoris adfectu* ſic dicti. Patruelis dicitur יֶלֶד עַמִּי. In *tertio gradu* lineæ æqualis ſunt patruelium & conſobrinorum liberi, qui vocantur *ſobrini*, *ἀνεψιάδες*, Arabice אַחְבִּיט, *die andern von Geſchwiſter Kinder*, *Nechſtvorgeſchwiſter Kinder*, *Geſchwiſter Neffen.* In *quarto gradu* lineæ æqualis ſunt liberi ſobrinorum, vel conſobrinorum nepotes, *Nechſtgeſchwiſterunterkinder*, *Geſchwiſter Unterneffen*, qui ut & reliqui inferiores non habent proprias adpellationes, ſed periphraſticè circumſcribuntur.

§. CCXLVIII. In linea collaterali *inæquali* potiores adpellationes hæ ſunt: 1.) In *ſecundo gradu* inter *agnatos* proprie dictos (hoc eſt, paterni ſanguinis conjunctione nobis propinquos) patris mei frater vel avi paterni filius vocatur *patruus* ex eo ſic dictus, quod ſit loco patris *θεῖος πρὸς πατρὸς*, *πατράδελφος*, *πατρωὸς*, *πατροκασίγνητος*, Hebraice דּוֹד 1 Sam. X. 15. דּוֹד *patruus Saulis*. Targum אֲחבוּהִי *frater patris ipſius*. Jer. XXXII. 12. *Ante oculos Hannaniel* דֹּדִי *patrui mei*. Targum אָח אֲבָא *frater patris mei*. Chaldaice חֲבִיב, Germanice *Vetter*. Patris mei ſoror vel avi paterni filia vocatur *Amita*, quaſi dicat a me tertia, a patre meo amata, *παραδέλφη ἡ πρὸς πατρὸς θεῖα*, *τηθὶς πατρῷα*, Hebraice דּוֹדָה, Exod. VI. 20. *Accepit Amram Iochabed*, דֹּדָתוֹ, Targum אֲחָת אֲבוּהִי *ſororem fratris ſui ſibi in uxorem*, item עֲמָּה, Germanice *ein Baſe*, *oder Waſe*. Inter *cognatos* proprie dictos, hoc eſt, materni ſanguinis conjunctione nobis propinquos matris meæ frater vel avi materni filius vocatur *avunculus*, *θεῖος πρὸς μητρὸς*, *μητράδελφος μητρωὸς*. Hebræis מְסָרֵךְ dictus

2) *Inæquali.*

(*) Tob. I. 24. dicit Tobias de Achiacharo: *ἦν δὲ ἐξάδελφός μου*, *erat meus patruelis.* GERHARD.

dictus ex eo, quod pararet olim regi rogum, tanquam præcipuus ex cognatis, cum reges olim comburerentur, ut conveniat cum radice שָׂרַף *incendit*. Amos VI. 10. Germanice *Oheim*. Matris ſoror, vel avi materni filia, vocatur *matertera*, ex eo ſic dicta, quod ſit matris loco, *mater altera*. Μητροκασιγνήτη, μητραδέλφη, θεῖα πρὸς μητρὸς, τηθὶς μητρῴα. Germanice *Muhme oder Medder*. 2.) In *tertio gradu* inter agnatos avi mei frater vocatur *patruus magnus*, *Grosvetter*, ubi nota, patrui magni filium peculiari adpellatione vocari *ſobrino propiorem*. Avi mei ſoror vocatur *amita magna*, *Groswaſe*. Inter cognatos aviæ frater dicitur *avunculus magnus*, *Gros-Oheim*. Aviæ ſoror vocatur *matertera magna*, *meine Grosmume oder Medder*. 3.) In *quarto gradu* inter agnatos proavi mei frater vocatur *propatruus*, vel *patruus major*, *mein Obervetter*. Proavi ſoror eſt *proamita*, vel *amita major*, *Oberwaſe*. Inter cognatos proaviæ frater vocatur *proavunculus*, ſeu *avunculus major*, *der Oberoheim*. Proaviæ ſoror vocatur *promatertera*, ſeu *matertera major*, *Ober-Muhme*, *Ober-Medder*. 4.) In *quinto gradu* inter agnatos abavi mei frater vocatur *abpatruus*, vel *patruus maximus*, *Voroberuetter*, *Vhroberuetter*. Abavi mei ſoror adpellatur *abamita*, *vel amita maxima*, *Vhroberwaſe*, Inter cognatos abaviæ frater adpellatur *abavunculus*, *vel avunculus maximus*, *Vhroberoheim*. Abaviæ meæ ſoror vocatur *abmatertera*, vel *matertera maxima*, *Vhrobermuhme oder Medder*. Ulterius ſpeciales adpellationes deſiderantur, ſicut etiam in correlativo reſpectu peculiares adpellationes non habentur, ſed periphraſtica circumſcriptione utimur. Sic qui me vocat patruum, eum adpello fratris filium, qui me vocat avunculum, eum voco matris filium. Qui me vocat patruum magnum, eum adpello fratris mei nepotem, qui me adpellat avunculum magnum, eum voco ſororis meæ, vel ex ſorore nepotem, & ſic conſequenter; ubi tamen notandum, etiam fratris filium quandoque vocari ex fratre nepotem, & ſororis filium nepotem ex ſorore, quod a Latinæ linguæ proprietate paulo alienius eſſe quidam cenſent.

§. CCXLIX. Enumeratis potioribus conſanguineorum adpellationibus, conſequens eſt, ut etiam *adfinium* nomina recenſeamus. Modeſtinus *l. Non facile. 4. §. Nomina. ff. de gradibus & adfinibus* haſce adfinium adpellationes adfert: *Socer*, *ſocrus*, *gener*, *nurus*, *noverca*, *vitricus*, *privignus*, *privigna*, *levir*, *glos*. 1.) In linea *adſcendente*. Viri pater, uxorisque; mater eorum *ſocrus* adpellatur, cum apud Græcos viri pater ἑκυρὸς, mater ἑκυρά, uxoris pater πενθερὸς, & mater πενθερὰ vocetur. Dicitur etiam ſocer ἑδνωτὴς, κηδεστὴς. Hebræis ſocer dicitur חוֹתֵן a *deſponſatione filiæ*, Chaldæis חֲמָה, quod tantum cum adfixis uſurpatur, Rabbinis נָשָׂא, ex eo ſic dictus, quod filiam ſuam alteri elocaverit, vel in uxorem dederit. Socrus dicitur חוֹתֶנֶת, Chaldaice חֲמוֹת, Germanice: *Schweervatter*, *Schwiegermutter*. Mariti, vel uxoris avus vocatur *proſocer*, *ſocer magnus*, *Elterſchweer*, *Grosſchweer*. Avia vero *proſocrus*, *vel ſocrus magna*, *Elterſchwieger*, *Grosſchwieger*. Hebræi retinent priorem adpellationem. Num. X. 29. *Dixit Moſes ad Hobab filium Reguel Midianitæ* חוֹתֵן *ſocerum Moſis*, ut referatur ad Hobabum, vel etiam *ſoceri*, ut referatur ad Raguelem. Hobab, qui & Jethro dictus, fuit filius Reguelis, ejus filiam duxit Moſis, fuit igitur Jethro ſocer, ſeu pater, & Reguel ſocer magnus, ſeu avus uxoris Moſis, vocatur pater, quia etiam avus Hebræis pater dicitur ſponſi ac ſponſæ, parentes Hebræis dicuntur מְחַתְּנִים ὁμοπένθεροι, *conſoceri*. 2.) In linea *deſcendente* filii uxor vocatur *nurus*, ἐννυὸς, νύμφη, νυὸς. Hebraice

Adpellationes adfinium.

כַּלָּה ſponſa, quæ poſt ſeptem nuptiarum dies a parentibus ſponſi vocatur *nurus*. Gen. XXXVIII. 11. Lev. XX. 12. Arabice כנם, *Sohnsweib oder Schnur*. Filiæ maritus vocatur *gener*, γαμβρὸς, חָתָן, Gen. XIX. 14. *locutus eſt Loth* אֶל־חֲתָנָיו, *ad generos ſuos*, לֹקְחֵי בְנֹתָיו eſt exegeſis prioris adpellationis, qui *acceperant*, vel *accepturi erant filias ſuas*. Eſt חָתָן *ſponſus, gener & adfinis*. Sponſus reſpectu כַּלָּה ſponſæ per ſeptem nuptiarum dies, gener reſpectu parentum ſponſæ poſt nuptias, adfinis reſpectu cognatorum ſponſæ. Germanice: *Tochtermann, Eydam*. Nepotis uxor vocatur *pronurus*, apud Ovidium in epiſt.

Pronurus & magni Laomedontis ero.

Unterſchnur. Neptis maritus vero *progener*, *Untereydam*. Has adpellationes ſic conjungit Modeſtinus d. l. *Socer eſt uxoris meæ pater, ego illius ſum gener. Socer magnus dicitur uxoris meæ avus, ego illius ſum progener. Et retro pater meus uxoris meæ ſocer eſt, hæc illi nurus, & avus meus ſocer magnus eſt, illa illi pronurus. Item proſocrus mihi uxoris meæ avia eſt, ego illius ſum progener. Et retro mater mea uxoris meæ ſocrus eſt, illa huic nurus, & avia mea ſocrus magna eſt, & uxor mea illi pronurus eſt.* 3.) In linea *collaterali* mariti frater vocatur *levir*, apud Græcos δαὴρ ἀνδράδελφος. Hebraice: יָבָם, unde verbum יִבֵּם in Piel, *leviritare*, Deut. XXV. 5. *Levir ejus ingrediatur ad eam, & accipiat ſibi eam in uxorem*, יִבְּמָהּ, *leviritet eam*. Germanice: *Schwager, Mannesbruder*. Mariti ſoror vocatur *glos*. Græce: γάλως, γαλὶς, γάλως. *Mannesſchweſter, Schwägerin*. Fratris uxor dicitur *fratria*, canoniſtis *fratriſſa*, Hebræis יְבָמָה Rabbinis גִּיסָה *Bruderweib, Geſchwey*. Sororis maritus dicitur *ſororius*, Rabbinis גִּיס, *Schweſtermann*. Duarum ſororum mariti vocantur *congeneri*, גִּיסִים. Duorum fratrum uxores *connurus*. Modeſtinus d. l. vocari dicit εἰνατέρες, & probat adducto ex Homero verſiculo. Alexander Papa. c. *Quod autem*. 35. *quæſt*. 5. *janitrices* adpellat, quæ vocula procul dubio formata eſt ex Græca Latinis literis ſcripta, ineptum igitur eſt, quod Alexander addit, *vocari janitrices, quaſi eamdem januam tenentes, vel per eamdem januam intrantes*. Apud Germanos vocant ſe *Schweſtern*. Soror uxoris itidem *glos* dicitur γυναικαδέλφη, Rabbinis גִּיסָה *Weibsſchweſter*; frater uxoris Rabbinis גִּיס γυναικάδελφος *Weibsbruder*. 4.) Poſterioris matrimonii ſuperinductus maritus liberorum ex priore matrimonio ſuſceptorum vocatur *vitricus*, alter matris maritus ἐπιπάτωρ, μυτρυὸς, πατρωὸς, Arabice עַם vel זוּג עַם *Stiefvater*, quaſi *geſtifteter Vater*. Superinducta uxor liberorum prioris matrimonii dicitur *noverca* μητρυιὰ, ἐπιμήτωρ, πατρωὴ. Lev. XX. 11. אֵשֶׁת אָב *uxor patris*. Arabice אמראת ולדי In Syr. 1 Cor. V. 1. itidem periphraſtice אַנְתְּתָא אֲבוּהִי *uxor patris*, Germanice *Stiefmutter*, quaſi *geſtieftete Mutter*. Vitrici pater dicitur *provitricus*, novercæ mater *pronoverca*. Liberi prioris matrimonii maſculi vocantur *privigni*, q. d. πρόγονοι, ἀμφίγονοι, ἐπίγονοι, fœmellæ vocantur *privignæ*. Rabbinice: חוֹרֵג & in fœm. חוֹרֶגֶת Item רְבִיב & in fœm. רְבִיבָה *Stiefſohn, Stieftochter*. Modeſtinus d. l. *Uxor liberis ex alia uxore natis noverca dicitur, matris vir ex alio viro natis vitricus adpellatur, eorum uterque natos aliunde privignos privignasque vocant*.

Quotuplex graduum computatio.

§. CCL. Expoſitis conſanguineorum & adfinium *adpellationibus*, reſtat, ut ad graduum tam conſanguinitatis, quam adfinitatis *ſupputationem* deſcendamus: ſupputationi illi inſervit juſta & ordinata perſonarum, de quarum cognatione quæritur, in lineis & gradibus collocatio, quæ in linea recta ſive perpendiculari juxta generationis ſeriem in-

inſtituenda & ordinanda eſt. Sic quando quæritur, quoto gradu Noachus diſtet ab Enocho, generationum ſeries ab Enocho uſque ad Noachum in linea perpendiculari oculis ſubjicienda, hoc modo:

Henoch,
Mathuſalem,
Lamech,
Noah.

In linea collaterali, quando de duarum perſonarum cognatione quæritur, primo omnium utriusque perſonæ nomen in linea transverſali ponatur, poſtea juxta generationum ſeriem per utriusque parentes adſcendatur, uſque ad communem ſtipitem intermedio loco ponendum, hoc modo:

	Thara,	
Abraham,		*Nahor,*
Iſaac,		*Bethuel,*
		Rebecca.

Supputatio ſive computatio graduum duplex eſt, alia *juris civilis*, alia *juris canonici*. Juris civilis hæc eſt regula perpetua: *Perſona generata ſemper adjicit gradum*, hoc eſt, *quot ſunt generationes, tot ſunt gradus*. Proinde in linea recta, tam adſcendentium quam deſcendentium jubet initio ab eo, de cujus cognatione quæritur, facto numerare generationes, ac pronunciat ſingulas generationes ſingulos gradus conſtituere. l. *Juriſconſultus*. 10. §. 9. ff. de grad. & aff. *Quoties quæritur*, ait Paulus, *quoto gradu quæque perſona ſit, ab eo incipiendum eſt, cujus de cognatione quærimus, & ſi ex inferioribus, aut ſuperioribus gradibus eſt, recta linea ſurſum verſum, vel deorſum tendentium, facile invenimus gradus, ſi per ſingulos gradus proximum quemque numeramus, nam qui ei, qui mihi proximo gradu proximus eſt, ſecundo gradu eſt mihi, ſimiliter enim accedentibus ſingulis creſcit numerus*. E. e. quando quæritur, quoto gradu Dina diſtet ab Abrahamo? ibi enumero generationes, & quia tres intermedias generationes deprehendo, Abrahamus enim genuit Iſaacum, quæ eſt prima generatio; Iſaacus Jacobum, quæ eſt ſecunda generatio, Jacobus Dinam, quæ eſt generatio tertia, ideo pronuncio tribus gradibus Dinam ab Abrahamo diſtare. In linea transverſa, tam æquali, quam inæquali, jus civile itidem jubet numerari generationes, ſed in utroque latere, ita ut per ſtipitem tranſeatur, hoc eſt, quia perſonæ in uno latere, juxta certam ſeriem collocatæ, non ſunt generatæ a perſonis, in altero latere conſtitutis, ſed utrinque a communi aliquo ſtipite originem habent, ideo in uno latere a perſona illa, de cujus cognatione quæritur, jubet adſcendere ad ſtipitem ſeu parentem communem, atque ab eodem in oppoſito latere rurſus deſcendere ad perſonam alteram, de qua ipſa quoque quæritur, ac *quot utrobique deprehenduntur generationes intermediæ, tot gradibus perſonas illas, de quibus quærebatur, diſtare pronunciat*, d. l. 10. §. 9 & 16. ff. *de grad. & adfin. &c. gratia.* Si quæratur, quoto gradu diſtet Rebecca ab Iſaaco? primo a Rebecca adſcendo usque ad ſtipitem communem Thare, & invenio tres generationes, quia Rebecca genita eſt a Bethuele, Bethuel ex Nachor, Nachor ex Thare, poſtea ulterius a communi ſtipite Thara deſcendo, usque ad Iſaacum, & invenio duas generationes. Thare enim genuit Abraham, Abrahamus Iſaacum, ut patet ex ſchemate antea præmiſſo. Computatis igitur generationibus in utroque latere occurrentibus, invenio quinque generationes intercedere, proinde, juxta regulam juris civilis Rebeccam ab Iſaaco quinto gradu diſtare pronuncio. Sic Ambroſius lib. VIII. epiſt. 66. patrueles *quarto* ſibi ſociari *gradu* adſerit, juxta computationem ſcilicet juris civilis.

I.) *Iuris civilis.*

§. CCLI. Juris vero *canonici* de computatione graduum regulæ, c. *ad ſedem*. 35. *quæſt*. 5. propoſitæ paulo aliter ſe habent. In recta enim linea, tam adſcendentium quam deſcendentium, hæc traditur regula:

II.) *Juris canonici.*

la: *Quot ſunt perſonæ, tot ſunt gradus, una demta ſive ſublata.* Ideo autem una perſona demenda eſt in graduum computatione, quia perſonæ hic non conſiderantur *abſolute*, ſed *relate* in mutuo reſpectu, quatenus aliæ alias generant, ac aliæ ab aliis generantur, proinde in linea deſcendente demendus eſt ſtipes, a quo ſupputatio inchoatur, in linea adſcendente demenda eſt perſona infima, a qua itidem ſupputationis fit initium, quia ſtipes conſideratur ut generans, non etiam ut generatus, ac perſona infima conſideratur ut genita, non etiam ut generans, intermediæ conſiderantur ut genitæ reſpectu ſuperiorum, ut & generantes reſpectu inferiorum, inde regulam illam juris canonici quidam paulo plenius ſic exponunt: *Tot ſunt gradus, quot perſonæ, ſcilicet in ipſa generatione. In linea deſcendente tot ſunt gradus, quot perſonæ generatæ. In adſcendente tot ſunt gradus, quot perſonæ generantes.* Verbi cauſa quando quæritur, quoto gradu Dina diſtet ab Abrahamo? ibi enumero perſonas in generatione Dinæ ab Abrahamo intermedias Jacobum, Iſaacum, Abrahamum, & demta perſona infima invenio tres perſonas remanere, ideo pronuncio Dinam ab Abrahamo tertio gradu diſtare. Ex quo adparet, in linea recta juris civilis & canonici computationem coincidere; quot enim gradibus juxta juris civilis ſupputationem in linea recta perſona una ab altera diſtat, tot etiam gradibus juxta juris canonici ſupputationem ab eadem diſtare deprehendetur. Sed in linea collaterali, ſive transverſa occurrit differentia. Unde verſiculi circumferuntur:

Per rectum filum concordant utraque jura.
Per transverſalem ſuperant legalia jura.

Cum enim linea collateralis ſit vel *æqualis*, vel *inæqualis*, ideo de utraque jus canonicum diſtinctas tradit regulas. De linea collaterali æquali traditur hæc regula: *Quot gradibus in linea collaterali æquali una perſona diſtat a ſtipite, totidem etiam gradibus inter ſe diſtant*, τὰ γὰρ τῷ αὐτῷ ἴσα καὶ ἀλλήλοις ἐςτὶν ἴσα, ut habet Euclidæum principium lib. I. pag. 3. Quia vero proprie & adcurate loquendo non quæritur aut ſupputatur, quot gradibus inter ſe perſonæ illæ diſtent? ſed quot gradibus a communi ſtipite abſint? propter cujus vel propinquitatem, vel diſtantiam conjunctiones vel prohibitæ, vel permiſſæ ſunt, ideo regulam illam canoniſtarum quidam ſic informant: *Quæ perſonæ æqualiter a ſtipite diſtant, toto gradu diſtant, quanto quælibet a ſtipite diſtat, vel in ordine transverſo, ſi duæ perſonæ æque diſtent a ſtipite, tot gradibus diſtare dicuntur, quot a ſtipite quælibet illarum diſtat;* ſed res eodem redit. Atque hic occurrit diverſitas inter juris civilis & canonici computationem. Verbi cauſa quæritur, quoto gradu diſtent Eſau & Rebecca?

	Thare,	
	Nachor	*Abraham*
	Bethuel	*Iſaac*
	Rebecca	*Eſavus.*

Secundum *juris civilis* computationem diſtare dicuntur *gradu ſexto*, quia tres ſunt generationes adſcendendo a Rebecca ad Thare & tres ſunt generationes deſcendendo a Thare usque ad Eſavum. Sed ſecundum *juris canonici* computationem diſtare dicuntur *tertio gradu*, quia quælibet harum perſonarum tertio gradu diſtat a communi ſtipite, ut conſtat ex regula prima, quæ de linea recta fuit tradita. De linea collaterali inæquali in jure canonico traditur hæc regula: *Quæ perſonæ inæqualiter diſtant, toto gradu diſtant, quoto remotior a ſtipite diſtat;* vel ut alii efferunt: *In linea transverſa inæquali tot gradibus inter ſe diſtant, quot gradibus diſtat ille, qui a ſtipite eſt remotior.* Item: *Denominatio graduum in linea inæquali ſumenda eſt a perſona remotiore.* Verbi cauſa quæritur, quoto gradu diſtent Jacob & Rachel?

Tha-

Thare	
Nachor	*Abraham*
Bethuel	*Iſaac*
Laban	*Jacob*
Rachel	

Secundum juris civilis computationem *ſeptem gradibus* diſtant, quia tot generationes intercedunt, a Rachel usque ad Thare adſcendendo quatuor, a Thare usque ad Jacobum deſcendendo tres; ſed juxta canonici juris ſupputationem *quarto gradu lineæ inæqualis* diſtare dicuntur, quia tot gradibus remotior videlicet Rachel a communi ſtipite Thare diſtat.

Gradus adfinitatis.

§. CCLII. Atque hæc de computandis gradibus *conſanguinitatis* dicta ſint. *Adfinitatis* gradus proprie nulli ſunt, quia non intercedit generatio; interim tamen, quia maritus & uxor per conjugium fiunt *una caro*, inde eſt, quod conſanguinei unius conjugis fiunt proximi & adfines alterius conjugis, & quidem in eo gradu, in quo ſunt alteri conſanguinei. De adfinitatis ergo gradibus traduntur hæ duæ regulæ: *Conſanguinei mariti in eo gradu fiunt adfines uxoris, in quo gradu ſunt conſanguinei mariti.* Sic quia pater mariti eſt ejus conſanguineus in primo gradu, ideo etiam eſt uxori adfinis in primo gradu, & ſic conſequenter. Viciſſim *conſanguinei uxoris in eo gradu fiunt adfines mariti, in quo gradu ſunt conſanguinei uxoris.* Sic quia ſoror uxoris eſt ejus conſanguinea in primo gradu, ideo etiam eſt marito adfinis in primo gradu, quarum regularum fundamentum pendet ex pronunciato divino: *Conjuges non amplius ſunt duo, ſed una caro.* Gen. II. 24. Matth. XIX. 6. De gradibus in ſecundo & tertio adfinitatis genere non eſt, quod ſimus ſoliciti, cum talis adfinitas non impediat matrimonium.

Quae computatio præferenda?

§. CCLIII. Quæſtio hoc loco movetur, *an canonica, an civilis ſupputatio in matrimonialibus locum habere debeat?* Canonici juris computationem improbant, ac civilem eidem præferunt. (*) Beza lib. de div. pag. 22. Hotomannus de caſt. nupt. pag. 1. cap. III. Albericus Gentilis lib. V. de nupt. cap. VI. Borcholtus in tractat. de grad. pag. 10. Zepperus de legibus Moſaic. libr. IV. cap. XIX. pag. 493. Cypræus de matrimon. cap. VI. p. 695. Hunnius reſolut. juris civ. lib. I. tract. 3. quæſt. 20. *Gradibus venit jus civile, &* *gra-*

(*) Hic ipſe FRANCISCVS HOTOMANNVS, gente Sileſius, & quidem Uratislavienſis, vir de jurisprudentia ſimul & litterarum omni genere longe meritiſſimus, præcipuus eſt ſcriptor, qui novam iſtam graduum computationem ab ALEXANDRO II. eccleſiæ romanæ præſule, in concilio anno 1065. celebrato confirmatam, atque pro *lege eccleſiaſtica* omnibus impoſitam, vehementer exagitavit. Fecit id in tractatu lectu digniſſimo *de gradibus cognationis & adfinitatis* in quo ipſius ALEXANDRI, antiſtitis Romani, argumenta refellere haud dubitavit. Lectu digna ſunt quæ de hocce viro adnotavit laudatiſſimus BOEHMERVS *loco excitato, tom. IV. libr. IV. §. XVI. p. 144. ſeqq* Evolvi quoque de eo meretur JO. FABRICIVS in *hiſtoria bibliothecae ſuae, part. III. p. 315, 316* ubi & alios auctores, qui de vita celeberrimi hujus viri commentati ſunt, recenſet. Quod reſtat, hoc unicum, data hac occaſione paucis heic adjungimus, hunc ipſum HOTOMANNVM auctorem quoque eſſe libri illius attentione noſtra digniſſimi, cui titulus eſt: *P. Sixti V. brutum fulmen.* Prodiit hocce ſcriptum ſine loci & anni mentione, eoque comparatum eſt, ut oſtendat, fulmen SIXTI V. contra HENRICVM, Navarræ regem, evibratum, non alio habendum eſſe loco, quam quo ἀςραπὴν ἐκ πυέλου, ſive *fulgur ex pelvi*, habere alias ſolemus. Dignum illud viſum eſt MELCHIORI GOLDASTO, *quod tom. III. monarchiae imp. Rom. p. 68. ſeqq.* inſeri curaret hacque ratione illud ab interitu vindicaret. Is enim eo magis erat extimeſcendus, quod exempla hujus libri ſenſim ſenſimque evaderent rariora.

graditur, inquit Albericus, *ſed canon ſaltu præcipitat.* Contra vero canonici juris computationem præferunt non ſolum canoniſtæ & pontificii, Bellarminus lib. I. de matrimon. cap. XXVI. Henriquez, Sanchez, &c. ſed plerique etiam noſtratium, Hemmingius de conjug. pag. 70. Chytræus in Levit. XVIII. Selneccerus in exam. Zehnerus de grad. pag. 25. Chemnitius part. III. loc. de conjug. pag. 537. Menzerus de conjug. p. 32. Tarnovius lib. I. de conjug. cap. LII. Unde in conſiſtoriis communiter ea obſervatur, (quod teſtantur Beuſtius de nupt. pag. 236. Mauſerus de nupt. pag. 75. Schneidewinus lib. I. inſtit. tit. 10. de arbore conſang. & manifeſtiſſimum eſt ex conſtit. eccleſiaſt. elect. Saxon. fol. 109.) quorum ſententiæ & nos ſubſcribimus, ubi tamen in formatione ſtatus notandum. 1.) Non eſſe quæſtionem, an ſupputatio civilis in controverſiis *de ſucceſſionibus*, *hereditatibus*, *tutelis* & ſimilibus rebus ſit obſervanda? id enim libenter concedimus, cum ibi proprie non quæratur, quam prope & procul perſonæ diſtent a communi ſtipite, ſed quam prope perſonæ, de cujus cognatione quæritur, altera perſona ſit conjuncta, ac Deus ipſe in adeunda hereditate hanc ſupputandi rationem monſtrare videtur. Num. XXVII. 8. Sed quæſtio tota inſtituta eſt de cauſis *matrimonialibus*, utra ſupputandi ratio in illis debeat obſervari? 2.) Juris canonici ſupputationem non recipi a nobis propter auctoritatem pontificis; ſed quia facilis eſt & expedita, ac quæſtionibus matrimonialibus de gradibus propinquitatis maxime adcommodata. 3.) Non negari a nobis, quod regulæ juris canonici de ſupputatione graduum verbis minus propriis ac perſpicuis a canoniſtis ſint conceptæ; unde non tam de verborum proprietate, quam de re ipſa hic ſumus ſoliciti. 4.) Denique addimus, parum referre, ſive canonicam, ſive civilem computationem quiſpiam ſequatur, modo ſciat, qui gradus legibus divinis & humanis prohibiti ſint cenſendi; interim, quia in *conſiſtoriis* canonica computatio retinetur, ideo non debet ea ſimpliciter repudiari.

Pro computatione canonica.

§. CCLIV. Fundamentum canonicæ ſupputationis in eo conſiſtit, quod in caſibus matrimonialibus, ſive in quæſtionibus de contrahendis inter propinquos nuptiis proprie & principaliter non conſideretur, quantum perſona una diſtet ab altera, ſi *abſolute inter ſe ac per ſe* conſiderentur, quod in hereditatibus & tutelis recte fieri concedimus, ſed id potius ſpectatur, quantum perſona utraque diſtet *a communi ſtipite*, in qua cognatio fundatur. Quia enim in quibusdam gradibus ſunt prohibitæ nuptiæ propter communium parentum propinquam cognationem & reverentiam ſanguinis ex eo ortam, ideo ante omnia inquirendus eſt communis ſtipes, utpote fons cognationis ac pro ratione propinquitatis, vel diſtantiæ a communi illo ſtipite perſonarum, de quibus quæritur, propinquitas, vel diſtantia recte ſtatuitur. *In legibus* (inquit Alexander c. ad ſedem 35. q. 5.) *ob nihil aliud ipſa graduum mentio facta eſt, niſi ut hereditas vel ſucceſſio ab una ad alteram perſonam inter conſanguineos deferatur. In canonibus vero ob hoc progenies computatur, ut aperte monſtretur, usque ad quotam generationem & conſanguineorum nuptiis ſit abſtinendum; ibi præſcribitur, ut hereditas propinquis modo legitimo conferatur: hic vero, ut rite & canonice inter fideles nuptiæ celebrentur.* Chemnitius d. l. *Non quæritur proprie aut ſupputatur, hac ratione, quot gradibus inter ſe perſonæ illæ, de quarum cognatione, vel diſtantia quæſtio inſtituitur, diſtent? ſed quot gradibus a communi ſtipite, propter cujus vel propinquitatem, vel diſtantiam conjunctiones prohibitæ, vel permiſſæ ſunt, diſtent?* Propinquitas ac diſtantia perſonarum hoc loco non aliter ſtatuitur, nec ſtatui etiam debet, quam reſpectu habito ad communem ſtipitem,

tem, in quo utraque perſona concurrit, & quodammodo unum ſit, ob unius ſcilicet ſanguinis communionem. Nec a *Romanis pontificibus* hæc computatio primo fuit inventa & eccleſiæ obtruſa, ſed exſtant ejus veſtigia in antiquiſſimis ſcriptoribus. Apud Pindarum pronepotes dicunt ſe τρίταισι ἐν γοναῖς φυτευθέντας. Pythag. Od. 4. apud Ovidium lib. XIII. metamorph.

Eſt a Jove tertius Ajax,
Qui Jovis eſt pronepos,

cui Ulyſſes reſpondet:

Quia rettulit Ajax,
Eſſe Jovis pronepos, noſtri quoque ſanguinis auctor.
Jupiter eſt, totidemque gradus diſtamus ab illo.

Contra computationem canonicam.

§. CCLV. Hoc fundamento probe obſervato facilem habent explicationem, quæ contra juris canonici computationem proferuntur. Diximus autem tres haberi in ea computatione regulas. Prima pertinet ad lineam *rectam.* Secunda ad lineam *collateralem æqualem.* Tertia ad lineam *collateralem inæqualem.* In ſingulis aliquid improbant, qui juris civilis computationem illi præferendam exiſtimant.

1.) Contra primam regulam.

Prima regula ſic habet: *In linea recta tot ſunt gradus, quot perſonæ una demta.* Hanc inepte dicunt conceptam, *cum non poſſit dari ratio, quare una perſona ſit demenda.* Reſp. imo vero dedimus ſuperius, quia perſona hoc loco non conſideratur *abſolute*, ſed *relate*, cum reſpectu generationis, qua vel generavit aliam in linea *deſcendente*, vel generata eſt ab alia in linea *adſcendente.* Gradus eſt *unius perſonæ ab alia diſtantia*, una igitur perſona non conſtituit gradum. *Prima perſona*, inquit Bellarminus, *eſt velut punctum, a quo ducitur linea, per quam diſtat ſecunda perſona a prima, & illa linea intermedia eſt primus gradus, qui incipit a prima, & terminatur in ſecunda, proinde non poteſt dici gradus, niſi cum producta fuerit ſecunda perſona.* Carerius lib. II. de matr. c. III. *Hereditas deferri nequit, niſi ex una perſona in aliam, ideo ſecundum leges in ſingulis perſonis ſunt ſinguli gradus, ſed nuptiæ ſine duobus fieri nequeunt, propterea canones duas in eodem gradu ſtatuunt perſonas.*

2.) Contra ſecundam regulam.

Secunda regula ſic effertur: *In linea collaterali æquali, quot gradibus una perſona diſtat a ſtipite, tot gradibus utraque diſtare intelligitur.* Hanc itidem ineptam & falſam eſſe ſtatuunt, cum *natura ipſa oſtendat, tot ſtatui oportere gradus, quot ſunt generationes, nec poſſe perveniri a fratre ad fratrem, niſi transitu per communem parentem facto.* Bellarminus reſpondet, *in linea recta, ideo per unam perſonam tranſiri ad aliam, quia una perſona procedit ab alia. Sic nepos duobus gradibus diſtat ab avo, quia non poteſt a nepote ad avum adſcendi, niſi per patrem: a fratre autem ad fratrem non tranſiri, niſi per patrem, cum nulla ſit proceſſio fratris a fratre, nec mediata nec immediata, cum contra frater uterque in patre conjungatur, nec habeat conjunctionem, vel habitudinem, niſi quatenus eſt unum cum patre.* Ex fundamento ſuperius poſito ſimpliciſſime reſponderi poteſt, in cauſis matrimonialibus non quæri proprie, quot gradibus perſonæ inter ſe diſtent? ſed quot gradibus a communi ſtipite abſint, propter cujus vel propinquitatem, vel diſtantiam conjunctiones matrimoniales, vel prohibitæ, vel permiſſæ judicantur? Regerunt, *confundi nihilominus cognationem inter patrem & filium & inter fratrem & fratrem.* Nam juxta computationem canonicam eodem & æquali gradu fratres diſtare dicuntur, quo pater & filius, videlicet primo. Jam vero negari nequit, filium eſſe patri propinquiorem, quam frater eſt fratri, cum inter patrem & filium ſit & *amor vehementior & obligatio major*, quam inter fratres. Quare cum filius uno gradu

Ii 2 diſtet

diſtet a patre, commodius fuerit ſtatuere, quod frater a fratre longius, quam uno gradu diſtet, & per conſequens præferenda ſit juris civilis computatio, juxta quam frater a fratre duobus diſtat gradibus. Bellarminus reſpondet, *majorem eſſe propinquitatem filii ad patrem, quam fratris ad fratrem intenſive, non extenſive, cum non diſtet longius frater a fratre, quam filius a patre, interim in æquali diſtantia majorem eſſe conjunctionem, & proinde majorem obligationem, cum gradus illi non ſint ejusdem rationis, filius enim cum patre jungitur, ut effectum cum cauſa proxima, at frater cum fratre jungitur, ut effectus a communi cauſa procedens.* Ex fundamento ſuperius adducto ſimpliciſſime reſpondetur, non proprie hoc loco quæri, quoto gradu inter ſe diſtent fratres? ſed quoto gradu abſint a communi ſtipite, propter cujus propinquitatem nuptias quasdam ſanguinis reverentia prohibet? cum ergo non niſi unus gradus inter communem illum ſtipitem & fratrem ex eo ortum intercedat, ideo primo duntaxat gradu fratres ex eodem patre, vel matre geniti diſtare dicuntur. Diſtinguendum igitur erit inter lineam *rectam* & *collateralem.* Major eſſe poteſt *neceſſitudo* inter perſonas in linea recta, quam in collaterali, licet idem utrobique ſit gradus, ibi enim eſt major reverentia, veluti inter ſuperiores & inferiores, hic minor, utpote inter æquales. Quidam monent, adcurate loquendo non eſſe *cognationem* inter patrem & filium, ſed *propinquitatem*, ideo ad evertendam regulam, de gradibus cognationis traditam, non debere adferri exemplum propinquitatis inter adſcendentes & deſcendentes. Quamvis enim a canoniſtis & in vulgata loquendi conſuetudine diſcrimen inter propinquitatem & cognationem, itemque inter propinquos & cognatos tam exacte non obſervetur; res ipſa tamen oſtendit, diſcrimen aliquod propinquitatis & cognationis recte ſtatui, filii enim parentibus cognati non niſi καταχρηστικῶς dicuntur, cum cognati dicantur, quaſi *ſimul*, ſive *ex eodem nati*, quæ adpellatio proprie non competit filio in reſpectu ad patrem, ſed in reſpectu ad fratrem, cum quo ex eodem parente natus, & ſic ejusdem cognatus eſt.

§. CCLVI. Tertia regula informatur hoc modo: *Quæ perſonæ inæqualiter diſtant, toto gradu diſtant, quoto remotior a ſtipite abeſt.* Ex ea maximum illud abſurdum conſequi putant, *ut una perſona diſtet æqualiter a multis inæqualiter diſtantibus.* Verbi cauſa Thare ſit ſtipes communis, ab eo deſcendunt in uno latere *Nahor*, *Bethuel*, *Laban*, *Rachel*: in altero *Abraham*, *Iſaac*, *Jacob*. Schema ſit tale:

3.) *Contra tertiam regulam.*

Thare	
Nahor	*Abraham*
Bethuel	*Iſaac*
Laban	*Jacob*
Rachel.	

Si jam quæratur, quoto gradu diſtet *Jacobus a Rachele*, reſpondebitur juxta juris canonici regulam, diſtare *quarto*, quia remotior perſona videlicet Rachel quarto gradu a ſtipite diſtat. Si ulterius quæratur, quoto gradu *Iſaacus a Rachele* diſtet, reſpondendum itidem erit, *quarto*, quia Rachelis a ſtipite eadem manet diſtantia. Si quærendo pergatur, quoto gradu *Abraham a Rachele*, eadem danda erit reſponſio, quod *quarto* diſtent. At *vehementer abſurdum videtur, eamdem perſonam æqualiter diſtare ab illis tribus, quæ inter ſe ſingulis gradibus diſtant.* Reſp. denuo repetendum eſt fundamentum ſuperius adductum, videlicet diſtantiam hic adtendi ratione *ſtipitis*, a quo pendet cognatio, non ratione *perſonarum inter ſeſe*; abſurdum proinde non eſſe, ut perſona una diſtet æqualiter a multis inæqualiter diſtantibus, cum ratione communis ſtipitis eadem ſemper maneat remotioris perſonæ diſtantia. Verbum igitur *diſtat* in hac ſupputationis regula exponendum eſt per remotionem ſeu nega-

negationem contrarii, ut *diſtat* poſitum accipiatur pro *non propius adtingit.* Bellarminus reſponſionem hiſce verbis effert: *Qui ſunt in uno latere, non habent habitudinem ad eos, qui ſunt in altero, niſi ratione ſtipitis, in quo uniuntur, & ideo per accidens eſt, quod inter ſe diſtent, vel non diſtent, quantum ad habitudinem ad perſonas alterius lateris.* Rachel tantum diſtare dicitur ab Abrahamo, quantum ab Iſaaco, quantum a Jacobo, quia tres illi licet inter ſe gradibus ſingulis diſtinguantur, tamen non reſpiciunt Rachelem, niſi eatenus, quatenus omnes tres uniuntur in uno communi ſtipite, videlicet Thare, a quo Rachel quatuor gradibus diſtat. Ex quo etiam adparet ratio, *cur in linea inæquali adpellatio fiat a perſona remotiore*, quia ſcilicet tota hæc ratio numerandi dependet a diſtantia ſtipitis, in quo perſonæ conjunguntur. Quod ſi diſtantiam æſtimare vellemus a perſona propinquiore, ſequeretur hoc abſurdum, quod perſona remotior ſit perſonæ alteri collaterali vicinior, quam ipſi ſtipiti. Sic *Rachel* diſtat *a Thare* abavo ſuo *quarto gradu*, a quo eodem Thare tanquam communi ſtipite Jacobus diſtat *gradu tertio.* Quod ſi a propiore, Jacobo ſcilicet, adpellationem velis ſumere, dicendum erit *Jacobum a Rachele* diſtare *gradu tertio*, quia ſcilicet Jacobus a Thare proavo diſtat tertio gradu. Atqui Rachel diſtat a Thare abavo ſuo *gradu quarto*, erit igitur Rachel propinquior Jacobo propatrui ſui filio, nempe in tertio gradu, quam Thare abavo ſuo, nempe in gradu quarto, quod eſt ἀδύνατον & abſurdum; antequam enim a Rachele pervenias ad Jacobum, deveniendum prius eſt ad Thare, tanquam communem ſtipitem, a quo cognatio unice pendet, & æſtimanda eſt. Vid. Mentzerus de conjug. pag. 35.

II.) *Graduum prohibitio.*

§. CCLVII. Expoſita graduum *ſupputatione*, deſcendendum eſt ad eorumdem *prohibitionem.* Tota enim de graduum computatione tractatio unice eo ſpectat, ut explicari ac pernoſci poſſit, in quibus conſanguinitatis & adfinitatis gradibus matrimonia vel concedantur, vel prohibeantur. In quibus cognationis gradibus conceſſa ſint matrimonia, facile intelligitur, ſi cognatum ac perſpectum fuerit, in quibus gradibus ſint prohibita, *quod enim prohibitum non eſt, conceſſum intelligitur.* Prohibitio illa vel eſt *juris divini*, vel *humani ac poſitivi.* Juris humani prohibitio eſt vel *eccleſiaſtica*, *canonica* alias dicta, vel *politica.* Prohibitio politica eſt vel *juris civilis communis*, vel *provincialis ac municipalis.* Nuptiæ in gradibus lege divina prohibitis contractæ vocantur *inceſtæ ac nefariæ*, *Blutſchand*, quæ vero in gradibus lege tantum humana prohibitis contrahuntur, *illicitæ* adpellantur. §. *ergo non omnes. inſtit. de nupt.* Inceſtas nuptias Iſidorus in lib. etymol. dictas exiſtimat, quod *minime caſtæ ſunt*, cum enim in juſtis nuptiis ſit caſtitas, Heb. XIII. 4. 1 Tim. II. 15. quæ in hiſce contra legis divinæ prohibitionem contractis deſideratur, inde inceſtæ merito adpellantur. Alii inceſtas dictas rectius arbitrantur, quaſi ἀκέςως *ſine ceſto.* Erat autem *ceſtus* cingulum Veneris ex lana confectum, quo nova nupta præcingebatur, quod vir ſolvebat boni ominis gratia, ut in ſuſcipiendis liberis felix eſſet. *Nefariæ* eædem dicuntur ex eo, quod contra fas, hoc eſt, jus divinum & naturale, ſive jus gentium ſint contractæ. Varronius libr. I. de vit. pop. Rom. eas ſic dictas putat, quod *qui tales nuptias contrahunt, farre, hoc eſt, vita ſint indigni.* Quamvis vero apud juriſconſultos inceſtæ & nefariæ nuptiæ promiſcue dicantur, quæ ſunt contra leges divinas contractæ; Aldobrandinus tamen notat, *nefarias nuptias proprie dici, quæ inter adſcendentes & deſcendentes contrahuntur, inceſtas vero, quæ inter collaterales in vetitis gradibus coeunt.* De ſingulis hiſce prohibitionis ſpeciebus ordine tractabimus.

SECTIO I.

DE GRADIBVS PROHIBITIS IN IVRE DIVINO.

§. CCLVIII.

De prohibitione juris divini.

Prohibitio *juris divini* exſtat Lev. XVIII. ex quo capite quædam repetuntur Levit. XX. & Deut. XXVII. ubi pœnæ in transgreſſores ſtatuuntur. Commode autem dividi poteſt in regulam prohibitionis *generalem* & prohibitionem certorum graduum *ſpecialem*.

Regula generalis.

Generalis regula prohibitionis ſtatim ab initio præmittitur, v. 6. *Omnis homo ad proximam ſanguinis ſui non accedet, ut revelet turpitudinem ejus. Ego Dominus Deus veſter;* cujus ſcilicet præceptis obedientiam debetis, quique præceptorum ſuorum transgreſſores ad meritas, easque graviſſimas pœnas pertrahet. Verba Hebræa ſic habent: אִישׁ אִישׁ אֶל-כָּל- שְׁאֵר בְּשָׂרוֹ לֹא תִקְרְבוּ לְגַלּוֹת עֶרְוָה quæ *κατὰ πόδα* ſic reddi poſſunt: *Vir vir ad omnem carnem carnis ſuæ non accedetis ad revelandam nuditatem.* אִישׁ bis repetitum recte redditur *omnis vir*, ſive *quilibet;* ſubſtantivum enim in ſingulari numero continuo repetitum *diſtributionem*, & conſequenter *univerſalitatem* notat. Buxdorffius in theſaur. lib. II. p. 16. LXX. reddiderunt ἄνθρωπος ἄνθρωπος, qua generali quorumvis hominum circumſcriptione tollitur omnis perſonarum in hac prohibitione reſpectus. *Quilibet ad propinquam carnis ſuæ non accedat*, id eſt, *nullus homo*, cujuscunque ſit ſortis vel conditionis ad propinquam carnis ſuæ per matrimonialem copulam accedat. (*) שְׁאֵר deſcendit a radice שָׁאַר *reliquus*, *reſiduus fuit.* 1 Sam. XVI. 11. Ezech. IX. 8. Ideo Arias Montanus vertit, *ad reliquias*, alii *ad relictionem carnis ſuæ.* Sed quando שְׁאָר pro reliquiis ac reſiduo uſurpatur, tunc ſub א eſt *cametz* vel *patach*, Eſaj. X. 20. XIV. 22. hic vero ſub א in ultima ſyllaba eſt *zere*, quo modo punctatum ſignificat *carnem* Pſ. LXXIII. 26. Prov. XI. 17. De verbo igitur ad verbum reddendum fuerit: *Nemo ad carnem carnis ſuæ accedat;* id eſt, ad propinquam carnis ſuæ, ad carnem carni ejus propinquitate generis & ſanguinis proxime adhærentem, inde Targum ubique reddidit per קָרִיב *propinquum*, ut abſtractum pro concreto, ſcilicet caro ſive propinquitas ſecundum carnem pro fœmina ſecundum carnem propinqua, ſive conſanguinea, poni intelligatur. LXX. reddiderunt ϖρὸς οἰκεῖα σαρκὸς, vel ut alii codices legunt οἰκεῖαν, *ad domeſticam carnis ſuæ.* בָּשָׂר variis modis in ſcripturis accipitur, proprie autem ſignificat *carnem*, juxta quam acceptionem שְׁאֵר בָּשָׂר *propinquus*

(*) Eandem interpretandi rationem inierant quoque judaicæ gentis doctores. Exiſtimarunt nimirum vocem איש heic ob emphaſin repeti, ut ſumma prorſus indigitetur univerſalitas, & ſub eadem & *gentes*, & *judaei* comprehendantur. Loca ex eorum ſcriptis diligenter collegit JO. SELDENVS *de jure nat. & gent. ſecundum diſciplinam ebraeor. libr. V. cap. XI. oper.* junctim editorum, *tom. I. p.* 549. *ſeqq.* Jungi meretur JO. MEYERVS, theologus quondam Harderovicenſis, in *uxore chriſtiana, cap. III.* §. 2. *ſeqq. p.* 14. qui & *loc. cit.* nec non *cap. XIV.* §. 3, 4. *p.* 196. laudat ABEN ESRAM, idem ſentientem, qui vero hoc habet peculiare, quod exiſtimat, gentibus hos inceſtus duntaxat prohiberi in terra ſancta, ne illam polluant. Vid. quæ de hac Aben Eſræ ſententia adnotavit b. cancell. PFAFFIVS in peculiari diſſ. *in legem divinam Lev. XVIII. 6. de non adpropinquando ad carnem carnis ſuae ad revelandam nuditatem*, quæ Tubing. *MDCCXXXII.* prodiit, lectuque digniſſima eſt. Plura hac de re dicemus ſuo tempore in *ſupplementis* ad GERHARDVM.

carnis erit propinquus ſive cognatus
idum carnem conſanguineus. Sic Gen.
.VII. 27. fratres Joſephi de hoc fratre
licunt, *frater noſter eſt* בְּשָׂרֵנוּ *& ca-*
ſtra. Gen. XXIX. 14. Laban ad Ja-
m ſororis ſuæ filium dicit: *Os meum*
וּבְשָׂ *& caro mea.* Atque hac ratione
ralis illa prohibitionis regula pertine-
antaxat ad conſanguineos. *Propinqui-*
arnis meæ, inquit Hemmingius de con-
pag. 84. *eſt, quæ me ſine intervallo*
git, idque vel ſuperne, ut pater &
, vel inferne, ut filius & filia, vel
tera, ut fratres ac ſorores. Sed quia
a in ſpeciali certorum graduum pro-
one non ſolum a nuptiis conſanguinea-
ſed etiam adfinium abſtinere jubemur,
ectius generaliter accipitur pro quavis
s propinqua, ſive per *conſanguinita-*
ſive per *adfinitatem* proxime aliquem
gente, quo modo uſurpari videtur Jud.
. ubi Abimelech ad fratres matris ſuæ,
l omnem cognationem familiæ patris
sque ſuæ dicit: *Os veſtrum ſum*
וּבְשַׂ *& caro veſtra.* Ne vero quis
iat, *non ad adfines, ſed tantum ad*
nguineos Abimelechum locutum eſſe,
adducimus locum alium, qui nullam
ır ἔνςασιν, de *filia enim privigni &*
privignæ, quæ non niſi adfinitate me
git, dicitur Levit. XVIII. 17. שַׁאֲרָה
tua ſunt. Quoniam igitur maritus
xore fit *una caro*, ideo etiam conſan-
i uxoris, qui ſcilicet ſecundum car-
eidem ſunt propinqui, & mariti adfi-
edduntur, ejus caro vocantur. קָרַב
nere ſignificat *adpropinquare*, hoc lo-
ecialiter uſurpatur pro congreſſu ma-
niali, eſtque verbum nuptum conju-
concubitum per εὐφημισμὸν deſcri-
quo ſenſu etiam uſurpatur Gen. XX. 4.
III. 3. LXX. reddiderunt οὐ προσελεύ-
ad ſenſum accedet, velut alii codices
bræo ad verbum reddunt προσελεύ-
accedetis. עֶרְוָה ſignificat proprie *nuditatem, denudationem*, a radice ערה *nudavit*, per antiphraſin uſurpatur pro *verendis* ſive *pudendis*, quæ pudoris gratia non nuda, ſed tecta eſſe debent, *revelare* igitur *nuditatem* de carnali copula per verecundam metalepſin uſurpatum ἐξηγητικῶς explicat, quid per acceſſum ſive adpropinquationem hoc loco ſit intelligendum, ſicut Deus ipſe exponit in his ipſis prohibitionis legibus. Quod enim Lev. XVIII. 8. dicitur: *Nuditatem uxoris patris tui non revelabis;* id Levit. XX. 11. ſic exponitur: *Non eſſe concumbendum cum uxore patris.* LXX. reddiderunt, ἀποκαλύψαι ἀσχημοσύνην. Lutherus in Germanica verſione reddidit: *Niemand ſoll ſich zu ſeiner nechſten Blutfreundin thun, ihre Scham zu entblöſen.*

§. CCLIX. Hæc generalis regula eſt fundamentum *prohibitionum ſpecialium*, ideo enim certi quidam cognationis gradus prohibentur, quia ad *carnem carnis*, ſive ad propinquam carnis carni meæ proxime adhærentem non eſt accedendum, de qua phraſi ſic diſſerit Chemnitius part. III. loc. de conjug. pag. 545. *Pontifices quidam* (inquit) *prohibitionem illam, quod nullus ad proximam carnis ſuæ accedere debeat, male intellexerunt, quaſi ab omnibus conſanguineis, quousque cognatio cognoſci poteſt, abſtinendum; ſed emphaſis vocabulorum Hebræorum oſtendit, prohiberi, ne quis ducat propinquam, quæ proxime carni ſuæ adpropinquet, vel prohiberi carnem carnis ſuæ, hoc eſt quæ vel ex mea carne propagata eſt, vel ex cujus carne ego propagatus ſum, vel quæ mecum ex eadem carne propagata eſt, ut hac ratione omnes perſonæ carnis meæ mihi ſint prohibitæ. Ita caro meæ carnis ſupra me eſt mater, avia, infra eſt filia, neptis; ad latera, frater, ſoror, item patris & matris ſoror, & illa propinquitas carnis hoc modo enumeratur* Levit. XXI. 2. Num.

Regulae ſpeciales.

Num. XXVII. 8. *unde oſtendi poteſt, quos Deus intelligi velit proximos carnis ſuæ, nimirum omnes, qui ex eadem carne proxime mecum ſunt orti. Hinc etiam judicium ſumi poteſt de adfinitate, quatenus etiam in illa nuptiæ ſunt prohibitæ. Vir & uxor ſunt una caro. Ergo utrique eſt* שְׁאֵר, *hoc eſt, habet reliquias carnis ſuæ in conjugis cognatis, & illa adfinium propinquitas eſt ipſi prohibita.* Hæc Chemnitius. Cum enim בָּשָׂר Eſa. LVIII. 7. & alibi generaliter uſurpetur pro quovis homine, qui ejusdem nobiſcum eſt naturæ, ideo additum fuit diſcretionis loco, quod non ſit accedendum ad שְׁאֵר בָּשָׂר vel קְרוֹבֵי *ad carnem carnis*, ſive *propinquam carnis*, id eſt, quæ proxime carnem meam adtingit, ne prohibitio cognationis in infinitum extendi judicetur; inde etiam ſpeciales quidam gradus enumerantur, qui exempli loco declarant, quæ perſonæ, & qui gradus propinquorum *carnis* nomine veniant. *Non prohibetur homo,* inquit Radulphus in comm. h. l. *ad quamlibet propinquam accedere, ſed ad eam ſolum, quam ſequens ſermo determinabit.*

1.) In gradibus conſanguinitatis.

§. CCLX. Specialis illa prohibitio complectitur tum *conſanguinitatis*, tum *adfinitatis* gradus, qui certarum perſonarum enumeratione exprimuntur. In jure canonico c. *literas extr. de reſtit. ſponſal.* perſonæ, quarum in prohibitione illa divinæ legis fit mentio, comprehenduntur his verſiculis:

Nata, ſoror, neptis, matertera fratris & uxor,
Et patrui conjunx, mater, privigna, noverca,
Vxorisque ſoror, privigni nata, nurusque,
Atque ſoror patris, conjungi lege vetantur.

Numerantur ibi tredecim perſonæ, ſed in Levitico ſedecim proponuntur, ſeptem in conſanguinitate, ut 1.) *mater*, 2.) *ſoror ex utroque parente*, 3.) *ſoror ex altero tantum parente*, 4.) *neptis ex filio*, 5.) *neptis ex filia*, 6.) *ſoror patris, amita*, 7.) *ſoror matris, matertera.* Novem in adfinitate, ut 1.) *uxor patris, noverca,* 2.) *uxor patrui*, 3.) *uxor filii ſeu nu* 4.) *uxor fratris*, 5.) *uxoris mater ſocrus*, 6.) *privigna ſeu filia uxoris* ex priore marito, 7.) *filia privigni*; *filia privignæ*, 9.) *ſoror uxoris.* numerant in univerſum novendecim, diſtincte recenſent *uxoris aviam* ex p & matre, item *uxoris neptem ex filio filia.* Quidam adhuc plures perſonas merant, nimirum, quia non ſolum quarum expreſſa fit mentio, recenſent, etiam conjungunt eas, quæ per conſequ tiam prohibitæ intelliguntur.

1.) Ma

§. CCLXI. Age vero in ſpecie percurremus divinæ prohibitionis leges. Ac primo quidem leges de conſanguinitate. Pr loco ponitur mater. *Nuditatem patris & nuditatem matris tuæ non revelab mater tua ipſa, non revelabis turpitu nem ejus*, Levit. XVIII. 7. Prohiben hic nuptiæ in primo gradu conſanguinitati linea recta inter patrem ſcilicet & filiam inter matrem & filium, ac emphatice addi *mater tua eſt*, id eſt, ſuperne tibi proxima ideo non debes *retegere nuditatem ejus*, cum ea concumbere, quæ ratio ſimul inte genda eſt de parte prohibitionis priore, *pa tuus eſt*, ideo non debes *retegere nuditatem* ſive cum eo concumbere. Inde Eze XXII. 10. inter graviſſima peccata, bus Hieroſolymitani cives excidium pro ruerunt, numeratur etiam illud, quod *renda patris diſcooperuerint.* Notand hoc loco, expreſſam fieri & *patris* & *ma* mentionem, ex quo colligitur, in proh tionibus hiſce non adtendi diſcrimen ſex Quamvis enim in ſequentibus legibus t tum fœmellarum mentio fiat, qui ſcili maſculi, cum quibus fœminis non debe matrimonium contrahere, tamen ex hac p hibitione primo loco poſita recte infert nullam hic ſtatuendam eſſe ſexuum di rentiam, ſed ſicut in linea recta æque p hibentur nuptiæ inter matrem & filiu quam inter patrem & filiam, ita quoque

li

linea collaterali eamdem eſſe prohibitionis rationem; ſic quia ſoror patris maſculo prohibetur, ideo etiam frater patris fœminæ prohibitus intelligitur. Rabbini quidem in priore legis membro vocem עֶרְוָה accipiunt *paſſive: Nuditatem patris tui non revelabis*, id eſt, non concumbas cum matre, quam pater tuus nudavit, vel quæ eſt nuditas patris tui, ſicut de noverca poſtea dicitur, qua ratione etiam in prima lege tantum fieret fœminei ſexus mentio, ac copulativum ו acciperetur ἐξηγητικῶς, ſed nihil quidquam impedit, quo minus verborum proprietati inſiſtamus. Deinde & illud obſervandum, adpellatione patris ac matris etiam *avum & aviam*, *proavum & proaviam*, adeoque omnes majores, ac viciſſim adpellatione filiæ etiam *neptem*, *proneptem* & omnes inferiores intelligi, unde vulgo dici conſuevit, *Adamum ſi adhuc hodie viveret, non poſſe in toto genere humano uxorem invenire, cum omnes ab ipſo in linea recta deſcendant.* Gloſſ. in l. *Nuptiæ ff. de rit. nupt.* Si enim patri non licet filiam ducere, multo minus licebit nepti avo nubere, cum major reverentia ipſius naturæ inſtinctu debeatur & exhibeatur remotioribus parentibus, quam proximis, cumque ipſa experientia teſtetur, ardentiores ſtorgas eſſe in avo erga neptem, quam in patre erga filiam. Sed ne ulla ſit hac de re dubitatio, patris ſcilicet nomine etiam avum & filiæ nomine etiam neptem in hac prohibitione venire, ideo poſtmodum expreſſa & ſpecialis hac de re prohibitio datur, quod non liceat *neptim ex filio, vel ex filia* ducere. Fundamentum prohibitionis hujus inter perſonas in linea recta conſtitutas poteſt etiam peti ex prima conjugii inſtitutione: Gen. II. 24. *Relinquet homo patrem ſuum & matrem ſuam, & adhærebit uxori ſuæ;* ubi oſtenditur, conjugium extra domum, ſive lineam paternam & maternam quærendum eſſe, cum quo congruit illud Pſal. XLV. 1. *Audi filia, & vide, & inclina aurem tuam, & obliviſcere populum tuum & domum patris tui, & concupiſcet rex pulcritudinem tuam.* Exemplum nefariæ commixtionis contra hanc prohibitionis regulam proponitur in *Lotho* cum filiabus ſuis conſueſcente, Gen. XIX. 30. in *Thyeſte & Pelopeia*, in *Oedipo & Locaſta*, in *Nerone & Agrippina. Indos, Æthiopes ac Medos* cum matribus & filiabus concumbere ſolitos, teſtis eſt Hieronymus lib. II. contra Jovinian. *Perſæ* a matrum concubitu non abſtinuerunt. Harmenopolus lib. I. epitom. tit. 1. *Honoratiores Perſarum* (ſcribit Philo lib. de ſpecial. legib. ad 6. & 7. præceptum p. 494.) *cum matribus contrahunt matrimonia, & natos inde arbitrantur nobiliſſimos, regioque, ut ferunt, dignantur ſolio, quo nihil excogitari poteſt magis impium.* Apud *Mauros*, *Babylonios*, *Aſſyrios*, *Ægyptios* & alios populos parentum & liberorum conjugia, vel potius contagia, turpia habita non ſunt, ut oſtendit Tiraquellus lib. VII. connub. num. 22. Inde apud Ovidium lib. X. metam. Myrrha ſic loquitur:

Gentes tamen eſſe feruntur,
In quibus & nato genitrix & nata parenti
Iungitur, & pietas geminato creſcit amore.

Semiramis, Aſſyriorum regina, filio ſuo nupſit, & ne videretur inceſtuoſe feciſſe, lata lege parentum & liberorum matrimonia inter ſe permiſit. Oroſius lib. I. cap. IV. Epiphanius in lib. de compend. doctrin. fidei cath. & apoſt. de Chryſippo, νόμους ἀθεμίστους ἔγραψε, ἔλεγε γὰρ δεῖν μίγνυσθαι ταῖς μητράσι τοὺς παῖδας, τοῖς δὲ πατράσι τὰς θυγατέρας, καὶ τέλος πάντων τὸ ἡδυπαθὲς ἔθηκεν.

§. CCLXII. 2.) Soror ex utroque parente. *Nuditatem ſororis tuæ, filiæ patris tui, vel filiæ matris tuæ, quæ genita eſt domi, vel foris, non revelabis turpitudinem earum.* Lev. XVIII. 9. *Nuditatem filiæ uxoris patris tui, quæ genita eſt patri tuo, ſoror tua eſt, non revelabis.* v. 11.

2.) Soror ex utroque parente.

v. 11. *Qui acceperit ſororem ſuam, filiam patris ſui, vel filiam matris ſuæ, & viderit nuditatem ejus, & ipſa viderit nuditatem ejus, opprobrium hoc, & ſuccidentur in oculis filiorum populi ſui, nuditatem ſororis ſuæ revelavit, pœnam iniquitatis ſuæ portabit.* Levit. XX. 17. *Maledictus, qui dormit cum ſorore ſua, filia patris ſui, vel matris ſuæ.* Deut. XXVII. 22. Ex his legibus duplici ratione colligi poteſt, connubium cum ſorore germana eſſe prohibitum, vel ut nomen ſororis primo loco poſitum generaliter accipiatur, cui per diſtributionem ſubjectæ intelligantur quædam ſpecies, ſororis ſcilicet *agnatæ* & ſororis *uterinæ*, quibus additur tertia ſpecies, ſororis ſcilicet *germanæ*, qua ratione Levit. XVIII. 9. acciperetur de ſorore ex altero tantum parente, ſive ἑτεροθαλεῖ v. 11. de ſorore ex utroque parente, ſive *αὐτοκατασιγνίτῃ*, vel ut a minori ad majus argumentum ducatur. Si prohibitum eſt conjugium cum ſorore uterina, quæ ex eadem quidem matre, ſed ex alio patre nata, itemque cum ſorore agnata, quæ ex eodem quidem patre, ſed ex alia matre nata, multo magis prohibitum cenſendum conjugium cum ſorore germana. Auguſtinus q. 59. in Levit. *Si non licet turpitudinem ſororis revelare ex quolibet parente natæ, quanto magis ex utroque?* Prohibitio hæc pertinet ad *primum gradum lineæ collateralis æqualis.* Ratio prohibitionis patet ex regula generali: *Nullus ad propinquam carnis ſuæ accedat.* Ut enim nihil propinquius eſt filio ſuperne, quam mater, ita nihil propinquius fratri ad latera, quam ſoror. Fabulæ poetarum inter *deos ethnicos* talium matrimoniorum exempla ſuppeditant. Sic apud Ovidium lib. X. metamorph.

Dii nempe ſuas habuere ſorores,
Sic Saturnus Opin junctam ſibi ſanguine junxit,
Oceanus Thetin, Iunonem victor olympi.

Apud Virgilium lib. I. Æneid. Juno dicitur
Iovis & ſoror & conjunx.

Quamvis vero hæc mythologice accipiant de cœli, terræ, aeris & maris conjunctione, tamen homines exiſtimarunt ſibi non eſſe turpe, vel illicitum, quod de diis audiverunt a poetis cantatum. Sic *Iſis fratri Oſiridi* nupſit. Pauſanias memorat, *Ptolemæum ſororiis amoribus ſeſe implicaſſe* exemplo *Opis & Saturni*, item *Rheæ* cujusdam, quæ fratri nupſerat. *Ptolemæus Philopater* ſororem *Eurydicen* duxit. *Ptolemæus Phyſcon* ſororem *Cleopatram &c. Ægyptiorum* iſtorum regum exempla ſecuti ſunt vicini reges. *Alexander*, *Pyrrhi Epirotarum regis filius*, *Olympiadem ſororem* duxit; *Mithridates*, *rex Ponti*, *Laodicen ſororem* duxit; *Darius poſtremus ſororem uxorem* habuit. *Mauſolus*, *Carum rex*, *Artemiſiam ſororem* in matrimonio habuit. *Dionyſius Syracuſanus Sophroſynam ſororem* ſibi adſociavit &c. Simile exemplum nefariæ illius commixtionis inter fratrem ac ſororem germanam proponitur in *Ptolemæo Philadelpho*, rege Ægyptio, & *Arſinoe*, cui cum a Sotade diceretur, οὐχ εἰς ὁσίην τρυμα[illegible]ν τὸ κέντρον ὠθεῖς, in carcerem eum conjici, & in mari ſubmergi propterea curavit. Plutarchus de lib. educ. in *Camby ſe & Cyri filia.* *Ægyptios* ſororum amoribus implicari & cum illis matrimonia inire ſolitos fuiſſe refert Herodotus lib. I. & Diodorus lib. I. c. 2. *Apud Athenienſes* etiam ſororum matrimonia injuſta habita non ſunt, referente Arnobio lib. VIII. adverſ. gentes. De *Perſis* Theodoretus q. 24. in Lev. & Briſſonius lib. de regn. Perſico p. 230. memorant, quod ut matribus & filiabus, ſic etiam ſororibus nuptiarum lege miſceantur.

3.) Soror ex altero tantum parente.

§. CCLXIII. 3.) *Soror ex altero tantum parente.* Prohibitio talis conjugii in iiſdem legibus exſtat: *Nuditatem ſororis tuæ, filiæ patris tui, vel filiæ matris tuæ, quæ genita eſt domi, vel foris, non revelabis &c.* Levit. XVIII. 9. *Nuditatem filiæ uxoris patris tui, quæ genita eſt patri tuo, ſoror tua ipſa eſt, non revelabis nuditatem ejus* v. 11.

de

de cujus verſiculi genuino ſenſu dicetur inferius. Manifeſtum eſt ex hac lege, prohiberi conjugium cum ſorore, ſive ea ſit *filia patris mei*, id eſt, ſoror agnata, quæ communem patrem mecum habet, licet non communem matrem, ſive ſit *filia matris meæ*, id eſt, ſoror uterina, quæ communem matrem mecum habet, licet non communem patrem. Hæc prohibitio itidem pertinet ad *primum gradum lineæ collateralis æqualis.* Quod additur, *ſive ea ſit domi genita*, *ſive foris*, diverſimode ab interpretibus exponitur. Quidam enim exiſtimant, hæc verba eſſe ἐξηγητικὰ priorum, ita ut מוֹלֶדֶת בַּיִת *domi genita*, dicatur eadem, quæ prius dicta fuit *filia patris*, id eſt, nata ex eodem patre, licet non ex eadem matre, ac מוֹלֶדֶת חוּץ *foris genita* dicatur eadem, quæ prius dicta fuit *filia matris*, id eſt, nata ex eadem matre, licet non ex eodem patre, quæ interpretatio confirmari videtur ex v. 11. ubi *genita domi* dicitur *genita patri*, & ex phraſi ſcripturæ, qua domus pro *cognatione paterna* uſurpatur. Ita vertit Targum Onkelos דִלְדְיָא מִן אֲבוּךְ מִן אִתָּא אָחֳרָן אוֹ מִן אִמָּךְ מִן גְּבַר אָחֳרָן & hoc ſenſu accipit Rabbi Kimchi, item Auguſtinus quæſt. 59. in Levit. *Foris nata*, *quæ de priori viro ſuſcepta*, *cum matre in domum venit.* Eodem reſpiciens Piſcator reddidit, *cognationis domeſticæ*, *aut exteræ cognationis*, *ut* מוֹלֶדֶת accipiatur poſitum non in *benoni*, ſed in *toar*, non *participialiter*, ſed *nominaliter.* Quia vero in verbis præcedentibus jam ante illud prohibitum erat, ideo Lyranus, Radulphus, Abulenſis & alii accipiunt de ſorore ſive *ex legitimo matrimonio*, ſive *ex fornicatione nata* ſit, cum & is, qui *ſcorto adhæret*, fiat cum illo una *caro*, 1 Cor. VI. 16. atque hanc expoſitionem amplectuntur quidam ex veteribus Rabbinis, quos ſequitur Rabbi ben Ezra, eademque magis probatur Chemnitio de conjug. p. 551. & Fagio in not. ad paraph. Chald. Lev. XVIII. Alb. Gentilis lib. V. cap. VIII. addit tertiam expoſitionem, qua per *foris genitam* intelligitur *filia genita non ex Iſraelitide* Num. XXI. 16. Deut. XXI. 10. Senſus igitur erit, non eſſe concumbendum cum ſorore, quocunque modo ſit ſoror, ſive ex eisdem parentibus, ſive ex alterutro parente, ſive legitime, ſive illegitime ſit nata, ſive ex *matre libera*, ſive *ſerva & in bello capta*, ſive ex *primaria uxore*, ſive ex *ſecundaria* ſive *concubina* ſit ſuſcepta. Exemplum nefariæ illius conjunctionis proponitur in Ammon & Thamar 2 Reg. XIII. fuit enim Thamar Ammonis ſoror agnata ex eodem ſcilicet patre Davide, ſed non ex eadem matre.

4.) Neptis ex filio. 5.) Neptis ex filia.

§. CCLXIV. 4.) Neptis ex filio. 5.) Neptis ex filia. *Nuditatem filiæ filii tui*, vel *filiæ filiæ tuæ*, *non revelabis nuditatem earum*, *quia nuditas tua ipſa.* Levit. XVIII. 10. Prohibetur conjugium cum nepte, ſive ex filio, ſive ex filia ſit ſuſcepta, ac pertinet hæc prohibitio ad *ſecundum gradum* in linea recta, ubi tamen notandum, quemadmodum in prima lege nomine *matris* intelligitur etiam avia, proavia & omnes majores, ita hoc loco nomine *neptis* prohiberi proneptem, abneptem & omnes inferiores, quia prohibitio in linea recta & ſurſum & deorſum in infinitum ſe extendit. Quod rationis loco additur, *ideo non revelabis nuditatem filiæ filii tui, vel filiæ filiæ tuæ, quia tua nuditas ipſa;* id quidam accipiunt *metonymice* dictum, ſunt *nuditas tua*, id eſt, ex tua nuditate ortæ. Piſcator in Levit. XVIII. Alii accipiunt hoc ſenſu: *Nuditas tua ipſæ* ſunt, id eſt, *ſunt tuæ conſanguineæ.* Fagius in eundem locum. Sed quia עֶרְוָה ſignificat etiam *rem foedam*, *turpem & pudendam*, ideo commode verti poteſt, *non revelabis nuditatem neptis ex filio*, *ex filia*, quia tale quid faciens rem pudendam ac fœdam ageres, atque ignominiam nepti tuæ inferres, quæ in tuam

 igno-

ignominiam redundabit. Eodem fere ſenſu Abulenſis: *Si ejus partibus inhoneſtis abutaris, tam indigne agis, ac ſi tuis abutaris.* Generalis prohibitionis ratio peti poteſt ex lege generali; *Nullus ad proximam carnis ſuæ accedat.* Neptis eſt proxima carnis. Ergo. Item ex lege prima ſpeciali: *Filia non accedat ad patrem, ut revelet ejus turpitudinem.* Neptis habetur filiæ loco. Ergo. Hemmingius hanc legem ſic reddit: *Pudorem nepotis tui, aut neptis tuæ non revelabis, ut intelligatur, utrumque expreſſis verbis prohiberi, tum ne avia nubat nepoti, tum ne avus neptem ducat in uxorem,* ſicut in prima lege utrumque expreſſis verbis interdicitur, tum ne mater nubat filiæ, tum ne pater filiam in uxorem ducat, ſed in Hebræo utrobique eſt בּת fœmininum, *filiam* ſignificans.

6.) *Soror patris.*
7.) *Soror matris.*

§. CCLXV. 6.) *Soror patris*, amita. 7.) *Soror matris*, matertera. *Nuditatem ſororis patris tui non revelabis, caro, ſive propinqua patris tui ipſa.* Levit. XVIII. 12. *Nuditatem ſororis matris tuæ non revelabis, quia caro, ſeu propinqua matris tuæ ipſa.* v. 13. *Nuditatem ſororis matris tuæ & ſororis patris tui non diſcooperies, quia carnem ſuam nudavit, pœnam iniquitatis ſuæ portabunt.* Levit. XX. 19. Pertinent hæ prohibitiones ad *ſecundum gradum* in linea *collaterali inæquali*, ac merito conjunguntur, cum eadem ſit utrobique conſanguinitatis propinquitas, maternæ ac paternæ lineæ diſcrimine duntaxat differens. Quoto enim gradu in linea *agnationis paternæ* me adtingit amita, toto etiam gradu in linea *cognationis maternæ* me adtingit matertera. Ratio prohibitionis additur, *amita eſt caro patris*, id eſt, proxima propinqua patris, ipſius ſcilicet ſoror, *matertera eſt caro matris*, id eſt, proxima propinqua matris, ipſius ſcilicet ſoror, ac proinde mater tua altera; quisquis ergo nuditatem amitæ, vel materteræ ſuæ detegit, *carnem ſuam nudat*, ut lex divina loquitur, hoc eſt, nudat eam, quæ matris, vel patris eſt propinqua carnis proxima, & conſequenter etiam ipſius eſt propinqua. Pater & amita ab uno parente & una carne quaſi decifi ſunt, cujus unam partem habet parens, alteram ejus ſoror, quæ reſpectu filii fratris eſt amita. Intelligitur autem ex hac lege, non eas ſolum carnis propinquas prohiberi, quæ ſine intervallo nos adtingunt, quales ſunt ſurſum in *linea adſcendente* mater, deorſum in *linea deſcendente* filia, ad latus in *linea collaterali* ſoror; ſed etiam eas, quæ mediante patris ac matris propinquitate nobis conjunguntur, ut ſoror patris ac ſoror matris. Poteſt & hæc prohibitionis ratio dari, quod amita ac matertera ſint mihi *loco matris*, quia amita patrem, matertera matrem proxima laterali propinquitate adtingit. Exemplum hujus commixtionis nefariæ eſt in *Archidamo, Spartanorum rege*, amitam ſuam ducente, apud Herodotum in Erato.

8.) *Sororis filia.*

§. CCLXVI. 8.) A quibusdam additur *ſororis filia.* Quod enim Lev. XVIII. 11. dicitur: *Nuditatem filiæ uxoris patris tui, cognationis patris tui ſoror tua ipſa eſt, non revelabis nuditatem ejus,* id de filia ſororis ἑτεροθαλῦς dictum volunt. Cum enim jam ante v. 9. fratribus & ſororibus, ſive ex utroque, ſive ex alterutro parente ſuſceptis, conjugio fuerit interdictum, ideo improbabile exiſtimant, in adcurata illa prohibitorum graduum enumeratione idem denuo iisdem verbis repeti, id quod divinæ cœleſtis nomothetæ ſapientiæ minus congruere exiſtimant. Quare cum in verſu proxime præcedente ad *ſecundum gradum* in *linea recta* prohibitio deſcenderit, exiſtimant hanc prohibitionem proxime ſequentem ad *ſecundum gradum* in *linea collaterali inæquali* pertinere, & ſenſum eſſe eum, ne quis ducat ſororis ὁμοπατρίας vel ὁμομητρίας filiam; hoc eſt, ne quis neptem ex ſorore ἑτεροθαλεῖ ſibi jungat.

jungat. Neptis enim phraſi hebraica dicitur *filia*, jam vero quæ patri pro filia, ea patris filio recte cenſetur pro ſorore, ac proinde, quando *nuditatem filiæ uxoris patris mei detegere* prohibeor, neptem uxoris patris mei, hoc eſt neptem ex noverca a patre meo ſuſceptam ducere prohibeor, qua de re in quæſtionibus plura ſequentur.

II.) In gradibus adfinitatis, 1.) Vxor patris.

§. CCLXVII. Leges ſpeciales de *adfinitate*. Primo loco ponitur *uxor patris*, noverca. *Nuditatem uxoris patris tui non revelabis, nuditas patris tui ipſa*. Lev. XVIII. 8. Per uxorem patris intelligi poſſet etiam germana mater; ſicut quidam accipiunt hanc periphraſin v. 11. *Nuditatem filiæ uxoris patris tui, quæ genita eſt a patre tuo, non revelabis, quia ſoror tua ipſa*, id eſt, germanam tuam ſororem, quæ & patris & matris reſpectu ſoror tua eſt, non duces in uxorem, cum v. 9. mentio fuerit facta ſororis agnatæ & uterinæ, id eſt, quæ vel patris tantum, vel matris tantum reſpectu ſoror eſt. Sed cum v. 7. expreſſa prohibitio germanæ matris præceſſerit, ideo per *uxorem patris* v. 8. rectius intelligitur noverca, quo ſenſu etiam commode accipi poteſt v. 11. ut ſit repetitio prohibitionis v. 9. propoſitæ, quamvis quidam de *filia novercæ* ex alio marito & non ex patre meo ſuſceptæ hanc legem exponant, *von zuſammen gebrachten Kindern*, ut inferius videbimus. Conjungenda hic eſt legis hujus repetitio, eidemque addita pœnæ comminatio. Lev. XX. 11. *Vir, qui concubuerit cum uxore patris ſui, nuditatem patris ſui revelavit, moriendo morientur ambo ipſi, ſanguines eorum ſuper eos.* Deut. XXII. 30. *Non accipiat quiſquam uxorem patris ſui, neque diſcooperiat alam patris ſui.* Deut. XXVII. 20. *Maledictus, qui coierit cum uxore patris ſui, quia diſcooperuit alam patris ſui.* Amos. II. 7. inter graviſſima Iſraelitarum peccata refertur, quod *vir & pater ejus iverint ad puellam ad violandum nomen Dei ſanctum*, id eſt, quod pater & filius cum una eademque fœmina inceſtuoſe commixti fuerint, id quod ex ה emphatico in voce הנערה adparet. LXX. πρὸς τὴν αὐτὴν παιδίσκην. Chytræus in comm. Levit. XVIII. refert, hanc legem ex Levitico adductam ad *gradus conſanguinitatis*, cujus ſententiæ ſuæ quamvis non adſignet aliquam rationem, tamen non videri debet plane abſurda, quia per matrimonialem copulam noverca cum patre meo fit una caro, & liberi, qui ex conjugio patris & novercæ naſcuntur, ſunt mei conſanguinei, fratres ſcilicet uterini ac ſorores meæ uterinæ, quin & filialis reverentia videtur requirere, ut novercam, quæ in matris locum ſuccedit, non pro adfini habeam, cum non a latere me adtingat, ſicque ad fines agnationis meæ accedat, ſed in lineam rectam adſcendentem per matrimonium cooptetur, & cum patre meo una caro facta mater mea fiat, unde etiam honorifico matris nomine compellatur. Quemadmodum igitur ſuperius monuimus, cognationem proprie pertinere ad collaterales, non autem ad eos, qui parentum ac filiorum locum in linea recta occupant, ita quoque hoc loco dicendum foret, adfinitatem proprie pertinere ad collaterales, non autem ad eos, qui per matrimonium in parentum ac filiorum locum in linea recta ſuccedunt. Sed hac de re pie eruditi latius cogitent, ſi enim generalem adfinitatis definitionem, quod ſit *vinculum perſonarum non per carnalem propagationem, ſed per matrimonialem copulationem, ſive novis nuptiis contractum*, retinere velimus, negari nequit, etiam novercam in linea adſcendente non minus ac nurum in linea deſcendente ad adfines pertinere, ideo etiam a ſententia communiter recepta ſeceſſionem facere religio nobis fuit.

§. CCLXVIII. Pertinet igitur hæc prohibitio ad *primum gradum* adfinitatis in *linea recta*. Quo enim gradu conſanguinitatis pater mihi conjunctus eſt, eo gradu adfinitatis ipſius uxor mihi eſt conjuncta. Jam vero pater conjunctus mihi eſt primo conſanguinitatis

nitatis gradu. Ergo etiam ipſius uxor primo gradu adfinitatis mihi erit conjuncta. In lege divina additur hæc prohibitionis ratio: *Non revelabis nuditatem uxoris patris tui, quia ipſa eſt nuditas patris tui.* Rabbini ſic exponunt: *eſt nuditas patris tui*, id eſt, pater tuus eam nudavit, conjugalem conſuetudinem cum ea habuit, & per illam copulam factus eſt cum ea una caro, ideo non debes nuditatem ejus detegere. Quidam ſic exponunt: *Eſt nuditas patris tui*, id eſt, nuditas illa eſt in poteſtate patris tui, ut ſit genitivus adjuncti, patri tuo, non tibi, licet eam retegere. Sed quia non ſolum patre vivo, ſed etiam mortuo copula cum noverca eſt prohibita, ideo rectius accipitur generaliter: *eſt nuditas patris tui ipſa*, id eſt, rem pudendam ac turpem in copula cum noverca peragens, ipſum patrem tuum ignominia adficeres, ſicut Gen. XLIX. 4. de Rubenis cum noverca inceſtu dicit Jacobus: *Adſcendiſti cubile patris tui*, חִלַּלְתָּ יְצוּעִי, *polluiſti ſtratum meum.* Quod Deut. XXVII. 20. rationis loco videtur additum, *maledictus, qui concumbit cum uxore patris ſui*, כִּי *quia diſcooperuit* כְּנַף *alam patris ſui*, id Pagninus accipit ἐξηγητικῶς, *& diſcooperuit alam patris;* continet enim honeſtam circumſcriptionem concubitus ſeu revelationis nuditatis, cujus in præcedentibus facta erat mentio. כָּנָף methaphorice ſignificat *fimbriam, extremitatem veſtis inferiorem*, Deut. XXII. 12. *Diſcooperire alam veſtis ad revelandam*, ſcilicet *nuditatem*, eſt phraſis nupta, quæ ex antecedente intelligendum relinquit conſequens, in qua ſignificatione etiam uſurpari videtur Ruth III. 9. LXX. reddiderunt, ἀποκαλύπτειν συγκάλυμμα τῦ πατρὸς, Lutherus: *den Fittig des Vaters aufdecken.* Ex lege generali poteſt hæc addi ratio: Pater tuus & noverca ſunt *una caro*, perinde ut pater tuus & mater tua fuerunt, ergo ut a matre tua propter proximum conſanguinitatis gradum, ita a noverca tua propter proximum adfinitatis gradum debes abſtinere. Exempla nefariæ conjunctionis inter novercam & privignum proponuntur in *Ruben & Bilhah*, Gen. XXXV. 22. in *Abſolone cum Davidis* patris ſui *uxoribus* concumbente, 2 Sam. XVI. 22. in *Corinthio inceſtuoſo*, 1 Cor. V. 1. in *Antiocho, Seleuci regis filio, & Stratonice, Demetrii filia, Seleuci uxore*, quam a nefario iſto concubitu cum privigno abhorrentem jubet Seleucus doceri, *honeſta & juſta eſſe, quæ regi placent, & regno utilia* eſſe videntur, Valerius Max. lib. V. cap. 7. Alexander ab Alexandro lib. I. genial. c. 24. in *Baſſiano Caracalla Iuliam novercam* ſuam ducente. Aurelius Victorinus in Anton. Carac. Apud Ovidium in epiſt. *Phædra Hippolitum* privignum ſuum de concubitu ſollicitat:

Viderit amplexus aliquis, laudabimur ambo.
Dicar privigno fida noverca meo.

2.) *Vxor patrui.*

§. CCLXIX. 2.) Vxor patrui. *Nuditatem fratris patris tui non revelabis, ad uxorem ejus non accedes, uxor patrui tui ipſa eſt.* Levit. XVIII. 14. *Vir qui concubuerit cum uxore fratris patris ſui*, hoc eſt, patrui ſui, *nuditatem patrui ſui revelavit, peccatum ſuum portabunt, ſine liberis morientur.* Levit. XX. 20. Rabbini itidem, ut in prima lege conſanguinitatis, *nuditatem patrui* exponunt paſſive de uxore patrui, quam patruus nudavit, vel quam patruo tuo nudare ac retegere fuit licitum, ut ſic verba ſequentia, *ad uxorem patrui tui non accedes*, ſint ἐξηγητικὰ præcedentium, *nuditatem fratris patris tui non revelabis.* Sed nihil impedit, quo minus verborum proprietatem retineamus, ac priorem partem prohibitionis accipiamus de *filia fratris*, quod illa non debeat nubere patruo ſuo, poſteriorem de *filio fratris*, quod ille non debeat ducere uxorem patrui ſui. Pertinet hæc prohibitio *ad ſecundum gradum adfinitatis in linea collaterali inæquali.*

æquali. Ratio prohibitionis additur, *ipſa enim eſt* דֹּדָתְ *uxor fratris patris tui*, id eſt, facta eſt una caro cum patruo tuo, qui eſt proximus patris tui cognatus ac parentis loco tibi habendus. Præterea cum דוד ſignificet patruum, דֹּדָה poteſt verti per amitam; ſenſus igitur erit: abſtineas ab uxore patrui tui, quia cum per conjugium facta ſit una caro cum patruo tuo, ideo eſt tibi loco amitæ, ac proinde non minus ab ea abſtinendum, quam ab ipſa amita, quæ peculiari lege duci prohibetur v. 12. Denique ſic procedi poteſt: *Vxor patrui mei*, cum ſit una caro cum patruo, debet abſtinere a conſanguineis ſui mariti, proinde non poteſt nubere mihi, qui ſum filius fratris mariti ipſius, ergo nec mihi eam in uxorem ducere licebit. Quod ſi non licet patrui uxorem ducere propter adfinitatem, multo minus licebit patruo fratris filiam ducere propter conſanguinitatem. Exempla nefariæ illius commixtionis inter patruum & fratris filiam ſunt *Darius*, rex Perſarum, fratris Atarnis filiam *Phrataginem* ducens, *Leonides*, rex Spartanus, *Gorho*, filiam fratris Cleomenis, ſibi jungens, *Tyro*, Salmonei filia, nupſit patruo *Cretheo*, *Andromeda*, Cephei & Caſſiopeæ filia, patruo *Phineo* deſponſata fuit. *Claudius* imperator *Agrippinam*, filiam fratris Germanici, ſibi ſocians, quod conjugium Cornelius Tacitus deſcribens addit: *Nullo exemplo deducta in domum patrui fratris filia.* Pœnæ comminatio Levit. XX. 20. addita hæc eſt: *Morientur* עֲרִירִים *ſteriles*, *ſine liberis*, ἄτεκνοι, ut LXX. reddiderunt, vel quod *nullos procreaturi ſint liberos*, vel quod *eorum funera intueri vivi cogentur*, vel quod *liberi ex tali matrimonio nati ſint pro illegitimis & inceſtuoſis habendi.* Quidam ut Rabbi Salomon apud Lyranum & alii exiſtimant, inceſtuoſas illas nuptias non ſubjici pœnæ magiſtratus, ſed Dei judicio relinqui, qui per immiſſionem ſterilitatis benedictionem duntaxat talibus nuptiis ſit ſubtracturus, non autem vel mediate per magiſtratum, vel immediate per ſe ipſum contrahentes puniturus. Auguſtinus quæſt. LXXVI. in Lev. *Quid eſt, ſine filiis morientur, cum filii ex hujusmodi conjunctionibus & ante nati ſint hodieque naſcantur? an hoc intelligendum eſt lege Dei conſtitutum, ut quicunque ex eis nati fuerint, non deputentur filii, id eſt, nullo parentibus jure ſuccedant?* quem videtur ſequi Bellarminus de matrim. cap. 27. ſic exponens, quod *filii illorum non ſint in genealogiis adſcribendi*; verum expreſſe additur, *portabunt peccatum ſuum*, hoc eſt, pœnam hujus ſui peccati, ita enim Hebræum חֵטְא accipitur Job. XXXV. 3. Thren. IV. 6. &c. quibus verbis magiſtratus pœnæ perſonæ, quæ tales nuptias contrahunt, ſubjiciuntur. Quibuſdam videtur mitiori pœnæ, quam *capitali* tales perſonas ſubjici, quia non additur, quod *moriendo mori*, id eſt, capitali pœna adfici debeant, quæ pœna ſtatuitur in eos, qui in primo gradu adfinitatis contrahunt, ut ſi quis ducat novercam, v. 11. nurum, v. 12. privignam, v. 14. ſed cum in eum, qui *uxorem fratris ſui*, quæ itidem primo adfinitatis gradu ipſi conjuncta eſt, duxerit, eadem pœna ſtatuatur v. 21. ideo vix poteſt diverſitas quædam in genere pœnæ capitalis ſtatui, ſenſus igitur erit, quod contrahentes ejusmodi inceſtuoſas nuptias per magiſtratum e medio ſint tollendi, ne ex illis naſcantur liberi. Qui *cum menſtruata* concumbit, jubetur exſcindi e populo, Lev. XX. 18. at qui in gradibus illis prohibitis contrahit, jus naturæ atrocius violat, vix ergo minori pœna fuit adfectus. Quidam igitur illud Moſaicum, *ſine liberis morientur*, ſic exponunt, ne quidem gravidis parcendum eſſe, donec inceſtuoſum fœtum enitantur, ſed ipſas etiam ante partum e medio tollendas. Sed cum hoc regulæ juſtitiæ videatur adverſum, ideo rectius ſic exponitur, quod *liberi non ſint ad ſucceſſionem admittendi.*

§. CCLXX.

3.) *Vxor filii.*

§. CCLXX. 3.) *Vxor filii*, nurus. *Nuditatem nurus tuæ non revelabis, uxor filii tui ipſa, non revelabis nuditatem ejus.* Levit. XVIII. 15. *Vir, qui concubuerit cum nuru ſua, moriendo morientur ambo ipſi, confuſionem fecerunt, ſanguines eorum in eos.* Levit. XX. 12. Pertinet hæc prohibitio ad *primum gradum* adfinitatis in *linea recta deſcendente*, ac prohibetur ſoceri cum nuru conjugium. כַּלָּה proprie ſignificat ſponſam a כָּלַל, *abſolvit, conſummavit*, quia ſponſa tempore nuptiarum eſt omnibus ornamentis induta, ſed quæ tempore nuptiarum eſt ſponſa illa, poſtea a parentibus ſponſi vocatur nurus, ſicut etiam apud Græcos *νύμφη* ſponſam & nurum ſignificat. Ratio prohibitionis additur: *eſt uxor filii tui*, id eſt, facta eſt cum filio tuo una caro, ut ergo a filia tua abſtinere debes, quia eſt proxima carnis tuæ propinqua, in primo ſcilicet gradu conſanguinitatis tibi conjuncta, ſic a filii tui uxore, quæ cum ipſo eſt facta una caro, abſtinere debes, quia per conjugium filii in primo gradu adfinitatis tibi juncta eſt. Item uxor filii mei debet abſtinere a conſanguineis ſui mariti, ergo mihi utpote mariti ſui patri non debet nubere, ergo & ipſe filio mortuo non poſſum eam ducere. Denique inter parentes & liberos in linea recta matrimonia prohibita ſunt in infinitum, jam vero uxor filii per conjugium in lineam rectam adſciſcitur, & fit filia mea, ergo ab ejus nuptiis debeo abſtinere. Ratio comminationi pœnæ capitalis adjecta hæc eſt, *fecerunt* תֶּבֶל *confuſionem*, *σύγχυσιν τῆς γονῆς*, illicitam ſeminis confuſionem & permixtionem, quia hac ratione pater & filius cum una fœmina conſueſcunt. Exemplum nefariæ illius commixtionis, cui hæc prohibitio eſt oppoſita, proponitur in *Iuda cum Thamar*, nuru ſua conſueſcente, Gen. XXXVIII. 18.

4.) *Vxor fratris.*

§. CCLXXI. 4.) *Vxor fratris*, fratria. *Non revelabis nuditatem uxoris fratris tui, nuditas fratris tui ipſa.* Levit XVIII. 16. *Vir, qui acceperit uxorem fratris ſui, fœditas eſt, nuditatem fratris ſui revelavit, abſque liberis erunt.* Lev. XX. 21. Tertullianus lib. de monogam. cap. 7. per fratrem *quemvis Iudæum* hic intelligendum ſtatuit, ac legem iſtam hoc ſenſu accipit, quaſi *prohibeat Iudæi mortui uxorem ab alio quopiam Iudæo duci, ſicque monogamiam ſtabiliat.* Sed dubitari nequit, *fratris* nomen proprie accipiendum eſſe, alias dici poſſet, etiam matris, filiæ, ſororis &c. nomina tranſlate accipi. Pertinet igitur hæc prohibitio ad *primum gradum* adfinitatis *in linea collaterali*, ac impedit, ne qua fœmina duobus fratribus ſucceſſive nubat, vel quod idem eſt, ne quis viduam fratris ſui matrimonio ſibi jungat. Ratio prohibitionis additur: *eſt enim nuditas fratris tui*, id eſt, frater tuus eam nudavit, cum ea conſuevit, & hac ratione cum ea factus eſt una caro, ergo propter illam carnis propinquitatem ab ejus conjugio debes abſtinere; vel *eſt nuditas* ſive turpitudo fratris tui, id eſt, ſi nefarias cum vidua fratris contrahis nuptias, ignominia redundat in tuum fratrem cognatione collaterali tibi proxime propinquum. Item: Uxor mea debet abſtinere a conſanguineis meis proximis. Ergo etiam a fratre meo; & per conſequens frater meus non poteſt eam ſibi ſociare. In comminatione pœnæ Levit. XX. 21. additur, quod *is, qui accipit uxorem fratris ſui, ſcelus ac fœditatem operetur.* In Hebræo eſt נִדָּה *remotio*, quidquid per immunditiem removetur; *abominatio* tale quid, quod omnes fugiunt & averſantur. LXX. reddiderunt, *ἀκαθαρσία ἐςι.* Exempla inceſtuoſæ ejuſmodi conjunctionis proponuntur in

in *Herode*, *Herodiadem*, uxorem Philippi fratris ſui, ducente, Matth. XIV. 3. in *Archelao*, qui *Glaphyram*, Alexandri fratris ſui conjugem & liberorum ex eo ſuſceptorum matrem, contra leges Judæorum uxorem duxit. Joſephus lib. VII. antiq. cap. XV. in *Craſſo*, qui defuncti fratris viduam duxit. Ac ſeculo proxime elapſo Henricus VIII. Angliæ rex, Catharinam fratris Arthuri viduam matrimonio ſibi junxit. Quomodo vero cum hac lege concilianda ſit ea, quæ de ducenda fratria exſtat, Deut. XXVIII. dicetur inferius.

5.) *Uxoris mater.*

§. CCLXXII. 5.) *Uxoris mater*, ſocrus. *Vir, qui acceperit mulierem & matrem ejus, ſcelus eſt, igne comburent eum & eas, & non erit ſcelus in medio veſtri.* Levit. XX. 14. *Maledictus, qui concumbit cum ſocru ſua.* Deut. XXVII. 23. Prohibitio hæc pertinet ad *primum gradum* in linea *recta adſcendente.* Ratio prohibitionis eſt, quia vir & uxor ſunt una caro, ergo vir abſtineat a proximis conſanguineis uxoris, inter quos vel maxime eſt mater. Item, ſocrus eſt loco matris, ergo ab ejus conjugio non minus, quam a matre germana abſtinendum. Qui ſocrui ſuæ commiſcetur, dicitur patrare *ſcelus.* In Hebræo eſt זִמָּה *cogitatio prava, malitia*, a radice זמם cogitavit, in ſpecie accipitur de fornicatione & inceſtuoſo concubitu. LXX. reddiderunt ἀνόμημα ἐστιν. Chaldæus: *Conſilium peccatorum eſt*; quod Rabbi Salomon ita explicat, *conſilium eſt, quod ſuggerit tibi malus genius, ut faciat te peccare.* Pœna ignis ſtatuitur in eum, qui ſocrum ſuam ducit; & in utramque conjugem, ſi ſcilicet in nefariam illam commixtionem utraque conſenſerit.

6.) *Filia uxoris.*

§. CCLXXIII. 6.) *Filia uxoris*, privigna. *Nuditatem uxoris & filiæ ejus non revelabis.* Lev. XVIII. 17. Prohibitio hæc ſpectat *primum gradum in linea recta deſcendente.* Ratio prohibitionis eſt manifeſta, vir & uxor ſunt una caro, ergo abſtineat a proximis conſanguineis uxoris, inter quos eſt ipſius filia. Item filiæ uxoris ſum loco patris, ergo ab ea mihi non minus abſtinendum, quam a filia ex me genita. 7.) *Filia privigni.*

7.) *Filia privigni.* 8.) *Filia privignae.*

8.) *Filia privignæ. Filiam filii uxoris & filiam filiæ uxoris non accipies ad revelandum nuditatem ejus, caro tua ſunt, nefas eſt.* Levit. XVIII. 17. Pertinet hæc prohibitio ad *ſecundum gradum in linea recta deſcendente.* Ratio prohibitionis eſt manifeſta, ut enim adpellatione patris etiam avus, ſic adpellatione filiæ etiam neptis continetur. Ergo ut conjugium cum *privigna*, uxoris meæ filia, ſic etiam cum *privignæ filia*, ſeu uxoris meæ nepte mihi prohibitum. Item nepti uxoris ſum loco avi, quia uxor eſt ipſius avia, ergo ab illius nuptiis abſtinendum.

9.) *Soror uxoris.*

§. CCLXXIV. 9.) Soror uxoris. *Uxorem cum ſorore ejus non accipies ad laceſſendum eam, ad revelandum nuditatem ejus ſuper eam in vita ejus.* Lev. XVIII. 18. Prohibitio hæc pertinet ad *primum gradum in linea collaterali æquali.* Ratio prohibitionis eſt, quia a proximis conſanguineis uxoris mihi abſtinendum, jam vero in propinquitate collaterali ſoror ſororem proxime adtingit. Item non licet uni fœminæ duobus fratribus nubere, ut ex lege ſpeciali quarta manifeſtum. Ergo nec licebit, viro duas ſorores ducere. Clauſula illa בְּחַיֶּיהָ *in vitis ejus*, diverſimode exponitur. Fagius in c. XVIII. Lev. Bellarminus de matrim. cap. XXVII. arg. III. & quidam alii eam volunt eſſe *reſtrictivam*, ut ſit ſenſus: Tum demum hanc prohibitionem de non ducenda uxoris ſorore locum habere debere, quando *uxor adhuc eſt in vivis*, ea vero defuncta prohibitionem exſpiraſſe, qua de re quid ſtatuendum ſit, inferius diſpicietur.

Prohibitionem com-

§. CCLXXV Hæc ergo de *ſpecialibus* prohibitionis divinæ

plecti gradus, non perſonas tantum.

vinæ *legibus* tum *conſanguinitatem*, tum *adfinitatem* concernentibus dicta ſint, quæ omnia tribus includi poſſunt regulis: 1.) *In linea recta inter adſcendentes & deſcendentes prohibita ſunt matrimonia in omnibus, quotquot numerari poſſunt, gradibus.* 2.) *In linea collaterali prohibita ſunt matrimonia in gradu primo lineæ æqualis & gradu ſecundo lineæ inæqualis.* 3.) *Quæ prohibitio valet in conſanguinitate, eadem etiam locum obtinet in adfinitate.* Conſequens jam eſt, ut de prohibitionum harum latitudine videamus, ea vero conſiſtit in duobus capitibus: 1.) ut demonſtretur, eas *non ad perſonas tantum* expreſſe nominatas, *ſed ad gradus* pertinere; 2.) non ad *populum duntaxat Judaicum*, ſed *omnes* omnino *homines* ſpectare. Adprime enim hoc loco notandum, non tantum ad illas *perſonas*, quarum apud Moſen expreſſa ſit mentio, prohibitionem illam referendam & coarctandam eſſe, ſed ad reliquas perſonas, quæ in æque propinquis *gradibus* reperiuntur, dilatandam atque extendendam eſſe, quod cum a quibusdam negetur, ſequentibus confirmatum damus argumentis. 1.) *A prohibitionis generalitate.* Ante ſpecialem perſonarum certarum conſanguinitate, vel adfinitate junctarum prohibitionem præmittitur lex generalis: *Nullus ad carnem carnis ſuæ accedat;* quibus verbis in genere prohibetur, ne quis ducat *propinquam*, quæ carni ſuæ proxime adpropinquet, vel *carnem carnis ſuæ*, id eſt, quæ vel ex mea carne propagata eſt, vel ex cujus carne ego propagatus ſum, vel quæ mecum ex eadem carne propagata eſt: hoc eſt, prohibentur proximi gradus *conſanguinitatis*, item, quæ propter carnalem commixtionem cum proximis conſanguineis facta eſt carnis meæ caro: hoc eſt, prohibentur proximi gradus *adfinitatis*, ut latius oſtenſum fuit ſuperius. Sic ergo concludimus: Quicunque generaliter prohibet, ne quis accedat ad propinquas carnis ſuæ, is non agit ſtricte & in ſpecie de certis perſonis, ſed late & in genere de æqualibus gradibus. Jam vero Deus per Moſen generaliter prohibet, ne quis ad propinquas carnis ſuæ accedat, ſive ſint propinquæ carnis per *carnalem generationem*, id eſt, ratione conſanguinitatis, ſive per *carnalem copulationem*, id eſt, ratione adfinitatis, ſive ſint *caro carnis ſupra*, ut mater & avia, ſive *infra*, ut filia & neptis, ſive *ad latera*, ut ſoror, item patris & matris ſoror. Ergo non agit ſtricte & in ſpecie de certis perſonis, ſed late & in genere de æqualibus gradibus, & per conſequens ſpecialis illa certarum perſonarum enumeratio non eſt ad illas duntaxat perſonas reſtringenda, ſed ad eas, quæ in æquali gradu propinquæ ſunt, extendenda. 2.) *A rationis paritate.* Ubi par ratio, ibi idem jus. Atqui eſt par ratio perſonarum, quæ diſertis verbis in Levitico ſunt expreſſæ, & earum, quæ eodem ac pari gradu ſeſe invicem contingunt. *Uxor* enim *avunculi* eodem, ſcilicet ſecundo lineæ collateralis inæqualis gradu mihi juncta eſt, quo *uxor patrui*, nec ullum hic ſubeſt diſcrimen, niſi quod adfinitas cum uxore avunculi ex linea cognationis maternæ, adfinitas cum uxore patrui ex linea agnationis paternæ deſcendit. At linea paternæ, vel maternæ cognationis non variat conſanguinitatis gradus. Ergo idem jus utrobique recte ſtatuitur. Moſes in ſua computatione pro exemplo prohibitionis adducit marem, & deſcribit fœminas, a quarum conjugio abſtinere debet. pari igitur ratione licet ponere fœminam, & quærere κατ' ἀναλογίαν, a quorum conjugio illa ſibi debeat temperare, cum utrobique ſit par ratio, idem gradus, idem jus. Regula juris eſt æquitati naturali conſentanea, ut *in pari cognationis gradu par idemque jus ſtatuatur*, ſicque quæ perſonæ in verbis legis omiſſæ ſunt, eæ legis ſententia tacite comprehendi intelligantur. 3.) *A conſequente abſurditate.* Si perſonas tantum, quarum expreſſa in lege Moſaica ſit mentio, non autem æque diſtantes gradus prohibitio illa concerneret, nuptiæ forent conceſſæ in-

ter *nepotem* & *aviam*, inter *avum* & *pronepotem*, inter *fratrem* & *ſororem germanam*, [juxta quorumdam interpretationem] inter *filiam ſororis & avunculum*, in conſanguinitate; inter *privignum* & *pronovercam* in adfinitate, quia talium perſonarum non fit expreſſa in hiſce legibus mentio. Sed conſequens eſt abſurdum. Ergo & antecedens. Quin imo ſi quis, juxta Rabbinorum ſententiam, v. 7. per *nuditatem patris* intelligere velit matrem a patre ad cognoſcendum denudatam, ac v. 14. per *nuditatem patrui* uxorem patrui ad cognoſcendum ab eo denudatam ac denudari conceſſam, conſequens foret, ne quidem filiæ cum patre, vel patruo nuptias expreſſis verbis eſſe prohibitas, ac proinde juxta datam hypotheſin conceſſas. 4.) *A veterum auctoritate*; ubi primo producimus *patres*, ſecundo *Rabbinos*. Ambroſius epiſt. 66. ad Paternum tom. III. op. col. 173. *Tu copulare paras filium tuum & neptem ex filia, id eſt, ut accipiat ſororis ſuæ filiam diverſa licet matre quam ſocrus editus ſit &c. Prætendis in tuis literis, quod permiſſum hoc divino jure connubium hujusmodi pignoribus exiſtimetur, eo quod non ſit prohibitum. Ego autem & prohibitum adſero, quia cum leviora interdicta ſint de patruelibus fratribus, multo magis hoc, quod arctioris eſt plenum neceſſitudinis, interdictum arbitror. Qui enim leviora adſtringit, graviora non ſolvit, ſed adligat. Quod ſi ideo permiſſum putas, quia ſpecialiter non eſt illud prohibitum, nec illud prohibitum ſermone legis reperies, ne pater filiam ſuam accipiat uxorem. Nunquid ideo licet, quia non eſt prohibitum? minime. Interdictum enim eſt jure naturæ, interdictum eſt lege, quæ eſt in cordibus ſingulorum. Interdictum eſt inviolabili præſcriptione pietatis, titulo neceſſitudinis. Quanta hujusmodi invenies non interdicta lege per Moſen edita, & tamen interdicta ſunt quadam voce naturæ?* Et poſtea: *Si etiam ab iis nos revocat apoſtolus, quæ non ædificant, quomodo faciendum putamus, quod & non licet legis oraculo, & non ædificat diſcrepante pietatis ordine?* [Bellarminus libr. de matrim. cap. XXIV. dicit, *Ambroſium memoria eſſe lapſum in eo, quod negat, expreſſe prohiberi in lege conjugium patris cum filia.* Sed in iis quæ in 3. membro hujus §. dicta ſunt, Ambroſio paratum eſt patrocinium.] Auguſtinus in quæſt. ſup. Levit. q. 59. tom. IV. col. 221. *Videtur Moſes tantum prohibuiſſe ſororem ex altero parente cognatam, & prætermiſiſſe ſororem ex utroque parente. Verum quis non videat etiam hoc prohibitum eſſe multo maxime. Si enim non licet ſororis turpitudinem revelare ex quolibet parente natæ, quanto magis ex utroque?* q. 76. tom. IV. col. 225. *Quicunque dormierit cum cognata ſua, turpitudinem cognationis ſuæ revelavit &c. Quæritur, quousque ſit intelligenda iſta cognatio, cum ex longo gradu liceat utique accipere uxorem, ſemperque licuerit. Sed intelligendum eſt ex his gradibus, quos prohibuit non licere & ſecundum ipſos dictum:* Quicunque dormierit cum cognata ſua; *ubi & aliqua non commemorata intelligenda dimiſit, ſicut ſororem de utroque parente, ſicut uxorem fratris matris, id eſt, avunculi. Nam de uxore patrui primum prohibuit, quamvis hæc non cognatio, ſed adfinitas perhibetur.* Lyranus in c. XVIII. Lev. *Eodem modo, quo fratris filius amitam ducere prohibetur, etiam prohibetur matrimonium inter fratrem & filiam ejusdem, quia idem gradus eſt.* De Rabbinis teſtatur Munſterus in annot. quod *gradus* in Levitico prohibitos eſſe ſtatuant. De iisdem ſic ſcribit Fagius in c. XVIII. Levit. *Placet hic obiter indicare, quomodo Hebræi iſtos prohibitos gradus conſanguinitatis intelligant atque explicent &c. ſicut non licet viro ducere materteram ſuam, ita non licet mulieri nubere avunculo ſuo, qui eſt frater matris, quia hæ perſonæ habentur loco parentum. Eadem ratione etiam prohibentur, magna amita & magna matertera.* Et poſtea: *Scribæ mulieribus in lege prohibitis adhuc*

 plures

plures ſpecies addiderunt, nempe viginti, & ſunt iſtæ: 1.) *mater matris ſuæ,* 2.) *mater patris matris ſuæ,* 3.) *mater patris ſui,* 4.) *mater patris patris ſui,* 5.) *uxor patris patris ſui,* 6.) *uxor patris matris ſuæ,* 7.) *uxor fratris patris ex matre,* 8.) *uxor fratris matris, ſive ex patre, ſive ex matre,* 9.) *nurus filii ſui & nurus filii filii ſui,* 10.) *nurus filiæ ſuæ,* 11.) *filia filiæ filii ſui,* 12.) *filia filii filii ſui,* 13.) *filia filiæ filiæ ſuæ,* 14.) *filia filii filiæ ſuæ,* 15.) *filia filiæ filii uxoris ſuæ,* 16.) *filia filiæ filiæ uxoris ſuæ,* 17.) *mater matris patris uxoris ſuæ,* 18.) *mater patris patris uxoris ſuæ,* 19.) *mater matris matris uxoris ſuæ,* 20.) *mater patris matris uxoris ſuæ.* Hactenus illi. 5.) Accedat *pontificiorum conſenſus.* Toſtatus ſtatuit, in Levitico prohiberi a pari matrimonium *patrui cum nepte,* ſicut prohibetur matrimonium amitæ cum nepote, cum *ſit idem utrobique conſanguinitatis gradus.* Poteſt & hoc contra pontificios urgeri, 1.) Quod vulgata verſio, quæ ipſis vigore decreti Tridentini eſt authentica, Levit. XX. 20. patruo conjungit *avunculum,* cujus in textu Hebræo non fit expreſſa mentio. At ſi perſonas tantum, non autem gradus prohibitio ſpectaret, non potuiſſet avunculi nomen interjici. 2.) Quod Bellarminus ſtatuit cap. XXVIII. §. 2. *inter adſcendentes & deſcendentes omnia conjugia jure naturæ eſſe prohibita,* cum tamen enumeratio prohibitorum graduum ultra ſecundum in Levitico ſe non extendat. 3.) Quod idem cap. XXIX. §. 3. ſcribit, *ipſam naturam docere, quod parentibus, & conſequenter aliis conſanguineis & adfinibus debeatur peculiaris reverentia, cui repugnat maxime conjugalis actus.* Atqui hæc reverentia non terminatur in perſonis Levit. XVIII. expreſſis, ſed ad æquales gradus ſe extendit.

Antitheſis. §. CCLXXVI. Opponenda hæc ſunt, 1.) *Iudæis recentioribus,* qui referente Chemnitio p. 3. loc. de conjug. p. 545. diſputant, *quæcunque perſonæ non ſunt expreſſæ, earum nuptias non eſſe prohibitas.* 2.) *Pontificiis quibusdam* eamdem hypotheſin tuentibus. Cajetanus in cap. XVIII. Levit. Cornelius a Lapide ibid. & Bellarminus de matrim. cap. XXIV. ſic diſſerit: *Moſes in Levitico cap. XVIII. præfixit duos gradus tantum, primum videlicet & ſecundum. Prohibuit enim in recta linea conjugium patris cum filia & cum nepte & ſimiliter matris cum filio & cum nepote: in transverſa prohibuit conjugium fratris cum ſorore, ſive ex uno ſive ex utroque parente, & nepotis cum amita vel matertera, non tamen prohibuit conjugium e contrario patrui, vel avunculi cum filia fratris, vel ſororis. Et hæc quoad conſanguinitatem, ubi ſunt duo gradus ſecundum canones & tres ſecundum leges. Quoad adfinitatem prohibuit conjugium filii cum noverca, & patris cum nuru, & rurſus patris cum privigna, vel cum ejus filia, & hæc in recto ordine. In transverſo autem prohibuit conjugium cum uxore fratris & cum ſorore uxoris, uxore vivente & cum uxore patrui, ubi etiam ſunt duo gradus ſecundum canones & tres ſecundum leges.* Idem cap. XXVII. arg. 3. *Lex Levitici prohibet conjugium nepotis cum amita & matertera, & non prohibet conjugium patrui, vel avunculi cum nepte ex fratre, vel ex ſorore, cum tamen ſint in eodem gradu nepos & amita, patruus & neptis. Præterea lex prohibuit conjugium cum uxore fratris etiam defuncti, & non prohibet conjugium cum ſorore uxoris, niſi ea vivente, ac proinde non prohibet cum ſorore uxoris jam defunctæ, & tamen eſt idem prorſus gradus adfinitatis cum ſorore uxoris & cum uxore fratris.* Hæc Bellarminus, quæ quo fine ab ipſo diſputentur, facile adparet, nimirum ut caveat ſuo pontifici, qui in gradibus, quos lege divina prohibitos eſſe, ex analogia colligi poteſt, pecuniæ interventu diſpenſat, & ut fundamentum ſternat ſuæ adſertioni, quod *prohibitiones illæ Moſaicæ non ſint omnes de jure naturæ.* 3.) *Illis omnibus,* qui τῷ ῥητῷ Moſaico unice ſtandum eſſe exiſtimant, ac gra-

dus ultra perſonas nominatim expreſſas analogiam extendendos eſſe negant.

gumenta perſona- dunta- prohibi- tione.

§. CCLXXVII. Argumentis utuntur potiſſimum tribus. *I.) Seculum illud, quo Moſes vixit, computationem, quæ apud nos in uſu eſt, plane ignoravit.* Reſp. diverſi- computationis non mutat propinquitatem ıralem, quæ a carnali propagatione vel ulatione originem ducit, inque ea uni- ʼundatur. Quamvis igitur tempore Mo- ꞉e civilis & canonicæ computationis diver- e nihil quidquam forte notum fuerit; en eadem fuit propinquitas perſonarum ſanguinitate, vel adfinitate ſibi invicem unctarum, ac proinde vis prohibitionis ꞉m ſemper manſit. *II.) Si prohibitio ad lus eſt extendenda, nec circumſcribenda ᵇonis nominatim expreſſis, cur enumeran- verſonæ, quæ eodem propinquitatis gra- ſibi ſunt conjunctæ?* Sic uxoris ſoror ꞉m gradu adfinitatis mihi conjuncta eſt, fratris uxor. Cur igitur expreſſa lege ıibeor ducere uxoris ſororem, cum jam ex lege de non ducenda fratria id con- ꞉ potuerit, ſi ad gradus æque diſtantes ıibitio extendenda? Pari ratione ſoror is, ſive amita, ac ſoror matris, ſive ma- ꞉ra, eodem propinquitatis gradu me ad- ınt, *quod ſi ex graduum æquali diſtan- le prohibitione judicandum, utique ſuffi- potuiſſet alterutrius duntaxat facta men-* Reſp. ratio illius repetitionis & expreſ- ꞉ declarationis poteſt dari multiplex: ut omnis tolleretur legis obſcuritas, & feſtum omnibus redderetur, a quibus inquis abſtinendum; *tum* ut divinæ pro- ionis conſpiceretur ſeveritas, quæ ex ꞉ita inculcatione elucet; *tum* ut ingenii ını imbecillitati divina conſuleret boni- neque quisquam ad ignorantiæ confuge- ꞉ſſet excuſationem; *tum* denique ut ex- orum, quæ ſpecie quadam in contra- adduci poterant, elideretur auctoritas. ꞉ıs enim diligenter advertit, pleraſque prohibitionis leges exemplis inceſtuoſæ commixtionis a Spiritu ſancto adnotatis oppoſitas eſſe intelliget. Sic lex de *non revelanda nuditate patris* oppoſita eſt exemplo filiarum, Lothi Gen. XIX. 30. lex de *non revelanda nuditate novercæ* oppoſita eſt Rubenis cum Bilha inceſtui, Gen. XXXV. 22. lex de *non ducendis ſororibus* oppoſita eſt connubiis, quæ protoplaſtorum liberi neceſſitate compellente invicem contraxerunt, Gen. IV. 17. ac forte etiam reſpectus habetur ad verba Abrahæ Saram pro ſorore ſua venditantis, Gen. XII. 19. lex de *non ſuperinducenda uxoris ſorore,* eadem adhuc vivente, oppoſita eſt exemplo Jacobi patriarchæ. Gen. XXIX. 28. Reliquæ prohibitiones Ægyptiorum & Cananæorum inceſtis nuptiis Iſraelitarum oculis perpetuo obverſantibus oppoſitæ ſunt, ne easdem ſibi licitas eſſe exiſtimarent, ut colligitur ex Lev. XVIII. 3. III.) *Lutherus in primo ſcripto de vita matrimoniali itidem ſtatuit ad perſonas duntaxat pertinere illam prohibitionem. Sic enim ſcribit* tom. II. German. Jen. fol. 152. *GOtt rechnet nicht nach den Gliedern, wie die Juriſten thun, ſondern zehlet ſtrak die Perſonen, ſonſt weil Vaters Schweſter und Bruders Tochter in gleichem Glied ſeyn, müſt ich ſagen, daß ich entweder meines Brudern Tochter nicht nehmen könnte, oder auch meines Vaters Schweſter nehmen möchte. Nun hat Gott Vaters Schweſter verboten und Bruders Tochter nicht verboten, die doch in gleichem Glied ſeynd.* Ad hoc Lutheri ſcriptum provocat Petrus Weſenbeccius conſil. 23. *Reſp.* Lutherus poſt aliquot annos illud, quod ſub reformationis initium, anno ſcilicet. 1522. ſcripſerat, *revocavit,* & prohibitiones Moſaicas ad gradus reduxit; ſic enim ſcribit in libr. de cauſ. matrim. anno 530. edito tom. V. Jen. germ. f. 257. *Der Sippſchafft halber und Gliede der Freundſchafft, wäre mein Rath, man lieſſe es bey weltlichen Rechten bleiben,* & in cygnæa cantione in cap. XX. Gen. p. 250. in tom. VI. Witeb. eſt p. 157. *Si ſtatuamus, Saram fuiſſe*

fuiſſe privignam Harani, præciſa eſt diſputatio, an potuerit Abraham fratris filiam ducere? nam fratris privignam ducere, non eſt lege prohibitum. Atqui ſi Lutherus adhuc in illa ſententia perſtitiſſet, lege divina non eſſe prohibitum ducere fratris filiam, cum ad perſonas duntaxat, non ad gradus pertineat prohibitio, non fuiſſet opus de commoda reſponſione Abrahæ ac Saræ nuptiis adhibenda. Poſteriora proinde Lutheri ſcripta derogant prioribus Ignoſcendum autem Luthero, qui in hanc ſententiam, quod perſonæ duntaxat in Levitico prohibeantur, pertractus fuit exemplis patriarcharum, de quibus quid ſtatuendum ſit, ſuo loco videbimus.

Regulae de prohibitionibus graduum.
I.) Non adtenditur in illis prohibitionibus ſexuum differentia.

§. CCLXXVIII. Poſtquam igitur demonſtratum eſt, prohibitionem Moſaicam non tantum *perſonas* expreſſe nominatas, ſed etiam *gradus* æque diſtantes complecti, [quod nobiſcum agnoſcunt Chemnitius part. III. locor. de conjug. p. 549. Brentius in cap. XVIII. Levit. f. 843. Selneccerus part. IV. examin. p. 443. Oſiander in Levit. XVIII. Bidenbachius de cauſ. matrimon. p. 44. & ex juriſconſultis Beuſtius de conjug. f. 196. Molradius de matr. f. 76.] reſtat ut proponamus certas regulas, quibus κατ' ἀναλογίαν καὶ ἀκολȣθίαν gradus prohibiti inveſtigari poſſunt. Ejuſmodi regulæ ſunt vel *generales*, tam *conſanguinitatem*, quam *adfinitatem* concernentes, vel *ſpeciales*, quarum quædam ad *conſanguinitatem*, quædam ad *adfinitatem* pertinent. Regulæ potiores, prout a Chemnitio recenſentur, hæ ſunt, I.) *In prohibitionibus illis divinis non adtenditur differentia inter ſexum maſculinum & fœmininum, ſed in quo gradu fœminæ prohibentur maſculis propter carnis propinquitatem, in eodem gradu maſculi prohibentur fœminis propter eamdem carnis propinquitatem.* Exſtruitur hæc regula ex v. 7. in quo expreſſe prohibentur nuptiæ inter filium & patrem, & inter filium ac matrem. Quamvis igitur in ſequentibus prohibitionibus tantum fiat mentio fœmellarum, cum quibus ſcilicet fœminis maſculo conjungi licitum ſit, tamen cum in prima ſpeciali lege ſtatim ab initio diſtincta fiat mentio *patris & matris*, ex eo colligitur, quidquid de fœminis in ſequentibus prohibitionibus additur, idem etiam de maſculis eſſe intelligendum. Eadem regula colligitur ex v. 14. in qua fit mentio *patrui*, cui ſororis filia non debeat conjungi. Chemnitius eamdem regulam confirmat ex eo, quod *patris ſoror æque ac matris ſoror, neptis ex filio æque ac neptis ex filia prohibeatur* v. 12. 13. 17. Ex hac regula ſic concludimus: Prohibetur privigno, ne ducat ſuam novercam v. 8. ergo etiam prohibitum cenſendum, ne privigna nubat vitrico. Prohibetur frater, ne ducat ſororem, ſive ſit *germana* ex utroque, ſive *agnata* ex patre, ſive *uterina* ex matre, v. 9. ergo etiam prohibetur ſoror, ne nubat fratri ſuo, ſive *germano*, ſive *agnato*, ſive *uterino*. Prohibetur avus ducere neptem, v. 10. ergo etiam nepos prohibetur ducere aviam. Prohibetur maſculo, ne ducat amitam, vel materteram, v. 12. 13. ergo eadem ratione prohibetur fœmellæ, ne nubat patruo. Prohibetur ſocero, ne in conjugales amplexus nurus ſuæ ruat, v. 15. ergo etiam prohibetur ſocrui, ne genero conſueſcat. Prohibetur maſculo, ne fratriam ſuam ducat, v. 16. ergo etiam fœminæ prohibetur, ne nubat ſororio. Prohibetur maſculo, ne privignam, vel privignæ ſuæ filiam ducat, v. 17. ergo etiam fœminæ prohibetur, ne privigno, vel privigni ſui filio nubat. Prohibetur maſculo, ne ſororem uxoris ſuæ ducat, v. 18. ergo etiam prohibetur fœminæ, ne fratrem mariti ſui in conjugem accipiat. Excipiunt quidam ex pontificiis, *eſſe diſparem rationem inter matrimonium filii fratris cum amita, ac inter matrimonium filiæ fratris cum patruo, cum enim vir ſit caput uxoris, ſi nepos duceret amitam, oporteret eam ſubeſſe nepoti, quod eſt indecens, in altero autem, patruo ſubeſt*

ſubeſt neptis, quod decentius. Reſp. hoc quidem evincit, magis indecens eſſe matrimonium filii fratris cum amita, interim tamen cum ratione propinquitatis ſit idem gradus, etiam matrimonium filiæ fratris cum patruo indecens & prohibitum eſſe cenſendum. Expreſſe prohibitum eſt avi cum nepte matrimonium, quod ex hac pontificia hypotheſi decentius, quam nepotis cum avia matrimonium, quod non eſt expreſſe prohibitum, qua de re in examine argumentorum Bellarmini plura dicentur inferius.

II.) *Prohibitiones ſunt reciprocae.*

§. CCLXXIX. *II.) Prohibitiones ſunt reciprocæ.* Ex reciproco enim inter conjuges reſpectu mulier, quam ego non poſſum ducere, illa etiam mihi non poteſt nubere. Hotomannus de caſt. nupt. cap. VII. hanc regulam ſic effert: *Propinquorum nomina relativa ſunt, neque alterum ſine altero intelligitur.* Correlativa autem ſe mutuo ponunt & tollunt, & prohibitio facta in uno, cenſetur etiam facta in alio arg. l. fin. *de acceptilat.* Deducitur hæc regula ex v. 6. *nemo ad carnem carnis ſuæ accedat*, jam vero acceſſus ille prohibitus verſatur ad minimum inter duas perſonas propinquitate carnis ſibi jam ante conjunctas, inter maſculum ſcilicet ac fœminam. Sic quia filia non poteſt nubere patri, v. 7. ita nec pater poteſt ducere filiam. Si frater non debet ducere ſororem, v. 9. ergo nec ſoror debet nubere fratri. Si privigno prohibetur noverca, v. 8. ergo nec noverca poteſt nubere privigno. Si avus non poteſt ducere neptem, v. 10. ergo etiam neptis non poteſt nubere avo. Si fratris filius non poteſt ducere amitam, ſororis filius non poteſt ducere materteram, v. 12. 13. ergo etiam amita, vel matertera non poteſt nubere fratris, vel ſororis filio. Si ſocer non poteſt ducere nurum, v. 15. ergo etiam nurus non poteſt nubere ſocero. Si frater non poteſt ducere fratriam, v. 16. ergo nec fratria poteſt nubere mariti ſui fratri. Si vitricus non poteſt ducere privignam, vel privignæ filiam, v. 17. ergo etiam privigna, vel privignæ filia prohibetur nubere vitrico. Si maſculus non poteſt ducere uxoris ſororem, hoc eſt, ſorores duas, v. 18. ergo duæ ſorores non poſſunt nubere uni maſculo.

III.) *Prohibitio eſt eadem in ordine adſcendentium & deſcendentium.*

§. CCLXXX. *III.) Prohibitio in linea recta eſt eadem tum in deſcendentium, tum in adſcendentium ordine*, hoc eſt, qui gradus in linea adſcendente prohibetur, idem etiam in deſcendente prohibitus intelligitur, qua lege tenentur adſcendentes erga *inferiores*, eadem tenentur deſcendentes erga *ſuperiores.* Deducitur hæc regula ex v. 8. & 17. inter ſe mutuo collatis. Ut enim in priore verſiculo prohibetur privignus ducere ſuam novercam, quæ ipſi eſt in linea *adſcendente primo adfinitatis gradu* conjuncta, ſic in poſteriore verſiculo prohibetur vitricus ducere ſuam privignam, quæ in linea *deſcendente primo adfinitatis gradu* eidem conjuncta. Adparet etiam manifeſta hujus regulæ ratio ex gradus æqualitate, quo enim gradu inferiores a ſuperioribus diſtant in linea adſcendente, eodem gradu ſuperiores ab inferioribus diſtant in linea deſcendente. Sic ego filius non debeo ducere matrem, v. 7. ergo nec mihi patri debet nubere filia. Noverca prohibetur privigno, v. 8. ergo privigna prohibetur vitrico. Avo prohibetur neptis, v. 10. ergo & nepoti prohibetur avia.

IV.) *Prohibitio complectitur propinquitatem ex alterutro vel utroque parente ortam.*

§. CCLXXXI. *IV.) Prohibitio complectitur utrumque genus propinquitatis, ſive ex utroque, ſive ex alterutro tantum parente originem trahat.* Deducitur hæc regula ex v. 9. *Nuditatem ſororis tuæ, filiæ patris tui, vel filiæ matris tuæ, non revelabis;* ubi prohibetur ſoror, ſive ex utroque parente ſit ſoror, id eſt, germana, ſive ex alterutro tantum parente ſoror ſit, id eſt, vel agnata, vel uterina. Ergo etiam reliquæ propinquitates prohibitæ ſunt cenſendæ, ſive oriantur ex utroque parente, ſive ex alterutro tantum. Sic ergo ſi prohibetur maſculo

ſculo, ne ducat ſororem vel ex utroque, vel ex altero tantum parente, utique etiam prohibetur fœminæ, ne ducat fratrem, ſive ex utroque, ſive ex altero parente. Prohibetur avus ducere neptim, ſive ea ex filio, vel privigno ſit nata.

V.) *Prohibitio complectitur propinquitatem ex fornicatione ortam.*

§. CCLXXXII. V.) *Prohibitiones ſunt intelligendæ de cognationibus, ſive ex matrimonio, ſive ex fornicatione ortæ ſint.* Deducitur hæc regula ex eodem v. 9. ubi prohibetur ſoror, ſive *domi*, ſive *foris* ſit *genita*, hoc eſt, ſive ex legitimo matrimonio, ſive ex fornicatione ſit ſuſcepta, ut Aben Ezra, Lyranus & alii quidam interpretantur. Baldus eam ſic effert: *Ut communis eſt & indifferens in ſpuriis & legitimis natura, ſic eadem eſt amborum in nuptiis cenſura.* Ac notat Fagius in Levit. XVIII. primam prohibitionis legem, ne *ſcilicet filius ducat matrem*, a Rabbinis ſic accipi, quod non tantum comprehendat eam, quæ eſt *legitima patris uxor*, ſed *& omnes alias, cum quibus quovis modo pater conſuevit, ſive violenter eam oppreſſerit, ſive perſuadendo eam cognoverit.* Nec obſcura poteſt eſſe hujus regulæ ratio, ſi quis conſideret dictum apoſtolicum 1 Cor. VI. 16. *Qui adhæret meretrici, eſt unum corpus cum ea;* proinde etiam per fornicarium & adulterinum concubitum propinquitas contrahitur, nec tam *generationis qualitas*, an ſit legitima vel illegitima, quam *ex copulatione carnali orta propinquitas*, ſive *ſanguinis communitas* in his prohibitionibus adtenditur. Sic filius non debet ducere uxorem patris, ſive legitime ſive illegitime pater cum ea conſueverit, frater non debet ducere ſororem, ſive ex legitimo ſive ex illegitimo congreſſu ex patre ſit genita, avus non debet ducere neptim, ſive filius, ex quo neptis ſuſcepta, in matrimonio vel extra matrimonium fuerit genitus, ſocer non debet ducere nurum, ſive filius legitime, ſive illegitime cum ea conſueverit.

VI.) *Qui gradus prohibetur in adfinitate, idem multo magis prohibetur in conſanguinitate.*

§. CCLXXXIII. VI.) *Qui gradus prohibetur in adfinitate, ille multo fortius prohibetur in conſanguinitate.* Ratio eſt manifeſta, quia adfinitas inde atque ideo prohibitionem inducit, quia eſt *ſimulacrum* quoddam conſanguinitatis, hic ergo locum habet illud vulgatum: *Propter quod unum quodque eſt tale, illud magis eſt tale.* Sic quia privigno prohibetur *noverca* propter adfinitatem in primo gradu in linea recta adſcendente, v. 8. ergo multo fortius prohibetur filio germana mater propter conſanguinitatem in primo gradu ejusdem lineæ. Quia *patrui uxor* prohibetur patris filio, v. 14. ergo multo fortius patruo fratris filia prohibetur. Quia ſocero prohibetur *nurus*, v. 15. ergo multo fortius patri prohibetur filia. Quia prohibetur *uxor fratris*, v. 16. & *ſoror uxoris*, v. 18. ergo multo magis prohibetur germana ſoror. Quia prohibetur vitrico *privigna*, v. 17. ergo multo magis patri prohibetur filia.

VII.) *Nomine patris ac matris omnes ſuperiores intelliguntur.*

§. CCLXXXIV. VII.) *Nomine patris ac matris in prohibitione intelliguntur, quotquot ſunt in linea recta adſcendente, nomine filii & filiæ intelliguntur, quotquot ſunt in linea recta deſcendente.* Deducitur hæc regula ex eo, quod non ſolum pater prohibetur ducere *filiam*, v. 7. ſed etiam avus prohibetur ducere *neptim* v. 10. Sic ergo ſi pater non poteſt ducere filiam; ergo nec avus, nec proavus, nec abavus, nec tritavus eam ducere poteſt, & viciſſim: ſi pater non ducere poteſt filiam; ergo nec neptim, nec proneptim, nec abneptim, nec atneptim, nec trineptim, item: mater non poteſt nubere *filio*, ergo nec avia, nec proavia &c. In linea adſcendente mater non poteſt nubere filio, ergo nec nepoti, nec pronepoti &c. in linea deſcendente. Huc referri poteſt, quod phraſi ſcripturæ, ut ſuperius monuimus, avi

pa-

patrum & nepotes *filiorum* adpellatione quandoque veniunt. Bellarminus de matrim. cap. XXIV. §. *ex quo intelligimus:* ſcribit, *id quod communiter dici ſolet, in linea recta in infinitum prohiberi connubia, quod primus forte ſcripſit* Cajus l. nuptiæ 2. ff. de rit. nupt. *a multis negari.* Sed hujus negationis nullum adducit fundamentum, ac quamvis non ſit æqualis graduum propinquitas inter patrem & filiam ac inter avum & neptim, tamen major eſt reverentia neptis erga avum, utpote patre ſuperiorem, quam filiæ erga patrem, quod ergo propinquitati gradus deeſt, id reverentiæ incremento compenſatur, unde Bellarminus ipſe ſubjicit: *Quamquam non eſt,* (inquit) *cur de hac re valde ſoliciti ſimus, cum vix contingere poſſit, ut cupiant aliqui matrimonium inire in gradu quinto aut ulteriore in recta linea. Aut enim non inveniuntur homines vivi, aut ſunt ita inæquales quoad ætatem, ut abſurdiſſimum ſit, eos inter ſe matrimonium velle contrahere, nam ut demus, in aliqua linea ſingulos gignere, cum primum per ætatem licet, id eſt, cum ad annum 15. pervenerint, quod tamen raro aut nunquam accidit, ſi deberent in quinto gradu conjungi, haberet unus annos* 90. *alter* 15.

VIII.) *Patrum & filiorum nomine veniunt ſuo modo collaterales.*

§. CCLXXXV. VIII.) *Patrum & filiorum nomine in prohibitione veniunt non ſolum adſcendentes & deſcendentes in linea recta, ſed ſuo etiam modo collaterales in linea obliqua inæquali.* Deducitur hæc regula ex eo, quod a conjugio *amitæ* ac *materteræ* fratris ac ſororis filius arcetur, v. 12. 13. non minus ac filius a conjugio matris, cujus prohibitionis hæc eſt ratio, quod amita, utpote patris ſoror, ſit illi loco matris, & quod matertera, utpote matris ſoror, itidem ſit illi matris loco, item quod fratris filia prohibetur nubere patruo, v. 14. cujus prohibitionis ratio itidem hæc eſt, quod patruus, utpote patris frater, ſit illi loco patris. Diximus autem *ſuo modo* collaterales patrum ac filiorum nomine venire, quia hoc non poteſt adfirmari de omnibus collateralibus, ſed de illis duntaxat, qui *uno tantum gradu a ſtipite ſunt diviſi,* illi enim reliquis inferioribus utrinque ex oppoſito exſtantibus ſunt loco parentum, qua de re pluribus inferius dicemus.

IX.) *Quæ mulier mihi prohibita ob propinquitatem carnis, illius mulieris frater prohibitus eſt meae ſorori.*

§. CCLXXXVI. IX.) *Quæ mulier mihi prohibita eſt ob propinquitatem carnis, illius mulieris frater prohibitus eſt meæ ſorori.* Ratio eſt manifeſta, quia eodem gradu, quo propinquam illam carnis meæ ſive cognatam proximam adtingo, eodem etiam illius frater adtingit meam ſororem. Sic quia amita ac matertera prohibetur, v. 12. 13. ergo etiam meæ ſorori patruus & avunculus prohibitus intelligitur. Item, *quæ mulier mihi prohibita eſt ob propinquitatem carnis, ejus mulieris maritus etiam ſorori meæ eſt prohibitus;* ratio eſt, quia, quo gradu conſanguinitatis mulier illa me & ſororem meam adtingit, eodem gradu adfinitatis ipſius maritus nos adtingit, quippe cum quo cognata noſtra facta eſt una caro. Sic prohibeor ducere amitam, ergo maritus amitæ meæ prohibetur ducere meam ſororem; prohibeor ducere materteram, ergo maritus meæ materteræ prohibetur ducere meam ſororem.

X.) *Cui mea uxor prohibita, illius uxor etiam mihi prohibita.*

§. CCLXXXVII. X.) *Cui mea uxor ratione adfinitatis prohibita eſt, illius uxor etiam mihi prohibita intelligitur;* & viciſſim: *cujus uxor mihi prohibita eſt, illi etiam mea uxor eſt prohibita.* Ratio pendet ex prohibitionis reciprocatione & graduum æqualitate. Sic quia privigno noverca eſt prohibita, v. 8. ideo etiam privigni uxor vitrico eſt prohibita. Quia ſocero prohibetur nurus, v. 15. ergo etiam genero prohibe-

hibetur ſocrus. Item fratris filio prohibetur uxor patrui, v. 14. ergo viciſſim patruo prohibetur uxor filii fratris. Vitrico prohibetur privigna, ergo maritus privignæ prohibetur novercæ.

XI.) Qua ratione frater & ſoror patris prohibetur, eadem avi frater & ſoror prohibetur.

§. CCLXXXVIII. XI.) *Qua ratione & ex quo fundamento frater & ſoror ſive patris ſive matris prohibetur, eadem ratione avi & aviæ frater & ſoror prohiberi intelliguntur;* ratio pendet ex eo, quod illi ſint ſibi loco parentum & filiorum. Quando enim duæ vel plures perſonæ ex eadem carne proxime absque intervallo ſeu limite transverſo propagatæ ſunt, qua ratione una perſona prohibetur, eadem ratione etiam reliquæ prohibitæ intelliguntur, ut neptis non poteſt nubere avo, ergo nec fratri avi ſive patruo magno, quia eſt illi loco avi, nepos non poteſt ducere aviam, ergo nec aviæ ſororem ſive amitam magnam, quia eſt illi loco aviæ.

XII.) Si remotior gradus prohibetur, multo magis propinquior.

XII.) *Denique ſi remotior gradus prohibetur, multo magis ille, qui propior eſt, prohibitus intelligitur.* Ratio eſt manifeſta, quia prohibitio major eſt, ubi propinquitas major, quippe quæ eſt unica prohibitionis cauſa. Sed in gradu propinquiore eſt major propinquitas, ergo etiam major prohibitio. Ambroſius epiſt. 166. *Qui leviora adſtringit, graviora non ſolvit, ſed adligat.* Sic quia *avus* non poteſt ducere *neptim*, v. 10. ergo multo minus pater poterit ducere filiam, quia fratris filius non poteſt ducere amitam, ergo multo minus ducere poterit ſororem, quia prohibeor ducere ſororis filiam, ergo multo magis ſororem ipſam, illa enim ſecundo, hæc primo gradu mihi conjuncta.

Aliae quaedam regulae de prohibitionibus Chemnitii regulis adjectae.

§. CCLXXXIX. Hiſce regulis a *Chemnitio* adnotatis addi poſſunt aliæ, quæ vel ad analogiam graduum inveſtigandam, vel ad auctoritatem harum prohibitionum adſerendam, vel ad uſum earumdem monſtrandum aliquid facere poſſunt. XIII.) *Prohibitiones hæ ſunt univerſales tum objecti tum temporis ratione.* Univerſalitatem *objecti* monſtrant verba: אִישׁ אִישׁ, *vir vir*, ſive *omnis vir*, quicunque ſit, ſive ex humili ſive ex nobili genere natus, *non accedat ad propinquam carnis ſuæ.* Deus enim non eſt προσωπολήπτης, qui alias leges tradat inferioris, alias eminentioris ſortis ac conditionis perſonis. Univerſalitatem *temporis* monſtrant redargutiones illegitimorum congreſſuum ex fundamento harum legum in nov. teſt. petitæ Marc. VI. 18. 1 Cor. V. 1. qua de re paulo poſt dicetur uberius. Errant igitur, qui exiſtimant vel ob *generis nobilitatem* vel ob nov. teſt. *libertatem* ſibi licere matrimonio illis jungi, a quibus per divinam prohibitionem hoc loco arcentur. XIV.) *Qui gradus prohibiti ſunt in conſanguinitate, iidem etiam prohibiti ſunt in adfinitate*; [primi ſcilicet generis & proprie ſic dicta] ratio pendet ex eo, quia maritus & uxor ſunt *una caro*, a quibus ergo fœminis abſtinere cogor ob *conſanguinitatem*, ab ejusdem gradus maſculis uxor mea cogitur abſtinere ob *adfinitatem*. Sic quia non licet mihi ducere *amitam*, ideo uxori meæ non licet nubere meo patruo: quia non licet mihi ducere *materteram*, ergo etiam uxori meæ non licet nubere meo avunculo. Deducitur hæc regula ex Lev. XVIII. 14. *Nuditatem patrui tui non revelabis, ad uxorem ejus non accedes*, דוֹדָתְךָ הִוא *amita tua ipſa*, id eſt, cum ſit patrui tui uxor, & una caro cum ipſo, ideo eſt tibi loco amitæ, nec minus ab ea, quam ab amita tua abſtinere debes. XV.) *In linea tam recta quam obliqua quod uni non licet, id nec alteri licet æqualiter a ſtipite diſtanti.* Sic quia mihi non licet ducere matrem, ergo nec ſorori meæ licet nubere patri. Quia mihi non licet ducere ami-

itam, ergo neq ſorori meæ licet nubere ruo. Duobus fratribus non licet unam ırem ducere, ergo duabus ſororibus non t uni marito conſociari. 'XVI.) *Co- ıtionis ratio eſt eadem, ſive ex paterna ' ex materna linea deſcendat*, cum pro- ıitas cognationis naturalis, non vero ci- s & politica aliqua ratio inter agnatos :ognatos hic pro fundamento ponatur. non minus prohibeor a conjugio ma- eræ, quam a conjugio amitæ, quamvis ſit patris, hæc vero matris ſoror; ne- non minus prohibetur a conjugio avi erni, quam paterni, quamvis enim pa- ıæ cognationis linea ſit dignior, tamen ſanguinitatis reſpectu non eſt materna pinquior, unde vulgata verſio Levit. . 20. patruo adjecit *avunculum*, cujus :extu Hebræo non ſit expreſſa mentio, ı eodem gradu avunculus ſororis filio junctus, quo patruus filio fratris, licet propinquitas ex linea cognationis ma- ıæ, hæc vero ex linea agnationis pater- originem trahat. XVII.) *Propinqui- non exſpirat, ſi vel maxime in vivis deſinat perſona, per quam vel carnali pagatione conſanguinitas, vel carnali ulatione adfinitas fuit contracta.* Sic hibeor ducere *materteram*, ſi vel ma- e exſpiravit mater, per quam conſan- ıitas inter me & materteram coaluit; hibeor ducere *uxorem patrui*, ſi vel :ime in vivis deſierit eſſe patruus, cu- interventu adfinitas inter me & patrui rem cœpit. XVIII.) *In gradibus divi- 'ege prohibitis nulla diſpenſatio locum et.* c. Literas extr. de reſtitut. ſpoliat. io pendet ex eo, quod *inferior non ſt tollere legem ſuperioris*, quodque leges ſint juris non forenſis ac Levitici, moralis & perpetui, ut paulo poſt de- ıſtrabitur. XIX.) *In gradibus divina prohibitis matrimonium & prohibe- contrahendum, & dirimitur contra- ı;* ratio eſt, quia tales nuptiæ ſunt in- ı ac nefariæ, alia vero ratio eſt matri- monii in gradibus jure duntaxat poſitivo prohibitis contracti. Illud enim propter transgreſſionem municipalium prohibitio- num non dirimitur. XX.) *In linea recta prohibitum eſt matrimonium in infinitum, ſive nota ſit intermediæ generationis ſeries, ſive ignota.* Sic quamvis non conſtet exa- cte, quot generationes inter Noachum & quasvis ejus poſteras interceſſerint, tamen Noachus quamvis ex poſteris ducere pro- hibetur. XXI.) *Conjugum propinquitas proprie & adcurate loquendo nec conſan- guinitas eſt nec adfinitas, ſed fundamen- tum conſanguinitatis per carnalem genera- tionem, ac fundamentum adfinitatis per carnalem copulationem*; unde etiam ma- ritus & uxor nec conſanguinei nec adfines proprie dicuntur. Sicut unitas proprie non eſt numerus, ſed principium numeri, pun- ctum proprie non eſt magnitudo, ſed prin- cipium magnitudinis; ſic conjugium ſive conjugum propinquitas proprie non eſt con- ſanguinitas nec adfinitas, ſed utriusque principium & fundamentum. XXII.) *Ad- finitas inter uxorem & mariti conſangui- neos, itemque inter maritum & uxoris conſanguineas matrimonium impediens con- trahitur, ſive ex conjugio nati fuerint li- beri, ſive minus.* Neque enim fundamen- tum adfinitatis conſiſtit in liberorum pro- creatione, ſed in matrimoniali duarum per- ſonarum copulatione. Sic nemo poteſt du- cere uxoris defunctæ ſororem, ſive ex prio- re conjugio ſuſceperit liberos, ſive minus. XXIII.) *Adfinitatis impedimentum eſt per- petuum.* Quamvis ergo maritus tempore intermedio conjugem ex alia familia oriun- dam habuerit, ea tamen immo & tertia vel quarta defuncta ipſi non conceditur, ut ad primæ conſanguineas redeat, atque ex illis ſponſam ſibi deligat. XXIV.) *In adfinita- te perinde, ut in conſanguinitate nihil in- tereſt, ſive ex uno tantum, ſive ex utro- que parente origo cognationis deſcendat.* Sic nemo poteſt ducere prioris conjugis ſuæ conſanguineam proximam, quamvis alte-

 rum

rum tantum parentem communem habuerint. Sane in jure Saxonico diſcrimen ſtatuitur inter ſorores ex uno latere tantum conjunctas, & eas, quæ utrinque conjunctæ ſunt, ſed hoc in ſucceſſionibus tantum, non autem in matrimoniis obſervatur. XXV.) *Ut adfinitas eſt ſimilitudo & ſimulacrum conſanguinitatis, ſic ſimulacrum aliquod fraternæ ac ſororiæ propinquitatis eſt inter filium vidui & filiam viduæ matrimonio invicem copulatorum.* Ut enim noverca eſt filio vidui inſtar matris, ſic filia novercæ eſt illi inſtar ſororis, & viciſſim, ut vitricus eſt filiæ viduæ inſtar patris, ſic filius vitrici eſt illi inſtar fratris. Quamvis vero ex tali adfinitate non naſcatur aliquod impedimentum nuptiarum, ſi ſtrictum legis rigorem velimus reſpicere, tamen quod XXVI.) & ultimo loco addimus: *In nuptiis non ſolum quid liceat, ſed etiam quid honeſtum ſit, reſpiciendum*, quæ regula a Modeſtino proponitur *l. ſemper* 42. *ff. de rit. nupt.* ac pulcre Auguſtinus dicit lib. XV. de civ. Dei cap. XVI. *Factum licitum ob vicinitatem horretur illiciti.*

Prohibitiones Moſaicas etiam ad nov. teſt. pertinere.

§. CCXC. Demonſtratum fuit hactenus, prohibitiones Moſaicas non tantum ad *perſonas* nominatim expreſſas, ſed etiam ad *gradus* æque diſtantes pertinere, jam porro demonſtrandum reſtat, easdem non ad populum duntaxat *Judaicum*, ſed *omnes omnino homines* ſpectare, hoc eſt, non ad leges forenſes ac judiciales, ſed naturalem ac moralem referendas eſſe, in utroque enim iſthoc cardine harum prohibitionum latitudo verſatur. Gravis hac de re cum pontificiis intercedit nobis controverſia. Illi enim totis viribus propugnant, *non omnes gradus Levit. XVIII. interdictos jure naturali & perpetuo contractum matrimonii impedire, ſed aliquos tantum ex illis jure naturali interdictos* volunt, videlicet conjugium *filii cum matre, patris cum filia, fratris cum ſorore germana, fratris cum ſorore ex altero tantum parente, privigni cum noverca & vitrici cum privigna*; in reliquis eccleſiæ, id eſt, pontifici Romano diſpenſationem eſſe relictam volunt, unde Innocentius III. in *primo gradu adfinitatis in linea transverſa* diſpenſavit cap. final. de divort. Alexander VI. *in ſecundo gradu conſanguinitatis* diſpenſationem conceſſit teſte Cajetano in 2. 2. q. 154. art. 9. Carolus, archidux Auſtriæ, ſororis filiam in uxorem duxit, nimirum filiam ducis Bavariæ, qui in matrimonio ſibi copulatam habuit Ferdinandi imperatoris filiam, ejusdem Caroli ſororem. Rex Hiſpaniæ itidem in uxorem duxit ſororis filiam. Emanuel, Portugalliæ rex, duas ſorores in matrimonium duxit. Idem fecit Sigismundus, rex Poloniæ. Catharina, Angliæ regina, Arturo & Henrico VIII. duobus fratribus nupſit. Ferdinandus, rex Neapolitanus, amitam ſuam duxit. Si quæras quo jure? Proferunt diſpenſationem pontificis magno ære comparatam. Cajetanus d. l. diſputat, *pontificem juſtis de cauſis in omnibus gradibus prohibitionem relaxare poſſe, præterquam in connubio patris & filiæ, filii & matris.* Sed & quidam extra Romanæ eccleſiæ gremium conſtituti prætextu chriſtianæ & evangelicæ libertatis in gradibus jure moſaico prohibitis contrahere ſibi licitum eſſe arbitrantur, ſicut Sarcerius & ex eo Chemnitius p. 543. de conjug. referunt, *circa initium reformationis quemdam Hamburgi duxiſſe uxorem patrui, qui prætendit ſe hoc facere ex libertate chriſtiana, cum lex Moſis nihil ad nos pertineat.*

An noſtrates in hac quæſt. diſſentiant?

§. CCXCI. Nos contra ſtatuimus, *prohibitiones graduum omnes ac ſingulas Lev. XVIII. expreſſas non eſſe mere Leviticas, ad jus poſitivum tantum pertinentes, quæ Judaicum duntaxat populum, tempore tantum vet. teſt. obligent, ſed eſſe juris naturalis, quæ Chriſtianos etiam in nov. teſt. obligent, ideoque diſpenſationi humanæ in illis nul-*

lum

ſum relictum eſſe locum. Antequam vero noſtræ ſententiæ fundamenta proferamus, videndum prius, quo jure, quave injuria multiplicem diſſenſionem in hac quæſtione Bellarminus eccleſiis noſtris tribuat. *De quæſtione illa,* [ſcribit libr. de matrim. cap. XXV.] *intra quos gradus cognatio ſive etiam adfinitas matrimonium jure impediat, quinque invenio hæreticorum ſententias. Prima eſt Johannis Wiclephi, qui in IV. libro trialogi cap. XX. adfirmat, cognationem in primo ſolum gradu impedire conjugium, idque in recto ordine, in transverſo autem nullam eſſe prohibitionem, ex quo colligit, inter fratres & ſorores matrimonium poſſe conjungi, cum id non ſit prohibitum jure divino, ſed tantum per humanam inventionem.* Reſp. ſi vere hoc Wiclephus ſtatuit, quod Bellarminus illi tribuit, nihil nobis cum ipſius opinione eſt commercii; an vero Wiclephus id ſtatuerit, haud immerito dubitatur, cum Alex. Carerius lib. II. de matrim. cap. V. aliam opinionem Wiclepho tribuat, quod ſcilicet *nullum prorſus ex conſanguinitate naſcatur cognationis vinculum*, cumque fatente ipſomet Bellarmino Dominicus a Soto lib. IV. ſent. diſt. 40. art. 3. plane contrariam ſententiam eidem tribuat, videlicet *prohibitiones, quæ habentur in Levitico, vim ſuam jure divino etiam apud Chriſtianos retinere. Secunda eſt Lutheri in lib. de capt. Babyl.* c. de matr. & in ſerm. de matr. edit. Argent. anno 1525. & *Martini Buceri* in comm. Matth. XIX. qui *ſolos gradus cognationis* Levit. XVIII. *prohibitos matrimonii impedimenta agnoſcunt, cæteros ab eccleſia additos omnino rejiciunt. Itaque nolunt in gradibus in Levitico expreſſis ullo modo licere matrimonia contrahere, neque ullam admittunt eccleſiæ diſpenſationem, cum lex illa divina ſit, non humana, & contra volunt, in omnibus aliis gradibus libere poſſe contrahi, non obſtante humana lege vel conſuetudine, cum Deus optime noverit, quid prohibendum, quidve non prohibendum fuerit.* Reſp. diſtinguendum eſt inter *prohibitionem pontificiam* a tyrannide Romani pontificis introductam, quæ eſt rete pecuniarum & laqueus conſcientiarum, & inter *prohibitionem civilem* a poteſtate magiſtratus politici profectam, quæ eſt ſepimentum ac vallum legis divinæ, & nititur rationibus probabilibus. Non poſteriorem ſed priorem ex eccleſia eliminatam *Lutherus* voluit, ut ex contextus ſerie manifeſtum. Conjunge ea, quæ in lib. de cauſis matrim. anno 1530. edito Lutherus poſtea ſcripſit tom. V. Jen. Germ. p. 257. *Der Sippſchaft halben und Glieder der Freundſchaft, were mein Rath, man lieſſe es bey weltlichen Rechten bleiben, oder wil man ja nach dem geiſtlichen Rechte das dritte und vierte Glied auch verboten halten, laß ichs geſchehen, doch ſoll man ſchaffen, daß denen, ſo ins dritte und vierte Glied gegriffen haben, oder noch greiffen, kein Gewiſſen für GOtt gemacht werde, ſonderlich wo es ſonſt gute, fromme, vernünftige Leute ſind, weil es im Kayſerlichen Recht und in der Schrift nit verboten iſt, und am Tage iſt, daß der Bapſt und die Geiſtlichen ſelbſt das Verbot im dritten und vierten Glied nicht halten, ſondern nehmen Gelt und verkaufen beyde, das vierdte und dritte Glied, das ander wol darzu, &c.* Eadem fuit *Buceri* ſententia, cum legi divinæ per Moſen traditæ leges imperatorum de inceſtis & inutilibus nuptiis diſerte addat in comm. Matth. XIX. pag. 148. *Tertiam* ſententiam dicit eſſe *Philippi Melanchthonis* in loc. tit. de conjug. & *Chemnitii* in II. part. exam. concil. Trid. p. 1230. *qui conveniunt cum Luthero & Bucero, quod præcepta Levitica circa gradus cognationis naturalem juſtitiæ normam contineant, & per hoc etiam apud Chriſtianos vim habeant, & omnino immutabilia ſint; ſed diſcrepant quoad alios gradus in Levitico non expreſſos. Dicunt enim aliquos alios gradus ab eccleſia anti-*

qua recte fuiſſe prohibitos, modo id fiat ſervata libertate conſcientiæ, id eſt, ut non ſit peccatum in conſcientia, ſi ſecus fiat. Reſp. Philippus Melanchthon & Chemnitius idem omnino cum Luthero ſtatuunt, præcepta ſcilicet Levitica eſſe juris naturalis, ac proinde diſpenſationem nullam admittere. Quod de *libertate conſcientiæ* in prohibitionibus humanis addunt, id vel de prohibitionibus pontificiis accipiendum, quæ conſcientiam non obligant, vel de prohibitionibus magiſtratus, ſi ad eas accedit *diſpenſatio*, per quam prohibitio in caſu ſpeciali relaxatur, vel de prohibitione matrimonium contrahendum quidem impediente, contractum tamen non dirimente, cum divinæ prohibitiones & contrahendum impediant, & contractum diſſolvant, vel de transgreſſione prohibitionis ex plena & certa ſcientia profecta, cum divinæ prohibitiones conſcientiam obſtringant, ſive ex proæreſi ſive ex ignorantia violentur.

Chemnitii vindicatio.

§. CCXCII. Præter hunc diſſenſum tribuit Jeſuita *Chemnitio* tres contradictiones & unum mendacium. I.) *Præcepta Levitici de gradibus cognationis Chemnitius dicit eſſe mandata naturalia, quæ ad omnes homines & omnia tempora pertineant, tanquam normæ juſtitiæ in mente & voluntate divina immutabiles*, p. 1231. *& tamen* p. 1230. *dixerat, Deum diſpenſaſſe cum filiis Adami, ut fratres cum ſororibus copularentur, qui eſt primus gradus in linea transverſa in Levitico expreſſe prohibitus.* Reſp. exceptio non tollit regulam, ac diſpenſatio in particulari quodam caſu non abolet interdicti univerſalitatem. Præcepta illa Levitici pertinent ad omnes homines & omnia tempora, exceptis ſolis Adæ filiis & primis illis mundi temporibus, qua de re poſtea uberius dicetur. II.) *Matrimonia, quæ non pugnant contra divinas prohibitiones, eſſe a Deo conjuncta, & ideo non dirimi poſſe adſerit* p. 1238. *ibidem tamen concedit, poſſe eccleſiam cum magiſtratu gradus aliquot conſtituere proximos, quos lex divina conſtituerat. At ſi omnia matrimonia, quæ non pugnant cum divina prohibitione, ſunt a Deo, & dirimi nequeunt, ergo nulla matrimonia prohiberi poſſunt, quæ Deus non prohibuit, neque ulli gradus conſtitui, quos Deus non conſtituit, niſi prohibere velimus ac dirimere matrimonia, quæ Deus conjunxit.* Reſp. diſtinguendum inter prohibitionem matrimonii contrahendi, & diſſolutionem matrimonii contracti. Magiſtratus non poſſunt ferre ejusmodi leges, quæ conjugium in gradibus divino jure non prohibitis contractum penitus diſſolvant, id enim pugnaret cum dicto Chriſti, *Quod Deus conjunxit &c.* poſſunt tamen ferre ejusmodi leges, quæ matrimonium contrahendum impediant, quod non exiſtimandum eſt pugnare cum determinata prohibitione in Levitico, quia diſtinguendum eſt inter conceſſionem *plane abſolutam* ac *limitatam*. Deus extra gradus in lege prohibitos matrimonii libertatem dedit, ſed ea libertas non eſt abſoluta, ac plane illimitata, quia magiſtratui honeſta præcipienti obedire juſſit; proinde cum magiſtratus in quibusdam gradibus, qui expreſſa Dei lege prohibitos proxime contingunt, a nuptiis abſtinere juſſerit, huic magiſtratus ordinationi obedientiam præſtare Deus ipſe juſſit. III.) *Per leges humanas certos conſtitui poſſe gradus adſerit, intra quos non ſint legitima matrimonia, ſed tamen ſalva libertate conſcientiæ, at iſta manifeſte pugnant. Nam vel matrimonia intra gradus lege humana præſcriptos contracta erunt legitima, vel illegitima. Legitima eſſe non poſſunt, cum ſint contra legem, ergo erunt illegitima, ergo in conſcientia malum erit illa contrahere, niſi forte non ſit malum, in conſcientia nomine conjugii fornicationem committere, ergo lex illa, quamvis humana, in conſcientia obligat.* Reſp. an & quatenus transgreſſio legum poſitivarum in conſcientia obliget, in tract. de magiſtr.

magiſtr. §. 267. plene expoſuimus, quæ ſunt hoc loco repetenda. Violatio legum poſitivarum in matrimonio in prohibitis gradibus contracto obligat conſcientiam non directe & immediate, ſicut legum & prohibitionum divinarum violatio, ſed indirecte & mediate, nec abſolute & ſimpliciter, ſicut legum divinarum violatio, ſed certo reſpectu, ſi ſcilicet ex certa ac plena ſcientia procedat, nec a magiſtratu obtineatur diſpenſatio, denique violatio legum poſitivarum in prohibitis gradibus non efficit nuptias *nefarias & inceſtas*, ſicut legum divinarum violatio, ſed *inutiles & illicitas*, quæ omnia ſi probe obſerventur, in fumum abit contradictionis jeſuiticæ ſtructura. Mendacium, quod Chemnitio tribuit, ſic habet: *Chemnitius adſerit, Romanum pontificem velle conſcientias pontificiis prohibitionibus non minus teneri, quam divinis. At hoc mendacium eſſe perſpicuum eſt, cum ſummus pontifex in pontificiis prohibitionibus ſæpe diſpenſet, in divinis nunquam.* Reſp. qui diſpenſat in prohibitionibus divinis, ille eodem loco habet prohibitiones pontificias & divinas, ut tacite hoc loco concedit Bellarminus. Pontifex diſpenſat in prohibitionibus divinis. ergo eodem loco habet prohibitiones pontificias & divinas. *Adſumtum* probatur, quia diſpenſat in gradibus prohibitis lege divina Levit. XVIII. ut multis exemplis confirmari poteſt. Bellarminus regerit, *ns apud Chriſtianos non eſſe divinas*, ſed contrarium paulo poſt demonſtrabimus.

§. CCXCIII. *Quartam* ſententiam tribuit *Brentio*, qui in comm. Lev. XVIII. *non tantum falſas illas hypotheſes adſtruat, quod Romanus pontifex non habeat auctoritatem leges ferendi, quodque gradus, qui prohibentur ſimul a Moſis & imperatoris lege, ſint jure naturæ prohibiti, ſed etiam ſibi pugnantia ſtatuat, leges ſcilicet Romanas perdidiſſe auctoritatem, & tamen obligare. Si enim leges civiles Romanæ auctoritatem perdiderunt, nullum jam obligare poſſunt, ac proinde non erunt illegitima matrimonia, niſi quæ prohibentur lege naturali.* Reſp. Brentius non *abſolute & ſimpliciter* leges Romanas auctoritatem amiſiſſe ſtatuit, ſed *ſecundum quid & certo reſpectu*, quatenus ſcilicet ſeſe ſubjecerunt canonibus pontificiis, *tantum*, inquit, *leges Romanæ valere videntur, quantum valent canones Romani pontificis, quibus ſe ſubjecerunt;* ſed poſtmodum diſerte addit, *adpellandum eſſe ab imperatoribus fraude pontificum deceptis ad eosdem recte edoctos aut a legum adminiſtratoribus ad ipſas leges.* Bellarminus exclamat, *huic adpellationi locum relictum eſſe nullum, cum adhuc hodie imperatores leges ſuas canonibus pontificiis ſubjiciant, cumque a principe, qui legem condidit, ad legem non liceat adpellare, ſiquidem lex a principe, non autem princeps a lege auctoritatem habet.* Reſp. adpellationem intelligit non proprie & judicialiter, ſed *figurate & extra judicium*, ut totus orationis contextus oſtendit, hoc enim duntaxat docere expetit, leges Romanas conferendas eſſe cum moſaicis, & cum jure naturæ, ex quibus velut fontibus profluxerunt, non autem exigendas eſſe ad normam prohibitionum pontificiarum, quibus in eccleſia merito omnis auctoritas abrogatur. *Quintam* ſententiam tribuit *Bezæ*, qui in lib. de repud. ac divort. 1.) reprehendit *ſupputationem graduum canonicam*, 2.) adfirmat, *gradus, qui in Levitico numerantur, jure divino ſervandos eſſe, & matrimonia in illis gradibus contracta nulla*, 3.) *non ſolum gradus illos, qui expreſſe habentur in Levitico, jure divino ſervandos eſſe, ſed etiam eos, qui a ſimili colliguntur*, 4.) *leges etiam civiles de gradibus cognationis ſervandas eſſe, ſic tamen, ut matrimonia in his gradibus non contrahantur, ſed ſi contracta fuerint, non dirimantur.* Reſp. ſi primum excipias, quod ad hanc quæſtionem proprie non ſpectat, cum aliud ſit de computatione, aliud vero de prohibitione

gra-

graduum quærere, in reliquis Beza a noſtrarum eccleſiarum in hac quæſtione ſententia non diſſentit, ſed idem nobiſcum contra pontificios propugnat. Quæ de particularibus quibusdam Bezæ in illo libro erratis addit, ad nos minime pertinent.

Argumenta noſtrae ſententiae.

I.) *ex generali legum Moſaicarum obligatione.*

§. CCXCIV. His ita præmiſſis producimus ſententiæ noſtræ fundamenta. *Primum* petimus ex *generali legum Moſaicarum obligatione.* Quæcunque leges ita obligant gentes, ut propter earum transgreſſionem puniantur, illæ non ſunt mere forenſes ad Judaicam tantum politiam ſpectantes, ſed pertinent ad jus naturale ac morale. Leges de prohibitis cognationis gradibus obligant gentes, ut propter earum transgreſſionem puniantur. Ergo. *Adſumtum* probatur ex diſertis verbis a nomotheta legum harum promulgationi præmiſſis & adnexis: Lev. XVIII. 2. *Ego Dominus Deus veſter.* v. 3. *Secundum opus terræ Ægypti, in qua habitaſtis, non facietis, & ſecundum opus terræ Canaan, ad quam ego adduco vos, non facietis.* v. 4. *Judicia mea facietis, & ſtatuta mea ſervabitis, quæ faciens homo, vivet in eis.* Et poſtea: v. 24. *Ne polluamini in his omnibus, quia in omnibus his polluerunt ſe gentes, quas ego ejicio a faciebus veſtris* v. 25. *Et polluit ſe terra, & viſitavi iniquitatem ejus ſuper eam, & evomuit terra habitatores ſuos.* v. 26. *Et cuſtodietis vos ſtatuta mea & judicia mea, & non facietis ex omnibus abominationibus iſtis &c.* v. 27. *Quia omnes abominationes iſtas fecerunt homines terræ, qui ante vos, & polluit ſe terra.* v. 28. *Et non evomat terra vos, dum contaminaveritis eam, quemadmodum evomuit gentem, quæ ante vos.* Levit. XX. 22. *Cuſtodietis omnia ſtatuta mea & judicia mea, & facietis ea, & non evomet vos terra.* v. 23. *Iſta omnia* [prohibitarum abominationum genera] *fecerunt gentes, & deteſtatus ſum eas.* In Hebræo eſt: אָקֻץ בָּם *nauſeam ac faſtidium habui in illis.* Targum: *& abominatum eſt verbum meum illos.* Bellarminus de matrim. c. XXVII. regerit: 1.) *reſponderi poſſe, Deum punire voluiſſe gentiles non propter transgreſſionem præceptorum de gradibus cognationis, ſed propter adulteria, propter concubitum cum maſculis & jumentis, & propter idololatriam, quam gentes illæ exercebant cum idolo Moloch, quia enumeratis illis ſceleribus ſubjiciuntur poenæ.* Sed addit ipſe Bellarminus, *hanc ſolutionem non videri ſolidam*, cum eædem pœnæ in eosdem gentiles immediate poſt prohibitiones graduum cognationis ſubjiciantur Levit. XX. 2.) Addit, *reſponderi a quibusdam, Deum puniviſſe gentes ob conjugia in primo gradu conſanguinitatis, quæ ſunt contra legem naturæ, non autem ob conjugia in aliis gradibus.* Sed nec hanc *ſolutionem ſolidam* eſſe agnoſcit, cum poſt enumeratos gradus Lev. XX. ſubjiciantur hæc verba: *Omnia hæc fecerunt gentes*, quæ cum ſint univerſalia, non poſſunt reſtringi ad certa aliqua ſcelera. 3.) Tandem igitur ſuam profert reſponſionem, *omnia illa præcepta de gradibus cognationis eſſe naturalia aliquo modo, nimirum ſi nude ac ſolitarie ſumantur gradus cognationis ſine circumſtantiis, quæ ſufficiant ad matrimonia in illis gradibus honeſtanda, quia gentes ſine ullo delectu miſcebantur cum conſanguineis, peccabant haud dubie in ſingulis contra jus naturæ, & ideo merito puniebantur*; ubi tamen obſervandum eſſe dicit, *peccaſſe quidem gentes in ejusmodi conjugiis contrahendis, ſed non ita graviter, ut propter illa ejiciendæ eſſent a terra, iſta enim poena proprie reſpicit crimen idololatriæ & adulteria ac flagitia prodigioſa cum beſtiis & maſculis. Cum enim ſcriptura dicit:* omnia hæc fecerunt; *non intelligit tantum conjugia in gradibus prohibitis, ſed omnia ſcelera ſupra nominata. Nec dicit, per ſingula peccata fuiſſe* dignos

dignos illos, qui e terra evomerentur, ſed propter omnia, quia nimirum inter illa omnia erant quædam graviſſima & enormia. Hanc ſolutionem eſſe veram, confirmari poſſe dicit exemplis patriarcharum, ut Jacob, Juda & Amram, qui *in gradibus prohibitis contraxerunt, & tamen a Deo puniti non ſunt, quia videlicet non temere, ſed cum ratione id fecerunt, neque ad iſta conjugia adjunxerunt quatuor illa ſcelera, ob quæ gentes proprie punitæ fuerunt.* Reſp. *a.*) Fundamentum reſponſionis Jeſuiticæ unice conſiſtit in exemplis patriarcharum, qui in gradibus prohibitis contraxerunt, de quibus quid ſtatuendum ſit, poſtea videbimus; hoc loco unicum illud urgemus, quod non *ex exemplis de regula, ſed ex regula de exemplis* ſit judicandum. *b.*) Bellarminus nude adſerit, nulla autem ratione probat, *ob certas quasdam circumſtantias* præcepta Levitica fieri diſpenſabilia, ac matrimonia in *prohibitis gradibus contracta ex circumſtantiis quibusdam honeſtari.* Nos contra ſic concludimus: Quæ jure naturali ſunt prohibita, nulla circumſtantia fiunt licita & honeſta, quia *naturalia ſunt immutabilia.* §. ſed naturalia inſtit. de jur. nat. gent. & civ. *Naturalia jura, quæ apud omnes gentes peræque obſervantur, divina quadam providentia confirmata ſemper firma atque immutabilia permanent.* Jam vero præcepta de gradibus cognationis ſunt naturalia, ut probat noſtrum argumentum, nec poteſt omnimode inficiari Bellarminus, ſic enim hoc ipſo in loco ſcribit: *Propoſitio illa generalis* Lev. XVIII. ad proximam ſanguinis ſui nemo accedat, *jus naturæ complectitur, & ideo etiam in ſingulis præceptis repetitur vocabulum* turpitudo, *quia turpe eſt cum cognata matrimonium contrahere, cum natura ipſa dictet reverentiam quamdam illis debere, cum qua pugnat copula carnalis, & quia gentes illæ ſine ullo delectu miſcebantur conſanguineis, peccabant haud dubie in ſingulis* [nota in ſingulis] *contra jus naturæ, & ideo merito puniebantur.* Hæc Bellarminus. *c.*) Ex conceſſis a Bellarmino ulterius ſic inferimus: Nullius cerimonialis legis transgreſſio gentiles efficit peccati, iræ ac pœnæ divinæ reos, quia ipſis non eſt lata. *Ubi autem non eſt lex, ibi nec transgreſſio.* Rom. IV. 15. Atqui ſingulorum horum præceptorum transgreſſio gentiles fecit reos peccati, iræ ac pœnæ divinæ. Ergo &c. *d.*) Abſurdum eſt, quod Bellarminus addit, *gentiles peccaſſe contra jus naturæ in contrahendo conjugio in prohibitis gradibus non ſimpliciter, ſed quia ſine delectu miſcebantur cum conſanguineis*; hoc enim perinde eſt, ac ſi quis velit dicere, homicidam peccare contra jus naturæ non ſimpliciter, ſed quia ſine delectu homines occidit; adulterum peccare contra jus naturæ non ſimpliciter, ſed quia ſine delectu cum quibusvis maritatis conſueſcit. *e.*) Quod Bellarminus addit, *peccaſſe quidem gentes in ejusmodi conjugiis contrahendis, ſed non ita graviter, ut propter illa ejiciendæ eſſent a terra, nec propter ſingula illa peccata fuiſſe eas poena dignas, ſed propter omnia;* in eo Moſi plane in faciem contradicit, quod ex ſerie & connexione textus eſt evidentiſſimum. *Primo* in genere præcipit divina majeſtas, *neminem debere accedere ad propinquam carnis ſuæ, ut revelet ejus nuditatem,* v. 6. poſtea per certas ſpecies gradus propinquitatis explicantur usque ad v. 19. ac ſingulis prohibitionis ſpeciebus enumeratis additur v. 24. *Ne polluamini,* בְּכָל־אֵלֶּה, *in omnibus his,* ſcilicet quæ hactenus ſunt ſpeciatim commemorata, quia *in his omnibus polluerunt ſe gentes, quas ego ejiciam a faciebus veſtris.* v. 25. *Et polluit ſe terra, & viſitavi iniquitatem ejus ſuper eam, & evomuit terra habitatores ſuos;* ubi diligenter obſerva, omnia hactenus enumerata ſcelerum & illicitarum commixtionum genera vocari *pollutiones & contaminationes*, omnia etiam referri ad cauſas, propter quas gen-

gentes ſunt deletæ, & ex terra Canaan ejectæ v. 26. *Cuſtodite ſtatuta mea, ut non faciatis ex omnibus abominationibus iſtis,* v. 29. *Omnis, qui fecerit ex omnibus abominationibus iſtis, exſcindetur e medio populi ſui.* Levit. XX. 23. *Omnia hæc fecerunt gentes, & deteſtatus ſum eas.* Omnia delicta in unam rediguntur claſſem, & generalis concluſio additur, quæ non ſolum de omnibus ſimul ſumtis, ſed etiam de ſingulis ſeorſim acceptis neceſſario intelligenda eſt. Quemadmodum enim qui adulterium cum proximi uxore perpetrat contra prohibitionem v. 20. vel cum bruto concumbit contra prohibitionem v. 23. is tale peccatum committit, propter quod jure ac merito incurrit pœnam divinitus hic ſtatutam, ſi vel maxime non conjungat flagitia reliqua; ſic qui in aliquo prohibitorum graduum contrahit, pœnam prohibitioni adjectam incurrit, ſi vel maxime non conjungat flagitia reliqua. *f.*) Ἀνακολουθία etiam in hac Bellarmini illatione deprehenditur. *Alii eodem modo peccarunt contrahendo in gradibus prohibitis, & tamen non ſunt ejecti ex terra. Ergo nec gentes iſtæ propter matrimonia in gradibus prohibitis contracta poenam illam ſuſtinuerunt, ſed potius propter idololatriam, adulteria ac flagitia prodigioſa cum beſtiis & maſculis.* Diſtinguendum enim inter peccata privata ſive privatorum hominum, & inter peccata publica, quæ in toto aliquo populo vigent & adprobantur, qualia fuerunt illa gentilium delicta, de quibus Moſes loquitur. Adde quod peccata æqualia non ſemper eodem modo & æqualiter in hac vita puniantur. Denique ex ſubordinatis non facienda ſunt oppoſita. Gentes non tantum propter adulteria & Sodomiticas libidines cum maſculis & beſtialitatem, ſed etiam propter inceſtas & nefarias nuptias, quæ graviora ſunt delicta, quam adulterium, pœnas illas juſto Dei judicio ſuſtinuerunt. c. *Adulterii* 32. q. 7. ex Auguſtino: *Adulterii malum vincit fornicationem, vincitur autem ab inceſtu. Pejus eſt enim cum matre, quam cum aliena uxore concumbere.* Nec Moſes dicit propter *graviſſima* tantum flagitia, ſed propter omnia gentes punitas fuiſſe, inter quæ etiam fuerunt conjugia in prohibitis gradibus contracta.

II.) Ex legum harum cum moralibus connexione.

§. CCXCV. II.) Ex *legum harum cum moralibus connexione.* Quæcunque leges in uno eodemque contextu cum moralibus conjunguntur, illæ ad jus naturale ac morale pertinere cenſentur, niſi ex circumſtantiis contrarium evidenter eluceſcat. Sed leges Moſaicæ de prohibitis gradibus cum moralibus legibus in uno eodemque contextu indivulſe conjunguntur. Ergo ad jus naturale ac morale pertinere merito cenſentur. *Majori* quare ſit limitatio quædam addita, facile colligitur ex Exod. XIX. & ſeqq. capp. atque aliis pandectarum Moſaicarum paratitlis in quibus & *forenſia* & *cerimonialia* & *moralia* præcepta conjungi non negamus; ſed ibi ex circumſtantiis textus & ex ipſa præceptorum materia facile conſpicitur, quænam ad legem moralem, quæ vero ad forenſem ac cerimonialem legem pertineant. *Adſumtum* conſtat ex Lev. XVIII. & XX. In capite enim XVIII. Levitici prohibitioni graduum conjungitur lex *de non concumbendo cum muliere menſtruata,* v. 19. *de non adulterando,* v. 20. *de non exercenda idololatria,* v. 21. *de non concumbendo cum maſculo coitu foemineo,* v. 22. *de non coeundo cum pecore,* v. 23. capite XX. pœnæ in contrahentes matrimonia in gradibus prohibitis ſtatutæ conjungitur pœna eorum, *qui dederint de ſemine ſuo idolo Moloch,* v. 2. *qui abeunt poſt magos & ariolos,* v. 6. *qui maledicunt parentibus,* v. 9. *qui adulterium perpetrant,* v. 10. *qui cum maſculo coeunt,* v. 13. *qui cum pecore coëunt,* v. 15. *qui cum menſtruata congrediuntur;* v. 18. jam vero hæc omnia pertinent ad legem moralem. Ergo idem judi-

judicium de prohibitione graduum eſſe debet. Duo obverti poſſunt huic argumento, quod tamen Bellarminus non adtingit: 1.) *Leges haſce de prohibitis gradibus vocari* משפטים, *judicia,* & חקות, *ſtatuta; jam vero has adpellationes tribui ſolere legibus forenſibus & cerimonialibus.* Reſp. diſtinguenda eſt adpellationum harum ſignificatio *ſpecialis* a *generali.* Quando ſpecialiter uſurpantur, iisque additur מצוה תורה vel ſimilis quædam vox, moralem legem exprimens, tunc forenſes & judiciales leges denotant; ſed quando abſolute ponuntur, ut hoc loco, tum generaliter ſignificant legem divinam, ſive ea ſit moralis, ſive forenſis, ſive cerimonialis. Quod autem hic moralem legem denotent, patet tum ex aliis noſtræ ſententiæ argumentis, tum vel maxime ex eo, quod ſpecies præceptorum generali huic præcepto de cuſtodiendis judiciis & ſtatutis Dei pertineant ad legem moralem, jam vero eadem eſt ratio generis, quæ eſt ſubjectarum ſpecierum. 2.) Lev. XX. 25. *ſubjungi præceptum de diſtinguendo animali mundo ab immundo, quod cerimoniale eſſe conſtat.* Reſp. præceptum illud a reliquis præcedentibus plane ſejungitur, & adpendicis tantum loco prioribus adnectitur. v. 22. de gentibus in prohibitis gradibus matrimonia contrahentibus dicitur, quod propter *hoc flagitium terra habitationis ſuæ ſint ejiciendæ*, ſed nulla pœna in gentiles, ſi transgrediantur præceptum de Levitico ciborum diſcrimine, uſpiam ſtatuitur, quin potius ex verbis textus manifeſtum eſt, Leviticam illam legem de mundorum & immundorum animalium diſcrimine obſervando ad ſolum Iſraeliticum populum reſtringi: v. 24. *Ego Dominus Deus veſter, qui ſeparari feci vos a populis.* v. 25. *& ſeparare facietis inter animal mundum & immundum,* v. 26. *& eritis mihi ſancti, quia ſanctus ego Dominus & ſeparavi vos a populis, ut eſſetis mei;* id eſt, ut eſſetis mihi populus peculiaris a reliquis populis omnibus certis legibus diſtinctus ac ſeparatus.

§. CCXCVI. III.) Ex *pœnæ in transgreſſores harum legum ſtatutæ conditione.* Quarum legum transgreſſioni imponuntur pœnæ capitales, illæ non ſunt cerimoniales ſive forenſes, ſed morales; [niſi circumſtantiæ textus & præceptorum materia contrarium evidenter oſtendant] ratio eſt, quia transgreſſioni legum cerimonialium plerumque imponuntur pœnæ Leviticæ. Sed transgreſſioni legum de prohibitis cognationis gradibus imponuntur pœnæ capitales. Levit. XX. 11. *Qui dormierit cum noverca ſua, morte moriantur ambo, ſanguis eorum ſit ſuper eos.* v. 12. *Si quis dormierit cum nuru ſua, uterque moriatur, quia ſcelus operati ſunt, ſanguis eorum ſuper eos.* v. 14. *Si quis ſupra uxorem filiam duxerit matrem ejus, ſcelus operatus eſt, ardebit cum eis, nec permanebit tantum nefas in medio veſtri.* v. 17. *Qui acceperit ſororem ſuam, filiam patris ſui vel filiam matris ſuæ, & viderit turpitudinem ejus, illaque conſpexerit fratris ignominiam, nefariam rem operati ſunt, occidantur in conſpectu populi ſui, eo quod turpitudinem ſuam mutuo revelaverint, portabunt iniquitatem ſuam.* v. 19. *Qui turpitudinem materteræ vel amitæ ſuæ revelaverit, portabunt ambo iniquitatem ſuam.* v. 20. *Qui coierit cum uxore patrui ſui, portabunt ambo peccatum ſuum, abſque liberis morientur.* v. 21. *Qui duxerit uxorem fratris ſui, rem fecit illicitam, abſque liberis erunt.* In publica maledictione, quam totus populus adverſus peccantes pronunciabat, etiam harum legum transgreſſiones incluſæ fuerunt. Deut. XXVII. 20. *Maledictus, qui dormit cum uxore patris ſui.* v. 22. *Maledictus, qui dormit cum ſorore ſua.* v. 23. *Maledictus, qui dormit cum ſocru ſua.* Ergo leges illæ de prohibitis cognationis gradibus

III.) *Ex pœnae adjectae conditione.*

non ſunt cerimoniales vel forenſes, ſed morales. Excipit Bellarminus, *etiam judicialibus & cerimonialibus præceptis addi ſimiles poenas, ut patet de transgreſſore legis de circumciſione, Gen. XVIII. & de comedente fermentatum in diebus azymorum, Exod. XII. ac pleni ſunt libri Moſaici ejusmodi poenis.* Reſp. 1.) Eſt hic diſpar ratio, quia circumciſio & agnus paſchalis erant ſacramenta vet. teſt. quæ etſi ad legem cerimonialem quodammodo pertinebant, tamen multa habebant peculiaria, in quibus a reliquis cerimoniis Leviticis fuerunt diſtincta, ut oſtendimus in tract. de legibus cerim. & forenſ. §. XI. 2.) Quia vero legi de obſervatione ſabbati itidem additur comminatio pœnæ capitalis in transgreſſores ſtatutæ, ideo majorem propoſitionem hoc modo limitavimus, *niſi circumſtantiæ textus & præceptorum materia oſtendant contrarium.* 3.) Id vero hoc loco contingit, quia transgreſſoribus etiam cerimonialium legum graviſſima irrogatur pœna non propter *materiam præcepti*, ſed propter *majeſtatem præcipientis* in earum transgreſſione violatam: adde, quod in illis ipſis cerimonialibus legibus ſit aliquid morale, ipſum ſcilicet genus, ad quod in pœnæ capitalis irrogatione potiſſimum habetur reſpectus. 4.) Bellarminus ipſe cap. XXVIII. *ex capitali ſupplicio prohibitioni conjugiorum in primo gradu conſanguinitatis tam in recta linea, quam in transverſa, & in primo gradu adfinitatis in linea recta* Lev. XX. *adjecto colligit, talia conjugia jure naturæ eſſe interdicta.* 5.) Nec tamen inficias imus, huic argumento non ineſſe apodicticum concludendi robur, ſi ſeorſim & a ceteris ſejunctum accipiatur.

IV.) Ex clauſulae Moſaicae adjectione.

§. CCXCVII. IV.) Ex *clauſulæ Moſaicæ adjectione.* Quibus legibus clauſula illa promiſſoria adjicitur: *Cuſtodite præcepta mea, qui fecerit ea homo, vivet in eis*, illæ non ſunt mere cerimoniales ſeu forenſes, ſed ad naturalem ac moralem pertinent. Deut. XXX. 19. recitata ſumma legis moralis ſubjungitur: *Propoſui vobis vitam & mortem, elige ergo vitam, ut & tu vivas & ſemen tuum, & diligas Dominum Deum tuum.* Chriſtus ipſe Matth. XIX. 12. Luc. X. 28. & Paulus Rom. X. 5. Gal. III. 12. ſententiam illam ad legem moralem referunt, utique ergo ad eam pertinet. Jam vero legibus illis de prohibitis gradibus adjicitur iſta clauſula Lev. XVIII. 5. *Cuſtodite leges meas ac judicia, quæ faciens homo, vivet in eis.* Ergo leges de prohibitis gradibus ad legem moralem pertinent. Hoc argumentum Bellarminus non adtingit.

V.) Ex prophetica harum legum explicatione.

§. CCXCVIII. V.) Ex *prophetica harum legum explicatione.* Quæ leges a prophetis inter morales referuntur, & ex quibus gentiles arguunt, illæ non ſunt mere forenſes, vel cerimoniales. Ratio conſecutionis eſt maniſeſtiſſima, quia forenſes & cerimoniales leges ad Judaicum duntaxat populum pertinent, ergo propter earum transgreſſionem non poſſunt argui gentiles. Jam vero leges de prohibitis gradibus a prophetis inter morales referuntur, & ex illis gentiles peccati arguuntur. Ezech. XXII. 10. *Nuditatem patris revelaverunt in te, immundam menſtruo compreſſerunt in te.* v. 11. *Et unusquisque cum uxore ſocii ſui fecit abominationem, & unusquisque nurum ſuam polluit in ſcelere, & unusquisque ſororem ſuam, filiam patris ſui, compreſſit in te.* Amos. II. 7. *Vir & pater ejus iverunt ad puellam ad violandum nomen ſanctitatis meæ.* Ergo. Quamvis vero apud *Ezechielem* Hieroſolymitanorum, & ab *Amoſo* Iſraelitarum delicta præcipue arguantur, ac utrobique etiam cerimonialium conſtitutionum de ſabbato & naſiræis transgreſſio arguatur; tamen propheticæ illæ conciones & increpationes ſunt generales ex ipſis fontibus legis naturalis ac moralis petitæ, ut reliqua membra oſtendunt. Bellar-

larminus ad hoc argumentum nihil reſpondet.

VI.) *Ex legum harum in nov. teſt. repetitione.*

§. CCXCIX. VI.) Ex *legum harum in nov. teſt. repetitione.* Ex quibus legibus etiam in nov. teſt. peccata arguuntur, eæ non ſunt cerimoniales vel forenſes, quippe quæ in nov. teſt. ſunt abolitæ. Jam vero ex legibus de prohibitis gradibus etiam in nov. teſt. peccata arguuntur. Ergo. *Adſumtum* probatur duplici ratione 1.) Ex *Johannis baptiſtæ facto.* Johannes baptiſta ex auctoritate harum legum arguit Herodis cum fratria inceſtum. Matth. XIV. 4. Marc. VI. 18. *Non licet tibi habere uxorem fratris tui.* Excipit Bellarminus: 1.) *Tempore Johannis viguiſſe adhuc legem Moſis, ac obſtrictum fuiſſe Herodem, qui eam legem profitebatur, ut eamdem obſervaret. Non licebat autem ei ſecundum legem habere uxorem fratris ſui, ſive is viveret, ſive mortuus eſſet, quia proles ex eo matrimonio erat ſuſcepta.* Reſp. in tract. de ſacram. §. XV. multis comprobatum dedimus argumentis, miniſterium Johannis ad nov. teſt. pertinere. Bellarminus hoc loco diſputat, *Johannem fuiſſe ultimum prophetam vet. teſt.* idque probare conatur ex Luc. XVI. 16. *Lex & prophetæ usque ad Johannem.* Sed illud accipiendum eſſe *excluſive*, ut Johannes a prophetis vet. teſt. diſtinguatur, non *incluſive*, ut iisdem adcenſeatur, evidenter colligitur *tum* ex Matth. XI. 13. *Omnes prophetæ & lex* ἕως Ἰωάννου προεφήτευσαν, *prophetarunt usque ad Johannem.* Utique ergo cum initio miniſterii Johannis vet. teſt. deſiit, *tum* ex eo, quod Chriſtus ibidem v. 8. eum *plus quam prophetam eſſe* adſerit, quia ſcilicet non de Chriſto poſt aliquot annos demum venturo prophetavit, ut vet. teſt. prophetæ, ſed eum præſentem digito demonſtravit Joh. I. 29. *Ecce agnus Dei.* Sic ergo contra Bellarminum concludimus: Quicunque *a.*) adminiſtrat ſacramentum nov. teſt. *b.*) non prædicit Meſſiam venturum, ſed oſtendit præſentem; *c.*) cujus miniſterium refertur ad initium evangelii Jeſu Chriſti, hoc eſt, publici & ſolemnis illius præconii de Chriſto exhibito in nov. teſt. prædicari cœpti; *d.*) qui in ſuo miniſterio regnum cœlorum adpropinquaſſe docet, Matth. IV. 17. *e.*) cibis in lege cerimoniali prohibitis veſcitur, is non eſt propheta vet. ſed miniſter nov. teſt. Sed Johannes baptiſta *a.*) adminiſtravit nov. teſt. ſacramentum, baptiſmum ſcilicet; *b.*) digito Chriſtum præſentem monſtravit Joh. I. 29. ac proinde ſe prophetam eſſe negavit, v. 21. *c.*) miniſterium ejus refertur ad initium evangelii Marc. I. 1. 2. 4. *d.*) & in miniſterio ſuo regnum cœlorum adpropinquaſſe docuit, Matth. III. 2. *e.*) ac cibis in vet. teſt. prohibitis veſci voluit, locuſtis ſcilicet, Matth. III. 4. Ergo. Johannes baptiſta non eſt propheta vet. ſed miniſter nov. teſt. Aliter igitur Bellarminus excipit 2.) *Crimen Herodis non fuiſſe tantum inceſtum, ſed etiam adulterium, quia Herodes fratris adhuc viventis uxorem acceperat.* Reſp. ſane Joſephus lib. XVIII. antiquit. cap. VII. Euſebius lib. I. hiſt. eccleſ. cap. XII. Hieronymus in comm. Matth. XIV. ac Nicephorus lib. I. hiſt. eccleſ. cap. XIX. in eam abeunt ſententiam, quod frater Herodis adhuc in vivis fuerit, cum Herodiadem fratriam ſuam ſibi conjungeret, ſed non poteſt illud certo demonſtrari, quia Euſebius, Hieronymus & Nicephorus hac in parte ſecuti ſunt narrationem Joſephi, cui quantum fidei ſit tribuendum, vel ex eo conſtat, quod fratrem Herodis, priorem Herodiadis maritum, Joſephus itidem adpellet Herodem, cum Marcus diſerte eum nominet Philippum, nec veriſimile ſit duos fratres fuiſſe ὁμωνύμους. Inde Auguſtinus de fid. & operib. c. XIX. circ. fin. *ambiguum eſſe* dicit, *utrum Herodes mortui, an viventis fratris uxorem duxerit, & ideo non ita patere, quid Johannes ei non licere*

1.) *Johannis baptiſtae factum.*

dixerit. Ex reprehenſione Johannis baptiſtæ, prout ea ab evangeliſtis deſcribitur, haud obſcure colligitur, quod ſpecie quadam honeſtatis Herodes fratriam ſuam ſibi conjunxerit, ὅτι ἐγάμησεν αὐτὴν, inquit Marcus, ergo conjugii nomine inceſtum ſuum obvelavit. Item: οὐκ ἔξεστί σοι ἔχειν τὴν γυναῖκα τοῦ ἀδελφοῦ σου, inquit Johannes baptiſta; jam vero τὸ ἔχειν paſſim uſurpatur pro conjunctione matrimoniali Matth. XXII. 28. Marc. XII. 23. Luc. XX. 28. Joh. IV. 17. [qui locus probe notandus, cum de concubinatu ibidem negetur τὸ ἔχειν ἄνδρα] 1 Cor. V. 1. VII. 2. 12. 13. 20. Gal. IV. 27. Ac ſi vel maxime concedatur, cum hoc facto Herodis ſimul plura peccata fuiſſe conjuncta, videlicet ejectionem prioris conjugis, [quæ referente Nicephoro fuit filia regis Arabum Aretæ] adulterium, raptum, inceſtam cohabitationem &c. non tamen ſequitur, Johannem non reprehendiſſe eodem modo prohibitam illam commixtionem. Ipſa certe reprehenſionis verba teſtantur contrarium. *Non licet tibi eam habere in uxorem.* Ergo ipſum conjugium in tali propinquitatis gradu improbat, quia verba deſumta ſunt ex Levit. XVIII. 16. quo etiam marginales Lovanienſium adnotationes nos remittunt, ut præcepta negativa ſemper obligant, ſic & reprehenſio baptiſtæ ſemper negat, licere Herodi fratriam ducere, ſive frater vivat, ſive mortuus ſit, cum lex prohibens nullam addat exceptionem. Denique Bellarminus ipſe conjugium Herodis cum Herodiade fratria ſua vocat *inceſtum.* Jam vero inceſtus proprie committitur contra legem naturæ. Ergo lex prohibens conjugium cum fratria pertinebit ad legem naturæ.

2.) Apoſtoli Pauli exemplum.

§. CCC. 2.) Ex *apoſtoli Pauli exemplo.* Paulus eum, qui novercam ſuam duxerat, ex fundamento harum legum de prohibitis gradibus Levit. XVIII. 8. XX. 11. Deut. XXII. 30. XXVII. 20. non ſolum graviſſimi peccati reum facit, ſed etiam excommunicationi ſubjicit ac ſatanæ tradit, cum de cerimonialibus alias dicat: *Circumciſio nihil eſt*, Gal. VI. 15. *Nemo vos judicet in cibo aut potu, aut in parte diei feſti, aut neomeniæ, aut Sabbatorum, quæ ſunt umbra futurorum, corpus autem Chriſti.* Col. II, 16. 17. Excipit Bellarminus *a.) Probabile eſſe, quod primus gradus adfinitatis in linea recta ſimpliciter prohibitus ſit jure naturæ, ſed non ideo præcepta omnia de gradibus eſſe naturalia, quia unum vel alterum eſt naturale.* Reſp. prohibitiones illæ omnes ſunt ejuſdem generis, quia ſubjunguntur generali propoſitioni: *Nullus ad propinquam carnis ſuæ accedat;* poſtea per ſpecies illa propinquitas explicatur, & tandem generalis concluſio ad omnes prohibitionis ſpecies pertinens additur: *Anima, quæ fecerit ex abominationibus his quidpiam, peribit de medio populi ſui,* quo veritatis fulgore coactus Bellarminus ipſe h. l. concedit, *omnia illa præcepta de gradibus cognationis eſſe aliquo modo naturalia, cum propoſitio illa generalis:* Nemo accedat ad proximam ſanguinis ſui, *jus naturæ complectatur, & in ſingulis præceptis de gradibus vocabulum* turpitudo *repetatur.* Nec *probabile ſolum,* ut Bellarminus loquitur, *ſed plane certum & indubitatum* eſt, primum gradum adfinitatis æque ac primum gradum conſanguinitatis in linea recta jure naturæ prohibitum eſſe, cum apoſtolus diſerte addat, *talem fornicationem nec inter gentes audiri. b.) Probabile eſſe, quod apoſtolus loquatur de alieno, qui novercam concubinæ loco haberet, vivente adhuc patre, quod ſcelus non tantum inceſtus, ſed & adulterium erat, idque graviſſimum*, id quod Anſhelmus & Thomas colligunt ex 2 Cor. VII. 12. *Scripſi vobis non propter eum, qui fecit injuriam, nec propter eum, qui paſſus eſt injuriam, ſed ad manifeſtandam ſolicitudinem noſtram, quam habemus pro vobis. Nam is, qui fecit injuriam, eſt filius inceſtuoſus, qui eam pertulit, eſt pater, cujus*

us uxor violata eſt. Reſp. 1.) Sufficit nobis, quod Bellarminus concedit, *inceſtum eſſe, ſi quis novercam ſuam etiam poſt mortem patris ducat.* Atqui inceſtus committitur contra legem naturæ. Ergo lex prohibens conjugium cum noverca pertinet ad naturæ legem. 2.) Bellarminus ſuam opinionem non probat evidenti aliquo argumento. Quod enim adtinet locum ex 2 Cor. VII. 12. adductum, eum Chryſoſtomus hom. XV. in 2 Cor. refert ad eccleſiam. *Timebat* [inquit] *apoſtolus, ne illam* [eccleſiam] *malum ſupra modum depaſceret, & pergeret totam lædere eccleſiam.* Ambroſius in comm. generaliter de mutuis Corinthiorum injuriis exponit; *Inique verſatum apoſtolus dicit illum, qui inceſtum admiſerat, nec non etiam hos tangit, quos injurias & fraudes fratribus in prima epiſtola feciſſe ſignificat.* Et poſtea: *Hi inique tractati ſunt, qui a fratribus contraria paſſi ſunt. Hic ſenſus eſt, quem in capite epiſtolæ memorat, ubi dicit:* Si cui aliquid donaſtis, & ego. *Oſtendit enim, non magis horum cauſa, qui peccaverunt, ſcripſiſſe remitti illis debere, ſed magis propter eccleſiam, quia in uno male agente multi ſunt, qui confundantur, & in uno contumeliam aut fraudem patiente multi ſunt, qui indignentur, quia ſi patitur aliquid unum membrum, compatiuntur omnia.* Hieronymus in comm. primum quidem expoſitionem illam adfert, quam Bellarminus unice urget, dum per eum, qui injuriam paſſus eſt, intelligit *patrem*, ſed ſtatim aliam adjungit explicationem, qua per eum, *qui intulit injuriam*, intelligit *excommunicantem*, per eum, *qui paſſus eſt, excommunicatum, cui videbatur injuria facta.* Theophylactus refert ad ſcortatores: *Quem dicit injuriam intuliſſe & injuria adfectum? eos, qui fornicati erant. Utrique enim ſe mutuo injuria adfecerant.* Theodoretus *patri mortuo* ab eo, qui novercam duxerat, *injuriam factam fuiſſe* ſtatuit, cui expoſitioni Bellarminus fruſtra hoc opponit, quod *per mortem ſolvatur conjugale vinculum, ideoque mortuo non facere injuriam, qui ejus uxorem ducit.* Alia enim ratio eſt viduæ alterius cujuscunque, alia viduæ a patre relictæ; qui enim aliam quamcunque viduam ducit, non adficit injuria priorem maritum defunctum propter ſolutum matrimoniale vinculum, ſed qui patris ſui viduam ducit, is *propter propinquitatem* poſt mortem patris adhuc durantem patrem ſuum ignominia adficit. Repetatur h. l. regula 16. ſuperius propoſita, quod *propinquitas tam conſanguinitatis, quam adfinitatis non moriatur, etiamſi per mortem decedat perſona, mediante qua conſanguinitas vel adfinitas eſt contracta.* Expendatur etiam ratio in lege divina adjecta: Lev. XVIII. 8. *Non reveles nuditatem uxoris patris tui, nuditas enim patris tui eſt;* quæ ratio generalis eſt ad uxorem patris tum mortui tum viventis pertinens, quod nunquam negare poterit Bellarminus. Diſputat Ariſtoteles lib. I. ethic. cap. XI. *magnis vivorum calamitatibus mortuos quodammodo adfici;* quanto magis dici poteſt, flagitiis in defuncti patris viduam commiſſis ipſummet patrem injuria adfici. Sed redeo ad textum apoſtolicum, qui ſimpliciſſime exponi poteſt hoc modo: Etſi vobis ſcripſi paulo ſeverius, tamen id factum eſt, non propter *eum, qui læſerat*, id eſt, ut eum, qui eccleſiam & me iſto ſcelere graviter offenderet, ad deſperationem adigerem, *nec propter eum, qui læſus fuerat*, id eſt, ut meum erga ipſum animum vindicta explerem, quamvis ille ad juſtam iram me provocaverat; ſed ut *manifeſtaretur ſtudium veſtrum erga nos*, id eſt, ut vos excitarem, quo re ipſa oſtenderetis, quanti admonitiones noſtras apoſtolicas faciatis &c. 3.) Longe veriſimilius eſt, quod mortuo demum patre inceſtuoſus ille Corinthius novercam ſuam duxerit; *primo* enim ad copulationem illam inceſtam connivebant Corinthii, ecquis vero tam profligatæ audaciæ eos fuiſſe exiſtimet, ut

ma-

manifeſtiſſimum illud patris ac filii una muliere abutentium adulterium tolerare voluerint? *Deinde* apoſtolus haud quaquam prætermiſſurus fuiſſet, quin patrem ejusmodi flagitium permittentem ſevere caſtiga, ſi in vivis adhuc ſuperſtes fuiſſet.

VII.) *Ex legum harum in cordibus gentilium inſcriptione, quae probatur*

§. CCCI. VII.) Ex *legum harum in cordibus gentilium inſcriptione.* Ea, quæ lex naturæ in omnium ſanorum cordibus, quorum mens non eſt prorſus reproba, inſcripta eſſe oſtendit, non ſunt cerimonalia, ſed moralia; Rom. II. 15. *opus legis ſcriptum in cordibus eorum.* Sed prohibitiones graduum in omnium ſanorum cordibus, quorum mens non eſt prorſus reproba, ſunt inſcriptæ. Ergo. *Majór* propoſitio non poteſt negari a Bellarmino, cum ipſe c. XXVIII. conjugia in primo gradu conſanguinitatis tam in linea recta, quam in transverſa, & in primo gradu adfinitatis in linea recta jure naturæ interdicta eſſe probet ex eo, quod *omnes gentes aut a conjugiis prædictis naturaliter abhorruerint, aut, ſi quæ gentes iis indulgent, ab aliis feræ & barbaræ judicantur.* Adſumtum probatur 1.) Ex *legibus imperatorum & reſcriptis veterum juriſconſultorum,* in quibus iidem conſanguinitatis & adfinitatis gradus prohibentur, qui in lege divina ſunt prohibiti, ut inferius demonſtrabitur.

1.) *Ex legibus imperatorum.*

Excipit Bellarminus *a.) Non eſſe verum, quod omnes leges ad jus naturæ pertineant, in quibus Moſes & cæſar conveniunt, cum non poſſit id ullo verbi divini teſtimonio probari. b.) Non omnes Romanorum leges a Deo fuiſſe confirmatas, cum inter eas ſint quædam injuſtæ. c.) Ea, in quibus Moſes & cæſar conveniunt, eſſe potius juris poſitivi, quam naturalis, cum lex cæſaris non prohibeat id, quod ſolo lumine rationis omnes noverunt eſſe prohibitum, ſed poenam conſtituat in eos, qui ſecus fecerint, aut quod lex naturæ docet in genere, determinet in particulari. d.) Legem de non ducenda defunctæ uxoris ſorore a cæſare latam pro poſitiva habendam, cum lex Moſaica tale conjugium permittat, ergo etiam legem de non ducenda fratria propter eumdem adfinitatis gradum pro poſitiva habendam, quod noſtris hypotheſibus repugnet.* Reſp. *a.)* Non ita nude ac crude argumentamur, omnia illa pertinere ad jus naturæ, in quibus leges Moſaicæ & imperatoriæ conveniunt; ſed hoc adſerimus, ea, quæ ipſum rectæ rationis lumen & lex naturæ in omnium gentium cordibus, ſi non prorſus ſunt corruptæ, dictitant, ea, inquam, eſſe moralia. *b.)* Ubi eſt conſenſus inter Moſen & cæſarem, oportet eum niti jure naturali, nec poteſt aliud adferri conſenſus illius fundamentum, judiciales enim & cerimoniales leges Moſaicæ ſunt Judæorum propriæ, cum quibus cæſari nullum eſt commercium. *c.) Non omnes Romanorum leges a Chriſto adprobatas eſſe, nec legibus poſitivis divinæ ac naturali legi adverſantibus parendum eſſe,* facile concedimus; ſed neutrum horum quidquam facit ad inſtitutum, tum quia & magiſtratui & honeſtis ordinationibus magiſtratus etiam ethnici parendum, tum quia leges imperatoriæ de prohibitis gradibus, de quibus h. l. unice agimus, conſentiunt cum lege divina. *d.)* Cum multi *veritatem in injuſtitia captivam detineant*, Rom. I. 18. hoc eſt, cum plurimi ex gentilibus contra lumen naturæ adhuc reliquum agant, ideo etiam magiſtratus politicus ipſam legem naturæ ſæpius repetit. Furtum naturali lege prohibitum eſſe conſtat l. 1. §. 3. *de furtis.* l. *probrum* 42. ff. *de V. S.* & tamen de eo exſtant leges poſitivæ, propterea quod apud multos furta non ſolum tolerentur, ſed etiam ſi artificioſa ſint, commendentur, ut patet ex Lycurgi legibus. Sic promiſcuæ libidines, raptus, adulteria &c. pugnant cum jure naturæ, & tamen de illis agitur in jure civili. *e.) Lege Moſaica conjugium cum*

ſoro-

ſorore uxoris defunctæ conceſſum eſſe, falſa eſt hypotheſis, ut inferius oſtendemus, nec categorice & adſeveranter, ſed dubitative & hæſitanter Brentius pronunciat, *videtur tale conjugium Moſes permittere*, ac ſi vel maxime hac in parte eſſet diſſenſus inter legem Moſaicam & imperatorum, id tamen noſtræ non præjudicaret ſententiæ; polygamia enim jure cæſareo eſt prohibita, lege forenſi Moſaica ex hypotheſi Bellarmini Judæis fuit conceſſa, quam tamen cum conjugii inſtitutione primæva, & ſic cum lege morali pugnare ſuo loco oſtendimus.

2.) *Ex legibus gentium.*

§. CCCII. 2.) Ex *honeſtis aliarum gentium legibus.* Quamvis enim apud quaſdam gentes perverſa conſuetudo contrahendi in gradibus prohibitis inoleverit, tamen ex illarum corruptis & depravatis moribus non eſt judicium faciendum de lege naturæ, [ſicut Harmenopolus lib. I. cap. I. cum jus gentium definiiſſet, *quo gens aliqua, vel aliquæ gentes utuntur*, poſtea ſubjicit, *utpote matribus commiſceri apud Perſas*] ſed ex honeſtis gentilium legibus cum jure naturæ conſentientibus §. *pen.* Inſt. *de jur. nat. gent. & civ.* Apoſtolus de quibusdam gentilibus adſerit, quod ἀπηλγηκότες ἑαυτοὺς παρέδωκαν τῇ ἀσελγείᾳ Eph. IV. 19. ſed quemadmodum præpoſteræ illorum libidines non evertunt jus naturale omnium cordibus inſcriptum de caſtitate tuenda, ita quoque nuptiæ in prohibitis gradibus a quibusdam gentilibus contractæ non evincunt, jure naturali non eſſe illos gradus prohibitos, ſed contra juris naturalis præſcriptum & contra conſcientiæ dictamen eos feciſſe, id quod ſaniores inter eos ex naturæ lumine cognoverunt. *a.) De conjugiis parentum & liberorum in linea recta.* Plato lib. IV. de leg. diſputat, ideo prohibita eſſe parentum ac liberorum conjugia, *quia ex diſcrepantium ætatum conjunctione nimium imbecilles partus educantur, & parentum provecta jam ætas adoleſcentulorum matrimoniis non bene conveniat.* Ariſtoteles lib. II. polit. ex eo reprehendit communionem uxorum, quia ſequeretur, *ut filii parentibus, & fratres ſororibus jungerentur.* Paulus juriſconſultus l. ult. de rit. nupt. *jure gentium prohibitum eſſe* dicit, *ne quis ex gradu adſcendentium & deſcendentium uxorem ducat.* Jus illud gentium eſt ipſum jus naturæ. Honorius & Theodoſius, imperatores, reſcripſerunt, *naturæ foedus non permittere concubitus cum matribus & filiabus*, l. *eum qui* C. *de epiſc. & cleric.* Socrates apud Xenophontem lib. ἀπομνημ. adſerit, *hanc legem in natura a diis conditam & poſitam eſſe*, μήτε γονέας παισὶ μίγνυσθαι, μήτε παῖδας γονεῦσιν. Plutarchus in lib. de fort. Alex. refert, *Alexandrum magnum docuiſſe Perſas matres revereri*, *earumque nuptiis abſtinere.* Tiraquellus ex Agathio lib. II. de bello Goth. docet, *apud priſcos Perſas non fuiſſe matrimonia parentum & liberorum uſitata.* Et Plutarchus in vit. Artaxerx. memorat, *ipſum filias ſuas uxores duxiſſe contra leges Perſarum & Græcorum.* Ergo, quæ ſuperius de matrimoniis parentum & liberorum apud Perſas uſu receptis ex hiſtoricis ſcriptoribus dicta ſunt, de *recentioribus* illis, qui poſt Cambyſen vixerunt, eſt accipiendum. Virgilius lib. VI. Æneid. apud inferos puniri dicit eum,

Qui thalamos natæ invadit vetitosque hymenæos.

Catullus in Gellium impiam vocat Perſarum legem, quæ talia conjugia permittit:

Nam magus ex matre & nato gignatur oportet,
Si vera eſt Perſarum impia relligio.

Suetonius in Claudio cap. XV. refert, *imperatorem Claudium, foeminam non agnoſcentem filium ſuum dubia utrinque argumentorum fide ad confeſſionem compuliſſe indicto matrimonio juvenis ;* ipſam igitur naturam a tali conjugio abhorrere cenſuit. *Antoninus Caracalla*, qui novercam uxorem duxit, & *Nero*, qui matri ſtuprum intulit, non tantum infeliciſſime perierunt,

verum etiam a populis odio habiti fuere, & *naturæ monſtra* adpellati. Ovidius libr. X. metamorph. itidem ex jure naturæ prohibitionem deducit:

Ultra autem ſperare aliquid potes impia virgo?
Nec quod confundas & jura & nomina ſentis?
Tune eris & matris pellex & adultera patris?
Tune ſoror nati genitrixque vocabere fratris?
Nec metues atro crinitas angue ſorores,
Quas facibus ſævis oculos atque ora petentes
Noxia corda vident? at tu dum corpore non es
Paſſa nefas, animo ne concipe, neve parentis
Concubitu vetito naturæ pollue fœdus &c.

Lucanus lib. VIII.

. . . . *Cui fas implere parentem,*
Quid rear eſſe nefas?

Mater Dionyſii, Siciliæ tyranni, cum filius illi ſtuprum inferre conatus eſſet, dixiſſe fertur, *tyrannum leges civiles mutare poſſe, non autem naturales.* Recte igitur Alexander ab Alexand. lib. I. genial. dier. c. XXIV. in princ. *Etſi* [inquit] *apud nonnullas Indorum gentes, Arabas, Perſas, Mauroſque ac Magos & Babylonios, filios matres ducere uxores, & cum parentibus ſtupro coire licuerit, tamen apud reliquas ubique gentes tam immane ſcelus lege & moribus ſub gravi documento interdictum fuit, nefas exiſtimantes, filios cum matribus ferarum ritu commiſceri, quod dictu audituque foedum ac pudendum eſt.*

§. CCCIII. *b.*) De conjugiis *fratrum & ſororum in primo lineæ collateralis gradu*, cum Abrahamus Gen. XX. 12. & Iſaacus Gen. XXVI. 7. conjugium cum Sara & Rebecca inter gentiles, cum quibus vivebant, tegere vellent, vocarunt eas *ſorores*; ex quo colligitur, homines illorum locorum & temporum ita horruiſſe conjugium cum propria ſorore, ut audito nomine ſororis ſtatim crederent, eas non fuiſſe uxores. Herodianus lib. I. de imperat. ſcribit: *Ptolemæum, Ægypti regem, eo turpitudinis prolapſum, ut contra Macedonum & Græcorum leges etiam ſororiis amoribus implicaretur.* Dicterium, quo Sotades ipſum punxit, ſuperius recenſuimus. Herodotus in Thal. memorat, quod *Cambyſes, Perſarum rex, cum ſororem ſuam germanam uxorem ducere cuperet, nec uſitatum hoc prius apud Perſas eſſet, accerſitos regios judices percontatus ſit, num quæ lex eſſet, quæ cum ſorore nuptias contrahere permitteret? illos vero metu tyranni reſpondiſſe, nullam ſe hujusmodi legem apud Perſas invenire, ſed aliam legem ſe reperiſſe, qua liceat regi facere, quidquid libet. Ita nec legem abrogarunt metu tyranni, & ne legem tuentes ipſi perirent, alienam invenerunt.* Plato lib. VIII. de legibus dicit eſſe νόμον ἄγραφον *de connubiis cum liberis, cum fratribus, cum ſororibus, & omnium judiciis tales conjunctiones improbari, a qua commixtione plures abhorreant.* Apud *Athenienſes* inter germanos fratrem & ſororem matrimonium eſſe non potuit; Moretus lib. XV. var. lect. c. XV. quin imo *omnes fere Græci nefandum putaverunt eodem parente genitos invicem inceſtis nuptiis detineri.* Alexander ab Alexand. lib. I. gen. dier. c. XXIV. Plutarchus in parall. c. LII. refert, quod Macareus, Æoli regis Thuſcorum filius, amore ſororis captus eam violaverit; patrem igitur re cognita miſiſſe filiæ enſem, quo accepto necem ſibi conſciſceret, quod etiam Macareus poſtea fecit. Idem in vita Cimonis refert, *crebro illi flagitium hoc fuiſſe objectum*, quod ſororem in matrimonium duxerit. Suetonius in Cajo inter flagitia Caji imperatoris refert, *quod ſororem Druſillam uxoris loco habere voluerit.* Valerius Maximus lib. I. memorab. cap. VIII. ſcribit, quod *Nauſimenſis civis Athenienſis uxor, cum filii filiaque ſtupro interveniſſet,*

veniſſet, inopinati monſtri perculſa conſpectu & in præſens tempus ad indignandum & in poſterum ad loquendum obmutuerit, illos vero nefarium concubitum voluntaria morte penſaſſe. Lucanus lib. VIII.

Degener inceſtæ ſceptris ceſſure ſororis. Lib. X.

. . . . *Nupſit ſoror impia fratri;* aliquo reſpiciens Auguſtinus lib. XV. de civ. Dei c. XVI. ſcribit: *Etiam inter impios deorum multorum falſorumque cultores ſic obſervari cernimus, ut etiamſi perverſis legibus permittantur fraterna conjugia, melior tamen conſuetudo ipſam malit exhorrere licentiam, & cum ſorores accipere in matrimonium primis humani generis temporibus licuerit, ſic avertetur, quaſi nunquam licere potuerit;* in quem locum Ludovicus Vives ſcribit: *Romani illum morem* [ducendi ſororem] *nunquam receperunt.* e.) De conjugio inter *patruos & avunculos in ſecundo collateralis lineæ gradu.* Claudius imperator, cum Agrippinam, Germanici fratris ſui filiam, uxorem ducere vellet, in eam rem ſenatusconſultum poſtulavit, quo in poſterum nuptiæ inter patruos fratrumque filias juſtæ ſtatuerentur, ſed Tacitus lib. XII. memorat, *non niſi unum repertum eſſe, qui talis matrimonii cupidus eſſet.* Suetonius in Claud. cap. XXVI. duos fuiſſe dicit, ac Nerva imperator abrogato illo ſenatusconſulto poſtea talia connubia prohibuit. Plutarchus in problemat. ſcribit, „*olim neceſſarias fuiſſe ducere prohibitum, quoad lex eſt lata, licere vel patruum, vel avunculum fratris ſororisve filiam ducere propter virum quemdam bonum & acceptum popularibus tenui cenſu, qui fratris ſui filiam nubilem & dotatam ipſe ſibi in matrimonium acceperat, reusque ejus criminis factus pro concione abſolutus eſt, lege ibidem lata, & magno conſenſu adprobata.* Qui plura hujusmodi deſiderat, conſulat Tiraquelli leg. connub. 7.

3.) *Ex hiſtoriis brutorum.*

§. CCCIV. 3.) *Ex brutorum hiſtoriis.* Juſtinianus nov. 12. inquit, *inceſtuoſos patrum cum filiabus & matrum cum filiis concubitus πολλὰ καὶ τῶν ἀλόγων ἀποσείεται ζώων, plurima etiam irrationalia animalia amovent ac deteſtantur.* Ariſtoteles lib. IX. hiſt. anim. cap. XLVII. & Ælianus lib. V. hiſt. anim. referunt, *camelos nunquam cum matribus conſuetudinem habere, & cum aliquando curator matri opertæ pullum admiſiſſet, eum operimento delapſo & matre cognita curatorem morſu infixo interemiſſe.* Plinius lib. VIII. hiſt. nat. c. XLII. Ariſtoteles d. l. Ælianus lib. IV. anim. referunt, *regi Scytharum equam fuiſſe egregiam, e qua mares generoſi omnes naſcerentur, ex iis unus, qui reliquis præſtantior habebatur, matri fuit admiſſus, ut ex ea procrearet, ſed id facere recuſavit. Poſtea matrem opertam imprudens ſupervenit, & poſtquam a congreſſu faciem matris detectam agnovit, prærupta petiit, & exanimatus eſt.* Joh. Lupus in tract. de matrim. narrat, *equum quemdam matrem adopertam compreſſiſſe, eademque cognita reclinato capite genitalia ſibi abrupiſſe.* Similia exempla vide apud Varronem lib. II. de re ruſtic. cap. XIV.

VIII.) *Ex patrum teſtificatione.*

§. CCCV. VIII.) Ex *eccleſiæ doctorum teſtificatione.* Ambroſius lib. VIII. epiſt. 66. tom. 3. col. 173. diſſuadens conjugium fratris cum ſororis filia, etiamſi frater diverſa matre editus erat, quam ſoror, cujus filiam ſibi jungere cogitabat, inter alia fundamenta urget legem divinam in Levitico propoſitam: *Quid eſt* [inquit] *quod dubitari queat, cum lex divina etiam patrueles fratres prohibeat convenire in conjugalem copulam, qui ſibi quarto ſociantur gradu? Hic autem gradus tertius eſt, qui etiam civili jure a conſortio conjugii exceptus videtur. Sed prius ſacræ legis ſcita interrogemus. Prætendis enim in tuis literis, quod permiſſum hoc divino jure connubium hujusmodi pignoribus exiſtimetur, eo quod non ſit prohibi-*

hibitum. Ego autem & prohibitum aſſero &c. Interdictum eſt enim naturæ jure, interdictum eſt lege, quæ eſt in cordibus ſingulorum. Interdictum eſt inviolabili præſcriptione pietatis, titulo neceſſitudinis. Quanta hujusmodi invenies non eſſe interdicta lege per Moſen edita, & tamen interdicta ſunt quadam voce naturæ? Chryſoſtomus hom. 49. in c. XIV. Matth. *Quænam erat illa priſca lex, quam Johannes inculcabat, & Herodes ulciſcebatur? Si quis absque liberis obierit, fratri ejus uxor ipſius detur &c. Cum liberi erant defuncti, nullo modo tale matrimonium procedebat. Sed curnam ita*, inquies, *nam ſi alii uxorem defuncti ducere licebat, nonne multo magis fratri? minime. Voluit enim latius adfinitates evagari, ut multis modis inter ſe homines vincirentur.* Auguſtinus in Lev. q. 64. tom. IV. col. 222. *Talia hic prohibita ſunt, quæ etiam tempore nov. teſt. remota umbrarum veterum obſervatione, ſine dubio cuſtodienda ſunt.* Idem lib. XV. de civ. Dei c. XVI. *Humano genere creſcente & multiplicato etiam inter impios deorum multorum falſorumque cultores ſic obſervari cernimus, ut etiamſi perverſis legibus permittantur fraterna conjugia, melior tamen conſuetudo ipſam malit exhorrere licentiam, & cum ſorores accipere in matrimonium primis humani generis temporibus omnino licuerit, ſic averſetur, quaſi nunquam licere potuerit.* Et poſtea: *Ineſt neſcio quomodo humanæ verecundiæ quiddam naturale atque laudabile, ut cui debet cauſa propinquitatis verecundum honorem, ab ea contineat, quamvis generatricem tamen libidinem, de qua erubeſcere videmus & ipſam pudicitiam conjugalem;* in quem Ludovicus Vives ſic commentatur: *Fraterna conjugia apud Ægyptios & Athenienſes fuerunt recepta, Romani tamen eum morem nunquam receperunt.* Concilium Toletanum ſeſſ. II. cap. V. conjugia in prohibitis gradibus interdicens provocat ad leges in Levitico promulgatas: *Sancimus, ne quis fidelium propinquam ſanguinis ſui, uſquequo adfinitatis lineamenta generis ſucceſſione cognoſcit, in matrimonio ſibi deſideret copulari, quoniam ſcriptum eſt:* Omnis homo ad proximam ſanguinis ſui non accedat; *nec ſine denunciatione ſit ſententiæ, nam inſert:* Anima, quæ fecerit de abominationibus iſtis quidpiam, peribit de medio populi ſui.

IX.) Ex adverſariorum confeſſione.

§. CCCVI. IX.) Ex *adverſariorum confeſſione.* Calixtus in epiſt. ad epiſc. Gall. & citatur c. *Conjunctiones* 35. q. 2. *Conjunctiones conſanguineorum fieri prohibentur. Quare? quia has divinæ ſeculique prohibent leges. Leges ergo divinæ hoc agentes, & eos qui ex eis prodeunt, non ſolum ejiciunt, ſed etiam maledictos* adpellant. [Confer cum hoc decreto verba Bellarmini de matrim. c. XXV. §. adde: *Quæ Chemnitio videntur divinæ prohibitiones, & in quibus aliquando papa diſpenſat, eas non eſſe divinas apud chriſtianos demonſtrabimus.*] Innocentius III. ad Bituricenſem archidiac. in c. *Literas* extr. de reſtit. ſpoliat. *In gradibus conſanguinitatis divina lege prohibitis diſpenſari non poteſt.* Carerius lib. II. de matrim. c. V. *Falluntur Palud. Floren. & Majo.* in 4. ſent. diſt. 40. *qui auſi ſunt adfirmare, pontificem in nullis gradibus, qui in Levitico exprimuntur, poſſe diſpenſare.* Tempore Henrici VIII. Angliæ regis, *nonnullos doctores in variis univerſitatibus adfirmaſſe, quod gradus omnes, qui* Lev. XVIII. *recenſentur, jure naturæ ita abſolute ſint prohibiti, ut irritent matrimonium*, teſtis eſt Cornelius a Lapid. in comm. Lev. VIII. addit tamen, *eos Angelotis regis fuiſſe corruptos.*

Antitheſis pontificiorum.

§. CCCVII. Deſcendendum jam porro erit ad expendendam ſententiam & argumenta pontificiorum. Concilium Trid. ſeſſ. 24. can. 3. *Si quis dixerit,*

erit, *eccleſiam*, [Rom. pontificem] *non* *oſſe in quibusdam gradibus conſanguini-* *atis & adfinitatis*, *qui in Lev. expri-* *nuntur*, *diſpenſare*, *anathema ſit.* Bel- arminus concilii ſententiam expoſiturus lib. e matrim. c. XXVII. format hanc propo- itionem: *Non obligant jure divino chri* *ianos præcepta omnia*, *quæ de gradibus* *abentur in Levitico.* Eam antequam pro- et, tria circa quæſtionis ſtatum obſervari ubet: 1.) *Convenire inter utramque par-* *em*, *præcepta Levitici non obligare chri-* *ianos*, *quatenus proprie Levitica*, *id eſt*, *oſitiva & judicialia ſunt*, *ſed tantum*, *uatenus naturalia*; *totam ergo contro-* *erſiam in eo eſſe poſitam*, *an omnia illa* *ræcepta*, *quæ habentur in Levitico de* *radibus cognationis*, *ſint naturalia*, *an* *liqua*, *vel omnia judicialia?* Nobis tri- uit hanc ſententiam, quod *omnia ſint na-* *uralia*, *& proinde per eccleſiam indiſpen-* *abilia*: Romanenſibus contrariam, *non* *ſe omnia naturalia*, *& ideo in quibus-* *am poſſe per eccleſiam diſpenſari.* 2.) *Vaturalia præcepta eſſe illa*, *quæ ſolo lu-* *nine naturali ſine aliquo diſcurſu*, *aut* *erte per diſcurſum rationis facilimum co-* *noſcuntur*, *& apud omnes ſunt eadem*, *um quoad notitiam*, *tum quoad rectitudi-* *em.* Poſſe autem tribus modis aliquod ræceptum prohibens dici naturale. Primo: *uia ſit de re intrinſece mala*, *ita ut ſem-* *er & apud omnes ſit mala*, *nec poſſit per* *nutationem circumſtantiarum fieri bona*, *ualia ſunt mentiri*, *moechari*, *odiſſe* *Deum &c. hæc proprie vim legis habent*, *ſunt omnino indiſpenſabilia.* Secundo: *uia ſit de re mala ſemper & apud omnes*, *ccepta extrema neceſſitate*, *quale eſt tol-* *re alienum invito domino*, *id enim apud* *mnes & ſemper eſt malum*, *excepta ulti-* *na neceſſitate*, *tunc enim*, *quod erat alie-* *um*, *deſinit eſſe alienum*, *& fit commune.* *Et tale etiam eſſe videtur matrimonium* *um propria ſorore*, *nam ubique apud o-* *nes homines*, *qui recta ratione utuntur*, *id judicatur malum*, *niſi extrema omnino cogente neceſſitate*, *qualis fuit initio mun-di.* *Et hæc etiam præcepta vim habent legis naturalis*, *& ſunt indiſpenſabilia*, *niſi ceſſet obligatio extrema neceſſitate ad-veniente.* Tertio: *quia ſit de re mala*, *ſi res illa nude & abſolute ſumatur*, *quæ tamen poſſit mutatis circumſtantiis variis modis honeſtari ac fieri bona*, *quale eſt occidere hominem.* *Nam homicidium abſolute & nude ſumtum quid malum ſonat apud omnes*, *& hoc modo habetur in decalogo*: Non occides; *tamen ſi addantur variæ circumſtantiæ*, *ut quod fiat publica auctoritate in bonum commune*, *in eum*, *qui perniciosus eſt reipublicæ*, *jam non ſonat malum*, *& ideo in eadem lege Moſis ſæpe jubentur homines occidi*, *ut malefici*, *adulteri*, *homicidæ.* *Et tale etiam eſt juramentum*, *ſiquidem nude ſumtum quid malum ſonat*, *cum ſit quoddam ſignum incredulitatis & fraudum humanarum.* *Si enim inter homines fides vigeret*, *& ſuſpicio fraudum ceſſaret*, *nemo expeteret juramentum*, *& tamen dubium eſſe non poteſt*, *quin juramentum ſuis circumſtantiis ſeu comitibus*, *ut vocant*, *ornatum ſit bonum & licitum.* *Hoc tertio modo præcepta naturalia vim habent legis*, *ſi agatur de re nude ſumta.* *Si autem agatur de re adhibitis variis circumſtantiis*, *non habent vim legis*, *quia tunc res illæ mutabiles ſunt*, *neque ſunt apud omnes eædem*, *& ideo neceſſe eſt*, *ut ſanciantur ſpeciali lege poſitiva*, *ſi omnino prohibendæ ſunt*, *ac præſertim ſi non ſolum matrimonium impedire*, *ſed etiam dirimere debeant.* *Jam igitur cum in concluſione negamus*, *omnia præcepta Levitici de gradibus cognationis eſſe naturalia*, *intelligimus primo & ſecundo modo*, *nam tertio modo poſſet concedi*, *omnia eſſe naturalia*, *ut concedunt plerique theologorum veterum*, in lib. IV. diſt. 40. ut *Bonaventura*, *Richardus*, *Paludanus & alii.* *Sed non inde ſequitur*, *omnia illa præcepta vim legis*

 gis

gis habere, niſi agatur de gradibus nude ſumtis. Proinde multi ex illis gradibus, ſi conſiderentur, ut variis circumſtantiis mutari poſſunt, non erunt jure naturali prohibiti, neque diriment jure naturæ matrimonium. 3.) *In concluſione non dici, nulla præcepta Levitici eſſe naturalia, ſed non omnia eſſe naturalia, quia de aliquibus id concediatur, ut de primo gradu conſanguinitatis; ſed de omnibus non concedi, unde concilium Trid. non dixit, eccleſiam poſſe diſpenſare in omnibus, ſed tantum in aliquibus.* Hæc Bellarminus, qui c. XXVII. expoſiturus, *quinam gradus jure naturæ ſint prohibiti?* format hanc propoſitionem: *Jure naturæ interdicta ſunt conjugia in primo gradu conſanguinitatis, tam in recta linea, quam in transverſa, & in primo gradu adfinitatis in linea recta tantum.* Cornelius a Lapide in comm. Levit. XVIII. *Nonnulli doctores adfirmarunt, gradus omnes, qui in Levitico recenſentur, jure naturæ ita eſſe abſolute prohibitos, ut irritent matrimonium, nec pontifex in iis diſpenſare poſſit. Verum contrarium eſt de fide, ut probatur ex definitione concilii Tridentini, & ex praxi eccleſiæ, quæ ſæpe in gradibus hic prohibitis diſpenſavit, & diſpenſat.* Et poſtea: *Lex naturæ huc inclinat, ut talia matrimonia irritentur per legem poſitivam, in quam proinde cadit diſpenſatio, quando aliunde majus bonum commune id expoſcit, & facile rependit tegitque indecentiam, & quidquid naturali pudori alias videtur in hac conjunctione adverſum.*

De ſtatu quæſtionis.

§. CCCVIII. Circa hunc quæſtionis ſtatum monemus 1.) Non eſſe quæſtionem de *diſpenſatione divina*, an in omnibus, vel quibusdam gradibus Lev. XVIII. prohibitis ea locum habere poſſit? ſed de *diſpenſatione pontificia*, an pontifici competat poteſtas diſpenſandi in prohibitis illis gradibus, vel omnibus, vel aliquibus? quod negamus. 2.) Pontificios non convenire in enumeratione graduum jure naturæ prohibitorum. *Communis doctorum ſententia eſt*, ſcribit Cornelius a Lapide d. l. *ſolos gradus conſanguinitatis lineæ rectæ inter adſcendentes & deſcendentes, & ut ſummum primum gradum in linea transverſa, qui eſt fratris cum ſorore, jure naturæ irritum facere matrimonium. Sed hoc poſterius negat Cajetanus.* Eodem fere modo Bellarminus cap. XXVIII. ſex ſpecies matrimoniorum jure naturali prohibitas recenſet, ut 1.) *filii cum matre,* 2.) *patris cum filia,* 3.) *fratris cum ſorore germana,* 4.) *fratris cum ſorore ex altero tantum parente,* 5.) *privigni cum noverca,* 6.) *vitrici cum privigna;* ſed addit: *De his quatuor gradibus poſterioribus non deſunt, qui negent, eos jure naturæ prohibitos, in quibus eſt Cajetanus,* 22. qu. 154. art. 9. *tamen ſententia communior & verior habet contrarium.* Item, *communis ſententia eſt*, inquit Bellarminus c. XXVIII. §. Eſt autem. *inter adſcendentes & deſcendentes omnia conjugia eſſe prohibita*, ſed idem Bellarminus c. XXIV. §. *ex quo*, diſerte addit, *id a multis* [inter pontificios] *negari.* 3.) Bellarminum nude ac generaliter adſerere, quod *conjugia in gradibus jure naturali prohibitis contracta ob varias circumſtantias honeſtari poſſint*, ſed quas & quales circumſtantias intelligat, non explicare. Praxis teſtatur, in pontificis arbitrio illud omne eſſe poſitum, nec tam ad honeſtatem, quam ad utilitatem in pontificiis diſpenſationibus reſpici, cum non contingant, niſi interventu ſummæ pecuniariæ. Sic enim habent verba taxæ pœnitentiariæ: *Diſpenſatio de contrahendo in gradu ſpirituali gr. 60. expedivi tamen unam pro gr. 50. ſed de gratia. Idem eſt judicium in ſecundo gradu, & componitur cum datario in maxima ſumma aliquando 300. & etiam 500. & alias juxta qualitatem perſonarum. Et nota diligenter, quod hujusmodi gratiæ & diſpenſationes non conceduntur pauperibus, quia non ſunt ſolvendo, ideo non poſſunt*

poſſunt conſolari. In 3. & 4. gradibus conceduntur poenitentiario, quia contrahentes ſe adtinent. In 2. & 3. componitur pro tertio ad ducat. 25. Si nobiles, ad ducat. 60. & ſit declaratoria ſuper ſecundo & non componitur. Vide cauſas recuſati concilii Tridentini p. 53. & p. 284. 4.) Pontificem diſpenſare non ſolum in gradibus *tertio modo* jure naturali prohibitis, ſed etiam in gradibus *ſecundo modo* naturali jure prohibitis. Martinus V. germanam ſororem ducendi poteſtatem alicui per diſpenſationem conceſſit. Bellarminus quidem illud negat, ſic enim ſcribit de matrimonio cap. XXV. ſub finem: *Martinus V. pontifex omnium conſenſu ſapientiſſimus & optimus, non permiſit conjugium cum ſorore germana, ut Beza mentitur, ſed cum ſorore ejus, quam antea cognoverat per fornicationem;* ſed opponimus Bellarmino clariſſima verba Angeli de Claviſio in ſumma, in verbo *Papa* f. 220. *Archiepiſcopus Florentinus dicit, ſe audiviſſe a fide dignis, quod papa Martinus quintus, habita conſultatione cum multis doctiſſimis viris in ſacra theologia & jure canonico, diſpenſavit cum quodam, qui acceperat germanam ſuam ſororem in uxorem propter multa mala & ſcandala, quæ eveniſſent, ſi eam dimiſiſſet, & quæ evitari non poterant, niſi ſic diſpenſaretur. Et idem ego dico de ſimilibus &c.* Idem refert Nicolaus Boerius in conſil. XX. Utrum Papa, num. 26. De comite quodam Armeniaco refert Paulus Æmilius in Ludovico XI. *eum falſo pontificis diplomate ſororem germanam ſibi matrimonio conjunxiſſe.* Sed ſi fuit illud diploma falſum, cur excommunicationis pœnæ non fuit ſubjectus, cur conjugium illud non fuit irritum pronunciatum? 5.) Conjugium in gradibus divino jure prohibitis contractum minus recte conferri cum juramento. Juramentum enim non pugnat cum jure naturæ, quia lege divina non prohibetur. Matth. V. 34. [quem locum Bellarminus adducit] juramentum non prohibetur abſolute & ſimpliciter, ſed tantum *temerarium*, qua de re plenius diximus in tract. de lege morali §. CXVII. 6.) Non valere collationem inter homicidium, quod magiſtratus maleficis infligit, & inter diſpenſationem pontificiam in prohibitis gradibus, quia illud fit auctoritate divina. Deus enim in ſua lege magiſtratui *gladium* tradidit, quem *non fruſtra gerit*, Rom. XIII. 4. ſed pontifici Romano nuſpiam in tota ſcriptura poteſtas diſpenſandi contra divinas prohibitiones invenitur conceſſa. Adde, quod iſtam maleficorum pœnam extrema neceſſitas pacis ac tranquillitatis publicæ requirat; talem vero neceſſitatem in matrimoniis perſonarum, quæ gradibus divina lege expreſſis invicem conjunctæ ſunt, occurrere nondum demonſtratum fuit. 7.) Denique concedimus, non eſſe parem prohibitionis in omnibus hiſce legibus, quæ ad jus naturæ referuntur, rationem: dupliciter enim lex naturæ conſideratur, docente Hemmingio de conjug. p. 101. alias lex naturæ ſic dicitur ἁπλῶς ſeu ὅλως, *ſimpliciter & ex omni parte*, ut Deus eſt colendus &c. hæc lex naturæ eſt plane immutabilis. Alias dicitur lex naturæ κατά τι, ſeu τινὸς ἕνεκα, cum *natura finem intuetur, quæ eſt humanæ ſocietatis incolumitas & conſervatio.* Hæc lex naturæ, etſi quoad *finem* mutabilis non eſt, tamen ſi *modum*, quo ad finem pervenitur, reſpicis, eſt mutabilis. Ad priorem pertinet prohibitio conjugii inter parentes & liberos. Ad poſteriorem pertinet prohibitio conjugii inter fratres & ſorores, illud enim in primo generis humani ortu concedebatur, hodie vero eſt illicitum, finis tamen utrobique manet idem, incolumitas ſcilicet & multiplicatio generis humani.

Argumenta Bellarmini. 1.) Ex poenarum diverſitate.

§. CCCIX. Sed videamus argumenta, quibus Bellarminus c. XXVII. demonſtrare nititur, *non obligare jure divino Chriſtianos præcepta omnia, quæ de gradibus habentur*

bentur in Levitico. Primum petit *ex pœnarum diverſitate* Lev. XX. propoſita. *Conjugium in primo gradu adfinitatis in linea recta Deus punit morte, & conjungit hoc peccatum cum adulterio & cum ſodomia, quæ ſunt manifeſte contra jus naturæ, & eadem eſt ratio, vel potius major, de conſanguinitate in primo gradu in linea recta. Neque enim dubitari poteſt, quin ſit dignus morte, qui duxerit matrem ſuam, ſi eſt dignus morte, qui duxerit novercam ſuam. Deinde eamdem pœnam mortis lex ſtatuit in eos, qui junguntur primo gradu conſanguinitatis in linea transverſa, ut cum frater accipit ſororem. At conjugium in ſecundo gradu conſanguinitatis in linea transverſa, ut nepotis cum amita, vel matertera, non punitur morte, ſed pœna leviore. Et ſimiliter conjugium in primo gradu adfinitatis, ut cum uxore fratris defuncti, & in ſecundo gradu, ut nepotis cum uxore patrui, non puniuntur morte, ſed tantum privatione filiorum, id eſt, ut filii eis non adſcribantur. Quæ pœna ſatis aperte indicat, conjugia illa non prohiberi jure naturæ, ſed jure poſitivo proprio Iudæorum, non enim communis ratio apud omnes homines dictat, iſtam eſſe juſtam pœnam hujus criminis.* Reſp. 1.) Diverſitas pœnarum arguit diverſos peccatorum gradus, non autem diverſam juris ſpeciem. *Parricidæ* gravior infligitur pœna, quam illi, qui hominem peregrinum interficit; uterque tamen contra quintum decalogi præceptum, & ſic contra jus naturæ peccat. *Adulterium* non punitur eodem modo apud omnes populos, nec tamen inferri debet, quod non pugnet cum jure naturæ. In lege Moſaica adulterium puniebatur capitis ſupplicio, furti pœna non erat capitalis, at num propterea dicendum fuerit, furtum non eſſe jure naturæ prohibitum? 2.) Bellarminus ipſe in reſp. ad quartum argumentum pro noſtra ſententia adductum diſputat, *ex pœnarum qualitate non poſſe colligi, quæ præcepta ſint naturalia, cum judicialibus ac cerimonialibus ſimiles pœnæ addantur.* Cur igitur h. l. ex pœnarum diverſitate evincere conatur leges illas eſſe forenſes? 3.) Levit. XVIII. 24. de omnibus prohibitis gradibus in genere pronunciatur: *Ne polluamini in omnibus his, in quibus contaminatæ ſunt univerſæ gentes, quas ego ejiciam ante conſpectum veſtrum.* At ſi talibus conjugiis gentes ſunt contaminatæ, utique eorum prohibitio non pertinebit duntaxat ad populum Judaicum. Lev. XX. 23. additur: *Omnia hæc fecerunt gentes; & abominatus ſum eas.* 4.) Verba illa: *morientur ſine liberis*, diverſimode ab interpretibus explicantur, ut monuimus ſuperius; Bellarmini interpretatio omnium molliſſima: *liberi eorum non adſcribentur ipſis;* vix conciliari poterit cum verbis expreſſe additis: *portabunt peccatum ſuum.* 5.) Ex eo, quod *ſpecies* pœnæ luce naturæ non eſt nota, haudquaquam inferri poteſt, peccatum ipſum non pugnare cum jure naturæ, tum quia notitia juris naturalis in multorum gentilium cordibus opprimitur; ipſo interim jure naturali manente ſalvo atque integro, tum quia genus duntaxat pœnæ, non autem ſpecies ex jure naturæ dependet.

2.) Ex contrariorum exemplorum varietate.

§. CCCX. II.) Ex contrariorum exemplorum varietate. *Si omnia illa præcepta eſſent naturalia, ſemper obligaſſent etiam ante legem datam, quemadmodum obligabat lex de non occidendo, non mœchando, non furando &c. antequam lex a Deo per Moſen populo ſuo daretur. Si autem leges illæ ſemper obligaſſent, nunquam ſancti viri & amici Dei contra eas leges matrimonia contraxiſſent. Habemus autem exempla non pauca ſanctorum, qui in lege naturæ in gradibus in Levitico prohibitis connubia junxerunt.* Reſp. 1.) Non exemplis, ſed legibus judicandum. 2.) Nec leges ex praxi exemplorum explicandæ, ſed exempla

ad

ad normam & regulam legum conformanda. 3.) Deus ipſe eo fine legem de prohibitis gradibus ſolemni repetitione ſtabilire voluit, quia lex naturæ per peccatum erat quodammodo in cordibus hominum obſcurata. Exempla igitur illa legis naturalis obſcurationem arguunt, non autem ipſi legi quidquam præjudicant. 4.) Chriſtus ipſe verbis & factis docuit, diſputationes matrimoniales ad primam inſtitutionem tanquam ad norman eſſe reducendas Matth. XIX. 8. 5.) Polygamia etiam patribus fuit uſitata, quam tamen cum primæva conjugii inſtitutione & cum lege naturæ pugnare multi ſtatuunt, qua de re ſuperius. 6.) Patres ex *vitio temporum*, in quibus vixerunt, & ex *conſuetudine* gentilium, cum quibus converſati ſunt, quosdam nævos contraxerunt, qui non ſunt ad imitationem trahendi, inde apoſtolus Act. XIII. 18. de *indulgentia*, *tolerantia & conniventia Dei* erga mores Judæorum utitur verbo ἐτροποφόρησε. 7.) Bellarminus in ſequenti capite adducit quædam exempla matrimoniorum *in gradibus jure naturali prohibitis* contractorum, & ad ea reſpondere conatur; ergo agnoſcat, etiam illis exemplis, quæ pro ſua opinione adducit, reſponſionem commodam adhiberi poſſe.

I.) *Iacobi duas ſorores ducentis.*

§. CCCXI. Videamus autem in ſpecie exempla a Bellarmino adlata. I.) *Iacobus duas ſorores viventes ſimul accepit uxores, Rachelem & Leam*, Gen. XXIX. *id autem expreſſe prohibetur*, Lev. XVIII. *& eſt primus gradus adfinitatis in linea transverſa, imo duplex erat in eo conjugio adfinitas, nam utrique ſoror erat adfinis ratione alterius.* Reſp. 1.) Quidam ex ipſis pontificiis agnoſcunt, non poſſe in hoc gradu diſpenſationem hodie fieri, debuiſſet igitur illud exemplum omitti. 2.) *Natura ipſa* a conjugio duarum ſororum adhuc viventium abhorret, ut ſuperius oſtendimus, quomodo ergo dici poteſt, prohibitionem talis conjugii non eſſe juris naturalis? 3.) In Jacobi exemplo multa concurrunt ſpecialia. Rachel erat Jacobo legitime deſponſata, copulata, in domum deducta &c. ac proinde coram Deo erat ipſius conjux, Laban veterator pro Rachele diu expetita & ſperata ſupponebat Leam, nocturnarum tenebrarum eam ad rem tegumento uſus, quam etiam pro Rachele Jacobus cognovit. Cum ergo nec Rachelem adamatam ſibique deſponſatam obtinere ſolam, nec Leam per ignorantiam a ſe cognitam honeſte dimittere poſſet, inde utramque in thoro conjugali retinuit, & utrique accedente divina benedictione, quam cum promiſſione Gen. XXVIII. 14. XXIX. 31. congruere arbitrabatur, abſque conſcientiæ vulnere cohabitavit. Auguſtinus lib. XVI. de civ. Dei c. XXVIII. *Vnde illi* [Jacobo] *acciderit quatuor habere fœminas, de quibus 12. filios & unam filiam procreavit, cum earum nullam concupiſceret illicite, divina indicat ſcriptura. Ad unam quippe accipiendam venerat, ſed cum illi altera pro altera ſuppoſita fuiſſet, nec ipſam dimiſit, qua neſciens uſus fuerat in nocte, ne ludibrio eam videretur habuiſſe, & eo tempore, quo multiplicandæ poſteritatis cauſa plures uxores lex nulla prohibebat, accepit etiam illam, cui uni jam futuri conjugii fidem fecerat.* 4.) Quod ſi quis error in Jacobo patriarcha ſancto hic concurrit, is fide in promiſſum Meſſiam ipſi condonatus fuit. Laban vero hac in parte multis modis graviſſime peccat, quod polygamiæ filias ſuas implicat, quod duas filias in unum maritalem thorum collocat, quod perpetuis fere ſimultatibus efficacem occaſionem præbet. Lutherus in comment. Geneſ. XXIX. f. 409. ad quæſtionem, *an Iacobi miſericordia non damnetur lege Moſis*, qui dicit, non eſſe ducendas duas ſorores, reſpondet hoc modo: *Alia ſunt exempla heroica, alia moralia: leges & mores ſimpliciter ſunt ſervandi, nec ferenda eſt ulla transgreſſio, ne fiat confuſio. Heroica exempla ſunt, quæ non*

congruunt cum legibus. Sæpe enim vir heroicus, quem Deus ſingulari numine adſlavit, perrumpit & frangit regulam, ſed non relinquit poſt ſe exemplum. Moralia, leges & jura ſunt ſervanda & exempla ſequenda, ſed in heroicis nulla eſt conſequentia, nullum exemplum valet, niſi ſit per omnia ſimile. Si fueris ſimilis Iacob, ſi talis caſus, talis occaſio & neceſſitas inciderit, tum & tibi licebit, quod Iacobo licuit. Si non fueris per omnia ſimilis Iacob, ſtandum tibi erit in lege & moribus communibus. Non eſt perrumpendum temere, nec faciendum exemplum & conſequentia propter caſum aliquem heroicum. 5.) Regerit Bellarminus, ex Gen. XXVIII. ſatis adparere, *fuiſſe conſuetudinem loci, ut duæ ſorores uni viro conjungi poſſent. Nam Laban, cum decepiſſet Iacobum obtrudendo ei unam ſororem pro alia; obtulit ei etiam alteram, ille vero nihil omnino dubitans continuo adquievit, neque parentes eum poſtea reprehenderunt, neque ipſe factum purgavit.* Reſp. Laban quidem titulo conſuetudinis peſſimum ſuum factum excuſat, ſed præterquam quod conſuetudo ſæpius vitioſa ſit, & legi naturæ repugnans, etiam ex reliqua Labanis oratione colligi poteſt, vaniſſimum fuiſſe hoc ipſius commentum. Dicit enim: *exple hebdomadem hujus, poſtea dabimus tibi hanc pro ſervitute, quam ſervies mihi adhuc ſeptem annos.* At ſi conſuetudinis fuit habita ratio, cur adhuc opus erat ſeptennali ſervitio? Si talis fuit loci conſuetudo, cur illam toto ſeptennio Laban occultavit, nec futuro genero expoſuit? Quare Jacobus adquieverit, ex illis, quæ jam ante dicta ſunt, conſtare poteſt. 6.) Urget etiam hoc Bellarminus: *Si omnia præcepta Levitici eſſent juris naturæ, & matrimonia contra illa contracta fuiſſent irrita, Iacobus perpetuo in peccato manſiſſet, & ejus filii illegitimi fuiſſent.* Reſp. Jacobum excuſat error invincibilis & animus æquus, idem ergo judicium eſſe debet de hoc facto Jacobi, quod eſt de pa[...] charum polygamia, de qua ſuperius d[...] fuit. Quod ſi Bellarminus ex Jacob[...] emplo evincere conatur, conjugium [...] duabus ſororibus non pugnare ſimp[...] cum jure naturæ, concedere cogetur, [...] tificem etiam in polygamia cum d[...] ſororibus Jacobi exemplo comproba[...] ſpenſare poſſe.

CCCXII. II.) *Iudas patriarcha dedit filio ſuo ſecundo genito uxorem defuncti primogeniti* Gen. XXXVIII. *qui tamen gradus in Le[...] prohibetur.* Reſp. egit Judas ſecu[...] legem Deut. XXV. 5. quæ jubet fr[...] ſuſcitare ſemen fratri abſque liberis d[...] tuo, quæ lex eſt plane ſpecialis, [...] ſolos Judæos pertinet, ut paulo poſ[...] ribus dicetur. Nec eſt, *quod legem nondum fuiſſe ſcriptam* dicas, quia lege Moſis ſancita etiam ante legem [...]ptam in uſu fuerunt. III.) *Amram accepit uxorem Iochabed* דּוֹדָתוֹ *amitam ſuam, ex quo conjugio Moſes natus eſt,* Exod. VI. v. 20. *jam amitam fratris filius ducere prohil[...]* Lev. XVIII. 12. *Reſp.* 1.) Scripturæ [...] etiam neptes dicuntur filiæ, ut exempl[...] quot demonſtravimus ſuperius §. CCX[...] quinimo poſteriores etiam filiarum a[...] latione veniunt. Sic Eliſabeth dicitur [...] *de filiabus Aaron.* Luc. I. 5. 2.) & fœmininum דּוֹדָה in ſpecie qu[...] *patruum*, ſive *patris fratrem*, & *am[...]* ſive *patris ſororem* ſignificant, ſed i[...]nere ſignificant quoſvis cognatos in g[...] etiam ulteriore. Sic Meſſiam Eſaias [...]pellat דּוֹד *patruelem*, *patruum ſu[...]* Eſaj V, 1. Fuit enim Eſaias filius A[...] prophetæ, hic fuit frater regis Ama[...] ex cujus regia ſtirpe fuit Chriſtus, q[...] ob id patruelem ſuum adpellat, qui[...] in genere דּוֹד ſignificat *amicum*, [...] *ctum.* Cant. II. 7. V. 1. VI. 3. 3.) Q[...]

II.) *Filii [...] cum fr[...]*

III.) *Am[...] & Ioch[...]*

ris igitur Jochabed dicatur *filia Levi* Exod. II. 1. Num. XXVI. 59. ex quo conſequi videtur, eamdem fuiſſe Cahatis, qui itidem fuit filius Levi, germanam ſororem, ut ſic Amramus amitam ſuam uxorem duxerit; tamen cum hic gradus expreſſis verbis prohibitus, Lev. XVIII. 12. ideo commode reſpondetur, Jochabed vocari דודה non quod fuerit *amita*, ſive *patris ſoror*, ut Targum reddidit, ſed quod fuerit *patruelis*, ſive *amitæ filia* ex patris ſorore nata, ut LXX. Interpretes & vulgata verſio reddiderunt, ſicque Levi non filia, ſed neptis, qui gradus cognationis in linea collaterali æquali ſecundus divino jure non eſt prohibitus. 4.) Sic Cananeel vocatur דוד *patruus* Jeremiæ, Jer. XXXII. 12. cum tamen fuerit *filius patrui*, hoc eſt patruelis, ut adparet ex v. 8 & 9. Loth adpellatur *frater Abrahæ* Gen. XIII. 8. cum tamen non fuerit frater, ſed fratris, Haranis ſcilicet, filius, Gen. XI. 31. 5.) Bellarminus non poteſt hanc explicationem repudiare, ne incurrat anathema concilii Tridentini, quod vulgatam verſionem pronunciavit authenticam. Sic vero reddidit Latinus interpres: *Accepit Amram uxorem Iochabed, patruelem ſuam*, qua in parte ſecutus eſt LXX. Græcos, qui דודה verterunt θυγατέρα ἀδελφῦ τῦ πατρός. 6.) Regerit quidem Bellarminus, *nomen patruelis in vulgata verſione accipi pro patrua, non pro ſorore patruele, ac Hieronymum, ne diceret patruam, quod Latine eſt inuſitatum, maluiſſe dicere patruelem.* At potuiſſet dicere amitam, ſi patris ſororem hic voluiſſet intellectam. Nec adferri poterit commodum ex probatis ſcriptoribus exemplum, in quo patruelis nomen pro patrua accipiatur. 7.) Qui concedunt, דודה proprie & ſtricte hic accipi pro amita, illi repetunt generale reſponſum, quod *vitioſa exempla non ſint rectæ legum normæ opponenda*, quodque patrum facta non ſint in omnibus defendenda. Nec tamen ex eo ſtatim ſequitur, filios ex tali conjugio illegitimo natos fuiſſe ſpurios & illegitimos, quamvis enim ejuſmodi conjugium, ſecundum ſtrictum juris divini rigorem, non fuerit legitimum, tamen moribus publice receptis & conſuetudine eorum, inter quos vivebant, legitimum fuit, ac quidquid illegitimi coram Dei judicio in eo fuit, id ex ignorantia & errore communi peccantibus fide in Meſſiam condonatum fuit, perinde ut de polygamia ſuperius fuit dictum.

IV.) Filiorum Adae cum ſororibus.

§. CCCXIII. Atque hæc ſunt exempla, e quibus Bellarminus demonſtrare conatur, quod ſancti patriarchæ in gradibus quibuſdam jure divino in Levitico prohibitis matrimonia junxerint. Quia vero etiam alia exempla occurrunt, quæ videntur pugnare cum ea prohibitione graduum, quam ipſo naturæ jure niti pontificii concedunt, (unde ipſimet commodam reſponſionem illis adhibere parant, ut ex ſeq. c. Bellarmini conſtat) ideo antequam ad reliqua Bellarmini argumenta acceſſum faciamus, de illis etiam exemplis quædam monebimus. Quidam proferunt exemplum *Adæ & Evæ;* ſed inter eos non fuit cognatio naturalis, quia Eva ab Adamo non fuit naturaliter propagata, proinde nec ipſius conſanguinea. Sit ergo exemplum quartum *filiorum Adæ, qui cum ſororibus ſuis matrimonia conjunxerunt.* Reſp. 1) Ex Auguſtino lib. XV. de civ. Dei cap. XVI. in princ. *Cum genus humanum poſt primam copulam viri facti ex pulvere & conjugis ejus ex viri latere, marium fœminarumque conjunctione opus haberet, ut gignendo multiplicaretur, nec eſſent ulli homines, niſi qui ex illis duobus nati fuiſſent, viri ſorores ſuas conjuges acceperunt, quod profecto, quanto eſt antiquius compellente neceſſitate, tanto poſtea factum eſt damnabilius religione prohibente.* 2) Quia vero nulla neceſſitas, id quod per ſe malum eſt, bonum & licitum reddere poteſt, ideo quærenda eſt

 in

in hoc exemplo ſummi illius nomothetæ, qui ut naturæ, ita quoque naturalis legis auctor eſt & dominus αὐτοκράτωρ, diſpenſatio. Acceperant Adæ filii non minus ac ipſe parens mandatum de propagatione & multiplicatione generis, Gen. I. 28. cum ergo in toto terrarum orbe non exſtarent fœmellæ aliæ, quam ſorores, ex eo facile intellexerunt, Deum eo ipſo concedere, ut ſororibus copularentur, quod poſtmodum extra neceſſitatis caſum & extra divinam diſpenſationem illicitum eſſe, declaratum fuit. 3.) Eadem divina diſpenſatio ex conſequenti hoc modo colligi poteſt: *Sethus* pius Adæ filius nunquam contra conſcientiam & naturæ dictamen ſororem ſuam duxiſſet, niſi Deum indulgere velle noviſſet; quidquid ſit de impio Caino. Sed & revelationes divinæ tunc fuere crebriores. 4.) Andreas Oſiander expendit emphaſin vocis חסד in lege divina Lev. XX. 17. *Vir, qui ſororem ſuam duxerit, operatus eſt* חסד *quod vulgo exponitur ſcelus, opprobrium, rem nefariam.* Quia vero חסד proprie ſignificat *miſericordiam & gratiam*, quando aliquid ex ſingulari gratia alicui conceditur, ideo Moſen hac vocula uſum eſſe monet, ut oſtenderet, Adæ filios non ſecundum rigorem juris naturæ, ſed ex diſpenſatione divina ſororibus copulatos fuiſſe, quam divinam diſpenſationem ſi quis non habeat, & tamen factum illud imitari cupiat, occidatur, cum operetur rem ſceleſtam & nefariam. 5.) Bellarminus hic concedit aliquam diſpenſationem divinam, vel per *internam inſpirationem*, vel per *Adami vocem. Fieri poteſt*, (inquit) *ut Deus cum filiis Adæ diſpenſaverit, ut ſororibus jungerentur. Non enim requirebatur externa aliqua diſpenſatio per vocem, aut ſcripturam, ſed ſatis erat interna inſpiratio, forte etiam Deus per Adamum ſignificavit ac declaravit ejus filiis voluntatem ſuam. Neque abſurdum eſt, quod ab ipſo mundi initio in ea lege Deus diſpenſaverit, quandoquidem voluit rerum auctor omnes homines ab uno procedere, neque bonum judicavit, plures ſimul maſculos pluresque fœminas procreare.* Act. XVII. 26. At hac ratione una litura delet omnia, quæ contra noſtram ſententiam ex quibuſdam exemplis hactenus diſputavit. Si enim divina diſpenſatio in conjugio fratris cum ſorore germana ſemel facta non impedit, quo minus jure naturæ ejuſmodi conjugium cenſeatur prohibitum, utique etiam in reliquis exemplis divina diſpenſatio non efficiet, quo minus graduum illorum ſit prohibitio juris naturalis.

V.) Abrahami & Sarai.

§. CCCXIV. V.) *Abraham patriarcha de conjuge ſua Sara dicit* Gen. XX. 12. *Vere ſoror mea eſt, filia patris mei, non filia matris meæ, & duxi eam in uxorem.* Reſp. occurrit hic magna varietas ſententiarum. 1.) Quidam ſtatuunt, Saram fuiſſe ſororem Abrahæ *agnatam*, id eſt, ex eodem patre, ſed non ex eadem matre, ἀδελφὴν ὁμοπάτριον. Cajetanus in comm. Gen XX. Beza in l. de repud. & quidam alii ex pontificiis & calvinianis. Illi recurrunt ad diſpenſationem divinam, quam ex eo colligunt, quod Abraham non minus, quam filius Iſaacus & nepos Jacobus, non ex filiabus Canaan, ſed ex cognatione ſua uxorem ducere debuerit, Gen. XXIV. 3. XXVIII. ex qua ſpeciali diſpenſatione generalem regulam de non ducenda ſurore nequaquam everti, nec juris naturalis prohibitionem labefactari reſpondent. 2.) Hieronymus in qq. Heb. ad c. XI. Gen. Auguſtinus lib. XVI. de civ. Dei c. 12. & 19. lib. XXII. contra Fauſt. c. 31. Joſephus lib. antiq. c. 14. Lyra in comm. Chytræus ibid. ſtatuunt, Saram dici ſororem, quia *conſanguinea ejus erat neptis*, videlicet *ex fratre*, quam ſententiam Bellarminus de matr. c. 28. quinque probat argumentis. Primo *auctoritate doctiſſimorum ſcriptorum*, quos recenſuimus. Secundo ex Gen. XI. 27. *Thare genuit Abraham, Nachor & Aran,*

v. 29.

v. 29. *duxerunt autem Abram & Nachor uxores, nomen uxoris Abram Sarai & nomen Nachor Melcha, filia Aran patris Melchæ & patris Ieſchæ; ubi per Ieſcham non poteſt intelligi, niſi Sarai, quæ teſte Ioſepho & Hieronymo erat binominis. Neque enim ullo modo credibile eſt, ſcripturam prodere voluiſſe patrem Melchæ & non patrem Sarai perſonæ longe dignioris, & deinde quorſum mentio fieret Ieſchæ, ſi diverſa eſſet a Sarai.* Tertio in eodem cap. v. 31. dicitur: *Tulit itaque Thare Abram filium ſuum & Loth filium Aran filii ſui, & Sarai nurum ſuam, uxorem Abram filii ſui. Quare non dixit: Et Sarai filiam ſuam, ſed ſolum* nurum ſuam? *Certe filia conjunctior eſt patri, quam nurus. Sed quia non erat proprie filia, noluit eam miſcere cum iis, qui proprie erant filii.* Quarto: *ſi Abraham & Nachor accepiſſent germanas ſorores, id feciſſent, quia eo tempore per mores illarum gentium licuiſſet. At ſi tunc & per legem naturæ & per mores gentis licuiſſet tale conjugium inire, nihil profuiſſet Abrahæ dicere*: Soror mea eſt; *id enim dixit ad tegendum conjugium* Gen. XII. & XX. *Oportet igitur fateri, homines illorum locorum ita horruiſſe conjugium cum propria ſorore, ut audito nomine ſororis ſtatim crederent, eam non fuiſſe uxorem.* Denique *quis credat Abrahamum ſine ulla neceſſitate duxiſſe propriam ſororem, cum propter hoc crimen Deus juſſerit*, Lev XX. *utrumque conjugem ſimul necari?* 3.) Sed cum in Levitico non ſolum conjugium fratris & ſororis, ſed etiam cum fratris filia prohibeatur, v. 19. ideo veriſimile non eſt, Abrahamum voluiſſe contra expreſſam illam prohibitionem ſuam ex fratre neptim in uxorem ducere. Quæ Bellarminus pro adſtruenda illa ſententia adfert, firmiter quidem probant *ἀνασκευαστικῶς*, Saram non fuiſſe Abrahæ ſororem, ſed *κατασκευαστικῶς* non probant, Saram fuiſſe fratris filiam; *ἐνδοξότερον* eſt a Moſe recenſeri *duos Haranos*, unum patrem Lothi, alterum patrem Melchæ & Jeſchæ, & de poſteriore diſcriminis cauſa dici, quod fuerit pater Melchæ & Jeſchæ, ex quo etiam illud explicari poteſt, quod *Nachor fratris Harani filiam* matrimonio ſibi copulaſſe videtur. 4.) Alii reſpondent, quod vocabulum *ſororis* aliter intellexerit, Abimelech ſcilicet de naturali ſorore, & inde argumentatus fuerit: ſoror eſt, ergo uxor non eſt: in alio vero ſenſu Abraham vocarit Saram ſororem, & cum dicit: *Eſt filia patris, non matris meæ*, intelligit, quod Sara non generatione, ſed alio reſpectu fuerit filia Tharæ. Cumque filiæ & ſorores dicantur vel *generatione* & conſanguinitate, vel *adfinitate*, ut privignæ, vel etiam *adoptione*, ideo ne hoc exemplo convellatur regula divinitus de cognationis gradibus tradita, dicunt, Abrahamum duxiſſe ſororem patris privignam. 5.) B. Luth. in Gen. XX. *Cum paulo durius ſit, Saram fuiſſe binominem fingere, proximum eſt, ut ſtatuamus fuiſſe privignam Haran, qui ſiquidem mortuus eſt ante patrem Thare, Sara in domum Thare tranſlata atque ibi educata, atque inde vocata Thare filia, ut neque naturalis, neque legitima Haranis filia fuerit, ſed cum matre vidua adſcita.* Quam ſententiam ſi ſequamur, præciſa jam eſt diſputatio, an potuerit Abraham fratris filiam ducere? nam fratris privignam ducere, lege non eſt prohibitum; quo referri poteſt, quod Chryſoſtomus in comm. h. l. monet, *omnes in Tharæ familia ipſum Thare vocare patrem, ac ſi omnes inter ſe fratres & ſorores fuiſſent, maxime cum mortuo Haran, Saræ ac Lothi patre, habuerint Tharen non avi ſolum, ſed etiam patris loco.* 6.) Quidam reſpondent, Abrahamum duxiſſe ſororem ſuam in uxorem, cum in gentiliſmo adhuc conſtitutus diis alienis ſerviret, Joſ. XXIV. 2. quam poſtea ad verum Deum converſus non

potuerit dimittere. Sed cum hoc incertum ſit, cumque ipſi gentiles a matrimonio inter fratres & ſorores abhorruerint, ut ſuperius demonſtratum fuit, denique cum Abrahamus hac ratione peccaſſet, non ſolum contrahendo, ſed etiam in tali conjugio permanendo, ideo vel Haranis, vel Thare privignam Saram fuiſſe veriſimilius. Bellarminus regerit, *vocari ſororem Abrahæ, ergo non fuiſſe Tharæ privignam.* Reſp. ut adfinitas eſt ſimulachrum conſanguinitatis, ita quoque ſimulachrum fraternæ & ſororiæ propinquitatis eſt inter duorum conjugum liberos ex diverſis matrimoniis ſuſceptos. Si quis urgeat vocem אָמְנָה *vere ſoror mea. Ergo ratione conſanguinitatis, non autem adfinitatis fuit ſoror;* Reſp. eandem urgeri poſſe contra Bellarmini opinionem, qui ſtatuit, quod fuerit ex fratre neptis. Quod ſi omnino cupimus literæ inſiſtere, recurrendum fuerit ad divinam diſpenſationem ex poſt facto ſecutam, ſicut de Jacobi patriarchæ cum duabus ſororibus conjugio dictum fuit. Sic Davidis cum Bethſabæa conjugium non fuit legitime contractum, interim tamen poſt actam a Davide veram pœnitentiam divinitus fuit adprobatum, & ex eo natus Salomon, per quem Chriſti genealogiam Matthæus I. 7. deducit, quod opponendum Bellarmino, qui de conjugio Abrahæ & Saræ diſputans, tandem ſic concludit: *Quis credat ex illegitimo & inceſto conjugio voluiſſe Deum excitare heredem Abrahæ, ex quo Meſſias naſciturus erat, &c.* at num excidit ipſi Judæ inceſtus cum nura ſua Thamar? Gen. XXXVIII. 16. Matth. I. 3. Hieronymus in comm. c. 1. Matt. *Notandum in genealogia ſalvatoris eas adſumi mulieres, quas ſcriptura reprehendit, ut qui propter peccatores venerat de peccatoribus naſcens omnium peccata deleret.*

VI.) Othonielis cum filia fratris.

§. CCCXV. VI.) *Othoniel fratris filiam in uxorem duxit.* Joſ. XV. 16. *Dixit Caleb: Qui percuſſerit Cariath-ſepher & ceperit eam, dabo ei Axam filiam meam uxorem.* v. 17. *Cepitque eam Othoniel filius Cenez, frater Caleb junior, deditque ei Axam filiam ſuam uxorem*, quod repetitur totidem verbis Jud. I. 12. & 13. Reſp. 1.) Pontificii non poſſunt hoc exemplum nobis obvertere, quia poſt legem de prohibitis gradibus divinitus promulgatam contigit, ac proinde peccaſſent Othoniel & Calebi filia contra divinam prohibitionem in hoc gradu matrimonium contrahendo Lev. XVIII. 12. ſive lex illa fuiſſet moralis, ſive judicialis, ſive ceremonialis. 2.) Quidam nomen *fratris* hic accipiunt generaliter pro quolibet cognato ſive conſanguineo propinquiore, juxta ſacræ linguæ morem. Sic Matth. XIII. 55. conſobrini dicuntur fratres. Sed adcurata genealogiæ deſcriptio ibidem addita id vix permittit. 3.) Rabbini quidam exiſtimant, eſſe hoc tale exemplum, quale fuit in Jephta, qui propter votum coactus fuit illud facere, quod alias cum lege Dei pugnat, Jud. XI. 39. ſed hæc reſponſio pietati Othonielis & Calebi non videtur congruere. 4.) Simpliciſſime igitur reſpondemus verba Hebræa ſic eſſe vertenda: *Cepit eam Othniel filius Cenaz* אֲחִי כָלֵב *fratris Caleb*, (non autem, frater Caleb,) quo modo etiam verterunt Pagninus & Arias Montanus, cum Hebræa lingua non habeat mutationem caſuum. Sic ergo Othniel duxit patruelem ſuam in uxorem, quod non fuit lege divina prohibitum.

VII.) Thamaris & Ammonis.

§. CCCXVI. VII.) *Thamar* 2 Sam XIII. 13. ad fratrem *Ammonem* inceſtum ſibi intentantem dicit: *Loquere ad regem, & non negabit me tibi; cum tamen Thamar eſſet Davidis filia, & ſic Ammonis ſoror agnata.* Reſp. 1.) Rabbini dicunt, *Thamarem fuiſſe natam ex matre gentili, & nondum initiatam religioni Iſraeliticæ;* ſed hoc dicitur

citur gratis, & oſtendimus ſuperius, etiam gentiles a fratrum & ſororum conjugiis abhorruiſſe. 2.) Lyranus ex Rabbi Salomone refert, *Maacham matrem Thamaræ in bello captam, a Davide in uxorem ductam fuiſſe deprehenſam gravidam ex priore marito*, quare cum non fuerit naturalis filia Davidis, potuiſſe Ammoni in uxorem dari, cum quo congruit illud, quod Thamarem non filiam, ſed *privignam* Davidis fuiſſe dicunt, qua ratione nec uterina, nec agnata ſoror Ammonis fuiſſet. Sed 1 Paral. III. 9. enumeratis filiis Davidis ſubiungit Spiritus ſanctus: *Omnes illi filii David abſque filiis concubinarum, habueruntque ſororem Thamar.* At non potuiſſet Thamar ſoror eſſe omnium filiorum Davidis, qui ex variis uxoribus & concubinis nati erant, niſi eumdem cum illis patrem habuiſſet, unde etiam *filia regis* dicitur, 2 Sam. XIII. 18. ac pœnæ ſubſecutæ oſtendunt fuiſſe inceſtum. 3.) Quidam reſpondent, *Thamarem in ea fuiſſe opinione, quod rex in tali caſu poſſit diſpenſare*, quod Bellarminus colligit ex verbis v. 16. *Majus eſt hoc malum, quod nunc agis adverſum me, quam quod ante feciſti expellens me. Thamarem* (inquit) *ſerio locutam fuiſſe de futuro conjugio, ſi a rege id peteretur, indicant ejus verba, quæ cum vi a fratre eſſet compreſſa, & amore in ſummum odium converſo ab eo expelleretur, protulit. Voluit igitur cum eo more conjugis permanere, atque id ſatagebat, ut Davide conſentiente ab Ammone in uxorem duceretur.* At non poteſt hoc ex verbis illis firmiter colligi. Hebræa enim etiam ſic poſſunt verti: *Non habes cauſam tanti mali poſt ea, quæ geſſiſti mecum, quod nunc me ejicis*, præfixum enim מ etiam *poſt* ſignificat, Oſ. VI. 3. item *cum* Eſ. LVII. 9. id eſt, quia virginitate me ſpoliaſti, peſſime mecum agis, quod vitiatam odio proſequeris, & a te expellis, quam erigere conſolatione oportebat, & quo pacto famæ conſuli poſſet, diſpicere. 4.) Quidquid ſit, ſive Thamar judicaverit regem in tali conjugio diſpenſare poſſe, ſive minus; ex circumſtantiis textus manifeſtum eſt, Thamarem iſthæc protuliſſe, ut cupidum & incenſum amatoris animum frangeret, ac præſentiſſimo ſtupri periculo ſe eriperet. Quæ vero *ex terrore ſubitaneo, vel ex craſſa ignorantia* proferuntur, non poſſunt normam legis ſtatuere. Unde recte concludit Bellarminus, *non poſſe firmum argumentum duci ab opinione & verbis unius puellæ, quæ etſi nunquam viderat tale conjugium, & ipſa etiam abſolute id horrebat: tamen exiſtimavit minus malum eſſe a fratre duci in uxorem, quam vi ſtuprari, præſertim ſi regis adſenſus accederet.*

VIII.) *Adoniae & Abiſag.*

§. CCCXVII. VIII.) *Adonias Abiſag Sunamitidem, patris Davidis relictam viduam, in uxorem ſibi dari expetit.* 1 Reg. II. 17. Reſp. 1.) Quidam ſtatuunt non fuiſſe verum conjugium inter Davidem & Abiſag. Arniſæus de jur. connub. c. II. ſ. 4. §. 28. *Adfectio maritalis in Davide non declaratur, nec Abiſag uxoribus connumeratur, ſed miniſtra corporis tantum dicitur, quod ipſa miniſterium ſalvo honore ſeni frigido, emaciato, pio, facile præſtare poterat. Qua enim fronte non tantum Adonias patris uxorem, matrem ſuam, in uxorem petere a Salomone potuiſſet, ſed Bethſabæa quoque filio auctor eſſe, ut traderetur, in notorium & verbo Dei vetitum inceſtum, ſi Abiſag vero & legitimo matrimonio juncta fuiſſet:* ſequitur hoc in parte Bellarminum, qui itidem cenſet c. XXVIII. *non conſtare, an Abiſag fuerit Davidis uxor? cum nec uxor vocetur, nec David eam cognoverit.* Sed circumſtantiæ textus oſtendunt fuiſſe verum conjugium inter Davidem & Abiſag. Talis enim adoleſcentula regi quæritur, quæ non ſolum *ſtet coram rege, ut ipſi inſerviat*, ſed etiam quæ blando corporis calore eum foveat,

veat, *& in ſinu ejus dormiat*, nec potuiſſet Adonias hoc medio per indirectum adfectare ipſum regnum, niſi Abiſag vera fuiſſet Davidis uxor. Quod rex *eam non cognoviſſe* dicitur, id matrimonii illius firmitati nihil præjudicat, nuptias enim conſenſus facit, non concubitus, quippe qui ad uſum, non autem ὀυσίαν conjugii pertinet. Interceſſit quidem pro Adonia Bethſabæa, ſed vel ex *errore*, quod exiſtimaverit tale conjugium non eſſe divinitus prohibitum, vel ex *adfectu* teneriore erga filium. 2.) Adonias in petenda Abiſag peccavit, tum ratione *objecti*, quod in gradu divina lege prohibito matrimonium contrahere cogitavit, tum ratione *finis*. Eo enim fine in uxorem ſibi dari petebat Abiſag, ut per ejusmodi conjugium, ſi ſcilicet regiam Davidis uxorem duxiſſet, animos & favorem Iſraelitarum paulatim ad ſe iterum converteret, ac regnum, Salomone ejecto, aliquando invadere poſſet, id quod ex reſponſo Salomonis matri Bethſabeæ dato non obſcure colligitur. *Cur*, *inquit*, *poſtulas Abiſag Sunamitidem Adoniæ? poſtula ei & regnum, ipſe eſt enim frater meus, major me, & habet Abiathar ſacerdotem & Joab* v. 22. 3.) Recte igitur tandem concludit Bellarminus: *Cum Adonias ob eam petitionem a Salomone poena capitis adfectus fuerit, ſignum eſt illum rem illicitam poſtulaſſe. Certe enim plus valere debet ſententia Salomonis regis ſapientiſſimi, quam poſtulatio Adoniæ.*

3.) *Ex prohibitionis diſparitate.*

§. CCCXVIII. Ab his exemplis ad examen Bellarmini argumentorum redimus. *Tertium* argumentum ducit ex *prohibitionis diſparitate*. *Si omnia illa præcepta Levitici de gradibus jure naturæ conſtituta eſſent, ſine dubio univerſalia eſſent, ita ut intra eumdem gradum omnia matrimonia eſſent illicita. At Moſes in Levitico quædam conjugia prohibuit, & quædam permiſit*
in eodem gradu. Ergo illa prohibitio n
eſt juris naturalis, ſed judicialis & po
tiva. Propoſitio probatur, quod eni
jure naturæ prohibetur, ſemper & ubiq
prohibetur, neque id adverſarii negan
Adſumtio probatur. Nam lex illa Lev
tici prohibet conjugium nepotis cum am
ta & matertera, & non prohibet conj
gium patrui, vel avunculi cum nepte e
fratre, vel ex ſorore, cum tamen ſint
eodem gradu nepos & amita, patruus
neptis. Præterea lex prohibet conjugiu
cum uxore fratris etiam defuncti, & n
prohibet conjugium cum ſorore uxori
niſi ea vivente, & proinde non prohib
cum ſorore uxoris jam defunctæ, & tam
eſt idem prorſus adfinitatis gradus cu
ſorore uxoris & cum uxore fratris. Reſ
oſtendimus ſuperius. §.CCLXXV. non *perſ*
nas nominatim expreſſas, ſed *gradus æquid*
ſtantes in Levitico prohiberi, ex quo pro
te ſequitur, non tantum conjugium nep
tis cum amita, vel matertera, ſed etia
conjugium patrui, vel avunculi cum nep
ex fratre, vel ex ſorore, in conſanguinita
eſſe prohibitum. Item non tantum co
jugium cum uxore fratris defuncti, ſ
etiam conjugium cum ſorore uxoris defu
ctæ in adfinitate prohibitum eſſe, qu
ipſum latius confirmabimus inferius. Q
in contrarium Bellarminus h. l. adfert, p
rum roboris obtinent. 1.) Inquit, *arg*
mentum a ſimili in legibus prohibentib
non ſolet valere, leges enim prohibent
ſunt odioſæ, odioſæ autem leges non ſu
laxandæ, ſed reſtringendæ, ut habet
gula juris. Reſp. Brocardicum illu
quod odioſa ſint reſtringenda, in legib
poſitivis humanis, non autem divinis
naturalibus locum obtinet; alias expli
tionem decalogi in prophetarum & apoſ
lorum ſcriptis traditam ejus prætextu
pudiare quis poſſet. Deus ipſe in lege
neraliter edicit: *Nemo accedat ad prop*
quam carnis ſuæ. Ac regulæ illi juris,
Bellarmino adductæ, opponimus aliam

riſconſultorum regulam: *Ubi eadem per omnia ratio, ibi jus idem.* Item, *leges generales ad omnes ſpecies, quas ſuo complexu comprehendunt, extendendæ ſunt & adplicandæ.* Quomodo vero hæc invicem conveniunt, quod Bellarminus h. l. negat, *ex generali prohibitione divina colligi poſſe, gradus æqualiter diſtantes in eadem prohiberi,* cum in ſeq. c. XXIX. in reſp. ad 3. argumentum demonſtraturus, *prohibitionem ſeptimi gradus non fuiſſe veteri eccleſiæ ignotam*, rationis loco adferat illud, quod *concilium Agathenſe can. LXI. poſt prohibitionem aliquorum graduum generalem addat prohibitionem, ne quis ullam conſanguineam ſuam ducat uxorem.* Si generalis prohibitio humana poteſt extendi ad gradum ſeptimum, quomodo divina prohibitio non poſſet extendi ad gradum ſecundum? 2.) *Conſequentiæ illæ non ſunt a ſimili, ſed a minori. Nam licet ſint in eodem gradu nepos cum amita & patruus cum nepte, tamen turpius eſt conjungi nepotem cum amita, quam patruum cum nepte, ſiquidem ordinarie amita eſt ſenior nepote, & ratione ſui gradus habet in nepotem quaſi patriam poteſtatem. Uxor autem ſubjici ac regi debet, quare indecens eſt, ut amita ſit uxor nepotis, quia deberet ſimul regere & regi, ſubjici & præeſſe. At patruus eſt ordinarie ſenior nepte, & in illam habet auctoritatem, non eſt autem indecens, ut vir ſit uxore ſenior & illi præſit. Hac igitur de cauſa lex unum prohibuit, alterum conceſſit. Pari ratione ſicut turpius eſt, ut una mulier duos ſimul maritos habeat, quam ut unus vir duas ſimul uxores, ita ſuo modo indecentius videtur, ut una ſit uxor duorum fratrum etiam ſucceſſive, quam ut unus vir ſit duarum ſororum ſucceſſive, & ideo lex unum conceſſit, alterum prohibuit.* Reſp. ſi indecentius eſt unam fœminam eſſe uxorem duorum fratrum ſucceſſive, quam unum virum eſſe maritum duarum ſororum ſucceſſive, ſequitur Deum Deut. XXV. 5. mandaſſe id, quod indecentius, & prohibuiſſe, quod erat decentius ex Bellarmini hypotheſi. Concedamus turpius & indecentius eſſe matrimonium nepotis cum amita, quam patrui cum nepte, item conjugium cum uxore fratris, quam cum ſorore uxoris; interim, quia *comparativus* non excludit, ſed potius præſupponit *poſitivum*, ideo & nobis Bellarminus hoc concedat, turpe & indecens eſſe matrimonium patrui cum nepte & conjugium cum ſorore uxoris. Quamvis enim in gradibus æqualibus major ſit turpitudo, tamen cum eadem maneat diſtantia, ideo idem prohibitionis jus valere cenſendum. Ut enim ipſe Bellarminus h. l. addit: *diverſitas illa non eſt in ipſo gradu propinquitatis, ſed in aliquo extrinſeco ſuperaddito*, nimirum in ætate, vel ſexu, vel aliqua ſimili circumſtantia; ſic fieri poteſt, ut amita ſit nepote ex fratre minor natu, ſi enim pater generaret filium anno ætatis 20. qui & ipſe 20. ætatis anno generaret, contingere poſſet, ut idem pater filiam anno ætatis 59. ſuſciperet, quam nepos ætate ſuperaret. Nihilo tamen minus tale conjugium erit prohibitum, licet ceſſet illa ratio, quod amita patriam auctoritatem ratione ætatis in nepotem obtineat. Item, ſi quis demortui fratris uxorem ſeniorem in matrimonium vellet ducere, id foret indecentius, quam ſi qua demortui mariti fratri in æquali ætate geometrica proportione conſtituto vellet nubere, nihilo tamen minus utrumque eſſet contra naturæ legem. Fieri poteſt, ut vir ſit junior, uxor ſenior; ut vir ſit ſtupidus Nabal, uxor prudens Abigail, nec tamen propterea tollitur jus naturæ. Ergo nec principaliter inde atque ideo conjugium amitæ cum nepote jure naturæ ſtatuendum eſt prohibitum, quod illa ſit ſenior, hic junior, ſed propter propinquitatem ſanguinis, quæ eadem eſt in conjugio patrui ac neptis Breviter: conjugium nepotis cum amita duplici nomine indecens

eſt,

eſt, tum quia hic gradus divina lege eſt expreſſus, tum quia amita nepoti, qui ipſi eſt loco filii, ſubjiceretur, quamvis vero hæc poſterior ratio in conjugio patrui cum nepte non eſſet, tamen manet prior ex carnis propinquitate utrinque æqualiter ſe habente dependens. *Reverentiæ, quam parentibus, conſanguineis & adfinibus deberi ipſa natura docet, repugnat actus conjugalis*, ſcribit Bellarminus c. ſeq. 29. rat. 1. at hæc reverentia æqualis eſt in conjugio amitæ cum nepote, & patrui cum nepte. Ergo etiam æqualis erit utrobique prohibitio. 3.) *Matrimonium inter patrueles non eſt prohibitum jure naturæ, & tamen in eo gradu ſunt patrueles, in quo eſt amita cum ſuo nepote, omnes enim ſunt in ſecundo gradu, ergo ſecundus gradus non eſt prohibitus jure naturæ.* Reſp. eſt diſpar ratio prohibitionis in linea collaterali *æquali* & *inæquali*. Nepos & amita diſtant gradu ſecundo in linea ſcilicet inæquali, ac ſunt ſibi invicem loco parentum & filiorum. Patrueles diſtant ſecundo gradu, ſed in linea æquali, nec ſunt ſibi invicem loco parentum & filiorum; prima enim duntaxat perſona ſtipiti proxima eſt reliquis ex ſtipite in altero latere deſcendentibus loco parentis, nequaquam vero hoc extendendum ad alios ex hac perſona deſcendentes. Vide §. CCLXXXIX. reg. XIII. de gradibus. Utrique quidem, ſcilicet tum *nepos & amita*, tum *patrueles* diſtant ſecundo gradu, ſed illi in ſecundo gradu *ſimplici*, hi vero in ſecundo gradu *duplicato*. Inde juxta ſupputationem civilem nepos & amita diſtant gradu *tertio*, qui juxta canonicam eſt gradus ſecundus ſimplex, patrueles gradu *quarto*, qui juxta canonicam ſupputationem eſt gradus ſecundus duplicatus. 4.) *Abraham & frater ejus duxerunt uxores duas filias fratris ſui Aran, ergo non eſt contra jus naturæ, ut nepos ducat amitam.* Reſp. de hoc exemplo diximus ſuperius quantum ſufficit.

4.) *Ex divina ſanctione Deut. XXV.*

§. CCCXIX. *Quartum* idemque ultimum argumentum Bellarminus petit ex Deut. XXV. 5. ubi præcipitur, *ut ſi quis abſque liberis moriatur, ducat frater ejus illius uxorem, & ſuſcitet ſemen fratri ſuo. Lex iſta nihil jubet contra jus naturæ, quid enim abſurdius, quam ut naturæ auctor contra naturam pugnet? Non igitur eſt contra jus naturæ, ut ob juſtum aliquem finem quis ducat uxorem fratris ſui. Ergo quod in Levitico legimus* cap. XVIII. *ne quis ducat uxorem fratris ſui, non eſt naturale præceptum, ſi intelligatur ſimpliciter, ut adverſarii volunt.* Reſp. variæ ſunt opiniones de conciliatione hujus legis cum prohibitione Lev. XVIII. 16. de non ducenda fratria, quas Bellarminus etiam recenſet. 1.) Joh. Major lib. IV. ſent. diſt. 40. q. 3. dicit, *nusquam in lege prohibitum eſſe conjugium cum uxore fratris, in Levitico enim illud præceptum vitio ſcriptorum ſuperadditum fuiſſe.* Huic opinioni repugnat conſenſus codicum Hebræorum, Chaldæorum, Græcorum & Latinorum, nec ulla veriſimili ratione ea probatur. 2.) Radulphus in comm. h. l. ſtatuit, *in Levitico non prohiberi conjugium cum fratria abſolute, ſed tantum cum uxore fratris viventis, quemadmodum in eodem loco prohibetur conjugium cum ſorore uxoris & additur: illa vivente.* Hanc ſententiam ex noſtris amplectitur Eraſmus Marbach. in comm. Deut. XXV. p. 246. Atqui conjugium cum uxore fratris adhuc viventis eſt adulterium, quod in eodem capite v. 20. diſtincte prohibetur. Præterea ut prohibitio uxorem patrui concernens v. 14. ad demortui patrui uxorem ſpectat, ita de prohibitione fratriæ idem ſtatuendum. 3.) Quidam volunt, *in Levitico prohiberi conjugium cum uxore fratris viventis, ſed repudiata.* At nulla ibi repudii fit mentio, ſed prohibitio eſt generalis, quam ſi reſtringere liceret ad

repu-

repudiatam, poſſent etiam reliqua præcepta eodem modo reſtringi. 4.) Calvinus in comment. Levit. XVIII. p. 406. præceptum Deuteronomii intelligit *non de fratre germano, ſed de proximo in alio gradu, in quo liceat ſecundum legem matrimonium contrahere, ut de patrueli, vel conſobrino, qui & ipſi phraſi ſcripturæ dicuntur fratres.* Contra *a.*) vox יָבָם proprie ſignificat *levirum*, defuncti mariti fratrem, Deut. XXV. 6. unde verbum יִבֵּם eſt *leviritare*, uxorem fratris ſui accipere. Geneſ. XXXVIII. 8. Ruth. I. 15. *b.*) Ipſa legis litera Deut. XXV. 5. mentionem facit *duorum fratrum* ישׁבים יחדו *pariter habitantium.* *c.*) Idem comprobant exempla in populo Dei recepta, Geneſ. XXXVIII. 8. Judas ad filium Onan germanum Heris fratrem dicit: *Ingredere ad uxorem fratris tui, & duc eam.* Ruth. I. 11. Naemi hortatur nurus ſuas viduas, *ut non exſpectent in conjuges fratres ſuorum maritorum, ſed aliis potius nubant;* loqui autem eam de germanis fratribus patet ex ipſis verbis: *Numquid ultra mihi filii in utero meo, ut ſint vobis in viros, &c.* Matth. XXII. 25. *ſeptem fratres* ſucceſſive unam fœminam in uxorem ducunt. *d.*) Id ipſum confirmatur ex verbis legis. *Non erit uxor mortui foris* החוצה hoc eſt, non nubat viro extraneo, ſive peregrino extra patriam mariti demortui domum, ergo germanus frater intelligitur, qui eam ducere debeat. *e.*) Interim concedimus, & legem ipſam & *fratris* nomen in lege expreſſum derivari etiam ad alios propinquos, quando vel fratres deerant, vel fratriam ducere recuſabant, tunc enim propinquior in jure ducendi & hereditandi ſuccedebat. Ruth. III. 12. IV. 1. 6. Calvini opinionem refellunt Beza lib. de repud. p. 76. Tremellius & Junius in cap. XXV. Deut. p. 187. 5.) Auguſtinus q. 61. in Levit. Lyranus & alii in comment. Deut. XXV. volunt, *legem Deuteronomii intelligi de fratre germano, ſed eſſe exceptionem quamdam legis in Levitico latæ.* Hanc ſententiam Bellarminus ſtatuit *eſſe probabilem, ſed nobis nihil prodeſſe,* qua de re paulo poſt. 6.) Cajetanus in comment. Levitico & alii volunt, *non prohiberi in Levitico matrimonium cum uxore fratris defuncti, niſi accipiendo tale conjugium nude & ſolitarie, quemadmodum accipitur homicidium in decalogo. Quæ lex non impediat, quo minus fiant poſtea leges poſitivæ particulares, quæ conjugium cum uxore fratris cum aliqua circumſtantia prohibeant, cum aliqua jubeant, ad quem modum non impedit lex decalogi:* Non occides; *quo minus fiant leges particulares, quæ jubeant occidi latronem & maleficum, & contra jubeant non occidi eum, qui caſu, vel ſe ipſo defendendo alium occideret.* Sed quid de hac conciliatione ſtatuendum ſit, ex antedictis conſtat, & ex dicendis clarius conſtabit.

§. CCCXX. Reſpondemus igitur ad Bellarmini argumentum, legem de ducenda fratria Deut. XXV. 5. eſſe plane peculiarem, *ſoli Judaico populo* propoſitam in *caſu ſpeciali*, ſi ſcilicet frater abſque liberis decederet, eamque ſpectaſſe ad *conſervandam diſtinctionem tribuum ac familiarum*, ut cognoſci poſſet, ex qua familia Meſſias eſſet exſpectandus, in novo igitur teſtamento Chriſto jam nato & *rationem legis* & *legem ipſam* penitus exſpiraſſe. Ex hac igitur lege nequaquam inferri poteſt, prohibitionem de non ducenda fratria Levit. XVIII. 16. eſſe mere poſitivam ac judicialem, quod demonſtro 1.) Ex *Bellarmini hypotheſibus.* Bellarminus ipſe concedit, Deum in omnibus gradibus in Levitico prohibitis diſpenſare poſſe, quorum tamen aliquos jure naturæ interdictos ſtatuit. Conferantur invicem hæc loca cap. XXVIII. §. Tertio notandum: *Putamus a Deo diſpenſabilia eſſe conjugia omnia in quovis gradu, nullus enim*

eſt gradus, in quo conjugium ita ſit intrinſece malum, ut repugnet illud fieri bene, quod ex eo patet, quia nullus gradus tollit finem matrimonii primarium, vel ſecundarium, licet aliquo modo impediat, nam ex conjugio etiam filii cum matre naſci poſſunt liberi & educari. In eodem cap. in reſponſione ad primum argumentum: *Fieri poteſt, ut Deus cum filiis Adæ diſpenſaverit, ut ſororibus jungerentur.* Nihilo tamen minus in principio illius capitis format hanc propoſitionem: *Jure naturæ interdicta ſunt conjugia in primo gradu conſanguinitatis tam in recta linea, quam in tranſverſa, & in primo gradu adfinitatis in linea recta tantum.* Ex illis ſic colligo: Si divina diſpenſatio locum habere poteſt in gradibus jure naturæ prohibitis, utique ex ſpeciali illa lege de ducenda uxore fratris ſine liberis defuncti non poteſt colligi, prohibitionem de non ducenda fratria non eſſe juris naturalis; ratio eſt, quia ſpecialis illa lex nihil aliud eſt, quam in certo quodam caſu divina diſpenſatio. Sed prius eſt, ut conſtat ex Bellarmino. Ergo & poſterius, ac per conſequens falſa eſt argumenti Bellarminiani hypotheſis, quod ubi intercedit divina diſpenſatio, ibi ipſa prohibitio non ſit juris naturalis. 2.) Ex *ſimilibus exemplis.* *a.*) Quemadmodum Deus, qui eſt ſummus nomotheta ac legis ſuæ dominus, Iſraelitis in Ægypto ſervientibus poteſtatem fecit ab Ægyptiis vaſa aurea & argentea, aliasque res pretioſas commodato accipiendi, easque ſecum auferendi, Exod. XII. 35. nec tamen recte ex eo colligitur, furtum non eſſe natura prohibitum: ſic ex eo, quod in certo quodam caſu propter evidentem quamdam rationem Deus diſpoſuit, ut frater duceret uxorem fratris absque liberis defuncti, non eſt colligendum, prohibitionem de non ducenda fratria non eſſe juris naturalis. *b.*) Ex diſpenſatione in conjugio Jacobi cum duabus ſororibus (quam quidam probabiliter ſtatuunt) inferri nequit, prohibitionem, ne quis ducat uxoris ſororem, ea adhuc vivente, non eſſe juris naturalis. *c.*) Polygamiam in populo Iſraelitico Deus vel *permiſit*, vel *toleravit*; nemo tamen dixerit, polygamiæ prohibitionem reſpectu novi teſtamenti non eſſe juris divini ac naturalis. *d.*) Conjugia fratrum & ſororum in prima mundi creatione & primæva generis humani propagatione ob peculiarem finem Deus indulſit; multiplicato autem genere humano prohibitio matrimonii inter fratres & ſorores nihilominus eſt juris naturalis.

§. CCCXXI. Regerit Bellarminus: I.) „Iſta exceptio ſive lex exceptiva & de„clarativa alterius legis aperte demonſtrat, „legem illam Levitici non fuiſſe natura„lem, ſed judicialem. Nam lex iſta Deu„teronomii, quæ eſt legis Leviticæ decla„ratio ſive exceptio, vel eſt naturalis, vel „judicialis. Non poteſt dici naturalis, quia „etiam hoc tempore ſervanda eſſet, quod „tamen omnes negant. Si vero eſt judi„cialis, ergo & lex, a qua fit exceptio, „judicialis, exceptio enim fit ab iis, quæ „ſunt ejusdem naturæ & ordinis. Vel ſi „lex illa naturalis erat, etiam exceptio „erit naturalis, qualis eſt illa, quod in „ultima neceſſitate liceat fratri ſororem „ducere, lex enim naturalis patitur hanc „neceſſariam exceptionem.„ *Reſp.* negamus legis generalis & exceptionis ſpecialis eſſe eamdem rationem, quod ex ipſius Bellarmini hypotheſibus ſic demonſtramus. 1.) Libr. de matrim. cap. XI. diſputat, *divina diſpenſatione, quæ per internam inſpirationem patribus fuerit nota, licuiſſe plures ſimul uxores ducere.* Secutus Bellarmini filum ac ſtylum ſic diſputo: Illa diſpenſatio erat aut naturalis, aut judicialis. Si naturalis, ergo adhuc hodie ſervari poteſt. Si exceptio eſt judicialis, ergo etiam lex polygamiam prohibens erit judicialis. Quidquid hic Bellarminus reſpondere velit, ſuo etiam argumento reſponſum ſtatuat. 2.) Hoc ipſo in loco Bellarminus ſic ratiocina-

cinatur: *Si lex de non ducenda fratria*, Lev. XVIII. *eſt naturalis, etiam exceptio de ducenda fratria absque liberis relicta*, Deut. XXV. *erit naturalis, qualis eſt illa, quod in ultima neceſſitate liceat fratri ſororem ducere.* Ex hac hypotheſi Bellarminiana ſic colligimus: Exceptio illa de ſorore in ultima neceſſitate ducenda aut eſt naturalis, aut judicialis. Si naturalis, etiam hoc tempore ſervari poſſet, & ſic quiſpiam ſororem ſuam in uxorem ducere poſſet. Si judicialis, ergo & ipſa lex prohibens conjugia fratrum & ſororum erit judicialis, quod tamen Bellarminus negat, qui ejusmodi conjugium jure naturæ interdictum ſtatuit. 3.) Ulterius: *ſi lex de non ducenda ſorore ceſſat in caſu ultimæ neceſſitatis, ac non amplius obligat*, ut Bellarminus hoc loco ratiocinatur; utique etiam lex de non ducenda filia in caſu ultimæ neceſſitatis ceſſabit, ac non amplius obligabit, cum par ſit prohibitionis ratio. Si poſterius, paratum erit filiabus Lothi patrocinium, quæ cum exiſtimarent, nullum omnino virum in mundo ſupereſſe, crediderunt ſibi licitum eſſe ex proprio parente liberos quærere, Gen. XIX. 31. 4.) Denique mandatum Dei, de auferendis vaſis aureis & argenteis ab Ægyptiis, aut erat naturale, aut judiciale. Si naturale, ergo etiamnum hodie obſervari poſſet. Si judiciale, ergo & ipſa lex furtum prohibens erit judicialis. Quidquid Bellarminus hic reſpondere voluerit, id ipſum ſuæ oppoſitum videbit conſequentiæ. II.) „Qualiscunque ſit illa exceptio, ſive naturalis, ſive judicialis, convincit, conjugium cum fratris uxore non eſſe per ſe & intrinſece malum, non enim quod eſt intrinſece malum, per ullam circumſtantiam poteſt fieri bonum, quare habemus ex hac exceptione, legem Leviticam non eſſe naturalem primi ordinis. Rurſus eadem exceptio evincit, conjugium cum uxore fratris non eſſe malum ſemper, excepta ſola ultima neceſſitate, quale eſt conjugium cum ſorore germana. Nam iſte caſus in Deuteronomio exceptus non erat ultima neceſſitas, ſed pietas quædam in fratrem mortuum. Ergo præceptum Levitici non eſt etiam naturale ſecundi ordinis, ſed tantum tertii, id eſt, earum rerum, quæ ſunt malæ ob extrinſecam aliquam turpitudinem, quæ tamen poteſt tolli per aliquam circumſtantiam, cujus honeſtas vincat priorem turpitudinem, tunc enim tale conjugium licitum redditur ſecundum rectam rationem, ceſſante lege poſitiva. Et ſicut non eſt contra rationem, imo ſecundum rationem conjugium ob pietatem in fratrem, ita ſi fiat alia ſimilis exceptio, vel etiam minoris alicujus boni, ut ſi modo ad pacem inter principes conſervandam ducat quis uxorem fratris defuncti, non erit contra rationem tale conjugium." *Reſp.* hæc omnia eo ſpectant, ut pontificis Romani diſpenſatio in hoc gradu lege divina prohibito adſeratur, quia pontifex Romanus diſpenſavit cum Henrico VIII. Angliæ rege, ut Catharinam, Arturi fratris ſui viduam, accipere poſſet, ſed monemus 1.) In argumento Bellarmini eſſe *fallaciam cauſæ.* Neque enim cauſa hujus exceptionis de ducenda fratris absque liberis defuncti uxore eſt *pietas in fratrem*, ſed conſervatio & diſtinctio familiarum in tribubus Iſraeliticis. Quia enim adcurate erant diſtinctæ tribus in populo Iſraelitico, ac familiæ dignitas reſidebat penes primogenitum, cujus nomen in genealogiis inprimis adnotabatur, ut conſtare poſſet, ex qua tribu & familia Meſſias ſit naſciturus; proinde voluit Deus hac ſpeciali lege, quæ eſt & *certi temporis*, & *certi populi*, & *certi finis*, familias & tribuum diſtinctionem in populo Iſraelitico usque ad tempus nati Meſſiæ conſervari. 2.) *Fallaciam comparatorum* ſive parium. Confert enim tanquam paria diſpenſationem *divinam* ac diſpenſationem *pontificiam*, ac quia illa in vet. teſt. fuit licita, etiam hanc in nov. teſt.

teſt. locum habere arbitratur. Sed quanto intervallo hæc invicem diſtent, ignorare nequit, qui novit, quantum diſtet in aliis etiam quæſtionibus judicium pontificis a judicio divino in ſacris literis propoſito. Confert inſuper cauſam, propter quam Deus in vet teſtamento fratriam ducere mandavit cum ſimilibus, vel etiam majoris momenti cauſis, ob quas idem in nov. teſt. licitum fieri poſſit, cum nulla excogitari poſſit cauſa, quæ cum priore conferri queat. Chriſto enim jam exhibito cauſa legis Moſaicæ penitus exſpiravit, ſublata non ſolum tribuum & familiarum Judaicarum diſtinctione, ſed etiam *diruta* inter Judæos & gentes *maceria* Eph. II. 14. ergo nec pietatis in fratrem prætextu, nec externorum commodorum intuitu ducere quisquam poterit, vel ducendi poteſtas cuiquam fieri, contra expreſſam illam juris naturalis prohibitionem de non ducenda fratria Lev. XVIII. 16. cui non poteſt alia, quam divina diſpenſatione derogari. 3.) *Fallaciam conſequentiæ.* Non enim ſequitur, Deus huic legi de non ducenda uxore fratris exceptionem aliquam addidit. Ergo illa non eſt naturalis primi, vel ſecundi ordinis, ſed tantum tertii, id eſt, earum rerum, quæ ſunt malæ ob extrinſecam aliquam turpitudinem, quæ poteſt tolli per aliquam circumſtantiam, ob pietatem ſcilicet in fratrem, cujus honeſtas vincat priorem turpitudinem, & per conſequens ob ſimilem rationem tale conjugium hodieque erit licitum. Nam conjugium cum fratria in ſe ac intrinſece extra caſum divina lege ſpeciali exceptum eſt & manet malum, illicitum & naturali legi repugnans, quia enim maritus & uxor per conjugium fiunt una caro, ideo lex naturæ docet fratri, qui eſt fratris defuncti caro per *conſanguinitatem*, abſtinendum eſſe ab ea, quæ cum fratre facta eſt una caro per copulam, & conſequenter facta eſt illius etiam caro per proximam *adfinitatem*. Exceptio ipſius Dei voce addita non tollit naturæ legem, ſed duntaxat explicat, & in certo ac ſpeciali quodam caſu eamdem ampliat, quod nulli hominum in nov. teſt. licitum. Semper igitur hoc urgemus contra Bellarminum: *Poteſt Deus in omnibus gradibus in Levitico prohibitis diſpenſare, & tamen quidam ex illis gradibus ſunt jure naturali prohibiti*, quæ ſunt ipſius Bellarmini hypotheſes. Ergo ex diſpenſatione vel exceptione ſpeciali nequaquam colligendum eſt, ipſam generalem prohibitionem non pertinere ad jus naturæ. Sed regerit Bellarminus, III.) „diſpenſationem non eſſe legem, nec jubere aliquid fieri, ſed tantum tollere obligationem legis in aliquo particulari caſu, & permittere ſecus fieri, quam lex præcipiat. In Deuteronomio autem plane ſtatui legem jubentem, ut frater uxorem fratris demortui ducat, & pœnam transgreſſori irrogantem.„ *Reſp.* quamvis lex ſpecialis & diſpenſatio in quibusdam diſtinguantur, in eo tamen conveniunt, quod legis generalis obligationi derogent; proinde ut ex diſpenſatione a Deo, legis auctore ac ſummo nomotheta, profecta non poteſt inferri, legem, circa quam fit diſpenſatio, juris non eſſe naturalis, ita nec ex ſpeciali lege ab eodem nomotheta promulgata idem inferri poterit. Viciſſim, ut diſpenſatio circa legem naturalem ad ſummum nomothetam ſolummodo ſpectat, ita quoque ad eumdem pertinet legis ſpecialis generali derogantis promulgatio. Pontificis Romani nullas hic agnoſcimus partes, nullum jus, poteſtatem nullam, cui tamen unice cavere hac diſſertatione Bellarminus voluit. IV.) Tandem penitus neget Bellarminus, „legem Deut. XXV. eſſe exceptionem quamdam legis in Levitico cap. XVIII. latæ. Nam exceptionem addere poſt legem conditam, & maxime alio tempore & loco non eſt Dei, qui omnia novit, ſed hominum, qui experimento paulatim diſcunt ſuas leges non poſſe ſervari, niſi aliquid excipiatur?„ *Reſp.* ſed

quid fiet Auguſtino, Lyrano & aliis, qui *exceptionem* hic agnoſcunt? nimirum patrum auctoritas, quam pontificii alias tantopere urgent, eſt ipſis plane arbitraria, cum pro lubitu eam acceptent, vel rejiciant. Argumentum, quod Bellarminus Auguſtini ſententiæ opponit, nititur falſa hypotheſi, & involvit cauſæ elenchum, quaſi ſcilicet Deus inde atque ideo legem Deuter. XXV. promulgaret, ac ſi in principio ignoraſſet, legem illam non poſſe ſervari, cum vera & propria illius cauſa ſit diſtinctio tribuum ac conſervatio familiarum in populo Iſraelitico, quæ usque ad Chriſtum durare debuit. Atque hæc ſunt Bellarmini argumenta, quibus demonſtrare voluit, non obligare jure divino chriſtianos præcepta omnia, quæ de gradibus habentur in Levitico. Cornelius a Lapide jeſuita Lovanienſis in comment. cap. XVIII. Levit. quinque ratiunculas ad eamdem theſin probandam adducit: 1.) *Ex definitione concilii Tridentini.* 2.) *Ex conjugio patriarchæ Jacobi.* 3.) *Ex ſpeciali lege Deuteronomii.* c. XXV. & ex conceſſo patrui cum nepte conjugio. 4.) *Ex communi eccleſiæ praxi*, quæ in prohibitis gradibus diſpenſavit. 5.) *Ex communi doctorum ſententia.* Sed hæc omnia meras principii petitiones continent, & ex ſuperioribus facilem habent explicationem.

Quæſtio: Cur Deus certos cognationis gradus prohibuerit?

§. CCCXXII. Coronidis loco, antequam a prohibitione juris divini abeamus, explicanda erit quæſtio: *Cur Deus lata lege certos conſanguinitatis & adfinitatis gradus in matrimoniis contrahendis voluerit prohibitos?* Reſp. cum demonſtratum fuerit hactenus, prohibitiones graduum in Levitico propoſitas eſſe juris naturalis, ex eo facile intelligitur, legem illam non fuiſſe per Moſen primum latam, ſed mentibus hominum in prima creatione naturaliter inſitam atque inſculptam, ac poſt lapſum etiam ante Moſen voce divina vel immediate, vel per patriarchas ſæpius repetitam, tandem etiam una cum aliis præceptis ad legem moralem ſpectantibus per Moſen ſolemniter promulgatam, & populo Iſraelitico inculcatam. Cauſæ illius ſolemnis repetitionis & promulgationis recenſeri poſſunt eædem, quæ de lege morali univerſim ſumta dari ſolent, quas enumeravimus tract. de lege. §. XXVI. in quibus eminent notitiæ legis mentibus hominum in prima creatione inſitæ per peccatum obliteratio atque obſcuratio, plurimorum malis hominum moribus receptorum & longa peccandi conſuetudine confirmatorum contra legis naturalis prohibitionem introductio, naturæ humanæ per peccatum corruptæ ac depravatæ ad omne malum inclinatio, &c. ad quas cauſas Deus ipſe nos remittit in hac ipſa legis de prohibitis gradibus promulgatione. Levit. XVIII. 2. *Ego Dominus Deus veſter;* cujus mandatis ſanctiſſimis, non autem perverſæ & corruptæ naturæ veſtræ inclinationi, ac ductui obedire debetis v. 3. *Juxta conſuetudinem terræ Ægypti, in qua habitaſtis, non facietis: & juxta morem regionis terræ Canaan, ad quam vos introducturus ſum, non agetis;* apud illas gentes multa pravis moribus ſunt recepta, quæ contra legem naturæ pugnant, earum igitur veſtigiis non debetis inſiſtere, nec ex gentilium conſuetudine de jure naturæ judicium ferre. v. 4. *Facietis judicia mea, & præcepta mea ſervabitis & ambulabitis in eis. Ego Dominus Deus veſter;* qui & naturæ & legis naturalis eſt dominus, cui ſumma poteſtas leges ferendi & explicandi unice convenit. Si quærendo quis pergat, cur legem illam de prohibitis gradibus hominum cordibus Deus voluerit inſcriptam & inſculptam? duæ principales dari poſſunt cauſæ, prior ſpectat *reverentiæ, verecundiæ & obſervantiæ cultum parentibus, conſanguineis & adfinibus propinquitate carnis proxima nobis junctis*

tis naturaliter debitum, poſterior pertinet *ad caritatis in ſocietate humana dilatandæ ſtudium.* Utramque cauſam ſuaviſſimis verbis exponit Auguſtinus libr. XV. de civit. Dei, cap. XVI. De priore ſic diſſerit, circa fin. cap. *Ineſt neſcio quomodo humanæ verecundiæ quiddam naturale atque laudabile, ut cui debet cauſa propinquitatis verecundum honorem, ab ea contineat, quamvis generatricem, tamen libidinem, de qua erubeſcere videmus & ipſam pudicitiam conjugalem.* Ambroſius libr. VIII. epiſt. 66. *Nubat avunculo ſuo neptis, & immaculatorum pignorum caritas illecebroſo amore mutetur.* Hæc ratio videtur in ipſa lege divina proponi. Lev. XVIII. 7. *Nuditatem matris tuæ non revelabis, quia mater tua eſt*, id eſt, quia matri tuæ debes filialem obſervantiam & reverentiam, ideo non contrahes cum ea matrimonium, per quod in idem quaſi jugum illa tecum compingitur, ſicque ex gradu ſuperiore in æqualem collocatur. Item, *non accedes ad carnem carnis tuæ*, v. 6. ergo nec *ad matrem* v. 7. quia eſt *caro tuæ carnis*, quippe ex qua natus es, & carnem ac ſanguinem ab ea traxiſti. v. 12. *Nuditatem ſororis patris tui non revelabis, caro patris tui ipſa;* id eſt, eſt cum patre tuo ex eadem carne nata, ergo non debes ei per carnalem copulam conjungi. Item, eſt proxima patris tui conſanguinea, ideoque loco matris filialem reverentiam ei exhibere debes, ergo non debes eam matrimonio tibi jungere. Idem judicium de prohibitione cum *ſorore matris*, ſive *matertera*, v. 13. Sic etiam v. 17. *Nuditatem uxoris & filiæ ejus non revelabis, filiam filii ejus, & filiam filiæ ejus non accipies ad revelandam nuditatem ejus, caro tua ipſæ;* id eſt, quia cum uxore per conjugium factus es una caro, ideo non debes contrahere matrimonium cum filia uxoris tuæ, ſive cum privigna, nec cum privigni, vel privignæ filia, quia ſunt caro uxoris tuæ, hoc eſt, ex uxoris tuæ carne natæ, ac conſequenter etiam ſunt *tua caro*, hoc eſt, propinquitate carnis ex conjugio orta tibi conjunctæ. Lege naturali ac divina liberi parentibus debent honorem, obſequium, reverentiam & cultum; at ſi parentes liberis per matrimonium copularentur, id fraudi eſſet illi honori, obſequio & reverentiæ naturaliter parentibus debitæ, ratio eſt, quia conjuges fiunt una caro, & ſic redduntur quodammodo pares ratione amoris conjugalis, ac reſpectu poteſtatis in alterius corpus, 1 Cor. VII. 4. Sit ergo, ſi pater duceret filiam, daret filiæ poteſtatem in ſuum corpus, ac reſpectu nexus conjugalis lateri ſuo adjungeret eam, quam natura voluit ipſi eſſe ſubjectam, & in gradu non collaterali, ſed deſcendente conſtitutam, adeoque eminentiam & dignitatem jure naturæ, & lege divina ſibi debitam deponeret, ac filia reverentiam patri debitam, hoc eſt, adfectum ſuperiori ab inferiore debitum in maritalem amorem, hoc eſt, in adfectum collaterali, imo carni ſuæ debitum commutaret. Si mater nuberet filio, adhuc gravius contra legem naturæ delinqueretur. Mater enim deponeret dignitatem jure naturali ſibi debitam, & filio ſeſe non ſolum æquaret per æqualem poteſtatem corporis, ſed etiam ſubjiceret ob dominium marito in uxorem conceſſum. In conjugio fratrum & ſororum itidem peccatur contra hanc ſanguinis reverentiam, quia qui ex una carne nati ſunt, & ſic jam ante quodammodo ſunt una caro, illos per conjugium unam carnem fieri, & fraternam reverentiam in maritalem adfectum transformari præpoſterum eſt, & legi naturæ adverſum.

§. CCCXXIII. De poſteriore ratione ſic diſſerit Auguſtinus in principio capitis: „(Quod in prima mundi origine fratres „ſorores ſuas acceperunt) id profecto, „quanto eſt antiquius compellente neceſ„ſitate, tanto poſtea factum eſt damnabi-

„lius

„lius religione prohibente. Habita eſt „enim ratio rectiſſima caritatis, ut homi„nes, quibus eſſet utilis atque honeſta con„cordia, diverſarum neceſſitudinum vin„culis necterentur, nec unus in una mul„tas haberet, ſed ſingulæ ſpargerentur in „ſingulos, ac ſic ad ſocialem vitam dili„gentius colligandam plurimæ plurimos „obtinerent. Pater quippe & ſocer ſunt „duarum neceſſitudinum nomina. Vt ergo „alium quisque habeat patrem, alium ſo„cerum, numeroſius ſe caritas porrigit. „Vtrumque autem unus Adam eſſe coge„batur & filiis & filiabus ſuis, quando fra„tres ſororesque connubio jungebantur. „Sic & Eva uxor ejus utrique ſexui filio„rum fuit & ſocrus & mater. Quæ ſi „duæ fœminæ fuiſſent, mater altera, & „ſocrus altera, copioſius ſe ſocialis dilectio „colligaret. Ipſa denique jam ſoror, quod „etiam fiebat uxor, duas tenebat una ne„ceſſitudines, quibus per ſingula diſtribu„tis, ut altera eſſet ſoror, altera uxor, „hominum numero ſocialis propinquitas „augeretur. Sed hoc unde fieret, tunc „non erat, quando niſi fratres & ſoro„res ex illis duobus primis nulli homi„nes erant. Fieri ergo debuit, quando „potuit, ut exiſtente copia inde duceren„tur uxores, quæ non erant jam ſorores, „& non ſolum iſtud ut fieret, nulla neceſ„ſitas eſſet, verum etiamſi fieret, nefas „eſſet. Nam & ſi nepotes primorum „hominum, qui jam conſobrinas poterant „accipere conjuges, ſororibus matrimonio „jungerentur, non jam duæ, ſed tres in „homine uno neceſſitudines fierent, quæ „propter caritatem numeroſiore propin„quitate nectendam diſſeminari per ſin„gulos ſingulæ debuerunt. Eſſet enim „unus homo filiis ſuis, fratri ſcilicet ſoro„rique conjugibus, & pater, & ſocer, & „avunculus: ita & uxor ejus iisdem com„munibus filiis & mater, & amita, & ſocrus. „Itidemque inter ſe filii eorum non ſolum „eſſent fratres atque conjuges, verum e„tiam conſobrini, quia & fratrum filii. „Omnes autem iſtæ neceſſitudines, quæ „uni homini tres homines connectebant, „novem connecterent, ſi eſſent in ſingu„lis ſingulæ, ut unus homo haberet al„teram ſororem, alteram uxorem, alte„ram conſobrinam, alterum patrem, al„terum avunculum, alterum ſocerum, al„teram matrem, alteram amitam, alteram „ſocrum, atque ita ſe non in paucitate „coarctatum, ſed latius atque numero„ſius propinquitatibus crebris vinculum „ſociale diffunderet.„ In hunc Auguſtini locum ſic commentatur Ludovicus Vives: „Vt neceſſitudinis vinculum in multos dif„fuſis conjugiis & non intra eoſdem pa„rietes manentibus plures connecteret, „& ſe invicem ſanguine juncti diligerent, „(gradus propinqui in matrimonio ſunt „prohibiti) ſic ſerpere extendique carita„tem generis humani," docet Cicero lib. V. de finib. cujus hæc ſunt verba: „Ipſa caritas generis humani, qua tota „domus conjugio & ſtirpe conjungitur, „ſerpit ſenſim foras cognationibus primum, „tum adfinitatibus.„ Reducitur igitur lex de prohibitis gradibus ad legem naturæ hac ratione: Lex naturæ præcipit caritatem in humana ſocietate augere ac diffundere, ſed matrimonia cum proximis conſanguineis contracta caritatem illam in anguſtum cogunt & impediunt, quo minus ſe diffundat, & ambitu ſuo plures complectatur. Ergo matrimonia cum proximis conſanguineis contracta pugnant cum lege naturæ. Huc referri poteſt illud Auguſtini in medio ejuſdem cap. ubi exponit cauſam, propter quam patriarchæ uxores de cognatione ſua duxerint: *Fuit* (inquit) *antiquis patribus religioſæ curæ, ne ipſa propinquitas ſe paulatim propaginum ordinibus dirimens longius abiret, & propinquitas eſſe deſiſteret, eam nondum longe poſitam rurſus matrimonii vinculo colligare, & quodammodo revocare fugientem, unde jam pleno hominibus terrarum orbe,*

non quidem ſorores ex patre, vel matre, vel ex ambobus ſuis parentibus natas, ſed tamen amabant de ſuo genere ducere uxores.

§. CCCXXIV. Hiſce rationibus principalibus adduntur aliæ minus principales, utpote 1.) A *familiaritate inter conſanguineos & adfines.* Parentes enim & liberi, fratres ac ſorores, avi & nepotes, vitricus & privignæ, noverca & privigni in iiſdem ædibus utplurimum habitant, reliqui etiam conſanguinei & adfines, amita & nepos, patruus & neptis, ſocer ac nurus, gener ac ſocrus, &c. crebro conveniunt, ne ergo omnia eſſent plena malis ſuſpicionibus, ac adfabilitas, blanditiæ, amplexus, oſcula, &c. quæ inter propinquos ſunt amoris & pietatis, crederentur eſſe libidinis, ideo voluit Deus inter carnis propinquos interdicta eſſe conjugia. Ambroſius lib. VIII. epiſt. LXVI. *Quid tam ſolemne, quam oſculum inter avunculum & neptem, quod iſte quaſi filiæ debet, hæc quaſi parenti? hoc igitur inoffenſæ pietatis oſculum ſuſpectum facies de talibus cogitando nuptiis, & religioſiſſimum ſacramentum caris pignoribus eripies.* 2.) A *moderato conjugalis officii uſu.* Cum naturaliter conſanguinei diligantur, amor conjugalis amori illi naturali additus ad immoderatum conjugii uſum propinquos matrimonio junctos impelleret, (quæ ratio non niſi poſt lapſum demum inter homines locum habere cœpit.) Has rationes omnes complectitur Thomas II. 2. quæſt. CLIV. artic. 9. ſic differens: „Cauſæ prohibitionis gra„duum ſunt quatuor. 1.) Quia naturali„ter homo debet quamdam honorificen„tiam parentibus & cognatis in tantum, „quod apud antiquos, ut Valerius Maxi„mus refert, non erat fas filium ſimul cum „patre balneari, nec ſe invicem nudos „conſpicere. 2.) Quia perſonas ſan„guine junctas neceſſe eſt ſimul ad invi„cem converſari, ſicque continuo haberent „occaſionem luxuriæ, nimisque emolle„ſcerent. 3.) Quia per hoc impediretur „multiplicatio amicorum. 4.) Quia cum „naturaliter homo conſanguineam diligat, „ſi adderetur amor, qui eſt ex commix„tione venerea, fieret nimius ardor amo„ris & maximum libidinis incentivum, „quod caſtitati repugnat," quam rationem tangit Ariſtoteles lib. II. politic. Bellarminus de matrim. cap. XXX. ex patribus & Thoma Aquinate has quatuor rationes repetit, eaſdemque adplicat ad demonſtrandam illam propoſitionem, quod *eccleſia recte olim prohibuerit conjugia usque ad ſeptimum, poſtea vero usque ad quartum conſanguinitatis & adfinitatis gradum.* Sed quilibet primo ſtatim intuitu animadvertit, ipſum a ſcopo penitus aberrare. Veteres enim ad gradus divina lege prohibitos, & eos, qui gradibus divinitus prohibitis ſunt proximi, has rationes unice retulerunt, quas cum ad remotiores, adeoque etiam ad ſeptimum uſque gradum Bellarminus extendit, nil niſi *ἀσυλλογισίας καὶ ἀνακολουθίας* nectit.

SECTIO II.

DE GRADIBVS PROHIBITIS IN JVRE CIVILI.

§. CCCXXV.

De prohibitione juris civilis.

A prohibitionibus graduum *divinis* deſcendimus ad prohibitiones *humanas*, quas diximus in duplici eſſe differentia. Quædam traduntur in *jure canonico*, quædam in *jure politico.* Poſteriores iterum in duplici ſunt differentia. Quædam enim traduntur in *jure communi*, Romano ſcilicet, ſive civili generaliter ſic dicto, quædam vero in *jure provinciali*

inciali, ſive municipali. Exordium faiemus a prohibitionibus juris civilis, ſive Romani; illæ enim ſunt & *antiquiores*, um pontificiæ, ſive canonicæ conſtitutiones d illas ſeſe referant: c. Conjunctiones. 35. uæſt. 2. *Eos dicimus conſanguineos, uos divinæ & imperatorum ac Romanoum atque Græcorum leges conſanguineos ppellant;* & *digniores*, cum ab illis ſint romulgatæ, qui poteſtate legum ferendaum divinitus inſtructi ſint, & ad prohiitiones divinas propius accedant; & *certiores*, cum non fuerint tantis variationius obnoxiæ, quibus canonicas ex pontiicum arbitrio dependentes jactitatas fuiſſe, nfra videbimus. Sequemur autem præfium a nobis prius ordinem, ut de *conſanuinitate* primum, poſtea de *adfinitate* dicamus.

.) De conſanguinitate.

1.) In linea recta.

I.) De conſanguinitate 1.) in *linea recta* traditur hæc regula. *Inter adſcendentes & deſcendentes nuptiæ in infinitum ſunt prohibitæ.* Juſtinianus §. Ergo on omnes. 2. Inſtitut. de Nupt. *Inter as perſonas, quæ parentum liberorumve locum inter ſe obtinent, contrahi nuptiæ non poſſunt, veluti inter patrem & filiam, vel avum & neptem, vel matrem & filium, vel aviam & nepotem, & usque in infinitum. Et ſi tales perſonæ inter ſe coiërint, nefarias atque inceſtas nuptias contraxiſſe dicuntur.* Paulus l. Adoptivus. 14. §. 2. ff. de rit. nupt. *Serviles quoque cognationes in hoc jure obſervandæ ſunt. Igitur ſuam matrem manumiſſus non ducet uxorem, tantundem juris eſt & in ſorore & in ſororis filia. Idem e contrario dicendum eſt, ut pater filiam non poſſit ducere, ſi ex ſervitute manumiſſi ſint, tſi dubitetur patrem eum eſſe. Unde nec vulgo quæſitam filiam pater naturalis poteſt uxorem ducere, quoniam in contrahendis matrimoniis naturale jus & pudor inſpiciendus eſt, contra pudorem eſt autem filiam uxorem ſuam ducere.* Gajus l. nuptiæ. 53. ff. eod. *Nuptiæ conſiſtere non poſſunt inter eas perſonas, quæ in numero parentum liberorumve ſunt, ſive proximi, ſive ulterioris gradus ſint, usque ad infinitum.* Scævola l. Et nihil. 54. eod. *Et nihil intereſt, ex juſtis nuptiis cognatio deſcendat, an vero non, nam & vulgo quæſitam ſororem quis vetatur uxorem ducere.* Paulus l. Jure gentium. 68. eod. *Jure gentium inceſtum committit, qui ex gradu adſcendentium, vel deſcendentium uxorem duxerit.* Diocletianus & Maximianus Imperatores. l. Nemini. 17. C. de nupt. *Nemini liceat contrahere matrimonium cum filia, nepte, vel pronepte. Itemque cum matre, avia, vel proavia, &c. cæterisque, quæ jure antiquo prohibentur, a quibus cunctos volumus ſe abſtinere.*

2.) In linea collaterali.

§. CCCXXVI. 2.) De conſanguinitate *in linea collaterali. a.*) De conjugio inter *fratres & ſorores.* Juſtinianus §. Inter eas. Inſtit. de Nupt. *Inter eas quoque perſonas, quæ ex transverſo gradu cognationis junguntur, eſt quædam ſimilis obſervatio, ſed non tanta. Sane enim inter fratrem ſororemve nuptiæ prohibitæ ſunt, ſive ab eodem patre eademque matre nati fuerint, ſive ex altero eorum.* Scævola l. Et nihil. 54. ff. de rit. nupt. *Etiam vulgo quæſitam ſororem vetatur quis uxorem ducere.* Pomponius in l. 8 ff. eod. *Libertinus libertinam matrem, aut ſororem, uxorem ducere non poteſt, quia hoc jus moribus, non legibus introductum eſt.* Ubi per mores intelligitur jus gentium, quia ſermo eſt de illis moribus, quibus majus prohibitionis pondus ineſt, quam ipſis legibus, quod ipſum etiam colligitur ex eo, quod iisdem moribus ſororem in uxorem ducere prohibitum ſtatuit, quibus a matris nuptiis abſtinere jubemur: at conjugium cum matre jure gentium prohiberi in propatulo eſt. Paulus l. ſi ſtipulor. 35. §. 1. de V. Oblig. *Quod leges fieri prohibent, ſi perpetuam*

 cau-

cauſam ſervaturum eſt, ceſſat obligatio, velut ſi ſororem nupturam ſibi aliquis ſtipuletur. Interpretes juris reddunt hanc rationem, quod qui ex eodem patre eademque matre naſcuntur, tam ſint inter ſe conjuncti, ut pene iidem eſſe videantur; at ſecum nemo poteſt nuptias contrahere. *b.*) De nuptiis *cum fratris, vel ſororis filia.* Juſtinianus §. Fratris. 4. Inſtit. de nupt. *Fratris, vel ſororis filiam uxorem ducere non licet. Sed nec neptim fratris, vel ſororis ducere quis poteſt, quamvis quarto gradu ſint, cujus enim filiam ducere uxorem non licet, ejus nec neptem permittitur.* §. 6. *Item, amitam, licet adoptivam, ducere uxorem non licet, item nec materteram.* Papinianus, l. Avunculo. 5. ff. de condictione ſine cauſa: *Avunculo nuptura pecuniam in dotem dedit, neque nupſit, an eamdem repetere poſſit, quæſitum eſt. Dixi, cum ob turpem cauſam dantis & accipientis pecunia numeretur, ceſſare condictionem.* Paulus l. Adoptivus 14. §. 2. ff. de rit. nupt. *Tantundem juris eſt, & in ſorore & in ſororis filia.* Papinianus l. Etiamſi concubinam. 56. ff. eod. *Etiamſi concubinam quis habuerit ſororis filiam, licet libertinam, inceſtus committitur.* l. Miles. 11. §. 1. ff. eod. l. Jul. de adult. *Militem, qui ſororis filiam in contubernio habuit, licet non in matrimonium, adulterii poena teneri rectius dicitur.* Idem l. ſi adulterium. 38. eod. *Stuprum in ſororis filiam ſi committatur, an adulterii poena ſufficiat mari, conſiderandum eſt, occurrit, quod hic duplex admiſſum eſt, quia multum intereſt, errore matrimonium illicite contrahatur, an contumacia juris & ſanguinis contumelia concurrant.* Diocletianus & Maximianus l. Nemini. C. de Nupt. *Nemini liceat contrahere matrimonium cum ſorore, ſororis filia & ex ea nepte, præterea fratris tui filia & ex ea nepte.* Anaſtaſius imperator l. Ab inceſtis. 9. C. de inceſt. & inutilib. Nupt. *Ab inceſtis nuptiis univerſi, qui noſtro reguntur imperio, noverint temperandum. Nam reſcripta quoque omnia, vel pragmaticas formas, aut conſtitutiones impias, quæ quibusdam perſonis tyrannidis tempore permiſerunt ſceleſto contubernio matrimonii nomen imponere, ut fratris filiam, vel ſororis, vel eam, quæ cum fratre quondam nuptiali jure habitaverat, uxorem legitimam turpiſſimo conſortio liceret amplecti, aut ut alia hujusmodi committerentur, viribus carere decernimus, ne diſſimulatione culpabili nefanda licentia corroboretur.* Zeno imperator l. Nefandiſſimum. 2. C. ſi nuptiæ ex reſcripto petantur: *Nefandiſſimum ſcelus fratris ſororisve filiæ nuptiarum, quod ſacratiſſimis conſtitutionibus ſub graviſſimæ poenæ interminatione damnatum eſt, iterato præſentis divinæ ſanctionis tenore omnibus modis prohibemus. Precandi quoque impoſterum ſuper tali conjugio (imo potius contagio) cunctis licentiam denegamus, ut unusquisque cognoſcat, impetrationem quoque rei, cujus eſt denegata petitio, nec ſi per ſubreptionem poſt hanc diem obtinuerit, ſibimet profuturam.* Ex qua lege etiam intelligitur, hoc non perpetuo Romæ obtinuiſſe, quod cum fratris, vel ſororis filia nuptiæ ſint prohibitæ. Claudius imperator, ut monuimus ſuperius, Agrippinam, Germanici fratris ſui filiam, uxorem duxit, eoque auctore plebiſcitum factum eſt, ut hujusmodi matrimonia juſta & legitima eſſent, Suetonius in Claud. cap. XXVI. Plutarchus etiam in Romaicis memorat, virum quemdam pauperem adcuſatum, quod fratris filiam, cui dos ampla relicta fuerat, uxorem duxiſſet, judicio multitudinis abſolutum fuiſſe, atque inde factum plebiſcitum, ut liceret cuique filiam fratris uxorem accipere. Poſtea vero Nerva imperator prohibuit, ne quis fratris, aut ſororis filiam uxorem duceret, ut Dio in ipſius vita teſtatur. Poſt Nervam alii imperatores improbarunt. *c.*) De nuptiis inter eos, qui *ſibi invicem ſunt loco pa-*

ren-

rentum & filiorum. Juſtinianus §. 6. inſtitut. de nuptiis. *Amitam, licet adoptivam, ducere uxorem non licet, item nec materteram, quia parentum loco habentur. Qua ratione verum eſt, magnam quoque amitam & materteram magnam prohiberi uxorem ducere.* Gajus l. per adoptionem. 17. §. 2. ff. de rit. nupt. *Amitam & materteram, item magnam quoque amitam & materteram magnam prohibemur, uxorem ducere, quamvis magna amita & matertera magna quarto gradu ſint.* Paulus l. Sororis. 39. eod. *Sororis proneptem non poſſum ducere uxorem, quia parentis loco ei ſum.* Ergo ex dicta lege per adoptionem ſupplenda eſt conſtitutio Diocletiani & Maximiani imperatorum, l. *Nemini liceat.* C. *de nuptiis*, ubi prohibetur matrimonium cum amita & matertera, quod extendi debet etiam ad *amitam magnam & materteram magnam.* Cum enim frater & ſoror ſint ex uno parente, ideo quaſi pro una perſona habentur, & per conſequens frater eſt loco parentis omnibus ex ſorore deſcendentibus, ſororis ſcilicet filiæ, nepti, pronepti, & viciſſim ſoror eſt loco matris omnibus ex fratre deſcendentibus, fratris ſcilicet filio, nepoti, pronepoti, &c. Atque hæc diſpoſitio pulcre reduci poteſt ad jus divinum, in quo frater & ſoror dicuntur *una caro.* Geneſ. XXXVII. 27. *Frater noſter eſt, & caro noſtra eſt.* Levit. XVIII. 12. *Soror patris tui eſt patris tui caro.* v. 13. *Soror matris tuæ eſt caro matris tuæ.* d.) De nuptiis *patruelium, amitinorum & conſobrinorum.* Theodoſius major fratrum, vel ſororum liberos, id eſt, patrueles & conſobrinos matrimonio jungi prohibuit, teſte Ambroſio lib. VIII. epiſt. 66. p. 173. *Theodoſius imperator* (inquit) *etiam patrueles, fratres & conſobrinos vetuit inter ſe conjugii convenire nomine, & ſeveriſſimam poenam ſtatuit, ſi quis temerare auſus eſſet fratrum pia pignora, & tamen illi invicem ſibi æquales ſunt tantummodo, quia propinquitatis neceſſitudine & fraternæ ſocietatis ligantur vinculo, pietati eos voluit debere, quod nati ſunt.* Idem teſtantur Aurelius Victor & Paulus monachus in Theodoſio, ac evidenter colligitur ex l. *unic.* C. Theodoſiani, *ſi nupt. ex reſcript. petantur*, in qua lege Theodoſius & Arcadius ſtatuunt *amiſſionem bonorum, & poenam deportationis* in eum, qui contra legum præſcripta nuptias precum ſubreptione meruerit, exceptis his, inquiunt, quos *ſobrinorum, id eſt, quarti gradus conjunctione, ex triumphalis patris noſtri exemplo indultorum ſupplicare non vetuit.* Hæc Theodoſii conſtitutio recepta fuit apud Gothos, ut Caſſiodorus libr. VII. variar. ſcribit, & ex Gothorum jure adſcripta eſt negatio in Græco exemplari §. *Duorum.* Inſtit. de nupt. δύο ἀδελφῶν παῖδες οὐ δύνανται πρὸς γάμον συνάπτεσθαι. Sed Curtius, Latinus Theophili interpres, omiſſa negandi particula vertit: *Duorum fratrum, vel ſororum liberi, vel fratris & ſororis conjungi poſſunt.* Poſt mortem Theodoſii liberi ejus Arcadius & Honorius patris conſtitutionem abrogarunt, & conſobrinorum matrimonia permiſerunt. l. Celebrandis. 19. C. de nupt. *Celebrandis inter conſobrinos matrimoniis licentia legis hujus ſalubritate indulta eſt, ut revocat a priſci juris auctoritate, reſtinctisque calumniarum fomentis matrimonium inter conſobrinos habeatur legitimum, ſive ex duobus fratribus, ſive ex duabus ſororibus, ſive ex fratre & ſorore nati ſunt, & ex eo matrimonio editi, legitimi & ſuis patribus ſucceſſores habeantur*, proinde Tribonianus legem 1. C. *ſi nupt. ex reſcr. pet.* interpolavit, & verba ſuperius ex C. Theodoſiano adducta ſuſtulit. Paulus l. ſi nepotem. 3. ff. de rit. nupt. *Si nepotem ex filio & neptem ex altero filio in poteſtate habeam, nuptias inter eos me ſolo auctore contrahi poſſe, Pomponius ſcribit, & verum eſt.* Antoninus imperator l. Conditioni. 2. C. de inſtitution. & ſubſtitution. *Non videri poteſt*

eſt ſub ſpecie turpium nuptiarum viduitatem tibi indixiſſe, cum te filio ſororis tuæ, conſobrino tuo, probabili conſilio matrimonio jungere voluerit. l. 23 & 24. ff. eod Marcellinus & Papinianus *conditionem illam, ſi conſobrinam duxeris, hereditatis inſtitutioni utiliter adjici poſſe* oſtendunt, quod fieri non poſſet, ſi hæ nuptiæ legibus prohibitæ. Conjunge etiam l. Non ſolum. 67. §. 1. ff. de rit. nuptiar. *ubi neptem ex filio emancipato natam nepoti ex altero filio collocari poſſe ſtatuitur.* Exempla ejusmodi nuptiarum in Romana hiſtoria paſſim occurrunt Apud Livium *Spurius* dicit, *patrem ſibi uxorem fratris ſui filiam dediſſe.* Apud Plutarchum *Brutus*, filius Serviliæ, ſororis Catonis, duxit Portiam, Catonis Uticenſis filiam, conſobrinam ſuam. *Marcus Antoninus* imperator, philoſophus dictus, Juſtinam conſobrinam ſuam uxorem duxit Plura exempla vide apud Tiraquellum leg. connub. 7. & Chemnitium part. III. loc. p 562. Lege divina tales nuptiæ non fuerunt prohibitæ, unde aliquot earum exempla in ſacris literis occurrunt. *Jacob* ducit Rachelem, avunculi ſui filiam, Gen. XXIX. 18. *Amram* accepit uxorem Jochabed, patruelem ſuam, Exod. VI. 20. *Filiæ Salphahad*, Maala, Therſah, Melchah & Noah nupſerunt filiis patruorum ſuorum, Num. XXXVI. 11. *Othoniel* ducit Axam, patrui ſui filiam, Joſuæ XV. 17. *Joſephus* duxit Mariam, patrui ſui Eli filiam, Matth. I. 16. &c.

II.) *De adfinitate.*
1.) *In linea recta.*

§. CCCXXVII. II.) De *adfinitate* traduntur hæ leges: 1.) In *linea recta.* Juſtinianus §. 7. Inſtitut. de nupt. „Adfinitatis quoque veneratione a quarumdam nuptiis abſtinere neceſſe eſt, ut ecce privignam, aut nurum uxorem ducere non licet, quia utræque „filiæ loco ſunt. Quod ita ſcilicet accipi „debet, ſi fuit nurus tua, aut privigna „tua. Nam ſi adhuc nurus tua eſt, id eſt, „ſi adhuc nupta eſt filio tuo, alia ratione „uxorem eam ducere non poteris, quia „eadem duobus nupta eſſe non poteſt. Item, „ſi adhuc privigna tua eſt, id eſt, ſi mater ejus tibi nupta eſt, ideo eam uxorem „ducere non poteris, quia duas uxores eodem tempore habere non licet. §. 8. *eod.* „Socrum quoque & novercam prohibitum „eſt uxorem ducere, quia matris loco ſunt. „Quod & ipſum diſſoluta demum adfinitate procedit, alioquin ſi adhuc noverca „eſt, id eſt, ſi adhuc patri tuo nupta eſt, „communi jure impeditur tibi nubere, „quia eadem duobus nupta eſſe non poteſt. „Item, ſi adhuc ſocrus eſt, id eſt, ſi adhuc filia ejus tibi nupta eſt, ideo impediuntur tibi nuptiæ, quia duas uxores habere non potes §. 10. Si uxor tua poſt „divortium ex alio filiam procreaverit, hæc „non eſt quidem privigna tua, ſed Julianus ab hujusmodi nuptiis abſtineri debere ait. *Paulus l. Adoptivus.* §. 3. *ff.* „*de rit. nupt.* Idem quod in ſervilibus „cognationibus conſtitutum eſt, etiam in „ſervilibus adfinitatibus ſervandum eſt, veluti, ut eam, quæ in contubernio patris „fuerit, quaſi novercam non poſſim ducere, & contra eam, quæ in contubernio „filii fuerit, patrem quaſi nurum non poſſe ducere, æque nec matrem ejus, quam „quis in ſervitute uxorem habuit, quaſi „ſocrum. Cum enim cognatio ſervilis intelligitur, quare non & adfinitas intelligatur? Sed in re dubia certius & modeſtius eſt, his nuptiis abſtinere. §. 4. *leg.* „*ead.* Nunc videamus, quomodo noverca, & privigna, & ſocrus, & nurus intelligantur, ut ſciamus, quas non liceat ducere. Quidam novercam per ſe patris „uxorem, & nurum filii uxorem, & privignam uxoris ex alio marito filiam intelligunt, ſed quod ad hanc cauſam verius eſt, nec avi uxorem, nec proavi duci poſſe, duas ergo, vel plures novercas „ducere non poterit, &c. Sed & ſi plures uxores pater habuerit, nullam earum du-

„ducere poſſum. Itaque ſocrus adpellatione non tantum uxoris meæ mater, ſed „& avia & proavia intelligitur, ut nullam „earum ducere poſſim. Nurus quoque adpellatione non tantum filii uxor, ſed & „nepotis & pronepotis continetur, licet „quidam has pronurus adpellant. Privigna quoque non ſolum ea mihi intelligitur, quæ uxoris meæ filia eſt, ſed & „neptis & proneptis, ut nullam earum ducere poſſim. *Papinianus l. Uxorem.* 15. „*eod.* Uxorem quondam privigni conjungi matrimonio vitrici non oportet, nec „in matrimonium convenire novercam ejus, „qui privignæ maritus fuit. *Modeſtinus l.* „*Non facile.* 4. §. 4. *nomina adfinium recenſet, quod ſint,* ſocer, ſocrus, gener, „nurus, noverca, vitricus, privignus, privigna, *& addit* §. 7. Hos itaque inter „ſe, quod adfinitatis cauſa parentum liberorumque loco habentur, matrimonio copulari nefas eſt. „

2.) *In linea collaterali.* §. CCCXXVIII. 2.) De *linea collaterali.* Valentius, Theodoſius & Arcadius l. Fratris. 5. C. de inceſt. & inutil. nupt. *Fratris uxorem ducendi, vel duabus ſororibus conjungendi penitus licentiam ſubmovemus, nec diſſoluto quocunque modo conjugio.* Anaſtaſius l. ab inceſtis. 9. eod. *inter inceſtas nuptias* refert, ſi quis *eam, quæ cum fratre quondam nuptiali jure habitaverat, ducere velit.* De reliquis gradibus traditur hæc regula æquitati naturali conſentanea, *ut in pari cognationis & adfinitatis gradu par idemque jus ſtatuatur,* quaſi quæ perſonæ in verbis legis omiſſæ ſint, eæ legis ſententia tacite comprehendi intelligantur, l. 3. & 4. ff. *de lege Pompeia de paricidiis.* Per adfinitatem enim conciliatur quaſi quædam cognatio, ut quo quisque cognationis nomine ab uno conjugum vere adpellatur, eadem ab altero conjuge improprie vocetur, l. *quia parentis.* 16. ff. *Soluto matrimonio* §. *adfinitatis.* Inſtit. *de nupt.* ex quo provenit, *ut adfinium æque ac cognatorum una domus & familia eſſe videatur*, ac proinde, quod in l. 5. l. *penult.* & l. *ult.* C. *de inceſt nupt.* de fratris defuncti uxore ſororisque defunctæ marito ſtatuitur, idem in reliquis, in quibus eadem ratio viget, ſtatutum intelligatur, præſertim, cum in dicta lege finali ſubjiciantur verba: *Aut ut alia ejuſmodi committerentur.*

§. CCCXXIX. Extra hos gradus cognationis conſtituti jure civili matrimonium contrahere non prohibentur. Hinc *privignus matris* cum *privigna patris* poteſt contrahere. Iuſtinianus §. Mariti. 9. Inſt. de nupt. *Mariti filius ex alia uxore & uxoris filia ex alio marito, vel contra, matrimonium recte contrahunt, licet habeant fratrem ſororemve ex matrimonio poſtea contracto natos.* Papinianus l. generali. 34. §. 2. ff. de rit. nupt. *Inter privignos contrahi nuptiæ poſſunt, etſi fratrem communem ex novo adparentium* (parentum) *matrimonio ſuſceptum habeant.* Conjunge l. *Titia.* 134. ff. *de verb. obligat.* Sic pater & filius ex priore conjugio poſſunt matrem & filiam ducere. Duo fratres poſſunt ducere duas ſorores, vel alter matrem, alter filiam ducere poteſt. Mater uxoris cum patre mariti poteſt contrahere &c. addit tamen Modeſtinus utiliſſimam regulam, quæ in talibus conjunctionibus obſervanda: l. ſemper. 42. ff. de rit. nupt. *Semper in conjunctionibus non ſolum quid liceat, ſed etiam quid honeſtum ſit, reſpiciendum.* Fundamentum, propter quod tales nuptiæ ſunt licitæ, conſiſtit in uſitata regula, quod tantum inter maritum & uxoris conſanguineos, ac viciſſim inter uxorem & mariti conſanguineos, non autem inter cognatos mariti & cognatos uxoris ſit adfinitas matrimonium impediens, cujus regulæ ea ratio a juris civilis interpretibus traditur, quod ſolus maritus ad cognatorum uxoris fines, ac ſimiliter uxor ad fines cognatorum mariti acceſſionem fecerit, non autem cognati

mariti

mariti & cognati uxoris inter ſeſe, quod declarant ſimilitudine ea, ex qua adfinitatis nomen eſt petitum. Agri confines non in omnibus partibus, ſed tantum in finibus & in certo quaſi quodam puncto ſe mutuo adtingunt; ſic maritus & uxoris conſanguinei, non autem conſanguinei mariti & conſanguinei uxoris adfinitate ſeſe mutuo contingunt. *Ex ſcripturis* (inquit) Chemnitius p. 566. *planior & certior potest dari ratio. Quia ſcilicet maritus & uxor fiunt inter ſe una caro, non autem utriusque cognati.*

SECTIO III.

DE GRADIBVS PROHIBITIS IN JVRE CANONICO.

§. CCCXXX.

De prohibitione juris canonici.

A prohibitionibus graduum in jure *civili* tranſitum facimus ad prohibitiones graduum in jure *canonico*. Ut enim in aliis, ita quoque in hac graduum prohibitione pontifices Romani imperatorum majeſtatem æmulari, quinimo eamdem ſibi ſubjicere voluerunt; quo ſucceſſu, adparet ex verbis Danielis Venatorii, juris conſulti pontificii, in analyſi juris canonici libr. IV. tit. 14. pag. 741. Gloriatur (inquit) Alexander II. in c. *ad ſedem apoſtolicam.* XXXV. q. 5. „ſe in ſynodo habita in Lateranenſi conſiſtorio, convocatis ad hoc epiſcopis, & „clericis atque judicibus diverſarum provinciarum errorem illorum, qui ſeculi „legibus, quas Juſtinianus imperator de „ſucceſſionibus conſanguineorum promulgavit, veterem eccleſiæ computationem „graduum diſturbare nituntur, ſuſtuliſſe, „certumque dinumerationi graduum conſanguinitatis modum dediſſe; cum tamen „nihil magis dederit, ita enim confuſe „de gradibus diſſeritur in jure canonico, „ut legentis animus, varietate & obſcuritate materiæ turbatus, nusquam quieſcere, vel intellectum figere poſſit. Cui „confuſioni non parum adjumenti præſtare „videtur varius dinumerandorum graduum „modus. Alii namque patrem in primo „gradu, filios in ſecundo ponunt. Alii „primum gradum filios adpellant, negantes cognationis gradum inter patrem „& filium eſſe, cum pater & filius una „caro unaque perſona juris fictione cenſeantur. c. *Contradicimus.* §. *auctoritate.* 35. *quæſt.* 2 & 3. „Pari ratione in tranſverſali linea ſunt quidam, qui non a fratribus, ſed a filiis eorum, id eſt, patruelibus, vel conſobrinis genealogiam numerare incipiunt, adfirmantes filios patrum „in prima generatione computari debere, „cum fratres quaſi quidam truncus, ex „qua ceteri ramuſculi oriuntur, exiſtant *d. cap. ad ſedem.* §. *Sunt enim* 35. *quæſt.* 5. „Sed nec illam computationem „Alexander a ſua putat eſſe diverſam. „Quaſi, qui initio numerandi ſumto a filiis non progrediatur ultra ſextam generationem, ſed ſicut totius mundi ſex „ætates exiſtunt, & humanæ vitæ itidem „ſex, ita & in conſanguinitate ſex tantummodo exiſtiment computandas eſſe generationes. Quibus finitis novæ conjunctionis (ut quaſi fugientem poſſint revocare conſanguinitatem) fiat initium, *d. cap ad ſedem* §. *Sunt enim.* Sed quia a „patribus dinumerationem graduum incipiunt, ſeptimum generationis gradum adjiciunt, nec ultra procedunt, cum ultra „ſeptimum quidem gradum nec conſanguinitas inveniatur, nec nomina graduum reperiantur, nec ſucceſſio amplius „prorogari, vel memoria ulterioris generationis exiſtere poſſit. *d. c. ad ſedem.* §. *Illa quoque* 35. *quæſt.* 5. Septem igitur gradus conſanguinitatis ab Iſidoro in

cap.

cap. Primo gradu. 35. *q.* 5. „conſtituuntur, quorum quilibet certas perſonas „ordinis ſuperiorum, inferiorum & a latere complectitur.„ Hæc omnia Venatorius.

Ex conciliis. §. CCCXXXI. Ut autem de prohibitionibus pontificiis rectius judicium fieri poſſit, *ex conciliis* huc referenda ſunt, quæ ad hanc materiam ſpectant, cum pontifices ad illorum prohibitiones in ſuis decretis provocent. Collegit ea diligenter Chemnitius de conjugio p. 561. ubi conciliorum canones in quatuor claſſes redigit. I.) *Quidam canones non extendunt prohibitiones ultra illas metas, quæ in verbo Dei deſcriptæ ſunt.* Sic inter canones, qui *apoſtolis* tribuuntur, XIX. ita ſtatuit: *Qui duxerit ſororem, aut ἀδελφιδῆν, fratris filiam, clericus eſſe non poterit.* In ſynodo *Pariſienſi*, circa annum 570. quartus canon illicita conjugia definit, *quæ contra præceptum Domini contrahuntur*, & in enumeratione progreditur uſque *ad amitam, materteram, patruum, avunculum.* II.) *Quidam canones extendunt prohibitiones uſque ad ſecundum gradum in linea æquali, hoc eſt, uſque ad conſobrinos.* Sic canon XXX. concilii *Epaonenſis* circa annum 490. ſub Gelaſio inceſtas commixtiones ſic definit: *Si quis germanam ſororem acceperit, ſi qua avunculi, aut patrui concubitu polluatur, ſi quis conſobrinæ ſe ſociet;* addit autem: *Quod ut a præſenti tempore prohibemus, ita ea, quæ ſunt anterius inſtituta, non ſolvimus.* Eo uſque etiam progreditur *Agathenſis* concilii circa annum 430. (Baronius ad annum 504.) prohibitio. Idem facit concilium *Arelatenſe* ſub Carolo magno can. XI. circa annum 819. III.) In *Turonenſi* ſynodo ſecunda circa annum 567. can. XXII. recitantur primo prohibitiones legis divinæ, ſecundo prohibitiones legum civilium, tertio adduntur prohibitiones ſynodorum, & nominatim citatur Epaonenſis ſynodus de conſobrinis. Turonica vero hæc addit: *Si quis ſobrinæ ſe ſociaverit.* Et eadem prohibitio in *Aurelianenſi* ſynodo tertia, tempore Vigilii anno 538. celebrata, habetur. Ex circumſtantiis autem colligitur, illas ſynodos hoc velle, ne quis ex ſecundo gradu ducat ſobrinam in tertio gradu, hoc eſt, prohibitiones extenderunt uſque ad *tertium gradum in linea inæquali.* IV.) *Antiſiodorenſis* ſynodus circa annum 619. ſtatuit, can. XXXI. *Non licet conſobrinam, hoc eſt, quæ ex duobus fratribus, vel duabus ſororibus procreatur, in uxorem accipere, nec, qui de ipſis nati fuerunt, in conjugio ſocientur,* hoc eſt, extenſæ fuerunt prohibitiones uſque ad tertium gradum in linea æquali.

§. CCCXXXII. Hiſce quatuor claſſibus a Chemnitio adnotatis addi poteſt V.) Quod quædam concilia prohibitiones cognationis generaliter ſic deſcribunt, *uſque dum generatio agnoſcitur, aut memoria retinetur.* Concilium *Toletanum* II. circa annum 530. can. V. ſtatuit, *ut matrimonium nullus contrahat cum propinquis ullis, usquequo lineamenta adfinitatis generis ſucceſſione agnoſcit.* Concilium *Agathenſe* circa annum 506. can. LXI. poſt prohibitionem certorum quorumdam graduum, addit in genere, *ne quis aliquam ex conſanguinitate, vel quam conſanguineus habuerit, ducat uxorem.* Gratianus in c. *Copulatione.* 35. quæſt. 2. adducit canonem concilii *Wormatienſis* circa annum 867. in Germania habiti: *in copulatione fidelium generationis numerum non definimus, ſed ſtatuimus, ut nulli liceat chriſtiano de propria conſanguinitate, ſeu cognatione, accipere uxorem, usque dum generatio recordatur, aut cognoſcitur, aut in memoria retinetur.* VI.) Quod in concilio *Cabilonenſi* circa annum 796. referente Ivone lib. VII. & Gratiano. c. *Contradicimus.* 35. q. 2. uſque *ad ſextam generationem* prohibitio fuit extenſa. Canon ſic habet: *Contradicimus, ut in quarta,* vel

vel quinta ſextaque generatione nullus amplius conjugio copuletur, ubi autem poſt interdictum factum fuerit inventum, ſeparetur. VII.) Quod in concilio *Lugdunenſi* circa annum 579. uſque ad *ſeptimum gradum* prohibitio extenditur c. *Nulli* 35. quæſt. 2. *Nulli ex propinquitate ſui ſanguinis uſque ad ſeptimum gradum uxores ducant, neque ſine benedictione ſacerdotis, &c.* Idem ſtatutum in concilio *Meldenſi*, referente Ivone libr. VII. & Gratiano c. *de adfinitate.* 35. quæſt. 2. quos Cabilonenſis & Lugdunenſis concilii canones Gratianus ſic conciliare nititur, quod gradus cognationis diverſimode computentur. Cabilonenſe patrem in *primo* gradu, filios in *ſecundo* ponit. Lugdunenſe *primum* gradum filios adpellat, cum enim pater & filius ſint una caro, inde inter eos non eſt gradus cognationis, ex quo fit, ut eædem perſonæ ſecundum hanc diverſitatem inveniantur in ſexto, vel ſeptimo gradu.

Ex pontificum decretis.

§. CCCXXXIII. Hiſce ſynodorum poſteriorum canonibus conformes ſunt pontificum conſtitutiones, quæ itidem uſque ad *ſeptimum* gradum prohibitionem tandem extenderunt. Calixtus epiſt. II. ad epiſcop. Gall. qui ſedit circa annum Chriſti 219. ad *leges divinas & imperatorias* prohibitionem unice revocat. c. *Conjunctiones.* 35. quæſt. 2. *Conjunctiones conſanguineorum prohibentur, quare? quia has divinæ ſeculique prohibent leges, &c. eos autem conſanguineos dicimus, quos divinæ & imperatorum, ac Romanorum atque Græcorum leges conſanguineos adpellant, & in hereditate ſuſcipiunt.* Fabianus, qui ſedere cœpit anno 1236. *quartum* adfinitatis gradum prohibet. c. *De propinquis.* 35. quæſt. 2. *De propinquis, qui ad adfinitatem per virum & uxorem veniunt, defuncta uxore, vel viro in quinta generatione conjungantur, in quarta ſi inventi fuerint, non ſeparentur, in tertia tamen propinquitate non licet accipere uxorem alterius poſt obitum ejus.* Hoc decretum Fabiani, ut cum reliquis poſteriorum pontificum decretis adfinitatem non minus, quam conſanguinitatem ad ſeptimum uſque gradum extendentibus Gratianus conciliare poſſit, explicat illud de *ſecundo genere adfinitatis*, de duabus ſcilicet ſororibus; vel perſonis inter ſe adfinitate conjunctis, ut ſunt uxores duorum fratrum, ſi contigerit unam earum alicui matrimonio copulari, poſt mortem ejus vir non poterit adfinem ſuperſtitem in conjugem ducere, niſi in quinto gradu adfinitatis inveniantur, unde qui novercam alicujus in uxorem duxerit, poſt mortem ejus uxorem privigni ducere non poterit. Julius papa, qui ſedere cœpit anno 237. c. *Nullum.* 35. quæſt. 2. ad *ſeptimum gradum* prohibitionem primus extendit. *Nullum* (inquit) *in utroque ſexu permittimus ex propinquitate ſui ſanguinis, vel uxoris, uſque in ſeptimum generis gradum uxores ducere, vel inceſti macula copulari. Præterea quoque illud adjecimus, quoniam ſicut non licet cuiquam chriſtiano de ſua conſanguinitate, ſic etiam nec licet de conſanguinitate uxoris ſuæ conjugem ducere propter carnis unitatem.* Hanc Julii conſtitutionem ſecuti ſunt reliqui pontifices, Gregorius, qui ſedere cœpit anno 290. in concilio Meldenſi & habetur c. *De adfinitate.* 35. quæſt. 2. *De adfinitate conſanguinitatis per gradus cognationis placuit uſque ad ſeptimam generationem obſervare.* Idem Gregorius, cum ad interrogata Auguſtini, Cantuarienſis in Anglia epiſcopi; cap. VI. (quod habetur c. *Quædam.* 35. quæſt. 3.) in hanc ſententiam ſcripſiſſet: *Quædam lex Romana permittit, ut ſive fratris, ſive ſororis, ſeu duorum fratrum germanorum, ſeu duarum ſororum filius & filia miſceantur, ſed experimento didicimus ex tali conjugio ſobolem non poſſe ſuccreſcere, unde neceſſe eſt, ut in quarta, vel quinta generatione*

tione fidelium licenter ſibi conjungantur; & hoc nomine a Felice, Meſſanenſi in Sicilia epiſcopo, per literas compellaretur, reſpondit ei in hunc modum lib. XII. epiſtola 31. „Quod ſcripſi Auguſtino, Anglo„rum gentis epiſcopo ipſi etiam Anglo„rum genti, quæ nuper ad fidem vene„rat, ne a bono, quod ceperat, metuen„do auſteriora recederet, ſpecialiter & „non generaliter me certiſſime ſcripſiſſe „cognoſcas, nec ea intentione hæc ei „ſcripſi mandata, ut poſtquam firma ra„dice in fide fuerint ſolidati, ſi infra pro„priam conſanguinitatem inventi fuerint, „non ſeparentur, aut infra adfinitatis lineam, „id eſt, uſque ad ſeptimam generationem „jungantur, ſed quod adhuc illis neophy„tis exiſtentibus, eis primum illicita con„ſentire, & eos verbis ac exemplis in„ſtruere oportet. *Ibidem*: Progeniem „ſuam unumquemque uſque ad ſeptimam „decernimus obſervare generationem, & „quam diu ſe agnoſcant adfinitate propin„quos, ad conjugalem copulam accedere „denegamus, quod ſi fecerint, ſeparentur.„ Nicolaus papa, qui ſedere cœpit anno 858. in epiſtola ad Amalphitanæ eccleſiæ epiſcopos, & habetur, c. *De Conſanguinitate.* 35. quæſt. 2. *De conſanguinitate ſua uxorem nullus ducat uſque poſt generationem ſeptimam, vel quouſque parentela cognoſci poteſt.* Inde Alexander II. qui ſedit poſt annum Domini 1060. in concilio Lateranenſi adſerit, *antiquum morem eccleſiæ per longa tempora duraſſe, ut uſque ad ſeptimum gradum conjugia interdicerentur.* cap. ad ſedem. 35. quæſt. 5.

§. CCCXXXIV. Atque hæ conſtitutiones, ſi numeratio graduum juxta computationem *juris civilis* inſtituatur, cum præcedentium ſynodorum canonibus uſque ad ſobrinos incluſive prohibitionem extendentibus ferme conveniunt, nam & Modeſtinus in l. *Non facile* 4. ff. *de gradib. & adfin.* in hereditatis ſucceſſione ſic numerat: *Non facile*, inquit, *quod ad jus noſtrum adtinet, cum de naturali cognatione quæritur, ſeptimum gradum quis excedit, quatenus ultra eum fere gradum rerum natura cognatorum vitam conſiſtere non patitur.* Quam computandi rationem in ſeptimi gradus prohibitione fuiſſe a conciliis & pontificibus vetuſtioribus obſervatam, ex ipſo prohibitionis contextu facile intelligitur. Sic enim habet reſcriptum Gregorii: „De adfinitate conſanguinita„tis per gradus cognationis placuit uſque „ad ſeptimam generationem obſervare, „nam & hereditas rerum per legales in„ſtrumentorum definitiones ſancita, uſ„que ad ſeptimum gradum producit here„dum ſucceſſionem, non enim ſuccede„rent, niſi eis de propagine cognationis „deberetur,„ ubi & ipſum nomen *generationis*, in regulis civilis computationis uſitatum, & ſubjecta prohibitioni ratio manifeſte oſtendit, ad civilem computandi rationem vetuſtiores illos pontifices in ſeptimi gradus prohibitione reſpexiſſe. Sed *Alexander II.* circa annum 1060. in concilio *Lateranenſi* ſub anathemate definivit non juxta civilem, ſed juxta canonicam ſupputandi rationem ſeptimi gradus prohibitionem eſſe accipiendam. cap. *Ad ſedem* 35. quæſt. 5. rationem reddit Iſidorus c. *Conſanguinitas.* 35. quæſt. 4. *Ideo uſque ad ſextum generationis gradum* (ſi ſcilicet pater & filius pro una perſona habeantur) *conſanguinitas ſtatuta eſt, ut ſicut ſex ætatibus mundi generatio & hominis ſtatus finitur, ita propinquitas generis tot gradibus terminetur.* Tandem vero cum experientia teſtatum redderet, prohibitionem illam nimis late vagari, ſub *Innocentio III.* anno 1215. in concilio *Lateranenſi* cap. L. prior illa pontificum conſtitutio fuit abrogata, & prohibitio conjugalis copulæ uſque ad gradum *quartum* incluſive fuit reſtricta, ut ſcilicet quartum gradum non excedat, cujus abrogationis rationem præcipuam Bellarminus de matrim. cap. XXIX. circa fin. hanc adſignat,

ſignat, quod experientia doceat, *non poſſe hoc tempore tot graduum prohibitionem ſine ingenti diſpendio conſervari. Nam quia ætas decrevit, & caritas refrixit, & concupiſcentia aucta eſt, fit ſæpiſſime, ut homines non recordentur tantæ multitudinis conſanguineorum & adfinium, & ſe ad illos tanquam ad extraneos habeant, & ideo frequenter in gradibus prohibitis plurimi ex ignorantia, vel negligentia, contraherent matrimonia, ſi adhuc prohibitio illa duraret, inde autem plurima dubia, lites & ſcandala orirentur.* Verba ipſa decreti in concilio editi ſic habent, tom. III. concil. a Binio editorum part. II. pag. 1460. *Non debet reprehenſibile judicari, ſi ſecundum varietatem temporum ſtatuta quandoque varientur humana, præſertim cum urgens neceſſitas, vel evidens utilitas id expoſcit, quoniam ipſe Deus ex his, quæ in veteri teſtamento ſtatuerat, nonnulla mutavit in novo, &c. Prohibitio igitur copulæ conjugalis quartum conſanguinitatis & adfinitatis gradum de cætero non excedat, quoniam in ulterioribus gradibus jam non poteſt abſque gravi diſpendio hujusmodi prohibitio generaliter obſervari. Quaternarius enim numerus bene congruit prohibitioni conjugii corporalis, de quo dicit apoſtolus, quod* vir non habeat poteſtatem ſui corporis, ſed mulier: nec mulier habeat poteſtatem ſui corporis, ſed vir; *quia quatuor ſunt humores in corpore, quod conſtat ex quatuor elementis, &c.* In eodem concilio abrogatæ ſunt prohibitiones de conjugio in *ſecundo & tertio adfinitatis genere* minime contrahendo ab antiquioribus pontificibus promulgatæ, cum animadverſum fuiſſet, *eas & difficultatem frequenter inducere, & periculum animarum parere*, ut habent verba concilii d. c. 50.

Regulae de prohibitione juris canonici.

§. CCCXXXV. Jure igitur pontificio noviſſimo de prohibitionibus graduum hæ traduntur regulæ, quæ etiam in praxi apud Romanenſes obſervantur, (niſi ſcilicet pontificis diſpenſatio, quæ pecuniæ interventu facile impetratur, in quibuidam caſibus interceſſerit.) I.) De *conſanguinitate.* 1.) In linea recta. *Matrimonium inter conſanguineos adſcendentes & deſcendentes in infinitum eſt prohibitum.* Panormitanus ad c. *Non debet.* num. 8. x. *De conſang. & adfin.* Caniſius in ſumm. juris canon. libr. II. tit. 12. ubi dicit, *contra jus gentium agere, qui prohibitionem in linea recta uſque ad quartum duntaxat gradum reſtringunt.* Venatorius hanc regulam colligit ex c. *In copulatione.* 35. quæſt. 2. & addit ex gloſſatore, l. *nupt.* ff. de ritu nupt. *Si Adam hodie viveret, nullam poſſet invenire uxorem, quam ſibi matrimonio jungeret, omnes enim ab ipſo primo parente originem ducimus.* Bellarminus de matrimonio cap. XXIV. §. *ex quo* dicit, *a multis hoc negari, quod prohibitio in linea recta in infinitum ſe extendat*, interim tamen cap. XXVIII. §. *eſt autem* &c. fatetur, *hanc eſſe communem ſententiam* In his igitur gradibus propter reverentiam ſanguinis nullum diſpenſationi eſſe locum communiter ſtatuunt, ſed a Bellarmino, qui cap. XXVIII. §. *& aliquod* &c. diſputat, *in extremo caſu non eſſe omnino contra humanam rationem ejusmodi conjugium, ſi accederet auctoritas diſpenſantis Dei*, forte haud difficulter impetrari poſſet, ut ſtatueret in extremo neceſſitatis caſu pontificem, utpote Dei in terris vicarium, etiam in his gradibus diſpenſare poſſe.

I.) In conſanguinitate. 1.) In linea recta.

2.) *In linea collaterali prohibitum eſt matrimonium uſque ad quartum gradum incluſive.* c. *Non debet* x. *De conſang. & adfinit.* In his gradibus omnibus diſpenſat pontifex, excepto primo, in fratris ſcilicet & ſororis ex utroque, vel altero tantum parente cognatæ conjugio, in quo

2.) In linea collaterali.

tamen

tamen diſpenſaſſe aliquando Martinum quintum quidam ſcriptores referunt, ut monuimus ſuperius. Cæterum hæc prohibitio uſque ad quartum gradum ſe extendens de utraque linea tam *æquali*, quam *inæquali* intelligitur.

II.) *In adfinitate.*

§. CCCXXXVI. II.) De *adfinitate* hæ traduntur regulæ. 1. *Qui gradus in conſanguinitate, illi etiam in adfinitate prohibiti cenſentur* c. De propinquis 35. q. 2. *Æqualiter vir conjungatur matrimonio eis, quæ ſibi conſanguineæ ſunt & uxoris ſuæ conſanguineis poſt mortem uxoris.* c. Æqualiter. eodem. *Æqualiter vir conjungatur conſanguineis propriis & conſanguineis ſuæ uxoris.* c. Sane. eodem. *Conſanguinitas, quæ in proprio viro ſervanda eſt, hæc in uxoris parentela de lege nuptiarum cuſtodienda eſt, quia conſtat eos duos fuiſſe in carna una, ideoque communis illis utraque parentela cenſenda eſt.* c. Ex literis. Extra. de conſang. & adfinit. *Æque abſtinendum eſt a conſanguineis uxoris, ut propriis.* Sicut ergo inter conſanguineos adſcendentes & deſcendentes ratione conſanguinitatis matrimonium in infinitum eſt prohibitum: Sic etiam inter adfines adſcendentes & deſcendentes, cum loco parentum & liberorum habeantur, perpetuo prohibetur; ac ſicut inter conſanguineos transverſales uſque ad quartum gradum incluſive matrimonium prohibetur: ita quoque inter adfines a latere in primo genere adfinitatis prohibitio ad quartum gradum ſe extendit. 2.) *Inter conſanguineos mariti & conſanguineos uxoris non eſt adfinitas matrimonium impediens.* Olim quidem juxta veterum pontificum conſtitutiones etiam in ſecundo & tertio adfinitatis genere erant quædam prohibitiones, nam ut in primo genere adfinitas erat prohibita uſque ad ſeptimum gradum, perinde ut conſanguinitas; c. *Nullum.* 35. quæſt. 3. ſic prohibitio in ſecundo genere adfinitatis extendebatur uſque ad quartum gradum. c. *De propinquis.* 35. quæſt. 3. In tertio genere adfinitatis prohibitio extendebatur uſque ad ſecundum gradum; c. *Pro duorum.* 35. quæſt. 3. ſed per conſtitutionem Innocentii in concilio Lateranenſi prohibitiones in ſecundo ac tertio adfinitatis genere penitus ſunt ſublatæ, unde hodiernis legibus & moribus pater & filius poſſunt ducere matrem & filiam, ac duo fratres matrem & filiam, ſeu duas ſorores cap. *Quod ſuper his.* Extra. *de conſang. & adfin.*

Quid in illis prohibitionibus improbemus?

§. CCCXXXVII. Quamvis vero prohibitiones vetuſtiores, quæ uſque ad ſeptimum gradum extendebantur, in eccleſia Romana ſint abrogatæ, & ad quartum gradum tam in *conſanguinitate*, quam in *adfinitate* reſtrictæ; nondum tamen perſuaderi poſſunt eccleſiæ noſtræ, ut papalium illarum prohibitionum jugo ſeſe ſubjiciant, quin potius firmiter ſtatuunt, eas multis modis vitioſas eſſe.

I.) *Ratione cauſae efficientis.*

I.) Ratione *cauſæ efficientis.* Promulgatæ ſunt hæ leges *auctoritate papæ*, qui excluſo magiſtratu politico chriſtiano tales prohibitiones introduxit. Jam vero poteſtas ferendarum legum eccleſiaſticarum non competit ſoli pontifici, ut in tractatu de miniſterio late fuit demonſtratum; politicarum legum ferendarum poteſtas nullo modo ipſi competit. *Romanus pontifex non eſt ſupra Chriſtum,* ſcribit Brentius in comment. Lev. XVIII. *cum ipſe etiam non niſi ejus vicarium ſe faciat. At Chriſtus non venit leges politicas conſtituere, ſed verbum DEI adnunciare.* Ergo nec Romanus pontifex debet, aut poteſt ejuſmodi leges ferre. Bellarminus de matrimon. cap. XXIX. regerit: 1.) *Chriſtum potuiſſe ferre leges politicas, ſi voluiſſet, quod autem per ſe poteſt, id etiam per vicarios poteſt.* Reſp. imo vero *regnum* ſuum eſſe *de hoc mundo* negavit Joh. XVIII. 36. quæſitus ad regnum

gnum terrenum fuit, Joh VI. 15. judicem de terrenorum bonorum diſtributione ſe eſſe negavit, Luc. XII. 14. nec uſpiam politicam aliquam legem proferre voluit, cum officii ſui partes in his terris perageret; quod aliud hodie velit per ſuum vicarium, Romanum ſcilicet pontificem, agere, Bellarminus nondum demonſtravit. 2.) *Leges de matrimonio non eſſe mere politicas, ſed ſpirituales, cum matrimonium ſit ſacramentum.* Reſp. hypotheſis hæc falſa eſt; interim libenter concedimus, conjugium in eccleſia Dei non eſſe mere politicam conſtitutionem, ſed ſanctam Dei ordinationem, ideoque magiſtratum, ſi de matrimoniis leges ferre velit, eccleſiaſtici miniſterii conſilium & ſuffragium adhibere debere. 3.) *Chriſtum ipſum de matrimonio tuliſſe leges, cum polygamiam & repudium ſuſtulit.* Reſp. aliud eſt novas leges ferre, aliud ad primævam conjugii legem in paradiſo jam olim promulgatam quæſtiones de cauſis matrimonialibus exigere, & abuſus contra eam introductos abolere. Prius a Chriſto factum eſſe negamus, poſterius concedimus. Sed de hoc argumento plura dicemus inferius in quæſtione de judice matrimonialium cauſarum. 4.) *Eccleſiæ relictam eſſe poteſtatem alia multa ſtatuendi, ut circa alia ſacramenta, ita etiam circa matrimonia, unde plena ſunt concilia vetera canonibus de matrimonio.* Reſp. ut in aliis, ita quoque in caſibus matrimonialibus, eccleſiæ concedimus poteſtatem ſtatuendi ea, quæ faciunt ad τάξιν & εὐσχημοσύνην, ſed ſolus pontifex non eſt eccleſia, & conciliorum veterum canones magiſtratus politici auctoritate ſunt confirmati, quæ in recentioribus pontificum conſtitutionibus deficit.

§. CCCXXXVIII. II.) Ratione *cauſæ materialis.* Extenditur prohibitio usque ad gradum quartum, cum lex divina non progrediatur ultra ſecundum gradum. Prohibitionem *tertii gradus* divinis prohibitionibus velut ſepimenti loco a chriſtiano magiſtratu addi poſſe concedimus, ut inferius adparebit; ſed non adparet ratio, cur *quartum gradum* voluerint adjectum, hujus enim prohibitionis nec in lege divina, nec in jure civili, nec in vetuſtiorum conciliorum canonibus ullum exſtat veſtigium. Rabanus in epiſtola ad Humbert. *Quod pontifices usque ad ſextum, vel ſeptimum gradum conjugium prohibent, magis ex conſuetudine humana, quam ex lege divina eos præcepiſſe credendum.* Poſtea addit, *hujusmodi prohibitiones adulteriis occaſionem præbere,* & ex eo infert, *bonum eſſe, ut prætermiſſis illis prohibitionibus, legis divinæ ſervetur conſtitutio.* Idem de prohibitione quarti gradus dicimus. Regerit Bellarminus, *prohibitiones Leviticas eſſe Judaico tantum populo peculiares, ac aliud convenire illi uno populo, aliud eccleſiæ chriſtianæ per omnes gentes diffuſæ.* Reſpondemus: imo vero leges illæ, cum ſint naturalis & moralis legis partes, omnibus hominibus ſunt latæ, ut oſtendimus ſuperius. Neque quæſtio hic eſt, an poſſit chriſtianus magiſtratus gradibus divina lege prohibitis quasdam prohibitiones addere? ſed an ad quartum usque gradum prohibitio ſit extendenda? Si *ad notitiam cognationis* velint confugere, reſpondemus, eam ultra quartum gradum ſe extendere, ergo etiam ultra quartum gradum prohibitio debebat extendi; unde Alexander II. illud, quod in concilio Toletano II. ſtatuitur, *ut matrimonium nullus contrahat cum propinquis ullis, usquequo lineamenta adfinitatis generis ſucceſſione cognoſcit,* in cap. *Ad ſedem* 35. quæſt. 5. eo modo explicat, quod *prohibita ſunt conjugia usque ad ſeptimum gradum, cum nullus ultra ſeptimum cognationem ullam agnoſcat.* Quod ſi hæc ratio firma, non debebat prohibitio ſeptimi gradus ab Innocentio aboleri. Adde quod *non notitia cognationis, ſed naturalis reverentia conſan-*

II.) *Ratione cauſae materialis.*

guineis & adfinibus debita ſit prohi-
onis fundamentum, ut Bellarminus in
ncipio hujus capitis recte diſputat. Si
legem generalem, Lev. XVIII. 6. Ne-
ad propinquam carnis ſuæ accedat,
fugere velint, reſpondemus, Deum ip-
ſubjectis certis graduum ſpeciebus ge-
alem illam prohibitionem explicaſſe. Si
ocentii rationem, quod quia ſint in
ore humano quatuor humores, ideo
quartum usque gradum convenienter
ibitio extendatur, proferre velint,
nexionis vinculum nobis monſtrari po-
ibimus. Bellarminus dicit, eſſe tan-
congruentiam quamdam, non tamen
tam, ſed plane phyſicam. Quia enim
o ex quatuor elementis conſtat, colli-
admodum probabiliter, in quarto
lu penitus deficere vim illam ſangui-
ejusdem, quæ a primo ſtipite trahitur.
quidni etiam ex Bonaventura addimus,
corpus habet quatuor humores & ani-
res potentias, quæ conjuncta faciunt ſep-
, ideo in ſeptimo demum gradu vim illam
uinis deficere? Si in quarto gradu vis
ſanguinis a ſtipite deſcendens deficit,
e conſanguinitas matrimonium impe-
s ceſſat, cur in linea recta prohibitio
in quarto gradu terminatur, ſed in in-
m extenditur? Si in quarto gradu pe-
deficit vis omnis ſanguinis ejus, qui
imo ſtipite trahitur, cur pontifices an-
nocentium extenderunt prohibitionem
e ad gradum ſeptimum? Deficiente
ibitionis cauſa in gradu quinto, ſexto
ptimo, ceſſare etiam debuiſſet ipſa pro-
io. Si in quarto gradu vis ſanguinis
ati deficit, cur Bellarminus ipſe cap.
V. diſputat, non facile ſciri poſſe,
sque virtus illa ejusdem ſanguinis per-
et, ac probabile eſſe, nunc in pluri-
nunc in paucioribus generationibus
ri ari, prout in uno potentior eſt vir-
quam in alio. Sed quid hiſce nugis
ius immoramur?

§. CCCXXXIX. III.) Ratione *cauſæ formalis*. Prohibitiones pontificiæ divinis prohibitionibus exæquantur, dum pari ratione conſcientias obligare dicuntur, ac dum pontifex poteſtatem diſpenſandi non ſolum in quarto gradu, cujus prohibitionem ipſe introduxit, ſed etiam in ſecundo lineæ inæqualis gradu divinitus prohibito ſibi arrogat. At abeſſe a nobis debet quam longiſſime, ut hunc antichriſtianum faſtum probemus. *III.) Ratione cauſae formalis.*

IV.) Reſpectu *cauſæ finalis*. Prohibitiones pontificiæ ſpectant confirmationem papalis primatus in eccleſia, & ſunt aucupia pecuniarum. *Figunt enim leges pretio atque refigunt* Romani illi deaſtri. In concilio quidem Tridentino ſeſſ. XXIV. canon. 5. de reformat. matrimon. ſtatutum, quod *in contrahendis matrimoniis vel nulla omnino dari debeat diſpenſatio, vel raro, eamque ex cauſa & gratis eſſe concedendam, in ſecundo gradu nunquam diſpenſandum, niſi inter magnos principes & publicam cauſam.* Sed praxis oſtendit, plumbum papalis diſpenſationis auro facile impetrari poſſe. *IV.) Ratione cauſae finalis.*

§. CCCXL. Atque hæc de prohibitionibus juris canonici ſint dicta. Quia vero Calixtus provocat non ſolum ad *Romanorum*, ſed etiam *Græcorum* leges, *conſanguineos*, (inquit epiſtola II. quæ habetur c. *Conjunctiones*. 35. quæſt. 2.) *dicimus eos, quos divinæ & imperatorum, ac Romanorum atque Græcorum leges conſanguineos adpellant;* ideo coronidis loco ex Græcæ eccleſiæ conſtitutionibus & patrum vetuſtiorum ſcriptis quædam ad hunc locum referemus. Quæ fuerint eccleſiæ Græcæ hac de re conſtitutiones & obſervationes, colligi poteſt ex Harmenopulo, Nomophylace & Judice Theſſalonicenſi, qui in epitom. juris civilis, libr IV. tit. 6. ſcri- *De legibus Graecorum.*

ſcribit, patriarcharum ſtatuta, a Græcis imperatoribus confirmata, usque ad tertium lineæ æqualis gradum extendiſſe prohibitiones. *Ego*, inquit, *non poſſum ducere filiam ſororis, vel fratris, ſive patris, ſive matris meæ*, hoc eſt, prohibita ſunt conjugia conſobrinorum in ſecundo gradu lineæ æqualis. *Nec meus filius poteſt illius neptim ducere*, hoc eſt, qui ſobrini inter ſe ſunt, non poſſunt matrimonio conjungi, ſicque prohibita ſunt matrimonia etiam in tertio gradu lineæ æqualis. Sobrinos Harmenopulus dicit eſſe in *gradu ſexto*, ſcilicet juxta rationem computandi in jure civili receptam.

Ex patribus.

§. CCCXLI. In patribus pauca de prohibitis gradibus occurrunt, cum de cœlibatu extollendo & promovendo magis, quam de caſtis conjugii legibus ſoliciti fuiſſe videantur. Apud Ambroſium exſtat epiſtola ad Paternum, qui ab imperatoribus ampliſſimum honorem acceperat, lib. VIII. epiſt. 66. ex qua multa obſervari poſſunt. Paternus ille cupiebat filio neptem copulare ex filia, hoc eſt, ut frater acciperet ſororis filiam, maxime quia frater ille diverſa matre editus erat, quam ſoror, cujus filiam ducere volebat. Requiſivit Paternus Ambroſii conſilium, quod ipſi in ea epiſtola communicat: ex ea colligitur, eccleſiæ veteris doctores nequaquam a ſe alienum judicaſſe in cauſis matrimonialibus, præſertim in quæſtione de prohibitis gradibus, ſententiam ſuam exponere. Negat Ambroſius, tale conjugium eſſe licitum, id quod variis confirmat rationibus. 1.) Ex lege divina. *Prius*, inquit, *ſacræ legis ſcita interrogemus, prætendis enim in tuis literis, quod permiſſum hoc jure divino connubium hujusmodi pignoribus exiſtimetur, eo quod non ſit prohibitum, ego autem & prohibitum adſero.* Et poſtea: *Illud licet in vet. teſtamento legimus, ut aliquis uxorem ſuam ſororem duceret, tamen iſtud inauditum, ut quisquam neptem ſuam in uxorem accipiat, & conjugem ducat.* Ergo Ambroſius nequaquam ſtatuit cum pontificiis, leges divinas in Levitico propoſitas tantum ad populum Judaicum pertinere, ſed omnibus eas latas eſſe. Prætendebat Paternus, *perſonas tales non prohiberi expreſſe in Levitico*, reſpondet Ambroſius: *Si ideo permiſſum putas, quia ſpecialiter non eſt prohibitum, nec illud prohibitum ſermone legis reperies, ne pater filiam ſuam uxorem accipiat.* Ergo Ambroſius ſtatuit prohibitiones in Levitico non tantum ad perſonas nominatim expreſſas, ſed etiam ad gradus æquidiſtantes pertinere. Inſuper ex lege divina a minori ad majus hoc modo concludit: *Quid eſt, quod dubitari queat*, (tale conjugium eſſe illicitum) *cum lex divina etiam patrueles fratres prohibeat convenire in conjugalem copulam, qui ſibi quarto ſocientur gradu?* Quamvis vero in eo occurrat ἁμάρτημα aliquod μνημονευτικὸν, cum hic gradus ſecundus lineæ æqualis non ſit prohibitus lege divina; (niſi velimus dicere, Ambroſium ſibi hoc voluiſſe, quod nemo poſſit patruelem ſive amitam ſuam ducere, hoc eſt, quod prohibitus ſit *gradus ſecundus lineæ inæqualis*, ſicut Bellarminus de matrimon. c. XXVII. in exempl. tert. exiſtimat., Exod. VI. 20. in vulgata verſione nomen patruelis accipi pro patrua, non pro ſorore patruele) tamen ex eo intelligitur, quod Ambroſius confirmet regulam ſuperius propoſitam. §. CCLXXXVIII. *Si remotior gradus prohibetur, multo magis propinquior intelligitur prohibitus. Cum leviora*, inquit, *interdicta ſint de patruelibus fratribus, multo magis hoc, quod arctioris eſt plenum neceſſitudinis, interdictum arbitror. Qui enim leviora adſtringit, graviora non ſolvit, ſed adligat.* Prætendebat Paternus, *ſororem ex diverſa matre editam fuiſſe, quam fratrem, qui illius filiam ambiebat.* Reſpondet Ambroſius, *quaſi vero & uterini fratres, id eſt, diverſo patre, ſed eadem matre ge-*

nubi poſſint diverſo ſexu inter ſe conjugio convenire, cum & ipſi agnationis jus habere non queant, ſed cognationis tantum titulo ſibi connexi ſint. Ergo confirmat Ambroſius regulam quartam ſuperius. §.CCLXXXI. propoſitam, quod *prohibitio complectatur utrumque genus propinquitatis, ſive ex utroque, ſive ex alterutro tantum parente originem trahat.* 2.) Ex jure naturali. *Interdictum eſt*, inquit, *naturæ jure, interdictum eſt lege, quæ eſt in cordibus ſingulorum. Interdictum eſt inviolabili præſcriptione pietatis, titulo neceſſitudinis. Quanta hujusmodi invenies non eſſe interdicta lege per Moſen edita, & tamen interdicta ſunt quadam voce naturæ?* Hanc autem legis naturalis prohibitionem deducit Ambroſius, tum ex nominum confuſione ex tali conjugio oritura, tum ex proxima ejusmodi perſonarum propinquitate. *Interroga*, inquit, *nominum religionem, nempe avunculus iſte filius, illa hujus neptis vocatur. Nec ipſe te revocat ſonus nominum, cum hic avum reſonet, illa hoc nomen ad avunculum, quod ad avum referat? Quanta deinde etiam reliquorum confuſio vocabulorum. Idem avus & ſocer vocabere, ea quoque tibi neptis & nurus diverſo nomine nuncupabitur. Mutuabuntur etiam fratres diverſa vocabula, ut illa ſocrus fratri ſit, iſte gener ſorori. Nubat avunculo ſuo neptis, & immaculatorum pignorum caritas illecebroſo amore mutetur.* Et poſtea: *Quid tam ſolemne, quam oſculum inter avunculum & neptem, quod iſte quaſi filiæ debet, hæc quaſi parenti? hoc igitur inoffenſæ pietatis oſculum ſuſpectum facies de talibus cogitando nuptiis, & religioſiſſimum ſacramentum caris pignoribus eripies?* Ergo Ambroſius ſtatuit, a conjugiis illis, ex quibus confuſiones adpellationum propinquitatis & cognationis oriuntur, ipſam naturam abhorrere. 3.) Ex jure civili. *Hic* (inquit) *tertius gradus eſt, qui etiam civili jure a conſortio conjugii exceptus vidētur.* (numerat autem ſecundum computationem juris civilis) Et poſtea: *Si divina te prætereunt, ſaltem imperatorum præcepta, a quibus ampliſſimum accepiſti honorem, haudquaquam præterire te debuerunt. Nam Theodoſius imperator etiam patrueles fratres & conſobrinos vetuit inter ſe conjugii convenire nomine, & ſeveriſſimam poenam ſtatuit, ſi quis temerare auſus eſſet fratrum pia pignora; & tamen illi invicem ſibi æquales ſunt, tantummodo quia propinquitatis neceſſitudine & fraternæ ſocietatis ligantur vinculo, pietati eos voluit debere, quod nati ſunt.* Provocat Ambroſius ad legem Theodoſii, quæ tamen a filiis ejus poſtmodum fuit abrogata, ut oſtendimus ſuperius: ergo oſtendit, magiſtratum chriſtianum habere poteſtatem ferendi leges de prohibitis gradibus. Prætendebat Paternus, *matrimonium inter patrueles eſſe alicui relaxatum*, id eſt, interceſſiſſe diſpenſationem, Ambroſius reſpondet, *hoc legi non præjudicare.* Quod enim in commune ſtatuitur, ei tantum proficit aut relaxatum videtur. 4.) Ab honeſtate. *Multa ſunt*, (inquit) *quæ licet facere, ſed non expedit. Omnia enim licent, ſed non omnia expediunt. Omnia licent, ſed non ædificant. Si ergo etiam ab iis nos revocat apoſtolus, quæ non ædificant, quomodo faciendum putamus, quod & non licet legis oraculo & non ædificat diſcrepante pietatis ordine?* Ergo Ambroſius probat regulam Modeſtini: *In nuptiis non ſolum, quid liceat, ſed etiam quid honeſtum ſit, ſemper eſt reſpiciendum.*

§. CCCXLII. Auguſtinus libr. XV. de civ. Dei cap. XVI. de prohibitis gradibus ſic diſſerit: „Humano genere creſcente & multiplicato etiam inter impios „deorum multorum falſorumque cultores „ſic obſervari cernimus, ut etiamſi perverſis legibus permittantur fraterna conjugia, melior tamen conſuetudo ipſam „malit exhorrere licentiam, & cum ſorores

„res accipere in matrimonium primis humani generis temporibus omnino licuerit, „ſic averſetur, quaſi nunquam licere potuerit. Ad humanum enim ſenſum vel „adliciendum, vel offendendum mos valet „plurimum, qui cum in hac cauſa immoderationem concupiſcentiæ coërceat, eum „deſignari atque corrumpi merito eſſe nefarium judicatur. Si enim iniquum eſt „aviditate poſſidendi transgredi limitem „agrorum, quanto eſt iniquius libidine „concumbendi ſubvertere limitem morum? Experti autem ſumus in connubiis „conſobrinorum etiam noſtris temporibus „propter gradum propinquitatis fraterno „gradui proximum quam raro per mores „fiebat, quod fieri per leges licebat, quia „id nec divina prohibuit, & nondum prohibuerat lex humana. Veruntamen factum etiam licitum propter vicinitatem „horrebatur illiciti, & quod fiebat cum „conſobrina, pæne cum ſorore fieri videbatur, quia & ipſi inter ſe propter tam „propinquam conſanguinitatem fratres vocantur, & pæne germani ſunt.„ (Sic Cicero lib. V. de finib. L. Ciceronem, patrui ſui filium, fratrem nominat) Et poſtea: „Quis dubitet honeſtius hoc tempore etiam „conſobrinarum prohibita eſſe conjugia, „non ſolum propter multiplicandas adfinitates, ne habeat duas neceſſitudines una „perſona, cum duæ poſſint eas habere, „& numerus propinquitatis augeri; ſed „etiam, quia neſcio quomodo ineſt humanæ verecundiæ quiddam naturale atque „laudabile, ut cui debet cauſa propinquitatis verecundum honorem, ab ea contineat quamvis generatricem, tamen libidinem, &c.„ Gregorii ad interrog. Auguſt. Anglorum epiſcopi c. VI. reſponſum adduximus ſuperius §. CCCXXXII.

SECTIO IV.

DE GRADIBVS PROHIBITIS IN JVRE MVNICIPALI.

§. CCCXLIII.

De prohibitione juris municipalis. Cum magiſtratus poteſtate ferendarum legum divinitus ſit inſtructus, ideo tenentur ſubditi etiam illis legibus, quas cujusque regni, ſive provinciæ magiſtratus gravi conſilio & utili fine de prohibitis cognationum gradibus promulgat, obedientiam præſtare, nec ſolum a matrimoniis in Levitico prohibitis, ſed etiam ab illis, quæ per leges municipales interdicta ſunt, abſtinere. Chemnitius recenſet vetuſtas quasdam Germanorum leges, quæ poſt converſionem ad fidem in prohibitis gradibus apud ipſos fuere uſitatæ. Leges Salicæ tit. XIV. hanc habent conſtitutionem: *Si quis ſororem, aut fratris filiam, aut certe alterius gradus conſobrinam, aut fratris uxorem, aut avunculi, ſceleratis nuptiis ſibi junxerit, huic poenæ ſubjaceant, ut a tali conſortio ſeparentur, atque etiam ſi filios habuerint, non habeantur legitimi heredes, ſed infamia ſint notati.* Leges Alemannorum tit. XL. de illicitis nupt. *Nuptias prohibemus inceſtas. Itaque uxorem habere non liceat ſocrum, nurum, privignam, novercam, filiam fratris, filiam ſororis, fratris uxorem, uxoris ſororem, filii etiam fratrum & filii ſororum inter ſe nulla præſumtione jungantur. Si quis contra hæc fecerit, a loci judicibus ſeparetur, & omnes facultates amittat.* Eadem conſtitutio repetitur in legibus Bojaricis, tit. VIII. Leges Longobardorum tit. LXVIII. *Nulli liceat novercam, id eſt, matrimam ſuam, neque privignam, quæ eſt filiaſtra, neque cognatam, quæ fuit uxor fratris, ducere.* In legibus Luitprandi tit. XXIV. ſuperiora repetuntur, & præterea additur: *A modo nullus homo præſumat relictam de conſo-*

ſobrino, aut inſobrino ſuo (in tertio gradu lineæ æqualis) *ſororem ducere.*

§. CCCXLIV. Noſtro tempore in eccleſiis electoratus ac ducatuum Saxonicorum obſervatur conſtitutio eccleſiaſtica electorum Mauritii, anno 1543. & Auguſti vere auguſti promulgata, anno 1580. in qua ſub tit. *Von Eheſachen.* fol. 109. de gradibus cognationis hæ traduntur regulæ. 1.) *In linea recta tum conſanguinitatis, tum adfinitatis reſpectu, prohibitio in infinitum ſe extendit: Die Perſonen, welche den Namen Vaters oder Mutters, deßgleichen der Kinder tragen, als Vater, Mutter, Grosvater, Grosmutter, und ſo fort.* Item *Kinder, Kindeskinder und ſo fort, wenn es auch gleich Stieffeltern und Stieffkinder ſeyn, ſollen ſich miteinander in Ehegelöbniß nicht einlaſſen.* 2.) In *linea collaterali prohibitio extenditur usque ad tertium gradum lineæ inæqualis incluſive. Die Perſonen, welche ſeithalben einander im dritten Glied ungleicher Linien verwandt ſeyn, ſollen einander nicht ehelichen, als da ſeyn alle die Perſonen, ſo von einerley Eltern, Vater oder Mutters halben geboren und herkommen, und von ihren gemeinen Eltern an zu rechnen, die eine Kindeskindes Kind, die ander Kindeskind iſt, und alſo nach der Perſon, von welcher ſie zugleich ihren Urſprung haben, ihr eins die ander und eins die dritte Perſon iſt, und was auch unter denen einander näher verwandt ſeyn mag, dieſe alle ſollen ſich in Ehegelöbniß nicht einlaſſen.* Adpendicis loco prohibentur etiam in remotioribus gradibus perſonæ conjungi, *quæ ſunt ſibi invicem loco parentum & filiorum*, hoc eſt, qui uno tantum gradu a ſtipite diviſi, ut frater & ſoror, illi reliquis inferioribus utrinque ex oppoſito exſtantibus ſunt loco parentum. Sic prohibitum eſt ducere proavi ſororem, quamvis quarto lineæ inæqualis ab ea diſtet, unde additur: *Wie denn auch niemand ſich mit des Grosvaters Vatern, oder Grosmutter Mutter Geſchwiſter, weil dieſelbe der Elternſtatt halten, ehelich verloben ſoll.* 3.) *Qui gradus prohibiti ſunt in conſanguinitate, illi etiam in adfinitate prohibiti cenſeantur*, quod tamen intelligendum de adfinitate primi generis & proprie ſic dicta, quæ eſt inter maritum & conſanguineas uxoris, & inter uxorem ac conſanguineos mariti. Verba conſtitutionis ſic habent: *Wie nun den Perſonen wegen der Blutfreundſchaſt ſich in Ehegelöbniß einzulaſſen verboten, alſo ſollen auch die, welche Schwägerſchaft halben einander ebenmäſſig verwandt, ſich in Ehegelöbniß nicht einlaſſen, denn ſo nahe als der verſtorbene Ehegatte ſeinen eigenen Blutfreunden zugethan, ſo nahe iſt auch denſelben ſein hinterlaſſener Ehegatte Schwägerſchaft halben verwandt.* Adduntur cuilibet regulæ pœnæ in harum prohibitionum transgreſſores, ſed tamen diverſæ; gravius enim puniuntur, & quidem rectiſſime, qui in gradibus divina lege prohibitis, puta in *primo*, vel *ſecundo gradu lineæ inæqualis*, contrahunt, quam qui in gradibus poſitiva hac lege prohibitis, puta in *ſecundo gradu lineæ æqualis*, vel in *tertio lineæ inæqualis* contrahunt, ac ſub finem jubetur, cap. XVIII. Levitici, utpote fundamentum harum prohibitionum, una cum illis quotannis e ſuggeſtu bis publice populo prælegi.

§. CCCXLV. In quibusdam provinciis evangelicæ religioni addictis, utpote in ducatu Wirtenbergico, in comitatu Hennebergico, &c. per leges municipales prohibitio etiam ad *tertium gradum lineæ æqualis* extenditur, partim ob vicinitatem pontificiorum, qui prohibitionem usque ad quartum gradum lineæ non ſolum inæqualis, ſed etiam æqualis extendunt, ne illis occaſio ſcandali, vel anſa calumniandi exhibeatur, quaſi omnis reverentia ſanguinis, in matrimoniis contrahendis obſervanda, apud nos exſpiraverit, partim, ut edictis de primo & ſecundo gradu eo major auctori-

ctoritas concilietur. Quamvis enim gradus ſecundus æqualis lineæ & gradus tertius lineæ tum æqualis, tum inæqualis divina lege non ſint prohibiti, tamen gradui ſecundo lineæ inæqualis divina lege prohibito ſunt proximi, quare quando illi prohibentur, hic eo ſtudioſius cavetur, ut ſic *propter vicinitatem illiciti etiam id, quod jure divino ac naturali licitum eſt, horreatur*, ut ex Auguſtino paulo ante dictum fuit. Atque hæc eſt etiam vera & propria ratio provincialium ac municipalium illarum prohibitionum. Neque enim cogitandum, quod chriſtiani magiſtratus gradibus divina lege prohibitis hoc conſilio quoſdam adjecerint, quaſi leges divinæ ſint imperfectæ & inſufficientes, vel quaſi correctio quædam legibus illis fuerit adhibenda, vel quaſi eadem omnino ratio ſit prohibitionum divinarum & poſitivarum ab hominibus additarum, vel quaſi leges in Levitico latæ ſint in nov. teſt. penitus abrogatæ & antiquatæ, ut proinde novis prohibitionibus opus fuerit, vel quaſi melius noverint, quæ perſonæ ad matrimonium ſint aptæ, & quousque ſe extendant cognationis gradus, quam Deus ipſe; ſed ut vallum ac ſepimentum aliquod divinæ prohibitioni adderent, cum ſint cuſtodes utriusque decalogi tabulæ, & ſic etiam harum legum matrimonialium divinitus conſtituti. Quo referri poteſt proverbium illud rabbinorum: עֲשֵׂה תוֹרָתְךָ קֶבַע *Fac legi tuæ ſepem*, vel ut alii reddunt, *fac legem tuam ſtabilem*, קָבַע enim ſignificat, *fixit*, *infixit*, קוֹבַע uſurpatur pro *pileo* Ezech. XLIV. 18. Chald. pro *galea*, 1 Sam. XVII. 38. & pro quovis *munimento*, ac ſtabilitate, Pſal. LXXXVII. 1. quia pileus & galea ideo capiti aptantur, ut pia ac dura mater, quæ cerebrum proxime ambiunt, & cranium ipſum eo tutius lateant. Zehnerus de gradib. pag. 56. *Hortulani licet areolas interiores exoticis ſeminibus conſitas vacerris, aut clathris ligneis incluſerint, tamen etiam pomariis & oleribus ſepem prætendunt, ut omnis aditus ad vacerras furibus ac beſtiis tanto firmius præcludatur.* Qui urbes exſtruunt, eas quandoque triplici muro ac foſſis intermediis cingunt, ut illa προτειχίσματα, vel muri exteriores, intimum ab incurſibus hoſtilibus defendant. In privatis etiam ædificiis quibusdam conclavibus πρόθυρα, ſeu veſtibula præſtruuntur, ne quis januæ protervius inſultet. Eodem conſilio magiſtratus legi divinæ ſua interdicta de prohibito ſecundo lineæ æqualis & tertio lineæ inæqualis gradu addiderunt, ut ſubditi ab inceſtis nuptiis in gradibus propinquioribus a Deo ipſo prohibitis eo ſtudioſius, ac religioſius abſtinerent.

Diſcrimen prohibitionis divinæ & humanæ.

§. CCCXLVI. Adcurate tamen hæ *prohibitiones humanæ* poſitivæ diſcernendæ ſunt a *prohibitionibus divinis*. Divinæ enim prohibitiones 1.) Sunt *univerſales*, & obligant omnes homines, etiam ſummos reges ac monarchas, unde regem Herodem fratriam ſuam in conjugio habentem ex fundamento harum legum Johannes Baptiſta arguit, Marc. VI. 18. ſed poſitivæ prohibitiones non obligant ipſos magiſtratus, a quibus promulgantur. Inter illuſtres igitur perſonas, præſertim eas, quæ ſunt cum imperio, concedi poſſunt nuptiæ in gradibus jure poſitivo provinciali prohibitis, præſertim, ſi publicum aliquod bonum ex illis ſit ſperandum, cum ob æqualium paucitatem difficilius conjugia genere & majeſtate ſua digna invenire poſſint, modo non contrahant in gradibus divino jure prohibitis & interdictis. 2.) Deinde in gradibus poſitivo jure prohibitis magiſtratus poteſt *diſpenſare*, (ut incongrue loquuntur, id eſt, veniam nubendi dare) ut inferioris etiam ſortis homines in illis contrahere poſſint; Nov. Leon. 109. ſed in gradibus divino jure prohibitis nulla diſpenſationis poteſtas eſt relicta magiſtratui, cum inferior non poſſit tollere legem ſuperioris. Nemo hominum diſpen-

ſat de lege Dei & naturæ, quia ejus eſt ſolvere, cujus eſt ligare. *Quod non ab homine traditum, ſed divinitus promulgatum, nullam diſpenſationem humanam admittit.* Bernhardus de præc. & diſpenſ. c. V. Sane quidam ex recentioribus ſcriptoribus ſtatuit, *ſi vel inſciis magiſtratibus in gradu divina lege prohibito matrimonium contractum ſit, aut a magiſtratibus male informatis, aut doloſe inductis illud permiſſum ſit, non poſſe poſt conſummatum matrimonium, aut celebratas nuptias tales conjuges dirimi, quia ſcandalum majus poſtea inde naſceretur, & conſcientiæ conjugum graviſſime læderentur.* At hac ratione conſcientiis non conſuletur, ſed eæ potius graviſſime onerabuntur, quia tales conjuges in perpetuo inceſtu viverent, a quo conniventia magiſtratus neutiquam liberantur, quin & majus ſcandalum ex eo metuendum, ſi nuptiæ contra legis divinæ prohibitionem contractæ tolerentur, quam ſi inceſtuoſa illa non conjugia, ſed contagia diſſolvantur, vel ut rectius loquar, ſi irrita pronuncientur, quæ per ſe & ſua natura ſunt irrita, utpote contra prohibitiones legis divinæ contracta. Recte Cyprianus epiſt. IV. *Nihil cuiquam largiri poteſt humana indulgentia, ubi intercedit & legem tribuit divina præſcriptio*, Idem epiſt. VIII. *Adulterum eſt, impium eſt, ſacrilegum eſt, quodcunque humano furore inſtituitur, ut diſpoſitio divina violetur.* Prohibitiones igitur divinæ nullam prorſus admittunt diſpenſationem magiſtratus, ſed humanæ prohibitiones cum humana auctoritate introductæ ſunt, ideo etiam diſpenſatio in illis locum habet; interim tamen diſpenſationes illæ in gradibus poſitivo jure prohibitis debent eſſe moderatæ & raræ, præſertim in gradu, qui divinitus prohibito gradui eſt proximus, videlicet in ſecundo lineæ æqualis gradu, ac in conſanguinitate diſpenſatio rarius concedi debet, quam in adfinitate, ne ex illis *diſpenſationibus* fiant boni ordinis & honeſtarum legum *diſſipationes.* 3.) Denique divinæ prohibitiones ſunt *immutabiles* & perpetuæ, humanæ vero ſunt variationi obnoxiæ, ac pro locorum, temporum, perſonarum & aliarum circumſtantiarum ratione mutationem ſortiri poſſunt.

Quaeſtiones de prohibitis gradibus.
I.) An quis defunctae uxoris ſororem ducere poſſit?

§. CCCXLVII. Atque hæc de prohibitis conſanguinitatis & adfinitatis gradibus ex jure divino, civili, canonico & municipali dicta ſint, ex quibus ad varias quæſtiones reſponderi poteſt. Quæritur I.) *An quis defunctæ uxoris ſororem in matrimonium ducere poſſit?* Hildeſiæ quidam Judæus, Nathan dictus, anno 1595. in primo hoc adfinitatis gradu contraxit, ratiocinatione uſus ejusmodi: In Levitico prohibitum eſt, *ſororem uxoris ducere ad eam adfligendam ipſa adhuc vivente.* Ergo a contrario ſenſu permiſſum intelligitur defunctæ uxoris ſororem ducere. Exemplum illius Judæi ſequi voluerunt quidam a Chriſtianis, qui ad Danielem Hoffmannum, Theologum Helmſtadianum, hujus quæſtionis deciſionem retulerunt. Is prolixo reſponſo demonſtrare conatus eſt, tales nuptias nec jure divino, nec naturali prohibitas eſſe, id quod ante ipſum non ſolum quidam ex rabbinis, ſed etiam ex recentioribus ſcriptoribus, præſertim pontificiis, adſeruerunt. Fagius in adnotat. ad paraphr. Chaldaic. Lev XVIII. „Etſi in lege Moſaica polygamia fuit con„ceſſa, tamen non licuit duabus ſimul ſo„roribus conjungi, ne videlicet altera al„teram perpetuo adfligeret, quod in con„jugio Jacobi patriarchæ factum. Eſt igi„tur ſenſus: Ne accipias mulierem aliquam „pro uxore cum ſorore ejus, ut adfligas „eam concumbendo cum ſorore ejus, præ„ſente ſive vivente ea uxoris ſorore, nam „demortuæ uxoris ſororem ducere licebat, „quaſi dicat, duas ſorores ſimul non du„cas in uxores, uxore tamen tua mortua „ſororem ejus ducere poteris. *Bellarmi-*

„*nus de matrim. c. XXVII. arg.* 3. Moſes in Levitico quædam conjugia prohibuit, & quædam permiſit in eodem gradu. Prohibuit enim conjugium cum uxore fratris etiam defuncti, & non prohibuit conjugium cum ſorore uxoris, niſi ea vivente, ac proinde non prohibuit cum ſorore uxoris jam defunctæ, & tamen eſt idem prorſus gradus adfinitatis cum ſorore uxoris, & cum uxore fratris. *Cornelius a Lapide in comm. Levit. XVIII. p.* 704. Uxore mortua potes accipere ejus ſororem in conjugem, hoc enim lege veteri licuit. „ Sed huic Hoffmannianæ cenſuræ Henricus Heſshuſius, ſuperintendens, & reliqui eccleſiæ Hildeſianæ miniſtri contrarium ſcriptum oppoſuerunt, in quo demonſtrant, nemini omnino licere defunctæ uxoris ſuæ ſororem in uxorem per ſecunda vota ducere. Tandem igitur judicium ad anteceſſores noſtros in theologica facultate Jenenſi delatum, qui die 26. Febr. anno 1597. improbata Hoffmanni cenſura & adprobato Hildeſianorum ſcripto, recte judicarunt, ejusmodi nuptias jure *divino*, *civili*, *canonico & municipali* eſſe prohibitas. De jure *canonico* dubitatio eſſe nequit, quippe quod prohibitionem usque ad quartum gradum in conſanguinitate & adfinitate extendit, jam vero conjugium cum defunctæ uxoris ſorore in primo adfinitatis gradu contrahitur. In jure *civili* expreſſa exſtat prohibitio. *l. Fratris.* 5. *C. de inceſt. & inut. nupt.* In jure *provinciali Saxonico* extenditur prohibitio usque ad *tertium gradum lineæ inæqualis* non in conſanguinitate tantum, ſed etiam in adfinitate. Ergo multo magis prohibetur primus lineæ æqualis gradus. Jure divino nuptias cum defunctæ uxoris ſorore prohibitas eſſe demonſtramus ſequentibus fundamentis. I.) Ex *diſerta prohibitione* Lev. XVIII. 18. *Sororem uxoris tuæ non accipies.* Quid de adjecta clauſula *ipſa vivente* ſtatuendum ſit, poſtea monebitur. Nulla in toto illo capite habetur conceſſio, ſed meræ prohibitiones, ad quas etiam pertinet hæc ipſa *de non ducenda uxoris ſorore.* II.) Ex *hypotheſi illa*, quod in Levitico non tantum *perſonæ* nominatim expreſſæ, ſed etiam æque diſtantes *gradus* ſint prohibiti, ut comprobatum fuit ſuperius. Jam vero non licet ducere *fratris defuncti uxorem* Lev. XVIII. 16. Ergo nec defunctæ uxoris ſororem, cum ſint in eodem, primo ſcilicet æqualis lineæ gradu in adfinitate conſtituti. Excipiunt, *eſſe hic diſparem rationem.* 1.) *Foeminæ non permittitur duobus fratribus ſucceſſive nubere propter confuſionem ſeminum cognatorum in uno ſubjecto, & ſic propter inceſtum; at mari permiſſum eſt duas ſorores ſucceſſive ducere, cum in diverſis perſonis non confundantur ſemina.* Reſp. prohibitio graduum non pendet a confuſione ſeminum; (alias poſſet quis matrem & filiam ſucceſſive ducere, quod expreſſe prohibetur) ſed a propinquitate carnis, quæ in uxore fratris & in uxoris ſorore eſt omnino eadem. Quod ſi ergo fœminæ non licet nubere defuncti mariti fratri ob proximam adfinitatem, utique nec mari licitum erit ducere defunctæ uxoris ſororem ob eamdem adfinitatis propinquitatem. *Qui ducit uxorem fratris ſui, rem foedam & nefariam operatur;* Levit. XX. 21. Ergo qui nubit ſororis marito, itidem rem fœdam & nefariam operatur. 2.) *Prohibitioni de non ducenda fratria additur ratio a carnis propinquitate, quia eſt nuditas fratris tui; ſed prohibitioni de non ducenda ſorore uxoris additur ratio a conſequente incommodo ad adfligendam eam.* Reſp. prior ratio locum habet etiam in caſu poſteriore, ideo in prohibitione de non ducenda uxoris ſorore eadem non repetitur; ſed alia quædam additur in conjugio cum uxoris adhuc viventis ſorore locum obtinens, quæ priorem non excludit, nec abolet. III.) Ex *regula ſuperius tradita* & comprobata, quod ut conſanguinitas, ſic etiam adfinitas ſemel contracta

per-

perſiſtat immota, nec per mortem illius, ex qua contracta eſt, tollatur vel aboleatur, cum ſit ex claſſe illorum effectorum, qui ſublatis etiam cauſis perſiſtunt, ſicut ædificium mortuo architecto. Quemadmodum igitur lex de non ducenda fratria excludit conjugium cum uxore fratris, ſive frater in vivis adhuc ſuperſtes ſit, ſive defunctus eam reliquerit viduam: ſic lex de non ducenda uxoris ſorore conjugium cum ea penitus excludit, ſive adhuc vivat uxor, ſive ſit defuncta. Quæ enim poſſet dari ratio, quod prohibitiones reliquæ ſint *generales*, hoc eſt, pertineant non ſolum ad eos caſus, quando adhuc in vivis ſunt perſonæ, per quas conſanguinitas, vel adfinitas fuit contracta, ſed etiam ad eos, quando perſonæ intermediæ in vivis eſſe deſierunt, contra vero hæc prohibitio, de non ducenda uxoris ſorore, ſit *ſpecialis*, eum duntaxat caſum concernens, quando uxor adhuc in vivis eſt ſuperſtes? IV.) Ex *generali regula* Levit. XVIII. 6. *Nullus accedat ad proximam carnis ſuæ.* Jam vero maritus & uxor per conjugium fiunt *una caro.* Gen. II. 24. Matth. XIX. 5. Ergo ſoror uxoris redditur proxima carnis, & per conſequens ab ejus matrimonio debet abſtineri. Frater & ſoror, ac proinde etiam duæ ſorores ſunt *una caro*, Gen. XXXVII. 27. Ergo maritus, qui cum ſorore una factus eſt una caro per conjugalem copulationem, non poteſt ſibi conjungere ſororem alteram, quæ cum priore fuit una caro per proximam conſanguinitatem & carnis conjunctionem. V.) A *majori.* Si gradus remotior eſt prohibitus, utique multo magis propinquior cenſendus eſt prohibitus. Sed jure divino prohibitum eſt, ducere filiam ex defunctæ uxoris ſorore natam, ut paulo poſt demonſtrabitur. Ergo multo magis prohibitum eſt ducere defunctæ uxoris ſororem; filia ex defunctæ uxoris ſorore nata, *ſecundo lineæ inæqualis gradu* me adtingit; ſed defunctæ uxoris ſoror *primo lineæ æqualis gradu* mihi conjuncta eſt. Si ergo illam remotiore gradu mihi conjunctam ducere prohibeor, multo magis hanc propius me adtingentem. Item non licet ducere *uxorem patrui*, nec *filiam privigni*, vel *privignæ.* Ergo multo minus licebit ducere uxoris ſororem; cum uxor patrui *in ſecundo gradu lineæ collateralis inæqualis*, filia privigni in *ſecundo gradu lineæ rectæ* ſit conjuncta, ſoror autem uxoris in *gradu primo lineæ collateralis æqualis.* VI.) A *deductione ad abſurdum.* Ambroſius libro VIII. epiſtola 66. monet, *cavenda eſſe talia conjugia, ex quibus confuſiones adpellationum oriuntur.* Jam vero negari nequit, ex conjugio cum duabus ſororibus ſucceſſive inito turbationem graduum & adpellationum cognationis oriri; idem enim erit filiorum pater & materteræ maritus, ſicque avunculi loco: eadem filiis ex præfuncta uxore natis erit matertera & noverca, filiis ex ſe natis erit mater & avunculi uxor, iidem filii erunt fratres & conſobrini. VII.) Ex *defectu probati alicujus exempli.* Neque enim in populo Iſraelitico, nec in antiquis patribus, (*qui amabant de ſuo genere uxores ducere, ſicque propinquitatem nondum longe poſitam rurſus matrimonii vinculo colligare, & quodammodo revocare fugientem, ne ſe paulatim propaginum ordinibus dirimens longius abiret, & propinquitas eſſe deſiſteret;* ut loquitur Auguſtinus libro XV. de civitate Dei. cap. XVI.) probatum aliquod exemplum occurrit ejusmodi nuptiarum. Non eſt, quod *Jacobi patriarchæ* factum adferatur, quia is duabus ſororibus adhuc viventibus conſociatus fuit, quod illicitum eſſe ipſimet fatentur, qui ſucceſſive duas ſorores ducere licitum eſſe contendunt. VIII.) Ex *auctoritate theologorum veterum & recentiorum.* Quotquot leges in Levitico latas non forenſes, nec cerimoniales, ſed morales eſſe agnoſcunt, quotquot etiam non perſonas tantum diſerte nominatas, ſed etiam gradus æque diſtantes prohibitos eſſe

ſtatuunt,

ſtatuunt, agnoſcunt conjugium cum defunctæ uxoris ſorore eſſe prohibitum, ut colligitur ex ratione ſecunda. Concilium *Eliberitanum*, ſeculo quarto celebratum, can. LXI. *Si quis poſt obitum uxoris ſuæ ſororem ejus duxerit, & ipſa ſit fidelis, aliquinquennio a communione placuit abſtinere, niſi forte velocius dari pacem neceſſitas coëgerit infirmitatis.* Concilium *Antiſiodorenſe*, ſeculo ſeptimo celebratum, can. XXX. *Non licet duas ſorores, ſi una mortua fuerit, alteram in conjugium accipere.* Cumque ad Lutheri auctoritatem provocent, qui a nobis hic diſſentiunt, notandum eſt, quod in literis ad Spalatinum 3. Martii, anno 1530. datis diſerte improbet conjugium cum uxore patrui. Atqui ſi prohibitum eſſe cenſuit conjugium cum *uxore patrui*, quæ in *ſecundo gradu lineæ inæqualis* in adfinitate eſt conjuncta, multo magis prohibitum eſſe judicavit conjugium cum *ſorore uxoris* defunctæ, quæ in *primo gradu lineæ æqualis* in adfinitate mihi juncta eſt. In colloq. menſal. exſtat reſcriptum conſiſtorii Witeberg. conſenſu & ſuffragio theologorum, ſicque ipſius etiam Lutheri comprobatum, quod ſic habet: *Unſere freundliche Dienſte zuvorn, Erbar beſonder guter Freund, wir haben euren ungeſchickten ärgerlichen Fall, nemlich, daß ein Bauersmann ſeines verſtorbenen Weibes rechte leibliche Schweſter geſchwängert, und folgends auf Weiſung des Pfarrherrs zur Ehe genommen, die auch jezo mit dem Kind in Wochen liegen ſoll. Dieweil ihr denn nun aus Befehl unſers gnädigſten Herrn des Churfürſten zu Sachſen, und Burggraffen zu Magdeburg, hierauf und ſonderlich der Straf halber im Rechten begehret berichtet zu ſeyn, ſo berichten wir als die geiſtliche Richter, nach gehabtem Rath der Herrn Theologen, nach Erwägung des Falls, daß die Ehe in Fall war nicht zuläßlich, noch zu dulden. Derowegen ſo wird ſolche Eheſtiftung für unbündig erkannt, und ſollen ſolche Perſonen von einander geſetzet, auch wegen ihrer geübten Unzucht halben, und zum Abſcheu anderer gefänglich eingezogen, und willkührlich im Gefängniß etliche Wochen enthalten, und das erzeugte Kind von beyden Eltern alimentiret und ernähret werden. Dieweil aber der Pfarrherr daſelbſt ohne Rath und Belehrung ſeiner gebürlichen Obrigkeit und Superattendenten die Ehe in ſolchem verbotenen Grad gerathen und nachgelaſſen, ſo ſoll ihme auch die Straffe des Kerkers acht Tage aufgelegt werden, von Rechtswegen.* Baſilius Monnerus in tract. de matrimon. part. IV. cap. II. Etſi Lutherus olim anno 1522. ſenſerit, jure divino licere ducere uxoris, vel ſponſæ defunctæ ſororem, poſtea tamen ſententiam iſtam merito correxit. Cum Henricus VIII. Angliæ rex, Catharinam, fratris ſui Arturi viduam, duceret., Philippus Melanchton hoſce in eum ſcripſit verſiculos:

Dum laudandus erat, regem laudabimus Anglum;
Aſt ubi culpandus, regem culpabimus ipſum.

Atqui eodem gradu defuncti fratris uxor & defunctæ uxoris ſoror me adtingunt. Idem in ethicis tit. *Non quælibet exempla patrum imitari licere. Non concedendum eſt, ut aliquis ducat ſororem mortuæ uxoris, nec licet adlegari poſt promulgatam legem & contra verbum Dei jam nobis propoſitum piorum patrum facta, nam propter exempla non eſt diſcedendum ab expreſſo Dei verbo.* Idem ſtatuunt, Heſshuſius in tract. de gradib. conſang. & adfinit. Chemnit. in loc. comm. cap. de conjug. Chytræus in comm. cap. XVIII. Levit. Bidenbachius de cauſ. matrim. p. 51. & alii complures.

§. CCCXLVIII. In contrarium urgentur verba legis Levit. XVIII. 18. *Sororem uxoris tuæ non accipies ad adfligendam eam, ad revelandam nuditatem ejus, illa adhuc vivente*, inde colligunt, ergo

ergo defuncta uxore licitum eſt ejus ſororem ducere. Reſp. concedimus prohiberi hoc loco, ne quis uxore adhuc in vivis exſiſtente ſororem ejus ſuperinducat, id quod manifeſtum ex ipſis prohibitionis verbis, & ratione eidem addita: *Non accipies ſororem uxoris* 1.) לִצְרֹר *ad laceſſendam, adfligendam, anguſtiandam eam*, quia ſcilicet ex ſimultanea duarum ſororum polygamia perpetuæ lites, odia ac diſſidia oriuntur, ut ex Rachelis & Leæ exemplo manifeſtum; quin imo ſi vel maxime non ſint germanæ ſorores, quæ in uno maritali toro collocantur, nihilo tamen minus altera dicitur alterius *anguſtiatrix*, ſicut de Pheninna & Hanna, Helcanæ uxoribus, hæc adpellatio uſurpatur 1 Sam. I. 6. Vide ſuperius §. CCXVII. in argumento VI. contra polygam. 2.) בְּחַיֶּיהָ *in vitis ejus*. Chaldæus: *dum illa adhuc vivit*. LXX. interpretes: ἔτι αὐτῆς ζώσης. Vulgata: *adhuc illa vivente*. Lutherus: *Weil ſie noch lebet.* Negari ergo nequit, hanc prohibitionem pertinere ad uxoris adhuc viventis uxorem. Sed ex eo colligi nequit, defuncta uxore permiſſum intelligi ſororem ejus ducere. 1.) *Quia ex eo, quod ſcriptum eſt, non eſt temere colligendum, quod non eſt ſcriptum*, ut recte monet Baſilius. 2.) Quia argumentum *a contrario ſenſu* eſt infirmum ac imbecille, ut juriſconſulti monent. 3.) Cum ex aliis legibus contrarium colligitur, vel abſurdum aliquod ex eo ſequitur, non licet huic argumentandi generi inſiſtere. Jam vero in propoſito caſu id contingit: ex lege enim *de non ducenda fratria* contrarium manifeſte colligitur, quod videlicet non liceat defunctæ uxoris ſororem ducere, & ex hypotheſi adverſariorum ſequitur hoc abſurdum, quod in *eodem adfinitatis gradu* Deus nuptias prohibuerit, & permiſerit.

§. CCCXLIX. Regerunt I.) *Ceſſante prohibitionis ratione, ceſſat ipſa prohibitio. Sed defuncta jam uxore ceſſat prohibitionis ratio, quod non ſit ducenda ejus ſoror ad eam anguſtiandam: ergo ceſſat etiam ipſa prohibitio.* Reſp. ſane in conjugio cum uxoris defunctæ ſorore ceſſat una illa ratio in ſpeciali prohibitione expreſſa, ſed non ceſſat altera ratio in prohibitione generali v. 6. *Nemo accedat ad propinquam carnis ſuæ*; & in prohibitione ſpeciali ejusdem omnino gradus *de non ducenda fratria* v. 16. addita; propinquitas enim adfinitatis utrobique eadem eſt, ſive quis fratris defuncti uxorem, ſive uxoris defunctæ ſororem ducat, illa vero ratio ſemper durat, nec cum uxore commoritur, ut probat regula. II.) *Interpretatio, quæ mutat textum, non eſt admittenda. Sed interpretatio eorum, qui defunctæ uxoris ſororem ducere prohibitum eſſe ſtatuunt, mutat textum, quia prohibitioni limitatæ tale quid addit, quod limitationem penitus abolet. Ergo &c.* Reſp. negamus, hanc clauſulam eſſe ejusmodi limitationem ac reſtrictionem, ex qua inferre liceat, ſublata iſta conditione licitum eſſe uxoris ſororem ducere, ſed dicimus eam eſſe clauſulam *exaggerantem*, qua in ſpecie ac maxime prohibetur ſimultanea cum duabus ſororibus polygamia, interim vero eadem non conceditur ſucceſſive duas ſorores ducere. Quamvis enim is, qui tales parat nuptias, non agat contra ſpecialem hanc prohibitionem de non ducenda uxoris ſorore, ipſa adhuc vivente, tamen agit contra generalem prohibitionem de non ducenda propinqua carnis, & contra ſpecialem prohibitionem de non ducenda fratria, quæ in eodem adfinitatis gradu, quo uxoris ſoror, ipſi eſt conjuncta.

§. CCCL. *At*, inquis, *quænam poteſt dari ratio, quod clauſulam illam ſpecialem Deus huic prohibitioni voluit adjectam, ſi non eſt limitativa ac reſtrictiva?* Reſp. 1.) Quidam nomen *ſororis* accipiunt generaliter & modificate pro quavis fœmina, ut ſic polygamiæ ſimultaneæ hæc prohibitio ſit oppoſita. *Non accipies ſororem*

uxoris tuæ ad adfligendam eam, ipſa adhuc vivente, id eſt, nullam omnino fœminam uxori tuæ adhuc vivæ ſuperinducas, ex eo enim perpetuæ lites & jurgia orientur, quam interpretationem non ſolum Junius in ſchol. Lev. XVIII. & Beza in lib. de divort. pag. 49. ſed etiam quidam ex noſtris theologis adprobant. Sed cum in reliquis ſpecialibus prohibitionis legibus adpellationes cognationum ſpecialiter & proprie accipiantur, nulla adparet evidens neceſſitas, propter quam in hac prohibitionis lege a proprietate literæ diſcedere velimus. Addo argumentum evidens: De ſenſu legis ſpecialis recte judicium fertur ex lege generali, cui eadem ſubjungitur. At hæc lex ſpecialis de non ducenda uxoris ſorore ſubjungitur legi generali de non accedendo ad propinquam carnis. Ergo ex illa lege generali de eadem recte judicium fertur, & per conſequens propter *carnis propinquitatem*, hoc eſt, proximam adfinitatem, uxoris ſoror prohibetur, at hæc ratio ceſſat, niſi *ſororis* nomen proprie accipiatur. 2.) Quidam hanc clauſulam בְּחַיֶּיהָ referendam cenſent non ad uxorem, ſed ad illius ſororem. *Non accipies uxorem ad ſororem ejus ad laceſſandum, ad revelandam nuditatem ejus ſuper eam in vita ejus*, ſcilicet ſororis, ſive quamdiu ea vivit, hoc eſt, nunquam. Et ſane in ſcripturis non eſt infrequens, *pronomen relativum* quandoque ad remotius referri; ſed tamen videtur id hoc loco paulo coactius. 3.) Quidam confugiunt ad vulgatam regulam: *Excluſiva temporis antecedentis non ſemper infert incluſivam temporis ſequentis*; ſed adjecta illa excluſiva ſæpius ſimplicem negationem continet. Sic 2 Sam. VI. 23. *Michol filiæ Saulis non fuit natus* עַד יוֹם מוֹתָהּ *usque ad diem*, quo mortua eſt, id eſt, nunquam, ubi nemo ſuſpicari poteſt, clauſulam illam eſſe reſtrictivam, quaſi ſcilicet in vita quidem Michol non ſit natus ei filius, poſt mortem autem pepererit. Matth. I. 25. *Joſeph non cognoſcebat Mariam*, ἕως οὗ, *donec peperit filium ſuum primogenitum*, nec tamen inferre licebit poſt editum primogenitum Mariam a Joſepho fuiſſe cognitam, ut contra Helvidium Hieronymus pluribus oſtendit. Sic & hoc loco: *non accipies ſororem uxoris tuæ, ipſa adhuc vivente*; nec tamen ex eo inferre licebit, poſt mortem uxoris id eſſe licitum. 4.) Nos ſimpliciſſime reſpondemus, præter prohibitionem de *non ducenda fratria*, quæ re ipſa complectitur prohibitionem de non ducenda uxoris defunctæ ſorore, ſpecialem illam prohibitionem de non ducenda uxoris adhuc viventis ſorore Deum voluiſſe ſubjungere propter tres cauſas: *a.)* Ob *exemplum Jacobi* duas ſorores ſimul in matrimonio habentis, ne quis ob patriarchæ ſanctitatem eodem abuteretur. *b.)* Ob *effrenem Judæorum in repudiandis uxoribus libidinem*, unde Rabbi Salomon hunc locum ſic accipit, *ne ſorore una ſuperſtite ac repudiata altera ſuperinducatur*. *c.)* Ob *ſpecialem legem de ducenda fratris ſine liberis defuncti vidua*, Deut. XXV. 5. ne quis eam univerſaliter ac ſimpliciter acciperet, cum limitate ac determinate ab ipſo Deo ſit poſita.

II.) *An viduus defunctae uxoris ſororis filiam ducere poſſit?*

§. CCCLI. Quæritur II.) *An viduus γυναικαδέλφης gloris ſuæ, hoc eſt, defunctæ uxoris ſororis filiam ducere poſſit?* vel quod idem eſt, *an foemina materteræ defunctæ marito legitime poſſit nubere?* Item: *an vidua filio gloris ſuæ, id eſt, ſororis mariti ſui defuncti juſte nubere poſſit?* Jure *canonico* & *Saxonico* tale conjugium prohibitum eſſe dubitari nequit, cum illud prohibitionem extendat usque ad quartum gradum lineæ æqualis, hoc vero usque ad tertium lineæ inæqualis gradum, tam in adfinitate, quam conſanguinitate. Jam vero hic gradus, de quo quæritur, eſt ſecundus lineæ inæqualis. Sed quæſtio eſt, an etiam jure *divino* & *civili* hic adfinitas

finitatis gradus ſit prohibitus? Negant ex theologis Zanchius, qui tom. III. part. 3. lib. 4. pag. 785. theſ. 4. ſcribit, *conjugium inter ſe & filiam ſororis uxoris ſuæ, defunctа uxore ſua, apud Romanos uſitatum fuiſſe, & ratione ſuffultum, quia uxore mortua, & nullis ex illa ſuperſtitibus liberis jura adfinitatis inter ſe & conſanguineos uxoris ſuæ ſint ſoluta: liberi autem ſi adſint, jura manere integra, & tum ſatius eſſe omitti hujusmodi matrimonia, quam adtrahi.* Ex jurisconſultis Petrus Weſenbecius conſil. XXIII. Fichardus conſ. LXVIII. vol. 2. Et notum eſt, in quibusdam ſcabinatibus pronunciari, quod magiſtratus diſpenſationi in hoc adfinitatis gradu relictus ſit locus. Sed contrarium pronunciarunt anteceſſores noſtri in facultate theologica 8. Maji anno 1599. in reſponſo ad conſiſtoriales Schwarzburgicos, jure ſcilicet divino tale conjugium prohiberi. (Idem deciſum eſſe in conſiſtorio Wirtenbergico 19. Octob. anno 1599. & 16. Aprilis anno 1601. refert Bidenbachius de cauſ. matrim. pag. 50. ubi addit, etiam cum nepte ſororis uxoris defunctæ 1. Novemb. 1604. pronunciatum fuiſſe conjugium illicitum) quæ ſententia nititur firmis rationibus. 1.) Ex *regula ſuperius demonſtrata*, quod non *perſonæ* tantum nominatim expreſſæ, ſed etiam æque diſtantes *gradus* in Levitico ſint prohibiti. Quamvis igitur nuptiæ cum perſona ex defunctæ uxoris ſorore, vel fratre edita expreſſis verbis in Levitico non prohibeantur, tamen prohibitas cenſendas eſſe ex eo evidenter colligitur, quod æqualis gradus adfinitatis prohibitus inveniatur: Levit. XVIII. 14. *Nuditatem patrui tui non revelabis, nec accedes ad uxorem ejus, uxor patrui tui ipſa.* c. XX. 20. *Qui coierit cum uxore patrui ſui, nuditatem patrui ſui revelavit, portabunt peccatum ſuum, absque liberis morientur*, ex quibus prohibitionis legibus ſic concludimus: Quo gradu adfinitatis uxor patrui conjuncta eſt filio ex mariti fratre genito, eodem etiam gradu filia ex ſorore defunctæ uxoris edita conjuncta eſt marito materteræ, id eſt, ſororis matris ſuæ. Jam vero uxorem patrui ducere prohibeor, quia in *ſecundo gradu lineæ inæqualis* adfinitate mihi juncta eſt. Ergo etiam γυναικαδέλφης, id eſt, defunctæ uxoris ſororis filiam ducere prohibeor, quia itidem in *ſecundo gradu lineæ inæqualis* adfinitate mihi juncta. 2.) Ex *regula ſecunda itidem ſuperius demonſtrata*, quod *prohibitiones ſint reciprocæ*, ac proinde, quam fœminam prohibeor ducere, ea etiam prohibetur mihi nubere. Sic ergo colligimus: Si uxorem *patrui* non poſſum ducere, utique etiam ea, quæ ex *leviro*, id eſt, mariti fratre ſuceptum me agnoſcit, non poteſt mihi nubere, propinquorum enim nomina ſunt relativa, nec alterum ſine altero intelligitur, unde utrique parti tales nuptias contrahenti pœna infligitur, Levit. XX. 20. Ulterius: Si non poteſt mihi nubere ea, quæ ex mariti fratre me ſuſceptum agnoſcit, utique nec ego poſſum ducere eam, quam ex uxoris ſorore, ſive glore natam agnoſco. Sed prius ex prohibitione de non ducenda patrui uxore evidenter deducitur. Ergo etiam poſterius. 3.) Ex *regula XV.* quod *cognationis ratio ſit eadem, ſive ex paterna, ſive ex materna linea deſcendat.* Quod ergo de patruo & ejus uxore ſtatuitur, idem etiam de matertera & ejus marito ſtatutum intelligitur; quæ enim in hac prohibitionis materia ad patrem, eadem etiam ad matrem, & quæ ad agnatos, eadem etiam ad cognatos pertinent. Proinde ut prohibitum mihi eſt uxorem patrui ducere, ita quoque uxorem avunculi ducere prohibeor, unde Latinus interpres Levit. XX. 20. patruo diſertis verbis eum conjungit. Ulterius: Cum in prohibitionibus illis divinis non *adtendatur diſcrimen inter ſexum maſculinum & foemininum*, ſed in quo gradu fœminæ prohibentur maſculis propter carnis propinquitatem, in eodem gradu maſculi

ſculi prohibentur fœminis propter eamdem carnis propinquitatem, ut demonſtratum eſt regula I. ergo ut maſculus prohibetur ducere uxorem patrui, ſic fœmina prohibetur nubere filio ex leviro, id eſt, mariti fratre edito, & viciſſim, ut maſculus prohibetur ducere uxorem avunculi, ſic fœmina prohibetur nubere materteræ ſuæ marito. Quod fratris filio non licet in uxorem patrui, id ſororis filiæ non licet in maritum materteræ, qui eſt ille ipſe gradus, de quo quæritur. 4.) Ex *regula XIII.* itidem ſuperius demonſtrata: *Qui gradus prohibitus eſt in conſanguinitate, idem etiam prohibitus in adfinitate*, primi ſcilicet generis & proprie ſic dicta. At prohibitus eſt *ſecundus gradus lineæ inæqualis* in conſanguinitate, nec licet mihi ducere ſororis filiam, ut colligitur ex eo, quod amita ac matertera mihi nubere prohibentur Levit. XVIII. 12. & 13. quo etiam quidam referunt prohibitionem repetitam *de non ducenda ſorore*, id eſt ſororis filia v. 11. ut monuimus ſuperius. Ergo prohibitus etiam eſt ſecundus gradus lineæ inæqualis in adfinitate, ac proinde etiam non poſſum ducere gloris, ſive uxoris meæ defunctæ ſororis filiam. Maritus & uxor ſunt una caro, ergo maritus a conſanguineis uxoris proximis, & uxor a conſanguineis mariti proximis abſtinere debet, quo ſpectat, quod in lege de non ducenda uxore patrui rationis loco additur, *eſt enim amita tua*. Lutherus: *ſie iſt deine Waſe*, hoc eſt, quia cum patruo tuo facta eſt una caro, ideo eſt tibi loco amitæ, proinde ut a conjugio amitæ abſtinere debes, ita quoque ab uxore patrui tui. Quod ſi maſculo abſtinendum eſt ab amita & uxore patrui, quæ eſt ipſi loco amitæ, utique etiam fœminæ abſtinendum ab avunculo & marito materteræ, qui eſt loco avunculi. An jure civili tales nuptiæ ſint prohibitæ, colligi poteſt ex iis, quæ dicta ſunt ſuperius §. CCCXXVII. Atque hanc ſententiam magno conſenſu adprobant non ſolum theologi, Chemnitius de conjug. cap. III. reg. 10. Chytræus in Levit. fol. 411. Harbertus de conjug. th. 113. Hafenrefferus in locis pag. 634. Beza de rep. p. 82. Junius in cap. XVIII. Levit. Bidenbachius de cauſ. matrim. p. 50. Major in diſp. de nupt. prohibit. ſed etiam juriſconſulti, Beuſtius de matr. pag. 230. Albericus Gentilis lib. V. cap. X. pag. 549. Bruckmannus part. II. conſil. 1. Cypræus de matr. p. 689. Schneidewinus in inſtitut. Cumque nobili cuidam in Franconia C. A. W. anno 1616. die 19. Apr. eamdem ſententiam hiſce fundamentis in prolixo quodam ſcripto confirmarem, adprobatum illud fuit a Fromanno, cancellario Coburgenſi, & Andrea Gerhardo, Scabinatus ibidem ordinario, fratre meo germano, & ſubſcriptionibus eorum confirmatum. Heſſhuſius in confutatione cenſuræ illius Hoffmannianæ, cujus in proxime præcedente quæſtione facta eſt mentio, refert, quemdam Zaſevitzium in archiepiſcopatu Magdeburgenſi gloris ſuæ filiam matrimonio ſibi copulaſſe. Cumque miniſtri eccleſiæ Halenſis illud non tantum improbarent, ſed etiam ad uſum euchariſtiæ eum admittere recuſarent, priusquam ab illicita illa commixtione abſtineret, in celebrem quamdam academiam profectus reſponſum impetravit, conjugium hoc non eſſe diſſolvendum. Superintendente autem Halenſi ejusdemque in miniſterio ſymmyſtis nihilominus in ſententia ſua perſiſtentibus, conjugium hoc illicitum eſſe, Lipſiam cogitans, ut adſenſum conſiſtorii & ſcabinatus impetraret, e curru delapſus cervicem fregit, & hac ratione quæſtioni finem impoſuit.

§. CCCLII. Non eſt quod objiciatur, *diſparem eſſe rationem inter uxorem patrui & gloris filiam. Illam enim eſſe in linea adſcendente, & proinde loco matris, hanc vero in deſcendente, & proinde loco filiæ; prohiberi igitur conjugium cum uxore patrui, quia abſurdum eſt, eam marito ſubeſſe, quæ eſt ipſi loco matris*, non autem

autem prohiberi conjugium cum gloris, ſive γυναικαδέλφης filia, quia tam abſurdum non eſt, eam marito ſubeſſe, quæ eſt ipſi loco filiæ. Reſp. 1:) Ex hac ratiocinatione colligi poſſet, etiam in conſanguinitate prohibitum quidem eſſe, ne mater nubat filio, ſed interim prohibitum non eſſe, ne pater ducat filiam. Item, prohibitum quidem eſſe, ne quis ducat amitam, ſive patris ſororem, interim prohibitum non eſſe, ne quis ducat fratris ſui filiam, cum & filia & fratris filia ſint in linea deſcendente. Sed conſequens hoc abſurdum, ut patet ex ſuperioribus. 2.) In prohibitionibus his reſpectus habetur ad carnis propinquitatem, quæ cum in gradibus æque diſtantibus ſit eadem, ideo etiam prohibitio ejusdem vigoris ac ponderis eſt cenſenda. 3.) Ut ergo ad Bellarminianam ratiocinationem, qua evincere voluit, non eſſe jure divino prohibitum, ne quis fratris ſui filiam ducat, quamvis prohibitum ſit amitam ducere, ſuperius reſpondimus, ex eo quod majore cum indecentia & irreverentia conjunctum ſit conjugium nepotis ex fratre cum amita, nequaquam inferendum eſſe, quod nulla plane cum indecentia ac irreverentia conjunctum ſit conjugium patrui cum fratris filia: ita quoque ad propoſitum argumentum eodem modo reſponderi poteſt. 4.) Quin imo ut non poſſum ducere amitam, vel uxorem patrui, quia utraque eſt mihi loco matris, ac proinde non convenit, ut e gradu ſuperiore, quem per naturam obtinet, quaſi detrudatur, & æquali conjugii vinculo mihi copuletur: ſic non poſſum ducere fratris filiam, vel gloris γυναικαδέλφης filiam, quia utraque eſt mihi loco filiæ, ac proinde itidem non convenit, ut e gradu inferiore, quem per naturam obtinet, evehatur, & æquali conjugii vinculo mihi conſocietur. Breviter, *ſecundus gradus lineæ inæqualis* in conſanguinitate & adfinitate ſemper eſt prohibitus, ſive fœmina ſit in ſuperiore, ſive inferiore gradu conſtituta, id enim cum ſit mere accidentarium, ipſam propinquitatis eſſentiam non mutat.

III.) An privignus vitrici ſui viduam ducere poſſit?

§. CCCLIII. Quæritur III.) *An privignus vitrici ſui viduam poſt germanæ matris obitum ab ipſo in tori ſocietatem adſcitam ducere poſſit?* & viciſſim, *an privigna novercæ ſuæ alteri marito viduo ſociari poſſit?* Caſus ſic figurari poteſt: *Titius* ducit *Semproniam*, ex qua ſuſcipit filium Mævium. Titio defuncto *Sempronia* nubit *Cajo*, qui hac ratione fit Mævii vitricus. Defuncta *Sempronia* Mævii matre, *Cajus* ipſius vitricus ad ſecunda vota tranſiens conjugem ducit *Annam*, quæ ex præmaturo Caii obitu in viduitatis ſtatum conjicitur, ejus conjugium expetit Mævius, quæritur an illi ſit licitum?

Schema eſt tale

con. 1. con. 2. con. 3.

Titius, Sempronia, Cajus Anna

filius

Mævius —— *de horum conjug. quæritur*

Quidam adfirmant ex eo fundamento, quod in ſecundo & tertio adfinitatis genere hodiernis legibus non ſit prohibitio a conjugio excludens, in quam ſententiam a conſiſtorio quodam pronunciatum eſſe refert Cypræus p. 692. Eodem modo a collegio quodam pronunciatum eſſe 14. Jun. anno 1599. ex autographo ſententiæ vidi. Quidam non legis quidem alicujus prohibentis auctoritate, interim tamen publica *honeſtate* tales nuptias prohiberi volunt. Beuſtius de ſponſ. c. LIII. p. 240. non niſi *magiſtratus diſpenſatione* ejusmodi nuptias concedendas exiſtimat. Cypræus p. 694. eas improbandas cenſet, ſi res adhuc ſit integra, ſin ſponſa concubitu deturbata *conſecratione domi facta delinquentes eccleſiaſticæ ſatisfactionis & poenitentiæ publicæ damnandos judicat.* Chytræus in

Lev. pag. 412. Simon Pauli in loc. de conjug. Zehnerus de grad. p. 120. Major, collega noſter honorandus, in diſp. de nupt. cap. XIII. q. 2. penitus eas improbant, unde regulæ illi, quod in ſecundo & tertio adfinitatis genere non detur prohibitio impediens matrimonium, addunt hanc limitationem, *niſi ſcilicet perſonæ in linea recta adſcendentium ac deſcendentium locum compleant.* Argumentis hæc ſententia probari poteſt ejusmodi: 1.) Ex *lege naturæ.* Jus naturæ docet, non eſſe matrimonii ineundi poteſtatem, ubi eſt proxima carnis propinquitas. At inter privignum & novercam, inter privignam & vitricum eſt ratione adfinitatis proxima propinquitas, continuata enim a noverca, vel vitrico per ſubſequens matrimonium copula, continuata ſimul fuit materna novercæ ac paterna vitrici propinquitas. Ergo. 2.) Ex *lege divina*, in qua prohibitum, ne privignus ducat novercam, nec privigna nubat vitrico, Lev. XVIII. 8. Anna eſt noverca Mævii, ſiquidem eſt una caro cum Cajo, qui cum germana Mævii matre Sempronia itidem fuit una caro. Ergo. 3.) A *pari.* A cujus viri nuptiis abſtinendum eſt meæ ſorori, ab ejusdem viri uxore etiam mihi abſtinendum, ratio eſt, quia frater & ſoror ſunt in æquali gradu, ac vir & uxor ſunt una caro. Atqui ſi Mævius haberet ſororem Mæviam, illa non poſſet nubere Cajo vitrico. Ergo nec Mævius poteſt ducere Annam, Caii viduam, ſuam novercam. 4.) Ab *abſurdo.* Unus idemque maſculus non poteſt ducere matrem & ipſius filiam Lev. XVIII. 17. ſive ſit filia uterina, ſive privigna filiæ loco conſtituta, alias unius ejusdemque viri relictam viduam & germanam filiam duceret. Ergo etiam una eademque fœmina non poteſt nubere patri & ejus filio, ſive ſit germanus filius, ſive privignus filii loco conſtitutus, alias unius ejusdemque fœminæ marito & germano filio nuberet. Sed ſi Mævius duceret Annam, tunc Anna nuberet ejusdem fœminæ, Semproniæ ſcilicet, marito Cajo & germano filio Mævio, vel quod idem eſt, nuberet patri Cajo & filio privigno Mævio. 5.) Ab *auctoritate veterum canonum.* In canonibus vetuſtioribus ante concilii Lateranenſis decretum editis in *ſecundo genere* adfinitatis prohibitio extenſa fuit usque ad *gradum quartum*, in *tertio adfinitatis genere* usque ad *gradum ſecundum*, ut ſuperius admonuimus. Atque hæ rationes probant, tale matrimonium, ſi res adhuc eſt integra, non eſſe concedendum, ſed cum canones de prohibitione ſecundi & tertii generis adfinitatis ſint aboliti, cumque in adductis rationibus non omnino nihil deſiderari poſſit, ſi ſcrupuloſius examinentur, ideo an matrimonium ejusmodi contractum & conſummatum diſſolvendum ſit? non immerito dubitaverim.

IV.) An vitricus viduam defuncti ſui privigni ducere poſſit?

§. CCCLIV. Huic quæſtioni cognata eſt. IV.) *An vitricus viduam defuncti ſui privigni ducere poſſit?* vel qui idem gradus eſt, *an noverca viduo defunctæ ſuæ privignæ nubere poſſit?* Beuſtius cap. LIII. *per diſpenſationem magiſtratus* tales nuptias concedi poſſe exiſtimat, cum ſit adfinitas ſecundi generis. Sed Mentzerus de conjug. p. 82. rectius ſtatuit, easdem eſſe improbandas, quod probatur 1.) A *perſonarum contrahentium conditione.* Inter eas perſonas, quæ ſunt ſibi invicem loco parentum ac filiorum, nuptiæ ſunt prohibitæ. At vitricus viduæ privigni eſt inſtar patris, quia vidua illa cum privigno ex uxore vitrici nato, & ſic filii loco conſtituto, facta eſt una caro, item noverca defunctæ privignæ viduo eſt inſtar matris, quia cum privigna ex priore marito genita, & ſic filiæ loco conſtituta, factus eſt una caro. 2.) *A liberorum ex tali matrimonio ſuſceptorum cognatione.* Quarum perſonarum liberi non poſſunt conjungi, illæ ipſæ quoque conjungi nequeunt.

nequeunt. At liberi vitrici, quos genuit ex privigni matre, non poſſunt conjungi liberis iſtius viduæ, quos ex privigno ſuſcepit. Item liberi novercæ, quos ſuſcepit ex privignæ patre, non poſſunt conjungi cum liberis illius vidui, quos ex privigna genuit. Ergo vitricus & vidua privigni, noverca & viduus privignæ conjungi nequeunt. 3.) A *paritatis ratione.* Privignus non poteſt ducere vitrici ſui viduam, ac privigna non poteſt nubere novercæ ſuæ marito, ut in præcedente quæſtione dictum. Ergo etiam vitricus non poteſt ducere viduam privigni, ac noverca non poteſt nubere privignæ ſuæ marito. Ratio eſt, quia in linea adſcendente & deſcendente eſt æqualis prohibitio, nec in prohibitionibus diſcrimen ſexus adtenditur. 4.) Ex *legis civilis diſpoſitione.* l. Non facile 4. §. Hos itaque; 7. ff. de rit. nupt. *Qui adfinitatis cauſa parentum liberorumque loco habentur, eos matrimonio copulari nefas eſt.* l. uxorem 15. ff. de rit. nupt. *Uxorem quondam privigni conjungi matrimonio vitrici non oportet, nec in matrimonium convenire novercam ejus, qui privignæ maritus fuit.* 5.) Ex *cognationis turbatione.* Si enim ſupereſſent liberi ex priore matrimonio vitrici, illis vidua eſſet loco ſororis propter matrimonium cum privigno defuncto, cum quo fuit una caro, & loco matris propter novum matrimonium cum vitrico; ſi liberi ſupereſſent ex priore matrimonio viduæ, illis vitricus eſſet loco avi propter matrimonium cum privigni matre, & loco parentis propter novum matrimonium cum privigni vidua.

V.) *An duorum fratrum liberi conjungi poſſint?*

§. CCCLV. Quæritur V.) *An duorum fratrum, vel duarum ſororum, vel fratris & ſororis liberi conjungi poſſint?* De hiſce tribus cognationis ſpeciebus eſt idem omnino judicium, cum omnes in *ſecundo æqualis lineæ gradu* conſanguinitate ſint conjuncti. Jure *divino & civili* tales conjunctiones ſunt licitæ, ut patet ex ſuperioribus, jure autem *canonico* & *Saxonico* ſunt prohibitæ, ex quo conſequens eſt, 1.) Magiſtratum in hoc gradu poſſe diſpenſare, cum prohibitio poſitiva duntaxat lege nitatur; interim tamen cum hic gradus ſit *ſecundo lineæ inæqualis gradui* divinitus prohibito proximus, ideo parce & non niſi graviſſimis cauſis urgentibus in eo diſpenſetur. 2.) Non poſſe nec debere illegitima pronunciari matrimonia regum ac principum in hoc gradu contracta, cum ipſi ſint legibus illis poſitivis ſuperiores. Sic Maximilianus patrui ſui Caroli V. filiam, hoc eſt, patruelem ſuam, in uxorem duxit. Exempla e ſacris literis adducta ſunt ſuperius. Hemmingius de conjug. p. 107. *Judico recte diſcerni inter illuſtres perſonas, præſertim eas, penes quas eſt rerum ſumma, & alias. Eſt enim plane indignum communibus legibus principes conſtringere, ut nullis in rebus eis quidquam, quod tamen fieri poſſit ſine offenſione Dei & injuria ſubditorum, concedatur, niſi quod infimis eerdonibus & bajulis ex lege communi conceditur, cum tamen multis privatis propter ſingularia in rempublicam & eccleſiam merita juſte concedantur privilegia &c. Inter illuſtres igitur perſonas nuptiæ concedi juſte poſſunt in omnibus gradibus divinitus non prohibitis, potiſſimum cum inde bonum publicum ſperetur. Nam ſi idem finis monſtrari poterit conceſſionis nuptiarum in illuſtribus perſonis, qui eſt prohibitionis in aliis, poterit & conceſſio & prohibitio ſimul ſtare ſine ulla legis communis injuria. Nam ut conceſſio non pugnans cum verbo Dei vergit ſæpe in publicum bonum in illuſtribus perſonis, ita prohibitio humana in aliis ad bonum publicum refertur.*

VI.) *An viduus ducere poſſit viduam fratris defunctæ uxoris?*

§. CCCLVI. Quæritur VI.) *An viduus ducere poſſit viduam γυναικαδέλφου fratris defunctæ uxoris?* & viciſ-

viciſſim *an vidua nubere poſſit viduo ἀνδραδέλφης ſororis defuncti ſui mariti?*

Schema eſto ejusmodi;
conjuges ſor. & frat. conjuges
Petrucius, Clara, Titius, Sempronia,

Quæritur, an Petrucius, defuncta uxore Clara & uxoris fratre Titio, relictam Titii viduam Semproniam ducere poſſit? Adfirmant plurimi, cum ea ſit adfinitas ſecundi duntaxat generis, quæ matrimonium non impedit. Negativam rectius amplectuntur Mentzerus de conjug. p. 80. Major diſp. de nupt. cap. XIII. q. 3. & ex jurisconſultis, Albericus Gentilis lib. V. cap. XIX. pag. 579. *Non ſunt*, inquit, *licitæ nuptiæ cum ea, quæ ſocrus fuit uxoris meæ, non cum uxore ejus, qui meam ſororem habuit uxorem, non cum ea, quæ ſoror ſit ejus, cujus ego uxorem antea habui, non licet ducere uxores duorum fratrum, non licet nubere viris duarum ſororum &c. Et putem ego ſtare etiamnum prohibitionem illam de non ducenda uxore fratris uxoris ſuæ, quæ in decretis proſtat.* Argumenta potiora hæc ſunt: 1.) Ex *regula ſuperius propoſita: Si remotior gradus prohibetur, multo magis propinquior intelligitur prohibitus.* Si filiam non licet ducere, multo minus matrem. At viduus non poteſt ducere filiam fratris, vel ſororis defunctæ ſuæ uxoris, ut probatum fuit quæſt. II. Ergo multo minus ducere poterit filiæ illius matrem, hoc eſt, viduam fratris defunctæ uxoris. 2.) Ex *liberorum propinquitate proxima*, Quarum perſonarum liberi non poſſunt invicem conjungi, illæ ipſæ etiam matrimonio conjungi nequeunt: ratio eſt, quia liberorum propinquitas ex parentum propinquitate deſcendit. At liberi illius vidui, qui viduam γυναικαδέλφου ambit, non poſſunt ducere illius viduæ liberos, quippe cum ſint in ſecundo gradu conſanguinitatis invicem juncti, qui gradus licet in divino & civili jure prohibitus non ſit, tamen in canonico & provinciali jure prohibitus eſt. Ergo nec viduus viduam γυναικαδέλφου ducere poterit. *An non inſolens videri queat*, ſcribit Mentzerus, *eas perſonas, quarum liberi contrahere inter ſe matrimonium non poſſunt, nuptias inter ſe velle conciliare?* 3.) Ex *adpellationum confuſione & cognationis turbatione.* Si qui ex primo matrimonio utrinque ſuſcepti ſunt liberi, ſunt inter ſe amitini: ſubſequentis conjugii pignora fiunt ſuis amitinis ac conſobrinis fratres partim ὁμοπάτριοι, partim ὁμομήτριοι. Pater per novum illud matrimonium fit illis vitricus, quibus jam ante erat loco parentis, amitæ ſcilicet maritus, & viciſſim mater per ſubſequens illud matrimonium fit illis noverca, quibus jam ante erat loco matris, avunculi ſcilicet uxor. 4.) Ex *peculiari hujus adfinitatis natura. Etſi proprie loquendo*, ait Mentzerus, *uxor fratris meæ uxoris mihi non ſit adfinis in primo genere, tamen exiſtimo, eam adfinitatem accedere quam proxime ad naturam illius propter unitatem illam carnis. Et neſcio quid ſingularis propinquitatis eſſe videtur in hac adfinitate, quod in aliis ſecundi & tertii generis exemplis excepto eo*, de quo in quæſtione proxima IV. *non facile reperitur.* Adparet hoc ex preſſiore hujus adfinitatis conſideratione. Exempli gratia, ut in propoſito ſchemate perſiſtamus: Petrucius cum Clara per conjugium factus eſt una caro, Titius Claræ frater cum Sempronia itidem per conjugium factus eſt una caro. Quare cum Clara Titio ſororia propinquitate ſit conjuncta, Titii uxor per adfinitatem quaſi illius ſoror eſt facta. Quæ fratri uxoris meæ nupſit, in unum corpus cum eo coaluit, ac proinde non quidem conſanguinitate, ſed tamen adfinitate facta eſt uxori meæ ſoror, ut loquitur Beza p. 70. at a ſorore uxoris meæ mihi abſtinendum, ſive conſanguinitate, ſive adfinitate ſit ſoror. Ergo.

go etiam Petrucio ab ea, quæ adfinitate defunctæ uxori Claræ ſoror facta eſt, abſtinendum. Qua propinquitate Titius uxoris frater adtingit Petrucium, eadem Petrucii uxor Clara uxorem Titii Semproniam adtingit. Atqui Titius uxoris frater adtingit Petrucium adfinitate tali, quæ in linea collaterali eſt proxima. Ergo etiam Titii uxor Sempronia Petrucium tali adfinitate adtingit, quæ in linea collaterali eſt proxima; qua cum nulla propior ſit, eadem non impediri matrimonium, eſt ad modum improbabile. 5.) Ab *honeſtatis exigentia*. Si enim ullibi, certe in talibus nuptiis locum habere debet illud Modeſtini l. ſemper ff. de rit. nupt. *in contrahendis nuptiis, non ſolum quid liceat, ſed etiam quid deceat & honeſtum ſit, ſpectandum eſſe.* Recte proinde monet Beuſtius de matrim. cap. LV. p. 241. *judicem debere ejusmodi perſonas matrimonium inituras, ſi adhuc res ſit integra, nec dum facta efficax promiſſio, aut celebrata ſponſalia, graviter admonere, ut a tali matrimonio abſtineant propter ſcandalum, & ne detur imperitis occaſio committendi inceſtum.* An vero tales conjunctiones per benedictionem eccleſiaſticam & conjugalem copulam jamdum conſummatæ tanquam inceſtæ diſſolvi debeant, altioris eſt indaginis.

VII.) An privignus & privigna matrimonio jungi poſſint?

§. CCCLVII. Quæritur VII.) *An privignus, hoc eſt, mariti filius ex alia uxore & privigna, hoc eſt, uxoris filia ex alio marito, vel quod idem eſt, an privigna, hoc eſt, mariti filia ex alia uxore, & privignus, hoc eſt, uxoris filius ex alio marito, poſſint conjungi, Ob zuſammen gebrachte Kinder einander heyrathen dürffen?* Jure *civili, canonico* & *provinciali* illud licitum eſſe dubitari nequit. Juris civilis expreſſa adeſt conſtitutio §. Mariti 9. Inſtit. de nupt. *Mariti filius ex alia uxore & uxoris filia ex alio marito, vel contra, matrimonium recte contrahunt; licet habeant fratrem ſororemve ex matrimonio poſtea contracto natos.* l. Generali 34. §. 2. ff. de rit. nupt. *Inter privignos contrahi nuptiæ poſſunt, etſi fratrem communem ex novo adparentium matrimonio ſuſceptum habeant.* Jure canonico hodierno & provinciali Saxonico easdem nuptias licitas eſſe, facile adparet ex eo, quod in ſecundo & tertio adfinitatis genere nulla ſit prohibitio matrimonium impediens. c. Quod ſuper his. de conſang. & adfinit. *Inter conſanguineos uxoris & viri, ex eorumdem ſcilicet viri & uxoris conjugio, nulla prorſus adfinitas eſt contracta, propter quam inter eos matrimonium debeat impediri;* unde etiam in noſtris conſiſtoriis talia conjugia permittuntur, Weſenbeccius in inſtit. de nupt. Schneidewinus in ibid. tit. de arb. adfin. num. 9. Cypræus de matrim. cap. VI. §. 2. num. 3. pag. 692. Id vero neutiquam fieri deberet, ſi verum eſſet, quod Anton. Matthæus juriſconſultus in diſput. de fundam. quibusd. juris aliter jaciendis diſp. XII. th. 18. *ſe primum hoc obſervaſſe* adſerit, *quod tales nuptiæ prohibitæ ſint jure divino*, Levit. XVIII. 11. ac provocat ad verſiones *Tremellii*, *Junii & Piſcatoris.* Quamvis vero re adhuc integra ejusmodi nuptias non magnopere ſuadendas ſtatuimus, atque idem de illis feramus judicium, quod in quæſtione proxime ſequente de ſimilibus adfinitatis propinquitatibus dicetur, tamen *jure divino expreſſo* easdem prohibitas, ac proinde inceſtas eſſe, nondum induci poſſumus, ut credamus. Verba textus, ad quæ Matthæus provocat, ſic habent: *Nuditatem filiæ uxoris patris tui* מוֹלֶדֶת אָבִיךָ *cognationis patris tui ſoror tua ipſa eſt, non revelabis nuditatem ejus.* Junius & Tremellius reddiderunt: *Nuditatem filiæ natæ ex noverca tua cognata patris tui, ſoror tua eſt, hujus ne retegito nuditatem.* Piſcator in ſchol. monet, *vocabulum natæ in verſione Tremellii non recte ſcribi ut ſupplementum, cum nulla hic ſit ellipſis,*

ellipſis, *ſed tantum ſenſus paulo diverſis verbis reddatur.* Et quod Tremellius vertit, *cognata patris tui*, id rectius verti, *cognatæ patris tui*, ut ſit ſenſus, *quæ patri tuo cognata reddita eſt per conjugium matris ſuæ.* Hæbræum מוֹלֶדֶת Pagninus ad ſenſum reddidit, *quæ genita eſt a patre tuo*, Bened. Arias Montanus *natæ patris tui*, quo modo etiam accipitur v. 9. *genita domi*, *genita foris.* Videntur illi pro מוֹלֶדֶת quod eſt Benoni participium præſens fœmininum activum in *Hiphil*, remotis punctis legiſſe מוּלֶדֶת quod eſt paſſivum ejusdem conjugationis. Hanc verſionem ſi ſequamur, in fumum abit nova illa obſervatio, quia privigna patris mei non eſt *genita a patre meo*, ac proinde ab ejus matrimonio non prohibeor hac lege. Poteſt autem eadem vox מוֹלֶדֶת accipi nominaliter pro *cognatione*, *nativitate*, quo modo accipitur Geneſ. XLVIII. & hoc ſenſu accipiunt Tremellius & Piſcator, unde Hebræum proprie ſic reddendum cenſent, quæ eſt *cognatio* ſive *cognata patris tui.* Sed ſi vel maxime hanc verſionem acceptemus, nondum tamen evictum erit, privignum a privignæ conjugio hac lege prohiberi, quia מוֹלֶדֶת ſignificat talem cognationem, quæ ex generatione deſcendit, cum deſcendat a radice יָלַד *genuit.* Ergo in hac lege non agitur de privigno *ex alia uxore ſuſcepto*, ſed de filio ex hoc ipſo matrimonio genito, is prohibetur ducere *filiam matris ſuæ*, quam ſcilicet ex alio marito ſuſceptam paternæ domo ſecum intulit, ac prohibitionis ratio additur, quod *ſit cognatio* ſive *cognata patris*, hoc eſt, per conjugium matris facta eſt ejusdem cognata proxima, & in filiæ locum ſucceſſit, unde porro additur, *ſoror tua eſt*, ſcilicet ὁμομήτριος, licet non ὁμοπάτριος, nec germana. At, inquis, *tale conjugium jam ante prohibitum erit:* v. 9. Nuditatem ſororis tuæ filiæ patris tui vel filiæ matris tuæ, genitæ domi vel genitæ foris, non revelabis nuditatem earum. *Ergo non eſt veriſimile in anguſta illa legum brevitate eamdem prohibitionem repeti.* Reſp. ſi quis expreſſioris declarationis cauſa ob frequentiam talium nuptiarum inter Ægyptios & Cananæos repetitionem factam eſſe concedere nolit, dicemus ſororis ὁμομητρίας καὶ ὁμοπατρίας, verſ. 9. ſororis autem germanæ, αὐτοκασιγνήτης conjugium, v. 11. prohiberi, id quod optime congruit cum propria vocis מוֹלֶדֶת ſignificatione, vel per ſororem v. 11. intelligi ſororis ἑτεροθαλοῦς filiam, ut monuimus ſuperius §. CCVI.

VIII.) An pater & filius duas ſorores poſſint ducere.

§. CCCLVIII. Quæritur VIII.) *An* 1.) *pater & filius duas ſorores ducere, & viciſſim duæ ſorores patri & filio nubere;* 2.) *an mater & filia duobus fratribus nubere, & viciſſim duo fratres matrem & filiam ducere;* 3.) *an pater & filius matrem & filiam ducere, & viciſſim mater & filia patri & filio nubere;* 4.) *an pater & filia ſororem & fratrem, & viciſſim ſoror & frater matrem & filiam matrimonio ſibi jungere;* 5.) *an mater & filius fratrem & ſororem, ac viciſſim frater & ſoror matrem & filium ſibi ſociare;* 6.) *an duo fratres duas ſorores ducere, & viciſſim duæ ſorores duobus fratribus nubere;* 7.) *an frater & ſoror ſororem & fratrem diverſæ cognationis ſibi jungere queant?* Nulla quidem hic exſtat juris vel *divini* vel *humani* prohibitio, ſed plena ac plana ubique conceſſio, d. c. Quod ſuper extr. de conſang. & adfin. interim ad tales nuptias multiplicato jam genere humano non eſt temere ac cito properandum, præſertim ſi ordo cognationis ac naturæ turbetur ac invertatur, utpote ſi pater ducat filiam, & filius ducat matrem, ſi mater nubat filio, & filia nubat patri, (tunc enim filia matri fit ſocrus & mater filiæ nurus) ſi pater ducat ſororem natu juniorem, & filius du-

eat ſororem natu majorem, ſi mater nubat fratri juniori, & filia nubat fratri natu majori &c. 1.) Ob *ſcandali evitationem.* Per talia connubia infirmioribus ac rudioribus facili negotio ſcandalum exhibetur; cum enim non percipiant nec perſpiciant rationem, propter quam in primo adfinitatis genere usque ad tertium lineæ inæqualis gradum prohibitio extendatur, in ſecundo autem adfinitatis genere nulla prohibitio locum habeat, inde facile turbantur, quin & inceſtarum nuptiarum occaſionem ex eo arripiunt, hic ergo locum habere debet illud apoſtoli: 1 Theſſ. V. 22. *Ab omni ſpecie mali abſtinete;* Item apoſtolicæ admonitiones de ſcandalo in rebus alioquin etiam licitis vitando Rom. XIV. 19. 1 Cor. VIII. 7. 2.) Ob *honeſtatis conſiderationem.* Aurea & perpetua memoria digniſſima eſt Modeſtini regula l. ſemper ff. de rit. nupt. *Semper in conjunctionibus non ſolum, quid liceat, conſiderandum eſt, ſed & quid honeſtum ſit.* τὰ εὔφημα ut in reliquis vitæ actionibus, ita quoque in conjugio contrahendo cogitanda & ſectanda eſſe, apoſtoli præceptum eſt Philip. IV. 8. 3.) Ob *vitandam cognationis confuſionem.* Qui enim ſibi ſunt conſanguinei, ut pater & filius, mater & filia, frater & ſoror, ambo fratres & ſorores ambæ, per novum illud matrimonium fiunt ſibi invicem adfines. Si pater & filius ducunt ſorores duas, pater fit filio adfinis & ſororius, ac viciſſim filius fit patri adfinis & ſororius, ſoror una, quæ patri nupſit, fit ſororis ſocrus & ſororii noverca, altera, quæ in filii thalamum deducta, eumdem habet ſocerum & ſororium, eamdem ſororem & ſocrum, filius novercæ ſuæ eſt adfinis, privignus, gener, ſororius. Sic ergo confuſio fit πατριότητος, ἀδελφότητος καὶ υἱότητος, quin & ipſarum linearum, quia pater & filius in linea recta conſtituti ducendo ſorores duas in linea collaterali conſtitutas ex linea recta in obliquam transferuntur. Angelus Matthæaccius lib. II. de via jur. n. 18. ex Speculatore talem adducit caſum, *ubi filius ducit matrem alienam, & mater filii nubit illiusmet ductæ ſui filii uxoris filio, ubi filii fratres filiorum ſuorum & filii fratres maritorum ſuorum, uterque patruus & nepos alterius, ubi mater recte dicit: Hic eſt filius filii mei & frater mariti mei.* Talibus nuptiis honeſtatis rationem obſiſtere oſtendit Anton. Contius lib. I. ſubſec. lect. 5. n. 3. cum eadem perſona duas contrarias relationes & neceſſitudines ſuſtineat, quibus parentum & filiorum officia commiſcentur. 4.) Ob δυστυχίας *conſecutionem.* Experientiæ enim teſtimonio multiplici conſtat, iſtiusmodi matrimonia raro fuiſſe felicia, ſed eadem conſecuta eſſe vel ſterilitatem, vel orbitatem, vel præmaturum alterutrius conjugis obitum, vel ſobolem degenerem, vel continuos alterutrius morbos, vel rei familiaris anguſtiam, vel alia mala & incommoda. Quamvis vero adverſitates etiam aliorum conjugiorum ſint adſiduæ comites, 1 Cor. VII. 28. neque ex eventu ferendum ſit perpetuo judicium; tamen conſideratio talium exemplorum non poteſt non animum pium & prudentem commovere. 5.) Ob *adfinitatis conditionem.* Inter adfines non eſt tanta animorum conjunctio, quanta inter conſanguineos, unde Germanorum proverbio jactatur, adfinibus nunquam melius inter ſe convenire, quam ſi locorum intervallo disjuncti raro conveniant, quando igitur conſanguinei per novum matrimonium inter ſe adfines fiunt, mutuus amor ex conſanguinitate originem trahens potius diminuitur, quam augetur, ac reverentiæ, quam filius patri debet, per matrimonium duarum ſororum utrinque ductarum non omnino nihil decedit. 6.) Ob *liberorum ex talibus matrimoniis natorum cognationem.* Liberi, qui ex matrimonio patris & filii cum duabus ſororibus naſcuntur, eum ſortiuntur avum, quem ipſorum conſobrini habent patrem, eamdem habent materteram

teram & pronovercam, eumdem avum paternum & materteræ maritum. Iidem conjungi invicem poſſunt, quia ſunt conſobrini in ſecundo gradu æqualis lineæ propter maternam cognationem conſtituti, qui gradus divino jure non eſt prohibitus, & non poſſunt conjungi, quia filia ex conjugio patris cum una ſorore inito genita eſt filio ex conjugio filii cum altera ſorore contracto amita, & ſic in ſecundo lineæ inæqualis gradu propter paternam cognationem eidem conjuncta, qui gradus divino jure prohibitus eſt. 7.) Ob *neceſſitatis defectum.* Cum hodie genus humanum longe lateque propagatum ac multiplicatum ſit, nulla omnino neceſſitas conſanguineos urget, ut in iisdem familiis uxores quærant, ſed magna ubique ſuppetit fœminarum copia, ex quibus ſponſam ſibi deligere, & hac ratione amicitias, adfinitates & cognationes latius ſpargere poſſunt. 8.) Ob *cauſæ nuptias ejusmodi conciliantis ſtatum.* Plerumque enim πλεονεξία & hereditatis cum proximis conſanguineis & adfinibus dividendæ cupiditas eſt talium nuptiarum conciliatrix, ſiquidem contrahentes utplurimum in eligendo tali matrimonio non pietatem, non virtutem, non timorem Dei, ſed divitias reſpiciunt, ne ſcilicet eæ latius diſtrahantur, & ad alias familias deveniant, ſed in una tantum familia nulla ex parte imminutæ perſiſtant. Quando igitur res adhuc integra eſt, hoc eſt, ſi nondum efficax promiſſio vel deſponſatio interceſſit, nec dum arctiſſimo amoris vinculo ejusmodi perſonarum animi conglutinati ſunt, placide & comiter a propoſito nupturientes ſunt abducendi, ſin vero admonitione iſta poſthabita in ſententia ſua firmiter perſiſtant, legis quodam rigore prohiberi nequeunt, multo minus talia matrimonia conſummata disjungi, vel pro illegitimis & illicitis cenſeri debent.

An ex nudis ſponſalibus oriatur adfinitas matrimonium impediens?

§. CCCLIX. Atque hæc de *propinquitate naturali & matrimoniali*, hoc eſt, de *conſanguinitate & adfinitate* dicta ſint, cui tractationi antequam finem imponamus, coronidis loco quæſtio explicanda eſt: *An etiam ex nudis ſponſalibus oriatur adfinitas matrimonium impediens?* Canoniſtæ & pontificii adfirmant, unde impedimentum aliquod nuptias contrahendas impediens, & contractas diſſolvens ex ſponſalibus oriri ſtatuunt, quod vocant *juſtitiam publicæ honeſtatis.* Publica illa honeſtas eſt *inchoata quædam adfinitas*, ſicut *ſponſalia matrimonium inchoatum* dici poſſunt. Bellarminus de matrim. cap. XXX. §. 4. Ut ergo perfecta adfinitas impedimentum eſt dirimens matrimonium in omnibus gradibus, ita juſtum ipſi videtur, *ut publica honeſtas matrimonium in aliquo ſolum gradu dirimat.* Sed diſcedit hac in parte Bellarminus a canoniſtis, qui non in aliquo ſolum gradu publicam honeſtatem dirimere matrimonium ſtatuunt, ſed in genere pronunciant, *conſanguineos ſponſi cum ſponſa per mortem ſponſi vel alio modo reſciſſis ſponſalibus contrahere non poſſe, & vice verſa*, id quod congruit cum manifeſtis juris canonici textibus c. Juvenis extr. de ſponſ. & matrim. *Propter honeſtatem eccleſiæ, quia conjunx fuiſſe dicitur illius juvenis, qui puellam nondum ſeptennem eam duxerat, mandamus, quatenus conſobrinam illius puellæ, quam poſtmodum duxit, ab eodem dividas.* c. ad audientiam eod. *Sponſam fratris frater habere non poteſt.* c. Sponſam eod. *Sponſam alterius, maxime ſi eſt nubili ætati proxima, nullus conſanguineorum aliquo modo ſibi poteſt matrimonio copulare.* c. Acceſſit extr. de deſponſ. impub. *Inhoneſtum videtur, ut matrem habeat, cujus filia fuit ſibi deſponſata.* c. Continebatur eod. *Si puella intra nubiles annos alicui deſponſata fuerit, non licet alicui de conſanguinitate ipſius, cui deſponſata fuerit, eam in uxorem ducere, nec fas eſt eidem ſponſo de conſanguinitate ſponſæ ſibi ali-*

quam

quam copulare. Ergo juxta veterem juris canonici diſpoſitionem publica honeſtas impediebat matrimonium usque ad illos gradus, ad quos ipſa perfecta adfinitas pertingit, hoc eſt, usque ad *gradum quartum.* c. Non debet 8. extr. de conſ. & adfinit. Panormitanus ad c. Sponſam extr. de ſponſ. atque hoc impedimentum proveniebat, etiamſi ſponſalia nulla fuiſſent, modo *conſenſus præſtitus fuiſſet*, hoc eſt, proveniebat illud impedimentum non ſolum ex ſponſalibus legitime contractis, verum etiam ſi quæ ob cauſam conſanguinitatis, adfinitatis, religionis, profeſſionis vel ſimilem ſponſalia perperam eſſent contracta, dummodo non ſint nulla ex defectu conſenſus, ut patet ex conſtitutione Bonifacii VIII. in c. unic. de ſponſalib. in 6. quod & Alexander III. in ſponſalibus inter conſanguineos contractis antea conſtituerat d. c. ad audientiam extr. de ſponſalib.

§. CCCLX. Atque iſthæc veterum canonum eſt deciſio, ſed ſeculo proxime elapſo Concilium Tridentinum ſeſſ. XXIV. cap. III. in decret. de reform. matrim. impedimentum illud duplici ratione imminuit ac circumſcripſit. Ubi enim ſponſalia quacunque ratione valida non ſunt, prorſus illud tollit, ubi autem valida fuerint, primum gradum non excedere mandat, quoniam in ulterioribus gradibus abſque diſpendio hujusmodi prohibitio obſervari nequeat. Atque hanc Tridentini concilii ſanctionem Bellarminus ſequitur, quando *publicam honeſtatem in aliquo ſaltim gradu, puta primo, matrimonium dirimere ſtatuit.* Notat autem Caniſius in inſtitut. juris canon. lib. II. tit. 13. moderationem illam concilii Tridentini non pertinere 1.) ad ſponſalia, quæ *de præſenti* adpellantur, ſed tantum ad ſponſalia *de futuro*, quæ in futurum tempus matrimonii contrahendi collata ſunt, quod probat ex declaratione Pii V. pontificis in extrav. ad Romanum edita anno 1567. Navarrete in ench. cap. XXII. n. 55. & Thaddæus Piſo de ſponſ. part. II. p. 93. anno 1566. editam eſſe referunt) nec pertinere 2.) ad ſponſalia *conditionalia* ante conditionis eventum, quod probat ex conſtitutione Bonifacii VIII. d. c. unic. de ſponſal. in 6. §. fin. *Ille vero*, (inquit pontifex) *qui ſponſalia cum aliqua muliere ſub conditione contraxit, ſi poſtmodum ante conditionis eventum cum alia prioris conſanguinea per verba contraxerit de præſenti, cum ſecunda remanere debebit, cum ex ſponſalibus conditionalibus ante conditionem exſtantem, ſicut conſenſum non habentibus & incertis nulla publicæ honeſtatis juſtitia oriatur.* Thaddæus Piſo Soaccius d. l. addit 3.) non pertinere ad ſponſalia *contracta a minoribus ſeptennio* c. ex ſponſalib. de ſponſ. in 6. 4.) nec pertinere ad ſponſalia *incerta*, cum in perſonam incertam non feratur conſenſus gl. in d. c. ex ſponſ.

§. CCCLXI. Quid de hoc impedimento publicæ honeſtatis ſtatuendum ſit, ſequentibus aphoriſmis explicabimus: I.) *Juſtitia publicæ honeſtatis non eſt impedimentum dirimens matrimonium contractum & conſummatum.* Rationes hæ ſunt: 1.) a *defectu prohibitionis divinæ.* Neque enim ullibi in verbo Dei matrimonium cum conſanguineis ſponſi vel ſponſæ contractum diſſolvi jubetur. 2.) Ab *emphaſi verborum* in lege divina propter adfinitatem matrimonium prohibente Levit. XVIII. 8. *Non revelabis nuditatem uxoris patris tui.* v. 15. *Nuditatem nurus tuæ non revelabis.* v. 16. *Nuditatem uxoris fratris tui non revelabis &c.* גלה ערוה *revelare nuditatem* notat per εὐφημισμὸν conjugalem congreſſum, ut ſuperius expoſuimus, dum ergo nuditas ejus, quæ adfinitate juncta eſt, revelari prohibetur, *conſummata* per maritalem congreſſum, non autem *inchoata* duntaxat per ſponſalia adfinitas in hac prohibitione intelligenda innuitur. Sic ergo concludimus:

Juſtitia publicae honeſtatis matrimonium contractum non dirimit.

Ubi

Ubi non eſt adfinitas per copulam carnalem conſummata, ibi non habet locum divina prohibitio. At in adfinitate per ſponſalia duntaxat inchoata nondum facta eſt per copulam conſummatio. Ergo in ea non habet locum divina prohibitio, & per conſequens matrimonium in proximis inchoatæ adfinitatis gradibus contractum non eſt dirimendum. 3.) Ex *verbis generalis regulæ: Nullus ad carnem carnis ſuæ accedat ad revelandum nuditatem ejus.* Atqui ſponſus & ſponſa per conjugalem copulam nondum ſunt facti una caro. Ergo conſanguineæ ſponſæ non ſunt ſponſo caro carnis ejus. 4.) Ex *fundamento juris canonici.* c. Non eſt dubium 27. q. 2 (quod Gratianus & Lombardus lib. IV ſent. diſt. 26. lit. D. tribuunt Auguſtino, cum ſit Leonis epiſt. 92. ad Ruſt.) *Non eſt dubium, illam mulierem non pertinere ad matrimonium, cum qua commixtio ſexus non docetur fuiſſe.* c. Cum ſocietas ead. *Non dubium eſt, illam mulierem non pertinere ad matrimonium, cum qua docetur non fuiſſe nuptiale miniſterium.* Quamvis vero hæc non poſſint abſolute & ſimpliciter accipi, cum *conſenſus, non concubitus faciat matrimonium*, ac copula conjugalis non ad οὐσίαν, ſed uſum matrimonii pertineat, unde Bellarminus de matr. cap. V. §. ubi, contendit, *Gratianum de ſuo negationem addidiſſe;* ad illud tamen recte referuntur, quod per nuda ſponſalia per conjugalem copulam nondum conſummata non contrahatur adfinitas matrimonium contractum dirimens.

Juſtitia publicae honeſtatis matrimonium contrahendum impedit.

§. CCCLXII. II.) *Juſtitia publicæ honeſtatis eſt matrimonium contrahendum impediens.* Rationes hæ ſunt 1.) Ex *phraſi ſcripturæ*, qua ſponſa dicitur *uxor* Geneſ. XXIX. 21. Deut. XXII. 23. Matth. I. 20. Quamvis igitur ex nudis ſponſalibus non oriatur adfinitas abſolute & ſimpliciter impediens matrimonium contrahendum ac contractum diſſolvens, tamen propter fidem conjugalem ſponſæ datam ſponſus proximis ſponſæ conſanguineis, puta matri, ſorori, filiæ, reverentiam quamdam deberet, propter quam ab earum nuptiis ſibi merito temperat. 2.) Ex *jure civili.* Honeſtæ imperatorum leges hanc publicæ honeſtatis juſtitiam confirmant. §. Si uxor. Inſtit. de nupt. *Conſtat nec ſponſam filii nurum eſſe, nec patris ſponſam novercam eſſe, rectius tamen & jure facturos eos, qui ab hujuſmodi nuptiis abſtinuerint.* l. adoptivus 14. §. fin. ff. de rit. nupt. *Ejus matrem, quam ſponſam habui, non poſſe me uxorem ducere Auguſtus interpretatus eſt, fuiſſe enim eam ſocrum.* l. Si qua mihi 12. §. 1. eod. *Inter me & ſponſam patris mei nuptiæ contrahi non poſſunt, quamquam noverca mea non proprie dicatur.* §. 2. *Sed & per contrarium ſponſa mea patri meo nubere non poterit, quamvis nurus non proprie dicatur.* l. Licet 8. C. de inceſt. & inutilib. nupt. *Licet quidam Ægyptiorum idcirco mortuorum fratrum ſibi conjuges matrimonio copulaverint, quod poſt illorum mortem manſiſſe virgines dicebantur, arbitrati ſcilicet, quod certis legum conditoribus placuit, cum corpore non convenerint, nuptias non videri re eſſe contractas, & hujuſmodi connubia tunc temporis celebrata, firmata ſunt: tamen præſenti lege ſancimus, ſi quæ hujuſmodi nuptiæ contractæ fuerint, eas earumque contractores, & ex his progenitos antiquarum legum tenori ſubjacere, nec ad exemplum Ægyptiorum (de quibus ſupra dictum eſt) eas videri fuiſſe firmas vel firmandas.* 3.) A *conſenſu eccleſiæ Iſraeliticæ & Græcæ* Gen. XXXVIII. 26. Judas cum nuru ſua Thamar inſcius rem habuerat, ſed cum intelligeret, eam eſſe filii ſponſam ac nurum ſuam, ulterius eam non cognovit. Hebræi legem moſaicam de ducenda fratris abſque liberis defuncti uxore etiam ad ſponſam fratris extendunt, eo quod ſponſa dicatur

catur אֵשֶׁת אח *uxor*, ſeu vira fratris defuncti, ſtatuunt igitur idem juris eſſe in puella deſponſata & tradita. In Græca orientali eccleſia idem obſervatum fuiſſe ex Harmenopulo colligitur. Nicetas inſectatur Andronicum imperatorem, quod *Annam filiam regis Francorum Alexii imperatoris ſui ſponſam duxerit, id quod ἀθεμίςως* factum eſſe adſerit. Vid. Cypræus de ſponſ. cap. XII. §. 10

§. CCCLXIII. III.) *Juſtitia publicæ honeſtatis ſtatuitur impedimentum matrimonii contrahendi non propter pontificiam juris canonici vel papæ Romani auctoritatem, ſed ut ipſum nomen innuit propter æquitatem & honeſtatem.* Nam & hoc loco ſequimur regulam Modeſtini. l. Non ſemper. ff. de rit. nupt. *Semper in conjunctionibus non ſolum, quod licet, ſed & quod honeſtum eſt, ſpectandum* Quando igitur quidam ex theologis negant, juſtitiam publicæ honeſtatis inter impedimenta matrimonii referendam eſſe, ut Chytræus in Levit. pag. 423. Beza de repud. pag. 63. Hemmingius de conjug. pag. 123. eo reſpiciunt, quod pontifex Romanus hoc impedimentum tanquam abſolute neceſſarium, & quidem non ſolum ut matrimonium contrahendum impediens, ſed etiam ut contractum diſſolvens papali ſua auctoritate eccleſiis obtrudere, & conſcientiis laqueos injicere parat. „Robori iſti „eccleſiæ pontificiæ, ex cujus inſtitutione „publica honeſtas originem trahit, oppo„nendum eſt robur chriſtianæ libertatis, „quo exemti ſunt legibus antichriſti, omnes „qui in Chriſtum credunt," ſcribit Hemmingius d. l. interim non negant, vitandi ſcandali & honeſtatis tuendæ cauſa propter leges imperatorum juſtitiæ illi publicæ honeſtatis inter matrimonii contrahendi impedimenta aliquem concedi poſſe locum, unde noſtri in theologica facultate anteceſſores 27. Jun. anno 1601. reſponderunt, *ſponſæ defunctæ matrem non eſſe ducendam.* Ubi tamen notandum, per magiſtratum in hoc impedimento diſpenſationem fieri poſſe, cum ipſa prohibitio ſit juris tantum humani poſitivi, non divini. Panormitanus c. Referente. extr. Qui fil. ſint legit. Beuſtius de matrim. cap. LIV. p. 241. Benedictus pontifex conceſſit, ut quis duxerit deſponſatæ, antequam ad nuptias perveniret, morte præventæ ſororem. c. Lex divina 27. q. 2.

De propinquitate ſpirituali.

§. CCCLXIV. Hiſce igitur expoſitis & expeditis a propinquitate *naturali & matrimoniali*, quæ in *conſanguinitate & adfinitate* conſiſtit, deſcendimus ad alias propinquitatis ſpecies. Diximus ſuperius, propinquitatem *honeſtam & voluntariam*, quæ eſt *alterius generis* quam matrimonialis, eſſe duplicem: 1.) *ſpiritualem ſcilicet & eccleſiaſticam;* 2.) *legalem & politicam.* Spiritualis & eccleſiaſtica propinquitas eſt vel *communis* omnium vere piorum ex uno eodemque Dei verbo & initiationis ſacramento regenitorum, vel *ſpecialis* inter ſuſceptos ex lavacro baptiſmi & ſuſceptores, inter eum, qui ſacramentum confirmationis confert, & eum, qui illud ſuſcipit, adeoque etiam inter teſtes horum ſacramentorum. Priorem propinquitatis ſpeciem non inducere matrimonii impedimentum, apud omnes in confeſſo eſt. 1.) A *pari*, ut enim vita ſpiritualis non tollit vitam animalem ac naturalem, nec cum eadem pugnat: ſic ſpiritualis piorum unitas & propinquitas non adverſatur matrimonio, cujus uſus ad vitam naturalem & animalem ſpectat, nec eidem ulla ratione adverſatur. 2.) A *conſequente abſurdo.* Si ex ſpirituali & eccleſiaſtica propinquitate impedimentum aliquod matrimonii oriretur, nullus vere pius & in Chriſtum credens fœminam vere piam & in Chriſtum credentem ſibi ſociare poſſet, ſed apud infideles conjugem ſibi quærere cogeretur, cujus contrarium inferius demonſtrabitur. Ratio connexionis eſt, quia omnes vere pii ſpirituali illa uni-

unitate & propinquitate ſibi invicem ſunt conjuncti: Gal. III. 28. *Non eſt hic maſculus nec foemina, omnes enim unus eſtis in Chriſto.* Eph. IV. 4. *Unum corpus, unus ſpiritus, una ſpes vocationis.* v. 5. *Unus Dominus, una fides, unum baptiſma.* v. 6. *Unus Deus & Pater omnium noſtrum.* 3.) Ab *exemplis.* Abrahamus & Sara, Iſaacus & Rebecca in vet., Zacharias & Eliſabetha in nov. teſt. aliique complures fuerunt pii conjuges, ſed ex hac pietate & ſpirituali ex ea deſcendente propinquitate nullum conjugio ipſorum objectum fuit ἐμπόδισμα. Sed in re manifeſta & ab omnibus conceſſa pluribus demonſtranda fruſtra immoramur.

§. CCCLXV. Poſteriore *eccleſiaſticæ propinquitatis* ſpecie, ex ſpeciali puta certorum quorumdam chriſtianorum propinquitate impedimentum aliquod matrimonii oriri cenſent pontificii, quod vocant *cognationem ſpiritualem*, de qua exſtant integri tituli in decretalibus lib. IV. tit. 11. & in ſexto lib. IV. tit. 3. ac pontificum decreta referuntur cauſ. 30. q. 1. & 3. apud Lombardum lib. IV. ſent. diſt. 42. Definiunt cognationem ſpiritualem, quod ſit *adtinentia quædam proveniens ex ſacramenti* (baptiſmi & confirmationis) *collatione, vel ad ſacramentum detentione;* Gl. in c. Ne dum 1. de cognat. ſpir. in 6. Henriquez lib. II. theol. moral. cap. XI. vel quod *ſit vinculum ex eo contractum, dum quis alii munus baptiſmi vel confirmationis impendit, ſeu dum impenderetur ei, tanquam pater adſtitit.* Dictam eſſe volunt ex eo, quod contrahatur ratione *ſacramentorum*, quæ ſpiritualia ſunt, non quidem omnium, ſed *baptiſmi & confirmationis* c. Quamvis eod. cujus rationem reddunt eam, *quod per baptiſmum ſpiritualiter renaſcamur, & per confirmationem perfectiores chriſtiani reddamur.* Ut ergo per naturalem nativitatem naturalis cognatio naſcitur, ſic per ſpiritualem nativitatem ſpiritualem cognationem introduci ſtatuunt. Contrahitur autem hæc cognatio jure decretalium inter *baptizatum & illum, qui eum baptiſmo ſuſcepit,* ac inter eumdem *baptizatum & ſuſcipientis filios & uxorem ante ſuſceptionem carnaliter cognitam* ab eodem, imo etiam inter *ſuſcipientem, patremque baptizati & matrem*, quin & quæ de ſuſcipiente dicuntur, eadem transferuntur & ad baptizantem, ac iisdem omnino modis ex confirmatione ſpiritualis cognatio oritur, c. nedum 1. eod. in. 6. Inde tres ſpiritualis hujus cognationis ſpecies ſtatuunt: *compaternitatem, paternitatem & fraternitatem.* Compaternitas adtenditur inter ſuſcipientem ex baptiſmo, parentesque baptizati. Paternitas contrahitur inter baptizantem & baptizatum & inter ſuſcipientem vel patrinum & ſuſceptum. Fraternitas contrahitur inter filios naturales patrini & baptizatum. Hinc verſiculi, qui exſtant apud Thomam part. III. ſupplem. q. 56. art. 4.

Quae mihi vel cujus natum mea fonte levavit,
Haec mea commater fieri mea non valet uxor.
Si qua meae natum non ex me fonte levavit,
Hanc poſt fata meae non inde vetabor habere.

Objectum cognationis ſpiritualis eſt quadruplex: *baptiſmus, ſuſceptio ex baptiſmo, confirmatio & catechiſmus*, hoc eſt, inſtructio illa, quæ baptizandi actum præcedit. Forma inducendæ ejusmodi cognationis eſt præſtatio muneris baptizandi, ſuſcipiendi, confirmandi & inſtruendi juxta eccleſiæ ritus ab iis, quibus hoc committitur, facta. Effectus ſunt duo: *Prior*, quod cognatio ſpiritualis per baptiſmum vel confirmationem inducta inter illas perſonas, inter quas contrahi dicta eſt, non tantum impediat matrimonium contrahendum, verum etiam dirimat contractum. *Poſterior*, quod cognatio ſpiritualis per catechiſmum contracta non reſcindat matrimonium contractum, ſed impediat tantum contrahendum. Hæc omnia ex textibus juris canonici colligunt Venatorius

in

in analyſ. juris pontific. lib. IV. tit. 11. Caniſius in inſtit. juris canonici lib. II. tit. 12. Lancellotus in inſtit. juris canonici lib. II. tit. 13. §. 1. Antonius Cuchus lib. III. in inſtit. juris canonici tit. 15. Ex hoc fundamento rex Chilpericus conjugem ſuam Andoveram, quæ aſtu pellicis Fredegondæ inducta filium e ſacro baptiſmate ſuſceperat, repudiavit, ut refert Robertus Ganguinus lib. II. annal. rer. Gallicar. cap. II. fol. 18.

§. CCCLXVI. Sed & huic impedimento per concilii Tridentini ſanctionem aliquid detractum. Illud enim ſtatuit ſeſſ. XXIV. cap. II. de reform. matrim. *ut unus tantum ſive vir ſive mulier juxta ſacrorum canonum inſtituta, vel ad ſummum unus & una baptizatum de baptiſmo ſuſcipiant, inter quos ac baptizatum ipſum & illius patrem & matrem, nec non inter baptizantem & baptizatum, baptizatique patrem ac matrem tantum ſpiritualis cognatio contrahatur.* Et poſtea: *Ea quoque cognatio, quæ ex confirmatione contrahitur, confirmantem & confirmatum, illius patrem & matrem ac tenentem non egrediatur, omnibus inter alias perſonas hujus ſpiritualis cognationis impedimentis omnino ſublatis.* Hoc ipſum Tridentini concilii de ſpiritualis cognationis reſtrictione decretum Pius V. ſic declaravit, quod *non debeat excedere perſonas in eodem numeratas, ac proinde nullam cognationem ſpiritualem contrahi inter maritum vel uxorem ſuſcipientis & baptizatum baptizatique patrem & matrem, & quaſcunque alias perſonas tam ex parte ſuſcipientis, quam baptizantis & baptizati in decreto illo nominatim non expreſſas.* Hæc declaratio facta eſt anno 1566. 4. Cal. Dec. & exſtat in bullario Romæ edito.

Argumenta noſtra contra cognationis ſpiritualis impedimentum.

§. CCCLXVII. Noſtræ eccleſiæ inter alias papalium ſuperſtitionum quisquilias etiam hanc prohibitionem libertati matrimonii oppoſitam rejecerunt argumentis permotæ ſequentibus. I.) *Quia prohibitio illa deſtituitur legitimi & veri nomothetæ auctoritate.* Quæcunque propinquitas matrimonium impedire debet, illam oportet niti vel divinæ majeſtatis decreto, vel magiſtratus præcipientis interdicto. Sed ſpiritualis illa cognatio non nititur majeſtatis divinæ decreto, nec magiſtratus præcipientis interdicto. Ergo non poteſt impedimentum aliquod matrimonio adferre. *Major* probatur, quia libertas conjugii omnibus divinitus eſt conceſſa, ab illo igitur non debent propinquitatis ac cognationis prætextu prohiberi, niſi quibus Deus ipſe impedimentum aliquod objicit, vel immediate, in legibus de prohibitis cognationis gradibus divinitus promulgatis, vel mediate, in honeſtis legibus magiſtratus poteſtate νομοθεσίας divinitus inſtructi & armati, quo pertinent omnia ſcripturæ dicta, quæ vel normam faciendorum & fugiendorum in ſcripto Dei verbo perfecte traditam eſſe teſtantur, vel magiſtratui juſta & honeſta præcipienti, non propter *iram* tantum, ſed etiam propter *conſcientiam*, obedientiam præſtari debere mandant. *Adſumtum* conſtat tum ex ἄρσει, quia nec in legibus divinis de prohibitis cognationis gradibus ulla ſit ſpiritualis cognationis matrimonium impedientis mentio, nec per magiſtratum hoc impedimentum legitime & rationabiliter reliquis fuit additum; tum ex θέσει, quia prohibitio hæc deſcendit a papa Romano, ementito illo Chriſti vicario, quèm poteſtate ferendi leges totam & univerſam eccleſiam obligantes divinitus inſtructum eſſe, nondum demonſtrari potuit.

I.) Deſtituitur nomothetae auctoritate.

§. CCCLXVIII. Regerunt pontificii I.) *Ab eccleſiæ auctoritate hanc prohibitionem deſcendere, jam vero non minorem a nobis deberi obedientiam eccleſiaſtico, quam politico magiſtratui* Matth. XVIII, 17.

Reſp. 1.) Nititur hæc prohibitio Romani duntaxat pontificis auctoritate, quippe quem ſolum eccleſiæ nomine intelligunt, ut ultima analyſis docet, & alibi clariſſime fuit demonſtratum, *jam vero unus homo*, ſeu *perſona una non poteſt dici eccleſia*, ut ipſe Bellarminus ſcribit libr. III. de eccleſ. cap. XVII. §. fin. 2.) Papam Romanum uti non pro tota eccleſia, ita nec pro capite vel monarcha eccleſiæ agnoſcimus, quem ipſiſſimum antichriſtum eſſe, e ſcripturarum vaticiniis & eorum complementis edocti ſumus; ejus ergo decreta e ſcrinio pectoris papalis eructata pro veris veræ eccleſiæ ordinationibus agnoſcere non poſſumus. 3.) Eccleſia poteſtatem habet non quidem novos fidei articulos introducendi, nec novos cultus fingendi, nec leges conſcientiam directe & immediate obligantes ferendi, ſed honeſtas atque utiles conſtitutiones de exercitio divini cultus externo & ritibus adiaphoris πρὸς τάξιν καὶ εὐσχημοσύνην facientes promulgandi. Jam vero pontificia illa conſtitutio eccleſiæ ut neceſſaria obtruditur, juſtis & honeſtis rationibus deſtituitur, & conſcientias directe obligare fingitur. 4.) Quare cum per pontificiam illam conſtitutionem chriſtiana libertas haud mediocriter labefactetur, eamdem merito eccleſiæ noſtræ repudiarunt, juxta apoſtolorum monita: 1 Cor. VII. 23. *Pretio emti eſtis, nolite fieri ſervi hominum.* Galat. V. 1. *State in libertate, in quam Chriſtus vos adſeruit.* Col. II. 18. *Nemo vobis palmam intervertat &c.* II.) *Auctoritate imperatoris Juſtiniani eamdem prohibitionem confirmari.* l. Si quis alumnam 26. C. de inceſt. & inutilibus nuptiis: *Ea perſona omnimodo ad nuptias venire prohibenda, quam aliquis ſive alumna ſit, ſive non, a ſacroſancto ſuſcepit baptiſmate, cum nihil aliud ſic inducere poteſt paternam adfectionem & juſtam nuptiarum prohibitionem, quam hujusmodi nexus, per quem Deo mediante animæ eorum copulatæ ſunt.* Reſp. ut quædam alia, puta de clericorum cœlibatu, Romani epiſcopi primatu, monachorum voto &c. ita hoc ipſum de cognationis ſpiritualis impedimento in gratiam Romani pontificis citra verbi divini & juſtæ rationis ſuffragium Juſtinianus protulit, ideo non tam cæſaris quam pontificis lex illa cenſeri debet. Opponimus autem legi Juſtinianeæ illud, quod ſacri Romani imperii principes in comitiis Norinbergenſibus anno 1522. n. 1. §. *Inter reliqua* &c. hoc impedimentum nuptiarum inter *gravamina imperii* retulerunt.

§. CCCLXIX. II.) Quia *caret rationum pondere & æquitate.* Ratio eſt pondus & anima legis; quæcunque igitur conſtitutio rationum pondere deſtituitur, admodum eſt infirma, ac legis obligantis honorem tueri nequit. Jam vero pontificia de ſpiritualis cognationis impedimento conſtitutio deſtituitur juſtæ ac neceſſariæ rationis pondere. Ergo. *Adſumtum* patet ex eorum examine, quæ pro ſtabiliendo hoc matrimonii impedimento a pontificiis proferuntur. Bellarminus de matrim. cap. 30. demonſtraturus, *cognationem ſpiritualem merito ab eccleſia inter impedimenta matrimonii referri*, non profert nec proferre poteſt peculiares quasdam rationes, ſed quatuor illas, quas in præced. cap. pro ſtabilienda eccleſiaſtica prohibitione usque ad ſeptimum primo, deinde ad quartum cognationis naturalis gradum extenſas, etiam in hac ſpirituali cognatione vim ac locum habere adſerit. Videbimus igitur, quid roboris illis inſit, ſi ad propoſitum adplicentur ſcopum. *Prima* ducitur ab *honore debito conſanguineis & adfinibus.* Reſp. reverentia impediens matrimonium ex carnis propinquitate duntaxat oritur, unde etiam *ſanguinis reverentia* notanter adpellatur; atqui inter baptizantem & baptizatum ac baptiſmi teſtes ſive ſuſceptores ex actione illa ſacramentali nulla oritur carnis propinquitas, in conſanguinitate vel adfinitate

II.) Caret rationum pondere & æquitate.

ate conſiſtens, ergo etiam reverentia matrimonium impediens inter eos nulla. Si quælibet reverentia matrimonio ἐμπόδισμα objiceret, utique inter virum magiſtratu fungentem & perſonam privatam, inter virum honoratum, bene meritum, in publico officio conſtitutum & fœminam beneficiis adfectam &c. non poſſet conciliari matrimonium. Quin imo toti ſexui fœmineo reverentia, honor & verecundia debetur; quod ſi ergo huic Bellarminianæ argutiæ ullum ineſſet pondus, a conjugio penitus fuerit abſtinendum. Neceſſario proinde diſtinguendum inter reverentiam, pudorem ac verecundiam *naturalem* ex carnis propinquitate ortam, & inter reverentiam, pudorem ac verecundiam *moralem* ex operibus caritatis & vitæ communis officiis originem ſuam trahentem, non hæc, ſed illa duntaxat matrimonio impedimentum adfert. 2.) *A conſuetudine & familiaritate, quæ inter conſanguineos & adfines eſſe debet.* Reſp. inter baptizantem, baptizatum & ἀναδόχυς rariſſime locum habet quotidiana illa conſuetudo & familiaritas, *qua in eadem domo habitent, & aſſidue noctu & interdiu ſimul verſentur, vel crebro & fidenter conveniant, & invicem maneant*, quibus verbis illam familiaritatem Bellarminus deſcribit. Quin imo vel maxime talis conſuetudo inter illos locum quandoque haberet, non tamen pronus matrimonio impedimentum injiceret; alias etiam illi, qui in contiguis ædibus habitant, vel alios crebros inſtituunt conventus, vel quovis modo familiaritatem invicem exercent, matrimonio conjungi non poſſent, cum tamen de ejusmodi nuptiarum conciliatione plerumque uſurpari poſſit illud poetæ:

Notitiam primosque gradus vicinia fecit.

3.) *A ſtudio caritatis inter extraneos dilatandæ.* Reſp. hoc argumentum præſupponit id, quod eſt in quæſtione, videlicet per ſpiritualem cognationem talem oriri propinquitatem, propter quam perſonæ, inter quas eadem intercedere ſtatuitur, non ſint pro extraneis habendæ. Quod ſi abſolute ac ſimpliciter adſeritur, non niſi cum extraneis matrimonium contrahendum, cum vicinis, familiaribus & quovis modo charis non licebit inire conjugium. Adde quod propagatio neceſſitudinum ſit finis quidam accidentarius, non eſſentialis, qui proinde ubi deeſt, non poteſt matrimonio impedimentum objicere. 4.) *Ab uſu moderato officii conjugalis. Quia enim amantur a nobis illi, quos e baptiſmo ſuſcepimus, ſi adderetur amor conjugalis, plus juſto creſceret amor carnalis.* Reſp. imo vero honeſtus amor, qualis eſt inter ſuſceptores & ſuſceptos ex baptiſmo, incrementa accipiens ab alio honeſto amore, qualis eſt conjugalis, non deſinit in carnalem, niſi ex accidente in homine ſcilicet carnali, eſt igitur in argumento elenchus accidentis. Inclinatio ſexus ad ſexum conjugalis amoris prævia eſt naturalis, quod ſi juxta Bellarmini doctrinam conjugalis amor non debet accedere ad naturalem, non erunt conjugio copulandæ perſonæ, quæ ſe naturaliter diligunt, ſed inter quas eſt mutua quædam ἀντιπάθεια ac naturale odium. Denique unde probari poteſt, ex baptiſmi & confirmationis ſacramento inter perſonas illud adminiſtrantes vel recipientes vel ut teſtes ejus adminiſtrationi adſtantes talem ac tantum amorem oriri, cui conjugalem amorem conjungi ſummum ſit periculum?

§. CCCLXX. III.) *Non habet ſuffragium a pia antiquitate.* Suſceptores ſive ἀναδόχυς in baptiſmo adhiberi, ab Higino anno 140. vel ut alii volunt, anno 154. inſtitutum fuit; ergo in eccleſia primitiva apoſtolicæ vicina ante illam Higini conſtitutionem impedimentum ſpiritualis cognationis ignotum fuit. Nec cum prima hujus inſtituti de ſuſceptoribus in baptiſmo adhibendis origine doctrina de ſpirituali cognatione matrimonium

III.) *Non habet ſuffragium a pia antiquitate.*

nium inter ſuſceptorem & ſuſceptam impediente in eccleſiam introducta eſt, ſed aliquot poſt Chriſtum natum ſeculis, unde etiam Bellarminus, qui ubique antiquitatem crepat, in adducendis veterum ſuffragiis hic magis mutus eſt quam piſcis. *Confirmationis ſacramentum* (Alexander Alenſis part. IV. q. 24. art. 1.) *nec a Chriſto, nec ab apoſtolis, ſed ab eccleſia in concilio Meldenſi circa annum* 846. *fuit inſtitutum;* quomodo igitur primitivæ eccleſiæ notum eſſe potuit iſtud dogma, quod ex confirmationis ſacramento oriatur ſpiritualis quædam cognatio matrimonium impediens? Synodus Conſtantinopolitana ſexta can. 53. impedimentum illud, quatenus ex baptiſmo deſcendit, adprobat, ſed, præterquam quod habita eſt ſeptimo demum ſeculo, notandum, quod Albert. Piggius in diatriba *eam adulterinam & ſuppoſititiam* eſſe contendat. Bellarminus libr. IV. de pontific. cap. XI. §. Quod ſi &c. *corruptam* adſerit. Binius tom. III. concil. part. I. p. 154. *erraticam pſeudo ſynodum* adpellat. De ſpirituali cognatione ex confirmationis ſacramento deſcendente altum in illo concilio & aliis veterum ſcriptis ſilentium.

IV.) *Evidenti laborat abſurditate.*

CCCLXXI. IV.) *Evidenti laborat abſurditate.* Etenim ſi cognatio ſpiritualis matrimonium impedit, inter homines pios & chriſtianos non poteſt conſtare matrimonium. Ratio connexionis eſt, quia omnes vere pii & Chriſtiani a Spiritu ſancto per verbum & baptiſmum regeniti *unum patrem in cœlis & unam in terris matrem* eccleſiam habent, ideoque omnes invicem fratres & ſorores ſunt. At conſequens eſt abſurdum. Ergo & antecedens. Hoc argumentum cumprimis urget Lutherus in lib. de capt. Babylon. cap. de matrimon. tom. II. Jenenſ. Latin. fol. 280. *Nugæ* (inquit) *illæ compaternitatum, commaternitatum, confraternitatum, conſororitatum & conſilietatum debent prorſus exſtingui contracto matrimonio. Quis enim iſtam cognationem ſpiritualem invenit, niſi ſuperſtitio humana? Si non licet baptizanti aut levanti baptizatam aut levatam ducere, cur licet Chriſtiano Chriſtianam ducere? An eſt major cognatio iſta ex ceremoniis ſeu ſigno ſacramenti contracta, quam quæ ex re ipſa eſt contracta? An non Chriſtianus eſt frater Chriſtianæ ſororis? An non baptizatus baptizatæ ſpiritualis frater?* Bellarminus de matrimon. cap. XXX. excipit, 1.) *illud non ſequi, cum impedimentum cognationis ſpiritualis non pendeat ex jure naturæ, ſed ex arbitrio eccleſiæ.* Reſp. hoc eſt τὸ ἐν ἀρχῇ λαμβάνειν. Quæſtio eſt, utrum eccleſia Romana, hoc eſt, pontifex Romanus recte ſtatuerit, cognationem ſpiritualem debere impedimentum aliquod matrimonium contrahentibus objicere? Bellarminus adfirmat, quia eccleſia illud ſtatuit; at pro vero veræ eccleſiæ decreto acceptari nequit, quod pontifex ſuo arbitrio ductus non ratione aliqua probabili permotus ſtatuit. Vidit hoc Bellarminus, ideo ad aliam exceptionem confugit; addit enim 2.) *ut eccleſia cognationem ſpiritualem, non quamlibet, ſed eam tantum, quæ ex baptiſmo & confirmatione oritur, impedimentum faceret, habuit cauſam rationabilem, quia unus ab alio recipit eſſe ſpirituale, & ideo debet illi peculiarem reverentiam.* Reſp. *a*) Per τὸ *eſſe ſpirituale* Bellarminus dubio procul intelligit hominis regenerationem ac renovationem, per quam ex ſtatu iræ transfertur in ſtatum gratiæ, filius Dei conſtituitur, Spiritu ſancto donatur & heres vitæ æternæ ſcribitur. Illius regenerationis ac renovationis cauſa efficiens principalis eſt Deus: Joh. I. 12. *Dedit poteſtatem filios Dei fieri his, qui credunt in nomine ejus.* Jac. I. 18. *Voluntarie nos genuit, ut ſimus primitiæ creaturæ ejus.* 1 Pet. I. 3. *Pater Domini noſtri Ieſu Chriſti ſecundum magnam miſericordiam ſuam nos regenuit;* vel, quod idem eſt, Spiritus ſanctus. Joh. III. 5. *niſi*

quis

quis renatus fuerit ex Spiritu &c. Cauſa miniſterialis ſunt verbum & ſacramenta. Deus enim non ἀμέσως, ſed ἐμμέσως in hoc opere gratiæ nobiſcum agit, ac regenerat nos per verbum, 1 Petr. I. 23. *Renati non ex corruptibili, ſed incorruptibili ſemine, per verbum ſcilicet Dei vivi.* Jac. I. 18. *Genuit nos verbo veritatis &c.* ac per baptiſmum Joh III. 5. *Niſi quis renatus fuerit ex aqua & Spiritu;* unde baptiſmus vocatur *lavacrum regenerationis ac renovationis in Spiritu ſancto,* Tit. III. 5. ac quia verbum prædicatur, & baptiſmus adminiſtratur per apoſtolos & eorum in docendi officio ſucceſſores, ideo etiam illis ὀργανικῶς, *miniſterialiter* regenerationis opus tribuitur: 1 Cor. IV. 15. *In Chriſto Jeſu per evangelium vos genui,* Gal. IV. 19. *Filioli mei, quos iterum parturio. b.)* In Bellarmini igitur argumento per eum, *a quo ſpirituale eſſe accipimus,* intelligitur aut *cauſa efficiens principalis* illius τοῦ εἶναι πνευματικοῦ, aut ejusdem *cauſa miniſterialis.* Prior ſignificatio hic locum habere nequit, quia hic honor ſoli Deo competit, a quo ſolo ut cauſa principe gratiam regenerationis, & ſic *eſſe ſpirituale* accipimus. De conjugio autem ſpirituali & myſtico animæ fidelis cum Deo & Chriſto ſponſo nulla hic eſt quæſtio. Reſtat igitur ut in ſignificatione poſteriore accipiatur, ac proinde argumentum integrum & plene formatum ſic habebit: A quo miniſterialiter & inſtrumentaliter accipimus *eſſe ſpirituale,* illi debemus peculiarem reverentiam, propter quam matrimonio impedimentum objicitur. A baptizante, ſuſceptoribus, ſacramentum confirmationis adminiſtrante &c. recipimus *eſſe ſpirituale.* Ergo illis debemus peculiarem reverentiam, & quidem talem, quæ matrimonio impedimentum objicit. Sed in hoc argumento negamus *majorem,* ſi vel maxime in *minore* omnia recte haberent. *c.)* Nam regenerationis & renovationis beneficium, ſeu ut Bellarminus loquitur, *eſſe ſpirituale* non ſolum per baptiſmi adminiſtrationem, ſed etiam per verbi prædicationem nobis confertur; ut ex dictis patet. Conſequens igitur foret, eos, qui verbum prædicant, non poſſe ullam ex auditoribus ſuis in uxorem ducere. Pontificiis quidem hoc non videtur abſurdum, qui fortaſſis ex hoc etiam principio toti clero matrimonio interdixerunt, & in c. Omnes 30. q. 1. Symmachus papa expreſſe ſtatuit, „omnes, quos in pœnitentia ſuſcipimus, ita eſſe ſpirituales noſtros filios, „ut ipſi, quos vel nobis ſuſcipientibus vel „ſub trinæ merſionis vocabulo mergentibus unda ſacri baptiſmatis regeneravit; „ac proinde ex inſtituto Sylveſtri fornicationem eſſe, ſi quis ad filiam ſuam pœnitentialem accedat.„ Sed libertatem matrimonii eccleſiæ miniſtris ſuo loco vindicavimus, hoc loco unicum illud monemus, apoſtolum, qui Corinthios voce evangelii filios Chriſto genuerat, 1 Cor. IV. 15. dieſertis & exſertis verbis adſerere, 1 Cor. IX. 5. *Nunquid non habemus poteſtatem ſororem uxorem circumducere, ſicut & reliqui apoſtoli & fratres Domini & Cephas? d)* Addimus & hoc, quod baptiſmus ſucceſſerit in locum circumciſionis, Col. II. 11. ut enim baptiſmus in nov. teſtam. eſt ſacramentum initiationis & medium regenerationis, ſic circumciſio in vet. teſt. ſpiritualis illius beneficii fuit efficax organum. Proinde ſi inter baptizantem, baptiſmi teſtes & baptizatum contrahitur ſpiritualis cognatio, utique etiam per circumciſionis ſacramentum talis cognatio debuiſſet contrahi. Non eſt quod regeras, *puellas in vet. teſt. non fuiſſe circumciſas,* prætérquam enim quod circumciſionis potuerint eſſe teſtes, notum eſt, jeſuitas peculiare aliquod remedium circumciſioni analogum pro puellis in vet. teſt. ſolicite quærere. Nec obverti poteſt, *circumciſionem in vet. teſt. non fuiſſe organum regenerationis,* contrarium enim oſtendimus in tract. de ſacram. §. LX. & ſeqq.

§. CCCLXXII. Adfine huic Bellarmini exceptioni eſt illud, quod in jure canonico proponitur. Zacharias pontifex c. Pyctacium XXX q. 3. „Bene tua ſancta fraternitas compertum habet, quod Dominus „præcepit Moſi dicens: *Turpitudinem patris tui vel matris, vel ſororis non revelabis, turpitudo enim tua eſt.* „Cum ergo „a propria conſanguinitate jubemur abſtinere, multo magis a ſpirituali noſtri patris filia, omni excuſatione aut argumento „ſepoſito ſub nimia diſtrictione nos cavere „convenit. *Nicolaus c. Ita diligere eod.* „Eſt inter fratres & filios ſpirituales gratuita & ſancta communio, quæ dicenda „non eſt conſanguinitas, ſed habenda ſpiritualis proximitas, unde inter eos arbitror „non poſſe fieri quodlibet legale conjugium, „quandoquidem nec inter eos, qui natura, „& eos, qui adoptione filii ſunt, venerandæ Romanæ leges matrimonia contrahi „permittunt. Item ſi inter eos non contrahitur matrimonium, quos adoptio jungit, „quanto potius a carnali oportet inter ſe „contubernio ceſſare illos, quos per cœleſte „ſacramentum regeneratio ſancti Spiritus „jungit? Longe ergo congruentius filius „patris mei vel frater meus adpellatur is, „quem divina gratia potius, quam humana „voluntas, ut filius patris mei, vel frater „meus eſſet, elegit, prudentiusque ab alterna corporis commixtione ſecernimur.„ *Cui conforme illud in concilio Conſtantinopolitano ſexto can.* 53. „Quoniam ſpiritualis neceſſitudo ſeu adfinitas corporum „conjunctione major eſt, in nonnullis autem „locis cognovimus quoſdam, qui ex ſancto „& ſalutari baptiſmate infantes ſuſcipiunt, „poſtea quoque cum matribus illorum viduis matrimonium contrahere, ſtatuimus, „ut in poſterum nihil tale fiat ejusmodi. *Itemque illud Juſtiniani l. ſi quis alumnam C. de inceſt. & inut. nupt.* „Nihil „aliud ſic inducere poteſt paternam adfectionem & juſtam nuptiarum prohibitionem, quam hujusmodi nexus, per „quem Deo mediante animæ eorum copulatæ ſunt.„ Reſp. 1.) diſtinguendum adcurate inter propinquitatem *naturalem* & *ſpiritualem*, ex conſanguinitate & adfinitate naturalis propinquitas oritur, quam in certis quibusdam gradibus matrimonium impedire ex lege divina conſtat; ſed ex ſpirituali propinquitate nuptiis ἐμπόδισμα quoddam objici, non poteſt ex verbo Dei vel cauſa rationali probari. 2.) Quamvis igitur propinquitas ſpiritualis ſit ſanctior & dignior quam naturalis, ſi *abſolute* invicem conferantur, tamen ſi *comparate* reſpectu ad conjugium habito conſiderentur, propinquitas naturalis in impedimento matrimonii conciliando efficacior eſt, cum de ea exſtet expreſſa lex divina, de ſpirituali autem cognatione, quod matrimonio impedimentum adferat, altum ubique in ſcripturis ſit ſilentium. 3.) Si liceret a propinquitate *naturali* ad *ſpiritualem*, tanquam a minori ad majus in quæſtione de impedimentis matrimonii procedere, evinci poſſet, inter omnes omnino vere pios & Chriſtianos matrimonii interdictum vigere, cum inter eos ſpiritualis in Chriſto propinquitas vigeat. 4.) Utram vero cognationem auguſtiorem & efficaciorem cenſebimus? num eam, quæ divina autoritate ac gratia, itemque ſalutari Spiritus ſancti gratia nititur, & in Chriſto omnibus vere piis communis eſt, atque ex eo communio ſanctorum dicta? an vero eam, quæ ex eccleſiaſtica duntaxat ordinatione, ex ſuſceptorum ſcilicet circa baptiſmum officio deſcendit, & paucis duntaxat intercedit? ſi prior illa divina & interna unitas nullum objicit nuptiis impedimentum, num de humana & externa illa propinquitate id adſeremus? 5.) Quid quod non ſoli ſuſceptores, ſed tota eccleſia infantes baptiſmo offert docente Auguſtino epiſt. XXIII. ad Bonifac. „Offeruntur, *inquit*, parvuli „non tam ab eis, quorum geſtantur manibus, quamvis & ab ipſis, ſi & ipſi boni „fideles ſunt, quam ab univerſa ſocietate „ſancto-

„ſanctorum atque fidelium, ab omnibus „namque recte offerri intelliguntur, qui„bus placet, quod offeruntur.„ Quod ſi ergo illi, qui infantes per baptiſmum initiandos & Chriſto inſerendos offerunt, nec cum illis, nec cum parentibus illorum matrimonio conjungi poſſunt, conſequens foret, neminem ex univerſa fidelium ſocietate cum baptizato ejuſque parentibus matrimonium contrahere poſſe, quod argumentum urget b. Lutherus libr. de vit. matrimon. tom. II. Jenenſ. German. fol. 165. 6.) Per euchariſtiæ ſacramentum major atque arctior unio contrahitur inter eos, qui ex pane eucharistico ſimul edunt, & ex poculo euchariſtico ſimul bibunt. 1 Cor. X. 17. *Vnus panis, unum corpus multi ſumus, quia omnes de uno pane participamus.* Unio illa, quæ convivis epuli hujus cœleſtis intercedit, nititur inſtitutione divina, ſed conjunctio, quæ inter ſuſceptores & baptizatum ejusque parentes ſtatuitur, originem habet ex inſtituto humano, eccleſiaſtica ſcilicet ordinatione. Quod ſi ergo unio ex euchariſtiæ *κοινωνίᾳ* deſcendens non adfert nuptiis *ἐμπόδισμα*, quanto minus officium illud ſuſceptorum. 7.) Quæ de adoptione ſive legali cognatione adtexuntur, ſuum in ſequentibus invenient locum.

V.) Evertitur multiplicium ratiocinationum firmitate.

§. CCCLXXIII. V.) *Evertitur multiplici ratiocinatione.* 1.) Ab *iniquo.* Officium & opus chriſtianæ caritatis a Chriſtiano proximo ſuo præſtitum nuptiis aditum intercludere iniquum eſt. Atqui ſuſceptoris partibus fungi, & pro aliis in baptiſmo ſpondere eſt chriſtianæ caritatis opus atque officium. Ergo. 2.) *A ſuſceptorum inſtituto.* Inſtitutum humanum matrimonio divinitus conceſſo non poteſt nec debet impedimentum aliquod objicere. Officium ſuſceptorum eſt inſtitutum humanum. Ergo. Circa *Majorem* notandum, aliam eſſe rationem legum poſitivarum magiſtratus autoritate de conſanguinitatis & adfinitatis gradibus promulgatarum; illæ enim nituntur probabili ratione, concernunt propinquitatem naturalem, & ſunt legis divinæ adpendices atque ſepta, quorum nihil de papali prohibitione dici poteſt. 3.) *Ex axiomate pervulgato.* Evangelium non abolet politias, nec ordinationes Chriſti in regno gratiæ evertunt honeſtas leges in regno mundano ac naturæ. Jam vero adminiſtratio baptiſmi pertinet ad evangelium, cum beneficia evangelii per eum tanquam ſalutare organum diſtribuantur, & eſt ſalutaris ordinatio Chriſti in regno gratiæ. Ergo per eam non evertitur politia, nec impedimentum aliquod infertur civilibus conſtitutionibus de libertate matrimonii in regno mundano ac naturæ. Weſenbecius in paratit l. ff. de rit. nupt. n. 4. *Sicut Chriſtus inquit, regnum ſuum non eſſe de hoc mundo, ita tota illa ſpiritualis fraternitas & cognatio a politicis hujus vitæ ordinationibus eſt ſeparata.* 4.) Ex *pontificiorum diſſenſu,* *a*) In jure canonico ſeveriſſime interdicitur conjugium inter perſonas ſpirituali cognatione ex baptiſmi & confirmationis ſacramento invicem conjunctas. Zacharias c. Pyctacium XXX. q. 3. „Sciſcitari voluiſti, ſi liceat filio, cujus pater „alterius filiam ex ſacro baptiſmate ſuſcepit, „ſuſceptam, hoc eſt, ſpiritualem ejus pa„tris filiam, quod dici crudele eſt, in ma„trimonio ſuſcipere, quod apud te enor„miter adſeruiſti contigiſſe. *Et poſtea:* „A ſpirituali filia cavere convenit, ne in „iram divinæ examinationis incidat, ſi quis „tali facinore mixtus minime reſtrinxerit „frena luxuriæ, unde etiam omnes cavendi „ſunt a tali ſceleris commixtione, ne in „perpetuum pereant, item hunc, qui au„tor hujus pernicioſæ temeritatis animæ „ſuæ ſalutem deſpiciens, impio ſe miſcuit „matrimonio, per omnia tua fraternitas „ſtudeat ſeparare & pœnitentiæ digne ſub„mittere, quatenus ab æterna erutam dam„natione animam ejus lucreris.„. Sed hanc ſeveritatem temperavit concilium Tridentinum,

tinum, unde Daniel Venatorius, juriſconſultus pontificius, in anal. juris can. lib. IV. tit. 11. enumeratis ſpiritualis cognationis effectis, quod ſcilicet impediat matrimonium contrahendum, & dirimat contractum, ſubjungit: „Hi tamen effectus tunc demum locum ſibi vindicant, cum conſuetudo abſque eccleſiæ ſcandalo in contrarium non ſit obſervata, ubi enim loci conſuetudo fuerit, ut nuptiæ inter ſpirituali cognatione ſibi devinctos in eccleſia permittantur, matrimonium legitime contractum ob hoc temere non erit turbandum vel reſcindendum.„ c. I. §. niſi conſuetudo c. Super eo §. verum ſi de conſuetudine. extr. de cogn. ſpirit. Quid quod taxa pœnitentiaria diſpenſationem in ſpirituali cognatione pecunia redimi poſſe ſtatuit ex quo non obſcure colligitur, quid pontifices in hoc impedimento introducendo ſpectaverint. „Qui contraxerunt in cognatione ſpirituali taxantur tur. 17. duc. 3. kar. 9. Si cognatio hujuſmodi fuerit duplex, taxa eſt tur. 30. duc. 7. kar. 2. In compaternitate diſpenſatur tantum per ſignoriam papæ vel ſede vacante per ſignoriam ſummi pœnitentiarii & taxa eſt turon. 50. duc. 12. kar. 3. *Vide cauſ. recuſ. concil. trident. pag.* 284. *b.) c. Si quis* 30. *q.* 1. *ex concilio apud Vermeriam ſtatuitur:* „Si quis filiaſtrum ſuum vel filiaſtram ſuam ante epiſcopum tenuerit ad confirmationem, ſeparetur ab uxore ſua, & nunquam aliam accipiat, ſimiliter & mulier. *Sed contrarium decrevit Nicolaus c. de his eod.* „De his, qui filiaſtros ſuos ad confirmationem coram epiſcopis tenent, id eſt, qui filios uxoris ſuæ de viro priori, dum chriſmantur ab epiſcopis, ſuper ſe ſuſtinent, ſi inſcientia fiat, licet ſit peccatum, non tamen uſque ad ſeparationem conjugii puniendum eſt. *Idem c. Noſſe deſideras eod.* „Noſſe deſideras, utrum mulier, quæ viri filium ex alia fœmina genitum de ſacro fonte levaverit, poſtmodum poſſit cum eodem viro copulari, quos ideo conjungi poſſe decernimus, quia ſecundum canones ſacros niſi amborum conſenſu nullius religionis obtentu debet conjunx dimittere conjugem. *c.) Pontifex Urbanus c. Super quibus* 30. *q.* 3. *ſtatuit, quod* ſpiritualium parentum filii vel filiæ, ante vel poſt compaternitatem genitæ, poſſint legitime conjungi præter illam perſonam, per quam compatres ſunt effecti;„ hanc ſententiam defendit Carerius libr. II. de matrimon. c. 9. Sed contrarium ſtatuit Paſchalis ſecundus c. Poſt ſuſceptum eod. „Poſt ſuſceptum de fonte filium vel filiam ſpiritualem, qui ex compatre vel commatre nati fuerint, matrimonio conjungi non poſſunt, quia leges ſeculi non emancipatos adoptivis prohibent copulari. *d.) Pontifex Deus dedit c. Pervenit* 30. *q.* 1. „Viri ac mulieres, qui pro magno populorum incurſu neſcientes proprios filios ſuſceperunt ex lavacro ſancto, ſeparent ſe, nec ullo modo in conjugium ſe recipiant. *Contrarium definitum in concilio Triburienſi cap.* 48. „Si quis ſuæ ſpiritualis commatris filiam fortuito, & ita contingente rerum caſu in conjugium duxerit, conſilio maturiori ſervato habeat, atque honeſte legitimo conjugio det operam.„ *e.)* Quærunt, *an cognatio ſpiritualis contrahatur per procuratorem?* Adfirmant abb. & card. in c. Veniens de cogn. ſpirit. in 6. negant vero alii omnes. Bartolinus in l. 29. §. forſitan de libr. & poſth. Roman. ſingul. cap. 53. Tholoſanus deciſ. 157. *f.)* Quærunt, *an ille dicendus cognatus ſpiritualis, qui ſuſcepit quidem de fonte, ſed non reſpondit nomine baptizandi?* Negant hoc plerique Roman. ſing. 54. Johan. Andr. d. c. adfirmat Covarruvias p. 2. cap. 6. §. 4. num. 7. de ſponſ. Plures ejuſmodi contradictiones & diſſenſiones facili negotio colligi poſſunt ex ſumma Angelica in verbo *matrimonium* impedimento VII. ubi aliquoties hi floſculi occurrunt, *tene hanc opinionem, & non*

cures

s de con :aria, tene hoc, quamvis teneant contrarium &c.

propin- ... ae legali. §. CCCLXXIV. A cognatione *ſpirituali* ſive *eccleſiaſtica* tranſitum facimus ad *lem* ſive *civilem*, quæ ex adoptione itur. Definitur legalis cognatio, quod *propinquitas perſonarum per adoptio- legitime contracta*. Adoptio *eſt actus timus, quo aliquis adſciſcitur in fi-, qui naturaliter illius filius non eſt.* mpla adoptionis occurrunt non ſolum in riis profanis, ſed etiam ſacra. *Iacob iarcha* adoptat nepotes ſuos *Ephraim Manaſſe*, Geneſ. XXXXVIII. 16. *Mo-* adoptatus eſt a *filia Pharaonis*, Exod. o. Act. VII. 21. Heb. XI. 24. *Mar-eus* Eſth. II. 7. filiam fratris ſui, *Eſt-m*, accepit ſibi in filiam. *Iulius Cæ-* adoptavit *Octavianum Auguſtum*, *Au-us Tiberium &c.* Eſtque hæc adoptio ine quidem *juris gentium*, quia apud as gentes, Romanos cumprimis & cos, antiquiſſimis temporibus uſitatum , ut illi, qui vel in cœlibatu conſenue- , vel ex matrimonio nullos liberos ſu- erant, vel liberos ſuos naturales ob es degeneres exheredaverant, vel eoſ- præmatura morte exſtinctos lugebant, alioquin liberorum naturalium numero lum erant contenti, orbitatis ſolatium amiliæ ſuæ conſervandæ medium in ad- one quærerent: *jus* tamen *civile* ad- onis formæ nonnihil addidit, unde a ous civilibus primum inventa & intro- a dicitur, quatenus ſcilicet in ſolenni- & effectis, quos jure civili producit, ideratur §. ſed ſi qua. Inſt. de nupt. l. adoptionem 17 ff. de rit. nupt. & de- probata ac recepta a ſacris canonibus. ta diligere c. Illud etiam 30. q. 3. c. . extr. de cogn. legali. Cæterum duplex itur ejusmodi adoptio. *Specifica* & *gatio.* Adoptio ſpecifica eſt *actus le-nus, quo filiusfamilias cum conſenſu is ſui naturalis ab avo materno vel ex-traneo coram ordinario judice vel magiſtratu in filium adoptatur.* Arrogatio *eſt actus legitimus, quo is, qui ſui juris eſt cum autoritate principis & cauſæ cognitione in filium recipitur. Objectis* igitur hæ duæ adoptionis ſpecies differunt, ac quodammodo & *cauſa efficiente* & *forma.* Si enim filiusfamilias adoptandus eſt, requiritur, ut cum conſenſu patris ſui naturalis vel avi paterni, in quorum poteſtate conſtitutus eſt, coram judice ordinario ab eo, qui 18. annis adoptantem ætatem antecedit, & naturaliter ad generandum potens eſt, adoptetur. Si vero quis ſui juris arrogatur, requiritur, ut per reſcriptum principis & ſufficiente cauſarum cognitione & cum conſenſu arrogandi fiat arrogatio. l. Neque abſens l. ſi paterfamilias. ff. de adoptiou. §. adoptio Inſtit. de adoptionibus. Quatuor igitur in univerſum differentiæ ſunt inter adoptionem & arrogationem: 1.) non poteſt arrogari, niſi qui *ſui juris eſt*, ſed adoptatur qui *eſt alieni;* 2.) arrogatus *tranſit in poteſtatem arrogantis*, ſed adoptatus non tranſit in poteſtatem adoptantis; l. penult c. de adopt. 3.) arrogatus *habet legitimam* in bonis arrogatoris, quod in adoptato ſecus evenit; 4.) arrogatio non poteſt fieri niſi *principis autoritate*, ſed adoptio fit autoritate cujuslibet competentis magiſtratus.

§. CCCLXXV. Legalis cognatio ex adoptione orta docendi cauſa triplex ſtatui poteſt. Prima eſt quaſi *adſcendentium & deſcendentium*, adoptantis ſcilicet & adoptati ac deſcendentium ab ipſo. Per illam enim cognationem inter adſcendentes & deſcendentes adquiritur jus filii, cujus vigore impeditur matrimonium contrahendum, ſive adhuc duret illud jus, ſive emancipatione vel alio modo ſit ſolutum, unde ſi quis adoptet aliquam in filiam, etiam poſt ſolutam adoptionem & emancipationem, nec cum illa nec cum aliqua ejus deſcendente matrimonium contrahere poteſt, cum ſint tanquam adſcendentes & deſcendentes. §.

Ergo non omnes. 2. Inſt. de nupt. „ Inter eas perſonas, quæ parentum liberorumve locum inter ſe obtinent, contrahi nuptiæ non poſſunt, & hæc adeo vera ſunt, ut quamvis per adoptionem parentum liberorumve loco ſibi eſſe cœperint, non poſſint inter ſe matrimonio jungi, in tantum, ut etiam diſſoluta adoptione idem juris maneat. Itaque eam, quæ tibi per adoptionem filia vel neptis eſſe cœperit, non poteris uxorem ducere, quamvis eam emancipaveris. *c. ita diligere* 30. *q.* 3. „ inter eos, qui natura & qui adoptione filii ſunt, venerandæ leges Romanæ matrimonia contrahi non permittunt. „ Sic ergo in hac legali non minus quam naturali adſcendentium ac deſcendentium cognatione ceſſante cauſa non tamen ceſſat effectus contra textum in c. ceſſante X. de adpellat. Cauſa enim prohibitionis nuptiarum inter patrem adoptantem & filiam adoptivam eſt adoptio, & tamen ceſſante adoptione non ceſſat nuptiarum prohibitio, cujus rationem quærunt in *reliquiis pudoris nominis paterni*, quæ etiam poſt emancipationem & ſolutam adoptionem ſuperſunt. Secunda eſt quaſi *tranſverſalium*, quæ contrahitur inter adoptatam & filios adoptantis legitimos & naturales, & hæc durat durante adoptione & filio naturali exiſtente in poteſtate patris, alias vero minime. §. inter eas inſt. de nupt. „ Si qua per adoptionem tibi ſoror eſſe cœperit, quamdiu quidem conſtat adoptio, ſane inter te & eam nuptiæ conſiſtere non poſſunt, cum vero per emancipationem adoptio ſit diſſoluta, poteris eam uxorem ducere. Sed ſi tu emancipatus fueris, nihil eſt impedimento nuptiis. Et ideo conſtat, ſi quis generum velit adoptare, debere eum antea filiam ſuam emancipare, & ſi quis velit nurum adoptare, debere eum antea filium ſuum emancipare. „ Idem repetitur l. per adoptionem 17. ff. de rit. nupt. c. per adoptionem 30. q. 3. c. Si qua extr. de cognat. leg. *Si qua per adoptionem mihi ſoror eſſe cœperit, quàmdiu durat adoptio inter me & ipſam, nuptiæ conſiſtere non poſſunt.* Tertia eſt quædam legalis *adfinitas*, quæ contrahitur inter uxorem adoptantis & adoptatum, & inter uxorem adoptati & adoptantem, quæ & ipſa perpetuo durat, ſicut prima adſcendentium ac deſcendentium, unde adoptans non poteſt contrahere cum uxore filii adoptivi, eo mortuo, nec filius adoptivus cum uxore adoptantis eo mortuo. l. Adoptivus 14. ff. de rit. nupt. *Adoptivus filius, ſi emancipetur, eam, quæ patris adoptivi uxor fuit, ducere non poteſt, quia novercæ locum habet.* Item: *Si quis filium adoptaverit, uxorem ejusdem, quæ nurus loco eſt, ne quidem poſt emancipationem filii ducere poterit, quoniam aliquando nurus ei fuit.* Lancellotus lib. II. tit. 13. duas legalis cognationis ſpecies conſtituit: unam, quæ *temporalem* impediendi matrimonii cauſam continet; alteram vero, quæ *perpetuam.* Ad priorem refert cognationem *tranſverſalium*, ad poſteriorem vero *adſcendentium & deſcendentium* cognationem, item *legalem adfinitatem*, ſed res utrobique eodem redit.

§. CCCLXXVI. De hoc matrimonii impedimento concilium Tridentinum nihil definivit. Bellarminus pauciſſimis illud adtingit de matrim. cap. XXX. *Cognatio legalis* (inquit) *inter impedimenta matrimonii merito ab eccleſia refertur, quia quatuor rationes pro adſtruenda eccleſiæ prohibitione in conſanguinitate & adfinitate uſque ad ſeptimum, poſtea vero uſque ad quartum gradum etiam in legali cognatione locum ac vim obtinent.* Sed quid roboris ac virium inſit illis rationibus ad ſpiritualem & legalem cognationem adcommodatis, ex ſuperioribus conſtare poteſt; unde haud immerito dubitatur, an legalis cognatio inter ea matrimonii impedimenta, quæ non ſolum contrahendum impediant, ſed contractum etiam diſſolvant,

refe-

referenda ſit: 1) *A mandati divini defe-ctu.* Neque enim inter prohibitionis leges divinitus promulgatas ulla ſit adoptionis mentio, quod ipſa quoque nuptiis aliquod ἐμπόδισμα objiciat. Conſcientiæ igitur non poſſunt nec debent cognationis hujus impedimento turbari. 2.) Ab *exemplorum probatorum carentia.* Exempla adoptionis in ſacris literis adnotata exſtant, ſed quod ex illis cognatio quædam nuptias contrahendas impediens & contractas diſſolvens orta fuerit, nuſpiam legimus. 3.) Ab *analogia.* Cœleſtis Pater per Chriſtum in filios nos adoptat Joh. I. 12. idem tamen inter hunc Filium ſuum naturalem & nos adoptivos filios ſpirituales nuptias conciliat. Matth. XXII. 2. 2 Cor. XI. 2. Apoc. XIX. 7. &c. 4.) *A divinæ prohibitionis natura.* Lex divina inde atque ideo ſolum inter quaſdam perſonas matrimonium contrahi vetat, quia eſt inter eas carnis propinquitas, Lev. XVIII. 6. ſed per adoptionem non contrahitur carnis propinquitas. Unde Lutherus in libr. de vita conjugali tom. II. Jen. Germ. fol. 153. judicat *eſſe inventum humanum,* quod propter adoptionem legalem prohibentur nuptiæ, & addit; *Halte es ob dichs gelüſte, es iſt weder dein Mutter noch dein Schweſter für Gott, da du frembdes Blut biſt.* 5.) Ab *adoptationis ceſſatione.* Hodiernis moribus maxima ex parte adoptio eſt abolita ac ſublata; quos enim hodie nonnulli pro filiis habent, alunt & adpellant, hi potius alumni vel alumnæ ſunt a matrimonio invicem non prohibendi. l. Si quis alumnam C. de inc. & inut. nupt. Quod ipſum etiam reſpondemus, ſi quis inferre velit, *in ſpirituali cognatione legalem contineri,* quem ſcilicet ex ſacro fonte quis ſuſcepit, eum alumnum potius quam adoptatum fieri, ac proinde impedimentum aliquod matrimonii minime naſci. Quod ſi vero magiſtratus autoritate provincialis quædam conſtitutio de hoc impedimento promulgaretur, ſicut Bidenbachius de Wirtenb. ordinat. tale quid adſerit p. 73. ſubditi memores præcepti apoſtolici Rom. XIII. 1. debitam eidem obedientiam præſtare tenerentur, quo pertinet illud Hemmingii de conjug. pag. 124. *Adoptio* (inquit) *juxta leges cæſareas impedit nuptias. Nam per adoptionem parentum & liberorum loco cenſentur, qui adoptant, & adoptantur. Huic legi oportet eos parere, qui ſunt in Romano imperio, alii iſta lege non obligantur. Nam neque fundamentum habet in jure divino aut naturali, ſed ſolummodo habita eſt ratio politici boni non ita late ſe extendentis.* Neque tamen ad diſſolutionem matrimonii jam contracti & conſummati impedimentum illud extendendum, quia vinculum divinum non debet ſolvi autoritate & arbitrio humano.

Cognatae ſpecies legalis cognationis.

§. CCCLXXVII.* Ad legalem illam cognationem ex adoptione ortam haud incommode referuntur cognatæ ſpecies legalis propinquitatis jure civili matrimonium impedientis, utpote 1.) ea quæ eſt inter *tutorem & pupillam, curatorem & conſtitutam ſub curatela.* Cautum enim fuit ſenatus conſulto, ut tutor vel curator pupillam vel minorem, cujus cura vel tutela geritur, intra annum vigeſimum ſextum in uxorem ducens vel filio ſuo jungens infamia notetur, & dotem datam reſtituat. l. Senatusconſulto 59 l. Non eſt matrimonium 66. ff. de rit. nupt. Exſtat integer titulus libr. V. tit. 6. cod. de interdicto matrimonio inter pupillam & tutorem ſeu curatorem, filiosque eorum. In ordinat. matrim. Wirtenberg. itidem prohibetur matrimonium inter tutorem & pupillam cap. III. Rationem juris tradunt hanc, quod per tale matrimonium rationes adminiſtratæ tutelæ cohibeantur, & malæ adminiſtrationis fraudes tegantur. l. Libertum 64. §. 1. ff. de rit. nupt. *Ideo prohibitæ ſunt ejusmodi nuptiæ, ne pupillæ in re familiari circumſcribantur ab his, qui rationes eis geſtæ tutelæ* reddere compelſun-

pelluntur. Conjunge l. non ſolum 66. §. 3. eod. Additur tamen exceptio, *niſi filia a patre deſponſata vel Teſtamento deſtinata.* l. 6. C. de interd. matrim. Theologus diceret in hac prohibitione etiam reſpectum fuiſſe habitum ad illud, quod *tutor pupillæ ſit loco patris*. Sed hoc impedimentum jure canonico eſt ſublatum, quia inter tutorem & pupillam eo jure matrimonium permittitur, Salicet. l. fin. C. de interd. matrim. Mauſerus in inſtit. de nup. §. illud. Beuſtius de ſponſal. cap. XXI. pag. 32. 2.) *Cognatio ſervilis*. Quamvis enim jus civile inter ſervos non agnoſcat conjugium proprie dictum, ſed *contubernium*, ex eo tamen ortam cognationem ſervilem juſtis nuptiis impedimentum adferre ſtatuit. l. Adoptivus 14. ff. de rit. nupt. „Serviles quoque cognationes in hoc jure obſervandæ „ſunt, igitur ſuam matrem manumiſſus non „ducet uxorem, tantundem juris eſt & in „ſorore & in ſororis filia. Idem e contra„rio dicendum eſt, ut pater filiam non poſ„ſit ducere, ſi ex ſervitute manumiſſi ſint, „etſi dubitetur patrem eum eſſe &c. quo„niam in contrahendis matrimoniis natu„rale jus & pudor inſpiciendus eſt, contra „pudorem autem eſt, filiam uxorem ducere. „§. 3. Idem tamen, quod in ſervilibus „cognationibus conſtitutum eſt, etiam in „ſervilibus adfinitatibus ſervandum eſt, ve„luti ut eam, quæ in contubernio patris „fuerit, quaſi novercam non poſſim ducere, „& contra, eam quæ in contubernio filii „fuerit, patrem quaſi nurum non ducere, „æque nec matrem ejus, quam quis in ſer„vitute uxorem habuit, quaſi ſocrum, cum „enim cognatio ſervilis intelligitur, quare „non & adfinitas? ſed in re dubia certius „& modeſtius eſt hujusmodi nuptiis abſti„nere.„

De propinquitate ex crimine.

§. CCCLXXVIII. A propinquitate *honeſta* hactenus expoſita tranſitum facimus ad propinquitatem *inhoneſtam*, quæ eſt vel ex *ſcortatione & adulterio*, vel ex *alio crimine*. Circa priorem inhoneſtæ propinquitatis ſpeciem duo quæruntur: I.) *An ex ſcortatione contrahatur adfinitas matrimonio impedimentum objiciens?* Leges civiles honeſtatis rationem unice habentes, & tutelas ac ſucceſſiones, quæ non niſi legitimis deferuntur, potiſſimum reſpicientes, *tantum ex legitimis nuptiis* adfinitatem naſci volunt, unde negant ex illicito & illegitimo coitu adfinitatem, quæ juris eſt & honeſtatis, oriri. l. Non facile 4. §. 8. *Sciendum eſt, neque cognationem, neque adfinitatem eſſe poſſe, niſi nuptiæ non interdictæ ſint, ex quibus adfinitas conjungitur.* Treutlerus volum. II. Diſp. 6. th. 3. lit. D. *Adfinitas, ſicut omnis neceſſitudo inter perſonas, jus eſt, coitus autem illicitus, eo ipſo, quod illicitus, non juris eſt, ſed facti.* Canoniſtæ contra adfinitatem matrimonio obſtantem non ſolum ex nuptiis legitimis, ſed etiam ex *illicito congreſſu* naſci volunt, unde adfinitatem generaliter ſic definiunt, quod *ſit propinquitas, qua per concubitum maſculus conſanguineis fœminæ & viciſſim fœmina conſanguineis maſculi redditur adfinis*, ac dividunt eam in *legitimam* & *illegitimam*. Adfinitas legitima eſt, quæ *per legitimas nuptias* contrahitur. Illegitima, quæ *per illicitam carnis conjunctionem* inducitur. c. Nec eam 35. q. 3. & tot. tit. extr. de eo qui conſang. uxoris ſuæ cognovit.

I.) An ex ſcortatione contrahatur adfinitas matrimonium impediens.

§. CCCLXXIX. Canoniſtarum ſententiam amplectitur Bellarminus de matrim. cap. XXX. eamque triplici argumento probat: 1.) „Adfinitas naſcitur ex eo, quod „per conjugium duæ perſonæ efficiuntur „una caro, dicente apoſtolo 1 *Cor. VI.* 16. *qui adhæret meretrici, unum corpus efficitur, erunt enim*, inquit, *duo in carne una.* 2.) „Ex fornicatione oritur vera cognatio, „cum ſit vere pater, qui ſic generat, & „vere filius, qui ſic generatur, cur igitur „ex

„ex fornicatione oriri non poſſit adfinitas? „3.) Legimus 2 Sam. XX. 3. decem concubinas Davidis, quas filius ejus Abſolon „violaverat, incluſas ab eodem Davide „fuiſſe, & nunquam amplius ab eo cognitas, quia nimirum factæ erant illæ omnes „quaſi nurus ob conjunctionem cum filio „ſuo. *Addit tamen Bellarminus*, adfinitatem illam, quæ ex fornicatione oritur, „licet ſit vera adfinitas, & matrimonium „dirimat, tamen imperfectiorem eſſe ea, „quæ ex legitimo matrimonio oritur.„ Quibus verbis Bellarminus procul dubio eo reſpicit, quod impedimentum hoc matrimonii (adfinitas ex copula illegitima exſurgens) per concilii Trident. ſanctionem *ad ſecundum gradum* fuerit reſtrictum. Sic enim habetur ſeſs. XXIV. cap. 4. de reform. matrim. „Sancta ſynodus, graviſſimis „cauſis inducta, impedimentum, quod „propter adfinitatem ex fornicatione contractam inducitur, & matrimonium poſtea factum dirimit, ad eos tantum, qui „in primo & ſecundo gradu conjunguntur, reſtringit. In ulterioribus vero gradibus ſtatuit, hujusmodi adfinitatem matrimonium poſtea contractum non dirimere.„ Quia vero in ſanctione illa Tridentina non additur, an in ulterioribus gradibus etiam non impediat, dubium fuit an adfinitas ex illegitima copula ortum, an adfinitas ex illegitima copula orta in gradu tertio & ulterioribus non ſolum non dirimat matrimonium contractum, ſed etiam contrahendum non impediat; ſed huic dubio occurrere voluit pontifex Pius V. qui in conſtit. ſua anno 1566. 4. Cal. Decemb. edita, quæ exſtat in Bullario Romæ impreſſo, declaravit, *dictam adfinitatem nec dirimere nec impedire, ideoque in ulterioribus gradibus licite ſine diſpenſatione contrahi.*

§. CCCLXXX Notamus circa hanc quæſtionem: 1.) Leges civiles, earumve interpretes negare quidem, quod adfinitas ex fornicatione oriatur; interim tamen minime inficiari, quod ob honeſtatem a talibus conjunctionibus, quas canones propter adfinitatem ex illicita copula ortam prohibitas ſtatuunt, abſtinendum ſit. §. Si uxor &c. Inſtitut. de nupt. „Si uxor tua poſt „divortium ex alio filiam procreaverit, hæc „non eſt quidem privigna tua, ſed Iulianus „ab hujusmodi nuptiis abſtineri debere „ait. *l. Liberi* 4. *C. de nupt.* „Liberi „concubinas parentum ſuorum uxores ducere non poſſunt, quia minus religioſam „& probabilem rem facere videntur, qui „ſi contra hoc fecerint, crimen ſtupri committunt.„ Unde quidam ex juriſconſultis etiam ex illicito concubitu adfinitatem naſci ſtatuunt, Coraſius lib. I. miſc. 3. n. 1. D. Rauchb. amitinus noſter part. II. q. 13. D. Hilligerus lib. XIII. Don. enucl. 19. lit. M. 2) Quamvis *in ſumma rei* cum Bellarmino conſentiamus, quod videlicet nemo debeat nuptias illius expetere, cujus conſanguineam proximam nefarie violavit; tamen in *exemplo Davidis*, quod tertii argumenti loco Bellarminus producit, magnum ad evincendum quæſitum pondus eſſe negamus, quia facinus Abſolonis non ſolum fuit fornicatio, ſed etiam adulterium ac inceſtus, cum concubinæ illæ Davidis, quibus turpiter abuſus eſt, fuerint uxores patris, ſecundariæ quidem, ſed tamen veræ. Agnoſcit hoc Bellarminus ipſe lib. de matrim. cap. XI. §. Neque ſecundum &c. *In ſcriptura*, inquit, *etiam veræ & legitimæ uxores aliquando dicuntur concubinæ*, *& ipſæ concubinæ dicuntur uxores*, id quod probat ex Geneſ. XVI. 11. *Iud. XIX. ubi concubina dicitur uxor*, *& vera ac legitima imo unica unius uxor vocatur concubina.* David proinde non inde atque ideo duntaxat a concubinis ſuis, quas Abſolon violaverat, abſtinebat, quia factæ erant illæ omnes quaſi nurus ob conjunctionem illicitam cum filio, ſed ne eodem cum filio adulterii & inceſtus reatu ſeſe obſtringeret. Amos II. 7. 3.) Nec probari poteſt conſtitutio illa pontificia, *quod ſi quis privignam vel aliam ex cognatis uxoris*

ſuæ cognoverit, debitum conjugale ab uxore petere nequeat, quodque nec privigna nec ille ullo unquam tempore aliis ſe poſſint matrimonio copulare. c. Si quis extr. de eo qui conſang. uxoris cognov. hoc enim nihil aliud eſt, quam perpetuis libidinum incendiis hominem objicere. 4.) Diſtinguendum etiam inter *fornicationis crimen manifeſtum* & *occultum*. Si manifeſtum eſt hoc crimen, non conſcientiæ duntaxat, ſed etiam publicæ honeſtatis ratione a conſanguineis ſponſæ abſtinendum. Si vero occultum, conſcientiæ habenda eſt ratio, quam ſi quis præpoſtere negligat, locus erit regulæ, quod *de occultis non judicet eccleſia.* 5.) Prohibitio matrimonii in adfinitate ex illicito concubitu orta ultra *primum* vel *ſecundum gradum* non videtur extendenda. 6.) Conjugium in adfinitate ejuſmodi ex ignorantia contractum, ſi jam ſit conſummatum, nequaquam videtur diſſolvendum.

II.) An quis ducere posſit eam, quam per adulterium prius poll uit.

§. CCCLXXXI. II.) *An quis ducere poſſet eam, quam per adulterium prius polluit?* Quæſtio hæc generalis eſt, quæ in ſpeciales reſolvi poteſt: 1.) *An juvenis uxorem alterius per adulterium a ſe pollutam defuncto marito poſſit ducere?* 2.) *An maritus puellam a ſe violatam defuncta conjuge poſſit ducere?* 3.) *An maritus alterius uxorem polluens mortua ſua uxore & illius marito, eam ducere poſſit?* Exſtant autem hac de quæſtione diverſi canones, quidam plane negant pollutam adulterio in conjugium poſſe duci. c. Nullus 31. q. 1. ex Leone: *Nullus ducat in matrimonium, quam prius polluit per adulterium.* c. Illud ead. ex concilio apud Alpheſum habito: *Non convenit chriſtianæ religioni, ut ullus ducat in conjugium, quam prius polluit adulterio.* c. Relatum eſt ead. ex concilio Tribirienſi: *Relatum eſt auribus ſanctorum ſacerdotum, quemdam alterius uxorem ſtupro violaſſe, & inſuper mœchæ vivente viro ſuo juramentum dediſſe, ut poſt legitimi mariti mortem, ſi ſupervixiſſet, duceret eam in uxorem; quod & factum eſt. Tale ergo connubium prohibemus & anathematizamus.* Quidam vero canones tale conjugium permittunt. c. Denique ead. ex Auguſtino libr. I. de nupt. & concub. cap. X. *Mortuo eo, cum quo fuit verum connubium, fieri poteſt conjugium, cum qua præceſſit adulterium.* (In editione Baſileenſi Auguſtini contrarium habetur, quia particula negativa additur, *quod non poſſit fieri connubium, cum quo prius fuit adulterium.* Dixerit ergo aliquis non immerito, *Gratianum depravato codice uſum fuiſſe*, qua reſponſione Bellarminus alicubi utitur, vel Auguſtini ſententiam depravaſſe.) Id probant ex Davidis & Bethſabeæ conjugio. Auguſtinus lib. de bon. conjug. cap. XIV. *Poſſe fieri licitas nuptias ex perſonis illicite conjunctis, honeſto placito ſubſequente, manifeſtum eſt.* Conjunge integrum titulum decretalium de eo, qui duxit in matrimonium, quam polluit per adulterium lib. IV. tit. 7. Gratianus diſcordantes illos canones conciliat hoc modo: 1.) „Auguſtinum loqui de concubi-„nis, quæ poſſunt tranſire ad honeſtum pla-„citum nuptiarum, item de repudiata, quam „dum vivente viro ſuo quicunque ducit in „conjugium, committit adulterium, cujus „adulterium aliquam habet veniam, dum „ejus copula creditur eſſe licita. Leonem „vero de ea loqui, quæ a viro ſuo non „erat repudiata, cujus vivebat vir reddens „ei conjugale debitum. 2.) In canonibus „prohibentibus, ne quis ducat in conju-„gium, quam prius polluit per adulterium, „ſubaudiendum eſſe, niſi prius peracta „pœnitentia, & ſi nihil in mortem viri „machinatus fuerit, vel ſi vivente viro „adulteræ non dedit fidem, ſe ſumturum „eam ſibi in conjugem, ſi viro ejus ſuper-„viveret.„ 3.) Ad exemplum conjugii inter Davidem & Bethſabeam contracti re-

ſpondet

ſpondet c. Si qua cauſ. & quæſt. iiſd. „ In „vet. teſt. multa fuiſſe permiſſa propter in„firmitatem, ut dare libellum repudii, quæ „in evangelii perfectione ſunt eliminata. „Item quædam fuiſſe permiſſa cauſa infir„mitatis & ſacramenti futurorum, ut ob„lationem animalium in ſacrificium: ſic & „Bethſabeam permiſſam eſſe duci in uxo„rem non magis cauſa infirmitatis, quam „ſignificatione futurorum.„

§. CCCLXXXII. Canoniſtæ ex titulo decretalium de eo, qui duxit in matrimonium, quam polluit per adulterium, colligunt quinque regulas: 1.) „Si maritus vi„vente uxore contrahit cum ſecunda, quæ „ſcit primam uxorem eſſe ſuperſtitem, prima „demortua matrimonium conſummari non „permittitur. Et ſi conſummatum, ac li„beri procreati ſint, tamen reſcinditur, „etſi contrahentes longo tempore cohabi„taverint„ *c. Ex literarum &c. cum haberet extr. d. t.* 2.) „Si maritus vivente „prima uxore rem habeat cum alia, quæ „in mortem primæ uxoris machinata fuit, „ſive ſuperſtite uxore ſua fidem de matri„monio poſt mortem contrahendo illi dede„rit, ſive non, tamen conſortium prohi„betur.„ *c. Super hoc eod.* 3.) „Si quis „mortua uxore contrahit cum ea, quam vi„vente uxore nulla data ei fide de matri„monio contrahendo cognovit, nec alter„uter in mortem defunctæ uxoris fuit ma„chinatus, tenet matrimonium inter illos „contractum„ *c. ſignificaſti eod.* 4.) „Si „quis uxore vivente fide data promiſit aliam „ſe ducturum, vel cum ipſa de facto con„traxit, ſi nec ante, nec poſt, legitima ejus „ſuperſtite cognovit eamdem, quamvis u„trique ipſorum pro eo, quod in hoc gra„viter deliquerint, ſit pœnitentia injun„genda, non eſt tamen matrimonium, quod „cum ea contraxit, poſt uxoris obitum di„rimendum„ *c. Si quis eod.* 5.) „Mari„tus aliam ducens uxorem, quæ ignoret „ipſum alii uxori matrimonio eſſe adliga„tum, mortua prima novo conſenſu inter„veniente ſecundam habere vel ad eam re„dire tenetur.„ *c. Veniens &c. Propoſitum eod. Illorum veſtigiis inſiſtens Bellarminus lib. de matrim. cap. XXII. diſputat,* „non ſemper matrimonium eſſe irri„tum, cum quis ducit eam, quam pol„luerat per adulterium, ſed ſolum in tri„bus caſibus: 1.) cum adulter procurat „mortem conjugis ſuæ, vel mariti adul„teræ, ut cum adultera conjugium cele„brare poſſit, vel contra, ſi adultera pro„curet mortem mariti ſui vel uxoris adul„teri, ut adulterum in maritum accipiat.„ *c. Super hoc d. t. quod tamen intelligendum*„ „ſi mors revera ſequatur. 2.) Si „adulteri dederint ſibi invicem fidem de „matrimonio inter ſe contrahendo poſt mor„tem uxoris adulteri vel mariti adulteræ, „nam qui ita ſibi fidem dederunt, viden„tur omnino procuraturi mortem alterius „conjugum.„ *c. Relatum 31. quæſt.* 1. 3.) „Si de facto adulteri inter ſe contra„xerint viventibus prioribus conjugibus.„ *c. fin. extr. de eo qui duxit in matrimon. &c. intelliguntur autem duo iſti caſus:* „Si adulter uterque ſit conſcius vitæ con„jugis alterius, alioquin enim ſi vir adul„teram decipiat, adfirmans conjugem ſuam „eſſe mortuam, vel contra mulier adulte„rum decipiat, adfirmans virum ſuum eſſe „mortuum, tunc matrimonium non eſt „irritum.„ *c. Propoſitum d. t.* „extra „hos caſus, *inquit*, non dirimitur matri„monium inter adulteros contractum.„

§. CCCLXXXIII. Noſtri primo omnium monent, magiſtratum debere juſta ſeveritate animadvertere in adulteros, ut non ſit opus talibus quæſtionibus. Levit. XX. 10. *Si mœchatus quis fuerit cum uxore alterius, & adulterium perpetraverit cum conjuge proximi ſui, morte moriantur, & mœchus & adultera.* Eadem lex repetitur Deut. XXII. 22. Quod ſi magiſtratus ſit negligens in ſuo officio, ac de conjunctione talium perſonarum quæratur, tum quidam ſequuntur ἐπιεικείαν, ac me-

matrimonia ejuſmodi concedunt. Præſertim 1.) ſi vitæ prioris conjugis adulter vel adultera non fuerint inſidiati. 2.) Si non dederint ſibi invicem matrimonii fidem. ſed carnaliter tantum conſueverint. 3.) Si præcedat publica pœnitentia. 4.) Si relegentur illi conjuges ex ea ditione, in qua perpetratum fuit adulterium, & proficiſcantur in alium locum, ubi factum ignoratur. 5.) Tale matrimonium ineatur ob commoda contrahentium amore natæ ſobolis, & ut adulter eam, quam ſeduxit, in viam reducat, ne in pejus ruat. Sic enim prior macula quodammodo abſtergitur, adflictis levamen aliquod conceditur, & proli legitimatio confertur. Lutherus in libr. de capt. Babyl. cap. de matrim. tom. II. Lat. p. 281. *Impedimentum criminis vocant, ubi quis duxerit prius pollutam adulterio, aut machinatus fuerit in mortem alterius conjugis, quo cum ſuperſtite contrahere poſſit. Obſecro, unde iſte rigor hominum in homines, qualem nec Deus unquam exegit? an ignorare ſe ſimulant, Bathſaba uxorem Uriæ utroque crimine impleto, id eſt, præpollutam adulterio & occiſo viro tamen ductam a David ſanctiſſimo viro? Si lex divina hæc fecit, quid faciunt homines tyranni in ſuos conſervos?* Idem repetit tom. II. Jen. German. libr. de vita conjug. fol. 153. ubi addit: *Laſter und Sünde ſoll man ſtraffen, aber mit ander Straffe, nicht mit Ehe verbieten.* Philip. Melanchthon in corp. doct. chriſt. p. 754. Chytræus in Levit p. 414. Bidenbachius de cauſ. matrim. pag. 105. ubi in conſiſt. Wirtenb. id permiſſum fuiſſe dicit, 1 Febr. anno 1599. 20 Decemb. ejuſd. anni & 9 Decemb. anno 1596. Tarnovius lib. I. de conjug. c. 50. & ex Calvinianis Hemmingius de conjug. p. 214. Petrus Martyr in locis commun. pag. 583. Pezelius in exam. Philipp. part. II. p. 632. &c. Atque id in quibusdam conſiſtoriis obſervari, ut certis conditionibus talia matrimonia permittantur, notat Herbertus de conjug. pag. 706.

§. CCCLXXXIV. Sane ſi quis nuptias jamdum contraxit cum ea, quam prius per adulterium polluit, eas non eſſe diſſolvendas exiſtimamus, ſicque poſthabito juris pontificii rigore hoc impedimento matrimonium contractum diſſolvi negamus, cum ex jure divino non deſcendat; interim idem eſſe impedimentum contrahendum matrimonium impediens adſerimus, ac proinde cum Mentzero de conjug. pag. 111. dicimus, *non facile a via ſtricti rigoris hac in parte eſſe recedendum, & ex ἐπιεικείᾳ tales nuptias concedendas.* 1.) Quia multis modis publica honeſtas ejuſmodi nuptiis violatur. 2.) Aperitur feneſtra licentiæ minime ferendæ. Quid enim non faciant adulteri, ſi ſpem habere poſſint olim contrahendi invicem matrimonii? 3.) Quodnam poſſit eſſe in conjugio delictum atrocius, quam ut alter conjugum non ſolum fidem conjugi non ſervet, ſed etiam vitæ ejus inſidietur, cum quo ſummum amicitiæ gradum colere debuiſſet? Summe igitur iniquum foret, adulterum hujus criminis ſui fructum adhuc ſentire ex novo illo conjugio. Quamvis vero obverti ſoleat, *diſtinguendum eſſe ipſum matrimonium, quod contrahere volunt polluti adulterio ab antecedentibus illius matrimonii, adulterio ſcilicet eique conjunctis ſceleribus, non illud ſed hæc in claſſe turpium eſſe collocanda*; negari tamen nequit, ſi adulterio pollutis matrimonii illius licentia detur, ipſos fructum aliquem ſceleris ſui percipere, & abſque graviſſimo ſcandalo tales nuptias contrahi vix poſſe. 4.) Beza de repud. & divort. pag. 236. addit hanc rationem: *Non patitur quodammodo ipſa rerum natura, ut ratum ſit conjugium ab eo ipſo, nempe adulterio incipiens, quo uno rata alioquin conjugia ſeparantur.* Sed hæc ratio illud tantum evincit, matrimonium ab adulterio vel promiſſione eidem addita

&

& prioris conjugii tempore facta nullam accipere firmitatem; interim tamen non demonſtrat, abolitis, quæ præceſſerunt, omnibus novum matrimonii contractum inter tales perſonas inſtitui poſſe. Contenti igitur ſumus prioribus rationibus, quibus accedit *vetuſtiorum canonum* prohibitio, de qua paulo ſuperius.

§. CCCLXXXV. Neque eſt quod in *Davidis & Bethſabeæ* conjugio talibus nuptiis præſidium aliquod quæratur. Nam 1.) conſcientia non adquieſcit in exemplis, ſed requirit certum Dei verbum, cui velut baſi innitatur. 2.) In matrimonialibus caſibus ex nudis veter. teſtam. exemplis non poteſt duci firmum aliquod argumentum, ut probat polygamia, libellus repudii & alia complura. 3.) 2 Sam. XI. 27. recitato Davidis facto ſubjungit Spiritus ſanctus: *Et fuit verbum hoc*, ſive negotium, *quod fecit David, malum in oculis Domini*, quæ verba non ſolum ad homicidium & adulterium Davidis, verum etiam ad illud, quod proxime præceſſit, de conjugio cum Bethſabea & traductione in domum referri videntur. 4.) Bellarminus etiam hoc addit, „ne quidem ſecundum legem eccleſiaſticam peccatum illud Davidis & Bethſabeæ fuiſſe impedimentum dirimens. Non „enim adulterium ſolum neque conjugis „homicidium quocunque animo patratum „impedimentum dirimens judicari ſolet, „ſed illud ſolum homicidium conjugis, quod „ea intentione committitur, ut ejus uxore „quis poſtea potiatur. Jam vero Bethſabea in adulterium quidem conſenſit, ſed „in mortem viri nullo modo quidquam legitur machinata, proinde ex parte ejus „non fuit impedimentum, quo minus conjugium cum Davide contrahere poſſet. David autem adulterio homicidium „Uriæ adjunxit, ſed non eſt certum, an „eo animo, ut ejus uxore potiretur, nam „antea ſæpe conatus erat inducere Uriam, „ut ad uxorem rediret, ut eo modo adulterium tegeretur.„

§. CCCLXXXVI. De aliis præter fornicationem & adulterium criminibus canoniſtæ ſic ſtatuunt, homicidii crimen ſine adulterio in uno duntaxat caſu dirimere matrimonium, quando *videlicet in morte alterius conjugum procuranda conveniunt, tam vir quam foemina, qui inter ſe conjugium inire cupiunt.* C. Laudabilem. extr. de converſ. infidel. *quodſi alter tantum homicidium procuraret altero inſcio, & adulterium non præceſſit, matrimonium non dirimitur.* Bellarminus de matrim. cap. XXII. §. *Crimen &c.* Gloſſa in c. Qui presbyterum extr. de pœnitent. & remiſſ. numerat *ſex crimina*, quæ impediunt matrimonium contrahendum de rigore juris, ſed contractum non dirimunt. Primum eſt *inceſtus*, ſecundum *uxoricidium*, tertium *raptus ſponſæ alterius*, quartum *levatio proprii filii malitioſe facta de ſacro fonte*, quintum *presbytericidium*, ſextum *acceptio monialis in uxorem.* De quibus quid ſtatuendum ſit, patere poteſt ex ſuperioribus. Varias limitationes hujus impedimenti recenſet ſumma Angelica in voce *matrimonium* impedimento IX. Leges civiles itidem prohibent matrimonium inter raptorem & raptam. l. unic. C. de raptu virgin. §. 1. *Non ſit facultas raptæ virgini vel viduæ vel cuilibet mulieri raptorem ſuum ſibi maritum expoſcere, ſed cui parentes voluerint, excepto raptore eam legitimo copulent matrimonio, quoniam nullo modo nulloque tempore datur a noſtra ſerenitate licentia illis conſentire, qui hoſtili more in noſtra republica matrimonia ſibi ſtudent conjungere.* Sed pontifices voluerunt hunc rigorem mitigare, inde ſtatuerunt *matrimonium inter raptorem & raptam, ſi poſtmodum conſentiat, contrahi poſſe, licet parentes reclamarunt* c. Cum cauſa &c. Accedens extr. de raptoribus & incendiariis, quam ſanctionem *cum verbo Dei, æquitate naturali & publica honeſtate* pugnare non immerito quis dixerit. Unde b. Lutherus ſta-

De aliis criminibus.

ſtatuit, raptam etiam poſt copulam liberam eſſe pronunciandam, niſi perſuaderi poſſit, ut raptori condonet, eidemque cohabitet. Quod ipſum etiam de parentibus raptæ intelligendum, videlicet quod diſſenſu ſuo matrimonium illud irritum facere poſſint, ſi vel maxime ſtuprum intercesserit. Si magiſtratus ſuum faciat officium, & pœnam raptoribus conſtitutam executioni dare jubeat, non erit opus illa quæſtione. Vid. Petrum Martyrem in comm. cap. XXI. Judic. Beuſtium part. I. de ſponſ. cap. XXXIX. Molradium de matrim. p. 127. Harbertum de conjug. p. 263. Mentzerum de conjug. p. 155. & hunc ipſum tractatum §. 120.

PARS II.

DE DISPARITATE MATRIMONIVM IMPEDIENTE.

§. CCCLXXXVII.

De diſparitate matrimonium impediente.

Egimus hactenus de *propinquitate* tum *honeſta* tum *inhoneſta*, an & quatenus matrimonio certarum perſonarum impedimentum objiciat; reſtat, ut de *diſparitate* legitimo matrimonio adverſa agamus. Diſparitas illa ratione triplicis generis bonorum animi, corporis & fortunæ poteſt triplex ſtatui: 1.) *religionis & cultus*, 2.) *ætatis*, 3.) *ſtatus & conditionis*. I.) De *religionis ac cultus* diſparitate pontificii ſtatuunt, quod ſit impedimentum non ſolum contrahendum matrimonium impediens, ſed etiam contractum diſſolvens. Nos prius concedimus, adjectis tamen certis quibusdam limitationibus, poſterius negamus. Ut res tota ſit evidentior, examinabimus quatuor illas propoſitiones, quas Bellarminus lib. de matrimon. cap. XXIII. de hoc impedimento format. Propoſitio *prima* ſic habet: *Non licet fidelibus cum infidelibus, aut etiam hæreticis matrimonia contrahere.* Circa hanc propoſitionem notandæ ſunt ſequentes diſtinctiones: 1.) Conjugium ejusmodi duplici reſpectu *illicitum* dici poteſt, *vel* quod contractui conjugali ſua non conſtet firmitas, *vel* quod contrahentium pietati & utilitati illud adverſetur. Poſteriori modo id illicitum eſſe concedimus, priori negamus. 2.) Diſtinguendum inter *infideles*, proprie ſic dictos, & *hæreticos*. Infideles proprie dicuntur omnes, qui ſunt extra eccleſiam ſacramenti baptiſtici expertes, ut pagani, Turcæ, Judæi, qui in tota religione diſſentiunt a Chriſtianis: hæretici ſunt, qui per baptiſmum eccleſiæ prius inſerti, ſed in hæreſin poſtmodum prolapſi in aliqua duntaxat religionis parte a Chriſtianis diſſident. 3.) Hæretici [in generaliore ſignificatione ſic dicti] in duplici ſunt differentia, quidam enim *ipſum religionis fundamentum* evertunt, quidam retento fundamento *quamdam religionis partem* impugnant. 4.) Diſtinguendum inter hæreticos *pertinaces* & inter *ſeductos doceri paratos*. 5.) Inter infideles ſive hæreticos *mares* ducentes, & hæreticas *foeminas* nubentes. Quamvis igitur tutiſſimum, optimum ac conſultiſſimum ducamus, ut matrimonio copulentur tales perſonæ, quæ in vera veræ religionis cognitione & profeſſione invicem conſentiunt, ut uno ore & corde verum Deum juxta præſcriptum verbi cœleſtis invocare & colere poſſint, id quod in ſequenti §. late probabimus; tamen ſi perſona infidelis vel hæretica non ſit ſimul blaſphema & pertinax, ſed ſpem faciat converſionis pene certam, tum ſi altera pars [illegible]iſtiana & orthodoxa religionis chriſtianæ fundamenta probe teneat, nec periculum ſit ſeductionis ac perſuaſionis, permitti poſſet matrimonium, præſertim ſi maritus ſit Chriſtianus & orthodoxus, cui in fœminam infidelem

lem vel hæreticam dominium per nuptias obtingit. Quo referri quodam modo poteſt, quod Deus Deut. XXI. 11. permittit Iſraëlitis ex aliis gentibus fœminas bello captas in uxorem ducere, quia non erat veriſimile captivam mulierculam dominum ſuum eo pertracturum, ut avitæ religioni nuncium mitteret, item exempla Judæ Gen. XXXVIII. 1. & Joſephi Gen. XLI. 45. Sin vero quæſtio ſit de tali infideli & hæretico, qui blaſphemias ſuæ infidelitati vel hæreſi religionis fundamentum evertenti conjungat, inque hæreſi ſua pertinaciter ſe perſeveraturum expreſſe profitetur, ab ejus conjugio cuivis fideli orthodoxo abſtinendum eſſe dicimus, adeoque ægre adducimur, ut nuptias inter diſparis religionis ac cultus perſonas in certis quibusdam caſibus concedendas eſſe ſtatuamus.

Quod ſit impedimentum matrimonium contrahendum prohibens.

§. CCCLXXXVIII. Rationem hujus impedimenti deducimus 1.) ex *diſerta Dei prohibitione*. Exod. XXXIV. 16. *Non accipies uxorem de filiabus Cananæorum filiis tuis*. Deut. VII. 3. *Filiam tuam non dabis filio*, [Cananæi] *nec filiam illius accipies filio tuo.* Joſ. XXIII. 12. *Si adhæſeritis reſiduis gentibus, & adfinitatem cum eis contraxeritis, ſciendo ſcietis, quod Deus non expellet iſtas gentes.* Ex nov. teſt. quidam veterum huc referunt dictum apoſtolicum 1 Cor. VII. 39. *cui vult, nubat vidua, tantum in Domino*; id quod de matrimonio non niſi cum Chriſtiano & fideli contrahendo exponunt. Tertullianus libr. II. ad uxor. cap. II. Hieronymus libr. I. adv. Jovin. Ambroſius, Theodoretus, Theophylactus, Anshelmus & Sedulius in comm[illegible]t. illius loci. Auguſtinus libr. I. de adulter. conjug. cap. XXV. *Illud*, in Domino, *duobus modis poteſt intelligi, aut Chriſtiano nubens, aut Chriſtiana permanens; ſed poſterior expoſitio non videtur ita probabilis, ut prior, non enim dubium eſſe poterat, quin illicitum eſſet, nubendo apoſtatare a fide, imo id tam perſpicuum & notum eſt omnibus, ut plane ſupervacaneum videatur de ea re Chriſtianos monere.* Hieronymus libr. I. in Jovinian. & in epiſt. ad Geront. etiam huc adcommodat locum apoſtolicum 2 Cor. VI. 14. *Nolite jugum ducere cum infidelibus*, ubi non quidem omnis, ſed tamen illa nimis arcta converſatio cum infidelibus & idololatris prohibetur, quæ vel cum conſenſu & participatione factorum impiorum conjuncta eſt, vel conſenſus ſuſpicionem exhibet, vel ſeductionis periculum importat. At quæ poterat eſſe arctior ſocietas quam conjugalis? Johannes prohibet, *ne in domum recipiamus, nec ſalutemus eos, qui alienam a Chriſti religione doctrinam adferunt;* 2. epiſt. v. 10. quomodo ergo probaret, ſi quis fidelis & orthodoxus cum infideli & hæreticis erroribus imbuta matrimonium contraheret? 2.) Ex *addita prohibitionis ratione*. Ne quis enim exiſtimaret, legem de non contrahendo matrimonio cum Cananæis eſſe mere judicialem, ad Judæos duntaxat ſpectantem, Deus ipſe rationem addit, quæ oſtendit morale hujus legis eſſe perpetuum, & ad Chriſtianos etiam in nov. teſt. pertinere. Exod. XXXIV. 16. *Non accipias uxorem de filiabus earum filiis tuis, ne, poſtquam ipſæ fornicatæ fuerint poſt deos ſuos, fornicari faciant & filios tuos poſt deos ſuos.* Deut. VII. 3. *Non accipies filiam ejus filio tuo.* v. 4. *Quia ſeducet filium tuum, ne ſequatur me, & ut magis ſerviat diis alienis, iraſceturque furor Domini, & delebit te cito.* Joſ. XXIII. 13. *Si adfinitatem cum reſiduis gentibus contraxeritis, erunt vobis in laqueum & in rete & in flagellum & in ſpinas in oculis veſtris.* Neh. XIII. 23. Nehemias ex Salomonis exemplo probat *periculum ſeductionis* talibus nuptiis eſſe conjunctum. 1 Reg. XI. 2. *Non ingrediemini ad gentes, & ipſæ non ingredientur ad vos,* אכן *certiſſime declinare facient cor veſtrum poſt deos ſuos.* 3.)

Ex *ſeductionis conſecutione.* Oſtendunt hiſtoriarum & quotidianæ experientiæ exempla, conjugalibus illecebris & delinimentis pietatem & orthodoxian alterius conjugis ut plurimum fuiſſe corruptam. Gen. VI. 2. *Videntes filii Dei filias hominum, quod eſſent pulcræ, acceperunt ſibi uxores ex omnibus, quas elegerant;* id eſt, filii patriarcharum, qui ad veram eccleſiam pertinebant, ex idololatricis Cainitis quæſiverunt ſibi uxores, ſed hac ratione apoſtaſiam a vera religione & apoſtaſiæ pœnas ſibi adtraxerunt. Deus enim illa effrenis libidinis incendia, quibus inflammati abſque ullo religionis reſpectu filii patriarcharum filias Cainitarum uxores ſibi adjunxerunt, diluvii inundationibus exſtinxit. Gen. XXVI. 34. *Eſau* duxit *uxores duas ex Hethæis, quæ fuerunt amaritudo ſpiritus ipſi Iſaac & Rebeccæ,* propter cultus ſcilicet diſparitatem & idololatriæ conjunctam impietatem. Jud. III. 5. *Filii Iſrael habitarunt in medio Cananæi & Hethæi & Amorræi &c.* v. 6. *& duxerunt uxores filias earum, ipſique filias ſuas filiis eorum tradiderunt, & ſervierunt diis eorum* v. 7. *Feceruntque malum in conſpectu Domini, & obliti ſunt Dei ſui ſervientes Baalim.* Memorabile cumprimis eſt exemplum regis *Salomonis,* cui a Deo datum erat *cor ſapiens & intelligens in tantum, ut nullus ante eum ſimilis ipſi fuerit, nec poſt eum ſurrexerit;* 1 Reg. III. 12. *ſed cum adamaret mulieres alienigenas,* 1 Reg. XI. 1. ſtatim additur v. 4. quod *illæ averterint cor ejus, ut ſequeretur deos alienos, nec fuerit perfectum cor ejus cum Domino.* Si Salomoni hoc contigit, quid metuendum illis, qui cum Salomone in ſapientia & prudentia ne minima quadam ex parte comparandi? De Achabo dicitur 1 Reg. XVI. 31. quod *duxerit uxorem Jezabel, filiam regis Sidoniorum,* & ſtatim additur; *abiit, & ſervivit Baal & adoravit eum.* Joſaphatus rex, alioquin pius, filio ſuo Joramo uxorem dedit filiam Achabi, a qua Joramus fuit ſeductus 2 Reg. VIII. 18. *Achazia filius Jorami, nepos Joſaphati, ambulavit in via domus Achabi, quia gener erat domus Achabi* v. 27. Quantum damni Athalia dederit familiæ Davidis, exponitur 2 Reg. XI. 1. & 2. Paral. XXII. 10. Ex hiſtoria eccleſiaſtica nov. teſt. multa poſſent adduci exempla *imperatorum chriſtianorum,* qui ab uxoribus Arianæ hæreſi addictis peſſime fuere ſeducti, & ad perſecutiones orthodoxæ eccleſiæ inferendas impulſi. De Valente id commemorat Theodoretus libr. IV. hiſtor. eccleſ. cap. XI. &c.

4.) Ex *multiplicis incommodi conjunctione.* Conjuges uni veræ religioni addicti una & eadem mente, uno & eodem ſpiritu Deo ſerviunt, ac uxor non tantum thori conjugalis & vitæ civilis, ſed etiam precum piarum & ſanctorum exercitiorum eſt ſocia & conſors: tales conjuges vivunt in pace, quæ non poteſt diuturna eſſe inter eos, quorum animi non ſunt in vera fide conjuncti: educant liberos in vera religione & diſciplina Domini, in familia colligunt domeſticam eccleſiam. Contra vero matrimonium Chriſtiani & orthodoxi cum hæretica vel infideli plurima conjuncta habet incommoda & pericula. Præterquam enim, quod periculum graviſſimum impendet Chriſtiano & orthodoxo deficiendi a vera fide & religione, nata ex tali matrimonio ſoboles non poteſt commode educari in vera religione, pax & tranquillitas in religionis diſſenſione vix poteſt inter conjuges diu conſtare, ac ſi maritus ſit infidelis, multa Chriſtianæ pietatis exercitia impediet. *Pii* igitur eſt a malo hic declinare, *prudentis* pericula præcavendo antevertere, *ſancti* a profano abſtinere, *cauti* alieno malo ſapere, *inſanientis* in ignem ſe ſponte conjicere. *Samſon* erat fortiſſimus, *Salomon* ſapientiſſimus, *Achab* potentiſſimus, hi tamen omnes a mulieribus diverſæ religionis decepti ſunt ac ſeducti. Vide Hemmingium in comment. 2 epiſt. Joh. circa fin.

5.) Ex

5.) Ex *matrimonii natura & conditione.* Nuptiæ ſunt *individua ſocietas & conjunctio,* at quomodo vere individua erit, *ſi ad ſacra dividitur,* inquit Albericus Gentilis libr. II. de nupt. cap. XIX. Nuptiæ ſunt *divini juris communicatio*, l. nuptiæ 1. ff. de rit. nupt. at quomodo in cultus & religionis diverſitate divini juris communicatio locum habet? *Uxor ſocia rei humanæ ac divinæ domus ſuſcipitur*, l. adverſus 4. C. de crimine expilat. heredit. at quomodo uxor erit divinæ domus ſocia, ſi peculiaria & propria ſibi quærat ſacra? Matrimonium eſt fœdus duorum arctiſſimum, at quomodo cum infideli illud rite conciliabitur? Per conjugium maritus & uxor fiunt *una caro*, at quomodo integre caro una, ſi non & anima una? Conjugium eſt ſummus amicitiæ gradus, at quomodo arctiſſima illa concordia & amicitia perpetuo locum habebit, ſi in cultu non ſit conſenſus, ac utriusque conjugis idem velle & nolle? Quod ſi tria illa conjugii bona, quæ Auguſtinus paſſim ſtatuit, *prolem* ſcilicet, *fidem* ac *ſacramentum* reſpiciamus, nullum eorum perfecte in tali matrimonio reperietur. Deeſt enim *bonum prolis* educandæ ad cultum divinum, quia quilibet conjugum nititur liberos ad ſuam religionem capeſſendam inducere. Deinde *bonum fidei* itidem deeſt, quia fides conjugalis requirit, ut non tantum fides alteri conjugum ſervetur, ſed ut id fiat ex timore & amore Dei ac propter Deum, qui conjugium inſtituit; at quomodo verus veri Dei timor & amor erit in idololatra & hæretico? Denique deeſt *bonum ſacramenti*, quia non eſt ibi perfecta ſignificatio amoris & conjunctionis inter Chriſtum & eccleſiam. 6.) Ex *conjuncta ſuſpicione.* Qui infideli vel hæreticæ fœminæ ſe conjungit, contemtui habere videtur chriſtianam & orthodoxam religionem. Quod ſi in aliis omnibus, utique etiam in conjugio contrahendo *ab omni ſpecie mali* cavendum: 1 Theſſal. V. 22. 7.) Ex *patriarcharum diſpoſitione.* Patriarchæ liberis ſuis conjuges quæſiverunt non ex idololatricis gentibus, ſed ex ſua proſapia, in qua veri cultus divini viguit exercitium. Gen. XXIV. 4. XXVII. 46. 8.) Ex *juris civilis & canonici ſanctione.* L. ne quis 6. C. de Judæis & cœlicol. Valentinianus, Theodoſius & Arcadius decernunt, *ne quis chriſtianam mulierem in matrimonium Judæus accipiat, neque Judææ chriſtianus conjugium ſortiatur. Nam ſi quis* [inquiunt] *aliquid hujusmodi admiſerit, adulterii vicem commiſſum hujusmodi crimen obtinebit libertate in adcuſandum publicis quoque vocibus relaxata.* In codice Theodoſiano libr. III. tit. 14. matrimonia Chriſtianorum cum gentilibus itidem puniri jubentur. Conjunge c. Cave. &c. Si quis Judaicæ 28. q. 1. 9.) Ex *conciliorum ac patrum teſtificatione.* In concilio Chalcedonenſi can. XIII. prohibentur conjugia cum hæreticis, Judæis & paganis. Verba canonis ſic habent: *Non debet copulari nuptura hæretico, aut Judæo vel pagano, niſi forte promittat ſe ad orthodoxam fidem transferre.* Concilii Agathenſis canon. LXVII. ſic habet: *Non oportet cum hominibus hæreticis miſcere connubia, & vel filios vel filias illis dare, ſed potius accipere, ſi tamen ſe profiteantur Chriſtianos eſſe futuros & catholicos.* [citatur in jure canonico cauſ. XXVIII. q. 1. c. Non oportet. 16.] Synodus ſexta can. LXXII. ſic ſtatuit: *Non licet virum orthodoxum cum muliere hæretica conjungi, neque orthodoxam cum viro hæretico copulari.* Concilium Toletanum III. can. XIV. prohibet, *ne Judæi uxorem chriſtianam habeant.* Toletanum IV. can. LXI. jubet, *Hebræos cum Chriſtianis matrimonio conjunctos aut Chriſtianos fieri, aut ab uxoribus ſeparari.* Synodus Laodicena: *Non oportet cum omnibus hæreticis miſcere connubia, vel filios vel filias dare.* Synodus Eliberitana can. XVI. *Hæreticis, qui errant ab eccleſia, nec illis dandas puellas catholicas, ſed neque Judæis*

dæis dari placuit, eo quod nulla poſſit eſſe ſocietas fidelis cum infideli. Tertullianus in libro ſecundo ad uxorem multis oſtendit, non licere chriſtianis cum infidelibus matrimonia jungere. cap. II. p. 175. „Cum „quædam iſtis diebus nuptias ſuas de eccle„ſia tolleret, id eſt, gentili conjungere„tur, idque ab aliis retro factum recor„darer, miratus aut ipſarum petulantiam „aut conſiliariorum prævaricationem, quod „nulla ſcriptura ejus facti licentiam pro„ferret. *Et poſtea:* Ne, quod apoſto„lus ait, *cui velit, nubat*, male utere„mur, adjecit, *tantum in Domino*, id eſt, „in nomine Domini, quod eſt indubitate „chriſtiano &c. Nullam aliam formam „repetundarum nuptiarum niſi in Domino „præſcribit, *tantum* inquit *in Domino.* „Adjecit pondus legi ſuæ, *tantum.* Quo „ſono & modo enunciaveris, dictum iſtud „oneroſum eſt, & jubet & ſuadet & præ„cipit & hortatur, & rogat & commina„tur, detractata & exſerta ſententia eſt, „& ipſa ſui brevitate fœcunda. Quis enim „alius poſſit pericula multa & vulnera fidei „in hujusmodi nuptiis, quas prohibet apo„ſtolus, providiſſe, & primo quidem car„nis ſanctæ in carne gentili inquinamen„tum præcaviſſe? *Cap. III.* Fideles gen„tilium matrimonia ſubeuntes ſtupri reos „eſſe conſtat, & arcendos ab omni com„municatione fraternitatis, ex literis apo„ſtoli dicentis: *cum ejusmodi nec cibum* „*ſumendum.* At numquid tabulas nuptia„les de illo apud tribunal Domini profere„mus, & matrimonium rite contractum „adlegabimus, quod vetuit ipſe? non ad„ulterium eſt, quod prohibetur? non ſtu„prum eſt extranei hominis admiſſio? mi„nus templum Dei violat? minus mem„bra Chriſti cum membris adulteræ com„miſcet? *Et poſtea:* Quis dubitet oblite„rari quotidie fidem commercio infideli? „Bonos corrumpunt mores confabulationes „malæ, quanto magis conjunctus & indi„viduus uſus? Quævis mulier fidelis Do„minum obſervet neceſſe eſt. Et quomo„do poteſt duobus dominis reſervire, do„mino & marito gentili? gentilem enim „obſervando gentilia exhibebit, formam, „exſtructionem, munditias ſeculares, blan„ditias turpiores, ipſa etiam matrimonii „ſecreta maculoſa, non ut penes ſanctos „officia ſexus cum honore ipſius neceſſita„tis tanquam ſub oculis Dei modeſte & „moderate tranſiguntur. *Cap. IV.* Sed „viderit qualiter viro officia pendat. Do„mino certe non poteſt pro diſciplina ſa„tisfacere habens in latere diaboli ſervum „procuratorem domini ſui ad impedienda „fidelium ſtudia & officia. Ut ſi ſtatio fa„cienda eſt, maritus de die condicat ad „balneas; ſi jejunia obſervanda ſunt, ma„ritus eadem die convivium exerceat; ſi „procedendum erit, nunquam magis fami„liæ occupatio adveniat. Quis enim ſinat „conjugem ſuam viſitandorum fratrum gra„tia vicatim aliena & quidem pauperiora „quæque tuguria circuire? quis nocturnis „convocationibus, ſi ita oportuerit, a la„tere ſuo eximi libenter feret? quis deni„que ſolennibus paſchæ abnoctantem ſe„curus ſuſtinebit? quis ad convivium do„minicum illud, quod infamant, ſine ſua „ſuſpicione dimittet? quis in carcerem ad „oſculanda vincula martyris reptare patie„tur? jam vero alicui fratrum ad oſculum „convenire? aquam ſanctorum pedibus of„ferre? de cibo, de poculo invadere, „deſiderare, in mente habere? Si & pere„gre frater adveniat, quod in aliena do„mo hoſpitium? ſi cui largiendum erit, „horreum, proma præcluſa ſunt. „ Tandem concludit cap. IX. felicitatem matrimonii inter Chriſtianos initi prædicans. „Unde [*inquit*] ſufficiam ad enarrandam „felicitatem ejus matrimonii, quod eccle„ſiam conciliat & confirmat oblatio, & ob„ſignatum angeli renunciant, pater rato „habet? quale jugum fidelium duorum „unius ſpei, unius voti, unius diſciplinæ, „ejusdem ſervitutis? ambo fratres, ambo con-

nſervi, nulla ſpiritus carnisve diſcretio. qui vere duo in carne una. Ubi caro a, unus & ſpiritus. Simul orant, ſi-al volutantur & ſimul jejunia tranſi-nt, alterutro ducentes, alterutro hor-ntes. In eccleſia Dei pariter, in con-bio pariter. In anguſtiis, in refrige-s neuter alterum celat, neuter alterum at, neuter alteri gravis eſt. Libere er viſitatur, indigens ſuſtentatur. E-moſynæ ſine tormento, ſacrificia ſine upulo, quotidiana diligentia ſine im-limento. Non furtiva ſignatio, non pida gratulatio, non muta benedictio; iant inter duos pſalmi & hymni, & ituo provocant, quis melius Deo ſuo iat. Talia Chriſtus videns & audiens idet, his pacem ſuam mittit. *Lib. de ona milit. cap. XIII.* Ideo non nubi-is ethnicis, ne nos ad idololatriam us-e deducant, a qua apud illos nuptiæ ipiunt.„ Cyprianus libr. III. ad Qui-n cap. LXII. matrimonium cum genti-jungendum eſſe negat, & in ſermo-e lapſis inter *crimina fidelium* numerat ere cum infidelibus matrimonia, id-eſſe dicit *proſtituere gentibus Chriſti bra.* Ambroſius lib. I. de Abraham . „Conſtringit eum, [*Abraham ſer-i*] ut non de ſemine Cananæorum u-em accerſeret domino ſuo, quorum eris auctor patrem non honoraverat, deo maledictionis hereditatem trans-t in ſuos, ut cognoſcamus, fidem & mdam hereditatem de auctoris proſa-in iis requirendam, quos nobis volu-adjungere. Cum ſancto enim ſan-eris, & cum perverſo perverteris. oc in aliis, quanto magis in conjugio, caro una & unus ſpiritus eſt? Quo-lo autem poteſt congruere caritas, ſi repet fides, & ideo cave, Chriſtiane, tili aut Judæo filiam tuam tradere, gentilem aut Judæam atque alieni-m, hoc eſt, hæreticam & omnem iam a fide uxorem tibi accerſas. Pri-„ma conjugii fides, caſtitatis gratia eſt. „Si idola colat, quorum prædicantur ad-„ulteria, ſi Chriſtum neget, qui præceptor „& remunerator eſt pudicitiæ, quomodo „poteſt diligere pudicitiam? Si Chriſtiana ſit, „non eſt ſatis, niſi ambo initiati ſitis ſa-„cramento baptiſmatis. Simul ad oratio-„nem nocte vobis ſurgendum eſt, & con-„junctis precibus obſecrandus Deus. Ac-„cedit aliud inſigne caſtimoniæ, ſi credas „a tuo Deo tibi, quod ſortitus es, conju-„gium datum. Non poſſunt hoc diſpares „fide credere, ut ab eo, quem non colunt, „putent conjugii ſibi impertitam gratiam. „Ratio docet, ſed amplius exempla com-„movent. Species illecebra mulieris de-„cepit etiam fortiores maritos, & a reli-„gione fecit diſcedere. Et ideo tu vel „amori conſule, vel errorem cave. *Idem* „*lib. IX. epiſt. 70. ad Vigil. in principio:* „Doce plebem, ut non ex alienigenis ſed „ex domibus chriſtianis conjugii quæratur „copula &c. Nullum fere gravius deli-„ctum, quam copulari alienigenæ, ubi & „libidinis & diſcordiæ incentiva & ſacrile-„gii flagitia conflantur. Nam cum ipſum „conjugium velamine ſacerdotali & bene-„dictione ſanctificari oporteat, quomodo „poteſt conjugium duci, ubi non eſt fidei „concordia? cum oratio communis eſſe „debeat, quomodo inter diſpares devotione „poteſt eſſe conjugii communis caritas? „Sæpe plerique capti amore fœminarum „fidem ſuam prodiderunt, ut Patrum po-„pulus in Beelphegor. Quis fortior & ab „incunabulis ſuis munitior Dei Spiritu, „quam naſiræus Samſon? & ipſe proditus „eſt & ipſe per mulierem non potuit ſuam „tenere gratiam. *Expoſita illa de Sam-„ſone hiſtoria tandem concludit,* hoc exem-„plo liquet, alienigenarum conſortia refu-„gienda, ne pro caritate conjugii proditio-„nis inſidiæ ſuccedant. *Idem lib. VIII.* „*comm. in Luc. XVI.* Chriſtianæ gen-„tilibus non copulantur Dei judicio, cum „lex prohibeat. Sed occurrit illud, quod

ait

„ait Salomon: A Deo præparatur viro uxor
„*Proverb. XIX.* quod qui in Græco legit,
„non putat eſſe contrarium. Bene enim
„dixit Græcus *ἁρμόζεται.* Harmonia enim
„conveniens & apta rerum omnium dici-
„tur commiſſa connexio &c. Itaque non
„habent harmoniam ſuam nuptiæ, quan-
„do chriſtiano viro gentilis mulier non le-
„gitime copulatur. Ergo ubi nuptiæ, har-
„monia; ubi harmonia, Deus jungit: ubi
„harmonia non eſt, pugna atque diſſenſio
„eſt, quæ non eſt a Deo, quia Deus cari-
„tas eſt. *Hieronymus libr. I. adv. Jovin.*
„Chriſtianos eos, qui apoſtoli juſſionem
„contemnentes gentilibus junguntur, tem-
„pla Chriſti idolis proſtituere *adſerit. Au-*
„*guſtinus de fid. & operib. c. XIX. di-*
„*ſputat*, Cyprianum quidem inter graviſ-
„ſima crimina poſuiſſe, cum infidelibus
„matrimonium jungere; in ſcripturis tamen
„novi teſtamenti ſe non reperiſſe hac de
„re certum teſtimonium; *tandem vero con-*
„*cludit*, omnino conandum eſſe, ne fiant
„tales conjunctiones, quid enim [*inquit*]
„opus eſt in tantum diſcrimen ambiguita-
„tis caput mittere? *Lib. I. ad Pollentium*
„*cap. XXI.* Ne nubat fœmina non ſuæ
„religionis viro, vel vir talem ducat uxo-
„rem, id enim jubet Deus, docet apo-
„ſtolus, utrumque præcipit teſtamentum.

Quod non ſit impedimentum dirimens matrimonium contractum.

§. CCCLXXXIX. *Secunda* Bellarmini propoſitio ſic habet: *Matrimonium inter fidelem & infidelem non eſt irritum jure divino, naturali vel poſitivo, vel certa aliqua lege eccleſiæ.* Antequam hanc propoſitionem probet, refellit Dominicum a Soto, qui in lib. IV. ſentent. diſtinct. 34. q. un. artic. 2. exiſtimat, ex 1 Cor. VII. 13. ubi *fidelis a conjuge infideli non ſeparari* permittitur, evidenter probari poſſe, *quod matrimonium inter fidelem & infidelem non ſit jure divino irritum. Si enim jure divino irritum eſſet, quomodo Paulus permitteret in tali conjunctione, quæ fornicaria ſine dubio eſſet, Chriſtianos permanere?* Bellarminus huic Soti rationi opponit, quod *apoſtolus non permittat fidelem cum infideli contrahere, ſed matrimonium cum infideli contractum permittat non dirimi per converſionem alterius conjugis. Non eſt autem conſequens, ut ſi cultus diſparitas non dirimat matrimonium jure divino antea contractum, non dirimat etiam poſt contractum, nam impedimenta dirimentia hoc proprium habent, ut dirimant, ſi ipſa præcedant, non diriment, ſi ſequantur.* Omiſſa igitur Soti ratione, quod cultus diſparitas non ſit impedimentum dirimens jure naturali probat duplici argumento: 1.) *quia non tollit omnino finem matrimonii, licet aliquo modo impediat. Nam ex tali conjugio proles naſci poteſt & inſtitui in religione, licet difficilius, & aliquando accidere poteſt, ut non etiam impediatur ullo modo educatio, neque pax, ut ſi alter conjugum de religione nihil curet, aut bene ſit adfectus erga fidem.* 2.) *Exemplis ſanctorum, qui ſine dubio infidelibus conjuncti non fuiſſent, ſi id matrimonium jure naturæ irritum eſſet. Exſtant autem exempla in lege naturæ, in lege ſcripta & in lege gratiæ. In lege naturæ Jacob duxit uxores filias Laban idololatræ, Joſeph duxit filiam Potipharis Ægyptiam. Moſes filiam Jethro æthiopiſſam. In lege ſcripta Eſther nupſit Aſſuero, regi Perſarum ethnico, Salomon duxit uxorem filiam Pharaonis, David accepit filiam regis Geſſur.* 2 Reg. III. *In lege gratiæ teſtantur* Hieronymus lib. I. in Jovinian. & Auguſtinus lib. de fid. & operib. cap. XIX. *ſuo tempore fuiſſe frequentiſſima in eccleſia ejusmodi conjugia, & quamvis a patribus reprehendebantur, tamen non dirimebantur, nec eſt probabile fuiſſe tolerata, ſi vera matrimonia non fuiſſent. Cyprianus* [inquit Auguſtinus l. d.] *jungere cum infidelibus vincula matrimonii nihil aliud eſſe adſerit quam proſtituere gentibus*

membri

membra Chriſti, quod noſtris temporibus jam non putatur eſſe peccatum, quoniam revera in novo teſtamento nihil inde præceptum eſt, & ideo aut licere creditum eſt, aut velut dubium derelictum eſt. Præterea ſancta Monica virum habuit paganum teſte Auguſtino libr. IX. confeſſ. cap. IX. & *Clotildis chriſtiana nupſit Clodovæo, regi Francorum ethnico,* teſte Gregorio Turon. lib. II. hiſt. c. XXVIII. *utraque autem fuit pia, & virum ad fidem convertit.* Quod non ſit impedimentum dirimens jure divino poſitivo, probat ex eo, *nam in teſtamento novo non exſtat tale præceptum. Verba enim Pauli:* tantum in Domino; & nolite jugum ducere cum infidelibus; *non probant, niſi non eſſe contrahendum cum infidelibus, non autem probant matrimonium eſſe irritum. In teſtamento autem veteri non invenitur præceptum ita prohibens conjugia cum infidelibus, ut ea redderentur irrita, niſi apud Eſdram* lib. I. cap. IX. & X. *ubi Eſdra legem Domini interpretante ſeparati fuere filii Iſrael a conjugibus infidelibus, quas duxerant. Sed illud præceptum, quatenus irritans matrimonium fuit judiciale non naturale, ut colligitur ex eo, quod ſolum prohibuerit conjugia Iudæorum cum infidelibus habitantibus in terra Canaan, quos Deus omnino interfici & deleri volebat, non autem cum infidelibus ceteris.* Denique quod cultus diſparitas non ſit impedimentum dirimens ob certam aliquam legem eccleſiæ probat ex eo, *quia nulla exſtat talis lex.*

§. CCCXC. Circa hanc propoſitionem & ejus probationem tria notamus. 1.) Nos *in ſumma rei* cum Bellarmino conſentire. Statuimus enim etiam ipſi contra *Anabaptiſtas, Photinianos* & quoſdam *Calvinianos,* cultus ac religionis diſparitatem nec jure divino nec naturali matrimonium reddere irritum, nec jure poſitivo eccleſiaſtico vel politico ad impedimenta dirimentia eſſe referendam, qua de re in quæſtione de cauſis divortii plenius agetur. 2.) Perinde eſſe dicimus, ſive quæſtio ſit de infidelitate matrimonii contractum *antecedente,* ſive eum *ſequente,* hoc eſt, ſive loquamur de eo, qui ante contractum matrimonii fuit infidelis vel hæreticus, ſive de eo, qui poſt conſummatum matrimonium a vera fide defecerit ad paganiſmum, judaiſmum, damnatam hæreſin &c. Item ſive alteruter tantum conjunx a primo matrimonii principio fuerit infidelis, altero fideli exiſtente, ſive uterque conjunx fuerit infidelis aut hæreticus, & ex iis alter durante matrimonio convertatur, & fidem orthodoxam ſuſcipiat, altero manente infideli aut hæretico. Utrobique enim negamus, propter infidelitatem dirimendum eſſe matrimonium, cum eadem infidelitatis ſit natura, ſive contractum matrimonium præcedat, ſive ſequatur. 3.) Diſcedit Bellarminus in hac adſertione a canoniſtis, quorum ſententiam Didac. Covarruvias in epit. cauſ. matrim. part. II. cap. VI. §. 11. & cap. VII. §. 5. n. 7. Guibertus de matrim. cap. CXXXVIII. & ſeqq. ſic explicat: „Aut Chriſtianus vult ex gente judai„ca vel turcica ducere aliquam, hoc il„li permitti non debet, & ſi contra pro„hibitionem magiſtratus matrimonium cum „tali conſummaverit, tunc talis apoſtata „ob eam cauſam per magiſtratum puniri „debet, quod etiam ad conjuges chriſtia„nos extenditur, quando una perſona ex „conjugibus a religione chriſtiana deſci„ſceret, & judaicam vel turcicam ample„cteretur c. Iudæi 28. q. 1. ubi textus hoc „caſu ſeparationem admittit. Aut utraque „perſona addicta eſt religioni ethnicæ vel „alii idololatriæ, tunc ſi una pars ad fi„dem chriſtianam converteretur, & al„tera pars non vellet cohabitare, vel ſi „cohabitare vellet, ſed hoc non fieret „absque blaſphemia, tunc ſecundum ca„nones fideli divortium concedi debet.„ c.

Quando x. de divortiis. „Aut conjugati „ambo ſunt Chriſtiani, tunc ſi maritus „vel uxor deficeret a religione chriſtiana ad „ethnicam vel aliam idololatriam, divor-„tium ſecundum canones non permittitur„ d. c. Quanto. quam ſententiam ex jure divino & eccleſiaſtico probare ſatagunt.

§. CCCXCI. Utimur autem contra canoniſtas hiſce potiſſimum argumentis. 1.) *A defectu mandati divini.* Quæ matrimonia Deus diſſolvenda nuſpiam præcepit, ea poſtquam contracta ſunt, diſſolvi non debent. Sed talia ſunt fidelium cum infidelibus conjugia. *Ergo.* 2.) *A defectu probati exempli.* Non leguntur talia conjugia in vet. vel nov. teſt. diſſoluta, ſed potius firmitatem ſuam obtinuiſſe, quo pertinent exempla a Bellarmino adducta. Quamvis vero idem Bellarminus in prop. IV. hiſce exemplis uno ex quatuor modis reſpondendum cenſeat, vel *ad eos exempla illa pertinere, quibus nulla lege particulari, ſed ſolum lege naturæ ſecundum rectam rationem in certis caſibus talia matrimonia prohibebantur, quales fuerint Iacob, Ioſeph, Eſther:* vel *ad eos, qui uxores quidem gentiles, ſed quæ ad fidem convertebantur, duxerunt, quales fuerint Salmon ducens Raab, & Bootz Ruthem;* vel *ad eos, qui aperte reprehenduntur, quod contra legem cum gentilibus conjugia celebraverint, qualis fuit Salomon & Chriſtiani in primitiva eccleſia ducentes fœminas gentiles:* vel *ad eos, quos ignorantia & introducta conſuetudo forte excuſabat, qualis fuit Monica;* tamen noſtræ ſententiæ illud ſufficit, quod ejusmodi matrimonia inter fidelem & infidelem quocunque modo contracta non fuerint diſſoluta, ſed ſua illis conſtiterit firmitas, quamvis a contrahentibus peccatum fuerit, ab aliis magis, ab aliis minus. De facto Eſdræ dicetur poſtea. 3.) Ex *Chriſti excluſiva.* Matth. V. 32. *Quicunque dimiſerit uxorem ſuam, excepta fornicationis cauſa, facit eam mœchari.* Matth. XIX. 9. *Quicunque dimiſerit uxorem ſuam, niſi ob fornicationem, & aliam duxerit, mœchatur.* Si ſola fornicatio eſt legitima divortii cauſa, utique ob infidelitatem alterutrius conjugis non debet fieri ſeparatio. 4.) Ex *apoſtolica ſententia:* 1 Cor. VII. 12. 13. *Si quis frater uxorem habet infidelem, & hæc conſentit habitare cum illo, non dimittat illam. Et ſi qua mulier* [fidelis] *habet virum infidelem, & hic conſentit habitare cum illa, non dimittat virum.* Hoc dictum apoſtoli recte urget Dominicus a Soto pro fundamento poſitæ adſertionis. Si enim religionis diſparitas eſſet impedimentum dirimens matrimonium & quidem jure divino, apoſtolus non permitteret Chriſtianos in tali conjunctione permanere. Fruſtra Bellarminus excipit, *impedimenta dirimentia hoc habere proprium, ut dirimant, ſi ipſa præcedant, non autem dirimant, ſi ſequantur. Quare cum apoſtolus ibi agat de diſparitate cultus incidente poſt contractum matrimonii, quando alter conjugum factus eſt fidelis, id non trahendum eſſe ad probandum, eorum matrimonium eſſe ratum, quorum alter ante contractum fuit fidelis.* Negamus enim, apoſtolum tantum de diſparitate cultus poſt matrimonii contractum incidente loqui, cum in primis illis eccleſiæ ex gentilibus collectæ incunabulis matrimonia inter diſpares cultu & religione ex ignorantia vel errore ſæpius contracta fuiſſe vix negari poſſit. Etenim ſi *tempore Auguſtini frequentiſſima fuerunt ejusmodi connubia,* ut ipſemet teſtatur lib. de fide & operib. cap. XIX. ecquis ſibi patietur perſuaderi, Corinthios ab illis penitus abſtinuiſſe? De utroque igitur caſu verba apoſtoli ſunt accipienda, ſive cultus diſparitas ſuperveniat contracto matrimonio, ſive illud præcedat. Quemadmodum perinde eſt, ſive chriſtianiſmi profeſſio ſequatur magiſtratus officium, ſive illud præcedat, utrobique enim magiſtratus officio chri-

ſtianus bona conſcientia fungi poteſt: ſic etiam perinde eſt, ſive chriſtianiſmi profeſſio ſequatur conjugium cum infideli contractum, ſive illud antecedat; utrobique enim fidelis bona conſcientia infideli cohabitare poteſt. Quemadmodum divortium dirimit matrimonium, ſive antecedat conſummationem matrimonii poſt contracta ſponſalia, ſive eamdem ſequatur: Deut. XXII. 20. ſic cultus diſparitas, ſi eſſet impedimentum dirimens, & quidem jure divino, utique etiam ſuperveniens contractum matrimonium diſſolveret. Quidam ex canoniſtis excipiunt, *apoſtolum tale conjugium permittere privato quodam conſilio & autoritate, non autem divina ſive apoſtolica autoritate*, cum v. 12. ſcribat, *cæteris ego dico, non Dominus.* Sed ejusdem cap. v. 40. apoſtolus ipſe exponit, quo loco hoc ſuum conſilium haberi velit. *Puto*, inquit, *quod & ego Spiritum Dei habeam.* Quando igitur v. 12. inquit, *cæteris ego dico, non Dominus*, non opponit ſe ipſum Domino, nec ſuam ſententiam divinæ præfert, nec ſe ex Dei Spiritu loqui negat; ſed diſtinguit inter id, quod eſt expreſſe a Domino mandatum, & illud, quod non eſt ſpecialiter expreſſum. Concedit, de matrimonio inter fidelem & infidelem non haberi expreſſum & ſpeciale Chriſti mandatum, ſed tamen ſe Spiritu Dei illuminatum illud conſulere, quod ipſius voluntati & veræ pietati maxime conveniat, id eſt, diſtinguit inter ſententiam Domini immediate & mediate prolatam. Ex quo fundamento etiam intelligi poteſt illud quod in c. Sic enim cauſ. 28. q. 1. ex Auguſtino adducitur. *Iubet fideli Dominus, ne infidelem dimittat, an non jubet? ſi dixeris, jubet, reclamat apoſtolus*, Ego dico, non Dominus. *Si dixeris, non jubet, cauſam requiro.* Atqui, uti modo dictum, apoſtolus non opponit ſuum & Chriſti mandatum, ſed diſtinguit inter id, quod a Chriſto expreſſe mandatum, & quod ab apoſtolo ex Spiritus ſancti impulſu & inſpiratione loquente profectum, quæ non pugnant, ſed ſunt ſubordinata. Rom. XV. 18. 1 Cor. VII. 40. 2 Cor. XIII. 3. 2 Petr. I. 21. Ambroſius in comm. 1 Cor. VII. *Cæteris ego dico, non Dominus. Hoc dixit, ut oſtendat, quid proprio ore Dominus juſſit, & quid hujus autoritati conceſſit, quia & per iſtum Dominus loquitur, ait enim*, 2 Cor. XIII. *an experimentum quæritis ejus, qui in me loquitur Chriſtus?* In comment. qui in fin. Hieronymi habentur: *Non quia in ſe non habebat Chriſtum loquentem*, [apoſtolus] *hæc dicit, ſed ut oſtendat, quia ipſe Dominus per ſemetipſum de hoc in evangelio dicit.* Conjungimus autem cum dicto Pauli 1 Cor. VII. 13. dictum apoſtoli Petri 1 epiſt. III. 1. *Mulieres ſubditæ ſint viris ſuis, ut, & ſi qui non credunt verbo, per mulierum converſationem ſine verbo lucrifiant, v. 2. conſiderantes in timore caſtam converſationem veſtram;* ubi apoſtolus nequaquam præcipit, ut mulieres fideles infidelibus maritis in matrimonio conjunctæ diſcedant; ſed ut vitam chriſtiana fœmina dignam agant, & hac ratione maritos ſuos Chriſto lucrari ſtudeant. 5.) Ex *infidelitatis ac hæreſeos natura.* Nec infidelitas nec hæreſis per ſe & abſolute pugnant cum natura conjugii, ſicut adulterium, poſſunt enim eſſe duo in carne una, licet non ſint ſpiritus unitate invicem conjuncti, alias etiam pii mariti & impiæ fœminæ conjugium eſſet diſſolvendum. Quo pertinet illud, quod etiam inter homines infideles & paganos extra eccleſiam ſit verum conjugium. 6.) Ex *incommodi ſequela.* Si ob infidelitatem ac hæreſin conjugium eſſet diſſolvendum, homines temerarii ac leves prætextum hæreſeos promte arriperent, ut a conjugibus ſuis, quibus minus æqui ſunt, ſeparari poſſent. Item ſi ob infidelitatem alterutrius conjugis ſeparanda matrimonia, etiam ob alterutrius impietatem ſeparanda erunt, quod abſurdum eſſe quivis intelligit.

7.) Qui-

7.) Quidam juriſconſulti ex l. Si legib. 16. C. de epiſc. audient. idem probare conantur: *Si legibus prohibitæ non ſint ſperatæ nuptiæ, & poſt arrhas ſponſalitias ſponſa conjugium ſponſi propter religionis diverſitatem recuſaverit &c.* Forſterus part. I. diſp. 3. q. 15.

Argumenta canoniſtarum.

I.) ab Eſdræ exemplo.

§. CCCXCII. Canoniſtarum argumenta contraria potiora hæc ſunt. I. *Deus in vet. teſt. connubia Iſraelitarum cum Cananæis prohibuit*, Exod. XXXIV. 16. Deut. VII. 3. quod mandatum Eſdras ſic expoſuit, *matrimonia cum infidelibus conſummata eſſe reſcindenda* Eſdr. IX. & IX. *Ergo etiam inter Chriſtianos & infideles nuptiæ non poſſunt conſtare.* Reſp. Bellarminus huic canoniſtarum argumento recte reſpondet, præceptum illud, quatenus irritum pronunciavit ejusmodi matrimonium, fuiſſe judiciale ad Judæos duntaxat, non autem ad Chriſtianos in nov. teſt. pertinens, id enim probari poteſt, 1.) ex *objecti determinatione.* Cum Cananæis enim Ammonitis ac Moabitis, non autem cum cæteris gentibus, ob cauſas quasdam peculiares ac particulares talia matrimonia eo modo fuerunt prohibita, ut etiam contracta fuerint diſſolvenda. 2.) Ex *conjugii cum captiva muliercula* ex aliis populis oriunda *conceſſione:* Deut. XXI. 11. Si abſolute ac ſimpliciter non potuiſſet conſtare matrimonium inter Iſraelitas & alios populos, non permiſſum fuiſſet Judæo ducere mulierem captivam. 3.) Ex *contrariorum exemplorum inductione.* Quamvis enim exempla illa nec regulam conſtituant, nec omnis adprobari poſſint vel debeant, tamen quamdam fuiſſe etiam in vet. teſt. hujus interdicti exceptionem ac limitationem demonſtrant. 4.) Ex *nov. teſt. natura & conditione.* In vet. teſt. Deus Iſraeliticum populum ab omnibus gentibus ſeparatum in peculium ſibi elegerat, ſed in nov. teſt. deſtructa ac diruta eſt maceria, qua Judæi a gentilibus dirimebantur, Eph. II. 14. ac ſine ullo populorum & gentium diſcrimine eccleſiam ex toto humano genere ſibi colligit. 5.) Ex *Chriſti & apoſtoli Pauli diſpoſitione.* Cum enim Chriſtus in nov. teſt. unicam legitimi divortii cauſam, adulterium ſcilicet, ſtatuat, & hoc ipſo cauſas alias excludat, cumque apoſtolus conjugem fidelem cum infideli ſpe converſionis cohabitare permittat, ideo, ſi vel maxime generale aliquod mandatum in vet. teſt. de diſſolvendis matrimoniis fidelium cum infidelibus contractis exſtaret, tamen in nov. teſt. cum reliquis forenſibus & judicialibus illud eſſet abrogatum.

II.) ab apoſtoli præcepto.

§. CCCXCIII. II.) *Apoſtolus præcipit*, in Domino nubendum eſſe 1 Cor. VII. 39. *Ergo diſſolvendum eſt matrimonium fidelis cum infideli contractum.* Reſp. Auguſtinus lib. I. de adulter. conjug. ad Pollent. & habetur c. Sic enim cauſ. 28. q. 1. *apoſtolum de his conjugiis loqui, quæ ſibi primitus copulantur, ne nubat fœmina niſi ſuæ religionis viro, vel ne vir talem accipiat uxorem, hoc autem diverſum eſſe quis abnuat, ubi agitur non de conjungendis, ſed de conjunctis.* Adde, quod *in Domino nubere* ab aliis eccleſiæ doctoribus aliter explicetur, ut ſuperius vidimus. Quidquid ſit, nobis ſufficit, quod fidelis conjux infideli cohabitans in Domino vivere poſſit. 1 Cor. VII. v. 12.

III.) Ab hæreſeos ſtatu.

III.) *Si adulterium corporale divellit conjugium, multo magis infidelitas & hæreſis, quæ eſt ſpiritualis fornicatio, illud ſolvet, quia ſcilicet eſt gravius delictum.* Reſp. alia quæſtio eſt, an *abſolute* loquendo hæreſis & infidelitas ſint gravius delictum quam adulterium, quod facile concedimus, cum hæreſis & infidelitas pugnent cum prima, adulterium vero cum ſecunda decalogi tabula: alia vero quæſtio eſt, an reſpectu *conjugii* hæreſis & infi-

delitas ſit gravius delictum quam adulterium, quod negamus, quia infidelitas & hæreſis non ita pugnant cum ipſa natura, & ut ſic loquar, eſſentia conjugii, ſicut adulterium; poſſunt enim duo eſſe in una carne, ſi vero maxime cultus & religionis diſparitate ſint ſejuncti, ſed duo non ſunt in una carne, ſi alteruter poteſtatem ſui corporis faciat adultero. Atqui hæc ſunt præcipua canoniſtarum argumenta. Quæ præter hæc Petrus Martyr, Zanchius & Gentilis adferunt, facilem habent explicationem, ſi obſervetur, diſtinguendum eſſe inter *nuptias contrahendas* & *contractas*, inter id, quod *cum eſſentia matrimonii pugnat*, & quod ex *accidenti* quædam incommoda ſecum trahit, inter id, quod ipſius *contractus firmitatem* tollit, & quod *contrahentium perſonarum reſpectu* periculum, incommodum & ſcandalum trahit. Conjunge Tarnovium lib. I. de conjug. cap. XXXXVI. p. 210.

An matrimonium fidelis cum infideli irritum ſit ex more populi chriſtiani.

§. CCCXCIV. *Tertia* Bellarmini propoſitio ſic informatur: „Matrimonium „inter fidelem & infidelem „non baptizatum irritum eſt „ex more populi chriſtiani „vim legis obtinente.„ Probat ex eo, quod „ab annis ut minimum „ſexcentis ſine ulla controverſia creditum „ſit in eccleſia, iſta matrimonia eſſe nulla; cum ergo tot ſeculis illud eccleſia „crediderit & ſervaverit, & tamen certa „aliqua lex non inveniatur, neceſſe eſt, „ut id paulatim ſit introductum, & con„ſuetudo vim legis obtinuerit.„ Non poſſe autem hunc morem ſive hanc legem conſuetudinariam improbari, duobus argumentis probat: 1.) „Exemplo legis. „Si enim in lege divina veteri cultus di„ſparitas erat impedimentum, dirimens „ſaltem intra certas rationes, certe ma„jori ratione potuit fieri cultus diſparitas „impedimentum dirimens apud Chriſtia„nos, nam lex chriſtiana eſt perfectior. „Item major eſt cultus diſparitas inter „chriſtianos & infideles, quam inter Iu„dæos & infideles. Nam chriſtiana lex „eſt omnibus ad ſalutem neceſſaria, & qui „Chriſtiani non ſunt, alieni ſunt a Deo „& ab eccleſia & a religione divina. At „lex Hebræorum non erat omnibus ne„ceſſaria, multique inter gentes ſalvari „poterant, dum lex vigeret, quare non „erant gentiles extra eccleſiam Dei per „hoc ſolum, quod ad populum Iſrael non „pertinebant. 2.) Matrimonium apud „Chriſtianos eſt ſacramentum, ergo non „debet a Chriſtianis illis perſonis tribui, „qui ſacramenta ſuſcipere nequeunt. Er„go maxima fuit cauſa irritandi matrimo„nium fidelium cum infidelibus, non enim „infidelis non baptizatus ullius ſacramenti „capax eſt. Et hæc etiam eſt ratio, cur „matrimonia cum hæreticis irrita non ſint, „quia videlicet ſacramenta eſſe poſſunt „ratione præcedentis baptiſmi in utroque „conjuge.

§. CCCXCV. In hoc Bellarmini diſcurſu notamus ſequentia: 1.) Canoniſtas, Anabaptiſtas, Photinianos & quosdam Calvinianos τὸ ὅτι concedere Bellarmino, quod ſcilicet matrimonium fidelis cum infideli ſit irritum, ſed τὸ διότι negare, quod *ob morem aliquem populi chriſtiani vim legis obtinentem ſit irritum*, deducere enim id conantur ex lege divina. Nos & τὸ ὅτι & τὸ διότι Bellarmino negamus. 2.) Cum enim teſte ipſomet Bellarmino in præced. prop. *matrimonium inter fideles & infideles non ſit irritum jure divino, naturali vel poſitivo, vel certa aliqua lege eccleſiæ;* utique etiam non potuit nec debuit reddi irritum *more populi chriſtiani*, quia conſuetudo fundamento mandati divini deſtituta non poteſt introducere impedimentum aliquod matrimonium legitime contractum dirimens, alias conſuetudo humana præjudicaret ordinationi divinæ. De conſuetudine vide multos utiles canones diſt. 8. 3.) Sic ergo

go concludimus: Quæ conjugia jure divino, naturali & poſitivo ſunt rata, illa ſola populi chriſtiani conſuetudine non debent nec poſſunt reddi irrita. Conjugia fidelium cum infidelibus jure divino, naturali & poſitivo ſunt rata. *Adſumtum* concedit Bellarminus. *Majorem* probamus ex evidenti dicto Chriſti Matth. XIX. 6. *Quod Deus conjunxit, homo non ſeparet.* 4.) Utimur etiam hoc argumento: Quodcunque non adverſatur ipſi formæ & eſſentiæ conjugii, per illud contractum conjugium non redditur irritum. Sed infidelitas non adverſatur ipſi formæ & eſſentiæ conjugii. Ergo *Adſumtum* eſt manifeſtæ veritatis, alias etiam poſt matrimonium contractum ſuperveniens infidelitas conjugium dirimeret, quod Bellarminus non concedit. *Major* probatur ex eo, quia cauſas conſtituentes ac dirimentes oportet ſibi invicem directe opponi. 5.) Quæ in contrarium a Bellarmino adferuntur, facilem habent explicationem. Prohibitionis rationes, quæ in vet. teſt. viguere, utpote periculum ſeductionis, excidium Cananæorum, ſeparatio populi Iſraelitici a gentilibus &c. illæ non omnes nec æqualiter vigent in nov. teſt. ergo hac in parte non poteſt ſtatui major & fortior prohibitio in nov. quam in vet. teſt. 6.) Nec recipimus Photinianum & pontificium illud ſomnium, quod *Chriſtus ſit novus legislator, qui in nov. teſt. perfectiorem legem tradiderit, quam fuit lex vetus & moſaica*, contrarium enim in tract. de evangel. §. 64. & ſeqq. multis fuit demonſtratum. 7.) *Gentiles non fuiſſe extra eccleſiam per hoc ſolum, quod ad populum Iſrael non pertinuerint*, ambigue dicitur; vel enim intelligitur de illis, qui religionem Iſraeliticam profitebantur, ſicque interna fide & externa confeſſione eccleſiæ Iſraeliticæ erant conjuncti, quamvis inter Iſraelitas non habitarent, nec leges forenſes & ceremoniales omnes ſervarent, vel intelligitur de illis, qui nec interiore confeſſione nec exteriori cohabitatione Iſraeliticæ eccleſiæ fuere conjuncti. De poſterioribus non niſi abſurdiſſime dicitur, quod non fuerint extra eccleſiam Dei per hoc ſolum, quod ad populum Iſrael non pertinuerint; de prioribus ſi Bellarminus loquitur, agnoſcat, eos ratione interioris fidei & exterioris confeſſionis fuiſſe Iſraeliticæ eccleſiæ conjunctos, quamvis inter Iſraelitas non habitaverint, nec ritus eorum omnes exercuerint. Subſtantialia religionis Iſraeliticæ & Chriſtianæ ſunt eadem in vet. ac nov. teſt. quia *una fides, una eccleſia, unus Dominus.* Ergo ut in nov. teſt. qui Chriſtiani non ſunt, a Deo, eccleſia & religione divina alieni ſunt, ſic pari modo in vet. teſt. qui Iſraelitæ non fuerunt, fidei ſcilicet & confeſſionis reſpectu, itidem a Deo, eccleſia & religione divina alieni ſunt judicandi. 8.) Denique *conjugium eſſe ſacramentum proprie dictum*, falſa eſt hypotheſis, ut ſuperius demonſtravimus. Quare cum hæc adſertio, quod matrimonium inter fidelem & infidelem ſit irritum more populi chriſtiani, hac hypotheſi vel unice vel præcipue nitatur, merito nobis debet eſſe ſuſpecta. Addo & iſtud: Matrimonium inter fidelem & infidelem ideo eſt irritum, quia *infideles non poſſunt ſuſcipere ſacramentum, quale eſt matrimonium*, ut h. l. Bellarminus diſputat. Atqui matrimonium jam inde a primo primitivæ eccleſiæ tempore fuit ſacramentum, nec demum ante 600. annos ſacramentum eſſe cœpit, ut idem diſputat lib. de matr. cap. Ergo non ex more populi chriſtiani per annos ſexcentos uſitato, ſed ex ipſius Chriſti inſtitutione in nov. teſtam. perpetuo durante matrimonium inter fidelem & infidelem erit irritum. Quid quod non ſolum infideles ſed etiam hæretici a ſacramentis, quæ ſunt bona eccleſiæ propria, arceantur, ergo non ſolum inter fidelem & infidelem, ſed etiam inter fidelem & hæreticum irritum erit matrimonium. Quid ergo fiet canoni Trid.

ſeſſ.

ſeſſ. XXIV. can. 5. *Si quis dixerit, propter hæreſin diſſolvi poſſe matrimonii vinculum, anathema ſit;* quid item adſertioni ipſius Bellarmini in proxime præced. prop. §. Jam vero &c. *Communi conſenſu catholicorum matrimonium cum hæretico non eſt irritum.*

An pontifex poſſit tale matrimonium concedere.

§. CCCXCVI. *Quarta* Bellarmini propoſitio ſic habet: *Poteſt ſummus pontifex, ſi cauſa id poſtulet, cum fideli diſpenſare, ut cum infideli matrimonium contrahat. Si enim*, inquit, *præceptum prohibens & irritans ejusmodi matrimonia eſt naturale, non obligat, niſi quatenus recta ratio dictat, id non eſſe faciendum vel ob periculum ſubverſionis vel ob alias cauſas. Quare ceſſantibus illis cauſis non eſt contra jus naturæ ejusmodi conjugium, præſertim accedente declaratione ſummi paſtoris. Si vero eſt præceptum poſitivum humanum, ut apoſtoli Pauli, conciliorum & pontificum, poteſt ſine dubio apoſtolorum & pontificum aliorum ſucceſſor in eo diſpenſare ceſſante periculo & juſta cauſa id poſtulante.* Reſp. 1.) Si ex verbo Dei efficaciter probatur, non licere fideli cum infideli matrimonium contrahere, non poterit pontifex diſpenſare, ut fidelis cum infideli matrimonium contrahat. Sed prius præſtare conatus eſt Bellarminus prop. I. ex Deut. VII. 1 Reg. XI. 1 Cor. VII. 2 Cor. VII. agnoſcat ergo poſterius. Connexio *majoris* probatur, quia *inferior non poteſt diſpenſare contra legem ſuperioris.* 2.) *Si infidelis non eſt capax ullius ſacramenti*, quod in prop. III. Bellarminus adſerit, quomodo pontifex diſpenſare poteſt, ut fidelis matrimonium contrahat cum infideli? num matrimonium tunc ſacramentum eſſe deſinit, an vero pontifex etiam diſpenſare poteſt, ut infidelis baptiſmum vel euchariſtiam recipiat? 3.) Antichriſtianus eſt faſtus ille pontificis, quem Bellarminus h. l. confirmat, quod *contra ipſius apoſtoli Pauli præcepta diſpenſare poſſit.* Quam procul abeſt Bellarminus a pronunciatis illis canoniſtarum, quod *pontifex ſupra jus & contra jus diſpenſare poſſit*, quod *contra verba evangeliorum, licet non contra mentem eorum poſſit diſpenſare &c.* 4.) De lege nemini licet diſpenſare, niſi ejus auctori. At pontifex non eſt auctor legis interdicentis matrimonium fidelis cum infideli. Ergo etiam non poteſt de ea diſpenſare. *Adſumtum* confirmat Bellarminus prop. I. ubi *ex verbo Dei, ex conciliis, ex patribus, & ex ratione* demonſtrare nititur, conjugium fidelis cum infideli non eſſe licitum.

II.) Diſparitas aetatis.

§. CCCXCVII. A diſparitate religionis & cultus tranſitum facimus II.) ad diſparitatem *ætatis*, ubi quæritur: *An concedendum ſit matrimonium inter juvenem & vetulam, item inter ſenem decrepitum & juvenculam?* Diſtinguendum hic eſſe dicimus: 1.) inter conjugium *contrahendum* & *contractum.* Matrimonia inter perſonas maxima ætatis diſparitate invicem disjunctas merito improbantur, ſed ſi contracta jam ſint, non debent ob hanc diſparitatem diſſolvi. 2.) Inter prohibitionem *divinam* & *humanam.* Nulla in hac ætatis diſparitate exſtat prohibitio divina, unde etiam ejusmodi matrimonia, ſi jam ſint contracta, non debent diſſolvi. Magiſtratus interim recte facit, ſi monſtroſas ejusmodi nuptias inter ſenem ſexagenarium & juvenculam ſedecim vel octodecim annorum, inter vetulam ſeptuagenariam & juvenem viginti annos natum prohibeat, ob cauſas in ſequenti §. explicandas. 3.) Inter diſparitatem *maximam* & *mediocrem.* De proportione ætatis in marito & uxore diximus ſuperius, ab ea ſi mediocris aliqua diſparitas in diverſum abeat, non propterea ſtatim diſſuadendum eſt matrimonium; ſed ſi diſparitas ſit longe maxima, argumentum diſſuadendi exhibebit omnino ponderoſum. 4.) Inter conjugium initum *a viro provectioris ætatis* cum

cum juvencula, & inter id quod contrahitur *a juvene cum vetula effoeta*, *ſoetida*, *vieta*, *rugoſa*, *annoſa*, illud facilius concedendum, cum ex tali conjugio proles ſperari poſſit; hoc vero difficilius, cum avaritia utplurimum ſit talium nuptiarum conciliatrix. Inde Eraſmus in lib. de chriſt. matr. *multo abſurdius juvenem vetulæ, quam ſenem juvenculæ copulari* diſputat, *quia in poſteriorum conjugio non perit reverentia maritalis, nec viri unquam tam deſperata eſt impotentia quam ſterilitas mulieris effoetæ.*

§. CCCXCVIII. Hiſce præmiſſis demonſtramus, ob inſignem aliquam ætatis diſparitatem maxime inter juvenem & vetulam improbandum eſſe conjugium. 1.) A *remotione finium conjugalium.* Primus ac præcipuus conjugii finis eſt *generatio prolis.* Atqui ex conjugio juvenis & vetulæ, cui jam deſierunt fieri muliebria, Gen. XVIII. 11. ſoboles ſperari nequit. Sed & decrepiti illi, quibus ſenili maraſmo virtus vitalis & prolifica emori incipit, vix poſſunt ſpem prolis concipere, ſi vel maxime juvencularum in amplexu hæreant. Alter conjugii finis eſt *mutuum adjutorium*, quod Auguſtinus lib. IX. de Geneſ. ad lit. cap III. cum reſpectu ad uſum conjugalem accipiendum eſſe docet, ut ſuperius §. 233. oſtendimus. Atqui tale adjutorium a vetula, qui poteſt juvenis exſpectare? Adde, quod maxima illa ætatis inæqualitas amicitiam & concordiam, quæ inter conjuges ob mutuum adjutorium in œconomicis requiritur, non mediocriter labefactat. Tertius conjugii finis, qui poſt lapſum demum acceſſit, eſt *libidinis remedium.* At incendium illud libidinis in ſenibus & vetulis non amplius fervet, ac ſi vel maxime concupiſcentiæ ſtimulos ſentiunt, illi tamen in conjugio cum juvenculis non tam exſtinguuntur, quam accenduntur. 2.) Ex *conſecutione incommodorum.* Inter conjuges maxima ætatis inæqualitate differentes vix poteſt conſtare firma amicitia & concordia, ſed eorum

Semper habet lites alternaque jurgia lectus.

Lætitia juvenem, frons decet triſtis ſenem, inquit Seneca; quæ animorum ac ſtudiorum diſſimilitudo perpetua eſt diſſidiorum ac contentionum nutricula, qua de re multa tradit Nevizanus lib. II. ſylv. nupt. n. 19. Experientia teſtis eſt, locupletes viros juvenes cito faſtidium capere vetularum ac alienos quærere nidos, quod a fœminis juvenculis decrepitorum matrimonio junctis itidem fieri quis dubitet? De valetudinis incommodis ex conjugio decrepiti & juvenculæ metuendis diſputant medici. 3.) Ex *cauſa impulſiva talium nuptiarum.* Impares illas nuptias [ita enim Romani eas, de quibus agimus, vocabant] ex una parte conciliat laſcivia, ex altera vero divitiarum amor, unde Pudentillæ Apulei uxori objectum fuit, quod anno ætatis ſexageſimo nupſiſſet ad *libidinem*, & Apulejo, quod eam cupiverit *avaritiæ cauſa.* Apulejus 2. Apol. Mentzerus de matr. p. 124. refert, *cordatam quamdam viduam ſexagenariam a formoſo juvene de matrimonio ſollicitatam reſpondiſſe, niſi plane mihi perſuaderem, opes potius meas, quam me ipſam quæri, petitioni fortaſſis adnuerem.* 4.) Ex *conſenſu omnium gentium.* Omnibus cordatis diſplicuere ejuſmodi matrimonia inter impares ætate, ac maxime inter juvenem & vetulam contracta. Apud Judæos ſi quis *juvenis ducit vetulam, conſilio Dei reſiſtere ac timore Dei carere dicitur.* Thalm. in Chaſidim. f. 57. Clemens Alexandrinus lib. VI. ſtrom. citat verſum Euripidis: αἰχρὸς νέᾳ γυναικὶ πρεσβύτης ἀνήρ. Bernhardinus part. I. roſar. ſerm. 24. dicit, *puellam ductam. a ſene poſſe tuto feretrum ſecum deferre pro tumulando marito.* Alciatus in epigram.

Nupſit anus juveni, vetulo tibi juncta puella eſt,
O nimium ex omni tempore inepta Venus.

Aut

Aut aliis ducis, ſterili vel conſeris agro,
Conjuge nec frueris, nec frueris ſobole.

Caſus lib. I. œcon. c. 4. q. 3. ejusmodi nuptias vocat *exſequias nuptiales & funebres nuptiarum tædas.* Plura in hanc ſententiam de cavenda ætatis inæqualitate videri poſſunt apud Steph. Guazzum lib. III. de civ. converſat. p. 393. Tiraquellum leg. connub. 6. Cypræum de ſponſal. c. 9. §. 8. Arnïſæum de jure connub. c. II. ſect. 4. &c. De Abrahæ ac Davidis exemplis, quæ in contrarium adferri ſolent, egimus ſuperius.

III.) *Diſparitas ſtatus.*

§. CCCXCIX. Denique III.) ob *diſparitatem ſtatus & vitæ conditionis* in jure civili prohibentur nuptiæ: 1.) inter perſonam *liberam* ac *ſervum*, l. Proculus 67. de jure dot. Nov. 22. c. 10. ſed hoc ſublatum eſt jure canonico, juxta quod ſervis quoque cum liberis eſt conjugium c. I. x. de conjug. ſerv. c. Si quis liber. 2.) c. ſi fœmina 5. cauſ. 28. q. 2. 2. inter *civem Romanum* & *peregrinam* in pr. Inſtit. de nupt. Ulpianus in fragm. tit. 5. §. 8. Vid. Briſſonium de jure conn. p. 552. poſtea tamen ab eo jure deſciverunt Romani l. in orbe 17. de ſtat. hom. 3.) Inter *virum ſenatorii ordinis ejusque liberos & libertinam tabernariam*, *lenonis*, *arenarii*, *ejusve*, *qui ludicram artem exercuit*, *filiam*. l. Jul. 44. ff. de rit. nupt. l. Humilem. 7. C. de inc. nupt. ne ampliſſimi ordinis dignitas vilis conjugii conſortio ſordeſcat, neve abjectarum fœminarum non tam connubia quam vitia jungantur. Briſſonius de jure connub. p. 556. quin & ſuperveniens dignitas ſenatoria matrimonium ſolvebat, quod merito correxit Juſtinianus l. ſancimus. C. de nupt. ac Valentinianus & Martianus d. l. *humilem.* legem Juliam declarant, quod pauperes ingenuis parentibus natæ non ſint inter humiles & abjectas perſonas a ſenatoribus duci prohibitas numerandæ, ſed *ancilla*, *ancillæ filia*, *liberta*, *libertæ filia*, *ſcenica*, *ſcenicæ filia*, *tabernaria*, *tabernarii vel lenonis aut arenarii filia*, *aut ea*, *quæ mercimoniis publice præſuit.* 4.) Inter *provinciarum rectores* & eorum *officiales ac filios & fœminam inde oriundam vel domicilium ibi habentem* l. ſi quis 38. de rit. nupt. ne eripere potius quam conſenſu liberrimo ducere uxorem videantur. Quamvis vero provinciæ præſes filio uxorem ibi quærere non potuerit, tamen filiam nuptui elocare in provincia potuit, cujus diverſitatis rationem hanc tradit Hilligerus in Don. enucl. lib. XIII. cap. 20. lit. S. quod *filii non vere elocentur*, *ſed illis quærantur uxores*, *quas ipſi petunt & ambiunt*, *periculum itaque fuerit*, *ne ſæpe filiæ provincialium illis*, *ad quos nullo adfectu ducuntur*, *nubere auctoritate parentum magiſtratui id denegare non audentium adigantur*, *contra nec ſolens nec decens fœminæ*, *ut ambiant adoleſcentes*, *ſed ut procos exſpectent*, *cum ambiantur*, *nemo igitur niſi volens & amans eis ambiet*, *ſicque legis ratio in eis ceſſat.* Hodiernis moribus ac temporibus illa omnia fere exoleverunt, unde diſparitas ſtatus ſi vel maxime interdum ſit argumentum contrahendum matrimonium diſſuadens, tamen non eſt impedimentum contractum diſſolvens, unde nobilis ignobilem, dives pauperem, dominus ancillam ducere poteſt, ut late deducit Reusnerus lib. I. deciſ. 4. nec probari nobis poteſt, quod Zanchius in lib. de operib. ſex dier. ex dicto apoſtolico Phil. IV. 8. *Quæcunque εὔφημα*, *ſi qua laus*, *ſi qua virtus*, *hæc cogitate &c.* demonſtrare nititur, inter perſonas conditione multum diſſimiles, puta inter nobilem & plebejam, ſenatorem & infimæ ſortis mulierem jure divino prohibitum eſſe matrimonium. Semper tamen tenendum illud, *matrimonia optima & pacatiſſima eſſe ea*, *quæ inter perſonas genere*, *ætate*, *moribus & aliis adjunctis quam maxime pares contrahuntur*, juxta illud poetæ:

Si qua voles apte nubere, nube pari.
Ovidius epiſt. VIII. Heroid.

Item: *Quam male inæquales veniunt ad aratra juvenci,*
Tam premitur magno conjuge nupta minor.

Dioni Callimachus *æqualem eſſe ducendam* conſuluit, Atarnitæ adoleſcentis exemplo, cui obſcurius ſignificaviſſe pueri videntur, ut comparem ſibi adſciſceret, *τὴν κατὰ σαυτὸν ἔλα*, qua de re exſtat epigramma Græcum lib. III. Cleobulus hujus præcepti talem reddit rationem: *Si te illuſtriorem duxeris, adfines ut domini te infeſtabunt.* Cœl. Rhodigerus lib. XV. antiq. lect. c. 15. Ac de cauſa materiali conjugii hactenus.

CAPVT VI.

DE CAVSA FORMALI CONJVGII.

§. CCCC.

Forma conjugii. **F***ormam conjugii* quidam ſtatuunt eſſe *conſenſum* contrahentium. Sed opinionem illam ſuperius c. IV. ſect. 2. §. 56. evertimus quatuor argumentis. Formam ergo conjugii ſtatuimus non conſenſum, ſed ex conſenſu ortam *legitimam & indiſſolubilem conjunctionem unius maris & unius foeminæ in carnem unam*, vel quod idem eſt, ipſum *nexum & obligationem conjugalem* ex mutuo utriusque partis in unam carnem conſenſu ortam. Hanc conjugii formam exprimit 1.) *ipſa inſtitutio divina* Gen. II. 24. Matth. XIX. 5. *erunt duo in carne una*, ex quibus verbis Salvator porro infert: *Ergo jam non amplius ſunt duo, ſed una caro. Quod ergo Deus conjunxit, homo non ſeparet.* Ante conjugium mas & fœmina ſunt duo, ſed per conjugium ac poſt conjugium ſunt una caro, utpote fœdere arctiſſimo & indiſſolubili ſibi invicem conjuncti, imo unus homo non animorum tantum, ſed etiam corporum conjunctione. Quod ſi enim de pari duorum amicorum, quale in Davide & Jonathane nobis proponitur 1 Sam. XVIII. 3. recte dicitur, quod in duobus corporibus ſit una eorum anima, *μία ψυχὴ ἐν δύσι σώμασι, unum cor in duobus pectoribus*, unde illud *αἰνιγματῶδες*:

Fallor, an hi duo ſunt? duo ſunt, pluresque duobus,
Hi duo & hi plures ſunt tamen unus homo.
Corporibus duo, corde unus, cum viribus addat
Unio, tres; ſic ſunt tres, duo & unus homo: ,

quanto magis de piis & concordibus conjugibus dici poteſt, quod eorum ſit anima una in corpore uno, cum ex Dei ipſius ore dicantur *una caro*, id eſt, unus homo. Utrumque enim ex Hebrææ linguæ proprietate deſcendit, quod conjuges dicuntur eſſe *in carnem unam*, id eſt, caro una, [exempla ſimilia adduximus ſuperius cap. 4. ſect. 1. §. 5] & quod *caro una* dicantur, id eſt, unus homo. Geneſ. VI. 12. *Omnis caro corruperat viam ſuam*, id eſt, omnis homo. Deut. V. 26 *Quid eſt omnis caro*, id eſt, *omnis homo* &c. 2.) *Definitio conjugii in jure civili tradita.* Juſtinianus in inſtit. de patr. poteſt. §. 2. *Nuptiæ ſive matrimonium eſt viri & mulieris conjunctio individuam vitæ conſuetudinem continens.* Modeſtinus l. nuptiæ 1. ff. de rit. nupt. *Nuptiæ ſunt conjunctio maris & foeminæ & conſortium omnis vitæ, divini & humani juris communicatio.* Definitionem Juſtiniani repetit Alexander III. ad Genuenſem archiepiſcopum c illud x. de præſumtionibus. 3.) Eandem probat *manifeſta ratio.* Formæ tria ſtatuuntur officia. *a.) Dat eſſe rei*, id

id eſt, compoſito, materia præſtat ſolum inchoationem ipſius eſſe, forma autem addit complementum & perfectionem, unde *ratio quidditatis* a philoſopho dicitur lib. II. phyſ. c. 3. *b.*) *Rem a re diſtinguit.* Si enim dat eſſe rei, utique etiam unitatem, cum ens & unum convertantur, ſi dat unitatem, dat etiam diſtinctionem, cum unitas importet diviſibilitatem a quovis alio. *c.*) *Dat operationem compoſito*, id eſt, primarium principium operationis in compoſito. Poſita igitur forma tria ponuntur, *rei eſſentia, diſtinctio & operatio.* At hæc tria conjugio confert legitima unius maris & unius fœminæ in unam carnem conjunctio, per eam enim conjugium eſt id, quod eſt, ab aliis amicitiæ & contractuum ſpeciebus diſtinguitur, & ex illa conjunctione mutua obligatio ad officia conjugalia naſcitur.

Mutua in corpus utriusque conjugis poteſtas.

§. CCCCI. Non eſt, quod regeras, *apoſtolum* 1 Cor. VI. 16. *adſerere, quod adhærens meretrici efficiatur cum ea unum corpus*, & ad id probandum adducere verba inſtitutionis conjugalis: Gen. II. 24. *Erunt duo in carne una;* ex quo videatur conſequi, id quod pro forma conjugii fuit poſitum, eſſe commune cum fornicariis conjunctionibus. Nam 1.) non abſolute ac ſimpliciter dicimus formam conjugii eſſe unius maris & unius fœminæ conjunctionem, ſed notanter addimus *legitimam & indiſſolubilem.* Atqui ſcortatoris & ſcorti commixtio non eſt legitima conjunctio, quia non eſt legibus conjugii & præceptis moralibus conformis, ſed directe illis adverſatur, neque eſt indiſſolubilis conjunctio, de jure ſcilicet, quamvis interdum de facto ante mortem non diſſolvatur, ſed primo quoque tempore potius diſſolvi debet, ficut ex adverſo conjugum conjunctio eſt diſſolubilis de facto, non de jure, unde apoſtolus præcipit, *uxorem a viro non debere diſcedere, quod ſi diſceſſerit, manere innuptam aut viro ſuo reconciliari.* 1 Cor. VII. 10. 11. 2.) Abſit ergo, ut cogitemus, apoſtolum de fornicaria copula ſtatuere, quod ſit talis duorum in unam carnem conjunctio, qualis deſcribitur in primæva conjugii inſtitutione, quæ eſt divinæ ordinationi conformis, ac proinde etiam Deo grata & accepta, naturæ congrua, honeſtis legibus conſentanea, humano generi conſervando ac propagando ſalutaris & neceſſaria; ſed graviter potius taxat illegitimam illam cum ſcorto commixtionem tanquam horribilem confuſionem ordinis divinitus inſtituti, legibus & ordinationi conjugii repugnantem, a diabolo introductam, Deo extreme inviſam & ipſi naturæ adverſam. Ad ſcortatorum enim ignominiam & confuſionem apoſtolus hoc dicit, quod non erubeſcant cum ſcorto in unam carnem conjungi, & ſanctiſſimas conjugii leges honeſtam ac legitimam ejusmodi conjunctionem cum pia conjuge ſancientes nefarie violare. 3.) In copula conjugum agnoſcit idem apoſtolus myſterium ſpiritualis conjunctionis inter Chriſtum & eccleſiam, Eph. V. 32. ſed fornicatorum copula eſt horrendum flagitium, de quo graviter pronunciat apoſtolus: 1 Cor. VI. 15. *Neſcitis, quoniam corpora veſtra membra ſunt Chriſti? tollens ergo membra Chriſti, faciam membra meretricis? abſit!*

Conſectaria ex adſignata conjugii forma.

§. CCCCII. Ex hac conjugii *forma* deducimus VII. poriſmata, quorum ſex priora ſpectant conjugium *contractum*, ſeptimum concernit conjugium *contrahendum.* Poriſma I.) de *arctiſſima conjugum ſocietate.* Quia conjuges ſunt una caro, ideo ipſorum ſocietas, conjunctio & neceſſitudo eſt longe arctiſſima. Ecqua enim arctior poſſit cogitari conjunctio, quam quæ & animorum & corporum unitatem complectitur? unde etiam Deus ipſe in conjugii inſtitutione eandem ſocietati & neceſſi-

I.) Arctiſſima conjugum ſocietas.

tudini, quæ eſt inter parentes ac liberos, præfert: Gen. II. 24. *Relinquet homo patrem & matrem, & adhærebit uxori ſuæ.* Liberi enim a parentum complexu avelluntur, & quando conjugium contrahunt, novas familias conſtituunt, ſed conjugum conjunctio animorum, corporum, familiarum, facultatum, adverſorum, communionem in ſeſe continet. Poteſt & hoc ad conjugalis ſocietatis arctiſſimæ deſcriptionem referri, quod Deus primam conjugem conditurus non ex gleba terræ eam format, ſed *coſtam*, hoc eſt, partem corporis ab Adamo accipit, & ex ea mulierem *ædificat*, quam poſtmodum per nuptias Adamo iterum tanquam corporis ſui partem conjungit, qui cum tripudio ob id exclamat: *Hoc eſt os ex oſſibus meis & caro de carne mea, vocabitur vira*, Gen. II. 23. Sic maritus uxorem divinitus ſibi copulatam adſpiciat tanquam corporis ſui partem, imo tanquam ſuam ipſius carnem: Eph. V. 28. *Qui uxorem ſuam diligit, ſe ipſum diligit.* v. 29. *Nemo enim unquam carnem ſuam odio habuit.* Quid quod de conjuge formanda Deus decretum faciens inquit: Gen. II. 18. *Non eſt bonum hominem eſſe ſolum, faciamus ei adjutorium*, כנגדו, quod ſit velut alter ipſe, imo idem ipſe, cum quo ſe ipſum & omnia ſua communicet. Si ergo propter arctam animorum conjunctionem Pythagoras recte dixit, *amicum eſſe cuique alterum ipſum*; utique propter conjunctionem arctiſſimam & corporum & animorum conjugem ex ipſius Dei ore recte dicimus eſſe cuiquam eandem ipſam.

II.) Nova ex conjugio orta propinquitas.

§. CCCCIII. II.) De *nova ex conjugio orta propinquitate.* Quia conjuges ſunt una caro, ideo inter conſanguineos mariti & uxorem, ac viciſſim inter conſanguineas uxoris & maritum oritur *adfinitas* in certis gradibus matrimonium impediens. Fundamentum hujus poriſmatis eſt ſatis perſpicuum. Conſanguinei mariti ſunt una caro cum ipſo ob ſanguinis propinquitatem. Geneſ. XXIX. 14. dicit Laban ad Jacobum ſororis ſuæ filium: *os meum es & caro mea.* Geneſ. XXXVII. 27. fratres Joſephi de hoc fratre ſuo dicunt: *caro noſtra eſt.* Levit. XVIII. 12. *Nuditatem ſororis patris tui non revelabis, quia caro eſt patris tui &c.* Maritus fit una caro cum conjuge, ob matrimonialem nexum & arctiſſimam ſocietatem: Gen II. 24. *erunt duo in carne una.* Ergo etiam inter uxorem & mariti conſanguineos oritur quædam carnis propinquitas, ad quam ſpectat ſanctio divina: Levit. XVIII. 6. *Omnis homo ad carnem carnis ſuæ non accedat;* unde etiam caro noſtra dicuntur, qui ſola adfinitate proxima nobis ſunt conjuncti, Levit. XVIII. 17. *filiam filii uxoris tuæ & filiam filiæ ejus non accipies, quia caro tua ſunt.* Ex eodem fonte profluxit regula: *Quo gradu quis eſt conſanguineus meæ uxori, eo gradu mihi eſt adfinis;* & viciſſim: *Quo gradu quis eſt mihi conſanguineus, eo gradu eſt uxori meæ adfinis.* Item: *a quibus perſonis abſtinere debet maritus ob conſanguinitatem, ab iiſdem etiam uxor debet abſtinere propter adfinitatem*, qua de re plura diximus ſuperius.

III.) Conjugii indiſſolubilitas.

§. CCCCIV. III.) De *conjugii indiſſolubilitate.* Quia conjuges ſunt *una caro*, ideo vinculum conjugii eſt firmiſſimum & indiſſolubile. Hoc poriſma Chriſtus ipſe ex forma conjugii elicit Matth. XIX. Cum enim Phariſæi ex ipſo quærerent, *an licitum ſit homini dimittere uxorem quacunque de cauſa?* v. 3. Chriſtus revocat eos ad formam conjugii in primæva inſtitutione expreſſam. *Non legiſtis*, inquit, *quia qui fecit hominem ab initio, maſculum & foeminam fecit eos?* v. 5. *Et dixit, propter hoc dimittet homo patrem & matrem, & adhærebit uxori ſuæ & erunt duo in carne una.* v. 6. Unde porro infert: *Itaque jam non ſunt duo, ſed una caro*, & per conſequens, *quod Deus in car-*

nem

nem unam conjunxit, homo non ſeparet. v. 6. Argumentum Chriſti eſt tale: Qui in unam carnem divinitus ſunt conjuncti, non debent humana temeritate, quacunque levi de cauſa, ſeparari. Sed conjuges divinitus in unam carnem ſunt conjuncti. Ergo. *Majorem* probat ex oppoſitione, jam *non amplius ſunt duo, ſed una caro,* hoc eſt, poſt conjugium initum non amplius ſunt duo homines, ſed unus homo. Atqui per temerariam illam ſeparationem ſunt duo, qui una caro eſſe debebant. Terminus indefinitus ἄνθρωπος in prohibitione illa, *homo non ſeparet*, triplicem habet reſpectum: 1.) ad *maritum* temere per libellum repudii uxori datum ab ea ſeſe ſeparantem; Matth. XIX. 7. 2.) ad *uxorem* a marito temere diſcedentem; Jerem. III. 1. 1 Cor. VII. 10. 3.) ad *judicem* temere ſine juſta ac neceſſaria cauſa conjuges ſeparantem: quando vero ob adulterium alterutrius partis matrimonium a judice diſſolvitur, tunc judex non agit temere nec privata auctoritate, ſed publicum officium adminiſtrat, ac divina auctoritate conjuges iterum diſſolvit, ut in quaeſtione, *an ob adulterium diſſolvi poſſit conjugii vinculum*, infra plenius explicabitur. Bellarminus lib. de matrim. cap. IV. §. 2. diſputat, *potiſſimam cauſam, cur matrimonium ſit inſolubile, non poſſe referri in cauſam primariam & certiſſimam aliam, quam in ſignum conjunctionis Chriſti cum eccleſia*, de quo pronunciato quid ſtatuendum ſit, vidimus ſuperius cap. III. quaeſt. 1. Oblitus eſt Bellarminus primaevae inſtitutionis, in qua conjuges ex ipſius Dei ordinatione dicuntur *una caro*, unde recte infert Thomas lib. IV. ſent. diſt. 3. q. 2. art. 1. *matrimonium ex jure naturae habere quamdam indiſſolubilitatem*; ac Ruardus Tapperus ad artic. XVIII. circa initium ſic ſcribit: *Modus probandi inſeparabilitatem matrimonii ex ejus inſtitutione certiſſimus eſt & ſecuriſſimus.* Ex divina igitur ordinatione conjugii vinculum eſt indiſſolubile; quod autem vel per adulterium, vel malitioſam deſertionem diſſolvitur, id eſt ex *accidenti*, & praeter intentionem contrahentium, cum quilibet cordatus ac ſapiens eo animo ac fine matrimonium contrahat, ut indiſſolubili vinculo cum conjuge uniatur. Proinde ut immutabilitati legis moralis nihil ex eo decedit, quod multis modis ab hominibus violetur; ita quoque quamvis per temeraria divortia, malitioſam deſertionem, flagitioſum adulterium &c. divina conjugii ordinatio labefactetur, nihilo tamen minus conjugium in ſe ac per ſe, ex divina ordinatione contrahentium recta intentione conſideratum recte definitur, quod ſit firmiſſima & indiſſolubilis unius maris & unius foeminae conjunctio, ſicut imperator in inſtit. de patr. poteſt. §. 2. definit: *Nuptiae ſive matrimonium eſt viri & mulieris conjunctio individuam vitae conſuetudinem continens.*

IV.) *Mutua in corpus utriusque conjugis poteſtas.*

§. CCCCV. IV.) De *mutua in corpus utriusque conjugis poteſtate.* Quia conjuges ſunt una caro, ideo eſt mutuum & aequale jus corporum inter ipſos. Hoc poriſma ex forma conjugii colligit apoſtolus 1 Cor. VII. 4. *Mulier ſui corporis poteſtatem non habet, ſed vir. Similiter autem & vir ſui corporis poteſtatem non habet, ſed mulier.* Uxor eſt mariti *propria* uxor, v. 2. eſt *caro* mariti, Gen. II. 23. ergo non habet corporis ſui poteſtatem, ſed maritus. Maritus eſt *proprius* vir uxoris, eſt *caro* uxoris, ergo non habet corporis ſui poteſtatem, ſed uxor; ex quo ulterius infert apoſtolus, quod uxori vir τὴν ὀφειλομένην εὔνοιαν [ſic enim per εὐφημισμὸν congreſſum maritalem adpellat] *debeat reddere*, ſimiliter & uxor viro, v. 3. quodque *non debeant invicem ſe fraudare niſi forte ex conſenſu ad tempus, ut vacare poſſint jejunio & orationi* v. 5. Quamvis ergo reſpectu reliquorum officiorum inter conjuges ſit inaequalitas, cum viro debeatur im-

ſerte prohibuerit. Deut. XXI. 15. *Si habuerit homo uxores duas, unam dilectam & alteram odioſam, genueritque ex eis liberos, & fuerit filius odioſæ primogenitus;* v. 16. *volueritque ſubſtantiam inter filios ſuos dividere, non poterit filium dilectæ facere primogenitum, & præferre filio odioſæ.* v. 17. *Sed filium odioſæ agnoſcet primogenitum, dabitque ei de his, quæ habuerit, cuncta duplicia.* 3.) A *probato Abrahæ exemplo.* Abrahamus patriarcha proponitur nobis ut *pater omnium credentium;* Rom. IV. 11. is vero inter liberos ex priore conjugio cum Sara inito & ex poſteriore conjugio cum Cetura contracto ſuſceptos, ſicque inter ipſas etiam conjuges non inſtituit omnimodam bonorum æqualitatem, ſed *cuncta, quæ poſſederat, dedit Iſaaco ex Sara genito, Cethuræ autem filiis dedit munera,* Gen. XXV. 5. 4.) A *conſequente commodo,* quod concernit tum tranquillitatem conſcientiarum, tum conſervationem familiarum. Conſcientiarum omnino habenda eſt ratio, ne tranquillitas earum turbetur, & invocatio Dei impediatur. At ſi velimus dicere, neceſſariam eſſe abſolutam & arithmeticam bonorum inter conjuges æqualitatem, multorum conſcientiæ ſauciabuntur. Vidui enim qui ex priore conjugio liberos ſuſceperunt, amore illorum liberorum a ſecundis nuptiis abſtinebunt, utpote reveriti, ne bona jure naturæ ipſis debita a noverca ſuperinducta præripiantur, cumque continentiæ dono inſtructi non ſint, perpetuis uſtionum flammis torquebuntur, vel ſcortationis laqueis cum conſcientiæ vulnere involventur, cui malo obviam iri poteſt, ſi citra plenariam omnium bonorum cum nova conjuge communicationem libertas ad ſecunda vota tranſeundi ipſis permittitur. Sed & familiarum conſervatio interdum requirit, ut primogenito ac liberis e priore matrimonio ſuſceptis major bonorum pars in hereditatis diſtributione adſignetur, quam liberis reliquis, jam vero reipublicæ intereſt, familias illuſtres & honoratas conſervari. 5.) A *conſequente abſurdo.* Si omnimoda bonorum æqualitas abſolute in conjugio eſſet neceſſaria, maritus non poſſet legatorum quorumdam conſtituendorum poteſtatem ſibi reſervare, nec ad conſervationem eccleſiarum & ſcholarum in teſtamento aliquid conferre.

VII.) *Circumſpectionis in conjugio contrahendo adhibenda neceſſitas.*

§. CCCCVIII. VII.) De *circumſpectionis in conjugio contrahendo ſumma neceſſitate.* Quia forma conjugii conſiſtit in nexu indiſſolubili & conjunctione in carnem unam, ideo ſumme neceſſarium eſt, diligentem adhiberi cautionem & circumſpectionem, antequam contrahatur, Ludov. Vives in lib. de inſtit. fœm. chriſt. *Conjugium eſt ex illorum genere, in quibus tantum ſemel licet peccare. Brevis cantio eſt conjugium,* inquit Eraſmus, *ſed habet longum epiphonema.* Prius ergo *delige* quam *dilige,* poſtea namque audire cogeris, *habeas ut nactus.* Semel tantum hic errare licet, pœnitentiæ poſtmodum locus non datur. Quare cum ſocietas conjugum ſit arctiſſima & indiſſolubilis, eligenda eſt ea, cum qua perpetua & individua vitæ conſuetudo poſſit eſſe jucundiſſima & convenientiſſima, ea vero eſt, quæ veræ religionis profeſſione, generis, morum ac facultatum conditione quam proxime ad nos accedit. Multum decedit *pietati,* ſi cum diverſæ religionis conjuge matrimonium ineatur; multum decedit concordiæ & *ſuavitati,* ſi genere, moribus ac fortunis penitus diſſimilis in conjugium adſciſcatur. Nec tamen *arithmeticam,* ſed *geometricam* æqualitatem, vel, ut alii loquuntur, proportionem muſicam in externorum bonorum convenientia hic requirimus, ſæpe enim quod parti uni decedit ratione generis & facultatum, ab altera compenſatur reſpectu eruditionis ac honorum, &c. de qua compenſatione eleganter diſſerit Albericus Gentilis lib. IV. cap. XIII.

XIII. ubi inter cætera adducit dictum Baldi, quod *bona illa matrimonii exteriora, divitiæ, nobilitas, juventus, pulcritudo ſeſe mutuo adjuvent.*

Quaeritur I.) An ad formam conjugii pertineat benedictio eccleſiaſtica?

§. CCCCIX. Quæritur hoc loco I.) *An ad conjugii formam referenda ſit benedictio ſive conſecratio eccleſiaſtica?* Adfirmant quidam ex pontificiis, cum conjugium ſtatuant eſſe *ſacramentum;* atqui ſacramentum eſſe nequit, niſi eccleſiaſtica illa benedictio & conſecratio accedat. Gropperus in ench. chriſt. inſt. in tr. de ſacram. matr. *Verbum hujus ſacramenti, quo accedente ad elementum fit ſacramentum, illud eſt, quo ambo mas & foemina cum pietatis reſpectu, quæ in Deum eſt, ſibi mutuo fidem conjugalem dant accipiuntque, non quovis modo, ſed in Dei nomine conjunguntur & copulantur. Tale verbum eſt: Quod Deus conjunxit, homo non ſeparet.* Canus lib. VIII. loc. theol. c. V. *Verba, quibus conjuges mutuum conſenſum exprimunt,* dicit *eſſe formam contractus conjugii, ſed non ſacramenti conjugii, cum illud ſolum conjugium ſit ſacramentum, quod a miniſtro eccleſiaſtico ſacris & ſolennibus verbis celebratur.* Alphonſus a vera Cruce in adpend. f. 13. ſeqq. & Johannes de Cambis in compend. theol. verit. lib. VI. c. III. ſtatuunt, *non ſolum verba conſenſum exprimentia, ſed etiam ac vel maxime benedictionem ſacerdotalem eſſe formam conjugii eſſentialem.* Idem Piſis a ſuo collega adſertum fuiſſe refert Piſo Soaccius tract. de ſponſ. part. II. pag. 40. Bellarminus quidem lib. de matr. cap VI. contra Melchiorem Canum diſputat, *verba vel ſigna mutuum conſenſum exprimentia eſſe formam conjugii, non ſolum ut eſt contractus, ſed etiam ut eſt ſacramentum;* verum 1.) ſibi ipſi adverſatur, quia in præced. cap. IV. ex benedictione illa conjugio adhiberi ſolita demonſtrare nititur, illud eſſe ſacramentum. *Conſtat* [inquit] *jam inde ab exordio eccleſiæ matrimonium inter res ſacras fuiſſe habitum, & inter ſacrorum ſolennia per ſacerdotum miniſterium celebrari ſolitum.* Quomodo igitur materiam & formam hujus ſacramenti in verbis conjugum mutuum conſenſum exprimentibus quærere poteſt? 2.) Maximo ſeſe implicat abſurdo, quando addit, quod *ipſi conjuges ſint miniſtri hujus ſacramenti,* cum tota ſcriptura teſtetur, & praxis eccleſiaſtica idem confirmet, ordinariam ſacramentorum adminiſtrationem non niſi ad eccleſiæ miniſtros pertinere, quippe qui ſunt οἰκονόμοι μυςηρίων Θεῦ divinitus conſtituti; 1 Cor. IV. 1. proinde ſi conjugium eſt vere & proprie dictum ſacramentum, miniſter ejus erit non alteruter conjugum vel uterque conjunx, ſed eccleſiaſtica perſona in publico docendi & ſacramenta adminiſtrandi munere conſtituta, a qua adplicatio formæ ad materiam hujus ſacramenti procedat, unde Dominicus a Soto IV. ſent. diſt. 26. q. 2. art. 5. ſcribit, *non defuiſſe ſuo tempore aliquos, qui formam eſſentialem hujus ſacramenti eſſe ſtatuerent illa verba; ego vos conjungo.*

§. CCCCX. Cæterum conſecrationem eſſe ſimpliciter & abſolute neceſſariam ad conjugium, ac proinde ad ejus formam eſſentialem pertinere, probari poſſet his argumentis: 1.) Ex *prima conjugii inſtitutione.* Quæ juxta regulam primævæ inſtitutionis in conjugio requiruntur, ea ſunt ſimpliciter neceſſaria, & ad eſſentialem conjugii formam pertinent. Sed conſecratio & benedictio conjugum juxta regulam primævæ inſtitutionis requiruntur. Geneſ. II. 22. *Adduxit Deus mulierem ad Adamum* I. 28. *Benedixit illis, dicens: Creſcite & multiplicamini.* 2.) Ex *conjugii chriſtiani conditione.* Matrimonium ſolo contrahentium conſenſu & verbis conſenſum exprimentibus contractum eſt mere civilis contractus, ſed chriſtianorum conjugium eſt ſacrum fœdus, res ſacra; ergo

ad

ad contractum illum civilem accedere debet eccleſiaſtica benedictio, per quam reddatur fœdus ſacrum. 3.) Ex *juris canonici ſanctione.* Euariſtus in cap. Aliter 30. q. 5. negat, *aliter eſſe legitimum matrimonium, niſi ab his, qui ſuper ſoeminam dominationem videntur habere, & a quibus cuſtoditur, uxor petatur, & a parentibus & propinquioribus ſponſetur, & legibus dotetur, & ſuo tempore ſacerdotaliter, ut mos eſt, cum precibus & oblationibus a ſacerdote benedicatur, & a paranymphis, ut conſuetudo docet, cuſtodita & conſociata, a proximis congruo tempore petita a legibus dotetur, ac ſolenniter accipiatur, & biduo vel triduo orationibus vacent & caſtitatem cuſtodiant.* Poſtea addit: *Ita peracta legitima ſcitote eſſe connubia, aliter vero præſumta non conjugia ſed adulteria vel contubernia vel ſtupra aut fornicationes potius quam legitima conjugia eſſe non dubitatur.* Hormiſda in c. Nullus. cauſ. & quæſt. iiſd. *Nullus fidelis, cujuscunque conditionis ſit, occulte nuptias faciat, ſed benedictione a ſacerdote accepta publice nubat in Domino.* Leo in c. Qualis. cauſ. & quæſt. iiſd. *Uxor ſecundum legem & evangelium publicis nuptiis in conjugium liquide ſumenda.* Nicolaus in c. Lotharius 31. q. 2. *Uxor legitima ea eſt, quæ nuptiis more celebratis, per benedictionem ſcilicet ſacerdotis, marito exſtitit conjuncta;* unde multi ex canoniſtis ſacramentum matrimonii gratiam conferens conſtituunt in benedictione ſacerdotali & precibus, quæ ſuper conjugatos pronunciari ſolent. 4.) Ex *juris civilis diſpoſitione.* Harmenopulus lib. IV. epit. t. 4. *Hodie non nudo conſenſu matrimonium contrahitur, ſed niſi ſacerdotum precibus interpoſitis corroboratum fuerit, nec nuptiæ contrahuntur, nec prohibentur, qui contrahunt, a ſe invicem diſcedere;* atque addit, hoc conſtituiſſe Leonem philoſophum & Alexium Comnenum. Leonis conſtitutio exſtat inter novellas ejusdem conſtit. 89. „Quemadmodum adoptionem promiſcue habitam „neglexit vetuſtas, quam tametſi ſine precibus ſacrisque ceremoniis peragi lege „permitteret, non tamen illam ſe parvipendere putabat, ita & abſolutam matrimonii conſtitutionem, dum id citra „jam receptam benedictionem iniri ſineret, neglexiſſe videtur, ſed veteribus iuſtius voluntatis fortaſſe ratio inveniri poſſit, a nobis vero, cum divina gratia ad „honeſtius multo ſanctiusque vitæ inſtitutum jam res comparatæ ſint, neutrum dictorum negligi convenit. Itaque quemadmodum adhibitis ſacris deprecationibus „adoptionem perfici præcepimus, ſic ſane „etiam ſacræ benedictionis teſtimonio matrimonia confirmari jubemus, adeo ut ſi „qui citra hanc matrimonium ineant, id „ne ab initio quidem ita dici, neque illos „in vitæ illa conſuetudine matrimonii jure „potiri velimus.„ Comneni conſtitutio exſtat inter novellas imperatorias conſt. 3. de ſponſal. & conſt 3. de ſponſ. ſolutione, ubi ſancit, „ea ſponſalia matrimonii vim „& effectum habere, quæ ſacra benedictione confirmata ſint, idque propterea, „quod conſecrationem matrimonii & preces adhibitas pro nihilo tanquam vanum „aliquod reputari, & quaſi inter perſonas, quæ conjunguntur, Deus adhibitus „non eſſet, abſurdum ſit, imo pro veris „nuptiis habenda, iisque æquipollere, in „quibus ſacra peragitur benedictio, Deo „inter eos, qui conjunguntur, interveniente, & primam vitæ conciliationem „confirmante, reliqua vero ſponſalia ſponſaliorum tantum effectum habere. *Juſtinianus etiam voluit matrimonium contrahi* cum atteſtatione apud defenſorem „eccleſiæ. *Nov. 74. cap. IV.* §. 1.

§. CCCCXI. Contraria adſertio nititur hiſce fundamentis: 1.) Ex *conſecrationis conditione.* Conſecratio illa eccleſiaſtica novorum conjugum non habet expreſſum aliquod ac ſpeciale Dei mandatum.

Intro-

Introductam eſſe pio & utili conſilio, ejusdemque veſtigia exſtare in verbo divino, haud inviti concedimus, quod ipſum inferius late demonſtrabimus; interim tamen diſertum aliquod præceptum de ſolenni & eccleſiaſtica illa novorum conjugum benedictione ex ſacris literis produci vix poterit, ergo non poteſt eadem ſtatui abſolute & ſimpliciter ad conjugii eſſentiam neceſſaria, tanquam eſſentialis ejusdem forma. Ulterius: Absque quo rei alicujus eſſentia & integritas conſtare poteſt, ea non eſt eſſentialis ejusdem forma, cum quidpe quæ ſalva rei eſſentia nunquam abeſſe poteſt. Atqui conjugio ſua conſtare poteſt integritas absque eccleſiaſtica benedictione. Ubi enim dantur cauſæ ſufficientes in actu poſitæ & non impeditæ, ibi ponitur effectus. Sed absque eccleſiaſtica benedictione dantur cauſæ conjugii ſufficientes, in actu poſitæ & non impeditæ; dari enim poteſt conſenſus legitimus perſonarum legitimarum in indiſſolubilem vitæ conſuetudinem verbis externis legitime expreſſus, quamvis non accedat eccleſiaſtica benedictio, ac talis conſenſus matrimonialis ſufficiens eſt ad nexum illum indiſſolubilem inducendum, cum adſit materia & forma. Ergo benedictio eccleſiaſtica non eſt eſſentialis conjugii forma, nec requiſitum aliquod ad eſſentiam ejus abſolute neceſſarium. 2.) Ex *cauſarum enumeratione*. Si omnes cauſæ, propter quas benedictio eccleſiaſtica novis conjugibus confertur, ad calculos revocemus, adparebit, nullam earum id inferre, quod benedictio ſit de matrimonii eſſentia, vel requiratur ad ipſius *eſſe*, ſed tantum ad *bene eſſe*. Ergo benedictio illa non poteſt ſtatui eſſentialis conjugii forma. Antecedens patebit inferius. 3.) A *paritatis ratione*. Quod apud Romanos olim fuit deductio in domum, id hodie eſt eccleſiaſtica conſecratio, quæ in illius locum ſucceſſit. Sed deductio in domum non pertinuit ad ipſam conjugii eſſentiam. Placentinus quidem & ejus veſtigiis inſiſtens Hotomannus lib. V. obſerv. cap. IX. judicarunt, *deductionem in domum neceſſario ad eſſentiæ conjugii complementum jure Romano fuiſſe requiſitam*, argumento l. 5. ff. de rit. nupt. *Mulierem abſenti per literas ejus vel per nuncium poſſe nubere placet, ſi in domum ejus deduceretur, eam vere quæ abeſſet ex literis vel nuncio ſuo duci a marito non poſſe, deductione enim opus eſſe in mariti, non in uxoris domum, quaſi in domicilium matrimonii.* Item ex l. Cum in te 6. C. de donat. ante nupt. ubi tum demum ſponſam fuiſſe uxorem ſtatuitur, *ſi in domum ſponſi fuiſſet deducta.* Sed hanc Placentini opinionem ab Accurſio in Auth. de nupt. & in d. l. 5. de rit. nupt. refutatam potior jurisconſultorum pars repudiat, ut conſtat ex Alberico Gentili lib. II. de nupt. cap. V. Duareno ſolut. matrim. cap. II. Borcholto de gradib. p. 85. Connano lib. VIII. com. cap. III. n. 6. & aliis compluribus, quorum ſententia magis conformis legibus *ex ſolo conſenſu & adfectu* maritali conjugium æſtimantibus l. ſi quis 26. C. de nupt. *Ex adfectu omnes introducuntur nuptiæ.* Authent. de nupt. cap. Nuptias. 3. *Nuptias adfectus alternus facit.* l. ſi donationum 22. C. de nupt. *Si nuptiarum celebritas omittatur, nullus exiſtimet, ob id deeſſe recte alias inito matrimonio firmitatem.* l. Seja 66. ff. de donat. inter vir. & uxor. *ex conſenſu intelligi contractum matrimonium ante tempus deductionis, Scævola reſpondit.* Ergo nec eccleſiaſtica conſecratio ad conjugii eſſentiam pertinet. 4.) Ab *abſurdi conſecutione.* Si benedictio eccleſiaſtica eſt eſſentialis conjugii forma vel requiſitum aliquod ad ejus eſſentiam ſimpliciter neceſſarium, conſequens fuerit, apud gentiles non eſſe verum & proprie dictum conjugium, quin & in eccleſia Iſraelitica talis benedictio & conſecratio eccleſiaſtica, qualis hodie adhibetur, vix demonſtrari poterit, ex quo conſequens foret, etiam in vet. teſt. non

fuiſſe inter Iſraelitas verum ac ratum matrimonium. Quid quod Soter I. epiſcopus Romanus imperante Antonino circa annum Chriſti 174. demum inſtituiſſe memoratur, ne legitima haberetur uxor, niſi cui ſacerdos ex inſtituto benedixiſſet. Platina in vita Soter. p. 23. quamvis hic ritus ſit antiquior, ut ſuo loco monebimus.

§. CCCCXII. Pro deciſione quæſtionis [præſuppoſito eo, quod de matrimonio intra eccleſiæ pomœria a chriſtianis celebrato hic agatur] diſtinguendum eſt 1.) inter conſenſum *matrimonialem*, qui coram eccleſiæ facie ante ſolennem benedictionem publice a deſponſatis declarari noſtris moribus ac temporibus conſuevit, & inter *ipſam conſecrationem* conſenſus illius declarationem conſequentem. Matrimonialis conſenſus omnino neceſſarius eſt ad indiſſolubilem matrimonii nexum introducendum, ad quem ſponſalitius conſenſus nondum ſufficit, ut ſuperius demonſtravimus; cumque in publico eccleſiæ conventu immediate ante ſacerdotalem benedictionem conſenſus ille matrimonialis declaretur, ideo illius ratione & reſpectu benedictio ſacerdotalis ad conjugium neceſſaria haud incommode dicitur, non quidem ut *forma*, ſed ut *cauſa efficiens proxima*. 2.) Inter neceſſitatem ex *inſtitutione divina deſcendentem*, & ad ipſam rei naturam pertinentem, & inter neceſſitatem ex *humana aliqua conſtitutione* deſcendentem, & publicæ utilitatis ac honeſtatis intuitu introductam. Benedictio ſacerdotalis neceſſaria eſt ad conjugium rite ineundum non ex ſpeciali quodam præcepto divino, nec propter conjugii naturam, quaſi ea non ſit integra absque ſacerdotali conſecratione, ſed ob conſtitutionem eccleſiaſticam & civilem publicæ utilitatis & honeſtatis intuitu introductam. Inde Donellus lib. III. comm. c. XX. ita conſulit, *ſi ſtatutum aliquod in aliquo loco de conſecratione eccleſiaſtica novorum conjugum vigeat, præciſe illud ſervari debere: ſi vero nihil conſtitutum, omittendam quidem ſolennitatem deductionis in templum non eſſe, niſi juſta cauſa vel neceſſitas urgeat.* 3.) Inter *rem ipſam* & *publicum rei teſtimonium*. Benedictio ſacerdotalis novorum conjugum non requiritur ad rei ipſius. conjugii ſcilicet, eſſentiam, ſed ad publicum ejus teſtimonium. ut omnibus conſtare poſſit, legitime & honeſte matrimonium eſſe contractum. Quemadmodum igitur gloſſa in l. 5. ff. de rit. nupt. in verb. *deductione* notat, *ad conjugium opus eſſe deductione in domum, ut ſit ſufficiens nuptiarum teſtimonium;* ſic de conſecratione eccleſiaſtica idem dicimus, eam requiri ut publicum nuptiarum legitime & non clanculum contractarum teſtimonium. Sic inveſtitura a jurisconſultis dicitur *ſignum feudi neceſſarium*, ita ut inveſtitura non facta feudum non intelligatur conſtitutum, nec tamen propterea eſt de eſſentia feudi, quippe quod in ſola fide vaſalli erga dominum conſiſtit. 4.) Inter matrimonium ſpectatum in *foro conſcientiæ* & in *foro exteriore*. In foro conſcientiæ & coram Deo eſt verum & ratum matrimonium, quod legitimo & matrimoniali utriusque partis conſenſu eſt initum, ſi vel maxime ſacerdotalis benedictio non acceſſerit; ſed in foro exteriore non judicatur verum & ratum matrimonium, quod non eſt in facie eccleſiæ confirmatum. Tertullianus lib. de pudicit. c. IV. p. 602. *Penes nos occultæ conjunctiones, id eſt, non prius apud eccleſiam profeſſæ juxta moechiam & fornicationem judicari periclitantur.* 5.) Inter duplicem vocabuli *nuptiarum* ſignificationem. Monuimus ſuperius cap. I. §. 10. nuptiarum nomen quandoque ſignificare *ipſum matrimonium*, ut quando dicitur, non *concubitum ſed conſenſum facere nuptias*. l. 30. ff. de R. J. *nuptias conſiſtere non poſſe, niſi conſentiant omnes, id eſt, qui coeunt, & quorum in poteſtate ſunt* l. 2. ff. de rit. nupt. &c. quandoque vero *feſtivitatem nuptialem* in ſolenni novorum conjugum copulatione

tione adhiberi ſolitam, ut quando dicitur l. Seja. 66. ff. de donat. inter vir. & uxor. *priusquam aqua & igni acciperetur, id eſt, nuptiæ celebrentur.* l. ſancimus 24. C. de nupt. *Sancimus, ſi quis nuptiarum fecerit mentionem in qualicunque pacto, quod ad dandum vel ad faciendum, vel non dandum vel non faciendum concipitur, & ſive nuptiarum tempus dixerit, ſive nuptias nominaverit, non aliter intelligi conditionem eſſe adimplendam vel non extenuandam, niſi ipſa nuptiarum accedat feſtivitas.* Juxta priorem ſignificationem ſi accipiantur nuptiæ, ad earum eſſentiam non pertinet ſacerdotalis benedictio, ſed juxta poſteriorem ſignificationem, quam etymologia vocabuli a nubendo deducta reſpicit, conſecratio eccleſiaſtica omnino requiritur ad nuptias chriſtianis ritibus & ſolennitatibus celebrandas. 6.) Denique quidam diſtinguunt inter formam conjugii *eſſentialem & accidentalem.* Eſſentialis conjugii forma conſiſtit in arctiſſima & indiſſolubili unius maris & unius fœminæ legitime contrahentium conjunctione; ſed accidentalis forma poteſt ſtatui in conſecratione eccleſiaſtica & nuptialis feſtivitatis celebratione: ſed enim cum accidentalis illa forma eſſentiam rei non conſtituat, ideo ſtricte loquendo forma non eſt, ſed duntaxat externum adjunctum.

II.) *An copula conjugalis pertineat ad matrimonii eſſentiam?*

§. CCCCXIII. Quæritur II.) *An copula conjugalis pertineat ad matrimonii eſſentiam?* Adfirmant quidam juris pontificii canones c. Non eſt dubium 27. q. 2. *Non eſt dubium, illam mulierem non pertinere ad matrimonium, cum qua commixtio ſexus non docetur fuiſſe.* c. Cum ſocietas cauſ. & quæſt. iiſdem: *Cum ſocietas nuptiarum ita ſit a principio inſtituta, ut præter commixtionem ſexuum non habeant in ſe nuptiæ conjunctionis Chriſti & eccleſiæ ſacramentum, non dubium eſt, illam mulierem non pertinere ad matrimonium, cum quo docetur non fuiſſe nuptiale miniſterium.* Benedictus pontifex c. Lex divinæ cauſ. & quæſt. iiſdem: *Verbis illis:* Erunt duo in carne una, *innotuit non aliter virum & mulierem poſſe fieri unam carnem, niſi carnali copula ſibi cohæreant, qui ergo nequaquam mixtus eſt extraneæ mulieri foedere nuptiali, quo pacto per nuda ſponſionis verba poſſunt una caro fieri, nullatenus valemus intueri. Propinquitas enim ſanguinis verbis dicitur, non verbis efficitur, ſed neque oſculum parit propinquitatem, quod nullam facit commixtionem.* Lombardus lib. IV. ſent. diſt. 26. lit. G. eoſdem canones adducit, quos itidem, ut Gratianus, Auguſtino & Leoni tribuit, iisque addit dictum Auguſtini: *Non eſt perfectum conjugium ſine commixtione ſexuum.* Cum vero ex Auguſtini & aliorum patrum dictis contrarium diſerte probari poſſit, ut inferius videbimus, ideo vehementer laborat in conciliatione illorum dictorum. *Hoc* [inquit] *ſi ſecundum ſuperficiem verborum quis acceperit, inducitur in errorem tantum, ut dicat ſine carnali copula non poſſe contrahi matrimonium, & inter Mariam & Joſeph non fuiſſe conjugium vel non fuiſſe perfectum, quod nefas eſt ſentire. Tanto enim ſanctius fuit ac perfectius, quanto a carnali opere immunius. Ergo ſuperius poſita ea ratione dicta intelligendum eſt, non quin pertineat mulier illa ad matrimonium, cum qua non eſt permixtio ſexuum, ſed non pertinet ad matrimonium, quod expreſſam & plenam tenet figuram conjunctionis Chriſti & eccleſiæ, figurat enim illam unionem Chriſti, quæ eſt in caritate, ſed non illam, quæ eſt in naturæ conformitate.* Lib. ejuſd. diſtinct. 30. lit. C. adducit dictum Ambroſii: *In omni matrimonio conjunctio intelligitur ſpiritualis, quam confirmat & perficit conjunctorum commixtio corporalis;* quod eo modo intelligendum eſſe dicit, perfici conjugium commixtione corporali, *non quantum ad veritatem & ſancti-*

 tita-

ctitatem conjugii, ſed quantum ad ſignificationem, quia perfectius unionem Chriſti & eccleſiæ tunc figurat. Bellarminus de matrim. cap. V. reſp. ad 6. arg. de copula conjugali duas catholicorum [Romanenſium] opiniones eſſe tradit, quosdam enim docere, *quod copula illa nec ſacramentum ſit nec pars ſacramenti, ſed ſolum actus ſive officium matrimonii, ac proinde accidentarium quid reſpectu ſacramenti matrimonii*; alios vero velle, quod *copula conjugalis ſit pars quædam ſacramenti non quidem eſſentialis, ſed integralis, ideoque ante copulam matrimonium adpellari ratum, ſed non conſummatum;* omnes in eo convenire dicit, quod *copula non ſit pars eſſentialis.* Ad canones a Gratiano & Lombardo adductos reſpondet, *eos depravate ab utroque citari, ac proinde & Gratiani codicem & Lombardi textum* ex Leonis epiſt. XCII. ad Ruſt. *eſſe emendandum, ita ut negandi particula auferatur;* quod nos in medio relinquimus, atque ex eo de fide, qua tum Gratianus decretorum compilator, tum Lombardus ſcholaſticæ theologiæ auctor veterum ſcripta tractant, judicium fieri jubemus. *Jure* antiquo *Saxonum* copula carnalis itidem ad complementum matrimonii neceſſario requiri videtur, dum lecti conjugalis conſcenſionem, quæ concubitus gratia fieri conſuevit, neceſſariam eſſe ſtatuit, lib. I. *Landrecht* art. 31. & 45. lib. III. art. 45. niſi quis hoc accipiat dictum de illo ritu, cujus adhuc veſtigia quædam in inferiori Saxonia exſtant, quo nuptialis feſtivitatis die in præſentia cognatorum & amicorum ſponſa ſponſo media luce adducitur, & uterque in lectum collocatur.

§. CCCCXIV. Quidquid vero ſit de quibusdam juris pontificii canonibus vel veteri Saxonum jure, rectius omnino ſtatuitur, copulam conjugalem non ad οὐσίαν, ſed ad uſum conjugii pertinere, quod patet 1.) ex *ipſa conjugii definitione*, quæ cauſas eſſentiales ejusdem exponit, carnalis vero copulæ nullam omnino mentionem facit. Conſtat conjugio ſua integritas ex cauſa efficiente, materiali & formali, ſi vel maxime uſus conjugalis copulæ non acceſſerit, cum finis reſpectu intentionis quidem ſit neceſſarius, ſed in exſecutione non ſemper actu ſequatur. 2.) Ab *exemplorum inductione.* Inter *primos parentes* ante lapſum fuit verum & ratum, Deoque gratum conjugium, ab ipſo Deo conciliatum, confirmatum ac conſecratum, quamvis nondum acceſſerat conjugalis copula, quam poſt lapſum demum fuiſſe ſecutam, conſtans eſt veterum ſententia, moſaicæ hiſtoriæ deſcriptioni conſentanea; unde Auguſtinus lib. I. de Gen. contr. Manich. c. XIX. *conſanguinitates & neceſſitudines ex peccato & morte profluxiſſe* ſcribit. Inter *Joſephum & Mariam*, matrem Domini, fuit verum matrimonium, quamvis Joſephus eam non cognoverit Matth. I. 25. Auguſtinus lib. II. de conſenſ. evang. c. I. *Non erat fas, ut ob hoc eum* [Joſephum] *a conjugio Mariæ ſeparandum putaret evangeliſta, quod non ex ejus concubitu, ſed virgo peperit Chriſtum, hoc enim exemplo magnifice inſinuatur fidelibus conjugatis, etiam ſervata pari conſenſu continentia poſſe permanere vocarique conjugium non permixto corporis ſexu, ſed cuſtodito mentis adfectu.* Idem lib. I. de nupt. & concup. c. II. *Omne nuptiarum bonum impletum eſt in illis parentibus Chriſti, fides, proles, ſacramentum. Prolem cognoſcimus ipſum Dominum; fidem, quia nullum adulterium; ſacramentum, quia nullum divortium. Solus ibi nuptialis concubitus non fuit, quia in carne peccati fieri non poterat ſine pudenda concupiſcentia carnis, quæ accidit ex peccato, ſine qua concipi voluit, qui ſine peccato futurus erat.* 3.) Ex *juris civilis & canonici deciſione.* In jure civili traditur expreſſa regula: *Nuptias non concubitus, ſed conſenſus facit* l. 30. ff. de R. J. *Non coitus ſed maritalis adfectio matrimonium fa-*

facit l. cum hic ſtatus 32. §. ſi mulier. de donat. inter vir. & uxor. Cumprimis ad hanc rem notabilis eſt textus in l. cui fuerit. ff. de condit. & demonſtr. *Cui fuerit ſub hac conditione legatum, ſi in familia nupſiſſet, videtur impleta conditio ſtatim, atque ducta eſt uxor, quamvis nondum in cubiculum mariti venerit, nuptias enim non concubitus, ſed conſenſus facit.* Id ipſum repetitur in jure canonico c. matrimonium 27. q. 2. *Matrimonium non facit coitus ſed voluntas.* c. ſufficiat cauſ. & quæſt. iisd. *Sufficiat ſolus ſecundum leges conſenſus eorum, de quorum quarumve conſenſu & conjunctionibus agitur, qui ſolus ſi defuerit, cætera etiam cum ipſo coitu celebrata fruſtrantur.* 4.) Ex *veterum patrum teſtificatione.* Ambroſius de inſtit. virg. cap. VI. *Deſponſata viro conjugis nomen accepit. Cum enim initiatur conjugium, tunc conjugii nomen adſciſcitur. Non enim defloratio virginitatis facit conjugium, ſed pactio conjugalis. Denique cum jungitur puella, conjugium eſt, non cum virili admixtione cognoſcitur.* Chryſoſtomus homil. XVI. in Matth. *Omnis res per quascunque cauſas naſcitur, per easdem diſſolvitur. Matrimonium enim non facit coitus, ſed voluntas, & ideo non ſolvit illud ſeparatio corporis, ſed voluntatis, ideo qui dimittit conjugem ſuam, & aliam non accipit, adhuc maritus eſt, nam etſi corpore ſeparatus eſt, tamen adhuc voluntate conjunctus eſt.* Auguſtinus lib. I. de nupt. & concupiſc. cap. XI. ab initio: *Quibus placuit ex conſenſu ab uſu carnalis concupiſcentiæ in perpetuum continere, abſit ut inter illos vinculum conjugale rumpatur, imo firmius erat, quo magis ea pacta ſecum inierint, quæ carius concordiusve ſervanda ſunt non voluptariis corporis nexibus, ſed voluntariis adſectibus animorum &c.* Iſidorus libr. IX. etymolog. cap. VII. *Conjuges verius adpellantur a prima deſponſationis fide, quamvis adhuc ignoretur inter eos conjugalis concubitus*, quæ pleraque omnia adlegantur a Gratiano l. d.

CAPVT VII.

DE CAVSSA FINALI CONJVGII.

§. CCCCXV.

Cauſſa finalis conjugii. Diximus ſuperius cap. II. §. 42. ex primæva conjugii inſtitutione tres cauſas poſſe colligi, propter quas conjugalis ſocietas divinitus eſt inſtituta. Prima eſt *neceſſitas*, quæ concernit liberorum generationem & generis humani propagationem. Secunda eſt *utilitas*, quæ complectitur mutuum adjutorium, quod conjuges ſibi invicem præſtare debent non ſolum in *vita civili*, in re familiari paranda & augenda, in liberis educandis, in adverſis tolerandis, ſed etiam *in vita ſpirituali*, in precibus ſcilicet & pietatis exercitiis. Tertia eſt *ſuavitas*, quæ reſpicit ſuaviſſimum ac familiariſſimum viri ac mulieris conſortium & inſolubile fœderis conjugalis vinculum, ad quos fines in ipſis conſultationis divinæ verbis expreſſos poſt lapſum acceſſit quartus, qui eſt *acceſſorius*, quod conjugium eſt adverſus libidines remedium. 1 Cor. VII. 2. Auguſtinus lib. IX. de Geneſ. ad literam cap. VII. libr. II. de peccat. orig. c. XXXIX. libr. I. de nupt. & concupiſc. c. XVII. & alibi paſſim tria conjugii bona numerat: 1.) *bonum fidei*, quia conjuges obligantur ad debitam benevolentiam; 2.) *bonum prolis*, quia ad ſobolem generandam & humanum genus propagandum conveniunt; 3.) *bonum ſacramenti*, quia conjugalis copula eſt indiſſolubilis. „Bonum, „quod nuptiæ habent, *inquit*, eſt tripartitum, fides, proles, ſacramentum. In „fide adtenditur, ne præter vinculum conjuga-

„jugale cum altero vel altera concumba„tur. In prole, ut amanter ſuſcipiatur, „benigne nutriatur, religioſe educetur. In „ſacramento autem, ut conjugium non ſe„paretur, & dimiſſus & dimiſſa, nec cauſa „prolis alteri conjungatur. Hæc eſt tan„quam regula nuptiarum, qua vel natu„ræ decoratur fœcunditas, vel incontinen„tiæ regitur pravitas.„ Hæc Auguſtini ſententia adlegatur in jure canonico c. Omnes 27. q. 2. & adprobatur a b. Luthero in cap. XII. Geneſ. tom. VI. Witebergenſ. pag. 162. quam canoniſtæ latius deducunt, & cuilibet horum bonorum tria ſpecialia adſignant. *Bonum prolis* in conjugio ſtatuunt eſſe triplex: 1.) *quia parit Deo ſervos fideles*, qui eum colunt & reverentur; 2.) *quia patriæ parit cives*, quia eam replent; 3.) *quia ſibi parit liberos & heredes*, quibus familia conſervatur. *Bonum fidei* itidem triplex ſtatuunt: animæ, corporis & honeſtatis. *Animæ* ob fornicationis fugam; *corporis* ob mutua miniſteria, quæ ſibi invicem præſtant conjuges, præſertim in bonorum conſervatione, tum intra tum extra domum. *Honeſtatis*, quia nuptiæ faciunt honeſtum illud, quod turpe eſſet, & ruborem induceret. *Bonum ſacramenti* non minus triplex agnoſcunt: 1.) ut *conjunctio animorum* ſignificet unionem animæ erga Deum; 2.) ut *conjunctio corporum* ſignificet unionem verbi & carnis; 3.) quia unus vir & una uxor ſignificat unum ſponſum Chriſtum unius ejus ſponſæ eccleſiæ. Sed quædam ex his ad claſſem adjunctorum & effectorum potius quam finium referenda ſunt. Coſtanus in commentar. de matr. cap. VIII. Forſterus de nupt. cap. X. & alii juriſconſulti fines conjugii hoſce numerant: Primus ac præcipuus finis eſt „procreatio liberorum, „ſeu propagatio ſobolis & multiplicatio hu„mani generis. *l. Dotium.* 1. *ff. ſolut. ma„trimon.* Dotatas eſſe fœminas ad ſobo„lem procreandam, replendamque liberis „civitatem maxime eſt neceſſarium. *l. Li„berorum* 220. *ff. de V. S.* Parentes li„berorum procreandorum animo & voto „uxores ducunt. *Alter & huic ſubordi„natus finis eſt* liberorum educatio. *Inſtit. „de jure nat. gent. & civil.* §. 1. Ex ju„re naturali deſcendit maris ac fœminæ „conjunctio, quam nos matrimonium ad„pellamus, hinc liberorum procreatio, hinc „educatio. *Ulpianus in l. Si quis* 5. *ff. „de agnoſ. & alend. liber.* §. 1. *reſpondit*, „etiamſi liberi non ſint in poteſtate, alen„dos a parentibus eſſe. *Tertius eſt* conſti„tutio & conſervatio familiarum & rerum „publicarum. *d. l.* 220. §. 3. Idcirco fi„lios filiasve concepimus atque edimus, ut „ex prole eorum earumve diuturnitatis no„bis memoriam in ævum relinquamus. *Ha„drianus l. 7. de bonis damnator.* §. 3. „*mavult* ampliari imperium hominum ad„jectione quam pecuniarum copia. *Quar„tus finis eſt* certitudo prolis *l. filium* 6. „*de his qui ſui vel alieni juris:* Filium „eum definimus, qui ex viro & uxore ejus „naſcitur. *Quintus finis eſt*, ut conjuges „ſe mutuis officiis juvent, & invicem de„lectent. *Sextus finis*, ut ſit adverſus o„mnes inordinatas & illicitas commixtio„nes medicina.„ Sed in hiſce fines cum effectis & adjunctis matrimonii cumque officiis conjugum confunduntur, ac divelluntur quidam fines ad unum caput pertinentes.

§. CCCCXVI. Quidam ex theologis recentioribus, ut Hemmingius in libr. de conjug. p. 145. Bucanus in loc. p. 113. *reſpectu objectorum*, ad tres claſſes conjugii fines revocant. I.) Si ipſos conjuges ſpectemus, quatuor ſunt conjugii fines: 1.) *ut in rebus divinis & humanis ſint ſibi invicem adjumento.* Gen. II. 20. 2.) *Ut liberos procreent*, qui ſint & nominis & paternorum bonorum heredes. Gen. I. 28. 3.) *Ut familiarem & amicam ſocietatem invicem colant.* 4.) *Ut conjugium ipſis ſit remedium adverſus vagas libidines;* 1 Cor. VII. 2. fines ergo erunt *a.*) *Bon-*

Bona,

θεια, mutuum auxilium, ad quod pertinet οἰκουρία, ſedulitas in tuenda & conſervanda familia: *b.*) γένεσις, ſobolis generatio, ex qua heredes ſperent. *c.*) συνήθεια, familiaris & amica converſatio: *d.*) ἁγνότης, caſtitas & fornicationis evitatio. II.) Si eccleſiam vel rempublicam reſpiciamus, finis conjugii eſt, ut *ſit eccleſiæ ac reipublicæ ſeminarium.* III.) Si Deum conjugii auctorem ſpectemus, finis conjugii eſt *ipſa Dei gloria*, ut conjuges eum, qui ipſos copulavit, diſcant agnoſcere, timere, colere, celebrare, & cogitent ſuum conjugium dulciſſimam eſſe imaginem arcanæ illius conjunctionis, quæ inter Chriſtum & eccleſiam intercedit Eph. V. 32. Quidam reſpectu *temporum* juxta diverſos hominis ſtatus conjugii fines diſtinguunt, ita ut quosdam ex illis referant ad ſtatum integritatis ſive *naturæ inſtitutæ*, quosdam ad ſtatum corruptionis ſive *naturæ deſtitutæ*. Lombardus IV. ſent. diſt. 30. lit. D. „Finalis cauſa matrimonii contra„hendi principalis eſt procreatio ſobolis, „propter hoc enim inſtituit Deus conju„gium inter primos parentes, quibus di„xit: *Creſcite & multiplicamini.* Se„cunda eſt poſt peccatum Adæ vitatio ſcor„tationis. 1 *Corinth. VII.* Sunt & aliæ „cauſæ honeſtæ, ut inimicorum reconcilia„tio & pacis redintegratio. Sunt etiam & „aliæ cauſæ minus honeſtæ, propter quas „aliquando contrahitur, ut viri mulieris„que pulcritudo, quæ animos amore in„flammatos ſæpe impellit inire conjugium, „ut valeant ſuum explere deſiderium. Quæ„ſtus quoque & divitiarum poſſeſſio fre„quenter eſt conjugii cauſa & alia multa, „quæ cuique diligentiam adhibenti facile „eſt diſcernere.„ Atqui hoc loco non quæritur de cauſis impulſivis ac finalibus, quas ex avaritia vel libidine in conjugio contrahendo homines quandoque reſpiciunt, ſed de cauſis finalibus illis, propter quas conjugium a Deo primitus inſtitutum. Bonaventura in breviloq. tr. VI. c. XIII. „Conjugium ante lapſum inſtitutum eſt in „officium, jam vero valet non ſolum in „officium, ſed etiam in remedium contra „libidinis morbum.„ Harbertus in tract. de conjug. f. 222. novem fines conjugii recenſet. 1.) „Ut agnoſcamus Deum eſſe „mentem caſtam, eique in caſtitate ſer„viamus. 2.) Ut homo habeat adjutorium, „quod ſe ipſi adplicet legitima & individua „conjunctione ad levandum ſolitudinis tæ„dium & minuendas hujus vitæ corpora„lis moleſtias. 3.) Ut genus humanum „certa lege propagetur, & ex eo æterna „eccleſia Deo colligatur, nec pecudum „more ex promiſcuo & vago concubitu „incerti exiſtant liberi, qui a parentibus „negliguntur, ac fiunt eccleſiæ & reipu„blicæ noxii. 4.) Ut ſit remedium con„tra libidines & illicitas cupiditates. 5.) „Ut ſit παιδευτήριον & officina multarum „virtutum, fidei, invocationis, patientiæ, „dilectionis, ſedulitatis. 6.) Ut caſte in „conjugio viventes lucem veræ agnitionis „Dei non amittamus, & vitemus pœnas „impuris divinitus decretas. 7.) Ut occa„ſione conjugiorum arctius conjungantur „duæ diverſæ familiæ, & hoc quaſi nexu „inter ſe devinciantur totæ gentes mutua „conſanguinitate & adfinitate. 8.) Ut con„jugium ſit carcer & frenum, quo coërceantur homines ferociores, ut ſint mitio„res, & magis adficiantur communibus „miſeriis. 9.) Ut ſit myſterium conjun„ctionis inter Chriſtum & eccleſiam.„ At hac ratione fines conjugii ad unum caput pertinentes in diverſos diſcernuntur, & cum adjunctis conjugii permiſcentur.

§. CCCCXVII. Prætermiſſis igitur aliis aliorum enumerationibus progredimur hoc modo. Finis conjugii eſt vel *generalis*, *remotus ac ſummus*, vel *ſpecialis*, *proximus & intermedius*. I.) Finis generalis, remotus ac ſummus eſt *Dei gloria*, quæ ut omnium divinarum ordinationum, ita quoque hujus ſanctiſſimæ ordina- *I.) Generalis Dei gloria.*

dinationis conjugalis finis ultimus ac ſummus recte ſtatuitur. Probamus id 1.) ex *dictis ſcripturæ generalibus*. Prov. XVI. 4. *Omnia operatus eſt Dominus propter ſe*, hoc eſt, ob nominis ſui gloriam; jam vero conjugium itidem eſt aliquod Dei opus, hoc eſt, ſancta ipſius ordinatio & conſtitutio, ſancta ipſius voluntas; ita enim פֹּעַל opus recte accipitur Deut. XXXII. 4. תָּמִים פָּעֳלוֹ *perfectum atque integrum eſt opus ejus*, hoc eſt, ut pſaltes regius exponit Pſ. CXI. 3. הוֹד־וְהָדָר פָּעֳלוֹ *gloria & decor opus ejus*, quod Lutherus vertit: *Was er ordnet, das iſt löblich und herrlich*, quare cum conjugium etiam ſit Dei ordinatio, utique & ipſa eſt laude digna, & per conſequens ad agnoſcendam & prædicandam divini nominis gloriam inſtituta. Eſaj. XLIII. 21. *Populum iſtum formavi mihi, laudem meam enarrabunt*. v. 7. *Ad gloriam meam formavi eum, & feci eum.* Ergo finis creationis maſculi & fœminæ, finis propagationis & conſervationis generis humani eſt Dei gloria. 1 Cor. X. 31. *Sive manducatis ſive bibitis, ſive aliud quid facitis, omnia in gloriam Dei facite.* Illud univerſale τὰ πάντα etiam complectitur conjugii contractum, ac proinde in conjugio ineundo itidem ſpectari a piis debet Dei gloria, ob cujus propagationem primitus illud fuit inſtitutum. 2.) Ex *dicto ſpeciali*. Tob. VIII. 9. ait Tobias junior: *Domine tu ſcis, quia non luxuriæ cauſa accipio ſororem meam conjugem, ſed ſola poſteritatis dilectione, in quo benedicatur nomen tuum in ſecula*, quæ tamen poſteriora verba in Græca editione non habentur; v. 18. ſocer & ſocrus Tobiæ orant: *Fac eos Domine plenius benedicere te, & ſacrificium laudis tuæ tibi offerre.* Syr. XVII. 5. *Creavit Deus ex homine adjutorium*, v. 8. *ut nomen ſanctificationis collaudent &c.* 3.) Ex *ipſa rei natura*. Finis conditi hominis eſt Dei, utpote ſummi boni, agnitio & celebratio, unde Adamus divinarum laudum κήρυξ ac præco fuit conſtitutus, ſed noluit Deus pro exuberantiſſima ſua bonitate ſolum & unum Adamum hac felicitate perfrui, ideo conjugem ipſi addidit, cujus adjutorio liberos procrearet, qui & ipſi Dei cultores ac præcones eſſent. Noluit Deus vago & promiſcuo concubitu hominem ferarum more uti, ſed naturale deſiderium ſpeciem propagandi ad unum reſtringere voluit individuum, ut ſpeculum caſtitatis in conjugali unius maris & unius fœminæ conſortio proponeretur, ſicque homo agnoſceret *Deum eſſe mentem caſtam*, eique in caſtitate eſſe ſerviendum, juxta dicta Levit. XIX. 2. 1 Theſſ. IV. 3.

Caſta Deus mens eſt, caſta vult mente vocari,
Et caſtas juſſit pondus habere preces.

Potuiſſet etiam uno ſtatim actu creare totum genus humanum, ſicut omnes angelos uno actu condidit, ſed placuit ipſius ſapientiæ unum tantum hominem totius humani generis parentem ac principium initio creare, ex ejus coſta mulierem formare, eamdemque in conjugem ipſi adſociare, ut ex conjugali eorum cohabitatione poſtea naſcerentur liberi, & hac ratione *fecit ex uno ſanguine omne genus hominum habitare ſuper univerſam faciem terræ* Act. XVII. 26. In hoc mirando opere ſuam bonitatem, ſapientiam ac potentiam vult ab hominibus agnoſci ac prædicari.

§. CCCCXVIII. II.) Specialis, proximus & intermedius conjugii finis eſt *bonum ipſorum conjugum*, quod in eccleſiæ ac reipublicæ ſalutem poſtmodum redundat. Finis ille eſt vel *proprius* vel *acceſſorius*. *Proprius* finis eſt, qui cum ipſo conjugio ſtatim natus, eidemque coævus eſt. *Acceſſorius*, qui poſt lapſum primorum parentum poſt demum acceſſit. Proprius finis eſt vel *principalis* vel *minus principalis*. Principalis a Deo ipſo in conjugii inſtitutione duplex ſtatuitur. Prior eſt *ſobolis*

II.) *Specialis.*

lis procreatio, ex qua porro oritur familiæ propagatio, reipublicæ & eccleſiæ conſervatio. Poſterior eſt *familiaris ſocietatis ac mutui auxilii* in rebus tum divinis tum humanis *comparatio*. Minus principalis finis eſt, *amoris & conjunctionis inter Chriſtum & eccleſiam præfiguratio*. Acceſſorius eſt *ſcortationis evitatio*, & *caſtitatis conſervatio*. Ad hanc diviſionem facili negotio reduci poteſt ea, quam proponit Mentzerus libr. de conjug. pag. 165. „Specialis (*inquit*) conjugii finis eſt vel politicus vel eccleſiaſticus. Politicus ſpectatur in vita privata vel publica. Vita privata conſideratur vel inter ipſos conjuges, vel refertur ad familiam. Finis conjugii inter ipſos conjuges eſt mutuum adjutorium, quod ſpectatur in liberorum procreatione & educatione, ubi conſideratur caſtitatis conſervatio & ſcortationis vitatio, tum in communibus vitæ actionibus & officiis, ut in œconomia adminiſtranda, adquirendis bonis, ſuſtinendis laboribus, in mutuis colloquiis & conſultationibus de rebus utilibus & neceſſariis itemque conſolationibus. In familia continentur tum liberi, tum ſervi & ancillæ, qui utique regendi ſunt a patre & matrefamilias, ut ſuum diligenter faciant officium, ut hoc modo reſpublica poſſit conſervari, ex familiis enim reſpublica conſtituenda eſt. Finis politicus conjugii in vita publica ſpectatur in gerendis officiis, quibus reſpublica conſervatur. Quamquam enim mulieres regulariter non admittuntur ad gerenda officia publica, tamen minuunt maritis labores & relevant curas, dum ipſæ œconomicas res diligenter procurant & defatigatos publicis negotiis humanis verbis confirmant, & blandis officiis proſequuntur. Eccleſiaſticus finis conjugii ſpectatur, tum in propagatione eccleſiæ per liberorum procreationem & fidelem inſtitutionem, tum in præfiguranda Chriſti & eccleſiæ arctiſſima conjunctione & ſummo Dei erga nos amore.„ Sed de his omnibus paulo uberius agemus.

§. CCCCXIX. *Primum* ac principalem conjugii finem diximus eſſe *ſobolis procreationem*. Hic finis proponitur in ipſa conjugii inſtitutione.

I.) *Sobolis procreatio.* τεκνογονία.

Cum enim *Deus formaſſet omnem beſtiam agri & omne volatile coeli, adduxit ea ad hominem, ut nomina illis imponeret*, Geneſ. II. 19. *ſed non fuit adjutorium homini inventum quod eſſet coram eo*, v. 20. hoc eſt, ex omnibus animalibus nullum ſecundum ſpeciem homini ſimile fuit inventum, cum quo ſocietatem, amicitiam ac familiaritatem colere, ejusdemque ope atque adjutorio genus ſuum ad exemplum aliorum animalium propagare poſſet; *fecit* igitur *Deus cadere ſoporem ſuper hominem, & cepit unam ex coſtis ejus, & clauſit carnem pro ea*, v. 21. *& ædificavit Dominus Deus coſtam, quam ceperat de homine in mulierem, & adduxit eam ad hominem*, v. 22. *& benedixit eis Deus, & dixit ad eos: Creſcite & multiplicamini, & replete terram*, Gen. I. 28. Ut ergo reliquis animantibus omnipotente ſuo verbo Deus dedit vim & efficaciam propagandi ſuam ſpeciem, ita quoque eamdem primis hominibus dedit, & fine eo conjugium inſtituit. Conſequens hujus finis eſt: 1.) *ſpeciei humanæ*, 2.) *familiæ*, 3.) *reipublicæ*, & 4.) *eccleſiæ conſervatio ac propagatio*. *Ædificatur* (inquit Neander in theolog. pag. 460.) *per conjugium, politia, oeconomia, eccleſia. Politia eſt cortex conjugii, conjugium eccleſiæ ſeminarium, eccleſia domus eſt gloriæ Dei & ſalutis electorum ſempiternæ, in qua cum Deo æterna manſione perfruemur*. Niſi enim ſoboles per conjugium procrearetur, individuis pereuntibus ipſa quoque ſpecies humana tandem interiret, nec poſſet reſpublica conſervari, nec eccleſiæ finis propagari. Quidam ad hunc finem referunt *liberorum educationem*, ſed

ea potius ad officia conjugum ſpectat, quippe quibus mandato divino incumbit liberos *in diſciplina & inſtitutione Domini educare*, Eph. VI. 4. exemplo Abrahæ patris omnium credentium, de quo Geneſ. XVIII. 19. Deus ipſe hoc elogium profert: *Scio, quod præcepturus ſit filiis ſuis, & domui ſuæ poſt ſe, ut cuſtodiant viam Domini.*

§. CCCCXX. De hoc fine conjugii loquuntur: 1.) *Scripturæ oracula.* Malach. II. 15. *Quæſivit unus ille* (Abrahamus) *ſemen Dei*, (in ſuo ſcilicet conjugio) hoc eſt, ut particeps fieret promiſſionis de multiplicatione ſeminis & propagatione ſui generis, ex quo Meſſiam naſciturum ſperabat. Tob. VIII. 9. *Domine tu ſcis, quia non luxuriæ cauſa accipio uxorem meam, ſed ſola poſteritatis dilectione.* Eccleſ. XXX. 4. *Mortuus eſt ejus pater, & quaſi non eſt mortuus, ſimilem enim ſibi reliquit poſt ſe.* v. 5. *In vita ſua vidit & lætatus eſt in illo, & in obitu ſuo non eſt contriſtatus. Contra inimicos reliquit defenſorem & amicis reddentem gratiam.* Cypræus de matrimon. cap. VIII. pag. 697. huc refert dictum Ezech. XVI. 20. *Tuliſti filios tuos & filias tuas, quas generaſti mihi, & immolaſti eos idolis.* Sed propheta ibi non tam de carnali generatione, quam ſpirituali per ſacramentum circumciſionis & verbi cœleſtis ſemen regeneratione loquitur. 2.) *Patrum dicta.* Juſtinus Martyr in apolog. pro chriſt. ad Antonin. dicit, *chriſtianos procreandorum tantum liberorum cauſa uxores ducere, cum cæteri voluptatis ſtudio ſibi eas adſciſcant.* Clemens Alexandrinus lib. II. pædagog. cap. X. in principio: „Qui matrimonio conjuncti ſunt, iis „ſcopus eſt & inſtitutum liberorum pro„creatio, finis autem, ut boni ſint liberi, „quemadmodum agricolæ ſeminis quidem „dejectionis cauſa eſt, quod habendi nu„trimenti curam gerat, ei autem agricul„turæ finis eſt fructuum perceptio. Multo „autem melior eſt agricola, qui terram co„lit animatam, ille enim ad tempus nutri„mentum expetens, hic vero, ut univer„ſitas permaneat, curam gerens, agrico„læ fungitur officio, hic autem propter „Deum plantat ac ſeminat. Dixit enim: „*Creſcite & multiplicamini*, & eſt obe„diendum. *Et poſtea p.* 227. Matrimo„nium eſt liberorum procreationis adpeti„tio, non nullo ac incerto ordine ſeminis ex„cretio, quæ eſt & præter leges & a ra„tione aliena.„ Idem libr. II. ſtromat. pulcerrime hunc conjugii finem deſcribit: *γαμητέον πάντως καὶ τῆς πατρίδος ἕνεκα καὶ τῆς τῶν παίδων διαδοχῆς καὶ τῆς τοῦ κόσμου ὅσον ἐφ' ἡμῖν συντελειώσεως.* Auguſtinus lib. XIX. contra Fauſtum cap. XXVI. *Matrimonium ex hoc adpellatum eſt, quod non ob aliud debeat foemina nubere, quam ut mater fiat.* Libr. II. de adulterin. conjug. ad Pollent. cap. XII. *Propagatio filiorum eſt prima & naturalis & legitima cauſa nuptiarum.* Libr. de bono conjugali cap. VI. *Debent ſibi conjugati ſexus ſui commiſcendi fidem liberorum procreandorum cauſa, quæ prima eſt humani generis in iſta mortalitate ſocietas.* Huc referri poteſt dictum Philonis lib. de Abrah. in orat. Saræ ad maritum: *Quæ præcipua conjugii cauſa eſt, propter quam utique natura virum junxit mulieri, deſunt nobis liberi.* 3.) *Juris canonici ac civilis decreta.* c. Pudor 32. q. 2. ex Ambroſio: *Pudor eſt foeminis nuptiarum præmia non habere, quibus hæc ſola cauſa eſt nubendi.* (ubi gloſſa vocem *ſola* explicat pro præcipua) l. liberorum 220. ff. de V. S. & l. dotium 1. ff. ſolut. matrimon. adduximus paulo ſuperius §. 414. Novell. Juſtiniani 22. & Novell. Leon. 26. adduximus in procem. §. 5. quibus addendum illud ejuſdem Leonis Nov. III. *Nihil adeo ad conſervandum genus humanum neceſſarium eſſe, atque quod e coſta viro adtributum eſt ſubſidium, cum artifex ille, qui iſtud condidit, docet, tum ipſa natura divino documento adteſtatur.* 4. *Saniorum gentilium pronunciata.* Clemens Alexandrinus

lib. II

lib. II. ſtromat. cap. XII. pag. 443. adducit dictum Menandri comici: *Ad ſeminandos liberos tibi meam trado filiam.* Plato libr. VI. de legib. χρὴ γεννῶντας τε καὶ ἐκτρέφοντας καθάπερ λαμπάδα τὸν βίον παραδιδόντας ἄλλοις ἐξ ἄλλων θεραπεύοντας ἀεὶ θεὸν κατὰ νόμον. (Vide ſuperius §. 11.) Idem lib. IV. de legib. *Genus hominum eſt quidpiam omni tempori congenitum, quod perpetuo ipſum conſequitur & conſequetur, ut quod ſit hoc modo immortale, quod relictis filiis filiorum, cum generatione ſit ſemper unum & idem, ſit particeps immortalitatis.* Demoſthenes contra Neæram apud Stobæum ſerm. LXV. *Amicas* ἑταίρας *quidem habemus cauſa voluptatis, ancillas autem* παλλακὰς *ad corpus quotidie curandum, uxores autem ad liberos procreandos, & ad fidelem eorum, quæ ſunt intus, cuſtodiam.* γυναῖκας, τοῦ παιδοποιεῖσθαι γνησίως καὶ τῶν ἔνδον φύλακα πιστὴν ἔχειν. Muſonius apud eundem Stobæum: *Quisquis homines nuptiis privat, is abolet familiam, civitatem & totum genus humanum, quod abſque generatione non poteſt permanere.* Lycurgus citat verſus Euripidis, quos Philippus ſic reddidit: *Cauſamque, quare procreamus liberos, hanc eſſe præcipuam putandum eſt, ut Dei notitia luceat futuris ſeculis. Semperque cuſtodes ſint ſuperſtites coeleſtium legum atque templorum Dei. Quique in patria tueantur has res optimas, & diſciplinam civium & mores bonos, nec impia feritate deleri ſinant.* Huc pertinent leges ethnicorum conjugii curam ob reipublicæ conſervationem ſuſcipientes. Lex XII. tabularum erat: *Cenſores coelibes eſſe prohibento.* De Auguſto memorat Dionyſius libr. LVI. quod dixerit, *cælibes homicidium committere, quia eos non procreant, quos naſci ex iis conveniebat; ſacrilegium, quia tollunt genus ſuum a diis immortalibus monſtratum, tanquam maximum omnium ſacrorum* ἀναθημάτων; *impios eſſe, quia honores & nomina majorum delent; civitatem diſſolvere, quia leges ſpernunt; patriam perdere, quam infœcundam reddunt, & evertunt funditus ſubtracta radice, ex qua ſubnaſci deberent cives.* De Perſarum regibus Strabo memorat, quod ἆθλα πολυτεκνίας decreverint, ut hac ratione regnum ſemper populoſum haberent, & nunquam deeſſent, quorum opera contra hoſtem uterentur. Neander in ſyn. chron. pag. 56. Unde poſt virtutem bellicam maximus honor apud ipſos habebatur multitudini liberorum. Herodotus libr. I. Apud *Athenienſes* ἀγαμίοις dicam fuiſſe ſcriptam refert Sigonius lib. III. de republ. Athen. cap. I. Apud *Lacedæmonios* Lycurgus ἀγαμίου, ὀψιγαμίου & κακογαμίου pœnas ſtatuit, ac præmiis ad conjugia cives invitavit. Plutarchus in Lycurg. Apud *Romanos* cenſores mulctam ab illis exigebant, qui ad ſenectutem cœlibes pervenerant, cum prius eos hiſce verbis increpaſſent: *Natura vobis quemadmodum naſcendi ita & gignendi legem præſcribit, parentesque vos alendo, nutriendorum nepotum debito, ſi quis eſt pudor, adligaverunt.* Valerius Maximus lib. II. cap. IX.

§. CCCCXXI. *Alter* principalis conjugii finis eſt *familiaris ſocietas*, ac *mutuum auxilium* in *rebus tam divinis quam humanis.* Hic finis itidem *in primæva conjugii inſtitutione exprimitur.* Gen. II. 18. dixit Deus: *Non eſt bonum hominem eſſe ſolum, faciam ei adjutorium, quod ſit coram ipſo,* quorum verborum explicationem propoſuimus ſuperius c. IV. §. 42. Ex ipſius igitur Dei adſertione uxor, præſertim pia, eſt marito adjutorium: 1.) in *rebus divinis*, videlicet in Dei invocatione, gratiarum actione, & aliis pietatis exercitiis. Tob. VIII. 4. Tobias exhortatur ſponſam ſuam, dicens ei: *Sara exſurge, & deprecemur Deum hodie & cras & perendie, quia his tribus noctibus Deo jungimur.* 1 Cor. VII. 5. *Nolite frauda-*

II.) Familiaris ſocietatis comparatio.

re vos invicem, niſi forte ex conſenſu ad tempus, ut vacetis jejunio & orationi. 1 Petr. III. 7. *Viri cohabitate uxoribus ſecundum ſcientiam, ut non impediantur orationes veſtræ.* 2.) In *humanis*, & quidem tum in *publicis*, quia uxores rei familiaris ſedulam curam gerentes minuunt maritis labores in publicis officiis gerendis ſuſtinendos, blanda adfabilitate curas ipſorum leniunt, & ſalutaria quandoque conſilia ſuppeditare poſſunt, ut conjux Pilati & Theodora Juſtiniani exemplo ſuo comprobant: tum in *privatis*, utpote *a.*) in *liberorum procreatione*, quo præcipue ſpectat oraculum divinum: *Non eſt bonum, hominem eſſe ſolum, faciam ei adjutorium*, hoc eſt, non convenit genus humanum uno individuo terminari, cum reliqua animalia homine longe inferiora ſpeciem ſuam propagare poſſint, quo bono non eſt ipſe reliquorum omnium dominus privandus; *faciam* igitur *ei adjutorium*, hoc eſt, formabo mulierem, eamque in matrimonium ipſi elocabo, ut illius ope & adjutorio genus ſuum propagare poſſit. *b.*) In *liberorum educatione.* Neque enim ſufficit liberos procreare, ſed requiritur inſuper a parentibus, ut eos in timore Domini educent, & ad pietatem omnesque virtutes adſuefaciant, qua in parte uxores plus laborum ac moleſtiarum tolerant, quam mariti. *c.*) In *rei familiaris conſervatione.* Quamvis enim marito cumprimis incumbat cura rei familiaris *parandæ* Geneſ. III. 17. Pſalm. CXXVIII. 2. tamen ejusdem *adſervandæ* induſtria ad matresfamilias potiſſimum ſpectat. *d.*) In *miniſteriorum exhibitione.* Condita eſt mulier non *ex pedibus*, ut eſſet ſerva, nec *ex capite*, ut eſſet domina, ſed *ex latere*, ut eſſet vitæ ſocia; interim tamen cum divina voce jubeatur eſſe marito ſubjecta; Gen. III. 16. 1 Cor. XIV. 34. 1 Tim. II. 11. ideo non dubitat pia & morata fœmina in vita quotidiana, præſertim vero in morbis ſedulam mariti curam agere, & neceſſaria miniſteria eidem præſtare, quo pertinet illud Rabbi Davidis Kimchi in libro radic. in verbo נֶגֶד *coram viro facta eſt mulier, ut ſit ei præſto ac parata ad miniſtrandum & ſerviendum, more ſervorum adſtantium dominis ſuis, eorumque non verba modo, ſed & nutus obſervantium. Miniſtrorum alii remoti ſunt a conſpectu dominorum, alii vero ſemper eis adſiſtunt, & talem viro voluit Deus eſſe mulierem. e.*) In *ſuppeditanda tempore adverſitatis conſolatione.* Ut enim membra myſtici corporis mutua συγχαρία in proſperis, & mutua συμπάθεια in adverſis ſunt ſibi invicem conjuncta; 1 Cor. XII. 26. ſic vir & uxor cum ſint caro una, bona & mala ſibi invicem communia ſtatuunt, & in adverſis tolerandis fidam ſocietatem & mutuam conſolationem ſibi invicem præſtant, unde Chaldæus Hebræum עֵזֶר *adjutorium* reddidit per סְמָךְ *ſuſtentaculum*, qua voce adluditur ad eos, qui in ſublevandis oneribus manus auxiliares ſibi invicem porrigunt.

§. CCCCXXII. De hoc conjugii fine loquuntur, 1.) *ſcripturæ oracula:* Tob. VIII. 8. *Tu feciſti Adam de limo terræ, & dediſti ei adjutorium Evam.* In Græco eſt βοηθὸν ςήριγμα, *auxiliare firmamentum*, auxiliatricem & fulcimentum. &c. Mal. II. 14. *Dominus teſtificatus eſt inter te & inter uxorem adoleſcentiæ tuæ*, (Deo auctore initum eſt indiſſolubile fœdus inter te & conjugem tuam, quam juvenis duxiſti) *quare deſpicis eam, quæ eſt* חֲבֶרְתְּךָ *ſocia tua* (a radice חָבַר *conſociatus, conjunctus, copulatus fuit*, uſurpatur de connexione cortinarum in tabernaculo Exod. XXVI. 9.) *& uxor fœderis tui*, (quam arctiſſimo & indiſſolubili fœdere in perpetuam vitæ ſociam & in adjutorium tibi copulaſti.) Prov. XI. 16. *Mulieri gratiæ ſive gratioſæ adhærebit gloria.* Cap. XII. 4. *Mulier fortis ſeu virtutis eſt corona viro ſuo.* cap. XIV. 1. *Sapiens mulier ædificat domum ſuam.*

cap.

cap. XVIII. 22. *Qui uxorem invenit, bonum invenit*, (in prima conjugii inſtitutione Deus pronunciat, לא טוב, *non eſt bonum, hominem eſſe ſolum*, inde a contrario ſenſu rex ſapiens infert: *Qui ergo invenit uxorem, invenit* טוב *bonum*) *& educet benevolentiam a Domino*. LXX. ὃς εὗρε γυναῖκα (ἀγαθὴν χρηςὴν) εὗρε χάριτας, ἔλαβεν δὲ παρὰ κυρίου ἱλαρότητα. (Aquila, Symmachus & Theodotion εὐδοκίαν) Lutherus: *er ſchöpfet Segen vom Herrn.* Deus non ſolum inſtituit conjugium, ſed eidem etiam benedixit, ergo qui bonam conjugem invenit, benedictionem a Deo accipit. Uxor ex divina inſtitutione eſt vitæ ſocia ac conſors, qui ergo uxorem invenit, fidum adjutorium & optimum amicum invenit. cap. XXXI. 10. „Mulierem „fortem quis inveniet, diſtans a margaritis pretium ejus. *v.* 11. Confidit in ea „cor mariti, & ſpoliis non indigebit &c. „*Eccleſ. IV.* 9. Meliores ſunt duo, quam „unus, quia eſt eis merces bona in labore eorum. *v.* 10. Si ceciderit unus, ſtare faciet ſocium ſuum, væ uni, cum ceciderit, & non erit ſecundus ad ſublevandum eum. *v.* 11. Etiamſi dormierint „duo, & calor eis erit, & quomodo uni „erit calor?„ Deſcribitur parabolice mutuum illud ſubſidium & auxilium, quod in proſperis & adverſis mutuo ſibi conjuges præſtant. Syr. VII. 21. „Gratia mulieris „ſapientis & bonæ eſt ſuper aurum. *XXVI.* „1. Mulieris bonæ beatus vir, & numerus „dierum illius duplex. *v.* 2. Mulier fortis oblectat virum ſuum, & annos vitæ „ejus implebit in pace. *v.* 3. Mulier bona pars bona in parte timentium Dominum dabitur. XXXVI. 26. „ *Qui poſſidet mulierem*, primo ἐνάρχεται κτήσεως, *inchoat poſſeſſionem* (id eſt, incipit veram rationem ingredi adquirendæ, augendæ & conſervandæ rei familiaris, quia uxor novit rei domeſticæ proſpicere & ſtudioſe ea conſervare, quæ maritus magno labore adquiſivit, id quod Prov. XXXI. 13. late declaratur) ſecundo habet βοηθὸν κατ' αὐτὸν, *fidele adjutorium* (quod deſumtum eſt ex Geneſ. II. 18.) tertio habet ςύλον ἀναπαύσεως, *columnam quietis*, (hoc eſt, fidum amicum, cui tuto confidere poteſt, eidemque inniti, ſicut domus innititur columnæ.) Tria illa conjugii bona declarat Syracides a contrario: *a.*) *Ubi non eſt ſeptum, deripietur poſſeſſio.* In Græco eſt διαρραγήσεται, *diffluit ac minuitur.* Sicut hortus ſepimento carens vaſtatur a feris, & fructus ejus ab harpyis & tollionibus diripiuntur; ſic res familiaris diſſipatur, niſi ſedula & induſtria uxor eidem præſit. *b.*) *Ubi non eſt mulier, ingemiſcet peregrinans* πλανώμενος, neſcit enim ἄγυνος, quo ſe debeat vertere, cui res ſuas debeat concredere. *c.*) Quin & *perpetuo ingemiſcit*, hoc eſt, premit altum corde dolorem, non habet fidelem amicum, quem curarum ſuarum participem faciat, & conſolationem ab eo exſpectet. 2.) *Patrum dicta:* Clemens Alexandrinus lib. II. ςρωματ. cap. XII. p. 444. *Morbi corporis maxime indicant neceſſarium eſſe matrimonium. Uxoris enim cura & adſidua ejus perſeverantia videtur aliorum neceſſariorum & amicorum tanto ſuperare tolerantiam, quanto ex mutua doloris conſenſione & miſericordia antecellit, & vult omnium maxime libenter adſidere. Et revera ex ſcripturæ ſententia eſt neceſſaria adjutrix.* Chryſoſtomus homil. XX. in epiſt. ad Epheſ. uxorem adpellat πάσης εὐφροσύνης ὑπόθεσιν. Nazianzenus in carm. de conjugibus inquit:

Ἀλλήλοις δὲ χέρες καὶ οὔατα καὶ πόσις ἴσμεν
Ξυναὶ καὶ μελεδῶναι ἐλαφρίζουσιν ἀνοίας.

Vide locum integrum ſuperius in proœm. §. 5. Auguſtinus lib. IX. de Gen. ad lit. cap. VII. inter bona conjugii numerat *fidem*, hoc eſt, mutuam fidelitatem & arctiſſimam amicitiam, quam conjuges ſibi invicem debent. „Si enim fides abſit, *inquit Lutherus in cap. XII. Geneſ.* nunquam

quam

„quam coaleſcent animi, nunquam amabunt vere inter ſe, nihil autem hic mundus hac animarum conjunctione habet pulchrius. 3.) Juris decreta: *Inſt. de patr. poteſt.* §. 2. Nuptiæ ſunt viri & mulieris conjunctio individuam vitæ conſuetudinem continens. *l. Nuptiæ.* 1. *ff. de rit. nupt.* Nuptiæ ſunt conjunctio maris & fœminæ, conſortium omnis vitæ, divini & humani juris communicatio, *l.* adverſus 4. *C. de crim. expil. hered.* Uxor ſocia rei humanæ ac divinæ domus ſuſcipitur. 4.) Saniorum gentilium pronunciata: *Ariſtoteles lib. VIII. ethic. ad Nicomach. c. XIV.* Homines non ſobolis tantum procreandæ, ſed rerum etiam, quæ ad vitam ſpectant, comparandarum cauſa cohabitant, continuo enim diviſa ſunt inter ipſos officia, alia viri & alia uxoris, ſibique mutuo opitulantur, quæ propria ſunt, in commune conſtituentes, atque ob id & utilitas & jucunditas in hac amicitia eſſe videtur, eſſe etiam poſſet ob virtutem, ſi probi eſſent. *Idem in rhetoric. pronunciat* eos, quibus infelix matrimonium contigit, pene plus quam dimidia felicitatis ſuæ parte eſſe privatos. *Euripides de commodis honeſtæ conjugis inquit:* Uxor marito in malis & morbis ſuaviſſima eſt, domum ſi recte inhabitet, iram mitigat, & a triſtitia animum avertit.„ Apud ethnicos novi conjuges veſcebantur ſimul *carduis*, ut ſocietas in adverſis demonſtraretur.

III.) *Amoris inter Chriſtum & eccleſiam praefiguratio.*

§. CCCCXXIII. *Minus principalis* conjugii *finis* eſt, quod ſit *typus ardentiſſimi amoris, quo Chriſtus eccleſiam ſuam complectitur, & arctiſſimæ illius unionis, qua eidem eſt conjunctus.* Docet hoc apoſtolus Paulus & ex prima conjugii inſtitutione id deducit Epheſ. V. 31. *Relinquet homo patrem & matrem ſuam, & adhærebit uxori ſuæ, & erunt duo in carne una.* v. 32. *Sacramentum hoc magnum eſt, dico autem in Chriſtum & in eccleſiam.* Huc referenda ſunt omnia ſcripturæ dicta, in quibus Chriſtus dicitur *ſponſus & maritus*, eccleſia vero *ſponſa & uxor;* Pſal. LXVIII. 13. Eſaj. LIV. 5. LXI. 10. LXII. 5. Jerem. III. 4. Oſe. II. 7. cumprimis huc pertinet Pſalm. XLV. & Canticum Canticorum, Matth. IX. 15. Joh. III. 29. Apoc. XXI. 2. &c. Quo referendæ etiam ſunt parabolæ Chriſti Matth. XXII. 2. XXV. 1. &c. ubi notandum eccleſiam non ſolum *ſponſæ*, nec ſolum *uxori*, ſed ſponſæ & uxori comparari, ſponſæ quidem propter amoris magnitudinem, quia ſponſæ ardentius ſolent amari quam uxores, uxori propter indiſſolubile conjunctionis vinculum, quod tamen ſpirituali adulterio (perinde ut in conjugio fieri ſolet per adulterium corporale) iterum diſſolvi poteſt. Item eccleſia potius dicitur ſponſa, quam uxor, quia Chriſtus in primo ſuo adventu eccleſiam ſibi quaſi deſponſavit 2 Cor. XI. 2. conſummaturus & celebraturus cum ea glorioſas nuptias in ſecundo ſuo adventu. Apoc. XIX. 7. Membra comparationis inſtitui poſſunt varia, potiora conſiſtunt in ſequentibus capitibus: 1.) In *deſponſatione.* Sponſus & ſponſa a deſponſatione nomen acceperunt, ea in hoc ſpirituali conjugio locum habet. Oſe. II. 19. *deſponſabo te mihi.* Deſponſatio fieri debet cum conſenſu parentum, is nequaquam in hoc ſpirituali conjugio deſideratur, quia pater cœleſtis *parat nuptias filio ſuo* Matth. XXII. 2. Sponſus per paranymphos ſponſam ſuam ſibi curat adduci ac deſponderi, de ſpirituali conjugio dicit apoſtolus 2 Cor. XI. 2. *Deſpondi vos uni viro virginem caſtam exhibere Chriſto;* & Joh. III. 29. *Qui habet ſponſam, ſponſus eſt, amicus autem ſponſi, qui ſtat & audit eum, gaudio gaudet propter vocem ſponſi.* Paranymphi non debent ſibi ipſi ſed ſponſo ſponſam devincire & adducere: ſic miniſtri eccleſiæ non gerant ſe pro ſponſis eccleſiæ, quod facit papa Romanus,

manus, ſed Chriſto ſponſum concilient, & ad fidem conjugalem ipſi ſervandam eam exhortentur. Ad deſponſationem requiritur utriusque partis contrahentium voluntarius conſenſus: *ſic quando eſt tempus amorum* Ezech. XVI. 8. cœleſtis hic ſponſus *ambit animas noſtras* Oſe. III. 1. In deſponſatione dantur arrhæ, Chriſtus a nobis accipit arrham humanæ naturæ, & donat nobis arrham Spiritus ſancti 2 Cor. I. 22. Epheſ. I. 14. In deſponſatione pacta dotalia firmantur, ſic in ſpirituali conjugio fœdus æternum Deus cum ſponſa ſua init Jer. XXXI. 35. 2.) In *dilectione.* Inter ſponſum & ſponſam eſt amor ardentiſſimus; 2 Sam. I. 26. ita quoque inter Chriſtum & eccleſiam Eſaj. LXII. 5. Ex ſponſi erga ſponſam & mariti erga uxorem dilectione promanat bonorum & honorum communio, infirmitatum condonatio, veſtium largitio, de victu & amictu, adeoque omnibus neceſſariis proſpectio, adverſus hoſtes defenſio &c. hæc omnia in ſpirituali conjugio locum habent. Chriſtus enim cœleſtis ſponſus noſter communicat nobiſcum cœleſtem hereditatem, facit nos participes ſuorum honorum & bonorum, dum nos facit Dei filios, reges ac ſacerdotes, Johan. I. 12. Apoc. I. 6. compatitur infirmitatibus noſtris, Hebr. IV. 15. induit nos veſtimentis ſalutis & indumento juſtitiæ, Eſaj. LXI. 10. Ezech. XVI. 10. proſpicit nobis de omnibus neceſſariis, nutrit, fovet, Epheſ. V. 29. defendit ac tuetur. Zach. II. 5. O benigniſſimum ac noſtri amantiſſimum ſponſum, qui ex immenſa dilectione per humanæ naturæ adſumtionem cum ſponſa unum fieri voluit, qui coronam ſpineam a ſponſa accipit, & coronam auream gloriæ & decoris illi donat, qui ſponſam formoſam non invenit, ſed facit, qui veſtibus ſuis denudari ſe in cruce patitur, ut indumento juſtitiæ ſponſam ornet, qui aceto & felle potari ſuſtinet, ut melle dulcedinis, conſolationis & lætitiæ ſponſam cibet! In hac vita non niſi inter pares, qui ejusdem generis, conditionis, ſtatus ac honoris ſunt, matrimonium contrahi ſolet. At inter Dei Filium & nos homines ſumma diſparitas; Dei ergo Filius humanam naturam adſumſit, ut ſecundum adſumtam illam naturam ejusdem ſubſtantiæ & generis eſſet cum eccleſia, quam ſibi in ſponſam adſciſcere voluit. Sed adſumta cum noſtro genere per incarnationem ὁμουσία adhuc inveniebatur impar conditio ſponſi ac ſponſæ. Illius enim caro eſt peccati & labis omnis expers, eſt mundiſſima & ſanctiſſima; noſtra vero natura peccatorum ſordibus miſerrime eſt contaminata & infecta. Cœleſtis igitur ſponſus Dei Filius homo factus ſe ipſum pro eccleſia tradidit, *ut eam ſanctificaret mundans lavacro aquæ in verbo;* Epheſ. V. 26. & hac ratione *in miſericordia & miſerationibus ſibi eam deſponſare poſſet.* Oſe. II. 19. Lutherus tom. II. Jenenſ. German. fol. 472. *Durch Chriſtum iſt die Chriſtenheit mit GOtt alſo vereiniget, wie eine Braut mit ihrem Bräutigam, daß die Braut Recht und Macht hat zu des Bräutigams Leibe, und alles was er hat, welches geſchicht alles durch den Glauben, da thut der Menſch was GOtt will, und wiederum GOtt was der Menſch will.* 3.) In *debitorum officiorum exſpectatione.* Sponſus a ſponſa ſua requirit & exſpectat reciprocum amorem, fidelitatem, obedientiam &c. eadem a nobis cœleſtis ſponſus exſpectat. Sponſus eſt ſponſæ ſuæ *caput*, ſic & Chriſtus eccleſiæ; Epheſ. V. 23. *ergo ut mulieres viris ſunt ſubjectæ, ſic & eccleſia Chriſto ſit ſubjecta.* v. 22. Sponſa deſiderat ſponſi ſui adventum, ſic & res ſe habet in ſpirituali hac deſponſatione: *Spiritus & ſponſa dicunt, veni*, Apoc. XXII. 17. 4.) In *nuptiarum præparatione.* Sponſus tandem ſponſam ſuam in domum deducit, nuptias parat, & omnium bonorum heredem conſtituit. Sic venient aliquando *nuptiæ agni, & uxor ejus præparabit ſe, & dabitur ei, ut cooperiat ſe byſſino ſplendente & candido.* Apoc.

Apoc. XIX. 7. 8. Vid. loc. de eccleſ. §. 18. Si reſpectus ad primam conjugii inſtitutionem & primæ conjugis formationem habeatur, accedit 5.) in *ſponſæ ex latere formatione*, quod membrum Auguſtinus potiſſimum urget & inculcat, ut ex ipſius dictis paulo poſt adparebit.

§. CCCCXXIV. De hoc fine conjugii gentilibus extra eccleſiæ pomœria conſtitutis nihil quidquam notum eſt. Patres autem pulcerrimas de eo proferunt ſententias. Cyprianus de ſimpl. prælat. p. 164. „Adulterari non poteſt ſponſa Chriſti, in„corrupta eſt, & pudica. Unam domum „novit, unius cubiculi ſanctitatem caſto „pudore cuſtodit, hæc nos Deo ſervat, „hæc filios regno quos generavit, adſignat. „*Auguſtinus lib. II. de Geneſ. contra* „*Manich. c. XXIV.* Quod per hiſtoriam „impletum eſt in Adam, per prophetiam „ſignificat Chriſtum, qui reliquit Patrem, „cum dicit: *Ego exivi a Patre, & veni* „*in hunc mundum*; non autem loco reli„quit, ſed adparendo hominibus in homi„ne, *cum verbum caro factum eſt* &c. re„liquit & matrem, hoc eſt, ſynagogæ ve„terem atque carnalem obſervantiam, quæ „illi mater erat ex ſemine David, ſecun„dum carnem, & adhæſit uxori ſuæ, hoc „eſt, eccleſiæ, ut ſint duo in carne una. „Dicit enim apoſtolus, ipſum eſſe caput „eccleſiæ & eccleſiam corpus ejus. Ergo „& ipſe ſoporatus eſt dormitione paſſionis, „ut ei conjunx eccleſia formaretur, quam „dormitionem cantat per prophetam di„cens: *Ego dormivi & ſoporatus ſum*, „*& exſurrexi.* Formata eſt ergo conjunx „eccleſiæ de latere ejus, id eſt, de fide „paſſionis & baptiſmi. Nam percuſſum „latus ejus lancea ſanguinem, & aquam „profudit. *Lib. I. de nupt. & concupiſc.* „*c. X.* Non tantum fœcunditas, cujus „fructus in prole eſt, nec tantum pudicitia, „cujus vinculum eſt fides, verum etiam „quoddam ſacramentum nuptiarum com„mendatur fidelibus conjugatis, unde di„cit apoſtolus: *Viri diligite uxores ve„ſtras, ſicut & Chriſtus dilexit eccleſiam.* „Hujus procul dubio ſacramenti res eſt, „ut mas & fœmina connubio copulati „quamdiu vivunt, inſeparabiliter perſeve„rent, nec liceat excepta cauſa fornicatio„nis a conjuge conjugem dirimi. Hoc „enim cuſtoditur in Chriſto & eccleſia, ut „vivens cum vivente in æternum nullo di„vortio ſeparetur. *Lib. II. de ſymb. ad* „*catech. cap. VI.* Adſcendat ſponſus no„ſter thalami ſui lignum, adſcendat lectum, „dormiat moriendo, aperiatur ejus latus, „& eccleſia prodeat virgo, ut, quomodo „Eva facta eſt ex latere Adæ dormientis, „ita & eccleſia formetur ex latere Chriſti „in cruce pendentis. Percuſſum eſt enim „ejus latus, & ſtatim manavit ſanguis & „aqua, quæ ſunt eccleſiæ gemina ſacra„menta. Aqua, in qua eſt ſponſa purifi„cata, ſanguis, ex quo invenitur eſſe do„tata. In illo ſanguine ſancti martyres a„mici ſponſi ſtolas ſuas laverunt, candi„das eas fecerunt, ad nuptias agni invita„ti venerunt, a ſponſo calicem acceperunt, „biberunt, eique propinaverunt, ſangui„nem ejus biberunt, ſanguinem ſuum pro „illo profuderunt &c. O magnum ſacra„mentum hujus conjugii! O magnum my„ſterium hujus ſponſi & ſponſæ, non ex„plicabitur digne humanis verbis! De „ſponſo ſponſa naſcitur, & ut naſcitur, „ſtatim illi conjungitur, & tunc ſponſa nu„bit, quando ſponſus moritur, & tunc „ille ſponſæ conjungitur, quando a mor„talibus ſeparatur. Quando ille ſuper cœ„los exaltatur, tunc iſte in omni terra fœ„cundatur. Quid eſt hoc? Quis eſt iſte „ſponſus abſens & præſens? Quis eſt iſte „ſponſus præſens & latens, quem ſponſa „eccleſia fide tantum concipit, & ſine ullo „amplexu membra ejus quotidie parit? „Dominus virtutum ipſe eſt rex gloriæ &c. „*Similia occurrunt in enarrat. P. LVI.* „*tom. 8. & tract. CXX. in Joh. tom.* „*IX. &c. Bernhardus ſerm. VII. in Cant.* *col.*

„*col.* 507. Non ſunt inventa æque dulcia „nomina, quibus verbi animæve dulces „ad invicem exprimerentur adfectus, quem„admodum ſponſus & ſponſa, quippe qui„bus omnia communia, nil proprium, nil „a ſe diviſum habentibus. Una utriusque „hereditas, una domus, una menſa, unus „thorus, una etiam caro. Denique pro„pter hanc relinquet homo patrem & ma„trem, & adhærebit uxori ſuæ, & erunt „dúo in carne una: hæc quoque jubetur „nihilominus oblivisci populum ſuum, & „domum patris ſui, ut concupiſcat ille de„corem ejus. Si ergo amare ſpecialiter „ſponſis peculiariterque convenit, non im„merito ſponſæ nomine cenſetur anima, „quæ amat. *Lombardus lib. IV. ſent. diſt.* „26. *lit. F.* Conjugium & ſacrum ſignum „eſt & ſacræ rei, ſcilicet conjunctionis „Chriſti & eccleſiæ &c. Ut enim inter „conjuges conjunctio eſt ſecundum con„ſenſum animorum, & ſecundum permi„xtionem corporum: ſic eccleſia Chriſto „copulatur voluntate & natura, quia idem „vult cum eo, & ipſe ſumſit formam de „natura hominis. Copulata eſt ergo ſpon„ſa ſponſo ſpiritualiter & corporaliter, hoc „eſt, caritate & conformitate naturæ. Hujus „utriusque copulæ figura eſt in conjugio. „Conſenſus enim conjugum copulam ſpiri„tualem Chriſti & eccleſiæ, quæ fit per „caritatem, ſignificat: commixtio vero „ſexuum illam ſignificat, quæ fit per natu„ræ conformitatem.„

IV.) *Scortationis evitatio.*

§. CCCCXXV. *Acceſſorius* conjugii finis *vitatio ſcortionis & remedium libidinis.* Patet hoc ex deſcriptione primævæ inſtitutionis conjugalis. Cum enim poſt admiſſum peccatum protoplaſti incendia libidinis in membris ſuis fervere perſentiſcerent, atque eo nomine ad partes illas corporis obvelandas perizomata conſuerent, in quibus prius *nihil erat velandum, quia nihil in eis ſentiebant refrenandum*; Geneſ. II. 25. III. 7. non avulſit Deus Evam a marito Adamo, nec conjugium in ſtatu integritatis inter ipſos initum diſſolvit, ſed illud potius confirmavit, quando uxori dixit: *In dolore paries filios, & ad virum deſiderium tuum, & ipſe dominabitur tibi.* Gen. II. 16. Voluit enim conjugium ipſis eſſe non ſolum *officium*, ſed etiam *remedium* contra libidinis morbum ex peccato contractum. De hoc fine loquuntur: 1.) *Scripturæ oracula.* 1 Cor. VII. 2. *Propter fornicationes*, ſcilicet vitandas, *habeat quilibet uxorem ſuam & quælibet virum ſuum.* Loquitur apoſtolus in plurali, ad denotandum quodvis illicitæ Veneris genus & quamvis libidinoſam corporis pollutionem, ne ſibi blandiantur, qui a fœminarum complexu ſibi temperant, atque interim libidinis flammis victi mollitiem aliosve illicitos congreſſus ſectantur. Ut ergo illi, qui peculiari continentiæ dono inſtructi non ſunt, retineant bonam conſcientiam, nec in perpetuis uſtionibus vivant, in matrimonio eos vivere jubet. v. 3. *Uxori vir debitam benevolentiam reddat, ſimiliter autem & uxor viro.* In Græco eſt ἀποδιδότω, ut exprimatur mutuum illud debitum, quo juxta conjugii leges ſibi invicem ſunt obſtricti. v. 4. *Mulier ſui corporis poteſtatem non habet ſed vir. Similiter autem & vir ſui corporis poteſtatem non habet, ſed mulier.* v. 5. *Nolite fraudare invicem*, μὴ ἀποςερεῖτε ἀλλήλυς, in debita ſcilicet illa conjugali benevolentia, *niſi forte ex conſenſu ad tempus, ut vacetis orationi & jejunio, & iterum revertimini in unum ad uſum*, ſcilicet conjugalem, *ne tentet vos ſatanas διὰ τὴν ἀκρασίαν*, hoc eſt, ἀκράτειαν, *propter incontinentiam veſtram*, quia non eſtis continentiæ dono præditi, ergo conjugium eſt ἀκρασίας remedium. v. 9. *Melius eſt nubere quam uri*; ergo conjugium non ſolum eſt procreationis medium, ſed etiam uſtionum remedium. v. 36. *Si quis indecorum exiſtimat, ſuper virgine ſua, ſi fiat ὑπέρακμος, & ita oportet*

tet fieri; hoc eſt, ſi animadvertit, ipſam non eſſe dono continentiæ inſtructam, *quod vult, faciat*, hoc eſt, elocet eam, *non peccant, ſi nubant tales*, ſcilicet virgines. Syr. VII. 27. *Trade filiam, & perfeceris opus magnum*, quia ſcilicet ex libidinis incendio & ſcortationis laqueis eam liberaſti. Syr. XXIII. 22. *Anima calida, quaſi ignis ardens, non extinguetur, donec deglutiatur homo fornicarius in corpore carnis ſuæ, non deſinet donec accendat ignem;* hoc eſt, qui indulget laſcivæ carnis concupiſcentiæ, interiore igne æſtuat, nec deſinit, niſi ſe ipſum inflammet, hoc eſt, externa ſcortatione deſiderium ſuum impleat, utatur igitur conjugio, remedio illo divinitus præſcripto & ordinato. Syr. XXXVI. 28. *Quis confidet expedito latroni erranti de civitate in civitatem, ſic homini non habenti nidum & hoſpitanti ubicunque adveſperaverit?* hoc eſt, qui in cœlibatu vivunt, non inſtructi dono continentiæ, in ſuſpicionem expugnatæ matronarum pudicitiæ apud omnes inducuntur. Hebr. XIII. 4. *Honorabile matrimonium in omnibus &c. fornicatores autem & adulteros judicabit Deus;* hoc eſt, qui contemnunt remedium libidinis divinitus inſtitutum, & carnis concupiſcentiis per ſcortationem indulgent, pœnis ſe ipſos involvunt. 2.) *Patrum dicta:* Baſilius lib. de vera virgin. ἡδονῆς ὅλον φάρμακον τῷ ἄρρενι τὸ θῆλυ. Ac: μάλαγμα ἡδονῆς τῷ ἄρρενι τὸ θῆλυ. Chryſoſtomus hom. LIX. in cap. XXXV. Geneſ. *Nam propter hoc & communis Dominus noſter, ſciens humanæ infirmitatis naturam, nuptias dedit & ſancivit, ut ab illicito concubitu abſtineretur. Ne igitur negligamus juvenes, ſed ſcientes fornacis incendium, priusquam libidinibus involvantur, ſtudeamus eos juxta legem Dei nuptiis copulare, ut & continentiam ſuam cuſtodiant, nullumque damnum laſciviæ ſuæ habeant, remedio illinc ſumto, ut poſſint carnis indomitos motus reprimere & pœnam effugere.* Idem in epiſt. ad Philipp. δύνασαι παρθενεύειν, ἔξεστι σοὶ γαμεῖν. In libr. de virg. ἐδόθη μὲν ὁ γάμος καὶ παιδοποιΐας ἕνεκεν πολλῷ δὲ πλέον ὑπὲρ τοῦ σβέσαι τὴν τῆς φύσεως πύρωσιν. Et poſtea: Καλὸν ὁ γάμος, ὅτι ἐν σωφροσύνῃ τὸν ἄνδρα διατηρεῖ, καὶ οὐκ ἀφίησιν εἰς πορνείαν κατακλυσθέντα ἀποθανεῖν, μὴ τοίνυν αὐτὸν διαβάλλῃς, ἔχει γὰρ πολὺ τὸ κέρδος οὐκ ἐῶν τὰ μέλη τοῦ Χριστοῦ μέλη γίνεσθαι πορνείας. Auguſtinus lib. II. de peccat. merit. & remiſſ. cap. XXXIV. *Bonum conjugii non eſt fervor concupiſcentiæ, ſed quidam licitus & honeſtus illo fervore utendi modus, propagandæ proli, non explendæ libidini adcommodatus.* Libr. I. contra duas epiſt. Pelag. c. XVI. *Malo libidinis propter bonum generationis filiorum bene utuntur pudica conjugia, ſolius autem carnalis voluptatis cauſa libidini conſentire peccatum eſt, quamvis conjugatis ſecundum veniam concedatur.* Libr. III. contra Julian. c. XVI. *Quando conjuges non prolis ſuſcipiendæ, ſed carnalis voluptatis explendæ victi cupiditate concumbunt, hoc non laudatur, ſed ignoſcitur in comparatione pejoris intervenientibus & deprecantibus nuptiis.* Lib. de bono conjug. cap. III. *Habent etiam id bonum conjugia, quod carnalis vel juvenilis incontinentia, etiamſi vitioſa eſt, ad propagandæ prolis redigit honeſtatem, ut ex malo libidinis aliquid boni faciat copulatio conjugalis.* Cap. VIII. *Concubitus neceſſarius cauſa generandi inculpabilis eſt, & ſolus ipſe nuptialis. Ille autem, qui ultra iſtam neceſſitatem progreditur, jam non rationi, ſed libidini obſequitur. Et hunc tamen non exigere, ſed reddere conjugi, ne fornicando damnabiliter peccet, ad perſonam pertinet conjugalem. Si autem ambo tali concupiſcentiæ ſubjunguntur, rem faciunt non plene nuptiarum.* Fulgentius de conjug. debit. epiſt. I. *Retenta thori fides maculam diluit, quam contrahit infirmitas carnis,*

ſi mulieri non miſcetur alteri, quis- non pro ſola generatione, ſed etiam ter fragilitatem carnis ſuæ miſcetur i, quia etſi præfixum concumbendi um tranſit, tamen conjugalem termi- non excedit. Et licet contrahat car- r infirmitas culpam, impetrat tamen ialis integritas veniam. Gregorius XII. moral. *Qui tentationum pro- r cum difficultate tolerant, conjugii um petant, melius enim eſt nubere s uri.* Bernhardus ſerm. LXVI. in :- *Tolle de eccleſia honorabile connu- i & thorum immaculatum, nonne re- eam concubinariis, inceſtuoſis, ſemi- is, mollibus, maſculorum concubito- s & omni denique genere immundo-* ? Lombardi dictum, quod *conjugium aradiſo inſtitutum ſit ad officium, poſt atum autem ad remedium quoque ce-* b. Lutherus commendat, & erudite pſo prolatum adſerit tom. I. comment. enеſ. II. fol. 33. b. 3.) *Juris cano- decreta.* c. Sicut. §. His ita 32. quæſt. 2. *ma inſtitutio conjugii in paradiſo fa- eſt, ut eſſet immaculatus thorus & ho- ibiles nuptiæ, ex quibus ſine ardore upiſcentiæ conciperent, ſine dolore pa- nt. Secunda propter illicitum motum inandum extra paradiſum facta eſt, nfirmitas prona in ruinam turpitudi- honeſtate exciperetur conjugii. Ex cauſa fit, ut conjugati ſe ſibi invicem ant, nec ſe ſibi negare poſſint. Qui propter incontinentiam in naturalem re uſum* (ab apoſtolo 1 Cor. VII. 5.) *entur, patet, quod non propter filio- procreationem tantum miſceri juben-* c. Quidquid cauſ. & quæſt. iisdem: *ent ſibi conjugati non ſolum ipſius s ſui commiſcendi fidem liberorum pro- ndorum cauſa, quæ prima eſt humani eris in iſta mortalitate ſocietas, verum m infirmitatis invicem excipiendæ ad itos concubitus evitandos mutuam quo- modo ſervitutem &c.* Atque hæc de quatuor conjugii finibus, adeoque de quadruplici ejus utilitate dicta ſint, quod ſcilicet ſit: *a.) generis humani propagandi ac multiplicandi medium; b.) hominis adjutorium; c.) Chriſti & eccleſiæ myſterium; d.) vagarum libidinum remedium.*

§. CCCCXXVI. Errant circa conjugii fines: I.) θεωρητικῶς *pontificii*, qui conjugium etiam ſine eo a Deo in nov. teſt. inſtitutum eſſe ſtatuunt, ut ſit *ſacramentum* proprie *ſic dictum*, hoc eſt, tale aliquod ſignum, cui adnexa ſit promiſſio gratiæ juſtificantis, idque ex divina inſtitutione. Contra quem errorem late diſputavimus ſuperius cap. III. §. 16. & ſeqq. II.) πρακτικῶς omnes illi, qui in conjugio contrahendo non reſpiciunt ad fines divinæ inſtitutioni conformes, ſed ad alios peregrinos ac verbo Dei adverſos. Lutherus in comm. Geneſ. XXV. tom. II. fol. 252. A. „Conjuges, qui honeſte con„trahunt conjugium & cohabitant, diver„ſos fines, ſed rare prolem ſpectant. Pri„mus gradus eſt eorum, qui quærunt pro„lem, & ideo hoc genus vitæ adpetunt, „ut fiant parentes. Hi quidem ſunt an„geli collatione aliorum, quia cupiunt uti „conjugio ad generationem, eorum exi„guus admodum eſt numerus, ac ſimpli„citer illos refero inter angelos, non in„ter homines. Magnum enim Dei donum „eſt, ſi ſpectem & petam tantum prolem „ex muliere, præcipue ſi intelligam mo„leſtias conjugii, morſus & tela diaboli. „Talis fuit Abraham, quem numero inter „angelicos maritos, qui quærunt ſemen „Dei, ut Malachias inquit. Secundus gra„dus eorum eſt, qui ducunt uxores vitan„dæ fornicationis cauſa, non averſantur „aut oderunt prolem, ſed principalis eo„rum finis eſt, ut caſte & pudice vivant. „Hi quoque boni ſunt, ſed non pares pri„mis. Si dat Deus prolem, delectantur, „& diligunt uxorem & prolem, & faciunt „officia vocationis ſedulo. (*Ad hunc gra-*

Errores de fine conjugii.

„*dum referendi etiam illi*, *qui in conjuge* „*quærunt adjutorium*, *nam ut Clemens* „*Alexandrinus libr. II.* ϛρωματ. *c. XII.* „*ait*, fert opem quoque matrimonium eis, „qui ætate proceſſerunt, ut quod exhibeat „uxorem curam gerentem, & alat, qui „ex ea ſuſcepti ſunt liberos, ut in ſenectu„te parentes ſuos nutriant.) Tertius gra„dus eorum eſt, qui adpetunt uxores tan„tum voluptatis cauſa, quibus non eſt cu„ræ proles, ſed ut molliter & ſuaviter vi„vant, & pulchram habeant puellam, qua „ſe oblectent. Quartus gradus eſt eorum, „qui ducunt vetulas & dominas propter „opes aut gloriam. Illis det Deus calicem „paſſionis, ut Bernhardus loquitur, quia „ſimpliciter quærunt opes & gloriam, non „generationem prolis, & tamen non ſunt „reprobandi propter reverentiam & glo„riam nuptiarum.„ Hæc Lutherus. Circa quæ duo ſunt notanda, 1.) fines illos conjugii peregrinos & accidentarios eſſe duorum generum, quidam enim ſua natura boni ſunt, verbo Dei per ſe minime adverſi, quales ſunt *conjunctio familiarum*, *inimicorum reconciliatio*, *pacis confirmatio &c.* quidam vero ſua natura mali, ut libidinis & voluptatis explendæ adpetitus. Priores in conjugio ſpectare licet non unice nec præcipue, ſed ſecundario, poſteriores vero nulla ratione. 2.) Non eſſe diſſolvendum eorum conjugium, qui ſine perverſo illud contrahunt, quod probamus non ex falſa illa hypotheſi pontificia, quod conjugium ſit *ſacramentum*, quam urget Lombardus libr. IV. ſentent. diſtinct. 30. lit. D. E. *Non eſt* (inquit) *adſentiendum illis*, *qui dicunt non eſſe conjugium*, *quod propter cauſas minus honeſtas contrahitur*, *licet enim ſine non bono contrahatur*, *quando ſpecies contrahentis movet animum*, *conjugium tamen bonum eſt*, *quia vita mala*, *vel intentio perverſa alicujus ſacramentum non contaminat;* ſed quia quælibet res æſtimanda eſt non ex cauſis externis, inter quas eſt finis, ſed ex cauſis eſſentialibus & internis, quæ ſunt materia & forma, proinde ubi eſt maris & fœminæ in unam carnem legitimus conſenſus, ibi eſt verum matrimonium, ſi vel maxime in contrahentium intentione, quod finem conjugii adtinet, fuerit paululum aberratum.

Caput VIII.

DE EFFECTIS CONJVGII.

§. CCCCXXVII.

Effecta conjugii. *Effecta* conjugii cum ejuſdem finibus a pleriſque conjunguntur, ſiquidem magnam cum illis adfinitatem obtinent; poſſunt tamen melioris intellectus cauſa ab illis diſtingui. Cypræus de matrim. cap. VIII. p. 697. effectum matrimonii præcipuum dicit eſſe eum, qui exprimitur in definitione Modeſtini leg. 1. ff. de rit. nupt. quod ſit *divini & humani juris communicatio*, hoc eſt, omnium, quæ ad vitam inſtituendam pertinent, inter quæ etiam *religio & ſacra* locum obtinent non poſtremum, quorum etiam ſocia fiebat uxor, unde a Gordiano l. adverſus C. de crim. expil. hered. *ſocia rei humanæ & divinæ domus* adpellatur. Communicatio juris divini duplici ratione ab interpretibus exponitur, 1.) reſpectu habito ad *inſtituta ethnicorum.* Illis enim fuerunt duplicia ſacra, *publica & privata*, eaque vel *gentilitia* vel *domeſtica.* Publica erant toti populo communia, & in publico ſolennibus ritibus peragebantur. Feſtus libr. XIV. Gentilitia toti agnationi & genti erant communia & ad heredes devolvebantur, dicta ob id hereditaria. Domeſtica & familiaria erant, quæ ſibi quiſque proprio arbitrio privatim inſtituerat,

rat, ac domi ſuæ ea peragebat, unde quilibet *ſacraria*, hoc eſt, loca, ubi res ſacræ reponerentur & ſervarentur, ac dii penates colerentur, domi ſuæ habebat, ut ex ſcriptoribus Romanis notiſſimum. Vid. Feſtus libr. XVII. Cicero lib. II. de leg. Plinius in paneg. ad Trajan. Valerius Maximus libr. II. cap. I. &c. Dicitur ergo *divini juris communicatio* inter maritum & uxorem fieri, inque *ſocietatem divinæ domus* uxor ſuſcipi, quia privatorum illorum ſacrorum tam gentilitiorum, quam domeſticorum fiebat particeps. 2.) *Reſpectu habito ad mores Chriſtianorum.* Cum enim ethnicorum ſacrorum vel potius idololatricorum cultuum tenebræ cœleſtis doctrinæ luce per Dei gratiam apud nos hodie ſint diſcuſſæ, ideo partem illam definitionis ad noſtros mores ac ritus adcommodant hoc ſenſu, quod uxor eidem parochiæ ſit ſubdita, cui maritus, ut ibi audiendi verbum Dei & ſacramentorum utendorum jus habeat, aliisque commodis fruatur, quæ adfert eccleſia, itemque ut ſepulchrorum jus ibidem obtineat. c. Unaquæque 13. q. 2. Accurſius, Piſo Soaccius & alii *communicationem divini juris* referunt ad ejusdem religionis profeſſionem, atque ex eo deducunt, quod non ſit ducenda uxor diverſæ religioni addicta, qua de re quid ſtatuendum ſit, expoſuimus ſuperius §. 387.

§. CCCCXXVIII. *Communicationem juris humani* in eo conſiſtere ſtatuunt, 1.) quod uxor bonorum & facultatum mariti fiat particeps, unde Paulus l. Rerum 1. ff. de actione rerum amot. memorat, Nervam & Caſſium exiſtimaſſe propter *hanc vitæ ſocietatem uxorem fieri dominam bonorum, ac proinde furti actionem conſtituto jure adverſus eam non eſſe.* 2.) Quod uxor mariti domicilium ſequatur arg. l. cum quædam 19. ff. de jurisdict. & forum cum eo commune habeat l. exigere 65. ff. de judiciis: *Exigere dotem mulier debet illic, ubi maritus domicilium habuit, non ubi inſtrumentum dotale conſcriptum eſt, ſpectari enim debet is locus, in cujus domicilium & ipſa mulier per conditionem matrimonii erat reditura.* l. Imperatores 38. ff. ad municipalem §. 3. Antoninus & Verus reſcripſerunt, *mulierem, quamdiu nupta eſt, incolam ejusdem civitatis videri, cujus maritus ejus eſt.* 3.) Quod uxor honorum & dignitatum mariti fiat particeps. l. Si libertam 28. C. de Nupt. decernit Juſtinianus: *Uxor marito concreſcat,* (dignitas uxoris cum mariti dignitate ſimul creſcat) *& ſentiat ejus fulgorem.* Ulpianus l. fœminæ. 8. ff. de ſenatoribus: *Fœminæ nuptæ clariſſimis perſonis clariſſimarum perſonarum adpellatione continentur, fœminis enim dignitatem clariſſimam mariti tribuunt.* 4.) Quod uxor in mariti familiam tranſeat l. pronunciatio 195. §. 5. ff. de Verb. Sign. *Mulier familiæ ſuæ & caput & finis eſt.* 5.) Quod uxor ſit ærumnarum & adflictionum mariti ſocia l. Nuptiæ 1. ff. de rit. nupt. *Nuptiæ ſunt conſortium omnis vitæ.* l. Si cum dotem 22. §. Si maritus 7. ff. ſolut. matrimon. *Nihil tam humanum eſt, quam fortuitis caſibus mulieris maritum vel uxorem viri participem eſſe*, unde inferunt, uxorem teneri maritum ſequi, ſi domicilium mutare, vel alio migrare voluerit. Quidam ex jurisconſultis numerant hos conjugii effectus: 1.) quod *conjuges invicem obligentur ad conſuetudinem conjugalem, & ad communionem corporum, rerum ac bonorum.* 2.) Quod *per conjugium fiat multiplicatio generis humani, nominis ac familiæ conſervatio.* 3.) Quod *maritus teneatur uxorem & familiam alere, ac liberos educare.* 4.) Quod *uxor ad reverentiam & fidem marito debitam obſtringatur.* 5.) Quod *mulier teneatur ſequi maritum proficiſcentem, etiam vagabundum ſeu fugitivum.* 6.) Quod *uxor redigatur in viri poteſtatem.* 7.) Quod *poſt ingreſſum lecti conjugalis ſibi invicem in bonis ſuccedant.* 8.) Quod *per matrimonium libe-*

liberi legitimentur, de qua legitimatione late tractant Klingius lib. de cauſ. matrimon. pag. 85. Beuſtius de matrim. c.LXVI. Quidam ex theologis quinque numerant conjugii effectus, 1.) eſt, quod conjugium ſit *ſeminarium eccleſiæ ac reipublicæ*, 2.) *conſuetudo conjugalis*, 3.) *nominis & familiæ legitima conſervatio*, 4.) *benedictio & præſentia Dei in hoc vitæ ſtatu*, 5.) *præmia hujus & futuræ vitæ* piis conjugibus promiſſa.

Effectus conjugii in abſtracto.

§. CCCCXXIX. Ut diſtinctius in enumerandi conjugii effectis procedamus, primum hoc monemus, quod quemadmodum in loco de miniſterio eccleſiaſtico effectus miniſterii in *abſtracto* conſiderati diſtincti fuere ab effectibus ejusdem in *concreto* ſpectatis; hoc eſt, a miniſtrorum eccleſiæ officiis; ita quoque hoc in loco diſtinguendi ſint effectus conjugii in *abſtracto* ab officiis conjugum in *concreto*. Effectus conjugii in *abſtracto* conſiderati revocari poſſunt ad *communicationem* ſive *communionem*, ex arctiſſima & indiſſolubili illa conjunctione, quæ eſt eſſentialis conjugii forma, ortam, & ex ea unice dependentem. Quia enim juxta divinam ordinationem per legitimum conſenſum mas & fœmina arctiſſima & indiſſolubili unione in carnem unam invicem conjunguntur, ideo ex illa conjunctione naſcitur quædam inter conjuges communicatio, quæ eſt genuinus ac proprius conjugii effectus; ad quem referri poſſunt verba in definitione imperatoris inſt. de patr. poteſt. quod matrimonium ſit talis quædam viri & mulieris conjunctio, *quæ individuam vitæ conſuetudinem contineat*, hoc eſt, quod ex legitima viri & mulieris conjunctione individua vitæ conſuetudo oriatur ac contrahatur. Itemque verba in definitione juriſconſulti Modeſtini l. nuptiæ ff. de rit. nupt. quod nuptiæ ſint talis conjunctio maris ac fœminæ, *quæ conſortium omnis vitæ, divini & humani juris communicationem* ſecum trahat atque inferat. Hic conjugii effectus exprimi videtur in ipſis divinæ inſtitutionis verbis: Geneſ. II. 24. *Idcirco relinquet homo patrem & matrem ſuam, & adhærebit uxori ſuæ, & erunt duo in carne una;* hoc eſt, quia conjuges ſunt una caro, ideo inter eos etiam eſt communicatio & communio, cujus intuitu ac reſpectu homo patrem & matrem relinquet, & uxori ſuæ adhærebit.

§. CCCCXXX. Quemadmoudum vero in quovis homine, ſeparatim & ſeorſim extra conjugii nexum conſiderato, tria ſpectari poſſunt: 1.) *anima*, 2.) *corpus*, quæ ſunt ipſi *interna*, & 3.) quæ ſunt circa ipſum *externa*, videlicet domicilium, facultates, adverſa, proſpera, ſtatus vitæ, &c. ita quoque communicatio ſive communio, ex nexu matrimoniali inter conjuges orta, triplex ſtatui poteſt: *animorum*, *corporum* & *externorum*. Animorum communicatio complectitur mutuam illam benevolentiam & arctiſſimum amorem, qui inter conjuges, utpote arctiſſime & indiſſolubiliter conjunctos, viget. Quod ſi namque in reliquis inferioribus amicitiæ gradibus ob animorum conjunctionem & communicationem inter amicos mutuus amor ac benevolentia mutua exardeſcit, unde eorum eſt idem velle ac idem nolle; quanto magis in hoc ſummo amicitiæ gradu, qui inter conjuges locum habet, talis animorum communicatio vigere debet? *Corporum* communicatio complectitur ὀφειλομένην εὔνοιαν, ut apoſtolus loquitur 1 Cor. VII. 3. *conjugale debitum*, jus ac poteſtatem mutuam, quam alter conjugum in alterius corpus obtinet v. 4. ita ut ſeſe invicem defraudare, ne alter alteri corpus ſuum ſubtrahere nequaquam poſſit vel debeat. *Externorum* communicatio complectitur communionem ejusdem domicilii, facultatum, bonorum & malorum, honoris ac dignitatis &c. ut uxor coruſcet mariti radiis, & reliquorum omnium, de quibus in communicatione juris humani paulo ſuperius dictum

ctum fuit, conſors ac particeps reddatur, quo pertinent ſcripturæ dicta, quæ uxorem dicunt eſſe *coram viro* tanquam alterum ipſum, Gen. II. 18. *viri ſociam & uxorem fœderis*, Malach. II. 14. *ipſum viri corpus & carnem*, Epheſ. V. 28. quæ omnia arctiſſimam & individuam ſocietatem inter conjuges divinæ inſtitutionis conſiſtentem exprimunt, ex qua illa externorum communicatio poſtmodum oritur.

Copula conjugalis.

§. CCCCXXXI. De communicatione ſive *communione corporum* & copula conjugali, in qua conjugii *uſus* ſubſiſtit, hoc loco quædam ſunt monenda propter conſcientias conjugum recte informandas, quæ pias & caſtas etiam cœlibum aures atque animos non offendent, *cum mundis omnia munda, coinquinatis autem & infidelibus nihil ſit mundum.* Tit. I. 15. *Non eſt nobis turpe*, inquit Clemens Alexandrinus lib. II. pædagog. cap. X. pag. 226. *nominare illas partes, per quas fit generatio, & in quibus fit fœtus conceptio, (earumque honeſtum a Deo ipſo inſtitutum uſum exprimere) quas Deum fabricare non puduit.* Quoties Spiritus ſanctus, qui eſt Spiritus caſtitatis ac σωφρονισμοῦ, 2 Tim. I. 7. conjugalis copulæ ac maritalis congreſſus per decentem quemdam εὐφημισμὸν mentionem facit? Geneſ. IV. 1. VI. 4. XVI. 2. Deut. XXII. 14. &c. quin imo apoſtolum nequaquam puduit, uſum illum conjugii adpellare ὀφειλομένην εὔνοιαν, qua ſeſe conjuges defraudare minime debeant. 1 Cor. VII. 4. 5. Deus ipſe per Moſen νομοθέτην ſuum Iſraelitis leges tulit de tempore maritalis congreſſus, quod non ſit accedendum ad mulierem *tempore menſtrui*, Lev. XVIII. 19. ac quantopere deteſtetur illicitam ſeminis, utpote quod divini illius operis, generationis puta, organum eſt, in ipſo etiam conjugio effuſionem, pœna Onani ob facinus illud abominandum irrogata, eademque in præmonitionem ac præmunitionem noſtram adnotata Gen. XXXVIII. 9. 10. omnibus manifeſtum reddere voluit.

I.) Conjugalem copulam non eſſe peccatum.

§. CCCCXXXII. Poſſunt autem ea, quæ de copula conjugali piis conjugibus proponenda ſunt, duobus aphoriſmis includi. Prior ſic habet: *Conjugalis copula in legitimo conjugio in ſe ac per ſe non eſt peccatum.* Probatur hoc, 1.) ex *primæva conjugii inſtitutione*, in qua tum *ad cauſam efficientem*, tum *ad tempus inſtitutionis* reſpiciendum, ex utroque enim peti poteſt noſtræ ſententiæ robur ac firmamentum. Deus autor & fautor caſtitatis non poſt lapſum demum, ſed in ipſo integritatis ſtatu conjugium inſtituit, ut per conjugalem protoplaſtorum cohabitationem ſoboles procrearetur, & genus humanum propagaretur. Atqui blaſphemum eſt tribuere Deo alicujus inſtitutionem & ordinationem, quod per ſe & ſua natura ſit peccatum, & abſurdum eſt adſerere, in ſtatu innocentiæ & integritatis quidpiam inſtitutum fuiſſe, quod ſit per ſe malum & peccatum. Ergo. Sane quidam ex veteribus ſuſpicantur, *in ſtatu innocentiæ non fuiſſe homines multiplicandos per generationem carnalem, ſed per aliud quoddam medium nobis incognitum*, qua de re videri poteſt Gregorius Nyſſenus lib. de homin. cap. XXVIII. Chryſoſtomus hom. XVIII. in Geneſ. Procopius Gazæus in cap. IV. Gen. Euthymius in Pſal. L. Damaſcenus lib. IV. de orth. fid. cap. XXV. inde Faber Stapulenſis ſomniat, quod, *ſi Adam non peccaſſet, ex ſe ſine fœmina ſibi ſimilem prolem edidiſſet*, in quam opinionem ex nimia virginitatis admiratione, & copulæ conjugalis poſt lapſum demum inter Adamum & Evam ſecutæ adnotatione Geneſ. IV. 1. videntur prolapſi, ſed Auguſtinus eam multis in locis refellit lib. IX. de Geneſ. ad lit. cap. X. libr. XIV. de civ. Dei cap. XXI. lib. II. de pecc. orig. cap. XXXV. lib. I. retractat. cap. X. XIII. & XIX. quod vero idem adſerit lib. I. de Geneſ. con-

contra Manich. c. XIX. *conſanguinitates & neceſſitudines ex peccato accidiſſe*, nequaquam hunc infert ſenſum, quod ante lapſum nullæ futuræ fuiſſent conſanguinitates, ſed quod non niſi poſt lapſum fuerint, poſt quem ſcilicet Adam uxorem ſuam cognoſcere cœpit. Refellit autem hanc opinionem ſatis evidenter moſaica creati hominis deſcriptio: Geneſ. I. 27. *maſculum & fœminam creavit eos;* creato homini divinitus facta benedictio: v. 28. *dixit Deus ad eos*: *Creſcite & multiplicamini;* naturalis ſexus & membrorum generationi inſervientium diſtinctio, ac verborum illorum: *erunt duo in carne una*, ad carnalem copulam ab apoſtolo facta adplicatio 1 Cor. VI. 16. Sane ardor ille & lepra libidinis, quæ poſt lapſum generationis actui & conjugii uſui acceſſit, in primo integritatis ſtatu non fuiſſet, interim ipſe conjugii uſus non propterea fuerit negandus. 2.) Ex *apoſtolica adſertione*, Hebr. XIII. 4. ἡ κοίτη ἀμίαντος. Non ſolum γάμον, ſive contractum nuptialem in omnibus vocat *honorabilem*, ſed etiam κοίτην, uſum conjugii *impollutum* vocat, ita enim κοίτης nomen accipi, evidenter colligitur ex Rom. IX. 10. XIII. 13. & ex eo, quod Rubenis inceſtus a LXX. interpretibus ſic deſcribitur, quod adſcenderit ἐπὶ τὴν κοίτην patris ſui, Gen. XLIX. 4. 1 Paral. V. 1. id quod Geneſ. XXXV. 22. ſic exponitur, ἐκοιμήθη μετὰ τῆς παλλακῆς τοῦ πατρὸς. Confer Levit. XV. XXIV. XVIII. 20. Num. XXXI. 35. &c. at quomodo uſus conjugii ſive concubitus poſſet eſſe ἀμίαντος, ſi in ſe ac per ſe eſſet pollutio ac peccatum? Ex hoc dicto apoſtolico Paphnutius martyr in concilio Nicœno probavit, non eſſe epiſcopis, presbyteris & diaconis grave illud jugum imponendum, ut a congreſſu maritali uxorum, quas cum laici eſſent, duxerant, abſtinerent, σωφροσύνην enim eſſe τὴν τῆς νομίμου γυναικὸς συνέλευσιν, *caſtimoniam eſſe viri cum uxore legitima concubitum.* Socrates lib. I. hiſtor. eccleſ. c. VIII. Theodoretus libr. I. c. VII. Sozomenus lib. I. c. XXII. Nicephorus lib. VIII. c. XIX. & XLII. Huc referri poſſunt ſimilia ſcripturæ dicta, quæ in conſuetudine conjugali (ſi leges conjugii non violentur, maxime ſi conjuges ſint pii ac fideles) pronunciant eſſe ἁγνείαν, *caſtitatem;* Tit. II. 4. 1 Petr. III. 2. ἁγιασμὸν, *ſanctificationem;* 1 Cor. VII. 14. 1 Theſſ. IV. 4. 1 Tim. II. 15. Hebr. XII. 14. σωφροσύνην, *temperantiam*, *pudicitiam;* 1 Tim. II. 15. Tit. II. 5. ἐγκράτειαν, *continentiam;* Syr. XXVI. 20. Gal. V. 22. Tit. I. 8. 2 Petr. I. 6. τιμὴν *honorem*, *honorabile aliquid*, 1 Theſſ. IV. 4. Hebr. XIII. 4. &c. 3.) Ex *paritatis ratione.* Ut reliquorum corporis membrorum uſus in ſe ac per ſe peccatum non eſt, ſed tum demum peccato contaminatur, ſi contra præſcriptum legis divinæ membris noſtris utamur, vel potius abutamur, unde apoſtolus pronunciat, *membra* corporea in quibusdam hominibus eſſe δοῦλα τῇ ἀκαθαρσίᾳ καὶ τῇ ἀνομίᾳ εἰς τὴν ἀνομίαν, in quibusdam vero eſſe δοῦλα τῇ δικαιοσύνῃ εἰς ἁγιασμὸν, Rom. VI. 19. ac per corpus *bonum & malum geri poſſe;* 2 Cor. V. 10. ita quoque de uſu membrorum generationi inſervientium idem ſtatuendum, quod ſcilicet in ſe & per ſe peccatum non ſit, niſi contra divinam ordinationem & inſtitutionem devergat. Auguſtinus lib. de bon conjugali c. XVI. in principio: *Quod eſt cibus ad ſalutem hominis, hoc eſt concubitus ad ſalutem generis, & utrumque non eſt ſine delectatione carnali. Quæ tamen modificata & temperantia refrenante in uſum naturalem redacta libido eſſe non poteſt. Quod eſt autem in ſuſtentanda vita illicitus cibus, hoc eſt in quærenda prole fornicarius vel adulterinus concubitus. Et quod eſt in luxuria ventris & gutturis illicitus cibus, hoc eſt in libidine nullam prolem quærente illicitus concubitus. Et quod eſt in cibo licito nonnullus immoderatior adpetitus, hoc eſt in conjugibus*

gibus venialis ille concubitus &c. 4.) Ex *decente conjugalis cohabitationis deſcriptione.* Spiritus ſanctus generationis opus decenter & honeſte nominat, ac proinde a nobis etiam honeſte de eo ſentiendum & loquendum eſſe demonſtrat: quod ſi per ſe turpe ac vitioſum judicaſſet, nequaquam Spiritus ille caſtitatis per decentem εὐφημισμὸν ac σεμνὸν λόγον de eo locutus fuiſſet. Potiores phraſes, quibus conjugalis copula deſcribitur, ſunt iſtæ: יָדַע *cognoſcere uxorem*, Geneſ. IV. 1. 17. 25. 1 Sam. I. 19. 1 Reg. I. 4. & vice verſa *cognoſcere virum*, Gen. XIX. 8. Judic. XXI. 11. quæ phraſis etiam uſurpatur in nov. teſt. Matth. I. 25. Luc. I. 34. ac uſitata eſt ſcriptoribus ethnicis. Plutarchus in Alex. *neque aliam* ἔγνω, cognoſcebat, *mulierem.* Horatius innuptam vocat *ignaram mariti.* Exponitur autem Num. XXXI. 17. *omnem mulierem* יוֹדַעַת, *noſcentem virum*, לְמִשְׁכַּב זָכָר, *ad concubitum maſculi occidite;* ratio deſcriptionis petenda eſt ex regula grammaticorum, quod verba notitiæ apud Hebræos cum adfectu & effectu ſint accipienda, ut cognoſcere ſit idem quod experiri, rem cum aliqua habere. Lutherus in cap. IV. Geneſ. pag. 55. *Cognovit Adam uxorem ſuam non objective aut ſpeculative, ſed realiter expertus eſt ſuam Hevam, quod eſſet fœmina.* בָּעַל *amavit*, Deut. XXI. 13. ubi LXX. interpretes reddiderunt συνοικισθήσῃ αὐτῇ, *ſimul dormies cum ea.* XXIV. 1. עוֹנָה *cohabitatio*; Exod. XXI. 10. שָׁכַב *cubare*, *concumbere cum viro* Geneſ. XXVI. 10. *parum abfuit, ut unus ex populo jacuiſſet cum ea.* בוא vel הלך vel נגש *venire ad mulierem, ingredi, ire, adpropinquare ad uxorem*, ſicut Græci uſurpant τὸ βαίνειν, & Latini *coire.* Geneſ. VI. 4.* *Poſtquam irent filii Dei ad filias hominum.* Geneſ. XIX. 31. *Vir non eſt in terra, ut veniat ſuper nos juxta morem univerſæ carnis.* Exod. XIX. 15. *Ne adpropinquetis ad uxorem.* Amos II. 7. *Pater & filius iverunt ad puellam.* Phraſis explicatur Jud. XV. 1. *Veniam ad uxorem meam in cubiculum.* Targum: *in locum concubitus.* *) Paulus vocat εὔνοιαν, 1 Cor. VII. 5. Petrus συνοικίαν 1 Petr. III. 7. De illicito & impudico concubitu uſurpantur alia verba: שָׁגַל *concubuit, ſubagitavit*, quod congruit ſignificatione cum verbis גּוּל גָּאַל גָּלַל *volutionem*, ſeu *volutationem* ſignificantibus. Et quia Hebræorum magiſtris hoc verbum fuit viſum obſcœnius, ideo in margine locorum ſcripturæ, in quibus habetur, plerumque ſubſtituerunt verbum שָׁכַב *cubare.* Deut. XXVIII. 30. Jerem. III. 2. Zach. XIV. 2. in quibus locis omnibus pro illicito congreſſu uſurpatur. טחן Job. XXXI. 10. תִּטְחַן *molat alteri uxor mea*, ſicut Horatius ſerm. I. *alienas permolere uxores* dixit, ac Theocritus idyll. δ. μύλλειν eadem ſignificatione uſurpat. 5.) Ex *comparatione.* Spiritus ſanctus eccleſiæ ſtatum ſimilitudine a fœminis gravidis & parturientibus deſumta deſcribit, Joh. XVI. 21. Apoc. XII. 2. quo pertinent omnia ſcripturæ dicta, in quibus adverſitates & ærumnæ, quibus eccleſia in hac vita ſubjecta eſt, doloribus parturientium comparantur. Vide infra §. 497. Atqui ſi opera illa matrimonialia *uxorem cum marito congredi, concipere, gravidam reddi, parturire, in partu clamare &c.* eſſent Deo inviſa & adverſa, Spiritus ſanctus ad myſteriorum illorum explicationem & illuſtrationem ea nunquam adhiberet. Hoë, theologus nobiliſſimus in cap. XII. Apocal. p. 28. 6.) Ex *patrum teſtificatione.* Clemens Alexandrinus libr. III. ſtromat. p. 342. *Quando ſervator locutus eſt ad Sala-*

*) Tob. III. 8. *Aſmodaeus occidit eos*, πρὶν ἢ γενέσθαι αὐτοὺς μετ' αὐτῆς ὡς ἐν γυναιξί, *antequam eſſent ipſi cum ea ut in mulieribus.*

Salomen (in evangelio ſecundum Ægyptios) μέχρι τότε εἶναι θάνατον ἄχρις ἂν αἱ γυναῖκες τίκτωσιν, *usque tunc dominaturam mortem, quousque mulieres pariant, non ipſam* γένεσιν, *generationem improbavit, quæ ob ſalutem fidelium neceſſaria eſt.* Epiphanius lib. I. tom. III. hæreſ. 45. pag. 170. in Gr. τὴν αὐτὴν τὴν ὄρεξιν τῆς κατὰ τὸ σῶμα ἐπιθυμίας οὐκ ἄτοπον οὖσαν παραστήσαιμ᾽. ἂν ἔστι γὰρ πρὸς παιδοποιΐαν ἐν σεμνότητι δοθεῖσα καὶ εἰς δόξαν τοῦ ποιήσαντος τὰ πάντα &c. *Ipſam etiam adpetentiam concupiſcentiæ corporis non abſurdam eſſe adfirmaverim. Eſt enim ad liberorum generationem in caſtitate data, & ad gloriam ejus, qui omnia fecit, quemadmodum terræ ſemina ad effuſionem multitudinis creatorum a Deo bonorum, fructuum inquam & ſeminum, ſic etiam humanæ naturæ ad hoc, ut impleat illud: Creſcite & multiplicamini, & replete terram.* Paphnutii dictum jam ante adduximus. Auguſtinus libr. II. de pecc. orig contra Pelag. & Cœleſt. cap. XXXVIII. circa finem: *Nuptialis concubitus, quem matrimoniales quoque indicant tabulæ cauſa procreandorum fieri filiorum, per ſe ipſum prorſus non in comparatione fornicationis eſt bonus, qui tametſi propter corpus mortis ſine beſtiali motu, de quo natura erubeſcit humana, fieri non poteſt, tamen ipſe concubitus non eſt peccatum, ubi ratio libidine utitur ad bonum, non ſuperatur ad malum.* Fulgentius de ſtatu viduali epiſt. II. *In eo, quod ſibi conjuges invicem carnis debitum reddunt, in quantum id modeſte faciunt, Chriſti præcepta cuſtodiunt, quia nullatenus a conjugali caritate & caſtitate diſcedunt.* Patrum conſortio merito adjungimus *b. Lutherum*, qui in comment. Geneſ. IV. pag. 54. ſic ſcribit: *Etſi propter peccatum originale divinum opus generationis pro turpi habetur, quo offendi puras aures videmus, tamen ſpirituales homines diſtinguere debent inter peccatum originale & creaturam &c. Opus generationis eſt creatura Dei bona & ſancta, eſt enim ex Dei ordinatione, ac ſi homo non eſſet lapſus, fuiſſet puriſſimum & honeſtiſſimum opus; ſicut enim nemo veretur cum uxore ſua loqui, edere, bibere, honeſta enim ſunt hæc omnia, ita quoque generare honeſtiſſimum fuiſſet. Ac manſit etiam in natura corrupta generatio, ſed acceſſit illud venenum diaboli, pruritus carnis & fœda libido.*

§. CCCCXXXIII. Opponenda hæc ſunt: I.) *veteribus hæreticis*, qui de uſu conjugii & generationis opere erroneas, & in Deum conjugii auctorem injurias ſparſerunt. *Antitheſis.* De *Saturnilo* (alias *Saturnino*) referunt Irenæus lib. I cap. XXII. Epiphanius lib. I. tom. II. hæreſ. 23. quod *generare ex Satana eſſe docuerit.* De *Encratitis* memorant Irenæus lib. I. cap. XXX. & XXXI. Euſebius lib. V. hiſt. eccleſ. cap. XXVII. quod *vitandas nuptias prædicarint, antiquam Dei formationem reprobantes & ſenſim eum reprehendentes, qui maris & fœmellæ generationem fecit.* De *Tatiano*, Encratitarum principe, memorat Hieronymus libr. I. adv. Jovinian. cap. I. circa medium, quod *omnem coitum ſpurcum* putaverit. De *Severianis* ſcribit Epiphanius lib. I. tom. III. hæreſ. 45. quod *mulierem* dixerint *opus ſatanæ*, velut etiam Andronici hoc dixerant, ac proinde *matrimonium contrahentes opus ſatanæ explere.* Sed & *hominis dimidiam partem eſſe opus Dei, dimidiam vero diaboli. Nam ab umbilico & ſupra dixerunt eſſe formationem Dei, ab umbilico vero & infra, malæ poteſtatis formationem, unde omnia ſecundum voluptatem & œſtri ſtimulum ac concupiſcentiam ab umbilico & infra fiant.* De *Adamianis hæreticis* refert Ludovicus Vives in comm. lib. XIV. Auguſtini de civ. Dei cap. XXI. quod *nuptias futuras fuiſſe non putaverint, ſi Adamus non peccaſſet.* Plura ejusmodi hæretica pronunciata vide enu-

ıumerata ſuperius cap. IV. §. 51. II.) *Incommodis veterum dictis*: Tertullianus libr. de veland. virgin. cap. X. pag. 193. congreſſum conjugalem vocat *communem contumeliam. Non enim*, inquit, *& continentia virginitati antiſtat ſive viduorum, ve qui ex conſenſu contumeliam communem jam recuſaverunt?* Lib. de exhort. ad caſtit. cap. IX. pag. 567. *Levis videtur matrimonii & ſtupri differentia, alioquin es & viris & fœminis eadem imponit, eſt enim & matrimonium & ſtuprum commixtio carnis.* Hieronymus contumelioſam illam Tertulliani vocem repetit, quod uſus conjugalis ſit *communis contumelia*, et addit, *Spiritum ſanctum non dari in conſuetudine conjugali, etiamſi propheta ſit.* Item: *quando impleo officium mariti, non impleo officium chriſtiani.* Ex loco apoſtolico 1 Petr. III. 7. *ne impediantur orationes veſtræ*, infert, *quia ſemper orandum, ergo matrimonio nunquam utendum.* Tractans illud Paulinum 1 Cor VII. 5. *ut vacetis orationi*, ſubjungit: *Oro te, quale illud bonum eſt, quod orare prohibet, quod corpus Domini accipi non permittit.* Tom. I. oper. Auguſtini exſtant libri ſoliloquiorum falſo adſcripti Auguſtino in cujus libro I. cap. XIV. ſic loquitur Rapo: *Quam ſordidus, quam fœdus, quam exſecrabilis, quam horribilis complexus fœmineus videbatur, quando inter nos de uxoris cupiditate quæſitum eſt.* Gregorius lib. I. dialog. recitat talem hiſtoriam: *Mulier, quæ in nocte cognita erat a viro, mane veniens ad proceſſionem, a diabolo eſt abrepta.* Apud Brigittam lib. I. c. XXVI. Chriſtus dicit: *Cum conjuges veniunt ad lectum, tunc ſtatim diſcedit ab eis Spiritus meus, & adpropinquat ſpiritus impurus.* III.) *Pontificiorum pronunciatis*, quibus in licitam conjugum copulam ſunt injurii. c. Connubia 32. q. 2. *Connubia legitima carent quidem peccato, non tamen tempore illo, quo conjugales actus geruntur, præſentia ſancti Spiritus non dabitur, etiamſi propheta videatur eſſe, qui generationis officio obſequitur.* c. Sciatis 33. q. 4. *Quicunque uxori debitum reddit, vacare non poteſt orationi, nec de carnibus agni comedere debet.* Item: *Si panes propoſitionis ab his, qui uxores ſuas tetigerant, comedi non poterant; quanto magis ille panis, qui de cœlo deſcendit, non poteſt ab his, qui conjugalibus paulo ante hæſerunt complexibus, violari atque contingi, non quod nuptias condemnemus, ſed quod eo tempore, quo carnes agni manducaturi ſumus, vacare a carnalibus operibus debeamus.* c. Vir cum propria. cauſ. & quæſt. iisdem: *Vir cum propria uxore dormiens, niſi lotus aqua, eccleſiam intrare non debet. Quamvis diverſæ hominum nationes de hac re diverſa ſentiant, atque alia cuſtodire videantur, Romanorum tamen ſemper ab antiquioribus uſus fuit, poſt admixtionem propriæ uxoris & lavacri purificationem quærere, & ab ingreſſu eccleſiæ paululum temperare.* Poſſet hoc videri petitum ex lege moſaica Lev. XV. 16. *Vir, de quo egreditur ſemen coitus, lavabit aqua omne corpus ſuum, & immundus erit usque ad veſperam.* Sed ex textu Hebræo adparet, non de congreſſu maritali cum uxore, ſed de effuſione ſeminis, quæ in ſomno quandoque contingit, ibi eſſe ſermonem; additur enim v. 17. *Omnis veſtis & omnis pellis, ſuper quam fuerit effuſio ſeminis, lavabitur in aquis.* Quod ergo ſequitur v. 18. *Mulier cum qua coierit, lavabitur aqua & immunda erit &c.* id limitate ac determinate accipiendum, antequam ſcilicet maritus fuerit ab illa pollutione emundatus. Innocentius & Siricius, pontifices, ad conjugia ſacerdotum adcommodant ſententias illas apoſtolicas: *Qui in carne ſunt, Deo placere non poſſunt. Qui ſunt inquinati, Deo placere non poſſunt, cum ſcriptum ſit: Coinquinatis & infidelibus nihil eſt mundum.* Hugo virginibus in comparatione conjugum adcommodat illud Sap. III. 13.

 Fe-

Felix ſterilis & non coinquinata, quæ neſcivit thorum in delicto; cum textus oſtendat, illegitimis commixtionibus extra conjugium illud opponi. Vulgatiſſimum eſt in papatu, ad cœlibes adcommodari illud Apocalypticum cap. XIV. 4. *Hi ſunt, qui cum mulieribus non ſunt coinquinati, virgines enim ſunt;* cum de ſpirituali virginitate id accipiendum ſit. Bellarminus lib. I. de clericis cap. XVIII. §. *Jam vero &c. In actu conjugii negari non poteſt, quin admixta ſit quædam impuritas & pollutio, non quæ peccatum ſit, ſed quæ ex peccato tamen nata ſit. Etiam ſanctorum matrimonium ſine pollutione quadam & turpitudine non exerceri, ſatis teſtatur rebellio membrorum & verecundia humana in illo actu, quæ ſemper ſecretum quærit.* Atqui etiam alvum exoneraturi ſecretum quærimus, num id propterea peccatum eſt, & pollutio coram Deo? Et poſtea: *Actus conjugii maxime hebetat aciem mentis, & deprimit ad inferiora, & perturbat, & animam ipſam carnalem quodammodo facit.* Ubi nota, non de *immoderato* conjugii uſu Bellarmino ſermonem eſſe, ſed in genere de quovis uſu, quia ex eo evincere conatur, ſacerdotes a conjugio eſſe arcendos; confundit vero hypocrita actum ipſum conjugii, qui per ſe peccatum non eſt, & lepram libidinis, quæ poſt lapſum acceſſit, quæque honeſtate nuptiarum in piis conjugibus tegitur & excipitur. Coſterus in enchir. cap. XV. *conjunctionem conjugalem ex ſe tam fœdam & immundam eſſe* dicit, *ut ſanctificatione ſacramenti indigeat, quo ſanctificetur.* Item: *animam hominis per eam ad inferiora deprimi, ut minus idoneus ſit cœleſtia meditari atque tractare.* Piſtorius in hodeget. cap. XIII. p. 634. *Deum non ferre conjugalem commixtionem in perſonis ſanctis & devotis, & pios conjuges ſanctificari abſtinentia conjugalis conſuetudinis.*

Uſus conjugii poſt lapſum.

§. CCCCXXXIV. Quamvis vero, ut evidenter jam demonſtratum, uſus conjugii in ſe ac per ſe non ſit peccatum, tamen diſtinguendum eſt inter uſum conjugii, qualis fuiſſet in *ſtatu integritatis*, & qualis eſt poſt *lapſum*. Ante lapſum fuiſſet modis omnibus purus ac ſanctus, & abſque ulla *ἀταξίᾳ* & adhærente cupiditate vitioſa conjuges ſibi invicem cohabitaſſent; ſed poſt lapſum admixta eſt generationis operi lepra libidinis & pravæ concupiſcentiæ vitium. Quemadmodum enim totum hominem ac omnes animæ facultates & corporis partes originale peccatum horribiliter infecit; ita quoque membris generationi dicatis peccati lepra intime inſedit; unde protoplaſti foliis ficus eadem tegere & obvelare voluerunt, cum inſolitam *ἀταξίαν* ibi ſentirent, Geneſ. III. 7. ac Deus ipſe *tunicas* illis addit, v. 21. quin & apoſtolus vocat *membra ἀτιμότερα καὶ ἀσχήμονα*, quæ tegendo ſunt honoranda 1 Cor. XII. 23. Atque inde eſt, quod conjugalis congreſſus, qui ante lapſum nullum pudorem incuſſiſſet, hodie ſecretum amat. Auguſtinus lib. XIV. de civ. Dei c. XVIII. „Quis neſcit, ut filii „procreentur, quid inter ſe conjuges agant, „quandoquidem ut id agatur, tanta celebritate ducuntur uxores, & tamen cum „agitur, unde filii naſcuntur, nec ipſi filii, ſi qui inde jam nati ſunt, teſtes fieri „permittuntur. Sic enim hoc recte factum ad ſui notitiam lucem adpetit animorum, ut tamen refugiat oculorum, „unde hoc, niſi quia ſic geritur, quod deceat ex natura, ut etiam quod pudeat, „comitetur ex pœna? *Cap. XIX.* At „vero genitales corporis partes ita libido „ſuo juri quodammodo mancipavit, ut moveri non valeant, ſi ipſa defuerit &c. „hoc eſt, quod pudet, hoc eſt, quod intuentium oculos erubeſcendo devitat, magisque fert homo ſpectantium multitudinem,

„nem, quando injuſte iraſcitur homini, „quam unius adſpectum, quando juſte „miſcetur uxori.„ Plura in hanc ſententiam ſeqq. capp. addit. Pii ergo conjuges utrumque agnoſcant, videlicet ardorem illum ac flammas concupiſcentiæ ſancto generationis operi adhærentes ex peccato ortas eſſe, ac nihilo tamen minus miranda Dei bonitate ἀταξίαν illam concupiſcentiæ, quæ per lapſum acceſſit, conjugii honeſtate ac ſanctitate quaſi obumbrari ac tegi, & conjugalem conſuetudinem, ſi intra leges conjugii coerceatur, coram Deo & in conſpectu ejus eſſe caſtitatem, ſanctificationem, continentiam, &c. licet non amplius tam pura & munda ſit, quam ante lapſum fuiſſet, unde ſcriptura utrumque conjugibus tribuit, ἀκρασίαν ex peccato originis in carne eorum, qui continentiæ dono non ſunt inſtructi, hærentem, 1 Cor. VII. 6. & ἐγκράτειαν intra conjugii leges libidinis impetum coercentem, ut ſuperius oſtendimus. Auguſtinus lib. II. de pecc. origin. cap. XXXVII. „Malum libidinis non eſt nuptiis imputandum, quod „etſi non eſſet, nuptiæ tamen eſſent, quarum bonum non aufertur iſto malo, ſed „ab eis hoc malum in uſum vertitur bonum.„ Conjunge Chemnitium part. II. locor. c. de caſtitate p. 481.

II.) *Pii conjuges uſum conjugii moderentur.*

§. CCCCXXXV. Cum ergo poſt lapſum concupiſcentiæ ἀταξία & libidinis quidam fervor ac furor acceſſerit, ideo addendus eſt poſterior aphoriſmus: „Pii conjuges ita utantur conjugio, ne furori libidinis more „gentilium vel beſtiarum indulgeant, ſed „eam potius caſtitate refrenent ac moderentur.„ Hac regula in ſtatu innocentiæ non fuiſſet homini opus, quippe in quo non fuiſſet metuendus immoderatus conjugii uſus. Auguſtinus lib. II. de pecc. orig. cap. XXXV. „Si peccato non fuiſſet „dehoneſtata natura, abſit ut opinemur, „tales futuras fuiſſe nuptias in paradiſo, „ut in eis ad prolem ſeminandam non natura voluntatis, ſicut pes ad ambulandum, „manus ad operandum, ſigna ad loquendum, ſed æſtu libidinis membra genitalia „moverentur.„ Hodie vero poſt lapſum admonitio illa omnino neceſſaria eſt, unde ipſimet apoſtoli ſcriptis ſuis eam inſerere non dubitarunt Paulus 1 Theſſ. IV. 3. ſcribit: *Hæc eſt voluntas Dei ſanctificatio veſtra, ut abſtineatis a fornicatione*, v. 4. *ut ſciat unusquisque veſtrum vas ſuum poſſidere in ſanctificatione & honore*, v. 5. *non in paſſione concupiſcentiæ, ſicut gentes Deum non ſcientes.* Per τὸ σκεῦος Tertullianus, Ambroſius, Theophylactus & Oecumenius intelligunt *corpus*, quod eſt animæ inſtrumentum, ſicut 1 Sam. XXI. 5. *vaſa*, id eſt, corpora ſervorum Davidis dicuntur *ſancta*, id eſt, nec concubitu illicito nec ullius rei immundæ contactu contaminata, & Paulus 2 Cor. IV. 7. σκεύη ὀστράκινα vocare videtur corpora noſtra. Philaſtrius etiam hæreſ. XCVI. carnem vocat *animæ rationalis organum*, quod colligitur ex 2 Cor. V. 10. qua ratione poſſeſſio vaſis *in ſanctificatione & honore* oppoſita eſſet fornicationi, & generale præceptum de fugienda quavis immunditiæ contineret. Sed haud incommode per τὸ σκεῦος intelligi poteſt uxor, cum Petrus 1 epiſt. III. 8. uxorem vocet σκεῦος ἀσθενέστερον, *vas infirmum*, cumque LXX. interpretes parabolicam illam Salomonis admonitionem: Prov. V. 15. *Bibe aquam de ciſterna tua*, reddiderint, πίνε ὕδατα ἀπὸ σῶν ἀγγείων, *bibe aquam ex vaſis tuis*; quo ſenſu accipit Hieronymus in comm. Thren. I. tom. V. *Caveat*, inquit, *& uxor, ne forte victa deſiderio coeundi alliciat virum, & maritus, ne vim faciat uxori, putans omni tempore ſubjectam ſibi eſſe debere conjugis voluptatem*, unde *& apoſtolus ait*, *ut noverit unusquisque vas ſuum poſſidere*; & hac ratione Apoſtolus duo præcepta proponit, quorum prius concernit perſonas ſolutas, quod continere debeant a fornica-

nicatione, poſterius conjugatas, quod in uſu conjugii debeant moderationem adhibere, nec more gentilium concupiſcentiis, τοῖς πάθεσιν τῆς ἐπιθυμίας, absque ullo Dei timore & pudore indulgere. Sicut de gentibus dicit apoſtolus, quod tradiderit eas Deus εἰς πάθη ἀτιμίας, Rom. I. 26. Petrus 1 epiſt. III. 8. præcipit, *ut viri ſecundum ſcientiam uxoribus ſuis cohabitent, velut infirmiori vaſculo muliebri impartientes honorem.* Hunc locum Hieronymus lib. I. de adv. Jovin. & Beda in comm. ad uſum conjugii moderatum & continentiam ab actu conjugali referunt, cum συνοικεῖν a LXX. interpretibus de conjugali copula uſurpetur; Deut. XXII. 13. XXIV. 1. admonet igitur Petrus maritos, ut κατὰ γνῶσιν illa cohabitatio inſtituatur, hoc eſt, ut ſcientes & Deum timentes, ipſique in caſtitate ſervientes decet. Quidam *ſecundum ſcientiam* exponunt hoc modo, *ſecundum eam vitæ ſanctæ formam, quam ſcientia dictat obſervandam.* Lutherus nervoſe reddidit: *mit Vernunft.* Poteſt etiam huc referri dictum apoſtolicum: 1 Cor. VII. 5. *Nolite fraudare vos invicem, niſi forte ex conſenſu ad tempus, ut vacetis orationi & jejunio.* Quamvis enim ibi non diſerte præcipiat, nec moroſe urgeat, ut conjuges ab uſu conjugii ad tempus longinquius abſtineant, ſed potius prohibeat, ne ſe invicem perpetuo defraudent, & debitam benevolentiam ſibi invicem denegent; tamen tacite concedit & innuit, in publicis & ſolennioribus orationibus, quibus jejunia conjungi ſolent, ab uſu conjugii ex conſenſu ad tempus eos abſtinere poſſe, ut animo ab omnibus negotiis interius revocato preces ſint ardentiores. Vide loc. de miniſt. §. 351. Hieronymus in comm. Ezech. XVIII. refert huc dictum Salomonis: Eccleſ. III. 5. *Tempus amplexandi & tempus elongandi ſe ab amplexibus.*

§. CCCCXXXVI. In patribus exhortationes ad moderatum conjugii uſum ſunt frequentes. Clemens Alexandrinus lib. II. pædagog. cap. X. pag. 224. „Moſes ſapientiſſimus infrugiferam ſationem aliquando ſymbolice repulit: *Non comedes inquit leporem nec hyænam.* Non vult „homines eſſe qualitatis eorum participes, „neque eis parem deguſtare libidinem, hæc „enim animalia inſano quodam ſtupore „feruntur ad explendum coitum venereum. „*Et poſtea:* Vincere voluptatem, ventrique & iis, quæ ſunt infra ventrem, dominari eſt maximi imperii. Si enim ne „digitum quidem temere movere ſapienti „permittit ratio, ut Stoici confitentur, quomodo non multo magis iis, qui perſequuntur ſapientiam, in eam, qua coitur, „particulam obtinendus eſt dominatus? „atque hac quidem de cauſa mihi videtur „pudendum eſſe nominatum, quod hac „corporis parte magis quam quavis alia „cum pudore ſit utendum. Natura enim „ſicut alimentis, ita legitimis nuptiis, quantum convenit, confert & decet, nobis „uti permiſit, permiſit autem adpetere liberorum procreationem. Quicunque autem, quod modum excedit, perſequuntur, læduntur in eo, quod eſt ſecundum „naturam, per congreſſus, qui ſunt præter leges ſe ipſos lædentes. *pag.* 227. Matrimonium eſt liberorum procreationis „adpetitio, non nullo ac incerto ordine „ſeminis excutio, quæ eſt præter leges & „a ratione aliena. Non ſemper concedit „tempus natura, ut peragatur congreſſus „matrimonii, eſt enim conjunctio eo deſiderabilior, quo diuturnior, neque vero „noctu tanquam in tenebris ſe immodeſte „& intemperanter gerendum eſt, ſed verecundia tanquam lux rationis in animo „eſt includenda. Nihil enim a Penelope „telam texente differemus, ſi interdiu „quidem texamus dogmata temperantiæ, „noctu autem ea retexamus, cum in cubile venerimus. Si enim honeſtatem „oportet exercere, multo magis uxori tuæ „honeſtas eſt oſtendenda, inhoneſtas vitando

„tando conjunctiones, & quod caſte verſe-„ris cum proximis fide dignum e domo ad-„ſit teſtimonium &c. *Lib. II. ſtromat. cap.* „*XII. pag.* 445. Conſervandum eſt ma-„trimonium tanquam ſacra aliqua ſtatua, „mundum ab iis, quæ polluunt, utpote „qui a ſomno quidem expergiſcamur cum „Domino, eamusque autem dormitum cum „gratiarum actione & oremus, cumque „cubile tenet, lux & cum fulſerit alma, „tota vita Dominum teſtantes, pietatem „quidem ac religionem anima poſſidentes, „temperantiam autem etiam usque ad cor-„pus deducentes. *Lactantius lib. VI. in-„ſtit. cap. XXIII. ante medium:* Sicut „dedit nobis Deus oculos, non ut ſpecte-„mus, voluptatemque capiamus, ſed ut „videamus propter eos actus, qui perti-„nent ad vitæ neceſſitatem; ita genitalem „corporis partem, quod nomen ipſum do-„cet, nulla alia de cauſa, niſi efficiendæ „ſobolis accepimus, qui voluptatibus in-„dulgent, qui libidini obſequuntur, ani-„mam ſuam corpori mancipant &c. *Hie-„ronymus lib. I. adv. Jovinian. & cita-„tur c. Origo* 32. *q.* 4. Origo quidem „amoris honeſta erat, ſed magnitudo de-„formis. Nihil autem intereſt, ex quanam „honeſta cauſa quis inſaniat, unde & Xy-„ſtus Pythagoricus in ſententiis: Adulter „eſt, inquit, in ſuam uxorem amator ar-„dentior. In aliena quippe uxore omnis „amor turpis eſt, in ſua nimius. Sapiens „judicio debet amare conjugem non adfe-„ctu, non regnet in eo voluptatis impe-„tus, nec præceps feratur ad coitum. Ni-„hil enim eſt fœdius, quam uxorem ama-„re quaſi adulteram. *Idem in Ezech.* „*XVIII.* Præcipitur in lege Domini vi-„ris, ut non ſolum in alienis mulieribus, „ſed in ſuis quoque certa concubitus no-„verint tempora, quando coëundum, quan-„dove ab uxoribus abſtinendum ſit. *Augu-„ſtinus lib. I. de nupt. & conc. c. IV.* „Copulatio maris & fœminæ generandi cau-„ſa bonum eſt naturale nuptiarum, ſed iſto „bono male utitur, qui beſtialiter utitur, „ut ſit ejus intentio in voluptate libidinis, „non in voluntate propagationis. *Fulgentius* „*de conjug. debit. epiſt. I.* Ut omnia ve-„ſtra honeſte fiant, in redditione debiti „conjugalis ſic infirmitatem carnis uſus ex-„cipiat conjugalis, ut non caro libidini ſer-„viat, ſed animi virtus adjuta divinitus „carnalis concupiſcentiæ frena reſtinguat.„

In uſu conjugii habenda ratio honeſtatis, caſtitatis & ſanitatis.

§. CCCCXXXVII. De moderatione illa in uſu conjugii a piis & Deum timentibus adhibenda tradi poteſt hæc generalis regula, quod *habenda ſit ratio honeſtatis, caſtitatis & ſanitatis.* Ipſa *lux naturæ* in mente hominis poſt lapſum & adhuc reliqua, niſi impetu concupiſcentiæ velut tetra quadam caligine penitus obfuſcetur, docet, non eſſe belluino more in Venerem etiam licitam proruendum, ſed rectæ rationis imperio libidinem coercendam; *lux autem gratiæ* per Spiritum ſanctum in cordibus vere credentium accenſa id longe illuſtrius docet, ac fortius nativum illum carnalis concupiſcentiæ impetum reprimit. Quemadmodum enim in aliis particularibus actionibus vere pii illuminatione & magiſterio Spiritus ſancti ita erudiuntur, ut ſciant, quomodo ſe in omnibus recte gerere debeant, nec opus habeant, ut ſpecialibus regulis de omnibus caſibus & circumſtantiis ſpecialibus informentur, quo ſenſu dictum apoſtolicum 1 Johan. II. 27. accipi poſſe oſtendimus tract. de miniſt. §. 47. ita quoque in uſu conjugii moderando ac temperando, ſi Spiritus ſancti in corde ſuo habitantis ductum ac monitum pii homines ſequantur, ab honeſtatis & caſtitatis limitibus nunquam recedent, nec ſanitati noxam quamdam immoderato etiam licitorum uſu inferent. Ex Lycurgi legibus ſponſus *non ebrius nec ad laſciviam compoſitus, ſed ſobrius & pro more cœnatus ad ſponſam noctu ingrediebatur, ac paululum cum ea* mora-

moratus modeſte abibat, ut, ſicut conſueverat cum reliquis juvenibus, dormiret. Idem etiam poſt nuptias agebat, ut cum æqualibus interdiu degens noctuque cubans ad ſponſam caute commearet, verecunde metuens, ne quis eorum, qui in domo ea ſunt, ipſum animadverteret, nec non ſponſa idem machinabatur, ut commode & furtim congredi poſſent, idque agebant non parvo tempore, ſed eo uſque, ut nonnulli liberi eſſent nati, priusquam interdiu ſuas uxores viderent, quæ congreſſus maritalis ratio non modo continentiæ fuit & modeſtiæ exercitatio, ſed corpora etiam ad generandum apta reddidit, ut recenti ſemper novoque amore convenirent, qui non ſatietate obrueretur, neque nimia conſuetudine evaneſceret, cum nunquam non aliquem deſiderii fomitem alter in alterius animo relinqueret. Plutarchus in Lycurg. Quod ſi gentiles ſaniores, qui nondum ἀπηλγηκότες *ſeſe tradiderunt impudicitiæ in operationem omnis immunditiæ*, Epheſ. IV. 19. nec dum penitus traditi fuerunt εἰς πάθη ἀτιμίας, Rom. I. 26. quamdam honeſtatis & modeſtiæ rationem in ipſo conjugio habendam eſſe recte cenſuerunt; quanto magis Chriſtiani, quorum *corpora* ſunt *Spiritus ſancti templa* & habitacula, imo *Chriſti membra*, *Deum in corpore ſuo glorificandum eſſe noverint?* 1 Cor. VI. 15. 19. 20. Scholaſtici recte dicunt, non ad quemvis ſtatim concupiſcentiæ carnalis motum conjugali congreſſu eſſe utendum, cum ad conjuges etiam pertineat illud apoſtolicum: *Qui Chriſti ſunt, carnem crucifixerunt cum vitiis & concupiſcentiis*, σὺν τοῖς παθήμασι καὶ ταῖς ἐπιθυμίαις. Galat. V. 24. Nec *honeſtatis* tantum ſed etiam *ſanitatis* intuitu moderationem illam adhibere convenit.

Multa Venus vires exhaurit, ſpiritibusque
Noxia conſumit corpora mille modis;

ut canit Eobanus. Diſcipulus de tempore citat dictum aliquod Ariſtotelis: *nimius coitus eſt deſtructio corporis & adbreviatio vitæ*, quia *centum guttæ ſanguinis vix æquant unam guttam ſeminis*, ac corporis vires plus uno concubitu exhauriuntur, quam ſi quaterdecies tantumdem ex miſſione ſanguinis demtum fuerit, ut medici tradunt. Johannes Cuba in medic. tract. de paſſer. memorat, *paſſeres maſculos per unum tantum annum vivere propter ſalacitatem.* Præcipue vero cerebrum & membra cerebro vicina per nimiam ſeminis emiſſionem læduntur, ut oſtendit Albertus lib. XXII. de animalib. tract. 1. cap. IV. cum enim cerebrum inter omnes corporis partes frigidiſſimum ſit, ideo per immoderatam illam caloris ſinceri naturalisque ſecretionem magis refrigeratur. Ariſtoteles lib. V. de generat. animal. cap. III. unde Galenus tom. III. oper. lib. III. comment. in lib. III. Hippocratis de morb. vulg. dicit, *quod nimia Venus cerebrum lædat & vires elidat*, quo reſpiciens Hippocrates *coitum eſſe parvam quamdam epilepſiam* dicebat. Laurentius Friſius part. II. lib. I. ſpeculi medicinal. cap. IX. memorat, *Lutetiæ Pariſiorum juvenem quemdam ob immoderatum Veneris uſum in ipſo actu fuiſſe exſtinctum, ac cranio ejus ab anatomicis aperto ne minimam quidem cerebri partem in eo fuiſſe repertam.* Foreſtus lib. XXVI. obſervat. 20. itidem refert, *quemdam ſenem ex morbo convaleſcentem inter uxoris amplexus mortuum eſſe.* Ibidemque ex Galeno addit alterius cujusdam exemplum, *qui poſtquam ex acuto morbo convaluiſſet, poſt concubitum ſubducto ſpiritu deficientibusque viribus eadem nocte frequenti animi deliquio fuit mortuus;* ac in ſcholiis poſtmodum concludit: *Nimia Venus nocet cerebro humido, catarrhum auget, eliquat ejus humiditates, cæcitatem inducit, phtiſin, epilepſiam vel vertiginem, ideo cordi quoque nocet, cum & hecticam producat, hepati vero, dum inflammationem parit, ardorem, febres putridas aut interna apoſtemata perniocioſa, ſi ſupra modum fiat. Stomacho fri-*

frigido ac laxo nocet, robur ejus diſſolvit, coctionem impedit, cibum fluctuare facit, ſuo motu conquaſſando calorem & ſpiritum a centro ad circumferentiam diſtrahendo. Renibus inutilis, ſi excedat, macie eos conficit, ut in ſanguinem emingentibus, proinde cum ex ancipiti voluptate tot mala oriri videamus, abſtinentiores eſſe debemus.

Congreſſus cum menſtruata.

§. CCCCXXXVIII. Ad *ſpeciales* regulas Spiritus ſanctus in ſacris literis non deſcendit, ſi unicam illam excipies de *congreſſu cum menſtruata*. Levit. XVIII. 19. „Ad mulierem in ſeparatione „immunditiæ ejus non accedas ad revelan„dum nuditatem ejus. *XX.* 18. Vir, qui „concubuerit cum muliere menſtruata, & „revelaverit nuditatem ejus, venam ejus „diſcooperuerit, & ipſa revelaverit venam „ſanguinis ejus, ſuccidentur ambo ipſi e „medio populi ſui. *Lev. XV.* 24. Si coie„rit vir cum menſtruata immundus erit „ſeptem diebus„; ſcilicet ſi per imprudentiam cum ea concubuerit, & poſtea demum animadverterit, initia menſtruorum adeſſe: qui enim ſciens mulierem menſium fluxu laborare, nihilominus data opera cum ea conſueviſſet, atque illa ſciens & volens id permiſiſſet, mortis pœnam incurrebant, ut ex lege antea citata colligitur. Ezech. XVIII. 6. inter requiſita & opera viri juſti *facientis judicium & juſtitiam* etiam hoc refertur, quod *ad menſtruatam non acceſſerit.* XXII. 10. inter graviſſima ſcelera, quibus Hieroſolymitani excidium promeruerant, numeratur, quod *immunditiam menſtruatæ humiliaverint.* Ratio prohibitionis poteſt dari triplex: 1.) *Naturalis pudor & honeſtas.* Natura enim ipſa abhorret a congreſſu cum menſtruata, qui ergo tale quid expetunt, naturalis honeſtatis prorſus videntur obliti, ac naturæ leges nefarie perfringunt; ex quo etiam intelligitur, hanc legem non eſſe mere *ceremonialem*, ſed *moralem*, adnumeratur enim illis, quæ de prohibitis cognationis gradibus traduntur, quas morales ac naturales eſſe ſuperius evicimus. Probare igitur non poſſumus, quod *quidam ex pontificiis* negant, in novo teſtam. eſſe mortale peccatum, ſi maritus congrediatur cum uxore menſtruum patiente. Antoninus, Paludanus, Abulenſis, Soto, Cajetanus & alii, quos citant & ſequuntur Navarrus c. XVI. enchir. num. 32. Sanchezius lib. IX. de matrim. diſp. 21. Corn. a Lapide in comm. cap. XX. Levit. qui perquam abſurde ſtatuit, „congreſſum cum menſtruata Judæis „tam ſevere vetari lege non tam naturali, „quam poſitiva ac ceremoniali, perinde „ac eadem vetitus fuit eſus adipis & ſan„guinis ſub pœna mortis.„ At pii veteres, quin & cordatiores ex pontificiis rectius contrarium ſtatuunt. Auguſtinus in quæſt. ſuper Lev. q. 64. „Talia hic pro„hibita ſunt, quæ etiam tempore nov. teſt. „remota umbrarum veterum obſervatione „ſine dubio cuſtodienda ſunt, quod videtur „etiam per prophetam Ezechielem ſignifi„cari, qui inter illa peccata, quæ non fi„gurate ſed manifeſte iniquitatis ſunt, etiam „hoc commemorat, ad menſtruatam mu„lierem ſi quis accedit.„ Quamvis enim pœnæ gradus ac modus præpoſteræ huic commixtioni in lege moſaica definitus non ſit ſimpliciter in nov. teſt. neceſſarius, tamen ipſe congreſſus, utpote naturali honeſtati repugnans, merito damnatur, id quod evidenter ex eo colligitur, quod adnumeretur illis gentilium transgreſſionibus, per quas *terram polluiſſe*, atque expulſionem ex eadem promeruiſſe ipſius Dei voce dicuntur Lev. XVIII. 27. 28. Colligitur hæc prohibitionis ratio ex ipſis verbis legis Lev. XVIII. 19. *Ad mulierem non accedes*, בְּנִדַּת, *in ſeparatione immunditiæ ſuæ*; radix eſt נָדַד, unde נִדָּה, *remotio*, & μετωνυμικῶς *menſtruum*, quo mulier a templo & marito removetur, ut ſola degat. Senſus igitur eſt, quia natura ipſa docet, tempore immunditiei illius mu-

lierem

lierem debere ſeparatim vivere, ideo ad eam menſtrui tempore non accedes. Ex legibus Zabiorum mulieri, cui menſtrua fluerent, hominum ſocietas interdicebatur, cremabanturque loca, in quæ pedem poſuiſſet. 2.) *Utriusque conjugis mundities & ſanctitas.* Quamvis enim adhuc inter medicos diſceptetur, an καταμήνιον illud αἷμα ſive *ſanguis menſtruus* (ſic dictus, quod ſtatis periodis ſingulo quoque menſe per uterum expurgetur) ſola *quantitate*, an vero etiam *qualitate* peccet, qua de re legi poteſt Andr. Laurentius lib. VIII. hiſt. anatom. q. 8. p. 602. negari tamen non poteſt, cum eodem ſanguine *ad uterum tanquam univerſi corporis ſentinam & membrum ſervile deferri noxios humores, quorum permiſtione malignam qualitatem facile adquirere, ac cito vitiari & peſſimas qualitates contrahere poteſt*, unde Hippocrates lib. περὶ γυναικ. ejus qualitatem ſic deſcribit: ξύει τὴν γῆν ὡς ὄξος καὶ δάκνει τῆς γυναικὸς οἱ ἂν ἐπιψαύσῃ καὶ ἑλκοῖ τὰς μήτρας, *radit terram velut acetum, & mordet, ubicunque mulierem contigerit, & uteros exulcerat.* Ariſtoteles lib. III. de nat. animal. cap. XIX. id genus ſanguinis *vitiatum ægrotansque* eſſe ſcribit. Ovidius adpellat *virus lunare.* Plinius & Columella hunc ſanguinem non ſolum vitioſum, ſed quandoque etiam *venenatum* eſſe putant. Illius enim contactu *novellas vites areſcere, ſteriles fieri tactas fruges, exuri hortorum germina, ſpicula velut tabe infici* referunt. Fernelius lib. VII. phyſiol. cap. VII. p. 322. „Si mulier prægnans alterius menſtrua ſupergrediatur, aut illis circumlinatur, abortum facit: ei autem quæ uterum non geſtat, concipiendi ſpem adimit. Guſtatus hic ſanguis canes in rabiem agit, homines autem miris cruciatibus adfligit, comitialem morbum, pilorum effluvium, aliave elephanticorum vitia infert, ideo a veteribus inter venena relatus pari malignitate exiſtimatur, atque ſanguis elephantici potus.„ Ecquis igitur dubitet a congreſſu maritali cum ea, quæ fluori hujusmodi obnoxia eſt, ob munditiei ſtudium eſſe abſtinendum. Clemens Alexandrinus lib. II. pædagog. cap. X. pag. 226. „Moſes cum ipſis quoque uxoribus prohibet congredi, ſi forte eas detineant purgationes menſtruæ. Non enim purgamento corporis, id quod eſt maxime genitale ſeminis, & quod mox homo futurum eſt, polluere eſt conſentaneum, nec ſordido maritæ profluvio, & quæ expurgatur, inquinamentis inundare & obruere.„ Colligitur hæc prohibitionis ratio, tum ex lege *generali* Levit. XI. 44. *Sancti eritis*, (id eſt, mundi, impolluti, continentes, ita enim קָדוֹשׁ ſæpius uſurpatur, atque hoc loco ita accipiendum eſſe, colligitur ex ſubjuncta ἀντιθέσει) *quia ſanctus ſum ego, & non polluetis animas veſtras;* tum ex hac ipſa lege *ſpeciali* Levit. XVIII. 19. *Ad mulierem in ſeparatione* טֻמְאָתָהּ *immunditiæ ejus non accedes;* radix eſt טמא, quæ non ſolum de leviticis contaminationibus uſurpatur Levit. XIII. 45. XV. 2. ſed etiam de pollutionibus ex peccatis, quæ contra legem moralem committuntur, contractis. Gen. XXXIV. 13. Lev. XVIII 27. Senſus igitur eſt, quia menſtruata eſt immunda non ſolum levitice, ſed etiam phyſice, ideo ab ejus congreſſu maritus abſtineat, ne moralem & ethicam immunditiem contrahat. 3.) *Prolis ſanitas.* Qui tempore menſtrui fluentis concipiuntur, monſtroſi fiunt partus, ac variis morbis, præſertim epilepticis & elephanticis obnoxii; caveant igitur conjuges, ne ſuaviſſimis ſuis liberis hæc mala ſponte adtrahant. Hæc prohibitionis ratio colligitur ex verbis legis Levit. XX. 18. *Vir, qui concubuerit cum muliere* דָּוָה, *debili ac languida.* Targum: מְסָאֲבָא *immunda*, ut ſignificetur, languores & infirmitates in ſobolem propagari, ſi cum menſtruata quis congrediatur. Hierony-

mus

mus in comment. Ezech. XVIII. tom. IV. p. 384. „Per ſingulos menſes gravia at„que torpentia mulierum corpora immun„di ſanguinis effuſione relevantur, quo „tempore, ſi vir coierit cum muliere, di„cuntur concepti fœtus vitium ſeminis tra„here, ita ut leproſi & elephantiaci ex „tali conceptione naſcantur, & fœda in „utroque ſexu corpora pravitate, vel enor„mitate membrorum ſanies corrupta dege„neret. *Auguſtinus in quæſt. ſuper Levit.* „*quæſt.* 64. *tom. IV. col.* 222. Ezechiel „inter peccata iniquitatis commemorat, ſi „ad menſtruatam quis accedat, qua in re „non natura damnatur, ſed concipiendæ „prolis noxium prohibetur.„

I.) *Tempus congreſſus maritalis.*

§. CCCCXXXIX. *Scholaſtici ac ſummiſtæ*, qui de caſibus conſcientiæ ſcripſerunt, atque eos, qui ſunt ab audiendis confeſſionibus, informare voluerunt, hac generali regula contenti eſſe noluerunt, ſed ſpecialia quædam præcepta ac peculiares prohibitiones propoſuerunt, quæ revocari poſſunt ad quatuor capita, quæ ſunt 1.) Χρόνος, 2.) Τόπος, 3.) Τρόπος, 4.) Τέλος. I.) De *tempore* conjugalis copulæ diſputant, quod abſtinendum ſit: 1.) a *conjuge prægnante vel* „*lactante.* Idem ſuadent quidam ex veteri„bus: *Clemens Alexandrinus lib. II. pæ*„*dag. c. X.* Moſes nullam unquam in„duxit veterum Hebræorum coeuntem cum „ſua uxore prægnante, ſola enim voluptas, „ſi quis ea etiam utatur, in conjugio eſt, „præter leges, & injuſta & a ratione alie„na. Rurſus autem abducit Moſes viros „a prægnantibus, quousque pepererint, &c. „Matrix poſt conceptionem probroſum & „vituperandum negat coitum, poſt ſatio„nem ore clauſo omnino jam libidinem ex„cludens. Ejus autem adpetitiones, quæ „prius in amantibus verſabantur complexi„bus, intro converſæ in procreatione ſo„bolis occupatæ operantur una cum opi„fice. Nefas eſt ergo operantem jam na„turam adhuc moleſtia adficere, ſuperflue „prorumpendo ad petulantem injuriam. „*Idem lib. II. ſtromat. cap. XII. pag.* „445. Quod eſt ſordidum & ſpurcum „ſtudium, id eſt a matrimonio expurgan„dum, ne nobis probro dari poſſit, quod „brutorum animantium congreſſus magis „naturæ conveniat, quam humana con„junctio in ipſo calore Veneris. Nonnul„la certe eorum, quo tempore jubentur, „ſtatim recedunt relinquentia adminiſtra„tioni opificium. *Auguſtinus lib. de bon.* „*conjugali cap. VI.* Sunt viri quidam us„que adeo incontinentes, ut conjugibus „nec gravidis parcant. *Ambroſius in comm.* „1 *Cor. VII. ſuper verba:* Ne tentet vos „ſatanas; ſi cauſa filiorum creandorum du„citur uxor, non multum tempus conceſ„ſum videtur ad ipſum uſum, &c. quia „ipſa ratio conceptus & partus juxta le„gem ceſſari temporibus his debere mon„ſtrant.„ Sed hic non poſſe generalem aliquam regulam omnibus conjugibus præſcribi, pulcre docet Lactantius lib. VI. inſt. c. XXIII. „Non ob aliam cauſam (*inquit*) „Deus cum cæteras animantes ſuſcepto „fœtu maribus repugnare voluiſſet, ſo„lam omnium mulierem patientem viri „fecit, ſcilicet ne fœminis repugnantibus „libido cogeret viros aliud adpetere, eo„que facto caſtitatis gloriam non tenerent. 2.) *Ante feſta ſolenniora, ac tempore precum ſolenniorum & jejuniorum.* Si ante ſolennem *promulgationem* legis Iſraelitæ per biduum ab uxoribus abſtinere jubentur, Exod. XIX. 15. non quod congreſſus ſit per ſe peccatum, ſed ut hac externa pædagogia ad majorem reverentiam & adtentionem excitarentur, ac de interiore animi munditia admonerentur. Etiam ipſæ veſtes ibidem jubentur ſanctificari, non quod impurum reddant corpus, ſed ut ſanctificatione rerum externarum Judæi deducantur ad agnoſcendam internam cordis impuritatem. Joel in exhortatione ad publicam pœnitentiam itidem hujus pæda-

gogiæ Iſraelitas admonet: II. 16. *Egrediatur ſponſus de cubili ſuo & ſponſa de thalamo ſuo.* Tobias VIII. 4. hortatur ſponſam Saram, *ut tribus primis noctibus ſecum oret, antequam conveniat; filii enim ſanctorum ſumus*, (inquit) *& non poſſumus conjungi, ſicut gentes, quæ ignorant Deum.* Apoſtolus ipſe 1 Cor. VII. 5. Conjuges aliquamdiu a conſortio abſtinere poſſe ſtatuit, *ex mutuo ſcilicet conſenſu & ad tempus, ut vacare poſſint jejunio & orationibus*, videlicet in ſolennioribus feſtivitatibus, vel in publica aliqua, vel etiam domeſtica inſigniori calamitate. Ambroſius d. l. *Et dies feſti & dies proceſſionis ab uſu conjugii ceſſari temporibus his debere monſtrant.* Auguſtinus vel quicunque alius auctor ſerm. II. de temp. circa medium: *Quotiescunque aut dies natalis Domini aut reliquæ feſtivitates adveniunt, ſicut frequenter admonui, ante plures dies non ſolum ab infelici concubinarum conſortio, ſed etiam a propriis uxoribus abſtinete.* c. Fratres. 33. q. 4. ex Ambr. ſerm. de adv. Dom. *Nullus omnino uxori ſuæ temporibus jejuniorum conjungatur.* c. Chriſtianos. cauſ. & q. iiſd. ex qq. vet. & nov. teſt. Auguſtino (ſed falſo) adtributis: *Chriſtiano cum uxore ſua aliquando convenire licet, aliquando non licet, propter proceſſionis enim dies & jejuniorum aliquando non licet convenire, quia a licitis etiam abſtinendum eſt ad tempus, ut facilius impetrari poſſit, quod poſtulatur.* 3.) *Ante acceſſum ad ſacræ euchariſtiæ participationem.* 1 Sam. XXI. 4. Achimelech ſacerdos antequam panes ſacros Davidi & ejus comitibus daret, quærebat: *an mundi eſſent a mulieribus?* Ex eo ſic colligit Hieronymus lib. I. contra Jovin. & habetur c. Sciatis. 33. q. 4. *Si panes propoſitionis ab his, qui uxores ſuas tetigerant, comedi non poterant, quanto magis ille panis, qui de cœlo deſcendit, non poteſt ab his, qui conjugalibus paulo ante hæſere complexibus, violari atque contingi, non quod nuptias condemnemus, ſed quod eo tempore, quo carnes agni manducaturi ſumus, vacare a carnalibus operibus debeamus.* Quid de Hieronymiana illius loci interpretatione atque illatione ſtatuendum, patebit inferius. Hoc loco illud addimus: Si vel maxime conſtituiſſet Deus, ut manducaturi de cibis ſacris ad tempus abſtinerent a conjugali conſuetudine, quod nec ex Moſe probari, nec cum exemplo ſummi ſacerdotis liberos generantis & panes ſacros comedentis conciliari poteſt; non tamen eo ſignificatum fuiſſet, matrimonium eſſe genus vitæ impurum, ac copulam conjugalem eſſe per ſe immundam in iis, qui ad communionem euchariſtiæ accedunt, nullatenus tolerandam, ſed moniti fuiſſent homines, conceptionem & nativitatem noſtram poſt lapſum eſſe peccato originali pollutam, & interiori munditiei ac puritati ſerio ſtudendum eſſe. 4.) *In ætate ſenili.* Gen. XVIII. 12. ait Sara Abrahæ uxor: *Poſtquam ſenui, num voluptas erit mihi?* In Hebræo eſt עֶדְנָה conjugalem actum modeſte circumſcribens. Targum reddidit עֲלֵמוּ *adoleſcentia*, ut juvenculis, non vetulis eum convenire oſtendat. Lutherus in comm. h. l. „Quod Sara riſiſſe intra ſe ſcribitur, continentiæ & „caſtitatis ſingularis argumentum eſt. Invenias cadaveroſas vetulas laſciviores „quam juvenculas. Talis Sara non fuit. „Ea dum ſpes prolis relicta fuit, conſuevit cum marito exſpectans benedictionem „Domini, ſed poſtquam hanc ſpem ætas „evertit, abſtinuit a conſuetudine mariti, „&c. quando dicit dominum ſuum ſenuiſſe, „commendat mariti continentiam. 5.) „*Interdiu. Clemens Alex. lib. II. pædag.* „*c. X. p.* 227. Quibus uxores ducere conceſſum, iis pædagogo opus fuerit, ut „non interdiu naturæ myſtica celebrentur „orgia, nec ex eccleſia, verbi gratia, aut „foro mane rediens galli more coeat, quando orationis & lectionis & efficacium, „quæ interdiu fiunt, operum tempus eſt, veſpe-

„veſpere autem oportet poſt convivium „quieſcere & poſt gratiarum actionem, „quæ fit Deo pro beneficiis, quæ accepi- „mus. *Oribaſius* *phyſicam rationem adfert lib. VI. collectaneorum c. XVIII.* „Tempus congreſſus nox ſit, quia per il- „lam calor fortior in corpore, quando „corpus exercitatum in die & bene refe- „ctum, nec non a ſomno primo, poſt ci- „bum ſumtum cruditates infert. *Cypræus de ſponſ. c. V.* §. 6. *n.* 12. *p.* 115. *ethicam rationem adfert:* „Noctu non inter- „diu etiam apud gentiles congrediebantur conjuges ob pudoris fœminei reve- „rentiam. *Alexander Alenſis in prob. & Raphael Volat.* „& in tenebris, ut ca- „lumnia quædam ſit, & adcuſatio Vene- „ris illicitæ, cum licitis & honeſtis con- „nubiis pudor adhibeatur & verecundia. „*Blondus l.* 8. *Romæ triumphantis. Plut-* „*archus in probl. c. LXV.*

§. CCCCXL. II.) De

II.) Locus, modus & finis.

Τόπῳ, τρόπῳ ac τέλει tales quæſtiones conjugatis in confeſſionibus proponendas tradit ſumma Angelica f. 152. „An maritus „uſus ſit matrimonio extra vas vel modo „indebito? An in eccleſia? An per tactus „habuerit pollutionem extra vas? An co- „gnoverit cauſa ſatiandæ libidinis? An co- „gnoverit habens intentionem ad alteram, „&c.„ Quomodo hæc quæſita intelligenda ſint, exponitur in verbo *debitum* f. 57. ubi ex canoniſtis & ſcholaſticis, cumprimis vero ex Alexandro Alenſi diſputatur, actum matrimonialem eſſe peccatum, *ſi privetur ſex neceſſariis circumſtantiis.* „*Prima* „eſt recta intentio. Si excedat fines ma- „trimonii facturus cum quacunque alia, „vel cum ea, etiamſi non eſſet ſua, coi- „ret, vel ſi conſtituat ibi finem ultimum, „tunc ſtatuitur, eſſe mortale peccatum. „*Secunda eſt* cauſa: Nam ex triplici cau- „ſa ſine peccato exigitur & redditur, etiam „cum merito ex primis duabus. Prima „prolis procreandæ, ſecunda debiti red- „dendi, tertia fornicationis vitandæ, alia „ex cauſa cognoſcere, videlicet cauſa ſa- „tiandæ libidinis eſt peccatum aliquando „mortale, aliquando veniale. *Tertia eſt* „modus naturalis debitus, idque dupliciter, primo quoad vas, quod ſi enim fiat „extra vas, indubitanter eſt mortale gra- „viſſimum, ſecundo quoad modum natu- „ralem, quem graphice ibidem deſcribunt, „atque ab eo deviare dicunt concubitum „lateralem, ſedentis, ſtantis vel uxore ſu- „pergrediente, maxime vero eorum, qui „retro more jumentorum congrediuntur. „*Quarta eſt* tempus debitum, quia tem- „pore feſti orationis & communionis eſt „abſtinendum. *Quinta eſt* qualitas perſo- „næ, cum qua eſt concubitus, ut non ſit „menſtruata vel vicina partui. *Sexta eſt* „convenientia loci, quia non debet fieri „in loco ſacro, unde ſi eſt conſecratus lo- „cus, peccat mortaliter tam exigens, quam „reddens debitum.„ Circa ſingulas circumſtantias moventur variæ quæſtiones, quando ſub hac vel illa circumſtantia conjugalis benevolentia ſit peccatum, & quando ſit mortale vel veniale. Bonaventura part. I. centiloq. cap. XXXII. „Coitus „conjugalis alius eſt licitus, alius fragilis, „alius impetuoſus. Licitus eſt triplex. Qui- „dam fit cauſa prolis generandæ ad cultum „divinum, & hic eſt theoſebiæ virtutis, „quæ dicitur pietas. Quidam cauſa red- „dendi debitum, & ſic eſt juſtitiæ. Qui- „dam cauſa fornicationis vitandæ, & hic „eſt cautelæ. Fragilis eſt ex fragilitate „proveniens, cum quis in uxore quærit „conjugalem delectationem, non cauſa pro- „lis habendæ, nec debiti reddendi, nec „fornicationis vitandæ, ſed cauſa delecta- „tionis in conjuge. Impetuoſus eſt, qui „ex libidine ſola proveniens metas hone- „ſtatis & rationis excedit, & ideo mortalis „eſt quinque modis: 1.) Quando fit pro- „pter ſatiandam libidinem & meretricias „delitias. 2.) Quando fit præter natura- „lem modum. 3.) Quando fit in tempo-

re

„re prohibito. 4.) Cum ſit in loco prohi„bito. 5.) Cum accedit vir ad prægnan„tem mulierem vicinam partui, aut in flu„xu menſtruo laborantem.„ Quidam ex veteribus itidem eo usque procedunt. *Clemens Alexandrinus lib. II. pædag. c. X. p.* 233. „Non eſt ſeminandum ſupra pe„tram, neque ſemen eſt injuria adficien„dum, quod quidem dux eſt & princeps „generationis, eſtque ſubſtantia, quæ ſi„mul habet inſitas naturæ rationes. Quæ „ſunt autem ſecundum naturam rationes, „absque ratione præternaturalibus mandan„do meatibus ignominia & probro adfice„re eſt valde nefarium & impium. *p.* 225. „A vehementibus adpetitionibus mutuis„que congreſſionibus alternisque initibus „abſtinendum. *Auguſtinus de bon. con„jug. c. XI.* Uſus, qui eſt contra natu„ram, exſecrabiliter fit in meretrice, ſed „exſecrabilius in uxore, &c. Cum vir „membro mulieris non ad hoc conceſſo „uti voluerit, turpior eſt uxor, ſi in ſe, „quam ſi in alia, fieri permiſerit.

Quid in ejusmodi diſputationibus cavendum.

§. CCCCXLI. Sed cavendum ne hæ canoniſtarum & ſcholaſticorum diſputationes degenerent: 1.) in *laqueos conſcientiarum.* Cum enim conjugium poſt lapſum non ſolum inſtitutum ſit in *officium*, ſed etiam in *remedium* contra libidinis morbum; ideo ex illis, de quibus non exſtat Dei mandatum vel prohibitio, quæque non repugnant pudori & honeſtati naturali, non ſunt fabricandi laquei conſcientiarum. Paulus licet vellet eos, qui habent donum, manere cœlibes, 1 Cor. VII. 7. tamen quia *præceptum Domini de virginibus non habet*, v. 25. non audet dicere eos peccare, ſi matrimonium contrahant, nec prohibitione conjugii *laqueum* eis vult injicere, v. 35. 36. eadem *modeſtia & reverentia* in hac quæſtione de cohabitatione conjugali utendum eſſe, recte monet Chemnitius part. II. loc. c. caſtitate. p. 483. *Propter fornicationem*, inquit apoſtolus, *habeat unusquisque uxorem ſuam & unaquæque virum ſuum;* 1 Cor. VII. 2. ergo ubi periculum ſcortationis imminet alterutri conjugi, ipſa lex conjugii in hac naturæ infirmitate cohabitationem requirit; inde etiam quamvis concedat conjugatis *ex mutuo conſenſu ad tempus* abſtinere, mox tamen ſubjicit, *rurſus convenite, ne tentet vos ſatanas* διὰ τὴν ἀκρασίαν ὑμῶν, v. 5. Finis ergo matrimonii licitus ac honeſtus eſt etiam alius, quam liberorum procreationis cauſa convenire. Ut de virginibus & viduis pronunciat apoſtolus, *unusquisque donum ſuum proprium habet ex Deo;* v. 7. ita quoque de conjugatis recte adſeritur, quod ἐγκρατείας conjugalis donum in aliis majus ſit, in aliis vero minus, ideo non poteſt generalis quædam regula omnibus præſcribi extra & præter Dei verbum. *Lætare cum uxore adoleſcentiæ tuæ*, inquit Salomon Prov. V. 18. ergo divinæ voluntati non eſt adverſum, nec peccati loco habendum, ſi conjuges debitam benevolentiam ſibi præſtent, etiamſi non ſemper fiat ad liberorum procreationem. Quemadmodum enim non tantum ad neceſſitatem & ſatietatem, ſed etiam pro ratione temporis ad hilaritatem bibere Deo non eſt adverſum, ſic in conjugii uſu eo quandoque procedere, ut cum uxore adoleſcentiæ ſuæ maritus lætetur, non eſt ſtatim peccati mortalis loco habendum. Hanc modeſtiam ſecutus Auguſtinus per *tria conjugii bona* non ſolum eum congreſſum maritalem, qui *fit cauſa vitandæ ſcortationis*, ſed etiam eum, in *quo delectatio quæritur* excuſari adſerit lib. de bon. conjug. cap VI. *Quidquid inter ſe conjugati immodeſtum, inverecundum, ſordidumve gerunt, vitium eſt hominum, non culpa nuptiarum. Jam in ipſa quoque immoderatiore exactione debiti conjugalis, quia eis non ſecundum imperium præcipit, ſed ſecundum veniam concedit apoſtolus, ut etiam præter cauſam procreandi ſibi miſceantur, etſi eos pravi mores ad talem con-*

concubitum impellunt, nuptiæ tamen ab adulterio ſeu fornicatione defendunt. Neque enim illud propter nuptias admittitur, ſed propter nuptias ignoſcitur. Debent ergo ſibi conjugati non ſolum ipſius ſexus ſui commiſcendi fidem liberorum procreandorum cauſa, ſed etiam infirmitatis invicem excipiendæ ad illicitos concubitus evitandos mutuam quodammodo ſervitutem. Et poſtea: *Conjugalis concubitus gratia generandi non habet culpam, concupiſcentiæ vero ſatiandæ; ſed tamen cum conjuge propter fidem thori venialem habet culpam, adulterium vero lethalem habet culpam.* Cap. VII. *Quia continentia illa ab omni concubitu meriti eſt amplioris, reddere vero debitum conjugale nullius criminis, exigere autem ultra generandi neceſſitatem culpæ venialis, fornicari vel mœchari puniendi criminis, cavere debet caritas conjugalis, ne, dum ſibi quærit, unde amplius honoretur, conjugi faciat, unde damnetur.* Cap. VIII. *Concubitus neceſſarius cauſa generandi inculpabilis, & ſolus ipſe nuptialis eſt. Ille autem qui ultra iſtam neceſſitatem progreditur, jam non rationi, ſed libidini obſequitur. Et hunc tamen non exigere, ſed reddere conjugi, ne fornicando damnabiliter peccet, ad perſonam pertinet conjugalem. Si autem ambo tali concupiſcentiæ ſubjunguntur, rem faciunt non plene nuptiarum.* Fulgentius de deb. conjug. epiſt. I. *Conjugatus ſi thori fidem non deſerat, ſed in uxore ſua naturali duntaxat uſu aliquantulum intemperatus excedat, non ſolum generationem quærens, ſed aliquando libidini carnis obediens, hoc quidem ſine culpa non facit, talis autem culpa citius bene operanti atque oranti remittitur, quia ipſi conjugi ſervat maritalis caritas fidem, in qua non poteſt maritalis infirmitas cuſtodire temperiem.* Et poſtea: *Etſi præfixum concumbendi modum tranſit, tamen conjugalem terminum non excedit, & licet contrahat carnalis infirmitas culpam, impetrat tamen nuptialis integritas veniam.* Atque hanc moderationem & ἐπιείκειαν adhibendam eſſe probari poteſt ex ipſo jure canonico, c. Vir cum propria. 33. q. 4. ex Gregorio: *Si quis ſua conjuge non cupidine voluptatis captus, ſed ſolummodo procreandorum liberorum gratia utitur, ipſe profecto, ſive de ingreſſu eccleſiæ, ſive de ſumendo dominici corporis ſanguinisque myſterio ſuo eſt judicio relinquendus, quia a nobis prohiberi non debet accipere, qui in igne poſitus neſcit ardere.* Albertus in lib. IV. ſent. diſt. 31. ſtatuit: *Nihil eorum, quæ agit maritus cum uxore ſervato vaſe debito ſecundum ſe eſt peccatum mortale.* Et ſumma angelica de his qq. addit: *Non præcipitabis ſententiam, quia uxori permittitur, ut homo delectetur in ea propter fornicationem vitandam.* B. Lutherus pulcerrime dicit in Gen. IV. f. 54. *Vitia & turpitudinem illam, quæ per peccatum ad creationem Dei* (ad opus generationis) *acceſſit, non debemus exagitare aut ridere, ſed potius debemus tegere, ſicut videmus Deum Adam & Evam nudos poſt peccatum veſtibus tegere;* & in comm. Gen. XXVI. f. 382. *Conjugium poſt lapſum eſt quaſi umbraculum, quo multæ, ut ſic dicam, maritales ineptiæ teguntur, ut credentibus non imputentur.* 2.) *Neve ſint fomites & flabella pravarum concupiſcentiarum.* Jubentur illi, qui confeſſiones ſecretas audiunt, tales interrogationes proponere conjugatis, quorum bene multis ne in mentem quidem unquam venit de commixtione illa præternaturali, a qua ipſa natura & lux rationis adhuc reliqua abhorret, cogitare, id quod abſque ſcandalo fieri vix poterit. Sed & ſacrificuli extra conjugium in coacto cœlibatu viventes talibus interrogationibus carnis ſuæ pruritus excitant ac inflammant, cumque externo opere non poſſint, interiore cordis deſiderio fornicantur. Diſputat Bellarminus lib. de cleric. cap. XIX. rat. 5. *Conjugium ſacerdotum*

dotum impedire efficaciam prædicationis, quomodo enim efficaciter (inquit) *exhortabitur viduas & virgines, qui liberis perpetuo dat operam?* Cui præter ἀντιϱϱώτησιν ex Chryſoſtomo hom. X. in 1 Tim. III. petitam, quomodo epiſcopus patresfamilias, uxores, liberos, ſervos ſui admonere poſſit officii, qui in œconomia horum vitæ ordinum virtutes & vitia non vidit, neque in conjugio unquam vixit? reponimus hoc loco illud, qua fronte cœlibes ſacrificuli talia a conjugatis exquirere jubeantur, quæ ad conjugii adyta ſpectant, nec ad aliarum quam conjugatarum perſonarum notitiam pertinent? Item quodnam apoſtoli vel veteris eccleſiæ doctores adducere poſſint exemplum, quod ejusmodi quæſtiones in privata exomologeſi confitentibus propoſuerint? Vide loc. de pœnit. §. 108.

Quaeritur: An conjugatis liceat vovere perpetuam continentiam?

§. CCCCXLII. Quæritur hoc loco: *An conjugatis liceat ex mutuo conſenſu vovere perpetuam continentiam?* Pontificii adfirmant. Quamvis enim concedant, uxorem ſine conſenſu viri non poſſe vovere perpetuam continentiam, & vice verſa virum ſine conſenſu uxoris itidem non poſſe tale votum emittere, cum neuter *habeat corporis ſui poteſtatem;* 1 Cor. VII. 5. acriter tamen contendunt *ex mutuo conſenſu* conjuges id facere poſſe, unde Bellarminus libr. de monach. cap. XXXVII. vocat *errorem impudentiſſimum, ſi quis id negare velit.* Nos diſtinguimus 1.) inter *continentiam ad tempus & votum continentiæ perpetuæ.* Concedimus, poſſe conjuges ad tempus ex mutuo conſenſu abſtinere, ſed negamus ipſis ſuadendum vel conſulendum, vel præcipiendum, ut votum perpetuæ continentiæ temere emittant. 2.) Diſtinguimus inter *perpetuam continentiam & votum perpetuæ continentiæ*, ac 3.) inter *exemplum quoddam ſpeciale* expreſſo Dei verbo adprobatum, & *regulam generalem.* Concedimus, exemplum perpetuæ continentiæ proponi in Maria & Joſepho, quibus Deus donum continentiæ ex ſpeciali gratia dedit in ipſo conjugali vinculo; ſed negamus, certo aliquo voto eos ſeſe obſtrinxiſſe, vel regulam aliquam generalem ad imitationem in cæteris conjugibus proponi. Urgemus enim I.) *expreſſum apoſtoli pronunciatum:* 1 Cor. VII. 5. *Nolite fraudare vos invicem, niſi forte ex conſenſu ad tempus, ut vacetis jejunio & orationi, & iterum revertimini in id ipſum, ne tentet vos ſatanas propter incontinentiam veſtram.* Sicut non permittit apoſtolus conjugibus, ut ſe *invicem defraudent*, hoc eſt, corporis poteſtatem ſibi invicem ſubtrahant, & a congreſſu matrimoniali abſtineant, niſi *ex mutuo conſenſu*, ita quoque non concedit illud fieri, *niſi ad tempus.* Sed prius accipiunt pontificii, ut limitationem generalem, quæ adhuc hodie habeat locum. Ergo idem judicium ſit de poſteriore limitatione. Præterea ratio ab apoſtolo addita evidenter idem probat, *ne tentet vos ſatanas propter incontinentiam veſtram.* Qui ergo conjuges propter votum continentiæ ſeparant, contra præceptum apoſtoli debito conjugali eos fraudant, & ſatanæ tentationibus eosdem exponunt. II.) *Indiſſolubile matrimonii vinculum:* Matth. XIX. 6. 1 Cor. VII. 10. Chryſoſtomus hom. LXIII. in Matth. XIX. *Quemadmodum ſcelus eſt in duo dividere unam carnem, ſic & mulierem a viro ſuo diripere iniquiſſimum.* Theophylactus in Matth. XIX. *Sicut impium eſt ſuam carnem dividere, ita & conjuges divellere.* At per votum perpetuæ continentiæ ſeparantur conjuges, & ſolvitur quodammodo matrimonii vinculum. Excipit Bellarminus, *ſeparationem fieri non quoad vinculum, ſed tantum quoad thorum.* Reſp. imo vero in cap. ſeq. Bellarminus probare conatur, *matrimonium ratum etiam quoad vinculum ſolvi per religionis profeſſionem;* jam vero

matri-

matrimonium ratum non differt a conſummato eſſentiali aliqua differentia, cum copula carnalis ad uſum, non ὐσίαν conjugii pertineat, ergo etiam conſummatum matrimonium quoad vinculum ſolvitur per religionis profeſſionem. Non potuit Bellarminus huic difficultati aliter occurrere, quam per nudam principii petitionem in §. Dices &c. *Quod*, inquit, *Deus dirimat matrimonia rata, & non dirimat etiam conſummata per vocationem ad religionem, ſcimus ex eccleſiæ declaratione.* Præterea quando per votum continentiæ ita ſe ſeparant conjuges, ut ſub æternæ damnationis pœna promittant, ſe nolle iterum convenire, & conſortio conjugali uti, ac ingrediuntur diſtincta monaſteria, ibi non ſolum quoad thorum, ſed etiam quoad reliqua officia, quæ ex lege divina ſibi invicem debent, ſeſe ſeparant, & contra præceptum apoſtoli a ſe invicem χωρίζονται. Deſertio æſtimatur ex eo, quando alteruter conjugum ita diſcedit, *ut non habeat animum revertendi;* at jus canonicum conjugibus continentiam profeſſis interdicit, *ne vel vir uxorem, vel uxor virum repetat*, c. veniens. c. conſtitutus. &c. dudum. de converſ. conjugat. Quomodo igitur non diſcedunt illi, qui abſque animo revertendi conjuges relinquunt? Quomodo non ſeparant conjuges, qui tales poſt votum ad officia conjugalia reverti prohibeant & puniunt? Maritus & uxor ex legibus & inſtitutione conjugii ſunt *una caro;* Gen. II. 24. Matth. XIX. 5. Epheſ. V. 31. at quomodo manent una caro, ſi voto ſolenni alteruter vel uterque ſe obſtringat, quod velint a ſe invicem diſcedere, ab uſu conjugii penitus per omnem vitam abſtinere, officia ex lege conjugii debita ſibi invicem non amplius præſtare? Pertinent huc omnia veterum dicta, quibus conjunctionem maritalem *individuam vitæ conſuetudinem* complecti adſerunt. III.) *Conſequens periculum.* Quamvis enim conjuges ſibi perſuadeant, in præſenti tempore continentiæ dono ſe probe inſtructos eſſe, tamen non poſſunt eſſe certi, quod perpetuo per omnem vitam ab uſtionibus futuri ſint liberi; nequaquam ergo debent tentare Deum diſcedendo a remedio contra uſtiones divinitus ſibi dato, ac conjugii uſum ſolenniter abjurando, alias graviſſimis & periculoſiſſimis Diaboli tentationibus temere ſe exponunt. 1 Cor. VII. 17. *Unumquemque ſicut vocavit Deus, ita ambulet.* v. 27. *Adligatus es uxori, noli quærere ſolutionem.* Sed in re manifeſta pluribus opus non eſt.

§. CCCCXLIII. Bellarminus contrarium demonſtrare nititur: I.) Ex *loco apoſtolico* 1 Cor. VII. 6. *Hoc dico ſecundum indulgentiam, non ſecundum imperium. Id referri debet ad illud, quod proxime præcedit*, revertimini in id ipſum; *id enim Paulus non libenter concedit, ſed indulget propter incontinentiam illorum, ergo qui perpetuo continent ab uxore ex conſenſu rem gratiſſimam Paulo faciunt, tantum abeſt, ut ipſe id prohibuerit.* Reſp. ſane quidam interpretes tum vetuſtiores tum recentiores referunt illud τῦτο *ad proxime præcedens* πάλιν συνέρχεσθε, ut ſit ſenſus: Quod monui, ne alius alium defraudet, & ut poſtquam ad tempus a vobis mutuo abſtinueritis, rurſus conveniatis; hoc dico & moneo tanquam concedens vobis remedium contra incontinentiam, non autem imperans vobis, ut inter vos conſueſcatis. Quæ interpretatio ſi vel maxime acceptetur, nihil tamen lucri cauſæ pontificiorum accedit, ſic enim concludimus: Quam libertatem apoſtolus conjugibus non judicavit adimendam, ne propter incontinentiam a ſatana tentarentur, eam etiam ipſimet conjuges non debent ſibi invicem adimere, propter eamdem ſcilicet rationem. At apoſtolus gravi conſilio cenſuit, non debere adimi conjugibus libertatem iterum conveniendi, ne ſcilicet propter incontinentiam

Antitheſis Bellarmini.

tiam a ſatana tentarentur. Ergo. Ulterius: Eo modo conjuges a maritali congreſſu abſtineant, ut tamen remedio contra incontinentiam divinitus ſibi conceſſo nequaquam ſeſe penitus abdicent, alias enim ſatanæ tentationibus temere ſe exponunt. Sed ſi votum perpetuæ continentiæ emittant; remedio contra incontinentiam divinitus ſibi conceſſo temeraria quadam præſumtione ſeſe penitus abdicant, niſi ſpeciali quadam gratia de perpetua continentia certi ſint. Ergo. Neque eſt, quod verbum *indulgentiæ* in vulgata verſione urgeatur, quia in Græco eſt *συγγνώμη*, quæ vocula non ſimpliciter ſignificat indulgentiam & veniam illis rebus, quibus aliquid vitii ineſt, datam, ſed conceſſionem rei licitæ & bonæ, qua, ut res poſtulat, uti debemus, ſicut etiam philoſophus lib. VI. ethic. c. XI. *συγγνώμην* definit *γνώμην κριτικὴν ὀρθὴν περὶ ἐπιεικοῦς*. In quibusdam exemplaribus legitur *κατὰ γνώμην*, quam lectionem Henricus Stephanus propterea judicat non eſſe rejiciendam, quod eadem oppoſitio inter *γνώμην καὶ ἐπιταγὴν* exſtet v. 25. Verum prætermiſſa illa interpretatione præferimus eam, quæ relativum *τοῦτο* ad *totam orationem præcedentem* adcommodat, ut ſit ſenſus: Quidquid de cœlibatu & conjugio dixi hactenus, quod ſcilicet *bonum ſit homini, mulierem non tangere, & quod propter fornicationem debeat unusquisque habere uxorem ſuam*, id non accipi velim dictum *κατ' ἐπιταγὴν*, ſecundum generale aliquod præceptum, quod quemvis ſine ullo diſcrimine obliget, ſed *κατὰ συγγνώμην*, juxta ſententiam circumſtantiis horum temporum adcommodatam, ſicut etiam in arabica ver ſione redditur: *Dico conſilium*. Statim enim *αἰτιολογικῶς* ſubjicit apoſtolus, *θέλω γὰρ πάντας ἀνθρώπους εἶναι ὡς καὶ ἐμαυτὸν, ἀλλ' ἕκαστος ἴδιον χάρισμα ἔχει ἐκ θεοῦ*, quo dicitur: non poteſt hic generalis quædam regula de conjugio vel cœlibatu præſcribi, ſed cuilibet ad donum a Deo ſibi datum & ad vocationem ſuam reſpiciendum; unde ipſe Hieronymus lib. I. adv. Jovin. ad nuptias retulit: *Muſſitamus adhuc*, inquit, *nuptias non vocare indulgentiam, ſed præceptum*. Quidam verba apoſtoli, *hoc dico ſecundum intelligentiam*, referunt ad illud, quod in præcedentibus dixerat: *Nolite fraudare vos invicem, niſi ex eo conſenſu ad tempus, ut vacetis orationi & jejunio, &c.* Sic ergo erit ſenſus: Quod ſecubationis ad tempus inſtitutæ mentionem feci, id non accipiatur dictum *præceptive*, quaſi ſcilicet omnino hoc ſit neceſſarium; ſed *conſultive*, quod hoc mihi videatur commodum atque utile, quamvis de eo nullum exſtet Domini præceptum. Hanc interpretationem ſi ſequamur, denuo in fumum abit Bellarmini inſtantia: II.) Ex *patribus*. Baſilius in quæſt. fuſe explic. q. 12. Epiphanius hæreſ. LIX. Auguſtinus epiſt. 199. & 32. Gregorius lib. IX. epiſt. 39. Reſp. Bellarminus ipſe in ſequenti capite §. 5. Baſilio tribuit, quod d. l. *duo proferat, quæ inter ſe pugnare videantur, dum dicit, conjugatum ad monaſticen venientem debere interrogari, an conſenſum uxoris obtinuerit*, & poſtea addit, *ſi conjux repugnet ac reſiſtat, oportere audire Domini vocem: Qui amat uxorem plusquam me, non eſt me dignus;* ergo adprobat etiam votum invita parte altera a conjuge emiſſum, quod pontificiis non probatur. Epiphanius quosdam presbyteros & diaconos in quibusdam locis etiam liberos genuiſſe adſerit; ergo votum continentiæ non fuit ab omnibus ſacerdotibus in conjugio viventibus exactum. Auguſtinus votum ſive profeſſionem continentiæ in conjugibus laudat, ſed quod a ſe invicem penitus diſcedere, & officiis conjugalibus ſeſe penitus abdicare debeant, nuſpiam addit, imo in epiſt. 199. ad Ediciam ſcribit: *Etſi carnali conſortio jam ex conſenſu vobis non miſcebamini, in cæteris tamen rebus conjugali obſequio viro tuo*

mu-

lier ſervire debuiſti. III.) Ex *variis mplis*. Reſp. illa ſunt diſſimilia, nec ſtituunt generalem regulam, quam abs- vocatione & peculiari Dei gratia qui- et conjuges, modo velint, ſequi ſtatim ſint. Qua gratia Joſephus & Maria a greſſu maritali abſtinuerunt, eam abs- vocatione alii conjuges temere ſibi mittere non debent. Caſſianus collat. V. cap. VII. poſtquam narraſſet, *lai- quemdam parentum vi & imperio npulſum uxorem duxiſſe, & eam ut ſo- em habuiſſe;* ſubjungit, *multa recte ab is geſta magnam aliis imitantibus ad- iſſe perniciem.* Ergo in pietatis ſtudio tam ad ſpecialia ſanctorum exempla im ad præſcriptum verbi & cujusque ationem reſpiciendum, id quod b. no- Lutherus ex Joh. XXI. 22. in expli- . poſtill. eleganter colligit. Adde, quod rique in iisdem ædibus vixerint, cum ıtificii conjuges per votum ſeparatos in erſa monaſteria detrudant, quod qui- n ex illorum numero ad conjugium eter voluntatem fuerint compulſi, od fuerint jam ætate provecti, od conjugium ipſorum nondum rit conſummatum. Denique nulla ne- ſitatis lege conſtringimur, ut hiſtoriis omnibus fidem habeamus. Gregorius ronicus de gloria confeſſ. cap. XXXII. ert, *quod cum ex duobus conjugibus, ſemper ex conſenſu caſte vixerant, al- a mortuä eſſet, alter in hæc verba pro- erit: Gratias tibi ago omnipotens con- or, quod hanc puellam, ſicut eam tra- liſti impollutam, & ab omni volupta- contagio puram, ita tibi reſtituo: Il- vero etiamſi mortua eſſet, ſubridens di- it: Sile vir Dei, quia non eſt neceſſe loqui noſtrum nemine interrogante ſe- tum.* Quis huic fabellæ fidem habebit? idquid ſit, ſi vel maxime adferantur mpla talium conjugum, qui ex mutuo ſenſu perpetuam continentiam vove- t, ac pie & pudice ſub hac votiva con- tinentia vitam tranſegerunt; tamen quod Bellarminus in ſeq. cap. reſpondet ad exempla illorum, qui invita uxore matrimonium ſolventes monaſteria ſunt ingreſſi, idem etiam iſtis exemplis obverti poteſt, videlicet eſſe illa facta ſanctorum admiranda non imitanda, ac credendum eſſe peculiari Spiritus ſancti admonitu id factum eſſe præter communem ordinem ac legem. IV.) Ex *ratione. Tota cauſa, cur non liceat viro profiteri continentiam, eſt, quia non habet poteſtatem ſui corporis, & nemo poteſt rem alienam donare invito domino. At iſta cauſa ceſſat, cum ex conſenſu fit votum.* Reſp. ut unus conjugum alteri, ita uterque per leges conjugii Deo obſtrictus eſt, alias etiam vinculum matrimonii diſſolvere ſuo arbitrio & diſſenſu mutuo poſſent. Conſenſus humanus non poteſt tollere ordinationem divinam. Cauſa, propter quam temerarium perpetuæ continentiæ votum conjugibus improbamus, hæc eſt, quod exponant ſe tentationibus ſatanæ & periculo incontinentiæ parum memores illius apoſtolici: *Revertimini in id ipſum, ne tentet vos ſatanas.*

§. CCCCXLIV. Congreſſus maritalis conſequens eſt *conceptio*, quæ vere eſt naturæ miraculum, nec inferius dignitate opificium prima primi hominis formatione ex limo terræ facta. Geneſ. IV. 1. *Adam cognovit uxorem ſuam, quæ concepit & peperit;* in quæ verba commentatus b. Lutherus ſcribit fol. 55. *Quod additur, Hevam cognoviſſe, ſignum eſt melioris naturæ, quam hodie eſt, non enim fuere tot irriti congreſſus, ſicut in hoc mundi ſenio, ſed ſemel cognita Eva ab Adamo ſuo ſtatim impraegnata.* Ut autem de conjugali congreſſu, ita quoque de fructu & conſequente ejusdem, videlicet de conceptione honorifice ac reverenter Spiritus ſanctus, qui eſt Spiritus caſtitatis & σωφροσύνης, loquitur, ut ad divinæ providentiæ, ſapientiæ, potentiæ ac beneficentiæ, in hoc

Conceptio, de qua

vere divino opere clariſſime refulgentis, agnitionem & gratam ejusdem prædicationem nos deducat. Cumprimis vero *Jobus & regius pſaltes* ſtupendum illud conceptionis, formationis ac nutritionis in utero miraculum adcuratius expendiſſe videntur, unde verbis admodum emphaticis, de eo loquuntur Jobus X. 8. inquit: *Manus tuæ plaſmaverunt me, & diſpoſuerunt me pariter per circuitum.* v. 9. *Memento, quod ſicut lutum feceris me.* v. 10. *Memento, quod ſicut lac me fudiſti, & ſicut caſeum me coagulaſti.* v. 11. *Pelle & carne veſtiviſti me, oſſibus & nervis cooperuiſti me.* v. 12. *Vitam & miſericordiam feciſti mecum, & viſitatio tua cuſtodivit ſpiritum meum.* In his verbis adprime notandum, quod formationem fœtus *Dei manibus*, hoc eſt, divinæ potentiæ Jobus unice & in ſolidum tranſcribat, ſicut & v. 3. ſe adpellaverat יְגִיעַ *laborem*, ſive opus *volarum divinarum*, quia ut ex Theodoreto recte loquitur Lutherus tom. II. Germ. Jen. fol. 370. *Non nuptiæ dant liberos, ſed, qui nuptiis præeſt, Deus;* unde etiam non effectum, ſed *conſequens* maritalis congreſſus diximus conceptionem, quia niſi Deus efficaci ſuo verbo & virtute generationis operi benedicat, nunquam maritale conſortium ſequitur conceptio, ut ſterilium conjugiorum exempla teſtantur. Si conjuges veri ac ſoli eſſent liberorum parentes, noſſent quomodo in utero illi formarentur, ac pro arbitrio ſuo in hoc opere cogerent, jam vero cum matre ſeptem fratrum martyrum, 2 Maccab. VII. coguntur omnes fateri v. 22. οὐκ οἶδα ὅπως εἰς τὴν ἐμὴν ἐφάνητε κοιλίαν, οὐδὲ ἐγὼ τὸ πνεῦμα καὶ τὴν ζωὴν ὑμῖν ἐχαρισάμην, καὶ τὴν ἑκάστου στοιχείωσιν, οὐκ ἐγὼ διερρίθμυσα. v. 23. ὁ τοῦ κόσμου κτίστης ἐστὶν, ὁ πλάσας ἀνθρώπων γένεσιν, καὶ πάντων ἐξευρῶν γένεσιν. Summus igitur & verus omnium hominum parens eſt Deus, qui mirabili & ſtupendo opere omnes in utero fingit, format, per cotyledones nutrit, ac ſpiritum & vitam unicuique impertit, in quo divinæ potentiæ opere deſcribendo Jobus ſignificantiſſimis utitur verbis.

I.) *Jobus, X. 8. & ſeqq.*

1.) *Manus tuæ* (inquit) *plaſmaverunt me.* In Hebræo eſt verbum עִצֵּב in *piel*, quod proprie ſignificat *magno labore, arte & diligentia aliquid formare*, ſicut imagines, quæ ad cultum proponuntur, ab artificibus magna induſtria ex ligno aut lapide effigiantur, unde vocantur עֲצַבִּים 2 Sam. V. 21. Pſal. CXV. 4. Eſaj. X. 11. Mich. I. 7. &c. Kimchi in lib. radd. exponit: *manus tuæ laborarunt & fatigarunt ſe in me formando*, quia עצב laborem & anxietatem ſignificat. Gen. III. 17. Pſalm. CXXVII. 2. Non quod Deus laboret, aut fatiget ſe in homine formando, *quia ut in ejus vacatione nulla eſt ignavia, deſidia vel inertia, ſic in ejus opere nullus labor, conatus, vel induſtria.* Auguſtinus lib. XII. de civ. Dei cap. XVII. ſed hæc de Deo dicuntur ἀνθρωποπαθῶς, ut ſumma ejus ſapientia, qua in formatione hominis utitur, indicetur, quaſi ſumma diligentia & cura in ea ſit uſus. Ibidem ſcribit Kimchi, Rabbi Aben Ezra hoc verbum ducere ab עֲצָבִים, quod in lingua Kedarena ſeu Iſmaelitica ſignificet *nervos*, q. d. *nervis & venis me compegerunt*, ac colligarunt abſolutiſſima & pulcerrima compage, ut omnia membra ſint inter ſe connexa, compacta ac pulcre conformata. Sed quia in v. 11. ſeq. de nervorum compage demum agit, ideo priorem explicationem præferimus. Mercerus in comm. h. l. monet, non apud Rabbi Aben-Ezra, ſed apud Rabbi Moſe Ben Nahman tale quid inveniri, quod in medio relinquimus. Chaldæus vertit צַיְּרוּנִי *figurarunt, delinearunt me, fecerunt me,* רְפוּס *velut typo*, ut Rabbi Salomon exponit. LXX. reddiderunt ἔπλασαν, *formarunt*, quo verbo utuntur pro יצר in primi hominis ex terra formatione, Gen. II. 7. ad quam etiam

etiam manuum adpellatione Jobus nos deducit. Quemadmodum enim Deus primi hominis corpus e terra humore inſtar argillæ ſubacta (quæ proprie eſt, אדמה, unde etiam pluviæ ac madefactionis in præcedenti fit mentio) ſuis manibus formavit: ſic adhuc hodie in utero materno corpus hominis effigiat, unde dicitur πλάττειν τὸν ὀφθαλμὸν, Pſalm. XCIV. 9. τὸ πνεῦμα ἀνθρώπου, Zach. XII. 1. ac totum hominem Pſalm. CXXXIX. 5. Eſaj. XXVII. 11. XLIV. 2. XLIX. 5. &c. Pulcre Irenæus lib. II. adv. hæreſ. c. LXII. p. 163. *Unusquisque noſtrum ſuum corpus per artem Dei ſumit.* 2.) *Manus tuæ fecerunt me per circuitum.* In Hebræo eſt, עָשָׂה, quod non ſignificat ſimpliciter facere, ſed *adcurate facere*, *abſolvere*, *aptare*. Sic Geneſ. II. 2. *perfecit Deus opus ſuum*, *quod fecerat;* ubi diſtinguitur inter ברא, quod eſt *ex nihilo creare*, & עשה *formare*, certo uſui deputare, ad certos uſus aptare. Eſaj. XLIII. 7. diſtinguitur non ſolum a ברא, ſed etiam a יצר, eſt enim ברא *ex nihilo creare*, יצר *rem in forma conſtituere*, עשה *perficere*, *diſponere*, *ad uſum aptare.* 1 Sam. XII. 6. *Dominus fecit Moſen & Aaronem*, hoc eſt, evexit, magnificavit eos. LXX. interpretes reddiderunt ἐποίησεν. Senſus igitur eſt: manus tuæ, o Domine, diſpoſuerunt ſingula corporis mei membra ea proportione, quæ eſt pulcerrima & cuique ipſorum ad uſus certos adcommodatiſſima, unde additur, *fecerunt me* יַחַד סָבִיב, *pariter*, *in circuitu*, vel per *circuitum*, propter accentum athnachtha præcedenti dictioni יַעֲשׂוּנִי ſuffixum. Quidam malunt referre ad ſequens verbum, *& deglutis me*, ut ſit ſenſus: nunc ſimul undiquaque me dolore conficis, exhauris & abſorbes; ſed quia ſequitur copulativa ו ideo rectius hæc vocabula cum præcedenti membro conjunguntur. Suppetunt enim etiam alia exempla, in quibus athnach non conſtituit inciſum majus, ſed tantum minus ſive mediam diſtinctionem, unde ipſi Rabbini cum præcedentibus conjungunt, & hoc modo exponunt: Totum me, non dimidium, aut aliquam mei partem, ſed quantus quantus ſum, undiquaque me formaſti, ut nihil in me ſit tam exiguum, etiamſi ungues aſcipias, quod non ſit magna cura & artificio elaboratum. Poteſt illud יחד סביב, quod Aquila & Theodotion reddiderunt ἅμα κύκλῳ, eo referri, quod vis πλαστικὴ membranis figura rotunda formatis primum γονὴν, deinde κύημα, mox ἔμβρυον, ac tandem παιδίον in circuitu involvit, ut Galenus lib. I. de ſem. ex Hippocrate docet, quodque ut in libr. de locis in homine Hippocrates ſcribit, *ſpermaticarum omnium partium rudimenta & prima ſtamina ſimul & ſemel delineentur.* ἐμοὶ (inquit) δοκέει ἀρχὴ μὲν οὐδεμία εἶναι τοῦ σώματος, ἀλλὰ πάντα ὁμοίως ἀρχὴ καὶ πάντα τελευτή. *Mihi quidem principium corporis videtur nullum eſſe, ſed omnia ſimiliter principium & omnia finis.* Et in lib. I. de diæta: διακρίνεται τὰ μέλεα ἅμα πάντα καὶ αὔξεται, καὶ οὔτε πρότερον οὐδὲν ἕτερον ἑτέρου, οὔτ' ὕστερον, τὰ δὲ μείζω φύσει πρότερα φαίνεται τῶν ἐλαττόνων, οὐδὲν πρότερα γινόμενα. *Delineantur partes ſimul omnes & augentur, nec prius aliæ aliis, nec poſterius, ſed majores natura priores adparent prioribus.* 3.) *Memento, quod feceris me* בְּחֹמֶר, *ſicut lutum*, חמר ſignificat maſſam ex terra & aqua permixtis factam, *limum ſcilicet, lutum & cæmentum.* LXX. interpretes reddiderunt: ὅτι πηλόν με ἔπλασας. Reſpicit ad primam primi hominis (ex quo reliqui orti ſunt) formationem. Ut enim figulus ex argilla, id eſt, ex luto aqua macerato vas effingit, ſic Deus ex limo terræ primum hominem formavit. Valleſius in libr. de ſacr. philoſ. c. LV. monet, hanc primam hominis γένεσιν poetas ſymbolice deſcripſiſſe per connubium Pelei & Thetidos, id eſt, *luti* (πηλὸς enim lutum eſt) & *aquæ*, quorum nuptiis omnes deos inter-

terfuiſſe dicunt, præter diſcordiam, quia divina virtus aquam, terram & elementa reliqua mixtione in concordiam redegit in corporis humani formatione. Eſt, qui vocem אָבְנַיִם Exod. I. 16. contra communem & receptam ſententiam (qua pro ſella parturientis rotæ figulari non abſimili accipitur) intelligit de *cardinibus ventris* materni, in quibus embryo formatur, *ſicut vas teſtaceum in rota figuli* a radice בנה ædificavit, & ex quibus velut oſtiis infans in lucem progreditur. 4.) *Nonne ſicut lac me mulſiſti, & ſicut caſeum me coagulaſti.* LXX. interpretes ὥσπερ γάλα με ἤμαλξας (aliis ἐτύρωσας) ἔπηξας δέ με ἴσα τυρῷ. נָתַךְ ſignificat, *fundere, liquefacere.* Targum reddidit: סַנְנְתָאִיתִי *percolaſti me.* קָפָא *in hiphil* ſignificat *coagulavit, congelavit, coegit, condenſavit lac*, injiciendo aliquod coagulum. Targum vertit: קְרַשְׁתָּאִיתִי *coagulaſti me* Depromta hæc ſunt ex intimis phyſicæ ac medicæ doctrinæ penetralibus, qui enim de formatione hominis in utero ſcribunt, ſemen muliebre ratione albedinis & liquoris lacti ſimile accedente ſemine maſculino calore ejus naturali poſtea ſiſti, concreſcere & conſolidari referunt, non ſecus ac caſeus concreſcit & conſolidatur, ut vis πλαςικὴ membra omnia effigiare, ac paulatim conformare incipiat. Hac ipſa ſimilitudine de lactis coagulo in deſcribenda corporis humani in utero formatione utitur Ariſtoteles lib. I. de generat. animal. c. XX. οἷον ἐν τῇ τȣ̃ γάλακτος πήξει τὸ μὲν σῶμα τὸ γάλα ἐςτίν, ὁ δὲ ὀπὸς ἢ πιτύα τὸ τὴν ἀρχὴν ἔχον, τὴν συνιςτῶσαν, ȣ̃τω τὸ ἀπὸ τȣ̃ ἄῤῥενος ἐν τῷ θήλει μεριζόμενον. *Velut in lactis coagulatione corpus quidem ipſum lac eſt, ſuccus autem coagulum, quod principium habet coagulandi, ita quod a viro in muliere ſecernitur.* Ipſum ergo ſemen eſt veluti lac quoddam, cum quo convenit materia, conditionibus, generationis modo, & officinis, in quibus fiunt, & uſu Utrumque enim fit ex *ſanguine maturatione quadam, alterum in teſtibus, alterum in uberibus, partibus ſubſtantiæ modo valde ſimilibus ſuntque ambo ſucci albi & craſſi; utitur vero natura altero ad generationem, altero ad recenter genitorum nutritionem, ut alimento ſcilicet parum variante ab ipſo generationis principio.* Valleſius d. l. ipſa quoque embryonis generatio eſt coagulatio, ut caſei e lacte, unde tempora conformationis ſic deſcribuntur:

Sex in lacte dies, ter ſunt in ſanguin terni,
Bis ſeni carnem, ter ſeni membra figurant.

5.) *Cute & carne veſtiviſti me.* לבש ſignificat *induit & ornavit,* quia veſtis corpus ornat. LXX. interpretes: δέρμα καὶ κρέας ἐνέδυσάς με. Progreditur Jobus coagulatione ſeminis ad cutis & carnis formationem; poſtquam enim partes ſpermaticas nobiliores provida natura per vim πλαςικὴν & ſpiritum ſemini inſitum formavit, carne & cute, velut tegument ac munimento quodam, eas veſtit, ne externis periculis & læſionibus ſint obnoxiæ quin imo totum corpus nihil aliud eſt quam quædam animæ veſtis. 6.) *Oſſibus ac nervis cooperuiſti me,* תְּשֹׂכְכֵנִי a radice סכך texit, *operuit*, *protexit*, in margine notatur legendum eſſe תְּסוֹכְכֵנִי, ſed nulla adeſt mutationis neceſſitas, cum radix שכך etiam alibi occurrat: Exod. XXXIII. 22 LXX. interpretes reddiderunt συνείρας (aliis συνέῤῥαψας) *conſuiſti me.* Sed qui oſſa potius fundamentum, nervi ligamentum, quam operimentum corpori præſtant ideo rectius deducitur a שׂוּךְ quod e *munire*, Job I. 10. Oſſa enim ac nervi corpus fulciunt, roborant, & omnia ejus membra compage ad motum decentiſſime colligant. 7.) *Vitam & miſericordiam*

fec

fecisti mecum. In Hebræo eſt חַיִּים *vitas*, quod poſſet referri ad fœtus animationem, qua juxta philoſophum primo vivit vita plantæ, poſtea animalis, ac tandem hominis, propter triplicem animæ facultatem vegetantem, ſentientem ac rationalem ſenſim ſeſe exſerentem; ſed cum *plurale* apud Hebræos *ſingulariter* accipiatur, ideo ſimpliciſſime ſic exponitur, quod Deus non in utero ſolum mirabiliter fœtui vitam conferat, ſed etiam eumdem ex utero non ſine miraculo extrahat, Pſalm. XXII. 10. in regionem viventium producat, & in vivis conſervet, Act. XVII. 25. Per חֶסֶד, *beneficentiam*, intelligit omnia beneficia, quæ toto vitæ tempore Deus in hominem confert, ſuſtentationem, educationem, *διατροφὰς καὶ σκεπάσματα*, *victum & amictum*, 1 Tim. VI. 8. cumprimis vero ſpiritualia, informationem in lege Domini, condonationem peccatorum, inhabitationem & gubernationem Spiritus ſancti, promiſſionem vitæ æternæ. 8.) *Et viſitatio tua cuſtodivit ſpiritum meum.* LXX. interpretes: *ἡ ἐπισκοπή σου ἐφύλαξε μου τὸ πνεῦμα.* פְּקֻדָּה ſignificat *viſitationem*, *inſpectionem*, *præfecturam*, quæ omnia hic locum habere poſſunt. Deus enim ſingulari cura ac vigilantia cuſtodit ſpiritum hominis, hoc eſt, vitam, cujus ſignum eſt reſpiratio, viſitat hominem *per matutina*, ſive quotidie, Job. VII. 18. ac inſtar vigilis præfecti per ſuam providentiam omnia quam diligentiſſime obſervat, neve vita hominis aliquid detrimenti capiat, benigniſſime præſervat, idque non ſolum eo tempore, quo homo adhuc utero concluſus tenetur, ſed per totum vitæ tempus, quamvis longe mirabilior ſit vita hominis in utero materno, unde ad eam præcipue hic locus referendus.

II.) *Pſaltes regius, Pſ. CXXXIX.* 14.

§. CCCCXLV. Non minore verborum *ἐμφάσει* ac pondere II.) propheta regius de conceptionis ac generationis opere diſſerit, Pſalm. CXXXIX. Poſtquam enim Dei providentiam circa *vitæ humanæ progreſſum* prædicaverat, ad ipſum *vitæ ingreſſum* retrogreditur, circa quem mirabilem Dei providentiam non minus agnoſcendam & prædicandam nobis proponit. In genere dicit v. 14. *Confitebor tibi*, ſive laudabo te, *eo quod terribilibus* (multis) *mirificatus ſum mirabilibus operibus tuis*, ut vertunt Pagninus & Arias; ſed LXX. interpretes & eos ſecutus Lutherus dilucidius ſic reddunt: *Confitebor tibi, quod mirabiliter mirificatus*, hoc eſt, formatus ſum נוֹרָאוֹת *terribilibus*, hoc eſt, terribiliter *φοβερῶς*, quia *ablativi* apud Hebræos uſurpantur pro *adverbiis*, ac terribiliter ponitur pro eo, quod eſt mirabiliter, quæ enim mirabilia ſunt, terrorem ac timorem incutere ſolent. נִפְלֵיתִי *mirificatus ſum*, hoc eſt, mirabiliter formatus. LXX. interpretes reddiderunt *ἐθαυμαστώθης*, ſed in Hebræo eſt prima perſona: *Mirabilia ſunt opera tua* (cumprimis illud formationis opus) *& anima mea hoc cognoſcit valde*, atque ex illa contemplatione ad laudem & gloriam nomini tuo dicendam adſurgit. Id ipſum ex naturæ lumine quodammodo etiam gentiles agnoverunt, inde Avicenna generationis & formationis opus vocat *ſummum naturæ miraculum.* Galenus in lib. an omnes particulæ ſimul fiant, *ſoli Deo & naturæ hoc opus cognitum eſſe* fatetur. Poſtea a *genere* progreditur David ad *ſpeciem*, ac contemplationem illam in tria tempora diſtinguit. *Primum* eſt *conformationis*, de quo ſubjungit v. 15. *Non fuit a te occultum corpus meum, quando a te factus fui in occulto, varie compactus ſum in imis terræ.* רקם proprie ſignificat *acu pinxit*, acu vel textura varios colores, ſicque varias figuras & picturas in aulæa & tapetia introduxit. Schindlerus in lex. Elegantiſſima igitur metaphora opus formationis, quo corporis compages ex variis membris & partibus, ex

venis ſcilicet, arteriis, nervis, membranis, ligamentis, oſſibus, carne, cute contexitur, operi phrygionum confertur. Textura enim illa mirifica humani corporis omnem phrygionum induſtriam longiſſime exſuperat. Juſtinus reddidit: *acu pictus.* Campenſis; *veluti tapetum e nervis & venis contextus ſum.* Pagninus: *variis membris decoratus ſum inſtar operis phrygionici.* LXX. interpretes verterunt, καὶ ἡ ὑπόςασίς μȣ, legerunt enim וְקָמָתִי ob literarum ק ר ſimilitudinem. Addit autem, ſe eſſe formatum & compactum *in occulto & in inferioribus terræ*, id eſt, in utero materno, in abditis maternæ alvi clauſtris, in loco magis abſcondito, quam eſt ullum terræ antrum. Metaphora ducta eſt vel a metallis, quæ in intimis terræ viſceribus generantur, vel a frugibus e terra naſcentibus, ſicut & Abraham *petræ* ac Sara *cavernæ* putei comparatur Eſaj. LI. 1. Phrygiones non oculorum ſolum, ſed etiam externo lumine ad artificia ſua prætexenda indigent, ſed Deus tam potens ac ſapiens artifex eſt, qui etiam in tenebricoſo uteri clauſtro mirabilem illam corporis texturam abſolvere poteſt. Ad illud conformationis tempus etiam hoc pertinet, quod v. 5. dicit: *Retro & ante formaſti me, & poſuiſti ſuper me manum tuam;* quod idem eſt, quod Jobus dicit, *manus tuæ fecerunt me in circuitu;* quidquid ſum, me totum, quantus quantus ſum, tu formaſti, interiora & exteriora, anteriora & poſteriora mea membra ſunt opus manuum tuarum, nec ſolum me in utero formaſti, ſed etiam per totum vitæ decurſum me conſervaſti, id enim interprete Lyrano per poſitionem vel ſuppoſitionem manus intelligitur. v. 13. *Tu poſſediſti renes meos, texiſti me in utero matris meæ;* quo dicitur, quomodo cogitationes, adfectus & actiones meæ notitiam tuam fugerent, cum renes, interiora illa viſcera in corpore deliteſcentia, poſſederis, ac ſedem illam adfectuum formaveris, meque in utero matris texeris, coriis & ſecundinis involvendo, & a variis caſibus benigne protegendo? *Secundum* tempus eſt *conglomerationis, ſive primæ conceptionis.* Quemadmodum enim Jobus in prædicando formationis opere progreditur συνθετικῶς, ut in præced. §. adparuit, ita pſalmiſta in ejusdem deſcriptione progreditur ἀναλυτικῶς, a gubernatione ſcilicet vitæ humanæ ad formationem hominis in utero, a formatione ad primam conceptionem. *Informe meum*, inquit, *viderunt oculi tui.* גָּלַם proprie ſignificat *glomeravit, conglomeravit, convolvit*, ſicut pallium convolvitur; 2 Reg. II. 8. inde גֹּלֶם *glomer, glomus*, quod per metaphoram adplicatur ad maſſam illam muliebris ac virilis ſeminis in prima conceptione conglomeratam & coagulatam, antequam vis πλαςικὴ ad membrorum effigiationem adſurgat. Targum reddidit גְּשְׁמִי, *corpus meum.* LXX. τὸ ἀκατέργαςόν μȣ. Symmachus: ἀμόρφωτόν μȣ. Vulgata: *imperfectum meum.* Juſtinus & Hieronymus: *informe meum.* Pagninus: *embryonem meum.* Campenſis: *cum rude adhuc & informe eſſet ſemen, unde naſciturus eram;* quæ verſiones omnes eodem redeunt; ſenſus enim eſt, quod nec primum conceptionis noſtræ initium, quo ſemina in unam maſſam permiſceri & calore naturali coagulari incipiunt, Deo fuerit abſconditum. Huic phraſi apud Jobum reſpondet illud: *Nonne ſicut lac me fudiſti, & ſicut caſeum me coagulaſti. Tertio* adſcendit pſaltes ad ipſum æternitatis omne tempus antecedentis intuitum, ac Deum æternum de quolibet homine in utero formando decretum feciſſe, adeoque determinatum vitæ tempus cuique conſtituiſſe docet. *In libro tuo ſcripta omnia*, in libro ſcilicet æternæ tuæ præſcientiæ, *dies formati ſunt, cum ne unus quidem ex eis eſſet*, hoc eſt, interprete Jobo, XIV. 5. *definiti ſunt dies hominis* æter-

æterno Dei decreto, *numerus menſium ejus apud ipſum*, terminos ejus fecit Deus, *&* *non præteribit;* quo reſpiciens Lutherus vertit: *Es waren alle meine Tage auf dein Buch geſchrieben, die noch werden ſollten, und derſelben keiner da war.* Juſtinus & Pagninus itidem ad formationem, quæ fit certis dierum intervallis, id referunt, *diebus multis membra formata ſunt, nec fuit unum ex eis tibi incognitum*; ſed prior explicatio textui magis congrua eſt. Tandem agnoſcens, non poſſe Dei ſapientiam in mirando formationis opere penitus perveſtigari & explicari, erumpit in exclamationem v. 17. *Quam pretioſæ mihi ſunt cogitationes tuæ, quam invaluerunt ſummæ earum?* v. 18. *Si dinumerare eas velim, præ arena multiplicabuntur.* Hiſce Jobi ac pſalmographi dictis addendum aureolum illud Sap. VII. 2. ἐν κοιλίᾳ μητρὸς ἐγλύφθην σὰρξ δεκαμηνιαίῳ χρόνῳ παγεὶς ἐν αἵματι ἐκ σπέρματος καὶ ἡδονῆς ὕπνῳ συνελθούσης.

Uſus doctrinae de conceptione & formatione.

§. CCCCXLVI. Cæterum iſthæc contemplatio conceptionis, formationis & nativitatis, juxta Jobi ac pſaltis regii manuductionem inſtituta in genere *omnes homines* permovere debet, ut de conjugio reverenter & honorifice non ſolum ſentiant, ſed etiam loquantur. Quæ enim major cogitari poteſt conjugii dignitas, quam quod ſummus ille γενεσιουργὸς eo tanquam medio uti voluit ad generis humani multiplicationem & propagationem, quodque mirabilia ſua in hominis formatione peragit, parentibus quandoque id non cogitantibus, quinimo contrarium quandoque ex ἀστοργίᾳ deſiderantibus? Ex conjugio omnes nati ſumus, honorifice igitur de eo ſentiamus, utpote *de ſeminario* non ſolum *familiæ* ac *politiæ*, ſed ipſius etiam *eccleſiæ* ad mundi usque finem futuro. Quamvis vero Deus ex ineffabili bonitate fœcunditatis donum quandoque etiam in illos conferat, qui illicitis congreſſibus extra conjugium utuntur; tamen toto cœlo differt ſocietas conjugum divinæ inſtitutioni conformis, ac Deo grata & accepta a commixtione ſcortatorum, quam extreme deteſtatur & punit. In ſpecie vero *pii conjuges* ex conſideratione mirandi θεουργήματος in conceptione & formatione infantis clariſſime relucentis diſcant: I.) *Opus generationis eſſe ſancte tractandum*, ab onaniticis ſceleribus cavendum, inque ipſo conjugio caſtitatis, moderationis ac temperantiæ rationem habendam. Qui ſæpius congrediuntur, eos rarius generare, phyſiologi certis argumentis & meretricum infœcundarum exemplo demonſtrant. *Unusquisque quantum poteſt, formet ſe ad verecundiam, pudorem colat, caſtitatem conſcientia & mente tueatur, nec tantum legibus publicis pareat, ſed ſit ſupra omnes leges, qui legem Dei ſequitur;* ait Lactantius lib. VI. inſt. c. XXIII. Nihil quidquam a Dei oculis abſconditum, nec tenebræ apud ipſum quidquam occultant, *cum nox ipſi luceat, ut dies;* Pſalm. CXXXIX. 12. II.) *Gravidis mulieribus eſſe parcendum*, ne vel præpoſteris & intempeſtivis congreſſibus, vel coactione ad graviores labores, vel provocatione ad iracundiam, multo minus verberibus & percuſſione opus Dei turbetur ac intervertatur. *Si quis templum Domini violaverit, perdet illum Deus*, inquit apoſtolus 1 Cor. III. 17. at quid aliud eſt embryo, quam templum aliquod a Deo ipſo paratum & exſtructum, in quo non in hac ſolum, ſed etiam in futura vita habitare expetit, quotquot igitur hoc templum violant, Dei pœnas incurrunt. *Hominum genus, quod ex divina naſcitur providentia, improbis & malitioſis machinationibus non interficiamus;* inquit Clemens Alexandrinus lib. II. pædag. cap. XII. qui data opera illud faciunt, merito omnem humanitatem exuiſſe judicantur. III.) *Beneficium τεκνογονίας grato corde agnoſcendum*, fructum ventris piis precibus

bus Deo commendandum, & pro fructibus illis conjugii laudum ſacrificia Deo offerenda eſſe. Gen. XXXIII. 5. dicit Jacobus de filiis ſuis ad fratrem Eſavum: *Parvuli ſunt, quos donavit mihi Deus ſervo tuo.* XLVIII. 9. dicit Joſephus de filiis ſuis ad patrem Jacobum: *Filii mei ſunt, quos donavit mihi Deus in hoc loco.* Pſam. CXXVII. 3. *Ecce hereditas Domini* (a Deo data ac donata) *ſunt filii, merces fructus ventris.* v. 4. *Sicut ſagittæ in manu potentis, ita filii juventutum.* v. 5. *Beatus vir, qui implevit pharetram ſuam ex illis, &c.* CXXVIII. 3. *Uxor tua ſicut vitis fructificans in lateribus domus tuæ, filii tui ſicut plantationes olearum in circuitu menſæ tuæ.* v. 4. *Ecce ſic benedicetur vir timens Dominum.* 1 Tim. II. 15. *Salvabitur mulier διὰ τῆς τεκνογονίας,* &c. Liberi ſunt ſuaviſſima conjugii germina, conjugalis amoris vincula, ac ſecuturæ poſteritatis ſeminaria. Filii & filiæ dicuntur quaſi φίλοι propter φιλίαν, quam inter conjuges conciliare & conſervare debent, unde vocantur *pignora conjugii.* Iidem ſunt poſteritatis conſervandæ ac generis propagandi inſtrumenta, σύνδεσμοι γονέων, ἀρχαὶ φιλίας, ὥσπερ ἱερῶν μεγάλων κοινωνήματα, ut loquitur Plutarchus in Erotic. Inde cum Abrahamus ἄτεκνος præclaras a Deo promiſſiones acciperet, triſtis reſpondebat: Gen. XV. 2. *Domine Deus, quid dabis mihi, ego vadam absque liberis,* quo dicitur: quid corporales illæ promiſſiones mihi proſunt, cum in me uno genus meum terminetur?

Ut triſtis ſine ſole dies, ſine ſidere nox eſt:
Sic ſine prole domus, ſic eſt ſine compare lectus;

canit Major poeta. Contra vero οἱ ἄρσενες στῦλοι οἴκων, ut Euripides inquit, *ſunt domus fundamenta & ornamenta.* Suidas ex Homero citat hos verſiculos p. 258.

Ἀνδρὸς μὲν στέφανος παῖδες, πύργοι δὲ πόληος.
ἵπποι δ᾽ ἐν πεδίῳ κόσμος, νῆες δὲ θαλάσσης.

IV.) *Liberos,* cum ſint bonum θεόσδοτον, *per preces, per ſacramentum baptiſmi, per piam ac fidelem inſtitutionem eſſe Deo reddendos,* qua de re paulo poſt plenius. V.) *Sterilitatem,* utpote calamitatem divinitus immiſſam *patienter eſſe ferendam,* ac in divina voluntate humiliter adquieſcendum, ſive conjugium noſtrum fertile eſſe velit, ſive ſterile & infœcundum. *Numquid pro Deo ego, qui prohibuit a te fructum ventris?* inquit Jacobus ad Rachelem conjugem ſtomachabundam, Gen. XXX. 2. Deus eſt, qui *ut concludendo concludit matricem ſterilium;* XVI. 2. XX. 18. ita quoque viciſſim pro ſuo beneplacito *ſterilem efficit matrem filiorum lætantem,* Pſalm. CXIII. 9. unde Iſaacus pro *uxore ſua* ſterili Dominum deprecatur, Geneſ. XXV. 21. ac Deus dicitur *Rachelis recordatus,* quando ſterilitatis opprobrium ab ea abſtulit. XXX. 22.

Effecta conjugii in concreto.

§. CCCCXLVII. Dictum fuit hactenus de effectis conjugii in *abſtracto* conſiderati, reſtat ut deſcendamus ad effectus ejusdem in *concreto* ſpectati, qui complectuntur *officia conjugum.* Quamvis enim ea a quibusdam referantur ad matrimonii adjuncta, ad effecta tamen eadem propius accedunt; cum in actionibus ex lege & inſtitutione hujus ordinis conjugibus neceſſario incumbentibus conſiſtant, quo intuitu etiam miniſtrorum eccleſiæ & magiſtratus politici officia ad effectorum claſſem in præcedentibus articulis retulimus. Officia illa conjugum, vel ſunt *utriusque communia,* vel *alterutrius propria.*

A.) Officia conjugum utrique parti communia.

A.) Communia officia revocari poſſunt ad tres claſſes. Quemadmodum enim apoſtolus Tit. II. 12.

in genere ab omnibus Chriſtianis requirit, ut recte ſe gerant *erga Deum*, *erga ſe ipſos & erga proximum*, quando eos jubet vivere εὐσεβῶς, σωφρόνως καὶ δικαίως, ſic in ſpecie ad conjugum officia utrique communia hoc adplicari poteſt, quod muneris ſui partes exſequi teneantur ac poſſint recte ſe gerendo *erga Deum*, *erga ſe ipſos & erga proximum*, ſive homines alios. I.) *Erga Deum* recte ſe gerunt, *mutua ad pietatem provocatione & exhortatione*.

I.) *Erga Deum.*

Conjugii a Deo inſtituti inter reliquos etiam hic finis eſt non poſtremus, ut ſit *adjutorium*, Geneſ. II. 18. non ſolum in rebus humanis, ſed etiam in divinis, ut ſuperius fuit demonſtratum. Cogitent igitur pii conjuges, ex ipſa primævæ inſtitutionis lege ſibi incumbere, ut in cultu & ſervitio Dei, in precibus & ſancta erga Deum obedientia mutuum ſibi præſtent auxilium, quod fieri poterit hac ratione, ſi ſanctis monitis & laudabili exemplo ad veram pietatem ſeſe invicem cohortentur, ſi uno corde in una veræ fidei confeſſione Deum colant, uno ore ipſum invocent, preces ſuas conjungant, ac de re, quam a Deo impetrare cupiunt, pie conſentiant, Matth. XVIII. 19. ſi ſcripturæ lectione & meditatione, totius familiæ ad pietatem & honeſtatem adſuefactione, ac quotidiana aliorum pietatis exercitiorum continuatione domeſticam eccleſiam conſtituant. Rom. XVI. 5. 1 Cor. XVI. 19. Col. IV. 15. Philem v. 2. De hoc piorum conjugum officio loquuntur hæc ſcripturæ dicta: 1 Cor. VII. 5. *Nolite fraudare vos invicem, niſi forte ex conſenſu ad tempus, ut vacetis orationi & jejunio.* Ergo cogitent pii conjuges orationi & jejunio quandoque eſſe vacandum, ac propterea a conſuetudine conjugali ex mutuo conſenſu ad tempus abſtineri poſſe. v. 16. *Unde ſcis mulier, ſi virum ſalvum facies, aut unde ſcis vir, ſi mulierem ſalvam facies?* Ergo conjuges omnia ſua ſtudia & actiones ſuas omnes eo dirigere debent, ut alter alterius ſalutem promoveat. 1 Petr. III. 1. *Mulieres ſubditæ ſint viris ſuis, ut, & ſi qui non credunt, per mulierum converſationem ſine verbo lucrifiant.* v. 2. *Conſiderantes in timore caſtam converſationem veſtram.* Idem vice verſa ad viros etiam adcommodari poteſt. Ergo conjuges ita converſentur invicem, ut fidei vel accendendæ vel augendæ curam ſibi propoſitam eſſe demonſtrent. Ac quod in genere ad omnes vere pios Spiritus ſanctus dicit: Rom. XV. 2. *Unusquisque proximo ſuo placeat in bonum ad ædificationem.* Hebr. X. 24. *Obſervemus alii alios, ut nos provocemus ad caritatem & bona opera*, κατανοῶμεν ἀλλήλους εἰς παροξυσμὸν ἀγάπης καὶ καλῶν ἔργων, id recte in ſpecie ad conjuges adplicatur, quod ad bonum in ædificationem ſibi placere, & ad bona opera ſeſe invicem provocare ac cohortari debeant. Exempla hujus officii proponuntur in Abrahamo & Sara, Geneſ. XII. 5. XVIII. 19. 1 Petri III. 6. in Iſaaco & Rebecca, Geneſ. XXV. 22. in Tobia ac Sara, Tob. VIII. 4. in Zacharia & Eliſabetha. Luc. I. 5. &c.

§. CCCCXLVIII. II.) *Erga ſe ipſos* recte ſe gerunt conjuges *debita fidei & amoris conjugalis conſervatione*. Eph. V. 25. Col. III. 19. Tit. II. 4.

II.) *Erga ſe ipſos.*

Cum enim arctiſſima ſocietate & indiſſolubili vinculo divinitus ſint conjuncti, ideo fidem & amorem matrimonialem ſibi invicem præſtare, eumdemque illibatum conſervare tenentur. Sed conjugalis ille amor multa omnino complectitur, profluunt enim ex hoc fonte: 1.) *Pacifica & tranquilla cohabitatio.* Ubi verus ac ſincerus amor viget, ibi animorum unio viget, cum amor habeat vim uniendi. Ubi animorum unio viget, ibi eſt idem velle ac nolle, ubi idem velle ac nolle, ibi non poteſt non vigere pacata & tranquilla cohabitatio. 1 Cor. VII. 15.

In pace vocavit nos Deus. 1 Tim. II. 8. *Volo viros levare ſanctas manus ſine ira.* 1 Petr. III. 7. *Viri cohabitent uxoribus ſecundum ſcientiam, quaſi infirmiori vaſculo muliebri impertientes honorem, ne impediantur orationes veſtræ;* hoc eſt, ideo inter conjuges debet vigere concordia, ne per iras & odia impediantur preces. Euſebius libr. III. de præp. evang. dilectionis hujus mutuæ inter conjuges in ſacris Junonis apud Ægyptios tale ſymbolum fuiſſe memorat: *Qui Junoni ſacrificabant, bilem in ſacris non adhibebant, ſed eam juxta aram defodiebant,* quia enim viri & mulieres, hoc eſt, conjuges conjunctam ſignificant vitam, ea re oſtendere voluerunt, abſque ira, odio & amarulentia matrimonium eſſe oportere, ac loco iræ benevolentiam, loco odii amorem, loco amarulentiæ humanitatem vigere debere. Talis concordia ſuave & blandum efficit conjugium, diſcordia vero triſte ac amarum. Prov. XV. 17. *Bonum eſt cibarium oleris, ubi eſt dilectio, quam bos ſaginatus, ubi eſt odium.* XVII. 1. *Melior eſt buccella ſicca & tranquillitas in ea, quam domus plena victimis jurgii.*

Si dat oſcula menſa minuſcula pace quieta;
Ne pete grandia lautaque fercula lite repleta.

2.) *Bonorum & malorum communicatio.* Ubi verus ac ſincerus amor viget, ibi quilibet alterius bona & mala ſibi ſtatuit communia, ex quo *συγχαιρία* ac *συμπάθεια* mutua conſequitur. Clemens Alexandrinus libr. IV. ſtromat. ex Euripide adducit honeſtiſſimum cordatæ cujuſdam mulieris reſponſum, *quæ dulce ſibi eſſe dixit cum marito triſtari.* In adverſis igitur ac morbis alter conjugum non deſerat alterum, ſed auxilio, conſilio & ſolatio ipſi adſit; in proſperis alter alterum ſuorum bonorum ac gaudiorum participem faciat. Quo pertinent dicta generalia, Rom. XII. 15. 1 Cor. XII. 26. cumprimis illud ſpeciale: Eph. V. 28. *Viri debent diligere uxores, ut corpora ſua.* Ergo inter conjuges bonorum & malorum debet eſſe communicatio, cum ſint *una caro*, unum corpus. Exempla hujus ſocietatis proponuntur in conjugibus Abrahæ, Iſaaci, Jacobi, &c. quæ varias fortunæ vices cum ſuis maritis expertæ ſunt: in Hipſicratea, Mithridatis uxore, quæ maritum in exſilium ſponte comitata eſt. Huc referenda eſt *officiorum communicatio*, qua alter conjugum alteri inſervit, omnia humanitatis & benevolentiæ officia ipſi præſtat, pericula & incommoda alterius avertit, ſicut *Michal* Davidis, 1 Sam. XIX. 11. & *Abigail* Nabalis vitæ conſervandæ ſtudet. XXV. 18. Sed & *in liberorum educatione, informatione & elocatione, in rei familiaris adquiſitione & conſervatione, inque œconomiæ adminiſtratione* officiorum inter conjuges vigere debet communicatio, ut ſuperius in cap. VI. de forma matrimonii §. CCCCXXI. oſtendimus. 3.) *Infirmitatum condonatio.* Ubi verus & ſincerus viget amor, ibi alter alteri condonat nævos & infirmitates, Prov. X. 12. 1 Petr. IV. 8. *Caritas operit multitudinem peccatorum.* 1 Cor. XIII. 7. *ἡ ἀγάπη πάντα ϛέγει, πάντα ὑπομένει.* Parentum amor multa tolerat in liberis, nec ad vivum omnia exigit, ita quoque conjugalis amor *ἐπιεικείαν* illam in tolerandis alterius partis defectibus ac nævis ſecum adferre debet. Huc pertinent dicta generalia, Gal. VI. 2. Col. III. 13. ac ſpecialia ad conjuges directa: Eccleſ. XXV. 2. *Deo & hominibus probantur conjuges ἑαυτοῖς συμπεριφερόμενοι.* 1 Petr. III. 7. *Viri mulieribus, ut infirmiori vaſi, honorem impertiantur.* Ambroſius libr. VIII. in Luc. XVI. *Si alienos, multo magis uxorios debes tolerare & emendare mores.* Noverint ſe eſſe conjuges, ideo commune illud jugum paribus animis ferant, ac moribus invicem adſueſcant, exprimentes

tes illud τροποφορεῖν Act. XIII. 18. Exemplum condonationis proponitur in *Adamo*, qui magna æquitate ignovit uxori, quod ab ea ad lapſum eſſet ſolicitatus, neque hoc nomine jurgia inter eos exſtitiſſe leguntur. 4.) *Zelotypiæ fuga ac deteſtatio.* Verus & ſincerus amor *non æmulatur*, 1 Cor. XIII. 4. *omnia ſperat*, v. 7. *nihil mali ſuſpicatur;* unde ſuſpicio amoris & amicitiæ peſtis recte adpellatur. Sirac. IX. 1. *Ne zeles mulierem ſinus tui, neque oſtendas in te diſciplinam malam.* Abſit igitur a conjugibus inſana ac ſtolida illa zelotypia, qua alter alterum ſine cauſa fidei conjugalis non ſervatæ ſuſpectum habet, qui zelotypiæ affectus eſt peſtilentiſſimum amoris conjugalis deleterium, vitam conjugum reddit acerbam & injucundam, ac ſocietatem conjugalem maximopere perturbat. 5.) *Conjugalis benevolentiæ præſtatio.* Verus amor conjugalis non animorum tantum, ſed etiam corporum conjunctionem efficit, cum juxta primordialis inſtitutionis leges conjuges fiant una caro. 1 Cor. VII. 3. *Uxori vir debitam benevolentiam reddat, ſimiliter autem & uxor viro.* v. 4. *Uxor proprium corpus non habet in poteſtate, ſed vir: ſimiliter & vir proprium corpus non habet in ſua poteſtate, ſed mulier.* Non poteſt igitur alter conjugum invito altero continentiam vovere, a conſuetudine conjugali abſtinere, & hac ratione peccandi occaſionem alteri ſubminiſtrare, ſed debent ſibi invicem quamdam corporum ſervitutem. 6.) *Conjugalis fidei obſervatio.* Maritus & uxor ſunt *una caro;* Geneſ. II. 24. Matth. XIX. 6. ſunt arctiſſimæ ſocietatis & amoris vinculo conjuncti, ergo alter alteri fidem ſinceram & illibatam præſtet. Nec debet vel alteruter, vel uterque conjugum de matrimonii diſſolutione cogitare, aut corporis ſui poteſtatem alteri facere, quin potius uterque cavere debet, ne in cordis domicilium amorem alterius admittat. Lactantius lib. VI. cap. XXIII. circa finem: *Diſſociari corpus & diſtrahi Deus noluit. Præterea non tantum adulterium eſſe vitandum*, (præcepit) *ſed etiam cogitationem, ne quis adſpiciat alienam, & animo concupiſcat, adulteram enim fieri mentem, ſi vel imaginem voluptatis ſibi ipſa depinxerit.* Exempla fidei conjugalis proponit Valerius Maximus libr. IV. memor. cap. VI. in *Penelope* Ulyſſis, & *Portia* Bruti uxore, &c. Ex ſacris literis illuſtriora habentur. *Sara Abrahæ & Rebecca Iſaaci* pro maritorum ſalute non dubitant caſti pudoris decus periculo exponere. *Michal* Davidica commento ſatis callido maritum tyrannidi patriæ ſubtrahit. 1 Sam. XIX.

§. CCCCXCIX. III.) *Erga alios* recte ſe gerunt conjuges ſancta vitæ converſatione, ſi nulli hominum domeſticis diſſidiis, fœderis conjugalis violatione vel aliis flagitiis ſcandalum præbeant; ſed potius omnibus pietatis, caſtitatis, concordiæ & tranquillitatis exemplo præluceant, ſi beneficentiam erga pauperes exerceant, & boni nominis gloriam pia & honeſta converſatione ſibi comparent, quo pertinent dicta generalia: Matth. V. 16. *Luceat lux veſtra.* Rom. XIV. 13. *Ne ponatis fratri offendiculum aut ſcandalum;* ac ſpeciale illud apoſtoli: 1 Petri III. 1. *Mulieres ſubditæ ſint viris, ut, & qui non credunt verbo, lucrifiant.* v. 2. *Conſiderantes caſtam converſationem veſtram;* quod ad conjuges in genere adplicari poteſt, ideo ſcilicet ipſos pietati, caſtitati ac honeſtati debere ſtudere, ut alii ipſorum exemplo ædificentur. Chryſoſtomus homil. XX. in epiſt. ad Epheſ. in principio: *Si conjuges ſint in concordia, & recte aluntur filii, modeſtique ſunt famuli, & ordinem non deſerunt, & bono eorum odore fruuntur vicini amicique & cognati; ſi autem contra, evertuntur & confunduntur omnia.* Ut autem omnes vere pii non ſolum a malo ipſo, ſed etiam *ab omni ſpecie mali* abſtinere debent, 1 Theſſal.

III.) *Erga alios.*

1 Theſſal. V. 22. ita quoque conjuges ſibi illud dictum ſtatuant, ac proinde caveant, ne nimis familiari cum extraneis converſatione, vel diuturniori, ac non neceſſaria a ſe invicem ſeparatione ſiniſtris ſuſpicionibus ac rumoribus occaſionem præbeant, aut maculam aliquam infamiæ ſibi adſpergant. Proverb. V. 20. *Ut quid delectaris cum extranea, & amplexaris ſinum alienæ?* Sirac. IX. 12. *Cum conjugata muliere, ne ſedeas omnino, & ne converſeris cum ea in vino.* 1 Cor. VII. 5. *Convenite viciſſim in unum, ne tentet vos ſatanas.*

B.) *Officia alterutrius conjugis propria.* I.) *Mariti erga uxorem.*

§. CCCCL. B) Officia alterutrius conjugis propria ſunt, vel *mariti erga uxorem*, vel *uxoris erga maritum.* I.) Marito competit: 1.) *uxoris protectio.* Quemadmodum enim caput in eminentia conſtitutum de reliquorum membrorum tutela ac defenſione ſolicitum eſt: ſic marito tanquam capiti incumbit tueri uxorem, ejusque defenſorem agere. Eph. V. 23. *Vir caput eſt mulieris, ſicut Chriſtus caput eſt eccleſiæ, & ipſe eſt Salvator corporis*; hoc eſt, ut Chriſtus tanquam caput eccleſiæ corpus ſuum myſticum defendit ac protegit, ſic maritus tanquam caput uxoris eamdem tueatur ac defendat. Hinc maritus dicitur *expandere alam veſtium ſuarum ſuper uxorem*; Ruth. III. 9. hoc eſt, in ſuam fidem ac clientelam eam recipere, tutelam ac patrocinium eidem præſtare. Quidam huc referunt verba Abimelechi ad Saram Abrahæ uxorem: Geneſ. XX. 16. *Ipſe maritus tuus erit tibi* כְּסוּת, *operimentum oculorum.* Targum: *operimentum gloriæ*; id eſt, ipſe defendet famam & gloriam tuam contra calumniatores, quod intacta a me diſceſſeris. Ariſtoteles in œconom. libr. I. c. III. citat Pythagoræ ſententiam, *quod maritus debeat uxori beneficentiam & tutelam, quia ſponſa ei ad aram, ut ſupplex commendatur.* Ovidius epiſt. VIII.

. . . . . *Nec turpe marito eſt,*

Aſpera pro charo bella tuliſſe thoro.

Exempla hujus protectionis nobis proponuntur in *Jacobo*, qui reverſus ex Meſopotamia, cum fratrem Eſavum ſibi occurrere intelligeret, ſumma diligentia meditatur, & curat ea, quæ ad defenſionem imbellis ſexus facere poſſint, Geneſ. XXXII. 13. & in *Davide*, qui cum parva manu proficiſcitur ad abductas ab hoſte uxores & familiam liberandam. 1 Sam. XXX. 10. 2.) *Nutritio ac neceſſariorum proviſio.* Ut caput proſpicit membris reliquis non ſolum de tutela & defenſione, ſed etiam de victus, amictus ac aliorum neceſſariorum ſubminiſtratione: ſic maritus uxori ſuæ tanquam proprio corpori de neceſſariis proſpicere tenetur. Deſcendit hoc ex antiquiſſima Dei lege, qua marito dictum fuit: Gen. III. 19. *In ſudore vultus tui veſceris pane tuo*, ut ſcilicet tibi ac familiæ victus ſuppetat. Exod. XXI. 10. *Si pater aliam acceperit filio uxorem præter ſervam, alimentum ejus, operimentum ejus & cohabitationem ejus non diminuet*; hoc eſt, uxor prius ducta non propterea debet viliori loco haberi ob humilem ſtatus conditionem, ſed quoad officia uxori a marito debita, *victum* ſcilicet, *veſtitum & debitum conjugale* nihil illi ſubtrahatur. Sic Chaldaica paraphraſis & Hebræorum magiſtri in præcept. negativ. cap. LXXXI. textum hunc exponunt, idque haud abſurde. In Hebræo tria ſunt vocabula. *a.*) שְׁאֵר, quod ſignificat non tantum carnem, ſed etiam *cibum*, *victum*, *alimentum*, quo caro animalis cujusque ſuſtentatur, unde Targum h. l. reddidit זְוָנַהּ *alimentum ejus.* LXX. interpretes: *τὰ δέοντα neceſſaria.* *b.*) כְּסוּת *veſtitus*, *operimentum*, Deut. XXII. 12. a radice כסה *operuit*, *veſtivit.* *c.*) עוֹנָה, *cohabitatio*, qua voce congreſſus maritalis σεμνῶς deſcribitur. Rabbini ſic explicant:

לבא

לבא עליה כדרך כל־הארץ *ut ingrediatur ad eam juxta viam univerſæ carnis*, ex Gen. XIX. 31. unde dicunt: *Tria uxori ſuæ debet maritus* שְׁאֵר כְּסוּת וְעוֹנָה, *alimentum, veſtem & concubitum.* In jure canonico c. Omnino. diſt. 31. *Presbyter conjugatus duo priora uxori præſtare dicitur, ſed a poſteriore prohibetur.* Eph. V. 28. *Viri diligere debent uxores, ſicut corpora ſua, qui ſuam uxorem diligit, ſe ipſum diligit.* v. 29. *Nemo enim unquam carnem ſuam odio habuit, ſed* ἐκτρέφει καὶ θάλπει αὐτὴν, *nutrit ac fovet eam.* 1 Tim. V. 8. *Qui domui ſuæ* (uxori & liberis) *non proſpicit, fidem negavit, & eſt infideli deterior.* Secundum quorumdam locorum ſtatuta maritus eſt *legitimus tutor* vel curator uxoris, ſecus autem de jure civili. 3.) *Amica & blanda converſatio.* Maritus cogitet, primam mulierem non ex capite, nec ex pedibus, ſed ex latere, & quidem ex coſta cordi vicina formatam eſſe. Quamvis ergo uxori dominium in virum non competat, tamen non debet tractari ut ſerva, ſed ut collateralis & ſocia, non ut ſcabellum pedum, ſed ut lateris, imo cordis quædam portio, ut ex Gen. II. 21. recte colligit Thomas part. I. q. 92. art. 3. Gen. XXVI. 8. *Iſaacus jocatur cum uxore ſua.* In Hebræo eſt צחק *riſit*, a quo verbo Iſaacus nomen ſortitus eſt. Pulcre Chryſoſtomus homil. XX. in epiſtola ad Epheſ. pag. 1163. ἀρχὴ δευτέρα ἐστιν ἡ γυνὴ, μήτε αὐτὴ τὴν ἰσοτιμίαν ἀπαιτείτω, ὑπὸ γὰρ τὴν κεφαλήν ἐστι, μήτε ἐκεῖνος ὡς ὑποτεταγμένης καταφρονείτω, σῶμα γὰρ ἐστι, κἂν καταφρονῇ τοῦ σώματος ἡ κεφαλὴ, καὶ αὐτὴ προσαπολεῖται. Æquum igitur eſt, ut maritus non tyrannicum & ſeverum, ſed blandum & familiarem in uxorem exerceat dominatum. Col. III. 19. *Viri diligite uxores, & nolite* πικραίνεσθαι, *amarulentos vos præbere erga eas.* Eccleſ. IV. 35. *Noli eſſe ſicut leo in domo tua*, ut familiæ gubernationem ipſi non minus, quam ſibi concreditam & hoc reſpectu in partem dominii eam receptam eſſe cogitet, ut juxta ſcientiam ipſi tanquam *infirmiori vaſi* cohabitet, quæ ἐπιείκεια in ſpecie a maritis requiritur, 1 Petr. III. 8. propter deformitatem, ſterilitatem, valetudinis adverſitatem, &c. ipſam non odio habeat, ſed potius eo nomine ſeſe adflictantem conſolatione erigat, exemplo Elcanæ 1 Sam. I. 8. Homerus Iliad. I. *Qui bonus eſt & prudens, is & diligit & magnifacit propriam conjugem.* Neque tamen amica illa converſatio degenerare debet in ſervile ſtudium obſequendi mulieri etiam in illis, in quibus modum debitum excedit, ſicut Clemens Alexandrinus libr. II. pædagog. cap. X. monet, *in luxu veſtium & ciborum non eſſe indulgendum muliebribus deſideriis & cupiditatibus.* Graviter enim peccarunt Adamus, Gen. III. 6. Salomon, 1 Reg. XI. 3. Achabus, 1 Reg. XXI. 25. & alii complures, qui ab uxoribus illecti ac perſuaſi a norma legis divinæ diſceſſerunt. Accedat ergo 4.) *Moderata correctio.* Cum enim marito dominium in uxorem competat, ideo etiam ipſi incumbit, aberrantem leniter ac prudenter corrigere, eamque non contumelioſis & injurioſis verbis, multo minus verberibus aut ſcutica, ſed blandis verbis & benevolentia emendare; exemplum illius moderationis proponitur in Jacobo, Gen XXX. 2. Qua ratione anima regit & corrigit corpus ſibi ſubjectum, ea ratione maritus regat ac corrigat uxorem, quæ eſt caro & corpus ipſius. Epheſ. V. 28. Atqui anima non ita regit corpus, ut flagris illud coerceat & adfligat, ſi Baaliticos flagriones naturæ hoſtes excipias; ergo etiam maritus in correctione uxoris ad flagra & verbera non deſcendat. *Famulum quidem*, inquit Chryſoſtomus d. l. *poterit quispiam metu adligare, imo vero ne illum quidem, fortaſſe enim reſiliet & abibit; vitæ autem ſociam, liberorum matrem, & quæ eſt cauſa & occaſio omnis lætitiæ, non oportet metu*

& minis ligare, ſed dilectione & adfectione. Quanam enim voluptate fruetur maritus cum uxore habitans tanquam cum ancilla, & non tanquam cum libera. Ad hæc quatuor capita facile referri poſſunt etiam reliqua mariti erga uxorem officia, quæ ab aliis enumerantur. Juxta ſcribas Hebræorum ſeptem ſunt mariti officia: 1.) *ut uxorem ægrotam curet,* 2.) *ut redimat captivam,* 3.) *ut ſepeliat mortuam,* 4.) *ut ſuſtentetur ex facultatibus ejus,* 5.) *ut habitet in domo ejus, quamdiu eſt vidua,* 6.) *ut ejus filiæ ſuſtententur ex bonis ejus, donec deſponſentur,* 7.) *ut filii ejus ſint heredes.*

II.) *Uxoris erga maritum.* 1.) *Subjectio.*

§. CCCCLI. II.) *Uxoris propria* officia hæc ſunt. 1.) ὑποταγὴ, *erga virum ſubjectio*, ut maritum agnoſcat ſuum caput ac dominum, eique non ſolum amorem & adjumentum, ſed etiam honorem, timorem, reverentiam & obſequium præſtet. Unde ὕπανδρος a Spiritu ſancto vocatur Rom. VII. 2. Ad hanc ſubjectionem permovere eam debet: *a.*) *Divina juſſio.* Neque enim ab *Ahaſveri mandato*, Eſth. I. 20. dependet illa ſubjectio, ſed exſtat longe antiquius, auguſtius & firmius de ea præceptum. Gen. III. 16. *Ipſe dominabitur tibi.* Unde Paulus Col. III. 18. *mulieres viris ſubditas eſſe* jubet *in Domino*, ſive propter Dominum, qui ſcilicet id conſtituit ac præcepit, quæ verba expendens Chryſoſtomus homil. XX. in epiſt. ad Epheſ. ſcribit: *Si is, qui his externis civilibus magiſtratibus reſiſtit, Dei ordinationi reſiſtit, multo magis uxor, quæ marito non ſubjicitur. Sic Deus voluit ab initio.* Cogitent ergo piæ mulieres, ſe obſequium illud *non hominibus, ſed Deo* præſtare, quia Deus ſic ordinavit & inſtituit; ac viciſſim ſe non in viros tantum, ſed in ipſum Deum peccare, ſi debitam illam obedientiam & ſubjectionem maritis denegent. *b.*) *Prima mulieris formatio.* Hanc rationem urget apoſtolus 1 Cor. XI. 7. *Vir non debet velare caput, quoniam imago & gloria Dei eſt, mulier autem gloria viri eſt.* v. 8. *Non enim vir ex muliere eſt, ſed mulier ex viro.* v. 9. *Etenim non eſt creatus vir propter mulierem, ſed mulier propter virum.* v. 10. *Ideo debet mulier poteſtatem*, hoc eſt, velamen in ſignum ſubjectionis, *habere ſupra caput ſuum.* Et 1 Tim. II. 11. *Mulieri non permitto dominari in virum.* v. 12. *Adam enim primus formatus eſt, deinde Eva.* Apoſtolus concludit hoc modo: Quia mulier non prima, ſed poſt virum demum condita, quia *mulier ex viro*, non autem *vir ex muliere* formatus, quia mulier *propter virum*, non autem vir *propter mulierem* eſt creatus, ideo æquum eſt, ut mulier viro ſit ſubjecta. *c.*) *Primævæ transgreſſionis occaſio.* Hæc ratio proponitur 1 Tim. II. 13. *Mulieri non permitto dominari, quia Adam non eſt ſeductus*, ſcilicet primus & immediate, *mulier autem per ſerpentem*, prima & immediate, *ſeducta in prævaricatione fuit.* Argumentum apoſtoli tale eſt: Quia dominium mulieris in virum peſſimum habuit eventum, ideo non amplius illud ipſi erit concedendum. Pœna ſpontaneæ transgreſſionis ac primævæ ſeductionis ſit humiliatio ſubjectionis; quæ prima olim fuit in ſeductione, debet eſſe poſtrema & inferior in dominatione. *d.*) *Apoſtolica ordinatio.* 1 Cor. XIV. 34. *Mulieribus non permittitur in Eccleſia loqui, ſed ſubditas eſſe, ſicut & lex dicit.* Eph. V. 22. *Mulieres viris ſubditæ ſint, ſicut Domino.* Col. III. 18. *Subditæ ſint in Domino.* 1 Tim. II. 11. *Non permitto mulieri dominari.* Tit. II. 5. *Adoleſcentulæ viris ſuis debent eſſe ſubditæ.* 1 Petr. III. 1. *Mulieres ſubditæ ſint viris.* Epheſ. V. 33. *Uxor maritum ſuum timeat.* *e.*) *Conjugii conditio.* Quamvis ratione juris ac poteſtatis mutuæ in corpus alterius ſit inter conjuges quædam æqualitas, 1 Cor. VII. 4. tamen viro dignitatis ac dominatus præ-

prærogativa ex ipſa conjugii natura convenit. 1 Cor. XI. 3. *Caput mulieris vir eſt.* Quod ſi ergo uxor in virum ſibi arroget dominium, turbatur conjugii natura & εὐταξία a Deo inſtituta. *f.*) *Chriſti & eccleſiæ præfiguratio.* Eph. V. 23. *Vir caput eſt mulieris, ſicut Chriſtus eccleſiæ.* v. 24. *Sed ſicut eccleſia ſubjecta eſt Chriſto, ita & mulieres viris ſuis in omnibus,* honeſtis ſcilicet & juſtis mandatis, quæ non pugnant cum lege divina, omnium reliquorum mandatorum norma ac regula. *g.*) *Sanctarum mulierum imitatio.* Hanc rationem inculcat Petrus 1 epiſt. III. 5. *Mulieres viris ſuis ſint ſubjectæ, ſic enim aliquando & ſanctæ mulieres ſperantes in Deo propriis viris ſubditæ fuerunt.* v. 6. *Sicut Sara obedivit Abrahæ dominum eum vocans, cujus eſtis filiæ benefacientes & non pertimeſcentes ullam turbationem.* Exempla hujus ſubjectionis obedientiæ ac reverentiæ proponuntur non ſolum in *Sara* uxore Abrahæ, Geneſ. XVIII. 12. ſed etiam in *Rebecca*, quæ Iſaacum ſponſum videns e camelo deſcendit, & ex ingenuo pudore peplo ſeſe operit, ut ſubjectionem ſuam erga maritum teſtetur, Gen. XXIV. 65. in *Rachele & Lea*, uxoribus Jacobi, quæ ſine ulla tergiverſatione relictis paternis laribus maritum ſequuntur, Gen. XXXI. 15. &c. *h.*) *Maritorum infidelium ad chriſtianam religionem invitatio.* Hanc rationem itidem inculcat Petrus 1 epiſt. III. 1. *Mulieres ſubditæ ſint viris ſuis, ut, & ſi qui non credunt verbo, per mulierum converſationem ſine verbo lucrifiant* v. 2. *Conſiderantes in timore caſtam converſationem veſtram.* In Græco eſt κερδηθήσωνται metaphora ducta a ſervis, qui in pecunia ab hero ſibi concredita negotiantur, Matth. XXV. 14. Luc. XIX. 13. Cogitent ergo piæ fœminæ, ſibi tanquam *coheredibus gratiæ* theſauros divinorum chariſmatum & virtutum eſſe hoc fine datos, ut ipſæ quoque illis negotientur ac lucrentur, id eſt, ut ſedulam navent operam, quo pia & ſancta vitæ converſatione multos, & ſic etiam maritos ſuos Chriſto lucrifaciant. Quod vero apoſtolus addit, tales maritos *ſine verbo* Chriſto lucrifieri poſſe, id non eſt intelligendum de *ſimplici & abſoluta verbi a converſionis mediis excluſione*, ſed tantum de *prima illa*, qua quis ad fidem perducitur, *occaſione.* Quando enim mariti infideles ſanctam mulierum chriſtianarum converſationem vident, honeſtius de religione chriſtiana ſentire, a blaſphemiis in eam projectis abſtinere, & ad verbi auditum invitari incipiunt, quæ eſt prima ad converſionem janua, cujus rei evidens exemplum in Monica, Auguſtini matre, viro ethnico nupta proponitur. Quod autem de maritis gentilibus apoſtolus adſerit, idem ad maritos impios, moroſos, flagitioſos, &c. adcommodari poteſt, quod uxores ſubjectionis ſuæ promtitudine & piis obſequiis ad ſaniorem mentem eos reducere poſſint.

2.) *Vitae & morum honeſta gubernatio.*

§. CCCCLII. 2.) Σεμνότης, *vitæ & morum honeſta gubernatio.* Uxores enim cumprimis decet, pudoris, caſtitatis, verecundiæ, taciturnitatis, adeoque omnis honeſtatis diligentem curam habere, ne maritos ſuos garrulitate, procacitate, moroſitate, ſtudio contradicendi, libidine rixandi, luxu, faſtu, aliisve ejusmodi vitiis offendant. Tit. II. 4. *Anus prudentiam doceant adoleſcentulas,* ut ſint φίλανδροι, φιλότεκνοι, v. 5. σώφρονες, ἁγναὶ, ἀγαθαὶ. 1 Petr. III. 3. *Ornatus mulierum optimus eſt non extrinſecus in nodis capillorum & circumpoſito auro vel palliorum amictu;* v. 4. *Sed occultus ille cordis homo in incorruptione lenis ac quieti ſpiritus, qui eſt coram Deo pretioſus.* v. 5. *Ita enim olim & ſanctæ illæ mulieres, quæ ſperabant in Deum, ornabant ſeſe;* ex quo loco apoſtolico petitum aureolum illud Tertulliani, quo librum ſuum de cultu fœminarum concludit p. 169. „Prodite vos jam medicamentis

„& ornamentis exſtructæ apoſtolorum, ſu„mentes de ſimplicitate candorem, de pu„dicitia ruborem, depictæ oculos verecun„dia & ſpiritus taciturnitate, inſerentes in „aures ſermonem Dei, adnectentes cervi„cibus jugum Chriſti, caput maritis ſub„jicite, & ſatis ornatæ eritis. Manus la„nis occupate, pedes domi figite, & plus „quam in auro placebunt. Veſtite vos ſe„rico probitatis, byſſino ſanctitatis, pur„pura pudicitiæ. Taliter pigmentatæ Deum „habebitis amatorem. *Sirac. XXVI.* 16. „Gratia mulieris delectabit virum ejus, & „oſſa illius impinguabit ſcientia illius.„ Lutherus nervoſe reddidit: *Ein freundlich Weib erfreuet ihren Mann, und wenn ſie vernünſtig mit ihm umgeht, erfriſcht ſie ihm ſein Herz.* v. 17. *Donum Domini mulier taciturna & prudens & non eſt commutatio recte inſtitutæ animæ.* v. 18. *Gratia ſuper gratiam mulier pudorata & fidelis.* XXXVI. 25. *Si eſt in lingua mulieris πραΰτης, non eſt vir illius ſecundum filios hominum.* Contra vero *continuans ſtillicidium mulieris contentiones*, id eſt, ſicut ſtillicidium lapidem, ſic rixoſa mulier cor viri exedit. Prov. XIX. 13. XXVII. 15. *Melius eſt habitare in terra deſerta, quam cum muliere rixoſa & iracunda.* Prov. XXI. 9. & 19. XXV. 24. Eccleſ. XXV. 23.

3.) *Sedula oeconomiae adminiſtratio.*

3.) Οἰκουρία, *ſedula & induſtria œconomiæ adminiſtratio.* Convenit piæ & honeſtæ uxori, non in plateis divagari; (meretrici enim hoc tribuitur a rege ſapiente, *quod ſit inquieta, cujus pedes non manent in domo, nunc foris, nunc in plateis, nunc juxta angulos.* Prov. VII. 11. & 12. IX. 13. ac ſcortum aliquot locis in Targumim adpellatur נפקת בריא *exiens foras.* Vid. Eliam in Tisbi.) ſed curam domus habere, rem familiarem mariti ſudore partam conſervare, œconomiam adminiſtrare, &c. Prov. XXXI. juxta ordinem literarum alphabeticum virtutes honeſtæ conjugis deſcribuntur, inter quas etiam hoc refertur, quod *quærat lanam & linum & operetur manibus ſuis*, *quod ſurgat adhuc nocte & det cibum familiæ ſuæ & ſtatutum puellis*, v. 13. & 15. quod *ſpeculetur vias domus ſuæ, & panem pigritiæ non edat*, v. 27. &c. 1 Tim. V. 14. *Volo juniores nubere*, τεκνογονεῖν, οἰκοδεσποτεῖν. Tit. II. 5. *Mulieres adoleſcentulæ ſint* οἰκουροί. Clemens Alexandrinus libr. III. pædag. ταμιεῖον ἀρετῆς ἀνδρεία γύνη, ἥτις σῖτα ὀκνηρὰ οὐκ ἔφαγεν. Apelles pingebat *Venerem* ſtantem in concha teſtudinis domunculam ſuam ſecum portantis, unde *domiporta* a poëtis dicitur, ut innueret, mulierem domi ſe debere continere, & rem familiarem induſtria ſua conſervare & augere. Apud veteres illæ matronæ laudabantur, quæ pedem domo raro efferrent, quas Græci vocabant οἰκουρούτας & οἰκουρικάς. Latini *caſarias.* Dionyſius lib. LVI. hiſtor. Rom. ἄριστον γύνη σώφρων, ὄικουρος, οἰκονόμος, παιδοτρόφος.

§. CCCCLIII. Hæc dicta ſint de conjugum officiis, quomodo ſcilicet erga ſe invicem adfecti eſſe debeant; ad quæ ſumma cura ac ſtudio peragenda utrumque ipſorum exhortari debet 1.) *Dei præcipientis auctoritas.* Is enim in verbo ſuo haſce vitæ regulas conjugibus præſcripſit, qui conjugium primus inſtituit, ac rationem factorum ab unoquovis exiget, obedientibus præmia, inobedientibus ſupplicia irrogaturus. 2.) *Conjugii dignitas.* Sanctus & venerabilis eſt conjugii ordo propter divinam inſtitutionem; Pſal. CXI. 3. quotquot igitur eum diſſidiis, aliisve flagitiis deturbant, in Deum ipſum, conjugii auctorem, ſunt injurii, ac faciunt, ut nomen Dei ejusque ſancta ordinatio blaſphementur. Eſaj. LII. 5. Ezech. XXXVI. 23. Rom. II. 24. 3.) *Conſequens ſuavitas.* Quod ſi enim conjuges juxta hunc canonem inceſſerint, *pax ſuper illos & miſericordia*, Galat. VI. 16. experientur conjugium ſuave & gratum. *Es wird ihnen die Ehe ſanft thun*, ut Matthefius

loqui

loqui ſolet. 4.) *Multiplex utilitas.* Pars pietatis non poſtrema eſt diligens exſecutio eorum, quæ cuique officii ratione peragenda incumbunt. *At pietas habet promiſſionem præſentis & futuræ vitæ,* 1 Tim. IV. 8. Ergo certi eſſe poſſunt pii conjuges, quod Deus temporalibus & æternis præmiis ipſorum concordiam, amorem & fidem conjugalem ſit remuneraturus, ſi ex vera in Chriſtum fide & ex corde per Spiritum ſanctum renovato tales virtutes profluant; ac quod de concordia fratrum prædicat pſaltes: Pſal. CXXXIII. 3. *Quoniam illic mandavit Dominus benedictionem & vitam usque in ſeculum ;* idem etiam de conjugum concordia optimo jure prædicari poteſt. Sap. XXV. 1. 2. 5.) *Poenarum immorigeros manentium gravitas.* Deus, ut eſt miſericors & benignus in promiſſione & obedientiæ remuneratione, ſic juſtus ac ſeverus eſt in comminatione & inobedientiæ caſtigatione. Caveant ergo conjuges, ne legum matrimonialium contemtu & officii ſui neglectu Deum, ordinis hujus auctorem & conſervatorem, offendant, conſcientiam ſuam vulnerent, precibus impedimentum objiciant, ac pœnas temporales & æternas ſibi accerſant. Ubi viget amor & concordia, ibi Deus habitat gratioſa ſua præſentia; ubi vigent lites & rixæ, ibi eſt regnum & domicilium ſatanæ. Quomodo autem erga liberos & ſervos conjuges ſeſe gerere debeant, ejus doctrinæ explicatio ad alium pertinet locum.

CAPVT IX.

DE ADJVNCTIS CONJVGII.

§. CCCCLIV.

Subjectum conjugii. Expoſitis conjugii effectis deſcendendum videbatur ad conjugii *ſubjectum,* quod ſunt perſonæ ad matrimonium habiles & aptæ; ubi duo proponuntur canones: 1.) Quod nulli ad conjugium habiles, in quocunque ſint vitæ ſtatu, ſive eccleſiaſtico ſive politico, humanis conſtitutionibus ab eodem ſint arcendi. 2.) Quod conjugium denegandum illis, qui non ſunt ad id habiles & apti, ut frigidis, caſtratis, impuberibus, &c. Prioris canonis poriſmata ſunt: *a.)* Quod miniſtris eccleſiæ non ſit matrimonio interdicendum. *b.)* Quod nec illis conjugium prohiberi debeat, qui continentiæ dono divinitus ſunt inſtructi. Suaderi quidem & conſuli illis poteſt, ut dono divinitus ſibi conceſſo ad nominis divini gloriam & eccleſiæ ſalutem utantur, imperari tamen nulla ratione poteſt, ut ex 1 Cor. VII, 25. evidenter colligitur. *c.)* Quod conjugium quibusdam tantum liberum, (qui ſcilicet ad illud habiles conditi, interim continentiæ dono ſunt inſtructi) quibusdam vero inſuper neceſſarium, qui ſcilicet ad conjugium apti ſunt, & interiores uſtiones ſentiunt. Proinde nec cœlibatus nec conjugii univerſalis ac ſimplex neceſſitas omnes omnino homines obligans propugnari poteſt vel debet. Poſterioris canonis poriſma eſt, quod inter eos, qui ad matrimonium inhabiles ſunt, ab initio ſtatim conjugium fuerit nullum, ac proinde invicem ſeparandi, id eſt, pro non conjunctis declarandi. Sed cum de hiſce canonibus eorumque poriſmatis partim jam ante in ſuperioribus fuerit actum in tract. ſcilicet de miniſterio cap. VII. ſect. poſter. §. 330. & in hoc tract. cap. V. de conjugii materia. §. 235. partim in ſequentibus in quæſtione ſcilicet de *coelibatu* & de *cauſis divortii* latius tractandum ſit, ideo recta progredimur ad conjugii adjuncta.

§. CCCCLV.

Adjuncta conjugii. *Adjuncta conjugii* docendi cauſa conſtituimus duplicia. Quædam ſunt

ſunt conjugii *inchoati*, quædam vero *conſummati*. I.) Conjugii inchoati ac nondum conſummati adjuncta ſunt *ritus illi* ſacri, ſolennes ac publici, qui more omnium gentium in ejusdem conſummatione adhibentur. Quamvis enim conſenſus matrimonialis ad individuam illam vitæ ſocietatem inducendam etiam absque externis illis & ſolennibus ritibus ſatis efficax ſit, ſapiens tamen antiquitas cauſis permota graviſſimis matrimoniali iſti conſenſui & conjugii conſummationi certos, eosque ſacros, ſolennes & publicos ritus adhiberi voluit. Solus matrimonialis conſenſus (inquit Cypræus de ſponſalib. cap. V. §. n. 31. 8.) matrimonium quidem conſtituit, ſed apud omnes gentes obtinuit, & adhuc obtinet, conſenſum illum non verbis tantum, ſed rebus ipſis & factis palam declarandum & exprimendum eſſe, ut de eo certo conſtaret, & ſi opus ſit, doceri ac probari poſſet, eum interpoſitum fuiſſe. Cauſæ illorum rituum ſunt vel *eccleſiaſticæ* vel *politicæ*. Eccleſiaſticæ revocari poſſunt ad hæc capita: 1.) *Primæ conjugalis copulationis forma*. Inter primos homines, Adamum & Evam, non ſine ſacris & ſolennibus ritibus celebratæ ſunt nuptiæ, Deus ipſe Adamo ſuam ſponſam adduxit, eam ut filiam ſuam elocavit & legem matrimonialem ſanxit, quin & novis nuptis benedixit, Gen. I. 28. II. 22. & 24. ſicque *parentis*, *paranymphi & ſacerdotis* officio in illis nuptiis perfunctus eſt; ex quo primarum nuptiarum exemplo procul dubio eccleſiaſtica novorum conjugum conſecratio & benedictio originem traxit. 2.) *Generalis regula apoſtolica*. 1 Cor. XIV. 40. πάντα κατὰ τάξιν καὶ εὐσχημόνως, *Omnia in eccleſia decenter & ordine fieri debent*. Conjugium non eſt tantum res humana & civilis ad generis humani propagationem & politiarum conſervationem inſtituta, ſed etiam res divina & ſpiritualis a Deo ipſo immediate, & quidem ante lapſum inter ſanctos homines in paradiſo inſtituta ad eccleſiæ propagationem & promovendam cujusque ſalutem, ut & ad præfigurandam Chriſti & eccleſiæ conjunctionem; ergo non tantum politicis, ſed etiam ſacris & eccleſiaſticis ritibus copulatio novorum conjugum ac matrimonii conſummatio peragi debet. 3.) *Dignitas conjugii auguſta*. Conjugium non eſt opus tenebrarum, ut gamomaſtiges hæretici, Marcionitæ ſcilicet, Encratitæ atque alii hujus furfuris & ſulphuris homines ſtatuerunt, ſed ſancta Dei ordinatio; ergo non in tenebris nec clanculum, ſed in facie eccleſiæ & in publico hominum conſpectu ſolennibus ritibus eſt celebrandum. Huc pertinet decretum concilii Arelatenſis c. VI. quod habetur c. Nullum. 30. q. 5. *Sine publicis nuptiis nemo nubere, vel uxorem ducere præſumat;* & illud Hormiſdæ: c. Nullus cauſ. & quæſt. iisdem: *Nullus fidelis, cujuscunque conditionis ſit, occulte nuptias faciat, ſed publice nubat in Domino*. 4.) *Utilitas eximia*, quæ ad novos conjuges ex ſolenni illa rituum ſacrorum obſervatione redundat. Deus piis precibus eccleſiæ invocatus benedictionem ſuam novis conjugibus largitur, corda ipſorum ſinceri amoris vinculo conglutinat & conſcientias eorum confirmat, quod divinitus ſint conjuncti. *Politicæ* cauſæ ſunt vel *publicæ* vel *privatæ*. *Publicæ* communis ſocietatis ac totius reipublicæ ſalutem ſpectant; intereſt enim reipublicæ ſcire, quæ & quales perſonæ matrimonio copulentur, ne civitas otioſis, deſidioſis, inutilibus ac flagitioſis hominibus repleatur, utque contentionibus & rixis, quæ ex clandeſtinis matrimonii promiſſionibus oriri poſſunt, occaſio præcidatur, unde in quibusdam rebuspublicis laudabili more receptum, ut ipſæ quoque deſponſationes magiſtratui ſignificentur, ac tabulis publicis inſerantur. *Privatæ* honorem & famam novorum conjugum concernunt, quos conjugii conſummatio publicis & ſolennibus ritibus in-

I.) *Inchoati.*

inſtituta a ſuſpicione liberat, ne ſcortatorum vel concubinariorum more cohabitare putentur. Adde, qnod contractus clanculum facti inducant præſumtionem fraudis, & arguant animum doloſum c. *Quod latenter de R. I.* c. ult. §. *ſi quis* v. *de clandeſt. deſponſ.* Atqui a conjugio ut bonæ fidei contractu omnem doli ſuſpicionem quam longiſſime amotam eſſe convenit.

Ritus nuptiarum apud Romanos.

§. CCCCLVI. *Ritus* in conjugii conſummatione adhiberi ſoliti ſic diſtingui poſſunt, quod quidam extra *eccleſiæ pomoeria* apud gentiles, quidam vero in *eccleſia* fuerint ac ſint uſitati. Ritus gentilium ſunt vel *Romanorum* vel *aliarum gentium*. Ritus apud Romanos in nuptiis uſitatos diligenter ex Romanis ſcriptoribus collegerunt Carolus Sigonius de antiq. jure Rom. libr. I. cap. X. Barnabas Briſſonius de ritu nupt. Andreas Tiraquellus de legibus connub. Scaliger lib. III. de re poetic. cap. CI. Connanus lib. VIII. comm. c. III. Petrus Faber libr. II. ſemeſtr. cap. XXIII. Antonius Guibertus in lib. de ſponſalib. Parthenius in notis ad Catullum in carmine de nuptiis Pelei & Thetidos. Molradius de matrim. pag. 31. & Johannes Roſinus in antiq. Rom. lib. V. cap. XXXVII. Potiores ritus hi erant. Primo nuptiæ non niſi *captatis auguriis* fiebant. Cicero lib. I. de divin. Valer. Maximus lib. II. c. I. Deinde ipſa nova nupta *canis ſenum crinibus* ornata, coma *haſtæ cuſpide* diſcriminata, Plutarchus in qq. Rom. q. 87. *corona* redimita, Tertullianus de coron. milit. *recta tunica & pura toga* induta, Plinius lib. VIII. cap. XLVIII. *corollam* de verbenis, floribusque ac herbis a ſe lectis textam ſub amiculo ferens, Feſtus lib. III. *cingulo ex lana ovis* facto cincta, Arnobius libr. III. adverſ. gent. *flammeo* caput velata, Tertullianus lib. de vel. virgin. *e ſinu matris* vi ſimulata rapta, Apulejus libr. IV. de aſin. aur. in domum viri tanquam in futurum domicilium ducebatur. (Hanc deductionem *in domum* antecedebat deductio *in hortos* mariti die tertio, antequam nuptiæ fierent l. Seja 66. ff. de donat. inter vir & uxor. ſequebatur deductio *in cubiculum* a paranymphis facta l. cui fuerit 15. ff. de conditionibus & demonſtrationibus.) Ducebatur autem veſperi a *prætextatis pueris patrimis & matrimis* (id eſt, patrem & matrem adhuc habentibus) tribus, quorum unus facem præferebat *ex ſpina alba*, reliqui duo nubentem tenebant. Plutarchus in qq. Rom. q. 2. Deductam *colus comta cum fuſo & ſtamine* comitabatur. Plinius libr. VIII. cap. XLVIII. Præter hæc utenſilia mulieris, & quæ in ejus uſu ac miniſterio erant, per puerum impuberem, *Camillum* dictum, in vaſe operto, quod *cumerum* vocabatur, geſtari conſueverant. Varro lib. VI. de ling. lat. Hoc comitatu ad mariti ædes accedebant, quarum fores *floribus & frondibus* ornari conſueverant. Præ foribus interrogatæ nubentes quænam eſſent, *Cajas* ſe eſſe reſpondebant. *Vbi tu Cajus ego Caja.* Plutarchus in qq. Rom. q. 30. (ferunt enim Cajam Cæciliam, Tarquinii Priſci regis uxorem, optimam lanificam fuiſſe, & ideo inſtitutum eſſe, ut nova nupta ante januam mariti interrogata quænam eſſet, ſe Cajam eſſe reſponderet) Poſtes januæ *lana tangi* a nubentibus, *adipeque ungi & oblini* conſueverant, unde uxores quaſi unxores dictæ. Peracta unctione nova nupta *limen januæ tranſilibat*, cavendo, ne illud contingeret. Ingredienti dabantur *claves*, ſtatuebatur *in pelle lanata*, *aquam & ignem accipiebat.* d. l. Seja. ff. de donat. inter vir. & uxor.

Sumebat tritum niveo cum lacte papaver,
. . *Et exceptis mella liquata favis.*

Ovi-

Ovidius in Faſtis lib. IV. *Tura & aromata cremabantur.* Poſtmodum a novo marito ſponſæ & ejus comitibus dabatur *coena*, quæ vocabatur *nuptialis* ſive *genialis*, in quam paulo majores ſumtus quam in alia convivia facere, legibus permiſſum erat, adclamabatur: *Feliciter!* Suetonius in Domitiano c. XIII. invocabatur *Thalaſſio*, ſpergebantur *nuces*, occinebantur *Feſcennini*, ac nova nupta primum in *lectum genialem*, a generandis liberis ſic dictum, & roſis contectum, poſtea etiam a fœminis pronubis in *mariti lectum*, collocabatur, veſperi adcinebatur *epithalamium* κατακοιμητικὸν, mane vero διεγερτικόν. Poſtridie nuptiarum apud novum maritum rurſum cœnabatur, & quaſi redintegraretur potatio, eum diem *repotia* adpellabant. Novæ nuptæ munera a parentibus, cognatis & propinquis mittebantur, ſolenni itidem ritu. Præcedebat enim puer *candida toga facem geſtans ardentem*, quem ſequebatur longa ſeries adportantium aurum, pelves, ſmegmata, lecticas, pectines, lectos, alabaſtros, ſandalia, ſcrinia, unguentaria, interdum & dotem ipſam. Eraſmus in chil. IV. cent. II. proverb. 81. Nova conjunx libertatem auſpicata uxoriam in domo mariti rem divinam faciebat. Macrobius lib. I. Saturn. cap. XV. De his atque aliis Romanorum ritibus qui plura ſcire deſiderat, auctores modo citatos, cumprimis Plutarchum & S. Pompejum Feſtum adeat, ac ſitim Romanæ antiquitatis cognoſcendæ etiam avidiſſimam abunde explere poterit. Rævardus juriſconſultus libr. IV. variorum cap. XVI. uxorem juſtam tribus modis in manum viri convenire conſueviſſe adſerit: *uſu*, *farre*, *aut coëmtione.* Uſu matrimonium fieri dicebatur, cum tutoribus auctoribus mulier in matrimonium conveniebat, & cum viro ita conſueſcebat, ut cum juſto marito, adeo ut ſi uſus ille intra annum non interrumperetur, pro *uſu capta* jam haberetur, quam legitimi matrimonii rationem antiquiſſimam fuiſſe, & a raptu Sabinarum initium ſumſiſſe ibidem oſtendit. Farre ſive *confarreatione* matrimonium conficiebatur, ſi eodem farre conjuges veſcerentur, quo etiam victimas reſpergebant. *Farre* [inquit Ulpianus] *convenitur in manum certis verbis & teſtibus decem præſentibus & ſolenni ſacrificio* [per pontifices] *peracto, in quo panis quoque ferreus adhibetur.* Coëmtio certis ſolennitatibus peragebatur & ſeſe in coëmendo invicem interrogabant. Vir ita: *an ſibi materfamilias eſſe vellet?* illa reſpondebat; *velle!* Item mulier interrogabat: *An vir ſibi paterfamilias eſſe vellet?* ille reſpondebat; *velle!* itaque mulier in viri conveniebat manum.

§. CCCCLVII. Prætermiſſis variis horum rituum *ſignificationibus*, quas vel veteres adnotarunt, vel recentiores ſcriptores excogitarunt, eas duntaxat recenſebimus, quæ *moralem* ac *matrimonialem* quamdam admonitionem exhibent. *Auſpicia & ſacrificia* nuptiis interponebantur, ut ſignificaretur, conjugium eſſe rem ſacram, ac proinde non niſi invocato Dei auxilio ineundum, unde tot numina nuptiis præficiebant, *Iovem adultum, deum Iugatinum, Domiducum, Domitium, Iunonem pronubam, Unxiam ac Cinxiam, Manturnam, Venerem, Suadelam ac Dianam ſive Lucinam.* In ipſum geniale cubiculum inferebantur ſimulacra deorum, *deæ Virginenſis*, *Premiæ*, *Pertundæ*, *dei ſubjugi &c.* ut memorat & irridet Auguſtinus libr. VI. de civit. Dei c. IX. & lib. VII. cap. XXIV. Vide Ludovicum Vivem in comm. lib. IV. Auguſtini cap. XXI. In falſorum deorum multitudine introducenda fœdiſſime aberrabant; interim in anticipata illa notione, quod in conjugio contrahendo Dei opem implorare oporteat, a veritatis tramite minime omnium diſcedebant. Ornabantur novæ nuptæ *canis ſenum crinibus*, qui erat virginum Veſtalium ornatus, quarum caſti-

Rituum illorum ſignificationes.

itatem viris ſuis nubentes hoc pacto ndebant; docente Feſto. *Haſta*, quæ corpore gladiatoris occiſi ſtetiſſet, ca- : nubentis comebatur, ut quemadmo- n illa fuerat conjuncta cum corpore diatoris, ſic illa in poſterum cum viro futuram ſignificaret, vel quod imperio riti ſe ſubjectam fore innueret, quia ta ſumma arborum & imperii eſt, quas iones tradit Feſtus. Plutarchus in qq. m. q. 87. tradit alias, quod moneantur ptæ, quia bellicoſis junguntur maritis, ere eas ornatu uti ſimplici, & a luxu mollitie alieno, aut per ambages in- itur *ſolo ferro conjugium diſciſſum iri.* gulum, quo ſponſa cingebatur, ex *la- ovis* factum erat, ut ſicut illa in glo- ſublata, conjuncta inter ſe eſt, ſic vir s ſecum vinctus cinctusque eſſet. *Ve-* caput ſponſæ obnuptum erat in ſignum loris ac ſubjectionis erga maritum Ve- a illud dicebatur *flammeum*, a Flami- a, id eſt, Flaminis uxore, ut de indiſ- ubilitate conjugalis vinculi novæ nuptæ nonerentur, quia Flamini non erat per- ſſum cum uxore divortium. *Colus n fuſo & ſtamine* nubentem ſequeba- , ut lanificii officium & domeſticas eras ſibi in poſterum tractandas eſſe ad- neretur. Verbis illis ſolennibus: *Ubi Cajus, ego Caja;* ſignificabatur, uxo- n cum viro eodem uti jure, omnia ha- e communia, pariterque in familia perare, quo dicitur: novella uxor, ut dominus domus & paterfamilias, ita o domina domus ac materfamilias. In- edienti novi mariti ædes dabantur *claves*, rerum omnium domeſticarum, quæ vibus concludi ſolent, curam ac cuſto- m, totam denique domum ac rei fa- liaris adminiſtrationem ac diſpenſatio- m ipſi committi ſignificaretur, arg. l. avibus 74. ff. de contrahenda emtione. *quæ & ignis contactum* Plutarchus in . Rom. q. 1. ſic explicat: „Cur nu- entem adtingere aquam & ignem jubent? „Virum quod horum inter ſe elementa & „principia, hæc fœmina, ille mas ſit, at- „que ille motus exordium infundat, hæc „ſubjecti & materiæ vim? an quia aqua „purgat & ignis expiat? debet autem „munda & ſancta, quæ nupta eſt, per- „manere. An quoniam ſicut ignis ſine „humo exſuccus & aridus eſt, ſterilis au- „tem & exilis ſine igne aqua, perinde „mas imbecillis & fœmina ſeorſim, ſed „amborum congreſſus præſtat vitæ contu- „bernium, quod non deſerendum, ſed „in conſortium veniendum omnis fortu- „næ, etiam ſi nihil boni inter ſe, niſi „ignem & aquam collaturi ſint?„ Lactan- tius lib. II. inſtit. cap. XXXVI. „A ve- „teribus inſtitutum eſt, ut ſacramento „aquæ & ignis nuptiarum fœdera ſanci- „rentur, quod fœtus animantium calore „& humore reparentur & ad vitam ani- „mentur.„ Sine igne nullæ fieri poſſunt generationes, aqua requiritur, ut ignis habeat pabulum, ſignificatum igitur fuit, ſine maris & fœminæ conjunctione nul- lam de augendis familiis ſpem ſupereſſe. Quidam ex Varrone lib. IV. de ling. Lat. *aquæ & ignis in limine contactum* eo re- ferunt, quod fœdere nuptiarum tanquam inexplicabili vinculo & mutuo nexu ſeſe copulatos fore, hac ceremonia profeſſi fue- rint. Hæc enim elementa ſunt prima na- turæ, quibus vita victusque communis con- ſtat, & quibus, qui extorres ab hominum cœtu futuri ſunt, legibus interdici conſue- vit. Eodem farre ſive pane & aqua veſce- bantur, quo teſtatum faciebant, ſe in mu- tuam conſuetudinem, cohabitationem & victum, etiamſi pane & aqua vivendum eſſet, conſentire. Nuces ſpargebat ſpon- ſus, ut ſe puerilibus ludis renunciare, & juvenilia cuncta ludicra relinquere, eo in- dicio teſtaretur.

Ritus apud alias gentes.

§. CCCCLVIII. Apud *Græcos*, qui matrimonio jun- gebantur, manus dextras conjungebant, ſicque fidem illibatam ſibi invi-

invicem promittebant, ut colligitur ex Xenophonte libr. IV. rer. Græcar. in principio. Matres nubentium *faces* in nuptiis filiarum tenebant, quod dicebatur δᾳδουχεῖν. Euripides in Phœnic. Sponſa locabatur media *in nuptiali curru* cum ſponſo, & neceſſario adfini juxta comitante ad ædes mariti deducebatur, axem hujus currus pro foribus incendebant, ut ſignificarent, illam ibi perpetuo manſuram, neque ulla tempeſtate inde receſſuram. Pollux libr. III. onomaſt. cap. III. Puer *ſpineis frondibus* & *glande querna* obſitus caniſtrum panibus onuſtum deferebat, ac ſponſæ præcedens paſſim clamitabat: *Effugi malum, inveni bonum;* ἔφυγον κακὸν, εὗρον ἄμεινον, quaſi poſt frugales mores re & honoribus auctior ſit. Demoſthenes in orat. pro Cteſiphonte. Eraſmus chil. III. cent. I. cap. II. *Currum Veneris* trahebant turtures & columbæ, ut ſignificaretur amandum eſſe conjugium propter fœcunditatem, & conjuges de mutuo amore, qui in turturibus & columbis eſt inſignis, admonerentur. Mortuo enim turture uno alter non bibit ex pura aqua, nec ſedet ſuper frondibus virentibus. Nova nupta cum novo marito edebat *carduos & tribulos*, ut de mutua ſocietate in ærumnis tolerandis monerentur. Apud *Boeotios & Locrenſes* matrimonium non habebatur ratum, niſi ſponſus & ſponſa more ſolenni antea libaſſent. Plutarchus in Ariſtide. Apud *Athenienſes* nulla dabatur nuptui, niſi prius Dianæ ſacra obiiſſet, Libanius in orat. de Dianæ laudibus. Apud *Macedones* panem gladio diviſum ſponſum & ſponſam guſtare ſolenne fuit. Q. Curtius libr. VIII. de matrimonio Alexandri & Roxanes diſſerens; ubi addit, *eos qui hunc morem condiderunt, parco ac parabili* victu oſtendere voluiſſe jungentibus opes, quantulo contenti eſſe deberent. Apud *Galatas* ex eodem poculo vir & uxor bibebant. Plutarchus in lib. de claris mulier. ut individua vitæ & victus ſocietas ipſis commendaretur. Apud alios populos uſitatum fuit, ut nova nupta ac ſponſus unum pariter ſubirent jugum, quo adludit Dido apud Virgilium lib. IV. Æneid.

Ne cui me vinclo vellem ſociare jugali;

in quem locum ſic commentatur Servius: *Propter jugum, quod imponebatur matrimonio conjungendis, inde etiam Juno jugalis dicta, quaſi æquiſſimo jure & concordibus animis invicem necterentur, ſocietasque & communio vitæ inter ipſos inita foret. Perſæ* & *Aſſyrii* accepta invicemque data dextra matrimonii fœdus pangebant, cum apud eos nihil fide ſit antiquius. Arrianus de geſtis Alexandr. lib. III. Apud *Perſas* convivia nuptialia, præſertim regum & magnatum, ſolenniter ac opipare inſtructa fuiſſe colligitur ex Eſth. II. 18. *Ahaſverus juſſit convivium præparari valde magnificum cunctis principibus & ſervis ſuis pro conjunctione & nuptiis Eſther.* Apud *Hetruſcos* in conjunctione nuptiali viri ſublimes porcam immolabant, quaſi diis teſtibus illud bene ceſſurum & futurum inviolabile. Varro lib. II. rei ruſtic. cap. IV. Apud *Germanos veteres* ſponſus complacitæ mulieri, quam ducere animo deſtinaverat, dotem dabat, qua exhibita frenatum equum & boves, ſcutum, gladium & arma tanquam pignus uxori mittebat. Cornelius Tacitus libr. de moribus Germanorum. In *Boeotia* ſponſam obtectam aſparago coronabant. Plutarchus in præcept. connub. cap. II. ubi etiam rationem hujus ritus exponit: *Ut aſparagus* [inquit] *ſuavem ex aſperrima ſpina fructum fundit, ſic nova nupta primam aſperitatem difficultatemque ſuam non deſugienti nec indignanti marito, urbanam jucundamque vitæ ſocietatem præſtabit.* Apud *Rhodios* nova nupta per præconem in mariti domum advocabatur, & eo proclamante in thalamum admittebatur. Plutarchus in problem. cap. CXL. Plures aliarum gentium ritus collegerunt Alexander ab Alexandria lib. I. genial. dier.

ier. cap. XXIV. & libr. II. cap. V. Tiraquellus in l. connub. 7. Cœlius Rhodiginius libr. XV. antiq. lection. cap. XV.

Ritus in ecclesia Israelitica.

§. CCCCLIX. In *eccleſia Iſraelitica* vet. teſtamenti qui fuerint nuptiarum ritus, ex ſcripturis quodammodo colligi poteſt. 1.) *Conſecrationem ſacerdotalem*, exemplo primi conjugii in paradiſo celebrati, in nuptiis adhibitam fuiſſe, admodum veriſimile eſt, & colligitur ex Pſal. CXXVIII. 1. ubi in genere primum dicitur: *Beatus vir, qui timet Dominum, qui ambulat in viis ejus*, poſtea per apoſtrophen ad novum maritum directam dicitur: *Labores manuum tuarum manducabis, uxor tua ſicut vitis fructifera in lateribus domus tuæ &c.* quem pſalmum in novorum conjugum ſolenni copulatione & conſecratione a ſacerdote recitatum fuiſſe probabiliter ſtatuitur; refertur enim inter *pſalmos graduum*, qui ex eo ſic dicti a quibusdam judicantur, quod ſacerdotes in loco eminentiori ſtantes eos decantarint, & pro conditione præſentis ſtatus & auditorum quosdam ex illis elegerint. Verbi gratia: calumniis ac perfidia oppreſſo propoſuerunt Pſal. CXX. in inſigni periculo conſtituto Pſalm. CXXI. nuptias celebraturo Pſal. CXXVIII. &c. 2.) *Manuum porrectione mutua* conſenſum matrimonialem ſponſi & ſponſæ fuiſſe declaratum, colligitur ex nuptiis Tobiæ & Saræ: Tob. VII. 15. *Raguel, parens ſponſæ, accipiens manum filiæ ſuæ Saræ tradidit eam Tobiæ uxorem, & dixit: Ecce ſecundum legem Moſis curam habe illius, & duc ad patrem tuum.* 3.) *Nuptialis convivii celebrationem* antiquiſſimam eſſe, colligitur ex Geneſ. XXIV. 54. ubi Eleazar Iſaaci paranymphus ac proxeneta cum ſuis comitibus in ædibus novæ ſponſæ cum parentibus & cognatis ejus *comediſſe ac bibiſſe*, id eſt, hilare convivium celebraſſe legitur. Gen. XXIX. 22. Laban in nuptiis Jacobi generi *congregat omnes viros illius loci, & inſtruit eis convivium.* Ex Jud. XIV. 17. colligitur convivium nuptiale duraſſe per *integrum ſeptiduum*, [quot dies etiam luctui ſolebant tribui Geneſ. L. 11.] ac propoſita in eo fuiſſe arguta ænigmata,*) ſponſo inſuper ſocios lætitiæ & velut adparitores fuiſſe additos, quosdam ſcilicet בחורים electos ex adoleſcentibus Tob. VIII. 20. *Raguel Tobiæ parat nuptias per dies quatuordecim*, ad quas Gabelus cognatus invitatur. In vulgata verſione v. 22. dicitur, quod *duas pingues vaccas & quatuor arietes occidi juſſerit, & parari epulas omnibus vicinis ſuis, cunctisque amicis.* IX. 12. additur, quod *cum timore Domini nuptiale convivium celebraverint.* Joh. II. 1. Chriſtus cum matre virgine & diſcipulis intereſt nuptiis in *Cana Galilæa* inſtitutis, ac vinum convivis jam ſaturatis donat, ut ſit hilaritatis materia. Fuiſſe etiam morem convivia ſolennia in nuptiis adparandi populo Iſraëlitico uſitatum, colligitur ex parabolis Salvatoris Matth. XXII. 2. *Simile eſt regnum coelorum homini regi, qui fecit nuptias filio ſuo.* v. 3. *Et miſit ſervos ſuos vocare invitatos ad nuptias.* v. 4. *Inſtruit eos hoc mandato: Dicite invitatis, ecce prandium meum paratum, tauri mei & altilia occiſa ſunt, & omnia parata.* Luc. XIV. 8. *Cum invitatus fueris ad nuptias, vade & recumbe in noviſſimo loco.* In Apocalypſi itidem adluditur ad gaudia & convivia nuptialia XIX. 7. *Gaudeamus & exſultemus & demus gloriam Deo, quia venerunt nuptiæ agni.* v. 9. *Beati qui ad cœnam nuptiarum agni vocati ſunt.* In nuptialibus illis conviviis

*) Gen. XXIX. 27. dicit Laban ad generum Jacobum: *Exple cum hac* (Lea) *hebdomadem*, id eſt, ſeptiduum nuptiarum.

viviis hoſpites invitatos nitidioribus & honoratioribus veſtibus fuiſſe uſos, colligitur ex parabola Chriſti Matth. XXII. 11. ubi taxatur, qui deſtitutus erat *veſte nuptiali*. 4.) *Sponſæ exornationem* in populo Dei uſitatam fuiſſe, colligitur *tum* ex hiſtorica commemoratione Gen. XXIV. 53. ubi Eleazarus Iſaaci proxeneta donat Rebeccæ *veſtes*, quibus ſponſo ſuo ſe ornet. Jerem. II. 32. *Nam obliviſcetur ſponſa faſciæ pectoralis ſuæ;* in Hebræo: ornatus ſui? *tum* ex parabolica ſpiritualis conjugii deſcriptione. Pſal. XLV. 10. *Adſtat ſponſa a dextris tuis in auro Ophir.* v. 15. *De capſulis aureis eſt veſtitus ejus, in acupictis adducitur ad regem.* Cant. IV. 1. *Quam pulchra es amica mea!* v. 9. *Rapuiſti cor meum in uno oculorum tuorum & in uno torque colli tui.* Eſaj. LXI. 10. *Operuit me indumento juſtitiæ quaſi ſponſam ornatam in monilibus ſuis.* Ezech. XVI. 10. *Veſtivi te diſcoloribus, & calceavi te hyacintho, & cinxi byſſo, & operui te ſerico.* v. 11. *Et ornavi te ornamento, & dedi armillas in manibus tuis & torquem circa collum tuum.* v. 12. *Et dedi tibi monile in facie tua, circulos auribus tuis, & coronam decoris in capite tuo.* v. 13. *Et ornata es auro & argento, & veſtita es byſſo & ſerico & acupictis veſtibus.* Eph. V. 27. *Ut exhiberet ſibi eccleſiam ἔνδοξον, non habentem maculam &c.* Apoc. XIX. 7. *Venerunt nuptiæ agni, & uxor ejus præparavit ſe.* v. 8. *Et datum eſt illi, ut cooperiat ſe byſſino ſplendenti & candido.* XXI. 2. *Vidi ſanctam civitatem, Hieruſalem novam, a Deo paratam, ſicut ſponſam ornatam viro ſuo.* Nec ſolum ſponſam, ſed etiam *ſponſum ipſum* in die nuptiarum coronam geſtaſſe, colligitur ex Eſaj. LXI. 10. *Tanquam ſponſum induere fecit* פְּאֵר, *coronam*, ut adparet ex v. 3. Cant. III. 11. *Egredimini, & videte filiæ Sion regem Salomonem in diademate, quo coronavit illum mater ſua in die deſponſationis illius & in die lætitiæ cordis ejus.* 5.) *Sponſi obviationem* ſive in occurſum ſponſæ adventantis proceſſionem probat hiſtoria 1 Maccab. IX. 39. *Sponſus exivit & amici ejus & fratres ejus in occurſum ſponſæ & comitum ejus cum tympanis & muſicis & armis multis.* [quamvis ibi de filiis Ambri non de Iſraelitis ſit ſermo] Gen. XXIV. 63. ex ſingulari Dei inſtinctu Iſaacus egreditur *in agrum ad meditandum*, cum ſponſa Rebecca ipſi adducitur. Ex parabola Chriſti Matth. XXV. 1. colligi poteſt, moris fuiſſe, ut ſponſus veſpertino tempore comitatus adoleſcentibus [qui dicebantur *amici ſponſi*] accederet ſponſæ ſuæ domum ad nuptias eam evocaturus, ac tum e domo ſponſæ virgines quædam adſidentes ſponſæ [quæ vocabantur *amicæ ſponſæ*] ſponſa ipſa domi reſidente & ſponſi adventum præſtolante, prodirent ſponſæ obviam deductúræ illum cum lampadibus in domum ſponſæ & nuptialibus gaudiis cum eo perfruituræ. 6.) *Fauſtam adprecationem* in nuptiis fuiſſe ſolitam, colligitur ex Gen. XXIV. 60. precantur parentes, fratres & cognati proſpera Rebeccæ dicentes: *Soror noſtra es, creſcas in mille millia, & ſemen tuum poſſideat portas inimicorum tuorum.* Ruth. IV. 11. ſeniores urbis Bethleëmiticæ conjugio Boozi & Ruthæ fauſta precantur: *Faciat Dominus hanc mulierem, quæ ingreditur domum tuam ſicut Rachel & Leam, quæ ædificaverunt domum Iſrael.* Tob. VII. 15. Raguel parens ſponſæ filiam ſuam Saram Tobiæ adducens inquit: *Deus Abraham, Deus Iſaac & Deus Jacob vobiſcum ſit, & ipſe conjungat vos, impleatque benedictionem ſuam in vobis* IX. 9. Gabelus Tobiæ hiſce benedicit verbis: *Benedicat te Deus Iſrael.* v. 10. *Et dicatur benedictio ſuper uxorem tuam & ſuper parentes veſtros.* v. 11. *Et videatis filios veſtros & filios filiorum veſtrorum, usque in tertiam & quartam generationem, & ſit ſemen veſtrum benedictum a Deo Iſrael, qui regnat in ſecula*

a ſeculorum. v. 12. *Et omnes convivæ nuptiales dixerunt, Amen.* 7.) *Pactorum nuptialium conſignationem* oſtendit Tobiæ hiſtoria. Tob. VII. 15. *Accepta charta fecerunt conſcriptionem conjugii.* In Græco eſt: λαβὼν βιβλίον ἔγραψε συγγραφὴν, καὶ ἐσφραγίσατο. In nuptialibus illis tabulis *dotem* fuiſſe expreſſam, colligitur ex Gen. XXXIV. 12. *Augete dotem & munera poſtulate.* Exod. XXII. 16. *Si ſeduxerit quis virginem nec dum deſponſatam, dormieritque cum ea, dotabit eam, & habebit eam uxorem.* Quin & apud Iſraelitas non minus quam apud Romanos *coëmtione* nuptias fuiſſe confectas, ita ut maritus data pecunia tum uxori tum parentibus ejus ab eis illam ſibi uxorem, & viciſſim uxor dato pretio maritum ſibi coemerit, non obſcure colligitur ex 2 Sam. III. 14. Oſeæ III. 2. quo etiam quidam referunt dictum Ziporæ uxoris Moſis Exod. IV. 25. *Sponſus ſanguinum tu mihi es*, id eſt, niſi ego ſanguinem filii mei in eo circumcidendo effudiſſem, de vita tua actum fuiſſet. Te igitur mihi denuo ſponſum adquiſivi & coemi non dote pecuniaria, ſed profuſione ſanguinis filii mei. 8.) Denique *deductionem in domum* & cubiculum ſponſi ſolennitate quadam peragi ſolitam, ex ſacra hiſtoria itidem colligi poteſt. Geneſ. XXIV. 67. *Introduxit Iſaac ſponſam Rebeccam in tabernaculum Saræ matris ſuæ, & fuit ei in uxorem.* Deductionem in cubiculum noctu fuiſſe factam, adparet ex Geneſ. XXIX. 23. ubi Laban beneficio noctis uſus Leam pro Rachele in cubiculum ſponſi introducit. Tob. VIII. 1. *Poſtquam coenaverant, introduxerunt Tobiam ad ſponſam.* Referunt Paulus Fagius in adnotat. ad paraph. Chald. Deuter. XXII. & Schindlerus in lexico in voce בתל ex M. Nachmanno, quod „ante thalamum nuptialem, quem vocant חוּפָּה, adſtiterint „duo ſodales, quos adpellant שׁוּשְׁבִינִין, „ſocios & amicos, qui præeuntes diligenter explorarint cubiculum, in quod ſponſus & ſponſa introducendi erant, ne quid „quod ad judicium virginitatis pertineret, „inſidiarum alter alteri imponeret, totamque noctem adſtantes ſummo cum gaudio „animique hilaritate ceu cuſtodes regis & „reginæ egerint. Illorum erat, egredientibus ſponſo & ſponſa protinus irrumpere, „omnia denuo explorare & agnita priora „lintea, in quibus concubuerant, matri „tradiderunt, quæ illa adſervabat.„ Colligunt illud ex Deut. XXII. 15. & „Joannem Baptiſtam ad morem illum nuptialem adluſiſſe„ exiſtimant, quando inquit Joh. III. 29. „Qui habet ſponſam, ſponſus eſt, amicus autem ſponſi, qui ſtat & „audit eum, gaudio gaudet propter vocem „ſponſi.„

§. CCCCLX. *Judæi hodierni* varios ac diverſos in diverſis provinciis obſervant ritus, quorum aliquos hic enumerabimus. Quamvis enim non amplius ſint Dei *populus;* Oſeæ II. 2. tamen deſcendunt ex illis majoribus, cum quibus Deus fœdus olim iniit, ac veriſimile eſt, quosdam illorum rituum, quos adhuc obſervant, ex Iſraeliticæ eccleſiæ in veteri teſtamento conſuetudine originem trahere. Thalmud in Keduſchin f. 2. dicit tribus modis uxorem a viro duci: 1.) *ſubarrhatione*, quando in fidem matrimonii aliquid ex mobilibus ipſi donat; 2.) *ſcriptione*, quando literas ipſi tradit, in quibus hoc habetur: *Eris mea uxor;* 3.) *cohabitatione*, quando cum ea conſueſcens dicit: *Deſpondeo te mihi juxta ordinationem Moſis & Iſraelis.* Nuptiales ritus potiores hi ſunt. 1.) *Lotio.* Sponſa proximo ante nuptias die a mulierculis ad balneum aquæ frigidæ feſtiva ſolennitate cum cantico & tripudio deducitur, ſeque totam aquæ immergere cogitur. 2.) *Mutua donatio.* Sponſus mittit ſponſæ baltheum nuptialem aureis umbilicis ac fibulis ornatum, is vero, quem ſponſa mittit

Ritus Judaeorum modernorum.

tit

tit ſponſo, argenteis intertextus eſt. Offerunt etiam ſibi invicem annulos pronubos. 3.) *Inſtrumenti nuptialis conſcriptio.* Elias in Thisbi refert, Judæos duplicia inſtrumenta conſcribere, alterum vocatur שְׁטַר אֵרוּסִין, *inſtrumentum ſponſaliorum*, quod in ſponſalibus conſtituitur, alterum vero שְׁטַר נְשׂוּאִין, *inſtrumentum traditionis ſive acceptionis*, quod in ipſis nuptiis confici ſolet, in quo continetur, quod uxor marito ſit tradita & ab eo accepta, quodque maritus ſeſe obligaverit ad tria illa, quæ juxta legem moſaicam uxori a marito debere, ſuperius diximus. Hujus nuptialis inſtrumenti ſcripturam adeo neceſſariam ſtatuunt, ut ſi mulier nupta ſit illa non interveniente, concubinæ vel pellicis, non autem uxoris loco ſit habenda. 4.) *Sponſæ exornatio.* Ea ſummo ſtudio perficitur a mulierculis, quæ tortis crinibus ac plegmaſi ſponſam expoliunt, faciem pudoris & verecundiæ ergo obvelant, & nihil quidquam prætermittunt, quod ad ſponſæ ornatum promovendum eamdemque lætificandam facere poſſit. 5.) *Solennis ad copulationis & benedictionis locum deductio.* Sponſus a viris ac juvenibus, ſponſa a matronis & puellis cum inſtrumentis muſicis deducitur ad locum benedictionis, ubi quatuor pueri velum quatuor perticis adnexum in ſublimi erectum tenent, חוּפָּה ab illis dictum, ſub quo ſolennis copulatio & benedictio peragitur. Sponſa tribus vicibus novum maritum circuit, ad quod peſſime adcommodant dictum propheticum Jer. XXXI. 22. *Mulier circumdabit virum.* 6.) *Fauſta adclamatio.* Quando ſponſus adventat, adclamant omnes בָּרוּךְ הַבָּא, *benedictus, qui venit;* ex Pſalm. CXVIII. 26. Peracta etiam conſecratione & copulatione triticum in novos conjuges ſpargunt repetentes primævam benedictionem Gen. I. 28. פְּרוּ וּרְבוּ: *Creſcite & multiplicate vos.* 7.) *Ipſa conſecratio.* Sponſa ad dextrum latus ſponſi collocatur, quo adcommodant illud pſalmographi Pſalm. XLV. 10. *Uxor adſtitit a dextris*, ac faciem ad meridiem convertere jubetur, ſuperſtitioſe enim ſtatuunt, ad πολυτεκνίαν illud facere. Rabbi copulationis ritum peracturus extremitatem cilicii, quod ſponſus collo circumdatum geſtat, *talles* ab ipſis vocatum, ſponſæ capiti imponit, quem ritum deducunt ex Ruth. III. 9. Ezech. XVI. 8. poſtea accipit vitrum vino plenum, recitat בִּרְכַּת אֵרוּסִין *benedictionem deſponſatorum*, in qua Deo gratias agit, quod hæ perſonæ ſint ſibi invicem deſponſatæ, & ſponſæ ac ſponſo ex eo vinum deguſtandum præbet. Mox annulum aureum a ſponſo acceptum teſtibus ad ſe adſcitis oſtendit, & explorato eorum de auri ſinceritate judicio ſponſæ digito auriculari proximo eum inſerit, ac publice *tabulas nuptiales* prælegit. Exinde denuo vitrum vino plenum ſibi adferri jubet, ac recitat בִּרְכַּת־נְשׂוּאִין, *benedictionem conjugatorum*, in qua Deo gratias agit, quod hæ perſonæ matrimonio ſint copulatæ, ac utrique novorum conjugum ex eo vino propinat, ſponſus autem prius vitrum deſponſationis in terram projicit, inque memoriam deſtructi templi Hieroſolymitani confringit. Eadem de cauſa in quibusdam locis *cinerem* capiti ſponſi inſpergunt, ac ſponſus *nigro panno* inſtar lugentium caput involutum habet. 8.) *Convivii nuptialis celebratio*, quod ipſi vocant ארם: in eo ſponſus clara voce prolixam orationem prius decantat, poſtea gallina cocta cum ovo adfertur, quam certatim omnes dilacerant, tandem ſequitur ipſum ſolenne convivium, quod plerumque *per dies octo* protrahitur. Sub finem ſolennitatis convivalis peculiares choreas inſtituunt, quas vocant מִצְוָה in honorem præcepti divini de nuptiis &c. Vide Buxdorffium in ſynag. Judaic. cap. XXXVIII. Chriſt. Gerſonem libr. I. de Jud. Thalm. cap. XX. Anton. Margaritam in lib. de Jud. ritibus &c.

§. CCCCLXI.

Ritus in eccleſia primitiva.

§. CCCCLXI. Ex hiſtoria eccleſiæ chriſtianæ primitivæ in nov. teſt colliguntur

hi ritus. 1.) *Coram eccleſiæ miniſtro præſentatio.* Concilium Carthag. IV. can. XIII. & habetur c. Sponſus 30. q. 5. *Sponſus & ſponſa cum benedicendi ſunt a ſacerdote, a parentibus vel paranymphis offerantur in eccleſia ſacerdoti.* Finis hujus præſentationis fuit non ſolum denunciatio novi matrimonii eccleſiæ facta, ſed etiam exploratio de fidei articulis, an uterque conjugum fidem chriſtianam amplectatur, quales in ea fecerit progreſſus &c. 2.) *Trina denunciatio.* Concilium Lateranenſe II. can. LI. & habetur c. Cum inhibitio X. de clandeſt. deſponſ. „Specialem quorumdam locorum conſuetudinem ad alia „generaliter prorogando, ſtatuimus, ut „cum matrimonia fuerint contrahenda, in „eccleſiis per presbyteros publice proponatur competenti termino præfinito, ut „intra illum, qui voluerit & valuerit, legitimum impedimentum opponat, & ipſi „presbyteri nihilominus inveſtigent, utrum „aliquod impedimentum obſiſtat. Cum „autem adparuerit probabilis conjectura „contra copulam contrahendam, contractus interdicatur expreſſe, donec quid „fieri debet ſuper eo, manifeſtis conſtiterit documentis.„ Finis hujus denunciationis fuit duplex, *primo* ut diſpiceretur, an impedimentum aliquod matrimonii ex propinquitate, ex ligamine aliorum ſponſaliorum &c. perſonis hiſce intercederet; perinde ut referente Socrate libr. V. hiſtor. eccleſ. cap. V. olim uſitatum, *nomina vocandorum ad miniſterium eccleſiaſticum per trinundinum*, hoc eſt, per tres ſolennes conventus eccleſiaſticos publice promulgari ac populum moneri, ut ſi quid quiſpiam contra ordinandum haberet proferendum, illud in medium adferret: *deinde* ut eccleſiæ precibus novi conjuges commendarentur. 3.) *Sponſi & ſponſæ decoratio.* Eam apud Chriſtianos uſitatam fuiſſe colligitur ex Ambroſii lib. de inſtit. virg. cap. XVII. pro virgine deprecatione, & ad nuptiales ritus alluſione. *Hæc* [inquit] *famula tua Chriſte tuis adſiſtit altaribus non rutilanti cæſarie flavum deferens crinem flammeo nuptiali dicatum &c.* Item ex ejusdem ſermon. IX. ubi Agnetem de Chriſto ſponſo ſuo ſic loquentem introducit: *Annulo fidei ſuæ ſubarrhavit me, ornavit me inæſtimabili dextrocherio, dextram meam & collum meum cinxit lapidibus pretioſis. Tradidit auribus meis inæſtimabiles margaritas, & circumdedit me vernantibus atque coruſcantibus gemmis. Induit me cyclade auro texta & monilibus ornavit me.* Nicephorus libr. XVIII. hiſtor. eccleſ. cap. VIII. Mauritii imperatoris & Conſtantinæ nuptias deſcribens, inter cætera ſic loquitur: *Adparatui nuptiarum affuere vera in Deum pietas & imperatoria majeſtas ſatellitio Mauritium ejusdemque conjugem decentiſſime ſtipantes & dona eis quam honorificentiſſime offerentes, illa namque canicie veneranda decentibusque rugis patris atque matris nuptias ſanctificantium fratrumque venuſtorum conjugalem adparatum exornantium vicem præſtitit. Hæc autem ex auro contextam veſtem purpura & Indicis margaritis diſtinctam nec non coronas auro multo & lapillis pellucidis reſplendentes præbuit.* Sabellicus libr. I. Enneadis 9. memorat, *moris fuiſſe apud Venetos, ut virgines, quæ nuper eſſent matrimonio locatæ, exquiſitiſſimo cultu ornatuque pretioſiſſimo apoſtoli ædem ſtato die inviſerent, ut ſpectaculo eſſent univerſo civium coetui.* 4.) *Lampadum ac facularum accenſio.* Heſychius libr. IV. in Levitic. lampadum in nuptiis uſitatarum meminit Nicephorus d. l. *In nuptiis Mauritii imperatoris omnes, qui dignitates magiſtratusque gerebant, ſplendide coronati faces nuptiales accendebant, conventumque ſponſalitium hymnis ac carminibus celebrabant.* 5.) *Coronæ impoſitio.* Sponſus

ſus & ſponſa in ſolenni ad templum deductione coronas geſtabant in ſignum pudicitiæ inviolate hactenus conſervatæ, & victoriæ ex concupiſcentiis carnis debellandis reportatæ. Chryſoſtomus in Geneſ. *Quid ſibi vult corona? ut oſtendant, conjuges ſe uſque ad id tempus victores fuiſſe cupiditatum.* Sacerdotem ſolitum fuiſſe ſponſo coronam contexere & imponere, colligitur ex Metaphraſte in vita Taraſii tom. V. apud Paulum diaconum libr. XVIII. rerum Romanarum. Sergius epiſcopus Heraclio imperatori & Eudociæ nuptiales coronas imponit. 6.) *Eccleſiaſtica conſecratio & ſacerdotalis benedictio.* Platina in vita Soteris p. 23. a Sotere, qui circa annum Chriſti 174. Romanæ eccleſiæ præfuit, fuiſſe inſtitutum memorat, *ne legitima haberetur uxor, niſi cui ſacerdos ex inſtituto benedixiſſet.* Sed ritus benedictionis ſacerdotalis eſt antiquior. Euariſtus enim, qui circa annum Chriſti 97. Romanum egit epiſcopum, in epiſtola ad Afric. epiſc. tom. I. concil. p. 106. & in cap. Aliter 30. quæſt. 5. ſic loquitur: *Aliter legitimum, ut a patribus accepimus & a ſanctis apoſtolis, eorumque ſucceſſoribus traditum invenimus, non ſit conjugium, niſi ab his, qui ſuper ipſam foeminam dominationem habere videntur, & a quibus cuſtoditur, uxor petatur, & a parentibus aut propinquioribus ſponſetur, &c. & ſuo tempore ſacerdotaliter, ut mos eſt, cum precibus & oblationibus a ſacerdote benedicatur &c. & ſolenniter accipiatur, & biduo vel triduo orationibus vacent, & caſtitatem cuſtodiant.* Tertullianus libro II. ad uxorem cap. IX. *Unde ſufficiam ad enarrandam felicitatem ejus matrimonii, quod eccleſia conciliat, & confirmat oblatio, & obſignatum angeli renunciant, pater rato habet?* Contra vero in libro de pudicit. cap. IV. *Occultæ conjunctiones,* [inquit] *id eſt, non prius apud eccleſiam profeſſæ, juxta mœchiam & fornicationem judicari periclitentur.* Ambroſius libr. IX. epiſt. ep. 70. non longe a princ. *Conjugium velamine ſacerdotali & benedictione ſanctificari oportet.* Damaſus recitat decretum Sylveſtri: *Unusquisque clericus ſit unius uxoris vir, quæ tamen a ſacerdote ſit benedicta.* Nicephorus libr. XIV. hiſtor. eccleſ. cap. LV. refert Syneſii Cyrenenſis epiſcopi reſponſum: *Mihi & Deus ipſe & leges ipſaque ſacra Theophili manus uxorem dedit. Quapropter omnibus prædico, teſtatumque eſſe volo, me illam prorſus non deſerturum.* Concilium Carthag. IV. can. XIII. & habetur c. Sponſus diſt. 23. *Sponſus & ſponſa cum benedicendi ſunt a ſacerdote, a parentibus vel a paranymphis offerantur, qui cum benedictionem acceperint, eadem nocte pro reverentia ipſius benedictionis in virginitate permaneant.* Conſtitutiones imperatorias Leonis philoſophi & Alexii Comneni adduximus ſuperius cap. VI. §. 409. Aponius libr. I. in Cant. *Nuptiæ a ſacerdotibus Chriſti benedicuntur, & ſine macula thorus lege divina pudicorum conjugum a Salomone laudatur.* Nicolaus ad conſulta Bulgar. & habetur c. Noſtrates 30. quæſt. 5. „Sponſus & ſponſa primum in eccle„ſiam Domini cum oblationibus, quas of„ferre debent Deo, per ſacerdotis manum „ſtatuantur, ſicque demum benedictionem „& velamen cœleſte ſuſcipiunt.„ Apud Zonaram tom. III. quidam ſacerdos ἱεροτελεσίαν γαμικὴν Conſtantini & Zoes imperatricis peragit, quam patriarcha *ob tertias nuptias* detrectabat. Alexander III. in concilio Lateranenſi cap. VII. prohibuit, *pro benedictione illa a novis nuptis quidquam exigere.* 7.) *Annuli traditio.* In ſolenni illa benedictione ſponſum ſponſæ ac vice verſa ſponſam ſponſo annulum datæ conjugalis fidei teſtem tradidiſſe, colligitur ex Tertulliano libr. de cultu fœminarum, ubi *annuli pronubi* mentionem fecit. Iſidorus libr. II. offic. cap. XIX. & habetur c. Fœminæ 30. q. 5. „Quod in pri„mis nuptiis annulus a ſponſo ſponſæ datur,

„tur, ſit vel propter mutuæ dilectionis ſi„gnum, vel propter id magis, ut eodem „pignore corda eorum jungantur, unde „& quarto annulus digito inſeritur, ideo „quia in eo vena quædam, ut fertur, ſan„guinis ad cor usque perveniat.„ 8.) *Velatio.* Ambroſius libr. I. de Abrah. c. IX. ſponſas velo fuiſſe tectas Rebeccæ exemplo probat. „Nec illud [*inquit*] otioſum, „quod Rebecca cognito Iſaaco caput ſuum „obnubere cœpit, docens verecundiam in „nuptiis præire debere, inde enim & nu„ptiæ dictæ, quod pudoris gratia ſe puel„læ obnuberent. *Iſidorus d. l.* Fœminæ, „dum maritantur, ideo velantur, ut ſe „noverint ſemper maritis ſuis ſubditas eſſe „& humiles. *Item*, quod nubentes poſt „benedictionem vitta invicem quaſi uno „vinculo copulantur, videlicet ideo fit, „ne compagem conjugalis unitatis dirum„pant. Ac eadem vitta candido purpureo„que colore permiſcetur, candor quippe „eſt ad munditiem vitæ, purpura ad ſan„guinis poſteritatem adhibetur, ut hoc ſi„gno & continentia & lex continendi ab „utrisque ad tempus admoneantur, & poſt „hoc reddendum debitum non negetur.„ 9.) *Obviatio.* Sponſæ peregre adventanti cum magna pompa & ſplendido comitatu obviam proceſſiſſe ſponſum, colligitur ex Paulo diacono libr. XXII. rer. Roman. ubi commemorat, „proceres Conſtantinopoli„tanos ſolenni pompa occurriſſe Irenæ A„thenis venienti, ut Conſtantino principi, „Conſtantini iconomachi filio, matrimo„nio copularetur.„ 10.) *Dotatio.* Eam antiquiſſimi patres in ſponſa requirunt. Euariſtus d. l. *Aliter legitimum non fit matrimonium, niſi uxor a parentibus aut propinquioribus ſponſetur, & legibus dotetur.* Hieronymus in epiſt. ad Oceanum, *uxorem a concubina* hoc nomine diſcerni dicit, *quod uxori tabulis opus ſit & jure dotali, quæ concubinæ minime habuerint.* Auguſtinus libr. XII. de Geneſ. ad literam cap. XLI. de nuptiis primorum parentum diſſerens ceremoniarum nuptialium ſuo tempore uſitatarum mentionem facit. „Ni„ſi forte [*inquit*] ſponſa a patre erat tra„denda, & exſpectanda votorum ſolenni„tas & convivii celebritas, & dotis æſtima„tio & conſcriptio tabularum. *Nicolaus* „*ad conſult. Bulg. c. Noſtrates 30. quæſt.* „5. Poſtquam arrhis ſponſam ſibi ſponſus „per digitum fidei annulo inſignitum de„ſponderit, dotemque utrique placitam „ſponſus ejus ſcripto pactum hoc conti„nente coram invitatis ab utraque parte „tradiderit, aut mox aut apto tempore „ambo ad nuptialia fœdera perducuntur. „*Leo c. Qualis ibidem:* Qualis debeat eſſe „uxor, quæ habenda eſt ſecundum legem „virgo caſta, & deſponſata in virginitate, „& dotata legitime, & a parentibus tra„dita ſponſa, & a paranymphis accipien„da, & ita ſecundum legem & evange„lium publicis nuptiis in conjugium liqui„de ſumenda. *Concilium Arelatenſe cap.* „*VI. & habetur c. Nullum ibidem:* Nul„lum ſine dote fiat conjugium, juxta poſ„ſibilitatem fiat dos. *Innocentius dicit*, „dotem hanc conferri, ut vir matrimonii „onera facilius ferat.„ 11.) *Nuptialis convivii inſtructio.* Ejus meminit Dionyſius Alexandrinus apud Euſebium libr. VI. hiſtor. eccleſ. cap. XXXIX. Chryſoſtomus homil. XII. in Coloſſ. IV. graviter taxat morem „invitandi meretrices ad convivia „nuptialia; *& addit:* Licet aliis exhilara„re nuptias„ utpote lautis menſis & copio„ſis veſtimentis. Hæc non amputo, ne „videar eſſe valde agreſtis. Omnia tamen „oportet eſſe plena temperantia ac mode„ſtia, gravitate & honeſtate.„ Idem homil. XLII. in acta apoſtolorum refert, quod *ad hoſpites in conviviis nuptialibus exhilarandos adhibuerint cymbala, tibias & cantica.* Gregorius Turonius libr. IV. cap. XLVI. deſcribit nuptias Sigeberti, Franciæ regis, *ſumtuoſis epulis & magna cum lætitia* celebratas. Remigius in Pſalm. XLV. refert, *ſcholaſticos carmen fuiſſe*

cantare ſolitos in nuptiis in laudem ſponſi & ſponſæ. Aponius libr. I. in cant. itidem meminit illorum, *qui in nuptiis dulci modulatione ſponſi potentiam & ſponſæ pulcritudinem laudaverint.* Mauritii imperatoris nuptiæ hymnis ac carminibus celebrantur apud Nicephorum d. l. Hector Boëtius libr. XIII. hiſtor. Scot. deſcribens magnificentiſſimas Alexandri, Scotorum regis, cum Margarita, Angli regis, filia, celebratas. „Non deerat [*inquit*] quidquam, quod lætitiam aut gaudium animis excitare poſſet, quicunque muſices aut pſallendi aut alicujus inſtrumenti, quod exhilarationem animo adferret, periti erant, eo aut vocati aut ultro concurrerant. Plena erat regia ſaltantium, canentium, pſallentiumque turba.„ Immoderatos tamen luxus in nuptialibus conviviis patres ſæpius taxant.

Ritus in noſtris eccleſiis uſitati.

§. CCCCLXII. Ex his facile adparet, quid de ritibus *hodiernis moribus ac temporibus* in noſtra eccleſia uſitatis ſtatuendum. Revocari illi poſſunt ad duo generalia capita, ad *ſacerdotalem* ſcilicet *novorum conjugum conſecrationem*, & *ſolennem convivii nuptialis celebrationem.* Prius eſt eccleſiaſticum, poſterius politicum, quo ipſo manifeſte innuitur, conjugium in eccleſia chriſtiana non habendum eſſe pro contractu mere politico, ſed pro fœdere divino ac re ſacra & eccleſiaſtica.

Sacerdotalis novorum conjugum conſecratio.

Sacerdotalis novorum conjugum conſecratio eſt ritus eccleſiaſticus, quo ſponſus & ſponſa antegreſſis ſponſalibus & trina denunciatione præcedente comitantibus parentibus, cognatis, vicinis & aliis honeſtis perſonis ad templum ſolenniter deducuntur, ac explorato prius matrimoniali utriusque partis conſenſu, datis invicem dextris [alicubi etiam annulis] ab eccleſiæ miniſtro *in nomine Patris, Filii ac Spiritus ſancti copulantur*, de divina conjugii inſtitutione ejusdemque finibus, de officio utrique in poſterum incumbente, de cruce conjugio addita & conſolatione cruci opponenda admonentur, ac piis precibus & benedictione eccleſiaſtica, addito χειροθεσίας ritu, Deo commendantur. Hæc ceremonia merito retinetur: 1.) propter ipſius *Dei exemplum;* Gen. I. 27. II. 22. 2.) propter *apoſtolicum præceptum* tam *generale*, quod omnia in eccleſia fieri debeant κατὰ τάξιν καὶ εὐσχημόνως, 1 Cor. XIV. 40. quod *omne, quidquam facimus in verbo aut opere, in nomine Chriſti Jeſu faciendum ita, ut gratias agamus Deo per ipſum*, Col. III. 17. *per verbum Dei ac preces omnis creatura Dei ſit ſanctificanda*, 1 Tim. IV. 5. quod quæcunque ſunt εὔφημα καὶ ἁγνὰ, ſectari debeamus; Phil. IV. 8. quam *ſpeciale*, quod nubendum ſit *in Domino*, 1 Cor. VII. 39. & quod γάμος nobis debeat eſſe τίμιος, Hebr. XIII. 4. 3.) *Ob novorum conjugum documentum*, ut moneantur de dignitate illius ordinis, cui nomen dant, ac de officiis juxta normam verbi utrique parti debitis. 4.) Ob *eorumdem commodum*, ut hac ratione matrimonium ipſorum coram facie Dei, angelorum & eccleſiæ confirmetur, ipſique per preces Deo conſecrentur, & divinam benedictionem in conjugio ſuo ſperare poſſint. 5.) Ob *antiquiſſimum hujus eccleſiaſticæ benedictionis inſtitutum.* Oſtendit enim hiſtoria eccleſiæ omnium temporum, quod verbo ac precibus matrimonium ſanctificari perpetuo uſu fuerit receptum. Eccleſia teſte, merito contrahitur illud matrimonium, ex quo futura eccleſiæ membra ſperantur. 6.) Propter *ipſorum gentilium ſuffragium.* Gentiles ex lumine naturæ quodammodo agnoverunt, conjugium non eſſe inſtitutum mere humanum ſed divinum, unde ritibus ſacris illud initiandum eſſe cenſuerunt. Plato lib. V. de legibus nuptiarum *inaugurationem fieri* voluit *per ſacerdotes, adhibitis precibus & ſacrificiis.* Libr. V. de republ. *Feſta*

ſta quædam erunt legibus deſignanda, in quibus ſponſus & ſponſa conveniant, ſacra fiant & hymni a poetis noſtris nuptiis celebrandis convenientes. Valerius Maximus lib. II. memorab. cap. I. *Nuptiis etiamnum auſpicia interponuntur, qui quamvis auſpicia petere deſierint, ipſo tamen nomine veteris conſuetudinis veſtigia uſurpantur.*

§. CCCCLXIII. In conſtitutione eccleſiaſtica electoris Auguſti ſub titulo de articulis generalibus capite XIII. fol. 529. ſalutariter præcipitur: 1.) Quod eccleſiæ miniſter, a quo trinundina denunciatio & copulatio novorum conjugum requiritur, ab ipſis deſponſatis perſonis ac earum parentibus, tutoribus, cognatis &c. adcurate prius inquirere debeat, an deſponſatio facta ſit cum conſenſu parentum vel tutorum, an alterutra pars aliorum ſponſaliorum ligamine ſit devincta, an prohibito quodam conſanguinitatis vel adfinitatis gradu ſe contingant, an in publico eccleſiæ conventu ſacra euchariſtia uſi fuerint, denique ſi adhuc juniores ſint, an catecheſin ac fundamenta doctrinæ chriſtianæ recte didicerint? absque quorum cognitione nec denunciatio nec copulatio cuiquam conferenda. 2.) Quod conjugium ipſorum tribus diſtinctis vicibus non ſolum in eo loco, in quo ſponſus & ſponſa degunt, ſed ſed etiam in eo, in quo vel uterque vel alteruter ipſorum natus & educatus eſt, eccleſiæ e ſuggeſtu denunciandum, ejusdemque precibus commendandum. Item quod teſtimonium proclamationis a paſtore illius loci, ex quo ſponſus vel ſponſa peregre adveniunt, requirendum ſit. 3.) Quod copulatio novorum conjugum nequaquam in privatis ædibus aut ſub dio, ſed in templo coram facie eccleſiæ & in conventu agnatorum ſit peragenda; ubi tamen caſus neceſſitatis recte excipitur. 4.) Quod nullus ex eccleſiæ miniſtris peregrinas perſonas ad diœceſin vel parœciam ſuam minime pertinentes copulare debeat. Hisce in eccleſiaſtica conſtitutione illuſtriſſimi principis Johannis Caſimiri, Saxoniæ ducis &c. recte additum fuit: 5.) Quod quilibet parochus peculiarem librum habere debeat, in quo conjugum a ſe copulatorum nomina ac diem & locum contracti matrimonii deſcribat, eumdemque ſucceſſori ſuo relinquat. Idem ſtatutum fuit in concilio Tridentino ſeſſ. XXIV. cap. I. Idem etiam obſervatur in eccleſiis Tigurinis, ut conſtat ex ſcripto Lavateri de ritib. eccleſ. Tigur. cap. XVI. p. 18.

Convivii nuptialis celebratio.

§. CCCCLXIV. *Convivii nuptialis celebratio* eſt ritus politicus, quo peracta eccleſiaſtica benedictione cognati, vicini & amici ſolenni convivio a novis conjugibus vel ipſorum parentibus excipiuntur, cui deductio ſponſæ in domum ſponſi conjungi conſuevit, per quam ſponſa in poſſionem quaſi mariti traditur, ut cohabitatio conjugalis & omnium rerum communio inter ipſos conſequatur. Feſtivitas illa convivii nuptialis merito obſervatur: 1.) Propter *ritus hujus antiquitatem*, quæ ex veteris & novi teſtamenti ſcriptura jam ante fuit demonſtrata. 2.) Propter *conjugii dignitatem*, quæ requirit, ne conjunctiones ſint occultæ & clandeſtinæ. 3.) Propter *publicam honeſtatem*. 4.) Ob *perpetuam omnium gentium conſuetudinem. Lycurgus* in phitidiis voluit cœnare ſponſum cum ſponſa, ne ſine ſolennitate ingrederetur nupta thalamum mariti. Plutarchus in Lycurg. Apud *Athenienſes* lege imperabantur ſympoſia nuptiarum, tum deorum nuptialium invocandorum, tum teſtimonii cauſa. Athenæus lib. V. *His de cauſis*, ait Demoſthenes in orat. in Oenotor. *& nuptias celebramus, & maxime neceſſarios invitamus, quod non levis res agatur, ſed vita ſororum & filiarum alienæ fidei committitur, quæ ut in tuto collocetur, ſumma cura providemus.* Sed meminerint convivæ nuptiales illius, quod Tob. VII. 17. &

& VIII. 20. de Tobiæ nuptiis dicitur, *epulatos fuiſſe hoſpites in timore Domini*, & de convivio Ahaſveri Eſth. I. 8. quod *nemo ad bibendum fuerit coactus*. Unde in conſtitutione eccleſiaſtica electoris Auguſti l. d. ſevere præcipitur, ne ante ingreſſum templi compotationes inſtituantur, neve ſuperflui ſumtus in nuptiis fiant, ne impudicæ choreæ inſtituantur &c. Vere enim adfirmare poſſumus, non Deo, ſed diabolo celebrari nuptias in luxu immoderato ac Sybaritico, in faſtu Perſico, in crapula beluina, cum ludis impuris, verbis obſcœnis & turpi laſcivia inſtitutas, quæ cauſa etiam non poſtrema eſt, quod conjugium multis infelix & infauſtum contingit; neque enim honeſtum ſortiri poſſunt exitum, quæ a tam fœdo principio capiunt exordium, neque divinam benedictionem conjuges poſſunt experiri, quam piis precibus implorare prætermiſerunt. Henricus III. imperator in nuptiis ſuis Ingelheimii celebratis prohibuit, *ne tibicinibus, mimis & ſcurris, quorum ingens caterva confluxerat, cibi, veſtes, pecunia aut alia darentur munera, ſed ciborum reliquias pauperibus dare juſſit*. Centuriæ Magdeburgenſes XI. cap. VI. p. 294.

§. CCCCLXV. Ritus in *pontificia eccleſia* uſitatos enumerat Bellarminus libr. de matrimon. ſacram. c. XXXIII. hoc ordine: 1.) *Benedicuntur novi ſponſi in eccleſia a ſacerdote; 2.) offertur pro eis oblatio euchariſtiæ; 3.) velamine obnubuntur; 4.) vitta partim candida, partim purpurea ſimul junguntur; 5.) annulo a ſacerdote benedicto ſponſus ſponſam donat; 6.) variis precibus conjugium recens contractum Domino commendatur; 7.) cohortatione ſacerdotali monentur officii, ut in matrimonio honeſte ſe gerant*. Hos ritus omnes & ſingulos neceſſario ſervandos eſſe ſtatuunt, unde concilium Trident. ſeſſ. XXIV. canon. 11. ſic detonat: *Si quis benedictiones & alias ceremonias, quibus eccleſia in nuptiis utitur, damnaverit, anathema ſit*. Bellarminus pro adſtruenda horum rituum neceſſitate duo argumenta profert. Prius deſumtum ex *natura ſacramenti*. *Commune eſt* [inquit] *omnibus ſacramentis, ut præter eſſentialem ceremoniam a Deo inſtitutam, in qua ſacramenti eſſentia conſiſtit, adhibeantur etiam aliqui alii ritus ex antiquo eccleſiæ more vel inſtituto, quo majori cum pietate ac devotione ſacramentum percipiatur. At conjugium eſt ſacramentum. Ergo etiam tales ritus in eo neceſſarii*. Poſterius ex *auctoritate veteris eccleſiæ*. Exſtat de his ritibus primo teſtimonium *Nicolai* papæ, qui ſedit anno 700. & habetur c. Noſtrates 30. q. 5. Deinde teſtimonium *Iſidori* lib. II. de div. off. cap. XIX. qui floruit ante annos plusquam nongentos. Ad hæc *Siricius papa* in epiſt. I. cap. IV. & *Innocentius I.* papa in epiſt. II. cap. VI. benedictionis ſacerdotalis, quæ nubentibus dari ſolet, meminerunt. Ejusdem etiam mentionem faciunt *patres concilii Carthaginenſis* IV. quorum unus fuit *Auguſtinus* cap. XIII. *Ambroſius* in epiſt. 70. meminit non ſolum benedictionis, ſed & velaminis. Denique *Tertullianus*, his omnibus antiquior, libr. II. ad uxorem, meminit oblationis, qua matrimonium in eccleſia confirmatur.

Ritus in pontificia eccleſia recepti.

§. CCCCLXVI. Nobis nequaquam improbatur, certis quibusdam ritibus utilem admonitionem continentibus, ſacerdotalem novorum conjugum benedictionem in eccleſia peragi; ſed hæc in pontificiis circa hanc quæſtionem taxamus: 1.) Quod ritus illos omnes & ſingulos, quos eccleſia Romana obſervat, ac ſervandos præcipit, non quidem ad ſacramenti eſſentiam, ſed tamen propter eccleſiæ inſtitutionem *ſimpliciter neceſſarios* eſſe ſtatuunt, ac vinculo anathematis eos innectere audent, qui vel unum ex his ritibus prætermittendum eſſe vel prætermitti poſſe cenſent. Id enim pugnat cum perfectione ſcripturæ ſacræ,

cræ, quæ eſt unica neceſſario ut credendorum ſic & faciendorum norma; Deut. IV. 2. XII. 32. &c. pugnat cum dignitate libertatis chriſtianæ a Chriſto tam caro precio nobis partæ; 1 Cor. VII. 23. Gal. V. 1. pugnat cum officio paſtorum eccleſiæ, qui non debeat fidei dominari; 2Cor. I. 24. 1 Petri V. 3. pugnat cum natura rituum eccleſiaſticorum, qui pro ratione circumſtantiarum, perſonarum ſcilicet ac temporum, mutari poſſunt, tum veterum abrogatione, tum novorum inſtitutione. 1 Cor. XI. 34. 2.) Quod rituum illorum obſervationem non tantum ſub *opinione* neceſſitatis, ſed etiam *cujusdam cultus* divini eccleſiæ obtrudunt. Hæret in animis hominum ſub papatus jugo preſſorum inveterata illa opinio, quod grande ſit ſacrilegium, ſi quidpiam ex illis ritibus omittatur; contra vero annulis ac faſciis illis nuptialibus a ſacerdote benedictis neſcio, quam peculiarem ſanctitatem & efficaciam citra omne verbi divini ſuffragium adſcribunt. 3.) Quod *ritus plurimum diſſimiles conjungunt*, ac unam eamdemque eorum omnium rationem ſtatuunt. Benedicendos eſſe in eccleſia novos ſponſos, ac piis precibus ipſorum conjugium Deo eſſe commendandum, quin & ſacerdotali cohortatione de officio ſuo admonendos eſſe, facile concedimus, nec magnopere refragamur, quo minus velamen, vitta, annulus &c. adhibeantur; ſed de oblatione euchariſtiæ, id eſt, de ſacrificio *miſſatico* pro novis conjugibus offerendo, de *annulo ac vitta certis preculis a ſacerdote benedicendis*, de *aqua luſtrali* novis conjugibus & lecto geniali adſpergenda altum ubique non in ſcripturis tantum, ſed etiam in pia antiquitate ſilentium. Quod enim adtinet oblationem illam, cujus Tertullianus meminit, ea toto genere a ſacrificio miſſatico, primis illis eccleſiæ temporibus penitus ignoto, differt, nihil ergo aliud ejus nomine intelligitur, quam illud ſacrum, ad quod ſponſus & ſponſa conveniebant, quo peracto ſacerdos eos piis precibus coram tota eccleſia Domino commendabat, ut b. Rhenanus [quem Thomas Morus in epiſtol. ad Dorpium *ſatis digne laudari poſſe* negat] in commentariis ejus loci explicat. pag. 612. Junius in notis pag. 124. exponit de ea oblatione, qua ſe novi conjuges offerunt & ſiſtunt in eccleſia conſenſum ſuum teſtantes, & communibus eccleſiæ precibus benedici poſtulantes. 4.) Quod rituum illorum neceſſitatem urgent ex *falſa hypotheſi*, qua matrimonium eſſe ſacramentum vere & proprie dictum ſtatuunt, ac proinde ſine eo hoſce ritus adhibendos cenſent, ut majori cum pietate ac devotione illud ſacramentum percipiatur. Atqui oſtendimus ſuperius, in claſſe ſacramentorum nov. teſtam. proprie dictorum matrimonio locum dari minime poſſe. 5.) Quod ex paucis, iiſdemque incertis, Siricii, Innocentii, Nicolai &c. teſtimoniis de tota puriore antiquitate judicium fieri volunt, cum conſtet, quosdam ex pontificiis ritibus non primis illis apoſtolorum ætati proximis & purioribus, ſed ſequentibus & corruptioribus eccleſiæ temporibus, ex Judaica & gentili κακοζηλίᾳ introductos eſſe. 6.) Quod ex *rituum antiquitate eorumdem neceſſitatem concludant*, cum numerus annorum non poſſit nec debeat mutare naturam rituum eccleſiaſticorum, ut neceſſarii eſſe incipiant, qui prius per ſe liberi erant. *Veritati*, inquit Tertullianus lib. de præſcript. cap. I. in principio; *nemo præſcribere poteſt, non ſpatium temporum, non patrocinia perſonarum, non privilegium regionum &c.* Interim lubentes concedimus, tum in uſurpatione, tum abrogatione rituum, qui non adverſantur Dei verbo, ſed ſunt ſua natura adiaphori, rationem habendam eſſe ſcandali Rom. XIV. 13. 7.) Denique quod, ut ex una parte in urgendis hiſce ritibus ſunt *nimis rigidi*, ita ex parte altera in utilibus quibusdam ritibus omittendis *nimis ſint remiſſi*. Sic patres Tridentini con-

cilii ſeſſ. XXIV. cap. I. de reformat. matrimonii recte ſtatuunt, *ante matrimonium trinas denunciationes in eccleſia fieri debere, ut ſi aliqua ſubſunt impedimenta, facilius detegantur;* ſed quid ſibi vult vitioſa illa adpendix ibidem addita; *niſi ordinarius ipſe expedire judicaverit, ut prædictæ denunciationes remittantur, quod illius prudentiæ & judicio ſancta ſynodus relinquit?* Certe non debebat omiſſio ritus tam ſalutaris atque utilis, quo plurimis ſcandalis & contentionibus obviam iri poteſt, privato parochorum arbitrio relinqui libera, quos accepta pecunia denunciationes illas intermittere experientiæ teſtimonio conſtat. Sic Bellarminus hoc loco recte diſputat, *novos ſponſos in eccleſia benedicendos eſſe;* ſed quid ſibi vult monachalis illa diſputatio, quam cap. IX. proponit, quod *ſecundæ nuptiæ* [a viduo ſcilicet vel vidua inſtitutæ] *non debeant benedici, propterea, quod benedictio in primis nuptiis data non perierit, nec iterum benedici debeant, qui ſemel benedicti fuerunt.* Quaſi vero non ſit novum conjugium, quod viduus cum virgine, vel vidua cum adoleſcente, vel viduus cum vidua contrahunt, ac proinde nova etiam benedictione merito ſanctificandum cenſeri debeat, qua de re plura diximus ſuperius cap. V. membr. I. §. 193.

Quæritur I.) An certo anni tempore nuptiae prohibendae.

§. CCCCLXVII. Quæritur hoc loco: I.) *An certo anni tempore nuptiales feſtivitates prohiberi poſſint ac debeant?* Obſervatio certi temporis in adparandis nuptiis duplex eſt, alia *ſuperſtitioſa ac damnabilis;* alia *legitima ac probabilis.* Superſtitioſam ac damnabilem voco eam, quæ ex gentilium ſuperſtitione originem trahit. Apud *Romanos* menſis Majus nuptiis infauſtus & inauſpicatus judicabatur, teſte Plutarcho in quæſtionibus Roman. quæſt. 86. ex quo illud tritum vulgi ſermone proverbium fuit ortum: *Menſe Majo nubunt malæ.* Ovidius lib. V. Faſtor.

Nec viduæ tædis eadem, nec virginis apta
Tempora, quæ nupſit, nec diuturna fuit.
Hac quoque de cauſa, ſi te proverbia tangunt,
Menſe malas Majo nubere vulgus ait.

Rationes Plutarchus d. l. & alii adferunt eas, 1.) quia hic menſis medius eſt inter Aprilem & Junium, quibus convenientius eſt nubere, quod hic Junoni, ille Veneri ſacer eſt, deabus ſcilicet, quæ nuptiis præſunt. 2.) Propter funeſta piacula, quibus eo menſe Romani utebantur, effigies hominum de ponte in Tiberim dejicientes. 3.) Quod Majus a majoribus natu ſit dictus, & grandior ætas minus conveniat nuptiis. 4.) Quod eo menſe Remus fuiſſet interfectus, ex quo parum fauſtus & felix cenſebatur. Miraris rationum harum futilitatem? at magis mirari convenit pontificiorum ſtuporem ac cœcitatem, apud quos multorum animis ſuperſtitioſa illa opinio adhuc inſidet, quod infauſtæ & infelices ſint nuptiæ, quæ menſe Majo celebrantur, ut refert Thadæus Piſo Soaccius, pontificius ſcriptor, in tractat. de ſponſ. & matrimon. part. II. in cap. *Quales apud antiquos olim fuerint nuptiarum ritus* pag. 137. edit. Colon. ubi ex multorum ore ſeſe illud audiviſſe addit. Sed redimus ad Romanos veteres, quibus recentiores in multis adplaudunt, apud eos Calendæ, Nonæ & Idus *religioſæ erant*, hoc eſt, devitandæ, ut inquit Macrobius libro I. Saturn. cap. XV. eo quod Idus & Calendæ dies feriati eſſent, & poſtriduani dies Calendarum, Nonarum, Iduum ex æquo atri, quibus idcirco nova nupta nec libertatem auſpicari uxoriam, neque rem divinam facere potuiſſet, ut poſtridie nuptiarum tum fieri oportebat. S. Pompejus Feſtus in verbo *Nonarum.* Contra vero diebus feſtis viduæ nubebant, non virgines,

nes, ut Plutarchus in problem. teſtatur, nam ob raptas die feſto virgines bellum cum Sabinis erat exortum, quin & diebus feſtis omnia jucunda ac hilaritatis plena eſſe debent, ſed cum virgines in matrimonium dantur, dolent, ſicut e diverſo viduæ lætantur. Parentalibus, quæ menſe Februario celebrabantur, propter infauſtos & ominoſos ejusmodi dies conjugium vitandum eſſe, Ovidius libr. II. Faſtorum præcipit, ubi etiam *Saliorum diebus feſtus* a nuptiis abſtinendum eſſe indicat. Contra conjugio aptiſſimum id tempus eſſe exiſtimabant, quod *Idus Junias ſequebatur*, ut ex lib. VI. Faſtor. intelligitur. Nos ethnicæ ac ſuperſtitioſæ illi menſium ac dierum obſervationi opponimus mandatum divinum, Deut. XVIII. 10. *Non ſit obſervator inter vos horarum & dierum*; & illud apoſtolicum Gal. IV. 10. *Dies obſervatis & menſes & tempora & annos*; v. 11. *Timeo, ne fruſtra laboraverim in vobis*. Itemque illud alterum: Coloſſ. II. 16. *Nemo vos judicet in parte diei aut neomeniæ &c.* Conjunge c. Non licet. c. Si quis. c. Non obſervetis. 26. q. 7. ubi ſuperſtitioſa illa calendarum obſervatio ſevere prohibetur, & qui eam tuentur, ad ſui damnationem magis quam ad ſalutem tendere dicuntur.

§. CCCCLXVIII. *Legitimam* ac probabilem certi temporis in nuptiis celebrandis obſervationem voco eam, quæ ex eccleſiaſticæ vel politica conſtitutione utilem ac ſalutarem finem ſpectante originem trahit, vel phyſica quadam ratione nititur. Sic in veteri eccleſia bono conſilio ſtatutum fuit, ne in feſtis ſolennioribus natalitiorum, paſchatis & pentecoſtes aut proximis diebus ante illa feſta pompæ nuptiarum celebrarentur, ne conviviis nuptialibus turbaretur atque impediretur præparatio ad dignam euchariſtiæ perceptionem, quæ [ut conſtat ex concilii Agathenſis can. XVIII.] in feſtis illis toti populo erat communis. Concilium Laodic. anno 368. vel ut alii volunt anno 364. habitum can. LII. & habetur c. Non oportet 33. q. 4. *Non oportet in quadrageſima aut nuptias vel quælibet natalitia celebrare.* Ex concilio Verdenſi in ſexto ſeculo ſub Theodorico in Hiſpaniis celebrato Gratianus talem producit canonem cap. Non oportet cauſ. & quæſt. iisdem: *Non oportet a ſeptuageſima usque in octavam paſchæ, & tribus hebdomadibus ante feſtivitatem Johannis baptiſtæ, & ab adventu Domini usque poſt Epiphaniam nuptias celebrare, quod ſi factum fuerit, ſeparentur.* Nicolaus ad conſulta Bulgarorum reſpondit, ut habetur c. Nec uxorem cauſ. & quæſt. iisdem: *Nec uxorem ducere, nec convivia facere in quadrageſimali tempore convenire poſſe ullo modo arbitror.* In concilio Salegunſtadienſi anno 1023. celebrato capite III. exſtat talis conſtitutio: *De legitimis conjugiis ita viſum eſt, quod nullus Chriſtianus uxorem ducere debeat ab adventu Domini usque ad octavam epiphaniæ, & a ſeptuageſima usque in octavam paſchæ, nec in diebus quatuordecim ante feſtum Johannis baptiſtæ, neque in jejuniorum diebus, ſive in omnium ſolennium dierum præcedentibus noctibus.* Clemens III. edicto ſuo prohibuit, *ne conſecrationis gratia novi conjuges templum inviſerent a ſeptuageſima usque ad paſcha, a dominica rogationum usque ad octavam pentecoſtes, ab adventu Domini usque ad octavam epiphaniæ.* Conjunge c. Capellanus 4. extr. de Feriis. Concilium Tridentinum prohibitionem illam temperavit, ad duo duntaxat tempora eam redigendo, nam ſeſſ. XXIV. cap. X. de reform. matrimon. *Solummodo ab adventu Domini usque ad diem epiphaniæ, & a feria quarta cinerum usque in octavum paſchatis antiquas ſolennium nuptiarum prohibitiones diligenter ab omnibus obſervari præcipit, ſed aliis temporibus nuptias celebrari* permittit. Cauſam hujus reſtrictionis Bellarminus libr. de matrimon. capite XXXI. reddit

eam, quod *adhuc quidem vigeat conſuetudo in tota eccleſia communicandi in natali Domini, adeo ut rari ſint, qui id non faciant, quodque lege eccleſiaſtica omnes Chriſtiani in paſchate ad communionem accedere teneantur, ſed in pentecoſte rarior hodie ſit communio.*

§. CCCCLXIX. Nobis eccleſiaſticæ illæ conſtitutiones abſolute & ſimpliciter non improbantur; ſed ſi ab illis ferantur, penes quos eſt poteſtas eccleſiaſticæ νομοθεσίας, ac ſi absque ſuperſtitione & opinione neceſſitatis, ſine utili, ut ſcilicet homines ad devotam feſtorum ſolenniorum celebrationem magis præparentur, in eccleſia obſerventur, eas non ſolum toleramus, ſed etiam commendamus. Sic enim præcipit conſtitutio eccleſiaſtica electoris Auguſti, quæ in eccleſiis Saxonicis obſervatur in cap. de articulis generalibus p. 331. *Ut juxta mandatum & ordinationem divinam ſabbatum ſanctificetur, nec ab auditu verbi homines abſtrahantur, nuptiæ non diebus dominicis aut feſtis, ſed profeſtis inſtitui ac celebrari debent, quod ſi neceſſitas quædam requirat, ut dominicis aut feſtivis diebus inſtituantur, non tamen ante preces veſpertinas & examen catecheticum illud fieri debet.* Et poſtea: *Quamvis chriſtiana libertas dierum diſcrimen ignoret, tamen, cum dominicæ adventus ac quadrageſimale tempus concionibus poenitentialibus ac paſſionalibus deſtinatum ſit, atque omnia ſuum habeant καιρὸν, ideo nuptias eo tempore celebrari prohibemus &c.* Non igitur facimus cum Calvino & ipſius adſeclis, qui hanc eccleſiaſticam ἐυταξίαν e medio tollunt, & quovis anni tempore nuptias celebrari concedunt. Calvinus lib. IV. inſtit. cap. XIX. §. 39. *inter leges, quibus pontifices tyrannidem ſuam firmarunt, partim in Deum maniſeſte impias, partim in homines iniquiſſimas,* etiam hanc recenſet: *Ne a ſeptuageſima ad octavas paſchæ, tribus hebdomadibus ante natalem Joannis, ab adventu ad epiphaniam nuptiæ celebrentur.* Sohnius tom. I. operum diſputat. de matrimonio theſ. 78. *Nuptiæ quovis anni tempore celebrari poſſunt.* Theſ. 99. *Errant igitur pontifices, qui in quadrageſima nuptias prohibent.* Innocentius Gentilletus in apol. pro Chriſt. Gallis capite IX. p. 149. *Apoſtolus prohibitionem matrimonii vocat doctrinam dæmoniorum, unde facile perſpicere eſt, qui verius & melius fundamento verbo Dei nitantur, an evangelici an Romani catholici &c. qui nuptias laicis tempore Quadrageſimæ, Adventuum & quatuor temporum celebrari non patiuntur.* Atqui diſtinguenda erat bona & utilis conſtitutio eccleſiaſtica a lege papali & tyrannica, prior erat retinenda, poſterior taxanda ac repudianda. 1.) Quod ab auctoritate papæ in ſolidum dependeat. 2.) Quod ſub opinione neceſſitatis & cultus eccleſiæ obtruditur. 3.) Quod eccleſiaſticum illud ſtatutum retineatur cauſa ejusdem finali præcipua [quæ eſt præparatio ad dignam euchariſtiæ in illis ſolennioribus feſtis participationem] penitus fere omiſſa. Nam in papatu ſemel tantum in anno, videlicet in feſto paſchatis ad communionem accedere jubentur. Bellarminus Chemnitio ad hoc reſpondet, quod *adhuc vigeat in eccleſia conſuetudo communicandi in natali Domini, quodque non ſola communio ſit cauſa illius decreti, ſed celebritas principalium feſtorum, ad quæ eccleſia per jejunia & orationes filios ſuos præparare ſatagit.* Interim negare nequit, *in pentecoſte rariorem vel potius nullam eſſe communionem;* agnoſcat igitur, in papali eccleſia a conſuetudine primitivæ eccleſiæ hac in parte diſceſſum eſſe, id quod unice probatum eſſe voluit Chemnitius. Præterea ſi non ſola communio, ſed etiam celebritas feſtorum principalium eſt cauſa illius decreti, cur de feſto adſcenſionis, quod eſt *felix clauſula totius itinerarii Chriſti,* de feſto conceptionis, quod *eſt omnium*

feſto-

feſtorum metropolis, nihil tale ſtatuitur? Et cur ipſe Bellarminus diſputat, *concilium Tridentinum in feſto pentecoſtes nuptias fieri permiſiſſe, propterea quod rarior eo tempore ſit communio?* 4.) Quod progreſſu temporis adſui cœperit opinio, quaſi ſanctitas illorum temporum non poſſet ferre cohabitationem conjugalem. Bellarminus hoc ἀποτόμως negat; ſed expendantur ea, quæ paulo ſuperius de cohabitatione conjugali ex pontificiis ſcriptoribus, adeoque ex ipſo Bellarmino produximus, ac nemo amplius dubitabit, ſimpliciorum animis opinionem iſtam inhærere.

II.) *An preſbyteri nuptialibus conviviis intereſſe debeant.*

§. CCCCLXX. Quæritur II.) *An presbyteri nuptialibus conviviis intereſſe debeant?* Occaſionem quæſtionis exhibent quorumdam conciliorum decreta & Romanæ eccefiæ praxis, in qua perſonæ religioſæ, ut vocant, a nuptialibus conviviis abſtinent. Concilium Agathenſe cap. XXXIX. & habetur c. Presbyteri diſt. 34. *Presbyteri, diaconi, ſubdiaconi, vel deinceps, quibus ducendi uxores licentia modo non eſt, etiam aliarum nuptiarum evitent convivia, nec his cœtibus miſceantur, ubi amatoria cantantur & turpia, aut obſcœni motus corporum choreis & ſaltationibus efferuntur, ne auditus & obtuitus ſacris miniſteriis deputati turpium ſpectaculorum atque verborum contagione polluantur.* Antiſiodorenſe concilium ſeptimo poſt Chriſtum natum ſeculo celebratum can. XXIV. *Non licet abbati nec monacho ad nuptias ambulare.* Synodus Aquisgranenſis ſub Ludovico pio nono poſt Chriſtum natum ſeculo habita can. LXXXIII. *Non oportet ſacerdotes aut clericos quibuscunque ſpectaculis in ſcenis aut in nuptiis intereſſe, ſed antequam thymelici ingrediantur, exſurgere eos convenit & inde diſcedere.* Sane probari nequit, ſi eccleſiæ miniſtri ſpectaculis ludicris, mimicis geſticulationibus, amatoriis cantionibus ac hujusmodi aliis vanitatibus ſive nuptiarum ſive alio tempore interſint ac delectentur, ſed a conviviis nuptialibus propterea non erant penitus arcendi, id enim pugnat 1.) cum conjugii dignitate, quæ talibus prohibitionibus oblique labefactatur: 2.) cum exemplo ſanctorum patriarcharum, apoſtolorum ac virorum Dei, qui nuptiis intereſſe non reformidarunt: 3.) cum ipſius Chriſti facto, qui voce cœleſtis Patris Meſſias declaratus, poſtquam officium ſuum jam inchoaverat, non dedignatus eſt nuptias præſentia ſua honorare. Johan. II. 1. ubi Syrus γάμον vertit per מִשְׁתּוּתָא *convivium:* 4.) cum verbis Chriſti Luc. XIV. 8. ubi indefinite dicit: *Cum invitatus fueris ad nuptias, vade.* 5.) Cum commodo ex præſentia presbyterorum ſperando, ejus enim conſpectum reliqui convivæ nuptiales reveriti ab omnibus, quæ Chriſtianos dedecent, eo magis abſtinebunt.

III.) *An choreae in nuptialibus conviviis ferendae.*

§. CCCCLXXI. Quæritur III.) *An choreæ in nuptialibus conviviis ferendæ?* Primitivæ eccleſiæ doctores contra choreas, quæ nuptialium conviviorum ſolent eſſe adpendices, admodum duras ſententias proferunt. Chryſoſtomus homil. LVI. in Geneſin, *diabolicas eas* vocat, & *diabolum una ſaltare* dicit homil. XLIX. in Matth. XIV. μισθὸν πορνικῆς ὀρχήσεως, *libidinoſæ ſaltationis pretium factum eſſe caput Johannis baptiſtæ* adſerit. *O convivium diabolicum,* [inquit] *o Satanæ ſpectaculum, o iniquum tripudium & mercedem tripudii multo iniquiorem. Audiatis hæc virgines, imo etiam nuptæ, quæ in aliorum nuptiis ſaltare ac tripudiare & communem fœminarum ſexum deturpare non veremini &c.* Ambroſius lib. III. de virginibus tom. 1. pag. 87. *Ibi intuta verecundia, illecebra ſuſpecta eſt, ubi comes delitiarum eſt extrema ſaltatio. Ab hac virgines Dei procul eſſe deſidero. Nemo*

mo enim, ut dixit quidam ſecularium doctor, ſaltat ſobrius, niſi qui inſanit. Quod ſi juxta ſapientiam ſecularem ſaltationis aut temulentia auctor eſt, aut dementia, quid divinarum ſcripturarum cautum putamus exemplis, cum Johannes, prænuncius Chriſti, ſaltatricis opinione jugulatus exemplo ſit, plus nocuiſſe ſaltationis illecebram, quam ſacrilegi furoris amentiam? Quid ibi verecundiæ eſſe poteſt, ubi ſaltatur, ſtrepitur, concrepatur? &c. Quid dicitis vos ſanctæ fœminæ? videtis, quid docere, quid etiam dedocere filias debeatis. Saltet, ſed adulteræ filia. Quæ vero pudica, quæ caſta eſt, filias ſuas religionem doceat, non ſaltationem. Auguſtinus in conc. I. Pſalm. XXXII. melius eſſe dicit, *tota die ſabbati fodere, quam ſaltare.* In Laodiceno & Verdenſi conciliis ſtatutum, quod *non oporteat Chriſtianos euntes ad nuptias plaudere vel ſaltare, ſed venerabiliter cœnare vel prandere, ſicut chriſtianos decet.* Confer c. Presbyteri. diſtinct. 34. c. Si quis 26. quæſt. 7. Ex recentioribus multi ſcriptores choreas deteſtantur. Jacobus de voragine dicit, *choreas magnam injuriam Deo feciſſe, eo quod cariſſimum ipſius prophetam, Johannem baptiſtam, occiderint.* Diſcipulus de tempore adlegat dictum Auguſtini: *Quilibet ſaltus in chorea eſt ſaltus in profundum inferni*, cum quo congruit illud Guillermi in evang. domin. ſeptuag. *Omnis motus petulantiæ ſaltus eſt in profundum cloacæ.* Guilielmus Lugdunenſis choream ſic definit, quod ſit *circulus, cujus centrum eſt diabolus, a quo omnes virgines ſeu mulieres ducantur in ſiniſtra manu in ſignum malitiæ.* Fridericus III. imperator referente Ænea Sylvio ſolebat dicere, *ſe malle febricitare quam ſaltare.* Alphonſus, Siciliæ rex, Gallos ex eo *leves* judicabat, *quod choreis plurimum indulgerent.* Julius Cæſar Scaliger dixiſſe fertur, *ſe non vidiſſe majores ineptias in orbe, quam ſaltationes.* Ludovicus Vives in libro de inſtitut. fœmin. chriſt. *maximopere utile eſſe* judicat, *ut virgo ad ſaltationes non adſueſiat.* Ibidem memorat, *peregrinos aliquando in Germaniam veniſſe, & ex longinquo vidiſſe incompoſitis motibus ſaltantes, ita ut muſicam non audirent, qui judicarunt, peculiari quodam furoris genere illos ſaltatores correptos, ideoque propius accedere metuerunt.* Calviniani plerique omnes penitus repudiant & damnant choreas, ut conſtat ex Calvino in Matth. XIV. [ubi eas vocat *laſciviæ meretriciæ notas*] Petro Martyre in libro Judic. XXI. Aretio part. II. problem. 169. Gualthero in Marci VI. Auguſtino Marloradio in Matth. XIV. Szegedino in tabul. pagin. 438. Johanne a Munſter in tractat. German. de choreis &c. Argumenta petunt 1.) ex *cauſa efficiente.* Chriſtiani a gentilium ſive ſuperſtitione ſive petulantia ſaltationes didicerunt. Superſtitio eſt, quia gentiles pedibus circa aras ad numeros tripudiando, hymnos canendo, cymbala quatiendo & choros ducendo numen ſeſe placare judicabant. Petulantia eſt, quia in otio nulla de cauſa, ſed ex mera laſcivia animos relaxabant. In ſacris literis nullum invenitur exemplum ſaltationis illius, quam *ſociam* vocant, in qua mixtim viri cum mulieribus, & mulieres cum viris ſaltant, ergo ex populo Dei non poteſt originem ducere. Saltationes illæ naſcuntur ex vino, compotationibus & laſcivia, ſunt indicium animi furibundi & in libidinem concitati. At quæ ex tali oriuntur principio, probari minime debent. 2.) *A materia.* In choreis apud nos uſitatis non ſoli viri ſeorſim, ac ſolæ fœminæ ſeorſim ſaltant, quales choreæ, *ſolitariæ* dictæ, in populo Dei uſitatæ fuerunt, ut colligitur ex hiſtoria ſacra, Exod. XV. 20. 1 Sam. XVIII. 7. 2 Sam. VI. 14. Matth. XI. 17. XIV. 6. Luc. VII. 32. & de Syris Chriſtianis memoratur, quod in templis ſuis cantu

tu & ſaltatione Deum celebrent, quas *religioſas & ſacras* choreas dixerit, ſed mixtim confuſo ſexu mulieribus combinati ſaltant. 3.) A *forma*. Choreæ noſtrates ſunt geſtibus & motibus incompoſitis, ruſticis, ad levitatem compoſitis, nullum obſervant ordinem, nullam decentiam. 4.) A *fine*. Choreæ inſtituuntur fine non bono, non ad Dei gloriam, ut Mariæ ſororis Moſis, Davidis & aliorum ſanctorum, ſed ut carnis libidini obſequium & fomentum præſtetur, ut concupiſcentiæ fervore vini accenſæ indulgeatur. 5.) Ab *effectis*. Choreæ obſunt bonis moribus, quia tam ſaltantes quam ſpectantes proniores ad libidinem dimittunt, caſtas puellas & matronas diſſolutiores reddunt, verecundiam ſermonis & geſtuum labefactant, cogitationes pravas animis inſtillant &c. Eædem obſunt tranquillitati publicæ, quia ex illis non ſolum ſtupra & adulteria, ſed etiam jurgia & cædes atque alia, quibus publica tranquillitas violatur, oriri experientiæ teſtimonio comprobatur. Populus Dei ingenti cæde ſaltat ad mortem Exodi XXXII. 6. Herodias caput baptiſtæ ſaltando abſcindit; Matth. XIV. 6. *Sie tanzet dem heiligen Johanni den Kopf abe.* 6.) Ab *adjunctis*. Choreis multæ non ſolum ineptiæ & levitates, ſed etiam temulentia, commeſſationes & compotationes utplurimum ſunt conjunctæ. Ut enim *ſine Cerere & Baccho friget Venus*, ita ſine vino non incaleſcunt animi ad choreas. 7.) A *ſimilibus*. In ipſa natura proponuntur exempla infelicem ſaltationis exitum præfigurantia. Ælianus libro I. variar. hiſtor. cap. XXXIX. de *paſtinacis piſcibus* refert, quod *cantu & ſaltationibus a piſcatoribus decepti capiantur.* Idem de *thryſſis* in Ægypto commemorat libro VI. cap. XXXII. quod *in lacu Mareotico eodem artificio* adliciantur: pari omnino ratione infernalis piſcator ſaltationum illecebris multos piſces congregat, & in maſſam perditionis illicit.

§. CCCCLXXII. Atque hæc contra choreas *inhoneſtas*, *laſcivas*, *impudicas*, *ex malo principio ortas & fine non bono inſtitutas* recte dicuntur, quales plurimas eſſe negari nequit, ac proinde optandum foret, a Chriſtianis eas non tantopere amari ac frequentari; interim tamen *abſolute ac ſimpliciter* tanquam *toto genere vitioſæ* & illicitæ damnari neutiquam poſſunt, qua de re ſic ſcribit Lutherus in poſtil. eccleſ. domin. II. poſt. epiphan. *Quod peccata & vitia in choreis committantur, non ipſis choreis adſcribendum, perinde ut cibo & potui Epicureiſmus inde proveniens acceptus referri nequit, ſi cuncta honeſte peragantur, una cum reliquis convivis nuptialibus ſaltare poteris. Fides & caritas ſaltando non excutiuntur, ac infantes ſine ullo probro vel caſtitatis periculo ſaltant.* Confer ejusdem comment. German. in Geneſin tom. IV. Jenenſ. German. fol. 133. Brentius in Matth. XIV. pag. 528. *Quamvis multum mali ex choreis oriatur, & habeant non admodum obſcura pericula, tamen per ſe non ſunt impiæ, & ab honeſtis honeſte fieri poſſunt.* Idem ſtatuit Oſiander in Marci VI. Forſterus in diſput. catechet. decad. II. ex decal. probl. 10. Meiſnerus part. I. phil. ſobr. ſect. 2. c. 4. quæſt. 2. & alii ex noſtris complures. Quinimo ex ipſis Calvinianis Danæus lib. II. ethic. chriſt. fol. 222. ſcribit: *Non omnis ſaltatio damnata eſt, ut docet ac diſputat Martyr, ſed ſaltatio ea, quæ eſt chorea, & quæ fit libidinis augendæ proritandæque gratia.* Rationibus nituntur hujusmodi: 1.) ex *dicto eccleſiaſtæ*. III. 4. *Tempus lugendi & tempus ſaltandi.* At ſi tempus quoddam ſaltandi datur, non ſine diſcrimine omnes choreæ erunt prohibitæ. Excipiunt, μετωνυμικῶς *ſigni nomine exprimi ſignatum.* Reſp. in verbis præcedentibus jamdum expreſſum erat ſignatum, riſus ſcilicet & gaudium, cujus effectus ac ſignum conſuevit eſſe ſaltatio,

 ac

ac fletus ſive triſtitia, cujus effectus ac ſignum ſolet eſſe lamentatio, ideo Eccleſiaſtes a ſignato ad ſignum progredi, & utrumque conjungere cenſendus eſt. In Hebræo eſt רקד quod proprie ſignificavit *præ lætitia exiliit*, ac uſurpatur de *arietibus ſubſultantibus*, Pſalm. CXIV. 4. de *vitulis laſcivientibus*. XXIX. 6. Targum reddidit: Tempus eſt לְטַפָּזָא בְּהִלּוּלָא *ſaltandi ac tripudiandi in nuptiis*. 2.) Ab *exemplis piorum*. Saltavit *David*, 2 Sam. VI. 14. choreas egit *Miriam*, Exod. XV. 20. & *mulieres Iſraeliticæ* occiſo Goliatho 1 Sam. XVIII. 7. Pueri in hiſtoria evangelica adclamant ſodalibus ſuis: *Cecinimus vobis, & non ſaltaſtis*, Matth. XI. 17. Excipiunt, *choreas haſce fuiſſe & religioſas & ſolitarias*. Reſp. non abnuimus de Miriamis & Davidis ſaltatione, ſed mulierum Iſraeliticarum chorea fuit politica, ſignum ſcilicet publicæ lætitiæ ob victoriam ex hoſte reportatam, puerorum fuit ludicra; ex quibus id poſſe colligi, quod choreas ducere non ſit actio per ſe & ſua natura vitioſa, nobis ſufficit, alias enim earum uſus legitimus in lætitia ſpirituali ac civili eſſe non potuiſſet. Nec mutatur ſtatim chorea ex licita in illicitam, ſi

Matres atque viri, pueri innuptæque puellæ

conjunctim ſaltent, niſi alia accedant vitia, quia ut converſatio virorum cum mulieribus & juvenum cum puellis per ſe & ſua natura non eſt damnabilis, ita nec ſaltatio. Ac b. Lutherus d. l. haud immerito urget exemplum puellorum, qui vel ſoli vel cum puellulis abſque probro & periculo ſaltant. 3.) A *natura adiaphororum*. Saltatio, ſi in ſe conſideretur præciſis vitioſis adjunctis & effectis, eſt res adiaphora, in ſcripturis ſacris nec prohibita nec præcepta, eſt portio quædam civilis converſationis & lætitiæ in nuptialibus conviviis demonſtrari ſolitæ, ergo non poteſt nec debet ſimpliciter improbari; ſed ex cauſſarum præſertim efficientis & finalis ſtatu de ea judicium debet fieri, juxta regulam: *Actiones æſtimandæ ſunt ex intentione & fine*. 4.) Ex *effecto*. Choreæ & corpori & animo utilitatem præſtant, ſi ſint decentes ac moderatæ, illius ſanitatem tuentur ob moderatam membrorum agitationem, huic vero honeſtam recreationem præſtant. Eædem ſæpius ſunt prima ad conjugium contrahendum occaſio, cum per eam juvenes & virgines ſibi invicem innoteſcant, mores utrinque explorentur, & conjugalis amoris primordia jaciantur, quare cum conjugium ſit ex numero licitorum, choreæ utpote honeſtum ad illius conciliationem medium non poterunt ſimpliciter repudiari.

§. CCCCLXXIII. Reſpectus tamen in choreis habendus eſt 1.) *perſonarum*. Cum honeſtis matronis choreas agere honeſtum, cum impudicis ſcortis probroſum. 2.) *Ætatis*. *Lætitia juvenem, frons decet triſtis ſenem*, inquit Seneca, quod convenit cum dicterio regis ſapientis Eccleſiaſt. XI. 9. *Lætare juvenis in adoleſcentia tua, & in bono ſit cor tuum in diebus juventutis tuæ*. Juvenili igitur potius quam ſenili ætati ſaltationes conveniunt. Apud Comicum ſenex turpe ſibi ducit *reſtim inter virgines ſaltando ductitare*. 3.) *Status*. Qui in publicis officiis, eccleſiaſticis præſertim, conſtituti, eos decet gravitas, cum qua ejusmodi circumcurſitationes ac circumagitationes parum convenire videntur. Auguſtinus graviter invehitur in corruptos clericorum ætatis ſuæ mores, *qui ſe choreis immiſcebant*. In concil. Agathenſi can. XXXIX. *choreæ presbyteris ſunt interdictæ*. Philippus Macedo cum bene potus ſaltaret, & captivis ſuas memorias exprobraret, Demades orator graviter eum reprehendit dicens: *Quid agis, o rex? cum fortuna Agamemnonis perſonam tibi impoſuerit, non pudet te factis Therſiten exprimere*. Albertus imperator a ſaltationibus abhorruit, *venationem exercitationem virilem, ſaltationem vero muliebrem eſſe* dicens.

dicens. 4.) *Temporis.* Nocturnas choreas prohibet conſtitutio eccleſiaſtica electoris Auguſti in artic. general. cap. XVIII. f. 343. neque id immerito, quia

Nox & amor vinumque nihil moderabile ſuadent.

A cœna bene paſtum & potum ad inquietiores ſaltationes proſilire, valetudini noxam adfert non mediocrem. *Neſcis tu,* inquit Erycius Puteanus in lib. conviv. ſermon. fol. 51. *aulam* [ſive ollam] *ad fo*[illegible] *adpoſitam fervere non poſſe, nec edulium concoqui, ſi ci*[illegible]*ve movetur?* Diebus dominicis ac feriatis choreas agere jam olim pii imperatores prohibuerunt. Leo & Anthemius l. dies feſtos 11. C. de feriis. *Dies feſtos majeſtati altiſſimæ dedicatos nullis volumus voluptatibus occupari &c. Nec tamen hujus religioſi diei* [dominici] *otia relaxantes obſcœnis quemquam patimur voluptatibus detineri, nihil eodem die ſibi vindicet ſcena theatralis aut circenſe certamen &c.* Refert Cranzius, cum olim turba hominum apud Trajectum in ponte ſaltaret & ſacra interea negligeret, ponte mox rupto circiter hominum 200. in flumine periiſſe. Jobus Fincelius in libro de miracul. memorat, in Magdeburgenſi diœceſi fulmine vindicatam fuiſſe illius paſtoris proterviam, qui in ipſo pentecoſtes ſacro ruſticis choragum ſeſe præbuerat. 5.) *Loci.* Choreas in locis publicis, non in occultis angulis & in præſentia honeſtarum perſonarum inſtitui jubet eccleſiaſtica conſtitutio dict. loc. 6.) *Finis.* Choreæ non inſtituantur, ut ſint libidinis fomentum & incitamentum, ſed delectationis & converſationis honeſtæ inſtrumentum ac corporis exercitamentum. 7.) Denique *modi.* Conſtitutio eccleſiaſtica d. l. in choreis prohibet inhoneſtas circumgyrationes & omnes geſtus impudicos ac laſcivos, adeoque quidquid ſpeciem mali & ſcandalum exhibere poteſt. Concludimus hanc de choreis quæſtionem egregia illa Mediolanenſis epiſcopi diſſertatione lib. VI. in Lucam VII. circa medium: *Docuit nos ſcriptura ſaltare ſapienter dicente Domino ad Ezechielem* cap. XXI. *Plaude manu & percute pede. Neque enim hiſtrionicos fluxu corporis motus Deus morum cenſor exigeret, aut indecoros ſtrepitus viris plauſusque fœmineos imperaret, ut tantum prophetam deduceret ad ludibria ſcenicorum & mollia fœminarum &c. Non congruunt reſurrectionis revelata myſteria & opprobria ſaltationis exacta. Eſt honeſta quædam ſal*[illegible] *qua tripudiat animus, & bonis corpus operibus relevatur,* [illegible] *licibus organa noſtra ſuſpendimus. Jubetur ergo propheta plaudere manu & percutere pede, jubetur pſallere, quia ſponſi nuptias jam videbat, in quibus deſponſatur eccleſia, Chriſtus adamatur. Et bonæ nuptiæ, quando verbo anima, ſpiritui caro nubit &c.* Quemadmodum igitur apoſtolus ab ebrietate corporali ad ſpiritualem nos revocat; Epheſ. IV. 18. ita a ſaltatione illa corporali ad ſpiritualem exultationem a virgine Deipara Luc. I. 27. nos revocari ſtatuamus.

IV.) *An miniſter eccleſiae evangelicae pontificio canonico uxorem ad occultum matrimonium copulare debeat.*

§. CCCCLXXIV. Quæritur IV.) *An miniſter eccleſiæ evangelicæ a canonico pontificio rogatus eidem uxorem ad occultum matrimonium per benedictionem eccleſiaſticam copulare bona conſcientia poſſit?* Quæſtio hæc a paſtore quodam in Franconia mihi fuit propoſita, cum Heldburgi paſtoris & ſuperintendentis officio fungerer, cui in hanc reſpondi ſententiam: Diſtinguendum eſſe inter *pontificios infirmos*, de quibus bona ſpes converſionis elucet, quod progreſſu temporis ad noſtræ eccleſiæ conſortium ſint redituri; & inter *præfractos veritatis adverſarios*, qui contra ſcientiam & conſcientiam doctrinam evangelii deteſtantur ac perſequuntur. Illis

per

per copulationem conjugis occultam inſerviri poſſe, ne in turpi concubinatu & perpetuis ſcortationibus viventes æterno ſeſe exitio involvant; eosdem vero graviter eadem opera admonendos, ut animæ & conſcientiæ ſuæ rationem habentes e Romana Babylone exeant, nec pingues præbendas & divites canonicatuum proventus pluris faciant, quam veritatis confeſſionem & animarum ſuarum ſalutem, quo medio quosdam ad ſaniorem mentem reductos fuiſſe conſtat. His vero nequaquam copulandos eſſe conjuges, ne in contemtu evangelicæ doctrinæ confirmentur, neve ex peccato ſuo l[illegible], & ſanctam Dei ordinationem, conjugium ſcilicet, fœdi concubinatus prætextu apud ſuos prægravent.

§. CCCCLXXV. Quæritur V.) *An peccent ſponſus & ſponſa, ſi ante benedictionem eccleſiaſticam & publicam copulationem cohabitatione carnali adſueſcant?* Quidam præfracte negant; ſed rectius ſtatuitur, tales peccare contra legem eccleſiaſticam ſalutari conſilio introductam, contra publicam honeſtatem & bonos mores, contra laudatiſſima piorum conjugum exempla, id quod breviter demonſtramus, 1.) ex *prima primi conjugii conciliatione.* Adamus nequaquam beluino impetu ſponſam ſuam rapuit, ſed eam ſibi adductam ex Dei manibus accepit, Geneſ. II. 22. in quo certam normam & regulam conjugii pie inchoandi ſibi præſcriptam eſſe ſponſus cogitet, ac ex manibus miniſtri, utpote legati Dei & œconomi domus divinæ, ſponſam ſuam exſpectet, certo ſtatuens, ipſum Deum per miniſtrum adhuc pios conjuges invicem conjungere, & ipſorum conjugio benedicere. 2.) Ex *eccleſiaſticæ legis promulgatione.* Quicunque eccleſiaſticas leges citra neceſſitatis caſum proterve violant, peccato obnoxios ſeſe reddunt. At qui ante benedictionem ſacerdotalem furtivis congreſſibus utuntur, eccleſiaſticam legem violant. Salutari enim conſilio ſtatutum, ut conſummatio matrimonii per benedictionem ſacerdotalem coram facie eccleſiæ capiat exordium, quo pertinent cauſæ graviſſimæ, propter quas hæc conſtitutio introducta eſt, & adhuc hodie obſervatur. 3.) Ex *ſponſaliorum & matrimonii diſtinctione.* Aliud eſt ſponſalia contrahere, aliud matrimonium inire: ſponſalia enim ſunt [illegible] promiſſio matrimonii, proinde ſponſus non habeat ſponſam ut conjugem ſibi jamdum traditam, ſed ut conjugem promiſſam, & ut Arnobius loquitur, *ſtipulatam ac pactam.* Huc referendæ ſunt cauſæ ſuperius enumeratæ, propter quas ſponſalia matrimonii conſummationi præmittuntur, ac temporis aliquod interſtitium utrisque interjicitur. 4.) Ex *abſurdorum conſecutione.* Si desponſatis perſonis permiſſum cenſetur, ut carnali cohabitatione conſueſcant, violatur conjugii dignitas, labefactatur publica honeſtas, frena laxantur inſanæ libidini, confirmatur eorum petulantia, qui eccleſiam ludibrio habent, dum curant matrimonium ſuum tanquam futurum eccleſiæ denunciari, quod ipſi per copulam jam ante conſummarunt, dum petunt ſe per manum & os miniſtri tanquam ipſius Dei copulari, & matrimonio ſuo benedici, quod jampridem ipſi copularunt, dum coronas & ſerta virginitatis illibatæ & victoriæ ex libidinum impetu reportatæ ſigna geſtant, quæ cum ſponſo jam ante conſueverunt. Poriſma hujus adſertionis eſt, quod *eccleſiaſtica pœnitentia, ſive publica deprecatio recte illis imponatur, qui contra eccleſiam hoc modo deliquerunt atque aliis ſcandalum præbuerunt.* *)

V.) An peccent ſponſus & ſponſa, ſi ante benedictionem eccleſiaſticam cohabitent.

§. CCCCLXXVI.

*) Georgius quidem Beatus juriſconſultus in ſententiis definitivis Saxon. de matrimonia lib. p. 51. ac 134. duas conſiſtorialium Witebergenſium ponit ſententias, qui-

§. CCCCLXXVI. Quæ in contrarium adferuntur, facilem habent explicationem. 1.) *Qui ſponſalia contraxerunt, coram Deo ſunt veri conjuges etiam ante publicam ſacerdotis copulationem & benedictionem.* Reſp. oſtendimus ſuperius, alium conſenſum eſſe *ſponſalitium*, alium vero *matrimonialem*, ac proinde diſtinguendum eſſe inter conjugium *promiſſum* ſive inchoatum & *contractum* ſive conſummatum. Non per ſponſalia, ſed per ipſum conjugii contractum ſponſa fit uxor, ut ſuo loco plenius fuit demonſtratum. Ac ſi vel maxime intercedat conſenſus matrimonialis tacitus vel expreſſus ante copulam, nihilo tamen minus lex eccleſiaſtica violatur, & ſcandalum aliis præbetur. 2.) *Qui ſponſalia contraxerunt, ſi carnaliter conſueſcant, nec ſcortantur, nec adulterium committunt. Ergo non poſſunt dici transgreſſores ſexti præcepti.* Reſp. argumentum hoc probat, eos non peccare πρώτως, directe & immediate contra legem aliquam divinam; interim manet illud, quod peccent contra legem eccleſiaſticam, contra honeſtatem publicam, contra τάξιν καὶ εὐσχημοσύνην ſalutari conſilio introductam, proinde etiam δευτέρως, conſequenter & indirecte contra legem divinam peccant. 3.) *Non ſunt habendi pro ſpuriis, qui liberi ſuſcepti ſunt ex ſponſa ante publicam & ſolennem benedictionem.* Reſp. non negamus, eſſe aliquod diſcrimen inter ſcortationem & commixtionem ſponſorum ante nuptias, ac proinde etiam inter ſpurios & eos, qui ex ſponſa ante nuptias ſuſcepti ſunt; interim negari etiam nequit, commixtione illa eccleſiaſticam legem violari, conjugii dignitatem labefactari, & eccleſiæ multis modis illudi. Illegitimi igitur ſunt tales liberi non ratione eſſentialis cujusdam requiſiti ad matrimonium neceſſarii, ſed ratione accidentis cujusdam in foro externo neceſſario requiſiti, unde præcoces vulgari dicterio adpellari & a ſodalitiis opificum excludi conſueverunt. 4.) *Sponſus nemini injuriam facit, ſed ſponſam ſibi traditam cognoſcendo utitur ſuo jure.* Reſp. imo vero non in uxorem ſed in ſponſam eam ſibi traditam eſſe cogitet, nec plenum jus maritale vel poteſtatem corporis in eam obtinere poteſt, quæ nondum eſt ab ipſo Deo per eccleſiæ miniſtrum in uxorem ipſi data. Quamvis habeat jus ad rem, non tamen jus in re; ac licet ſponſæ non faceret injuriam, [de quo tamen merito dubitatur, cum ſponſa nondum debeat ſponſo maritalem χάριν, cumque honeſta ipſius fama iſthac commixtione graviter lædatur] injuria tamen adficit eccleſiam, cujus conſtitutiones proterve transgreditur; liberos, quorum ortui maculæ & labis aliquid adſpergitur, & omnes eccleſiæ ac politiæ illius, in qua vivit, cives, quibus ſcandalum præbet, ac juventutis indomitæ petulantiam confirmat. Jus Saxonicum libr. I. art. 36. *Si maritata mulier ante definita tempora maturius prolem genuerit, proles hujusmodi in jure ſuo increpari poteſt.* 5.) *Copulatio publica eſt res mere adiaphora, in verbo Dei nec præcepta nec prohibita, ejus ergo neglectus per concubitum præmaturum non trahit ſecum peccatum.* Reſp. imo vero benedictio ſacerdotalis eſt tale quoddam adiaphorum, cujus genus deſcendit ex primæ-

va

quibus rei hujus criminis ab omni pœna liberi pronunciantur. In eccleſia Roſtochienſi tales ad miniſterium vocantur, & facta prius de levitate commiſſa objurgatione in honorem ſubſecuti matrimonii pœna eccleſiaſtica ipſis remittitur. Hanc moderationem videtur etiam probare b. Lutherus tom. VI. Witeberg. pag. 276. *Solches heimliches Beyſchlaffen auf das Verlöbniß kan nicht für eine Hurerey gerechnet werden, denn es geſchicht im Namen und Meynung der Ehe, welches Herz und Meynung oder Namen die Hurerey nicht hat, darum ein groſſer Unterſcheid iſt zwiſchen der Hurerey und heimlichen Beyſchlaffen auf das Verlöbniß.* GERHARDUS.

va conjugii inſtitutione, & ad εὐταξίαν καὶ εὐσχημοσύνην eccleſiaſticam neceſſario requiritur, ſpecies vero ex lege eccleſiaſtica originem trahit, ac proinde ejus prætermiſſio eſt eccleſiaſticæ legis violatio. Ut ergo etiam alii, qui ordinem eccleſiaſticum & leges honeſtas in aliis rebus nefarie violant, pœnæ legibus adjectæ redduntur obnoxii: ſic ad bonum ordinem, diſciplinam & honeſtatem publicam conſervandam ac dignitatem conjugii adſerendam recte animadvertitur in eos, qui ante publicas nuptias cum ſponſis ſuis conſueverunt; ubi tamen monendi ſunt eccleſiæ miniſtri, ut in pœnitentia ſive deprecatione eccleſiaſtica talibus ſponſis imponenda cautos & moderatos ſeſe præbeant, & auditoribus ſuis peccati hujus qualitatem recte exponant, quod ſcilicet non quidem pro ſcortatione haberi debeat, ſed contra honeſtas eccleſiæ leges cum ſcandalo publico ſit commiſſum. Menzerus de conjug. pagin. 171. Tarnovius libr. II. de matrim. capit. XXXIV. quæſt. 4.

VI.) An ad poenitentiam publicam adigendi, quibus menſe ſexto ex novo conjugio naſcuntur liberi.

§. CCCCLXXVII. Quæritur VI.) *An ad publicam pœnitentiam ab eccleſiæ miniſtro cogi poſſint ac debeant, quibus menſe ſexto, ſeptimo vel octavo ex novo conjugio naſcuntur liberi?* Rigidiores quidam presbyteri medicorum fundamentorum parum gnari id adfirmant, ſed qui rem penitius expendunt, in negantem ſententiam abeunt. De *ſeptimeſtri partu* minor eſt dubitatio. Quamvis enim ex veteribus Eutyphro Cnidius referente Cenſorino de die natal. eum monſtroſum judicarit, & Romani antiquiores hujusmodi partus tanquam monſtroſas raritates non receperint, ut ex Varrone refert Gellius lib. III. noct. Attic. c. XVI. quin & abortum dici rationabiliter a Terentio ſeptimeſtrem partum Donatus in Hecyra act. 3. ſcen. 3. notet; tamen Hippocratis in libr. de part. ſept. auctoritas, qui partum ſeptimeſtrem vitalem ac legitimum ſtatuit, legibus civilibus recepta omnem dubitationem merito præſcindit. Paulus l. ſeptimo menſe. ff. de ſtatu homin. *Septimo menſe naſci perfectum partum jam receptum eſt propter auctoritatem doctiſſimi viri Hippocratis, & ideo credendum eſt, eum qui ex juſtis nuptiis ſeptimo menſe natus eſt, juſtum filium eſſe.* Neque vero neceſſarium judicandum, menſes ſeptem compleri integros, ſed ſufficit etiam menſis ſeptimi initium, ut colligitur ex l. Inteſtato 3. final. ff. de ſuis & legitimis heredit. De *octimeſtri partu* major difficultas eſt. Hippocrates in libro de princip. ὀκτάμηνον γενόμενον οὐδὲν βιοῖ πώποτε· *Octavo menſe editus nullus unquam vivit,* quod repetit libro de part. octimeſtr. Sed in Ægypto, ubi fœtifer Nilus, & in Hiſpania ob pariendi facilitatem & cœli ac ſoli clementiam octimeſtres aliquos naſci vitales, multi auctores probati tradiderunt. Quamvis vero regulariter octimeſtres partus non ſint vitales, non tamen ob id pro illegitimis habendi ſunt, cum partus etiam legitimus non poſſit eſſe vitalis, quam ſententiam ut mitiorem plurimi ex eruditis ſequuntur, quos recenſet Tiraquellus in l. Si unquam. n. 305. C. de revocand. donat. De *ſextimeſtri* partu omnium maxime dubitatur. Cum enim Ulpianus dict. leg. inteſtato, *centeſimum octuageſimum ſecundum diem*, qui in initium ſeptimi menſis incidit, *primum legitimi partus tempus* ſtatuat, ex eo Felinus, Tiraquellus & alii juriſconſulti immote colligere laborant, puerum ſexto menſe natum non eſſe pro legitimo habendum. Idem confirmari poteſt teſtimonio Ariſtotelis libro VII. hiſtoriar. animal. capite IV. Plinii lib. VII. natur. hiſtor. capite III. Hippocratis libr. de aliment. & part. ſeptim. Sed contra hanc communiter ab omnibus receptam ſententiam diſputat Horatius Augenius libro I. de partu capite XVI. & ſeqq. cui adſenſum præbet Albericus Gentilis lib. de tempore naſcen-

naſcendi. Diſtinguunt menſem ſextum in *principium*, *medium* & *finem*, cuilibet parti adtribuunt dies decem, ac in ultimis decem diebus legitimum & vitalem naſci partum ſtatuunt, rationibus nixi ſequentibus: 1.) Puer, qui poſt conformationem duplo tempore ſenſibili movetur motu, ac triplo in lucem editur, juſto tempore natus dicitur. At qui ſexto menſe fere exacto naſcitur, duplo poſt formationem tempore moveri, & triplo in lucem edi poteſt, quia Galenus ipſe dicit, *anticipare poſſe ſanum diem formationis tempus*, quod ſi ſtatuamus unum vel duos vel tres dies, partus erit ſex menſium. 2.) Ariſtoteles *cunctis fere animantibus conſtitutum eſſe a natura certum pariendi tempus & ſtatos geſtationis dies, uni autem homini varia fœtationis & partus tempora laxiore ac liberiore lege conceſſa eſſe*, teſtatum reliquit. Apud quosdam Hiſpaniæ populos etiam *quinquemeſtres* partus vitales edi, refert Ferdinandus Mena, cui adſenſum præbet Valleſius ejusdem diſcipulus in comment. Epidem. Cum ergo in hoc toto naturæ myſterio nihil conſtans ac perpetuum ſit, ac medici & philoſophi in ſuis deciſionibus ſibi contradicant, olim enim partus ante nonum vel poſt decimum menſem non probabatur, mox frequenti adſenſu etiam ſeptimeſtris exceptus; ideo caſtitas conjugum in hiſce caſibus temere non eſt in ſuſpicionem vocanda. 3.) Facultas generandi & concipiendi aliquando duobus aut tribus annis anticipat. Ergo eadem facultas in formatione fœtus & partu diebus quindecim anticipare poteſt. Anticipationis cauſæ poſſunt eſſe variæ, utpote feminum robur, uteri anguſtia, alimenti defectus, quodque uterus nondum adſuevit geſtare fœtus &c. Infantes quandoque cum dentibus naſci, Solinus, Plutarchus & Avicenna teſtantur, quod ſi in formandis dentibus vis πλαςικὴ tempus conſuetum anticipare poteſt, quidni etiam in formendis reliquis membris? Poteſt generari a ſene infans ſeptimeſtris, quidni etiam diebus quatuordecim tempus generationis præveniri poſſet a juvene? 4.) Tempus partus ultra conſtitutum a medicis terminum differtur, ut paulo poſt demonſtrabitur. Ergo etiam anticipare poteſt. Si adſunt cauſæ, quæ fœtum morantur, quidni etiam quæ accelerent? Fingamus mulierem viraginem, ac puellam quæ citius in utero formari ſolet, ab ea editam quis dubitabit, legitimum eſſe partum etiam in ſexto menſe? *Reſiluit in uterum Saguntinus infans*, inquit Plinius lib. VII. c. III. quod *portentum fuit inſequentis publicæ calamitatis;* quidni ergo, ait Speronius in dialogis, publicæ lætitiæ præſignificandæ ergo citius exilire poſſit? 5.) Exempla partus ſextimeſtris adferuntur ab Avicenna libro III. medicin. tractat. II. fen. 21. cap. I. Augenius dicto loc. capit. 20. quatuor a ſe obſervata eſſe memorat. Quæ cum ita ſint, caveant eccleſiæ miniſtri, ne in hiſce nimis moroſi ac rigoroſi ſint, ſed ſi conſtanter novi conjuges negent, a ſe quidquam hic peccatum eſſe, conſcientias turbare, & diſſidiis occaſionem præbere deſinant.

§. CCCCLXXVIII. Ex iisdem rationibus facile intelligitur, non eſſe ad publicam pœnitentiam cogendam viduam, quæ poſt mariti mortem in principio undecimi menſis fœtum edit. Ulpianus quidem in d. l. Inteſtato. §. 11. *Poſt decem menſes mortis natum ad legitimam hereditatem admittendum eſſe negat;* ac Leotychidas regni ſucceſſione privatus fuit, quod mater poſt decem menſes a viri abſentia eum ediderat, ut Plutarchus in Ageſilao memorat. Hippocrates etiam in libr. de natur. pueri *decimum menſem terminum geſtationis longiſſimum* ſtatuere videtur. Ἐν δέκα μησὶ, inquit, γίνεται ταῦτα τὸ μακρότατον, *in decem menſibus, quod longiſſimum eſt, naſcitur fœtus.* Sed idem ipſe Hippocrates in libro de part. octimeſtr. etiam undecimum menſem agnovit, quam ſententiarum varietatem quidam hoc modo con-

conciliant, quod undecim menſes completos mulierem geſtare poſſe neget, primis autem undecimi menſis diebus contingere poſſe partum ſtatuat, quæ conciliatio probatur ex ipſis verbis Hippocratis lib. de part. octimeſt. circa finem: *Cum ultra plenilunium mulier concipit, neceſſe eſt, eum conceptum undecimum menſem attingere ac adprehendere, quo ad ultimum circuitum perveniat.* Amatus Luſitanus cent. I. curat. 27. mentionem facit conſanguineæ cujusdam ſuæ, quæ cum exacte tempus conceptionis obſervaſſet, poſt decem menſes & undecimi tres exactos dies puerum peperit, ubi adducit locum Plinii libr. VII. cap. V. quod *homo usque ad initia undecimi naſcatur menſis.* Foreſtus libr. XXVIII. obſervationum cap. LXII. idem probare conatur ex Sap. VII. 2. *decem menſium tempore coagulatus ſum in ſanguine ex ſemine hominis.* In Græco eſt δεκαμηνιαίῳ χρόνῳ, ſed illud accipiendum eſt non de decem menſibus completis, verum adhuc currentibus, uti etiam illud Maronis:

Matri longa decem tulerant faſtidia menſes.

2 Maccab. VII. 28. *In utero te portavi menſes novem.* Ante Amatum Luſitanum & Foreſtum Levinus Lemnius lib. de occult. naturæ miraculis & ante Lemnium Ariſtoteles & Gellius exempla earum, quæ *undecimo menſe* pepererunt, adnotarunt, ut oſtendunt Tiraquellus l. Si unquam. C. de revocand. donat. Alciatus de præſumtion. part. I. præſumt. 40. Albericus Gentilis in lib. de temp. naſc. ex jure Juſtinianæo *poſthumum undecimo menſe ad hereditatem admitti poſſe* negat, *ex opere tamen naturæ admitti* concedit. *Quia*, inquit, *de opere naturæ hic agitur, quæ legibus hominum obligata non eſt, ſepoſito eo, quod leges juriſconſultorum cenſent, notandum, quod Hippocrates, Ariſtoteles, Varro & alii eum admittant, & Adrianus imperator cauſa cognita ita decrevit teſte* Gellio. Beuſtius de matrimonio part. II. c. XXXVI. p. 183. per conſiſtoriales Witebergenſes in caſu fœminæ alicujus, quæ ante & poſt obitum mariti honeſte vixerat, & fœmellam pepererat, undecimo poſt obitum mariti menſe, partum eum legitimum eſſe pronunciatum memorat. Quare cum in dubio mitior ſententia ſit acceptanda, *inque obſcuris, quod minimum lædit, ſequendum ſit;* eccleſiæ miniſter non debet rigide exigere deprecationem publicam a vidua, quæ undecimo poſt mariti obitum menſe infantem edit; præſertim ſi conſtet, eam ante & poſt obitum mariti honeſte vixiſſe, ſi puellam in lucem edat, ſi conſtanter adfirmet, & jurata fide adſtruere velit, ex marito, non ex ſcortatore prolem illam ſuſceptam eſſe, ſi magiſtratus politicus ab hereditatis ſucceſſione poſthumum illum minime excludat &c.

§. CCCCLXXIX. Diximus hactenus de adjunctis conjugii inchoati. *Conſummati* conjugii adjuncta a quibusdam ſtatuuntur *conjugum officia*, ſed ea ſuperius ad effecta retulimus. Alia igitur conjugii adjuncta quærenda erunt. Ea vero duplicis generis animadvertuntur. Quædam ſunt *læta & jucunda*, utpote *ſtatus hujus dignitas atque utilitas*, [de qua in προλεγομένοις hujus loci dictum fuit] *ac converſationis inter conjuges ſuavitas*, [de qua in cauſa finali conjugii, quæ in fideli ac mutuo adjutorio conſiſtit, itidem actum fuit,] item, *immunitas illa novorum conjugum*, qua in politia Judaica primo matrimonii anno a profectione in militiam & aliis publicis negotiis fuere liberi. Deut. XXIV. 5. [Juriſconſulti inter nuptiarum adjuncta numerant *dotem*, quæ ad onera matrimonii facilius ſuſtinenda marito ab uxore obtingit, tot. titul. ff. & cod. de jur. dot. *donationem propter nuptias*, quam feudiſtæ vocant *dotalitium*, l. final. cod. de donat. ante nupt. *pacta dotalia* tot. tit. ff. & cod. de pact. dotal.

Adjuncta conjugii conſummati.

Sed hæc poſteriora adjunctis conjugii inchoati forte rectius accenſentur.] Quædam ſunt *triſtia & amara*. Ad quam claſſem pertinent: I.) *ærumnæ ac moleſtiæ*, quas Deus in pœnam peccati poſt lapſum primis conjugibus & eorum in hoc ſtatu ſucceſſoribus impoſuit, marito quidem laboris ſudores, uxori vero geſtationis ac partus dolores. Geneſ. III. 17. dixit Deus Adamo: *Quia paruiſti voci uxoris tuæ, & comediſti ex arbore, de qua præcepi tibi dicendo: Non comedes ex ea; maledicta terra propter te, in labore comedes ex ea cunctis diebus vitæ tuæ.* v. 18. *Spinam & tribulum germinabit tibi, & comedes herbam agri.* v. 19. *In ſudore vultus tui veſceris pane, donec revertaris in terram &c.* In his Jehovæ verbis quatuor pœnarum genera viro infliguntur. *Primum* eſt *terræ maledictio*, quæ duo agriculturæ incommoda complectitur, *bonarum frugum ſterilitatem & noxiarum herbarum fertilitatem*, de qua poeta canit:

I.) *Ærumnæ ac moleſtiæ.*

Grandia ſæpe quibus mandavimus hordea ſulcis,
Infelix lolium & ſteriles dominantur avenæ.

Alterum eſt *diætæ ac victus mutatio*. Ante lapſum veſcebatur homo paradiſi fructibus longe nobiliſſimis, ſapidiſſimis & ſaluberrimis, jam vero jubetur herba agri extra paradiſum eſſe contentus. Unicum paradiſi pomum plus virium homini contuliſſet, ac majori cum ſuavitate ejus eſus conjunctus fuiſſet, quam hodie omnium aſſorum, elixorum ac ſaccharatorum. *Tertium* eſt *laboris impoſitio*. Ante lapſum operatus quidem fuiſſet primus parens, coluiſſet & cuſtodiviſſet hortum paradiſiacum; Geneſ. II. 15. ſed absque moleſtia & ſudore, ſumma cum voluptate & jucunditate, jam poſt lapſum ſudor narium & calli manuum laborem hominis comitantur. *Quartum* eſt *mortis denunciatio*. Laboris idem ſtatuitur terminus, qui & vitæ, imo in illo ipſo momento Adamus mori cœpit, quia morti addictus & adjudicatus fuit, quod Chryſoſtomus declarat exemplo *malefici*, in quem mortis ſententia lata eſt, & in carcere poſtea longo tempore concluſus detinetur. Lutherus huc adcommodat ſimilitudinem *hominis peſte infecti*, *&c.* Atque hæ ſunt ærumnæ marito divinitus impoſitæ; uxori jam ante denunciatum fuerat v. 16. *Multiplicando multiplicabo dolorem tuum & conceptum tuum, cum dolore paries liberos, & ad virum deſiderium tuum, & ipſe dominabitur in te.* Tria pœnarum genera uxori imponuntur: 1.) *Corporis cruciatus & infirmitates*, præſertim tempore geſtationis fœtus, quod conceptionem excipit. Quamvis enim uterque ſexus poſt lapſum morbis & infirmitatibus obnoxius ſit, tamen ex medicorum & experientiæ teſtimonio conſtat, gravioribus ac difficilioribus morbis fœminas eſſe ſubjectas, quam viros. Quamvis etiam partem aliquam iſtarum infirmitatum etiam fœminæ cœlibes ac ſteriles experiantur, ut ſunt moleſtiæ menſium &c. tamen conceptionis ac geſtationis tempore infirmitates ac dolores illi multiplicantur, unde notanter dicit Dominus: *Multiplicando multiplicabo dolorem & conceptum tuum.* רב ſignificat & *continuam* & *diſcretam quantitatem;* intelliguntur igitur & multæ & magnæ moleſtiæ, quibus gravidæ ſunt ſubjectæ, ac nomine *conceptus* ſive conceptionis intelligitur totum illud tempus, quod inter primam calefactionem, ut loquitur pſaltes Pſalm. LI. 7. & infantis ex utero materno eluctationem interjacet, quo fœtus in utero geſtatur, quod variis ac diverſis morbis & moleſtiis eſt obnoxium; ſtatim enim oriuntur capitis dolores acerrimi, vertigo, nauſea, faſtidium cibi ac potus, *ἀνορεξία*, crebræ & difficiles vomitiones, dentium dolores, tormina ventris, pica, per quam tales cibi adpetuntur, a quibus alias natura abhorret, hæc eſt viva

& realis explicatio illorum verborum: *Multiplicando multiplicabo dolorem tuum & conceptum tuum;* hoc eſt, ſtatim poſt conceptionem fœtus conceptio & origo dolorum ſequetur. 2.) *Partus difficultates.* In ſtatu integritatis absque moleſtia & circa omne vitæ periculum fœminæ ſobolem ediſſent; hodie vero ſummis cum cruciatibus & præſentiſſimo vitæ diſcrimine illud conjunctum eſt. *Matres noſtras vipereo more laceramus*, inquit Bernhardus, ac tantum non moribunda & exanimis mater infantem edit. Sic ergo conceptionem peccati labe infectam ſequitur laborioſa geſtatio & doloroſa nativitas. *Mulier cum turpitudine concipit*, ait b. Lutherus, *cum dolore enititur, cum ærumnis ſobolem educat.* Si absque maledictione foret, opus generationis eſſet honeſtiſſimum, partus facilimus, ſobolis educatio eſſet ſumma voluptas; ſed poſt lapſum omnia ſunt immutata. Inde quoties ſcriptura anguſtias graviſſimas deſcribit, cum doloribus parturientium easdem comparat 2 Reg. XIX. 3. Pſal. XLVIII. 7. Eſaj. XIII. 8. XXI. 3. XLII. 14. Jerem. IV. 31. VI. 24. XIII. 21. XXII. 23. XXX. 6. XLVIII. 41. XLIX. 22. L. 43. Oſeæ XIII. 13. Mich. IV. 9. Marc. XIII. 17. Bernhardus tract. de paſſion. Domin. cap. XXX. col. 1635. In ſcripturis doloris hujus teſtimonium frequenter invenimus, quia cum magnitudinem alicujus doloris volumus exprimere, ipſum mulieri parturienti comparare ſolemus. Ac notum eſt illud Hecubæ apud Euripidem, *malle ſe decies in acie ſtare, quam ſemel parere.* Ratio noſtra ex ſe & ſuis principiis non poteſt invenire, qui fiat, quod arbor fructus ſuos ſponte proferat, qui matureſcentes ſine moleſtia decidunt, quod bruta in partu dolores quidem ſentiunt, ſed non tales ac tantos, quales & quantos homo experitur, Moſes vero cauſam nobis adperuit. 3.) *Subjectionis erga maritum adverſitates. Ad virum deſiderium tuum, & ipſe dominabitur tibi;* id eſt, nec cum viro ſatis commode vivere poteris; ſubjecta eris ei, quem miſere ſeduxiſti, & quia tibi & creaturis recte imperare neſciviſti, jam diſcas regi ac ſubjici. Ante lapſum quædam ἐξοχῇ prærogativa & eminentia viro præ muliere fuiſſet conceſſa, ſed ea nihil moleſtiæ aut difficultatis conjunctum habuiſſet, quia neque maritus quidquam importune vel iracunde feciſſet, neque uxor in ulla re ſeſe refractariam exhibuiſſet, ſed poſt lapſum illa harmonia & εὐταξία eſt diſrupta, ac mulieris erga virum ſubjectio eſt ipſi moleſta, acerba & adverſa.

§. CCCCLXXX. II.) *Calamitates ac miſeriæ*, quæ conjugibus in hac vita obveniunt ferme innumeræ. Nomine enim ſudoris marito, & doloris conjugi impoſiti συνεκδοχικῶς comprehenduntur omnes moleſtiæ & miſeriæ, quæ vitam conjugalem comitari conſueverunt, de quibus in genere pronunciat apoſtolus 1 Cor. VII. 28. θλίψιν τῇ σαρκὶ, *tribulationem carnis*, ſive in carne *habebunt hujusmodi.* Quamvis enim ad conditionem illorum temporum apoſtolus potiſſimum reſpiciat, in quibus propter crebras & quotidianas eccleſiæ perſecutiones conjugatis adverſitates duplicabantur, dum in exſilium propter ſidei confeſſionem cum uxore & liberis expellebantur, tamen aphoriſmus ille apoſtolicus generaliter accipi poteſt de miſeriis & adverſis, quæ huic vitæ ſtatui & ordini adhærent. Eorum inſignis pictura proponitur in hiſtoria nuptiarum Cananæarum Joh. II. 3. primo enim ſtatim nuptiarum die defectus vini animadvertitur; ſic ergo non in progreſſu demum conjugii, ſed in primo ejus ingreſſu crux domeſtica conjuges comitatur, ac hoſpes ille etiam non invitatus comparet, ac toto conjugii tempore cum ipſis commoratur, adeoque omnes ædium angulos occupat. Cæterum ut tria ſunt bonorum genera, *animi* ſcilicet, *corporis & fortunæ:* ita quoque mala & adverſa,

II.) Calamitates ac miſeriae.

quæ piis conjugibus obtingunt, ad laſſes revocari poſſunt; 1.) quædam corporibus ipſorum obveniunt, ut , ſterilitas, διχοτομία per mortem aturam, &c. 2.) Quædam animis ent, ut vitia morum, importunitas, itas &c. 3.) Quædam fortunis ac- t, ut paupertas & inopia. Præter nale etiam in liberis multa ac varia itur experiri infortunia, qualia ſunt, ru morbi ac funera, moleſtiæ edu- is, τῶν τέκνων δυςυχία, ἀπείθεια, θευσία καὶ ἀναγωγία, de qua gravi- ronunciat Siracides XVI. 4. κρεῖσσον θανεῖν ἄτεκνον, ἢ ἔχειν τέκνα ἀσεβῆ. k in ſervis ac domeſticis parata eſt gibus adverſitatum materia, ſi ſint , immorigeri, deſides, ac refractarii Gregorius Nyſſænus lib. de virg. πο- ποσ ἐςι καὶ ποικίλη τῶν ἐκ τῦ γά- μικῶν ἡ χορηγία. Nazianzenus in . ſacris. νύμφιος εἶτα νέκυς θάλα- τόφος ἄμμιγα τερπνοῖς. Item: ἄρ- ὄρη, μετέπειτα δὲ χήρη. Et: δισ- γάμος, εὐτεκνίη δὲ Φροντὶς ἀναγ- δυςεκνίητε νόσος &c.

§. CCCCLXXXI. III.) Satanæ inſidiæ, quibus hoc ſanctum vitæ genus infeſtatur. Cum enim ſatanas ſit s Dei & omnium divinarum ordinatio- , ideo etiam huic conjugali ordini ve- enter eſt infenſus, ut ex Jobi & To- hiſtoria cumprimis adparet. Jobum git ſatanas in fortunis per incendia & iles irruptiones, in liberis per repen- m ædium collapſum & liberorum op- ſſionem, in conjuge, quæ non erat iti conſolatrix, ſed diaboli adjutrix, in natis & amicis, qui erant conſolato- onerosi, Job. I. & II. In hiſtoria To- III. 8. fit mentio cujusdam dæmonii, d ſeptem viros Saræ occiderat, ante- m cum ea congrederentur, cui tribui- nomen ἀσμοδαῖυ. Nuſpiam illud no- n alibi in ſcripturis canonicis vel apo- cryphis vet. teſt. occurrit; dubium ergo nullum, quin ex Judæorum fabulis profe- ctum ſit, qui aſchmadai Syra voce adpel- lant principem dæmoniorum a radice שָׁמַד, quæ Chaldæis ſignificat: 1.) devaſtavit, perdidit, deſtruxit: 2.) fidem abnegavit, apoſtata factus eſt; unde Judæi Chriſti di- ſcipulos loco תַּלְמִידִים vocant תַּשְׁמִידִים a- poſtatas. Utraque ſignificatio congruit huic nomini, quia diabolus vere eſt ἀπολ- λύων, & abaddon deſtructor ordinis divi- ni, Apoc. IX. 11. & auctor omnis ἀπο- ςασίας. Huic ſatanæ odio & inſidiis, qui- bus conjugalem ſtatum infeſtat, & naturæ humanæ corruptioni acceptum ferendum, quod inter conjuges ſæpius oriuntur lites, contentiones & jurgia, quibus domeſticæ pacis vinculum diſrumpitur, & conjugalis converſationis ſuavitas amara redditur, qua- les contentiones quandoque etiam inter pios conjuges exiſtunt, qui tamen haſce ſatanæ inſidias agnoſcunt, furori ejus reſiſtunt, & in gratiam iterum redeunt. Exempla proponuntur in Abrahamo & Sara, Gen. XVI. 5. XXI. 11. in Jacobo & Rachele, Geneſ. XXX. 2. in Jobo uxoris ſannas au- dire coacto, Job. II. 9. in Davide, quem Michol deridet, cum ſpiritualem ſuam læ- titiam externo corporis geſtu teſtatam red- deret, 2 Sam. VI. 20. Socratis Xantippe proverbio nobilitata eſt ob effrenem rixandi libidinem &c.

) Sata- nſidiae.

§. CCCCLXXXII. Cæterum ærumnis illis, quibus conjugalis ſtatus obnoxius eſt, præter generales chriſtianæ conſolationis fontes, ex qui- bus in omnibus adverſis ſolatii aqua hau- rienda eſt, quatuor cumprimis capita pii conjuges opponere debent: 1.) Status conjugalis eminentiam. Cum enim ordo conjugalis a Deo ipſo ſit inſtitutus, ac mul- tis modis honoratus, ideo quidquid in eo piis obtingit adverſi, æqua mente ferre poſſunt & debent. *Sanctificatur omnis Dei creatura per verbum & orationem*, 1 Tim.

Conſolatio- nes aerumnis conjugalibus opponendae.

1 Tim. IV. 5. quare cum in conjugio adſit Dei verbum, inſtitutio ſcilicet hujus ordinis vere divina, ex eo certi eſſe poſſunt pii conjuges, quod vivant in ſtatu ſancto ac Deo placente, ex quo ſponte conſequitur, crucem illam, cui obnoxii eſſe coguntur, non eſſe irati Dei flagellum, ſed paternæ caſtigationis virgam. 2.) *Gratioſam Chriſti præſentiam.* Quemadmodum enim Chriſtus nuptiis in Cana Galilæa inſtitutis interfuit, defectum vini ſuſtulit, & ex aqua vinum optimum paravit: ita adhuc hodie piis precibus invitatus ſua gratia ſuoque auxilio conjugibus præſens eſt, ærumnas mitigat & aquam tribulationis convertit in vinum lætitiæ, & conſolationis:

Sponſæ voca Chriſtum, non eſt ſine munere Chriſtus;
Ille merum tarde, dat tamen ille merum.

Quod ſi quandoque auxilium differtur, cogitent pii conjuges, Chriſtum adhuc hodie ipſis dicere: *Nondum venit hora mea.* 3.) *Divinæ benedictionis efficaciam.* Benedictio, quæ conjugio in prima inſtitutione a Deo eſt addita, per lapſum non eſt penitus ſublata, ſed per eam ærumnæ, quæ propter peccatum acceſſerunt, mitigantur atque immutantur. Sudor eſt pars illarum ærumnarum, quæ conjugibus propter peccatum ſunt impoſitæ, interim pſaltes regius teſtatur, eum piis conjugibus, qui crucem divinitus impoſitam patienter ferunt, & ex vera in Chriſtum fide Deo humiliter ſe ſubjiciunt, verti in benedictionem; Pſalm. CXXVIII. 2. ſic & fœminis dolores partus pœnæ loco ſunt impoſiti, de piis tamen & vere in Chriſtum credentibus uxoribus apoſtolus pronunciat 1 Tim. II. 15. quod *ſalventur διὰ τῆς τεκνογονίας*, hoc eſt, *ἐν τῇ τεκνογονίᾳ*, quod generatio illa liberorum non impediat ſalutem, ſed ſi ex fide dolores partus patienter ſuſtineantur, ſint opus Deo gratum & acceptum. 4.) *Significationem conjugii ſuaviſſimam.* Oſtendimus ſuperius, in conjugio proponi dulciſſimam imaginem amoris & unionis inter Chriſtum & eccleſiam; proinde conjuges in omnibus adverſis ſeſe hac conſolatione erigere poſſunt, quod in ſe ipſis circumferant ſpeculum ac pignus arcanæ inter Chriſtum & eccleſiam copulæ. Quemadmodum igitur eccleſia & quævis fidelis anima in cruce hanc conſolationem firmiter amplectitur, quod Chriſtus cœleſtis ſponſus ex omnibus ærumnis eam tandem ſit liberaturus, ac ad cœleſtium nuptiarum gaudia introducturus: ita quoque conjuges efficaciſſimum illud conſolationis fundamentum, finalem ſcilicet liberationem & futuram gloriam certa fiducia amplecti poſſunt.

§. CCCCLXXXIII. Quia vero mulierculæ in partus anguſtiis conſtitutæ graviſſimis quandoque tentationibus torquentur, ideo miniſtri eccleſiæ obſervent fundamenta conſolationum, quæ ipſis proponenda ſunt, utpote 1.) *Dei ordinationem.* Non ſine ſingulari Dei providentia mulierculis hæc obtingunt, quia Deus Evæ dolores illos impoſuit. Quod ergo *de labore manuum* dicit Sir. VII. 16. *ne oderis ἐπίπονον ἐργασίαν καὶ γεωργίαν ὑπὸ ὑψίςȣ ἐκτισμένην*, idem etiam ad *dolores partus* adcommodari poteſt. 2.) *Certam vocationem.* Cogitent piæ fœminæ, hoc pertinere ad muneris conjugalis, ad quod divinitus vocati ſunt, partes. Militi glorioſum eſt in acie ſtantem mori: ſic coram Deo & hominibus glorioſum eſt piis fœminis, ſi in hoc vocationis opere moriantur. 3.) *Piorum cum Deo reconciliationem.* Chriſtus æternas peccatorum noſtrorum pœnas ſuſtulit, noſque cum Deo per ſanguinem ſuum reconciliavit; quæcunque igitur temporales calamitates & moleſtiæ, inter quas etiam dolores partus ſunt, piis fœminis obtingunt, non ſunt ſigna irati Dei, ſed paternæ caſtigationes, quibus caro coercetur, & ſalus noſtra promovetur. *Conſolationes pro parturientibus.*

4.) *Dei*

4.) *Dei promiſſionem.* Non ſolum in genere promiſit Deus omnibus in cruce conſtitutis, quod cum ipſis velit eſſe in tribulatione, Pſalm. XCI. 15. ſed etiam in ſpecie ſuam præſentiam & auxilium fœminis in partu laborantibus pollicitus eſt. Pſalm. XXII. 10. *Tu eductor meus ab utero* v. 11. *Super te projectus ſum ex matrice.* Si eſſet absque illo præſentiſſimo Dei auxilio, nullus infans vivus ac ſanus in lucem ederetur. 5.) *Operis hujus conditionem.* Cogitent piæ fœminæ, quantum Dei beneficium ſit generis humani propagatio, quam ſalutare ac neceſſarium ſit illud opus, quod Deus per ipſas perficit. Joh. XVI. 21. *Mulier cum parit, triſtitiam habet, cum autem peperit puerum, non amplius meminit anguſtiæ propter gaudium, quod homo natus eſt in mundum.* Hieronymus imprudenter dixit, *nuptiæ replent terram, virginitas paradiſum*, quod poſtea monachi ſub papatu conjugio odioſe oppoſuerunt; ſed de piorum conjugio rectius dicitur, quod & terras & paradiſum impleat, quia liberi in timore Dei educati, ſunt plantulæ paradiſi, ſunt organa ſalutaria eccleſiæ & reipublicæ, ſunt *ſagittæ in manu potentis*. Pſalm. CXXVII. 5. 6.) *Exemplorum collationem.* Rachel erat pia & ſancta matrona, interim partus doloribus ſuccumbit ac moritur, Gen. XXXV. 18. hoc exemplum reſpiciant honeſtæ matronæ, quibus dolores illi mortem minantur atque inferunt. Cumprimis vere Chriſtum reſpiciant, qui in cruce in ſummis animi & corporis anguſtiis mortuus eſt, cum nos ad vitam æternam regeneraturus ſalutem noſtram operetur.

CONSPECTVS LOCORVM, CAPITVM, SECTIONVM, ET RELIQVORVM CONTENTORVM IN TOMO HOC XV. OCCVRRENTIVM.

LOCVS XXVI. DE CONJVGIO.

PROOEMIVM.

Declaratur
Ratio ordinis. §. I.
Convenientia & differentia regiminis politici & œconomici. §. II. III. cujus fundamentum eſt *conjugium*. §. IV.
Doctrinae de conjugio *commendatio* §. V. ejusdemque in eccleſia *perfectio*. §. VI. & *tradendae neceſſitas*. §. VII.

TRACTATIONIS DE CONJVGIO PARS I.

CAPVT I.

De Onomatologia conjugii.

Explicatur
I.) *Etymologia.* §. VIII.
II.) *Homonymia.* §. IX.
III.) *Synonymia.* §. X. cui adduntur conjugii *periphraſes & encomia.* §. XI.

CAP. II.

Caput II.
An ſit conjugium?

I.) *Quod ſit* conjugium, probatur. §. XII.

II.) *Quaeſtio* excutitur: An Conjugium *ſit ineundum*. §. XIII.

Cap. III.
Quid ſit conjugium?

Quaeritur, *an* conjugium *ſit ſacramentum?* Hujus *quaeſtionis ſtatu*, *uſuque* declarato, §. XIV. XV.

I.) *Sententiae noſtrae negativae firmamenta* proponuntur, deſumta
- 1.) Ex defectu requiſitorum ſacramenti eſſentialium. §. XVI.
  - α.) elementi externi. §. XVII.
  - β.) divini mandati, *elemento additi*. §. XVIII.
  - γ.) inſtitutionis *novo teſtamento propriae*. §. XIX. licet matrimonium nec in v. t. fuerit ſacramentum. §. XX.
  - δ.) gratiæ ſacramentalis, nec promiſſæ. §. XXI. nec adplicatæ. §. XXII.
- 2.) Ex defectu mandati divini *univerſalis*. §. XXIII.
- 3.) Ex ſacramentorum natura & efficientia. §. XXIV.
- 4.) Ex multiplici *pontificiorum* ἀντιλογίᾳ, de conjugii cum aliis ſacramentis pugnantia, efficientia & ignominia. §. XXV--XXIX.
- 5.) Ex patrum & conciliorum ſilentio. §. XXX.
- 6.) Ex quorundam adverſariorum ſuffragio. §. XXXI.

II.) Confelluntur *contraria pontificiorum argumenta*, deducta
- 1.) Ex *ſcripturae dictis*, quæ dicant, matrimonium eſſe
  - α.) a Deo inſtitutum. §. XXXII.
  - β.) ſacræ rei ſymbolum. §. XXXIII. XXXIV.
  - γ.) promiſſæque gratiæ ſigillum. §. XXXV.
- 2.) Ex *patrum teſtimoniis*. §. XXXVI.
- 3.) Ex *rationum momentis*. §. XXXVII. quo referunt
  - α.) matrimonii inſolubilitatem. §. XXXVIII.
  - β.) matrimonii finem. §. XXXVIII.
  - γ.) legem cærimoniarum. §. XXXIX.
  - δ.) conſenſum eccleſiæ. §. XL.

Cap. IV.
De cauſa efficiente conjugii.

SECTIO I.
De cauſa efficiente principali & remota.

I.) *Deum* conjugii *auctorem eſſe*, probatur
- 1.) ex conjugii *inſtitutione divina*, in qua notanda
  - α.) *Deliberatio* de muliere condenda. §. XLI. ubi triplex conjugii inſtituendi cauſa exprimitur. §. XLII.
  - β.) Decreti divini *exſecutio*. §. XLIII-XLVII.
- 2.) ex conjugii *confirmatione*. §. XLVIII.
- 3.) ex ejusdem *in n. t. inſtauratione*. ib.
- 4.) ex ordinis hujus *conſervatione*. ib.

II.) Inde *poriſmata* quædam derivantur. §. XLIX.

III.) Oſtenditur *uſus* doctrinæ de cauſa efficiente conjugii
- 1.) *theoreticus*, isque didaſcalicus. §. L. & elencticus. §. LI. LII.
- 2.) *practicus*. §. LIII.

SECTIO II.
De cauſa efficiente conjugii inſtrumentali & propinqua.

Efficit quippe conjugium, *conſenſus legitimus*, *plenus & juſtus*, tum partium contrahentium, tum eorum, in quorum poteſtate ſunt contrahentes. §. LIV.

ARTE-

ARTICVLVS I.

De conſenſus contrahentium & parentum neceſſitate.

A.) *Contrahentium* conſenſum *neceſſarium eſſe*, demonſtratur, §. LV. eundemque *cauſam* conjugii *efficientem* jure adpellari, adſeritur. §. LVI.

B.) Agitur de *neceſſitate conſenſus, a parentibus* requiſiti.

I.) Formato *quaeſtionis ſtatu* §. LVII. LVIII. proferuntur, ſimulque a *Bellarmini* exceptionibus vindicantur, *argumenta noſtrae ſententiae adfirmantis*, petita
1.) ex *jure divino*. §. LIX-LXIII.
2.) ex jure *naturali*. §. LXIV. LXV.
3.) ex jure *civili*. §. LXVI. LXVII.
4.) ex jure *canonico*. §. LXVIII.-LXX.
5.) ex *adverſariorum* ἀντιλογίᾳ. §. LXXI.
6.) ex *teſtimonio patrum*. §. LXXII.
* de quibus, *Editore* in nota monente, conſulendus *Binghamus*.
7.) ex *ſuffragio adverſariorum*. §. LXXIII.
8.) ex *deductione ad abſurdum*. §. LXXIV.

II.) Declaratur *pontificiorum antitheſis*, §. LXXV. LXXVI. cujus fulcra quærunt
1.) in *ſcripturae exemplis*. §. LXXVII.
2.) in *jure canonico*. §. LXXVIII. LXXIX.
3.) in *variis rationibus*. LXXX-LXXXII.

III.) Diluuntur *objectiones*, contra noſtram ſententiam productæ tum a *pontificiis*, §. LXXXIII. tum *ab aliis*. §. LXXXIV. LXXXV.

C.) Subnectuntur *quaeſtiones de parentum conſenſu*.
1.) An *matris* etiam conſenſus ſit neceſſarius? §. LXXXVI.
2.) Utrum *patris* an *matris* conſenſus ſit *praeferendus*? §. LXXXVII.
3.) An requiratur conſenſus parentum *expreſſus*? §. LXXXVIII.
4.) An parentes *diſſenſus ſui cauſam declarare* teneantur? §. LXXXIX.
5.) Quid agendum, ſi parentes conſenſum *denegent*? §. XC.
6.) An *patris flagitioſi* conſenſus ſit neceſſarius? §. XCI.
7.) An *ratihabitio ſubſequens* locum habeat? §. XCII.
8.) An in nuptiis liberorum *majorennium* conſenſus parentum requiratur? §. XCIII.
9.) An *tutoris* conſenſus ſit neceſſarius? §. XCIV.
10.) Utrum *matris*, an *tutorum* conſenſus *praeferendus*? §. XCV.
11.) An *cognatorum* conſenſus ſit neceſſarius? §. XCVI.
12.) An *avi* conſenſus ſit neceſſarius? §. XCVII.
13.) An *generalis* parentum conſenſus ſufficiat. §. XCVIII.
14.) An quibusdam in caſibus *deficiens* parentum conſenſus *a judice ſuppleri* poſſit? §. XCIX.

ARTICVLVS II.

De conſenſus ad matrimonium requiſiti qualitate.

Ad *conſenſum legitimum* requiritur *judicii integritas*, & *voluntatis libertas*. §. C. CI.
Pugnat igitur cum conſenſu:
I.) *Error*. §. CII.
1.) nominis. §. CIII.
2.) perſonæ. §. CIV.
3.) qualitatis. §. CV.
α.) circa bona fortunæ. §. CV.
β.) circa generis nobilitatem. §. CVI.
γ.) circa vitæ ſtatum. §. CVII.
δ.) circa bona animi. §. CVIII. CIX.
ε.) circa virginitatem. §. CIX. ubi
a.) docetur, quod & quibus in caſibus liceat vel non liceat *repudiare vitiatam ab alio*. §. CIX-CXIII.
* De æquanimitate *Joſephi* erga *Mariam* ipſi deſponſatam in nota aliquid adjicit *Editor*.
b.) *probationem virginitatis Moſaicam*, de qua *Editor* in nota *Seldenum* citat, adhuc obtinere *negatur*. §. CXIV. CXV.
II.) *Dolus*. §. CXVI.
III.) *Ebrietas*. §. CXVII.
IV.) *Fatuitas*.
V.) *Furor*. CXVIII.
VI.) *Metus & coactio*, §. CXIX. quo pertinet *raptus*. §. CXX.

Subjiciuntur *quaeſtiones* de *qualitatibus hujus conſenſus*.
1.) An, qui *ſimulate* conſenſit, ſit *cogendus*? §. CXXI.
2.) An *muti & ſurdi* conſentire poſſint? §. CXXII.
3.) An *expreſſus* contrahentium conſenſus requiratur? §. CXXIII.

 SECTIO III.

SECTIO III.

De cauſa matrimonii antecedente ac diſponente, hoc eſt, De Sponſalibus.

A.) Notatur *diſtinctio* conſenſus in *ſponſalitium & nuptialem.* §. CXXIV.

B.) Explicatur *ſponſaliorum*

I.) *Nomenclatura.* §. CXXV. CXXVI.

* De ratione ſpondendi *veterum* obſervationem addit *Editor.*

II.) *Cauſa efficiens*, conſenſus. §. CXXVII.

III.) *Materia*, perſonæ contrahentes. §. CXXVIII.

IV.) *Forma*, modus, quo contrahuntur. §. CXXIX.

V.) *Diſtinctiones* ſponſaliorum, ex *forma* petitæ.

1.) Inter ſponſalia de *futuro & de praeſenti.* §. CXXX.

* *Auctores* hujus diſtinctionis commemorat nota *Editoris.*

2.) Inter ſponſalia *pura & conditionata.* §. CXXXI. CXXXII. De *conditionatis* proponuntur *quaeſtiones.*

α.) An conditiones *impoſſibiles* pro *non adjectis* habendæ? §. CXXXIII.

β.) An conditio: *ducam te, ſi invenero virginem*, turpis ſit. §. CXXXIV.

γ.) An ſponſalia *ſub modo* contracta differant a *conditionalibus*? §. CXXXV.

δ.) An ſint conditionata, quæ *certum tempus* præſcribunt? §. CXXXVI.

ε.) An ſponſalia *poenalia* pro ratis habenda? §. CXXXVII.

* *Juriſconſultorum* de hoc argumento ſententiam in largis notis commonſtrat *Editor.*

ζ.) Utrum ſponſalia *pura*, an *conditionata*, patris conſenſu firmata, *praeferenda* ſint? §. CXXXVIII.

η.) An liceat *pendente* conditione *alia* ſponſalia contrahere? §. CXXXIX.

θ.) An conditio, ſi *dederis centum aureos*, pro non adjecta habenda? §. CXL.

ι.) An ſit licita conditio, ne *corpore conſueſcant*? §. CXLI.

3.) Inter ſponſalia *publica & clandeſtina.* §. CXLII. - CXLIV.

* *Editor* in nota ſcriptores de hocce argumento exhibet.

Quaeſtiones quædam ſubjunguntur. §. CXLV. CXLVI.

α.) *Quot teſtes* in ſponſalibus *publicis* requirantur. §. CXLV.

β.) An audiendus, qui *clam* ſe contraxiſſe *fatetur*? ib.

γ.) An *neganti* clandeſtina ſponſalia, deferendum *juramentum*?

δ.) An ſponſalia *clandeſtina per copulam conſummata*, perpetuo ſint rata? §. CXLVI.

ε.) An ob clandeſtina ſponſalia pater *ſtupratam* filiam ſtupratori *elocare* teneatur?

ζ.) An ſponſalia *clandeſtina per copulam carnalem conſummata*, præferenda publicis?

η.) Utrum ex publicis *priora*, an *poſteriora* præferenda?

θ.) Qua *poena* adficiendus, qui *bina* ſponſalia contraxerit?

4.) Inter ſponſalia *jurata & injurata*: quo loco excutitur *quaeſtio*, an *jurata* liberorum ſponſalia jure *patriae poteſtatis diſſolvi* poſſint? §. CXLVII. -- CXLIX.

5.) Contracta *inter abſentes vel praeſentes.* §. CL.

VI.) *Finis.* Conjugii dignitas, honeſtas, neceſſitas. §. CLI.

VII.) *Effectus.* 1.) ratione *contrahentium.* §. CLII. ubi *quaeritur*,

α.) An *recuſantes* ſponſaliorum conſummationem, ſint *cogendi*? §. CLIII.

β.) Qua *poena* coërcendus, qui *temere* a ſponſalibus *recedit*? §. CLIV.

2.) ratione *cognatorum.* §. CLV.

VIII.) *Adjuncta.* 1.) arrhæ. §. CLVI. 2.) munera. §. CLVII. 3.) inſtrumenta dotalia. 4. ritus. 5.) convivia. §. CLVIII.

IX.) *Contrarium* ſponſaliorum, ſc. repudium. §. CLIX. ubi de *diſſolutione* ſponſaliorum, ejusque *cauſis* & *conditionibus*, agitur §. CLX. -- CLXVII.

Denique oſtenditur *differentia ſponſaliorum a matrimonio.* §. CLXVIII. CLXIX.

CAPVT V.

De cauſa materiali conjugii.

Materia conjugii ſunt *perſonae contrahentes.* §. CLXX.

Facultas contrahendi pendet a *legibus divinis & humanis.* §. CLXXI.

Hinc naſcitur tractatio *de impedimentis* matrimonii, quæ conſiderantur

1.) juxta *canoniſtas*, §. CLXXI - CLXXIII.

2.) juxta interpretes *juris civilis.* §. CLXXIV.

MEM-

MEMBRVM I.

De numero perſonarum contrahentium, ubi de polygamia tractatur.

Perſonae contrahentes debent eſſe *tantum duae*, mas ſcilicet unus, & fœmina una. §. CLXXV.

Cum hoc conjugum numero pugnat *polygamia*. §. CLXXVI.

Succeſſiva conjugia ſpeciem *polygamiae* eſſe, *negatur*. §. CLXXVII.

ARTICVLVS I.

De polygamia ſucceſſiva.

I.) *Secundas nuptias licitas* eſſe, demonſtratur
1.) a conjugii inſtitutione. §. CLXXVIII.
2.) a Chriſti inſtructione. §. CLXXIX.
3.) ab apoſtolica ſanctione.
α.) 1 Cor. VII. 9. §. CLXXX.
β.) 1 Cor. VII. 39. §. CLXXXI.
γ.) 1 Tim. V. 14. §. CLXXXII.
4.) ex apoſtolica comparatione. §. CLXXXIII.
5.) ab interdicti conjugalis ratione. CLXXXIV.
6.) ab iteratarum nuptiarum conditione. §. CLXXXV.
7.) a paritate cum primis nuptiis. §. CLXXXVI.
8.) ab exemplis probatis. §. CLXXXVII.
9.) ex patrum teſtimoniis. §. CLXXXVIII.
II.) In medio ponitur *antitheſis*
1.) *Gentilium*. §. CLXXXIX.
* quos ex rationibus *politicis* obicem poſuiſſe ſecundis nuptiis, nota *Editoris* docet.
2.) *Haereticorum*.
α.) *Montaniſtarum*.
β.) *Novatianorum*.
*) *Editor* in notis monet, *Montaniſtas & Novatianos* non tam inter *haereticos*, quam potius *ſchismaticos* referendos eſſe, & quid iidem de *nuptiis ſecundis* ſtatuerint, declarat.
γ.) *Syrianorum*, ſec. XII.
δ. *Moſcovitarum*. §. CXC.
* Nuptias ſecundas non *eccleſiaſticorum* ſaltim, ſed & *aliorum*, a *Graecis* jam olim fuiſſe improbatas, oſtendit *Editor*.
3.) Quorundam *patrum*. §. CXCI.
* De his *Editor* auctores citat, & *Auguſtini* inprimis ſententiam de *iteratis nuptiis* ex libro ejus *de bono viduitatis* illuſtrat.
4.) Quorundam *conciliorum*. §. CXCII.
5.) Denique *pontificiorum*. §. CXCIII.
III.) Adferuntur *argumenta contraria Montaniſtarum*, petita
1.) ex *ſcripturae* dictis.
α.) vet. teſt. Gen. II. 24. Lev. XXI. 14. XXII. 12. §. CXCIV.
β.) novi teſt. Matth. V. 32. X. 16. XVII. 3. XIX. 6. Joh. II. 2. IV. 18. 1 Cor. VII. 27. Eph. I. 10. 1 Tim. III. 2. 1 Tim. V. 12. §. CXCV.
2.) ex variis *exemplis*. §. CXCVI.
3.) ex *rationibus*. §. CXCVII.
α) a divina voluntate.
β.) ab incommodis conſequentibus.
γ.) ex ſecundarum nuptiarum conditione.
δ.) concludendo a minori ad majus.
IV.) Explicantur duæ *quaeſtiones*.
1.) An viduis *intra annum luctus* liceat ad ſecunda vota tranſire? §. CXCVIII-CC.
2.) An *probandum teſtamentum*, quo uxor a ſecundis nuptiis arcetur? §. CCI.

ARTICVLVS II.

De polygamia ſimultanea.

I.) Præmittitur *quaeſtio*, an *Lutherus polygamiam ſimultaneam* adprobaverit? Reprehenſionibus *Bellarmini* aliorumque. §. CCII.
* de quibus etiam *Editor* in nota dicit,
reſpondetur tum in *genere*. §. CCIII.
tum in *ſpecie*, ita, ut negetur, *Lutherum abſolute* comprobaſſe polygamiam. §. CIV.
II.) Oſtenditur, *contra defenſores polygamiae*, *Anabaptiſtas*, *Turcas*, *Ochinum*,
* *Editor* notas adjicit literarias, ſimulque de iis, qui poſt *Ochinum*, polygamiam defendendam ſibi ſumſerunt, *Lyſero*, *Begero*, *Willenbergio* copioſe differit, ſcripta eorum ad rem pertinentia, nec non ea, quæ ipſis oppoſita ſunt, commemorat, denique ad illuſtrandam *polygamiæ hiſtoriam* quædam ſubjungit.
probaturque, *polygamiam in novo* præſertim *teſtamento eſſe illicitam*, ex ſequentibus rationibus:

 1.) ex

1.) ex conjugii inſtitutione. §. CCVI. CCVII.
2.) ex primævæ inſtitutionis repetitione. §. CCVIII.
3.) ex Chriſti & apoſtolorum inſtructione. §. CCIX. quo pertinent maxime dicta Matth. V. 32. XIX. 9. §. CCX. Rom. VII. 2. 1 Cor. VII. 10. 39. §. CCXI. 1 Cor. VII. 2. §. CCXII. 1 Cor. VII. 4. §. CCXIII. 1 Tim. III. 2. §. CCXIV.
4.) ex jure naturali. §. CCXV.
5.) ex finibus matrimonii. §. CCXVI.
6.) ex incommodorum conſecutione. §. CCVII.
7.) ex polygamiæ origine. §. CCXVIII.
8.) ex primitivæ eccleſiæ uſu. §. CCXIX.
9.) ex legum imperialium ſanctione. §. CCXX.

III.) *Secus ſentientium.* §. CCXXI. argumenta *pro polygamia ſimultanea* adducuntur, petita

1.) ab exemplo *Patriarcharum*, §. CCXXII. de quibus notantur
α) ſententia *Bellarmini.* §. CCXXII.
β.) rationes eorum ex *noſtris*, qui *diſpenſationem divinam* intereeſſiſſe ſtatuunt. §. CCXXIII.
γ.) rationes eorum, qui diſpenſationem *negant.* §. CCXXIV.
δ) *epicriſis auctoris.* Hæc eo redit, ex patrum *in v. t.* polygamia nihil effici pro polygamia *in n. t.* inſuper rem nondum ſatis planam eſſe, & *tolerantiae* divinæ potius, quam diſpenſationi tribuendam. §. CCXXV.
2.) ex 1 Cor. VII. §. CCXXV.
3.) ex Gal. IV. 24.
4.) a fine conjugii.
5.) a commodis polygamiæ.

Sub fine *quaeritur*, an converſis ex *Turcarum* religione permittenda *uxorum pluralitas*? §. CCXXVI.

MEMBRVM II.

De requiſitis & qualitatibus nubendorum.

Perſonae matrimonio jungendæ conſiderantur vel *abſolute*, id eſt, ſeorſim & per ſe, vel *relate*, i. e. in mutuo ad ſe invicem reſpectu. Hinc *qualitates nubendorum* dividuntur in *abſolutas* & *relatas*. §. CCXXVII.

ARTICVLVS I.

De abſolutis nubendorum qualitatibus.

Qualitates *abſolutae*, ad conjugium rite ineundum requiſitæ, ſunt

I.) *Animi:* ſc. integritas judicii §. CCXXVIII. Hoc reſpectu *impediunt matrimonium*
α.) Fatuitas ac furor.
β.) Votum continentiæ, ex ſententia duntaxat *pontificiorum.* §. CCXXIX.
Proteſtantes, quoad obligationem hujus voti, diſtinguendum eſſe ſtatuunt inter eos, qui pollent dono continentiæ, vel eodem deſtituti ſunt.
γ.) Infidelitas ac hæreſis, quæ a quibusdam, licet non ſatis accurate, huc refertur. §. CCXXX.

II.) *Corporis.* §. CCXXX. Quo loco *quaeritur:*
1.) Unde *pubertas* æſtimanda? §. CCXXXI.
2.) Quænam *aetas* conjugio maxime idonea? §. CCXXXII.
3.) An probanda *ſenum* conjugia? §. CCXXXIII.
4.) An *pumilis* & *nanis* matrimonium concedendum? §. CCXXXIV.
5.) An *eunuchis* & *ſpadonibus*? §. CCXXXV.
6.) An *leproſis*, *epilepticis*, ſimilique malo adfectis? §. CCXXXVI.

III.) *Status exterioris.* §. CCXXXVII.

ARTICVLVS II.

De relatis nubendorum qualitatibus.

Qualitatibus nubendorum *relate* conſideratis, *duo* matrimonii *impedimenta* conſtitui poſſunt, *nimia* ſcilicet *propinquitas*, & *nimia diſparitas*. §. CCXXXVIII.

PARS I.

De Gradibus prohibitis.

Propinquitatis variæ *diviſiones* exhibentur. §. CCXXXIX. Eſt nimirum propinquitas vel *honeſta*, eaque *α*.) *naturalis*, quæ conſiſtit in conſanguinitate, *β*.) *voluntaria*, quæ eſt a.) vel ex *matrimonio*, adfinitas, b.) vel *ex alio genere*,
eccleſiaſtica, vel ſpiritualis.
politica, ſ. legalis.
vel *inhoneſta*, ex ſcortatione vel adulterio.

Initium

ium tractationis ſumitur a *propinquitate naturali*, quæ continetur *conſanguinitate*, eique accedente *adfinitate*. §. CCXL.
impedimentum matrimonii, quod ex *propinquitate naturali* exiſtit, rite pernoſcendum, faciunt
) *Graduum ſupputatio*. §. CCXLI. Heic
1.) Exponuntur definitiones & diviſiones
α.) *graduum*. §. CCXLI.
β.) *linearum*. §. CCXLII.
γ.) *adfinitatis*. §. CCXLIII. CCXLIV.
2.) Enumerantur adpellationes
α.) *conſanguineorum*
a.) in linea *recta*
(1.) adſcendentium. §. CCXLV.
(2.) deſcendentium. §. CCXLVI.
b.) in linea *collaterali*
(1.) æquali. §. CCXLVII.
(2.) inæquali §. CCXLVIII.
β.) *adfinium*. §. CCXLIX.
3.) Traditur ipſa computatio *graduum*
α.) *conſanguinitatis*, eaque
a.) ſecundum *jus civile*. §. CCL.
Hujus *regula* eſt: Quot ſunt generationes, tot ſunt gradus.
b.) ſecundum *jus canonicum*. §. CCLI.
Hujus *regula* eſt: Quot ſunt perſonæ, tot ſunt gradus, una demta.
β.) *adfinitatis*. §. CCLII.
4.) Diſpicitur, utrum ſupputatio *civilis*, an *canonica* ſit *praeferenda*? §. CCLIII.
* *Editor* de *Hotomanni J. C.* ſcripto, *adverſus computationem graduum* ab *Alexandro* II. confirmatam, quædam adnotat.
Obſervato *fundamento canonicae* ſupputationis, quod ſcilicet in ea id maxime ſpectetur, *quantum perſona utraque diſtet a communi ſtipite*, §. CCLIV. proferuntur ſolvunturque argumenta, illi oppoſita. §. CCLV. CCLVI.
II.) *Graduum prohibitio*, §. CCLVII. quæ nititur jure vel divino, vel humano, eoque ſive canonico, ſive civili, quod eſt vel provinciale, vel municipale.

SECTIO I.

De Gradibus prohibitis in Jure divino.

Traduntur *prohibitionis* in *jure divino regulae*.
) Regula *generalis* ex Lev. XVIII. 6. §. CCLVIII.
*) de cujus interpretatione apud *Judaeos auctores* uſitata dicit *Editor*.
) Regulæ *ſpeciales*, a generali illa pendentes. §. CCLIX.
α.) in gradibus *conſanguinitatis*. §. CCLX.
(1.) de matre. §. CCLXI.
(2.) de ſorore ex utroque parente. §. CCLXII.
(3.) de ſorore ex altero tantum parente. §. CCLXIII.
(4. 5.) de nepote ex filio, & ex filia. §. CCLXIV.
(6. 7.) de ſorore patris, & matris. §. CCLXV.
(8.) de ſororis filia. §. CCLXVI.
β.) in gradibus *adfinitatis*.
(1.) de uxore parentis. §. CCLXVII. CCLXVIII.
(2.) de uxore patrui. §. CCLXIX.
(3.) de uxore filii. §. CCLXX.
(4.) de uxore fratris. §. CCLXXI.
(5.) de uxore matris. §. CCLXXII.
(6.) de filia uxoris. §. CCLXXIII.
(7. 8.) de filia privigni, & privignæ.
(9.) de ſorore uxoris. §. CCLXXIV.
Oſtenditur prohibitionum iſtarum *latitudo*, qua
1.) *Non tantum perſonas* expreſſe nominatas, *ſed & gradus* complectuntur.
α.) Hoc *demonſtratur* & *defenditur*. §. CLXXV-CLXXVII.
β.) Proponuntur *regulae*, quibus prohibitiones graduum inveſtigari poſſunt. §. CCLXXVIII-CCLXXXIX.
2.) Prohibitiones *Moſaicae* non ad *Judaeos tantum* in v. t. *ſed & ad n. t.* imo *ad omnes homines* pertinent. §. CCXC.
ubi α.) adſeritur, falſo *noſtrates* diſſenſionis in hac quæſtione accuſari a *Bellarmino*. §. CCXCI-CCXCIII.
β.) Producuntur *ſententiae noſtrae* fundamenta, petita
(1.) ex generali legum *Moſaicarum* obligatione. §. CCXCIV.
(2.) ex legum iſtarum cum moralibus connexione. §. CCXCV.
(3.) ex pœnæ adjectæ conditione. §. CCXCVI.
(4.) ex adjecta clauſula *Moſaica*. §. CCXCVII.
(5.) ex prophetica harum legum explicatione. §. CCXCVIII.
(6.) ex earundem in n. t. confirmatione. §. CCXCIX. CCC.
(7.) ex legum illarum in cordibus inſcriptione, quam probant,

a.) leges

a.) leges *imperatorum*. §. CCCI.
b.) leges *gentium*. §. CCCII. CCCIII.
c.) analogia a brutis deſumta. §. CCCIV.
(8.) ex patrum teſtimoniis. §. CCCV.
(9.) ex adverſariorum confeſſione. §. CCCVI.
γ.) Expenditur contraria *pontificiorum* ſententia, qua declarata § CCCVII. ſtatuque quæſtionis rite formato §. CCCVIII. ſub examen vocantur argumenta *Bellarmini*, ducta
(1.) ex pœnarum diverſitate. §. CCCIX.
(2.) ex contrariorum exemplorum varietate. §. CCCX.-CCCXVII.
(3.) ex prohibitionis diſparitate. §. CCCXVIII.
(4.) ex divina ſanctione, *de ducenda fratria*. Deut. XXV. §. CCCXIX — CCCXXI.
δ.) Coronidis loco explicatur *quaeſtio*: *Cur* Deus certos cognationis gradus prohibuerit? §. CCCXXII.
Hujus prohibitionis afferuntur rationes
a.) *principales*, duæ:
(1.) verecundia, proximis conſanguineis debita. §. CCCXXII.
(2.) caritatis in ſocietate humana dilatandæ ſtudium. §. CCCXXIII.
b.) *minus principales*. §. CCCXXIV.

SECTIO II.

De gradibus prohibitis in Jure civili.

Exhibentur *regulae juris civilis*
I.) De *conſanguinitate*
1.) In linea recta §. CCCXXV.
2.) In linea collaterali. §. CCCXXVI.
II.) De *adfinitate*
1.) In linea recta. §. CCCXXVII.
2.) In linea collaterali. §. CCCXXVIII. CCCXXIX.

SECTIO III.

De Gradibus prohibitis in Jure canonico.

I.) Generatim dicitur *de prohibitione juris canonici*. §. CCCXXX.
1.) ex *conciliis*. §. CCCXXXI. CCCXXXII.
2.) ex *pontificum decretis*. CCCXXXIII.
II.) *Regulae* traduntur de prohibitione juris canonici
1.) Quoad *conſanguinitatem*, in linea recta & collaterali. §. CCCXXXV.
2.) Quoad *adfinitatem*. §. CCCXXXVI.
III.) Oſtenditur, prohibitiones illas multis modis *vitioſas* eſſe, ratione
1.) cauſæ *efficientis*. §. CCCXXXVII.
2.) cauſæ *materialis*. §. CCCXXXVIII.
3.) cauſæ *formalis*.
4.) cauſæ *finalis*. §. CCCXXXIX.
IV.) Denique ſubjungitur aliquid 1.) de legibus *Graecorum*. §. CCCXL. 2.) de *patrum* circa gradus prohibitos ſententiis. §. CCCXLI. §. CCCXLII.

SECTIO IV.

De Gradibus prohibitis in Jure municipali.

A.) De prohibitione juris *municipalis*
I.) Recenſentur *leges vetuſtae* Germanorum. §. CCCXLIII. & *Saxonicae*. §. CCCXLIV.
II.) *Ratio* prohibitionum municipalium oſtenditur. §. CCCXLV.
III.) Declaratur diſcrimen prohibitionis *divinae* & *humanae*. §. CCCXLVI.
B.) Proponuntur *quaeſtiones* de gradibus prohibitis.
I.) An quis defunctæ *uxoris ſororem* ducere poſſit? § CCCXLVII - CCCL.
II.) An viduus defunctæ *uxoris ſororis filiam* ducere poſſit? §. CCCLI. CCCLII.
III.) An *privignus vitrici* ſui *viduam* ducere poſſit? §. CCCLIII.
IV.) An *vitricus viduam* defuncti ſui *privigni* ducere poſſit? §. CCCLIV.
V.) An duorum *fratrum liberi* conjungi poſſint? §. CCCLV.
VI.) An *viduus* ducere poſſit *viduam fratris defunctae uxoris*? §. CCCLVI.
VII.) An *privignus & privigna* matrimonio jungi poſſint? §. CCCLVII.
VIII.) An *pater* & *filius duas ſorores* poſſint ducere? CCCLVIII.
IX.) An ex *ſponſalibus* oriatur adfinitas, matrimonium *impediens*? §. CCCLIX — CCCLXIII.
C.) Tranſitus fit ad cetera propinquitatis *honeſtae*, ejusque *voluntariae* genera, ad quæ refertur
I.) Cognatio *ſpiritualis*, ſeu *eccleſiaſtica*, eaque
1.) *communis*, inter Chriſtianos omnes vere pios.
Hanc matrimonio non obſtare docetur §. CCCLXIV.
2.) *ſpecialis*, inter ſuſceptos ex baptiſmo, & ſuſceptores. §. CCCLXV.

Ex

Ex iſta *nequaquam* naſci impedimentum matrimonii contrahendi, contra *pontificios* adſeritur.

Deſtituitur enim *prohibitio pontificia*, §. *CCCLXV*. & *CCCLXVI*. enarrata,

α.) Scripturæ auctoritate. §. *CCCLXVII*. *CCCLXVIII*.

β.) Rationum pondere & æquitate. §. *CCCLXIX*.

γ.) Suffragio piæ antiquitatis. §. *CCCLXX*.

δ.) Præterea laborat abſurdo. §. *CCCLXXI*. *CCCLXXII*.

ε.) Et multiplici rationum firmitate evertitur. §. *CCCLXXIII*.

II.) Cognatio *legalis* ſive *civilis*, quæ derivatur ex *adoptione*.

1.) Hæc, qualis & quotuplex ſit, oſtenditur. §. *CCCLXXIV*. *CCCLXXV*.

2.) Exhibentur rationes *dubitandi*, an matrimonium impediat, imo dirimat. §. *CCCLXXVI*.

3.) Additur aliquid de *cognatis ſpeciebus* propinquitatis legalis. §. *CCCLXXXVII*.

D.) Agitur de propinquitate *inhoneſta*, orta ex ſcortatione vel adulterio.

Circa hanc ſpeciem duo *quaeruntur*:

1.) An ex *ſcortatione* contrahatur adfinitas matrimonium impediens? §. *CCCLXXVIII* - *CCCLXXX*.

2.) An quis *ducere poſſit* eam, quam per *adulterium* prius polluit? §. *CCCLXXXI* - *CCCLXXXV*.

De impedimentis matrimonii *ex aliis criminibus*. §. *CCCLXXXVI*.

PARS II.

De diſparitate matrimonium impediente.

Diſparitas iſta ſtatuitur *triplex*

I.) *Religionis* & *cultus*. §. *CCCLXXXVII*.

1.) Quoad matrimonium *contrahendum*, in religione diverſa impedimentum, non abſolutum quidem, at grave omnino, poſitum eſſe, docetur §. *CCCLXXXVIII*.

2.) Quoad matrimonium *contractum*, cultus diverſitas non eſt impedimentum *dirimens*. §. *CCCLXXXIX*.

Hoc, *Bellarmino*, in ſumma rei, non in argumentis ſuffragante, defenditur contra *canoniſtas*. §. *CCCXC* - *CCCXCIII*.

3.) Contra *Bellarminum* negatur, matrimonium fidelis cum infideli irritum eſſe ex more populi Chriſtiani §. *CCCXCIV*.

4.) Nec tale matrimonium a *pontificis* demum venia pendere, adſeritur. §. *CCCXCV*. *CCCXCVI*.

II.) *Ætatis*. §. *CCCXCVII*.

Præmiſſis certis diſtinctionibus, improbandum eſſe conjugium *juvenis* maxime, *cum vetula*, demonſtratur

1.) ex finibus conjugii.

2.) ex incommodis conſequentibus. §. *CCCXCVIII*.

III.) *Status* & vitæ conditionis. §. *CCCXCIX*.

CAPUT VI.

De cauſa formali conjugii.

A.) *Forma* conjugii eſt, non ipſe conſenſus, ſed ex conſenſu orta *conjunctio* unius maris & unius fœminæ in carnem unam, eaque *legitima* & *indiſſolubilis*, §. *CCCC*. quo ſatis diſtinguitur a conjunctionibus *fornicariis*. §. *CCCCI*.

B.) Ex hac conjugii forma deducuntur *poriſmata*, quæ concernunt

I.) Conjugium *contractum*.

1.) de arctiſſima conjugum ſocietate. §. *CCCCII*.

2.) de nova ex conjugio orta propinquitate. §. *CCCCIII*.

3.) de conjugii indiſſolubilitate. §. *CCCCIV*.

4.) de mutua in corpus utriusque conjugis poteſtate. §. *CCCCV*.

5.) de amoris inter conjuges perpetuitate. §. *CCCCVI*.

6.) de rerum communitate. §. *CCCCVII*.

II.) Conjugium *contrahendum*: de circumſpectionis in c. contrahendo ſumma neceſſitate. §. *CCCCVIII*.

C.) Enodantur *quaeſtiones*:

I.) An *conſecratio eccleſiaſtica* pertineat ad conjugii *formam*? §. *CCCCIX*.

Allatis adſertionis adfirmativæ & negativæ rationibus, §. *CCCCX*. *CCCCXI*. deciditur, c. e. *neceſſariam* eſſe, non quidem *abſolute*, ſimpliciter, & ex ſpeciali præcepto divino, ſed ex *humana conſtitutione*, intuituque *publicae honeſtatis* & *utilitatis*. §. *CCCCXII*.

II.) An *copula conjugalis* pertineat ad matrimonii *eſſentiam*? §. *CCCCXIII*. *CCCCXIV*.

CAP. VII.

Caput VII.
De cauſa finali conjugii.

Præmiſſis variis ejus enumerationibus, §. CCCCXV. CCCCXVI.
Indicatur *finis* conjugii
A.) *Generalis*, Dei gloria. §. CCCCXVII.
B.) *Specialis*,
I.) *Proprius*, qui cum conjugio cœpit, isque
1.) *principalis*: §. CCCCXVIII.
α.) ſobolis procreatio. §. CCCCXIX. CCCCXX.
β.) familiaris ſocietas, ac mutuu[s au]xilium. §. CCCCXXI. CCCCXX[II].
2.) *minus principalis*, amoris inter [Chri]ſtum & eccleſiam præfiguratio. §. CCCCXXIII. CCCCXXIV.
II.) *Acceſſorius*, vitatio ſcortationis, [li]bidinis remedium. §. CCCCXXV
Errores de fine conjugii notantur. §. CCCCXXVI.

Cap. VIII.
De effectis conjugii.

Effectus conjugii, quorum ſumma a quibusdam poni ſolet in *communicatione juris divini & humani*, §. CCCCXXVII. CCCCXXVIII. ſpectantur
A.) *In abſtracto*. §. CCCCXXIX. quo pertinet communicatio animi, corporum & externorum. §. CCCCXXX.
I.) Speciatim heic obſervatur *de copula conjugali*, in qua conjugii *uſus* ſubſiſtit. §. CCCCXXXI.
1.) eam in ſe non eſſe *peccatum*. §. CCCCXXXII - CCCCXXXVI.
2.) pios conjuges *moderari* debere conjugii uſum. §. CCCCXXXVII -- CCCCXXXIX.
α.) *Peculiaria* hac de re præcepta revocantur ad quatuor capita, quæ ſunt
(1.) *tempus congreſſus* maritalis. §. CCCCXXXIX.
(2. 3. 4.) *locus*, *modus* & *finis*. §. CCCCXL.
β.) *Cauteiae* adduntur. §. CCCCXI.
II.) Subjicitur *quaeſtio*: An conjugatis liceat vovere *perpetuam continentiam*? §. CCCCXLII. CCCCXLIII.
III.) *Conſequens* congreſſus maritalis eſt *conceptio*.
α.) Hujus mirabilia conſiderantur, ex Job. X. 8. & Pſ. CXXXIX. 14. §. CCCCXLIV. CCCCXLV.
β.) Declaratur uſus piæ contemplationis ſuper hominis formationem. §. CCCCXLVI.
B.) *In concreto*. Hoc reſpectu pertinent ad effectus conjugii, *officia conjugum*, eaque
I.) *Utrique parti communia*. §. CCCCXLVII-CCCCXLIX.
II.) *Alterutrius* conjugis *propria*.
α.) mariti erga uxorem. §. CCCCL.
β.) uxoris erga maritum. §. CCCCLI. CCCCLII.
Incitamenta officiorum iſtorum proponuntur. §. CCCCLIII.
Subjectum conjugii ſunt perſonæ, ad matrimonium habiles & aptæ. §. CCCCLIV.

Adjuncta conjugii duplicis generis ſun[t]
I.) Conjugii *inchoati*, ritus ſacri ſolenn[es] publici.
1.) In *cauſas* illorum rituum inquiritu[r] §. CCCCLV.
2.) Recenſentur *ritus*, apud varias g[entes] uſitati.
α.) Ritus *gentilium*:
(1.) Romanorum, §. CCCCLVI. CCCCLVII.
(2.) Aliarum gentium. §. CCCCL[VIII]
β.) Ritus, uſitati in *eccleſia*
(1.) *Iſraëlitica* veteri, CCCCLI[X] modernorum Judæorum. § CCC[C]
(2.) *Chriſtiana*, eaque
a.) *primitiva*. §. CCCCLXI.
b.) *noſtra hodierna*, ubi valet
aa.) Sacerdotalis novorum co[nju]gum conſecratio. §. CCCCL[XIII]
bb.) ſolennis convivii nuptial[is ce]lebratio. §. CCCCLXIV.
c.) *pontificia*. §. CCCCLXV. CCCCLXVI.
Quaeritur hoc loco:
1.) An *certo* anni *tempore* nuptiæ prohi[bi]dæ? §. CCCCLXVII - CCCCLXIX.
2.) An *presbyteri* nuptialibus convivii[s in]tereſſe debeant? §. CCCCLXX.
3.) An *choreae* in nuptialibus convivii[s fe]rendæ? §. CCCCLXXI - CCCCLXXI[V]
4.) An miniſter eccleſiæ *evangelicae* po[...] *cio canonico* uxorem ad occultum m[atri]monium copulare debeat? §. CCCCLX[XIV]
5.) An peccent ſponſus & ſponſa, ſi [ante] *benedictionem* eccleſiaſticam cohabit[ent] §. CCCCLXXV. CCCCLXXVII.
6.) An ad *poenitentiam publicam* adige[ndi] quibus *menſe ſexto* ex novo conjugi[o naſ]cuntur liberi? §. CCCCLXXVIII.
II.) Conjugii *conſummati* adjuncta ſunt
1.) ex parte læta. §. CCCCLXXIX.
2.) ex parte amara & triſtia. §. CCCCLX[XX] CCCCLXXXI.
His opponuntur fundamenta conſol[atio]nis. §. CCCCLXXXII. CCCCLXXX[III]

IOANNIS GERHARDI

THEOLOGI QVONDAM IENENSIS
CELEBERRIMI

LOCORVM THEOLOGICORVM

TOMVS DECIMVS SEXTVS

DENVO EDIDIT

ATQVE

ACCESSIONES NONNVLLAS IVRIDICAS

SVBIVNXIT

IO. FRIDERICVS COTTA

THEOLOGVS TVBINGENSIS

TVBINGÆ

SVMTIBVS IO. GEORGII COTTAE.

MDCCLXXVII.

THE NEW YORK
PUBLIC LIBRARY
72071
ASTOR, LENOX AND
TILDEN FOUNDATIONS.

1897.

PRÆFATIO EDITORIS.

Accipe, ſi placet, LECTOR BENEVOLE, hunc *decimum ſextum* operis Gerhardiani tomum, in quo doctrina de *matrimonio*, quæ in præcedenti volumine cæpta erat, iuſto ſervato ordine continuatur atque abſolvitur.

Expoſuerat quippe GERHARDUS in *priori* illo volumine *adiuncta* ſive *προσκείμενα* coniugii, tum *inchoati*, tum *conſummati*. Iam vero in poſteriori hocce volumine deſcendit ad eiusdem *pugnantia*, ſive *contraria*, quorſum *cælibatus*, *divortium*, eiusdemque cauſſæ, itemque *adulterium* ac *deſertio* iure meritoque referuntur.

Cæterum non minorem diligentiam, quam in ſuperioribus collocavimus, huic etiam tomo a nobis fuiſſe impenſam, æquus lector facile deprehendet. Etenim textum adcurate formis deſcriptum, purgatumque a vitius, noſtrisque hinc inde, licet paucioribus, adauctum notis, heic exhibemus.

Quod autem inprimis operis huius amatoribus gratum iucundumque fore confidimus, id effecimus, ut a viro conſultiſſimo, Domino AUGUSTO LUDOVICO SCHOTT, iuris in hac Univerſitate noſtra profeſſore, fautore noſtro æſtumatiſſimo atque amiciſſimo, obſervationes quædam *iuridicæ*, erudite ſolideque conſcriptæ nobiſcum communicarentur, quæ, cum *auctori* noſtro corrigendo, illuſtrando, defendendo, ſupplendo præclare inſerviant & ex recentioris literaturæ iuridicæ copia acceſſiones ſuppeditent

ditent

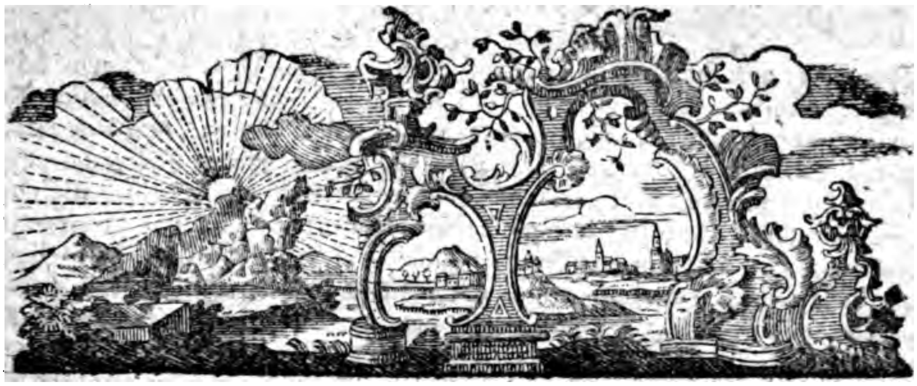
ditent minime contemnendas, non poſſunt non tractationi *Gerbardianæ* magno eſſe ornamento, certæque commendationi.

Sed tamen partim voluminis huius ad iuſtam magnitudinem iam perlati, partim temporis atque inſtituti ratio non tulit, ut omnia, quæ haberemus edenda, una ſubiungerentur. Immo has ipſas doctiſſimi SCHOTTII noſtri animadverſiones non niſi pro primitiis additamentorum velimus reputari, quas in *peculiari ſupplementorum tomo* largior conſequetur meſſis, non eas tantum acceſſiones, quæ ad forum civile ſpectant, ſed quam maxime *noſtras* etiam *obſervationes theologicas*, varii generis atque argumenti, complexura. Nonnulla enim hypomnemata iam a nobis ſunt elaborata, atque ad prelum parata, plura habemus ſub manibus, quæ ſuo tempore adpendicis ad hunc tomum loco edentur in publicum, pluriumque capitum notatu digniſſimorum explicationem abſolvent, veluti de *polygamia* & *monogamia*, de *cœlibatu*, *concubinatu*, *divortio*, *de gradibus probibitis*, *legumque moſaicarum in illis definiendis vi atque auctoritate*, *de ſanctitate matrimonii chriſtiani*, *de iudice cauſarum ad matrimonium pertinentium*, *de finibus coniugii*, & quæ alia ſunt recentiori præſertim ævo a nonnullis in diſceptationem vocata.

Reſtat unicum, quod prætermittere heic non poſſumus. Quum nempe a quibusdam cenſoribus, quorum ceteroquin in nos ſtudia atque benevolentiam grato agnoſcimus animo, exprobratum ſit ei, qui ſumtus in hanc editionem facit, typis exſcribendis viliorem iuſto, parumque elegantem adhiberi chartam; monendum exiſtimavimus, diverſam vendi exemplorum copiam, alteram nitidiorem, eamque maioris pretii; vulgarem alteram, & minoris, uti par eſt, conſtantem; nec dubitamus omnino adſerere, in præſenti librorum recentiorum caritate, ac pro ea, quæ huic operi dicatur, cura atque diligentia, tale illi pretium eſſe conſtitutum, quod impenſas in editionem hancce collatas vix exæquet.

Quod reliquum eſt, nihil magis in votis habemus, animoque propoſitum, quam ut ex ſtudiis noſtris ſinceris integrisque in rem ſacram atque publicam fructus redundent uberrimi.

Atque ita vale, LECTOR BENEVOLE, noſtrisque conatibus qualibuscunque porro fave.

LOCI XXVI.

DE

CONIVGIO

CAPVT X.

DE PVGNANTIBVS CVM CONIVGIO.

§. CCCCLXXXIV.

Pugnantia cum coniugio.

Expoſuimus hactenus *adiuncta* ſive *προσκείμενα* coniugii tum *inchoati* tum *conſummati*, deſcendendum porro erit ad eiusdem *pugnantia* ſive *contraria*. Quamvis enim quibusdam videatur *de cognatis* prius agendum eſſe, antequam ad pugnantia tranſitus fiat, attamen cum omnia, quæ ab illis adferuntur, vel in præcedentibus jam ante ſint expoſita, vel ad contraria rectius referantur, ideo inſiſtentes ordini in tractatu de *miniſterio* & *magiſtratu politico* hactenus obſervato ab adiunctis ad pugnantia recta progredimur via. Ad cognata pertinere cenſent, 1.) *reliqua duo vitæ genera*, eccleſiaſticum ſcilicet & politicum, cum quibus reſpectu cauſæ efficientis principalis ac finis generalis ordo œconomicus cognationem aliquam obtinet; differt autem ab iisdem forma & fine ſpeciali ſive proximo. Sed de hac convenientia & diſcrepantia conjugii cum reliquis tribus hierarchiis in proœmio huius loci dictum fuit, quantum ſufficit.

2.) *Sponſalia*, quæ ſunt mentio ac repromiſſio futurarum nuptiarum, de quorum cum nuptiis convenientia & diſcrimine ſuperius cap. IV. ſect. III. dictum fuit. 3.) *Concubinatum* iure civili ſive Romano priſtino conceſſum. Sed cum concubinatus pluribus modis a conjugio differat, eidemque adverſetur, ideo pugnantibus rectius accenſebitur. Neque enim in concubinatu *conſuetudo vitæ individua*, nec *conſortium iuris tam humani quam divini*, *nec communicatio* rerum & facultatum, nec filiorum iuſt hereditas locum habet, quæ omnia ad verum & ratum matrimonium pertinent. 4.) *Cœlibatum*. Sed cum plurimorum in papatu cœlibatus ſit coactus & impurus, cumque cœlibatus & coniugium in uno eodemque ſubiecto ſimul conſiſtere nequeant, ideo ipſum quoque ad coniugii *contraria* generaliter ſic dicta referemus.

I.) *Ratione cauſae efficientis.*

§. CCCCLXXXV. *Pugnantiæ* coniugii revocari poſſunt ad quatuor generales claſſes: 1.) quædam cum *cauſa efficiente*, 2.) quædam cum *materia*, 3.) quædam cum *forma*, 4.) quædam cum *fine coniugii* pugnent. I.) Ratione *cauſæ efficientis*: 1.) *principalis* ac *primariæ* quæ eſt Deus, adverſantur conjugio: *a.*) Vituperationes & infectationes tam ſancti huius ordinis, tum ſexus muliebris a gentilibus extra eccleſiam conſtitutis profectæ. *b.*) Errores & criminationes hæreticorum in eccleſia, quibus dignitatem coniugii a divina inſtitutione unice dependentem labefactarunt. De utriſque diximus ſuperius cap. IV. ſect. I. *c.*) Prohibitio coniugii, qua papa veterum hæreticorum veſtigiis inſiſtens ſacerdotibus & aliis, etiamſi dono continentiæ non ſint inſtructi, matrimonio interdicit, cum tamen iure divino omnibus (obſervatis ſcilicet divinæ inſtitutionis legibus) ad illud pateat aditus; unde apoſtolus prohibitionem illam vocat *doctrinam dæmoniorum*, 1 Tim. IV. 1. quia, cum talis prohibitio ſit divinæ coniugii inſtitutioni directe oppoſita, ideo non poteſt ab alio, quam a Dei & ſanctionum divinarum adverſario originem trahere. De hac prohibitione, quatenus eccleſiæ miniſtros concernit, egimus in tract. de miniſterio cap. VII. ſect. II. quatenus perſonas alias dono continentiæ non inſtructas ſpectat, in ſequentibus de ea tractabitur. *d.*) Deteſtatio ſecundarum nuptiarum a Montaniſtis originem ducens, de qua late egimus ſuperius cap. V. membr. I. 2.) Ratione *cauſæ efficientis ſecundariæ & propinquæ*, quæ eſt legitimus, liber, plenus ac juſtus tum partium contrahentium, tum eorum, in quorum poteſtate ſunt, conſenſus, pugnant cum coniugio, *a.*) error pontificiorum, quo negant conſenſum parentum in nuptiis filiorum neceſſario requiri, de quo late egimus cap. IV. ſect. II. art. I. *b.*) Omnia, quæ vel iudicii integritati vel voluntatis libertati ad legitimum ac liberum conſenſum requiſitæ adverſantur, utpote reſpectu prioris requiſiti, error, dolus, ebrietas, fatuitas, furor; reſpectu poſterioris, minæ, juſtus metus & violenta coactio, ad quam pertinet raptus, de quibus ibidem diximus art. II. *c.*) Ratione *cauſæ antecedentis, diſponentis ac præparantis*, quæ ſunt ſponſalia, adverſantur coniugio temeraria repudia, diſſolutiones ſponſaliorum abſque auctoritate magiſtratus & abſque iuſtis & ſufficientibus cauſis inſtitutæ, de quibus diximus cap. IV. ſect. III.

II.) *Ratione materiae.*

§. CCCCLXXXVI. II.) Ratione *materiæ* pugnat cum coniugio: 1.) Polygamia ſimultanea, quando vel unus maritus plures uxores, vel una uxor plures maritos eodem tempore habet, quæ poſterior polygamiæ ſpecies non tantum primævæ coniugii inſtitutioni & Chriſtianorum legibus in nov. teſt. ut prior, ſed etiam omnibus omnium gentium legibus & inſtitutis repugnat. De ea egimus ſuperius cap. V. membr. I. 2.) Inceſtus, qui eſt conjunctio

ctio illegitima in gradibus conſanguinitatis vel adfinitatis divino iure prohibitis, ex eo ſic dictus, quod ceſto careat, fuit autem ceſtus cingulum Veneris, quod in legitimis nuptiis ſponſus ſolvebat. De hiſce prohibitionibus graduum diximus cap. V. membr. II. art. II. 3.) Erroneæ pontificiorum opiniones, quibus ὀρθοδοξίαν de prohibitione graduum labefactant, quando ſtatuunt, in Levitico non gradus æque diſtantes, ſed perſonas duntaxat ibidem expreſſas eſſe prohibitas, prohibitionem illam non ad Chriſtianos in nov. teſt. ſed tantum ad Iudæos in vet. teſt. pertinere; quando prohibitionem conſanguinitatis & adfinitatis usque ad quartum gradum incluſive extendunt; ſpiritualem aliquam cognationem inter ſuſceptorem & ſuſceptam ex baptiſmo matrimonium impedientem introducunt; matrimonium inter fidelem & infidelem non baptizatum ex more populi chriſtiani vim legis habente irritum eſſe ſtatuunt, &c. de quibus omnibus egimus ſuperius cap. V. memb. II. art. II.

III.) *Ratione formae.*

§. CCCCLXXXVII. III.) Ratione *formæ* coniugio adverſantur: 1.) Vagæ libidines, ſcortationes, ſtupra & quævis illicitæ commixtiones cum ſexto præcepto pugnantes. Cum enim unica & ſola illa cohabitatio, quæ in legitimo coniugio inſtituitur, divinæ legi ac voluntati in ſexto decalogi præcepto expreſſæ ſit conſentanea; ideo cum coniugio in ſexto præcepto munito ac confirmato non immerito pugnare iudicantur omnes illicitæ commixtiones ſexto præcepto prohibitæ. Earum vero ſpecies ſunt complures. Stuprum eſt illicita virginum vel etiam honeſtarum viduarum defloratio. Fornicatio ſive ſcortatio eſt inter ſolutos promiſcue, ac committitur etiam cum meretrice ac inhoneſtis perſonis. Sodomia eſt ſive cum maſculis ſive cum brutis præternaturalis commixtio, Lev. XVIII. 22. 23. Rom. I. 26. dicitur alias reſpectu prioris ſpeciei pæderaſtia, reſpectu poſterioris beſtialitas, ac in genere peccatum mutum, quod ne nominari quidem debeat inter Chriſtianos. Huc referendum ſcelus onaniticum, voluntaria ſeminis profuſio, mollities dicta, de qua recte diſputant ſcholaſtici, quod ſit peccatum ipſo adulterio gravius. De his omnibus in explicatione ſexti præcepti latius diſputatur. 2.) Impurus cœlibatus, quando illi extra coniugium vivunt, qui continentiæ dono inſtructi non ſunt, ac licet perpetuis uſtionibus torqueantur, tamen præfracte ſpernunt remedium uſtionum divinitus præſcriptum 1 Cor. VII. 9. *Melius eſt nubere quam uri.* Notanter autem dicitur impurus cœlibatus, quia diſtinguendus eſt a cœlibatu illarum perſonarum, de quibus Chriſtus Matth. XIX. 11. inquit: *Non omnes capiunt verbum hoc, ſed quibus datum eſt.* v. 12. *Sunt eunuchi, qui ſe ipſos caſtraverunt propter regnum cœlorum, qui poteſt capere, capiat.* Ac apoſtolus: 1 Cor. VII. 7. *Unusquisque proprium ſuum donum habet ex Deo, alius quidem ſic, alius vero ſic.* v. 8. *Dico autem non nuptis & viduis, bonum eſt illis, ſi ſic permanſerint ſicut ego.* v. 34. *Innupta cogitat, quæ ſunt Domini, ut ſit ſancta corpore & ſpiritu.* Hic cœlibatus in perſonis idoneis ſine legitimo ſuſceptus nequaquam improbatur, nec cum coniugio hoſtiliter pugnat, ſed eſt ſtatus vitæ Deo placens, a coniugio quidem diverſus, non tamen e directo eidem adverſus, cum in utroque vitæ ſtatu ſit ſancta ac Deo placens caſtitas. Impurus autem cœlibatus, qui vel illicitas libidinum flammas fovet interius, vel easdem concubinarum & ſcortorum conſuetudine reſtinguit exterius, a Deo damnatur, & coniugio extreme adverſatur. 3.) Concubinatus qui eſt cohabitatio cum una muliere citra coniugalem adfectum. Adfinis ei eſt pellicatus, qui eſt cohabitatio mulieris cum eo, qui habet legitimam uxorem. Pellex enim una cum legitima uxore, concubina citra eam habetur.

tur. 4.) Adulterium, quod eſt tori coniugalis violatio, quando ſcilicet maritus poteſtatem corporis ſui facit alteri mulieri, vel quando uxor poteſtatem corporis ſui facit alteri viro. Eſtque vel ſimplex, commixtio ſcilicet coniugis cum perſona ſoluta, vel duplicatum, commixtio coniugis cum alterius conjuge. 5.) Anabaptiſtica uxorum communio, qua inſiſtentes Nicolaitarum ac Gnoſticorum veſtigiis ſub religionis prætextu uxores habent communes. Contra communionem illam uxorum erudite diſputat Lactantius lib. III. inſt. cap. XXI. (ubi oſtendit incertitudinem prolis & educationis neglectum ex ea oriri) & Salvianus lib. VIII. de gubernatione Dei, ubi *Socratem per hanc doctrinam, quod uxores debeant eſſe communes, lupanar ex mundo feciſſe* adſerit. *Hac ratione* (inquit) *neque ullum virum ullius fœminæ maritum, neque ullam mulierem ullius mariti uxorem, neque ullum pignus ullius parentis filium fore ſtatuo. Ubi enim promiſcua omnia confuſa ſunt, nemo eſt, qui ſuum poſſit aliquid venditare.* 6.) Divortium illegitimum, quod eſt temeraria matrimonialis vinculi inter maritum & uxorem ſolutio, de qua graviter pronunciat Chriſtus Matth. V. 32. XIX. 9. Marc. X. 11. Luc. XVI. 18. *Amen dico vobis, quia omnis, qui dimiſerit uxorem ſuam, excepta fornicationis cauſa, facit eam mœchari, & qui aliam duxerit, adulterium committit, & qui repudiatam duxerit, mœchatur.*

§. CCCCLXXXVIII. IV.)

IV.) *Ratione finis.*

Denique ratione *finis* cum coniugio pugnat error pontificiorum, quo ſtatuunt, coniugium eſſe ſacramentum vere ac proprie ſic dictum, cui ſcilicet promiſſio gratiæ iuſtificantis evangelio propriæ ipſius Chriſti ordinatione in nov. teſt. ſit adnexa, de quo errore late egimus ſuperius cap. III. Ceterum cum illa omnia, quæ in claſſem pugnantium cum matrimonio hactenus ſunt relata, facilem ex ſuperioribus habeant explicationem, ideo de tribus duntaxat capitibus, quæ uberiorem tractationem exigere videntur, in hoc capite agemus, videlicet: 1.) de *cœlibatu*, 2.) de *concubinatu*, 3.) de *divortio*; atque ea quidem ratione, ut non ſolum doctrina eorum in ſpecie, quatenus cum coniugio pugnant, ſed etiam in genere, quid de unoquoque horum capitum ſcitu neceſſarium, occaſione huius articuli pertractetur.

SECTIO I.

DE COELIBATV.

§. CCCCLXXXIX.

Coelibatus etymologia & homonymia.

Cœlibes Hieronymus, magnus ille cœlibatus admirator, dictos putat ex eo, quod *cœlo digni ſint*, lib. II. adv. Jovin. cap. XIX. circa fin. Aliam etymologiæ rationem videre eſt in gloſſa marginali apud Auguſtinum libr. de grammat. tom. I. col. 51. *Cœlibes, quaſi cœlites dicti, priſci putant;* quibus verbis gloſſator Auguſtini definitionem in contextu poſitam explicare voluit: *Cœlebs dicitur, qui non habet uxorem, vel quæ non habet maritum, qualia ſunt numina in cœlo, quæ absque coniuge ſunt, ſi agapetas adtendamus.* (ἀγαπηταὶ tempore Auguſtini dicebantur concubinæ, quas hoc nomine clerici ac monachi tegebant) Reſpicit vero Auguſtinus vel ad fictitia ethnicorum numina, quæ extra coniugium quidem vivunt, interim ſtupris & adulteriis ſeſe commaculare finguntur, vel ad angelos cœlites, de quibus Salvator pronunciat Matth. XXII. 30. Luc. XX. 36. *Qui digni ſunt futuro ſeculo, nec nubunt nec nuptui dantur,*

tur, ſed ſunt ἰσάγγελοι, abſque matrimonii uſu in cœlo viventes. Mutuata eſt hæc etymologia ab ethnicis, qui itidem cœlibes denominarunt quaſi *cælites*, ut conſtat ex Quintiliano libr. I. cap. X. quo adludit etiam illud Modeſtini: *Quia cœlo Saturnus genitalia abſcidit, hoc nomine adpellatos, qui genitalibus careant.* Sed quilibet videt, etymologiam hanc eſſe adluſivam. Cæterum nomen *cœlibis* accipitur: 1.) *late* pro eo, qui extra matrimonium vivit, ſive caſte vivat, ſive concubinas habeat, ut ex Martiali notum, ſive ſit nuptiarum penitus expers ac virgo, ſive ſit viduus vel vidua; 2.) *ſtricte* pro eo, qui extra matrimonium caſte vivit, quique nullas adhuc expertus eſt nuptias, in qua poſteriore ſignificatione ab eccleſiaſticis ſcriptoribus potiſſimum uſurpari conſuevit. Poſſunt autem omnia, quæ de cœlibatu diſputantur, ad duas principales quæſtiones revocari. Prior eſt: *an & quatenus cœlibatus coniugio ſit præferendus?* Poſterior eſt: *an ad cœlibatum voto aliquo ſponte ſuſcepto vel lege eccleſiaſtica quidam homines adſtringi poſſint ac debeant?*

A.) An & quatenus coelibatus coniugio praeferendus?
I.) Coelibatus purus in perſonis idoneis non eſt improbandus.

§. CCCCXC. A.) Prioris quæſtionis explicationem certis propoſitionibus includemus. *Prima* hæc eſto: *cœlibatus purus & caſtus in perſonis ad eum idoneis nequaquam eſt improbandus.* Hæc propoſitio opponitur *Iudæorum* & quorumdam *gentilium* opinionibus, qui cœlibatum penitus damnarunt. In ſententiis Benſyræ hæc habentur: *Qui ſemen ex ſe non edit, adſimilatur effuſori ſanguinum, & qui habitat ſine uxore, eſt ſine bono, ſine benedictione, ſine cohabitatione, ſine lege & ſine pace. Qui ſine uxore eſt, non reputandus homo.* Hæc opinio forte ex eo orta, quod in vet. teſt. propter promiſſionem de Meſſia ſterilitas & *ἀτεκνία* probri loco fuit habita Gen. XXX. 23. Luc. I. 25. &c. In libro de nativ. Mariæ (qui Hieronymo tribuitur, cum ſit Seleuci Manichæorum diſcipuli) dicitur, *ſcripturam maledictum eum pronunciare, qui non genuiſſet maſculum in Iſrael.* Similia occurrunt apud Chryſoſtomum, Auguſtinum, Damaſcenum &c. ſed ex tota ſcriptura non poteſt locus aliquis adferri, qui id probet. In Oreſte Euripidis Helena Electræ probri loco obiicit *quod iamdiu permaneat virgo.* *παρθένε μακρὸν δὴ μῆκος Ἠλέκτρα χρόνου.* Mercurius Triſmegiſtus in fine ſecundi ſerm. *eum, qui liberos non genuerit, non ſolum infelicem* pronunciat, *ſed etiam impium & in orco pœnis adficiendum; μέγιστον* (inquit) *ἀτύχημα καὶ ἀσέβημα ἐστιν ἄτεκνόν τινα ἐξ ἀνθρώπων ἀπαλλαγῆναι καὶ δίκην οὗτος δίδωσι μετὰ θάνατον τοῖς δαίμοσι.* Apud Spartanos Lycurgus legem tulit, *qua ullum honorem ſenioribus in vita cœlibe conſtitutis a iunioribus exhibendum eſſe prohibebatur.* Strabo l. 7. cœlibes vocat *ſemivivos, vitæ humanæ parum utiles & dubiæ lucis.* Sed hiſce Iudæorum & gentilium criminationibus opponenda eſt doctrina veræ eccleſiæ, quod utrumque vitæ genus tam cœlibis quam coniugalis Deo placeat, & quod in utroque vitæ genere quis Deo placere, & vitæ æternæ hereditatem conſequi poſſit, ſi pie & caſte in alterutro eorum vivat. Probatur hoc 1.) ex *manifeſtis ſcripturæ dictis.* Matth. XIX. 12. cum diſcipuli Chriſti dixiſſent: *Si cauſa hominis cum uxore talis eſt, non expedit nubere;* ſubiecit Chriſtus: *Non omnes capiunt verbum hoc, ſed quibus datum eſt*, ac enumeratis tribus eunuchorum generibus, inter quos eminent illi, *qui ſe caſtrant propter regnum cœlorum*, addidit: *Qui poteſt capere, capiat.* Oſtendit ergo ab illa primæva coniugii inſtitutione & præcepto eidem addito: *Creſcite & multiplicamini;* exceptos eſſe quoſdam, qui vel ad coniugium inhabiles ſunt per naturam, vel peculiari continentiæ dono inſtructi ſunt per gratiam, quo

dono illos ad eccleſiæ ædificationem uti non prohibet, ſed concedit. Illud enim χωρείτω non eſſe præceptum aliquod, quo Chriſtus legem cœlibatus vel in genere omnibus piis, vel in ſpecie omnibus eccleſiæ miniſtris, ac ne quidem illis, qui dono continentiæ inſtructi ſunt, abſolute & ſimpliciter imponere voluerit, evidenter colligitur ex 1 Cor. VII. 25. *de virginibus præceptum Domini non habeo.* At ſi Chriſtus legem aliquam hic tuliſſet, utique apoſtolus præceptum Domini accepiſſet. Proinde non præcipit atque imperat Chriſtus cœlibatum, ſed liberum relinquit illis, qui continentiæ dono inſtructi ſunt, ac conſulit, ut quilibet menſuram donorum divinitus ſibi datorum æſtimet, atque eligat illud, quod minore cum conſcientiæ periculo, maiore autem cum eccleſiæ commodo coniunctum eſſe animadvertit. Chriſti veſtigiis fideliter inſiſtit apoſtolus, qui, poſtquam præceptum de ineundo coniugio propoſuiſſet, 1 Cor. VII. 2. *Propter fornicationem unusquisque uxorem ſuam habeat, & unaquæque virum ſuum habeat;* ſtatim ſubiicit exceptionem, quod quidam donum continentiæ habeant, qui in puritate & munditiæ vitæ cœlibis extra coniugium vivere bona conſcientia poſſint. v. 7. *Volo omnes eſſe ſicut ego ſum, ſed unusquisque proprium donum habet ex Deo, alius quidem ſic, alius vero ſic.* v. 8. *Dico non nuptis & viduis, bonum eſt illis, ſi ſic permanſerint, ſicut ego.* v. 25. *De virginibus præceptum Domini non habeo, conſilium autem do tanquam miſericordiam conſecutus a Domino, ut ſim fidelis.* v. 26. *Exiſtimo ergo hoc eſſe bonum &c.* Huc referri etiam poteſt dictum propheticum Eſai. LVI. 4. *Hæc dicit Dominus eunuchis: Qui cuſtodierint ſabbata mea, & elegerint, quæ ego volui, & tenuerint fœdus meum.* v. 5. *Dabo eis in domo mea & muris meis locum, & nomen melius a filiis & filiabus, nomen ſempiternum dabo eis, quod non peribit.* Quia enim in vet. teſt. eunuchi habebantur excluſi a benedictione Dei, Deut. VII. 14. ac prohibebantur eccleſiam intrare; Deut. XXIII. 1. ideo proponitur illis hæc conſolatio, quod nomen melius & quidem ſempiternum ipſis dandum ſit præ illis, qui externa benedictione adfluunt, atque interim fœdus Dei non obſervant. 2.) Ex *probatis eorum exemplis*, qui ſtatum vitæ cœlibis amplexi ſunt. Chriſtus nuptiis in Cana Galilæa interfuit, ſed uxorem non duxit, neque enim ad generationem, ſed ad generis humani redemtionem venerat. Paulus apoſtolus inter ἀγάμους ſeſe numerat 1 Cor. VII. 7. IX. 5. Euſebius libr. III. hiſtor. eccleſ. cap. XXXVIII. de duabus filiabus Philippi evangeliſtæ, quarum mentio fit Act. XXI. 9. commemorat, quod *in virginitate conſenuerint;* quod ergo Clemens Alexandrinus libr. III. ſtromat. dicit, *Philippum filias viris elocaſſe*, id de reliquis duabus accipiendum. nam quatuor ipſi dicuntur fuiſſe filiæ. Iuſtinus apol. II. pro Chriſt. p. 48. edit. Commel. *Permulti profecto ſexus utriusque & ſexaginta & ſeptuaginta nati annos, qui a pueris diſciplinam Chriſti ſunt adſectati, incorrupti & cœlibes perdurant. Et glorior me per omne genus hominum noſtrorum tales commonſtrare poſſe.* Tertullianus in apolog. cap. IX. pag. 30. *Quantum a ſtupris & ab omni poſt matrimonium exceſſu, tantum & ab inceſti caſu tuti ſumus. Quidam multo ſecuriores totam vim huius erroris virgine continentia depellunt, ſenes, pueri.* 3.) Ex *cœlibatus commodis.* Chriſtus Matth. XIX. 12. quosdam *propter regnum cœlorum ſe caſtrare* adſerit. Paulus 1 Cor. VII. 32. de ἀγάμῳ pronunciat, quod *ſolicitus ſit de iis, quæ ſunt Domini, quomodo placeat Domino.* v. 34. Quod *virgo cogitet, quæ ſunt Domini, ut ſit ſancta corpore & ſpiritu*, de quorum dictorum genuina explicatione paulo poſt plenius dicetur. 4.) Ex *imperatorum conſtitutionibus.* Chriſtiani imperatores, Conſtantinus, Conſtan-

ſtantius & Conſtans pœnas cœlibatus infirmarunt. l. 1. C. de Infirm. pœn. cœlib. *Qui iure veteri cœlibes habebantur, imminentibus legum terroribus liberentur, atque ita vivant, ac ſi numero maritorum matrimonii fœdere fulcirentur, ſitque omnibus æqua conditio capeſſenda, quod quisque mereatur &c. Quam rem & circa fœminas exiſtimamus, earumque cervicibus impoſita iuris imperia velut quædam iuga ſolvimus promiſcue omnibus.* Euſebius lib. IV. de vit. Conſtantini memorat, decreto illius imperatoris *abrogatam fuiſſe legem veterem, quæ privabat hereditate eos, qui liberos non habebant:* ac ſubiicit, *multos viros ac multas fœminas ob amorem Dei perpetuum cœlibatum fuiſſe profeſſos.* 5. Ex patribus in laudem & honorem cœlibatus multa adferri poſſent; negari enim nequit, quosdam ex ipſis veros encomii limites quandoque tranſiliiſſe, & cum contumelia coniugii cœlibatum laudaſſe, ut poſtea adparebit. Hic illud duntaxat obſervare convenit, qua occaſione cœlibatus admiratio ſatis mature in eccleſiam introducta ſit. Ea vero ex Pauli 1 Cor. VII. & ex Iuſtini & Tertulliani dictis antea citatis colligitur triplex: *a.) Ethnicæ ſcortationis familiaritas.* Iudæis polygamia & gentilibus ſcortatio adeo erat familiaris, ut apoſtoli in concilio Hieroſolymitano eam diſerte prohibere neceſſe habuerint. Ut ergo fideles ad Chriſtum converſi ab omni libidinum genere ſeſe abhorrere oſtenderent, extremum maxime contrarium eligebant, ab ipſo etiam coniugio abſtinentes, quo manifeſtius ſuam temperantiam oſtenderent. Iſti ergo pro angelis ſuſpiciebantur ratione habita ſordium & turpitudinum gentilibus conſuetarum; inde factum, ut cœlibatum eo plures adfectarent, quia quæ in pretio & commendatione homines haberi vident, ad ea maximo ſtudio adſpirare ſolent. *b.) Perſecutionum atrocitas.* Magiſtratus in eccleſia primitiva apoſtolicæ vicina erant ethnici; ideo Chriſtianis quotidie impendebant facultatum direptiones, proſcriptiones, vincula & omnis generis perſecutiones, ad eas ferendas expeditiorem videbant eſſe cœlibatum, cum coniugatis ex intuitu liberorum & uxoris in perſecutione dolor augeatur. *c.) Coniugiorum imparitas.* Chriſtiani Iudæis & gentilibus intermixti vivebant, & qui ad chriſtianam fidem convertebantur, ad eiusdem profeſſionem non poterant ſtatim inducere coniugem adhuc infidelem, ex illa coniugiorum imparitate pietatis exercitiis multa videbant obiici impedimenta, inde cœlibatui æquiores erant.

§. CCCCXCI. Quæ contra hanc propoſitionem urgeri poſſunt, facili negotio explicantur: 1.) Gen. II. 18. dicit Dominus: *Non eſt bonum, hominem eſſe ſolum, faciamus ei adiutorium. Ergo cœlibatus non eſt bonus nec probandus.* Reſp. Apoſtolus diſerte dicit: *Bonum eſt homini mulierem non tangere.* 1 Cor. VII. 1. hoc eſt, a ducenda uxore abſtinere. Ut ergo ex verbis apoſtoli non poteſt colligi præceptum aliquod generale neceſſitatem cœlibatus introducens, ita nec ex verbis Dei inferri poteſt præceptum aliquod generale neceſſitatem coniugii indiſtincte omnibus imponens. Quidam igitur reſpondent, *verba Dei apud Moſen accipienda eſſe de bono ſpeciei, verba Pauli de bono individui.* Sed hoc recte explicandum: Pronunciatum divinum continet generalem coniugii inſtitutionem; Paulus ponit exceptionem a regula, & loquitur de iis, qui continentiæ dono inſtructi ſunt. Deinde Paulus non ſimpliciter & abſolute pronunciat, bonum eſſe homini mulierem non tangere; ſed addit limitationem & explicationem, *propter præſentem neceſſitatem*, v. 16. propter ſtatum ſcilicet iſtorum temporum, in quibus immanes eccleſiæ perſecutiones vigebant, & quia propter exiguum piorum cœtum imparia coniugia, hoc eſt, inter maritum fidelem & uxorem infide-

infidelem, ac vice verſa inter uxorem fidelem & maritum infidelem neceſſario erant frequentia. Bucerus in defenſ. reform. Colon. c. CXVI. p. 389. paulo obſcurius reſpondet, *dictum moſaicum:* Non eſt bonum, hominem eſſe ſolum; *de hominibus in genere & de præſente vita, non ſpeciatim de ſingulis neque de tota electorum vita accipiendum eſſe. Dictum autem Pauli:* Bonum eſt homini mulierem non tangere, *accipiendum eſſe de univerſa vita electorum, quæ cum perfecta & abſoluta fuerit, nullam amplius coniugalem communionem habebit.* Pererius lib. IV. in Gen. p. 602. talem profert conciliationem: *In exordio mundi propter hominum paucitatem non fuiſſet bonum abſtinere coniugio, neque enim genus humanum perpetuari aut propagari potuiſſet; ſed poſtea infinite multiplicata hominum copia nulla ratio quemquam hominum urgebat & cogebat inire matrimonium.* Reſp. neminem eorum, qui caſte extra coniugium vivere poſſunt, ad illud *cogimus* vel *cogendum eſſe* dicimus, nec cœlibatum in illis, qui continentiæ dono inſtructi ſunt, improbamus; ſed ut coniugium illis, qui uruntur, neceſſarium, ita reliquis ab uſtionum flammis liberis liberum relinquendum dicimus. Præterea bonum illud coniugii, cuius in primæva inſtitutione fit mentio, eſt perpetuum, nec ad vet. tantum ſed etiam ad nov. teſt. pertinet, quia multiplicatio humani generis non tollit bonum propagationis & adiutorii. Apud Auguſtinum confeſſ. cap. de coniug. ſacerd. *Natura hominum formatur illo verbo Dei:* Creſcite & multiplicamini, *ut ſit fœcunda, non ſolum initio creationis, ſed tantiſper, dum hæc corporum natura exiſtet, ſicut hoc verbo terra ſit fœcunda:* germinet terra herbam virentem. *Propter hanc ordinationem non ſolum initio cœpit terra producere gramina, ſed quotannis veſtiuntur agri, donec exiſtet hæc natura. &c. Quod ergo adverſarii dicunt, initio fuiſſe mandatum coniugium, nunc non eſſe, id perinde eſt, ac ſi dicerent: olim naſcentes homines ſecum adtulerunt ſexum, nunc non adferunt.* Pergit Pererius: *Longe aliam ac diverſam rationem fuiſſe matrimonii in ſtatu innocentiæ, atque nunc eſt in ſtatu naturæ corruptæ. In illo enim ſtatu facta fuiſſet generatio & multiplicatio hominum electorum ſine ulla libidinis turpitudine, ſine ullo corporis aut animi vitio & impedimento, quo a cultu & obſequio Dei coniuges ulla ex parte tardarentur, in hoc ſtatu omnia eſſe contraria.* Reſp. *primo* per ἔνστασιν. Etiam poſt lapſum de coniugio dicit Spiritus ſanctus Hebr. XIII. 4. τίμιος ὁ γάμος ἐν πᾶσι καὶ ἡ κοίτη ἀμίαντος, ac uxor pia non minus poſt lapſum quam ante lapſum ex ipſius Dei ore eſt viri *adiutorium* non ſolum in re œconomica, ſed etiam in ipſis pietatis exercitiis. *Secundo* per inverſionem. Quia poſt lapſum paucis datum eſt, caſte extra coniugium vivere, ideo quod inſtitutum fuit in *officium*, illud poſt lapſum ceſſit in *libidinis remedium.* Nec adhærens illa libidinis lepra vel generationis opus vel coniugii ſtatum per ſe ſanctum & mundum ita immutat, ut in eo pacata & tranquilla conſcientia vivere quis nequeat. At quotusquisque eorum, qui virginitatem incaute voverunt, & animo & corpore caſtus ſit, dies Domini manifeſtabit. *Denique* per conceſſionem. Coniugium quandoque ſecum impedimenta quædam trahere non negamus, ideo cœlibatum in perſonis idoneis non improbamus. 2.) *Apoſtolus in genere dicit.* v. 2. Propter fornicationem habeat unusquisque ſuam uxorem, & unaquæque ſuum virum habeat; *ubi nomen generale* ἕκαστος *& verbum imperandi* ἐχέτω *obſervationem merentur.* Reſp. apoſtolus loquitur de illis, qui non ſunt inſtructi dono continentiæ, ſed imminet illis periculum ſcortationis, ſi extra coniugium vivere velint, hoc eſt, loquitur de illis, *qui uruntur*, ut exponit v. 9. illis non amplius liberum eſt

eſt matrimonium inire, vel non inire, ſed ob evitandam ſcortationem coniugii neceſſitas illis incumbit. De reliquis, qui continere poſſunt, ibidem diſerte addit: *Unusquisque donum ſuum habet, alius ſic, alius vero ſic.* v. 7. *De virginibus præceptum Domini non habeo.* v. 25. 3.) 1 Tim. V. 14. *Volo juniores viduas nubere, filios procreare. Ergo cælibatus illis non eſt licitus.* Reſp. idem apoſtolus inquit 1 Cor. VII. *Volo omnes homines eſſe, ſicut ego ſum.* Item: *dico non nuptis & viduis, bonum eſt illis, ſi ſic permanſerint.* Ergo ex locutione indefinita non debet exſtrui univerſalis. Apoſtolus vult juniores viduas nubere, ſi ſcilicet continere nequeant, ſi metus ſubeſt, ne occaſionem calumniandi adverſario exhibeant, ut ibidem additur. Viciſſim vult eas in viduitate manere, ſi ſcilicet continere poſſint, & propter temporum illorum neceſſitatem.

II.) *Cœlibatus per ſe non eſt bonum opus, ſed boni operis ſtatus.*

§. CCCCXCII. *Secunda* propoſitio: *Cœlibatus abſolute & in ſe bonum opus non eſt, ſed eſt ſtatus boni operis & ex eorum genere, quæ ad aliud referuntur.* Probatur id 1.) ex *ipſius cœlibatus natura.* Cœlibatus eſt talis vitæ ſtatus, quo quis & bene & male uti poteſt. Qui ex recta intentione & legitimo fine a Spiritu ſ. adprobato cœlibatum eligit, & corporis atque animi caſtitatem in eo ſervat, illi cœlibatus eſt bonus; ſed qui ex perverſa & præpoſtera quadam perſuaſione de ſatisfactione pro peccatis & meritis adquirendis cœlibatum eligit, qui continentiæ dono inſtructus non eſt, qui uſtionum flammis in eo interius torquetur, ſive eas reſtinguat ſive minus, illi malus eſt cœlibatus. Eſai. LVI. 4. dignitas eunuchatus æſtimatur non ex nuda & ſimplice a coniugio abſtinentia, ſed ex eo, *ſi fœdus Domini obſervet.* 1 Tim. V. 6. vidua, ſi cœlibatum ſuum referat non ad verum finem, ſed carnis delitias, dicitur *vivens mortua.* 2.) Ex *regula apoſtolica* 1 Cor. VII. 36. Si cœlibatus in ſe ac per ſe eſſet cultus Dei, non permitteret apoſtolus, ut is, qui exiſtimat ſe ἀσχημονεῖν ſuper virgine ὑπέρακμος, eam nuptui tradat, quin potius diceret, nulla ratione judicii humani habita cuſtodiendam eſſe filiæ virginitatem, ſicut 1 Cor. IV. 3. dicit, *mihi pro minimo eſt, ut a vobis judicer, aut ab humano die.* 3.) Ex *veterum doctrina.* Hieronymus cœlibatui plus, quam par eſt, ſæpius tribuit, idem tamen libr. I. adv. Iovin. c. VI. circa medium recte ſcribit: *Ut circumciſio nihil eſt & præputium nihil eſt, ſed obſervatio mandatorum Dei: ſic nihil prodeſt abſque operibus cœlibatus & nuptiæ, cum etiam fides, quæ proprie chriſtianorum eſt, ſi opera non habuerit, mortua eſſe dicatur, & hac lege virgines quoque Veſtæ & Iunonis univiræ in ſanctarum queant ordine numerari.* Gregorius Nazianzenus in orat. in funere ſoror. *Nec nuptias propter naturam propriam eſſe fugiendas, nec virginitatem propter naturam propriam extollendam, ſed mentem eſſe, quæ nuptiis & virginitate bene vel male utitur.* Auguſtinus in lib. de bon. coniug. c. IX. *Videndum eſt nobis, alia bona nobis Deum dare, quæ propter ſe ipſa expetenda ſunt, ſicut eſt ſapientia, ſalus, amicitia: alia, quæ propter aliquid ſunt neceſſaria, ſicut doctrina, cibus, potus, ſomnus, coniugium, concubitus &c. his itaque bonis, quæ propter aliud neceſſaria ſunt, qui non ad hoc, propter quod inſtituta ſunt, utitur, peccat alias venialiter, alias damnabiliter. Quisquis vero eis propter hoc, quod data ſunt, utitur, bene facit, cui ergo non ſunt neceſſaria, ſi non eis utitur, melius facit.* Lib. de S. virg. c. VIII. *Virginitas, non quia talis eſt, ſed quia Deo dicata eſt, honoratur, quæ licet in carne ſervetur, ſpiritus tamen religione ac devotione ſervatur, ac per hoc ſpiritualis eſt etiam irginitas corporis, quam vovet & ſervat continentia*

tia pietatis. Libr. VI. de civ. Dei c. XXXVI. *Conſtituamus ambos bonos*, (continentem & coniugatum) *profecto melior eſt coniugatus fideliſſimus & obedientiſſimus Deo, quam continens minoris fidei minorisque obedientiæ.* Thomas opuſc. XVII. cap. VI. cœlibatum & coniugium vocat *media, per quæ ad communem chriſtianiſmi finem pervenitur, qui eſt Dei & proximi dilectio.* Inter opera Ioh. Gerſonis, cancellarii Pariſienſis, exſtat opuſculum *de perfectione religionis chriſtianæ ſine votis & conſiliis*, in quo propoſ. III. ſic loquitur: *Religio chriſtiana poteſt absque voto obligante ad conſilia perfecte imo perfectiſſime obſervari. Patet de Chriſto, qui non legitur voviſſe conſilia, qui fuit tamen ſuæ legis perfectiſſimus obſervator. Patet inſuper de apoſtolis & diſcipulis & chriſtianis in primitiva eccleſia, quorum multi erant uxorati, multi poſſeſſiones habuerunt, quidam in communi, quidam in proprio.* Bellarminus ipſe lib. de monach. cap. XXXII. reſp. ad 6. *Virginitas abſolute conſiderata, ut ſolum dicit negationem quamdam coniugii, non eſt virtus, ſed ut eſt perfecta quædam refrenatio concupiſcentiæ.* (At perfectam illam concupiſcentiæ refrenationem ubi tandem in votivis illis virginibus inveniemus?) Recte igitur confeſſio Wirtebergica ſcribit: *Etſi cœlibum ſtatus ſit in publicis periculis tranquillior & ad peragenda publica miniſteria his, qui non uruntur, adcommodatior, tamen non eſt ſentiendum, quod hoc vitæ genus per ſe ſit coram tribunali Dei excellentius aut ſanctius quam coniugium.*

§. CCCCXCIII. Opponenda eſt hæc propoſitio *immodicis cœlibatus encomiis*, quibus non ſolum in ſe ac per ſe cultus Dei ſtatuitur, ſed etiam ſatisfactio pro peccatis & meritum vitæ æternæ illi tribuitur. Bellarminus quidem lib. II. de monach. c. VI. impudenter negat, *ullum catholicum docuiſſe, quod vota monaſtica*, inter quæ eſt votum cœlibatus, *mereantur remiſſionem peccatorum*, atque hoc nomine Melanchthoni id adſerenti *mendacium* tribuit. Sed contrarium ex doctrina & praxi pontificiorum facile demonſtrari poteſt. Quidam enim ex ſcholaſticis diſputant, *quod opera etiam minima, ut ſtare, ſedere, comedere, bibere &c. quæ in cœlibatu fiunt a monaſticis perſonis, ſint Deo acceptiora, quam opera maxima primæ & ſecundæ tabulæ, quæ a coniugatis fiunt.* Bernhardinus in Roſario ſcribit, *virginitatem ſervare ab interitu damnationis æternæ, & in eius figuram præcepiſſe Deum*, Num. XXXI. 17. Iud. XXI. 11. mulieres, quæ cognoverunt viros, interficite, virgines autem reſervate. Item: *monachos ac moniales in ſuis ſubſtantialibus votis, inter quæ eſt perpetuus cœlibatus, non tantum pro ſuis verum etiam ſanctorum & aliorum fundatorum peccatis ſatisfacere.* Inde in hymno de virginibus canunt: *Huius obtentu Deus alme noſtris parce iam culpis, vitium remittens.* Marullus dicit: *Moſen, quia coniux fuit, non potuiſſe ingredi terram promiſſionis. Ioſuæ vero propterea, quia cœlebs fuit, hoc fuiſſe datum.* In eodem Bernhardini Roſario ex Thoma adlegatur hæc ſententia: *Religioſus tantum facit donum Deo in ſua profeſſione*, (quæ complectitur etiam votum perpetui cœlibatus) *quod per id conſequitur plenariam indulgentiam omnium ſuorum peccatorum a pœna & culpa.* Et addit Bernhardinus: *Quando religioſus recordatur ſe feciſſe promiſſionem, & de hoc eſt contentus, & de novo eam faceret, ſi non feciſſet, qualibet vice conſequitur indulgentiam plenariam omnium peccatorum.* Albertus Piggius in contr. cap. XIV. de votis: *Monaſtice adſumitur a profitentibus, quia creditur valere ad ſatisfaciendum pro peccatis, utque per eam impetremus divinam gratiam.* Item: *Monachi caſtrant ſe propter regnum Dei adſequendum & gratiam Dei erga nos promerendam.* Unde verſus:

Inclyta

Inclyta virginitas cœlos quæ dote mereris,
Cum thalamis Chriſti conſocianda places.

Iohannes a Daventria in harm. Aug. conf. f. 514. *Si hæc docuerunt monachi, ſe hoc vitæ genere mereri remiſſionem peccatorum & iuſtificationem coram Deo, ſed amplius etiam, certe nihil falſi docuerunt &c.* Catechiſmus Romanus p. 552. *Unicuique in ſacris literis ſuaderi virginitatem, ut quæ matrimonii ſtatu præſtantior ſit, maioremque in ſe perfectionem & ſanctitatem contineat.* Petrus a Soto in conf. cathol. cap. de votis: *Vota monaſtices ideo æquivalere baptiſmo, quia ſint magna ſatisfactio pro peccatis, unde quandoque & quidem frequentius plena omnium peccatorum ſatisfactio eſſe poſſint, quod ad immunitatem a pœna futuri ſeculi pertinet.* Bellarminus ipſe ſtatuit, *religioſos poſſe alios participes facere ſuorum operum, profeſſionem monaſticam tollere pœnam ſicut baptiſmus, licet non ſimul culpam, ſuſcipienti monachatum remitti omnia peccata,* quod probat ex viſione Antonii &c. Libr. II. de monach. c. IX. diſputat, *continentiam eſſe vere meritoriam gloriæ ſingularis in vita æterna.* Communiter omnes pontificii ſtatuunt, *cœlibatum pertinere ad opera ſupererogationis, cum plus præſtet, quam lex divina in genere ab omnibus requirit, coniugium eſſe ſtatum imperfectionis, cœlibatum vero perfectionis, ob quam perfectionem monachi & moniales cœlibes ſua merita & opera ſupererogationis interventu pecuniæ aliis, qui ſunt in ſtatu imperfectionis, communicant & adplicant.* Tribuunt virginibus *diſtinctas in cœlo cellulas & aureolas*, pro diverſis ſcilicet meritorum gradibus. Quæ pro ſtabilienda ſua adſertione proferunt, pleraque iam ante tom. VI. locorum in tract. de evangelio ſunt expoſita. 1.) Eſai. LVI. 4. *Eunuchis dabo nomen melius.* Reſponſionem pete ex §. 93. 2.) Matth. XIX. 19. *Sunt eunuchi, qui ſe caſtrant propter regnum cœlorum,* vide §. 96. 3.) Apoc. XIV. 4. *Virgines ſequuntur agnum, quocunque ierit,* vide §. 101. & confer Auguſt. hom. IX. in Apoc. & Hoë lib. IV. in Apoc. cap. XIV. pag. 452. Reſtant explicanda duo ſcripturæ dicta, quæ prioribus in hac quæſtione coniungunt. *Prius* eſt Siracidis XXVI. 20. *Non eſt ponderatio digna animæ continentis.* Reſp. ipſe Barradius, ſcriptor pontificius, agnoſcit, de continentia matrimoniali Siraciden loqui, lib. III. comment. in evang. Concord. lib. VIII. cap. XV. id quod ex toto contextu manifeſtum. In præcedentibus dicitur v. 16. *Gratia mulieris delectabit virum eius.* v. 17. *Donum Domini mulier tacita & prudens.* v. 18. *Gratia ſuper gratiam mulier timorata & fidelis.* Poſtea additur v. 20. *Non eſt pondus omne dignum continentis animæ ſuæ;* ubi relativum *ἀυτῆς* manifeſte probat, de muliere viro adiuncta ſermonem eſſe. In ſequentibus ſubiicitur v. 21. *Sol oriens in altiſſimis Domini & pulchritudo mulieris bonæ in ornamento domus eius.* Ergo loquitur de proba ac pudica matrefamilias. Neque eſt, quod urgeatur vocabulum ἐγκρατῦς, eſſe enim in piorum coniugio caſtitatem & ἐγκράτειαν, oſtendimus ſuo loco & manifeſtum illud eſt 1 Tim. III. 2. & 3. *Poſterius* dictum eſt Pauli 1 Cor. VII. 32. *Qui ſine uxore eſt, ſolicitus eſt, quæ ſunt Domini, quomodo placeat Deo.* v. 34. *Innupta cogitat, quæ ſunt Domini, ut ſit ſancta corpore & ſpiritu.* Reſp. 1.) Spiritus ſanctus etiam a coniugibus requirit, ut curent, quæ ſunt Domini, & ſint ſancti corpore & ſpiritu, Rom. XII. 1. 1 Cor. VI. 19. 20. 2 Cor. VII. 1. 1 Tim. II. 15. ac in coniugio etiam pietatem ac curam divinorum, ſanctitatem, caſtitatem, pudicitiam locorum habere evidenter teſtatur. 2.) Exempla Abrahæ, Saræ, Iſaaci ac Rebeccæ, Zachariæ & Eliſabethæ &c. comprobant, pios coniuges curare quæ ſunt Domi-

Domini. 3.) Verba igitur apoſtoli non ſunt accipienda *excluſive*, quaſi ſcilicet coniuges non poſſint curare, quæ ſunt Domini, & corporis atque ſpiritus ſanctitatem tueri; fieri enim poteſt, ut coniugatus minus implicetur negotiis ſecularibus, & minus curet ea, quæ ſunt mundi, quam cœlebs, ſi ſcilicet illi pia uxor ac ſedula materfamilias contingat, quæ curam rei familiaris ſuſtinet, ut maritus eo liberius & & expeditius miniſterio eccleſiaſtico vacet. Negari certe nequit, uxorem ipſius Dei ore vocari mariti *adiutorium*, non tantum in liberorum procreatione, in pia eorumdem educatione, in rei familiaris adminiſtratione, ſed etiam in Dei invocatione & aliis pietatis exercitiis. Proinde ſicut cœlebs poteſt *nubere in Domino;* 1 Cor. VII. 39. ita poteſt coniunx placere marito, & viciſſim maritus uxori in Domino, ſi nimirum uterque pius ſit, & Deo placere ſtudeat. Quando enim voluntas coniugis divinæ voluntati ſeſe unice adcommodat, tum evenit, ut, qui coniugi placere ſtudet, ipſi etiam Domino placeat. Huc adferri poſſunt illuſtrationis gratia diſtincta apoſtoli præcepta, in quibus tum prohibet, tum præcipit, ut alteri placere ſtudeamus, ſed diverſo reſpectu. *Prioris* generis hæc ſunt: Gal. I. 10. *Si hominibus placerem, ſervus Chriſti non eſſem.* Eph. VI. 6. *Servi obedite dominis, non tanquam hominibus placentes.* 1 Theſſ. II. 4. *Non loquimur tanquam hominibus placentes.* Hæc omnia intelligenda ſunt de tali *ἀνθρωπαρεσκείᾳ* ac hominibus complacendi ſtudio, quod coniunctum eſt cum transgreſſione ac neglectu voluntatis divinæ, ſi ſcilicet quis magis curat hominibus quam Deo placere. *Poſterioris* generis hæc ſunt: Rom. XV. 2. *Quilibet proximo ſuo placeat in bonum.* 1 Cor. X. 33. de ſe ipſo pronunciat apoſtolus: *Per omnia omnibus placeo;* hæc intelliguntur de tali complacentia, quæ eſt in Domino, non contra Dominum. Pari modo res ſe habet in coniugio: Si maritus ſtudet uxori, & viciſſim uxor marito placere in Domino, hoc eſt, quatenus & quamdiu voluntas eius congruit cum divina voluntate, illud tantum abeſt, ut ſit pietatis impedimentum, ut potius ſit opus bonum ac Deo gratum, ſi ex fide & dilectione proficiſcatur. Refero huc egregium locum ex Claudio, Eſpenſæo epiſcopo comm. in Tit. II. *Quod apoſtolus dicit, innuptam cogitare, quæ ſint Dei, ut ſit ſancta corpore & ſpiritu, non ſic accipiendum eſt, ut putemus non eſſe ſanctam corpore chriſtianam coniugem caſtam, omnibus quippe fidelibus dicitur, eorum corpora eſſe membra Chriſti, Dei vivi & Spiritus ſancti templa.* 4.) Quinimo incendia & flammæ libidinum in illis, qui continentiæ dono inſtructi non ſunt, curam divinorum impediunt, corpus & ſpiritum coinquinant, & conſcientiam a Deo avellunt, ac viduas quasdam curare, non quæ Domini ſunt, ſed quæ ſunt mundi, *ac viventes eſſe mortuas*, diſertis verbis pronunciat apoſtolus 1 Tim. V. 6. Unde non immerito aliquis pronunciaverit, eſſe tolerabilius *ἥττημα*, *placere uxori, qaam incendio concupiſcentiæ uri;* nemo enim ignorat, quam illa cura placendi coniugi ſuæ decreſcat & imminuatur educatione liberorum, rei familiaris adminiſtratione, cura officii publici & mutuo crucis ſenſu. 5.) Abſit igitur, ut verba apoſtoli hoc ſenſu accipere velimus, quod vel omnes vel ſoli cœlibes curent, quæ ſunt Domini, ac ſint ſancti corpore & ſpiritu. *Sunt plerique cœlibes* (ſcribit Caſſander in conſultat. art. XXIII. de cœlib. ſacerd. p. 197.) *qui usque adeo cœlibatu ſuo ad ea, quæ Dei ſunt, expeditius curanda non incitentur, ſed etiam contra a curis huius ſeculi ſupra reliquos homines immergantur & obruantur.* Sed proponitur finis & ſcopus cœlibatus, ad quem ſcilicet reſpicere debent continentiæ dono inſtructi, in hoc vitæ ſtatu eligendo, videlicet ut expeditius & liberius, quæ ſunt Domini, curare poſſint, indivulſe ac mi-

nore

nore cum diſtractione Deo adhærere ac ſanctificationem ſectari. Cœlibibus enim pauciora obiiciuntur impedimenta in curandis iis, quæ ſunt Domini, quam coniugatis. 6.) Cumprimis vero reſpicit apoſtolus ad coniugia imparia, inter maritum fidelem & uxorem infidelem, vel inter uxorem fidelem & maritum infidelem, in quibus multa impedimenta pietatis exercitiis obiici ſolent. 7.) Qui diſputant, in coniugio quæri delitias carnis, expendant eſſe hunc abuſum coniugii, cum contra pii exemplo Tobiæ orent, Tob. VIII. 9. *Domine tu ſcis, quia non luxuriæ cauſa accipio ſororem uxorem, ſed ſola poſteritatis dilectione;* expendant etiam coniugalem caſtitatem eſſe donum Dei, 1 Cor. VII. 7. (quo ſenſu dictum illud apoſtolicum a plerisque accipitur) & in ipſo coniugio carnis concupiſcentiam eſſe frenandam, ne ruat in delicta contra divinam legem & in coniugio cuiusque *vas poſſidendum in ſanctificatione & honore, non in πάθεσι concupiſcentiæ;* 1 Theſſ. IV. 4. & 5. expendant, apoſtolum potius *tribulationem carnis* quam delitias carnis coniugibus tribuere; 1 Cor. VII. 28. expendant, coniugium eſſe ſcholam crucis, patientiæ, invocationis & aliarum chriſtianarum virtutum; expendant æſtus libidinis per cœlibatum non exſtingui, ſed honeſtate nuptiarum excuſari.

III.) *Coelibatus non niſi in perſonis idoneis probandus.*

§. CCCCXCIV. *Tertia* propoſitio: *Cœlibatus non niſi in perſonis idoneis probandus & laudandus eſt.* Idoneas perſonas intelligimus eas, quæ dono continentiæ ſunt inſtructæ, nec ſentiunt interiores uſtiones & flammas. Probatur hæc propoſitio: 1.) Ex *adſertione Chriſti* Matth. XIX. 11. *Non omnes capiunt verbum hoc, ſed quibus datum eſt.* Dixerant apoſtoli: *Si tale eſt negotium hominis cum uxore, non expedit nubere;* illis Chriſtus eo modo reſpondet, ut non neget, poſſe extra coniugium commodius & minori cum moleſtia & diſtractione vitam tranſigi, ſed ſimul innuit, non eſſe omnes ad cœlibatum idoneos, nec omnibus eſſe datum, ut caſte extra coniugium vivere poſſint. 2.) Ex *diſputatione apoſtoli* 1 Cor. VII. ubi diſerte docet, non poſſe indiſcriminatim quibusvis cœlibatum præſcribi vel ſuaderi, ſed ad diverſitatem perſonarum, donorum & vocationum hic eſſe reſpiciendum. v. 1. dicit: *Bonum eſt, homini mulierem non tangere.* Sed ſtatim addit v. 2. *Propter fornicationem unusquisque habeat uxorem ſuam, & quælibet virum ſuum;* oſtendit igitur ob fornicationis periculum quibusdam magis convenire coniugium quam cœlibatum. Origenes hom. XI. in Exod. *Bonum eſt homini, mulierem non tangere, ſalvo tamen remedio his, qui pro infirmitate ſua remedio indigent nuptiali.* v. 7. inquit: *Volo omnes homines eſſe, ſicut ego ſum;* ſed ſtatim ſubiicit: *Veruntamen unusquisque proprium donum habet ex Deo, alius ſic, alius vero ſic.* Docet igitur quemlibet debere ad menſuram doni divinitus ſibi conceſſi in eligendo cœlibatu reſpicere, nec maiora viribus ſuis adgredi. v. 8. dicit: *Bonum eſſe non nuptis ac viduis, ſi in illo vitæ ſtatu permaneant;* ſed ſtatim addit v. 9. *Quod ſi non ſe continent, nubant, melius eſt enim nubere quam uri;* ſtatuit igitur illis, qui uruntur, ut ſe continere non poſſint, melius eſſe in coniugio, quam extra illud vivere. 3.) Ex *determinatione temporis & ætatis.* 1 Tim. V. 9. ſexaginta annorum ætatem requirit apoſtolus in vidua ad eccleſiæ miniſteria eligenda; ſed de *iunioribus* dicit v. 14. quod debeant nubere, filios procreare, domus regere; oſtendit igitur iunioribus non debere vel præcipi vel ſuaderi cœlibatum, niſi dono continentiæ inſtructæ ſunt, qua de re in ſequenti quæſtione plura dicemus.

§. CCCCXCV. Opponenda eſt hæc propoſitio pontificiis, qui 1.) omnibus eccleſiæ miniſtris in maioribus ordinibus conſtitutis cœlibatus iugum imponunt; cum tamen

tamen ipſis non conſtet, an continentiæ dono omnes inſtructi ſint, imo experientiæ teſtimonio manifeſte probetur, multos ex illis hoc continentiæ dono non eſſe inſtructos, de quo in tract. de miniſt. eccleſiaſt. cap. VII. ſect. II. latiſſime fuit diſputatum. 2.) Votum perpetui cœlibatus ſuſcipiunt ab illis perſonis, quæ nondum ſatis explorarunt ſuorum donorum menſuram, nec certo ſibi polliceri habent, quod caſte extra coniugium vivere, & in corporis ac ſpiritus ſanctitate ab uſtionibus liberi perſeverare poſſint; unde multis iniiciuntur tales laquei, quibus per carnis & ſpiritus inquinamenta demerguntur in perditionem & interitum, ut recte dixerit quidam ex ipſis pontificiis, *multos potuiſſe ſalvari in coniugio, qui damnantur in cœlibatu.* Quin & perſonas iuvenculas, quæ incaute & improvide cœlibatum perpetuum voverunt, collocant in eum vitæ ſtatum, in quo viget otium, abundantia, ſaturitas panis, ex quibus radicibus qui fructus oriantur, experientia clamat. 3.) Statuunt, quosvis ad cœlibatum & virginalem continentiam idoneos eſſe, modo velint, ac continentiæ donum a Deo omnibus petentibus dari. Concilium Trident. ſeſſ. VIII. can. 9. *Si quis dixerit, poſſe omnes contrahere matrimonium, qui non ſentiunt ſe caſtitatis, etiamſi eam voverint, habere donum, anathema ſit, cum Deus id recte petentibus non deneget, nec patiatur nos ſupra id, quod poſſumus, tentari.*

IV.) *Coelibatus non eſt laudandus cum contumelia coniugii.*

§. CCCCXCVI. *Quarta* propoſitio: *Cœlibatus non eſt laudandus cum contumelia coniugii.* De veritate huius propoſitionis nemo dubitare poteſt, qui coniugium eſſe ſtatum ab ipſo Deo inſtitutum, in quo caſtitas & ſanctificatio non minus, quam in cœlibatu locum habet, ex animo credit, quia contumelia coniugio illata in Deum ipſum; utpote coniugii auctorem redundat. Deus eſt, qui adhuc hodie matrimonii vinculo homines *coniungit*, Matth. XIX. 6. qui nuptias adhuc conciliat, Prov. XIX. 14. qui mutuum ſponſi & ſponſæ amorem excitat, Eph. V. 25. qui ſobolem coniugibus largitur; Pſalm. CXXVII. 3. quod ſi coniugio tribuitur immundities ac pollutio, Deus pollutionis & immunditiei auctor ac fautor ſtatuitur. Nequaquam igitur hoc ſenſu ac reſpectu cœlibatus coniugio præferendus eſt, quaſi in ſolo cœlibatu ſit caſtitas, pudicitia, munditia & ſanctimonia, cum hæc omnia Spiritus ſanctus etiam piis coniugibus tribuat, 1 Theſſ. IV. 3. 1 Tim. II. 15. Tit. II. 4. Heb. XIII. 4. 1 Petr. III. 2. ac proinde in utroque vitæ ſtatu caſtitatem ac ſanctitatem locum habere poſſe evidenter doceat, id quod etiam piis piorum veterum dictis comprobari poteſt. Ignatius in epiſt. VI. ad Philadelph. p. 35. *ἐάν τὶς φθορὰν καὶ μολυσμὸν καλῇ τὴν νόμιμον μίξιν καὶ τὴν τῶν παίδων γένεσιν, ὁ τοιοῦτος ἔνοικον ἔχει τὸν δράκοντα ἀποστάτην.* Clemens Alexandrinus libr. III. ſtromat. *Quemadmodum ea, quæ non nupſit, ſolicita eſt de iis, quæ ſunt Domini, ut ſit ſancta corpore & ſpiritu, ita etiam, quæ nupſit, & de iis, quæ ſunt mariti, & quæ ſunt Domini, in Domino eſt ſolicita, ut ſit ſancta corpore & ſpiritu.* Ibidem: *Apoſtoli legis cum evangelio ſervantes convenientiam, utrumque admittunt, & eum, qui gratias Deo agens moderate utitur matrimonio, & eum, qui vivit in caſtitate virginali.* Origenes libr. VIII. in epiſt. Rom. *Quoniam videmus nonnullos ſanctorum, aliquos etiam ſanctorum apoſtolorum habuiſſe coniugia, non usque quaque poſſumus de ſola virginitate ſancire. Puto, quod neque illi, qui in coniugiis poſiti ſunt, & ex conſenſu vacant orationi, ſi in cæteris ſancte agant & iuſte, negandi ſunt corpora ſua exhibere hoſtiam viventem ſanctam, placentem Deo, nec rurſum corpora virginum vel continentium, ſi vel ſuperbiæ macula vel mendacii immunditia pol-*

ntur, hoſtiam ſanctam Deoque pla- ı putanda ſunt ex ſola virginitate 'is detuliſſe. Concilium Gangrenſe X. *Si quis vel virginitatem vel con- iam profeſſus tanquam abominabiles is iudicat, & non propter hoc ſolum continentiæ & virginitatis bonum m propoſitum eſt, anathema ſit.* ı verba exſtant apud Euſebium: εἰ ν γάμον μέμφοιτο καὶ τὴν καθευδοῦ- μετὰ τοῦ ἀνδρὸς αὐτῆς οὖσαν πιστὴν ιλαβῆ βδελύσσοιτο, ἢ μέμφοιτο ὡς ὶ δυναμένην εἰς βασιλείαν εἰσελθεῖν, μα ἔστω. Epiphanius libr. II. tom. I. . 48. contra Montaniſtas: ἡ ἁγία σία καὶ παρθενίαν δοξάζει, καὶ μο- α καὶ ἁγνείαν καὶ χηροσύνην ἐπαινεῖ, άμον σεμνὸν τιμᾷ καὶ δέχεται. *San- clesia & virginitatem celebrat, & item & viduitatem laudat, & nu- pudicas honorat ac ſuſcipit.* Exſtat aſii exhortatio ad eremitas circa Ale- iam, qui contendebant, *tantum in atu eſſe caſtitatem.* Chryſoſtomus ho- X. in Matth. *Primus gradus caſti- eſt ſincera virginitas, ſecundus fide- iugium, ergo ſpecies ſecunda virgi- is eſt matrimonii caſta dilectio.* Hom. le verb. Eſai. *Chriſtus ex virgine m natus eſt, verum ad nuptias ac- ac donum adtulit, virginitatem qui- nuptias honorans, dono id, quod ſie- commendans.* Nazianzenus orat. in . ſoror. *Neutrum horum ſive virgi- ſive nuptiæ, vel Deo penitus vel lo coniungit, rurſusque diſſolvit, ita e penitus ſint fugiendæ, illa nimium nda.* Hieronymus in 1 Tim. IV. *O- , qui nuptias damnat, non amator, inimicus eſt caſtitatis, dum & conti- bus laudem tollit, & incontinentibus to nuptiarum remedio fornicationis inire diſcrimen.* Ambroſius lib. I. de s: *Docemur triplicem eſſe caſtitatis tem, unam coniugalem, aliam vi- tis, aliam virginitatis. Non aliam ſic prædicamus, ut alias excludamus.* Auguſtinus de bon. coniug. cap. VIII. *Coniugium non ſic dicimus bonum, ut in comparatione fornicationis ſit bonum, alioquin duo mala erunt, quorum alterum peius, aut bonum erit & fornicatio, quia eſt peius adulterium, ſed duo bona ſunt connubium & continentia, quorum alterum eſt melius.* Cap. XI. *quod apoſtolus dicit:* Quæ innupta eſt, cogitat ea, quæ ſunt Domini, ut ſit ſancta corpore & ſpiritu; *non ſic accipiendum eſt, ut putemus non eſſe ſanctam corpore chriſtianam coniugem caſtam, omnibus quippe fidelibus dictum eſt:* Neſcitis quoniam corpora veſtra templum in vobis eſt Spiritus ſancti, quem habetis a Deo; *ſancta ſunt etiam corpora coniugatarum fidem ſibi & Domino ſervantium.* Fulgentius libr. II. ad Gal. V. *Sancta ſunt Chriſtianorum coniugia, quia & coniugalis ibi caſtitas cuſtoditur in corpore, & puritas fidei ſervatur in corde.*

§. CCCCXCVII. Opponenda eſt hæc propoſitio: I.) *erroribus veterum hæreticorum,* qui continentiam cœlibum ita extollunt, ut in coniugio caſtitatem Deo placentem eſſe non agnoſcant. Tatianus, diſcipulus Iuſtini martyris, continentiæ prætextu nuptias ſugillabat. Libro enim de caſtitate inſcripſit titulum *de perfectione ſecundum ſervatorem,* ſicut Clemens libr. III. ſtromat. recitat, propterea quod *in veteri lege populo conceſſum fuerit matrimonium, evangelium vero excellentiorem doceat perfectionem.* Ideo ſectatores eius ſe vocabant *Encratitas,* quaſi ſoli præcepta evangelii de caſtitate & ſanctimonia ſervarent. Montanus docebat, *in infirmis tolerari primas nuptias, licet non careant vitio, perfectius autem eſſe, etiam illas vel caveri vel ſolvi.* Plura huiusmodi ex veteribus hæreticis adduximus ſuperius cap. IV. ſect. I. §. 51. quibus omnibus opponimus aureolum illud Clementis Alexandrini lib. III. ſtrom. πορνεία καὶ γάμος κε-

χώρι-

χώριςαι, ἐπεὶ μάκραν ἀφέςηκε τῦ Θεῦ διάβολ☉. *Tantum diſtant coniugium & ſcortatio, quantum Deus & diabolus.* II.) *Incommodis Tertulliani & Hieronymi dictis*, in quibus coniugii dignitatem & divinam inſtitutionem non ſatis æſtimantes non tantum tenuiter, ſed etiam contumelioſe de coniugio loquuntur. Tertullianus libr. I. ad uxorem c. III. p. 171. „Quale quæſo „hoc bonum eſt, quod mali comparatio „commendat, ut ideo melius ſit nubere „quam uri, quia deterius eſt uri. At enim „quanto melius eſt, neque nubere, neque „uri. Poſſum dicere, quod permittitur, „non eſt bonum. Quod permittitur, ſuſpectam habet permiſſionis ſuæ cauſam, „quod neceſſitas præſtat, depretiat ipſa. „Non ideo quid bonum eſt, quia malum „non eſt. *Cap. IV.* Carnem legimus in„firmam, & hinc nobis adulamur impen„ſius, legimus tamen & ſpiritum firmum „&c. Duæ ſpecies humanæ imbecillitatis „nuptias neceſſarias faciunt. Prima qui„dem potentiſſima, quæ venit de concu„piſcentia carnis, ſequens de concupiſcen„tia ſeculi, ſed utraque repudianda eſt a „ſervis Dei, qui & luxuriæ & ambitioni „renunciamus.„ Idem lib. de exhort. caſt. cap. III. p. 564. tractans verba apoſtoli; „Melius eſt nubere quam uri, *addit:* Qui „nubendi licentiam amplectuntur, velim „retractare, quale bonum oſtendat apoſto„lus, quod melius eſt pœna, quod non pot„eſt videri bonum, niſi peſſimo compara„tum, ut ideo bonum ſit nubere, quia de„terius eſt ardere? bonum ita eſt, ſi per „ſe hoc nomen obtinet ſine comparatione, „non dico, mali, ſed etiam boni alterius, „cæterum ſi per mali collationem cogitur „dici, non tam bonum eſt, quam genus „mali inferioris, quod a ſuperiore malo „obſcuratum ad boni nomen impellitur. „Melius eſſe nubere quam uri, ſic accipien„dum eſt, ac ſi melius uno oculo quam „duobus carere. Si tamen a comparatio„ne diſcedas, non erit melius unum ocu„lum non habere, quam & bonum. *Cap.* „*IX. p.* 567. Legis videtur matrimonii „& ſtupri differentia, alioquin res & viris „& fœminis eadem imponit, eſt enim & „matrimonium & ſtuprum commixtio car„nis. Ergone, inquis, jam & primas, id „eſt, unas nuptias deſtruis? Nec immeri„to, quoniam & ipſæ ex eo conſtant, quod „eſt ſtuprum, & ideo optimum eſt homi„ni mulierem non tangere, quia cara eſt „ſtupri adfinitate.„ Hieronymus libr. I. adv. Iovin. contumelioſa illa Tertulliani adverſus coniugium dicta fere ad verbum repetit; unde ipſe Eraſmus in illo ſcripto Hieronymi deſiderat *modeſtiam & maiora ſcripturæ pondera.* Idem in ſcripto adv. Piggium de virginit. ſic loquitur: *Hieronymus fervido quodam adfectu ita interdum rapiebatur in admirationem virginitatis, ut piis etiam viris videretur lædere matrimonium, ſit hoc vanum, niſi in Hieronymi ſcriptis inveniantur ea verba, quæ ſunt apud Tertullianum eo nomine damnata.* In adnot. Tit. II. p. 487. *Hieronymus, quidquid poteſt ad virginitatem torquet, cui favet non ſine ſuſpicione, nec ſine calumnia.* Ludovicus Vivovicus in comm. libr. XVI. de civ. Dei c. XXXIV. *Hieronymus non modo ſecundas nuptias abominatur, ſed primas etiam parum probat contra Iovinianum, diſputans homo cælebs & coniugio parum æquus.* B. Rhenanus in arg. libr. Tertull. exhort. ad caſt. *Veteres omnes atque adeo Hieronymus ipſe matrimonio parum æqui fuere.* Neve Eraſmi, Vivis ac Rhenani iudicium pontificiis ſit ſuſpectum, addendum eſt illud Ioſ. Acoſtæ ieſuitæ lib. de Chriſto revelato cap. XX. *Hieronymus videtur aliquanto iniquior matrimonio.* Veriſſimum hoc eſſe, ex ipſis Hieronymi verbis & argumentis manifeſte adparet; hæc enim omnia occurrunt apud Hieronymum: *Si bonum eſt, mulierem non tangere, ergo malum eſt tangere, nihil enim bono contrarium, niſi malum. Si autem malum eſt, & ignoſcitur,*

ſcitur, *ideo conceditur*, *ne quid deterius fiat.* Exponens illam ſententiam apoſtoli; ut vacetis orationi; *Oro te*, inquit, *quale illud bonum eſt*, *quod orare prohibet*, *quod corpus Domini accipi non permittit?* Item: *Sicut Paulus ſecundum veniam loquitur de nuptiis*, *ita etiam de illo*, *qui inceſtum commiſerat*, *inquit*, *ſi quid donaſtis & ego.* Exponens illud apoſtoli: Ego vobis parco; ſic παραφράζει. *Tantum recenſeo tribulationem carnis*, *taceo autem*, *quæ damnatio maneat coniugatos in futura vita*, *ut infirmis parcam*, *qui iam ſunt in matrimonio.* Contra Helvid. ſcribit: *Non negamus maritatas ſanctas mulieres inveniri*, *ſed quæ uxores eſſe deſierint.* Lib. V. comm. in Ierem. *Si propter anguſtiam temporis habentibus uſus uxorum tollitur*, *quanto magis non habentibus*, *ne accipiant*, *imperatur?* Exponens illud Chriſti Matth. XXIV. Væ prægnantibus. *Non hic ſcorta damnantur*, (inquit) *ſed utero tumeſcentes*, *infantum vagitus*, *fructus atque opera nuptiarum.* Tractans locum Rom. VI. finis eorum mors; ſubiungit: *Puto quod & nuptiarum finis mors ſit*, *fructus autem ſanctificationis*, *qui vel ad virginitatem vel ad continentiam pertinet*, *vita penſatur æterna.* Locum I Tim. II. ſic depravat: *Tunc ſalvabitur mulier*, *ſi tales genuerit liberos*, *qui virgines permanſuri ſunt*, *ſi quod ipſa perdidit*, *recuperat in liberis.* Ex loco I Petr. III. *Ne impediantur orationes veſtræ;* infert, *quia ſemper orandum*, *nunquam matrimonio utendum.* Loca omnia quæ de carne & ſpiritu, de renovatione hominis interioris, de ſanctificatione & emundatione loquuntur, contra coniugium torquet, ac ſæpius hoc repetit: *Nuptiæ terram implent*, *virginitas paradiſum.* Plura huiusmodi ex Tertulliano & Hieronymo adduximus ſuperius cap. VIII. §. 432. Baſilius in proœm. conſt. aſcet. *Nuptiæ pedicæ ſunt.* Eodem fere tempore Ambroſius contra Iovinianum itidem diſputans, & (quod in plerisque controverſiis fieri Baſilius ſcribit) odio partium in partem alteram nimium deflectens de meritis cœlibatus cœpit concionari magnificentius, quam evangelium & honor Chriſto debitus permittit, ac ſemina ſparſit illius opinionis, quod *virginitas ideo præferenda ſit coniugio*, *quia eſt meritum remiſſionis peccatorum*, *ſalutis ac vitæ æternæ*, quin & adulterium pronunciavit nuptias poſt votum a cælibe contractas. In has turbas incidit Auguſtinus, ac ſicut epiſt. CXIX. ſcribit, quod *multas præſumtiones propter nonnullarum vel ſanctarum vel turbulentarum perſonarum ſcandala vitanda liberius improbare non audeat*, ita ne vehemens Hieronymi ingenium velut Eutellis Dares provocaret, diſſimulato nomine Tertulliani & Hieronymi depravationes & Ambroſii hyperbolas modeſte refutavit; nam in libr. de bono coniugali oſtendit, *virginitatem non eſſe laudandam cum contumelia coniugii*, *coniugium non dici bonum reſpectu fornicationis*, *in coniugio etiam eſſe corporis & animi ſanctitatem.* In lib. de bono viduitatis *argumenta de diſſolvendis nuptiis poſt votum contractis examinat* ac talia coniugia non eſſe dirimenda oſtendit. In libro de S. virginit. improbat illam hypotheſin, quod *virginitas ſit meritum iuſtitiæ ac vitæ æternæ. Etiam vos virgines*, ait cap. XL. *gratia ſalvi facti eſtis per fidem*, *& hoc non ex vobis*, *ſed Dei donum eſt*, *non ex operibus*, *ne quis glorietur. Etiam virginibus orandum eſt*, inquit cap. XLVIII. *Dimitte nobis debita noſtra. Etiam ad virgines pertinet*, inquit cap. XLIX. *Si dixerimus*, *quia peccatum non habemus*, *mendaces ſumus.* Sed poſteri, ut recte conqueritur Chemnitius, relicta Auguſtini modeſtia hyperbolas Hieronymi & Ambroſii de meritis virginitatis plurimum auxerunt, non ſine contumelia coniugii & labefactione articuli de gratuita peccatorum remiſſione propter Chriſtum, quin & multa ſuppoſititia ſub veterum nomine ſparſerunt,

runt, qualis eſt epiſtola ad Demetriadem virginem, quæ Ambroſii & Hieronymi titulo circumfertur, cum ſit Pelagii hæretici, ac confutetur ab Auguſtino ut Pelagiana lib. de gratia Chriſti c. XXII. XXVII. XXXVII. XXXVIII. & XL. quod ipſum agnoſcunt Gregorius de Arimino libr. II. ſent. diſt. 26. q. 1. art. 3. & Bellarminus in catal. ſcript. eccleſiaſt. in nomine *Hieronymi*.

§. CCCCXCVIII. III.) Pontificiis, qui & ipſi virginitatem cum contumelia coniugii laudant: 1.) dum dicta ſcripturæ, quæ de ſpirituali virginitate & deſponſatione cum Chriſto loquuntur, ad ſolos cœlibes adcommodant, & fideles coniugatos ab illis excludunt, Eſai. LXI. 10. Oſe. II. 19. Matth. XXV. 1. 2 Cor. XI. 2. Apoc. XIV. 4. &c. quidam totum Canticum Canticorum ad cœlibes ac virgines tanquam Chriſti ſponſas unice referunt, cum tamen de tota Chriſti eccleſia & quavis fideli anima loquatur, nullo cœlibatus vel coniugii habito reſpectu. 2.) Dum dicta ſcripturæ, quæ de immunditie & contaminatione loquuntur, coniugio adplicant. Hugo virginibus in comparatione coniugum adplicat illud Sap. III. 13. *Felix ſterilis & incoinquinata, quæ neſcivit thorum in delicto, habebit fructum in reſpectione animarum ſanctarum*; cum tamen hæc ſententia opponatur illegitimis commixtionibus, ideoque non ſine ſumma coniugii contumelia ad coniuges adcommodetur. Siricius & Innocentius eccleſiæ miniſtris ideo interdicunt coniugio, quia, *qui in carne ſunt, Deo placere non poſſunt, quia ſcriptum eſt, omnia munda mundis, coinquinatis autem & infidelibus nihil mundum.* Bellarminus libr. I. de clericis c. XIX. cœlibatum ſacerdotum ſtabilire conatur ex eo, quod 1 Sam. XXI. 4. *Abimelech ſacerdos noluit Davidi panes propoſitionis comedendos dare, niſi prius intellexiſſet, eum ab uxore aliquandiu ſe continuiſſe;* cogitur igitur ex contrario ſenſu ſtatuere, congreſſum cum uxore eſſe immunditiem, quia Abimelech ſic informat quæſtionem: *An pueri ſint mundi a mulieribus?* Atqui nullibi in tota lege moſaica congreſſus coniugalis recenſetur inter immunditias, propter quas a ſacris erat abſtinendum. Variæ rationes contaminationis a mulieribus traduntur in lege Moſis, utpote in puerperio, in menſtruis, in fluxu ſanguinis; ſed de uſu coniugii nuſpiam dicitur, quod talem contaminationem adtulerit, quæ coniugatos a rebus divinis arceat. Ac ſi vel maxime legalem aliquam immunditiem uſus coniugalis in vet. teſt. induxiſſet, quod in æternum probari nequit, nequaquam tamen ex eo inferri poſſet, rem eſſe coram Deo impuram & immundam, ac in miniſtris eccleſiæ minime tolerandam; quia etiam contactus mortui contaminabat iuxta legem, & tamen officium curandi funera inter ſacros ordines a quibusdam veteribus refertur. 3.) *Dum* ſacerdotem *gravius peccare dicunt, ſi uxorem ducat, quam ſi ſcortetur* Campeius, Piggius, Eccius, Hoſius & Coſterus vid. loc. de miniſt. §. 347. 4.) Dum ad ſacros ordines *digamum*, hoc eſt, eum qui ſucceſſive duas uxores habuit, non admittunt, interim ſcortatoribus & adulteris aditum ad illos patefaciunt. Bellarminus lib. I. de cleric. cap. XXIV. ſcribere non veretur, *prohiberi quidem in epiſcopo etiam concubinatum & adulteria, ſed tamen magis prohiberi bigamiam, quam iſta in deligendo epiſcopo.* Vid. loc. de miniſt. §. 359. 5.) Dum abſolute ac ſimpliciter pronunciant, cœlibes curare ea, quæ ſunt Domini, maritum curare quæ ſunt mundi, & propterea miniſtros eccleſiæ a coniugio arcent, quia in coniugio non poſſint curare commode ea, quæ ſunt Dei. Oſtendimus autem paulo ſuperius §. 492. verba apoſtoli 1 Cor. VII. 32. non eſſe accipienda *excluſive*, quaſi ſolus cœlebs curet ea, quæ ſunt Domini, & maritus curet tantum, quæ ſunt uxoris, ſed *comparate*; loquitur enim de illis, quæ utplurimum aci-

cidunt, in coniugiis ſcilicet imparibus, qualia tunc pleraque erant, ubi maritus chriſtianus habebat ethnicam aut Iudaicam uxorem, & uxor chriſtiana ethnicum vel Iudaicum maritum, ibi ſane ob ſtudium pacis & tranquillitatis domeſticæ multa cogebantur pii coniuges diſſimulare, quæ alias in cœlibatu & in coniugio chriſtiano non opus erat tolerare. Eſſe autem coniugium in ſe ac per ſe ac ſemper vel pietatis vel miniſterii eccleſiaſtici impedimentum, diſerte nobiſcum negant pii veteres. Clemens lib. III. ſtromat. *Quæ nupſit*, (ſi ſit pia) *& de his, quæ ſunt mariti, & quæ ſunt Domini, poteſt eſſe ſolicita in Domino.* Nazianzenus in orat. de fun. ſororis: „Carni conglutinari nequaquam ſeparat a ſpiritu, neque ſi quæ caput habet „virum, ideo caput primum ignorat, ſed „parumper mundo miniſtrat & naturæ, „quantum exigit lex carnis, ſeu illi potius, „qui carni hanc legem tulit, Deo.„ Chryſoſtomus in ſermon. de evang. *Nuptiæ ſactæ ſunt* tom. V. „Ne excuſes te propter „nuptias, Dominus nuptiis interfuit, & „tu nuptias arguis ac dicis, nuptias ad pietatem obſtaculum eſſe? nullum enim ad „pietatem eſt obſtaculum. *Ibidem*: Vis „cognoſcere, quod nihil nocet habere uxo„rem & liberos. Moſes nonne uxorem „habuit & liberos? Elias nonne virgo erat? „nonne Moſes manna e cœlo deduxit? „nonne Moſes coturnices advolare fecit? „nonne Elias verbo cœlum clauſit? nonne „Moſi Deus locutus eſt, nonne & cum „Elia converſatus eſt? an nocuit huic virginitas, an illi impedimento fuerunt uxor „& liberi &c. *In Matth. hom. LVI.* Pro„phetæ quidem omnes & uxores & domos „habebant, ſicut Eſaias & Ezechiel & eximius ille Moſes, & nihil hinc virtuti eo„rum fuit impedimento. *In Rom. VII.* „Non eſt vulgaris res coniugium bene ſe „habens, ſed his, qui eo non utuntur, ut „oportet, innumerorum malorum fit mate„ria. Etenim qui iuxta congruas leges il„lud obſervat, domum & uxorem ſuam ut „malorum omnium conſolatricem ac libe„ratricem reperit, ita qui temere & vul„gariter hanc rem adgreditur, ingreſſus in „domum ſcopulos & petras videbit. *In* „*Rom. XVI.* Licet & ei, qui in matri„monio eſt, eſſe glorioſum. *In 1 Tim. III.* „*hom. X.* Licet eum, qui uxorem habet, „quaſi non habentem eſſe, licet eam rem „honeſte ac licite capere, ſi quis velit. „Quemadmodum enim divitiæ difficile in „regnum cœlorum introducunt, ſæpe ta„men id divites plurimi ingreſſi ſunt; ita „& nuptiæ, licet difficultatis in ſe pluri„mum habeant, ita tamen adſumi poſſunt, „ut perfectiori vitæ impedimento non ſint. „*In Heb. VII. hom. VII.* Si beatitudi„nes ſolis monachis dictæ ſunt, ſecularem „autem hominem impoſſibile eſt eas im„plere, cum ipſe nuptias iuſſit, ipſe ergo „omnes perdidit. Si enim non poteſt ea „cum nuptiis, quæ monachorum ſunt, im„plere, omnia perierunt & corrupta ſunt, „& in anguſtum concluſit ea, quæ virtutis „ſunt. Et quomodo honorabiles ſunt nu„ptiæ & thorus immaculatus, ſi nos tan„topere impediunt? quid ergo? poſſibile „eſt & valde poſſibile etiam habentes uxo„res virtutem adgredi, ſi voluerimus, „quomodo? ſi habentes tanquam non ha„bentes ſimus, ſi non gaudeamus in his, „quæ poſſidemus, ſi mundo utamur, tan„quam non habentes. Si autem aliqui im„pediti ſunt ex nuptiis, ſciant, quoniam „non nuptiæ illis impedimentum fuerunt, „ſed voluntas, quæ male utitur nuptiis. „Nam neque vinum facit ebrietatem, ſed „mala voluntas & exceſſus moderationis. „Utere cum moderatione nuptiis, & pri„mus eris in regno, & omnibus frueris „bonis.„ Idem adv. vituperat. monaſt. vit. libr. III. *& monachos & ſeculares pariter ad ſupremum perfectionis faſtigium per divinas leges cogi*, ſcribit. Sozomenus lib. I. cap. XI. Nic. phorus libr. VIII. hiſtor. cap. XLII. de Spiridone epiſcopo:

Ruſticus cum eſſet, coniugemque in matrimonio haberet & liberos ex ea ſuſceptos, non propterea τὰ θεῖα χείρων in rebus divinis deterior aliquo fuit. Idem Nicephorus lib. XI. hiſtor. cap. XIX. de Gregorio Nyſſeno, Baſilii fratre, ſcribit, quod *fuerit lux & ornamentum eccleſiæ Nyſſenæ, vir doctrina, moribus & vitæ ſanctitate ſpectatus, & quamvis coniugem habuerit, rebus tamen aliis fratri minime ceſſerit.* Baptiſta Mantuanus de Hilario uxorato canit:

Non nocuit tibi progenies, non obſtitit uxor,
Legitimo coniuncta thoro. . . . .

Cui nos ſuccinimus hoc modo:

Sacrorum curæ coniux non obiicit ullum
Obſtaculum, ſi ſit pietatis ſedula cultrix,
Adiutrix potius dicenda ex ore Iehovæ.

Hiſce permoti quidam ex ipſis pontificiis hic nobis æquiores ſunt. Claudius Eſpenſæus comm. 1 Timoth. III. ſcribit: *Nuptiæ licet plurimum difficultatis habeant, ſic tamen adſumi poſſunt, ut vitæ perfectiori impedimento non ſint, raro licet & plane difficile id ſit.* Bartholomæus Caſſanæus in catal. glor. mundi part. III. conſid. 41. refellit eos, qui *matrimonium homini in conſequenda ſalute impedimento eſſe volunt*, ac laudat librum Auguſtini Dathi de connubiis ſanctor. Caſſander in conſult. art. XXIII. de cœlib. ſacerd. p. 197. „Res in plerisque ſacerdotibus ita comparatæ ſunt, ut coniugium piarum conſortio non modo ad functiones eccleſiaſticas „obeundas non impediantur, ſed etiam ad „earum procurationem adiuventur ab eis, „quemadmodum de patre ſuo Gregorio & „matre Nonia Gregorius Nazianzenus teſtatur.„ 6.) Dum illud Hieronymianum urgent & inculcant: *Nuptiæ replent terram, virginitas paradiſum.* Abbas in c. cum olim X. de cler. coniug. Petrus Gregorius libr. XL. art. mirab. cap. XIV. *Iuſſum quidem eſt hominibus, dum mundus multiplicandus eſſet, ut creſcerent & multiplicarentur, at nunc ſatis repleta terra convenit & cœlum repleri.* Atqui ut pii coniuges matrimonio recte utentes ac liberos in diſciplina & admonitione Domini educantes, non ſolum terram, ſed etiam eccleſiam, & conſequenter cœlum implent, dum liberos per baptiſmum Chriſto offerunt, & ad pietatis ſtudium ſedulo informant; ſic coactus, ſuperſtitioſus & impurus cœlibatus terram ſpuriis, & niſi pœnitentia ſequatur, infernum hominibus damnatis replet. Pii patriarchæ, Abrahamus, Iſaacus, Iacobus, Ioſephus &c. non terram tantum, ſed etiam cœlum in ſuo coniugio repleverunt, nec minus hodie cœlibes fide in Chriſtum juſtificari & ſalvari oportet, quam coniugatos vet. teſt. non enim cœlibatus vel coniugium juſtificat, ſed fides in Chriſtum, quæ cœlum replet, & omnes vere pios unum in Chriſto facit, ut nec virginitas nec coniugium coram Deo ad juſtificationem ſit aliquid, ſed fides per dilectionem efficax & nova in Chriſto creatura. „Nihilo magis„ (ſcribit Iuſtus Ionas in libr. qui continet defenſ. coniug. ſacerd. contra Fabrum) „hodie tempore evangelii „Deo placet virginitas, quam tempore pa„trum placuit, niſi ipſe ſuo Spiritu & vo„catione peculiari, ut in Ieremia & ali„quot aliis fecit, donum hoc tam rarum „& pretioſum excitet, niſi inquam ipſe ad „virginitatem vocet.„ 7.) Dum cœlibes vocant ſanctimoniales, religioſos, ſpirituales, coniugium contra vocant ſtatum carnalem.

V.) Cœlibatus quatenus coniugio præferendus ſit, ex propria huius doctrinæ ſede petendum.

§. CCCCXCIX. *Quinta* propoſitio: „Cœlibatus quatenus coniugio præferendus „ſit, non noſtro definiendum „eſt arbitrio, ſed ex ſcriptu„ra ſacra & quidem ex pro„pria huius doctrinæ ſede de„ducendum.„ Neque enim

au-

dam theſin propoſuit apoſtolus, quod *melius faciat*, qui non elocat virginem, quam qui eam matrimonio iungit 1 Cor. VII. 38. quodque *beatior ſit* vidua, ſi ſic permanſerit v. 40. ſed diſerte ibidem theſeos huius rationem & explicationem addidit, quo ſenſu ac reſpectu ὁ μὴ ἐκγαμίζων melius faciat, ac quatenus beatior æſtimanda ſit vidua. Revocari autem poſſunt illæ rationes cauſam finalem cœlibatus continentes ad tria capita: I.) *Exiſtimo*, inquit apoſtolus v. 26. *hoc eſſe* καλὸν, hoc eſt, σύμφορον, *bonum* & conducibile, διὰ τὴν ἐνεστῶσαν ἀνάγκην, *propter inſtantem* vel præſentem *neceſſitatem;* utroque enim modo verbum ἐνίστημι ac participium ἐνεστὼς uſurpantur, de *re præſente*, Rom. VIII. 38. 1 Cor. III. 22. Galat. I. 4. Hebr. IX. 9. de *re proxime inſtante*. 2 Theſſ. II. 2. 2 Tim. III. 1. Per hanc ἐνεστῶσαν ἀνάγκην quidam intelligunt *neceſſitatem deſcendendi ad coniugia imparia*, hoc eſt, cum infidelibus paganis vel Iudæis in tanta chriſtianorum paucitate contrahenda; ſed quia in tertio membro proprie de illa coniugiorum inæqualitate agitur, ideo per ἐνεστῶσαν ἀνάγκην rectius intelliguntur pericula perſecutionum, quod in tanto Iudæorum & ethnicorum magiſtratuum contra evangelii doctrinam odio ac furore chriſtianis eo tempore quotidie timendæ erant proſcriptiones, direptiones facultatum, infamiæ, vincula & exſilia, adeoque omnis generis perſecutiones, quam neceſſitatem vocat ἐνεστῶσαν, quia pericula illa perſecutionum ſingulis horis, imo momentis, quaſi imminebant chriſtianorum cervicibus. In talibus publicis perſecutionibus ac graviſſimis temporibus coniugatis dolor duplicatur, quando ſcilicet non ipſi ſolum exſilii moleſtias ſentire coguntur, ſed etiam familiam, uxorem ſcilicet ac liberos circumducere, & adſpicere ſuos ſpoliatos, miſeros, infamia notatos, quæ cogitatio tempore perſecutionis quosdam ex coniugatis facit remiſſiores & tepidiores in veritatis evangelicæ confeſſione. Hoc ergo ſenſu & reſpectu apoſtolus pronunciat, eſſe, καλὸν καὶ σύμφορον, eſſe ac manere ἄγαμον, hoc eſt, cœlibatum in perſonis idoneis, (id quod ex tertia propoſitione ſuperius demonſtrata ſemper addendum) eſſe expeditiorem & commodiorem ad ferenda exſilii onera & perſecutionum moleſtias. Adferri huc poſſunt collationis gratia duo ſcripturæ dicta, in quibus cœlibatus commodum proponitur. Ierem. XVI. 2. dicit Dominus ad prophetam: *Non accipies uxorem, & non erunt tibi filii & filiæ in loco iſto.* v. 3. ſubiungitur ratio: *Quia hæc dicit Dominus ſuper filios & filias, qui generantur in loco iſto, & ſuper matres eorum, quæ genuerunt eos, & ſuper patres eorum, de quorum ſtirpe ſunt nati in terra hac:* v. 4. *Mortibus ægrotationum morientur, non plangentur & non ſepelientur, in ſterquilinium ſuper faciem terræ erunt, & gladio & fame conſumentur, & erit cadaver eorum in eſcam volatilibus cœli & beſtiis terræ.* Ubi non abſolute nec ſimpliciter matrimonium prophetæ diſſuadetur, ſed propter ſtatum periculoſiſſimorum temporum, quæ imminebant, videlicet propter inſtans bellum, exſilium, deductionem in captivitatem. Luc. XXIII. 29. *Ecce venient dies, in quibus dicent; Beatæ ſteriles & ventres, qui non genuerunt, & ubera, quæ non lactaverunt*, hoc eſt, tempore obſidionis & devaſtationis Hieroſolymitanæ feliciores erunt cœlibes ac ſteriles, quia ſuum tantum tribulationis calicem bibunt, & non ſimul etiam coniugis & liberorum miſeriis excruciantur. Quisquis igitur tempore perſecutionis præſentis vel inſtantis dono continentiæ inſtructus cœlibatum hoc fine eligit, ut minori cum moleſtia perſecutiones ferat, is recte facit, & ſuis rebus bene conſulit: qui vero uxori jamdum adligatus eſt, vel continentiæ dono deſtituitur, is non debet propterea animum deſpondere, ſolutionem ab uxore quærendo, vel uſtionibus

bus indulgendo, ſed ſit *tanquam non habens*, hoc eſt, non ita addictus ſit uxori ac liberis, ut propterea confeſſionem in perſecutione velit abiicere, ſed ſciat Deum ſibi adfuturum, & ſic confeſſio erit illuſtrior. II.) Bonum eſt manere cœlibem propter *maiorem vitæ tranquillitatem*. v. 28. *Si acceperis uxorem, non peccaſti, & ſi nupſerit virgo, non peccavit; tribulationem tamen carnis*, vel in carne, *habebunt huiusmodi, ego autem vobis parco.* Per θλῖψιν intelligit apoſtolus multiplices calamitates & adverſitates, quæ in coniugio ſolent obiici, quales ſunt moleſtiæ ac dolores partus in uxore, ſudores laboris in marito, utrique communis liberorum educatio, familiæ gubernatio, rei familiaris adquiſitio & conſervatio &c. ab illis omnibus cœlebs liber eſt, ac proinde maiore tranquillitate fruitur. De his coniugii incommodis graphice depingendis laborat Bernhardus tract. de paſſ. Domini cap. XXX. col. 1634. „Tria (*inquit*) ſunt in„commoda in præſenti vita in coniugatis, „propter quæ vitanda virginalis caſtitas eſt „adpetenda. Præſentis vitæ incommoda „duo habemus ex maledictione, quæ infli„cta fuit primæ parenti noſtræ Evæ poſt „transgreſſionem peccati, Eva enim dua„bus, Adam uni maledictioni ſubiacuit. „Maledictiones Evæ & per ipſam omnium „mulierum nuptarum duæ ſunt in præſen„ti expreſſæ, ſcilicet quod in dolore pa„riant liberos, & ſub poteſtate virorum „ſint. Quis & quantus dolor ſit parien„tium mulierum, nullus hominum novit, „niſi quæ expertæ ſunt &c. hanc maledi„ctionem evadunt virgines, evadunt etiam „maledictionem ſecundam, ſcilicet quod „ſub viri mortalis poteſtatem non ſunt &c. „Tertia cauſa adpetendæ virginitatis eſt ca„rentia multipliciu n anxietatum, quæ in„errabiliter habetur circa pueros nutrien„dos. Quanta ſit hæc anxietas, ſoli nove„re parentes. Secundum amorem enim, „quo adficiuntur circa filios, extenditur „ſolicitudinis magnitudo, quem amorem „exceptis parentibus nulli ſciunt, unde „nonnunquam ſolicitudinem ipſam in tan„tum contingit extendi, ut omnes animi „vires occupet, & omnibus poſtpoſitis ſo„lummodo filiorum mentionem habeant. „Diſcurrit animus & vagatur, percurrit „mare & aridum, nil inexpertum relin„quit, plurimumque & corpus miſerorum „parentum diverſo labore atteritur, ut fi„liis pecunia & poſſeſſio relinquatur. Quan„tum autem putas anxietatis adiici etiam „bonis parentibus & maxime matribus, „quæ maiori circa filios ſolent adfectu mo„veri, cum vident vitam filiorum virtutum „tramite relicto vagari per devia vitio„rum, cum diverſis illos adfici vident cor„porum infirmitatibus, cum denique tan„dem ad mortis vident interitum deveni„re? „ Hæc omnia vere dicuntur de coniugii incommodis poſt lapſum, ac proinde quisquis dono cotinentiæ inſtructus cœlibatum eligit, ut ab illis incommodis liber maiore tranquillitate fruatur, is non peccat. Etenim ſi coniunx vel infidelis vel minus ſtudioſus pietatis contingat, multa ſæpe in tali inæquali coniugio erunt diſſimulanda, ac ſi coniugati ſint infirmiores, ſæpe illis difficultatibus ſuccumbunt, ut lapſu aliquo præoccupentur, cum in cruce ferenda ſæpe plus doleat maritus ex συμπαθείᾳ erga uxorem & liberos quam ex ipſo calamitatis ſenſu. Qui vero in coniugio vivit, vel neceſſitatem ineundi matrimonii ab uſtionibus ſibi iniici ſentit, non deſpondeat animum propter illa incommoda ſed maiorem habeat rationem internæ conſcientiæ, quam tranquillitatis illius externæ, ſit *tanquam non flens*, ut apoſtolus loquitur, hoc eſt non nimium ob illa mala contriſtetur, ſed ſciat, Deum piis coniugibus ſuo auxilio adeſſe, ut hæ calamitates ſint exercitia patientiæ, invocationis, dilectionis, fiduciæ &c. Iuſtus Ionas in defenſ. coniug. ſacerd. adv. Fabrum: *Niſi me ipſum conſcientiæ periculum moviſſet, ſatis*

ſatis videbamus, quod tu ſic belle decantas, plus eſſe literarii otii ac minus turbæ in cœlibatu quam in coniugio, ſed maluimus hac tranquillitate carere, quam Deum offendere. III.) Bonum eſt eſſe ac manere cœlibem ob *maiorem ſerviendi Deo opportunitatem.* v. 32. *Volo vos eſſe ἀμερίμνους ſine ſolicitudine. Qui ſine uxore eſt, ſolicitus eſt, quæ ſunt Domini, quomodo placeat Domino.* v. 33. *Qui vero uxorem duxit, ſolicitus eſt de his, quæ ſunt mundi, quomodo placeat uxori. Diſcretæ ſunt, ea, quæ eſt uxor, & ea, quæ eſt virgo.* v. 34. *Virgo innupta cogitat, quæ ſunt Domini, ut ſit ſancta corpore & ſpiritu, quæ autem nupta eſt, cogitat quæ ſunt mundi, quomodo placeat viro.* Loquitur apoſtolus potiſſimum de matrimoniis, qualia tunc pleraque erant, videlicet *imparia*, ubi maritus chriſtianus habebat ethnicam aut Iudaicam uxorem, & uxor chriſtiana ethnicum vel judaicum maritum, ubi ſtudio pacis & concordiæ multa erant toleranda ac diſſimulanda. Ac quia etiam in chriſtianorum coniugiis raro æquale pietatis ſtudium in utroque coniuge deprehenditur, ac piorum etiam coniugium multa ſecum trahit avocamenta, ideo in genere adplicari poteſt ad coniuges, non tamen *excluſive*, ſed *comparate*, ut ſuperius late fuit expoſitum. Arias Montanus in comment. 1 Cor. VII. *Beatior erit, ſi ſic permanſerit. Beatior, utpote quæ minus moleſtiarum minusque impedimenti habitura eſt, ut ſpiritu & corpore ſeſe totam in pietatis exercitationem tradat.* Lutherus noſter dicit, *coniugatum in multa aliena a verbo negotia dividi, non poſſe ſemper intendere lectioni, intereſſe communibus precibus, & publicis congreſſibus, ac ſæpius a cogitationibus primæ tabulæ diſtrahi ad curas rei familiaris.* Qui ergo dono continentiæ inſtructus cœlibatum eo fine eligit, ut ſit ἀμέριμνος τῶν τοῦ κόσμου, ut omnes cogitationes, curas, ſtudia & actiones pietatis exercitiis ſine avocamentis huius ſeculi addicere poſſit, recte facit. Qui vero jamdum in coniugio vivit, vel ab uſtionibus matrimonii contrahendi neceſſitatem ſibi imponi intelligit, is expendat regulam apoſtolicam: v. 31. *Qui utuntur mundo tanquam non utantur;* caveat ac ſolicite ſibi proſpiciat, ne curis hujus ſeculi tanquam ſpinis quibusdam fructificatio verbi impediatur, *quærat primo omnium regnum Dei & juſtitiam eius*, moderationem in cura rei domeſticæ adhibeat, ac ſciat in operibus etiam ſecundæ tabulæ Deo gratum præſtari obſequium, ſi ex vera fide & dilectione proficiſcantur.

Matth. XIX. 12. Sunt, qui ſe caſtrant propter regnum coelorum.

§. D. Tertium illum cœlibatus finem & uſum ab apoſtolo adſignatum ſalvator noſter Matth. XIX. 12. hiſce complectitur verbis: *Sunt, qui ſe caſtrant propter regnum cœlorum.* Cum vero regnum cœlorum in ſcripturis ſignificet, vel *beatitudinem æternam*, hoc eſt, *regnum gloriæ* in futura vita, vel *miniſterium eccleſiaſticum* & exercitia pietatis, invocationis, confeſſionis in eccleſia, hoc eſt, *regnum gratiæ* in hac vita; quæſtio eſt, in qua ſignificatione regnum cœlorum in hoc dicto accipiatur. Id vero optime colligitur ex circumſtantiis textus & ex collatione cum propria huius doctrinæ ſede 1 Cor. VII. tradita. Loquebatur Chriſtus ad apoſtolos, qui ablegandi erant in totum terrarum orbem ad prædicandum evangelium omni creaturæ; cum hac apoſtolorum vocatione non quidem pugnabat coniugium, interim tamen ad officium apoſtolatus expeditior erat cœlibatus. Chriſtus igitur quamvis non abſolute ac ſimpliciter præcipiat apoſtolis, ut a coniugio abſtineant, tamen probat cœlibatum in illis, qui dono continentiæ ſunt inſtructi, *qui poteſt capere, capiat*, inquit, & addit, quod *ad regnum cœlorum*, hoc eſt, ad miniſterium prædicandi evangelii ſit expeditius ac commodius, ſi quis ſe caſtret, hoc eſt, volun-

taris

carie ac ſponte a matrimonio abſtineat inſtar eorum, qui vel naturali impotentia vel hominum malevolentia ſunt caſtrati. Idem colligitur ex loco apoſtolico I Cor. VII. 32. *Qui ſine uxore eſt, ſolicitus eſt, quæ ſunt Domini, quomodo placeat Domino;* hoc eſt, qui in cœlibatu vivunt, expeditiores ſunt ad curandum, quæ ſunt Domini, ſive in miniſterio verbi, ſive in aliis pietatis exercitiis, Inde idem apoſtolus I Cor. IX. 5. inquit: *Numquid non habemus poteſtatem mulierem ſororem circumducendi, ſicut & cæteri apoſtoli & fratres Domini & Cephas?* ſed poſtea addit v. 15. *Ego nullo horum uſus ſum.* v. 23. *Omnia autem facio propter evangelium, ut eius particeps efficiar;* hoc eſt, mea ſponte a matrimonio abſtinui, ut ad profectiones evangelicæ prædicationis cauſa ſuſcipiendas eſſem expeditior, nec gravarem eccleſias ſumtibus in mei meorumque ſuſtentationem conferendis. Auguſtinus & plerique veterum per *regnum cœlorum* intelligunt vitam æternam, non autem id faciunt ſenſu pontificio, quaſi cœlibatus ſit *ſatisfactio peccatorum maxima & meritum regni cœlorum;* hanc enim detorſionem diſertis verbis repudiant; ſed ſenſu orthodoxo, quod vita æterna ex gratia propter Chriſtum detur fidelibus tum cœlibibus tum coniugatis. Interim *ſicut ſtella differt a ſtella in claritate*, ita illi, qui cœlibatu recte utuntur, & in hoc vitæ ſtatu plus laborant in evangelii prædicatione & pietatis exercitiis, prærogativam quamdam in vitæ æternæ gloria ſunt habituri, ſi enim eſt donum præſtantius, utique etiam præmium præſtantius legitimum eius uſum conſequetur. Verba Auguſtini ſic habent, de S. virginit. cap. XXII. *Scripturarum divinarum evidentiſſimis teſtimoniis adparet, non propter præſentem huius ſeculi vitam, ſed propter futuram, quæ in regno cœlorum promittitur, continentiam diligendam*, id probat ex I Cor. VII. 32. Matth. XIX. 12. Eſai. LVI. 4. Quo ſenſu etiam Brentius concedit in verbis Chriſti per *regnum cœlorum* haud incommode maiorem in vita cœleſti gloriam intelligi poſſe, cum credentes totius pietatis & omnium actionum finem non conſtituant in hac tranſitoria vita, ſed reſpiciant ad futuram gloriam. Sed cap. XL. addit: „Etiam vos „cœlibes gratia ſalvi facti eſtis, & hoc non „ex vobis; ſed Dei donum eſt, non ex „operibus, ne quis forte glorietur. *Cap.* „*LXIV.* Non dubitet hanc rem illi rei, „virginitatem ſcilicet, coniugio præponere, non tamen hæc vel hæc virgo obe„diens & Deum timens illi vel illi mulieri „(*coniugatæ*) obedienti & Deum timenti „ſe anteferre audeat, alioquin non erit hu„milis. *Cap. XLV.* Divinæ gratiæ mul„ta ſunt munera, & eſt aliud alio maius „ac melius. *Cap. XLVI.* Multa ſunt do„na, & alia aliis clariora ac ſuperiora, ſin„gulis ſingula. Et aliquando alter fructuo„ſus eſt donis paucioribus, ſed potioribus, „alter inferioribus, ſed pluribus. Et quem„admodum inter ſe vel coæquentur, vel „diſtinguantur in accipiendis æternis ho„noribus, quis hominum audeat iudicare? „dum tamen conſtet & multa eſſe iſta di„verſa, & non ad præſens tempus, ſed in „æternum prodeſſe meliora? *Cap. XLVIII.* „Etiam ad virgines pertinet: Quis gloria„bitur ſe caſtum habere cor? aut quis glo„riabitur mundum ſe eſſe a peccato? etiam „virgines Chriſtus eccleſiæ ſponſus orare „docuit, dimitte nobis debita noſtra. *Cap.* „*XLIX.* Etiam virginibus dicitur: Si „dixerimus, quoniam peccatum non habe„mus, mendaces ſumus. *Cap. LI.* Vir„ginitatis bonum quanto magnum video, „tanto ei, ne pereat, futuram ſuperbiam „pertimeſco. Fidenter dico, facilius ſe„quuntur agnum coniugati humiles, quam „ſuperbientes virgines. *Cap. LII.* Iuſti„tiam veſtram nolite ſtatuere, Deo vos iu„ſtificanti ſubmittite, veniam peccatis do„nate alienis, orate pro veſtris. *Cap. LIII.* „Quanto magni eſtis, quicunque ita ma„gni eſtis, tanto humiliate vos in omni„bus,

„bus, ut coram Deo inveniatis gratiam &c. Hæc omnia Auguſtinus, quæ oſtendunt, præſtantius quidem donum eſſe caſtitatem virginalem quam coniugalem, & legitimum eius uſum ſequi maiora præmia pietati in vita æterna promiſſa; 1 Tim. IV. 8. tamen in articulo iuſtificationis coram Deo non eſſe confidendum cœlibatus ſanctitati, nec eum poſſe ſtatui vel vitæ æternæ meritum, (hic enim honor ſolius Chriſti obedientiæ & ſatisfactioni competit) vel adplicationem, ea enim communis eſt virginibus & coniugatis, vera ſcilicet fides, neque propter cœlibatum quemquam ſe debere efferre & extollere, ſed dona Dei etiam in aliis agnoſcere &c.

§. DI. Opponenda hæc ſunt: I.) *Immodicis cœlibatus encomiis*, quæ apud veteres interdum occurrunt, in quibus non obſervantur limites ac termini ab apoſtolo præſcripti, intra quos & ſecundum quos cœlibatus in perſonis ad eum idoneis coniugio præferendus. Cyprianus in libr. de diſciplin. & bon. pudic. *Virginitas ſe angelis exæquat, ſi vero exquiramus, etiam excedit, dum in carne luctata victoriam etiam contra naturam refert, quam non habent angeli.* Cum quo congruit illud Ambroſii de virg. *Virginitas conditionem humanæ naturæ ſupergreditur & angelicam dignitatem, per quam homines angelis adſimilantur. Maior eſt victoria virginum quam angelorum, angeli enim ſine carne vivunt, homines vero virgines in carne triumphant.* Nazianzenus coniugium vocat *decus terræ, virginitatem vero cœli;* in carmine:

Κόσμος ὁ μὲν γαίης. ἡ δ' οὐρανίοιο Θεοῖο.
Μάργαρος ἐν λάεσσιν ἑωσφόρος ἐν φαέεσσιν.

Item: Ἀγγελικῆς δόξης εἰκὼν μόνας. Vid. etiam orat. XI. XXXI. XL. in quibus in virginitate deprædicanda ſatis liberalis eſt. Athanaſius in lib. de virg. *O virginitas opulentia indeficiens, o virginitas corona immarceſcibilis, o virginitas templum Dei, & domicilium Spiritus ſancti, o virginitas margarita pretioſa vulgo inconſpicua, & quæ non niſi a paucis invenitur! O continentia amica Dei, & a ſanctis deprædicata! O continentia mortem & infernum profligans, & quæ ab immortalitate poſſidetur. O continentia gaudium prophetarum & apoſtolorum gloriatio &c.* Baſilius itidem de laudibus virginitatis integrum ſcripſit librum. Ephremio in ſermon. de caſt. & Amphilochio de Dei genitr. vix verba ad eam commendandam ſufficiunt. Origenes ex amore & admiratione cœlibatus ſe ipſum caſtravit, quod in conciliis poſtea prohibitum. Chryſoſtomus libr. de virginit. *tanto eam nuptiis præſtare* adſerit, *quanto cœlum terræ, quanto hominibus angeli.* Cyrillus Hieroſolymitanus catech. IV. *auro eam* comparat, ſicut coniugium *argento.* Iſidorus Peluſiota libr. II. epiſt. CXXXIII. & CCCLI. *ſoli* eam, nuptias vero *lunæ* confert. Fulgentius epiſt. III. ad probam de virgin. & humil. p. 497. *Non dubitamus dicere, tantum a ſancta virginitate carnis & ſpiritus fidelium coniugatorum licet a Deo conceſſum infirmæ mortalisque carnis huius diſtare concubitum, quantum ſimilitudo pecorum ab imitatione diſcernitur angelorum.* Similia occurrunt apud Hieronymum libr. I. adv. Iovin. epiſt. XXII. ad Euſtoch. Iſidorum lib. II. de ſumm. bon. cap. XL. Bernhardum ſermon. de mod. bene viv. cap. XXI. XXII. &c. Notandum autem de immodicis illis cœlibatus apud veteres encomiis, 1.) quod ut reliqua omnia patrum dicta, ita etiam iſthæc encomia non contra fidem torquenda, ſed juxta fidei analogiam in ſcripturis ſacris propoſitam pie explicanda ſint; arcte enim tenendum hoc fidei chriſtianæ στοιχείωμα, quod etiam Auguſtinus contra illas hyperbolas urget, *etiam virgines gratia ſalvas fieri per fidem, non ex operibus, etiam virginibus quotidie orandum eſſe; Domine dimitte nobis debita noſtra &c.* contra quod

quod fundamentum abſit, ut dicta ſua pii veteres intelligi velint. 2.) Quod in quibusdam locis mentem ſuam recte explicent, neque cum coniugii contumelia cœlibatum vel laudandum vel eligendum eſſe doceant, utpote quando docent, cœlibatum abſolute & in ſe bonum opus non eſſe, ſed ſtatum boni operis & ex eorum genere, quæ ad aliud referuntur, ac proinde encomia illa non tam de ipſo cœlibatus dono, quam de vero & legitimo eius uſu in pietatis exercitiis intelligenda erunt. Hæc dicta enumerata ſunt ſuperius propoſ. II. quando docent, in coniugio non minus quam in cœlibatu eſſe caſtitatem, pudicitiam, munditiem & ſanctificationem Deo placentem, quæ dicta enumerata ſunt propoſ. IV. quando docent, coniugium in ſe ac per ſe non eſſe impedimentum pietatis ac miniſterii eccleſiaſtici, quæ dicta ibidem in antitheſi ſunt enumerata. 3.) Quod ut admirationi cœlibatus occaſionem dedit ethnicæ ſcortationis familiaritas, perſecutionum atrocitas & coniugiorum imparitas, qua de re diximus ſuperius prop. I. ita hyperbolicis illis encomiis occaſionem dederint diſputationes cum hæreticis cœlibatum contemnentibus & impuritatem vitæ introducentibus; illis enim cum totis viribus ſeſe opponerent, contigit eis, quod in omnibus controverſiis fieri ſolet, ut in partem alteram nimium deflecterent. Clemens lib. III. ſtrom. & Epiphanius tom. II. lib. I. hær. 25. referunt de Nicolao quodam, apoſtolorum diſcipulo, *quod ſub continentiæ & conſilii apoſtolici prætextu propriam conjugem dimiſerit, mox vero libidinis ardore victus omnis generis ſcortationes & vagas libidines introduxerit*, docens, εἰ μή τις καθ' ἡμέραν λαγνεύει, ζωῆς ἐ δύναται μετέχειν αἰωνίε, a quo turpiſſima Nicolaitarum ſecta eſt exorta. Epiphanius hær. 26. de Gnoſticis refert, quod *continentes habuerint ludibrio, ac vanum illorum in cœlibatu ſtudium fuerint aſpernati.* Quid ergo mirum, ſi in oppugnandis impuris illis hæreticis, in extollenda virginitate longius veteres ſint progreſſi? Hieronymus lib. I. adv. Vigilantium dicit, *ſe incitatum ad adſtruendam virginitatis dignitatem ſermonibus Vigilantii, qui continentiam dicebat hæreſin, pudicitiam libidinis ſeminarium, virginitatem impugnabat, nulli pudicitiam credebat.* Bellarminus lib. I. de cleric. cap. XIX. *Error olim Græcorum erat, oportere clericos uxores ducere, antequam ordines ſuſcipiant, quia poſt ordines non licuit, hic fuit, ut alii volunt, error Nicolaitarum hæreticorum, quem conſtat Vigilantium expreſſe docuiſſe.* Coſterus in enchir. cap. XV. *Ex Hieronymo conſtat, Vigilantium hæreticum docuiſſe, non eſſe diaconos ab epiſcopis ordinandos, niſi prius duxiſſent uxores.* Joviniano Ambroſius lib. X. epiſt. LXXXII. tribuit, quod docuerit, *virgines oportere nubere, ſimiliter & viduas, etiamſi continere poſſint, errare eas, quæ nolint iterare copulam, virginitatis nullam eſſe gratiam, pari omnes æſtimari pretio, caſtimoniam nullius eſſe utilitatis, nullum eſſe præmium virginitatis, nullum fructum viduitatis, nullum honorem caſtitatis, quinimo, quicunque in Chriſto baptizatus eſt, qualiscunque eius vita ſit, eum Deo acceptum eſſe.* Auguſtinus lib. II. de ſent. Jacob. ad Hieronym. cap. III. de eo dicit, quod *in ſtatuenda peccatorum paritate fuerit Stoicus, in aucupandis & defenſandis voluptatibus Epicuræus.* Hiſce Vigilantii & Joviniani opinionibus Hieronymus & Ambroſius, qui tunc eruditione, eloquentia & auctoritate in Latina eccleſia maxime illuſtres erant, acerrime ſe oppoſuerunt, ac in partem alteram nimium deflexerunt, adeo, ut Auguſtinus quædam durius & incommodius prolata mollire fuerit coactus, ut ſuperius monuimus. 4.) Quod, quamvis Eſſæorum ſuperſtitiones, & Marcionitarum, Tatianorum, Encratitarum, aliorumve hæreticorum manifeſtæ contra conjugium blaſphemiæ (de quibus ſuo loco egimus)

gimus) non fuerint in eccleſia receptæ vel adprobatæ, tamen ex illa hypocriſi de perfectione cœlibatus in ipſam eccleſiam paulatim quædam zizania irrepſerint, quod negare nulla veritatis ſpecie poterit, qui expendit duriores veterum ſententias contra ſecundas nuptias prolatas, quas expoſuimus ſuperius. §. CXCI. ac incommoda Tertulliani & Hieronymi dicta contra primas nuptias prolata, quæ paulo ante §. CCCCXCVI. ſunt adducta. Ex eodem igitur fonte, & cumprimis ex admiratione vitæ cœlibis in Eſſenis Judæis, & in veſtalibus ac ſacerdotibus gentilium immodica illa cœlibatus encomia ſunt exorta; judicabant enim indignum eſſe Chriſtianis, ſi non ad perfectionem illam, quæ in Judæis & gentilibus admirationi erat, ſummis viribus contenderent. De *Eſſenis* ſcribit Joſephus lib. XV. antiq. cap. XIII. quod *juxta regulam Pythagoræ vixerint, & cœlibatum ſectati fuerint.* Lib. XVIII. antiq. cap. II. & libr. II. de bell. Jud. c. VII. *Eſſæos hoc hypocritico vitæ genere eximiæ ſapientiæ & ſanctitatis nomen ſibi conciliaſſe* adſerit, ut dicerentur Eſſeni quaſi ὅσιοι. De ſcribis Epiphanius commemorat, quod *eo tempore, quo continentiam exercebant, in quatuor alis palliorum habuerint fimbrias purpureas, quæ vocabantur phylacteria, quibus notis exponebant hominibus ſuam profeſſionem.* De Phariſæis dicit, quod quidam illis continentiæ & exercitiis præſcripſerint *quadriennium*, quidam *octennium*, quidam *decennium* &c. ex quo adparet, poſterioribus eccleſiæ Judaicæ temporibus opinionem de meritis cœlibatus animos ſuperſtitioſos faſcinaſſe. Apud *gentiles* in quanto honore fuerint *veſtales* virginitatem perpetuam profeſſæ, conſtat ex Romanæ hiſtoriæ ſcriptoribus. Facinoroſus veſtali occurrens ad ſupplicium rapi non poterat. Alexander ab Alexandr. libr. V. genial. dier. c. XII. Veſtali præſente non poterant tribuni poteſtatem ſuam exſequi vetando vel intercedendo; *ideo Claudia veſtalis, ne patrem iniuſſu populi Romani triumphantem vetare aut interdicere fas cuiquam tribunorum eſſet, adſcenſo triumphantis patris curru eum in capitolium proſecuta eſt*, referente Valerio Maximo lib. V. cap. de pietate erga parentes. De philoſophis gentilibus ſcribit Hilarius in comment. Pſalm. LXIV. *Canimus nudis philoſophos algere corporibus, ipſo etiam coniugiorum uſu magiſtri abſtinent.* De cœlibatu *ſacerdotum gentilium* diximus tract. de miniſt. eccleſ. §. CCCXLIII. 5.) Quod ſcripta quædam veterum, in quibus tantopere celebratur cœlibatus, ſint ſpuria, vel certe dubiæ fidei. De *epiſtola ad Demetriadem* diximus ſuperius, quod nec Hieronymi ſit, nec Ambroſii, ſed Pelagii hæretici. Cypriani liber *de diſciplina & bono pudicitiæ* ab ipſo Bellarmino in catal. ſcript. eccleſ. inter ſuppoſititia opera refertur. *Athanaſii de virginitate* ſermo inter dubios a Riveto numeratur lib. III. critic. ſacri cap. IV. nihil enim commune habet cum germanis illius ſcriptis, ac nemo paulo humanior credet, verum Athanaſium *locum in tertio angelorum ordine* temere illis polliceri voluiſſe, qui leves præceptiunculas & conſtitutiones humanas obſervant. Eraſmus conditionaliter loquitur. *Si Athanaſii eſt, mire deiicit ſtylum.* 6.) Quod talia proferant encomiorum iſtorum fundamenta, quæ non ſunt ſolida ac firma, ſed facili negotio ſubruuntur. Cyprianus dicit, quod *virginitas angelis non ſolum ſe exæquet, ſed etiam ſuperet.* Atqui angeli abſque omni concupiſcentiæ labe puriſſimi ac ſanctiſſimi ſunt, quis vero hominum de ſua virginitate coram Deo gloriari poterit, cum ſcriptum ſit: Prov. XX. 9. *Quis gloriabitur caſtum ſe habere cor?* Job. XXV. 4. *Quis gloriabitur, mundum ſe eſſe peccato?* (quod etiam ad virgines dictum eſſe probat Auguſtinus de virgin. cap. XLVIII. in principio.) Matth. V. 28. *Qui adſpicit mulierem ad concupiſcendam eam, jamdum mœchatus eſt cum ea in corde ſuo.*

Atha-

Athanaſius dicit, quod *virginitas ſit templum Dei & domicilium Spiritus ſancti.* Atqui *per fidem Chriſtus habitat in cordibus credentium.* Epheſ. III. 17. *Qui Chriſti ſermonem ſervat, ad illum Pater cœleſtis & Chriſtus veniunt, ac manſionem apud ipſum faciunt.* Joh. XIV. 23. Ab hac inhabitatione coniuges, ſi pii ſunt, non excluduntur, 1 Cor. VI. 19. nec per virginitatem ad eam cœlibes provehuntur, ſed per veram in Chriſtum fidem. Addit Athanaſius, quod *virginitas mortem & infernum profliget.* At hic honor ſoli Chriſto competit, qui *torcular calcavit ſolus*, Eſai. LXIII. 3. in quo ut *nec circumciſio nec præputium*, ſic nec cœlibatus, nec coniugium aliquid valet, *ſed nova creatura.* Galat. VI. 15. Hieronymus dicit, *quod nuptiæ impleant terram, virginitas paradiſum.* At negari nequit, pios coniuges non terram ſolum, ſed etiam cœlum replere, ſi liberos in diſciplina & inſtitutione Domini educent. Eph. VI. 4. *Salva erit mulier διὰ τῆς τεκνογονίας, ſi manſerit in fide, &c.* inquit apoſtolus 1 Tim. II. 15. Si de virginitate tale quid ſcriptum exſtaret, quis gloriationis finis foret? Eraſmus in colloq. proci & puellæ huic Hieronymi dicterio illud opponit, *unam virginem, ſi nubat, poſſe multas virgines parere, proinde ſi virginitas placet, non poſſe virginum nuptias diſplicere, quæ hoc ipſum, quod tantopere placet, cum fœnore reddunt.* Si absque coniugio eſſet, nec virgines eſſent. Damaſcenus lib. IV. orth. fid. cap. XXV. in laudem virginitatis hæc adfert: 1.) *Virginitatem ab ipſo mundi exordio inductam, quia ex terra adhuc virgine formatus ſit homo;* 2.) *a primis parentibus usque ad transgreſſionem eſſe cultam;* 3.) *tempore diluvii adprobatam, quando filii Noe ab uxoribus erant ſeparati;* 4.) *patriarcharum quorumdam & aliorum ſanctorum exemplis confirmatam eſſe atque commendatam, ut exemplo Eliæ, Eliſæi, trium puerorum in fornace Babylonica, Danielis & ſacerdotum in populo Iſraelitico, quos non niſi abſtinentes a coniugio oportuerit ſacra adyta ingredi;* 5.) *eſſe eam nuptiis honorabiliorem propter Chriſtum ex virgine natum.* Sed hiſce facili negotio iterum opponi poteſt: *a.*) Coniugium jam inde a primo mundi exordio inſtitutum, & quidem in paradiſo in ipſo innocentiæ ac puritatis ſtatu; *b.*) primos parentes ante transgreſſionem coniuges fuiſſe; *c.*) ſeparationem in arca non introduxiſſe vinculi coniugalis diſſolutionem; *d.*) patriarchas & prophetas plurimos, ſacerdotes pleroſque omnes fuiſſe coniugatos, ſummum ſacerdotem quotidie immolaſſe, & tamen liberos generaſſe; *e.*) Chriſtum natum eſſe ex virgine deſponſata, & nuptias non ſolum præſentia ſua, ſed & honorifico dono commendaſſe. 7.) Denique de immodicis cœlibatus encomiis & hoc notandum, quod ea temporibus ſequentibus non juxta fidei analogiam expoſita, ſed contra illam detorta fuerint. Sic Auguſtinus, Ambroſius & alii ſano ſenſu diſputant, *eum, qui cœlibatu recte utitur, ut curet ea, quæ ſunt Domini, majora aliquando habiturum in cœlo præmia;* ſed poſteri hoc eo traxerunt, quod cœlibatus in ſe ac per ſe ſit meritum vitæ æternæ, cum tamen diſerte addat Auguſtinus: *Etiam vos virgines gratia ſalvi facti eſtis.* Cum Hieronymus in epiſtola ad Paulam de obitu Bleſillæ filiæ dixiſſet: *Secundo quodammodo baptiſmi propoſito ſe lavit*, licet de propoſito interpretetur, & addat *quodammodo*, ac de huiusmodi hyperbolis ipſe dicat, *rhetoricati ſumus, & aliquid declamationibus dedimus.* Poſteri tamen eamdem gratiam profeſſioni cœlibatus in vita monaſtica adſcripſerunt, quam ſcriptura baptiſmo tribuit. Et quamvis Bernhardus, qui (ut Chemnitius de ipſo loquitur) *aliquid lucis habuit in articulo juſtificationis*, mitigationem aliquam illius ſententiæ quæſierit, quando in lib. de præcept. & diſpenſ. ſcribit: *Audire vultis a me,*

, *unde inter pœnitentiæ inſtituta mona-* *ſtica diſciplina meruerit hanc prærogati-* *m, ut ſecundum baptiſma nuncupetur?* *bitror ob perfectam mundi renunciatio-* *n & ſpiritualis vitæ excellentiam*; ta-
:n Bernhardinus in Roſario & alii mona-
i illam mitigationem non recipiunt, ſed
rba illa ſimpliciter interpretantur de con-
juenda plenaria omnium peccatorum re-
ſſione per profeſſionem cœlibatus ac mo-
tices. Quæ ad commendandam virgi-
atem a veteribus adferuntur, ea intelle-
volunt de vera illa virginitate, quæ
poris & animi ſanctitatem complecti-
, ſicut Chryſoſtomus in lib. de virginit.
uit: Παρθενίας κόσμ☉. ἐ σωματικὸς
λὰ τῆς ψυχῆς ὅλ☉, & Auguſtinus
de virginit. cap. VIII. *Nemo pudi-* *iam ſervat in corpore, niſi ſpiritu prius* *ita caſtitate*; ſed poſteri laudant cœli-
um etiam in illis perſonis, quæ uſtiones
tiunt, quæ perpetuo coniugii deſiderio
grant, & coacte virgines ſunt.

§. DII. II.) Cumprimis vero, quæ de
ſis finalibus, propter quas cœlibatus
iugio præfertur, ex apoſtolo adtulimus,
ponenda ſunt pontificiis clamoribus, quod
ibatus ſit opus quoddam ſupererogatio- *, per quod evangelica conſilia implean-* *, & aliquid ſupra & ultra Dei præ-* *ta præſtetur, quo & ſibi & aliis cæ-* *s meritum aliquod proprie ſic dictum* *uirere, & pro ſuis ac aliorum pecca-* *coram Dei judicio ſatisfacere poſſint*; ut brevibus & emphaticis hæc omnia
rus a Soto complectitur, quod *cœliba-* *ſit ſatisfactio peccatorum maxima &* *itum regni cœlorum*, quæ adſertio hæ-
ca 1.) *in Chriſti meritum & honorem* *iniuria*. Ipſe enim eſt, qui *delet ini-* *tates noſtras*, non propter noſtrum cœ-
tum, ſed *propter ſe ipſum* & ſanctiſſi-
n ſuum meritum. Eſai. XLIII. 25. *Qui* *ular calcavit ſolus*. LXIII. 3. *Qui* *tuus eſt propter peccata noſtra*. Rom.
25. *Cuius ſanguis emundat nos ab* *omnibus peccatis*. 1 Joh. I. 7. *Qui eſt pro-* *pitiatio pro totius mundi peccatis*. II. 2. *Qui purgationem peccatorum noſtrorum* *facit per ſe ipſum*. Hebr. I. 3. *Qui eſt* *unicum* ἱλαςήριον, Rom. III. 25. & in quo
ſolo omnem ſpem juſtitiæ & ſalutis coram
Deo unice habemus repoſitam. 2.) *Gra-* *tuitæ juſtificationi per fidem in Chriſtum* *extreme adverſa*. Non cœlibatu nec con-
jugio, ſed gratia Dei propter ſolum Chri-
ſti meritum vera fide juſtificamur & ſalva-
mur, ac beatitudo hominis tam cœlibis
quam coniugati in eo conſiſtit, quod *Deus* *juſtitiam imputat ſine operibus*, Rom. IV.
6. ac tam cœlibum quam coniugatorum re-
ſpectu *vita æterna eſt* χάρισμα τῦ Θεῦ ἐν χριςῷ. Rom. VI. 23. *In Chriſto vero, ut* *non eſt Iudæus, nec Græcus, nec ſervus,* *nec liber, nec mas, nec fœmina*; Galat. III.
28. ſic nec virgo nec coniunx, ac nulla
hic προσωπολη ψία ſive cœlibum ſive con-
jugatorum, Act. X. 34. Epheſ. VI. 9. O-
ſtendimus ſuo loco, ne illis quidem operi-
bus, quæ fiunt a renatis, juxta normam
legis divinæ hanc laudem tribui poſſe, quod
ſint ſatisfactio pro peccatis & meritum vi-
tæ æternæ proprie ſic dictum; quanto mi-
nus ſuperſtitioſo, impuro & coacto cœli-
batui pontificio hoc tribui poterit, qualis
enim ſit tantopere celebratus cœlibatus in
plerisque perſonis, in vulgus etiam notum
eſt, ac ſi vel maxime ſit caſtiſſimus & pu-
riſſimus, tamen longe minus donum eſt,
quam caritas. 1 Cor. XIII. 13. Collatio
igitur virginitatis & coniugii non pertinet
ad *articulum juſtificationis*, ibi enim fides
in Chriſtum æquales facit virgines & con-
jugatos, ac Deus & coniugatos & virgi-
nes gratis juſtificat propter Chriſtum. 3.) *Multis modis abſurda*. Quod Paulus Ga-
lat. II. 21. de operibus legis dicit: *Si per* *legem eſt juſtitia, Chriſtus gratis mor-* *tuus eſt*; id juſtiſſime etiam de cœlibatu
dici poteſt. Si cœlibatus eſt ſatisfactio pec-
catorum & meritum vitæ æternæ, Chri-
ſtus gratis mortuus eſt. Si cœlibatus eſt

per ſe cultus Dei & ſatisfactio pro peccatis, ergo etiam ethnici cultus Deo gratos præſtare, & pro peccatis ſuis ex parte ſatisfacere potuerunt; negari enim nequit, virginalis continentiæ ſtudium etiam apud ethnicos viguiſſe. *Septem virginibus Mileſiis* magis curæ fuit pudicitia quam vita. *Claudia, virgo veſtalis*, apud Romanos ad comprobandam caſtitatem dicitur cingulo navem duxiſſe, quam aliquot millia hominum trahere non poterant. Denique ſi continentia virginalis eſt ſatisfactoria & meritoria, etiam coniugium ſuo modo, licet inferiore gradu, erit ſatisfactorium & meritorium. Ratio connexionis eſt, quia cœlibatus ſtatuitur meritorius & ſatisfactorius propter caſtitatem. Atqui caſtitas non ſolum eſt in cœlibatu, ſed etiam in pio ac legitimo coniugio, in illo quidem, ſi purus ſit, maior & amplior, ſed non propterea in coniugio nulla. Quod ſi ergo virginalis caſtitas eſſet meritoria ac ſatisfactoria, utique etiam coniugalis, licet non in pari, tamen in minori gradu. Conſequens eſt abſurdum, nec dum a pontificiis adſertum. Ergo & antecedens. 4.) *Naturæ cœlibatus oppoſita.* Nulla dona ſpecialia, ſive ut loquuntur ſcholaſtici, *gratiæ gratis datæ*, Deo nos commendant, ſed *fides, quæ per caritatem efficax eſt.* Galat. V. 6. At virginitas eſt tale donum ſpeciale 1 Cor. VII. 7. Sicut *regnum Dei non conſiſtit in cibo & potu.* Rom. XIV. 17. Sicut *eſca non commendat nos Deo;* 1 Cor. VIII. 8. ita quoque nec in cœlibatu nec in coniugio conſiſtit regnum Dei, nec virginitas vel coniugium Deo nos commendat, ſed fides, caritas & mandatorum divinorum obedientia in cœlibibus & coniugatis Deo probantur. Lutherus in epithal. id eſt, in comm. 1 Cor. VII. fol. 338. *Si virginitas & coniugium invicem conferantur, virginitas nobilius donum eſt quam coniugium; interim tamen coniugium itidem eſt donum Dei, ut clare teſtatur apoſtolus. Vir nobilior ac dignior eſt fœmina, interim fœmina non minus eſt Dei opificium quam vir, quia coram Deo ſunt æqualia, quæ inter ſe inæqualia.* Cœlibatus eſt ex eorum numero, quæ vocantur τὰ μέσα, quibus & bene & male uti poſſumus. Qui in cœlibatu pie & caſte vivit, ac propter fines in ſacris literis propoſitos cœlibatum eligit, illi bonus atque utilis eſt cœlibatus, ſin minus, fruſtra de cœlibatu in ſe ac per ſe conſiderato gloriabitur. 5.) *Superbiæ nutricula.* Quid magis poſſet faſtum ſpiritualem in animis cœlibum alere, dignitatem coniugii & virginalem orthodoxæ fidei de gratuita propter Chriſtum juſtificatione integritatem labefactare, quam adſeverare, quod cœlibatus ſit *ſatisfactio peccatorum maxima & meritum regni cœlorum? 6.) Sibi ipſi repugnans.* Qui cœlebs eſt, non poteſt curare, quæ ſunt Domini, ut placeat Domino, niſi credat in Chriſtum Mediatorem & Salvatorem noſtrum unicum. Jam vero fides vera non aliam agnoſcit peccatorum ſatisfactionem, nec aliud vitæ æternæ meritum, quam paſſionem, mortem & obedientiam Chriſti, ex quo ſic concludimus: Nullus homo, ſive cœlebs ſit, ſive coniugatus, Deo placet, niſi vera in Chriſtum fide. Atqui perſuaſio illa, quod cœlibatus ſit ſatisfactio peccatorum & meritum regni cœlorum evertit veræ in Chriſtum fidei naturam. Ergo qui hac perſuaſione faſcinatus cœlibatum ſectatur, Deo placere nequit. Breviter, opinioni illi de ſatisfaciendo pro peccatis propriis & aliorum per cœlibatum & præſtando quodam ſupererogationis opere aliis etiam adplicando opponendum eſt totum ſyſtema locorum practicorum de ἀδυναμίᾳ perfecte implendi legem; de juſtificatione non ex lege, ſed ex evangelio, non ex operibus, ſed ex fide, non ex meritis, ſed ex gratia ſperanda & obtinenda; de bonorum operum imperfectione & contaminatione; de unico & ſolo Chriſti merito; de cauſis, propter quas præſtanda bona opera, &c. Inde eſt, quod quidam mo-

deratiores ex ipſis pontificiis opinionem m, quod cœlibatus (ac monachatus) ſit sfactio peccatorum & meritum regni orum, diſerte reiiciant, Conrad. Clin- s in loc. comm. cap. CXVIII: *Hoc ca- dum eſt, ne ponatur juſtitia, id eſt, ts in huiusmodi obſervationibus,* (mo- icis) *id eſt, ne quis putet ſe promereri itiam & remiſſionem peccatorum & tiam huiusmodi ſervandis ritibus; nam ificationem & gratiam impetrare ſit fidem in Chriſtum. Igitur monachus, rvata ſua regula ſentiat ſe propterea itiam coram Deo conſequi, is errat ta illud Chriſti Matth. XV. Fruſtra colunt mandatis hominum.* Idem in loco: *Vita monaſtica non quæritur juſtitia, quæ ſalvet, præter unicam iſti juſtitiam, qui ſanguine ſuo nos it, & juſtos ac filios regni fecit. Igi- illa juſtitia carnis eſt ſub juſtitia fidei Chriſti, & infinitum diſtant, non n illi, ſed priori Chriſti juſtitiæ tri- nus juſtificationem & ſalutem.* Caſſan- in conſultat. cap. de monachatu art V. p. 232. *Dicuntur opera conſilii & rerogationis, non quod aliquid ſupra m mandatis Chriſti præſcriptum præ- t; ſed quod ad finem illum conſequen- peculiarem quamdam & expeditio- viam ingrediantur;* de quibus Gerſon de conſil. evangel. *Conſilia,* inquit, *gelica faciunt ad perfectionem vitæ itualis, ſicut inſtrumenta promoventia, expedientia, vel manu ducentia ad il- , vel ſicut removentia prohibens.* Idem ander pag. 233. *Removenda eſt fal- pinio & præpoſtera fiducia, ne in his ibus fiducia collocetur, quæ in ſolo iſti merito collocanda eſt.* Similia quam- ima occurrunt apud Eraſmum in lib. aud. matrim. & in milite chriſtiano.

In coe- tu eli- o vige- debet

§. DIII. *Sexta* propoſitio: *In cœlibatu practice præferendo vitæ coniugali vigere debet recta intentio, doni cuilibet dati exploratio, & diligens omnium circumſtantiarum conſideratio.* De virginibus expreſſe negat apoſtolus, *ſe præceptum aliquod Domini habere,* quo ſcilicet ad cœlibatum adſtringantur, ſed *conſilium* tantum ſeſe dare adſerit, 1Cor. VII. 25. ac diſerte proteſtatur, *ſe nolle cuiquam* hoc ſuo conſilio ad circumſtantias perſonarum & temporum iſtorum adcommodato *laqueum iniicere* v. 35. quin & ſubiicit v. 36. *Si quis aliquid ſe minime decens committere erga virginem ſuam putat, ſi florem ætatis excedat, & ita debet fieri, quod vult faciat, non peccat, jungatur matrimonio.* Hanc apoſtoli prudentiam ac modeſtiam ſi ſequi velimus, ut omnino eam ſequi debemus, nec nobis ipſis, nec aliis in cœlibatu ſectando legem aliquam neceſſitatis præſcribere debemus; ſed illud vitæ genus eligere, in quo ratione perſonarum, donorum ac temporum habita commodius Deo ſervire, ac eccleſiæ ſalutem promovere nos poſſe adparebit. In cœlibatu igitur eligendo diximus; I) vigere debere *rectam intentionem.* Ut enim in aliis vitæ actionibus recta intentio earumdem velut *oculus* cenſetur, Matth. VI. 22. Luc. XI. 34. ita quoque in cœlibatu eligendo & ſectando cumprimis eadem reſpicienda. Tunc vero cœlibatum ex recta intentione eligimus, *ſi propter fines* ab apoſtolo præſcriptos eum eligimus, ex qua regula de antitheſi facile judicari poteſt. 1.) *Qui peculiares cauſas finales* ſui cœlibatus ſibi fingit extra & præter Dei verbum, eumque in ſe ac per ſe ſtatuit etiam peculiarem Dei cultum, is ex cœlibatu facit ἐθελοθρησκίαν, & peccat contra regulam divinitus traditam: Deut. XII. 8. *Non facietis ſinguli, quod vobis rectum videtur.* Num. XV. 39. *Non ſequantur cogitationes ſuas.* Eſai. I. 12. *Quis hæc requiſivit de manibus veſtris.* Rom. XIV. 23. *Quidquid non fit ex fide, peccatum eſt, &c.* 2.) Qui cœlibatum eo fine

I.) *recta intentio.*

ſine eligit, ut per illum ſatisfaciat pro ſuis & aliorum peccatis, ac non ſibi ſolum, ſed etiam aliis vitam æternam mereatur, is abjicit gratiam Dei, Gal. II. 21. & in ſolium Mediatoris ſe ipſum collocando honorem ſoli Chriſto debitum ſibi arrogat. 3.) Qui cœlibatum ea intentione ac perſuaſione ſectatur, quod coniugium ſit res impura, in quo caſtitatem ſervare, ac Deo placere nequeat, in ſanctam Dei ordinationem eſt iniurius, & ab Ignatio in epiſt. ad Philadelph. *draconem apoſtatam inhabitantem habere* dicitur. 4.) Qui cœlibatum eligit ex avaritia, ut maiores opes comparet, atque ex diffidentia, quod uxorem & liberos alere nequeat, vel ignavi otii cauſa ad vitandas œconomicas moleſtias, atque interim uſtionibus internis torquetur, is itidem vero fine & recta intentione aberrat. Sic pontifex Pelagius. c. de Syracuſanæ. diſt. 28. cuiusdam epiſcopi uxorem & liberos habentis ordinationem diſtulit ex ea ratione, *ne eccleſiæ ſubſtantia periclitaretur.* Wimphelingus circa annum 1510. referente Wolfio cent. XVI. memorab. p. 22. ſic conqueſtus eſt: *Credibile eſt, multos comites olim filios ſuos tradidiſſe in monaſterium vel ſtatum eccleſiaſticum, ne paternæ hereditatis coheredes eſſent, & filii reliqui ſeculares exaltarentur, & familiæ propagarentur. Quod ſi genitores Deo, univerſali proviſori, confiſi eſſent, & filios ſuos frugaliter vivere inſtituiſſent, hodie forſan ipſorum progenies ſubſiſterent, nec eſſent prorſus exſtinctæ.* Eraſmus in adnot. 1 Tim. III. p. 469. *etiam atque etiam ſe vereri* adſerit, *ne cenſus eccleſiaſtici caſtrent hodie clericos verius quam pietas, dum metuunt, ne, quod tenent, intercipiatur, aut certe nihil accedat.* 5.) Qui ab hominibus caſtrati vel eunuchi nati politicum tantum finem in cuſtodiendis gynæceis olim uſitatum ſpectant, illi ab ipſo Chriſto diſtinguuntur ab iis, qui ſe caſtrant *propter regnum cœlorum*, nec pertinent ad illos, qui ſponte cœlibatum eligunt μὴ ἔχοντες ἀνάγκην, ἐξουσίαν δὲ ἔχοντες περὶ τοῦ ἰδίου θελήματος, ut loquitur apoſtolus 1 Cor. VII. 37.

II.) *Doni cuilibet dati exploratio.*

II.) In cœlibatu eligendo præcedere debet *doni cuilibet dati exploratio.* Hoc ipſum diſertis verbis docet apoſtolus 1 Cor. VII. 7. *Unusquiſque proprium donum habet, alius ſic, alius vero ſic.* v. 8. *Dico non nuptis & viduis, bonum eſt ſi permanſerint, ſicut & ego.* v. 9. *Sed ſi non continent, nubant, melius eſt nubere quam uri.* Jubet igitur, ut quilibet ſe ipſum exploret, an continentiæ dono inſtructus ſit, ut immunis ab uſtionibus *corpore & ſpiritu ſancto* in cœlibatu vivere poſſit, antequam cœlibatui nomen det, qua de re in ſequenti quæſtione pluribus dicetur.

III.) *Diligens circumſtantiarum omnium exploratio.*

III.) Denique coniungi debet *diligens circumſtantiarum omnium exploratio.* Hoc ipſum itidem docet apoſtolus in propria huius quæſtionis ſede. Poſtquam enim commoda vitæ cœlibis enumeraſſet, eamque facultatem *ſine diſtractione Domino adhærendi* præbere docuiſſet, 1 Cor. VII. 35. ſtatim ſubiungit v. 36. εἰ δέ τις ἀσχημονεῖν ἐπὶ τὴν παρθένον αὐτοῦ νομίζει, ἐὰν ᾖ ὑπέρακμος, καὶ οὕτως ὀφείλει γίνεσθαι. ὃ θέλει ποιείτω. Oſtendit igitur illud εὔσχημον, de quo v. 35. egerat, quandoque ceſſare, & parentes in filia virgine ὑπεράκμῳ ἀσχημονεῖν, ſi ſcilicet cœlibatui ſeſe minus idoneam oſtendat, vel etiamſi cauſa incontinentiæ non interceſſerit, tamen pro more populi aut loci indecorum habeatur, quo in caſu ob emergentem novam rationem parentes conſilium mutare, & filiam, quam virginem ſervare decreverant, elocare conſultius judicat. Adnotabimus igitur quaſdam circumſtantias in deliberatione de cœlibatu eligendo reſpiciendas. *a.*) Auguſtana confeſſio art. I. abuſuum & apologia confeſſionis in cap. de coniug. ſacerd. hoc exaggerat: Cum ſeneſcen-

cente mundo natura humana paulatim fiat imbecillior, cum furor diaboli ſit longe maior, ac poſtremi huius ſeculi perverſio longe triſtior, quam ſuperioribus temporibus; ideo in cœlibatu eligendo quemlibet exacto debere uti examine, an ſeſe tentationibus exponat, ac vires ſuas ponderare, in donum caſte vivendi habeat. Inclinatio ſexus ad ſexum ipſi naturæ in prima creatione eſt inſita, ad quam poſt lapſum acceſſerunt libidinum flammæ, quibus in hac effœta mundi ſenecta natura imbecillior minus reſiſtit, niſi id fiat per coniugium; requiritur igitur ad illud continentiæ donum divinitus datum, quod non eſt omnibus commune, & de quo non exſtant tales generales promiſſiones, ſicut de aliis donis, ſed eſt paucorum tantum ac plane ſingulare. *Defectus noſtri temporis, quibus non ſolum merita, ſed corpora ipſa hominum defecerunt, diſtrictionis priſtinæ non patitur manere cenſuram*, ſcribit pontifex Pelagius c. Fraternitatis. diſt. 34. *cum ex diſpenſatione miſericordiæ* ad diaconatum eum proveheret, *qui poſt legitimæ uxoris mortem filios ex ancilla ſuſceperat.* Quanto magis in eligendo honeſto coniugio hæc ratio adtendi debet? 2.) B. Lutherus in propoſitione de digamia epiſcoporum anno 1528. diſputatis, quæ habentur tom. I. ſuper. Lat. fol. 496. propoſitione 125. & ſeqq. illud monet: *Sicut in primitiva eccleſia laudabile fuit, virginitatem & cœlibatum extollere contra licentiam iudaici coniugii & gentilis ſcortationis: ita nunc laudabile eſt, coniugium extollere contra cœlibatum eccleſiæ derivativæ, hoc eſt, contra proſtibulum papiſticæ abominationis. Cum enim cœlibatus hodie ſit fere vocabulum ſine re, pernicioſiſſimi ſcilicet exempli, recte facient etiam ii, qui non valde uruntur, ſi exemplo ſuo coniugii cauſam juvent ad illius condemnationem. Nam cum Daniel & Paulus antichriſtum fore prædicent coniugii hoſtem auctoremque libidinis & omnis peccati, conſultum & ſalutare eſt ſub hoc impuriſſimo libidinis regno, quocunque coniugio liberari.* Hæc omnia Lutherus. Negari certe nequit, impurum ſacrificulorum ac monachorum papalium cœlibatum cauſam dediſſe, ut caſtus etiam cœlibatus, qui alias eſt genus vitæ Deo placens, quique ad exſilii incommoda ferenda expeditior, & ad vocationis eccleſiaſticæ officia & pietatis exercitia in perſonis idoneis quandoque aptior, apud multos male audiat, vel in ſuſpicione hæreat, a qua ſi quis per honeſtum coniugium ſeſe liberare potius velit, quam in cœlibatu permanere, reprehendendus minime erit. Caſſander in conſult. art. XXIII. de cœlib. ſacerd. pag. 199. „Plerique homines docti & pii ad „continentiæ obſervationem adſtringere ſe „nolunt, cum & infirmitatis ſuæ rationem „habeant, & exemplis turpitudinum & „ſcelerum, quæ prætextu cœlibatus paſſim „in oculos & aures incurrunt, moveantur.„ 3.) Conſideretur etiam illud, quod pontificii ſimpliciter & abſolute clericis coniugio interdictum eſſe ſtatuant, quin imo protervo ore ebuccinent, *coniugia ſacerdotum concubinatu & ſcortatione eſſe turpiora;* ſi quis ergo in miniſterio eccleſiaſtico conſtitutus cœlibatum amplecti velit, diligenter caveat, ne occaſionem ſuſpicandi infirmis præbeat, quod horrendam illam Babylonicæ meretricis turpitudinem adprobet, vel ex quadam neceſſitatis lege ad cœlibatum ſe adſtringi opinetur. 4.) Cœlibatum apoſtolus coniugio præfert *propter temporum illorum neceſſitatem*, & quia cœlebs expeditius *curare poteſt, quæ ſunt Domini.* Quod ſi ergo tempus & vocatio eiusmodi contingat, ut adſcita thori ſocia veræ pietatis ſtudioſa liberetur quis a curis rei familiaris, & hac ratione negotia publica in miniſterio eccleſiaſtico peragenda expeditius ſubire poſſit, tum ceſſat illa ratio apoſtolica, ac pia coniux eſt potius adiutorium quam impedimentum. 5.) Quandoque amor & deſiderium propagandi generis

neris ineundi matrimonii cauſam obiicit, quo in caſu quandoque Romanus pontifex in ſolenni etiam voto diſpenſavit, ut ex monaſteriis quidam extracti, & in thorum coniugalem collocati fuerint, ne ipſorum familia ac genus penitus intercideret; quanto igitur magis in ſimplici collatione, quando ſcilicet nondum interceſſit ſolenne eiusmodi cœlibatus votum, ob generis propagationem & conſervationem coniugium cœlibatui erit præferendum? *6.)* Denique etiam valetudinis in coniugio vel cœlibatu eligendo habenda eſt quædam ratio, qua de re ſic ſcribit Claudius Baduellus in tractatu de coniugio literatorum pag 47. *Quantum ad valetudinem conducat moderatus coniugii uſus honeſtaque uxoris conſuetudo, medicis & phyſicis, qui iſta profitentur, explicandum relinquo. Guilielmus Bigotius, qui in medicis ac phyſicis verſatus ſummam harum rerum habet ſcientiam, aliquando promiſit, ſe de coniunctione matrimonii uſuque eius neceſſario ſcripturum. Neceſſarium opinor intelligit, ſine quo homo non poteſt valere.* Hæc Baduellus. Foreſtus libr. XXVI. obſervat. medicarum, cap. XX. in ſchol. *Fœminis concitata Venere, ſi genitura retenta fuerit, non ſine periculo ſpiritum ſæpe præcludit, & ſuffocantur, temperatus enim congreſſus ad ſanitatem utilis eſt, ut Galenus in arte parv.* cap. LXXXV. docuit; *nam & ſemen, ſi corrumpatur, retentum vertitur in venenum, magis vero mulieribus, quibus abſtinentia plus nocet quam viris.* Quæ tamen omnia non niſi de coniugali conſuetudine accipienda, nequaquam vero impuris porcis ad libidinis patrocinium dicta. Tradunt medici, multa morborum genera ex abſtinentia a coniugio in quibusdam fœminis oriri, ac per coniugium in iisdem terminari; ecquis ergo dubitet, etiam huius rei in deliberatione de cœlibatu amplectendo quamdam habendam eſſe rationem? niſi velimus dicere cum iure canonico c. Contraria de conſecrat. diſt. 5. *Divinæ conditioni contraria eſſe medicinæ præcepta.* Bellarminus quidem lib. de monach. c. XXXII. reſp. ad 4. rat. diſputat, *ob periculum morbi vel mortis non licere votum continentiæ violare.* Sed ſi vel maxime hoc detur, de quo tamen non iniuria dubitatur; (cum ſanitas ac vita præclara illa Dei dona ob conſtitutiunculas humanas non ſint floccifacienda) nemo tamen prudens &, cordatus inficias ibit, in libera electione coniugii vel cœlibatus rationem aliquam ſanitatis habendam eſſe.

VII.) *Nullus cælebs etiamſi caſtiſſime vivat, coniugibus ſeſe præferat.*

§. DIV. *Septima* propoſitio: *Nullus cælebs, etiamſi caſtiſſime vivat, piis coniugibus ſeſe præferat, ac ſi apud Deum in maiori gratia ſit propter ſuum cælibatum.* Hanc regulam propoſuit Auguſtinus lib. de virginit. cap. XLIV. *Quis neſciat, obedientem mulierem inobedienti virgini præponendam? ſed cum ambæ ſint obedientes præceptis Dei, itane trepidabit, ſanctam virginitatem etiam caſtis nuptiis, & continentiam præferre connubio? hæc tamen vel hæc virgo obediens & Deum timens illi vel illi mulieri obedienti & Deum timenti ſe anteferre non audeat, alioquin non erit humilis?* Idem lib. XVI. de civ. Dei cap. XXXVI. *Solo Dei utroque iudicio cum continentia coniugio præferatur, melior tamen eſt fidelis coniugatus quam continens infidelis, &c. Conſtituamus ergo ambos bonos, etiam ſic profecto melior eſt coniugatus fideliſſimus & obedientiſſimus Deo, quam continens minoris fidei minorisque obedientiæ.* Aliter ergo pronunciandum de virginitate in *concreto*, aliter in *abſtracto*. Virginitas in abſtracto conſiderata eſt præſtantius donum quam caſtitas coniugalis, ſed ſi in concreto conſideretur, virgo non debet abſolute & ſimpliciter coniugibus præferri. Auguſtinus id demonſtrat ſequentibus rationibus. 1.) *Unde ſcit virgo, quamvis ſolicita ſit, quæ ſunt Domini,*

quo-

quomodo placeat Domino, ne ſorte propter aliquam ſibi incognitam mentis infirmitatem nondum ſit matura martyrio; illa vero mulier, cui ſe præferre geſtiebat, jam poſſit bibere calicem dominicæ humilitatis, quem prius bibendum diſcipulis amatoribus ſublimitatis oppoſuit? unde inquam ſcit, ne forte ipſa nondum ſit Tecla, jam ſit illa Criſpina? Certe, niſi adſit tentatio, nulla doni hujus ſit demonſtratio. lib. de virg. cap. XLIV. 2.) *Aliquando alter fructuoſus eſt donis paucioribus, ſed potioribus, alter inferioribus, ſed pluribus. & quemadmodum inter ſe vel coæquentur vel diſtinguantur in accipiendis æternis honoribus, quis hominum audeat judicare?* cap. XLVI. 3.) *Facilius ſequuntur agnum, etſi non quocunque ierit, tamen quousque potuerint coniugati humiles, quam ſuperbientes virgines.* cap. LI. 4.) *Exiſtimate o virgines aliquos in occulto ſuperiores, quibus eſtis in manifeſto meliores, cum aliorum bona forte ignota vobis benigne creduntur a vobis, veſtra vobis nota non comparatione minuuntur, ſed dilectione firmantur, & quæ forte adhuc deſunt, tanto dantur facilius, quanto deſiderantur humilius.* cap. LII. Hæc Auguſtinus, quibus ſequentia addi poſſunt. 1.) Diſtinguendum eſt *donum* a *doni uſu*. Continentia virginalis eſt donum præſtantius quam caſtitas coniugalis; interim tamen uſus doni poſterioris, videlicet caſtitatis coniugalis poteſt eſſe apud quosdam præſtantior, quam doni prioris, ſcilicet continentiæ virginalis. Qui enim in coniugio maiori fide, ſpe, caritate, humilitate, patientia, manſuetudine, &c. quæ ſunt virtutes Deo in credentibus placentes, ornatus eſt, is melius utitur dono ſuo, quam qui in ſtatu cœlibe minori fide, ſpe, caritate, humilitate, patientia, manſuetudine, &c. Deo ſervit; niſi enim veri fines accedant, cœlibatus in ſe ac per ſe non eſt Dei cultus. 2.) Coniugium cum ſit ſchola crucis, ideo plures occaſiones præbet exercendæ fidei, invocationis, dilectionis & aliarum virtutum, quam cœlibatus, ac pii coniuges in moleſta liberorum educatione & informatione magis exercent caritatem, quam cœlibes, iam vero *caritas*, docente apoſtolo 1 Cor. XIII. eſt longe præſtantius donum in chriſtianis, quam peculiaria illa dona, ad quæ cœlibatus pertinet. Sicut cœlibes (caſti) adverſus coniuges gloriari poſſent de hoc miraculoſo Dei dono, de immunitate multarum ærumnarum, de mitioribus tentationibus; ita coniuges gloriari præ illis poſſent de benedictione & gloria partus, ſobolis, & incremento eccleſiæ, utrique autem de voluntatis divinæ adorando beneplacito. 3.) In ipſo coniugio poteſt eſſe maior caſtitas quam in cœlibatu. Diſputant ſcholaſtici, coniugalem conſuetudinem eſſe actum virtutis, quando ſuſcipitur ob procreandos liberos; ergo niſi limites excedantur, coniugalis caſtitas non labefactatur, ſed per interiores uſtiones in pleriſque cœlibibus continentia virginalis ſæpius violatur. 4.) Johannis baptiſtæ virginitatem non audent cœlibatus admiratores præferre coniugio Abrahæ, jam vero nemo poteſt ſtatum ſuum cœlibem æquare virginitati Johannis baptiſtæ; ergo nec præferat eum caſto coniugio Abrahæ. Si obvertant, *aliam eſſe rationem cœlibatus in nov. quam in vet. teſt.* quærimus ex illis, an cœlibatum otioſi monachi præferre velint coniugio Petri Philogoni, Spiridonis, patris Nazianzeni, Hilarii, &c. quorum opera eccleſiæ utilior extitit quam decem monachorum otioſorum? 5.) Si fidelis coniugatus judicio & iræ divinæ, cui propter peccatum ſeſe ſentit obnoxium, opponat ſatisfactionem & obedientiam Chriſti, ac de ſuis meritis penitus deſperans in ſolo Chriſti merito omnem fiduciam collocet; contra vero cœlebs ſuum cœlibatum tanquam ſatisfactionem & meritum juſtitiæ & ſalutis opponat, certe fidelis coniugatus iſti phariſaico cœlibi in hoc caſu jure & merito longiſſime anteponitur. Confer

[illegible] & [illegible] coniugium [illegible] [illegible] [illegible] papist[illegible] [illegible] [illegible] [illegible] VII. [illegible] pia uxor [illegible] con- ce[illegible] [illegible] matrimonio, Heb. XIII. 4. [illegible] διὰ τῆς τεκνογονίας [illegible] permanens in fide, dilectione, sanctifica- tione, &c. I Tim. II. 15. Monialis pre- ces certo numero ac pondere Deo expen- dit, demurmurat psalmos non intellectos, propter multiloquium se exaudiri credit; Matth. VI. 7. pia uxor communis vitae ca- [illegible] pressa orat in spiritu & veri- tate, Ioh. IV. 23. raro mens in precibus [illegible] exardescit, nisi igne calamitatum ac- cendatur. Monialis sibi ipsi crucem fabri- cat, exigit ἀφειδίας corporis & alias vo- luntarias afflictiones. Col. II. 23. pia uxor crucem divinitus sibi impositam patienter sustinet, ideoque vel liberationem vel mi- tigationem certa fiducia expectare potest. Monialis sculptas imagines & templa mar- morea ornat atque expolit auro, argento, purpura, cereis [illegible] &c. pia uxor vi- [illegible] imagines [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] pauperibus [illegible] [illegible] Mo- [illegible] [illegible] & [illegible] ad no- [illegible] [illegible], ac partem [illegible] [illegible] [illegible] maximam, quum [illegible] propterea ad perfectionem perve- [illegible], atque opera supererroga- [illegible] per- [illegible] pia [illegible] in [illegible] [illegible] misericordiae Dei [illegible] [illegible] se prae- [illegible] a Deo mereatur [illegible] [illegible] [illegible] Ignatius in epist. ad [illegible] [illegible] ἐκκλησίας [illegible], [illegible] γάμον,

[illegible] ἐν ἐπι- [illegible] τῆς τοῦ το- [illegible] castitas, [illegible] non [illegible] sterio- [illegible] ca- [illegible]. Idem in ep. ad Smyrnenses: εἴ τις δύναται ἐν ἁγνείᾳ μένειν [illegible] ἐν ἀκαυχησίᾳ μενέτω, ἐὰν καυχήσηται, ἀπώλετο. Con- cilium Gangrense can. X. *Si quis ex his, qui virginitatem propter Dominum ser- vant, in coniugio positos per arrogantiam [illegible], anathema sit.* Bernhardus homil. I. super Missus est. *Laudabilis virtus virginitas, sed magis necessaria hu- militas, illa consulitur, haec praecipitur.* Breviter, coniugium [illegible] inferius est vir- ginitate [illegible], unde etiam Erasmus ad verba Augustini, *quibus Iovinianum vir- ginitatem coniugio aequasse* scribit, in margine adnotavit: [illegible] innuens ve- res scripturae limites in coelibatus encomiis facile transiliri, & pios coniuges non mi- nus quam coelibes Deo placere. Idem in lib. de mil. christ. p. 31. *Non ausim ex- plicare quantulum intersit inter coelibatum & coniugium matrimonium.* (scilicet non am- plius in abstracto, sed in concreto coelibi- tas & coniugium spectentur) Bellarminus ipse lib. de monach. cap. XXXIV. resp. ad 19. *Posse fieri, ut virginitas coniuncta cum uno vel altero cum minore caritate & humilitate aliisque virtutibus, quam con- iugium in altero homine, idcirco non pos- [illegible] virginem anteponere coniugato, nisi constet, in caeteris virtutibus illos esse pares.*

§ IV. B. Expedita per septem propositiones priore de coelibatu quaestione, succedit altera quaestionis po- sterioris: *an ad coelibatum certo aliquo iure [illegible] certo, [illegible], quidam homines ad- stringi possint ut debeant?* Duo sunt quae- stionis huius membra. Posterius concernit coeli-

B.) *An ad coelibatum suscipiendum quidam lege astringi debeant?*

cœlibatum ſacerdotum; ab illis enim, quamprimum ad *maiores ordines*, ut vocant, provehuntur, in papatu votum perpetuæ a matrimonio abſtinentiæ exigitur, quod quidam ex lege divina, plerique vero ex lege eccleſiaſtica deſcendere ſtatuunt, qua de re quid ſtatuendum, & an lex illa cœlibatus ſacerdotalis probanda ſit, in tractatu de miniſterio eccleſiaſtico cap. VII. ſect. II. late diſputatum fuit. Prius quæſtionis membrum ſpectat *votum cœlibatus a monachis & monialibus in papatu* emiſſum. Tria enim monaſticæ diſciplinæ ſubſtantialia ſtatuunt vota, *caſtitatis*, *paupertatis & obedientiæ*. Thomas II. 2. q. 186. art. 3. & ſeqq. Dominicus a Soto lib. VIII. de juſt. & jure. q. 5. art. 3. De voto *paupertatis & obedientiæ*, deque aliis, quæ in hodierno monachatu jure deſiderantur, alibi igitur, hic de *cœlibatus voto*, quale in papatu viget, duntaxat agemus, ubi proponimus hoc theorema generale: *Votum cœlibatus, quod in papatu hodie viget, eſt non ſolum ἄγραφον, ſed etiam ἀντίγραφον.* I.) Ἄγραφον eſſe, demonſtramus ex eo, quod *nullum mandatum*, 2.) *nullum probatum exemplum*, 3.) *nullum promiſſum* de voto cœlibatus adferri poteſt, quomodo igitur ex fide erit, quæ verbum Dei unice reſpicit? In vet. teſt. vota erant pars cultus divini, quia de illis exſtabat expreſſum Dei verbum, quæ vota juxta normam revelatæ voluntatis facta ſibi grata & accepta fore promiſerat; ſed in nov. teſt. nec mandatum, nec promiſſionem, nec probatum ullum quod exemplum habemus, quod in faciendis votis cultus Dei in nov. teſt. conſiſtat; quomodo igitur vota ex fide ad cultum Dei fieri poterunt, cum ſolum & unicum Dei verbum ſit fidei fundamentum, inter verum Dei cultum & ἐθελοθρησκείαν diſtinctionem faciens? Matth. XV. 9. Col. II. 22. Quod adtinet votum Pauli Act. XVIII. 18. XXI. 24. illud 1.) reliquum fuit ex lege ceremoniali vet. teſt. 2.) fuit temporale, 3.) eo unice ſpectavit, ut Judæos lucrifaceret, 1 Cor. IX. 20. quo fine etiam abſtinentia a ſanguinis eſu ad tempus fuit præſcripta; Act. XV. 20. nequaquam vero apoſtolus hoc voluit eſſe exemplum, quod in nov. teſt. chriſtiani ſequentibus eccleſiæ temporibus imitarentur; 4.) ut nihil dicamus de eo, quod eventus ſcopo apoſtoli, quem in hoc voto ſibi propoſitum habuit, minime reſponderit. Quod adtinet vaticinia prophetarum, in quibus etiam in nov. teſt. vota uſitata fore prædicunt, Eſai. XIX. 21. *Vovebunt Domino, & ſolvent;* ad illa reſpondemus ex uſitata regula: *Prophetæ verbis vet. teſt. loquantur de cultu ſpirituali nov. teſt.* ſicut ſacrificiorum, adſcenſus in montem Sion, reditus in Hieroſolymam &c. mentionem faciunt, quibus nihil aliud quam ſpiritualia nov. teſt. beneficia deſcribunt. Si quæras, an igitur abſolute & ſimpliciter omnia omnino vota in nov. teſt. repudiemus; reſp. ex Luthero in Gen. XXVIII. diſtinguendum eſſe inter *vota ceremonialia* & *moralia*. Ceremonialia ad vet. teſt. unice pertinent, qualia fuerunt votum Naſiræorum, Num. VI. 2. de offerendis primitiis ac decimis, Levit. XXVII. 30. &c. eaque cum ſacerdotio Levitico in nov. teſt. defecerunt. Moralia præſtantur de iis, quæ etiam ſine voto juxta decalogi præſcriptum Deo debentur, qualia ſunt vota fidei, invocationis, dilectionis, obedientiæ, ad quæ homines ideo ſeſe voto obligabant, ut inconſtantia humanæ voluntatis hoc veluti vinculo arctius conſtringeretur. De his moralibus votis dicimus, quod eatenus maneant, quatenus ipſe decalogus in nov. teſt. adhuc manet. Si quis ergo ea, quæ ex mandato legis divinæ debentur, interpoſita peculiari obligatione cum obteſtatione nominis divini Deo promittat, non peccat, nec quidpiam Deo adverſum ſuſcipit; modo non fiat opinione ſatisfactionis pro peccatis ac meriti vitæ æternæ, nec ea perſuaſione, qua-

Votum coelibatus papale eſt

Ἄγραφον.

quaſi ſit præſtantior Dei cultus, ſi fiat ex voto, quam ſi ex obedientia propter mandatum Dei fiat, ſed eo tantum fine atque intentione, ut inconſtantia humanæ voluntatis arctius conſtringatur. Chemnitius part. III. exam. conc. Trident. de cœlib. & virg. c. VII. Talis promiſſio atque obligatio fit in fœdere baptiſmi, de quo Lutherus ſerm. de ſacro baptiſm. tom. I. Germ. Jen. fol. 187. quod is *ſolus ſit religioſum chriſtianorum votum*, (accepta ſcilicet hac voce in ſignificatione laxiore, in ſtricta enim religionis Iſraelitarum votis in vet. teſt. unice competit) *quippe in quo omnium chriſtianorum ſit una & communis obligatio ad cultum ſpontaneum & in verbo præſcriptum Deo præſtandum. Non admodum deſiderabimus.* (ſcribit Eraſmus in enchir. mil. chriſt. cap. XXXI.) *in eo tria illa vota ab hominibus reperta; qui primum illud & unicum votum, quod in baptiſmo non homini, ſed Chriſto nuncupavimus, ſincere puriterque ſervaverit.* Præter hoc generale votum, ſi quis chriſtianus ad peccata cautius vitanda, ad veterem hominem arctius conſtringendum, ad vocationis officia diligentius expedienda, adeoque ad gloriam Dei & hominum ſalutem eo melius promovendam, ex ſpiritu diſcretionis votum aliquod ſpeciale ſuſcipiat, non peccaverit, modo id fiat absque ſuperſtitione & absque opinione neceſſitatis, cultus, meriti, ſatisfactionis, &c. modo etiam id, quod vovet, non pugnet cum voluntate in verbo revelata, nec excedat vires divinitus conceſſas, nec oppoſitum ſit chriſtianæ libertati, Gal. V. 1. Col. II. 20. nec cum ſcandalo infirmorum coniunctum, &c. denique modo talia vota temere cum nominis divini abuſu non multiplicentur.

§. DVI. Sed enim non tam de votis in *genere*, quam de voto continentiæ in *ſpecie* hoc loco ſoliciti ſumus, quando negamus vel *mandatum*, vel probatum *exemplum*, vel divinum *promiſſum* de eo exſtare. Quamvis enim in vet. teſt. ex libera & ſpontanea voluntate Deo aliquid vovere licitum & uſitatum eſſet, tamen ipſa voti materia, quid ſcilicet poſſint vel debeant homines vovere, non erat in arbitrio voventium relictum, ſed expreſſo Dei verbo traditum ac declaratum erat, quidnam voveri ſibi Deus vellet. Sic vovebantur in vet. teſt. ſacrificia, ſed quæ ſacrificia vovenda ſint, præſcribitur Lev. VII. Num. LV. ac res votivæ Lev. XXVII. enumerantur hoc ordine: Voveat *ſe ipſum*, *animalia, domum, agrum.* Votum affligendæ animæ per jejunium & abſtinentiam deſcribitur Num. XXX. votum abſtinentiæ a vino & potu inebriativo fundamentum habet Num. VI. Sed nullus ex vet. teſt. produci poteſt locus, in quo Deus expreſſo verbo teſtatus fuerit, ſibi placere perpetui cœlibatus votum. In nov. teſt. de cœlibatu dicit apoſtolus 1 Cor. VII. 25. *Conſilium do tanquam miſericordiam conſecutus a Domino.* & v. 37. *Qui ſtatuit firmius in corde ſuo non habens neceſſitatem, poteſtatem autem habens ſuæ voluntatis, & hoc judicavit in corde ſuo, ſe ſervare virginem ſuam, bene facit;* ſed nulli vel præcipit vel conſulit, ut virginitatem Deo voveat, quin potius negat v. 35. *ſe velle laqueum alicui iniicere;* ac proinde etiam exemplo ſuo docet, neminem ſibi hac in parte laqueum iniicere debere. Quomodo igitur conſcientia absque certo & expreſſo verbo ſtatuere poteſt, cœlibatus votum Deo placere, cum inter verbum & fidem ſit perpetua atque individua relatio? Qua fronte eccleſiæ miniſter votum cœlibatus ſub peculiari opinione cultus proponere & inculcare poterit, cum de eo nec Chriſti mandatum nec apoſtolorum inſtitutum exſtet? Certe conſcientia perpetuo ipſi obiiciet illud Chriſti: Matth. XXVIII. 20. *Docete eos ſervare quæcunque præcepi vobis.* Joh. VIII. 31. *Si in ſermone meo manſeritis, vere diſcipuli mei eritis.* Cœlibatus in perſonis idoneis non improbatur, habet enim fundamentum in verbis Chri-

li Matth. XIX. 12. & 1 Cor. VII. 7. Sed le *voto cœlibatus* unice hic quæritur, an illud in nov. teſt. fundamentum habeat. Aliud eſt ſectari cœlibatum, aliud vovere ac præcipere cœlibatum, ſicut aliud eſt a natrimonio abſtinere, aliud matrimonium prohibere. Chriſtus ſinit eunuchos eſſe, ed non præcipit, ut ſint; permittit abſque coniugio manere eum, qui poteſt, ſed ddit, *paucos capere poſſe*, ideoque nemi- i hic imponit neceſſitatem. Paulus com- nendat virginitatis tranquillitatem, dicit *onum eſſe virginibus & viduis, ſi ſic per- nanſerint propter præſentem neceſſitatem*, ion reticet, coniuges in carne adflictionem abituros; ſed addit ex dono Dei contin- ;ere, ut quis & cœlebs & caſtus ſimul eſ- e poſſit. Sic ergo non prohibet, ut ſint œlibes & virgines; ſed ubi jam quæritur, n præceptum cœlibatus alteri dare velit, &c quod perinde eſt, an quis ſibi ipſi per ro.um neceſſitatem cœlibatus imponere lebeat, ibi dicit, *ſe nolle cuiquam laqueum niicere*; 1 Cor. VII. 35. docet, *melius eſ- e nubere quam uri*, v. 9. *propter fornica- ionem habendam cuique uxorem ſuam*, . 2. *juniores viduas vult nubere*, 1 Tim. V. 14. *epiſcopum unius uxoris maritum ligi jubet*, 1 Tim. III. 2. ac *prohibitio- em matrimonii doctrinam eſſe dæmonio- um* notanter adſerit 1 Tim. IV. 3. Hæc mnia ſi probe conſiderentur, manifeſtum vadet, cœlibatum quidem a Chriſto & a- poſtolo in perſonis idoneis probari, ſed cœlibatus præceptum, ad quod etiam per- inet votum, quippe per quod ſibi ipſi quis neceſſitatem perpetui cœlibatus impo- nit, nuſpiam ab ipſis dari. Quisquis ergo cœlibatum hoc animo atque intentione vo- vet, ut peculiarem aliquem cultum Dei præſtet, is ἐθελοθρησκείαν ſectatur, cum deſtituatur expreſſo Dei verbo & audire co- getur: Eſai. I. 12. *Quis hæc requiſivit de manibus veſtris?* Matth. XV. 9. *Fruſtra me colunt mandatis hominum.* Quod au- em pontificii diſputant, *cœlibatum, ſi Deo voveatur, eſſe cultum longe gratiorem & magis meritorium ac ſatisfactorium opus*; illud non amplius relinquit cœlibatum inter ἐθελοθρησκείας illas, quibus fruſtra Deus colitur, ſed reiicit eum inter doctrinas dæmoniorum. Idem eſt, ac ſi dicerent, Deus cœlibatum noluit præcepto aliquo adſtringere, & cultum aliquem in eo ſtatuere, ſed ſub conſilio reliquit, nos vero poſſumus præſtantiorem cœlibatum adferre, quam ipſe præſcripſit; per votum enim cœlibatus eximi poteſt ab illa libertate divinitus præſcripta, & fieri inde opus aliquod maius ac præſtantius, quam in decalogi præceptis in genere omnibus proponitur, per quod remiſſionem peccatorum & vitam æternam non ſibi ſolum, ſed etiam aliis homo impetrare poſſit. Cumque tantus apoſtolus non audeat adſerere, eos, qui donum continentiæ habent, ſi tamen coniuges eſſe malint, quam cœlibes, in electione coniugii peccare, illi contra legem ponunt. Ut ſi quis ſemel emiſit votum continentiæ, etiamſi poſtmodum ſentiat, ſe dono continentiæ deſtitui, tamen propter votum non poſſe eum uti remedio coniugii pro illis, qui uruntur, divinitus inſtituti, imo non tam graviter eum peccare, qui votum continentiæ præſtitit, ſi libidines expreſſo Dei præcepto tam ſevere prohibitas ſectetur, quam ſi coniugium divina inſtitutione omnibus liberum contrahat.

§. DVII. Proferunt autem pontificii quædam vet. & nov. teſt. dicta & exempla, quibus votum cœlibatus demonſtrare nituntur. Ex *vet. teſt.* proferunt I.) exemplum *Iephtæ*, qui *filiam ſuam perpetuæ virginitati devovit.* Jud. XI. 39. Reſp. 1.) Quidam exiſtimant, quod Jephtah filiam ſuam mactaverit in holocauſtum ex κακοζηλίᾳ Abrahæ, Gen. XXII. 4. (qui tamen non immolavit filium, ſed accepto Dei mandato ſeſe promtum ad obediendum demonſtravit) & ex falſo intel-

Antitheſis & argumenta pontificiorum. I.) ex vet. teſt. 1.) votum Iephtae Iud. XI. 39.

tellectu legis Lev. XXVII. 29. *Omne devotum, quod devovetur, ab homine non redimetur, ſed morte morietur.* (ubi tamen agitur de hominibus impiis anathemati ac maledictioni ſubiectis, qui omnino erant eradicandi) Ita ſtatuit Targum, Chaldæus, Rabbini antiquiſſimi, Joſephus lib. V. antiq. cap. Hieronymus in epiſt. ad Jul. Ambroſius lib. III. de virg. lib. III. de offic. c. XII. Auguſtinus q. 49. in lib. Judic. *) & alii argumentis uſi eiusmodi, quod nulla lex antiquitus fuerit, ut puellæ virginitatem voverent, quin potius maledictionis loco cenſebatur, ſi mulier ſterilis deceſſiſſet; quod non ſit veriſimile, ſanctos promiſſionem illam divinam, *ſi obſervaveritis legem meam, non erit inter vos ſterilis*, Exod. XXIII. 26. votis ſuis impedire voluiſſe; quod Jephta non requiſiverit conſenſum filiæ, qui in eligenda ac vovenda virginitate fuiſſet omnino requiſitus; quod Jephtah dicatur *feciſſe juxta votum ſuum*, jam vero expreſſe promiſerat, ſe Domino in holocauſtum oblaturum, quidquid ipſi in foribus domus occurrerit; quod Jephtah tantopere expaveſcit, & *veſtimenta ſua lacerat*, at ſi non fuiſſet occidenda, non fuiſſet ſufficiens doloris cauſa, quia virginitas animo promto erat Deo offerenda; quod ſodales eam deploraverint; quod Judæis nec hodie votum virginitatis uſitatum, &c. Hanc hypotheſin ſi amplectamur, ex Jephtæ facto cœlibatus voto nihil ſubſidii accedit. 2.) Quidam exiſtimant, quod *Deo filiam* ſuam *conſecraverit*, ac proinde eam non immolaverit, ſed *civili tantum morte mulctaverit* **) a communi converſatione eam ſeparando, *ut Deo tantum vixerit vacando precibus & aliis pietatis exercitiiis.* Hanc ſententiam

*) BALDVINVS in caſibus conſcientiæ lib. II. cap. VIII. caſ. 4. multis probat, *Jephtam filiam ſuam Deo in ſacrificium obtuliſſe & immolaſſe.* ** GERHARD.

** Præter BALDVINVM, quem heic excitavit GERHARDVS, fuerunt & alii ex recentioribus, qui in eandem ingreſſi ſunt ſententiam. Eminent ex iis LVDOVICVS CAPELLVS, theologus quondam reformatus, in ſingulari diatribe *de voto Jephtaeo* in *operibus poſthumis p.* 424. ex noſtratibus AVG. PFEIFFERVS, cuius pariter peculiaris de hocce argumento exſtat diſſertatio, quæ ſeptima eſt inter eas, quæ *dubiis* eius *vexatis* ſunt adiectæ, *p.* 154. *ſeqq.* itemque ex cœtus romani doctoribus NATALIS ALEXANDER, in *hiſt. eccleſiaſt. vet. teſtam. aetate mundi IV. diſſert. XIX. p.* 55. *ſeqq.* Ut complures alios taceamus. Hoc unicum adiicimus, longius heic progreſſum eſſe theologum quondam Batavum, cui nomen eſt GERDRE, ſtatuentem, ſacrificium, quod JEPHTA immolatione filiæ ſuæ unicæ Deo obtuliſſe dicitur, fuiſſe typum quendam, eundemque perfectiſſimum ſacrificii Chriſti in cruce peracti, quod ad antitypum ſuum rite delineandum proxime acceſſerit. Vid. eiusdem *ſermon ſur le voeu de Jephthe*, Rotterdam *MDCLXXXVII. p.* 30. Uberius cogitata huius auctoris recenſuit JAC. SAVRINVS *in den Betrachtungen über die wichtigſte Begebenheiten des alten und neuen Teſtaments, part. I. p.* 1248, 1249.

**) Quum virgines in gente ebræa, quæ Deo erant conſecratæ, perpetuam ſervare debuerint virginitatem, hoc revera perinde erat, ac ſi *civiliter* eſſent *mortuae*. Hinc & filia JEPHTÆ bimeſtre ſpatium ad *deflendam virginitatem* ſibi a patre ſuo concedi poſtulavit, prout refert ſcriptor ſacer *Jud. XI.* 37, 38. Colligimus exinde, receptam olim apud gentem Ebræam fuiſſe conſuetudinem, ut virgines, votis a parentibus Deo dicatæ, ac proinde nunquam nupturæ, *virginitatem* ad tempus aliquod *deflerent*, hoc eſt, flerent, quod ſervanda ſibi eſſet virginitas, nullæque ipſis nuptiæ unquam ſint exſpectandæ. Atque hæc ipſa facti circumſtantia, a ſcriptore ſacro memorata, quod nimirum filia Jephthæ *virginitatem* defleverit, haud leve nobis ſuppeditat argumentum, quo ſententia eorum, qui puellam hancce mactatam fuiſſe volunt, refelli poteſt. Quod ſi enim ſciviſſet puella, ſe, ex voluntate parentis ſui, immolandam eſſe, *vitam* deflere oportuiſſet, non *virginitatem*, at

tiam amplectitur Rabbi David Kimchi *), qui copulativum ו in verbis Jephtæ Jud. XI. 30. exponit per particulam alternativam: *Quidquid egrediendo domo egredietur, erit Iehovæ, & offeram illud holocauſtum*, id eſt, ſi eiusmodi fuerit, ut queat ſacrificari, ſacrificabitur, ſin vero ſecus, Domini erit, & ei dilabitur. (at ו raro ita accipitur, uſitata eius ſignificatio eſt copulativa, ac per ἐπεξήγησιν videtur hic poni, *erit Domini*, *quia offeram illud in holocauſtum*) Expendit etiam illud, quod puella ſpatium ſibi dari petat, ut *virginitatem*, non autem vitam ſuam defleat v. 37. at ſi fuiſſet immolanda, vitam cumprimis deploraſſet; (ſed reſponderi poſſet, eam cumprimis hoc nomine mortem luxiſſe, quod absque liberis ſibi moriendum eſſe videbat, hoc enim in vet. teſt. opprobrii loco habebatur Gen. XXX. 23. 1 Sam. I. 6.) quibus addi poſſet etiam illud, quod v. 40. filiæ Iſrael *annuatim iviſſe dicuntur*, לְתַנּוֹת, *ad adloquendam filiam Iephtæ quatuor diebus in anno*. (quæ tamen verba ab aliis ſic explicantur, *quod celebraverint eius memoriam & recordatæ fuerint ſermonum, quos cum ea inſtituerant*) In eadem ſententia eſt Rabbi Levi Ben-Gerſon, qui hoc urget, quod v. 39. dicatur, *fecit Iephta ei juxta votum ſuum*; at ſi eam immolaſſet, dictum fuiſſet: *& immolavit eam Domino*, (at ex ſuperioribus conſtat, quale fuerit illud votum, videlicet non de virginitate, ſed de immolatione) & quod explicationis gratia addatur לֹא יָדְעָה, *non cognovit ipſa virum*, quaſi ex eo colligi poſſit, quale ſacrificii genus ſit intelligendum. (atqui poſſunt etiam hæc verti in plusquamperfecto: *non cognoverat illa virum*, ut ſit explicatio eorum, quæ v. 34. habentur, *ipſa erat tantum unica, & non ei ex ſe filius vel filia.*) Quidquid ſit, ſi vel maxime poſteriorem illam ſententiam amplectamur, quod facit Lyranus & quidam alii recentiores, non tamen ex ea votum cœlibatus ſtabilietur. *a.*) Quia non exemplis, ſed legibus judicandum, ac ſingularia exempla non poſſunt trahi ad imitationem. *b.*) Quia parentes absque liberorum conſenſu perpetuæ virginitati eosdem conſecrare poſſe ex hoc exemplo colligi poſſet. *c.*) Quia Spiritus ſanctus hoc exemplum tantummodo recitat, non autem laudat, & ad imitationem proponit. *d.*) Quia Jephtam incaute egiſſe, patet ex eo, quod neſciverit, vel non adtenderit, lege divina cautum eſſe, ſi quis vel ſuam vel alterius perſonam ſub poteſtate ſua conſtitutam Deo voverit, eam certa pecuniæ ſumma iterum redimi poſſe, Lev. XXVII. 3. & 4. *e.*) Denique quia in tota lege moſaica nihil quidquam occurrit de morte illa civili, qua viri aut mulieres coniugio in perpetuum ſe abdicarint, ergo hoc exemplum non congruit cum regula. Naſiræi quidem a vino & omni potu, qui inebriaret, ex voto abſtinebant, Num. VI. 2. ſed interim a coniugio non abhorrebant. Simſon & Samuel Naſiræi erant, interim a coniugio non erant alieni. Jud. XIII. 5. 1 Sam. VIII. 1.

§. DVIII.

ut recte iudicat JO. CLERICVS, in *comment.* ad *h. l.* Ut complures alias, quæ hanc ſententiam premunt, difficultates, in rerum præſentia haud commemoremus.

*) Fuerunt quoque quam plurimi ex cœtus chriſtiani ſcriptoribus, qui eandem cum DAVIDE KIMCHIO aliisque ebrææ gentis doctoribus adoptarunt ſententiam. Sufficiat ex iis heic laudaſſe DANIELEM HEINSIVM, THEODORVM HACKSPANIVM, SALOM. GLASSIVM, JO. CLERICVM, JO. FRANC. BVDDEVM, atquè JAC. SAVRINVM, quem ſupra jam laudavimus. Diximus & nos nonnulla ad hocce argumentum ſpectantia, in *obſervationibus* noſtris ad verſionem germanicam FLAVII JOSEPHI *antiquit. jud. libr. V. cap. VII. §. X. p. 146.* edit. Tubing.

2.) *Exemplum Raziæ 2. Maccab. XIV.* 38.

§. DVIII. II.) *Exemplum Raziæ*, de quo 2. Maccab. XIV. 38. dicitur, *quod multis temporibus continentiæ propoſitum tenuerit in Iudaiſmo, corpusque & animam tradere contentus fuerit pro perſeverantia.* Hoc exemplum urget Lyranus in comm. Reſp. 1.) Liber hic eſt extra canonem. 2.) Si vel maxime Razias continentiæ votum feciſſet, non tamen propterea ſtatim id probandum vel imitandum foret, quia non habetur de eo expreſſum Dei verbum. 3.) Idem Razias exemplo minime probando ſe ipſum interfecit. 4.) Sed prætermiſſis illis omnibus hoc unicum urgemus, quod in textu originali nulla fiat mentio de voto perpetui cœlibatus. Sic enim Græca habent: Ῥαζίας ἀνὴρ φιλοπολίτης καὶ σφόδρα καλῶς ἀκούων, καὶ κατὰ εὔνοιαν πατὴρ τῶν Ἰουδαίων προσαγορευόμενος, ἦν γὰρ ἐν τοῖς ἔμπροσθεν χρόνοις τῆς ἀμιξίας κρίσιν εἰσενηνεγμένος Ἰουδαϊσμοῦ καὶ σῶμα καὶ ψυχὴν ὑπὲρ τοῦ Ἰουδαϊσμοῦ παραβεβλημένος μετὰ πάσης ἐκτενίας. Per ἀμιξίαν Chemnitius intelligit *ſeparationem a gentilibus*, & hoc modo explicat, Razias ſuperioribus temporibus ſeceſſionis, ſcilicet a profano cum gentibus commercio cum actiones judiciales propter Judaiſmum intentarentur, corpus & vitam pro Judaiſmo obiecerat. Poteſt etiam hoc modo verti, quod *ſinceritatis propoſitum in Iudaiſmo tenuerit*, id eſt, quod ſincere in religione Judaica perſtiterit, neque quidquam ethnicæ impietatis ac idololatriæ illi admiſceri paſſus fuerit, quin & vitam ſuam pro retinenda perſeverantia in vera religione tradere intentus fuerit. Lucianus ἀμιξίαν tribuit Timoni, quod ſe aliis hominibus non immiſceret, ſed eorum conſortium vitaret. Ἄμικτοι dicuntur non utentes commercio. Quid per ἀμιξίαν hoc loco intelligendum ſit, colligi poteſt ex hac obſervatione: Cum vicini reges vexarent Judæos, eorumque religionem extinctam cuperent, factæ ſunt duæ populi partes, unam conſtituebant οἱ ἀγαθοὶ καὶ ὅσιοι τοῦ ἔθνους, ut eos vocat Joſephus lib. XII. c. XVII. veræ religionis retinentes, qui in libris Judæorum dicuntur חסידים in l. Macc. Ἀσιδαῖοι, alteram partem conſtituebant οἱ ἀποστατήσαντες ἀπὸ τοῦ Ἰσραὴλ, impii apoſtatæ & legis proditores, פושעים מישראל a Judæis vocati. Caſaubonus exerc. I. ad ann. Baronii c. IX. Razias ergo dicitur fuiſſe ex piorum numero. Lutherus ad ſenſum reſpiciens reddidit: *Auch war er vor dieſer Zeit darum verklagt und verſolgt geweſt, und hatte Leib und Leben männlich gewagt über der Iüden Glauben.* Ex illa igitur in religione Judaica conſtantia cum vitæ periculo coniuncta, non autem ex cœlibatus voto honorificum illud nomen fortitus fuerat Razias, quod pater Judæorum cognominatus eſt.

II.) *Ex nov. teſt.* I.) *Matth. XIX.* 12. *Sunt eunuchi qui ſe caſtrant propter regnum coelorum.*

§. DIX. Ex *nov. teſt.* hæc fundamenta adferunt I.) Matth. XIX. 12. *Sunt eunuchi, qui ſe caſtrant propter regnum cælorum. Ipſa eunuchorum adpellatio*, ſcribit Bellarminus lib. II. de mon. c. XXIII. *perſpicue indicat votum; non enim eſt eunuchus, qui ſolum continet, ſed qui non poteſt non continere. Eunuchi autem, de quibus hic agitur, non coguntur continere ex vitio naturæ, nam ab his eos Chriſtus ipſe ſejunxit, neque coguntur continere ex lege aliqua communi, nulla enim lex eſt prohibens nuptias abſolute, igitur id ſolum remanet, ut non poſſint ex lege particulari ſponte adſumta, id eſt, ex voto. Idem etiam colligitur ex illo verbo:* Qui ſe caſtraverunt. *Nam ſi Dominus loqueretur de his, qui ſine ullo voto cælibes vivunt, diceret, qui ſe caſtrant quotidie, non qui ſe caſtraverunt. Cum ergo dixerit:* qui ſe caſtraverunt; *ſignificat eos unica actione voluntaria amputaſſe ſibi omnem facultatem*

tatem contrahendi nuptias. *) Reſp. 1.) Ex hoc ipſo loco contra pontificium cœlibatus votum argumentum ducimus, quod donum continentiæ extra coniugium non ſit ita comparatum, ut quisquis cœlibatum elegerit ac voverit, modo velit & petat, poſſit illud habere, ſed quod ſit *donum ſpeciale.* Cum enim apoſtoli audientes, matrimonii vinculum eſſe tam arctum atque excepta unica adulterii cauſa penitus indiſſolubile, in hæc verba erumperent: *Si negotium hominis cum uxore ita comparatum eſt, non expedit nubere;* diſerte Chriſtus reſpondet, *non omnes hoc verbum capere, ſed quibus datum eſt.* 2.) Cæterum ut eo clarius Chriſtus explicet, quinam ad cœlibatum apti ſint, conſtituit duo eunuchorum a matrimonio abſtinentium genera, quidam *corpore*, quidam *animo ac ſpiritu* tales ſunt. Corpore tales, iterum ſunt duplices, quidam eunuchi *nati ex utero matris*, hoc eſt, jam inde a prima nativitate vitio aliquo naturali ad coniugium inepti, quidam vero eunuchi *facti ab hominibus*, hoc eſt, per violentiam ab illis caſtrati. Theophylactus quidem in comm. poſterius hoc membrum de eunuchis ſpiritu talibus accipit, ſic enim ſcribit: *Ab hominibus eunuchus fit, qui ex humano præcepto carnalis concupiſcentiæ incendium exſcindit*, cui opponit eum, *qui ſe ipſum caſtrat, hoc eſt, qui non ab alio, ſed ſe ipſo doctus eſt & ſua ſponte ad continentiam inclinatur;* qua ratione ſolum primum membrum de eunuchis corpore talibus ageret, duo autem poſtrema de eunuchis animo & ſpiritu talibus: ſed rectius accipitur de eunuchis corpore, qui per violentiam caſtrati ſunt, alias genus quoddam eunuchorum in adcurata illa tractatione fuiſſet prætermiſſum. Eodem modo expoſuit Hilarius in comm. *In uno* (inquit) *poſuit Chriſtus naturam, in altero neceſſitatem, in tertio voluntatem.* Duobus illis eunuchorum generibus, qui tales ſunt vel *per naturam internam*, vel *per violentiam externam*, opponit Chriſtus eunuchos *animo ac ſpiritu* tales, qui ſe ipſos *eunuchos fecerunt propter regnum cœlorum*, id eſt, qui cum nec per naturæ vitium, nec per hominum maleficium eunuchi eſſent, ſed apti ad coniugium, tamen libere ac ſponte ab eo abſtinent, adeoque reſpectu coniugii ita ſe gerunt, ac ſi corpore eunuchi eſſent. Ori-

*) Hæc cardinalis BELLARMINI obiectio, ex *Matth. XIX.* 12. petita, exinde facile dilui poteſt, quoniam verba ſervatoris *loc. cit.* prolata, ut cuivis facile patet, nudam duntaxat quorundam factorum continent recenſionem, nullam vero eorundem adprobationem, multo minus præceptum quoddam innuunt. Quod ſpeciatim ad ultima huius oraculi verba, in quibus eorum, *qui ſe ipſos caſtrarunt* mentio iniicitur, attinet, in iis ſervator optimus procul dubio digitum intendit in ſui temporis *Eſſenos*, ex quibus multi, teſte *Philone Iudaeo*, a coniugio, religionis ac maioris ſanctitatis prætextu abſtinuerunt, quod & *Anachoretae*, itemque *Therapeutae*, quos nonnulli pro *Eſſaeis* habent, fecerunt, eo tamen diſcrimine, ut nonnulli eorum *decennium*, aut *octennium*, aut *quadriennium* virginitatis ſibi præſcripſerint, eo quidem fine, ut hac ipſa ratione vitam ſempiternam citius promererentur. Jam vero hoc ipſum inſtitutum *loc. cit.* neque laudat ſervator, neque in exemplum aliis proponit, ſed, prout ex ipſis eius verbis diſpaleſcit, æque ac duo priora *eunuchorum* genera, tantum commemorat, atque mox ſubiicit, *qui capere poteſt, capiat*, h. e. qui cœlibatum voluntarium ſectari poteſt, ac continentiæ dono a Deo eſt inſtructus, *capiat illud*, adeoque a matrimonio abſtineat. Quibus vero id datum non eſt, iis expedit, ut in matrimonio potius, quam in cœlibatu vivant. Si quidem præſtat nubere, quam concupiſcentiæ funeſtis facibus uri. Falſum itaque eſt, quod nonnulli contendunt, Chriſtum omnibus atque ſingulis ſuis ſectatoribus cœlibatum, ut eminentiorem perfectionis gradum, heic præſcribere. Vid. GVIL. SELDENVM in *otiis theolog. libr. III. exerc. VI. §. V. p.* 501.

Origenes hoc tertium membrum itidem accepit de eunuchis corpore talibus *); unde ex præpoſtero amore cœlibatus ſe ipſum caſtravit; (ſimile exemplum commemorat Wierus lib. III. de præſt. dæm. c. XVIII. de quodam monacho, qui a fratribus voti fracti adcuſatus teſtes per chirurgum ſibi amputari curavit, ut fratres re ipſa ad oculum confunderet) ſed hunc verborum Chriſti perverſum intellectum graviter refellit Chryſoſtomus hom. LXIII. in Matth. ȣ̓ τῶν μελῶν λέγει τὴν ἐκτομὴν, ἄπαγε, ἀλλὰ τῶν πονηρῶν λογισμῶν τὴν ἀναίρεσιν, ὡς ὅγε τὸ μέλος ἐκτεμὼν καὶ ἀρᾶς ἐςὶν ὑπεύθυνος. *Non de abſciſſione membrorum dicit, abſit, ſed pravæ cogitationis interemtionem intelligit, nam qui membrum incidit, maledictioni ſubiectus eſt, homicidæ enim opus, qui tale quid tentat, adgreditur, & Dei opificium criminantibus occaſionem præbet, Manichæorum ora recludit, & eamdem iniquitatem committit cum illis, qui apud gentes mutilantur, &c.* ac poſtea nominat δαιμονικῆς ἐνεργείας καὶ σατανικῆς ἐπιβȣλῆς ἔργον. 3.) Ergo per *eunuchos, qui ſe ipſos caſtraverunt*, intelliguntur illi, qui cum ad coniugium apti eſſent, tamen ſponte ac libere ab eo abſtinent, ac deliberato animi propoſito *propter regnum cælorum* (qua phraſi quid intelligatur, ſuperius fuit expoſitum **) ita ſibi a coniugio temperant, ac ſi corpore eunuchi eſſent. Theophylactus in comm. *Qui ſe ipſos eunuchos faciunt, non ſunt, qui verenda ſibi ipſis amputant, maledictum enim hoc, ſed quod continentes ſunt.* Ita enim illud ἐυνȣ́χισαν ἑαυτȣ̀ς exponit apoſtolus 1 Cor. VII. 37. *Qui ſtatuit in corde ſuo firmus non habens neceſſitatem, poteſtatem autem habens ſuæ voluntatis & hoc judicavit in corde ſuo.* De *firmo* igitur cœlibatus *propoſito*, non autem de *voto* cœlibatus proprie & ſpecialiter ſic dicto Chriſtus loquitur, neque aliud quidquam vel ex adpellatione eunuchorum, vel ex uſurpatione verbi ἐυνȣχίζειν in tempore præterito Bellarminus exſculpere poterit. Concedimus, perſonas ad cœlibatum idoneas poſſe concipere firmum aliquod ac fixum a matrimonio abſtinendi propoſitum, quod ſi quis in generali & abuſiva ſignificatione votum cum

*) Mirum haud immerito videri poteſt, inſignem hunc cœtus chriſtiani doctorem, cum alias univerſam fere ſcripturam in *allegorias* vertere adſuetus erat, fere unicum hoc ſervatoris oraculum, *ſunt* eunuchi, *qui propter regnum coelorum ſe ipſos caſtrarunt, ſecundum litteram* ſumendum duxiſſe, atque ob hanc ipſam rationem ſemetipſum eviraſſe. Tradit hoc ipſum EVSEBIVS *Caeſarienſis*, qui factum hocce ORIGENIS refert, inſimulque obſervat, eundem *ſimplicius ac juvenilius* hocce effatum *accepiſſe, partim, ut Servatoris noſtri verbum adimpleret, partim vero, ut omni obſcoeni rumoris & calumniae occaſionem infidelibus adimeret, eo quod ipſe, aetate juvenis, non ſolum viris, ſed & foeminis divinae fidei praecepta tradebat, dictum ſervatoris re ipſa exſequi adortus eſt.* Vid. eiusdem *hiſt. eccleſiaſt. libr. VI. cap. VIII.* Fuerunt vero, quod paucis hic notamus, jam ante ætatem ORIGENIS, ſtatim poſt apoſtolorum tempora, haud pauci. qui effato iſto turpiter ſunt abuſi, dum pariter *ad litteram* verba ſervatoris accipientes, inſana ſuperſtitione ſe ipſos evirare occœperunt. EPIPHANIVS *tom. I. oper. libr. II. p.* 230, 231, eos *ſectam Eunuchorum*, ſive *Valeſios* adpellavit. Hos ſeculo tertio ſecutus eſt ORIGENES, qui alios in eandem pertraxit dementiam. Atque hinc factum eſt, ut patres concilii *Nicaeni* peculiarem canonem condiderint, quo caſtratos, religionis ergo, a clero eccleſiaſtico arcendos eſſe decreverunt. Atque huic conſtitutioni prorſus conſentaneum eſt, quod in *canone apoſt. cap. XXI.* hiſce verbis effertur: *qui ſibi ipſi virilia amputavit, clericus non efficitor, ſui enim ipſius homicida eſt, & inimicus creationi Dei.* Plura hanc in rem legi poſſunt apud SELDENVM *loc. cit. p.* 500. *ſeqq.* Add. BINGHAMVM *orig. eccleſiaſt. Vol. II. p.* 133. *ſeqq.*

**) Vid. ſupra §. *D. p.* 23.

cum veteribus adpellare voluerit, non magnopere refragabimur, modo diſcrimen inter tale propoſitum & votum pontificium, ſpecialiter ac ſtricte ſic dictum, conſtituatur, qua de re ſic ſcribit Chemnitius part. III. exam. conc. Trid. de cœlib. & virg. c. VIII. p. 51. *Si quis donum continentiæ ex Deo habet, & pro ratione vocationis firmo ac conſtanti animi propoſito quaſi ſiſtens ſe Deo conſtituat, ſe in vita cœlibe, ad quam donum habet, juxta verbum curaturum, quæ ſunt Domini, is ſi non opinione juſtificationis, quæ ſolius Chriſti meritum ac beneficium eſt, hoc faciat, nec tali propoſito aut decreto ſibi iniiciat laqueum, abiurato in perpetuum, quicunque etiam caſus inciderit, matrimonio, benefacit. Non leviter ſane aut temere ſine neceſſitate aut gravi cauſa propoſitum illud, quod interpoſita quaſi teſtificatione Dei decretum eſt, mutari debet; ſed tamen non debet eſſe laqueus, ſi recte ſervari non poſſit, aut ſi ſervatum pugnet cum fine cœlibatus, quem Paulus præſcripſit. Sicut qui coniugium eligit, non perpetuo voto ſe obligat, ut non liceat, ſi poſſit, ex utriusque conſenſu ad tempus abſtinere, vel poſtea in viduitate permanere. Hoc propoſitum aut decretum, ſi quis cum veteribus votum cœlibatus vocare velit, ſi res ipſa cum præſcripto Pauli congruat, & conſcientiæ libertas ſervetur, de vocabulo non litigabo. Nec tale votum includit abiurationem coniugii in perpetuum, uſitata enim exceptio ſeu limitatio, in quantum humana fragilitas permittit, videtur vetus formula eſſe oſtendens, votum cœlibatus primum non fuiſſe abſolutum, ſed conditionale, hoc ſenſu: Conſtituo ſeu voveo me in cœlibatu caſte victurum, ſed hac conditione, exceptione & limitatione, ſi humana fragilitas hoc non permittat, ut liberum mihi ſit, remedio coniugii contra uſtionem & ſcortationem divinitus illis, qui continere non poſſunt, ordinato uti. Quod igitur ad vocabulum adtinet, per ſe ſane non multum refert, ſi votum cœlibatus adpelletur propoſitum illud, quod Paulus ſuis verbis deſcribit* 1 *Cor. VII. qui ſtatuit in corde firmus. Quamquam proprie loquendo aliud eſt propoſitum cordis, quod quis apud ſe in corde ſuo ſtatuit & decrevit, & aliud eſt votum, ad quod dicunt requiri voluntatis intentionem, rationis deliberationem, cordis promiſſionem, oris expreſſionem, promiſſionis teſtificationem, ſeu confirmationem Deo factam, interpoſita obteſtatione nominis divini & addita ſive explicite ſive implicite exſecratione, ſi non ſervetur.* Hæc nervoſe & graviter Chemnitius quæ multis pontificiorum argumentis ſatisfacere poſſunt, ſi recte obſerventur & adplicentur. Idem tamen poſtea recte adiungit: *Quia vota in regno pontificio ita ſunt contaminata, ut ipſum etiam vocabulum, ſicut pontificiis uſitatum eſt, depravationem rerum ſecum trahere videatur, & per illud veritati inſidiæ ſtruantur, ideo tutius & rectius fieri, ſi planis ac ſimplicibus verbis Pauli ſententia tradatur & explicetur, a quibus ſcilicet, quo modo, quo fine & qua conditione cœlibatus eligendus ſeu ſuſcipiendus ſit.* 4.) Sed redeamus ad Bellarminum. Is ex verbis Chriſti evincere conatur per *eunuchos, qui ſe ipſos caſtraverunt propter regnum cœlorum*, non poſſe intelligi, niſi eos, qui continentes ſunt ex vòto. Atqui ſi id locum haberet, conſequens fuerit, multos, antequam Chriſtus perſonis ad cœlibatum idoneis liberum eum hic reliquiſſet, voviſſe caſtitatem, cum in *præterito* dicat, eſſe plures, qui ſe *caſtraverunt*. Ex quibus vero hiſtoriarum monumentis talium cœlibum, qui vet. teſt. ac Chriſti in terris docentis tempore ex voto proprie & ſpecialiter ſic dicto a matrimonio abſtinuerint, exempla nobis proferet Bellarminus? Conſtat certe manifeſtiſſime, ac nulla veritatis ſpecie negari poteſt, tempore vet. teſt. cœlibatum ac ſterilitatem opprobrii loco fuiſſe habitam, tantum abeſt, ut ſolen-

ni voto cum abiuratione coniugii coniuncto ad eum ſeſe multi adſtrinxerint. *Iſraelitarum mores*, inquit Auguſtinus lib. de S. virg. c. IV. *votum virginitatis adhuc*, (eo ſcilicet tempore, quo Maria dicebat: *virum non cognoſco*) *recuſabant*. *Prima fœminarum*, ait Beda in Luc. I. de Maria virg. *tantæ ſe virtuti mancipare decrevit*. Unde quidam ex ipſis pontificiis ſtatuunt, *votum cælibatus in nov. demum teſt. a Chriſto & apoſtolis fuiſſe inſtitutum*. Bellarminus in propria huius doctrinæ ſede nullum ex vet. teſt. fundamentum pro adſtruendo cœlibatus voto adducit; quin imo in lib. de matr. cap. XVII. reſp. ad 4. obiect. diſerte ſcribit, *perpetuum cælibatum non fuiſſe in veteri lege uſitatum*. 5.) Conſequens fuerit etiam illud ex Bellarminiana hypotheſi, quod nemo poſſit dici *ſe ipſum caſtraſſe propter regnum cælorum*, niſi votorum nexibus fuerit illigatus, qua ratione non ſolum multi martyres & virgines, ſed ipſi etiam apoſtoli, qui ſine voto cœlibes fuerunt, caſtitatis laude privarentur. 6.) Quin & hoc ſequeretur, ut ſolos, ita & omnes monachos ac ſacrificulos, qui votum cœlibatus præſtiterunt, recte dici *propter regnum cælorum ſe caſtraſſe*, ſi genuina & nativa illa eſſet hujus phraſeos ſignificatio, quam Bellarminus urget. Sed neutrum dici poteſt, non prius, ut jam ante demonſtratum, nec poſterius, quia ut Eraſmus conqueritur, *multos clericos hodie eccleſiaſtici cenſus potius caſtrant quam pietas*; ac multi monachi ideo ſe caſtrant, ut in clauſtris ſuis delicatius in pingui otio vivere poſſint, ſicut Palingenius de illis canit:

Proh pudor, hos tolerare poteſt eccleſia porcos,
Duntaxat ventri, Veneri, ſomnoque vacantes.

7.) Adducit quidem Bellarminus pro confirmanda ſua interpretatione patres, ſed illi nequaquam dicunt id, quod Bellarminus eos dicere fingit. Epiphanius hær. LVIII. Valeſiorum ne verbo quidem voti meminit, quin & *apoſtolos* inter eos, qui ſe propter regnum cœlorum caſtraverunt, numerat, quos cœlibatum voviſſe facilius dicitur, quam probatur; ac virgines ab illis, qui monaſticam vitam degunt, diſtinguit, quo ipſo oſtendit, virgines fuiſſe, qui ſe monaſticæ vitæ per vota cœlibatus non addixerant, de quibus nihilominus dici poſſit, quod *propter regnum cœlorum* per virginitatis propoſitum ſeſe caſtraverint. Hieronymus in comm. virginitatis præceptorum meminit, & lib. I. in Jovin. eos dicit *ſe ipſos caſtrare*, *qui templum ſe Deo puriſſimum & holocauſtum acceptiſſimum offerunt*; ſed hæc omnia in ſimplice ac libero cœlibatus propoſito locum habere poſſunt, ſi vel maxime non acceſſerit votum. Præcepta enim illa non obligant, niſi volentes, ac velle poſſunt etiam ii, qui non voverunt cœlibatum. Auguſtinus lib. de virgin. c. XXX. *voti* nomen habet, ſed per votum nihil aliud intelligit, quam firmam & conſtantem animi ſententiam ac propoſitum, ut conſtat ex eius verbis in comm. Pſalm. LXXV. *Alius vovet Deo caſtitatem coniugalem, ut præter uxorem ſuam non noverit aliam. Alii etiam vovent, etſi experti coniugium, ultra nihil tale pati, in viduitate ſcilicet permanere, & ipſi vovent aliquid maius quam illi. Alii virginitatem ipſam ab ineunte ætate vovent, & iſti voverunt plurimum.* Fulgentius de fid. ad Petr. c. III. *Quisquis*, inquit, *ſe caſtraverit propter regnum cælorum, & in corde ſuo continentiam voverit.* At corde ſolo non poteſt ſolenne continentiæ votum fieri, ut ipſi pontificii ſtatuunt, ſed requiritur præter *cordis intentionem* etiam *oris profeſſio;* loquitur ergo Fulgentius tantum de animi propoſito & fixa cordis ſententia.

§. DX. II.) Luc. I. 34. *Beata virgo, audiens conceptura ac pariturum filium reſpondet:* Quomodo fiet iſtud, — II.) *Luc. I. 34. Virum non cognoſco.*

iſtud, quoniam virum non cognoſco? *Quibus verbis ſignificat ſe impedimentum habere, quo minus filium concipere & parere poſſet. Impedimentum autem illud non aliud eſſe potuit, quam votum continentiæ jam emiſſum. Illa enim verba:* virum non cognoſco; *non ſignificant, jam actu non cognoſco, ſed non licet mihi cognoſcere, alioquin ineptiſſima interrogatio fuiſſet, cum poſſit ſtatim reſponderi, etſi nunc virum non cognoſcis, tamen paulo poſt cognoſces. Cur autem prohiberetur, nulla ratio reddi poteſt niſi votum, nam & virum habebat, & juvenis erat, nec eſt credibile, ſterilem aut impotentem fuiſſe, vel certe id ipſa ſcire nondum poterat, cum ad virum nondum perveniſſet. Nec denique prohibebatur virum cognoſcere, lege aliqua communi, ut notum eſt, igitur lege particulari, id eſt, voto.* Reſp. 1.) In vet. teſt. nullum exſtat mandatum vel exemplum probatum vovendæ perpetuæ virginitatis, quin & illis, qui Deo devoti erant, in vet. teſt. licuit matrimonium capeſſere, ut Simſonis & Samuelis exemplo oſtendimus ſuperius; ecquis igitur credat, Mariam ſine certo ac expreſſo Dei verbo propria ac privata quadam intentione tale votum feciſſe? 2.) Opinioni de voto perpetuæ virginitatis a Maria emiſſo fortiſſime repugnat deſponſatio facta Joſepho, Luc. I. 27. propter quam Joſephus dicitur ἀνὴρ Μαρίας, Matth. I. 16. & Maria dicitur γυνὴ Ιωσὴφ Matth. I. 20. Luc. II. 5. Ut enim Hieronymus loquitur in comm. Matth. I. & citatur c. Genuit. 27. q. 2. *Conſuetudinis eſt ſcripturarum, quod ſponſi viri & ſponſæ vocentur uxores.* Ibidem: *Non ab alio inventa eſt gravida, niſi a Ioſeph, qui pene licentia maritali futuræ uxoris omnia noverat.* Origenes hom. I. in Matth. & cit. c. Inventa cauſ. & q. iiſdem: *Ioſeph licet eam non contingeret, futuræ tamen, ut putabatur, uxoris omnia noverat.* Ambroſius de inſt. virg. c. VI. & citatur c. cum initiatur. cauſ. & q. iiſdem: *Cum initiatur coniugium, coniugii nomen adſciſcitur, non cum puella viri admixtione cognoſcitur.* Et addit Gratianus: *Ecce, quod in deſponſatione coniugium initiatur.* Gregorius in epiſt. ad Mauritium, & habetur c. Qui deſponſatam. ibidem: *Divinæ legis eſt mos ſponſas adpellare coniuges, unde in evangelio dicitur: Accipe Mariam coniugem tuam.* Ex quo ſic concludimus: Quæcunque alteri ſe patitur deſponderi, ut fiat eius coniux, ea non emiſit votum virginitatis, alias enim γάμον ἄγαμον contrahendo Deo & hominibus illudere videri poſſet. Sed Maria paſſa fuit ſe Joſepho deſponderi. Ergo. Bellarminus reſpondet, hoc argumentum *duobus modis* ſolvi poſſe. *Primo, ſi vel maxime daretur, b. virginem cum Ioſepho matrimonium contraxiſſe animo conſummandi matrimonium; adhuc tamen non ſequeretur, eam, cum dixit:* quomodo fiet iſtud? *non habuiſſe votum virginitatis, potuit enim hoc votum emiſiſſe poſt coniugii celebrationem, & tamen ante angelicam ſalutationem,* ut docet Thomas part. III. q. 28. art. 4. *ita ut primum nuptiæ celebratæ ſint. Deinde antequam ad matrimonii conſummationem veniretur, b. virgo votum virginitatis emiſerit ipſo Ioſepho conſentiente, & ut pie creditur, etiam ſimul vovente.* Atqui non ex nudis coniecturis adſerendum, ſed ex evangelica hiſtoria probandum fuiſſet, Mariam poſt ſponſalia cum Joſepho celebrata votum virginitatis emiſiſſe. Contrarium demonſtramus hoc modo: Aut inſcio Joſepho ſponſo Maria votum virginitatis emiſiſſet, aut eodem conſentiente. Prius dici nequit quia ut uxor, ita quoque ſponſa, quæ eſt uxor pacta & promiſſa, non habet poteſtatem corpus ſuum alteri addicendi, aut promiſſum coniugii futuri uſum intervertendi 1 Cor. VII. 4. At Maria fuit ſponſa, & ut Spiritus ſanctus loquitur, *uxor* Joſephi, ergo non habuit poteſtatem corpus ſuum alteri addicendi, aut promiſſum conjugii

iugii futuri uſum inſcio & invito Ioſepho intervertendi. Poſterius itidem dici nequit, ſi enim conſenſus Ioſephi interceſſiſſet, quorſum de dimiſſione cogitaret, cum gravidam eam inveniret? Matth. I. 19. & quid ſibi vult illud evangeliſtæ v. 18. *Cum eſſet deſponſata Maria Ioſepho, πρὶν ἢ συνελθεῖν αὐτὰς, antequam convenirent, inventa eſt in utero habens?* Notum eſt, quid ſignificet συνελθεῖν de ſponſis ac coniugibus uſurpatum, quod videlicet matrimonii conſummationem & uſum coniugalem notet, 1 Cor. VII. 5. ergo cum iam deſponſata eſſet Maria, ac iamdum eſſet gravida, Ioſephus conſummationem coniugii adhuc ſperavit, quomodo igitur ipſo conſcio & conſentiente, imo ſimul vovente, Maria votum perpetuæ virginitatis emiſiſſe dici poteſt? Hiſtoria evangelica ſimplicem ac candidum Ioſephi & Mariæ animum enarrant, quod conſummaſſent matrimonium, niſi divina conceptio interveniſſet, eademque ab angelo ipſis manifeſtata fuiſſet. Fruſtra proinde Bellarminus lib. de monach. c. XXXVII. blaſphemiæ reos peragit centurias Magdeburg. propterea quod cent. I. lib. I. cap. X. col. 366. adſerunt, *Ioſephum & Mariam ita verum coniugium contraxiſſe, ut voluerint ſtatuto tempore more aliorum coniugum liberos procreare:* id enim deſcriptioni evangeliſtarum exactiſſime congruit. Chryſoſtomus hom. IV. in Matth. I. verborum emphaſin expendit. *Non dixit, priusquam in ſponſi domum adduceretur, ſed priusquam convenirent. Hunc enim morem ſervabat antiquitas, ut ſponſæ in ſponſorum domibus haberentur. Ut autem generi Loth apud ſocerum leguntur habitare cum ſponſis nondum ſibi copulatis lege coniugii, ſic & Maria habitabat cum ſponſo.* De qua Chryſoſtomi obſervatione quamvis adhuc dubitari poſſit, pontificiis tamen ea recte opponitur, cum ſit relata in ius canonicum c. Priusquam. 27. q. 2. Si quis Chryſoſtomo obiiciat verba angeli Matth. I. 20. *Ne timeas παραλαβεῖν, accipere Mariam coniugem tuam*, ergo antea *eam in domo non habuit;* reſpondemus, accipere nihil aliud hoc loco eſſe, quam domi retinere, jam enim illam mente dimiſerat. Quod ſi ergo Maria jam ante fuit in domo Ioſephi, manet illud, quod voce συνελθεῖν non ſignificetur deductio in domum, ſed nuptialis congreſſus, quem adhuc ſperabat Ioſephus, cum Maria ex Spiritu ſancto inveniretur in utero habens, ac per conſequens, cum ad angelum jam ante dixiſſet: *Virum non cognoſco.* Sed Bellarminus ipſe deſerit hanc exceptionem & confugit ad aliam, *b. virginem nunquam habuiſſe explicitum animum conſummandi matrimonium, alioquin enim non eſſet virgo animo, ſed ſolum carne. Nec tamen luſit virum, quia cum matrimonium iniit, dedit viro abſolutam poteſtatem in corpus ſuum, ita ut vere licuerit Ioſepho, ſi voluiſſet, matrimonium cum b. virgine conſummare, id enim requiritur & ſufficit ad eſſentiam veri matrimonii, tamen quia ſciebat ipſa divina revelatione edocta nunquam Ioſephum id expetiturum, ideo poterat habere & habebat explicitam voluntatem ſemper continendi, in qua voluntate proprie virginitas conſiſtit.* Reſp. ubi vero revelationis illius ullum in ſacris literis exſtat veſtigium? Certe evangeliſtæ & apoſtoli, qui reliquas revelationes Ioſepho & Mariæ factas tam adcurate deſcribunt, hanc ipſam non prætermiſiſſent, ſi qua eſſet facta. Ac ſi Maria etiam ante deſponſationem explicitam voluntatem habuit ſemper continendi, quo fine Ioſepho ſeſe deſponderi fuit paſſa? abſurdum eſt ſponſam facere eam, quæ coniux eſſe nequit. Deſponſatio nihil aliud eſt, quam contractus de futuro matrimonio, eiusdemque inter ſponſum & ſponſam pactio ac promiſſio; tolle ſpem matrimonii, & deſponſationi amplius non erit locus. Quæ virginitatem perpetuam voverunt, illis ex hy-

hypotheſi pontificiorum *etiam velle nubere* damnabile eſt, quo adcommodat dictum apoſtolicum: I Tim. V. 11. *nubere volentes habent damnationem, quia primam fidem irritam fecerunt.* At quæ patitur ſe deſponderi, illa vult nubere. Excipit Bellarminus, eum, *qui vovit continentiam, non poſſe jam ſe alteri tradere cum periculo violandi voti, at ſi adſit certitudo infallibilis voti nunquam violandi, non repugnare, ut qui est unius, ſe tradat alteri in diverſo genere nuptiarum.* Sed hæc eſt mera petitio principii, unde etiam probatur, quod Maria in diverſo genere nuptiarum ſe Joſepho tradiderit, id eſt, non in matrimonium, ſed in cuſtodiam? unde probatur ipſo deſponſationis tempore Mariam habuiſſe certitudinem infallibilem voti nunquam violandi? 3.) In ſcriptura de tota hac re altum eſt ſilentium. Vident pontificii, deſponſationem fortiſſime adverſari opinioni de perpetuæ virginitatis voto, ideo excipiunt, *traditam fuiſſe Ioſepho in cuſtodiam, non autem in matrimonium deſponſatam.* Atqui repugnat ipſa verborum proprietas, notum enim eſt, quid ſignificet μνηςέυειν, quid συνέρχεσθαι, quid γυνὴ, quid ἀνὴρ, quæ omnia non conveniunt tutori ac pupillæ, ſed ſponſo ac ſponſæ, marito & uxori; repugnat hiſtoriæ ſeries, neque enim vel ante deſponſationem vel in deſponſatione, ſed longe poſt deſponſationem, quando jam dum inventa eſt Maria ἐν γαςρὶ ἔχειν, angelus conjugium mutat in tutelam ac patronatum, ac copulat Mariam Joſepho *non in fœdus ſolenne conjugii, ſed in conſortium communis habitaculi*, ut loquitur Chryſoſtomus d. l. ac ſi omnibus conſtitit, Mariam in tutelam tantum & cuſtodiam, non autem in matrimonium fuiſſe Joſepho traditam, unde quæſo factum, ut Chriſtus *exiſtimatus fuerit filius Ioſephi*? Luc. III. 23. Omnes pii veteres dicunt, in honorem conjugii Chriſtum ex deſponſata naſci voluiſſe, ſed ſi fingamus, Mariam tantum in tutelam fuiſſe Joſepho traditam, non autem in matrimonium ipſi fuiſſe deſponſatam, concidit penitus, quidquid dignitatis conjugio ex hac Chriſti e deſponſata virgine nativitate quæritur. 4.) Operæ vero pretium eſt, obſervare originem hujus opinionis de voto virginitatis a Maria Deipara emiſſo. Ea vero ex quodam *pſeudo Evodio* a Nicephoro fabulatore laudato, ſed veteribus Euſebio ſcilicet, Hieronymo, Epiphanio, &c. penitus ignoto, & ex *protevangelio Iacobi* a Lucio ſeu Seleucio conficto, & ab ipſo Gelaſio c. Sancta Romana diſt. 15. ſub tit. libri de nativ. Salvatoris, & de ſ. Maria & de obſtetrice Salvatoris, inter apocrypha repudiato dependet. Exſtat illud tom. I. orthodoxograph. p. 71. ac multa fabuloſa inculcat, quod Joachim pater Mariæ, ob ſterilitatem a ſacrificiis offerendis rejectus quadraginta diebus ac noctibus jejunaverit, ac ſobolem a Deo petierit, quod Anna Joachimi uxor audito ab angelo de ſobole nuncio Deo illam obtulerit, quod Maria ſexto ſtatim menſe ambulare potuerit, quod oblata fuerit ſacerdotibus in templo, inque ejus adytis inſtar columbæ educata acceperit cibum de manu angeli, quod duodecennis facta Joſepho ex mandato angeli in cuſtodiam fuerit tradita, congregatis enim omnibus viduis ex virga, quam Joſephus tenuit in manu ſua, columba evolavit, & in caput Joſephi conſedit, ex quo intellectum fuerit, ipſum divinitus eſſe hujus virginis cuſtodem & patronum electum; quod Maria & Joſephus aquis redargutionis a ſacerdote fuerint potati, quod Maria non in Bethlehem, ſed in ſpelunca quadam deſerti filium ſuum pepererit, quod Joſephus obſtetricem quærens, viderit polum ſtantem, aërem obſtupefactum & volatilia in medio curſu ceſſantia, ora hircorum imminentia quidem aquæ, ſed non potantia &c. quod nubes lucida ſpeluncam obumbraverit, quod Salome Mariam contrectans manum igne ardere ſenſerit, mox autem puero contrectato fuerit ſanata, quod Eliſabeth cum Johanne in montem fuerit recepta, &c. hæc omnia quomodo cum authen-

 tica

tica hiſtoria evangelica conciliari poterunt? Baronius ipſe in adpar. annal. n. 38. teſtimonia ex illo pſeudo evangelio Jacobi adducta reſpuit. Vel ſolum ſcripturæ ſilentium curioſitatem humanam compeſcere hic deberet! Jam vero non ſolum in ſcriptura nullum hujus narrationis veſtigium, ſed etiam eidem in multis eſt adverſa. Joachimus, Mariæ pater, ſtatuitur ſacerdos, cum ſcriptura negat quemquam unquam *e tribu Juda miniſtraſſe altare*, Heb. VII. 13. dicitur Maria in ſancto ſanctorum educata, cum in illud ſolus pontifex ſemel in anno intraverit, Hebr. IX. 7. Joſephus lib. V. c. 15. Ac detur, Mariam Deo fuiſſe conſecratam, ac in templo, ut in ſchola pietatis educatam, non tamen ex eo evinci poteſt, quod in voto perpetuæ virginitatis ſeſe obſtrinxerit, nam & Naſiræi in vet. teſt. uxores ducebant, ac in templo etiam viduæ ſerviebant, ut conſtat exemplo Hannæ, Luc. II. 36. quinimo ſummus ſacerdos Deo dovotiſſimus erat conjugatus. Quam vero cauſam adferre poterunt, quod puella duodecennis non cognatis, non adfinibus, non viduis, ſed Joſepho extraneo fuerit commendata? Habuit Maria συγγενῆ Eliſabetham, ſi tutela indiguiſſet, ab ejus marito Zacharia, maximæ autoritatis & dignitatis viro, curari potuiſſet. Baronius in adparat. annal. XI. n. 56. hoc urget, *quod fuerit primogenita, aut ergo redimi debuit, aut in templo Deo ſervire, ſed redemta non fuit, ergo in Dei ſervitio relicta.* At de primogenitura Mariæ ſcriptura penitus tacet, ac ſi vel maxime fuiſſet primogenita, non opus fuiſſet aliqua redemtione, cum lex de primogenitis tantum maſculos concernat, Exod. XIII. 12. Num. VIII. 16. Luc. II. 23. ac ſi vel maxime in templo fuiſſet educata, & ad ſervitium Dei deputata, non tamen perpetuæ ſtatim virginitati mancipata. Joſephus ac Rabbini Naſiræorum ac Rechabitarum inſtituta diligenter deſcribunt, ſed de virginibus monialibus verbum nullum adducunt. *Mulierem inter ſacerdotes in templo verſari, atque in ſanctis ædibus conſpici, nec lex nec gravitas permittebat*, inquit Gregorius Nyſſenus homil. in natal. Dom. Urget Baronius, 2. Macc. III. 19. mentionem *fieri virginum in templo recluſarum.* Sed præterquam quod liber eſt apocryphus, nullius in templo recluſionis ſit mentio; ſed ſimpliciter dicitur, *αἱ κατάκλειστοι τῶν παρθένων virgines concluſæ*, hoc eſt, quæ alias domi ſe continere ſolebant, *procurrebant ad portas, aliæ ad muros quædam per feneſtras proſpectabant.* Gloſſa ordin. *Virgines, quæ concluſæ erant de domibus parentum, non exibant ratione verecundiæ & pudicitiæ virginalis, tamen in illa turbatione præter morem ſolitum exibant, &c.* Vide Caſaubonum exerc. I. ad adparat. Baronii c. 23. pag. 118. ubi late hunc locum explicat. Quæ de mulieribus *ante oſtium tabernaculi excubantibus*, Exod. XXXVIII. 8. ac de *abſconſione Ioæ in templo per ſexennium*, 2 Reg. XI. 3. 2 Paral. XXII. 11. addit, ex illis, votum perpetuæ virginitatis in vet. teſt. uſitatum fuiſſe, nunquam probari poterit. Quod enim 2 Reg. XI. 3. Joas dicitur fuiſſe *annos ſex* אִתָּהּ, *cum ea*, ſcilicet Joſaba, *in templo*, (ex quo Baronius & alii colligunt, quod Joſaba Deo fuerit dicata, ac proinde in templo manſerit) id 2 Paral. XXII. 12. ſic explicatur, quod fuerit אִתָּם *cum eis*, ſcilicet cum Joſaba & marito ejus Jehojada ſacerdote, ex quo promte colligitur, Joſabam non fuiſſe monialem Deo ſacratam ſed ſummi ſacerdotis conjugem, eandemque manſiſſe in templo propterea, quo maritus ejus eſſet pontifex maximus, cujus conſenſu ac voluntate egit, quidquid hac in parte ſuſcepit. Caſaubonus exerc. I. ad adpar. Baronii c. XXIII. Locum ex libro Exodi ſic παραφράζει Jonathan in Targ. *Et fecit concham æream & baſin ejus æneam e ſpeculis æreis mulierum verecundarum, quo autem tempore veniebant ad orandum, in porta tabernaculi conventus ſtabant, juxta elevationem oblationis ſuæ, & laudabant,*

bant, & confitebantur: deinde revertebantur ad viros ſuos, & pariebant filios juſtos, quo tempore purgatæ erant a ſordibus ſanguinis ſui. Ergo fœminæ illæ piæ non erant moniales perpetuæ virginitati devotæ, ſed alternis rem divinam & domeſticam curabant. Ipſi ſacerdotes cultui divino vel maxime conſecrati, non tamen erant cœlibes, ſed in conjugio vivebant. Num.IV.23. idem verbum צבא de ſacerdotibus in tabernaculo miniſtrantibus uſurpatur, quod Exod.XXXVIII. 8. de mulieribus in oſtio tabernaculi excubantibus ponitur. Vide Fagium in paraph. Targum ac Druſium in comm. ad illum locum exodi. Breviter ſi Maria propter votum illud virginitatis in *cellula* quadam templo viciua habitaſſet concluſa, Hieroſolymis in Judæa, non Nazarethæ in Galilæa nuncium de conceptione Salvatoris ipſi fuiſſet adlatum. 5.) Ne ipſi quidem pontificii in opinione de voto Mariæ conſentiunt. Quidam enim *ante*, quidam *poſt* deſponſationem illud emiſſum eſſe ſtatuunt, qua de re ſic diſſerit Bellarminus d. l. *Quamvis Thomas non admittat votum abſolutum virginitatis in b. virgine ante deſponſationem, Scotus tamen admittit*, lib. IV. ſent. diſt. 30. q. 2. *& ante Scotum Albertus magnus in libro de laudibus virginis, & ante Albertum ſancti patres docent b. virginem vouiſſe ante deſponſationem.* In Jure canonico c. Beata Maria. 27. q. 2. ex Auguſtino dicitur, *quod poſt natum filium demum votum illud emiſerit. B. Maria propoſuit ſe ſervaturam votum virginitatis in corde, ſed ipſum votum virginitatis non expreſſit ore, ſubjecit ſe divinæ diſpoſitioni, dum propoſuit ſe perſeveraturam virginem, niſi Deus aliter illi revelaret, committens ergo virginitatem ſuam divinæ diſpoſitioni conſenſit in carnalem copulam non illam adpetendo, ſed divinæ inſpirationi in utroque obediendo, poſtea vero cum filium genuit, quod corde conceperat, ſimul cum viro labiis expreſſit. & uterque in virginitate permanſit.* Gloſſa ord. Luc. I. *Secundum quod, dicunt doctores catholici, b. virgo, antequam deſponſaret Ioſeph, habuit obſervantiam caſtitatis virginalis in deſiderio, non tamen ſic vovit expreſſe, ſed cum poſtea Deo ordinante eſſet ei deſponſata, qui erat in ſimili propoſito, ſimul emiſerunt votum.* 6.) Ex patribus pro adſtruendo Mariæ voto adducta facilem habent explicationem. Gregorius Nyſſenus in orat. de nativ. Chriſti nihil aliud dicit, quam *Mariam Deo virginitatem ſuam conſecraſſe, & ſtatuiſſe apud ſe, virginitatem ſervare.* Atqui aliud eſt propoſitum ſervandæ virginitatis, aliud vero votum cum conjugii abjuratione coniunctum, ut paulo poſt plenius declarabitur. Ac ſi narratio Gregorii Nyſſeni diligenter expendatur, facile adparebit, b. virginem, quando ſacerdotibus trimula eſſet tradita, non ea lege datam eſſe, ut perpetuo cœlebs maneret, nam de *illius nuptiis poſtea deliberaſſe dicuntur ſacerdotes.* Si fuiſſent tum temporis in templo tales virgines moniales in perpetuo cœlibatu vitam agentes, quales poſtea in chriſtianiſmo cœperunt, nullus omnino deliberationi fuiſſet locus, an matrimonio elocanda eſſet. Adde quod Nyſſenus ſe ex apocrypho ſcripto ſuam ſententiam hauſiſſe non reticeat, ac proinde liberum lectori adſenſum relinquat. *Hæc*, inquit, *Mariæ vox demonſtrat non eſſe penitus abſurda, quæ ex hiſtoria incerti autoris commemoravi.* Baſilius tantum abeſt, ut votum perpetuæ continentiæ virginalis Mariæ Deiparæ tribuat, ut in ſerm. de Chriſti nativ. Tom I. p. 389. ſcribat, *neceſſarium quidem eſſe credere, quod Maria ante partum & in partu manſerit virgo*, τὸ δὲ ἐφεξῆς (inquit) *ἀπολυπραγμόνητον τῷ λόγῳ τοῦ μυστηρίου καταλείψωμεν, quod ſupereſt, omittamus quærere, & myſterio ſive ſilentio relinquamus;* & addit ibidem rationem, *μηδὲν τῷ τῆς εὐσεβείας παραλυμαίνεται λόγῳ, nihil ea res pietatem lædit.* Auguſtinus de ſanct. virg. c. IV. *Mariam ſe Deo virginem vo-*

viſſe dicit, ſed per votum intelligit internum continendi propoſitum, non autem externum votum cum coniugii abiuratione coniunctum; unde illud votum *corde* tantum & non ore factum eſſe ſtatuit. Adde, quod probabili tantum coniectura ſeſe id adſerere Auguſtinus innuit, quod adiuncta ratio oſtendit. *Ipſa*, inquit, *virginitas eius gratior & acceptior*, *quia non eam conceptus Chriſtus viro violaturo*, *quam conſervaret*, *ipſe præripuit*, *ſed priusquam conciperetur*, *iam Deo dicatam*, *de qua naſceretur*, *elegit*. At conſequens non eſt, Chriſtum præripuiſſe marito virginitatem, ſi voluit in honorem conjugii ex ſponſa naſci, elegit enim talem ſponſam, quæ tali viro deſponſata erat, quo ex divino conſilio ipſis ſponſis adhuc occulto poſtea voluit uti, ut patrono & cuſtode virginalis caſtitatis maternæ, quamquam ipſæ deſponſatæ perſonæ coniugii conſummationem adhuc ſpectarent nondum revelata per angelum divina conceptione. Utrumque igitur adſerendum & ſtatuendum, quod vere ſponſa, ac proinde ſperata uxor fuerit Salvatoris mater, & quod illibata ac intemerata virgo manſerit, prius placuit Deo ob coniugii dignitatem, poſterius ob partus illius ſanctitatem. Beda in Luc. I. & Anshelmus libr. de excell. virg. c. IV. non voti, ſed propoſiti ac decreti mentionem faciunt, quod *ſancta virgo vitam virginalem ſe ducturam decreverit, ac corpus & animam ſuam virginitate perpetua Deo conſecraverit*, id quod iuxta Auguſtini explicationem accipiendum, propoſuit ſe perſeveraturam virginem, *niſi Deus aliter illi revelaret*, committens ergo virginitatem ſuam divinæ diſpoſitioni conſenſit in carnalem copulam. Rupertus lib. III. Cant. Bernhardus ſerm. IV. ſuper *Miſſus eſt*, & ſcholaſtici lib. IV. ſent. diſt. 30. votum virginitatis Mariæ tribuunt, ſed de *tempore ac genere voti* non conſentiunt, nec diffitentur ex apocryphis ſcripturis illud eſſe deſumtum. 7.) Sed urgent pontificii verba Mariæ, *virum non cognoſco*, quæ ſic interpretanda cenſent, *non licet mihi virum cognoſcere*. Varia hic reſponderi poſſent, utpote *primo* ſi beata virgo votum perpetuæ virginitatis feciſſet, non perplexe & ambigue, ſed aperte ac ſine circuitione reſpondiſſet, non licet mihi virum cognoſcere, quia virginitatem vovi; *deinde* ſi votum virginitatis feciſſet, in futuro dicendum fuiſſet, *virum non cognoſcam*, iam vero non in futuro, ſed in præſenti dicit, *ἄνδρα 'ου γινώσκω*, quinimo Syrus interpres reddidit in perfecto לָא חֲכִּים לִי דְּגַבְרָא, *vir non eſt cognitus mihi*. *Tertio* ſi vel maxime votum feciſſet, *in corde* ſcilicet, tamen qua fuit erga Deum pietate & reverentia, poſtquam Deo aliter placere ex angelo intellexiſſet, votum illud minime prætendiſſet, ſed Deo ad coniugium vocanti ſeſe pariturum reſpondiſſet; *ſubieciſſet enim ſe divinæ diſpoſitioni*, ut Auguſtinus loquitur, cum ea conditione ſe perſeveraturam virginem propoſuerit, niſi Deus aliter illi revelaret. In papatu tanta eſt Romani pontificis autoritas, ut eius vel permiſſione vel mandato intercedente & monachi & moniales perpetuam caſtitatem profeſſi coniugium inire non reformidaverint; num exiſtimabimus, Mariam de voto virginitatis fuiſſe ſolicitam, poſtquam ex angelo intellexerat, Deo placere, ut concipiat ac pariat? *Quarto* quod ex virginali pudore conſpectu & nuncio angeli turbata audiens de conceptione & partu filii, quæſiverit: *quomodo futurum ſit iſtud*, cum nondum in cubili coniugali verſetur, & viri congreſſum penitus ignoret. Sed prætermiſſis illis omnibus ſimpliciſſime reſpondemus, angelum legationis ſuæ verba petiiſſe ex Eſai. VII. 14. *Ecce virgo prægnans & pariens filium*. Quamvis enim evangeliſta Lucas ſecutus LXX. interpretum verſionem tunc temporis uſitatam in futuro loquatur, *συλλήψῃ ἐν γαςρὶ καὶ τέξῃ υἱὸν*, tamen dubitari nequit, angelum

cum

cum virgine Hebræa hebraice locutum eſſe, ac ex ipſo fonte ſcripturæ legationis ſuæ verba petiiſſe, in eo vero dicitur in præſenti: *Ecce virgo gravida parit*, הִנֵּה הָעַלְמָה הָרָה וְיֹלֶדֶת בֵּן. Arias Montanus & Pagninus reddiderunt: *Ecce virgo prægnans & pariens filium*, quod enim הָרָה non ſit verbaliter reddendum, *concepit*, ſed vel nominaliter, *gravida*, vel participialiter, *prægnans*, adparet ex addita voce יֹלֶדֶת & ex ipſo Mariæ reſponſo colligitur, angelum in præſenti fuiſſe locutum. Jud. XIII. 5. angelus Simſonis conceptionem nuncians utitur verbo futuro וְהָרִית וְיָלַדְתְּ *concipies & paries*, utrumque eſt 2. perſona præteriti fœminini, ſed ו *hippuch* ſive converſivum in principio additum mutat ſignificationem præteriti in ſignificationem futuri; hoc vero loco angelus ex propheta non loquitur in *futuro*, ſed utitur tali nomine, quo Thamar, cum adpareret eam eſſe gravidam, Gen. XXXVIII. v. 24. Sic de Pineas uxore 1 Sam. IV. 19. dicitur הָרָה לָלַת *erat prægnans ad pariendum*. Eſai. XXVI. 17. *Gravida adpropinquans ad pariendum.* Cum ergo Maria ex angelo audiret: *ecce gravida ſeu prægnans pariens;* admirabunda reſpondet: *quomodo fiet iſtud*, id eſt, quomodo gravida pariam, cum non verſer in cubili coniugali? q. d. Inuſitatum eſt virginibus de conceptione ac partu narrare, iam vero nondum in matrimonio vivo, quæ ergo eſt iſta ratio tuæ legationis & adnunciationis? *Nondum erat in domum ſponſi deducta*, (inquit Chemnitius part. III. exam. p. 6..) *nec brevi adeo hoc futurum erat, nam poſt tres menſes & amplius Ioſeph demum de deductione cogitare cœpit;* Matth. I. 19. poſtquam ſcilicet ex ædibus Eliſabeth Maria reverſa erat. Luc. I. 56. Negat igitur ſe indigere tali promiſſione, qualem meminerat Saræ, Gen. XVIII. 10. uxori Manues, Jud. XIII. 3. & Hannæ, 1 Sam. I. 17. in ſterili coniugio viventibus contigiſſe, ac profert virginitatis pure & caſte hactenus cuſtoditæ teſtimonium; non autem ab omni ſpe coniugii per votum aliquod virginitatis ſeſe excluſam adſerit. 8.) Denique ſi vel maxime concedamus, Mariam votum virginitatis perpetuæ feciſſe, quod ex ſacris literis evidenter probari nunquam poterit, & deſponſationi eiusdem directe adverſatur; nondum tamen conſequens fuerit; votum cœlibatus pontificium eodem ſtabiliri poſſe. Ut enim prætermittamus reliqua omnia, quæ in voto cœlibatus pontificio deſideramus; (de quibus paulo poſt plenius agetur) agnoſcenda foret hac in parte ſpecialis quædam & extraordinaria Dei diſpoſitio, ſicut Bellarminus etiam peculiarem *quamdam divinam revelationem* ponit, qua edocta fuerit beata Deipara, Joſephum nunquam debitum coniugale expetiturum. Quod ergo Maria capere potuit, illud non poſſunt ſtatim omnes capere, qui peculiari illo dono ac gratia ſunt deſtituti, nec privilegia extraordinaria regulam aliquam conſtituunt.

III.) Act. XXI. 9. Philippo fuerunt quatuor filiæ virgines.

§. DXI. III.) Act. XXI. 9. de Philippo evangeliſta commemoratur, quod *fuerint ipſi quatuor filiæ virgines*. Bellarminus libr. II. de monach. c. X. *Illas non ad tempus aliquod virgines credere debemus, ſed perpetuo & ex electione, refert enim id Lucas tanquam aliquid magnum, quod videlicet uni homini eſſent quatuor filiæ virgines. At quid magni eſt habere quatuor filias virgines, quæ ubi maturæ fuerint, nupturæ ſint?* Adde quod Euſebius libr. III. hiſtor. c. XXX. ex Polycrate docet, *filias Philippi in virginitate conſenuiſſe*. Reſp. de hoc loco quædam diximus in tract. de evang. cap. de conſil. evang. §. 102. hic breviter monemus: 1.) Bellarminum non adducere textum integrum;

tegrum; additur enim Philippo fuiſſe quatuor filias προφητευούσας, ergo non hoc tanquam ſingulare commemorat Lucas, quod *virgines* fuerint, ſed quod fuerint *virgines prophetantes*, quod non poteſt intelligi de publico docendi officio, ſed de peculiari prophetiæ dono, quod ſcilicet idem cum Agabo ac ſeptem diſcipulis prædicaverint, Paulum tradendum eſſe gentibus. 2.) Ut autem textum Lucæ, ita quoque Euſebii hiſtoriam truncatam Bellarminus adducit. Non enim de omnibus quatuor, ſed de *duabus* duntaxat Philippi filiabus commemorat Euſebius, quod *in virginitate conſenuerint*, quin imo in cap. proxime præcedente ex Clemente Alexandrino libr. III. ſtrom. p. 210. adducit locum, quod *Philippus filias ſuas viris nuptum dederit.* 3.) Salmeron in comm. hujus loci, tom. XII. p. 341. Euſebium hoc nomine taxat, quod Philippum apoſtolum cum Philippo diacono confundat. *Illud*, inquit, *minime ferendum eſt, quod Euſebius cum Polycrate tradit, Philippum apoſtolum filias habuiſſe, cum id tantum de Philippo diacono tradat Lucas;* quomodo igitur ex Euſebio Bellarminus ſuæ ſententiæ patrocinium quærere poteſt? 4.) Aliud eſt virginem eſſe, propoſitum virginitatis ſervandæ amplecti, in virginitate conſeneſcere, &c. aliud vero tali cœlibatus voto ſe obſtringere, quale in papatu viget.

IV.) 1 *Cor. VII.*37. *Qui ſtatuit in corde ſuo firmus.*

§. DXII. IV. 1 Cor. VII. 37. *Qui ſtatuit in corde ſuo firmus non habens neceſſitatem, poteſtatem autem habens ſuæ voluntatis, & hoc judicavit in corde ſuo ſervare virginem ſuam, bene facit.* Ergo *apoſtolus probat cœlibatus votum.* Reſp. aliud eſt conſtans & firmum propoſitum cœlibatus, de quo apoſtolus agit, aliud vero votum proprie ſic dictum & in ſenſu pontificio acceptum. Illud includit conditionem tacitam vel expreſſam, tamdiu ſcilicet aliquem fore cœlibem, quamdiu id videt dono & vocationi ſuæ convenire, ita ut liberum ſibi relinquat, contra uſtiones & fornicationes uti remedio divinitus ordinato 1 Cor. VII. 9. *Propoſitum continentiæ ſæpe licet ſine ulla culpa mutare*, inquit Bellarminus II. de monach. c. XXIV. §. 2. hoc vero eſt abſolutum, & omnem matrimonii ineundi poteſtatem excludit. Illud non coniunctum eſt cum abiuratione coniugii & cum exſecratione, ſi non ſervetur; hoc vero utrumque complectitur. Illud ex deliberata animi ſententia & gravi conſilio ſuſcipitur ab illis, qui donum ſibi divinitus datum & vocationem diligenter explorarunt; hoc vero plerumque eſt temerarium, ab illis, qui nondum maturitate judicii pollent, profectum. Illud proficiſcitur a perſonis idoneis, quæ donum continentiæ a Deo acceperunt; 1 Cor. VII. 7. hoc vero indiſcrete ab illis exigitur ac ſuſcipitur, qui monaſticæ vel ſacerdotio nomen dant, ſive inſtructi ſint illo dono, ſive minus. Illud eſt pars pædagogiæ externæ pietatis exercitio inſervientis; hoc vero eſt laqueus multorum animas in exitium demergens. Illud ſuſcipitur ſine debito & convenienter, ut videlicet expeditius curari poſſint ea, quæ ſunt Domini; 1 Cor. VII. 32. hoc vero ſine perverſo & erroneo, ut ſit ſatisfactio pro peccatis & meritum vitæ æternæ ſibi atque aliis impetrandæ, quæ omnia ex ſequentibus erunt clariora. Paulum non loqui de voto continentiæ, vel ex eo manifeſtum eſt, quod parentibus virginum loquitur. Jam vero ut parens non poteſt filiam cogere ad nuptias, ita quoque non poteſt pro filia emittere votum virginitatis, ſed pendet hoc ex deliberatione & obligatione filiæ; tantum igitur monet patres, ne temere ac leviter aliquid ſtatuant de cœlibatu vel coniugio filiarum, ſed maturam ac gravem deliberationem adhibeant, ac conditiones perſonæ, temporis, negotiorum, &c. diligenter explorent.

§. DXIII.

7.) 1 *Tim.* V. 11. *Vo-ntes nube-e, primam idem fece-runt irri-tam.*

§. DXIII. 1 Tim. V. 11. *Adoleſcentiores viduas devita, cum enim luxuriatæ fuerint contra Chriſtum, nubere volunt;* v. 12. *habentes damnationem, quia primam*
idem fecerunt irritam. Hoc loco (ſcribit
ellarminus lib. II. de monach. c. XXIV.)
ihil aliud per primam fidem intelligi pot-
ſt, quam donum continentiæ. Cum enim
poſtolus dicat, eas primam fidem feciſ-
e irritam, quæ nubere volunt, neceſſario
olligimus, eum loqui de fide ſervandæ
ontinentiæ, quæ per nuptias violatur.
ſta autem fides ſervandæ continentiæ aut
ſt fides data marito carnali, aut Chriſto
ponſo ſpirituali. Non poteſt eſſe fides
ata marito carnali, illa enim tamdiu
urat, quamdiu maritus vivit, quo mor-
uo ſoluta eſt mulier; ſequitur igitur,
uod ſit fides data ſpirituali ſponſo. Non
oteſt autem hæc fides Chriſto data eſſe
mplex propoſitum ſeu voluntas continen-
i ſine promiſſione ac voto; tum quia ſim-
lex propoſitum non habet relationem ad
liud, nec fides dici poteſt, unde non irri-
itur fides, cum mutatur propoſitum, tum
iam quia propoſitum ſæpe licet ſine ulla
ulpa mutare, apoſtolus autem abſolute di-
t, eas damnationem habere, quia fidem
ritam faciunt, ſequitur igitur, ut fides
c loco votum ſignificet. Reſp. de hoc
co apoſtolico late & erudite diſputat
hemnitius part. III. exam. concil. Trid.
; cœlib. c. IX. p. 56. quæ Bellarminus
on adtingit. Superius etiam cap. V.
embr. I. §. 195. de eo quædam diximus.
umma omnium huc redit, quod apoſtolus
er πρώτην πίστιν, quam viduæ illæ dicun-
r irritam feciſſe, nequaquam intelligat
ontificium cœlibatus votum. 1.) De eo
im altum ubique in ſcripturis ſilentium.
) Vocabulum *fidei* nuſpiam in ſcriptu-
s pro quodam voto proprie & adcurate
: dicto accipitur. 3.) Apoſtolus negat,
velle alicui per doctrinam de cœlibatu laqueum inijcere; 1 Cor. VII. 35. at vota pontificia vere ſunt laquei conſcientiarum & animarum, ut inferius oſtendetur. 4.) Hoc ipſo in loco rejicit apoſtolus a profeſſione viduitatis juniores v. 14. ac minorem *ſexaginta annis* in collegium illud recipi prohibet v. 9. quod cum doctrina & praxi eccleſiæ Romanæ aperte pugnat, quippe quæ etiam a juvenculis vota cœlibatus ſuſcipit. 5.) Quod ſi jam juniores eiusmodi in collegium viduarum receptæ ipſo facto cœlibatum profeſſæ eſſent, illis non interdicit coniugio ſub æternæ damnationis pœna, etiamſi continere non poſſint, nec præſcribit eis alia contra in continentiam remedia, ſed vult eas nubere, v. 14. ne ullam occaſionem præbeant diabolo, ac ſi præter vires & voluntatem in cœlibatu manere cogantur, abjecta fide retro poſt ſatanam eant; v. 15. id quod iterum cum doctrina & praxi eccleſiæ fortiſſime pugnat, quippe quæ in illis virginibus ac viduis, quæ continentiam voverunt, etiam *velle nubere* damnabile eſſe cenſent. 6.) Regula apoſtolica eſt perpetua: 1 Cor. VII. 9. *Si continent ſe, nubant, melius eſt enim nubere, quam uri;* contra quam abſit, ut quidquam hoc loco ſtatuere & viduas continere ſe non valentes a remedio divinitus ordinato a coniugio ſcilicet arcere voluiſſe judicandus ſit. 7.) In cap. proxime præcedente quarto v. 1. apoſtolus ſcripſerat, *doctrinam eſſe dæmoniorum, ſi quis coniugium prohibere illis vellet,* quibus propter incontinentiam illud eſt neceſſarium. Cogitari ergo nequit, eum hoc loco viduas juniores continere non valentes a coniugio arcere propoſitum ſibi habuiſſe. 8.) Si Paulus de voto aliquo perpetui cœlibatus hic egiſſet, illud magis *ſecundam* quam *primam* fidem dixiſſet, quia prima fides in baptiſmo datur. Cum enim in baptiſmo tota ſacroſancta Trinitas nos in gratiam recipit, ac in filios & heredes adoptat, reciproca obligatione promittamus, nos fore gratos, ac vitam ſanctam Deoque pla-

placentem ducturos; hæc ſtipulatio dicitur fides prima, illam demum ſequitur fides altera, quæ præſtari ſolet, cum quis ad publica officia ac ſervitia aliis præſtanda vocatur; quod miniſterio & officio ſuo pie diligenter & fideliter fungi velit. 9.) Repugnant textus circumſtantiæ. Votum definitur *ſolennis promiſſio propoſiti ſupererogantis ſeu de bono meliori, quod ſit magis meritorium.* Jam vero illis viduis tribui nequit, quod viduitatem elegerint ſub opinione cuiusdam operis ſupererogationis ac boni magis meritorii, alebantur enim eccleſiæ facultatibus, 1 Tim. V. 16. quas alii ex piis *labores manuum ſuarum manducantes* conferebant; Epheſ. IV. 28. at nemo dixerit, eſſe magis meritorium propter inopiam eccleſiæ facultatibus ali, quam labores manuum ſuarum manducare, & aliis de ſuo impertiri, cum contra Paulus ex ſententia Chriſti pronunciet: Act. XX. 35. *Beatius eſt dare quam accipere.* 10.) Denique praxis eccleſiæ apoſtolicæ pontificio illi cœlibatus ac viduitatis voto fortiter refragatur. Neque enim tunc erant talia collegia viduarum, in quibus cœlibatum, tan[illegible]n per ſe eximium quendam Dei cultum, voverent; alias Paulus juniores viduas ab eccleſiaſtico illo viduarum collegio ad matrimonium contrahendum & rem domeſticam adminiſtrandam minime omnium ablegare, ſed eas potius ad hoc invitare, & omnes illud expetentes recipere debuiſſet, ſi peculiarem quemdam cultum ac meritum aliquod vitæ æternæ in tali viduitate poſuiſſet. Sed viduæ pauperiores deſtitutæ parentibus, liberis ac nepotibus, a quibus alerentur, quæque nec rem familiarem habebant, nec operis manuum ſeſe ſuſtentare poterant, eccleſiæ eleemoſynis alebantur, ac viciſſim pro illa ſuſtentatione eccleſia earum opera utebatur ad curam pauperum peregrinorum, adflictorum & ægrotorum, &c. ut colligitur ex Act. VI. 1. & 1 Tim. V. 10. & 16. Hæc vero iſtarum viduarum conditio & functio requirebat, ut abdicarent ſe privata cura rei familiaris; proinde non poterant eſſe coniuges, quamdiu in illo collegio vivere, & de publico ſuſtentari volebant. Si enim cogitaſſent per matrimonium ſibi adſciſcere maritum, a quo alerentur, & curam rei familiaris ſuſcipere; non petiiſſent ſe in illud collegium cooptari, in quod ea duntaxat recipiebantur, quæ neminem habebant, a quo ſuſtentarentur, quæque operam ſuam eccleſiæ deferentes ab œconomicis negotiis ſeſe penitus abdicabant, ut colligitur ex verbis apoſtoli v. 11. *Poſtea volunt nubere.* & 14. *volo juniores viduas nubere.*

§. DXIV. Hæc omnia oſtendunt, apoſtolum hic nequaquam de tali cœlibatus vel viduitatis voto loqui, quale in papatu viget; ſed per primam fidem intelligit fidem Deo datam in baptiſmi ſuſceptione & chriſtianiſmi profeſſione, quam tales viduæ per apoſtaſiam a chriſtiana religione & per peccata contra conſcientiam irritam faciebant. Hæc interpretatio probatur 1.) ex tradita in textu *viduarum illarum* deſcriptione. Viduæ enim illæ, quibus damnationem apoſtolus tribuit, ſic deſcribuntur *a*) quod *καταστρηνιάσωσι τȣ̃ χριςȣ̃*, v. 11. *στρῆνος* reſpondet Hebræo שאנן, & *luxum*, *faſtum ac delicias* ſignificat, *καταστρηνιάζειν* eſt *inſolentius ac faſtuoſius laſcivire contra aliquem.* Simplex *στρηνιᾶν* deductum exiſtimant a verbo *ςρεῖν*, ut ſit metaphora ſumta a jumentis, quæ cum ob pabuli copiam ferociunt, excutiunt habenas, ac ſuo feruntur arbitrio. Alii deductum putant a *ςρηνὸν*, quod eſt durum, unde Heſychius *ςρηνὲς βοᾶν* interpretatur *τὸ σκληρὸν βοᾶν dure ſive ferociter clamare.* Apud Athenæum lib. III. *ςρηνιᾶν* ponitur pro *deliciari.* Theophylactus *καταςρηνιῶσιν* interpretatur *ἀκκιςθῶσι καὶ θρύψονται acceſſaverint & deliciari cœperint*, priore verbo deducto a moribus petulantiſſimæ fœminæ, cui nomen

men Acco. Camerarius exponit *per craſpulæ ac luxuriæ tumorem & obſcœnæ libidinis titillationem.* Senſus igitur eſt, quod tales viduæ excuſſis & abiectis timoris divini, pietatis & pudoris habenis immani quadam inſolentia, petulantia & laſcivia luxuriatæ fuerint, (quam eſſe vim huius verbi colligitur ex 2 Reg. XIX. 28. Eſai. XXXVII. 29. Apoc. XVIII. 7. 9.) & quidem quod *contra Chriſtum* luxuriatæ fuerint. Vulgata translatio vocem τοῦ χριστοῦ ad verbum nubere referre videtur, ex quo perverſa illa interpretatio poſtmodum orta, quod *viduæ illæ per votum Chriſto deſponſatæ fuerint, unde damnabile ipſis fuerit, marito mortali nubere velle.* Sed Græcus textus manifeſte oſtendit, non ad γαμεῖν, ſed ad καταστρηνιάζειν vocem τοῦ χριστοῦ pertinere, ut adparet ex particula κατὰ, & quomodo damnabile eſſet in Chriſto velle nubere, cum apoſtolus 1 Cor. VII. 39. expreſſe adſerat, *vidua cui vult nubat in Domino?* Senſus igitur eſt, *quod contra Chriſtum luxurientur,* id eſt, doctrinam Chriſti repudiaverint, quod fidem in Chriſtum & timorem Dei abiecerint, quod cum abnegatione fidei & religionis chriſtianæ nubere voluerint. Ingerebant enim ſe iſtæ viduæ, cum adhuc iuniores eſſent, in collegium viduarum eccleſiaſticum, recenti luctu ob maritorum obitum permotæ, ac viribus ſuis nondum ſatis exploratis, ac in hoc vitæ genere ſingularis pietatis perſuaſionem ſibi fingebant; ſed cum poſtea animadverterent, ſe donum continentiæ non habere, ſed coniugii remedio indigere, ne levitatis & inconſtantiæ inter chriſtianos notarentur, ſi ab illo viduitatis propoſito reſilirent, & ex eccleſiaſtico illo miniſterio ad curas rei privatæ ac domeſticæ redirent, prorſus a chriſtianiſmo deficiebant vel ad gentiliſmum, vel ad pſeudoapoſtolos, qui *captivas ducebant mulierculas σεσωρευμένας peccatis,* 2 Tim. III. 6. qua ratione non abſolutum ac nudum illud *velle nubere* damnabile ipſis erat, id enim ſentire pugnat cum fundamentis paulo ſuperius adſignatis, ſed *contra Chriſtum* laſciviendo & luxuriando nubere velle. *b*) Quod cum deberent miniſtrare pauperibus peregrinis, adflictis & ægrotis, ipſæ abiectis huius miniſterii ſui officiis *otioſæ circuiverint domos,* v. 13. qua ratione non ſolum graviſſimo peccato ſeſe obſtrinxerunt *opus Domini* ſibi ab eccleſia commiſſum *negligenter facientes;* Jer. XLVIII. 10. ſed etiam tentationibus diabolicis ad laſciviam & petulantiam ſollicitantibus ſeſe ultro expoſuerint, otium enim fomes eſt libidinis. *c*) Quod fuerint non ſolum ad bonum otioſæ, ſed etiam ad malum negotioſæ, utpote φλύαροι, *nugaces, futiles,* verbis malignis garrientes, 3 Joh. v. 10. inepte loquaces, ac velut ipſe apoſtolus exponit, *loquentes τὰ μὴ δέοντα, non decentia;* φλυαρολογία enim eſt *nugiloquentia,* quæ quantum ſit peccatum, colligitur ex dicto Chriſti Matth. XII. 36. *Dico vobis; quod de omni verbo ἀργῷ otioſo reddituri ſint homines rationem in iudicio;* & Pauli Eph. IV. 29. πᾶς λόγος σαπρὸς, *omnis ſermo putridus & otioſus non procedat ex ore veſtro, ſed ſi quis bonus ad ædificationem fidei, ut det gratiam audientibus.* Item quod fuerint περίεργοι *curioſæ,* μηδὲν ἐργαζομέναι, ἀλλὰ περιεργαζομέναι, 2 Theſſ. III. 11. in neceſſariis otioſæ, in aliis non demandatis curioſæ, quæ περιεργία quantum ſit peccatum, colligitur ex Act. XIX. 19. *d*) Quod occaſionem dederint adverſario maledicendi & blaſphemandi evangelii doctrinam. Per τὸν ἀντικείμενον poſſunt intelligi vel adverſarii ac hoſtes eccleſiæ, numero ſingulari pro plurali poſito, Luc. XIII. 17. XXI. 15. 1 Cor. XVI. 9. 1 Tim. I. 10. vel ipſe diabolus agens per illos tanquam per organa, qui dicitur noſter ἀντίδικος, 1 Petr. V. 8. propter quod nomen Satanæ ipſi datum. Quantum vero peccatum ſit hoſtibus evangelii occaſionem calumniandi ſanam doctrinam exhibere, colligi poteſt

ex 2Sam.XII.14. Eſai.LII.5. Ezech.XXXVI. 23. Rom. II. 24. *e*) Quod τίνες ἐξετράπησαν ὀπίσω τοῦ σατανᾶ, *converſæ ſint retro poſt ſatanam;* hoc ſequitur ex primo, quod *laſcivierint contra Chriſtum*, qui enim a fide Chriſti vel per apoſtaſiam vel per peccata atrocia excidit, in poteſtatem ac regnum ſatanæ transfertur, Luc. XI. 23. *qui non eſt mecum, contra me eſt.* Verba ipſa ſunt valde atrocia, ἐκτρέπεσθαι enim dicuntur, non qui in via Domini ſunt remiſſiores, ſed qui ab ea prorſus deflectunt, Hebr. XII. 13. ac in hac ipſa priore ad Tim. epiſt. uſurpatur de pſeudodoctorum conventu ad *ματαιολογίαν* I. 6. in poſteriore epiſt. accipitur de ſeductis a falſis doctoribus, *qui a veritate ad fabulas ſeſe convertunt.* IV. 4. Illud etiam ὀπίσω τοῦ σατανᾶ ſignificat manifeſtam a Chriſto defectionem, ut colligitur ex antitheſi *venire poſt Chriſtum, ſequi Chriſtum*, Matth. X. 38. Luc. XIV. 27. & ex apoſtatarum exemplis, qui dicuntur abiiſſe εἰς τὰ ὀπίσω Joh. VI. 66. Ex quibus omnibus ſic colligimus: Illa fides in textu apoſtolico intelligitur, cui opponitur luxuriari & laſcivire contra Chriſtum, eſſe otioſum, curioſum, occaſionem calumniandi dare adverſario & retro poſt ſatanam abire. At hæc eſt fides Deo in ſuſceptione baptiſmi & profeſſione chriſtianiſmi data, per quam ex poteſtate & regno ſatanæ liberati in Chriſti regnum transferimur, ſed per apoſtaſiam ac peccata atrociora contra conſcientiam ex ea iterum excidimus. Ergo illa fides, non autem votum cœlibatus in textu apoſtolico intelligenda. Id ipſum ulterius confirmamus 2.) ex *addita determinatione*, quod fides illa dicitur *prima.* Vocat primam fidem, *non voti monaſtici ſed chriſtianiſmi*, inquit apol. Auguſt. confeſſ. cap. de votis monaſt. Si enim de voto quodam cœlibatus apoſtolus fuiſſet locutus, illud non adpellaret πίστιν πρώτην, ſed potius δευτέραν, eam enim præcedit fides in baptiſmo Deo data, quæ dicitur prima reſpectu habito vel ad ſecundam illam fidem, quæ præſtari ſolet, cum ad publicum officium ac miniſterium aliquod quis evehitur, vel ad fidei naturam, quia eſt fundamentum omnium chriſtianorum virtutum & totius pietatis principium, atque eſt virtus primæ tabulæ, quam poſtea ſequitur fidelitas in officiis ſecundæ tabulæ, quæ itidem vocatur fides, Gal. V. 22. vel (quod Chemnitio magis probatur) ad pœnitentiam per quam poſt prolapſum in peccatum quaſi ſecundo reditur ad fidem primitus datam. Quando enim ſcriptura collationem facit inter id, quod antea ſeu prius fuerat, & inter id, quod ſecutum eſt, tunc eo ſenſu ac modo utitur vocabulo πρῶτυ, Matth. XII. 44. Luc. XI. 26. 2 Petr. II. 20. Apoc. II. 5. & 19. ſic ergo *prima fides* dicitur reſpectu eius, qua illi, qui lapſi fuerant, poſtea in converſione rurſus Deo reconciliantur, quæ tamen ſecunda fides nihil aliud eſt, quam reverſio ad primam, quæ ſignaculo baptiſmi erat obſignata. Bellarminus per fidem primam intelligendam dicit *fidem voti, cui reſpondeat tanquam ſecunda fides matrimonii ineundi.* Sed quia viduæ iam ante marito demortuo fidem matrimonialem dederant, ideo fides illa voti potius dicenda fuiſſet fides ſecunda, & fides novi matrimonii ineundi fides tertia, ut nihil dicam de eo, quod ſit mera petitio principii illa de fide voti adſertio. 3.) Ex *phraſeos illius in hac ipſa Pauli epiſtola uſurpatione.* Quid per τὸ ἀθετεῖν τὴν πίστιν intellectum voluerit apoſtolus, non noſtro arbitrio definiendum, ſed ex uſu huius phraſeos in hac ipſa epiſtola Paulina rectiſſime ac tutiſſime colligitur. Jam vero conſtat, apoſtolum hac phraſi uti, quando ἔκπτωσιν ex vera, iuſtificante & ſalvificante fide vel per apoſtaſiam, vel per peccata atrociora contra conſcientiam commiſſa vult deſcribere. Sic 1 Tim. I. 19. de ſeductoribus dicit: *Nonnulli repulſa bona conſcientia circa fidem naufra-*

fragium fecerunt. IV. 1. *Quidam deficient a fide adtendentes ſpiritibus erroneis ac doctrinæ dæmoniorum.* VI. 21. *Quidam promittentes falſi nominis ſcientiam circa fidem a ſcopo aberrarunt.* 2 Tim. II. 18. *Circa veritatem aberrarunt & ſubverterunt multorum fidem.* III. 8. *Mente corrupti, reprobi circa fidem.* Hæc loquuntur de apoſtaſia a fide per errores in fundamento, vel plenariam a chriſtianiſmo defectionem. 1 Tim. V. 8. *Si quis ſuorum, maxime domeſticorum, curam non agit, fidem negavit, & infideli eſt deterior.* VI. 10. *Quidam adpetentes avaritiam erraverunt a fide.* Hæc loquuntur de amiſſione fidei per peccata contra conſcientiam admiſſa. Utroque autem modo viduæ illæ fidem irritam feciſſe ſive repudiaſſe ac reieciſſe intelliguntur, quia officia miniſterii ſui negligere, nugacem ac curioſum eſſe, contra Chriſtum laſcivire, occaſionem blaſphemandi doctrinam adverſariis dare, ſunt peccata contra conſcientiam admiſſa & fidem excutientia. Deſerta via Domini retro poſt ſatanam converti eſt per apoſtaſiam a religione chriſtiana diſcedere. 4.) Ex *analogiæ fidei collatione.* Deſponſat ſe Deus nobiſcum *per fidem*, Oſ. II. 19. Ezech. XVI. 8. init nobiſcum fœdus gratiæ, ac requirit a nobis, *ut militemus bonam militiam retinentes fidem ac bonam conſcientiam*, 1 Tim. I. 18. ac ut ipſe *fidelis eſt*, 1 Cor. X. 13. & *fidem cuſtodit in ſeculum*, Pſalm. CXLVI. 6. ita quoque a nobis requirit, ut fidem ipſi datam ſervemus; ſed per errores in fundamento, vel per peccata contra conſcientiam admiſſa fides illa repudiatur, ex quo ſic colligimus: Illa fides hoc loco intelligenda eſt, per quam ſpiritualis deſponſatio inſtituitur, & fœdus gratiæ ſancitur. Atqui ea non eſt votum cœlibatus (alias coniuges pii ac fideles ab illa ſpirituali deſponſatione eſſent excluſi) ſed vera, viva, & ſalvifica in Chriſtum fides. Ergo. 5.) Ex *patrum quorumdam teſtificatione.* Athanaſius lib. VI. de Trinit. Hieronymus in præf. epiſt. Tit. Vincentius Lyrinenſis adv. prof. vocum novit. per *primam fidem* intelligit eam, quam in baptiſmo amplexi ac profeſſi ſumus, quam per doctrinas hæreticas irritam reddi ſtatuunt.

§. DXV. Hæc omnia ſi probe obſerventur, facile adparebit, quid ad Bellarmini depravationes ſit reſpondendum. Is 1.) conatur demonſtrare *non poſſe per primam fidem intelligi ſimplex propoſitum continentiæ, quum illud non habeat relationem ad aliud, ac ſine ulla culpa mutari poſſit.* Reſp. hæc exceptio oppoſita eſt illis, qui per fidem intelligunt promiſſionem miniſterii ab illis viduis eccleſiæ datam, inter quos eſt non ſolum Beza in tract. de polyg. p. 206. Toſſanus in com. ſed etiam ex noſtris Hunnius in tract. de leg. & evang. p. 82. Sed illi facili negotio ſe tuebuntur; non enim nudum tantum propoſitum viduitatis internum illis tribuunt, ſed etiam externam promiſſionem, qua vel expreſſis verbis vel certe ipſo facto eccleſiæ, cujus ſumtibus alebantur, & a qua in collegium illud viduarum paupercularum ſeſe recipi petebant, fidem dabant, quod miniſterio ſuo erga pauperes, ægrotos, peregrinos, &c. diligenter ac fideliter fungi vellent, quodque a negotiis œconomicis, & conſequenter a matrimonio abſtinere velint. Hæc promiſſio omnino relationem aliquam ad aliud, videlicet ad eccleſiam, cui fides data erat, habebat, ac temeritas in ſuſcipiendo, ac levitas in abiiciendo illo propoſito, quod non erat mere privatum, ſed receptione in collegium viduarum publice conteſtatum & notorium factum, nec culpa nec reprehenſione caruit, cum adverſarii evangelii occaſionem calumniandi ex eo acceperint; ac levitatem illam in eccleſia fuiſſe infamem, colligitur ex eo, quod quædam ex viduis illis ideo prorſus defecerint a religione chriſtiana, ut ſine ex-

probratione levitatis vel Judæis vel gentibus nubere poſſent, quo ſenſu Epiphanius hær. LXI. diſcrimen facit inter χρίμα & κατάκριμα, ac viduas illas χρίμα *in iudicio eccleſiæ*, non autem κατάκριμα *in iudicio divino* habere adſerit, ſi poſtea nubere velint. 2.) Docet, *omnes commentatores veteres & multa concilia hunc locum ſic expoſuiſſe, ut per primam fidem intellexerint votum perpetuæ continentiæ.* Reſp. expoſitionem noſtram ex ipſis textus viſceribus demonſtravimus, quæ non poteſt prætextu novitatis repudiari, cum quidam ex ipſis veteribus eamdem amplectantur. Nec opus eſt dubiis coniecturis vel expoſitione aliunde in ſcripturam illata, quale propoſitum & qualis profeſſio cœlibatus tempore apoſtolorum fuerit uſitata, cum diſerte id expoſitum exſtet 1 Cor. VII. tum κατὰ θέσιν, v. 37. *qui ſtatuit in corde ſuo firmus, & hoc iudicavit in corde ſuo*, tum κατ' ἄρσιν v. 35. *non ut laqueum vobis iniiciam*, v. 9. *qui ſe non continent, nubant*; ergo propoſitum ac profeſſio cœlibatus in eccleſiis apoſtolicis non fuit coniuncta cum abiuratione coniugii; ſed libertatem illam ſive tacite ſive expreſſe habuit additam, ut ſi non continere poſſint, hoc eſt, ſi vel uſtionis ſuſtinendæ vel ſcortationis periculum impendeat, nuptias contrahere poſſint. Eodem modo textum apoſtolicum interpretantur quidam ex illis ipſis, quos Bellarminus nobis opponit. Patres concilii Carthaginenſis can. CIV. & concilii Toletani quarti can. LV. non dirimunt nuptias earum, quæ viduitatem ac virginitatem profeſſæ erant, ſed aliis pœnis coërcent levitatem ab illa profeſſione temere diſcedendi. Ancyrana ſynodus can. XVIII. *Quotquot virginitatem pollicitam prævaricati ſunt profeſſione contemta, inter bigamos, id eſt, qui ad ſecundas nuptias tranſierunt, haberi debent.* Tertullianus lib. de monog. c. XIII. tantum profeſſionis meminit, ac iunioribus viduis, quæ viduitatem profeſſæ erant, nubere concedit. Cyprianus lib. I. epiſt. XI. *Deo dicatas vocat*, & addit: *Quod ſi ex fide ſe Chriſto dicaverunt, pudicæ & caſtæ ſine ulla fabula perſeverent, ita fortes & ſtabiles præmium virginitatis exſpectent. Sin autem perſeverare nolunt, aut non poſſunt, melius eſt ut nubant, quam ut in ignem ſuis deliciis cadant. Certe nullum fratribus aut ſororibus ſcandalum faciant.* Epiphanius d. l. traditionem profert, *peccatum eſſe poſt decretam virginitatem ad nuptias converti, ac proinde multi temporis pœnitentiam imponit nubentibus poſt votum, ut ſic tandem ad eccleſiam inducantur*, & hoc vocat χρίμα. Sed addit: *Melius eſt habere* χρίμα, *quam* κατάκριμα, *melius eſt unum peccatum habere, quam plura, melius eſt lapſum a curſu palam ſibi uxorem accipere, iuxta legem, quam occultis iaculis ſauciari ab improbitate, quæ ipſi a diabolo infertur*; & hoc vocat κατάκριμα, quando malunt occulte ſcortari, quam apud homines confundi. Chryſoſtomus comment. de iunioribus viduis virginitatem profeſſis interpretatur illud apoſtolicum: *Volo iuniores nubere. Quoniam*, inquit, *ipſæ volunt nubere, volo & ego iuniores nubere, liberos gignere, domum adminiſtrare. Longe enim præſtat hæc facere, quam illa, quæ ſcilicet de damnatis viduis ibi dicuntur. Oportebat quidem curare, quæ Dei ſunt, oportebat fidem ſervare, quando vero illa non fiunt, melius eſt hæc fieri, quam illa, quidpe viduitas illa nihil boni parit, ex hiſce vero nuptiis* (earum ſcilicet quæ viduitatem profeſſæ erant, cum continere non poſſent) *multa bona.* Hieronymus in epiſt. ad Ageruch. exponit textum de fornicatione hoc ſenſu: *Poſtquam in iniuriam ſponſi ſui fornicatæ fuerint, etiam hoc addunt, ut nubere velint.* Eodem modo Baſilius de virg. accipit de illis, *quæ fornicantur a Chriſto.* (At non for-

fornicationem, ſed coniugium in illis ſimpliciter ab apoſtolo damnari pontificii contendunt.) Ambroſius in comment. verba apoſtoli: *volo iuniores viduas nubere*, ſic explicat: *Quoniam quæ ſupra dixit de huiusmodi, quod contraria & illicita perducant, eas ad mortem, idcirco conſilium dat & præcipit ea fieri, quæ licita ſunt, & multum expedit nubere, quam ſub bona & pia profeſſione notabiliter incedere, ſic enim invenit occaſionem ſatanas, quomodo ſubvertat inconſultas animas, cum pia profitentes iniuſte verſantur.* Auguſtinus de bono vid. cap. XIX. *Non ipſæ nuptiæ talium damnandæ iudicantur, ſed damnatur propoſiti fraus.* Cap. X. *Qui dicunt talium nuptias non eſſe nuptias, ſed potius adulteria, non mihi videntur ſatis acute ac diligenter conſiderare, quid dicant, fallit quippe eos ſimilitudo veritatis, &c. non poſſum dicere a propoſito meliori lapſas, ſi nupſerint, fœminas, adulteria eſſe non coniugia.* Theophylactus in comment. illa duo: *iuniores nubere volunt*, & *volo iuniores nubere;* ſic connectit: *Volo & ego indulgens & concedens earum voto, ne diabolus illudat ipſis, quod cum Chriſti ſponſæ factæ eſſent, ſint adulteræ, ideo ſub matrimonium eas duco.* Hæc omnia oſtendunt, patres nequaquam per *primam fidem* intellexiſſe ſolenne illud votum continentiæ cum coniugii abiuratione coniunctum, propter quod matrimonium poſt votum contractum dirimi debeat. 3.) Lutheri adſertioni, quod *fides in ſcripturis nuſpiam ſignificet votum*, hoc opponit: *Etſi fides nuſquam alibi ſignificat votum, tamen multis in locis ſignificat promiſſionem ſive conſtantiam in promiſſione ſervanda, quorum utrumque ad votum pertinet.* Gen. XLIV. Rom. III. *Quod autem non ſolum poſſit, ſed etiam debeat fides hoc loco pro pacto vel voto accipi, non pro fide chriſtiana, qua Deo credimus, colligitur ex verbo*: irritam fecerunt; *nam fides, qua Deo credimus, non recte dicitur irritari, ſed amitti vel corrumpi, pacta autem & vota propriiſſime dicuntur irritari.* Deut. XXX. Pſalm. LXXXVIII. Reſp. aliud eſt *promiſſio*, ſive *votum ſimplex*, ut loquuntur pontificii, aliud vero *votum ſolenne* continentiæ cum omnimoda coniugii abiuratione coniunctum. Concedimus, viduas illas in collegium iſtud eccleſiaſticum receptas habuiſſe propoſitum ſeu decretum, quin & promiſſionem expreſſam vel tacitam in viduitate permanendi, ac miniſterio ſuo pauperibus, ægrotis, exſulibus, &c. diligenter ſerviendi, ut ſuperius demonſtravimus; ſed negamus eas voto ſolenni cum abiuratione coniugii in perpetuum ſub conditione æternæ damnationis ſeſe obſtrinxiſſe. Procedit Bellarminus a genere ad ſpeciem adfirmative, quando ſic colligit: *Fides hic ſignificat promiſſionem. Ergo votum ſolenne;* quod perinde eſt, ac ſi velim concludere: Animal eſt. Ergo homo. Recte ergo dicuntur *hanc fidem irritam feciſſe*, quando ab illo viduitatis propoſito petulanter receſſerunt, ac curam miniſterii ſibi commiſſi negligenter ac fraudulenter adminiſtrarunt, adeoque fidem eccleſiæ datam fefellerunt, nam & fides etiam in ſecunda tabula ſervanda eſt. Quod autem ex verbo ἠθέτησαν Bellarminus colligit, *non poſſe hic intelligi fidem Chriſtianam, qua Deo credimus*, admodum abſurdum eſt; quia in baptiſmo fœdus cum Deo erigimus, & fidem ipſi damus, quod velimus ipſum ex verbo agnoſcere, colere ac celebrare, quod ſi iam per apoſtaſiam vel per peccata contra conſcientiam a fide Chriſtiana diſcedimus, recte dicitur primam illam fidem ἀθετεῖν, repudiare, reiicere, irritam facere. Si increduli & inobedientes dicuntur ἀθετεῖν *Dei mandatum*, Marc. VII. 9. *Chriſtum ipſum*, Joh. XII. 48. *gratiam Dei*, Gal. II. 21. *legem Moſis*, Hebr. X. 28. ac quid ſit ἀθετεῖν πίστιν, exponit apoſtolus in hac ipſa epiſtola *per τὸ facere*

facere naufragium circa fidem, *deficere a fide*, *fidem negare*, *a fide aberrare*. 4.) *Nulla cauſa erat*, *cur viduæ illæ*, *ſi non voverant continentiam*, *non poſſent nubere*, *niſi deficerent ad Iudæos aut paganos*, *quis enim illas prohibebat nubere inter Chriſtianos?* Reſp. imo vero animadvertebant, illam temeritatem in ſuſcipiendo & levitatem in abiiciendo viduitatis propoſito, quod non amplius erat privatum, ſed receptione in collegium illud viduarum publice conteſtatum, inque repudiando eccleſiaſtico illo, quod ipſis commiſſum erat, officio, fuiſſe variis hominum iudiciis & ſermonibus obnoxiam, ac veritatis adverſarii inde acceperunt occaſionem calumniandi, obtrectandi & conviciandi; unde quædam ex illis viduis prorſus defecerunt a chriſtiana religione, ut absque levitatis ignominia & exprobratione Judæis vel gentibus nubere poſſent. Adde quod in hiſce viduis propoſiti illius temeraria ſuſceptio & inconſtans mutatio coniuncta fuerit cum negligentia & contemtu officii ipſis commiſſi & cum aliis graviſſimis peccatis contra primam & ſecundam tabulam admiſſis. Fruſtra Bellarminus urget, quod *luxuriari contra Chriſtum non poſſit ſignificare defectionem a fide Chriſti*, *ſed ſcortari in iniuriam Chriſti*, utrumque enim apoſtolus illis viduis tribuit, quod *laſcivierint contra Chriſtum*, & quod *abierint retro poſt ſatanam*, qua phraſi apoſtaſiam a fide chriſtiana ſignificari iam ante fuit oſtenſum. 5.) *Apoſtolus dicit*, *viduas illas habere damnationem*, *quia primam fidem irritam fecerunt nubere volentes*; *nulla autem mulier in baptiſmo promittit*, *ſe non eſſe nupturam*, *ergo non poteſt intelligi fides in baptiſmo data*. Reſp. non abſolute & ſimpliciter per nubendi voluntatem fidem in baptiſmo datam fecerunt irritam; ſed per voluntatem nubendi *hoc modo*, petulanter & inſolenter laſciviendo contra Chriſtum, curam officii ſibi demandati abiiciendo, poſt ſatanam retro abeundo. Fidem eccleſiæ datam irritam faciebant nubendo, fidem Chriſto datam irritam faciebant peccata atrocia contra conſcientiam perpetrando, & a religione Chriſtiana penitus deficiendo. Per τὸ καταστρηνιάζειν τοῦ Χριστοῦ Bellarminus intelligendum eſſe dicit, vel quod *deliciis ſpiritualibus in domo Dei prius abundarint*, *&* *poſtea ingratæ ſponſo cæleſti terrenas adpetant nuptias*, vel quod *in domo Dei eccleſiæ ſumtibus ad ſatietatem paſtæ fuerint*, ſed emphaſis huius verbi longe atrocius aliquod peccatum oſtendit, ut monuimus ſuperius. At, inquit Bellarminus, *ſi de ſcortatione illud καταστρηνιάζειν uſurpatur*, *non ſolum non reprehendi*, *ſed etiam laudari deberent*, *ſi a ſcortatione ad honeſtum coniugium tranſire vellent. Iam vero apoſtolus eas damnabiles propterea pronunciat*, *quod nubere velint.* Reſp. imo vero abſurdiſſimum eſt, talem interpetationem textui inferre, cum diſerte addat apoſtolus, *volo iuniores habere*; cum *doctrinam dæmoniorum* pronunciet matrimonii prohibitionem, cum *laqueum per cælibatum alteri iniici nolit*, cum perpetuæ veritatis ſit apoſtoli pronunciatum, *melius eſt nubere quam uri*. Ergo non ſimpliciter in illis damnat velle nubere, ſed *ita* nubere velle, ut ibidem deſcribit. 6.) *Etiamſi de fide in baptiſmo data apoſtolus loqueretur*, *adhuc nihil concluderetur*, *nam baptiſmo promiſimus legem Dei nos ſervaturos*, *lex autem paſſim inculcat*, *vota eſſe reddenda. Ergo illæ viduæ votum violando fidem in baptiſmo datam fecerunt irritam.* Reſp. apoſtolus diſerte exponit, quo modo & quibus peccatis fidem irritam fecerint, non voti alicuius ſolennis violatione, (illud enim in apoſtolica eccleſia non fuiſſe uſitatum demonſtravimus ſuperius,) ſed a religione chriſtiana defectione & graviſſimorum peccatorum commiſſione. 7.) *Etſi apoſtolus iubeat viduam eligi annorum ſexaginta*,

ginta, tamen non vetulas, ſed adoleſcentulas adcuſat, quod primam fidem irritam fecerint volendo nubere. Si ergo iuniores non poſſunt continentiam vovere, cur eas reprehendit? Reſp. concedimus viduas illas, quas reprehendit apoſtolus, fuiſſe iuniores, quæ ob recentem ex maritorum obitu luctum & ob mœſtitiam, imo propter inopiam, cum omni ſubſidio deſtitutæ eſſent, conſtituerant, ſe in cœlibatu velle manere, ac ideo in collegium illud ſe recipi petierant, data fide eccleſiæ de curandis ægrotis, exſulibus, pauperibus &c. ſervitio; poſtmodum vero, cum intelligerent ſe dono continentiæ non eſſe inſtructas, cœperant contra Chriſtum laſcivire, & cum infamia chriſtianæ religionis peccatis in textu apoſtolico deſcriptis ſe contaminare. Paulus igitur huic malo obviam iturus utrumque in hac ad Timotheum epiſcopum epiſtola præſcripſit, tum ut viduæ iuniores, ſi quæ adhuc in collegio eſſent, ac continere non poſſent, nuberent, ne ullam occaſionem diabolo præberent, tum ut in poſterum iuniores viduæ ab illa profeſſione reiicerentur, & nulla inferior ſexaginta annis in illud collegium adſumeretur. *Viduæ illæ* (inquit Chryſoſtomus in com.) *ex ſimplicitate non recte, nec ex vero iudicio elegerant viduitatem;* & addit: *Lapſus, qui inde acciderunt, præbuerunt occaſionem ταύτης νομοθεσίας.* Si temerariam iuniorum viduarum profeſſionem adprobaſſet, nunquam eiusmodi legem præſcripſiſſet. 8.) *Quando apoſtolus iuniores viduas eligi prohibet, non loquitur de admiſſione ad votum continentiæ, ſed vel de electione ad quamdam præfecturam & ordinem diaconiſſæ, vel, quod probabilius, de admiſſione ad numerum viduarum, quæ ab eccleſia alebantur.* Reſp. petitur principium, dum aliud quoddam ſolenne continentiæ votum in apoſtolica eccleſia uſitatum fuiſſe ſtatuitur, præter illam viduitatis profeſſionem quam vel verbis vel ipſo facto præſtabant viduæ in collegium illud eccleſiaſticum receptæ, quæ eccleſiæ ſumtibus alebantur, ut conſtat ex v. 16. Contextus apoſtolicus ſole clarius oſtendit, apoſtolum exponere cauſam huius ſui διατάγματος quod vidua 60. annis minor non debeat καταλέγεσθαι, adſcribi & numerari in illo viduarum catalogo, quia ſcilicet experientia docuerit, viduas iuniores propoſitum illud facile mutare, ac magna ex eo pericula & ſcandala eccleſiæ oriri, ſi continere non poſſint. Finge de alio voto viduarum in collegio ſermonem eſſe apoſtolo v. 9. quam v. 11. peribit penitus συνάφεια καὶ συνέπεια textus. 9.) Contra Martyrem probat, *non poſſe diſcrimen ſtatui inter κρίμα & κατάκριμα, ſed κρίμα, ut alibi* Ioh. III. 17. Rom. III. 8. XIII. 2. *ita quoque hoc loco ſignificare damnationem æternam coram Deo.* Reſp. auctor huius diſtinctionis non eſt Martyr, nec Bucerus, ſed Epiphanius hæreſ. LXI. ut vidimus ſuperius. Ac ſane, ſi de temeraria ſuſceptione & inconſtanti mutatione propoſiti per ſe & abſolute loquamur, locum habere poteſt illa diſtinctio Epiphanii, quod illa adferat non κατάκριμα, condemnationem in *iudicio divino*, ſed κρίμα, ſive adcuſationem levitatis in *iudicio eccleſiæ*, ſicut Paulus 1 Tim. V. 14. κρίμα per λοιδορίαν explicat, ex 1 Tim. III. 6. neophytum εἰς κρίμα facile incidere adſerit; ſed quia apoſtolus hiſce viduis non tantum levitatem in abiiciendo viduitatis propoſito, ſed etiam multa graviſſima peccata contra primam & ſecundam decalogi tabulam commiſſa tribuit, ideo facile concedimus, τὸ κρίμα in hoc textu apoſtolico æternæ damnationis reatum ſignificare, ac viduas illas non tantum in eccleſiæ, ſed etiam in ipſius Dei iudicio iuſtam damnationem peccatis ſuis promeruiſſe.

§. DXVI. Oſtendimus hactenus *votum ſolenne continentiæ*, quale in papatu viget,

get, eſſe ἄγραφον, nec ullum vel mandatum, vel promiſſum vel probatum exemplum in ſacris literis habere. Quæ ex conciliis, pontificum & imperatorum decretis, ac patrum ſcriptis pro eo adſtruendo Bellarminus libr. II. de monach. c. XXV. XXVI. & XXVII. adfert, ea 1.) non probant, ab inſtitutione divina, ſed tantum a conſtitutione ac conſuetudine eccleſiaſtica ſolennia illa vota cum abiuratione coniugii coniuncta deſcendere. 2.) Diſtinguenda ſunt vetuſtiorum conciliorum ac patrum dicta a recentioribus, cum ab apoſtolicæ eccleſiæ ſimplicitate & εὐταξίᾳ magis magisque diſceſſum fuerit. 3.) Teſtimonia pleraque de voto continentiæ *ſimplice*, id eſt, de propoſito & profeſſione cœlibatus loquuntur; non autem de voto *ſolenni*, quo ſub conditione æternæ damnationis, quocunque etiam caſu emergente, coniugium penitus abiuratur. 4.) Dicta illa ſunt diſſimilia, nec vel cum ſcripturis, vel ſecum ipſis, vel cum pontificiorum ſententia per omnia conſentiunt, unde ipſi pontificii a patribus ad pontificis ſui deciſionem ſæpius recurrunt. 5.) Quædam ſcripta ſunt dubiæ fidei, ut conſtitutiones Clementis, epiſtolæ decretales antiquiſſimorum pontificium, Dionyſii Areopagitæ libri, Abdiæ Babylonii liber &c. Hiſtoriam de virgin. Teclæ Johannes evangeliſta reiecit, ac presbyterum quemdam in Aſia σπουδαςὴν Pauli publice convicit, quod ſuppoſititium librum ſub nomine & titulo Pauli ediderit, referente Tertulliano in lib. de bapt. c. XVII. p. 225. & Hieronymo in catal. illuſtr. in Luc. tom. I. p. 102. ac Gelaſius in c. Sancta Romana. diſt. 15. Legendam de Tecla reiecit inter apocrypha. 6.) Conſtitutiones de cœlibatu & perſonis cœlibatum profeſſis pertinent ad eccleſiaſticam diſciplinam, quæ pro ratione temporum plurimum ſolet variare. Tertullianus lib. de vel virgin. c. I. non longe a principio: *Regula fidei una omnino eſt, ſola immobilis & irreformabilis credendi ſcilicet in unum Deum omnipotentem & Filium eius Ieſum Chriſtum, &c. hac lege fidei manente cætera iam diſciplinæ & converſationis admittunt novitatem correctionis, operante ſcilicet & proficiente usque in finem gratia Dei.* Qui ſpeciale ſingulorum dictorum examen deſiderat, adeat Chemnitium in exam. conc. Trid. p. III. c. de cœlib. & virgin. ac Sutlivium de monach. cap. XXIV. Quæ de dignitate continentiæ c. XXVIII. Bellarminus adfert, *quod coniugio longe excellat, atque angelis homines comparet*, de illis iudicium fieri poteſt ex illis, quæ in præcedenti quæſtione adlata. Sed demus, continentiam coniugio longe excellere, num propterea eo modo ac fine debet voveri, quo in papatu illud fieri videmus? Urget Bellarminus *vovendi utilitatem*. Sed ex ea non poteſt inferri, quodlibet votum de re quacunque a quibuscunque perſonis præſtitum Deo eſſe gratum & acceptum, ut ſuo loco plenius demonſtratur.

§. DXVII. Tranſitum ergo facimus ad alterum membrum, in quo confirmandum fuerit, votum cœlibatus in papali regno uſitatum eſſe II.) ἀντίγραφον, & quidem multis modis. Utpote 1.) ratione *cauſæ efficientis*, 2.) ratione *materiæ*, 3.) ratione *formæ*, 4.) ratione *finis*, 5.) ratione *effectus*. *A.*) Ad *cauſæ efficientis vitium* referimus ſequentia capita: I.) Quod *vota cœlibatus ſuſcipiunt, vel etiam exigunt a perſonis in ætate adhuc immatura conſtitutis, ac proinde iudicii maturitate deſtitutis.* Leo I. conſecrationi monialium conſtituerat annum 40. quod facit etiam concilium Cæſarauguſtanum cap. ult. & Agathenſe can. XIII. Pius I. annum 25. quod facit etiam concilium Carthagi-

II.) Eſt ἀντίγραφον.
A.) Ratione cauſæ efficientis.
I.) Suſcipiunt vota iuniorum.

nenſe III. can. IV. Gregorius lib. I. epiſt. 48. ante annum. 18. vetat fieri votum. Sed pontificii etiam a conſtitutis in aetate adhuc minore votum perpetui cœlibatus & coniugii abiurationem ſuſcipiunt. In maſculis annum 14. in fœmellis annum 12. ad praeſtandum illud votum ſufficere cenſent. cap. ad noſtram x. de regularib. c. Significatum. c. cum virum. tit. eod. c. puella 20. q. 2. Concilium Trullanum can. XL. & concilium Triburienſe can. XXIV. permittunt profeſſionem etiam ante annum 12. Concilium Trid. ſeſſ. XXV. can. XV. ſtatuit, *profeſſionem non debere fieri ante annum* 16. Bellarminus de monach. c. XXXV. duas propoſitiones de aetate voventium format. Prior haec eſt, quod *ad vota ſuſcipienda continentiae, obedientiae & paupertatis requiratur quidem ea aetas, in qua ſit uſus liberi arbitrii, ſed ubi is adfuerit, in quacunque aetate licere talia vota nuncupare.* Poſterior ſic habet, quod *ad profeſſionem publicam expetenda ſit ea aetas, quam leges eccleſiae praeſcribunt, quae pro temporum & locorum diverſitate exſtiterint variae.* Praxin ipſam ſi reſpicere velimus, adparebit, veriſſimum eſſe, quod in Aug. confeſſ. cap. de votis monach. dicitur: *quotusquisque conſulto vovit? Puellae & adoleſcentes, priusquam iudicare poſſunt, perſuadentur ad vovendum, interdum etiam coguntur.* Nos huic adſertioni & praxi pontificiae opponimus 1.) *dictum apoſtolicum*, 1 Tim. V. 9. *Vidua eligatur non minor ſexaginta annis.* v. 11. *Adoleſcentiores autem viduas παραιτοῦ reiicere.* v. 14. *Volo iuniores viduas nubere, ne occaſionem calumniandi dent adverſario.* Cum Paulus ſuam de cœlibatu ſententiam eccleſiis expoſuiſſet, quod ſit utilis propter praeſentem neceſſitatem, & expeditior ad curanda ea, quae ſunt Domini, iuniores viduae illud conſilium praetextu maioris ſanctitatis arripiebant, cum nondum de continentiae dono ſeſe exploraſſent, ac petebant ſe recipi in collegium illud viduarum eccleſiaſticum, in quo a curis œconomicis & coniugio liberae ſervitia ſua eccleſiae praeſtabant. Sed quia poſtmodum uſtiones ſentiebant, ac ſine nota levitatis & inconſtantiae apud chriſtianos ſe non poſſe nubere intelligebant, tandem penitus ab eccleſia deficiebant, ut absque exprobratione Judaeis vel gentilibus maritis nubere poſſent; hoc triſti viduarum illarum exemplo apoſtolus permotus aetatem 60. annorum definivit, quam adtingere vidua debuerit, antequam in illud collegium viduarum reciperetur, propter periculum ſcilicet lapſus, cui iuniores ſunt ſubiectae, quas proinde ad coniugium ablegandas eſſe cenſet. Et quia eadem hac in parte virginum iuniorum eſt ratio, quae viduarum, ideo idem de illis debet eſſe iudicium, ac ſtatuenda haec generalis regula, quod propter pericula, quae ex eo oriri experientia teſtatur, in iuvenili ac lubrica aetate ad cœlibatus profeſſionem ac votum nemo ſit adſtringendus. Quamvis lex moſaica Num. XXX. 10. in genere pronunciet: *Vidua & repudiata quidquid voverint, reddent;* tamen Paulus viduitatis profeſſionem in iunioribus viduis reiiciendam ſtatuit, ac Timotheum epiſcopum inſtituit, ut viduas iuniores, hoc eſt, 60. annis minores ab hac profeſſione repudiet, & ad coniugia mittat. Annus ergo decimus quartus vel eo adhuc minor nondum eſt legitimum aetatis tempus, quo votum ſolenne cœlibatus exigi vel ſuſcipi poſſit; tunc enim nondum conſtare poteſt, an adſit continentiae donum, ſed exſpectari debet annus profeſſionis, quem ipſa ſcriptura determinat: ac proinde ſi propter decreta pontificis liberi ſunt a nexu voti, qui infra probationis annum, quem ipſi conſtituerunt, cœlibatum voverunt, cur non multo magis propter decretum apoſtoli liberi erunt a nexu voti, quod infra probationis annum, quem

Contra urgetur 1.) Dictum apoſtolicum. 1 Tim. V. 9.

quem apoſtolus conſtituit, emiſerunt? *Quam horribiliter*, inquit Chemnitius, *regnum pontificium contra canonem per electum Christi organum promulgatum peccat, & communicat nefandis aliorum peccatis, quod votum cœlibatus non exſpectato anno 60. in iuvenili lubrica ætate conſcientiis vel imponit, vel voluntarie oblatum non tantum recipit, ſed fieri conſulit, ſuadet, hortatur, & hoc laqueo innumera animarum millia in barathrum æternæ damnationis præcipitat!*

§. DXVIII. Excipit Bellarminus cap. XXV. *viduas illas tantum a numero earum viduarum, quas eccleſia alebat, non autem a voto continentiæ excludi*, id quod cap. XXIV. latius declarat hoc modo: *Nolebat apoſtolus viduas minores annis 60. ab eccleſia ali, quia iuniores poſſunt labore victum ſibi comparare, & præterea, quia iuniores difficilius conſervantur in pudicitia, & turpius erat, aliquam earum viduarum, quæ ab epiſcopo alebantur & regebantur, labi quam aliam, ideo eas valde probatas eſſe volebat, & quibus nullum periculum incontinentiæ timeretur.* Reſp. demus, turpius fuiſſe, labi aliquam earum viduarum, quæ ab eccleſia alebantur; interim relinquitur, turpe etiam illud eſſe, labi aliquam, quæ viduitatem eſt profeſſa. Quod ſi ergo iuniores arceantur a collegio illo viduarum propter periculum lapſus, utique propter eamdem cauſam a voto erunt arcendæ, periculum enim lapſus utrobique idem. Præterea ſi ex conſtitutione apoſtoli iuniores vel virgines vel viduæ arcendæ a collegio earum fœminarum, quæ eccleſiæ ſumtibus aluntur, & ab epiſcopo reguntur, nullæ 60. annis inferiores in monaſteriis recipiendæ, nec continentiæ votum ſolenne ab illis ſuſcipiendum, quia omnes ab eccleſia aluntur, & ab epiſcopo reguntur. Adde, quod Bellarminus magnis viribus ex hoc loco apoſtolico pro adſtruendo continentiæ voto diſputaverit, ac ad omnes continentiæ voto obſtrictas hoc referendum eſſe docuerit, quod Paulus dicit: *habent damnationem, quia primam fidem irritam fecerunt volentes nubere.* Atqui ſi eſt diſpar ratio inter illas viduas eccleſiæ ſumtibus ſuſtentatas & inter moniales votivas, ſubruitur penitus argumenti fundamentum. Denique quorſum diceret apoſtolus: *Volo iuniores nubere*; niſi propter illud periculum lapſus non ſolum a collegio viduarum eccleſiaſtico, ſed etiam a continentiæ voto eas reiciendas eſſe vellet? Non ſolum *negative* ſuam exponit ſententiam, quod nolit eas recipi in numerum earum, quæ eccleſiæ ſumtibus aluntur, ſed etiam *adfirmative*, quod velit eas in matrimonium collocari; fruſtra ergo de continentiæ voto illis propoſito cogitatur. Regerit Bellarminus, *illis verbis:* volo iuniores viduas nubere; *opponendum eſſe illud* 1 Cor. VII. volo omnes eſſe ſicut me ipſum, *id eſt, continentes. Cum enim iſtæ voluntates contrariæ ſint, oportet dicere, neutrum adferre præceptum, & abſolute quidem apoſtolum cupiviſſe, ut omnes continerent, tamen, quia nonnullæ bonum propoſitum deſeruerant, cœpiſſe optare, ut iuniores, quæ non viderentur perſeveraturæ, potius nuberent, quam voverent.* Reſp. hic conſtrictus fuit Bellarminus. Apoſtolus nequaquam ſibi contradicit, ſed pro diverſitate perſonarum, donorum, temporum, &c. conſcientiis pie & prudenter conſulit. De perſonis dono continentiæ inſtructis dicit: *volo omnes eſſe ſicut ego ſum;* ac: *bonum eſt, ſi ſic permanſerint*; ſed de perſonis hoc continentiæ dono deſtitutis ait, *melius eſt nubere, quam uri; volo iuniores viduas nubere.* Ac prioribus quidem non proponit præceptum aliquod virginitatis vovendæ, ſed dicit, γνώμην δίδωμι, *conſilium do*, & per antitheſin addit, *præceptum Domini non habeo;* 1 Cor. VII. 25. proinde etiam eos peccare negat,

ſi

ſi matrimonium contrahant, v. 36. ſed de iunioribus viduis uſtionum flammas ſentientibus dicit, βύλομαι, *cenſeo* illis *nubendum* eſſe, 1 Tim. V. 14. ac propter *fornicationem quælibet* ἰχέτω, *habeat virum ſuum*, 1 Cor. VII. 2. ſi *non continent ſe*, γαμησάτωσαν, *nubant*. v. 9.

2.) *Graviſſimum periculum.*

§. DXIX. 2.) *Graviſſimum periculum, cui iuniores cœlibatum cum abiuratione coniugii voventes ſe exponunt.* Cum enim non tantum exemplum iſtarum viduarum, de quibus 1 Tim. V. 11. agitur, ſed etiam quotidiana experientia clamet, quosdam in primo quidem iuvenilis ætatis flore ac vigore cœlibatus amore & admiratione ita duci, ut deliberato etiam propoſito eum ſuſcipere non reformident, qui poſtea incontinentia ita tentantur, ac uſtionum flammis ita æſtuant, ut nullo conatu, nulla lucta nec remediis aliis eas reprimere & exſtinguere poſſint; ideo graviſſimo ſalutis periculo ſe exponunt, qui in iuvenili & immatura ætate adhuc conſtituti, ita ſe cœlibatui devovent, ut æternæ damnationis reos ſe conſtituant, ſi, quocunque etiam caſu incidente, coniugium poſtea contrahant. Certæ viduæ illæ 1 Tim. V. 11. ſibi perſuadebant, ſe continentiæ dono ſatis inſtructas, unde propoſitum habebant, in hoc vitæ ſtatu permanendi; ſed quia erant iuvenculæ, tentationes diaboli non effugiebant, poſt quem quasdam earum retro abiiſſe, & a fide chriſtiana penitus defeciſſe apoſtolus teſtatur.

3.) *Conſequens abſurdum.*

3.) *Conſequens abſurdum.* Si licet votum continentiæ nuncupare in quacunque ætate, modo adſit uſus liberi arbitrii; conſequens fuerit, etiam impuberes poſſe continentiam perpetuam vovere. Sed conſequens eſt abſurdum, *quia impuberes ordinarie in iudicio iurare non poſſunt*, iuxta communem ſententiam; ergo multo minus Deo in re tam gravi ſolenniter & cum abiuratione coniugii perpetuam continentiam vovere poſſunt. Impuberes non poſſunt ſe ipſos ex contractu obligare, ergo etiam non poterunt ſe ipſos monaſteriis devovere. Idem congruit iuri canonico c. ad noſtram. &c. ſignificatum. X. de regularibus ubi ſtatuitur, quod *ante annum* 14. *hoc eſt, annum pubertatis non ſit efficax huius obligatio.*

4.) *Primitivae eccleſiae judicium.*

4.) *Primitivæ eccleſiæ judicium.* Concilium Romanum ſub Sylveſtro virginem ſacratam benedici vetuit, *ante annum ætatis ſuæ* 72. & addit rationem, quia *poſt eam ætatem nullum eſt periculum, ne earum pudicitia violetur.* Excipit Bellarminus, *locum eſſe corruptum, & fortaſſe multo minorem annorum numerum debere poni.* At ſi conciliorum acta ſunt corrupta, cur ad illa pontificii in controverſiis toties provocant? Ex circumſtantiis adparet, voluiſſe illius concilii patres ponere numerum annorum, qui ad eum, quem apoſtolus præſcripſit, accederet, iuniores itaque non minus quam apoſtolus reiecerunt. Addit deinde, *concilium loqui de virginibus, quæ antequam velarentur, viros petierunt, & propterea diuturniore probatione opus habuerunt.* Sed concilium non loquitur de illis, quæ viros petierunt, *ſed quæ ad Chriſti nuptias per votum virginitatis adſpirant;* ac ſi diuturniore illa probatione indigent, quæ viros petierunt, utique pleræque omnes eadem indigent, quia inclinatio ſexus ad ſexum omnibus naturaliter inſita, niſi peculiari Dei dono refrenetur. Concilium Cæſarauguſtanum & Agathenſe *ante* 40. *annum* virgines velari prohibuiſſe diximus ſuperius. Ambroſius in comm. 1 Tim. V. *Paulus prohibet iuniores in hac ſuſcipi profeſſione, lubricæ enim ætati fides facile adhiberi non debet.* Item: *Oſtendit, damnationem tales manere, ne facile audeant, quod implere difficile eſt, aut ſi animus eſt huic devotioni deditus, apud ſe interim teneat,*

quia temerarium dicit eſſe profiteri, quod adhuc iuvenili ætati credi non debet. Cumque ipſe Ambroſius huius ſalutaris admonitionis oblitus virgines admodum iuvenes velaret ab auditoribus, propterea reprehenſus fuit, ſicut ipſe conqueritur libr. III. de virginibus, ex quo conſtat, eo tempore illud novum adhuc ac inſolitum fuiſſe. Gregorius libr. III. epiſt. XI. *Nullum epiſcoporum fraternitas tua, niſi ſexaginta annorum virginem, cuius ætas hoc atque mores exegerint, velare permittat.* Excipit Bellarminus, *Gregorium loqui de ſola abbatiſſa.* Atqui abbatiſſa non dicitur velari, ſed eligi, ac titulus capitis generalis eſt, nullam virginem, niſi ſexagenariam velandam eſſe. 5.) *Saniorum pontificiorum ſuffragium.* Præpoſitus in c. cum haberet de eo, qui duxit in matrimon. quam per adult. ſcribit, *non eſſe de facili inducendam pœnitentiam perpetuæ continentiæ, niſi ei, qui iam tranſierit dies ſuos, in quem non facile cadat præſumtio fornicationis.* Caſſander in conſult. art. XXIII. de cœlib. ſacerd. *Fatendum eſt, graviter a poſteris eſſe peccatum, qui hanc utilem pro tempore conſtitutionem cœlibatus multis in laqueum verterunt, dum iuvenes nondum ſibi cognitos & exploratos temere ad eccleſiaſticum miniſterium admiſerunt, & cum illi caſtitatis onus ſibi impar eſſe ſentirent, impuros potius concubitus diſſimularunt, &c.*

Pro votis iuniorum. § DXX. Unde vero probat Bellarminus, etiam *iunioribus* licere perpetuam continentiam vovere? Profert I.) dictum Jeremiæ Thren. III. 27. *Bonum eſt homini, ſi portaverit iugum ab adoleſcentia ſua.* Reſp. 1.) Quomodo pro voto iuniorum ex vet. teſt. argumentum adferre poteſt, cum pro ipſo cœlibatus voto nullum adduxerit ex vet. teſt. fundamentum? 2.) Loquitur propheta non de votis monaſticis *obedientiæ & continentiæ, ſed de patientia* in cruce, ut oſtendit integer contextus. *Bonum*, inquit, eſt, *præſtolari cum ſilentio ſalutare Dei*, id eſt, in patientia & ſpe exſpectare a Deo auxilium in adverſis. *Bonum eſt viro, cum portaverit iugum*, crucis ſcilicet a Deo ſibi impoſitæ, *ab adoleſcentia ſua*; qui enim a prima ſtatim ætate ſub cruce exercentur, levius eam ferunt, & alios efficacius conſolari poſſunt. Talis homo *ſedebit ſolitarius, & tacebit*, hoc eſt, humano auxilio deſtitutus, in ſpe & ſilentio cauſſam ſuam Deo commendabit, & eventum felicem exſpectabit, *quia portavit ſuper ſe*, ſcilicet iugum, ut Pagninus ex Theodoreto & Olympiodoro in verſione addit. Eodem modo hunc locum accipit Chriſtophorus a Caſtro lib. V. comment. p. 458. *Ad conſolationem*, inquit, *eorum, qui in tribulationibus deſpondent animum, hæc dicit, oportet enim ſubiici ſub potenti manu Dei, ut eripiat nos in tempore tribulationis, non illi reſiſtere.* Et poſtea: *Chaldæus paraphraſtes, Hugo, Dionyſius & Iſidorus intelligunt iugum legis ac mandatorum. Ruperto & Lyræ videtur congruentius ſignificari tolerantiam rerum adverſarum Dei decreto & voluntate venientium.* 3.) Duplex iugum in ſcripturis nobis proponitur, *divinum & humanum.* Illud continet tum præcepta divina, tum crucem divinitus impoſitam; Matth. XI. 29. hoc vero continet tum ἐντάλματα humana, tum crucem ſponte accerſitam; Act. XV. 10. Gal. V. 1. illud patienter ferendum, hoc vero cavendum, cum Chriſtus caro pretio nos ab eo liberaverit, iam vero iugum monaſticum pertinet ad ἐντάλματα humana. II.) *Dictum Chriſti* Matth. XIX. 14. *Sinite parvulos ad me venire.* Reſp. Bellarminus lib. I. de bapt. c. VIII. ex hoc dicto probat, infantes per baptiſmum Chriſto offerendos eſſe, ac refellit exceptionem Anabaptiſtarum, *quod evangelia loquantur non de infantibus, ſed de pueris, qui iam uſum rationis*

tionis habent. *Lucas*, inquit, *utitur nomine βρέφη, quod ſignificat infantes, & ibidem addit, eos portatos fuiſſe, non ſuis pedibus veniſſe.* Si hæc Bellarmini argumentatio ac reſponſio eſt ſolida, non poteſt hunc locum adplicare ad eos, qui rationis ac liberi arbitrii uſum habentes vovent continentiam. Chriſti exhortatio generalis eſt, & omnes omnino Chriſtianorum liberos complectitur, quod adferri & offerri ipſi debeant per preces, per baptiſmum, per informationem & diſciplinam; ſed ne ipſi quidem pontificii volunt de voto continentiæ generale aliquod præceptum exſtare, nec dum probatum eſt, parvulos per votum continentiæ venire ad Chriſtum, cum ſcriptura nuſpiam tanquam medium perveniendi ad Chriſtum proponat votum continentiæ. III.) *Exempla b. Mariæ, Iohannis baptiſtæ, Antonii, Pauli eremitæ, Hilarionis, Benedicti, Bernhardi &c. qui in adoleſcentia monachi facti, & ſanctarum virginum Teclæ, Agnetis, Ceciliæ, Agathæ, Luciæ, Claræ, Catharinæ, &c. quæ adoleſcentulæ adhuc voverunt continentiam.* Reſp. exempla hæc non ſunt eiusdem generis. Nec Johannes baptiſta, nec b. virgo monaſticæ vitæ per votum ſeſe obligarunt. Antonius & Hilarion viri erant ætatis maturæ cum vitam ſolitariam ſequi cœpiſſent. Paulus ætate iam grandior ob metum perſecutionum elegit. Quidquid ſit, non exemplis ſed legibus iudicandum, nec ex particularibus & ſpecialibus exemplis generalis regula colligi poteſt. Dona ſanctorum ſunt varia ac diverſa, eorum igitur exemplum citra vocationem imitari præpoſterum eſt. IV.) *Dicta patrum.* Reſp. illa vero ſunt diſſimilia, nec cum ſcripturis nec ſecum invicem conſentientia. Ambroſius libr. III. de virg. iuniores ad profeſſionem admittit, ſed in comm. 1 Tim. V. *periculoſum illud eſſe* agnoſcit. Nec de voto ſolenni, ſed tantum de propoſito ſervandæ virginitatis loquuntur, quando iuniores admittunt. Adde, quod veterum monaſteria fuerint libera collegia & ſcholæ pietatis, diſciplinæ ac virtutis, non autem clauſtra homines votorum laqueis conſtrictos & coniugium penitus abiurantes concludentia, ut conſtat ex Athanaſio epiſt. ad Diacont. Chryſoſtomo libr. III. adv. vituperat. vit. monaſt. Auguſtino de moribus eccleſ. c. XXXIII. Sozomeno lib. III. c. XVI. Nicephoro libr. IX. c. XIV. &c.

II.) Suſcipiunt vota liberorum ſub poteſtate parentum adhuc conſtitutorum.

§. DXXI. II.) Quod *vota cœlibatus ſuſcipiunt a liberis ſub poteſtate parentum adhuc conſtitutis*; unde illud Hieronymi in epiſt. ad Heliodorum perpetuo in ore habent: *Licet parvulus ex collo pendeat nepos, licet ſparſo crine & ſciſſis veſtibus ubera, quibus te nutrierat, mater oſtendat, licet in limine pater iaceat, percalcato perge patre, ſiccisque oculis ad vexillum crucis evola, ſolum pietatis genus eſt hac in re eſſe crudelem.* Exempla vide in hiſt. ieſuit. Haſenmülleri cap. VII. Nos hoc pugnare dicimus: 1.) *cum præcepto divino* de honorandis parentibus, Exod. XX. 12. ex quo petita eſt gravis exhortatio apoſtolica Eph. VI. 1. *Filii, veſtris obedite parentibus in Domino, hoc enim iuſtum eſt.* At qui contra voluntatem parentum cœlibatui ac vitæ monaſticæ ſeſe devovent, non honorant parentes, nec debitam obedientiam illis præſtant. Excipit Bellarminus de monach. c. XXXVI. *Iuxta Chryſoſtomi, Theophylacti, Hieronymi & aliorum expoſitionem ideo apoſtolum addidiſſe in Domino, ut intelligamus, non eſſe eis obediendum, niſi in iis, quæ non impediunt pietatem.* Reſp. concedimus limitationem, ſed negamus limitationis adplicationem. Nam ſi vel maxime non voveatur cœlibatus, nec vita monaſtica eligatur, nullum tamen ex eo pietati obiici-

tur impedimentum, ut oſtendimus ſuperius. Primis illis ac melioribus eccleſiæ temporibus nec cœlibatus vota, nec monaſticæ regulæ in uſu erant, ecquis vero adfirmare auſit primos illos Chriſtianos pietatis ſtudio monachis fuiſſe inferiores? *In adfectibus*, inquit Eraſmus in præf. enchir. mil. chriſt. p. 22. *eſt chriſtianiſmi perfectio, non in vitæ genere, in animis eſt, non palliis, non cibis.* p. 31. *Non admodum deſiderabimus in illis tria vota ab hominibus reperta, qui primum illud & unicum votum, quod in baptiſmo, non homini, ſed Chriſto nuncupavimus, ſincere pariterque ſervaverint.* Quod ergo Chriſtus Phariſæis, ob traditiones ſuas præceptum de honorandis parentibus irritum facientibus, dicit Matth. XV. 3. Marc. VII. 9. idem & nos pontificiis ob vitæ monaſticæ regulas & cœlibatus votum præceptum de parentibus honorandis poſthabendum eſſe docentibus iure ac merito opponimus. 2.) Cum *expreſſa lege de votis filiæ tradita* Num. XXX. 4. *Mulier ſi quidpiam voverit, & ſe conſtrinxerit iuramento, quæ eſt in domo patris ſui, & in ætate adhuc puellari;* v. 6. *Si ſtatim eodem die, ut pater audierit, contradixerit, & vota & iuramenta eius erunt irrita*; ex quo ſic colligimus: Cui competit votum filiæ infringere, abſque eius conſenſu & contra eius voluntatem filia non poteſt cœlibatum vovere. Sed patri competit votum filiæ infringere. Ergo. Nec poteſt excipi, quod *hæc conſtitutio pertineat ad leges forenſes ſive iudiciales*, quia nititur iure patriæ poteſtatis, quod ex lege naturæ originem trahit. 3.) Cum *regula apoſtolica* 1 Tim. V. 4. τὰς ἀμοιβὰς ἀποδιδόναι τοῖς προγόνοις, ἐστὶ καλὸν καὶ ἀποδεκτὸν ἐνώπιον τοῦ θεοῦ. Atqui illam ἀντιπελάργησιν & ἀπόδοσιν τῶν θρεπτηρίων plane ſusque deque habent, qui monaſticam continentiam & obedientiam voverunt; neque enim vel conſilio vel re ipſos adiuvant, in morbis eorum curam non gerunt, mœrentes non conſolantur, adeoque pro educationis beneficio nullum grati animi ſignum ipſis exhibent. In vitis patrum commemoratur, quod *mater duos filios eremitas viſitarit, videre cupiens materno adfectu fructus uteri ſui, at illi clauſa ianua negaverunt matri faciem ſuam, promittentes, in futura gloria ſeſe eam viſuros, ſi ferret in hac vita negatum conſpectum.* Jacobo Schenckio, nobili Bavaro, Romæ per ieſuitas ſeducto, & in patria ieſuitarum ſocietatem ingreſſo ſcribit pia & ſenio confecta mater, rogans, *ut ſocietatem iſtam deſerat, ad familiam ſuam antiqua nobilitate inſignem redeat &c.* at filius matri piæ & grandævæ ex inſtinctu ieſuitico reſcribit: *Ego redire nec volo, nec poſſum, nec debeo, neque enim Chriſtus propter lacrimas matris a cruce deſcendit.* Haſenmüllerus in hiſtor. ieſuit. cap. VII. p. 264. ubi plura eiusmodi ἀστοργίας exempla commemorat. Confer etiam legendam Franciſci cap. II. Leſſium in tractat. de ſtat. vitæ eligendo quæſt. 2. pag. 48. Excipit Bellarminus, *præceptum de ſubſidiis temporalibus parentibus reddendis, ut alia omnia adfirmativa, non obligare niſi in caſu neceſſitatis, cum videlicet pater ſine filii opera vivere non poteſt.* Reſp. imo vero vi præcepti divini filius parentibus ſubſidia temporalia debet non tantum in caſu extremæ *neceſſitatis*, quando ſine filii opera plane non poſſunt vivere, ſed etiam in caſu *honeſtatis*, quando ſine talibus ſubſidiis non poſſunt ſatis commode vivere. Ut Deo, ita quoque parentibus nunquam poteſt reddi æquivalens præmium, quod vel ex naturæ luce ſaniores ethnici cognoverunt. Demus vero, præceptum illud non obligare, niſi in caſu neceſſitatis, at ne ſic quidem rationem eius habent votivi monachi ac moniales; quamvis enim in præſenti illo ſtatu, quo vovent, parentes non indigeant eorum opera, tamen ſæpius poſtmodum incidit tempus eius-

eiuſmodi, ut indigeant, ac nihilo tamen minus a cura & ſubſidiis parentum filii arceantur. 4.) Cum *præſcripto apoſtoli* 1 Cor. VII. 37. *Qui ſtatuit in corde ſuo firmus, non habens neceſſitatem, poteſtatem autem habens ſuæ voluntatis, & hoc iudicavit in corde ſuo filiam ſervare virginem, benefacit.* Hic patri tribuitur deliberatio & conſilium de ſervanda filiæ virginitate. At ſi liberi invitis parentibus cœlibatum vovere poſſent, nulla amplius relicta foret parentibus hac de re deliberatio. 5.) Cum *paritatis ratione.* Liberi in poteſtate patria conſtituti non poſſunt invitis parentibus matrimonium contrahere, ut oſtendimus ſuperius. Ergo nec poſſunt perpetuo cœlibatui iisdem invitis ſe adſtringere. Connexio probatur, quia apoſtolus poteſtatem elocandi filiam parentibus tribuit Cor. VII. 38. *Qui matrimonio iungit virginem ſuam bene facit, & qui non iungit, melius facit.* Uxor non poteſt vovere perpetuam continentiam ſine conſenſu viri, nec ſervus poteſt religionem ingredi ſine conſenſu domini. Ergo nec filii ſine conſenſu parentum. Excipit Bellarminus, *eſſe diſparem rationem, cum uxor non habeat poteſtatem ſui corporis, ſed vir, ac ſervus non habeat perſonæ ſuæ poteſtatem, filii autem quod perſonam ſuam ſint liberi poſt annos pubertatis.* Sed contrarium oſtendimus ſuperius in quæſtione de conſenſu parentum in nuptiis filiorum. 6.) Cum *canonibus veterum conciliorum.* Concilium Gangrenſe can. XVI. *Quicunque filii a parentibus prætextu divini cultus abſcedunt, nec debitam reverentiam illis dependunt, anathema ſint.* Ex[illegible]it Bellarminus, *hoc ſtatui contra eos, [illegible] deſerunt parentes, nec eorum curam [illegible]t, etiamſi maxime indigent.* At quo[illegible]que indigentiæ paternæ rationem [illegible]ndo reſpicit? oppoſita eſt ſynodus [illegible]nſis Euſtathio, qui monaſticæ pro[illegible]rætextu liberos a parentum complexu & cura illis impendenda abſtrahebat. Idem adhuc hodie faciunt monaſticæ vitæ patroni ac defenſores. At, inquit Bellarminus, *religioſi iuvant parentes, prout ſtatui ipſorum convenit, videlicet precibus apud Deum;* quaſi vero etiam extra vitæ monaſticæ profeſſionem non potuiſſent eos precibus iuvare, quaſi non ſint ſubordinata, precibus parentes iuvare, & curam eorum in egeſtate, in morbis, in periculis & adverſis gerere? 7.) Cum *dictis patrum.* Baſilius in regulis fere explicatis quæſt. 15. eos, qui ſub parentibus ſunt, non aliter recipiendos eſſe cenſet, *quam ſi a parentibus adducantur.* Excipit Bellarminus, *loqui Baſilium de filiis, qui ob minorem ætatem adhuc ſubſunt in omnibus patriæ poteſtati.* Atqui pontificii hodie votum recipiunt anno ætatis decimo ſexto, in quo filii adhuc patriæ poteſtati ſubſunt. Principium in eo petitur, quod *filii puberes facti perſonæ ſuæ libertatem ſortiantur, nec amplius ſub poteſtate patria conſtitui ſint.* Hieronymus epiſt. I. ad Demetriadem dicit, *Demetriadem non potuiſſe ſua monaſterio dare abſque parentum conſenſu. Avia,* inquit, *vivente vel matre ipſarum arbitrio diſpenſanda ſunt.* 8.) Cum *iure civili.* Illud enim negat filiumfamilias ex contractu abſque autoritate & conſenſu patris inito obligari. l. Si quis ff. de pollic. l. filiusfamilias. C. de fideiuſſoribus.

Pro votis liberorum ſub patria poteſtate conſtitutorum.

§. DXXII. Contra vero Bellarminus demonſtrare conatur, *licere filiis invitis parentibus religionem ingredi, ac proinde etiam votum cœlibatus præſtare, ſervatis tamen duabus conditionibus, una, ut ad annos pubertatis pervenerint, altera, ut parentes non ſint in tali neceſſitate, ut ſine filiorum auxilio vivere non poſſint.* Provocat 1.) ad *ſcripturas.* Sed rem perquam

quam difficilem ſe adgredi videns, præmunitionem ac præmollitionem quamdam præmittit. *Etſi* [inquit] *ſcripturæ hoc diſerte non docent, tamen eis valde conforme eſt.* Nos vero dicimus, nec diſerte hoc in ſcriptura doceri, nec eis conforme eſſe. Unde ergo probat? adducit ex veteri teſtamento Geneſ. XII. 1. *Egredere de domo tua & de cognatione tua & de domo patris tui.* Deut. XXXIII. 9. *Qui dixit patri ſuo & matri ſuæ, neſcio vos, & fratribus ſuis, ignoro illos, hi cuſtodierunt eloquium tuum.* Pſal. XLV. 11. 12. *Obliviſcere populum tuum & domum patris tui, & concupiſcit rex decorem tuum.* Ex novo teſtam. Matth. X. 37. *Qui amat patrem vel matrem plus quam me, non eſt me dignus.* Luc. IX. 60. *Sine mortuos ſepelire mortuos ſuos.* At quo tandem artificio ex his dictis propoſitum ſuum demonſtrare poterit Bellarminus? Quando parentum præcepta divinis præceptis ſunt contraria, *magis Deo quam parentibus obediendum* eſſe, ex illis dictis efficaciter probatur; Act. V. 29. ſed de voto cœlibatus ac vita monaſtica nullum exſtat præceptum divinum, imo utrumque ſcripturæ penitus eſt ignotum. Utinam vero hodierna monaſteria ſub papatu eſſent officinæ pietatis, caſtitatis, honeſtatis, temperantiæ &c. ut vere dici poſſet, parentes a pietate & perfectione revocare filios, quando ab ingreſſu monaſterii eos arcent! Abrahamus divinam ſecutus eſt vocationem, monachi abſque vocatione ſuos deſerunt. Abrahamus patre iam mortuo e domo patris ſui eſt egreſſus; ſed hic quæritur de egreſſu e domo parentis in monaſterium vivo adhuc patre. Abraham ab idololatris diſceſſit, monachi parentes pios & chriſtianos deſerunt. Abrahamus nec paupertatis nec obedientiæ monachalis nec continentiæ votum præſtitit; ſed monachi in illis votis ſummam perfectionis collocant. Idem iudicium de reliquis dictis & exemplis, quæ nihil probant, niſi præſupponatur iſtud, quod cœlibatum vovere, & monaſterium ingredi ſit Chriſtum ſequi, & mandato divino obſequi. II.) Ad *canones conciliorum*, ubi producit concilium Toletanum X. c. ult. concilium Triburienſe can. XXIV. conſtitutionem Clementis III. c. cum virum de regularibus. *Reſp.* Ius propriæ poteſtatis, quod parentibus competit iure divino, non poteſt illis adimi iure humano. Triburienſe concilium loquitur de poteſtate *patroni in libertum*, non parentum in liberos, nec vult virginem velari ante annum ætatis 25. Clemens loquitur de tali puella, quæ a parentibus in monaſterium tradita, quod illa, ſi ex poſt facto parentes diſſentiant, non cogatur eorum ſequi voluntatem. III.) Ad *teſtimonia patrum*, ubi adfert Chryſoſtomum libr. III. contra vitup. vit. monaſt. hom. LXXXIV. in Ioh. in com. Epheſ. VI. Theophylactum in cap. XIX. Ioh. Ambroſium libr. I. de virg. Hieronymum in epiſt. de ſuſp. contubern. & ad Heliodor. Auguſtinum epiſt. 38. ad Leſum. Gregorium Turonenſem in vit. Leobardi. Gregorium magnum hom. 37. in evang. & Bernhardum epiſt. III. Reſp. in plerisque dictis nihil aliud habetur, quam quod parentibus ad pietatem obſiſtentibus & in via Dei adverſariis non ſit obediendum. Id an ad parentes a voto cœlibatus & vita monaſtica, qualis hodie in papatu viget, filios ſub poteſtate ſua conſtitutos revocantes adcommodari poſſit, adhuc in quæſtione eſt, ac quantum diſcrimen ſit inter monaſteria veterum & hodierna papatui addicta, alibi plenius oſtenditur. IV.) Ad *rationes.* 1.) *Licet filiis parentibus invitis matrimonium contrahere, ergo etiam iiſdem invitis profiteri continentiam.* Reſp. invertimus argumentum, ut conſtat ex illis, quæ dicta ſunt ſuperius cap. IV. ſect. II. 2.) *Licet viro uxore invita ad religionem tranſire, quando matrimonium de præſenti quidem contractum, ſed non conſummatum.*

c. Ve-

c. Verum. &c. Ex publico de converſ. coniug. *ergo multo magis licebit invito patre.* Reſp. incertum per æque incertum probatur, antecedens enim illud penitus a nobis negatur. 3.) *Quilibet ingenuus poſt annos pubertatis eſt ſui iuris, quantum ad ea, quæ ad perſonam & ſtatum ſuum pertinent.* Reſp. ex iure patriæ poteſtatis contrarium oſtendimus ſuo loco. 4.) *Deo magis obediendum quam hominibus.* Act. V. 29. *ac Deus conſulit inperfectam vitam in genere omnibus* Matth. XIX. 21. *& in particulari quoſdam ad eam vocat interna inſpiratione.* Reſp. Chriſtus non tantum conſulit, ſed etiam præcipit omnes debere eſſe *perfectos* Matth. V. 48. Apoſtoli hoc egerunt, ut *omnem hominem perfectum redderent;* Col. I. 28. ergo perfectio non eſt propria cœlibibus aut votivis monachis, ſed omnibus vere piis ac Chriſtianis, conſiſtit enim non in ἐθελοπερισσοθρησκείαις aut in certo quodam vitæ genere, ſed in vera fide, dilectione, ſincero pietatis ſtudio & imperfectionis agnitione. Videatur b. Lutherus in libro de votis monaſticis, ubi inter cætera ſcribit: *Perfectio chriſtiana eſt eſſe animoſa fide contemtorem mortis, vitæ, gloriæ & totius mundi ac fervente caritate eſſe omnium ſervum.* De dicto Chriſti Matth. XIX. 21. *Si vis perfectus eſſe, vade, vende omnia;* egimus in tract. de evangelio in cap. de conſiliis evangel. §. 97.

III.) *Suſcipiunt vota a deſponſatis.*

§. DXXIII. III.) Quod *vota ſolennia perpetuæ continentiæ ſuſcipiant a deſponſatis perſonis, ac matrimonium etiam ratum, non tamen conſummatum, propter ingreſſum in religionem diſſolvant,* qua de re inferius in quæſtione de cauſis divortii plura dicemus.

IV.) *a coniugatis.*

IV.) Quod *votum ſolenne perpetuæ continentiæ ſuſcipiant a coniugatis, ac matrimonialis congreſſus abiurationem ab illis exigant.*

V.) *ab inescatis & seductis.*

V.) Quod *verborum lenociniis ac blanditiis incautos ac rerum imperitos ineſcent,* ut iudicio nondum maturo ac viribus nondum exploratis cœlibatum voveant, atque hac ratione tædio vitæ & querelis perpetuis ſemet ipſos exponant. Nevizanus in ſylv. nupt. libr. I. n. 112. *Iſti magiſtri novitiorum, qui ſunt tam ſeduli ad inſtigandum adoleſcentes, imo pueros, ut frater Thomas Illyricus de poteſt. pap. chart. 162. intrare religionem, prævideant, quale ſcandalum eveniat religioni & reipublicæ ob tales apoſtatas. Non enim adferunt honorem Spiritui ſancto, qui, ubi voluerit, ſpirat, & non egebit horum inſtigatorum auxilio nec tot ſuaſionibus.*

VI.) *a coactis ad coelibatum.*

VI.) Quod votum continentiæ recipiant ab iis, qui *parentum auctoritate & imperio in monaſteria traduntur,* etiamſi ipſi ab hoc vitæ genere abhorreant. De illis Leo, epiſcopus Romanus, epiſt. XCV. recte ſtatuit, quod, ſi poſtea nubant, non prævaricentur. *Puellæ* [inquit] *quæ non coactæ parentum imperio, ſed ſpontaneo iudicio virginitatis propoſitum atque habitum ſuſceperunt, ſi poſtea nubunt, prævaricantur.* Ergo a contrario ſenſu, ſi parentum imperio coactæ profeſſæ ſunt, nubendo non prævaricantur.

VII.) *a ſacerdotibus.*

VII.) Quod votum perpetuæ continentiæ exigunt indiſtincte *ab illis, qui in maioribus,* ut loquuntur, *ordinibus conſtituti;* de quibus tamen nondum conſtat, an dono continentiæ inſtructi ſint, imo experientia clamat, pleroſque eorum dono illo deſtitutos eſſe.

VIII.) *a viventibus in otio.*

VIII.) Quod *votum continentiæ ſuſcipiant atque exigant ab illis, qui in otio omnium rerum abundantia ac ſaturitate panis vivunt,* qua de re paulo poſt plenius dicetur.

B.) Ratione materiae.

§. DXXIV. B.) Ratione *materiæ* papale cœlibatus votum a tramite verbi divini diſcedere dicimus, quia in perſonis continentiæ dono non inſtructis eſt impoſſibile. In votis, ratione materiæ conſideratis, tria ex præſcripto verbi damnantur; 1.) ſi voveantur ἀδύνατα, ut ſi quis Iro pauperior regias voveret divitias. Eccleſ. V. 3. *Non eſt voluntas ſive beneplacitum Dei* בַּכְּסִילִים, *in ſtultis votis.* At ſtolida ſunt vota, in quibus Deo aliquid promittitur, quod non eſt in hominis poteſtate poſitum. 2.) Si voveantur alioquin *neceſſario eventura*, ut ſi quis voveat ſe certo moriturum, vel ſi voveantur, quæ iam ante ſunt debita. Levit. XXVII. 26. *Primogenita, quæ ad Deum pertinent, in iumentis nemo ſanctificare & vovere poterit, ſive bos ſive ovis fuerit, Domini ſunt. v. 30. Decimæ terræ ſive de pomis arborum, ſive de frugibus Domini ſunt, & illi ſanctificantur.* Ergo non poſſunt ſecundario per votum Domino conſecrari. 3.) Si voveantur *illicita & verbo Dei prohibita*, ut ſi quis Deo obtuliſſet *mercedem proſtibuli ac pretium canis*, Deut. XXIII. 18. ſi quis res *furtivas* ac iniuſte partas obtuliſſet. Prov. XXVIII. 25. *Ruina vel laqueus eſt homini devorare ſanctos, & poſt vota tractare.* Scholaſtici dicunt, quinque eſſe, quæ voveri non poſſunt: 1.) *Mala ſeu peccata*; 2.) *neceſſaria;* 3.) *caſualia*, quorum eventus ambiguus; 4.) *ſtulta*, ut ſi quis voveat ſe velle levare feſtucam; 5.) *indiſcreta*, ut nimia maceratio corporis. In illis locum habet regula Iſidori in ſynon. libr. II. capit. de mendacio, ac citatur in iure canonico c. In malis XXII. q. 4. *In male promiſſis reſcinde fidem, in turpi voto muta decretum, quod incaute voviſti, ne facias, impia eſt promiſſio, quæ ſcelere adimpletur.* cap. Diffinitio. cauſ. & quæſt. iiſdem ex concil. Elibert. *Diſfinitio incauta laudabiliter ſolvenda eſt, nec eſt prævaricatio, ſed temeritatis emendatio.* Quod ſi iam cœlibatus votum, quale in papatu viget, iuxta hanc normam æſtimetur, adparebit illud ad primum genus, videlicet ad impoſſibilia pertinere. Nam illis etiam, qui non habent donum continentiæ, imponunt, vel ab ipſis ſuſcipiunt votum perpetui cœlibatus facta illis promiſſione, ſed ſine verbo Dei gratia & auxilio divino, de facilitate continentiæ, ſi modo velint & adnitantur. *Continentia*, ſcribit Bellarminus de monach. cap. XXXI. §. ultim. *abſolute peti poteſt, & infallibiliter conceditur, ſi aliunde non ſit defectus in oratione.* Coſterus in enchirid. cap. XIX. prop. 7. *Nemini prorſus homini, qui caſtitatem ſuam Deo offerre deliberat, impoſſibile eſt, caſtam vitam ſervare, nedum ſacerdotibus & clericis, qui per ſacros ordines ad continentiam obligantur.* At talis perſuaſio pugnat cum natura huius doni, quidpe quod non eſt *commune* omnibus piis, ac de quo non exſtant generales promiſſiones, quod Deus omnibus petentibus ac deſiderantibus illud dare velit, ſed eſt donum *ſpeciale*, quod diſtribuit Deus, quibus vult, quando & quomodo vult. Idem ergo eſt, ſi quis perpetuum cœlibatum voveat continentiæ dono interim deſtitutus, ac ſi quis, qui donum non habet, voveat, ſe linguis locuturum, vaticinaturum, miracula editurum, vel qui vocationem & vires non habeat, voveat ſe hoſtes profligaturum.

Donum continentiae eſſe ſpeciale. I.) Ex dicto. Matth. XIX. 11. Non omnes capiunt verbum hoc, ſed quibus datum eſt.

§. DXXV. Cæterum donum continentiæ extra coniugium caſte vivendi non eſſe ita commune, ut quicunque cœlibatum elegerit, modo velit ac petat, poſſit illud habere; ſed eſſe donum ſpeciale, probamus ſequentibus fundamentis I.) Ex *dicto Chriſti* Matth. XIX. 11. *Non*

omnes

omnes capiunt verbum illud, ſed quibus datum eſt. Ubi obſerva 1.) Chriſtum non loqui de infidelibus vel de Chriſtianis in pietatis ſtudio remiſſioribus, ſed *ad ipſos apoſtolos*, qui in Iudæa evangelium prædicaverunt, & in totum terrarum orbem cum evangelii præconio ablegandi erant, quibus licet maxime conveniens videretur cœlibatus, tamen noluit Chriſtus præcepto quodam ipſis eum imponere, cum non omnes doni illius ſint capaces. 2.) Chriſtum *eo tempore* hoc protuliſſe, quo apoſtoli ſignificabant, ſibi magis placere cœlibatum. Dixerant enim v. 10. *Si tale eſt negotium hominis cum uxore, non expedit nubere.* Sed Chriſtus illis ita reſpondet, ut neget verbi illius omnes eſſe capaces. 3.) Chriſtum & *adfirmative* & *negative* ſuam de dono continentiæ expoſuiſſe ſententiam. Negative dicit, *non omnes capiunt verbum hoc.* Adfirmative poſtea ſubiicit, quinam eius ſint capaces, illi ſcilicet, *quibus datum*, utique a Deo omnis boni datore. 4.) Per τὸν λόγον phraſi hebraica intelligi *rem ipſam*, videlicet donum extra coniugium caſte vivendi, ut adparet ex parte illius verſiculi poſteriore, *quibus datum eſt*, illi hoc verbum capere poſſunt, ut caſte extra coniugium vivant. 5.) Τὸ χωρεῖν non accipi eo ſenſu, quo Ioh. VIII. 37. uſurpatur: *Sermo meus* ὐ χωρεῖ, *non habet locum in vobis;* ſed potius eo, quo Marc. II. 2. Ioh. II. 6. XXI. 25. uſurpatur pro *capere*. Neque enim ſenſus eſt, quod inde atque ideo non omnes capiant hoc verbum, quia donum illud quærere & petere nolint, alias in verſu ſequenti Chriſtus dixiſſet: *Qui vult, capiat*, cum contra pronunciet, *Qui poteſt capere, capiat.* Sed quod inde atque ideo non omnes hoc verbum capiant, quia non eſt datum omnibus, & quia Deus non vult indifferenter omnibus ac ſingulis peculiare & privatum illud donum conferre. 6.) Denique Chriſtum tria eunuchorum genera verſu ſequenti enumerare, ac poſtea ſubiungere: *Qui poteſt capere, capiat*; quo ipſo diſerte docet, donum continentiæ nequaquam pendere a cuiuslibet quærentis, petentis atque adnitentis voluntate, ſed ex Dei dono. Senſus enim eſt, ut adparet ex verborum connexione: *Qui poteſt capere*, id eſt, cui deſuper datum eſt, ut capere poſſit, *ille capiat*, id eſt, utatur eo dono ad propagationem regni cœleſtis, ad Dei gloriam & eccleſiæ ſalutem. Ex quibus omnibus ſic concludimus: Quodcunque donum eſt peculiare ac proprium, de quo non exſtat promiſſio, quod Deus omnibus ac ſingulis petentibus ac quærentibus illud dare velit, ad id voto ſe obſtringere temeraria eſt præſumtio. Sed donum continentiæ, teſte Chriſto, ita comparatum eſt, ut non ſit commune ac generale omnibus piis ac petentibus promiſſum, ſed peculiare atque proprium. Ergo ad illud voto ſe obſtringere temeraria eſt præſumtio.

§. DXXVI. Excipit Bellarminus de monach. cap. XXXI. *continentiam eſſe ex numero illorum donorum, quæ veriſſime quidem ſunt Dei dona; interim tamen in arbitrio ac poteſtate noſtra poſita, ſicut credere, ſperare, diligere, perſeverare, patientem eſſe, dicuntur & ſunt veriſſima Dei dona, & tamen pendent ab electione humana, & ſunt in noſtra poteſtate, quia Deus licet iuvet, non tamen cogit neque neceſſitat;* unde diſtinguit inter auxilium *ſufficiens* & *efficax.* Ad continentiam non minus quam ad fidem, ſpem, dilectionem &c. dari omnibus adſerit auxilium *ſufficiens*, licet non *efficax.* Reſp. diſtinguendum eſt inter dona Dei *communia* ſeu generalia, quæ omnibus piis ſunt neceſſaria ac divinitus promiſſa, Luc. XI. 13. *Dabit Deus Spiritum ſanctum petentibus;* Phil. I. 29. *Vobis datum eſt, ut in eum credatis;* & inter dona *peculiaria* ſeu propria, de quibus non exſtat promiſſio,

quod Deus velit omnibus ac ſingulis credentibus ea dare: Rom. XII. 6. *Habentes dona iuxta gratiam, quæ data eſt nobis.* 1 Cor. XII. 4. *Diviſiones ſunt gratiarum ſive donorum.* v. 8. *Alii datur per ſpiritum ſermo ſapientiæ, alii ſermo ſcientiæ &c.* Donum fidei, ſpei, caritatis pertinet ad prius, continentia autem virginalis ad poſterius genus donorum, ut conſtat ex manifeſto Chriſti dicto. Idem oſtendit res ipſa; non enim ab omnibus ſalvandis requiritur, ut extra coniugium in perpetua continentia vivant, ſicut ab omnibus requiritur, ut credant, ſperent, diligant, perſeverent ac patientes ſint, nec exſtat generalis quædam promiſſio, quod Deus velit continentiam virginalem dare omnibus petentibus, ſicut generales promiſſiones exſtant de dono fidei, patientiæ, caritatis &c. Continentia virginalis vocatur χάρισμα, 1 Cor. VII. 7. tale ſcilicet quod *Spiritus ſanctus diſtribuit, prout vult.* 1 Cor. XII. 11. Quod ſi ergo illa chariſmata, de quibus apoſtolus ibidem loquitur, ut prophetia, ſapientia, ſcientia linguarum &c. quæ fuerunt eccleſiæ magis utilia, & magis ad ædificationem conducebant quam continentia, non tamen data fuerunt omnibus; quomodo donum continentiæ omnibus in univerſum, qui illud expetunt, conceſſum eſſe, adfirmari poterit? Peſſime igitur hæc duo diſtincta donorum genera confundit Bellarminus, non enim omnes eodem gratiæ auxilio poſſunt continere & credere. Credere poſſunt per Dei gratiam, qui utuntur medio divinitus inſtituto, qui verbum audiunt ac meditantur; ſed continere non poſſunt, niſi quibus peculiariter hoc datum eſt, ut Chriſtus teſtatur. Continentia quidem ſive caſtitas in *genere* omnibus piis eſt neceſſaria, ac proinde etiam omnes hoc ſenſu continere poſſunt, qui petunt, conantur & concupiſcentiis per Spiritum repugnant; ſed virginalis continentia in *ſpecie* non eſt omnibus neceſſaria, ac proinde etiam eo ſenſu non omnes continere poſſunt, ſed qui uruntur, utantur remedio coniugii divinitus præſcripto, 1 Cor. VII. 9. quotquot illud temere repudiant, atque interim donum continentiæ præter & extra verbum ſibi pollicentur, Deum tentant. In donis Dei communibus ac generalibus ita licet inferre: qui volunt ac deſiderant, a Deo petant & confidant ſeſe accepturos, quia ſufficiens auxilium nemini denegatur; ſed in donis Dei peculiaribus non ita licet concludere: qui volunt ac deſiderant, a Deo petant & confidant ſeſe accepturos, ſed de illis locum habet pronunciatum apoſtolicum 1 Cor. XII. 11. *diſtribuit ſingulis, prout ipſe vult*, non prout nos volumus. In illis voluntas hominis a voluntate Dei ſæpe diſcrepat, ac proinde nec ex ſe nec ex Dei dono illud poteſt, de quo promiſſionem non habet.

§. DXXVII. Quomodo vero probat Bellarminus, *donum continentiæ eſſe in arbitrio ac poteſtate noſtra?* 1.) Urget verba Chriſti: *Sunt eunuchi, qui ſe caſtraverunt propter regnum cœlorum. Si continentia ita eſſet donum Dei, ut ab hominis electione non penderet, dicendum fuiſſet, ſunt eunuchi, qui ſunt facti a Deo, non autem qui ſe caſtraverunt.* Reſp. nemo noſtrum negat, in illis, qui dono continentiæ inſtructi ſunt, ab electione & voluntate ipſorum dependere abſtinentiam a matrimonio, quæ per *caſtrationem* hoc loco intelligitur; ſed quæſtio eſt, an indifferenter & indiſtincte a cuiusvis libera voluntate & electione pendeat, donum illud habere vel obtinere? Ibi vero Chriſtus diſerte reſpondet: *Sunt qui ſe caſtrant propter regnum cœlorum, illi* ſcilicet, *quibus datum eſt*, nec dicit, qui ergo vult capere, capiat, ſed *qui poteſt capere, capiat.* Ac Paulus verbis ſolis radiis ſcriptis pronunciat: 1 Cor. VII. 7. *Vnusquisque proprium donum habet ex Deo,*

Deo, alius ſic, alius vero ſic; manifeſte dicens, continentiæ donum non ita eſſe commune, ut a cuiusvis hominis electione pendeat, ſed eſſe certorum hominum proprium, reliquis vero dictum eſſe: *Qui non continent, nubant, melius enim eſt nubere quam uri.* 2.) *Verba Chriſti:* Qui poteſt capere, capiat, *cohortationem ad continentiam habent. At quis ſapiens hortaretur unquam ad id, quod non eſt in poteſtate? num quis unquam hortatus eſt homines, ut fiant prophetæ?* Reſp. hæc cohortatio vel conceſſio Chriſti non pertinet indiſtincte ad omnes, ſed ad illos tantum, quibus datum eſt continentiæ donum, ut ex verſu proximo manifeſtum, reliquis enim, qui dono hoc deſtituti ſunt, & uruntur, aliam regulam præſcribit apoſtolus: *Qui ſe non continent, nubant* Nec in genere pronunciat Chriſtus: *Qui vult capere, capiat,* ſed *qui poteſt capere, capiat;* non ergo cuiusvis arbitrio illud relinquit, ut ſe caſtrent propter regnum cœlorum, ſed illos, quibus datum eſt, monet, ut hoc dono ad Dei gloriam & eccleſiæ miniſterium utantur. Quod Bellarminus addit: *quis unquam hortatus eſt homines, ut fiant prophetæ?* illi opponimus dictum apoſtolicum 1 Cor. XII. 21. *Æmulemini chariſmata meliora* XIV. 1. *Æmulemini ſpiritualia, magis autem ut prophetetis.* Quemadmodum igitur illa cohortatio apoſtolica non niſi de illis accipienda, qui dono prophetandi inſtructi; ita quoque cohortatio Chriſti ad eos duntaxat pertinet, qui donum continentiæ divinitus acceperunt. 3.) *Illa verba* 1 Cor. VII. 36. quod vult faciat, non peccat, ſi nubat, *liberam homini optionem dant eligendi coniugium aut cœlibatum, quomodo ergo non eſt in arbitrio hominis poſitum, ut contineat, ſi velit?* Reſp. apoſtolus verſu ſequenti diſtinguit inter τὸ ἐξουσίαν ἔχειν περὶ τοῦ ἰδίου θελήματος & inter τὸ ὀφείλει οὕτως γίνεσθαι. Quando quis continentiæ dono ſe inſtructum ſentit, is habet poteſtatem ſuæ voluntatis, poteſt ergo eligere coniugium vel cœlibatum; ſed qui dono illo deſtitutus eſt, qui uritur, is ſciat ſe vocari ad coniugium, v. 9. *Qui ſe non continent, nubant.* v. 2. *Propter fornicationem habeat unusquisque uxorem ſuam.* Poteſt quidem etiam is, qui dono continentiæ inſtructus non eſt, cœlibatum eligere, ſed illius cœlibatus non erit Deo gratus, cum non habeat coniunctam corporis & animi caſtitatem, ſed interiores uſtiones ac flammas libidinis, quibus remedii loco Deus ipſe per apoſtolum præſcribit coniugium, quod qui aſpernantur, Deum tentant, ac ſatanæ tentationibus propter incontinentiam ſe exponunt v. 5. 4.) *Continentes ac cœlibes in ſcriptura laudantur, & præmiis adficiuntur* Eſai. LVI. Apoc. XIV. Sap. III. *At nullum præmium, nullam laudem merentur opera, quæ non ſunt in noſtra poteſtate, nec enim præmio adficiuntur, qui prophetant, qui linguis loquuntur, qui morbos curant, qui dæmones eiiciunt, ergo continentia non eſt ſolum donum Dei, ſed libera hominis actio.* Reſp. diſtinguendum eſt donum ipſum a legitimo & ſalutari eiusdem uſu. Dona propria & peculiaria non habent præmium, niſi accedat ſalutaris ac legitimus eorundem uſus. Sic qui prophetiæ, linguarum & ſanationum dono inſtructi ſunt, præmia accipient, ſi iuxta Dei voluntatem iisdem utantur ad eccleſiæ commodum & aliorum hominum ſalutem promovendam. Idem iudicium eſto de continentiæ dono, qui eo recte utitur, ut ad pietatis exercitia & eccleſiæ miniſteria ſit expeditior, non temporalia ſolum ſed etiam æterna percipiet præmia. Adde quod donum illud debeat pio ſtudio, piis precibus, ac lucta adverſus carnis concupiſcentias foveri & conſervari, qua de re ita diſſerit Chemnitius part. III. exam. de cœlib. & virginit. cap. IV. p. 37. *Sicut in reliquis donis divinis, quia caro concupiſcit adver-*

adverſus Spiritum, ſtudio, conatu, lucta adverſus carnem & oratione dona ſunt exſuſcitanda, excolenda & conſervanda, qui enim negligentia ita torpet, ut nulla diligentia conetur & ſtudeat continentiam colere, nulla lucta concupiſcentiæ reſiſtat, ut eam reprimat, corpus temperantiæ & honeſtarum occupationum exercitiis non ſubigat, nec caveat & vitet occaſiones provocantes libidinem, adeo ut ne quidem petat gratiam & auxilium Dei ad continentiam, ſed delitiis ſe dedat, crapula ſeu ſaturitate ventrem diſtendat, otium ſectetur & incentiva libidinis aucupetur, is donum continentiæ non accipiet & etiamſi ipſi datum ſit, non exſuſcitabit & excolet, ſed potius ſuffocabit & extinguet. 5.) *Non minus eſt donum Dei credere quam continere, at nihilominus credere poſſunt omnes qui volunt, & recte hortamur omnes ad fidem. Ergo etiam ad continentiam.* Reſponſio peti poteſt ex diſtinctione ſuperius tradita inter dona communia & propria. Non credere eſt peccatum damnabile, ſed non continere a coniugio non eſt peccatum damnans. Credere ab omnibus ſalvandis requiritur, ſed a coniugio continere non requiritur ab omnibus. 6.) *Si continere non poſſint omnes qui volunt, multis hominibus nullum erit peccatum fornicari vel mœchari, ut ſi quis antequam uxorem ducat, graviſſime urgeatur ſtimulis carnis & non ſtatim inveniat uxorem, vel ſi poſtquam uxorem duxit, procul ab ea abſit, aut illa morbo gravi ac diuturno laboret, ut non liceat petere debitum coniugale.* Reſp. Eſt diſpar ratio inter eos, qui ſe ad continentiam divinitus vocari intelligunt & qui temere abſque vocatione continentiam eligunt. Qui carnis ſtimulis urgentur, nec dum vel ætatis vel aliarum circumſtantiarum ratione coniugium inire poſſunt, vel qui vivunt cum coniuge ægrota, in carcerem detraſa &c. illi intelligunt ſe vocari ad continentiam, poſſunt igitur in precibus ſuis niti ſpeciali illa ad cœlibatum ac continentiam vocatione ac certo ſperare exauditionem, ſed quibus præſto eſt facultas ineundi matrimonii, ac nihilominus remedium illud repudiant, imo abiurant, etiamſi uſtiones ſentiant, illi Deum tentant & non poſſunt ex fide orare. Nihil potuiſſet Bellarminus adferre quod ad fallaciam diaboli Matth. IV. 6. propius accederet, quam hoc ipſius argumentum. Cupiebat diabolus Chriſto perſuadere, ut e turri in præceps ſe demitteret, quia *angelis mandatum ſit, ut ipſum cuſtodiant.* Sed quia omiſerat, *in viis tuis*, ideo Chriſtus ipſi reſpondet, *dominum Deum tuum non tentabis.* Idem nos Bellarmini argumento reſpondemus. Promiſit Deus gratiam ſuam ambulantibus in vocatione ſua, ſed qui abſque vocatione temerario & arroganti voto Deum tentant, ac ſatanæ inſidiis ſeſe exponunt, illis nullam gratiam aut auxilium promiſit, ut nihil dicamus de eo, quod magnum diſcrimen ſit inter *continentiam ad tempus* & *votum perpetuæ continentiæ*, cum illo ſpes matrimonii ac uſus coniugalis coniuncta, hoc vero cum abiuratione coniugii coniunctum eſſe conſtat. *) Vide tract. de miniſt. §. 337. membr. 4. Excipit Bellarminus *etſi promiſſio particularis deeſt, ſufficere tamen generalem.* Luc. XI. *Petite & accipietis.* Ioh. XVI. *Si quid petieritis patrem, dabo vobis.* Iac. I. *Qui indiget, poſtulet a Deo, alioqui ſi requireretur peculiaris promiſſio, nec fides, nec ſpes, nec dilectio, nec continentia coniugalis nec virtus alia peti poſſet.* Reſp. *Si ſecundum voluntatem Dei petamus*, tunc exaudit nos 1 Ioh. V. 14. voluntas illa Dei eſt in verbo Dei revelata, iam vero

*) Lactantius lib. VI. Inſt. c. XXXII. Quod ſi aliqua neceſſitas prohibebit, tum vero maxima adhibenda virtus erit, ut cupiditati concupiſcentia reluctetur.

vero in tota ſcriptura nusquam exſtat talis promiſſio, quod ut fidem, ſpem, dilectionem, caſtitatem &c. Deus dare vult petentibus, ita quoque virginalem continentiam omnibus promiſerit, quin potius clare pronunciat apoſtolus, quosdam non continere & quidem propterea non continere, quod deſtituantur illo dono quibusdam duntaxat proprio, ac illis non præſcribit, ut petant donum illud ſibi dari, ſed *ut nubant* 1 Cor. VII. 9. ac iunioribus viduis non præſcribit, ut a Deo petant continentiam, ſed *ut nubant* 1 Tim. V. 14. Regerit Bellarminus *non id ſolum eſt ſecundum Dei voluntatem, quod eſt neceſſarium ad ſalutem, ſed etiam id, quod eſt utile & utilius quam eius oppoſitum, neque id ſolum quod ipſe imperavit, ſed etiam quod conſulit & laudavit & cui præmium maximum promiſit, in quorum numero eſt cœlibatus.* Reſp. Nihil potuiſſet abſurdius a Bellarmino dici. Donum prophetiæ, linguarum, ſanationum eſt utile ac longe utilius eſt, hoc dono inſtructum eſſe quam eo deſtitui, ecquis tamen dicere velit, omnes poſſe hoc donum a Deo petere & per preces impetrare? Fungi eccleſiaſtico miniſterio & populum inſtruere eſt utile ac longe utilius, quam in vita privata degere, at num propterea omnes privati per preces a Deo impetrare poſſunt, ut eccleſiæ doctores evadant? Nimirum vocationem ſuam quilibet hic reſpicere debet, atque ea a Deo petere, quæ ſuæ vocationi neceſſaria videt, tum demum certam exauditionis ſpem concipere poterit. Sed qui continentiæ dono ſeſe deſtitutos animadvertunt, illi non vocantur ad cœlibatum, nec Deus illis conſuluit cœlibatum, ſed per electum ſuum organum Paul. voluntatem ſuam ſic exponit. *Qui non continent, nubant. Propter fornicationem habeat unusquisque uxorem ſuam.* Fruſtra igitur hic de aliis remediis cogitatio ſuſcipitur, qualia ſunt, oratio contra ſuggeſtiones diaboli, ieiunium contra luxuriam carnis, ſolitudo ad vitandum illecebrarum aſpectum, caſtigationes corporis &c. apoſtolus enim unicum illud remedium illis qui uruntur, præſcribit, ut nubant, ac diſerte docet, *quemlibet habere proprium ſuum a Deo donum*, proinde tentatio eſt remedium ordinarium divinitus præſcriptum negligere & extraordinarium donum ſine promiſſione, ſine vocatione, ſine mandato petere, ac teſtatur experientia quid remediis illis proficiant, qui dono continentiæ deſtituti ſunt, Hieronymus in eremo ſe macerabat, ut vix oſſibus hæreret, intus tamen libidinum incendia bulliebant, ut ipſe in epiſtola ad Euſtoch. conqueritur; [vide ſimilia exempla in tr. de miniſt. eccleſ. §. 337.] unde etiam non contenti remediis illis ſpiritualibus ad corporalia confugiebant. Origenes ſibiipſi *virilia amputabat*, teſte Suida in verb. orig. Ieſuitæ *ad herbas & medicamenta* deſcendunt teſte Haſenmüll. in hiſt. ord. ieſuit. c. VI. 6.) Provocat ad *patrum dicta.* Reſp. 1.) illa ſunt ad ſcripturæ normam exigenda. 2.) ſunt diſſimilia. Poſſunt ex ipſis patribus proferri talia dicta, in quibus cum Chriſto & Paulo ſentiunt ac loquuntur, quod virginalis continentiæ donum ſit peculiare ac proprium paucorum, quibus illud datum. 3.) Tertullian. in lib. de monog. primum protulit hanc explicationem. *Elige, quod bonum eſt, ſi non potes, eſt quia non vis. Poſſe enim ſi velis, oſtendit, quia tuo arbitrio utrumque reliquit.* Sed didicit eam a Spiritu Montaniſtico, ab illo ſc. Paracleto, qui ſecundas etiam nuptias damnandas eſſe docuit. 4.) Origenes exiſtimavit *donum hoc omnibus petentibus dari*, ſed reipſa intelligens eſſe peculiare ac particulare ad violentam corporis læſionem deſcendit. 5.) Reliqui hoc dicunt, quod *donum continentiæ detur non invitis & otioſis, ſed quærentibus, petentibus, contendentibus &c.* atqui ex eo inferri nequit, quod omnibus peten-

petentibus ac annitentibus detur, cum immotæ veritatis ſit illud Chriſti: *non omnes capiunt verbum hoc.*

§. DXXVIII. Hiſce pro ſententiæ ſuæ confirmatione interpoſitis redit Bellarminus ad examen argumenti noſtri ex Matth. XIX. 11. deducti, ac 1.) *verba Chriſti, non omnes capiunt verbum hoc, ſic intelligenda eſſe* docet, *non omnes intelligunt practice, id eſt, non admittunt, non perſuadentur, non adprobant quod dictum eſt, non expedit nubere, ſi enim capere hoc loco ſignificaret eſſe capacem, inepte Chriſtus addidiſſet, qui poteſt capere, capiat: ac ſi de capacitate hic ageretur & vellet dominus oſtendere, non omnes eſſe capaces continentiæ, ac proinde illis neceſſarium eſſe nubere, ratio illa, ſunt enim eunuchi, qui de utero matris ſic nati ſunt, nihil plane ad rem faceret, imo contrarium potius probaret, quæ enim hæc συνάφεια, quidam continent vitio naturæ ut frigidi, quidam aliena crudelitate ut ab hominibus caſtrati, quidam propria voluntate, ut qui propter Deum cœlibes vivunt, non ergo omnes poſſunt continere.* Reſp. 1.) nequaquam hoc volunt Chriſti verba, quod non omnes intelligant, quantis moleſtiis liberi ſint, qui extra coniugium vivunt, cum omnes gentilium libri pleni ſint querelis de uxorum vitiis & coniugum moleſtiis. 2.) Ipſi apoſtoli ex doctrina de indiſſolubili matrimonii vinculo colligebant, *non expedire homini nuptias*, ergo non opus erat, ut docerentur, extra coniugium eſſe vitam longe tranquilliorem & a moleſtiis liberiorem. 3.) Quo ſenſu Chriſtus dicat, *non omnes capiunt verbum hoc*, clariſſime exponit, quando addit, *ſed quibus datum eſt.* Requiritur igitur peculiare Dei donum, ut quidam illud capere poſſint. 4.) Neve ulla reſtet amplius dubitatio, coniungimus expoſitionem apoſtolicam 1 Cor. VII. 7. inde atque ideo non omnes capiunt verbum hoc, quia *unusquisque habet proprium ſuum donum ex Deo, alius ſic, alius vero ſic*, unde etiam apoſtolus ibidem illos, qui uruntur, non hortatur, ut per preces a Deo continentiæ donum petant, ſed ut remedio divinitus inſtituto utantur. 5.) Nec inepte a Chriſto additum eſſe, *qui poteſt capere, capiat*, ex hac noſtra interpretatione conſequitur. Chriſtus enim non in genere quosvis, ſed eos duntaxat, qui hoc donum a Deo acceperunt, ſive ut ipſe loquitur, *quibus datum eſt*, ad eligendum cœlibatum hortatur, ut hoc ſuo dono utantur ad propagationem regni cœlorum, h. e. ad eccleſiæ miniſteria expeditius obeunda, quæ ipſa tamen exhortatio cœlibatum non imponit tanquam neceſſarium aliquod iugum, ne illis quidem, qui continentiæ donum acceperunt, ſed relinquit eum liberum iuxta infallibilem interpretationem apoſtoli 1 Cor. VII. 25. *De virginibus præceptum domini non habeo v.* 36. *Quod vult faciat, non peccat, nubat.* 6.) Neque Chriſtus hoc modo colligit, *Quidam continent vitio naturæ, quidam aliena crudelitate, quidam voluntate propria, ergo non omnes continere poſſunt*, [qua ratione Chriſti collectionem nos interpretari falſo adſerit] neque hoc modo: *Multi neceſſitate continent, multi voluntate, ergo credibile eſt omnes continere poſſe, ſi velint* [qua ratione Bellarminus Chriſti collectionem accipit] ſed hoc modo: *Quidam vitio naturæ, quidam aliorum maleficio caſtrati a nuptiis abſtinent, quidam, quibus ſcilicet id datum eſt, ſponte ac libere a coniugio abſtinent propter regnum cœlorum, qui ergo poteſt capere, capiat*, id eſt, cui hoc donum divinitus contigit, utatur eo ad Dei honorem & eccleſiæ ſalutem. Bellarminus verba Chriſti penitus invertit ac pro *poſſe* ſubſtituit *velle*, quæ duo in propriis ac privatis Dei donis plurimum diſcrepare & ſcriptura & experientia teſtatur.

§. DXXIX.

§. DXXIX. 2.) *Verba illa, qui poteſt capere capiat, duobus modis exponi poſſe dicit.* Primo, *ut loquatur dominus de potentia proxima, quam non habent niſi illi, quibus iam inſpiravit dominus efficax deſiderium continendi, ut ſit ſenſus, qui poteſt capere, capiat, id eſt, qui Dei dono ſentiunt ſibi intus perſuaderi, ut contineant, adprobent verbum hoc, ex quo tamen inferri nequit, ergo non omnes poſſunt continere. Nam etiamſi non homines habeant potentiam proximam, tamen habent remotam, & poſſunt, ſi velint, precibus impetrare potentiam proximam, id eſt, vires ad continendum, ſicut de fide dicitur Ioh. VI. Nemo venit ad me, niſi pater traxerit eum. Addi enim poteſt, qui poteſt venire veniat, id eſt qui trahitur veniat, qui autem non trahitur, oret, ut trahatur. Secundo dici poteſt, hunc locum habere eundem ſenſum cum illo Matth. XIII. Qui habet aures audiendi, audiat, ut ſit ſenſus: Qui habet mentem & iudicium ſanum, intelligat, iudicet, adprobet verbum hoc, quod dictum eſt, non expedit nubere.* Reſp. Quid de hac verborum Chriſti detorſione ſtatuendum ſit, ex praecedentibus conſtare poteſt. 1.) Non de *adprobatione* Chriſtus loquitur, ſed de *capacitate*, proinde ad continentiam non ſufficit deſiderium, ſed requiritur peculiare Dei donum. Viduae illae iuniores, de quibus 1 Tim. V. 11. agitur, ſentiebant ſibi intus perſuaderi ut continerent, ideoque adprobarunt hoc verbum, quod *non expediat nubere* & coelibatum elegerunt, ſed poſtea ipſo facto demonſtrarunt, donum illud ipſis non fuiſſe datum, unde apoſtolus non dicit, *volo iuniores viduas* precari, adniti, conari, ſed volo eas *nubere, ne occaſio detur adverſario.* 2.) Nec poteſt totum hoc argumentum rectius intelligi, quam ex ipſa praxi, ea enim manifeſte oſtendit, multis intus perſuaderi vel potius eos ſibiipſis perſuadere, quod continere velint, ſed poſtea non ſolum interius graviſſimas uſtiones ſentiunt, ſed etiam exterius corpus contaminant ac polluunt. 3.) Non loquitur Chriſtus de potentia remota, ſed de potentia proxima, quia non indiſtincte omnes, ſed eos tantum, quibus datum eſt, ad vitam coelibem hortatur. Iam vero potentia remota omnibus communis eſt iuxta Bellarmini hypotheſin. 4.) Magnum diſcrimen eſt inter τὸ continere & τὸ venire ad Chriſtum per fidem, illud conſilii eſt ipſomet Bellarmino teſte, hoc praecepti; ad fidem dantur omnibus media neceſſaria ac ſufficientia, ſed de virginali continentia omnibus danda nulla erat promiſſio. 5.) Multo minus verba Chriſti, *qui poteſt capere, capiat*; conferri poſſunt cum illis: *Qui habet aures audiendi, audiat*, quia poſteriora continent praeceptum generale de Chriſto audiendo omnibus hominibus datum, priora vero iuxta ipſius Bellarmini hypotheſin proponunt conſilium aliquod ſpeciale. 6.) Si Bellarmini interpretationem acceptare velimus, conſequens fuerit, illos omnes, qui non eligunt coelibatum, mente & iudicio ſano deſtitui, quo quid poteſt eſſe abſurdjus?

§. DXXX. II.) *Ex propria ſede huius doctrinae* ex 1 Cor. VII. multa afferri poſſunt, quae evidenter probant continentiae donum non eſſe ita commune, ut quicunque velint, petant ac nitantur, extra coniugium caſte vivere poſſint, ſed quibusdam propter uſtiones & periculum fornicationis coniugium eſſe neceſſarium. Cap. I. 1. apoſtolus dicit: *Bonum quidem eſſe homini, mulierem non tangere*, ſed mox ſubiicit v. 2. *Propter fornicationem unusquisque habeat uxorem ſuam & unaquaeque virum ſuum.* Oſtendit igitur non omnibus eſſe bonum mulierem non tangere, hoc eſt a coniugio abſtinere, ſed quibusdam neceſſarium eſſe coniu-

II.) *Ex loco apoſtolico 1 Cor. VII.*

coniugii remedium ob vitandam fornicationem, de illis enim apoſtolum loqui, qui continentiæ dono deſtituti, fornicationis periculo expoſiti ſunt, ſi extra coniugium vivunt, manifeſtum eſt ex ſeqq. & ex addita pericopa: διὰ τῆς πορνείας. Cap.II.2.de coniugibus dicit: *Nolite fraudare vos invicem, niſi forte ex conſenſu ad tempus, ut vacetis orationi & ieiunio & iterum revertimini in idipſum, ne tentet vos ſatanas propter incontinentiam veſtram.* Propter quam cauſam coniugibus conſulit, ut in idipſum revertantur, id eſt, ut coniugali conſuetudine utantur, propter eamdem cauſam illis, qui in cœlibatu vivunt, conſulendum, ut coniugium ineant: atqui apoſtolus coniugibus propter hanc cauſam conſulit, ut in idipſum revertantur, ne tentet eos ſatanas διὰ τὴν ἀκρασίαν: ergo propter eamdem cauſam illis, qui in cœlibatu vivunt, conſulendum, ut coniugium ineant, videlicet ne eos ſatanas propter incontinentiam tentet. At ſi donum continentiæ ita commune eſſet, ut omnibus, qui illud petunt atque expetunt, daretur, non opus fuiſſet hoc conſilio apoſtolico. Cap.III.7.inquit, *Volo omnes eſſe ſicut ego ſum*, ſed immediate ſubiicit: *verumtamen unusquisque* ἴδιον χάρισμα, *proprium donum, habet ex Deo, alius ſic, alius vero ſic.* Quid quæſo clarius dici potuiſſet? Optare quidem ſeſe oſtendit, ut omnes in cœlibatu curent, quæ ſunt domini & indivulſe domino adhæreant, ſed quo minus indiſtincte quibusvis hoc conſilium præſcribat, ex eo prohiberi, quod donum hoc caſte in cœlibatu vivendi non ſit commune, ſed ἴδιον; ac diligenter obſerva, non de infidelibus ac ethnicis, ſed de chriſtianis & fidelibus ipſum loqui, quod nec illi omnes hoc donum ex Deo habeant, ſed alius hoc, alius vero aliud donum. Cap.IV.8.*non nuptis ac viduis bonum eſſe* dicit, *ſi ſic permaneant*, ſed ſtatim addit v. 9. *quod ſi non continent ſe, nubant, melius enim eſt nubere quam uri.* Ergo inter virgines & viduas ſunt, quæ ſi vel maxime velint & nitantur, tamen non continent, hoc eſt, non ſunt inſtructæ dono continentiæ, ac illis non præſcribit apoſtolus ut petant ſibi donum illud dari atque interim uſtiones illas & flammas interiores tolerent, ſed ut nubant. Cap.V.17. generalem addit regulam: *Unicuique ſicut diviſit Deus, unumquemque ſicut vocavit Deus, ita ambulet.* Ergo quidam vocantur ad cœlibatum, quibus ſcilicet donum continentiæ Deus dedit, quidam ad coniugium, ſcilicet qui uruntur & fornicationis periculum ſibi imminere ſentiunt. Quilibet ergo ſuum donum ac ſuam vocationem exploret. Cap. VI. 25. *de virginibus præceptum non habeo, conſilium autem do.* v. 35. *hoc dico ad utilitatem veſtram, non ut laqueum vobis iniiciam.* v. 36. *quod vult faciat, non peccat, nubat.* At quomodo convenit huic apoſtolicæ moderationi laqueis votorum ad cœlibatum illos conſtringere, de quibus certum non eſt, an dono illo peculiari continentiæ ſint inſtructi? Cap.VII. denique v.36. addit: *Si quis videtur ſe* ἀσχημονεῖν *ſuper virgine* ὑπέρακμος καὶ οὕτως ὀφείλει γίνεσθαι *& ita fieri oportet, quod vult faciat, non peccat, elocet eam.* v. 37. *qui enim ſtatuit in corde ſuo firmus non habens neceſſitatem, poteſtatem autem voluntatis ſuæ.* Ergo poteſt incidere tempus & caſus eiusmodi, ut parens non amplius habeat liberam voluntatis poteſtatem de filia elocanda vel non elocanda, ſed quandoque oportet ſic fieri, ut ſcilicet matrimonio iungatur διὰ τὸ ἀσχημονεῖν.

§. DXXXI. Bellarminus de monach. cap. XXX. regerit 1.) *nequaquam ab apoſtolo vocari ad nuptias eos, qui tentantur ſtimulis carnis, ſed qui incontinenter vivunt, ut flagitiis ſeſe polluant.* Id quod poſtea ſic explicat, *vocari ab apoſtolo homines ad matrimonium, non ob tentationes ſive ſenſum, ſed ob conſenſum libi-*

bidinis, & per uſtionem non tentationes, d incontinentiam & flagitia intelligi, t ſit ſenſus, qui omnino decrevit aut for- icari aut nubere, is bene facit, ſi nu- at, quia melius eſt nubere quam uri, id eſt, ornicari. Reſp. per πύρωσιν non qui- em intelligit apoſtolus primos tentationis : ſolicitationis ad libidinem motus, qui recibus ac lucta adverſus carnem facili egotio ſuperari ac reprimi poſſunt, ne- ue tamen intelligit illas tentationes, quæ ominum vincunt, & in externos lapſus ræcipitant, ſed medium aliquod tenta- ionis genus, videlicet impetum ac vehe- ientiam adfectuum, qui non in ſuperficie intum pungunt, ac leviter excuti poſ- int, ſed qui incendio quodam cor pe- etrant, adurunt ac depopulantur, id eſt, iteriores flammas & incendia libidinis, uando ut poëta loquitur:

- - - *eſt mollis flamma medullas.*

em: *Vulnus alit venis & cæco carpitur igni,*
Quoque magis premitur, tanto magis æſtuat ignis.

dnotabo hac de re locum egregium ex hemnitio part. III. exam. de coniug. c cœlib. cap. IV. p. 37. *Non ſtatim ritur, qui calorem ſentit, ſed quando in ita cœlibe titillationis concupiſcentiæ acu- is ſuis te pungunt & æſtum aliquem ſen- is, non ſtatim exclames te uri, ſed dili- entia, conatu, lucta, temperantia & ratione fortiter repugnes, timorem Dei amorem veræ pudicitiæ opponas, impu- as cogitationes præcidas, turpes motus eprimas, occaſiones vites & robur reſi- endi a domino tibi dari petas. Quod hac diligentia flammæ libidinis poſ- unt reprimi, repelli vel reſtingui, non- um laboras uſtione, ſed hoc ipſum eſt onum continentiæ, quod ea diligentia n lucta a petentibus accipitur, exſuſci- atur, excolitur & conſervatur. Si vero lammæ libidinis tam ſunt ardentes, ut hac diligentia vel reprimi vel reſtingui vel repelli non poſſint, ſed initio pene- trent, voluntatem occupent, cor inflam- ment, cogitationes abripiant, & totum corpus incendant, ut cor vel pleno aſſen- ſu vel cæco & inquieto impetu libidini- æſtuet & ardeat, tum certum eſt, te non habere donum continentiæ. Et hoc eſt uſtio ſeu tentatio illa ſatanæ per incon- tinentiam, quam Paulus remedio coniu- gii reſtinguendam eſſe docet, ne vel cor- pus fornicatione vel ſpiritus uſtione inqui- netur.* Et poſtea: *Uſtiones illæ, quan- do adeo impotentes ſunt, ipſam conſcien- tiam ſauciant, invocationem turbant, exercitia pietatis interrumpunt, impediunt & maculant, ut homo non poſſit abſque diſtractione domino adhærere.* Probatur autem hæc explicatio noſtra, 1.) *ex ipſa vocabuli ſignificatione.* πυρῦσθαι non ſi- gnificat fornicari, ſed *uri, ardere, fla- grare*, metaphora ab igne corporali in- flammante ac ſuccendente ducta 2 Petri III. 12. Apoc. I. 15. cap. III. 18. In ſignifi- catione metaphorica uſurpatur 2 Cor. XI. 29. *Quis ſcandalizatur & ego non uror*, ob ardentem ſcilicet zelum gloriæ divinæ, quo accommodat Gregorius homil. XII. in Ezechielem factum propheticum, quod Eze- chiel cap. IV. iubetur *ſumere ſartaginem ferream & ponere illam inſtar muri fer- rei inter ſe & civitatem depictam in late- re & obfirmare faciem ſuam adverſus ci- vitatem. Ipſe*, inquit, *apoſtolus ſuum cor, quod animarum zelo ſuccenderat, ſartaginem fecerat, in quo amore virtutis contra vitia ardebat.* Epheſ. VI. 16. ſatanæ tentationes vocantur τὰ βέλη πεπυ- ρωμένα, quia ſcilicet animam vulnerant, ignem interiorem in ea excitant & ad ma- lum inflammant. Petrus 1. Epiſt. IV. 12. tribulationes ac perſecutiones vocat πύ- ρωσιν. Ut enim æſtus corpori, ita tribu- lationes ac perſecutiones carni ſunt mole- ſtæ: ut aurum exploratur per ignem, ſic fides per crucem & tribulationem, quam

rationem ſuppeditat ipſe Petrus 1. Epiſt. I. 7. LXX. utuntur pro צרף quod eſt *metalla igni urere, excoquere, probare*, ac metaphorice ad explorationem per cruces & calamitates refertur. Pſ. XXVI. 2. Pſ. LXVI. 10. Ier. IX. 7. &c. Uſurpatur etiam πυροῦσθαι pro eo, quod eſt, *ira ſuccendi & flagrare* 2Macc. IV. 38. cap. X. 35. cap. XIV. 45. ex quibus omnibus conſtat πυροῦσθαι in textu apoſtolico non eſſe fornicari ſed interioribus impetuoſioris concupiſcentiæ flammis uri, unde Syrus reddidit, מאקד ברגתא *uri concupiſcentia*. Incendi igitur & uri dicuntur, qui ardori libidinis inflammantur, licet non vincantur ab intemperantia & in delicta externa ſeſe præcipitent, ſicut ferrum dicitur πυροῦσθαι, quando ignefcit, licet igne non conſumatur. Sic multi internis flagrant incendiis, licet ab actu ſcortationis vel occaſione vel metu retrahantur. 2.) *Ex uſtionis a fornicatione diſtinctione*. Uſtio eſt interna concupiſcentiæ flamma, fornicatio eſt illius flammæ fœtor, actus ab ea emanans. Apoſtolus non tantum propter *fornicationem*, ſcilicet cavendam, vult quemvis [dono continentiæ non inſtructum] *habere uxorem ſuam;* ubi notandum, loqui apoſtolum *in plurali* διὰ τὰς πορνείας ad denotandum quodvis illicitæ commixtionis genus & quamvis libidinoſam corporis pollutionem, ſed etiam propter *uſtionem* illis qui non continent, remedium coniugii præſcribit v. 9. atqui ſi πυροῦσθαι idem quod fornicari, cur apoſtolus πύρωσιν a πορνείᾳ diſtinxiſſet? 3.) *ex caſtitatis virginalis definitione*. Virgo curat, ut ſit *ſancta corpore & ſpiritu* v. 34. ergo non ſolum corpus a fornicatione, ſed etiam ſpiritum ab uſtione immunem eſſe oportet, ſi definitio virginalis caſtitatis locum habere debeat. Si vel maxime corpus ab exteriore ſcortatione impollutum ſervetur, tamen ſi ſpiritus interiore uſtione inquinetur, non retinetur vera definitio continentiæ, quam Paulus in ſanctitate non ſolum corporis ſed & ſpiritus conſtituit. *Non ſicut homo, videt Deus, nam homo videt, quæ ſunt præ oculis, dominus videt autem quæ ſunt in corde* 1 Sam. XVI. 7. *Quid prodeſt caro integra mente corrupta?* inquit Auguſtinus in Pſ. XCIX. ac Gregorius Nazianzenus vetat *virginem caſtitati devotam* concupiſcentiæ ϑάνατον ἔνδον ἔχειν. Clemens Alexandrinus lib. II. ſtromat: *vel iungi matrimonio vel extra illud omnino puram mentem ſervare oportet.* Pulcre Prudentius:

Corporis intacti non mens intacta tenetur,
Nec requies datur ulla toris, quibus innuba cæcum,
Vulnus & amiſſas ſuſpirat fœmina tædas.

unde Nazianzenus in carmin. ſacris *coniugium dubiæ virginitate* præferre non fuit veritus.

ὅσσον παρθενίη προφερεστέρη ἐστι γάμοιο
τόσσον παρθενίης ἁγνὸς γάμος ἀμφίβοιο.

Agnoverunt hoc ipſi ethnici ex naturæ lumine. Seneca inquit; *Inceſta eſt ſine ſtupro, quæ ſtuprum quærit.* Ovid. lib. III. amor. eleg. IV.

Ut iam ſervaris bene corpus, adultera mens eſt,
Nec cuſtodiri, ni velit, ulla poteſt.
Nec mentem ſervare potes, licet omnia claudas,
Omnibus excluſis intus adulter erit.

IV.) *Ex ipſius apoſtoli explicatione.* Quid per πύρωσιν intellectum velit apoſtolus ipſemet ſatis perſpicue expoſuit, quando præmittit: *Quæ non continent, nubant.* Atqui non ſolum hæc eſt ἀκρασία, quando quis libidinibus indulget exterius ac per illegitimas commixtiones ac pollutiones corpus ſuum contaminat, ſed etiam quando animus libidinis ardore flagrat interius, adeoque ut Chriſtus loquitur, quando

do quis fornicationem vel adulterium committit *in corde ſuo* Matth. V. 28. quando enim in v. 5. præcedente coniuges invicem convenire vult, ne ſatanas propter *ἀκρασίαν* eos tentet, nequaquam tamdiu eos a coniugali commercio abſtinere præcipit, donec adulterium committant, ſed ſi propter uſtiones ac gravitatem tentationum periculum adulterii ſibi imminere intelligunt, tunc eos vult in thorum coniugalem reverti. 5.) *Ex abſurdi conſecutione.* Si per uſtionem flagitia & ſcortatioes externas duntaxat intelligeret apoſtolus, tum externis duntaxat flagitiis remedium aliquod propoſuiſſet, ſed de ſanandis hominum incontinentium adfectibus internis parum fuiſſet ſolicitus, quod abſurdum. *Ut vultu ſæpe læditur pietas*, ſic adfectu ſæpe læditur caſtitas, abſit igitur ut cogitemus apoſtolum in definitione virginalis continentiæ tantum de actibus externis & non ſimul de adfectibus internis eidem repugnantibus mentionem feciſſe. 6.) *Ex veterum explicatione.* vid. Epiphanius hæreſ. LXI. Ambroſius in comm. 1 Cor. VII. Hieronymus in Ep. ad Euſtoch. Aug. de Virgin. c. LXXIV. Theodoretus Gloſſ. ordin. & interl. d. l.

§. DXXXII. Unde vero probat Bellarminus per *uri* intelligi *ſcortari* ac ſenſum verborum apoſtolicorum eſſe eum, *qui decrevit aut nubere aut fornicari, is bene facit ſi nubat.* Affert 1. *verba antecedentia eiuſdem verſiculi: Si non ſe continent, nubant,* ubi uſtionem ipſe apoſtolus exponit per *incontinentiam*, *ſed incontinentia non ſignificat tentationem ſed flagitium.* Reſp. *ἀκρασία* non ſolum illis competit, qui flagitium fornicationis committunt, ſed etiam qui interiorum adfectuum impetu ad fornicationem ſolicitantur, licet in actum non conſentiant, qui flammis & ardore libidinis torquentur interius, licet in externum fornicationis delictum non ruant præcipites. Sicut *ἐγκρατὴς* eſt, qui non ſolum corpore & membris externis, ſed etiam animo talis. [Vid. tr. de miniſt. eccleſ. §. 281. Ariſtoteles lib. I. Rhet. dicit, *ἔςι ἀκρασία περὶ πάντα ὧν ὀρέγονται.* Apud Suidam hæc ponitur *ἀκολασίας καὶ ἀκρασίας* differentia, quod illa *κατὰ προαίρεσιν*, hæc *παρὰ προαίρεσιν* fœda ſectetur, id quod male convenit cum explicatione Bellarmini, qui illis demum *ἀκρασίαν* tribuit, *qui deliberato animi conſenſu decreverunt ſcortari.* Matth. XXIII. 25. *ἀκρασίαν* coniungit Chriſtus cum avaritia, quæ eſt adfectus animi internus. Nequaquam igitur hoc tantum dicit apoſtolus, quod *melius ſit nubere, quam ſcortari*; ſed quod melius ſit nubere, quam libidine æſtuare, & concupiſcentiæ incendiis intus torqueri, cum coram Dei oculis continentes non ſint, qui mentem incontinentem habent, ſi vel maxime ab actu fornicationis externo contineant. 2.) *Verba eiuſdem cap. VII. 2.* Propter fornicationem habeat unusquisque uxorem ſuam; *ubi non dicit apoſtolus, propter tentationem fugiendam, ſed propter fornicationem fugiendam quisque habeat uxorem ſuam, id eſt, ſi fornicaturus es, uxorem potius habeas.* Reſp. utrumque dicit apoſtolus, videlicet tum propter *fornicationem fugiendam*, tum propter *uſtionem exſtinguendam* coniugium quibusdam eſſe neceſſarium, neque enim hæc eſt virginalis continentia coram Deo, ſi quis ab externa ſcortatione & voluntariis corporis pollutionibus abſtinet, atque interim mentem ſordibus libidinum inquinatam gerit, ac incendiis & flammis incontinentiæ graviſſime intus uritur, ſed continentia illa ſanctitatem corporis ac ſpiritus complectitur. *Ubi quis uritur*, [ſcribit Franciſcus Lambertus in præf. libri de coniug.] *pro luxuria coram Deo computatur, quandoquidem de internis maxime iudicat Deus, & ab animo univerſa metitur. Mulierem tum non tangebam, ſed ad quid hæc, dum in concupiſcentia mulierum vixi? Scio ego certiſſime, quod*

uri

uri ſit deteſtabilius ac turpius quam omnia, quæ in coniugio accidere poſſunt. Lutherus in epith. 1 Cor. VII. f. 335. *S. Pauli Wort muß geiſtlich und aufs Herz verſtanden werden, dermaſſen daß kein Weib berühren heiſſe, der von Herzen, Luſt und Lieb, ſeinen Leib von Weibern æuſſerlich enthælt, und nicht der ſo von Weibern ſich æuſſerlich enthalten muß, und doch inwendig im Herzen voller Luſt und Liebe zu Weibern ſtecket, denn das iſt ein Heuchler, deſſen Keuſchheit vor der Welt ſcheinet, und vor Gott verlohren, ja eine zweyfæltige Unkeuſchheit iſt &c.* Præterea qui uſtionem ſentit, ei præſentiſſimum imminet periculum, ne per incontinentiam corpus ſuum contaminet, quia ſatanas, ob ἀκρασίαν etiam coniuges tentans, non parcit cœlibibus, ſed infirmam naturam ex uſtione ſpiritus in fornicationem corporis, per quam non ſolum illegitimæ commixtiones, ſed etiam corporis pollutiones intelliguntur, præcipitare conatur. Proinde ut coniugibus apoſtolus hoc præſcribit, *ne fraudent ſe invicem niſi ad tempus, ſed in id ipſum revertantur, ne tentet eos ſatanas propter incontinentiam ipſorum*; ita quoque ἀγάμοις illis, qui uruntur, coniugii remedium proponit, ne ſatanas eos propter internas illas uſtiones & incontinentiam tentet. 3.) *Verba præcedentia: v.* 5. Iterum revertimini in id ipſum, ne tentet vos ſatanas propter incontinentiam veſtram; *ubi non propter ſimplicem tentationem, ſed propter incontinentiam coniuges invicem debitum reddere iubet. Idem ergo ſignificat apud apoſtolum uſtio, quod incontinentia.* Reſp. inter ſimplicem tentationem ac fornicationem externam eſt medium tentationis genus, quod apoſtolus vocat *uſtionem*, ut declaravimus ſuperius. Incontinentiæ adpellatio generalis eſt, nec tantum illis competit, qui deliberata voluntate in lapſus externos præcipites ruunt, ſed etiam qui ardore concupiſcentiæ ita torquentur, ut conſcientia ſaucietur, invocatio turbetur & exercitia pietatis impediantur, ut ex antea dictis colligi poteſt. Quemadmodum præcepta decalogi non ſolum vitia, ſed etiam occaſiones & cauſas vitiorum prohibent; ſic, quando ob incontinentiam coniugium apoſtolus præſcribit, non tantum ob lapſus externos, ſed etiam ob efficacem eorum cauſam, uſtiones ſcilicet & flammas internas coniugii remedium præſcribere intelligendus eſt. 4.) *Locum 1 Tim. V.* Volo iuniores viduas nubere, ne dent occaſionem maledicendi adverſario. *At non poſſunt maledicere adverſarii chriſtianis ob occultas tentationes, ſed ob manifeſta flagitia.* Reſp. exemplo earum viduarum, quæ cum donum continentiæ non haberent, ac nihilominus cœlibatum amplexæ fuerant, ſed propter incontinentiam a ſatana tentatæ in laqueum ac triſtem ruinam inciderant, adeoque retro poſt ſatanam converſæ fuerant, earum inquam exemplo admonitus & edoctus apoſtolus iunioribus viduis continentiæ dono deſtitutis non præſcribit, ut conentur, luctentur, adnitantur, orent, carnem caſtigent, ſed ut coniugii remedio utantur, ne in eoſdem laqueos propter incontinentiam a ſatana tentatæ etiam ipſæ incidant. Ergo non tantum ob manifeſta flagitia vitanda, ſed ob occultas etiam tentationes, graviores ſcilicet & durabiliores, quæ manifeſtis flagitiis efficacem cauſam & occaſionem præbere ſolent, coniugium illis præſcribit. Si Bellarmini argumento ineſſet aliquod robur, non foret nubendum propter vitandam fornicationem occultam, quidpe per quam itidem non datur occaſio maledicendi adverſario, ſed tantum propter flagitium ſcortationis manifeſtum, nimirum iuxta ipſorum proverbium: *Si non caſte, tamen caute.* 5.) *Locum 2 Cor. XII.* Datus eſt mihi ſtimulus carnis meæ angelus ſatanæ &c. ex quo colligit, *apoſtolum magnis & diuturnis ſtimulis carnis fuiſſe tentatum, nec tamen uxorem duxiſ-*

duxiſſe. Reſp. Eraſmus in adnot. huius loci non iniuria miratur, hanc ineptam expoſitionem, qua per *σκόλοπα* intelliguntur *motus libidinis*. ulli docto theologo placere. Si enim tales uſtiones apoſtolus ſenſiſſet, ſecutus conſilium, quod aliis præſcripſit, uxorem duxiſſet. Quidam igitur generaliter exponunt de *adverſis*, quæ tam corpore quam animo perpeſſus eſt apoſtolus. Ambroſius in comm. accipit de *inſectatione malorum hominum*, qui illi negotium quotidie faceſſebant. Hieronymus de *adverſa corporis valetudine* explicat. Alii de *perſecutionibus* accipiunt. Procul dubio σκόλοψ ille Paulinus fuit peculiaris quædam tentatio ſatanica, qua ex permiſſione divina apoſtolus fuit divexatus, ne ὑπερβολῇ ἀποκαλύψεων eum extolleret. Lutherus in colloq. menſal. pag. 224. *Tentatio fidei eſt omnium maxima ac graviſſima, quia fides debet reliquas tentationes vincere &c. hæc fuit diaboli σκόλοψ, præacutus palus, ſpiritum, carnem, corpus & animam eius transadigens.* Sed enim ipſe Bellarminus non multum tribuit huic loco, *quia*, inquit, *hic locus non omnino convincit, cum variis modis a patribus exponatur, ſunt alia duo magis perſpicua:* 1 *Cor. IX.* In ſervitutem redigo corpus meum. *Rom. VII.* Sentio aliam legem in membris meis repugnantem legi mentis meæ, ex quo infert, *vel apud Paulum* 1 *Cor. VII. uri non eſſe tentari, ſed in ſcelera labi. vel Paulum eſſe uſtionem paſſum, ac proinde contra Deum peccaſſe, quod matrimonium non inierit.* Reſp. diſtinguendi ſunt motus concupiſcentiæ pravæ in carne adhuc hærentes, quibus per ſpiritum reſiſtitur, a continua & durante uſtione, quæ adeo impotens eſt, ut conſcientiam ſauciet & invocationem turbet. Priores apoſtolum ſenſiſſe concedimus, a poſteriore autem liberum fuiſſe adſerimus. Priores nondum adferunt neceſſitatem matrimonii ineundi, ſed duntaxat poſterior. 6.) *Teſtimonia patrum.* Reſp. pro noſtra explicatione adduximus ſuperius non ſolum argumenta ex viſceribus textus petita, ſed etiam patrum ſuffragia. Quæ Bellarminus hoc loco ex patribus adducit, eorum pleraque ita comparata ſunt, ut noſtram potius confirment ſententiam, tantum abeſt, ut nobis adverſentur. Clemens Alexandrinus lib. IV. ſtrom. Baſilidianos adcuſat, quod *fornicatione libidinis incendia reſtinguenda eſſe* docuerint. Sed quid hoc ad nos, qui cum apoſtolo coniugii remedium illis, qui uruntur, proponimus? Videant vero adverſarii, ne ipſi Baſilidis hæreſi ſint adfines, dum ſcribunt, *ſacerdotem gravius peccare, ſi uxorem ducat, quam ſi ſcortetur.* Ambroſius in comm. dicit, *cum voluntas calori carnis conſentit, uritur.* At non tum ſolum voluntas calori conſentit, quando fornicationem adprobat, ſed etiam quando nuptias deſiderat, quod deſiderium in votivis monialibus ardentiſſimum eſſe quis dubitat? plurimæ cum illa veſtali dicunt vel cogitant:

Felices nuptæ, moriar, niſi nubere dulce eſt.

Hieronymus in apol. pro libr. contra Iovin. non ideo exponit τὸ uri per *fornicari*, quaſi omnino idem ſit, ipſe enim ibidem ardorem libidinis, in quo conſiſtit uſtio, a fornicatione diſtinguit; ſed quia proclivis in fornicationem ab uſtione lapſus eſt, niſi coniugii remedio occurratur. Auguſtinus lib. de bon. coniug. cap. X. nihil habet, quod nobis adverſetur. *Mihi*, inquit, *videtur hoc tempore, ſolos eos, qui ſe non continent, coniungi oportere, ſecundum illam apoſtoli ſententiam: Quod ſi ſe non continent, nubant, melius eſt enim nubere quam uri.* Chryſoſtomus tantum abeſt, ut nobis hic adverſetur, ut idem potius nobiſcum ſtatuat. *Significat* [inquit] *apoſtolus, quanta ſit concupiſcentiæ tyrannis. Hoc autem eſt, quod*

quod dicit, ſi magnam violentiam pateris & libidine incenderis, laboribus te & ſudoribus libera, ne quando decidas. In Græco eſt: *ſi ſuſtineas βίαν καὶ πύρωσιν, ἀπαλλάνηθι πόνων καὶ ἱδρώτων, μή ποτε καὶ περιτρέπῃς.* Theodoretus in comm. dicit, *eos non continere, qui non habent alacre & ardens animi propoſitum, quibus matrimonii remedium proponit;* idem & nos dicimus.

§. DXXXIII. Sed enim videt Bellarminus, primam iſtam ſolutionem non eſſe ſufficientem. Si enim ad nuptias ab apoſtolo vocantur omnes, qui conſentiunt in libidinem, quique calore ita labefactantur, ut flagitia committant, certe multi ex ſacrificulis, monachis & monialibus ad coniugium erunt admittendi, quotus enim quisque monachorum ac ſacrificulorum eſt ac quotaquæque monialium votivarum, quibus ardor libidinis non ita dominatur, ut quandoque in actum externum conſentiant, ac corpus ſuum polluant? Adnotabo hac de re locum ex auctore quodam fide digno utpote aurito teſte, qui in præfat. lib. de cœlib. ac monach. anno 1521. edito ſic ſcribit: *Utinam demiſſa vox in aurem tibi quædam loqui poſſet, horreres certe illa, quæ auditores & iudices peccatorum, quos confeſſores vocant, a confitentibus didicerunt, & me docuerunt dedocenda magis quam docenda. Opinantur ſe non delinquere, cum in cuniculis & cellis & ſolitudine, haud ſcio quid, efficiant confricatione. Decipitis quidem nos, Deum autem nequaquam, non eſtis ſic virgines, non continentes neque caſti, cum urimini, & ex incendio ſemen iacitis vel in terram vel veſtimentum. Perpetratis hoc ſeminis iactu crimen & fornicatione & adulterio incomparabiliter peius,* [quod ipſum etiam Thomas de Aquino recte adſerit] *non tamen ſponte veſtra devii, ſed perverſa Romanorum pontificum doctrina ſeducti. De illo crimine ſic detonat ſcriptura* Levit. c. XVIII. *Si quis dederit de ſemine ſuo Moloch, moriatur, populus terræ lapidabit eum. At ibunt inficias, qui hymenæum manu canunt, ſe Moloch dare. Ergo quis eſt Moloch? Moloch deus aliquis fictitius eſt, ſive ſit creatura in cœlo ſive in terra, ſive ſanctus, ſive profanus, modo ſit fictus, non verus Deus, cui ſemen fundatur. Nunc elabantur, ſi poſſunt, qui ſe divis illis Franciſco, Dominico aut illorum ſimilibus dediderunt, & illis interim ſemina ſua, licet repugnantes, tribuerunt, profecto Moloch deo fictitio ſemen dederunt, quod datum fuit deo fictitio. Tum largiamur, ipſos neque ſpontaneo adtritu, neque invitos ſemen effuſum Moloch dediſſe, illud ſaltem non quibunt negare, crimen eſſe grandius, ſi quis ſemen in terram vel veſtem, ſit honor auribus, ſpargat, quam ſi cum muliere congrediatur. Abominandum eſt ſcelus apud Deum iactatio ſeminis in terram, cuius hæc ſunt verba Gen. XXXVIII.* Ille ad uxoris fratris introiens ſemen fundebat in terram, ne liberi fratris nomine naſcerentur, & idcirco percuſſit eum Dominus, quod rem deteſtabilem faceret. *Ecce ſcriptura rem deteſtabilem vocat ſeminis effuſionem in terram &c. iis certe ſemen das, quorum amore cœlebs es, etiamſi uraris, & ſemen fundis. Alius raptus incendio concupiſcentiæ pecus ſubigit, tu ſimilibus flammis uſtus veſtem ſemine conſpurcas. Adhuc virginitatem & caſtimoniam defendis? Ex veſtris fratribus didici, innumera mala a monialibus excogitari, quibus ſemen emungunt, ut cælibatum cuſtodiant, meretrices ſunt apud Deum &c.* Hæc ille. Similem querelam de pollutionibus monaſticarum perſonarum vide apud Lutherum in poſtill. eccleſ. in feſt. Epiphan. in vetuſtioribus editionibus. Neque eſt, quod illas ſe deteſtari ac prohibere regerant coacti cœlibatus defenſores. Et longe ante Lutherum

rum Bernhardus in ſerm. de converſ. ad clerie. cap. XXIX. monaſteriorum impuritates taxavit. *Si iuxta Ezechielis prophetiam* [inquit] *parietem fodiamus, ut in domo Dei videamus horrendum, peſſima forte adparebit inter parietes abominatio, ſiquidem poſt fornicationes, adulteria, poſt inceſtus, ne ipſæ quidem apud aliquos ignominiæ paſſiones & turpitudines operæ deſunt &c.* ut enim prætermittam id quod Toletus lib. V. inſtruct. cap. XIII. ſatis impudenter ſcribit: *Si quis deſideret habere pollutionem ad levandas tentationes carnis, quibus adfligitur, non eſt peccatum*, nobis hic ſufficit, quod in prima ſolutione Bellarminus concedat, *illis, qui ob incontinentiam flagitia committunt, coniugium eſſe permittendum.* Iam vero interrogent confeſſionarios, ſacrificulos, abbates &c. quos ἐξονειρωγμοὺς καὶ ἐκκρίσεις τοῦ σπέρματος, quæve flagitia occaſione coacti cœlibatus commiſſa a monachis & monialibus in eorum aures demittantur, & res erit in propatulo.

§. DXXXIV. *Alteram* igitur ſolutionem Bellarminus addit, quæ ſic habet: *Tametſi per uſtionem apoſtolus tentationem ſignificaret, nihil tamen adverſarii obtinerent, nam in nullo eorum locorum invenitur verum præceptum nubendi, ſed ſaltim permiſſio.* Reſp. imo vero verba apoſtoli ſunt manifeſta: διὰ τὰς πορνείας ἐχέτω ἕκαστος τὴν ἑαυτοῦ γυναῖκα. v. 2. εἰ οὐκ ἐγκρατεύονται, γαμησάτωσαν. v. 9. εἰ τις ἀχημονεῖν ἐπὶ τὴν παρθένον αὐτοῦ νομίζει &c. γαμείτωσαν. v. 36. quibus coniungi poteſt illud 1 Tim. V. 14. θέλω νεωτέρας γαμεῖν. Ac perquam abſurdum eſt ſtatuere, quod apoſtolus liberum permittat illis, qui ſe non poſſe continere ſentiunt, ſed uruntur, an velint ſub iugo ac tyrannide illa concupiſcentiæ manere, & ob ſpiritum uſtione inquinatum in conſcientiæ perturbatione perpetuo vivere, an vero uti remedio coniugii divinitus ipſis præſcripto ac conceſſo? Denique demus, apoſtolum duntaxat conſilium, non præceptum aliquod nubendi talibus perſonis, quæ uruntur, proponere; cur igitur pontificii contrarium illis conſulunt, videlicet ut a matrimonio abſtineant, & alia potius uſtionis remedia quærant? Sed regerit Bellarminus: 1.) *Forma loquendi non eſt imperativa, non enim ait apoſtolus, qui non continetis, nubite, ſed qui non ſe continent, nubant, nec ait propter fornicationem ducite uxorem, ſed uxorem habeat.* Reſp. puerilis eſt hæc exceptio, tum quia Græca ἐχέτω, γαμησάτωσαν, γαμείτωσαν ſunt *modi imperativi*, tum quia in latina verſione, modus potentialis perinde, ut apud Hebræos *futurum tempus*, quod modo potentiali reſpondet, pro *imperativo* ponitur, cuius ſignificationis exempla plurima adferri poſſent. Sufficiant ea, quæ in hoc ipſo capite occurrunt v. 2. *Uxori vir debitum reddat.* v. 11. *Vir uxorem non dimittat.* v. 18. *Non circumcidatur.* v. 20. *In vocatione maneat* v. 29. *Qui habent uxores, ſint tanquam non habentes.* v. 31. *Qui utuntur mundo, tanquam non utantur &c.* quæ omnia mandatum includere nemo inficias ire poterit. 2.) *Ratio, quam apoſtolus reddit, nimirum* melius eſt nubere quam uri, *ſatis indicat, verba apoſtoli non præceptum, ſed permiſſionem continere. Etſi enim melius eſt nubere quam uri, tamen eſt quoddam tertium melius utroque, id eſt, continere, & uſtionem inedia & lacrimis exſtinguere, ſicut melius eſt pugnare & vincere quam fugere & occidi.* Reſp. diximus ſuperius, ſtudio, conatu, lucta, abſtinentia & precibus opus eſſe, ut exploretur an donum continentiæ ſit datum, ac ut donum illud exſuſcitetur, excolatur & conſervetur; ſed quando illa diligentia interiores flammæ extingui nequeunt, atque uſtio nihilominus durans cor inflammet, cogitationes abripiat, & totum corpus incendat, tunc cer-

te manifeſtum eſt, coniugii neceſſitatem iniici, præſto enim eſt periculum ruinæ, ac turbatur tranquillitas conſcientiæ & invocatio. Quod inedia & lacrimis uſtiones illæ non exſtinguantur, docent exempla ab illis ipſis, qui uſtiones ſenſerunt, adnotata. Hieronymus cum in eremo ſolis ardoribus inter feras & ſcorpiones repletus amaritudine ſederet, ſæpe tamen Romanis deliciis ſe intereſſe putabat: cum ſe ita maceraſſet, ut membra ſqualido cœno horrerent, ora ieiuniis pallerent, & ipſe vix oſſibus hæreret, ſola tamen libidinum incendia bulliebant. Verba eius in epiſt. ad Euſtochium ſic habent: *Ille ego, qui ob gehennæ metum tali me carcere ipſe damnaveram, ſcorpionum tantum ſocius & ferarum, ſæpe choris intereram puellarum. Pallebant ora ieiuniis, & mens deſideriis æſtuabat in frigido corpore, & ante hominem ſuum iam carne præmortua ſola libidinum incendia bulliebant. Itaque omni auxilio deſtitutus ad Ieſu pedes iacebam, pedes rigabam lacrimis, crine tergebam, & repugnantem carnem hebdomadarum inedia ſubiugabam.* Lutherus in epithal. f. 5?. 2. *S. Hieronymus, der die Keuſchheit hoch und aufs allerherrlichſte preiſet, bekennet, wie er ſein Fleiſch mit keinem Faſten noch Wachen habe können zwingen, daß ihm ſeine Keuſchheit über die Maß iſt ſauer worden. Er war in der Zahl, die in die Ehe gehören, denn er hat in der Brunſt gelegen, &c.* In præfat. libri qui inſcribitur: *Barfüſſer Eulenſpiegel f. 2. S. Franciſcus als er von Weibesbildern angefochten ward, trat in den Schnee, und machet Schneeballen, die hieß er ſein Weib und Kinder, und ſprach: O Franciſce, ſiehe da haſt du Weib und Kind, die muſt du ernehren mit Arbeit und Sorgen, ſo wird dir der Kitzel vergehen. S. Benedict vertriebe ſeine Gedancken damit, daß er ſich nacket in Dornbuſch und Neſſeln leget, und zerrieß ſein Fleiſch biß aufs Blutrinnen &c.*

Quod Bellarminus addit, *ex eo, quod rationem apoſtolus adiungit, colligi poſſe, quod non proponat legislationem, ſed tantum permiſſionem*, admodum infirmum eſt, cum Deus ipſe in decalogi promulgatione rationes addat. 3.) *Sicut apoſtolus ait, qui ſe non continent, nubant, ſic de coniugibus dicit*, iterum revertimini in id ipſum. *At hæc verba non continent præceptum ſed permiſſionem, quia ſequitur*, hoc non dico ſecundum imperium, ſed ſecundum intelligentiam. *Ergo idem de prioribus ſtatuendum.* Reſp. diximus hac de re ſuperius in quæſtione: *An coniuges vovere poſſint continentiam?* Quod Bellarminus addit, *apoſtolum in verbis illis*, propter fornicationem unusquisque habeat uxorem, *loqui de illis, qui iam uxores duxerant*, de eo egimus in tract. de miniſt. §. 336. 4.) *Si ullum eſſet præceptum matrimonii in verbis Pauli, maxime eſſet in illis* 1 Tim. V. *Volo iuniores viduas* nubere. *At nullum ibi eſt præceptum, nam in primis pugnaret cum illis verbis*, 1 *Cor. VII.* Volo omnes eſſe ſicut meipſum: *nec aliter vult eas nubere, quam filios procreare, quod per modum præcepti accipi nequit, alias ſteriles in illud peccarent.* Reſp. prius facile ſolvitur diſtinctione inter eos, qui habent donum continentiæ, & inter eos, qui hoc dono deſtituuntur. Prioribus cœlibatum apoſtolus proponit, poſterioribus vero coniugium. Poſterius confundit antecedens & conſequens, τεκνογονία eſt nuptiarum conſequens, quod ſi vel maxime ex accidenti in ſterilibus non ſequatur, tamen ſufficit illis, quod ex deſiderio prolis ſuſcipiendæ tales viduæ nuptias contrahant, & hac ratione incontinentiæ ſuæ remedium in coniugio quærant, quo pertinet illud, quod ſuo loco diximus, *matrimonium a matris nomine dictum eſſe, non iam adepto ſed cum ſpe & omine adipiſcendi.* 5.) *Subiungit patrum dicta.* Reſp. illi nihil aliud dicunt, quam quod apoſtolus virginibus & vi-

viduis, quæ continere poſſunt, non præcipiat coniugium, quod ipſum etiam nos dicimus; ſed quæſtio remanet de illis, quæ continere non poſſunt, ſed uruntur, illis ab apoſtolo coniugium remedii loco proponi manifeſtum eſt. Ambroſius in lib. de vid. *Pro remedio nuptias ſuaſit, ut peritura ſanetur, non pro electione præſcripſit; caſta & continens quid ſequatur.* Auguſtinus de bono vid. c. VIII. *Quod dicit*, volo iuniores viduas nubere; *nuptiarum bonum apoſtolica ſobrietate & autoritate commendat, non procreandi officium etiam eis, qui continentiæ bonum capiunt, tanquam ad obſequelam legis imponit.*

§. DXXXV. Sed nec huic ſolutioni inhæret Bellarminus, verum adjungit etiam *tertiam* ut ad triarios res ipſi rediiſſe videatur. *Dico*, inquit, *iſta omnia, quæ ex apoſtolo adverſarii obiiciunt, ſive permiſſionem ſonent ſive præceptum, pertinere ſolum ad homines liberos, non autem ad eos, qui votis jam obligati ſunt. Nam de ea, quæ habet votum continentiæ, non poteſt recte dici: Quæ non ſe continet, nubat, melius enim eſt nubere quam uri. Nam utrumque eſt malum & nubere & uri, imo pejus eſt nubere, quidquid reclament adverſarii, præſertim quæ habet votum ſolenne.* Reſp. ea vero eſt inverſa ac perverſa de cœlibatu diſſerendi methodus. Nos ex textu apoſtolico firmiſſime demonſtramus, non eſſe probandum cœlibatus votum, quia donum continentiæ non it ita commune, ut, quicunque volunt, petunt, conantur, illud obtinere poſſint, ed quibuſdam duntaxat proprium, quibus peculiariter illud datum; ac ſi vel maxime n præſenti aliquis contineat, ipſum tamen non poſſe nec debere ſolenni voto ad perpetuam continentiam cum abiuratione conugii & obligatione ad æternam damnationem ſeſe obſtringere, quia certus eſſe nequit, quod perpetuo ac per omnem vitam donum illud ſit habiturus, ut propterea libertatem divinitus conceſſam debeat vel poſſit abiurare. De donis, quæ ſunt omnibus piis communia ac neceſſaria, exſtant eiuſmodi promiſſiones, quod ſint ἀμεταμέλητα, Rom. XI. 29. quod *qui incepit opus bonum, idem ſit illud perfecturus* Phil. I. 6. ſed de extraordinariis & peculiaribus donis non exſtant tales promiſſiones, nec talis certitudo ac fiducia de illis eſſe poteſt; ſic nec ſemper futura vel abſentia videre, nec quandocunque volebant, miracula edere prophetæ poterant, 2 Reg. IV. 27. ac Paulus exemplo iuniorum viduarum 1 Tim. V. 12. oſtendit, multis eſſe occaſionem ruinæ, quod ſine diligentiore examine, cum donum continentiæ non haberent, viduitatem elegerint; unde in illud collegium viduarum, quibus ita manendum, non vult adlegari niſi ſexagenarias, in qua profectiore ætate tentationes facile vincuntur, ne in uſtiones degenerent. Hæc quando ex apoſtolo firmiſſime demonſtramus, pontificii regerunt, *hæc omnia de perſonis a voto cælibatus adhuc liberis, non autem de votivis monachis ac monialibus intelligenda eſſe.* Atqui hac ratione petunt principium; idipſum enim in quæſtione eſt, an ſcilicet votum cœlibatus ſit adprobandum, cum doctrinam de cœlibatu apoſtolus ita tradat, ut nemini per eam laqueum iniectum velit, cumque libertatem illam ex præſcripto apoſtoli cœlibes ſibi ſervare debeant integram, quod ſi continere nequeant, matrimonium contrahere poſſint. Conferatur autem hæc tertia Bellarmini reſponſio cum prima, in qua τὸ *uri* accipiendum eſſe docuit pro *fornicari*, ex quo conſequens fuerit, illos, qui votum continentiæ præſtiterunt, gravius peccare, ſi matrimonium contrahant, quam ſi fornicentur, hoc eſt ſi conſtitutiones humanas de votis cœlibatus latas transgrediantur, quam ſi contra legem divinam fornicatione peccent. Quomodo quæſo hoc antichriſtianum paradoxum Bellarminus probat? 1) *Quæ uritur*, inquit, *aut non peccat, ſi uſtio ſolum tentationem ſignificat, aut peccat ſolum contra temperantiam & contra votum,*

 tum,

tum, ſi fornicationem ſignificat: quæ vero nubit poſt ſolenne votum, peccat contra temperantiam, contra votum & contra ipſum coniugium, cum ſub nomine coniugii tegat perpetuum ſacrilegium. Quæ autem nubit poſt votum ſimplex, illa verum matrimonium contrahit, tamen aliquo modo magis peccat, quam quæ fornicatur, quia reddit ſe impotentem ad ſervandum votum, quod non facit, quæ fornicatur. Reſp. adparet ex his turpitudo Babylonicæ meretricis. Quomodo enim peccat contra temperantiam, quæ poſt ſolenne votum nubit, cum remedium incontinentiæ & intemperantiæ divinitus conceſſum eligat, ac, ut loquitur Auguſtinus lib. I. de nupt. & concup. ad Valer. c. XVI. *eum infirmitas incontinentiæ, ne cadat in ruinam flagitiorum, excipiatur honeſtate nuptiarum?* Quomodo contra *votum* peccat, cum in voto ſemper ſubintelligatur hæc conditio ſive tacita, ſive expreſſa: Si Deus vires conceſſerit, ſi potero, & quantum humana fragilitas permittit? Quomodo contra *coniugium* peccat, cum divinis coniugii legibus reverenter ſe ſubmittat? Quod de *ſacrilegio* additur, ex falſa hypotheſi deſcendit, quaſi ſcilicet per votum continentiæ ſpiritualis quædam deſponſatio inter Chriſtum ſponſum & monialem ſponſam inſtituatur, cum tota ſcriptura clamet, deſponſationem illam fieri fide, quæ & virginibus & viduis & coniugatis piis eſt communis. Quid vero illud ſibi vult, quod Bellarminus dicit, *eam, quæ poſt votum ſimplex nubit, propterea gravius peccare, quam quæ fornicatur, quod illa ſeſe ad votum ſervandum impotentem reddat, hæc vero minime?* Ergone etiam meretriculæ virginitatem vovere poſſunt? Ergone monialis, ſi fornicetur, tamen adhuc poteſt ſervare votum ſuum, modo non nubat? Hac ratione intelligimus, quale votum præſtent monachi ac moniales papales, videlicet quod a coniugio quidem abſtinere velint, non autem a fornicatione. Si enim coniugium obſtat, quo minus ſervari poſſit votum, fornicatio autem nequaquam obſtat, quo minus illud ſervetur, quod utrumque diſertis verbis Bellarminus adſerit, conſequens fuerit, matrimonium quidem, non tamen fornicationem cum illo voto pugnare. 2.) *Ei, quæ virum habet, & ſive quod ille perpetuo ægrotet, ſive perpetuo abſit, non poteſt ab eo debitum coniugale petere, etiam ſi graviſſime uratur, non poteſt dici, ſi non ſe continet, nubat, melius eſt enim nubere, quam uri; ſed dicendum eſt illi, ut fidem ſervet coniugi & orationibus ac ieiuniis pugnet contra uſtionem. Ergo* & *illis, qui fidem Deo dederunt, hoc dici nequit.* Reſp. diſparitatem rationis oſtendimus ſuperius. Coniuges vivunt in ſtatu a Deo ordinato, ideoque ex fide petere poſſunt continentiam, oſtendant idem votivi monachi ac moniales de ſuo ſtatu. 3.) *Patres idem docent.* Reſp. papale illud cœlibatus votum ratione omnium *cauſarum ac circumſtantiarum* conſideratum ipſis fuit ignotum, propoſitum ac profeſſionem continentiæ temere mutari noluerunt, nec tamen nuptias poſt eam contractas reſciderunt. Apoſtolus generaliter pronunciat: *melius eſt nubere quam uri;* ac quod probe notandum etiam eos, qui continentiam ſervare ſtatuerant, non peccare adſerit, ſi coniugium ineant.

§. DXXXVI. Cap. XXXI. ſeq. Bellarminus addit duas alias exceptiones. 4.) *Apoſtolus 1 Cor. VII. vocat donum Dei non ſolum continentiam virginalem, ſed etiam coniugalem, & tamen in poteſtate noſtra eſt continere & caſte vivere.* Reſp. magnum diſcrimen eſt inter continentiam *virginalem* ac *coniugalem;* de illa enim non exſtat generalis quædam promiſſio, quod Deus omnibus eam petentibus, & deſiderantibus dare velit, ſed de hac coniuges poſſunt eſſe ex fide certi. Cum enim peculiari & quidem graviſſimo mandato prohibuerit Deus adulteria, & vero coniuge

alterutro vel ægrotante vel diutius te nullum aliud ſuperſit medium ac dium contra uſtiones, quam oratio, ium, corporis caſtigatio &c. ideo ges ex fide petere poſſunt continen- oniugalis donum. Sed quæ ex voto atum colunt, ac dono continentiæ uuntur, non poſſunt ex fide petere, cum gant remedium a Deo ipſo monſtra- videlicet coniugium, ac quamvis re leprehendant, ſe vocari ad coniugium, ı temeraria præſumtione potius ſec- r cœlibatum. Præterea ſi textum olicum adcurate expendere velimus, ebit ipſum non conferre donum vir- is continentiæ cum dono coniugali, otius cum aliis eiusmodi propriis ac iaribus donis, perinde ut Rom. XII. Cor. XII. 11. eadem enumerat ac di- iit. 5.) *Per neceſſitatem* 1 Cor. *VII.* 36. *ntelligitur neceſſitas coniugii ob ca- ım doni continentiæ, ſed neceſſitas nſeca. Dicitur enim pater habere ſitatem iungendi filiam matrimonio, a nolit vivere in cœlibatu, vel ſi ipſe s ſit, & cogatur a domino filiam elo- & contra dicitur habere neceſſitatem n ſervandi virginem, ſi vel ipſa nolit e, vel ſi non inveniatur, qui eam*

Reſp. Quam neceſſitatem intelligat olus, non opus eſt dubiis coniecturis are, cum diſerte id ipſum ibidem ex- ım exſtet. Εἰ δὲ τις ἀσχημονεῖν ἐπὶ παρθένον αὐτῦ νομίζει, ἐὰν ᾖ ὑπέρακ- , καὶ οὕτως ὀφείλει γίνεσθαι. Per il- ἀσχημοσύνην vel intelligendum eſt alio- iudicium de filiæ virginitate, quod in- ıs atque indecorum videatur virginem σχημον domi alere, eamque non elo- ut ἀσχημονεῖν oppoſitum intelligatur uod v. 35. dixerat εὔσχημον. Ita red- Syrus: *Si quis putat, quod deſpec- it propter virginem ſuam*; ac Luthe- n epithal. hunc ſenſum ſequitur. Sic- eut. XXV. 3. dicitur ἀσχημονεῖν, qui s pluribus quam quadraginta percuſ- ſus. Vel potius quando ex verbis & actionibus adparet, filiam non eſſe continentiæ dono inſtructam; uſurpatur enim ἀσχημοσύνη pro fœdis actionibus & pollutionibus contra naturam Rom. I. 16. pro nuditate partium, quas natura voluit tectas, Exod. XXVIII. 42. Levit. XVIII. 6. Ezech. XVI. 7. quod imitatur apoſtolus 1 Cor. XII. 23. pro conſtupratione, Gen. XXXIV. 7. ac quid per filiæ ἀσχημοσύνην intelligatur, omnium optime ex antitheſi colligitur. Eccleſ. XXVI. 30. γυνὴ ἀσχήμων ἀτιμίαν καταπρίψει, θυγάτηρ δὲ εὐσχήμων καὶ τὸν ἄνδρα ἐντραπήσεται. Quando igitur Bellarminus neceſſitatem illam tantum exponit de filiæ repugnantia, vel patris erga alium ſubiectione ac ſervitute, inſufficienter illius neceſſitatis caſus ac ſpecies enumerat; ad neceſſitatem enim illam etiam hoc ſpectat, quando animadvertitur, filiam ad cœlibatum non eſſe idoneam, ſed ruinæ periculum illi imminere, ſi a coniugio prohibeatur. Tunc enim locum habet illud Siracidis præceptum VII. 26. *Si filiæ tibi ſunt, adtende corpori earum.* v. 27. *Eloca filiam, & perfeceris opus magnum.* XXVI. 13. *Super filiam invertibilem firma cuſtodiam, ne inveniens ſolutionem, ſe ipſa utatur.* Hieronymus lib. I. contr. Iov. per virginem intelligit *virginitatem*, quod textui minus congruum, ſed verbum ἀσχημονεῖν recte explicat: *Si quis ſentit, carnem laſcivire & ebullire in libidinem, nec refrenare ſe poteſt, ut vel ſit nubendum, vel ruendum.*

§. DXXXVII. Demonſtravimus hactenus ex propria huius doctrinæ ſede, videlicet ex Matth. XIX. & 1 Cor. VII. donum continentiæ virginalis non eſſe ita commune, ut omnibus, qui illud petunt & deſiderant, detur, ſed eſſe quibuſdam duntaxat peculiare ac proprium. Id ipſum III. colligi poteſt ex 1 Tim. V. 9. & ſeqq. ibi enim diſerte adnotat apoſtolus, experientiam ſui temporis refutaſſe perſua- III.) 1 *Tim. V. volo iuniores viduas nubere.*

ſionem illam, quod donum continentiæ extra coniugium ab omnibus peti & impetrari poſſit. Cum enim eccleſiis ſuum de virginitate ac viduitate conſilium propoſuiſſet, viduæ quædam iuniores eccleſiæ miniſteriis operam ſuam addicebant, & in collegium illud viduarum eccleſiaſticum, cui profeſſio cœlibatus vel expreſſa vel tacita adnexa erat, ſeſe recipi petebant, cum nondum de dono continentiæ ſeſe ſatis exploraſſent. Sed poſtmodum a ſatana propter incontinentiam tentatæ ac metuentes, ne levitatis & inconſtantiæ notam apud Chriſtianos incurrerent, tandem penitus a religione Chriſtiana deficiebant, ac retro poſt ſatanam convertebantur. Proinde apoſtolus iunioribus illis viduis non præſcribit ieiunia, preces, caſtigationem corporis, ut donum continentiæ impetrare vel conſervare poſſint, ſed *volo* [inquit] *iuniores viduas nubere*. Sic ergo concludimus: Si continentiæ donum eſſet ita commune, ut a quibuſvis illud petentibus ac deſiderantibus obtineri poſſet, apoſtolus iunioribus viduis a ſatana propter incontinentiam tentatis non coniugium, ſed preces, ieiunia & alia pietatis ac diſciplinæ exercitia præſcripſiſſet. Sed poſterius refellit textus apoſtolicus: *Volo iuniores viduas nubere*, qui conferendus eſt cum loco 1 Cor. VII. 8. 9. *Dico ἀγάμοις ac viduis, bonum eſt, ſi ſic permanſerint. Quod ſi vero non continent, nubant, melius enim eſt nubere, quam uri.* Ergo etiam prius adſeri nequit. Quæ contra hunc locum apoſtolicum Bellarminus profert, in præcedentibus iam ante ſunt expoſita.

IV.) Dicta patrum.

§. DXXXVIII. Subiungemus IV.) coronidis loco dicta patrum. Ignatius in ep. 8. ad Smyrnen. εἴ τις δύναται ἐν ἁγνείᾳ μένειν, ἐν ἀκαυχησίᾳ μενέτω. Idem citante Maxim. τῆς παρθενίας ζυγὸν μηδενὶ ἐπιτίθει, ἐπισφαλὲς γὰρ τὸ κτῆμα καὶ δυσφύλακτον, ὅταν κατ᾽ ἀνάγκην γίνεται. Cyprianus lib. I epiſt. XI. *Deo dicatæ virgines ſi perſeverare nolunt aut non poſſunt, nubant.* Euſebius lib. IV. hiſt. eccl. c. XXII. meminit Pinyti, Gnoſiorum epiſcopi, ad quem Dionyſius, Corinthiacus epiſcopus ſcripſit: παρακαλῶν μὴ βαρὺ φορτίον ἐπάναγκες τὸ περὶ ἁγνείας τοῖς ἀδελφοῖς ἐπιτιθέναι, τῆς δὲ τῶν πολλῶν καταστοχάζεσθαι ἀσθενείας, *ne cœlibatus onus fratribus tanquam neceſſarium imponat, ſed infirmitatis multorum rationem habeat.* Hilarius canon. XIX. in Matth. p. 302. *In uno poſuit* [Chriſtus Matth. XIX.] *naturam, in altero neceſſitatem, in tertio voluntatem. Naturam in eo, qui ita naſcitur; neceſſitatem in eo, qui ita factus eſt, voluntatem in illo, qui ſpe regni cæleſtis talis eſſe decreverit, cui nos ſimiles effici, ſi tamen poſſimus, admonuit.* Epiphanius contra Montaniſtas hæreſ. XLVIII. *Exhortamur eum, qui poteſt, non autem neceſſitatem ei imponimus, qui non poteſt, neque reiicimus illum a vita.* Lactantius lib. VI. inſtit. c. XXIII. p. 376. *Hoc Deus non ita fieri præcepit, tanquam adſtringat, quia generari homines oportet, ſed tanquam ſinat, ſcit enim quantam his adfectibus poſuerit neceſſitatem. Si quis,* inquit, *hoc facere potuerit, habebit eximiam incomparabilemque mercedem.* Chryſoſtomus hom. XIX. in 1 Cor. VII. *Magna eſt tyrannis concupiſcentiæ, ſi igitur ſuſtineas* βίαν καὶ πύρωσιν, ἀπαλλάγηθι πόνων καὶ ἱδρώτων μή ποτε καὶ περιτραπῇς. Et paulo ante: εἶδες τὴν σύνεσιν τοῦ Παύλου, πῶς καὶ βελτίονα δείκνυσι τὴν ἐγκράτειαν, καὶ οὐκ ἀναγκάζει τὸν μὴ φθάνοντα, δεδοικὼς μή τι παράπτωμα γένηται. Idem lib. de virg. Φοβοῦμαί σε εἰς τὸ παρθενίας ὕψος ἀναγαγεῖν, μὴ καταπέσῃς εἰς τὸ τῆς πορνείας βάραθρον, ἐπὶ ἀνθράκων γὰρ δεῖ περιπατεῖν καὶ μὴ κατακαίεσθαι &c. Hieronymus lib. I. cont. Iov. *Si omnes virgines eſſe poſſent, nunquam & Dominus diceret*: Qui poteſt capere, capiat; *& apoſtolus in ſuadendo*

non

non trevidaret. In Matth. XIX. *Vnde infert Dominus*, qui poteſt capere capiat, *ut unus quisque conſideret vires ſuas, utrum poſſit virginalia & pudicitiæ implere præcepta. Per ſe enim caſtitas blanda eſt, quemlibet ad ſe adliciens, ſed conſiderandæ ſunt vires, ut, qui poteſt capere, capiat.* Auguſtinus de virgin. cap. XL. *Vnusquisque habet proprium donum. Quis ergo donat iſta? quis diſtribuit propria unicuique ſicut vult? nempe Deus, apud quem non eſt iniquitas, ac per hoc qua æquitate ille faciat alios ſic, alios vero ſic, homini noſſe aut impoſſibile aut difficile eſt, quin tamen æquitate faciat dubitare fas non eſt.* [Bellarminus de Monach. c. XXXIV. excipit, *Auguſtinum loqui de dono continentiæ, non quo fit, ut aliquis continere poſſit, quod nemini negatur, ſed quo fit, ut re ipſa aliquis contineat, quod non datur niſi iis, quibus Deus dandum eſſe iudicaverit.* Atqui apoſtolus, cuius verba adducit Auguſtinus, diſerte agit de dono, quo fit, ut aliquis continere poſſit, ac illud ipſum docet non eſſe omnium, ſed quorumdam tantum proprium. Adde quod adverſarii ſtatuant, τὸ poſſe continere ex viribus liberi arbitrii deſcendere, quomodo igitur proprie loquendo erit donum gratiæ divinæ!] Lib. I. de nupt. & concup. ad Valer. c. XVI. *Quia hoc tempus continendi ab amplexibus non habet huius officii neceſſitatem, adiacente undique in omnibus gentibus tanta fertilitate gignendorum ſpiritualiter filiorum, illud potius excellentis continentiæ bonum, qui poteſt capere, capiat, qui vero id capere non poteſt, etſi acceperit uxorem, non peccat, & fæmina, ſi ſe non continet, nubat. Bonum eſt homini mulierem non tangere, verum quia non omnes capiunt verbum hoc, ſed quibus datum eſt, reſtat, ut propter fornicationem unusquisque uxorem ſuam habeat, & unaquæque virum ſuum, & ſic infirmitas incontinentiæ, ne cadat in ruinam flagitiorum, excipiatur honeſtate nuptiarum. Quod enim ait apoſtolus de fæminis:* volo iuniores viduas nubere: *hoc & de maribus dici poteſt, volo iuniores uxores ducere &c.* Ad Pollentium c. XIX. *Ad cælibatum conſilio Apoſtoli, quicunque poteſt capere, provocatur.* Heſychius in Levit. XX. *Non ſuper virtutem diſcipulis ingeramus, ſed quæ eis ſunt poſſibilia, id eſt, virginitatem, cui poſſibilis eſt.* In Levit. XXV. *Virtutes Deus ſecundum poſſibilitatem exigit, propter quod de virginitate ſanciens, non omnes, inquit, capiunt.* Gregorius part. III. cur. paſtoral. cap. XXX. *Veritas de hac integritate dicit:* Non omnes capiunt verbum hoc; *quod eo innotuit ſummum eſſe, quo denegavit omnium.* Et cap. præced. *Cælibes eſſe a paſtoribus admonendos, ut, ſi tentationum procellas cum difficultate ſalutis tolerant, coniugii portum petant.* Bernhardus in ſerm. de converſ. ad cleric. cap. XXIX. *Vtinam, qui continere non valent, cælibatui dare nomina vereantur, ſumtuoſa enim turris eſt & verbum grande, quod non omnes capere poſſunt.* In iure canonico c. Integritas XXXII. q. 2. citatur dictum Ambroſii: *integritas corporis expetenda a vobis eſt, quam ego pro conſilio ſuadeo, non pro imperio præcipio. Sola eſt enim virginitas, quæ ſuaderi poteſt, imperari non poteſt, res magis voti quam præcepti.* Bellarminus ipſe dicto cap. XXXIV. reſp. ad 19. *Donum continentiæ, quo fit, ut reipſa aliquis contineat, non datur, niſi iis, quibus Deus dandum eſſe iudicaverit.*

§. DXXXIX. V.) Neque rectius iudicium fieri poteſt hac de re, an ſcilicet donum continentiæ virginalis ſit ita comparatum, ut precibus, ſtudio, diligentia a quibuſvis obtineri poſſit, ac proinde ad omnibus, qui illud expetunt, ſolemniter voveri debeat, quam ex ipſa *experientia*, quæ ſtultorum etiam poteſt eſſe magiſtra. Quibus enim malis ac flagitiis vincula votorum, quibus ſacri-

V.) *Praxis.*

ſacrificuli, monachi ac moniales in papatu conſtricti tenentur, occaſionem efficacem dederint, ex ipſis adverſariorum querelis colligi poteſt, ac dies Domini illud aliquando plenius manifeſtabit. *De clericorum* caſtitate diximus in loc. de eccl. §. 265. & in loc. de miniſterio eccl. §. 338. & ſeqq. cum quibus coniunge ea, quæ de fructibus cœlibatus, ad quem ſacerdotes in regno pontificio coguntur, tradit Hoë lib. IV. in Apocal. cap. XIV. p. 440. *de monachorum* ac *monialium* clauſtralium caſtitate in loc. de eccl. §. 266. de qua etiam quædam paulo ſuperius ſunt adlata, quibus & hæc poſſunt addi: Honorius Auguſtodunenſis in dial. de prædeſt. & lib. arb. *Adſpice habitacula monialium, & in illis cernes beſtiæ præparatum thalamum, hæ a tenera ætate impudicitiam diſcunt, omnibus fornicariis peius proſternuntur.* Nicolaus de Clemang. in lib. de corrupto eccleſiæ ſtatu: *Monachorum monaſteria nihil aliud ſunt quam Veneris exſecranda proſtibula.* Gerſonius in lib. de eccleſiæ defectibus: *Clauſtra monialium ſunt proſtibula meretricum.* Petrus de Aliaco Cameracenſis lib. de eccleſiæ reformatione: *clauſtra monialium, ultra quam dicere auſus eſſet, dehoneſtata* adſerit. Iodocus Clichtoveus Carnotenſis, canonicus Neoportuenſis, in ſermone habito in capitulo generali ordinis Cluniacenſis recenſente Wolfio cent. XVI. p. 313. ſic exclamavit: *Vbi quæſo nunc ſtupra, adulteria & fornicationes vehementius graſſantur, quam inter deformatos monachos, qui patrimonium pauperum ſanguine Ieſu Chriſti comparatum in crapulam, ludos inconceſſos, otium & nefandam libidinem gula & otio enutritam profundunt, diſſipant, diſtrahunt.* Ecbertus Benedictinus S. Florini diœceſis Trevirenſis abbas in epiſtola ad Colonienſem epiſcopum ſic ſcribit: *Vidi clauſtra virginum, quorum alia rectius viſcarium, id eſt, aucupium ſatanæ adpellaverim, & ecce ignis alienus* [venereus] *cuncta vaſtaverat, lilia caſtitatis aruerant, & deploratus univerſo orbi animarum interitus ubique adparuit.* Ubertinus Chemenſis in libr. cui titulus: Onus eccleſiæ: *Sunt nonnulla monialium monaſteria adeo propatula, ut ipſa loca Veneris proſtibulo ſint ſimiliora, quam Dei ſacrario, hinc procacitas, ſtuprum, inceſtus mulierum ſacrarum.* Iohannes Picus in orat. ad Leonem X. *Virginibus dicata ſepta in pleriſque urbibus in meretricios fornices & obſcœna latibula fuiſſe converſa* adſerit. Palingenius in Leone lib. X. de monachis ſic canit:

Raptores, mœchi ac puerorum corruptores,
Luxuriæ atque gulæ famuli. - - -
Duntaxat veneri, ventri ſomnoque vacantes.

Vide plura huiuſmodi ex variis ſcriptoribus collecta apud Sutlivium de monach. inſtit. ac morib. cap. VIII. Facta inquiſitione temporibus *Henrici VIII. regis Angliæ* anno 1538. nullum fere per totam Angliam repertum eſt monaſterium, in quo non adulteriorum, ſtuprorum, inceſtarum libidinum, ſceleris ſodomitici, nefandorumque flagitiorum plurima reperirentur veſtigia, eaque & teſtibus & confeſſionibus plurimorum comprobata. Balæus in præf. lib. I. de actis Rom. pontif. Lutherus in comm. Gen. IV. p. 54. refert, quod cum moniales *in Auſtriæ vico Cloſter Neumburg* propter turpem vitam cogerentur mutare locum, & monaſterium Franciſcanis habitandum conceſſum eſſet, atque illi pro ſua commoditate quædam ædificia mutarent, inventæ fuerint in fundamentis novis duodecim ollæ, quarum ſingulæ infantis cadaver habebant. Ibidem mentionem facit epiſtolæ Udalrici, epiſcopi Auguſtani, in qua aliquot millia craniorum infantilium ex piſcina extracta, & ad Gregorium adlata referuntur, de qua vid. loc. de miniſt. §. 339. Ioh. Menardus in lib. de regula Franciſci refert, quod

non

nonnullæ fœminæ in habitu monachali cum monachis pila ludentes præmium hoc ſibi propoſuerint, ut utra pars vicerit, ei optio data eſſet concubitus. Wolfius cent. XVI. p. 256. ex centuriis epiſt. Ioh. Schuebelii refert, *duo ampliſſima monaſteria in ducatu Saxoniæ ducis Georgii reperta eſſe, alterum monachorum, alterum monialium, ubi longo tempore ſemper dimidia pars monachorum cucullis monialium ſeſe induit, dimidia pars monialium cucullis monachorum atque ita dimidia monaſteria invicem in libidine & luxu multos infantes pepererunt, qui tandem occiſi in ſecretis monaſteriorum fuere reperti.* Petrus Beregaſius, Varadinenſis eccleſiæ miniſter, refert, *vix ulla fuiſſe cœnobia ex iis monaſteriis, quorum a fundamentis everſorum infauſta cadavera licuit, quin habuerint quædam aut ſubterranea aut alioquin ſecreta & tenebricoſa inter ipſos parietes loca, ubi oſſa mortuorum & interfectorum a monialibus infantum reconderentur.* Quedelburgi adhuc hodie videre licet ſpecum ſubterraneam, per quam monachi Wipertini ad moniales monaſterii in monte Sionis adſcendere potuerunt.

C.) *Ratione formae.*

§. DXL. C.) Ratione *formæ* papale cœlibatus votum verbo Dei adverſari, propterea dicimus, quia pugnat *cum libertate chriſtiana.* Apoſtolus negat ſe *præceptum Domini de virginibus* continentiæ dono inſtructis habere, 1 Cor. VII. 25. neque cuiquam vult *laqueum iniicere*; v. 35. ſed papalia illa vota vere ſunt laquei conſcientiarum, quia penitus auferunt poteſtatem ineundi matrimonii, cum tamen Deus ipſe per electum ſuum organum noluerit cuiquam hic iniicere aliquam neceſſitatem, ſed ad remedium illud incontinentiæ omnibus aditum patere voluerit. Apoſtolus generaliter pronunciat, *ſi ſe non continent, nubant*; 1 Cor. VII. 9. ſed in papatu hac intentione & hoc ſenſu cœlibatum vovent, quod in perpetuum a matrimonio abſtinere velint, quicunque etiam caſus inciderit, ſive continere poſſint, ſive minus, ſive poſtmodum uſtiones ſentiant, ſive ab illis liberi ſint, ſe ipſos igitur libertate divinitus conceſſa temere privant, ac Chriſti apoſtolo diſerte contradicunt. Paulus enim hanc præſcribit regulam: *Si ſe non continent, nubant*; ſed votarii illi iurant, etiamſi ſentiant, ſe non poſſe continere, tamen in perpetuum nolle matrimonium contrahere. Paulus dicit: *melius eſt nubere, quam uri;* ſed votarii illi contra adſerunt, etiamſi poſtea uſtiones ſentiam, tamen melius mihi erit propter votum a nuptiis abſtinere. Paulus dicit, *ſi virgo nupſerit, non peccat;* ſed votarii illi dicunt, imo graviſſimi peccati loco inpoſterum mihi reputabitur, ſi nuptias contraham, quia ſolenniter & cum obligatione ad æternam damnationem coniugium abiuro. Paulus inquit: *non ut laqueum vobis iniiciam.* Ut autem alteri noluit iniectum cœlibatum velut laqueum, ita nec ſibi ipſi, alias non potuiſſet dicere 1 Cor. IX. 5. *Num quid non habemus poteſtatem mulierem ſororem circumducendi?* At votarii dicunt, imo imponam mihi ipſi hanc neceſſitatem a matrimonio abſtinendi, quicunque etiam caſus inciderit. Sed hac ratione cœlibatus vere ipſis fit βρόχος, laqueus in exitium ipſos trahens. Qui enim uſtiones ſentiunt, & propter incontinentiam a ſatana tentantur, ſi propter temerarium illud cœlibatus perpetui votum a coniugio abſtineant, corpus ſuum polluunt, vel certe ſpiritus ipſorum uſtione contaminatur, conſcientia turbatur, pietatis exercitia in illis impediuntur, & hac ratione in periculum pollutionis, ſcortationis & perditionis temerario ſuo voto præcipitantur. Ipſimet pontificii dicunt, *cœlibatum eſſe conſilium evangelicum*, qui ergo per ſolenne votum cœlibatui ſe adſtringunt, non amplius vivunt ſecundum evangelium, quippe quod vult cœlibatum de-

debere eſſe liberum. Si dicant, *ante votum quidem liberum eſſe cœlibatum, non autem poſt votum,* τὸ ἐν ἀρχῇ λαμβάνουσι, de eo enim quæritur, an probandum ſit illud cœlibatus votum, quod naturam & qualitatem huius doni, libertatem ſcilicet, mutat in neceſſitatem. Lutherus in libr. de votis monaſt. graviſſime ſcribit: *Libertas chriſtiana ſeu evangelica eſt divini iuris, quam Deus non revocabit, neque adverſus eam quidquam acceptare poteſt, neque homini eam violare licet. Eſt autem illa libertas non ſolum illa in ſpiritu & conſcientia regnans, qua nullis operibus aut adcuſamur aut defendimur, ſed etiam ea, qua ſublata ſunt univerſa hominum mandata, [reſpectu ſcilicet cultus ac neceſſitatis, non autem externæ diſciplinæ ac pædagogiæ] & quidquid in externis ceremoniis ſervari poteſt, ut ſunt omnes cibi, omnes veſtes, omnes perſonæ, omnes geſtus, omnia loca, omnia vaſa, omnes dies &c. ut ea liceat obſervare, vel non obſervare, quamdiu, ubi, quomodo, quando, quoties placuerit, aut res obtulerit. At vovendi inſtitutum in novo teſtamento mere humanum eſt. Libera ſunt divinitus, quæ tu neceſſaria facis humanitus, & putas Deum plus acceptare, quod tu erras, quam quod ipſe ordinavit? Ipſe non poteſt ſuſtinere, ut fiat peccatum in uſu cibi, potus, dierum, quia noluit ibi peccari poſſe, & tamen tu ibi peccatum adſeris fieri? Ita noluit cœlibatum neceſſarium fieri, ſed ſanxit liberum eſſe, & noluit peccatum fieri, ſi quis nupſerit, quando voluerit, & tu perpetuum facis voto tuo ac neceſſarium ſub lege. Non minus certe peccatum eſt violare libertatem divinitus ſtatutam, quam in quodvis aliud Dei præceptum peccare, nec tibi licet eam libertatem auferre, nec licet peccatum ſtatuere, ubi Deus peccatum eſſe noluit.*

§. DXLI. Excipit Bellarminus cap. XXIX. §. 10. *laqueum adpellari neceſſitatem, quæ detinet invitum, non autem quamlibet neceſſitatem. Proinde vota eſſe laqueos illis, qui temere voverunt, vel qui coacti ſunt ab aliis vovere, cum ipſi nihil tale cuperent, ut hic ſit ſenſus verborum apoſtolicorum: Exhortor vos ad continentiam, ſed ita tamen, ut non cogam invitos, nec ſuadeam temere eam accipere & vovere, quod eſſet laqueus animarum, ſed ut oſtendam id, quod eſt per ſe honeſtum & utiliſſimum, ut quibus Dominus huius rei deſiderium inſpiraverit, illi accipiant & voveant.* Probat hoc ex ipſa *laquei* metaphora; *laqueus enim non dicitur funis ligans & tenens hominem, ne forte cadat, ſed funis vi detinens, & ad capiendum & perdendum expoſitus.* Prov. XX. *ruina eſt homini devorare ſanctos & poſt vota retractare, ubi in Hebræo eſt* מוקש *quod LXX interpretes reddiderunt per* παγίδα. Reſp. 1.) Si per votum cœlibatus laqueus illis iniicitur, qui temere vovent, vel qui coacti ab aliis vovent, negari non poterit, multis modis contra hanc prohibitionem apoſtolicam in papatu peccari, ut ex ſuperioribus conſtat. 2.) Apoſtolus non ſolum neminem cogit ad cœlibatum, ſed etiam nemini cupit libertatem matrimonii iure divino omnibus competentem, ac quibusdam, illis ſcilicet, qui uruntur, neceſſariam, laqueo iniecto eripere. Vera igitur eſt illa Bellarmini interpretatio, quam etiam quidam veterum amplectuntur, ſed non plena. 3.) In textu Græco non eſt παγὶς, ſed βρόχος. Significat autem βρόχος teſte Suida τὸ τῆς ἀγχόνης χοινίον, *illam partem laquei, quæ ita parata eſt, ut conſtrictione ſua ſtrangulet.* Pollux dicit βρόχον ſignificare in aucupum ſeu venatorum retibus *foramina, quæ quaternorum funiculorum nexibus efficiuntur*, per quæ animalcula ſi caput exſerant, quaſi elapſura, fortius conſtringuntur & ita capiuntur. Ergo Paulus non vult cœlibatum alicui imponendum vel iniiciendum velut laqueum, quo ita conſtrictus

ctus

ſtus teneatur, ut ſi vel maxime uſtiones ſentiat, & coniugii neceſſitatem ſibi iniectam videat, tamen ex cœlibatu liberari & eluctari non poſſit. Iam vero talem laqueum iniicit cœlibatus, quia voto illo ſemel emiſſo homo ita tenetur conſtrictus & illigatus, ut quicunque etiam caſus acciderit, coniugium tamen contrahere non poſſit. 4.) Apoſtoli ſententia rectiſſime intelligitur ex antitheſi; v. 27. dixerat apoſtolus, per coniugium maritum *adligari uxori*, ac v. 39. ſubiungit, mulierem *adligatam eſſe legi, quanto tempore vivit vir eius.* Tale igitur ligamentum ac vinculum non vult apoſtolus cuiquam per cœlibatum iniici, ſed virgo ac vidua, etiamſi eligat ac ſuſcipiat hoc genus vitæ, tamen non debet eſſe *adligata*, ſicut uxor viro in matrimonio, ſed retineat illam libertatem, ut ſi uſtiones ſentiat, ſeque non continere poſſe experiatur, nubere poſſit, *bonum*, inquit, *eſt illis, ἐὰν μείνωσιν, ſi* in illa continentia *perſeveraverint*, ſed ſi *non continent, nubant, melius eſt nubere quam uri.* 5.) Diſtinguit apoſtolus inter neceſſitatem, quam laquei nomine intelligit, & inter firmum propoſitum continentiæ. v. 37. Priorem improbat, poſterius probat, quia firmum propoſitum pro re nata propter circumſtantias de novo emergentes poteſt mutari, ſed neceſſitas vinculum aliquod indiſſolubile complectitur, & laqueum homini iniicit. Iam vero ſolenne votum non tantum propoſitum conſtans & firmum, ſed etiam neceſſitatem adfert, ergo ad laqueum merito refertur. 6.) Ex eo etiam intelligitur, quid *laquei* nomine apoſtolus intelligat, quando ſubiungit v. 36. Ἐι δέ τις ἀσχημονεῖν ἐπὶ τὴν παρθένον ἀυτȣ̃ νομίζει, quæ vero ſit ſignificatio illius ἀσχημοσύνης, ſuperius fuit expoſitum. Quando igitur quis cœlibatum vovit, & tamen poſtea intelligit, ſe non continere poſſe, ſed ſentit uſtiones, quibus ad ἀσχημοσύνην graviſſime ſolicitatur, atque interim obſtinate cœlebs manere conatur, illi votum cœlibatus eſt laqueus exitium adferens, niſi homo extricetur, & laqueus abiiciatur, quia talis homo in pollutiones ſpiritus & corporis a ſatana præcipitatur, niſi coniugii remedium adhibeatur. Nec poteſt rectius hac de re iudicari, quam ex ipſa praxi.

§. DXLII. D.) Ratione *finis* vitioſum eſt papale cœlibatus votum, quia in eligendo hoc vitæ genere non reſpiciunt fines a Chriſto & Paulo adſignatos, ſed ut pro ſuis & aliorum peccatis hac ratione ſatisfaciant, ac vitam æternam ſibi & aliis promereantur, ſicut ſuperius ex ipſis pontificiis fuit demonſtratum. Sed hoc fine & hac intentione cœlibatum vovere, eſt gloriam Chriſto & ipſius ſanctiſſimo merito unice debitam blaſpheme ſibi ipſi arrogare, ut in Auguſtana confeſſione eiusque apologia late demonſtratur, ac ſuperius etiam aliquot argumentis phariſaicam illam perſuaſionem confutavimus. Si Deus in veteri teſtamento ſacrificia a ſe ipſo inſtituta ac mandata repudiavit, quando opinio operis operati illis acceſſit, & quando ſine fide in Chriſtum mediatorem, cuius typi erant, fuerunt oblata Pſal. L. 9. Eſa. LXVI. 3. &c. num putabimus votum cœlibatus, ex opinione ſingularis cultus ac meriti extra & præter verbum ipſi factum, fore ei gratum & acceptum? Diſputat Bellarminus de monach. cap. XVI. *Omne, quod fit ex voto, etiamſi alioquin non ſit a Deo præceptum, tamen eſſe vere & proprie cultum Dei.* Sed generalem illam adſertionem ipſi etiam canoniſtæ & ſcholaſtici improbant, qui vota *ſtolida & impoſſibilia* reiiciunt; ac ſi omne, quod fit ex voto, etiamſi non ſit præceptum, eſt vere & proprie cultus Dei, ergo verbum Dei non amplius erit norma ac regula divini cultus, ſed propria ac privata cuiusque intentio, qua de re ſuo loco plenius egimus.

D.) *Ratione finis.*

 §. DXLIII.

E.) *Ratione obiecti.*

§. DXLIII. E.) Ratione *obiecti* in vovendo cœlibatu aberrant pontificii, dum non Deo ſolum, ſed etiam *ſanctis eum voveri poſſe* diſputant. Bellarminus de cultu ſanct. libr. III. cap. IX. §. 2. *Poſſe aliquo modo ſanctis vota nuncupari certiſſimum eſt.* Et poſtea §. 7. *Caietanus in Thomæ II. 2. q. 88. art. 5. probat ex ipſa profeſſione prædicatorum, vota vere fieri ſanctis, nam dum profitentur, dicunt: Voveo Deo & b. Mariæ & omnibus ſanctis &c. ubi promiſſio, quæ formaliter eſt votum, ad Deum & ſanctos ſimul dirigitur.* §. penult. *Votum non convenit ſanctis, niſi quatenus ſunt Dei per participationem.* Idem libr. de monach. cap. XIV. *Vota vere fiunt ſanctis, ſed ut ſancti ſunt, & ut excellentiſſimo modo participant Dei naturam & gloriam.* At votum eſt ſpecies invocationis & actus religionis ſoli Deo debitus, unde ſoli Deo in ſcripturis vota fieri dicuntur Pſal. LXXV. Num. XXX. Deut. XXIII. Eſai. XIX. &c. Bellarminus frigide reſpondet, *non eadem ratione fieri votum ſanctis & Deo, ſed illis ex dulia, huic ex latria*; quid vero de hac diſtinctione & exceptione ſtatuendum ſit, alibi late fuit expoſitum. Hoc loco paucula duntaxat proferemus argumenta, ſed efficacia. 1.) Quod eſt opus primæ tabulæ, non poteſt hominibus, ſive mortuis ſive vivis, exhiberi, ſed ſoli Deo competit. Atqui vovere & reddere eſt *opus primæ tabulæ*, pertinens ſcilicet ad ſecundum decalogi præceptum. Ergo. 2.) Cui votum fit, illi etiam *ſacrificium* offerri ſolet & poteſt, quia utrumque eſt cultus primæ tabulæ, unde etiam a propheta coniunguntur Eſai. XIX. 21. Atqui ſoli Deo, non autem ſanctis, licet offerre ſacrificia. Ergo etiam ſoli Deo, non autem ſanctis, licet vovere. 3.) Illis tantum licet vovere, qui nos audire poſſunt & *bona nobis conferre*, contra vero a malis liberare. Atqui ſancti demortui nos nec audire, nec bona nobis conferre, nec a malis nos liberare poſſunt, Eſai. IV. 16. Ergo. 4.) Illi tantum licet vovere, in quem licet *credere* & cordis fiduciam collocare; Rom. X. 31. ſed in ſolum Deum, non autem in ſanctos, licet credere & cordis fiduciam collocare. Ergo. Ad argumentum noſtrum ex dictis & exemplis ſcripturæ deductum, in quibus nuſpiam ſanctis, ſed ſoli Deo vota feciſſe pii in vet. teſtam. dicuntur, Bellarminus non potuit aliter reſpondere, quam per conceſſionem, quod *nondum cœperit uſus vovendi ſanctis, cum ſcriptura ſacræ ſcriberentur.* Atqui optandum foret, nec poſterioribus temporibus uſum vovendi ſanctis in eccleſiam fuiſſe introductum. Merito autem debuiſſet Bellarminus addere, quod non ſolum in ſcripturis ſacris nulla fiat mentio voti alicuius ſanctis præſtiti, ſed quod prioribus etiam ac melioribus eccleſiæ temporibus tale voti genus fuerit ignotum. Origenes homil. XXIV. in Num. aliquot votorum genera enumerat, ſed omnia *Deo reddi* demonſtrat. Ambroſius libr. I. de Cain & Abel c. VIII. *Votum eſt poſtulatio bonorum a Deo cum ſolvendi muneris promiſſione.* Chryſoſtomus in Pſalm. CXV. *Vota mea Domino reddam. Vota hic dicit promiſſa & pollicitationes. In his enim ærumnis ad Deum confugiebat, & ſe debitorem ei conſtituebat, pollicens, ſi illa mala effugeret, ſe exſoluturum eſſe ſacrificium. Quoniam ergo, inquit, ceſſavit calamitas, vota mea Domino reddam.* Auguſtinus in enarr. Pſal. LXXV. *Vovete & reddite Domino Deo noſtro omnes communiter.* Olympiodorus in Eccleſ. V. *Votum eſt, cum quid Deo nos pollicemur reddituros.* Lombardus libr. IV. ſent. diſt. 38. lit. A. votum definit, quod *ſit teſtificatio quædam promiſſionis ſpontaneæ, quæ Deo & de his, quæ Dei ſunt, proprie fieri debet.* Eodem modo definit Sylveſtas in ſumma in verb. *votum.*

The-

Thomas II. 2. q. 88. art 5. *Vovere proprie eſt actus latriæ ſeu religionis: at ſoli Deo debetur latria*; unde Thomas ſic diſtinguit: *Vota quæ fiunt ſanctis vel prælatis, includunt duas promiſſiones: unam, quæ fit ſanctis, & illa formaliter non eſt votum; & alteram, quæ fit Deo, & illa eſt formaliter votum.* Sed nec Caietano nec Bellarmino hæc moderatio Thomæ probatur, unde contra Thomam diſputant, vota, quæ fiunt ſanctis, terminari etiam ad ipſos ſanctos.

F.) *Ratione adiuncti.*

§. DXLIV. F.) Ratione *adiuncti* in pontificio cœlibatus voto hoc improbamus, quod votarios ſuos collocant in eum vitæ ſtatum, in quo eſt iners *otium, abundantia*, *ſaturitas panis*, ex quibus radicibus, qui fructus oriri ſoleant, in propatulo eſt. Ezech. XVI. 49. Ieiunare ſe dicunt, & hac ratione pravas carnis concupiſcentias reſtinguere, ſed quæ & qualia ſint illa ieiunia, ignotum illis eſſe nequit, quibus luxus epiſcoporum, abbatum & aliorum continentiæ voto adſtrictorum notus eſt. Definiunt ieiunium per abſtinentiam ab eſu carnis, tumque egregie ſe ieiunaſſe putant, ſi & delicatis piſcibus & ſelectis obſoniis & bellariis exquiſitis & vino generoſo uſi fuerint, modo carnem non guſtaverint, quaſi vero vinum & bellaria non ipſa carne magis nutriant, & maiorem ſeminis copiam generent? Bernhardus in epiſt. ad Guilielmum, abbatem Cluniac. miratur, *unde inter monachos tanta intemperantia in commeſſationibus ac potationibus, in veſtimentis & lectiſterniis & equitaturis & conſtruendis ædificiis inoleſcere potuerit, quatenus ubi hæc ſtudioſius, voluptuoſius atque effuſius fiunt, ibi ordo melius teneri dicatur, ibi maior putetur religio.* Ibidem: *Fercula ferculis adponuntur, & pro ſolis carnibus, a quibus abſtinetur, grandia piſcium corpora duplicantur.*

Viſe monaſterium, ſi vis cognoſcere luxum;

dicebat olim imperator Fridericus. Giraldus Cambrenſis in ſpeculo lib. II. cap. III. refert, *monachos Vintonienſes graviter fuiſſe conqueſtos, quod ex tredecim ferculis, quæ ſingulis prandiis & cœnis adponebantur, tria illis demta eſſent.* Baleus in fin. VI. centur. teſtatur, *in publico quodam conſeſſu Weſtmonaſterii magnates Angliæ diſputaſſe contra clericos in Sodomitico crimine deprehenſos, ac dixiſſe: Delicata cibaria virorum eccleſiaſticorum quærunt naturalem purgationem, vel peiorem.*

G.) *Ratione effecti.*

§. DXLV. G.) Denique *effecti* ratione vitioſum eſt pontificium cœlibatus votum, quod per illud abſolutam a matrimonio abſtinendi neceſſitatem introduci ſtatuunt, ita ut quicunque etiam caſus inciderit, ſive uſtionis malum ſive fornicationis periculum votarios illos premat, tamen ad coniugii remedium adſpirare in poſterum nulla ratione poſſint; ex quo conſequitur, quod pollutiones & ſcortationes in votariis illis leviora peccata eſſe pronunciant, quam ſi coniugium contrahere velint, quippe quod *inceſtum ac ſacrilegium quovis adulterio gravius* in talibus perſonis eſſe adſerunt. Concilium Trid. ſeſſ. XXIV. canon. 9. *Si quis dixerit, clericos in ſacris ordinibus conſtitutos vel regulares caſtitatem ſolenniter profeſſos poſſe matrimonium contrahere, contractumque validum eſſe non obſtante lege eccleſiaſtica vel voto, & oppoſitum nihil aliud eſſe, quam damnare matrimonium, poſſeque omnes contrahere matrimonium, qui non ſentiunt, ſe caſtitatis [etiamſi eam voverint] habere donum, anathema ſit, cum Deus id recte petentibus non deneget, nec patiatur nos ſupra id, quod poſſumus, tentari.* c. unicum. de vot. & voti redemt. in 6. *Illud ſolum votum debet dici ſolenne,*

ſenne, quantum ad poſt contractum matrimonium dirimendum, quod ſolenniſatum fuerit per ſuſceptionem ſacri ordinis, aut per profeſſionem expreſſam vel tacitam factam alicui de religionibus per ſedem apoſtolicam adprobatis; reliqua vero vota, etſi quandoque matrimonium impediant contrahendum, & quanto manifeſtius ſunt emiſſa, tanto propter plurium ſcandalum & exemplum durior pœnitentia transgreſſoribus debeatur, non tamen reſcindere poſſunt matrimonia poſt contracta; ex quo colligunt Didacus Covarruvias in epit. IV. decretal. part. XI. cap. VII. §. 4. & Nicol. Everhardus conſil. CCCVI. *monialem, quæ ſemel per ſuſceptionem habitus ordinem profeſſa eſt, matrimonium ex eo tempore legitime non poſſe contrahere.* Canoniſtæ ſtatuunt, eum, qui monialem in uxorem ducit, tria graviſſima peccata committere, *inceſtum, adulterium & ſacrilegium.* Inceſtum committit, quia ducit *matrem ſuam*, videlicet *ſponſam Dei*, qui eſt pater noſter; c. Qui abſtulerit 12. q. 2. adulterium committit, *quia rem habet cum ſponſa Chriſti*; ſacrilegium committit, quia *cum perſona ſacra ſe commiſcet.* Unde c. Virgines diſt. 27. dicitur, quod *virgines, quæ poſt conſecrationem nupſerint, non tam adulteræ ſint, quam inceſtæ*; ac c. decernimus. diſt. 28. de ſacerdotibus continentiam profeſſis dicitur: *Cum ipſi templum & vaſa Domini & ſacrarium Spiritus ſancti eſſe debeant, indignum eſt, eos ducendo uxores cubilibus & immunditiis deſervire.* Coſterus in enchir. cap. XV. p. 547. *Qui fidem Deo dederunt, & ſolenni voto ſeſe pudicitiæ conſecraverunt, ſine inceſtu aut adulterio vel potius ſine gravi ſacrilegio fidem frangere, templumque ſui corporis Deo ſacratum quibuscunque nuptiis violare non poſſunt.* Poſtea concludit, *ſacerdotem* [utpote voto cœlibatus obſtrictum] *gravius peccare, ſi matrimonium contrahat, quam ſi fornicetur,*

An liceat matrimonium contrahere poſt votum.

§. DXLVI. Nos 1.) libenter concedimus, a cœlibatu, quem deliberato animi propoſito tanquam Dei vocationem ſemel quis elegit atque ad eum ſeſe adſtrinxit, non eſſe temere ac leviter abſque urgente & gravi cauſa diſcedendum, ac cum publico eccleſiæ ſcandalo reſiliendum; interim tamen addimus, propoſitum ac votum cœlibatus nemini debere eſſe laqueum, quo ita conſtrictus teneatur, ut etiamſi poſtea graviſſimis ſatanæ tentationibus propter incontinentiam ſubiectus uſtionis flammis, periculo fornicationis, pollutionibus corporis, & quæ ex immunditie conſequitur, perditioni animæ ac corporis expoſitum ſeſe videat, tamen non poſſit ex eo liberari & extricari, ſed ſi perpetuum uſtionis malum ac præſens fornicationis periculum premat, qui cœlibatum incaute ac viribus ſuis nondum ſatis exploratis voverunt, ad coniugium illos admittendos eſſe ſtatuimus. 2.) Illos, qui incaute ac temere cum uſurpatione nominis divini & obligatione ad æternam damnationem coniugium in cœlibatus profeſſione eiurarunt, & poſtea ſentiunt, propter uſtiones & fornicationes vitandas coniugii remedium ſibi eſſe neceſſarium, monemus, ut agnoſcant ac deplorent ſuam temeritatem, quod viribus nondum ſatis exploratis votum cœlibatus emiſerint, ac nomen Dei in vanum adſumſerint, petant etiam ſibi propter Chriſtum illud condonari, dicentes cum apoſtolo 1 Tim. I. 15. *ignorans feci &c.* 3.) Adprobamus hoc, quod pontificii ſtatuunt, *matrimonium poſt votum continentiæ ſimplex initum eſſe ratum, nec dirimendum;* ſed contra improbamus, quod matrimonium poſt votum ſimplex continentiæ contrahere penitus illicitum eſſe ſtatuunt, quodque matrimonium poſt votum ſolenne contrahere non ſolum cenſent eſſe illicitum, ſed contractum etiam diſſolvunt, atque hac ratione pluris faciunt

ciunt conſtitutiones humanas quam legem divinam. Quæſtio de ſolutione matrimonii propter votum continentiæ ſolenne pertinet ad ſequens caput de cauſis divortii; hic ergo illud duntaxat demonſtrandum, licere illis, qui continentiæ dono ſeſe non inſtructos, ſed perpetuis uſtionibus & præſentiſſimo fornicationis periculo expoſitos animadvertunt, matrimonium contrahere, id quod ſequentibus confirmatum damus argumentis.

Argumenta noſtræ ſententiæ. I.) a voti huius conditione.

§. DXLVII. I.) A *voti huius conditione.* Ad ea, quæ non ſunt in hominis poteſtate, nemo poteſt ſe ipſum obſtringere, ac ſi vel maxime ſe obſtringat, tamen eſt votum ſtolidum, Deo minime gratum, nec obligatorium. Atqui continentiæ donum non eſt in poteſtate cuiusvis hominis, ſed illis tantum competit, quibus a Deo peculiariter datur. Ergo ad illud non poteſt ſe homo obſtringere, ac ſi vel maxime obſtringat, tamen eſt votum ſtolidum, Deo minime gratum, nec obligatorium. *Maioris* veritas ex ipſo iure canonico probari poteſt. c. Si publicis 22. q. 4. ex concilio Toletano VIII. c. I. *Tolerabilius eſt ſtultæ promiſſionis vota reſcindere, quam per inutilium promiſſorum cuſtodiam exhorrendam criminum implere menſuram.* c. In malis cauſ. & quæſt. ibidem ex Iſidoro: *Quod incaute vouiſti, ne facias.* c. Si aliquid &c. ibidem ex Beda homil. XLIV. *Si aliquid forte nos incautius iurare contigerit, quod obſervatum in peiorem vergat exitum, libere illud ſalubri conſilio mutandum noverimus, ac magis inſtante neceſſitate peierandum nobis, quam pro vitando periurio in aliud crimen gravius eſſe divertendum.* c. Unusquisque &c. ibid. ex Ambroſio libr. III. de offic. cap. XII. *Melius eſt non vovere, quam vovere id, quod ſibi is, cui promittitur, nolit exſolvi. Non ſemper igitur promiſſa ſolvenda ſunt omnia, ipſe Dominus frequenter ſuam mutat ſententiam.* c. Diffinitio &c. ibidem ex concilio Elibertino cap. I. *Diffinitio incauta laudabiliter ſolvenda eſt, nec eſt prævaricatio, ſed temeritatis emendatio.* Congruunt hæc cum dicto Eccleſ. V. 3. *Non placet Deo ſtulta promiſſio.* Scholaſtici ad ea, quæ voveri non debent, referunt non ſolum *ſtulta*, ſed etiam *indiſcreta.* Iam vero continentiæ donum non eſt in poteſtate cuiusvis hominis, ſed illis tantum competit, quibus a Deo peculiariter datur, ut ſuperius late demonſtravimus; quod ſi igitur continentia voveatur ab illis, qui hoc dono inſtructi non ſunt, erit votum impoſſibile, ſtolidum & indiſcretum, ac proinde minime obligatorium. Cœlibatum eligere in cuiusvis poteſtate poſitum eſt, ſed caſte in cœlibatu vivere, ita ut corporis ac ſpiritus ſanctitas adſit, non eſt cuiusvis, ſed illorum tantum, quibus peculiari Dei gratia hoc donum eſt datum; quod ſi ergo cœlibatum temere eligant, & cum coniugii abiuratione per votum illi ſe adſtringant, qui hoc dono deſtituuntur, manifeſtum eſt, in quem exitum tale votum devergere ſoleat.

II.) Ab apoſtolica conſtitutione. 1 Cor. VII. 2.

§. DXLVIII. II.) Ab *apoſtolica conſtitutione.* 1 Cor. VII. 2. *Propter fornicationem habeat unusquisque uxorem ſuam, & unaquæque virum ſuum.* v. 9. *Si virgines & viduæ ſe non continent, nubant, melius eſt enim nubere quam uri.* v. 35. *Non ut laqueum vobis iniiciam.* Conſtitutio humana non poteſt abolere mandatum & conſtitutionem divinam. Gerſon in tract. de eſu carn. *In votis aut legibus poſitivis iſta ſemper exceptio ſubintelligitur, niſi ubi contra Dei præceptum, cuius finis eſt caritas, militarent.* Sed vota cœlibatus pertinent ad conſtitutionem humanam, cum ex ſcripturis ſacris nec

man-

mandatum, nec probatum *exemplum* de illis proferri poſſit, ut oſtendimus ſuperius. Ergo non poſſunt abolere mandatum & conſtitutionem divinam, quod illi, quibus malum uſtionis ac periculum fornicationis impendet, coniugii remedio uti debeant. Quæ Bellarminus exceptionis loco adfert, quod *hæc duntaxat contineant promiſſionem, non mandatum, quodque ad perſonas voto obſtrictas non pertineant*, de illis ſuperius diſputatum fuit. Refero hunc locum ex ipſo Bellarmino lib. de monach. cap. XXXII. §. 6. *Si quis* (inquit) *defendere velit, quod nonnulli probabiliter docent, ſi ſoli eſſent in mundo monachi & ſancti moniales, debere eos matrimonio coniungi ad ſpeciem conſervandam, non eſſet, cur in extrema illa neceſſitate votum timeret, vota enim non poſſunt præſcribere contra legem divinam.* Quæ poſteriora verba ut ſunt æternæ & immotæ veritatis, ita validiſſime noſtram probant ſententiam. Si enim lex divina per apoſtolum promulgata hoc requirit, ut, qui uruntur, coniugii remedio utantur, utique vota non poſſunt illi præſcribere. Ac ſi ob conſervationem ſpeciei nulla voti ratione habita matrimonium concedendum, utique etiam, imo multo magis ob conſervationem individui ad vitam æternam nulla voti ratione habita monachis & monialibus uſtionem patientibus matrimonium erit concedendum; quia tales, qui uruntur & ex incontinentia ſeſe polluunt, coram Deo fornicatores ſunt, & in laqueos diaboli incidunt, quibus demerguntur in exitium. *Fatendum eſt*, inquit Caſſander in conſult. art. XXIII. p. 196. *graviter a poſteris eſſe peccatum, qui hanc utilem pro tempore conſtitutionem multis in laqueum verterunt, dum iuvenes nondum ſibi cognitos & exploratos ad miniſterium eccleſiaſticum admiſerunt, & cum illis caſtitatis onus impar eſſe ſentirent, illi potius impuros quosvis concubitus diſſimularuut, & quodammodo probarunt, quam ut permittendo conſtitutionis illius humanæ gratiam illis facerent, qui eam ſine offenſione divinæ legis obſervare non poterant.* Idem de monachis & monialibus continentiæ dono deſtitutis dici poteſt. Breviter in omni voto dicunt canones *excipi ius ſuperioris*, unde fœmina *ſine conſenſu viri*; c. Manifeſtum eſt 33. q. 5. monachus *ſine conſenſu Abbatis*, utpote ſuperioris, vovere nequit: c. Monacho 20. q. 4. iam vero ius ſuperioris, Dei ſcilicet omnipotentis, hoc requirit, ut, qui uruntur, nubant, & propter fornicationem quisque uxorem ſuam habeat. Ergo in omni voto hoc exceptum intelligitur.

III.) *ab ipſa pontificis diſpenſatione.*

§. DXLIX. III.) *Ab ipſa pontificis diſpenſatione.* Si non poſſet votum continentiæ ulla ratione diſpenſationis gratiam admittere; ſed eſſet abſolute ac ſtricte obligatorium, Romanus pontifex ob familiarum conſervationem nequaquam dediſſet, vel certe dare non debuiſſet poteſtatem matrimonii monachis ac monialibus continentiæ voto obſtrictis; neque enim licet homini obligationem, quæ iure divino abſolute, ac ſimpliciter eſt indiſſolubilis, reſcindere. Sed hiſtoriæ teſtantur, pontificem Romanum illud ſæpius feciſſe. In Italia cum res Venetorum adminiſtraret Vitalis Michael II. circa annum 1060. *Nicolaus quidam monachus* ex Iuſtinianorum ordine monaſticam vitam conſenſu pontificis deſeruit, atque uxorem duxit Annam, ducis Venetorum filiam. Volaterranus libr. IV. geograph. pag. 81. In Gallia Belgica circa annum 1170. *Matthæus, filius comitis Flandriæ*, contraxit cum Abbatiſſa Rhumeliæ, filia regis Anglorum Stephani, accepitque loco dotis comitatum Bononienſem, teſte Roberto abbate in auctar. chronic. Sigebert. Gemblac. In Sicilia conſenſu & auctoritate Cœleſtini III. pontificis Romani,

circa

rca annum 1192. *Conſtantia, in monaſterio ſanctæ Claræ profeſſa*, Rogeri gis Siciliæ vita functi filia, Henrico VI. iderici Barboroſſæ imperatoris filio, in atrimonium data eſt, nuptiis Romæ maa ſolennitate celebratis. Platina in vit. œleſt. Nauclerus gener. XL. Iacob de rada in theſ. antiq. & Simoneta lib. V. ip. LXXXV. In Hiſpania *Ramirus* II. ius Sancti IV. regis Aragoniæ, primum onachus S. Pontii in Gallia fuit, poſtea ſpenſatione pontificis fratri Petro ſine role mortuo in regnis Aragoniæ ac Navare ſucceſſit, & unicam filiam nomine Viicam genuit &c. Volaterranus libr. II. eogr. p. 24. Robertus abbas in auct. iron. Rurſus in Hiſpaniis *præſul Hiſpanſis & abbas Valliſoleti & de caveis beis*, frater Alphonſi X. Caſtellæ regis, rca annum 1260. duxit uxorem chriſtiaam, filiam regis Daniæ, Alphonſo prius eſponſatam, ſed poſtea ab eo abdicatam. 'olaterranus libr. II. geogr. p. 21. In Ponia *Caſimirus, filius Mietzlai* regis Poniæ, ex monaſterio Cluniacenſi ad renum Poloniæ revocatus eſt anno Chriſti o42. Chron. Polon. In Britannia *Conantinus* e ſacerdote & monacho factus ſt maritus ac regulus. Comm. rer. Briinn. In eadem provincia *abbas Rhodynenſis* cognomento *ſanctus* conceſſione ponficis uxorem duxit. In Germania quiam *Crancicus Canutus*, poſtea quam ſetem annos in monachatu vixiſſet, induli Papæ coniugio ſeſe addixit. Bruſchius lnotat, circa annum Domini 950. plures ionachos cœnobii Fuldenſis ſub abbate ladamario matrimonium contraxiſſe. Et tſtant huiusmodi exempla complura etiam atrum noſtrorum memoria a pontifice licā. Empſychovius cont. Braun. Golon. . 670. Nec de facto ſolum pontifices omani diſpenſarunt, ſed etiam iure eos voto continentiæ diſpenſare poſſe, eom adſeclæ & patroni diſputant. Tiraellus in præfat. libr. de pœnis num. 48. *Poteſt papa diſpenſare cum monacho & clerico conſtituto in ſacris, ut matrimonium contrahat*, cuius propoſitionis autores plurimos ibidem adlegat. Maldonatus in ſumm. q. 12. art. 7. *Eſt regula generalis ex iure naturali & divino collecta, ut votum minoris boni relaxetur per votum maioris boni; quare cum poſſit occurrere huiusmodi bonum multo maius, non eſt dubium, quin tunc ipſa eccleſia, aut nomine totius eccleſiæ papa poſſit declarare, eum in hoc caſu non teneri ad obſervationem, quod credendum eſt feciſſe papas cum regibus Aragonum & Poloniæ.* Azorius lib. XII. inſtit. moral. cap. VII. §. *Poſtremo nihil* ſc. *poteſt papa diſpenſare cum monacho & clerico, ut contrahat matrimonium.* Concludimus igitur cum Auguſtana confeſſione in art. de votis monachorum: *Si obligatio votorum nullas haberet cauſas, cur mutari poſſet, nec Romani pontifices diſpenſaſſent; neque enim licet homini obligationem, quæ ſimpliciter eſt iuris divini, reſcindere. Sed prudenter iudicaverunt Romani pontifices, æquitatem in hac obligatione adhibendam eſſe, ideo ſæpe de votis diſpenſaſſe leguntur. Nota eſt hiſtoria de rege Arragonum revocato ex monaſterio, & exſtant exempla noſtri temporis.* Hæc confeſſio: viciſſim ſi licet pontifici ob generis & familiæ conſervationem votum cœlibatus relaxare, multo magis id licitum fuerit propter uſtiones & fornicationes, quibus animæ ſalus in diſcrimen adducitur. Andradius ex Cypriano libr. I. epiſt. 11. diſputat, *huiusmodi virginibus, quæ poſt votum perſeverare non poſſunt, epiſcopi autoritate liberum ac integrum fieri poſſe, ut nubant.* Cœlius II. teſtatur, quod Pius II. pontifex collegia quædam Brigidanarum & Claranarum monialium diſſolverit iubens eas exire, *ne amplius urerentur, neve ſub religionis habitu meretricem celarent.* Unde Scotus lib. IV. ſent. diſt. 37. & cum

eo Durandus ead. diſt. q. 2. cenſent, *papam etiam in ſolenni voto diſpenſare poſſe.* Quod ſi ob Romani pontificis diſpenſationem monachis ac monialibus matrimonium contrahere fuit integrum, quanto magis ob ipſius Dei conſtitutionem, qui per apoſtolum illis, qui uſtiones ſentiunt & periculo fornicationis ſe expoſitos eſſe animadvertunt, coniugii remedium præſcribit, matrimonium contrahere illis, qui continere nequeunt, licitum erit cenſendum? Si Romanorum pontificum conceſſiones factæ monachis profeſſis, qui & poterant & volebant in caſtitate profeſſa perſeverare, non fecerunt inceſtos nuptiarum concubitus, ut agnoſcit Navarrus in manual. cap. XII. n. 75. cur inceſtos illos putabimus, qui ex maiori & urgentiori cauſa, quam eſt familiæ alicuius conſervatio, conceduntur?

IV.) *A perſonarum iſtarum conſtrictione.*

§. DL. IV.) A *perſonarum iſtarum conſtrictione.* Qui cœlibatum temere, nondum ſcilicet exploratis ſuis viribus voverunt, ac dono continentiæ deſtituti perpetuas uſtiones ſentiunt, illi in duplici neceſſitate ſeſe conſtitutos, & quaſi conſtrictos, deprehendunt, vel enim remedio matrimonii ipſis utendum, vel in perpetuis uſtionis ac libidinis flammis ipſis eſt vivendum. Si prius eligunt, non peccant contra legem aliquam divinam, quia nullum extſtat mandatum de voto perpetui cœlibatus, quin imo *prohibitionem matrimonii* Deus pronunciat eſſe *doctrinam dæmoniorum* 1 Tim. IV. 1. Sed ſi poſterius eligunt, non ſolum contra legem divinam, ſed etiam contra ipſum continentiæ votum peccant; illud enim requirit, ut non ſolum a coniugio abſtineant, ſed etiam caſtam virginitatem ſervent. Iam vero virginalis caſtitas, quam apoſtolus per *ſanctitatem corporis & animi* definit 1 Cor. VII. 34. locum non habet, ubi ardent flammæ libidinis, quæ in corporis pollutionem & contaminationem utplurimum deſinunt; in quam ſententiam quædam ex patribus adduximus ſuperius, quibus & hæc coniungi poſſunt: *Mulierem ignoro & virgo non ſum*, dicit quidam apud Caſſianum lib. VI. de ſpir. forn. In iure canonico c. Si Paulus 31. q. 2. adducitur dictum Hieronymi in epiſt. ad Euſtach. *Timeamus illam prophetiam, ne in nobis etiam compleatur:* Et virgines bonæ deficient. *Obſerva quid dicat, & virgines bonæ, quia ſunt & virgines malæ. Qui viderit,* inquit, *mulierem ad concupiſcendam eam, iam mœchatus eſt eam in corde ſuo. Perit ergo etiam mente virginitas. Iſtæ ſunt virgines malæ, virgines carne, non ſpiritu*, ac rubricæ loco ibidem præponitur: *Virginitas carnis non ſervatur mente corrupta.* c. Nec ſolo cauſ. & quæſt. iisdem: *Cum ſe ſibi invicem etiam tacente lingua conſpectu mutuo corda nunciant impudica, & ſecundum concupiſcentiam carnis alterutro delectantur ardore, etiam intactis ab immunda violatione corporibus fugit caſtitas de moribus.* Quid ergo agant votarii illi cœlibes, qui perpetuas illas uſtiones ſentiunt? etiamſi ſummo ſtudio cohibeant externam locomotivam, ne in externam ſcortationem incidant, aut voluntarie ſeſe exterius polluant, tamen ipſum cor immutare non poſſunt, ne flagret & ardeat internis uſtionibus, atque hæ flammæ illos diſtrahunt, perturbant, conſcientiam vaſtant, pietatis exercitia remorantur, hic certe nullum illis remedium ſupereſt aliud, ſi precibus, ieiuniis, abſtinentia, fuga converſationis cum mulieribus, lucta &c. nihil proficiunt, quam ut ſuam in vovendo temeritatem agnoſcant, eamque ſibi condonari petant, & remedio coniugii divinitus conſtituto utantur. *Omnis promiſſio & omne iuramentum*, ſcribit Iaſon l. ſi ſervus n. 8. ff. de condit. cauſ. dat. ac proinde etiam omne votum, *intelligitur cum clauſula rebus ſic ſtantibus,*

bus, proinde qui cœlibatum vovent, conditionem illam vel expreſſe vel tacite ſubintelligant, ſi ſcilicet donum continentiæ impoſterum etiam penes ipſos maneat; unde ex forma vovendi priſtina adhuc reliqua videtur illa clauſula, *quantum humana fragilitas permittit*, de cuius vero ſenſu dictum fuit ſuperius. Quando igitur votarii illi cœlibes re ipſa ſentiunt, ſe donum continentiæ non amplius habere, ſed uſtionibus torqueri, pollutionibus corpus contaminari, & præſens fornicationis periculum eſſe, coram Deo a voto ſunt liberi, ut matrimonium, utpote remedium uſtionum divinitus conceſſum, capeſſere poſſint. Vid. Lutherus in lib. de vot. monaſt.

V.) *Ex conciliorum definitione.*

§. DLI. V.) Ex *conciliorum definitione.* Propoſuimus hactenus principalia ſententiæ noſtræ fundamenta, quibus iam addimus ſecundaria. Ex conciliis adparet, qui continentiam profeſſi ſunt, non fuiſſe abſolute ac ſimpliciter, quicunque etiam caſus inciderit, matrimonia contrahere prohibitum. Concilium Ancyranum can. XIX. & citatur in iure canonico c. Quotquot. 27. q. 1. *Quotquot virginitatem pollicitam prævaricati ſunt, inter bigamos cenſeantur:* (Excipit Bellarminus de monach. cap. XXXIII. *concilium non docere eos, qui poſt votum uxores ducunt, eſſe digamos, ſed in pœnam peccati facere eos inhabiles ad ſacerdotium, ac ſi digami eſſent.* Reſp. ex concilii verbis intelligitur, non ſolenni aliquo voto, ſed nuda pollicitatione tum temporis homines fuiſſe ad cœlibatum obligatos, eorumque nuptias, ſi poſtmodum matrimonium inirent, fuiſſe ratas, quamvis ad ſacerdotium inhabiles fuerint iudicati, non tam propter nuptias, quam quod fidem eccleſiæ datam violaſſe viderentur. *At*, inquit Bellarminus: *Concilium non dicit, eos matrimonium contraxiſſe, ſed ſolum prævaricatos fuiſſe promiſſionem ſuam, quod tam fornicatione quam nuptiis fieri potuit.* Reſp. abſurdum foret, fornicationis pœnam non ſtatuere aliam, quam quod inter digamos haberi debeant, ac inter digamos cenſere illos, qui ne ſemel quidem nuptias contraxerant. Adde, quod concilium de illis, quæ cum maſculis ſeorſim habitabant & fornicabantur, aliam legem conſtituit. Addit tandem, *concilium intelligere eos, qui poſt votum ſimplex nubunt.* Reſp. votum ſimplex a ſolenni non differt eſſentialiter, ſed tantum accidentaliter ratione ſolennitatum, quas eccleſiaſtica conſtitutio addit, ut ſuo loco videbimus. Si ergo nuptiæ poſt votum ſimplex contractæ non fuerunt diſſolutæ, ergo nec eæ, quæ poſt votum ſolenne contrahuntur, diſſolvendæ ſunt.) Concilium Chalcedonenſe can. XVI. qui citatur in iure canonico c. Si qua 27. q. 1. *excommunicandos cenſet virginem Deo dicatam & monachum, ſi nuptiis iungantur*; interim addit, *poſſe eis fieri humanitatem, ſi ita probaverit loci epiſcopus.* (Excipit Bellarminus, *humanitatem illam non eſſe indulgentiam nuptiarum, ſed abſolutionem ab excommunicatione, ſi ſcilicet a male contracto connubio tales diſceſſerint*, ut exponit concilium Triburienſe can. XXIII. Atqui limitatio illa non additur in concilii Chalcedonenſis canone; ac ſi a ſe invicem diſcederent, etiam ſine epiſcopi diſpenſatione recipi poterant, nec veriſimile eſt, vinculum illud nuptiarum ob profeſſionem continentiæ fuiſſe ſolutum, *cum voti ſolennitas ex ſola conſtitutione eccleſiæ ſit inventa, matrimonii vero vinculum ab ipſo eccleſiæ capite, rerum omnium conditore, ipſum in paradiſo & in ſtatu innocentiæ inſtituente unionem & indiſſolubilitatem acceperit*, ut loquitur pontifex c. un. de vot. & vot. redemt. in 6.) Concilium Valentinum ſub Damaſo can. II. *De puellis, quæ ſe Deo voverunt, ſi ad terrenas nuptias ſponte tranſierint, id*

cuſtodiendum eſſe decrevimus, ut pœnitentia eis non ſtatim detur, & cum data tamen fuerit, niſi plene ſatisfecerint Deo, in quantum ratio popoſcerit, earum communio differatur. (De ſolutione matrimonii nullum verbum.) Caſſander in conſult. art. XXIII. *In concilio Neo Cæſarienſi magis punitur ſacerdos, qui fornicatur poſt votum, quam qui publice contrahit.* Marcus Antonius de Dominis lib. II. de rep. eccleſ. cap. XI. n. 8. *Pœnæ, quas eccleſia illis ſtatuit, qui in clero cœlibatum non tenuerunt, ſed poſt ordines uxores duxerunt, ſunt pœnæ duntaxat aut depoſitionis a miniſterio, aut ad ſummum excommunicationis, neque in tota antiquitate eſt reperire ullum aut conciliorum aut patrum dictum, quo matrimonia hæc irrita & nulla declararentur &c. Ancyranus canon diaconum, continentiam profeſſum, ſi poſtea uxorem duxerit, a miniſterio ceſſare debere ſtatuit, ex quo infert Gratianus: Si diaconus hic a miniſterio ceſſare voluerit, contracto matrimonio licite poteſt uti.* Canon Neocæſarienſis c. Presbyter diſt. 28. Presbyterum, *ſi uxorem duxerit, ab ordine ſuo deponi* ſtatuit, *nihil præterea. In plurimis canonibus pœnæ in transgreſſores legum cœlibatus ſunt vel depoſitio, vel etiam excommunicatio, matrimonia tamen intacta relinquuntur.* In concilio Aurelianenſi II. can. IX. diacono *in captivitate uxorato poſt reditum ſola pœna remotionis ab officio* iniungitur. *De ſeparatione nihil ut nec in aliis aliorum conciliorum canonibus.*

VI.) *Ex patrum conceſſione.*

§. DLII. VI.) Ex *patrum conceſſione.* Tertullianus de monogam. cap. XIII. in principio: *Paulus Timotheo ſcribens, vult iuvenculas nubere, filios ſuſcipere, matres familiæ agere. Ad eas dirigit, quales ſupra denotat, iuvenculas viduas, quæ in viduitate deprehenſæ & aliquandiu adfectatæ, poſtquam in deliciis habuerunt Chriſtum, nubere volunt, habentes iudicium, quod primam fidem reſciderunt, illam videlicet, a qua in viduitate inventæ, & profeſſæ eam, non perſeverant. Propter quod vult eas nubere, ne primam fidem ſuſceptæ viduitatis poſtea reſcindant, non ut toties nubant, quoties in viduitate tentata imo & in deliciis habita noluerint perſeverare.* (Excipit Bellarminus de monach. cap. XXXIV. *Tertullianum loqui de illis viduis, quæ nondum voverunt, quæ enim ſemel voverunt, & fidem primam reſciderunt, quomodo poſſunt nubere, ne primam fidem reſcindant, cum eam iam reſciderint?* Reſp. imo vero illas ipſas, quæ in viduitate deprehenſæ & aliquandiu adfectatæ, hoc eſt, ut B. Rhenanus exponit, *ad tempus pio viduitatis & continentiæ adfectu præditæ*, ſi continere non poſſint, vult nubere, ut ipſe contextus docet; quid enim magis *ἀσύϛατον*, quam cogitare, Tertullianum in uno eodemque contextu de diverſis viduis locutum? Ad Bellarmini argumentum dicimus, profeſſionem viduitatis reſcindi potuiſſe per ſcortationes & libidines. Quidquid ſit, de Tertulliano Montaniſta non admodum ſoliciti ſumus, quid in hac quæſtione ſtatuerit, cum non ſecundis tantum, ſed & primis nuptiis fuerit iniquior, ut ſupra oſtendimus.) Cyprianus lib. I. epiſt. 11. *Poſtulas, quid nobis videatur de virginibus, quæ, cum ſemel ſtatum ſuum continenter & firmiter tenere decreverint, detectæ ſunt poſtea in eodem lecto pariter manſiſſe cum maſculis &c. Quod ſi ſe ex fide Chriſto dicaverunt, pudicæ & caſtæ ſine ulla fabula perſeverent, ita fortes & ſtabiles præmium virginitatis exſpectent. Sin autem perſeverare nolunt, aut non poſſunt, melius eſt ut nubant, quam ut in ignem ſuis deliciis cadant, certe nullum fratribus aut ſororibus ſcandalum faciant.* (Varias pontificiorum adverſus hunc Cypriani locum exceptiones re-

ſet ac refellit Chemnitius part. III.
. conc. Trid. de cœlib. & virg. cap.
p. 66. Hoſius inquit: *Forſan Cy-*
nus hoc dixit illo tempore, quando
lum erant conſecratæ. Item: *Eſt*
s Cypriani privata opinio. Piggius
nguit inter *votum ſimplex* ac *ſolenne*,
juam diſtinctionem etiam confugit Ba-
is tom. II. ann. 253. num. 46. Co-
nſes dicunt, *Cyprianum permittere*
poſt votum nuptias, ſed pronunciare
unctiones inceſtas. Andradius reſpon-
Cyprianum id velle, quod per epi-
i diſpenſationem ipſis liberum fieri
t nubere. Sed prætermiſſis hiſce ſo-
nibus Bellarminus audacter pronun-
Cyprianum non loqui de virginibus
dicatis, ſed tantum occaſione qua-
dam virginum, quæ parum honeſte
erebant poſt votum continentiæ, mo-
alias, ut, ſi non habeant firmum
oſitum perſeverandi, non voveant, ſed
nt. Hoc vero eſt Cypriani verbis
inferre, ſic enim loquitur: *Si ſe ex*
Chriſto dicaverunt, pudicæ & caſtæ
everent, ſin autem perſeverare nolunt,
non poſſunt, melius eſt, ut nubant.
oppoſitio oſtendit, de iiſdem virgi-
s Cyprianum loqui in utroque mem-
, & ipſum *perſeverandi* verbum ma-
lum facit, quod loquatur de iis, quæ
lum ſe Chriſto conſecraverant, non
m, *quæ de ſui conſecratione adhuc de-*
rabant, ut Bellarminus exponit. *Ma-*
, inquit Marcus Antonius de Domi-
d. l. num. 13. *fit verbis Cypriani vio-*
ia, quæ manifeſte ſupponunt, virgi-
illas iam eſſe in actu ſuæ profeſſionis,
in ipſa actuali vita monaſtica eas vel
are propoſitum, vel experiri impoſſi-
tatem continentiæ. Præterea ſi *occa-*
e tantum Deo dicatarum virginum re-
as monere voluiſſet, ut ſi non habeant
ium propoſitum perſeverandi, non
eant, ſed nubant, in ſubiecta ratione
ndum ipſi fuiſſet, melius eſt, ut nu-
bant, quam voveant, id vero non dicit,
ſed *melius eſt, ut nubant, quam ut in*
ignem ſuis deliciis cadant. Regerit Bel-
larminus: 1.) *Cyprianus virginibus illis*
ſub disiunctione concedit, ut nubant, ſi
perſeverare nolunt, aut non poſſunt. At
poſt votum licitum eſſe nubere ei, quæ
perſeverare poteſt, nemo dixerit. Reſp.
tempore Cypriani virgines nondum tale
ſolenne continentiæ votum emittebant, per
quod a nuptiis abſolute & ſimpliciter ex-
cluderentur, quid ergo mirum, quod etiam
nubere potuerint mutata poſtmodum vo-
luntate? Diſpenſavit pontifex, ut propter
familiæ conſervationem etiam illæ nube-
rent, quæ poterant continere, quamvis
ſolenne votum feciſſent, quidni etiam
licuiſſet illis velle nubere, quæ ſimplici
ac nudo propoſito ſuam virginitatem Deo
conſecraverant? *Duo* (inquit Spalatenſis
epiſcopus d. l. n. 4.) *ordinaria & ma-*
xima obſtacula Cyprianus commemora-
vit, quæ ſolent virgines bono propoſito
dimovere. Alterum libertatis propriæ
amorem, alterum incentiva libidinis. Si-
ve igitur ex utroque nutent in propoſito,
ſive ex alterutro horum, nubant, inquit,
potius, quam ſuis deliciis inde pervenien-
tibus ſcandala faciant, & alias turbent,
quæ neutrum ex his patiuntur. Poſt vo-
tum igitur etiam illæ, quæ ex parte li-
bidinis nullas vehementer patiuntur ten-
tationes, patiuntur tamen vehementiſſi-
mas ex parte libertatis, ut ſint in ſeculo
liberæ, domos proprias habeant, ornatæ
incedant, famulis & ancillis ſtipentur,
& ſimilibus perfruantur, tamen, inquit
Cyprianus, adhuc & propter hæc nubant.
Solent enim adhuc vehementius ipſa ur-
gere virgines ad deſerendum propoſitum,
quæ in ſola voluntatis ſuæ libertate con-
ſiſtunt, quam libidinis incentiva. Itaque
licet ex parte libidinis poſſint perſevera-
re, quia ex ea vix ullas graves ſentiunt
moleſtias, adhuc tamen nubere permittun-
tur ex aliis commemoratis cauſis. 2.) *De*

ſacris virginibus in eadem epiſtola Cyprianus dicit, eas graviſſime peccare, ſi alicui viro miſceantur, & Chriſti adulteras eſſe. Reſp. non loquitur de legitimis connubiis poſt decretam virginitatem contractis, ſed de fornicariis & illegitimis commixtionibus, cohabitabant enim ac in uno lecto cubabant cum clericis, & tamen per obſtetricum inſpectionem ſe eſſe virgines probare volebant, ut hanc inceſtam coniunctionem tollat, coniugalem & legitimam permittit. 3.) *De virginibus Deo dicatis in eadem epiſtola iubet, ut ſeparentur, nec admonet, poſſe eas cum ſtupratoribus ſuis aut aliis inire matrimonium.* Reſp. verba clariſſima oſtendunt, eum loqui de virginibus, quæ profitebantur ſe caſtitatem cuſtodire, quamvis in eodem lecto cum maſculis manerent, ac nuptiis copulari noluerunt, quas illis, quæ perſeverare nolunt, aut non poſſunt, præſcribit. *Illæ impudicæ virgines profeſſæ,* (inquit Spalatenſis d. l. n. 16.) *quibus melius futurum dixerat, ſi nuberent, nubere tamen nolebant, ſed in ſtatu religioſo volebant perſeverare, excuſabant enim ſe non eſſe vitiatas, & ad inſpectionem ſe offerebant & nihilominus ſuis impudicitiis obſcœnisque converſationibus perſeverare volebant.* Athanaſius in epiſt. ad Dracontium circa finem: *Novimus monachos qui parentes liberorum facti ſunt.* Regerit Bellarminus, *Athanaſium reprehendere monachos perdite viventes; quod enim ex ſententia Athanaſii id illicitum ſit, patere ex cohortatione ad monachos, ubi inter alia impedimenta monaſticæ vitæ ponitur, adligatum eſſe uxori aut filiis impedimentum.* Reſp. Athanaſius ibi non addit, quod monachi illi perdite vixerint, ſed nude ac ſimpliciter enarrat, quid ab illis factum fuerit, imo id licitum fuiſſe non obſcure ſignificat, ſic enim habent verba: *Licebit tibi in epiſcopatu eſurire, ſitire, ſicut Paulo, licebit & vinum non bibere, ſicut Timotheus fecit & ieiunare frequenter. Novimus & epiſcopos ieiunantes, & monachos comedentes. Novimus & epiſcopos non bibentes vinum, & monachos bibentes. Novimus quoque epiſcopos ſigna facientes, & monachos non facientes. Multi quoque ex epiſcopis matrimonia non inierunt, monachi contra parentes liberorum facti ſunt, quemadmodum viciſſim epiſcopos filiorum patres, & monachos generis poteſtatem non quæſiviſſe animadvertas; ἔξεςι γὰρ καὶ ἄτως, καὶ ἐκείνως ἐκ ἐκώλυται, ſic enim licet, & ad eum modum non prohibetur, ſed quisque ubi volet, decertet, non enim corona pro locis ſed pro factis redditur.* Exhortatio ad monachos eſt fidei dubiæ, ac nihil aliud dicit, quam *uxori adligatum eſſe, monaſticæ vitæ impedimentum adferre;* ex eo vero non ſequitur, quod non licuerit monachis deſerto illo vitæ ſtatu nuptias contrahere.) Epiphanius hæreſ. LXI. circa finem: *Habet peccatum & iudicium, qui Dei virginitatem reiecit, & certamen confudit, Sed melius eſt iudicium quam condemnatio, κρῖμα ἢ κατάκριμα. Qui enim, ut ne apud homines infamiam conflent, occulte ſcortantes vel ſolitudinis vel continentiæ pactum ineunt, non hominibus, ſed Deo pollicentur, qui novit occulta, & redarguit omnem carnem in ſuo adventu. Melius eſt itaque unum peccatum habere & non plura. Melius eſt lapſum a curſu palam ſibi uxorem ſumere ſecundum legem, & a virginitate multo tempore pœnitentiam agere, & ſic rurſus ad eccleſiam induci, velut qui mala operatus eſt, velut lapſum & fractum & obligatione opus habentem & non quotidie occultis iaculis ſauciari ab improbitate, quæ ipſi a diabolo infertur. Sic novit eccleſia prædicare, hæc ſunt ſanationis medicamenta &c.* Durior quidem hæc eſt Epiphanii ſententia quam Cypriani, quia *peccatum* vocat nubere *poſt votum*, & multi temporis pœnitentiam imponit; interim tamen non ſimpli-

pliciter improbat tales nuptias, ſed melius eſſe dicit habere χρῖμα, ac lapſum a curſu palam ſibi uxorem accipere iuxta legem, quam κατάκριμα, & quotidie occultis iaculis ſauciari &c. Excipit Bellarminus, 1.) Epiphanium expreſſe adſerere, quod ſit malum nubere poſt votum. Reſp. interim diſerte addit, *melius eſſe poſt votum nubere, quam quotidie occultis iaculis ſauciari.* Quod autem nubere vocat peccatum, id ex apoſtolica traditione deſcendere exiſtimavit, & ad violationem voti cum ſcandalo eccleſiæ coniunctam reſpectum habuit. 2.) *Probabile eſſe, quod Epiphanius non voluerit dicere, minus malum eſſe nubere poſt votum, quam ſcortari, ſed hortatum eſſe ad nuptias eos, qui ſine voto perſeverabant in cœlibatu, & tamen flagitioſe vivebant.* Reſp. imo vero hanc interpretationem verba Epiphanii reſpuunt; quorſum enim diceret, illos habere χρῖμα, qui nuptias contrahunt, niſi propoſitum ac profeſſio virginitatis præceſſiſſet, & quid eſt ἀθετεῖν Θεῦ παρθενίαν, καταισχύνειν τὸν ἀγῶνα, πίπτειν ἀπὸ δρόμε aliud, quam diſcedere a virginitatis profeſſione? Per curſum in toto illo tractatu intelligit ſtatum virginitatis adſumtum & profeſſum.) Hieronymus in epiſt. ad Demetriad. tom. I. p. 71. *Sanctum virginum propoſitum & cæleſtis angelorumque familiæ gloriam quarumdam non bene ſe agentium nomen infamat, quibus aperte dicendum eſt, ut aut nubant, ſi ſe non poſſunt continere, aut contineant, ſi nolunt nubere.* (Excipit Bellarminus, *loqui Hieronymum non de illis, quæ votum habebant, ſed de ancillis ſacrarum virginum nobilium.* Reſp. nihil quidquam obſtat, quo minus de ipſis nobilibus virginibus accipiatur, quia dictum apoſtoli, quod Hieronymus adducit, eſt generale, ac illæ ipſæ ancillæ, ſi non publice & ſolenniter, tamen privatim virginitatem videntur fuiſſe profeſſæ, quia addit Hieronymus: *Prodit ancilla virgo.*) Idem epiſt. XLVII. de vitando ſuſpecto contubernio: *Si virgo es, quid times diligentem cuſtodiam? ſi corrupta, cur non palam nubis?* (Excipit Bellarminus, *Hieronymum loqui de virgine, quæ non in monaſterio publice profeſſa erat, ſed quæ privatim voverat continentiam.* Reſp. votum ſolenne a ſimplici non diſtinguitur *eſſentialiter*, ſed tantum *accidentaliter*; ſic enim Bonifacius IIX. in c. unic. de vot. & vot. redemt. *Voti ſolennitas ex ſola conſtitutione eccleſiæ eſt inventa.* Quod ſi ergo poſt votum ſimplex licitum eſt matrimonium inire, cur non & poſt votum ſolenne, ſi ſcilicet neceſſitas propter uſtiones & periculum ſcortationis ita exigat? *Si votum perpetui cœlibatus tam ſtricte ſine ulla diſpenſatione ex mandato Dei obligat*, (inquit Chemnitius loco dicto) *impium ſane eſt, in voto ſimplici diſpenſare contra Dei mandatum, in ſolenni vero voto tantum propter externas quaſdam ſolennitates ab hominibus adiectas nolle diſpenſare. Ita enim humanæ ſolennitates longe præferuntur mandato Dei.* Adde quod ex eo, quod virgo illa domi ſuæ privatim vixerit, non poſſit inferri, eam non fuiſſe virginitatem ſolenniter profeſſam; conſtat enim, in veteri eccleſia virginitatem ſolenniter profeſſas in domibus propriis manſiſſe. Cyprianus lib. I. epiſt. XI. c. d. viduis 27. q. 1. ex concilio Toletano. Videt Bellarminus, hanc ſolutionem nondum ſufficere, ideo addit aliam, *Hieronymum hoc non ita monere, quaſi peccatum non ſit, poſt votum nubere, ſed quia minus peccatum ſit, ac prudentia doceat, ex duobus malis minus eſſe eligendum.* Reſp. ſufficit nobis, quod iuxta Hieronymum ſatius ſit poſt votum nubere, quam impudice vivere. At quotaquæque ex monialibus votariis eſt, *quæ corporis & ſpiritus ſanctitatem*, & puram virginitatem abſque ſpiritus uſtione & corporis pollutione tueatur? Illis ergo dicendum, ut poſt votum potius nubant, quam

non

non ſine impudicitiæ ſuſpicione vivant. Tandem addit Bellarminus: *Licet nuptiæ poſt votum ſimplex contractæ ſint veræ nuptiæ, & aliquo modo minus malum ſit nubere poſt eiusmodi votum, quam aſſidue fornicari, tum ob fidem coniugii, tum ob prolem legitimam, tum ob alia bona, tamen etiam aliquo modo eſſe maius malum ſic nubere, quam ſcortari, quia qui ita nubit, reddit ſe inhabilem ad votum ſervandum, quod non facit, qui fornicatur;* de quo antichriſtiano pronunciato quid ſtatuendum ſit, diximus ſuperius.) Auguſtinus de S. virgin. c. XXXIV. *Multas revocat a nubendo non amor præclari propoſiti ſed aperti dedecoris timor &c. hæ igitur, quæ nubere volunt, & ideo non nubunt, quia impune non poſſunt, quæ melius nuberent, quam urerentur, id eſt, quam occulta flamma concupiſcentiæ in ipſa concupiſcentia vaſtarentur, pro mortuis deputandæ ſunt.* (Excipit Bellarminus, *Auguſtinum hoc velle, quod minus malum ſit aperte nubere ei, qui ſimplex votum habet, quam perpetuo occulte fornicari.* Reſp. demus, Auguſtinum non aliud agnoſcere virginitatis votum, quam liberum illud continentiam eligentium & profitentium propoſitum, quod *votum ſimplex* pontificii vocant. Si ergo poſt votum ſimplex licet nubere, utique etiam, ſi neceſſitas ita exigat, poſt ſolenne, cum eſſentialiter & coram Dei iudicio non differant. Quid quod diſerte addit Auguſtinus: *quas pœnitet profeſſionis?* Ergo loquitur de voto, cui coniuncta profeſſio. Nec dicit Auguſtinus, præſtare *nubere*, quam fornicari, ſed quam *uri*, hoc eſt, occulta concupiſcentiæ flamma vaſtari.) De bon. viduit. c. X. *Fit per inconſideratam hanc opinionem, quæ putat lapſarum a ſancto propoſito fœminarum, ſi nupſerint, non eſſe coniugia, non parvum malum.* Epiſt. LXX. docet, *nuptias poſt votum contractas eſſe veras ac ratas, nec debere diſſolvi*, quæ Auguſtini ſententia citatur in iure canonico c. Quidam diſt. 27. c. Nuptiarum 27. q. 1. laudatur a Polydoro Virgilio lib. VII. de rer. invent. 2. (Excipit Bellarminus, *Auguſtinum quidem voluiſſe, nuptias poſt votum contractas eſſe veras nuptias, ſed ſimul adſeruiſſe, graviſſime peccare eas, quæ poſt votum nubunt.* Reſp. in eo tamen ab adverſariis diſſentit, quod nuptias illas ſtatuit eſſe ratas, quas illi nefarie diſſolvunt. Quod Bellarminus hic diſtinguit inter *ius divinum* ac *eccleſiaſticum*, & matrimonium poſt votum ſolenne contractum *iure divino* eſſe ratum, *iure eccleſiaſtico*, cuius notitia ad Auguſtinum non pervenerit, eſſe irritum, de eo inferius agemus. Neque ideo nubentes poſt votum peccare Auguſtinus exiſtimavit, quod nuberent, alias talia matrimonia rata non eſſe iudicaſſet, ſed quod a ſanctiore vitæ propoſito cum eccleſiæ ſcandalo reſilirent, & fidem datam violarent.) Idem Auguſtinus in libr. de hæreſ. ad Quodvultd. hær. XL. hæreticis, *apoſtolicis* dictis, qui non recipiebant in ſuam communionem utentes coniugibus & res proprias poſſidentes, illud obiicit: *Quales habet eccleſia catholica & monachos & clericos plurimos*, videlicet & uxoribus utentes & propria poſſidentes. Ergo Auguſtini tempore fuerunt monachi etiam uxorati in catholica eccleſia, qui ab Auguſtino ad confutandam illam hæreſin producuntur. Gelaſius epiſt. I. ad epiſcopos Lucan. cap. XXIII. de viduis continentiam profeſſis loquens ait: *Nos talibus nullum laqueum debemus iniicere, ſed ſolum adhortationes præmii ſempiterni pœnasque proponere divini iudicii, & ut noſtra ſit abſoluta conſcientia, & illarum pro ſe rationem Deo reddat intentio.* (Excipit Bellarminus, *laqueum illum non eſſe nuptiarum prohibitionem iis, quæ voverant, ſed iis, quæ non voverant.* Reſp. agit Gelaſius de iis viduis, quæ promiſſam Deo pudicitiam cuſtodire tenebantur, *talibus*, (inquit) ſcilicet de quibus

in

in præcedentibus egerat; at, ſi prohibitio nuptiarum eſt laqueus illis, quæ non voverunt, utique etiam illis, quæ voverunt, eſt laqueus, ſi continere non poſſint, neque enim per votum ſuum impetrant continentiæ donum, niſi peculiari Dei gratia illud præſtetur. Confer. Marcus Antonius de Dominis l. d.) Addimus VII.) adverſariorum quorumdam confeſſionem. Eraſmus in declamat. de laud. matrim. *Mihi ſane non videtur peſſime conſulturus rebus & moribus hominum, qui ſacerdotibus & monachis quoque, ſi res ita ferat, ius indulgeat coniugii.* Æneas Sylvius, poſtea pontifex Pius II. in epiſtola CCCXXI. ad Iohann. Frundt, qui poſt votum cœlibatus uxorem duxerat, ſcripta ſic loquitur: *Credimus, te conſilio uti non inſulſo, ſi cum nequeas continere, uxorem quæris, quamvis id prius cogitandum fuiſſet, antequam ſacris initiareris ordinibus, ſed non ſumus dii, qui futura proſpicere valeamus. Quando huc ventum eſt, ut legi carnis reſiſtere non valeamus, melius eſt nubere quam uri.* Polydorus Virgilius lib. VII. de rer. invent. cap. I. *Nullum votorum vinculum* (in veterum monaſteriis erat) *ita, ut integrum unicuique foret manere aut proficiſci, quo terrarum vellet, vel ſi quem eiusmodi inſtituti ſui pœnituiſſet, etiam poteſtas eſſet ad priſtinam vitam redeundi, non abſque tamen inconſtantiæ nota.*

Argumenta pontificiorum contra nuptias votariorum.

§. DLIII. Argumenta pontificiorum, quibus eiusmodi nuptias damnabiles ac deteſtandas eſſe probare ſatagunt, præcipua iſthæc habentur: I.) Ex *voti obligatione.* Scriptum eſt: *Redde altiſſimo vota tua* Deut. XXIII 21. Pſal. LXXVI. 12. Eccleſ. V. 3. Eſai. XIX. 21. Bellarminus de matrim. cap. XXI. prop. 1. *Votum perpetuæ continentiæ eſt licitum. Ergo ſervandum eſt, cum ſcriptura dicat:* ſi quid voviſti, ne moreris reddere. *At reddi non poteſt votum continentiæ ab eo, qui uxorem ducit.* Reſp. quid de papali cœlibatus voto ſtatuendum ſit, ex illis, quæ hactenus dicta ſunt, manifeſtum eſt; quod ſi ergo cum additamentis iſtis contra verbum Dei pugnantibus votum cœlibatus præſtetur & ſervetur, Deo probari nequit. Si opiniones & additamenta illa removeantur, tum ab eo, quod cum invocatione divini nominis in forma iuramenti ſolenniter promiſſum, temere ac leviter diſcedendum non eſt, adhibeas ergo diligentiam, luctam, abſtinentiam, preces &c. Si mediis hiſce Deo iuvante uſtionem reprimere potes, ſerves cœlibatum abſque opinione meriti & ſatisfactionis, abſque arrogantia ac faſtu; ſed ſi non potes continere, ſi ſpiritus uſtione, corpus pollutione contaminatur, ac in periculo fornicationis verſaris, agnoſcas neceſſitatem coniugii ineundi tibi iniici, atque ipſius Dei voce per apoſtolum prolata, *non ut laqueum vobis iniiciam*, a voto inconſiderate emiſſo abſolvi, de qua tota re ex fundamentis ſuperius adductis recte iudicari poteſt. II.) Ex *apoſtolica comminatione.* 1 Tim. V. 12. Volentes nubere habent damnationem, quia primam fidem fecerunt irritam; *ubi apoſtolus* (inquit Bellarminus d. l.) *non damnat viduas illas, quia poſtquam luxuriatæ fuerant, nubere voluerunt, id enim laudandum erat, non vituperandum, ſed quia nubere volentes primam fidem de ſervanda continentia Deo datam irritam faciebant.* Reſp. de hoc loco plene egimus in præcedentibus. III.) Ex *votariorum cum Chriſto deſponſatione. Nulla deſponſata vivente ſponſo poteſt alium ſine crimine adulterii ducere, ſed virgines Deo dicatæ ſunt Chriſto deſponſatæ.* Reſp. ſcriptura de ſpirituali Chriſti ſponſa ac deſponſatione piorum cum Chriſto ſæpius tractat, ſed nuſpiam hunc honorem & hanc prærogativam peculiariter illis, qui votum cœlibatus emiſerunt, ſed in genere omni-

omnibus vere piis & in Chriſtum credentibus tribuit; nec medium deſponſationis ſtatuit uſpiam cœlibatus votum, ſed *fidem in Chriſtum;* Oſeæ II. 20. 1 Cor. XI. 2. &c. neque ulla inter ſpiritualem deſponſationem cum Chriſto & pium coniugium eſt oppoſitio, alias nullus ex coniugibus poſſet Chriſtum animæ ſuæ ſponſum habere. Animadvertit hoc Auguſtinus, ideo opinionem illam perverſam, *quaſi ſpiritualis cum Chriſto deſponſatio per votum cœlibatus fiat, & coniugium impediat;* graviter refellit libr. de bon. viduit. c. X. in principio: *Quia Chriſti coniugium dicuntur eligere, quæ chriſtiana ſanctitate non nubunt, hinc argumentantur quidam dicentes: Si viro ſuo vivo, quæ alteri nubit, adultera eſt, ſicut Dominus ipſe in evangelio diffinivit; vivit autem Chriſtus, cui mors ultra non dominabitur, quæ ergo coniugium eius elegit, ſi homini nubat, adultera eſt. Qui hoc dicunt, acute moventur quidem, ſed parum adtendunt hanc argumentationem, quanta rerum ſequatur abſurditas. Cum enim laudabiliter etiam vivente viro ex eius conſenſu continentiam fœmina Chriſto voveat; iam ſecundum iſtorum rationem nulla hoc facere debet, ne ipſum Chriſtum, quod ſentire nefas eſt, adulterum faciat, cui vivente viro nubit. Deinde cum primæ nuptiæ melioris ſint meriti quam ſecundæ, abſit ut ſanctarum viduarum iſte ſit ſenſus, ut Chriſtus eis videatur quaſi ſecundus maritus. Ipſum enim habebant & antea, quando viris ſuis fideliter ſerviebant ſubditæ non carnaliter ſed ſpiritualiter virum, cui eccleſia ipſa, cuius membra ſunt, coniux eſt, quæ fidei, ſpei, caritatis integritate non in ſolis virginibus ſanctis, ſed etiam in viduis & coniugatis fidelibus tota virgo eſt. Univerſæ quippe eccleſiæ, cuius illæ membra ſunt, apoſtolus dicit*: aptavi vos uni viro virginem caſtam exhibere Chriſto. *Novit autem ille, coniugem virginem ſine corruptione fœtare, quem in ipſa etiam carne potuit mater ſine corruptione procreare.* Hæc Auguſtinus, quæ a Gratiano in ius canonicum ſunt relata. c. Nuptiarum 27. q. 1. Cogitet vero quilibet, quam præpoſterum futurum ſit, a ſpirituali illa deſponſatione cum Chriſto pios coniuges velle excludere, cum apoſtolus pium & caſtum coniugium tanquam ſpeculum arctiſſimæ coniunctionis & flagrantiſſimi amoris inter Chriſtum & eccleſiam nobis proponat, Epheſ. V. 32. ac proinde pii coniuges vivum illius deſponſationis ſimulacrum in ſe ipſis circumferant. Breviter, ſpirituali illi deſponſationi non opponuntur nuptiæ in Domino contractæ, ſed ſpiritualis fornicatio, quam ſcriptura illis tribuit, qui relicto Dei verbo fictitios cultus inſtituunt, & a divinorum mandatorum obedientia ſeſe avertunt; ex quo Chemnitius haud immerito colligit, illos, qui contra verbum Dei malunt uri, quam nubere, & cœlibatum eligunt hoc fine, ut ſit *ſatisfactio pro peccatis & meritum vitæ æternæ ſibi atque aliis impetrandæ*, ſpirituale adulterium in regno Chriſti committere, non autem virgines illas, quæ cum dono continentiæ ſe deſtitutas vident, ſequuntur vocem ſponſi ſui per apoſtolum pronunciatam, *melius eſt nubere, quam uri.* De reliquis argumentis ex fundamentis ſuperius adductis, cumprimis vero ex diſtinctione inter eos, qui dono continentiæ inſtructi ſunt, & eos, qui hoc dono deſtituti, facile iudicari poteſt.

Ex patribus.

§. DLIV. Deiecti vero ex ſcripturæ præſidiis confugiunt ad *patres*, ex quibus pro ſtabiliendo cœlibatus voto, eiusdemque indiſſolubili vinculo multa ac varia proferunt. Reſp. 1.) patres ſua ſcripta *non ut canonica habere voluerunt, ſed ex canonicis ſcriptis de illis iudicari præceperunt*, ut ex clariſſimis Auguſtini lib. II. contra Creſcon. cap. XXXII. epiſt.

epiſt. XIX. ad Hieron. in procem. lib. III. de Trin. &c. & aliorum dictis ſuo loco demonſtratur. 2.) Ex patribus non poteſt aliquis fidei articulus, nec διάταγμα quoddam generale, ſub conditione æternæ damnationis in tota eccleſia obſervandum, deduci, niſi perſpicua & immota eius rei fundamenta ex ſcripturis proferantur. Idem ergo, quod Athanaſius in libr. de ſent. Dionyſ. Arianis ad antiquitatis conſenſum provocantibus oppoſuit, pontificiis nos obtendimus: *Videntes*, (inquit) *ſe nihil poſſe ex ſcriptura pro ſua opinione habere, ad patres ſe convertunt, ſicut prædones, cum de ſtudiis ſuis male audiunt, ſingunt ſibi ſocios probos & modeſtos, & ſicut Iudæi ſcriptura convicti ad patrem Abraham confugiunt.* 3.) Ex nullo piorum veterum ſcripto φορτικὰ iſta ἀκούσματα, quæ hodie pontificii propugnant, proferri aut demonſtrari poterunt, quod gravius peccatum ſit, poſt votum nubere, quam fornicari, quodque præſtet, ut votarius continere non valens *centum habeat concubinas*, ex ordine tamen & ſucceſſive, quam ſi unam legitimam habeat uxorem. 4.) In eccleſia primitiva apoſtolicæ vicina nondum uſitati erant laquei votorum, ſed ſimplex virginitatis profeſſio ac Deo facta conſecratio in perſonis idoneis acceptabatur, a qua re ita exigente diſcedere integrum erat, ut ex Iuſtino, Tertulliano, Cypriano &c. conſtat, in quibus nullum ſolennis alicuius voti veſtigium occurrit, progreſſu temporis ſenſim, ac ſubinde maiora acceſſit ſeveritas ac aſperitas, quæ in pontificia eccleſia tandem penitus in tyrannidem abiit, ita ut peccata contra naturam in votariis potius fuerint diſſimulata, quam legis huius gratia facta, ut Caſſander teſtatur. 5.) Fundamenta, quibus patrum ſententia nititur, ipſimet invicem ſubruunt. Hiſtoriam de virginitate Teclæ virginis Iconienſis, (quæ Tamiro cuidam deſponſata fuerit, ſed Paulum de cœlibatu concionantem audiens contra ſponſi & parentum voluntatem, perpetuam virginitatem profeſſa, Paulo adhæſerit, a quo tandem velata fuerit, & poteſtatem docendi, baptizandi & virgines in ſacrum ordinem adlegandi acceperit) Tertullianus libr. de bapt. cap. XVII. Hieronymus in catal. illuſtr. in Luca, & Gelaſius pontifex Romanus c. Sancta diſt. 15. ut apocrypham, & ab Aſiatico quodam presbytero confictam reiiciunt, quam fabellam eſſe falſam & fictam colligi etiam poteſt ex Euſebio libr. III. hiſtor. eccleſ. cap. XIX. Nicephoro lib. II. hiſt. cap. XLVIII. ſed Ambroſius & Auguſtinus eam inter reliqua argumenta pro ſtabiliendo cœlibatus voto proferunt. Baſilius, Chryſoſtomus, Hieronymus & Ambroſius urgent argumentum a ſpirituali ſacræ virginis cum Chriſto deſponſatione ductum, eamque adulteram fieri metuunt, ſi alteri viro per matrimonium iungatur, ſed Auguſtinus illud ipſum argumentum erudite convellit. Argumentum ex 1 Tim. V. 11. de viduis damnationem habentibus, quod primam fidem facientes irritam nubere velint, Auguſtinus præcipue inculcat, ſed Chryſoſtomus, Ambroſius & Theophylactus illud enervant, dum ad viduas virginitatem profeſſas referunt verba Pauli: *Volo iuniores nubere.* Ex voto Mariæ complures argumentum petunt, ſed illud nititur autoritate pſeudo-evangelii ſecundum Iacobum, quod a Gelaſio d. l. inter apocrypha reiectum. Cumque reliqui ſententiam ſuam ex ſcripturis probare conentur; Epiphanius ad *traditionem* recurrit, quod apoſtoli ſtatuerint, peccatum eſſe poſt decretam virginitatem ad nuptias converti. Sed liber ille conſtitutionum apoſtolicarum a Clemente editus in concilio Trullano can. II. fuit reprobatus, ac Bellarminus ipſe in libr. de ſcript. eccleſ. cap. LIX. fatetur, *conſtitutiones illas apoſtolicas in eccleſia Latina nullum fere nomen habere, cum ab hæreticis ſint depravatæ.* Nec diſſimulant Hieronymus, Ambroſius, Auguſtinus, Baſilius &c. ſuis primum temporibus,

ribus, & quidem non ſine contradictione vota in eccleſiam fuiſſe introducta. Hieronymus Romæ ſibi contradictum fuiſſe, non ſcriptis tantum, ſed ſua etiam diſceſſione teſtatus eſt, tranſtulit enim ſua monaſteria in Syriam. Ambroſius libr. III. de virginibus dicit, *ſe propterea a ſuis auditoribus reprehenſum, quod virgines adoleſcentes velaret*, & conqueritur, in Mediolanenſi eccleſia non offerri tot virgines velandas, quot in Ægypto Alexandriæ. Baſilius cum in Græca eccleſia monachiſmum exemplo Ægyptiorum inſtitueret, reprehenſus eſt ab epiſcopo & clero Neocæſarienſi, qui ipſi obiecit, Gregorium Neo Cæſarienſem & magnum & θαυματουργὸν adpellatum talia non tradidiſſe. Auguſtinus in libr. de opere monach. teſtatur, ſuo primum tempore monaſteria Carthagine cœpiſſe; unde Iohannes a Daventria in harm. Aug. confeſſ. f. 5;0. ſcribit, *non conſtare, an tempore Auguſtini monaſticum votum præſtiterint, nec ne, qui monaſteria ingreſſi fuerunt*. Quæ omnia ſi quis expendere velit, animadvertet, in patrum dictis & exemplis pontificio cœlibatus voto eiusque abſolutæ indiſſolubilitati parum præſidii eſſe reliquum. 6.) Denique & hoc notandum, quod Bellarminus libr. de not. eccleſ. cap. IX. proteſtantibus propterea hæreſin Lampetianorum tribuit, quod *docent vota monaſtica debere eſſe libera*, cum tamen Alphonſus de Caſtro libr. XIV. adverſ. hæreſ. tit. *Vota &c.* aliter deſcribat hæreſin Lampetianorum, videlicet quod *omnia vota in totum ac ſimpliciter damnaverint*; id vero a nobis minime fieri, teſtis eſt ipſe Bellarminus lib. de monachis cap. XV.

SECTIO II.

DE CONCVBINATV.

Concubinatus vet. teſt.

§. DLV. Concubinatus in genere definitur, quod ſit *cohabitatio unius viri cum una muliere citra adfectum coniugalem.* Sed adcurate hic diſtinguendum inter concubinatum veteris teſtam. atque eum, qui tempore nov. teſt. iure civili & iure canonico quibuſdam videtur permiſſus, non enim illi, ſed huic tradita concubinatus definitio competit. Concubinæ patriarcharum (a quibus concubinatus nomen accepit) non fuerunt impura ſcorta, ſed veræ ac legitimæ uxores, veruntamen *ſecundariæ*, quæ adſcita quidem maritali, ſed ſine *legalibus inſtrumentis* privatim ducebantur, ac natos ex illis liberos certis legatis contentos eſſe oportebat, hereditate ad uxoris vel uxorum primariarum liberos devoluta. Probatur hoc 1.) ex *nominum permutatione.* Agar, Abrahæ ancilla, in thorum maritalem cum Saræ uxoris primariæ ac matrisfamilias conſenſu ab ipſo adſcita vocatur *uxor*, Geneſ. XVI. 3. *dedit ei Abraham* לְאִשָּׁה *in uxorem.* Cethura poſt Saræ mortem ab Abrahamo ducta vocatur eius *uxor*, Gen. XXV. 1. ſed eædem, videlicet tam Agar quam Cethura, ibidem v. 6. vocantur פִּלַגְשִׁים, *concubinæ.* Confer 1 Paral. I. 32. Sic Bilha dicitur Iacobi *uxor:* Gen. XXX. 4. *Lea dedit Bilhah, ancillam ſuam, ei* לְאִשָּׁה, *in uxorem*; eadem tamen Geneſ. XXXV. 22. vocatur פִּלֶגֶשׁ *concubina* Iacobi. Iudic. XIX. 1. & ſeqq. Levitæ coniux modo vocatur אִשָּׁה *uxor*, *modo* פִּלֶגֶשׁ *concubina.* Idem de concubinis Davidis ac Salomonis eſto iudicium, quod videlicet fuerint veræ ipſorum uxores, ſed ſecundariæ. 2.) Ab *ipſa adpellatione.* Epiphanius libr. III. tom. II. cont. hæreſes in compendiaria doctrina veræ eccleſ. pag. 457. in Græc. καλῶς ὁ ἑβραῖος τὴν παλλακίδα ἔφρασε, φήσας αὐτῇ φιλέγεσθαι,

Φιλεῖ

Φιλεῦ ὃ ἑρμηνεύεται ἥμισυ, ἔσθα γύνη, ἵνα εἴπῃ ἥμισυ γυναικός. p. 903. in Lat. *Bene interpretatus eſt Hebræus pellicem, dum ait: Pheleg eſtha. Pheleg enim ſignificat uxorem, eſtha dimidiam, quaſi dicat, dimidium uxoris.* Rectius פֶּלֶג אִשָּׁה *diviſa uxor* ſive *ſecundaria uxor*. Ab illo פִּילֶגֶשׁ, Chaldaice פִּלְגְּרָן quidam deducunt Græcum παλλάκη & Latinum pellex, quod plerumque in malam partem accipitur pro ea, quæ ſe uxorato marito miſcet. Sunt, qui non improbabiliter ſtatuunt, concubinarum nomen ex eo fuiſſe ſecundariis illis uxoribus impoſitum, quod illæ fuerint ancillæ, cum quibus iuxta leges iſtorum locorum, in quibus patres vivebant, liberi & ingenui homines non potuerint contrahere matrimonium, proinde ut in iure civili coniunctio hominis liberi cum ancilla non coniugium ſed *contubernium* vocatur. 3.) *A polygamiæ in vet. teſt. permiſſione.* Quia enim conſuetudine publica legis quaſi vim habente polygamia in vet. teſt. permiſſa, & iuxta quorumdam opinionem etiam a Deo adprobata, ideo concubinæ illæ patriarcharum, quas primariis uxoribus ſuperinduxerunt, nequaquam pro ſcortis vel adulteris ſunt habendæ, ſed veræ uxores iudicandæ. 4.) *A Rabbinorum teſtificatione.* Illi enim tradunt, concubinam fuiſſe dictam, quæ 1.) ſine כְּתוּבָּה וְקִדּוּשִׁין, *ſine libello dotis & ſponſalibus* fuit ducta; 2.) non ut eſſet materfamilias, velut primaria uxor, ſed liberos procreandi cauſa; 3.) unde ipſa primariæ uxori fuit ſubiecta; 4.) ac filii eius cum filiis primariæ uxoris non acceperunt hereditatem, ſed muneribus duntaxat fiunt dotati; 5.) non reſpectu mariti, cum quo coniugaliter vixit, ſed reſpectu uxoris primariæ ſic fuit adpellata. Vid. Sanhedrin cap. II. fol. 21. Rabbi Dav. Kimchi 2 Sam. V. 14. Hieronymus in epiſtola ad Occan. Atque hæc de patrum in vet. teſtam. concubinis accipienda ſunt; quæ enim ab uxoribus ita diſtinguuntur, ut illud nomen eis penitus derogetur, illæ fuerunt ſcorta Iudic. VIII. 31.

§. DLVI. Iure *civili* ſive Romano concubina dicitur *talis mulier, cum qua matrimonium interdictum non eſt, quam ſolius voluptatis & concubitus cauſa ſolutus ita adſumit, quod illam unicam & ſolam concubitus non matrimonii cauſa habere velit* l. unic. C. de concubin. vel *quam quis non mariti animo ſed conſuetudinis tantum cauſa, ſine ſtupri tamen crimine ac flagitio domi habet;* unde nec ipſa in mariti familiam tranſit, nec liberi ex ea ſuſcepti cenſentur legitimi. Cuius definitionis partes & rationes fuſe explicat Hotomannus in comm. ubi ſex differentias earum ab uxoribus adſignat. Paulus ex Maſſurio l. 144. de verb. ſignif. *pellicem* apud antiquos eam ſcribit habitam, *quæ cum uxor non eſſet, cum aliquo tamen vivebat, quam nunc vero nomine amicam, paulo honeſtiore concubinam vocant.* (Ubi *pellicis* nomen latius accipitur, alibi vero ſtricte acceptum a concubina diſtinguitur; ac ſignificat eam, quæ una cum legitima uxore habetur, de qua ſic ſcribit Feſtus: *Pellicem antiqui proprie nominabant, quæ uxorem habenti nubebat, unde Paulus ibidem ex Flacco addit, pellicem nunc vulgo vocari eam, quæ cum eo, cui uxor ſit, corpus miſceat: quosdam eam, quæ uxoris loco ſine nuptiis in domo ſit, quam* παλλακὴν *Græci vocant.*) In veteribus inſcriptionibus nominatur *viceconiunx*, cum uxorem imitetur. An cum tali concubina conſortium ſive concubinatus iure civili permiſſus fuerit, variant iuriſconſulti. De legibus antiquioribus ante Iuſtiniani tempora promulgatis nulla fere dubitatio eſſe poteſt, quin illis concubinatus fuerit permiſſus, manifeſtæ enim ſunt conſtitutiones imperatorum & reſponſa iuriſconſultorum veterum

Concubinatus in iure civili.

in C. & Dig. tot. tit. de concubin. quibus ad evitanda maiora mala conſtuprationum & adulterii eum non quidem probari, ſed tolerari cenſent. De eo autem diſquirunt, an noviſſimis Iuſtiniani conſtitutionibus concubinatus ſit prohibitus? Albericus Gentilis libr. I. de nuptiis cap. V. id adſerit, pro qua ſententia ſtabilienda quidam adducunt novell. Iuſtin. VI. c. I. §. 3. novell. 123. c. I. in princ. & c. XII. ubi epiſcopis & clericis concubinatu interdicitur. Sed ex eo, quod clericis in *ſpecie* concubinæ prohibentur, nequaquam inferri poteſt, quod Iuſtinianus in *genere* & omnimode concubinatum ſuſtulerit. Alias pari ratione inferri poſſet, a Iuſtiniano prohibitas eſſe ſecundas nuptias, cum in epiſcopum eligi vetet eum, qui viduam in uxorem duxit, nov. VI. cap. I. ac quod ipſius quoque Iuſtiniani conſtitutionibus permiſſus adhuc fuerit concubinatus, haud obſcure colligitur ex nov. XIJ. cap. IV. nov. XVIII. cap. V. nov. LXXIV. nov. CXVII. cap. II. Unde merito cum Menzero in adpend. diſput. de matrimonio cap. IV. Marpurg. diſput. XV. miramur, *quod legibus illis epiſcopi eorum temporum non contradixerint.* Tandem vero Leo imperator Conſtantinopolitanus, philoſophus dictus, concubinatum penitus ſuſtulit nov. XCI. *Non minus ea lex, quæ probroſe cum concubinis immiſceri non erubeſcentibus id permittendum iudicavit, honeſtatem ſu que deque habuit. Ne ergo hoc legislatoris erratum dedecore noſtram rempublicam adficere ſinamus, itaque lex illa in æternum ſileto. Ab illa enim non modo religionis verum etiam naturæ iniuria ſecundum divina chriſtianiſque convenientia præcepta prohibemur. Et quidem, ſi cum fontem habeas, ſobrie inde haurire divino præcepto moneare, qua ratione, cum puras aquas haurire liceat, lutum tu mavis? tum tametſi fontem non habeas, rebus tamen vetitis uti non potes. Cæterum vitæ conſortem invenire difficile non eſt.* Nov. XCIX. *Nihil inter cælibatum & matrimonium, quod reprehendi non debeat, medium invenias. Coniugalis vitæ deſiderio teneris? coniugii leges ſerves neceſſe eſt. Diſplicent matrimonii moleſtiæ? Cælebs vivas, neque matrimonium adulteres, nequa falſo cælibatus nomine culpam prætexas.* Quamvis autem Leonis conſtitutiones per ſe non habeant iuris autoritatem, nec vim abrogandi Iuſtinianeas leges obtineant, tamen cum hæc ipſa Leonis conſtitutio ſacris literis, pietati, honeſtati & bonis moribus magis congrua ſit, in chriſtiana republica repudiatis veterum conſtitutionibus merito obſervatur.

In iure canonico.

§. DLVII. In iure *canonico* diverſa exſtant de concubinis decreta. Quædam enim eas in univerſum videntur prohibere. c. *Audite &c.* diſtinct. 34. ex Auguſtino homil. XLIX. *Concubinas habere non licet vobis, etſi non habetis uxores, tamen non licet vobis habere concubinas, quas poſtea dimittatis, & ducatis uxores, tanto magis damnatio erit vobis, ſi volueritis habere uxores & concubinas.* c. *Concubinæ &c.* 32. quæſt. 2. ex Auguſtino de bon. coniug. cap. XIV. *Concubinæ ad tempus adhibitæ, nec etiamſi cauſa filiorum concumbant, iuſtum faciunt concubinatum ſuum.* c. *Nemo &c.* cauſ. eadem quæſt. 4. ex Ambroſio libr. I. de Abraham. cap. IV. *Nemo ſibi blandiatur de legibus hominum. Omne ſtuprum adulterium eſt, nec viro licet, quod mulieri non licet. Eadem a viro, quæ ab uxore debetur caſtimonia. Quidquid in ea, quæ non ſit legitima uxor, commiſſum fuerit, adulterii crimine damnatur. Nulli licet ſcire mulierem præter uxorem, ideoque coniugii datum eſt tibi ius, ne in laqueum diaboli incidas, & cum muliere aliena delinquas. Nec hoc ſolum eſt adulterium cum aliena peccare coniuge, ſed omne quod non habet*

bet poteſtatem. c. *Dicat aliquis &c.* cauſ. & quæſt. iiſdem ex Ambroſio ſerm. LXV. *Dicat aliquis: uxorem non habeo, & ideo ancillam mihi adſociavi. Audi, quid dicat ſcriptura ad Abrahamum:* Eiice ancillam & filium eius &c. *Cur ergo quæritur tale matrimonium, de quo ſuſceptus filius nec ſucceſſionis poſſit eſſe heres nec ſanguinis? Nec habere poteſt hereditatis conſortium, qui non habet originis privilegium. Cur inquam quæritur tale contubernium, de quo nati filii non ſunt teſtes matrimonii, ſed adulterii? Cur autem huiuſcemodi ſuſcipiuntur adulterini, qui patri ſunt pudori, non honori? Mulier igitur, ſi talibus moribus prædita eſt, ut mereatur conſortium, mereatur & nomen uxoris. Præſta concubinæ tuæ libertatem & nomen uxoris, ne adulter potius ſis quam maritus.* Contra vero quædam capitula concubinatum videntur permittere. c. *Is qui &c.* diſtinct. 34. ex concilio Toletano can. XVII. *Is, qui non habet uxorem, & pro uxore habet concubinam, a communione non repellatur, tamen ut unius mulieris, aut uxoris, aut concubinæ, ſit coniunctione contentus.* Rubrica ipſo capitulo deterior eſt. *Is qui non habet uxorem, debet habere concubinam.* Vide decret. cum gloſſ. edit. Lugd. in fol. anno 1510. Editio Pariſienſis loco *debet*, habet *liceat.* Vide decret. edit. Pariſ. in fol. anno 1507. c. *Chriſtiano &c.* diſt. eadem ex Iſidoro: *Chriſtiano non dicam plurimas, ſed nec duas ſimul habere licitum eſt, niſi unam tantum aut uxorem aut certe loco uxoris, ſi coniunx deeſt, concubinam.* c. *Solet &c.* 32. quæſt. 2. ex Auguſtino de bono coniug. cap. V. „Solet quæri, cum maſculus & fœmina, „nec ille maritus nec illa uxor alterius, „ſibimet non filiorum procreandorum cauſa, ſed pro incontinentia ſolius concubitus cauſa copulantur, ea fide media, „ut nec ille cum altera id faciat, nec illa „cum altero, utrum nuptiæ ſint vocandæ? „& poteſt quidem non abſurde hoc vocari „connubium, ſi uſque ad mortem alicu„ius eorum id inter eos placuerit, & pro„lis generationem, quamvis non ea cauſa „coniuncti ſunt, non tamen vitaverunt, „ut vel nolint ſibi naſci filios, vel etiam „opere aliquo malo agant, ne naſcantur. „Cæterum ſi vel utrumque vel unum ho„rum deſit, non invenio, quemadmodum „has nuptias adpellare poſſimus. Etenim „ſi aliquam ſibi ad tempus adhibuerit, do„nec aliam dignam honoribus ſuis vel fa„cultatibus inveniat, quam in coniugium „ducat, animo ipſo adulter eſt, nec cum „illa, quam cupit invenire, ſed cum iſta, „cum qua ſic cubat, ut non habeat cum „ea maritale conſortium.

§. DLVIII. De his diſcordantibus iuris pontificii canonibus diverſæ ac diſcrepantes ſunt ſcriptorum ſententiæ. I.) Quidam exiſtimant, de concubinatu *nihil certi* in iure canonico eſſe definitum, ac pontificem Romanum, dum pugnantes ac contrarias iuri canonico inferri paſſus eſt ſententias, ſtudio noluiſſe certi quid conſtituere, cuiusmodi contrarietatum exempla plura ex Gratiano adferri poſſe dicunt. II.) Quidam ſtatuunt canonibus illis, qui concubinatum permittunt, *derogari* illis, qui eum prohibent, ac pontificem & clerum Romanum avidiſſime arripuiſſe & adprobaſſe illam concubinatus promiſſionem, ut ſcortationes ſuas iuris quadam ſpecie tegere, & coacti cœlibatus leges facilius tolerare poſſent, quamvis ſcirent, antiquioribus melioris notæ canonibus omnes maris & fœminæ coniunctiones citra ius matrimonii penitus improbari. Illorum ſententia valde veriſimilis redditur ex eo, quod Gratianus, vel quicunque alius, qui multos decreti canones *paleæ* nomine inſcripſit, poſtquam c. *Is qui &c.* &c. chriſtiano &c. diſt. 34. in quibus concubinatus permittitur, ſine ulla nota pertranſiiſſet, ſequentem canonem ex Auguſtino, qui in-

cipit *Audite*, in quo concubinatus prohibetur, *paleæ* inſcriptione notavit, ut innueret, quid amplectendum, quid reiiciendum in hac controverſia ſibi videretur, quo non iniuria etiam illud refertur, quod *cum digamo*, hoc eſt, cum eo, qui ſucceſſive duas uxores legitimas habuit, diſpenſari poſſe negant, ut ad ſacerdotium evehatur, & tamen Pelagius pontifex c. *Fraternitatis &c.* diſt. 34. ad diaconatus ordinem provehi permittit eum, qui mortua uxore *plures liberos ex ancilla ſuſceperit*, ubi merito aliquis exclamet cum gloſſa in c. *Is qui &c.* diſtinct. eadem: *Luxuria quandoque plus iuris habet, quam caſtitas, quia caſtus repelleretur, fornicator vero minime.* III.) Quidam diſcordantes illos canones ſic conciliant, quod in illis, in quibus concubinatus permittitur, non agatur de *vera concubina*, ſed de ea uxore, quæ privatim ducta ſine legalibus inſtrumentis, quæ etſi revera ſit legitima uxor, utpote adfectu maritali ducta, tamen propter amiſſa *dotalia inſtrumenta* dicatur concubina. Hanc conciliationem adprobat Bellarminus de matrim. cap. XI. reſp. ad arg. 2. Sed huic conciliationi non multum tribui poteſt, quia in verbis canonum diſerta ac diſtincta tum concubinæ tum uxoris fit mentio, ac utraque ſibi invicem manifeſte opponitur. IV.) Quidam igitur cenſent, eum duntaxat concubinatum iure canonico permitti, qui ſequentes habeat conditiones additas, 1.) *ut conſiſtat inter perſonas ſolutas ſive cœlibes*, 2.) *ut illi non filiorum procreandorum, ſed pro incontinentia ſolius concubitus cauſa iungantur*, 3.) *ut mediante ea fide iungantur, ne ille cum altera, nec illa cum altero idem faciat*, 4.) *ut concubina non ad tempus duntaxat, ſed uſque ad dies vitæ adſumatur*, 5.) *ut prolis generationem, quamvis non ea cauſa coniuncti ſint, nequaquam vitent, nec opere aliquo malo impediant.* Horum requiſitorum ſi vel unum vel plura defuerint, non eſſe concubinatum ſed fornicationem. Eorum, qui ſic ſtatuunt, opinionem videtur probare dictum c. Solet &c. 32. q. 3. ac talem concubinatum quam proxime accedere ad coniugium, *ac ſpeciem quamdam occulti matrimonii* eſſe non iniuria quis dixerit. V.) Concilium Tridentinum ſeſſ. XXIV. cap. VIII. concubinatum, ut grave peccatum, merito reprehendit, tumque in univerſum prohibendo, canones illos iuris pontificii, in quibus permittitur, penitus abrogare videtur, ſed experientia teſtatur, concubinas in papatu eſſe frequentiſſimas non tantum apud ſacrificulos in minoribus ordinibus conſtitutos, ſed etiam apud præſules, canonicos, abbates, epiſcopos, cardinales &c. proinde merito aliquis ipſis obiecerit illud Chriſti: Matth. XXIII. 3. *Dicunt & non faciunt.* In gravaminibus nat. Germ. anno 1522. legato papæ Norinbergæ oblatis, grav. LXXV. & XCI. imperii proceres publice de concubinariorum frequentia conqueruntur: *In locis plerisque* (inquiunt) *epiſcopi & eorum officiales ſacerdotum tolerant concubinatum: dummodo certa perſolvatur pecunia & recepta ab eisdem hoc annuo cenſu publice cum ſuis concubinis, pellicibus & aliis id genus meretricibus illegitime cohabitare, liberosque procreare ſinunt &c. ſed & ſacerdotes continentes, & qui absque concubinis degunt, concubinatus cenſum perſolvere cogunt, adſerentes, epiſcopum pecuniæ indigum eſſe, qua ſoluta licere ſacerdotibus, ut vel cœlibes permaneant, vel concubinas alant.* Campegius referente Sleidano lib. IV. comm. anno 1524. ad legatos Argentinenſes in comitiis Auguſtanis dicebat; „ſcire ſe, epiſcoporum hunc eſſe mo„rem, ut accepta pecunia ſcortationem „ſuis permittant. Quod vero ſacerdotes „fiant mariti, multo gravius eſſe pecca„tum, quam ſi plurimas domi meretrices „alant.„ Henricus Cuickius, præſul Ruremundenſis, ſcripſit librum, quem vocat ſpeculum concubinariorum ſacerdotum,

mona-

monachorum & clericorum edit. anno 1599. Colon. in quo hoc peccatum *adeo commune* eſſe docet, „ut ſacerdotes amplius non „pudeat, concubinis atque meretricibus „ſuis in congreſſibus publicis veluti nuptiis „atque conviviis eminentiorem locum tan- „quam honeſtis matronis vindicare.„ In præfat. eiusdem libri fatetur, *pauciſſimos in clero Romano ab hoc crimine immunes eſſe*. Cornelius Agrippa de vanit. ſcient. capit. LXIV. „Iam lenones ſunt epiſcopi „& officiales, qui cenſum a concubinatu „pro ſacerdotibus quotannis extorquent, „idque tam palam, ut apud plebem ipſam „in proverbium abierit illa eorum con- „cubinaria exactio, qua dicunt: Habeat „vel non habeat, aurum ſolvat pro concu- „bina. Et habeat, ſi velit.„ Claudius Eſpenſæus lib. II. de continent. cap. VII. „Pro prætenſo puro mundoque cœlibatu „ſucceſſit impurus immundusque concubi- „natus, ut latere nec præ multitudine queat, „nec præ impudentia quærat, at hic tole- „rantia altius radices egit permiſſis alicubi „ſub annuo cenſu clericis ac laicis cum „ſuis concubinis cohabitare, quod utinam „& falſo & immerito exſtaret inter grava- „mina Germaniæ;„ pag. 176. edit. Pariſ. anno 1560. Et poſtea: „Adeoque etiam „continentibus, ſi credere dignum eſt, ad „omnem cenſum perſolvendum coactis, „quo ſoluto eis liceret vel continentibus vel „incontinentibus eſſe. O rem exſecran- „dam!„

An in eccleſia chriſtiana tolerandus?

§. DLIX. A chriſtianis vero rebuspublicis hodie merito exſulare iubetur concubinatus, 1.) ob *divinum inſtitutum*. Nullum aliud vel ad prolem ſuſcipiendam medium, vel ad incontinentiam & ſcortationem vitandam remedium, a Deo vel inſtitutum vel permiſſum ex ſacris literis demonſtrari poteſt, quam pium & honeſtum coniugium Gen. II. 24. Matth. XIX. 6. 1 Cor. VII. 2. & 9. Atqui concubinatus non eſt coniugium, neque enim eſt *individua vitæ coniunctio conſortium divini & humani iuris* complectens, neque ex eo ſuſcepti liberi & nominis & honorum paternorum ſunt heredes. Ergo non eſt legitimum vel prolis ſuſcipiendæ medium vel ſcortationis vitandæ remedium. Conſcientiam oportet niti certo verbo, alias perpetuis dubitationum fluctibus circumgyrata in verticem deſperationis tandem abripitur. Iam vero concubinariorum conſcientia non poteſt niti certo Dei verbo, quod concubinatum permiſſum eſſe demonſtret, ergo perpetuis dubitationum fluctibus circumagitantur. Leges humanæ, canonicæ vel civiles, non poterunt eorum conſcientiam reddere tranquillam, cum non habeant fundamentum in legibus divinis, ac conſtitutione humana Leonis imperatoris in orientali eccleſia fuerint abrogatæ, ut nihil dicam de eo, quod ius Romanum, etſi concubinatum certis conditionibus ſuſceptum non penitus ut rem illicitam damnet, oblique tamen eumdem taxet, quia filios ex concubinis ſuſceptos ſtatuit, „non eſſe in poteſtate pa- „tris, nec patitur eos legitimos ac iuſtos „heredes eſſe, niſi ex concubina fiat uxor, „aut principis autoritas intercedat.„ 2.) Ob *manifeſtum dictum apoſtolicum* Hebr. XIII. 4. „Honorabile coniugium inter „omnes, ſcortatores autem & adulteros „iudicabit Deus.„ Eſt ibi manifeſta & immediata oppoſitio inter coniugium & reliquas omnes extra illud commixtiones, quæ fornicationis & adulterii nomine indigitantur. Iam vero concubinatus non eſt coniugium. Ergo ad fornicationes erit referendus. 3.) Ob *ſcandalum publicum*. Concubinatus abſque ſcandalo & offenſione piorum eligi nequit, merito igitur ab eccleſia exſulare debet Matth. XVIII. 7. Rom. XIV. 13. 1 Cor. IX. 12. 1 Theſſ. V. 22. &c. 4.) Ob *concubinatus principium*. Imperatores & legislatores ethnici eumdem tolerarunt ob frequentiam libidinum inter gen-

tes uſitatum, a chriſtianis igitur merito repudiandus eſt, quippe qui ſedulo cavere debent, ne vitæ ac morum conformitate ethnicos exprimant. 5.) Ob *Chriſti interdictum.* Quemadmodum a polygamia ac temerariis divortiis Chriſtus Matth. XIX. 6. nos revocat ad primam coniugii inſtitutionem; ita quoque a concubinatu, vel in populo Dei vel apud gentiles recepto, ad leges matrimoniales nos unice revocaſſe ſtatuendus eſt; proinde ſi vel maxime quædam concubinatus exempla adferri poſſint, tamen chriſtianus animus vocem Chriſti audire ac ſequi debet. 6.) Ob *veteris & purioris eccleſiæ conſenſum.* Chryſoſtomus peculiari ſermone graviter invehitur in concubinarios. Lactantius lib. VI. inſtit. cap. XXIII. *Caſtitatem Deus non modo intra privatos parietes, ſed etiam præſcripto lectuli terminat, ut, cum quis habet uxorem, neque ſervam neque liberam habere inſuper velit, ſed matrimonio fidem ſervet.* (quæ ſententia pellicatui proprie eſt oppoſita.)

SECTIO III.

DE DIVORTIO.

Divortium. §. DLX. Coniugio vel maxime adverſatur divortium, quod παχυλῶς καὶ ὡς ἐν τύπῳ definiendo eſt *vinculi coniugalis ſolutio, ac mariti & uxoris ſeparatio.* Cum enim coniugium tam ratione primævæ inſtitutionis quam contrahentium intentionis *individuam vitæ ſocietatem* ac indiſſolubilem maris & fœminæ coniunctionem contineat, ex eo facile animadvertitur, divortium, quo vitæ ſocietas dividitur, & vinculum coniugale diſſolvitur, eidem quam maxime adverſari. Complectemur autem doctrinam de divortio iuxta uſitatam methodum duobus generalibus capitibus. Prius ὀνοματολογίαν, poſterius πραγματολογίαν illius explicabit. In ὀνοματολογίᾳ conſideranda erit, 1.) ἐτυμολογία, 2.) ὁμωνυμία, 3.) συνωνυμία. Πραγματολογία hoc ordine tractari poſſet, ut primo loco ponatur *definitio,* 2.) *diviſio.* 3.) *cauſæ.* *Efficiens* eſt vel *impulſiva* vel *exſecutiva.* Impulſiva eſt vel *vera,* videlicet adulterium, vel *falſa.* Exſecutiva eſt *iudex ordinarius* negotiorum matrimonialium cognitioni ac deciſioni præſtitutus. *Materia* ſunt maritus & uxor, divortium petentes. *Forma* eſt mutuæ obligationis ac coniunctionis diſſolutio. *Finis* duplex eſt, *proprius & communis.* *Proprius* ipſorum coniugum diſſolvendorum privatum bonum concernit, ut ſcilicet parti innocenti conſulatur, ac pars nocens debita pœna adficiatur. *Communis* dignitatem & honeſtatem coniugalis ordinis in chriſtiana republica conſervandam ſpectat. 4.) *Adiunctum* divortii eſt modus procedendi, qui in illa diſſolutione obſervari conſuevit. 5.) *Cognatum* eſt repudium, quod eſt ſponſaliorum diſſolutio. 6.) *Contraria* ſunt tolerantia adulteri vel adulteræ ex animi quadam levitate profecta, coactio partis innocentis ad cohabitationem cum nocente &c. Sed enim cum 1.) definitio ſit συμπέρασμα totius, nec recte intelligi poſſit, niſi tota doctrina prius fuerit cognita, ac proinde ultimo loco tradenda. 2.) Cum diviſiones illæ, quæ de divortio traduntur, ſint potius diſtinctiones vocis ambiguæ in ſua ſignificata ad ὁμωνυμίας explicationem pertinentes, quam adcuratæ diviſiones generis in ſpecies. 3.) Cum multa ex hactenus enumeratis capitibus primo ſtatim intuitu cuivis obvia ſint, nec operoſiorem explicationem deſiderent, ideo πραγματολογίαν ad tria potiſſimum capita revocabimus. *Primum* exponet τὸ ὅτι, *an detur divortium,* hoc eſt, an coniugii vinculum ſit ſolubile per divortium.

Secun-

Secundum τὸ διότι exponet, propter *quas cauſas* fieri poſſit divortium. *Tertium* τὸ πῶς tractabit, *quis* in divortio *modus* ac *proceſſus* obſervari debeat.

ARTICVLVS I.

DE ONOMATOLOGIA DIVORTII.

Divortii I.) ἐτυμολογία.

§. DLXI. I.) Ετυμολογία. Divortium quidam dictum cenſent a *diverſitate mentium*, quia cum dirimitur matrimonium, pars utraque vel alterutra mentem aliam ac diverſam habere intelligitur, quam prius habuit, cum matrimonium contraheret. Sed rectius & propinquius deducitur a *divertendo*, quia per divortium coniuges invicem divertunt, hoc eſt, in diverſas partes eunt. Gaius l. Divortium 2. ff. de divort. *Divortium vel a diverſitate mentium dictum eſt, vel quia in diverſas partes eunt, qui diſtrahunt matrimonium.* Paulus l. inter divortium 191. ff. de verb. ſign. *Divortium ex eo dictum eſt, quod in diverſas partes eunt, qui diſcedunt.* II.)

II.) ὁμωνυμία.

Ομωνυμία. 1.) Divortii vocula *metaphorice* accipitur de itineribus ſeu locis, ſic Tacitus dicit: *Arctiſſimo inter Europam Aſiamque divortio Byzantium in extrema Europa Græci poſuerunt.* Item *aquarum divortia* dicuntur, quæ aliis ſunt divergia, ubi amnis diverſus inſulam facit. Tertullianus lib. de anima mortem definit *animæ & corporis divortium.* Hic vero in *propria* ſignificatione de mariti & uxoris ſeparatione accipitur. 2.) Divortium vel *generaliter ac late* accipitur pro ſeparatione non ſolum mariti & uxoris, ſive coniugii contracti, ſed etiam ſponſi ac ſponſæ, ſive coniugii nondum quidem contracti, ſed tamen promiſſi ac pacti; l. Quod Servius de cond. cauſ. dat. vel *ſpecialiter ac ſtricte* pro ſeparatione mariti & uxoris, ſive coniugii iamdum contracti, qua ratione a repudio, quod eſt ſponſaliorum diſſolutio, diſtinguitur. Paulus d. l. Inter divortium de verb. ſign. *Inter divortium & repudium hoc intereſt, quod repudiari etiam futurum matrimonium poteſt, non recte autem ſponſa divertiſſe dicitur.* Modeſtinus l. Inter ſtuprum 101. §. 1. tit. eod. *Divortium inter virum & uxorem fieri dicitur, repudium vero ſponſæ remitti videtur, quod & in uxoris perſonam non abſurde cadit.* Sic ergo repudium eſſet nomen generale, tum ſponſæ tum uxoris dimiſſionem complectens; divortium vero ſpeciale, ſolius uxoris dimiſſionem ſignificans. Bellarminus lib. I. de matrim. cap. XIV. talem divortii ac repudii differentiam introducit, quod *divortium proprie ſit ſolutio matrimonii conſummati, quoad thorum & habitationem manente vinculo coniugali; repudium vero ſolutio etiam quoad vinculum.* Sed hæc diſtinctio ex canoniſtarum lacunis non ex ſcripturæ, vel iuris civilis, vel probatorum ſcriptorum fontibus hauſta eſt, ut ex ſequentibus adparebit. Beza lib. de repl & div. in princ. divortium tantum fieri cenſet *in matrimonio per copulam carnalem conſummato, non autem in matrimonio ſolo conſenſu rato*, idque demonſtrare conatur ex dicta l. Inter ſtuprum de V. S. Sed oſtendimus ſuo loco, *non concubitum, ſed conſenſum facere nuptias*, ideo etiam in coniugio rato verum erit divortium. 3.) Divortium ſpecialiter ſic dictum accipitur vel *improprie* pro ſeparatione eorum, inter quos nunquam fuit verum & conſummatum matrimonium, ut ſi ob inhabilitatem ac impotentiam naturalem, quæ a principio adfuit, divortium inſtituitur, vel *proprie* pro ſeparatione eorum, inter quos verum, ratum ac conſummatum matrimonium exſtitit, ut ſi propter adulterium inſtituitur ſepara-

paratio. 4.) Divortii ſpecialiter ac proprie ſic dicti, hoc eſt, inter eos, qui vere coniuges fuerunt, inſtituti canoniſtæ duas faciunt ſpecies. Unam vocant ſeparationem quoad *thorum ac menſam*; alteram ſeparationem quoad *ipſum vinculum*. Diximus *canoniſtas* hanc divortii diviſionem introduxiſſe. Scriptura enim nullum aliud novit divortium, quam quod *vinculi matrimonialis ſolutionem* complectitur. Idem iudicium eſto *de iure civili*. Quamvis enim Bellarminus lib. de matrim. cap. XIV. §. 1. diſputet, *iurisconſultos etiam divortii nomen accipere pro dimiſſione uxoris poſt matrimonium*, *ſive quoad thorum*, *ſive quoad vinculum*, idque ex l. Inter ſtuprum & l. Inter divortium ff. de V. S. probare conetur; tamen oleum & operam perdere merito cenſendus eſt, cum ex pumice citius aquam, quam ex adductis legibus diſtinctionem illam canoniſtarum elicere poſſit. Manifeſta ſunt verba legis, divortium 3. ff. de divort. *Divortium non eſt*, *niſi verum*, *quod animo perpetuam conſtituendi diſſenſionem fit &c. ideoque per calorem miſſo repudio*, *ſi brevi reverſa uxor eſt*, *nec divertiſſe videtur*. Proinde diſtinctionem divortii inter *ſeparationem quoad vinculum* & *ſeparationem quoad menſam & thorum* non poſſumus pro vera & propria diviſione generis in ſpecies accipere, cum ſeparationem quoad thorum & menſam abſque ſeparatione quoad vinculum verum divortium eſſe, nec ex ſacris literis, nec ex fundamentis iuris civilis, nec ex recta ratione probari poſſit, quo reſpiciens b. Lutherus, cumprimis vero erroneam pontificiorum opinionem (quod propter adulterium quoad thorum & menſam tantum, non autem quoad vinculum ſeparatio fieri poſſit, quodque parti innocenti ſuperſtite adhuc nocente aditus ad ſecunda vota nequaquam concedi debeat) graviter taxans, ſeparationem quoad thorum & menſam vocat *factam & imaginariam ſeparationem* tom. V. Ien. Germ. fol. 252. *Weil im geiſtlichen Recht die Eheſcheidung gemeiniglich dermaſſen zugelaſſen wird*, *daß ſich keines verändern darf*, *ſo halten wir ſolche Scheidung für nichts*, *ja für ein lauter Geſpenſt der Seelen*, *und Gewiſſen gefährlich*. An vero in quibusdam caſibus ſeparatio quoad *thorum & menſam* abſque ſeparatione quoad *vinculum* fieri poſſit, inferius diſpiciemus.

§. DLXII. III.) Συνωνυμία. Hebræi divortium vocant כְּרִיתוּת *excidium*, *abſciſſionem*, a radice כָּרַת *abſcidit*, *præcidit*, *amputavit*, quia per divortium uxor ex mariti familia quaſi exſcinditur & exterminatur, ac datur ei poteſtas *eundi*, *quo velit*, *ac nubendi*, *cui velit*. Libellus repudii, qui in politia Iſraelitica dabatur in manus eius, cum qua divortium fiebat, vocatur סֵפֶר כְּרִיתוּת *liber exſciſſionis* Deut. XXIV. 1. Targum reddidit גֵּט פִּטּוּרִין, *ſcheda dimiſſionum*: LXX. interpetes βιβλίον ἀποςασίυ, *libellus repudii*. Theophylactus in Matth. V. γραμματεῖον ἀπολυτικὸν. In Syriaca paraphraſi nov. teſt. Matth. V. 31. vocatur כְּתָבָא דְדוּלָּלָא, *ſcriptura excidii* a radice דְּלַל *exhauſtus*, *debilitatus*, *attenuatus fuit*. Matth. XIX. 7. כְּתָבָא דְשׁוּבְקָנָא, *ſcriptum deſertionis*. A Rabbinis divortium vocatur גֵּירוּשׁ, ac mulier repudiata vocatur גֵּירוּשָׁה Levit. XXI. 7. a radice גָּרַשׁ *eiecit*, *excuſſit*, *expulit*. Arabes divortium vocant טַלְקָה, *dimiſſionem*, a radice טַלַק, quæ in *hiphil* ſignificat *emiſit*, *eiecit*, *exautoravit*; item אִפְתְּרָאַק, a radice פָּרַק *diviſit*, *diſperſit*, *avulſit*, *ſicut cutis a carne avellitur*. Græcis dicitur ἀποπομπὴ & ἀποςάσιον q. d. *abſciſſionale*; item ἀπόλυσις *diſſolutio*. Matth. XIX. 8. διαλῦσαι τὴν γυναῖκα, eodem ſenſu, quo Suetonius dixit, *dimittere uxorem* pro repudiare; divortium cum uxore facere, qua loquendi formula Tullius utitur.

III.) συνωνυμία.

ARTICVLVS II.
DE PRAGMATOLOGIA DIVORTII.
MEMBRVM I.
AN SIT DIVORTIVM IN NOV. TEST.

Τὸ ὅτι, an detur divortium.

§. DLXIII. Expoſita divortii ὀνοματολογία tranſitum facimus ad eiusdem πραγματολογίαν. In ea primo loco occurrit quæſtio, de τῷ ὅτι divortii, quam Bellarminus lib. de matrim. cap. XII. *gravem admodum ac difficilem* non immerito adpellat: *An* ſcilicet *verum & proprie dictum divortium inter fideles in nov. teſt. locum habeat*, hoc eſt, an matrimonium fidelium conſummatum ſolubile ſit, quoad vinculum? Pontificii negant; ſic enim decernit concilium Tridentinum ſeſſ. XXIV. can. 7. „Si quis dixerit, eccleſiam errare, cum docuit & docet, iuxta evangelicam & apoſtolicam doctrinam propter adulterium alterius coniugum matrimonii vinculum non poſſe diſſolvi, & utrumque, vel etiam innocentem, qui cauſam adulterio non dedit, non poſſe altero coniuge vivente aliud matrimonium contrahere, mœcharique eum, qui dimiſſa adultera aliam duxerit, & eam, quæ dimiſſo adultero, alii nupſerit, anathema ſit.„ Alexander III. in c. *Ex literis &c.* x de divort. diremto propter adulterium coniugio innocentem ſi alteram duxerit, *non modo a poſteriore uxore ſeparandum, verum etiam ad priorem uxorem redire compellendum ſtatuit.* Bellarminus lib. I. de matrim. cap. XVI. *Probandum iam nobis eſt, matrimonii inter fideles contracti & conſummati vinculum adeo eſſe indiſſolubile, ut nec cauſa fornicationis dirimi poſſit, & ideo vivente priore coniuge nunquam eſſe licitum ad ſecundas nuptias adſpirare.* Similia occurrunt apud Tapperum tom. II. art. 18. Nos contrarium ſtatuimus, ac propter adulterium matrimonium fidelium conſummatum quoad vinculum diſſolvi poſſe adſerimus. Antequam vero noſtræ ſententiæ rationes producamus, ſtatus quæſtionis recte conſtituendus erit. 1.) Non eſt quæſtio de *tempore vet. teſt.* in eo enim divortia fuiſſe licita, pontificii non negant, ſic enim ſcribit Bellarminus de matrim. cap. XVII. „Quæſtio eſt apud doctores, utrum repudium Iudæis conceſſum, ita ut aliud matrimonium poſt repudium iniri poſſet, permiſſum fuerit ut licitum, an vero ut minus malum. Et quidem ſententia communior Lombardi, Bonaventuræ, Richardi, & aliorum id habet, ut illicitum ſemper fuerit, ſed permiſſum tamen, ut impune fieret, cauſa maioris mali evitandi. Sed contraria opinio„ (quod ſcilicet per libellum repudii in vet. teſt. vinculum ipſum fuerit ſolutum, ac proinde non fuerit peccatum poſt divortium nubere) *mihi ſemper probabiliſſima viſa eſt.* Unde concilium Tridentinum *ad evangelicam & apoſtolicam doctrinam* unice provocat, ac per eam divortia penitus in nov. teſt. ſublata eſſe ſtatuit. Id ipſum facile intelligitur ex falſa illa hypotheſi, ex qua opinio illa pontificiorum, quod in nov. teſtam. divortium propter adulterium fieri non poſſit, originem traxit, quæ eſt, quod matrimonium utpote *ſacramentum* introducat vinculum indiſſolubile. Iam vero in novo demum teſtam. matrimonium ſacramentum eſſe cœpiſſe adſerunt. Ergo tantum de divortio in nov. teſt. quæſtionem inſtitutum eſſe præſupponunt. 2.) Non eſt quæſtio *de matrimonio infidelium*, ſed fidelium. *Coniugium infidelium ſolvi poſſe etiam quoad vinculum, ſi alter coniugum convertatur ad fidem, & alter no-*

ſit ei cohabitare, *ſine iniuria creatoris*, adſerit Bellarminus lib. de matrim. cap. XII. *idque extra controverſiam eſſe* pronunciat. Sed quid ea de re ſtatuendum ſit, inferius in quæſtione de cauſis divortii diſpiciemus, hoc loco tantum quæſtio eſt, de divortio in chriſtianos propter adulterium facto. 3.) Non eſt quæſtio *de matrimonio fidelium rato nondum conſummato*, an per ingreſſum in religionem, hoc eſt, per monaſtices profeſſionem, *etiam quoad vinculum* ſolvi poſſit, quod adfirmant pontificii, ut conſtat ex Bellarmino lib. II. de monach. cap. XXXVIII. & lib. I. de matrim. cap. XIII. qua de re quid ſtatuendum ſit, diſpiciemus itidem inferius, in ſequenti ſcilicet membro de cauſis divortii; hic tantum quæſtio eſt de divortio ſive ſolutione matrimonii rati vel conſummati propter adulterium inſtituenda. 4.) Non eſt quæſtio de ſolutione matrimonii conſummati quoad thorum & menſam, an propter adulterium talis ſolutio fieri poſſit; quod pontificii concedunt, ſic enim ſcribit Bellarminus de matrim. cap. XIV. „Sententia theologorum & totius eccleſiæ eſt, „poſſe matrimonium conſummatum inter „fideles ſolvi quoad thorum & cohabitationem duabus de cauſis. Primo ex conſenſu propter maiorem atque altiorem „ſtatum adquirendum, ut ſi uterque coniugum continentiam perpetuam voveat, „& ad religionem (monaſticam) tranſeat. Secundo ſine conſenſu, ob crimen „idque triplex: Primum eſt adulterium alterius coniugis, deinde ſi alter coniugum „a fide catholica recedat, denique ſi alter „coniugum impellat alterum ad peccatum, „ita ut non poſſit alter cum eo cohabitare „ſine periculo Deum offendendi.„ Quid de hiſce cauſis ſtatuendum ſit, ex ſequentibus adparebit; hoc loco tantum quæſtio eſt de ſolutione matrimonii quoad vinculum propter adulterium inſtituenda. 5.) Non eſt quæſtio de *adulterio inceſtuoſo*; in eo enim licitum eſſe parti innocenti aliam ducere, canoniſtæ tradunt, ut ſuo loco videbimus; ſed in genere de quolibet adulterio etiam ſine inceſtu, an propter illud divortium ſive ſolutio quoad vinculum fieri poſſit.

Adfirmativa probatur I.) Ex manifeſtis ſcripturae dictis: I.) Chriſti Matth. V. 32. & XIX. 9.

§. DLXIV. Hiſce de vero quæſtionis ſtatu præmiſſis producimus argumentorum noſtrorum claſſes, quarum prima & præcipua conſtat ex *manifeſtis ſcripturæ dictis.* Altera ex *rationum momentis.* Tertia ex *conciliorum decretis.* Quarta ex *imperatorum reſcriptis.* Quinta ex *patrum ſententiis.* Sexta ex *ipſorum adverſariorum ſuffragiis.* I.) Dicta ſcripturæ ſuppetunt duplicia: quædam ſunt ipſius *Salvatoris noſtri Ieſu Chriſti;* quædam vero *apoſtoli Pauli.* Dicta Chriſti hæc ſunt: Matth. V. 32. *Ego dico vobis, quod omnis, qui dimiſerit uxorem ſuam*, παρεκτὸς λόγου πορνείας, *excepta fornicationis cauſa, facit eam mœchari, & qui dimiſſam duxerit, mœchatur.* XIX. 9. *Dico vobis, quicunque dimiſerit uxorem ſuam,* εἰ μὴ ἐπὶ πορνείᾳ, *niſi ob fornicationem, & aliam duxerit, mœchatur, & qui dimiſſam duxerit, mœchatur.* In hiſce Chriſti dictis, quæ per inſignem ſophiſticam pontificii pro ſuæ ſententiæ confirmatione adducere non verentur, recte intelligendis & explicandis in genere quinque membra notari iubet Mentzerus tom. IV. diſp. Marp. diſp. XV. th. 99. & ſeqq. 1.) particulas illas παρεκτὸς καὶ εἰ μὴ quæ a Chriſto inſeruntur, eſſe *excluſivas*, ut conſtat ex 1 Sam. XX. 39. XXI. 9. 1 Reg. III. 18. XII. 20. Pſalm. XVIII. 32. (ubi pro παρεκτὸς, in Græca verſione habetur πάρεξ) Act. XXVI. 19. Matth. XI. 27. XII. 4. XXVII. 8. & 21. XXI. 19. & ex aliis ſcripturæ locis, ex quo conſequens eſt, ipſam etiam Chriſti ſententia *excluſive* accipiendam eſſe hoc ſenſu: Quicunque præter ullam aliam cauſam, quam adulterium,

dimit-

dimittit uxorem ſuam, ſive ab uxore ſua divortium facit, & aliam ducit, mœchatur; nequaquam vero pro particulis *comparativis* ſive comparationis habere poſſunt, quaſi minus peccatum ſit dimittere uxorem propter fornicationem & aliam ducere, maius vero ſine fornicationis cauſa eandem dimittere, & aliam ducere, de ea enim peccatorum comparatione hoc loco agere, Chriſto ne in mentem quidem venit. Neque enim propoſita erat quæſtio, utrum ex *illegitimis* divortiis gravius ſit peccatum, ſed quæſtio erat de cauſis divortii *legitimis*. Phariſæi exiſtimabant, quamvis cauſam ſufficere, ſed Chriſtus reſpondet, ſolam fornicationis cauſam vinculum matrimonii ſolvere, ut adultera dimitti & alia duci poſſit. 2.) Exceptionem illam de πορνείᾳ ſive λόγῳ πορνείας ἀπὸ κοινȣ̃ in ſequenti etiam membro *repetendam*, & ad totam Chriſti ſententiam referendam eſſe hoc modo: Qui dimiſerit uxorem ſuam excepta fornicationis cauſa, ille tum ipſe mœchatur, tum etiam dimiſſam uxorem mœchari facit, & qui duxerit dimiſſam, ſcilicet extra fornicationis cauſam, mœchatur, videlicet ducendo alterius uxorem. 3.) Exceptionis iſtius vim eſſe eam, ut ſi *cauſa fornicationis* uxor dimittatur, hoc eſt, divortium inſtituatur, non poſſit dici maritus mœchari, ſi aliam duxerit; id enim firmiſſime probat argumentum ductum a *contrariis immediatis*, quorum natura hæc eſt, ut, quod de uno adfirmatur, de altero negandum ſit, & vice verſa, quod de uno negatur, de altero ſit adfirmandum. 4.) Fundamentum huius explicationis, qua excipitur cauſa adulterii a generali prohibitione divortii, ex *collatione aliorum ſcripturæ dictorum & ex ipſa natura adulterii* demonſtrari poſſe. Coniuges ex primæva Dei inſtitutione ſunt *una caro*, Gen. II. 24. Matth. XIX. 6. ſed uxor, quæ fornicatur, fit una caro cum adultero, & maritus, qui fornicatur, fit una caro cum ſcorto. 1 Cor. VI. 16. Ergo non amplius manet vinculum coniugalis unitatis, ſed nefarie per adulterium diſrumpitur, & per conſequens adultera poteſt repudiari. 5.) Locum Marc. X. 11. & Luc. XVI. 18. (in quo exceptio fornicationis non habetur adiecta) ſupplendum eſſe ex Matthæo, quia iuxta vulgatum canonem *pauciora exponi debent ſecundum plura, & regula generalis per exceptionem alibi traditam eſt limitanda.* De loco Matth. V. 32. in ſpecie notandum, Chriſtum ſuam doctrinam (quod adulterium committatur per repudium quodcunque, niſi fiat cauſa ſtupri) opponere non legi divinæ, ſed corruptelis phariſaicis, perinde ut in explicatione quinti præcepti fecerat. Quia enim Moſes lege ſua forenſi permiſerat repudium, iubens repudiatæ dare libellum repudii; ideo phariſæi in quocunque repudii caſu talem formam libelli introduxerant ac receperant, ut maritus uxori a ſe repudiatæ concederet licentiam & poteſtatem, *ut duci poſſet a quocunque viro, nemine prohibente.* Sed Chriſtus oſtendit, non ex legibus forenſibus, ſed ex lege morali, & in hac quæſtione ex *prima coniugii inſtitutione* petendum eſſe iudicium, quid in foro conſcientiæ ac coram Dei iudicio licitum ſit vel illicitum, proinde nequaquam ita inferri poſſe: Lex Moſaica forenſis permittit libellum repudii, ergo coram Deo non peccat, ſed recte facit, qui quacunque de cauſa uxorem dimittit, quia inſtitutio coniugii oſtendit eſſe copulam indiſſolubilem; interim in illa ipſa generali prohibitione temerarii divortii excipit Chriſtus *cauſam fornicationis*, nimirum quia illa directe pugnat cum natura coniugii ac contra ſubſtantialia matrimonii, ideoque vinculum coniugii ſolvit. De loco Matth. XIX. 9. in *ſpecie* notandum, phariſæos quæſtionem Chriſto proponere de vero divortio, hoc eſt ſolutione matrimonii quoad vinculum, an quacunque de cauſa illud ſit licitum v. 3. Chriſtus reſponſionem petit ex prima coniugii inſtitutione, quæ oſtendit copulam

lam eſſe indiſſolubilem. Coniuges ſunt *una caro*. Ergo pars una non debet dimittere alteram. v. 4. 5. 6. Phariſæi ἔνςασιν depromunt ex lege moſaica Deut. XXIV. 1. *Moſes mandavit dare libellum repudii;* v. 7. reſpondet Chriſtus, propter σκληροκαρδίαν cordis populo Iudaico a Moſe id fuiſſe conceſſum, non autem ex prima coniugii inſtitutione deductum, v. 8. ac tandem v. 9. plene, integre ac perſpicue ad quæſtionem a phariſæis ſibi propoſitam reſpondet, quod non liceat uxorem dimittere niſi ob fornicationem. Sic ergo phariſæi in ſua quæſtione ponunt *definitum*, Chriſtus in reſponſione ſubiungit *definitionem* divortii, quod ſit *dimittere uxorem & aliam ducere*. Ex quibus omnibus ſic colligimus: Quam cauſam Chriſtus ipſe tanquam primus autor inſtitutionis coniugii ac optimus eiusdem interpres a generali prohibitione divortii excepit, propter eam divortium proprie dictum eſſe licitum, merito iudicatur. Sed cauſam adulterii Chriſtus ipſe duobus in locis & quidem diverſis temporibus, quando ex profeſſo materiam hanc in concionibus ſuis tractavit, a generali prohibitione divortii excepit, ut Matthæus αὐτήκοος teſtis confirmat. Ergo propter cauſam adulterii divortium proprie dictum merito iudicari debet licitum. *Adſumtum* confirmatur ex ipſis Chriſti verbis Matth. V. 32. XIX. 9. *Qui dimiſerit uxorem ſuam, excepta fornicationis cauſa, & duxerit aliam, mœchatur.* Ergo qui propter fornicationis cauſam uxorem dimittit, & aliam ducit, non mœchatur.

Exceptiones Bellarmini contra locum Matth. V. 19.

§. DLXV. Videamus Bellarmini ſophiſticas detorſiones, quibus loco huic clariſſimo nebulas inferre conatur: lib. I. de matrim. cap. XVII. profert varias exceptiones, quæ ſententiam ipſius magis ſuſpectam reddunt, quam probatam, ut enim iurisconſulti dicunt, *cui multipliciter reſpondetur, illi non ſemel bene reſpondetur. Verba Matthæi:* (inquit) *niſi ob fornicationem, poſſunt accipi vel exceptive vel negative.* I.) *Si accipiantur exceptive, reſpondendum eſt, Chriſtum non loqui de dimiſſione quoad vinculum, ſed ſolum quoad thorum, quando concedit dimiſſionem in cauſa fornicationis.* Reſp. 1.) Dimiſſio quoad thorum tantum non eſt verum divortium, ſed duntaxat divortii ſpectrum ac divortium imaginarium. Eraſmus in adnot. Matth. XIX. p. 62. *Ambroſius exponens epiſtolam ad Corinthios priorem, tribuit marito ius repudiandi, neque ſecus ſentit Origenes, unde coacti ſumus, aliud quoddam divortii genus inducere, quod ita dirimat conſuetudinem domeſticam, ut nihilo ſecius maneat coniugii vinculum, quod quidem divortii genus nomen duntaxat divortii habet, cum a nobis ſit repertum, de hoc non percontatos Iudæos per ſe liquet, quibus prorſus erat incognitum.* Idem in 1 Cor. VII. p. 329. *Quod nos interpretamur divortium, cum dirimitur domeſtica conſuetudo manente coniugii vinculo, quis unquam veterum vel theologorum vel iurisconſultorum adpellavit divortium?* 2.) Dimiſſio quoad *thorum tantum*, manente integro coniugali vinculo Iudæis fuit penitus ignota, unde Bellarminus ipſe in reſp. ad obiect. 14. ſeptem argumentis probat, *per libellum repudii ipſum coniugii vinculum apud Iudæos fuiſſe ſolutum, ita ut poſt repudium permiſſum fuerit novum matrimonium, non ſolum ut minus malum, ſed etiam ut licitum.* In forma libelli repudii, quæ adhuc hodie Iudæis uſitata eſt, expreſſe ponitur hæc clauſula: *Concedo ei licentiam & poteſtatem, ut pro libitu ſuo vadat, quo voluerit, ducique poſſit ab omni viro, nec eam quisque prohibere præſumat.* Ecquis igitur ſibi perſuadere poterit, Chriſtum de divortio cum Iudæis loquentem, aliud divortii genus intellexiſſe, quam apud illos erat uſitatum?

atum? 3.) De quo divortio interrogarunt phariſæi Matth. XIX. 3. de eodem etiam Chriſtus reſpondit, alias ipſi quæſiviſſent de alliis, ac Chriſtus ipſis reſpondiſſet de cœpis, quod de illa cœleſtis Patris ſapientia cogitare abſurdum. Atqui phariſæi interrogarunt de divortio, quoad *vinculum*. Non erant illi ſoliciti de diſſolutione quoad *thorum*, ſed quæſtionem movebant de ſolutione quoad *vinculum*, quæ in populo Iſraelitico erat uſitata. Ergo. 4.) De quo divortio loquitur lex moſaica Deut. XXIV. 1. de eodem intelligenda ſunt verba Chriſti Matth. V. 32. Ratio eſt, quia Chriſtus hæc verba opponit doctrinæ phariſæorum, quam ex lege moſaica de libello repudii ipſi colligebant. Iam vero lex moſaica loquitur de tali divortio, quod eſt vere & proprie ſic dictum divortium, quo ipſum coniugii vinculum ſolvitur. Patet hoc ex ipſis verbis illius legis v. 2. *cum egreſſa* (repudiata) *alterum maritum duxerit*, *v. 3. & ille quoque oderit eam, dederitque ei libellum repudii, & dimiſerit de domo ſua, vel certe mortuus fuerit*, v. 4. *non poterit prior maritus recipere eam in uxorem*, ex quibus verbis manifeſte colligitur, legem illam non punire nuptias repudiatarum cum aliis viris, quod ſi illæ nuptiæ cum repudiata fuiſſent pro adulteriis habitæ, lex toleraſſet publica & continua adulteria. Præterea lex prohibet, ne repudiata poſt mortem ſecundi mariti a priore in thorum recipiatur: Ier. III. 1. *Si dimiſerit vir uxorem ſuam, & recedens ab eo duxerit virum alium, numquid revertetur ad eum ultra?* At ſi per repudium non fuiſſet ſolutum coniugii vinculum, non fuiſſet peccatum, nec prohibendum, repudiatam a priore marito repeti. Levit. XXI. 14. Ezech. XLIV. 22. prohibetur ſacerdos ducere repudiatam. At niſi aliis licitum fuiſſet per legem forenſem moſaicam ducere repudiatam, fruſtra ſpecialiter id prohiberetur ſacerdoti.

§. DLXVI. Prævidit Bellarminus hæc argumenta pro noſtra explicatione adduci poſſe, ideo II.) excipit, *phariſæos quidem interrogaſſe de dimiſſione quoad vinculum, Chriſtum vero de eadem non reſpondiſſe*. Hoc vero perquam abſurdum eſt, de alia re phariſæos interrogare, de alia Chriſtum reſpondere! Quomodo igitur probat Bellarminus ſuum ſomnium? *Cum*, inquit, *in dimiſſione perfecta quoad vinculum duo contineantur dimiſſio unius & poteſtas ducendi aliam, Dominus hæc duo ſeparavit, ac unum quidem conceſſit, dimiſſionem videlicet cum reſtrictione ad cauſam fornicationis, alterum vero omnino ſuſtulit; & hæc eſt cauſa, cur fere ſemper Dominus illa duo diſtincte poſuerit*: Quicunque dimiſerit & aliam duxerit, *ut nimirum explicaret repudium in lege permiſſum, & partim adprobaret, partim improbaret*. Reſp. 1.) De tota repudii lege, quæ non ſolum dimiſſionem unius, ſed etiam poteſtatem ducendi aliam complectitur, eſt ibi diſputatio; de tota repudii lege quærunt phariſæi, de tota Chriſtus ipſis reſpondet, alias reſponſio fuiſſet ἀπροσδιόνυσος. Clemens Alexandrinus lib. III. ſtromat. ſcribit, *hoc fuiſſe, quod rogantes ſcire volebant, ſi liceret aliam ducere*. 2.) Quamvis in verbis Chriſti *exceptio cauſam fornicationis* exprimens ſubiungatur tantum *dimiſſioni*, tamen de ea ſola non eſt intelligenda, quaſi ſcilicet his Chriſti verbis tantummodo poteſtas dimittendi adulteram marito data fuerit, non autem aliam ducendi. Nam illa ipſa dimiſſio apud Iudæos includebat poteſtatem tranſeundi ad alias nuptias; diſtinguitur quidem dimiſſio adulteræ a ductione uxoris novæ, non autem ſeparatur, quaſi ſcilicet illam tantum, non autem hanc Chriſtus concedat, neque enim quæ *diſtincte* proponuntur, pro *ſeparatis* penitus ſunt habenda. Ideo vero exceptio cauſam fornicationis exprimens nominatim dimiſſioni ſubiicitur, quia propter fornicatio-

tionem ſive adulterium uxor dimittitur, nec tam propter adulterium dimiſſæ, quam propter dimiſſionem adulteræ alia iuſte ducitur, quia iuſta dimiſſio poteſtatem continet tranſeundi ad alias nuptias. Quin & adulterium iniuſtam dimiſſionem ſequens non tam committitur propter prioris coniugis dimiſſionem, quam alterius ac novæ coniugis ductionem. 3.) Invertimus igitur Bellarmini ἔνςασιν. Chriſtus a generali divortii prohibitione caſum fornicationis excipiens utrumque exprimit, unius, ſcilicet adulteræ, dimiſſionem & alterius uxoris acceptionem, ergo re ipſa docet, propter fornicationem ita licere adulteram dimittere, ut liceat aliam ducere. Matth. XIX. 9. *Qui dimiſerit uxorem ſuam, niſi ob fornicationem, & aliam duxerit, mœchatur.* Marc. X. 11. *Qui dimiſerit uxorem ſuam, & aliam duxerit* (ſubintellige ex Matthæo, cuius epitomator eſt Marcus, *excepta fornicationis cauſa*) *adulterium committit ſuper eam.* Luc. XVI. 18. *Omnis qui dimittit uxorem ſuam, & aliam ducit,* (ſubintellige itidem ex Matthæo, poſt quem Lucas ſcripſit, *excepta fornicationis cauſa*) *mœchatur.* Ergo a contrario ſenſu qui ob fornicationem uxorem dimittit, & aliam ducit, non mœchatur. 4.) Quod Bellarminus addit, *Chriſtum omnino ſuſtuliſſe poteſtatem ducendi aliam, etſi conceſſerit poteſtatem dimittendi uxorem propter cauſam fornicationis*, illud pugnat cum ipſis canoniſtis, qui concedunt perſonæ innocenti adulteram dimittenti ſecundas nuptias, ſi adulterium fuerit *inceſtuoſum.* c. *Quod propoſuiſti &c.* c. *Concubuiſti &c.* c. *Quædam cum fratre &c.* 32. q. 7. 5.) Quod Chriſtus repudia illa vulgaria *partim improbaverit, partim adprobaverit*, hoc eſt, quod dimiſſionem quidem adprobaverit, ſed alterius acceptionem improbaverit, illud falſum eſſe manifeſte conſtat ex Matth. XIX. 8. *Ad duritiam cordis veſtri Moſes permiſit vobis dimittere uxores veſtras, ab initio autem non fuit ſic.*

§. DLXVII. III.) Ad argumentum ex contrario ſenſu ductum Bellarminus ſic excipit: *Si exponamus verba Domini, hoc modo: Qui dimiſerit uxorem ſuam, niſi ob fornicationem, & aliam duxerit, mœchatur, hoc eſt, mœchatur illam dimittendo, quia facit eam mœchari, & mœchatur aliam ducendo, quia proprie adulterium committit, atque ita bis mœchatur; tunc a contrario ſenſu inferendum eſt: Ergo qui propter fornicationem dimittit uxorem, & aliam ducit, non mœchatur bis, ſed tantum ſemel, id eſt, non mœchatur dimittendo, ſed ſolum aliam accipiendo, & hoc eſt veriſſimum. Sin accipiamus alteram expoſitionem, quæ talis eſt: Quicunque dimiſerit uxorem ſuam, niſi ob fornicationem, hoc eſt, quod non licet niſi ob fornicationem, & aliam duxerit, mœchatur, a contrario ſenſu non poteſt inferri, niſi hoc: Ergo qui propter fornicationem dimittit uxorem, & aliam ducit non peccat dimittendo, ſed ſolum mœchatur aliam ducendo.* Reſp. 1.) Eligat vero Bellarminus certam & conſtantem aliquam textus expoſitionem, cui inſiſtere velit, coacervatio illa diverſarum exceptionum eſt inconſtantis & vagabundi animi indicium. 2.) Prior expoſitio non eſt conformis verbis Chriſti. Chriſtus enim non dicit, quod eum dicere Bellarminus fingit: *Qui dimiſerit uxorem ſuam, niſi ob fornicationem, mœchatur, & qui aliam duxerit, mœchatur*, ſed Matth. V. 32. dicit: *Qui dimiſerit uxorem ſuam excepta fornicationis cauſa, facit eam mœchari, & qui dimiſſam duxerit, mœchatur.* Matth. XIX. 9. dicit: *Qui dimiſerit uxorem ſuam niſi ob fornicationem, & aliam duxerit, mœchatur.* Nihil hic habetur de duplici repetitione mœchiæ, ſed abſolute ac ſimpliciter pronunciat Chriſtus, eum, qui excepta fornicationis cauſa uxorem dimittit, & aliam ducit, mœchari. Ex una propoſitione Chriſti Bellarminus facit geminam, & quæ in ſubiecto Chriſtus coniungit, ipſe audacter in

in duas propoſitiones divellit. 3.) Quomodo in ipſa dimiſſione Bellarminus mœchiam ſtatuere poteſt, cum cap. XII. præced. §. 8. diſputet, quod *liceat dimittere uxorem infidelem, etiamſi illa velit cohabitare?* Atqui ſi hic eſt ſenſus verborum Chriſti, *qui extra cauſam fornicationis uxorem dimittit, mœchatur, hoc eſt, auctor eſt illi, ut mœchetur,* utique non licebit uxorem infidelem extra cauſam fornicationis dimittere; alias enim datur ipſi occaſio mœchiæ, & ſic etiam is, qui infidelem dimittit, mœchatur. 4.) In conſequente plus infert Bellarminus, quam eſt in antecedente convertendo. Illud enim duntaxat ſequitur, eum non bis peccare. Si inferre velis, *ergo eum ſemel peccare*, negabitur illatio, quia poteſt nullo modo peccare, quod eſt veriſſimum. Qui enim propter fornicationem uxorem dimittit, & aliam ducit, nec bis nec ſemel, ſed nullo plane modo peccat, quia per adulterium prioris coniugii vinculum fuit ſolutum, & quia dimiſſio in cauſa divortii dat poteſtatem aliud matrimonium contrahendi. 5.) Poſterior expoſitio ſi recte accipiatur, nobis non adverſatur. Illa ipſa enim dimiſſio, quam propter fornicationem Chriſtus concedit, ius novi matrimonii includit, ut invictis argumentis oſtendimus ſuperius. Divortium apud Iudæos dabat poteſtatem dimittendi coniugem priorem & aliam ducendi. Iam vero propter adulterium Chriſtus concedit divortium. Ergo propter adulterium concedit poteſtatem priorem coniugem dimittendi & aliam ducendi. Per adulterium ſolvitur ipſum coniugii vinculum, quia ſolvitur carnis unitas, nefarie rumpitur coniugalis fides, & peccatur contra ipſa matrimonii ſubſtantialia. Ergo qui poſt divortium propter adulterium factum ducit aliam, tam non peccat, quam qui ſecundas contrahit nuptias priore matrimonii vinculo per mortem ſoluto. 6.) Cadaver igitur conſequentiæ eſt, quando Bellarminus ſic concludit: *Qui dimiſerit uxorem ſuam niſi ob fornicationem, hoc eſt, quod non licet niſi ob fornicationem, & aliam duxerit, mœchatur. Ergo qui propter fornicationem dimittit uxorem, & aliam ducit, non peccat dimittendo, ſed ſolum mœchatur aliam ducendo.* Sic enim inferri debebat: Ergo qui propter fornicationem dimittit uxorem, & aliam ducit, non mœchatur, non peccat dimittendo, nec aliam ducendo, quia particula exceptiva non ad unum duntaxat membrum, videlicet ad dimiſſionem, ſed ad utrumque membrum pertinet, ut conſtat ex ipſa phariſæorum quæſtione, in qua intelligitur non nuda dimiſſio, ſed cum poteſtate ducendi aliam coniuncta.

§. DLXVIII. Atque hæc de prima Bellarmini explicatione, qua Chriſti verba *exceptive* intelliguntur, dicta ſint: examinemus etiam alteram, qua verba Chriſti *negative* accipi poſſe pugnat. *Si cum Auguſtino* (inquit) *accipiamus illa verba*, niſi ob fornicationem, *non exceptive, ſed negative, tunc admittimus, Chriſtum loqui de dimiſſione, quoad vinculum; ſed negamus, concedi iſtam dimiſſionem in cauſa fornicationis, quia illud*, niſi ob fornicationem, *non eſt exceptio, ſed negatio. Negat Dominus, licitam eſſe talem dimiſſionem ſine cauſa fornicationis, ſed non dicit eſſe licitam, ſi adſit cauſa fornicationis.* Reſp. 1.) Hæc explicatio poſterior repugnat priori. Si enim loquitur Chriſtus de dimiſſione tantum quoad *thorum*, (quod in priore explicatione evincere voluit Bellarminus) falſum erit, eum loqui de dimiſſione non tantum quoad *thorum*, ſed etiam quoad *vinculum*. Si verborum Chriſti hic eſt ſenſus, quod liceat propter fornicationem dimittere uxorem, non tamen aliam ducere, (quod in priore explicatione evincere voluit Bellarminus) falſum erit, Chriſtum non dicere, quod ſit licita dimiſſio, ſi adſit cauſa fornicationis.

Quo teneam vultum mutantem hunc Protea nodo?

Apage ſcepticam illam theologiam & multiformem ac verſatilem ſcripturæ detorſionem. Ne terrenus quidem princeps æquo ferret animo, diploma ſuum non *diverſis* tantum, ſed etiam *adverſis* ſibique contrariis expoſitionibus torqueri, & nos putabimus, ſummum illum monarcham protervism illam relicturum impunitam, qua decreta ipſius tam variis ſibique contrariis expoſitionibus diſcerpuntur? 2.) Vulgata Latina verſio particulas παρεκτὸς καὶ εἰ μὴ diſerte expoſuit *exceptive*. Matth. V. 32. *Qui dimiſerit uxorem excepta fornicationis cauſa &c.* XIX. 9. *Quicunque dimiſerit uxorem ſuam niſi ob fornicationem* &c. Caveat igitur ſibi Bellarminus a fulmine anathematis, quod concilium Tridentinum vibrat in eos, qui quovis prætextu Latinam verſionem deſerunt. 3.) Vocabula Græca παρεκτὸς, εἰ μὴ, manifeſte notant *exceptionem*, ut innumeris confirmari poteſt exemplis. 4.) Ac niſi Chriſtus cauſam fornicationis a generali divortiorum prohibitione voluiſſet exceptam, cur eius mentionem facere voluiſſet, cum de ea a phariſæis non fuerit interrogatus? Si in cauſa adulterii non conſtituitur quædam limitatio & exceptio, non fuiſſet opus quidquam de ea admiſcere. 5.) Illud ipſum manifeſte colligitur ex occaſione, quæ Chriſto fuit data, ut doctrinam de divortio proponeret. Quærunt phariſæi, *an liceat homini dimittere uxorem κατὰ πᾶσαν αἰτίαν, quacunque de cauſa?* Matth. XIX. 3. reſpondet Chriſtus: *Qui dimiſerit uxorem ſuam, niſi ob fornicationem, & aliam duxerit, mœchatur.* v. 9. Quid hoc aliud eſt, quam non licet dimittere uxorem quacunque de cauſa, ſed tantum propter certam aliquam cauſam, videlicet propter cauſam adulterii? Si Chriſtus abſolute ac ſimpliciter negare voluiſſet, ex ulla cauſa licitum eſſe divortium, verba quæſtionis in ſuo reſponſo repetiviſſet: *Qui dimiſerit uxorem ſuam κατὰ πᾶσαν αἰτίαν, & aliam duxerit, mœchatur.* Certe cum de omnibus cauſis fuerit Dominus interrogatus, ac de reliquis omnibus negaverit, de hac ſola adulterii cauſa ita pronunciarit, ut nolit eam in reliquarum cenſu ac claſſe contineri, eo ipſo de hac cauſa contrarium adfirmaſſe merito indicatur. 6.) Perquam abſurdum eſt, quod Bellarminus ſcribit, *Dominum quidem negare, licitam eſſe dimiſſionem ſine cauſa fornicationis, ſed non dicere eſſe licitam, ſi adſit cauſa fornicationis.* Turpiſſima enim hæc eſt principii petitio, quam ipſe ſonus verborum Chriſti fortiſſime refellit. Quia enim Dominus negat, licitam eſſe dimiſſionem ſine cauſa fornicationis, eo ipſo docet licitam eſſe, ſi adſit cauſa fornicationis. Perinde ac ſi inferam: Scriptura negat licitum eſſe parentum odium extra illum caſum, quando præcipiunt contraria mandato Patris cœleſtis. Ergo ſi quando talis caſus contingit, licitum eſt parentes odiſſe, hoc eſt, poſthabere. Hanc illationem firmam eſſe, non poterit negare Bellarminus, cur ergo priorem labefactare nititur, quæ eidem per omnia congruit. 7.) Si Chriſtus conceſſit dimiſſionem reſtrictam *ad fornicationis cauſam*, ut Bellarminus cap. XVII. obi. 1. agnoſcit, utique exceptio illa non eſt negativa, ſed adfirmativa.

§. DLXIX. Regerit Bellarminus: 1.) *Argumentum a contrario ſenſu non concludit, niſi recte accipiantur contraria. Iam vero cum dicimus negative: Quicunque ſine cauſa fornicationis, dimiſſa uxore, aliam ducit, mœchatur, non recte infertur, ergo qui propter fornicationem uxore dimiſſa aliam ducit, non mœchatur, ſed tantum inferri poteſt, ergo minus graviter mœchatur. Nam qui ſine cauſa fornicationis uxore dimiſſa aliam ducit, non ideo mœchatur, quia ſine tali cauſa aliam ducit, ſed quia aliam ducit. Quod autem*

ea cauſa abſit, non facit eum mœchari, ſed facit eum mœchari cum iniuria prioris coniugis, & idcirco qui propter fornicationem dimiſſa uxore priore aliam ducit, mœchatur quidem, ſed minus graviter, quia ſine iniuria prioris coniugis. Reſp. Chriſtus non loquitur *comparative*, ſed *exceptive*, ut evidentibus argumentis fuit comprobatum. Propter vim igitur particulæ excluſivæ, quæ ponit in uno, quod negat in altero, (*Exceptio ponit contrarium in caſu excepto*, dicunt iuriſconſulti) & propter naturam limitationis, quæ a generali regula certum caſum eximit, firmiſſima eſt conſequentia: *Qui dimittit uxorem excepta fornicationis cauſa, & aliam ducit, mœchatur.* Ergo qui propter fornicationem uxorem dimittit, & aliam ducit, non mœchatur. Urgemus noſtrum argumentum: Si cauſa adulterii eſſet in eodem ordine cum reliquis cauſis, propter quas non eſt licitum divortium, cur illam Chriſtus addidiſſet? 2.) *Quemadmodum ex verbis Iacobi IV. 17.* Scienti bonum, & non facienti, peccatum eſt illi; *non licet a contrario ſenſu inferre, ergo ignoranti bonum & non facienti, peccatum non eſt illi, nam ſunt etiam peccata ignorantiæ; ſed inferri debet: Ergo ignoranti bonum & non facienti, minus peccatum eſt, quam ſi ſciens peccaſſet. Et quemadmodum ſi quis diceret: Qui niſi ob inopiam furatur, peccat, non poſſet inde inferri: ergo qui ob inopiam furatur, non peccat, ſed ergo, qui ob inopiam furatur, minus peccat, niſi forte eſſet extrema neceſſitas, quia tunc non modo non peccatum, ſed nec furtum adpellandum eſſet: ita quoque in præſenti quæſtione rem ſe habere* Bellarminus innuit. Reſp. eſt maxima diverſitas inter propoſitionem Chriſti & Iacobi. Chriſti propoſitio expreſſe habet additam excluſivam: *Qui uxorem dimiſerit, excepta fornicationis cauſa, mœchatur.* Iacobi propoſitio non habet excluſivam Iac. IV. 17. *Scienti bonum facere & non facienti, peccatum eſt.* Indefinita hæc eſt, non autem *exceptiva* vel *excluſiva;* non enim additur, *ſoli* ſcienti bonum & non facienti, eſt peccatum, ἀπαιδεύτως igitur propoſitio Chriſti cum ea confertur. Illud vero probamus & acceptamus, quod Bellarminus propoſitionem Chriſti confert cum ea: *Qui niſi ob inopiam furatur, peccat.* Ut enim a contrario ſenſu recte ex hac propoſitione infertur, ergo qui ob inopiam furatur, non peccat, ita quoque idem iudicium eſſe debet de propoſitione Chriſti: *Qui niſi ob fornicationem dimittit uxorem, mœchatur.* Ergo qui ob fornicationem eam dimittit, non mœchatur. Negat quidem Bellarminus propoſitionem illam: Qui niſi ob inopiam furatur, peccat; eſſe excluſivam, ſed redarguit eum uſus communis:

Quem penes arbitrium eſt & vis & norma loquendi.

(Adcurate autem nota, non hic agi de propoſitionis illius *veritate* vel *falſitate*, ſed tantum de eius *quantitate*, an ſit excluſiva, an vero minime, ubi ſonora voce adfirmamus prius.) 3.) *Particulæ παρεκτὸς & εἰ μὴ ſæpe quidem accipiuntur exceptive, ſed tamen poſſunt etiam aliter accipi.* Apoc. IX. 4. *Præceptum eſt illis, ne læderent fœnum terræ, neque omne viride, neque omnem arborem, niſi tantum homines, qui habent ſignum Dei in frontibus. Illud niſi, Græce εἰ μὴ, non poteſt exceptive accipi, ſed adverſative, niſi quis velit homines inter arbores connumerare.* Et Apoc. XXI. 27. *Non intrabit in eam aliquid coinquinatum, niſi qui ſcripti ſunt in libro vitæ, non poteſt particula εἰ μὴ exceptive accipi, nam ſenſus eſſet, aliquos coinquinatos intraturos in regnum Dei.* Reſp. illa ipſa exempla Bellarmino adverſantur, manifeſte enim in illis vis exceptionis elucet; ſiquidem ſenſus eſt, quod tantum illi homines læſi ſint, qui non habuerunt ſignum Dei in frontibus ſuis, ac

quod tantum illi intrabunt in Hieroſolymam cœleſtem, qui ſcripti ſunt in libro vitæ. Adde quod Bellarmini probatio ſit imperfecta, tantum enim de particula *εἰ μὴ* exempla adfert, quod *adverſative* accipiatur, non autem de particula παρεκτὸς, quæ perpetuo notat *exceptionem*. Præterea quando particula *niſi*, כִּי־אִם, *εἰ μὴ* adverſative uſurpatur, tum in præcedenti membro ſemper ponitur negativa, cui illa ex adverſo correſpondet, 2 Reg. V. 17. Luc. IV. 24. Ioh. V. 19. &c. ſed in verbis Chriſti non præcedit negatio, ſed adfirmatio. *Qui dimiſerit uxorem &c.* quæ non permittit, ut adverſative duntaxat explicetur. Ac ſi vel maxime adferri poſſent quædam exempla, in quibus particulæ παρεκτὸς & *εἰ μὴ* non ponerentur exceptive, illud tamen noſtræ ſententiæ nihil quidquam præiudicaret; neque enim quæſtio eſt, quomodo alibi hæ particulæ uſurpentur, ſed quo ſenſu in hoc loco accipi debeant, quod enim *exceptive* hoc loco uſurpentur, ex phariſæorum quæſtione & Chriſti reſponſione ὀφθαλμοφανερῶς elucеſcit. Revocamus igitur Bellarminum ad *vulgatæ verſionis* auctoritatem, quam concilium Trident. pronunciavit authenticam. 4.) *Etiamſi particula* παρεκτὸς *accipiatur exceptive, tamen poteſt eſſe exceptio negativa. Poteſt enim excipi cauſa fornicationis duplici ſenſu, vel quia cum ea cauſa adeſt, non eſt adulterium, aliam ducere, & hæc eſt exceptio adfirmativa, vel quia de ea cauſa nihil in præſentia determinatur, an ſufficiat excuſare adulterium, nec ne, & hæc eſt exceptio negativa.* Reſp. exceptio illa negativa eſt figmentum Bellarmini, ac verbis Chriſti ineptum plane adfingit ſenſum. Si enim Chriſtus de adulterio nihil voluiſſet definire, cur in generali regula, qua divortia prohibet, illius cauſam excepiſſet? Nec quæſtio erat de adulterii excuſatione, ſed de matrimonii propter adulterium diſſolutione. Fingat ac pingat Bellarminus, quidquid velit, non poterit clariſſimam verborum Chriſti lucem exſtinguere. Quidam ergo eo tandem confugiunt, quod *Chriſtus hanc quæſtionem domi diſcipulis ſuis apertius ac magis fidenter expoſuerit.* Atqui illis quæ ſcripta ſunt, contenti eſſe debemus; quæ domi iterum a Chriſto dicta repetit Marcus, ea in diſputatione cum phariſæis clariſſime expoſita commemorat Matthæus.

§. DLXX. II.) Dictum apoſtolicum, ex quo noſtram confirmamus ſententiam, proponitur 1 Cor. VII. 10. *Iis, qui matrimonio iuncti ſunt, præcipio non ego, ſed dominus, uxorem a viro non diſcedere*; v. 11. *quod ſi diſceſſerit, maneat innuptam, aut viro ſuo reconciliari, & vir uxorem non dimittat.* v. 13. *Et ſi qua mulier habet virum infidelem, & hic conſentit habitare cum illa, non dimittat virum &c.* v. 15. *Quod ſi infidelis diſcedit, diſcedat, non enim ſervituti ſubiectus eſt frater aut ſoror in huiusmodi.* Quemadmodum Chriſti dictum pontificii pervertunt, ut ad ſuam opinionem illud detorquere poſſint, ita quoque apoſtoli dictum pro ſe facere arbitrantur. Notanda igitur ſunt membra ſequentia: 1.) Scopus apoſtoli eſt coercere levitatem in divortiis, quacunque ex cauſa temere inſtitutis, tum Iudæis tum gentilibus eo tempore uſitatam; ideo ex primæva coniugii inſtitutione a Chriſto repetita oſtendit, coniugium eſſe vinculum indiſſolubile (extra ſcilicet fornicationis cauſam, hanc enim limitationem ibidem Chriſtus addit in illo ipſo loco, quem apoſtolus reſpicit) atque ex hoc principio haſce deducit regulas: *Vxor a viro non diſcedat*, v. 10. *Vir uxorem non dimittat*, v. 11. *Diſcedens a viro uxor aut maneat innupta, aut viro reconcilietur* v. 11. Idem ad virum adcommodari poſſe ac debere, patet ex regula præcedente. Vir dimittens uxorem aut abſtineat a matrimonio, aut dimiſſam recipiat. Ratio eſt,

II.) Pauli 1 Cor. VII.

eſt, quia vinculum coniugii non ſolvitur niſi per ſolum adulterium. Ergo quæcunque incidere poſſint cauſæ, propter quas coniuges invicem diſcedant, tamen, niſi adſit adulterium ipſi coniugali unitati e diametro oppoſitum, propter nullam earum debet utrique vel alterutri dari poteſtas novum matrimonium ineundi. Ex eodem principio etiam hanc regulam deducit, quod coniux fidelis ne quidem ab infideli diſcedere debeat, quamdiu ſcilicet infidelis cum eo cohabitare conſentiat v. 13. Ratio eſt, quia religionis diſparitas non ſolvit matrimonii vinculum, ſicut adulterium. Quod ſi vero de facto infidelis diſcedat, & fidelem deſerat, tum perſona fidelis deſerta non eſt ſervituti ſubiecta, ſed libera a lege, ut ad ſecunda vota ipſi aditus pateat. 2.) Duo igitur ex hoc loco apoſtolico naſcuntur nobis argumenta. Prius ſic habet: Tum demum atque eo tantum in caſu mulier a viro diſcedens debet manere innupta, ſi ob aliam aliquam cauſam, quam propter adulterium diſceſſerit. Ergo a contrario ſenſu ſi ob adulterium mariti diſcedat, non tenetur manere innupta, ſed poſt factum a marito adultero divortium novi matrimonii poteſtas ipſi competit. *Antecedens* nititur illo fundamento, quod apoſtolus hoc loco non agat de *caſu excepto*, videlicet de fornicatione, ſed de *generali regula*, quod non liceat quibusvis ex cauſis divortium facere; id quod Chemnitius probat quatuor argumentis, a.) *apoſtolus non de novæ uxoris acceptione, ſed de prioris dimiſſione loquitur. Præcipio*, inquit, *non ego, ſed dominus, mulierem a viro non diſcedere, & virum non dimittere uxorem.* Quod ſi verba apoſtoli hunc haberent ſenſum, ut cauſam fornicationis includerent, conſequens eſſet, ne quidem diſcedere licere parti innocenti propter fornicationem ab adultero vel adultera. At conſequens hoc non concedunt pontificii. Quamvis enim poſt divortium propter fornicationem inſtitutum non concedant alterum matrimonium, tamen fatentur conceſſum eſſe, ut propter cauſam fornicationis vir poſſit uxorem dimittere, hoc eſt, *ab ea diſcedere*, & uxor poſſit virum dimittere, hoc eſt, *ab eo diſcedere.* Niſi ergo Chriſtum Dominum & apoſtolum, fidelem ipſius ſervum, hoſtiliter committere velimus, neceſſario dicendum eſt, apoſtolum non loqui de caſu fornicationis, quem Chriſtus excipit, ſed de aliis quibusvis caſibus, in quibus divortium licitum non eſt; proinde ſic concludimus: Quæ exceptio ac limitatio ſubintelligenda in verbis, *præcipio non diſcedere*, eadem intelligenda in verbis, *quod ſi diſceſſerit, maneat innupta.* Sed in verbis illis, *præcipio uxorem a viro non diſcedere*, ſubintelligenda eſt exceptio, quam Chriſtus addidit, videlicet de cauſa fornicationis. Ergo eadem exceptio & limitatio intelligenda eſt in verbis, *quod ſi diſceſſerit, maneat innupta. Maioris* ratio pendet ex συναφείᾳ textus apoſtolici. *Minor* demonſtrata eſt ex ipſa pontificiorum hypotheſi, qua ob fornicationem uxori a viro diſcedere permiſſum eſſe ſtatuitur. *b.) Ipſum verbum reconciliationis oſtendit, Paulum non loqui de cauſa fornicationis.* Quando enim in ſcriptura alter dicitur alteri reconciliari, intelligitur hoc proprie non *de parte innocente*, ſed quod *pars offendens* reconcilietur alteri, Rom. V. 10. Matth. V. 24. &c. Si ergo Paulus diſceſſionem mulieris ob viri fornicationem factam intelligeret, non mulieri, ut parti innocenti, ſed viro ut parti offendenti reconciliationem iniungeret. Quia vero dicit, mulier reconciliet ſe viro, ergo intelligit diſceſſionem, quæ propter alias cauſas fit, quam ob cauſam fornicationis. *c.) Ipſe Paulus* v. 15. *concedit fideli parti deſertæ poteſtatem ad alias nuptias transeundi.* Non enim dicit, ſi infidelis diſcedat, fidelis perſona maneat innupta, ſed liberam eam eſſe pronunciat. Ergo ipſe oſtendit, priorem illam ſententiam, *uxor a viro*

non

non diſcedat, *ac ſi diſceſſerit*, *innupta maneat*, admittere neceſſariam quamdam exceptionem, ex quo fundamento novum nobis naſcitur argumentum, quod paulo poſt ſubiungemus. *d.*) *Græci interpretes*, *Chryſoſtomus*, *Theophylactus & Oecumenius*, *atque ex Latinis Ambroſius exceptionem cauſæ fornicationis in explicatione Paulinæ ſententiæ addunt.* Quibus adiungi poteſt Primaſius in comment. 1 Cor. VII. ſic ſcribens: *Quando apoſtolus dicit*, *his qui in matrimonio ſunt*, *præcipio non ego*, *ſed dominus*; *loquitur proprie ad coniugatos*, *ne dimitterent uxores & alias ducerent*, *aut pulchras*, *aut divites*, *ſicut Iudæi faciebant*; & ad verba: *Vxorem a viro non diſcedere* adnotat, *ſi quis dimiſerit uxorem excepta cauſa fornicationis*, *facit eam mœchari.* 3.) Poſterius argumentum noſtrum ex hoc loco apoſtolico deductum ſic habet: Si perſonæ innocenti competit poteſtas novi matrimonii in caſu deſertionis, multo magis in caſu adulterii eadem innocenti perſonæ competet. Ratio *connexionis* eſt, quia adulterium ipſis ſubſtantialibus matrimonii & unitati coniugali magis repugnat, quam deſertio. Sed apoſtolus in caſu deſertionis perſonæ innocenti concedit poteſtatem novi matrimonii: *Si infidelis diſcedit*, (inquit) & hac ratione de facto divortium inſtituat, *diſcedat*, *οὐ δεδούλωται*, *non eſt ſervituti ſubiectus frater aut ſoror in huiusmodi*, hoc eſt, perſona fidelis deſerta non eſt ſerviliter adligata deſertrici aut deſertori, ſed libera eſt a lege uxoris deſertricis vel viri deſertoris, ut legitime iungi poſſit alteri fœminæ vel viro. Hanc enim eſſe ſignificationem phraſeos οὐ δεδούλωται intelligi poteſt ex collatione locorum Rom. VII. 1. *Lex κυριεύει*, *dominatur in homine*, *quanto tempore vivit* v. 2. *quæ enim ſub viro eſt mulier*, *viventi viro δέδεται*, *adligata eſt legi*, *ſi autem mortuus fuerit vir eius*, *κατήργηται*, *liberata eſt a lege viri.* v. 3. *ἐλευθέρα ἐστὶν*, *libera eſt a lege viri*, *ut non ſit adultera*. *ſi fuerit cum viro alio.* 1 Cor. VII. 39. *Mulier δέδεται*, *adligata eſt legi*, *quanto tempore vivit vir eius*, *quod ſi dormierit vir eius*, *ἐλευθέρα ἐστὶν*, *libera eſt*, *cui vult*, *nubat*, *tantum in Domino.* Ex his locis intelligitur, ἀδουλείαν illam (ut ſic loquar) perſonæ deſertæ nihil aliud eſſe, quam κατήργησιν ἀπὸ τοῦ νόμου τοῦ ἀνδρὸς καὶ ἐλευθερίαν γαμηθῆναι, liberationem a lege viri prioris & libertatem nubendi viro alteri. Ratio deciſionis apoſtolicæ eſt, quod perſona deſerta, utpote innocens, non debeat luere culpam perſonæ deſertricis, utpote nocentis, quæ propter fidem chriſtianam atque ex odio religionis diſcedens graviſſime peccat in Deum, matrimonii auctorem, & in ipſum ius matrimonii, cuius vinculum per diverſitatem religionis minime diſſolvitur. Sequitur igitur concluſio, quod iuxta doctrinam apoſtoli in caſu adulterii poteſtas novi matrimonii parti innocenti competat.

Exceptiones Bellarmini ad locum 1 Cor. VII.

§. DLXXI. Quid ad hæc Bellarminus? In genere excipit, *Paulum non poſſe exponi*, *niſi de diſceſſione ob iuſtam cauſam*, ſed hac de re inferius in examine argumentorum pontificiorum agetur. Poſtea in ſpecie Chemnitii rationes examinat. Ad *primam* regerit, *in verbis apoſtoli eſſe illipſin ipſi frequentiſſimam. Præcipio non diſcedere*, *ſcilicet ſine iuſta cauſa*, *quod ſi diſceſſerit*, *videlicet cauſa inventa*, *aut reconcilietur*, *aut maneat innupta.* Reſp. loquitur apoſtolus de diſſidiis, quæ inter coniuges ex cauſis politicis vel œconomicis oriuntur, propter quæ negat, ipſos a ſe invicem diſcedere debere, ab aliis autem caſum fornicationis exceptum eſſe, ex dicto Chriſti & ex fundamentis paulo ante adductis manifeſte conſtat. Ad ſecundam: *Verbum reconciliari eſſe commune & ei*, *qui læſit*, *& ei*, *qui læſus eſt*, *nam ſecundum ſcripturam & nos reconciliamur Deo*,

Deo, & Deus reconciliatur nobis. 2 Macc. I. & VII. Reſp. non hic quæritur de reconciliationis *actu*, qui & offendenti & offenſæ parti communis eſt, ſed de reconciliationis *principio*; a quonam debeat initium reconciliationis fieri, ubi Chriſtus docet Matth. V. 24. quod ab eodem iterum fieri debeat initium reconciliationis, a quo proceſſit offenſio, quæ non eſt iniuſte læſi ſed iniuſte lædentis. Cum ergo mulieri apoſtolus præſcribat, quod debeat *reconciliari viro*, id eſt, quod ab ipſa initium reconciliationis proficiſci debeat, ex eo recte colligitur, quod non agat de muliere ob fornicationem a viro diſcedente (hæc enim non eſt pars lædens, ſed potius læſa,) ſed quæ ob viri moroſitatem, malam converſationem vel cauſas alias ad divortium non ſufficientes diſcedit, & ſic partis lædentis vicem ſuſcipit. Quod Deus, cum fuerit pars læſa, mundum ſibi ipſi reconciliaverit, illud factum eſt propter intercesſionem Filii, qui noſtri loco ſtetit, ſatisfactionem plenariam promiſit, ſicque initium reconciliationis noſtro loco fecit; unde notanter dicit apoſtolus 2 Cor. V. 19. *Deus erat in Chriſto mundum reconcilians ſibi ipſi*, id eſt, per Chriſtum & propter Chriſtum genus humanum eſt Deo reconciliatum. Ergo hoc exemplum eſt ἀπροσδιόνυσον. Ad tertiam: *apoſtolum loqui de coniugio contracto inter infideles, de quo Dominus nihil præceperat*, idque probat *ex forma loquendi:* Cæteris ego dico, non Dominus. *At quando iubet uxorem a viro non diſcedere, & ſi diſceſſerit, manere innuptam, loquitur de matrimonio contracto inter fideles, quod Chriſtus indiſſolubile eſſe pronunciavit.* Reſp. non tantum fidelium, ſed etiam infidelium matrimonium eſt individua & indiſſolubilis coniunctio unius maris & unius fœminæ ex inſtitutione divina deſcendens; falſum igitur eſt, Dominum de coniugio inter infideles contracto nihil præcepiſſe. Si enim fidelium matrimonium eſt verum matrimonium, utique forma matrimonii in individua & indiſſolubili coniunctione conſiſtens ipſi competet, ex qua cum dominus deducat, non eſſe licitum divortium niſi ob ſolam fornicationem; quomodo de infidelium matrimonio nihil præcepiſſe dicendus erit? Tam infidelium quam fidelium matrimonium Chriſtus pronunciat eſſe inſolubile, excepta tamen fornicationis cauſa; niſi ergo velimus apoſtolum cum Chriſto, ſervum cum domino, diſcipulum cum magiſtro, committere, ſtatuendum erit, eodem modo ac ſenſu fidelium matrimonium inſolubile ab apoſtolo fuiſſe pronunciatum, quo modo ac ſenſu Chriſtus illud inſolubile eſſe pronunciaverat, videlicet excepto caſu fornicationis. De tota hac re inferius plura. Ad quartam: *patres non ponere exceptionem in illa ſententia:* Si diſceſſerit; *ſed in illa*, præcipio non diſcedere, *ac proinde cum pontificiis conſentire. Eoſdem autem patres in illa ſententia*, ſi diſceſſerit, *ponere potius incluſionem quam exceptionem fornicationis.* Reſp. ſi exceptio ponenda in illa ſententia: *præcipio non diſcedere*, eadem ponenda erit in illa: *ſi diſceſſerit;* ratio eſt evidens, quia de una eademque diſceſſione apoſtolus loquitur. Quæ fuerit commentatorum iſtorum ſententia ex ipſis eorum verbis liquet. Chryſoſtomus homil. XIX. in 1 Cor. VII. *Quoniam & propter continentiam & propter alias cauſas*, δι' ἄλλας προφάσεις, *& puſilli animi ſcrupulos contingebat fieri diviſiones, melius quidem, inquit, erat omnino non fieri, ſed ſi factum ſit, maneat uxor cum marito, etſi non τῇ μίξει, eo tamen, quod nullum alium virum adducat.* Et poſtea: *Quid dicis: Si ſit quidem infidelis, maneat cum uxore. Sin autem fornicator, nequaquam? Atqui fornicatio minus eſt peccatum, quam infidelitas. Minus quidem eſt fornicatio, ſed Deus ſuis valde parcit &c. Quomodo permiſſus eſt cum infideli concubitus, in muliere autem fornicante non adcuſa-*

tur maritus eam eiiciens? quoniam hic quidem ſpes eſt, fore ut per matrimonium ſalva ſit pars, quæ periit, illic autem iam ſolutum eſt matrimonium. Poſt fornicationem maritus non eſt maritus, ſed mulier, licet ſit cultrix idolorum, non amittit ius mariti. Ex his ſole clarius elucet, Chryſoſtomum cauſam fornicationis ſeiungere ab illis, propter quas apoſtolus prohibet mulierem a viro diſcedere. Eadem eſt Theophylacti, qui Chryſoſtomi adbreviator eſt, ſententia, ac proinde admodum ἀπαιδεύτως Bellarminus colligit, *nihil eſſe*, quod *inter illas cauſas, propter quas divortium fieri, & ad alias nuptias tranſiri poſſe Chryſoſtomus & Theophylactus negant, fornicationem alterius coniugis numerare prohibeat*, cum illi ipſi commentatores caſum fornicationis diſertis verbis exceperint. Oecumenii verba ſunt manifeſta: *Lex Domini eſt, ne excepta fornicatione fiat divortium.* Item: *Vir uxorem non dimittat, niſi ratione fornicationis duntaxat, hæc enim lex Chriſti eſt*; unde Bellarminus ad Oecumenii explicationem nihil reſpondit. Ambroſius, vel quicunque alius autor commentariorum dicit, *apoſtolum loqui de muliere, quæ recedit* (non ob fornicationem) *ſed ob malam converſationem viri.* Bellarminus regerit, *per malam converſationem nihil convenientius intelligi, quam ſi vir uxori fidem non ſervet.* At ſi textum apoſtolicum hoc ſenſu accipere velimus, contradiceret apoſtolus ipſi Chriſto, qui propter fornicationem mulierem a viro diſcedere poſſe permittit. Fornicatio ſpecies eſt malæ converſationis, ſed a genere ad certam & determinatam ſpeciem procedere non licet, cum non una ſed plures ſint malæ converſationis ſpecies. Quod idem autor in ſequentibus viro novum matrimonium concedit dimiſſa propter adulterium uxore, mulieri autem idem ius denegat, in eo nec ſcripturæ ſacræ, nec ſibi ipſi, nec Bellarmino conſentit, ut ſuo loco plenius videbimus. Scriptura & Ambroſius ipſe lib. I. de Abrahamo cap. IV. *æquale ius* utriusque coniugis agnoſcunt. *Vos* (inquit) *moneo viri, non commiſceri adulterino corpori, nec dare hanc occaſionem divortii mulieribus.* Bellarminus neutri concedit novi matrimonii poteſtatem.

§. DLXXII. *Altera* argumentorum noſtrorum claſſis conſtat ex *rationibus*; quarum *prima* petita ab *adulterii conditione.* Quodcunque ipſam formam coniugii tollit, propter illud ſeparatio coniugum quoad vinculum fieri poteſt. Ratio pendet ex uſitata regula: *Sublata rei forma tollitur res ipſa.* Atqui adulterium ipſam coniugii formam tollit, quia ſolvit unitatem carnis, fidem coniugalem evertit, adeoque ipſa ſubſtantialia matrimonii abolet. Coniuges ex ipſius Dei inſtitutione *ſunt una caro*, Geneſ. II. 24. Matth. XIX. 6. At mulier adultera fit una caro cum adultero 1 Cor. VI. 16. Ergo non amplius eſt una caro cum marito, & per conſequens vinculum coniugalis unitatis eſt ſolutum. Quando igitur maritus uxorem adulteram dimittit, & aliam ducit, tam non peccat, quam ſi poſt mortem prioris coniugis aliam ducit, quia tam per adulterium quam per mortem vinculum coniugalis unitatis tollitur; non hic ſolvit homo, ſed ipſa lex matrimonii, quam adultera nefarie eſt transgreſſa, & ab eius obligatione ſeſe ſubtraxit. Hoc argumentum, quod tamen primarium eſt, Bellarminus non adtingit, ſed in reſp. ad obiectionem 3. adfert aliquid, quod non mediocriter illud confirmat. *Etiamſi* (inquit) *fornicatio ſpiritualis, videlicet idololatria, infidelitas &c. ſit maius peccatum abſolute, tamen magis repugnat coniugio fornicatio corporalis, & ideo ſi fornicatio ſpiritualis ſolveret vinculum, ſolveret etiam corporalis*; ex eo ſic colligimus: Quidquid ita comparatum, ut magis repugnet

II.) *Ex rationum momentis.*

I.) *ab adulterii conditione.*

[...]net coniugio quam ſpiritualis fornicatio ullum aliud crimen, propter illud non [...]um ſeparatio quoad *thorum*, ſicut ob crimina, ſed etiam ſeparatio quoad [...]*culum* fieri poteſt. Sed adulterium eſt comparatum. Ergo.

Ex mul[ti]p[l]ici ad ab[ſurd]ium de[d]uctione.

§. DLXXIII. *Altera* ratio petita eſt ex *multiplici ad abſurdum deductione*, 1.) Si parti innocenti facto propter adulterium divortio non eſ[ſet] permiſſum aliud coniugium, ipſa pri[var]etur ſuo iure præter meritum & cul[pa]m. Conſequens eſt abſurdum, ergo & [ant]ecedens. *Connexio* probatur, quia in [co]mmiſſo adulterio tantum una pars deli[qui]t, cuius culpam tam non poteſt nec de[b]luere pars innocens, quam pars iniuſte [des]erta culpam deſertoris vel deſertricis, [qu]am negat apoſtolus ſervituti eſſe ſubie[ctu]m 1 Cor VII. 15. *Adſumtum* proba[tur] ex regula iuris canonici c. Sine culpa reg. iuris in 6. Bellarminus excipit, [cau]*ſam aliquam hic ſubeſſe, & quidem* [ma]*ximam, quia vinculum prioris manet, quia Chriſtus prohibet, & quia fieret* [pri]*ori iniuria.* Sed cauſas illas eſſe vanas [&] ficta*s* oſtendemus ſuo loco. 2.) ſi non [lic]eret parti innocenti uxorem ducere, di[vor]tium, a Filio Dei conceſſum in cauſa [for]nicationis, nihil aliud eſſet, quam la[que]us conſcientiæ coniiciens homines in [uſt]iones & fornicationes, adeoque in iram [&] iudicium Dei. Conſequens eſt abſur[du]m. Ergo & antecedens. *Connexio* pro[bat]ur, nam forte perſona illa innocens non [ha]bebit donum continentiæ, ideo in per[pet]ua uſtione verſabitur, quæ impedit in[voc]ationem Dei, aut etiam in fornicatio[ne]s & adulteria præcipitabitur. Excipit [Be]llarminus: *Aut perſona innocens pot[eſt] non dimittere coniugem, vel certe* [pos]*t dimiſſionem poteſt reconciliari, aut* [pot]*eſt non dimittere, nec poteſt reconci[lia]ri. Si detur primum, tum nullus con*[*ſcientiæ*] *ſcientiæ metuendus eſt laqueus, habet enim perſona innocens remedium paratum ſi continere non poteſt, nimirum ut coniugem non dimittat, aut dimiſſæ reconcilietur. Si non liceat aut non expediat uxorem retinere aut revocare poſt crimen admiſſum, tunc non deeſt remedium in divino auxilio, quod nemini petenti denegatur* Matth. VII. *Petite & accipietis. Et non eſſe novum, ut quis cogatur ſine ſua culpa ad perpetuum cœlibatum, oſtendit Auguſtinus de adult. coniug. cap. VIII. ut ſi forte uxor ab initio matrimonii in morbum incidat, & in eo perduret uſque ad mortem viri, ſi captiva ducatur, & viro ſciente in carcere vel alibi apud hoſtes perpetuo vivat, vel iuſti negotii cauſa multos annos in longinqua regione vir ab uxore diſiunctus maneat.* Reſp. ad *prius*: Suaderi ac conſuli poteſt viro, ut uxori adulteræ ignoſcat, ſed ut iuri ſuo renunciet, cogi nequit, qua de re ſuo loco plenius. Ad *poſterius* dicimus, eſſe rationem diſparem. In caſibus illis, quos Auguſtinus adducit, neceſſaria eſt continentia ex præcepto divino, quod vinculum matrimonii excepta fornicationis cauſa ſtatuit eſſe inſolubile, ideo preces poſſunt niti promiſſione divina. Sed in caſu adulterii Deus ipſe oſtendit, licitum eſſe divortium, ac fieri poteſtatem ducendæ alterius coniugis. Ac perquam abſurdum eſt, ſtatuere maritum vocari ad perpetuam continentiam propter uxoris adulterium. Albericus Gentilis lib. VI. de nupt. cap. X. inquit: *Cauſæ illæ & ſimiles nihil habent commune cum cauſa adulterii, proinde ut variare caſus & non variare rationem nihil eſt; ita identitare caſus & non identitare rationem, nihil eſt.* 3.) Si non liceret parti innocenti facto propter adulterium divortio novum matrimonium, Chriſtus cogeret aliquem eſſe cœlibem. Sed conſequens eſt abſurdum. Ergo & antecedens. *Connexio* probatur, quia Chriſtus in cauſa fornicationis divortium permiſit, Matth. V. 32. XIX. 9. at ſi facto

divor-

divortio non liceret aliam ducere, pars innocens cogeretur ad cœlibatum. *Adſumtum* probatur ex Matth. XIX. 12. *Qui poteſt capere, capiat.* Itemque ex illo apoſtoli 1 Cor. VII. 9. *Si non continent, nubant, melius eſt enim nubere, quam uri.* Excipit Bellarminus, *Chriſtum abſolute neminem cogere, ut ſit cœlebs, tamen cogere hominem, ut ſtet promiſſis, ex quo conſequenter ſæpe accidat, ut cogatur eſſe cœlebs. Qui enim vovit continentiam, cogitur reddere vota ſua, & ſic cogitur eſſe cœlebs, & qui duxit uxorem, promiſit ſe illa vivente nulli adhæſurum, id enim requirit vinculum matrimonii, quod eſt omnino inſolubile, ac proinde ſi a ſua continet, cogitur eſſe cœlebs. Apoſtolum,* addit *rectiſſime dixiſſe, melius eſſe nubere, quam uri, ſed non dixiſſe, melius eſſe mœchari, quam uri, mœchari autem eum, qui vivente priore aliam ducit, docet apoſtolus Rom. VII.* Reſp. hæc omnia nihil aliud ſunt quam meræ petitiones principii. Nec Chriſtus nec apoſtolus ulli hominum continentiæ dono deſtituto imponunt cœlibatus iugum. Quid de voto cœlibatus ſtatuendum, diximus ſuperius. Promiſſio fœderis & unitatis coniugalis eſt reciproca. Ut enim maritus promiſit ſe uxore vivente nulli adhæſurum, ſic viciſſim uxor promiſit ſe vivente marito nulli adhæſuram; quod ſi ergo alterutra pars a lege fœderali per adulterium diſcedit, altera ad eam ſervandam præter ſuam voluntatem cogi nequit. De dicto apoſtolico ſuo loco agetur.

3.) Ex hypotheſium pontificiarum conſideratione.

§. DLXXIV. *Tertia* ratio deſumta eſt ex *hypotheſium*, quibus pontificiorum opinio nititur, *conſideratione.* Quæcunque opinio falſis hypotheſibus innititur, ea ſuſpectæ veritatis merito cenſetur, ut conſtat. Atqui pontificiorum opinio, quod facto propter adulterium divortio non ſit licitum aliud matrimonium, nititur falſis hypotheſibus. Ergo. *Adſumtum* probatur: Duæ potiſſimum ſunt hypotheſes, quibus pontificiorum adſertio nititur. Prior hæc eſt, quod *matrimonium ſit ſacramentum.* Sic enim ſcribit Bellarminus de matrim. cap. XII. §. penult. *Magnum eſt diſcrimen inter coniugia contracta in infidelitate, & coniugia contracta poſt baptiſmum. Priora enim etſi rata ſint & firma ex natura ſua, tamen ſacramenta non ſunt, & ideo deeſt illis potiſſima ratio inſolubilitatis. At poſteriora ſacramenta ſunt, & proinde duplicem habent rationem inſolubilitatis. Quod ergo apoſtolus docuit de matrimoniis in infidelitate contractis, non debet extendi ad matrimonia contracta poſt baptiſmum, & idcirco ſi alter coniugum convertatur ab hæreſi, & alter nolit cohabitare ſine iniuria creatoris, non ſolvitur matrimonium quoad vinculum, non quia hæreſis non ſit ſpecies infidelitatis, ſed quia matrimonium illud poſt baptiſmum contractum fuerat, & ea de cauſa ſacramentum erat, & ſimiliter ſi alter coniugum chriſtianorum fiat non tantum hæreticus, ſed etiam apoſtata, ethnicus, atheus, tamen nunquam ſolvitur vinculum matrimonii, quia ſacramentum eſt.* Ibidem cap. XVI. §. *accedat &c. Rationem a ſacramento ductam pro omnimoda matrimonii inſolubilitate valde urget Auguſtinus. &c.* At quid de hac hypotheſi ſtatuendum ſit, late expoſitum fuit ſuperius. Poſterior eſt, quod *ſeparatio quoad thorum tantum ſit verum divortium.* Bellarminus de matrimonio cap. XIV. in principio: *Solutio matrimonii conſummati quoad thorum & cohabitationem manente vinculo coniugali proprie dicitur divortium a theologis.* At hæc divortii definitio 1.) non poteſt probari ex ſcripturis; quæ enim pro illa ſtabilienda adferuntur ſcripturæ dicta, detorta ſunt & corrupta, ut patebit ex argumentorum examine. 2.) Pugnat cum dictis Chriſti Matth. V. 32.

XIX. 9. & apoſtoli 1 Cor. VII. 15. in quibus propter adulterium & malitioſam deſertionem innocenti conceditur novum matrimonium. 3.) Pugnat cum exemplis eccleſiæ Iudaicæ, quæ non novit niſi tale divortium, quod ſeparationem quoad vinculum & poteſtatem novi matrimonii includit. 4.) Pugnat cum iure civili, quod divortio propter adulterium facto concedit viro, ut ſtatim aliam poſſit ducere, mulierem vero iubet exſpectare per annum, ne ſcilicet ſeminum confuſio & de prole dubitatio ſequatur. l. Conſenſu 8. §. Si vero cauſam & §. Virum. C. de repud. l. Si conſtante 9. eod. &c. 5.) Pugnat cum matrimonii natura & inſtitutione. Vinculum coniugale eſt mutua obligatio coniugum ex mutuo conſenſu orta ad officia coniugii propria, quæ ſunt mutuum adiutorium & prolis generatio. Atqui in ſeparatione quoad thorum & cohabitationem tolluntur illa officia. Ergo etiam ipſum vinculum tollitur. 6.) Laborat maximis incommodis, difficultatibus & abſurditatibus, introducit enim laqueos conſcientiarum, privat innocentem partem ſuo iure ſine culpa & cauſa, occaſionem præbet adulteriis & aliis ſceleribus, ſtabilit tyrannidem papalem &c. Poſſet etiam addi ratio *quarta a matrimonii & divortii oppoſitione*. Divortium eſt matrimonii diſſolutio ac coniugum ſeparatio eorumdem coniunctioni oppoſita, ut colligitur ex Matth. XIX. 6. Quam late igitur patet conjunctio, tam late etiam patet diſſolutio, & quæ eſt ratio coniunctionis, eadem ex adverſo eſt ratio diſſolutionis, ut patet ex natura oppoſitorum Iam vero coniunctio reſpicit & thorum & vinculum coniugale, quia coniuges non tantum quoad menſam & thorum, ſed etiam quoad vinculum per coniugium copulantur. Ergo etiam diſſolutio eorum per divortium diſſolvit eos non ſolum quoad thorum & menſam, ſed etiam quoad vinculum.

§. DLXXV. *Tertiam* argumentorum claſſem deſumimus ex *conciliis*, 1.) Chemnitius adducit concilium Neocæſarienſe, quod can. VII. *contrahentibus ſecundas nuptias poſt divortium iniungit aliquam pœnitentiam, ſed non dirimit contractum matrimonium.* Cenſuit igitur, non eſſe eiusmodi coniugia prorſus damnanda, licet optaverit non fieri. Excipit Bellarminus, *concilium illud non agere de nuptiis poſt divortium, ſed de ſecundis nuptiis, quæ contrahuntur mortua priore uxore, quas ob ſignum incontinentiæ aliqua pœnitentia notat.* Reſp. Bellarminus ipſe dubius eſt, quid *ſecundarum nuptiarum* nomine in illo canone intelligendum veniat; lib. II. de concil. cap. VIII. reſp. ad 4. „Concilium Neocæſarienſe loquitur de eo, „qui duas ſimul uxores habet, ut recte „exponit gloſſa„ c. De his qui frequenter &c. 31. q. 1. „vel dici poteſt, non „prohiberi ſecundum matrimonium ſed ſo„lennitatem ſecundi matrimonii, cui ſolem„nitati proprie convenit nomen nuptiarum, „quæque tantum ſemel in eccleſia fieri con„ſuevit, nimirum quando virgines con„iunguntur.„ Lib. de matrim. cap. IX. §. 13. „Canonem Neocæſarienſis concilii ali„qui intelligunt de iis, qui ſimul plures „uxores habere volunt, alii eumdem cano„nem de iis intelligunt, qui ſæpius nu„ptias contrahunt ſucceſſive, atque hos „non peccare adfirmant, quod ſæpius nu„ptias adpetant, ſed quod in ſecundis nu„ptiis eam celebritatem adhiberi velint, „quæ ſolum in primis de more eccleſiæ „adhibenda eſt, & ideo pœnitentiam in„iungendam illis eſſe a presbyteris, a qui„bus (legendum forte) qui ad eam celebri„tatem invitantur. Poteſt etiam fieri, ut „antiqui illi patres, qui aliis etiam in re„bus ſeveriores erant, ob ſignum incon„tinentiæ pœnitentia aliqua notandos eſſe „voluerint eos, qui ſæpe matrimonia con„trahunt.„ Tandem addit, „quæcunque

III.) *ex conciliorum decretis.*

„fuerit eorum patrum mens, concilium „fuit particulare &c.„ (Baronius ann. 314. n. 91. itidem accipit de digamia ſucceſſiva, qua poſt prioris uxoris mortem maritus uxorem ducit.) Cum ergo illam ſibi licentiam ſumat Bellarminus, ut concilii verba duplici vel etiam triplici modo exponat, ac tandem oppoſita Niceni concilii definitione penitus reiiciat, cur Chemnitium reprehendit, quod de nuptiis poſt divortium contractis illum canonem exponere voluit, ne concilii illius patres digamiam ſucceſſivam, hoc eſt, nuptias poſt mortem prioris coniugis contractas contra expreſſa ſcripturæ dicta viderentur damnaſſe? Illis, qui demortua uxore aliam ducunt, non eſt imponenda pœnitentia, nec presbyter illorum nuptiis intereſſe prohibendus, niſi ſecundis nuptiis labem ac maculam adſpergere velimus. 2.) Adducit etiam Chemnitius concilium Milevitanum, cuius canone XVII. ſic habet: *Placuit, ut ſecundum evangelicam & apoſtolicam diſciplinam neque dimiſſa a marito alteri coniungatur, ſed ita maneant aut ſibimet reconcilientur. Quodſi contemſerint, ad pœnitentiam redigantur.* Canon ille non loquitur de parte innocente, quæ propter cauſam fornicationis partem peccantem dimittit, ſed loquitur de dimiſſis, hoc eſt, de parte rea, ac notabile eſt, quod concilium addit, *petendam eſſe legem imperialem in illa cauſa.* Ergo uſque ad illa tempora etiam ſub chriſtianis imperatoribus non fuit lex ſeu conſtitutio prohibens talia matrimonia. Excipit Bellarminus, *a.) ex Auguſtino, cuius autoritate huius concilii canones præcipue ſunt editi, veram illius canonis ſententiam petendam eſſe.* Reſp. verba canonis ſunt manifeſta, quod de *dimiſſa* duntaxat agat, non autem de *dimittente*; ac quidquid alibi diſputet Auguſtinus, in lib. de fid. & operib. cap. XIX. ſtatuit, *venialiter eum falli, qui uxore ob cauſam fornicationis dimiſſa aliam ducit. b.) Hoc ipſo, quod canon nullam cauſam excipit, generatim accipiendum eſſe.* Reſp. generalitas illa explicanda eſt ex verbis Chriſti Matth. V. 32. XIX. 9. & apoſtoli 1 Cor. VII. 15. ut cauſa adulterii ac malitioſæ deſertionis intelligatur excepta. *c.) Legem imperialem deſiderarunt patres, non qua declaretur illicitum eſſe novum coniugium poſt divortium, ſed qua punirentur a temporali poteſtate, qui illud crimen admitterent.* Reſp. hanc explicationem Bellarminus de ſuo adfert, quam verba concilii & hiſtoria eccleſiæ illorum temporum non admittit, ut conſtabit ex ſequentibus.

§. DLXXVI. Hiſce duobus conciliis a Chemnitio adductis addimus 3.) ſynodi Arelatenſis ſub Conſtantino imperatore circa annum 326. celebratæ canonem X. qui ſic habet: *De his, qui coninges ſuas in adulterio deprehendunt, & itidem ſunt adoleſcentes fideles, & prohibentur nubere, placuit, ut in quantum poteſt, conſilium eis detur, ne viventibus uxoribus ſuis, licet adulteris, alias accipiant.* Audis concilii ac cohortationis tantum, non autem coactionis ac præcepti mentionem fieri, tantum abeſt, ut matrimonia poſt divortium legitimum contracta divellat. 4.) In decret. Burchardi l. 6. adducitur canon concilii Wermacienſis, vel, ut alii codices legunt, Eucrmacienſis, qui ſic habet: *Si qua mulier cum aliis viris in mortem mariti conſiliata eſt, & ipſe aliquem illorum ſe defendendo occiderit, poteſt, ut nobis videtur, ipſam uxorem dimittere, & ſi voluerit, aliam uxorem accipere, ipſa autem inſidiatrix pœnitentiæ ſubiecta abſque ſpe coniugii maneat.* Eodem modo legit decretum Reginonis; ſed Gratianus lib. IV. decretalium titul. 19. cap. I. hunc canonem falſavit inſerendo tria verba, *poſt mortem uxoris.* Sed illud fraudis ac falſi crimen nimis manifeſtum eſt. Quid enim neceſſe erat ea de re canonem condi, quod poſt mortem uxoris liceat marito, cuius vitæ

uxor inſidiata fuerat, aliam ducere, hac de re nullum unquam exſtiterit ım? Ipſa etiam adverſativa oſtendit, ı illa *poſt mortem uxoris* eſſe ſuppo- & adiectitia; quæ enim hæc con- *: maritus, cuius vitæ ab uxore in- ſtructæ, poſt mortem uxoris poteſt ı uxorem accipere, ſed ipſa inſidia- pœnitentiæ ſubiecta abſque ſpe con- maneat?* Imo vero ideo hæc gratia ndi aliam marito conceditur, quia eſt pars læſa, uxori denegatur, quia eſt pars lædens & offendens. 5.) Gra- s c. *Quædam &c.* 32. q. 7. addu- ıpitulum cuiuſdam concilii, quod ipſe nominat, cuius decretum ſic habet: *dam cum fratre viri ſui dormivit, tum eſt, ut adulteri nunquam con- ı copulentur, illi vero, cuius uxor ata eſt, licita coniugia non negen-*

Excipit Bellarminus *canonem hunc omtum ex quodam concilio, cuius ne n quidem exſtat, unde facile con i poſſit.* Reſp. Gratianus eum in anonicum retulit, nec expunxit in cor- one ſua Gregorius XIII. pontifex. Six- Senenſis lib. VI. biblioth. ſanct. ad- 81. iudicat eſſe concilii Elibertini nem. 6.) Idem Gratianus c. *Si quis* cauſ. & quæſt. iiſdem adducit cano- ex concilio Triburienſi: *Si quis cum rca ſua dormierit, neuter ad coniu- n poteſt pervenire, ſed vir eius pot- ſi vult, aliam accipere, ſi ſe conti- non poteſt. Similiter ſi quis cum ſtra ſua vel cum ſorore uxoris ſuæ nierit, obſervandum eſt.* Excipit Bel- inus, *duos illos poſteriores canones ctoribus recte exponi de coniugio poſt tem prioris coniugis*, quod probare atur ex cap. *Hi vero &c.* cauſ. & ſt. iiſdem. Reſp. verba utriusque ca- is ſunt manifeſta, citra ullam omnino rictionem ac limitationem poſita. Nec ıitari poterat, an mortua priore con- e licitum ſit parti innocenti aliam du- cere, quia de eo non niſi hæretici contra expreſſos ſcripturæ textus unquam dubitarunt. Ex cap. *Hi vero &c.* contrarium Bellarminus nunquam probabit, quia novum non eſt, Gratianum canones ſibi invicem repugnantes adducere, quin imo in rapſodia iſta hic ſcopus ipſius fuit primarius, diſcordantium canonum conciliationem inſtituere, quæ omnia expendens Sixtus Senenſis d. l. concedit, *patres illorum conciliorum ſeparationem quoad vinculum adprobaſſe*; ſed addit, *illos non generali ac perpetua ſanctione, ſed ad tempus idque certis nationibus ac gentibus permiſiſſe*, quod noſtræ ſententiæ firmandæ ſufficit.

§. DLXXVII. *Quartum* argumentorum claſſem petimus ex *imperatorum reſcriptis.* Patres concilii Milevitani ſeculo quinto celebrati can. XVII. ſtatuunt, *petendam eſſe legem imperialem in hac cauſa*, ex quo Chemnitius colligit, uſque ad illa tempora etiam ſub chriſtianis imperatoribus non fuiſſe legem ſeu conſtitutionem prohibentem eiusmodi matrimonia. Neque vero poſterioribus temporibus talem legem a chriſtianis imperatoribus impetrarunt, ut ex codice Juſtiniani manifeſtum eſt. Confer legem Theodoſii & Valentiniani, chriſtianorum imperatorum, quæ exſtat libr. V. cod. tit. de repudiis &c. Duarenus de divort. probat, *Carolum magnum, Ludovicum, Lotharium &c. ſtatuiſſe, quod poſt divortium propter adulterium factum liceat aliud matrimonium contrahere* Addit etiam, *non eſſe veriſimile, quod tempore Iuſtiniani locus evangelii, quo uno canoniſtæ nituntur, aliter intellectus fuerit, quam ut cum evangelio ſtaret Iuſtiniani legiſlatio.*

IV.) *Ex imperatorum reſcriptis.*

§. DLXXVIII. *Quintam* argumentorum claſſem complemus ex *teſtimoniis patrum.* Chemnitius adducit 1.) *Origenem*

V.) *Ex patrum ſententiis.*

genem in Matth. XVIII. tract. 7. *In novo quoque teſtamento ſunt quædam non ſecundum veram iuſtitiam, ſed ſecundum duritiam cordis hominum carnalium conſtituta, ut puta propter duritiam cordis veſtri lex data eſt dicens:* Bonum eſt homini mulierem non tangere, propter fornicationem autem unusquisque propriam habeat uxorem, & unaquæque proprium virum. *Si autem hoc propter duritiam cordis noſtri mandatum eſt, quanto magis illud propter duritiam cordis noſtri eſt, quod alibi dicit, de viduis volentibus iterum nubere:* Quod ſi ſe non continent, nubant, melius eſt enim, nubere, quam uri? *Scio enim quoſdam, qui præſunt eccleſiis, extra ſcripturam permiſiſſe, aliquam nubere viro priore vivente, & contra ſcripturam quidem fecerunt dicentem*: Mulier ligata eſt, quanto tempore vivit vir eius. *Item*: vivente viro adultera vocabitur, ſi facta fuerit alteri viro. *Non tamen omnino ſine cauſa hoc permiſerunt, forſitan enim propter huiusmodi infirmitatem incontinentium hominum, peiorum comparatione, quæ mala ſunt, permiſerunt adverſus ea, quæ ab initio fuerant ſcripta.* Notat Chemnitius, Origenem comparare hanc permiſſionem epiſcoporum cum permiſſione Paulina: *propter fornicationem habeat unusquisque uxorem ſuam, rurſus convenite, ne tentet vos ſatanas &c.* ergo non intelligit permiſſionem criminis mortalis, conſcientiam vaſtantis & gratiam effundentis &c. Excipit Bellarminus, *Origenem ſignificare, quod epiſcopi illi permiſerint rem malam & illicitam, ut ex duobus malis eligerent minus malum, nec comparari permiſſionem illam epiſcoporum cum permiſſione apoſtolica, niſi in eo, quod utraque ſit permiſſio quædam conceſſa ob hominum infirmitatem.* Reſp. matrimonium poſt divortium adulterii cauſa factum non pugnat cum ſcriptura recte intellecta, ſed in peregrinum ſenſum detorta. Nobis hoc loco ſufficit, quod Origenes permiſſionem illam comparet cum permiſſione apoſtolica ob hominum infirmitatem conceſſa; ſi enim matrimonium poſt divortium adulterii cauſa factum de novo initum pro crimine mortali habuiſſet, nunquam permiſſionem illam epiſcoporum probaſſet, nec cum apoſtolica permiſſione comparaſſet. Si enim peccatum mortale committit, qui uxore propter adulterium repudiata aliam ducit, male omnino Origenes epiſcopos illos excuſavit, qui adulterium permiſerunt, ut fornicationem prohiberent. Neque tamen huic Origenis teſtimonio multum tribuimus, tum propter *autorem*, qui apud eccleſiaſticos ſcriptores, Epiphanium in hæreſi Origeniſt. Hieronymum epiſt. 76. Bernhardum de verb. Orig. col. 387. & patres ſynodi ſextæ Conſtantinopolitanæ collat. 8. can. 11. non optime audit, tum propter *ipſum dictum*, quod nititur falſa hypotheſi, quaſi matrimonium illud pugnet cum loco apoſtolico Rom. VII. 2.) *Hieronymum*, qui in epiſt. ad Oceanum de obitu Fabiolæ memorat, *Fabiolam, quæ poſt legitimum divortium vivente priore marito alteri nupſerat, publicam egiſſe pœnitentiam, eo quod eſſet contra rigorem evangelii, qui univerſam cauſationem nubendi, viventibus viris, fœminis amputat*; tamen addit, *illam hoc non ut peccatum mortale commiſiſſe, nec tantum Papiniani leges ſecutam, ſed feciſſe hoc iuxta dicta Pauli*: Melius eſt nubere quam uri. *Item*: volo iuniores viduas nubere, ne convertantur poſt ſatanam. Nec publica Fabiolæ pœnitentia efficit, peccatum eſſe ſimpliciter mortale & damnabile, nam & illis, qui adulteram ſine divortio retinebant, duorum atque trium etiam annorum pœnitentia tunc imponebatur, & duriores omnino fuerunt veteres fœminis, ne illis poſt divortium alterum concederetur matrimonium. Excipit Bellarminus, *Hieronymum Fabiolæ factum pro peccato mortali & pœnitentia digno habere, quod in aliquam*

eius

eius excuſationem adducuntur verba Pauli: melius eſt nubere quam uri, & volo iuniores viduas nubere, *ideo tantum pertinere, ut oſtendat, illam partim ex infirmitate, partim ex ignorantia peccaſſe, exiſtimaverat enim illa, ad ſe pertinere illas ſententias, tum quia ignorabat rigorem evangelii, tum quia concupiſcentiæ ardore ſe fallebat.* Reſp. ex eo ipſo, quod Fabiolam partim ex infirmitate partim ex ignorantia peccaſſe ſtatuit, peccatum eius non coram Dei iudicio, ſed tantum coram eccleſiæ iudicio mortale & pœnitentia dignum fuiſſe conſequitur. Publica pœnitentia impoſita fuit etiam illis, qui demortua priore uxore ad ſecundas nuptias proceſſere, teſte Bellarmino in reſp. ad arg. 6. nemo tamen dixerit, eas pro peccato mortali fuiſſe habitas. Fatemur tamen haud inviti, Hieronymum in eo hallucinari, quod ſtatuit, coniugium facto adulterii cauſa divortio contractum pugnare cum evangelii *vigore* vel (ut alii legunt) *rigore* & cum verbis apoſtoli: *Vxor a viro non diſcedat, ſi diſceſſerit, manere innuptam.* Contrarium enim ſuperius demonſtratum fuit. 3.) *Ambroſium*, qui in 1 Cor. VII. ſic commentatur: „Non permittitur mulieri, ut nubat, ſi virum ſuum cauſa fornicationis „dimiſerit, aut apoſtaſiæ, aut ſi illicite impellente laſcivia uſum quærat uxoris, „quia inferior non omnino hac lege utitur, qua potior. Et vir uxorem non „dimittat, ſubauditur autem excepta fornicationis cauſa. Et ideo non ſubiecit „dicens, ſicut de muliere, quod ſi diſceſſerit manere ſic, quia viro licet ducere uxorem, ſi dimiſerit uxorem peccantem, quia non ita lege conſtringitur „vir, ſicut mulier. Caput enim mulieris „vir eſt.„ Ex his manifeſte conſtat, Ambroſium viro poteſtatem novi matrimonii dare poſt divortium adulterii cauſa factum. Excipit Bellarminus, primo *Gratianum* 32. q. 7. & *Lombardum* lib. IV. ſent. diſt. 35. *contendere, ea verba inſerta fuiſſe commentario huius autoris ab aliquo falſario.* Reſp. hac exceptione elidi poſſent omnia, quæcunque ex patrum ſcriptis ab adverſariis contra nos proferuntur. Stylus horum verborum ad amuſſim congruit cum reliqua orationis compage, ac ſi a falſario dicantur addita, textui apoſtolico commentarii vice nihil adſcriptum fuiſſe conſequetur. Secundo *alii reſpondent, loqui autorem illum de lege politica cæſarum, quod videlicet liceat viris, non autem fœminis, per leges cæſarum repudiata coniuge aliam ducere.* Reſp. imo vero non iuris civilis, ſed ſuam Ambroſius exponit ſententiam, eamque ex textu apoſtolico, in quo vir dicitur *uxoris caput*, probare conatur. Quod additur, *Paulum, ne offenderet cæſarem, non voluiſſe expreſſe dicere, ſi vir dimiſerit uxorem, maneat ſic, aut uxori reconcilietur*; pugnat cum παῤῥησίᾳ apoſtolica, & parum abeſt a blaſphemia. Tertio *quidam canoniſtæ reſpondent, loqui Ambroſium de caſu inceſtuoſæ fornicationis.* Quarto *alii eo abeunt, quod poſt mortem adulteræ viro hoc licere cenſeant.* Sed nihil horum in textu additur, ideo prætermiſſis illis omnibus Bellarminus tandem eo abit, quod *commentarii illi non ſint Ambroſii, neque alicuius ex celebratis patribus.* Reſp. Sixtus Senenſis Ambroſio eosdem tribuit, ac eos quidem *breves eſſe in verbis, ſed ſententiarum pondere graves* pronunciat. Eraſmus tantum argumenta illorum commentariorum improbat, ut quæ non ſint Ambroſii, ſed inepti cuiusdam conſarcinatoris, in ipſis vero commentariis nihil admixtum alieni ſe comperiſſe profitetur. Illorum iudicio ſuum addit calculum noſter b. Chemnitius in orat. de lect. patrum. *Optimus* (inquit) *labor Ambroſii, quod in omnes Pauli epiſtolas commentarios ſcripſit.* Jeſuitæ, quia Ambroſii eos eſſe negant, de autore non conſentiunt. Bellarminus in libro de ſcript. eccle-

eccleſiaſticis ſub titulo *Ambroſius*, tribuit eos cuidam hæretico Luciferi ſectatori, *Hilario* dicto. Maldonatus in Matth. XIX. 9. & in Iohan. III. 5. *Remigio Lugdunenſi*, qui anno Domini 870. vixit, eos adſignat. Pererius libr. III. comment. in Gen. pag. 370. & in epiſt. Rom. diſp. V. ad cap. VI. Lorinus in Actor. XV. Ambroſii eſſe negant, ſed certum eorum autorem non nominant. Quidquid ſit, nobis ſufficit, eſſe cuiusdam autoris vetuſtioris. Bellarminus libr. IV. de amiſſ. grat. & ſtatu peccat. cap. V. & lib. de iuſtificat. cap. VIII. autorem horum commentariorum fuiſſe *Damaſo & Ambroſio* σύγχρονον colligit ex comment. 1 Timoth. III. & ſub *Ambroſii* nomine ſæpius eosdem adlegat; eius igitur autoritatem non poteſt penitus repudiare, præſertim cum hæc verba relata ſint a Gratiano in ius canonicum ſub Ambroſii titulo c. *uxor &c.* 32. quæſt. 7. unde etiam canoniſtæ tam operoſe & ſolicite diſquirunt, quomodo eadem explicare, vel potius torquere poſſint, ne ſuæ opinioni adverſentur. Sixtus Senenſis libr. VI. biblioth. adnot. 81. pag. 465. victas dat manus, & Ambroſium refert in claſſem eorum, *qui certa & indubitata adſertione utriusque repudii quoad thorum & vinculum licentiam probarunt.* 4.) *Pollentium*, qui Auguſtini tempore vixit, eiusque ſententiæ de illicito poſt divortium coniugio contradixit, ex quo adparet, non fuiſſe illud dogma catholicum in eccleſia habitum. Excipit Bellarminus, *Pollentium Auguſtino non contradixiſſe, ſed circa quæſtionem obſcuram tantum conſuluiſſe;* poſtea addit, *tempore Auguſtini non fuiſſe hoc dogma ab aliquo generali concilio explicatum, ideoque facilius excuſari potuiſſe, ſi qui hac in re errarent.* Reſp. Chemnitius ex libris Auguſtini ad Pollentium nihil aliud demonſtrare voluit, quam quod hæc quæſtio de novo poſt divortium matrimonio, (quod Ambroſius viro conceſſerat, uxori vero denegaverat) tempore Auguſtini horridius ac rigidius fuerit diſputata ac deciſa, ita ut viro quoque poteſtas novi matrimonii adimeretur, quodque illa Auguſtini durior ſententia non ſtatim fuerit ab omnibus recepta, id quod ex dubitatione & conſultatione Pollentii manifeſte adparet. Si enim hoc Auguſtini dogma fuiſſet ab omnibus publico eccleſiæ conſenſu receptum, Pollentius quæſtionem de eo non moviſſet, nec ſcripturæ dicta in contrarium adduxiſſet. Quod Bellarminus addit, *tempore Auguſtini non fuiſſe hoc dogma ab aliquo generali concilio determinatum*, id noſtram confirmat ſententiam; ex eo enim evidenter colligitur, quod tum nondum fuerit pro dogmate catholico in eccleſia habitum, cui non licuerit ulla ratione contradicere. 5.) *Leonem*, qui in epiſt. 85. alias 87. ad epiſcopos Africæ cap. I. *ſacerdotem, qui dimiſſa uxore aliam duxerat, tantum ab ordine removet, non autem matrimonium eius dirimit, aut eum ab eccleſiæ communione repellit.* Excipit Bellarminus, *Leonem non loqui de ſacerdote, qui poſt ſuſceptum ſacrum ordinem uxorem duxerit, ſed de quodam, qui, cum uxorem accepiſſet, priore dimiſſa, poſtea ad ſacerdotium promotus fuerat, hunc Leo ab ordine removet, nihil autem addit, de matrimonio eius, ratumne an irritum eſſet, tum quia non erat ei propoſita quæſtio, niſi de ordinatione, an ſcilicet talis homo ad ſacerdotium promoveri potuiſſet, tum quia ibidem addit, ſalva eſſe debere prædeceſſorum ſuorum decreta, inter quæ eſt decretum Innocentii I. epiſt. III. quo declarantur adulteri, qui priore dimiſſa etiam per legitimum divortium aliam ducunt.* Reſp. Chemnitius ex Leonis teſtimonio nequaquam confirmare voluit, ſacerdotem illum poſt ſuſceptum ſacrum ordinem uxorem duxiſſe, ea enim quæſtio eſt alterius loci; ſed non fuiſſe a Leone diſſolutum matrimonium illius, qui prio-

re

re uxore ob adulterium dimiſſa aliam duxerat, id quod ex epiſtola illa efficaciter probat. Frivolum eſt, quod Bellarminus regerit, *non fuiſſe Leoni propoſitam quæſtionem, niſi de ordinatione.* Si enim Leo iudicaſſet, tale matrimonium eſſe ſimpliciter improbandum, utique ſacerdotem illum non tantum ab ordine ſacro removiſſet, ſed etiam matrimonium ipſum diremiſſet. In principio epiſtolæ dicit Leo, *ſe ex pietate & ſolicitudine muneris ſui velle mutare & corrigere, quæ ex Potentio cognoverat, in eccleſiis Africanis illicite geri & uſurpari;* quod ſi in eorum numero habuiſſet matrimonium dimiſſa priore coniuge adultera initum, utique etiam illud ipſum aboleviſſet, cum ex hypotheſi pontificiorum legibus Chriſti & apoſtoli illud directe adverſetur. Innocentii I. conſtitutio agit de illo divortio, quod ob quamcunque levem & non ſufficientem cauſam fieri prohibetur, Matth. V. 32. XIX. 9. atqui aliam eſſe rationem divortii ob cauſam adulterii facti ex immotis fundamentis demonſtratum fuit. Nec ſufficiens fuiſſet generalis illa ad prædeceſſorum decreta ablegatio; ſed in ſpecie debuiſſet Leo ſuam de hoc matrimonio ſententiam exponere, ſi illud dirimendum cenſuiſſet.

§. DLXXIX. Hiſce a Chemnitio adductis patribus adjungimus 1.) *Tertullianum*, qui in lib. IV. adv. Marc. cap. XXXIV. in principio, explicans verba Chriſti Matth. XIX. oſtendit, Chriſtum non omnino & in totum, ſed conditionaliter prohibuiſſe Moſaicum repudium, ſic enim ſcribit: *Dico, Chriſtum conditionaliter nunc feciſſe divortii prohibitionem, ſi ideo quis dimittat uxorem, ut aliam ducat.* Qui dimiſerit, *inquit*, uxorem, & aliam duxerit, adulterium commiſit, & qui a marito dimiſſam duxerit, æque adulter eſt; *ex eadem utique cauſa, qua non licet, dimittit, ut alia ducatur, illicite enim dimiſſam pro indimiſſa ducens adulter eſt, manet enim matrimonium, quod non rite diremtum eſt, manente matrimonio nubere adulterium eſt, ita ſi conditionaliter prohibuit ducere uxorem, non in totum prohibuit, & quod non prohibuit in totum, permiſit &c.* *Habes itaque Chriſtum adſertorem iuſtitiæ divortii.* Huius dicti tanta eſt evidentia, ut Sixtus Senenſis libr. VI. biblioth. adnot. 81. p. 465. Tertullianum referat in claſſem eorum, qui *certa & indubitata adſertione utriusque repudii, hoc eſt, a contubernio & a connubio licentiam probarunt.* 2.) *Lactantium* libr. VI. inſtit. cap. XXIII. circa finem: *Adulter eſt, qui a marito dimiſſam duxerit, & is, qui præter crimen adulterii uxorem dimittit, ut aliam ducat, diſſociari enim corpus & diſtrahi Deus noluit.* 3.) *Hilarium*, qui canon. IV. in Matth. poſt medium, in verba Chriſti Matth. V. 32. ſic commentatur: „Cum lex libertatem dandi repudii ex libelli autoritate „tribuiſſet, nunc marito fides evangelica „non ſolum voluntatem pacis indixit, verum etiam reatum coactæ in adulterium „uxoris impoſuit, ſi alii ex diſceſſionis neceſſitate nubenda ſit, nullam aliam cauſam deficiendi a coniugio præſcribens, „quam quæ virum proſtitutæ uxoris ſocietate pollueret.„ Excipit Sixtus d. l. „Hilarium a concubitu & convictu coniugis adulteræ maritum dirimere, ſed a „iure matrimonii, a fœdere nuptiarum & „a vinculo ſacramenti ipſum vivente coniuge non abſolvere.„ Reſp. divortium illud fictum, pictum ac imaginarium eſt, ut oſtendimus ſuperius. Tale divortium a Chriſto in cauſa fornicationis in lege evangelica conceſſum eſſe ſtatuit Hilarius, quale ex alia qualibet cauſa in lege veteri a Moſe permiſſum in nov. teſt. amplius licitum eſſe negat. Id vero erat divortium quoad vinculum. 4.) *Epiphanium*, qui libr. II. tom. I. hæreſi LIX. contra Catharos ante medium de nuptiis poſt divortium contractis ſic diſſerit: ὁ μὴ δυνηθεὶς τῇ μιᾷ ἀρκεσθῆναι τελευτησάσῃ ἕνεκεν τινὸς προφάσεως πορνείας ἢ μοιχείας ἢ κακῆς αἰτίας χω-

ῥισμοῦ γενομένου συναφθέντα, δευτέρᾳ γυναικὶ ἢ γυνὴ δευτέρῳ ἀνδρὶ οὐκ αἰτιᾶται ὁ θεῖος λόγος, οὐδὲ ἀπὸ τῆς ἐκκλησίας καὶ τῆς ζωῆς ἀποκηρυτει, ἀλλὰ διαβαστάζει διὰ τὸ ἀθενὲς, οὐχ᾽ ἵνα δύο γυναῖκας ἐπὶ τὸ αὐτὸ χῇ ἔτι περιούσης τῆς μιᾶς, ἀλλ᾽ ἀπὸ μιᾶς ἀποσχεθεὶς, δευτέρᾳ εἰ τύχο ἐννόμως συναφθῆναι. *Qui non potuit una mortua contentus eſſe ob aliquam ſcortationem aut adulterium aut ſeparatione ob aliquam malam cauſam facta, eum divina ſcriptura non adcuſat, ſi aut vir coniugatur ſecundæ uxori, aut uxor ſecundo viro, neque ab eccleſia & via abdicat, ſed ſuffert propter debilitatem, non ut duas uxores ſimul habeat, altera adhuc ſuperſtite, ſed ut ab una ſeparatus, ſecundæ, ſi ita contingat, copuletur, divina ſcriptura & ſancta Dei eccleſia eius miſeretur &c.* Hæc verba Epiphanii non poſſunt *coniunctim* accipi, quaſi tum demum licitæ ſint ſecundæ poſt divortium nuptiæ, ſi prior uxor adultera fuerit mortua; ſed *diviſim* ſunt accipienda, quod licitum ſit ſecundum matrimonium, ſi vel morte vel propter adulterium matrimonium fuerit ſolutum, alias verba illa: ἕνεκεν πορνείας χωρισμοῦ γενομένου, continerent limitationem, quaſi tum demum poſt mortem uxoris licitum ſit matrimonium, ſi ob fornicationem facta fuiſſet ſeparatio, quod ſententiæ Epiphanii & ipſius ſcripturæ eſt contrarium, quippe quæ omnibus maritis, (non illis tantum, qui ab uxoribus propter adulterium ſeparati fuere) poſt mortem uxoris ſecundarum nuptiarum poteſtatem facit, ex quo haud immerito quis colligeret, vel adiectum eſſe illud τελευτησάσῃ, vel omiſſam particulam ἢ disiunctivam. Neque tamen huic Epiphanii loco admodum confidimus. 5.) *Auguſtinum*, qui quamvis in libris de adulterinis coniugiis ad Pollentium late diſputet, *tam viro quam mulieri poſt divertium illicitas eſſe alias nuptias;* tamen in libro de fid. & operibus cap. XIX. circa finem, modeſte ſcribit: „Quisquis uxorem „in adulterio deprehenſam dimiſerit, & „aliam duxerit, non videtur æquandus eis, „qui excepta cauſa adulterii dimittunt & „ducunt.„ Et: „In ipſis divinis ſententiis ita obſcurum eſt, utrum & iſte, cui „quidem ſine dubio adulteram licet dimittere, adulter tamen habeatur, ſi aliam „duxerit, ut quantum exiſtimo, venialiter ibi quisque fallatur. 9.) Chryſoſtomum„ qui homil. XVII. in Matth. occurrens illis, qui legem divortii oneroſam eſſe queruntur, *Chriſtus*, inquit, „hanc „legem levem fecit ac facilem, ſiquidem „reliquit viro unum expulſionis modum, „dicendo„ excepta cauſa fornicationis; „alioquin in eamdem rurſus turpitudinem „cuncta remearent, ſi enim iuberet, etiam „pluribus miſtam retineri tamen a viro „coniugem, rurſus in adulterii licentiam „negotium omne converteret.„ In homil. de repud. in 1 Cor. VII. ita repudium damnat, ut cauſam adulterii excipiat, inquiens: *Nam quando vir dimiſerit uxorem abſque cauſa ſtupri, quando alter eiectam vivente viro duxerit, cum eiecta illa punietur.* Excipit Sixtus Senenſis d. l. *Chryſoſtomum concedere repudium quoad thorum, non autem quoad vinculum.* Reſp. at hac ratione Chriſtus legem divortii non feciſſet levem ac facilem, quod tamen probare ibidem contendit Chryſoſtomus. Præterea illud divortium in cauſa repudii conceſſit Chriſtus, quod ex quacunque cauſa Iudæi ſibi permiſſum eſſe in lege veteri ſtatuebant. At illud complectitur ſeparationem quoad vinculum. Denique ex ipſo verborum ſono colligitur, Chryſoſtomum loqui de repudio quoad vinculum. *Quando*, inquit, *vir dimiſerit uxorem abſque cauſa ſtupri, quando alter eiectam vivente viro duxerit, cum eiecta punietur.* Ergo a contrario ſenſu ſi propter cauſam ſtupri dimiſerit, & aliam vivente ea duxerit, non puniendus erit. 7.) *Autorem operis imperfecti* in Matthæum, quod inter Chryſoſtomi opera habetur, hom. XXXII. „Sic-

„ut

ıt crudelis eſt & iniquus, qui caſtam dimittit, ſic fatuus & iniuſtus, qui meretricem retinet, nam patronus turpitudinis eius eſt, „qui crimen celat uxoris.„ ctus repetit ſuam exceptionem, „de dimiſſione tantum quoad thorum eſſe ſermonem;„ nos igitur repetimus noſtram ponſionem, quam ex verbis ſequentibus monſtramus, ſic enim autor ille addit: mitatores ergo debemus eſſe Dei, ut ſict ille agit cum eccleſia, ſic nos agamus um coniuge: ille enim nunquam derenquet, niſi ad gentilitatem & hæreſin oluntarie tranſierit; ſic & vir meretricem uidem dimittat, alias autem male morieratam caſtiget & emendet;„ ex quibus modo concludimus: Deus eccleſiam nſam ad gentilitatem & hæreſin volune tranſeuntem ea ratione dimittit, ut alio populo eccleſiam ſibi in ſponſam gat. Ergo maritus ita poteſt dimittere iugem adulteram, ut ducat aliam. 8.) *thymium*, Chryſoſtomi adbreviatorem, in Matth. V. ſic commentatur: „Moſ iuſſit dare libellum repudii, ne poſt alteri iam nuptam viro poſſet rurſus prehendere, quaſi propriam, & hinc irentur turbationes ac ſeditiones; Chriıs vero manſuetius eos inſtituens, iut, ne uxorem repudient, niſi cauſa ſtui, ſtuprum autem vocat hic adulterium c.„ Sixtus eodem modo excipit, nos eodem modo reſpondemus, quod dicium *quoad thorum* tantum pugnet cum is ſcripturæ, cum exemplis eccleſiæ éliticæ, & cum recta ratione, ut ſupeaudimus. 9.) *Theophylactum* in Matth. „Non ſolvit Chriſtus moſaica, ſed corgit exterrens virum, ut ne ἀλόγως, ſque cauſa, odio habeat uxorem, nam ἐνλόγως, iuſta de cauſa, dimiſerit eam, mpe fornicantem, nulli condemnatioeſt obnoxius, quodſi abſque fornicatioſ cauſa, condemnatus eſt, cogit enim m mœchari.„ In Luc. XVI. Chriſtum oquentem introducit: *Ecce de ſolutione matrimonii lex præcepit propter cædem Iudæorum, ego ad perfectiora exercens auditores, repudium abſque rationabili cauſa prohibeo, non illi contraria docens, ſed magis voluntatem eius perficiens.* 10.) *Chromatium*, Aquileienſem epiſcopum, in comment. Matth. V. *Excepta cauſa fornicationis dicens uxorem non licere dimitti, aperte demonſtrat, quam grave apud Deum damnationis crimen incurrant, qui per effrenatam libidinis voluntatem abſque fornicationis cauſa dimiſſis uxoribus in alia volunt tranſire coniugia, ſed ſicut uxorem caſte ac pure viventem dimittere fas non eſt, ita quoque adulteram dimittere permiſſum eſt, quia ipſa ſe mariti conſortio fecit indignam, quæ in corpus ſuum peccando Dei templum auſa eſt violare.* Sixtus recurrit ad eundem clypeum, ſub quo ſibi paravit aliquod latibulum, videlicet de dimiſſione quoad *thorum*, non autem quoad *vinculum* hæc eſſe accipienda; at res ipſa teſtatur, de tali dimiſſione ſermonem eſſe, ex qua liceat in aliud tranſire coniugium, id enim oppoſitio requirit. 11.) *Theodoretum*, qui libr. IX. de cur. Græcor. adfection. tom. 2. pag. 1120. ſic ſcribit: *Humanæ naturæ opifex, qui eam ipſe effinxit, unumque ab initio virum mulieremque unam plaſmavit, has diſſolvi nuptias vetuit. Vnam vero copulæ huius diſſolvendæ occaſionem propoſuit, qua penitus nuptialis diſtraheretur coniunctio. Inquit enim*: Omnis qui dimittit uxorem ſuam, excepta fornicationis cauſa, facit eam mœchari, & qui dimiſſam duxerit, adulterat. *Quibus ſane verbis cætera uxoris vitia æquo animo ferri iubet, ſeu loquax ſit illa, ſeu temulenta, ſeu convitioſa. Sin vero nuptiarum leges tranſiliat, in aliumque virum procax intendat, tunc denique copulam ſolvi iubet.* 12.) Denique patrum claſſi coniungimus conſenſum *eccleſiæ Græcæ*, quæ adhuc hodie nobiſcum docet, licitum eſſe novum matrimonium facto ob cauſam fornicationis divor-

[illegible] ſententiam dubio procul ex ve- [illegible] eccleſiæ ſuæ doctoribus acceperunt. [illegible] ſcribit Bellarminus cap. XV.) [illegible] *Græcos et iſta matrimonia* [illegible] *alia matrimonia* [illegible] *in cauſa adul-* [illegible]

§. DLXXX. *Sextam* & [illegible] argumentorum claſ- [illegible] ex *ipſorum* [illegible] *ſuffragiis*, [illegible] producimus I.) *pontifi-* [illegible] Zacharias papa primus [illegible] *repudiato marito, qui* [illegible], *alteri viro nube-* [illegible] Refert hoc decre- [illegible] c. *Concubuiſti &c.* [illegible] verba: *Concubuiſti cum* [illegible] *ſi feciſti, neutram ha-* [illegible] *uxor tua fuerit, con-* [illegible] *fuit, ſi ſe continere non* [illegible] *Domino, cui velit. Tu* [illegible] *ſine ſpe coniugii per-* [illegible] *quamdiu vixeritis, iuxta* [illegible] *ſacerdotis pœnitentiam agite.* [illegible] Bellarminus ſatis audacter & im- [illegible] *intelligendum eſſe coniugium,* [illegible] *innocenti conceditur poſt mor-* [illegible] *coniugis.* At huius exceptio- [illegible] in decreto veſtigium, neque [illegible] Zachariæ quæſtio propoſita erat, [illegible] ulla requirebat neceſſitas, rem ex [illegible], videlicet quod poſt [illegible] nuptiæ ſint licitæ, defi- [illegible] Bellarminus ipſe cap. XVI. refellit [illegible], qui ſtatuit, *Chriſtum loqui* [illegible] *præſuppoſita lege veteri,* [illegible] *adulteras occidi, hac enim le-* [illegible] *in cauſa fornicationis* [illegible] *& aliam ducere. At,* [illegible] Bellarminus, *non poterat eſſe quæ-* [illegible] *uxore ob adulterium lapi-* [illegible]. Eodem modo nos re- [illegible] Bellarmino, non poterat eſſe [illegible] uxore poſt adulterium mortua aliam ducere. Ipſa decreti verba exceptionem Bellarmini excludunt. Quomodo enim de coniugio poſt mortem adulteri repetendo intelligi poteſt, quod conceditur parti innocenti nubere in Domino, dum adulter inceſtuoſus manet ſine ſpe coniugii? Num adulter manere iubetur ſine ſpe coniugii, poſtquam deſiit poſſe matrimonium contrahere in ſepulcro? Conſideretur etiam legis ratio; *ſi ſe continere poteſt, nubat.* Atqui fieri poteſt, ut ſe continere nequeat, dum adulter adhuc in vivis eſt. Canoniſtæ non ita perfricuerunt frontem, ideo aliter excipiunt, *non de adulterio ſimplice, ſed inceſtuoſo eſſe ſermonem, in quo licitum ſit parti innocenti aliud matrimonium, cum nulla reconciliationis ſpes ſuperſit.* Atqui nihilominus firmum manet, quod aliquando vinculum matrimonii ſolvatur, ac proinde fundamentum opinionis adverſæ, quod in abſoluta vinculi indiſſolubilitate & ſacramenti firmitate conſiſtit, erit ſubrutum. Sixtus Senenſis d. l. dat victas manus, ac Zachariam accenſet illis, qui tale repudium *quoad vinculum permiſerunt, & interdum inſtituerunt, promulgatis ſuper hæc ſanctionibus & decretis, non quidem generalibus & perpetuis, ſed ad tempus, idque certis nationibus ac gentibus, & in inceſtibus tantum atque aliis quibuſdam atrocibus flagitiis, ne longe peiora turpioraque perpetrarentur ab his, qui tam fœda coniugia tolerare non poterant*; pro quo liberali & ingenuo reſponſo Senenſi debitas reponimus gratias, & candorem eius præ Bellarmini impudentia commendamus. 2.) Gregorius III. in epiſt. ad Bonifacium *concedit ſecundum matrimonium cuidam viro ob ægritudinem coniugis prioris.* Ergo non iudicavit matrimonii vinculum eſſe penitus indiſſolubile. Exſtat decretum c. *Quod propoſuiſti &c.* cauſ. & quæſt. iiſdem: „Quod propoſuiſti, ſi mulier infirmitate cor„repta non valuerit viro debitum reddere, „quid eius faciat coniugalis? bonum eſſet,

„ſet ſi ſic permaneret, ut abſtinentiæ vacaret, ſed quia hoc magnorum eſt, ille „qui non poterit ſe continere, nubat magis, non tamen ei ſubſidii opem ſubtrahat, quam infirmitas præpedit, non tamen deteſtabilis culpa excludit.„ Ubi iota, nos nequaquam hanc Georgii deciſionem probare, quin potius cum Gratiano licimus, *illud ſacris canonibus ac evangelicæ & apoſtolicæ doctrinæ penitus inveniri adverſum*; ſed illud tantum ex eo colligere, quod Gregorius iudicaverit, coniugii vinculum in quibusdam caſibus diſſolvi poſſe, ita ut parti innocenti, quæ ſe continere nequit, aliud matrimonium contrahere ſit licitum. Bellarminus excipit, *doctores hunc canonem intelligere de ægritudine, quæ reddit mulierem ineptam ad coniugium, & proinde ſit impedimentum dirimens contractum matrimonium.* Atqui aliud eſt frigiditas & inhabilitas, aliud vero infirmitas; quidquid ſit, manet interim illud, Gregorium iudicaſſe, quod in quodam caſu vinculum coniugii diſſolvi poſſit. Libr. IV. de Rom. pontif. cap. XII. eandem exceptionem Bellarminus repetit, quod ſcilicet Gregorius agat non de quacunque imbecillitate, ſed de *impotentia perpetua & naturali*, per quam eſt inepta ad coniugium mulier. Videns autem eius reſponſi ſui infirmitatem, ſtatim ſubiicit: *Sed contra hoc eſt, quod Gregorius videtur iudicare, primum fuiſſe verum matrimonium, & non tam ſolvendum, quam ſi ſecundum ſuperaddendum, ſcribit enim non debere virum a priore uxore ſubſidium auferre, id eſt, debere eam adhuc ut uxorem alere & ſuſtentare, ideo poſſet etiam dici cum gloſſa in 32. quæſt. 7. pontificem dare conſilium, non præceptum, ut eam, quæ videbatur fuiſſe uxor, adhuc ſuſtentet, ſi providentia ipſius indigeat.* In prioribus editionibus additur, *Gregorium ex ignorantia hic erraſſe*, ſed in editionibus poſterioribus illud fuit omiſſum, ex quo adparet, Bellarmino aquam hæſiſſe. II.) *Conciliorum decreta* in iure canonico adprobata & canoniſata. Gratianus in cauſ. & quæſt. iiſdem adducit: 1.) decretum concilii *Elibertini* permittens marito, ut abiecta uxore, quæ cum fratre mariti ſe commiſcuit, alteram ducat. c. *Quædam &c.* 2.) Decretum concilii *Triburienſis*, vel, ut alii legunt, *Tribirtini*, itidem permittens viro, qui uxorem a privigno compreſſam dimiſerat, ut alteram accipiat coniugem, c. *Si quis &c.* Verba utriusque canonis & Bellarmini eluſiones adduximus ſuperius. 3.) Decretum concilii *Moguntinenſis* c. *Si quis &c.* eiusdem omnino ſententiæ eſſe cum prioribus ſtatuit Sixtus Senenſis. III.) *Patrum dicta* in iure canonico adprobata. c. *Uxor &c.* cauſ. & quæſt. iisdem adducitur dictum *Ambroſii*, in quo viro permittitur poſt divortium legitime factum alteram ducere. Sixtus Senenſis Tertulliani & Ambroſii ſuffragium nobis largitur ac diſerte addit: *In hac ſententia plerique veterum fuiſſe putantur.* Covarruvias multos enumerat, qui noſtram amplectantur ſententiam. *IV.) Scriptorum recentiorum ſuffragia.* 1.) *Eraſmus* in adnot. ad Matth. XIX. & 1 Cor. VII. multis argumentis confirmat, propter fornicationem licere coniugi innocenti ad alias nuptias tranſire. 2.) *Thomas de Vio Caietanus* cardinalis in comm. Matth, XIX. „Intelligo ex hac Domini Ieſu Chriſti lege, „licitum eſſe Chriſtiano dimittere uxorem „ob fornicationem carnalem ipſius uxoris, „& poſſe ducere aliam uxorem, ſalva ſemper eccleſiæ definitione, quæ hactenus „non adparet. Nam decretales pontificiæ „de hac materia non ſunt definitivæ fidei „ſed iudiciales facti; profitentur autem ipſimet pontifices, ut patet in cap. IV. de „divortiis & in cap. Licet, de ſponſa „duorum &c. Romanos pontifices aliquando in his iudiciis matrimoniorum erraſſe &c. nec ego ſum primus, qui ſic „intellexi evangelii textum, quoniam ante „annos mille b. Ambroſius ſic intelligens „idem

„idem docuit.„ 3.) *Ambroſius Catharinus*, Compſæ epiſcopus, alias acerrime ſolet inſectari ſcripta Caietani, & errores ex illis colligere; ſed in hac quæſtione ſuum ipſi præbet adſenſum, quod arguit, a clara & liquida veritate ipſum fuiſſe victum. Scripſit integrum librum de hac quæſtione, in quo inter cætera hæc leguntur: *Stat ſententia Domini apud Matthæum his verbis*: Quicunque dimiſerit uxorem ſuam, niſi ob fornicationem, & aliam duxerit, mœchatur. *Hæc una oratio, niſi vim literæ adſeramus, profecto duarum orationum vim habet. Vna eſt adfirmativa continens huiusmodi regulam: Si quis uxorem ſuam abſque cauſa fornicationis dimiſerit, & aliam duxerit, mœchatur. Altera eſt negativa, quæ continet exceptionem a regula propter particulam illam* niſi, *& eſt: Si quis uxorem ob fornicationem dimiſerit, & aliam duxerit, non mœchatur. Si igitur ſic intelligitur hæc domini ſententia, ut verba ipſa quam manifeſtiſſime videntur porrigere, iam eſt deciſa quæſtio. Cum ergo ad verba Domini hactenus non ſit ulla expoſitio, quæ adferat quietem, ſi volumus ſuſtinere, eſſe illicitam cum altera copulam etiam ex cauſa fornicationis, videtur ſatis iuſtificari Caietanus, qui putavit, ex hac Domini lege, ut litera plane ſonat, licere chriſtiano dimittere uxorem ſuam ex cauſa fornicationis, & aliam ducere, quod & aliis rationibus videtur poſſe perſuaderi. Eſt inprimis magna illa ratio, quam ipſe Caietanus adfert, & alii ante illum cogitaverunt, & poteſt cuique parum cogitanti facile occurrere, videlicet: Omnis reſponſio ſapientis debet aptari atque interpretari ad mentem & ſenſum interrogantis, alias non eſſet reſpondere, ſed verba dare. Quando igitur Dominus rogatus eſt a phariſæis, an liceat uxorem dimittere, rogatus eſt de dimiſſione perpetua ac perfecta cum licentia ducendi aliam &c.* cuiusmodi rationes plures poſtea ſubiicit. In comment. prioris epiſt. ad Cor. ſcribit, *videri ſibi rem eſſe impendio duram & iniquam, ut vir innoxius, interim ætate virens & in Venerem proclivis nullo ſuo delicto, imo ex aliena culpa, & in ſe ipſum illata iniuria cogatur mutare ſtatum, & perpetuo cœlibem ac luctuoſam vitam ducere, libidinis incendio & orbitatis moleſtiæ coniunctam, cum nec ſit fas cum adultera coniungi, nec adpetere alteram.* Excipit Bellarminus, *eos eccleſiæ Romanæ iudicio ſe ſubieciſſe, ac proinde a reliquorum communiſſima ſententia non eſſe ſeparandos.* Reſp. ſervilis illa ſubiectio, qua lucem veritatis ex ſcriptura refulgentis, id eſt, ipſam ſpiritus ſancti ſententiam eccleſiæ Romanæ, id eſt, pontificis iudicio ſubiecerunt, nequaquam efficit, eos ob id non ſtatuiſſe, quod vere ſtatuerunt, ſed efficaciam erroris & antichriſtianam pontificis tyrannidem arguit. Sixtus Senenſis excipit, *eos hanc theſin propoſuiſſe, non ut firmæ determinationis ſententiam, ſed ut probabilem opinionem doctorum diſputationibus excutiendam.* Reſp. cur igitur Tridentini Areopagitæ ab hac modeſtia diſcedentes anathematis fulmen in diverſum ſentientes vibrarunt? Nobis hoc loco ſufficit, quod aperta veritas clauſos quorumdam adverſariorum oculos perſtrinxerit. 4.) *Nævizanus* ſylvæ nuptialis lib. I. num. 144. itidem defendit divortium quoad vinculum, ut & 5.) *Salomonius*, iuriſconſultus pontificius in repet. l. Gallus §. quidam de libr. & poſth. Unde non immerito Bellarminus in hanc erupit vocem de matrim. cap. XV. §. 1. *In quæſtione de ſolutione matrimonii conſummati quoad vinculum multos habemus adverſarios, Græcos, Latinos, hæreticos & catholicos.*

Antitheſis pontificiorum.

§. DLXXXI. Atque hæc dicta ſint de noſtræ ſententiæ fundamentis. Antequam vero ad pontificiorum argumentorum examen deſcendamus,

mus, operæ pretium erit, maculas illas, quas noſtris doctoribus in cap. proxime citato Bellarminus circa hanc quæſtionem adſpergere conatur, paucis abſtergere, quæ enim de Calvinianis & Anabaptiſtis addit, ad nos minime pertinent. I.) *Luthero* tribuit 1) *contradictionem*, quia in libr. de cap. Babyl. cap. de matrim. ſcribit, *papam errare, cum divortium concedit extra cauſam fornicationis, quam ſolam Dominus excepit, & tamen addit, optare ſe, ut definiatur, licere divortium facere ob abſentiam diuturnam alterius conjugis. Si enim error eſt, divortium facere ob aliam cauſam quam fornicationis, ergo errorem cupit definiri, cum ob abſentiam conjugis divortium eſſe licitum definiri cupit.* Reſp. recte ſtatuit Lutherus & nos cum ipſo, unicam tantum eſſe juſtam ac legitimam divortii faciendi cauſam, videlicet adulterium, ac proinde errat pontifex, quando extra eam cauſam divortium concedit; quomodo autem cum eo conciliari debeat, quod Lutherus definiri optat, etiam ob malitioſam deſertionem permittendum eſſe parti innocenti novum matrimonium, inferius explicabimus. 2) *Fatuitatem*, quia ibidem addit, *ſe nolle quidquam definiri ſola papæ & epiſcoporum autoritate, ſed ſi duo eruditi & boni viri in nomine Chriſti conſentirent, & in Spiritu Chriſti pronunciarent, eorum judicium ſe conciliis prælaturum.* Ac, inquit Bellarminus, *unde ſciemus, duos illos homines in nomine Chriſti magis conſenſiſſe, & in Spiritu ſancto, qui ex diverſis provinciis unum in locum legitime conveniunt ad fidem chriſtianam explicandam?* Reſp. id vero ſciri poteſt ac debet ex diligenti examine decretorum ad normam ac regulam in verbo revelato nobis propoſitam. Matth. VII. 15. Act. XVII, 11. 1 Cor. II, 15. 1 Theſſ. V, 21. 1 Joh. IV, 1. &c. Lutherus nihil aliud dixit, quam quod ante eum Marſilius Patavinus, Panormitanus, Ioh. Gerſon & Ioh. Franciſc. Picus Mirandulanus dixerunt. Marſilius Patavinus in defenſ. pacis: *In concernentibus fidem etiam unius privati ac laici dictum præferendum eſt dicto papæ, ſi moveatur melioribus rationibus vet. ac nov. teſt. quam papa.* Panormitanus c. *Significaſti* ſc. x. de elect. *Privato homini & fideli, qui meliores rationes adfert, potius credendum eſt, quam toti concilio & papæ.* Gerſon de exam. doctr. conſid. V. *Staret, quod aliquis ſimplex non autoriſatus eſſet, tam excellenter in ſacris literis eruditus, quod plus eſſet credendum in caſu doctrinali ſuæ adſertioni, quam papæ declarationi, eſt enim plus credendum evangelio, quam papæ.* Iohan. Franc. Picus Mirandulanus de fid. & ord. cred. theor. XVI. *Simplici potius ruſtico & infanti & aniculæ, quam & pontifici maximo & mille epiſcopis credendum, ſi contra evangelium iſti, illi pro evangelio verba facerent.* Lutherus ſe ipſum diſerte explicat, de quibus conciliis loquatur, qualia ſcilicet tunc ſolebant cogi, tantum numero & autoritate citra eruditionem & ſanctimoniam jactata. 3.) *Temeritatem*, quod in comm. 1 Cor. VII. anno 1523. edit. multas ob cauſas matrimonium ſolvi & aliud iniri poſſe cenſeat, ut ſi *non modo ethnicus chriſtianam, ſed etiam falſus chriſtianus chriſtianam conjugem deſerat, vel ſi conjux conjugem ad furtum aut aliud peccatum inducat, vel ſi ob frequentes rixas moleſta ſit cohabitatio cum priore conjuge, vel ſi diu abſit alter conjux.* In lib. de cauſ. matrimon. edit. anno 1530. *Si pauper eum divite matrimonium contrahat & conſummat, ac deinde pauper divitem conjugem retinere non poſſit, quod amici vel adfines divitis impediant, judicat Lutherus, poſſe pauperem ad aliud matrimonium ſe transferre.* Reſp. Lutherus in ſcripto poſteriore mentem ſuam ſatis perſpicue explicat, quod non niſi propter adulterium & malitioſam deſertionem innocenti perſonæ novi matrimonii poteſtatem concedat. Vide tom. V. Ien. Germ. libr. de cauſis matrimonialibus part. II. pag. 255. ubi hæc habentur:

„Ich kan und mag nicht wehren, wo ein „Gemahl die Ehe bricht, und kan bewieſet „werden œffentlich, daſs das ander Theil frey „ſey und ſich ſcheiden mœge, und mit ei- „nem andern verehlichen. Wiewohl, wo „mans thun kan, daſs man ſie verſœhne und „bey einander behalte, iſts gar viel beſſer. „Wann aber das unſchuldige Theil nicht „will, ſo mags im Nahmen Gottes ſeines „Rechts gebrauchen.„ Et poſtea: Veber „diſs iſt noch ein Fall, nemlich wenn ein „Gemahl vom andern leufft, ob ſich hie „das ander mœge mit einem andern vereh- „lichen? Hie antworte ich alſo, wo ſichs be- „gibt, daſs ein Gemahl mit Wiſſen und Wil- „len von dem andern zeucht als Kauffleut, „oder in Krieg gefordert, oder was ſonſt „für Noth und Sache ſind, daſs ſie beyde „ſolches bewilligen, hie ſoll das ander „Theil harren und ſich nicht verendern, „bis daſs es gewis werde und glaubwürdi- „ge Zeugniſs habe, ſein Gemahl ſey todt &c. „Aber wenn es ein ſolcher Bube iſt, der „ein Weib nimmt, und eine zeitlang bey „ihr bleibet, darnach ohn ihr Wiſſen und „Willen heimlich wegleufft, læſſet ſie „ſchwanger oder mit Kindern ſitzen, ſchrei- „bet ihr nichts, ſchicket ihr nichts, ent- „beut ihr nichts, leufft ſeiner Buberey „nach &c. Da rathe ich, daſs der Pfar- „herr oder Obrigkeit dem Weib rathe und „helfe, den Buben zu ſuchen wo ſie kan „und ſich zu finden verſihet, und fordern „auff beſtimte Zeit, komt er nicht, daſs „man an die Kirchen oder Rahthaus œffen- „tlich anſchlage und fordere ihn auch alſo „œffentlich dazu mit Bedræuung, man wol- „le ihn ausſchlieſſen und das Weib frey „ſprechen. Komt er alsdenn nicht, ſo ſoll „er nimmermehr kommen.„ In his duobus duntaxat caſibus perſonæ innocenti jus novi matrimonii concedit, de reliquis vero mo- deſte addit: „Es ſind noch vielmehr Fælle, „als wo man Gifft oder Mord beſorgt, item „wo ein Weib zu ſtehlen oder zu ſchændlicher „Unzucht gezwungen würde vom Mann, „aber da kœnnen Obrigkeit und vernünff- „tige Leute ihnen wol rahten, denn man „kan niemand zur Sünde zwingen. So „muſs ein Gemahl ſeine Fahr wagen des „Giffts oder Mordts halben, ſonderlich wo „es heimlich vorgenommen wird, offenbar- „lichem Vornehmen kan die Obrigkeit oder „Freunde ſteuren und wehren.„ Plura de cauſis divortii apud Lutherum non occur- runt, ex quo adparet, qua fide Bellarminus ejus ſententiam adleget. 4) *Credulitatem*, quod *ab Eraſmo in hac quæſtiōne ſe paſſus fuerit ſeduci, qui adnotationes ſuas anno* 1515. *in publicum ediderat.* Reſp. Luthe- rus ex manifeſtis Chriſti verbis ſententiam ſuam probavit, & miſeris conſcientiis, pon- tificiarum legum vinculis irretitus conſulere voluit. Fatetur Bellarminus, *Græcos jam- dum concilii Florentini tempore idem do- cuiſſe cum Luthero*; cur ergo non Græco- rum potius qum Eraſmi autoritatem ſecutus dicitur? Qualis fuerit Eraſmi erga Luthe- rum animus ex hyperaſpiſtæ diatriba de libero arbitrio cuivis conſtat. II.) *Philippo Melanchthoni* tribuit, quod *non innocenti tantum parti ſed etiam nocenti aliud con- jugium permittat* in adnot. ad Matth. V. Reſp. quid hac de re ſtatuendum ſit, ſuo diſpicietur loco. III.) *De Brentio* comme- morat, quod *in confeſſione Wirtenbergica cap. de conjug. ſcribat, ſperare ſe, pios epiſcopos & principes conceſſuros jus contra- hendi aliud matrimonium iis, qui ob adul- terium alterius conjugis juſto divortio ſe- parati ſunt.* Reſp, ſperaverant id ipſum Eraſmus, Cajetanus, Catharinus, ſed fru- ſtra. Nihil quidquam in his Brentii verbis occurrit. quod vel ſcripturæ ſacræ vel re- liquorum noſtræ partis theologorum ſenten- tiæ repugnet. IV.) *Chemnitii* ſententiam ſic recitat, *quod duos tantum caſus eſſe vo- luerit, in quibus liceret aliud matrimonium inire, nimirum adulterium alterius conju- gis & deſertionem infidelis, ita ut per in- fidelem non intelligatur quilibet injuſtus de- ſertor, ut Lutherus & Philippus intelli- gunt,*

gunt, ſed ſolum is, qui chriſtianus non eſt, ſed gentilis, ac ſe ipſum explicat quod loquatur tantum de parte innocente, cum aliud matrimonium, ob adulterium concedit, ex quo colligit Bellarminus, quod nec Philippus cum Luthero, nec Chemnitius cum Luthero aut Philippo in ſententia conveniat. Reſp. *Qui ſuorum & maxime domeſticorum curam non agit, fidem abnegavit & eſt infideli deterior* 1 Tim. V. 8. quod ergo de infideli, qui & re & profeſſione talis eſt, Chemnitius adſerit, id ipſum de malitioſo deſertore, qui re ipſa, licet non profeſſione talis eſt, intellectum voluit. Innocentis duntaxat partis mentionem facit, quia de ea potiſſimum inter nos & pontificios quæſtio verſatur, quid de nocente ſtatuendum, ſi magiſtratus in officio ſuo negligens ſit, ibidem non determinat, ac proinde nec Luthero nec Philippo in hac quæſtione Chemnitius contradicit.

Argumenta Bellarmini: 1.) ex ſcriptura. 1) Matth. V, 32. Omnis qui dimiſerit uxorem &c.

§. DLXXXII. Reſtat, ut Bellarmini argumenta expendamus. Claſſes eorum conſtituis tres. Prima petita eſt ex *ſcriptura*. Altera ex *traditione*. Tertia ex *ratione*. Scripturæ dicta producit quatuor: I) Matth. V. 32 *Omnis, qui dimiſerit uxorem ſuam, excepta fornicationis cauſa, facit eam mœchari, & qui dimiſſam duxerit, adulterat. Verba illa:* & qui dimiſſam duxerit, *vel univerſe ſunt accipienda, vel cum exceptione, niſi ob fornicationem. Si univerſe, ergo qui dimiſſam duxerit, etiam ob fornicationem, mœchatur, ergo non fuerat dimiſſa quoad vinculum, ſed ſolum quoad thorum, non enim mœcharetur, qui illam ducit, niſi eſſet viro adligata. Si cum exceptione, ergo qui fornicariam a viro dimiſſam duxerit, non mœchatur. Ergo melior eſt conditio fornicariæ quam innocentis & caſtæ, nam fornicaria libera eſt, & nubere poteſt; innocens autem injuſte dimiſſa nec priorem virum habere poteſt, nec alteri nubere. Atqui hoc abſurdiſſimum eſt, ut lex Chriſti juſtiſſima dimiſſam juſte meliori loco eſſe velit, quam dimiſſam injuſte.* Reſp. 1). Verba Chriſti non *univerſe* ſed cum *exceptione* accipienda eſſe ex ipſis textus viſceribus & antiquiſſimorum patrum interpretationibus oſtendimus ſuperius. 2). Scopus Chriſti eſt docere, quod is, qui uxorem ob aliam quamcunque cauſam dimiſerit, niſi ipſa adulterium commiſerit, & hac ratione conjugale fœdus nefarie fregerit, faciat eamdem mœchari, quia in cauſa eſt, ut ipſa alteri nubendo adulterium committat, & qui ſic dimiſſam ducit, illum itidem dicit fieri mœchum, nimirum quia uxorem illegitime dimiſſam ducit, quæ alteri adhuc indivulſo conjugii vinculo eſt adligata. Ulterius Chriſtus hoc loco non progreditur, an vero etiam nocenti parti concedendum ſit novum matrimonium, ſi magiſtratus in officio ſuo negligens ſit, ſuo loco videbimus. 3) Demus ex hypotheſi, adulteram juſte dimiſſam poſſe nubere, innocentem injuſte dimiſſam non habere poteſtatem alteri nubendi; ex eo tamen lex Chriſti juſtiſſima non poterit injuſtitiæ adcuſari, quia injuſte dimiſſa habet jus ſuum maritum repetendi, cum conjugale vinculum nondum ſit ſolutum, ſed adultera, juſte dimiſſa, non habet jus maritum ſuum repetendi, cum conjugii vinculum ſit ſolutum: quod ſi ergo continere nequeat, ac magiſtratus officium ſuum in puniendo adulterio negligat, poteſtas novi matrimonii ipſi datur. Pontificiorum ſententia injuſtitiæ adcuſari majori ſpecie poteſt, quod æquali pœna juſte & injuſte dimiſſam adficiunt, dum utrique aditum ad nuptias intercludunt. 4) Falſum igitur eſt, quod Bellarminus in ſuo argumento præſupponit, *injuſte dimiſſam nec priorem virum habere poſſe, nec alteri nubere.* Poſterius concedimus, ſed prius negamus. Poteſt enim judicium magiſtratus implorare & jus reſtitutionis urgere. Quod ſi vero maritus pertinaciter recuſet, injuſte dimiſſam recipere, ſit malitioſus deſertor, & ſic injuſte dimiſſa accipit novi matrimonii poteſtatem. 1 Cor. VII 15. 5) Diſtinguendum inter id, quod

deſcendit ex regula ſtricti juris, & quod ex ἐπιεικείᾳ & συγγνώμῃ conceditur. Adulteræ juſte dimiſſæ ſi novi matrimonii poteſtas datur, id fit ex ἐπιεικείᾳ, ratione habita conſcientiæ & periculorum. 6) Cauſa melioris conditionis, qua frui videtur adultera præ innocente injuſte dimiſſa, non pendet ex lege Chriſti, hoc eſt, ex doctrina Chriſti, qua ad primam conjugii inſtitutionem nos revocavit, quia lex divina, quæ etiam Chriſti lex eſt, Levit. XX. 10. Deut. XXII. 22. adulteram capitali ſupplicio adfici jubet, ſed ex præpoſtera magiſtratus indulgentia ac conniventia. 7) Virgo, quæ perpetuam continentiam vovit, ex hypotheſi Bellarmini non poteſt nubere, quæ voto continentiæ nondum eſt adſtricta, poteſt nubere. Ergone Bellarminus dicet, priorem ex lege Chriſti deterioris eſſe conditionis quam poſteriorem? hac ratione una litura delebit, quæ de votivi cœlibatus dignitate ac meritis coram Deo libr. II. de monachis per aliquot capita diſputavit. 8). Πρῶτον ψεῦδος illationis Bellarminianæ in eo conſiſtit, quod exiſtimat, Chriſtum *Ioh. VIII. ſuſtuliſſe legem moſaicam de adulteris capitaliter puniendis* libr. de matrim. cap. XVI. §. 4. ex eo enim color aliquis argumento accedit, quod juxta legem Chriſti melior ſit conditio adulteræ, quam caſtæ injuſte dimiſſæ. Sed falſitas illius hypotheſeos ſuo loco demonſtratur.

II.) Marc. X. 11. Quicunque dimiſerit.

§. DLXXXIII. II.) Marc. X. 11. *Quicunque dimiſerit uxorem ſuam, & aliam duxerit, adulterium committit ſuper eam. v. 12. Et ſi uxor dimiſerit virum ſuum, & alii nupſerit, mœchatur.* Similia habentur Luc. XVI. 18. *Omnis, qui dimittit uxorem ſuam, & alteram ducit, mœchatur, & qui dimiſſam a viro ducit, mœchatur. Hæc verba univerſaliter docent, nunquam ita diſſolui matrimonium inter fideles contractum & conſummatum, ut liceat ad alias nuptias tranſire.* Reſpondet Chemnitius, *eſſe univerſalem ac neceſſariam regulam in evangeliſtis*, (quam Auguſtinus in libr. de conſenſ. evang. ſæpius repetit,) quod *vera interpretatio & ſententia quærenda ac deſumenda ſit ex collatione deſcriptionum, quæ exſtant apud reliquos evangeliſtas, ita enim mutuas operas tradiderunt, ut, quod unus brevius & obſcurius poſuit, illud alter ſuppleat, & clarius explicet.* Conferenda igitur eſt etiam Matthæi deſcriptio; quæ teſtatur, non ſemel, ſed duobus locis Chriſtum, diverſis temporibus, quando materiam divortii tractavit, diſerte addidiſſe exceptionem de caſu fornicationis Matth. V. 32. XIX. 9. Non itaque ſimpliciter univerſales ſunt ſententiæ illæ Chriſti in Marco & Luca, ſed cum illa exceptione accipiendæ, quam Matthæus Apoſtolus, qui illis concionibus Chriſti interfuit, duobus in locis addit. Huic ſolidæ & immotæ reſponſioni Bellarminus non erubeſcit obſtrepere hoc modo: „Evangeliſtæ omittunt quidem interdum aliquid, „aut addunt, quod alii evangeliſtæ non omiſerunt, aut non addiderunt, ſed nunquam „ita omittunt, ut ſententia reddatur falſa; „nam alioquin evangeliſtæ homines decepiſſent, quibus evangelia ſua tradiderunt, „nulla mentione facta reliquorum evangeliſtarum. Oportet igitur vera eſſe abſolute, quæ Marcus & Lucas dicunt, neque „pendere a verbis Matthæi, niſi velimus deceptos fuiſſe eos, qui ſine Matthæo Marcum aut Lucam legebant.„ *Reſp.* 1) Qua fronte collationem illam evangeliſtarum hoc loco Bellarminus rejicit, cum eadem ipſe utatur libr. I. de purgatorio cap. IV. §. penult. „Non debet (inquit) exponi Matthæus per Marcum, ſed potius Marcus per „Matthæum, cum Matthæus pluribus verbis utatur, & conſtet, Matthæum copioſius ſcripſiſſe, & Marcum feciſſe quaſi „compendium ex evangelio Matthæi. Et „poſtea: Si Chriſtus protulit illa verba, *non* „*remittetur* &c. ut habet Marcus, quamquam

quam id non eſt probabile, tunc Matthæus luce Spiritu ſancto expoſuit verba Chriſti, & niſi inepte expoſuerit, indicavit, in alio ſeculo dimitti aliqua peccata.„ Id ipſum r omnia ad hanc quæſtionem adplicare ſſumus. De collatione locorum ſcriptu- parallelorum (qua in his ipſis Chriſti ctis Matth. XIX. 32. & Luc. XVI. 18. rtullianus lib. IV. adv. Marc. cap. XXXIV. itur) in tract. de interp. ſcript. late egi- s. 2) Marcus & Lucas poſt Matthæum ipſerunt; Marcus teſte Hieronymo in al. illuſtr. *epitomen evangelii a Matthæo ripti* confecit, æquum igitur eſt, ut ex tthæi evangelio limitatio & exceptio illa latur, quam cum a Matthæo reliqui evan- liſtæ vidiſſent additam, eam addere non licarunt neceſſarium. 3) Nec Marcus, : Lucas, ſed Matthæus Chriſti concioni- s interfuit, ex quo Bellarminus nos colli- re docuit, Chriſtum hæc verba ita prolo- tum eſſe, ut exſtant apud Matthæum.

Nec falſum ſcripſit vel Marcus vel Lu- , ſed veriſſimam Chriſti reſponſionem ad ariſæorum quæſtionem uterque conſigna- , quod ſcilicet ex illa cauſa, de qua pha- ei quærebant, non liceat divortium face-

Exceptionem de *caſu fornicationis* ad- it Matthæus, quia Judæi negligebant le- n divinam de adulteris interficiendis Joh. II. 1. & ſeqq quæ ſi in viridi obſervantia nſiſſent, non fuiſſet in populo Dei opus quæſtione, an propter adulterium divor- n facere liceat. *Exceptio non tollit re- am, ſed eam firmat in cæteris.* Eadem one dicere poſſem, Matthæum imper- te verba Chriſti deſcripſiſſe, vel ipſum riſtum doctrinam de divortio imperfecte idiſſe, propterea quod non faciat men- iem deſertionis ab infideli inſtitutæ, quam eptionem Paulus adjicit 1 Cor. VII. 15. Ipſa neceſſitas nos cogit, ut in verbis rci & Lucæ ſubintelligatur illa exceptio, velimus ſtatuere, quod Marcus & Lu- pugnent cum Matthæo. Ex verbis enim tthæi colligitur hæc propoſitio: *Non om- nis, qui dimiſerit uxorem, & aliam duxe- rit, mœchatur*; quia qui ob fornicationem dimiſerit uxorem, & aliam duxerit, non mœchatur. Quod ſi Marci & Lucæ verba tam abſolute & generaliter velimus accipe- re, quaſi omnis omnino, qui dimiſerit uxo- rem, & aliam duxerit, etiamſi ob fornica- tionem dimittat, mœchetur, contradicent verbis Matthæi. Regerit Bellarminus, *non debere ex verbis Matthæi hoc inferri, cum negative, non autem exceptive intelligenda ſint.* Sed miſerum iſtud effugium ſupra ſa- tis fuit refutatum, hoc loco notamus illud, quod Bellarminus non inveniat, ubi pedem figat, id quod ex prolixo illius diſcurſu ma- nifeſtum. „Cur id non debeat inferri, (inquit) „cum plane ſequi videatur, (note- tur hoc, quod lux veritatis ipſi expreſſit) „multæ cauſæ reddi ſolent. Durandus di- „cit, Chriſtum loqui apud Matthæum præ- „ſuppoſita lege veteri, quæ jubebat adul- „teras occidi, hac enim lege ſervata, lice- „bat in cauſa fornicationis uxorem dimit- „tere, & aliam ducere, quia nimirum pro- „pter adulteræ ſupplicium extremum diri- „mebatur vinculum conjugii. Hæc ſolutio „mihi non probatur &c. Et poſtea: Hac „ergo ſolutione omiſſa, aliqui dicunt, ver- „bum, *mœchatur*, referendum eſſe divi- „ſim ad utramque partem ſententiæ hoc mo- „do: Quicunque dimiſerit uxorem ſuam, „niſi ob fornicationem, mœchatur, & qui „aliam duxerit, mœchatur; bis enim mœ- „chatur, qui uxorem ducit priore dimiſſa „extra caſum fornicationis, ſemel quidem „adulterio uxoris, cujus ipſe cauſa fuit per „injuſtam dimiſſionem, & ſemel adulterio „proprio per novæ uxoris vivente priore „conjunctionem. Alii dicunt, nec minus „probabiliter, illud *niſi ob fornicationem* „non pertinere niſi ad dimiſſionem, cum „qua immediate conjungitur, & eſſe per pa- „rentheſin pronunciandum, & aliquid ſub- „intelligendum hoc modo: Quicunque di- „miſerit uxorem, quod non licet, niſi ob „fornicationem, & aliam duxerit, mœcha-

„tur. Sunt & aliæ explicationes minus pro„babiles, quas Abulenſis, Alphonſus de „Caſtro & alii excogitarunt, ſed optima eſt „Auguſtini lib. I. de adul. conjug. cap. IX. „ubi docet, illud *niſi ob fornicationem* ac„cipiendum eſſe negative, non exceptive. Hæc omnia Bellarminus, quæ irritum eorum conatum, qui a proprietate & perſpicuitate literæ diſcedentes peregrinas explicationes quærunt, ſatis manifeſte comprobant. Pii ac moderati animi eſt, non operoſe quærere, quomodo ſcriptura variis modis torqueri poſſit, ſed quæ ſit propria & genuina cujusque loci ſententia. 6) Si Chriſtus cauſam fornicationis noluiſſet a generali prohibitione divortii excipere, fruſtra & ſupervacanee addidiſſet, *niſi ob fornicationem*; potuiſſet enim generatim & facilius dicere: Omnis, qui dimiſerit uxorem, & aliam duxerit, mœchatur. Regerit Bellarminus, *Dominum hoc ſolum dicere voluiſſe, quod non liceat dimittere non fornicariam, & alteram ducere, utrum autem liceat aliam ducere, Dominum tunc aperte dicere noluiſſe, quia hoc altius erat, quam ut ab auditoribus tunc capi poſſet.* Reſp. imo vero Chriſtus in ſuo reſponſo, prout apud Matthæum deſcribitur, utrumque complexus eſt, videlicet tum negativam theſin, phariſæorum quæſtioni directe oppoſitam, quod non liceat dimittere uxorem, & aliam ducere quacunque levi de cauſa, tum adfirmativam theſin, quam occaſione neglectæ in populo Judaico legis de adulteris interficiendis addidit, quod ob fornicationem liceat uxorem dimittere, & aliam ducere. Somnium ſuum narrat nobis Bellarminus, quod *auditores non fuerint capaces hujus doctrinæ*, neque enim ulla probabili ſaltim ratione illud demonſtrat.

III.) *Rom. VII. 1. An ignoratis.*

§. DLXXXIV. III.) Rom. VII. 1. *An ignoratis fratres, ſcientibus enim legem loquor, quia lex in homine dominatur, quanto tempore vivit?* v. 2. *Nam quæ ſub viro eſt mulier, vivente viro adligata eſt legi. Si autem mortuus fuerit vir, liberata eſt a lege viri.* v. 3. *Igitur vivente viro vocabitur adultera, ſi fuerit cum alio viro, ſi autem mortuus fuerit vir ejus, liberata eſt a lege viri, ut non ſit adultera, ſi fuerit cum alio viro.* Similis locus habetur 1 Cor. VII. 39. *Ex his locis colligimus*, (inquit Bellarminus) *nunquam ſolvi vinculum conjugale niſi per mortem, & quia non ſolvitur, manere etiam poſt divortium quacunque de cauſa factum.* Reſp. aliud eſt loqui de matrimonio *in ſe* ac *per ſe* accepto, quale eſt ex primæva inſtitutione, aliud loqui de eodem, quale eſt ob *vitium aliquod ſuperveniens*, quod per *accidens* illi contingit. Aliud eſt loqui de eis, quæ *regulariter & ordinarie* fiunt, ac juxta legem inſtitutionis etiam fieri debent in conjugio, aliud vero loqui de *caſu exceptionis extraordinario.* Cajetanus illud ſic effert, *verba apoſtoli eſſe accipienda regulariter, non autem in caſu*, ut ſit ſenſus, vinculum viri cum uxore ordinarie & regulariter, niſi ſcilicet aliunde ſolvatur, durare usque ad mortem & tunc demum ſolvi. Hanc reſponſionem multis probare poſſumus argumentis. 1) Chemnitius urget apoſtolici textus *ſcopum. Paulus* (inquit) *in illo loco non tractat ex profeſſo doctrinam de divortiis, ſed ex inſtitutione conjugii, quod ſit individua conjunctio, ſimilitudinem, quatenus propoſito ſuo congruit, adſumit.* Matrimonium per ſe juxta divinam inſtitutionem eſt indiſſolubilis conjunctio, quæ non niſi morte diſſolvitur, & hactenus ſimilitudo illa ſerviebat Pauli propoſito; alia vero quæſtio eſt de divortio, cujus ſimilitudinem Paulus non attexuit, quia ad id, quod in illo loco agebat, ea non erat opus. Apoſtolus non tam contendit, vinculum permanere usque ad mortem, quam non durare poſt mortem, id enim tantum requirebat ſcopus, ut oſtenderet, poſt mortem conjugis liberum eſſe alterum conjugem, ſive ad mortem usque vinculum illud permanſerit, ſive non permanſerit. 2) Urgeri poteſt *conſequens abſurdum.* Si apoſtolus abſolute ac ſimpliciter ſtatuiſſet, vinculum con-

conjugii ita eſſe inſolubile, ut nec propter fornicationem poſſet ſolvi, ſuſtuliſſet vel abrogaſſet exceptionem Chriſti de caſu fornicationis, quod abſurdum. *Connexio* probatur, quia Chriſtus in propria hujus doctrinæ ſede Matth. V. & XIX. conjugii vinculum ex primæva ejusdem inſtitutione ita inſolubile eſſe docet, ut tamen adjungat exceptionem de divortio ob cauſam fornicationis facto. Ac ſi vel maxime negare velint pontificii, Chriſtum in caſu fornicationis concedere divortium quoad *vinculum*, non tamen negant, Chriſtum eo in caſu concedere divortium quoad *cohabitationem & thorum*. Atqui ſi quis verbis Pauli vim facere vellet, eademque citra omnem plane exceptionem ac limitationem accipere, poſſet ex illis inferre, quod ne quidem dimittere adulteram marito liceat. 3) Quin & ſibi ipſi contradixiſſet apoſtolus, cum in caſu malitioſæ deſertionis partem innocentem ſervitute eximat, & in libertatem a lege conjugis infidelis adhuc viventis vindicet; utique ergo nequaquam abſolutam conjugalis vinculi inſolubilitatem ſtatuere judicandus. 4) Urgemus *ſingulorum verborum emphaſin. Scientibus legem loquor*, inquit. Atqui ex lege conſtat, poſt divortium aliud matrimonium fuiſſe licitum, ut ſuperius oſtendimus. 5) Loquitur apoſtolus de muliere, quæ eſt ὕπανδρος ac matrimonio adhuc conſtante juxta conjugii leges marito cohabitat. Sed repudiata ob adulterium non amplius eſt ὕπανδρος, ſed potius, ut ſic loquar, ἄπανδρος. 6) Denique cum hæc ſit quædam *ſimilitudo aut parabola*, non neceſſe eſt, eam per omnia quadrare; alias poſſem ex ea inferre, quod quemadmodum Chriſtus eccleſiam ſuam nunquam ne minima quidem in re deſerit, ſic maritum non poſſe nec debere uxorem, quam ſemel ſibi adſociavit, ulla in re deſerere, ne quidem quoad thorum & habitationem, quod tamen pontificii quibusdam in caſibus licitum eſſe ſtatuunt.

§. DLXXXV. Hiſce noſtræ expoſitionis fundamentis antequam Bellarminus reſpondeat, in genere tria contra eam profert: 1) *Verba apoſtoli plana ſunt & perſpicua, ac mirum eſſet, apoſtolum nunquam addidiſſe exceptionem, ſi ea addenda eſſet, cum tam ſæpe hæc repetiverit & inculcaverit.* Reſp. exceptionem illam ſubintelligendam eſſe ex verbis Chriſti & ipſius apoſtoli, in confirmatione noſtræ ſententiæ demonſtravimus. Hoc ipſo in loco eamdem addi non erat neceſſarium, quia ſcopus apoſtoli, ob quem ſimilitudinem ab indiſſolubilitate matrimonii adducebat, id minime requirebat. 2) *Interpretes Ambroſius, Chryſoſtomus, Theophylactus, Theodoretus, Oecumenius, Primaſius, Anshelmus & alii eodem modo exponunt.* Reſp. ex ipſis patribus pro noſtræ ſententiæ confirmatione ſuo loco quædam adduximus. 3) „Ratio ſimilitudinis „id ipſum requirit. Volebat apoſtolus pro„bare, legem veterem obligaſſe usque ad „Chriſtum, ſed jam non amplius obligare, „ad quod probandum utitur ſimilitudine du„cta a matrimonio. Quemadmodum enim „vir & uxor tamdiu ſibi invicem obligan„tur, donec alter eorum vel uterque moria„tur, ſic etiam tamdiu homines legi ſunt „ſubjecti, donec vel ipſa lex abrogetur, & „ſic quodammodo moriatur, vel homines „translati in alium ſtatum a lege ediman„tur, & eo modo legi moriantur, quorum „utrumque per Chriſti mortem eſt factum„. „Hæc ſimilitudo Pauli omnino requirit, ut „vir & uxor nullo divortio aut repudio, „ſed ſola morte liberari queant a vinculo „conjugii. Nam quam diu lex vetus vigebat, „nunquam poterant Iudæi ejus jugum a ſe „excutere, etiamſi illi repudium dare, & „ab ea divortium facere conarentur, forni„cando cum variis legibus falſorum Deorum, „ergo eodem modo, quanto tempore mari„tus vivit, nunquam poteſt uxor a vinculo „conjugii liberari, quamvis cum multis „aliis viris fornicetur.„ *Reſp.* apoſtolus illud tantum hac ſimilitudine declarare voluit, quod quemadmodum uxor per mortem mariti liberetur a lege & vinculo conjugii, ſic per mortem Chriſti lex ſit abrogata & quaſi

quaſi mortua, & nos hac ratione a legali ſervitute liberati & in libertatem reſtituti ſimus. Ulterius non progreditur apoſtolus, nec extra illum ſcopum ſimilitudo apoſtoli eſt extendenda. Quod ſi vel maxime extra illum ſcopum ſimilitudinem adductam quis extendere velit, nihil aliud ex eo inferre poterit, quam illud, quod quemadmodum Judæi non potuerint ſpirituali ſua fornicatione jugum legis excutere, ita adultera non poſſit jugum conjugii per fornicationem corporalem excutere. At non quæritur hoc loco, an adultera poſſit vel debeat excutere partem innocentem, ſed an pars innocens abs ſe excutere poſſit adulteram? id quod fieri poſſe ac licitum eſſe eadem ſimilitudine a ſpirituali conjugio deducta demonſtrari poteſt. Quemadmodum enim Chriſtus, eccleſiæ ſuæ ſponſus, ſynagogæ Judaicæ, quæ quondam erat ipſius ſponſa & uxor, Jer. III. 1. Ezech. XVI. 8. &c. libellum repudii dedit, ut non amplius fuerit ejus uxor, Oſ. II. 2. ſed aliam ex gentibus ſponſam ſibi elegerit, & quemadmodum adhuc hodie particulares eccleſias propter adulterium ſpirituale a ſe abdicat, & alias in ſpiritualem ſponſam ſibi eligit: ſic maritus uxorem adulteram a ſe poterit ejicere & aliam ducere.

§. DLXXXVI. In ſpecie contra noſtræ explicationis fundamenta regerit: 1) *Apoſtolum voluiſſe oſtendere, non ſolum conjugii vinculum non durare poſt mortem, ſed etiam durare toto tempore vitæ alterius conjugis. Nam illud non durare poſt mortem apertiſſimum erat, nec fuiſſet opus ad id perſuadendum adlegare legem.* Reſp. ſcopum apoſtolicæ diſputationis iam ante monſtravimus, ad quem ſufficit, ſi conjugii vinculum morte diſſolvi, & non ultra mortem durare ſtatuatur. Quod ſi vel maxime etiam eo extendatur ſimilitudo, quod vinculum conjugii duret toto tempore vitæ alterius conjugis, tamen nihil aliud inferri poterit, quam quod matrimonium in ſe & ſua natura conſideratum ſit vinculum indiſſolubile, cui per accidens contingit, ut ob ſuperveniens adulterii crimen diſſolvatur. Sic juriſconſulti matrimonium definiunt, quod ſit *individuæ vitæ ſocietas & conjunctio*, nihilo tamen minus propter adulterium divortium fieri poſſe concedunt. Legem propterea apoſtolus adducit, quia Judæi erant perquam νομοφίλοι, ac doctrinam de libertate chriſtiana in legem moſaicam injuriam & contumelioſam eſſe exiſtimabant, inde peculiari conſilio apoſtolus ſimilitudinem ex ipſa lege petitam adducere voluit. 2) „Concluſio apoſtoli non erat ſolum, non obligari chriſtianos ad legem, ſed etiam obligari ad non recipiendam ullam aliam: ſicut etiam Hebræi obligabantur, legem Moſis ſervare toto tempore, quo ea vivebat, nec poterant ullo prætextu eam deſerere„. *Reſp.* ſi Chriſtiani obligantur ad non recipiendam ullam aliam legem, cur igitur pontifici romano tribuunt poteſtatem promulgandi leges conſcientiam obligantes, per univerſam eccleſiam obſervandas? cur traditionum humanarum jugum contra libertatem tam caro pretio a Chriſto partam hominibus imponunt? Sed de his alibi, hoc loco monemus, Bellarminum apoſtolicam ſimilitudinem ultra ſcopum & ultra comparationis tertium extendere, quin & πρότασιν ſimilitudinis penitus invertere. Apoſtolus enim legem comparat viro, ut ex verbis ipſius manifeſtiſſime liquet; *lex*, inquit, *homini dominatur, quanto tempore vivit*; at dominari eſt mariti, non uxoris. Bellarminus contra legem videtur comparare uxori, quia ex hac ſimilitudine demonſtrare cupit, quod quidem Judæi non potuerint ullo prætextu legem deſerere, donec moreretur per abrogationem, ſic maritum non poſſe ullo prætextu uxorem deſerere, donec moriatur. 3) *Nec in Chriſti nec in apoſtoli verbis divortium quoad vinculum habet fundamentum.* Sed hæc de re ex antea dictis judicium fieri poteſt. 4) *Illud apoſtoli, ſcientibus legem loquor, a Theodoreto & Ambroſio exponitur de lege naturæ vel evan-*

evangelica, non de lege veteri. Reſp. imo vero loquitur de tali lege, quæ peculiariter nota erat Judaico populo, ut emphaſis verborum oſtendit. In toto illo cap. VII. nomen *legis* abſolute poſitum non niſi de moſaica lege accipitur, nec ulla ratione probabile eſt, apoſtolum in principio ſtatim cap. æquivocationibus ludere voluiſſe. Præterea inſolubilitas illa matrimonii, quam Bellarminus ex loco apoſtolico evincere conatur, non deſcendit ex lege naturæ, ſed ex lege evangelica de indiſſolubili matrimonii ſacramento, ita enim docet cap. 12. §. penult. Quomodo igitur verba apoſtoli de *lege naturæ* explicare poteſt, ut ſibi non aperte contradicat? Sed nec novam aliquam legem evangelicam de matrimonii firmitate atque indiſſolubilitate Chriſtus tulit, de qua verba apoſtoli intelligi poſſint, ſed ad primævam duntaxat conjugii inſtitutionem nos revocavit, ut ex Matth. XIX. 6. ſole clarius conſtat. „At, inquit Bellarminus, aut „repudium in lege veteri ſolvebat revera „vinculum conjugii, aut non ſolvebat. Si „non ſolvebat, & tantum permittebatur, ut „minus malum, non autem ut licitum, ut „habet communior opinio doctorum, tum „parum refert, de qua lege apoſtolus loquatur. Si vero ſolvebat vinculum, & per„mittebatur ut licitum, tum non poteſt „Pauli locus de lege Moſis intelligi, quia „falſum eſſet, quod Paulus dicit, vivente „viro vocabitur adultera, ſi fuerit cum al„tero viro, neque enim vocabatur adulte„ra, quæ vivente viro erat cum altero vi„ro, ſi repudium licitum erat, & conjugii „vinculum diſſolvebat.„ *Reſp.* an in vet. teſt. facto divortio novum conjugium fuerit permiſſum ut minus malum, an vero ut licitum, poſtea videbimus, hoc loco utimur in verſione. Bellarminus cap. XVII. ſeq. in reſp. ad object. 14. *probabiliſſimam* ſtatuit *opinionem eam, quod in lege veteri per repudium vinculum conjugii ita fuerit ſolutum, ut novum matrimonium non tantum ut minus malum, ſed etiam ut licitum Iudæis fuerit permiſſum.* Ergo non poteſt nec debet verba apoſtoli tam late & generaliter accipere, quod nulla plane ratione, ac ne quidem in caſu fornicationis vinculum conjugii inter conjuges adhuc viventes diſſolvatur. Certum omnino eſt, apud Iudæos uſitata fuiſſe divortia non ſolum quoad *thorum*, ſed etiam quoad *vinculum*, ut ex forma libelli repudii ſuo loco adparebit, nec poteſt Bellarminus hoc reddere dubium & controverſum confuſione diſtinctarum quæſtionum; aliud enim eſt quærere de *foro conſcientiæ*, aliud de *conſuetudine politiæ Iudaicæ*. Ad Bellarmini igitur argumentum reſpondemus, plus ſubſumi in conſequente, quam antecedens permittit. Ex eo enim, quod in lege veteri ob repudium ſolutum fuit matrimonii vinculum, non poteſt inferri, quod Pauli locus non poſſit de lege moſaica intelligi; ſed illud tantum ſequitur, quod Pauli locus non poſſit tam generaliter & late intelligi, ut loquatur de matrimonio per divortium ſoluto, ſed tantum de matrimonio adhuc conſtante. 5) *Mulier non minus poſt divortium quam ante divortium eſt ὕπανδρος, ſi divortium non ſolvit conjugii vinculum, unde etiam apoſtolus generalem concluſionem infert, & 1 Cor. VII. generatim dicit:* Mulier adligata eſt legi, quanto tempore vir ejus vivit. *Reſp.* petitur principium. Etſi enim adhuc ſuperſtes eſt is, qui ante divortium fuit vir ejus, tamen poſt divortium in caſu fornicationis factum non amplius eſt ejus vir, nec poteſt adultera ſimul eſſe caro mariti & adulteri. Generalis concluſio apoſtolica ex ipſa propoſitione, ex ſcopo & emphaſi verborum eſt explicanda. Quomodo enim univerſalior poteſt eſſe concluſio quam propoſitio, cum de uno & eodem ſubjecto utrobique agatur, de tali ſcilicet muliere, quæ in propoſitione deſcripta & circumſcripta fuit per vocem ὕπανδρος? 6) *Similia non quidem in omnibus ſunt ſimilia, tamen debent ſimilia eſſe in eo, in quo eſt vis argumenti ex illa ſimilitudine ducti. Requirit autem vis argumenti*

ti Paulini, ut ſicut vinculum legis nullo modo diſrumpi poteſt quacunque prævaricatione intercedente, donec ea lex vivit, ita vinculum conjugii perſeveret, quacunque interveniente ſcortatione, donec maritus aut uxor vivit. Reſp. contrarium demonſtravimus ſuperius.

IV.) 1 *Cor. VII.* 10. *His, qui matrimonio juncti ſunt &c.*

§. DLXXXVII. IV.) 1 Cor. VII. 10. „His, qui matrimonio juncti ſunt, præcipio non „ego, ſed Dominus, uxorem „a viro non diſcedere, quod „ſi diſceſſerit, manere innuptam, aut viro ſuo reconciliari.„ Ex hoc loco, dicit Bellarminus, „argumentum plane inſolubile colligi. Nam „vel mulier, de qua dicitur, *ſi diſceſſerit* „*&c.* diſceſſit ex juſta cauſa divortii, ut „fornicationis, hæreſis & quæcunque ſit „alia, vel ſine tali aliqua cauſa. Poſterius „dici non poteſt, nam Paulus non diceret „de tali fœmina, maneat innupta, aut viro „ſuo reconcilietur, ſed diceret, maneat innupta, donec viro ſuo reconcilietur, & „omnino ad virum ſuum redeat, non enim „poterat Paulus permittere injuſtum divortium contra expreſſum Domini præceptum. „Etſi in eodem capite Paulus non permittit „conjuges abſtinere a carnali commercio ob „orationem & ad tempus, niſi ex conſenſu, quomodo permitteret conjugem invito marito ſine ulla cauſa juſti divortii ſeparatam a viro manere? Loquitur ergo ſine ullo dubio de muliere, quæ diſceſſit ob „juſtam aliam divortii cauſam. Atqui iſta „non poteſt alteri nubere, ut Paulus apertiſſime dicit. Ergo etiam cauſa divortii „non ſolvit vinculum conjugii, neque licet „conjugibus juſto divortio ſeparatis ad alia „tranſire conjugia.„ Reſp. 1) Apoſtolus expreſſe præmittit, ſe repetere præceptum Domini de divortiis. In illo præcepto Chriſtus duo complectitur. *Primo* propter quas cauſas non ſit licitum divortium, ita ut legitime poſſit aliud matrimonium contrahi. *Secundo* addit exceptionem de cauſa fornicationis. Hujus præcepti partem duntaxat priorem, non autem poſteriorem apoſtolus repetit, id quod ſuperius quatuor argumentis fuit demonſtratum, & contra Bellarminianas ἐνςάσεις adſertum. 2) Proinde non agit hic apoſtolus de tali diſceſſione, quæ fit ob caſum fornicationis, in ea enim vinculum matrimonii diſſolvi, & parti innocenti jus novi matrimonii a Chriſto concedi, invictis argumentis fuit demonſtratum; ſed loquitur de diſſidiis, quæ extra caſum fornicationis inter conjuges oriuntur, adeo ut interdum pars una ab altera diſcedat, quibus diſſidiis ac ſimultatibus nequaquam ſolvitur conjugale vinculum, nec licet vel utrique vel alterutri parti novum matrimonium contrahere. 3) Nec poteſt ullo veritatis robore contrarium ex textu apoſtolico probari. Quod enim apoſtolus *disjunctive* de ea, quæ ſine juſta divortii cauſa diſcedit, inquit: *maneat innupta, aut viro ſuo reconcilietur*; ex eo inferri nequit, quod injuſtum divortium adprobet, quia apoſtolus loquitur non de jure, ſed de facto, nec *abſolute*, ſed *comparate*, hoc ſenſu, ſi conjux ex alia quavis cauſa præter adulterii crimen diſcedit, videlicet propter quamdam contumaciam & malam converſationem mariti, ac nolit vel non poſſit illi reconciliari, tum a novo conjugio abſtineat, cum per illas cauſas politicas vel œconomicas vinculum prioris conjugii coram Deo & in conſcientia non ſit ſolutum. Non ergo dat apoſtolus parti ex injuſta cauſa diſcedenti optionem, ut *aut innupta maneat, aut conjugi reconcilietur*, ut Bellarminus cap. XIV. præced. ſuſpicatur; ſed potius revocat eam ad reconciliationem, quia non tam *adprobationis* vel *permiſſionis* quam *territionis* ac *comminationis* vox eſt: *maneat innupta, aut viro reconcilietur*, id eſt, talis deſertrix fruſtra poteſtatem ac ſpem novi matrimonii ſibi ſomniat, quinimo ſciat, ſibi in perpetuo cœlibatu vivendum eſſe, niſi viro ſuo velit reconciliari. Quo pertinet, quod Tarnovius libr. III. de matrim. cap. IX. & XXVIII. ex Suida & aliis

aliis autoribus demonſtrat, particulam ἤ non eſſe perpetuo διαζευκτικὴν *disjunctivam*, ſed quandoque διασαφητικὴν, præſertim in comparationibus. Vid. tract. de euchar. §. 40. 4) Si apoſtolus loqueretur de diſceſſione ob fornicationem, diſerte contradiceret Chriſto, qui Matth. V. 32. & XIX. 9. ob fornicationem diſceſſionem concedit. Ac ſi vel maxime pontificii excipere velint, *Chriſtum duntaxat quoad thorum, non autem quoad vinculum divortium fieri permiſiſſe;* nondum tamen contradictio erit ſublata, quia apoſtolus diſerte de diſceſſione loquitur: *Uxor non diſcedat a viro, maritus non dimittat uxorem.* Apoſtolus loquitur vel de diſceſſione quoad *vinculum*, vel de diſceſſione quoad *thorum.* Si prius, probatum erit divortium quoad vinculum. Si poſterius, falſo provocat ad verba Chriſti, qui cum de divortio Judæorum interrogaretur, de iisdem reſpondit, jam vero Judæis diſceſſiones quoad thorum tantum incognitæ fuerunt. 5) Perquam abſurdum eſt, quo Bellarminus cap. XIV. diſputat, *apoſtolum non loqui de eadem diſceſſione* v. 10. & 11. *in priore enim ipſum agere de diſceſſione injuſta, in poſteriore de diſceſſione juſta.* At quæ per Deum immortalem hæc eſt συνάφεια & συνέχεια in textu apoſtolico? *Præcipio uxorem non diſcedere a viro* extra cauſam fornicationis, *ſi autem diſceſſerit* ob fornicationem, *maneat innupta*? quin imo utrumque membrum de una eademque diſceſſione extra cauſam juſtam, videlicet fornicationis, agit, ac primo quidem apoſtolus prohibet non debere talem diſceſſionem fieri, poſtea oſtendit remedium reconciliationis, ſi de facto talis diſceſſio contingat, ac comminationem perpetui cœlibatus addit, ſi pars injuſte diſcedens reconciliationem admittere nolit. Adverſativa idem re adſumit, quod in præcedenti ſententia fuit præmiſſum, alias adverſativa non erit.

II) Ex traditione. §. DLXXXVIII. *Alteram* argumentorum claſſem deducit Bellarminus ex *traditione*, ubi per ſingula ſecula diſcurrendo producit Clementem Rom. in canonibus apoſtolorum can. XLVIII. Juſtinum & Athenagoram in apol. pro Chriſt. & ad Antonin. Clementem Alexandrum, libr. II. ſtromat. Tertullianum libr. IV. adv. Marcion. Origenem tractat. VII. in Matth. concilium Elibertinum can. IX. Ambroſium in cap. XVI. Luc. Hieronymum in epiſt. ad Oceanum, Chryſoſtomum homil. XVII. in Matth. concilium Milevitan. can. XVII. Africanum can. LXIX. Innocentium I. in epiſt. III. ad Exuperium, Auguſtinum in libr. de adult. conjug. Primaſium 1 Cor. VII. Iſidorum libr. II. de offic. div. cap. XIX. Bedam in Marc. X. concilium Forojulienſe can. X. Theophylactum in Matth. XIX. & in 1 Cor. VII. concilium Nannetenſe can. XII. Anſhelmum in cap. V. & X. ex Matt. Alexandrum III. pontificem in c. XI parte X. de ſponſ. & matrimon. Innocentium III. c. Gaudemus de divortiis, doctores ſcholaſticos, concilium Florentinum in inſtruct. Armen. ac tandem etiam concilium Trident. ſeſſ. XXIV. can. 7. Reſp. I.) In *genere*: 1) Unica doctrinæ cœleſtis regula verbum eſt. Ex uno Domini verbo ſapientia vera. „Spiritus ſancti doctrina eſt, quæ „canonicis literis eſt prædita, contra quam „ſi quid ſtatuant concilia, nefas duco, ait „Hieronymus in Galat. I. Ego ſolis illis „ſcripturarum libris, qui jam canonici ad„pellantur, hunc honorem & timorem didi„ci deferre, ut nullum eorum autorem ſcri„bendo aliquid erraſſe firmiſſime credam, „alios autem ita lego, ut quantalibet ſancti„tate doctrinaque præpolleant, non ideo ve„rum putem, quia ipſi ita ſenſerunt, ſed „quia mihi vel per illos autores vel proba„bili aliqua ratione, quod a veritate non „abhorreat, perſuadere potuerunt,„ inquit Auguſtinus epiſt. XIX. ad Hieron. quam eſſe catholicam omnium vere catholicorum doctorum ſententiam, ſuo loco demonſtravimus. 2) Ipſi pontificii in conciliis & patribus errores quoſdam agnoſcunt, nec eorum autoritatem recipiunt, niſi quatenus Roma-

mani pontificis ſententiæ per omnia conſentiunt; relinquant igitur nobis illam libertatem, ut Spiritus ſancti in ſcriptura ad nos loquentis ſententiæ eamdem ſubjiciamus, & juxta verbi normam de illorum decretis & effatis judicemus. 3) Ad unanimem eccleſiæ conſenſum demonſtrandum non ſufficit *quorumdam* duntaxat patrum ſententiam adferre, ſed requiritur, ut *omnes* uno ore illud adfirmaſſe oſtendatur. 4) Quorumdam ex antiquitate & Græcæ cumprimis eccleſiæ in hac quæſtione ſuffragium ipſimet pontificii nobis largiuntur. Alciatus, Covarruvias, Sixtus Senenſis, Eraſmus, Catharinus, Cajetanus &c. non diffitentur, quosdam ex patribus vetuſtiſſimis noſtræ ſententiæ ὁμοψήφȣς eſſe. 5) Quædam teſtimonia ſunt a quæſtione aliena, quædam ambigua, quædam, utpote recentiora, ſunt ſuſpecta, ut ex ſpeciali ſingulorum examine adparebit.

§. DLXXXIX. II) In *ſpecie.* 1) *Canones apoſtolicos* a Clemente Romano editos eſſe apocryphos, & falſo tribui apoſtolis, in patrologia demonſtrabimus ex ſtyli ratione, temporis collatione, contentorum examinatione, adeoque ex ipſorum adverſariorum confeſſione. Conſulat interim Bellarminus judicium Gelaſii pontificis c. *Sancta Romana* ſc. diſtinct. 15. imo audiat ſe ipſum libr. I. de verbo Dei cap. XX. *Non ſine cauſa Gelaſius poſuit inter apocrypha canones apoſtolorum, quod propter aliquos vel corruptos vel abditos ab hæreticis fecisſe videtur.* Atqui ex inſtrumento corrupto & falſato quænam poteſt peti probatio? Adde quod can. XLVIII. ad quem Bellarminus provocat, nullam divortii ob adulterium facti mentionem continet, ſed ſimpliciter dicit: *Si quis, cum ſuam a ſe uxorem abjicit, aliam duxerit, aut ab alio dimiſſam, a communione ſegregator.* Temerariis igitur repudiis, non autem juſto divortio hic canon eſt oppoſitus, ſicut & Balſamon commentator ejus in not. exponit: *Qui ſuam uxorem præter rationem ejicit, aut qui liberam non accepit, ſed* ἀπολελυμένην, *quæ non ex lege a ſuo marito eſt ſeparata, a communione ſegregetur.* 2) *Iuſtinus*, *Athenagoras & Clemens Alexandrinus* itidem de temerariis duntaxat divortiis proprio arbitrio circa fornicationis cauſam expreſſa Chriſti voce Matth. V. & XIX. prohibitis agunt. Quod ſecundas nuptias poſt mortem prioris uxoris contractas Athenagoras εὐπρεπῆ μοιχείαν vocat, id manifeſtum facit, quantum ejus autoritati tribuendum ſit. 3) De *Tertulliano & Origene* diximus ſuperius. Tertullianum Sixtus Senenſis pontificius numerat inter eos, qui *certa & indubitata adſertione utriusque repudii, hoc eſt, a contubernio & connubio licentiam adprobarunt;* Bellarminus eum pro ſua adducit ſententia. Conciliet hæc, qui poteſt. 4) Ex *concilio Eliberino* ſive *Elibertino* Gratianus cauſ. 32. q. 7. adducit quemdam canonem, qui marito permittit, ut abjecta uxore, quæ cum fratre mariti ſe miſcuerat, ducat aliam. 5) *Ambroſius* loquitur de *dimiſſione, quæ fit ſine crimine*, ut ſe ipſum diſertis verbis explicat, quod enim in cauſa divortii propter adulterium legitime factum marito jus novi matrimonii concedat, oſtendimus ſuperius, nec potuit Sixtus Senenſis inficiari. 6) *Hieronymi* ſententiam vidimus ſuperius. Fuit is in ſecundas nuptias poſt mortem etiam prioris conjugis initas perquam injurius, quin & primis parum æquus, ut ex ipſorum adverſariorum confeſſione ſuo loco oſtendimus, quid ergo mirum, quod nuptias poſt divortium adulterii cauſa factum ex perverſo verborum Chriſti & apoſtoli intellectu improbet? 7) *Chryſoſtomus* contra divortia temeraria diſputat, prohibiti poſt divortium legitimum matrimonii nullam omnino mentionem facit, ac noſtræ potius ſententiæ ipſum accedere, oſtendimus ſuperius. 8) *Concilium Milevitanum*, cujus canonem concilium *Africanum* repetit, vidimus ſuperius. *Innocentius* III. de eo divortio loquitur, quod Chriſtus Matth. V. 32. prohibuit. 9) *Auguſtini* ætate hanc quæſtionem fuiſſe rigidius diſpu-

ſputari cœptam, cum Chemnitio fatemur, ſed non poteſt Bellarminus Auguſtini autoritate in hac quæſtione nos premere, tum quia ab Auguſtini moderatione diſcedit, anathema diverſum ſentienti cum concilio Trid. dicens, cum Auguſtinus *venialiter duntaxat eum falli* exiſtimat, *qui contrarium defendit* lib. de fide & operib. cap. XIX. tum quia Auguſtini ſententiam in hac quæſtione de divortio ipſe ex parte deſerit, ſic enim ſcribit lib. de matrim. cap. XIV. §. 16. „Cur dimiſſionem ob crimen Dominus di„xerit non poſſe fieri, niſi cauſa fornicatio„nis, cum tamen poſſit fieri etiam ob alia cri„mina? Auguſtinus dicit, rationem eſſe, „quia nomine mœchiæ intelligi poſſunt om„nia crimina. Nam etiam idololatria & om„nis ſuperſtitio eſt fornicatio quædam ſpiri„tualis cum falſis diis &c. ſed ad literam „non eſt dubium, quin Dominus loquatur „de ſola fornicatione ſpirituali, & præte„rea falſum eſt, ob quodlibet crimen poſſe „dirimi matrimonia etiam quoad thorum.„ o) De *Primaſio* diximus ſuperius in explicatione dicti apoſtolici 1 Cor. VII. Poſteriores non moramur. In concilio *Florentino* um *Græci a Latinis adcuſarentur, quod* *ropter adulterium matrimonia diſſolverent,* *eſponderunt illi, ſe ſuas rationes habere,* :ribit Bellarminus de matr. cap. XV. §. 2. .lis ex manifeſtis Chriſti verbis deductis raionibus Latini debuiſſent adquieſcere. Trientinum concilium quale fuerit, expoſuiaus in tract. de magiſtratu politico.

II) Ex rationibus. *) Ab unionis ſpiritualis indiſſobilitate.*

§. DXC. *Tertiam*, eamque ultimam argumentorum claſſem complet Bellarminus quinque *rationibus*. Prima petita eſt *ex conjugii natura*. „Ma„trimonium fidelium ſignum „eſt conjunctionis Chriſti cum eccleſia Eph. V. at illa unio indiſſolubilis eſt, igitur & vinculum conjugale eſt indiſſolubile. Et quamvis tota ſimul eccleſia a Deo fornicari non poterit, tamen aliquæ partes eccleſiæ, nonnulli videlicet fideles „fornicantur interdum ſpiritualiter & divor„tium faciant, ſed non propterea licet illis „mutare Deum, aut Deus ita illos abjiciat, „ut nolit reconciliari, imo ſemper horta„tur ad reconciliationem. Tale igitur de„bet eſſe conjugium Chriſtianorum, ut nun„quam tale divortium fiat, quin ſpes ma„neat reconciliationis.„ Reſp. 1) Præcipua omnimodæ inſolubilitatis ratio conſtituitur in eo, quod matrimonium fidelium ſit *ſacramentum* vere & proprie ſic dictum; at quid de hac hypotheſi ſit ſtatuendum, expoſuimus ſuo loco. 2) Eraſmus in adnot. in Matth. XIX. argumento ſic reſpondet: *Non protinus tollitur matrimonii ſacramentum, ſi in paucis conjugium male initum bene dirimitur, quamquam hanc rationem de ſacramento nullus veterum, quod ſciam, adduxit, cum tamen ſuper his crebra ac prolixa ſit diſputatio, præſertim Auguſtino & Hieronymo.* 3) Spirituale conjugium Chriſti & eccleſiæ non diſſolvitur per mortem Oſeæ II. 19. *Sponſabo te mihi in ſempiternum;* poſſet igitur juxta Bellarmini topicam colligi, quod per mortem etiam non ſolvatur fidelium matrimonium. Chriſtus eccleſiam ſuam non deſerit, nec præſentiam ſuam ullo tempore ei ſubtrahit; vi igitur Bellarminiani argumenti divortium etiam quoad *thorum & menſam* erit illicitum. 4) Jerem. III. 1. Dominus Deus noſter ſe ipſum cum marito uxorem adulteram dimittente impariter confert, ac diverſitatem inter ſuum cum eccleſia & conjugum inter ſe fœdus conſtituit. *Vulgo dicitur: Si dimiſerit vir uxorem ſuam, & recedens ab eo duxerit virum alterum, numquid revertetur ad eam ultra? numquid non polluta & contaminata erit terra illa? tu autem fornicata es cum amatoribus multis, tamen revertere ad me, dicit Dominus.* Quomodo igitur tanquam ſimpliciter & abſolute paria ea conferre poſſumus? 5) Non negamus, ſerio monendos & exhortandos eſſe maritos, ut conjuges adulteras, ſi veram ac ſeriam pœnitentiam agant, & certam ſpem emendationis præbeant,

beant, patiantur ſibi reconciliari, perpendentes illud, quod fœdus ſpiritualis conjugii inter nos & Chriſtum ſpirituali fornicatione a nobis violetur, interim tamen nolint Chriſtum ſecum tam duriter agere, ut propterea ſine ſpe reconciliationis in æternum eos a ſe projiciat, quam rationem Auguſtinus valde urget; ſed quid ſi apud maritos talibus admonitionibus nihil proficiatur? certe non propterea privari poſſunt ſuo jure. 6) Sacramentum matrimonii ſæpius diſſolvitur per diſpenſationem papæ, ut ſuo loco videbimus, quanto magis ſtatuendum, quod propter adulterium diſſolvi poſſit, cum vox Chriſti Matth. V. & XIX. voci pontificis ſit longiſſime præferenda. 7) Invertimus argumentum: Deus ipſe ſynagogam Judaicam eo modo abjecit, ut aliam ex gentibus ſponſam elegerit. Eccleſia Chriſto ſponſo ea lege conjungitur, ut ipſius vocem in verbo ſonantem audiat & ſequatur, qua ſpreta, ſi ſpiritualiter per idololatriam, hæreſes & peccata contra conſcientiam fuerit fornicata, & in apoſtaſia ac peccatis ſine pœnitentia perſeveret, a Chriſto abjicitur. Apoc. II. 5. Quamvis enim tota eccleſia catholica non deficiat penitus, tamen eccleſiæ particulares, quæ itidem ſunt Chriſti ſponſæ, & quædam ex fidelibus animabus, quæ prius erant Chriſti ſponſæ, deficiunt, & a Chriſto ita abdicantur, ut aliam ſibi ſponſam quærat. Eodem igitur modo maritus cum uxore adultera agere poterit. 8) Chriſtus humanam naturam perſonalium nuptiarum fœdere & eccleſiam ſpirituali conjugio ſibi copulavit, hanc carnem ſuam ſanctiſſimam & eccleſiam vera fide ſibi adhærentem nunquam repudiat vel abjicit: ſic & maritus uxorem caſtam & fidelem non repudiet; ſed quæſtio hic eſt de marito, qui proſtibulum inquinatiſſimum abjicit, ac de adultera, quæ ſe ipſam depoſuit, quando alteri nefarie ſeſe conjunxit. 9) Πρῶτον ψεῦδος conſiſtit in eo, quod confunditur conjugium ex ſe & ſua natura juxta leges primævæ inſtitutionis conſideratum cum vitio ex accidente superveniente. Etiamſi per accidens per adulterium rumpatur conjugii vinculum, non tamen deſinit propterea eſſe ex ſua natura indiſſolubile.

§. DXCI. II) *Si licitum eſſet aliud matrimonium, injuria adficeretur proles; nam filiis jam natis male conſuleretur, qui pro patre vitricum, pro matre novercam habere inciperent.* Reſp. 1) Satius eſt habere novercam piam & honeſtam, quam matrem adulteram. 2) Nec major habenda ratio prolis, quam mariti, ne ille injuria adficiatur, dum adulteram ſecum in thori conſortio retinere cogitur. 3) Adultera potius inſigni injuria prolem adficit, dum alienos, id eſt, ex adulterio conceptos filios familiæ infert. 4) Num parcendum etiam dicemus homicidis, ne liberi priventur ſuis parentibus? 5) Num etiam Deum adcuſabimus, qui per mortem conjugia diſſolvit, ut liberi alterutro parente orbati vitricum vel novercam ſortiantur, utroque autem orbati tutoribus ſubeſſe cogantur? 6) Nec in omni conjugio nati ſunt liberi, ergo ad minimum, quando non adeſt proles, ob adulterium ſeparatio fieri poterit, quia tunc ratio adlata ceſſat? 7) *Qui utitur jure ſuo, nulli facit injuriam*, dicunt juriſconſulti. Sed maritus adulteram abjiciens & aliam ducens, utitur ſuo jure.

II) A liberorum incommoditate.

§. DXCII. III) „Si eſſet „licitum ejusmodi conjugium „vivente altero conjuge, aperiretur aditus infinitis repudiis „etiam injuſtis. Nunc enim, „quia ſciunt fideles debere ſe aut cœlibes „vivere, aut priori conjugi reconciliari, „non facile ad divortium adducuntur, at ſi „ſcirent, mox repudiata uxore poſſe aliam „duci, facilime divortia fierent, & quærerent occaſiones aliquando diſſidiorum & „criminum.„ Reſp. 1) Hæc ratio de divortiis temerariis privato arbitrio abſque cognitione judicis leviſſima quacunque de cau-

III) A conſequente repudiorum varietate.

cauſa alterius conjugis deſiderio factis recte opponitur; hic vero quæſtio eſt de divortio ob adulterium publice notorium facto, extra & præter quam cauſam nullam aliam legitimam ac licitam eſſe dicimus. 2) Ex noſtra igitur ſententia inferri nequit, quod aditus per eam detur infinitis divortiis, niſi præſupponatur, quod in eccleſia locus detur infinitis adulteriis, quod abſit. 3) In noſtris eccleſiis licitum eſt novum matrimonium divortio propter adulterium facto, nec tamen infinitis repudiis aditum eſſe patefactum videmus. 4) In divortio propter adulterium inſtituendo non agendum eſt nudis præſumtionibus, ſed juſtis ac ſufficientibus probationibus, *ac vera adulterii adcuſatio oſtendi debet*, ut præcipit imperator nov. 117. & pontifex II. de præſumtionibus. 5) Nec privato arbitrio & auſu quidquam ſtatuendum, ſed publica intervenire debet autoritas & legitima coram competente judice cauſæ cognitio.

IV) Ab abſurditate.

§. DXCIII. IV) „Si poſt „divortium in cauſa fornica„tionis liceret parti innocenti „aliud matrimonium inire, „vel id liceret etiam nocenti, vel non lice„ret. Si liceret, ergo commodum ex pec„cato ſuo adulter reportaret, & ſæpe etiam „viri dedita opera adulterium committerent, „ut poſſent ab uxore liberari & aliam uxo„rem ducere. Si non liceret, quæro inpri„mis quare? nam cum ea perſona ſit a vin„culo prioris conjugii ſoluta, neque ulli „faciat injuriam, quare non poteſt matri„monium contrahere? Dices, quia lex pro„hibet. Sed ubi eſt lex prohibens? Neque „enim ulla exſtat lex, quod ſciam, quæ ſo„li innocenti nuptias concedat. Deinde „cur prohiberet lex conjugari hominem ſo„lutum & proclivem ad vitia, quando nul„la reſtat amplius ſpes reconciliationis cum „conjuge priore?„ Reſp. 1) Magiſtratus juxta legem divinam animadvertat in adulteros, & res erit expedita. Conniventiæ magiſtratus haud mediocrem dedit occaſionem impudentia Alexandri III. pontificis, qui adulterium numerat *inter crimina leviora. c. Clerici* &c. x. de judiciis. 2) An & quatenus nocenti parti matrimonium concedendum ſit, inferius diſpiciemus. 3) Qui parti nocenti omnem novi matrimonii poteſtatem derogant, reſpondent, *in pœnam præcedentis delicti* illud fieri. Sic in jure civili diremto matrimonio conjugium negatur ei, quæ temere divertit, ac jus aliarum nuptiarum in quibusdam caſibus poſt mortem viri quandoque denegari, conſtat ex c. *Literis* &c. 12. de præſumt. Bellarminus ipſe cap ſeq. adducit cap. *Hi vero* &c. 32. q. 7. ubi ſtatuitur, *ut mortua conjuge adultera vir ejus ducat, quam voluerit, mulier vero adultera, ne marito quidem mortuo nubere poſſit*, quod intelligendum eſſe dicit *de adultera, quæ cum propinquo aliquo ſuo peccaverit, & ideo ſimul inceſtuoſa ſit.* Thomas part. III. q. 59. art. 5. conjugi, qui ethnicam religionem retinet, ſecundas nuptias denegat, alteri autem evangelium amplexanti dat divortii & aliarum nuptiarum poteſtatem.

V) Ab ethnicorum exemplorum conformitate.

§. DXCIV. V) *Etiam apud ethnicos, ubi morum diſciplina vigebat, nulla fiebant repudia. Scribit enim Tertullianus in apol. c. VI. Romæ per annos ferme ſexcentos ab urbe condita nullum ſcriptum fuiſſe repudium: deinde autem everſa diſciplina cum aliis vitiis etiam repudia introducta.* Reſp. 1) Injuria nos adficit Bellarminus, dum ea, quæ contra *temeraria repudia* extra fornicationis caſum facta recte dicuntur, noſtræ ſententiæ opponit; eo ipſo enim tacite nobis tribuit, quod temeraria repudia adprobemus. 2) Adulterinis Chriſtianis merito opponuntur exempla fidei & caſtitatis conjugalis in quibusdam gentilibus propoſita, ac magiſtratui chriſtiano recte inculcantur honeſtæ leges & pœnæ perquam graves in adulteros a ſanioribus ethnicis ſtatutæ; ſed ex eo nulla veritatis ſpecie inferri poteſt, marito non licere uxorem adulteram repudiare

diare, atque aliam ducere, ſed potius contrarium. Quia enim adultera tam tetro crimine ſeſe contaminavit, ideo maritus a conjugali vinculo merito abſolvitur. 3) Expendat Bellarminus fructus coacti cœlibatus in regno pontificio, ac deſinet nobis objicere, quod clariſſima Chriſti verba ſecuti poſt legitimum divortium novas nuptias contrahendi poteſtatem innocenti parti concedimus. 4) Si de legitimis divortiis Bellarminus loquitur, quod ea fuerint ethnicis ignota & inuſitata, ac proinde etiam a Chriſtianis penitus exſulare debeant; negamus argumenti connexionem, quia non ex ethnicorum moribus, ſed ex divinis legibus norma faciendorum nobis unice petenda eſt. Atque hæc ſunt quinque illæ rationes Bellarmini. Hieronymus in comm. Matth. XIX. & habetur c. *Dixit Dominus* &c. 32. q. 1. aliam rationem adfert, quam Bellarminus prætermiſit. *Quia poterat accidere, ut aliquis calumniam faceret innocenti, & ob ſecundam copulam nuptialem veteri culpæ crimen impingeret, ſic priorem dimittere jubetur uxorem, ut prima vivente ſecundam non habeat.* Reſp. non ex præſumtionibus nec privata autoritate hic agendum eſſe dicimus, ſed vel confeſſionem nocentis vel probationes ſufficientes requirimus, & publicam magiſtratus autoritatem intercedere oportere dicimus.

MEMBRVM II.

DE CAVSSIS DIVORTII.

§. DXCV.

De cauſis divortii. I.) Ex hiſtoria politiæ Iudaicæ.

De *cauſis divortii* diſſeremus 1.) ex *hiſtoria politiæ Iudaicæ*, 2.) *aliarum gentium*, 3.) *Romanæ*, 4.) ex *jure civili* & 5.) *canonico*; 6.) veram ex *Dei verbo* ſententiam & ἐπίκρισιν ſubjungemus. I.) In *politia Iudaica* uſitatum fuiſſe *κατὰ πᾶσαν αἰτίαν*, *quacunque ex cauſa*, uxorem dimittere, colligitur ex Joſepho lib. IV. antiq. c. 8. ubi inter leges Moſis hanc recitat: *Qui a conjuge quacunque de cauſa, ut ſæpe hominibus uſu venit, disjungi poſtulat, ſcripto ei ſecuritatem faciat, quod eam nolit amplius repetere, ſic enim habebit poteſtatem alterius conjugis quærendæ, alioquin divortium non permittitur*; & ex quæſtione, quam phariſæi Matth. XIX. 3. Chriſto proponunt. Abutebantur hanc in rem lege moſaica Deut. XXIV. 1. *Si acceperit homo uxorem, & habuerit eam, & non invenerit gratiam ante oculos ejus propter aliquam fœditatem, ſcribet libellum repudii, & dabit in manum illius, & dimittit eam de domo ſua.* Hanc legem ſic accipiebant phariſæi, quod bona conſcientia etiam coram Deo quacunque leviſſima ex cauſa marito licitum ſit uxorem repudiare, ac tum repudiantem tum repudiatam vivente priore conjuge aliud matrimonium contrahere poſſe ſtatuebant. Proinde, ſi cui erat uxor vel ſterilis, vel deformis, vel rixoſa, vel moroſa, illi judicabant licitum eſſe, eamdem repudiare & aliam ducere. Eccleſ. XXV. 34. *Si uxor non ambulat ſecundum manum tuam, a carnibus tuis abſcinde illam, δίδυ καὶ ἀπόλυσον,* da ſcilicet libellum repudii, *& dimitte.* Dabat enim maritus repudiatæ ſchedam ſive libellum, cujus formulam ex Rabbi Moſe de Chozi in lib. præceptorum deſcribunt Fagius in adnot. ad targum Deuter. XXIV. & Andr. Oſiander in adnot. ad harm. lib. III. c. XXIII. qua adhuc hodie Judæi utuntur, quæ in hunc fere modum ſeſe habet. *In quarta ſabbati* (id eſt, hebdomadæ) *in vigeſima menſis Sivan* (Maii) *anno quinquies milleſimo, &c. a creatione mundi hic & in hac civitate* ego

Rabbi Iacob ſic cognominatus filius Rab-
z hac volui ex animo, atque citra ul-
coactionem dimiſi & ejeci hanc, quae
nus fuit uxor mea, filia illius Rabbi,
ncedo illi licentiam & poteſtatem, ut
ibitu ſuo vadat, quo voluerit, ducique
ab omni viro, nec eam quisquam pro-
e praeſumat, in cujus rei teſtimonium
ei ספר כריתות*, libellum repuaij*
hedam dimiſſionis atque ſignaculum di-
i juxta conſtitutionem Moſis & Iſraelis.
ræa qui deſiderat, is Fagium adire
rit. Druſius lib. XIV. obſervat. c. 10.
tur, *quod in hac formula deſit ſecuri-*
quam maritus uxori de non repetendis
nuptiis fecerit, cum Joſephus teſta-
reliquerit, eam in veteri libello fuiſ-
preſſam. Sed ſecuritas illa implici-
ntinetur in verbis illis, quibus no-
m nuptiarum poteſtatem ei facit;
abat enim ex lege, quod repudia-
alteri nuptam repetere non liceret.
rum Chriſtus ab hac lege moſaica
at phariſæos, a quibus quæſtio de
tio ipſi proponebatur, ad primam
gii inſtitutionem, & temeraria illa
tia quacunque ex cauſa inſtituta cum
ignare demonſtrat. *Ab initio crea-*
(inquit) *non erat ſic.* Solam au-
ornicationis cauſam excipit, ob quam
tium licitum ſit, quia illa directe
at cum natura matrimonii & con-
us ſubſtantialia, proinde etiam vin-
n conjugale diſſolvit. Ad legem
icam a phariſæis ſibi objectam re-
let: *Moſes πρὸς τὴν σκληροκαρδίαν*
ἐπέτρεψεν, propter duritiem cordis
permiſit vobis dimittere uxores veſtras,
guit igitur inter *forum conſcientiae*
rum politicum, inter *praecepta mora-*
forenſes promiſſiones, quæ ob evi-
m aliquod majus malum aliquid
dunt, quod cum lege morali &
mi caritate non usquequaque con-
. Etenim quia Judæi erant *populus*
cervicis, Exod. XXXII. 9. XXXIII. 3.
atque uxores ſuas, contra quas odium
conceperant, tanta inhumanitate & tru-
culentia tractabant, ut uxoricidium me-
tuendum eſſet: ideo Moſes, tanquam
politicus legislator, divortium ipſis per-
miſit, non quod eſſet res per ſe bona &
primæ conjugii inſtitutioni conformis,
ſed ut gravius malum in politica vitæ hu-
manæ conſociatione evitaretur.

Quatenus divortium in vet. teſt. fuerit conceſſum.

§. DXCVI. Quidam ex ſcholaſticis, Thomas, Scotus, Durandus & Paludanus in lib. IV. ſent. diſt. 33. ac recentiores quidam pontificii ſcriptores, puta Abulenſis in c. XIX. Matth. Cajetanus ibid. Eccius hom. LXXIV. de ſacram. Petrus a Soto lect. XIII. de matrim. & Bellarminus de matrim. cap. 17. reſp. ad object. 14. ſtatuunt, *Iudaeis conceſſum fuiſſe repudium, non ut minus malum, ſed ut aliquid per ſe coram Deo licitum.* Quo fine illud ſtatuant, facile cuivis adparet, nimirum ut obtineant, *Chriſtum eſſe novum legislatorem*, qui divortium in vet. teſt. licitum abrogaverit, ac novam legem tulerit, qua matrimonii vinculum penitus indiſſolubile fecerit. Sed redarguuntur illi a ſuis complicibus, Innocentio in c. *Gaudemus.* de divort. Azorio lib. VI. inſtit. moral. c. 13. quæſt. 3. Covarruvia part. II. de matrimon. cap. 7. §. 4. Lombardo lib. IV. ſent. diſt. Bonaventura, Richardo, Paludano, Dominico a Soto atque aliis, qui temerarium illud divortium, extra caſum fornicationis, perpetuo ac ſemper illicitum fuiſſe, a Moſe vero tantum evitandi majoris mali cauſa permiſſum adſerunt, hoc eſt, divortium eſſe ex eorum *numero, quae ignoſcuntur quidem, ſed non praecipiuntur nec probantur*, ut dicitur in c. *Nervi.* &c. diſt. 13. quorum ſententiam etiam nos amplectimur. Opponimus igitur Bellarmino. 1) *Ipſam conjugii inſtitutionem*, quam & Chriſtus con-

tra phariſæos urgebat: *Qui hominem ab initio creavit, maſculum & faeminam fecit eos, & dixit, propter hoc dimittet homo patrem & matrem, & adhaerebit ſive adglutinabitur uxori ſuae, & erunt duo in carne una. Itaque jam non ſunt duo, ſed una caro. Quod ergo Deus conjunxit, homo non ſeparet.* Magna in ſingulis verbis eſt emphaſis. Deus ab initio non creavit unum maſculum & plures fœminas, ſed marem unum & fœminam unam, & duos illos conjugio copulavit. Ergo conjugium debet eſſe unius viri & unius fœminæ, non autem unius viri & multarum fœminarum conſortium. Deus primam fœminam ex viro creavit, ut duo primi conjuges ex uno homine in duorum ſexuum diſcrimine ſubſiſterent. Ergo conjuges non debent temere divelli. Vir uxori ſuæ, non autem pluribus uxoribus adglutinari dicitur. Ergo non debent per divortium diſſecari. *Erunt duo in carnem unam,* quaſi unus homo & perſona una. Ergo unitas illa non debet per divortium divelli. *Deus conjunxit, συνέζευξεν*, ſub unum jugum copulavit conjuges. Ergo homo eos non debet ſeparare. Hæc omnia manifeſte oſtendunt, divortia pugnare cum prima conjugii inſtitutione, quam Moſes abrogare nec voluit nec potuit, ſed ea perpetuo ac ſemper legitimi conjugii etiam in vet. teſt. regula fuit. Hanc divinæ inſtitutionis normam ut antiquiſſimam ita ſanctiſſimam ſequi debuerunt, ac ſecuti etiam ſunt, quotquot conſcientiæ ſuæ rationem habuerunt, ea enim clariſſime oſtendit, temeraria divortia cum natura conjugii pugnaue, & id, quod divinitus conjunctum eſt, nefarie diſſolvere. 2) *Propheticam redargutionem. Mirum eſſet,* inquit Bellarminus, *neque Moſen neque prophetas, qui alia vitia populi reprehendebant, nunquam palam reprehendiſſe iſta adulteria, quae fiebant cum repudiatis.* At primæva illa conjugii inſtitutio perpetuo in eccleſia Iſraelitica ſonunt, quæ turpem illam uxores temere repudiandi licentiam ſatis ſuperque redarguit, quin imo Malachias, ultimus vet. teſt. propheta, manifeſte teſtatur, Deum temerariis illis Judæorum repudiis offenſum fuiſſe, quando cap. II. 13. dicit: *Etiam hoc facitis, operiebatis lacrimis altare Domini fletu & gemitibus, ita ut non reſpiciam ultra ad ſacrificium, nec accipiam placabile quid de manu veſtra.* v. 14. *Et dixiſtis: Quam ob cauſam? Quia Dominus teſtificatus eſt inter te & uxorem pubertatis tuae, quam tu deſpexiſti, & haec ſocia tua & uxor fœderis tui.* v. 15. *Cavete ergo a ſpiritu veſtro & uxorem adoleſcentiae tuae noli deſpicere.* v. 16. *Cum odio habueris, dimitte, dicit Dominus Deus Iſrael, & operiat maritus violentiam ſupra veſtimentum ejus, dicit Dominus exercituum, cavete a ſpiritu veſtro & nolite deſpicere.* Monentur mariti, ut potius, quam juſtas ſuas uxores ſuperinductis aliis crudeliter adfligant, dent illis libellum repudii, ex quo adparet, non niſi majoris mali evitandi cauſa id permiſſum fuiſſe. Permittit quidem propheta repudium, ſed non ut rem per ſe bonam & Deo gratam, quia diſerte dicit, Deum propterea nolle ad ipſorum ſacrificia reſpicere, quod deſpiciant & repudient uxores pubertatis ſuæ & uxorem fœderis, inter quam & ipſos Deus ſit teſtificatus. Ergo non niſi ad evitandum majus malum permittit, ne ſcilicet irreconciliabile odium maritorum in cædem uxorum tandem deſineret. 3) *Ipſius moſaicae legis conſiderationem.* Quod ſi enim legem moſaicam, qua Judæi unice nitebantur, exactius intueamur, adparebit, Moſen nequaquam præcipere vel adprobare divortia illa temeraria, ſed frena potius ac remoras Judæis injicere, ne juxta aliarum gentium exemplum tam facile ad divortia properarent. *Primo* enim non *qualibet ex cauſa,* ut phariſæi in ſua quæſtione dicunt, divortium fieri permittit,

ſed

propter fœditatem in uxore deprehen-
ı. In Hebræo eſt עֶרְוָה quod pro-
ſignificat nuditatem. Burgenſis in
it. ad Lyran. Deut. XXIV. Druſius
. XIV. obſervat. cap. 10. Gentilis
VI. de nupt. cap. 11. fœditatem non
de *adulterio* accipiendam putant; ſed
iſtus non tantum ad adulterium, ve-
ı ad omnem σκληροκαρδίαν cauſam
ɔrtii a Moſe permiſſi revocat, nec po-
ſet Moſes a prima inſtitutione conju-
quiddam diverſum conceſſiſſe dici,
tantum propter adulterium divortia
i permiſiſſet. Deut. XXIII. 14. uſur-
ır de turpitudine & immundicie quo-
ıvis peccatorum: *Sancta erunt caſtra*
ı ne Dominus in te videat aliquam nudita-
Targum reddidit עֲבֵרַת פִּתְגָם,
ısgreſſionem rei, rem fœdam ac turpem.
lligitur ergo per fœditatem ſive nu-
tem grave aliquod delictum, quod
en publicis legibus non erat capita-
Secundo non conceditur marito, ut
rem protinus, ac libuerit, a domo
ırbet, ſed prius *repudii libellus* erat
ſcribendus. Fagius d. l. refert *mari-*
ıa manu fuiſſe hunc libellum conſcri-
dum, ſed Auguſtinus libr. XIX. con-
Fauſtum c. 26. refert, *ſolis ſcribis* haſce
as formare licitum fuiſſe. Illi ergo
rant reconciliationem prius tentare,
ɪropoſitis incommodis maritum a re-
io dehortari, cumque in conficien-
repudii libello interdum mora ſatis
ʒa fuerit injecta, ideo hac occaſione
lta divortia fuerunt impedita, hac de
Auguſtinus d. l. ſic diſſerit: *Non dicit*
Qui voluerit, dimittat uxorem ſuam,
eſſet contrarium non dimittere, ſed uti-
nolebat dimitti uxorem a viro, qui hanc
rpoſuit moram, ut in diſſidium animus
ceps libelli conſcriptione refractus abſiſte-
, & quid mali eſſet uxorem dimittere
taret. *Tertio* Moſes non utitur ver-
ubendi vel *praecipiendi*, ſed in futuro
t, *ſcribet libellum repudii, & dabit ei*
in manus ejus. Quamvis vero *futurum* apud Hebræos ſæpe ponatur pro *imperativo*, tamen pro ratione ſubjectæ materiæ etiam *permiſſive* explicari poteſt, ut ſit ſenſus: ſi aliter uxori proſpici nequit, ſcribat vel ſcribi curet ejus maritus libellum repudii, & dimittat eam. *Quarto* talis libellus vocatur *liber excidii vel exciſionis*, quia nihil facultatis vel ſpei relictum erat viro mulierem iſtam poſthac reducendi ſive revocandi, unde diſerte additur v. 4. *Si repudiata alteri nupſerit, non poterit prior ejus maritus eam recipere, ut ſit ei in uxorem, poſtquam eſt polluta, quia abominatio eſt coram Domino.* Idem repetitur Jer. III. 1. mariti igitur illi, in quibus adhuc mica quædam pietatis & æquitatis, cogitatione perpetui illius excidii & excluſæ omnis ſpei de uxore revocanda a divortio abſtrahi potuerunt. *Quinto* in illo repudii libello *nomen* repudiantis exprimebatur, ac *teſtes*, quibus præſentibus animum repudiandi expreſſerat, illi inſerebantur, ſic ergo publice apud omnes ſuam profitebatur moroſitatem, ac ſuæ exiſtimationis jacturam non mediocrem faciebat. *Sexto* in illa ipſa lege moſaica *polluta* dicitur mulier, quæ in duplici coniugio ante & poſt repudium vixit, quo ipſo viro dimittenti occaſio pollutionis non obſcure adſcribitur, & divortiorum frequentiam Deo non probari intelligendum relinquitur. *Septimo* illud quoque obſervationem meretur, quod divortia leves ob cauſas facta a ſapientioribus Hebræis nunquam fuerint probata. Nam de *Ben Sina*, quem putant fuiſſe *nepotem Ieremiae, prophetae*, commemoratur, *quod cum interrogatus eſſet a quodam, qui malam uxorem habebat, an eam dimittere deberet*, παροιμιακῶς *illi reſponderit: Os, quod cecidit in ſorte tua rode, id eſt, uxorem, quam nactus es, ſive bona fuerit ſive mala, retine.* Sic enim hanc ſententiam interpretaturis, qui ſcholia Hebraica in illum autorem edidit.

Tot circumſtantiis, inquit Fagius d. l. *repudium oneratur, ut maritus alicujus ſpei facile admoneretur primae inſtitutionis ac mutandae de repudio voluntatis.* 4) *Ipſius Chriſti declarationem. Moſes*, inquit, *propter duritiem cordis veſtri permiſit vobis repudiare.* Apud Marcum conceſſionem moſaicam vocat ἐντολὴν, *praeceptum*, ſed illud nomen generaliter hic uſurpari pro politica quadam conceſſione colligitur ex Matthæo, apud quem vocatur permiſſio. Ambroſius lib. VIII. in Luc. c. VI. *Moſes permiſit*, (inquit Chriſtus) *non Deus juſſit.* Exprimit etiam Chriſtus cauſam illius permiſſionis, videlicet σκληροκαρδίαν Judaicam; illa *cordis durities*, de qua toties Deus ipſe conqueritur, extorſit Moſi hanc legem, qua evitandi majoris mali cauſa repudium Judæis conceſſit, & ut Chryſoſtomus loquitur, *dimidium mali permiſit, ne totum bonum perderet. Moſes* (verba ſunt ejusdem Chryſoſtomi in 1. Cor. VII.) *non ſimpliciter hanc legem tulit, ſed coactus fuit ſeſe adtemperare eorum, quibus legem dabat, infirmitati. Nam quoniam ad caedes promti erant, & domus cognato replebant ſanguine, & neque ſuis neque alienis parcebant, ne intus occiderent uxores, quae ingratae erant, praecepit foras mittendas, quo gravius malum, nempe homicidiorum facilitas, tolleretur.* (*) Theophylactus in Matth. V. *Moſes praecepit, ſi quis odio haberet uxorem, dimittere eam*, ἵνα μὴ χεῖρόν τι γένηται μισουμένη γὰρ ἴσως ἂν καὶ ἐφονεύθη. Lutherus tom. II. Jen. Germ. lib. de vita conjugali f. 155. *In lege Moſis duplicia proponuntur praecepta: ſpiritualia, quae pietatem & juſtitiam coram Deo docebant, qui ea obſervabant, non repudiabant uxores: civilia propter eos, qui ſpiritualia non obſervabant, ut terminus illorum improbitati ſtatueretur. Ad haec poſteriora pertinet praeceptum de libello repudii, quo permittebatur maritis uxores repudiare, ne eas occiderent.* Quæ omnia expendens Chemnitius in harm. evang. c. 51. p. 557. ſcribit: *Politicae conſtitutiones etiam in illa republica, quam Deus ipſe latis peculiariter per Moſen forenſibus legibus inſtituit, pro circumſtantiis locorum, temporum & perſonarum κατὰ τὸ δύνατον & ad rationem politicae conſociationis adtemperatae ſunt, in quibus multa, quae cum lege decalogi & cum caritate proximi non usquequaque congruunt, permittuntur, ne ſtatus publicus perturbetur, utque majora mala evitentur.*

§. DXCVII. II) Ex politia *Iudaica* temeraria divortiorum licentia ad *alias* quoque *gentes* dimanavit. Solon Athenienſium nomotheta lege conſtituit, *ut, qui uxorem exturbaſſet, dotem illi reſtitueret, alioquin inter uſurium ſesquidrachmale ob moram ſolvere cogebatur.* Alexander ab Alex. lib. IV. genial. dier. c. 8. qui ibidem addit: *Apud Athenienſes libello repudii porrecto a viro vel uxore, an concedi debeat, magiſtratus decernit.* Charondæ lex dabat mulieribus facultatem *quacunque de cauſa* a viris divertendi. Diodorus Siculus lib. XII. bibliothec. Apud *Thurios* ea conditione permiſſum fuit divortium, ut neutri cum juniore reſponſa aut viro conjugium poſtea inire liceret, ne libidine aut illecebra voluptatis magis, quam prolis cauſa divertiſſe videantur. *Turca* pluribus de cauſis, quas viris comminiſci facile eſt, divortia faciunt, mulieres vero ægrius a viris divertunt. In cauſis, quibus id eis permiſſum, hæc continentur, *ſi mariti debitis alimentis eas fraudent, ſi praeter naturae praeſcriptum eis abuti conentur.* Aug. Busbequius epiſt. III. Quinimo quidam populi eo levitatis fuere

II) Ex hiſtoria aliarum gentium.

(*) Idem hom. XXXII. op. imperf. *Propterea benedicit: quod Moſes hoc permiſit, non praecepit. Quod enim praecipimus, ſemper volumus; quod autem permittimus, nolentes indulgemus, quia malam voluntatem ad plenum prohibere non poſſumus.*

fuere progreſſi, ut uxores inter ſe permutarent, & commodato invicem darent. Lycurgus indulſit *Lacedaemoniis*, ut amicis petentibus uxores locarent. Plutarchus in Lyc. Solon lege lata taxavit invidiam maritorum, qui ſtrenuis viris uxorum ſuarum copiam facere recuſarent. Plutarchus in Solon. *Germanos* odioſas uxores vel pretio diſtraxiſſe, vel commutaſſe, ex Julio Cæſare de bell. Gall. colligitur, quæ omnia non ſolum cum prima conjugii inſtitutione, ſed etiam cum moſaica conſtitutione pugnant, in qua abominationis loco habetur, ſi maritus uxorem ſemel abdicatam & alteri nuptam poſtliminii quaſi jure in domum & thorum recipiat.

III) *ex hiſtoria Romana.*

§. DXCVIII. III) Apud *Romanos* itidem magna fuit divortiorum licentia, ſed diverſis temporibus aliquando major, aliquando minor. Lege XII. tabularum de divortiis cautum aliquod fuiſſe intelligi poteſt ex Cicerone Philipp. II. ubi de Antonio dicit, *eum Volumniam Mimam res ſuas habere juſſiſſe, ex duodecim tabularum legibus claves ademiſſe, exegiſſe hoc uno ſpectatum civem, quod cum Mima fecerit divortium.* Hotomannus part. III. comm. ad XII. tabulas. De Romulo Plutarchus memorat, quod viro jus dederit, γυναῖκα ἐκβάλλειν ἐπὶ φαρμακείᾳ τέκνων ἢ κλειδῶν ὑποβολῇ καὶ μοιχευθεῖσαν. Numa permiſit Romanis, ut uxores amicis locarent, & commodato darent. Idem in Numa. Quod ergo Tertullianus in apologet. cap. 6. dicit, *per annos ferme ſexcentos ab urbe condita nullam domum repudium ſcripſiſſe:* & in lib. de monogam. cap. 9. circa finem: *adeo repudium a primordio non fuiſſe, ut apud Romanos poſt annum ſexcenteſimum urbis conditae id genus duritiae, commiſſum denotetur;* vel ut Junius in not. ad Tertullianum & Gentilis lib. VI. de nupt. c. 8. propter Sp. Carvilii repudium anno 522. ab urbe condita factum limitant, *poſt quingenteſimum ab urbe condita annum divortia fieri cœpiſſe* dicuntur, id eo ſenſu accipiendum, quod ob reverentiam matrimonii conceſſa per leges licentia non fuerint uſi, quodque non tam crebra quacunque ex cauſa facta fuerint divortia. Cum vero Carvilius, vel ut alii eum vocant, Carbilius ſterilitatis cauſa uxorem dimittens (poſtquam apud cenſores juraverat, ſe liberorum quærendorum gratia aliam uxorem ducturum) initium temerarii divortii faceret, multi alii exemplum ejus certatim ſunt ſecuti, qui leviſſimis ex cauſis uxores odioſas a ſe abdicarunt, adeo ut Seneca de ſuorum temporum moribus ſcribat libr. III. de benef. cap. 16. *Numquid jam ulla repudio erubeſcit, poſtquam illuſtres quaedam ac nobiles fœminae non conſulum numero, ſed maritorum annos ſuos computant, & exeunt matrimonii cauſa, nubunt repudii?* ac Tertullianus in apol. c. 6. ſcribit: *Repudium jam & votum eſt, quaſi matrimonii fructus.* Q. Antiſtius uxorem, quod cum libertina eam fabulari viderat, repudiavit. Valerius lib. VI. c. 3. C. Sulpitius, quod invelato capite foras prodiiſſet. Plutarchus in probl. Rom. P. Sempronius, quod ludos ſe inſcio ſpectaſſet, uxori repudium miſit. Sylla Cæciliam ob prætextum ſterilitatis abdicavit. Plutarchus in Syll. Auguſtus Scriboniæ nihil aliud objicere poterat, quam quod pertæſus eſſet morum ejus. Suetonius in Auguſt. Mecœnas inconſtantiæ taxatur, quod cum ab uxore ſemel divertiſſet, illamque reconciliata gratia paulo poſt reduxiſſet, iterum ac tertio cum ea ſimultate exorta repudium fecit, & mox in gratiam venit, quare millies eum duxiſſe uxorem ferebatur, cum unam haberet. Paulus Æmilius, cum argueretur, quod poſt longum tempus uxorem Papiriam fœcundam & formoſam dimiſiſſet, reſpondit, *neminem ſcire, qua in parte cal-*

ceus, licet ſpecioſus foret, ſuos premeret digitos. Plutarchus in Æmil. Vide Alexandrum ab Alex. lib. IV. gen. dier. cap. 8. & Tiraquellum in not. ibid. Cœlium Rodiginum lib. XV. lect. antiq. cap. 16. Arniſæum de jure connub. cap. 6. ſect. 3. ubi plura hujusmodi exempla adducunt. Utebantur autem in divortiis hac formula: *Tuas res tibi agito, tuas res tibi habeto;* ſed in ſponſalibus diſſolvendis dicere ſolebant: *Conditione tua non utor.* Nec a permutatione uxorum & repudiatarum ad ſe receptione abhorrebant. Cœl. Rhodiginius d. lib. c. 17. *In Romanorum moribus illud perabſurde ſervatum quoque novimus, quod cum liberorum ſatis ſuſcepiſſe viderentur, alterius, qui filiis indigeret, ſuaſionibus uxore, cujus dedendae recipiendaeque jus haberet, cedebant.* Cato uxorem Martiam, ex qua filios genuerat, eamque gravidam, ſub arctioris amicitiæ prætextu Hortenſio conceſſit, & cum hic moriens illam heredem ſcripſiſſet, denuo eamdem ad ſe recepit. Plutarchus in Cat. min. quem hoc nomine graviter inſectantur Hieronymus lib. II. contra Jovin. Auguſtinus de bon. conjug. cap. 18.

IV.) *Ex iure civili.*

§. DXCIX. IV) Effuſam illam divortiorum licentiam ut *chriſtiani imperatores* coercerent, certas quasdam cauſas latis in hanc rem peculiaribus legibus expreſſerunt, propter quas divortium fieri ſit permiſſum. Theodoſius & Valentinianus I. Conſenſu 8. C. de repudiis. & I. Iubemus. Cod. enumerant has cauſas, propter quas uxor virum poſſit repudiare: 1.) *Adulterium*, 2.) *homicidium*, 2.) *veneficium*, 4.) *molitio contra imperium non indicata*, 5.) *ſi crimine falſi damnatus*, 6.) *ſepulcrorum diſſolutio*, 7.) *ſacrilegium*, 8.) *ſi ſit latro vel latronum ſuſceptor vel abactor vel plagiarius*, 9.) *ſi familia vel uxore inſpiciente cum impudicis mulieribus catum inerit*, 10.) *ſi uxoris vitae inſidiatus fuerit, vel inſidiari volentes ſciens non indicaverit, nec ulciſci ſecundum leges ſtatuerit*, 11.) *ſi verberibus ingenua indignis uxorem adfecerit.* Juſtinus Nov. 117. Ut liceat matri, &c. addit has cauſas: 12.) *ſi uxoris caſtitati inſidiatus aliis eamdem adulterandam tradere tentaverit*, 13.) *ſi adulterii intentatam actionem non probaverit.* Viro viciſſim tribuunt has cauſas uxoris repudiandæ: 1.) *Adulterium*, 2.) *veneficium*, 3.) *homicidium*, 4.) *plagium*, 5.) *ſepulcrorum violatio*, 6.) *ſacrilegium*, 7.) *ſi latronum fautrix*, 8.) *ſi viro ignorante vel nolente convivia extraneorum adpetierit*, 9.) *ſi eo ignorante ſine iuſta cauſa foris pernoctarit*, 10.) *ſi extra viri voluntatem ludis & ſpectaculis inhaeſerit*, 11.) *ſi vitae mariti inſidiata ſit, aut inſidiantes ſciens non indicaverit*, 12.) *ſi adverſus imperium molita*, 13.) *crimen falſi*, 14.) *ſi manus audaces viro iniecit*, 15.) *ſi abortum ſponte ſecerit*, 16.) *ſi cum viris voluptatis occaſione lavetur*, 17.) *ſi vivo marito cum aliis de ſuis nuptiis ſit locuta.* Leo novell. 30. 31. quasdam alias cauſas addit, videlicet *mariti prodigalitatem*, *religionis diverſitatem*, *& ſi quae promiſſa ſunt, non ſolvantur etiam ob inopiam.* Confer. novell. 22. Juſtiniani cap. 15. ubi eædem fere cauſæ repudiorum enumerantur. Cum vero conſtitutio illa Theodoſii & Valentiniani non ſolum intercidiſſet, ſed etiam ab imperatore Anaſtaſio abrogata fuiſſet. I. Si conſtante. 9. eodem: *Si conſtante matrimonio communi conſenſu tam viri quam mulieris repudium ſit miſſum, quo nulla cauſa continetur, quae conſultiſſimae conſtitutioni divae memoriae Theodoſii & Valentiniani inſerta eſt, licebit mulieri non quinquennium exſpectare, ſed poſt annum ad ſecundas nuptias convolare.* Juſtinianus novell. 117. divortia ex mutuo conſenſu penitus ſuſtulit. Fiebat autem divortium aliud *bona gratia*, l. 32. §. 10. l. 62. de donat. inter vir. & uxor, (quod imperator novell. 22. cap. 14. vocat *mitiorem matrimonii*

rii *ſolutionem*, Tertullianus libr. de monogam. *amicabilem ſeparationem*, Ambroſius lib. II. de Abraham. c. 6. *dimiſſionem cum bona venia*) & hoc rurſus fiebat, vel *communi conſenſu*, idque vel *absque cauſa ulla*. l. 9. C. de repud. vel *certa ex cauſa*, l. 60. §. 1. cum ll. ſeqq. de donat. inter vir. & uxor. vel fiebat *unius voluntate ex iuſtis & legitimis fere cauſis*; l. 10. C. de repud. aliud vero divortium fiebat *cum ira & offenſa*, ut cum mulier vel diverteret vel repudio dimitteretur. l. 14. §. 2. qui & a quibus manumiſſ. lib. unde poſt divortium maritus *mulieris inimicus* dicitur. l. 78. §. 2. de iure dot. De quibus omnibus late tractant legum civilium interpretes. Vid. Meierus in colleg. pandect. lib. XXIV. tit. 2.

V.) *ex iure canonico.* §. DC. V.) *Ius canonicum* loco veri divortii, quod eſt ſeparatio quoad thorum & vinculum, introduxit ſeparationem tantum quoad thorum & cohabitationem, quam propter plures cauſas, quam ob adulterium permittit. Cauſæ illæ ſunt *haereſis*, c. *Quaeſivit* &c. 2. de divortiis. c. Simili modo &c. 28. q. 1. *votum continentiae & religionis*, c. Unico de voto &c. in 6. *deportatio coniugis*, c. Si quis &c. 33. q. 2. *impotentia coniugis*, *frigiditas*, *ſterilitas*, c. 1. de frigidis & maleficiatis, *diutina coniugis abſentia*, c. Perlatum &c. 8. Qui filii ſint legitimi; *ſententia iudicis pronunciantis divortium*. c. 1. cum ſeq. 35. q. 9. Poſſumus autem diſtinctius canoniſtarum ſententiam proponere hoc modo: Quædam cauſæ dirimere dicuntur *matrimonium contractum*, non quaſi matrimonium verum dirimant, ſed quia *matrimonium de facto, non de iure contractum*, irritum reddunt. Atque hæ ſunt ipſi eſſentiæ matrimonii contrariæ, adeo ut neceſſario aliquid eſſentiale matrimonio deſit, proinde nec ſit verum matrimonium, ſi cum eo impedimento fuerit celebratum. Impedimenta huius generis numerant duodecim, quæ continentur his verſiculis:

Error, conditio, votum, cognatio, crimen,
Cultus diſparitas, vis, ordo, ligamen, honeſtas,
Si ſis adfinis, ſi forte coire nequibis;
Haec ſocianda vetant connubia, facta retractant.

Quorum ordinem & explicationem propoſuimus ſuperius cap. V. Quædam cauſæ dirimunt matrimonium contractum, *quod ab initio fuit ratum & firmum ac de iure contractum*. Atque hic monent aliud iudicium eſſe debere de *coniugio fidelium*, & de coniugio *infidelium*: & rurſus aliud de coniugio fidelium *rato & non conſummato*, aliud de coniugio fidelium *rato & conſummato*: denique aliud de coniugio fidelium conſummato quoad *divortium*, (id eſt, ſeparationem quoad thorum & cohabitationem manente vinculo coniugali) aliud quoad *repudium*. (id eſt, ſolutionem quoad vinculum) Quod adtinet coniugium infidelium, illud ſolvi poſſe adſerunt etiam quoad vinculum, *ſi alter coniugum convertatur ad fidem, & alter nolit ei cohabitare ſine iniuria creatoris.* Matrimonium fidelium ratum non conſummatum ſolvi etiam quoad vinculum dicunt *per ingreſſum in religionem*, id eſt per monaſtices profeſſionem. Matrimonium fidelium conſummatum quoad thorum & cohabitationem (non autem quoad vinculum) ſolvi quoad thorum & cohabitationem duabus de cauſſis: 1.) *ex conſenſu propter majorem atque altiorem ſtatum adquirendum, ut ſi uterque coniugum continentiam perpetuam voveat, & ad religionem tranſeat.* 2.) *Sine conſenſu ob crimen, idque triplex. Primum eſt, adulterium alterius conjugis. Deinde, ſi alter coniugum a fide catholica recedat. Denique ſi alter coniugum impellat alterum ad pecca-*

peccatum, ita ut non poſſit alter eum eo cohabitare, ſine periculo Deum offendendi. Hæc omnia in decretis eccleſiæ in titulo de divortiis haberi adſerit Bellarminus libr. de matrim. c. 14.

VI.) *ex verbo Dei.* §. DCI. VI.) Noſtræ eccleſiæ clariſſimum Salvatoris Chriſti pronunciatum ſecutæ, non niſi unicam veri & proprie ſic dicti divortii cauſam agnoſcunt, videlicet *adulterium*, quam ſententiam antequam confirmemus, quatuor ſunt notanda. 1.) Non eſſe hoc loco quæſtionem de ſolutione vinculi coniugalis per *mortem*; ſed de ſolutione matrimonii coniuge utroque adhuc ſuperſtite per divortium. Morte ſolvi matrimoniale vinculum conſtat ex manifeſtis apoſtoli verbis Rom. VII. 1. 2. 3. 1 Cor. VII. 39. Unde Lyranus in adnot. Rom. VII. ſcribit: *Si vir reſurgeret, non teneretur mulier eum recipere, niſi de condecentia & cum ſuperveniente novo conſenſu*, (de quo tamen Lyrani pronunciato dubitari poſſet, ſi vir ad hanc vitam iterum ſuſcitaretur, neque ſtatim acciperet corpus glorificatum, ſed hic cum iuriſconſultis dicimus. *Si caſus evenerit, reſpondebimus.*) Atque ex hoc fundamento demonſtravimus ſuperius, ſecundas nuptias a morte prioris coniugis eſſe licitas, quæ illegitimæ ac illicitæ eſſent, niſi per mortem prioris coniugii vinculum fuiſſet penitus ſolutum. 2.) Non eſſe hoc loco quæſtionem de ſeparatione eorum, *inter quos nunquam fuit verum & ratum matrimonium*; ſed de ſeparatione eorum, inter quos ratum ac conſummatum matrimonium exſtitit, quæ proprie & ſpecifice loquendo dicitur divortium. Sic propter naturalem inhabilitatem ad uſum coniugii perſonæ, quæ ſub mariti & uxoris nomine cohabitarunt, ſeparantur; ſed illa ſeparatio proprie non eſt divortium, id eſt, vinculi matrimonialis ſolutio, quippe quod inter tales perſonas nunquam exſtitit. Qui in gradibus lege divina prohibitis contraxerunt, ab invicem ſeparantur, ſed illorum ſeparatio proprie loquendo non eſt divortium, quia cohabitatio & coniunctio iſtarum perſonarum non fuit verum matrimonium, ſed inceſtuoſa commixtio. 3.) Non eſſe hoc loco quæſtionem de divortio a parte nocente temerarie & iniuſte facto, ſed de divortio a parte innocente iuſta ex cauſa faciendo. In caſu malitioſæ deſertionis parti innocenti ac deſertæ concedit apoſtolus poteſtatem novi matrimonii ineundi, quia pars nocens ac deſerens temere & de facto divortium propria autoritate ſine cauſa ſufficiente & iuſta fecit; ſed quando Chriſtus unicam divortii cauſam adſignat, loquitur de divortio a parte innocente iuſta ex cauſa faciendo, qua de re infra plenius. 4.) Non eſſe hoc loco quæſtionem de ſeparatione quoad *thorum & menſam*, ſive *cohabitationem*, ſed de divortio proprie ſic dicto, id eſt, de ſeparatione non ſolum quoad thorum & menſam, ſed etiam quoad *vinculum*. Non improbamus, ſi in lepra & aliis morbis contagioſis, in ſævitia & inſidiis vitæ ſtructis ſeparatio quoad thorum & menſam autoritate magiſtratus fiat, donec pia reconciliatio ſequatur; ſed hæc ſeparatio non eſt divortium proprie & adcurate loquendo ſic dictum, de quo unice hoc loco quærimus.

Unica tantum eſt divortii cauſa, ſcilicet adulterium. §. DCII. Hiſce de vero quæſtionis ſtatu præmiſſis demonſtrandum reſtat *unam tantum eſſe divortii cauſam*, videlicet adulterium. Probamus id 1.) Ex *propria ſede*, videlicet ex *Chriſti* Salvatoris noſtri *inſtructione*. Matth. 5. 32. *Quisquis demiſerit uxorem ſuam, παρεκτὸς λόγου πορνείας, facit, ut illa mœchetur.* Matth. 19. 9. *Ego dico vobis, ſi quis uxorem repudiaverit, εἰ μὴ ἐπὶ πορνείᾳ, niſi ob*

dulterium, mœchatur, ex quibus ſic rimus: Quam cauſam unicam & ſo- in divortio faciendo Chriſtus ſtatuit, ınica & ſola in chriſtiana eccleſia ad :m Chriſti adligata in divortio facien- adtendi & obſervari debet. Atqui terium unicam & ſolam divortii fa- di cauſam Chriſtus ſtatuit. Ergo. *ımtum* probatur *primo* ex *dicti occaſio-* Matth. V. 32. opponit Chriſtus ſuum ıunciatum phariſæorum inveteratæ ıioni, & Matth. XIX. 9. eorumdem ſtioni, qua moſaicam legem de di- io ſic pervertebant, quod *quacunque ɪuſa*, etiam in conſcientiæ foro, co- Deo licitum ſit divortium; ſed Chri- præciſe & in genere negat, teme- ı divortia eſſe licita, & ex prima ugii inſtitutione ſuam adſertionem ıat, excipit vero unicam duntaxat am, propter quam licitum ſit divor- ı, videlicet caſum adulterii. Si ad- plures eſſent divortii cauſæ, Chri- in reſponſo ſuo eas non præteriiſſet, de omnibus erat interrogatus, quod go aliquam præteriiſſet, propoſitæ ſtioni non ſatisfeciſſet, quod abſit. *ıdo* ex *particularum exceptivarum ſigni- one.* Particulæ παρεκτὸς καὶ εἰ μὴ excluſivæ & exceptivæ, ut ſuperius onſtratum fuit; earum igitur nati- ıgnificatio cauſam adulterii ea ratio- onit, ut reliquas omnes excludat. madmodum ſi quis dicat: Quisquis ɪur, excepto neceſſitatis extremæ ca- is peccat contra ſeptimum præce- ı, ex eo recte inferri poterit, quod ; & unicus neceſſitatis caſus excipia- in quo quis furtum committendo peccet contra ſeptimum præceptum; ıando Chriſtus pronunciat: *Quisquis ɪm dimittit, excepta fornicationis cau- is adulterium committit*, recte ex eo ɪur, quod ſolus & unicus adulterii ; excipiatur, in quo quis divortium ndo non committat adulterium. Huc referri poſſunt iurisconſultorum regulæ. *Statutum exceptive loquens non extenditur ad caſus alios. Ubi exceptio ſit per numerum & non per qualitates, nunquam alius excipitur caſus ratione alicuius ſimilitudinis. Exceptiones, quia deviant a regulis iuris, non ſunt extendendae, &c. Tertio* ex *Chriſti ſcopo & intentione.* Scopus Chriſti eſt, temerariis divortiis in Iudaica politia receptis aditum obſtruere, & ad primævam coniugii inſtitutionem, quæ oſtendit vinculum illud eſſe inſolubile, nos revocare. Atqui ſi præter adulterium etiam aliæ cauſæ in faciendo divortio admittuntur, diſceditur a *Chriſti* ſcopo, & non rimula, ſed lata feneſtra divortiis aperitur.

§. DCIII. II.) Ex *vinculi conjugalis obligatione. Quod Deus coniunxit*, inquit Salvator, *homo non ſeparet*, addita ratione, quia coniuges, divinitus vinculo matrimonii connexi, non amplius *ſunt duo, ſed una caro.* Matth. XIX. 5. & 6. De firmitate igitur ac ſolubilitate matrimonii, utpote divinæ coniunctionis, non niſi ex ſolo Dei verbo, divinæ voluntatis norma unica iudicium fieri poteſt ac debet. Poſſunt quidem adferri rationes ſatis probabiles, quod propter alias etiam cauſas, quam propter adulterium, in quibusdam caſibus faciendum ſit divortium; ſed conſcientiæ, quæ ad ſolum & unicum Dei verbum reſpicit, iisdem ſatisfieri nequit, illa ſemper regerit, divinam coniunctionem, non niſi ob cauſam a Deo ipſo expreſſam diſſolvi poſſe, ut hac ratione Deus ipſe ſeparet, quod prius coniunxit. III.) Ex *adulterii conditione.* Solum & unicum adulterium cum vinculi matrimonialis natura directe pugnat, atque unitatem carnis, fidem coniugalem & ſubſtantialia matrimonii nefarie diſſolvit. Per coniugium duo fiunt *una caro;* Gen. II. 24. ſed adulterium unitatem illam carnis diſrum-pit,

pit, qui enim relicta coniuge adhæret ſcorto, fit una caro cum ipſo, 1 Cor. VI. 16. ac proinde non amplius eſt una caro cum coniuge. Tale quidpiam in reliquis caſibus & cauſis monſtrari nequit, proinde nulla hic eſt ſimilitudo vel æqualitas adulterii & aliarum cauſarum reſpectu ad coniugium eidemque oppoſitum divortium habito. IV.) Ex *ſufficienti enumeratione.* Nulla poteſt ex ſcripturis ſacris produci cauſa alia, propter quam divortium fieri Chriſtus vel apoſtoli concesſerint: æquum igitur eſt, ut contenti ſimus ea, quam Chriſtus ipſe expreſſit, ne obnoxii reddamur pœnæ, quam addenti quidpiam ad verba Chriſti & apoſtolorum Spiritus ſanctus comminatur. Apoc. XXII. 18. V.) Ex *veterum teſtificatione.* Veteris eccleſiæ doctores multis in locis cauſam divortii faciendi adulterium eſſe ita docent, ut reliquas omnes excludant. Dicta ipſorum adducta ſunt ſuperius memb. I.

Antitheſis I.) *Quorundam hæreticorum.* §. DCIV. Contra hanc ſententiam noſtram pugnat: I.) Quod quidam hæretici quamvis cauſam ad divortium inſtituendum ſufficere docuerunt. *Bogomili* ſtatuerunt, *ex quacunque cauſa coniugia diſſolvi poſſe*, adnotante Eutymio part. II. panopl. (Idem dogma repetiverunt *Libertini*, teſte Bullingero de Anabapt. lib. II. de cap. 1.) *Montanus de ſolvendis dirimendisque coniugiis legem tulit.* Nicephorus lib. IV. cap. 22. *Cataphryges & Pepuziani* ſimiliter *diſſolverunt coniugia*, ſic a Montano edocti. Euſebius lib. V. cap. 15. & 18. Nicephorus lib. IV. cap. 22. *Ebionitae alteris nuptiis disiunctis alteris copulabantur, usque ad ſecundas & tertias nuptias.* Epiphanius hæreſ. XXX. *Meſſaliani* legitima coniugia *paſſim & ſine delectu* dirimebant. Socrates lib. IV. c. 31. Græcis imputatur a Gabriele Prateolo de hær. p. 203. & Poſſevino in c. de diſſid. Græc. & Ruth. quod doceant, *nuptiarum fœdus atque vinculum poſſe pro coniugum arbitrio diſſolvi.* Id ipſum in concilio Florent. ſeſſ. ult. Eugenius papa eis obiicit. (Sed videtur hæc adcuſatio Græcorum ſententiam latius, quam par eſt, extendere, quaſi ob quamvis cauſam coniugia diſſolvi poſſe cenſeant, cum ob adulterium ipſum coniugii vinculum dirimi, & aditum ad novas nuptias licitum fieri ſtatuant, quod Romanæ eccleſiæ non probatur.)

II.) *Quorundam canonum* II.) Quod quidam *canones* iuris pontificii πορνείαν, quam Chriſtus divortii cauſam conſtituit, tam late extendunt, ut alias etiam cauſas faciendi divortii complectatur. c. *Idololatra* &c. 28. qu. 1. *Idololatria, quam ſequuntur infideles, & quaelibet noxia ſuperſtitio, fornicatio eſt.* Item, *ſi infidelitas fornicatio eſt & idololatria, infidelitas & avaritia idololatria eſt, non eſt dubitandum, & avaritiam fornicationem eſſe. Quis ergo iam quamlibet illicitam concupiſcentiam poteſt recte a fornicationis genere ſeparare, ſi avaritia fornicatio eſt? Ex quo intelligitur, quod propter illicitas concupiſcentias non tantum, quae in ſtupris cum alienis viris aut fœminis committuntur, ſed omnino propter quaslibet, quae animam corpore male utentem a lege Dei aberrare faciunt, & pernicioſe turpiterque corrumpi poſſit ſine crimine, & vir uxorem ſuam dimittere, & uxor virum, quia exceptam Dominus facit cauſam fornicationis, quam fornicationem & univerſalem intelligere cogimur.* Cap. *Non ſolum* &c. cauſ. & quæſt. iisdem: *Non ſolum mæchatio eſt illius, quae carnem ſuam coinquinat, ſed etiam quae ſimulacrum facit, mæchatur.* Quibus merito opponuntur alii canones, qui coniugii ac divortii reſpectu aliam rationem eſſe ſtatuunt adulterii & aliquorum criminum, ac propter ſolam fornicationem divortium fieri poſſe ſtatuunt. Cap. *Sunt qui* &c. 27. q. 2. *Sunt, qui dicunt,*

unt, *religionis gratia coniugia debere diſ- ti*, *verum ſciendum eſt*, *quod lex divina prohibuit*, *veritas enim dicit : non licet uittere uxorem excepta cauſa fornicationis.* p. *Niſi* &c. eadem : *Niſi fornicationis iſa viro uxorem dimittere nulla ratione ceditur.* Cap. *Dixit* &c. 32. q. 1. *So- fornicatio eſt*, *quae uxoris vincit adfe- m*, *imo cum illa unam carnem in aliam iſerit*; *& ſe fornicatione a marito ſepa- erit*, *non debet teneri*, *ne virum quoque maledicto faciat.* Cap. *In coniugio* &c. uſ. & quæſt. iisdem : *In coniugio quis itus quaecunque peccata fecerit*, *non pro- am infuſcant coniugem*, *ſed fornicatio rem coinquinat*, *ut iam non ſit viro ſuo a*, *ſed adultera.* Cap. *Si uxorem* &c. uſ. eadem q. 5. *Si uxorem quis habeat ilem*, *ſive corpore deformem*, *ſive debi- membris*, *&c. & quidquid excepta for- tionis cauſa cogitari poteſt*, *vehementer ribile pro ſocietate fideque ſuſtineat.* Cap. *ceceptum* &c. ibidem ex concilio To- uno : *Quicunque extra culpam fornicatio- uxorem ſuam quacunque occaſione reli- rit*, *ab eccleſiaſtica communione privetur.*). *Quid in omnibus* &c. 32. quæſt. 7. *id in omnibus peccatis adulterio eſt gra- r.* Cap. *Uxor* &c. cauſ. & quæſt. iis- n : *Uxor a viro non diſcedat*, *niſi cau- fornicationis.* Cumprimis huc perti- reſcriptum Innocentii cap. *Diſcretio-* &c. x. de eo, qui cogn. conſangv. or. *Secundum evangelicam veritatem num- m*, *niſi propter fornicationis cauſam*, *aut uxorem*, *aut uxor virum poteſt dimit-* .

) Quorum- theologo- & ICto- rum.

§. DCV. Sed & III.) quidam *theologi* ac *iuriſcon- ſulti*, Romanæ eccleſiæ mi- nime addicti, permittunt magiſtratui, ut ad cauſam ortii in verbo Dei unice expreſſam, elicet *adulterium*, plures addat. Phi- pus Melanchthon in exam. pag. 759. Hemmingius de coniug. p. 172. Marty- rius in comm. 1. Cor. VII. Bucerus in Matth. XIX. Weſenbecius in paratitl. Al- ciatus lib. VI. parerg. c. 29. &c. Argu- mentis utuntur fere eius- modi : I.) *a magiſtratus au- toritate.* Quæ magiſtratus ordinat ac facit, Deo auto- re ordinantur ac fiunt. Er- go licitum eſt magiſtratui cauſas alias addere. Excluſiva Chriſti divortiis privata autoritate factis recte interim opponitur. Reſp. 1.) Aliud eſt *ius fori*, aliud *ius poli.* Conſtitutiones politicæ non poſſunt conſcientiam paca- re, niſi adſit Dei verbum. 2.) Chriſtus expreſſe pronunciat : *Omnis*, *qui dimiſe- rit uxorem ſuam*, *excepta fornicationis cau- ſa*, *adulterium committit*, eius contrarium magiſtratus ſtatuere nec poteſt nec de- bet. Statueret autem, ſi alias divortii cauſas introduceret, quia hæc duo con- tradictorie ſibi invicem ſunt oppoſita. Omnis, qui extra fornicationis cauſam uxorem dimittit, & aliam ducit, adul- terium committit. Non omnis, qui ex- tra fornicationis cauſam uxorem dimit- tit, & aliam ducit, adulterium commit- tit. 3.) Particulæ πᾶς καὶ ὃς, *omnis & quicunque*, cum prior ſit univerſalis, poſterior diſtributiva, non niſi per vio- lentam detorſionem cum exceptione ma- giſtratus intelligi poſſunt ac debent, quia ut magiſtratus non poteſt propter cau- ſam aliam, quam quæ in verbis Chriſti expreſſa eſt, divortium facere, ita quo- que non poteſt aliam divortii faciendi cauſam præter eam, quæ a Chriſto ex- preſſa eſt, ſuis ſanctionibus introducere. 4.) Nec privatos tantum, ſed etiam in publico magiſtratus officio conſtitutos di- ctum Chriſti adtinet, quia temeraria di- vortia ita a Chriſto prohibentur, ut tan- tum cauſa fornicationis divortium fieri permittatur. Atqui in divortio ob ad- ulterium faciendo publicam magiſtratus

An magiſtratus poſſit alias di- vortii cauſas ſtatuere.

autoritatem intercedere omnino oportet, ut in membro III. demonſtrabimus; ergo ſi eſſent aliæ cauſæ, propter quas magiſtratus autoritate interveniente divortium fieri poſſet, Chriſtus eaſdem minime prætermiſiſſet. 5.) Magiſtratus non eſt maiore quodam iure præditus, quam fuit Moſes legiſlator. Atqui Chriſtus aperte pronunciat, eum, qui mulierem extra caſum adulterii ſeparatam ducit, adulterium committere, cum tamen moſaica conſtitutio adhuc vigeret; multo igitur minus magiſtratus diſpenſatio contra Chriſti dictum locum habere poterit. 6.) Denique negamus, poſſe adferri cauſas alias, quæ reſpectu ad coniugium & divortium habito, cum adulterio ſint eiusdem qualitatis ac ponderis.

§. DCVI. II.) Ex *verborum Chriſti generalitate. Chriſtus* Matth. V. 32. *non ſimpliciter dicit, qui excepta fornicatione dimiſerit uxorem, ſed* παρεκτὸς λόγου πορνείας *excepta cauſa fornicationis.* Λόγος *autem in genere ſignificat proportionem, ergo non ſolum crimen adulterii, ſed etiam alia huic crimini aequalia, vel eodem etiam maiora flagitia divortii cauſas conſtituit.* Reſp. 1.) Matth. XIX. 9. ſimpliciter & abſolute dicitur, εἰ μὴ ἐπὶ πορνείᾳ. 2.) Neve quis regerat, *poſteriorem locum ex priore ampliandum*, repetimus argumenta pro noſtræ ſententiæ confirmatione adducta, quæ probant, ſolam fornicationem a generali prohibitione divortii hic excipi. 3.) Quamvis igitur in uno vel altero ſcripturæ loco λόγος proportionem ſignificet, tamen in hac *exceptiva* & *excluſiva* Chriſti locutione non poteſt eo modo accipi, cum & occaſio dicendorum & dicti ſcopus & ipſa verborum emphaſis contrarium teſtentur. 4.) Λόγος in plurimis ſcripturæ locis pro re & cauſa, ſive probatione rei accipitur, quæ duæ ſignificationes in explicatione huius dicti optime coniungi poſſunt, ut innuatur, non ſolum rem ſive factum adulterii eſſe cauſam divortii, ſed requiri etiam, ut coram iudice competente idoneis teſtibus illud probetur, hæc enim duo neceſſario coniungi debent. 5.) Proponitur Chriſto quæſtio, an κατὰ πᾶσαν αἰτίαν liceat uxorem dimittere: reſpondens Chriſtus ad hanc quæſtionem non dicit, ex *quavis cauſa* licere, nec dicit ex *nulla cauſa* licere, ſed ſolam fornicationis cauſam excipit, ex reliquis vero cauſis vinculum matrimonii non diſſolvi dicit, ſed potius adulterium committi, ſi commixtio cum perſona ex alia cauſa iniuſte dimiſſa fiat. Finge πορνείας nomine comprehendi cauſas alias, conſequens fuerit, nec directe & ſufficienter a Chriſto eſſe reſponſum, nec particulam exceptivam & excluſivam recte additam, nec ſcopum & intentionem ſuam Chriſtum fuiſſe adſecutum; poſſet enim quilibet fingere, hanc vel illam cauſam eſſe adulterio æqualem, ſicque loco unius cauſæ exceptæ plures ſubſtituerentur. 6.) Coram Deo etiam is adulterii reus eſt, qui aliam mulierem *adſpicit ad concupiſcendam eam*, Matth. V. 28. ac ſpiritualiter *fornicari poſt deos alienos* dicuntur, qui relicto vero Deo idola colunt, Deut. XXXI. 16. &c. quod ſi ergo a proprietate literæ hic velimus diſcedere, & per πορνείαν intelligere non ſolum illud crimen, quo alteruter coniux ſciens ac volens cum alia perſona per illicitum congreſſum commiſcetur, ſed etiam alia delicta, quæ coram Deo habentur pro adulterio, ut idololatria, quæ eſt ſpiritualis fornicatio, & quælibet contra conſcientiam delicta graviora, infinitis repudiis locus dabitur. 7.) Alia quædam crimina eſſe adulterio æqualia vel graviora duplici modo intelligi poteſt, vel reſpectu *legis divinae*, cum cuius norma & regula pugnant, vel reſpectu *coniugii*, cuius vinculum dirimere debent. Si priori modo æqualitas & gravitas delictorum

um æſtimatur, negamus eam hic eſ-
ltendendam, quia de gravitate pec-
reſpectu ad coniugium habito unice
agitur. Si poſteriori modo æqualis
& gravitas flagitiorum æſtimatur;
:edimus propter crimina adulterio
equalia vel graviora licitum eſſe di-
ium, utpote ob inceſtum, ſodomiam,
alitatem. 8.) Syrus textum Matthæi
ı. reddidit, לְבַר מֶן מֶלְּתָא דְזָנְיוּתָא,
ıto ſermone fornicationis, vel extra ad-
:ionem fornicationis, cuius phraſeos
ıs manifeſtius exponitur XIX: 9. *Qui*
'erit uxorem, דְלָא גָוְרָא, *quae*
commiſit adulterium. 9.) Denique
ungantur explicationes veterum, in
ıus ſola & unica divortii cauſa ſta-
ır adulterium, ſicque per λόγον πορ-
: nihil aliud quam πορνείαν intelli-
lam eſſe præſupponitur. Vide præ-
membr. I.

;. DCVII. III.) Ex *apoſtolicae addi-*
r claritate. Divus apoſtolus cauſae di-
i a Chriſto expreſſae addidit aliam, vi-
:t deſertionem, 1. Cor. VII. 15. *Er-*
dulterium non eſt ſola & unica divortii
ı. Reſp. variis modis apoſtolus cum
ſto in quæſtione de cauſa divortii
:iliatur. Quidam in verbis *Chriſti*,
lam in verbis *apoſtoli*, quidam in li-
.tione utriusque loci fundamentum
:iliationis quærunt, ut ex ſpeciali
neratione adparebit. 1.) Auguſti-
libr. I. de adulterinis coniugiis ad
entium cap. 1. & 2. exiſtimat, *Chri-*
loqui de matrimonio inter fideles,
lum de matrimonio contracto inter in-
:s. Cum enim dixiſſet apoſtolus:
ecipio non ego, ſed Dominus, uxorem
ro non diſcedere, ſubiungit: *Caeteris*
m ego dico, non Dominus: Si quis ha-
uxorem infidelem, & haec conſentit ha-
'e cum illo, non dimittat illam; ubi per
eros videtur intelligere eos, qui matri-
ium ante fidem contraxerunt, de qui-
Dominus nihil praeceperat, de his ergo
Paulus conſilium dat, ut vir non dimittat
uxorem infidelem, ſi ea velit cohabitare ſine
iniuria creatoris. Sed quia hoc eſt conſilium,
non praeceptum, ideo licet etiam dimittere
uxorem infidelem, & tunc maxime, ſi no-
lit cohabitare. Hanc Auguſtini ſenten-
tiam cupide amplectitur Bellarminus,
& ex hoc fundamento docet, *coniugium*
infidelium ſolvi poſſe etiam quoad vinculum,
ſi alter coniugum convertatur ad fidem, &
alter ei nolit cohabitare ſine iniuria creato-
ris, coniugia vero fidelium poſt baptiſmum
contracta non poſſe ſolvi quoad vinculum,
etiamſi alter convertatur ab haereſi, & al-
ter nolit cohabitare ſine iniuria creatoris.
Rationem diverſitatis adſignat hanc, quod
priora, etſi rata & firma ſint ex natura
ſua, tamen non ſint ſacramenta, ac proin-
de potiſſima inſolubilitatis ratio ipſis deſit;
poſteriora vero ſunt ſacramenta, ac proinde
duplicem habeant inſolubilitatis rationem.
Sed hæc conciliatio nititur falſa hypothe-
ſi, quod infidelium conjugia inde atque
ideo ſolvi poſſint quoad *vinculum*, quia
non ſint ſacramenta, qua de re ſuo loco
plenius. 2.) Huic conciliationi adfine
eſt illud, quod quidam cenſent, *Chri-*
ſtum de coniugiis Iudaeorum, hoc eſt, in-
ter fidelem utramque perſonam contractis in-
terrogatum de iisdem reſpondiſſe, neque ipſius
reſponſo ab apoſtolo quidquam eſſe additum,
de impari vero coniugio Chriſtum nec inter-
rogatum eſſe, neque quidquam profecto re-
ſpondiſſe. Beza de rep. & divort. pag.
190. Bucanus loco XIII. pag. 124. At-
qui non ſolum in coniugio *impari*, id
eſt, inter fidelem & infidelem contra-
cto, ſed etiam in coniugio *pari*, id eſt,
inter perſonas fideles contracto ob mali-
tioſam deſertionem parti innocenti no-
vas nuptias concedendas eſſe, ſuo loco
demonſtrabimus, & Chriſti reſponſum,
quod non ſit faciendum divortium, niſi
ob fornicationem, non Iudæorum tan-
tum, ſed in genere omnia rata & vera
coniugia concernit. 3.) Caſetanus in
com-

comment. 1. Cor. VII. reſpondet, *Chriſtum dediſſe libertatem ſolis viris dimittendi cauſa fornicationis uxores, non autem uxoribus dimittendi viros. Paulum autem locutum eſſe de cauſa, quae ſit communis viro & uxori, & hanc eſſe voluiſſe converſionem alterius coniugis ab infidelitate.* Sed hæc conciliatio nec pontificiis, nec nobis probari poteſt. Non illis, quia ſtatuunt Chriſtum loqui de dimiſſione quoad *thorum*, non quoad *vinculum*, qua in re pares ſint vir & uxor, & vir uxorem adulteram, & uxor virum adulterum relinquere poſſit. Non nobis, quia in divortio cauſa adulterii etiam quoad vinculum faciendo parem poteſtatem viri & uxoris agnoſcimus, converſionem vero alterius coniugis ab infidelitate eſſe ſufficientem divortii cauſam negamus. 4.) Quidam vocem πορνείας in verbis Chriſti συνεκδοχικῶς accipiunt, ut quodcunque aliud flagitium adulterio vel æquale vel gravius hoc nomine comprehendatur, tum quia, Chriſtus non ſimpliciter dicit παρεκτὸς πορνείας, ſed παρεκτὸς λόγυ πορνείας, tum quia Hebræis uſitatum eſt, exempli loco unum aliquid proponere, & diſerte exprimere, ſub quo reliqua, quæ ſunt eiusdem generis, comprehenduntur. Quia igitur malitioſa deſertio æque grave delictum eſt ac adulterium, ideo hanc cauſam ab apoſtolo addi potuiſſe cenſent. Sed quid de conciliationis huius hypotheſi ſtatuendum ſit, ex illis, quæ paulo ante diximus, conſtare poteſt. 5.) Quidam particulas exceptivas & excluſivas παρεκτὸς, ει μὴ, oppoſitas ſtatuunt non divortiis publica magiſtratus autoritate ob cauſas alias quam alterutrius coniugis adulterium factis, ſed divortiis Iudæorum ex privata temeritate ob cauſas oppido leviſſimas inſtitutis. Atqui oſtendimus ſuperius, fornicationem pro cauſ divortii a Chriſto ita poni, ut reliquæ omnes excludantur, ac in Iudæorum divortiis etiam magiſtratus autoritatem intervenire oportuiſſe. 6.) Quidam reſpondent, *apoſtolo Spiritu Dei praedito licuiſſe Chriſti ſententiae aliquid adiicere, quod non tam apoſtolus quam Chriſtus ipſe per os apoſtoli loquens facere videatur.* Rom. XV. 18. Sed ſi vel maxime poteſtati & autoritati apoſtolicæ hoc concedatur, nondum tamen ſatisfit excluſivæ locutioni Chriſti, quæ vim ſuam amittit, ſi alia divortii cauſa in eodem quæſtionis ſtatu admittatur. 7.) Albericus Gentilis libr. VI. de nupt. cap. 14. diſceſſionem ſic explicat, ut novas deſertoris vel deſertricis nuptias, & ſic adulterium includat. *Omnino*, inquit, *puto apoſtolum loqui de eo infideli, qui ſe ſeparaverit a fideli per divortium, & ius aliarum nuptiarum ſibi fecerit, ut proinde diſcedere etiam fidelis poſſit, & alias contrahere nuptias, ſi infidelis diſcedit, ſcilicet a matrimonio per alias nuptias, ita enim verbum relinquendi accipitur* Siracid. XXIII. 32. *Mulier καταλείπυσα, relinquens virum ſuum* v. 33. *in fornicatione adulteravit. Non diſceditur a matrimonio, niſi per divortium, quod eſt matrimonii diſſolutio, ut diſcedi ab emtione dicitur, cum emtio contracta diſſolvitur. Quin & ipſe apoſtolus* v. 10. voce χωρίζειν *utitur pro diſceſſione cum coniugii ſolutione coniuncta. Ac temporis circumſtantia aliquid monere poteſt: vivebant Chriſtiani illius temporis inter Iudaeos & ethnicos, quibus per leges moſaicas & romanas licitum erat petere libellum repudii, & ſeparari a chriſtiano coniuge, iam vero libellus repudii etiam includebat poteſtatem ducendi aliam.* Atque hæc omnia recte probant in caſu malitioſæ deſertionis cum novo matrimonio coniunctæ parti innocenti concedendas eſſe alias nuptias; ſed oſtendemus inferius in caſu deſertionis, etiamſi non conſtet de novo deſertoris vel deſertricis matrimonio, vigore huius textus apoſtolici novum matrimonium parti deſertæ innocenti concedendum,

ſic

rgo redit quæſitum. 8.) Quidam ndent, *per deſertionem illam, de qua olus loquitur, non ſolvi vinculum con-e, ideoque nomine* ſervitutis *in textu olico intelligunt uxoris vel mariti officia, perſona fidelis deſerta deſertrici prae-non teneatur, imo nec maritum teneri tricem infidelem ſequi, quod alioquin eius facere teneatur, ac proinde non ex hoc loco, quod matrimonium per tionem ſive diſceſſionem alterutrius par-lvatur.* Sed ſuo loco poſtea demon-imus, ob malitioſam deſertionem i desertæ concedendas eſſe novas nu-, nec poteſt ab officiis illis excipi l, quod pene unum meretur nomen *tutis*, videlicet, quod qui in coniu-eſt, non habet corporis ſui poteſta-. 1. Cor. VII. 4. 9.) Quidam reſpon-, *Chriſtum loqui de fornicatione cor-li, Paulum de fornicatione ſpirituali, icet infidelitate.* Sed Paulus nequa-m dicit, propter infidelitatem facien-eſſe divortium, ſicut propter for-tionem illud fieri poſſe Chriſtus con-t, ac diverſam eſſe fornicationis cor-lis & ſpiritualis (reſpectu coniugii ivortii) conditionem, oſtendimus rius. 10.) Amplectimur igitur mnitii, Mentzeri & aliorum noſtræ is theologorum conciliationem ex viſceribus textus erutam. Chriſtus uitur *de divortio a parte innocente iuſta auſa faciendo.* Paulus *de divortio a e nocente temerarie & iniuſte facto.* ndo quæſtio de divortio faciendo pro-itur, ſenſus eius eſt, propter quas as vir ſive mulier poſſit a ſe repu-e & abiicere ſive uxorem ſive ma-m legitime coniunctum, ad hanc ſtionem recte reſpondetur per exclu-n Chriſti, quod propter ſolum adul-um illud liceat. Neque enim apo-s præter unicam illam Chriſti exce-nem fideli concedit, ut propter in-litatem ſeu diſparitatem religionis in-fidelem repudiet, quin potius expreſſe addit, ſi infidelis conſentit habitare, fidelis eam non dimittat, ſed ſi fidelis ab infideli iniuſte deſeratur & abiiciatur, in hoc malitioſæ deſertionis caſu, ſi infidelis adduci nequit, ut cohabitet, & fidelis continere nequit, pronunciat apoſtolus, fidem non eſſe deſertori ſerviliter adligatam, ſed liberam. Occaſio & ſcopus utriusque reſponſi a Chriſto & apoſtolo dati rem omnem expedit. Phariſæi quærunt, an quacunque ex cauſa liceat viro dimittere uxorem; reſpondet Chriſtus, ex nulla cauſa licere, niſi ob ſcortationem, nullam ergo agnoſcit aliam divortii faciendi cauſam præter adulterium. Corinthii quærebant, an ob infidelitatem faciendum ſit divortium; negat apoſtolus, & hac negatione reſponſum Chriſti non infirmat, ſed confirmat: quærebant ulterius, vel quærere poterant, ſi perſona infidelis de facto diſcedat, & fideli cohabitare nolit, ſed repudium mittat, quid fideli faciendum; reſpondet apoſtolus, partem iniuſte deſertam non eſſe ſub ſervitute detinendam propter illegitimum infidelis factum; non ergo de eadem quæſtione, de cauſis ſcilicet divortii faciendi agit, ſed præſuppoſito illegitimo infidelis divortio perſonæ innocentis & fidelis conſcientiæ conſulit. Deſerta perſona tantum abeſt, ut ſeparari ſe primario ac directe petat, ut contra potius deſertricem repetat, & ad coniugalia officia revocari eam flagitet. Si dicas: *Paulus innocenti deſertae parti novum matrimonium concedit, prioris ergo vinculum oportet eſſe ſolutum, alias novum matrimonium ab apoſtolo concedi non poſſet, duas igitur eſſe divortiorum cauſas, adulterium & deſertionem, praeſupponit.* Reſp. nos hoc libenter concedimus, interim excluſivæ Chriſti, quæ ſolum adulterium unicam divortii cauſam ponit, nihil decedit, quia non de una eademque quæſtione, nec de

de uno eodemque caſu cum apoſtolo agit; ſed Chriſtus oſtendit cauſam divortii faciendi, apoſtolus cauſam divortii patiendi, ac liberationem ob iniuſtam deſertionem obtinendi, Chriſtus loquitur de divortium faciente, apoſtolus de divortium patiente; Chriſtus loquitur de eo, qui a coniuge divertit, Paulus de eo, a quo coniux divertit. Chriſtus loquitur de ſeparatione voluntaria, Paulus de ſeparatione invita. Multo minus ex apoſtolico textu evinci poteſt, magiſtratum poſſe alias divortii faciendi cauſas introducere, quia Paulus immediato Spiritus ſancti adflatu impulſus, quem in aliis hominibus non agnoſcimus, nec ullum poteſt adferre crimen, quod coniugii ſubſtantiam ita adtingat, ut adulterium. Unde quidam ex noſtris theologis unam duntaxat divortii cauſam conſtituunt, quidam vero duas numerant absque ulla omnino contradictione, ut ex antea dictis liquet.

§. DCVIII. IV.) Ex *rationis paritate*, & quidem multiplici: I.) Reſpectu *cauſae efficientis*. Primo *leges magiſtratus de contractibus valent, & in conſcientia hominem liberum reddunt. Ergo etiam leges magiſtratus de cauſis divortii valere debent, & in conſcientia hominem liberum reddent*. Reſp. coniugium non eſt contractus mere civilis, ſed divina coniunctio, indiſſolubile vinculum introducens; quod ergo *Deus ipſe coniunxit, homo ſeparare non debet*, ex alia quadam cauſa, quam quæ in verbo Dei eſt manifeſte expreſſa. Si de coniugio tanquam contractu mere civili iudicandum, poſſet aliquis inferre, ut mutuo conſenſu illud contrahitur, ita quoque mutuo diſſenſu iuxta leges reliquorum contractuum diſſolvi poſſe, *nihil enim tam naturale eſt, quam eo genere quidquam diſſolvi, quo colligatum eſt*; l. Nihil tam naturale. l. Omnia. d. R. J. *ac nudi conſenſus obligationem contrario diſſenſu tolli ſtatuitur*. §. fin. inſtit. quib. mod. toll. oblig. At conſequens in chriſtiana republica intolerabile eſt & abſurdum, cum matrimonialis coniunctio non pendeat ex nuda contrahentium voluntate, ſed ex ipſius Dei eosdem coniungentis autoritate, ex quo fundamento pronunciat apoſtolus: *Illis, qui matrimonio iuncti ſunt, praecipio non ego, ſed Dominus, uxorem a viro non diſcedere debere*. Secundo: *Si Moſes divortia conceſſit Iudaeis ob cordis duritiem, cur non idem liceat magiſtratui in caſu ſimili, hoc eſt, ſi quidem coniuges non minus duri ſint & contumaces?* Reſp. quidquid ſit de Iudæorum divortiis, ſive ea fuerint in foro conſcientiæ illicita ob primam coniugii inſtitutionem, & in foro duntaxat politico licita ob moſaicam conceſſionem, ſive tam in conſcientiæ quam in politico foro licita fuerint, manifeſtum eſt ex Matth. V. 32. XIX. 19. Marc. X. 11. Luc. XVI. 18. 1. Cor. VII. 10. Chriſtum & apoſtolos ad primævam coniugii inſtitutionem nos revocaſſe, & ob ſolam adulterii cauſam divortia conceſſiſſe. Maior & uberior eſt Dei gratia in teſt. nov. quam veteri, quippe ad quod peculiariter pertinent illæ promiſſiones: *Scribam legem meam in corde eorum, auferam cor lapideum & dabo vobis cor carneum*, Jer. XXXI. 33. Ezech. XXXVI. 26. Unde apoſtolus populum vet. teſt. confert *parvulo*, qui eſt adhuc ſub tutoribus, Gal. III. 24. quia in illo multa tolerabantur, quæ in Chriſtianis ſub nov. teſt. non ferenda; ac ſi vel maxime duri illi & contumaces gratiæ illius evangelicæ actu non ſint participes, tamen propter illorum duritiem nihil quidquam pio magiſtratui agendum eſt contra divinas coniugii leges, alias tota lex moralis, quæ contumacibus ac refractariis dura eſt, abolenda fuerit, ſed contumaces illi vel pœnis coercendi, vel ex chriſtiana republica excludendi, & iniuſte dimiſſæ parti conſulendum. Ambro-

is libr. VIII. in Luc. XVI. recitat ſimi- biectionem, ſed addit: *Qui hoc di- Iudaeus eſt, qui hoc dicit, Chriſtianus t, & ideo, qui hoc obiicit, quod ob- eſt Domino, reſpondeat ei Dominus: itio non fuit ſic.*

DCIX. II) Reſpectu *cauſae per- tis ſive non prohibentis. Veteris eccle- iſcopi non oppoſuerunt ſe imperatoriis gibus, in quibus a chriſtianis impera- r propter cauſas alias quam ob forni- m conceſſa erant divortia. Ergo etiam theologi magiſtratui poteſtatem illam n & intactam permittant.* Reſp. 1.) omnia veteris eccleſiæ, epiſcopo- ac doctorum dicta ac facta in hiſto- bulas ſunt relata, proinde ab au- te illorum non poteſt argumentum negative. 2.) Adde, quod norma rum Chriſti perpetuo maneat ſta- ac immota, quicunque *excepta for- nis cauſa uxorem dimittit, & aliam , adulterium committit*, cui normæ lam ex ipſis arcte adhæſiſſe, ex ipſo- dictis ſuperius adlatis conſpicuum 3.) Ambroſio, qui vixit ſub Valen- o, Gratiano, Theodoſio & Hono- irca annum Chriſti 374. non fuit a Theodoſii & Valentiniani conſti- l. Conſenſu. 8. C. de repudiis, in plures divortii cauſas concedunt, itiam, veneficia, inſidias vitæ ſtru- &c. ſed quod nihilominus in foro ientiæ divortia, ob cauſas illas fa- illicita iudicaverit, adparet ex illis, lib. VIII. in Luc. XVI. commenta- *Noli* (inquit) *uxorem dimittere, ne tuae copulae diffitearis auctorem. Si r, multo magis uxorios debes tolerare iendare mores, &c. Dimittis ergo m, quaſi iure ſine crimine, & putas i licere, quia lex humana non prohi- ed divina prohibet. Qui hominibus ob- is, Deum verere. Audi legem Do- cui obſequuntur etiam, qui leges fe- runt: Quæ Deus coniunxit, homo non* ſeparet. *Sed non ſolum hic cæleſte praece- ptum, ſed quoddam etiam opus Dei ſolvi- tur, &c.* 4.) Quid quod Auguſtinus & alii ex veteribus ne quidem ob adulte- rium divortium quoad vinculum fieri poſſe voluerunt, ecquis igitur ſibi per- ſuaderi patietur, eos divortia ex aliis cauſis, quæ non æque ut adulterium uni- tatem carnis & firmitatem vinculi coniu- galis tollunt, adprobaſſe?

§. DCX. III.) Reſpectu *obiecti. Fla- gitia illa, propter quae imperatores chriſtia- ni divortium conceſſerunt, vel fuerunt capi- talia vel damnatione ad metalla ac deporta- tione, quae morti aequiparantur, vindicata. Cum ergo morte ſolvantur matrimonia, ae- quum eſt, ut ob flagitia illa itidem diſſolvi cenſeantur. Pius & honeſtus maritus* (ſcri- bit Hemmingius de coniug. pag. 71.) *non minus triſtatur ex veneficio, parricidio & ſacrilegio uxoris, quam ex adulterio.* Reſp. 1.) Si capitalis pœna nocenti parti pro merito irrogetur, quæſtio erit de- ciſa; ſed ſi magiſtratus in officio ſuo ne- gligens ſit, non propterea coniugium ipſum diſſolvi poteſt, niſi adſit cauſa a Deo ipſo in verbo expreſſa. 2.) Diſtin- guendum eſt inter mortem *naturalem* ac *civilem.* Mors naturalis, non autem ci- vilis ſolvit matrimoniale vinculum. Ci- viliter mortui dicuntur deportati, banni- ti ac ſimiles, ſed ob mariti deportatio- nem uxor non liberatur a vinculo con- iugali, verum tenetur maritum depor- tatum vel bannitum ſequi. *Quid tam humanum eſt*, inquit Ulpianus l. Si cum dotem. 22. §. Si maritus 7. ff. Soluto ma- trimonio, &c. *quam fortuitis caſibus mu- lieris maritum vel uxorem viri participem eſſe?* quod de negata matrimonii ob fu- rorem alterius partis ſolutione dictum, etiam ad cauſam deportationis & ſimiles adplicari poteſt. 3.) Denique ſemper repetimus, quod præter adulterium nulla pro-

proferri cauſa poſſit, quæ æquali omnino ratione ipſam matrimonii ſubſtantiam labefactet, fidem coniugalem enervet, ac unitatem carnis diſcindat. Ex quibus omnibus manifeſtum evadit, ſolum & unicum adulterium divortii faciendi cauſam a Chriſto conſtitui, cui quo ſenſu & reſpectu apoſtolus malitioſam deſertionem addat, iam ante fuit expoſitum. Duæ iſtæ divortii cauſæ a Chriſto & apoſtolo adſignatæ excludunt reliquas omnes, quæ quovis prætextu ab hominibus adiunguntur. Cæterum ut doctrina de cauſis divortii ſit illuſtrior, paulo latius tractabimus 1.) de *adulterio*, 2.) de *deſertione*, 3.) de *reliquis cauſis*, quæ adulterio & deſertioni in hac de divortio quæſtione coniungendæ ab aliis cenſentur.

THEMA I.

DE ADVLTERIO.

Adulterium.

§. DCXI. *Adulterium* eſſe iuſti ac legitimi divortii cauſam, ex Matth. V. 32. XIX. 9. demonſtratum fuit ſuperius. De iure igitur *divino* nulla amplius ſupereſt dubitatio. Ius *civile* inter cauſas divortii itidem numerat adulterium. l. conſenſu. l. 8. C. de repud. Iure *canonico* licitum eſt propter adulterium ſeparationem inſtituere, ſed tantum quoad thorum & cohabitationem, non autem quoad vinculum, neque enim innocenti ad ſecundas nuptias vivente adultero vel adultera tranſire fas eſt. Quæritur autem I.) *Quid adulterii nomine proprie intelligatur, quando illud inter cauſas faciendi divortii numeratur?*

I.) Quid per illud proprie intelligatur.

In iure civili adulterii nomen nimis *ſtricte* uſurpatur pro violatione thori alieni, unde Feſtus lib. I. orig. illud dictum putat, *quaſi ad alterius thorum ſit acceſſio.* Tryphoninus in l. fugitivus. 225. ff. de V. S. adulterum definit, *qui alienam matrem familias corrumpit.* Papinianus l. inter liberas. 6. §. 1. ff. ad l. Iul. de adult. *Lex ſtuprum & adulterium promiſcue &* καταχρηςηςτικότερον, id eſt, *abuſive adpellat, ſed proprie adulterium in nupta committitur propter partum ex altero conceptum compoſito nomine, ſtuprum vero in virginem viduamve committitur*, quod Græci φθορὰν, id eſt, *corruptionem adpellant, modo ſcilicet ſit libera, ac honeſte & non more meretricio vivant.* l. ſtuprum. 34. ff. eodem. l. inter ſtuprum. 101. ff. de V. S. Ergo ſecundum ius civile adulterium nunquam committitur reſpectu viri, ſive coniugatus ſit, ſive cœlebs, ſed tantum reſpectu uxoris. Si enim coniugatus rem habet cum virgine, vel vidua, vel meretrice, proprie ſecundum ius civile non committit adulterium, tum quia ad alterius thorum non accedit, (ſiquidem thorus ſoli viro adſcribitur, perinde ut domicilium l. Mulierem. 5. ff. de rit. nupt.) tum quia non corrumpit alienam matrem familias, tum quia partum ex altero conceptum non ſupponit. Si vero cum maritata rem habet, tum demum adulterium committere dicitur. Sed enim quamvis gravius peccet coniugatus, qui cum maritata, quam qui cum ſoluta rem habet, tum quia iniuriam facit maritatæ viro, tum quia mulieri cauſam præbet non ſimplicis fornicationis, ſed adulterii, tum quia alienum partum ſupponit, unde delictum illud vocatur *adulterium duplex*, *Oberhurerey*; quamvis etiam gravius peccet maritata, quæ cum coniugato, quam quæ cum cœlibe conſueſcit, ob cauſas eaſdem modo enumeratas, tamen adulterii nomine cenſenda eſt *omnis illicita commixtio perſonæ coniu-*

coniugatae cum alia, ſive cœlebs ea ſit, ſive coniugata. 1.) Quia ſcriptura adulterium definit violationem fidei & pacti coniugalis, nefariam ſolutionem eorum, qui in unam carnem divinitus coniuncti, illegitimam commixtionem eorum, qui non habent corporis ſui poteſtatem. Matth. V. 32. XIX. 9. Marc. X. 11. Luc. XVI. 18. 1. Cor. VII. 4. Iam vero maritus cum ſoluta conſueſcens fidem & pactum coniugale violat, unitatem carnis, in quam cum uxore coaluit, nefarie ſolvit, eum ſcorto fit unum corpus, 1. Cor. VI. 16. & corpus ſuum, cuius poteſtatem non habet, alteri tradit. Merito igitur cum Hieronymo in epiſt. ad Ocean. hic aliquis dixerit: *Aliae ſunt leges caeſarum, aliae Chriſti, aliud Papinianus, aliud Paulus noſter praecipit.* 2.) Atque huic ſententiæ, quod adulterium etiam a marito, ſi cum cœlibe conſueſcat, committatur, unanimi conſenſu ſuffragantur pii veteres, quorum dicta quædam in ius canonicum ſunt relata. Lactantius lib. VI. div. inſt. c. 23. *Non tantum alienis thoris, quae adtingere non licet, verum etiam publicis vulgatisque corporibus abſtinendum Deus praecepit, docetque nos, cum duo inter ſe corpora fuerint copulata, unum corpus efficere.* Et poſtea: *Deus caſtitatem praeſcripto lectuli terminavit, ut cum quis habeat uxorem, neque liberam neque ſervam inſuper habere velit, ſed matrimonio fidem ſervet. Non enim, ſicut iuris publici ratio eſt, ſola mulier adultera eſt, quae habet alium, maritus autem, etiam ſi plures habeat, a crimine adulterii ſolutus eſt. Sed divina lex ita duos in matrimonium, quod eſt in corpus unum, pari iure coniungit, ut adulter habeatur, quisquis compagem corporis in diverſa traxerit.* Nazianzenus in orat. ad virg. *Non ſuſcipio legislationem talem,* (qua vir ob ſcortationem uxori nequaquam eſt obnoxius) *viri erant, qui legem tulere, ac ideo contra mulieres lex eſt lata. Quomodo in corpore aequali leges fers inaequales, &c.* Hieronymus ad Ocean. de obitu Fabiolæ, & habetur cap. *Praecepit* &c. 32. q. 5. *Quidquid viris praecipitur, hoc conſequenter redundat ad fœminas. Apud nos quod non licet fœminis, aeque non licet viris, & eadem ſervitus pari conditione cenſetur.* Ambroſius lib. I. de Abrah. c. 4. & habetur cap. *Nemo* &c. 32. q. 4. *Nemo ſibi blandiatur de legibus hominum. Omne ſtuprum adulterium eſt, nec viro licet, quod mulieri non licet. Eadem a viro, quae ab uxore debetur, caſtimonia. Quidquid in ea, quae non ſit legitima uxor, commiſſum fuerit, adulterii crimine damnatur.* Auguſtinus in lib. de bon. conj. cap. 4. *Adulterium eſt fidei coniugalis violatio, ſeu concubitus contra pactum coniugale;* ex quo infert: *cum vir ad alienam accedit uxorem, ſive libera ſit, ſive coniuncta, adulterium committitur ab eo, qui maritus eſt.* Idem lib. II. de adult. conj. c. 13. & habetur cap. *Puto* &c. 32. q. 5. *Puto Chriſtianum neminem reluctari, illum adulterum eſſe, qui vel diu languente vel diu abſente, vel continenter vivere cupiente uxore ſua alteri commixtus eſt fœminae.* Innocentius I. epiſt. III. ad Exuperium, & habetur cap. *chriſtiana* &c. 32. q. 5. *Chriſtiana religio adulterium in utroque ſexu pari ratione condemnat.* Iſidorus ſuper Exod. & habetur cap. *Non mœchaberis* &c. 32. q. 5. *Non mœchaberis, id eſt, ne quisquam praeter matrimonii fœdera aliis fœminis admiſceatur ad libidinem explendam.* 3.) Quo reſpiciens conſtitutis eccleſ. electoris Auguſti in cap. de cauſis matrimonialibus tit. de pœna ſtupri & adulterii. p. 117. adulterii nomine indigitat, ac pœnæ adulterii ſubiicit mariti cum ſoluta commixtionem. *Da einer eines andern Eheweib beſchläfft, er ſey gleich ein Eheman oder lediger Geſelle, ſo ſollen ſie beyde mit dem Schwerd vom Leben zum Tode geſtrafft werden, und mit dieſer Straffe, ſoll auch ein Eheman, welcher in ſtehender Ehe eine ledige*

dige Weibsperſon beſchläfft, *beleget*, *die ledige Dirne aber auf ſolchen Fall mit Staupenſchlagen des Landes verwieſen werden.* Rectius igitur adulterium dictum iudicatur, quod ſit mariti ad *alteram*, vel uxoris ad *alterum*, quam ad alterius thorum acceſſio, ut hac ratione etiam illicitæ commixtioni mariti cum ſoluta conveniat. Germanis dicitur *Ehebruch*, id eſt, violatio & fractio fidei cnniugalis, quæ a marito committitur, ſi cum ſoluta rem habet. Leges civiles quod adtinet, illæ in adulterio definiendo & pœnis coercendo non conſiderant vinculi coniugalis diruptionem, ſed alieni partus ſubſtitutionem, ex quo confuſio familiarum oritur.

§. DCXII. Nimis *late* adulterii nomen accipitur 1.) pro *immoderato uxoris propriae amore eiusdemque ad libidinem & laſciviam abuſu.* Hieronymus libr. I. contra Jovinianum. c. 5. adducit dictum Xyſti, philoſophi pythagorici: *Adulter eſt in ſuam uxorem amator ardentior. In aliena quippe uxore omnis amor turpis eſt, in ſuam nimius. Sapiens iudicio debet amare coniugem, non adfectu, non regnet in eo voluptatis impetus, nec praeceps feratur ad coitum. Nihil enim eſt fœdius quam uxorem amare quaſi adulteram*, quod Hieronymi dictum citatur in iure canonico cap. *Origo* &c. 32. q. 4. Ambroſius in libr. de philoſoph. ſcribit, *uxoris adulterum eſſe, qui in uſu coniugali verecundiae, temperantiae & honeſtatis nullam rationem habet*, citante Auguſtino lib. II. contr. Julianum Pelagianum tom. VII. col. 977. Sed quilibet videt, illos *improprie* & *metaphorice* loqui, neque quidquam aliud velle, quam quod adultero ſimilis ſit maritus uxoris ſuæ amator ardentior. Quod ſi enim adcurate & proprie loqui velimus, tam non poteſt in *propriam uxorem* committi *adulterium*, *quam in res proprias furtum.* Ariſtoteles libr. V. ethicor. c. 11. *μοιχέυει ὐδεὶς τὴν ἑαυτȣ͂, ὐδὲ τοιχωρυχεῖ τὸν ἑαυτȣ͂ τοῖχον, ὐδὲ κλέπτει τὰ ἑαυτȣ͂.* Nec ad uſum, ſed ad alterius thorum acceſſio eſt adulterium. Inde Lutherus in comment. 1. Cor. VII. tom. II. Jen. Germ. p. 296. ſententiam illam vocat *ethnicam*, & auctorem eius dicit eſſe hominem ethnicum, ideoque *ſe illam parum curare*, *imo adſerere non eſſe veram.* Piſtorius in anatomia Lutheri in ſpiritu primo, quem vocat *fornicatorium*, Azoar. I. ſent. 43. hoc nomine Lutherum peſſime traducit, cum ſententiæ illius autores ſint quidam ex patribus, cumque eadem conſentanea ſit non ethniciſmo ſed chriſtianiſmo, quia quisquis non tam ad neceſſitatem utitur, quam ad libidinem & voluptatem, coniuge abutitur, non tam habet uxorem, quam ab ea habetur. Reſp. Hieronymus diſertis verbis huius ſententiæ autorem nominat Xyſtum, non epiſcopum illum Romanum, ſed philoſophum pythagoricum. Quamvis vero amator uxoris ardentior in amore & voluptate coniugali modum excedens peccet, non tamen adulterium committit, quia aliud eſt in re licita modum excedere, aliud rem illicitam contrectare; in priore reſpectus habetur ad rei modum, in poſteriore ad aliud obiectum. Vid. theologos Haſſienſes in reſp. oppoſita Piſtorio p. 79. Tarnovium lib. III. de matrim. c. 35. Alium vero caſum proponit Lutherus tom. V. Jen. Germ. libr. de cauſ. matrim. fol. 251. in quo quis poſſit cum propria uxore adulterium exercere, ſi quis ſcilicet alteram conduxerit, & illius loco uxor clanculum ſeſe marito ſubiiciat. 2.) Quamvis coram Dei iudicio vere ſit adulter, *qui alterius uxorem deſpicit ad concupiſcendam eam*, iuxta infallibile pronunciatum Salvatoris Matth. V. 28. tamen internum illud adulterium, quod coram Dei iudicio tale eſt, nondum ſufficit ad divortium inſtituendum, alias coniugia fere

quævis

s diſſolvenda eſſent, ſed externum rium, quod coram iudicio etiam io tale eſt, hic intelligendum venit, o de divortii cauſis agitur. Try- ius l. Fugitivus. 225. ff. de V. S. *adulterum aleatorem quamquam ali- nificatione ex animi propoſitione cuius- s quis dicere poſſet, ut etiam is, qui m alienam rem invito domino ſub- t, nunquam alienam matremfamilias rit, ſi modo eius mentis ſit, ut occa- ata id commiſſurus ſit, tamen oportet haec crimina adſumto actu intelligi.* enim unitas coniugalis, non tan- ı adfectu, ſed etiam in mutua cor- ı poteſtate, adeoque, ut Chriſtus ır, *in carnis unitate* conſiſtat, ideo vendum matrimoniale vinculum ıfficit adulter animus vel adulter , ſed carnis unitatem diſſolvens us adulterii actus. 3.) Quamvis ies, onaniticum ſcelus, mutum um ſive voluntaria ſeminis profu- am Dei iudicio ſit longe gravius ım, quam ſcortatio vel adulte- tamen cum per eam perſona con- non diſrumpat matrimonialis is vinculum, ideo nec illa ad di- m faciendum ſufficiens eſt cauſa, ipſum de præpoſteris & præterna- ous cum coniuge congreſſibus ſta- um; alia vero ratio eſt ſodomiæ, itatis & inceſtus, per quæ flagitia x corpus ſuum, cuius poteſtatem abet, alteri tradit, & unitatem , qua coniugi adglutinatur, nefa- rumpit: 1. Cor. VI. 16. *Qui ad- ſcorto, efficitur unum corpus cum eo.* ſtatuendum de nefandis cum maſcu- beſtiis congreſſibus temporalibus ernalibus flammis iure vindican- 4.) Denique quando adulterium tii ſufficiens & iuſta cauſa ſtatuitur, rium voluntarium ac ſpontaneum, ıquam vero violentum coniugis ſtu- intelligitur. Ex animo enim non ex actu æſtimanda ſunt delicta. *Vbi de- eſt adſenſus, ibi & reatus, nec vere vitia- ta cenſeri poteſt, cui per vim illatum eſt vitium*; cap. *Quod autem* &c. 32. q. 5. *Pudicitia eſt virtus animi, quae violentiam non ſentit. Corpori namque vis infertur, non animo. Vnde quamvis corpus violenter corrumpatur, ſi pudicitia mentis ſervetur illaeſa, tamen caſtitas duplicatur, ſicut b. Lucia fertur dixiſſe Paſchaſio: Si invitam me feceris violari, caſtitas mihi duplicabi- tur ad coronam, non enim inquinatur cor- pus, niſi de conſenſu mentis*; Ambroſius lib. II. de virg. & habetur cap. *Tolerabi- lius* &c. cauſ. & quæſt. iisdem. *Virgo proſtitui poteſt, adulterari non poteſt*; Idem libr. ad virg. lapſam. c. 4. & habetur cap. *Revera* &c. ibidem: *Revera non pot- eſt caro corrumpi, niſi mens fuerit ante cor- rupta.* Auguſtinus lib. I. de civ. Dei. c. 18. & habetur cap. *Ita ne* &c. ib. *Ita ne aliquem polluat aliena libido, metuitur? non polluet, ſi aliena erit. Si autem pol- luet, non erit aliena. Sed cum pudicitia ſit virtus animi, comitemque habeat fortitudi- nem, potius quaelibet mala tolerare decernat, quam malo conſentire. Nullus autem magn- animus & pudicus in poteſtate habet, quid de ſua carne fiat, ſed tantum quid adnuat vel mente renuat. Quis tandem ſana ſcilicet mente putaverit, ſe perdere pudicitiam, ſi forte vi adprehenſa vel oppreſſa carne ſua ex- erceatur & expleatur libido non ſua?* Cap. *Propoſito* &c. ibidem: *Propoſito animi per- manente, per quod etiam corpus ſanctificari meruit, ipſi corpori non aufert ſanctitatem vio- lentia libidinis alienae, quam ſervat perſeveran- tia ſuae continentiae.* Plura eamdem ſenten- tiam ibidem coacervata invenies. Cum ergo violenter oppreſſa adultera non ſit, ideo a marito propter violentam illam oppreſſionem dimitti non debet. Augu- ſtinus lib. II. de adult. coniug. ad Pol- lent. c. XIII. *Puto Chriſtianum neminem reluctari, adulterum eſſe illum, qui vel diu*

languente vel diu abſente vel continenter vivere cupiente coniuge ſua, alteri commixtus eſt fœminae. Cum ergo nihil horum in iſta deprehendatur fuiſſe, quia nec propriae libidinis inſtinctu, nec alienae conſenſu, nec viro ſuo languente, vel abſente, vel continenter vivere cupiente adhaeſit alii, ſed violenter aliena libidine oppreſſa vim pertulit, adparet, quod nec adultera nec fornicaria dici poteſt, unde nec aliqua occaſione valet dimitti.

II.) *An perſona innocens teneatur nocentem dimittere vel retinere.*

§. DCXIII. Quæritur II.) *An in crimine adulterii perſona innocens teneatur nocentem deſerere vel retinere?* Hieronymus in Matth. XIX. exiſtimat *adulteram non poſſe nec debere retineri*, cuius ſententiam adprobat Bucerus libr. II. de regno Chriſti cap. 32. Hemmingius de matrimonio pag. 183. refert, virum quemdam pium, qui ſtupratam ab alio coniugem retinere cupiebat, a Daniæ rege, Chriſtiano III. cum ſenatu regni & academiæ compulſum fuiſſe, etſi valde reluctantem, ut ream perſonam dimitteret, ne functioni publicæ, quam ſumma cum laude adminiſtrabat, inutilis redderetur. Contra vero Auguſtinus in libr. de adulterinis coniug. ad Pollentium cap. 6. 7. & 9. & alii exiſtimant, *adulteram non poſſe nec debere repudiari, ſed partem innocentem de iure teneri ad reconciliationem.* Nos neutrum præciſe urgemus, ſed via media incedentes tentandam prius eſſe reconciliationem dicimus; (nimirum ſi perſona in adulterium lapſa non ſit deploratæ malitiæ, nec proſtituat ſe cum publica infamia, ſi certa ſpes adfulgeat, fore, ut in poſterum caſte vivat, ac parti innocenti læſæ humiliter ſeſe ſubiiciat, cumprimis, ſi adulterium ſit occultum, nec ab eo infamia vel exiſtimationis diminutio metuenda) quod ſi vero parti innocenti perſuaderi nequeat, ut nocenti culpam condonet, eamque in gratiam re cogi non poterit, ut iuri ſuo ren ſed divortii faciendi libera ac plei ſtas ipſi eſt relicta, etiamſi pars ſemel duntaxat in adulterii fove dederit præcipitem, & emend: plenis faucibus promittat. 1.) *qui iure ſuo utitur, nemini iniuria* Atqui pars innocens a coniuge : divortium faciens utitur iure ſu per expreſſam Chriſti ſententiam tii faciendi poteſtas ipſi ſit relicta. V. 32. XIX. 9. Ergo. 2.) Qui ram retineri poſſe negant, *nimii di* ſunt, qui repudiari poſſe neg: *mium faciles*; veritas igitur in conſiſtit, quæ ratione circumſtar habita utrumque in diverſis caſi cum habere poſſe docet. 3.) (ſententia in extremo poſita ſuis difficultatibus. Si præciſe ſtatuar ulteram non poſſe nec debere re matrimonia bene quandoque con tia diſſolvuntur, miſericordiæ adi ſtruitur, divina clementia ſpiritu ulterio pollutos poſt converſionei piens infamatur, &c. Si præciſe tur, adulteram non poſſe nec deb pudiari, Chriſto illud permittenti dicitur, perpetuis odiis ac diſſid mentum ſuppeditatur, lenocinii ſu ne pars innocens gravatur, perſo eccleſiaſticis vel politicis officiis pı conſtitutæ contemtui exponuntur, a candi illa licentia pars nocens de redditur. 4.) Utriusque facti ex in ſacris literis occurrunt. Daviden Bethſabea adulterantem Ahinoam & gail non leguntur repudiaſſe. Vi Joſephus dimittere cogitabat beatan riam coniugem, quam ab alio con ſam falſo ſuſpicabatur, neque in *iuſti* encomium amittit Matth. I. 19 qui ſi in caſu fornicationis id non ſet, *iuſti* cognomen a Spiritu ſan hoc ipſo facto non obtinuiſſet. I

II. Jenenſ. Germanic. libro de
ıgali. pag. 155. b. *Wenn der*
heimlich iſt, hat der Mann Macht
thun, das erſte, daß er ſein Weib
nd brüderlich ſtraffe und behalte,
beſſern will, das ander, daß er
vie Joſeph thun wolte. Idem tom.
. German. in libr. de cauſ. ma-
part. II. pag. 255. b. *Ich kan*
nicht wehren, wo ein Gemahl die
, und kan bewieſen werden öffent-
das ander Theil frey ſey, und ſich
öge, und mit einem andern vereh-
iewol, wo mans thun kan, daß
rſöhne, und beyeinander behalte,
el beſſer: Wo aber das unſchuldi-
nicht will, ſo mags im Namen
ines Rechts brauchen.

XIV. Argumenta Hieronymi
, qui ipſum ſequuntur, hæc
) Deut. XXII. 22. *Deus manda-*
ros lapidari. Ergo noluit eos a
in gratiam recipi. Reſp. con-
r diverſæ quæſtiones. Alia
eſt de *officio magiſtratus*, quam
m in adulteros ſtatuere debeat;
quæſtio eſt de *officio hominis pri-*
d illi ratione conſcientiæ facien-
ſi magiſtratus in officio ſuo ne-
ſit. Nec ſtatuimus, maritum
onnivere ad adulteræ flagitia,
itiam eius plane impunitam di-
vel pecunia ſive alia quapiam
ılterio paciſci, ſed ſerio pœni-
c a peccato deſiſtentem, ſi ma-
gratiam illi faciat, in thorum
recipi poſſe dicimus. 2.) Deut.
. *Prohibetur maritus eam, quam*
, *rurſum ducere, ſi alteri nupta*
vel ratione alia ab eodem erat li-
& additur ratio, quoniam eſt pol-
c eo ſic concludit Bucerus: *Si*
icitur, quae poſt divortium alteri
(quod tamen ipſi concedebatur)
priore marito duci non poteſt, multo *magis polluta eſt dicenda, quae adulterium commiſit, ac proinde a marito retineri vel repeti nequit.* Reſp. Azorius libr. VI. inſtit. moral. cap. 13. exiſtimat verbum *pollui* nihil aliud hoc loco ſignificare, quam *alteri miſceri.* Sed in Hebræo eſt verbum הֻטַּמָּאָה quod ſignificat *contaminatum, pollutum, immundum eſſe*, ac diſerte additur, eſſe *coram Domino* abominationem, ſi maritus repudiatam alteri nuptam ad ſe recipiat; quod in vulgata verſione ſic redditur, *mulierem repudiatam, ſi alteri nupſerit, fieri pollutam & abominabilem.* Bellarminus libr. de matrimon. cap. 17. reſponſ. ad obiect. 14. provocat ad textum Hebræum, in quo non dicatur *mulier ipſa abominabilis*, ſed quod ſit *coram Domino abominatio, ſi mulier toties mutet maritos, & quaſi commodata fuerit alteri, iterum redeat ad primum.* Sed manet interim difficultas, quod mulier per nuptias cum altero initas dicitur *polluta* facta. Bellarminus ſic explicat, *quando polluta eſt cum altero, id eſt, quando rem cum alio habuit*, atqui pollutionis nomen non tribuitur congreſſui maritali legitimo & licito, ſed ἡ κοίτη ἀμίαντος ἐστι, Hebr. XIII. 4. Ergo ex hoc loco recte quidem colligi poteſt, quod divortia lege forenſi fuerint tolerata, in foro tamen conſcientiæ nequaquam adprobata; (quam in rem eum adduximus ſuperius) ſed ex eodem inferri nequit, quod maritus non poſſit uxorem adulteram reſipiſcentem retinere vel recipere. Eſt enim diſpar ratio duplici nomine: *primo*, quia de repudiata poſt mariti poſterioris mortem vel repudium iterum non ducenda expreſſa exſtat prohibitio, quæ de adultera non retinenda nuſpiam habetur; *ſecundo*, quia maritus iniuſta dimiſſione occaſionem repudiatæ dedit, ut ſeſe pollueret, ita enim verbum Hebræum in *hithpaël* poſitum hoc loco reddi poſſe, recte admonet Beza libr. de divort. pag. 176. Sed adulte-

randi

randi cauſam illi dediſſe, quam nunquam a ſe repudiavit, dici nequit. 3.) Prov. XVIII. 22. *Qui tenet adulteram, ſtultus eſt & impius.* Reſp. in Hebræis fontibus non habetur, ſed tantum in LXX. interpretibus & vulgata Latina verſione. Oppoſitum autem eſt lenociniis & præpoſteræ conniventiæ maritorum adulteras foventium. 4.) Matth. I. 19. Joſepho tribuitur *laus iuſtitiae, quod ſponſam ex alio gravidam voluerit occulte dimittere.* Reſp. quidam δίκαιον accipiunt in uſitatiſſima & maxime propria ſignificatione, qua accipitur pro eo, qui iuſte agit & iuſtus eſt. Quidam *iuſti* nomen accipiunt pro *miſericorde.* Quidam ſubintelligunt particulam diſcretivam *tamen*, vide ſupra cap. IV. ſect. II. art. III. §. 110. Quidquid ſit, ex hoc loco nihil aliud evinci poteſt, quam quod licitum ſit ſponſo repudiare ſponſam ab alio compreſſam, & marito uxorem adulteram, ſed ex eo inferri nequit, quod ex ἐπιεικείᾳ gratiam illi facere nequeat. 5.) Rom. I. 32. *Non tantum qui faciunt mala, ſed etiam qui facientibus conſentiunt, Deo exoſi.* Reſp. aliud eſt in adulterium conſentire, aliud adulteram ſerio pœnitentem in gratiam iterum recipere. 6.) *Multi canones id prohibent;* cap. *Sicut* &c. 32. q. 1. ex Chryſoſtomo homil. XXVI. in Matth. *Sicut crudelis eſt & iniquus, qui caſtam dimittit uxorem, ſic fatuus eſt & iniuſtus, qui retinet meretricem.* Cap. *Dixit Dominus* &c. ibidem ex Hieronymo in Matth. XIX. *Cum uxor unam carnem in aliam diviſerit, & ſe fornicatione a marito ſeparaverit, non debet teneri, ne virum quoque ſub maledicto faciat.* Cap. *In coniugio* &c. ibidem ex eodem: *Fornicatio uxorem coinquinat, ut iam non ſit viro ſuo licita, ſed adultera.* Cap. *Si quis* &c. ex Chryſoſtomo ibidem: *Si quis uxorem ſuam invenerit adulteram, & poſtea deinceps placuerit habere eam in matrimonio, duobus annis pœniteat.* Reſp. poſſunt hi canones

accipi de illis, qui compertum ſ diſſimulant, ac conniventia ſua quodammodo adprobant; unde in *Sicut* &c. diſerte additur: *patronu pitudinis eſt, qui crimen celat uxoris*, autem loco quæritur de eo caſu, do uxor nec ſciente nec occaſionem bente marito fit adultera, & q poſt peccatum manifeſtatum in ill guenda & punienda ſuum officium atque ipſa ad ſeriam pœnitentiam r qualem a marito recipi poſſe ex c *quis* &c. ibidem colligitur, ideo duorum annorum pœnitentia iniun illi, qui uxorem adulteram a ſe i tam in matrimonio habere cupit, *cum adultera mixtus eſt, quae adh mine ſuo non eſt purgata.* Poſtea ad *aut abſtineat ſe a matrimonio eius, expleatur ſatisfactio criminis pœnitentia* cum quo congruit illud, quod ex *paſtoris* ab Hermete Pauli diſcipulo ſcripto adducitur, cap. *Ego dixi* & q. 2. *Si ſciverit vir uxorem ſuam a rium commiſiſſe, & ea non agit pa tiam, ſed permanet in ſuo vitio, re peccati uxoris & particeps adulterii e eam retineat.* Tantum vero abeſ canones ſimpliciter prohibeant adul reſipiſcentem a marito recipi, ut bus, qui publicas mulieres *de lu extraxerint, & in uxores duxerint, i agunt, in remiſſionem peccatorum pr* ſtatuant cap. *Inter opera* &c. x. de ſalibus & matrimon. a quo tamen ricordiæ opere honeſtatis & caſtitatis tores merito abhorrent. 7.) *Lege les a reconciliatione poſt adulterium i ta alieniores ſunt.* l. Palam 43. §. 1 de ritu nupt. *Senatus cenſuit, non niens eſſe ulli ſenatori uxorem ducere tinere damnatam publico iudicio. Quae in adulterio deprehenſa eſt, qu blico iudicio damnata eſt.* l. Caſtitati 9 ad legem Juliam de adult. *Qui a damnatam, ſi quocunque modo pœnan*

n evaſerit, ſciens duxerit uxorem, vel xerit, eadem lege ex cauſa lenocinii pu-tr. Prohibuerunt etiam imperatores, de aliis criminibus capitalibus redimen-nguinis gratia tranſigendi facultatem nt, de adulterio tranſigere, l. Tranſi-: Cod. de tranſact. Juſtinianus nov. , cap. 10. *marito* quidem poteſtatem *mulierem adulteram in monaſterium ſam intra biennium retrahendi, ac eam-ſibi denuo copulandi*, ſed exacto bien-illud fieri prohibet. Reſp. reconci-onem perſonis in publica dignitate unere conſtitutis non eſſe admodum enientem, ipſimet concedimus, uxo-propter adulterium capitis damna-reducere, parum honeſtum eſſe du-is, de adulterio tranſigere, turpe camus; interim quod ratione con-tiæ reconciliatio fieri poſſit, illud axat adſerimus. 8.) *Legibus ac mo-gentium* adulteras in matrimonio re-e probroſum fuit habitum. Legi-Athenienſium id vetitum fuiſſe ex ione Demoſthenis in Neæram colli-r. Domitianus Auguſtus equitem anum ob uxorem reductam, cum maritus ob adulterii crimen diſſi-i fecerat, iudicum albo eraſit, & ignominiæ adfecit. Alexander ab . libr. IV. gent. dier. cap. 8. ex Sue-in Aug. 9. *Rationes* variæ adferun-utpote quod *reipublicae interſit, ne na maneant impunita, quod mulierum dicitia & procacitas indulgentia ac con-tione illa confirmetur, quod raro ad m ſe recipiat frugem, quae pudoris re-la ſemel perfregit, quod infamia ſi non , tamen facti laboret, qui adulteram mplexu ſuo retinet &c.* Reſp. hæ ra-es efficaciter probant, quod maritus ſit cogendus, ac in quibusdam ca-s ne quidem perſuadendus, ut ad-ram retineat vel recipiat, interim ſi um circumſtantiarum ratione habita iuri ſuo renunciare cupit, nulla lege prohibetur.

§. DCXV. Argumenta Auguſtini hæc ſunt. 1.) *Si Deus per pœnitentiam purgat peccatum adulterii, & ex adultera facit ſanctam, & eam ſibi reconciliat, cur grave debet eſſe viro, mulierem Deo reconciliatam & non amplius adulteram, ſed iuſtam exiſtentem ſibi reconciliare? nam non minus illa Deum offenderat adulterio ſpirituali, quam virum adulterio carnali.* Reſp. hæc ratio perſuaſionis cauſa urgeri poteſt, ſi adultera ſemel in peccatum prolapſa ſeriam agat pœnitentiam, interim maritus per eam cogi nequit, ut iuri ſuo renunciet. Ecquis enim dixerit, eum minus recte agere, ſi poteſtate faciendi divortium in caſu fornicationis ab ipſo Chriſto ſibi conceſſa utatur? Si ex hac ratione neceſſitas condonationis inferri poſſet, magiſtratus ſerio pœnitentes propter delicta antegreſſa politicis pœnis adficere non deberet, cum & ipſi coram Deo ex peccatoribus facti ſint ſancti & ipſi reconciliati. Sed conſequens eſt abſurdum. Ergo & antecedens. 2.) *Chriſtus remittit viris, quoties ipſi reconciliari volunt, adulteria ſpiritualia. Ergo etiam viri debent remittere uxoribus adulteria carnalia, ſi reconciliari illae cupiant.* Nam eadem menſura, qua menſi fuerimus, remetietur nobis; Matth. VII. 2. *& metuendum eſt, ne dicatur nobis:* Nonne oportuit te miſereri conſervi tui, ſicut ego miſertus ſum tui. Matth. XVIII. Reſp. ex hoc argumento illud duntaxat inferri poteſt, quod maritus in foro conſcientiæ uxori adulteræ reſipiſcenti ac culpam deprecanti ignoſcere debeat; ſed nimis large ex eo infertur, quod in thorum maritalem iterum eamdem recipere teneatur. Si dicas: *Chriſtus non ſolum remittit viris adulterium ſpirituale, ſed etiam in ſpirituale coniugium eosdem iterum recipit,*

recipit, ergo etiam mariti non ſolum culpam uxoribus debent condonare, ſed etiam in thorum coniugalem eaſdem recipere; reſp. eſſe rationem diſparitatis maximam, quia ſpirituale illud adulterium non eſt delictum aliquod politicum, infamiam ſecum trahens publicam in civili ſocietate, quale eſt adulterium corporale. Quod ſi ergo maritus honeſtatis amans & infamiam metuens adulteram repudiare velit, iure ſuo quo minus utatur, prohiberi nequit. 3.) *Saepe accidit, ut vir, qui uxorem ob adulterium dimiſit, ſit etiam ipſe adulter, ſi non opere, certe voluntate, coram Deo & in rei veritate,* Matth. V. 28. Qui viderit mulierem ad concupiſcendam eam, iamdum mœchatus eſt in corde ſuo. *Sicut ergo viri cupiunt non deſeri ab uxoribus, etiamſi fidem eis non ſervaverint, ita debent eas non deſerere aut reducere, ſi dimiſerint, licet ipſis aliquando fidem non ſervaverint.* Reſp. diſtinguendum inter adulterium *internum* coram Deo, & *externum* coram hominibus tale. Si de mariti adulterio interno agatur, negamus propter illud eum teneri, ut externum adulterium in uxore toleret, quia *ut compenſatio delictorum fiat, eadem oportet eſſe aequalia;* iam vero internum adulterium non eſt ſubiectum pœnis politicis in foro civili, quibus merito ſubiacet externum. Ac ſi efficax eſſet hoc Auguſtini argumentum, poſſem eadem ratione concludere, quod in iudicio civili nemo poſſit res ſuas ab iniuſto poſſeſſore repetere, vel nominis ſui honorem vindicare, quia internis cogitationibus eiusdem bona adpetiit, & honori eiusdem detraxit. Si de adulterio mariti externo agatur, concedimus in pœnam delicti eosdem ad cohabitationem cogi & a divortii poteſtate excludi, ut ſuo loco plenius dicetur.

§. DCXVI. Auguſtini argumentis Bellarminus lib. de matrim. cap. 17. reſp. ad 2. addit 5.) locum apoſtolicum 1. Cor. VII. 10. *Vir uxorem non dimittat, uxor a viro non diſcedat, quod ſi diſceſſerit, maneat innupta, aut viro reconcilietur,* ex quo colligit, quod *apoſtolus hortetur maritum, ne uxorem adulteram dimittat.* Reſp. oſtendimus ſuperius, apoſtolum nequaquam ibi de divortio cauſa adulterii facto, ſed de eiusmodi diſſenſionibus, quæ non ſunt ſufficientes divortii cauſæ, agere. Minoris adhuc momenti ſunt, quæ ab aliis adduntur, utpote 6.) quod *David 2. Sam. III. 14. Michol uxorem ſuam alteri iam nuptam receperit.* Reſp. idem concubinas ab Abſolone conſtupratas non recepit in thorum, ſed easdem in cuſtodiam tradit, *ut eſſent viduae omnibus diebus vitae ſuae,* quamvis violentum ſtuprum illis videri poſſet illatum 2. Sam. XX. 3. Micholem quod adtinet, illa non commiſerat adulterium voluntarium, ſed autoritate regia ac paterna in alias nuptias fuerat coniecta 1. Sam. XXV. 44. 4) Quod *Iohan. VIII. 10. Chriſtus adulteram abſolvat.* Reſp. aliud eſt eccleſiaſtica adulteræ pœnitentis abſolutio, aliud politica & œconomica eiusdem in ædes ac thorum maritalem receptio. 8.) Quod *iubeamur eſſe miſericordes, ſicut Pater noſter cœleſtis miſericors eſt,* Luc. VI. 36. *condonare proximo offenſas, ex dilectione peccatorum multitudinem operire, aliorum aedificationi ſtudere, omnia tolerare &c.* 1. Cor. XIII. 7. 1. Petr. IV. 8. Reſp. Deus non ſolum miſericors eſt, ſed etiam iuſtus, filii ergo Dei ita imitantur Patris cœleſtis miſericordiam, ut eiusdem etiam ſectentur iuſtitiam, quin imo de ipſa caritate dicitur, quod *non gerat ſe indecore, ὀκ ἀσχημονεῖ,* 1. Cor. XIII. 5. atqui a ſuſpicione ἀσχημοσύνης vix ac nec vix quidem liberari poteſt, qui adulteram retinet vel recipit. 9.) Quod *concilium Arelatenſe ſtatuerit, ſi pœnituerit adulteram, a viro eam debere recipi.* Reſp. gloſſa hoc expli-

icat de debito non neceſſitatis ſed ho-
ıtis. 10.) Quod cap. *Ego dixi* &c.
q. 2. ſtatutum: *Si mulier ob fornica-*
m dimiſſa pœnitentiam egerit, & ad
n ſuum reverti voluerit, ſi non recipit
vir ſuus, peccat. Reſp. huic canoni
ıimus alios plane contrarios. 11.)
l *divortiorum & ſecundarum nuptia-*
multa ſunt incommoda. Reſp. forte
minora ab adultera in maritali con-
ɔ retenta erant metuenda. Non au-
hoc loco quæſtio eſt, an in ſpeciali-
quibusdam caſibus ratione circum-
iarum habita reconciliatio ſuaderi ac
ıli debeat, quod facile concedimus;
ɩuid fieri iure poſſit, ſi reconcilia-
s conſilio non detur locus. 12.) Quod
e divinae ſint patienter ferendae. Reſp.
ta interim non ſunt impunita dimit-
ı, patienter igitur maritus debet fer-
verſum illum infortunii caſum, non
n adulterium vel adulteram. 13.)
l *non minor ſit labes animi quam cor-*
Atqui uxor haeretica, infidelis,
ç repudiari nequit. Reſp. oſtendimus
·ius, longe diverſam eſſe adulterii
nem quam reliquorum delictorum
itiorum, illud enim unitati coniu-
ac ſubſtantialibus matrimonii dire-
ſt oppoſitum.

An adul- ſit tota- partialis divortii.

§. DCXVII. Quæritur III.) *An adulterium ſit totalis, an duntaxat partialis diſſolutionis coniugii cauſa?* Quidam adfirmant, eſſe duntaxat cauſam *partialem*,
totalem. 1.) Quia eſt tantum cauſa,
ıocens pars poſſit, ſi velit, divor-
petere; ſin vero ſeparari non velit,
eſt diſſolutum coniugium, ne qui-
per adulterium, niſi pars rea per
ntiam magiſtratus morti adiudice-
2.) Quemadmodum *conſenſus eſt,*
ıatrimonium efficit: ita ſi conſenſus
ıpud innocentem perſonam manet invariatus, ſecumque ſtatuit, quod condonare velit nocenti, eique porro cohabitare, nulla facta eſt matrimonii diſſolutio. 3.) Levita Jud. XIX. uxorem ſuam licet adulteram retinet, & proinde conſenſu non diſtracto matrimonium non diſſolvitur. Et a Davide in adulterium prolapſo non petierunt Ahinoam & Abigail uxores eius ſeparationem, itaque inconcuſſo perſtante conſenſu indiſtractum quoque manſit coniugium. Hæc omnia recte dicuntur, ſi eo ſenſu accipiantur, quod per adulterium non ea ratione coniugium diſſolvatur, ut parti innocenti poteſtas retinendi vel recipiendi coniugem adulteram ſit ſublata; interim ſi abſolute ac ſimpliciter quæratur, an adulterium ſit totalis an partialis diſſolutionis coniugii cauſa, recte dicitur, quod ſit cauſa *totalis*, quia nulla alia cauſa accedente adulterium tollit carnis unitatem, & vinculum coniugale nefarie disrumpit, eo ipſo, quando adultera cum alio conſueſcit, deſinit eſſe una caro cum marito, quia ſit caro una cum adultero, 1. Cor. VI. 16. ergo etiam eo ipſo vinculum coniugii diſſolvit. Magiſtratus divortium faciens & ſeparationem innocentis & adulterii inſtituens, matrimoniale vinculum non diſſolvit, ſed per adulterium diſſolutum fuiſſe teſtatur. Quod ſi pars innocens nocenti condonat, diſruptum coniugale vinculum iterum coaleſcit, qualis conſenſus vel expreſſus vel tacitus in illa condonatione ac reconciliatione ſemper intercedit. Ut ergo coniugium illud per conſenſum primo fuit contractum, ita poſtquam per adulterium coniugii unitas fuit diſſoluta, per novum conſenſum cum tali perſona cohabitandi & matrimoniale vinculum iterum connectendi, denuo redintegratur, hinc l. Si uxor 13. §. 9. ff. ad legem Jul. de adulter. *Si repudiata mox reducta ſit, non idem matrimonium durare, ſed aliud interpoſitum dicitur.*

IV.) *An idem ius uxori adverſus adulterum quod marito adverſus adulteram.*

§. DCXVIII. Quæritur IV.) *An in petendo propter adulterium divortio idem ius uxori adverſus maritum adulterum competat, quod marito adverſus uxorem adulteram conceſſum?* Negat Ambroſius, vel quicunque alius ſit autor, in comm. 1. Cor. VII. *Non permittitur mulieri, ut nubat, ſi virum ſuum cauſa fornicationis dimiſerit, aut apoſtaſiae, aut ſi illicite impellente laſcivia uſum quaerat uxoris, quia inferior non omnino hac lege utitur, qua potior.* Et poſtea: *Ideo non ſubiecit apoſtolus, dicens de viro, ſicut de muliere, quod ſi diſceſſerit, manere ſic, quia viro licet ducere uxorem, ſi dimiſerit uxorem peccantem, quia non ita lege conſtringitur vir, ſicut mulier. Caput enim mulieris vir eſt.* Poſſet hæc ſententia ſtabiliri 1.) ex *lege moſaica de repudiis* Deut. XXIV. 1. Malach. II. 16. conceditur viris, ut uxores dimittant; mulieribus eamdem poteſtatem eſſe factam nullibi legitur. *Non probo iſtam paritatem*, (ſcribit Albericus Gentilis libr. VI. de nupt. cap. 21.) *ut, quemadmodum poteſt vir repudiare adulteram, ita uxor poſſit repudiare adulterum, nuſpiam illa paritas in ſcripturis expreſſa, quae vetita erat lege veteri, non dicetur per novam inducta.* 2.) Ex *dicto Chriſti* Matth. V. 32. XIX. 9. ubi de viro tantum uxorem dimittente Salvator loquitur. 3.) Ex *lege civili.* Severus & Antoninus l. publico 1. Cod. ad leg. Jul. de adulter. *Publico iudicio non habere mulieres adulterii adcuſationem, quamvis de matrimonio ſuo violato queri velint, lex Iulia declarat, quae cum maſculis iure mariti adcuſandi facultatem detuliſſet, non idem fœminis privilegium detulit.* Id ipſum repetitum a Conſtantino l. placet. C. Theodoſ. de repud. 4.) Ex *aliarum gentium legibus ac moribus.* Romulus denegavit fœminis facultatem adcuſandi viros, quam conceſſit viris in fœminas. Plutarchus in Romul. hinc illud Plautus in Mercat. *Si vir ſcortum duxit impune, uxor ſi clam viro egreſſa foras, viro ſit cauſa, exigitur matrimonium.* Gellius libr. X. noct. Attic. c. 23. repetit legem Romuli: *In adulterio ſi uxorem tuam deprehendiſſes, ſine iudicio impune necares, illa te, ſi adulterares, digito non auderet adtingere.* Cælius Rhodiginius libr. XV. antiq. lect. cap. 16. *Romulum lege caviſſe ſatis conſtat, ne mulieri virum, in cuius manu mancipioque matrimonii cauſa foret, relinquere fas eſſet. Sed viro uxorem repudiare, ſi in liberorum veneficio, aut in adulterio foret deprehenſa, aut claves ſubieciſſet.* Turcæ pluribus ex cauſis, quas maritis excogitare facile eſt, divortia faciunt, mulieres vero ægrius a viris divertunt. 5.) Ex *rationibus.* Vir eſt *caput mulieris*, ac mulier ex præſcripto legis divinæ eſt ſubiecta; 1. Cor. XI. 3. XIV. 34. Eph. V. 24. &c. reverentia illa viris a mulieribus debita non permittere videtur, ut adulterii adcuſationem illis intentent. L alia cauſa. ff. Soluto matrimon. Maritus eum ſoluta conſueſcens non ſupponit alienum heredem, non reddit incertam conſtuprati lecti ſobolem, non introducit confuſionem ſanguinis & familiarum, nec tantopere nocet reipublicæ, ut maritata cum cœlibe vel marito rem habens &c.

§. DCXIX. Sed hæc argumenta tanti ponderis non ſunt, ut propter ea uxori poteſtas adulterum maritum repudiandi deneganda ſit, quin potius marito & uxori æquale ius hac in parte competit; quod probamus 1.) ex *adulterii definitione.* Ubicunque datur verum & proprie dictum adulterium, ibi adeſt ſufficiens iuſti divortii cauſa. Ratio pendet ex illis, quæ ex dicto Chriſti Matth. V. 32. XIX. 9. diſputata ſunt ſuperius, quorum omnium ſumma huc redit, quod per adulterium ſolvatur vinculum coniugii, ut coniuges non amplius ſint caro una,

ſinde liceat propter adulterium pe- divortium. Iam vero ſi maritus eſcat ſcorto, tam committitur ad- um, quam ſi uxor adhæret adul-
Ratio pendet ex illis, quæ in pri- æſtione huius membri ſunt adla- Coniugalis unitas æque ſolvitur, ſi us ad alienam accedat, cum qua corpus efficitur, quam cum ma- alienum admittit, utrobique enim carnis nefarie dividitur. Fœdus ſtum coniugale æque violatur, ſi us a carne, cui divina coniunctio- itus eſt, ſeſe ſeparat, & cum alia eſcit, quam ſi uxor fidei coniuga- memor cum alio carnali copula itat. 2.) Ex *apoſtolica deciſione* r. VII. 4. *Mulier corporis ſui poteſta- m habet, ſed vir, ὁμοίως δὲ, ſimiliter & vir ſui corporis poteſtatem non ſed mulier.* Ubicunque par & æ- s eſt corporum poteſtas, ibi utrin- ſt æqualis obligatio. Sed inter con- viget par & æqualis corporum as, tam enim vir non habet cor- ſui poteſtatem, ſed ipſius uxor, uxor non habet corporis ſui pote- , ſed ipſius maritus. Ergo utrin- ſt æqualis obligatio, & per conſe- s idem ius faciendi divortii, ſi ad- coniugum poteſtatem corporis alte- iat. Ibidem v. 10. inquit apoſto- *Praecipio non ego, ſed Dominus, a viro non diſcedat, & vir uxorem dimittat*, ſcilicet ſine licita cauſa. a contrario ſenſu libertas faciendi tium ob adulterium uxori & mari- qualis eſt. 3.) Ex *aequali coniugum ſtitatem obligatione.* Deut. XXII. 22. . XX. 10. *Si quis adulterium perpe- rit cum uxore proximi ſui, moriantur adulter & adultera.* Vi ergo divi- egis tam in marito quam in uxore erium morte vindicandum. Hie- mus in epiſt. ad Oceanum, & ha- r cap. *apud nos* &c, 32. q. 5. *Apud nos quod non licet fœminis, aeque non licet viris, & eadem ſervitus pari conditione cen- ſetur.* Chryſoſtomus hom. XIX. in 1. Cor. *In aliis ſit praerogativa viri, in pudicitia nequaquam.* Ambroſius lib. I. de Abrah. cap. 4. *Viro non licet, quod mulieri non licet. Eadem a viro, quae ab uxore debe- tur caſtimonia.* Et paulo ante: *Moneo vos, viri, non commiſceri adulterino corpo- ri, nec dare hanc occaſionem divortii mulie- ribus.* Auguſtinus libr. II. de adulterin. coniug. cap. 8. & habetur cap. *Indignan- tur* &c. 32. q. 6. *Indignantur mariti, ſi audiant adulteros viros pendere ſimiles pœnas adulteris fœminis, cum tanto gravius eos puniri oportuit, quanto magis ad eos per- tinet & virtute vincere & exemplo regere fœminas.* Idem ſerm. XLVI. de verb. Domini, & habetur cap. *Si ducturi* &c. cauſ. & quæſt. iisdem: *Si ducturi eſtis u- xores, ſervate vos uxoribus veſtris. Qua- les vultis eas invenire, tales & ipſae inve- niant vos. Quis vivens eſt, qui non ca- ſtam velit ducere uxorem, & ſi accepturus eſt virginem, quis non intactam deſideret? Intactam quaeris? intactus eſto. Puram quaeris? purus eſto, non enim illa poteſt, & tu non potes.* Innocentius I. epiſt. III. ad Exuperium, & habetur cap. *Chriſtia- na* &c. 32. q. 5. *Chriſtiana religio adul- terium in utroque ſexu pari ratione condem- nat.* Idem tradunt ſcholaſtici lib. IV. ſent. diſt. 35. In his ergo, quæ communia ſunt viri & mulieris, etiam commune ius ſtatui debet. Confer concilium Mi- levit. can. XVII. 4.) Ex *iuris canonici conſtitutione.* cap. *Praecepit* &c. 32. q. 5. ex Hieronymo in epit. Fabiol. *Praecepit Dominus, uxorem non debere dimitti, ex- cepta cauſa fornicationis, & ſi dimiſſa fue- rit, manere innuptam. Quidquid viris prae- cipitur, hoc conſequenter redundat ad fœmi- nas. Neque enim adultera uxor dimittenda eſt, & vir mœchus retinendus.* Cap. *Quid- quid* &c. cauſ. & quæſt. iisdem ex Nico- lao ad conſulta Bulgar. *Quidquid mulier*

 contra

contra te cogitaverit, vel ſi te adcuſaverit, non eſt, excepta cauſa fornicationis, reiicienda vel odio prorſus habenda; ex quo colligit Gratianus quod *par ſit utriusque conditio.* Innocentius in cap. *Gaudemus* &c. extr. de divortiis: *Vir & uxor circa matrimonium non iudicantur ad imparia.* 5.) Ex *imperatorum ordinatione.* Theodoſius & Valentinianus l. Conſenſu 8. Cod. de repud. parem poteſtatem repudiandi viro & fœminæ conceſſerunt. *Sicut* (inquiunt) *ſine cauſa iuſta diſſolvi matrimonia iuſto limite prohibemus, ita adverſa neceſſitate preſſum vel preſſam, quamvis infauſto, attamen neceſſario auxilio cupimus ſublevari.* Conſtat, in multis legibus ff. *repudiantium mulierum* mentionem fieri, l. Si uxor 42. de iudiciis. l. Ea quæ 57. de donat. inter virum & uxor. &c. Auguſtinus in libr. quæſt. vet. ac nov. teſt. q. 115. tom. IV. col. 836. *Ante Iuliani edictum mulieres viros ſuos dimittere nequibant, accepta autem poteſtate cœperunt facere, quod prius facere non poterant, cœperunt enim quotidie viros ſuos licenter dimittere.* Carolus V. in conſtitutione crimin. cap. 120. *mulieribus etiam veniam & licentiam indulſit deferendi maritos criminaliter & ad corporis pœnam infligendam adcuſandi.* Mauritius, Saxoniæ elector, pari *pœna plectere iubet maritum & uxorem in adulterio deprehenſos* part. IV. conſtit. n. 19. 6.) Ex *variarum gentium conſenſione.* Apud Athenienſes & Thurios repudiandi poteſtatem non minus fœminis quam viris datam fuiſſe, oſtendimus ſuperius. Idem lata lege Charondas ſtatuit. Nec Romanis mulieribus divortii faciendi poteſtatem defuiſſe, colligitur ex epigrammate Martialis:

Menſe novo Iuni veterem Proculeia maritum
Deſeris, atque iubes res ſibi habere ſuas.

Propter luxurioſos mariti mores divertere uxori licuiſſe, adparet ex Plutarcho in Alcibiade, ubi refert, *Alcibiadem, poſtquam uxor libellum repudii apud Orchontem depoſuiſſet, eam per forum domum ſuam abreptam retuliſſe, & ad finem vitae retinuiſſe.* Cunhildis, Angliæ regina, Henrico regi miſit repudium ob adulterium. Malmesburienſis libr. XI. cap. 12. Apud Turcas in quibusdam caſibus etiam mulieribus licet divortium petere.

§. DCXX. Quæ in contrarium ſunt adlata, ad illa brevibus reſponderi poteſt: 1.) In lege moſaica non agitur de divortio propter adulterium facto, quia in adulterium pœna capitis a Moſe fuit ſtatuta; Lev. XX. 10. ſed de divortio ob *fœditatem* aliquam in uxore deprehenſam inſtituto, quod ob σκληροκαρδίαν in illo populo toleratum, ſolis viris ideo conceſſum fuit, vel quod legislator eos tardiores & circumſpectiores in divortio faciendo futuros exiſtimavit, vel quod facilius fuiſſet viris, uxores, quas dimittere non poterant, crudeliter tractare, quam uxoribus in viros iniurias eſſe, vel quod mulieres erga viros placabiliores ſint & ad veniam dandam proniores. 2.) Quamvis Chriſtus tantum de viro uxorem dimittente loquatur, quia ſcilicet ordinarie viri dimittunt uxores, rarius autem ab uxoribus viri dimittuntur; tamen apoſtolus evidenter oſtendit, tam virum quam mulierem æquali lege conſtringi, nec habere corporis ſui poteſtatem. 3.) Juris civilis conſtitutiones, & 4.) gentium leges & conſuetudines variant, ad normam igitur divinæ legis exigendæ erunt. 5.) Quamvis uxor propter ſuppoſitionem alieni partus in adulterio plus noceat reipublicæ, quam maritus, tamen maritus cum ſoluta conſueſcens itidem adulterium committit, ac fidem coniugalem violat, qua coniuges æqualiter ſunt conſtricti. Thomas part. III. q. 62. art. 4. *Coniuges, quantum ad thorum adtinet, iudicantur ad paria,*

ria, dicunt ſcholaſtici. Quamvis etiam in mutuo coniugii conſortio emineat viri autoritas, tamen quoad coniugii vinculum & ex eo deſcendens ius, quod alter in alterius corpus obtinet, æqualis eſt utrinque obligatio. Quantum ad officia quædam coniugalia eſt inæqualitas inter maritum & uxorem, ſed quantum ad fidem & debitum coniugale vir & fœmina pares ſunt. *Cui reverentia debetur, in ius vocari nequit*, ſine iuſſu ſcilicet prætoris l. generaliter 13. ff. de in ius vocando. Atqui iuſſu & autoritate magiſtratus mulieribus data eſt poteſtas maritos adulteros adcuſandi.

V.) *Quas exceptiones cauſa adulterii admittat.*

§. DCXXI. Quæritur V.) *Quas exceptiones cauſa adulterii, quo minus propter eam divortium fieri poſſit, admittat?* Recte Innocentius cap. diſcretionem X. de eo qui conſ. ux. cogn. *Etſi ſecundum evangelicam veritatem nunquam niſi propter fornicationis cauſam aut vir uxorem aut uxor poſſit dimittere virum, non tamen ſemper propter eamdem cauſam vel uxor virum, vel vir dimittere poteſt uxorem, cum poſſit exceptione vel replicatione legitima impediri.* Bellarminus lib. de coniug. cap. 14. cauſas illas, propter quas divortium in cauſa fornicationis fiat illicitum, ad quatuor capita revocat: 1.) *Si fornicatio fuerit ſine crimine, & proinde non fuerit niſi materialis, ut ſi mulier vim paſſa fuerit; aut ex ignorantia cum eo rem habuit, quem virum ſuum eſſe credebat.* 2.) *Si uterque coniux eodem crimine teneatur.* 3.) *Si poſt cognitum adulterium coniugis cum eo rem habuerit.* 4.) *Si autor fuit coniugi, ut fornicaretur.* Quod primam exceptionem concernit, ea conſentanea eſt iuri & legibus l. Si uxor 13. §. Si quis 7. ff. ad l. Iul. de adult. *Ita demum adulterium maritus vindicabit, ſi vim hoſtium uxor paſſa non eſſet, caeterum quae vim patitur, non eſt in ea cauſa, ut adulterii vel ſtupri damnetur.* Ubi enim adſenſus deeſt, ibi in foro civili etiam reatus & pœna ceſſat, ac quæ per vim vitiata eſt, non poteſt pro vere vitiata haberi, in quam ſententiam multi adducuntur canones cauſ. 32. q. 5. Pari ratione ſi ex ignorantia commixtio cum alio viro vel muliere facta, adulterii nomine eam cenſeri non poſſe, definitum exſtat cap. *In lectum &c.* 34. q. 1. ex concilio Triburienſi: *In lectum mariti abſente uxore ſoror ivit uxoris, quam uxorem putans ſuam eſſe, dormivit cum ea, ſuper hoc viſum eſt, ſi ipſe per ſecuritatem veram hoc probaverit, quod inſcius fecerit hoc ſcelus, pœnitentiam quidem, quae ſibi indicta fuerit, agat, & legitimum ſuum coniugium habere permittatur.* Secunda exceptio itidem conformis eſt iuri civili & canonico. l. Si uxor 13. §. iudex 5. ff. ad l. Iul. de adulter. *Iudex adulterii ante oculos habere debet & inquirere, an maritus pudice vivens mulieri quoque bonos mores colendi autor fuerit; periniquum enim videtur eſſe, ut pudicitiam vir ab uxore exigat, quam ipſe non exhibeat, quae res poteſt & virum damnare, non rem ob compenſationem mutui criminis inter utroſque communicare.* l. Viro 39. ff. Soluto matrim. *Paria delicta mutua penſatione diſſolvuntur. &c. Ecce* Cap. XXXII. q. 6. *Non videtur, quod pari crimine infectus alium de eodem punire poſſit, unde cum Iudaei adulteram adcuſarent, aequitatis ſententiam a Domino acceperunt: Quicunque veſtrum ſine peccato eſt, primus lapidem in illam mittat.* Cap. *Nihil* cauſ. & quæſt. iiſdem ex Auguſtino: *Nihil iniquius eſt quam cauſa fornicationis dimittere uxorem, ſi & ipſe convincitur fornicari; occurrit enim illud: in quo alterum iudicas, te ipſum condemnas; eadem enim agis, quae tu iudicas, quapropter quisquis fornicationis cauſa vult abiicere uxorem ſuam, prior debet eſſe a fornicatione purgatus & immunis, quod ſimiliter etiam de fœmina dixerim.* Eraſmus in lib. de matrim. dicit. *Maritus adulter non habet ius divertendi ab adultera, quam*

quam docuit impudicitiam. Panormitanus etiam *poſt ſententiam de divortio latam redintegrari matrimonium* cenſet, *ſi ſuperveniat adulterium a parte illius, qui divortium petierat.* Cæterum hanc exceptionem quidam putant limitandam, quod compenſatio illa delictorum non habeat locum, *ſi alter coniugum vitam correxerit, atque alter interim inemendabilis maneat.* Quemadmodum enim medici, adfecta membra in corpore humano curantes, illud, quod curationem admittit, fovent & conſervant, quod autem in dies magis magisque putreſcit, & inſanabile permanet, abſcindunt: ita magiſtratus, reipublicæ medicus, coniugem, qui ad meliorem frugem ſe recepit, ab altera parte inemendabili liberare poteſt. Notandum etiam, quod mutua illa compenſatione iurisdictioni politicæ non detrahatur ius animadvertendi in utrumque facinoroſum, ut ex d. l. *Si uxor &c.* intelligitur. Tertiam exceptionem adprobat Covarruvias lib. II. de ſponſ. 6. §. 6. quæ nititur ratione ea, quod *maritus culpam condonaſſe uxori praeſumatur, cui poſt cognitum adulterium cohabitavit.* d. l. *Si uxor &c.* §. ult. *Maritus non poteſt ſtupri adcuſare eam, quam poſtea duxit uxorem, ſero enim adcuſat mores, quos uxorem ducendo probavit.* Hemmingius de coniug. p. 182. negat, hanc eſſe iuſtam impediendæ ſeparationis cauſam. *Non video,* (inquit) *cur cuiquam fraudi debeat eſſe ſua clementia, qui ſemel atque iterum ignoſcit confitenti & emendationem pollicenti & redintegrata gratia non abſtinet ab uxore, ne praebeat occaſionem relabendi, cur is velut fautor alienae nequitiae ſpolietur iure dimittendi, ſi compererit inemendabilem.* Atque id quidem locum habet, ſi pars rea novo implicetur delicto, interim propter priſtinum, quod ſe condonaſſe coniugali cohabitatione teſtatus eſt, non poterit ex poſt facto divortium petere. Quarta exceptio itidem iuri & æquitati conſentanea eſt. Quid enim iniquius foret, quam vindictam petere illius criminis, cuius quis ipſe autor extitit? Innocentius III. in cap. diſcretionem X. de eo, qui conſang. uxor. ſuæ cognov. *Non poteſt ſponſus adulterium ei obiicere, quam adulterandam tradidit, praeſertim invitam.* Hemmingius dicto loco addit, proſtitutionis rationem habere etiam *excluſionem nocturnam, quando miſera fœmina fugiens ſaevitiam mariti cogitur alienum tectum quaerere, eiecta a mariti domo. Maritus enim, qui hoc facit, non minus ſcelerate agit, quam ſi uxor excluſa & quodammodo abſciſſa a marito ſcortatione ſe pollueret.* Sed hac in re a circumſpecto iudice ad circumſtantias diligenter adtendendum, neque enim excluſio illa nocturna adulterio cauſam dediſſet, niſi animum adulterandi ſecum e domo tuliſſet. Hiſce quatuor cauſis Baldus libr. I. conſil. 382. Vigelius de matrim. cap. 8. Albericus Gentilis lib. VI. de nupt. c. 12. Hemmingius d. l. & alii addunt: 5.) *Si uxor credidit virum defunctum, & nupſit alii, non debet a marito reverſo propter adulterium abiici, cum non malitia ſed ignorantia peccaverit.* Conforme huic videtur l. miles 11. §. Mulier 12. ff. ad legem Iul. de adulter. *Mulier cum abſentem virum audiſſet vita functum eſſe, alii ſe iunxit, mox maritus reverſus eſt, quaero, quid adverſus eam mulierem ſtatuendum ſit? Reſpondit Papinianus, tam iuris quam facti quaeſtionem moveri. Nam ſi longo tempore tranſacto, ſine ullius ſtupri probatione, falſis rumoribus inducta, quaſi ſoluta priori vinculo legitimis nuptiis ſecundis iuncta eſt, quod veriſimile eſt, deceptam eam fuiſſe, nihil vindicta dignum videri poteſt, quod ſi ficta mariti mors argumentum faciendis nuptiis probabitur praeſtitiſſe, cum hoc facto pudicitia laboretur, vindicare debet pro admiſſi criminis qualitate.* Sed in caſu illo deſertionis non niſi magiſtratus & iudicis conſenſu impetrato novæ nuptiæ parti innocenti deſertæ concedendæ ſunt, ut poſtea monebi-

. Addunt quidam 6.) *ob adulterium oſſe divortium fieri, ſi maritus proprio io, cauſa nondum cognita & iudicia-ta, uxorem adulteram abiecerit.* Con-ius omnino, quod maritus non de-propria autoritate uxorem adulte-abiicere, ſed iudicis ſententiam & cognitionem poſtulare; negamus, ex eo inferri poſſe, quod ius pe-propterea uxoris divortium mari-mittat per violentam adulteræ ἐπ' φόρῳ deprehenſæ excluſionem, præ-ſi crimen ſit notorium. Cap. ſi-aſti extr. de divortiis. *Significaſti, quidam uxore ſua ſine iudicio eccleſiae a, pro eo quod ſuggeſtum ſibi fuerat, inceſtum cum quodam conſanguineo mmiſiſſe, vinculo fuit propter hoc ex-unicationis conſtrictus, verum mulier ntinuit, ſed ſobolem de alio viro ſuſ-nec minus poſtulat viro reſtitui, ad-, ſe ab iſto iniuſte dimiſſam, & eum-bi materiam adulterandi dediſſe. Con-oni tuae taliter reſpondemus, quod ſi um eſt, mulierem ipſam adulterium ſiſſe, ad eam recipiendam praefatus gi non debet, niſi conſtaret ipſum cum dulterium commiſiſſe.*

An par-nti con-e novae tiae. Quæritur VI.) *An parti nocenti concedendus aditus ad ſecundas nuptias?* Quidam ἀπο: ὁμως negant: 1.) in-digna eſt novo coniugio, divinam ordinationem tam nefarie vit. 2.) Quomodo in maritalem m eam collocabimus, quam ex ripto legis divinæ e medio tolli, & rivari æquum erat? 3.) Abſurdum partem nocentem commodum ſen-x ſuo delicto. 4.) Criminibus non præberi incentivum. At per in-ntiam novarum nuptiarum præbe-. 5.) Mulieres odio priorum ma-im adulteras ſe mentientur, ut ad ; nuptias aditus pateſiat. 6.) Cap. Literis 12. extr. de præſumtionibus: *Ex violenta & certa ſuſpicione fornicationis poteſt ſententia divortii promulgari, ita qui-dem, ut vir licentiam habeat, mortua illa* (adultera) *ducendi aliam, muliere ſine ſpe coniugii remanente.* Cap. *quaedam cum fratre &c.* 32. quæſt. 7. *Quaedam cum fra-tre viri ſui dormivit, decretum eſt, ut adul-teri nunquam coniugio copulentur, illi vero, cuius uxor ſtuprata eſt, licita coniugia non negentur.* Idem ſtatuitur in cap. *Si quis viduam &c.* cap. *Qui dormierit &c.* cap. *Concubuiſti &c.* cap. *Si quis cum noverca &c.* cauſ. & quæſt. iiſdem. Alii contra ſtatuunt, etiam nocenti parti conceden-dum matrimonium. 1.) Quia prioris coniugii vinculum eſt ſolutum. 2.) Per-petuæ veritatis eſt regula apoſtolica: *Si ſe non continent, nubant.* 3.) Satius eſt honeſto coniugio eam devinciri, quam ſcortationibus & adulteriis libere indul-gere. Bidenbachius de cauſ. matrimon. f. 84. Nos cum illis facimus, qui me-dia ingrediuntur via, ſtatuentes, nec *temere* aut *cito* nocenti perſonæ nuptia-rum novarum poteſtatem faciendam, nec *abſolute* & *ſimpliciter* denegandam. Primo igitur magiſtratum ſerio monendum eſſe dicimus, ut capitis ſupplicium adulterii delicto conſtituat, ſic nullus huic quæ-ſtioni relictus erit amplius locus. 2.) Graviter etiam pars nocens monenda, ut graviſſimum ſuum delictum non æter-na tantum morte, ſed etiam corporali ſupplicio dignum ſerio agnoſcat, & in veris conſcientiæ pavoribus, carnis ad-flictionibus, laboribus & ieiuniis vivat, ſeque indignam iudicet, cui novi matri-monii poteſtas detur. 3.) Dum pars in-nocens extra coniugium adhuc vivit, ſicque reconciliationis aliqua ſpes ſuper-eſt, nocenti ad alias nuptias transvolare neutiquam concedatur. 4.) Quod ſi res ipſa oſtendat, conſcientiam eius pericli-tari & præſentiſſimum exitium immine-re, niſi ei proſpiciatur, concedenda erunt

:oniugio cohabitare ſine conſcientiæ ıere poſſit ? Reſpondet apoſtolus du- ter pro ratione duplicis caſus ſive ıis, ut iuriſconſulti loquuntur. Aut elis conſentit habitare cum fideli, ìdelem deſerit. Si infidelis cum fi- habitare conſentit, fidelis eam præ- ı diverſitatis in religione non dimit- v. 12. & 13. rationem huius ſui con- adſignat triplicem : Primo ab *infide- nctificatione* : quia *ſanctificatus eſt vir :lis per mulierem fidelem, & ſanctifi- eſt mulier infidelis per virum fidelem*, . quod, referente Auguſtino libr. II. eccat. marit. & remiſſ. c. 26. & Anſ- ıo, quidam ſic exponunt, quod *infi- a fideli diſcat ſervare leges coniugii, & imonio non abuti, cum alioquin infide- ɔn abſtineant ſe a copula coniugali tem- menſtrui, neque ſervent modum natu-* . Ambroſius vero & Anſhelmus ɔmment. ſimplicius ſic exponunt, *ex cohabitatione coniugis infidelis fi- oram Deo non polluatur.* Secundo a *ad pacem vocatione* : quia in pace *nos vocaverit* ; v. 15. hoc eſt, ad n, ut pacifice & concorditer invi- vivamus, ac proinde fidelis coniux lebet occaſionem deſertionis dare, rincipium ſeparationis facere, nec ılem a ſe per violentiam expellere, ıantum ſalva religione & fide poteſt pacem & concordiam coniugalem ea colere. Tertio a *ſperanda infide- ıverſione : Unde ſcis mulier, ſi virum s facies, aut unde ſcis vir, ſi mulie- ılvam facies?* v. 16. hoc eſt, paci- & concordi fidelis coniugis cum li cohabitatione infidelis Chriſto lu- ·i & ad eius fidem converti poteſt, & Petrus 1. epiſt. III. 1. mulieres ianas hortatur, ut viris ſuis adhuc :is ſint *ſubiectae, ut, ſi qui non cre- ıerbo, per mulierum converſionem ſine lucrifiant.* Atque hæc ad priorem ı, ſi ſcilicet infidelis cum fideli ha- bitare conſentit, apoſtolus reſpondet; ſin vero infidelis cum fideli cohabitare non conſentit, ſed potius diſcedit vel ad aliud coniugium vel ad alium locum, & hac ratione fidelem coniugem deſerit, quid tum fideli agendum erit ? apoſtolus re- ſpondet, *diſcedat*, id eſt, fidelis æquo animo ſeſe deſeri a coniuge ferat, *non eſt ſervituti ſubiectus frater aut ſoror in hu- iusmodi*, id eſt, non obſtrictus eſt mari- tus chriſtianus vel uxor chriſtiana, ut infidelem diſcedentem ſequatur, ſed a vinculo coniugii liberatur. Sic ergo pro- prie & principaliter apoſtolus agit de eo, qui *profeſſione infidelis* eſt, quando ſcili- cet duobus infidelibus matrimonio iun- ctis poſt initum coniugii fœdus alter eo- rum ad fidem chriſtianam convertitur & fidelis efficitur, alter vero in infideli- tate perſeverat, atque ex odio religio- nis perſonam fidelem deſerit, vel quan- do duobus fidelibus matrimonio iunctis poſtmodum alter eorum a fide chriſtia- na deficit & infidelis efficitur, altero in fidelitate perſeverante atque ex odio re- ligionis, quam abnegavit, a fideli diſce- dit.

§. DCXXIV. Sed hanc *ſpeciem & hypotheſin* Lutherus, Philippus Melanch- thon, Bugenhagius, Brentius, Wigan- dus, Mentzerus, Harbartus & alii theo- logi, quorum ſententiam conſiſtoria ec- cleſiaſtica ſequuntur, transferunt ad *ge- nus ac theſin*, & infidelis deſertoris no- mine intelligunt non tantum eum, qui profeſſione iudæus eſt vel ethnicus, & ex odio chriſtianæ religionis diſcedit, ſed etiam eum, qui quavis ex cauſa tan- tum coniugis ſuæ odium ac tædium con- cipit, ut temere ac ſponte ab ea diſce- dat, alibi fortunarum ſedem quærat, alios amores ſectetur, & cognitioni ma- giſtratus ſeſe ſubtrahat, nec ullam recon- ciliationem admittendo, nec revocari ſe- ſe patiendo. Rationibus permoventur

 eius-

eiusmodi: 1.) Ex *dicto Pauli* 1. Tim. V. 8. *Qui ſuorum, maxime domeſticorum, curam non habet, fidem negavit, & eſt infideli deterior.* At maritus deſerens coniugem ac uxor deſerens maritum non agit curam ſuorum domeſticorum, ergo fidem abnegavit, & infideli eſt deterior. Quod ſi ergo talis deſertor deterior eſt infideli, non minus propter illius quam infidelis deſertionem parti innocenti deſertæ conſulendum erit. Quamvis enim profeſſione malitioſus deſertor forte infidelis non ſit, tamen ipſo facto & opere infidelis eſt, imo perfidia ſua infidelitatem ſuperat; idem ergo ius in eum ſtatuendum, quod in perſonam profeſſione infidelem ſtatuitur, ac terminus *infidelis* in textu apoſtolico generaliter accipiendus, ut non tantum profeſſione, ſed etiam opere & facto infidelem complectatur. Coniungi poteſt dictum apoſtolicum Tit. I. 16. *Confitentur ſe noſſe Deum, factis autem negant.* 2.) Ex *ſimilitudine facti.* Etſi in *cauſis* eſt quædam diverſitas, quando infidelis propter chriſtianæ religionis profeſſionem ſatanicum odium adverſus fidelem concipit, eodemque impulſus coniugem nefarie deſerit, & quando malitioſus deſertor non quidem ob chriſtianæ religionis profeſſionem, ſed ob cauſas alias, odium ac tædium adverſus coniugem ſuam concipit, & vinculi coniugalis impatiens nefaria ac malitioſa diſceſſione ab eo ſe exſolvere cogitat, tamen in facto ipſo eſt ſimilitudo, imo identitas; æquale enim periculum, æquale damnum in perſonam deſertam redundat, ſive ob chriſtianæ religionis profeſſionem, ſive ob cauſas alias a compare ſuo deſeratur. Lutherus in libr. de captivitate Babylonica tom. II. Jenenſ. Latin. fol. 281. *Apoſtolus diſcedentem infidelem concedit dimitti, & fideli liberum facit alterum accipere. Cur non idem valeat, ſi fidelis, id eſt, nomine fidelis, re ipſa aeque infidelis coniugem deſerat, præſertim nunquam reverſurus? Ego ſane nihil diſcriminis utrinque deprehendere poſſum. Credo autem, ſi apoſtoli tempore diſceſſor infidelis reverſus denuo aut fidelis factus aut fideli cohabitare pollicitus fuiſſet, admiſſus non fuiſſet, ſed & ipſi alteram ducendi poteſtas facta fuiſſet.* Quamvis igitur apoſtolus principaliter de infideli, qui ex odio chriſtianæ religionis coniugem fidelem deſerit, loquatur, tamen non excludit cauſas alias, quæ immani iſti odio, quo coniux alterum coniugem, id eſt, *carnem ſuam*, deſerit, occaſionem præbent, & deſertionem malitioſam illi perſuadent. Quin imo ſi æqua iudicii lance rem expendere velimus, maior perfidia eſt deſertoris profeſſione chriſtiani, ſed re ipſa infidelis, quam illius, qui profeſſione infidelis eſt. Ille enim cum ex verbo Dei noverit, coniugium eſſe vinculum indiſſolubile, tamen ſciens ac volens contra propriam conſcientiam illud nefarie diſrumpit; hic vero vel indiſſolubilitatem matrimonii ignorans, vel ex ſuperſtitione cum diverſæ religionis coniuge cohabitare ſibi non licere perſuaſum habens diſcedit, ille ex malitia, hic ex ignorantia & infirmitate peccat. Sed & illud hoc loco obſervari velim, quod in caſu deſertionis non cito nec temere novi matrimonii poteſtas deſertæ parti conceditur, ſed omnia prius media ac remedia deſertorem reducendi tentantur, adeo ut etiam ab eccleſia publice corripi, & officii ſui admoneri conſueverit, uti infra plenius explicabimus. Quod ſi ergo eccleſiaſticam illam cenſuram contemſerit, iuxta Chriſti regulam ut *ethnicus & publicanus*, adeoque ut *infidelis* erit habendus. Matth. XVIII. 17. 3.) Ex *conſideratione textus apoſtolici.* Si adcurate conſideretur apoſtolicus textus, adparebit, cauſam liberationis coniugis fidelis ab infidelis ſervitute nequaquam ſtatui *infidelitatem diſcedentis*, (quod Bellarminus ſuſpicatur lib. de matrim.

cap.

12.) ſed *infidelis diſceſſum*. Etenim delitas eſſet cauſa, propter quam a ſervitute coniugis infidelis liberir, apoſtolus nequaquam permitfidelem coniugem cum infideli co-ire. Iam vero diſertis verbis id dit v. 12. & 13. Ergo infidelitas ac per ſe conſiderata, niſi malitioſertio ei coniungatur, non eſt caus liberationis, ſed potius malideſertio, quæ eſt ac manet eadem, erſona profeſſione ſit fidelis, ſive lis, cum perſonæ qualitates actionon varient, ſi ratione actionis ſint us extrinſecæ, ut in hoc caſu conur. Qui enim coniugem nefarie it, & vinculo coniugali diſrupto a re ſuo coniugem abſcindit, eamcorporis ſui poteſtate ſpoliat, non s, imo magis peccat contra coniuges, ſi profeſſione ſit chriſtianus, tædio coniugis ſine cauſa diſcedat, ſi profeſſione ſit infidelis, & ex chriſtianæ religionis diſcedat. 4.) *manifeſta ſuſpicione adulterii*. Maliilla deſertio ſi vel maxime non ſit tuo cum adulterio coniuncta, tanon caret vehementi, & ut canones ntur, violenta præſumtione adul-Ecquis enim credat ab aliarum narum complexu eum abſtinere, acti coniugalis immemor ſanctam ordinationem nefarie transgreſſus a ge per Dei manum ſibi tradita dis-, atque alios amores ſectatur? Idem ium de uxore deſertrice, cum fœus ſexus ad reſiſtendum venereis tionibus ſit imbecillior. 5.) Ex *lege* . Conſtantinus l. Uxor 7. C. de reis. & iudic. *uxorem, quae in militiam ſto marito, poſt interventum quatuor um conſenſu magiſtratus nupſerat, nec as iniiſſe nuptias, nec dotis amiſſionem ere, nec capitali pœnae obnoxiam eſſe nit.* l. uxores 6. ff. de divortiis & re- *Si in incerto eſt, an maritus vivus apud hoſtes teneatur, an morte praeventus, tunc ſi quinquennium a tempore captivitatis exceſſerit, licentiam habet mulier ad alias migrare nuptias.* Idem ſtatuit Juſtinianus nov. 22. c. 7. Iure noviſſimo *decennium* uxor exſpectare cogitur §. Nov. Auth. de nupt. *aut etiam amplius* ff. quod autem a nobis Authent. Ut liceat matr. & aviæ. 6.) Ex *conſtitutione provinciali*. In eccleſiis electoratus & ducatuum Saxonicorum deſertor habetur non ſolum is, qui profeſſione infidelis eſt, ſed etiam qui chriſtianus eſt, ſi temere & iniuſte a coniuge divertit. Beuſtius de matrim. part. II. cap. 26. Schneidwinus de nupt. part. IV. n. 37. Ex quibus omnibus manifeſtum evadit, ea, quæ de deſertione infidelis in textu apoſtolico dicuntur, ad quamvis malitioſam deſertionem, quippe ex qua æquale damnum & æquale periculum ad deſertam redit, adcommodari poſſe. Quæ in contrarium ab aliis adferuntur, ex hiſce facile explicari poſſunt, nituntur enim omnia duplici fundamento: 1.) quod *Paulus loquatur tantum de coniugibus imparibus*, ubi perſona una eſt fidelis, altera infidelis; 2.) quod *cauſis divortiorum a Chriſto & apoſtolo expreſſis non ſit aliquid addendum*, cum odioſa, inter quæ eſt divortium, non ſint amplianda ſed reſtringenda, qua de re quid ſentiendum ſit, ex antea dictis obſcurum eſſe nequit.

§. DCXXV. Explicandum porro II.) quid nomine χωρισμῦ ſive *diſceſſionis* in textu apoſtolico intelligendum ſit? Quidam ſpecioſe diſputant, diſceſſionem illam ſic explicandam eſſe, ut novæ deſertricis perſonæ nuptiæ includantur, nec prius diſceſſiſſe alterutra pars intelligi poſſit, niſi ad aliud matrimonium tranſierit. Albericus Gentilis libr. VI. de nupt. cap. 14. quem alii plures ſequun-

II.) *Quid per diſceſſionem in textu apoſtolico intelligatur.*

quuntur. Argumenta illorum adducta ſunt ſuperius §. 606. quæ omnia illud duntaxat probant, quod ſpecies χωρισμῦ ac diſceſſionis ſit, ſi alteruter coniux vivente parte altera citra adulterii caſum ab ea ſeſe ſeiungat, & novas nuptias contrahat, quod libenter concedimus; ſed addimus, etiam hoc diſceſſionis ſpeciem eſſe, ac nomine χωρισμῦ intelligendum, ſi alteruter coniux partem alteram malitioſe deſerat, in peregrina loca temere & ſine vocatione proficiſcatur, nec literas nec nuncium deſertæ perſonæ mittat, omnem eius curam penitus abiiciat, & ex tædio atque odio coniugis matrimoniale vinculum, quantum in ſe eſt, deſertione ſua nefarie dirimat, etiamſi adhuc incertum ſit, an ad alias tranſierit nuptias, an vero ab illis adhuc abſtineat? Rationibus id probamus eiusmodi: 1.) Ex *propria vocis ſignificatione*, χωρίζειν in genuina ac propria ſignificatione non eſt novum matrimonium contrahere, ſed diſcedere in aliam χῶραν ſive regionem & locum alium. Actor. I. 4. XVIII. 1. &c. 2.) Ex *apoſtolica huius vocabuli uſurpatione*; v. 11. ipſius capitis inquit apoſtolus: *Si mulier a viro* χωριϑῇ, *diſceſſerit, maneat innupta, aut viro reconcilietur.* Ergo intelligit talem χωρισμὸν, qui nondum coniunctus eſt cum novo matrimonio; quis enim foret ſenſus: ſi mulier diſceſſerit, & alium virum duxerit, maneat innupta? 3.) Ex *comparatione.* Sive deſertor novum matrimonium ineat, ſive ab eo abſtineat, tamen per malitioſam illam deſertionem fidem coniugalem violat, deſertam in periculum fornicationis coniicit, ſuorum vero domeſticorum curam abiicit, ac plerumque vagas libidines ſectatur. Minus graviter quidem peccat deſertor, ſi a novo matrimonio abſtineat, quam ſi ad illud convolet, ſed per deſertionem æquale damnum & æquale periculum deſertæ adtrahitur, ſive cum novo deſertoris matrimonio ea ſit coniuncta, ſive ab eodem adhuc ſeiuncta. 4.) Ex *abſurdi conſecutione.* Si deſertæ perſonæ non prius danda eſſet novi matrimonii poteſtas, antequam deſertorem ad ſecunda vota tranſiiſſe conſtaret, ſine culpa ſua coniugali ſubſidio deſtituta, & uſtionis remedio privata fornicationis periculo manifeſto ſubiiceretur, adeoque alienæ improbitatis iugo captivaretur, dum interim deſertor coniugali freno ſolutus libidini ſuæ indulgeret, & ex peccato ſuo impunitatem lucraretur. Vid. Lutherus tom. V. Jen. German. in libr. de cauſ. matrim. fol. 256. b. ubi malitioſum eiusmodi deſertorem graphice depingit.

§. DCXXVI. Cæterum non quævis *diſceſſio* vel *abſentia* pro deſertione habenda eſt, ſed diſtinguendum inter *abſentiam neceſſariam, probabilem, caſualem &c.* & inter *abſentiam temerariam, voluntariam, malitioſam &c.* Is enim demum cenſendus eſt deſertor, qui animo malitioſo, non iuſta & honeſta aliqua cauſa inductus, ſed vel religionis odio, vel levitate, vel impatientia freni coniugalis vel aliis cauſis non neceſſariis impulſus a coniuge diſcedit, nec privatis admonitionibus vel publicis citationibus ſeſe revocari patitur, ſed hinc inde vagatur, aut plane in alias regiones ac loca longius diſſita proficiſcitur, ut nulla ſpes reditus ac reconciliationis amplius ſuperſit. 1.) Colligitur hoc *ex textu apoſtolico*; v. 12. dicitur: *Si quis frater habet uxorem infidelem, & haec* συνευδοκεῖ, *conſentit habitare cum illo, non dimittat illam.* v. 13. *Si quae mulier habet virum infidelem, & hic* συνευδοκεῖ, *conſentit habitare cum illa, non dimittat virum.* v. 15. *Sin vero infidelis diſcedit, diſcedat.* Hic ex ipſa oppoſitione intelligitur, quid per χωρισμὸν ſive diſceſſionem intelligen-

Duplex diſceſſio.

m veniat, videlicet ſi infidelis no-
abitare, ſed animo malitioſo con-
ı deſerat. Item v. 5. *Nolite frau-*
'os invicem niſi forte ex conſenſu ad
. Ergo a contrario ſenſu, ſi ma-
cum uxoris conſenſu ad tempus
it, pro deſertione malitioſa nequa-
id erit habendum. 2.) Ut in re-
actionibus, ita quoque in diſceſ-
& abſentia animus cumprimis re-
idus eſt. Ergo qui officii ratione
atque animum revertendi habet,
ſertore haberi nequit, niſi volun-
erga coniugem mutaverit, & fi-
latam violaverit. Voluntas actio-
ſtinguit, & cauſæ faciunt rerum
nina. 3.) Idem ſtatuitur in iure
l. Divortium 3. ff. de divort. *Di-*
n non eſt, niſi verum, quod animo
ıam conſtituendi diſſenſionem fit, ita-
idquid in calore iracundiae vel fit vel
, non prius cautum eſt, quam ſi ex
rantia adparuit, iudicium animi fuiſ-
oque per calorem miſſo repudio, ſi
eversa uxor eſt, nec divortiſſe vide-
. Matrimonium 1. C. de repud.
nonium deportatione vel aquae &
ıterdictione non ſolvitur, ſi caſus, in
naritus incidit, non mutet uxoris ad-
m. Inde doctores iuris civilis §.
. inſtit. de action. diſtinguunt inter
m neceſſariam ſeu probabilem & *vo-*
am. Priorem ſubdividunt in qua-
pecies. Alia enim eſt *neceſſaria ſi-*
probabilis, ut quando quis reipu-
cauſa abeſt, alia *probabilis tantum,*
neceſſaria, ut quando quis ſtudio-
gratia abit, *alia neceſſaria, ſed non*
ilis, ut quando in exſilio & vago
aberrat: alia quidem *voluntaria*,
contumacia, ut quando mercatu-
rcendæ aut negotii expediendi cau-
egre quis proficiſcitur.

uid per ...um a §. DCXXVII. Reſtat ex-
plicandum III.) quid per *li-*
berationem a ſervitute in tex- *ſervitute intelligendum.*
tu apoſtolico intelligendum ſit?
Quidam exiſtimant, nomi-
ne *ſervitutis* intelligi mutua illa officia,
quæ coniuges ſibi invicem præſtare te-
nentur, ut ſit ſenſus, deſertam perſo-
nam nequaquam obſtringi, ut deſerto-
rem in peregrinas regiones proficiſcen-
tem ſequatur, ac matrimonialia officia
eidem præſtet; negant autem deſertæ
perſonæ aditum ad ſecunda vota patefa-
ciendum. Hanc explicationem dicimus
eſſe *veram*, ſed *inſufficientem*, quia per
liberationem a ſervitute non illud dunta-
xat intelligitur, quod deſerta perſona a
matrimonialibus officiis coniugi deſeren-
ti præſtandis libera eſt, ſed etiam quod
a coniugali vinculo liberanda, ſi mali-
tioſus deſertor ei cohabitare nolit. 1.)
Quia ab officiis illis matrimonialibus ne-
quaquam excipiendum eſt illud, quod
pene unum meretur nomen ſervitutis,
videlicet quod qui coniugali vinculo ad-
ſtrictus eſt, *non habet corporis ſui poteſta-*
tem 1. Cor. VII. 4. Proinde ſi per mali-
tioſam deſertionem partis alterius deſer-
ta perſona liberatur a ſervitute, utique
etiam poteſtatem corporis ſui recipit, ac
proinde intercedente magiſtratus auto-
ritate ad alia vota tranſire poteſt. 2.)
Quid δυλείας nomine apud apoſtolum in-
telligendum ſit, ipſemet ſatis dilucide
expoſuit Rom. VII. 1. *Lex dominatur ho-*
mini, quanto tempore vivit. v. 2. *Nam quae*
ſub viro eſt mulier, vivente viro adligata eſt
lege, ſi autem mortuus fuerit vir, liberata
eſt a lege viri. v. 3. *Igitur vivente viro vo-*
cabitur adultera, ſi fuerit cum alio viro, ſi
autem mortuus fuerit vir eius, liberata eſt
à lege viri, ut non ſit adultera, ſi fuerit
cum alio viro. Δυλεία reſpicit illam κυ-
ριότητα ſeu dominationem legis matri-
monialis, propter quam uxor marito eſt
obſtricta, ne poſſit corporis ſui poteſta-
tem alteri facere. Ergo liberatio a δυλεία
hoc includit, ut poſſit per novum ma-
trimo-

trimonium poteſtatem corporis ſui tradere alteri. 3.) Malitioſus deſertor, quantum in ſe eſt, fœdus & vinculum coniugale nefarie diſrumpit, unitatem carnis diſſolvit, & individuam vitæ conſuetudinem auſu temerario diſcindit, ergo deſertæ perſonæ aditus ad ſecunda vota iure ac merito patefieri poteſt. 4.) Niſi deſertæ perſonæ concedatur poteſtas novi matrimonii, iure ſuo absque omni culpa privabitur, & perpetuis forte uſtionibus ac ſcortationis periculo exponetur. *Non ſunt laquei iniiciendi* (inquit Philippus in exam. c. de coniug.) *perſonae innocenti propter aliena delicta. Sed intelligatur & in hoc caſu liberatio non de inani vocabulo, & perſonae liberatae concedatur coniugium.*

Quæritur I.) An qui militiae cauſa abeſt, pro deſertore ſit habendus?

§. DCXXVIII. Quæritur hoc loco: I.) *An qui militiae cauſa abeſt, pro deſertore ſit habendus?* Reſp. diſtinguendum inter milites *pro aris & focis*, id eſt, pro patriæ ſalute belligerantes, & inter milites *mercenarios*, qui ſpe prædæ illecti aliena ſectantur bella. Deinde inter eos, qui cum *coniugis conſenſu* militatum abeunt, & inter eos, qui *coniuge* modis omnibus *reluctante* militare genus vitæ eligunt. Denique inter eos, qui *animum revertendi habent*, & poſt exactum annum unum vel alterum ex militia redeunt, & inter eos, qui *non habent revertendi animum*, & per annos complures abiecto maritali adfectu hinc inde vagantur. Milites mercenarii, qui coniuge reluctante abierunt, nec habent animum revertendi, pro deſertoribus merito habentur, ſed aliter iudicandum de iis, qui patriæ cauſa belligerant, vel cum coniugis conſenſu abierunt, nec maritalem adfectum & revertendi animum abiecerunt.

II.) A… vus p… tore h…

§. DCXXIX. Quæritur II.) *An captivus pro deſertore habendus?* Si maritus reipublicæ cauſa abſens, vel cum conſenſu coniugis in militiam aut mercaturæ exercend ſa alio profectus, in captivitatem dit, nec abiecit adfectum marit pro deſertore haberi nequit, ideo ſecunda vota tranſeundi poteſtas danda non erit, antequam de marit te certo conſtet. Sed ſi temerari tervia in peregrinas regiones prof coniugem & liberos deſeruit, & talem adfectum abiecit, tum ca pro deſertore merito habebitur. 117. cap. 11. auth. hodie C. de r abrogatur tempus quadriennii, quennii ac decennii, quod antea d tum erat: *Iubemus quantoſcunque in expeditione manſerint, ſuſtinere e uxores, licet nec literas nec reſponſun quod a ſuis maritis acceperint.* Ca *praeſentia* &c. x. de ſponſalibus: *A ribus, quae viros cauſa captivitatis v regrinationis abſentes ultra ſeptennium ſtolatae fuerint, nec certificari poſſunt ta vel morte ipſorum, licet ſuper hoc buerint diligentem ſolicitudinem, petent matrimonio copulari, nullo unquam te re illud concedendum eſſe ſtatuitur.* L rus tom. V. Jen. Germ. libr. de cauſ trim. part. 2. f. 256. *Wo ſichs begib ein Gemahl mit Wiſſen und Willen von andern zeucht, als Kauffleut, oder in gefordert, oder was ſonſt für Noth un chen ſind, daß ſie beyde ſolches bewill hie ſoll das ander Theil harren, und nicht verendern, biß daß es gewiß we und glaubwürdige Zeugnüß habe, ſein mahl ſey todt, denn weil das Weib be get in ſolche Reiſe ihres Mannes, und in ſolche Fahr begiebet, ſoll ſie es auch halten, und ſonderlich wenns umbs Gut len, als bey Kauffleuten geſchehen mag,*

umbs Guts willen bewilligen, daſs der ann in ſolcher Fahr reiſe, ſo habe ſie auch che Fahr wo ſie kömpt, warumb behelt ſie nicht daheim beym wenigerm Gute, und et ihr im Armut begnügen?

.) Num pertinax denegatio iugalis debitis ſpecies deſertionis?

§. DCXXX. Quæritur III.) *Num pertinax denegatio coniugalis debiti pro deſertione ſit habenda?* Lutherus tom. Jenenſ. German. libr. de vit. coniug. anno 1522. edito pag. 156. adfirmat, i denegationem illam tertiam ſeparanis inſtituendæ cauſam facit. Neque im hoc voluit, quod jeſuitæ per caniam ipſi adfingunt, quaſi uxore deum coniugale quovis modo denegan- maritus cum ancilla concumbere ci- adulterii crimen poſſit, ſed quod *pernax, conſtans & perpetuo durans* conalis debiti denegatio ſit deſertionis cies, quodque proinde maritus poſt vatas & publicas admonitiones fru- adhibitas magiſtratus autoritate detricem illam repudiare, & aliam Eſtam loco faſtuoſæ illius Vaſthi legitimo matrimonio ſibi copulare poſſit. In eamdem ſententiam propendet Hunnius in comm. nt. Matth. XIX. ubi inter cauſas divortii numerat pertinacem debitæ benevolentiæ denegationem. Bidenbachius de cauſ. matrimon. f. 99. idem ſtatuit, atque addit, in hoc caſu divortium fuiſſe factum in Wirtenb. conſiſt. 13. Nov. anno 1600. Sed hæc intelligenda ſunt de extremæ contumaciæ & pertinaciæ caſu, qui cum diſceſſione de facto inſtituta coniunctus eſt; maritus enim per cognatos & eccleſiæ paſtores primo uxorem officii ſui commonere debet, poſtea magiſtratus auxilium implorare, qui carcere & pœnis aliis contumaciam illam emendare poteſt, ne quæſtione illa ſit opus. Si uxor plagis emendari nequeat, diſcedet, & hac ſua diſceſſione animum deſerendi manifeſtum faciet, unde Lutherus ipſe a priore ſententia diſceſſiſſe poſtmodum videtur, quia in libr. de cauſ. matrimon. anno 1530. edit. tom. V. fol. 255. *duas* tantum *divortii cauſas* enumerat, *adulterium* ſcilicet ac *deſertionem*, reliquas autem omnes excludit. (*)

§. DCXXXI.

(*) Selneccerus in præfat. colloq. menſ. Lutheri a. iiij. *Der abtrünnige Staphylus und bißweilen auch andere getrewe Brüderchen haben aus D Luthers Büchern erwiſcht und herfür gebracht, die Wort vom ehelichen Leben, und dadurch hohe Perſonen und andere auch fromme einfeltige Leute zum öfftern bereden wollen, ſie ſolten in D Luthers Büchern nicht leſen, &c. Es redet D. Luther an ſelbigem Ort, deh ſie ſo unverſchämt anziehen, von der Eheſcheidung und ſetzet drey Urſachen, darumb man die Eheſcheidung hat zugelaſſen, als natürliche Untüchtigkeit, Ehebruch und ſo eins das ander ſelbſt verläſt, beraubt und ſich ihme muthwillig und halßſtarrig entzeucht. Da ſpricht er nun unter andern, wilt du nicht, ſo will eine andere, nemlich nicht zur Hurerey und Ehebruch, ſondern zum ehelichen Weibe, wenn die Eheſcheidung ordentlicher Weiſe geſchehen iſt. Will die Frau nicht fromb ſeyn, ſondern ſich halßſtarrig ihrem Mann entziehen und ihn verlaſſen, ſo komme die Magd, in Eheſtand, nicht zum Ebebruch oder zur ehloſen Beywohnung, ſondern wann die halßſtarrige Frau ſich nicht will warnen laſſen, alßdann wann ſie ja in ihrer feindſeligen Halßſtarrigkeit verharret, ſo laß ſie, ſpricht D. Luther, nach vorgehender Erkenntnüß von dir, und laß dir eine Eſther geben und die Vaſthi fahren, wie König Ahasverus thet. Solches redet D. Luther aus freyem guten Geiſt, wie die Ordnung der Rede mit ſich bringet, wider halßſtarrige Eheleute Mann und Weib. Aber da kommen die Naßweiſen Seue und mit ihren rüßlen wühlen ſie in den Worten, will Frau nicht, ſo komm die Magd, und ſehen nicht, oder wollen nicht ſehen, daß D. Luther nicht vom Ebebruch, ſondern von Eheſcheiden und dann von einem rechten chriſtlichen Eheſtand rede, &c.*

IV.) *Num ſaevitia aequetur deſertioni?*

§. DCXXXI. Quæritur IV.) *Num ſaevitia aequetur deſertioni?* Adfirmat Philippus Melanchthon hac ratiocinatione uſus: *Moſes propter duritiem cordis conceſſit libellum repudii, ergo etiam concedi poteſt divortium propter iniuſtam ac deſperatam violentiam.* Sed Chriſtus unicam divortii cauſam conſtituens, propter σκληροκαρδίαν coniugia diſſolvi vetuit. Hemmingius ſuadet, *tentanda prius quaevis remedia, ſin periculum vitae immineat innocenti, faciendam eſſe ſeparationem quoad cohabitationem, idque ad triennium, in quo ſi reconciliatio fieri non poſſit, iuſtum cenſet divortium fieri poſſe, nocenti vero omnem ſpem nuptiarum vivente laeſa parte adimendam eſſe.* Harbardus eodem fere modo ex Philippo reſpondet de coniug. p. 93. *Quando alter coniugum* (inquit) *vitae inſidias alteri ſtruit, vel leonis inſtar inhumana crudelitate comparem tractat, nec admonitus corrigitur, tum quia impedit neceſſaria pietatis officia, magiſtratus autoritate coercendus eſt, & vel ſeparatione prius ad tempus facta emendatio & reconciliatio tentanda eſt, vel ſi in immanitate pertinaciter perſeveret, perſona innocens intolerabili iugo liberanda eſt, ne iuſto dolore fracta aut indignatione ſuperata abiiciat pietatis exercitia, & aliquid iniuſte ac chriſtiana vocatione indignum faciat.* Sed miniſterium eccleſiaſticum ſeveris admonitionibus & magiſtratus carcere & aliis pœnis ſævitiam illam coercere, & per iuratoriam cautionem vel alia media innocenti parti proſpicere debet. Si nihil proficiatur, quoad cohabitationem ad tempus ſeparatio coniugum fieri poteſt, donec reconciliatio ſequatur, neque tamen ad cohabitationis ſeparationem in caſu ſævitiæ cito ac temere deſcendendum, ſed omnia prius media ac remedia tentanda tum a miniſterio eccleſiaſtico, quod *trucem illum leonem*, ut vocatur Sirac. IV. 35. obſervatis admonitionum gradi eccleſiæ cœtu eiiciat, niſi emen lit; tum a magiſtratu politico, q cta, carcere & modis aliis inſar lam corrigere laboret. Si ſævitia ne incorrigibilis, deſertioni non rito comparatur.

V.) *temp... tium ...tur, ... ſertor ...*

§. DCXXXII. Quæritur V.) *Quantum temporis ſpatium requiratur, ut quis deſertor praeſumatur?* Variant hic leges & recentiorum ſententiæ: l. Uxor 7. Cod. de repud. *quadriennium*, l. Uxores 6. ff. de divortii *quennium*, §. Novimus. Authent. ptiis. *decennium* uxor iubetur exſp Lutherus in libr. de cauſ. matrim. V. f. 256. *annum unum* vel etiam *dium* ſufficere cenſet, ut deſerta c nes impetret, quas ſi deſertor pe citer contemſerit, ab illo libera pro ciari queat. *Kömpt er alſsdenn nicht* quit Lutherus, *ſo ſoll er nimmermehr men.* Beza de div. p. 206. *in eccleſi nevenſi lege & more ita receptum eſſe,* morat, *ut praeeunte legitima cognit nocente quoque, ſi fieri potuit, literi tem & nunciis evocato, nec tamen ſ dicio eccleſiae ſiſtente, tandem trinu praeeunte tum in eccleſiae cœtu, tum magiſtratus denunciatione, deſertione tum matrimonium pronuncietur. Qu reſciri non potuerit, quo loco deſertor v ſertrix ſit, inquiratur in deſertionis ſus &c. iuramento praeſtito conſtare d bona fide omnem operam datam, ut p ga perſona inveniretur, & de iſta exp tione fieret certior, poſtremo ne ſic qu novi matrimonii poteſtas fieri debet, praeſertim, quae maritum ſequi alioqui netur, priusquam convenienti temporis tio, anno puta, vel etiam ſi opus ſit lo re tempore, abſentis reditum exſpectarit.* bericus Gentilis libr. VI. de nupt. cap

contra Bezam diſputat, *non eſſe deſertorem ſtatim habendum eum, qui ignotus, ubi ſit, & quaeſitus eſt diligenter, & per annum aut per longius exſpectatus eſt ſpatium, cum leges civiles non permittant poſt quotcunque annos novum matrimonium, niſi certo conſtet de morte abſentis, idque propter praeiudicium irreparabile*, l. 7. ubi authentica inſeritur C. de repudiis (ſed ibi agitur non de *malitioſo* deſertore, verum de eo, qui *militiae cauſa* abeſt, & in captivitatem forte incidit, de quo caſu ibidem pag. 212. pronunciat Beza, quod captivitate illa non ſolvatur matrimonium). Sed ſi nec mors abſentis probari poſſit, nec conſtiterit, malo animo eum diſceſſiſſe, non modo quinquennium, verum etiam decennium in Genevenſi eccleſia iubetur perſona de abſentis mora conquerens exſpectare, antequam ipſi poteſtas fiat novarum nuptiarum. Noſtri in theologica facultate anteceſſores deſertionem iudicarunt abſentiam *ultra triennium*, in reſponſo 10. Octobr. anno 1593. *ultra ſeptennium*, in reſponſo 15. Septemb. anno 1598. *ultra novennium*, in reſponſo 29. Aug. anno 1606. Bidenbachius de cauſ. matrim. p. 95. *ſeptennium* vel *ſexennium* requiri adſerit. Dicimus ergo cum Chytræo in comm. Deuter. f. 120. *Leges imperatorum tempora certa & numerum annorum definiunt, intra quos coniugium deſertae perſonae concedi poſſit, id quamquam optimo conſilio factum eſt, tamen tanta eſt diſſimilitudo caſuum & circumſtantiarum in deſertis maritis ac fœminis, ut difficile ac periculoſum ſit certum tempus lege praeſcribere, ſed iudicis pii & prudentis arbitrio rectiſſime permittitur, ut pro circumſtantiarum varietate tempus contrahendi alteras nuptias longius aut brevius conſtituat, & quantum omnino ſine periculo conſcientiae fieri poteſt, deſertam perſonam conſoletur & exſpectare ſinat, donec de deſertoris obitu vel pœnitentia conſtet.* Quod ſi ergo uxor fuerit moroſa, difficilis, importuna &c. quæ malis moribus & quotidianis iurgiis occaſionem deſertionis dederit, illius petitioni, ſi novi matrimonii poteſtatem ſibi dari flagitet, nequaquam cito ac temere locus dandus, ſed ſpatio temporis longiore reditum mariti exſpectare, vel eumdem ſequi & inquirere, ipſique reconciliari iubeatur. Item ſi uxor fuerit ætate iam provecta, ut nullum ſit a vehementioribus uſtionibus metuendum periculum, itidem longius temporis ſpatium illi præfiniendum, quo mariti reditum exſpectet. Sed ſi conſtet de uxore, quod vitæ fuerit probatæ, mariti obſervans & domeſticæ concordiæ ſtudioſa, quæ nullam diſcedendi cauſam fugitivo marito exhibuerit. Item ſi in ætate adhuc iuvenili conſtituta, & periculum ſcortationis metuendum ſit, numerus annorum, quibus redeuntem exſpectet, imminui poterit, & trina citatione publica præcedente, eademque a deſertore penitus neglecta, citius a iugo liberari poterit. Idem κατ' ἀναλογίαν iudicium de marito deſerto.

§. DCXXXIII. Quæritur VI.) *Num deſertae perſonae penitus deneganda eſt novi matrimonii poteſtas, ſi occaſionem deſertionis ipſamet dediſſe convincatur?* Adfirmat Beza lib. de div. p. 206. *Inquiratur*, inquit, *in deſertionis cauſas, ſi forte comperiatur perſona, quae ſe deſertam conqueritur & divortium petit, occaſionem dediſſe huic malo, non audiatur, ſi neget, ſe habere donum continentiae, ſibi imputet.* Nos facile concedimus, moroſitatem illam ab eccleſiæ miniſtris ſevere arguendam, a magiſtratu etiam pœnis vindicandam, nec cito vel temere novi matrimonii poteſtatem in hoc caſu concedendam; ecquis enim patienter audiat conquerentem de malo, quod ſibi propria culpa accerſivit? Interim

AI.) *Num deſertæ perſonae denegandum matrimonium, ſi deſertioni ipſamet cauſam dederit?*

rim tamen circumſtantiæ omnes prudenter expendendæ, ac diſtinguendum inter qualemcunque occaſionem, & cauſam efficacem ac inevitabilem. Si vel maxime deſerta perſona moroſitate ſua aliqualem occaſionem deſertioni præbuit, ea tamen nondum pro cauſa efficaci & inevitabili fuerit habenda. Potuiſſet deſertor cognatorum, miniſterii eccleſiaſtici & magiſtratus politici autoritatem implorare, & coniugem moroſam officii ſui per eam admonere, antequam temeraria deſertione ſibi ipſi cum perpetuo conſcientiæ vulnere proſpiceret, ac privato arbitrio ius ſibi ipſi diceret.

VII.) *Quid agendum, ſi deſertor redeat?*

§. DCXXXIV. Quæritur VII.) *Quid ſi deſertor redeat, & coniugem alteri nuptam repetat?* Reſp. Si *ſponſalia* duntaxat cum alio celebrata, nondum autem conſummatum matrimonium, reconciliatio inſtitui debet, & ad priorem maritum deſerto ſponſo tranſire. Sin *matrimonium cum alio conſummatum*, quidam ſtatuunt, quod ad priorem maritum redire debeat, & poſterius matrimonium diſſolvi. Cap. *Cum per bellicam* &c. 34. q. 1. ex Leone I. epiſt. 77. ad Nicetam: *Cum per bellicam cladem & per graviſſimos hoſtilitatis incurſus ita quaedam dicatis eſſe diviſa coniugia, ut abductis in captivitatem viris fœminae eorum remanſerint deſtitutae, quae viros proprios interemtos putarent, aut ab iniqua dominatione nunquam crederent liberandos, & in aliorum coniugia ſolicitudine cogente tranſierunt, cumque ſtatu rerum, auxiliante Domino, in meliora converſo nonnulli eorum, qui putabantur periiſſe, remearunt, merito caritas tua videtur ambigere, quid de mulieribus, quae aliis coniunctae ſunt viris, a nobis debeat ordinari. Sed quia novimus ſcriptum, quod a Domino iungitur viro ſuo mulier, & iterum agnovimus praeceptum, ut quod Deus coniunxit, homo non ſeparet; neceſſe eſt, ut legitimarum foedera nuptiarum redintegranda credamus, & remotis his, quae hoſtilitas intulit, unicuique id, quod legitime intulit, reformetur, omnique ſtudio procurandum eſt, ut recipiat unusquisque, quod proprium eſt, nec tamen culpabilis iudicetur, & tanquam alieni iuris pervaſor habeatur, qui perſonam eius mariti, qui iam non eſſe exiſtimabatur, adſumſit &c. Ideo ſi viri poſt longam captivitatem reverſi, ita in dilectione ſuarum coniugum perſeverant, ut eas cupiant redire in ſuum conſortium, omittendum eſt & inculpabile iudicandum, quod neceſſitas intulit, & reſtituendum, quod fides poſcit. Si autem aliquae mulieres ita poſteriorum virorum amore ſunt captae, ut maluerint his cohaerere, quam ad legitimum redire conſortium, merito ſunt notandae, ita ut eccleſiaſtica communione priventur; quod de re inexcuſabili contaminationem criminis elegerint, oſtendentes ſibimet per ſuam incontinentiam placuiſſe, quod iuſta remiſſio poterat expiare.* Confer etiam cap. *Cum in captivitate* &c. cauſ. & quæſt. iisdem. Lutherus in lib. de cauſ. matr. tom. V. Jen. Germ. f. 250. *Wenn einer gleubte und würde des beredt mit gewaltigem Schein und Warzeichen; ſeine Vertraute were geſtorben, und darnach keme ſie wieder und fünde eine andere bey ihm? antwort, er ſoll die erſte wieder annehmen und die andere fahren laſſen. Wie wenn ſie aber ſchlecht nicht wieder zu ihm will und will ihn kurzumb nicht haben? Wolan, ſo laſſ ſolches die Obrigkeit erkennen, und ſie zu dir zwingen, will ſie nit, ſo laſſ dich frey ſprechen und bey der andern beſtetigen, &c.* Eodem reſpiciens Mentzerus de coni. p. 232. ſic ſtatuit: *Si quis abſit a ſua coniuge totum decennium, vel etiam amplius iuſta neceſſitate, eaque interim, quia mortuum audiverit ex fide dignis hominibus ſuum maritum, alteri det fidem coniugalem, & ex eo etiam prolem ſuſcipiat, tamen priorem maritum, ſi revertatur, teneatur*

neatur recipere, quia abſentia, licet diuturna, non dirimit matrimonium, ſi abſit animus malitioſus. Neque tamen dicetur mulier commiſiſſe adulterium, quia probabiliter cenſuit, maritum ſuum obiiſſe, quae iuſta ignorantia hactenus eam excuſare poteſt. Contra vero alii ſtatuunt, quod deſertore redeunte nihilominus marito poſteriori cohabitare debeat. l. Miles 11. §. Mulier 12. ff. ad leg. Jul. de adulteriis. *Mulier, cum abſentem virum audiiſſet vita functum eſſe, alii ſe iunxit, mox maritus reverſus eſt, quaeritur, quid adverſus eam mulierem ſtatuendum ſit? reſpondit, tam iuris quam facti quaeſtionem moveri, nam ſi longo tempore tranſacto ſine ullius ſtupri probatione, falſis rumoribus inducta, quaſi ſoluta priori vinculo, legitimis nuptiis ſecundis iuncta eſt, quod veriſimile eſt, deceptam eam fuiſſe, nihil vindicta dignum videri poteſt, quod ſi ficta mariti mors argumentum faciendis nuptiis probabitur praeſtitiſſe, cum hoc facto pudicitia laboretur, vindicare debet pro admiſſi criminis qualitate.* Beza de div. p. 207. *Si deſertore redeunte perſona deſerta aliud matrimonium iniit, non erit audiendus ſero expoſtulans, quaſi facta ſibi ſit iniuria, quin potius dignus eſt graviſſima pœna civili.* Quidam putant deſertæ perſonæ alteri nuptæ *liberum relinquendum* eſſe, an priori, an poſteriori coniugi cohabitare in poſterum velit. Sed hæc deciſio eſt periculoſa & multis laborat cum difficultatibus. Alio igitur modo videlicet diſtinctionis fœdere utramque ſententiam conciliabimus. Si deſerta perſona coniuge reipublicæ cauſa vel ex alia neceſſaria, honeſta, & probabili cauſa diutius abſente, proprio arbitrio ſine magiſtratus autoritate & conſenſu, non antegreſſa publica citatione deſertoris novas nuptias contraxerit, tum redeunte eo, quem pro deſertore ipſa habuit, & alteri nupſit, relicto marito poſteriore ipſi cohabitare debet. Sin vero malitioſus deſertor ex cauſa non neceſſaria, nec probabili abſens ſolenniter citatus non comparuerit, ac magiſtratus autoritate & conſenſu deſerta perſona novas nuptias contraxerit, tum ſi vel maxime animo poſtea mutato deſertor redierit, & coniugem ſibi reſtitui petat, audiendus non eſt, ſed pœnis potius ſubiiciendus, ac in exſilium, quod ſponte elegit, iterum pellendus, iuxta illud Lutheri: *Si deſertor citatus non venerit, nunquam poſtea veniat*, id eſt, redeundi poteſtas ipſi denegetur.

VIII.) *An ex doctrina de deſertione ſequatur Turciſmus?*

§. DCXXXV. Quæritur VIII.) *An ex hac noſtra de deſertione doctrina & novo deſertae perſonae coniugio concedendo ſequatur polygamia ſimultanea, adeoque ipſe Turciſmus?* Adfirmat Piſtorius in anatom. Lutheri ſpiritu primo. Atqui noſtra de deſertione doctrina ex verbis apoſtoli 1. Cor. VII. 15. petita tantum diſtat a Turcarum polygamia, quantum ſummum cœlum ab infima terra. Turcæ enim adprobant polygamian *ſimultaneam*, qua quis plures ſimul uxores retenta priore ſibi adiungere poteſt; nos autem non niſi coniuge temerarie ac malitioſe diſcedente, & quantum in ipſo eſt, vinculum coniugale nefarie dirimente magiſtratus autoritate innocenti parti conſuli, & novi matrimonii poteſtatem ipſi fieri poſſe dicimus, obſervato ſcilicet legitimo proceſſu, de quo in ſequenti membro dicetur. Vide pleniorem Piſtorianæ calumniæ refutationem in ſcripto theol. Würtenb. contra Piſt. p. 70.

THEMA III.

DE RELIQVIS DIVORTII CAVSSIS.

Reliquæ divortii cauſæ.

§. DCXXXVI. Cum ex verbis Chriſti & apoſtoli Pauli demonſtratum ſit, duas eſſe duntaxat divortii cauſas, *adulterium* ſcilicet & *malitioſam deſertionem*; ex eo facile intelligitur, quid de reliquis cauſis, quas alii adſignant, ſit ſtatuendum. Si enim removeantur illæ cauſæ, propter quas inſtituitur ſeparatio eorum, inter quos nunquam fuit verum & conſummatum matrimonium, (de quibus hoc loco, ubi de cauſis divortii proprie dicti, id eſt, ſeparationis eorum, inter quos verum, ratum ac conſummatum matrimonium exſtitit, unice agitur, non eſt quæſtio) ac ſi arcte & fixe teneatur illud, quod verum divortium non ſolum ſeparationem quoad *thorum & menſam*, ſed etiam quoad *vinculum coniugale* complectatur; (quod ipſum ſuperius demonſtratum fuit) cuilibet primo intuitu manifeſtum erit, reliquas, quæ præter adulterium & malitioſam deſertionem ſtatuuntur, non eſſe iuſtas, legitimas ac ſufficientes divortii cauſas. Ut autem omnia ſint clariora, in *ſpecie* cauſas illas omnes ac ſingulas examinabimus. Bellarminus libr. de matrim. cap. 12. 13. & 14. ſic progreditur 1.) *Aliud iudicium eſt de coniugio infidelium, aliud de coniugio fidelium. Coniugium infidelium ſolvi poteſt etiam quoad vinculum, ſi alter coniugum convertatur ad fidem, & alter nolit ei cohabitare, ſine iniuria creatoris.* 2.) *Aliud iudicium eſt de matrimonio fidelium rato & non conſummato, aliud de coniugio fidelium rato & conſummato. Matrimonium fidelium ratum & non conſummatum ſolvitur etiam quoad vinculum per ingreſſum in religionem.* 3.) *Matrimonium fidelium ratum & conſummatum quoad vinculum non poteſt ſolvi, ſed tantum quoad thorum & cohabitationem, idque duabus de cauſis.* Primo *ex conſenſu propter maiorem & altiorem ſtatum adquirendum, ut ſi uterque coniugum continentiam perpetuam voveat, & ad religionem tranſeat.* Secundo *ſine conſenſu ob crimen, idque triplex.* Primum *eſt adulterium alterius coniugis.* Deinde *ſi alter coniugum a fide catholica recedat.* Tertio *ſi alter coniugum impellat alterum ad peccatum, ita ut non poſſit alter cum eo cohabitare ſine periculo Deum offendendi*; quæ omnia dicit eſſe conformia decretis eccleſiæ in titulo de divortiis & ſanctione concilii Trid. ſeſſ. XXIV. can. 8. Melioris diſtinctionis cauſa poſſunt hæc omnia revocari ad tria capita. Petitur divortium ob qualitatem aliquam 1.) *animi*, 2.) *corporis*, 3.) *ſtatus & conditionis.* Ad animi qualitates pertinent *infidelitas, hæreſis, votum religionis* &c. ad corporis qualitates *impotentia coeundi, frigiditas, infirmitas, lepra &c.* ad ſtatus & conditionis qualitates *deportatio propter delictum aliquod civile, ſervitus, captivitas &c.* Poſſent etiam cauſæ illæ ex hypotheſi pontificiorum & aliorum ſic diſtingui, ut dicatur divortium peti vel ratione *ſanctioris propoſiti*, videlicet propter ingreſſum in religionem ut vocant, hoc eſt, in monaſterium, vel ratione *delicti ab altero coniuge commiſſi*, puta propter furtum, homicidium, inſidias vitæ ſtructas, vel ratione *ſupervenientis infortunii*, tum in *corpore*, ut ob morbum contagioſum, inhabilitatem, &c. tum in *ſtatu* ut exſilium, captivitas &c.

Quæritur: I.) An eccleſia plures divortii cauſas introducere poſſit?

§. DCXXXVII. Antequam vero ad ſpecialem illarum cauſarum διάσκεψιν tranſitum faciamus, duo prius explicanda erunt. Primo:

10: *an pontificii recte faciant*, *quod* *ſ divortii* (id eſt ſeparationis quoad *m & cohabitationem*. illam enim di-i nomine intelligunt) *cauſas conſti-* *praeter adulterium & malitioſam de-* *nem?* Concilium Trident. d. l. ſic in-: *Si quis dixerit*, *eccleſiam errare*, *ob multas cauſas ſeparationem inter con-* *quoad thorum ſeu cohabitationem ad* *n incertumve tempus fieri poſſe decer-* *anathema ſit.* Nos diſtinctionibus usdam adhibitis reſpondemus: 1.) ratio quoad thorum & menſam in-tur vel ad *certum* duntaxat *tempus*, c ſcilicet reconciliatio inſtituatur, rti innocenti idonee caveatur, vel *tum vitae tempus* in perpetuum. Il-certo reſpectu toleramus, hanc im-amus. 2.) Separatio illa vel ſuſci-autoritate *propria* vel *magiſtratus*. adprobat Bellarminus, qui cap. ſcribit: *Divortium quoad thorum* *m propria autoritate fieri poteſt*, *ortium quoad habitationem*, *quia res* *blica*, *& quae ſcandalizare poteſt cae-*, *non poteſt fieri niſi eccleſiae iudicio.* poſteriorem duntaxat probamus, nemo poteſt eſſe iudex in propria, & variæ oriuntur confuſiones, mmoda & pericula varia, ſi coniu-arbitrio privato illa ſeparatio com-ur. Priorem quod adtinet, in caſu rationis pars innocens ab adultera abſtinet, ne culpam condonaſſe vi-r, ſed in reliquis ſeparationis cau-giſtratus iudicium implorare & ex-re debet. 3.) Separatio illa ſtatui-cita vel in *foro conſcientiae interno &* *Deo*, vel in *foro politico externo co-* *magiſtratu.* Priori reſpectu unica n divortii cauſa eſt, videlicet adul-n, quod ſubſtantialia matrimonii itatem carnis evertit, poſteriori re-i plures ſeparationis quoad thorum nſam cauſas conſtitui poſſe non ne-s. 4.) Separatio illa ſtatuitur licita vel *abſolute & ſimpliciter* vel *comparate & ſecundum quid* ad maiora mala evi-tanda. Tentatis fruſtra omnibus mediis ac remediis reconciliationis conſiſtoria ad extremum illud, videlicet ſeparationem quoad thorum & menſam, tandem deſcen-dunt, ad maiora mala, videlicet homi-cidium, veneficium & alia præcavenda; ſed cum præſto adhuc ſunt alia quævis media, quae magiſtratus adhibere poteſt, non eſt ad ſeparationem illam, cumpri-mis perpetuam procedendum.

§. DCXXXVIII. Tridentinæ illi ſan-ctioni Chemnitius opponit quinque ar-gumenta part. II. exam. conc. Trid. cap. de ſacr. matr. quorum aciem hebetare & obtundere conatus fuit Bellarminus lib. de matrim. cap. 14. I.) *Definitio illa di-vortii*, *quod ſit ſeparatio matrimonii quoad thorum manente vinculo coniugali*, *nova eſt*, *& ex verbis Pauli male intellectis fabricata*, *nam deducta eſt ex illis verbis*: Præcipio uxorem non diſcedere, quod ſi diſceſſe-rit, manere innuptam, aut viro ſuo re-conciliari. *Sed apoſtolus hoc loco non loquitur de iuſto divortio*, *quod fieri poteſt in cauſa fornicationis*, *ſed de diſſidiis quibusdam le-vibus*, *quae inter coniuges oriuntur*, *& proinde de illicito divortio*, *quo a ſe invicem diſcedunt*, *ſed paulo poſt reconciliantur.* *Er-go perperam illud adcommodatur ad divor-tium*, *quod manente vinculo coniugali in ec-cleſia licite fiat.* Excipit Bellarminus, *Paulum non loqui de eadem diſceſſione*, *cum ait*: Præcipio uxorem a viro non diſcede-re, *& cum ait*: quod ſi diſceſſerit, ma-nere innuptam. *Nam in priore loco agit de iniuſta diſceſſione*, *in poſteriore de iuſta*, *ſi enim ageret de ſeparatione illicita ob leves cauſas*, *cum ait*: quod ſi diſceſſerit; *non daret coniugibus optionem*, *ut poſt ſepara-tionem aut innuptae manerent*, *aut viris re-conciliarentur.* Reſp. contrarium eviden-ter demonſtravimus ſuperius, & Bellar-mini argutiam in pulverem redegimus.

II.)

II.) *Chriſtus dimiſſionem coniugii niſi propter cauſam fornicationis pronunciat eſſe illicitam & illegitimam. Contra hanc Chriſti ſententiam pontificii decernunt, praeter fornicationem multas alias eſſe cauſas, propter quas licita & legitima coniugum ſeparatio fieri poſſit.* Excipit Bellarminus, *Chriſtum* Matth. XIX. *promiſiſſe centuplum in hoc ſeculo & vitam aeternam iis, qui uxores dimiſerint propter evangelicam perfectionem, & Paulum* 1. Cor. VII. *docere, quod poſſit fidelis coniugem infidelem dimittere, ac proinde verba Domini non eſſe univerſaliter & ſine limitatione accipienda.* Sed demonſtravimus paulo poſt in quæſtione de infidelitate & voto religionis, hæc dicta in alienum ſenſum a Bellarmino detorqueri. III.) *Separationem, quae* 1. Cor. VII. *extra cauſam fornicationis deſcribitur, Paulus nec ſuadet, nec decernit, ſed docet eam pugnare cum praecepto Domini, qui praecipit non diſcedere; quando vero coniuges contra illam apoſtoli doctrinam privata contumacia ſe ſeparant, tunc Paulus ſuadet reconciliationem, aut ſi hoc nolint, pronunciat eos ſine coniugio debere manere.* Bellarminus repetit ſuam cramben, *verba apoſtoli non eſſe accipienda de illicita diſceſſione,* idque invictiſſima demonſtratione ſe oſtendiſſe gloriatur, ſed quod ea ſit potius ficta & victa quam invicta, oſtendimus ſuperius. IV.) *Chriſtus* Matth. V. *ideo prohibet uxorem dimitti extra caſum fornicationis, quia eiusmodi dimiſſio obiicit periculis uſtionis, fornicationis & adulterii: ſed de his pontificii non ſunt ſoliciti, libere enim decernunt ſeparationem ad certum incertumve tempus.* Excipit Bellarminus, *quando iuſta eſt dimiſſio, periculum fornicationis, cui obiicitur dimiſſus, non imputari dimittenti, qui utitur iure ſuo, ſed ei, qui dedit cauſam, cur dimitteretur, quod probat exemplo dimiſſionis ob adulterium.* Reſp. eſt diſpar ratio inter dimiſſionem propter adulterium, & inter dimiſſionem propter cauſas alias a pontificiis additas; illa enim nititur verbis Chriſti, hæc vero divina autoritate deſtituitur. Illa ſolvit ipſum coniugale vinculum, ut ſuo loco oſtendimus, hæc vero tantum quoad thorum & cohabitationem inſtituitur. Illa adulteram extremo ſupplicio ſubiicit, ſi magiſtratus ſuum officium faciat, vel poteſtatem aliarum nuptiarum ei permittit, ſi magiſtratus in officio ſuo ſit negligens; hæc vero dimittentem & dimiſſam perſonam in vivis relinquit, & neutri poteſtatem novi matrimonii concedit, ſicque periculo uſtionis & ſcortationis utramque partem ſubiicit. V.) *Contendunt pontificii tale debere eſſe divortium, in quo vinculum matrimonii ſalvum maneat. Atqui pontificia illa ſeparatione vinculum coniugii multis & variis modis ſolvitur. Quid enim ſit vinculum matrimonii, docent hae ſententiae:* Et adhærebit uxori ſuae. Faciamus ei adiutorium, quod ſit coram ipſo. Mulier non habet poteſtatem corporis ſui, ſed vir. Iterum convenite, ne tentet vos ſatan. Non ſunt duo, ſed una caro; *& ipſum matrimonium definitur individua vitae conſuetudine. At haec omnia vincula ſolvit divortium quoad thorum & cohabitationem. Ergo homines ſeparant, quos Deus coniungit.* Excipit Bellarminus, *cohabitationem & ſocietatem lecti & menſae, de qua loquuntur dicta adlegata, non efficere vel eſſe ipſum vinculum, ſed ex illo conſequi, alioquin quotieſcunque vir & uxor etiam iuſta de cauſa in diverſas regiones abirent, atque inter ſe diſtarent, coniugii vinculum ſolveretur, quod eſt abſurdiſſimum.* Reſp. eſt ratio maxime diſpar inter ſeparationem quoad thorum & menſam a pontificiis inſtitutam, & inter abſentiam alterutrius coniugis in regione peregrina; illa enim non corporum tantum ſed etiam animorum ſeparationem complectitur, & maritalem adfectum tollit, hæc vero corporum duntaxat ſeparationem introducit, animorum autem coniunctionem & maritalem ad-

fectum relinquit. Illa excludit obligationem ad officia coniugalia, hæc eamdem includit. Illa inſtituitur in perpetuum, hæc ad certum duntaxat tempus: illa animum revertendi ad præſtanda officia coniugalia excludit, hæc eumdem includit: illa non requirit conſenſum partis alterutrius, a qua fit ſeparatio, hæc vero utriusque partis conſenſu ſuſcipitur. Plura quoad fictam illam divortii pontificii definitionem fundamenta adduximus ſuperius.

II.) *An mutuo diſſenſu matrimonia ſolvantur.*

§. DCXXXIX. *Secundo* explicandum eſt hoc loco: *an mutuo diſſenſu matrimonia ſolvantur?* Videri alicui poſſet, ut conſenſus facit nuptias, ita quoque diſſenſum matrimonia diſſolvere, cum cauſarum contrariarum contraria ſint effecta. *Nihil enim tam naturale eſt, quam eo genere quidquam diſſolvi, quo colligatum eſt.* l. Nihil 35. ff. de regul. iur. *Fere quibuscunque modis obligamur, iisdem in contrarium actis liberamur, cum quibus modis adquirimus, iisdem in contrarium actis amittimus.* l. fere 153. eod. Sed abſit, imo longiſſime abſit, ut matrimonia conſummata mutuo utriusque partis diſſenſu iure diſſolvi adſtruamus. 1.) *Quod Deus coniunxit, homo non ſeparet;* Matth. XIX. 6. iam vero legitima matrimonia Deus ipſe coniunxit. Ergo nullus homo eadem ſeparare debet, & per conſequens nec ipſi coniuges mutuo diſſenſu ſeſe ſeparare & ſeiungere debent. Chryſoſtomus hom. LXIII. in Matth. oſtendit Chriſtus, ὅτι καὶ παρὰ φύσιν καὶ παρὰ νόμον τὸ γινόμενον. παρὰ φύσιν μὲν, ὅτι μία τέμνεται σάρξ, παρὰ νόμον δὲ, ὅτι τοῦ θεοῦ συνάψαντος καὶ κελεύσαντος μὴ διαχωρίζεσθαι αὐτοὶ (Ιουδαῖοι) ἀνεπιτίθεσθε τοῦτο δρᾶν. 2.) Ut nuptias legitimas non quivis conſenſus facit, ſed qui verbo Dei & legibus naturalibus conformis eſt, ſi quis enim contra parentum voluntatem vel in gradibus iure divino prohibitis contrahat, conſenſu ſuo non poteſt veras & legitimas facere nuptias: ita quoque is demum diſſenſus ſolvit matrimoniale vinculum, qui conformis eſt verbo Dei. Jam vero unica tantum divortii faciendi cauſa in verbo Dei nobis proponitur, videlicet adulterium; ergo is demum diſſenſus, quo propter adulterium nuptiæ diſſolvuntur, legitima divortii cauſa ſtatuendus. 3.) Argumentum a contrario ſenſu petitum ut alias infirmum eſt, ita hoc loco nulla ratione procedit. Non enim eadem ſunt in diſſolutione vinculi coniugalis libertas per diſſenſum, quæ fuit in eiusdem obligatione & conſtrictione per conſenſum, quia obligatio facta in rem ſua natura indiſſolubilem, a qua proinde nec alterutri nec utrique proprio auſu diſcedere integrum. 4.) Malach. II. 14. coniux vocatur *ſocia & uxor fœderis, inter quam & maritum Deus ipſe teſtificatus ſit.* Ergo non poſſunt absque violatione fœderis coram Deo initi coniuges mutuo diſſenſu a ſe invicem diſcedere. 5.) Magna igitur differentia eſt inter matrimonium, quod eſt divina & indiſſolubilis unius maris & unius fœminæ in unam carnem coniunctio, & alios civiles contractus, qui & ipſi non poſſunt perpetuo & ſemper mutuo diſſenſu reſcindi; quanto igitur magis iniquum foret coniuges, qui per matrimonium in carnem unam coaluerunt, animorum diſſenſu iterum ſeiungi. 6.) Apoſtolus expreſſis verbis mandatum Domini repetit & inculcat 1. Cor. VII. 10. *Iis, qui matrimonio iuncti ſunt, praecipio non ego, ſed Dominus: Uxor a viro non diſcedat. Vir uxorem non dimittat.* At ſi mutuo diſſenſu matrimonia ſolverentur, liberum eſſet uxori a viro diſcedere, & viro uxorem dimittere. 7.) Ex temerariis illis divortiis mutuo animorum diſſenſu factis multa in familiam ac poli-

tiam redundarent incommoda. Quid enim fiet de liberis ex illo matrimonio natis, quis curam eorum ſuſcipiet, quis in timore Domini eos educabit? liberorum favor impetrat, matrimonii ſolutionem debere eſſe difficiliorem. 8.) Merito igitur Juſtinianus nov. 117. ut liceat matri & aviæ capit. 10. divortia ex mutuo conſenſu facta penitus abrogavit. *Quia*, inquit, *ex conſenſu aliqui uſque ad praeſens alterna matrimonia ſolvebant, hoc de caetero fieri nullo finimus, niſi forte caſtitatis concupiſcentia quidam hoc fecerint*, de qua adpendice exceptiva quid ſtatuendum, ex ſequentibus adparebit.

Impedimenta matrimonium contrahendum impedientia & contractum diſſolventia.

§. DCXL. His in genere præmiſſis ad ſpeciales diſſolutionis matrimonialis cauſas ab aliis enumeratas ad trutinam verbi expendendas deſcendemus. Conſiderabimus autem primo omnium ea, quæ canoniſtæ & ſcholaſtici vocant *impedimenta matrimonium contrahendum prohibentia, & contractum diſſolventia*, quæ ſuperius §. 171. ſunt enumerata. Quamvis enim proprie & adcurate loquendo illa impedimenta non ſint cauſæ divortiorum, cum non dirimant matrimonium aliquod verum ac ratum, quod ab initio fuerit firmum & legitimum, ſed duntaxat oſtendant, inter eos, qui cum aliquo horum impedimentorum contrahunt, verum & ratum matrimonium nunquam contractum fuiſſe, nec in coniugum loco haberi eos poſſe, qui ea ratione cohabitare cœperunt; tamen cum 1.) divortium in genere acceptum dicatur quævis diſſolutio matrimonii, ſive de iure ſive de facto illud fuerit contractum; 2.) cum quædam ex illis impedimentis etiam a noſtris inter divortiorum cauſas numerentur; 3.) denique cum de illis impedimentis omnibus ac ſingulis non ſit eadem noſtra, quæ canoniſtarum & ſcholaſticorum ſententia; ideo ipſa neceſſitas requirit, ut ſigillatim ea expendamus, & quid de unoquoque eccleſiæ noſtræ ſtatuant, explicemus. Impedimenta illius generis numerantur *duodecim*, quæ memoriæ cauſa incluſa ſunt quibusdam verſiculis ſupra enumeratis, in quibus hac ſerie proponuntur.

I.) Error perſonae.

§. DCXLI. I.) *Error*, videlicet *perſonae*. Cum enim error conſenſui oppoſitus ſit multiplex, ut vidimus ſuperius cap. IV. ſect. II. art. II. §. 102. ſciendum, non quemvis errorem, ſed eum duntaxat, qui *perſonae error* vocatur, quando ſcilicet in ipſa perſona erratur, id eſt, quando quis contrahit cum una, exiſtimans ſe contrahere cum alia, matrimonium facere irritum. Conſentimus igitur canoniſtis, perſonæ errorem non tantum ſponſalia, ſed etiam matrimonium facere irritum, niſi ſcilicet errore comperto per conſenſum ſubſequentem illud fiat ratum, quod antea ſua natura erat irritum, cuius rei exemplum in Iacobo patriarcha proponitur, qui ex ἐπιεικείᾳ Leam pro Rachele ſubſtitutam in thoro maritali ſecum retinuit, quam ſtricto iure uſus repudiare potuiſſet.

II.) Conditio ſervitutis.

§. DCLXII. II.) *Conditio*, ſcilicet *ſervitutis*. Quando enim quis ſervam accipit, quam liberam eſſe credebat, & vice verſa, ſi quæ ſervo nubit, quem putabat eſſe liberum, tunc matrimonium eſſe irritum, canoniſtæ pronunciant. Sed hic duæ addendæ ſunt limitationes. Prima, quod *hoc impedimentum accipiendum ſit de mancipiis & emtitiis*, in quos domini perpetuum habuerunt dominium, ita ut contractus ab illis celebrati ſine dominorum conſenſu irriti haberentur, quemadmodum etiam in iure moſaico ſervus uxorem, quam in ſervitute duxerat,

xerat, & liberos in ſervitute genitos domino cogebatur relinquere, quando ſervitute exibat. Alia vero ratio eſt noſtrorum ſervorum & ancillarum, qui ex ingenuis nati ipſi quoque ſunt ingenui, & ad ſervitia certi temporis mercede ſe conduci patiuntur, cum illis perſonæ liberæ matrimonium contrahere poſſunt, & ſi vel maxime error conditionis interveniat, tamen coniugium eſt ratum. Secunda, quod, *ſi tempore copulae ſciverit maritus liber uxoris conditionem ſervilem, tunc matrimonium valet, nec reddi poteſt irritum*, ſi vel maxime eam tempore conſenſus ignoraverit; ſed ſi non tantum conſenſus, verum etiam copulæ tempore ſervilem illam conditionem ignoraverit, non poterit eiusmodi copula homini libero erranti præiudicare. Idem iudicium eſto de fœmina. Piſo Soaccius tract. de ſponſal. part. II. p. 112. *Conditio non eſt ſeparatim pro impedimento ponenda, ſed ſub errore comprehendenda, quia per ſe prohibitionem non inducit, nam nulli dubium eſt, quod inter ſervos hodie matrimonium conſiſtere poteſt, & liber etiam ancillam ducere, ſi ſcit ipſam ancillam eſſe, ſecus ſi ignoret, & ſic error conditionis eſt, qui impedit matrimonium, non conditio ipſa.* Lutherus in lib. de vit. coniug. anno 1522. edit. tom. II. Jen. Germ. f. 154. de primis illis duobus impedimentis, errore & conditione, ſic pronunciat: *Irrthumb heiſt, wenn mir Katharin vertrauet würde, und legten mir Barbaram bey, das mag man zerreiſſen und die andere freyen. Anhang heiſt, wenn ich eine nehme, die da frey ſeyn ſolte, und befünde ſich hernach, daß ſie leibeigen wäre, das gehet auch wol hin. Aber ich halte, wo Chriſtliche Liebe were, künte der Mann dieſe beyde Vrſachen leichtlich endern, daß keine groſſe Noth da were. Auch ſo geſchicht ſolches beydes iezt nimmer, oder gar ſelten, und iſt beydes wol zu faſſen in eins, nemlich in Irrthumb.* Coniungimus autem hiſce duobus impedimentis libero conſenſui oppoſitis duo alia, videlicet 1.) *defectum conſenſus paterni* in nuptiis liberorum ſub parentum poteſtate adhuc conſtitutorum, propter quem matrimonium reddi irritum, oſtendimus ſuperius cap. IV. ſect. II. art. I. §. 59. 2.) *errorem qualitatis ſubſtantialis*, quando quis ducit compreſſam ab alio, quam putat eſſe virginem, propter quem itidem diſſolutionem a parte innocente peti poſſe, demonſtravimus ſuperius cap. IV. ſect. II. art. II. §. 111.

§. DCXLIII. *Votum*, ſcilicet *religionis*. Diſtinguunt autem inter votum continentiæ *ſimplex & ſolenne*. III.) *Votum religionis.*

Votum ſimplex ſtatuunt *impedire matrimonium contrahendum, ſed non diſſolvere matrimonium poſt votum contractum: votum ſolenne iudicant non tantum impedire matrimonium contrahendum, ſed etiam diſſolvere matrimonium poſt ipſum votum celebratum.* Bellarminus de matrimonio cap. 21. Quod votum ſimplex non dirimat matrimonium poſt votum contractum, libenter acceptamus. Quæſtionem priorem, an votum continentiæ ſimplex abſolute ac ſimpliciter impediat matrimonium contrahendum, breviter tractavimus cap. IV. membr. II. art. I. §. 229. latius vero eamdem expoſuimus, & idoneis argumentis negativam quæſtionis partem confirmavimus cap. X. ſect. I. §. 545. Quæſtionem alteram de voto continentiæ ſolenni, an dirimat matrimonium poſt votum contractum, breviter adtigimus cap. V. membr. II. art. I. §. 229. illa igitur hoc loco plenius explicanda reſtat. Statuimus igitur, matrimonia poſt votum ſolenne continentiæ contracta non eſſe irrita nec diſſolvenda, quam ſententiam probamus dupliciter: 1.) ex eo, quod contraria pontificiorum opinio ſit ἄγραφος, 2.) quod ſit ἀντίγραφος. Ἄγραφον eam eſſe tacite concedit Bellarminus, quando

do

do enim ex profeſſo tractat hanc quaeſtionem lib. de matr. cap. 21. prop. 1. nullum pro adſtruenda ſua opinione adfert *ſcripturae dictum*, ſed duntaxat autoritatem *conciliorum, pontificum, patrum*, cui ſubiungit quandam rationem, quam ex verbo Dei ductam adſerit, cum eidem potius ſit contraria, ut ſuo loco adparebit. Atqui decreta conciliorum, reſponſa pontificum, dicta patrum non poterunt articulum aliquem fidei condere, vel conſcientiam tranquillam reddere, niſi ex verbo Dei perſpicua & clara teſtimonia adferantur. Quod pontificiorum opinio ſit ἀνέγγραφος, probamus: 1.) Ex *diſerta & expreſſa Chriſti deciſione*. Matth. XIX. 6. *Quod Deus coniunxit, homo non ſeparet.* Jam vero coniugium eorum, qui, poſtquam votum continentiae emiſerunt, dono illo ſeſe deſtitutos animadvertentes coniugii remedium divinitus illis, qui uruntur, propoſitum arripuerunt, & fidem coniugalem honeſtae perſonae dederunt, illorum, inquam, coniugium eſt divina coniunctio. Ergo humana autoritate ſeparari nequaquam debet. Quidquid de voto continentiae hic excipiant pontificii, ad illud facile reſponderi poteſt ex illis, quae de voto iſto coelibatus diſputata ſunt ſuperius. 2.) Ex *apoſtolica huius deciſionis repetitione*. 1. Cor. VII. 10. *Iis, qui matrimonio iuncti ſunt, praecipio non ego, ſed Dominus: Vxor a viro non diſcedat, & vir uxorem non dimittat.* Ergo qui poſt votum continentiae nuptias celebrarunt, non debent a ſe invicem diſcedere. 3.) Ex *voti huius conditione*. Oſtendimus ſuo loco, donum continentiae eſſe ſpeciale; de quo nullum exſtet mandatum, quod voveri debeat, nulla promiſſio, quod omnes illud deſiderantes & expetentes precibus a Deo impetrare poſſint, quin potius illis, qui continere nequeunt, & uſtiones ſentiunt, coniugii remedium divinitus eſt praeſcriptum. Ergo qui temere & nondum ſatis exploratis viribus illud praeſtiterunt, ſi malum uſtionis & periculum ſcortationis ſentiant, nulla voti ratione habita matrimonium contrahere poſſunt. 4.) Ex *matrimonii a votariis illis contracti permiſſione*. Demonſtravimus ſuperius, quod votum coelibatus nemini debeat eſſe laqueus, quo ita conſtrictus teneatur, ut, etiamſi poſtea graviſſimis ſatanae tentationibus propter incontinentiam ſubiectus, uſtionis flammis, fornicationis periculo, pollutionibus carnis, &c., quae ex immunditie conſequitur, perditioni corporis & animae expoſitum ſeſe videat, tamen non poſſit ex eo liberari & extricari; ſed ſi continere nequeant & urantur, qui continentiam virginalem incaute voverunt, coniugii remedium arripere poſſe. 5.) Ex *veteris eccleſiae teſtificatione*, quam propoſuimus cap. X. ſect. I. §. 551. 6.) Ex *ipſorum adverſariorum hypotheſi*. Matrimonium poſt votum *ſimplex* contractum non redditur irritum. Ergo nec matrimonium poſt votum *ſolenne* contractum debet reddi irritum. Rationem *conſequentiae* damus hanc, quia votum ſolenne a ſimplici non diſtinguitur eſſentialiter, ſed tantum accidentaliter, nec coram Deo, ſed tantum coram eccleſia, ut ex ſeq. adparebit. Polyd. Virgilius lib. VII. de invent. cap. 2. *Divus Auguſtinus Baſilio aequalis permultis rationibus probavit, connubia poſt votum contracta non debere dirimi, ut in decr. 27. q. 1. c. Nuptiarum exſtat.* Gratianus poſt c. Diac. 1. diſt. 27. *Si diaconus a miniſterio ceſſare voluerit, contracto matrimonio licite poteſt uti, nam etſi in ordinatione ſua caſtitatis votum obtulerit, tamen tanta eſt vis in ſacramento coniugii, quod nec ex violatione voti poteſt diſſolvi ipſum coniugium.*

§. DCXLIV. Pontificii contra pronunciant, *votum ſolenne continentiae eſſe impedimentum non ſolum prohibens matrimonium contrahendum, ſed etiam dirimens contra-*

tractum. Concilium Trid. ſeſſ. XXIV. canon. 9. *Si quis dixerit, clericos in ſacris ordinibus conſtitutos vel regulares caſtitatem ſolenniter profeſſos poſſe matrimonium contrahere, contractumque validum eſſe, non obſtante lege eccleſiae vel voto, & oppoſitum nihil aliud eſſe, quam damnare matrimonium, poſſeque omnes contrahere matrimonium, qui non ſentiunt caſtitatis, etiam ſi eam voverint, donum, anathema ſit.* Bellarminus de matrimonio cap. XXI. propoſ. 3. *Votum ſolenne continentiae dirimit matrimonium poſt ipſum votum celebratum.* Lib. de monachis cap. XXXIV. reſp. ad 19. *Convenit inter theologos, matrimonium poſt votum ſolenne contractum eſſe nullum.* Toletus lib. IV. inſtruct. ſacerd. cap. XVI. *Vovens continentiam & poſtea uxorem ducens, quamvis mortaliter peccat, non tenetur eam ſervare.* Maldonatus in ſumm. q. 12. art. 5. *Quidquid ſenſerint multi antiqui autores, an ſit verum matrimonium contractum ab iis, qui votum ſolenne caſtitatis fecerunt, tamen nunc certum eſt, matrimonium illud non eſſe verum.*

Diſſenſiones pontificiorum de matrimonio poſt votum contracto.

Antequam vero pontificiorum argumenta examinemus, probe animadvertendum, quod ne ipſi quidem pontificii de eo conſentiant, an matrimonium illud, quod poſt votum continentiæ ſolenne contrahitur, ſit irritum *iure eccleſiaſtico* tantum, an vero etiam *iure divino & naturali*, quam diſſenſionem ipſis Bellarmini verbis proponere placet. Lib. de monach. c. 34. ſic ſcribit: *Utrum poſt ſolenne votum nullum ſit matrimonium iure divino & naturali, an ſolum iure eccleſiaſtico, quaeſtio eſt. Nam Albertus, Thomas, Bonaventura, Richardus, Durandus in lib. IV. ſent. diſt. 38. & Dominicus a Soto lib. VII. de iuſt. & iur. q. 2. art. 5. volunt, iure divino ac naturali matrimonium nullum eſſe, ſi poſt votum ſolenne contrahatur. At Scotus & Paludanus* in lib. IV. diſt. 38. *& Cajetanus* in II. 2. q. 88. art. 7. *& omnis ſchola iureconſultorum* (canoniſtarum) *ut refert Panormitanus in c. Rurſus. Qui clerici vel voventes &c. adſerunt, ſolo iure eccleſiaſtico matrimonium irritum eſſe, quod poſt votum ſolenne contrahitur. Utraque ſententia probabilis eſt, nec eſt noſtrae conſiderationis hoc loco quaeſtionem iſtam definire.* Lib. de matrim. cap. 21. propoſ. 3. *Multi iique graviſſimi theologi, Thomas, Bonaventura, Albertus, Richardus, Durandus, Dominicus a Soto & alii contendunt, votum ſolenne iure divino ac naturali dirimere matrimonium. Quorum haec eſt potiſſima ratio, quia votum ſolenne non eſt ſimplex promiſſio Deo facta, ut eſt votum, quod dicitur ſimplex, ſed eſt traditio de praeſenti ſui ipſius in perpetuum Chriſti obſequium, & ea traditio a Chriſto per miniſtros ſuos accepta ac probata eſt. Quare differt votum ſolenne a ſimplici, ut coniugium de praeſenti contractum a ſponſalibus de futuro. Sed iure divino ac naturali nemo poteſt alteri dare, quod ſuum non eſt, & ſi dederit, irrita eſt donatio. Igitur iure naturali & divino irritum eſt coniugium poſt votum ſolenne. Et quidem ſi ex ſcripturis aut evidenti aliqua ratione demonſtrari poſſet, votum ſolenne differre a ſimplici, quod in illo ſit donatio de praeſenti, in iſto vero promiſſio tantum de futuro, non oportet aliam quaerere rationem. Tamen quia principium illud multi negant, ut Scotus, Paludanus, Cajetanus & omnes iuris canonici interpretes, & contra potius exiſtimant, ſolo eccleſiae decreto factum eſſe, ut votum ſolenne dirimat matrimonium, ideo probandum ſupereſt, eccleſiam potuiſſe hoc impedimentum matrimonii conſtituere.* Hæc omnia Bellarminus, circa quæ notamus, 1.) diſſenſionem illam non eſſe de quæſtione parvi momenti, ſed de re longe maxima. Id enim quæritur, an Deus ipſe in verbo ſuo matrimonia poſt votum ſolenne contracta iudicet irrita; an vero tantum *eccleſiae* (hoc eſt, ut ultima analyſis docet, *pontificis Romani*) decreto ta-

talia matrimonia ſint irrita? Si prius, nullo eccleſiae decreto matrimoniorum illorum firmitas ſtabiliri poteſt: cap. *sunt quidam &c.* XXV. q. 1. *Si pontifex id, quod docuerunt prophetae & apoſtoli, deſtruere, quod abſit, niteretur, non ſententiam dare, ſed magis errare convinceretur.* Atqui oſtendimus ſuperius, per papalem diſpenſationem monachorum & monialium matrimonia ſæpius fuiſſe confirmata. Item matrimonia illa ſemper & perpetuo in eccleſia iudicari debuiſſent irrita, quia ius divinum ac naturale eſt perpetuum & immutabile. Cur ergo Bellarminus de monach. cap. XXXIV. ad Auguſtini & Hieronymi dicta reſpondet, *decretum eccleſiaſticum, quo inhabiles fiunt ad matrimonium, qui votum habent ſolenne, ad eorum notitiam non perveniſſe?* Si poſterius, in arbitrio eccleſiæ, id eſt, pontificis, relictum erit talia matrimonia facere rata. 2.) Cum ergo tanti ponderis ac momenti ſit illa quæſtio, debuiſſet Bellarminus alterutri parti ſeſe adiungere, quod tamen neutiquam facit, ſed ἐπαμφοτερίζων utramque ſententiam dicit eſſe probabilem, & quamvis in lib. de matr. in poſteriorem ſententiam magis inclinare videatur, tamen mentem ſuam plane & perſpicue non exponit. 3.) In iure canonico habetur expreſſa pontificis deciſio, quam Bellarminus non debuiſſet prætermittere, multo minus in dubio eamdem relinquere. Sic enim ſcribit Bonifacius VIII. ad Biterenſem epiſcopum cap. unic. de vot. & voti redemt. in 6. *Nos adtendentes, quod voti ſolennitas ex ſola eccleſiae conſtitutione ſit inventa, matrimonii vero vinculum ab ipſo eccleſiae capite, rerum omnium conditore, ipſum in paradiſo & in ſtatu innocentiae inſtituente, unionem & indiſſolubilitatem acceperit, praeſentis declarandum duximus oraculo ſanctionis, illud ſolum votum debere dici ſolenne, quantum ad poſt contractum matrimonium dirimendum, quod ſolennizatum fuerit per ſuſceptionem ſacri ordinis, aut per profeſſionem expreſſam vel tacitam factam alicui de religionibus per ſedem apoſtolicam adprobatis. Reliqua vero vota etſi quandoque matrimonium impediant contrahendum, & quanto manifeſtius ſunt emiſſa, tanto propter plurium ſcandalum & exemplum durior pænitentia transgreſſoribus debeatur, non tamen reſcindere poſſent matrimonia poſt contracta.* Atqui ſi ex ſola eccleſiæ conſtitutione voti ſolennitas eſt inventa, utique etiam ex ſolo eccleſiæ decreto dependet, quod votum ſolenne continentiæ matrimonium poſt illud contractum irritum reddat, quod non faciat votum ſimplex. Lombardus lib. IV. ſent. diſt. 37. matrimonium poſt votum ſimplex contractum ideo non dirimi adſerit, quia *ſimplex votum probari non poteſt*. 4.) Diſtinctio illa, quod votum ſimplex ſit tantum *promiſſio de futuro*, votum ſolenne *donatio de praeſente*, caret omni fundamento ſcripturæ. Quando enim promiſſio perpetuæ continentiæ libera voluntate fit Deo excellentioris boni gratiâ, (quam promiſſionem votum ſimplex) tum non tantum eſt promiſſio de futuro ſed etiam donatio de præſente, quia talis perſona ex hypotheſi pontificiorum tradit ſe in ſponſam Chriſto, & ſpirituale matrimonium cum eo contrahit, quamvis ergo non accedant ſolennitates ex eccleſiae conſtitutione inventæ, ipſi tamen (ut ſic loquar) ſubſtantiæ voti nihil deceāit, ſed per illud efficax obligatio introducitur, cum ſolennitates ſint duntaxat externum aliquod accidens ſubſtantiam rei non mutantes nec variantes. Vidit hoc Bellarminus, ideo hypothetice loquitur: *Si ex ſcripturis aut evidenti aliqua ratione demonſtrari poſſet, votum ſolenne differre a ſimplici, quod in illo ſit donatio de praeſenti, in iſto vero promiſſio tantum de futuro, non oportet aliam rationem quaerere.* Atqui Bellarminus poſtea quærit rationem aliam, videlicet decre-

:tum eccleſiæ. Ergo agnoſcit, di-ionem illam nec ex ſcripturis nec :nti aliqua ratione demonſtrari poſſe.

menta nini I.) *:oritate.*

§. DCXLV. Videamus duplex Bellarmini argumentum. *Prius* deſumtum eſt ex *autoritate triplici, conci-t, pontificum & patrum*, ad quam *nere* reſpondemus, 1.) concilia, fices & patres non poſſunt novum em fidei articulum extra verbum :re, nec ſub opinione neceſſitatis & s aliquid inſtituere. Ex verbo igi-emonſtrari primo omnium oporte-talia coniugia eſſe irrita. 2.) Nec liorum decreta nec patrum dicta pontificis Romani autoritatem ad :cleſiaſticum introducendum apud ficios quidquam valent, ut ſuo lo-monſtravimus; potuiſſet igitur Bel-nus concilia & patres omittere, erte pontificum decreta primo loco :are. 3.) Quædam pro noſtra ſen-. ex patribus & conciliis adduximus ius in quæſtione illa: *An votum ſo-impediat matrimonium contrahendum?* im non impedit matrimonium con-ndum, longe minus diſſolvere pot-ntractum. Auguſtinus diſerte ſta-*eos graviter peccare, qui nubentes otum invicem dirimunt*, cuius ſenten-itatur in iure canonico cap. *Qui-&c.* diſt. 27. cap. *Nuptiarum &c.* II. q. 1. cui non potuit Bellarminus reſpondere, quam quod *notitia iu-ius eccleſiaſtici ad Auguſtinum non per-:t.* Utinam vero notitia illius iu-unquam ad eccleſiam perveniſſet, divino & naturali iuri adverſetur, ſtea oſtendemus. Gregorius epiſt. IX. & habetur cap. *Sunt qui &c.* II. q. 2. *Sunt, qui dicunt, religionis coniugia debere diſſolvi, verum ſcien-ſt, ſi lex hoc humana conceſſit, lex ta-livina prohibuit. Per ſe enim veritas dicit, quod Deus coniunxit, homo non ſe-paret.* 4.) Diſtinguendum inter concilia *vetuſtiora & recentiora.* Vetuſtiora, utpote Toletanum & Chalcedonenſe, nequaquam illud ſtatuunt, quod Bellarminus in eis ſtatui adſerit, ut dicto loco oſtendimus, ſed pœnitentiam tantum nubentibus poſt votum iniungunt; recentiora, ut & pontificum decreta non moramur. Cyprianus noſtram potius confirmat ſententiam, uti itidem dicto loco demonſtravimus. Ac perquam abſurdum eſt, quod Bellarminus hoc loco ſcribit: *Quamvis illi, cum quibus ſacrae virgines dormierant, non ſe maritos earum dicerent, tamen idem iudicium de illis Cyprianus feciſſet, ſi ſe maritos earum profiteri voluiſſent.* Num vero idem flagitium, ſi virgo ſacra ſcortetur, & ſi matrimonium ineat? Cyprianus ibidem illud diſerte negat. Baſilii, Chryſoſtomi & Ambroſii dicta nituntur illa hypotheſi, quod per cœlibatus profeſſionem deſponſatio facta ſit inter Chriſtum & virginem votivam, ſed hypotheſin illam ab Auguſtino confutari oſtendimus ſuo loco.

§. DCLXVI. *Poſterius* deductum eſt ex *ratione duplici*, quarum prior demonſtrare debet, *eccleſiam potuiſſe votum ſolenne conſtituere impedimentum matrimonium dirimens.* Poſterior probare debet, *eccleſiam habuiſſe graves & iuſtas id ipſum conſtituendi cauſas.* Nos utrumque negamus, audiamus igitur Bellarmini probationes. I.) *Eccleſia ab antiquiſſimis temporibus tum in conciliis tum per ſummos pontifices hoc ſtatuit. Fortaſse etiam hoc de apoſtolica traditione deſcendit. Nam Cyprianus, Baſilius & Ambroſius, qui hoc impedimentum agnoſcunt, ante ea concilia eosque pontifices vixerunt, a quibus hoc decretum factum videtur, & ideo concilia & pontifices non tam novi aliquid ſtatuiſſe, quam vetus decretum inno-*

II.) *Ex ratione.*

innovaſſe aut declaraſſe cenſendi ſunt. Reſp. 1.) Vera eccleſia utpote Chriſti ſponſa vocem ſponſi ſui in propheticis & apoſtolicis ſcripturis ſonantem audit & ſequitur; ab ea ſi diſcedit, hactenus non facit veræ eccleſiæ officium. 2.) Iam vero ne unico quidem ſcripturæ dicto probari poteſt, votum ſolenne continentiæ eſſe impedimentum matrimonium dirimens. Contra autem Chriſtus diſerte pronunciat: *quod Deus coniunxit, homo non ſeparet.* Matth. XIX. 6. 3.) Votum illegitimum non poteſt convellere ordinationem divinam. Atqui votum continentiæ in perſonis peculiari illo dono non inſtructis eſt illegitimum, ut ſuo loco oſtendimus. Ergo non poteſt convellere divinam coniugii ordinationem. 4.) Bellarminus dubitanter pronunciat, *fortaſſe de apoſtolica traditione hoc deſcendere.* Sed illud *fortaſſe* non ſufficit ad conſcientiam tranquillandam & divinam coniugum ad individuam vitæ conſuetudinem coniunctionem diſiungendam. 5.) Patres nuſpiam adfirmant, ſe id habere *ex traditione apoſtolica.* 6.) Nec concilia nec pontifices, qui id ſtatuunt, ad antiquiſſima eccleſiæ tempora pertinent, nec patres conſtanter id adſeruerunt, ut ex dictis conſtat.

§. DCXLVII. II.) *Illegitimas facere perſonas ad matrimonium non eſt mutare ſacramenti eſſentiam, ſed ratum vel irritum facere contractum humanum; qui in ſacramento matrimonii praerequiritur. Non enim Chriſtus declaravit, quis contractus humanus ſit habendus legitimus, quis illegitimus, ſed ea declaratione praeſuppoſita voluit contractum humanum legitimum inter virum & faeminam ſacramentum eſſe. Poſſe autem eccleſiam eiusmodi contractus legitimos vel illegitimos decreto ſuo reddere perſonas habiles vel inhabiles efficiendo probatur: 1.) quia cura eccleſiae gubernandae apoſtolis & eorum ſucceſſoribus eſt commiſſa Luc. X.* Qui vos audit, me audit. *Matth. XVI.* Tibi dabo claves. *Ioh. XXI.* Paſce oves meas. *Nam ad eum, qui praeeſt, pertinet leges condere de actibus humanis, eosque regere & ratos vel irritos facere.* 2.) *In teſt. vet. praeter ius divinum naturale erant etiam certae leges poſitivae iudiciales adcommodatae illi populo tum circa matrimonia, tum circa alios contractus humanos. Illae autem leges abrogatae ſunt, nec habemus alias a Chriſto praeſcriptas. Ergo neceſſe eſt, in eccleſia eſſe poteſtatem ſimilium legum pro locis & temporibus ſanciendarum, alioquin chriſtiana reſpublica imperfectiſſima ac plane miſerrima eſſet.* 3.) *Poſſunt reges politici, qui reipublicae praeſunt, circa humanos contractus humanas leges ferre, eosque certo modo factos ratos, ſecus autem irritos eſſe decernere ob communem pacem & concordiam populorum; ergo poterunt etiam id principes eccleſiaſtici ob ſalutem aeternam animarum.* Reſp. 1.) Coniugium non eſt contractus humanus, ſed divina unius maris & unius fœminæ ad individuam vitæ ſocietatem coniunctio. Nam non de primis tantum coniugibus, Adamo ſcilicet & Eva, ſed etiam de omnibus illis, qui adhuc hodie legitime & iuxta normam verbi coniunguntur, Chriſtus pronunciat: *Quod Deus coniunxit, homo non ſeparet,* Matth. XIX. 6. 2.) Quomodo matrimonium pontificiis eſſe poterit *contractus humanus,* cum in ſacramentorum proprie ſic dictorum claſſem illud numerent? 3.) Quod Deus unicuique reliquit liberum, eccleſiæ conſtitutione non poteſt fieri abſolute neceſſarium. Illegitimas ergo perſonas ad matrimonium facere, eccleſiæ non licet, cum matrimonii libertas omnibus ſit divinitus conceſſa, quin imo cum illis, qui uruntur & continere non poſſunt, mandatum ſit, ut remedio coniugii utantur. 4.) Qua veritatis ſpecie dici poteſt, *quod Chriſtus non declaraverit, quis matrimonii contractus ſit legitimus vel illegitimus,* cum a poly-

a & divortiis in populo Iſraelitico
is nos revocaverit ad primam con-
inſtitutionem, quam veluti nor-
in omnibus de coniugio motis con-
rſiis ſequamur, cumque unicam
tii cauſam ſtatuerit, videlicet adul-
m. 5.) Aliter apoſtoli, aliter eo-
ſucceſſores eccleſiam gubernant.
toli immediato Spiritus ſancti du-
& impulſu inſpirati eccleſiam gu-
runt, ſucceſſores apoſtolorum in
terio eccleſiaſtico ad verbum ad-
i ſunt & adligati. Quid? num
ficem, cardinales & epiſcopos,
apoſtolorum ſucceſſores Bellarminus
t, immediatam Spiritus ſancti adſi-
am, æque ut apoſtolos habere cen-
ius? 6.) Leges moſaicæ de prohi-
cognationis gradibus non fuere iu-
es poſitivæ, ſed pertinuerunt ad le-
moralem ac naturalem, ut ſuo lo-
endimus. 7.) Diſcrimen eſt inter
nationem politicam & *eccleſiaſticam*.
ſtratus poteſtatem habet divinitus
i ferendi leges honeſtas ad ſtatum
que reipublicæ adcommodatas, ſed
ac morum normam in eccleſia per-
obſervandam Deus ipſe in verbo
ropoſuit, cui nec addere nec detra-
quidquam licet, quod ad externam
& ἐυχημοσύνην adtinet, eccleſiæ
id relictum. 8.) Cui competat po-
ferendarum legum eccleſiaſtica-
in tractatu de magiſtratu fuit ex-
im.

DCXLVIII. III.) *Eccleſia habuit cauſas votum ſolenne impedimentum monii dirimens conſtituendi.* 1.) *Qui ſolennia continentiae ſuſcipiunt, illi ſta- vitae mutant, & ab imperfecto ad per- n adſcendunt; abſurdum autem eſſet, m poſtea iterum redirent ad ſtatum im- ctum.* 2.) *Qui haec vota faciunt, ma- deliberatione & praecedente diuturna probatione faciunt: incongruum autem eſt, ut id, quod maturo conſilio factum eſt, ite- rum mutetur.* 3.) *Vota ſolennia regulari- ter, publice & coram teſtibus multis imo to- to populo inſpectante fiunt, ergo non poſ- ſunt ſine ingenti ſcandalo violari. Quare decuit eccleſiam providere, ne id mutari poſ- ſit, medium autem efficaciſſimum providendi fuit, irritare matrimonia poſt eiusmodi vota contracta.* 4.) *Qui vota ſolennia faciunt, non ſolum Deo ſeſe obligant, ſed etiam ſponte ſe ſubiiciunt eccleſiae, ut ab ea cogi poſſint, etiam per viam iudicii, proinde que- ri non poſſunt, ſi eos inhabiles ad matrimo- nium eccleſia facit.* Reſp. 1.) Nulla pot- eſt eſſe cauſa iuſta & ſufficiens irritum fa- ciendi matrimonium, quod iuxta leges coniugii divinitus ſancitas eſt contra- ctum; alias humana autoritas & eccle- ſiaſtica poteſtas effertur ſupra verbum, quod tale matrimonium pronunciat eſſe ratum & indiſſolubile. 2.) Perfectio chri- ſtiana conſiſtit in fide Chriſti & ſincero veræ pietatis ſtudio, quod tam in vita coniugali quam cœlibe locum habet, quin imo fieri poteſt, ut in vita coniugali ma- ior ſit perfectio quam in cœlibatu, ut multis oſtendimus ſuperius. Plus Deo placet *humile coniugium* quam *ſuperbus cœ- libatus*. 3.) Tota argumenti ſtructura ni- titur illa hypotheſi, quod *votum perpetuae continentiae a quibusvis perſonis quocunque modo praeſtitum ſit Deo gratum & ſtricte ſervandum*, etiamſi votarii illi animad- vertant, ſe dono illo non eſſe inſtructos, ſed coniugii remedio indigere, qua de re quid ſtatuendum ſit, in doctrina de cœlibatu fuit late diſputatum. 4.) An vota illa ſolennia ſemper fiant magna de- liberatione & diuturna probatione præ- cedente, merito dubitatur, praxis con- trarium demonſtrat. 5.) Matrimonia li- berorum ſine parentum conſenſu contra- cta fatetur Trident. concilium eſſe *ſcan- dalis plena*, neque tamen eadem pronun- ciat irrita. 6.) Illud duntaxat argumenta addu-

adducta probant, quod a ſtatu vitæ cœlibis, quam quis præcedente deliberatione & probatione diuturna elegit, non ſit temere absque urgente neceſſitate diſcedendum, ſed ex eo nondum inferri poteſt, quod ſi quis neceſſitate coactus ab eo diſcedat & matrimonium ineat, tunc matrimonium illud ſit diſſolvendum ſive irritum pronunciandum. 7.) Melius eſt *κρῖμα in iudicio eccleſiae*, quam *κατάκριμα in iudicio Dei*, inquit Epiphanius hæreſ. LXI. Si vel maxime cum ſcandalo quodam coniunctum videatur, ſi quis a ſolenni cœlibatus profeſſione ad matrimonium diſcedat, tamen coram Dei iudicio longe maius malum eſt uſtionibus, pollutionibus & ſcortationibus, ſi non externis, tamen internis perpetuo ſubiectum eſſe, quod metuendum eſt in illis, qui coniugio inito re ipſa teſtati, ſe continentiæ dono deſtitutos eſſe, & coniugii remedio indigere, ſi ab eodem per divortium arceantur. 8.) Qui continentiæ dono inſtructus eſt, non poteſt nec debet eccleſiæ ita ſe obligare, ut ab ea ad perpetuam continentiam cogatur, alias peccat contra regulam apoſtolicam: *Si ſe non continent, nubant, melius eſt nubere quam uri* 1. Cor. VII. 9.

IV.) *Cognatio.*

§. DCXLIX. IV.) *Cognatio*, id eſt, gradus conſanguinitatis & adfinitatis, in quibus contrahere prohibitum. Pontificii cognationis nomine intelligunt 1.) non tantum cognationem *naturalem*, quæ conſanguinitatem & adfinitatem complectitur, ſed etiam cognationem *ſpiritualem*, quæ oritur ex baptiſmo & confirmatione, & cognationem *legalem*, quæ oritur ex adoptione, ac utramque cognationem, tam ſpiritualem quam legalem, non minus quam cognationem naturalem eſſe impedimentum matrimonii dirimens ſtatuunt. 2.) Per prohibitos cognationis gradus intelligunt non tantum eos, qui lege moſaica Lev. XVIII. & XX. prohibentur, ſed etiam eos, quos pontifex in iure canonico prohibitos eſſe voluit, olim quidem usque ad *ſeptimum*, hodie vero usque ad *quartum* gradum. 3.) In gradibus lege divina prohibitis pontifici ſuo diſpenſationem concedunt, non minus quam in illis, qui iure duntaxat eccleſiaſtico prohibentur. Nos 1.) cognationem *naturalem in gradibus conſanguinitatis & adfinitatis divina lege prohibitis* eſſe matrimonii impedimentum & contrahendum impediens, & contractum dirimens concedimus. Quidam putant hic diſtinguendum inter eos, qui *ſcientes in gradibus lege divina prohibitis, & quidem propinquioribus contrahunt*, & eos, qui *ex ignorantia in gradibus divina lege prohibitis, & quidem remotioribus contrahunt*; priorum matrimonia diſſolvenda eſſe concedunt, poſteriores pœnæ magiſtratus ſubiiciendos, interim ex quadam *ἐπιεικείᾳ* matrimonia eorum toleranda eſſe ſtatuunt, nimirum, *ſi bene inter pios conveniat, ſi diu cohabitarint, ſi nati ex coniugio liberi, ſi abs que ſcandalo ſeparari nequeant.* Beuſtius de matrim. pag. 210. Sed nos b. Luthero in epiſt. ad Spalatin. apud Conrad. Portam in paſtorali abſolute & indiſtincte pronunciamus, coniugia in gradibus lege divina prohibitis contracta eſſe diſſolvenda, cuius ſententiæ rationes ignotæ eſſe non poterunt ei, qui, quæ de prohibitione illa ſuperius diſputata ſunt, memoria repetere voluerit. *De lege nemo diſpenſare poteſt, niſi qui eam tulit.* 2.) *Cognationem ſpiritualem* nec dirimens nec impediens *ἐμπόδισμα* eſſe ſtatuimus. 3.) *Cognatio legalis* erit impedimentum prohibens, ſi provinciali quadam lege magiſtratus ſtabilietur, nunquam autem fieri poteſt impedimentum dirimens. 4.) *Pontificiam prohibitionem*, quæ usque ad quartum ſeſe extendit gradum, neutiquam probamus, magiſtratui autem chriſtiano hanc

pote-

poteſtatem concedimus, ut gradibus divina lege prohibitis cum conſenſu miniſterii & eccleſiæ addat quasdam prohibitiones, ſed quæ impedimentum duntaxat prohibens, non autem dirimens introducunt. 5.) Pontifici poteſtatem diſpenſandi in gradibus divina lege expreſſe prohibitis ἀποτόμως negamus, quæ omnia ſuo loco idoneis argumentis ſunt confirmata.

V.) *Crimen.*

§. DCL. V.) *Crimen*, id eſt, *maleficium*, & quidem duplex, 1.) *adulterium*, 2.) *homicidium*. Sanciunt enim canones, *eſſe impedimentum dirimens matrimonium, ſi quis cum ea coniugium contrahat, quam per adulterium polluit, non quidem perpetuo & ſemper, ſed in tribus duntaxat caſibus 1.) cum adulter procurat mortem coniugis ſuae vel mariti adulterae, ut cum adultera coniugium celebrare poſſit, vel contra ſi adultera procuret mortem viri ſui vel uxoris adulteri, ut adulterum in maritum accipiat. 2.) Si adulteri dederint ſibi invicem fidem de matrimonio inter ſe contrahendo poſt mortem uxoris adulteri vel mariti adulterae.* 3.) *Si de facto adulteri inter ſe contraxerint viventibus prioribus coniugibus. Sed duo illi caſus intelliguntur, ſi adulter uterque ſit conſcius vitae coniugis alterius, alioquin enim ſi vir adulterum decipiat adfirmans coniugem ſuam eſſe mortuam, vel contra mulier adulterum decipiat, adfirmans virum ſuum eſſe mortuum, tunc matrimonium non eſt irritum.* Extra hos caſus non dirimi ſtatuunt matrimonium inter adulteros contractum. *Crimen autem homicidii ſine adulterio in uno tantum caſu dirimere matrimonium* ſtatuunt, *quando videlicet in morte alterius coniugum procuranda conveniunt tam vir quam fœmina, qui inter ſe coniugium inire cupiunt, ſi enim alter tantum homicidium procuraret altero inſcio, & adulterium non praeceſſit, matrimonium non dirimitur.* Hæc omnia capitulis ex iure canonico adductis probare ſatagunt. Nos primo omnium magiſtratum officii ſui admonendum dicimus, ut adulteros & homicidas e medio tollat, ita quaæſtio omnis de crimine erit ſublata, ſin vero magiſtratus in officio ſit negligens, dicimus crimen illud adulterii & homicidii eſſe impedimentum matrimonium contrahendum impediens, non autem contractum diſſolvens. Vide ſuperius cap. V. §. 380.

VI.) *Cultus diſparitas.*

§. DCLI. VI.) *Cultus diſparitas*, id eſt, *infidelitas.* Pontificii enim communi conſenſu docent, *matrimonia fidelium cum infidelibus non baptizatis eſſe non ſolum illicita, ſed etiam irrita, cum haereticis autem baptizatis eſſe illicita, non tamen irrita.* Bellarminus de matrim. cap. 23. format has propoſitiones: 1.) *Non licet fidelibus cum infidelibus aut etiam haereticis matrimonia iungere.* 2.) *Matrimonium inter fidelem & infidelem non eſt irritum iure divino, naturali, vel poſitivo, vel certa aliqua lege eccleſiae.* 3.) *Matrimonium inter fidelem & infidelem non baptizatum irritum eſt ex more populi chriſtiani vim legis habente.* 4.) *Poteſt ſummus pontifex, ſi cauſa id poſtulet, cum fideli diſpenſare, ut cum infideli matrimonium contrahat.* Quid de hiſce propoſitionibus ſtatuamus, late expoſitum fuit ſuperius cap. V. §. 386. & ſeqq. Infidelitatem dicimus eſſe impedimentum matrimonium contrahendum impediens, non autem contractum dirimens.

VII.) *Vis.*

§. DCLII. VII) *Vis*, id eſt, *coactio.* Ut enim ignorantia, ita quoque coactio repugnat libero conſenſui, ex quo matrimonium ſuam firmitatem obtinet. Facile igitur concedimus, vim ac metum eſſe impedimentum matrimonium impediens, quin & ſponſalia diſſolvens, ſed an conſummatum etiam matrimonium diri-

dirimendum ſit, ſi alteruter coniugum conqueratur, ſe vi & metu ad illud actum eſſe, non iniuria dubitatur. Quemadmodum enim per conſenſum liberum ſubſequentem hoc impedimentum tollitur, & ſponſalia valida redduntur; ita quoque per ſubſequentem copulam ex libera voluntate ortam idem purgari & corrigi iudicandum. Putarim igitur hic diſtinguendum inter *matrimonium ratum* & *conſummatum*. Vis ſive coactio eſt impedimentum dirimens matrimonium ratum, proinde ſi qua alteri per vim deſponſata & ad benedictionem eccleſiaſticam ſuſcipiendam ab aliis vi & metu coacta poſtea aufugiat & de vi conqueratur, audienda erit cap. *Conſultationi &c.* X. de ſponſalibus & matrim. *Mulieres, quae veniunt ad valvas eccleſiae benedicendae cum ſponſis, & ibi reclamantes adfirmant, ſe nunquam in eorum matrimonium conſenſiſſe audiri (ſponſis legitime probantibus contrarium) non oportet, cum legitimis & idoneis teſtibus non debeat illarum ſimplex adſertio praevalere. Sane illae, quae benedictione accepta mox a ſponſis aufugiunt ante carnis copulam ſubſecutam adſerentes, ſe nunquam in illos veraciter conſenſiſſe, ſed metu illato compulſas verba protuliſſe conſenſus, licet animo diſſentirent, non ſtatim eſt audientia deneganda, ſed de illato metu eſt cum diligentia inquirendum, & ſi talis metus inveniatur illatus, qui potuit cadere in conſtantem virum, erunt non immerito audiendae.* Sed matrimonium *conſummatum* per voluntariam copulam, ac ſponſalia per conſenſum ſubſequentem tacitum vel expreſſum confirmata non poterunt propter antegreſſam coactionem dirimi. Lutherus tom. II. Ienenſ. Germ. de vita coniug. fol. 154. *Wann ich mein Weib haben muß und darzu gezwungen werde, es ſey von Eltern oder mit Gewalt der Obrigkeit, das iſt freylich keine Ehe für GOtt. Aber doch ſolt ein ſolcher den Zwang nicht bewilligen und drob das Land meiden, auff daß er die Magd oder das Weib nicht auffs Narrenſeil führet und betrüge, denn damit biſt du nicht entſchuldiget, daß du darzu gezwungen biſt. Du ſolteſt dich nicht zwingen laſſen deinen Nechſten zu beleidigen, und ehe das Leben laſſen, denn wider die Liebe thun. Denn du wolteſt nicht gern, daß dich iemand beleidiget, er würde gezwungen oder nicht. Darumb kündte ich den nicht ſicher ſagen, der umb dieſer Sachen willen ſich ſcheiden läſſet. Lieber, wenn dich iemand zwünge, mir zu ſtelen oder mich zu tödten, ſolts darumb recht ſeyn? Warumb folgeſt du dem Zwang, der dich wider GOttes Gebot und wider deinen Nechſten zu thun dringet? Doch die Magd ſprech ich frey loß, denn du leſſeſt ſie wider ihren Willen.* Et poſtea: *Wie aber, wenn einer begrieffen wird mit einer Magd, daß man ſie ihm mit der Axt gibt? ob der Zwang auch gelte? Dieſer Zwang gilt nicht, denn die Magd ſihet, daß es Zwang iſt, und wird nicht betrogen. Aber doch iſts recht, daß man ihn zwinget ſie zu behalten, umb deswillen, daß er ſie zu nichte gemacht hat, denn ſolches hat auch Moſes geſchrieben Exod. XXII.* Idem tom. V. Ien. Germ. de cauſ. matrim. fol. 254. *Wie, wenns denn geſchehen iſt, daß ein Kind gezwungen wird zur Ehe, ſoll es auch ein Ehe ſeyn und bleiben? Antwort, ia, es iſt eine Ehe, und ſoll eine bleiben, denn ob ſie wol dazu gezwungen iſt, hat ſie doch mit der That in ſolchen Zwang gewilliget, den angenommen und gefolget, daß ihr Gemahl ehelich Recht zu ihr bekommen hat öffentlich, daß man ſie ihm nun nicht nehmen kan. Da ſie aber den Zwang fürhanden fühlet, ſolte ſie bey zeit dazu thun, ſich des wegern und nicht annehmen, etliche gute Freund anruffen, wo das nicht hülffe, die Obrigkeit erſuchen, oder dem Pfarrer klagen, oder öffentlich mit dem Munde bezeugen, daß ſie es nicht thun wolle, und alſo ſchreyen öffentlich wider den Zwang. Denn dieſe vier Mittel, nemblich gute Freunde anruffen, Obrigkeit erſuchen, dem Pfar-*

lagen, öffentlich ſchreyen, ſolten ia mech- mug ſeyn gezwungene Ehe zu wehren, kans die Obrigkeit mit Recht, oder der rer mit gutem Rath wol allein thun, eiget ſie aber im öffentlichen Verlöbnüß, leſt ſolche Mittel unerſucht anſtehen, ſo ſie halten was ſie gelobt, und hernach ſtill ſchweigen, und nicht klagen noch enden, ſie ſey gezwungen, man ſoll ihr nicht gleuben. Quid ſi vero non ſo- ad deſponſationem ſed etiam ad con- tum iuſto metu quædam fuiſſet coa- nec potuiſſet vel aufugere, vel ma- atus auxilium implorare? Illam de metu conquerentem omnino audien- eſſe, & ſi coactionem legitime pro- erit, ab oppreſſore abſolvendam eſſe camus, quæ ipſa etiam b. Lutheri ententia, ſic enim paulo poſt addit: *m aber ein Fall ſich künd finden, da Kind feſt verwahret, ſolche Mittel nicht e haben, und würde alſo abweſend ver- durch Mittelperſonen, die ſie mit Ge- vergeben, und ſie kündte hernach Zeu- bringen, daß ſie nie nicht bewilliget het dieſe wolte ich loß ſprechen, auch nach Beſchlaffen, denn es geſchicht ihr eben, wenn einer Dirne mit Gewalt ihre Ehre mmen wird, das man heiſt* raptum, *und Ehe zu rühmen iſt, und alle die ſolches en, und darzu helffen, ſind alle ſchul- des Gewalts und des Raubes ihrer El- . Kan man ſie aber bereden, daß ſie ſſe gut ſeyn, und will bey dem Mann en, wie ſie thun müſte in der Türckey, 's deſto beſſer, und wird nun aufs neue h ihre Bewilligung eine rechte Ehe.* ult.

.) *Ordo.* §. DCLIII. VIII.) *Ordo* ſcilicet *ſacer.* Qui enim in maioribus ordinibus eccle- icis conſtituti ſunt, illi propter vo- perpetuæ continentiæ, quod præ- e tenentur, quando ad ſacerdotium iuntur, a coniugio per totum vitæ tempus arceantur, ac ſi de facto matrimonium contrahant, illud irritum pronunciatur. Sed quid de hac matrimonii prohibitione & coacto ſacrificulorum cœlibatu ſtatuendum ſit, in tractatu de miniſterio late fuit expoſitum. Lutherus in lib. de capt. Babyl. capit. de matrim. tom. II. Jen. Lat. f. 281. a. *Impedimentum ordinis eſt merum hominum commentum, praeſertim cum garriant, eo dirimi etiam contractum, ſemper ſuas traditiones ultra Dei mandata exaltantes. Ego quidem de ſacerdotii ordine non iudico, qualis hodie eſt, ſed video Paulum iubere, epiſcopum unius uxoris virum eſſe, ideo non poſſe dirimi matrimonium diaconi, ſacerdotis, epiſcopi, ſeu cuiuscunque ordinis, quamquam hoc genus ſacerdotum & eos ordines non noverit Paulus, quos hodie habemus. Pereant itaque maledictae iſtae hominum traditiones, quae non niſi ad multiplicanda pericula, peccata, mala in eccleſia introierunt. Eſt ergo inter ſacerdotem & uxorem verum & inſeparabile matrimonium mandatis divinis probatum. Quid ſi impii homines illud prohibeant aut dirimant mera tyrannide ſua? Eſto, ſit illicitum apud homines, licitum tamen eſt apud Deum, cuius mandatum ſi contra hominum pugnet mandata, eſt praeferendum.* De tota hac re dicto loco egimus pleniſſime. Recte Syneſius, Cyrenenſis epiſcopus, referente Nicephoro lib. XIV. hiſt. cap. 55. *Omnibus praedico teſtatumque volo, me prorſus non deſerturum eſſe uxorem, quam & Deus ipſe & leges, ipſaque ſacra Theophili manus mihi coniunxit, neque cum illa veluti mœchum clandeſtinam conſuetudinem habiturum, alterum enim minime pium; alterum minime legitimum eſt.* Addimus hoc loco argumentum, quod in tractatu de miniſterio in quæſtione de coniug. ſacerdotum prætermiſſum: quibus fundamentis Bellarminus lib. V. de rom. pont. cap. 8. conatur probare, *non repugnare, ut epiſcopus ſit ſimul ſpiritualis & temporalis alicu-*

 ius

ius provinciae princeps, iisdem demonſtrari poteſt, non repugnare, ut epiſcopus ſimul ſit maritus & eccleſiae doctor. Producit Bellarminus exempla *Melchiſedeci, Noachi, Abrahami, Iacobi, Moſis, Heli & Maccabaeorum, qui fuerunt ſimul principes & pontifices.* Atqui illi ipſi, adeoque omnes vet. teſt. ſacerdotes ſimul & Deo in eccleſiaſtico officio miniſtrarunt, & liberos ex coniugio ſuſceperunt. Adfert quatuor rationes, quas totidem verbis ad coniugium ſacerdotum adcommodare poſſumus. *Primo* ſacerdotium & coniugium *non ſunt contraria*, ſed *utrumque bonum, utrumque a Deo, utrumque laudabile & unum alteri ſervit.* Ergo non pugnant inter ſe, ſed ſimul in eodem ſubiecto eſſe poſſunt. *Secundo* magis diverſa ſunt pax & bellum, quam coniugium & ſacerdotium. Sed *unus & idem princeps poteſt praeeſſe ſenatui & exercitui, togatis & armatis.* Ergo unus idemque epiſcopus poteſt præeſſe eccleſiæ & familiæ. Tertio *poteſt pontifex univerſam eccleſiam regere, & longe lateque patentes regiones imperio politico gubernare, & chriſtianis principibus leges dare.* Ergo multo facilius poterit ſacerdos gregem dominicum verbo paſcere, & familiam ſuam gubernare. *Quarto* qui duxerunt uxores ex epiſcopis in primitiva eccleſia, fuerunt *pii homines*, imo prophetæ & apoſtoli. Ergo non eſt veriſimile, illud eſſe licitum. Provocat Bellarminus ad experientiam, quæ teſtata fuerit, *coniunctionem illam ſummi ſacerdotii & imperii fuiſſe utilem*, nos itidem provocare poſſumus ad experientiam, quæ teſtatur, ſeparationem coniugii & ſacerdotii mundum libidinibus & eccleſiam ſcandalis repleviſſe, ac proinde non ſolum inutilem, ſed etiam multis modis noxiam ac pernicioſam fuiſſe. Agnoſcat igitur Bellarminus, aut argumenta pro coniunctione ſacerdotii & imperii politici non eſſe efficacia, aut eadem pro coniunctione ſacerdotii & coniugii adducta vim eamdem obtinere. Si non obſtat decretum Chriſti, *vos autem non ſic*, quo minus ſacerdotium & politicum imperium in uno homine coniungantur, quanto minus obſtabit decretum eccleſiæ, quo minus ſacerdotium & coniugium in uno homine copulentur.

§. DCLIV. IX.) *Ligamen*, quo ſcilicet quis alteri iam ante obſtrictus & colligatus eſt. Tale ligamen duplex eſſe poteſt: *ſponſaliorum & matrimonii.* Quod *matrimonii* ligamen adtinet, illud omnino prohibet & dirimit matrimonium ſequens. Qui enim *uxori iamdum adligatus* eſt, *non habet corporis ſui poteſtatem ſed uxor*; 1. Cor. VII. 4. ergo non poteſt corporis ſui poteſtatem alteri tradere, & cum alia matrimonium contrahere; ſin contrahat de facto, irritum illud poſterius pronunciandum, imo pro adulterio habendum. Poteſt huc referri exemplum *Micholis* filiæ Saulis, illa primum data fuit *Davidi in uxorem* 1. Sam. XVIII. 27. ſed cum David eſſet in exſilio, a parente rege data fuit *Palti* filio Lais, 1. Sam. XXV. 44. poſtquam vero David ab exſilio reductus & regno reſtitutus eſſet, eamdem ſibi reſtitui curavit, 2. Sam. III. 14. An vero ligamen *ſponſaliorum* matrimonium cum alio poſtea contractum reddat irritum, ardua & difficilis eſt quæſtio, in qua ex utraque parte argumenta adferuntur. Facti ſpecies proponitur eiusmodi: Suſanna Titio ſolenniter & publice deſponſatur, poſt ſponſalia celebrata in aliam proficiſcitur regionem, & ſponſo inſcio dat fidem matrimonialem Sempronio, quin & celebratis nuptiis in domum mariti deducitur, & coniugaliter ei cohabitat; Titius de eo certior factus advolat, Suſannam Sempronio nuptam eidem eripi, ſibique reſtitui poſtulat, quæſtio oritur, quid

quid iudex cauſarum matrimonialium ſtatuere debeat? Qui eam a marito Sempronio divellendam, Titio ſponſo reſtituendam, & poſterius illud matrimonium irritum pronunciandum eſſe exiſtimant, hiſce utuntur argumentis: 1) Ex *iuris divini deciſione.* Sponſa coram Deo eſt uxor illius, cui legitime & ſolenniter eſt deſponſata, unde etiam *uxor* adpellatur, Gen. XXIX. 21. Matth. I. 20. ac qui alterius ſponſam violavit, non minus nec mitius punitur, quam ſi alterius coniugem violaſſet: Deut. XXII. 23. *Si quis ſponſam alterius violaverit, lapidibus obruetur;* & additur ratio, *quia humiliavit uxorem proximi ſui.* 2.) Ex *ſponſae obligatione.* Omnis donatio rata requirit poteſtatem donantis, *nemo enim poteſt donare, quod non habet in ſua poteſtate.* At ſponſa, quæ fidem matrimonialem uni dedit, non amplius poteſtatem habet eamdem fidem dandi alteri. Ergo ſi de facto illud tentet, contractus erit irritus. Si quis diſtinguere velit inter *promiſſionem & traditionem,* quaſi poſſit ſponſa uni promittere coniugium per ſponſalia, & cum alio matrimonium contrahere per præſentem traditionem, regerunt, *eam quae promiſit ſui traditionem uni, non amplius habere poteſtatem ſe tradendi alteri.* Ut enim *maritus non habet poteſtatem corporis ſui, ſed uxor, nec uxor habet poteſtatem corporis ſui, ſed maritus;* 1. Cor. VII. 4. ſic ſponſa non habet poteſtatem ſe elocandi alteri ſponſo, nec ſponſus habet poteſtatem ſibi adiungendi aliam ſponſam propter intercedens pactum contrarium. 3.) Ex *divina prohibitione.* Deus ſevere prohibuit in *negotio fratrem circumvenire*, 1. Theſſ. IV. 6. At quæ alteri deſponſata alteri nubit, contra illam Dei prohibitionem agit. Ergo ratum & firmum matrimonium nequaquam contrahit. Quæ enim contra manifeſtam Dei prohibitionem contrahuntur, non ſunt rata & legitima coniugia, ut conſtat exemplo eorum, qui contra parentum conſenſum vel in gradibus divina lege prohibitis contrahunt. Si quis excipere velit, *peccari quidem a contrahente, ſed matrimonium propterea non eſſe irritum, ſic ut peccat & decipit, qui ſe divitem promittit, ſi ea talis non ſit, nec tamen matrimonium eſt irritum;* obvertunt, inter *accidentalia* & *ſubſtantialia* matrimonii eſſe diſtinguendum; fraudem enim, qua ſponſa ſe venditat pro libera, adtingere ipſam coniugii ſubſtantiam, quod de adducto fraudis exemplo dici nequit. 4.) Ex *matrimonii poſterioris conditione.* Sponſa copiam ſui faciens alteri committit adulterium, ut conſtat non ſolum ex lege divina, ſed etiam ex conſtit. LXXIV. Leonis, quæ ſic habet: *Sacra & magna ſexta ſynodus ſtatuit pro adulterio habendum, ſi ſponſa vivente adhuc ſponſo in matrimonium alteri coniungatur.* Atqui adulteria non ſunt confirmanda, nec eorum continuatio promovenda, ſed adultera potius a complexibus adulteri abſtrahenda, & legitimo marito reſtituenda. Ergo etiam ſponſa ab eo, cui poſt deſponſationem alteri factam nupſit, eripienda. *Diuturnitas temporis peccatum non minuit, ſed auget, tantoque graviora ſunt crimina, quanto diutius infelicem animam detinent adligatam;* cap. *Non debet &c.* de conſang. & adfinit. 5.) Ex *comparatione.* Si licet marito uxorem ſuam repetere non obſtante religionis ſive perpetuæ continentiæ voto, utique etiam licet ſponſo repetere ſuam ſponſam non obſtante fide matrimoniali alteri poſtmodum data. Sed verum prius. Ergo & poſterius. *Connexio* confirmatur, quia votum Deo, fides matrimonialis homini datur, quod ſi ob antiquiorem promiſſionem & obligationem votum Deo factum redditur irritum, utique multo magis propter antiquiorem promiſſionem & obligationem promiſſio homini facta irrita pronuncianda. Si quis velit excipere, *eſſe diſcrimen inter mari-*

maritum & ſponſum, cum ille iam habeat & poſſideat ut rem ſuam corpus uxoris ſuae, iſte autem nondum habeat nec poſſideat ſponſae ſuae corpus, niſi in ſpe & promiſſione; regerunt, ius mariti in uxorem & ſponſi in ſponſam eſſe æquale, ſed iuris uſum variare, poſſeſſionem ex obligatione æquali utrobique eſſe parem & æqualem, ſed fruitionem nondum eamdem eſſe. 6.) Ex *iuris canonici determinatione.* Gregorius cap. *Si inter virum* &c. 31. X. de ſponſal. & matrim. *Si inter virum & mulierem legitimus conſenſus interveniat de praeſenti, ita quod unus alterum mutuo conſenſu verbis conſuetis expreſſo recipiat utroque dicente, ego te in meam accipio & ego te accipio in meum, vel alia verba conſenſum exprimentia de praeſenti, ſive ſit iuramentum interpoſitum, ſive non, non licet alteri ad alia vota tranſire, quod ſi fecerit ſecundum matrimonium de facto contractum, etiam ſi ſit carnalis copula ſubſecuta, ſeparari debet & primum in ſua firmitate manere.* Cap. *Duobus &c.* 1. de ſponſa duorum, & tribuitur Auguſtino de fide pactionis: *Duobus modis dicitur fides pactionis & conſenſus. Si aliquis alicui mulieri fidem fecerit pactionis, non debet aliam ducere. Si aliam duxerit, pœnitentiam debet agere de fide mentita, manet tamen cum illa, quam duxit, non enim reſcindi tantum debet ſacramentum. Si autem fecerit fidem conſenſus, non licet ei aliam ducere. ſi autem duxerit, dimittet ipſam, & adhaerebit priori. Eſt autem fides pactionis, quando aliquis promittit alicui fidem, quod eam ducet, ſi permiſerit eum rem ſecum habere vel etiam pro conſenſu. Fides autem conſenſus eſt, quando non ſtringit manum, corde tamen & ore conſentit ducere, & mutuo ſe concedunt unus alii & mutuo ſe ſuſcipiunt.* Cap. *Accepiſti* &c. 2. tit eod. ex Burchardo: *Accepiſti illam in uxorem tibi, quam alter ſibi deſponſatam habuerat, dimitte illam, quia nunquam poteſt tibi fieri legitima.* Cap. *Licet* &c. 3. eod. & eſt Alexandri III. *Si inter virum & mulierem legitimus conſenſus interveniat de praeſenti, ita quidem, quod unus alterum in ſuo mutuo conſenſu verbis conſuetis expreſſe recipiat, utroque dicente, ego te accipio in meam & ego te accipio in meum, ſive ſit iuramentum interpoſitum ſive non, non licet mulieri alii nubere. Etſi nupſerit, etiamſi carnalis copula ſit ſecuta, ab eo ſeparari debet, & ut ad primum redeat, eccleſiaſtica diſtrictione compelli.* Cap. *Tuas dudum* &c. 5. eod. & eſt Innocentii: *In matrimoniis de caetero contrahendis illud te volumus obſervare, ut poſtquam inter legitimas perſonas conſenſus legitimus intervenerit de praeſenti, qui ſufficit in talibus iuxta canonicas ſanctiones, etſi ſolus defuerit, caetera etiam cum ipſo coitu celebrata fruſtrantur, ſi perſonae iunctae legitime cum aliis poſtea de facto contrahant, quod prius de iure factum fuerat, non poterit irritari.* Huic ſententiæ calculum ſuum adiicere videtur Lutherus in lib. de cauſ. matrim. anno 1530. edit. tom. V. Jen. Germ. f. 249. b. *Wie wenn ſich einer öffentlich mit einer vertrauet, darnach eine andere nimpt, mit derſelben lang zu Hauſe geſeſſen, Kinder gezeuget und in eine Nahrung kommen, &c. Es hilfft nicht, weil er der erſten öffentlich vertrauet und ihr rechter Ehemann iſt, kan er die andere mit den Kindern nicht behalten, und wie das geiſtliche Recht ſaget, deſto erger iſts, daß ſie ſo lang im Ehebruch beyeinander geſeſſen ſind, und ihre Seelen ins Teuffels Banden gelegen, ſo ſie anders beyde umb das öffentliche Verlöbniß der erſten gewuſt haben, denn welches Theil nicht darumb gewuſt, das iſt unſchuldig am Ehebruch, und iſt betrogen geweſt, wiewol es ein Unvorſichtigkeit geweſt iſt, daß es nicht zuvor erkundiget und gewiß worden iſt, ob ſein Gemahl anderswo verbunden ſey, darumb mag es auch nu ſolch Scheiden und Schimpff zur Buſſe annehmen und ihm ſelbſt und allen andern ein Witzung und Warnung ſeyn, daß ſich niemand verlobe, er habe denn gewiſſe Kundſchafft, daß ſein Gemahl ledig und*

ſey. Wie wenn die erſte Vertrawte, ſie geſehen, daß ihr Gemahl ſie ver- n und ſich mit einer andern geſetzet hat, h zugefahren iſt und einen andern ge- mien. mit dem ſie nun auch Kindlein und er hat &c. Antwort, das iſt auch un- t, und ſie ſoll auch geſchieden werden andern Manne, denn ſie hat ſich ſelbſt Richter gemacht und ſich ſelbſt frey und geſprochen und den erſten Mann fahren n, nicht gefoddert noch erſucht mit Recht, it ſie als eine ſtillſchweigende gleich ver- get hat in des erſten Mannes Ehebruch unrechte Ehe, und darüber ihre eigene chte Ehe darzu gethan &c. Wie aber e dieſelbe erſte Verlobte ſo zornig were wolte den andern unehlichen Mann nicht t und den erſten verlobten Mann nu nicht er haben, ob er wol gerne zu ihr wolte die ander verlaſſen? Antwort, ſoll ſie Obrigkeit darzu halten, daß ſie es thue den Mann wiederumb annehme. Will er ja nicht, ſoll ſie vertrieben werden, ewiglich, weil der Mann lebet, ohne bleiben, und der Mann nach geſchehe- Straffe bey der andern bleiben. Was er vom Weibsbilde gegen dem Mann in n Fall geſagt habe, das will ich auch Mannsbilde gegen das Weib geſagt ha. Eamdem ſententiam in pronuncian- cutus eſt Schurffius cent. I. conſil. . ac Cypræus de ſponſalib. part. I. 10. §. 26. recitat formulam ſenten- n conſiſtorio Sleſvicenſi pronuncia- in qua explorato prius Lutheri, Po- ni & Melanchtonis iudicio matri- um primo promiſſum ſecundo per ibitum conſummato præferendum latutum fuit anno 1544. & addit §. . 13. eamdem fere omnium iuris oretum eſſe ſententiam, quod ſcili- ſterius matrimonium diſſolvendum.

DCLV. Qui Suſannam a Sempro- nequaquam divellendam, nec ma- nium conſummatum propter ante- greſſa cum Titio ſponſalia irritum pronunciandum ſtatuunt, hiſce nituntur fundamentis: 1.) Ex *matrimonii poſterioris qualitate.* Sponſa coram Deo eſt illius uxor, cui legitime & ſolenniter eſt deſponſata, ac proinde ſi copiam ſui alteri facit, adulterium committit. Ergo quando Suſanna Titio deſponſata Sempronio copiam ſui fecit, adulterium commiſit, quod prioris ſententiæ adſertores præſupponunt. Iam vero adulterium diſſolvit matrimonii etiam conſummati vinculum, ut ſuo loco demonſtratum fuit, quanto magis diſſolvet ſponſaliorum vinculum. Ergo Titius non amplius Suſannæ, utpote adulteræ, erit obſtrictus, ſed ab eadem utpote fornicaria ſeparari poteſt, & per conſequens cogi nequit, ut ſponſam adulteram a Sempronio avulſam ad ſe recipiat. Etenim ſi maritus cogi nequit, ut uxorem adulteram etiam reſipiſcentem ad ſe recipiat, quod ſuperius multis confirmavimus, multo minus Titius cogi poterit, ut Suſannam ſponſam Sempronio nuptam ad ſe recipiat. Ratio eſt, quia adultera, quæ reſipiſcit, virum non habet, a quo divellatur, ſed relicto adultero, ad maritum legitimum revertitur; ſed Suſanna, quæ relicto ſponſo alteri nupſerat, virum habet, a quo non niſi multis cum incommodis & ſcandalis avellitur. 2.) Ex *rationis in aliis caſibus paritate,* & quidem multiplici. *Primo* uxor lege moſaica a viro repudiata & alteri nupta, ne quidem poſt mortem poſterioris mariti, reduci poterat ad priorem, Deut. XXIV. 4. Jer. III. 1. Iam vero qui relicta ſponſa, cui fidem matrimonialem dedit, aliam ducit, videtur ſponſæ quaſi repudium dare. Ergo non poterit eam utpote ſemel repudiatam in torum ſuum reducere, cumprimis quia alteram maritali conſortio ſibi copulavit. *Secundo:* ſponſalia poſteriora, ad quæ copula carnalis acceſſit, prioribus ſine copula contractis

tractis præferenda, id eſt, rata pronuncianda, & priora diſſolvenda eſſe, uno ore fere omnes matrimonialiſtæ adſerunt, idque eo extendunt, quod etiam clandeſtina ſponſalia per copulam conſummata publicis ſint præferenda, rationem deciſionis proferunt talem, quod per copulam ſponſalia transeant in matrimonium, & quod illi ſponſæ, cui præter datam coniugii fidem dos præſtantiſſima, pudicitia ſcilicet erepta, maior illata ſit iniuria, quam illi, cui fides matrimonii duntaxat, licet publice ſit data, ac proinde potiorem illius habendam eſſe rationem. Idem ſtatuit Lutherus dicto tom. V. f. 244. *öffentliche Verlöbniß ſoll dem heimlichen, ſo mit Beyſchlaffung vollzogen, weichen.* fol. 248. *Wenn ſich jemand mit einer Perſon öffentlich verlobet und ſchweiget dieweil, daß er zuvor ſich mit einer andern heimlich verlobet, und dazu beſchlaffen oder auch geſchwengert hat &c. ſoll das öffentliche Verlöbniß, ſo noch unbeſchlaffen iſt, dem heimlichen Verlöbniß, ſo beſchlaffen iſt, weichen*, id quod late ibidem confirmat. Quod ſi vero ſponſalia poſteriora etiam clandeſtina per copulam conſummata prioribus etiam publicis ſine copula contractis præferenda, utique etiam matrimonium per copulam conſummatum præferendum eſt ſponſalibus prioribus ſine copula contractis, cui argumento quomodo ſolide reſponderi poſſit, probe diſpiciendum. *Tertio:* qui ſponſam ſuam ab alio compreſſam deprehendit, cogi nequit, ut matrimonium cum ea conſummet, ut ſuperius multis oſtendimus. Ergo etiam qui ſponſam ſuam alteri elocatam, & per coniugalem copulam ipſi adhærentem deprehendit, cogi nequit, ut eam ad ſe recipiat, & in thorum maritalem collocet. *Quarto:* iure civili ſi quis duobus rem in ſolidum vendiderit, & poſteriori tradiderit, rata eſt emtio cum poſtremo inita, licet cum priori etiam contractum ſit l. Quoties C. de rei vindicat. In pignore idem ſerva-

tur, ille qui prius pecuniam ſolv[...] nactus eſt pignus, illud retinet[...] cum alio de pignore antea egerit [...]tior. C. Qui potior in pign. Illu[...] præus d. l. ad præſentem quæſt[...] adplicari poſſe docet. *In matri[...]* inquit, *idem ius ſervandum eſſe ratio[...] ut is, qui uxorem ſibi deſponſatam [...]ditam accepit & poſſidet, potior ſit i[...] ea tantum promiſſa eſt, nam copula [...] poſſeſſionem matrimonii, & ſponſ[...] congreſſum accipit plenam traditionem [...]ris uxoris; & in dubio potior eſt [...] poſſidentis.* Bartolinus l. ſi duo. ff. u[...] ſidetis. 3.) Ex *multiplici abſurdita[...]* trariam opinionem conſequente. [...]*mo:* ſi is, qui poſt ſponſalia co[...] ducit aliam, ex maritæ ſinu avelle[...] ac ſponſæ, cui prius fidem matri[...] lem dederat, traderetur, tunc eiu[...] minorem paſſa eſt iniuriam, hab[...] ratio maior, & viciſſim eius, qu[...] iorem iniuriam paſſa erat, hab[...] ratio minor. Sed conſequens æ[...] adverſatur. Ergo. *Connexio* pro[...] quia etſi maritus utrique iniurian[...] rit, priori quidem fidem coniugal[...] tam violando, poſteriori id quod [...] teſtate ſua non erat, tradendo, [...] parte æqualem paſſæ ſunt iniuria[...] men ad priorem minus incomm[...] dit, ſi ſponſo carere cogatur, qu[...] poſteriorem, ſi maritus illi erip[...] priori enim nondum erepta eſt v[...] tas, ideoque facilius aliam condi[...] quærere & invenire poteſt, ſed p[...] ri illud, quod in fœmineo ſexu p[...] tiſſimum cenſetur, ereptum, vir[...] ſcilicet integritas. Hanc ratione[...] get Lutherus dicto loco de cauſ. m[...] f. 248. *Secundo:* ſi mulieri int[...] relinquitur a marito, cui ſolenni[...] pta eſt & copulata, ob ſponſalia cu[...] prius contracta diſcedere, facile [...] nare poterit alium, qui eam ſibi d[...] ſatam fuiſſe prætexat, ut hac rat[...]

eriore marito, cuius tædio & ſatie- laborat, abſtrahatur. *Tertio:* ſi ex eriore matrimonio nati liberi, illis ;na irrogaretur iniuria, ſi cogeren- matre dulciſſima carere, propterea d illa ante coniugium ſponſalia forte alio contraxiſſet, iam vero intuitu *orum* coniugia non adeo ab initio fir- , fuerunt ab imperatoribus confir- ı l. Qui in provincia 57. ff. de rit. t. *Movemur & temporis diuturnitate, ignara iuris in matrimonio avunculi tui , & quod ab avia tua collocata es, umero liberorum veſtrorum, idcirco cum omnia in unum concurrunt, confirma- ſtatum liberorum veſtrorum in eo ma- mio quaeſitorum, quod ante annos qua- inta contractum eſt, proinde atque ſi me concepti fuiſſent. Quarto:* mari- viro, qui alteri ſponſæ prius fidem :imonialem dedit, abſtracta haud fa- iterum inveniet ſponſum, metuen- igitur, ne animum malis artibus icet, quod in ſponſa non metuen- . *Quinto:* non ſine maximo ſcan- in una civitate videri poteſt fœmi- quæ duos habet maritos, unum, ſponte nupſit & ab eo deflorata eſt, um, ad quem marito dimiſſo pro- fidem matrimonialem antea datam e coacta eſt, eidemque cohabitat. ›: ſi vel maxime adulteræ loco ha- velimus eam, quæ poſt ſponſalia i nupſit, tamen non tam corpore, l intactum ad maritum adtulit, quam ıo & mente adultera erit, quod fidem ıgalem fregerit, ſed ſi a marito ab- atur, & ſponſo cohabitare cogatur, demum publicam adulterii ſpeciem ıebit, ſi vivente eo, cui in matri- iùm data & ab eo carnaliter cogni- ılteri viro in matrimonio cohabitet. *mo:* ſi fœmina nubens ſponſo, qui i puellæ fidem coniugii dedit, pro- onis illius alteri factæ fuerit ignara, quod in quæſtione fuit additum) præter omnem culpam graviſſimam ſu- ſtinet pœnam, quando a marito, cui forte per aliquot annos cohabitavit, & liberos ex eo ſuſcepit, avellitur, & in viduitatis ſtatum cum liberis ſuis conii- citur, imo adulterii ſuſpicione gravatur, quale incommodum in ſeparatione ante- greſſorum ſponſaliorum minime omnium metuendum. 4.) Ab *exemplorum rarita- te.* Cypræus dicto loco multa adducit exempla fœminarum, quæ poſt ſponſa- lia contracta aliis viris in matrimonium ſunt elocatæ, ſed vix occurret aliquod exemplum, quod maritis illis fuerint ereptæ, & ſponſis ſuis iterum traditæ. Judic. XV. 2. Simſonis ſponſa vel po- tius uxor traditur cuidam Philiſtæo, ſed Simſon eam non repetit, quin potius eo nomine Philiſtæis mala infert, ac Phili- ſtæi audientes, quod Samſonis ſocer uxo- rem eius alteri tradiderit, & ad vindi- ctam illam generum ſuum impulerit, *adſcenderunt, & combuſſerunt tam mulie- rem quam patrem eius*, quæ fuit iuſta per- fidiæ pœna. 1. Sam. XVIII. 17. Merob Saulis filia Davidi deſponſata datur Ha- drieli Molathitæ, quod coniugium per- quam infeliciter ceſſit, quia liberi ex eo geniti poſt annos aliquot ſuſpendio pe- rierunt, 2. Sam. XXI. 8. David vero hanc iniuriam a Saule regi ſibi factam diſſimulavit. 5.) Ex *iure canonico.* Ale- xander III. cap. *Licet praeter ſolitum* &c. x. de ſponſa duorum, ſtatuit, quod *uxor, quae poſt ſponſalia de praeſenti con- tracta alteri nupſerat, ad priorem redire debeat;* ſed diſerte addit, *a praedeceſſori- bus ſuis fuiſſe aliquando aliter iudicatum.* In Mutinenſi eccleſia id ipſum uſitatum fuiſſe colligitur ex cap. *Tuas dudum* &c. tit. eodem: *De conſuetudine, quae diu in Mutinenſi obtinuit civitate, utrum ſi quis iuraret, ſe aliquam ducturum, & citra car- nis copulam deſponſaſſet, ſi conſequenter de- ſponſaſſet aliam, & etiam cognoviſſet, pri- mo cognita adiudicaretur viro, non quae*

prius exſtitit deſponſata. In ſponſalibus de futuro etiam cum niſu copulæ coniunctis, quæ poſtea ſecutum eſt matrimonium cum alia, idem pronunciavit Gregorius cap. *Adoleſcens* &c. extra de ſponſal. & matrim. *Adoleſcens, qui deſponſatam ſibi per verba de futuro, licet ſaepe niſus fuerit, carnaliter non cognoſcens, cum alia poſtmodum per verba de praeſenti contraxit, non primam, cum qua nec fuit verum matrimonium ex parte contractus, nec praeſumtum, cum conatus non habuiſſet effectum, ſed ſecundam debet habere uxorem.* 6.) Idem ſtatuit Lutherus in eo caſu, quando ex poſteriore matrimonio nati liberi. lib. de vita coniug. tom. II. Jen. Germ. f. 154. *Die dreyzehend Urſach iſt Ehe ſcheiden, wenn ichs einer Magd gelobt und neme darnach eine andere. Diß iſt eine weitleufftige und gemeine Sache, darinn man ſich auch vil verſucht &c. wo ſolch Verloben nicht hinter der Eltern Willen geſchehen, achte ich, er ſoll bey der erſten bleiben, denn er hat ſich ihr ergeben, und iſt nicht mehr ſein ſelbſt, darumb hat er der andern nicht können geloben, daß der erſten und ſein nicht war. Thut ers aber und fehret fort biß daß er Kinder mit der andern zeuget, ſo bleib er bey derſelbigen, denn ſie iſt auch betrogen und zu gröſſerm Schaden kommen, wo er von ihr weicht, denn die erſte, darumb hat er an beyden geſündiget. Aber die erſte kan ihres Schadens nachkommen, weil ſie noch ohne Kinder iſt, darumb ſoll ſie der andern aus Liebe weichen und einen andern nehmen, denn ſie iſt frey von ihm, weil er ſie verlaſſen hat und ſich einer andern geben, doch ſolt man ihn ſtraffen und Buß geben laſſen der erſten, daß er das ihre vergeben hat.* Eamdem ſententiam adprobat Mauſerus de nupt. pag. 21. Cypræus de ſponſ. cap. 10. §. 26. p. 340. Hemmingius de coniug. ſp. 209. ubi duo urget argumenta: 1.) *Iuſtitia requirit, ut qui alterum laeſit, compenſet iniuriam. Iam vero deſponſatae poteſt ſatisfieri iudicio bonorum virorum, ut non conqueratur de iniuria ſibi facta ab eo, cui fidem dedit, etiamſi diſcedat ipſe a pactione. Ductae autem domum & paſſae maritalem congreſſum poſt ſolemnitatem nuptiarum non poteſt ſatisfieri, ſi dimittatur a marito; nam virginitas amiſſa reſtitui nequit, neque infamiam ulla pecunia aequat.* 2.) *Minus malum reſpectu maioris mali bonitatis quamdam rationem habere videtur, & minor profecto iniuria cedet maiori. Nunc autem minor iniuria eſt, diſcedere a pactione nuptiarum ante conſummatum matrimonium, quam poſt conſummatum matrimonium deflorata virgine matrimonii vinculum ſolvere.*

§. DCLVI. Si quis roget, cui parti accedere velimus, cum plurimi ut in re maxime dubia nihil certi concludant, (Chytræus in comm. Levit. XVIII. fol. 387. & alii in conſil. matrim. Germ. II.) breviter abſque ullo veritatis & ulterioris indaginis præiudicio reſpondemus: 1.) Diſtinguendum eſſe inter *ſponſalia proprie ſic dicta*, & *matrimonium ratum nondum conſummatum.* Sponſalia proprie ſic dicta, quæ ſunt promiſſio futurarum nuptiarum, & conſenſu ſponſalitio contrahuntur, non introducunt tam arctum & indiſſolubile vinculum ut matrimonium ratum, quod nuptiali conſenſu in benedictione ſacerdotali publice & ſolenniter expreſſo ac traditione ſponſæ in maritalem poteſtatem ſponſi contrahitur, uti ſuperius multis oſtendimus. Si ergo quæſtio ſit de *ſponſalibus proprie dictis*, id eſt, de promiſſione futurarum nuptiarum, an propter illa irritum pronunciandum ſit matrimonium cum alio vel alia conſummatum, negamus id fieri debere, propter argumenta pro parte quæſtionis altera adducta, quæ tamen non omnia æqualem concludendi vim obtinent. Si vero quæſtio ſit de *matrimonio rato*, id eſt, quod conſenſu nuptiali in ſacerdotali benedictione expreſſo & traditione unius in poteſtatem alterius

mutua & reciproca contrahitur, forte ſtatuendum. Hanc diſtinctio- innuit ius canonicum non quidem iſtinctionem inter *ſponſalia de prae-* & *de futuro*, quid enim de ea ſen- s, ſuperius fuit expoſitum, ſed iſtinctionem inter *fidem pactionis*, , promiſſionem ſponſaliorum, & *onſenſus*, id eſt, matrimonium ra- uptiali conſenſu confirmatum. Ac notandum, quod in verbis Ale- i cap. *Licet* &c. 3. extra de ſponſ. im omiſſa ſint illa verba, *ſi legiti- onſenſus ea ſolennitate, qua fieri ſo- raeſente ſcilicet ſacerdote aut etiam no- ſicut etiam in quibusdam locis adhuc atur, coram idoneis teſtibus interve- e praeſenti, ita quod unus alterum m mutuo conſenſu verbis expreſſo re- &c.* quæ omnia deſcribunt non nu- onſalia, ſed matrimonium ratum ali conſenſu initum, quamvis co- nondum ſit conſummatum. 2.) Si trimonio *rato* quæſtio inſtituatur, opter illud ſequens matrimonium *mmatum* pronunciandum ſit irritum, ndum prudentioribus relinquo, an qui poſſit inter *ſtrictum iuris rigorem* ιείκειαν, quemadmodum de matri- is conſummatis *citra parentum con- * contractis dicebamus ſuperius. Si m iuris rigorem ſequi ac reſpicere us, dubium nullum, quin ob ma- nium ratum præcedens irritum pro- andum ſit ſubſequens; quamvis e- prius ſit duntaxat ratum, non au- onſummatum per copulam, tamen mmatio per copulam non introdu- entiale aliquod diſcrimen inter ma- nium *ratum* & *conſummatum*, ſed ntum uſus coniugii, ut ſuperius n docuimus, ac matrimonium ra- coram Deo æque matrimonium eſt ac mmatum, quo ſenſu & reſpectu ratum dicitur. Si vero habita cir- tantiarum ratione ἐπιείκειαν ſequi velimus, puta, ſi poſterius matrimonium abſque ſummo ſcandalo diſſolvi nequeat, ſi nati ex eo liberi, ſi per aliquot annos conſtiterit, ſi ſponſa recuſet ac detrectet recipere eum, qui alteram duxit, ſi ipſa quoque alteri nupſerit &c. ibi matrimonium poſterius per copulam *conſummatum* priori *rato* fortaſſis anteferri poſſet. Nihil autem hic temere definio, ſed prudentioribus ac pie eruditis rem ulterius æſtimandam relinquo; ægre enim eo adducar, ut ſtatuam, matrimonium præcedens *ratum*, quod coram Deo vere eſt *indiſſolubilis coniunctio*, matrimonio poſteriori *conſummato* cedere debere. Eo potius cauſarum matrimonialium iudici reſpiciendum, ut animum contrahentium adtendat, an *ſponſalia*, an vero *matrimonium ratum* contrahere voluerint; neque enim arbitror pro matrimonio rato id habendum, ſi ſponſalia præſente ſacerdote & dextras coniungente contrahantur, non enim animus eſt matrimonium ſed ſponſalia contrahere, & de individua vitæ ſocietate ſuo tempore (niſi quid intervenerit, quæ conditio ſemper ſubintelligitur) contrahenda promiſſionem facere. 3.) Sive ſponſalia duntaxat ſive ratum matrimonium contractum fuerit, is, qui poſt fidem matrimonialem puellæ vel viduæ datam aliam ducit, graviſſimæ magiſtratus pœnæ ſubiiciendus erit. Quod ſi enim iure civili & canonico infamis eſt, qui bina ſponſalia contrahit, ut ſuo loco ſuperius docuimus, quanto maiori pœna adficiendus erit, qui poſt ſponſalia vel ratum matrimonium cum alia contractum nuptias celebrat. Deus ipſe adulterii pœnam infligit illi, qui ſponſam alterius violat, Deut. XXII. 23. ac divinitus tales fœdifragos ac perfidos puniri multis comprobari poſſet exemplis. Conſt. elect. Auguſt. eccleſiaſtica cap. de cauſis matrimon. ſub tit. de ſponſalibus fol. 112. *Würde ſich die Perſon, ſo*

ſo ſich mehr denn eins verbundlich verlobet, mit der lezten verlobten Perſon fleiſchlich einlaſſen, ſo ſoll dieſelbe an Pranger geſtelt und des Landes ewig verwieſen, und die andere, wofern ſie ſich wiſſentlich des erſten Verlöbniß mit dem verbrechenden Theil dergeſtalt in Ehegelübd und fleiſchliche Unzucht eingelaſſen, mit gleicher Straff beleget werden. Sub tit. de pœn. ſtupri f. 116. *Würde iemand eines andern Braut, ehe denn der Bräutigam beygelegen, wiſſentlich beſchlaffen, ſo ſollen beyde Perſonen zur Staupen geſchlagen, und des Landes ewig verwieſen werden, es wolte denn der Breutigam die Braut wiederumb annehmen, auff ſolchen Fall ſie mit Gefengnüß geſtrafft, und der Brautſchender nichts minders mit Staupenſchlagen des Landes ewig verwieſen werden.*

§. DCLVII. *Honeſtas*, ſcilicet *publica*, id eſt, adfinitas ex ſponſalibus orta, quæ *publicae honeſtatis iuſtitia* a canoniſtis adpellatur. Sic ſponſam fratris demortui frater ducere nequit, ac ſi eam ducat, matrimonium pronunciatur irritum. Nos iuſtitiam publicæ honeſtatis ſtatuimus impedimentum matrimonium contrahendum impediens, non autem contractum diſſolvens, cuius ſententiæ noſtræ rationes adduximus cap. V. memb. II. art. II. §. 360. Iure canonico iuſtitia publicæ honeſtatis olim æque late patebat, quam naturalis cognatio adfinitatis, ſed concilium Tridentinum huic impedimento reſtrictionem addidit, ut intra primum duntaxat gradum matrimonia dirimat. Adfinis eſt huic honeſtatis publicæ impedimento adfinitas, quæ oritur ex matrimonio rato ſed nondum conſummato, de qua Bellarminus libr. de matrim. cap. 24. §. ult. ſcribit, *eam haud dubie eſſe aliquid perfectius quam eſt honeſtas ex ſponſalibus orta*, unde Pius V. declaraverit, reſtrictionem publicæ iuſtitiæ *ad primum gradum* in Tridentino concilio factam non habere locum, niſi in ſponſalibus de futuro.

X.) *Honeſtas publica.*

§. DCLVIII. XI.) *Si ſit adfinis*, id eſt, adfinitas, quæ per carnalem copulam adquiritur. Sic ſororem eius, cui ſtuprum intulit, iure canonico ſcortator ducere prohibetur, ſin eam ducat, matrimonium irritum pronunciatur. Quid de hoc impedimento ſtatuamus, ſuperius fuit expoſitum. XII.) *Si forte coire nequibis*, id eſt, impotentia coeundi. De hoc impedimento ſcribit Lutherus in libr. de vit. coniug. tom. II. Ienenſ. German. fol. 154. *Das iſt die einige redliche Vrſache die Ehe zu reiſſen.* Nota autem, hic non eſſe quæſtionem de *impotentia ſuperveniente*, quæ ſcilicet poſt ratum & conſummatum matrimonium ex accidente ſupervenit, de qua quid ſtatuendum ſit, poſtea diſpicietur; ſed de tali impotentia ſeu inhabilitate, quæ ab initio adfuit, ac nuptias præceſſit, propter illam ſeparatio fieri poteſt, perſona ſana id petente, quia inter inhabiles & impotentes non eſt nec eſſe poteſt coniugium, proinde quando propter impotentiam, quæ ab initio adfuit, coniuges ſeparantur, proprie & adcurate loquendo non eſt divortium, ſed duntaxat declaratio, coniugium inter eos nullum eſſe vel fuiſſe. Eſſe hoc legitimum impedimentum dirimens matrimonium probatur: 1.) Ex *iure divino*. Coniuges ex divina coniugii inſtitutione ſunt *una caro*, Geneſ. II. 24. Matth. XIX. 6. proinde ſi per impotentiam illud obtineri nequit, coniugium eſt irritum. 2.) Ex *rationibus*. Non adeſt legitimus conſenſus, ſed dolus & error in ſubſtantialibus, impotens turpiter decipit, perſona ſana miſerabiliter errat, at Deus nec fraudes nec errores in hac divina con-

XI.) *Si ſit adfinis.*

XII.) *Si forte coire nequibis.*

iunctione adprobat. Præterea ut in s contractibus non eſt conveniens ob-itio, ſi quis ſe obliget ad hoc, quod poteſt dare vel facere: ita in contractu trimonii, quo unus obligatur alteri debitum carnale ſolvendum, 1. Cor. . 4. non eſt conveniens contractus, at ab aliquo, qui debitum ſolvere non eſt. Denique perſona ſana perpetuis onibus & periculo ſcortationis obiice-ır, niſi per matrimonii ineundi poteſta- ipſi conſuleretur, ex quo fundamento le adparet, quid reſpondendum ad ar-nentum contrarium: *Copula carnalis eſt de coniugii eſſentia. Ergo impoten- non facit matrimonium irritum.* 3.) Ex *canonico.* cap. *Decreta &c.* XXVII. l. *De his, qui cauſa frigiditatis uxo-is debitum reddere non poſſunt,* ſtatuit gorius, *ut uterque eorum ſeptima ma- propinquorum iureiurando dicat, quod quam per commixtionem carnis coniuncti caro effecti fuiſſent, tunc mulier ſecun- nuptias poterit contrahere, vir autem, frigidae naturae eſt, maneat ſine ſpe ugii.* cap. *Quod autem &c.* cauſ. & eſt. iisdem: *Vir & mulier ſi ſe coniun-int, & poſtea dixerit mulier de viro, d non poſſit coire cum eo, ſi poteſt per um iudicium probare, quod verum ſit, piat alium.* Videatur etiam cap. *Re-ſiviſti &c.* 33. quæſt. 1. & libr. IV. de-talium titul. 15. de *frigidis & maleſi-is* & *impotentia coeundi.* 4.) Ex *lege li.* Labeo. I. Quod pupillæ 30. ff. ando dies legat. *Non poteſt videri nu-, quae virum pati non poteſt.* Iuſtinia-s l. in cauſis 10. C. de repudiis. *Si ma-is uxori ab initio matrimonii uſque ad is annos continuos computandos coire mi-ie propter naturalem imbecillitatem valeat, eſt mulier vel eius parentes ſine periculo is amittendae repudium marito mittere.*

§. DCLIX. Cæterum impotentiam oniſtæ ratione *cauſarum* ſtatuunt triplicem, 1.) *naturalem*, 2.) *accidentalem* & 3.) *maleficialem*. *Naturalem* vocant, quæ a natura provenit, eaque contingit vel ratione *aetatis*, ut in impubere, quæ progreſſu ætatis ceſſat, vel in adulto ex *vitio quodam conformationis*, quod curationem non recipit, Matth. XIX. 12. *Sunt eunuchi, qui de utero matris ſic nati ſunt.* *Accidentalem* vocant, quæ ex accidenti infertur, videlicet vel a *morbo*, vel a *ferro*, quando vel aliena violentia fiunt eunuchi, Matth. XIX. 12. *ſunt eunuchi ab hominibus facti*, vel præpoſterum cælibatus ſtudium ad illam corporis partem lædendam aliquem impulit, quale quid de Origene commemoratur. *Maleficialem* adpellant, quæ faſcino ac veneficio infertur. Ratione *ſubiecti* impotentia ſeu inhabilitas eſt vel *in viro* vel *foemina*. In viro eſt tum ratione *frigiditatis*, tum ratione *conformationis*, in fœmina tantum ratione *conformationis*.

Quotuplex impotentia.

§. DCLX. Antequam vero iudex cauſarum matrimonialium ob impotentiam ſive inhabilitatem pronunciet matrimonium irritum, adcurate prius conſideret: 1.) an impotentia contractum matrimonii *praeceſſerit*, vel *ſecuta* fuerit. Illa enim duntaxat, non hæc, quæ ex accidenti ſupervenit, matrimonium reddit irritum, ut inferius demonſtrabimus. Canoniſtæ tamen in cap. *Fraternitatis &c.* extra de frig. & malef. admonent, *in dubio ſemper praeſumi hoc impedimentum praeceſſiſſe, ex quo nunquam potuit coniugem cognoſcere.* 2.) An ſit *vera & certa* impotentia. Ergo non debet eſſe contentus nuda & ſimplici adſeveratione alterutrius vel utriusque coniugis de impotentia conquerentis, ſed ſi de fœminæ impotentia agitur, per obſtetrices & honeſtas perſonas rei veritas inquirenda, ſi de viro dubitatur, per iuramentum & ſigna externa. Facile enim contingere poſſet,

poſſet, ut tædio coniugis vel ex mutuo pacto querela de impotentia inſtituatur, ideo ſine firmatione ob corporum inhabilitatem matrimonium non eſt irritum pronunciandum. Veræ impotentiæ nomine intelligitur ea, quæ congreſſum coniugalem penitus impedit, non ea, quæ generationis duntaxat effectum intervertit, unde ſcholaſtici diſtinguunt inter *impotentiam ad generationis actum* & *impotentiam ad generationis effectum*, non hæc, ſed illa duntaxat matrimonium irritum reddit. Canoniſtæ ad ſpecialiora deſcendunt, ſed caſti pudoris habenda eſt ratio, & prudentia iudicis ex generali regula eadem facile colligit. 3.) An ſit impotentia *conſtans* & *perpetua*. Si enim ratione ætatis in impuberibus eſt inhabilitas, propter eam non eſt irritum faciendum matrimonium, ſiquidem ea corrigitur progreſſu temporis; unde etiam certum tempus exſpectari ſolet, antequam propter impotentiam fiat ſeparatio, qua de re canoniſtæ ſic ſtatuunt: ſi eſt impotentia naturalis, ac veraciter per ſigna evidentia de perpetuitate impotentiæ conſtat, nullo tempore exſpectato, ſed ſtatim ſolvitur matrimonium; ſi vero veraciter probari ea nequit, tunc *triennii* tempus exſpectari iubetur, (Iuſtinianus l. in cauſis. 10. C. de repudiis, *biennium* ſtatuit) quo præterlapſo, ſi uterque confiteatur impotentiam, & iuret cum ſeptima manu propinquorum vel vicinorum bonæ famæ, tunc ſolvitur matrimonium, & parti ſanæ datur poteſtas aliud coniugium ineundi. (Rectius autem ad medicorum ac chirurgorum iudicium quam ad biennii vel triennii explorationem hic decurritur.) Si vero unus confiteatur, & alter neget, non debet ſeparari matrimonium, niſi is, qui ſtat contra matrimonium, probet impedimentum per iuſtum iudicium. Si eſt impotentia *accidentalis*, quæ nullam admittit curationem nec ſpem ſanationis, ſtatim matrimonium ſeparari poteſt. Si eſt impotentia *maleficialis*, iuxta canoniſtas ſolvitur matrimonium, ſi poſt triennalem cohabitationem iuraverit uterque vir & uxor cum ſeptima manu propinquorum, quod nunquam carnaliter commiſceri potuerint, rationem addit gloſſa in cap. final. x. de frig. & malef. *quia progreſſu temporis talis impotentia removeri ſolet*, atqui nec *dolus* nec *error* in tali coniugio interceſſit, quando alterutri vel utrique coniugum per faſcinum impotentia conciliatur, adde quod ultra annum etiam tertium impotentia per faſcinum illata durare, ac nihilominus poſtea tolli poſſit, iam vero propter eam duntaxat impotentiam irritum pronunciandum eſt matrimonium, quæ eſt prorſus incurabilis. Rectius igitur fecerint pii coniuges, ſi impotentiam per faſcinum ſibi illatam animadvertant, ut pœnitentia, fide, precibus &c. contra ſatanam pugnent, quam ſi propter eam matrimonium irritum pronunciari poſtulent. 4.) An ſit impotentia *incurabilis*, quæ enim remediis adhibitis corrigi poteſt, ea non eſt impedimentum matrimonium dirimens. cap. *Ex litteris &c.* de frig. & malef. Scholaſtici dicunt, aliam impotentiam excludere *actum ſecuturum*, aliam duntaxat *actum præſentem*. 5.) Si eſt impotentia *præcedens*, *vera*, *perpetua* & *incurabilis*, diſpiciendum, an is, qui cum impotente contraxit, *notitiam huius impedimenti* habuerit, ſi enim ſciens ac volens cum impotente quis contraxit, non facile ſeparatio inſtituitur, niſi ſcilicet periculum fornicationis parti ſanæ impendeat. cap. *Conſultationi &c.* extra de frig. & malef. Beza tamen in libr. de divort. etiam illud coniugium irritum pronunciandum ſtatuit, *quia ludit benedictionem divinam, nullum coniugii finem attingit, & continuum quaſi homicidium coniunctum habet.* 6.) Si eſt impotentia *præcedens*, *vera*, *perpetua*, *incurabilis*, & utri-

que prius *incognita*, tamen canones ent prius exquiri, an impotentia lantem velit habere non *ut coniugem ut ſororem;* cap. *Laudabilem* &c. de . & malef. at ſi uſtionis malum vel nicationis periculum in coniuge ſano uendum, non debet vel perſuaderi cogi, ut impotenti cohabitet.

uaeritur An in impotenaleficialis amentis endum.

§. DCLXI. Quæritur hoc loco: I.) *An in caſu impotentiae maleficialis medicamentis & remediis naturalibus uti conveniat?* Reſp. prima & potiſſima cura ſit de remediis ſpiritualibus, vicet de ſeriis precibus ex vera pœniia & fide profectis, quibus efficaciſ contra aſmodæum, coniugii vaſtam, maleficiati pugnabunt, id quod otatur per fumum ex iecore ſuper ones vivos poſitum, quo Tobias fuit dæmonium Tob. VIII. 3. Cogiergo pii coniuges illud angeli effa: Tobiæ VI. 18. *Hi qui coniugium uſcipiunt, ut Deum a ſe & ſua mente dant, & ſuae libidini ita vacent ſicut r & mulus, quibus non eſt intellectus, poteſtatem daemonium ſuper eos*, (quæ en verba in vulgata duntaxat Latina one habentur.) Quia vero impoam ſatanas infert plerumque *adpli naturalia agentia paſſivis*, calorem et refrigerando, ſpiritus præcludenadfectus excitando, phantaſiæ ſpevarias imprimendo; Ferneliuslib. II. bd. rer. cauſis cap. 16. ideo non eicongruum, præmiſſis piis ad Deum ibus etiam naturalia medicamenta bere. Neque tamen Paracelſo adimus, qui exiſtimat, *a geniis oriri ium, & poſſe genios virtute aliqua macogi, & ad nutum artificis compelli.* danus in lib. IV. ſent. diſt. 34. diſpudiabolum quinque modis congreſconiugalem impedire, primo *locis ſecernendo coniuges vel ſeſe interponendo, ne eorum corpora conglutinentur;* ſecundo *refrigerando coniunctionis adpetitum;* tertio *movendo phantaſias, & menti obiiciendo ſpeciem fœminae deformis, ut eam vir inviſam habeat;* quarto *retinendo membra generationi deſtinata;* quinto *ſpiritus occludendo, qui coniunctionis adpetitum invehunt*, in quibus amoliendis nec nihil nec omnia præſtare poterunt remedia naturalia convenienter adhibita. Sed a ſuperſtitioſis characteribus, ligaturis, benedictionum formulis, quas Grillandus de ſortileg. Wierus de præſtig. dæmon. libr. III. & alii recitant, pii coniuges ſedulo caveant, quia pactum cum dæmone expreſſum vel tacitum includunt, ac ad minimum cum profanatione divini nominis ſunt coniuncta.

II.) *An ſoluto propter impotentiam matrimonio novarum nuptiarum poteſtas coniugibus concedenda.*

§. DCLXII. Quæritur II.) *An matrimonio propter impotentiam irrito pronunciato ſolutis novi matrimonii poteſtas concedenda?* Diſtinguendum hic eſt inter ſpecies impotentiæ. Si impotentia fuerit *naturalis* vel *accidentalis*, incurabilis, tum parti ſanæ quidem novi matrimonii poteſtas concedenda, impotenti vero minime. Si impotentia fuerit *maleficialis*, utrique ſolet novum coniugium concedi, hæc enim differentia eſt inter frigiditatem, vitium conformationis & maleficium, quod frigidus æque ad omnes fœminas impotens eſt, fœmina conformationis vitio impotens æque ad omnes viros talis eſt, ſed ex maleficio poteſt quis eſſe impotens ad unam & non ad aliam. Thomas diſtinguit hoc modo: *Impedimentum ex maleficio proveniens aut eſt univerſale, & hoc in caſu non eſt concedendum novum matrimonium, aut particulare reſpectu unius tantum, quo in caſu concedendum eſſe adſerit.* Sed huius rei inquiſitio ad- modum

[illegible] & incerta erit [illegible] *Fœmi-* [illegible] Hemmingius de [illegible], *cum viri con-* [illegible] *aut morbum* [illegible] *maleficium*, *ferre* [illegible].

§. DCLXIII. Quæritur III.) *An mulier ab impotente marito decepta cum eodem paciſci poſſit de furtivis cum ipſius conſanguineo congreſſibus?* Adfirmativam Piſtorius & ieſuitæ tribuunt Luthero, eumque hoc nomine peſſime traducunt. Sed obſerva, 1.) Lutherum tale quid conſuluiſſe eo tempore, quo vigente adhuc papali tyrannide non niſi longis proceſſibus & magnis ſumtibus matrimonii diſſolutio ob impotentiam impetrari poterat, editum enim eſt illud Lutheri ſcriptum anno 1520. 2.) Fuiſſe conſilium privatum illis datum, quæ uſtionibus ferendis impares ſcortationis periculo præſentiſſimo obnoxiæ, quibus per occultum matrimonium proſpici poſſe cenſuit. 3.) Non fuiſſe ſimpliciter, ſed alternative conſilium eiusmodi datum, videlicet ut vel diſſolutionem illius matrimonii per ſe irriti coram legitimo iudice requirerent, vel impotenti, cum quo per errorem contraxerunt, uſtiones ſuas revelarent, & accedente ipſius conſenſu occultum matrimonium cum quodam ex cognatis proximis contraherent, & deſiderio liberorum ſatisfacerent, vel deceptorem illum desererent, & in aliam regionem profugerent, ibidemque maritum quærerent. 4.) Lutherum ipſum, cum videret in alienam plane mentem a depravatoribus illud rapi, in poſteriori ſcriptorum recognitione id ipſum aboleviſſe. Vid. ipſum Lutherum de vit. coniug. tom. II. Ienenſ. fol. 151. ubi inter cætera ſic ſcribit: *Sie haben mir Schuld geben, ich ſolte gelehret haben, wenn ein Mann ſeinem Weib nicht könte den Küzel gnug büſſen, ſoll ſie zum andern lauffen. Aber las lügen die verkehrten Lügner, es wurden Chriſto und ſeinen Apoſteln ihre Wort verkehret, ſolten ſie denn nicht auch mir meine Wort verkehren?* 5.) Auguſtinus tractans quæſtionem, an in caſu deſperatæ ſterilitatis cum coniugis conſenſu liceat ex alia prolem ſuſcipere lib. de bon. coniugali cap. XV. modeſte ſcribit: *Plane uxoris voluntate adhibere aliam, unde communes filii naſcantur unius commixtione ac ſemine, alterius autem iure ac poteſtate, apud antiquos patres fas erat, utrum & nunc fas ſit, non temere dixerim.* Eccur igitur Lutherum tantopere ſugillant, quod in caſu deſperatæ impotentiæ, quæ coniugium plane irritum facit, conſilium ſuum privatum expoſuerit? 6.) Quod ſi perrexerint Lutherum ob privatum illud conſilium peſſime traducere, opponemus illis Gregorii III. pontificis reſcriptum cap. *Quod propoſuiſti &c.* XXXII. quæſt. 7. *Si mulier infirmitate correpta non valuerit viro debitum reddere, quid eius faciat coniugalis? bonum eſſet, ſi ſic permaneret, ut abſtinentiae vacaret, ſed quia hoc magnorum eſt, ille, qui non poterit ſe continere, nubat magis, non tamen ei ſubſidii opem ſubtrahat, quam infirmitas praepedit, non tamen deteſtabilis culpa excludit.* De quo reſcripto Gratianus ibidem addit, quod *ſacris canonibus imo evangelicae & apoſtolicae doctrinae penitus inveniatur adverſum.* Vid. ſcript. Wirtenberg. theologorum contra Piſtorium p. 67. Haſſiacorum contra eumdem p. 90. Tarnovium libr. III. de matrim. cap. XXXV. q. 7.

§. DCLXIV. Enumerata illa duodecim impedimenta, quæ *matrimonium contrahendum impediunt, & contractum dirimunt*, quidam minutius definiunt, & numerum ea ratione augent, unde Lutherus in libr. de vit. coniug. tom. II. Ienenſ.

Ienenſ. .German. f. 152. ſcribit, *papam duodeviginti cauſas in ſuo iure confinxiſſe, quibus omnibus matrimonium vel diſſipat vel impedit, quas fere omnes ſe reiicere addit.* (ubi connumerat impedimenta quatuor, quæ contrahendum impediunt, contractum vero non diſſolvunt, quæ ſunt *eccleſiae vetitum, tempus feriatum, conſuetudo, defectus viſus vel auditus.*) Sic impedimentum quartum, quod eſt *cognatio*, cum & *conſanguinitatem* & *adfinitatem* complectatur, in duo ſpecialia impedimenta a quibusdam ſubdiſtinguitur. Item cognationi *naturali* additur cognatio *ſpiritualis* ex baptiſmo & confirmatione, ac cognatio *legalis* ex adoptione orta, qua ratione quindecim erunt impedimenta dirimentia. Bellarminus libr. de matrimon. cap. XVIII. addit *carentiam uſus liberi arbitrii*, quæ non minus quam *ignorantia* & *coactio* libertati conſenſus opponitur, ex quo infert, *pueros, furioſos & amentes contrahere non poſſe, cum deliberatum conſenſum habere nequeant*, qua de re quid ſtatuendum ſit, ſuo loco fuit expoſitum. Ibidem monet, *eccleſiae vetitum, id eſt, prohibitionem, ne matrimonia clam fiant, cum debeant in facie eccleſiae & coram teſtibus celebrari, fuiſſe olim impedimentum tantum prohibens, hodie vero eſſe etiam impedimentum dirimens propter concilii Tridentini ſanctionem*, ſeſſ. XXIV. ideoque illud vel reducendum eſſe ad impedimentum quintum, quod eſt *crimen*, vel pro impedimento 13. habendum. Cap. XXXI. rationem redditurus, quare patres Tridentini clandeſtinum matrimonium, quod in concilio Lateranenſi can. LI. tantum pro *impedimento prohibente* habetur, ſtatuerunt eſſe *impedimentum dirimens*, nullam adferre poteſt aliam, quam quod patribus illis ita placuerit. *Potuiſſe* (inquit) *eccleſiam haec matrimonia irritare, dubitare non poteſt, qui credit, potuiſſe eamdem eccleſiam irritare matrimonium in certis gradibus cognationis, vel ob votum ſolenne continentiae, aut aliis de cauſis, cum eadem ſit omnium ratio.* Et poſtea: *Si eſſentiam matrimonii ſpectes, ante concilii Tridentini decretum verum, ratum, legitimum & divinum erat coniugium clandeſtinum, nihil enim ei deerat eorum, quae ad eſſentiam matrimonii Deus requiri voluit, cum adeſſet materia, forma atque intentio.* Sic ergo patres illi patrati poteſtatem ſibi arripuerunt, coniugium, quod coram Deo ratum, verum, legitimum & divinum, faciendi irritum, an characterem beſtiæ in fronte ſeſe gerere, & antichriſti mancipia eſſe demonſtrarent.

§. DCLXV. Ab impedimentis illis matrimonium contrahendum prohibentibus, contractum vero diſſolventibus, (quæ improprie inter cauſas divortii referuntur,) tranſitum facimus ad *cauſas divortii proprie ſic dictas*, quæ ab aliquibus adnumerantur duabus illis, quas ſuperius conſtituimus, *adulterio* ſcilicet & *deſertioni*. Prima divortii cauſa a quibusdam ſtatuitur *infidelitas*. De ea pontificii ſic ſtatuunt: *Coniugia infidelium ſolvi poſſunt quoad vinculum, ſi alter coniugum convertatur ad fidem, & alter ei nolit cohabitare, ſine iniuria creatoris. Coniugia vero fidelium negant ſolvi poſſe quoad vinculum quacunque ex cauſa, quod ſi alterutra pars a fide catholica recedat, fidelem quoad cohabitationem ab eadem diſſolvi poſſe autumant.* Bellarminus libr. de matrimon. cap. XII. §. 2. cap. XIV. §. 5. hoc eſt, propter infidelitatem *praecedentem*, quando uterque coniux primo eſt infidelis, & poſtea alter ad fidem convertitur, concedunt divortium quoad vinculum; propter infidelitatem *ſequentem*, quando uterque coniux primo eſt fidelis, & poſtea alter a fide diſcedit, concedunt divortium quoad thorum & cohabitationem. Nos utrumque negamus, ideoque pontificiis oppo-

Cauſae divortii ab aliis additae.

I.) *Infidelitas.*

ponimus 1.) *Chriſti deciſionem* : Matth. XIX. 6. *Quod Deus coniunxit, homo non ſeparet.* At Deus etiam infideles coniunxit. Ergo, excipit Bellarminus, *matrimonium illud non dirimi ab homine, ſed a Deo, quando fidelis ab infideli ſeparatur, cuius*, inquit, *interpretem habemus apoſtolum Paulum.* Sed de loco illo apoſtolico dicemus paulo poſt. 2.) *Eiusdem excluſivam locutionem*: Matth. V. 32. XIX. 9. *Qui dimiſerit uxorem niſi ob fornicationem, mæchatur.* Atqui infidelitas non eſt fornicatio, quamvis enim in ſcriptis propheticis idololatria fornicationis & adulterii ſpiritualis nomine indigitetur, tamen quia Chriſtus agit de corporali duntaxat ſcortatione, quæ unitatem carnis dirimit, & eſſentiæ matrimonii adverſatur, ideo non poteſt hoc ad infidelitatem referri, quæ unitatem carnis neutiquam dirimit. Excipit Caietanus in 1. Cor. VII. *Chriſtum dediſſe libertatem ſolis viris dimittendi cauſa fornicationis uxores, non autem uxoribus dimittendi viros, Paulum autem locutum eſſe de cauſa, quae ſit communis viro & uxori, & hanc eſſe voluiſſe converſionem alterius coniugis ab infidelitate.* Sed hæc exceptio ratione partis *prioris* falſa eſt, quod ipſe Bellarminus agnoſcit, cum uxor non minus virum adulterum relinquere poſſit, quam maritus uxorem adulteram dimittere; ratione *poſterioris* petit principium. Aliter igitur Bellarminus excipit, *Chriſtum loqui de matrimonio inter fideles. Paulum de matrimonio contracto inter infideles.* Sed *prius* gratis dicitur, quia Chriſtus in genere loquitur de matrimonio, cuius firmitatem indiſſolubilem ex primaeva inſtitutione deducit, aut igitur negandum erit, inter infideles eſſe verum matrimonium, aut concedendum, Chriſtum loqui de matrimonio etiam infidelium. *Poſterius* verum eſt, ſed ex eo inferri nequit, quod Bellarminus probandum ſuſcepit, ut paulo poſt videbimus. 3.) *Apoſtoli conceſſionem* : 1. Cor. VII. 12. *Si quis frater uxorem habet infidelem, & haec conſentit habitare cum illo, non dimittat illam.* v. 13. *Et ſi qua mulier habet virum infidelem, & hic conſentit habitare cum illa, non dimittat eum.* Excipit Bellarminus, *Paulum non tantum permittere coniugi deſerto ab infideli, ut aliud matrimonium ineat, ſed etiam permittere ſimpliciter, ut dimittat infidelem, etiam ſi cohabitare velit; ſolum enim conſulit, non autem praecipit, ut coniux fidelis non dimittat coniugem infidelem, ſi is velii cohabitare, & ideo ſi quis dimittat volentem cohabitare, non peccat contra ullum praeceptum.* Reſp. exceptio illa contrariatur diſertis apoſtolicis verbis: *μὴ ἀφιέτω αὐτὴν, μὴ ἀφιέτω αὐτὸν*, contrariatur etiam rationibus graviſſimis, quas ibidem apoſtolus addit, quibus probat, fidelem non debere dimittere coniugem infidelem, ſi velit ei cohabitare, quas ſuperius expoſuimus. Adde, quod hoc apoſtoli pronunciatum nitatur primæva coniugii inſtitutione, quæ oſtendit coniunctionem maris & fœminæ in legitimo coniugio eſſe indiſſolubilem. Fruſtra Bellarminus confugit ad verba: *caeteris dico ego, non Dominus;* quaſi apoſtolus privatum aliquod conſilium duntaxat, non autem præceptum proponat; quid enim de hac canoniſtarum, a quibus Bellarminus eam mutuatus eſt, exceptione ſtatuendum ſit, oſtendimus ſuperius. §. 390. 4.) *Infidelitatis conditionem*: Infidelitas non repugnat eſſentialibus matrimonii, ſicut adulterium; poſſunt enim eſſe duo in carne una, qui fidei & Spiritus unitate non ſunt invicem coniuncti, alias inter maritum pium & fœminam impiam, ac vice verſa inter maritum impium & fœminam piam non eſſet verum & ratum matrimonium. 5.) *Cum haereſi comparationem*: Propter hæreſin non ſolvitur vinculum matrimonii. Ergo nec propter infidelitatem ſolvi debet. Excipit Bellarminus, *magnum eſſe diſcrimen* in-

coniugia contracta in infidelitate, & *igia contracta poſt baptiſmum. Priora etſi rata ſint & firma ex natura ſua; ſacramenta non ſunt, & ideo deeſt il-tiſſima ratio indiſſolubilitatis. At poſte-ſacramenta ſunt, & proinde duplicem rationem inſolubilitatis.* Reſp. peti-principium, ut conſtat ex illis, quæ uæſtione, *an matrimonium ſit ſacra-um proprie ſic dictum*, ſuperius diſpu-

Coniugii firmitas non pendet ex mentali quadam ratione, ſed ex na inſtitutione. Præterea ſi vel ma-demus Bellarmino, coniugia in lelitate contracta non habere dupli-rationem inſolubilitatis, quæ ex inſtitutione & ſacramentali ratione a Bellarmini hypotheſin deſcendit; re tamen nequit, eadem eſſe rata & a ex natura ſua, & rationem inſolu-atis habere ex divina inſtitutione, ſaltim propter hanc inſolubilitatis nem non erunt diſſolvenda. Plura deſiderat, adeat §. 388.

umenta rmini I.) Cor. VII. nfidelis is, diſce-dat.

§. DCLXVI. Argumenta, quibus Bellarminus demonſtrare nititur, *coniugia infidelium ſolvi poſſe quoad vinculum*, duo tantum adfert. I.) Prius deſumtum . Cor. VII. *Si infidelis diſcedit, diſce-* Reſp. dictum illud apoſtolicum ex-limus ſuperius, §. DCXXII. hic bre-r dicimus, apoſtolum nequaquam in verbis cauſam faciendi divortii ſtatue-fidelitatem, quaſi ſcilicet fidelis pro-infidelitatem debeat ab infideli diſ-re, ſed conſulere parti innocenti di-ium propter deſertionem paſſæ, quan-cilicet infidelis malitioſa deſertione acto divortium inſtituit. Si, inquit, *elis*, nolens cohabitare fideli, *diſce-* id eſt, ſi coniugale vinculum per rtionem ſuam nefarie diſrumpit, *diſ-t*, id eſt, æquo animo illud a fideli ferendum ac Deo commendandum, *non enim ſervituti ſubiectus eſt frater & ſoror in huiusmodi*; hoc eſt, in tali caſu chriſtianus maritus aut chriſtiana uxor non tenetur propter malitioſam coniugis deſertionem a matrimonio in perpetuum abſtinere, ſed libertatem obtinet rebus ſuis novo matrimonio conſulendi.

II.) Ex iure canonico.

II.) Poſterius deductum ex iure canonico cap. *Si infidelis &c.* XXVIII. q. 2. cap. *Quanto &c.* cap. *Gaudemus &c.* de divortiis. Reſp. cap. *Si infidelis. &c.* petitum eſt ex Ambroſio, neque quidquam nobis adverſatur; loquitur enim de fideli *divortium paſſo* propter infidelis deſertionem, non autem de fideli propter infidelitatem *divortium faciente*, & infidelem ſibi cohabitare volentem repudiante. Verba Ambroſii integra ſic habent: *Si quis frater uxorem habet infidelem, & haec conſentit habitare cum illo, non dimittat eam &c. Hoc dixit apoſtolus, quia inter illa primordia, cum ambo utique eſſent gentiles, fiebat, ut unus ex his crederet, & quia horrebant perfidi culturam Dei, ſimiliter & credentes contaminationem praeteriti erroris, ideo praecipit*, (nota verbum præcipiendi contra Bellarminum) *ut ſi contenti eſſent habitare cum immutatis, contenti eſſent fideles cum illis &c. Si autem infidelis diſcedit, diſcedat, propoſitum religionis cuſtodit praecipiendo, ne chriſtiani relinquant coniugia, ſed ſi infidelis odio Dei diſcedit, fidelis non erit reus diſſoluti matrimonii, maior enim cauſa Dei eſt quam matrimonii.* Et poſtea: *Non eſt peccatum ei, qui dimittitur propter Deum, ſi alii ſe iunxerit. Contumelia enim creatoris ſolvit ius matrimonii circa eum, qui relinquitur, ne adcuſetur alii copulatus. Infidelis autem diſcedens & in Deum & in matrimonium* (nota) *peccare dignoſcitur, quia noluit ſub Dei devotione habere coniugium, itaque non eſt ei fides ſervanda coniugii, qui ideo receſſit, ne audiret, autorem eſſe Chri-*

ſtianorum Deum coniugii &c. Cap. *Gaudemus* &c. eſt Innocentii, & agit de eo caſu, ſi alter infidelium coniugum ad fidem catholicam convertatur, altero vel nullo modo, vel non ſine blaſphemia divini nominis, vel ut eum pertrahat ad mortale peccatum, ei cohabitare volente, quod tunc qui relinquitur, ad ſecunda, ſi voluerit, vota tranſire poſſit. Bellarminus autem diſputat, quod *fidelis dimittens infidelem volentem cohabitare non peccet contra ullum praeceptum*, cum ex ipſius hypotheſi ſit tantum *conſilium* apoſtoli de infideli, qui cohabitare conſentit, non deſerendo. Nec diſſimulat ibidem Innocentius, quemdam ex ſuis prædeceſſoribus aliter ſenſiſſe. Cap. *Gaudemus* &c. habetur pulcerrima ſententia, quod *per ſacramentum baptiſmi non ſolvantur coniugia, ſed crimina dimittantur*, quæ pontificiæ eiusmodi matrimoniorum diſſolutioni merito opponitur.

III.) *Ex Luc. XIV. Qui non odit uxorem &c.*

III.) In exceptionibus ad argumenta noſtra inſerit Bellarminus tertium ſententiæ ſuæ fundamentum. *Si infidelis non deſerat fidelem, ſed velit ei cohabitare cum iniuria creatoris, perpetuo ſcilicet perſuadendo reditum ad infidelitatem & Chriſtum blaſphemando, certe poterit a fideli dimitti; iuxta illud* Luc. XIV. *Qui non odit patrem & matrem, uxorem, filios &c. propter me, non eſt me dignus.* Reſp. 1.) Non de matrimonii diſſolutione Chriſtus agit, ſed de poſthabitione eorum, qui nobis ſunt & eſſe etiam debent chariſſimi, ſi in cultu divino & veritatis confeſſione nobis obſtaculo eſſe velint. Matth. X. 37. 2.) *Odiſſe* enim hoc loco non ſignificat hoſtili adfectu proſequi, penitus deſerere, officia alioquin debita denegare &c. ſed poſthabere, non obſequi, &c. iuxta regulam phraſeologiæ Hebraicæ: *Verba adfirmata ſaepius ponuntur pro contrariis negatis.* Geneſ. XXIX. 31. Deut. XXI. 15. Prov. XIII. 24. Item: Odiſſe & diligere ſæpe non tam hos ipſos animi adfectus, quam actiones adfectus illos conſequentes, ſive adſint adfectus illis actionibus ſive non, imo ſæpe etiam cum plane contrarii adfectus illis actionibus adſunt, indicant. Flacius part. II. clav. p. 316. *De tali odio loquitur*, (inquit Baſilius in orat. quomodo inſtruendi venient ad bapt. tom. I. p. 452.) *non quod inſidiandi ſtudium generat, ſed pietatis virtutem. ut non obediatur ab illa ſeducentibus, adfert.* 3.) Scopus dicti eſt, Deum & ipſius verbum ac cultum debere nobis eſſe cariora quibusvis rebus. Invertimus igitur argumentum: Divina coniugii inſtitutio requirit, ut vinculum illud ſit indiſſolubile. Ergo ex amore Dei leges illas coniugales reverenter obſervemus, nec infidelem cohabitare volentem repudiemus. 4.) Chriſtus abſolute & indiſtincte loquitur de quovis coniuge pietati impedimentum obiiciente. Unde Bellarminus ipſe in cap. 14. ſeq. §. 5. illud Chriſti dictum refert ad coniugem, qui *prius fuit fidelis, poſtea vero a fide catholica recedit.* Quod ſi ergo ex illo Chriſti dicto efficaciter probari poſſet, propter infidelitatem *praecedentem* ſolvi poſſe coniugium *quoad vinculum*, utique etiam ex eodem inferri poſſet, propter infidelitatem *ſequentem* coniugium *quoad vinculum* itidem ſolvi poſſe, quod tamen Bellarminus non concedit.

II.) *Haereſis.*

§. DCLXVII. II.) *Haereſis.* Eam eſſe iuſtam divortii cauſam ſtatuunt: I.) *Anabaptiſtae*, qui propter diſſenſum in religione coniuges dimittendos cenſent, & pietatis prætextu matrimonia dirimunt. Tres enim coniugii gradus ſtatuunt, primum *animae ſeu ſpiritus hominis cum Deo*, ſecundum *animae cum corpore*, tertium *corporis cum corpore, id eſt, coniugis & mariti, quem gradum dicunt*

eſſe

ninimum atque infimum; unde infe-
: *Si primus & ſecundus gradus non*
ntur, hoc eſt, ſi vir non ſit vera fidei
ſſione Deo obſtrictus, tum factum eſſe ad-
um, & uxorem ab eo poſſe facere divor-
. Diſputant etiam, *coniugium infide-*
non eſſe coram Deo coniugium, ſed
ritatem & fornicationem, nimirum ut
ıere poſſint, *licitum eſſe marito ortho-*
, coniugem haereticam deſerere, &
n fidei ſuae addictam ducere, infideles
ı habentur ab ipſis omnes, quicun-
cultu & profeſſione ſunt a ſecta ipſo-
alieni. Münſterus coniugium &
um coniugalem infidelium & carna-
ı vocavit meretricium thorum & dia-
proſtibulum. Vid. Bullingerus lib. I.
ra Anabapt. cap. 1. Jac. Andreæ in
:. Eslingenſ. &c. II.) Anabaptiſta-
ı veſtigiis inſiſtunt *Photiniani*, qui
cepto ſexto, quod ipſis eſt ſeptimum,
on adulterando, in nov. teſt. hoc a Chri-
dditum eſſe cenſent, ne fidelis in matri-
io habeat infidelem. Catechismus Ra-
. p. 172. Laborant autem ſpiritu ver-
nis, quia ibidem addunt, *in lege ex-*
ſe vetita fuiſſe connubia inter fidelem &
lelem. At ſi in lege iam ante fuere
ımodi coniugia prohibita, quomodo
hriſto poteſt illa prohibitio dici addi-
III.) Quidam etiam ex *Calvinianis*
ıunt, nuptias inter diſparis religio-
homines, cumprimis vero inter fi-
em & infidelem contractas, non tan-
ı prohibitas, ſed etiam propter inter-
um illud divinum irritas eſſe. Mar-
in comm. 1. Reg. III. Zanchius in he-
m. p. 709. Albericus Gentilis lib. II.
nupt. cap. 19. Quæ argumenta huic
nioni ſint opponenda, expoſitum fuit
erius §. 390.

§. DCLXVIII. Contra *Anabaptiſtas*
: loco ſic concludimus: Quod coniu-
ım 1.) conſorme eſt divinæ inſtitutio-
, 2.) habet requiſita *συςατικὰ* coniugalis contractus, 3.) oppoſitum eſt inceſtuoſis & adulterinis congreſſibus, 4.) a Chriſto, & 5.) ab apoſtolis eſt confirmatum, illud eſt verum, ratum & indiſſolubile matrimonium. Coniugium infidelium & hæreticorum tale eſt. Ergo. *Maioris* veritas eſt in aprico. *Minor* ſigillatim confirmari facile poteſt. Coniugium infidelium 1.) eſt conforme inſtitutioni divinæ; quamvis enim legem moralem ſcriptam infideles ignorent, tamen legem naturalem cordibus inſcriptam habent, ex qua matrimonium inter eos originem ducit, & ex qua natæ ſunt apud ipſos honeſtæ leges matrimonii decus cuſtodientes. 2.) Habet requiſita *συςατικὰ* coniugalis contractus; adeſt enim legitimus conſenſus, qui eſt *cauſa efficiens:* adſunt perſonæ idoneæ mas unus & fœmina una, quæ eſt *materia:* adeſt legitima & indiſſolubilis in unam carnem coniunctio, quæ eſt *forma:* adeſt ſobolis propagatio, mutuum adiutorium & libidinis remedium, qui eſt coniugii *finis.* 3.) Oppoſitum eſt inceſtuoſis & adulterinis congreſſibus, quia inceſtuoſas coniunctiones & adulteria Deus in Cananæis puniit Levit. XVIII. 24. ſed honeſta eorum coniugia adprobavit. 4.) Confirmatum eſt a Chriſto, qui Samaritanam ſuperſtitionibus hæreticis immerſam cum quinque viris ſuis in legitimo coniugio vixiſſe adſerit, idque a ſcortatione, in qua poſtea vivebat, diſtinguit, Ioh. IV. 18. 5.) Confirmatum eſt ab apoſtolis, qui in prædicatione evangelii inter gentiles nuſpiam leguntur, coniugia eorum diſſolviſſe, quin imo Paulus 1. Cor. VII. 12. diſerte præcipit, *ſi infidelis cohabitare velit cum fideli,* non eſſe eum repudiandum. Quod propter *haereſin* vel infidelitatem, ſive *praecedentem* ſive *ſupervenientem,* non ſit faciendum divortium, breviter ſic demonſtramus: Si 1.) Chriſtus diſerte pronunciat, neminem hominum debere ſeparare, quod

Deus

Deus coniunxit, Matth. XIX. 6. & 2.) unicam tantum faciendi divortii cauſam ſtatuit, videlicet adulterium, 3.) ſi apoſtolus infidelem cum fideli cohabitare conſentientem non eſſe dimittendum adſerit, 1. Cor. VII. 12. 4.) nec infidelitas nec hæreſis cum matrimonii ſubſtantialibus pugnant, 5.) nullum omnino ex ſacris literis proferri poteſt vel mandatum vel permiſſio vel probatum exemplum divortii propter infidelitatem & hæreſin facti, 6.) contra vero plurima adferri poſſunt exempla eorum, qui in matrimonio coniuges infideles & hæreticos retinuerunt, 7.) denique ſi ſeparatio coniugum propter hæreſin vel infidelitatem multa ſecum trahit incommoda, pericula & abſurda; conſequens eſt, quod propter hæreſin vel infidelitatem non ſit faciendum divortium. Sed illud, ergo & hoc. Plura qui deſiderat, ex §. 390. ea petere poteſt.

III.) Votum ſolenne continentiæ.

§. DCLXIX. III.) *Votum ſolenne continentiae*, ſive ingreſſus in religionem. Pontificii hac de re ſic ſtatuunt, *matrimonium ratum nondum conſummatum ſolvi etiam quoad vinculum per votum ſolenne continentiae ſive ingreſſum in religionem, diſſentiente etiam parte altera factum; matrimonium conſummatum ſolvi quoad thorum & cohabitationem tantum, non autem quoad vinculum per idem continentiae votum utriusque coniugis conſenſu ſuſceptum.* Concilium Trid. ſeſſ. XXIV. can. 6. *Si quis dixerit matrimonium ratum non conſummatum per ſolennem religionis profeſſionem alterius coniugum non dirimi, anathema ſit.* (Matrimonium *ratum* vocant, quando fides coniugalis quidem data, ſed nondum acceſſit copula carnalis: matrimonium *conſummatum* vocant, quando non ſolum conſenſus nuptialis adeſt, ſed etiam concubitus acceſſit. Solutionem quoad *thorum & cohabitationem* vocant, quando manente coniugali vinculo coniuges a ſocietate lecti ac menſæ ſeparantur: ſolutionem quoad *vinculum*, quando non ſolum lecti & menſæ ſocietate excluduntur, ſed etiam ipſe nexus coniugalis ſolvitur, ita ut liceat utrique vel alterutri ad alias nuptias tranſire. Votum *ſolenne* continentiæ vocant, quod factum eſt in conſpectu eccleſiæ, cui ſe vovens poſt magnam deliberationem & diuturnam probationem ſponte ſubiicit ut ipſi Deo, & hoc ipſo ſtatum mutat. Diſtinguunt illud a voto *ſimplice*, quod eſt promiſſio continentiæ perpetuæ Deo privatim libera voluntate excellentioris alicuius boni gratia facta. *Religionis* nomine intelligunt monachatum, per ingreſſum igitur in religionem intelligunt monaſticam profeſſionem.)

Rationes noſtræ ſententiæ: 1.) ex defectu divini mandati.

Nos utrumque negamus. Prius igitur quod adtinet membrum, videlicet *per votum ſolenne continentiae non ſolvi matrimonium ratum quoad vinculum*, ſequentibus demonſtramus fundamentis: 1.) Nullo ſcripturæ dicto demonſtrari poteſt, per votum ſolenne continentiæ ſolvi matrimonium ratum. Ergo hæc pontificiorum adſertio tanquam ἄγραφος & dubia merito reiicitur. Bellarminus lib. de monach. cap. 38. demonſtraturus contra quosdam ſui ordinis homines, *matrimonium conſummatum non ſolvi per monaſticam profeſſionem*, adfert ſcripturæ dicta: *Quod Deus coniunxit, homo non ſeparet. Qui dimiſerit uxorem, facit eam mœchari. Iis, qui matrimonio iuncti ſunt, praecipio non ego, ſed Dominus, uxor a viro non diſcedat &c.* ſed cum contra nos probare deberet, *matrimonium ratum ſolvi per monaſticam profeſſionem*, ne unicum quidem ſcripturæ locum adducit, ſed teſtimonia *eccleſiae*, id eſt, Romanorum pontificum & concilii Tridentini, exempla ſanctorum, & rationem duplicem

male

e conſarcinatam. Atqui novit, nos non ex proprio theologiæ principio, ex ſcri- a ſcilicet ſacra, argumenta require- quibus cum ſe deſtitutum fateatur, ſcat, ſe in noſtra ſententia refellen- da omnem optram ludere.

x indiſſo- ...e ma- monii. 2.) Adſertio illa pontificia, quod *matrimonium ratum ſolvatur per ingreſſum in re- ligionem*, non modo eſt ιφος, ſed etiam ἀντίγραφος, id quod emonſtramus: Matrimonii divinitus uncti vinculum eſt indiſſolubile. th. V. 32. XIX. 9. Marc. X. 11. Luc. . 18. 1. Cor. VII. 10. Atqui matri- ium ratum, ſi iuxta ordinem divini- nſtitutum ſit contractum, eſt matri- ium divinitus coniunctum. Ergo ulum eius eſt indiſſolubile.

. DCLXX. Bellarminus videt ner- huius argumenti eſſe fortiſſimum, in hæc verba erumpit §. 1. *Sunt hac ſententia graviſſima argumenta.* Matth. XIX. & 1. Cor. VII. *matrimo- inſolubile eſſe pronunciatur, quod au- hoc de rato dicatur, patet* primo, *quia imonium ratum non differt a conſumma- lla eſſentiali differentia; copula enim lis actus quidam coniugii eſt, non eſſen- niugii.* Secundo *matrimonium ratum erum ſacramentum, ſignificans Chriſti eccleſiae unionem inſeparabilem. Ergo olubile. Praeterea* tertio *per matrimo- ratum dat vir uxori poteſtatem corpo- ui, ergo non poteſt invita uxore ſua nentiam Deo vovere.* Hæc omnia Bel- inus, vim veritatis in corde ſuo ul dubio ſentiens; conatur tamen nque effugere, nimirum quia ſemel rmavit animum, velle ſe decreta lentina, qualia qualia ſint, confirma- videamus, quid proſtet. *In genere* di- *duplicem* ad argumenta illa *adferri ſo- nem. Una eſt communis theologorum* olaſticorum) lib. IV. ſent. diſt. 27. *quod tam inſolubile ſit matrimonium ratum tantum quam conſummatum, & tunc ad omnia illa argumenta reſpondent, ea proba- re optime, matrimonium ratum non poſſe di- rimi ab homine, id eſt, humana ulla auto- ritate, ſed tamen non probare, quin poſſit dirimi a Deo, Deum autem eſſe, qui dirimit, dum ſponſum vocat ad religionem. Altera ſolutio communis eſt canoniſtarum, qui do- cent matrimonium conſummatum non eſſe ſolubile niſi a Deo, matrimonium autem ra- tum tantum eſſe ſolubile autoritate pontifi- cis, & etiam ſine illa autoritate ſolvi per ingreſſum in religionem, & tunc ad argu- mentum ex verbis Domini* Matth. XIX. Quos Deus coniunxit &c. *reſpondent, ea verba intelligi ſolum de matrimonio conſum- mato. Nam haec verba non ſunt dicta a Domino, niſi poſtquam dixerat,* erunt duo in carne una, *quod non fit, niſi per copulam carnalem. Et ſic docet exponi de- bere hunc textum Alexander III. cap. Ex pu- blico de converſ. coniug.* Reſp. utraque ex- ceptio turpiter petit principium. Quod enim *priorem* adtinet, facile concedimus, ex dictis Chriſti & apoſtoli illud dunta- xat probari, quod vinculum matrimo- nii divinitus contracti ſit inſolubile hu- mana autoritate; nequaquam vero illud, quod non poſſit a Deo idem dirimi, hoc inquam libenter concedimus; probet ve- ro Bellarminus, Deum eſſe, qui matri- monium dirimit, quando ſponſum vocat ad religionem. Deus voluntatem ſuam per Chriſtum ſic manifeſtavit, quod con- iuges fidem matrimonialem ſibi invicem datam non debeant fallere, nec propria autoritate illud ſeparare, quod divinitus coniunctum eſt, Matth. XIX. 6. quod unica inter vivos coniuges divortii fa- ciendi cauſa ſit adulterium, Matth. V. 32. XIX. 9. Per apoſtolum Paulum ſuam ſic declaravit voluntatem, quod vincu- lum coniugale non niſi morte ſolvatur, Rom. VII. 1. 1. Cor. VII. 39. quod *uxor non debeat a viro diſcedere, nec vir uxorem*

dimittere; 1. Cor. VII. 10. huius contrarium Deo tribui nequit, alias duæ contrariæ in Deo ſtatuerentur voluntates, una occulta, altera revelata, proinde non eſt ſancta, nec a Deo profecta, nec Deo placens cogitatio, ſi maritus propter ingreſſum in monaſterium datam coniugalem fidem fallere inſtituit. Proponimus autem Bellarmino expendendum hoc argumentum. Coniugii vinculum aut per mortem, aut propter adulterium, aut per deſertionem malitioſam ſolvitur. Ergo propter aliquam harum trium cauſarum ſolvitur, quando ſponſus monaſterium ingreditur. Non propter *primam*, quia non intercedit mors naturalis. Si de morte ſpirituali nugari incipiant, quaſi ſcilicet ſponſus per ingreſſum in religionem moriatur mundo, & veterem hominem mortificet; breviter reſpondemus, non ſpiritualem illam mortem a peccatis, quæ ab omnibus vere piis requiritur, quæque interiori mentis renovatione, non autem exteriore ſtatus mutatione perficitur, ſed naturalem duntaxat ſive corporalem mortem coniugii vinculum diſſolvere. Nec propter *ſecundam*, quia non intercedit adulterium, niſi dicere velimus, ut in monaſteriis pontificiis ſpiritualis fornicatio & idololatria per invocationem ſanctorum, cultum religioſum imaginum & reliquiarum, per *ἀρτολατρείαν* &c. exercetur, ita quoque corporalem fornicationem in illis vigere, quod ut credamus, facile induci poſſumus. Relinquitur igitur, quod ob *tertiam* cauſam, videlicet ob malitioſam deſertionem, fiat diſſolutio, ſi quando ſponſus monaſterium ingreſſus fidem coniugalem ſponſæ datam fallit, id quod libenter concedimus; ſed addimus, deſertorem illum graviſſime peccare, cum non de iure ſed de facto coniugale vinculum nefarie diſrumpit. Negamus igitur, Deum eſſe, qui matrimonium ratum dirimit, quando ſponſus ingrediatur religionem. Si enim Deus eſſet, qui matrimonium ratum dirimeret per ſponſi ingreſſum in religionem, dicendum etiam foret, Deum eſſe, qui matrimonium conſummatum dirimit, quando maritum ad religionem vocat, quod tamen pontificii non concedunt. Excipit Bellarminus, *ex eccleſiæ declaratione ſciri, quod Deus dirimat matrimonia rata, & non dirimat etiam matrimonia conſummata per vocationem ad religionem.* At hac ratione denuo petitur principium. De eo enim quæſtio eſt, an hæc ſit vera veræ eccleſiæ declaratio, cum in verbo Dei, cui eccleſia, utpote Chriſti ſponſa, unice adſtricta eſt, contrarium doceatur. Quam vero Bellarminus intelligit eccleſiam? num pontifices Romanos? at illorum autoritatem apud nos eſſe nullam novit, ſi ſuffragio divini verbi deſtituatur; adde quod Romanorum pontificum ſanctiones in quæſtione de matrimonii ſolubilitate plurimum varient, ut ex præcedentibus conſtare poteſt.

§. DCLXXI. Quod *poſteriorem* exceptionem adtinet, in ea itidem repetitur id, quod erat in quæſtione. Probamus nos ex verbis Chriſti & apoſtoli, matrimonii divinitus coniuncti, ſive *ratum tantum* ſit, ſive *ratum ſimul & conſummatum*, vinculum eſſe ab homine indiſſolubile, Bellarminus reſpondet, *matrimonium conſummatum non eſſe ſolubile niſi a Deo, matrimonium autem ratum tantum eſſe ſolubile autoritate pontificis, & ſine illa autoritate per ingreſſum in religionem.* At de eo ipſo quæritur, *an matrimonium ratum pontificis autoritate propter ingreſſum in religionem ſolvi poſſit?* contrarium docemus ex verbis Chriſti & apoſtoli. Quod divinitus coniunctum, nullus hominum ſeparare debet; pontifex eſt homo, modo velit ſe illius ſucceſſorem agnoſcere, qui Act. X. 26. ad Cornelium dicit, *κἀγὼ αὐτὸς*

ἄν-

ἀνθρωπός εἰμι, ac niſi canoniſtarum adulatorum voces admittere velit: *Papa ſtupor mundi, nec Deus eſt nec homo, ſed neuter inter utrumque.* Ergo matrimonium ratum, utpote divinitus coniunctum, ſeparare non debet. Sed invenit Bellarminus aliquid, quo probare poſſit, verba Chriſti: *quod Deus coniunxit, homo non ſeparet;* intelligi de matrimonio *conſummato tantum*, non autem de matrimonio *rato*, quia ſcilicet Chriſtus ea protulit, poſtquam dixerat: *erunt duo in carne una;* cui breviter reſpondemus: 1.) Chriſtus in genere de omnibus legitimo matrimonio coniunctis adſerit, quod divinitus coniuncti ſint in copulam humana autoritate indiſſolubilem, neque hic inter matrimonium ratum & conſummatum diſtinguendum eſſe vel verbulo innuit. 2.) Nullus interpretum vel veterum vel recentiorum verba Chriſti ad matrimonium conſummatum duntaxat referenda eſſe docuit. Alexandrum III. verbis Chriſti vim inferentem non moramur. 3.) Matrimonium ratum non minus quam conſummatum eſt matrimonium divinitus coniunctum, quando ſcilicet eſt legitimum. Aut ergo negandum fuerit, Deum illos coniunxiſſe, qui in matrimonio rato vivunt, aut concedendum, illorum coniunctionem eſſe humana autoritate indiſſolubilem. 4.) Ipſimet pontificii concedunt, copulam carnalem non pertinere ad eſſentiam coniugii, ſed duntaxat ad eius uſum, unde in iure canonico adprobatur regula iuris civilis: *Conſenſus non concubitus facit nuptias.* Cap. *Sufficiat &c.* q. 27. q. 2. cap. *Ubi non eſt &c.* XXX. q. 2. cap. *Tuas dudum &c.* extra de ſponſa duorum. Quamvis igitur ad matrimonium ratum nondum acceſſerit copula, tamen eſſentiæ eius ad integritatem & perfectionem nihil deficit. 5.) Unitas carnis in coniugio non tam ex copula carnali, quam ex divina inſtitutione & libero ac legitimo conſenſu dependet. Ius indiſſolubilitatis oritur non ex concubitu, qui eſt illius iuris actus, ſed ex conſenſu mutuo. 6.) Quid quod eadem verba: *erunt duo in carne una;* in propria inſtitutionis ſede, Gen. II. 24. de coniugio tantum rato, nondum per copulam conſummato proferuntur, quia Adamus & Eva nondum carnali copula erant uſi. Perquam igitur abſurdum eſt, quod Bellarminus ex ordine horum verborum apud Matthæum evincere conatur, ea non pertinere ad matrimonium ratum.

§. DCLXXII. Expendamus, quomodo in *ſpecie* ad triplicem illam rationem adſumtioni principalis argumenti confirmandæ adhibitam excipiat. Ad *primam* rationem a negato eſſentiali diſcrimine inter coniugium ratum & conſummatum petitam excipit, *matrimonium ratum & conſummatum non differre ſolum accidentaliter, ut rem operantem & non operantem, nec tamen differre proprie eſſentialiter, quaſi deſit matrimonio rato altera pars eſſentiae, quomodo differunt homo & animal; ſed differre ſicut perfectum & imperfectum, ſicut differunt homo, cui non deeſt ulla pars integralis, & homo mancus, ſurdus vel cæcus, id quod ipſa verba oſtendunt. Cur enim dicitur matrimonium ratum & non conſummatum, ſi nihil ei deeſt, niſi operatio ſive effectus? & cur non etiam dicitur ſacerdotium ratum & non conſummatum, antequam presbyter incipiat exercere ſacros ordines? Porro id quod deeſt matrimonio rato, id eſt, quod facit illud ſolubile. Nam ſacramentum matrimonii triplicem habet ſignificationem.* Primo *ſignificat gratiam inviſibilem, ſive coniunctionem Chriſti cum anima.* Secundo *coniunctionem Chriſti cum eccleſia per charitatem.* Tertio *coniunctionem Chriſti cum eccleſia per naturae conformitatem; ex quibus matrimonium ratum habet ſolam primam, quae ſignificatio ſufficit ad conſtituendum verum ſacramentum,*

ſed ea non facit matrimonium inſolubile, nam illa coniunctio Chriſti cum anima non eſt inſolubilis, ut patet. Matrimonium autem conſummatum habet alias (reliquas) *duas, ut patet ex Paulo* Epheſ. V. *qui non dixit:* ſacramentum hoc magnum eſt *&c. niſi poſtquam dixerat:* Erunt duo in carne una; *quod certe fit per copulam, & confirmatur hoc totum ex eo, quod ſi matrimonium ratum non conſummatum ſignificaret unionem Chriſti cum eccleſia, ſequeretur eſſe digamum, qui duo matrimonia rata contraxerit, licet unum tantum aut nullum conſummaverit,* quod eſt contra cap. *Debitum* &c. de digamis. *Sequela patet, nam digamia contrahitur ex defectu ſignificationis unius Chriſti cum una eccleſia, quam non habet, qui cum duabus contrahit.* Reſp. 1.) Matrimonium ratum, ad quod nondum acceſſit copula, non propter defectum alicuius partis integrantis *non conſummatum* dicitur, (quod Bellarminus in ſua comparatione præſupponit) ſed propter defectum uſus ſive operationis, quæ ad rei eſſentiam neutiquam pertinet. Albericus Gentilis lib. VI. de nupt. cap. 18. *Conſummatio, quam ſic improprie dicimus, quaſi ante concubitum aliquid deſit ad matrimonii perfectionem, nihil niſi uſus perfecti matrimonii eſt.* Vide ſuperius cap. VI. §. 412. q. II. 2.) Recognoſcat Bellarminus ſua verba lib. de matrim. cap. 5. reſp. ad 6. *De copula coniugali ſunt duae opiniones catholicorum. Quidam enim docent copulam illam neque ſacramentum neque partem ſacramenti eſſe, ſed actum ſolum, ſive officium matrimonii, proinde quid accidentarium eſſe reſpectu matrimonii. Alii volunt copulam coniugalem eſſe partem quamdam ſacramenti, non quidem eſſentialem ſed integralem, & ideo ante copulam adpellari ratum, ſed non conſummatum. Omnes tamen in eo conveniunt, ut* (quod) *copula non ſit pars eſſentialis, & propterea ſacramentum matrimonii totum ac plenum, quantum ad partes eſſentiales, inveniatur in contracta per verba de praeſenti.* Cum illis igitur catholicis prius tranſigat, qui negant, copulam eſſe partem ſacramenti integrantem. 3.) Rato matrimonio aliquid deeſſe concedimus, (alias a conſummato non diſtingueretur) ſed defectus ille nec eſſentialem nec integralem aliquam coniugii partem, ſed uſum ſive operationem duntaxat concernit. Quando igitur Bellarminus ſic infert: *Matrimonio rato aliquid deeſt. Ergo illud, quod ei deeſt, eſt pars quaedam integrans;* procedit a non diſtributo ad diſtributum affirmative, quod eſt ἀσυλλόγιστον. 4.) Perfectio duplex eſt, *eſſentialis* & *accidentalis.* Si de perfectione *eſſentiali* quæritur, coniugium ratum a conſummato non differt, ut imperfectum a perfecto, quia coniugio rato nihil quidquam deficit, quod ad eſſentialem coniugii perfectionem requiritur, adſunt enim omnes cauſæ, ex quibus eſſentialis rei perfectio dependet. Inter Mariam & Joſephum fuit verum & perfectum coniugium, teſte Auguſtino lib. II. de conſ. evang. cap. 1. lib. I. de nupt. & concupiſc. cap. 11. nec diffitente Bellarmino dicto loco, neque tamen Ioſephus Mariam cognovit Matth. I. 25. male igitur coniugium ratum confertur homini claudo vel cœco, cum non deſit ei aliquod membrum integrale. Si de *accidentali* perfectione quæritur, concedimus, matrimonium ratum a conſummato differre, ut imperfectum a perfecto; ſed ex eo inferri nequit, quod illud ſit ſolubile, hoc vero inſolubile, miſerabilis enim petitio principii eſt, quando Bellarminus hoc loco ſcribit: *id quod deeſt matrimonio rato, eſt id, quod facit illud ſolubile.* 5.) Quare eorum ſacerdotium, qui partes officii ſui nondum adminiſtrant, non dicatur *ſacerdotium ratum & non conſummatum,* eius rei ratio fruſtra quæritur, cum hoc ex uſu loquendi unice dependeat; ſufficit nobis, quod matrimonium ratum,

tum, ad quod copula nondum acceſſit, dicatur non conſummatum, non propter defectum alicuius eſſentialis vel integrantis partis, ſed ratione uſus & actus. Ac ſi rem recta æſtimare velimus iudicii trutina, haud abſurde illorum ſacerdotium diceretur non conſummatum, qui nullam ſacerdotalis muneris, cui deſtinati & conſecrati ſunt, adtingunt partem, neque enim *implent miniſterium ſuum* nec *curſum ſuum conſummant*, 2. Tim. IV. 5. & 7. 6.) Firmitas & indiſſolubilitas matrimonialis vinculi non dependet *ex ſacramentali quadam ſignificatione*, ſed *ex divina inſtitutione*, & ex legitimo contrahentium conſenſu. 7.) Si matrimonium ratum eſt verum ſacramentum, non minus erit inſolubile quam matrimonium conſummatum, cum ex hypotheſi pontificia firmitas & indiſſolubilitas matrimonii pendeat ex natura ſacramenti. Sed prius negare non poſſunt pontificii, ut ex verbis Bellarmini de matrim. cap. V. conſtat. Ergo 8.) triplex illa ſignificatio non minus in matrimonio rato, quam in conſummato deprehenditur. Quia enim in matrimonio rato coniunguntur, qui caritatis glutine invicem uniti & naturæ conformitatem obtinent, eccur eorum coniunctio non poſſet ſignificare coniunctionem Chriſti cum eccleſia per caritatem, & coniunctionem Chriſti cum eccleſia per naturæ conformitatem? Contrarium ex verbis apoſtoli Epheſ. V. nunquam demonſtrabitur. 9.) Qui duo matrimonia rata contrahit, licet unum tantum aut nullum conſummet, vere eſt coram Deo digamus, cum prius contractum fuerit verum matrimonium.

§. DCLXXIII. Ad *ſecundam* rationem a veritate ſacramenti *κατ' ἄνθρωπον* ex hypotheſi pontificia ductam excipit, *matrimonium ratum eſſe verum ſacramentum, ſed non perfectum quoad omnes ſignificationes*. Reſp. 1.) Sufficit, quod ſit perfectum quoad partes eſſentiales, id quod Bellarminus negare nequit, ſic enim ſcribit lib. de matrim. cap. V. *Sacramentum matrimonii totum ac plenum, quantum ad partes eſſentiales, invenitur in contractu per verba de praeſenti.* 2.) Inſolubilitas coniugii non dependet a perfectione ſignificationis, ſed a perfectione ſecundum partes eſſentiales. 3.) Nullum eſt verum ſacramentum, quod non etiam ſit perfectum, inſtitutioni ſcilicet divinæ congruum, & partibus ſuis *συςατικαῖς* abſolutum, ex quo fundamento *ποτηριοκλεψίαν* pontificiam impugnamus. 4.) Quomodo matrimonium ratum erit verum ſacramentum, ſi non ſignificat illud, in cuius ſignificatione ratio ſacramenti conſiſtit? 5.) Iam ante oſtendimus, matrimonium ratum illud ipſum ſignificare poſſe, quod conſummatum.

§. DCLXXIV. Ad *tertiam* rationem a mutua coniugum obligatione petitam dupliciter excipit: Primo *eos, qui dant ſe ipſos uxori, ſemper intelligere, ſe dare cum ea conditione, niſi vocentur a Deo ad ſpirituales nuptias.* Secundo *non teneri coniugem ad ſolvendum eiusmodi debitum cum detrimento boni ſpiritualis ſui, quando id poteſt fieri ſine ullo detrimento alterius coniugis, ut in praeſenti accidit.* Utramque ſolutionem dicit *eſſe bonam;* ſed poſteriorem *eſſe magis conformem decretis & factis pontificum, qui diſpenſant in matrimonio rato non conſummato.* De priore dicit quod *nitatur teſtimonio Nicolai* XXVII. quæſt. 2. cap. *Scripſit &c.* ubi dicit, *Deum eſſe, qui ſolvit matrimonium, cum aliquem vocat ad religionem. At* (inquit) *fundamentum hoc non eſt ſolidum, quia Nicolaus loquitur de matrimonio conſummato, & intelligit illud ſolvi quoad thorum & non quoad vinculum.* Reſp. utraque exceptio eſt abſurda, puerilis, principii petitionem involvens. *Priori* hæc opponimus: 1.) Conditio illa non poteſt ſubintelligi, quia repugnat na-

naturæ coniugii, quippe quod ex divina inſtitutione eſt vinculum indiſſolubile. 2.) Si conditio illa in coniugii contractu ſemper ſubintelligitur, conſequens fuerit, quoties ob talem conditionem ſupervenientem matrimonium dirimitur, non ſolvi matrimonium ratum, ſed tantum pronunciari irritum, quod ſua natura ratum non erat. At Bellarminus præſupponit, matrimonium illud ante diſſolutionem fuiſſe ratum, nec hoc loco agit de impedimentis matrimonium contrahendum prohibentibus & contractum diſſolventibus, ſed de iuſtis veri divortii, hoc eſt, ſolutionis quoad *vinculum* cauſis. 3.) Qui conditionem in contractu adpoſitam fuiſſe prætendit, & ex ea contractum a iudice irritum pronunciari poſtulat, conditionem illam adpoſitam fuiſſe demonſtrare debet. Sed tale quid de matrimonio rato ſimpliciter & abſolute contracto demonſtrari nequit. 4.) Deus voluntatem ſuam in verbo ſic revelavit, quod coniuges utpote divinitus indiviſibili vinculo coniuncti a ſe invicem diſcedere minime debeant. Ergo non poſſunt dici divinitus ſolvi; qui per ingreſſum in religionem matrimonium ſolvunt, alias Deus ſibi ipſi adverſaretur. 5.) Recte igitur agnoſcit Bellarminus, *hoc fundamentum Nicolai non eſſe ſolidum, quod Deus ſolvat matrimonium, cum aliquem vocat ad religionem.* Sed hac ratione propria vineta ſua cædit, & cruribus ſuis imprudenter aſciam illidit; nam hypotheſin de infallibilitate papalis iudicii labefactat, & ſcholaſticorum exceptionem ad primam rationem penitus ſubruit. 6.) Num vero illos ſolos, qui religionem ingrediuntur, hoc eſt, monaſticam profitentur, ad *ſpirituales nuptias* vocari dicemus? Num ab illis excluſi erunt coniugati? Num ſoli cœlibes ſunt Chriſti ſponſa? Num ſpiritualis deſponſatio perficitur monaſtices profeſſione, non autem vera in Chriſtum fide? חלילה חלילה.

§. DCLXXV. Ad *poſteriorem* exceptionem hæc regerimus, 1.) ex conſummatione matrimonii rati nullum ſequitur boni ſpiritualis detrimentum, cum in coniugio etiam ſit vera & Deo grata caſtitas. 2.) Si matrimonium conſummatum cum detrimento ſpiritualis boni ſemper eſt coniunctum; conſequens fuerit, matrimonium eſſe in ſe ac per ſe ἐμπόδισμα pietatis & virtutum, atqui contrarium oſtendimus ſuperius in quæſtione de cœlibatu. 3.) Ut aliud eſt bonum ἁπλῶς, aliud τίνι, ita quoque bonum aliquod æſtimatur maius ac melius vel *abſolute* vel *relate*. Virginalis continentia abſolute & ἁπλῶς in perſonis idoneis eſt maius ac melius bonum, quam continentia coniugalis; ſed illi, qui fidem matrimonialem alteri dedit, & in matrimonio rato vivit, non eſt maius ac melius bonum, quia ad fidem ſervandam lege divina adſtringitur, & indiſſolubili matrimonii vinculo iamdum alteri obligatur. 4.) Adhuc in quæſtione eſt, an in profeſſione monaſtices, qualis hodie eſt, maius bonum ſpirituale adquiratur, quam per conſummationem coniugii rati, præſertim ab illis, qui continentiæ dono ſeſe inſtructos non eſſe, ipſo matrimonii contractu demonſtrarunt. 5.) Falſum eſt, *matrimonium ratum diſſolvi ſine ullo detrimento alterius coniugis;* quia inſignis per fidei violationem ipſi infertur iniuria & ignominia, adeoque niſi continentiæ dono inſtructus ſit, in periculum uſtionis & ſcortationis præcipitatur. 6.) Poſſem ex eodem principio concludere, etiam conſummatum coniugium per ingreſſum in religionem ſolvi, quia non tenetur coniux ad ſolvendum eiuſmodi debitum cum detrimento boni ſpiritualis ſui, quando id poteſt fieri ſine ullo detrimento alterius coniugis. Iam vero ex hypotheſi Bellarmini eſt maius bonum ſpirituale, quando coniuges vovent perpetuam continentiam,

nec

alter de damno poteſt conqueri, precibus a Deo obtinere poteſt eam continentiam.

§. DCLXXVI. Atque hæc ſunt duo ra ſententiæ noſtræ argumenta, quibus addimus 3.) ex *metu periculi: Qui dimittit uxorem ſuam, excepta fornicationis cauſa, facit eam mœchari*, it Chriſtus Matth. V. 32. XIX. 19. i viri, qui poſt matrimonium ragrediuntur monaſterium, ſine caurnicationis uxores ſuas dimittunt, ipſum etiam de uxoribus monaſteingredientibus intelligendum. Erornicationis periculo ſeſe invicem nunt. Circa *maiorem* notandum, ſit generalis de quovis vero & leio matrimonio agens, ſive ſit ratum im, ſive conſummatum, quia maonio rato eſſentialis definitio coniugii competit, ut ex dictis conſtat. 4.) Ex *regula apoſtoli* 1. Cor. VII. 17. 20. 24. *Unumquemque ſicut vocavit Deus, ita ambulet. Unusue in qua vocatione vocatus eſt, ma-Unusquisque in quo vocatus eſt, in aneat apud Deum.* At qui matrimoa ratum contraxit, a Deo ad coniugium vocatus. Ergo in vocatione illa maneat. 5.) Ex *teſtimonio patrum*. Bellarminus ne unicum quiex veteribus eccleſiæ doctoribus ad t teſtimonium, facturus utique, ſi id invenire potuiſſet. Urgemus aucontra Bellarminum duas illas hyeſes, quas negare nulla veritatis ie poteſt: *Prior* hæc eſt: patres comi ſuffragio docent, *coniuges non niſi utuo conſenſu continentiam vovere poſſe.* lius in qq. fuſe explicatis q. 12. Hiemus epiſt. XIV. ad Celant. Auguſtiepiſt. 199. ad Ediciam & epiſt. 45. ad Arment. & Paul. Gregorius lib. IX. ep. 39. ad Theotiſtam &c. *Poſterior* hæc eſt: *Coniugium non copula, ſed conſenſus facit.* Ambroſius de inſt. virg. c. 6. Chryſoſtomus hom. 16. in Matt. Auguſtinus lib. I. de nupt. & concup. c. 11. Iſidorus lib. IX. etym. c. 7. &c. ex quo immote colligimus, quod iuxta piorum veterum ſententiam poſt matrimonium conſenſu ratificatum non poſſit alter coniugum absque alterius conſenſu continentiam vovere. Memorabile eſt illud Gregorii ad Theotiſtam relatum a Gratiano in ius canonicum cap. *Sunt qui* &c. 27. q. 2. *Sunt, qui dicunt, religionis gratia coniugia debere diſſolvi, verum ſciendum eſt, ſi hoc lex humana conceſſit, lex tamen divina prohibuit, per ſe enim veritas dicit:* Quos Deus coniunxit, homo non ſeparet, *qui etiam ait:* Non licet dimittere uxorem excepta cauſa fornicationis; *quis ergo huius latori legis contradicat?* 6.) Ex *ſuffragio adverſariorum.* Eraſmus in adn. 1. Cor. VII. noſtram probat ſententiam. In eamdem propendet Claudius Eſpenſæus lib. VI. de continent. c. 4.

metu periculi. — *ex regula apoſtoli 1. Cor. VII.* — *ex teſtimonio patrum.*

§. DCLXXVII. Reſtat ut Bellarmini *argumenta* excutiamus, ea vero non excedunt numerum ternarium, nec ex ſcriptura, nec ex dictis patrum petita ſunt; ſed *primum* deſumitur ex *teſtimoniis eccleſiae*, hoc eſt, Romanorum pontificum. c. Ex publico c. Ex parte tua c. Verum de converſ. coniugator. c. Deſponſatam 27. q. 2. & aliis ibidem canonibus, quibus acceſſit concilium Trid. ſeſſ. XXIV. can. 6. *Reſp.* 1.) *Ex ſolo Domini verbo ſapientia vera.* Eccleſia ad vocem ſponſi in ſcripturis ſonantem eſt adligata. 2.) Recentiorum illorum pontificum decreta hanc opinionem magis ſuſpectam reddunt, quam probatam. 3.) Concilii Trid. nulla apud nos autoritas, de quo in tract. de magiſtr.

Argumenta Bellarmini. 1.) ex teſtimoniis eccleſiæ.

§. 202.

§. 202. late egimus. 4.) Quod Bellarminus addit, *rectam rationem docere, potius credendum eſſe tot ſanctis pontificibus & uni generali concilio, quam ſimplici inficiationi paucorum hominum*, illi opponimus regulam Panormitani, Marſilii Patavini, Gerſonis, Pici Mirandulani, *quod uni homini etiam laico meliores ex ſcriptura rationes adferenti credendum ſit potius, quam pontifici aut toti concilio ſine ſacrarum literarum teſtimonio aliquid ſtatuenti.*

2.) *Ab exemplis ſanctorum.*

§. DCLXXVIII. *Alterum* ab *exemplis ſanctorum* eſt petitum, ubi adfertur exemplum Theclæ, Alexii, Euphraſiæ, Cæciliæ, duorum militum, Leobardi & Gregorii. Reſp. 1.) Non exemplis ſed legibus in civitate Dei vivendum. 2.) In hoc ipſo capite Bellarminus adfert exemplum Theonæ abbatis, qui ſine conſenſu uxoris, cum qua per quinquennium in coniugio vixerat, matrimonium conſummatum ſolvit, & ad illud reſpondet, *hoc eſſe unum ex illis factis ſanctorum, quae ſunt admiranda, non imitanda. Credendum enim eſt, peculiari Spiritus ſancti admonitu id factum eſſe praeter communem ordinem ac legem.* Id ipſum nos ad exempla adducta reſpondere poſſemus, ſi vel maxime conſtaret, ea eſſe *vere ſanctorum* exempla. 3.) Theclæ hiſtoria eſt ſuppoſititia & conficta, ut ex Tertulliano, Hieronymo & Gelaſio oſtendimus ſuperius. 4.) Alexii, Euphraſiæ & Cæciliæ exempla petita ſunt ex Simeone metaphraſte, qui nono poſt Chriſtum natum ſeculo vixit, cui quantum fidei tribuendum ſit, patet ex hoc iudicio ipſius Bellarmini lib. de ſcript. eccl. cap. de Sim. metaph. *Obſervandum eſt*, (inquit) *a metaphraſte ſcriptas fuiſſe hiſtorias de vitis ſanctorum multis additis ex proprio ingenio, non ut res geſtae fuerunt, ſed ut geri potuerunt.* Item: *videri quaſdam hiſtorias ſanctorum additas a poſterioribus, & non omnes eſſe eiusdem autoris, quia inveniuntur vitae aliquae ſanctorum, qui poſt obitum metaphraſtae vixerunt.* Similia habet Baronius in annal. ad annum Chriſti 859. 4.) Duo illi milites non uxores matrimonio rato ſibi coniunctas, ſed ſponſas reliquerunt. 5.) Gregorii Turonenſis hiſtoriis & Gregorii dialogis parum fidei tribuendum, ut multis confirmari poſſet.

3.) *ex duplici ratione.*

§. DCLXXIX. *Tertium* argumentum continet duplicem rationem. *Prior* ſic habet: *Semper eſt licitum tranſire e ſtatu minus perfecto ad perfectiorem, ſi id poſſit fieri ſine ullius detrimento. At ſtatus coniugii eſt imperfectior ſtatu religionis. Ergo poterit ab uno ad alium fieri tranſitus, quando id fiat* (fieri poſſit) *ſine ullius detrimento; fit autem ſine ullius detrimento, quando matrimonium eſt ratum, ſed nondum conſummatum, duplex detrimentum oritur, ſi dirimatur:* unum *proli iam natae vel conceptae, quae non poterit tam bene educari,* alterum *ipſi coniugi, quae manet ligata, nec poteſt alteri nubere, & quando etiam poſſet, non tam commode, cum non ſit amplius virgo. At nihil horum invenitur in matrimonio non conſummato.* Reſp. 1.) Præcepta prophetica & apoſtolica de ſtudio perfectionis ſunt generalia, nec ad certum quemdam vitæ ſtatum reſtringenda. Deut. XVIII. 13. 1. Reg. VIII. 6. Matth. V. 48. 1. Cor. XIV. 20. Eph. IV. 13. &c. 2.) Vera perfectio chriſtianorum non conſiſtit in externa ſtatus mutatione, ſed in interiore regeneratione & renovatione, videlicet in vera ad Deum converſione, in iuſtitiæ Chriſti perfectæ per veram fidem imputatione, in veteris hominis mortificatione, in imperfectionis nobis & operibus noſtris adhuc adhærentis agnitione, in ſumma animi ad pietatem contentione. At hæc omnia tam in coniugata quam cœlibe vita locum

cum

eum habere poſſunt. 3.) Thomas ipſe diſputat, *monaſticam non eſſe perfectionem, ſed ſtatum perfectioni adquirendae adcommodatum.* Gerſon teſtatur ſuo tempore novam fuiſſe vocem, *quod monaſtica ſit ſtatus perfectionis.* Anshelmus dicit, *unam eſſe veram religionem a Chriſto inſtitutam & omnibus chriſtianis communem, reliquas vero vocat factitias & ab hominibus introductas.* Eraſmus in præfat. enchir. mil. chriſt. p. 22. *In adfectibus eſt Chriſti perfectio, non in vitae genere. In animis eſt, non in palliis aut cibis.* 4.) Tantum vero abeſt, ut monaſtica, qualis eſt hodie ſub papatu, ſit ſtatus perfectionis, ut ſit potius ſchola multiplicis ſuperſtitionis & idololatriæ. Tribuunt enim monachi ſibi tantam perfectionem, *quod non ſolum pro ſuis peccatis ſatisfacere poſſint, ſed etiam opera ſupererogationis in alios conferre,* quod in ſanctiſſimum Chriſti meritum & ſatisfactionem eſt iniurium. *Monaſteria* (ſcribit Bucerus in defenſ. reform. Herm. archiepiſcop. Colon. cap. CXXXVIII. p. 444.) *iamdudum ab antiqua vere monaſtica vivendi ratione tam longe receſſerunt, tamque multis ſuperſtitioſis ac falſis cultibus conſpurcata ſunt, ut nemo chriſtianorum pia mente praeditus in eiusmodi monaſtica vita, qualis noſtris temporibus ac monaſteriis eſt, tranquilla conſcientia vivere poſſit, adeo ut deſerere monaſteria in plurimis ſit argumentum verae pietatis & cognitionis Chriſti, non diſſolutionis.* 5.) E ſtatu minus perfecto ad perfectiorem tranſire licet, ſi præſto ſit legitima ac divina vocatio; alias enim erit temeraria ac deſultoria levitas, ſi quis ex ſtatu vitæ, in quem divinitus collocatus eſt, absque vocatione ad alium transvolare cupiat. At qui in matrimonio rato vivunt, non ad cœlibatum, ſed ad coniugium a Deo ſunt vocati. 6.) Quamvis maritæ a viro ante coniugii conſummationem deſertæ non tanta inferatur iniuria, quanta coniugi per copulam carnalem cognitæ; non tamen ex eo licet colligere, quod plane nulla inferatur, & quod liceat eam deſerere, quia fides ei data violatur. Sic maior iniuria infertur coniugi, ex qua liberos deſertor ſuſcepit, non tamen ex eo licet inferre, quod plane nulla inferatur ei, ex qua nullos ſuſcepit liberos, & quod proinde licitum ipſi ſit eam deſerere. 7.) Si vel maxime nulla iniuria, nulla ignominia, nullum damnum ex eo in coniugem deſertam redundaret, tamen a violatione fœderis coniugalis divinitus confirmati abſtinendum erat, Malach. II. 14. Matth. XIX. 6. 1. Cor. VII. 10.

§. DCLXXX. *Poſterior* ratio æqualis eſt monetæ. *In matrimonio invenitur duplex vinculum, unum ſpirituale, quod ex ſolo conſenſu naſcitur, alterum carnale, quod oritur ex copula, ſed iſtud carnale dirimitur per mortem corporalem,* ergo vinculum ſpirituale dirimi debet per mortem ſpiritualem. *Talis eſt monaſtica profeſſio, qua homo toti mundo quodammodo moritur.* Reſp. 1.) Vinculum coniugale ex mutuo conſenſu contractum non poteſt humana autoritate vel conſenſu iterum diſſolvi, ut oſtendimus ſuperius §. 638. Deus ipſe pro adultero habet, & pœnis adulterii ſubiicit eum, qui alterius ſponſam violaverit; Deut. XXII. 24. ergo matrimonium eſt verum coram ipſo matrimonium, ac proinde indiſſolubile, licet copula nondum acceſſerit. 2.) Si vinculum coniugii ſpirituale per mortem ſpiritualem dirimi poteſt, utique etiam conſummatum matrimonium per mortem ſpiritualem, hoc eſt, per ingreſſum in religionem diſſolvi poſſet. 3.) Non in omni vero, legitimo & perfecto matrimonio intercedit duplex illud vinculum, quia in coniugio Mariæ & Ioſephi non interceſſit vinculum carnale, & tamen fuit verum, legitimum & perfectum matrimonium. 4.) Firmiſſimum matrimonii vinculum eſt ipſa lex divina de matrimo-

trimonii indiſſolubilitate. Ea vero pertinet non ſolum ad matrimonium conſummatum, ſed etiam ratum, ſpirituali igitur morte ratum matrimonium diſſolvi non poterit. 5.) Si per mortem ſpiritualem ſolveretur matrimonii vinculum, multo magis per mortem civilem, deportationem ſcilicet, ſolveretur, quia civili contractui magis repugnat mors civilis quam ſpiritualis. At conſequens eſt abſurdum. Ergo. 6.) Si per mortem ſpiritualem ſolvitur matrimonii vinculum, maritus infidelis & impius, quippe ſpiritualiter mortuus, non habebit poteſtatem maritalem in ſuam coniugem, & vice verſa. 7.) Spiritualem mortem ſcriptura non definit per *ingreſſum in religionem*, ſed duplicem ſpiritualem mortem nobis proponit, *unam bonam & laudabilem*, qua morimur peccatis, hoc eſt, ab illis deſiſtimus, & in Chriſto vivimus; *alteram malam & damnabilem*, qua morimur in peccatis, hoc eſt, ſecure illis indulgemus, & a vita Dei alienamur. Neutra diſſolvit matrimoniale vinculum, non prior, quia illa communis eſt omnibus vere piis & renatis, qua ratione inter pios coniuges non eſſet verum matrimonium; non poſterior, quia illa communis eſt omnibus impiis & infidelibus, qua ratione inter impios & infideles non eſſet verum matrimonium. 8.) Recte addit Bellarminus vocabulum *quodammodo*, quod monachi quodammodo mundo moriantur, ſcilicet ſi externam profeſſionem & vanam ipſorum gloriationem reſpicere velimus, at ſecus res ſe habet, ſi rei veritatem intueamur, unde Eraſmus dicit, *monachos tam eſſe extra mundum, quam venas extra corpus animalis.*

An matrimonium conſummatum ſolvatur per votum continentiae quoad thorum?

§. DCLXXXI. Ab hac quæſtione de matrimonio *rato*, an illud ſit ſolubile quoad vinculum per votum ſolenne continentiæ, tranſitum facimus ad quæſtionem alteram, eidem cognatam, de matrimonio *conſummato*, an illud ſit ſolubile quoad *thorum & cohabitationem* per votum ſolenne continentiæ ſive ingreſſum in religionem? Bellarminus adfirmat, ſic enim ſcribit lib. de matrim. cap. XIV. *Sententia theologorum* (ſcholaſticorum) *& eccleſiae totius* (pontificum Romanorum & eorum, qui illis adhærent) *eſt, poſſe matrimonium conſummatum inter fideles ſolvi quoad thorum & cohabitationem ex conſenſu propter maiorem atque altiorem ſtatum adquirendum, ut ſi uterque coniugum continentiam perpetuam voveat, & ad religionem tranſeat, cuius rei plurima exempla ſanctorum exſtant.* Nos contra negamus, cuius ſententiæ noſtræ fundamenta expoſuimus in quæſtione ſuperius pertractata, *an liceat coniugatis ex mutuo conſenſu vovere perpetuam continentiam?* §. 441. ubi etiam ad exempla ſanctorum a Bellarmino adducta reſpondimus. Hoc loco explicandum eſt dictum Chriſti Matth. XIX. 29. *Omnis, qui reliquerit domum vel agrum vel uxorem &c.* id adcommodat Bellarminus ad coniuges per monaſticam profeſſionem a ſe invicem diſcedentes, ſed perquam abſurde & præpoſtere. Nam 1.) Chriſtus in eodem capite unicam divortii faciendi cauſam conſtituit *adulterium*, v. 9. abſit igitur, ut cogitemus, ipſum in verbis de relinquenda uxore aliam cauſam, videlicet ſtudium maioris perfectionis, addere voluiſſe. 2.) Si ob ſtudium maioris perfectionis licet coniugem deſerere, ac de tali deſertione dictum Chriſti accipiendum, parum aberit, quin ad Anabaptiſtarum caſtra tranſitum faciamus, qui ob diverſitatem religionis eiusmodi deſertionem concedunt. 3.) Chriſtus non loquitur de ſpontanea dimiſſione uxoris quoad *vinculum*, nec quoad *cohabitationem & thorum* propter ingreſſum in religionem, ſed de violenta ſeparatione a coniuge, liberis, ac facultatibus, quam per-

paratione quoad *thorum & cohabitationem* ſtatuamus, itidem iam ante expoſitum fuit §. 573. 3.) Propter *infidelitatem & haereſin* nec quoad thorum & cohabitationem, nec quoad vinculum facienda eſt ſeparatio, ſi infidelis fideli cohabitare conſentiat, ut ex manifeſto dicto apoſtoli 1. Cor. VII. 12-15. & fundamentis aliis docuimus §. 390. 4.) Idem iudicium eſto de coniugis *impietate*, qua alterum ad peccatum pertrahere nititur, eam enim quo minus pro vera legitimi divortii cauſa acceptemus, obſtat *excluſiva* locutio Chriſti Matth. V. 32. XIX. 9. *niſi ob fornicationem*, obſtant fundamenta reliqua ſuo loco pro noſtrae ſententiae confirmatione adducta. 5.) Conſulendum quidem innocenti, ſi a coniuge apoſtata atque impio ad defectionem vel peccata ſolicitetur, non autem per divortium, ſed per alia convenientia ac legitima media, videlicet per informationem a miniſterio eccleſiaſtico requirendam, per auxilium & coercitionem a magiſtratu politico implorandam, per preces, patientiam, obſequium & manſuetudinem partis innocentis &c. quibus mediis divina favente gratia plurimum profici poterit. Sic Petrus 1. epiſt. III. v. 1. iubet uxores fideles ſubditas *eſſe maritis infidelibus, ut qui non credunt verbo, per mulierum converſationem ſine verbo lucri fiant*, v. 2. *conſiderantes caſtam converſationem earum &c.* 6.) Quod ſi extrema requirat neceſſitas, ut ad ſeparationem quoad *thorum & cohabitationem* deſcendatur, ea tamen non debet eſſe perpetua, ſed reconciliatio, quibuscunque fieri poteſt modis, tentanda. Vide Mentzerum de coniug. p. 229. 7.) Dictum apoſtoli de *haeretico poſt unam & alteram admonitionem fugiendo*, ac praeceptum Chriſti *de oculo ſcandalizante eruendo*, non opponuntur firmitati & indiſſolubilitati matrimonii ex divina inſtitutione deſcendenti, nec corporalem aliquam ſeiunctionem, ſed ſpiritualem ſugam & ſeparationem requirunt, ne ſcilicet haereticae doctrinae adſenſum praebeamus, neque quidquam ex rebus omnibus nobis maxime caris divinae vocationi, veritatis confeſſioni & pietatis ſtudio praeferamus.

§. DCLXXXIII. V.)

V.) *Vitae periculum.*

Vitae periculum. Diſputat Beza lib. de divort. p. 201. *fidelem ab infideli diſcedere poſſe, ſi ob haeretici vel infidelis coniugis importunitatem vel vitae periculum ipſi ſubeundum, vel contra verum religionem aliquid faciendum, cum pro paribus cenſenda ſint, ſive quis uxorem malitioſe deſerat, ſive minis ac vi ad idololatrica ſacra cogendo & vitae inſidias ſtruendo eam a ſeſe abigat.* Contra Bezam diſputat Albericus Gentilis lib. VI. de nupt. cap. 14. *non debere eum dici deſertorem, qui cogat fidelem ad impia ſacra*; iubet igitur, *ut preſſa pars auxilium a Domino petat, aut ſi diſcedit, innupta maneat.* Putamus hoc loco diſtinguendum. Si fidelis infideli cohabitans magiſtratus auxilium implorare & habere poteſt, utatur illo remedio; ſin vero magiſtratus falſae religioni addictus auxilium ipſi deneget, ac maritus indefeſſo ſtudio cum vitae etiam periculo ipſam ad idololatriam & impietatem pertrahere laboret, nec ullum ipſi aliud ſuppetat remedium, poteſt conſcientiae & vitae ſuae conſulendi cauſa in locum tutiorem ad tempus ſe recipere, ita tamen ut aperte teſtetur, diſceſſionis initium a ſe minime eſſe factum, ſed mariti importunitate intolerabili ſeſe eiectam, & ad reconciliationem atque reditum eſſe promtiſſimam, modo maritus vitae & conſcientiae velit parcere, & legibus coniugalibus ſeſe obſequentem praebere. Quod ſi vero maritus in pertinacia pergat & diſerte teſtetur, ſe nolle ullo unquam tempore eam recipere, nec reconciliationem admittere, nec a priſtinis moribus

leſiſtere, dubium eſſe nequit, quin alitioſo deſertore ſit habendus, ac le deſertæ aliter conſuli poſſit.

§. DCLXXXIV. VI.)

teriliitas. *Sterilitas.* Spurius Carbilius, qui primus apud 1os divortium feciſſe ſcribitur, n, cum qua optime ſibi convenie- ſe dimittens apud cenſores iura- *ſobolis quaerendae gratia* ſe aliam zem quæſiturum. Gellius lib. XVII. .1. Apud gentiles perquam uſi- fuiſſe propter ſterilitatem uxo- epudiare, colligitur ex Galeno . aphor. com. 59. ubi tanquam ilem aliquam conſuetudinem illud

At ſterilitas non eſt iuſta divor- ſa. 1.) Chriſtus unicam tantum li divortii cauſam expreſſit, videlulterium. 2.) In ſterili coniugio 'is finis aliquis principalis, ſobo- icet generatio deſit, tamen reliqui n eo locum habent. 3.) Sterili- ogreſſu temporis ſæpe corrigitur, aret exemplo Iſaaci & Rebeccæ, r viginti annos in ſterili coniugio nt, poſtea vero Dei benedictione n generarunt, Geneſ. XXV. 26. olligitur ex Abrahæ & Saræ, Ja- Rachelis, Helkanæ & Annæ, Ma- coniugis eius, Zachariæ & Eli- e exemplis. 4.) In vet. teſt. ſte- opprobrii loco habebatur, nec ta- ncti Dei homines propter ſterili- divortia faciebant; quanto minus . teſt. illud faciendum, poſtquam ſto ad primævam coniugii inſtitu- revocati ſumus? 5.) Si propter item faciendum eſſet divortium, etiam ob ætatem ſenilem vel al- us vel utriusque coniugis facienda eparatio, cum in ea etiam gene- s opus ceſſet. 6.) Cauſa ſterilitalurimum in occulto eſt, nec conoteſt, an ea penes virum, an penes uxorem, an penes utrumque hæreat, iniquum igitur foret, innoxium luere culpam nocentis; incertum inſuper foret, cui concedendæ ſint novæ nuptiæ, cui vero eædem denegandæ. 7.) Idem ſtatuunt pii veteres, Auguſtinus lib. de bon. coniug. cap. 7. circa medium: *Tantum valet illud ſociale vinculum coniugum, ut cum cauſa procreandi colligetur, nec ipſa cauſa procreandi ſolvatur. Poſſet enim homo dimittere ſterilem uxorem, & ducere, de qua filios habeat, & tamen non licet.* Cap. 15. in principio: *Manet vinculum nuptiarum, etiamſi proles, cuius cauſa initum eſt, manifeſta ſterilitate non ſubſequatur, ita ut iam ſcientibus coniugibus, non ſe filios habituros, ſeparare ſe tamen vel ipſa cauſa filiorum, atque aliis copulare, non licebat. Quod ſi fecerint, cum eis, quibus ſe copulaverint, adulterium committunt, ipſi autem coniuges manent.* Adlegatur hoc Auguſtini dictum cap. *Tantum* &c. 32. q. 7. 8. Ne quidem in *iure civili*, quod multas divortii cauſas admittit, ſterilitas iisdem connumeratur l. Conſenſu 8. C. de repud.

§. DCLXXXV. VII.)

VII.) *Impotentia ſuperveniens.*

Impotentia ſuperveniens. Diximus ſuperius, impotentiam præcedentem irritum facere matrimonium, ſed ſi conſtante & conſummato per copulam matrimonio *ſuperveniat*, non ſolvit coniugale vinculum. Cap. *Quod interrogaſti* &c. 27. q. 2. *Impoſſibilitas coeundi, ſi poſt carnalem copulam inventa fuerit in aliquo, non ſolvit coniugium, ſi vero ante carnalem copulam deprehenſa fuerit, liberum facit mulieri alium virum accipere.* Cap. *Quod autem* &c. 37. q. 1. *Poſtquam coniugium carnali officio confirmatum fuerit, niſi cauſa fornicationis, non licet viro uxorem dimittere, nec uxori a viro diſcedere, verum antequam confirmetur, impoſſibilitas officii ſolvit vinculum coniugii.* Pars ergo

ſana

quod *coniugium ſit omnis vitae conſortium.* Vide cap. VI. §. 406. cap. VIII. §. 447. 3.) Per morbos incurabiles non tollitur obligatio naturalis vinculi inter parentes & liberos ; quanto minus per eosdem coniugalis vinculi diſſolutio introducetur ? Gen. II. 24. 4.) Ne quidem in iure civili ob morbos ſeparatio conceditur l. Conſenſu C. de repud. Nov. ut lic. matri & aviæ &c. cauſæ divortii enumerantur, ſed nulla in iisdem morbi cuiusdam mentio iniicitur, quin imo Ulpianus l. ſi cum dotem 22. §. ſi maritus. 7. ff. Soluto matrimonio præclaram illam in contrarium adfert ſententiam : *Quid tam humanum eſt, quam ut fortuitis caſibus mulieris maritum vel uxorem mariti participem eſſe.* 5.) Canones idem prohibent. Cap. *Hi qui* &c. 32. q. 7. ex Nicolao : *Hi, qui matrimonium ſani contraxerunt, & uni ex duobus aliqua infirmitas acceſſerit, ob hanc infirmitatem coniugia talium ſolvi non poſſunt. Similiter ſciendum de his, qui ab adverſariis excæcantur, aut membris truncantur, aut a barbaris exſecti fuerint.* Cap. *Quod propoſuiſti* &c. cauſ. & quæſt. iisdem Gratianus dicit, *illud Gregorii, ſi mulier infirmitate correpta non valuerit viro debitum reddere, ille, qui non poterit ſe continere, nubat, non tantum ſacris canonibus, ſed etiam evangelicae & apoſtolicae doctrinae penitus eſſe adverſum.* Alexander cap. *Quoniam* &c. extra de coniug. leproſ. *Quoniam nemini licet excepta cauſa fornicationis uxorem dimittere, conſtat, quod ſive mulier lepra percuſſa fuerit, ſeu alia gravi infirmitate detenta, non eſt a viro propterea ſeparanda vel etiam dimittenda.* 6.) Saniores ethnici agnoverunt morbis & caſibus adverſis coniugale vinculum non diſſolvi. Ariſtoteles lib. II. œconom. cap. 1. *Decet uxorem non ſolum in proſperis rebus ſecundaque fortuna unanimem ſeſe viro praeſtare & inſervire velle, verum etiam in adverſis. Si ſit in rebus defectus vel corporis aegrotatio vel alienatio mentis, aequo animo ferat & obſequatur.*

Non me laetorum ſociam, rebusque ſecundis
Accipis, in curas venio, partemque laborum;

dicebat Martia, Catonis uxor, maritum in exſilium ſecutura apud Lucanum.

§. DCLXXXVIII. Quæritur I.) *Num ſeparatio quoad thorum & cohabitationem ob morbum incurabilem, abominabilem & contagioſum, puta propter lepram &c. inſtitui poterit?* Reſp. Ius canonicum hac de re ſic ſtatuit : cap. *Pervenit &c.* extr. de coniug. leproſ. ex Alexandri reſcripto : *Pervenit ad nos, quod cum hi, qui leprae morbum incurrunt, de conſuetudine generali a communione hominum ſeparentur, ne uxores viros, nec viri uxores taliter aegrotantes ſequantur. Quoniam igitur cum vir & uxor una caro ſint, non debet alter ſine altero eſſe diutius, mandamus quatenus, ut uxores viros & viri uxores, qui leprae morbum incurrunt, ſequantur, & eis coniugali adfectione miniſtrent, ſolicitis exhortationibus inducere non poſtponas. Si vero ad hoc induci non poterunt, eis arctius iniungas, ut uterque altero vivente continentiam ſervet.* Cap. *Quoniam &c.* eod. *Si virum ſive uxorem leproſum fieri contigerit, & infirmus a ſano carnale debitum exigat, generali praecepto apoſtoli, quod exigitur, eſt ſolvendum, cui praecepto nulla in hoc caſu exceptio invenitur.* Exiſtimo, partem ægrotam lepra correptam admonendam, ut valetudinis, qua pars altera Dei beneficio adhuc fruitur, ratione habita ab eius convictu & thoro ſponte abſtineat, ne malum illud, quo ſe correptam videt, in uxorem & liberos propaget, neve ſanitati reſtituta vel morbo

Quaeritur I.) Num ſeparatio quoad thorum ob morbum incurabilem fieri poſſit ?

bo adhuc obnoxia idem malum in coniuge & liberis videns dolorem ſibi conduplicet; partem vero ſanam inſtruendam, ne leproſæ parti cohabitando periculo, a quo per conſenſum coniugis liberatur, ſemet ipſam temere exponat, cum nihilominus piis precibus & aliis coniugalibus officiis eidem conſulere poſſit. Quod ſi vero pars infecta ius ſuum præciſe urgeat, vel pars ſana præſenti animo prædita & coniugali amore impulſa a contagio non metuat, vix eſt, ut ſeparatio quoad thorum & cohabitationem contra ipſorum coniugum voluntatem inſtitui poſſit? Quæritur II.) *Si aegrotanti coniugi a parte ſana proſpiciatur de neceſſariis ſubſidiis, aegrotans inſuper in novas ſanae partis nuptias conſentiat, num poteſtas novi matrimonii eidem concedenda?* Reſp. minime vero, quia conſenſus ille non eſt conformis legibus matrimonialibus in verbo Dei propoſitis, quod unicam divortii faciendi cauſam exprimit. Neque quisquam hic regerat, quod *aegrotans pars poſſit de iure ſuo cedere, & poteſtatem, quam in corpus ſanae partis obtinet, alteri remittere;* non enim contra expreſſam Dei voluntatem de corporibus ſuis ſtatuere poſſunt, qui matrimoniali vinculo ſunt coniuncti, alias etiam adcommodatio & permutatio uxorum introduci poſſet. Ne in humanis quidem contractibus alteri licet de iure ſuo cedere, ſi quando illud cum præiudicio tertii eſt coniunctum, quanto minus contra leges divinas talis conſenſus ratus erit? Quæritur III.) *Quomodo ergo parti ſanae conſulendum?* Reſp. utatur remediis continentiæ divinitus præſcriptis, videlicet precibus, temperantia, laboribus &c. quia enim ad continentiam ſeſe lege coniugalis vinculi vocari intelligit, ex fide a Deo impetrare poteſt, *ne tentetur ultra vires* 1. Cor. X. 13.

Quæritur II.) An parti ſanæ novum matrimonium concedendum?

Quæritur III.) Quomodo parti ſanæ conſulendum?

§. DCLXXXIX. IX.)

Furor. Leo imperator novell. conſtit. 111. ob furorem conſummatum matrimonium diſſolvi poſſe ſtatuit, ac variis rationibus id ipſum adſtruere nititur: *Non ſane* (inquit) *ſuſcipienda mihi illa lex videtur, quae ſi poſt initum matrimonium furore uxor corripiatur, maritum illam perpetuo retinere, & furoris incommodum ſemper ferre cogit. Ubi enim adprobetur, ubi rationi conſentaneum, aut matrimonialis convictus ſollicitudine dignum videatur, ut per totam vitam maritus inſanienti uxori adligetur, eiusque fœditatibus conficiatur. Si enim nullus adeo truculentus eſt, ut vel momento quemquam cum feris in eumdem locum includere ſuſtineat, quomodo legis benignitate praedita illa lex eſt, quae perpetuo efferatae furore coniugi cohabitare maritum iubet.* Ad argumentum ex indiſſolubilitate matrimonii divinitus ſancita deſumtum, reſpondet: *Si matrimonium talem ſtatum conſervaret, qualem eius in principio pronuba exhibuiſſet, quisquis ſepararet, improbus profecto eſſet, neque reprehenſionem effugeret, iam vero cum prae furore ne vocem quidem humanam a muliere audias, nedum aliud quidquam eorum, quae ad oblectamentum & hilaritatem matrimonium largitur, ab illa obtineas, quis adeo acerbum horrendumque matrimonium dirimere nolit? Ea propter ſancimus, ut ſi quando poſt initum matrimonium mulier in furorem incidat, ad tres annos infortunium maritus ferat, mœſtitiamque toleret, & niſi interea temporis ab illo malo iſta liberetur, neque ad mentem redeat, tunc matrimonium divellatur, maritusque ab intolerabili illa calamitate exoneretur.* Idem repetit conſt. 112. niſi quod annorum numerum augendo ſancit, *ut ſi furor poſt initum matrimonium ſuperveniat, ne intra quinque annos coniuges disiungantur;* & ad-

IX.) Furor.

addit: *ſi furor ipſo nuptiarum die animadvertatur, quo minus confeſtim matrimonium, tametſi ſacro ritu confirmatum ſit, diſſolvatur, nihil obſtiterit, perindeque ac ſi ante nuptias furor animadverſus eſſet, matrimonium in irritum recidet atque diſtrahetur.* Furore *ſponſalia* diſſolvi poſſe concedimus, *matrimonium* in furore contractum irritum eſſe pronunciamus; ſed *conſummatum matrimonium* ob furorem ſupervenientem diſſolvi poſſe negamus, quam ſententiam noſtram confirmant eædem rationes, quæ oſtendunt ob morbos incurabiles & abominabiles divortium non eſſe faciendum. l. Patre furioſo 8. ff. de his qui ſui vel alieni iuris: *Cum conſiſtat matrimonium altero furente, conſiſtet & utroque.* l. oratione 16. ff. de rit. nupt. *Furor contrahi matrimonium non ſinit, quia conſenſu opus eſt, ſed recte contractum non impedit.* l. Si cum dotem 22. §. Si maritus 7. ff. ſolut. matrim. inter furoris ſpecies diſtinguitur: *Si quidem intervallum furor habeat, vel perpetuus quidem morbus eſt, tamen ferendus his, qui circa perſonam furore detentam ſunt, tunc nullo modo oportet dirimi matrimonium, quid enim tam humanum &c. Sin autem tantus furor eſt, ita ferox, ita perniciosus, ut ſanitatis nulla ſpes ſuperſit, circa miniſtros terribilis, & forſitan altera perſona vel propter ſaevitiam furoris, vel quia liberos non habet, procreandae ſobolis cupidine tenta eſt, licentia erit compoti mentis perſonae furenti nuncium mittere.* (Hoc poſterius non aliter recipimus, niſi quoad ſeparationem thori & cohabitationis, quando ſcilicet ob furoris vehementiam parti ſanæ evidens periculum impendet, ipſum autem coniugii vinculum ob furorem etiam graviſſimum diſſolvi nequit, ut oſtendunt argumenta adducta) cap. *Hi qui &c.* 32. q. 7. *Hi, qui matrimonium ſani contraxerunt, & uni ex duobus amentia aut furor acceſſerit, ob hanc infirmitatem coniugia talium ſolvi non poſſunt.* Cap. *Neque furioſus &c.* cauſ. & quæſt. iiſdem: *Neque furioſus neque furioſa matrimonium contrahere poſſunt, ſed ſi contractum fuerit, non ſeparentur.* Rationes Leonis magis ſunt rhetoricæ quam cogentes, quibus breviter hoc opponimus, quod adverſa patienter ſint ferenda, nequaquam vero remedia cum Dei verbo pugnantia quærenda.

§. DCXC. X.) *Adfinitas fornicaria.* Hemmingius de matrim. pag. 207. proponit eiusmodi quæſtionem: *An is, qui habet uxorem propriam, & interea cum uxoris ſuae ſorore aut quavis alia, quam ei non licuit per legem Dei & naturae adtingere, concumbat, num debeat propterea in poſterum amplexum uxoris propriae tanquam inceſtum fugere necne?* Reſpondet autem, *hanc quaeſtionem nullum habere locum, ubi magiſtratus ſuum facit officium, & pœna capitis plectit adulterium & inceſtum.* Sed ſi per negligentiam magiſtratus reo parcitur, & uxor, quod iure poſſet, non petit divortium, ſtatuit, *adfinitatem illam ſupervenientem conſummatum matrimonium non dirimere, cum ſit regula iuris, factum legitime retractari non debere, licet poſtea caſus eveniat, quo non potuit inchoari.* Canoniſtæ & ſcholaſtici reſpondent, *per eiusmodi inceſtum maritum amittere ius petendi ab uxore debitum, interim teneri ipſum ad debitum uxori petenti reddendum.* Hanc opinionem graviter exagitat Lutherus lib. de vita coniug. tom. II. Ien. Germ. fol. 153. *Vide* (inquit) *quid diabolus per ſtolidos eiusmodi homines ſtatuat, collocat virum & fœminam in unum maritalem thorum, ac dicit, ne ſis maritus nec uxor, igni ſtramen admovet, ac praecipit, ne urat. Si quis decimam huius mandati partem pontifici imponeret, quantopere de iniuria & violentia conquereretur? apage eiusmodi naenias, coniugium permitte manere liberum, prout a Deo inſtitutum, atque aliis potius pœnis delicta coerce &c.* Quod ſi

X.) *Adfinitas fornicaria.*

ſi enim uxor maritum adulterum & inceſtuoſum repudiare nolit, ſed eidem reconcilietur, tunc maritus plenum & integrum matrimonii ius poſtliminio quaſi recipit, ac proinde illud apoſtolicum: *Mulier non habet poteſtatem corporis ſui, ſed vir;* 1. Cor. VII. 4. non minus ad ipſum pertinet, quam ad alium quemvis maritum. cap. *Quaedam &c.* cap. *Si quis &c.* cap. *Qui dormierit &c.* cap. *Concubuiſti &c.* 32. q. 7. ſanciunt *ſponſum vel maritum, qui cum ſponſae vel uxoris conſanguinea proxima conſueſcit, neutram habere debere.* Et ſane ſi ante matrimonium conſummatum tale quid contingit, merito ab utraque iubetur abſtinere, reconciliationi autem in conſummato matrimonio aditus non eſt ſimpliciter praecludendus.

§. DCXCI. XI.) *Fuga vel deportatio ob delictum.* Si alteruter coniugum furtum, homicidium vel aliud quoddam gravius delictum poena capitali dignum committit, ac fuga ſibi conſulit, vel ſi propter illud interveniente mitigatione deportatur, qua ratione parti innocenti conſulendum? an fugientem aut deportatum ſequi tenetur, an novi matrimonii poteſtas ipſi concedenda? Lege civili ob talia delicta divortium conceditur l. Conſenſu 8. C. de repud. Hemmingius pag. 219. tale ſuppeditat conſilium: *Sedeat innocens perſona annos quinque, quod tamen tempus ſummum magiſtratum ſuo arbitrio moderari poſſe addit, ut ſit vel brevius vel longius, lugeat infortunium coniugis, vivat honeſte & pudice, exacto quinquennio veniat ad iudicem, petat ſuae infirmitatis rationem haberi;* hic exiſtimat *iudicem poſſe innocenti & honeſtae perſonae alias nuptias concedere, re cum ſupremo magiſtratu prius communicata. Nam & is, qui ob ſuam infamiam abiit, civiliter mortuus eſt, & ſuo ſcelere quod Deus ligaverat, abrupiſſe videtur.* Pag. 223. diſtinguit *inter homicidium voluntarium* & *involuntarium. Si involuntarium fuit, extra culpam cenſeri debere* ait, *qui aufugit, iuſtum igitur eſſe* dicit, *ut uxor vel quaerat maritum, vel innupta maneat deplorans & ſui & mariti miſeriam. Si vero eſt homicidium voluntarium & cum infamia coniunctum,* ſtatuit, *uxorem innocentem non debere maritum infamem & vagabundum quaerere, ſed exacto quinquennio, ſi continere ſe non poteſt, nec ſe alere ſine mariti auxilio, impetrata a magiſtratu venia eam nubere poſſe* cenſet. *Si homicidium factum eſt ſine infamia, ut ſi quis in iuſto conflictu adverſarium occidit, ſedeat uxor ſeptennium, & ſi interea non cognoverit, ubi ſit maritus, nec literas ab eo acceperit,* putat *a ſummo magiſtratu nubendi poteſtatem ei concedendam.* Sed haec omnia procedunt ex ea hypotheſi, quod Hemmingius exiſtimat, non ſolum adulterium, ſed quodvis delictum adulterio comparandum, cauſam divortii a Chriſto ſtatui, qua de re quid ſentiendum ſit, expoſuimus ſuperius. Dicimus ergo, cum duae duntaxat ſint divortii cauſae, adulterium & deſertio malitioſa, ideo uxorem non poſſe ob fugam vel deportationem mariti propter antegreſſum aliquod eiusdem delictum conſecutam alteri nubere, niſi conſtet, vel maritum fugitivum alienos amores ſectari, vel animum maritalem penitus abieciſſe. Neque enim humana autoritate cauſas alias addere licet illis, quae a Chriſto & Paulo ſunt expreſſae propter excluſivam a Salvatore notanter adiectam. Uxor igitur aut maritum fugitivum vel deportatum ſequatur, aut innupta maneat. Eadem eſt ſententia b. Lutheri in lib. de cauſ. matrim. tom. V. Ien. Germ. fol. 257. *Wie wann der Mann oder das Weib geſteupt oder des Landes verwieſen würde, ſoll das ander auch mit oder bleiben und ſich verendern? Antwort, ſolchen Unfall ſollen ſie miteinander tragen und nicht*

dar-

XI.) *Fuga vel deportatio ob delictum.*

darumb von einander ſcheiden. Denn gleich wie ſie ein Leib ſind worden, ſo müſſen ſie auch gleich ein Leib bleiben, es komme Ehre oder Schande, Gut oder Armut. Illud probat ex Matth. XVIII. ubi ſervus debitor *uxorem & liberos* iubetur *vendere*, ut debito ſeſe liberet. In comment. Geneſ. IV. probat id ipſum exemplo *uxoris Caini*, quæ maritum profugum ſecuta eſt, de quo Ioſephus etiam commemorat lib. I. antiq. cap. 4. quod *cum uxore ſua multas emenſus regiones, oppidum Nod condiderit.* Indicæ mulieres non recuſant maritorum rogis ſeſe vivas imponere teſte Valerio lib. II. memor. cap. 6. & chriſtiana fœmina recuſabit maritum ſequi in exſilium? Quid quod nec ipſæ leges civiles deportatione matrimonium ſolvi permittant, ſi caſus, in quem maritus incidit, non mutet uxoris adfectionem: l. Matrimonium 1. C. de repud. l. res uxoris 24. C. de donat. inter virum & uxor. l. Sed ſi mors 13. ff. eod. Quod ergo *deportatione nuptiae* dicuntur *diſſolvi;* l. Si quis 56. ff. ſolut. matrimon. id intelligendum ratione *iuris civilis*, iuxta quod deportatus deſinit eſſe civis Romanus, non autem ratione *iuris gentium*, ex quo oriuntur nuptiæ. Idem eſto iudicium de aliis delictis, utpote ſi maritus uxorem ad furta, ad præpoſteram Venerem, ad poculum abortionis cogere velit, ſi uxor marito inſcio abortum procuret, ſi mentiatur ſe eſſe gravidam, & poſtea ſuppoſito alieno partu maritum fallat, ſi veneficium coniugi & liberis inferre paret. Hemmingius quidem p. 231. divortium in huiusmodi caſibus concedit; ſed b. Lutherus d. l. rectius illud negat, addita ratione, quod *nemo ad peccatum alterum cogere poſſit, & quod coniuges occultis periculis eximi nequeant; manifeſtis vero attentatis per magiſtratum vel cognatos occurri poſſit.*

MEMBRUM III.

DE MODO DIVORTII.

Iudex cauſarum matrimonialium.

§. DCXCII. Expoſuimus hactenus 1.) τὸ ὅτι divortii, quod detur aliquod vere & proprie ſic dictum divortium, hoc eſt, matrimonii quoad vinculum ſolutio, 2.) τὸ διότι divortii, propter *quas cauſas* divortium fieri poſſit; reſtat ut 3.) τὸ πῶς eiusdem pertractemus, quis ſcilicet modus ac proceſſus in divortio ſit obſervandus. Cum vero in divortio ſolenniter ac iudicialiter faciendo duo requirantur, videlicet *competens iudex* & *legitimus iudicii proceſſus*, ideo ad hæc duo capita doctrinam de modo divortii revocabimus, ut 1.) de iudice, 2.) de proceſſu iudicii breviter diſſeramus. De iudice cauſarum matrimonialium in *genere*, ad quem divortii inſtituendi quæſtio conſequenter & in *ſpecie* ſpectat, quædam in προλεγομένοις diximus, quorum omnium ſumma huc redit, quod nec παποκαισαρίαν pontificiam, qua cauſarum matrimonialium iudicium ad pontificis & epiſcoporum ſuorum tribunal unice revocant; nec καισαροπαπίαν quorumdam politicorum, qua magiſtratui excluſo penitus miniſterio eccleſiaſtico cauſarum matrimonialium cognitionem & deciſionem unice vindicant, probemus, cum contrarium demonſtret, 1.) *coniugii natura*, 2.) *ipſa ſcriptura*, utpote doctrinæ de coniugio norma, & 3.) *praxis chriſtiana & apoſtolica;* chriſtiano igitur magiſtratui incumbere diximus, ut conſtituat eccleſiaſticum quoddam conſiſtorium, in quo

quo & eccleſiaſticæ & politicæ perſonæ præſideant, ut & conſcientiæ per theologos, & quæſtionibus civilibus per iuriſconſultos ſatisfieri poſſit. Sed hæc brevitas latius explicanda & ab adverſantium obiectis adſerenda.

I.) Statuendus eſt certus cauſarum matrimonialium iudex.

§. DCXCIII. Complectimur autem tractatum de cauſarum matrimonialium iudice tribus propoſitionibus. *Prima* hæc eſto: *Conſtituendus eſt certus ac publicus cauſarum matrimonialium index.* Bellarminus lib. de matrimon. cap. 14. §. 8. diſputat, *divortium quoad thorum propria autoritate fieri poſſe*, ſed cum hoc loco non de divortio illo *improprie* ſic dicto, quod thori duntaxat ſeparationem introducit, ſed de divortio proprie & κυρίως ſic adpellato inſtituta ſit quæſtio, ideo tale divortium propria autoritate fieri poſſe negamus, unde ipſe Bellarminus lib. eiusdem cap. 32. ſecutus Tridentini concilii decretum adſerit, *cauſas matrimoniales ad principem eccleſiaſticum pertinere*, quin & dicto cap. 14. diſerte addit, *divortium quoad habitationem, cum ſit res publica, ac ſcandalizare poſſit caeteros, non poſſe fieri, niſi eccleſiae iudicio.* Probamus igitur noſtram adſertionem: 1.) Ex *iure divino.* Deus ipſe in politia Iſraelitica ordinaverat, ut ad publicum iudicem cauſæ matrimoniales deferrentur. Deut. XXII. 13. *Cum acceperit quis uxorem, & ingreſſus fuerit ad eam, & odio habuerit eam,* v. 14. *& impoſuerit ei occaſiones verborum, & eduxerit adverſus eam nomen malum, & dixerit: Uxorem hanc accepi, & acceſſi ad eam, & non inveni in ea virginitatem;* v. 15. *capiet pater puellae & mater eius, & educent* בתולי *virginitates puellae ad ſeniores civitatis ad portam.* (publici iudicii locum) Moſes Levit. XVIII. promulgavit divina & publica autoritate leges de prohibitis cognationis gradibus. Numer. XXXVI. *iuxta os Domini* ſtatutum protulit de connubio filiarum Zelaphæcad, unde etiam ad Chriſtum quæſtio de repudiis defertur Matth. XIX. 2.) Ex *iure civili.* Certi & expediti iuris eſt, quod *nemo poſſit eſſe iudex, aut ius ſibi dicere in propria cauſa.* 3.) Ex *iure canonico.* Cap. *Porro &c.* extr. de divortiis. *De comite Pontini, qui uxorem ſuam abſque iudicio eccleſiae dimiſit, quia eam cognatam fuiſſe uxoris defunctae proponit, prudentia tua cognoſcat, quod ſi etiam parentela eſſet publica & notoria, abſque iudicio eccleſiae ab ea ſeparari non potuit.* Cap. *Hiſtoria &c.* 33. q. 2. *Si uxor ante cauſae cognitionem propria autoritate expulſa fuerit, ante omnia reſtituenda eſt.* 4.) Ex *conſequente abſurdo.* Si divortii faciendi poteſtas privato cuiusque arbitrio relinqueretur, divina coniugii ordinatio pedibus leviſſimorum hominum conculcanda ſubiiceretur, qui tædio ſuarum uxorum ducuntur, prætextu falſorum criminum publico cum eccleſiæ ſcandalo eas eiicient, adeoque innumera ex eo conſequentur mala & incommoda. Sed in re manifeſta uberius demonſtranda occupari nolumus, ne ἐν φακῇ μύρον videamur quærere. Coronidis loco adnecto ſententiam b. Lutheri tom. II. Ien. Germ. fol. 155. b. *Oeffentlich ſich ſcheiden, alſo daß ſich eins verendern mag, das muß durch weltliche Erkündigung und Gewalt zugehen, daß der Ehebruch offenbar ſey für iedermann, oder wo die Gewalt nicht darzu thun wil, mit Wiſſen der Gemeine ſich ſcheide, daß abermal nicht ein ieglicher nehme zu ſcheiden wie er wil.*

Antitheſis.

§. DCXCIV. Contra hanc propoſitionem quinque proferuntur argumenta: I.) Ex *lege moſaica de repudiis.* Deut. XXIV. 1. *Iudaei abſque praecunte cauſae apud iudicem cognitione uxoribus ſuis libellum repudii dare potuerunt. Ergo idem licebit*

tebit chriſtianis. Reſp. 1.) Detur ex hypotheſi, Iudæis tale quid permiſſum fuiſſe, tamen a Iudæorum exemplo ad chriſtianos hac in parte non licet argumentari, cum a ſpeciali illo dandi repudii permiſſo ad primævam coniugii legem in nov. teſt. a Chriſto ſimus revocati. 2.) Negamus vero, Iudæorum privatæ temeritati repudii uxoribus dandi poteſtatem fuiſſe datam, quia repudiatam alteri nuptam non licuit poſtliminii iure reducere, Deut. XXIV. 4. cuius legis cuſtodes magiſtratus fuere conſtituti, ergo veriſimile eſt, ad illos etiam pertinuiſſe iudicium de cauſa, propter quam repudium uxori dabatur. 3.) Si cauſa non inventæ in uxore virginitatis ad iudices fuit deferenda, veriſimile eſt ad eoſdem iudicium de cauſa repudii pertinuiſſe. 4.) Auguſtinus lib. XIX. contra Fauſtum Manich. cap. 26. in principio idem ſtatuit: *Apud Hebraeos* (inquit) *ut perhibent, literas Hebraeas* (libellum repudii explicantes) *ſcribere nulli fas erat, niſi ſolis ſcribis, cum & excellentiorem profiterentur ſapientiam, & ſi qui eorum eſſent aequitate & pietate praediti, non tantum profiterentur, verum etiam ſectarentur. Ad hos igitur, quos oporteret eſſe prudentes legis interpretes & iuſtos diſſidii diſſuaſores, lex mittere voluit eum, quem iuſſit libellum repudii dare, ſi dimiſiſſet uxorem; non enim ei poterat ſcribi libellus, niſi ab iis, qui per hanc occaſionem & neceſſitatem venientem quodammodo in manus ſuas bono conſilio regerent, atque inter ipſum & uxorem pacifice agendo dilectionem concordiamque ſuaderent.* 5.) Id ipſum colligitur ex Ioſepho lib. IV. antiq. c. 8. qui legem de repudio hiſce verbis recitat: γυναικὸς τῆς συνοικούσης βουλόμενος διαζευχθῆναι, καθ᾽ ἃς δήποτοῦν αἰτίας, πολλαὶ δ᾽ ἂν τοῖς ἀνθρώποις τοιαῦται γίνονται. γράμμασι μὲν περὶ τοῦ μηδέποτε συνελθεῖν ἰσχυριζέσθω. λάβοι γὰρ ἂν οὕτως ἐξουσίαν συνοικεῖν ἑτέρῳ, πρότερον γὰρ οὐκ ἐφεκτέον. Latinam horum verborum verſionem ex Gelenii interpretatione adduximus ſuperius §. 594. Notanda autem ultima Ioſephi verba: πρότερον οὐκ ἐφεκτέον, *alioquin divortium non permittitur;* utique ergo ad iudices publicos negotium fuit delatum, qui cognoverunt, ſitne permittendum divortium necne illud petenti. II.) Ex *coniugii natura. Contrahitur coniugium mutuo partium conſenſu. Ergo eorumdem diſſenſu diſſolvi iterum poteſt.* Reſp. huic argumento ſatisfecimus ſuperius §. 638. III.) Ex *Abrahae exemplo, qui privato arbitrio ſine iudicis cognitione Agarem eiecit* Gen. XXI. 14. Reſp. 1.) Imo vero interceſſit expreſſum Dei mandatum v. 12. *Eiice ancillam*, quod repetit apoſtolus Gal. IV. 30. 2.) Invertimus igitur argumentum: Sicut Abraham non niſi intercedente iuſſu ac voluntate Dei coniugem Hagarem eiecit, ſic de Dei voluntate in divortio faciendo conſtare debet; ea vero colligitur ex ſcriptura ſacra, quæ eſt vox Dei, & ex ſententia legitimi iudicis, qui eſt Dei in terris vicarius. Cum enim coniuges divinitus coniungantur, Matth. XIX. 6. ideo æquum eſt, ut Dei voce & conſenſu disiungantur. 3.) Adde quod Abrahamus non fuerit homo privatus, ſed in publico docendi & gubernandi munere conſtitutus, ut alibi demonſtratur. IV.) Ab *exemplo Ioſephi, qui occulte voluit Mariam dimittere.* Matth. I. 19. Reſp. Lutherus tom. II. Ien. Germ. f. 155. reſpondet, diſtinguendum eſſe inter dimiſſionem *occultam* ſive privatam, & *divortium publicum*, quod poteſtatem novi matrimonii includit; adde, quod Maria nondum erat uxor ſed ſponſa Ioſephi, cui occulta illa dimiſſione Joſephus optime conſultum voluit, ut ſuo loco plenius docuimus. V.) *Fabiola ſine magiſtratus politici & eccleſiaſtici miniſterii iudicio divortium fecerat a marito, nec tamen hoc nomine ab Hieronymo repre-*

penditur, Reſp. imo vero publica pœnitentia ei fuit iniuncta, quod a marito divortium fecerat, atque alteri nupſerat.

II.) *a cauſarum matrimonialium cognitione non debent excludi theologi.*

§. DCXCV. *Secunda* propoſitio hæc eſto: *A cauſarum matrimonialium cognitione & diiudicatione non debent excludi theologi & eccleſiae miniſtri.* Antequam hanc propoſitionem confirmemus, genuinus eiusdem ſenſus explicandus eſt. 1.) Nequaquam dicimus, quod cauſarum matrimonialium diiudicatio ad *ſolos* epiſcopos & eccleſiæ miniſtros pertineat, quod volunt pontificii; contrarium enim in ſequenti propoſitione demonſtrabimus. 2.) Neque hoc volumus, quod *ob iurisdictionem aliquam ſecularem ordinariam ac poteſtatem coactivam*, epiſcopis vel eorum officialibus cauſarum matrimonialium diiudicatio competat, quod itidem volunt pontificii; ſed in conſiſtorium illud ſacrum & eccleſiaſticum, cui principes, Auguſtanæ confeſſioni addicti, (quibus in territoriis ac provinciis ſuis vigore pacificationis Paſſavienſis iuris epiſcopalis exercitium competit,) cauſarum matrimonialium cognitionem & diiudicationem committere cupiunt, non politicas tantum, ſed etiam eccleſiaſticas perſonas adſciſcendas & cooptandas eſſe dicimus, quibus non minus quam politicis in illud collegium cooptatis delegata quædam poteſtas competit eccleſiæ ac magiſtratus nomine in cauſis matrimonialibus iudicialiter cognoſcendi, procedendi, definiendi, exſequendi. 3.) Ab hoc iudicio cum poteſtate coactiva coniuncto diſtinguendum eſt *iudicium diſcretivum*, quo iuxta normam verbi divini in caſibus matrimonialibus dubiis & controverſis a collegio quodam theologico pronunciatur, quid conſcientiæ ratione faciendum ſit. *Iudicium coactivum* illis duntaxat theologis & eccleſiæ miniſtris competit, qui in conſiſtorium eccleſiaſti
adlecti nomine magiſtratus ſententi
runt, easque exſecutioni mandant.
dicium diſcretivum competit reliquis
theologis, qui vel in academia vel i
niſterio unum corpus conſtituunt
rogati ſententiam vel ſeparatim,
quod potius eſt, coniunctim pronun
Adnotabo hac de re præclaram l
ex literis b. Lutheri, Pomerani &
lanchthonis ad epiſcopum Sleſvice
in caſu quodam matrimoniali admo
perplexo datis anno 1544. quas r
Cypræus de ſponſal. cap. 10. §. 26.
Cum conſilia (inquiunt) *petuntur*,
ſumus iudices ut in foro, nec poſſum
tramque partem vocare, ſed damus c
congruentia narrationi illorum, qui p
conſilia, nec aliorum ordinariam i
ctionem impedimus. Nos non ſumus i
veſtri populi, nec litigantes vocare poſſ
ſed conſilia damus congruentia narrati
eorum, qui dicunt, ſe conſcientiae ſu
media quaerere. Poſtea expoſita ſu
propoſita facti ſpecie ſententia denu
petunt: *Nec tamen haec, ut iudices*
mus, ſed ut conſilium dantes, quaten
bis ex narrationibus prioribus & veſtr
nota eſt. Nec propterea autoritatem
conſiſtorii labefactamus. Servabit De
ges & eccleſiae gubernationem & nos
miniſterio, quantum Deus nobis con
haec dona Dei ſumma veneramur &
cupimus &c. Nihil iuris ſumimus u
veſtra gubernatione, nec noſtra reſ
vim habet ſententiae ut in foro, ſed con
eſt pro conſcientia interrogantis datum
cundum ea, quae proponuntur. 4.) N
hoc volumus, quaſi propterea cauſ
matrimonialium cognitio theologis
cleſiæ miniſtris tribuenda, quia c
gium ſit *ſacramentum vere & proprie*
ctum, quod itidem volunt pontificii
cauſas huius noſtræ ſententiæ adſign
longe alias, utpote

§. DC

mento...
ſententiæ.
e coniugii
a.

§. DCXCVI. I.) Ex *coniugii natura.* Coniugium,
quamvis non ſit ſacramen-
tum proprie & exquiſite ſic
dictum, tamen eſt divina
unius maris & unius fœmi-
er legitimum, id eſt, legibus divi-
conformem conſenſum coniunctio,
anctus vitæ ſtatus divinitus inſtitutus
ertis legibus comprehenſus, ac pro-
eſt *res conſcientiae* a divina inſtitutio-
e legibus divinitus promulgatis de-
lens; unde uxor dicitur *ſocia fœde-*
inter quam & maritum *Deus ipſe iu-*
nctus ſit, Mal. II. 15. Cum Deus ad-
hodie pios coniuges *ſua quaſi manu*
ngat, Matth. XIX. 6. *mittat angelum*
, *qui nuptias inter pios conciliet*, Gen.
V. 7. *praeparet unicuique uxorem ſuam;*
eiusdem v. 14. Prov. XIX. 14. Tob.
12. unde uxor, quæ relinquit ma-
n ſuum & alienis amoribus ſeſe im-
ri patitur, *oblivisci dicitur pacti Dei*
Prov. II. 17. ex quibus omnibus ſic
ludimus: Quæ controverſiæ concer-
rem conſcientiæ & coniunctionem
itus inſtitutam & peculiaribus legi-
divinitus confirmatam, ab eius co-
one ac diiudicatione theologi & ec-
e miniſtri non poſſunt nec debent
iciter excludi. Sed controverſiæ
rum matrimonialium ſunt eiusmodi.
. *Maioris* connexio patet, quia ec-
e miniſtris ac theologis animarum
nſcientiarum cura divinitus eſt de-
lata. *Adſumtum* conſtat ex dictis.
ota igitur perſiſtit concluſio. Exci-
t, 1.) *omnia, quae ſunt bona, Deum*
em agnoſcere, nec tamen iurisdictioni
erii ſubeſſe; 2.) *ad magiſtratus inſtitu-*
n omnia adplicari poſſe, quae de prima
gii inſtitutione adferuntur, nec tamen
ubiiciendam eſſe miniſterio eccleſiaſtico;
atrimonium non eſſe rem conſcientiae,
non differat a reliquis negotiis humanis;
uramenta vel maxime concernunt con-
ſcientiam, nec tamen eorum diiudicatio ad theologos pertinet; 5.) *ad iuriſconſultos pertinere diſpicere, qua ratione res conſcientiae iuxta praeſcriptum in ſacris literis modum ſit adminiſtranda.* Reſp. 1.) Diſtinctio inter *iudicium diſcretivum* & *coactivum*, inter *conſilium* informandæ conſcientiæ cauſa datum & *ſententiam iudicialem*, ac reliquâ in explicatione propoſitionis adlata exceptionibus hiſce aditum facile obſtruunt. 2.) Neque enim iurisdictioni epiſcoporum diiudicationem matrimonialium controverſiarum eo modo ſubiicimus, quo in papatu illud fieri conſuevit, ſed eccleſiaſticas perſonas in conſiſtorium matrimoniale adſciſcendas eſſe dicimus, ac theologos in dubiis conſcientiæ caſibus ex matrimonialibus cauſis reſultantibus conſilium dare poſſe ſtatuimus. 3) De magiſtratus inſtitutione ac de iuramentis doctrinam ex verbo Dei tradere, ac ſi quæ controverſiæ conſcientiam concernentes hiſce ac ſimilibus de rebus oriuntur ex verbo Dei ſententiam ferre omnino ſpectat ad theologos. *An ſubditi magiſtratui reſiſtere poſſint nec ne, quousque ſe extendat obedientia magiſtratui debita, an magiſtratus per illegitima media ad imperii ſolium evectus pro divinitus inſtituto ſit habendus &c.* Item, *an iuramentum in turpi promiſſo ſervandum, an is qui latroni de certae pecuniae ſumma numeranda iuramento cavit, in conſcientia ſua ad eam reddendam obſtrictus ſit &c.* De his & ſimilibus quæſtionibus ex verbo Dei pronunciare & conſcientias informare utique ad theologum ſpectat. 4.) Matrimonii cauſa a reliquis negotiis & contractibus humanis plurimum differt. Quod enim reliquos contractus concernit, de illis in *genere* tantum divina lex præcipit, quod iuſtitia & æqualitas in illis ſervanda ſit, quod furtum non ſit faciendum, quod nemo *fratrem ſuum defraudare* debeat, 1. Theſſal. IV. 6. ſed de coniugio ſpeciales leges in verbo Dei traduntur, videlicet in quibus gradibus cogna-

gna-

gnationis non ſit contrahendum coniugium, qua ex cauſa liceat facere divortium &c. Quod ſi in reliquis etiam negotiis quidpiam incidat, quod conſcientiam concernat, ecquis dubitaverit, theologorum & eccleſiæ miniſtrorum iudicium de eo rogandum? In quæſtione de *uſuris* teneræ conſcientiæ nunquam patientur ſibi ſatisfieri ex legibus humanis, niſi ex verbo Dei erudiantur, quid uſuræ prohibitæ nomine proprie veniat. 5.) Ad illos pertinet de caſibus conſcientiæ pronunciare, quibus animarum curatio & ſcripturæ interpretatio eſt commiſſa, quia conſcientiæ informatio & animarum curatio ſunt arctiſſime connexa, & principium, ex quo in conſcientiæ caſibus pronunciandum, eſt ſcriptura ſacra, ſive verbum Dei in propheticis & apoſtolicis ſcriptis comprehenſum, ut conſtat. Iam vero animarum curatio & ſcripturæ interpretatio eccleſiæ miniſtris ac theologis eſt commendata. Ergo.

II.) *ex doctrinæ de coniugio norma.*

§. DCXCVII. Inde iam naſcitur nobis II.) argumentum ex *doctrinae de coniugio regula ac norma*, quæ eſt *ſcriptura ſacra*, ubi ſic concludimus: Quæcunque in ſacra ſcriptura docentur & proponuntur, eorum explicatio præcipue ad theologos ac eccleſiæ miniſtros pertinet. Iam vero doctrina de inſtitutione & legibus coniugii, de prohibitione graduum, de divortiis, de polygamia, de coniugio fidelium & infidelium, &c. in ſcriptura ſacra docetur & proponitur. Ergo eius explicatio præcipue ad theologos & eccleſiæ miniſtros pertinet, & per conſequens etiam a caſuum matrimonialium cognitione & diiudicatione non poſſunt theologi excludi, cum ea ex principio in ſcriptura poſito vel maxime ſit petenda. Cuius eſt agere de norma cauſarum matrimonialium, eius etiam eſt iudicare ex illa norma de cauſis matrimonialibus. Iam vero theologi eſt, agere de norma cauſarum matrimonialium, quæ eſt ſcriptura ſacra, niſi forte dicere velimus, theologum ex parte duntaxat ſcripturæ ſacræ interpretationem & explicationem ſibi vindicare, partem autem eam, quæ de prohibitis cognationis gradibus, de divortiis, de aliis matrimonialibus legibus tractat, &c. aliis explicandam commendaſſe. Ergo etiam theologi eſt ex illa norma verbi divini, & ſecundum eam de cauſis matrimonialibus ſententiam ferre. Declaremus rem exemplo: Quæſtio eſt, an privignus, hoc eſt, mariti filius ex alia uxore, & privigna, hoc eſt, uxoris filia ex alio marito, vel quod idem eſt, an privigna, hoc eſt, mariti filia ex alia uxore, & privignus, hoc eſt, uxoris filius ex alio marito licite poſſint matrimonio coniungi? Antonius Matthæus iuriſconſultus in diſputat. de fundamentis quibusdam iuris aliter iaciendis diſp. XII. th. 18. iudicium de ea ſibi ſumens id licere negat, *cum pugnet cum prohibitione moſaica*, Levit. XVIII. 11. hic certe nemo, niſi theologus Hebraicæ linguæ gnarus pronunciare poterit, quid de hac legis divinæ interpretatione ſtatuendum ſit, rectene ſe habeat, an vero ſecus, quo expoſito res omnis erit expedita, neque enim iure civili, nec canonico, nec provinciali talis coniunctio eſt prohibita.

III.) *Ex praxi Chriſti & apoſtolica.*

§. DCXCVIII. III.) Ex *praxi Chriſti & apoſtolica.* Chriſtus doctrinam de cauſa divortii perſpicuis verbis explicat Matth. V. 32. & cum phariſæi quæſtionem matrimonialem ad eum deferrent, Matth. XIX. 3. non reiicit eos, nec repulit cum hac quæſtione ad magiſtratum politicum, ſicut de herciſcundæ hereditatis negotio conſultus reſpondebat: Luc. XII. 14. *Homo,*

quis

me conſtituit iudicem aut diviſorem ſuper ? ac de pœna civili adulteræ interrogatus, Iohan. VIII. 11. reſpondet: *Si* *te condemnavit, nec ego te condemno;* ſolidam & integram quæſtionis illius plicationem ex primæva coniugii inſtitione verbis planis ac perſpicuis proit. Paulus etiam de variis quæſtionus matrimonialibus a Corinthiis per ras interrogatus, *an ſcilicet fidelis poſ* *cohabitare infideli, an ſi infidelis diſcedat,* *is ſervituti ita ſit ſubiectus, ut poteſtas* *matrimonii ipſi penitus ſit ademta, an* *ſtet cœlibem manere, quam coniugium* *rahere, &c.* De his, inquam, interrogatus apoſtolus 1. Cor. VII. 1. non ittit Corinthios ad aliud forum, nec cit totum negotium ad magiſtratum iticum, ſed conſcientias ex verbo Dei rmat, & exemplo ſuo piis & cordatheologis prælucet, quod in caſibus ſcientiæ ex matrimonialibus cauſis ornon debeant ſubterfugere, quo minus verbo Dei rogati ſuam aperiant ſentiam, ex quibus omnibus ſic concluus: Quod conforme eſt exemplo Chric apoſtolorum, illud neutiquam imbari poteſt ac debet. Sed matrimoium quæſtionum deciſionem a theois petere, eamdemque theologos ſibi dicare, conforme eſt Chriſti & apoorum exemplo, ut conſtat. Ergo.

Ex praxi ie perpetua.

§. DCXCIX. IV.) Ex *praxi eccleſiae perpetua.* Quæ de matrimonialibus quæſtionibus hactenus a nobis diſputata, in illis ut plurim non ſolum fundamenta divini verſed etiam piorum veterum dicta & ragia ſunt adlata, ex quo ipſo conſtat, nitivæ eccleſiæ doctores nequaquam rofeſſione ſua alienum iudicaſſe, de rimonialibus cauſis ſententiam ferre. broſius libr. VIII. epiſt. LXVI. ſuam coniugio filii & neptis ex filia, quos Paternus copulare parabat, haud gravatim exponit ſententiam. Auguſtinus & alii ex veteribus multas quæſtiones matrimoniales definiunt. Concilia plurimos canones de illis condiderunt. Ex quibus omnibus conſtat, quod iudicium diſcretivum in cauſis matrimonialibus non poſſit theologis denegari. Quod in *conſiſtoriis Saxonicis* non *politicae* tantum, ſed etiam *eccleſiaſticae* perſonæ cauſarum matrimonialium cognitioni ac diiudicationi ſunt præfectæ, & hac ratione una cum reliquis collegis iudicium etiam coactivum & poteſtatem ſententias iudicialiter ferendi & exſequendi obtinent, (quod ipſum in Wirtenbergenſi conſiſtorio uſu receptum eſſe, teſtis eſt Bidenbachius in præf. libell. de cauſ. matrimon.) illud itidem perpetuæ eccleſiæ praxi conforme eſt. In ſenatu *ſeniorum*, ad quem in populo Iſraelitico cauſarum matrimonialium diiudicatio ſpectabat, præſidebant non ſolum politici, ſed etiam imo magna ex parte eccleſiaſtici, videlicet ſacerdotes, ſcribæ, levitæ. Confer Eſdr. X. 15. Iuſtinianus l. Sacram. 33. C. de Epiſcop. audiend. & l. 29. C. de nupt. ſimul & *clariſſimis provinciarum praeſidibus, & civitatum religioſiſſimis epiſcopis*, committit cauſarum matrimonialium tractationem. Apud Græcos imperator Alexius patriarchis & epiſcopis de re matrimoniali reſcribendum & ſtatuendum iudicavit, addita ratione ea, *quia de re ſacra agatur.* Harmenopolus lib. IV. ſent. ſynodal. tit. 2. ſect. 3. ubi etiam Euſtratii & Nicetæ reſcriptum in eamdem ſententiam adducit. Quæ omnia non eo adducimus fine, quaſi magnopere probemus, quod iurisdictio etiam ſecularis progreſſu temris epiſcopis conceſſa, ſed ut veteris eccleſiæ iudicium, quod a matrimonialium cauſarum cognitione & diiudicatione ſacrorum antiſtites non eſſe penitus excludendos cenſuit, ex eo manifeſtum fieri poſſit.

Antitheſis eorum, qui theologos a cauſarum matrimonialium cognitione arcendos ſtatuunt.

§. DCC. Contra hanc ſecundam propoſitionem aliquot formantur argumenta: I.) Ex *coniugii natura. Matrimonium eſt iuris naturae, quod autem iure naturae hominibus competit, non poteſt iuri alicui divino ſingulari adſcribi.* Reſp. ius illud naturale, ex quo coniugia inter gentes orta, in iure divino propheticis & apoſtolicis ſcriptis comprehenſo perfectius & clarius exponitur, cum per lapſum primorum parentum notitia illius iuris naturalis in mentibus hominum vehementer ſit obſcurata & ferme obliterata. Confer §. 6. in procemio, ubi oſtendimus, doctrinam, quæ ex verbo Dei de coniugio in eccleſia traditur, *uberiorem, certiorem & illuſtriorem eſſe* gentilium de coniugio placitis & legibus (laude alioquin digniſſimis) reſpectu *cauſae efficientis, formalis, finalis & adiunctorum.* II.) Ex *iurisdictionis deficientia. Theologis nullum competit imperium aut iurisdictio, ergo nec cauſarum matrimonialium diiudicatio, quippe quae ſine imperii coercitione eſt fruſtanea.* Reſp. repetatur diſtinctio inter iudicium *diſcretivum*, quod abſque iurisdictione & imperio ferri poteſt, & inter iudicium *coactivum*, quod vim coercendi & exſequendi requirit. Prius adſignamus theologicis collegiis quibuscunque, poſterius illis duntaxat eccleſiæ paſtoribus & epiſcopis, qui in conſiſtorio eccleſiaſtico ſunt adſciti, quorum iurisdictio nec ſecularis eſt nec ordinaria, ſed delegata. Neque ex eo, quod miniſterio eccleſiaſtico non competit politicum imperium ac civilis quædam iurisdictio, inferri poteſt aut debet, quod nulla plane poteſtas, nulla iurisdictio eccleſiaſtica ipſi competat, contrarium enim luculentis, ut ſpero, argumentis contra eccleſiaſticæ poteſtatis oſores & contemtores probatum dedimus loc. theol. tract. de miniſter. cap. V. ſect. I. §. 191. Antequam imperatores, principes & inferiores magiſtratus chriſtianiſmo nomen darent, eccleſiae primitivae miniſtri & habebant & exercebant poteſtatem eccleſiaſticam, qua legum divinarum, & conſequenter etiam matrimonialium trangreſſores coercebant, ut conſtat ex Pauli inceſtuoſum Corinthium excommunicantis exemplo 1. Cor. V. 5. III.) *A theologorum propria provincia. Matrimonium eſt res mere civilis & ſecularis*, docente Luthero in præfat. ſcripti de cauſis matrimon. tom. V. Ien. Germ. f. 238. & in comm. Math. V. tom. eiusdem f. 404. *Iam vero opprobrium eſt clericis, ſi peritos ſe oſtendere velint rerum ſecularium*, l. placet. 17. C. de epiſc. & Cler. l. Conſulta Divalia. 17. C. de teſtamentis. Reſp. oſtendimus ſuperius, diſcrimen eſſe maximum inter coniugium, & reliquos contractus mere civiles. Lutherus coniugium dicit eſſe rem externam ac civilem magiſtratui politico ſubiectam, ſed nuſpiam addit excluſivam, quod *tantum* ſit res civilis, & quod *ſolus* magiſtratus politicus de eo ſtatuere ac pronunciare debeat abſque divini verbi & eius doctorum atque interpretum ſuffragio. Contrarium ex ipſo Luthero paulo poſt demonſtrabitur. IV.) Ex *iuris civilis ſufficientia. Ius civile ſufficiens eſt his cauſis decidendis.* Reſp. in foro politico & civili; ſed quia ut plurimum in cauſis matrimonialibus etiam *conſcientiae intereſſe* concurrit, ideo quod ad forum conſcientiæ ſpectat, theologorum & eccleſiæ miniſtrorum iudicia non ſunt ſusque deque habenda. De conſiſtorio Würtenbergico Bidenbachius in præf. libell. de cauſis matrim. memorat, in eo hoc obſervari, ut theologi eius adſeſſores de his maxime, quæ *ad ſubſtantiam matrimonii pertinent*, ſuam rogati dicant ſententiam; iudicium vero *de pœnis delinquentibus infligendis, deque illis, quae ad proceſſum iudicialem pertinent*, iurisconſultis penitus relin-

linquant. *Leges civiles non dedignantur ſequi ſacros canones*, dicit imperator Authent. Ut clerici §. penult. quanto minus dedignabuntur ſequi canones in verbo divino præſcriptos, quorum interpretes conſtituti ſunt theologi? V.) Ex *politia Iſraelitica. Qui in populo Iſraelitico criminalibus cauſis praeerant, illis etiam matrimonialium cauſarum diiudicatio commiſſa erat.* Deut. XXI. Reſp. in ſynedrio Hieroſolymitano non politicas tantum, ſed etiam eccleſiaſticas perſonas præſediſſe nulla veritatis ſpecie negari poteſt. At ſupremum iudicium cauſarum matrimonialium fuit penes ſynedrium Hieroſolymitanum. Alia vero ratio eſt cauſarum mere *civilium & criminalium quam matrimonialium*; proinde quamvis mere civilium & criminalium cognitio ac diiudicatio ſacerdotibus vet. teſt. ex parte olim commiſſa, in nov. teſt. ob Chriſti interdictum & eccleſiaſtici miniſterii conditionem atque ſtatum non amplius ad eccleſiæ doctores pertineat, ex eo tamen inferri nequit, quod etiam matrimonialium cognitio ipſis penitus ſit derogata vel deroganda; contrarium enim ex Chriſti ipſius & apoſtoli Pauli exemplo manifeſtiſſime elucet. VI.) Ex *Lutheri ſententia*. Lutherus d. l. ſcribit: *Ich ruffe und ſchreye, man ſoll ſolche Eheſachen der weltlichen Obrigkeit laſſen, und wie Chriſtus ſpricht, die Todten laſſen ihre Todten begraben, denn wir ſollen ia Diener Chriſti ſeyn, das iſt, mit dem Evangelio und Gewiſſen umbgehen, &c. So finde ich auch kein Exempel im newen Teſtament, daß ſich Chriſtus oder die Apoſtel hetten ſolcher Sachen angenomen, &c. Qui cauſas matrimoniales* (ſcribit Bidenbachius in præf. libelli ſui de illis editi) *ad theologos plane nihil adtinere garriunt, pulcre ſibi ſapere videntur, quod idem cum Luthero ſtatuant.* Sed reſp. Lutherus ibidem diſerte addit hæc verba, quæ non ſunt omittenda: *Ausgenommen, wo es die Gewiſſen berühret hat, als S. Paulus* 1. Cor. VII. Oſtendit autem totus contextus, Lutherum duntaxat de iudicio *coactivo* cum iuriſdictione *ordinaria* & coercendi poteſtate coniuncto, (quale papales epiſcopi & eorum officiales ſibi ſolis vindicant) ac de pœnis politicis in violatores huius ordinis ſtatuendis, nequaquam vero de iudicio *diſcretivo*, quo piis conſcientiis conſulitur ibidem loqui, ſic enim habent ipſius verba: *Was hilffts, daß wir Chriſten wolten viel Geſez und Urtheil ſtellen, ſo uns die Welt nicht underthan iſt, und wir keine Gewalt vber ſie haben?* Et poſtea: *Wo wir beginnen Richter in Eheſachen zu werden, ſo hat uns das Camprad bey dem Ermel ergriffen, und wird uns fortreiſſen, daß wir müſſen vber die Straffe richten. Sollen wir vber die Straffe richten, ſo müſſen wir auch vber Leib und Gut richten, da ſind wir denn hinunter unter das Rad und erſoffen im Waſſer des weltlichen Handels.* Tandem concludit: *Ich wil euch meine Meynung (von Eheſachen) weil ihr ſo hart darumb anhaltet, nicht verhalten, doch mit der Bedingung, daß ich ſolches wil thun, nicht als ein Rechtſprecher, Official oder Regent, ſondern Rathsweiſe, wie ichs im Gewiſſen wolte guten Freunden inſonderheit zu Dienſt thun, alſo daß wer ſolchem meinem Raht folgen wil, daß der es thue auff ſein Ebenthewr, denn wo ers nicht weis hinaus zu führen, darff er bey mir nicht Schuz noch Schirm ſuchen, oder mir das klagen, denn ich keines Regiments oder Richtzwangs mich hiemit unterwinden wil, und wie ich keinen habe, ſo wil ich auch keinen haben, ich wil die Gewiſſen berichten und tröſten, ſo viel ich rahten kan.* Quod vero Lutherus caſuum matrimonialium cognitionem & diiudicationem non penitus a ſe & officio ſuo alienam iudicaverit, ſole clarius elucet ex præclaris illis, quæ de hoc negotio in publicum edidit, ſcriptis. Tom. II. Ien. Germ. f. 150. & ſeqq. continetur ſcriptum de *vita coniugali*, in quo ἐπίκρισιν fert de octodecim illis impedimentis matrimo-

nium contrahendum prohibentibus, & contractum dirimentibus, quæ a canoniſtis enumerantur; item de cauſis divortii. Tom. V. Ien. Germ. f. 239. & ſeqq. continetur ſcriptum de *cauſis matrimonialibus*, in quo de ſponſalibus, divortiis & gradibus cognationis tractat. Tom. IV. f. 425. & tom. VI. fol. 570. exponit conſilium ſuum, quid agendum cenſeat illi, *qui ſponſam ſuam ab alio corruptam deprehendat.*

III.) A cauſarum matrimonialium cognitione & diiudicatione non eſt excludendus magiſtratus.

§. DCCI. *Tertia* propoſitio hæc eſto: *A cauſarum matrimonialium cognitione ac diiudicatione non excludendus magiſtratus politicus.* Probatur 1.) a *magiſtratus officio.* Ad quem pertinet cuſtodia utriusque tabulæ decalogi, ad eum etiam cauſarum matrimonialium cognitio ac diiudicatio certa ratione pertinet. *Connexio* probatur, quia coniugium in quarto, ſexto & decimo præcepto divinitus ſancitur & confirmatur. Atqui magiſtratus divinitus conſtitutus eſt utriusque tabulæ cuſtos, ut in tract. de magiſtr. §. 165. &. ſeqq. demonſtravimus. Ergo cuius eſt leges honeſtas de ſponſalibus, cognationis gradibus, cauſis divortiorum, &c. divinæ legi conformes promulgare, eius etiam eſt iuxta leges illas pronunciare, & eaſdem exſecutioni mandare. Atqui ad magiſtratum politicum certa ratione & modo in tract. de magiſtr. expoſito pertinet, ut alias leges eccleſiaſticas, ita quoque de coniugio leges honeſtas divinæ legi conformes promulgare. Ergo 2.) *A neceſſario.* Niſi politico magiſtratui in cauſarum matrimonialium diiudicatione ſuæ relinquantur partes, ſententia lata non poterit exſecutioni dari, nec temeritas hominum coerceri. Lutherus in præf. libri de cauſis matrim. tom. V. Ien. Germ. f. 238. *Unter den Chriſten oder Gleubigen iſt in ſolchen und allen Sachen leichtlich zu handeln, aber mit den Unchriſten, der die Welt voll iſt, kan niemand hinter ſich noch für ſich, wo nicht das weltliche Schwerd die Scherffe brauchet.* 4.) *A comparato.* Quemadmodum de aliis civilibus negotiis & contractibus magiſtratus leges divinæ legi congruentes promulgandi poteſtatem obtinet, ac iuxta illas iudicia inſtituere, earumque transgreſſores pœnis ſubiicere poteſt, ut iuſtitia & tranquillitas in vita civili floreat, ut in tract. de magiſtr. §. 219. docuimus: ita quoque de coniugio, in quo non minima pars felicitatis huius vitæ conſiſtit, poteſt leges honeſtas promulgare, ſecundum illas iudicare, & contemtores earum ad debitas pœnas revocare. 4.) Ex *more eccleſiae perpetuo.* In eccleſia Iſraelitica ſenatus *ſeniorum*, cui iudicium de cauſis matrimonialibus commiſſum erat, conſtabat non ex ſacerdotibus ſolum, ſed etiam politicis perſonis. *Theodoſius* imperator legem tulit conſobrinorum coniugia prohibentem, teſte Auguſtino lib. XV. de civ. Dei c. 16. & Ambroſio lib. VIII. epiſt. 66. *Concilium Milevitanum* in quæſtione de cauſa divortii lege imperiali opus eſſe ſancivit, & hac ratione ad tribunal pii & chriſtiani magiſtratus matrimonialium cauſarum diiudicationem retulit.

Exceptiones Bellarmini.

§. DCCII. Prætermiſſis argumentis reliquis Bellarminus tantummodo ad particulam quarti excipit 1.) *poſſe principem politicum de impedimentis matrimonii legem ferre, ſed principe eccleſiaſtico adprobante, ſi enim hic repugnet, lex illa erit irrita*, quod probat ex illa ipſa Theodoſii lege. *Cum enim non diu poſt filii eius abrogaſſent* l. Celebrandis C. de nupt. *& Iuſtinianus itidem tuliſſet legem, ut licita eſſent matrimonia inter conſobrinos.* §. Duorum. Inſtit. de nupt. *Gregorius pontifex*

tifex legem Honorii & Iuſtiniani reprehendit in reſcripto ad Auguſtinum, Anglorum epiſcopum, & contra ſtatuit, inter conſobrinos illicita eſſe matrimonia, & haec pontificis lex, non autem illa caeſaris in eccleſia obtinuit. Cap. *Quaedam &c.* 35. q. 2. Reſp. non quæritur de *facto*, quam ſcilicet poteſtatem Romani pontifices imperatorum conniventia & indulgentia progreſſu temporis tum circa cauſas matrimoniales, tum circa alia huius vitæ negotia in eccleſia de facto ſibi vindicaverint; ſed de *iure*, quæ & qualis poteſtas Romano epiſcopo & aliis eccleſiæ miniſtris iure competat, ubi facile concedimus, magiſtratum chriſtianum in legibus matrimonialibus ferendis miniſterii eccleſiaſtici ſuffragium & conſilium non debere prætermittere, ſed negamus, pontificem hanc νομοθεσίαν ſibi ſuisque epiſcopis ſolis debere vindicare. Concedere ſe Bellarminus dicit, *poſſe principem politicum de impedimentis matrimonii legem ferre adprobante principe eccleſiaſtico.* At quæſo ſub papatu principibus politicis hæc poteſtas relinquitur? Epiſcopi & eorum officiales omnia ad ſe rapuerunt. 2.) *Patres concilii Milevitani non petere legem, qua decernatur, non licere poſt divortium aliam uxorem ducere, ſed qua pœna externa puniendus ſit, qui id fecerit.* Reſp. de hac exceptione egimus §. 574. Sufficit nobis, quod patres illius concilii legem matrimonialem a ſe latam ab imperatore confirmandam & pœnam in eius transgreſſores ſtatuendam petunt; ex eo enim manifeſte conſpicitur, quod primitivæ eccleſiæ nequaquam ſibi ſolis poteſtatem in cauſis matrimonialibus iudicialiter procedendi ac decidendi ſumſerint, ſed politici magiſtratus autoritatem & auxilium hac in parte implorarint.

Antitheſis pontificiorum. §. DCCIII. De cauſarum matrimonialium iudice concilium Trid. ſeſſ. XXIV. can. 12. ſic decernit: *Si quis dixerit, cauſas matrimoniales non ſpectare ad iudices eccleſiaſticos, anathema ſit.* Concilii mentem Bellarminus de matr. c. 32. ſic explicat: *Diſtiguendae ſunt cauſae matrimoniales. Quaedam ſunt omnino politicae, ut de dotibus, de ſucceſſionibus, de hereditatibus &c. Quaedam ſunt omnino ſpirituales, ut de partibus ſacramenti, de benedictione ſacerdotali, &c. Quaedam partim ſunt politicae, partim ſpirituales, ut de gradibus cognationis, de divortiis, de impedimentis & aliis, quae ad ipſum contractum matrimonii pertinent; quatenus enim contractus ille naturalis eſt, materia eſt politica, quatenus idem contractus eſt fundamentum ſacramenti & res conſcientiae, ſpiritualis eſt. Primi generis cauſas dicit ſimpliciter ad politicum magiſtratum pertinere. Secundi generis cauſas ad ſolam eccleſiam. Tertii generis cauſas ad politicum magiſtratum pertinere poſſe, ſed cum ſubordinatione ad eccleſiaſticum, ſimpliciter autem pertinere ad principem eccleſiaſticum.* Reſp. 1.) Cauſæ illæ tertii generis ad politicum magiſtratum non tantum pertinere *poſſunt*, ſed ad eum etiam referri *debent*, ut ex argumentis noſtræ ſententiæ evincitur. 2.) Per *ſubordinationem* illam politici magiſtratus aut καταχρηστικῶς intelligitur conſilium & ſuffragium miniſterii eccleſiaſtici, quod politicus magiſtratus in matrimonialibus legibus promulgandis & executioni mandandis non omnino prætermittere debet, aut poteſtas illa αὐτοκρατορικὴ atque ἀρχικὴ, quam pontifex cum ſuis epiſcopis in politicum magiſtratum ſibi arrogat. Si priori ſenſu accipitur, concedimus; ſi poſteriori, negamus. 3.) Chriſtus enim talem poteſtatem in imperatorem, reges & principes apoſtolis & eorum in miniſterio ſucceſſoribus neutiquam conceſſit, ſed potius derogavit. Matth. XX. 25. Luc. XXII. 25. Rom. XIII. 1. 1. Petr. V. 3.

§. DCCIV. Argumenta, quibus Bellarminus ſuam ſtabilire conatur ſententiam,

tiam, tria ſunt. Priora duo ex *natura coniugii* ſunt petita, tertium ex *eccleſiae praxi*. 1.) *Matrimonium eſt eccleſiae ſacramentum, neque apud Chriſtianos ſeparatur contractus legitimus matrimonii a ſacramento matrimonii, cum omnis legitimus contractus matrimonii hoc ipſo ſit ſacramentum matrimonii. Ergo iudicare, an aliquis contractus matrimonii ſit legitimus, eſt iudicare, an ille contractus ſit ſacramentum. Sed de ſacramentis iudicare ad eccleſiam ſpectat. Ergo etiam de illo contractu iudicare ad eccleſiam ſpectat.* Reſp. de hypotheſi huius argumenti actum fuit ſuperius. §. 16. & ſeqq. 2.) *Etiamſi matrimonium ſacramentum non eſſet, tamen quia res eſt conſcientiae ex legibus divinis pendens, ad paſtores animarum ſine dubio pertineret, quemadmodum quaeſtiones de cambiis, de cenſibus, aliisque contractibus, in quibus interdum abſconduntur uſurae, ab eccleſia iudicantur.* Reſp. ex hoc argumento non poteſt plus inferri, quam quod cauſæ matrimoniales, quatenus conſcientiam concernunt, ab eccleſiæ miniſtris ſint cognoſcendæ, ſed *ſubordinationem* illam principis politici vel eiusdem omnimodam *excluſionem* a cauſarum matrimonialium diiudicatione nunquam ex eo Bellarminus eliciet. 3.) *Chriſtus* Matth. V. & XIX. *& Paulus* 1. Cor. VII. *de cauſa coniugii iudicavit, ac plena ſunt concilia & pontificum reſcripta legibus & ſententiis in cauſa matrimonii*, quod probat ex decretalibus. *Fuiſſe autem illa iudicia Chriſti, apoſtolorum, pontificum & conciliorum non meras interpretationes verbi divini, ſed ſententias coactivas* probat ex *ipſo verborum tenore*, Matth. XIX. 1. Cor. VII. ex *vet. teſt. praxi*, *in quo homines mittebantur ad ſacerdotem, ut verum iudicem*, Deut. XVII. denique ex *deductione ad abſurdum. Cur enim non potius ad homines doctos quam ad pontifices cauſae iſtae ordinarie ferebantur, ſi conſultoris ſapientia, non autoritas iudicis in ſacerdotibus quaerebatur?* Reſp. 1.) Diſtinguendum inter poteſtatem coactivam in *foro conſcientiae* & in *foro politico* externo. 2.) Chriſtus & apoſtoli non tulerunt novas leges, ſed primævam coniugii inſtitutionem repetiverunt, & conſcientias hominum ex ea informarunt. 3.) Sacerdotes vet. teſt. & epiſcopi primitivæ eccleſiæ nov. teſt. iudicarunt de cauſis matrimonialibus, non autem excluſo magiſtratu politico. 4.) Neque ſuum ſecuti ſunt in iudicando arbitrium, ſed præſcriptam in verbo divino normam. Pontifex vero Romanus & ipſius epiſcopi politicum magiſtratum excludunt, & neglecta verbi norma ſuo arbitrio agunt. 5.) Non ſapientiæ tantum, ſed etiam autoritatis, poteſtatis & vocationis reſpectu epiſcopos iudicare poſſe concedimus, ſed cum limitatione aliquoties repetita.

II.) *De proceſſu in divortio.*

§. DCCV. Expoſita quæſtione de *competente divortii iudice*, tranſitum facimus ad quæſtionem de *legitimo divortii proceſſu*, ubi duo explicanda erunt: 1.) quis in divortio *propter adulterium* faciendo, 2.) quis in *malitioſae deſertionis caſu* proceſſus ſit obſervandus? Utrumque certis expoſitum dabimus aphoriſmis.

I.) *In caſu adulterii.*

1.) De divortio in caſu *adulterii* faciendo ſequentes proponimus canones: 1.) *Adulterium, propter quod divortium petitur, ex ſuſpicionibus & coniecturis non debet eſſe duntaxat praeſumtum, ſed certis probationibus demonſtratum.* Theodoſius & Valentinianus l. Conſenſu 8. C. de repud. inter cauſas divortii numerant non ſolum adulterium, ſed etiam ea, ex quibus violenta adulterii præſumtio oritur, datur enim uxori virum repudiandi facultas, *ſi vir familia vel uxore inſpiciente cum impudicis mulieribus coetum inierit.* Viro autem, *ſi uxor viro ignorante vel repugnante convivia extraneorum appetierit, ſi eo ignorante foris ſine iuſta cau-*

ſa

ſa pernoctarit ; ſi extra viri voluntatem ludis & ſpectaculis inhaeſerit, ſi cum viris voluptatis occaſione lavetur, ſi vivo marito cum aliis de ſuis nuptiis ſit locuta. Apud Romanos ob leviſſimam quandoque adulterii ſuſpicionem divortia fuiſſe facta, Antiſtii, Sulpitii & Sempronii exemplis oſtendimus ſuperius. Sed ut in aliis atrocioribus delictis, ita quoque in adulterio non ſufficiunt coniecturæ, ſuſpiciones, præſumtiones, quantumvis magnæ & multæ, adeoque, ut canoniſtæ loquuntur, *violentae*, ſed requiruntur probationes luce clariores, videlicet ut adultera vel ἐπ' αὐτοφόρῳ comprehendatur, Ioh. VIII. 4. vel idoneis teſtibus ac propria confeſſione huius delicti convincatur, l. abſentem. ff. de pœnis. l. ult. C. de probat. cap. *Epiphanium* &c. 4. cauſ. 5. q. 6. Nec de nihilo eſt, quod in crimine adulterii, cumprimis illis in locis, ubi delictum illud non habetur pro capitali, ad divortium faciendum non ſufficiat propria rei vel reæ confeſſio, cum tædio prioris ac deſiderio novi matrimonii ex compoſito tale quid fieri poſſit. Vid. tract. de magiſt. polit. §. 310. 2.) *Antequam ob adulterium fiat divortium, tentanda eſt prius reconciliatio.* Rationes huius canonis adſignavimus in quæſtione ſuperius §. 614. pertractata, an in crimine adulterii perſona innocens teneatur nocentem deſerere vel retinere? Addendæ tamen quædam limitationes, quod in quibusdam caſibus non ſit tentanda, vel certe non admodum urgenda reconciliatio, utpote ſi maritus in publico officio honorato, eccleſiaſtico vel politico conſtitutus, quo non poſſit laudabiliter & cum autoritate perfungi, ſi adulteram in conſortio retineat, ſi adultera ſit deploratæ malitiæ, nec ſpes emendationis adfulgeat, ſi delictum aliquoties ſit iteratum poſt præcedentem reconciliationem &c. 3.) *Facto propter adulterium divortio ne quidem innocenti parti concedendum, ut ſtatim ad alias transvolet nuptias, ſed interiecto aliquo temporis ſpatio de novo demum matrimonio cogitare poteſt.* Hunc canonem proponit b. Lutherus, eiusque rationem explicat in lib. de cauſ. matrim. tom. V. Jen. Germ. f. 236. a. *Damit ſolch Scheiden, ſo viel müglich iſt, gemindert werde, ſoll man zuerſt dem einen Theil nicht geſtatten, ſich ſo bald wieder zu verendern, ſondern zum wenigſten ein Jahr oder halbes harren, ſonſt hat es einen ergerlichen Schein, als hette er Luſt und Gefallen daran, daß ſein Gemahl die Ehe gebrochen habe, und damit Urſachen gar frölich ergreifft, daß er der los werde, und friſch eine andere nehm, und alſo ſeinen Muthwillen übe unter dem Deckel des Rechtens, denn ſolche Büberey zeiget an, daß er nicht aus Eckel des Ehebruchs, ſondern aus Neid und Haß gegen ſeinem Gemahl, und aus Luſt und Fürwitz zu einem andern ſo williglich die Ehebrecherin leſſet, und ſo gierig eine andere ſuchet.* 4.) *Nocenti aegre concedenda eſt novarum nuptiarum poteſtas, antequam innocens ad ſecunda vota tranſeat.* Ratio eſt, quia pendet adhuc reconciliatio, cuius prior ac potior ſemper debet eſſe cura. Reliqua huc ſpectantia ex iurisconſultis petantur.

§. DCCVI. II.) De caſu *malitioſae deſertionis* hi notandi ſunt canones: 1.) *Si perſona deſerta a malitioſo deſertore petit ſe liberari, & novarum nuptiarum poteſtatem ſibi concedi, ante omnia inquiratur, an deſerta peſſimis ſuis moribus & quotidiana importunitate efficacem cauſam deſertioni praebuerit*, quo in caſu iubeatur deſertorem inquirere, & reconciliationem cum ipſo inſtituere. 2.) *Deſertor per edictum publicum tribus diſtinctis vicibus promulgatum & in tribus diſtinctis territoriis e ſuggeſtu praelectum vel adfixum citetur*, ac diligenter inquiratur, an alicubi locorum inveniri, & per magiſtra-

II.) In caſu malitioſæ deſertionis.

giſtratum illius loci ad reditum compelli poſſit; antequam in deſertionis caſu ſeparatio voce iudicis inſtituatur. 3.) *Si publice citatus comparere recuſaverit*, *iudices matrimoniales conſideratis abſentiae cauſis & utriusque perſonae tum deſerentis tum deſertae qualitatibus, ac circumſtantiis ſententiam ferant*; qua innocens ſervitute illa, ut apoſtolus loquitur, liberetur, & novi matrimonii poteſtas illi concedatur. 4.) *Tempus abſentiae*, quod ad deſertionis culpam ſufficiat, a quibusdam ſtatuitur *quadriennium*, a quibusdam *ſeptennium*, ſed, ut ſuperius etiam monuimus, ob infinitam caſuum ac circumſtantiarum varietatem vix ac ne vix quidem poteſt certum aliquod temporis ſpatium præfiniri, ſed conſcientiæ ac prudentiæ iudicis illud eſt committendum, ut pro perſonarum qualitate ac circumſtantiarum varietate deſertæ novas nuptias vel citius vel tardius concedat. 5.) *Deſerta perſona ſedulo monenda, ut quantum quidem ſine conſcientiae periculo fieri poteſt, a novis nuptiis tamdiu abſtineat, donec deſertor pœnitentia ductus redeat, vel de ipſius ſcortationibus aut obitu certum aliquod nuncium ad eam deferatur.* Sæpius enim compertum eſt, deſertoris animum vel per pias & continuas deſertæ preces ad Deum fuſas, vel per inopinatum aliquod infortunium fuiſſe mutatum, ipſumque conſcientiæ ſtimulis adactum ad coniugalis fœderis nefarie diſrupti redintegrationem tandem rediiſſe. Reliqua ex iurisconſultorum ſcholis diſcenda.

CAPUT XI.

DE USU DOCTRINÆ DE CONIUGIO.

Uſus huius loci. §. DCCVII. Expoſitis coniugii cauſis, *efficiente* ſcilicet *materia*, *forma & fine*, itemque eiusdem *effectis*, *adiunctis & contrariis*, reſtat, ut coronidis loco *uſum huius loci ac definitionem coniugii* ſubiungamus. Uſus huius loci eſt *generalis* ac *ſpecialis*. Generalis ad *omnes homines* pertinet, ſive in coniugio ſive extra coniugium vivant; ſive ad hoc vitæ genus ſe conferre, ſive in cœlibatu perſiſtere cogitent. Eſtque vel *theoreticus* vel *practicus*. Theoreticus eſt vel *didaſcalicus* vel *elencticus*. Didaſcalicus, ut ordinis coniugalis inſtitutionem divinam eiusdemque dignitatem, utilitatem ac neceſſitatem ex verbo Dei diſcamus. Elencticus, ut ὀρθοδοξίαν in hoc articulo ex verbo Dei cognitam contra errores pontificiorum, anabaptiſtarum & aliorum ἑτεροδιδασκάλων adſeramus. Practicus revocari poteſt ad παιδείαν, ut pro coniugii inſtitutione ac conſervatione Deo gratias agamus, eumdemque pro piis coniugibus & perpetua ſancti huius ordinis ad finem uſque mundi conſervatione rogemus, ac ipſimet hunc vitæ ſtatum a Deo inſtitutum pro ratione vocationis tueamur; & ad ἐπανόρθωσιν, ut a contumeliis & calumniis adverſus hunc ordinem ſedulo caveamus, reverenter de illo, utpote divina inſtitutione munito, ſentiamus ac loquamur, generis humani propagationem non fortuitis caſibus, nec fictitio cuidam Geniſto, Iunoni vel Lucinæ, ſed ſoli præpotenti Deo tribuamus. Specialis ſpectat vel ad *eos, qui in coniugio vivunt*, vel qui *ad illud adſpirant*. Qui in hoc ſtatu vivunt, illis prodeſt doctrina de coniugio, 1.) ad διδασκαλίαν, ut intelligant, ſe vivere in tali ſtatu, in quo poſſint Deo placere, bona conſcientia eidem ſervire, ac ſi in vera Chriſti fide & ſtudio pietatis conſtantes perſevera-

veraverint, ſalutem æternam ſperare & obtinere. 1. Tim. II. 15. 2.) Ad παιδείαν, ut tam maritus quam uxor officia tum utrique communia, tum alterutri propria ſedulo obſervet, & iuxta leges matrimonialis ordinis actiones & vitam conformet. 3.) Ad παράκλησιν, ut in omnibus adverſitatibus & ærumnis, quæ in hoc vitæ genere ipſis obtingunt, 1. Cor. VII. 28. ſeſe erigant meditatione divinæ inſtitutionis, qua hic ordo gaudet, ac divinarum promiſſionum de præſentia, auxilio & liberatione. 4.) Ad ἐπανόρθωσιν, ne maritus poteſtate maritali in uxorem ſibi conceſſa abutatur, Sirac. IV. 35. nec deſpiciat *ſociam fœderis*, inter *quam & ipſum Deus teſtificatus eſt*, & hac ratione *lacrimis & gemitibus altare Domini repleat*, Mal. II. 13. 14. neve uxor marito fiat refractaria & adverſatrix, Prov. XIX. 13. XXVII. 15. *ne invicem ſe defraudent, niſi forte ex conſenſu ad tempus*. 1. Cor. VII. 5. &c. Qui ad hoc vitæ genus adſpirant, illis itidem prodeſt, 1.) ad διδασκαλίαν, ut ex verbo Dei diſcant, quo ordine quibusve mediis agendum ſit. 2.) Ad παιδείαν, ut in vero Dei timore & præmiſſis ſeriis ad Deum precibus adiutorium quærant. 3.) Ad ἐπανόρθωσιν, ne contra parentum conſenſum matrimonium contrahant, neve in gradibus lege divina vel provinciali prohibitis coniugem quærant, &c.

CAPUT XII.

DE DEFINITIONE CONIUGII.

Definitio coniugii.

§. DCCVIII. Coniugii *definitiones* variæ ac diverſæ ubique occurrunt. Clemens lib. II. ſtrom. ſic definit, quod ſit *legitima viri & mulieris coniunctio ad liberorum procreationem*. Ambroſius in exhortat. ad virg. *Coniugium eſt vinculum, quo adligatur viro nupta, & ei ſubiectione adſtringitur.* Rabanus lib. VII. de ſerm. propriet. c. 5. *Matrimonium eſt nubilium iuſta conventio & conditio.* Coniugium *eſt legitimarum perſonarum inter ſe coeundi & copulandi nuptiae.* In iure civili a Iuſtiniano inſtit. de patr. poteſt. §. 2. traditur talis definitio: *Matrimonium eſt viri & mulieris coniunctio individuam vitae ſocietatem continens.* Hanc definitionem adducit & probat ius canonicum cap. *Illud &c.* x. de præſumt. Modeſtinus l. Nuptiæ. 1. ff. de rit. nupt. ſic definit: *Nuptiae ſunt coniunctio maris & fœminae conſortium omnis vitae, divini & humani iuris communicatio;* in qua definitione per *conſortium omnis vitae* quidam intelligunt victus & fortunæ communionem, ut uxor conſors fieri intelligatur omnium eorum, quæ marito obveniunt, ſive ea bona ſunt, ſive adverſa. l. ſi cum dotem. 22. §. ſi maritus. 7. ff. Soluto matrimonio; quia iure Romanorum antiquo licitum erat levibus ex cauſis divortium facere; alii vero ad exprimendam individuam vitæ ſocietatem in definitione Iuſtiniani poſitam illud referunt. Quamvis enim ex accidenti matrimonium divortio diſſolvatur, tamen reſpectu ad intentionem & animum contrahentium habito coniugium recte definitur per *omnis*, id eſt, *totius vitae conſortium & individuam ſocietatem*, eo enim ſenſu *collectivo* Græcum πᾶς & Latinum *omnis* uſurpari non ſolum ex ſcriptura ſacra 2. Tim. III. 16. ſed etiam ex profanis ſcriptoribus conſtat. Sic Maro:

Et nunc omnis humo fumat Neptunia
Troja.

Quid per communicationem divini & humani iuris intelligatur, expoſitum fuit. §. 426. Recentiores theologi plerique ſic definiunt: *Coniugium eſt legitima & indiſſolubilis copula unius maris & unius fœminae inſtituta divinitus, ut agnoſcamus, Deum eſſe mentem caſtam, & ei in caſtitate ſerviamus, & hoc modo propagato genere humano ecclesia aeterna Deo colligatur.* Hemmingius hanc proponit definitionem, in qua nec quidquam abundare, nec quidquam deſiderari adſerit: *Coniugium eſt divinitus ordinata unius maris & unius fœminae legitime conſentientium in unam carnem mutui adiutorii cauſa coniunctio.* Wigandi hæc eſt: *Coniugium eſt legitima copulatio unius maris & fœminae iuxta inſtitutionem Dei indiſſolubilem vitae conſuetudinem continens ad procreandos & educandos liberos propter cultum Dei, ad vitandas libidines prohibitas, ad œconomiae adminiſtrationem & officiorum in vita neceſſariorum communicationem.* Eſt, qui ſic definit: *Coniugium eſt unius maris & unius fœminae puberum & legitime conſentientium in unam carnem, id eſt, indiſſolubilis coniunctio divinitus cum in bonum eorum, qui coniunguntur, tum in gloriam Dei inſtituta.* Mentzero hæc probatur: *Coniugium eſt a Deo inſtituta unius maris & unius fœminae legitime conſentientium in una carne coniunctio ad mutuum adiutorium & ſobolis procreationem.* Hæc diverſitas definitionem, quæ omnes ſunt, & eſſe etiam debent cauſales, oritur ex eo, quod alii cauſam efficientem, materialem, formalem & finalem plenius ac perfectius, alii auguſtius ac ſtrictius exprimunt. Ex Matth. XIX. 9. & 1. Cor. VII. 2. ſic deſcribi poteſt, quod ſit *unius maris & unius fœminae in carnem unam divina & individua coniunctio, tum prolis generandae tum ſcortationis vitandae cauſa inita.* Qui plenam & integram definitionem deſiderat, cauſas coniugii omnes ſuperius enumeratas & expoſitas eidem includat, quod hoc fere modo fieri poteſt: *Coniugium eſt unius maris & unius fœminae per legitimum, plenum ac iuſtum conſenſum in carnem una divinitus inſtituta coniunctio, tum ut ſobolis procreatione genus humanum propagetur, & eccleſia ex illo colligatur, tum ut familiaris ſocietas & mutuum adiutorium in rebus tam divinis quam humanis paretur, tum ut Chriſti & eccleſiae coniunctio praefiguretur; ad quos fines poſt lapſum vitatio ſcortationis acceſſit.* Deus, qui eſt autor & fautor coniugii, hunc ordinem a ſe inſtitutum clementer conſervet ac tueatur, piis coniugibus largiter benedicat, ac nos omnes ad cœleſtes nuptias agni, in regno gloriæ paratas, miſericorditer introducat, propter Chriſtum, animæ noſtræ ſponſum, in ſecula benedictum, Amen!

Hebr. XIII. 4. τίμιος ὁ γάμος ἐν πᾶσι, καὶ ἡ κοίτη ἀμίαντος.

Apoc. XIX. 9. Μακάριοι οἱ εἰς τὸ δεῖπνον τοῦ γάμου τοῦ ἀρνίου κεκλημένοι.

ACCES-

ACCESSIONES

NONNVLLÆ IVRIDICÆ

AD

TRACTATVM GERHARDI

DE

CONIVGIO

ADORNATÆ

AB

AVGVSTO LVDOVICO SCHOTT,

PROFESSORE TVBINGENSI.

[M]ateria de coniugio, quam in toto hocce libro tractat GERHARDVS, communis eſt & theologis & iureconſultis, ita ut ampliſſi- ſcriptori heic ſe dicendorum ape- mpus. Quod ex theologis proli- melius GERHARDO tractaſſe ar- ıtum, neminem, eam ob cauſam re non dubito, quod ſimul theo- , ſimul & iuridica principia ubi- licite contulit, neque in levi eo- eductione ſubſtitit, ſed & ipſam am æquali ſoliditate & amplitudi- c qua theologus, & qua iuriscon- , pertractavit. Nituntur omnia argumenta ſolidis iuris fundamen- tque in omni caſu propoſitæ ſunt ones iuris fere omnes, & reſolu- earum huius principiis conformes Non igitur mirum videri poteſt, ulti noſtrorum iureconſultorum, in foro celebratiſſimi, etiam ex ARDI loco *de Coniugio* in materiis nonialibus hauſerint. Omnis fere *Collegii Lauterbachiani* hac in ma- rovocat ad GERHARDVM, ſic & ZOVIVS *in iurisprudentia eccleſiaſti- nſiſtoriali* GERHARDO utitur in ndis & firmandis ſuarum deciſionum earumque auctoritatis argumentis, quorum morem & alii multi ſecuti ſunt. Negari quidem nequit, paſſim, ſed non adeo frequenter, GERHARDVM ea protuliſſe, quæ genuinis iuris principiis non plane ſunt conformia, ſed ſcripſit theologus, & quidem in opere theologico; hinc ignoſcendum ipſi eſt, ſi in materiis iurisprudentiæ propriis magis theologice quam iuridice ſentit. Hæc ratio, & iuxta cum ea altera, ab operis iam ante ſesqui - ſeculum, & quod excedit, ſcripti vetuſtate petita, quod hinc in nova editione etiam novorum ſcriptorum & auctorum novarumque ſententiarum adlegationes deſiderat, movit me, ut iuſſu magnifici & reverendiſſimi editoris ſupplementa quædam, eaque fortaſſis haud ſuperflua, iis ſententiis & quæſtionibus, in quibus GERHARDVS iurisconſultum egit, addendi operam lubentiſſimus in me ſuſciperem. Cum vero præter varii generis impedimenta præſens temporis ratio mihi non permiſit, ut ad univerſum GERHARDI tractatum ſupplementa adſtruere eaque nunc abſolvere potuerim, ſequentes has acceſſiones ſaltim ſpeciminis loco proponere, easque iudicio humaniſſimi lectoris ſubiicere, vo-

lui. Quodſi intellexerim, propoſitum hocce meum æquis & peritis arbitris probari, meque huic labori parem iudicari, eodem modo, quem his in acceſſionibus concinnandis obſervavi, adnotationes meas ad librum GERHARDI usque ad finem omni ſtudio continuabo. Erunt hæ additiones, quantum fieri poteſt, breves, & eo tantum tendent, ut ex illis adpareat, quæ ſententiæ GERHARDI in hoc vel illo caſu plures aut pauciores habeant adſentientes, & quænam ſint eorum argumenta, qui aliter ſentiunt; ſi quæ omiſit GERHARDVS, quæ huic ipſius libro commode iungi poſſunt vel debent, ſupplenda, ſed omnia ſuperflua, & a ſcopo huius libri aliena, omittenda & iureconſultis ſolum relinquenda eſſe cenſui.

AD CAP. IV. SECT. II. ART. I.

§. 65.

An matrimonia liberorum ſine conſenſu parentum inita iure naturæ ſint irrita?

Ubi GERHARDVS copioſe diſputat contra BELLARMINVM, patrem purpuratum, qui contendit, *ius naturae non docere, quod irritum ſit matrimonium, ſi iniuſſu parentum fiat;* paucis heic notamus, complures eſſe ex viris eruditis tam philoſophis, quam iurisconſultis, qui in eandem cum Bellarmino ſententiam abire, videantur. Eminet ex iis, qui hoc fecerunt, vir ſummus, HVGO GROTIVS, qui in opere *de iure belli & pacis.* L. II. C. V. §. 10. de hac materia ita ſentit: „Super facultate morali quæſtio oritur de parentum conſenſu, quem ad validitatem coniugii quaſi naturaliter requirunt. Sed in eo falluntur. Nam quæ adferunt argumenta, nihil aliud probant, quam *officio filiorum convenient eſſe, ut parentum conſenſum* impetrent: quod plane concedimus, *cum temperamento, niſi* manifeſte iniqua ſit parentum voluntas. Nam ſi in omnibus rebus filii reverentiam parentibus debent, certe eam præcipue debent in eo negotio, quod ad gentem totam pertinet, quale ſunt nuptiæ. Sed hinc non ſequitur ius illud, quod facultatis aut dominii nomine explicatur, *deeſſe filio.* „Nam qui uxorem ducit, & maturæ eſſe debet ætatis, & extra familiam abit, ita ut hac in re regimini familiari non ſubiiciatur. Solum autem reverentiæ officium non efficit, ut nullus ſit actus, qui ei repugnat.„ Iisdem fere argumentis utitur PUFENDORFIUS in Libro *de off. hom. & civ.* L. II. C. III. §. 10. itemque *de Iure Nat. & Gent.* L. VI. Cap. II. §. ult. ita diſſerens: „Patria poteſtas non videtur eo usque ſe extendere, ut matrimonia liberorum poſſit declarare irrita, quippe quæ præſupponuntur iniri abs talibus, qui iam plenum rationis uſum obtinent. Equidem officium pietatis & reverentiæ requirit, ut & conſilium parentum heic adhibeant liberi, nec ipſorum voluntati reluctentur.„ Quam ſententiam etiam ex iuris conſultis multi ſequuntur GRASSIUS *in Collat. iur. civ. Rom. cum Rec. Imp. Sect. X. ſ. 1. p. 464.* LAUTERBACHIUS *in colleg. theor. pract. LXXIII.* Tit. I. §. 31. STRYCKIUS *in not. ad* SCHÜZII *Compend. Tit. de ritu nupt.* LEYSERUS *in medit. ad pand. Spec. CCXCI. med. 1. 2.* Quamvis vero GROTIUS tot tantosque viros habeat ſibi adſentientes, tamen hæc ipſius ſententia principiis iuris naturæ non plane accommodata nobis videtur; ſermo enim heic

non

non eſt de officio reverentiæ, quod certe tanquam imperfectum liberos abſolute non obligat ad petendum hunc a parentibus conſenſum, ſed inquirendum heic eſt in liberorum obligationem firmiorem, eamque e patria poteſtate repetendam, quæ ſine dubio, uti infra latius demonſtrabimus, maiorem habet vim, quam Grotius ſecundum ius naturæ adſumit. Simul quoque theſis illa, quam Grotius pro fundamento ſuæ opinionis ponit, liberos eſſe debere iuſtæ ætatis, eosque matrimonii cauſa ex familia abire, non ſolum certo reſpectu contra Grotium inverti poteſt, ſed & per ſe nihil probat; quoniam, ſubſiſtente adhuc ſocietate illa domeſtica liberos inter & parentes, liberi ipſi iudicium ſuſcipere nequeunt, an ſint in iuſta ea ætate, ſed hoc parentibus relinquere debent, inprimis in negotio, quod Grotius ipſe tanquam grave agnoſcit; ſic etiam, quem *ille* ulterius fundamenti loco ponit, egresſus e familia a mero liberorum arbitrio neutiquam dependet, abſoluto licet educationis negotio. Quare tantum nobis ſententia Grotiana procedere videtur, quando nexus ille inter liberos & parentes ſolutus fuerit; quodſi enim ſocietas paterna iuſto modo ſit finita, & liberi a parentibus ex poteſtate ſint dimiſſi, tunc illa obligatio & obſequium proprie ſic dictum, cui liberi hactenus ſubfuerunt, ceſſat, & loco eius ſolum reverentiæ perennis debitum ſubeſt, quod etiam graviter læſuri eſſent liberi, ſi inſciis parentibus vel poſthabito eorum prudenti conſilio pacta coniugalia ineant, licet deinde eiusmodi matrimonium pro nullo haberi aut a parentibus irritum reddi non poſſit. Examinata hac Grotii opinione, paucis conferamus ſententiam Isr. Theoph. Canzii, Philoſophi quondam atque Theologi Tubingenſis, qui a Grotii ſententia quidem recedit, at tamen Gerhardo noſtro non plane adſentit, ſed media quaſi via inter Gerhardum & Bellarminum incedere videtur; ſtatuit enim *in diſciplin. moral.* §.1044.1045.1046. irritum declarari poſſe tale matrimonium ſine conſenſu parentum initum, ſed tolerabilius eſſe, coniugem non adprobatam agnoſcere pro tali, quam promovere divortium, quia inter duo mala minus eligendum ſit. At hæc ſententia etiam habet, quod ipſi obiici poteſt; facile enim perſpicitur, quæſtionem heic non formari de eo, quid ſit conſilii, ſed quid ſit iuris? Simul quoque theſis illa, quod inter duo mala minus eligendum, & neglectio conſenſus paterni tanquam minus malum, cedere debeat maiori malo, ſc. divortio, uti vocat Canzius, admodum fluctuat, cum non ita expeditum ſit, quonam in caſu maius malum ſubverſatur, utrum in frivola illa neglectione conſenſus parentum, an in ſeparatione a coniuge, quæ tali modo coivit, & particeps huius omiſſionis damnum ſua culpa ſibi illatum ferre debet?

Quibus ita præmiſſis ſalva manet Gerhardi de neceſſitate conſenſus parentum, eorumque iure, matrimonia ſine ipſorum conſenſu inita annullandi, ſecundum ius nat. theſis, de cuius veritate nos convicti ſumus; cum ius parentum in liberos, ſecundum legem naturalem ſit ius perfectum ſeu cum coactione coniunctum, adeoque inde deſcendens ius, liberorum dirigendi nuptias eodem cenſu habendum ſit. Fluit hoc ius, eidemque reſpondens liberorum obligatio perfecta ex patria poteſtate, de cuius indole Grotius & contraſentientes parum adcuratam ſibi formarunt notionem, effectum huius patriæ poteſtatis admodum exiguum, uti videtur, ſtatuentes. At maiora exinde iura deduci poſſe cenſemus. Per hanc patriam poteſtatem enim, qua hæc iuris naturalis eſt, libertas liberorum ita circumſcribitur, ut, quamdiu

ſimul etiam *Diſſ. I. C. I. §. 9.* illuſtrationis gratia demonſtrat, conditionem filiifamilias ad connubium coacti, quam gravis etiam videatur, tam duram ideò non fuiſſe, quia patre demortuo aut poſt emancipationem uxorem imperatam iterum bona pace dimittere potuiſſet filius. Conferatur & BROUWERUS *de iure connub. Libr. I. C. 7.* ubi multa de his coactis matrimoniis in medium profert exempla. Ita ſanxerat ius antiquum; at iure romano noviori rigor iſte patriæ poteſtatis ab Imperatoribus variis limitibus circumſcriptus, & imperium illud connubiale non amplius agnitum fuit; ubi vero notandum, quod hæc diſpoſitio magis in gratiam *filiorumfamilias* tenderet, quorum certe matrimonia coacta parum legitima reſpiciebantur; ſanxerunt enim, filiorumfamilias nuptias ex patris quidem conſenſu eſſe ſuſcipiendas, nullum vero easdem imperandi ius patri amplius futurum. Ita enim Imp. DIOCLETIANVS & MARCIANVS *ad Sabinum* in l. 12. *C. de nuptiis* reſcripſerunt: *Nec filium quidem familias invitum ad uxorem ducendam cogi, legum diſciplina permittit. Igitur, ſicuti deſideras, obſervatis iuris praeceptis ſociare coniugio tuo, quam volueris, non impedieris: ita tamen, ut contrahendis nuptiis patris tui conſenſus accedat.* Idem etiam ulterius declararunt in *l. 14. C. ei. Tit. Filiaefamilias* vero iſtum favorem non ita ſunt expertæ, quarum in nuptiis iura antiqua non adeò mutanda, ſed eas patris imperio & arbitrio relinquendas eſſe cenſuerunt Imperatores. *l. 20. C. de nupt. In coniunctione filiarum in ſacris poſitarum, patris expectetur arbitrium.* Filiabus itaque nihil niſi obſequii gloria remanebat; excepto ſolum caſu, ſi pater homini indigno, turpi vel infami filiam elocare vellet, ad quale matrimonium ineundum eam nullo iure cogere poterat. *L. 12. D. de ſponſal. §. 1. Tunc autem ſolum diſſentiendi a patre licentia filiae conceditur, ſi* [illegible] *gnum moribus, vel turpem ſponſum* [illegible] *gat.* Plura hac de re habent cit. LUDEWIG *Diſſ. I. C. I. §. 9.* & [illegible] BOEHMERUS *in diſſ. laud. C. I. §* [illegible] *§. 18.*

III. Differentiæ, quam vix recenſuimus de diverſa filiorum filiarumque conditione, aliam eamque haud exiguam addere poſſumus, ex qua apparet, præter communem iſtam rationem, quæ pro neceſſitate conſenſus [illegible] terni ex patria poteſtate, cui tam [illegible] quam filii æquali modo ſubfuerunt, ducitur, etiam ſingulares easque di[illegible] ſas, in horum harumve nuptiis ineu[illegible] adfuiſſe rationes. Et quidem, quo[illegible] *filiosfamilias* attinet; eos inito conn[illegible] iuris patrii nexu ſolutos non fuiſſe, [illegible] adhuc in patria poteſtate remanente[illegible] iam novam, quam duxerant, uxo[illegible] in patris familiam induxiſſe, notiſſi[illegible] eſt. Quum vero, quis in familiam [illegible] piendus, vel maximum ſit familia[illegible] gotium, atque ita patrisfamilias i[illegible] rio ac voluntate expediendum, hu[illegible] iam ex hac nova ratione nuptiæ filio[illegible] ſubfuerunt. At hæc ratio in conn[illegible] *filiae* plane non habuit locum, quo[illegible] eius nuptias in patris familiam ma[illegible] non deducebatur; ideò vero in nu[illegible] filiæfamilias etiam peculiaris volun[illegible] paternæ requirendæ ratio deprehen[illegible] Nam ſecundum ius Romanum uxo[illegible] patris domo in mariti familiam [illegible] patria poteſtate in manum mariti t[illegible] bat; cum autem filia ſine patris v[illegible] tate nubens, iure paterno ſe ſubdu[illegible] atque ita patrem dominio, quod i[illegible] eam competebat, quiritario privar[illegible] duiſſet, quod tamen nemini invito [illegible] læſionem auferri poterat; etiam ha[illegible] cauſam, eamque ſingularem, filia[illegible]

Singulares rationes [illegible] *conſenſus* [illegible] *nuptiis* [illegible]

P

s voluntate contrahere non potuit ubium. G. L. Boehmervs. l. c. . 14.

licatur ARDI *tia ex be- gnatione tata.*

IV. Inter rationes, quas Gerhardvs ex iure civili ad firmandam ſuam theſin de neceſſitate conſenſus paterni deducit, & quas in *praecipuas* & *ſecundarias* it, pro *praecipua num.* 2. adſumit *de hereditatis ſucceſſione, ne patri in- ieres agnaſcatur:* ubi id animadver- im cenſemus, hanc rationem iuris- itis quibusdam, ſpeciatim Lav- achio *in Coll. theor. pract.* L. XXIII. . §. 22. adæquatam & legitimam rideri, & quidem ex duplici funda- o; 1) quod & in aliis negotiis li- um conſenſus parentum a lege re- itur, in quibus vero nulla ſit me- la agnatio ſui heredis: 2) quod & iubens opus habeat conſenſu paren- ex qua tamen patri ſuus heres non ſcatur, quum quippe nepos ex illa non veniat in poteſtatem avi ma- ſed paterni. Hæc autem argumen- ratio nobis non ita comparata vi- , ut a Gerhardi ſententia rece- s, quam potius optime defendere confidimus, cum argumenta a rerbachio in contrarium prola- i penitus inſpiciantur, plane non dverſa. Primum enim dubium ni- admodum falſa conſequentia, dum i diverſis male fit illatio. Alterum procedit quidem eo in caſu, ſi de is filiarum ſermo eſt, at in nuptiis um cum agnatio heredis metuenda robat hoc in caſu contra Lauter- iivm. Cæterum nemo negabit, nentum a patria poteſtate deductum rhardo ipſo, primariam & prin- em eſſe huius conſenſus rationem, principiis iuris Romani plane con- ns eſſe; ideo vero hoc alterum argumentum non eſt contemnendum, ſed firmum & grave iis inprimis caſibus haberi debet, ubi ipſum ius Romanum ad hanc agnationem reſpicere ſolebat, quales caſus admodum frequentes fuerunt. Si nempe de nuptiis nepotis patre adhuc vivente & in poteſtate patris ſui ſc. Avi exiſtente, ſermo fuit; nonne hoc in caſu & avi paterni & patris conſenſus una requirebatur? Sine dubio neceſſarius erat conſenſus avi, ob patriam poteſtatem, qua hic præditus erat, ſimul vero & patris conſenſus, at non ob eam cauſam, cum hic ipſe patriæ poteſtati ſubeſſet, ſed ob illam agnationem ſui heredis; obſervabatur enim heic iuris romani ſententia, nemini invito heredem agnaſci *§. 7. J. de adopt.* ad quem textum ipſe Gerhardvs provocat. Si enim nepos ſolius avi conſenſu contentus, neglecto patris conſenſu, nuptias contraxiſſet, & liberos procreaſſet, patri intermedio invito heredes nati eſſent, quod tamen paſſa non eſt ratio iuris romani. Id vero ſaltim de nuptiis nepotum, non autem de neptibus nubentibus intelligi, iam obſervatum. Clara hac in re eſt diſpoſitio *l. 16. §. 1. D. de Ritu nupt. Nepote uxorem ducente & filius conſentire debet, neptis vero ſi nubat, voluntas & autoritas avi ſufficiet.* vid. & Antonivm Matthæi *in Comm. ad Inſt. L. I. T. X. n. 20.* & Vinnivm *ad Inſt.* L. I. T. X. *in princ. n. 4.*

Lex de conſenſu paterno non eſt ſuaſoria ſed probibens.

V. Denique adhuc obſervare licet, inter rationes, quas Gvibertvs Coſtanvs in contrarium affert, quibusque Gerhardvs noſter reſpondet, eam, quam nr. 7. poſuit, non ſatis eſſe refutatam. Fuit enim obiectio hæc, *ſanctionem romanam de conſenſu paterno habendo eſſe legis ſuaſionem;* & ſine dubio levitas huius dubii effecit, ut Gerhardvs paucis-

pauciſſimis reſpondeat, ſuadere heic idem eſſe ac imperare. Nos ſaltim heic addamus, pleraſque leges, inprimis *l. 2. & 18. D. de Ritu nupt.* apertis & claris verbis hunc conſenſum tanquam neceſſarium requirere, easque nullo plane fundamento tanquam textus ſuaſorios reſpici poſſe. Nihil vero clarius eſſe poteſt, *l. 10. eod.* in qua aſſeritur, quod liberi, quorum pater iuſto diutius abeſt, *non prohibeantur*, eodem inſcio nuptias legitimas contrahere. Ex quo ſponte conſequitur, quod patre præſente, eoque inſcio ac invito, liberorum nuptiæ prohibeantur, quod itaque lex, de matrimonio ſine conſenſu parentum non ineundo, hoc intuitu ſit numero *legum prohibentium.* Quibus ita præmiſſis, facile patet, GERHARDI ſententiam principiis iuris romani plane conformem eſſe, &, quidquid etiam obmoveant adverſarii, tale matrimonium liberorum invito vel inſcio patre contractum illegitimum, imo plane invalidum fuiſſe & nullum. Pluribus hoc ex ipſis legum argumentis evincunt ANT. SCHVLTINGIVS *in Iurispr. Ante-Iuſtin. edit. Lipſ. 1737. p. 300.* ubi locum PAVLI obſtantem explicat; HENR. BROVWERVS *de iure connub.* L. I. C. VII. p. 59. G. L. BOEHMERVS l. c. C. I. §. 26. 27. DE LVDEWIG l. c. Diff. II. C. III.

Ad §. 68. ſqq.

Sententia iuris canonici antiqui de neceſſitate huius conſenſus.

Quas ab hoc inde §. ſequentibus aliis profert GERHARDVS ſententias ex *iure canonico* deſumtas, ſuæ de neceſſitate conſenſus parentum opinioni conformes, ita comparatæ ſunt, ut multos quidem canones & dicta patrum in medium adferat, quæ non abeunt ab ipſius ſententia; ſed ſimul etiam multa ipſi ſunt contraria, quæ vero cum ſuis ſupra poſitis & ex iure divino, naturali & civili firmatis theſibus conciliare ſtudet. Agnoſcit quidem ipſe in hoc & 78. §. variare hac in re iurisconſultorum ſententias, eosque inter dari, qui heic diſtinguant canones veteres & recentiores, attamen in horum ſententiam non inquirit. Nobis ideo non videtur ſuperfluum, heic examinare ſententiam ita ſentientium, quæ non tantum indoli iuris canonici novioris magis convenire, ſed & haud parum ad illuſtrationem GERHARDI facere videtur. Quare hiſtoriam doctrinæ iuris canonici in hac materia matrimoniali breviter tractemus, & varias pro diverſitate temporis iuris huius ſanctiones proponamus. Priſco ævo matrimonium non cenſebatur negotium eccleſiaſticum, ſed mere civile, quod hinc legibus ſubiectum erat civilibus, & ſecundum eas dirigebatur; ipſe TERTULLIANVS *L. II. ad uxor. cap. ult.* huius antiquæ praxeos teſtis eſt, provocans ad leges civiles his verbis: *nam nec in terris filii ſine conſenſu patrum recte & iure nubunt:* quem locum GERHARDVS etiam adducit (§. 72.) ubi ſententiam ſuam teſtimoniis patrum firmat. Quam ob rem matrimonium ſine conſenſu paterno initum habebatur illegitimum & nullum, & patres de validitate matrimonii aliter iudicare non poterant, quam ſecundum leges civiles: ideo etiam leges Imperatorum in cauſis matrimonii latæ ab eccleſia agnitæ & probatæ fuerunt, nec illa ſibi hac de re leges ferendi ius arrogavit. PETR. FR. CVRAYERIVS *in not. ad Sarpii hiſtoriam concil. trident. tom. II. p. 684. n. 63.* Errat hinc BELLARMINVS ſtatuens, (§. 69.) in hiſce canonibus (vetuſtioribus ſcilicet) non definiri, quod coniugium abſque parentum conſenſu contractum ſit irritum. Quamvis enim negari non poſ-

ſit,

ſit, eccleſiam ſenſim ſenſimque poteſtatem leges de cauſis matrimonialibus ferendi ſibi vindicaſſe, cui rei principum præcipue indulgentia anſam dedit, uti egregie obſervat alleg. Curaverius *l. c.* verbis: „Mais la connoiſſance de cauſes „ matrimonielles lui aiant eté attribué, „ enſuite elle ſe crût en droit, de faire „ des Loix elle-meme, & ſe mit en cette „ poſſeſſion par la connivence des „ Princes.„ Tamen ea, quæ legibus ſecularibus erant ſancita, parcius cautiusque immutata & conciliorum canonibus potius confirmata fuiſſe, multis argumentis comprobari poteſt: In iſtis enim provinciis, in quibus ius romanum inprimis floruit, velut in Italia & in Oriente iuris civilis præcepta ſæpiſſime repeti ſolebant, uti multa ſtatutorum canonicorum exempla commonſtrant. C. 1. C. XXVII. qu. 2. C. 3. 4. C. XXX. qu. 5. C. 12. 13. 16. C. XXXII. qu. 2. Et ſic etiam conciliorum decreta, quantum fieri potuit, legibus ſecularibus attemperata fuere, quare canones Galliæ præſertim parentum conſenſum requirebant. Vid. G. L. Boehmerum *in diſſ. cit. c. III. ſ. 62. not. z.* ubi varias conciliorum Galliæ conſtitutiones Sæc. VI. latas ex Harduino profert, parentum conſenſum in liberorum nuptiis non ſolum deſiderantes ſed plane imperantes. Quæ quum ita ſe haberent, manifeſto liquet, matrimonium tale, invitis parentibus initum, iuri canonico repugnaſſe, & ratum non fuiſſe habitum. Unde ex ipſa huius iuris ſententia non valebat & ſubſiſtebat, ſed ſtupri inſtar fuit. C. 1. C. XXX. qu. 5. cuius verba ipſe Gerhardus adducit: ubi vero ſimul ex I. H. Boehmero in I. E. Pr. L. IV. T. 2. §. 2. obſervandum; canonem hunc non eſſe genuinum, ſed epiſtolam Pseudo-Evaristi ab Isidoro compilatam & huc relatam, ideo tamen tanquam teſtimonium ex antiquitatibus priſci ævi attentionem mereri. Conferatur & Ioh. Launoius in libro *Recueil de diverſes ordonnances concernant le mariage clandeſtin.* In oper. P. I. T. II. p. 1067. ſic porro ſtatuebatur, tale matrimonium ad preces parentum improbari & diſſolvi poſſe. *C. 3. X. qui matrim. accuſ. poſſ.* ubi Clemens III. P. P. *parentum* in liberorum matrimonio ineundo conſenſum adeo neceſſarium decernit, *ut ſi non interfuerint & conſenſum non adhibuerint, ſecundum leges nullum ſit matrimonium.* Valuit hæc ſententia de invaliditate matrimonii ſine conſenſu parentum celebrati, usque ad Sæc XIII. uti obſervat Io. Petr. Gibertus *in Corp. Iur. Can. per regulas natur. ord. digeſt.* Tom. III. Part. III. p. 89. At hæc iuris canonici facies deinde mutata eſt, poſtquam matrimonium ad negotia eccleſiaſtica plane relatum fuit, cui rei nova quædam opinio potiſſimum occaſionem dediſſe videtur. Sub matrimonio enim myſterium unionis Chriſti cum eccleſia adumbratum ſibi finxerunt patres eccleſiæ, hincque præconcepta opinio ſacramenti, quod matrimonio ineſſe, cuiusque vis a parentum poteſtate haud pendere credebatur, pro principali & fere unica vinculi indiſſolubilis cauſa tradita fuit & agnita. Recentior hæc doctrina eum neceſſario habuit effectum, ut noviores ſanctiones canonicæ recederent a vetuſtioribus, & iam irrita non amplius declarari poſſent talia matrimonia, ſed ex illo fundamento indiſſolubilitatis pro validis haberi deberent, quamvis ceterum ipſe conſenſus paternus a legibus eccleſiaſticis non reiiceretur. Præterea etiam hanc novam opinionem magis firmarunt perperam intellectæ Pontificum conſtitutiones, quarum erronea interpretatio errorem iſtum aluit & promovit. *Conf.* Henr. Brouwerus *de iure connub. L. I. Cap. IX. p. 71.* Interim ne-

negari non poteſt, multos adhuc fuiſſe, qui veterem ſaniorem ſententiam tuebantur, & iſtiusmodi coniugia irrita & nulla declaranda eſſe contendebant; quod variis occaſionem dedit diſceptationibus, cum cæteri pro noviori adverſa ſententia magno ardore pugnarent. Sine dubio in gratiam horum Imperator Carolus V. conſtitutionem illam, de liberorum coniugiis parentum ingratiis initis haud ſcindendis, rogavit; quæ ſanctio *in Rec. Imp. de anno MDXLVIII.* ſeu *declaratione religionis* vulgo *Interim* Art. XXI. §. 9. continetur; cuius verba *alleg.* DE LUDEWIG p. 36. & G. L. BOEHMERUS adducunt; qui ſimul C. IV. §. 85. & not. t. probat, hanc conſtitutionem, a ſolo Imperatore non exquiſitis ſtatuum imperii ſententiis promulgatam, nec illis probatam fuiſſe, & hinc legis imperii nomen & auctoritatem non mereri.

Præſertim vero in concilio tridentino quæſtio hæc acrius quam ullo vix tempore agitabatur, cum iam patres eo tenderent, ut hac in materia norma aliqua firma & ſanctio conſtans ſtatueretur; controverſiæ huius hiſtoriam dederunt SFORTIA PALLAVICINI *in hiſt. concil. trident.* L. XII. cap. IV. & L. XXIII. *cap. V. & VIII.* PAULUS SARPIUS *in hiſt. conc. trid.* L. VIII. §. 38. 40. 66. Poſt varias etiam deliberationes finis liti factus eſt, cum per maiora ſuffragia *A. D. XV. cal. novembr. anni MDLXIII* probatum cautumque eſt, talia connubia ſine parentum conſenſu contracta vera & rata eſſe. Ipſa CONCILII TRIDENTINI ſanctio in SESS. XXIV. *de reformat. matrim. cap. I.* talis eſt: „ Tametſi dubitan„ dum non eſt, clandeſtina matrimo„ nia, libero contrahentium conſenſu „ facta, rata & vera eſſe matrimonia, „ quamdiu eccleſia irrita non fecit, & „ proinde iure damnandi ſunt illi, ut „ eos ſancta ſynodus anathemate damnat, „ qui ea vera ac rata eſſe negant, qui„ que falſo affirmant, matrimonia a fi„ liisfamilias ſine conſenſu parentum „ contracta irrita eſſe, & parentes ea „ rata vel irrita facere poſſe: nihilo„ minus ſancta eccleſia ex iuſtiſſimis „ cauſis illa ſemper deteſtata eſt atque „ prohibuit.

Et hæc eſt illa patrum tridentinorum ſententia, quam GERHARDUS (§. 71.) tanquam ſuæ opinioni conformem adducit, ex eo, quod ipſi ſtatuant, *eccleſiam illa matrimonia ſemper eſſe deteſtatam;* quare etiam eos contradictionis adcuſat, quod ſimul talia matrimonia irrita declarari vetent; quæ contradictio tamen, licet ſatis ſit manifeſta, inde eſt derivanda, quod patres hic ad novioris iuris canonici ſententias reſpiciant, & agnoſcant, olim, ob rationes iuris antiqui deteſtanda fuiſſe talia matrimonia, hodie tamen ob concurrens ſacramentum ea irrita non eſſe declaranda. Defenderunt hoc modo patres ſententiam, quam ſimul reformarunt, validitatem talium coniunctionum noviter ſtatuentes. Vid. præter citatos Auctores etiam I. H. BOEHMERUM *in iur. eccl. proteſt.* L. 4. T. 2. §. 2. ſq. SCHOEPFFIUM dec. 243. n. 5. ſq. & THOMASIUM *in diſſ. cit.* §. 20. Huic de ſententia concilii tridentini ſententiæ duas ſaltim addimus obſervationes, uſum illius reſpicientes; primo enim notandum eſt, in gallia huius doctrinæ plane nullum eſſe uſum: Nam Galli, uti tridentino concilio ſubſcribere omnino recuſarunt, ita etiam liberiores manus hoc in argumento habere voluerunt. Proſtant enim multæ conſtitutiones connubiales, diverſis temporibus ante & poſt concilium hoc a galliæ regibus editæ, vi quarum matrimonia ſine conſenſu parentum contracta interdicta ſunt. Mirum hinc non eſt, quod poſthabito, quod patres tridentini minan-

nantur, anathemate, ſcriptores gallici regum hac in re auctoritatem acriter defendant, ex quibus in primis iam citatus Ioh. Launoius huc referri meretur, qui in libro *regia in matrimonium poteſtas Part. II. Art. V. C. V. p. 297.* non dubitavit adſerere; Eſſe omnino regum ac principum leges ſcribere connubiales, quibus etiam dirimere queant matrimonia aut illa habere pro nullis, ſi quidem vel diſſenſerint parentes vel neglectus ſit eorumdem conſenſus a liberis improbis & immorigeris. Latius de uſu huius doctrinæ in gallia diſſerit, varia gallorum ſcripta producens de Ludewig *in cit. diſſ. de connub. imp. conſ. par.* Diff. II. C. VIII. §. 3. 4. cui iungendus I. H. Boehmerus *in iure eccl. proteſt. L. IV. Tit. II. §. 5.*

Denique obſervandum quoque eſt, etiam inter eos pontificios, qui concilium tridentinum agnoſcunt, ſemper diſputatum fuiſſe, utrum hæc concilii ſententia ad *dogmata fidei* pertineat, an ad *diſciplinam*? Quæ quæſtio inanis non eſt, cum iura imperii civilis ſublata eſſent, ſi ad dogmata fidei referenda ſit, quod ſine dubio fuit propoſitum patrum tridentinorum, qui ſoli eccleſiæ vindicare voluerunt ius matrimonia valida vel irrita declarandi. Utriusque ſententiæ argumenta proponit, mediam ſecutus, cit. Gibertus *in prolegom. ad corp. iur. can. tit. XX. ſect. XIII. p. 176.* „Hoc decretum, inquit, ſignificat, matrimonia, a filiisfamilias absque conſenſu parentum contracta, reſcindi poſſe a principibus atque ab eccleſia; nam reſtringit anathema ad eos, qui adfirmant, eorum reſciſſionem a parentum arbitrio pendere; atque ita permittit exiſtimare, quod eiusmodi ius ad alios pertineat, ſcilicet principem & eccleſiam. Porro uſus huius iuris meram diſciplinam reſpicit, quæ iuxta tempora, loca & perſonas temperanda eſſe dignoſcitur.„ Vid. G. L. Boehmerum *in cit. diſſ. C. III. §. 66. not. n.*

Ad §. 82.

Sententiæ proteſtantium variæ de neceſſitate huius parentum conſenſus.

Præmiſſis argumentis ex iuræ naturæ & romano deſumtis, examinatisque diverſis iuris canonici ſententiis Gerhardus iam hoc in §. ſuam ſententiam teſtimoniis ſcriptorum evangelicorum ulterius firmare ſtudet, quem in finem non ſolum multa eaque ſolida adfert, ſed obiectionibus adverſariorum ſufficienter reſpondet. Principalis quæſtio heic eo redit, *an talia matrimonia invitis parentibus contracta, nulla declarari queant, licet etiam benedictione ſacerdotali conſummata ſint, iisve copula carnalis acceſſerit?* Quam quæſtionem Gerhardus adfirmat, cuius ſententiæ etiam nos lubentes ſubſcribimus, illique, quæ ex novioribus ſcriptoribus hac de re adferuntur, maioris probationis gratia, addimus: Licet enim hæc ipſius ſententia iuris proteſtantium eccleſiaſtici principiis quam maxime conveniat, tamen negari nequit, multos dari tum ex ſcriptoribus noſtris aliter plane ſentientes, tum & paſſim haud paucas eccleſiarum noſtrarum ordinationes iuſto maiori favore proſequi eiusmodi matrimonia. Quam ob rem diverſas iſtas ſententias & ſanctiones adducere, ſimulque in rationem huius diſſenſus inquirere non abs re erit. Et quidem quod ad ordinationes eccleſiaſticas attinet, variæ inter illas varia conſtituunt hac in materia matrimoniali; *aliis*, nuptiæ ſine parentum conſenſu initæ caſſæ

& irritæ declarantur; ita diſponunt *conſtitutio matrim. Marchica* §. 15. *in corp. conſtit. March. tom. I.* p. 121. & ſimiliter, ius *Brunswico-lüneburgense* iuxta *edictum reg. de a. 1733.* in *corp. conſt. cal. tom. I.* p. 940. ius *Guelphicum;* vi *conſtitut. renov. wegen verbotenen heimlichen Verlobungen* de a. 1725. quæ extat *in der Fürſtl. Braunſchweig - Lüneburg - Wolfenbüttelischen Theils Landesordnung.* p. 154. 155. *H. nburgenſe*, vi *edicti Hamb.* de a. 1670. *Hennebergicum*, teſte Schiltero *in praxi iur. rom. ex. III.* ʃ. 12. *Argentoratenſe conſtit argent.* Vol. I. C. LI. n. 27. *Aliis* vero ſub certa tantum reſtrictione annullantur eiusmodi nuptiæ, uti exempli gratia patet ex *conſtitutione* Ottonis Henrici Electoris Palatini *de cauſis matrimonii*, *de anno MDLVI.* in qua tum demum coniugium, invitis parentibus contractum, diſſolvi iubetur, ſi parentes, ſollicita liberoru educatione habita, nullam eius conſilii a liberis coepti cauſam dederunt. Sic & in nonnullis adſtricta eſt neceſſitas huius conſenſus ad certum ætatis terminum. vid. *Landes Gerichts - Ordnung des Herzogthums Franken* p. 281. *die Kirchenordnung der Stadt Genff de anno MDLXVI. art. 100. p. 41.* *Aliis* denique ordinationibus ſuſtinentur eiusmodi matrimonia, pœna ſaltim illis, qui ſe adverſus legum prohibitionem iunxerint, indicta: quorſum pertinet pœna pecuniaria, exheredationis, carceris, nuptiarum indotatarum, aliæque ſimiles. *Ordin. ecclеs. ſaxon.* tit. *von Eheſachen*, quæ parentibus læſis liberos dimidia legitimæ parte privare permittit. Vid. Henrici Griebneri diſſ. *de exheredatione liberorum ſine parentum conſenſu ſponſalia nuptiasve contrahentium* §. 9. Frid. Aug. Wilh. de Witzendorf diſſ. *de exheredatione liberorum ſine conſenſu parentum nuptias contrahentium Gœtt.* 1757. Thomasii diſſ. *de cauſis exheredandi Noricorum.* th. 46. *Conſtit. eccleſ. Pomeraniae*, in Moseri *corp. iur. eccles. tom. I.* p. 40. quæ in tali connubio nec dotem nec donationem propter nuptias ſtatuit, ſponſalia vero eiusmodi clandeſtina nulla declarantur in *ord. polit. Pomeran.* de a. 1681. c. IX. p. 15. conf. & *die Celliſche und Grubenhagiſche Kirchen - Ordnung* de anno MDCXIX. cap. 189. Alias pœnas dictant *Conſtit. matrim. Rotenburgenſis* de anno MDCLVI. *Ord. eccleſ. Coburgenſis* apud Moservm Tom. I. p. 450. *Ordin. Prov. Altenburgenſis* P. I. Cap. VIII. Tit. I. §. 9. De diſpoſitione iuris ſtatutarii Francofurtenſis ſingularis proſtat tractatio Joh. Eberh. Siegleri *de aequitate iuris ſtatutarii Francofurtenſis circa validitatem matrimonii ſine conſenſu parentum contracti. Gieſs. 1750.* cui iungendæ *die Anmerkungen über die ſogenannte erneuerte Reformation der Stadt Frankfurth am Mayn II. Fortſetz. p. 163.* plures conſtitutiones adfert *Perilluſtr.* de Selchow *in Elem. Iur. Germ.* Part. ſpec. L. II. C. I. S. I. T. II. §. 415. ſq. Uti adlatæ ordinationes matrimoniales diverſas admodum continent ſanctiones, ita non minus ſcriptores noſtri in varias ſuper hac quæſtione abeunt ſententias. Multi inter hos cum Gerhardo conſentiunt, eiusmodi matrimonia nulla ſtatuentes; Rostochienses, tam theologi, teſtante de Ludewig in cit. diſſ. p. 40. quam iurisconſulti, quorum reſponſum, in caſu connubii a filio invito patre contracti datum, Thomasivs ſuæ diſſert. ſæpius cit. p. 38. ſqq. cum omnibus actis adiecit, qui etiam ſimile reſponſum facvltatis ivridicæ Kiloniensis adiunxit; quibus alios eosque celebratiſſimos Viros addere poſſumus; Besoldvm *in conſult.* Part. V. Conſ. CCLVI. n. 30. Lavterbachivm *in coll. theor. pract.* LXXIII. Tit. I. §. 14. & §. 44. Sam. Stryckivm *in notis ad Brunnemanni ius eccleſ.* L. II. C. XVI. §. 8. 10. Schoepffivm *in Dec. Part. II. Dec. CCCXLIII.* & J. H. Boehme-

ꝟm *in Iur. Prot. Eccl.* L. IV. T. II.
. ſqq.

Haud pauci vero etiam ſunt con-
ntientes, qui eiusmodi ſponſalia va-
eſſe contendunt, quorum numero
Lipsienses tam theologi, quam
conſulti, quorum reſponſa referunt
.vdewig *in diſſ. de connub. imp.* Diff.
ap. VIII. §. 6. & Thomasivs *in ap-
ad all. diſſ. p. 91.* ex quibus vero mul-
am limitatas proferant ſententias,
ite Lvdewigio l. c. At longiori
orum catalogo non immorabimur,
multi noſtrorum tam ipſos hos au-
s quam leges in utramque partem
eſſerunt; uti Dedekennivs *Tom.
Conſil. Lib. IV. Sect. I. n. 10. & Sect.
. 6.* nec minus *in adpendice conſilio-*
& præcipue Brvcknervs *in de-
atrim.* C. II. n. 81. usque ad finem;
mul *in adpend. ad hoc Cap.* p. 139.
ententias nonnullorum conſiſtorio-
& duas epiſtolas a Lvthero hac
teria emiſſas adfert. Potius vero in
. huius diſſenſus rationem inquira-
& Gerhardi ſententiam ex no-
m argumentis illuſtremus. Et qui-
variæ ſe heic nobis exhibent cauſæ,
oſtri ſcriptores tam parum unifor-
ſint in hac ardua materia; princi-
ratio ſine dubio quærenda eſt in ad-
ione iuris canonici incauta. Con-
nim plurimos iuris conſultos evan-
os inde a tempore reformationis
ipiis iuris canonici nimium adhæ-
s, etiam his in materiis a tramite
iuris non receſſiſſe, quin potius
ktus illius provocaſſe, & probatio-
nde petiiſſe; quam ob rem ipſe
hervs olim inconſultam iſtam
tionem improbavit, & iuriscon-
ius canonicum imprudenter ſequen-
, dicam ſcripſit, teſt. Seckenfio *in hiſtor. Luther.* L. III. ſect. 32.
. Factum inde, ut multi, talia matrimonia iuxta ius canonicum rata & indiſſolubilia iudicaverint, non diſtinguentes inter ius canonicum antiquum & novum, nec conſiderantes, quod hoc a patrum antiquorum tramite tantopere receſſerit; atque hoc modo reliquiæ ſacramenti, in fora, in ſcholas imo in leges & ordinationes noſtras tranſmiſſæ ſunt. Vid. I. H. Boehmervm l. c. L. IV. T. II. §. 25. ubi late contra Griebnervm has reliquias negantem diſtinguit; & Pertschivm *in elem. iur. can. & proteſt. eccles.* L. II. §. 735. qui aperte id inter reliquias doctrinæ de ſacramento matrimonii refert, quod apud proteſtantes theſis de validitate huius coniugii adſumta ſit.

Præter hanc & alia ratio hæc quoque fuit, quod olim apud ipſos germanos non una eademque de eiusmodi nuptiarum valore fuerit legum ſententia; iure enim *Alemannico* tales nuptiæ improbatæ ſunt & ſciſſæ; unde ſine dubio ortum traxit parœmia illa germanica: *Heimlich Verlæbniß ſtiftet keine Ehe;* de qua conf. Eisenhardt *Grundſaeze der deutchen Rechte in Sprüchwörtern* p. 98. apud alios vero germaniæ populos tolerabantur, indicta ſaltim pœna pecuniaria aliave, quod ex legibus *ſaxonum, friſonum, burgundionum* & *wiſigothorum* probat, G. L. Boehmervs *in diſs. cit.* C. II. §. 57. 58. Denique etiam id obſervandum, quod ipſi principes legislatores, incommodis ex diſſolutione talium nuptiarum oriundis moti, eas tolerare, pœnæque nullitatis alias ſubſtituere maluerint. G. L. Boehmervs l. c. C. IV. §. 88. Quæ quum ita ſe habeant, mirum non eſt, dari adeo inter iurisconſultos, qui ſtatuunt, eſſe theſin iuris communis eccleſiaſtici, quod matrimonia ſine conſenſu parentum contracta, ſi conſummata ſint, non poſſint annullari. Ita ſentit etiam G. L. Boehmervs, qui, licet in ſæpius cita-
ta

ta diſſertat. C. IV. §. 85. antea ſtatuiſſet, tales nuptias nullas eſſe, tamen noviori tempore ſententiam ſuam mutaſſe videtur, dum *in principiis iur. can. ſpeciat. iur. eccl. publ. & priv.* edit. nov. L. III. ſect. II. t. III. §. 369. contrariam theſin amplexus ſit, verbis: „ Sin benedictione ſacerdotali conſummata ſint (ſponſalia clandeſtina) ſubſiſtit matrimonium inter contrahentes, nec parentibus *iure communi* ius datur, ad illud annullandum agendi, quamvis id iis datum ſit *iure particulari*. „ Nos vero, etſi alias argumenta & doctrinas huius viri maximi æſtimamus, hanc theſin probare non poſſumus, dum perſuaſi ſimus, inter tot & tantas controverſias neutram theſin tanquam generalem & iuri communi eccleſiaſtico propriam reſpici poſſe; ſimul vero ea, in quam Gerhardus inclinat, ſententia de nullitate talis coniugii, principiis iuris magis conformis nobis videtur. Quidquid etiam obiiciant contraſentientes, eorum tamen argumenta tanti ponderis non ſunt, ut facile refelli non poſſint. Potiſſimum id urgent, Gerhardum aliosque adfirmantes, iura romana relictis iuribus patriis ſine ratione & nimium ſecutos eſſe. Ita argumentatur de Ludewig in diſſ. *de connub. imp.* Diff. II. C. VIII. §. 16. aliique. At facilis eſt reſponſio: Verum quidem eſt & indubitatum iura patria præ peregrinis ſemper prævalere, ubi diverſa ſint utriusque iuris romani & iuris germanici univerſalis principia, quodſi autem iuris patrii ſanctiones deficiunt, deciſionem ex legibus peregrinis petendam & hunc in finem ius romanum in ſubſidium receptum eſſe, æque verum eſt. Schilterus *in praxi iur. rom. & germ. Exerc. I. & II.* Heineccius *in hiſt. iur. rom. & germ. Lib. II. Cap. IV. §. 114.* Atqui vero in huius quæſtionis deciſione patriis iuribus univerſalibus deſtituimur, cum ſupra iam obſervatum ſit, leges germanicas ipſas admodum variare, nec univerſale principium ex illis deſumi poſſe; recurrendum igitur ad iuris peregrini ſanctiones. Inſpiciamus hinc, quod primum ſe nobis exhibet, ius canonicum, de quo iam obſervatum, quod tanta inter ius antiquum & novum intercedat differentia. Novum, in concilio tridentino ſtabilitum, a noſtra eccleſia plane non eſt agnitum, nec adeo recipi potuit, ob novas illas ideas excogitatas, quas noſtra eccleſia ſemper reſpuit, & a quibus recte meritoque abhorret, licet, quod maxime dolendum, tam multi proteſtantium incauti doctrinam illam de ſacramento matrimonii applicuerint. Reſtat igitur ius canonicum antiquum, & plus ſane præſtat, eius principia ex dictis patrum depromta & rationi noſtræ eccleſiæ convenientia adſumere & in uſus noſtros vertere, quam ex fonte tridentino haurire. Quid autem, quæſo, ius canonicum antiquum continet aliud, quam principia iuri romano apprime reſpondentia, quin ex eo deducta & adprobata? Quare nullus unquam, qui æquo hæc perpenderit animo, uſum hunc iuris romani, eiusque adplicationem, quam Gerhardus aliique cum eo magni viri, recte & convenienter faciunt, reprehenſurus erit. Sicut itaque ius romanum tanquam ius commune & ſubſidiarium receptum, ita hæc iuris romani ſanctio, ſententiis iuris canonici antiqui corroborata, *ſine patris conſenſu nuptias liberorum nullas eſſe*, in conſtitutionum provincialium defectu merito obtinet. Vid. G. L. Boehmerus, qui uſum hunc iuris romani defendit, & aliud ſimul argumentum probationis gratia adducit, quo demonſtrat, etiam olim hæc principia romana apud germanos valuiſſe; *in cit. diſſ. §. 85. not. n.* his verbis: „ ut tamen factæ eius „ (iuris romani) „ receptionis vel aliquod „ ſaltim in hoc argumento extet indicium,

„ cium, provocamus ad CAROLI V. „ conſtitutionem, (quam nos ſupra ad „ §. 68. citavimus) qua ſuis temporibus „ fuiſſe declarat, qui talia matrimonia „ ſcindenda eſſe ſentirent, quorum ſen- „ tentiam ſuo edicto evertere fruſtra ni- „ tebatur. Hanc vero ita ſentientium „ doctrinam ex iure romano deſumtam „ fuiſſe, facili coniectura colligimus. „ Quod autem reliquas obiectiones attinet, his ſufficienter reſpondent argumenta a GERHARDO ipſo prolata, quæ ita ſunt comparata, ut non indigeant ulteriori ſuffulcro. Nam in omni caſu, ſive ſponſalia liberorum clandeſtina per benedictionem ſacerdotalem, ſive adeo per copulam carnalem conſummata ſint, vera eſt theſis, accedentem iſtam copulam talem coniunctionem in ſe illicitam validam reddere non poſſe. Et quidem ſi de *ſola carnali copula* ſermo ſit, nemo ſanus contendere poterit, actum in ſe vitioſum per novum vitium & accedens delictum purgari, & tales coniunctiones tranſire in verum matrimonium. Vid. BRÜCKNERUM *in dec. matr.* c. 2. n. 95. ubi his utitur verbis: *qui contra parentum voluntatem carnaliter ſe commiſcent, hos non Deum ſed diabolum coniunxiſſe, dici poſſe, cuius nexum Dei vicarios utique, ad inſtantiam parentum ſolvere teneantur.* BOEHMERUM *in iur. eccl. pr.* L. IV. t. II. §. 20. LAUTERBACHIUM l. c. §. 14. RICHTERUM in dec. 8. n. 93. *perill.* HOMMELIUM in raps. quæſt. in foro quotidie obvenient. p. I. obs. 244. LYNCKERUM in reſp. 102. SCOEPFFIUM *dec. cit.* n. 16. Caſum huc pertinentem ex hodierna praxi deciſum continet collectio utiliſſima ius ſtatut. Francofurtenſe illuſtrans *Sammlung merkwürdiger Rechtshändel ſamt ihren Zweifels- und Entſcheidungsgründen, wie auch verſchiedener Rechts- und anderer Materien, welche zu weiterer Erkenntniß und Erleuterung ſowohl der deutſchen gerichtsüblichen Rechtsgelahrtheit überhaupt, als beſonders der Frankfurter Reformation und Anmerkungen darüber nüzlich angewendet werden können.* P. VIII. *Frankf.* 1771. n. 2. vid. & SCHOEPFFERUM in *diſſ. de neceſſ. parent. conſ. ad nupt. liber.* cap. I. n. 26. præſertim vero IOH. FLOR. RIVINUM *in ſing. progr. de ſponſalibus clandeſtinis & ſine conſenſu parentum initis, etſi concubitu firmatis, pro nullis & irritis declarandis. Lipſ.* 1738. Altero in caſu, ſi benedictio ſacerdotalis acceſſerit, dubium aliquod ſubverſari videtur, cum multi, erronea iuris canonici novioris adplicatione ſeducti, quod vix latius demonſtravimus, benedictioni ſacerdotali tantam vim tribuant, ut ex eiusmodi coniunctione verum efficiat matrimonium. At maximopere hi errant; manifeſtum enim eſt, benedictionem ſacerdotalem, tanquam actum acceſſorium, ſolas legitimas coniunctiones firmare, neutiquam vero rem illicitam efficere poſſe licitam, quod ſine dubio eſſet abuſus nominis divini maxime deteſtandus. Admodum apte obiectionem illam, ex illo dicto: *quod Deus copulaverit, ab homine ſeparari non debere;* deſumtam refellit, citata *ordinatio Ottonis Henrici electoris Palatini, de cauſis matrimonii de a.* 1556. verbis: „ *Aber* „ *was aus Unverſtand, Betrug, Undank-* „ *barkeit und unrechtmäßig, wider göttlich* „ *und natürlich Ehrbarkeit, geſchicht, das* „ *ſoll man dem gnädigen Willen Gottes nicht* „ *zuſchreiben. Hierauf ſo ein iunges, wi-* „ *der alle Billigkeit ſich ohne Bewilligung* „ *der Eltern, zu dem andern ehlich ver-* „ *lobt; ſoll es nicht für eine Zuſammenfü-* „ *gung Gottes, ſondern des böſen Feindes* „ *geacht, und demnach für unbündig ge-* „ *halten werden.* „ Et quamvis nonnulli putent, ſcandali evitandi cauſa, talem coniunctionem reſcindi non poſſe, ſed tolerandam eſſe, tamen hoc argumentum plane nihil probat; autoritas enim eccleſiæ requirit, ut actus eccleſiaſtici omni vitio careant, & omne id,

quod dolo malo ab eccleſia impetratum, vel cum ipſius detrimento a corruptis eiusdem miniſtris conceſſum, declaretur irritum; ſin igitur tali in caſu benedictio ſacerdotalis accederet tali coniunctioni illicitæ, eccleſia tanquam decepta reſpicere deberet, & talia ſponſalia ob defectum conſenſus paterni invalida per copulam iſtam nullo modo convalidari poſſent. Alias enim, ſi hoc concederetur, aperta liberis præberetur occaſio, auctoritatem parentum, ipſo opitulante actu eccleſiaſtico, eludendi. Apte & prudenter eam ob rem potentiſſimus Rex Boruſſiæ *in edicto de anno* 1694. §. 9. ita edixit: „ *Da ſichs auch* „ *zutrüge, daß Kinder, welche ihrer El-* „ *tern Conſens und approbation ſo fort* „ *nicht erlangen können, umb ihren Zweck* „ *deſto eher zu erreichen, andere* unzu- „ læſſige und ſtraffbahre Mittel *ergriffen*, „ *und entweder ad concubitum & copulam* „ *carnalem mit den von ihnen begehrten* „ *Perſohnen ſchritten, oder ſich heimlich* „ *copuliren lieſſen; ſo wollen und verord-* „ *nen wir hiemit, daß den Eltern ihr con-* „ *ſenſus von den Kindern auch* per eius- „ modi concubitum vel per benedictio- „ nem ſacerdotalem *keines weges abge-* „ *zwungen werden ſoll*, quod & ulterius §. 15. & 16. declaratur, verbis. „ *Waere es auch Sache, daß, gleichwie bereits* „ *oben Erwehnung geſchehen, das* matri- „ monium absque parentum conſenſu „ per copulam carnalem & benedictio- „ nem ſacerdotalem *von denen Kindern* „ *heimlich und* de facto *vollzogen worden*, „ *ſo ſoll in der Eltern freyen Willen ſtehen*, „ *ob ſie einen von vorgedachten wegen er-* „ *wählen, oder bey unſerm Conſiſtorio* „ *umb gaenzliche caſſation und Aufhebung* „ *ſolcher Ehe, anhalten wollen, immaſſen* „ *denn dergleichen Beginnen nicht allein* ſub „ lege punitionis, *ſondern auch nach Ge-* „ *legenheit der hiebey etwa vorkommenden* „ *Umſtaende, gar* ſub lege annullationis „ *hiemit ausdrüklich verbothen wird.* Vid. I. H. Boehmerum. l. c. §. 22. ſq. & L. IV. T. III. §. 51. Brücknerum l. c. n. 101. ubi magnum numerum ſcriptorum conſentientium adfert; Strykium *de diſſenſu ſponſalitio ſect. IV. cap. I. §.* 32. præcipue vero Christoph. Besoldum *in conſult. part. V. cons. CCLVI. n.* 30. qui his terminis utitur: „ *daß vermöge* „ *rechtlicher Billigkeit, auch wegen Erhaltung gemeinen Wohlſtands* dergleichen „ hochärgerliche Winkel - Ehen und „ ſchändliche Copulationes, *ſo wider der* „ *Eltern Willen* de facto *vorgangen, ledig* „ *nicht zu geſtatten: ſondern wie ſie an ihm* „ *ſelbſten verbothen und nichtig ſeyn, alſo* „ *auch auf der Eltern Begehren dafür er-* „ *klärt und aufgekündet werden ſollen.* „ In eandem etiam ſententiam ingreſſi ſunt Lauterbachius *in coll. theor. pract.* L. XXIII. T. I. §. 14. 44. & T. II. §. 20. ſq. & 33. Schoepffius in dec. cit. n. 19. 20.

Sanctio iuris Würtembergici de neceſſitate conſenſus parentum.

Supereſt, ut ſpeciatim etiam exponamus, quid noſtrum ius eccleſiaſticum *Würtembergicum* hac de re diſponat: Et hoc clare diſponit de ſponſalibus, eaque, ſi ſine parentum conſenſu inita fuerint, nulla & invalida pronunciat, ubi ſimul notandum, quod ius *Würtembergicum* magis *reverentiae* parentibus debitæ, quam patriæ poteſtatis rationem habeat, dum non diſtinguat, an liberi ſint emancipati, an adhuc in patria poteſtate conſtituti, an maiorennes vel minorennes ſint, an de primis, an ſecundis nuptiis ſermo ſit. Verba ipſius *ordinat. matrimon.* P. I. c. II. §. 1. ita habent: „ *Welchemnach dann keine Kinder, Söhn* „ *oder Töchtern, was Alters die auch* „ *ſeynd, es ſey in der erſten, andern oder* „ *folgender Verehligung, ſich ohne Rath,* „ *Vorwiſſen und Willen ihrer Eltern, als*

„ *des Vaters*, *oder Mutter*, *und da die* „ *nicht vorhanden*, *des Grosvatters und* „ *Grosmutter ehelich verpflichten ſollen.* „ Et rurſus P. II. c. 6. §. 1. „ *Wir wollen* „ *auch*, *daß nach Diſpoſition unſerer Ehe-* „ *ordnung die Kinder*, *ſie ſeyen gleich noch* „ *unter ihrer Eltern Gewalt oder nicht*, „ *ohne Rath*, *Vorwiſſen und Willen ih-* „ *rer Eltern ſich nicht ehelich verpflichten* „ *ſollen* „ — §. 2. „ *Wofern aber ſolche* „ *heimliche Eheverpflichtung würklich ge-* „ *ſchehen*, *und die Eltern nicht darein ver-* „ *willigen wollen*, — *ſo ſollen unſere Ehe-* „ *richter und Räthe ſolche Verſprüch vor* „ *nichtig erklären.* „

Apparet ex his, ordinationem noſtram tantum de ſponſalibus diſponere, ubi vero huic reverentiæ, quam pro fundamento adſumit, magnam vim tribuit, dum parentibus concedit facultatem, eiusmodi ſponſalia ipſis invitis inita annullandi, licet etiam illis *iusiurandum* vel *copula carnalis* acceſſerit. Illo enim in caſu tantum parentes adhortatur lex noſtra, ne nimis rigoroſe in reſcindendis eiusmodi ſponſalibus iuratis ſuam poteſtatem exerceant, ſed ſimul periculum animæ liberorum reſpiciant. P. II. c. VI. §. 3. „ *Soll auch von unſern* „ *Eherichtern und Räthen nicht conſiderirt* „ *werden*, *ob ſolcher Verſpruch vielfältig* „ *wiederholt*, *und die Kinder ſich hoch dar-* „ *über* verſchworen, *doch ſollen in dieſem* „ *Fall die Eltern mit Fleiß ermahnt wer-* „ *den ohne hochwichtige Urſachen*, *als da* „ *etwan den Kindern die Seelen-Gefahr dar-* „ *auf ſtehet*, *derſelben Gewiſſen nicht zu* „ *beſchwehren*, *noch ſo leichtlich dergleichen* „ *eydliche oder hochbeſchworne Verſprüche* „ *umzuſtoſſen und zu reſcindiren.* „ Altero vero in caſu, ſi *copula carnalis* acceſſerit, clare ſancit, talem coniunctionem tanquam ſtuprum reſpici debere, hinc talia ſponſalia æque minus valida iudicat, præſertim, ſi liberi ſint minorennes, vel perſona, quacum coiverunt, ſit inhoneſta, aut aliæ adſint ſimiles circumſtantiæ. l. c. §. 10. ult. „ *Wo* „ *Kinder hinter der Eltern*, *Wiſſen und* „ *Willen ſich mit einander*, *der Ehe hal-* „ *ber*, *verwortet*, *und die Beſchlaffung*, „ *Defloration oder Schwängerung darauf* „ *gefolgt wäre*, *das Kind aber noch min-* „ *deriährig*, *nach der That*, *der Eltern* „ *Gewalt ſich gehorſamlich untergibt*, *oder* „ *die andere Perſon unehrbar iſt*, *oder an-* „ *dere dergleichen Umſtänd vorhanden ſeynd*, „ *ſo ſolle keine Ehe erkannt*, *der Deflora-* „ *tion oder Impraegnation halber aber die* „ *Partheyen*, *wo ſie ſich deßwegen in Güte* „ *nicht vergleichen würden*, *an dasienige* „ *Stadt-Gericht*, *wo der Beklagte geſeſ-* „ *ſen*, *verwieſen werden.* „

Uti hoc modo de his caſibus clare diſponit noſtra conſtitutio, ita vero circa matrimonium ipſum vel ſponſalia per benedictionem ſacerdotalem firmata, nihil plane ſancit; at rationem huius ſilentii ſine dubio in eo quærere poſſumus, quod ſecundum noſtra iura caſus difficulter exiſtere poſſit, quo talibus ſponſalibus clandeſtinis etiam invitis parentibus accederet benedictio ſacerdotalis. Nam quod ordinatio noſtra de neceſſitate præeuntis proclamationis ſtatuit, admodum ſufficit, ad impedienda talia matrimonia, dum expreſſe miniſtris eccleſiæ præſcriptum ſit, ne ſuſcipiant proclamationem, niſi inquiſitis antea matrimonii impedimentis & explorato quoque parentum vel tutorum conſenſu, & ut cauſam, ſi dubia ſit, vel ſponſalia ſine parentum conſenſu ſint inita, ad Cancellariam deferant, huiusque deciſionem expectent. *Ord. matrim.* P. I. cap. II. §. 2. „ *Im Fall aber*, „ *daß ein Kind ohne Bewilligung ſeiner El-* „ *tern ſich würde ehelich verpflichten*, *als-* „ *denn ſollen dieſelbe Perſohnen*, *woſern die* „ *Eltern nicht darein bewilligen wollen*,

„ *von unſern Pfarrern in der Kirchen nicht* „ *ausgeruffen oder eingeſeegnet*, *ſondern* „ *von unſerm Superintendenten und Amt-* „ *leuten mit behörigem umſtändlichen Bericht* „ *für die Fürſtl. Ehe - Richter und Räth* „ *hierinnen gebührenden Beſcheid und Er-* „ *kanntniß zu erholen gewieſen werden.*„ Quod & ulterius corroboratur P. III. c. I. §. 4. ubi inprimis requiritur „ *ſo ſollen* „ *insgemein die Pfarrer mit dem Ausruf-* „ *fen und Verkünden der Verlobten ſo lang* „ *ſtill ſtehen*, *biß beeder Eltern*, *und ſon-* „ *derlich der Vatter*, *Pfleger*, *oder näch-* „ *ſte Freund ſamt dem Bräutigam und* „ *Braut gegenwärtig ſeynd*, *und zur Gnü-* „ *ge hierunter vernommen werden können*, — „ *wo aber die Eltern oder Vormünder ent-* „ *legen und entſeſſen*, *ſo ſolle die Ausruf-* „ *fung gegen Einſchikung ſchrifftlichen* „ *Schein und Beweiſes ihres ertheilten Con-* „ *ſenſes beſchehen.* „ Sin itaque caſus etiam exiſteret talis matrimonii clandeſtini, ut fortaſſis omiſſa hac proclamatione parentes præterirentur, vel liberi extra patriam a paſtore extraneo benedictionem ſacerdotalem acciperent; talem actum invalidum eſſe, & ab ipſis parentibus declarationem nullitatis etiam iure noſtro peti poſſe, non dubitamus. Et praxin ipſam teſtatur Lauterbachius *in colleg. theor. pract.* L. XXIII. t. I. §. 44. ubi ſimul rationem addit eam, quod benedictionis ſacerdotalis auctoritas non vileſcat, ſi illicitis coniunctionibus adhibita irrita declaretur.

Ad §. 83.

An femina ob amiſſam virginitatem ad conſummationem talium ſponſalium, cui concubitus acceſſit, agere poſſit?

Inter reſponſiones, quas Gerhardus ad argumenta ſibi obſtantia format, etiam ea eſt; *iniuriam non fieri feminae*, *ſi diſſolvatur tale matrimonium*, *amiſſa licet virginitate*, *ſed eam damnum ſua culpa illatum ſentire debere.* Quamvis vera & recta ſit hæc theſis, tamen etiam ex hodiernis iuriſconſultis multi dantur, hoc in caſu ad feminam reſpicientes, illiusque reſpectu matrimonium tale haud diſſolvendum ſtatuentes. Wernherus *in obs. for.* P. I. obs. 421. P. II. obs. 22. Bergerus *in elect. diſcept. for.* P. II. p. 1861. Carpzovius *in iurispr. conſiſt.* L. II. def. 60. & cum his ipſe G. L. Boehmerus *in inſt. iur. can.* L. III. ſect. II. tit. III. §. 369. qui ſuam theſin ita format „ Quodſi ſponſalibus clandeſtinis acceſſit concubitus & *vitiata ac ſeducta* ad conſummandum matrimonium agit; cauſa redit ad conflictum *iuris parentum & iuris vitiatae*, „ in quo, quoad ea de re iure particulari nihil cautum eſt, *huius ius* potius habetur ob *laeſionem* & *ſatisfactionem* non niſi honeſto matrimonio præſtandam. „ Licet vero Vir perilluſtris argumentum ſuum ita formet, ut ſtatim exinde appareat, ſermonem ipſi tantum eſſe de *filia ſeducta & vitiata*, quo ipſo, ſimul in caſu contrario, nullum plane ius vitiatæ tribuat; tamen hanc ipſam propoſitionem viri ſummi, cuius principia & ſententias nos alias lubenter adoptamus & ſemper colimus, noſtram facere non poſſumus. Nam ius illud perfectum vitiatæ competens agendi ad matrimonium conſummandum, quod ſimul tanti ponderis ab ipſo habetur, ut adeo ius parentum, quorum conſenſus illegitimo modo neglectus eſt, illi cedere debeat, nobis non videtur ſatis probatum; dum profecto ex iſtis ſponſalibus clandeſtinis feminæ, licet ſeductæ, tale ius plane ſingulare ſecundum ſcita iuris communis tribui non poſſit. Si enim id daretur, manifeſte inde flueret,

, quod ita per concubitum vitium deſtinitatis purgaretur; quin & libe-oc modo admodum illicito ſemper m vinculum eludere & parentum enſum negligere poſſent, quod ta- iniquum & a natura legum plane ium eſt; uti (ad §. præced.) ex te-onio multorum evicimus. Absque o hæc etiam ſententia ex incauta iu-ontificii adplicatione, perverſe aſ-o illo axiomate, ſponſalia per con-tum tranſire in matrimonium, na-ſt, quod ſatis ex deciſione Carpzo-llegata n. 10. apparet, qui putat, ubitum facere coniugium *ratum*, per ſe non ſit *legitimum;* ubi vero l ponderavit, id *de ſponſalibus validis* ligendum eſſe, neutiquam vero ad m in ſe nullum ac vitioſum trans-poſſe. Agnoſcit etiam hoc Struvius *riſprud. for.* L. I. t. 6. §. 4. qui hinc lia ratione has coniunctiones toleran-eſſe ſtatuit, ſcilicet, *ut ſuccurratur itiatae, quae ſpe matrimonii promiſſi ad ibitum adducta cenſetur.* At etiam hanc ım argumentandi rationem ſolide lit I. H. Boehmerus *in iur. eccl.* L. IV. t. II. §. 20. 21.; ubi probat, rationem Struvianam ex *miſericor-* capite petitam ius quoddam tantum *rfectum* producere, eamque inſuper *cularem* eſſe. Quare etiam nobis di-tio illa inter feminam ſeductam, vel ſeducentem, tanta non videtur, cum ſemper vitium clandeſtinatis & neglectio conſenſus parentum ſubverſetur. Solum ius, quod vitiatæ competere poſſet, id eſſe arbitramur, quod cuilibet ſtupratæ tribuitur ſatisfactionis privatæ petendæ cauſa, quo vero talis femina abſolute & ſimpliciter ad matrimonium conſummandum agere nequit. Recta hinc & iuri conformis manet Gerhardi ſententia, qui ſimul in eo laudandus, quod inter rigorem iuris & æquitatem optime diſtinguat, in quo etiam laudatum I. H. Boehmerum l. c. habet conſentientem, qui regulam ita format; *ordinarie ſponſalia clandeſtina per concubitum haud convalidari, niſi ſingularis aequitatis ratio concurrat, quae ſuadeat, vitiatae ſuccurendum eſſe;* quam regulam etiam *edicto illo Regis Boruſſiae* iam citato confirmat; verbis: „*es wäre denn daß dieſelbe (Eltern) durch oberwehnte Mittel und andere Motiven zu Ertheilung ihres Conſenſus endlich in der Güte diſponirt werden könnten, oder daß das Conſiſtorium auf der Partheyen Anſuchen* nach „ befundenen wichtigen Umſtänden und „ erheblichen Urſachen, der höchſten „ Billigkeit zu ſeyn erachtet, *ein anders zu verordnen* „ quocum etiam conſpirare videtur noſtra ordinatio Würtembergica loco citato. P. II. cap. VI. §. 3. & 10.

Ad §. 86.

[M]atris conſen[ſus re]quiratur?

Differentiam, quæ inter ius naturale & romanum intercedit intuitu conſenſus paterni & materni, quam ſupra iam oſtendi-, hoc loco ulterius proſequi, eam-ad hodiernum noſtri iuris germa-ſtatum adplicare poſſumus, cum Gerhardus ſpeciatim tractet ma-m de neceſſario *matris* conſenſu. Ante omnia hanc ob rem præmittimus, quod hanc quæſtionem potiſſimum ex ipſis iuris germanici ſanctionibus reſolvere & decidere poſſimus. Quamvis enim (ad §. 82.) probaverimus, ius germanicum in materia de validitate matrimonii absque parentum conſenſu contracti nihil uniforme diſponere, nec ex eo commune vel univerſale principium adſtrui poſſe, ſed eapropter ad ius ro-

manum in ſubſidium recurrendum eſſe; tamen in hac ſpeciali materia de conſenſu matris id aliter ſe habet. Reperitur nempe ſanctionum germanicarum quaſi concentus quidam de neceſſitate conſenſus materni, ita ut, cum non deficiant iura patria, deciſio ex iure romano non ſolum ceſſet, ſed adeo ob diverſitatem principiorum inutilis eſſet. Quodſi heic inquiramus in fundamentum huius rationis de neceſſitate conſenſus materni, ſtatim deprehendimus, multos iurisconſultos ex vero & ſolido principio non concludere; conveniunt quidem omnes in eo, quod hic matris conſenſus requiratur, LAUTERBACHIUS *in coll. theor. pract.* L. XXIII. t. II. §. 33. CARPZOVIUS l. c. L. II. def. 39. n. 11. BRÜCKNERUS l. c. C. 2. n. 41. ſqq. at, dum ſententias ſuas ex iure romano, quod matri tantum ius non tribuit, confirmare nequeunt, quærunt hoc fundamentum *in reverentia*, utrique parentum debita; in quam ſententiam inclinare videtur noſter GERHARDUS. Quanquam vero hoc argumentum in ſe non ſit contemnendum, cum reverentia inter ea liberorum officia ſit referenda, quæ ſemper pio obſequio obſervari debent; illud tamen non ſatis ſufficiens & adæquatum videtur, ſiſtens ſaltim rationem ex legibus virtutis & humanitatis deſumtam, hincque obligationem tantum imperfectam. Alia, eaque principiis iuris magis conformis, ſe nobis exhibet ratio, ex neceſſitate iuris deſcendens, quam in ipſis legibus & moribus germanorum invenire licet, quamque citati auctores, ad ſolum ius romanum confugientes, prætermiſerunt. Ipſi enim mores patrii conſenſum utriusque parentis ad nuptias liberorum in ſacris parentum adhuc conſiſtentium ſerio requirunt, non ob reverentiam tantum, ſed ob patriam poteſtatem, cuius certe alia ratio apud germanos fuit quam apud latinos. Eadem enim poteſtas, quam ius naturale parentibus tribuit, in familiis germanorum ſemper in uſu fuit, *matri* non minus quam patri competens, quæ ideo communis habebatur. Vid. CHRIST. THOMASIUM *in diſſ. de uſu pract. tit. inſt. de patr. poteſt.* Cap. II. §. 2. ſqq. GÜNTH. ALB. RENZIUM *in tract. mixtura iur. rom. & germ. in materia patriæ poteſt. conſpicua. Stuttg.* 1753. HEINNECCIUM *in elem. iur. germ.* L. I. t. VI. §. 138. *perill.* DE SELCHOW *in elem. iur. germ. part. ſpec. L. II. c. II. tit. I.* §. 489. Quemadmodum igitur utrique parenti hæc data ſit poteſtas in dirigendis liberorum negotiis, ita & nuptias eorum ordinandi & approbandi facultas & patri & matri tributa fuit, cui iuri parentum reſpondebat liberorum perfecta obligatio tam patris quam matris conſenſum expetendi. Luculentam hac in re matris poteſtatem leges antiquæ ſatis comprobant. Vid. DE LUDEWIG *in op. de conſenſu connubiali extra patrem.* diſſ. I. cap. II. §. 2. BOEHMERUM in diſſ. cit. c. II. §. 47. not. 5. DE SELCHOW l. c. §. 494. MANZELIUM in diſſ. *de aequali utriusque parentum iure, qua conſenſum parentum in ſponſalia, Roſt.* 1760. Hæc iuris germanici diſpoſitio non ſolum in ipſis canonibus repetebatur, quum iam obſervatum, olim decreta conciliorum legibus ſæcularibus attemperata fuiſſe, ſed & ad noviora usque tempora hi mores patrii ſalvi integrique ſervati ſunt; quamobrem omnes fere ordinationes eccleſiaſticæ in eo conveniunt, quod nunquam de patre ſolo, ſed ſemper de utrisque parentibus loquantur horumque conſenſum requirant. Comprobant hoc ordinationes ſupra allegatæ, & ipſa noſtra conſtitutio Würtembergica, quæ quidem argumentum ſuum ex reverentia magis ducit, utitur ſemper termino, *der Eltern, als des Vaters oder Mutter.* loc. cit. Habemus itaque heic aliquando

principium ex ipſis legibus & mori- noſtris, placita iuris naturalis ſe- ntibus, profluens, idque firmum & quatum. His vero præſtructis aliam ıoſtris moribus addere poſſumus ob- ationem ſingularem, quæ tamen di- itatem aliquam conſenſus paterni & ərni nobis exhibet. Hactenus enim onſtravimus hanc poteſtatem paren- fuiſſe communem, quod potiſſimum ligi debet de eo caſu, ſi uterque ns adhuc viveret; at vero, ſi unus m adhuc in vivis ſuperfuit parens, tuo altero, ſpontanea videtur inde e theſis, quod iam poſt alterutrius ntis mortem poteſtas illa hactenus ſa tam tota ad parentem ſuperſtitem venerit; & hinc patre defuncto, is poteſtas apud matrem, vel vice a matre demortua ſola apud patrem it poteſtas, & huius ſuperſtitis auto- e liberorum nuptiæ ſuſcipiendæ fuiſ- Et verum quidem eſt, patris in- ı, theſin hanc ſine omni exceptione m eſſe, qui poteſtatem ſuam, quam a iam inſigniori aliquo modo habue- nunc ſolus in omnibus caſibus con- abat; at non æque hæc conſequentia natrem indiſtincte procedit. Huius ı intuitu mores noſtri diſtinguebant, nortuo marito in viduitate perſtite- an vero ad ſecunda vota tranſierit? ri in caſu *matri viduae* ius in liberos ım integrumque fuit, cum nulla ad- ratio, id ipſi adimendi; at poſterio- caſu hanc poteſtatem retinere non rat. Quodſi enim iteratas iniverit ias, quum ipſa iam in poteſtatem mariti perveniret, iam liberi prio- coniugii non facile poteſtati & edu- ni vitrici ſubiici poterant, ſimulque icio contra matrem & vitricum ex amore oriunda id non permiſiſſet; re liberis aliter proſpectum, dum in caſu tuitioni proximorum agna- m ſubiicerentur, & matri illa pote- ſtas non amplius relinqueretur, quam ob rem nec auſpiciis eius nuptiarum nego- tium a liberis erat ſuſcipiendum. Compro- bat hoc cit. G. L. BOEHMERUS c. II. §. 50. not. v. eleganti loco ex LEGE WISI- GOTHORUM, quæ lib. III. t. I. cap. VII. ita ſancit: *patre mortuo, utriusque ſexus fi- liorum coniunctio in* MATRIS *poteſtate conſi- ſtat. Matre vero mortua, aut ſi* AD ALIAS NUPTIAS *forte transierit, fratres eligant, cui dignus puer vel puella iungatur.* Cui ſanctioni addenda eſt illa parœmia: *ein Stiefvater, eine Stiefmutter; wenn die Hen- ne zum Hahn kommt, vergiſst ſie ihrer Jun- gen.* EISENHARDT l. c. p. 151. Sed quæ- ritur iam, an hæc diſtinctio etiam hodie- num attendatur, & mater ad ſecundas nuptias provolans hoc ſuo iure excidat? Et reſpondendum, omnes fere ordina- tiones, matris conſenſum ſerio requiren- tes, nihil de hac diſtinctione diſponere. Cuius ratio hæc videtur, quod plerum- que ſecundum noſtros mores, matri, licet ad ſecundas nuptias transeunti, educatio liberorum relinquatur, & hinc etiam ea eandem, quam hactenus pro- poſuimus, poteſtatem retineat. Ubi ve- ro notandum, in caſu nuptiarum libe- rorum, vitrico, qui talem poteſtatem nunquam nanciſcitur, etiam nullum ius competere, adeo, ut, ſi forte hic pri- vignos diſſentiente matre deſponſet, ad illius implorationem talia ſponſalia recte reſcindantur. Adfert talem caſum LEY- SERUS *in med. ad pand. ſpec.* CCXCI. *med. 8.* ubi hanc ſententiam confirmat reſpon- ſo *Helmſtadienſium* huius tenoris: „*Hat* „ *Georg die Annen Reginen aus einem mit* „ *ihr ſeinem Vorgeben nach gehaltenen Ehe-* „ *Verlœbniſſe auf Vollziehung der Ehe be-* „ *langet, da denn die Frage entſtehet, ob* „ *ſolche des Georgens Ehe-Klage in Rech-* „ *ten gegründet ſey? Nun wird zwar Ge-* „ *orge die Gültigkeit des vermeynten Ehe-* „ *Gelœbniſſes daher zu behaupten ſuchen,* „ *daſs der Mutter Conſens bey Verheyra-* „ *thung*

„ *thung der Kinder in den gemeinen Rech-* „ *ten gar nicht erfordert werde, wenig-* „ *ſtens ihr Diſſenſus alsdenn, wenn der* „ *Vater noch lebt, und mit der Ehe zu-* „ *frieden iſt, das Ehe-Verſprechen nicht* „ *ungültig machen könne. Alldieweil aber* „ *der Mutter Conſens nach heutigen Rech-* „ *ten nothwendig iſt, und durch die Ein-* „ *willigung des* Stiefvaters, welchen die- „ ſe Sache gar nicht angegangen, *nicht* „ *ſupplirt werden können;* ſo iſt *die von* „ *Georgen angeſtellte Ehe-Klage in* „ *ten nicht gegründet.*„ Quodſi ver tri binubæ educatio liberorum no linquitur, ſed aliis eorum propin ex. gr. avo paterno committitur, lem caſum refert. cit. Leyserus CCC. med 13-17. tunc etiam eam a ritatem in liberos matri non amplius petere, ſed ſolum adhuc reverenti bitum ſupereſſe, arbitramur.

Ad §. 87.

An præferendus ſit conſenſus patris materno?

Quæſtionem, an *patris* conſenſus præferendus ſit materno? quam Gerhardus argumentis ex S. S. & iure canonico deſumtis recte adfirmat, etiam ipſis principiis iuris germanici, uti hactenus, ulterius illuſtrare poſſumus. Uti probavimus, in poteſtate domeſtica in liberos concurrens ius patris & matris fuiſſe, ita ſimul obſervandum, etiam ſecundum mores germanorum *ius patris* præ matre ſemper fuiſſe *praecipuum.* Ea enim ſocietatis connubialis apud germanos ratio fuit, ut uxor ipſa in poteſtate & manu mariti conſiſteret; quamobrem ipſa illa poteſtas etiam matri in liberos competens huic iuri paterno ſubordinata fuit, & pater tanquam caput familiæ ſemper principalem in dirigendis liberorum actionibus habuit auctoritatem; vid. Heineccium *in elem. iur. germ.* L. I. t. IV. §. 14. cuius rei is etiam fuit effectus, ut, parentibus diſſidentibus, maior ratio voluntatis paternæ, quam maternæ habita fuerit. Conſpicuum id fuit etiam in nuptiis liberorum ordinandis, circa quas, ſi in diverſas abirent ſententias parentes, *patris iudicium* prævaluit *voluntati maternae.* Et id quoque hodienum conſtanter obſervatur, ut ideo, ſi pater diſſentiat, matris conſenſus nihil operetur, & vice verſa etiam matris d ſus non attendatur, ſi patris ſuffi liberorum nuptiæ ſint comprobatæ illa hoc caſu, quo minus liber ſponſalia conſummentur, impedire Præ aliis huc pertinet Leyseri *med. ad pand.* ſp. XVIII. m. 3, ub xin hanc teſtimonio Wittebergei confirmat, & ſingularem refert c Puella quædam ſponſalia inierat iuvene, adhibito conſenſu paterno glecto autem materno; cum deinde ſus, ut nuptiæ celebrarentur, ur filia & pater pœnitentia ducti & r re cupientes matrem ſubornaban intercederet, atque diſſenſu ſuo co mationem matrimonii impediret. hilominus vero, hæc ſponſalia co manda eſſe, iudicatum fuit, adie rationibus: „ *Dieweil aber die h* „ *Rechte, welche auſſer des Vater* „ *der Mutter Einwilligung zu Ve* „ *thung der Kinder erfordern, n* „ *dem Fall, wenn der Vater nich* „ *vorhanden, zu verſtehen ſeynd;* „ *gegen wenn dieſer annoch lebt, u* „ *das* caput familiæ, *unter deſſen* „ *mäſſigkeit die Mutter ſelbſt einige* „ *ſtehet, conſiderirt wird, der Mutt* „ *ſens zu erfordern ganz nicht von* „ *iſt; ſo haben wir &c.* Confer. Cy *de ſponſal.* cap. VI. §. 8. Mevius par

. CXXII. Carpzovius lib. II. def. XLIV.
6. I. H. Boehmerus in I. E. L. IV.
§. 12. Brücknerus in dec. matr. c. 2.
4. Pleræque etiam huc pertinent
nationes eccleſiaſticæ, e quibus no-
Würtembergica hanc prærogativam
is haud dubie agnoſcit, verbis: Vor-
iſſen *und Willen ihrer Eltern, als des*
aters *oder* Mutter. P. I. cap. I. §. 1.
ibi „*welches wir dann nicht nur auf*
e Vätter, ſondern auch in ſeiner Maas
uf die Mütter, *beſonders, da der Va-*
r verſtorben, — wollen verſtanden ha-
en. „

deficiente nuptiae rorum in- el invita e initae iam nulla e impu- poſſint?

Alia vero heic ſe nobis exhibet quæſtio; *an deficiente patre nuptiae liberorum inſcia vel invita matre initae ad huius querelam aeque declarari queant irritae?* Quam quæſtionem Gerhardus ſine dubio eam ob rationem omiſit, quod ex ipſius ſu-
dictis de iure matris & deducta hinc
tate rationis affirmandam eam eſſe
uerit. Cum vero caſus ipſe haud
ıs ſit, quoniam non ſolum patre mor-
hoc ius matris ſe exſerere, ſed & in-
nis ſæpiſſime intuitu liberorum ille-
morum, qui certe ſecundum noſtros
'es ſolius matris directioni ſubſunt,
ſtio oriri poteſt, ſingularem expoſi-
em hæc quæſtio poſcere videtur;
imis cum & ex ipſis iuriſconſultis
tur, qui hoc ius matri denegant, &
nubia liberorum ſine illius conſenſu
tracta valida eſſe ſtatuant. Pertinet
ſæpe citatus H. L. Boehmerus,
in diſſ. cit. c. IV. §. 86. ita argumen-
r: „Liberorum nuptiæ, patre iam
lefuncto, ſine *matris* conſenſu per-
ctæ, ſecundum *ius commune* haud di-
imendæ eſſe videntur. Nam & in
ıac ſpecie *legibus patriis generalibus* de-
ſtituimur. Et romanæ leges ne ma-
„ tris quidem conſenſum in liberorum
„ nuptiis neceſſarium habuerunt, tan-
„ tum abeſt, ut easdem iniuſtas nullas-
„ que eſſe ſtatuerint. Quanquam vero
„ in eo a romanis legibus diſceſſerimus,
„ quod matris conſenſus ad liberorum
„ coniugium ex iure patrio omnino ſit
„ requirendus; quoniam tamen tum pa-
„ trii tum peregrini iuris ſanctio, de
„ eiusmodi coniugiis dirimendis defi-
„ cit; illa ſecundum ius commune nec
„ dirimi poſſe manifeſtum eſt. „ At hæc
ſententia nobis non videtur ſatis accurata & genuina; patet enim ex ea, Boehmerum ex ſola reverentia matri debita argumentum ſuum formare, & principia iuris romani, cuius tamen hac in materia deciſionem adoptare non poſſumus, nimium ſecutum eſſe. Recta ſine dubio duci poteſt conſequentia ex illa poteſtate domeſtica, quam matri etiam competere ex noſtris moribus, aſſentiente ipſo Boehmero, evicimus; cuius poteſtatis maternæ plane nullus effectus eſſet, ſi hoc in caſu, deficiente patre, id ius in nuptiis liberorum dirigendis, quod vivente illo ob eius prærogativam reſtrictum eſt, ipſi matri negaretur. Conſentit nobiscum perill. Hommelius, qui in *epit. iuris ſacri.* C. LIII. §. 54. ſimpliciter ſtatuit; conſenſum matris iure romano tantum honeſtatis, in germania etiam *neceſſitatis* eſſe. Licet enim iura noſtra, quod Boehmero lubenter concedimus, de ſpeciali caſu diremtionis nihil diſponant, tamen hoc ius neceſſaria quadam conſequentia ex illa poteſtate materna fluere, & hinc revera mores patrios non deficere exiſtimamus; quam ob rem etiam hactenus adlegatæ ordinationes matris conſenſum requirentes ex paritate rationis idem ius illi tribuere videntur. Id quidem certum eſt, ex ſententia praxeos hanc quæſtionem affirmari, & tales coniunctiones clandeſtinas etiam ad matris implorationem dirimi poſſe. Con-

firmant hanc praxin BRÜCKNERUS l. c. n. 74. ubi dicit; hodienum hac in parte nullam eſſe amplius inter patrem & matrem differentiam; ſic & MEVIUS P. 9. dec. 198. not. 1. ad communionem iuriſconſultorum ſententiam atque praxin fori eccleſ. provocans vid. & COTHMANNUS P. II. reſp. 86. n. 28. & 80. CARPZOVIUS L. 2. def. 44. RICHTERUS in dec. P. I. dec. 8. n. 47. 61. STRYCKIUS *ad Brunnemanni* ius eccl. C. 16. §. 12. LAUTERBACHIUS l. c. L. XXIII. t. II. §. 33.

Ad §. 88.

An ſufficiat conſenſus parentum tacitus?

Conſenſum parentum *tacitum* ſufficientem eſſe recte quidem aſſerit GERHARDUS, cum nihil profecto interſit, qualicunque ratione parentes voluntatem de coniugio liberorum contrahendo ſignificaverint, ſive id *verbis*, ſive *factis*, ex quibus ad eorum voluntatem ſecure concludere licet, fuerit factum; attamen in hoc cavendum eſſe putamus, ne regulæ illæ a GERHARDO adlatæ; *qui tacet conſentire videtur*, & *quod pater praeſumatur conſentire, niſi evidenter diſſentiat:* nimium extendantur; quia facilia alias liberis occaſio daretur, ſilen ium vel facta parentum ambigua pro lubitu interpretandi. Præcipue vero, quod ad ſilentium parentum attinet, ex hoc ſolo eorum conſenſum tacitum non ſemper colligere licet, ſed probe diſtinguendum inter *ſcientiam* & *ignorantiam* parentum. Si enim parentes ſponſalium ac nuptiarum a liberis contrahendarum adcuratam habeant ſcientiam, & nullum edant indicium, ex quo colligi queat, quod matrimonium tale ipſis diſpliceat, tunc profecto hoc eorum ſilentium ita comparatum eſt, ut ex eo conſenſus illorum non incommode præſumi & eiici poſſit: unde in *l. 5. c. de nupt.* cautum: *patrem, qui cognitis nuptiis non contradixerat, non poſſe impugnare connubium, ſed nepotem ex eo natum agnoſcere teneri.* Accedit etiam hæc ratio, quod parentes, de ſponſalibus ſuſcipiendis edocti, ſilentio ſuo ſtatis declarent, ſe iure ſuo uti nolle in iiſdem impediendis; cuius tacitæ renunciationis conſequens eſt, ut nullus ipſis poſtea pœnitendi & contracta ſponſalia nuptiasve impugnandi detur locus: quod multo magis obtinet, ſi parentes de conſenſu dando rogati nec in liberorum coniugium conſentiunt, nec diſſentiunt. Vid. G. L. BOEHMERUM in cit. diſſ. c. IV. p. 75. 76. Simul vero etiam requiritur, ut tali in caſu parentes plenam quoque contradicendi libertatem habuerint, nam ſi propterea tantum tacuerint, quod ſibi ob contradictionem ſuam incommoda & mala imminere videant, etiam ex ſilentio eorum talis conſenſus tacitus colligi nequit, dum revera non conſenſerunt. Eleganti hoc exemplo, ex SENECA *L. 6. controv. 6.* deſumto, illuſtrat LEYSERUS in *med. ad pand. ſpec. 291. med. 5.* Altero vero in caſu, ſi parentes talia ſponſalia perfecte non ſciverint, etſi ſuſpicari forte potuerunt, ſilentium aut adeo verba vel facta ambigua non ſufficiunt, quia conſenſus eſſe debet certus & parentes ſponſalia plene cognita habuiſſe oportet. Exempla proferunt CARPZOVIUS *in iurisp. conſiſt.* Lib. II. def. 42. & LEYSERUS l. c. qui caſum de conſenſu matris refert, & reſponſum Wittebergenſium adducit huius tenoris: „*Es iſt die Mutter niemals um* „*ihre Einwilligung angeſprochen worden,* „*hat auch ſolche weder* expreſſe *noch* ta„cite *ertheilet, immaſſen die vom Klägern* „*angeführte dunkle Worte: man müſſe dem* „*Bräutigam ein Licht vors Bette hengen,* „*vor ſich keinen* Conſenſum involviren." Patet ex his, conſenſum hunc tacitum non modo *certum*, ſed & *liberum* eſſe debero; id quod ſimiliter valet de *factis* parentum his in caſibus ſuſceptis, quæ admodum concludentia ſint, neceſſe eſt.

Inter

Inter talia facta referuntur, ſi progeneta ad matrem pro conciliandis nuptiis miſſus reſponſum tale tulit, quod non fuit negativum; vel ſi ab eo, qui coniugium ambigit, filiæ annulum, aut quod aliud a ſponſo donari conſuevit, dari permiſit, nec contradixit; multo magis ſi & ipſa viciſſim, cum de negotio nuptiali actum eſt, annulum ſponſo dedit: aliaque ſimilia, quæ recenſet Mevius P. IX. dec. 198. 199. Lauterbachius l. c. L. XXIII. t. 2. §. 22. Eadem fere de tacito parentum conſenſu diſponit noſtra ordinatio *Würtembergica* P. 2. cap. 6. §. 8. quæ ſilentium pro tacito parentum conſenſu ideo habet, quod nec prohibuerint matrimonium, ſed a liberis illud contrahi paſſi ſint, verbis: „*Wo aber die* „*Eltern einmal ihren Willen zu einem* „*Eheverſpruch gegeben*, ausdrückentlich „*oder* ſtillſchweigend, *indem ſie ihrer* „*Kinder Vorhaben gewußt*, *und nicht* „*wiederſprochen*, *gehindert oder verwehrt*, „*ſondern es geſchehen laſſen*, *ſo ſollen un-* „*ſre Eherichter und Räthe ihren hernach* „*bezeugenden* Diſſenſum *nicht attendiren.*„ Quid hac in re iure ſaxonico diſponatur, docet perill. Hommelius *epitome iuris ſacri* c. 53. §. 37. ubi not. l. affert. Parentes conqueri non poſſe, ſed ſponſalia clandeſtina publicis tunc æquiparari parentes ſuſpectæ converſationis probe conſcii amicæ (ceterum honeſtæ) filii non declaraverint, ſibi amores hosce diplicere.

Ad §. 89. & 90.

An parentes diſſenſus ſui cauſas proferre teneantur?

Quæſtionem, *an parentes diſſenſus ſui cauſas proferre teneantur?* Rectiſſime diſtinguendo reſolvit Gerhardus. Multum enim revera intereſt, an liberi ſponſalia vel nuptias appetentes propoſitum ſuum parentibus indicaverint, ab iisque conſenſum ipſorum petierint, nec ne? Poſteriori enim hoc in caſu, cum res non amplius ſit integra, parentes ad edendas ſui diſſenſus rationes obligatos eſſe ſolide negat Gerhardus. Nam cum liberi hoc modo debitum ſuum neglexerint, & poſthabito conſenſu parentum ſponſalia clandeſtina iniverint, ſolus ille contemtus parentibus ſufficientem diſſentiendi cauſam præbet, ita ut nullo modo ad adlegationem aliarum diſſenſus cauſarum adigi queant; quod certe dici non poteſt abuſus patriæ poteſtatis & auctoritatis, ſi eam iſtis ſponſalibus clandeſtinis, in ſe illicitis, vel uti loquitur Brücknerus l. c. C. 2. n. 104. *ſcortatoriis liberorum coniunctionibus*, adcommodare detrectent. Confer. & Carpzovius l. c. L. II. def. 58. & *in iurispr. forenſi* P. IV. conſt. 20. def. 14. Richterus *in dec.* Part. I. dec. 8. n. 49. Altero vero in caſu, ſi liberi parentum conſenſum, ea qua decet obſervantia, rogant, res plane aliter ſe habet. Nam licet parentum conſenſus in liberorum nuptias neceſſarius ſit, id tamen non ea ratione intelligendum, ac ſi in arbitrio eorum eſſet poſitum, utrum conſenſu ſuo liberorum connubia promovere, an diſſenſu impedire malint. Ipſum ius romanum quod alias tantam patribus tribuit poteſtatem, tamen hac in re iuſtos huic paterno arbitrio poſuit limites. Cum enim abuſus ille patrum romanorum in impediendis liberorum nuptiis, antiquis temporibus ſub libera republica inprimis conſpicuus, tam æquitati naturali, quam potiſſimum ſaluti ipſius reipublicæ romanæ adverſari videretur, illiusque maxime interfuit, iniqua nuptiarum impedimenta removere, rei noviori tempore proſpectum fuit lege Iulia & Papia Poppæa, qua conſtituebatur, *ut qui liberos, quos habent in poteſtate, iniuria pro-*

prohibuerint ducere uxores vel nubere, in matrimonium eos collocare, per praetorem urbanum cogerentur. Ex qua conſtitutione apparet, ſolam eius rationem *in iniuſta conſenſus paterni denegatione contentam fuiſſe*, ius patrium vero in conſenſu ad liberorum nuptias edendo hac lege patri haud ereptum, ſed ob ſalutem reipublicæ & felicitatem liberorum reſtrictum tantummodo fuiſſe. Quare etiam pater ad conſenſum hunc dandum cogebatur, ubi iniuſte eum denegaret, ſi vero iuſtas haberet diſſentiendi rationes, veluti quod filius mulierem turpem vel genere ſuo indignam matrimonio ſecum iungere cuperet, ſalva patri ſtabat ſua auctoritas in prohibenda tali coniunctione. De his vero rationibus diſſenſus paterni, utrum *iuſtae* an *iniuſtae* eſſent; Prætor, ad implorationem ſimplicem liberorum, ſummarie cognoſcebat, & decretum interponebat, utrum pater ad veniam matrimonii ineundi, liberis indulgendam, cogi poſſe videretur. Vide Heineccium *in comment. ad leg. Iul. & Pap. Popp.* L. I. c. V. & Boehmerum l. c. C. I. §. 36. ſqq. Eodem & ampliori ſimul modo moribus noſtris proſpectum eſt hac in re liberis, cum indoles poteſtatis parentum in liberos, qualem germanici ſemper agnoverunt, non patiatur, ut pro mero arbitrio agant parentes vel ſuo in dirigendis liberorum connubiis iure abutantur. Semper enim id pro principio adſumtum eſt, ut liberorum connubia a parentibus ita ſint dirigenda, ne felicitas illorum intervertatur. Quando igitur liberis petentibus ſuum conſenſum denegent parentes, iuſtitia vel iniuſtitia cauſarum huius diſſenſus ſedulo inquirenda eſt & exploranda. Nam exinde dependet tota deciſio, cum eo tantum in caſu parentibus ius talia connubia diſſenſu ſuo impediendi adimatur, ſi coniunctioni liberorum nihil opponere poſſint, eorumque diſſenſus nullo vel iniuſto fundamento nitatur. Quoniam vero de hac controverſia neque parentes neque liberi ipſi iudicium ſumere poſſunt, deciſio eius a iudice eccleſiaſtico, vel a conſiſtorio, expetenda, quem magiſtratum liberi iuſta moderatione & reſpectu erga ſuos parentes obſervato adire poſſunt, & apud quem deinde parentes ſui diſſenſus rationes proponere & explicare tenentur. Carpzovius L. II. def. 52. Struckius *in uſu mod. tit. de ſponſal.* §. 17. I. H. Boehmerus l. c. L. IV. t. II. §. 18. & ſpeciatim quod ad modum huius propoſitionis cauſarum a parentibus faciendæ attinet Brunnemannus *in iur. eccl.* L. II. c. 16. & Leyserus ſpec. cit. 291. coroll. 2. patri hoc in caſu permittunt, rationem diſſenſus ſui iudici ſecreto in aures inſinuare, & iudicem, veritatem eius rationis etiam ſecreto inquirere, iubent. Quod quidem fieri poſſe, putamus, ſi rei circumſtantiæ id ſuadeant, at quod id ſemper & indiſtincte patri permiſſum ſit, ideo dubitamus, quia ſæpiſſime etiam ut liberi ipſi ſuper hac re audiantur, neceſſe eſt. Propoſitas vero has in cauſas ipſe iudex eccleſiaſticus ſedulo inquirere, & probe, ponderata etiam conditione liberorum coniungendorum, id præſertim examinare debet, an nuptiæ iſtæ controverſæ liberorum felicitatem promoturæ, an vero in eorum infortunium ceſſuræ ſint, quoniam ab hoc reſpectu quam maxime dependet iudicium de iuſtitia vel iniquitate diſſenſus parentum. Qua peracta cognitione, ſi iudex eccleſiaſticus cauſas diſſentientium parentum *iuſtas* repererit; eo ipſo ius diſſentiendi parentibus ſalvum ſervatur, & liberi tale coniugium celebrare non poſſunt, quod ideo ipſis ſententia iudicis prohibetur. Plures eiusmodi cauſas iuſtas referunt Brücknerus *in dec. cit.* n. 134. Carpzovius L. II. def. 55. Add. Balth. Wernherus *in diſſ. de iniuſtis cauſis diſſenſus paterni in nuptiis li-*

berorum

in §. 20. ſqq. & DE LUDEWIG in diſſ. nubiali imperio &c. d. T. II. cap. IX. qui data opera cauſas tales ab aliis s examinat, easque vero in favo- berorum nullius ponderis æſtimat, vero magis ingenioſe quam ſolide examine verſatum eſſe iudicamus, lias diſſenſus parentum fere ſem- manis omnique effectu deſtitutus et. Quodſi vero tales cauſas in- stes vel iniuſtas cognoverit iudex, amplius diſſenſus parentum ratio ur, ſed potius iudex eccleſiaſticus itate ſua deficientem hoc modo nſum parentum, pro more loquen- noſtris iudiciis eccleſiaſticis, ſup- licitur, quamobrem ſententia ſua nit, parentibus ius non eſſe libe- connubio ineundo arcendi, ſed ud ſine parentum conſenſu ineun- ultatem habere; ut itaque hoc in parentes non cogantur ad dandum nſum, quod apud romanos in uſu ſed iudex loco parentum liberis of- uio ſuccurrat. Vide, ſis BROUWE- 's iure connub. L. I. c. XIII. §. 15. ITERBACHIUM in coll. L. XXIII. t. II. 29. ubi quæſtionem ſpecialem, an ſola paupertas ſponſi vel ſponſae iuſta ſentiendi cauſa? recte negat. Si- vero heic circa iudicis partes id ob- ndum eſt, in concipienda tali ſen- admodum caute agere debere iu- , ut ſcilicet tam autoritati paren- quantum fieri poteſt, parcatur, & liberi in ipſa hac ſententia ad obſequium omnemque reveren- parentibus ceteroquin exhibendam cti declarentur. Uti enim tota lis tes inter & liberos hac de re inter- s ita eſt tractanda, ne honor & ob- ntia parentibus debita lædatur, ita potiſſimum eo caſu, ſi contra pa- m diſſenſum nuptias permittat, tu- bet iudex, ne liberi ex eo, quod contra proprios parentes ipſis ſub- venerit, auctoritatis parentum vilipen- dendæ occaſionem capiant, cum profe- cto parentum poteſtas vel certe reveren- tia iis debita aliis in caſibus & negotiis ſalva perſiſtere debeat. Præclare ideo de hac materia ſancit edictum Boruſs. ſæ- pius citatum, quod & apud MYLIUM in corp. conſt. marchic. p. 118. invenitur; §. 3. & 4. his verbis: „*Wenn nun die Kinder* „ *ſie umb Erlaubniß ſich mit gewiſſen Per-* „ *ſohnen ehelich zu verbinden*, *in kindli-* „ *chem Gehorſam und Demuth erſuchen und* „ *bitten werden*, *ſollen die Eltern ſie*, *oh-* „ *ne genugſahme erhebliche Urſachen dar-* „ *an nicht hindern.* — *Daferne nun die* „ *Eltern und Kinder ſich derowegen mit* „ *einander nicht ſelber vergleichen können*, „ *ſoll es alsdann*, *und ehe noch von den* „ *Kindern pure etwas verbindliches fürge-* „ *nommen wird*, *bey unſerm* Conſiſtorio „ *geſucht*, *und daſelbſt nach Billigkeit ver-* „ *glichen und entſchieden*, *und alſo der* „ *Eltern* Conſens *nach Gelegenheit der* „ *Fälle und Umbſtände von der Obrigkeit* „ ex officio *ſuppliret*, *und dieſen Per-* „ *ſonen ſich mit einander zu verloben*, *und* „ *das Verlöbniß durch Prieſterliche* Copu- „ lation *und Beywohnung zu vollenziehen* „ *verſtattet werden*, auf welchen event „ aber gleichwohl der Sentenz allemal „ mit einzuverleiben, daſs beyde contra- „ henten, den diſſentirenden Vater oder „ Mutter nichts deſto weniger zu lie- „ ben, zu ehren und gegen dem oder „ dieſelbe allen Gehorſam zu bezeigen „ ſchuldig ſeyn ſollen. „ Conferatur & CARPZOVIUS l. c. def. 62. n. 15. Cæte- rum clarum eſt, matrimonium tale au- ctoritate iudicis contractum eſſe legiti- mum & iuſtum, quoniam conſenſus iu- dicis eccleſiaſtici, per ſententiam hoc modo declaratus eiusdem ponderis eſt ac voluntas parentum, isque ideo in huius locum ſubſtituitur. CYPRÆUS de ſponſal. c. VI. §. 3. IOH. HARPPRECHTUS ad pr. I. de nupt. n. 114. CARPZOVIUS l. c. def.

def. 53. n. 6. Antequam vero iudex decretum ſuum pronunciaverit, invalidum eſt, quidquid a liberis geratur, hinc nuptiæ vel ſponſalia a liberis ante hanc veniam impetratam inita, nullius plane valoris eſſent, & liberi adeo gravi pœnæ ſubiici poſſent. Pluribus hanc materiam tractat G. L. Boehmerus l. c. C. IV. §. 77 - 82. Cum his omnibus hactenus propoſitis convenit etiam noſtra tam ordinatio quam praxis Würtembergica, & clara eſt noſtræ legis diſpoſitio in eo etiam, quod non ſolum parentum moroſitatem in deſponſandis liberis iure meritoque damnet, ſed rationes ipſas diſſenſus parentum late examinet, earumque multas ſpecifice determinet; *ord. matrim. Würt.* P. I. c. II. §. 5. verbis:
,, *Daneben aber ſollen auch die Eltern ihres*
,, *Amts*, *Gewiſſen und Seelen Seeligkeit*
,, *fleiſſig erinnert ſeyn*, *daß ſie mit verehli-*
,, *chen ihrer*, *zu ihren Iahren gelangter*
,, *Kinder*, *die Ehrbar - und Billigkeit be-*
,, *denken*, *und* gefährlichen *oder* eigen-
,, nütziger Weiſs *in die Harre ohne merk-*
,, *liche rechtmäßige Urſachen die Verheu-*
,, *rathung ihrer Kinder*, *wann* ehrliche,
,, ihnen am Stand nicht ungleiche *und*
,, wohlanſtändige Anwerbungen *ſich er-*
,, *geben*, nicht verziehen — *denn wo*
,, *ſich dergleichen befinde*, *ſo iſt unſer gnä-*
,, *digſter Fürſt uud Herr entſchloſſen*, *ſol-*
,, *chen der väterlichen Lieb zuwider lauf-*
,, *fenden gefährlichen Verzug — nicht zu*
,, *geſtatten.* & rurſus P. II. c. VI. §. 6.
,, *Dannenhero wann zwey iunge Perſoh-*
,, *nen*, *ſo* mannbar, und bey ihren zimb-
,, lichen Iahren ſind, *oder* eine Hauſs-
,, haltung zu führen getrauen, *einander*
,, *die Ehe ohne ihrer Eltern Wiſſen und*
,, *Rath*, *doch nicht aus Ungehorſam*, *kind-*
,, *diſcher Thorheit*, *Unverſtand*, *gefähr-*
,, *lichem Auffaz oder Hinterführung*, *die*
,, *Ehe aufrecht und wohlbedachtlich verſpro-*
,, *chen*, *und deſſen vor unſern Ehe-Rich-*
,, *tern und Räthen geſtändig ſeynd*, *be-*
,, *gehrten auch inſtändig die mit einander*
,, *zu vollziehen*, *und ſonſten* einander am
,, Stand, Alter, Prædicat nicht ganz
,, ungemäſs, *die Eltern aber wollten zu*
,, *dieſer Eheverſprechung etwan nur* wegen
,, ihres eigenen Nutzens, *oder daß ſie*
,, *die Kinder*, *ihrer Geſchäften halber nicht*
,, *gern von ſich laſſen*, *oder lieber an an-*
,, *dere Ort*, von Gut oder Eigennutzig-
,, keit wegen, *verheurathen wollten*, *oder*
,, ſonſt etwan beeder Theil Freundſchaf-
,, ten keinen guten Willen zuſammen
,, tragen thäten, *im übrigen aber kein*
,, *rechtmäſſige Urſach oder* legitimum im-
,, pedimentum *vorzuwenden hätten*, *ſo*
,, *ſoll alsdenn von unſern Ehe-Richtern*
,, *und Räthen mit den widerwilligen Eltern*,
,, *ſo viel müglich*, *ſie zu gutlicher Bewilli-*
,, *gung zu bewegen*, *mit Fleiß gehandelt*,
,, *wo aber die bey denſelben gantz nicht*
,, *ſtatt finden wollte*, *hingegen die zwey*
,, *auf ihrem Verſprechen beſtändig verhar-*
,, *ren thäten*, *doch gleichwolen ſolche Ehe-*
,, *verlobung nicht leichtlich getrennet*, *ſon-*
,, *dern vor kräftig erkennt werden.* ,,

Ad §. 91.

An conſenſus patris impii, crudelis &c. ſit neceſſarius?

Eandem cum Gerhardo ſententiam, quod ſcilicet *patris impii*, *crudelis*, *prodigi*, *ebrioſi* &c. conſenſus ſit neceſſarius, multi Doctores affirmant, & quidem, uti nos putamus recte. Verum enim eſt argumentum, ad quod & Gerhardus provocare videtur, quod ipſa patris poteſtas eius impietate non ſolvatur; & apte hoc exprimitur in *nov.* 12. *c.* 2. *licet legum contemtor & impius ſit*, *tamen pater eſt.* Quamdiu itaque hoc præcipuum neceſſitatis iſtius conſenſus funda-

entum perdurat, nullum eſt dubium, em, quamvis peſſimorum morum io ſit, ſemper ius ſuum in dirigen- nuptiis liberorum exercere. Hinc l. 16. c. *de nupt.* expreſſis verbis re- it conſenſum patris, qui filiam ex- it & alere noluit. Vid. Cypræus *de ſal.* c. 6. §. 5. Carpzovius L. II. def. 43. Boehmerus l. c. L. IV. t. II. §. 12. Quodſi vero hæc ipſius impietas vel lelitas in ipſa hac nuptiarum dire- ne ita ſe exerit, ut vel ob *impietatem* conſenſum ſuum deneget, vel liberos ſuos ad ineundas coniunctiones impias iniuſte cogere velit, tunc aliter res ſe ha- bet, & liberi ad iudicem refugere, huiusque auxilium modo vix tractato implorare poſſunt. Pertinet huc caſus ille, quem Leyserus *in ſpet. 291. coroll. 1.* affert ex Seneca Lib. I. controv. 6. de pa- tre tali, in denegando ſuo conſenſu con- nubiali crudelem ſe exhibente, ubi ob- ſervat, recte hoc in caſu paternum con- ſenſum fuiſſe neglectum.

Ad §. 92.

em effe- habeat abitio pa- im ſubſe- cuta?

Theſis illa, quam Gerhardus late proponit, *quod ſc. ratihabitio parentum ſub- ſecuta matrimonium ſine ſuo conſenſu initum tantum a tem- pore ratiohabitionis validum at, & quod liberi ante hanc ratihabitio- nati habeantur illegitimi:* a variis va- accipitur. Multi quidem ſunt ex iu- conſultis, qui plane eandem cum hardo fovent ſententiam, uti Stru- *in exerc. ad pand. exerc. 29.* th. 23. uwerus *de iure connub.* Lib. I. c. VII. . II. c. XXIV. n. 44. Lauterbachius oll. L. XXIII. t. II. §. 21. Carpzovius L. II. def. 41. Io. Henr. Bergerus *in ut. legum obſtant.* p. 528. ubi tamen rvandum diverſam utrobique huius conſiderationem inſtitui, cum Ger- dus una cum theologis magis ad con- i internam moralitatem, iuris con- vero ad eius effectus civiles potiſ- m reſpiciant. Non deſunt tamen haud pauci pariter, qui contrarium iunt, & contendunt: *ratihabitionem ntum effectum retrogradum in praete- m habere & matrimonium tale ab initio ...um reddere.* Quorum quum ſenten- etiam nos amplectamur, horum menta iam exponemus, cuius ex- tionis eo magis ſolliciti eſſe debemus, cum ipſi hi ita ſentientes non omnes ex ſat ſolidis argumentis materiam expli- cuerint. Primus inter hos eſt ſæpe lau- datus de Ludewig *in diſſ. de connubiali im- perio.* Diff. II. c. VII. qui ſtrenue conten- dit, ratihabitionem parentum retrotrahi & conſenſus inſtar eſſe, cuius rationes vero probatione indigent. Argumentum enim ſuum non ex iure romano deſu- mit, cuius tamen uſum hac in materia de ratihabitionis effectu præter eum ne- mo negabit, ſed id ita inſtituit; liberos per ipſa matrimonia *emancipari*, hinc ad eorum connubia non ita neceſſarium eſ- ſe conſenſum paternum, ſed, ſi matri- monium iniverint, eos iam ſuæ poteſta- tis eſſe, & hinc, cum hoc modo antea iam & ab initio valida ſint eorum ma- trimonia, parentum conſenſum tantum honoris cauſa requiri, non ad perficien- da connubia, ſed ad decoranda ea. Hanc vero doctrinam admodum male cohæren- tem & omni fundamento deſtitutam eſſe, quilibet videt, cum hac ratione patria poteſtas omni effectu careret, & quæ- ſtio de conſenſu paterno in nuptiis libe- rorum inter inutiles referenda eſſet; ut tranſeamus theſin ſupra iam ſatis proba- tam, quod exitus e familia paterna non dependeat a ſolo liberorum arbitrio. Si- ne dubio hanc ex ſuo argumento neceſ-

ſario

ſario fluentem conſequentiam non ſenſit Ludewigius, qui alias in ſua diſſertatione effectum patriæ poteſtatis agnovit, & iura patris in connubia liberorum ipſe defendit. Alter, quem huc referre poſſumus, eſt magni nominis iuris conſultus Ulricus Huberus, qui aliis plane rationibus utitur, & quæſtionem hanc ex iure romano quidem decidit, ubi tamen accuratiorem omiſit inquiſitionem; reſolvit quippe hanc quæſtionem *in prælect. ad inſt. T. de Nupt.* §. 10. & *ad dig. T. de Rit. Nupt.* §. 7. & duplici nititur hoc argumento: 1.) ratihabitionem eſſe eius naturæ, ut ad principium cuiusque actus retrotrahatur, & retro recurrat, vi *l. 16. §. 1. ff. de pignor. l. 56. D. de iudic.* l. 1. §. 14. *D. de vi & vi arm. l. 25. C. de donat. inter vir. & ux.* idque in omnibus, quæ conſenſu fiunt, etiam ipſo iure nullis obtinere l. 3. §. 9. *D. de donat. int. vir & ux.* 2.) matrimonium tale in gratiam patris eſſe nullum, ius enim hoc eſſe patriæ poteſtatis, & libere ab eius arbitrio pendere, an ab illo recedere velit, & hinc, ſi recedat ab hoc iure ſuo, totam nullitatem in præſens & præteritum evaneſcere. Vera quidem eſt theſis, quam Huberus profert, at in hoc tamen non ſatis accurate probata nobis videtur, quod textus illi ex iure anteiuſtinianeo adducti rem neutiquam decidant. Nam regula illa communis de effectu ratihabitionis retrogrado, quatenus eam Huberus ex iure antiquo adſtruit, ad noſtrum certe caſum applicari nequit, cum matrimonium patre invito contractum ob legis prohibitionem invalidum fuit, iis vero in cauſis, quæ ob vitium legale ſeu ob legis prohibitionem invalidæ ſunt, nihil quidquam retro operari potuit ratihabitio. Hoc etiam ſenſit Huberus ipſe, quare propoſitionem ſuam ita formare ſtudet, ut largiatur, ratihabitionem non efficere ut nuptiæ revera iuſtæ ab initio fuerint, ſed eundem tribuere effectum, ac ſi legitimæ ſemper fuiſſent. Meliora hinc his omnibus dederunt Leyserus *ſpec. 291. med. 4.* & G. L. Boehmerus in cit. diſſ. c. I. §. 29. 30. qui diverſas haſce ſententias ſolide conciliant, & rem ita exponunt, dum diſtinguunt inter *ius pandectarum antiquum & novum*, qua diſtinctione clara redditur deciſio. Iure enim antiquo pandectarum ratihabitio talem effectum retrogradum certe non habuit, & Tribonianus in *pr. Inſt. de Nupt.* non ſine ratione deſideravit, ut iuſſus parentum antecedat; uti hinc matrimonium ante paternam approbationem illegitimum fuerat, ita & liberi ante eam ſuſcepti illegitimi habebantur; quamobrem contingere potuit, ut ex eadem coniunctione alii liberi fuerint iuſti, alii iniuſti. Iure vero noviori iuſtinianeo hæc ſublata ſunt, poſtquam Imperator generaliter conſtituit, ut omnis ratihabitio eandem vim ac conſenſus antecedens ſortiretur, & retro valeret. *L. 25. c. de donat. inter vir & ux.* in fine verbis: *Sicut & alias ratihabitiones negotiorum geſtorum ad illa reduci tempora oportet, in quibus contracta ſunt.* Quod etiam ſigillatim in paterna ratihabitione eorum, qua, patre inſcio, a liberis acta ſunt, repetiit confirmavitque *in l. 7. c. ad SC. Macedon. Neceſſe eſt enim*, inquit, *patris ratihabitionem vel principali mandato patris vel conſenſui non eſſe abſimilem: cum noſtra novella lege generaliter omnis ratihabitio prorſus retrotrahatur & confirmet ea, quae ab initio ſubſecuta ſunt.* Ex quibus iam clare ſequitur, paternam comprobationem matrimonii, invito patre a liberis initi, iure noviori eandem vim ac poteſtatem habere, ac conſenſum patris antecedentem; eandemque efficere, ut coniugium ab origine ſit validum atque legitimum, & liberi ante eam progeniti, nunc iuſti & legitimi habeantur. Et hoc modo etiam ſecundum iura recentiora, teſte

Car-

Leysero, iudicaverunt Wittebergenſes, quod ratihabitio patris reddat ſponſalia ante celebrata legitima, ac ſi ab initio talia fuiſſent. Sic & allegatus de Ludewig diff. II. cap. VII. §. 4. refert formulam reſponſi, „*Weil beyderſeits Eltern ihren* „ *wieder die geſchehene Verehligung gethanen Einſpruch zurük genommen*, *auch* „ *nunmehro ihre Einwilligung zu derſelben* „ *gegeben*; *ſo wird dieſelbe von der Zeit*, „ *als ſolche vollzogen*, *vor gültig und rechts* „ *beſtändig billig erkannt*. Plures quoque eius generis ſententias adfert Brücknerus in append. ad cap. II. deciſ. n. 98. p. 149. 150. ex quibus apparet ſimul, liberis poſt talem ratihabitionem ob antecedentem contemtum paternæ auctoritatis pœnas fuiſſe inflictas. Ulterius etiam hanc praxin confirmant Gailius in obſerv. L. I. obs. 112. & L. II. obs. 48. 95. Cothmannus vol. I. conſ. I. n. 148. Io. Kitzelius *in practica matrimoniali* cap. 4. th. 2. tit. 9. ut ideo opus non ſit, cum Lauterbachio l. c. eam adſumere theſin, quod liberi ex tali matrimonio ante ratihabitionem parentum progeniti pro legitimatis per ſubſequens matrimonium haberi & reſpici poſſint. Aliam quoque huic hactenus expoſitæ iungere poſſumus quæſtionem, *an etiam ratihabitio parentum tacita ſufficiat?* Quæ quæſtio in ſe facillimæ deciſionis eſt, cum huc æque regula de conſenſu tacito ſupra ad §. 88. propoſita quadret; verum in eo etiam conſiderationem potiſſimum meretur, quod hæc ratihabitio tacita præſumi poſſit, ex quo parentes noverunt matrimonium tale ſine ſuo conſenſu contractum eſſe, & non urgent neglectum huius conſenſus interveniendo & diſſenſum ſuum allegando. De hac parentum ratihabitione etiam diſponit noſtra *ordinatio matrim. Würtemb.* eique efficaciam tribuit, licet parentes non adeo volentes ex poſt conſentiant, ubi tamen ſimul iubet, ut contemtus parentum hoc caſu liberis non impune abire, ſed pro ratione circumſtantiarum pœna carceris coërceri debeat. P. III. c. I. §. 19. verbis: „ *Da aber Kinder ohne der Eltern Vorwiſſen* „ *und Willen ſich in Ehe - Verſpruch einlaſſen*, *und ſelbige endlich gleichwohlen* „ *ihren* Conſens *nicht mit Willen*, *ſondern* „ *mit der Erklärung*: *Haben ſie es wohl* „ *geſchaft*, *werden ſie es wohl finden*, *ſie* „ *wollens weder hindern noch fürdern*, „ *oder ſich der Sachen beladen &c. &c.* „ *darein geben*, *ſo ſoll man ſolche verſprochene Eheleut zwar proclamiren und einſegnen*, *gleichwohlen aber ſie wegen ſolcher* „ *eigenwilliger Eheverlobung und Verachtung der Eltern*, *nach Gelegenheit der* „ *Sach und Umbſtänd*, *iedoch ohne Verhinderung der Ehe*, *mit Gefängniß ſtraffen*.

Ad §. 93.

An in nuptiis liberorum emancipatorum requiratur parentum conſenſus?

Quæſtionem *de nuptiis liberorum emancipatorum ratione conſenſus parentum* Gerhardus tum ex iure civili, ubi ſimul differentiæ illius inter filios & filias familias mentionem facit, tum ex principiis theologicis recte decidit. Nos, quantum ad ius civile, heic obſervare poſſumus, quod etiam mores germanorum cum iure romano hoc in caſu certo reſpectu conveniant, & quod ſecundum hos caſus etiam frequentius exiſtere poſſit, cum de iure germanico modus emancipationis, vel uti vocatur, quaſi emancipationis, multo facilior ſit. Semper enim apud germanos liberi ex parentum poteſtate dimitti ſolebant, ex quo vel *filii* res ſuas ſibi habere inciperent, atque ita paternæ domus pars eſſe deſinerent, vel *filiae* nuptiis parentum conſenſu contractis, in mariti tutelam trans-

transferrentur. Conf. Thomasius in diſſ. *de quaſi emancipat. germ.* §. 22. Heineccius *in elem. iur. germ.* Lib. I. t. VIII. §. 166. ſq. perill. de Selchow *in elem. iur. germ.* P. ſp. L. II. c. II. t. II. §. 500. Hinc ad liberorum vel *per ſeparatam œconomiam* vel per *nuptias* a domeſtica poteſtate liberatorum connubia conſenſus parentum iure legeque non fuit neceſſarius, id quod etiam hodienum obſervatur. Notandum vero ſimul, quod liberi emancipati, ſi iterum in domum ac poteſtatem parentum redierint, etiam rurſus obſtricti fiant, cum nova adſit ratio conſenſum parentum connubialem requirendi. Caſus hic haud raro contingit reſpectu *filiarum viduarum*, ſi hæ poſt mariti obitum *in patris matrisve* tutelam iterum ſe recipiunt. Diſſentiunt quidem in hoc argumento iuris conſulti, quorum *alii* filias, priori marito mortuo, in parentum poteſtatem recidere ſimpliciter adfirmant Romanus Tellerus *de deteriore fœminarum conditione in matrimonio contrahendo* th. 2. §. 13. de Ludewig in *diſſ. de connub. Imp.* diff. II. c. 8. §. 13. *alii* vero id fieri negant, Io. a Sande *deciſ. friſic.* L. I. t. VII. def. 5. At in hac quæſtione res omnis eo redit, utrum filia vidua res ſuas ſibi habere nec ad patrios lares redire malit? quo caſu, uti primis nuptiis e manu parentum exiit, ita ſui iuris exiſtens parentum directioni haud ſubiicitur: an vero ad domum paternam redierit? quo ipſo, imperio parentum domeſtico iterum ſe ſubiiciens, parentum in nuptiis ſecundis incundis auctoritatem agnoſcere tenetur; de qua re late diſſerunt I. H. Boehmerus l. c. L. IV. t. II. §. 13 - 16. & filius G. L. Boehmerus in cit. diſſ. c. IV. §. 71. Si iam reſpectu harum a liberis emancipatis celebrandarum nuptiarum inſpiciamus conſtitutiones noſtrarum eccleſiarum ſingulares, varias varie ſtatuentes deprehendimus; *aliae* I.) hactenus adlata principia ſervant, & in nuptiis liberorum e patria poteſtate dimiſſorum conſenſum parentum tanquam neceſſarium non requirunt; ſic ſæpe cit. edict. Boruſſ. §. 10. excipit hoc caſu filium emancipatum, verbis: „*welcher* ſui iuris, „ *und nicht mehr unter des Vaters Brodt*, „ *ſondern auſſer deſſen Gewalt iſt* „ & generaliter ſancit §. 12. „ *Wenn die Kinder bereits würklich* ſeparatam familiam „ *führen*, *und etwa ihren Ehegatten verlohren*, *auch darauf* ad ſecunda *vota zu* „ *ſchreiten entſchloſſen ſeyn*, *alsdann wird* „ *ihrer Eltern Rath und* Conſens *nicht* de „ neceſſitate *iedoch* de honeſtate *erfordert*, „ *daferne ſie nur an ehrliche und nicht an* „ *allzu ungleiche Partheyen ſich wieder verheyrathen.* „ Pariter etiam aliæ ordinationes hoc modo diſtinguunt, ex quibus tamen nonnullæ ad determinatam liberorum ætatem reſpiciunt, huiusque terminum hac in re tanquam modum ſolvendi patriam poteſtatem agnoſcunt. Sic *ordinatio eccleſ. Pomeraniae* aſſumit pro termino annum XXV. vid. Moserum *in corp. iur. eccl.* tom. I. p. 40. Alibi ad nuptias filiorum, XXIV. annis & filiarum, XX annis minorum, conſenſus parentum neceſſarius eſt. Vid. *Celliſche und Grubenhagiſche Kirchenordnung* de an. 1619. cap. 14. n. 7.

Aliae vero II.) ſine ulla diſtinctione etiam in nuptiis liberorum emancipatorum requirunt hunc conſenſum de neceſſitate. Uti *conſt. elect. ſaxon. eccleſ.* ad quam ipſe Gerhardus provocat, & noſtra *ord. in Würtemb.* verbis: „ *Welchemnach denn keine Kinder Söhn oder Töchter*, „ wes Alters die auch ſind, es ſey in der „ erſten, andern oder folgenden Verehligung *&c.* P. I. c. II. §. 1. & porro: „ Wir wollen auch, daſs die Kinder, „ ſie ſeyn gleich noch unter ihrer Eltern „ Gewalt, oder nicht *&c.* P. II. c. VI. §. 1.

Hæc

Hæc ultima iuris Saxon. & Würtemb. diſpoſitio moviſſe videtur CARPZOVIUM *in iurispr. conſiſt.* L. II. t. III. def. 49. & cum eo BRÜCKNERUM *in dec. matrim.* n. 79. & n. 114. ſqq. ut hi ſtatuerint, eſſe adeo theſin iuris communis, quod in terris evangelicis parentum conſenſus nulla ætatis vel emancipationis habita ratione neceſſarius ſit, ex eo, quod neceſſitas huius conſenſus ex præcepto divino de honorandis parentibus repeti ſoleat, cui etiam ſententiæ favet GERHARDUS. At, quilibet videt, rationem, propter quam cit. ordinationes neceſſarium requirunt hunc conſenſum, ex *reverentia* erga parentes deſumtam eſſe, quæ vero reverentia, uti in ſe obligationem producit ſaltim imperfectam, his conſtitutionibus particularibus mutata fuit in officium perfectum. Verum exinde non ſequitur, de iure communi hoc ita ſe habere, cum, quod ſupra iam probavimus, hoc ſolius patriæ poteſtatis rationem & reſpectum habeat, hac vero ceſſante etiam iura parentum perfecta ceſſent. Optime hæc CARPZOVII ſententia refutatur a G. L. BOEHMERO in cit. diſſ. c. IV. §. 74. qui rectiorem theſin ita format, quod in defectu conſtitutionum particularium, quibus imperfecta liberorum emancipatorum ad conſenſum paternum connubialem requirendum obligatio confirmata eſt, ſola æquitas naturalis illorum conſenſum in emancipatorum connubio neceſſarium non efficiat. Cum enim, inquit, ex *reverentiae praecepto* neceſſitas & obligatio civilis non oriatur, niſi idem legi civili ſit probatum, & inter proteſtantes eiusmodi lex univerſalis deficiat, quæ liberis emancipatis reverentiam erga parentes per modum coactionis iniungeret: ſecundum ius commune quoque nulla liberos emancipatos obligatio civilis adſtringit ad parentum ſententiam in nuptiis contrahendis explorandam. Unde nec nuptiæ nec ſponſalia emancipatorum, invitis parentibus contracta, pro nullis haberi poſſunt. Accedit, quod parentum conſenſus neceſſitas non ex reverentia & amore liberorum erga illos, ſed ex poteſtate in liberos iure germanico competente ſit deducenda.

Ad §. 94.

An tutorum curatorumve conſenſus ſit neceſſarius?

Quæ heic de conſenſu *tutorum & curatorum* expoſitis argumentis in utramque partem diſſerit GERHARDUS, etiam hodie varie accipiuntur a noſtris ſcriptoribus. Dantur enim nonnulli, qui etiam de iure communi hunc conſenſum tutorum vel curatorum ad nuptias pupillorum minorumve tanquam neceſſarium requirunt, quos inter eminet JENICHEN *in obſ. ſel. de neceſſario tutorum ſeu curatorum in ſponſalibus minorum conſenſu;* quæ tractatio adiecta eſt *meditationibus* LEYSERIANIS Vol. XI. Alii vero & quidem plurimi conſenſum tutorum vel curatorum tantum de honeſtate requirunt, idque ex iure romano recte evincunt. LAUTERBACHIUS *in coll.* L. XXIII. T. I. §. 21. LEYSERUS ſp. 291. med. 9. CARPZOVIUS L. II. Def. 44. Certum enim eſt, iure romano neque tutoris neque curatoris conſenſum ita neceſſarium fuiſſe habitum, uti ſcriptores a GERHARDO adlati perſuadere ſibi voluerunt. Quamvis enim magna apud romanos fuit tutoris auctoritas, tamen ea neutiquam eo fuit prolata, ut nuptiæ pupillorum ab ipſius arbitrio dependerent, & textus ille l. 6. D. *de Sponſal.* in contrarium adductus claris verbis diſponit, ut omnia ex *voluntate puellae* fieri debeant; ad quem textum recte obſervat GOTHOFREDUS, tutorem

rem neque conſtituere neque diſſolvere potuiſſe puellæ ſponſalia. Æque minus probat alterum argumentum de liberis patris furioſi, quod hi conſenſum curatoris adhibere debeant, cum adl. l. 25. C. *de nupt.* & cum ea conveniens l. 28. C. *de Epiſc. aud.* id tantum requirant, ut tales nuptiæ fiant præſentibus curatoribus, quorum vero præſentia non conſenſus interponendi cauſa neceſſaria habita fuit; id quod ex aliis legibus clare adparet, quæ disertis verbis diſponunt, curatoris conſenſum non eſſe neceſſarium, cum magis rei quam perſonæ detur. l. 20. D. *de rit. nuptiis. Sciendum eſt, ad officium curatoris non pertinere, nubat pupilla, an non: quia officium eius in adminiſtratione negotiorum conſtat. Et ita Severus & Antoninus reſcripſerunt, in haec verba: Ad officium curatoris adminiſtratio pupillae pertinet: nubere autem pupilla ſuo arbitrio poteſt.* Similiter ſancit l. 8. *in copulandis.* C. *de nupt.* a GERHARDO prolata. Quamobrem recte concludit LAUTERBACHIUS l. c. tutorum curatorumve conſenſum tantum de honeſtate requiri. At heic adplicationem iuris romani plane reiicit JENICHEN l. c. C. II. §. 3. & CARPZOVIUM admodum reprehendit, quod hic principia iuris romani ſecutus ſit; quamobrem ex iure germanico probare vult, quod ſecundum mores germanorum tutorum curatorumve conſenſus adeo neceſſarius fuerit, ut, ſi nollent conſentire, nuptiæ caſſæ, nullæ & irritæ fuerint, quas ſine ipſorum conſenſu inierant minores. Verum hanc ſuam theſin non ſatis probavit JENICHENIUS, licet enim ex lege *Saxonica* & *Salica* demonſtraverit, adhibitos fuiſſe tutores ad nuptias minorum, tamen ex his legibus eorum ius dirimendi tales nuptias neutiquam evincere poteſt, ſed potius fatetur, C. I. §. 7. n. a. GÆRTNERUM *in notis ad hanc legem Saxonum* §. IV. not. t. p. 76. probaſſe, quod tutoris diſſenſus non potuerit impedire tales nuptias. Cum itaque hoc modo deficiat univerſale principium de neceſſitate conſenſus tutorum, ex iure germanico deducendum, ſine dubio iuſta eſt concluſio ex iure romano, & iniuſta reprehenſio illa JENICHENIANA. Et profecto ex ſententia praxeos tutoribus vel curatoribus tanta autoritas non tribuitur, ſed de honeſtate ſolum requiritur eorum conſenſus, non autem de neceſſitate. BRÜCKNERUS hinc C. II. Dec. n. 76. recte obſervat, imparem & minorem eſſe tutorum auctoritatem quam parentum, & diſſenſum tutoris arbitrio iudicis æſtimandum eſſe, ubi ſimul *in append.* p. 146. ſententias variorum affert. Cæterum, quod ad ordinationes matrimoniales attinet, quarum plurimas magno labore probationis gratia contulit JENICHEN l. c. negari nequit, multas dari conſenſum tutorum & curatorum ſub *pœna nullitatis* requirentes. *Ord. polit.* POMERANIÆ de anno 1681. C. IX. eiusque *ord. Eccl.* apud MOSERUM l. c. P. I. p. 30. *Conſt. Matrim.* LÜNEBURGICA de a. 1733. *in denen Braunſchweig-Lüneburgiſchen Landes-Ordnungen und Geſetzen.* T. I. p. 941. *Conſt.* GUELPH. *in der renovirten Fürſtlichen Verordnung wegen verbotenen heimlichen Verlobungen de a. 1725.* teſte LEYSERO *291. m. 10* Pariter diſpoſitum iure SCHAUMBURGICO, *Schaumburg. Policey-Ordnung* Cap. IV. p. 31. & multis aliis ordinationibus & ſtatutis apud JENICHEN. C. I. Præprimis vero huc pertinet, quam ipſe GERHARDUS adfert, *ordin. noſtra Matrimonialis Würtemb.* hac in materia clare diſponens. P. I. C. II. §. 6. verbis: „ *Und was hier von der Kinder Gehorſam gegen den Eltern in Ehe-Verlobungen geordnet, das ſoll auch von denen minder-jährigen gegen ihren, von der Obrigkeit zugeordneten* Vormündern, *auch nächſten Anverwandten mit ſolcher Maſs verſtanden werden, daß wann die Pflegere ſonder-*

bah-

bühre, rechtmäſſige und wichtige Urſachen, in ihrer Vormunds-Kinder Ehe-Verſpruch nicht einzuwilligen hätten, ſo werden die Fürſtliche Ehe-Richter und Räth keine Ehe erkennen, hingegen aber auch denen Pflegern nicht geſtatten, etwann aus Eigennützigkeit, oder ſelbſt eigenen Privat-Widerwillen ihre erwachſene und zum Ehelichen Hausweſen tüchtige Pfleg-Kinder oder Verwandte von ehrlichen und verſtändigen Heurathen abzuhalten und zu verhindern.„ Ean-
n, quam ſupra ad §. 93. adſtruximus,
ervationem & heic repetere poſſu-
s; quod ſcilicet per ordinationes ita
nentes debitum reverentiæ, quod
illis & minoribus incumbit, tutori-
& curatoribus præſtandum muta-
r ſit in officium perfectum, & quod
hac ſola ratione deducendum ſit ius
oribus iure ſaltim particulari compe-
i, impugnandi ſponſalia prætermiſſo
rum conſenſu a minoribus contra-
Idem vero hoc tanquam principi-
univerſale reſpici nequit, cum
ltæ etiam ordinationes eccleſiaſticæ
ſenſum tutorum de honeſtate tantum
uirant, iisque ius ea annullandi ſpon-
a neutiquam concedant, ſed alio mo-
ſcilicet certis pœnis indictis, proſpi-
it. vid. *Conſtit. Eccl. Magdeburg.* de
1685. C. X. n. 5. *Churpfaelziſche Ehe- und Ehegerichtsordnung* T. VI. §. *im Fall aber &c. Sachſen-Coburgiſche Ordnung von Ehe-Sachen* de a. 1616. apud Moſerum P. I. p. 452. *Altenburgiſche Landes-Ordnung* P. I. C. VIII. Tit. I. §. *diejenigen Perſonen &c. ord. polit. Cellenſis* cap. XXX. §. 48. quæ conſtitutiones omnes tantum de *conſilio tutorum* adhibendo loquuntur. Aliis vero ordinationibus pœna ſtatuta eſt in eiusmodi ſponſalia, quæ ceteroquin manent valida. Iure *Sleswicenſi* a civitatis ſtatu excluduntur negligentes conſenſum tutorum, apud Cypræum *de iure connub.* c. 6. §. 9. 23. Aliæ vero dimidia vel quarta parte bonorum mulctant tales minores. *Fürſtl.* Oelsnische *Landesordnung* P. III. Art. X. Oppelische *Landesordnung* Art. XV. c. I. Jülichische *Policeyordnung* de a. 1563. tit. *heimliche Treu wider der Eltern Willen.* p. 17. plures alias ordinat. habet Ienichen l. c. Ex quibus omnibus ſponte ſequitur principium univerſale ex moribus noſtris neutiquam probari poſſe; ſed potius firmam eſſe theſin ſupra iam adſtructam, quod de iure communi & in defectu conſtitutionum particularium, tutorum vel curatorum conſenſus tantum de honeſtate requiratur, hisque non competat facultas ſponſalia vel nuptias minorum ob neglectum conſenſum dirimendi.

Ad §. 96.

equiratur nſus co- torum?

De conſenſu *fratrum aliorumque propinquorum* idem dicendum, quod vix occaſione tutorum adnotavimus. Competit enim ne-
fratribus, neque aliis propinquis
avo ad ſq. §. dicendi locus erit) po-
as aliqua in nuptiis fratrum ſororum-
dirigendis, ut hinc conſenſus eorum
matrimonii ſubſtantiam, validitatem
legitimitatem neutiquam requiratur, nec ſpretum eorum iudicium ipſis facultatem tribuat tales coniunctiones impugnandi; ſolius enim hac in re honeſtatis ratio habenda eſt, uti & de iure communi obſervant Schwederus *in conſil. Tubingens.* vol. VI. cons. IV. n. 34. Lauterbachius in coll. L. XXVI. t. II. §. 25. Carpzovius I. II. def. 46. Brücknerus L. II. n. 43. Dantur tamen nonnullæ ordinationes eccleſiaſticæ, quæ hunc propinquorum conſenſum etiam de neceſſi-

tate requirere videntur; ipſe Gerhardus provocat ad ordinat. noſtr. Würtemberg. quæ certe variis in locis etiam ad propinquos reſpicit. P. I. cap. I. §. un. verbis: „*ſeine* Sachen *nicht alſo anzuſtellen, daß er ſeinen künſtigen Ehegatten durch heimliches, hochſtraefſliches zuſammenſchlupfen den Eltern, Freunden heimlich abſtehle;* & l.c. C.II. §. 6. verbis: *auch* „ nächſten Anverwandten -- *verſtanden werden* „ ſic & iure *Lubecenſi*, quod ulterius adlegat Gerhardus, ita diſpoſitum eſt „*würde einer oder mehr ſo verwegen ſeyn, daß ſie eine Iungfrau -- verlobten, ohne Willen und Vollwort ihrer* „ nechſten Freunde, *ſoll er zur Straffe geben funffzig Marck, davon gehören der Iungfrau zwey Theil, und gemeiner Stadt der dritte Theil, dazu der Stadtwohnung verluſtig ſeyn* „ quæ lex iterum repetita eſt *in der Inhibition der wiederrechtlichen Ehelöbniſſe* de a. 1695. cuius obſervantiam tam ratione virginum quam maſculorum teſtantur Mevius in *comm. ad ius Lubec.* Art. V. & Steinius *in der gründlichen Abhandlung des Lübiſchen Rechts* P. I. §. 95. ſq. Huc etiam ex ſupra nominatis ordinationibus pertinent illæ, quæ mentionem faciunt *der nächſten Freunde oder Anverwandten.* Et negari nequit, eas ordinationes ita diſponentes iniquas non eſſe ſed adprobandas; quare & Brücknerus l. c. n. 76. ſq. eas probat, & has practicorum regulas adplicat: *matrimonia clandeſtina non favore, ſed odio, non praemio, ſed pœna, non adprobatione & confirmatione, ſed deteſtatione digna ſunt:* item: *tantus eſt favor matrimonium illegitimum diſſolvere, quantus eſt favor, matrimonium legitimum conſolidare.* At, quamvis forte propinquis hac vel illa ordinatione concedatur facultas conſentiendi vel diſſentiendi, tamen hoc non nimis extendendum eſſe, credimus, & potius ſtatuimus; iis nullam competere facultatem dirimendi nuptias tales invitis ipſis initas, niſi ea in tali lege ipſis expreſſis verbis conceſſa ſit; plane enim alia eſt ratio parentum, quam fratrum aliorumque propinquorum, quibus nulla tribui poteſt poteſtas, & præſertim nos in hac gravi materia cavendum eſſe putamus, ne facilis & nimis ampla datur occaſio impugnandi nuptias, cum id æque producat magna incommoda, ac magna illa libertas connubiorum. Referri huc debet alia a Brücknero adlata regula. *Non minus peccat, qui iungit non coniungendos, quam qui ſeparat non ſeparandos.*

Ad §. 97.

An Avi conſenſus ſit neceſſarius?

De conſenſu *Avi* ex iure romano recte argumentatur Gerhardus, additis ſimul rationibus theologicis ex præcepto de honorandis parentibus deſumtis, e quo obligationem nepotum avi conſenſum petendi evincit, & adeo iudicium avi tanquam maturius paterno præferendum ſtatuit. Cum autem hæc ratio magis ad reverentiam omnibus parentibus debitam reſpiciat, argumenta vero ex iure romano, ob mutatam patriæ poteſtatis indolem, uti ſupra demonſtratum fuit, non ſufficiant, examinandum nunc, quid ex moribus hodiernis circa conſenſum avi iuſtum ſit? Et quidem heic ſolicite diſtingui debet caſus, an parentes primi gradus adhuc vivant, nec ne? Priori in caſu ſine dubio prævalet conſenſus parentum, & liberi eorum non ita adſtricti ſunt ad conſenſum avi, quia huic, quamdiu liberi in patris vel matris poteſtate ſunt conſtituti, nullum in nepotes competit ius, ideoque nulla nuptiarum dirigendarum poteſtas. Iure enim germanico filii, ſeparatam œconomiam inſtituentes, e poteſtate parentum ex-

exeunt, nec ex iis ſuſcepti liberi vel hoc reſpectu nepotes ſubiunt avi imperio domeſtico. Altero vero in caſu, ſi parentes deficiunt, utroque parente mortuo, vel matre ad ſecunda vota tranſeunte, iterum diſtinguendum, an nepotes ex moribus huius vel illius loci recidant in poteſtatem avi, an vero ſui iuris maneant. Et priori in caſu, ſubeſt fundamentum illius poteſtatis, quam olim nonnullæ leges antiquæ germanorum, referente G. L. Boehmero *in diſſ. cit.* C. II. §. 51. not. y. deficientibus parentibus dederunt avo paterno: poſteriori vero caſu, ſi nepotes non ſint ſubiecti huic poteſtati, ſolum reverentiæ officium ipſis incumbit, quod reſpectu omnium aſcendentium paterni & materni generis, avorum aviarumque æquali modo obligationem nepotibus imponit imperfectam, qua vero poſthabita ſponſalia eorum nullitate non laborant; quamvis all. de Ludewig in *diſſ. de connub. imperio* Diſſ. II. C. X. principium illud romanum, *ne invito heres agnoſcatur*, ita huc adplicare ſtudeat, ut aſcendentibus maius tribuat ius in dirigendis deſcendentium nuptiis; quod etiam agnoſcere videntur Carpzovius l. c. Def. 45. & Brücknerus l. c. C. II. n. 75. qui ſtatuit, ſponſalia ſine conſenſu avi & aviæ poſt mortem parentum primi gradus contracta reſcindi poſſe. Et verum eſt horum ſententiam defendi poſſe ex iurium particularium ſanctionibus, cum dentur ordinationes, quibus aſcendentium conſenſus parentibus mortuis de neceſſitate & ſub pœna nullitatis requiritur. Cit. *edict. Boruſſ.* §. 7. verbis: „*der Eltern*, *und wo die nicht mehr vorhanden*, *des Grosvaters und der Grosmutter &c.* Cit. *conſt. Luneburgens.* „*zuforderſt ihrer beyderſeits Eltern*, *und wenn die nicht mehr im Leben*, *ihrer Gros-Eltern.*„ Item *Ordin. Würtemberg.* P. I. cap. II. §. I. *Verwiſſen und Willen ihrer Eltern*, *und da die nicht vorhanden*, *des Grosvaters und Grosmutter &c.* & P. II. cap. VI. §. I. *welches wir dann auch auf Grosvätter und Grosmütter*, *wann Vater und Mutter verſtorben*, *wollen verſtanden haben.*„ Cæterum heic notandum, quod in iis ordinationibus, quæ aſcendentium expreſſam mentionem non faciunt, tamen hi aſcendentes tacite ſubintelligantur ſub vocabulis *der Eltern* vel *der nächſten Anverwandten.* Obſervatio enim Gerhardi, quod ſub parentibus in ſacra ſcriptura etiam intelliguntur aſcendentes, etiam noſtris moribus convenit; uti id ex antiquis moribus iam teſtatur Hier. Bignonius *in not. ad Marculfi* form. apud Baluzium T. II. p. 937. *parentum* appellatione quoslibet *proximos vel conſanguinitate iunctos* deſignari. Cf. Boehmerus in cit. diſſ. c. II. §. 51. not. 9.

Ad §. 98.

An pater ſuum conſenſum iterum revocare queat?

Diviſioni conſenſus parentum in *generalem*, *ſpecialem & individualem*, aliam addere poſſumus conſenſus huius ſpeciem, quam ſuperfluam non iudicamus, conſenſum nempe parentum *conditionatum*. Sæpius enim accidit, ut parentes a liberis rogati non ſtatim pure conſentiant, ſed ob varias circumſtantias hac vel illa conditione ſuam circumſcribant voluntatem. Ponamus patrem filiam ſuam promittere Titio iuveni, ea conditione, ſi Titius munere aliquo fungatur; & iam quæritur tali in caſu, qualem effectum habeat hic conſenſus patris conditionatus, & *an pater ſuum conſenſum iterum revocare queat?* Duplex heic caſus adſumi poteſt, aut conditio hæc adhuc pendet, aut iam exiſtit. Priori in caſu conditione ſcilicet pendente ſponſalia quidem in proprio ſenſu nondum contracta eſſe, cen-

tum quidem eſt, at, cum partes inter ſe tamen ſint obligatæ ad *eventum* expectandum, etiam pater interim conſenſum ſuum revocare nequit, niſi appareat, conditionem deficere. Arg. l. 8. D. *de peric. & com. rei vend.* Multo minus vero altero in caſu recedere poteſt pater, ſi conditio exſtiterit vel adimpleta ſit, cum iam conſenſus tanquam purus reſpiciatur, in omnibus enim negotiis conditionatis id obſervatur, ut conditio exiſtens retrotrahatur in tempus contractus; l. 7. D. *de contr. emt.* l. 11. §. 1. D. *qui potiores in pign.* ubi Cajus inquit: *cum ſemel conditio exſtitit, perinde habetur, ac ſi illo tempore quo ſtipulatio interpoſita eſt, ſine conditione facta eſſet.* Accedit & hæc gravis ratio, quod liberi antea ſub conditione deſponſati iam habeant *ius quaeſitum* ex conſenſu paterno ſemel dato, quod ius pater per ſuam pœnitentiam tollere nequit, ita ut eius diſſenſus poſt exiſtentem talem conditionem non amplius in iudicio eccleſiaſtico attenderetur; uti enim nemo conſilium ſuum in alterius iniuriam vel detrimentum mutare poteſt l. 75. D. *de reg. iur.* c. 33. *de reg. iur.* in 6to ita & patris inconſtantia vel varietas in liberorum præiudicium tendere nequit. Havemannus *in gamologia* L. I. t. IV. poſ. I. §. 3. Tota hæc materia optime illuſtrari poteſt ſingulari quodam caſu, quem ex Brücknero *dec. matrim.* cap. III. ubi latiſſime eum exponit, breviſſimis adponamus: Nobilis quidam mortuo ſuo avunculo uterino viduam eius ambiit, & re adhuc integra patrem ſuum de conſenſu ad hoc matrimonium dando decenter interpellavit. Pater ab initio hoc coniugium propter nimiam affinitatis propinquitatem ſerio diſſuaſit; quia tamen filius a propoſito deſiſtere noluit, illud denique ipſius arbitrio reliquit pater ſub ea conditione, ſi diſpenſationem impetrare poſſet. Quo facto hic filius, poſtquam ſimul nonnullas facultates tam theologorum quam iuriſconſultorum conſcientiæ ſervandæ cauſa conſuluit, etiam a principe ſuo deſponſationem petitam obtinuit. At deinceps pater nihilominus diſſentire maluit & cauſam deſeruit, quare etiam hoc ius revocandi conſenſum ſemel datum patri iure meritoque denegatum, & filio conſummatio huius matrimonii permiſſa fuit. Argumenta in utramque partem ventilata cum integris actis huc pertinentibus profert Brücknerus l. c. Quibus ita expoſitis ſine dubio quæſtio ſupra propoſita negari poteſt, & patri ideo non competit ius conſenſum ſemel ſub conditione datum iterum revocandi. Aliter vero res ſe haberet, ſi pendente vel etiam exiſtente conditione nova eveniret cauſa eaque iuſta, quam pater antea non ſcivit, & ob quam conſenſum datum revocare vult, quo caſu ſine dubio diſſenſus paterni maior ratio habenda eſt. Vid. Brücknerum l. c. n. 13.

Ad §. 99.

Aliae quaeſtiones. I.) de patre captivo.

Quæſtioni; *an in quibusdam caſibus nuptiae liberorum ſine conſenſu parentum contractae valeant?* quam Gerhardus generaliter tractat, & prolatis aliorum ſententiis recte reſolvit diſtinguendo inter rigorem iuris & æquitatem; ſpeciales aliquas haud otioſas adiungamus quæſtiones. I. *De patre captivo*, quæritur, *an & quomodo ſine illius conſenſu nuptias inire queant liberi?* cuius quæſtionis expoſitio certe inanis non eſt, cum & hodie caſus exiſtere poſſit, ſi nempe pater bello captus ab hoſtibus detineatur, liberi vero ipſius in matura ætate ſint conſtituti, & nuptias adpetentes libenter conſenſum patris adhiberent, hac ratione vero impediti. Sine dubio hoc in caſu impedimentum iſtud in præiudicium li-

bero-

rum converti nequit, cum alias ſi-
ſorum culpa nuptiæ impedirentur,
ſolute neceſſarius eſſet patris conſen-
Clare vero hic caſus deciditur legi-
Romanis. Quamvis enim iure Ro-
o antiquo liberi hoc in caſu non fa-
contrahere potuiſſent connubia, ſed
um parentis expectare, ſuasque nu-
differre deberent ex ea ratione,
l patris captivitate poteſtas illius non
ſa ſed tantum ſuſpenſa crederetur,
a patre redeunte talia connubia ſine
nſu ipſius contracta rumpi potuiſ-
, §. 5. *inſt. quib. mod. patr. pot. ſolv. Si
ſtibus captus fuerit parens, quamvis
s hoſtium fiat, tamen pendet ius libero-
propter ius poſtliminii; quia -- reverſus
liberos habebit in poteſtate.* & l. 22.
capt. & de poſtlim. §. 2. verbis: *Nam
hominum, quorum patres in hoſtium
ate ſunt, in pendenti eſſet: reverſo qui-
patre, exiſtimatur nunquam ſuae po-
is fuiſſe.* Tamen ab hoc rigore iuris
qui receſſerunt leges Romanorum no-
s. Cum enim hoc modo nuptiæ li-
rum nimis impedirentur, reipubli-
omanæ vero, nuptias magis pro-
ri quam impediri, potiſſimum in-
et, generalis iam firmata fuit in L.
& Papia Poppaea ſententia: *poſtu-
nuptiarum utilitatem, ne quod omnino
mpedimentum ſtrueretur;* quam ſen-
am iuris conſultus TRYPHONINUS ad
caſum adplicat & nuptias liberorum
patris captivi conſenſu permiſſas eſ-
firmat; in l. 12. §. 3. ff. de *Captiv.
ſtlim. nec mirum*, inquiens, *quia il-
emporis conditio neceſſitasque faciebat,
blica nuptiarum utilitas exigebat.* Id
etiam intuitu temporis, ex quo pa-
n captivitatem detruſus fuit, ita de-
inabatur, ut poſt effluxum *triennium*,
pater captus erat, plenum & liberum
connubii inſcio etiam patre conceſ-
fuerit liberis. *Is, cuius pater ab hoſtibus captus eſt, ſi non intra triennium revertatur, uxorem ducere poteſt;* verba ſunt ULPIANI *in l. 9.* ff. *de Ritu nupt. Triennio* hoc autem adhuc *durante* filius quidem ducere poterat uxorem, at non niſi cum ea reſtrictione, ut cum tali perſona nuptias contrahere deberet, *cuius conditionem patri non eſſe diſplicituram* probabile eſſet, nam ſi cum femina propudioſa vel gente ac dignitate paterna indigna ſe coniungeret, iniuſtum habebatur matrimonium. Clare hoc ſtatuit IULIANUS in l. 11. ff. eod. tit. *Si filius eius, qui apud hoſtes eſt, ante triennium captivitatis patris uxorem duxit, vel ſi filia nupſerit: puto recte matrimonium vel nuptias contrahi: dummodo eam filius ducat uxorem, vel filia tali nubat, cuius conditionem certum ſit patrem non repudiaturum.* Tota itaque hæc iuris Romani ſententia eo redit, ut ante triennium elapſum ex conſenſu patris captivi præſumto nuptias inire poſſent liberi, poſt triennium vero liberis nuptiæ ſimpliciter eſſent permiſſæ, nulla præſumti conſenſus paterni habita ratione. Cf. G. L. BOEHMERUS in diſſ. cit. C. I. §. 40. 41.

Eadem etiam II. *de patre abſente* dici poſſunt, cuius conſenſus æque minus haberi poteſt, ac captivi, ſi nempe ignoratur, ubi commoretur. Quamobrem etiam cit. l. 10. & 11. ff. *de Ritu nupt.* idem diſponunt de patre abſente, & ſine dubio ex paritate rationis caſum captivitatis ad caſum abſentiæ paternæ transferunt, uti latius evincit cit. BOEHMERUS §. 41. Quæ omnia etiam hodie adplicari poſſe, nos non dubitamus, & tali in caſu abſentiæ, vel captivitatis patris, id ſaltim a liberis obſervandum eſſe iudicamus, ut iudicem eccleſiaſticum adeant, & hoc in caſu etiam tam huius decreto quam etiam conſilio propinquorum maiorem ob ſecuritatem utantur. Sic etiam alio in caſu III. *Si pater furioſus ſit*, eius conſenſus

fruſtra requireretur, cum conſentire non poſſet, quamobrem etiam de iure Romano ſponſalia vel nuptiæ liberorum, quibus furioſi vel mente capti patris conſenſus deeſt, clandeſtinitatis non arguuntur; *pr. Inſt. de nupt.* l. 25. C. de nupt. BRÜCKNERUS *de ſpons. cland. iurat.* th. 18. Id ſaltim requirebatur LL. Rom. ut ſi avus ſuperſtes eſſet, huius conſenſus adhiberi debeat. l. 9. ff. de *Ritu nupt.* in princ. quod LAUTERBACHIUS *in coll.* L. XXIII. t. II. §. 30. etiam ad eum caſum extendit, ſi liberi tales in avi poteſtate non ſint conſtituti, quod vero magis noſtris quam Romanorum moribus convenire videtur, uti ex hactenus dictis de conſenſu reliquorum propinquorum deficiente patre clarum eſt.

CON

CONSPECTVS LOCI,

CAPITVM, SECTIONVM ET RELIQVORVM CONTENTORVM, IN TOMO HOC XVI. OCCVRRENTIVM.

CAPVT X.

de pugnantibus cum coniugio.

Ratio *ordinis* ac tractandorum indicatur. §. CCCCLXXXIV.

Pugnantia cum coniugio recenſentur, ad *quatuor* generales *claſſes* revocata,

I.) ratione *cauſæ efficientis*, §. CCCCLXXXV.

1.) *primariæ*, quæ eſt Deus

A.) *vituperationes* huius ordinis, ſexusque muliebris.

B.) errores hæreticorum, quibus *dignitatem* coniugii, a *divina* pendentem *inſtitutione* labefactarunt.

C.) *prohibitio* coniugii.

D.) deteſtatio *ſecundarum* nuptiarum.

2.) *ſecundariæ* & *propinquae*,

A.) error, qui *parentum conſenſum* neceſſario requiri negat.

B.) omnia, quæ vel *iudicii integritati*, vel *voluntatis libertati* adverſantur.

3.) *antecedentis*, *diſponentis* & *præparantis*, temeraria repudia.

II.) ratione *materiæ*, §. CCCCLXXXVI.

1.) *polygamia* ſimultanea.

2.) *inceſtus*.

3.) erroneæ *pontificiorum* opiniones de *gradibus prohibitis*.

III.) ratione *formæ*, §. CCCCLXXXVII.

1.) *vagæ libidines*.

1.) *impurus* cœlibatus.

3.) *concubinatus*.

4.) *adulterium*.

5.) *anabaptiſtica* uxorum communio.

6.) divortium *illegitimum*.

IV.) ratione *finis*, §. CCCCLXXXVIII.

error *pontificiorum*, quo coniugium *vere & proprie ſacramentum* eſſe ſtatuunt.

Cum plurimæ harum rerum, quæ pugnant cum matrimonio, facilem habeant explicationem ex *ſuperioribus*, *tria* duntaxat capita uberius pertractantur, videlicet 1.) de *cœlibatu*, 2.) de *concubinatu*, 3.) de *divortio*.

SECTIO I.

de coelibatu.

A.) Cœlibatus etymologia & homonymia enarratur. §. CCCCLXXXIX.

B.) *Quæſtiones duæ* principales de cœlibatu proponuntur,

I.) *An & quatenus* cœlibatus *coniugio* ſit *præferendus*? §. CCCCXC.

Huius quæſtionis explicatio ſequentibus continetur *propoſitionibus*:

1.) cœlibatus *purus* & *caſtus* in hominibus ad eum *idoneis non* eſt *improbandus*.

Hæc theſis criminationibus *Iudæorum*, ac quorundam *gentilium* oppoſita

α.) *probatur*,

a.) ex manifeſtis *ſcripturæ dictis*, *Matth.* XIX, 12. 1. *Cor.* VII, 2. *Eſ.* LVI, 4.

b.) ex probatis eorum *exemplis*, qui ſtatum vitæ *cœlibis* amplexi ſunt.

c.) ex cœlibatus *commodis*.

d.) ex *imperatorum* conſtitutionibus.

e.) ex *patrum* ſuffragiis.

β.) *defenditur*, §. CCCCXCI. ab *obiectionibus* deſumtis

a.) ex *Gen.* II. 18.

b.) ex 1. *Cor.* VII. 8.

c.) ex 1. *Tim.* V. 14.

2.) Cœlibatus *abſolute & in ſe bonum opus non eſt*, ſed boni operis *ſtatus*, & ex eorum genere, quæ ad aliud referuntur. §. CCCCXCII. Hoc

α.) oſtenditur

a.) ex ipſius *cœlibatus* natura.

b.) ex regula *apoſtolica*, 1. Cor. VII. 36.

c.) ex *veterum* doctrina.

β.) adplicatur ad *redarguenda immodica cœlibatus encomia*. §. CCCCXCIII.

3.) cœlibatus non niſi in perſonis *idoneis* probandus. §. CCCCXCIV. Hæc theſis

α.) demonſtratur.

a.) ex adſertione *Chriſti*, *Matth.* XIX. 11.

b.) ex diſputatione *apoſtoli*, 1 *Cor.* VII.

c.) ex determinatione *temporis* & *ætatis*.

β.) opponitur *pontificiæ* cælibatus religioni. §. CCCCXCV.

4.) cœlibatus non eſt laudandus cum *contumelia coniugii*. §. CCCCXCVI. quod

α.) adſeritur *ſcripturæ ſacræ* piorumque *veterum* dictis.

β.) opponitur, §. CCCCXCVII.

a.) erroribus *veterum hæreticorum*.

b.) incommodis *Tertulliani* & *Hieronymi* dictis,

c.) *pontificiis*. §. CCCCXCVIII.

5.) cœlibatus quatenus coniugio præferendus ſit, ex *ſacra ſcriptura*, & quidem ex *propria huius doctrinæ ſede* deducendum. §. CCCCXCIX.

α.) ex loco 1. *Cor.* VII adferuntur rationes, *cauſam finalem cœlibatus* continentes; q. ſ.

a.) *neceſſitas*, ſive diſcrimen perſecutionum.

b.) maior *vitæ tranquillitas*.

c.) maior *ſerviendi Deo opportunitas*; qui tertius cœlibatus finis uſusque etiam oſtenditur ex verbis ſervatoris, *Matth.* XIX, 12. §. D.

β.) Repelluntur

a.) immodica *cœlibatus encomia*, quæ apud veteres interdum occurrunt. §. DI.

b.) *pontificiorum* clamores, quod cœlibatus ſit *opus* quoddam *ſupererogationis*, ſive ſatisfactio peccatorum maxima & meritum regni cœlorum. §. DII.

6.) in cœlibatu eligendo vigere debet *recta intentio*, *doni* cuilibet dati *exploratio*, & diligens *omnium circumſtantiarum conſideratio*. §. DIII.

7.) *Nullus cælebs*, etiamſi caſtiſſime vivat, *coniugibus ſeſe præferat*. §. DIV.

II.) An ad cœlibatum ſuſcipiendum quidam homines vel *voto aliquo ſpontaneo*, vel *lege eccleſiaſtica adſtringi* poſſint ac debeant? §. DV. Hæc quæſtio explicatur propoſito *theoremate generali*, *votum cælibatus*, quod in *papatu* hodie viget, non ſolum *ἄγραφον* eſſe, ſed etiam *ἀντίγραφον*.

I.) *Demonſtratur*, votum cœlibatus, quod in *papatu* hodie viget, *fundamento ſacrarum literarum deſtitui*, ſeu *ἄγραφον* eſſe, quia divinum *mandatum*, probatum *exemplum*, *promiſſumque* ſingulare ei deſit. §. DV. DVI.

A.) Notatur, quæſtionem heic eſſe *non* de votis *in genere*, ſed de voto *cœlibatus*.

B.) Excutiuntur *contraria pontificiorum argumenta*, deſumta

α.) ex *vet. teſt.* Proferunt enim

a.) exemplum *Jephtæ*, qui filiam ſuam *perpetuæ virginitati* devoverit. Jud. XI. 39. §. DVII. Hinc.

aa.) recenſentur diverſæ *de voto Jephtæ* opiniones,

* quarum patronos plures commemorat nota *editoris*.

bb.) oſtenditur, ſi vel eorum ſententia ſumatur, qui Jephtæ filiam *perpetuæ virginitati devotam* exiſtimant,

* *Editore* in notis ſuffragante, non tamen ex ea votum cœlibatus ſtabiliri.

b.) exemplum Raziæ, 2. Maccab. XIV. 38. §. DVIII.

β.) ex *novo teſtam*;

a.) *Matth.* XIX. 12. §. DIX.

* Bellarmini obiectionem, ex hoc loco petitam, *editor* adiecta obſervatione exinde diluit, quod verba ſervatoris *nudam* duntaxat factorum quorundam *recenſionem* contineant, temporis iſtius ſectæ, cui *Eſſenorum* nomen adcommodatam; nihil vero *adprobent* ſive *præcipiant*. Alia *editoris* nota, Origenis *ſemet* ipſum *evirantis* factum, adductis Eusebii verbis diiudicat, inſimulque non nihil ſubiicit de ſuperſtitione, *iam ante* Origenis *tempora* invaleſcente, qua non pauci effato illo Chriſti adeo ſunt abuſi, ut ſe ipſos evirarent.

b.) *Luc.* I. 34. §. DX. Copioſe heic agitur, de *voto virginitatis*, quod *Maria* dicitur emiſiſſe, obſtante quidem ipſius *deſponſatione*.

c.) *Act.* XXV. 9. §. DXI. reſpondetur, non *hoc* tanquam ſingulare com-

commemorari, quod *Philippo* quatuor *virgines* filiæ fuerint, ſed quod virgines *prophetantes*.

d.) 1 *Cor.* VII. 37. §. DXII. diſcrimen conſtituitur inter *firmum* quoddam *propoſitum*, & *votum pontificium*. Illud *conditionem* habet, hoc *omnem* matrimonii ineundi poteſtatem excludit; illud *fine* ſuſcipitur *recto*, hoc *perverſo*, ut videlicet ſit ſatisfactio pro peccatis.

e) 1. *Tim.* V. 11. §. DXIII. DXIV.

aa.) oſtenditur, per πρωτην πιςιν, quam viduæ illæ dicuntur irritam feciſſe, non intelligi *pontificium* cœlibatus votum, ſed apoſtaſiam a chriſtiana religione, & peccata contra conſcientiam, per quæ fides in baptiſmi ſuſceptione Deo data, frangatur atque violetur.

bb.) Bellarmini exceptiones ſolvuntur. §. DXV.

γ.) quæ Bellarminus ex conciliis, pontificum & imperatorum decretis, patrumque ſcriptis pro adſtruendo cœlibatus voto adfert, breviter repelluntur §. DXVI.

2.) confirmatur, votum cœlibatus, *pontificiis* ſolemne, *ſcripturæ ſacræ adverſari*: & multis quidem modis:

A.) ratione *cauſæ efficientis*. Nam ſuſcipiunt vota cœlibatus vel exigunt etiam

α.) a perſonis, in *ætate* adhuc *immatura conſtitutis*; §. DXVII. cui praxi pontificiæ opponitur

a.) dictum *apoſtolicum*, 1. *Tim.* V. 9. §. DXVII. DXVIII.

b.) graviſſimum *periculum*. §. DXIX.

c.) *conſequens abſurdum*.

d.) *primitivæ eccleſiæ* iudicium. &c.

Bellarmini argumento, quod etiam *iunioribus perpetuam liceat* vovere continentiam, confelluntur §. DXX.

β.) a *liberis*, *parentum poteſtati* adhuc *ſubditis*. §. DXXI.

a.) proferuntur argumenta *ſcripturæ* contraria.

b.) Bellarmini rationes atque exceptiones retunduntur. §. DXXII.

γ.) a *deſponſatis*. §. DXXIII.

δ.) a coniugatis.

ε.) ab *ineſcatis & ſeductis*.

ζ.) a *coactis* ad cœlibatum.

η.) a *ſacerdotibus*.

θ.) a viventibus in *otio*.

B.) ratione *materiæ*; quia papale cœlibatus votum in perſonis *continentiæ dono non inſtructis* eſt *impoſſibile*. §. DXXIV. probatur itaque, *continentiæ donum* non commune eſſe, ac in arbitrio & poteſtate uniuscuiusque poſitum, ſed *ſpeciale*, ſequentibus fundamentis.

α.) ex dicto *Chriſti*, *Matth.* XIX. 11. §. DXXV.

a.) vis huius argumenti oſtenditur. &c.

b.) obiectiones Bellarmini diſſolvuntur. §. DXXVI. DXXIX.

β.) ex loco *apoſtolico*, 1. *Cor.* VII. tanquam propria huius doctrinæ ſede. §. DXXX.

a.) demonſtratio proponitur.

b.) quæ Bellarminus regerit, confutantur. §. DXXXI - DXXXVI.

γ.) ex 1. *Tim.* V. 9. ſeq. §. DXXXVII.

δ.) ex dictis *patrum*. §. DXXXVIII.

ε.) ex ipſa *experientia*. §. DXXXIX.

C.) Ratione *formæ*. Nam papale cœlibatus votum *pugnat cum libertate chriſtiana*; ubi *pontificii* ipſi ſe redarguere videntur, cum cœlibatum *conſiliis evangelicis* adnumerant. §. DXL. DXLI.

D.) ratione *finis*, quia cœlibatum eligunt *pontificii*, ut *pro ſuis & aliorum peccatis* hac ratione *ſatisfaciant*, ac *vitam æternam* ſibi aliisque *promereantur*. §. DXLI.

E.) ratione *obiecti*, dum non Deo ſolum, ſed etiam *ſanctis* eum voveri poſſe diſputant. §. DXLIII.

F.) ratione *adiuncti*, quod in *otioſæ lautæque vitæ* ſtatum votarios ſuos collocant. §. DXLIV.

G.) ratione *effecti*, quod ex cœlibatus voto *abſolutam a matrimonio abſtinendi neceſſitatem* conſequi ſtatuant. §. DXLV.

Explicatur heic quæſtio, an *liceat matrimonium contrahere poſt votum*? §. DXLVI.

α.) Adductis iuſtis *cautelis*, *demonſtratur*, *licere* illis, qui *continentiæ dono* prorſus *ſe carere* animadvertant, propter uſtiones perpetuas & præſentiſſimum fornicationis periculum, matrimonium contrahere;

a.) a voti huius *conditione*, §. DXLVII.

b.) ab *apoſtolico* decreto. 1. Cor. VII. 2. 9. §. DXLVIII.

c.) ab ipſa *pontificis diſpenſatione*. §. DXLIX.

d.) a *neceſſitate*, qua homines iſti conſtricti ſunt. §. DL.

e.) a *conciliorum* definitione. §. DLI.

f.) a *patrum* ſuffragiis. §. DLII.

β.) *pontificia contra nuptias votariorum* argumenta excutiuntur, petita

a.) ex voti *obligatione*. §. DLIII.

b.) ex *apoſtolica* comminatione. 1. Tim. V. 12.

c.) ex votariorum cum *Chriſto* deſponſatione.

d.) ex *patribus*. §. DLIV.

SECTIO II.

de concubinatu.

I. *Generatim* agitur

1.) de concubinatu *patriarcharum* in *vet. teſt.* §. DLV. Horum concubinas non impura fuiſſe ſcorta monetur, ſed veras ac legitimas uxores, verumtamen *ſecundarias*, quæ adfectu quidem maritali, ſed ſine legalibus inſtrumentis privatim ducerentur.

2.) de concubinatu *ſecundum ius civile*, ſeu *romanum*. §. DLVI

3.) de diverſis circa concubinas decretis *in iure canonico*, quorum

A.) ſpecimina, §. DLVII.

B.) interpretationes *variæ ac diſcrepantes* adferuntur. §. DLVIII.

II. *Speciatim* probatur, in *eccleſia chriſtiana* concubinatum *non eſſe tolerandum*, §. DLIX.

1.) ob *divinum* coniugii legitimi *inſtitutum*.

2.) ob manifeſtum dictum *apoſtolicum*, Hebr. XIII. 4.

3.) ob *ſcandalum* publicum.

4.) ob concubinatus *principium*.

5.) ob *Chriſti* interdictum.

6.) ob *veteris & purioris eccleſiæ* conſenſum.

SECTIO III.

de divortio.

Monetur, coniugio adverſari *divortium*; & or *do tractandorum* de eo proponitur. §. DLX.

ARTICULUS I.

De Onomatologia divortii.

Notatur *divortii*

I. ἐτυμολογια. §. DLXI.

II. ὁμωνυμια.

III. συνωνυμια. §. DLXII.

ARTICULUS II.

De pragmatologia divortii.

MEMBRUM I.

An ſit divortium in novo teſtamento.

Formato *quæſtionis ſtatu*, ubi monetur, quæri de matrimonio in *nov. teſt. fidelium conſummato*, eiusque *quoad vinculum* diſſolutione, propter adulterium *quodlibet* inſtituenda. §. DLXIII. *adfirmans* ſententia, ſcilicet *fieri poſſe divortium*, probatur atque defenditur.

I. *Adfirmantium* argumentorum *ſex* producuntur *claſſes*.

1.) perſpicua *ſcripturæ teſtimonia*, enunciata

A.) ab ipſo ſervatore noſtro *Ieſu Chriſto*, *Matth.* V. 31. & XIX. 9. cuius probationis vis

α.) explicatur, §. DLXIV.

β.) adverſus *Bellarmini* detorſiones adſtruitur §. DLXV - DLXIX.

B.) ab *Apoſtolo Paulo*. 1 Cor. VII. 10 - 15. §. DLXX.

α.) momenta dicti evolvuntur.

β.) *Bellarmini* exceptiones enervantur §. DLXXI.

2.) *rationes* variæ; nimirum

α.) adulterii conditio. §. DLXXII.

β.) conſecutiones abſurdæ. §. DLXXIII.

γ.) hypotheſes *pontificiæ*. §. DLXXIV.

3.) *conciliorum decreta*; § DLXXV.

α.) adducta a CHEMNITIO, qui provocat ad *Neocæſarienſe* & *Milevitanum*.

β.) aucta a GERHARDO, §. DLXXVI.

4.) *imperatorum reſcripta*. §. DLXXVII.

5.) *patrum* ſententiæ, ut ORIGENIS, HIERONYMI, AMBROSII, POLLENTII, LEONIS, §. DLXXVIII. aliorumque a GERHARDO adductorum, §. DLXXIX.

6.) ipſorum *adverſariorum ſuffragia*; §. DLXXX.

α.) *pontificum* decreta.

β.) *conciliorum* definitiones, in *iure canonico* adprobatæ.

γ.) *patrum* dicta, in iure canonico adprobata.

δ.) *ſcriptorum recentiorum* teſtimonia.

II. *Antitheſis pontificiorum* examini ſubiicitur.

1.) *Criminationes* noſtris, ut LUTHERO, MELANCHTONI, BRENTIO, CHEMNITIO illatæ, repelluntur, §. DLXXXI.

2.) *Argumenta pontificiorum* expenduntur, in tres diviſa *claſſes*, quas efficiunt

A.) *Scripturæ* dicta,

α.) *Matth.* V. 32. §. DLXXXII.

β.) *Marc.* X. 11. §. DLXXXIII.

γ.) *Rom.* VII. coll. 1 *Cor.* VII. 29. §. DLXXXIV - DLXXXVI.

δ.) 1 *Cor.* VII. 10. §. DLXXXVII.

B.) *Traditio*; §. DLXXXVIII. DLXXXIX.

C.) *Rationes*, petitæ

α.) ex *coniugii* natura, quæ unionem Chriſti cum eccleſia *indiſſolubilem* ſignificet. §. DCX.

β. ex

β.) ex incommodis, in *liberos* redundantibus. §. DXCI.

γ.) ex conſequente *repudiorum multitudine* §. DXCII.

δ) ex *abſurdo*. §. DXCIII.

ε) ex conformitate cum *moribus gentilium*. §. DXCIV.

MEMBRUM II.

De cauſis divortii.

I. Enarrantur *variæ* divortii *cauſſæ*

1.) ex hiſtoria *politiæ iudaicæ*, §. DXCV.

Quatenus divortium in *vet. teſt conceſſum* fuerit, diſputatur contra *Bellarminum*, §. DXCVI.

2.) ex hiſtoria *aliarum gentium*. §. DXCVII.

3.) ex hiſtoria *Romana*. §. DXCVIII.

4.) ex *iure civili*. §. DXCIX.

5.) ex *iure canonico*. §. DC.

II. *Vera* & genuina ſententia ex *verbo Dei* proponitur, quippe quod *non niſi unicam cauſam divortii proprie* ſic dicti agnoſcit, videlicet *adulterium* §. DCI.

Hoc, propoſito *quæſtionis ſtatu*

1.) probatur

α.) ex Chriſti inſtructione, *Matth.* V. 32. §. DCII.

β.) ex vinculi coniugalis obligatione. §. DCIII.

γ.) ex adulterii conditione.

δ) ex ſufficienti enumeratione.

ε) ex veterum ſententiis.

2.) *defenditur* contra *antitheſin*

A.) *veterum* quorundam *hæreticorum*, & eccleſiæ *græcæ*. §. DCIV.

B.) quorundam *canonum*.

C.) quorundam *theologorum* ac *iuris conſultorum*; § DCV. quorum argumenta conſiderantur, deſumta

α.) a *magiſtratus* autoritate.

β.) ex *abſoluta vi* verborum *Chriſti*, *Matth.* V. 32. §. DCVI.

γ.) ex *apoſtolici additamenti* claritate, 1. Cor. VII. 15. §. DCVII.

δ.) ex paritate rationis multiplici, §. DCVIII. & quidem reſpectu

a.) cauſæ *efficientis*.

b.) cauſæ *permittentis*. §. DCIX.

c.) *obiecti*. §. DCX.

Hæc de cauſis divortii doctrina ut illuſtrior ſit, latius tractatur 1.) de *adulterio*, 2.) de *deſertione*, 3.) de *reliquis cauſis*, quæ adulterio & deſertioni in hac de divortio quæſtione coniungendæ ab aliis cenſentur. Conſtituitur itaque

THEMA I.

de adulterio.

Quæſtiones explicantur ſequentes:

I. Quid *adulterii* nomine *proprie* intelligatur, quando illud inter *cauſas divortii* numeratur? §. DCXI.

Nimis *lata* adulterii adpellatio notatur §. DCXII.

II. An in crimine adulterii perſona *innocens teneatur nocentem deſerere, vel retinere?* §. DCXIII.

Præter reſponſionem *auctoris*, quæ eo redit;
„ tentandam quidem eſſe *reconciliationem*;
„ ſi vero pars innocens nequeat perſuaderi,
„ ut nocentem in gratiam recipiat, cogi
„ eam non poſſe, ut iuri ſuo renunciet. „
adfertur atque diſcutitur

1.) ſententia HIERONYMI *negantis*, §. DCXIII. DCXIV.

2.) ſententia *adfirmans* AUGUSTINI; cuius inſimul fundamenta ſubvertuntur. §. DCXV. DCXVI.

III. An adulterium ſit *totalis* vel *partialis* cauſa divortii? §. DCXVII.

IV. An in petendo propter adulterium divortio *idem ius uxori* adverſus *maritum adulterum* competat, quod *marito* adverſus *uxorem adulteram?* §. DCXVIII.

Negantis ſententiæ argumentis confutatis, *adfirmans* probatur §. DCXIX, & *obiectiones* ſolvuntur §. DCXX.

V. *Quas exceptiones* cauſa adulterii admittat? §. DCXXI.

VI. An parti *nocenti* aditus ad *ſecundas nuptias* concedendus? §. DCXXII.

THEMA II.

de deſertione.

A.) *Deſertionem malitioſam* ſufficientem eſſe *divortii cauſam*, *generatim* adfirmatur ex verbis *apoſtoli*, 1. *Cor.* VII. 15. *ſi infidelis diſcedit, diſcedat; non eſt ſervituti ſubiectus frater, aut ſoror &c.*

B.) *ſpeciatim* vero *tria* hoc loco explicantur:

I. Quid nomine *infidelis* intelligatur? §. DCXXIII.

Reſp. apoſtolum intelligere quidem hominem *profeſſione* infidelem, qui vel nondum amplexus eſt fidem Chriſti, vel ad *iudaicam* ſive *ethnicam* ſuperſtitionem poſt initum coniugii fœdus defecit. §. DCXXIII. ſed hanc *ſpeciem & hypotheſin* recte a *noſtratibus* transferri ad *genus* & *theſin*, intelligique nomine inſi-

infidalis deſertoris etiam eum, qui quavis ex cauſa tantum coniugis odium concipit, ut temere & ſponte ab ea diſcedat, alios ſectetur amores, & cognitioni magiſtratus ſeſe ſubtrahat, nec ullam admittat reconciliationem, nec revocari ſeſe patiatur. §. DCXXIV; quod probatur

1.) ex dicto *Pauli*, 1. Tim. V. 8.
2.) ex *ſimilitudine facti.*
3.) ex conſideratione *textus apoſtolici.*
4.) ex manifeſta ſuſpicione *adulterii.*
5.) ex *lege civili.*
6.) ex conſtitutionibus quibusdam *provincialibus.*

II.) Quid per *diſceſſionem* in textu apoſtolico intelligatur?

1.) *generatim* hoc exponitur. §. DCXXV.
2.) monetur, *diſtinguendum* eſſe inter abſentiam neceſſariam, probabilem, caſualem, & inter abſentiam temerariam, voluntariam, *malitioſam.* § DCXXVI.

III. Quid per *liberationem a ſervitute* in textu apoſtolico ſit intelligendum? §. DCXXVII.

C.) *Quaeſtiones* enodantur:

I. An qui *militiae cauſa* abeſt, pro deſertore ſit habendus? §. DCXXVIII.
II. An *captivus* pro deſertore habendus? §. DCXIX.
III. An *pertinax denegatio coniugalis debiti* ſit ſpecies deſertionis? §. DCXXX.
* Nota adfert Selneccer i explicationem pronunciati cuiusdam, quod male intellectum Luthero vitio ſolet verti; in *praefat. ad colloq. menſ. Lutheri.*
IV. Num *ſaevitia* aequetur deſertioni? §. DCXXXI.
V. *Quantum temporis ſpatium* requiratur, ut quis deſertor praeſumatur? §. DCXXXII.
VI. Num *deſertae* perſonae denegandа ſit *novi matrimonii* ineundi poteſtas, ſi *occaſionem* deſertionis *ipſa* dediſſe convincatur? §. DCXXXIII.
VII. Quid agendum, ſi *deſertor redeat*, coniugemque alteri nuptam repetat? §. DCXXXIV.
VIII. An ex hac *noſtra* de deſertione doctrina, quae deſerto coniugi *novum concedit coniugium*, ſequatur polygamia ſimultanea, adeoque ipſe *Turciſmus*? §. DCXXXV.

THEMA III.

de reliquis divortii cauſis.

A.) *Praeiudicium* adfertur, quid de reliquis, praeter explicatas illas duas divortii cauſis, ſtatuendum ſit; & *pontificiorum* hac in re definitiones iuſto ordine proponuntur. §. DCXXXVI.

B.) *Quaeſtiones* praemittuntur:

I. An *pontificii* recte faciant, quod *plures* divortii (id eſt, *ſeparationis quoad thorum & menſam*, illam enim *divortii* nomine intelligunt,) *cauſas* conſtituant, praeter adulterium & malitioſam deſertionem? §. DCXXXVII. DCXXXVIII.

II. An *mutuo diſſenſu* matrimonia ſolvantur? §. DCXXXIX.

C.) Tranſitus fit ad *ſpecialem* illarum cauſarum διασκέψιν, ubi

I. Conſiderantur ea, quae *canoniſtae* & *ſcholaſtici* vocant, impedimenta, *matrimonium contrahendum prohibentia*, & *contractum diſſolventia*, §. DCXL. hac ſerie:

1.) *error* perſonae. §. DCXLI.
2.) *conditio* ſervitutis. §. DCXLII.
3.) *votum* religionis. §. DCXLIII.

α.) Statuitur, matrimonia *poſt votum ſolemne* continentiae contracta, *non* eſſe *irrita*, nec diſſolvenda, ex eo, quod contraria *pontificiorum* opinio ſit

a.) ἄγραφος.
b.) ἀντίγραφος, ut patet

aa.) ex diſerta & expreſſa *Chriſti* deciſione. *Matth.* XIX. 6.
bb) ex *apoſtolica* repetitione, 1. *Cor.* VII. 10.
cc.) ex *voti* huius *conditione.*
dd.) ex poteſtate matrimonii ineundi, votariis *haud* prorſus *deneganda.*
ee.) ex *veteris eccleſiae* teſtimoniis.
ff.) ex *ipſorum adverſariorum* hypotheſi.

β.) *Diſſenſiones pontificiorum* de matrimonio poſt votum contracto notantur. §. DCXLIV.

γ.) Argumenta *Bellarmini* diluuntur, ſumta

a.) ex *auctoritate* conciliorum, pontificum & patrum. §. DCXLV.
b.) ex *ratione* duplici, quarum ſumma haec eſt:

aa.) eccleſiam *potuiſſe* votum ſolemne conſtituere pro impedimento matrimonium dirimente, §. DCXLVI. DCXLVII.
bb.) eccleſiam [*graves*] *iuſtasque cauſas* habuiſſe, impedimentum hocce conſtituendi. §. DCXLVIII.

4.) *cognatio.* §. DCXLIX.
5.) *crimen.* §. DCL.
6.) *cultus diſparitas.* §. DCLI.
7.) *vis.* §. DCLII.
8.) *ordo.* §. DCLIII.
9.) *ligamen.* §. DCLIV. quod duplex eſſe poteſt, *ſponſaliorum* & *matrimonii*; ubi

α.) ma-

α.) *matrimonii* ligamen omnino prohibere & dirimere adſeritur matrimonium *ſequens*.

β.) quoad ligamen *ſponſaliorum*

a.) adducuntur argumenta eorum, qui *poſterius* matrimonium, cum alia perſona initum, *irritum* eſſe pronunciant. §. DCLIV.

b.) *contraria* ſententiæ fundamenta proponuntur. §. DCLV.

c.) deciditur *diſtinguendo*, §. DCLVI.

aa.) inter ſponſalia *proprie* ſic dicta, & matrimonium *ratum*, nondum conſummatum.

bb.) inter *ſtrictum* iuris *rigorem*, & *επιεικειαν*.

10.) *honeſtas* publica, id eſt, *adfinitas* ex *ſponſalibus* orta. §. DCLVII.

11.) *ſi ſis adfinis*, id eſt, *adfinitas*, quæ per *carnalem copulam* contrahitur. §. DCLVIII.

12.) *ſi forte coire nequibis*, id eſt, *impotentia* coeundi.

α.) probatur, impotentiam, ſi quidem vera ſit ac certa, nec poſt ratum iam & conſummatum coniugium *ſupervenerit* ex *accidente*, *legitimum* eſſe *impedimentum*, dirimens matrimonium:

a.) ex iure *divino*,

b.) ex *rationibus*.

c.) ex iure *canonico*.

d.) ex lege *civili*.

β.) dividitur impotentia, ratione *cauſarum* in *naturalem*, *accidentalem*, & *maleficialem*. §. DLIX.

γ.) *cautelæ* indicantur, ſecundum quas ferenda ſit *ſententia* iudicialis de matrimonio ob impotentiam irrito. §. DLX.

δ.) *Quæſtiones* excutiuntur:

a.) an in caſu impotentiæ *maleficialis* medicamentis & *remediis naturalibus uti* conveniat? §. DLXI.

b.) an ſoluto propter impotentiam matrimonio *novarum nuptiarum* poteſtas coniugibus concedenda? §. DLXII.

c.) an mulier ab impotenti marito nupta cum eodem *paciſci* poſſit de *furtivis* cum ipſius conſanguineo *congreſſibus*? §. DLXIII.

De *numero* impedimentorum illorum, quæ matrimonium contrahendum impediunt, contractum dirimunt, generalis ſubiicitur obſervatio. §. DCLXIV.

II. Expenduntur *cauſæ* divortii, duabus illis ſuperioribus *ab aliis additæ*.

1.) *infidelitas*; ſive ſeceſſio a fide. §. DCLXV.

α.) ſententiæ noſtræ *negativæ* firmamenta opponuntur *pontificiis*. §. DCLXV.

β.) *Bellarmini* pro *adfirmante* rationes franguntur, §. DCLXVI. deſumta

a.) ex 1 *Cor. VII.*

b.) ex jure *canonico*.

c.) ex *Luc. XIV.*

2.) *Hereſis*. §. DCLXVII.

α.) Recenſentur ii, qui hæreſin *iuſtam* divortii *cauſam* eſſe ſtatuunt. §. DCLXVII.

β.) *Contraria* ſententia defenditur §. DCLXVIII.

3.) *Votum* ſolenne continentiæ. §. DCLXIX.

α.) Rationes noſtræ ſententiæ *negantis* adſtruuntur,

a.) ex defectu *divini mandati*.

b.) ex *indiſſolubilis* vinculi, quod matrimonio contrahitur, conditione. *Bellarmini* in formandis *exceptionibus* ſtrophæ excutiuntur, §. DCLXX - DCLXXV.

c.) ex metu periculi. §. DLXXVI.

d.) ex regula *apoſtoli*, 1 *Cor. VII.* 17. 20. 24.

e.) ex teſtimonio *patrum*.

f.) ex ſuffragio *adverſariorum*.

β.) *Bellarmini* argumenta confutantur, adhibentis

a.) teſtimonium *eccleſiae*, hoc eſt, romanorum pontificum. §. DCLXXVII.

b.) exempla *ſanctorum*. §. DCLXXVIII.

c.) *rationem* duplicem, quarum

aa.) *prior* eſt hæc: quod licitum ſit tranſire e ſtatu *minus perfecto* ad *perfectiorem*. §. DCLXXIX.

bb.) *poſterior*: vinculum in matrimonio *ſpirituale* dirimi per mortem *ſpiritualem*, cuiusmodi ſit *monaſtica profeſſio*, qua homo toti mundo moriatur. §. DCLXXX.

γ.) *Quæſtio* ſubiungitur: An matrimonium conſummatum ſolvatur per votum continentiæ, *quoad thorum*? §. DCLXXXI.

4.) *Crimen*. §. DCLXXXII.

5.) *Vitae* periculum. §. DCLXXXIII.

6.) *Sterilitas*. §. DCLXXXIV.

7.) Impotentia *ſuperveniens*. §. DCLXXXV. Reſpondetur ad quæſtiones aliquot ſingulares. §. DCLXXXVI.

8.) Morbi *incurabiles*, abominabiles, contagioſi. §. DCLXXXVII.

Quæritur:

α.) Num ſeperatio *quoad thorum*, ob *morbum incurabilem* fieri poſſit? § DCLXXXVIII.

β.) An parti *ſanae*, conſentiente ægrotante, *novum matrimonium* ſit concedendum?

γ.) Quomodo parti *ſanae* conſulendum?

9.) *Furor*. §. DCLXXXIX.

10.) Adfinitas *fornicaria* §. DCXC.

11.) Fuga vel deportatio ob delictum. §. DCXCI.

MEMBRUM III.

De modo divortii.

Cum in divortio solemniter faciendo duo requirantur, videlicet *competens iudex*, & (legitimus iudicii *processus*; hoc de modo divortii disputatio ad duo revocatur capita.

I.) De iudice caussarum ad matrimonium pertinentium.

A.) Docetur, [illegible] pontificiam, & [illegible] quorundam *politicorum* coniugii naturæ, ſcripturæ ſacræ praxique chriſtianæ & apoſtolicæ adverſari §. DCXCII.

B.) Tractatio ipſa continetur *tribus* his propoſitionibus:

1.) *conſtituendus* eſt certus & publicus cauſarum matrimonialium *index*. §. DCXCIII.

α.) Robora huius adſertionis proferuntur

a.) ex iure divino.

b.) ex iure civili.

c.) ex iure canonico.

d.) ex conſequente *abſurdo*.

β.) Contrariæ ſententiæ fundamenta diruuntur §. DCXCIV. deſumta:

a.) ex lege *moſaica* de repudiis, Deut. XXIV. 1.

b.) ex coniugii natura.

c.) ex *Abrahae* exemplo, *Agarem* eiicientis.

d.) ex exemplo *Joſephi*, qui occulte voluit *Mariam* dimittere.

2.) A cauſarum matrimonialium cognitione & diiudicatione *non debent excludi theologi* & eccleſiæ miniſtri. §. DCXCV.

α.) huius propoſitionis *genuinus* explicatur ſenſus.

β.) argumenta, quibus nititur, exhibentur; ſunt illa

a.) *coniugii*, divinitus inſtituti, divinisque comprehenſi legibus *natura*; utpote, quae rem efficit *conſcientiae*. §. DCXCVI.

b.) doctrina de coniugio *tergeminus*, quae eſt *ſcripturae ſacrae*. §. DCXCVII.

c.) praxis *Chriſti* & *apoſtolorum*. §. DCXCVIII.

d.) perpetua *eccleſiae* conſuetudo. §. DCXCIX.

γ.) *antitheſis* eorum, qui theologos a cauſarum matrimonialium cognitione arcendos ſtatuunt, refellitur, §. DCC. cum tamen provocant

a.) ad naturam coniugii.

b.) ad defectum iurisdictionis.

c.) ad propriam theologorum provinciam.

d.) ad iuris civilis ſufficientiam.

e.) ad politiam *Iſraeliticam*.

f.) ad ſententiam *Lutheri*.

3.) a cauſarum matrimonialium cognitione & diiudicatione non eſt *excludendus magiſtratus*. §. DCCI.

α) firmitas huius theſeos declaratur, §. DCCI. fruſtra occlamante *Bellarmino*, §. DCCII.

β.) contraria *pontificiorum* definitio

a.) exponitur, §. DCCIII.

b.) enervatur, § DCCIV.

II. De *legitimo divortii proceſſu*, §. DCCV.

1.) in caſu *adulterii*. §. DCCV.

2.) in caſu *malitioſae deſertionis*. §. DCCVI.

CAPVT. XI.

de uſu doctrinae de coniugio.

Declaratur uſus doctrinæ de coniugio, tum *generalis*, omnibus hominibus in quovis vitæ genere communis, tum *ſpecialis*, ad eos pertinens, qui in coniugio vivunt, vel ad illud adſpirant; isque *didaſcalicus*, *paedevticus*, *epanorthoticus*, & *paracleticus*. §. DCCVII.

CAPVT. XII.

de definitione coniugii.

Notata definitionum ſuper coniugio *diverſitate*, *plena* & integra hæc traditur: *coniugium eſt unius maris & unius feminae per legitimum, plenum & iuſtum conſenſum in carnem unam divinitus inſtituta coniunctio, tum ut ſobolis procreatione genus humanum propagetur, & eccleſia ex illo colligatur, tum ut familiaris ſocietas & mutuum adiutorium in rebus tam divinis, quam humanis paretur, tum ut Chriſti & eccleſiae coniunctio praefiguretur, ad quos fines poſt lapſum vitatio ſcortationis acceſſit.* §. DCCVIII.

ACCESSIONES NONNVLLÆ IVRIDICÆ AD TRACTATVM GERHARDI DE CONIUGIO ADORNATÆ AB AVGVSTO LVDOVICO SCHOTT, PROFESSORE TVBINGENSI.

Proœmium inſtituti rationem exponit. p. 282. 283.

Ad Cap. IV. Sect. II. Art. I.

Ad §. LXV. Quæſtio pertractatur, *an matrimonia liberorum, ſine conſenſu parentum inita, iure naturæ ſint irrita?* p. 284-286.

1.) notatur HVG. GROTII, quem ex *iurisconſultis* multi ſequuntur, cum BELLARMINO *conſenſus*.

2.) CANZII ſententia *media* exponitur.

3.) GERHARDI theſis, *patriaeque poteſtatis* in hac cauſa vis uberius declaratur.

4.) *recentiorum* quorundam ſuffragia indicantur.

Ad §. LXV. LXVI. De *differentia* inter *ius naturale* & *ius Romanum*, huiusque tum *antiqui*, tum *novioris* principia, & *de varia ratione ipſius paterni conſenſus* ſequentes adiiciuntur obſervationes:

1.) *iure Romano* ſolius patris conſenſum requiri docetur. p. 287.

2.) *differentia* iuris *Romani, antiqui* & *novi* ratione *conſenſus iſtius* proponitur. p. 287.

3.) ſingulares *rationes huius conſenſus* in nuptiis filiorum vel filiarum traduntur. p. 288.

4.) vindicatur GERHARDI ſententia, ex *heredis agnatione* deſumta. p. 289.

5.) monetur, legem de conſenſu paterno *non* eſſe *ſuaſoriam*, ſed *prohibentem*. p. 289.

Ad §. LXVIII. ſeq. *Hiſtoria* doctrinæ *iuris canonici* de conſenſu parentum requiſito, pertractatur, *variaeque* pro diverſitate temporis illius ſanctiones recenſentur; p. 290-292. inprimisque de *concilii tridentini* decreto, hanc cauſam concernente agitur, §. 292. 293.

Ad §. LXXXII. Sententiæ *proteſtantium* variæ de *neceſſitate* huius *parentum conſenſus* adducuntur, ſimulque in *rationem* huius *diſſenſus* inquiritur. p. 293-298.

Hic igitur

1.) notatur *diverſitas* ſententiarum

α.) quoad *ordinationes eccleſiaſticas*.

β.) quoad *ſcriptores ſingulos;* quorum

a.) alii GERHARDO ſuffragantur;

b.) alii contradicunt.

2.) *cauſae* huius diſſenſionis repetuntur

α.) ab incauta iuris canonici adplicatione;

β.) a varia legum veterum germanarum ſententia de eiusmodi nuptiarum valore.

γ.) a principum legislatorum conniventia.

3.) BOEHMERI ſententia, ſtatuentis, *theſin eſſe iuris communis eccleſiaſtici, quod matrimonia ſine parentum conſenſu contracta, ſi conſummata ſint, non poſſint annullari*, reiicitur; GERHARDI autem ſententia, *tale coniugium eſſe nullum*, ex *principiis iuris* confirmatur.

α.) oſtenditur, GERHARDVM *iure romano*, tanquam communi & ſubſidiario, quod ſententiis iuris canonici antiqui corroboretur, in defectu conſtitutionum provincialium, *recte* fuiſſe *uſum*.

β.) demonſtratur, ſponſalia liberorum clandeſtina nec per *copulam carnalem*, nec per *benedictionem ſacerdotalem* in verum ac ſtabile matrimonium tranſire.

γ.) provocatur ad edictum regis *Boruſſiae*.

4.) iuris *Wirtembergici*, quod *reverentiae parentibus debitae* magis, quam *patriae poteſtatis* rationem habeat, ſanctio de neceſſitate conſenſus parentum proponitur. p. 298-300.

Ad §. LXXXIII. *An femina ob amiſſam virginitatem ad conſummationem talium ſponſalium, cui concubitus acceſſit, agere poſſit?* p. 300. 301.

1.) *adfirmantis* ſententiæ patroni & argumenta recenſentur.

2.) in *negativam* partem deciditur, repudiata vi diſtinctionis inter feminam *ſeductam* & *ſeducentem*.

Ad §. LXXXVI. *An matris etiam conſenſus requiratur?* p. 301-304.

1.) præmittitur obſervatio, hanc quæſtionem ex *ipſius iuris Germanici ſanctionibus* reſolvi ac decidi poſſe.

2.) oſtenditur, fundamentum ſententiæ *adfirmantis*, quod GERHARDVS aliique in *reverentia utrique parenti debita*, ponere ſolerent, minus eſſe firmum.

3.) ne-

3.) neceſſitas conſenſus materni ex *ipſis legibus moribusque Germanorum* deducitur; quippe quibus poteſtas parentum communis eſt conſtituta.

4.) defuncto patre, neceſſitatem conſenſus materni per *ſecundas matris* nuptias tolli, *viduae* matri ius integrum in liberos manere, *veteres* leges volunt; *hodiernae* autem de hac diſtinctione nihil diſponunt, licet *vitrico* tale ius nunquam concedatur.

Ad §. LXXXVII. *An praeferendus ſit conſenſus patris materno?* p. 304.

Adfirmans GERHARDI ſententia ex principiis *iuris Germanici* illuſtratur.

Omiſſa a GERHARDO quæſtio: *An deficiente patre nuptiae liberorum, inſcia vel invita matre initae, tanquam nullae ab hac impugnari poſſint?* adfirmatur contra BOEHMERVM, cuius argumentatio conſellitur; ill. HOMMELIO in conſenſum vocato p. 305.

Ad §. LXXXVIII. *An ſufficiat conſenſus parentum tacitus?* cautelæ & reſtrictiones ad regulas a GERHARDO adlatas, adduntur, inculcata præſertim diſtinctione inter *ſcientiam* & *ignorantiam* parentum. p. 306. 307.

Ad §. LXXXIX. XC. *An parentes diſſenſus ſui cauſas proferre teneantur?* GERHARDI ſententia ex *iuris romani* conſtitutione *noſtrisque moribus* confirmatur, moneturque rem ad *iudicem* eſſe deferendam, cui neceſſaria in tali negotio *cautio* commendatur, adductis inſimul edicto *Boruſſico* & ſanctione *Wirtembergica*. p. 307. 310.

Ad §. XCI. *An conſenſus patris impii, crudelis &c. ſit neceſſarius? Adfirmans* doctorum ſententia tenetur, ſiquidem conditio illa non ſit *ipſa* conſenſus denegati *cauſa*. p. 310. 311.

Ad §. XCII. *Qualem effectum habeat ratihabitio parentum ſubſecuta?*

1.) excitantur ex *iuris conſultis*, tum ii, qui *eandem* cum GERHARDO fovent ſententiam, tum qui *contrarium* ſtatuunt, & contendunt: *ratihabitionem parentum effectum retrogradum in praeteritum habere, & matrimonium tale ab initio validum reddere.*

2.) Hæc *poſterior* ſententia, priori confutata idoneis argumentis *defenditur*. p. 311 - 313.

Ad §. XCIII. *An in nuptiis liberorum emancipatorum requiratur parentum conſenſus?* p. 313. 315.

Notatur:

1.) iuris *romani* cum moribus *Germanorum* in hoc caſu convenientia.

2.) *varietas* in *conſtitutionibus eccleſiarum* noſtrarum ſingularibus, reſpectu nuptiarum a liberis emancipatis celebrandarum.

3.) CARPZOVII & BRVCKNERI error, a BOEHMERO refutatus, cum ſtatuunt, eſſe adeo theſin iuris communis, quod in terris evangelicis parentum conſenſus nulla ætatis vel emancipationis ratione habita neceſſarius ſit; quia neceſſitas huius conſenſus ex *praecepto divino* de honorandis parentibus repeti ſoleat.

Ad §. XCIV. *An tutorum curatorumque conſenſus ſit neceſſarius?* p. 315 - 317.

1.) *recentiores*, in diverſa diſcedentes, nominantur.

2.) adſeritur, de *iure communi*, & in defectu conſtitutionum particularium conſenſum tutorum tantum *de honeſtate* requiri.

Ad §. XCVI. *An requiratur conſenſus cognatorum?*

1.) idem ſtatuitur, quod de conſenſu *tutorum*.

2.) nonnullæ *ordinationes eccleſiaſticae*, quæ conſenſum propinquorum *requirere* videntur, commemorantur atque explicantur.

Ad §. XCVII. *An avi conſenſus ſit neceſſarius.* p. 318. 319. Quid ex *moribus hodiernis* circa conſenſum avi iuſtum ſit, diſpicitur, ratione habita definitionum, apud *recentiores* occurrentium.

Ad §. XCVIII. *An pater conſenſum ſuum revocare queat?* p. 319. 320. Diviſioni conſenſus parentum in *generalem*, *ſpecialem* & *individualem*, additur *conditionati* ſpecies, eademque quæſtioni huicce decidendæ adplicatur.

Ad §. XCIX. Aliæ quæſtiones:

I.) De *patre captivo, an & quomodo ſine illius conſenſu nuptias inire queant liberi?* p. 320.

DEC 2 - 1955